UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA”, IAŞI

CENTRUL DE STUDII BIBLICO-FILOLOGICE „MONUMENTA LINGUAE DACOROMANORUM”

ALBERT-LUDWIGS-UNIVERSITÄT, FREIBURG IM BREISGAU

MONUMENTA LINGUAE DACOROMANORUM

BIBLIA 1688

PARS XXIII

Novum Testamentum I: Evangelia

EDITURA UNIVERSITĂŢII „ALEXANDRU IOAN CUZA”
IAŞI – 2015

Coordonator

Prof. univ. dr. Eugen MUNTEANU

Autorii volumului

Dr. Anca BIBIRI

Dr. Iosif CAMARĂ

Dr. Cristina CĂRĂBUŞ

Dr. Ana CATANĂ-SPENCHIU

Dr. Ana-Maria GÎNSAC

Dr. Gabriela HAJA

Dr. Dragoş MÎRŞANU

Dr. Cătălin NICOLAU

Dr. Dionisie PÎRVULOIU

Dr. Ovidiu SFERLEA

Dr. Elena TAMBA

Dr. Wilhelm TAUWINKL

Dr. Mădălina UNGUREANU

Dr. Alin VARA

Versiune informatizată

Vlad Sebastian PATRAŞ

Îngrijitorul volumului

Dr. Iosif CAMARĂ

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

Biblia 1688. - Freiburg : Albert-Ludwigs-Universität-Freiburg ; Iaşi: Editura Universităţii "Al. I. Cuza", 1988-
vol.
ISBN 973-8243-32-7
Pars 23 : Novum Testamentum 1 : Evangelia / dr. Iosif Camară, dr. Ana Catană-Spenchiu, dr. Ana-Maria Gînsac, .. ; coord.: prof. dr. Eugen Munteanu. - 2015. - ISBN 978-606-714-167-2

I. Camară, Iosif
II. Catană-Spenchiu, Ana
III. Gînsac, Ana-Maria
IV. Munteanu, Eugen (coord.)

002(498)"1688":22
003.349
091.07
22=135.1
811.135.1"16"

B I B L I I A

DUMNEZEIASCA SCRIPTURĂ
VÊCHE ŞI NOAUĂ

DE LA MATHEI SVÎNTĂ EVANGHELIE
EVANGHELIA DE LA MARCO
EVANGHELIIA DE LA LÚCA
EVANGHELIIA DE LA IOAN

Fondatori ai proiectului Monumenta linguae Dacoromanorum

Paul MIRON
Alexandru ANDRIESCU
Vasile ARVINTE
Elsa LÜDER-MIRON

Colaboratori ai colecţiei

Tamara Adoamnei, Mihai Bogdan Aldea, Alexandru Andriescu, Ioana Anghel, Elena Ardeleanu, Vasile Arvinte, Eugen Beltechi, Anca Bibiri, Eta Boeriu, Iosif Camară, Ioan Caproşu, Ana Catană-Spenchiu, Cristina Cărăbuş, Mircea Ciubotaru, Ileana Cîmpeanu, Claudiu Coman, Elena Comşulea, Dan Constantinescu, Emanuel Conţac, Ioana Costa, Marius Cruceru, Eugenia Dima, Corneliu Dimitriu, Ştefan Aug. Doinaş, Mioara Dragomir, Vasile Drăguţ, Ion A. Florea, Ioan-Florin Florescu, Constantin Frâncu, Anca Gherman, Mihai Alin Gherman, Ana-Maria Gînsac, Octavian Gordon, Anton Goţia, Doina Grecu, Gabriela Haja, Ecaterina Ionaşcu, Dumitru Irimia, Thomas Latzel, Alfred Lohr, Elsa Lüder, Coman Lupu, Aurelia Mihailovici, Paul Miron, Dragoş Mîrşanu, Nicolae Mocanu, Dragoş Moldovanu, Mihai Moraru, Maria Moruz, Adrian Muraru, Eugen Munteanu, Lucia-Gabriela Munteanu, Dumitru Nica, Marie-Anne Nickau, Cătălin Nicolau, Ion Nuţă, Traian Ocneanu, Veronica Olariu, Viorica Pamfil, Mihaela Paraschiv, Vlad Sebastian Patraş, Gabriela Pavel, Constantin Pîrvuloiu, Andrei Pleşu, Elena Popescu, Alina Pricop, Alexandra Roman-Moraru, Mircea Roşian, Sabina Rotenştein, Ovidiu Sferlea, Hans-Jürgen Speck, Felicia Şerban, Elena Tamba-Dănilă, Wilhelm Tauwinkl, Ecaterina Teodorescu, Stela Toma, Marietta Ujică, Mădălina Ungureanu, N. A. Ursu, Alin Vara, Sabin Vlad, Andreea Vlădescu-Lupu, Mihai Vladimirescu, Jan de Waard, Petre Zugun.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

de Eugen Munteanu

1. Generalităţi

Prin prezentul volum, alături de următorul, dedicate amîndouă editării ştiinţifice a cărţilor *Noului Testament* din *Biblia de la Bucureşti* (1688) finalizăm publicarea seriei *Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688* (MLD), iniţiată în anul 1986, în cadrul unui proiect ştiinţific realizat în colaborare de Universităţile „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, prin Centrul de Studii Biblico-Filologice „Monumenta linguae Dacoromanorum" din cadrul Departamentului de Cercetare Interdisciplinar – Domeniul Socio-Uman, şi „Albert Ludwig" din Freiburg, Germania. Structura iniţială a seriei a fost păstrată. În comparaţie cu cele 22 de volume anterioare, dedicate *Vechiului Testament*, principala diferenţă constă în absenţa celor două versiuni biblice manuscrise din epocă — Ms. 45 (aşa-numita versiune „Milescu revizuită") şi Ms. 4389 (aşa-numita versiune „Daniil Andrean Panoneanul"), care conţin doar traducerea cărţilor *Vechiului Testament*. Prezenta *Notă asupra ediţiei* conţine normele aplicate în transcrierea interpretativă a textului *Bibliei* de la 1688, adaptată specificului cărţilor *Noului Testament*. Am păstrat în continuare principiul transcrierii interpretative a textelor chirilice vechi, adoptat de iniţiatorii proiectului. Transcrierea în alfabet latin şi în grafie actuală a textului *Bibliei* de la Bucureşti (1688) este, aşadar, potrivit cerinţelor filologiei româneşti moderne, una de tip interpretativ. Prin transcriere fonetică interpretativă înţelegem, potrivit principiilor larg acceptate ale paleografiei chirilice româneşti, echivalarea constantă şi sistematică a slovelor chirilice prin corespondentele lor din alfaberul latin actual. Această operaţie este departe de a fi mecanică, din cauze multiple, între care cele mai importante sînt următoarele: existenţa în alfabetul chirilic a unor slove cu valori fonetice diferite, pe de o parte, şi a mai multor slove cu valoare fonetică identică, pe de altă parte; inexistenţa unei codificări ortografice explicite în epoca veche a culturii româneşti; numeroasele inconsecvenţe datorate scriptorilor sau tipografilor etc. Cititorul nespecialist trebuie să ştie că diferenţa dintre o transcriere filologică ştiinţifică şi alte modalităţi de transcriere este fundamentală. Atitudinea ştiinţifică ne obligă la un respect absolut faţă de autenticitatea lingvistică a textului, ceea ce implică deopotrivă excluderea oricărei modernizări sau actualizări a formei cuvintelor, dar şi a oricărei arhaizări artificiale a acesteia. Un factor deloc neglijabil care trebuie luat în calcul constă în opţiunile personale sau în preferinţele scriptorilor ori ale tipografilor. Soluţiile pentru care am optat în rezolvarea acestor dificultăţi sînt indicate detaliat şi exemplificate în paragrafele următoare.

Am respectat, în linii mari, normele de transcriere practicate în volumele anterioare ale seriei MLD, pe care le-am sistematizat, adăugîndu-le o serie de noi reguli de transcriere menite să amelioreze imaginea grafică a unor contexte fonetice şi, implicit, să faciliteze o lectură mai fluentă cititorului obişnuit.

2. Notele filologice

Notele cu caracter filologic, pe care le-am tipărit separat, în capitolul *Note filologice şi textuale*, potrivit structurii tradiţionale a seriei noastre, au un caracter textual strict, referindu-se la aspecte precum: semnalarea greşelilor evidente sau probabile ale tipografului, corectate în textul transcris, omisiuni, lecţiuni nesigure sau probabile, grafii neobişnuite sau rare etc.

3. Problema lui *î/â*

Am continuat să scriem cu *î* şi *sînt* din raţiuni de consecvenţă cu ansamblul seriei MLD. Această opţiune grafică se regăseşte şi în citatele din comentarii.

4. Paginaţia

Ca în volumele anterioare din seria *Monumenta linguae Dacoromanorum*, paginaţia de referinţă în editarea *Bibliei* de la Bucureşti (1688) o respectă pe cea originală. Întrucît paginaţia chirilică originală este consecventă şi nu pune probleme, am preluat-o ca atare, transcriind valorile cifrice ale slovelor chirilice în echivalentele lor „arabe", numerotînd deopotrivă şi coloanele.

5. Prescurtările

Prescurtările obişnuite ale scrisului chirilic au fost completate tacit. Se prescurtează, de regulă, substantive, adjective sau

verbe cu mare frecvenţă în texte. Absenţa unei slove sau a unui grup de slove este marcată de obicei cu semnul prescurtării (̃), plasat deasupra cuvîntului. Cele mai frecvente prescurtări sînt de următoarele tipuri: **бл҃вѝ** = *blagoslovi* (B 1688, 289), **сфѣтѹѧѕи** = *sfîntului* (B 1688, 307), **Д҃А** = *David* (B 1688, 288 *et passim*), **дмънзѣ** = *Dumnezău* (B 1688, 310), **дмънзѣѧ́** = *Dumnezăul* (B 1688, 297), **дмне** = *Doamne* (B 1688, 307), **дх҃ль** = *Duhul* (B 1688, 317), **мл҃тивúтъ** = *milostivit* (B 1688, 334), **сфѣтѹѧѕи** = *sfîntului* (B 1688, 307).

O problemă specială o pune (orto)grafierea numelui Mîntuitorului. În cuprinsul *Noului Testament* din *Biblia de la Bucureşti*, textul pe care îl edităm, cel mai frecvent întîlnim forma prescurtată **І҃с Хр҃с** şi, sporadic, **Іѕѹсъ Христосъ**. Dată fiind importanţa capitală a acestui antroponim cu conotaţii multiple şi în absenţa unor prescripţii normative ferme, am optat pentru forma *Iisus Hristos*, pe care o considerăm, între alte forme cu o circulaţie mai restrînsă (Isus, Cristos, Christos etc.) cea mai convenabilă şi pe care o propunem drept normă. În favoarea formei *Iisus Hristos* pledează argumentele cele mai puternice, şi anume principiul etimologic şi principiul frecvenţei, adică apropierea, mai precis quasi-identitatea cu etimonul bizantino-slav (gr. Ἰησοῦς Χριστός, slavon. **Исоусъ Христосъ**) şi, respectiv, întrebuinţarea largă a acestei forme, oficializată prin uz în publicaţiile Bisericii Ortodoxe Române şi larg acceptată şi în publicaţiile laice. O amplă discuţie asupra acestei problematici am publicat în articolul *Un caz de inconsecvenţă ortografică cu motivaţie confesională: I(i)sus H(ch)ristos*, în "Idei în dialog", nr. 8 (11), august 2005, p. 13-16, retipărit în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", tom. XLIV-XLVI (2004-2006), Iaşi, 2007, p. 31-43; versiunea în limba germană: *Ein Fall orthographischer Inkonsequenz mit konfesioneller Motivation: I(i)sus H(ch)ristos*, în vol. Sanda Reinheimer-Râpeanu/ Ioana Vintilă Rădulescu (ed.), Limba română limbă romanică. Omagiu acad. Marius Sala la împlinirea vârstei de 75 de ani, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2007, p. 397-412.

6. Suprascrierile

În textul tipărit al *Bibliei* de la 1688, slovele suprascrise sînt frecvente, în general la capăt de rînd. Suprascrierea este marcată prin semnul suprascrierii (titla: ‾) consecvent în cazul consoanelor **л**, **н**, **р**, **с**, **д**, **ч**, **ц**, **ш** şi al vocalei **о**. În celelalte situaţii, suprascrierea nu este marcată întotdeauna. Exemple de suprascriere: **дє‾тѫ** = *dentîiu* (B 1688, 289), **мл҃тивúтъ** = *milostivit* (B 1688, 334), **рѫма‾** = *rămaşi* (B 1688, 292), **рѫ҃бóю** = *războiu* (B 688, 292), **нѹмърѹ‾** = *numărul* (B 1688, 292) **а‾** = *al* (B 1688, 296), **нада‾** = *Nathan* (B 1688, 296), **тъ҃** = *tău* (B 1688, 312), **ди‾ци** = *dinţi* (B 1688, 314), **но‾** = *noi* (B 1688, 316), **лѹа‾** = *luat* (B 1688, 318).

Uneori sînt suprascrise cîte două slove, în acelaşi cuvînt: **вє҃с҃ѹ҃** = *Vethsur* (B 1688, 289), **пр҃о҃рочи‾дь** = *prorocind* (B 1688, 319).

Am optat pentru transcrierea la rînd a slovelor respective, fără nici o indicaţie specială.

7. Scrierea cu majusculă

Potrivit regulilor ortografice actuale, teonimele şi numele asimilate acestora au fost scrise cu majusculă: *Dumnezeu*, *Domnul*, *Atotputernicul*, *Atotţiitoriul* etc. Nu am folosit scrierea cu majusculă a pronumelor teofore, pentru a nu crea dificultăţi majore în procesul prelucrării automate a textelor.

8. Numerotarea versetelor

Numărul versetelor a rămas cel din original, care reproduce numerotarea *Bibliei* de la Frankfurt (1597), ediţie pe care am luat-o ca referinţă principală şi pentru cărţile *Noului Testament*. Nu sînt greşeli de numerotare, de aceea nu a fost necesară intervenţia noastră în textul *Bibliei* de la Bucureşti (1688). Varianta actualizată a traducerii *Bibliei*, tipărită pe coloana a treia, urmează întocmai numerotarea versetelor din *Biblia* de la 1688, confruntată cu izvorul grecesc principal, *Biblia* de la Frankfurt (1597).

9. Accentul, spiritele

Problema accentului este una importantă şi delicată, ignorată complet pînă acum de filologii români, cu consecinţe regretabile. Atît în textul tipărit, cît şi în manuscrise, accentele sînt notate cu mare frecvenţă, deşi nu în mod consecvent: cel ascuţit (**а́**) pe vocale din interiorul cuvîntului, cel grav (**а̀**) pe vocale finale sau pe cuvinte monosilabice. Am reţinut accentuarea, folosind, în mod convenţional, un singur accent, cel ascuţit, în următoarele cazuri:

1) atunci cînd accentuarea marcată a cuvîntului românesc obişnuit este diferită de cea din româna standard actuală: **а̂колѡ̀** = *acoló* (B 1688, 287, 302);

2) întotdeauna la numele proprii, atunci cînd accentul este marcat în textul chirilic original: **а̂дáмь** = *Adám* (B 1688, 287), **каїнáнь** = *Cainán* (B 1688, 287), **доданúнь** = *Dodanín* (B 1688, 287), **є̂вéрь** = *Evér* (B 1688, 287), **фалéкь** = *Faléc* (B 1688, 287);

3) la cuvintele neologice în raport cu norma epocii (grecisme, slavonisme, latinisme, ebraisme): **а̂лимóѳь** = *alimóth* (B 1688, 298), **а̂маѯсенúѳ҃** = *amasseníth* (B 1688, 298), **і̂есефúм̀** = *iesefím* (B 1688, 305), **заѳ҃хѡ̀** = *zachó* (B 1688, 307), **хїерéѳи** = *hieréthi* (B 1688, 300), **фелéѳи** = *feléthi* (B 1688, 300), **заѳ҃хúлорь́** = *zakhílor* (B 1688, 306), **хѡѳарéѳ҃** = *hotharéth* (B 1688, 310), **фасéѳ҃** = *faséc* (B 1688, 328), **масáна** = *masána* (B 1688, 332), **є̂лефáнѳ҃** = *elefánd* (B 1688, 314). În rarele situaţii în care astfel de cuvinte nu sînt accentuate în textul tipărit, au fost transcrise ca atare: **софéрь** = *sofer* (B 1688, 298);

4) atunci cînd diferenţiază forme flexionare omografe de prezent, respectiv perfect simplu la verb, ori forme verbale de alte părţi de vorbire: **а̂дѹнъ̀** = *adunắ* (B 1688, 298), **сѹрпъ̀** = *surpắ* (B 1688, 301), **прєоцїѧ̀** = *preoţiiá* (B 1688, 303).

Tradiţia ortografică chirilică românească a reţinut folosirea spiritelor (ˆ şi ’), grafeme cu valoare fonetic-distinctivă în scrierea grecească, dar fără valoare fonetică în chirilica popoarelor slave, ca şi în cea românească. În *Biblia* de la Bucureşti (1688) este marcat numai spiritul lin (ˆ) pe vocalele iniţiale, singur sau însoţit de accentul ascuţit (´), acolo unde este cazul: ***а҆́ѹ*** = *au* (B 1688, 287), ***а҆́ѹрѹ*** = *auru* (B 1688, 306), ***е҆́л*** = *el* (B 1688, 305), ***оу҆нѣ́лтеле*** = *unêltele* (B 1688, 306).

Întrucît sînt păstrate în virtutea tradiţiei şi nu au nici o funcţie fonologică, spiritele au fost ignorate în procesul de transcriere.

10. Inconsecvenţe grafice

Am păstrat inconsecvenţele grafice de tipul ***а҆вигѣ́а*** = *Avighéa*/ ***а҆вигѣ́іа*** = *Avighéia* (ambele în B 1688, 288, coloana a doua).

11. *Scriptio continua* şi folosirea cratimei

Prezentă uneori în *Biblia* de la 1688, nesepararea cuvintelor (*scriptio continua*), obişnuită în scrierea medievală şi chiar în unele incunabule din perioada Renaşterii, nu pune în general probleme de transcriere. Potrivit habitudinilor larg răspîndite la scriptorii din secolele al XVI-lea – al XVII-lea, preluate şi de tipografi, marcarea graniţelor dintre cuvinte este adesea arbitrară, cuvintele mai scurte, inclusiv formele atone ale pronumelor personale sau auxiliarele verbale la formele compuse, fiind scrise „legat” de celelalte. În toate cazurile, am aplicat regulile ortografiei româneşti actuale, folosind cratima ori de cîte ori a fost cazul: ***сто҆а҆рчете*** = *întoarce-te* (B 1688, 298), ***грешѝтам҆*** = *greşit-am* (B 1688, 312). Cuvintele compuse de tipul verbului *binecuvînta* (***съ҆блѧ́не кѹвѧ́нтѣзе*** = *să-l binecuvintêze*, în B 1688, 300) ori al substantivelor *fărădelege* (***фъръ дѣ лѣ́іе*** = *fărădelége*, B 1688, 317) sau *untdelemn* (***оу҆́нтъ дѣ лѣ́мнѧлѹи*** = *untdelemnului*, B 1688, 306) au fost transcrise după regulile actuale. Dar, în situaţiile în care sudura elementelor compo-nente nu era finalizată în epocă, am transcris despărţit: ***оу҆́нтѧ҆ дѣ лѣ́мнѧ҆*** = *untul de lemnul* (B 1688, 309).

12. Consoane geminate

În general, consoanele geminate apar în tipăritura de la 1688 mai cu seamă în redarea, după textul grecesc, a numelor proprii ori a unor xenisme (ebraisme menţinute ca atare în traducerea grecească). Pentru a indica opţiunea „etimologizantă” a scriptorului, am păstrат în transcriere, în aceste cazuri, grafia din original: ***а҆ма҆лли́ѳи*** = *Amallíthi* (B 1688, 304), ***а҆маса҆сени́ѳ*** = *amassenîth* (B 1688, 298), ***ма^{т}ѳа́нїа*** = *Matthániia* (B 1688, 298), ***ме^{а}ли́ѳи*** = *Mellíthi* (B 1688, 298), ***і҆ссаха́рь*** = *Issahár* (B 1688, 305), ***хе^{т}те́илорь*** = *hetteilor* (B 1688, 309).

13. Punctuaţia

Pentru facilitarea unei lecturi corecte, am întrebuinţat semnele de punctuaţie curente (, . : ; ? ! –), în conformitate cu regulile punctuaţiei actuale. Folosirea acestor semne de punctuaţie urmează „logica internă” a discursului originar, aşa cum se configurează aceasta în originalul grecesc primar, *Biblia* de la Frankfurt (1597), confruntat cu textul critic modern din ediţia Nestle-Aland a *Noului Testament*. Cazuri mai speciale:

a) linia de pauză (—) a fost folosită pentru a marca absenţa unui verb copulativ subînţeles în originalul grecesc;

b) ghilimelele („ ”, « » şi ‘ ’), inexistente în original, au fost folosite potrivit regulilor actuale de marcare a vorbirii directe şi a vorbirii indirecte libere. Ordinea citatului în citat a fost următoarea: *Şi grăi Domnul către Gád, cel ce vedea, lui David, zicînd: „Pasă şi grăiêşte către David zicînd: «Aşa zice Domnul: ‘Trei eu voiu rădica preste tine. Alége ţie una dentru iale şi-ţi voiu face ţie’»”* (B 1688, 302);

c) parantezele rotunde ( ) au fost menţinute ca atare în transcrierea *Bibliei* de la 1688, acolo unde ele apar în original.

14. Alineatele

În *Biblia* de la Bucureşti (1688) nu se folosesc alineate. Cu excepţia titlurilor cărţilor şi ale capitolelor, scrise centrat, pe rînd nou, versetele, numerotate marginal, sînt scrise în continuare. Începutul versetului este marcat prin majusculă, iar finalul prin punct. Între versete este lăsat, consecvent, un blanc tipografic suficient de mare încît să permită identificarea versetelor. Am optat, la fel ca în volumele anterioare ale seriei, pentru alinierea de la capăt de rînd a versetelor *Bibliei* de la 1688, cu numerotarea din original.

15. Greşelile de tipar

Greşelile tipografice au fost corectate în texul transcris, specificîndu-se acest lucru în notele filologice finale.

16. Versiunea modernă

Versiunea modernă originală a textului biblic („coloana a cincea” în schema redacţională a seriei) a fost concepută de iniţiatori ca un instrument auxiliar pentru înţelegerea vechilor versiuni româneşti editate. Autorii traducerii au fost rugaţi să ia ca bază textul de la 1688, în comparaţie cu *Biblia* de la Frankfurt. Textul traducerii noastre este redactat în limba română literară actuală, în limitele stilului biblic tradiţional, adică fără inovaţii terminologice neologice, dar cu renunţarea la arhaisme anacronice.

17. Comentariile

La fel ca versiunea modernă, *Comentariile* sînt destinate unei mai bune înţelegeri a textelor biblice româneşti, se adresează cititorului român instruit şi vizează mai ales:

a) aspecte traductologice impuse de compararea textelor româneşti primare cu originalele cunoscute; s-a

urmărit evidenţierea eventualelor greşeli de traducere sau a pasajelor neclare (*loca obscura*);
b) aspecte traductologice impuse de compararea B 1688 cu principalele versiuni româneşti succesive (BIBL.1795, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1874, BIBL.RADU-GAL., BIBL.CORN.1921, BIBL.ANANIA, BIBL.1911, BIBL.1914); s-a urmărit evidenţierea greşelilor de traducere, a unor opţiuni aberante, a orientării spre izvoare diferite, a unor evoluţii semantice interesante;
c) succinte informaţii şi explicaţii cu caracter enciclopedic, cu privire la *realia biblica* (rituri, instituţii, veşminte, unelte, plante, animale, tehnică civilă şi militară etc.);
d) succinte explicaţii ale unor concepte sau cuvinte rare din textele de bază, nemaiînţelese de cititorul de astăzi;
e) referinţe la literatura antică, orientală sau clasică, precum şi la literatura patristică;
f) explicaţii privitoare la onomastica biblică (antroponimie, teonimie, toponimie, hidronimie etc.).

18. Indicele de cuvinte şi forme

Indicele de cuvinte şi forme al volumului cuprinde toate elementele lexicale care apar în textul tipărit la 1688 al celor patru evanghelii, împreună cu formele pe care acestea le au în context. Întrucît onomastica biblică specială (numele proprii) va face obiectul unui indice general final al ediţiei noastre, au fost incluse în indice, dintre numele proprii, doar teonimele.

Potrivit structurii practicate şi în volumele anterioare ale seriei, fiecare intrare cuprinde, în primul paragraf: forma-titlu a cuvîntului, precizarea primei atestări, descrierea morfologică, echivalarea în limbile germană şi franceză a sensului sau a sensurilor pe care le are cuvîntul în contextul biblic, numărul de ocurenţe. Următoarele paragrafe conţin formele cuvîntului, organizate după criteriul alfabetic, urmate de analiza morfologică şi de ocurenţele fiecărei forme, în ordinea apariţiei, precizîndu-se capitolul şi versetul (exemplu: 13, 9;).

Pentru stabilirea formei-titlu, a fost luată ca reper forma literară actuală a cuvîntului, după *Dicţionarul limbii române*, redactat sub egida Academiei Române (DLR). Aceasta subsumează toate variantele grafice şi fonetice ale lexemului: ex. **drept** – *direpţ*, **fier** – *hier*, **întîmpiná** – *întimpina*, *timpina* etc. Accentuarea s-a făcut conform normelor literare actuale, rămînînd marcat accentul şi pe formele care prezintă o accentuare diferită de cea actuală. Acolo unde accentul nu a putut fi stabilit, forma-titlu a fost lăsată neaccentuată. Nu am dublat accentul pe litera *ê*, care, prin convenţia stabilită în ediţia noastră, redă întotdeauna un *e* deschis accentuat.

Au fost utilizate, pentru stabilirea primelor atestări, *Dicţionarul limbii române* al Academiei Române, seria veche şi seria nouă (DLR), comparat cu *Micul dicţionar academic* (MDA), volumele I-IV, Bucureşti, 2001-2003 şi cu ediţia a treia a dicţionarului bilingv al lui H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, volumele I-III, Wiesbaden – Cluj-Napoca, 2000-2005, verificîndu-se exactitatea formelor şi a surselor şi indicînd, ori de cîte ori a fost cazul, atestarea cuvintelor prin antroponimele sau toponimele corespunzătoare, inclusiv derivate: ex. **hadîm(b)** : (1592 DIRA / în antr. Hatumis *Hadîm*); **léspede** : (1532 DERS / în top. *Leaspedè*); **de²** (prep.) : (1504 DLRV / în top. Vai-*de*-ei); **feciór** : (c. 1348 DLRV / în antr. Marco *Fecior*). În cazul surselor care nu au indici de cuvinte şi forme (nume comune şi proprii), s-a indicat pagina: **locuínţă** : (1642 CAZ. GOV. 21), **fericít** : (1581 CORESI, EV. 20), **greutáte** : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 110). Alfabetizarea cuvintelor-titlu prefixate s-a făcut după principiul *Dicţionarului limbii române*, precizîndu-se însă atestarea formelor specifice textului *Bibliei* de la 1688, de exemplu: **întîmpináre** : (**tîmpináre** : înc. sec. XVI PS. H.): s. f. : „Entgegenkommen, Empfang" : „bienveillance, réception". Au fost, de asemenea, utilizate ediţiile: *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicţionar al limbii române* [c. 1650], Studiu introductiv, ediţie, indici şi glosar de Gh. Chivu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2008; *Psaltirea Hurmuzachi*, vol. I–II, Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu, indice de cuvinte de Rovena Şenchi, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005, precum şi alte lucrări filologice şi volume de documente recent tipărite. În acest sens, bibliografia a fost actualizată, eliminîndu-se unele ediţii vechi, modificîndu-se, unde situaţia a impus-o, şi siglele. Pentru stabilirea perioadei de atestare a unor texte din secolul al XVI-lea ne-am raportat la monografia *Originile scrisului în limba română*, Ion Gheţie, Al. Mareş (autori), Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985.

În privinţa numelor de popoare, comunităţi etnice sau triburi biblice, am optat pentru considerarea acestora ca nume comune şi am stabilit forma-titlu în funcţie de izvoarele lexicografice utilizate sau, acolo unde a fost cazul, de *Biblia* ortodoxă sinodală contemporană, ca reper pentru formele aflate în uzul literar actual ale respectivelor etnonime.

Pentru stabilirea şi echivalarea sensurilor cuvîntului în limbile germană şi franceză am făcut apel la mai multe variante de traducere ale *Bibliei* în aceste limbi. Sensurile sau formele speciale, nelexicalizate în cele două limbi, au fost echivalate prin scurte definiţii: de exemplu **fiáră** : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „wildes Tier, Bestie" : „animal sauvage, bête" : (1x); **împărăţí** : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. herrschen, 2. zum König machen" : „1. régner, 2. proclamer qqn. empereur" : (154x). În cazul cuvintelor cu mai multe sensuri în text, acestea au fost echivalate şi diferenţiate prin numerotare: **adăugá** : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. hinzufügen, 2. vergrößern, vermehren, 3. fortfahren" : „1. ajouter, 2. agrandir, augmenter, 3. continuer à" : (16x); **cercá** : (1581 PRL) : v. I : „1. suchen, 2. untersuchen, 3. versuchen, 4. behandeln" : „1. chercher, 2. examiner, 3. essayer, 4. s'occuper de" : (22x).

Avînd în vedere faptul că textul biblic de la 1688 prezintă, în chip firesc, variante şi forme vechi sau rare, au fost făcute corelaţiile lexicografice necesare pentru majori-

tatea formelor diferite ale cuvintelor-titlu (variante lexicale şi fonetice, forme paradigmatice neregulate etc.).

Nu au fost stabilite intrări de sine stătătoare pentru instrumentele gramaticale, pe care le-am considerat împreună cu forma paradigmatică din care fac parte (este cazul conjuncţiei *să*, ca marcă a modului conjunctiv, al articolului, al pronumelui reflexiv, ca marcă a diatezei reflexive, al verbelor auxiliare). Articolul hotărît masculin *lui* nu a fost cuprins în indice, întrucît el însoţeşte de foarte multe ori, în textele publicate aici, nume proprii, care nu sînt cuprinse în indicele nostru.

O formă primară a indicelui a fost realizată semiautomat, ca şi în cazul volumului al VII-lea al seriei *Monumenta linguae Dacoromanorum*, cu ajutorul unui program de adnotare şi al unei interfeţe de verificare/ validare a corectitudinii analizelor, realizate de Vlad Sebastian Patraş, colaborator al Centrului de Studii Biblico-Filologice „Monumenta linguae Dacoromanorum".

19. Prezentarea textelor şi structura ediţiei

Potrivit proiectului iniţial al seriei, continuăm să prezentăm textele editate pe coloane, după cum urmează:

a) coloana I: textul chirilic original al *Bibliei* de la 1688, în facsimil;

b) coloana a II-a: transcrierea interpretativă a textului *Bibliei* de la 1688;

c) coloana a III-a: versiunea modernă realizată de autorii ediţiei (*vide supra*, § 17).

20. Inventarul grafemelor şi valorile lor fonetice

Setul de litere folosit la tipărirea *Bibliei* de la Bucureşti (1688) este cel întrebuinţat în genere în tipăriturile munteneşti din epocă. Este o scriere chirilică de tipar clară, lizibilă, regulată, relativ măruntă. Majusculele obişnuite au înălţimea de 3 mm, iar minusculele de 1,7 mm. Titlurile interioare sînt tipărite cu majuscule normale, iar colofonul cu minuscule, avînd dimensiunea de 3 mm. Oglinda paginii este de 300 x 180 mm, iar textul este cules pe două coloane, fiecare coloană avînd dimensiunile 300 x 85 mm. Primul cuvînt din fiecare capitol începe cu o literă majusculă ornamentală, înscrisă într-o casetă cu dimensiunile 25 x 14 mm.

Alfabetul chirilic folosit este cel obişnuit, aşa cum a fost el folosit în tipăriturile şi manuscrisele româneşti din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Valorile fonetice ale grafemelor sînt relativ stabile, cu particularităţile care vor fi specificate în continuare.

Inventarul grafematic al textelor de faţă este format din următoarele slove: **А/а**, **Б/б**, **В/в**, **Г/г**, **Д/д**, **Є/є**, **Ж/ж**, **З/з**, **З (Ꙁ)/з (ꙁ)**, **И/и**, **І/і**, **/ї**, **К/к**, **Л/л**, **М/м**, **Н/н**, **О/о**, **П/п**, **Р/р**, **С/с**, **Т/т/ҭ**, **Ѳ/ѳ**, **ОУ/оу**, **Ф/ф**, **Х/х**, **Ѱ/ѱ**, **Ѡ/ѡ**, **Ц/ц**, **Ш/ш**, **Щ/щ**, **Ч/ч**, **Ъ/ъ**, **Ь/ь**, **Ы/ы**, **Ѣ/ѣ**, **Ѫ/ѫ**, **Ю/ю**, **Ꙗ/ꙗ**, **Ѧ/ѧ**, **Ѩ/ѩ**, **Ѳ/ѳ**, **Ѯ/ѯ**, **°/ᵢ**, **ҫ**, **Ѵ/ѵ/ѵ**.

Reluăm mai jos aceste slove şi le prezentăm monografic, împreună cu valorile lor fonetice contextuale, redate în ortografia românească actuală şi potrivit opţiunilor ediţiei noastre:

А/а (az)

Notează în mod exclusiv vocala *a*, în orice poziţie: **а҆дáмь** = *Adám* (B 1688, 287), **а҆дꙋнъ̀** = *adunằ* (B 1688, 298).

Б/б (buche)

Notează în mod exclusiv consoana *b*, în orice poziţie: **бꙋкꙋрíє** = *bucurie* (B 1688, 297), **бъ́рбáть** = *bărbat* (B 1688, 298), **рóбꙋлꙋи** = *robului* (B 1688, 299).

В/в (vede)

Notează în mod exclusiv consoana *v*, în orице poziţie: **Вáла** = *Vála* (B 1688, 288), **а҃ꙋ венúт҃ь** = *au venit* (B 1688, 288), **кꙋвѧ́нтꙋль** = *cuvîntul* (B 1688, 299), **і҆ωáв҃** = *Ioáv* (B 1688, 296).

Г/г (glagoli)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează consoana *g*, atunci cînd este urmată de o consoană sau de o vocală nepalatală: **грешúтам҃** = *greşit-am* (B 1688, 312), **погорѧ̀** = *pogorî* (B 1688, 318), **тоіаг** = *toiag* (B 1688, 296).

2. Notează consoanele palatale corespunzătoare grafemelor actuale *ghe* şi *ghi*, atunci cînd este urmată de **є**, **и**, **і**, **ї**, **ѵ**, **ѣ**, **ю**, **ѧ**, **ꙗ** sau **к**. Exemple: **а҃ꙋ жꙋн҃гїáт҃ь** = *au junghiat* (B 1688, 327, 328), **гїєр҃гесéꙋ** = *Ghiergheséu* (B 1688, 287), **є҆гѵ́петꙋлꙋй҃** = *Eghípetului* (B 1688, 297), **є҆гѵ́т҃кꙋ** = *eghiptean* (B 1688, 288), **оу҃́нгюри** = *unghiuri* (B 1688, 314).

Д/д (dobro)

Notează în mod exclusiv consoana *d*, în orice poziţie: **давúд҃** = *David* (B 1688, 296), **дм҃нзъꙋ** = *Dumnezău* (B 1688, 310), **додани́нь** = *Dodanín* (B 1688, 287), **фꙋдь** = *Fúd* (B 1688, 287).

Є/є (iest)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează vocala *e* la început, la mijloc şi la final de silabă: **є҆гѵ́т҃кꙋ** = *eghiptean* (B 1688, 288), **а҆л҃трéилѣ** = *al treilea* (B 1688, 289), **манаѳисáрїєй҃** = *Manathisáriei* (B 1688, 289), **фечóрїй҃** = *feciorii* (B 1688, 287), **деоу҃́дє** = *de unde* (B 1688, 287).

De asemenea, **є** notează vocala *e* la iniţiala de nume proprii străine: **є҆вéрь** = *Evér* (B 1688, 287), **є҆лдáдь** = *Eldád* (B 1688, 288).

2. Notează diftongul *ie* la început de silabă sau cînd formează singur o silabă: **є҆шúт** = *ieşit* (B 1688, 289), **лъкꙋéскꙋ** = *lăcuiescu* (B 1688, 290), **рꙋзбóае** = *războaie* (B 1688, 302), **сꙋ́є** = *suie* (B 1688, 334).

Decizia pe care am luat-o, de a transcrie în aceste situaţii sistematic prin *ie*, conform regulii ortografice actuale, se justifică şi prin prezenţa multor situaţii în care diftongul respectiv este notat ca atare, prin grupul de slove **їе**, ca în contextele: **пїєр҃дꙋт҃** = *pierdut* (B 1688, 313), **пїєр҃зѧ́͡"дь** = *pierzînd* (B 1688, 302), **пїе́трилє** = *pietrile* (B

1688, 314).

Am considerat alternanţele grafice de tipul **кє/ кїє** ca reflectînd o incertitudine în rostire şi, de aceea, le-am menţinut ca atare în transcriere: **кїєдрѫ** = *chiedru* (B 1688, 309) vs. **кедрѫ** = *chedru* (B 1688, 302), **кїєма҇т** = *chiemat* (B 1688, 295) vs. **кема́т** = *chemat* (B 1688, 297).

Ca o concesie făcută ortografiei româneşti actuale, motivată estetic, am exceptat de la această regulă de transcriere formele flexionare ale verbului *a fi* (**є̂рѧ̀** = *era*, **є̂ши** = *eşti*, **є̀** = *e*) şi ale pronumelor personale (**є́ѫ** = *eu*, **є́л҇** = *el* şi **є́и** = *ei*).

3. Uneori, în poziţie mediană accentuată, **є** notează, în B 1688, diftongul *ea*: **пре́жма** = *preajma* (B 1688, 290).

Ж/ж (juvete)

Notează în mod exclusiv consoana *j*, în orice poziţie: **а̂жѫторѧ̀** = *ajutorá* (B 1688, 326), **жѫдекѣцилє** = *judecăţile* (B 1688, 299), **жр҃тѣвникѫ҇** = *jîrtăvnicul* (B 1688, 291), **пре́жма** = *preajma* (B 1688, 290), **а́ѫ жѫ̀нгаѣть** = *au junghiat* (B 1688, 328).

S/ѕ (dzialo)

În B 1688 slova *dzialo* apare cu valoare cifrică: **Кап ѕ҃** = *Cap 6* (B 1688, 291). Uneori notează, în orice poziţie, africata *dz*, specifică limbii scrise din zona nordică în perioada veche a românei literare: **Дмі́ѕѣѫ** = *Dumnedzău* (B 1688, 756) .

З/з (zemle)

Acestă slovă notează în mod exclusiv consoana *z*, în orice poziţie: **зи́лелє** = *zilele* (B 1688, 287), **а̂зѫ́ва** = *Azúva* (B 1688, 288), **о̂бра́зели** = *obrazeli* (B 1688, 296).

И/и (ije)

Această slovă are următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *i*, în orice poziţie: **и́нимъ** = *inimă* (B 1688, 307), **и́нимилє** = *inimile* (B 1688, 306), **зи́лелє** = *zilele* (B 1688, 287), **шѝ** = *şi* (B 1688, 287).

2. Notează semivocala *i* la final de silabă: **ма́ика** = *maica* (B 1688, 309) şi pe *i* asilabic: **кѣ́чи** = *căci* (B 1688, 289), **лѫ́и** = *lui* (B 1688, 315), **то́ци** = *toţi* (B 1688, 309).

3. Prevăzută cu semnul scurtimii (̆), marchează, nesistematic, semivocala *i*, în poziţie finală, după vocală: **дм҃нѫлѫй̆** = *Domnului* (B 1688, 288), **лѫ́й̆** = *lui* (B 1688, 287), **сфі̑тѫлѫй̆** = *sfîntului* (B 1688, 309).

Am renunţat la notarea în transcriere a alternanţei consoană dură/ consoană moale, la sfîrşitul unor cuvinte, în grafii ca**а̂ц҆ вр҇**, transcris *aţi vrea* (B 1688, 755). Considerăm că avem de a face în acest caz cu o simplă alternanţă grafică, fără funcţie distinctivă, rezultat aleatoriu al dorinţei de economie a spaţiului din partea scriptorului.

І/і

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează, de obicei în poziţie iniţială, cu preponderenţă în numele proprii şi în cuvinte neologice, vocala *i*: **і́ла** = *Íla* (B 1688, 288), **і̂змаи́ль** = *Izmaíl* (B 1688, 287), **і̂сраи́л҇** = *Israíl* (B 1688, 309); notează, de asemenea, în aceeaşi poziţie, şi semivocala *i*: **і̂ареди́** = *Iaréd* (B 1688, 287), **і̂есефи́м҇** = *iesefím* (B 1688, 305).

2. Notează, uneori, în poziţie mediană, accentuată sau neaccentuată, vocala *i* (pentru valoarea accentuată fiind folosită, în B 1688, mai ales slova **и́**, vezi mai sus): **фі́ю̂҇** = *fiiul* (B 1688, 300), **сарѫ́іеи** = *Saruéi* (B 1688, 288)

І҆

Prezentă în textele editate de noi doar ca minusculă, această slovă are următoarele valori:

1. Notează vocala *i*, apărînd mai ales înaintea altei vocale: **фі҆ю́л҇** = *fiiul* (B 1688, 289), **ц҆и҆и** = *ştii* (B 1688, 300), **слѫ́і҆и** = *slugii* (B 1688, 300), **а̂вѫц҆іе** = *avuţie* (B 1688, 314), **ц҆і́е** = *ţie* (B 1688, 307).

2. Notează semivocala *i*: **а̂мі҆а́зъзи** = *amiazăzi* (B 1688, 294), **мі҆е́й̆** = *miei* (B 1688, 307), **мі҆е́ѫ** = *mieu* (B 1688, 307).

К/к (caco)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează în mod exclusiv consoana *c*, în orice poziţie: **къ̀тръ** = *către* (B 1688, 295), **зикѫ́дь** = *zicînd* (B 1688, 295), **а̂коло́** = *acoló* (B 1688, 287).

Pentru a evita confuzia cu consoanele palatale corespondente (*che*, *chi*), în transcriere, am redat slova **к** prin *k* (consoana velară surdă), în situaţia în care această slovă, în cuvinte preluate ca atare din originalul grecesc, apare urmată de **хє/ ху́**, ca în exemplele: **во́к̀хє** = *Vókhe* (B 1688, 391), **зак̀ху́лоѵ҇** = *zakhílor* (B 1688, 306).

2. Notează consoanele palatale *che* şi *chi*, atunci cînd este urmată de **є**, **и**, **і**, **ї**, **ѣ**, **ю**, **ѧ** sau **ѫ**: **кїе́дрѫ** = *chiedru* (B 1688, 309), **кїєма҇т** = *chiemat* (B 1688, 295), **кинѣ** = *chip* (B 1688, 298).

Л/л (liude)

Notează în mod exclusiv consoana lichidă *l*, în orice poziţie: **ле́мнѫ** = *lemnul* (B 1688, 312), **нѫ́мєле** = *numele* (B 1688, 312), **га́лбени** = *galbeni* (B 1688, 307), **фі́ю̂҇** = *fiiul* (B 1688, 300).

М/м (mislete)

Notează în mod exclusiv consoana *m*, în orice poziţie: **ма́ика** = *maica* (B 1688, 309), **нѫ́мєле** = *numele* (B 1688, 312), **і̂есефи́м҇** = *iesefím* (B 1688, 305).

Н/н (naş)

Notează în mod exclusiv consoana *n*, în orice poziţie: **на́҆лтє** = *nalte* (B 1688, 317), **и́нимъ** = *inimă* (B 1688, 307), **а̂мо́й̆** = *Amón* (B 1688, 320).

О/о (on)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează vocala şi semivocala *o*, în orице poziţie: **є̂звѡ́к̀** = *Ezvóc* (B 1688, 287), **о̂р҆га́нелє** = *organele* (B 1688, 322), **ц҆иитѡ́арєи** = *ţiitoarei* (B 1688, 287), **тѡ́атє** = *toate* (B

1688, 290), **нóа͡пт҃ѣ** = *noaptea* (B 1688, 294).

2. Notează, uneori, în poziţie mediană accentuată, diftongul *oa*, scris, de regulă, **wá**, ca în exemplele: **ѯнóп҃тѣ** = *în noaptea* (B 1688, 299), **тóтъ** = *toată* (B 1688, 311).

П/п (pocoi)

Notează exclusiv consoana *p*, în orice poziţie: **погорѫ́** = *pogorî* (B 1688, 296), **плúй҃** = *plin* (B 1688, 296), **а̂пѕ́сь** = *apus* (B 1688, 296).

Р/р (rîţă)

Notează exclusiv consoana *r*, în orice poziţie: **рѕ́вúнь** = *Ruvín* (B 1688, 290), **прє** = *pre* (B 1688, 288), **пърúн҃цилоръ вóшри** = *părinţilor voştri* (B 1688, 296).

С/с (slovo)

Notează exclusiv consoana *s*, în orice poziţie: **сѕ́** = *s-au* (B 1688, 296), **сїкрúюль** = *sicriiul* (B 1688, 296), **прєстє** = *preste* (B 1688, 299), **пѕ́с҃** = *pus* (B 1688, 299).

Т/т/т (tverdu)

Notează exclusiv consoana *t*, în orице poziţie: **тóт҃** = *tot* (B 1688, 302), **кътръ** = *către* (B 1688, 302), **е̂гѵпетѕлѕ́ᵘ** = *Eghipetului* (B 1688, 311).

ѕ́/ѕ́ (ucu)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează, frecvent, vocala *u*, în orice poziţie, de obicei în interiorul şi la sfîrşitul cuvîntului: **лѕ́крѕ́ри** = *lucruri* (B 1688, 304), **а̂ѕ́ мѕ́рúᵐ** = *au murit* (B 1688, 303), **нѕ́** = *nu* (B 1688, 317).

2. Notează vocala *u* final: **кѫ́ндѕ́** = *cîndu* (B 1688, 314), **зикѫ́н҃дѕ́** = *zicîndu* (B 1688, 314), **лъкѕ́éскѕ́** = *lăcuiescu* (B 1688, 290).

3. Notează semivocala *u*: **грѫ́ѕ́** = *grîu* (B 1688, 294).

Оѵ/оѵ (u)

Notează vocala *u*, de obicei la început de cuvînt: **о̆ѵ̆н҃дє** = *unde* (B 1688, 287), **о̆ѵ̆н҃ть дє лéм҃нѕ́лѕ́и** = *untdelemnului* (B 1688, 306), **і̂оѵ́дїй** = *Iúdii* (B 1688, 290).

Ф/ф (fertă)

Notează în mod exclusiv consoana *f*, în orice poziţie: **фечóрїй** = *feciorii* (B 1688, 287), **фáта** = *fata* (B 1688, 288), **сáф҃** = *Sáf* (B 1688, 289).

Х/х (her)

Notează în mod exclusiv consoana *h*, în orice poziţie: **хїéрь** = *hier* (B 1688, 301), **хїерестрѕ́й** = *hierestrui* (B 1688, 301), **зак҃хúлоръ** = *zakhílor* (B 1688, 306).

Ѱ/ѱ (psi)

Această slovă notează în mod exclusiv grupul consonantic *ps*, în orice poziţie: **лиѱú** = *lipsi* (B 1688, 311), **рѕ́ѱє** = *rupse* (B 1688, 332).

Sporadic, grupul consonantic *ps* este transpus şi prin **пс**, precum: **рѕ́псé** = *rupse* (B 1688, 322).

Ѡ/ѡ (ot)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează de regulă vocala *o*, în orice poziţie: **ѡ̂кóль** = *ocol* (B 1688, 295), **ѡ̆мѕ́л҃** = *omul* (B 1688, 295), **лѡ́рь** = *lor* (B 1688, 295), **нєхáѡ** = *Neháo* (B 1688, 333).

2. Notează semivocala *o* în diftongul *oa*: **ѡ̂áмєнїй҃** = *oamenii* (B 1688, 315).

3. O utilizare specială a acestei slove, care tinde să capete în text funcţia unei veritabile norme ortografice, este notarea secvenţei fonetice corespunzătoare diftongilor *ua* şi *uă* din ortoepia românească actuală. Cu o consecvenţă ridicată, **ѡ** apare în formele flexionare ale cuvintelor precum substantivul *ziuă*/ *ziua*, verbul *plouă*, numeralele *două*, *nouă*, forma verbală *luă* etc. Întrucît nu avem nici o dovadă că diftonigii *uă* şi *ua* ca atare existau şi erau rostiţi întocmai cum îi rostim astăzi, am transcris peste tot, în aceste cazuri, pe **ѡ** prin *o*.

Potrivit aceluiaşi raţionament, am transcris slova **ѡ** prin *o* şi în formele flexionare ale verbului *a lua*, în secvenţe în care ortografia actuală recomandă notarea vocalei *ă*: **шѝ лѕ́ѡ̀** = *şi luo* (B 1688, 288), **лѕ́ѡтóрилє** = *luotorile* (B 1688, 311).

Ц/ц (ţi)

Acest grafem chirilic notează în mod exclusiv consoana *ţ*, în orice poziţie: **цíє** = *ţie* (B 1688, 302), **фáца** = *faţa* (B 1688, 302), **вицéїй҃** = *viţeii* (B 1688, 302).

Ш/ш (şa)

Acest grafem notează în mod exclusiv consoana *ş*, în orice poziţie: **шѝ** = *şi* (B 1688, 287), **шъзѕ́** = *şăzúi* (B 1688, 301), **а̂шѝ** = *aşa* (B 1688, 301), **мѕ́ш҃кóи** = *muşcoi* (B 1688, 314).

Щ/щ (ştea)

Această slovă notează, în mod frecvent, grupul consonantic *şt*, în orice poziţie: **щїи** = *ştii* (B 1688, 300), **а̂чéщѣ** = *aceştia* (B 1688, 287).

Ч/ч (cerfu)

Această slovă chirilică notează, în mod exclusiv, consoana africată *č*, în orice poziţie, şи anume:

1. cînd aceasta este urmată de *e*: **четáт҃ѣ** = *cetatea* (B 1688, 298), **зúчє** = *zice* (B 1688, 323);

2. cînd aceasta este urmată de *i*: **ѯчúнсь** = *încins* (B 1688, 298), **мáичїи** = *maicii* (B 1688, 323);

3. cînd aceasta este urmată de altă vocală (*a*, *o*, *u*) sau de un diftong (*iu*). În aceste cazuri, am aplicat regula din ortografia modernă, transcriind prin *ce* sau *ci*, conform normelor actuale: **а̂чáста** = *aceasta* (B 1688, 323), **фечóри** = *feciori* (B 1688, 324), **ѯ"целе"чѕ́не** = *înţelepciune* (B 1688, 307), **ѯцелепчóнѣ** = *înţelepciunea* (B 1688, 313).

Ъ/ъ (ior)

Această slovă chirilică are următoarele valori fonetice:

1. Notează, cu un grad înalt de consecvenţă în B 1688,

vocala *ă*, în interiorul sau la finalul cuvîntului: **їатъ** = *iată* (B 1688, 294), **а҆девъ́рѹл҃** = *adevărul* (B 1688, 296), **ѯпъратѹл҃** = *împăratul* (B 1688, 312).

2. În cazurile în care norma literară actuală reclamă acest lucru, am transcris slova **ъ** prin *î*, ca în exemplele: **пѣ́нъ** = *pînă* (B 1688, 290), **къи҃тѫ́рилор҃** = *cîntărilor* (B 1688, 299), **вър҃тѹ́те** = *vîrtute* (B 1688, 305). Transcriind slova **ъ** prin *î* în asemenea cazuri, am privilegiat imaginea grafică actuală a cuvîntului, conştienţi fiind de realitatea fonematică a opoziţiei „slabe" între *ă* şi *î* din sistemul fonologic românesc, ca şi de rostirile populare cu *ă* în diferite zone dialectale daco-românеşti.

3. Ca o reminiscenţă a ortografiei slavone, **ъ** apare la sfîrşitul unor nume proprii masculine, precum: **Їи҃лъ** = *Israil* (MS. 4389, 742), **дв҃дъ** = *David* (MS. 4389, 742).

4. La sfîrşit de cuvînt, ior apare uneori fără valoare fonetică: **До́мноулъ** = *Domnul*, **вѣ́къ** = *veac* (MS. 45, MS. 4389, *et passim*).

Ь/ь (ier)

Acest semn, preluat din ortografia slavonă şi păstrat prin tradiţie de ortografia chirilică românească veche, este lipsit, de cele mai multe ori, de valoare fonematică. Apare notat şi în finalul consonantic al cuvintelor, uneori şi în final de silabă, ca semn suprascris (ҍ): **А҆зъ́мо́ѳь** = *Azmóth* (B 1688, 296), **га́дь** = *Gád* (B 1688, 296), **дв҃дь** = *David* (B 1688, 296), **фечо́рѹль** = *feciorul* (B 1688, 296), **ло́рь** = *lor* (B 1688, 328). Cu această funcţie „ornamentală" de marcare a sfîrşitului de silabă sau de cuvînt, ierul apare reprezentat şi prin semnul (ҍ) aşezat deasupra unei consoane, de obicei la finalul unui cuvînt: **мынчѹ́нилор҃** = *minciunilor* (B 1688, 328), **фѣ́люл҃** = *fêliul* (B 1688, 290), **прибѣ́гилор҃** = *pribêgilor* (B 1688, 290), **повъцито́рюл҃** = *povăţitoriul* (B 1688, 297).

Mai rar, **ь** notează pe *i* asilabic final, ca în exemplele: **а҆́л҃ць** = *alţi* (B 1688, 313), **рънúць** = *răniţi* (B 1688, 291), **то́ць** = *toţi* (B 1688, 297).

Ы/ы (ieri)

Folosit în *Biblia* de la 1688 cu o frecvenţă foarte redusă, acest semn ăotează vocala *i* sau pe *i* asilabic, precum în exemplul **мынчѹ́нилор҃** = *minciunilor* (B 1688, 328).

Ѣ/ѣ (iati)

Această slovă are, în ordinea frecvenţei, următoarele valori fonetice:

1. Notează, de regulă, diftongul *ea*, în orice poziţie: **ѯнтъръ́скъ** = *întăreascâ* (B 1688, 314), **ка́лѣ** = *calea* (B 1688, 311), **мѣ** = *mea* (B 1688, 311).

2. Notează, cu un grad înalt de frecvenţă şi consecvenţă, un *e* deschis şi accentuat (pe care l-am transcris prin *ê*), atunci cînd în silaba următoare apar vocala *e* sau diftongul *ea*: **видлѣ́емь** = *Vitlêem* (B 1688, 289), **мѣ́ле** = *mêle* (B 1688, 289), **сокотѣ́леле** = *socotêlele* (B 1688, 290).

3. Notează, rar, un *e* deschis şi accentuat (pe care l-am transcris prin *ê*), indiferent de vocala silabei următoare: **фѣ́люл҃** = *fêliul* (B 1688, 290), **прибѣ́гилор҃** = *pribêgilor* (B 1688, 290).

Ѫ/ѫ (ius)

Acest semn are, în ordinea frecvenţei, următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *î* în interiorul şi la finalul cuvîntului: **дѫ́нсѹль** = *dînsul* (B 1688, 295), **сѫ́нть** = *sînt* (B 1688, 300), **погорѫ̀** = *pogorî* (B 1688, 312).

2. Foarte rar, notează vocala *ă*: **съсѫ фі́е деш҃ки́сь** = *să să fie deşchis* (B 1688, 791).

Ю/ю (iu)

Acest grafem chirilic notează diftongul *iu* în orice poziţie, inclusiv iniţială sau finală: **фі҃юлѹи** = *fiiului* (B 1688, 290), **повъцито́рюл҃** = *povăţitoriul* (B 1688, 297), **фі́ю** = *fiiu* (B 1688, 290), **че́рю** = *ceriu* (B 1688, 312), **во́ю** = *voiu* (B 1688, 312).

Sporadic, diftongul *iu* este notat şi prin cele două slove corespunzătoare componentelor sale: **ві́ѹ** = *viu* (B 1688, 319).

Ѩ/ѩ (iaco)

Această slovă are, în textele noastre, următoarele valori fonetice:

1. Notează diftongul *ia*, în orice poziţie: **їѹ҃ а҆ръта́т҃** = *i-au arătat* (B 1688, 307), **тъіа́таѹ** = *tăiat-au* (B 1688, 298).

Această valoare o are slova iaco şi în cuvintele *iaste* (formă verbală) şi *iale* (pronume personal).

Sporadic, diftongul *ia* este notat şi prin cele două slove corespunzătoare: **мі҃аць фъкѹ́т҃** = *mi-aţi făcut* (B 1688, 299).

2. Notează uneori diftongul *ea*, în concurenţă cu **ѣ** şi **ѧ**.

3. Notează, uneori, un *e* deschis, la fel ca slova **ѣ**; în asemenea cazuri am transcris, de asemenea, prin semnul convenţional *ê*.

Ѧ/ѧ (ia)

Acest semn are, în ordinea frecvenţei, următoarele valori fonetice:

1. Notează diftongul *ia*, în orice poziţie: **ден҃ напо́ѧ** = *denapoia* (B 1688, 291), **ѯпъръці́ѧ** = *împărăţiia* (B 1688, 295). Slova aceasta se regăseşte frecvent în formele de imperfect indicativ, persoana a III-a, ale unor verbe de conjugarea a IV-a, care prezintă fenomenul de diereză, specific limbii române literare vechi, în grafii ca: **ѯтърі҃ѧ̀** = *întăriia* (B 1688, 295), **венѧ̀** = *veniia* (B 1688, 297), **сокоті҃ѧ̀** = *socotiia* (B 1688, 297).

2. Notează, în alternanţă cu **ѣ**, diftongul *ea*: **мер҃і҆ѧ̀** = *mergea* (B 1688, 768).

3. Notează, frecvent, un *e* deschis şi accentuat (pe care l-am transcris, de asemenea, convenţional prin *ê*), indiferent de vocala silabei următoare: **мі҃і҆ѧ́шіи** = *megiêşii* (B 1688, 297), **вша́ринѹл҃** = *boiêrinul* (B 1688, 298), **гръ́ѧще** = *grăiêşte* (B 1688, 302), **тѧ́рѣ** = *tăiêrea* (B 1688, 298).

O excepţie de la această regulă am făcut la cuvintele **ѧ́сте** (forma de persoana a III-a singular, indicativ prezent a verbului *a fi*) şi **ѧ́ле** (pronumele personal feminin de

persoana a III-a singular), pe care le-am transcris consecvent prin *iaste*, respectiv *iale*. Aceste două forme, după părerea celor mai mulţi dintre specialişti, erau pronunţate ca atare în vechea română literară şi notate cu mare consecvenţă prin slovele ѧ (predominantă în *Biblia* de la 1688) sau ꙗ.

ѳ/҂ (thita)

Notează, în virtutea tradiţiei, consoana *th*, în cuvintele de origine greacă, în special în numele proprii, preluate de traducători în forma lor originară. Deşi consonantei greceşti *th* îi corespunde în sistemul fonematic românesc un *t*, am transcris totuşi acest grafem prin *th*, pentru a indica opţiunea grafic-etimologizantă a autorilor, tipografilor sau scriptorilor: **і҃ѡанаѳа́н҃** = *Ioanathán* (B 1688, 288), **ма́хѳѳсала** = *Máhthusala* (B 1688, 287), **си́ѳь** = *Síth* (B 1688, 287), **ѳор҃га́ма** = *Thorgáma* (B 1688, 287).

ѯ/ѯ (csi)

Această slovă chirilică notează grupul consonantic *cs*, transcris, conform normelor ortografice moderne, prin litera *x*, precum: **а҃рфаѯа́дь** = *Arfaxád* (B 1688, 287), **і҃еѯа́н҃** = *Iexán* (B 1688, 287).

◦/i (gea)

Această slovă chirilică notează, în mod exclusiv, consoana africată *ğ*, în orice poziţie, şi anume:

1. cînd aceasta este urmată de *e*: **слѯ́іелє** = *slugele* (B 1688, 300), **сѯ́нїєр҃** = *sînge* (B 1688, 302), **ҫнїєр҃** = *înger* (B 1688, 302);

2. cînd aceasta este urmată de *i* (vocală sau semivocală): **фѯіи́т** = *fugit* (B 1688, 314), **слѯ́іи** = *slugi* (B 1688, 314);

3. cînd aceasta este urmată de altă vocală sau de un diftong notat prin ѡ, ѣ, ѧ. În aceste cazuri, am aplicat regula ortografică modernă, transcriind prin *ge* sau *gi*, conform normelor actuale: **а҃мъіѣ́скъ** = *amăgească* (B 1688, 330), **лѣ́іѣ** = *lêgea* (B 1688, 299), **нелеіѯи́т** = *nelegiuit* (B 1688, 295).

ҫ/ҫ (în)

Acest semn grafic, specific grafiei chirilice româneşti, are următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *î* la începutul cuvîntului: **ҫл҃** = *îl* (B 1688, 810)

2. Notează, uneori, silaba *în* la începutul cuvîntului: **съ ҫкина́ръ** = *să închinară* (B 1688, 312), **ҫкъпѣ҃** = *încăpea* (B 1688, 312), **ҫтра́рѣ** = *întrarea* (B 1688, 312).

3. Notează, uneori, silaba *îm* la începutul cuvîntului: **ҫпъра́т** = *împărat* (B 1688, 295), **ҫбръка́тє** = *îmbrăcate* (B 1688, 314), **ҫбръка́ць** = *îmbrăcaţi* (B 1688, 311).

4. Notează, uneori, consoana *n*: **прєҫмѫ́на** = *pren mîna* (B 1688, 299), **дєҫси́рїа** = *den Síria* (B 1688, 301).

ѵ/ꙋ/v

Acest grafem chirilic notează vocala sau semivocala *i* în cuvintele de origine grecească, ca o opţiune etimologizantă fără semnificaţie fonetică, în special în numele proprii, acolo unde în greceşte apare un ypsilon: **є҃гѵпетѳлѳ″** = *Eghipetului* (B 1688, 311), **є҃гѵ҃птѣ́н҃** = *eghiptean* (B 1688, 288, **лєвѵ** = *Lévi* (B 1688, 294), **левѵ́цїи** = *leviţii* (B 1688, 291), **мо́ѵси** = *Móisi* (B 1688, 323).

21. Bibliografia

Bibliografia generală a acestui volum conţine lucrări folosite şi citate în procesul de redactare a *Indicelui de cuvinte şi forme* (secţiunea A), a *Notei asupra ediţiei* şi a *Comentariilor* (secţiunea B).

22. Lista de abrevieri

Am reluat lista de abrevieri generală, folosită şi în volumele anterioare ale seriei.

TEXTE

Ѱка

ДЕЛАМАТѲЕИ СВ҃ТѢ ЕѴ҃ЛЕ. КѦ҃

а Кáртѣ нащерїи луи Іс҃ Хс҃, фїю
луи двд҃ь, фїюл луи Авраáм.
в Авраáм аѹ нъскѹт пре Ісаáк,
їáръ Ісаакь аѹ нъскѹт пре Іа
кѡв, їáръ Іаковь, нъскѹ пре
Іѹда ши пре фраціи луи.
г Їáръ Іѹда нъскѹ пре Фаресь,
ши пре Зара ден Дамар, їáръ
Фарес нъскѹ пре Есрѡмь, ши Есрѡм нъскѹ пре
д Арам. Арам нъскѹ пре Аминадав, їáръ А
минадав нъскѹ пре Нассон, Нассон нъскѹ пре
е Салмонь. Салмон нъскѹ пре Восѡзь ден Ра
хав, їáръ Восѡзь нъскѹ, пре Ѡвидь ден Рѹдь,
ѕ їáръ Ѡвидь нъскѹ пре Іесеи. Іесеи нъскѹ
пре Двд҃ь ꙟпъратѹл, їáръ Двд҃ь ꙟпърат нъскѹ
пре Соломон ден мѹꙗрѣ каре аѹ фост а Оурїеи.
з Соломон нъскѹ пре Ровоáм, їáръ Ровоáм нъскѹ
и пре Авїа, ши Авїа нъскѹ пре Асса. Асса нъ
скѹ пре Іѡсафат, їáръ Іѡсафат нъскѹ пре Іѡ
ѳ рам, ши Іѡрам нъскѹ пре Ѡзїа. Їáръ Ѡ
зїа нъскѹ пре Іѡадам, їáръ Іѡадам нъскѹ
пре Ахаз, їáръ Ахазь, нъскѹ пре Езекїа.
і Езекїа нъскѹ пре Манаси, їáръ Манаси нъскѹ
аі пре Амѡн. Амѡн нъскѹ пре Іѡсїа, їáръ
Іѡсїа нъскѹ пре Іехонїа ши пре фраціи луи, спре
ві мѹтарѣ Вавѵлонѹлѹи. Їáръ дѹпъ мѹтарѣ
Вавѵлонѹлѹи, Іехонїа нъскѹ пре Саладїил їáръ
гі Саладїил нъскѹ пре Зоровавел. Зоровавел
нъскѹ пре Авїѹдь, їáръ Авїѹдь нъскѹ пре Елїа
ді ким, їáръ Елїаким нъскѹ пре Азѡрь. Азѡ
нъскѹ пре Садок, їáръ Садок нъскѹ пре Ахим,
еі ши Ахим нъскѹ пре Елїѹдь. Елїѹдь нъскѹ
пре Елеазар, їáръ Елеазар нъскѹ пре Матдан.
ѕі Їáръ Матдан нъскѹ пре Іаковь, їáръ Іаковь нъ
скѹ пре Іѡсиф, бърбатѹл Марїеи, дентрѹ ка
рѣ сaѹ нъскѹт Іс҃ каре сѐ кїамъ Хс҃.
зі Тоате даръ нѣмѹриле дела Авраáм пънъ ла Да
видь, ді, нѣмѹри, ши дела Двд҃ь пънъ ла мѹ
тарѣ ꙟ Вавѵлон, нѣмѹри, ді, ши дела мѹта
рѣ Вавѵлонѹлѹи пънъ ла Хс҃ нѣмѹри, ді.
иі Їáръ нащерѣ луи Іс҃ Хс҃ аша ера, къ логодиндѹ
се маика луи Марїа кѹ Іѡсиф маинаинте пънъ
нѹсе адѹнасе еи, афлъсе ꙟпъ҃нтече авъндь ден

Biblia 1688, p. 751, col. 1

De la Mathei Svîntă Evanghelie

Cap 1

1. Cartea naşterii lui Iisus Hristos, fiiul lui David, fiiul lui Avraám.

2. Avraám au născut pre Isaác, iară Isaác au născut pre Iácov, iară Iácov născu pre Iúda şi pre fraţii lui,

3. Iară Iúda născu pre Farés şi pre Zará, den Thamár, iară Fares născu pre Esróm şi Esróm născu pre Arám.

4. Arám născu pre Aminadáv, iară Aminadáv născu pre Nassón, Nassón născu pre Salmón,

5. Salmón născu pre Voóz, den Raháv, iară Voóz născu pre Ovíd, den Rúth, iară Ovíd născu pre Ieséi,

6. Ieséi născu pre David împăratul. Iară David împărat născu pre Solomón den muiêrea carea au fost a Úriei,

7. Solomón născu pre Rovoám, iară Rovoám născu pre Ávia şi Ávia născu pre Ássa,

8. Ássa născu pre Iosafát, iară Iosafát născu pre Iorám şi Iorám născu pre Óziia,

9. Iară Óziia născu pre Ioathám, iară Ioathám născu pre Aház, iară Aház născu pre Ezéchiia,

10. Ezéchiia născu pre Manási, iară Manási născu pre Amón,

11. Amón născu pre Iosia, iară Iósia născu pre Iehónia şi pre fraţii lui, spre mutarea Vavilónului.

12. Iară după mutarea Vavilónului, Iehónia născu pre Salathiíl, iară Salathiíl născu pre Zorovavél,

13. Zorovavél născu pre Aviúd, iară Aviúd născu pre Eliachím, iară Eliachím născu pre Azór,

14. Azor născu pre Sadóc, iară Sadóc născu pre Ahím şi Ahím născu pre Eliúd,

15. Eliúd născu pre Eleazár, iară Eleazár născu pre Matthán,

16. Iară Matthán născu pre Iácov, iară Iácov născu pre Iósif, bărbatul Máriei, dentru carea s-au născut Iisus, carele să cheamă Hristos.

17. Toate dară neamurile de la Avraám pînă la Davíd, 14 neamuri, şi de la David pînă la mutarea în Vavilón, neamuri 14; şi de la mutarea Vavilónului pînă la Hristos, neamuri 14.

18. Iară naşterea lui Iisus Hristos aşa era: că logodindu-se maica lui, Máriia, cu Iósif, mai nainte pînă nu se adunase ei, aflắ-se în pîntece avînd den /

Versiunea modernă

Sfînta Evanghelie după Matei

Capitolul 1

1. Cartea naşterii lui Iisus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avraam.

2. Avraam l-a născut pe Isaac, iar Isaac l-a născut pe Iacob, iar Iacob i-a născut pe Iuda şi pe fraţii lui,

3. Iar Iuda i-a născut pe Fares şi pe Zara, din Tamar, iar Fares l-a născut pe Esrom şi Esrom l-a născut pe Aram.

4. Aram l-a născut pe Aminadab, iar Aminadab l-a născut pe Naason, Naason l-a născut pe Salmon,

5. Salmon l-a născut pe Booz, din Rahab, iar Booz l-a născut pe Obed, din Rut, iar Obed l-a născut pe Iese,

6. Iese l-a născut pe David împăratul. Iar David împăratul l-a născut pe Solomon din femeia care a fost a lui Urie,

7. Solomon l-a născut pe Roboam, iar Roboam l-a născut pe Abia şi Abia l-a născut pe Asa,

8. Asa l-a născut pe Iosafat, iar Iosafat l-a născut pe Ioram şi Ioram l-a născut pe Ozia,

9. Iar Ozia l-a născut pe Ioatam, iar Ioatam l-a născut pe Ahaz, iar Ahaz l-a născut pe Ezechia,

10. Ezechia l-a născut pe Manase, iar Manase l-a născut pe Amon,

11. Amon l-a născut pe Iosia, iar Iosia i-a născut pe Iehonia şi pe fraţii lui, la strămutarea în Babilon.

12. Iar după strămutarea în Babilon, Iehonia l-a născut pe Salatiel, iar Salatiel l-a născut pe Zorobabel,

13. Zorobabel l-a născut pe Abiud, iar Abiud l-a născut pe Eliachim, iar Eliachim l-a născut pe Azor,

14. Azor l-a născut pe Sadoc, iar Sadoc l-a născut pe Achim şi Achim l-a născut pe Eliud,

15. Eliud l-a născut pe Eleazar, iar Eleazar l-a născut pe Matan,

16. Iar Matan l-a născut pe Iacob, iar Iacob l-a născut pe Iosif, bărbatul Mariei, din care s-a născut Iisus, care se numeşte Hristos.

17. Aşadar toate generaţiile de la Avraam pînă la David sînt paisprezece generaţii şi de la David pînă la strămutarea în Babilon, paisprezece generaţii; şi de la strămutarea în Babilon pînă la Hristos, paisprezece generaţii.

18. Iar naşterea lui Iisus Hristos aşa a fost: maica lui, Maria, fiind logodită cu Iosif, mai înainte să fie împreună, s-a aflat că are în pîntece de la

ѱка

ДЕ ЛА МАТѲЕИ · СВЕНТ · ЕѴЛЕ · КАП · А ·

дхȣль сфнть . Ꙗрѣ Їѡсиф бърбатȣл ей, иі
фїинд дирептъ, ши невржнд съ о бъдѣскъ пре
ѧ, врȣ съ о ласе пре аскȣнсь . Ши кȣџетжнд к
ель ачѣстѣ, ꙗтъ ꙟџерȣл дмнȣлȣи исъ аръть
лȣи ꙟвис гръинд, Їѡсифе фїюл лȣи Двд нȣ
те тѣме а лȣа пре Марїѧ мȣꙗрѣта, къ чел нъ
скȣт ꙟтрȣ ѧ дей дхль сфнть ѧсте . Ши ка
нашева фїю, ши вей кема нȣмеле лȣи Їс, къ а
чела ва мжнтȣи пре нородȣл лȣи дей пъкателе
лорь, Ши ачаста тот фȣ ка съсъ ꙟпле че кв
е зись де Дмнȣл прей пророкȣл зикжнд .
Ꙗтъ фечоара ꙟпжнтече ва авѣ, ши ва наше кг
фїю, ши вор кема нȣмеле лȣи Еммаȣнил, каре
ле ѧсте тълмъчиндȣсе кȣ нои Дмнзъȣ .
Ши скȣлжндȣсе Їѡсиф дей сонь, аȣ фъкȣт кȣм аȣ кд
порȣнчит ꙟџерȣл Дмнȣлȣи, ши лȣѡ пре мȣꙗрѣ лȣ.
Ши нȣѡ кȣноскȣ пре ѧ, пънъ оунде аȣ нъскȣт ке
пре фїюль ей чель нъскȣт дей тъю, ши кемъ
нȣме лȣи Їс .

КАП. В.

Ꙗръ Їс нъскжндȣсъ ꙟ Виѳлеемȣль жидо а
вескь, ꙟ зилеле лȣи Їрѡдь ꙟпърат, ꙗтъ
кръжиторїи дела ръсъритȣри аȣ венить
ла Їерȣсалим . Зикжндь, оунде ѧ в
сте чель чесаȣ нъскȣт ꙟпъратȣль жи
довилорь? къ амвъзȣть стѣѡа лȣи спре ръсъ
рить, ши ам венить съне ꙟкинъм лȣи .
Ши аȣзинд Їрѡдь ꙟпърат съ тȣрбȣръ, ши г
тот Їерȣсалимȣль кȣ ель . Ши адȣнжнд д
пре тоци архїереии, ши къртȣрарїи народолȣи
ꙟтреба де ей оунде съ наще Хс . Ꙗръ ей зи е
съръ лȣи, ꙟ Виѳлеемȣль Їȣдеи, пентрȣ къ
аша ѧсте скрись прей пррокȣль . Ши тȣ Ви ѕ
ѳлеeме пъмжнтȣль Їоудїи, ничи ꙟтрȣникипъ
маимак ещи, ꙟтрȣ повъцȣиторїи Їоудїи, къ
дейтрȣ тине ва еши повъцȣиторю, кареле паще
пре нородȣль мїеȣ Їсраиль . Атȣнчѣ Їрѡдь з
пре аскȣнсȣ кемжнд пре връжитори, черчетъ дела
ей времѣ чеи че саȣ арътать стѣ .
Ши тримицжнд пре ей ꙟ Виѳлеемь зисе, дȣкжцї и
въ чирчетаци кȣ дѣдинсь де коконь, ши дѣ
калвеци афла даци мї щире касъ вїю ши еȣ съ мъ
ꙟкинь лȣи . Ꙗръ ей аскȣлтжнд пре ꙟпъра ѳ
тȣ

Biblia 1688, p. 751, col. 2

Duhul Sfînt.

19. Iară Iósif, bărbatul ei, fiind direpţ şi nevrînd să o vădească pre ea, vru să o lase pre ascuns.

20. Şi cugetînd el acêstea, iată îngerul Domnului i să arătă lui în vis, grăind: „Iósife, fiiul lui David, nu te tême a lua pre Máriia, muiêrea ta, că cel născut întru ea den Duhul Sfînt iaste.

21. Şi naşte-va fiiu şi vei chema numele lui Iisus, că acela va mîntui pre norodul lui den păcatele lor".

22. Şi aceasta tot fu ca să să împle ce e zis de Domnul pren prorocul zicînd:

23. „Iată, fecioara în pîntece va avea şi va naşte fiiu şi vor chema numele lui Emmanuíl, carele iaste tălmăcindu-se «cu noi Dumnezău»".

24. Şi sculîndu-se Iósif den somn, au făcut cum au poruncit îngerul Domnului şi luo pre muiêrea lui.

25. Şi nu o cunoscu pe ea pînă unde au născut pre fiiul ei cel născut dentîiu şi chemă nume lui Iisus.

Cap 2

1. Iară Iisus născîndu-să în Vithlêemul jidovesc, în zilele lui Iród împărat, iată vrăjitorii de la răsărituri au venit la Ierusalím,

2. Zicînd: „Unde iaste cel ce s-au născut, împăratul jidovilor? Că am văzut steaoa lui spre răsărit şi am venit să ne închinăm lui".

3. Şi auzind Iród împărat, să turbură, şi tot Ierusalímul cu el.

4. Şi, adunînd pre toţi arhiereii şi cărturarii norodolui, întreba de ei unde să naşte Hristos.

5. Iară ei zisără lui: „În Vithlêemul Iudéii, pentru că aşa iaste scris pren prorocul:

6. «Şi tu, Vithlêeme, pămîntul Iúdii, nici într-un chip mai mic[1] eşti întru povăţuitorii Iúdii, că dentru tine va ieşi Povăţuitoriu carele paşte pre norodul mieu, Israíl»".

7. Atuncea Iród, pre ascunsu chemînd pre vrăjitori[2], cercetă de la ei vrêmea ceii ce s-au arătat stea.

8. Şi, trimiţînd pre ei în Vithlêem, zise: „Ducîndu-vă, cercetaţi cu de-adins de Cocón; şi deaca-l veţi afla, daţi-mi ştire, ca să viiu şi eu să mă închin lui".

9. Iară ei, ascultînd pre împăra-//

Versiunea modernă

Duhul Sfînt.

19. Iar Iosif, bărbatul ei, fiind drept şi nevoind să o vădească, a voit s-o lase pe ascuns.

20. Şi cugetînd el acestea, iată îngerul Domnului i s-a arătat în vis grăind: „Iosife, fiul lui David, nu te teme s-o iei pe Maria, femeia ta, căci cel născut în ea este de la Duhul Sfînt.

21. Şi ea va naşte un fiu şi-i vei pune numele Iisus, căci acela va mîntui pe poporul său de păcate".

22. Şi toate acestea s-au făcut ca să se împlinească cele spuse de Domnul prin prorocul care zice:

23. „Iată, fecioara va zămisli şi va naşte un fiu şi-i vor pune numele Emanuel, ceea ce se tălmăceşte «Dumnezeu cu noi»".

24. Şi trezindu-se Iosif din somn, a făcut cum îi poruncise îngerul Domnului şi a luat-o pe femeia sa.

25. Şi nu a cunoscut-o pînă l-a născut pe fiul ei cel întîi născut şi i-a pus numele Iisus.

Capitolul al 2-lea

1. Iar după ce s-a născut Iisus în Betleemul evreiesc, în zilele lui Irod împărat, iată magii de la răsărit au venit la Ierusalim,

2. Zicînd: „Unde este cel care s-a născut, împăratul iudeilor? Căci am văzut steaua lui la răsărit şi am venit să ne închinăm lui".

3. Şi auzind Irod împărat, s-a tulburat, şi tot Ierusalimul împreună cu el.

4. Şi, adunînd pe toţi arhiereii şi cărturarii poporului, i-a întrebat unde avea să se nască Hristos.

5. Iar ei i-au spus: „În Betleemul Iudeii, căci aşa este scris prin profetul:

6. «Şi tu, Betleeme, pămînt al lui Iuda, nicidecum nu eşti cel mai mic între povăţuitorii lui Iuda, căci din tine va ieşi Povăţuitorul care va păstori pe poporul meu, Israel»".

7. Atunci Irod, chemîndu-i în ascuns pe magi, i-a întrebat despre vremea cînd se arătase steaua.

8. Şi, trimiţîndu-i la Betleem, le-a zis: „Mergeţi şi cercetaţi cu de-amănuntul despre Prunc; şi dacă îl veţi găsi, daţi-mi de ştire, ca să vin şi eu să mă închin lui".

9. Iar ei, ascultîndu-l pe împărat,

тꙋль мерстрꙋ, ши ꙗтъ стѣоа карѣ аꙋ възꙋт
ла ръсъритъ, ꙟнаинте адꙋчѣ пре ѥи пънъ вииндъ
аꙋ стътꙋтъ деасꙋпра оунде ѥра кокоnꙋль .
і Ꙗръ дека възꙋръ стѣоа събꙋкꙋраръ бꙋкꙋріе
аі маре фоарте. Ши ꙟтрѫндъ ꙟкасъ афларъ
кокоnꙋль кꙋ маріа мꙋма лꙋи, ши късѫндъ съ
ꙟкинаръ лꙋи, ши дешкизѫндъ комоарꙋле лоръ а
дꙋсеръ лꙋи дарꙋре, аꙋръ, ши тъмѫе, ши змꙋ
ві нъ. Ши лꙋѫндъ ръспꙋнсь ꙟвись съ нꙋсе ꙟ
тоаркъ кътръ Ірѡдъ, прен алтъ кале саꙋ дꙋсе
гі ла цара лоръ. Ши дꙋкѫндꙋсе ѥи, ꙗтъ ꙟџе
рꙋль дмнꙋлꙋи съ аратъ ꙟвись лꙋи Іwсифъ, зи
кѫндъ, скꙋлѫндꙋте ꙗ кокоnꙋль ши пре мꙋма
лꙋи, ши фꙋџи ла Егѵпеть, ши фіи аколw пънъ
вою зиче ціе, пентрꙋ къ ва съ каꙋте Ірѡдъ пре
ді кокон, съл піаръ. Ꙗръ ѥль скꙋлѫндꙋсе
лꙋѡ кокоnꙋль, ши пре маика лꙋи ноаптѣ, ши
еі съ дꙋсе ла Егѵпеть. Ши фꙋ аколw пънъ
ла моартѣ лꙋи Ірѡдъ, ка съ се плинѣскъ чѣе
зись де дмнꙋль прен прркꙋль зикѫндъ, ден Егv
ѕі петь амь кемать пре фіюль міеꙋ. Атꙋнчѣ
Ірѡдъ възѫндъ къ фꙋ батжокорить де вржи
тори съмъніе фоарте, ши тримицѫндъ аꙋ оу
чись пре тоци копіии чей ден Виѳлеем, ши де
тоате хотареле лꙋи де дои ани ши маи мичи,
дꙋпъ време карѣ аꙋ искодить дела вржитори.
зі Атꙋнчѣ съ плини чѣꙗ че саꙋ гръить де Іереміа
иі прркꙋль зикѫндъ. Гласъ ꙟрама съ аꙋзи,
плѫнџере, ши сꙋспинъ, ши ципът мꙋлть, ра
хиль плѫнгѫндꙋ копіии съи, ши нꙋ врѣ съ се
ѳі мѫнгъе къчи нꙋ ѥра. Ꙗръ дека мꙋри
Іродъ, ꙗтъ ꙟџерꙋль дмнꙋлꙋи, ꙟвись съ аръ
тъ лꙋи Іwсифъ ꙟ Егѵпеть зикѫндъ .
к Скоалъ ши ꙗ кокоnꙋль, ши пре маика лꙋи, ши
теꙋ ꙟпъмѫнтꙋль лꙋи Ісраиль, къ аꙋ мꙋрить
чѣꙗ че къꙋта сꙋфлетꙋль кокоnꙋлꙋи .
ка Ꙗръ ѥль скꙋлѫндꙋсе лꙋѡ кокоnꙋль, ши пре ман
ка лꙋи, ши вени ꙟпъмѫнтꙋль лꙋи Ісраиль .
кв Ши аꙋзинд къ Архелаꙋ ꙟпъръцѣще ꙟ Іꙋдеа,
ꙟлокꙋль лꙋи Ірѡдъ тътѫнесъꙋ, съ темꙋ а мѣр
џе аколw, ши лꙋѫндъ щире ꙟвись съ дꙋсе ꙟпър
кг циле Галилеіи. Ши венинд съ лъкꙋи ꙟче
тате карѣ съ кіамъ Назаред, ка съ се ꙟпле
чѣꙗ че саꙋ гръить прень пророчи, къ съ ва кіе
ма назаринѣнь.

КАП. Г.

а Ꙟ зилеле ачѣлѣ, вени Іwань Ботезъторюл
проповедꙋинд ꙟпꙋстіюл Іꙋдеи .
в Ши зикѫндъ, покъицивъ къ саꙋ апро
г піат ꙟпъръціа чериꙋрилоръ. Къ аче
стае чѣл че саꙋ гръит де Исаіа пророкꙋ,
зикѫндъ, гласꙋл челꙋи че стригъ ꙟпꙋстинѣ,
гътиць калѣ дмнꙋлꙋи, дирѣпте фачець къръ
д риле лꙋи. Ши ачеста Іwань авѣ ꙟбръкъмин
тѣ лꙋи, де пъръ де къмилъ, ши брѫꙋ де кꙋ
рѣ прежꙋр мижлокꙋл лꙋи, ши храна лꙋи ѥра ла
е старе ши міаре сълбатекъ. Атꙋнче ѥши
ла ѥл Іерꙋсалимꙋл, ши тоатъ Іꙋдеа, ши тот
ѕ ꙟпрежꙋрꙋл Іwрданꙋлꙋи. Ши съ ботеза дела

Biblia 1688, p. 752, col. 1

tul, mêrseră; şi, iată, steaoa carea au văzut la răsărit înainte aducea pre ei, pînă viind au stătut deasupra unde era Cocónul.

10. Iară deaca văzură steaoa, să bucurară bucurie mare foarte.

11. Şi întrînd în casă, aflară Cocónul cu Máriia, muma lui, şi căzînd să închinară lui şi, deşchizînd comoarăle lor, adusără lui darure: aur şi tămîie şi zmirnă.

12. Şi luînd răspuns în vis să nu să întoarcă cătră Iród, pren altă cale s-au dus la ţara lor.

13. Şi ducîndu-să ei, iată, îngerul Domnului să arătă în vis lui Iósif, zicînd: „Sculîndu-te, ia Cocónul şi pre múma lui şi fugi la Eghípet şi fii acoló pînă voiu zice ţie; pentru că va să caute Iród pre Cocón să-l piarză".

14. Iară el, sculîndu-să, luo Cocónul şi pre máica lui noaptea şi să dusă la Eghípet;

15. Şi fu acoló pînă la moartea lui Iród, ca să să plinească ce e zis de Domnul pren prorocul zicînd: „Den Eghípet am chemat pre Fiiul mieu".

16. Atuncea Iród, văzînd că fu batjocorit de vrăjitori, să mînie foarte şi trimiţînd au ucis pre toţi copiii cei den Vithlêem şi den toate hotarăle lui, de doi ani şi mai mici, după vrêmea carea au iscodit de la vrăjitori.

17. Atuncea să plini cêea ce s-au grăit de Ieremíia prorocul, zicînd:

18. „Glas în Ramá să auzi, plîngere şi suspin şi ţipăt mult: Rahíl plîngîndu copiii săi şi nu vrea să să mîngîie, căci nu era".

19. Iară deaca muri Iród, iată, îngerul Domnului în vis să arătă lui Iósif, în Eghípet, zicînd:

20. „Scoală şi ia Cocónul şi pre máica lui şi te du în pămîntul lui Israíl, că au murit ceia ce căuta sufletul Cocónului".

21. Iară el, sculîndu-să, luo Cocónul şi pre maica lui şi veni în pămîntul lui Israíl.

22. Şi auzind că Arheláu împărăţêşte în Iudéa în locul lui Iród, tătîne-său, să temu a mêrge acoló; şi, luînd ştire în vis, să dusă în părţile Galiléii.

23. Şi, venind, sălăşlui în cetatea carea să cheamă Nazaréth, ca să să împle cêea ce s-au grăit pren proroci: că să va chiema Nazarineán.

Cap 3

1. În zilele acêlea, veni Ioán Botezătóriul propoveduind în pustiiul Iúdei

2. Şi zicînd: „Pocăiţi-vă, că s-au apropiat împărăţiia ceriurilor.

3. Că acesta e cel ce s-au grăit de Isaiia prorocul, zicînd: Glasul celui ce strigă în pustiiu: «Gătiţi calea Domnului, dirêpte faceţi cărările lui»".

4. Şi acesta Ioán avea îmbrăcămintea lui de păr de cămilă şi brîu de curea prejur mijlocul lui, şi hrana lui era vlăstare şi miêre sălbatecă.

5. Atuncea ieşí la el Ierusalímul şi toată Iudéia şi tot împrejurul Iordánului.

6. Şi să boteza de la /

Versiunea modernă

au mers; şi, iată, steaua pe care o văzuseră la răsărit mergea înaintea lor, pînă a ajuns şi s-a oprit deasupra locului unde era Pruncul.

10. Şi văzînd ei steaua, s-au bucurat cu bucurie foarte mare.

11. Şi intrînd în casă, l-au aflat pe Prunc împreună cu Maria, mama lui, şi căzînd [la pământ] i s-au închinat şi, deschizîndu-şi comorile, i-au adus daruri: aur şi tămîie şi smirnă.

12. Şi primind înştiinţare în vis să nu se mai întoarcă la Irod, pe altă cale s-au dus în ţara lor.

13. Şi după ce au plecat, iată, îngerul Domnului i se arătă în vis lui Iosif, zicînd: „Scoală-te, ia pruncul şi pe mama lui şi fugi în Egipt şi rămîi acolo pînă îţi voi spune; căci Irod va căuta pruncul ca să-l dea pieirii".

14. Iar el, sculîndu-se, a luat Pruncul şi pe maica lui noaptea şi s-a dus în Egipt;

15. Şi a rămas acolo pînă la moartea lui Irod, ca să se împlinească cele spuse de Domnul prin prorocul care zice: „Din Egipt l-am chemat pe Fiul meu".

16. Atunci Irod, văzînd că a fost batjocorit de magi, s-a mîniat foarte [tare] şi a trimis să-i ucidă pe toţi copiii din Betleem şi din toate împrejurimile lui, de la doi ani în jos, după vremea aflată de la magi.

17. Atunci s-au împlinit cele spuse de Ieremia prorocul, care zice:

18. „Glas în Rama s-a auzit, plîngere şi suspin şi ţipăt mult: Rahela îşi plînge copiii şi nu vrea să se mîngîie, pentru că nu mai sînt".

19. Iar după moartea lui Irod, iată îngerul Domnului i se arătă în vis lui Iosif, în Egipt, zicînd:

20. „Scoală-te, ia Pruncul şi pe maica lui şi du-te în pământul lui Israel, căci au murit cei care căutau sufletul Pruncului".

21. Iar el, sculîndu-se, a luat Pruncul şi pe maica lui şi a venit în pământul lui Israel.

22. Şi auzind că Arhelaos împărăţeşte în Iudeea în locul lui Irod, tatăl său, s-a temut să meargă acolo; şi, luînd de ştire în vis, s-a dus în părţile Galileii.

23. Şi, ajungînd, s-a aşezat în cetatea care se cheamă Nazaret, ca să se împlinească cele spuse prin proroci: Nazarinean se va chema.

Capitolul al 3-lea

1. În zilele acelea, a venit Ioan Botezătorul propovăduind în pustiul Iudeii

2. Şi zicînd: „Pocăiţi-vă, căci s-a apropiat împărăţia cerurilor.

3. El este acela despre care a spus Isaia prorocul, zicînd: Glasul celui care strigă în pustiu: «Pregătiţi calea Domnului, drepte faceţi cărările lui»".

4. Şi acest Ioan avea îmbrăcămintea din păr de cămilă şi brîu de piele împrejurul mijlocului, şi hrana lui era [din] ramuri şi miere sălbatică.

5. Atunci a ieşit la el Ierusalimul şi toată Iudeea şi toate împrejurimile Iordanului

6. Şi erau botezaţi de

ДЕЛАМАДЕН.

елъ ꙟ Іѡрданъ, исповедꙋиндꙋ-ш пъкателе лор.
Ши вѣзѫнду мꙋлци дей фарисеи, ши садꙋкей з
віиндъ кътръ ботезꙋл лꙋи, зисе лор, пꙋи де
нъпѫрчи, чине ваꙋ арътат воѡ съ фꙋџиць де
оурџіа чѣ віитоаре? Фачець даръ род вред и
ник покъинцей. Ши съ нꙋ въ пъръ а грѫи ꙟ ѳ
трꙋ вой, пъринте авем пре Авраам, къ зик воѡ,
къ поате дмнзъꙋ дейн піетриле ачѣсте съ рѫ
дичѣ фечори лꙋи Авраам. Ши ꙗтъ ши сѣкꙋ і
рѣ заче ла рѫдъчина копачилор, де тот помꙋл
че нꙋ фаче род бꙋн, таесе ши ꙟ фоѡк съ багъ.
Къ еꙋ ботез пре вой кꙋ апъ ꙟтрꙋ покъинцъ, аі
ꙗръ чел че вине дꙋпъ мине, май таре де мине
ѧсте, кърꙋѧ нꙋ дестꙋл съй портъ ꙟкълцъ
минтеле, ачела ва ботеза пре вой кꙋ дꙋхꙋль
сфнтъ ши кꙋ фокъ. Кърꙋѧ е лопата ꙟ мѫ ві
на лꙋи, ши ва кꙋръци ариѣ лꙋи, ши ва адꙋна
грѫꙋл лꙋи ꙟ житницъ, ꙗръ паеле лева арде ꙟ
фокꙋл нестинсъ. Атꙋнчѣ вени Іс дейн Гали гі
леа ла Іѡрданъ кътръ Іѡанъ, съ се ботезе де
динсꙋл. Ꙗръ Іѡан ѡпріѧ пре ел, зикѫндъ, ді
еꙋ требꙋескъ съмъ ботез де тине, ши тꙋ віи
ла мине? Ши ръспꙋнзѫндъ Іс зисе кътръ еі
ел, ласъ акꙋм, къ аша съкаде ноаѡ а ꙟплѧ
тоатъ дрептатѣ, атꙋнчи лъсъ пре ел .
Ши ботезѫндꙋсе Іс нꙋмай дскѫт еши дейн апъ, ѕі
ши ꙗтъ ись дешкисеръ лꙋи чериꙋриле, ши вѣзꙋ
дхꙋл лꙋи дмнзъꙋ погорѫндъ ка оунъ порꙋмбъ,
ши віиндъ спре ел. Ши ꙗтъ гла дейн чериꙋри зі
грѫиндъ, ачѣста ѧсте фіюл міеꙋ чел юбит, ꙟ
трꙋ кареле бине врꙋи.

КАП Д.

Атꙋнчѣ Іс адꙋсеръ де дхꙋл ла пꙋстіе, а
съ се испитѣскъ де діаволꙋл. Ши по в
стинду, м, де зиле, ши, м, де нопци,
апой флъмѫнзи. Ши апропіиндꙋсе г
кътръ ел испититорюл, зисе, де еши
фіюль лꙋи дмнзъꙋ зи ка піетриле ачѣсте пѫи
ни съ се факъ. Ꙗръ ел ръспꙋнзѫндъ зисе, д
скри ѧсте, нꙋ нꙋмай кꙋ пѫине ва трѣи омꙋл,
че кꙋ тот кꙋвѫнтꙋл кареле ѧсе дейн гꙋра лꙋ дмнзеꙋ.
Атꙋнчи лꙋѡ пре ел діаволꙋл, ꙟтрꙋ сфнта чета е
те, шил пꙋсе пре ел пре арипа бесѣричіи .
Ши зисе лꙋи де еши фіюл лꙋи дмнзъꙋ, пꙋне ѕ
те пре тине жоѡ, къ скрисꙋсаꙋ (кѫ ва порꙋнчи
ꙟџерилор съй де тине, ши престе мѫини рѫди
ка тевор, съ нꙋ кѫндъ ва потикнеши де піатръ
пичорꙋл тъꙋ. Зисе Іс лꙋи, ꙗръ саꙋ скрись) з
съ нꙋ испитеши пре дмнꙋл дмнзъꙋл тъꙋ .
Ꙗръ лꙋѡ пре ел діаволꙋл ꙟтрꙋн мꙋнте и
ꙟналтъ фоарте, ши аръть лꙋи тоате ꙟпъръ
ціиле лꙋміи, ши мърирѣ лор. Ши зисе лꙋи, ѳ
тоате ачѣсте воиꙋ да ціе де тевей плека съ те
ꙟкини міе. Атꙋнчѣ зисе Іс лꙋи, дꙋте дейн і
напоѧ мѧ сатано, къ скрисꙋсаꙋ, дмнꙋлꙋи дꙋ
незеꙋлꙋ тъꙋ съ те ꙟкини, ши лꙋ сингꙋр съ слꙋжеши.
Атꙋнчѣ лъсъ пре ел діаволꙋл, ши ꙗтъ ꙟџери аі
съ апропіаръ ши слꙋжіѧ лꙋи. Ши аꙋ зиндъ ві
Іс къ Іѡанъ саꙋ принсъ, мѣрсе ꙟ Галилеа .

Ши

Biblia 1688, p. 752, col. 2

el în Iordán, ispovedindu-şi păcatele lor.

7. Şi văzînd mulţi den farisei şi saduchei viind cătră botezul lui, zise lor: „Pui de năpîrci, cine v-au arătat voao să fugiţi de urgiia cea viitoare?

8. Faceţi dară rod vrêdnic pocăinţei.

9. Şi să nu vă pară a grăi întru voi: «Părinte avem pre Avraám». Că zic voao că poate Dumnezău den pietrile acêstea să rîdice feciori lui Avraám.

10. Şi, iată, şi săcurea zace la rădăcina copacilor, deci tot pomul ce nu face rod bun taie-să şi în foc să bagă.

11. Că eu botez pre voi cu apă, întru pocăinţă, iară cel ce vine după mine mai tare de mine iaste, căruia nu-s destul să-i port încălţămintele. Acela va boteza pre voi cu Duhul Sfînt şi cu foc.

12. Căruia e lopata în mîna lui şi va curăţi aria lui şi va aduna grîul lui în jitniţă, iară paiele le va arde în focul nestins".

13. Atuncea veni Iisus den Galiléa la Iordán, cătră Ioán, să să botêze de dinsul.

14. Iară Ioan opriia pre el zicînd: „Eu trebuiesc să mă botez de tine, şi tu vii la mine?"

15. Şi răspunzînd, Iisus zise cătră el: „Lasă acum, că aşa să cade noao a împlea toată direptatea". Atunci lăsă pre el.

16. Şi botezîndu-se Iisus, numaidecît ieşí den apă şi, iată, i să deşchisără lui ceriurile şi văzu Duhul lui Dumnezău pogorînd ca un porumb şi viind spre el.

17. Şi iată glas den ceriuri grăind: „Acesta iaste Fiiul mieu cel iubit întru carele binevruiu".

Cap 4

1. Atuncea Iisus aduse-să de Duhul la pustie, să să ispitească de diavolul.

2. Şi postind 40 de zile şi 40 de nopţi, apoi flămînzi.

3. Şi apropiindu-să cătră el ispititoriul, zise: „De eşti Fiiul lui Dumnezău, zi ca pietrile acêstea pîini să să facă".

4. Iară el, răspunzînd, zise: „Scris iaste: «Nu numai cu pîine va trăi omul, ce cu tot cuvîntul carele iase den gura lui Dumnezeu»".

5. Atunci luo pre el diavolul întru sfînta cetate şi-l puse pre el pre áripa besêrecii.

6. Şi zise lui: „De eşti Fiiul lui Dumnezău, pune-te pre tine jos, că scrisu-s-au (că: «Va porunci îngerilor săi de tine şi preste mîini rîdica-te-vor să nu cîndva poticneşti de piatră piciorul tău»".

7. Zise Iisus lui: „Iară s-au scris:)[3] «Să nu ispiteşti pre Domnul Dumnezăul tău»".

8. Iară luo pre el diavolul într-un munte înalt foarte şi arătă lui toate împărăţiile lumii şi mărirea lor.

9. Şi zise lui: „Toate acêstea voiu da ţie, de te vei pleca să te închini mie".

10. Atuncea zise Iisus lui: „Du-te denapoia mea, satano, că scrisu-s-au: «Domnului Dumnezeului tău să te închini şi lui sîngur să slujăşti»".

11. Atuncea lăsă pre el diavolul şi, iată, îngerii să apropiară şi slujiia lui.

12. Şi auzind Iisus că Ioán s-au prins, mêrse în Galiléa. //

Versiunea modernă

el în Iordan, mărturisindu-şi păcatele.

7. Şi văzîndu-i pe mulţi dintre farisei şi saducei venind la botezul său, le-a zis: „Pui de năpîrci, cine v-a arătat să fugiţi de urgia viitoare?

8. Faceţi aşadar rod vrednic de pocăinţă.

9. Şi să nu vă treacă prin gînd să spuneţi în sinea voastră: «Îl avem părinte pe Avraam». Căci vă zic că Dumnezeu poate din pietrele acestea să ridice fii lui Avraam.

10. Iată, securea stă la rădăcina copacilor, deci tot pomul ce nu face rod bun se taie şi se aruncă în foc.

11. Căci eu vă botez cu apă, spre pocăinţă, dar cel ce vine după mine este mai puternic decît mine şi eu nu sînt vrednic să-i port încălţămintea. Acela vă va boteza cu Duhul Sfînt şi cu foc.

12. El are lopata în mînă şi-şi va curăţi aria şi-şi va aduna grîul în hambar, iar paiele le va arde în focul nestins".

13. Atunci a venit Iisus din Galileea la Iordan, la Ioan, ca să fie botezat de el.

14. Iar Ioan îl oprea zicînd: „Eu trebuie să fiu botezat de tine, şi tu vii la mine?"

15. Şi răspunzînd, Iisus i-a zis: „Lasă acum, căci aşa se cuvine să împlinim toată dreptatea". Atunci l-a lăsat.

16. Şi botezîndu-se Iisus, numaidecît a ieşit din apă şi, iată, i s-au deschis cerurile şi a văzut Duhul lui Dumnezeu coborînd ca un porumbel şi venind spre el.

17. Şi iată glas din ceruri grăind: „Acesta este Fiul meu cel iubit întru care am binevoit".

Capitolul al 4-lea

1. Atunci Iisus a fost dus de Duhul în pustiu, ca să fie ispitit de diavol.

2. Şi postind patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi, a flămînzit.

3. Şi apropiindu-se ispititorul, i-a zis: „Dacă eşti Fiul lui Dumnezeu, spune ca pietrele acestea să se facă pîini".

4. Iar el, răspunzînd, zise: „Scris este: «Nu numai cu pîine va trăi omul, ci cu tot cuvîntul care iese din gura lui Dumnezeu»".

5. Atunci l-a luat diavolul în cetatea sfîntă şi l-a pus pe aripa templului

6. Şi i-a spus: „Dacă eşti Fiul lui Dumnezeu, aruncă-te jos, că scris este: «Îngerilor săi le va porunci pentru tine şi te vor ridica pe mîini ca nu cumva să-ţi loveşti de piatră piciorul»".

7. Iisus i-a zis: „Iarăşi este scris: «Să nu ispiteşti pe Domnul Dumnezeul tău»".

8. Iarăşi l-a luat diavolul pe un munte foarte înalt şi i-a arătat toate împărăţiile lumii şi mărirea lor

9. Şi i-a zis: „Toate acestea ţi le voi da, dacă te vei pleca să te închini mie".

10. Atunci Iisus i-a zis: „Treci în urma mea, satano, căci scris este: «Domnului Dumnezeului tău să te închini şi lui singur să-i slujeşti»".

11. Atunci l-a lăsat diavolul şi, iată, îngerii s-au apropiat şi-i slujeau.

12. Şi auzind Iisus că Ioan a fost prins, a mers în Galileea.

деаамадѣн·

ГІ Ши лъсѫнд назаретꙋл, вени ши лъкꙋи ꙟкапер
наꙋм, лѫнгъ маре ꙟхотарѣле лꙋи забꙋлон ши
ДІ лꙋи недалим. Ка съсъ ꙟплє че саꙋ зис пре
ЕІ Исаїа пророкꙋл зикѫнд. Пъмѫнтꙋл лꙋи
забꙋлонь, ши пъмѫнтꙋль лꙋи недалим, калѣ
мърїи, де чѣа парте де Іѡрдано, галилеа лим
ЅІ билор. Нъродꙋл чел че шъдѣ ꙟтрꙋнтꙋ
нѣрек, възꙋ лꙋминъ маре, ши челор че шъдѣ
ꙟлокꙋл ши ꙟоумбра морцїи, лꙋминъ ръсъри
ЗІ лор. Де атꙋнче ꙟчепꙋ Іс а проповедꙋи ши
а гръи, покъинцивъ къ саꙋ апропїат ꙟпъръцїа
ИІ черюрилор. Ши ꙟблѫнд Іс лѫнгъ марѣ га
лилеїи, възꙋ дои фраци, пре симонь че съ зиче
петрꙋ, ши пре андрею фрателе лꙋи, арꙋнкѫнд
мрѣжа ꙟмаре, (къ ера пъскари) .
ѲІ Ши зисе лор, вениц дꙋпъ мине, ши вою фаче
К пре вои пъскари де ѡамени. Каріи нꙋмаи де
кѫт лъсѫнд мрежиле мерсеръ дꙋпъ ел .
КА Ши мергѫнд де аколѣ, възꙋ алци дои фраци,
пре Іаковь ал лꙋи зеведею, ши пре Іѡань фра
теле лꙋи, ꙟчинй кꙋ зеведею тъталꙋ лор ток
минд мрежиле лор, ши кемъ пре ей .
КВ Іаръ еи нꙋмаи де кѫт лъсѫнд чинꙋл ши пре
КГ тътъл лор мерсеръ дꙋпъ ел. Ши ꙟкꙋн
цюрѫ Іс тоатъ галилеа ꙟвъцѫнд адꙋнъриле
лор, ши проповедꙋинд еѵаглїа ꙟпъръцїеи, ши
виндекѫнд тоатъ боала ши тоатъ слъбичю
КД нѣ ꙟтрꙋ нъроде. Ши еши вѣстѣ лꙋи ꙟ
тоатъ сѵрїа, ши адꙋсеръ лꙋи пре тоци карїи
пъцїа рꙋ, ꙟмꙋлте фелюри де боале, ши де
кинꙋри кꙋпринши фїинд, ши дръчиц, ши лꙋна
теч, ши слъбѡноги, ши аꙋ виндекат пре ей .
КЕ Ши мерсеръ дꙋпъ ел глоате мꙋлте дей гали
леа, ши дей декаполїась, ши дей Ієрꙋсалим, ши
дей Іꙋдеа, ши де чѣа парте де Іѡрдань .

КАП. Е.

А Ши възѫнд глоателе, съ сꙋи ꙟмъгꙋръ
ши шъзѫнд ел венириъ кътръ ел оу
В ченичїи лꙋи. Ши дешкизѫнд ро
стꙋл съꙋ, ꙟвъца пре ей, зикѫнд.
Г Феричиць чеи съраци кꙋ дꙋхꙋл, къ а че
Д лора ѥсте ꙟпъръцїа черюрилѡр. Феричици
чѣа че плѫнгꙋ, къ ачѣа съ вор мѫнгъѧ .
Е Феричици чеи блѫнзи, къ ачѣа вор мощени пъ
Ѕ мѫнтꙋл. Феричици чѣа че флъмѫнзеск
ши ꙟсетошазъ дирептатѣ, къ ачѣа съ вор сꙋ
З тꙋра. Феричици чеи мл҃тиви, къ ачѣа съ
И вор милꙋи. Феричици чеи кꙋраци ла инемъ,
Ѳ къ еи вор ведѣ пре дꙋмнезъꙋ. Феричици чеи
де паче фъкъто̑ри, къ ачѣа фїи лꙋи дꙋмнезъꙋ
І съ вор кема. Феричици чеи гоници пентрꙋ
дирептате, къ ачелора ѥсте ꙟпъръцїа черю
АІ рилор. Феричици вец фи кѫнд вор ѡкъръ
пре вои, ши въ вор гони ши вор зиче тоть ръꙋл
грѫю асꙋпра воастръ минцинд пентрꙋ мине .
ВІ Бꙋкꙋрациевъ ши въ веселиц, къ плата воастрѣ
мꙋлтъ е ꙟчерюри, къ аша аꙋ гонит пре пр҃о
ГІ чїи маи наинте де вои. Вои сѫнтеци сарѣ
пъмѫнтꙋлꙋи, іаръ де съва ꙟпꙋци сарѣ кꙋ че

Biblia 1688, p. 753, col. 1

13. Şi, lăsînd Nazarétul, veni şi lăcui în Capernaúm, lîngă mare, în hotarăle lui Zavulón şi lui Nethalím,

14. Ca să să împle ce s-au zis pren Isaíia prorocul zicînd:

15. „Pămîntul lui Zavulón şi pămîntul lui Nethalím, calea mării, de cêea parte de Iordán, Galiléa limbilor,

16. Nărodul cel ce şădea întru-ntunêrec văzu lumină mare şi celor ce şădea în locul şi în umbra morţii lumina răsări lor".

17. De atunce începu Iisus a propovedui şi a grăi: „Pocăiţi-vă, că s-au apropiat împărăţiia ceriurilor".

18. Şi, îmblînd Iisus lîngă marea Galiléii, văzu doi fraţi: pre Símon, ce să zice Pétr, şi pre Andréiu, fratele lui, aruncînd mreajea în mare (că era păscari)[4],

19. Şi zise lor: „Veniţi după mine şi voiu face pre voi păscari de oameni".

20. Carii, numaidecît, lăsînd mrejile, mêrseră după el.

21. Şi mergînd de acolea, văzu alţi doi fraţi: pre Iácov al lui Zevedéiu şi pre Ioán, fratele lui, în cin cu Zevedéiu, tatăl lor, tocmind mrejile lor, şi chemă pre ei.

22. Iară ei, numaidecît, lăsînd cinul şi pre tatăl lor, mêrseră după el.

23. Şi încungiurá Iisus toată Galiléa, învăţînd adunările lor şi propoveduind Evangheliia împărăţiei şi vindecînd toată boala şi toată slăbiciunea întru nărod.

24. Şi ieşi vêstea lui în toată Síriia şi aduseră lui pre toţi carii păţiia rău, în multe fêluri de boale şi de chinuri cuprinşi fiind: şi drăciţi, şi lunateci, şi slăbănogi, şi au vindecat pre ei.

25. Şi mêrseră după el gloate multe, den Galiléa, şi den Decapoliás, şi den Ierusalim, şi den Iudéa şi de cêea parte de Iordán.

Cap 5

1. Şi văzînd gloatele, să sui în măgură; şi şăzînd el, veniră cătră el ucenicii lui.

2. Şi deşchizînd rostul său, învăţa pre ei, zicînd:

3. „Fericiţi cei săraci cu duhul, că acelora iaste Împărăţiia ceriurilor.

4. Fericiţi ceia ce plîngu, că aceia să vor mîngîia.

5. Fericiţi cei blînzi, că aceia vor moşteni pămîntul.

6. Fericiţi ceia ce flămînzesc şi însetoşază direptatea, că aceia să vor sătura.

7. Fericiţi cei milostivi, că aceia să vor milui.

8. Fericiţi cei curaţi la inemă, că ei vor vedea pre Dumnezău.

9. Fericiţi cei de pace făcători, că aceia fii lui Dumnezău se vor chiema.

10. Fericiţi cei goniţi pentru direptate, că acelora iaste împărăţiia ceriurilor.

11. Fericiţi veţi fi cînd vor ocărî pre voi şi vă vor goni şi vor zice tot răul graiu asupra voastră, minţind pentru mine.

12. Bucuraţi-vă şi vă veseliţi, că plata voastră multă e în ceriuri; că aşa au gonit pre prorocii mai nainte de voi.

13. Voi sînteţi sarea pămîntului; iară de să va împuţi sarea, cu ce /

Versiunea modernă

13. Şi, părăsind Nazaretul, a venit să locuiască în Capernaum, lîngă mare, la hotarele lui Zabulon şi Neftalim,

14. Ca să se împlinească cele spuse prin Isaia prorocul care zice:

15. „Pămîntul lui Zabulon şi pămîntul lui Neftali, calea mării, dincolo de Iordan, Galileea neamurilor;

16. Poporul care stătea în întuneric a văzut lumină mare şi celor ce şedeau în locul şi în umbra morţii le-a răsărit lumină".

17. De atunci a început Iisus să propovăduiască şi să grăiască: „Pocăiţi-vă, căci s-a apropiat împărăţia cerurilor".

18. Şi, umblînd Iisus pe lîngă marea Galileii, a văzut doi fraţi: pe Simon, cel numit Petru, şi pe Andrei, fratele lui, aruncînd mreaja în mare (căci erau pescari),

19. Şi le-a zis: „Veniţi după mine şi vă voi face pescari de oameni".

20. Iar ei, numaidecît, lăsînd mrejile, l-au urmat.

21. Şi mergînd mai departe, a văzut pe alţi doi fraţi: pe Iacob al lui Zebedeu şi pe Ioan, fratele lui, în barcă împreună cu Zebedeu, tatăl lor, dregîndu-şi mrejile, şi i-a chemat.

22. Iar ei, numaidecît, lăsînd barca şi pe tatăl lor, l-au urmat.

23. Iisus înconjura toată Galileea, învăţînd în adunările lor şi propovăduind Evanghelia împărăţiei şi vindecînd orice boală şi orice neputinţă în popor.

24. Şi s-a dus vestea despre el în toată Siria şi-i aduceau la el pe toţi cei ce sufereau rău, cuprinşi de felurite boli şi chinuri: pe îndrăciţi, lunatici şi paralitici, iar el îi vindeca.

25. Şi mergeau după el mulţimi multe, din Galileea, din Decapole, din Ierusalim, din Iudeea şi de dincolo de Iordan.

Capitolul al 5-lea

1. Văzînd mulţimile, Iisus s-a suit pe munte; şi după ce s-a aşezat, s-au apropiat de el ucenicii săi.

2. Şi deschizîndu-şi gura, a început să-i înveţe, zicînd:

3. „Fericiţi cei săraci cu duhul, căci a lor este Împărăţia cerurilor.

4. Fericiţi cei ce plîng, căci ei se vor mîngîia.

5. Fericiţi cei blînzi, căci ei vor moşteni pămîntul.

6. Fericiţi cei ce flămînzesc şi însetează de dreptate, căci ei se vor sătura.

7. Fericiţi cei milostivi, căci ei vor afla milă.

8. Fericiţi cei curaţi cu inima, căci ei îl vor vedea pe Dumnezeu.

9. Fericiţi făcătorii de pace, căci ei fiii lui Dumnezeu se vor chema.

10. Fericiţi cei prigoniţi pentru dreptate, căci a lor este Împărăţia cerurilor.

11. Fericiţi veţi fi cînd vă vor ocărî şi vă vor prigoni şi vor zice tot cuvîntul rău împotriva voastră, minţind din pricina mea.

12. Bucuraţi-vă şi vă veseliţi, căci plata voastră mare este în ceruri; fiindcă tot aşa i-au prigonit pe prorocii de dinaintea voastră.

13. Voi sînteţi sarea pămîntului; dacă sarea îşi va pierde gustul, cu ce

съва съра? ꙟтрȣ немикъ нȣка май пȣтѣ,
фъръ нȣмай а съ лепъда афаръ ши а съ кълка
де оамени. Вой сѫнтеци лȣмина лȣмiи, ді
нȣ съ поате аскȣнде четате десȣпра дѣлȣлȣй
зъкѫнд. Ничи ардȣ лȣминъторю, шил пȣн еі
сȣпт обрoкь, че ꙟ свѣшникь, ши лȣминѣзъ
тȣтȣрорь челора че сѫнть ꙟкась. Аша съ ѕі
лȣминѣзе лȣмина воастръ ꙟнаинтѣ оаменилорь,
ка съ вазъ фаптеле воастре челе бȣне, ши съ
мъри пре татъль востpȣ, чель дентрȣ черюри.
Гѫндици къ ам венит съ стрикь лѣџѣ, сау про зі
рочiи, къ нам венит (съ стрикь чесь плинеск)
Къ адевър гръескь воаѡ, пънъ оунде ва трѣче иі
черюл ши пъмѫнтȣл, iоть оуна аȣ о сѫмчѣ,
нȣка трѣче ден лѣџе, пънъ оунде тоате съ во
фаче. Кареле дарь ва дезлега оуна дентра ѳі
чѣсте порȣнчи чес май мичи, ши ва ꙟвъца пре
оамени аша, май мик съва кема ꙟтрȣ ꙟпъ
ръцiѧ черюрилор, iаръ чела чева фаче ши ва ꙟвъ
ца, ачела маре съва кема ꙟтрȣ ꙟпъръцiѧ черю
рилорь. Пентрȣ къ зик воаѡ къ денȣка при к
сосѝ дирептатѣ воастръ май мȣлть декѫт а къ
цȣрарилор, ши афарисеилор, нȣвеци ꙟтра ꙟтрȣ ꙟ
пъръцiѧ черюрилорь. Аȣзицаци къ сау зи ка
челор дентѫю, съ нȣ оучизи, iаръ кареле ва оучи
де виноват ѫсте жȣдекъцiи. Iаръ еȣ гръеск кв
воаѡ къ тот чел че оуръщѣще пре фрателе съȣ
ꙟдешърть, виноват вафи жȣдекъцiи, iаръ чи
не арь зиче фрателȣи съȣ, рака, виноват ѫсте
съборȣлȣи, iаръ ори каре арь зиче небȣне, вино
ват вафи ла матка фокȣлȣй. Девей адȣче кг
дарь дарȣл тъȣ ла жъртъвник, ши аколо цвей
адȣче аминте къ фрателе тъȣ аре чева асȣпра
та. Ласъ аколо дарȣл тъȣ ꙟнаинтѣ жъ кд
ртъвникȣлȣи, ши пасъ ꙟтѫи де те ꙟпакъ кȣ
фрателе тъȣ, ши атȣнчѣ вiинд адȣ дарȣль
тъȣ. Фiи токминдȣте кȣ пѫрѫшȣл тъ ке
кȣрѫнд, пънъ ещи пре кале кȣ ель, съ нȣ кȣ
ва съте дѣ пѫрѫшȣл жȣдекъторюлȣи, ши жȣ
декъторюл теба да слȣџiи, ши ꙟтемницъ тебе
бъга. Адевър гръескь цiе, нȣвеи еши де кѕ
аколо пънъ оунде веи да, пре чел де апой фи
лѣрю. Аȣзицаци къ сау зис челор дентѫю, кз
съ нȣ прѣ кȣрвици. Iаръ еȣ гръескь воаѡ, ки
къ тот чел че каȣтъ спре мȣiаре ка съ о пофтѣ
скъ пре ѫ, iать аȣ прѣ кȣрвит кȣ ѫнса ꙟтрȣ
инима лȣи. Iаръ де теба блъзни окюл тъ кѳ
чел дирептъ, скоател шил лѣпъдъ дела тине,
къ май бине е цiе кась пiаръ оунȣл ден мъдȣла
реле тале, ши нȣ тот трȣпȣл тъȣ съ сь баџе
ꙟгеена. Ши де те съблъзнѣще мѫна та ди л
рѣптъ, таео ши о лѣпъдъ дела тине, къ ма
бине е цiе кась пiаръ оунȣл ден мъдȣлареле та
ле, ши нȣ тот трȣпȣл тъȣ съ сь арȣнче ꙟгее
на. Ши сау зись къ вери чине шар лъса мȣiа ла
рѣ лȣи съи дѣ еи карте де деспърцалъ. Iа лв
ръ еȣ зикь воаѡ, къ чинеш ва лъса мȣiарѣ лȣи
афаръ ден кȣвѫнтȣл кȣрвiеи, фаче о пре ѫ асъ
прѣ кȣрви, ши ори чине пре чѣ лъсать ва лȣа

Г Л прѣ

Biblia 1688, p. 753, col. 2

să va săra? Întru nemică nu va mai putea, fără numai a să lepăda afară şi a să călca de oameni.

14. Voi sînteţi lumina lumii. Nu să poate ascunde cetatea deasupra dealului zăcînd,

15. Nici ardu luminătoriu şi-l pun supt obroc, ce în svêşnic, şi luminează tuturor celora ce sînt în casă.

16. Aşa să luminêze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vază faptele voastre cêle bune, şi vor mări pre Tatăl vostru cel dentru ceriuri.

17. Gîndiţi că am venit să stric lêgea sau prorocii? Că n-am venit (să stric, ce să plinesc)[5].

18. Că adevăr grăiesc voao: Pînă unde va trêce ceriul şi pămîntul, iotă una au o sîmcea nu va trêce den lêge pînă unde toate să vor face.

19. Carele dară va dezlega una dentr-acêste porunci ce-s mai mici şi va învăţa pre oameni aşa, mai mic să va chema întru Împărăţiia ceriurilor; iară cela ce va face şi va învăţa, acela mare să va chema întru Împărăţiia ceriurilor.

20. Pentru că zic voao că: de nu va prisosi direptatea voastră mai mult decît a cărturarilor şi a fariseilor, nu veţi întra întru împărăţiia ceriurilor.

21. Auzit-aţi că s-au zis dentîiu: «Să nu ucizi; iară carele va ucide vinovat iaste judecăţii».

22. Iară eu grăiesc voao că: tot cel ce urgisêşte pre fratele său în deşărt vinovat va fi judecăţii, iară cine ar zice fratelui său «Racá» vinovat iaste săborului, iară oricare ar zice: «Nebune», vinovat va fi la matca focului.

23. De vei aduce dară darul tău la jîrtăvnic şi acoló-ţi vei aduce aminte că fratele tău are ceva asupra ta,

24. Lasă acoló darul tău, înaintea jîrtăvnicului, şi pasă întîiu de te împacă cu fratele tău; şi atuncea viind ádu darul tău.

25. Fii tocmindu-te cu pîrîşul tău curînd, pînă eşti pre cale cu el, să nu cumva să te dea pîrîşul judecătoriului şi judecătoriul te va da slugii şi în temniţă te vei băga.

26. Adevăr grăiesc ţie: nu vei ieşi de acoló pînă unde vei da pre cel de apoi filêriu.

27. Auzit-aţi că s-au zis celor dentîiu: «Să nu preacurviţi».

28. Iară eu grăiesc voao că: tot cel ce caută spre muiêre ca să o poftească pre ea, iată, au preacurvit cu dînsa întru inima lui.

29. Iară de te va blăzni ochiul tău cel direpţ, scoate-l şi-l leapădă de la tine, că mai bine e ţie ca să piară unul den mădularele tale, şi nu tot trupul tău să să bage în gheena.

30. Şi de te săblăznêşte mîna ta direaptă, taie-o şi o leapădă de la tine, că mai bine e ţie ca să piară unul den mădularele tale, şi nu tot trupul tău să să arunce în gheena.

31. Şi s-au zis că «Vericine şi-ar lăsa muiêrea lui, să-i dea ei carte de despărţală».

32. Iară eu zic voao că cine-şi va lăsa muiêrea lui, afară den cuvîntul curviei, face-o pre ea a să preacurvi; şi oricine pre cea lăsată va lua //

Versiunea modernă

se va săra? De nimic nu mai este bună, decît să fie aruncată afară şi călcată de oameni.

14. Voi sînteţi lumina lumii. Nu se poate ascunde o cetate aşezată pe munte,

15. Nici nu se aprinde făclia şi se pune sub obroc, ci în sfeşnic, şi luminează tuturor celor ce sînt în casă.

16. Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încît să vadă faptele voastre cele bune şi să-l preamărească pe Tatăl vostru din ceruri.

17. Gîndiţi că am venit să stric legea sau prorocii? N-am venit să stric, ci să desăvîrşesc.

18. Căci adevăr vă spun: Înainte să treacă cerul şi pământul, o iotă sau o cirtă nu va trece din lege pînă se vor face toate.

19. Aşadar, cel care va călca una din cele mai mici dintre aceste porunci şi-i va învăţa astfel pe oameni, cel mai mic se va chema în Împărăţia cerurilor; iar cel care va face şi va învăţa, acela mare se va chema în Împărăţia cerurilor.

20. Pentru că vă zic, de nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decît a cărturarilor şi a fariseilor, nu veţi intra în Împărăţia cerurilor.

21. Aţi auzit că s-a zis celor de la început: «Să nu ucizi; iar cine va ucide va fi vrednic de judecată».

22. Iar Eu vă spun: oricine urgiseşte pe fratele său în deşert va fi vrednic de judecată, şi cel care va spune fratelui său: «Raqa» va fi vinovat în faţa sfatului, iar cine-i va zice: «Nebunule», va fi vrednic de gheena focului.

23. Deci, dacă îţi aduci darul la altar şi acolo îţi aminteşti că fratele tău are ceva împotriva ta,

24. Lasă-ţi acolo darul, înaintea altarului, şi mergi mai întîi de te împacă cu fratele tău; şi apoi vino şi adu-ţi darul.

25. Cazi la înţelegere cu pîrîşul tău degrabă, pînă eşti cu el pe cale, ca nu cumva pîrîşul să te dea judecătorului şi judecătorul temnicerului şi să fii aruncat în temniţă.

26. Adevăr grăiesc ţie: nu vei ieşi de acolo pînă ce nu vei plăti şi ultimul codrant.

27. Aţi auzit că s-a zis celor de la început: «Să nu săvîrşeşti adulter».

28. Eu însă grăiesc vouă: oricine priveşte o femeie dorind-o, iată, a şi săvîrşit adulter cu ea în inima sa.

29. Iar dacă te va scandaliza ochiul tău drept, scoate-l şi aruncă-l de la tine, căci mai bine îţi este să piară unul din mădularele tale decît tot trupul tău să fie aruncat în gheenă.

30. Şi dacă te scandalizează mîna ta dreaptă, taie-o şi arunc-o de la tine, căci mai bine îţi este să piară unul din mădularele tale decît tot trupul tău să fie aruncat în gheenă.

31. Şi s-a zis că «Oricine-şi va lăsa femeia, să-i dea carte de despărţire».

32. Eu însă vă spun că cine-şi va lăsa femeia, în afară de pricina desfrînării, o face să săvîrşească adulter; şi oricine o va lua [în căsătorie] pe cea lăsată

лг прѣ кȣрвѣще· Іарь аци аȣзит кь сaȣ зис
челор дедемȣлть, сьнȣ жȣри стрьмбь, ши вей
да д(о)мнȣлȣи жȣрьмжнтȣриле тале ꙟтрȣ тот·
лд Іарь еȣ зик воао, сьнȣ жȣраци, ничи пре чєрю,
лє кь скаȣн ꙗсте лȣи д(ȣ)мнезеȣ· Ничи пре пь
мжнть, кь є чєл десȣпть пичоаре пичоалор лȣи,
ничи пре Іерȣсалим, кь ꙗсте четате марелȣи ꙟ
лѕ пьрат· Ничи пре капȣл тьȣ сьте жȣри,
кьнȣ поци ничи ȣн пьр албь саȣ негрȣ сь фачи·
лз Че сьфїє кȣвжнтȣл востру, аша аша,
нȣ нȣ, іарь маи мȣлть де ачѣстѣ, дела чєл ви
ли клѣн ꙗсте· Аȣзитаци кь саȣ зись, окю
дирепть окю, ши динте пентрȣ динте·
лѳ Іарь еȣ зик воао, нȣвь ꙟпотривиреци рьȣлȣи
че чєл чеце ва да палмь престе фалка та чѣ ди
м рѣпть, ꙟтоарче лȣи ши чѣѧ лалть· Ши
челȣи чева сьсь пьраскь кȣ тине, ши вешмжн
тȣл тьȣ сь ꙗ, лась лȣи ши ꙟврькьминтѣ·
ма Ши каре тева подводьри о милѣ де лок, пась
мв кȣ ель доао· Челȣи че чѣре дела тине дь,
ши пре чела чева сьсь ꙟпрȣмȣтѣзе дела тине,
мг сьнȣ те ꙟторчи· Аȣзитаци кь саȣ грьить
сь ювєщи пре апроапеле тьȣ, ши сь ȣрьщи пре
мд пизмашȣл тьȣ· Іарь еȣ зик воао, ювиці
пре пизмашїи вощри, вине кȣвжнтаци пре чеи че
вь бластьмь, вине фачеци челора чевь ȣрьскь
пре вои, ши вь рȣгаци пентрȣ чеи чевь додеєск
ме пре вои ши вь гонєскь· Ка сь фици фїи Та
тьлȣи вострȣ, челȣи деи черюри, кьчи ръсаре пре
соареле сьȣ, спре вȣни ши спре рьи, ши плоао
мѕ спре дирепци, ши недирепци· Кь девеци ю
ви пре чеи чевь ювєскь пре вои, че плать веци а
вѣ? аȣ нȣ ши камешїи фак ачаста?
мз Ши девеци кȣпринде кȣдрагосте пре фрацїи во
щри нȣмаи, чевеци фаче маи мȣлть? аȣнȣ ши
ми камешїи фак аша· Дирепть ачѣѧ фиц
вои десьвжршиць, кȣм татьл вострȣ чел
деи черюри десьвжршить ꙗсте·

КАП. Ѕ.

а Лȣаци аминте милостенїѧ воастрь сь
нȣо фачець ꙟнаинтѣ оаменилор касъ
вазь еи, іарь денȣ плать нȣ авеци
дела татьль вострȣ чел деи черюри·
в Дечи кжнд фачи милостенїе, нȣ вȣчина
ꙟнаинтѣ та, прекȣм чеи фьцарничи фак ꙟ а
дȣньри ши прень ȣлице ка сьсь мърѣскь де
кьтрь оамени, адевьр зикь воао кьш іаȣ
г плата лор· Іарь тȣ фькжнд милостенїе
сьнȣ щїе стжнга та чефаче дирѣпта та·
д Ка сьфїе милостенїѧ та ꙟтраскȣнсь, ши татьл
тьȣ чель че вѣде ꙟтраскȣнсь, ачела вада цїє
є ла арьтаре· Ши кжнд тероци, нȣ фїи ка
фьцарничїи кь ꙟтрȣ адȣньри ювєскȣ, ши ꙟ ȣн
гюриле ȣлицелор стжнд сьсь роаџе, ка сьсь ара
те оаменилор, адевьр зикь воао, кьш іаȣ пла
ѕ та лор· Іарь тȣ кжнд тероци, ꙟтрь ꙟ
кьмара та, ши ꙟкизжнд ȣша та, тероагь
татьлȣи тьȣ челȣи дейтраскȣнсȣ, ши татъ
тьȣ чела чевѣде ꙟтраскȣнсȣ, дава цїє ла арь

Biblia 1688, p. 754, col. 1

preacurvêşte.

33. Iară aţi auzit că s-au zis celor de demult: «Să nu juri strîmb şi «vei da Domnului jurămînturile tale întru tot».

34. Iară eu zic voao: Să nu juraţi: nici pre ceriu, că scaun iaste lui Dumnezău,

35. Nici pre pămînt, că e cel desupt picioarelor[6] lui, nici pre Ierusalím, că iaste cetate marelui Împărat;

36. Nici pre capul tău să te juri, că nu poţi nici un păr alb sau negru să faci.

37. Ce să fie cuvîntul vostru: «Aşa, aşa; nu, nu». Iară mai mult de acêstea de la cel viclean iaste.

38. Auzit-aţi că s-au zis: «Ochiu direpţ ochiu şi dinte pentru dinte».

39. Iară eu zic voao: Nu vă împotrivireţi răului, ce cel ce-ţi va da palmă preste falca ta cea direaptă, întoarce lui şi cêealaltă.

40. Şi celui ce va să să pîrască cu tine şi veşmîntul tău să ia, lasă lui şi îmbrăcămintea,

41. Şi care te va podvodări o milă de loc, pasă cu el doao.

42. Celui ce cêre de la tine dă-i şi pre cela ce va să să împrumutêze de la tine să nu te întorci.

43. Auzit-aţi că s-au grăit: «Să iubeşti pre aproapele tău» şi să urăşti pre pizmaşul tău.

44. Iară eu zic voao: Iubiţi pre pizmaşii voştri, binecuvîntaţi pre cei ce vă blastămă, bine faceţi celora ce vă urăsc pre voi şi vă rugaţi pentru cei ce vă dodeiesc pre voi şi vă gonesc,

45. Ca să fiţi fii Tatălui vostru celui den ceriuri, căci răsare pre soarele său spre buni şi spre răi şi ploo spre direpţi şi nedirepţi.

46. Că de veţi iubi pre cei ce vă iubesc pre voi, ce plată veţi avea? Au nu şi vameşii fac aceasta?

47. Şi de veţi cuprinde cu dragoste pre fraţii voştri numai, ce veţi face mai mult? Au nu şi vameşii fac aşa?

48. Direpţ acêea, fiţi voi desăvîrşit, cum Tatăl vostru cel den ceriuri desăvîrşit iaste.

Cap 6

1. Luaţi aminte, milosteniia voastră să nu o faceţi înaintea oamenilor, ca să vază ei; iară de nu, plată nu aveţi de la Tatăl vostru cel den ceriuri.

2. Deci, cînd faci milostenie, nu bucina înaintea ta, precum cei făţarnici fac în adunări şi pren uliţe, ca să să mărească de cătră oameni; adevăr zic voao că-şi iau plata lor.

3. Iară tu, făcînd milostenie, să nu ştie stînga ta ce face direapta ta,

4. Ca să fie milosteniia ta într-ascuns şi Tatăl tău, cel ce vêde într-ascuns, acela va da ţie la arătare.

5. Şi cînd te rogi, nu fi[7] ca făţarnicii, că întru adunări iubescu şi în unghiurile uliţelor stînd să să roage, ca să să arate oamenilor; adevăr zic voao că-şi iau plata lor.

6. Iară tu, cînd te rogi, întră în cămara ta şi, închizînd uşa ta, te roagă Tatălui tău, celui dentr-ascunsu; şi Tatăl tău, cela ce vêde într-ascunsu, da-va ţie la ară- /

Versiunea modernă

săvîrşeşte adulter.

33. Şi iarăşi aţi auzit că s-a zis celor de demult: «Să nu juri strîmb», ci «să-ţi ţii jurămintele înaintea Domnului».

34. Eu însă vă zic: Să nu juraţi: nici pe cer, căci este scaunul lui Dumnezeu,

35. Nici pe pămînt, căci este cel de sub picioarele lui, nici pe Ierusalim, căci este cetatea marelui Împărat;

36. Nici pe capul tău să nu te juri, căci nici un fir de păr nu ţi-l poţi face alb sau negru.

37. Ci să fie cuvîntul vostru: «Da, da; nu, nu». Iar mai mult decît acestea este de la cel viclean.

38. Aţi auzit că s-a zis: «Ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte».

39. Eu însă vă zic: Nu vă împotriviţi răului, ci dacă te loveşte cineva peste obrazul drept, întoarce-i-l şi pe celălalt.

40. Şi celui ce vrea să se judece cu tine ca să-ţi ia cămaşa, lasă-i şi haina,

41. Iar de te va sili cineva să mergi o mie de paşi, mergi cu el două.

42. Celui care îţi cere dă-i şi celui ce vrea să se împrumute de la tine nu-i întoarce spatele.

43. Aţi auzit că s-a zis: «Să iubeşti pe aproapele tău» şi să urăşti pe duşmanul tău.

44. Eu însă vă zic: Iubiţi pe duşmanii voştri, binecuvîntaţi pe cei ce vă blestemă, faceţi bine celor ce vă urăsc şi rugaţi-vă pentru cei care vă omoară şi vă prigonesc,

45. ca să fiţi fii ai Tatălui vostru cel din ceruri, căci [El face] să răsară soarele şi peste cei buni şi peste cei răi şi să plouă peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi.

46. Căci dacă-i iubiţi pe cei care vă iubesc, ce răsplată veţi avea? Oare nu şi vameşii fac aceasta?

47. Şi dacă-i îmbrăţişaţi cu dragoste numai pe fraţii voştri, ce faceţi mai mult? Oare nu şi vameşii fac astfel?

48. De aceea, voi fiţi desăvîrşiţi, precum Tatăl vostru cel din ceruri desăvîrşit este.

Capitolul al 6-lea

1. Luaţi aminte să nu faceţi milostenie înaintea oamenilor, ca să vadă ei; altfel nu veţi avea răsplată la Tatăl vostru cel din ceruri.

2. Deci cînd faci milostenie, nu trîmbiţa înaintea ta, precum fac cei făţarnici în adunări şi pe uliţe, ca să fie slăviţi de oameni; adevăr vă spun că şi-au primit plata.

3. Iar tu, cînd faci milostenie, să nu ştie stînga ta ce face dreapta ta,

4. Pentru ca milostenia ta să fie în ascuns şi Tatăl tău, cel care vede în ascuns, îţi va răsplăti pe faţă.

5. Şi cînd te rogi, nu fi ca făţarnicii, cărora le place să se roage stînd [în picioare] în adunări şi pe la colţurile uliţelor, ca să se arate oamenilor; adevăr vă spun că-şi iau plata.

6. Tu, însă, cînd te rogi, intră în odaia ta şi, închizînd uşa, roagă-te Tatălui tău, care este în ascuns; şi Tatăl tău, cel ce vede în ascuns, îţi va răsplăti pe faţă.

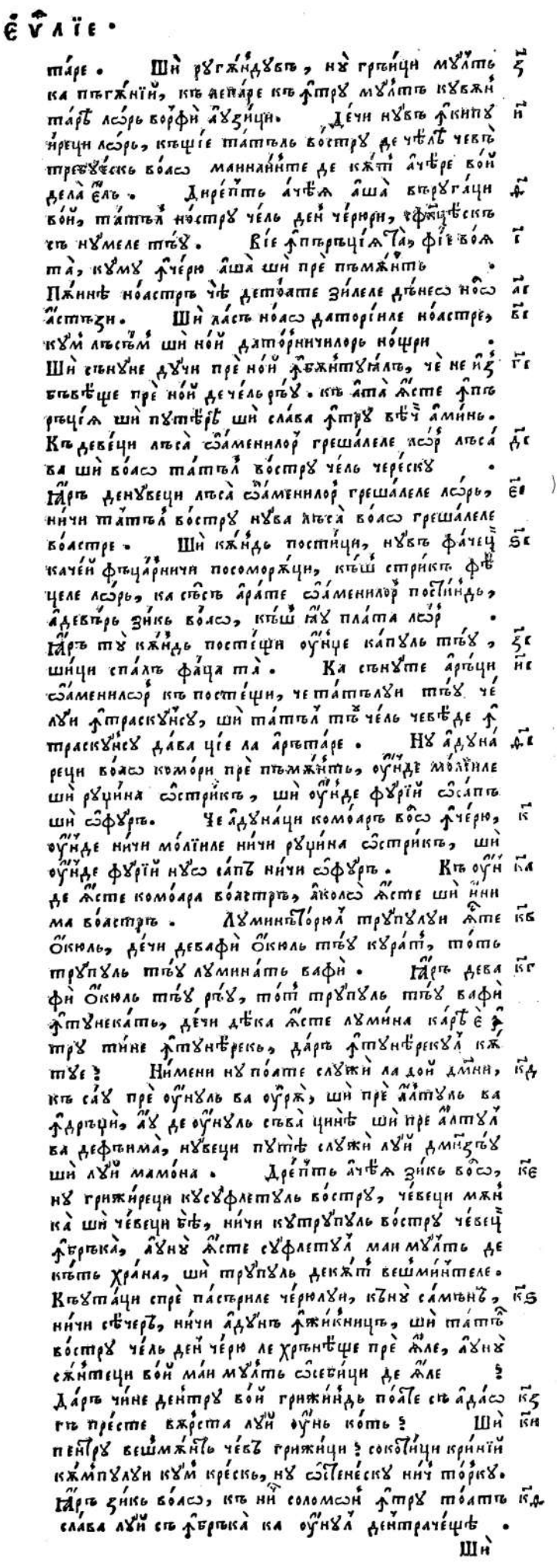

Biblia 1688, p. 754, col. 2

tare.

7. Şi, rugîndu-vă, nu grăiţi mult, ca păgînii, că le pare că întru multă cuvîntarea lor vor fi auziţi.

8. Deci nu vă închipuireţi lor, că ştie Tatăl vostru de cêlea ce vă trebuiesc voao mai nainte decît a cêre voi de la el.

9. Direpţ acêea, aşa vă rugaţi voi: «Tatăl nostru, cel den ceriuri, sfinţească-să numele tău,

10. Vie Împărăţiia ta, fie voia ta, cumu în ceriu aşa şi pre pămînt.

11. Pîinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o noao astăzi

12. Şi lasă noao datoriile noastre, cum lăsăm şi noi datornicilor noştri,

13. Şi să nu ne duci pre noi în bîntuială, ce ne izbăvêşte pre noi de cel rău. Că a ta iaste împărăţiia şi putêrea şi slava întru vêci. Amin!»

14. Că de veţi lăsa oamenilor greşalele lor, lăsa-va şi voao Tatăl vostru cel ceresc.

15. Iară de nu veţi lăsa oamenilor greşalele lor, nici Tatăl vostru nu va lăsa voao greşalele voastre.

16. Şi cînd postiţi, nu vă faceţi ca cei făţarnici, posomorîţi; că-şi strică fêţele lor, ca să să arate oamenilor postind; adevăr zic voao că-şi iau plata lor.

17. Iară tu, cînd posteşti, unge capul tău şi-ţi spală faţa ta,

18. Ca să nu te arăţi oamenilor că posteşti, ce Tatălui tău celui într-ascunsu; şi Tatăl tău, cel ce vêde într-ascunsu, da-va ţie la arătare.

19. Nu adunareţi voao comori pre pămînt, unde moliile şi rugina o strică şi unde furii o sapă şi o fură,

20. Ce adunaţi comoară voao în ceriu, unde nici moliile, nici rugina o strică, şi unde furii nu o sapă, nici o fură.

21. Că unde iaste comoara voastră, acoló iaste şi inima voastră.

22. Luminătoriul trupului iaste ochiul; deci, de va fi ochiul tău curat, tot trupul tău luminat va fi.

23. Iară de va fi ochiul tău rău, tot trupul tău va fi întunecat; deci deaca iaste lumina carea e întru tine întunêrec, dară întunêrecul cîtu e?

24. Nimeni nu poate sluji la doi domni, că sau pre unul va urî şi pre altul va îndrăgi, au de unul să va ţinea şi pre altul va defăima; nu veţi putea sluji lui Dumnezău şi lui Mamóna.

25. Drept acêea zic voao: Nu grijireţi cu sufletul vostru ce veţi mînca şi ce veţi bea, nici cu trupul vostru ce veţi îmbrăca; au nu iaste sufletul mai mult decît hrana şi trupul decît veşmintele?

26. Căutaţi spre pasările ceriului, că nu samănă, nici sêceră, nici adună în jicniţă; şi Tatăl vostru cel din ceriu le hrănêşte pre iale. Au nu sînteţi voi mai mult osebiţi de iale?

27. Dară cine dentru voi, grijind, poate să adaogă preste vîrsta lui un cot?

28. Şi pentru veşmînt ce vă grijiţi? Socotiţi crinii cîmpului cum cresc: nu ostenesc, nici torc.

29. Iară zic voao că nici Solomon, întru toată slava lui, să îmbrăca ca unul dentr-aceştia. //

Versiunea modernă

7. Şi cînd vă rugaţi, nu grăiţi multe, ca păgînii, căci lor li se pare că pentru multele cuvinte vor fi auziţi.

8. Deci nu vă asemănaţi lor, căci ştie Tatăl vostru ce aveţi nevoie mai înainte să-i cereţi voi.

9. De aceea, voi aşa să vă rugaţi: «Tatăl nostru, care eşti în ceruri, sfinţească-se numele tău,

10. Vie Împărăţia ta, facă-se voia ta, precum în cer aşa şi pe pămînt.

11. Pîinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi

12. Şi ne iartă nouă datoriile noastre, precum şi noi iertăm datornicilor noştri,

13. Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăveşte de cel rău. Că a ta este împărăţia şi puterea şi slava în veci. Amin!»

14. Căci de veţi ierta oamenilor greşelile lor, vă va ierta şi vouă Tatăl vostru ceresc.

15. Iar de nu veţi ierta oamenilor greşelile lor, nici Tatăl vostru nu vă va ierta greşelile.

16. Şi cînd postiţi, nu vă faceţi trişti ca făţarnicii; căci ei îşi posomorăsc feţele, ca să se arate oamenilor postind; adevăr vă zic că-şi iau plata.

17. Tu, însă, cînd posteşti, unge-ţi capul şi spală-ţi faţa,

18. ca să nu te arăţi oamenilor că posteşti, ci Tatălui tău care este în ascuns; şi Tatăl tău, care vede în ascuns, îţi va răsplăti pe faţă.

19. Nu vă adunaţi comori pe pămînt, unde moliile şi rugina le strică şi unde hoţii le sapă şi le fură,

20. Ci adunaţi-vă comoară în cer, unde nici moliile, nici rugina nu le strică, şi unde hoţii nu le sapă şi nici nu le fură.

21. Căci unde este comoara voastră, acolo este şi inima voastră.

22. Luminătorul trupului este ochiul; deci, de va fi ochiul tău curat, tot trupul tău va fi luminat.

23. Iar de va fi ochiul tău rău, tot trupul tău va fi întunecat; deci dacă lumina care este în tine va fi întuneric, întunericul cît va fi?

24. Nimeni nu poate sluji la doi stăpîni, căci sau pe unul îl va urî şi pe celălalt îl va îndrăgi, sau de unul se va ţine şi pe celălalt îl va dispreţui; nu puteţi sluji lui Dumnezeu şi mamonei.

25. De aceea vă zic: Nu vă îngrijiţi pentru viaţa voastră, ce veţi mînca sau ce veţi bea, nici pentru trupul vostru, cu ce vă veţi îmbrăca; oare nu este sufletul mai mult decît hrana şi trupul mai mult decît veşmintele?

26. Priviţi la păsările cerului, că nu seamănă, nici nu seceră, nici nu adună în hambare; şi Tatăl vostru cel din cer le hrăneşte. Oare nu sînteţi voi mai deosebiţi decît ele?

27. Şi cine dintre voi, făcîndu-şi griji, poate să adauge la vîrsta lui un cot?

28. Şi pentru veşmînt de ce vă faceţi griji? Luaţi seama la crinii cîmpului cum cresc: ei nu ostenesc, nici nu torc.

29. Dar vă zic că nici Solomon, în toată slava lui, nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceştia.

дела мадеѡ.

л҃ Ши де ѥрба кѫмпулуи, астъзь фиинд, ши
мѫине ꙟкуптѡрю арункѫндусе, ши дмнзъу а
ша ꙟбракъ, аѹ ну ку мулть маи вѫртѡс пре
л҃а вои пуцини кредничоши? Де нуъ грижиреци
зикѫнд, чевом мѫнка? сау чевом бѣ? сау ку
л҃в че невом ꙟбръка. Къ тоате ачесте лимби
ле черь, къ щие татъл вострꙋ ден черю къ въ
л҃г требуеске ачесте тоате. Че череци ꙟтѫю
ꙟпъръцїа луи дмнзъу, ши дирептатѣ луи,
ши тоате ачесте севор адаѡце воаѡ.
л҃д Дирепть ачѣѧ, нуъ грижиреци де мѫине, къ
зїѡа де мѫине грижива де сине, дестуле зиле
ръутатѣ еи.

КАП. З҃.

а҃ Ну жудекареци каесъ нуъ жудекаць.
в҃ Къ ку че жудекать веци жудека, жу
декавъвеци, ши ку че мъсуръ мъсураци
г҃ съва мъсура воаѡ. Ши че каути
щеркул чел ден ѡкюл фрателуи тъу,
ѥаръ бѫрна каре е ꙟ ѡкюл тъу, нуѡ ѫнамите?
д҃ Ши кум зи фрателуи тъу, ласъ съскоц ацапо
кул ден ѡкюл тъу, ши ѥатъ бѫрна ꙟ ѡкюль
є҃ тъу. Фъцарниче скоате ꙟтѫю бѫрна ден ѡ
кюл тъу, ши атунчѣ веи къута аскоате аца
ѕ҃ покул ден ѡкюл фрателуи тъу. Ну дареци
сфинтеле кѫинилор, ни върсареци мъргърнтареле
воастре ꙟнаинтѣ порчилор, съну ле калче кум
ва суптъ пичоареле лор, ши ꙟторкѫндусе рум
з҃ певор пре вои. Череци ши сева да воаѡ, къу
таць ши веци афла, тунаць ши сева дешкиде
и҃ воаѡ. Къ тот чел че чере ѧ, ши чел че ка
къ афлъ, ши челуи че бате дешкиденсева.
ѳ҃ Сау чине ѧсте дентру вои ѡм, кареле дева чѣ
ре фечорул луи пѫне, аѹ данва луи пїатръ.
і҃ Ши де аре чере пѣще, аѹ шарпеи вада луи?
аі Деч фиинд вои рѫи, щиц дъри буне ада фиило
воѡри, ку кѫт маи мулть татъл востру чел
ден чериури ва да бунечелор че чер дела ел.
ві Тоате даръ кѫте аць връ съфакъ воаѡ ѡаме
нїи, аша ши вои фачец лор, къ ачаста ѧсте
гі лѣџѣ ши пророчїи. ꙟтраци прен поарта чѧ
стрѫмтъ, къ ларгъ е поарта, ши латъ е калѣ
карѣ дуче ла перире, ши мулци сѫнть карїи ꙟ
ді тръ прен ѧ. Къ естрѫмтъ е поарта, ши не
къжитъ е калѣ карѣ дуче ла вїацъ, ши пуцини
еі сѫнть карїи афлъ пре ѧ. Луацивъ аминте
де пророчи минчиноши, карїи вин кътръ вои ꙟ
вешминтеле ѡилор, ѥаръ денлъунтру сѫнть лу
ѕі пи ръпиторн. Ден родул лор ꙟнвеци куноаще
пре ен, аѹ доаръ вор кулѣџе ден спини стругу
зі ри, сау ден чюлини смокине? Аша тот пому
бун поаме буне фаче, ѥаръ помул путред поаме
иі рѣле фаче. Ну поате помул бун поаме рѣ
ле съфакъ, ни помул рѫу поаме буне съфакъ.
ѳі Тот помул че ну фаче поаме буне таесъ ши ꙟ
к҃ фокь арункъсъ. Ѡаре ден поамеле лор ꙟнве
ка куноаще пре ен. Ну тот чинемва зиче мїе
дмне дмне, ва ꙟтра ꙟтру ꙟпъръцїа черюрилор,
че чела че фаче воѧ татълуи мїеу чел де чериури.

Biblia 1688, p. 755, col. 1

30. Şi de iarba cîmpului, astăzi fiind şi mîine în cuptoriu aruncîndu-se, şi Dumnezău aşa îmbracă, au nu cu mult mai vîrtos pre voi, puţin credincioşi?

31. Deci nu vă grijireţi zicînd: «Ce vom mînca?» sau «Ce vom bea?» sau «Cu ce ne vom îmbrăca?»,

32. Că toate acêstea limbile cer; că ştie Tatăl vostru den ceriu că vă trebuiesc acêstea toate.

33. Ce cêreţi întîiu împărăţiia lui Dumnezău şi direptatea lui, şi toate acêstea se vor adaoge voao.

34. Direpţ acêea, nu vă grijireţi de mîine, că zioa de mîine griji-va de sine; destul e zilei răutatea ei.

Cap 7

1. Nu judecareţi, ca să nu vă judecaţi.

2. Că cu ce judecată veţi judeca, judeca-vă-veţi; şi cu ce măsură măsuraţi, să va măsura voao.

3. Şi ce cauţi ştércul cel den ochiul fratelui tău, iară bîrna care e în ochiul tău nu o iai aminte?

4. Şi cum zici fratelui tău: «Lasă să scoţ aţápocul den ochiul tău», şi iată bîrna în ochiul tău?

5. Făţarnice, scoate întîiu bîrna den ochiul tău şi atuncea vei căuta a scoate aţápocul den ochiul fratelui tău.

6. Nu dareţi sfintele cîinilor, nici vărsareţi mărgărintarele voastre înaintea porcilor, să nu-l calce cumva supt picioarele lor şi, întorcîndu-se, rumpe-vor pre voi.

7. Cêreţi şi se va da voao; căutaţi şi veţi afla; sunaţi şi se va deşchide voao.

8. Că tot cel ce cêre ia, şi cel ce cearcă áflă, şi celui ce bate deşchide-i-se-va.

9. Sau cine iaste dentru voi om carele, de va cêre feciorul lui pîne, au da-i-va lui piatră?

10. Şi de are cêre pêşte, au şarpe-i va da lui?

11. Deci, fiind voi răi, ştiţi dări bune a da fiilor voştri, cu cît mai mult Tatăl vostru cel din ceriuri va da bune celor ce cer de la el!

12. Toate dară cîte aţi vrea să facă voao oamenii, aşa şi voi faceţi lor, că aceasta iaste lêgea şi prorocii.

13. Întraţi pren poarta cea strîmtă, căci largă e poarta şi lată e calea carea duce la pierire, şi mulţi sînt carii întră pren ea.

14. Că strîmtă e poarta şi necăjită e calea carea duce la viaţă, şi puţini sînt carii află pre ea!

15. Luaţi-vă aminte de proroci mincinoşi, carii vin cătră voi în veşmintele oilor, iară denlăuntru sînt lupi răpitori!

16. Den rodul lor îi veţi cunoaşte pre ei; au doară vor culêge den spini struguri sau den ciulini smochine?

17. Aşa, tot pomul bun poame bune face, iară pomul putred poame rêle face.

18. Nu poate pomul bun poame rêle să facă, nici pomul rău poame bune să facă.

19. Tot pomul ce nu face poame bune taie-să şi în foc aruncă-să.

20. Oare den poamele lor îi veţi cunoaşte pre ei?

21. Nu tot cine-mi va zice mie «Doamne, Doamne!» va întra întru Împărăţiia ceriurilor, ce cela ce face voia Tatălui mieu celui den ceriuri. /

Versiunea modernă

30. Şi dacă iarba cîmpului, care astăzi este şi mîine se aruncă în cuptor, Dumnezeu astfel o îmbracă, oare nu cu mult mai mult pe voi, puţin credincioşilor?

31. Deci nu vă faceţi griji zicînd: «Ce vom mînca?» sau «Ce vom bea?» sau «Cu ce ne vom îmbrăca?»,

32. Căci toate acestea le caută neamurile; căci ştie Tatăl vostru din cer că aveţi nevoie de toate acestea.

33. Ci căutaţi mai întîi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea lui, şi toate acestea vi se vor adăuga.

34. De aceea, nu vă îngrijiţi pentru [ziua de] mîine, căci ziua de mîine se va îngriji pentru sine; ajunge zilei răutatea ei.

Capitolul al 7-lea

1. Nu judecaţi, ca să nu fiţi judecaţi.

2. Căci cu judecata cu care judecaţi, veţi fi judecaţi şi voi; şi cu măsura cu care măsuraţi, vi se va măsura şi vouă.

3. Şi de ce vezi paiul din ochiul fratelui tău, iar bîrna care este în ochiul tău nu o iei în seamă?

4. Şi cum zici fratelui tău: «Lasă-mă să scot paiul din ochiul tău», dar iată bîrna în ochiul tău?

5. Făţarnice, scoate întîi bîrna din ochiul tău şi atunci vei vedea ca să scoţi paiul din ochiul fratelui tău.

6. Nu daţi cîinilor cele sfinte şi nici nu aruncaţi mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce în picioare şi apoi să se întoarcă să vă sfîşie.

7. Cereţi şi vi se va da; căutaţi şi veţi afla; sunaţi şi vi se va deschide.

8. Căci oricine cere primeşte, şi cine caută găseşte, şi celui care bate i se va deschide.

9. Sau cine dintre voi este omul care, dacă fiul lui îi va cere pîine, îi va da piatră?

10. Şi dacă îi va cere peşte, oare îi va da şarpe?

11. Deci dacă voi, răi fiind, ştiţi să daţi daruri bune fiilor voştri, cu cît mai mult Tatăl vostru cel din ceruri va da cele bune celor ce cer de la el!

12. Aşadar, toate cîte aţi vrea să vi le facă vouă oamenii faceţi-le şi voi lor, fiindcă aceasta este legea şi profeţii.

13. Intraţi pe poarta cea strîmtă, căci largă este poarta şi lată este calea care duce la pieire, şi mulţi sînt cei care intră prin ea.

14. Căci strîmtă este poarta şi îngustă calea care duce la viaţă, şi puţini sînt cei care o află!

15. Feriţi-vă de prorocii mincinoşi, care vin la voi îmbrăcaţi în oi, dar pe dinăuntru sînt lupi răpitori!

16. După rodul lor îi veţi cunoaşte; oare se culeg struguri din spini sau smochine din ciulini?

17. La fel, tot pomul bun face poame bune, iar pomul rău face poame rele.

18. Nu poate pomul bun să facă poame rele, nici pomul rău să facă poame bune.

19. Tot pomul ce nu face poame bune se taie şi se aruncă în foc.

20. Aşadar, după poamele lor îi veţi cunoaşte.

21. Nu oricine îmi va zice: «Doamne, Doamne!» va intra în Împărăţia cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui meu din ceruri.

Мȣлци вор зиче мїе ꙟзȣа ачѣа, дмне дмне, а кв
нам пророчит ꙟнȣмеле тѣȣ; ши кȣ нȣмеле тѣ
драчїи ам скос, ши кȣ нȣмеле тѣȣ мȣлте пȣ
тери ам фъкȣт; Ши атȣнчи вои мъртȣри кг
си лор, къ ни одатъ ам щїȣт пре вои, делȣи
гацивъ дела мине тоць карїи фачец фъръделеџе.
Де тот кареле аȣде кȣвинтеле меле ачѣсте, кд
ши ле фаче, асъмъна-л-вою пре ел омȣлȣи ꙟце
лепт, кареле аȣзиди каса лȣи пре пїатръ.
Ши погорж плоае, ши венирь ржȣриле, ши сȣфла ке
ръ вжнтȣриле, ши ловиръ ꙟкаса ачѣа, ши нȣ
къзȣ, къ ера ꙟтемеиатъ пре пїатръ. Ши кѕ
тот кареле аȣде кȣвинтеле меле ачѣсте, ши
нȣ ле фаче, асъмъна-се-ва омȣлȣи небȣнь,
кареле шаȣ зидит каса лȣи пре нъсип.
Ши погорж плоаѫ ши венирь ржȣриле, ши сȣфла кз
вънтȣриле, ши съ ловиръ де каса ачѣа ши къ
зȣ, ши фȣ ръсипиреа ей маре. Ши фȣ де ки
ка сфърши Їс кȣвинтеле ачѣсте, съ мирарь но
роаделе де ꙟвъцътȣра лȣи. Къ ера ꙟвъ кѳ
цжнд пре еи, ка кȣм авѣ пȣтѣре, ши нȣ ка
кърътȣрарїи

КАП. И.

Ши погоржндȣсе ел ден мȣнте, мѣрсеръ а
дȣпъ ел глоате мȣлте. Ши ꙗтъ в
бȣбос, вїинд съ ꙟкинъ лȣи, зикжнд
дмне, де веи връ, поци мъ кȣръци.
Ши тинзжнд мжна атинсе пре ел Їс г
зикжнд, воѫ мїе кȣръцѣще, ши нȣмаи де
кжт ись кȣръци лȣи стрикъчюнѣ. Ши зи д
Їс лȣи, каȣтъ немънȣи съ нȣ спȣи, че пась
де те аратъ пресотȣлȣи, ши дȣ дарȣл кареле
аȣ порȣнчит моѵси ꙟтрȣ мъртȣрїѫ лор.
Ши ꙟтржнд Їс ꙟкапернаȣм, съ апропїе къ е
тръ ел оунь сȣташь рȣгжнд пре ел, ши гръ
инд. Дмне, фечорȣл мїеȣ заче ꙟкась сла ѕ
бънос, рѣȣ мȣнчиндȣсе. Ши зисе Їс лȣи, з
еȣ вїинд вою виндека пре ел. Ши ръспȣн и
зжнд сȣташȣл, зисе дмне, нȣсжнт деслоиник
съ ꙟтри сȣпт стрешина мѣ, че нȣмаи зи кȣ
кȣвжнтȣл, ши съва виндека фечорȣл мїеȣ.
Къ ши еȣ сжнт ом, сȣпт бирȣинцъ авжнд ѳ
сȣпт мине слȣжитори, ши зик честȣѫ пась,
ши мѣрџе, ши алтȣѫ вино, ши вине, ши слȣ
џїи мѣле фъ ачаста, ши фаче. Ꙗръ де ка і
аȣзи Їс ачѣсте съ мирь, ши зисе челорь че мѣ
рџѣ дȣпъ ел, адевърь гръеск воаѡ, ничи ꙟ
їсраили нȣ афлаю атъта крединцъ.
ꙟсъ зик воаѡ, къ мȣлци дела ръсъритȣри аі
ши дела апȣсȣри вор вени, ши съ вор ръпаѡса
кȣ авраам, ши кȣ исаак, ши кȣ иаков, ꙟтрȣ
ꙟпърѣцїѫ черюрилор. Ꙗръ фїи ꙟпъръцїи ві
ен съворь скоате ла ꙟтȣнѣрекȣл чель маи дена
фаръ, аколо ва фи пльжнџере ши скръшниръ дин
цилор. Ши зисе Їс сȣташȣлȣи, пась ши кȣ гі
маи крезȣт фїе цїе, ши съ виндекъ фечорȣл лȣ
ꙟтрачель час. Ши вїинд Їс ꙟкаса лȣи пе ді
тръ, възȣ пре соакра лȣи зъкжнд, ши ꙟфїер
бжнтатъ. Ши о атинсе де мжнъ, ши лъ еі

Г ла съ

Biblia 1688, p. 755, col. 2

22. Mulţi vor zice mie în zua acêea: «Doamne, Doamne, au n-am prorocit în numele tău? Şi cu numele tău dracii am scos, şi cu numele tău multe puteri am făcut?».

23. Şi atunci voi mărturisi lor că: «Niciodată am ştiut pre voi; delungaţi-vă de la mine, toţi carii faceţi fărădelêgea!».

24. Deci tot carele aude cuvintele mêle acêstea şi le face, asămăna-l-voiu pre el omului înţelept carele au zidit casa lui pre piatră.

25. Şi pogorî ploaie, şi veniră rîurile şi suflară vînturile şi loviră în casa acêea, şi nu căzu, că era întemeiată pre piatră.

26. Şi tot carele aude cuvintele mêle acêstea şi nu le face, asămăna-să-va omului nebun carele ş-au zidit casa lui pre năsip.

27. Şi pogorî ploaia şi veniră rîurile şi suflară vînturile şi să loviră de casa acêea şi căzu şi fu răsipirea ei mare".

28. Şi fu deaca sfîrşi Iisus cuvintele acêstea, să mirară năroadele de învăţătura lui,

29. Că era învăţînd pre ei ca cum avea putêre, şi nu ca cărturarii.

Cap 8

1. Şi pogorîndu-se el den munte, mêrseră după el gloate multe.

2. Şi iată bubos, viind, să închină lui zicînd: „Doamne, de vei vrea, poţi-mă curăţi".

3. Şi tinzînd mîna, atinse pre el Iisus zicînd: „Voia mi-e, curăţêşte-te!". Şi numaidecît i să curăţi lui stricăciunea.

4. Şi zise Iisus lui: „Caută nemănui să nu spui, ce pasă de te arată preotului şi du darul carele au poruncit Móisi, întru mărturiia lor".

5. Şi întrînd Iisus în Capérnaum, să apropié cătră el un sutaş, rugînd pre el şi grăind:

6. „Doamne, feciorul mieu zace în casă slăbănog, rău muncindu-se".

7. Şi zise Iisus lui: „Eu viind voi vindeca pre el".

8. Şi răspunzînd sutaşul, zise: „Doamne, nu sînt destoinic să întri supt straşina mea, ce numai zi cu cuvîntul şi să va vindeca feciorul mieu.

9. Că şi eu sînt om supt biruinţă, avînd supt mine slujitori, şi zic cestuia: «Pasă», şi mêrge, şi altuia: «Vino», şi vine, şi slugii mêle: «Fă aceasta» şi face".

10. Iară deaca auzi Iisus acêstea, să mira şi zise celor ce mergea după el: „Adevăr grăiesc voao, nici în Israíli nu aflaiu atîta credinţă.

11. Însă vă zic voao că mulţi de la răsărituri şi de la apusuri vor veni şi să vor răpăosa cu Avraám şi cu Isaác şi cu Iácov întru împărăţiia ceriurilor.

12. Iară fii împărăţiii să vor scoate la întunêrecul cel mai denafară; acoló va fi plîngere şi scrîşnirea dinţilor".

13. Şi zise Iisus sutaşului: „Pasă şi cum ai crezut fie ţie!". Şi să vindecă feciorul lui într-acel ceas.

14. Şi viind Iisus în casa lui Pétr, văzu pre soacra lui zăcînd şi înfierbîntată.

15. Şi o atinse de mînă şi lă- //

Versiunea modernă

22. Mulţi îmi vor zice în ziua aceea: «Doamne, Doamne, oare n-am prorocit în numele tău? Şi nu în numele tău am scos diavoli, şi nu în numele tău am săvîrşit multe minuni?».

23. Şi atunci le voi zice pe faţă: «Niciodată nu v-am cunoscut; plecaţi de la mine, toţi cei care săvîrşiţi fărădelegea!».

24. Deci pe tot cel ce aude aceste cuvinte ale mele şi le înfăptuieşte, îl voi asemăna cu omul înţelept care şi-a zidit casa pe piatră.

25. Şi a căzut ploaia, au venit rîurile, au suflat vînturile şi au lovit în casa aceea, dar ea nu a căzut, căci era întemeiată pe piatră.

26. Şi tot cel ce aude aceste cuvinte ale mele şi nu le înfăptuieşte, va fi asemenea cu omul nebun care şi-a zidit casa pe nisip.

27. Şi a căzut ploaia, au venit rîurile, au suflat vînturile şi au lovit în casa aceea şi ea a căzut şi căderea ei a fost mare".

28. Şi cînd a sfîrşit Iisus cuvintele acestea, s-au mirat mulţimile de învăţătura lui,

29. Căci îi învăţa ca unul care are putere, şi nu în felul cărturarilor.

Capitolul al 8-lea

1. Şi, coborînd el de pe munte, l-au urmat mulţimi mari.

2. Şi iată un lepros, venind, i s-a închinat zicînd: „Doamne, dacă vrei, poţi să mă curăţeşti".

3. Şi, întinzînd mîna, Iisus l-a atins zicînd: „Vreau, curăţeşte-te!". Şi numaidecît i s-a curăţit lepra.

4. Şi Iisus i-a zis: „Vezi să nu spui nimănui nimic, ci mergi de te arată preotului şi adu darul pe care l-a poruncit Moise, ca mărturie pentru ei".

5. Şi intrînd Iisus în Capernaum, s-a apropiat de el un sutaş, rugîndu-l şi grăind:

6. „Doamne, slujitorul meu zace în casă paralizat, chinuindu-se rău".

7. Şi i-a zis Iisus: „Voi veni şi îl voi vindeca".

8. Şi răspunzînd sutaşul, zise: „Doamne, nu sînt vrednic să intri sub acoperişul meu, dar spune numai un cuvînt şi se va vindeca slujitorul meu.

9. Căci şi eu sînt om sub stăpînire şi am sub mine slujitori, şi-i spun unuia: «Du-te», şi se duce, şi altuia: «Vino», şi vine, şi slugii mele: «Fă aceasta», şi face".

10. Iar auzind Iisus acestea, s-a mirat şi a spus celor ce mergeau după el: „Adevăr grăiesc vouă, nici în Israel n-am aflat atîta credinţă.

11. Însă vă zic că mulţi vor veni de la răsărit şi de la apus şi vor sta la masă cu Avraam, cu Isaac şi cu Iacob în împărăţia cerurilor.

12. Iar fiii împărăţiei vor fi scoşi în întunericul cel mai din afară; acolo va fi plîns şi scrîşnirea dinţilor".

13. Şi zise Iisus sutaşului: „Mergi şi fie ţie după cum ai crezut!". Şi i s-a vindecat slujitorul în ceasul acela.

14. Şi intrînd Iisus în casa lui Petru, a văzut-o pe soacra lui zăcînd cu febră.

15. Şi o atinse de mînă, iar

сѫ пре ѧ фрнгурнле, шн сѫ скулѫ шн служїѧ
ѕі лун. Іарѫ дѣка сѫ фѫкѫ сарѫ, адусерѫ лу
ѫдрѫчнці мулцн, шн скотїѣ духурнле ку кувѫн
тул, шн пре тоцн болнавїн внндекѫ.
зі Ка сѫсѫ ѫмпле, каре знсѫ прен Ісаїѧ пррокул
знкѫндь, ачеста ау луать слѫбнчюннле ноастре,
иі шн болеле ноастре ау пуртать. Шн кѫ
зѫндь Іс мулцнме мулть прецюрь сине, поручн
ѳі сѫ трѣкѫ дечннде. Шн апропїндусе унь
кѫртурарю, знсе лун, ѫвѫцѫторюле, мѣрџевою
к дупѫ тине оӱрн оунде кен мѣрџе. Шн знсе
лун Іс, вулпиле внзунїн ау, шн пасѫрнле черю
лун лѫкашурн, іарѫ фїюль омѣнеско нареоунде
ка сѫш плѣче капуль. Іарѫ алтул ден оученн
чїн лун, знсе лун, дмне, ласѫмѫ ман наннте сѫ
кв мерџь сѫ ѫгропь пре татѫ мїеу. Іарѫ Іс
знсе лун, вино дупѫ мине, шн ласѫ пре морцн
кг сѫ ѫгроапе морцїн лорь. Шн ѫтрѫндь єль
ѫкорабїе, мѣрсерѫ дупѫ єль оученнчїн лун.
кд Шн іатѫ кутремурь маре фу ѫмаре, кѫть сѫ
ман акоперїѧ корабїѧ де валурн, іарѫ єль дор
ке мїѧ. Шн апрепїндусе оученнчїн лун, деще
тарѫ пре єль, знкѫндь, дмне мѫнтуєщене кѫ
кѕ перимь. Шн знсе лорь Іс, че сѫнтецн фрн
кошь пуцнн креднн чоши; атунчѣ скулѫндусе
четѫ вѫнтурнле шн марѣ, шн фу лнннще маре.
кз Іарѫ оаменїн сѫ мнрарѫ, знкѫндь, ѫче кнп ѧ
сте ачеста; кѫ шн вѫнтурнле шн марѣ аскул
ки тѫ пре єль; Шн дѣкѫ вїнндь єль де чѣѧ па
те ла локул гергесннѣннлор, тнмпннарѫ пре єл
дон ѫдрѫчнцн, єшнндь дентру мормннте фоар
те рѫн, кѫт ну путѣ нимени трѣче пре ачѣѧ
кѳ кале. Шн іатѫ стрнгарѫ грѫнндь, че є ноао
шн цїе, Ісе фїюл лун днѕѫу, веннтан ачнчѣ
ман наннте де врѣме сѫне кннуєщн пре нон;
л Шн єра департе де єн отурмѫ маре де порчн,
ла де пѫщѣ. Іарѫ драчїн руга пре єль, грѫнд
деневен скоате пре нон, порунчѣще ноао сѫ мѣр
лв џем ѫтурма чѣ де порчн. Шн знсе лор, мѣр
џецн, іарѫ єн дѣка єшнрѫ, мѣрсерѫ ѫтурма де
порчн, шн іатѫ сѫ порнн тоатѫ турма порчн
лор асупра рѫпен ѫмаре, шн мурнрѫ ѫ апѫ;
лг Іарѫ пѫсторїн фуџнрѫ, шн веннндь ѫчетате
спусерѫ тоате, шн чѣле але ѫдрѫчнцнлор.
лд Шн іатѫ тот орашул єшн ѫтру тнмпннарѣ
лу Іс, шн вѫзѫндул пре єль ругарѫл, ка сѫсѫ
муте ден хотарѫле лорь.

К А П. Ѳ.

а Шн ѫтрѫндь ѫкорабїе, ау трекут шн ау
в веннт ѫтралун четате. Шн іатѫ
адусерѫ лун унь слѫбѫногь, пусь пре
пат, шн вѫзѫндь Іс креднн ца лор, зн
се слѫбѫногулун, ануи нѫдѣжде фїюле
г іартѫцнсе пѫкателе тале. Шн іатѫ оунїн
ден кѫртурарн, знсерѫ ѫтру єншь, ачеста вла
д стемѫ. Шн щїнндь Іс куџетеле лор, знсе,
пентру че вон куџетацн рѫу ѫтру ннннмиле воа
е стре; Пентру кѫче є ман лесне азнче; іар
тѫцнсе цїе пѫкателе тале, сау азнче, скоалѫ

Biblia 1688, p. 756, col. 1

să pre ea frigurile[8]; şi să scula şi slujiia lui.

16. Iară deaca să făcu sară, aduseră lui îndrăciţi mulţi şi scotea duhurile cu cuvîntul şi pre toţi bolnavii vindecă,

17. Ca să să împle carea e zisă pre Isaíia prorocul, zicînd: „Acesta au luat slăbiciunile noastre şi boalele noastre au purtat".

18. Şi văzînd Iisus mulţime multă pregiur sine, porunci să treacă decindea.

19. Şi, apropiindu-se, un cărturariu zise lui: „Învăţătoriule, mêrge-voiu după tine oriunde vei mêrge".

20. Şi zise lui Iisus: „Vulpile vizunii au şi pasările ceriului lăcaşuri; iară Fiiul Omenesc n-are unde să-şi plêce capul".

21. Iară altul den ucenicii lui zise lui: „Doamne, lasă-mă mai nainte să merg să îngrop pre tată-mieu".

22. Iară Iisus zise lui: „Vino după mine şi lasă pre morţi să îngroape morţii lor".

23. Şi întrînd el în corabie, mêrseră după el ucenicii lui.

24. Şi iată, cutremur mare fu în mare, cît să mai acoperiia corabiia de valuri; iară el dormiia.

25. Şi apropiindu-se[9] ucenicii lui, deşteptară pre el zicînd: „Doamne, mîntuiêşte-ne, că pierim!".

26. Şi zise lor Iisus: „Ce sînteţi fricoşi, puţin credincioşi?". Atuncea, sculîndu-se, certă vînturile şi marea şi fu linişte mare.

27. Iară oamenii să mirară, zicînd: „În ce chip iaste acesta, că şi vînturile şi marea ascultă pre el?".

28. Şi deaca viind el de cêea parte, la locul gherghesinênilor, timpinară pre el doi îndrăciţi ieşind dentru morminte, foarte răi, cît nu putea nimeni trêce pre acêea cale.

29. Şi iată, strigară grăind: „Ce e noao şi ţie, Iisuse, Fiiul lui Dumnedzău? Venit-ai acicea mai nainte de vrême să ne chinuieşti pre noi?".

30. Şi era, departe de ei, o turmă mare de porci, de păştea.

31. Iară dracii ruga pre el, grăind: „De ne vei scoate pre noi, poruncêşte noao să mêrgem în turma cea de porci!".

32. Şi zise lor: „Mêrgeţi!"; iară ei, deaca ieşiră, mêrseră în turma de porci şi iată, să porni toată turma porcilor asupra rîpei în mare şi muriră în apă.

33. Iară păstorii fugiră şi, venind în cetate, spuseră toate, şi cêle ale îndrăciţilor.

34. Şi iată, tot oraşul ieşi întru timpinarea lui Iisus şi, văzîndu-l pre el, rugară-l ca să să mute den hotarăle lor.

Cap 9

1. Şi întrînd în corabie, au trecut şi au venit într-a lui cetate.

2. Şi iată, aduseră lui un slăbănog pus pre pat; şi văzînd Iisus credinţa lor, zise slăbănogului: „Aibi nădêjde, fiiule, iartă-ţi-se păcatele tale!".

3. Şi iată, unii den cărturari ziseră întru eişi: „Acesta blastemă".

4. Şi, ştiind Iisus cugetele lor, zise: „Pentru ce voi cugetaţi rău întru inimile voastre?

5. Pentru că ce e mai lesne a zice: «Iartă-ţi-se ţie păcatele tale» sau a zice «Scoală /

Versiunea modernă

febra a lăsat-o; şi ea s-a sculat să-i slujească.

16. Iar cînd s-a făcut seară, i-au adus mulţi îndrăciţi şi el a scos duhurile cu cuvîntul şi pe toţi bolnavii i-a vindecat,

17. Ca să se împlinească ceea ce s-a spus prin Isaia prorocul, care zice: „El a luat asupra sa slăbiciunile noastre şi bolile noastre le-a purtat".

18. Şi, văzînd Iisus mulţime multă în jurul său, a poruncit [ucenicilor] să treacă pe celălalt ţărm.

19. Şi, apropiindu-se, un cărturar i-a zis: „Învăţătorule, te voi urma oriunde vei merge".

20. Şi i-a zis Iisus: „Vulpile au vizuini şi păsările cerului lăcaşuri; dar Fiul Omului nu are unde să-şi plece capul".

21. Iar altul dintre ucenici i-a zis: „Doamne, lasă-mă să merg mai întîi să-l îngrop pe tatăl meu".

22. Iar Iisus i-a zis: „Vino după mine şi lasă morţii să-şi îngroape morţii lor!".

23. Şi urcîndu-se el într-o barcă, ucenicii lui l-au urmat.

24. Şi iată, o vijelie puternică s-a iscat pe mare, încît barca era acoperită de valuri; iar el dormea.

25. Şi apropiindu-se ucenicii lui, l-au trezit zicînd: „Doamne, mîntuieşte-ne, că pierim!".

26. Şi le-a zis Iisus: „De ce sînteţi fricoşi, puţin credincioşilor?". Apoi, sculîndu-se, a certat vînturile şi marea şi s-a făcut linişte deplină.

27. Iar oamenii s-au mirat, zicînd: „Ce fel [de om] este acesta, că şi vînturile şi marea îl ascultă?".

28. Şi, venind el de partea cealaltă, în ţinutul gherghesenilor, l-au întîmpinat doi îndrăciţi ieşiţi din morminte, foarte răi, încît nimeni nu putea trece pe drumul acela.

29. Şi iată, strigară grăind: „Ce ai tu cu noi, Iisuse, Fiul lui Dumnezeu? Ai venit aici mai înainte de vreme ca să ne chinuieşti?".

30. Şi era, mai departe de ei, o turmă mare de porci care păşteau.

31. Iar diavolii îl rugau, grăind: „Dacă ne alungi, porunceşte-ne să mergem în turma de porci!".

32. Şi el le-a zis: „Duceţi-vă!"; iar ei, ieşind, s-au dus în turma de porci şi iată, toată turma de porci s-a aruncat de pe rîpă în mare şi a murit în apă.

33. Iar porcarii au fugit şi, ducîndu-se în cetate, au spus toate, şi cele întîmplate cu îndrăciţii.

34. Şi iată, tot oraşul i-a ieşit în întîmpinare lui Iisus şi, văzîndu-l, l-au rugat să plece din ţinuturile lor.

Capitolul al 9-lea

1. Şi urcîndu-se în barcă, [Iisus] a trecut [dincolo] şi a ajuns în cetatea sa.

2. Şi iată, i-au adus un paralitic aşezat pe un pat; şi văzînd Iisus credinţa lor, i-a spus paraliticului: „Ai nădejde, fiule, îţi sînt iertate păcatele!".

3. Şi iată, unii dintre cărturari au zis în sinea lor: „Acesta huleşte".

4. Şi ştiind Iisus cugetele lor, a zis: „Pentru ce cugetaţi rele în inimile voastre?

5. Ce este mai lesne a zice: «Îţi sînt iertate păcatele» sau a zice: «Scoală-te

Є҃Ѵ ЛЇВ •

шѝ ӂꙋдекъ? Че ка съ щіꙗци, къ пꙋтѣре аре Ѕ
фїюл оменеск пре пъмѫнть а ерта пъкате
ле (атꙋнчи зисе слъбъногꙋлꙋи) скꙋлѫндꙋ
те рѫдикъци патꙋл, шѝ те дꙋ а касъци •
Шѝ скꙋлѫндꙋсе мѣрсе ла каса лꙋи • ꙁ
Іаръ дѣка възꙋръ мꙋлцимѣ съ мираръ, шѝ И
слъвїѧ пре дмнзъꙋ, кареле аꙋ дат пꙋтѣре,
ка ачѣѧ оаменилор • Шѝ трекѫнд Іс де а Ѳ
колѣ, възꙋ ꙋн ом шъзѫнд ла оамъ мат
дею кемѫндꙋл, шѝ зисе лꙋи, вино дꙋпъ ми
не, шѝ съ скꙋлъ де мѣрсе дꙋпъ ель. Шѝ фꙋ І
ель шъзѫнд ӂкасъ, шѝ іатъ мꙋлци вамеши
шѝ пъкътош, венирь де шъзꙋръ кꙋ Іс, шѝ кꙋ
ꙋченичїи лꙋи • Шѝ възѫнд фарисеїи, зи АІ
серъ ꙋченичилор лꙋи, дерепте кꙋ вамешїи, шѝ
кꙋ пъкътошїи мѫнѫнкъ ӂвъцътoрюл востру?
Іаръ Іс аꙋзинд, зисе лор, нꙋ требꙋе сънъто ВІ
шилор дофтор, че болнавилор • Че мергѫнд ГІ
ӂвъцаци че ѧсте, милъ вою, шѝ нꙋ жѫртвъ,
къ нам венит съ кем пре чеи дирепци, че пре
пъкътошии ла покаанїе • Атꙋнчи венирь къ ДІ
тръ ель ꙋченичїи лꙋи Іѡан, зикѫнд, дерепт
че нои шѝ фарисеїи постим мꙋлть, іаръ ꙋчени
чїи тъи нꙋ постеск? Шѝ зисе лор Іс, аꙋ ЄІ
поть фїи нꙋнтеи жълѝ, пънъ ѧсте кꙋ еи
цинереле? че вор вени зилеле, кѫнд съва лꙋа де
ла еи цинереле, шѝ атꙋнчи вор пости • Дечи, ЅІ
нимени нꙋ ва кѫрпи вешмѫнтꙋл векю кꙋ пѣтек
ноꙋ, къ скоате плинирѣ лꙋи де къ тръ хаинъ,
шѝ маи рѣ спъртꙋръ съ фаче • Ничи багъ ꙁІ
винꙋл ноꙋ ӂфои вечи, іаръ дену съ спарџь фоїи,
шѝ винꙋл съ варсъ, шѝ фоїи пїерь, че багъ ви
нꙋл ноꙋ ӂфои нои, шѝ амѫндои съ цѫнь •
Ачѣсте грьинд ель лор, іатъ ꙋн боѧрю венинд ИІ
съ ӂкинъ лꙋи, зикѫнд, къ фата мѣ акꙋм мꙋри,
че вїинд пꙋне мѫна та пре ѧ, шѝ ва ӂвїѧ.
Шѝ скꙋлѫндꙋсе Іс мѣрсе дꙋпъ ель шѝ ꙋчени ѲІ
чїи лꙋи. (Шѝ іатъ ѡ мꙋѧре кърїѧи кꙋра К
сѫнџе де, ВІ, ани, апропїиндꙋсе деи доѡ, съ а
тинсе де поалеле вешмѫнтꙋлꙋи лꙋи. Къ зи КА
чѧ ӂтрꙋ сине, макаръ нꙋмаи де маш атинџе
де вешмѫнтꙋл лꙋи, мѫвою мѫнтꙋи. Іаръ КВ
Іс ӂторкѫндꙋсе шѝ възиндꙋѡ, зисе, ӂкрѣдіте
фатъ, крединца та тева мѫнтꙋи пре тине,
шѝ съмѫнтꙋи мꙋѧрѣ деи часꙋл ачела) •
Шѝ дѣка вени Іс ӂкаса боѧрюлꙋи, шѝ възѫнд КГ
флꙋерашїи, шѝ нъродꙋл гѫлчевинд. Зисе КД
лор, дацивъ ӂлатꙋри, къ наꙋ мꙋрит фата, че доа
ме, шѝ ш рѫдѧ де ель. Іаръ дѣка съскоасе КЄ
афаръ нъродꙋл, ӂтрѫнд ѡаꙋ апꙋкат де мѫ
нъ, шѝ съскꙋлъ фетишоара. Шѝ еши вѣ КЅ
стѣ ачаста престе тоть пъмѫнтꙋл ачела •
Шѝ трекѫнд де аколѡ Іс, мѣрсеръ дꙋпъ ель Кꙁ
дои ѡрби, стригѫнд, шѝ грьинд, милꙋѧщене
пре нои фїюл лꙋи Двд. Іаръ дѣка вени ӂ КИ
касъ, съ апропїаръ кътръ ель ѡрбїи, шѝ зисе
лор Іс, крѣдеци къ пот фаче ачаста? зисеръ лꙋ
аша Дмне. Атꙋнчѣ атинсе ѡкїи лор зикѫнд, КѲ
дꙋпъ крединца воастръ фїе воаѡ. Шѝ съ Л
де

Biblia 1688, p. 756, col. 2

şi îmblă»?

6. Ce ca să ştiţi că putêre are Fiiul Omenesc pre pământ a ierta păcatele (atunci zise slăbănogului)[10]: «Sculîndu-te, rîdică-ţi patul şi te du acasă-ţi!»”.

7. Şi sculîndu-se, mêrse la casa lui.

8. Iară deaca văzură, mulţimea, să mirară şi slăviia pre Dumnezău, carele au dat putêre ca acêea oamenilor.

9. Şi trecînd Iisus de acolea, văzu un om şăzînd la o vamă, Mathéiu chemîndu-l, şi zise lui: „Vino după mine!”. Şi să sculă de mêrse după el.

10. Şi fu el şăzînd în casă şi iată, mulţi vameşi şi păcătoşi veniră de şăzură cu Iisus şi cu ucenicii lui.

11. Şi văzînd fariseii, ziseră ucenicilor lui: „Derept ce cu vameşii şi cu păcătoşii mănîncă Învăţătoriul vostru?”.

12. Iară Iisus, auzind, zise lor: „Nu trebuie sănătoşilor doftor, ce bólnavilor.

13. Ce, mergînd, învăţaţi ce iaste: «Milă voiu, şi nu jîrtvă», că n-am venit să chem pre cei direpţi, ce pre păcătoşi la pocaánie”.

14. Atunci veniră cătră el ucenicii lui Ioán, zicînd: „Derept[11] ce noi şi fariseii postim mult, iară ucenicii tăi nu postesc?”.

15. Şi zise lor Iisus: „Au pot fiii nuntei jăli pînă iaste cu ei ginerele? Ce vor veni zilele cînd să va lua de la ei ginerele, şi atunci vor posti.

16. Deci nimeni nu va cîrpi veşmîntul vechiu cu pêtec nou, că scoate plinirea lui de cătră haină şi mai rea spărtură să face.

17. Nici bagă vinul nou în foi vechi; iară de nu, să sparg foii şi vinul să varsă şi foii pier; ce bagă vinul nou în foi noi şi amîndoi să ţîn”.

18. Acêstea grăind el lor, iată un boiêriu venind să închinắ lui zicînd că: „Fata mea acum muri; ce viind pune mîna ta pre ea şi va înviia”.

19. Şi sculîndu-se Iisus, mêrse după el şi ucinicii lui.

20. (Şi iată, o muiêre căriia-i cura sînge de 12 ani, apropiindu-se den dos, să atinse de poalele veşmîntului lui,

21. Că zicea întru sine: „Macară numai de m-aş atinge de veşmîntul lui, mă voi mîntui”.

22. Iară Iisus, întorcîndu-se şi văzîndu-o, zise: „Încrêde-te, fată, credinţa ta te va mîntui pre tine!”. Şi să mîntui muiêrea den ceasul acela.)[12]

23. Şi, deaca veni Iisus în casa boiêriului şi văzînd fluieraşii şi nărodul gîlcevind,

24. Zise lor: „Daţi-vă în laturi, că n-au murit fata, ce doarme”. Şi-şi rîdea de el.

25. Iară deaca să scoase afară nărodul, întrînd, o au apucat de mînă şi să sculắ fetişoara.

26. Şi ieşi vêstea aceasta preste tot pământul acela.

27. Şi trecînd de acoló Iisus, mêrseră după el doi orbi strigînd şi grăind: „Miluiêşte-ne pre noi, Fiiul lui David!”.

28. Iară deaca veni în casă, să apropiiară cătră el orbii şi zise lor Iisus: „Crêdeţi că poci face aceasta?”. Ziseră lui: „Aşa, Doamne”.

29. Atuncea atinse ochii lor zicînd: „După credinţa voastră fie voao!”.

30. Şi să //

Versiunea modernă

şi umblă»?

6. Dar ca să ştiţi că Fiul Omului are pe pământ puterea de a ierta păcatele (atunci i-a zis paraliticului): «Scoală-te, ridică-ţi patul şi du-te acasă!»”.

7. Şi el, sculîndu-se, s-a dus acasă.

8. Iar mulţimile, văzînd, s-au mirat şi l-au slăvit pe Dumnezeu, care dă o asemenea putere oamenilor.

9. Şi plecînd Iisus de acolo, a văzut un om şezînd la vamă, pe nume Matei, şi i-a spus: „Vino după mine!”. Şi el, sculîndu-se, l-a urmat.

10. Şi pe cînd şedea el în casă, iată mulţi vameşi şi păcătoşi au venit şi au şezut [la masă] împreună cu Iisus şi cu ucenicii lui.

11. Şi văzînd fariseii, au zis ucenicilor lui: „De ce mănîncă Învăţătorul vostru împreună cu vameşii şi cu păcătoşii?”.

12. Iar Iisus, auzind, le-a zis: „Nu celor sănătoşi le trebuie doctor, ci bolnavilor.

13. Mergeţi de învăţaţi ce înseamnă «Milă vreau, şi nu jertfă», căci nu am venit să-i chem pe cei drepţi, ci pe cei păcătoşi la pocăinţă”.

14. Atunci au venit la el ucenicii lui Ioan, zicînd: „De ce noi şi fariseii postim mult, iar ucenicii tăi nu postesc?”.

15. Şi le-a zis Iisus: „Pot oare nuntaşii să jelească cîtă vreme este cu ei mirele? Dar vor veni zilele cînd va fi luat de la ei mirele, şi atunci vor posti.

16. Nimeni nu cîrpeşte un veşmînt vechi cu petic nou, căci peticul cel nou trage de haină şi ruptura se face mai mare.

17. Nici nu se pune vin nou în burdufuri vechi; altfel se sparg burdufurile şi vinul se varsă şi burdufurile se strică; ci se pune vin nou în burdufuri noi şi se păstrează amîndouă”.

18. Pe cînd le spunea acestea, iată un dregător a venit şi i s-a închinat zicînd: „Fiica mea tocmai a murit, dar vino şi pune-ţi mîna peste ea şi va învia”.

19. Şi sculîndu-se Iisus, a mers după el împreună cu ucenicii săi.

20. Şi iată, o femeie care avea curgere de sînge de doisprezece ani s-a apropiat pe la spate şi s-a atins de poalele veşmîntului lui,

21. Căci îşi zicea în sinea ei: „Măcar de m-aş atinge de veşmîntul lui, mă voi mîntui”.

22. Iar Iisus, întorcîndu-se şi văzînd-o, i-a zis: „Ai încredere, fiică, credinţa ta te va mîntui!”. Şi s-a mîntuit femeia din ceasul acela.

23. Şi, ajungînd Iisus la casa dregătorului şi văzînd fluieraşii şi poporul fremătînd,

24. A zis: „Daţi-vă deoparte, căci fetiţa n-a murit, ci doarme”. Şi rîdeau de el.

25. Iar cînd a fost scoasă afară mulţimea, a intrat şi a luat-o de mînă şi fetiţa s-a sculat.

26. Şi a ieşit vestea aceasta în tot ţinutul acela.

27. Şi plecînd Iisus de acolo, au venit după el doi orbi strigînd şi grăind: „Miluieşte-ne, Fiul lui David!”.

28. Şi cînd a ajuns acasă, s-au apropiat de el orbii şi Iisus le-a zis: „Credeţi că pot să fac aceasta?”. I-au zis: „Da, Doamne!”.

29. Atunci le-a atins ochii zicînd: „După credinţa voastră să vă fie!”.

30. Şi li s-au

дешкисеръ ѡкїи лор, ши чертъ Іс пре еи, зи
ла кѫнд, къꙋтаци нимени съ нꙋ щїе. Ꙗръ еи
дѣка еширъ, вестиръ пре ел престе тот пъ
лб мѫнтꙋл ачела. Ши ешинд еи, ѧтъ адꙋсе
лг ръ лꙋи ꙋнь ѡм мꙋт ши ꙟдрѫчит. Ши ско
цѫндꙋсе дракꙋл, грѫи мꙋтꙋл, ши съ мираръ
мꙋлцимѣ зикѫнд, къ ни ѡдатъ нꙋ сау арѫ
лд тат аша ꙟтрꙋ Ісраил. Ꙗръ фарисеїи зи
чѧ, кꙋ стъпѫнꙋл драчилор скоате драчїи.
ле Ши ꙟкꙋнџюра Іс прен тоате ѡрашѣле ши сате
ле, ꙟвъцѫнд ꙟ адꙋнъриле лор, ши пропoведꙋинд
еvлїѧ ꙟпъръцїеи, ши виндекѫнд тоатъ бо
ла, ши тоатъ слъбичюнѣ ꙟтрꙋ ѡамени.
лѕ Ꙗръ дѣка възꙋ нъроаделе, исъфлъкꙋ мила де
ѧле, къ ера лешинаци, ши пъръсици каниште ѡи
лз че нау пъстори. Атꙋнчи зисе ꙋченичилор
лꙋи, ѧтъ съчерътꙋръ е мꙋлтъ, ꙗръ лꙋкръ
лн тори пꙋцини. Че върꙋгаци дмнꙋлꙋи се черъ
тꙋрїи, ка съ скоацъ лꙋкрътори ла съчерътꙋра са.

КАП. І.

а Ши кемѫнд Іс пре чеи, ві, ꙋченичи аи съи
дѣде лор пꙋтѣре спре дꙋхꙋриле некꙋра
те, ка съ ле скоацъ пре ѧле, ши съ виндече
тоатъ боала, ши тоатъ непꙋтинца.
в Ꙗръ челор, ві, апостоли нꙋмеле лор а
чѣстѣ, ꙟтѫю Симонь кареле съ зиче Петръ,
ши Андрею фрателе лꙋи, Іаковъ ал лꙋи Зеведеи,
г ши Іѡань фрателе лꙋи. Филип ши Вардоло
меи, Ѳома, ши Матѳеи вамешꙋл, Іаковъ ал
лꙋи Алфеꙋ, ши Левеꙋ чел че сау порекли Ѳадеꙋ.
д Симеѡнь Кананитꙋл, ши Іꙋда Искарїѡтꙋл, ка
е реле ши вѫндꙋ пре ел. Пре ачещи, ві, ꙟи
тримисе Іс, порꙋнчиндꙋле лор зикѫнд, ꙟкалѣ пъ
гѫнилор съ нꙋ мѣрџец, ши ꙟ четатѣ самарине
ѕ нилор нꙋ ꙟтраци. Че въдꙋчец май вѫртос
кътръ ѡиле чѣле перите але касеи лꙋи Ісраиль.
з Ши мергѫнд пропoведꙋиць зикѫнд, къ сау а
н пропїат ꙟпъръцїѧ черюрилор. Пре болнави
виндекаци, пре гꙋбави кꙋръциць, пре морци ꙟ
вїѧци, пре драчи ꙟскоатец, ꙟдар ац лꙋат ꙟ
ѳ дар даци. Съ нꙋ къщигаци аꙋрь, ни аргинт
і ни арамъ ꙟ брѫнеле воастре. Ни траистъ
пре кале, ни доаѡ вешминте, ни ꙟкълцъминте,
ни тоиѧг, къ врѣдник ѧсте лꙋкрътор де храна лꙋ.
аі Ѡри ꙟ че четате аꙋ сатъ вець ꙟтра, черчетаць
чине ѧсте ꙟтрѫнса харник, ши аколѡ мѫнець
ві пънъ вець еши. Дечи ꙟтрѫнд ꙟ касъ, ꙋ
гі раци бине еи. Ши де ва фи каса дестоиникъ
вїе пачѣ воастръ спре ѧ, ꙗръ де нꙋ ва фи дестои
никъ пачѣ воастръ кътръ вои съ ва ꙟтоарче.
ді Ши чине нꙋ ва прїими пре вои, ничи ва аскꙋлта
кꙋвинтеле воастре, ешинд дин касъ аꙋ дин ѡра
шꙋл ачела, скꙋтꙋраци прахꙋль пичоарелорь воа
еі стре. Адевърь грѣеск воаѡ май ꙋшорь ва
фи, пъмѫнтꙋль Содомꙋлꙋи ши Гоморꙋлꙋи ꙟ
зїѡа жꙋдекъцїи, декѫт ѡрашꙋль ачела.
ѕі Ꙗтъ еꙋ тримицꙋ пре вои, ка ѡиле ꙟмижлокꙋль
лꙋпилорь, дечи фици ꙟцелепци ка шерпїи, ши
зі ꙟтреџи ка порꙋмбїи. Ши ферицивъ де ѡа

Biblia 1688, p. 757, col. 1

deşchiseră ochii lor şi certă Iisus pre ei zicînd: „Căutaţi nimeni să nu ştie!”.

31. Iară ei, deaca ieşiră, vestiră pre el preste tot pămîntul acela.

32. Şi ieşind ei, iată, aduseră lui un om mut şi îndrăcit.

33. Şi scoţîndu-se dracul, grăi mutul şi să mirară mulţimea, zicînd că niciodată nu s-au arătat aşa întru Israíl.

34. Iară fariseii zicea: „Cu stăpînul dracilor scoate dracii”.

35. Şi încungiura Iisus pren toate oraşăle şi satele, învăţînd în adunările lor şi propoveduind Evangheliia Împărăţiei şi vindecînd toată boala şi toată slăbiciunea întru oameni.

36. Iară deaca văzu năroadele, i să făcu milă de iale, că era leşinaţi şi părăsiţi, ca nişte oi ce n-au păstoriu.

37. Atunci zise ucenicilor lui: „Iată, săcerătură e multă, iară lucrători-s puţini.

38. Ce vă rugaţi Domnului secerăturii ca să scoaţă lucrătorii la secerătura sa”.

Cap 10

1. Şi chemînd Iisus pre cei 12 ucenici ai săi, dêde lor putêre spre duhurile necurate, ca să le scoaţă pre iale şi să vindece toată boala şi toată neputinţa.

2. Iară celor 12 apostoli numele lor acêstea-s: întîiu Símon, carele să zice Pétăr, şi Andréiu, fratele lui; Iácov al lui Zevedéiu şi Ioán, fratele lui;

3. Fílip şi Vartholoméiu, Thóma şi Matthéiu vameşul; Iácov al lui Alféu şi Leveu, cel ce s-au poreclit Thadéu;

4. Símon cananitul şi Iúda Iscariotul, carele şi vîndu pre el.

5. Pre aceşti 12 îi trimise Iisus poruncindu-le lor zicînd: „În calea păgînilor să nu mêrgeţi şi în cetatea samarinênilor nu întraţi,

6. Ce vă duceţi mai vîrtos către oile cêle pierite ale casei lui Israíl.

7. Şi, mergînd, propoveduiţi zicînd că s-au apropiiat Împărăţiia ceriurilor.

8. Pre bólnavi vindecaţi, pre gúbavi curăţiţi, pre morţi înviiaţi, pre draci îi scoateţi; în dar aţi luat, în dar daţi.

9. Să nu cîştigaţi aur, nici argint, nici aramă în brînele voastre;

10. Nici traistă pre cale, nici doao veşminte, nici încălţăminte, nici toiag, că vrêdnic iaste lucrătoriul de hrana lui.

11. Ori în ce cetate au sat veţi întra, cercetaţi cine iaste într-însa harnic şi acoló mînéţi pînă veţi ieşi.

12. Deci, întrînd în casă, uraţi bine ei.

13. Şi de va fi casa destoinică, vie pacea voastră spre ea; iară de nu va fi destoinică, pacea voastră către voi să va întoarce.

14. Şi cine nu va priimi pre voi, nici va asculta cuvintele voastre, ieşind den casă au den oraşul acela, scuturaţi prahul picioarelor voastre.

15. Adevăr grăiescu voao, mai iuşor va fi pământul Sodómului şi Gomórului, în zioa Judecăţii, decît oraşul acela.

16. Iată, Eu trimiţu pre voi ca oile în mijlocul lupilor; deci fiţi înţelepţi ca şerpii şi întregi ca porumbii.

17. Şi feriţi-vă de oa- /

Versiunea modernă

deschis ochii şi Iisus le-a poruncit cu asprime zicînd: „Vedeţi, nimeni să nu ştie!”.

31. Iar ei, plecînd, i-au răspîndit faima în tot ţinutul acela.

32. Plecînd aceia, iată i s-a adus un om mut şi îndrăcit.

33. Şi cînd a fost scos diavolul, mutul a grăit şi s-a mirat mulţimea, zicînd că niciodată nu s-a văzut aşa ceva în Israel.

34. Iar fariseii ziceau: „Cu stăpînul diavolilor scoate diavolii”.

35. Şi înconjura Iisus toate oraşele şi satele, învăţînd în adunările lor, propovăduind Evanghelia Împărăţiei şi vindecînd toată boala şi toată neputinţa printre oameni.

36. Şi văzînd mulţimile, i s-a făcut milă de ele, pentru că erau necăjite şi neajutorate, ca nişte oi fără păstor.

37. Atunci le-a zis ucenicilor: „Iată, secerişul este mult, dar lucrătorii sînt puţini.

38. Rugaţi-l, aşadar, pe Stăpînul secerişului să trimită lucrători la secerişul său”.

Capitolul al 10-lea

1. Şi, chemîndu-i Iisus pe cei doisprezece ucenici ai săi, le-a dat putere asupra duhurilor necurate, ca să le alunge şi să vindece toată boala şi toată neputinţa.

2. Iar numele celor doisprezece apostoli sînt acestea: cel dintîi Simon, care se numeşte Petru, şi Andrei, fratele lui; Iacob al lui Zebedeu şi Ioan, fratele lui;

3. Filip şi Bartolomeu, Toma şi Matei vameşul; Iacob al lui Alfeu şi Leveu, care a fost supranumit Tadeu;

4. Simon Cananeul şi Iuda Iscariotul, care l-a şi trădat.

5. Pe aceşti doisprezece i-a trimis Iisus poruncindu-le, zicînd: „În calea păgînilor să nu mergeţi şi în cetate de samariteni să nu intraţi,

6. ci duceţi-vă mai degrabă spre oile cele pierdute ale casei lui Israel.

7. Şi, mergînd, propovăduiţi zicînd că s-a apropiat Împărăţia cerurilor.

8. Vindecaţi pe cei bolnavi, curăţiţi pe leproşi, înviaţi pe cei morţi, alungaţi diavolii; în dar aţi luat, în dar să daţi.

9. Să nu cîştigaţi aur, nici argint, nici aramă în cingătorile voastre;

10. Nici traistă pentru drum, nici două veşminte, nici încălţăminte, nici toiag, căci vrednic este lucrătorul de hrana lui.

11. În orice cetate sau sat veţi intra, cercetaţi cine este vrednic în el şi acolo rămîneţi pînă cînd veţi pleca.

12. Şi intrînd în casă, uraţi-i de bine.

13. Şi de va fi casa aceea vrednică, să vină pacea voastră asupra ei; iar de nu este vrednică, pacea voastră se va întoarce la voi.

14. Şi dacă cineva nu vă va primi şi nici nu va asculta cuvintele voastre, ieşind din casa sau din oraşul acela, scuturaţi-vă praful de pe picioare.

15. Adevăr grăiesc vouă, mai uşor va fi pământului Sodomei şi Gomorei, în ziua Judecăţii, decît oraşului aceluia.

16. Iată, Eu vă trimit ca pe oi în mijlocul lupilor; deci fiţi înţelepţi ca şerpii şi curaţi ca porumbeii.

17. Şi feriţi-vă de oa-

ДЕЛАМАѲЕИ. Ѱлѕ

мени, къ вор да пре вои ла адꙋнъри, ши ꙟсъбо
ръле лѡр вор бате пре вои. Ши ла д҃мни ши иі
ꙟпъраци дꙋш веци фи пентрꙋ мине, ꙟтрꙋ мъ
тꙋрїе лѡрь, ши лимбилорь. Ꙗръ кѫндь въ ѳі
ворь да пре вои, нꙋ въ грижиреци кꙋм, ши чевец
гръи, къ съ ва да воаѡ ꙟтрачела часъ чевеци
гръи. Къ нꙋ веци фи вои гръиндь, че дх҃ꙋль к
татълꙋи вострꙋ чел че гръѧще ꙟтрꙋ вои.
Да ва фрате пре фрате спре моарте, ши тать ка
пре фїю, ши съ вор скꙋла фечорїи престе пъ
ринци, шїи вор ꙋморѫ пре еи. Ши веци фи кв
ꙋрѫци де тоци пентрꙋ нꙋмеле мїеꙋ, ꙗръ чела
че ва ръбда пънъ ꙟсфѫршить, ачела съ ва спъ
си. Ꙗръ кѫндь въ вор гони пре вои ден че кг
татѣ ачаста фꙋџици ла чѣѧ алалтъ, къ адевъ
гръескꙋ воаѡ, нꙋ веци фъръши четъциле лꙋи Їсра
иль, пънъ ва вени фїюль ѡменескꙋ.
Нꙋ ѧсте оученикꙋ маи маре, декѫть ꙟвъцъто кд
рюль, ничи слꙋгъ декѫть домнꙋль лꙋи.
Дестꙋль е оученикꙋлꙋи ка съ съ факъ ка даскалꙋ ке
лꙋи, ши слꙋга ка д҃мнꙋсъꙋ, дека кемаръ пре
стъпѫнꙋль касїи, веелзавꙋль кꙋ кѫть маи вѫр
тось пре касничїи лꙋи? Дечи нꙋ въ тѣме кѕ
реци де еи, къ немикъ нꙋ ѧсте акоперить, ка
съ нꙋ съ дескопере, ши аскꙋнсꙋ каре нꙋ съ ва кꙋ
ноаще. Каре въ зиче воаѡ ꙟтрꙋ ꙟтꙋнерек, кз
спꙋнеци ла лꙋминъ, ши че аꙋзици ла оурѣке про
поведꙋици прен касе. Ши нꙋ въ тѣмереци ки
де чѣѧ че ѡморъ трꙋпꙋль, ꙗръ сꙋфлетꙋль нꙋ
поть ѡморѫ, че въ тѣмеци маи вѫртось де чела
че поате пїѧрде сꙋфлетꙋль ши трꙋпꙋл ꙟгеена.
Аꙋ нꙋ доаѡ пъсърѣле съ вѫндь ꙟтрꙋнь асарїѡ кѳ
ши оуна де ѧле нꙋ ва къдѣ пре пъмѫнть, фъръ
пъринтеле вострꙋ. Ꙗръ ши перїи капꙋлꙋи л
вострꙋ ꙟкъсь нꙋмъраци тоци. Дирепть а ла
чѣѧ нꙋ въ тѣмереци, къ декѫть мꙋлте пъсъ
рѣле, сѫнтеци вои ѡсъбици. Дечїи тоть лв
кареле ва мъртꙋриси пре мине, ꙟнаинтѣ ѡаме
нилорь, мъртꙋрисивою ши еꙋ ꙟтрꙋ ель, ꙟнаин
тѣ татълꙋи мїеꙋ, челꙋи ден черюри.
Ши кареле съ ва лепъда де мине ꙟнаинтѣ ѡаме лг
нилорь, лепъдамъвою ши еꙋ де ель ꙟнаинтѣ та
тълꙋи мїеꙋ челꙋи ден черюри. Съ нꙋ въ паре лд
къ ам венить съ пꙋю паче пре пъмѫнть, нам
венить съ пꙋю паче, че сабїе. Къ ам венить ле
съ ѡсъбескꙋ ѡмꙋль асꙋпра татълꙋи съꙋ, ши
пре фатѣ асꙋпра мѫнеса, ши норь асꙋпра соакръ
са. Ши пизмашїи ѡмꙋлꙋи, чеи де каса лꙋи. лѕ
Чела че юбѣще татъл, саꙋ мꙋма, маи вѫртос лз
декѫть пре мине, нꙋе дестоиникь мїе, ши чине
ва юби фечорꙋль, саꙋ фата маи вѫртос декѫт пре
мине, нꙋи дестоиник де мине. Ши чине нꙋ ва ли
лꙋа крꙋчѣ са, ши съ вїе дѫпъ мине, нꙋ ѧсте де
стоиникь де мине. Чела че аꙋ афлат сꙋфле лѳ
тꙋль лꙋи пїѧрде ла пре ель, ши чела че ва
пїѧрде сꙋфлетꙋль лꙋи пентрꙋ мине афла ва пре
ель. Чине прїимѣще пре вои, пре мине прїи м
мѣще, ши чела че прїимѣще пре мине, прїимѣще
пре чела че маꙋ тримесь пре мине. Чела че прїи ма
мѣ

Biblia 1688, p. 757, col. 2

meni, că vor da pre voi la adunări şi în săboarăle lor vor bate pre voi.

18. Şi la domni şi la împăraţi duşi veţi fi pentru mine, întru mărturie lor şi limbilor.

19. Iară cînd vă vor da pre voi, nu vă grijireţi cum şi ce veţi grăi, că să va da voao într-acela ceas ce veţi grăi;

20. Că nu veţi fi voi grăind, ce Duhul Tatălui vostru cel ce grăiêşte întru voi.

21. Da-va frate pre frate spre moarte, şi tată pre fiiu, şi să vor scula feciorii preste părinţi şi-i vor omorî pre ei.

22. Şi veţi fi urîţi de toţi pentru numele mieu; iară cela ce va răbda pînă în sfîrşit, acela să va spăsi.

23. Iară cînd vă vor goni pre voi den cetatea aceasta, fugiţi la cêealaltă; că adevăr grăiesc voao: nu veţi fîrşi cetăţile lui Israíl pînă va veni Fiiul Omenescu.

24. Nu iaste ucenicul mai mare decît învăţătoriul, nici slugă decît domnul lui.

25. Destul e ucenicului ca să să facă ca dascalul lui, şi sluga ca domnu său; deaca chemară pre stăpînul casii Veelzavúl, cu cît mai vîrtos pre casnicii lui?

26. Deci nu vă têmereţi de ei, că nemică nu iaste acoperit ca să nu să descopere şi ascunsu care nu să va cunoaşte.

27. Care va zice voao întru întunêrec spuneţi la lumină, şi ce auziţi la urêche propoveduiţi pre case.

28. Şi nu vă têmereţi de ceia ce omoară trupul, iară sufletul nu-l pot omorî; ce vă têmeţi mai vîrtos de cela ce poate piêrde sufletul şi trupul în gheéna.

29. Au nu doao păsărêle să vînd într-un asarion? Şi una de iale nu va cădea pre pămînt, fără Părintele vostru.

30. Iară şi pierii capului vostru încă-s număraţi toţi.

31. Direpţ acêea, nu vă têmereţi: că decît multe păsărêle sînteţi voi osăbiţi!

32. Decii tot carele va mărturisi pre mine înainta oamenilor, mărturisi-voiu şi eu întru el înaintea Tatălui mieu celui den ceriuri.

33. Şi carele să va lepăda de mine înaintea oamenilor, lepăda-mă-voiu şi eu de el înaintea Tatălui mieu celui den ceriuri.

34. Să nu vă pare că am venit să puiu pace pre pămînt; n-am venit să puiu pace, ce sabie.

35. Că am venit să osăbescu omul asupra tatălui său, şi pre fată asupra mîne-sa, şi nor asupra soacră-sa,

36. Şi pizmáşii omului — cei de casa lui.

37. Cela ce iubêşte tatăl sau muma mai vîrtos decît pre mine nu e destoinic mie; şi cine va iubi feciorul sau fata mai vîrtos decît pre mine nu-i destoinic de mine.

38. Şi cine nu va lua crucea sa şi să vie după[13] mine nu iaste destoinic[14] de mine.

39. Cela ce au aflat sufletul lui piêrde-l-va pre el, şi cela ce-şi va piêrde sufletul lui pentru mine, afla-va pre el.

40. Cine priimêşte pre voi pre mine priimêşte; şi cela ce priimêşte pre mine, priimêşte pre cela ce m-au trimes pre mine.

41. Cela ce prii- //

Versiunea modernă

meni, căci vă vor da pe mîna sinedriilor şi vă vor bate în sinagogile lor.

18. Şi veţi fi duşi înaintea domnilor şi împăraţilor din pricina mea, spre mărturie lor şi neamurilor.

19. Iar cînd vă vor da [pe mîna lor], nu vă îngrijoraţi cum şi ce veţi grăi, căci vi se va da vouă în ceasul acela ce să vorbiţi;

20. Fiindcă nu veţi fi voi cei care vorbiţi, ci Duhul Tatălui vostru grăieşte în voi.

21. Frate pe frate va da la moarte, şi tată pe fiu, şi se vor scula copiii împotriva părinţilor şi-i vor omorî.

22. Şi veţi fi urîţi de toţi pentru Numele meu; însă cel care va răbda pînă la sfîrşit, acela se va mîntui.

23. Iar cînd vă vor goni dintr-o cetate, fugiţi în alta; adevăr grăiesc vouă: nu veţi sfîrşi cetăţile lui Israel pînă cînd va veni Fiul Omului.

24. Nu este ucenicul mai mare decît învăţătorul său, nici sluga decît stăpînul său.

25. Destul îi este ucenicului să devină ca învăţătorul său şi slujitorului, ca stăpînul său; dacă pe stăpînul casei l-au numit Beelzebul, cu cît mai mult pe cei ai casei lui?

26. Deci nu vă temeţi de ei, căci nu este nimic acoperit care să nu se descopere şi nimic ascuns care să nu ajungă cunoscut.

27. Ceea ce vi se spune în întuneric, spuneţi la lumină şi ceea ce auziţi la ureche, propovăduiţi prin case.

28. Şi nu vă temeţi de cei care omoară trupul, iar sufletul nu-l pot omorî; temeţi-vă mai degrabă de acela care poate să dea pieirii şi sufletul şi trupul în gheenă.

29. Oare nu se vînd două păsările pe un ban? Şi nici una din ele nu va cădea pe pămînt fără [ştirea] Părintelui vostru.

30. Dar şi perii capului vostru vă sînt număraţi toţi.

31. Drept aceea, nu vă temeţi: voi sînteţi mai deosebiţi decît multe vrăbii!

32. Deci oricine mă va mărturisi înaintea oamenilor, şi eu voi mărturisi pentru el înaintea Tatălui meu, cel din ceruri.

33. Şi cine se va lepăda de mine înaintea oamenilor, şi eu mă voi lepăda înaintea Tatălui meu, cel din ceruri.

34. Să nu socotiţi că am venit să aduc pace pe pămînt; n-am venit să aduc pace, ci sabie.

35. Căci am venit să despart pe om de tatăl său, pe fiică de mama sa, şi pe noră de soacra sa,

36. Şi duşmanii omului vor fi cei din casa lui.

37. Cel care îşi iubeşte tatăl sau mama mai mult decît pe mine nu este vrednic de mine; şi cel care îşi iubeşte fiul sau fiica mai mult decît pe mine nu este vrednic de mine.

38. Şi cel care nu-şi ia crucea şi nu mă urmează nu este vrednic de mine.

39. Cine îşi află viaţa o va pierde, iar cine îşi pierde viaţa pentru mine o va afla.

40. Cine vă primeşte pe voi pe mine mă primeşte şi cine mă primeşte pe mine îl primeşte pe Cel care m-a trimis.

41. Cine primeşte

мѣще пррокꙋль, ꙟнꙋмеле пррокꙋлꙋи, плата
пррокꙋлꙋи ва лꙋа, ши чела че прїмѣще пре дирепт
тꙋль, ꙟнꙋмеле дирептꙋлꙋи, плата дирептꙋлꙋ
лв ва лꙋа. Ши чинева да бъꙋтꙋрь, ꙋнꙋѧ
дени чещи май мичи нꙋмай ꙋнь пъхарь де апъ
речє, ꙟнꙋме де ꙋченикꙋ, адевъръ грѣескъ воѡ,
нꙋва пїєрде плата лꙋи.

К А П. АІ.

аі Ши фꙋ декá съвѫрши Іс порꙋнчинд, чє
лорь дои спрєзѣче ꙋченичи аи лꙋи, ꙟре
кꙋ де аколо ка съ ꙟвѣце, ши съ пропо
ведꙋиаскъ прин ѡрашиле лѡрь.
в Іаръ Іѡань аꙋзѫнд дени принсоаре, фа
теле лꙋи Хс, ꙟримицѫнд дои дени ꙋченичїи лꙋ.
г Зисе лꙋи, тꙋ ещи чела че ва съ віе, аꙋ пре ал
д тꙋль вом аштепта. Ши ръспꙋнзѫнд Іс,
зисе лѡрь, мергѣци де спꙋнєци лꙋи Іѡань, чѣ
є ле че аꙋзиць ши ведєць. Орбїи въдь, ши
шкїѡпїи ꙟбль, стрикацїи съ кꙋръцескꙋ, сꙋр
зїи аꙋдь, морцїи съ скоаль, ши съръчилорь би
ѕ не съ вестѣще. Ши феричить ѥсте чела че
з нꙋсъва сминти ꙟмине. Ши дꙋкѫндꙋсе аче
щѣ, ꙟчепꙋ Іс агръи мꙋлцимеи де Іѡань, чє аць
ешить съ ведєць ꙟпꙋстїе? Трестїе каре съ клъ
и тѣще де вѫнт? Іаръ ла че аци ешить съ
ведєць? ѡмь ꙟтрꙋ вешминте мои ꙟбръкать?
Іатъ чеѧ че поартъ вешминте мои, ꙟкаселе ꙟ
ѳ пърацилорь сѫнть. Ши че аци ешить съ ве
дєць? пррокь? адевъръ грѣескъ воаѡ, ши май
і мꙋлть декѫт пррокь. Къ ачеста ѥсте,
де кареле саꙋ скрись, іатъ, еꙋ тримиць ꙟџерꙋл
мїеꙋ ꙟнаинтѣ феціи тале, кареле ва гъти ка
аі лѣ Та ꙟнаинтѣ Та. Адевъръ грѣескъ воаѡ,
нꙋсаꙋ скꙋлать дени нъскꙋци дени мꙋери, май ма
ре де Іѡань ботезъторюл, іаръ чель май микь
ꙟтрꙋ ꙟпъръціѧ черюлꙋи, май маре є декѫть
ві єль. Іаръ дени зилеле лꙋи Іѡань ботезъторю
пънъ акꙋмь, ꙟпъръціѧ черюрилорь, силѣщесъ
гі ши невонторїи апꙋкъ пре ѧ. Къ тоци прро
чїи ши лѣџѣ, пънъ ла Іѡань прророчиръ.
ді Ши де вѣци врѣ съ прїимиць, ачеста є Ілїе каре
єі ле ва съ віе. Чела че аре ꙋреки де аꙋзирѣ
ѕі съ аꙋзъ. Даръ кꙋи вои ꙟкипꙋи рꙋда ача
ста? асѣмене ѥсте копїилорь кърора шъд ꙟтѫр
гꙋри, ши стригъ пре соцїиле лорь, ши зикь.
зі Флꙋєратам воаѡ, ши наци жꙋкать, плѫнсам
иі воаѡ ши нац тѫнгꙋить. Къ вени Іѡань,
ничи мѫнкѫндь ничи бѫндь, ши зикь къ аре драк.
ѳі Вени фїюль ѡменескь, мѫнкѫндь ши бѫндь, ши
зикь, іатъ ѡмь мѫнкъторю, ши де винь бъꙋ
торю, прїѧтень вамешилорь, ши пъкътошилор,
ши съ ꙟдирѣптъ ꙟцелепціѧ дела фїии єи.
к Атꙋнчѣ ꙟчепꙋ Іс, а дефъима ѡрашъле, ꙟтрꙋ
кареле єра фъкꙋте чѣле май мꙋлте пꙋтериле
ка лꙋи, къчи нꙋсъ покъиръ. Вай ціе Хоразин,
вай ціе Видсандан, къ де аръ фи фость ꙟтир,
ши ꙟсидонь пꙋтериле кареле фꙋръ ꙟтрꙋ вои, де
мꙋлть кꙋ сакь, ши кꙋ ченꙋшъ саръ фи покъ
кв ить. Ѧсъ зикь воаѡ, тирꙋлꙋи ши сидонꙋ

Biblia 1688, p. 758, col. 1

mêşte prorocul în numele prorocului, plata prorocului va lua; şi cela ce priimêşte pre direptul în numele direptului, plata direptului va lua.

42. Şi cine va da băutură unuia den ceşti mai mici, numai un păhar de apă rêce în nume de ucenicu, adevăr grăiesc voao, nu va piêrde plata lui".

Cap 11

1. Şi fu deaca săvîrşi Iisus poruncind celor doisprăzêce ucenici ai lui, trecu de acoló, ca să învêţe şi să propoveduiască pren oraşile lor.

2. Iară Ioán, auzînd den prinsoare faptele lui Hristos, trimiţînd doi den ucenici lui,

3. Zise lui: „Tu eşti cela ce va să vie, au pre altul vom aştepta?".

4. Şi răspunzînd Iisus, zise lor: „Mêrgeţi de spuneţi lui Ioán cêle ce auziţi şi vedeţi:

5. Orbii văd şi şchiopii îmblă, stricaţii să curăţescu, surzii aud, morţii să scoală şi săracilor bine să vestêşte.

6. Şi fericit iaste cela ce nu să va sminti în mine".

7. Şi ducîndu-se aceştia, începu Iisus a grăi mulţimei de Ioán: „Ce aţi ieşit să vedeţi în pustie? Trestie carea să clătêşte de vînt?

8. Iară la ce aţi ieşit să vedeţi? Om întru veşminte moi îmbrăcat? Iată, ceia ce poartă veşminte moi în casele împăraţilor sînt.

9. Şi ce aţi ieşit să vedeţi? Proroc? Adevăr grăiesc voao, şi mai mult decît proroc.

10. Că acesta iaste de carele s-au scris: «Iată, eu trimiţ îngerul mieu înaintea fêţii tale, carele va găti calea ta înaintea ta».

11. Adevăr grăiesc voao: nu s-au sculat den născuţi den muieri mai mare de Ioán Botezătóriul; iară cel mai mic întru împărăţiia ceriului mai mare e decît el.

12. Iară den zilele lui Ioán Botezătóriul pînă acum, împărăţiia ceriurilor silêşte-să, şi nevoitorii apucă pre ea.

13. Că toţi prorocii şi lêgea pînă la Ioán prorociră.

14. Şi de veţi vrea să priimiţi, acesta e Ilíe, carele va să vie.

15. Cela ce are urechi de auzirea, să auză.

16. Dară cui voiu închipui ruda aceasta? Asêmene iaste copiilor cărora şăd în tîrguri şi strigă pre soţiile lor şi zic:

17. «Fluierat-am voao şi n-aţi jucat; plîns-am voao, şi n-aţi tînguit».

18. Că veni Ioán, nici mîncînd, nici bînd, şi zic că are drac.

19. Veni Fiiul Omenesc, mîncînd şi bînd, şi zic: «Iată om mîncătoriu şi de vin băutoriu, priêten vameşilor şi păcătoşilor». Şi să îndireaptă înţelepţiia de la fiii ei".

20. Atuncea începu Iisus a defăima oraşăle întru carele era făcute cêle mai multe puterile lui, căci nu să pocăiră:

21. „Vai ţie, Horazín, vai ţie, Vithsaidán, că de ară fi fost în Tír şi în Sidón puterile carele fură întru voi, de mult cu sac şi cu cenuşă s-ară fi pocăit!

22. Însă zic vouă: Tírului şi Sidónu- /

Versiunea modernă

un proroc pentru că este proroc, va primi răsplată de proroc; şi cine primeşte pe un drept pentru că este drept, va primi răsplată de drept.

42. Şi cel care va da de băut unuia dintre aceştia mici, fie şi numai un pahar de apă rece pentru că este ucenic, adevăr grăiesc vouă, nu-şi va pierde răsplata".

Capitolul al 11-lea

1. Şi cînd a sfîrşit Iisus de dat aceste porunci celor doisprezece ucenici ai săi, a plecat de acolo, ca să înveţe şi să propovăduiască prin oraşele lor.

2. Iar Ioan, auzind din închisoare despre faptele lui Hristos, a trimis pe doi dintre ucenicii săi

3. Ca să-i spună: „Tu eşti Cel care trebuie să vină, sau pe altul să aşteptăm?".

4. Şi răspunzînd Iisus, le-a zis: „Mergeţi şi spuneţi-i lui Ioan ceea ce auziţi şi vedeţi:

5. Orbii văd şi şchiopii umblă, leproşii sînt curăţiţi, surzii aud, morţii învie şi săracilor li se binevesteşte.

6. Şi fericit este cel care nu se va poticni din pricina mea".

7. După plecarea lor, Iisus a început să le grăiască mulţimilor despre Ioan: „Ce aţi ieşit să vedeţi în pustiu? O trestie clătinată de vînt?

8. Sau ce aţi ieşit să vedeţi? Un om îmbrăcat în veşminte moi? Iată, cei care poartă veşminte moi sînt în casele împăraţilor.

9. Sau ce aţi ieşit să vedeţi? Un proroc? Adevăr grăiesc vouă, chiar mai mult decît un proroc.

10. Căci el este cel despre care s-a scris: «Iată, eu trimit pe îngerul meu înaintea feţei tale, care va pregăti calea înaintea ta».

11. Adevăr grăiesc vouă: nu s-a ridicat dintre cei născuţi din femeie unul mai mare ca Ioan Botezătorul; dar cel mai mic în împărăţia cerurilor este mai mare decît el.

12. Iar din zilele lui Ioan Botezătorul şi pînă acum, împărăţia cerurilor se cucereşte prin luptă, şi cei care luptă o dobîndesc.

13. Căci toţi prorocii şi Legea au prorocit pînă la Ioan.

14. Şi dacă voiţi să înţelegeţi, el este Ilie, cel care va să vină.

15. Cine are urechi de auzit, să audă.

16. Dar cu cine voi asemăna generaţia aceasta? Este asemenea unor copii care şed în piaţă şi strigă către ceilalţi, zicînd:

17. «V-am cîntat din fluier şi n-aţi jucat; v-am cîntat de jale şi nu v-aţi tînguit».

18. Căci a venit Ioan, care nici nu mănîncă, nici nu bea şi [oamenii] spun că are diavol.

19. A venit Fiul Omului, care mănîncă şi bea, şi ei zic: «Iată un om mîncăcios şi băutor de vin, prieten al vameşilor şi al păcătoşilor». Dar înţelepciunea s-a dovedit dreaptă de la fiii ei".

20. Atunci a început Iisus să mustre oraşele în care se făcuseră cele mai multe din minunile sale, pentru că nu se pocăiseră:

21. „Vai ţie, Horazine, vai ţie, Betsaido, căci dacă ar fi fost în Tir şi în Sidon minunile care s-au făcut printre voi, de mult s-ar fi pocăit în sac şi cenuşă!

22. Dar vă zic: Tirului şi Sidonu-

лꙋи, маи лесне ва фи ꙟзиоа жꙋдекъцiеи декѫт
воаѡ. Ши тꙋ Капрнаꙋме, чеꙗ че те ꙟ кг
нълцаць пънъ ла чер, пънъ ꙟ ꙗдь тевеи по
гори, къ де аръ фи фост ꙟ Содом пꙋтериле
кареле фꙋръ фъкꙋте ꙟтрꙋ тине, фиреꙗ ръмас
пънъ ꙟ зиоа де астъзи. Ꙟсъ грꙋеск воаѡ, кд
къ пъмѫнтꙋлꙋи Содомꙋлꙋи маи лесне ва фи ꙟ
зиоа жꙋдекъцiи декѫт цiе. Ꙟтрꙋ ачеꙗ ке
време ръспꙋнзѫнд Іс зисе, мъртꙋрисескꙋмъ
цiе пърините Дмнꙋл черюлꙋи ши ал пъмѫнтꙋ
лꙋи, къ аи аскꙋнс ачесте де ꙟцелепци, ши
де ꙟцелегъторi, ши леи арътат прꙋнчилор.
Аша пърините, къ аша фꙋ бꙋнъ вреꙗ ꙟнаин кѕ
теꙗ та. Тоате сѫнт мiе дате де ла та кз
тъл мiеꙋ, ши нимене нꙋ кꙋноаще пре фiюл,
нꙋмаи татъл, ничи пре татъл кꙋноаще
чинева, фъръ нꙋмаи фiюл, ши кꙋи ва
фiюл съл арате. Веници къ кн
тръ мине тоци чеи ѡстенiць, ши ꙟповърацъ,
ши еꙋ вою одихни пре вои. Лꙋаци жꙋгꙋл кѳ
мiеꙋ асꙋпра воастръ, ши въ ꙟвъцаци де мине,
къ блѫнд сѫнт ши смерит кꙋ инима, ши веци
афла ръпаоc сꙋфлетелор воастре. Къ еꙋ жꙋ л
гꙋл мiеꙋ бꙋн, ши сарчина мѣ ꙋшоаръ ѣсте.

КАП. ВІ.

Ꙟтрачеꙗ време мерсе Іс сѫмбъта прин а
сѣмънътꙋри, iаръ оꙋченичiи лꙋи флъ
мѫнзиръ, ши ꙟчепꙋръ а змꙋлџе спиче
ши а мѫнка. Iаръ фарисеiи възѫнд, в
зисеръ лꙋи, iатъ оꙋченичiи тъи фак
каре нꙋсе каде а фаче сѫмбъта. Iаръ ел г
зисе лор, аꙋ наци четит че аꙋ фъкꙋт Двд,
кѫнд аꙋ флъмѫнзит ел, ши карiи ера кꙋ ел.
Кꙋм ꙟтръ ꙟ каса лꙋи Дмнзъꙋ, ши пѫниле че д
ле але адꙋчерiи ꙟнаинте ле мѫнкъ, кареле нꙋисе
къдѣ съле мънѫнче, ничи челора че ера кꙋ ел,
фъръ нꙋма преѡцилор? Саꙋ наци четит е
ꙟ леџе, къ ꙟ сѫмбете преѡцiи ꙟ бесеркъ сѫм
бъта спꙋркъ, ши невиноваци сѫнт? Iаръ ѕ
зик воаѡ, къ маи маре де бесерека ѣсте аичи
че. Ши де аци щи че ѣсте, милъ воеск, з
ши нꙋ жъртвъ, наци винꙋи пре чеи невиноваци.
Къ Дмнꙋл ѣсте ши ал сѫмбетiи фiюл оменеск. и
Ши ешинд де аколѣ, вени ла адꙋнаре лор. ѳ
Ши iатъ оꙋн ом ера авѫнд мѫна оꙋскатъ, і
ши ꙟтребаръ пре ел, зикѫнд, оаре каде се ꙟ
сѫмбътъ а виндека? ка съл хꙋлеаскъ пре ел.
Iаръ ел зисе лор, чине ѣсте ꙟтрꙋ вои ом каре аі
ле ва авѣ оае, ши де ва къдѣ ачаста сѫмбъта
ꙟ гроапъ, аꙋ нꙋѡ ва апꙋка ши оѡ ва скоате?
Дечи кꙋкѫт ѣсте омꙋл маи осебит декѫт ві
оаꙗ? Деръпт ачеꙗ каде се ꙟ сѫмбете а фаче
бине. Атꙋнчѣ гръи омꙋлꙋи, тинде мѫ гі
на та, ши ѡтинсе, ши съ фъкꙋ сънътоасъ ка
ши чеꙗ лалтъ. Iаръ фарисеiи дѣка еши ді
ръ фъкꙋръ асꙋпра лꙋи сфат, ка пре ел съл пiар
зъ. Iаръ Іс кꙋноскѫнд, съ дꙋсе де аколѣ, еі
ши дꙋпъ ел мерсеръ нороаде мꙋлте, ши вин
декъ пре еи пре тоци. Ши iи чертъ пре еи, ѕі

ка

Biblia 1688, p. 758, col. 2

lui mai lesne va fi în zioa judecăţiei decît voao.

23. Şi tu, Capernaúm[15], cêea ce te-ai înălţat pînă la ceriu, pînă în iad te vei pogorî. Că de ară fi fost în Sodóm puterile carele fură făcute întru tine, fire-ar rămas pînă în zioa de astăzi.

24. Însă grăiesc voao că pămîntului Sodómului mai lesne va fi în zioa judecăţii decît ţie".

25. Întru acêea vrême, răspunzînd Iisus, zise: „Mărturisescumă ţie, Părinte, Domnul ceriului şi al pămîntului, că ai ascuns acêstea de înţelepţi şi de înţelegători şi le-ai arătat pruncilor.

26. Aşa, Părinte, că aşa fu bunăvrêrea înaintea ta!

27. Toate sînt mie date de la Tatăl mieu; şi nimene nu cunoaşte pre Fiiul, numai Tatăl; nici pre Tatăl cunoaşte cineva, fără numai Fiiul, şi cui va Fiiul să i-l arate.

28. Veniţi cătră mine, toţi cei osteniţi şi împovăraţi, şi eu voiu odihni pre voi.

29. Luaţi jugul mieu asupra voastră şi vă învăţaţi de mine, că blînd sînt şi smerit cu inima, şi veţi afla răpaos sufletelor voastre.

30. Că e jugul mieu bun şi sarcina mea iuşoară iaste".

Cap 12

1. Într-acêea vrême, mêrse Iisus sîmbătă pren sămănături, iară ucenicii lui flămînziră şi începură a zmulge spice şi a mînca.

2. Iară fariseii, văzînd, ziseră lui: „Iată, ucenicii tăi fac carea nu se cade a face sîmbăta".

3. Iară el zise lor: „Au n-aţi cetit ce au făcut David cînd au flămînzit el şi carii era cu el,

4. Cum întrắ în casa lui Dumnezău şi pîinile cêle ale aducerii-înainte le mîncă, carele nu i să cădea să le mănînce, nici celora ce era cu el, fără numa preoţilor?

5. Sau n-aţi cetit în lêge că, în sîmbete, preoţiii în besêrecă sîmbăta spurcă, şi nevinovaţi sînt?

6. Iară zic voao că mai mare de besêreca iaste acicea.

7. Şi de aţi şti ce iaste: «Milă voiesc şi nu jîrtvă[16]», n-aţi vinui pre cei nevinovaţi.

8. Că Domnul iaste şi al sîmbetii Fiiul Omenesc".

9. Şi ieşind de acolea, veni la adunarea lor.

10. Şi iată, un om era avînd mîna uscată. Şi întrebară pre el zicînd: „Oare cade-se în sîmbătă a vindeca?", ca să-l hulească pre el.

11. Iară el zise lor: „Cine iaste întru voi om carele va avea oaie şi, de va cădea aceasta sîmbăta în groapă, au nu o va apuca şi o va scoate?

12. Deci cu cît iaste omul mai osebit decît oaia! Derept acêea cade-se în sîmbete a face bine".

13. Atuncea grăi[17] omului: „Tinde mîna ta!". Şi o tinse, şi să făcu sănătoasă ca cêealaltă.

14. Iară fariseii, deaca ieşiră, făcură asupra lui sfat, ca pre el să-l piarză.

15. Iară Iisus, conoscînd, să duse de acolea. Şi după el mêrseră noroade multe şi vindecắ pre ei pre toţi.

16. Şi-i certă pre ei //

Versiunea modernă

lui le va fi mai lesne în ziua judecăţii decît vouă.

23. Şi tu, Capernaume, care te-ai înălţat pînă la cer, pînă în iad vei fi coborît. Căci de-ar fi fost în Sodoma minunile care s-au făcut în tine, ea ar fi rămas pînă astăzi.

24. Însă vă spun că pămîntului Sodomei îi va fi mai lesne în ziua Judecăţii decît ţie".

25. În vremea aceea, răspunzînd Iisus, a zis: „Te preamăresc Părinte, Domnul cerului şi al pămîntului, pentru că ai ascuns acestea de înţelepţi şi pricepuţi şi le-ai arătat pruncilor.

26. Da, Părinte, căci aşa ţi-a plăcut ţie!

27. Toate mi-au fost date de Tatăl meu; şi nimeni nu-l cunoaşte pe Fiul, decît Tatăl, şi nici pe Tatăl nu-l cunoaşte nimeni, decît Fiul, şi cel căruia vrea Fiul să-i arate.

28. Veniţi la mine, toţi cei osteniţi şi împovăraţi, şi eu vă voi alina.

29. Luaţi jugul meu asupra voastră şi învăţaţi de la mine, că sînt blînd şi smerit cu inima, şi veţi găsi alinare sufletelor voastre.

30. Căci jugul meu este bun şi povara mea, uşoară".

Capitolul al 12-lea

1. În vremea aceea, trecea Iisus într-o sîmbătă prin semănături, iar ucenicii săi au flămînzit şi au început să smulgă spice şi să mănînce.

2. Iar fariseii, văzînd, i-au spus: „Iată, ucenicii tăi fac ceea ce nu se cade a face sîmbăta".

3. Iar el le-a zis: „N-aţi citit ce a făcut David cînd au flămînzit el şi cei care erau cu el,

4. Cum a intrat în casa lui Dumnezeu şi au mîncat pîinile punerii înainte, pe care nu era îngăduit să le mănînce nici el, nici cei care erau cu el, ci numai preoţii?

5. Sau n-aţi citit în lege că, în zi de sîmbătă, preoţii în templu calcă sîmbăta, şi sînt fără vină?

6. Vă spun însă: cineva mai mare decît templul este aici.

7. Şi dacă aţi şti ce înseamnă: «Milă voiesc şi nu jertfă», n-aţi osîndi oameni nevinovaţi.

8. Căci Fiul Omului este stăpîn peste sîmbătă".

9. Şi plecînd de acolo, a intrat în sinagoga lor.

10. Şi iată, un om care avea mîna uscată. Şi l-au întrebat: „E îngăduit, oare, a vindeca în zi de sîmbătă?", ca să-l învinuiască.

11. El le-a spus: „Cine este omul acela dintre voi care, dacă are o singură oaie şi-i cade sîmbăta în groapă, nu o va apuca şi nu o va scoate afară?

12. Şi cu cît este mai presus un om faţă de o oaie! De aceea este îngăduit a face bine sîmbăta".

13. Atunci i-a spus omului: „Întinde-ţi mîna!". El a întins-o şi s-a făcut sănătoasă ca şi cealaltă.

14. Dar ieşind fariseii, au ţinut sfat împotriva lui ca să-l piardă.

15. Iisus însă, ştiind aceasta, a plecat de acolo. Şi au venit după el mulţi şi i-a vindecat pe toţi.

16. Dar le-a poruncit

ДЕЛАМАДЕН·

ѕі ка съ нꙋл факъ пре ел вѫдит. Ка съсъ ꙟ
плечѣѫ че сау гръит прен Ісаїѫ пророкꙋл, зи
ні кѫнд. Ꙗтъ фїюл мїеу, каре ам алесь ю
битꙋл мїеу, ꙟкареле бине врꙋ сꙋфлетꙋл мїеу,
пꙋневоюи дꙋхꙋль мїеу престе ель, ши ва вестꙋи
ѳі лимбилор жꙋдекатъ. Нꙋва причи, ничи ва
стрига, ничи ва аꙋзи чинева ꙟ оулице гласꙋль
к лꙋи. Трестїѫ здробитъ нꙋва фрѫнџе, ши
инꙋл че фꙋмегъ нꙋва стинџе, пѫнъ кѫнд ва
ка скоате жꙋдеката ла бирꙋинцъ. Ши ꙟтрꙋ
кв нꙋмеле лꙋи лимбиле вор нъдеждꙋи. Ꙟтꙋн
чѣ сау адꙋсь лꙋи оун дрѣчит, орбь ши мꙋть,
ши виндекъ пре ель, кѫт чел орбь ши мꙋт ши
кг грѣѫ ши ведѣ. Ши съ мирарѫ нъроаделе то
те, ши зичѣ, аꙋ нꙋ е доаръ ачеста фїю лꙋи
кд Дбдь; Ꙗръ фарисеїи аꙋзинд, зисеръ, аче
ста нꙋ скоате драчїи, че нꙋмаи кꙋ велзевꙋл
ке домнꙋл драчилор. Ꙗръ Іс щїинд кꙋџетеле
лор, зисе лорь, тоатъ ꙟпъръцїѫ ꙟпъръциндꙋсе
ꙟтрꙋ сине, пꙋстїѫщесе, ши тоатъ четатѣ
аꙋ каса ꙟпърциндꙋсе ꙟтрꙋ сине, нꙋва ста.
кѕ Ши де ва скоате сатана пре сатанъ, ꙟтрꙋ си
не съ ꙟпърци дарь кꙋм ва ста ꙟпъръцїѫ лꙋи;
кз Ши де скоцꙋ еу ꙟтрꙋ велзевꙋл драчїи, фечорїи
вощри кꙋ чине вор скоате; дерептъ ачѣѫ еи вор
ки фи жꙋдекъторїи вощри. Ꙗръ де скоцꙋ еу
кꙋ дꙋхꙋль лꙋи Дмнзеу драчїи, аџꙋнсау даръ
кѳ престе вои ꙟпъръцїѫ лꙋи Дмнзеу. Сау
кꙋм поате чинева а ꙟтра ꙟ каса челꙋи таре,
ши васеле лꙋи съи жъхꙋиаскъ, де нꙋва лега ꙟ
тѫю пре чел таре, ши атꙋнче ꙟ ва жъхꙋи каса
л лꙋи. Чела че нꙋ ѫсте кꙋ мине, асꙋпра мѣ
ѫсте, ши чине нꙋ стрѫнџе кꙋ мине ръсипѣще.
ла Дерептъ ачаста грѣескь воао, тот пъкатꙋл ши
хꙋла, ертасеъва ѡамениилор, Ꙗръ хꙋла че е спре
лв дꙋхꙋл сфнтъ, нꙋсъва ерта ѡамениилор. Ши
чине ва зиче кꙋвѫнтъ асꙋпра фїюлꙋи ѡменескь,
ертасъва лꙋи, Ꙗръ чела че ар зиче спре дꙋхꙋль
сфнтъ, нꙋсева ерта лꙋи, ни ꙟтрачесть вѣкь,
лг ни ꙟчель вїнторю. Аꙋ фачец помꙋл бꙋнь,
ши поамеле лꙋи бꙋне, сау фачец помꙋл пꙋтред,
ши поамеле лꙋи пꙋтреде, къ ден роадъ съкꙋноа
лд ще помꙋл. Пꙋїи нъпѫрчелор, кꙋм пꙋтец на
грѣи бине, ръи фїинд; пентрꙋ къ ден присоси
ле рѣ инимїи гꙋра грѣѫще. Ѡмꙋл бꙋнь, ден
комоара бꙋнъ а инимїи, скоате чѣле бꙋне, ши
ѡмꙋл рѣꙋ, ден комоаръ рѫ, скоате рѣле.
лѕ Ꙗръ грѣескь воао, къ тот кꙋвѫнтꙋл дешърт
кареле вор грѣи ѡаменїи, да вор де ел самъ ла
лз зїоа жꙋдекъцїи. Къ ден кꙋвинтеле тале
тебеи ꙟдирепта, ши ден кꙋвинтеле тале тебеи
ли жꙋдека. Ꙟтꙋнчѣ ръспꙋнсеръ оунїи ден къ
тꙋрари, ши фарисеи зикѫнд, ꙟвъцъторюле,
лѳ вом де ла тине съ ведем сѣмнь. Ꙗръ ел ръ
спꙋнсе зисе лор, нѣмꙋл рѫꙋ ши прѫ кꙋрварю
сѣмнь чѣре, ши сѣмнь нꙋсъва да лꙋи, нꙋмаи съ
м мнꙋл лꙋи Іѡна пророкꙋл. Къ кꙋм аꙋ фость
Іѡна ꙟпѫнтечеле китꙋлꙋи, треи зиле, ши г
нопци, аша ва фи ши фїюл ѡменескь ꙟтрꙋ инни

Biblia 1688, p. 759, col. 1

ca să nu-l facă pre el vădit.

17. Ca să să împle cêea ce s-au grăit pren Isaiia prorocul, zicînd:

18. „Iată Fiiul mieu care am ales, Iubitul mieu în carele binevru sufletul mieu. Pune-voiu Duhul mieu preste el şi va vestui limbilor judecată.

19. Nu va prici, nici va striga, nici va auzi cineva în uliţe glasul lui.

20. Trestiia zdrobită nu va frînge şi inul ce fúmegă nu va stinge, pînă cînd va scoate judecata la biruinţă.

21. Şi întru numele lui limbile vor nădăjdui".

22. Atuncea s-au adus lui un drăcit, orb şi mut, şi vindecă pre el, cît cel orb şi mut şi grăia şi vedea.

23. Şi să mirară năroadele toate şi zicea: „Au nu e doară acesta Fiiu lui David?"

24. Iară fariseii, auzind, ziseră: „Acesta nu scoate dracii, ce numai cu Velzevúl, domnul dracilor!".

25. Iară Iisus, ştiind cugetele lor, zise lor: „Toată împărăţiia împărăţindu-se[18] întru sine, pustiêşte-se, şi toată cetatea au casa, împărţindu-se întru sine, nu va sta.

26. Şi de va scoate sataná pre satană, întru sine să împărţi: dară cum va sta împărăţiia lui?

27. Şi de scoţu eu întru Velzevúl dracii, feciorii voştri cu cine vor scoate? Derept acêea ei vor fi judecătorii voştri.

28. Iară de scoţu eu cu Duhul lui Dumnezău dracii, ajuns-au dară preste voi împărăţiia lui Dumnezău.

29. Sau cum poate cineva a întra în casa celui tare şi vasele lui să-i jăhuiască, de nu va lega întîiu pre cel tare şi atunce îi va jăhui casa lui?

30. Cela ce nu iaste cu mine, asupra mea iaste şi cine nu strînge cu mine răsipêşte.

31. Direpţ aceasta grăiesc voao: Tot păcatul şi hula ierta-să-va oamenilor, iară hula ce e spre Duhul Sfint nu să va ierta oamenilor.

32. Şi cine va zice cuvînt asupra Fiiului Omenesc ierta-să-va lui; iară cela ce ar zice spre Duhul Sfint nu se va ierta lui nici într-acest veac, nici în cel viitoriu.

33. Au faceţi pomul bun, şi poamele lui — bune; sau faceţi pomul putred, şi poamele lui — putrede, că den roadă să cunoaşte pomul.

34. Puii năpîrcelor, cum puteţi a grăi bine, răi fiind? Pentru că den prisosirea inimii gura grăiêşte.

35. Omul bun den comoara bună a inimii scoate cêle bune, şi omul rău den comoară rea scoate rêle.

36. Iară grăiesc voao că tot cuvîntul deşărt carele vor grăi oamenii, da-vor de el samă la zioa judecăţii,

37. Că den cuvintele tale te vei îndirepta şi den cuvintele tale te vei judeca".

38. Atuncea răspunseră unii den cărturari şi farisei zicînd: „Învăţătoriule, vom de la tine să vedem sămn".

39. Iară el răspunse, zise lor: „Neamul rău şi preacurvariu sămn cêre şi sămn nu să va da lui, numai sămnul lui Ioná prorocul.

40. Că, cum au fost Ioná în pîntecele chitului trei zile şi 3 nopţi, aşa va fi şi Fiiul Omenesc întru ini- /

Versiunea modernă

să nu-l dea în vileag.

17. Ca să se împlinească ceea ce s-a spus prin Isaia profetul, care zice:

18. „Iată Slujitorul meu pe care l-am ales, Preaiubitul meu în care sufletul meu îşi află bucuria. Voi pune Duhul meu asupra lui şi el va vesti popoarelor dreptatea.

19. Nu se va certa, nici nu va striga, nici nu va auzi cineva pe uliţe glasul lui.

20. Trestia strivită nu o va frînge şi feştila care fumegă nu o va stinge, pînă cînd nu va duce la biruinţă dreptatea.

21. Şi în numele lui vor nădăjdui neamurile".

22. Atunci au adus la el un îndrăcit, orb şi mut, şi l-a vindecat, încît mutul vorbea şi vedea.

23. Mulţimile toate erau uluite şi ziceau: „Nu cumva acesta este Fiul lui David?"

24. Fariseii, însă, auzind, au zis: „Acesta nu scoate diavolii decît cu Beelzebul, căpetenia diavolilor!".

25. Iisus însă, cunoscînd gîndurile lor, le-a spus: „Orice împărăţie care se dezbină în sine va fi pustiită, şi oricare cetate sau casă dezbinată în sine nu va dăinui.

26. Şi dacă satana îl alungă pe satana, este dezbinat în sine: atunci cum va dăinui împărăţia lui?

27. Şi dacă eu cu Beelzebul scot diavolii, fiii voştri cu cine îi scot? De aceea ei vor fi judecătorii voştri.

28. Dar dacă eu cu Duhul lui Dumnezeu scot diavolii, cu adevărat a ajuns la voi împărăţia lui Dumnezeu.

29. Sau cum poate cineva să intre în casa unui om puternic şi să-i jefuiască avuţia, dacă mai întîi nu-l leagă pe cel puternic şi atunci îi va jefui casa?

30. Cine nu este cu mine este împotriva mea şi cine nu adună cu mine risipeşte.

31. De aceea vă spun: Orice păcat şi hulă vor fi iertate oamenilor, dar hula împotriva Duhului nu li se va ierta.

32. Şi oricui va spune un cuvînt împotriva Fiului Omului i se va ierta; dar celui care va vorbi împotriva Duhului Sfint nu i se va ierta nici în veacul acesta, nici în cel viitor.

33. Dacă luaţi un pom bun, şi rodul lui este bun; dacă luaţi un pom rău, şi rodul lui este rău, căci după rod se cunoaşte pomul.

34. Neam de vipere, cum puteţi grăi cele bune, de vreme ce sînteţi răi? Căci din prisosul inimii grăieşte gura.

35. Omul bun din visteria lui bună scoate cele bune, iar omul rău din visteria lui rea scoate cele rele.

36. Dar vă spun că pentru orice cuvînt fără temei pe care îl vor rosti, oamenii vor da socoteală în ziua judecăţii,

37. Căci din cuvintele tale vei fi îndreptăţit şi din cuvintele tale vei fi osîndit".

38. Atunci i-au răspuns unii cărturari şi farisei zicînd: „Învăţătorule, voim să vedem de la tine un semn".

39. Iar el, răspunzînd, le-a zis: „Generaţie rea şi adulteră! Ea cere un semn, dar semn nu i se va da, decît semnul lui Iona profetul.

40. Căci, după cum a fost Iona în pîntecele balenei trei zile şi trei nopţi, tot astfel va fi şi Fiul Omului în ini-

ма пъмѫнтꙋлꙋи, г, зиле ши, г, нопци .
Бърбаци ниневитѣни, скꙋласъвор ла жꙋдекатъ ма
кꙋ рꙋда ачаста, ши вор жꙋдека пре ѧ, къчи
сау покъит де пропокеданїѧ лꙋи Їѡна, ши иа
тъ маи мꙋлть декѫт Їѡна аичі. Ꙟпърътѣ мв
са деламїазъзи, съва скꙋла ла жꙋдекатъ кꙋ
рꙋда ачаста, ши ѡ ва жꙋдека пре ѧ, къ аꙋве
нит дела марӡиле пъмѫнтꙋлꙋи съ аꙋзъ ꙟцелеп
цїѧ лꙋи соломонь, ши иатъ маи мꙋлть декѫт
соломонь аичѣ. Іаръ кѫнд дꙋхꙋл чел некꙋ мг
рат ва еши дин ѡм, тръче прин лоꙋри сечи, къ
тѫндь ръпасѡ ши нꙋ афлъ. Атꙋнчи зиче мд
ꙟтоарчемъвою ла каса мѧ, деꙋнде ам ешить,
ши вїиндь афлъѡ зъбовиндь, мътꙋратъ ши
ꙟфрꙋмꙋсецатъ. Атꙋнчи мѣрӡе, ши ѧ кꙋ ме
сине алте шапте дꙋхꙋри маи рѣле декѫт ель,
ши ꙟтрѫндь лъкꙋеськь аколѧ, ши съфакь маи
рѣле ѡмꙋлꙋи ачелꙋѧ чѣле де апои, декѫт чѣ
ле динтѫю, аша ва фи ши ачещїи рꙋде рѣле .
Ши ꙟкъ грънїндь ель кътръ глоате, иатъ мꙋ мѕ
ма ши фрацїи лꙋи ста афаръ, похтиндь съгръи
скъ лꙋи. Зисе ѡаре чине лꙋи, иатъ манка мз
та ши фрацїи тъи, афаръ стаꙋ, къꙋтѫндь съ
грънскъ цїе. Іаръ ель ръспꙋнзѫндь зисе къ мн
тръ чела чеи зисѣсе лꙋи, карѣе мꙋма мѧ? ши
карїи сѫнть фрацїи мїеи? Ши тинзѫндь мѳ
мѫна лꙋи спре оученичїи съи, зисе, иатъ мꙋма
мѧ ши фрацїи мїеи. Къ чела чева фаче воѧ н
татълꙋи мїеꙋ челꙋи дин черюри, ачела мїе фра
те, ши соръ, ши мꙋмъ ꙟмї єсте.

К А П. ГІ.

Ши ꙟзиоа ачѣѧ ешиндь Їс дин касъ, ше а
дѧ лѫнгъ маре. Ши съ адꙋнаръ мꙋ в
циме мꙋлтъ кътръ дѫнсꙋл, кѫтꙋнфꙋ
лꙋи а ꙟтра ꙟкорабїе съшазъ, ши тоа
тъ глоата ста пре църмꙋре. Ши г
грънн лор мꙋлте ꙟпилде, зикѫндь, иатъ еши
съмѫнъторюл съ самене. Ши съмънѫндь д
ель, оунеле къзꙋръ лѫнгъ кале, ши венирь па
сърилє ши лемѫнкаръ пре єле. Іаръ алтеле е
къзꙋръ пре пїетриш, оунде нꙋ аваѧ пъмѫнть
мꙋлть, ши нꙋмаи кѫт ръсърирь, пентрꙋ къ
нꙋ аваѧ депъмѫнть адѫнкаре. Дечи ръсъ ѕ
риндь соареле съпълиръ, ши пентрꙋ къ нꙋ аваѧ
ръдъчинъ съ оускаръ. Алтеле къзꙋръ пре з
спини, ши крескꙋръ спинїи шиле ꙟнекаръ пре єле.
Іаръ алтеле къзꙋръ ꙟпъмѫнт бꙋ, ши да родь, и
оуна ѡсꙋтъ, алта шасезечи, иаръ алта трензечи.
Чела че аре оурекь де аꙋзиръ съ аꙋзъ . ѳ
Ши апропїиндꙋсъ оученичїи зисъръ лꙋи, къчи і
гръещри лѡрь ꙟпилде? Іаръ ель ръспꙋн аі
зѫндь зисе лѡр, къ воаѡ сау дать аши тайне
ле ꙟпъцїеи черюрилорь, иаръ ачелора нꙋ сау дат.
(Къ чала че аре дасъва лꙋи, ши съва присоси, ві
иаръ чел че наре, ши че аре съва лꙋа дела ель.)
Дирепть ачѣѧ ꙟпилде грънескꙋ лѡр, ка къ гі
зѫндь нꙋ вꙋдꙋ, ши аꙋзиндь нꙋ аꙋдь, ничи съ
причепь. Ши съ ꙟпле престе ей пророчїѧ Їса ді
їеи, каре зиче, кꙋ аꙋзꙋль вецн аꙋзи, ши нꙋвец

ꙟце

Biblia 1688, p. 759, col. 2

ma pământului 3 zile şi 3 nopţi.

41. Bărbaţi ninevitêni scula-să-vor la judecată cu ruda aceasta şi vor judeca pre ea, căci s-au pocăit de propovedaniia lui Ioná; şi iată, mai mult decît Ioná aici.

42. Împărăteasa de la amiazăzi să va scula la judecată cu ruda aceasta şi o va judeca pre ea, că au venit de la marginile[19] pământului să auză înţelepţiia lui Solomón; şi iată, mai mult decît Solomón acicea.

43. Iară cînd duhul cel necurat va ieşi den om, trêce pren locuri seci, căutînd răpaos, şi nu áflă.

44. Atunci zice: «Întoarce-mă-voiu la casa mea de unde am ieşit». Şi viind, află-o zăbovind, măturată şi înfrumuseţată.

45. Atunci mêrge şi ia cu sine alte şapte duhuri mai rêle decît el şi, întrînd, lăcuiesc acolea şi să fac mai rêle omului aceluia cêle de apoi decît cêle dentîiu. Aşa va fi şi aceştii rude rêle".

46. Şi încă grăind el cătră gloate, iată, múma şi fraţii lui sta afară, pohtind să grăiască lui.

47. Zise oarecine lui: „Iată, máica ta şi fraţii tăi afară stau căutînd să grăiască ţie".

48. Iară el răspunzînd zise cătră cela ce-i zisêse lui: „Carea e múma mea şi carii sînt fraţii miei?".

49. Şi, tinzînd mîna lui spre ucenicii săi, zise: „Iată múma mea şi fraţii miei!

50. Că cela ce va face voia Tatălui mieu celui den ceriuri, acela mie frate şi sor şi mumă îmi iaste".

Cap 13

1. Şi în zioa acêea, ieşind Iisus den casă, şedea lîngă mare.

2. Şi să adunară mulţime multă cătră dînsul, cîtu-i fu lui a întra în corabie să şază şi toată gloata sta pre ţărmure.

3. Şi grăi lor multe în pilde, zicînd: „Iată, ieşi sămănătoriul să samene.

4. Şi sămănînd el, unele căzură lîngă cale şi veniră pasările şi le mîncară pre iale.

5. Iară altele căzură pre pietriş, unde nu avea pământ mult şi numai cît răsăriră, pentru că nu avea de pământ adîncare;

6. Deci răsărind soarele, să păliră şi, pentru căci nu avea rădăcină, să uscară.

7. Altele căzură pre spini şi crescură spinii şi le înecară pre iale.

8. Iară altele căzură în pământ bun şi da rod: una o sută, alta şasezeci, iară alta treizeci.

9. Cela ce are urechi de auzirea, să auză!".

10. Şi apropiindu-să ucenicii, zisără lui: „Căci grăieşti[20] lor în pilde?".

11. Iară el, răspunzînd, zise lor că: „Voao s-au dat a şti tainele Împărăţiei[21] ceriurilor, iară acelora nu s-au dat.

12. (Că cêla ce are da-să-va lui şi să va prisosi, iară cel ce n-are, şi ce are să va lua de la el.)[22]

13. Direpţ acêea în pilde grăiescu lor, că văzînd nu vădu, şi auzind nu aud, nici să pricep.

14. Şi să împle preste ei prorociia Isaíei, carea zice: «Cu auzul veţi auzi şi nu veţi //

Versiunea modernă

ma pământului trei zile şi trei nopţi.

41. Oamenii din Ninive se vor ridica la judecată cu generaţia aceasta şi o vor osîndi, pentru că ei s-au convertit la propovăduirea lui Iona; şi iată, mai mult decît Iona este aici.

42. Regina de la miazăzi se va ridica la judecată cu generaţia aceasta şi o va osîndi, pentru că ea a venit de la marginile pământului să asculte înţelepciunea lui Solomon; şi iată, mai mult decît Solomon este aici.

43. Cînd duhul necurat iese din om, umblă prin locuri fără apă, căutînd odihnă, şi nu găseşte.

44. Atunci zice: «Mă voi întoarce în casa mea de unde am ieşit». Şi venind, o află nelocuită, măturată şi împodobită.

45. Atunci se duce şi ia cu sine alte şapte duhuri mai rele decît el şi, intrînd, se sălăşluiesc acolo şi starea de pe urmă a omului aceluia ajunge mai rea decît cea dintîi. Aşa va fi şi cu această generaţie rea".

46. Pe cînd mai vorbea el mulţimilor, iată, mama şi fraţii lui stăteau afară, căutînd să-i vorbească.

47. Cineva i-a spus: „Iată, mama ta şi fraţii tăi stau afară căutînd să-ţi vorbească".

48. Iar el a răspuns celui care-i adusese vestea: „Cine este mama mea şi cine sînt fraţii mei?".

49. Şi, întinzîndu-şi mîna către ucenicii săi, a zis: „Iată mama mea şi fraţii mei!

50. Căci oricine face voinţa Tatălui meu din ceruri, acela îmi este frate şi soră şi mamă".

Capitolul al 13-lea

1. În ziua aceea, ieşind din casă, Iisus s-a aşezat pe ţărmul mării.

2. Şi s-au adunat la el mulţimi mari, încît s-a suit şi s-a aşezat într-o barcă şi toată mulţimea stătea pe ţărm.

3. Şi le-a grăit multe, în parabole. Şi a zis: „Iată, a ieşit semănătorul să semene.

4. Şi, în timp ce semăna, unele [seminţe] au căzut lîngă drum şi, venind păsările, le-au mîncat.

5. Altele au căzut pe loc pietros, unde nu aveau pământ mult şi îndată au răsărit, pentru că nu aveau adîncime în pământ;

6. Dar cînd s-a ridicat soarele, s-au veştejit şi, pentru că nu aveau rădăcină, s-au uscat.

7. Iar altele au căzut între spini şi spinii au crescut şi le-au înăbuşit.

8. Altele însă au căzut în pământul cel bun şi au dat rod: care o sută, care şaizeci şi care treizeci.

9. Cine are urechi de auzit, să audă!".

10. Ucenicii, apropiindu-se de el, i-au zis: „De ce le vorbeşti în parabole?".

11. Iar el le-a răspuns: „Pentru că vouă vi s-a dat să cunoaşteţi tainele Împărăţiei cerurilor, însă lor nu li s-a dat.

12. Căci celui care are i se va da şi-i va prisosi, iar celui care nu are, şi ceea ce are se va lua de la el.

13. De aceea le vorbesc în parabole pentru că ei deşi văd, nu văd şi deşi aud, nu aud şi nu înţeleg.

14. Şi se împlineşte cu privire la ei profeţia lui Isaia, care spune: «Cu auzul vostru veţi auzi şi nu veţi

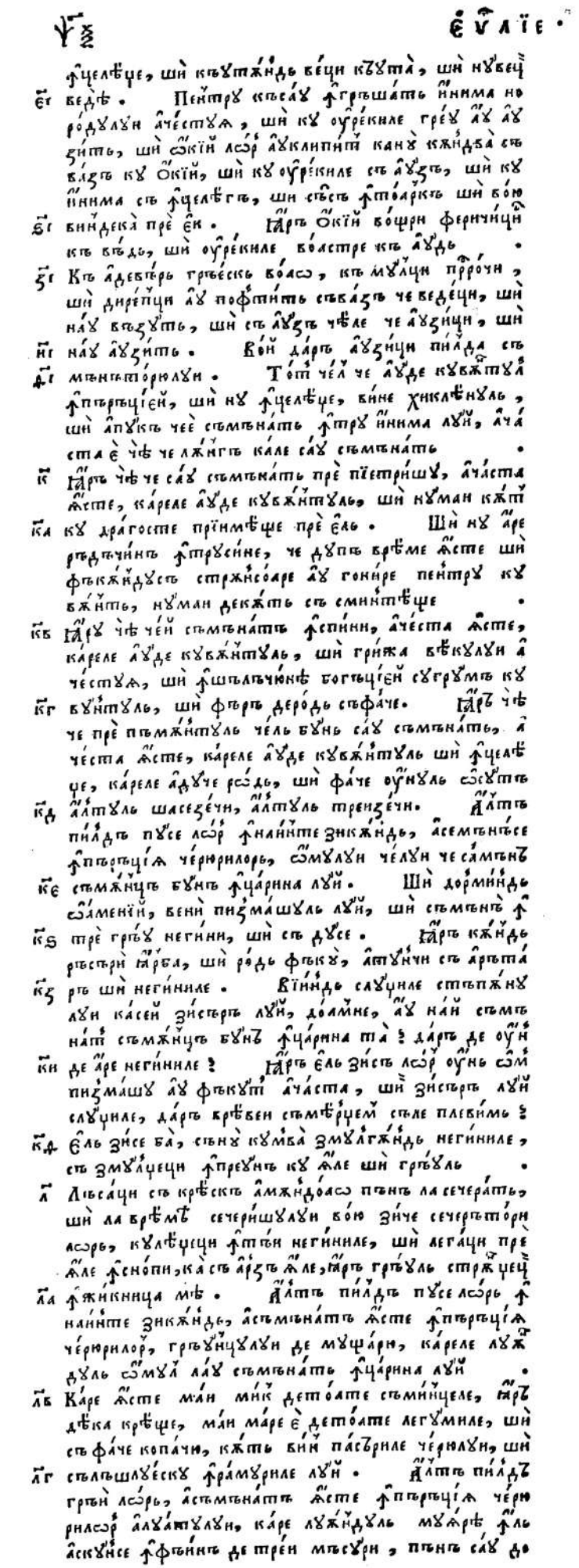

Biblia 1688, p. 760, col. 1

înţelêge şi căutînd veţi căuta şi nu veţi vedea.

15. Pentru că s-au îngrăşat inima norodului acestuia, şi cu urechile greu au auzit, şi ochii lor au clipit, ca nu cîndva să vază cu ochii şi cu urechile să auză, şi cu inima să înţeleagă, şi să să întoarcă şi voiu vindeca pre ei».

16. Iară ochii voştri fericiţi-s că văd şi urechile voastre că aud.

17. Că adevăr grăiesc voao că mulţi proroci şi direpţi au poftit să vază ce vedeţi şi n-au văzut, şi să auză cêle ce auziţi, şi n-au auzit.

18. Voi dară auziţi pilda sămănătoriului.

19. Tot cel ce aude Cuvîntul Împărăţiei şi nu înţelêge, vine hicleanul şi apúcă ce e sămănat întru inima lui: aceasta e cea ce lîngă cale s-au sămănat.

20. Iară cea ce s-au sămănat pre pietrişu, aceasta iaste carele aude cuvîntul şi numaicît cu dragoste priimêşte pre el,

21. Şi nu are rădăcină întru sine, ce după vrême iaste şi, făcîndu-să strînsoare au gonire pentru Cuvînt, numaidecît să smintêşte.

22. Iară[23] cea ce-i sămănată în spini, acesta iaste carele aude Cuvîntul, şi grija veacului acestuia şi înşălăciunea bogăţiei sugrumă Cuvîntul şi fără de rod să face.

23. Iară cea ce pre pămîntul cel bun s-au sămănat, acesta iaste carele aude Cuvîntul şi înţelêge, carele aduce rod: şi face unul o sută, altul şasezeci, altul treizeci".

24. Altă pildă puse lor înainte zicînd: „Asemănắ-se împărăţiia ceriurilor omului celui ce samănă sămînţă bună în ţarina lui.

25. Şi dormind oamenii, veni pizmaşul lui şi sămănă între grîu neghini şi să duse.

26. Iară cînd răsări iarba şi rod făcu, atunci să arătară şi neghinile.

27. Viind slugile stăpînului casei, zisără lui: «Doamne, au n-ai sămănat sămînţă bună în ţarina ta? Dară de unde are neghinile?».

28. Iară el zisă lor: «Un om pizmaşu au făcut aceasta». Şi zisără lui slugile: «Dară vrea-vei să mêrgem să le plevim?».

29. El zise: «Ba, să nu cumva, zmulgînd neghinile, să zmulgeţi împreună cu iale şi grîul.

30. Lăsaţi să crească amîndoao pînă la secerat, şi la vrêmea secerişului voiu zice secerătorilor: 'Culêgeţi întîi neghinile şi legaţi pre iale în snopi, ca să arză iale, iară grîul strîngeţi în jicniţa mea'»".

31. Altă pildă puse lor înainte, zicînd: „Asămănată iaste împărăţiia ceriurilor grăunţului de muştariu carele, luîndu-l omul, l-au sămănat în ţarina lui.

32. Care iaste mai mic de toate sămînţele, iară deaca crêşte mai mare e de toate legumile şi să face copaciu, cît vin pasările ceriului şi sălăşluiescu în ramurile lui".

33. Altă pildă grăi lor: „Asămănată iaste Împărăţiia ceriurilor aluatului, care luîndu-l muiêrea îl ascunse în făină de trei măsuri, pînă s-au do- /

Versiunea modernă

înţelege şi cu ochii veţi privi şi nu veţi vedea.

15. Căci s-a învîrtoşat inima poporului acestuia, s-au făcut tari de ureche şi ochii lor şi i-au închis, ca nu cumva să vadă cu ochii şi să audă cu urechile şi să înţeleagă cu inima şi să se întoarcă iar eu să-i vindec».

16. Dar fericiţi ochii voştri că văd şi urechile voastre că aud.

17. Adevăr vă spun: mulţi profeţi şi drepţi au dorit să vadă ce vedeţi voi şi n-au văzut, şi să audă ce auziţi voi, şi n-au auzit.

18. Ascultaţi voi, aşadar, parabola semănătorului.

19. Cînd cineva ascultă Cuvîntul Împărăţiei şi nu-l înţelege, vine cel rău şi răpeşte ce s-a semănat în inima lui: acesta este cel semănat lîngă drum.

20. Iar cel care a fost semănat pe loc pietros, acesta este cel care aude cuvîntul şi, deşi îl primeşte îndată cu bucurie,

21. Nu are rădăcină în sine, ci este nestatornic şi, dacă vine o încercare sau o prigoană din cauza Cuvîntului, îndată se poticneşte.

22. Iar cel semănat între spini, acesta este cel care ascultă Cuvîntul, dar grija lumii şi amăgirea bogăţiei înăbuşă Cuvîntul şi rămîne fără rod.

23. Iar cel semănat în pămîntul bun, acesta este cel care ascultă Cuvîntul şi îl înţelege, care aduce rod: care o sută, care şaizeci, care treizeci".

24. Le-a mai pus în faţă o parabolă zicînd: „Asemenea este împărăţia cerurilor unui om care a semănat sămînţă bună în ogorul său.

25. Dar pe cînd oamenii dormeau, a venit duşmanul lui, a semănat neghină printre grîu şi a plecat.

26. Iar cînd a crescut paiul şi a făcut rod, atunci s-a arătat şi neghina.

27. Venind slujitorii stăpînului casei, i-au zis: «Stăpîne, oare n-ai semănat sămînţă bună în ogorul tău? Atunci de unde are neghină?».

28. El le-a răspuns: «Un duşman a făcut aceasta». Slujitorii i-au zis: «Vrei deci să mergem să o adunăm?».

29. El însă le-a spus: «Nu, ca nu cumva, adunînd neghina, să smulgeţi o dată cu ea şi grîul.

30. Lăsaţi-le să crească împreună pînă la seceriş, şi la vremea secerişului voi spune secerătorilor: 'Culegeţi mai întîi neghina şi legaţi-o în snopi ca să fie arsă, iar grîul adunaţi-l în hambarul meu'»".

31. O altă parabolă le-a mai pus-o în faţă zicînd: „Asemenea este Împărăţia cerurilor unui grăunte de muştar pe care, luîndu-l un om, l-a semănat în ogorul său.

32. Acesta este mai mic decît toate seminţele, dar cînd creşte este mai mare decît toate legumele şi se face copac, încît vin păsările cerului şi se adăpostesc în ramurile lui".

33. Şi altă parabolă le-a mai spus: „Asemenea este Împărăţia cerurilor plămadei pe care o femeie o ia şi o ascunde în trei măsuri de făină, pînă ce do-

Еѵліе .

спитъ тоть .   Ꙟчѣстѣ тоате грѣи Ис ꙟпилд лд
де нороаделѡр, ши фъръ пилдъ немикъ нꙋ грѣіѧ
лѡрь .   Ка съ съ ꙟмпле чее зисъ прен пророкꙋл ле
зикѫндъ, дешкидевою ꙟпилде ростꙋл миеꙋ,
ши вою аръта аскꙋнсе де ꙟчепꙋтꙋлъ лꙋмии .
Ꙟтꙋнчѣ лъсѫндъ мꙋлцимѣ, вени Ис ꙟкасѣ, ши лѕ
апропіаръ къпре ел оучениціи лꙋи грѫиндъ, спꙋне
ноаѡ пилда негинелорь царинии .   Іаръ ель лз
ръспꙋнзѫндъ, зисе лорь, чела че самънъ съмѫ
ца бꙋнъ есте фіюль ѡменескъ .   Іаръ цари ли
на есте лꙋмѣ, ши сѫмѫнца чѣ бꙋнъ, ачешѣ
сѫнтъ фіи ꙟпъръціен, іаръ негинниле сѫнтъ
фіии хиклѣнꙋлꙋи .   Іаръ връжмашꙋл чела лѳ
че аꙋ сѫмънатъ пре еле, есте діаволꙋл, іаръ
сечерꙋтꙋра сфършеніѧ вѣкꙋлꙋи есте, іаръ сече
ръторіи ꙟгерїи сѫнтъ .   Дечи кꙋм съ адꙋнъ м
негинеле ши съ ардъ кꙋ фокъ, аша ва фи ла сфър
шеніѧ вѣкꙋлꙋи ачестꙋѧ .   Тримитева фі ма
юль ѡменескъ пре ꙟгерїи лꙋи, ши вор кꙋлѣце де
тръ ꙟпъръціѧ лꙋи тоате сминтѣлеле, ши пре
чеѧ карїи факъ фъръ делѣце .   Шіи вор а мв
рꙋнка пре еи ꙟкꙋпторюль де фокъ, аколѡ ва фи
плѫнсꙋль, ши скѫршниръ дининцилорь .
Ꙟтꙋнчи дирепціи вор стрълꙋчи ка соареле, ꙟтрꙋ мг
ꙟпъръціѧ пъринтелꙋи лорь, чине аре оурекн де
аꙋзиръ съ аꙋзъ .   Іаръш асѣмене есте ꙟ мд
пъръціѧ чериурилор кꙋ комоаръ аскꙋнсъ ꙟцаринъ
каре афлѫндꙋѡ ѡмꙋль ѡ аскꙋнсе, ши де бꙋкꙋ
ріѧ еи мѣрџе, ши тоате кѫте аре винде ши
кꙋмпъръ пъмѫнтꙋл ачела .   Іаръ асѣменѣ ме
есте ꙟпъръціѧ чериурилор, кꙋ ѡмꙋль негꙋцъ
торю, кареле каꙋтъ мъргъритарюри бꙋне .
Кареле афлѫндъ оунъ мъргъритарю де мꙋлтъ мѕ
прецъ, мергѫндъ вѫндꙋ тотъ че авѣ, шил кꙋ
пъръ .   Іаръш асѣменѣ есте, ꙟпъръціѧ мз
чериурилорь, кꙋ нъводꙋл арꙋнкатъ ꙟмаре, ши де
тотъ фелюл аꙋ адꙋнатъ .   Кареле дѣка съ ми
ꙟплꙋ сꙋиндꙋл пе църмꙋри, ши шезѫндъ алѣ
серъ чѣле бꙋне ꙟвасе, іаръ чѣле пꙋтреде лепъ
даръ афаръ .   Аша ва фи ла сфършеніѧ вѣ мѳ
кꙋлꙋи, еши вор ꙟџери ши вор деспърци пре чеи
рѣи, дени мижлокꙋль дирепцилорь .   Шіи вор н
арꙋнка пре еи ꙟкꙋпторюль де фокъ, аколѡ ва фи
плѫнсꙋл, ши скѫршниръ динцилор .   Зисе на
Ис лорь, ꙟцелѣџеци ачѣстѣ тоате : грѣиръ
лꙋи, аша дамне .   Іаръ ель зисе лорь, дин нв
ренть ачаста тоть кѫртꙋрарюл щіꙋторю ꙟтрꙋ
ꙟпъръціѧ чериурилорь, асѣмене есте кꙋ ѡмꙋл
стъпѫнъ ал касеи, кареле скоате дин комоара
са, ноаѡ ши векн .   Ши фꙋ кѫндъ сфърши нг
Ис пилделе ачѣстѣ, трекꙋ де аколѣ .
Ши венинд ла мошіѧ са, ꙟвъца пре еи ꙟадꙋна нд
рѣ лорь, кѫт съ мира еи ши грѣіѧ, де оунде
е ачестꙋѧ ачастъ ꙟцелепціе ши пꙋтериле :
Аꙋ нꙋе ачеста фечорꙋл теслариюлꙋи : аꙋ нꙋсъ не
кіамъ мꙋма лꙋи Маріа : ши фраціи лꙋи Іаков,
ши Іосіе, ши Симѡнъ, ши Іꙋда :   Ши сꙋро нѕ
риле лꙋи аꙋ нꙋсъ тоате кътръ нои : даръ де
оунде сѫнтъ ачѣстѣ тоате лꙋи :   Ши съ нз

сми

Biblia 1688, p. 760, col. 2

spit tot".

34. Acêstea toate grăi Iisus în pilde noroadelor şi fără pildă nemică nu grăiia lor,

35. Ca să să împle ce e zis pren prorocul zicînd: „Deşchide-voiu în pilde rostul mieu şi voiu arăta ascunse de începutul lumii".

36. Atuncea lăsînd mulţimea, veni Iisus în casă. Şi să apropiară cătră el ucenicii lui grăind: „Spune noao pilda neghinelor ţarinii".

37. Iară el răspunzînd, zise lor: „Cela ce samănă sămînţa bună iaste Fiiul Omenesc;

38. Iară ţarina iaste lumea; şi sămînţa cea bună, aceştia sînt fiii împărăţiei; iară neghinile sînt fiii hicleanului;

39. Iară vrăjmaşul, cela ce au sămănat pre iale, iaste diavolul; iară secerătura sfîrşeniia veacului iaste, iară secerătorii îngerii sînt.

40. Deci, cum să adună neghinele şi să ard cu foc, aşa va fi la sfîrşeniia veacului acestuia.

41. Trimite-va Fiiul Omenesc pre îngerii lui şi vor culêge dentru împărăţiia lui toate smintêlele şi pre ceia carii fac fărădelêgea

42. Şi-i vor arunca pre ei în cuptoriul de foc: acoló va fi plînsul şi scîrşnirea dinţilor.

43. Atunci direpţii vor străluci ca soarele întru împărăţiia Părintelui lor. Cine are urechi de auzirea, să auză!

44. Iarăşi asêmene iaste Împărăţiia ceriurilor cu comoară ascunsă în ţarină, care, aflîndu-o omul, o ascunse şi, de bucuriia ei, mêrge şi toate cîte are vinde şi cúmpără pămîntul acela.

45. Iară asêmenea iaste Împărăţiia ceriurilor cu omul neguţătoriu, carele caută mărgăritariuri bune;

46. Carele aflînd un mărgăritariu de mult preţ, mergînd, vîndu tot ce avea şi-l cumpărắ.

47. Iarăşi asêmenea iaste Împărăţiia ceriurilor cu năvodul aruncat în mare, şi de tot fêliul au adunat.

48. Carele, deaca să împlu, suindu-l pe ţărmuri şi şăzînd, alêseră cêle bune în vase, iară cêle putrede lepădară afară.

49. Aşa va fi la sfărşeniia veacului: ieşi-vor îngeri şi vor despărţi pre cei răi den mijlocul direpţilor

50. Şi-i vor arunca pre ei în cuptoriul de foc; acoló va fi plînsul şi scîrşnirea dinţilor".

51. Zise Iisus lor: „Înţelêgeţi acêstea toate?". Grăiră lui: „Aşa, Doamne!".

52. Iară el zise lor: „Direpţ aceasta tot cărturariul ştiutoriu întru Împărăţiia ceriurilor asêmene iaste cu omul stăpîn al casei carele scoate den comoara sa noao şi vechi".

53. Şi fu cînd sfărşi Iisus pildele acêstea, trecu de acolea.

54. Şi, venind la moşiia sa, învăţa pre ei în adunarea lor, cît să mira ei şi grăiia: „De unde e acestuia această înţelepţie şi puterile?

55. Au nu e acesta feciorul teslariului? Au nu să chiamă múma lui Mária, şi fraţii lui: Iácov şi Iósie şi Símon şi Iúda?

56. Şi surorile lui au nu-s toate cătră noi? Dară de unde sînt acêstea toate lui?"

57. Şi să //

Versiunea modernă

speşte toată".

34. Acestea toate le-a grăit Iisus în parabole mulţimilor şi fără parabole nu le vorbea,

35. Ca să se împlinească cele spuse prin profetul care zice: „Voi deschide în pilde gura mea, voi grăi cele tăinuite de la începutul lumii".

36. Apoi, lăsînd mulţimile, a intrat în casă. Şi s-au apropiat de el ucenicii spunînd: „Lămureşte-ne parabola cu neghina din ogor".

37. Iar el le-a răspuns: „Cel care seamănă sămînţă bună este Fiul Omului;

38. Ogorul este lumea; sămînţa cea bună sînt fiii împărăţiei; neghina sînt fiii celui rău;

39. Iar duşmanul care o seamănă este diavolul; secerişul este sfîrşitul lumii, iar secerătorii sînt îngerii.

40. După cum se adună neghina şi se arde în foc, aşa va fi la sfîrşitul lumii.

41. Va trimite Fiul Omului pe îngerii săi şi vor aduna din împărăţia sa toate pricinile de poticnire şi pe cei care săvîrşesc fărădelegea

42. Şi-i vor arunca în cuptorul de foc: acolo va fi plîns şi scrîşnirea dinţilor.

43. Atunci cei drepţi vor străluci ca soarele în împărăţia Tatălui lor. Cine are urechi de auzi, să audă!

44. Asemenea este Împărăţia cerurilor cu o comoară ascunsă într-un ogor, pe care, găsind-o un om, o ascunde, şi de bucuria ei merge şi vinde tot ce are şi cumpără pământul acela.

45. Iarăşi asemenea este Împărăţia cerurilor cu un neguţător care caută mărgăritare bune;

46. Şi cînd găseşte un mărgăritar de mare preţ, merge şi vinde tot ce are şi îl cumpără.

47. Iarăşi asemenea este Împărăţia cerurilor cu un năvod aruncat în mare şi care adună tot felul de peşti.

48. Cînd se umple, [pescarii] îl trag pe ţărm şi se aşează să aleagă în vase peştii cei buni, iar pe cei răi îi aruncă afară.

49. Aşa va fi la sfîrşitul lumii: vor veni îngerii şi-i vor despărţi pe cei răi din mijlocul drepţilor

50. Şi-i vor arunca în cuptorul de foc; acolo va fi plîns şi scrîşnirea dinţilor".

51. „Aţi înţeles toate acestea?". I-au spus: „Da, Doamne!".

52. Iar el le-a spus: „De aceea, orice cărturar care a devenit ucenic al Împărăţiei cerurilor este asemenea unui stăpîn al casei care scoate din vistieria sa lucruri noi şi vechi".

53. Şi cînd a terminat Iisus parabolele acestea a plecat de acolo.

54. Şi, venind în patria sa, a început să-i înveţe în sinagoga lor, încît ei se mirau şi ziceau: „De unde-i vine lui înţelepciunea aceasta şi faptele minunate?

55. Nu este oare acesta fiul lemnarului? Şi mama lui oare nu se cheamă Maria, şi fraţii lui: Iacob şi Ioses şi Simon şi Iuda?

56. Şi surorile lui nu sînt oare toate printre noi? De unde îi vin, aşadar, toate acestea?".

57. Şi se

цинстїа ꙟтрꙋ єль, ꙗрь їс зисе лорь, нꙋ ѥсте
пррокь нечинстить, фърь нꙋмаи ꙟмошїа лꙋи
нн шӣ ꙟкаса лꙋи. Шӣ нꙋ фъкꙋ аколѡ пꙋтери
мꙋлте, пентрꙋ некрединца лорь.

КАП. ДІ.

а Ꙟтрꙋ ачѣ врѣме, аꙋзи їродь, аль па
трꙋлѣ бирꙋиторю, вѣсте лꙋи їс.
в Шӣ зисе слꙋџилорь сале, ачеста ѥсте
їѡань ботезиторюл, ачеста аꙋ ꙟвись
ден морци, шӣ дирепть ачаста пꙋте
г рилє лꙋкрѣзъ ꙟтрꙋ єль. Пентрꙋ къ їродь
принзжндь пре їѡань, лаꙋ легать пре єль, шӣ
лаꙋ пꙋсь ꙟтемницъ, пентрꙋ їродїада мꙋѧрѣ
д лꙋи филипь фрателꙋи съꙋ. Къ зичѣ їѡань
е лꙋи, нꙋ ци сѧ каде съ ѡ аиби пре ѧ. Шӣ
вржндь съ оучигѫ пре єль, съ темꙋ де глоать,
къчи ка оунь пррокь ꙟль авѣ пре єль.
ѕ Шӣ ꙟ зиоа нащерїи лꙋи їродь, жꙋкѫ фата а
їродїадеи ꙟнаинтеа, шӣ плъкꙋ лꙋи їродь.
з Дечи кꙋ жꙋрьмжнть съ мъртꙋриси єи, съ
и ѝ дѣ ѡри че арь чѣре. Ꙗрь ѧ фїиндь ꙟвъ
цать де мꙋма са, зисе, дъми ꙟичѣ ꙟтипсїе
ѳ капꙋль лꙋи їѡань ботезъторюл. Шӣ съ ꙟтре
стъ ꙟпъратꙋль, ꙗрь пентрꙋ жꙋрьмжнтꙋри,
шӣ пентрꙋ чеи че шедѣ кꙋ єль, порꙋнчи съ сѧ
і дѣ. Шӣ тримицжндь тъе капꙋль лꙋи їѡа
аі ꙟтемницъ. Шӣ сѧ адꙋсе капꙋль лꙋи ꙟблидь,
шӣ съ дѣде фѣтеи, шӣ ѧ дꙋсе мꙋмъса.
ві Шӣ апропїиндꙋсе оученичїи лꙋи, лꙋарь трꙋпꙋль
лꙋи, шӣ ꙟ ꙟгрѡпарь, шӣ венинды спꙋсерь лꙋи
гі їс. Шӣ декаа аꙋзи їс, съ дꙋсе де аколѡ
ꙟтрꙋн вась ꙟлок пꙋстїю сжнгꙋр, шӣ аꙋзиндь
глоателе, мѣрсерь дꙋпъ єль педестри ден ѡра
ді ше. Шӣ єшиндь їс, възꙋ глоать мꙋлть, шӣ
ись фъкꙋ милъ де єи, шӣ виндекъ болнавїи
еі лорь. Шӣ фїиндь сара, съ апропїарь кътръ
єль оученичїи лꙋи, грѣиндь, пꙋстїю ѥсте ло
кꙋль, шӣ акꙋм врѣмѣ трѣче, слобози нъроаде
ле, ка съ мѣргъ прен сате съш кꙋмпере лорь вꙋ
ѕі кате. Ꙗрь їс зисе лорь, нꙋ требꙋе съ сѧ дꙋ
зі къ, даци вои лорь съ мънжнче. Ꙗрь єи зи
серь лꙋи, нꙋ авем аичѣ фъръ нꙋмаи, е, пжи
иі ни, шӣ дои пещи. Єль зисе, адꙋчецимї
ѳі ачѣлѣ ꙟкоаче. Шӣ порꙋнчиндь нъроаделорь,
съ шазъ пре пажище, лꙋжндь чѣле, е, пжни,
шӣ чеи дои пещи, кꙋтжндь ла черю, бине кꙋ
вжнтъ, шӣ фржнгжндь, дѣде оученичилорь пжи
к нилє, ꙗрь оученичїи нъроаделорь. Шӣ мжн
карь тоци шӣ съ сътꙋрарь, шӣ стржнсерь при
сосѣла фърьмитꙋрилорь, ві, кошнице плине.
ка Ꙗрь чеи че мжнкарь, єра бърбаци кала, е,
кв фъръ мꙋєри шӣ копїи. Шӣ ꙟдать ꙟдемнъ
їс пре оученичїи съи съ ꙟтре ꙟкорабїє, шӣ съ
трѣкъ ꙟнаинте де єль де чѣ парте, пънъ ва
кг слобози нъроаделе. Шӣ декаа слобози мꙋлци
мѣ, съ сꙋи ꙟмꙋнте сжнгꙋр, съ сѧ роаџе, дечи
кд фїиндь саръ єра ꙟсꙋш аколѡ. Ꙗрь корабїа
єра пре ла мижлокꙋль мърїи, ꙟвъꙋлꙋиндꙋсе де ва
ке лꙋри, къ ле єра вжнтꙋль ꙟпотривъ. Ꙗрь

Biblia 1688, p. 761, col. 1

smintiia întru el. Iară Iisus zise lor: „Nu iaste proroc necinstit, fără numai în moşiia lui şi în casa lui".

58. Şi nu făcu acoló puteri multe, pentru necredinţa lor.

Cap 14

1. Întru acêea vrême, auzi Iród, al patrulea biruitoriu, vêstea lui Iisus

2. Şi zise slugilor sale: „Acesta iaste Ioán Botezitóriul; acesta au învis den morţi şi direpт aceasta puterile lucrează întru el".

3. Pentru că Iród, prinzînd pre Ioán, l-au legat pre el şi l-au pus în temniţă, pentru Irodiáda, muiêrea lui Fílip, fratelui său.

4. Că zicea Ioán lui: „Nu ţi să cade să o aibi pre ea!".

5. Şi vrînd să ucigă pre el, să temu de gloată, căci ca un proroc îl avea pre el.

6. Şi naşteri făcîndu-se lui Iród, jucă fata Irodiádei înainte-le şi plăcu lui Iród.

7. Deci cu jurămînt să mărturisi ei să-i dea orice ară cêre.

8. Iară ea, fiind învăţată de mumă-sa, zise: „Dă-mi cicea în tipsie capul lui Ioán Botezătóriul".

9. Şi să întrestă împăratul, iară pentru jurămînturi şi pentru cei ce şedea cu el, porunci să să dea.

10. Şi trimiţînd tăie capul lui Ioan în temniţă.

11. Şi să aduse capul lui în blid şi să dêde fêtei şi-l duse mîne-sa.

12. Şi apropiindu-se ucenicii lui, luară trupul lui şi-l îngropară; şi venind spuseră lui Iisus.

13. Şi deaca auzi Iisus, să duse de acoló într-un vas în loc pustiiu, sîngur. Şi auzind gloatele, mêrseră după el pedestri den oraşe.

14. Şi ieşind Iisus, văzu gloată multă şi i să făcu milă de ei şi vindecă bolnavii lor.

15. Şi fiind sara, să apropiară cătră el ucenicii lui, grăind: „Pustiiu iaste locul şi acum vrêmea trêce; slobózi năroadele, ca să meargă pren sate să-şi cumpere lor bucate".

16. Iară Iisus zise lor: „Nu trebuie să să ducă, daţi voi lor să mănînce".

17. Iară ei ziseră lui: „Nu avem aicea fără numai 5 pîini şi doi peşti".

18. El zise: „Aduceţi mie acêlea încoace".

19. Şi, poruncind năroadelor să şază pre pajişte, luînd cêle 5 pîini şi cei doi peşti, căutînd la ceriu, binecuvîntă şi, frîngînd, dêde ucenicilor pîinile, iară ucenicii năroadelor.

20. Şi mîncară toţi şi să săturară şi strînseră prisoseala fărămiturilor: 12 cóşniţe pline.

21. Iară cei ce mîncară era bărbaţi ca la 5000, fără muieri şi copii.

22. Şi îndată îndemnă Iisus pre ucenicii săi să între în corabie şi să treacă înainte de el, de cêea parte, pînă va slobozi năroadele.

23. Şi deaca slobozi mulţimea, să sui în munte, sîngur, să să roage. Deci fiind sară, era însuşi acoló.

24. Iară corabiia era pre la mijlocul mării, învăluindu-se de valuri, că le era vîntul împotrivă.

25. Iară /

Versiunea modernă

scandalizau de el. Iar Iisus le-a zis: „Un profet nu este dispreţuit decît în patria lui şi în casa lui".

58. Şi n-a făcut acolo multe minuni, din pricina necredinţei lor.

Capitolul al 14-lea

1. În vremea aceea a auzit tetrarhul Irod de faima lui Iisus

2. Şi a spus slujitorilor săi: „Acesta este Ioan Botezătorul; a înviat din morţi şi de aceea puterea [minunilor] lucrează în el".

3. Pentru că Irod îl arestase pe Ioan, îl legase şi îl aruncase în temniţă, din pricina Irodiadei, femeia lui Filip, fratele său.

4. Căci Ioan îi spunea: „Nu ţi se cuvine să o ţii!".

5. [Irod] voise chiar să-l ucidă, dar s-a temut de mulţime, căci îl socoteau profet.

6. Venind însă ziua de naştere a lui Irod, fiica Irodiadei a dansat în faţa lor şi i-a plăcut lui Irod.

7. De aceea i-a făgăduit cu jurămînt că-i va da orice îi va cere.

8. Iar ea, învăţată de mama ei, a spus: „Dă-mi aici, pe tipsie, capul lui Ioan Botezătorul".

9. Regele s-a întristat, dar din pricina jurămintelor şi a celor ce şedeau cu el [la masă], a poruncit să-i fie dat.

10. Şi a trimis să i se taie capul lui Ioan în închisoare.

11. Capul lui a fost adus pe tipsie şi a fost dat fetei, iar ea l-a dus mamei sale.

12. Şi, venind ucenicii lui, i-au luat trupul şi l-au îngropat; apoi au mers să-i spună lui Iisus.

13. Iisus, auzind, a plecat de acolo cu o barcă în loc pustiu, deoparte. Dar mulţimile, auzind, au mers după el pe jos, din cetăţi.

14. Iisus, coborînd, a văzut mulţime mare şi i s-a făcut milă de ei şi le-a vindecat bolnavii.

15. Cînd s-a făcut seară, ucenicii s-au apropiat de el spunîndu-i: „Locul este singuratic şi se face tîrziu; dă drumul mulţimilor ca, mergînd prin sate, să-şi cumpere de mîncare".

16. Dar Iisus le-a zis: „Nu trebuie să se ducă: daţi-le voi să mănînce".

17. Iar ei i-au spus: „Nu avem aici decît cinci pîini şi doi peşti".

18. El zise: „Aduceţi-mi-le aici".

19. Şi, poruncind mulţimilor să se aşeze pe pajişte, a luat cele cinci pîini şi cei doi peşti şi, ridicîndu-şi ochii spre cer, a binecuvîntat, a frînt pîinile şi le-a dat ucenicilor, iar ucenicii mulţimilor.

20. Şi au mîncat toţi şi s-au săturat şi au strîns bucăţile de prisos: douăsprezece coşuri pline.

21. Iar cei care mîncaseră erau ca la cinci mii de bărbaţi, în afară de femei şi copii.

22. Şi îndată i-a îndemnat Iisus pe ucenici să urce în barcă şi să treacă înaintea lui de cealaltă parte, pînă ce dă drumul mulţimii.

23. Şi după ce a dat drumul mulţimii, s-a urcat pe munte, singur, ca să se roage. Şi cînd s-a făcut seară, era singur acolo.

24. Iar barca era acum pe la mijlocul mării, chinuită de valuri, pentru că vîntul era potrivnic.

25. Iar

ꙟнапатра стражъ де ноапте, мерсе іс кътръ
дѫншїи ꙟблѫндь пре маре · Шн възѫндь кѕ
пре ель оученичїи ꙟблѫндь пре маре, съ спъре
ръ зикѫндь, къ ѫсте нълукъ, шн де фрикъ стри
гаръ · Шн нуман декѫт гръи лор іс, зикѫнд кз
ꙟдръзници къ еу сѫнть нуъ темеци ·
Шн ръспунзѫндь петръ, зисе луи, дмне, де ки
ешн ту, порѫнчѣщемн съ віу кътръ тине пре
апъ · Іаръ ель зисе, вино, шн погорѫнду кѳ
се ден корабїе петръ, аꙋ ꙟблат пре апъ, съ
віе кътръ іс · Шн възѫндь вѫнтул таре, л
съ спъмѫнтъ, шн ꙟчепѫндь ась афунда, стри
гъ, зикѫндь, дмне мѫнтуѧщемъ · Шн ла
нуман кѫт іс тинзѫндь мѫна, апукъ пре е,
шн гръи луи, пуцинь кредничоасе, ла че те ꙟдоиш?
Шн ꙟтрѫндь ен ꙟкорабїе, ꙟчетъ вѫнтул · лв
Іаръ чеи ден корабїе, віиндь съ ꙟкинаръ луи, лг
зикѫндь, адевърат фїюл луи дмнзъу ешн ·
Шн дѣка трекѫндь веннръ ꙟпъмѫнтул гени лд
саредулуи · Шн дѣка коноскуръ оаменїи а ле
челуи локь, тримисеръ ꙟтру тот ꙟпрежурул
ачела, шн адусеръ кътръ ель тоци болнавїи ·
Шн руга пре ель, ка нуман съсъ атингъ де поа лѕ
ла вешмѫнтулуи луи, шн кѫци съ атинсеръ съ
мѫнтуиръ ·

КАП. ЕІ.

Атунчи венніръ кътръ іс чеи ден Іеруса а
лим, къртурарїи шн фарисеїи, зикѫндь·
Пентру че оученичїи тъи калкъ рѫндуїа в
ла бътрѫнилор? къ нуш спалъ мѫни
ле лор, кѫндь мънѫнкъ пѫине ·
Іаръ ель ръспунзѫндь, зисе ло, даръ вои кѫчи къ г
ка порунка луи дмнзъ пентру рѫндуiала воастръ?
Къ дмнзъу аꙋ порѫнчит, грънндь чинстѣще д
пре татъту, шн пре мума та, шн чела че
гръѫще де ръу пре тата сау пре мума, ку
моарте съмоаръ · Іаръ вои зичец, чела че е
зиче татѫнесъу, сау мѫнеса, дарул каре тебе
фолоси де ла мине · Шн нува чинсти пре та ѕ
тъсъу сау пре мумъса, шн нац плинит пору
ка луи дмнзъу, пентру рѫндуiала воастръ ·
Фъцарничилор, бине аꙋ пророчит де вои Исаїѫ, з
зикѫндь · Апропїесъ де мине, оаменїи ачѣ и
щѣ ку гуриле лор, шн ку бузеле мъчинстеско,
иаръ инима лор, департе е де мине · Ѹе ꙟде ѳ
шъртъ мъчинстескь, ꙟвъцѫндь ꙟвъцътури,
порѫнчи оменеши · Шн кемѫндь нъродул, і
зисе лор, аузици шн ꙟцелѣгец · Ну че ꙟтръ ꙟгу аі
ръ спуркъ пре ом, че че ѫсе, ден гуръ ачѣѧ спу
къ омул · Атунчѣ апропїиндусе оученичїи ві
луи, зисеръ луи, щїи къ фарисеїи аузиндь ку
вѫнтул съзминтиръ? Іаръ ель ръспунзѫнд гі
зисе, тоатъ ръсъдиръ каре нау съдит татъ
мїеу, чел ческь дерѫдъчинасева · Лъсаци ді
пре еи, повъцуиторн орби сѫнть орбилор, ор
бул, дева повъцуи пре орбо, амѫндои вор къ
дѣ ꙟгроапъ · Шн ръспунзѫндь петръ зи еі
се луи, спуне ноао пилда ачаста · Іаръ ѕі
іс зисе, аꙋ шн вои неꙟцелегъторн сѫнтец?

Г М ꙟкъ

Biblia 1688, p. 761, col. 2

în a patra strajă de noapte, mêrse Iisus cătră dînşii îmblînd pre mare.

26. Şi văzînd pre el ucenicii îmblînd pre mare, să spărêră, zicînd că iaste nălucă, şi de frică strigară.

27. Şi numaidecît grăi lor Iisus, zicînd: „Îndrăzniţi, că eu sînt: nu vă têmeţi!".

28. Şi răspunzînd Pétăr zise lui: „Doamne, de eşti tu, poruncêşte-mi să viu cătră tine pre apă".

29. Iară el zise: „Vino!". Şi pogorîndu-se den corabie, Pétăr au umblat pre apă, să vie cătră Iisus.

30. Şi văzînd vîntul tare, să spămîntắ şi, începînd a să afunda, strigắ zicînd: „Doamne, mîntuiêşte-mă!".

31. Şi numaicît Iisus, tinzînd mîna, apucă pre el şi grăi lui: „Puţin credincioase, la ce te îndoişi?".

32. Şi, întrînd ei în corabie, încetă vîntul.

33. Iară cei den corabie viind să închinară lui, zicînd: „Adevărat Fiiul lui Dumnezău eşti!".

34. Şi deaca trecînd, veniră în pămîntul Ghenisaréthului.

35. Şi deaca conoscură oamenii acelui loc, trimiseră întru tot împrejurul acela şi aduseră cătră el toţi bolnavii.

36. Şi ruga pre el ca numai să să atingă de poala veşmîntului lui; şi cîţi să atinseră să mîntuiră.

Cap 15

1. Atunci veniră cătră Iisus cei den Ierusalím, cărturarii şi fariseii, zicînd:

2. „Pentru ce ucenicii tăi calcă rînduiala bătrînilor? Că nu-şi spală mîinile lor cînd mănîncă pîine".

3. Iară el răspunzînd zise lor: „Dară voi căci călcaţi porunca lui Dumnezău pentru rînduiala voastră?

4. Că Dumnezău au poruncit grăind: «Cinstêşte pre tată-tău şi pre mumă-ta.» şi «Cela ce grăiêşte de rău pre tată sau pre mumă cu moarte să moară».

5. Iară voi ziceţi: «Cela ce ar zice tătîne-său sau mîne-sa: 'Darul care te vei folosi de la mine'

6. Şi nu va cinsti pre tată-său sau pre mumă-sa»; şi n-aţi plinit porunca lui Dumnezău pentru rînduiala voastră.

7. Făţarnicilor, bine au prorocit de voi Isaiia, zicînd:

8. «Apropie-să de mine oamenii aceştia cu gurile lor şi cu buzele mă cinstesc, iară inima lor departe e de mine.

9. Ce în deşărt mă cinstesc îmvăţînd învăţături, porunci omeneşti»".

10. Şi, chemînd nărodul, zise lor: „Auziţi şi înţelêgeţi:

11. Nu ce întră în gură spurcă pre om, ce ce iase den gură, acêea spurcă omul".

12. Atuncea, apropiindu-se ucenicii lui, ziseră lui: „Ştii că fariseii, auzind cuvîntul, să zmintiră?".

13. Iară el răspunzînd zise: „Toată răsădirea carea n-au sădit Tatăl mieu cel ceresc dezrădăcina-se-va.

14. Lăsaţi pre ei! Povăţuitori orbi sînt orbilor; orbul, de va povăţui pre orb, amîndoi vor cădea în groapă".

15. Şi răspunzînd Pétăr, zise lui: „Spune-ne noao pilda aceasta!".

16. Iară Iisus zise: „Au şi voi neînţelegători sînteţi? //

Versiunea modernă

la straja a patra din noapte, Iisus a venit la ei umblînd pe mare.

26. Iar ucenicii, văzîndu-l că umblă pe mare, s-au înspăimîntat, zicînd că este o nălucă, şi de frică au strigat.

27. Dar îndată le-a grăit Iisus, zicînd: „Îndrăzniţi, căci eu sînt: nu vă temeţi!".

28. Răspunzîndu-i, Petru a spus: „Doamne, dacă eşti tu, porunceşte să vin la tine pe apă".

29. El i-a zis: „Vino!". Iar Petru, coborîndu-se din barcă, a umblat pe apă şi a venit spre Iisus.

30. Văzînd însă vîntul puternic, s-a înfricoşat şi, începînd să se scufunde, a strigat zicînd: „Doamne, scapă-mă!".

31. Îndată Iisus, întinzîndu-şi mîna, l-a apucat şi i-a spus: „Puţin credinciosule, pentru ce te-ai îndoit?".

32. Şi, suindu-se ei în barcă, vîntul a încetat.

33. Iar cei din barcă i s-au închinat spunînd: „Cu adevărat tu eşti Fiul lui Dumnezeu!".

34. Şi trecînd de partea cealaltă, au ajuns pe pămîntul Genezaretului.

35. Şi, recunoscîndu-l, oamenii locului aceluia au dat de ştire în tot ţinutul şi au adus la el pe toţi bolnavii.

36. Şi-l rugau [să-i lase] să-i atingă fie şi numai poala veşmîntului; şi toţi cei care se atingeau erau vindecaţi.

Capitolul al 15-lea

1. Atunci au venit din Ierusalim la Iisus farisei şi cărturari spunînd:

2. „De ce ucenicii tăi calcă datina bătrînilor? Căci nu-şi spală mîinile cînd mănîncă pîine".

3. Iar el le-a răspuns: „De ce şi voi călcaţi porunca lui Dumnezeu pentru datina voastră?

4. Pentru că Dumnezeu poruncit, zicînd: «Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta şi Cine vorbeşte de rău pe tatăl său ori pe mama sa cu moarte să moară».

5. Voi însă ziceţi: «Cine îi spune tatălui său sau mamei sale: 'Ceea ce te-ar putea ajuta de la mine este dar [oferit lui Dumnezeu]'

6. [nu mai este ţinut] să cinstească pe tatăl său ori pe mama sa»; şi n-aţi împlinit porunca lui Dumnezeu din pricina rînduielii voastre.

7. Făţarnicilor, bine a prorocit Isaia despre voi, spunînd:

8. «Oamenii aceştia se apropie de mine cu gura lor şi cu buzele mă cinstesc, însă inima lor este departe de mine.

9. În zadar mă cinstesc dînd învăţături [ce sînt doar] porunci omeneşti»".

10. Şi, chemînd mulţimea, le-a spus: „Ascultaţi şi înţelegeţi:

11. Nu ce intră în gură îl face necurat, ci ce iese din gură, aceea îl face necurat pe om".

12. Atunci, venind la el, ucenicii i-au spus: „Ştii că fariseii, auzind acest cuvînt, s-au scandalizat?".

13. El însă le-a răspuns: „Orice răsad pe care nu l-a sădit Tatăl meu va fi smuls din rădăcină.

14. Lăsaţi-i! Sînt călăuze oarbe ale orbilor; orbul, dacă îl călăuzeşte pe un orb, amîndoi vor cădea în prăpastie".

15. Şi răspunzînd Petru, i-a zis: „Lămureşte-ne parabola aceasta!".

16. Iar el le-a răspuns: „Oare nici voi nu pricepeţi?

зі Ӑнкѫ нꙋ сокотици, кѫ тот каре ӑтрѫ ӑгꙋрѫ.
иі ӑпѫнтече ӑтрѫ, ши ла шѫзꙋт ѩсе? Ꙗрѫ
кареле есь ден гꙋрѫ, ден инимѫ есь, ши ачѣлѣ
ѳі спꙋркѫ омꙋл? Кѫ дела инимѫ е, кꙋрете рѫ
ле, оучидерн, прѫ кꙋрвїи, кꙋрвїи, фꙋртꙋшагꙋ
к рн, мѫртꙋрїи минчиноасе, блестѣме. Ачѣ
стѣ сѫнтъ кареле спꙋркѫ пре ом, ꙗрѫ ӑмѫнка
кꙋ мѫнилє неспѫлате, нꙋ спꙋркѫ пре ом.
ка Ши ешиндь Іс ⷣ дѣколѫ, сѫдꙋсе ӑпартѣ тѵрꙋлꙋ
кв ши Сидонꙋлꙋи. Ши ꙗтѫ омꙋ ѩре Ханане
нѫ, ешиндь дентрачѣле хотарѫ, стригѫ лꙋи
грѫиндь, милꙋѩщемѫ Дмне, фїюл лꙋи Дв҃дь, фїи
кг ка мѫ рѫꙋ сѫ ӑдрѫчѣще. Ꙗрѫ ель нꙋ рѫспꙋ
се еи кꙋвѫнтъ, ши ӑпропїиндꙋсе оучениции лꙋи
рꙋгарѫ пре ель, зикѫндь, слобозїω пре ѩ кѫ стри
кд гѫ дꙋпѫ нои. Ꙗрѫ ель рѫспꙋнзѫндь зисе, нꙋ
сѫнтъ тримис че нꙋмаи кѫтрѫ ωиле чѣле пери
ке те, але касеи лꙋи Ісраиль. Ꙗрѫ ѩ вїиндь сѫ
кѕ ӑкина лꙋи, грѫиндь, Дмне ѩжꙋтѫми. Ꙗрѫ
ель рѫспꙋзѫндь зисе, нꙋе бине ала пѫинѣ фе
кз чорилор, ши аω арꙋнка кѫинилор. Ꙗрѫ ѩ зисе
аша Дмне, кѫ ши кѫинїи мѫнѫнкѫ ден фѫрѫ
меле чѣлѣ че кад ден маса домнилор лор.
ки Ӑтꙋнчѣ рѫспꙋнзѫндь Іс, зисе еи, ω мꙋѩре, ма
реи крединца та, фїе цїе кꙋм воещи, ши сѫ сѫ
кѳ нѫтоши фїика еи, дентрачел час. Ши мꙋтѫ
дꙋсе Іс дѣколѫ вени лѫнгѫ марѣ Галилеюлꙋи,
л ши сꙋиндꙋсе пре мѫгꙋрѫ шедѫ аколω. Ши
ӑпропїиндꙋсе кѫтрѫ ел нѫроаде мꙋлте, авѫнд
кꙋ дѫншїи, шлоци, орби, мꙋци, неволничи, ши
алцїи мꙋлци, шїи арꙋнкарѫ пре еи ла пичоареле
ла лꙋи Іс, шїи виндекѫ пре еи. Кѫт сѫмирамꙋ
цимѣ, вѫзѫндь мꙋцїи грѫинд, неволничїи сѫнѫ
тоши, шкїопїи ӑблѫнд, ши орбїи вѫзѫндь,
лв ши лѫꙋдарѫ пре Дмнѫзѫꙋл лꙋи Ісраиль. Ꙗрѫ
Іс кемѫндь пре оучениции сѫи зисе, милѫ мїе де
нѫрωд, кѫ ꙗтѫ треи зиле декѫндь шѫд лѫн
гѫ мине, ши нау че мѫнка, ши ни слобози пре
еи немѫнкаци нꙋвою, ка нꙋ кꙋмва сѫ слѫбѣскѫ
лг пре кале. Ши зисерѫ лꙋи оучениции лꙋи, де
оунде ноаω ӑпꙋстїе атѫтѣ пѫини, ка сѫсе сѫ
лд тꙋре атѫта мꙋлциме. Ши грѫи Іс лор, кѫ
те пѫини авец? Ꙗрѫ еи зисерѫ, з, ши пꙋцинеи
ле пещишори. Ши порꙋнчи глоателор сѫшазѫ
лѕ пре пѫмѫнтъ. Ши лꙋѫндь чѣле, з, пѫини,
ши пещїи, дѫндь лаꙋдѫ фрѫнсе ши дѣде оуче
лз ничилор лꙋи, ꙗрѫ оучениции мꙋлцимеи. Ши
мѫнкарѫ тоци, ши сѫ сѫтꙋрарѫ, ши лꙋарѫ при
сосала ден фѫрѫмитꙋри, з, кошнице плине.
ли Ꙗрѫ чеи че мѫнкарѫ, ера патрꙋ мїи де ωамени
лѳ фѫрѫ мꙋери, ши копїи. Ши слобозиндь но
родꙋль, ӑтрѫ ӑкорабїе, ши вени ӑхотарѫле
Магдалїи.

К А П. ЅІ.

а Ши апропїиндꙋсѫ фарисеїи ши садꙋкеїи
испитиндь рꙋгарѫ пре ель, семнꙋ ден
в чєрю сѫле арате лωр. Ꙗрѫ ель рѫ
спꙋнзѫндь зисе лωрь, фѫкѫндꙋсѫ сарѫ
зичеци сенин е кѫ сѫ рꙋшаще чєрюль.

Biblia 1688, p. 762, col. 1

17. Încă nu socotiţi că tot care întră în gură, în pîntece întră şi la săzut iase?

18. Iară carele ies din gură, den inimă ies şi acêlea spurcă omul.

19. Că de la inimă ies: cugete rêle, ucideri, preacurvii, curvii, furtuşaguri, mărturii mincinoase, blestême.

20. Acêstea sînt carele spurcă pre om. Iară a mînca cu mîinile nespălate nu spurcă pre om".

21. Şi ieşind Iisus de-acolea, să duse în partea Tírului şi a Sidónului.

22. Şi iată o muiêre hananeiană, ieşind dentr-acêle hotară, strigắ lui grăiînd: „Miluiêşte-mă, Doamne, Fiiul lui David! Fiica mea rău să îndrăcêşte".

23. Iară el nu răspunse ei cuvînt. Şi apropiindu-se ucenicii lui rugară pre el zicînd: „Slobózi-o pre ea, că strigă după noi!".

24. Iară el răspunzînd zise: „Nu sînt trimis ce numai cătră oile cêle pierite ale casei lui Israíl".

25. Iară ea, viind, să închina lui, grăind: „Doamne, ajută-mi!".

26. Iară el răspunzînd zise: „Nu e bine a lua pîinea feciorilor şi a o arunca cîinilor".

27. Iară ea zise: „Aşea, Doamne, că şi cîinii mănîncă den fărîmele cêle ce cad den masa domnilor lor".

28. Atuncea răpunzînd Iisus zise ei: „O, muiêre, mare-i credinţa ta; fie ţie cum voieşti!". Şi să sănătoşi fiica ei, dentr-acel ceas.

29. Şi mutîndu-se Iisus de-acolea, veni lîngă marea Galiléiului şi suindu-se pre măgură, şedea acoló.

30. Şi apropiindu-se cătră el năroade multe, avînd cu dînşii ologi, orbi, muţi, nevolnici şi alţii mulţi, şi-i aruncară pre ei la picioarele lui Iisus şi-i vindecắ pre ei,

31. Cît să mira mulţimea văzînd muţii grăind, nevolnicii sănătoşi, şchiopii îmblînd şi orbii văzînd; şi lăudară pre Dumnezăul lui Israíl.

32. Iară Iisus, chemînd pre ucenicii săi, zise: „Milă mi-e de nărod, că, iată, trei zile de cînd şăd lîngă mine şi n-au ce mînca; şi a-i slobozi pre ei nemîncaţi nu voiu, ca nu cumva să slăbească pre cale".

33. Şi ziseră lui ucenicii lui: „De unde noao în pustie atîtea pîini, ca să se sature atîta mulţime?".

34. Şi grăi Iisus lor: „Cîte pîini aveţi?". Iară ei ziseră: „7, şi puţinei peştişori".

35. Şi porunci gloatelor să şază pre pămînt,

36. Şi luînd cêle 7 pîini şi peştii, dînd laudă, frînse şi dêde ucenicilor lui, iară ucenicii mulţimei.

37. Şi mîncară toţi şi să săturară, şi luară prisosala den fărîmituri 7 coşniţe pline.

38. Iară cei ce mîncară era patru mii de oameni, fără muieri şi copii.

39. Şi slobozind norodul, întrắ în corabie şi veni în hotarăle Magdálii.

Cap 16

1. Şi apropiindu-să fariseii şi saducheii, ispitind, rugară pre el semnu den ceriu să le arate lor.

2. Iară el, răspunzînd, zise lor: „Făcîndu-să sară, ziceţi: «Senin e, că să ruşaşte ceriul»; /

Versiunea modernă

17. Nu înţelegeţi că tot ce intră în gură ajunge în pîntece şi iese afară la latrină?

18. Iar cele care ies din gură izvorăsc din inimă şi acelea îl fac pe om necurat.

19. Căci din inimă izvorăsc: cugetele rele, omorurile, adulterele, desfrînările, furturile, mărturiile mincinoase, hulele.

20. Acestea sînt cele care îl fac pe om necurat. Dar mîncatul cu mîinile nespălate nu-l face necurat pe om".

21. Şi, ieşind de acolo, Iisus a plecat în părţile Tirului şi Sidonului.

22. Şi iată, o femeie cananeeancă din ţinuturile acelea, ieşind, a început să strige: „Miluieşte-mă, Doamne, Fiul lui David! Fiica mea este chinuită rău de diavol".

23. El însă nu i-a răspuns nici un cuvînt. Atunci, apropiindu-se, ucenicii au început să-l roage: „Fă-o să plece, căci strigă în urma noastră!".

24. Iar el le-a răspuns: „N-am fost trimis decît la oile pierdute ale casei lui Israel".

25. Ea însă a venit şi i s-a închinat zicînd: „Doamne, ajută-mă!".

26. Dar el i-a răspuns: „Nu este bine să iei pîinea copiilor şi s-o arunci cîinilor".

27. Iar ea a spus: „Da, Doamne, dar şi cîinii mănîncă din firimiturile ce cad de la masa stăpînilor lor".

28. Atunci Iisus i-a răspuns: „Femeie, mare este credinţa ta; fie ţie după cum voieşti!". Şi s-a însănătoşit fiica ei, din ceasul acela.

29. Şi, plecînd de acolo, Iisus a venit lîngă Marea Galileii şi, suindu-se pe munte, s-a aşezat acolo.

30. Şi au venit la el mulţimi numeroase, avînd cu ele şchiopi, orbi, muţi, ciungi şi pe mulţi alţii, şi i-au pus la picioarele lui şi el i-a vindecat,

31. Încît mulţimea se minuna văzînd muţii vorbind, ciungii sănătoşi, şchiopii umblînd şi orbii văzînd; şi l-au preamărit pe Dumnezeul lui Israel.

32. Iar Iisus, chemîndu-i pe ucenici, le-a spus: „Mi-e milă de mulţime, căci, iată, de trei zile stau cu mine şi nu au ce mînca; nu vreau să-i trimit de aici flămînzi, ca să nu cadă pe cale".

33. Ucenicii i-au spus: „De unde să avem în pustiu atîtea pîini încît să săturăm atîta mulţime?".

34. Iisus le-a zis: „Cîte pîini aveţi?". Iar ei i-au spus: „Şapte, şi cîţiva peştişori".

35. Atunci, poruncind mulţimii să se aşeze pe pămînt,

36. A luat cele şapte pîini şi peştii şi, aducînd mulţumire, le-a frînt şi le-a dat ucenicilor, iar ucenicii mulţimilor.

37. Şi au mîncat toţi şi s-au săturat, şi cu bucăţile de prisos au strîns şapte coşuri pline.

38. Iar cei care mîncaseră erau patru mii de bărbaţi, în afară de femei şi copii.

39. Apoi, dînd drumul mulţimii, s-a urcat în barcă şi s-a dus în ţinutul Magdala.

Capitolul al 16-lea

1. Şi venind la el fariseii şi saduceii, i-au cerut să le arate un semn din cer, ca să-l ispitească.

2. Iar el, răspunzînd, le-a zis: „Cînd se face seară ziceţi: «Va fi vreme bună, căci cerul este roşu»;

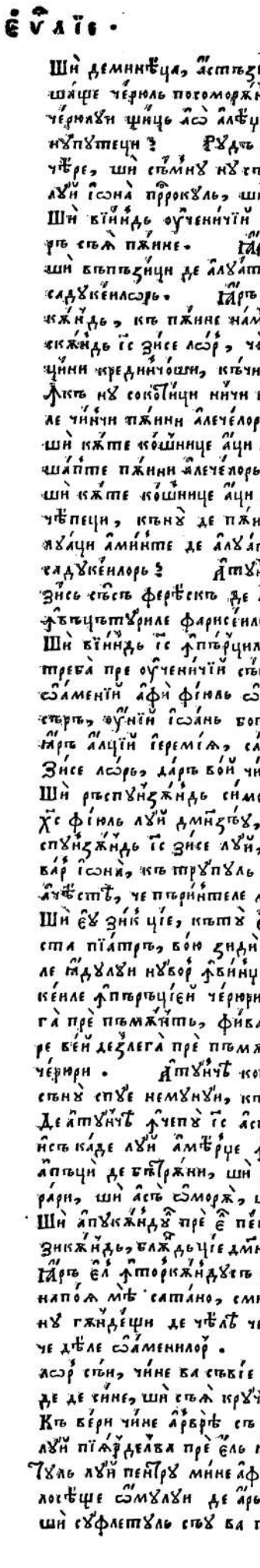

Biblia 1688, p. 762, col. 2

şi demineaţa:

3. «Astăzi, vrême turbure, că să ruşaşte ceriul posomorîndu-să». Făţarnicilor[24], faţa ceriului ştiţi a o alêge, iară sêmnele vremilor nu puteţi!

4. Rudă rea şi preacurvare sămnu cêre, şi sămnu nu să va da ei, numai sămnul lui Ioná prorocul". Şi, lăsînd pre ei, să duse.

5. Şi, viind ucenicii lui în cêea parte, uitară să ia pîine.

6. Iară Iisus zise lor: „Căutaţi şi vă păziţi de aluatul fariseilor şi al saducheilor".

7. Iară ei cugeta întru sine zicînd că „Pîine n-am luat".

8. Şi conoscînd Iisus zise lor: „Ce cugetaţi întru voi, puţini credincioşi, căci pîine n-aţi luat?

9. Încă nu socotiţi, nici vă aduceţi aminte de cêle cinci pîini ale celor cinci mii de oameni şi cîte coşniţe aţi luat?

10. Nici de cêle şapte pîine ale celor patru mii (de oameni)[25] şi cîte coşniţe aţi luat?

11. Cum nu precêpeţi că nu de pîine am zis voao să vă luaţi aminte de aluatul fariseilor şi al saducheilor?".

12. Atuncea pricepură că nu le-au zis să să ferească de aluatul pîinii, ce de învăţăturile fariseilor şi saducheilor.

13. Şi viind Iisus în părţile Chesáriei lui Fílip, întreba pre ucenicii săi, zicînd: „Cine mă zic oamenii a fi Fiiul Omenescu?".

14. Iară ei zisără: „Unii, Ioán Botezătóriul; alţii, Ilie; iară alţii, Ieremía sau unul den proroci".

15. Zise lor: „Dară voi cine mă ziceţi a fi?".

16. Şi răspunzînd, Símon Pétăr zise: „Tu eşti Hristos, Fiiul lui Dumnezău celui viu".

17. Şi răspunzînd Iisus, zise lui: „Fericit eşti, Símone, Vár Ioná, că trupul şi sîngele nu arătă ţie acêstea, ce Părintele mieu cel den ceriuri.

18. Şi eu zic ţie că tu eşti Pétăr şi pre aceasta piatră voiu zidi Besêreca mea şi porţile iadului nu vor învinge ei.

19. Şi voiu da ţie cheile Împărăţiei ceriurilor şi oricare vei lega pre pământ fi-va legat în ceriuri şi care vei dezlega pre pământ fi-va dezlegat în ceriuri".

20. Atuncea conteni ucenicilor săi ca să nu spuie nemunui că iaste el Iisus Hristos.

21. De atuncea începu Iisus a spune ucenicilor săi că i să cade lui a mêrge în Ierusalím şi multe a păţi de bătrîni, şi de arhierei, şi de cărturari, şi a să omorî, şi a treia zi a învиia.

22. Şi apucîndu-l pre el, Pétăr începu a certa pre el zicînd: „Blînd ţie, Doamne! Să nu-ţi fie ţie acêstea!".

23. Iară el, întorcîndu-să, zise lui Pétăr: „Pasă denapoia mea, Satáno! Sminteală îmi eşti; căci nu gîndeşte de cêlea ce sînt ale lui Dumnezău, ce de-ale oamenilor".

24. Atuncea Iisus zise ucenicilor săi: „Cine va să vie după mine, să să lêpede de sine şi să ia crucea sa şi să vie după mine.

25. Ca vericine ar vrea să mîntuiască sufletul lui piêrde-l-va pre el; iară cine ar piêrde sufletul lui pentru mine afla-l-va pre el.

26. Că ce să folosêşte omului de ar dobîndi toată lumea şi sufletul său va păgubi? Sau ce va da o- //

Versiunea modernă

iar dimineaţa:

3. «Azi, furtună, căci este roşu posomorît». Aşadar, înfăţişarea cerului ştiţi s-o deosebiţi, dar semnele vremurilor nu puteţi!

4. O generaţie rea şi adulteră cere un semn, dar semn nu i se va da, decît semnul lui Iona". Şi, lăsîndu-i, a plecat.

5. Şi, trecînd ucenicii de cealaltă parte, au uitat să ia pîini.

6. Iar Iisus le-a zis: „Căutaţi să vă păziţi de aluatul fariseilor şi saduceilor".

7. Ei însă cugetau în sinea lor zicînd: „N-am luat pîine".

8. Iisus, ştiind, le-a spus: „Ce cugetaţi în sinea voastră, puţin credincioşilor, că n-aţi luat pîine?

9. Încă nu pricepeţi şi nici nu vă aduceţi aminte de cele cinci pîini pentru cei cinci mii de oameni şi cîte coşuri aţi adunat?

10. Nici de cele şapte pîini pentru patru mii şi cîte coşuri aţi adunat?

11. Cum nu pricepeţi că nu despre pîini v-am zis să vă feriţi de aluatul fariseilor şi al saduceilor?".

12. Atunci au înţeles că nu le-a zis să se ferească de aluatul pîinii, ci de învăţăturile fariseilor şi ale saduceilor.

13. Ajungînd Iisus în părţile Cezareii lui Filip, i-a întrebat pe ucenicii săi, zicînd: „Cine zic oamenii că este Fiul Omului?".

14. Iar ei au zis: „Unii, Ioan Botezătorul; alţii, Ilie; iar alţii, Ieremia sau unul din profeţi".

15. Le-a zis: „Dar voi cine ziceţi că sînt eu?".

16. Răspunzînd, Simon Petru i-a zis: „Tu eşti Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel viu".

17. Şi răspunzînd Iisus, i-a spus: „Fericit eşti, Simone Bar Iona, că nu trup şi sînge ţi-au descoperit aceasta, ci Tatăl meu cel din ceruri.

18. Şi eu îţi zic ţie că tu eşti Petru şi pe această piatră voi zidi Biserica mea şi porţile iadului nu o vor învinge.

19. Şi îţi voi da cheile Împărăţiei cerurilor şi orice vei lega pe pământ va fi legat în ceruri şi orice vei dezlega pe pământ va fi dezlegat în ceruri".

20. Atunci a poruncit ucenicilor săi să nu spună nimănui că el este Iisus Hristos.

21. De atunci a început Iisus să arate ucenicilor săi că se cuvine ca el să meargă la Ierusalim şi să sufere multe de la bătrîni, de la arhierei şi cărturari, să fie ucis şi în a treia zi să învie.

22. Dar Petru, luîndu-l deoparte, a început să-l mustre spunînd: „Dumnezeu să-ţi fie milostiv, Stăpîne! Să nu ţi se întîmple aceasta!".

23. Dar el, întorcîndu-se, i-a spus lui Petru: „Treci în urma mea, Satano! Îmi eşti piatră de poticnire; căci nu gîndeşti cele ale lui Dumnezeu, ci ale oamenilor".

24. Atunci Iisus a zis ucenicilor săi: „Cine vrea să vină după mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea şi să mă urmeze.

25. Pentru că oricine vrea să-şi scape viaţa o va pierde; cine însă îşi pierde viaţa pentru mine o va afla.

26. Căci la ce-i va folosi omului dacă va cîştiga lumea întreagă, dar îşi va pierde sufletul? Sau ce va da o-

мУлъ скимбУ пентрУ сУфлетУлъ лУи.
кз Къ ва съвїе фїюлъ Оменескъ, кУ слава тътълУ
съУ, кУ ꙟџерїи лУи, ши атУнчѣ ва плъти фїе
кн къруѧ дупъ фаптеле лУи. Адевъръ грѣеск
воао, къ сжнтъ оунїи декарїи стаУ ачичѣ, ка
рїи нУворъ гУста моарте, пънъ нУвор ведѣ пре
фїюлъ Оменескъ, вїиндъ ꙟтрУ ꙟпъръцїѧ са.

КАП. ЗІ.

а Ши дУпъ шасе зиле, луо Ісъ кУ елъ пре
петръ, ши пре Іаковъ, ши пре Іоан
фрателе лУи, шїи сУи пре ей спре оунъ
в мУнте ꙟналтъ осеби. Ши съ скии
бж ла фацъ ꙟнаинтѣ лоръ, ши стрълУ
чи фаца лУи ка соареле, яръ вешминтеле лУи
г фУръ албе, ка лУмина. Ши яты съ аржтъ
лоръ мѡусї, ши Ілїе, гръиндъ кУ елъ.
д Ши ръспУнзжндъ петръ, зисе лУи Ісъ, Доамне би
не ѥсте ноао ачичѣ афи дє вей, съ фачем трей
колиби, цїе оуна, ши лУи мѡуси оуна, ши оуна
е лУи Ілїе. Ꙟкъ гръиндъ елъ, ятъ нУоръ
лУминатъ оумбри пре ей, ши ятъ гласъ ден нУ
оръ гръиндъ, ачеста ѥсте фїюлъ мїеУ чел юбит,
ꙟтрУ кареле бине врУю, пре ачела аскУлтаци.
ѕ Ши аУзжндъ оученичїи, къзУръ пре фаца лоръ,
з ши съ темУръ фоарте. Ши апропїиндУсе Ісъ
съ атинсе де ей ши зисе, скУлаци ши нУвъ те
и мецъ. Ши рѣдикжндъ окїи лоръ, пре нимени
ѳ нУ възУръ, нУман пре Ісъ сжнгУръ. Ши по
горжндУсе ей ден мУнте, порУнчи лоръ Ісъ, зи
кжндъ, немърУи съ нУ спУнецъ ведѣнїѧ, пънъ
кжндъ ва ꙟвїѧ фїюлъ Оменескъ ден морци.
і Ши ꙟтребаръ пре елъ, оученичїи лУи зикжндъ,
даръ зик кърътУрарїи къ требУе Ілїе съ вїе ма
аі наинте? Іаръ Ісъ ръспУнзжндъ зисе лоръ, Ілїе
ва вени маи наинте, ши ва токми тоате.
ві Іаръ грѣескъ воао, къ Ілїе ятъ аУ венитъ, ши
нУлъ кУноскУръ пре елъ, че фъкУръ лУи кжте
врУръ, аша ши фїюлъ Оменескъ ва пъци де ей.
гі Атунчѣ ꙟцелѣсеръ оученичїи, къ де Іоанъ бо
ді тезъторюлъ зисе лоръ. Ши мергжндъ ей къ
тръ мУлциме, съ апропїе кътръ елъ оунъ Омъ
еі къзУ ꙟценУнкиндъ ла елъ. Ши зикжндъ,
доамне милУѫще пре фїюлъ мїеУ, къ е лУнатекъ
ши ръУ пате, къ де мУлте ори каде ꙟфокъ,
ѕі ши де мУлте ори ꙟ апъ. Ши адУшъ пре е
ла оученичїи тъи, ши нУлъ путУръ виндека.
зі Іаръ Ісъ ръспУнзжндъ зисе, ѡ рУдъ некрединчоа,
ши ꙟдъръжтникъ, пънъ кжндъ вои фи кУ вои?
пънъ кжндъ вои ꙟгъдУи пре вои? адУчецим пре
иі елъ ꙟкоаче. Ши чертъ Ісъ пре елъ, ши еши
ден тржнсУлъ дракУлъ, ши съ виндекъ кУконУлъ
ѳі дентра чела часъ. Атънче апропїиндУсе
оученичїи де Ісъ де осеби зисеръ, пентрУ че нои
к нУ путУм скоате пре елъ? Іаръ Ісъ зисе лоръ,
пентрУ некрединца воастръ, къ адевъръ зикъ
воао, де аци авѣ крединцъ кжтъ оунъ гръУнцъ
де мУщарю, зичерѣци мънтУрїи ачещїѧ, трѣчи де
ачичѣ коло, ши ва трѣче, ши неникъ нУка фи
ка съ нУсъ поатъ воао. Къ ачестъ фѣлю нУ

Biblia 1688, p. 763, col. 1

mul schimbu pentru sufletul lui?

27. Că va să vie Fiiul Omenesc cu slava Tatălui său cu îngerii lui şi atuncea va plăti fiecăruia după faptele lui.

28. Adevăr grăiesc voao, că sînt unii de carii stau acicea carii nu vor gusta moarte pînă nu vor vedea pre Fiiul Omenesc viind întru Împărăţiia sa".

Cap 17

1. Şi după şase zile, luo Iisus cu el pre Pétăr şi pre Iácov şi pre Ioán, fratele lui, şi-i sui pre ei spre un munte înalt osébi.

2. Şi să schimbắ la faţă înaintea lor şi străluci faţa lui ca soarele, iară veşmintele lui fură albe ca lumina.

3. Şi iată, să arătă lor Móisi şi Ilíe, grăind cu el.

4. Şi răspunzînd Petăr, zise lui Iisus: „Doamne, bine iaste noao acicea a fi; de vei, să facem trei colibi: ţie una şi lui Móisi una şi una lui Ilíe".

5. Încă grăind el, iată núor luminat umbri pre ei şi iată glas den núor grăind: „Acesta iaste Fiiul mieu cel iubit, întru carele bine-vruiu: pre acela ascultaţi!".

6. Şi auzind, ucenicii căzură pre faţa lor şi să temură foarte.

7. Şi apropiindu-se Iisus, să atinse de ei şi zise: „Sculaţi şi nu vă têmeţi".

8. Şi rădicînd ochii lor, pre nimeni nu văzură, numai pre Iisus sîngur.

9. Şi pogorîndu-se ei den munte, porunci lor Iisus zicînd: „Nemărui să nu spuneţi vedêniia pînă cînd va înviia Fiiul Omenesc den morţi".

10. Şi întrebară pre el ucenicii lui, zicînd: „Dară zic cărturarii că trebuie Ilíe să vie mai nainte?".

11. Iară Iisus răspunzînd, zise lor: „Ilie va veni mai nainte şi va tocmi toate.

12. Iară grăiesc voao că Ilíe, iată, au venit şi nu-l cunoscură pre el, ce făcură lui cîte vrură; aşa şi Fiiul Omenesc va păţi de ei".

13. Atuncea înţelêseră ucenicii că de Ioán Botezătóriul zise lor.

14. Şi, mergînd ei cătră mulţime, să apropie cătră el un om, căzu îngenunchind la el

15. Şi zicînd: „Doamne, miluiêşte pre fiiul mieu, că e lunatec şi rău pate, că de multe ori cade în foc şi de multe ori în apă.

16. Şi adúş pre el la ucenicii tăi, şi nu-l putură vindeca".

17. Iară Iisus, răspunzînd, zise: „O, rudă necredincioasă şi îndărătnică, pînă cînd voiu fi cu voi? Pînă cînd voiu îngădui pre voi? Aduceţi-mi pre el încoace!".

18. Şi certă Iisus pre el şi ieşi dentr-însul dracul şi să vindecắ cuconul dentr-acela ceas.

19. Atunce, apropiindu-se ucenicii de Iisus, deosebi ziseră: „Pentru ce noi nu putum scoate pre el?".

20. Iară Iisus zise lor: „Pentru necredinţa voastră. Că adevăr zic voao, de aţi avea credinţă cît un grăunţi de muştariu, zicere-aţi măgurii aceştiia: «Treci de acicea coló» şi va trêce; şi nemică nu va fi să nu să poată voao.

21. Că acest fêliu nu /

Versiunea modernă

mul în schimb pentru sufletul său?

27. Căci Fiul Omului va să vină în slava Tatălui său cu îngerii săi şi atunci va răsplăti fiecăruia după fapte.

28. Adevăr vă spun: sînt unii dintre cei ce stau aici care nu vor gusta moartea pînă ce nu-l vor vedea pe Fiul Omului venind în Împărăţia sa".

Capitolul al 17-lea

1. Şi după şase zile, Iisus i-a luat cu sine pe Petru, pe Iacob şi pe Ioan, fratele lui, şi i-a dus deoparte pe un munte înalt.

2. Şi s-a schimbat la faţă înaintea lor şi chipul lui strălucea ca soarele, iar veşmintele lui s-au făcut albe ca lumina.

3. Şi iată, li s-au arătat Moise şi Ilie, vorbind cu el.

4. Şi răspunzînd Petru, i-a zis lui Iisus: „Doamne, bine ne este să fim aici; dacă vrei, să facem trei colibe: ţie una şi lui Moise una şi lui Ilie una".

5. Pe cînd mai vorbea el, iată un nor luminos i-a umbrit şi iată un glas din nor spunînd: „Acesta este Fiul meu cel iubit, în care îmi aflu bucuria: pe el ascultaţi-l!".

6. Auzind, ucenicii au căzut cu faţa [la pămînt] şi s-au înspăimîntat foarte.

7. Iar Iisus s-a apropiat şi, atingîndu-i, le-a zis: „Ridicaţi-vă şi nu vă temeţi".

8. Şi cînd şi-au ridicat ochii, n-au mai văzut pe nimeni, decît pe Iisus singur.

9. Şi, coborînd ei de pe munte, Iisus le-a poruncit zicînd: „Nimănui să nu spuneţi vedenia aceasta pînă cînd Fiul Omului nu va fi înviat din morţi".

10. Şi l-au întrebat ucenicii, zicînd: „De ce spun cărturarii că trebuie să vină mai întîi Ilie?".

11. Iar Iisus, răspunzînd, le-a zis: „Ilie va veni mai înainte şi va aşeza la loc toate.

12. Vă spun însă că Ilie a şi venit, dar ei nu l-au recunoscut, ci au făcut cu el ce au vrut; aşa şi Fiul Omului urmează să pătimească de la ei".

13. Atunci au înţeles ucenicii că le-a vorbit despre Ioan Botezătorul.

14. Şi, cînd s-au apropiat de mulţime, s-a apropiat de el un om care a îngenuncheat înaintea lui

15. Zicînd: „Doamne, fie-ţi milă de fiul meu, pentru că este lunatic şi se chinuie rău, căci de multe ori cade în foc şi de multe ori în apă.

16. Şi l-am adus la ucenicii tăi, dar n-au putut să-l vindece".

17. Iar Iisus, răspunzînd, a zis: „O, generaţie necredincioasă şi îndărătnică, pînă cînd voi mai fi cu voi? Pînă cînd vă voi răbda? Aduceţi-mi-l aici!".

18. Iisus l-a certat şi diavolul a ieşit şi copilul s-a vindecat din ceasul acela.

19. Atunci, apropiindu-se ucenicii de Iisus, i-au spus deoparte: „De ce noi nu l-am putut alunga?".

20. Iar el le-a zis: „Pentru necredinţa voastră. Adevăr vă spun că, dacă aţi avea credinţă cît un grăunte de muştar, aţi spune muntelui acestuia: «Mută-te de aici acolo» şi s-ar muta; şi nimic nu v-ar fi cu neputinţă.

21. Dar acest soi [de diavoli]

ѫсе, че нꙋмаи кꙋ рꙋгъчюнѣ ши кꙋ постꙋл .
Іаръ ѫторкѫндꙋсе ѐн ѫгалилѣа, зисе лорь їс, кв
ва съсеъ дѣ фїюль омѣнескь ѫмѫниле оамени
лорь. Шил вор оморѫ пре ѐль, ши атрїѧ кг
зи ва ѫвїе, ши съ ѫтристарь фоарте .
Ши венинд ѐн ѫкапернаꙋм, съ апропїаръ чеи че кд
лꙋа дидрахмеле кътръ петръ шїи зисеръ,
ѫвъцъторюл востру нꙋ дъ кам дидрахме .
Зисе аша, ши кѫнд ѫтръ ѫкасъ маинаинтѣ ке
апꙋкъ пре ѐль їс, зикѫндь, чецисе паре симоне ?
ѫпъраціи пъмѫнтꙋлꙋи, дела карїи аꙋ
вамиле сау бирь ? дела феч́орїи лорь аꙋ дела
стреини ? Зисе петръ лꙋи, дела стрїини, кѕ
ръсе лꙋи їс, даръ фечорїи слобози сѫнть .
Чека съ нꙋ сминтим пре ѐи, дꙋкѫндꙋте ла ма кз
ре, арꙋнкъ оуница, ши каре пѣще ва ѐши ѫ
тѫю, рѫдикъл, ши дешкизѫндь гꙋра лꙋи веи
афла оун статирь, ачела лꙋѫндь дъ лор пентру
мине, ши пентрꙋ тине .

КАП. НІ.

Атрачел час съ апропїаръ оученичїи кът а
ръ їс, зикѫндь оаре чинеи маи маре ѫ
тръ ѫпъръціѧ черюрилор ? Ши ке в
мѫндь їс оун копил ѫл пꙋсе ѫмиѩлокꙋ
лорь. Ши зисе, адевъръ гръескь воаѡ, г
денꙋвъвеци ѫтоарче, ши съфици ка копиїи нꙋ
веци ѫтра ѫтрꙋ ѫпъръціѧ черюрилор. Деч д
кареле съва смери пре сине ка ачест копил, аче
ла ѫсте маи маре ѫтрꙋ ѫпъръціѧ черюрилор .
Ши каре арь прїими пре оун копил ка ачеста, ѫ е
нꙋмеле мїеꙋ, пре мине прїимѣще. Іаръ чи ѕ
не арь смитти пре оунꙋл де ачеши мичи, карїи
кред ѫтрꙋ мине, маи бине ѐ лꙋи, съ съ спѫнзꙋре
пїатра морїи де грꙋмазїи лꙋи, ши съ съ ѫнѣче
ѫтрадѫнкꙋл мъріи. Ваи лꙋмїи де змин з
тѣле, къ требꙋѧще съ вїе сминтѣлеле, ѫсъ ва
де оамꙋл ачела, преи кареле вине змитѣла .
Іаръ дете змитѣще мѫна та сау пичорꙋль и
тъꙋ, таєле пре ѫле ши лѣпъдъ дела тине,
маи бине ѫсте цїе чюнгь сау шкїоп съ ѫтри ѫ
вїацъ декѫт доао мѫни сау доаѡ пичоаре авѫнд
съ те пꙋи ѫфокꙋл вѣчнїи. Ши окюл тъꙋ де тева ѳ
сминти, скоател пре ѐль шил лѣпъдъ дела ти
не, маи бине ѫсте цїе кꙋ оун окю съ ѫтри ѫвїа
цъ, декѫт дои оки авѫндь съ те пꙋи ѫмат
ка фокꙋлꙋи . Късꙋтаци съ нꙋ хꙋлици пре і
врꙋнꙋл де ачеши мичи, къ гръескь воаѡ, къ ѫ
церїи лор ѫчерю пꙋрꙋрѣ вѣдь фаца татълꙋи
мїеꙋ чел деи черюри . Къ аꙋ венит фїюл о аі
менескь, съ мѫнтꙋяскъ пре чел пїердꙋт .
Чесъ паре воаѡ ? деворфи ла оун ом, р. де ві
ои, ши ва ръттъчи оуна дентрѫнселе, аꙋ нꙋ
лъсѫндь пре челе, ч, ши, ѳ, ѫмꙋнци каꙋтъ
пре чѣ ръттъчитъ . Ши де сева тѫмпла съ гі
о афле, адевърат гръескь воаѡ, къ съ бꙋкꙋръ
де ачѣѧ маи вѫртось декѫт де челе, ч, ши
ноаѡ не ръттъчите . Аша нꙋ ѫсте вое ѫнаи ді
тѣ татълꙋи востру деи черюри, ка съ пїѧе оу
нꙋл де чеши мичи, . Іаръ дева греши фра еі

Biblia 1688, p. 763, col. 2

iase, ce numai cu rugăciunea şi cu postul".

22. Iară întorcîndu-se ei în Galiléa, zise lor Iisus: „Va să să dea Fiiul Omenesc în mînile oamenilor

23. Şi-l vor omorî pre el şi a triia zi va învíe". Şi să întristară foarte.

24. Şi venind ei în Capernaúm, să apropiară cei ce lua didrahmele cătră Pétăr şi-i ziseră: „Învăţătoriul vostru nu dă vamă didrahme?".

25. Zise: „Aşa". Şi cînd întrá în casă, mai nainte-l apucá pre el Iisus zicînd: „Ce ţi se pare, Símone? Împăraţii pămîntului de la carii iau vămile sau bir? De la feciorii lor au de la streini?".

26. Zise Pétăr lui: „De la striini". Grăi lui Iisus: „Dară feciorii slobozi sînt.

27. Ce, ca să nu-i smintim pre ei, ducîndu-te la mare, aruncă undiţa şi, care pêşte va ieşi întîiu, rîdică-l, şi, deşchizînd gura lui, vei afla un statír. Acela luînd, dă lor pentru mine şi pentru tine".

Cap 18

1. Într-acel ceas să apropiiară ucenicii cătră Iisus zicînd: „Oare cine-i mai mare întru împărăţiia ceriurilor?".

2. Şi chemînd Iisus un copil, îl puse în mijlocul lor.

3. Şi zise: „Adevăr grăiesc voao: de nu vă veţi întoarce şi să fiţi ca copiii, nu veţi întra întru Împărăţiia ceriurilor.

4. Deci carele să va smeri pre sine ca acest copil, acela iaste mai mare întru Împărăţiia ceriurilor.

5. Şi care ar priimi pre un copil ca acesta în numele mieu, pre mine priimêşte.

6. Iară cine ar zminti pre unul de aceşti mici, carii cred întru mine, mai bine e lui să să spînzure piatra morii de grumazii lui şi să să înêce într-adîncul mării.

7. Vai lumii de zmintêle! Că trebuiêşte să vie smintêlele, însă vai de omul acela pren carele vine zminteala!

8. Iară de te zmintêşte mîna ta sau piciorul tău, taie-le pre iale şi leapădă de la tine! Mai bine iaste ţie ciung sau şchiop să întri în viaţă, decît, doao mîni sau doao picioare avînd, să te pui în focul vêcinic.

9. Şi ochiul tău de te va sminti, scoate-l pre el şi-l leapădă de la tine! Mai bine iaste ţie cu un ochiu să întri în viaţă decît, doi ochi avînd, să te pui în matca focului.

10. Căutaţi să nu huliţi pre vrunul de aceşti mici, că grăiesc voao că îngerii lor în ceriu pururea văd faţa Tatălui mieu cel din ceriuri.

11. Că au venit Fiiul Omenesc să mîntuiască pre cel pierdut.

12. Ce să pare voao? De vor fi la un om 100 de oi şi va rătăci una dentr-însele, au nu, lăsînd pre cêle 90 şi 9 în munţi, caută pre cea rătăcită?

13. Şi, de se va tîmpla să o afle, adevărat grăiesc voao că să bucură de acêea mai vîrtos decît de cêle 90 şi noao nerătăcite.

14. Aşa nu iaste voie înaintea Tatălui vostru den ceriuri ca să piêie unul de ceşti mici.

15. Iară, de va greşi fra- //

Versiunea modernă

nu iese decît cu rugăciune şi cu post".

22. Iar întorcîndu-se în Galileea, Iisus le-a zis: „Fiul Omului va fi dat în mîinile oamenilor

23. şi ei îl vor ucide, iar a treia zi va învia". Şi ei s-au întristat foarte.

24. Iar cînd au ajuns la Capernaum, s-au apropiat de Petru cei ce strîngeau didrahmele şi i-au spus: „Învăţătorul vostru nu plăteşte didrahma?".

25. „Ba da!", a zis el. Cînd intra în casă, Iisus i-a luat-o înainte spunînd: „Ce ţi se pare, Simone? Regii pămîntului de la cine iau dări sau bir? De la fiii lor sau de la străini?".

26. I-a zis Petru: „De la străini", Iisus i-a zis: „Deci fiii sînt scutiţi.

27. Dar, ca să nu le fim pricină de poticnire, du-te la mare, aruncă undiţa, ia primul peşte care va ieşi şi, deschizîndu-i gura, vei găsi un stater. Ia-l şi dă-l lor pentru mine şi pentru tine".

Capitolul al 18-lea

1. În ceasul acela, s-au apropiat ucenicii de Iisus spunînd: „Cine este mai mare în Împărăţia cerurilor?".

2. Iar Iisus, chemînd un copil, l-a aşezat în mijlocul lor.

3. Şi le-a zis: „Adevăr vă spun: dacă nu vă veţi întoarce şi nu vă veţi face asemenea copiilor, nu veţi intra în Împărăţia cerurilor.

4. Aşadar, cine se va face mic asemenea copilului acestuia, acela este cel mai mare în Împărăţia cerurilor.

5. Şi oricine va primi pe un copil ca acesta în numele meu, pe mine mă primeşte.

6. Şi oricine ar duce la păcat pe unul dintre aceştia mai mici care cred în mine, ar fi mai bine pentru el dacă i s-ar atîrna de gît o piatră de moară şi ar fi aruncat în adîncul mării.

7. Vai lumii din pricina prilejurilor de păcat! Pentru că trebuie să vină prilejuri de păcat, dar vai de omul prin care vine prilejul de păcat!

8. Dacă mîna ta sau piciorul tău te duce la păcat, taie-le şi aruncă-le de la tine! Mai bine îţi este să intri în viaţă ciung sau şchiop, decît, avînd amîndouă mîinile sau amîndouă picioarele, să fii aruncat în focul cel veşnic.

9. Şi dacă ochiul tău te duce la păcat, scoate-l şi aruncă-l de la tine! Mai bine-ţi este să intri cu un singur ochi în viaţă, decît, avînd amîndoi ochii, să fii aruncat în gheena focului.

10. Vedeţi să nu disprețuiţi pe nici unul din aceştia mici, căci vă spun că îngerii lor în ceruri privesc pururi faţa Tatălui meu care este în ceruri.

11. Căci Fiul Omului a venit să mîntuiască pe cel pierdut.

12. Ce vi se pare? Dacă un om are o sută de oi şi se rătăceşte una din ele, oare nu va lăsa pe cele nouăzeci şi nouă în munţi şi o va căuta pe cea rătăcită?

13. Şi, dacă se va întîmpla s-o găsească, adevăr vă spun că se bucură de ea mai mult decît de cele nouăzeci şi nouă care nu s-au rătăcit.

14. Tot astfel nu este voia Tatălui vostru din ceruri să piară vreunul dintre aceştia mici.

15. Iar de va greşi fra-

теле тъꙋ цїе, пасъ, ши чартъ пре ель ꙟтре
тине, ши ꙟтре ель сѫнгꙋр, де тева аскꙋлта
ѕі аи добѫндит пре фрателе тъꙋ. Ꙗръ де
нꙋва аскꙋлта, маи ꙗ кꙋ тине ꙟкъ оунꙋл саꙋ
дои, ка прен гꙋра адои аꙋ атрей мьртꙋрїи ва
зі ста тот кꙋвѫнтꙋл. Ꙗръ денꙋва аскꙋл
та ши пре еи, спꙋне съборꙋлꙋи, ꙗръ денꙋва аскꙋ
ниче съборꙋл, фїе цїе ка чел пъгѫн, ши ка оунь
иі вамеш. Адевър грѣескь воаѡ, ори кѫте
веци дега пре пъмѫнть, фивор легате ꙟчерю,
ши ори кѫте веци дезлега пре пъмѫнть, фи
ѳі ворь дезлегате ꙟчерю. Ꙗръшь адевърь
ѕикь воаѡ къ десеворь токми дои дентрꙋ вои
пре пъмѫнт, де то лꙋкрꙋл каре ар чѣре, фива лор
к дела татъл мїеꙋ чел ден чериюри. Къ оунде
сѫнть дои саꙋ трей адꙋнаци ꙟтрꙋ нꙋмеле мїе,
ка аколѡ сѫнть ꙟмиѫлокꙋл лор. Апропїиндꙋсе
де ель петър ѕисе, дмне, де кѫте ѡри ва гре
ши фрателе мїеꙋ мїе, ши вою ерта лꙋи. пънъ
кв ꙟшапте ѡри? Зисе їс лꙋи, нꙋ ѕик цїе нꙋ
маи пънъ де шапте ѡри, че пънъ де шапте ѕе
кг ши шапте де ѡри. Дирептъ ачѣѧ, асъмѫ
натꙋсаꙋ ꙟпъръцїѧ черюлꙋи, кꙋ ѡмꙋл ꙟпърат
кд кареле врꙋ съ ѧ самъ кꙋ слꙋџиле лꙋи. Дечи ꙟ
чепѫндь ель алꙋа самъ, съ адꙋсе лꙋи оун да
ке торник, кꙋ ѕѣче мїи де таланци. Ши неа
вѫндь ель съидѧ, порꙋнчи домнꙋл лꙋи, пре
ель съ вѫнзъ, ши пре мꙋꙗрѣ лꙋи, ши пре фечо
ри, ши тоате че авѧ, ши съи плътѣскъ.
кѕ Дечїи кѫзѫндь слꙋга съ ꙟкина лꙋи, ѕикѫндь,
дмне ꙟделꙋнџѣщец мънїѧ асꙋпръми ши тоа
кз теце вою плъти. Ши милостивиндꙋсе дмнꙋ
слꙋџїи ачеїѧ, ꙟл словоѕи пре ел, ши и ертъ да
ки торїѧ. Ши ешиндь слꙋга ачѣѧ, афлъ пре
оунꙋл ден соцїиле лꙋи, кареле ера лꙋи датори кꙋ
ѡсꙋтъ де динари, ши принѕѫндь пре ель ꙟл сꙋгрꙋ
ма, ѕикѫндь, плъпѣщеми чеми еши датори.
кѳ Дечи къѕѫндь чел ден преꙋнъ кꙋ ель роб ла пи
чоареле лꙋи, рꙋга пре ель грѫиндь, ꙟделꙋнгъц
мънїѧ престе мине, ши вою плъти цїе тоате.
л Ꙗръ ел нꙋврꙋ, чел дꙋсе дел бъгъ ꙟтемницъ пъ
ла нъ ва плъти даторїѧ. Ши вѫѕѫндь чеи де
преꙋнъ роби чѣле че саꙋ фъкꙋт, фоарте съ ꙟтри
старъ, ши вїиндь спꙋсеръ дмнꙋлꙋи лор тоате
лв чѣле че фꙋръ. Атꙋнчѣ кемѫндь пре ел до
нꙋл съꙋ, ѕисе лꙋи, слꙋгъ хиклѣнъ, тоатъ да
торїѧ ачѣѧ ертаю цїе, девреме чемаи рꙋгат.
лг Нꙋцнеъ къдѧ ши цїе съц фїе милъ де чел че е
ꙟпреꙋнъ кꙋ тине роб, кꙋм ши мїе мїаꙋ фость
лд милъ де тине? Ши мѫнїиндꙋсе дмнꙋл лꙋ,
ꙟлдѣде пре ел мꙋнчиторилор, пънъ ва плъти
ле тоатъ даторїѧ лꙋи. Аша ши татъл мїе
чел череськь ва фаче воѡ, денꙋ вец ерта фїещекаре
фрателꙋи съꙋ, дела инимиле воастре грешалеле ло.

КАП. ѲІ.

а И фꙋ кѫндь сфѫрши їс кꙋвинтеле ачѣ
стѣ, еши ден галилею, ши вени ꙟхотара
реле їꙋдеїи, де чѣѧ парте де їѡрданъ.
в Ши мѣрсеръ дꙋпъ ел глоате мꙋлте.

Biblia 1688, p. 764, col. 1

tele tău ţie, pasă şi ceartă pre el între tine şi între el sîngur; de te va asculta, ai dobîndit pre fratele tău.

16. Iară, de nu va asculta, mai ia cu tine încă unul sau doi, ca pren gura a doi au trei mărturii va sta tot cuvîntul.

17. Iară, de nu va asculta şi pre ei, spune săborului; iară, de nu va asculta nice săborul, fie ţie ca cel păgîn şi ca un vameş.

18. Adevăr grăiesc voao: oricîte veţi lega pre pămînt fi-vor legate în ceriu şi oricîte veţi dezlega pre pămînt fi-vor dezlegate în ceriu.

19. Iarăşi adevăr zic voao că, de se vor tocmi doi dentru voi pre pămînt de tot lucrul care l-ar cêre, fi-va lor de la Tatăl mieu cel den ceriuri.

20. Că unde sînt doi sau trei adunaţi întru numele mieu, acoló sînt în mijlocul lor".

21. Apropiindu-se de el Pétăr, zise: „Doamne, de cîte ori va greşi fratele mieu mie şi voiu ierta lui? Pînă în şapte ori?"

22. Zise Iisus lui: „Nu zic ţie numai pînă de şapte ori, ce pînă de şaptezeci şi şapte de ori.

23. Direpт acêea asămănatu-s-au Împărăţiia ceriului cu omul împărat carele vru să ia samă cu slugile lui.

24. Deci începînd el a lua samă, să aduse lui un datornic cu zêce mii de talanţi.

25. Şi, neavînd el să-i dea, porunci domnul lui pre el să-l vînză şi pre muiêrea lui şi pre feciori şi toate ce avea, şi să-i plătească.

26. Decii, căzînd sluga, să închina lui zicînd: «Doamne, îndelungêşte-ţi mîniia asupră-mi şi toate-ţi voiu plăti».

27. Şi, milostivindu-se domnul slugii acéiia, îl slobozi pre el şi-i iertă datoriia.

28. Şi ieşind sluga acêea, află pre unul den soţiile lui, carele era lui datoriu cu o sută de dinari şi, prinzînd pre el, îl sugruma zicînd: «Plătêşte-mi ce-mi eşti datoriu!».

29. Deci, căzînd cel dempreună cu el rob la picioarele lui, ruga pre el grăind: «Îndelungă-ţi mîniia preste mine şi voiu plăti ţie toate».

30. Iară el nu vru, ce-l duse de-l băgă în temniţă, pînă va plăti datoriia.

31. Şi văzînd cei dempreună robi cêle ce s-au făcut, foarte să întristară şi viind spusără domnului lor toate cêle ce fúră.

32. Atuncea, chemînd pre el domnul său, zise lui: «Slugă hicleană, toată datoriia acêea iertaiu ţie de vrême ce m-ai rugat.

33. Nu ţi să cădea şi ţie să-ţi fie milă de cel ce e împreună cu tine rob, cum şi mie mi-au fost milă de tine?».

34. Şi, mîniindu-se, domnul lui îl dêde pre el muncitorilor, pînă va plăti toată datoriia lui.

35. Aşea şi Tatăl mieu cel ceresc va face voao de nu veţi ierta fieştecarele fratelui său, de la inimile voastre, greşalele lor".

Cap 19

1. Şi fu cînd sfîrşi Iisus cuvintele acêstea, ieşi den Galiléiu şi veni în hotarăle Iudéii, de cêea parte de Iordán.

2. Şi mêrseră după el gloate multe /

Versiunea modernă

tele tău, mergi şi mustră-l numai între tine şi el; dacă te va asculta, l-ai cîştigat pe fratele tău.

16. Iar de nu te va asculta, mai ia cu tine încă unul sau doi, pentru ca din gura a doi sau trei martori să se hotărască orice lucru.

17. Şi de nu-i va asculta, spune-l Bisericii; iar de nu va lua în seamă nici Biserica, să fie pentru tine ca un păgîn şi vameş.

18. Adevăr vă spun: cîte veţi lega pe pămînt vor fi legate şi în cer şi cîte veţi dezlega pe pămînt vor fi dezlegate şi în cer.

19. Iarăşi vă spun că, dacă doi dintre voi se vor înţelege pe pămînt în privinţa oricărui lucru pe care l-ar cere, li se va împlini lor de Tatăl meu care este în ceruri.

20. Căci unde sînt doi sau trei adunaţi în numele meu, acolo eu sînt în mijlocul lor".

21. Atunci s-a apropiat Petru şi a spus: „Doamne, de cîte ori îmi va greşi fratele meu şi eu îl voi ierta? Pînă de şapte ori?".

22. Iisus i-a zis: „Nu-ţi spun pînă de şapte ori, ci pînă de şaptezeci şi şapte de ori.

23. De aceea, Împărăţia cerurilor este asemenea cu un om, rege, care a vrut să-şi facă socotelile cu slujitorii săi.

24. Şi, începînd socotelile, i s-a adus unul care îi datora zece mii de talanţi.

25. Şi, neavînd el să-i dea, stăpînul a poruncit să fie vîndut el şi femeia şi copiii şi toate cîte avea şi să plătească.

26. Atunci, căzînd la picioarele lui, slujitorul a început să i se închine zicînd: «Stăpîne, îngăduie-mi şi-ţi voi plăti totul».

27. Iar stăpînul slujitorului aceluia, cuprins de milă, i-a dat drumul şi i-a iertat datoria.

28. Dar cînd a ieşit afară slujitorul acela, a găsit pe unul dintre tovarăşii săi care-i datora o sută de dinari şi, punînd mîna pe el, a început să-l sugrume zicînd: «Plăteşte-mi ce-mi eşti dator!»

29. Căzîndu-i la picioare, tovarăşul lui a început să-l roage zicînd: «Îngăduie-mi şi-ţi voi plăti tot».

30. Dar el n-a voit, ci s-a dus şi l-a aruncat în temniţă, pînă ce va plăti datoria.

31. Văzînd deci ceilalţi slujitori cele întîmplate, s-au întristat foarte şi au mers de au spus stăpînului lor toate cele petrecute.

32. Atunci, chemîndu-l, stăpînul i-a spus: «Slujitor ticălos, toată datoria aceea ţi-am iertat-o pentru că m-ai rugat.

33. Nu se cuvenea oare să-ţi fie milă şi ţie de tovarăşul tău precum şi eu m-am milostivit de tine?».

34. Şi, mîniindu-se, stăpînul lui l-a dat pe mîna călăilor, pînă cînd va plăti toată datoria.

35. Tot aşa şi Tatăl meu cel din ceruri va face cu voi dacă nu veţi ierta fiecare din inimă greşelile fratelui său".

Capitolul al 19-lea

1. Şi s-a întîmplat că, pe cînd a sfîrşit Iisus cuvintele acestea, a plecat din Galileea şi a ajuns în ţinuturile Iudeii, de celalată parte a Iordanului.

2. Şi au mers după el mulţimi mari

Єѵлїе ·

ши виндекъ пре ей аколо. Ши съ а г
пропіаръ кътръ ел фарисеій испитиндул пре ел
ши зикжндь луи, кадесъ омулуи а лъса пре муѧ-
ре луи пентру фіе каре винъ? Iаръ ел ръ- д
спунзжндь зисе лор, аунаці четит, къ чел че а
фъкут ден тжю, бърбатул ши муѧре аѹ фъ-
кут пре ей? Ши аузи, дирептъ ачѣѧ ва лъ- є
са омул, пре татъсъу ши пре мумъ са, ши съ
ва липи кътръ муѧрѣ са, ши ворфи амжндои
ѹнь труп. Дирептъ ачѣѧ нумай сжнть ѕ
дои, че ѹн труп, каре даръ дмнзъу аѹ ѫпреу-
нат омул съ ну деспарцъ. Зисеръ луи, да- з
ръ къчи аѹ порѹнчит мѡѵси съдѫ карте де де-
спърцире, ши съ о ласе пре ѫ? Зисе лор, къ и
мѡѵси пентру ѫтърирѣ инимій воастре аѹ пору-
чит воао съ въ лъсаці муерите воастре, iаръ де-
тжю наѹ фост аша. Ши зик воао, къ аѹ ѳ
чинешива лъса муѧрѣ луи, ну пре курвіе ши ва
луа алта, прѣ курвѣще, ши чине ва луа лъса-
тъ де алтул прѣ курвіе фаче. Зисеръ луи і
ѹченичій луи, де ѫсте аша причина омулуи
ку муѧрѣ, нуе бине съ съ ѫсоаре. Iаръ е зисе ло- аі
ну куприндъ тоци кувжнтул ачеста, че кърора ліе дат.
Къ сжнть фамени карій ден трупул мумей ві
лор аѹ нъскут аша, ши сжнть фамени карій
сау скопить де офамени, ши сжнть фамени ка-
рій сау скопит пре ѫшиш пентру ѫпъръціѧ че-
рюрилор, чела че поате купринде купринзъ .
Атунчѣ съ адусеръ кътръ ел копилаши, ка гі
съш пуе мжниле пре ей, ши съ се роаце, iаръ ѹ-
ченичій чърта пре ей. Iаръ іс зисе лъсаци ді
копилашій, ши нуи опрірeци пре ей авени кътръ
мине, пентру къ ка ачестора ѫсте ѫпъръціѧ
чѣрюрорь. Ши пуиндуши пре ей мжниле, съ єі
дусе де аколѣ. Ши iатъ ѹнул апропіин ѕі
дусъ зисе луи, ѫвъцъторюле буне, че бине вою
фаче, ка съ ам бу віаца вѣчникъ? Iаръ ел зі
зисе луи, че мъ зичи бунь? нимени нуе бунь,
фъръ нумай ѹнул дмнзъу, iаръ девей съ ѫ-
три ѫвіацъ пъзѣще порѹнчиле. Зисе, луи иі
кареле? Iаръ іс зисе, съ ну оморі, съ ну прѣ кур-
вещи, съ ну фури, съ ну мъртурисещи минчюни.
Чинстѣще пре татъль тъу, ши пре мума та, ѳі
ши съ юбещи пре апроапеле тъу, ка пре тине .
Зисе луи тжнърул, тоате ачѣстѣ лѣм пъзит к
ден тинерѣцеле мѣле, че ѫкъм липсѣще ?
Зисе іс луи, девей съфій де съвжршить, пасъ вин- ка
де тоть чеай, ши дъ съръчилорь, ши вей авѣ ко-
моаръ ѫчерю, ши вино дупъ мине .
Ши аузиндь тжнърул кувжнтуль, съ дусе ѫ- кв
тристать, къ ера авжндь агонисить мульть .
Iаръ іс зисе ѹченичилорь сьи, адевър зикь воо, кг
къ аневое ва ѫтра богатул ѫтру ѫпъръціѧ че-
рюрилорь ? Ши iаръш зик воао, май лесне кд
ѫсте къмила прен ѹрѣкѫ акулуи атрѣче, де-
кжть богатуль ѫтру ѫпъръціѧ луи дмнзъу
а ѫтра . Ши аузиндь ѹченичій луи съми- ке
раръ фоарте зикъндь, даръ чине съва пуѣтѣ
спъси . Ши къутжндь іс зисе лоръ, ла оа- кѕ
мени

Biblia 1688, p. 764, col. 2

şi vindecă pre ei acoló.

3. Şi să apropiară cătră el fariseii, ispitindu-l pre el şi zicînd lui: „Cade-să omului a lăsa pre muiêrea lui, pentru fiecare vină?”.

4. Iară el, răspunzînd, zise lor: „Au n-aţi cetit că cel ce au făcut dentîiu bărbatul şi muiêrea au făcut pre ei?

5. Şi au zis: «Direpт acêea va lăsa omul pre tată-său şi pre mumă-sa şi să va lipi cătră muiêrea sa şi vor fi amîndoi un trup»,

6. Direpт acêea nu mai sînt doi, ce un trup. Care dară Dumnezău au împreunat omul să nu despartă”.

7. Ziseră lui: „Dară căci au poruncit Móisi să dea carte de despărţire şi să o lase pre ea?”.

8. Zise lor că: „Móisi pentru întărirea inimii voastre au poruncit voao să vă lăsaţi muierile voastre, iară dentîiu n-au fost aşa.

9. Şi zic voao că aucine-şi va lăsa muiêrea lui, nu pre curvie, şi va lua alta, preacurvêşte, şi cine va lua lăsată de altul preacurvie face”.

10. Ziseră lui ucenicii lui: „De iaste aşa pricina omului cu muiêrea, nu e bine să să însoare”.

11. Iară el zise lor: „Nu-l cuprind toţi cuvîntul acesta, ce cărora li-e dată.

12. Că sînt fameni carii den trupul mumei lor au născut aşa şi sînt fameni carii s-au scopit de oameni şi sînt fameni carii s-au scopit pre înşişi pentru Împărăţiia ceriurilor. Cela ce poate cuprinde cuprinză”.

13. Atuncea să adusără cătră el copilaşi ca să-şi puie mînile pre ei şi să să roage; iară ucenicii certa pre ei.

14. Iară Iisus zise: „Lăsaţi copilaşii şi nu-i oprireţi pre ei a venit cătră mine, pentru că ca acestora iaste Împărăţiia ceriurilor[26]”.

15. Şi puindu-şi pre ei mînile, să duse de acolea.

16. Şi iată unul, apropiindu-să, zise lui: „Învăţătoriule bune, ce bine voiu face ca să aibu viaţa vêcinică?”.

17. Iară el zise lui: „Ce mă zici bun? Nimeni nu e bun, fără numai unul Dumnezău. Iară, de vei să întri în viaţă, păzêşte poruncile”.

18. Zise lui: „Carele?”. Iară Iisus zise: „Să nu omori, să nu preacurveşti, să nu furi, să nu mărturiseşti minciuni;

19. Cinstêşte pre tatăl tău şi pre muma ta şi să iubeşti pre aproapele tău ca pre tine”.

20. Zise lui tînărul: „Toate acêstea le-am păzit den tinerêţele mêle; ce încă-mi lipsêşte?”.

21. Zise Iisus lui: „De vei să fii desăvîrşit, pasă, vinde tot ce ai şi dă săracilor şi vei avea comoară în ceriu; şi vino după mine”.

22. Şi auzind tînărul cuvîntul, să duse întristat, că era avînd agonisită multă.

23. Iară Iisus zise ucenicilor săi: „Adevăr zic voao, că anevoie va întra bogatul întru Împărăţiia ceriurilor.

24. Şi iarăşi zic voao: mai lesne iaste cămila pren urêchea acului a trêce decît bogatul întru Împărăţiia lui Dumnezău a întra”.

25. Şi auzind, ucenicii lui să mirară foarte, zicînd: „Dară cine să va putea spăsi?”.

26. Şi căutînd Iisus, zise lor: „La oa- //

Versiunea modernă

şi i-a vindecat acolo.

3. Şi au venit la el fariseii şi l-au pus la încercare spunînd: „Oare se cuvine ca omul să-şi lase femeia, pentru orice pricină?”

4. Iar el, răspunzînd, le-a zis: „N-aţi citit că cel ce a făcut [toate] de la început i-a făcut bărbat şi femeie?

5. Şi a zis: «De aceea va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va uni cu femeia sa şi cei doi vor fi un singur trup»,

6. Încît nu vor mai fi doi, ci un singur trup. Aşadar ceea ce Dumnezeu a unit omul să nu despartă”.

7. Ei i-au spus: „Atunci de ce Moise a poruncit să-i dea carte de despărţire cînd o lasă?”.

8. El le-a zis: „Din pricina împietririi inimii voastre v-a dat voie Moise să vă lăsaţi femeile, dar de la început nu a fost aşa.

9. Şi vă spun că oricine îşi lasă femeia, dacă nu [o lasă] din pricina preacurviei, şi se însoară cu alta, preacurveşte, iar cel care se însoară cu cea lăsată de altul preacurveşte”.

10. I-au spus ucenicii: „Dacă aşa este pricina omului cu femeia, nu este de folos să se însoare”.

11. Iar el le-a spus: „Nu toţi înţeleg cuvîntul acesta, ci numai cei cărora le este dat.

12. Căci sînt eunuci care s-au născut aşa din sînul mamei lor şi sînt eunuci pe care oamenii i-au făcut astfel şi sînt eunuci care s-au făcut singuri astfel pentru Împărăţia cerurilor. Cine poate înţelege să înţeleagă”.

13. Atunci au adus la el copii ca să-şi pună mîinile peste ei şi să se roage; dar ucenicii i-au certat.

14. Însă Iisus a zis: „Lăsaţi copiii şi nu-i opriţi să vină la mine, căci a unora ca ei este Împărăţia cerurilor”.

15. Şi, după ce şi-a pus mîinile peste ei, a plecat mai departe.

16. Şi iată un om, apropiindu-se, i-a spus: „Învăţătorule bun, ce bine să fac ca să dobîndesc viaţa veşnică?”.

17. Iar el i-a spus: „De ce mă numeşti bun? Nimeni nu este bun, în afară doar de Dumnezeu. Iar de vrei să intri în viaţă, păzeşte poruncile”.

18. El i-a zis: „Care?”. Iar Iisus i-a răspuns: „Să nu ucizi, să nu săvîrşeşti adulter, să nu furi, să nu mărturiseşti strîmb;

19. Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta şi iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuţi”.

20. Tînărul i-a spus: „Toate acestea le-am păzit din tinereţile mele; ce-mi mai lipseşte?”.

21. Iisus i-a zis: „Dacă vrei să fii desăvîrşit, mergi, vinde tot ce ai şi dă săracilor şi vei avea comoară în ceruri; apoi vino şi urmează-mă”.

22. Însă tînărul, auzind cuvîntul, a plecat întristat, pentru că avea multe bogăţii.

23. Iar Iisus le-a spus ucenicilor săi: „Adevăr vă spun: cu greu va intra bogatul în Împărăţia cerurilor.

24. Şi iarăşi vă spun: mai uşor este să treacă o cămilă prin urechea acului decît să intre un bogat în Împărăţia lui Dumnezeu”.

25. Auzind, ucenicii s-au mirat foarte, zicînd: „Atunci cine poate să se mîntuiască?”.

26. Privindu-i, Iisus le-a zis: „La oa-

делама д ен.

мени ачаста пестепутинцъ ѫсте, ѧрь ла дȢ
кз низѣу тоате сънотъ. Атунчѣ ръспунс
зъндъ петръ зисе лȢи, ѧтъ нои ам лъсатъ
тоате, ши ам венитъ дупу тине, дарь че не
кн ва фи ноаѡ? Ѧрь ис зисе лѡрь, адевър зик
воаѡ, къ вои карии аци венитъ дупъ мине, ла
нащеръ де изноавъ кѫндъ вашъдѣ фіюль ѡме
неску пре скаунуль славеи сале, шъдѣвеци ши
вои пре доаѡ спрѣзѣче скауне, ѫудекѫндъ чѣ
ле доаѡ спрѣзѣче нѣмури але лȢи ісраиль.
кѳ Ши тоть кареле аȢ лъсатъ касъ, аȢ фраціи, аȢ
сурориле, аȢ пре татъсъу, аȢ пре мумъ са, аȢ
мѫѫрѣ аȢ фечоріи, аȢ царини, пентру нумеле
міеу кȢ ѡсутъ де ѡри ваȢ луа, ши віаца вѣч
л никъ ва мощени. Къ мулци ворь фи чеи дей
тѫи апои, ши чеи де апои ѫтѫи.

К А П. К.

а Къ асѣменѣ ѫсте ѫпъръціѧ черюрилорь,
ѡмулуи късъторю, кареле еши дининь
деминѣцъ съ токмѣскъ лукрътори ла
в віѧ луи. Дечи токминдусъ кȢ
лукрътории, кѫте оунь денарь пре зи,
г тримисе пре еи ла віѧ луи. Ши ешиндъ ла
алтреилъ часъ, възу пре алціи стѫндъ ѫтѫргь
д фъръ лукру. Ши ачелора зисе, мѣрѫеци
ши вои ѫвіе, ши че ар фи дирептъ воюда воаѡ.
е Ѧрь еи мѣрсеръ, ѧрь ешиндъ ѫналшаселе
ши алноаѡле часъ фъку ашиждерѣ.
ѕ Ши ешиндъ ѫнал оунспрѣзѣчеле часъ, афлъ пре
алціи стѫндъ фъръ лукру, ши зисе лѡрь, че
з стаци ачичѣ тоатъ зиѡа фъръ лукру. Зисе
ръ луи, къ нимени пре нои нау токмит, зисе лорь,
мѣрѫеци ши вои ѫвіе, ши че ва фи дирептъ веці луа.
и Ши фъкѫндусе сѣръ зисе домнул віеи исправни
кȢлуи съу, кіамъ пре лукрътори, ши ле плътѣще
лорь плата, ѫчепѫндъ дела чеи де апои пънъ
ѳ ла чеи дентѫю. Ши дѣка венирь чеи чеи ве
нисе ѫнал оунь спрѣзѣчеле часъ, луаръ оунул
і кѫте оунь динарю. Ши віиндъ чеи дентѫю
лепърѣ къ ворь луа маи мултъ, ши луаръ ши
аі ачеѧ кѫте оунь динарю. Ѧрь дѣкаи луаръ
ві ръпщиръ спре домнул касеи. Зикѫндъ къ
ачещи де апои оунь часъ лукраръ, ши ѧи фъку
токма кȢ нои, карии амь пуртатъ греутатѣ
гі зилеи ши зъдуфул. Ѧрь ель ръспунзѫндъ
зисе оунуѧ дентеи, пріѧтене ну факь ціе, не
диретъте, аȢ нутѣи токмитъ ѫтруи динарь
ді кȢ мине? Ѧць алтъу ши пасъ, къ вою съ
еі дау, ши честуи де апои ка ши ціе. АȢ ну
каде міе съ фак че вою врѣ дентрале мѣле? де ѫ
сте ѡкюль тъу ръу, къ еу бунь сѫнтъ.
ѕі Аша ворь фи чеи де апои, ѫтѫю, ши чеи ден
тѫю апои, къ мулци сѫнтъ кемаць, ѧрь пу
зі цини алеши. Ши суиндъ ис ѫ ієрусалимъ,
луѡ пре чеи дои спрѣзѣче оученичі ѫшиш пре ка
иі ле ши зисе лорь. Ѧтъ несуимь ѫ ієрусалимъ,
ши фіюль ѡменескь съва да архієреилорь, ши
кърътурарилорь, шил ворь ѫудека пре ель спре
ѳі моарте. Шил ворь да пре ель пѫгѫнилорь съл

Biblia 1688, p. 765, col. 1

meni acêsta peste putinţă iaste, iară la Dumnezău toate să pot".

27. Atuncea răspunzînd Pétăr, zise lui: „Iată, noi am lăsat toate şi am venit după[27] tine: dară ce ne va fi noao?".

28. Iară Iisus zise lor: „Adevăr zic voao că voi, carii aţi venit după mine, la naşterea de iznoavă, cînd va şădea Fiiul Omenescu pre scaunul slavei sale, şădea-veţi şi voi pre doaosprăzêce scaune, judecînd cêle doaosprăzêce neamuri ale lui Israíl.

29. Şi tot carele au lăsat casă, au fraţii, au surorile, au pre tată-său, au pre mumă-sa, au muiêrea, au feciorii, au ţarini, pentru numele mieu, cu o sută de părţi va lua şi viaţa vêcinică va moşteni.

30. Că mulţi vor fi cei dentîi apoi, şi cei de apoi întîi".

Cap 20

1. „Că asêmenea iaste Împărăţiia ceriurilor omului căsătóriu carele ieşi dins-demineaţă să tocmească lucrători la viia lui.

2. Deci tocmindu-să cu lucrătorii, cîte un denar pre zi, trimise pre ei la viia lui.

3. Şi ieşind la al treilea ceas, văzu pre alţii stînd în tîrg fără lucru.

4. Şi acelora zise: «Mêrgeţi şi voi în vie şi ce ar fi direpţ voiu da voao».

5. Iară ei mêrsără. Iară ieşind în al şasele şi al noaole ceas, făcu aşijderea.

6. Şi ieşind în al unsprăzêcele ceas, aflá pre alţii stînd fără lucru şi zise lor: «Ce staţi acicea toată zioa fără lucru?»

7. Ziseră lui: «Că nimeni pre noi n-au tocmit». Zise lor: «Mêrgeţi şi voi în vie şi ce va fi direpţ veţi lua».

8. Şi făcîndu-se seară, zise domnul viei ispravnicului său: «Chiamă pre lucrători şi le plătêşte lor plata, începînd de la cei de apoi pînă la cei dentîiu».

9. Şi deaca veniră cei ce venise în al unsprăzêcelea ceas, luară unul cîte un dinariu.

10. Şi viind cei dentîiu, le părea că vor lua mai mult, şi luară şi aceia cîte un dinariu.

11. Iară deaca-i luară, răpştiră spre domnul casei

12. Zicînd că: «Aceşti de apoi un ceas lucrară şi i-ai făcut tocma cu noi, carii am purtat greutatea zilei şi zăduhul».

13. Iară el, răspunzînd, zise unuia den ei: «Priêtene, nu fac ţie nedireptate. Au nu te-ai tocmit într-un dinar cu mine?

14. Ia-ţi al tău şi pasă, că voiu să dau şi cestui de apoi ca şi ţie.

15. Au nu să cade mie să fac ce voiu vrea dentr-ale mêle? De iaste ochiul tău rău, că eu bun sînt?».

16. Aşa vor fi cei de apoi întîiu şi cei dentîiu apoi; că mulţi sînt chemaţi, iară puţini aleşi".

17. Şi suind Iisus în Ierusalím, luo pre cei doisprăzêce ucenici înşişi pre cale şi zise lor:

18. „Iată, ne suim în Ierusalim şi Fiiul Omenesc să va da arhiereilor şi cărturarilor şi-l vor judeca pre el spre moarte

19. Şi-l vor da pre el păgînilor să-l /

Versiunea modernă

meni aceasta este cu neputinţă, dar la Dumnezeu toate sînt cu putinţă".

27. Atunci, răspunzînd Petru, i-a zis: „Iată, noi am lăsat toate şi te-am urmat: care va fi aşadar partea noastră?".

28. Iar Iisus le-a zis: „Adevăr vă spun că voi care m-aţi urmat, la înnoirea lumii, cînd Fiul Omului va şedea pe scaunul slavei sale, veţi şedea şi voi pe douăsprezece scaune, spre a judeca cele douăsprezece neamuri ale lui Israel.

29. Şi oricine a părăsit case, sau fraţi, sau surori, sau tată, sau mamă, sau femeie, sau copii, sau ogoare pentru numele meu, însutit va primi şi va moşteni viaţa veşnică.

30. Căci mulţi dintre cei dintîi vor fi cei din urmă, iar cei din urmă vor fi cei dintîi.

Capitolul al 20-lea

1. „Căci asemenea este Împărăţia cerurilor unui om gospodar care a ieşit dis-de-dimineaţă să tocmească lucrători pentru via sa.

2. Şi, tocmindu-se cu lucrătorii cu un dinar pe zi, i-a trimis în via sa.

3. Şi ieşind la ceasul al treilea, i-a văzut pe alţii stînd în tîrg fără lucru

4. Şi le-a zis: «Mergeţi şi voi în vie şi ce va fi drept vă voi da».

5. Iar ei s-au dus. Ieşind iarăşi pe la ceasul al şaselea şi al nouălea, a făcut la fel.

6. Şi ieşind la ceasul al unsprezecelea, i-a găsit pe alţii stînd fără lucru şi le-a spus: «De ce aţi stat aici toată ziua fără lucru?»

7. I-au zis: «Pentru că nimeni nu ne-a tocmit». Le-a zis: «Mergeţi şi voi în vie şi ce va fi drept veţi lua».

8. Iar cînd s-a făcut seară, stăpînul viei i-a spus vechilului său: «Cheamă-i pe lucrători şi dă-le plata, începînd de la cei din urmă pînă la cei dintîi».

9. Şi, venind cei din ceasul al unsprezecelea, au primit cîte un dinar.

10. Cînd au venit cei dintîi, au crezut că vor lua mai mult, dar au luat şi ei cîte un dinar.

11. Luîndu-l, au început să cîrtească împotriva gospodarului

12. Zicînd: «Aceştia din urmă au făcut un singur ceas şi i-ai făcut deopotrivă cu noi care am purtat greutatea zilei şi arşiţa».

13. Iar el, răspunzînd, i-a zis unuia dintre ei: «Prietene, nu-ţi fac [nici o] nedreptate. Oare nu cu un dinar te-ai tocmit cu mine?

14. Ia ce este al tău şi pleacă. Vreau să-i dau acestuia de pe urmă ca şi ţie.

15. Oare nu-mi este îngăduit să fac ce vreau cu [lucrurile] mele? Sau este ochiul tău rău pentru că eu sînt bun?».

16. Astfel, cei de pe urmă vor fi cei dintîi şi cei dintîi vor fi cei de pe urmă; căci mulţi sînt chemaţi, dar puţini aleşi".

17. Şi cînd Iisus se urca spre Ierusalim, i-a luat pe cei doisprezece ucenici pe cale şi le-a spus:

18. „Iată, urcăm la Ierusalim şi Fiul Omului va fi dat pe mîna arhiereilor şi a cărturarilor şi ei îl vor osîndi la moarte

19. Şi-l vor da pe mîna păgînilor ca să-şi

батжокꙋрѣскъ, ши сълꙋ батъ, ши сълꙋ рьсти
гнѣскъ, ши атрея зи ва ꙟвіа. Атꙋнчи к
сь апропіе де ел мꙋма фечорилор лꙋи зеведею
кꙋ фечоріи съи, ꙟкинжндꙋсе ши черꙟинд оаре
че дела ел. Іаръ ел зисе еи, че вей, зисе ка
лꙋи, зи ка съшазъ ачещ дои фечори аи миеи,
ꙋнꙋл де дирѣпта та, ши алтꙋл де стжнга,
ꙟтрꙋ ꙟпъръціа та. Ши ръспꙋнзжнд іс, кв
зисе, нꙋщиць че черець, пꙋтець бѣ пъхарꙋл ка
реле еꙋ воиꙋ съ беꙋ, ши кꙋ ботезꙋл кареле еꙋ
мъ ботезꙋ, съвъ ботезаць? зисеръ лꙋи пꙋтем.
Ши зисе лор, пъхарꙋл миеꙋ вець бѣ, ши кꙋ кг
ботезꙋл кареле еꙋ мъ ботезꙋ, въ вець ботеза,
іаръ а шъдѣ де дирѣпта мѣ, ши де стжнга
мѣ, нꙋ ꙟсте мие а да, че челора че саꙋ гътить,
дела татъл миеꙋ. Ши аꙋзинд ачѣстѣ кд
чеи зѣче съ мъніаръ пре чеи дои фраци.
Іаръ іс кемжнд пре еи зисе, щиць къ домніи ке
пжгъниилор домнѣскꙋ пре еи, ши чеи мари стъ
пжнескꙋ пре еи. Іаръ ꙟтре вои нꙋка фи аша кѕ
че кареле ва врѣ ꙟтрꙋ вои съ фіе маи маре, съ
фіе воаѡ слꙋгъ. Ши чине ва врѣ ꙟтрꙋ вои, кз
а фи ꙟтжю, съ фіе воаѡ слꙋгъ.
Прекꙋм ши фіюл ѡменеск наꙋ венить съи кн
слꙋжаскъ лꙋи, че съ слꙋжаскъ ел, ши съ дѣ
сꙋфлетꙋл лꙋи ръскꙋмпъраре пентрꙋ мꙋлци.
Ши ешинд еи ден ерихѡнь, мѣрсе дꙋпъ ел кѳ
мꙋлциме мꙋлтъ. Ши іатъ дои ѡрби шъ л
зжнд лжнгъ кале, аꙋзинд къ іс трѣче, стри
гаръ зикжнд, дмне фіюл лꙋи двдь, милꙋꙟ
ще пре нои дмне фіюл лꙋи давид.
Ши мꙋлцимѣ черта пре еи съ такъ іаръ еи ма ла
вжртось стрига зикжнд, дмне фіюл лꙋи да
вид милꙋꙟщене. Ши стътꙋ іс кемъ пре лв
еи, ши зисе, че вець съ фак воаѡ. Зисеръ лг
лꙋи, дмне ка съсъ дешкизъ ѡкіи ноштри.
Ши милостивиндꙋсе іс, атинсе ѡкіи лор, ши лд
нꙋмаи декжть въ зꙋръ ѡкіи лор, ши мѣр
серъ дꙋпъ ел.

КАП. КА.

И кжнд съ апропіаръ кътръ ієрꙋсалим, ши а
венирь ꙟвисфаги, кътръ мꙋнтеле ма
слинилор, атꙋнчи іс тримисе дои ꙋче
ничь. Зикжнд лор, дꙋчецивъ ла в
сатꙋл кареле ꙟсте ꙟнаинтѣ воастръ,
ши нꙋмаи кжт веци афла ѡ асинъ легатъ, ши мжн
зꙋл кꙋ ꙟ, дезлегжндꙋѡ, адꙋчець мие.
Ши де аре зиче воаѡ чинева чева, вець зиче къ дмнꙋ г
нꙋлꙋи ачѣстѣ требꙋеск, ши нꙋмаи декжт ле
ва тримите пре ꙟле. Ачаста тот фꙋ кась д
съ ꙟпле, че ꙟсте зис прен пророкꙋл зикжнд.
Зичець фѣтеи сіѡнꙋлꙋи, іатъ ꙟпъратꙋл тъꙋ є
винеціе блжнд, ши шъзжнд пре асинъ, ши мжн
зꙋл фіюл челꙋи десꙋпть жꙋг. Ши мергжнд ѕ
ꙋченичіи, ши фъкжнд пре кꙋм ле порꙋнчи лоꙋ іс.
Адꙋсеръ асина, ши мжнзꙋл, ши пꙋсеръ десꙋпра з
лор. Іаръ маи мꙋлта глоатъ аꙋ ащернꙋть и
вешминтеле лор пре кале, іаръ алціи фржнꙟ стж
пъри ден копачи, ши аще рнꙟ пре кале. Іаръ ѳ
гло

Biblia 1688, p. 765, col. 2

batjocurească şi să-l bată şi să-l răstignească, şi a treia zi va învia".

20. Atunci să apropie de el muma feciorilor lui Zevedéiu cu feciorii săi, închinîndu-se şi cerşind oarece de la el.

21. Iară el zise ei: „Ce vei?". Zise lui: „Zi ca să şază aceşti doi feciori ai miei unul de-a direapta ta şi altul de-a stînga întru Împărăţiia ta".

22. Şi răspunzînd, Iisus zise: „Nu ştiţi ce cêreţi. Puteţi bea păharul carele eu voiu să beau şi cu botezul carele eu mă botezu să vă botezaţi?". Ziseră lui: „Putem".

23. Şi zise lor: „Păharul mieu veţi bea şi cu botezul carele eu mă botezu vă veţi boteza, iară a şădea de-a direapta mea şi de-a stînga mea nu iaste mie a da, ce celora ce s-au gătit de la Tatăl mieu".

24. Şi auzind acêstea, cei zêce să măniară pre cei doi fraţi.

25. Iară Iisus, chemînd pre ei, zise: „Ştiţi că domnii păgînilor domnesc pre ei şi cei mari stăpînescu pre ei.

26. Iară între voi nu va fi aşa, ce, carele va vrea întru voi să fie mai mare, să fie voao slugă

27. Şi cine va vrea întru voi a fi întîiu, să fie voao slugă;

28. Precum şi Fiiul Omenesc n-au venit să-i slujească lui, ce să slujască el şi să dea sufletul lui răscumpărare pentru mulţi".

29. Şi, ieşind ei den Erihón, mêrse după el mulţime multă.

30. Şi iată, doi orbi şăzînd lîngă cale, auzind că Iisus trêce, strigară, zicînd: „Doamne, Fiiul lui David, miluiêşte pre noi, Doamne, Fiiul lui Davíd!".

31. Şi mulţimea certa pre ei să tacă, iare ei mai vîrtos striga zicînd: „Doamne, Fiiul lui Davíd miluiêşte-ne!".

32. Şi stătu Iisus, chemă pre ei şi zise: „Ce veţi să fac voao?".

33. Ziseră lui: „Doamne, ca să să deşchiză ochii noştri". Şi milostivindu-se Iisus, atinse ochii lor şi numaidecît văzură ochii lor şi mêrseră după el.

Cap 21

1. Şi cînd să apropiară cătră Ierusalim şi veniră în Visfághi, cătră Muntele Maslinilor, atunci Iisus trimise doi ucenici,

2. Zicînd lor: „Duceţi-vă la satul carele iaste înaintea voastră şi numaicît veţi afla o asină legată şi mînzul cu ea; dezlegîndu-o, aduceţi mie.

3. Şi de are zice voao cineva ceva, veţi zice că Domnului acêstea trebuiesc, şi numaidecît le va trimite pre iale".

4. Acêstea tot fu ca să să împle ce iaste zis pre prorocul zicînd:

5. „Ziceţi fêtei Sionului: «Iată, împăratul tău vine ţie blînd şi şăzînd pre asin şi mînzul fiiul celui de supt jug»".

6. Şi mergînd ucenicii şi făcînd precum le porunci lor Iisus:

7. Adusără asina şi mînzul, şi puseră deasupra lor.

8. Iară mai multa gloată au aşternut veşmintele lor pre cale, iară alţii frîngea stîlpări den copaci şi aşternea pre cale.

9. Iară //

Versiunea modernă

bată joc de el şi să fie biciuit şi răstignit, dar a treia zi va învia".

20. Atunci a venit la el mama fiilor lui Zebedeu cu fiii ei şi i s-a închinat ca să ceară ceva de la el.

21. Iar el i-a spus: „Ce vrei?". Ea a zis: „Zi ca aceşti doi fii ai mei să şadă unul de-a dreapta şi unul de-a stînga ta în Împărăţia ta".

22. Şi răspunzînd, Iisus i-a zis: „Nu ştiţi ce cereţi. Puteţi bea paharul pe care-l voi bea eu şi să vă botezaţi cu botezul cu care mă botez Eu?". Ei i-au spus: „Putem".

23. El le-a zis: „Paharul meu îl veţi bea şi cu botezul cu care mă botez eu vă veţi boteza, dar a şedea de-a dreapta şi de-a stînga mea nu am eu a da, ci este pentru cei cărora le-a fost pregătit de Tatăl meu".

24. Auzind ceilalţi zece, s-au mîniat pe cei doi fraţi.

25. Iar Iisus, chemîndu-i, le-a zis: „Ştiţi că stăpînii păgînilor domnesc peste ei şi cei mari stăpînesc asupra lor.

26. Dar între voi să nu fie aşa, ci acela care vrea să fie mai mare între voi, să fie slujitorul vostru

27. Şi acela dintre voi care vrea să fie cel mai mare, să fie slujitorul vostru;

28. După cum şi Fiul Omului n-a venit ca să fie slujit, ci să slujească şi să-şi dea viaţa ca răscumpărare pentru mulţi".

29. Şi, plecînd ei din Ierihon, o mulţime numeroasă venea în urma lor.

30. Şi iată, doi orbi care şedeau lîngă cale, auzind că trece Iisus, au strigat, zicînd: „Doamne, Fiul lui David, miluieşte-ne pe noi, Fiul lui David!".

31. Şi mulţimea îi certa ca să tacă, dar ei mai tare au strigat zicînd: „Doamne, Fiul lui David, miluieşte-ne!".

32. Şi, oprindu-se, Iisus i-a chemat şi le-a spus: „Ce vreţi să fac pentru voi?".

33. I-au zis: „Doamne, să ni se deschidă ochii!". Şi cuprins de milă, Iisus le-a atins ochii şi îndată au văzut şi l-au urmat.

Capitolul al 21-lea

1. Şi cînd s-au apropiat de Ierusalim şi au ajuns la Betfaghe, spre Muntele Măslinilor, atunci Iisus a trimis doi ucenici,

2. Spunîndu-le: „Duceţi-vă în satul care este înaintea voastră şi îndată veţi găsi o asină legată şi un mînz cu ea; dezlegaţi-i şi aduceţi-i la mine.

3. Şi dacă vă va spune cineva ceva, ziceţi-i că Domnul are nevoie de ei, dar numaidecît îi va trimite înapoi".

4. Aceasta s-a făcut ca să se împlinească ceea ce s-a spus prin profetul care zice:

5. „Ziceţi fiicei Sionului: Iată Regele tău vine la tine blînd şi călare pe asină şi pe mînz, fiul celei de sub jug".

6. Ucenicii au plecat şi au făcut după cum le poruncise Iisus:

7. Au adus asina şi mînzul, şi au pus pe ei [veşmintele].

8. Cei mai mulţi din mulţime şi-au aşternut veşmintele pe drum, iar alţii tăiau ramuri din copaci şi le aşterneau pe cale.

9. Iar

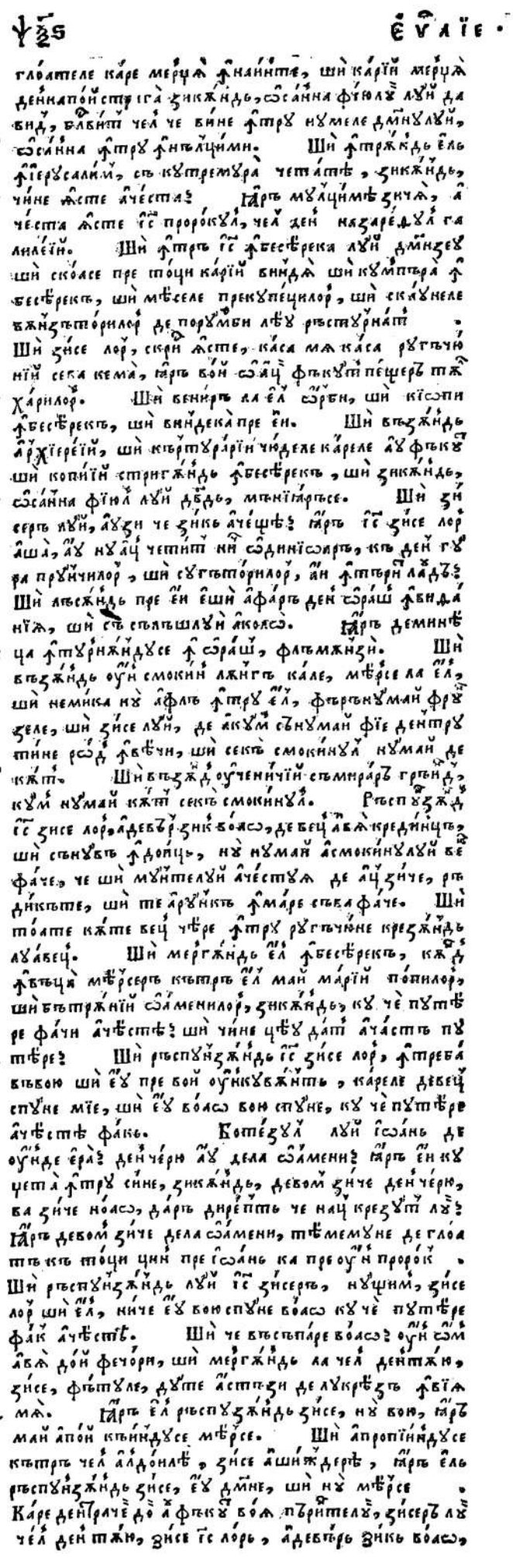

Biblia 1688, p. 766, col. 1

gloatele care mergea înainte şi carii mergea denapoi striga zicînd: „Osána Fiiului lui David! Blagoslovit cel ce vine întru numele Domnului! Osánna întru înălţimi!”.

10. Şi întrînd el în Ierusalím, să cutremura cetatea, zicînd: „Cine iaste acesta?”.

11. Iară mulţimea zicea: „Acesta iaste Iisus, prorocul cel den Nazaréthul Galiléii”.

12. Şi întră Iisus în besêreca lui Dumnezeu şi scoase pre toţi carii vindea şi cumpăra în besêrecă şi mêsele precupeţilor şi scaunele vînzătorilor de porumbi le-au răsturnat.

13. Şi zise lor: „Scris iaste: «Casa mea casa rugăciunii se va chema»; iară voi o aţi făcut peşteră tîlharilor!”.

14. Şi veniră la el orbi şi şchiopi[28], în besêrecă, şi vindeca pre ei.

15. Şi văzînd arhiereii şi cărturarii ciúdele carele au făcut şi copiii strigînd în besêrecă şi zicînd: „Osánna, Fiiul lui David!”, mîniiară-se

16. Şi ziseră lui: „Auzi ce zic aceştia?”. Iară Iisus zise lor: „Aşa. Au nu aţi cetit niciodinioară că: «Den gura pruncilor şi sugătorilor ai întărit laudă»?”.

17. Şi, lăsînd pre ei, ieşi afară den oraş în Vithániia şi să sălăşlui acoló.

18. Iară demineaţa, înturnîndu-se în oraş, flămînzi;

19. Şi, văzînd un smochin lînga cale, mêrse la el, şi nemica nu află întru el, fără numai frunzele, şi zise lui: „De acum să nu mai fie dentru tine rod în vêci!”. Şi secă smochinul numaidecît.

20. Şi văzînd, ucenicii să mirară grăind: „Cum numaicît secă smochinul?”.

21. Răspunzînd, Iisus zise lor: „Adevăr zic voao: de veţi avea credinţă şi să nu vă îndoiţi, nu numai a smochinului veţi face, ce şi muntelui acestuia de aţi zice: «Rădică-te şi te aruncă în mare!», să va face.

22. Şi toate cîte veţi cêre întru rugăciune crezînd, lua-veţi”.

23. Şi mergînd el în besêrecă, cînd învăţa mêrseră cătră el mai marii popilor şi bătrînii oamenilor, zicînd: „Cu ce putêre faci acêstea? Şi cine ţi-au dat această putêre?”.

24. Şi răspunzînd, Iisus zise lor: „Întreba-vă-voiu şi eu pre voi un cuvînt, carele de veţi spune mie, şi eu voao voiu spune cu ce putêre acêstea fac:

25. Botezul lui Ioán de unde era? Den ceriu au de la oameni?”. Iară ei cugeta întru sine, zicînd: „De vom zice: «Den ceriu», va zice noao: «Dară direpт ce n-aţi crezut lui?».

26. Iară de vom zice: «De la oameni», têmemu-ne de gloată, că toţi ţin pre Ioán ca pre un proroc”.

27. Şi răspunzînd lui Iisus, ziseră: „Nu ştim”. Zise lor şi el: „Nice eu nu voiu spune voao cu ce putêre fac acêstea.

28. Şi ce vă să pare voao? Un om avea doi feciori. Şi, mergînd la cel dentîiu, zise: «Fătule, du-te astăzi de lucrează în viia mea».

29. Iară el, răspunzînd, zise: «Nu voiu». Iară mai apoi, căindu-se, mêrse.

30. Şi apropiindu-se cătră cel al doilea, zise aşijderea. Iară el, răspunzînd, zise: «Eu, doamne!», şi nu mêrse.

31. Care dentr-acei doi au făcut voia părintelui?”. Ziseră lui: „Cel dentîiu”. Zise Iisus lor: „Adevăr zic voao /

Versiunea modernă

mulţimile care mergeau înaintea lui şi cei care îl urmau strigau: „Osana Fiului lui David! Binecuvîntat cel care vine în numele Domnului! Osana în înaltul cerului!”.

10. Şi cînd a intrat el în Ierusalim, fremăta cetatea, spunînd: „Cine este acesta?”.

11. Iar mulţimile ziceau: „Acesta este Iisus, profetul din Nazaretul Galileii”.

12. Şi Iisus a intrat în Templul lui Dumnezeu şi i-a scos pe toţi cei care vindeau şi cumpărau în Templu, a răsturnat mesele zarafilor şi scaunele vînzătorilor de porumbei.

13. Şi le-a spus: „Scris este: «Casa mea se va numi casă de rugăciune»; dar voi o faceţi peşteră de tîlhari!”.

14. Şi au venit la el, în Templu, orbi şi şchiopi şi i-a vindecat.

15. Văzînd însă arhiereii şi cărturarii minunile pe care le făcuse şi pe copiii care strigau în Templu: „Osana, Fiul lui David!”, s-au mîniat

16. Şi i-au spus: „Auzi ce zic aceştia?”. Iar Iisus le-a zis: „Da. Oare niciodată n-aţi citit: «Din gura pruncilor şi a celor ce sug ţi-ai pregătit laudă»?”.

17. Şi, lăsîndu-i, a ieşit din cetate către Betania şi a înnoptat acolo.

18. Iar dimineaţa, întorcîndu-se în oraş, a flămînzit;

19. Şi, văzînd un smochin lîngă cale, s-a dus la el, dar n-a găsit nimic în el, decît frunze, şi i-a spus: „De acum să nu mai dea rod din tine în veci!”. Şi s-a uscat smochinul îndată.

20. Şi văzînd aceasta, ucenicii s-au mirat şi au spus: „Cum s-a uscat smochinul pe dată?”.

21. Răspunzînd, Iisus le-a zis: „Adevăr vă spun: dacă aţi avea credinţă şi nu v-aţi îndoi, aţi putea face nu numai ce sa făcut cu smochinul, ci chiar de aţi spune muntelui acestuia: «Ridică-te şi aruncă-te în mare!» se va face.

22. Şi toate cîte veţi cere în rugăciune avînd credinţă, veţi primi”.

23. Şi după ce a intrat în templu, au venit la el, pe cînd învăţa, mai marii preoţilor şi bătrînii poporului, spunînd: „Cu ce putere faci acestea? Şi cine ţi-a dat această putere?”.

24. Şi răspunzînd, Iisus le-a zis: „Vă voi întreba şi eu pe voi un lucru: dacă-mi răspundeţi, vă voi spune şi eu cu ce putere fac acestea:

25. Botezul lui Ioan de unde era? Din cer sau de la oameni?”. Iar ei cugetau în sinea lor, zicînd: „Dacă spunem «Din cer», ne va spune: «Atunci de ce nu aţi crezut în el?».

26. Iar dacă vom spune: «De la oameni», ne este frică de mulţime, căci toţi îl socotesc pe Ioan profet”.

27. Şi răspunzîndu-i lui Iisus, au zis: „Nu ştim”. Le-a spus şi el: „Nici eu nu vă spun cu ce putere fac acestea.

28. Ce vi se pare? Un om avea doi fii. Şi, mergînd la cel dintîi, i-a spus: «Fiule, du-te azi şi lucrează în via mea».

29. Iar el, răspunzînd, a zis: «Nu vreau». Dar la urmă i-a părut rău şi s-a dus.

30. Şi a mers şi la cel de-al doilea şi i-a spus la fel. Iar el, răspunzînd, i-a zis: «Mă duc, doamne!», şi nu s-a dus.

31. Care dintre cei doi a făcut voia tatălui?”. I-au spus: „Cel dintîi”. Iisus le-a zis: „Adevăr vă spun

ЕѴЛЇЕ.

кь вамешїи ши курвеле ꙟтрек пре вои ꙟтру ꙟ
пърѣцїа луи дмнезъу. Кь вени їwань ла лв
вои ꙟтру калѣ дирептъцїеи, ши нацъ крезут
луи, ꙗръ вамешїи ши курвеле крезуръ луи, ꙗръ
вои възжнд, нукацъ покъитъ дупъ ачѣꙗ съ
крѣдецъ луи. Аскултацъ алтъ пилдъ, ера лг
унь wмь късъторю, каре съди вїе, ши ку гардь
ꙟгръди пре ꙗ, ши съпъ ꙟ ꙗ тѣскь, ши зид
турнь, ши wдѣде пре ꙗ лукрътoрилор, ши съ
дусе департе. Ꙗръ кжнд съ апропїе врѣ лд
мѣ родулуи, тримисе слугиле сале кътръ лукръ
тори, съи ꙗ родул ей. Ши вїерїи принзжнд ле
слугиле луи, пре унул бътуръ, ꙗръ пре алтул
wморжръ, пре алтул ку пїетри ꙟл учисеръ.
Ши ꙗръ тримисе ши пре алте слуги маи мул лѕ
те, декжт ꙟтжю, ши фъкуръ лорь ашиж
дерѣ. Маи апои тримисе кътръ ей пре фї лз
юль съу, зикжнд, рушинасе-вор де фїюл мїеу.
Ꙗръ вїерїи възжнд пре фїюль, зисеръ ꙟтру ли
ейшь, ачеста ꙗсте мощѣнул, веници съл wмо
ржм пре ель, ши съ цинем мощенирѣ луи.
Ши принзжндул пре ель, сколасеръл афаръ ден лѳ
вїе, ши л wморжръ. Даръ кжнд ва вени м
домнул вїеи, че ва фаче вїерилорь ачелора.
Зисеръ луи, пре ръи ръу ива пїерде, ши вїꙗ о ма
ва да алторь вїери, карїи вор да луи родул ла
врѣмѣ луи. Зисе їс лор, нацъ читит ничи мв
одатъ ꙟтру скриптури, пїатра каре ну wбъ
гаръ ꙟ самъ зидиторїи, ачаста съ фъку ꙟ ка
пул унгюлуи, дела дмнул сау фъкут ачаста,
ши ꙗсте минунатъ ꙟтру wкїи ноштри.
Дирептъ ачаста зик воаw, къ съ ва луа дела мг
вои ꙟпърѣцїа луи дмнезъу, ши съ ва да пж
гжнилорь, карїи ворь фаче родул ей.
Ши чел че ва кѣдѣ спре пїатра ачаста, здро мд
бисъва, ꙗръ пре кареле ва кѣдѣ, бжнтура ва пре
ель. Ши аузжнд маи марїи попилорь, ши ме
фарисеїи пилделе луи, причепуръ къ де ей гръ
ꙗще. Ши кътжнд пре ель съл принзъ, мѕ
съ темуръ де глоате, кьчи ка унь пррокь ци
нѣ пре ель.

КАП. КВ.

Ши ръспунзжнд їс, ꙗръ зисе лорь ꙟпил а
де, зикжнд. Асъмънатусау ꙟ в
пърѣцїа чериурилорь унуи wмь ꙟпъра,
кареле фъку нунтъ фїюлуи съу.
Ши мжнъ слугиле сале съ кїꙗме пре че г
кемаци ла нунтъ, ши ну вруръ съ вїе.
Ꙗръ тримисе пре алте слуги, зикжнд зичецй д
кемацилорь, ꙗтъ пржнзул мїеу гътитам,
жунчїи мїеи, ши челе хръните сжнть жунгї
ꙗте, ши тоате-с гата венйци ла нунтъ.
Ꙗръ ей ленебинд, мѣрсеръ, унул ла царинъ, е
ꙗръ алтул ла негуцъторїꙗ луи. Ꙗръ ал ѕ
цїи принзжнд пре слугиле луи, батжокурйръ
шїи wморжръ. Ꙗръ ꙟпъратул аузинд съ з
мънїе, ши тримицжнд оасте луи, пїерду
пре ачеи учигаши, ши орашул лор арсе.
Атунчи зисе слугилорь луи, нунта гата ꙗсте, и
ꙗръ

Biblia 1688, p. 766, col. 2

că vameşii şi curvele întrec pre voi întru Împărăţiia lui Dumnezău.

32. Că veni Ioán la voi întru calea direptăţiei şi n-aţi crezut lui. Iară vameşii şi curvele crezură lui; iară voi, văzînd, nu v-aţi pocăit după acêea, să crêdeţi lui.

33. Ascultaţi altă pildă: Era un om căsătóriu, care sădi vie şi cu gard îngrădi pre ea şi săpă în ea teasc şi zidi turn; şi o dêde pre ea lucrătorilor şi să duse departe.

34. Iară cînd să apropie vrêmea rodului, trimise slugile sale cătră lucrători să-i ia rodul ei.

35. Şi viêrii, prinzînd slugile lui, pre unul bătură, iară pre altul omorîră, pre altul cu pietri îl uciseră.

36. Şi iară trimise şi pre alte slugi, mai multe decît întîiu, şi făcură lor aşijderea.

37. Mai apoi trimise cătră ei pre fiiul său, zicînd: «Ruşina-se-vor de fiiul mieu».

38. Iară viêrii, văzînd pre fiiul, ziseră întru eişi: «Acesta iaste moşteanul: veniţi să-l omorîm pre el şi să ţinem moştenirea lui!».

39. Şi prinzîndu-l pre el, scoaseră-l afară den vie şi-l omorîră.

40. Dară, cînd va veni domnul viei, ce va face viêrilor acelora?".

41. Ziseră lui: „Pre răi, rău-i va piêrde şi viia o va da altor viêri, carii vor da lui rodul la vrêmea lui".

42. Zise Iisus lor: „N-aţi citit niciodată întru Scripturi: «Piatra carea nu o băgară în samă ziditorii, aceasta să făcu în capul unghiului. De la Domnul s-au făcut aceasta şi iaste minunată întru ochii noştri»?

43. Direpţ aceasta zic voao că să va lua de la voi Împărăţiia lui Dumnezău şi să va da păgînilor, carii vor face rodul ei.

44. Şi cel ce va cădea spre piatra aceasta, zdrobi-să-va; iară pre carele va cădea, vîntura-va pre el".

45. Şi auzînd mai marii popilor şi fariseii pildele lui, pricepură că de ei grăiêşte.

46. Şi căutînd pre el să-l prinză, să temură de gloate, căci ca un proroc ţinea pre el.

Cap 22

1. Şi răspunzînd Iisus, iară zise lor în pilde, zicînd:

2. „Asămănatu-s-au împărăţiia ceriurilor unui om împărat, carele făcu nuntă fiiului său.

3. Şi mînă slugile sale să chême pre cei chemaţi la nuntă, şi nu vrură să vie.

4. Iară trimise pre alte slugi zicînd: «Ziceţi chemaţilor: 'Iată, prînzul mieu gătit-am, juncii miei şi cêle hrănite sînt junghiiate şi toate-s gata. Veniţi la nuntă!'».

5. Iară ei, lenevind, mêrseră: unul la ţarină, iară altul la neguţătoriia lui;

6. Iară alţii, prinzînd pre slugile lui, batjocuriră-i şi-i omorîră.

7. Iară împăratul, auzind, să mînie şi, trimiţînd oastea lui, pierdu pre acei ucigaşi şi oraşul lor arse.

8. Atunci zise slugilor lui: «Nunta gata iaste, //

Versiunea modernă

că vameşii şi desfrînatele merg înaintea voastră în Împărăţia lui Dumnezeu.

32. Căci a venit Ioan la voi pe calea dreptăţii şi nu l-aţi crezut. Dar vameşii şi desfrînatele l-au crezut; şi voi, deşi aţi văzut, nu v-aţi căit nici după aceea, ca să-l credeţi.

33. Ascultaţi altă parabolă: Era un om gospodar care a sădit o vie, a înconjurat-o cu un gard, a săpat în ea un teasc şi a zidit un turn; a dat-o unor lucrători şi a plecat departe.

34. Cînd s-a apropiat vremea roadelor, i-a trimis pe slujitorii săi la lucrători ca să-şi ridice roadele.

35. Dar viticultorii, prinzîndu-i pe slujitorii lui, pe unul l-au bătut, pe altul l-au omorît şi pe altul l-au bătut cu pietre.

36. Şi iar a trimis alţi slujitori, mai mulţi decît cei dintîi, dar şi cu ei au făcut la fel.

37. Mai apoi l-a trimis la ei pe fiul său, spunînd: «Se vor ruşina de fiul meu».

38. Însă viticultorii, văzîndu-l pe fiu, şi-au spus între ei: «Acesta este moştenitorul: haideţi să-l omorîm şi să punem mîna pe moştenirea lui!»

39. Şi, prinzîndu-l, l-au scos afară din vie şi l-au omorît.

40. Deci, cînd va veni stăpînul viei, ce va face acelor viticultori?".

41. I-au spus: „Pe cei răi cu rău îi va da pieirii, iar via o va da altor viticultori, care îi vor da rod la vremea lui".

42. Le-a zis Iisus: „N-aţi citit niciodată în Scripturi: «Piatra pe care au nesocotit-o ziditorii, aceasta a ajuns în capul unghiului. De la Domnul s-a făcut aceasta şi este minunat în ochii noştri»?

43. De aceea vă spun că se va lua de la voi Împărăţia lui Dumnezeu şi se va da păgînilor, care vor face roadele ei.

44. Şi cine va cădea pe piatra aceasta, se va sfărîma, şi cel peste care ea va cădea, va fi spulberat".

45. Şi auzind mai-marii preoţilor şi fariseii parabolele lui, au priceput că despre ei vorbeşte.

46. Dar, deşi căutau să-l prindă, s-au temut de mulţime, pentru că-l socotea profet.

Capitolul al 22-lea

1. Şi, răspunzînd Iisus, iar le-a grăit în parabole zicînd:

2. „Împărăţia cerurilor este asemenea unui om, rege, care a făcut nuntă fiului său.

3. Şi a trimis slugile sale ca să-i cheme pe cei chemaţi la nuntă, dar aceştia n-au vrut să vină.

4. Iar a trimis alte slugi zicînd: «Spuneţi celor chemaţi: 'Iată, ospăţul meu l-am pregătit, taurii şi [vitele] îngrăşate sînt înjunghiate şi toate sînt gata. Veniţi la nuntă!'».

5. Dar ei, fără să-i ia în seamă, au plecat: unul la ogorul său, iar altul la negustoria lui;

6. Iar ceilalţi, prinzîndu-le pe slugile lui, le-au batjocorît şi le-au omorît.

7. Iar regele, auzind, s-a mîniat şi, trimiţîndu-şi oastea, i-a nimicit pe ucigaşii aceia şi cetăţii lor i-a dat foc.

8. Apoi a zis slujitorilor săi: «Nunta este gata,

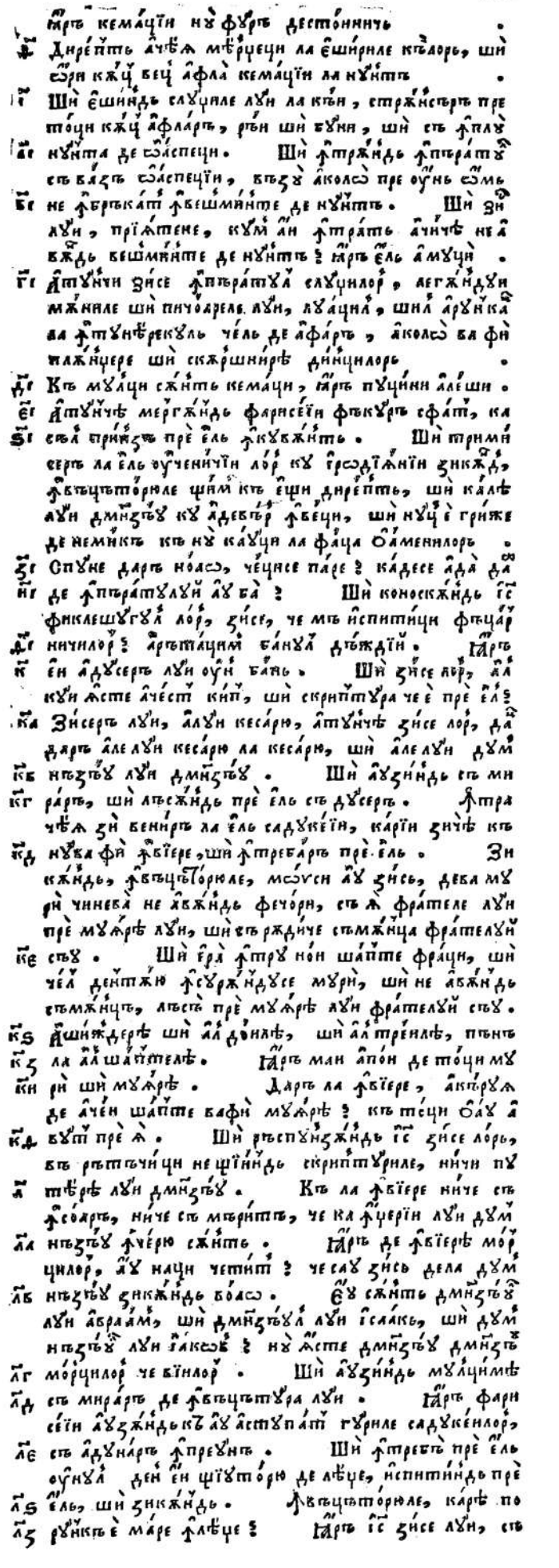

Biblia 1688, p. 767, col. 1

iară chemaţii nu fură destoinici.

9. Direpт acêea, mêrgeţi la ieşirile căilor şi, oricîţi veţi afla, chemaţi-i la nuntă».

10. Şi, ieşind slugile lui la căi, strînsără pre toţi cîţi aflară, răi şi buni, şi să împlu nunta de oaspeţi.

11. Şi, întrînd împăratul să vază oaspeţii, văzu acoló pre un om neîmbrăcat în veşminte de nuntă

12. Şi zise lui: «Priêtene, cum ai întrat acicea neavînd veşminte de nuntă?». Iară el amuţi.

13. Atunci zise împăratul slugilor: «Legîndu-i mînile şi picioarele lui, luaţi-l şi-l aruncaţi la întunêrecul cel de afară. Acoló va fi plîngere şi scrîşnirea dinţilor».

14. Că mulţi sînt chemaţi, iară puţini aleşi".

15. Atuncea, mergînd fariseii, făcură sfat ca să-l prinză pre el în cuvînt.

16. Şi trimiseră la el ucenicii lor cu irodiênii zicînd: „Învăţătoriule, ştim că eşti direpт şi calea lui Dumnezău cu adevăr înveţi şi nu-ţi e grije de nemică, că nu cauţi la faţa oamenilor.

17. Spune dară noao: Ce ţi se pare? Cade-se a da dajde împăratului au ba?".

18. Şi conoscînd Iisus ficleşugul lor, zise: „Ce mă ispitiţi, făţarnicilor? Arătaţi-mi banul dăjdii".

19. Iară ei aduseră lui un ban.

20. Şi zise lor: „Al cui iaste acest chip şi scriptura ce e pre el?".

21. Ziseră lui: „A lui Chesáriu". Atuncea zise lor: „Daţi dară ale lui Chesáriu la Chesariu şi ale lui Dumnăzău lui Dumnezău".

22. Şi auzind să mirară şi, lăsînd pre el, să duseră.

23. Într-acêea zi veniră la el saducheii, carii zicea că nu va fi înviere, şi întrebară pre el,

24. Zicînd: „Învăţătoriule, Móisi au zis: «De va muri cineva neavînd feciori, să ia fratele lui pre muiêrea lui şi să rîdice sămînţa fratelui său».

25. Şi era întru noi şapte fraţi: şi cel dentîiu, însurîndu-se, muri; şi neavînd sămînţă, lăsă pre muiêrea lui fratelui său.

26. Aşijderea şi al doilea şi al treilea, pînă la al şaptelea.

27. Iară mai apoi de toţi muri şi muiêrea.

28. Dară la înviere, a căruia de acei şapte va fi muiêrea? Că toţi o au avut pre ea".

29. Şi răspunzînd, Iisus zise lor: „Vă rătăciţi, neştiind Scripturile, nici putêrea lui Dumnezău.

30. Că la înviere nice să însoară, nice să mărită, ce ca îngerii lui Dumnăzău în ceriu sînt.

31. Iară de învierea morţilor au n-aţi cetit ce s-au zis de la Dumnăzău, zicînd voao:

32. «Eu sînt Dumnezăul lui Avraám, şi Dumnezăul lui Isaác, şi Dumnăzăul lui Iácov»? Nu iaste Dumnezău Dumnezău morţilor, ce viilor".

33. Şi auzind, mulţimea să mirară de învăţătura lui.

34. Iară fariseii, auzind că au astupat gurile saducheilor, să adunară împreună

35. Şi întrebă pre el unul den ei, ştiutoriu de Lêge, ispitind pre el şi zicînd:

36. „Învăţătoriule, carea poruncă e mare în Lêge?".

37. Iară Iisus zise lui: „Să /

Versiunea modernă

dar cei poftiţi nu erau vrednici.

9. De aceea, mergeţi la drumul mare şi, pe cîţi îi veţi găsi, chemaţi-i la nuntă».

10. Şi, ieşind slujitorii aceia pe străzi, i-au adunat pe toţi pe cîţi i-au găsit, şi răi şi buni, şi s-a umplut odaia de nuntă cu oaspeţi.

11. Şi, intrînd regele să vadă oaspeţii, a văzut acolo un om care nu era îmbrăcat în veşminte de nuntă

12. Şi i-a spus: «Prietene, cum ai intrat aici fără veşminte de nuntă?». Iar el a amuţit.

13. Atunci regele a spus slujitorilor: «Legaţi-l de mîini şi de picioare, luaţi-l şi aruncaţi-l în întunericul cel mai din afară. Acolo va fi plîngere şi scrîşnirea dinţilor».

14. Căci mulţi sînt chemaţi, dar puţini aleşi".

15. Atunci s-au dus fariseii şi au ţinut sfat cum să-l prindă cu vreo vorbă.

16. Şi au trimis la el pe ucenicii lor împreună cu irodienii zicînd: „Învăţătorule, ştim că eşti drept şi cu adevărat înveţi calea lui Dumnezeu şi nu-ţi pasă de nimeni, căci nu cauţi la faţa oamenilor.

17. Spune-ne, aşadar: Ce ţi se pare? Este îngăduit să dăm tribut lui Cezar, sau nu?".

18. Dar Iisus, cunoscînd vicleşugul lor, a spus: „De ce mă ispitiţi, făţarnicilor? Arătaţi-mi banul pentru tribut".

19. Iar ei i-au adus un ban.

20. Şi le-a zis: „Ale cui sînt chipul acesta şi inscripţia care este pe el?".

21. I-au spus: „Ale lui Cezar". Atunci le-a zis: „Daţi lui Cezar cele ce sînt ale lui Cezar şi lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu".

22. Auzind acestea s-au mirat şi, lăsîndu-l, s-au dus.

23. În ziua aceea, au venit la el saduceii, care spun că nu va fi înviere, şi l-au întrebat,

24. Zicînd: „Învăţătorule, Moise a spus: «Dacă moare cineva fără copii, fratele acestuia s-o ia de soţie pe femeia lui şi să ridice urmaşi fratelui său».

25. Erau la noi şapte fraţi: şi cel dintîi, după ce s-a însurat, a murit; şi neavînd urmaşi, a lăsat-o pe femeie fratelui său.

26. La fel şi al doilea şi al treilea, pînă la al şaptelea.

27. Iar mai apoi a murit şi femeia.

28. Atunci, la înviere, a căruia dintre cei şapte va fi femeia? Căci toţi au avut-o [de soţie]".

29. Şi răspunzînd, Iisus le-a zis: „Vă înşelaţi, neştiind Scripturile şi nici puterea lui Dumnezeu.

30. Căci la înviere nici nu se vor însura, nici nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii lui Dumnezeu în ceruri.

31. Iar despre învierea morţilor, oare n-aţi citit cele spuse nouă de Dumnezeu, care zice:

32. «Eu sînt Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacob»? Dumnezeu nu este Dumnezeul celor morţi, ci al celor vii".

33. Şi, ascultîndu-l, mulţimea s-a minunat de învăţătura lui.

34. Iar fariseii, cînd au auzit că a închis gura saduceilor, s-au adunat laolaltă

35. Şi l-a întrebat unul dintre ei, un învăţat în ale Legii, punîndu-l la încercare şi zicînd:

36. „Învăţătorule, care poruncă este mare în Lege?".

37. Iar Iisus i-a spus: „Să

дела матдеи. ѱкѕ

юбещи пре дмнѹл дмнзеѹл тъѹ, кѹ тоатъ и-
нима та, ши кѹ тот сѹфлетѹл тъѹ, ши кѹ
тот кѹџетѹл тъѹ. Ачаста е ꙟтжю ши лн
май маре порѹнкъ. Ши адоа асѣмене аче лѳ
щїѧ, съ юбещи пре апроапеле тъѹ, ка ши пре ти-
не. ꙟтрѹ ачесте доао порѹнчи, тоатъ м
лѣџе ши пророчїи спжнзѹръ. Ши фїинд а- ма
дѹнаци фарисеїи, ꙟтребъ пре ей Іс. Зи мв
кжнд, че вѣжце паре воао де Хс? алкѹи фїю е-
сте? зисеръ лѹи, алѹи Дѣдь. Зисе лоръ, мг
даръ кѹм Дѣдь кѹ дѹхѹль кїамъ пре ель дом-
нѹл, зикжнд аша. Зисе дмнѹл дмнѹлѹй мд
мїеѹ, шъзи де дирѣпта мѣ, пънъ вою пѹне
връжмашїи тъи, скаѹн пичоарелор тале.
Даръ Дѣка кїамъ Дѣдь пре ель дмнѹ кѹм е- ме
сте ал лѹи фїю? Ши нимени нѹ пѹтѹ съ мѕ
ръспѹнзъ лѹи кѹвжнтъ, ничи кѹтезъ чинева
де ꙟтрачѣѧ зи съ май ꙟтрѣбе пре ель.

КАП. КГ.

Атѹнчѣ Іс гръи глоателоръ ши оѹ- а
ченичилоръ съи зикжнд.
Ꙟскаѹнѹл лѹи Моиси аѹшъзѹтъ кър- в
тѹрарїи, ши фарисеїи. Дечи тоате г
кжте воръ зиче воао съ цинеци, цинец
ши фачеци, ꙗръ дѹпъ фаптеле лоръ нѹ фаче-
реци, къ ей зикъ ши нѹ факъ. Къ лѣгъ сар- д
чине грѣле, ши кѹневое але пѹрта, ши лепѹнь
престе оѹмерийле оаменилоръ, ꙗръ ей ничи кѹ дѣ-
џетѹль лоръ нѹворъ съле клътѣскъ пре еле.
Ши тоате фаптеле лор ле фак пентрѹ съсъ а- е
рате оаменилоръ, къш лъргескѹ адвареле лор,
шиш мъреско поалеле вешминтелоръ лор.
Ши юбескѹ шедѣрѣ май сѹсъ ла оспѣце, ши ꙟ- ѕ
скаѹнеле чеале де фрѹнте ꙟ адѹнъри.
Ши ꙟкинъчѹриле прей тжргѹри, ши съсъ кїа- з
ме де оамени, ꙟвъцъторюле ꙟвъцъторюле.
Ꙗръ вой нѹвъ кемареци ꙟвъцътори, къ оѹнѹл и
есте ꙟвъцъторюль востръ Хс, ꙗръ вой тоци
фраци сжнтеци. Ши пъринте нѹвъ кема- ѳ
реци воао пре пъмжнтъ, къ оѹнѹль есте пъри-
теле востръ кареле есте ꙟчерюри. Ничи въ і
кемареци ꙟвъцътори, къ оѹнѹль есте ꙟвъцъ-
торюль востръ Хс. Ꙗръ кареле е май маре аі
ꙟтрѹ вой, фива воао слѹгъ. Къ чине съва ві
ꙟнълца пре сине смерисъва, ши чине съва смери
пре сине ꙟнълцасъва. Вай девой кърттѹ- гі
рари ши фарисеи фъцарничи, къ мжнкаци касе-
ле въдѹвелоръ, ши кѹ винъ лѹнгъ рѹгѹндѹвъ
дирепъ ачаста, веци лѹа май мѹлтъ жѹдека-
тъ. Вай де вой кърттѹрари ши фарисеи фъ- ді
царничи, къ ꙟкидеци ꙟпъръцїѧ черюрилоръ ꙟна-
инте оаменилоръ, къ вой нѹ ꙟтраци, ничи пре
чеѧ че ꙟтръ ꙟи лъсаци съ ꙟтре. Вай де вой еі
кърттѹрари ши фарисеи фъцарничи, къ ꙟкѹнцю-
раци маре ши оѹскатѹл съ фачеци оѹнь немѣрник
ши кжнд съ фаче, фачеци пре ель фїюл геенней,
май кѹ де доао ори дѣкжтъ вой. Вай воао ѕі
повъцѹитори орби, карїи зичеци чине съва жѹ-
ра пре бесѣрикъ немикъ есте, ꙗръ чине съва
жѹ

Biblia 1688, p. 767, col. 2

iubeşti pre Domnul Dumnezăul tău cu toată inima ta şi cu tot sufletul tău şi cu tot cugetul tău.

38. Aceasta e întîiu şi mai mare poruncă.

39. Şi a doa, asêmene aceştiia: Să iubeşti pre aproapele tău ca şi pre tine.

40. Întru acêste doao porunci toată Lêgea şi Prorocii spînzură".

41. Şi fiind adunaţi fariseii, întrebă pre ei Iisus:

42. Zicînd: „Ce vă se pare voao de Hristos? Al cui fiiu iaste?". Ziseră lui: „A lui David".

43. Zise lor: „Dară cum David, cu Duhul, chiamă pre el Domnul, zicînd aşa:

44. «Zise Domnul Domnului mieu: 'Şăzi de-a direapta mea pînă voiu pune vrăjmaşii tăi scaun picioarelor tale'»?

45. Dară deaca chiamă David pre el Domnu, cum iaste al lui fiiu?".

46. Şi nimeni nu putu să-i răspunză lui cuvînt, nici cuteză cineva dentr-acêea zi să mai întrêbe pre el.

Cap 23

1. Atuncea Iisus grăi gloatelor şi ucenicilor săi zicînd:

2. „În scaunul lui Móisi au şăzut cărturarii şi farisíii;

3. Deci toate cîte vor zice voao să ţineţi, ţineţi şi faceţi; iară după faptele lor nu facereţi, că ei zic şi nu fac.

4. Că leagă sarcine greale şi cu nevoie a le purta şi le pun preste umerile oamenilor, iară ei nici cu dêgetul lor nu vor să le clătească pre iale.

5. Şi toate faptele lor le fac pentru să să arate oamenilor; că-şi lărgescu advárele lor şi-şi mărescu poalele veşmintelor lor.

6. Şi iubescu şedêrea mai sus la ospêţe şi în scaunile cêle de frunte în adunări

7. Şi închinăturile pren tîrguri şi să să chême de oameni «învăţătoriule, învăţătoriule».

8. Iară voi nu vă chemareţi învăţători, ce unul iaste Învăţătoriul vostru, Hristos, iară voi toţi fraţi sînteţi.

9. Şi părinte nu vă chemareţi voao pre pămînt, că unul iaste Părintele vostru, carele iaste în ceriuri.

10. Nici vă chemareţi învăţători, că unul iaste Învăţătoriul vostru: Hristos.

11. Iară carele e mai mare întru voi fi-va voao slugă,

12. Că cine să va înălţa pre sine smeri-să-va, şi cine să va smeri pre sine înălţa-să-va.

13. Ce vai de voi, cărturari şi farisei făţarnici, că mîncaţi casele văduvelor şi cu vină lungă rugîndu-vă[29]; direpţ aceasta, veţi lua mai multă judecată!

14. Vai de voi, cărturari şi farisei făţarnici! Că închideţi Împărăţiia ceriurilor înaintea oamenilor: că voi nu întraţi, nici pre ceia ce întră îi lăsaţi să între.

15. Vai de voi, cărturari şi farisei făţarnici! Că încungiuraţi marea şi uscatul să faceţi un nemêrnic şi, cînd să face, faceţi pre el fiiul Gheénei mai cu de doao ori decît voi.

16. Vai voao, povăţuitori orbi, carii ziceţi: «Cine să va jura pre besêrică, nemică iaste; iară cine să va //

Versiunea modernă

iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta şi din tot sufletul tău şi din tot cugetul tău.

38. Aceasta este cea dintîi şi cea mai mare poruncă.

39. Iar a doua, asemenea acesteia: Să-l iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi.

40. De aceste două porunci atîrnă toată Legea şi Profeţii".

41. Iar cînd s-au adunat fariseii, Iisus i-a întrebat:

42. „Ce vi se pare despre Hristos? Al cui fiu este?". Ei au spus: „Al lui David".

43. El le-a zis: „Atunci cum de-l numeşte David Domn, în Duh, atunci cînd zice:

44. «Zis-a Domnul Domnului meu: 'Şezi de-a dreapta mea pînă ce voi pune pe vrăjmaşii tăi scaun sub picioarele tale'»?

45. Aşadar, dacă David îl numeşte Domn, cum este fiul lui?".

46. Şi nimeni nu putea să-i răspundă nici un cuvînt şi nici n-a mai îndrăznit cineva, din ziua aceea, să-l mai întrebe ceva.

Capitolul al 23-lea

1. Atunci Iisus a vorbit mulţimilor şi ucenicilor săi spunînd:

2. „Pe scaunul lui Moise s-au aşezat cărturarii şi fariseii;

3. Aşadar, toate cîte vă vor zice să le ţineţi, ţineţi-le şi faceţi-le; dar după faptele lor să nu faceţi, căci ei zic şi nu fac.

4. Căci ei leagă sarcini grele şi cu anevoie de purtat şi le pun pe umerii oamenilor, dar ei înşişi nici cu un deget nu vor să le mişte.

5. Şi toate faptele lor le fac ca să se arate oamenilor; căci îşi fac filacterii late şi poale mari la veşminte,

6. Şi le plac locurile de cinste la ospeţe şi scaunele de frunte în adunări

7. Şi să se plece lumea în faţa lor în tîrguri şi să fie numiţi de oameni «învăţătorule, învăţătorule».

8. Dar voi să nu vă numiţi «învăţători», căci unul este Învăţătorul vostru, Hristos, iar voi toţi sînteţi fraţi.

9. Nici părinte să nu numiţi pe nimeni pe pămînt, căci unul este Părintele vostru, care este în ceruri.

10. Nici învăţători să nu vă numiţi, căci unul este Învăţătorul vostru: Hristos.

11. Cel mai mare dintre voi să fie slujitorul vostru,

12. Căci oricine se va înălţa va fi smerit şi oricine se va smeri va fi înălţat.

13. Vai vouă, cărturarilor şi fariseilor făţarnici, care mistuiţi avutul văduvelor, avînd mari pretenţii că vă rugaţi; de aceea veţi primi mai multă osîndă!

14. Vai, însă, vouă, cărturari şi farisei făţarnici! Căci închideţi Împărăţia cerurilor dinaintea oamenilor: voi nu intraţi şi nici pe cei ce intră nu-i lăsaţi să intre.

15. Vai vouă, cărturari şi farisei făţarnici! Căci cutreieraţi marea şi uscatul ca să faceţi un prozelit şi, cînd se face, îl faceţi fiu al Gheenei de două ori mai mult decît voi.

16. Vai vouă, povăţuitori orbi, care ziceţi: «Cine se va jura pe Templu, nu-i nimic; dar cine se va

жꙋра пре аꙋрꙋл бесѣрчїи, даторю є
зі Небꙋни шї ѡрби, каре є маи маре, аꙋрꙋл, аꙋ
ні бесѣрека, каре сфнцѣще пре аꙋрꙋл. Шї чи
не съва жꙋра пре ѡлтарю, немикъ нꙋ ѥсте, ꙗръ
чине съва жꙋра пре дарꙋл кареле є деасꙋпра лꙋи,
ѳі виновать ѥсте. Небꙋни шї ѡрби, даръ ка
ре є маи маре, дарꙋл аꙋ ѡлтарюл кареле сфнцѣ
к ще дарꙋл? Дечи чела чесъ жꙋръ пре ѡл
тарю, жꙋръсъ пре ел, шї пре тоате чѣлѣ че
ка сѫнть деасꙋпра лꙋи. Шї чела чесъ жꙋръ пре
бесѣрекъ, жꙋръсъ пре ѫ, шї пре чела че лъкꙋѫ
кв ще ѫтрꙋѫ. Шї чела чесъ жꙋръ пре чєрю,
жꙋръсъ спре скаꙋнꙋл лꙋи дмнзъꙋ, шї пре че
кг ла че шаде деасꙋпра лꙋи. Ваи воаѡ кърътꙋ
рари шї фарисеи фъцарничи, къ зечюнци изма
шї мъраръюл, шї кименꙋл, шї аци лъсать
чѣле маи грѣле але лецїи, жꙋдекати, шї мило
стенїѫ шї крединца, ачѣсте съкъдѣ съле фа
кд чеци, шї ачѣлѣ съни лъса. Повъцꙋиторї ѡрби
чеѫ че стрекꙋраци цѫнцарюл, шї къмила ѫгици.
ке Ваи воаѡ кърътꙋрари шї фарисеи фъцарничи,
къ кꙋръцици чѣ денафаръ а пъхарꙋлꙋи шї а бли
дꙋлꙋи, ꙗръ деи лъꙋнтрꙋ плине сѫнть де хръ
кѕ питꙋри, шї де не дирепътаци. Фарисее ѡрбе,
кꙋръцѣще ѫтъи ѫлъꙋнтрꙋл пъхарꙋлꙋи, шї
блидꙋлꙋи, ка съфїе шї чѣ денафаръ алѡръ кꙋра
кз тъ. Ваи воаѡ кърътꙋрари шї фарисеи фъ
царничи, къчи асъмънаци мормѫнтꙋрилоръ че
лоръ спеите, кареле съ арать денафаръ фрꙋмоасе,
ꙗръ деи лъꙋнтрꙋ плине сѫнть де ѡаселе мор
ки цилоръ, шї де тоать некꙋръцїѫ. Ѫша шї
вои денафаръ въ арътаци ѡаменилоръ дирепци, ꙗ
ръ дела ꙋнтрꙋ плини сѫнтеци де фъцърїѫ нелецюирїи.
кѳ Ваи воаѡ кърътꙋрари шї фарисеи фъцарничи,
къ зидици, морминтеле пророчилоръ, шї ѫподоби
л морминтеле дирепцилоръ. Шї зичеци де ам
фи фость ѫзилеле пъринцилоръ нощри, нꙋ ам фи
фость лоръ соци, ѫсѫнџеле пророчилоръ.
ла Кѫть ѫшивъ мъртꙋрисици пре вои, къ сѫнтеци
лв фїи челора че аꙋ ѡморѫть пре пророчи. Шї во
лг ѫплеци мъсꙋра пъринцилоръ вощри. Шерпи пꙋ
де нъпѫрчи, кꙋм веци скъпа де жꙋдекаца геенеи?
лд Дирепть ачаста ꙗть єꙋ тримиць кътръ вои про
рочи, шї ѫцелепци, шї кърътꙋрари, шї дентрѫ
шїи ѡморѫвеци, шї ръстигнивеци, шї дентрѫн
шїи веци бате ѫсъборъле воастре, шї гонїивеци
ле дей ѡраш ѫ ѡраш. Ка съвїе спре вои тоть
сѫнџеле дирепть, кареле саꙋ върсать пре пъмѫнть,
дела сѫнџеле лꙋи авел дирептꙋлꙋ, пънъ ла сѫн
џеле захарїеи фїюл варахїеи, пре кареле аци ѡмо
лѕ рѫть ѫтре бесѣрекъ шї ѫтре ѡлтарю. Адевъръ
гръескъ воаѡ, вениворъ тоате ачѣсте спре нѣ
лз мꙋл ачеста. Їерꙋсалиме Їерꙋсалиме, каре
ле ѡморѫши пророчїи, шї кꙋ пїетри оучисеши пре
чеи тримеши кътръ тине, де кѫте ѡри врꙋю съ
адꙋн фечорїи тъи, ѫчекип адꙋнъ гъина пꙋїи
ли еи сꙋпть арепи шї нац врꙋть. Ꙗть съла во
лѳ каса воастръ пꙋстїе. Къ зик воаѡ, нꙋмъ
веци веда де акꙋм, пънъ кѫндь веци зиче благ вн

Biblia 1688, p. 768, col. 1

jura pre aurul besêricii, datoriu e».

17. Nebuni şi orbi! Care e mai mare: aurul au besêreca, carea sfinţêşte pre aurul?

18. Şi: «Cine să va jura pre oltariu, nemică iaste; iară cine să va jura pre darul carele e deasupra lui vinovat iaste».

19. Nebuni şi orbi! Dară care e mai mare, darul au oltariul, carele sfinţêşte darul?

20. Deci cela ce să jură pre oltariu, jură-să pre el şi pre toate cêlea ce sînt deasupra lui;

21. Şi cela ce să jură pre besêrecă, jură-să pre ea şi pre cela ce lăcuiêşte întru ea;

22. Şi cela ce să jură pre ceriu, jură-să spre scaunul lui Dumnezău şi pre cela ce şade deasupra lui.

23. Vai voao, cărturari şi farisei făţarnici! Că zeciuiţi ízma şi mărariul şi chímenul, şi aţi lăsat cêle mai grêle ale Legii: judecata şi milosteniia şi credinţa; acêstea să cădea să le faceţi şi acêlea să nu lăsaţi.

24. Povăţuitori orbi, ceia ce strecuraţi ţînţariul şi cămila înghiţiţi!

25. Vai voao, cărtuari şi farisei făţarnici! Că curăţiţi cea den afară a păharului şi a blidului, dară denlăuntru pline sînt de hrăpituri şi de nedireptăţi!

26. Farisee oarbe! Curăţêşte întîi înlăuntrul păharului şi blidului, ca să fie şi cea den afară a lor curată.

27. Vai voao, cărturari şi farisei făţarnici! Că vă asămănaţi mormînturilor celor spoite, carele să arată denafară frumoase, iară denlăuntru pline sînt de oasele morţilor şi de toată necurăţiia.

28. Aşa şi voi, den afară vă arătaţi oamenilor direpţi, iară denlăuntru plini sînteţi de făţăriia nelegiuirii!

29. Vai voao, cărturari şi farisei făţarnici! Că zidiţi mormintele prorocilor şi împodobiţi mormintele direpţilor

30. Şi ziceţi: «De am fi fost în zilele părinţilor noştri[30], nu am fi fost lor soţi în sîngele prorocilor».

31. Cît înşivă mărturisiţi pre voi că sînteţi fii celora ce au omorît pre proroci.

32. Şi voi împleţi măsura părinţilor voştri.

33. Şerpi, pui de năpîrci, cum veţi scăpa de judecata gheenei?

34. Direpţ aceasta, iată eu trimiţ cătră voi proroci, şi înţelepţi, şi cărturari; şi dentr-înşii omorî-veţi şi răstigni-veţi şi dentr-înşii veţi bate în săboarăle voastre şi goni-i-veţi den oraş în oraş,

35. Ca să vie spre voi tot sîngele direpţ carele s-au vărsat pre pămînt, de la sîngele lui Ável direptul, pînă la sîngele Zahăriei, fiiul Varáhiei, pre carele aţi omorît între besêrecă şi între oltariu.

36. Adevăr grăiesc voao: veni-vor toate acêstea spre neamul acesta.

37. Ierusalíme, Ierusalíme, carele omorîşi prorocii şi cu pietri uciseşi pre cei trimeşi cătră tine, de cîte ori vruiu să adun feciorii tăi, în ce chip adună găina puii ei supt árepi, şi n-aţi vrut!

38. Iată, să lasă voao casa voastră pustie;

39. Că zic voao: nu mă veţi vedea de acum pînă cînd veţi zice: «Blagoslovit /

Versiunea modernă

jura pe aurul Templului, este dator».

17. Nebuni şi orbi! Care este mai mare: aurul sau Templul, care a sfinţit aurul?

18. Şi [ziceţi]: «Cine se va jura pe altar, nu-i nimic; dar cine se va jura pe darul care este pe altar, este dator».

19. Nebuni şi orbi! Ce este mai mare: darul sau altarul, care sfinţeşte darul?

20. Aşadar, cel care jură pe altar, jură pe el şi pe toate cele ce sînt deasupra lui;

21. Şi cel care jură pe Templu, jură pe el şi pe Cel care locuieşte în el;

22. Şi cel care jură pe cer, jură pe scaunul lui Dumnezeu şi pe cel care şade pe el.

23. Vai vouă, cărturari şi farisei făţarnici! Că daţi zeciuială din izmă, din mărar şi din chimen, şi aţi lăsat deoparte cele cu mai multă greutate în Lege: dreptatea şi milostenia şi credinţa; pe acestea se cădea să le faceţi şi pe acelea să nu le lăsaţi.

24. Călăuze oarbe, care strecuraţi ţînţarul şi înghiţiţi cămila!

25. Vai vouă, cărturari şi farisei făţarnici! Pentru că voi curăţiţi pe dinafară paharul şi blidul, iar pe dinăuntru sînt pline de jaf şi nedreptăţi!

26. Fariseu orb! Curăţă întîi pe dinăuntru paharul şi blidul, ca să fie curată şi partea dinafară.

27. Vai vouă, cărturari şi farisei făţarnici! Căci sînteţi asemenea unor morminte spoite, care pe dinafară arată frumoase, dar pe dinăuntru sînt pline de oasele morţilor şi de toată necurăţenia.

28. La fel şi voi, pe dinafară vă arătaţi oamenilor drepţi, dar pe dinăuntru sînteţi plini de făţărnicia nelegiuirii!

29. Vai vouă, cărturari şi farisei făţarnici! Căci zidiţi morminte profeţilor şi împodobiţi mormintele drepţilor

30. Şi spuneţi: «Dacă am fi fost în zilele părinţilor noştri, nu le-am fi fost părtaşi la vărsarea sîngelui profeţilor».

31. Astfel daţi mărturie împotriva voastră că sînteţi fiii celor care i-au ucis pe profeţi.

32. Şi umpleţi, aşadar, măsura părinţilor voştri.

33. Şerpi, pui de năpîrci, cum veţi scăpa de osînda gheenei?

34. De aceea, iată eu trimit la voi profeţi şi înţelepţi şi cărturari; dintre ei, pe unii îi veţi ucide şi îi veţi răstigni, iar pe alţii îi veţi bate în adunările voastre şi-i veţi goni din cetate în cetate,

35. Ca să vină asupra voastră tot sîngele drept vărsat pe pămînt, de la sîngele dreptului Abel, pînă la sîngele lui Zaharia, fiul lui Barahia, pe care l-aţi ucis între Templu şi altar.

36. Adevăr vă spun: vor veni toate acestea asupra acestui neam.

37. Ierusalime, Ierusalime, care-i omori pe profeţi şi-i ucizi cu pietre pe cei trimişi la tine, de cîte ori am vrut să-i adun pe copiii tăi, în ce chip îşi adună găina puii sub aripi, şi n-aţi vrut!

38. Iată, se va lăsa casa voastră pustie;

39. Căci vă spun: nu mă veţi mai vedea de acum şi pînă cînd veţi zice: «Binecuvîntat

Єѵ҃лїе •

чел че вине ꙟтрꙋ нꙋмеле дмнꙋлꙋи •

КАП, КД•

И ешиндь І҃с дин бесѣрекъ мергѫ, шисъ а҃
ꙟпропїаръ оученичїи лꙋи, съ арате лꙋи
здиѫтꙋриле бесѣречїи. Іаръ І҃с зисе в҃
лор, нꙋ ведец ачѣсте тоате? ꙟдевъръ
грѣеск воаѡ, нꙋ ва рꙋмжнѫ ачичѣ пїатръ
пе пїатръ каре съ нꙋсе ръсипѣскъ. Ши шъзжндъ г҃
ел пре мꙋнтеле маслинилор, апропїаръсъ оучени
чїи ла ел съсеби зикжндъ, спꙋне ноаѡ кжндъ во
фи ачѣсте? ши че е сꙋмнꙋл венирей тале, ши
ал сфжршитꙋлꙋи вѣкꙋлꙋи? Ши ръспꙋнзжндъ д҃
І҃с зисе лор, къꙋтаци съ нꙋвъ ꙟшале чинева пре
вои. Къ мꙋлци вор вени ꙟтрꙋ нꙋмеле міеꙋ е҃
зикжндъ, еꙋ сжнтъ Х҃с, ши пре мꙋлци вор ꙟшъла.
Ши вец аꙋзи ръзбоае, ши аꙋзири де ръзбоае, ѕ҃
къꙋтаци нꙋвъ спъмжнтаци. Къ съ кадето з҃
те съ фїе че ꙟнкъ нꙋ вафи сфжршитꙋл. Къ и҃
съва скꙋла лимбъ престе лимбъ, ши ꙟпъръцїе
престе ꙟпъръцїе, ши вор фи морци, ши фоамец ши
кꙋтремꙋре прѫ локꙋрѣ, ши тоате ачѣстѫ ꙟче
пътꙋра дꙋрерилор. Атꙋнчѫ вор да пре вои ла ѳ҃
стржмсоаре, ши въ вор оморж пре вои, ши вец
фи оурѫци де тоате лимбиле пентрꙋ нꙋмеле міе.
Ши атꙋнчѫ съвор зминти мꙋлци, ши оунꙋль і҃
пре алтъ съвор винде, ши съвор оурж оунꙋл кꙋ
алтꙋл. Ши мꙋлци пророчи минчиноши съвор аі҃
скꙋла, ши вор ꙟшъла пре мꙋлци. Ши пентрꙋ ві҃
къ съва ꙟмꙋлци фъръделѣџе, ръчисъва драго
стѣ мꙋлтора. Іаръ чела че ва ръбда пънъ гі҃
ꙟсфършит, ачела съва спъсе. Ши съва про ді҃
поведꙋи еѵ҃лїѫ ачаста, ꙟпъръцїеи ꙟтрꙋ тоа
тъ лꙋмѣ, ꙟтрꙋ мъртꙋрїѫ атоате лимбиле,
ши атꙋнчи ва вени сфжршенїѫ. Іаръ кжндъ еі҃
вец веда скжрба пꙋстїирїеи, каре сау грънтъ
прен данїиль пророкꙋл, стжндъ ꙟлокъ сфнтъ
(чела че четѣще съꙟцелѣгъ). Атꙋнчѣ че ѕі҃
дин їꙋдеа, съфꙋгъ ла мꙋнци. Кареле е ꙟпод зі҃
съ нꙋсъ погоаре съ ѫ чева дин каса лꙋи. Ши иі҃
кареле е ꙟкжмпъ, съ нꙋсъ ꙟтоарне съ ѫ вешмжн
тꙋл лꙋи. Іаръ ваи челор че аꙋ ꙟпжнтече, ѳі҃
ши аплекътоарелор ꙟтрачѣлѣ зиле. Че рꙋгаꙡ к҃
цивъ ка съ нꙋ фїе фꙋга воастръ іарна, ниче сж
мбъта. Къ вафи атꙋнчѣ невое маре, каре на ка҃
фост де ꙟчепꙋтꙋл лꙋмїи пънъ акꙋм, ни нꙋвафи.
Ши де нꙋвар фи микшорат зилеле ачѣлѣ, нꙋсар кв҃
фи мжнтꙋит тот трꙋпꙋл, іаръ пентрꙋ чеи а
леши съвор скꙋрта зилеле ачѣлѣ. Атꙋнчѣ де кг҃
аре зиче воаѡ чинева, іатъ аичѣ е Х҃с, сау ко
лѫ, нꙋ крѣдереци. Къ съвор скꙋла хрїстоши кд҃
минчиноши, ши пророчи минчиноши, ши ворда
семне мари ши минꙋни, кжтъ съꙟшале
де вафи пꙋтинцъ, ши пре чеи алеши •
Іатъ спꙋш воаѡ маинаинте • Де вор зи ке҃
че дарѣ воаѡ, іатъ, ꙟпꙋстїе ѫсте, нꙋ ешире, кѕ҃
іатъ, ꙟкъмъри, нꙋ крѣдеци • Къ кꙋм фꙋ кз҃
џерꙋл ѫсе дела ръсърит, ши съ аратъ пънъ ла
апꙋсь, аша вафи венирѣ фїюлꙋи оменескъ •
Къ ори оунде вафи стжрвꙋл, аколѡ съвор адꙋ ки҃
на

Biblia 1688, p. 768, col. 2

cel ce vine întru numele Domnului!»”.

Cap 24

1. Şi, ieşind Iisus den besêrecă, mergea şi să apropiară ucenicii lui să arate lui ziditurile besêrecii.

2. Iară Iisus zise lor: „Nu vedeţi acêstea toate? Adevăr grăiesc voao: nu va rămînea acicea piatră pe piatră care să nu să răsipească”.

3. Şi şăzînd el pre Múntele Maslínilor, apropiară-să ucenicii la el osebi, zicînd: „Spune noao, cînd vor fi acêstea şi ce e sămnul venirei tale şi al sfîrşăniii veacului?”.

4. Şi răspunzînd Iisus zise lor: „Căutaţi să nu vă înşale cineva pre voi.

5. Că mulţi vor veni întru numele mieu zicînd: «Eu sînt Hristos». Şi pre mulţi vor înşăla.

6. Şi veţi auzi războaie şi auziri de războaie; căutaţi, nu vă spămîntaţi,

7. Că să cade toate să fie, ce încă nu va fi sfîrşitul.

8. Că să va scula limbă preste limbă şi împărăţie preste împărăţie şi vor fi morţi, şi foámeţi, şi cutremure pre-alocurea. Şi toate acêstea-s începătura durerilor.

9. Atuncea vor da pre voi la strînsoare şi vă vor omorî pre voi şi veţi fi urîţi de toate limbile pentru numele mieu.

10. Şi atuncea să vor zminti mulţi şi unul pre alt să vor vinde şi să vor urî unul cu altul.

11. Şi mulţi proroci mincinoşi să vor scula şi vor înşăla pre mulţi.

12. Şi pentru căci să va înmulţi fărădelêgea, răci-să-va dragostea multora.

13. Iară cela ce va răbda pînă în sfîrşit, acela să va spăsi.

14. Şi să va propovedui Evangheliia aceasta a Împărăţiei întru toată lumea, întru mărturiia a toate limbile şi atunci va veni sfîrşeniia.

15. Iară cînd veţi vedea scîrba pustiiriei, carea s-au grăit pren Daniíl prorocul, stînd în loc sfînt (cela ce cetêşte să înţeleagă)[31],

16. Atuncea cei den Iudéa să fugă la munţi;

17. Carele e în pod să nu să pogoară să ia ceva den casa lui;

18. Şi carele e în cîmp să nu să întoarne să ia veşmîntul lui.

19. Iară vai celor ce au în pîntece şi aplecătoarelor într-acêlea zile!

20. Ce rugaţi-vă ca să nu fie fuga voastră iarna, nice sîmbăta;

21. Că va fi atuncea nevoie mare, carea n-au fost de-nceputul lumii pînă acum, nici nu va fi.

22. Şi de nu s-ar fi micşorat zilele acealea, nu s-ar fi mîntuit tot trupul, iară pentru cei aleşi să vor scurta zilele acêlea.

23. Atuncea, de are zice voao cineva: «Iată, acicea e Hristos, sau coleá», nu crêdereţi;

24. Că să vor scula hristoşi mincinoşi şi proroci mincinoşi şi vor da sêmne mari şi minuni, cît să înşale, de va fi putinţă, şi pre cei aleşi.

25. Iată, spuş voao mai nainte.

26. De vor zice dară voo: «Iată, în pustie iaste!», nu ieşireţi; «Iată, în cămări!», nu crêdeţi.

27. Că, cum fulgerul iase de la răsărit şi să arată pînă la apus, aşa va fi venirea Fiiului Omenesc.

28. Că oriunde va fi stîrvul, acoló să vor adu- //

Versiunea modernă

cel ce vine în numele Domnului!»”.

Capitolul al 24-lea

1. Şi, ieşind Iisus din Templu, a plecat şi s-au apropiat de el ucenicii ca să-i arate clădirile Templului.

2. Iar Iisus le-a spus: „Nu vedeţi toate acestea? Adevăr vă spun: nu va rămîne aici piatră peste piatră care să nu fie dărîmată”.

3. Şi, pe cînd şedea pe Muntele Măslinilor, s-au apropiat de el ucenicii deoparte, zicînd: „Spune-ne, cînd se vor întîmpla acestea şi care este semnul venirii tale şi al sfîrşitului veacului?”

4. Şi răspunzînd Iisus, le-a spus: „Luaţi seama să nu vă înşele cineva.

5. Căci mulţi vor veni în numele meu spunînd: «Eu sînt Hristos» şi pe mulţi vor înşela.

6. Şi veţi auzi de războaie şi zvonuri de războaie; luaţi seama să nu vă înspăimîntaţi,

7. Căci se cade să se întîmple toate, dar încă nu va fi sfîrşitul.

8. Căci se va ridica un neam împotriva altui neam şi o împărăţie împotriva altei împărăţii şi vor fi morţi, şi foamete, şi cutremure pe alocuri. Dar toate acestea sînt numai începutul durerilor.

9. Atunci vă vor da la chinuri şi vă vor omorî şi veţi fi urîţi de toate neamurile pentru numele meu.

10. Şi atunci se vor poticni mulţi şi se vor vinde unii pe alţii şi se vor urî unii pe alţii.

11. Şi mulţi proroci mincinoşi se vor ridica şi-i vor înşela pe mulţi.

12. Şi pentru că se va înmulţi fărădelegea, se va răci dragostea multora.

13. Însă cine va răbda pînă la sfîrşit, acela se va mîntui.

14. Şi se va propovădui această Evanghelie a Împărăţiei în toată lumea spre mărturie tuturor neamurilor şi atunci va veni sfîrşitul.

15. „Iar cînd veţi vedea urîciunea pustiirii, despre care s-a spus prin Daniel profetul, stînd în locul cel sfînt (cine citeşte să înţeleagă),

16. Atunci cei din Iudeea să fugă în munţi;

17. Cine este în pod să nu coboare să-şi ia ceva din casă;

18. Iar cine este pe cîmp să nu se întoarcă să-şi ia haina.

19. Vai celor însărcinate şi celor care alăptează în zilele acelea!

20. Rugaţi-vă să nu fie fuga voastră iarna ori sîmbăta;

21. Căci va fi atunci strîmtorare mare, cum n-a fost de la începutul lumii pînă acum, şi nici nu va mai fi.

22. Şi dacă nu s-ar micşora zilele acelea, n-ar scăpa nici un trup, însă pentru cei aleşi s-au scurtat zilele acelea.

23. Atunci, dacă vă va spune cineva: «Iată, aici este Hristos», sau «acolo», să nu credeţi;

24. Căci se vor scula hristoşi mincinoşi şi profeţi mincinoşi şi vor face semne mari şi minuni, ca să-i înşele, dacă va fi cu putinţă, şi pe cei aleşi.

25. Iată, v-am spus dinainte.

26. Aşadar, dacă vă vor spune: «Iată, este în pustiu!», să nu ieşiţi; «Iată, este în odăi ascunse!», să nu credeţi.

27. Căci, după cum fulgerul iese de la răsărit şi se arată pînă la apus, aşa va fi venirea Fiului Omului.

28. Oriunde ar fi stîrvul, acolo se vor adu-

кѳ на бꙋлтꙋрїи. Ꙗрь нꙋмаи декѫт дꙋпь
скѫрба ачелор зиле, соареле сѣва ꙟтꙋнека, ши
лꙋна нꙋва да лꙋмина еи, ши стелеле вор кѫдѣ
дин чєрю, ши пꙋтєрнле чєрюрилор сѣвор клѫти.
л Ши атꙋнчѣ сѣва арѣта семнꙋл фїюлꙋи омене
ск ꙟчєрю, ши атꙋнчѣ вор плѫнџе тоате семи
цїиле пѫмѫнтꙋлꙋи, ши вор ведѣ пре фїюл оме
неск вїинд пре норїи чєрюлꙋи, кꙋ пꙋтѣре ши
ла кꙋ славь мꙋлть. Ши ва тримите пре ꙟџе
рїи сѣи кꙋ трѫмбицѣ ши кꙋ гласъ маре, ши во
адꙋна алешїи лꙋи дела патрꙋ вѫнтꙋри, дела ма
џениле чєрюрилор пѫнь ла марџениле лꙋи.
лв Ꙗрꙋ дела смокинѣ въ ꙟвѫцаци пилдѫ, кѫнд ва
фи млѫдица лꙋи моале, ши фрꙋнзеле ва одрѫсли
лг щици кѫ апроапе е вара. Аша ши вои кѫнд
вєци ведѣ ачѣстѣ тоате, сѣщици кѫ апроапе
лд ѥсте ла оуши. Адевѣр грѣеск воао, нꙋва
трѣче нѣмꙋл ачеста, пѫнь кѫнд сѣвор фаче
ле ачѣстѣ тоате. Чєрюл ши пѫмѫнтꙋл вор
трѣче, ꙗрь кꙋвинтеле мѣле нꙋвор трѣче.
лѕ Ꙗрь де зїоа ачѣѧ ши часꙋл нимени нꙋ щїе, ни
ꙟџерїи чєрюрилор, фѫрь татъл мїеꙋ сѫнгꙋр.
лз Кь кꙋм аꙋ фость ꙟзилеле лꙋи ное, аша ва фи
ли ши венирѣ фїюлꙋи оменеск. Ши кꙋм єра ꙟ
зилеле чѣле маинаинте де потоп, мѫнкѫнд ши
бѫнд, ꙟсꙋрѫндꙋсе ши мѫритѫндꙋсе пѫнь ꙟ
лѳ зїоа че ꙟтрь ное ꙟкꙋвот. Ши нꙋ коно
скꙋрь пѫнь вени потопꙋл, ши лꙋо пре тоци,
аша ва фи ши венирѣ фїюлꙋи оменеск.
м Атꙋнчѣ дои вор фи ꙟкѫмп, оунꙋл сѣва лꙋа,
ма ши алтꙋл сѣва лѫса. Доао мѫченѫнд ла
моарь, оуна сѣва лꙋа, ши оуна сѣва лѫса.
мв Дечи привеѓѣци, кѫ нꙋ щици ꙟкаре час домнꙋл
мг востръ ва вени. Ꙗрь ачаста сѣщици, кѫ
де ърь щи стѫпѫнꙋл касеи, ꙟкаре стражѫ ва ве
ни фꙋрꙋл, арь привеѓѣ ши нарь лѫса сѣи сапе ка
мд са лꙋи. Дерепть ачаста ши вои фици гата,
кѫ ꙟчасꙋл каре нꙋ гѫнди, фїюл оменеск ва
ме вени. Оаре чине ѥсте слꙋга чѣ крединчоа
сѫ ши ꙟцелѣптѫ, пре кареле лаꙋ пꙋсь домнꙋл лꙋ
престе слꙋжба лꙋи, сѫ дѣ лор хранѫ ла врѣме?
мѕ Ферчитъ слꙋга ачѣѧ, кареле вїинд домнꙋл
мз лꙋи, ва афла фѫкѫнд аша. Адевѣр зик
воао, кѫ престе тоатъ авꙋцїѧ лꙋи пꙋнелва
ми пре ел. Ꙗрь де ва зиче ачѣ слꙋгѫ рѣ ꙟ
трꙋ инима лꙋи, апестѣще домнꙋл мїеꙋ авени.
мѳ Ши ва ꙟчѣпе а бате пре чеи кꙋ ель роби, мѫн
н кѫнд ши бѫнд кꙋ бецивїи. Венива домн
нꙋл слꙋџїи ачелꙋѧ, ꙟзїоа карѣ нꙋсе нѫдѫѧ
на ще, ши ꙟчасꙋл каре нꙋ щїе. Шилва деспи
ка пре ел. ши партѣ лꙋи кꙋ фѫцарничїи ва пꙋ
не, аколо ва фи плѫнсꙋль, ши скѫрнирѣ динцилор.

КАП. КЕ.

а Атꙋнчѣ сѣва асемѫна ꙟпѫрѫцїѧ чєрюри
лор, кꙋ зѣче фѣте, кареле лꙋѫнд фѣ
клїиле лор, єширь ꙟтрꙋ ꙟтѫмпинарѣ мирѣ
в лꙋи. Ꙗрь чинчи динтрꙋ ѥле єра
г ꙟцелѣпте, ши чинчи небꙋне. Чѣле
небꙋне лꙋѫндꙋщ фѫклїиле лор, нꙋ лꙋарь кꙋ

Biblia 1688, p. 769, col. 1

na vulturii".

29. „Iară numaidecît după scîrba acelor zile, soarele să va întuneca şi luna nu va da lumina ei, şi stêlele vor cădea den ceriu şi puterile ceriurilor să vor clăti.

30. Şi atuncea să va arăta sămnul Fiiului Omenesc în ceriu şi atuncea vor plînge toate seminţiile pămîntului şi vor vedea pre Fiiul Omenesc viind pre norii ceriului, cu putêre şi cu slavă multă.

31. Şi va trimite pre îngerii săi cu trîmbiţă şi cu glas mare şi vor aduna aleşii lui de la patru vînturi, de la margenile ceriurilor pînă la margenile lui.

32. Iară[32] de la smochin vă învăţaţi pildă: cînd va fi mlădiţa lui moale şi frunzele va odrăsli, ştiţi că aproape e vara.

33. Aşa şi voi, cînd veţi vedea acêstea toate, să ştiţi că aproape iaste, la uşi.

34. Adevăr grăiesc voao, nu va trêce neamul acesta, pînă cînd să vor face acêstea toate.

35. Ceriul şi pămîntul vor trêce, iară cuvintele mêle nu vor trêce.

36. Iară de zioa acêea şi ceasul nimeni nu ştie, nici îngerii ceriurilor, fără Tatăl mieu sîngur.

37. Că, cum au fost în zilele lui Nóe, aşa va fi şi venirea Fiiului Omenesc.

38. Şi cum era în zilele cêle mai nainte de potop, mîncînd şi bînd, însurîndu-se şi măritîndu-se, pînă în zioa ce întră Nóe în chivot,

39. Şi nu conoscură pînă veni potopul şi luo pre toţi, aşa va fi şi venirea Fiiului Omenesc.

40. Atuncea doi vor fi în cîmp: unul să va lua şi altul să va lăsa.

41. Doao măcenînd la moară: una să va lua şi una să va lăsa.

42. Deci privegheaţi, că nu ştiţi în care ceas Domnul vostru va veni.

43. Iară aceasta să ştiţi că, de-ar şti stăpînul casei în care strajă va veni furul, ar priveghea şi n-ar lăsa să-i sape casa lui.

44. Derept aceasta şi voi fiţi gata, că, în ceasul care n-aţi gîndi, Fiiul Omenesc va veni.

45. Oare cine iaste sluga cea credincioasă şi înţeleaptă, pre carele l-au pus domnul lui preste slujba lui, să dea lor hrană la vrême?

46. Fericită sluga acêea carele, viind domnul lui, va afla făcînd aşa.

47. Adevăr zic voao: că preste toată avuţiia lui pune-l-va pre el.

48. Iară de va zice acea slugă rea întru inima lui: «Apestêşte domnul mieu a veni»

49. Şi va încêpe a bate pre cei cu el robi, mîncînd şi bînd cu beţivii,

50. Veni-va domnul slugii aceluia în zioa carea nu se nădăiêşte şi în ceasul care nu ştie

51. Şi-l va despica pre el şi partea lui cu făţarnicii va pune. Acoló va fi plînsul şi scîrşnirea[33] dinţilor".

Cap 25

1. Atuncea să va asemăna împărăţiia ceriurilor cu zêce fête, carele luînd făcliile lor, ieşiră întru tîmpinarea ginerelui.

2. Iară cinci dentru iale era înţelêpte şi cinci nebune.

3. Cêle nebune, luîndu-şi făcliile lor, nu luară cu /

Versiunea modernă

na vulturii".

29. „Iar numaidecît după strîmtorarea acelor zile, soarele se va întuneca şi luna nu-şi va mai da lumina, stelele vor cădea de pe cer şi puterile cerurilor se vor zgudui.

30. Şi atunci se va arăta semnul Fiului Omului pe cer şi atunci vor plînge toate seminţiile pămîntului şi îl vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului cu putere şi cu slavă multă.

31. Şi-i va trimite pe îngerii săi cu trîmbiţă şi cu glas mare şi-i vor aduna pe aleşii săi din cele patru vînturi, de la marginile cerurilor pînă la celelalte margini.

32. Iar de la smochin învăţaţi parabola: cînd va fi mlădiţa lui moale şi vor da frunzele, ştiţi că aproape este vara.

33. Aşa şi voi, cînd veţi vedea toate acestea, să ştiţi că el este aproape, la uşi.

34. Adevăr vă spun: nu va trece neamul aceasta pînă nu se vor împlini toate acestea.

35. Cerul şi pămîntul vor trece, dar cuvintele mele nu vor trece.

36. Iar despre ziua şi ceasul acela nimeni nu ştie, nici îngerii cerului, ci numai Tatăl meu singur.

37. Căci precum a fost în zilele lui Noe, aşa va fi şi venirea Fiului Omului.

38. Şi precum era în zilele acelea, dinainte de potop, [cînd oamenii] mîncau şi beau, se însurau şi se măritau, pînă în ziua cînd a intrat Noe în arcă,

39. Şi ei n-au ştiut pînă ce a venit potopul şi i-a luat pe toţi, la fel va fi şi venirea Fiului Omului.

40. Atunci doi vor fi la cîmp: unul va fi luat şi altul va fi lăsat.

41. Două vor măcina la moară: una va fi luată şi alta va fi lăsată.

42. Vegheaţi aşadar, căci nu ştiţi în care ceas va veni Domnul vostru.

43. Iar aceasta s-o ştiţi: dacă ar şti stăpînul casei la ce strajă [din noapte] vine hoţul, ar veghea şi n-ar lăsa să i se spargă casa.

44. De aceea şi voi fiţi gata, fiindcă în ceasul în care nu gîndiţi va veni Fiul Omului.

45. Oare cine este slujitorul credincios şi înţelept pe care l-a pus stăpînul peste slujitorii săi, ca să le dea hrană la vremea cuvenită?

46. Fericit slujitorul acela pe care stăpînul, venind, îl va afla făcînd astfel.

47. Adevăr vă spun: peste toată avuţia sa îl va pune.

48. Dar dacă acel slujitor, fiind rău, va zice în inima sa: «Stăpînul meu întîrzie să vină»

49. Şi va începe să-i bată pe cei care slujesc împreună cu el, să mănînce şi să bea cu beţivii,

50. Va veni stăpînul slujitorului aceluia în ziua în care nu se aşteaptă şi la ceasul pe care nu-l ştie

51. Şi-l va alunga şi partea lui o va pune cu cei făţarnici. Acolo va fi plînset şi scrîşnirea dinţilor".

Capitolul al 25-lea

1. Atunci Împărăţia cerurilor se va asemăna cu zece fete, care luîndu-şi candelele, au ieşit în întîmpinarea mirelui.

2. Dar cinci dintre ele erau înţelepte, iar cinci fără minte.

3. Cele fără minte, luîndu-şi candelele, n-au luat cu

сине оунт де лемнь. Ꙗр челе ꙟцелепте, д
луаръ оунт де лемнь ꙟваселе лор ку фъклиле
лорь. Ши зъбъвиндь чинериле, аꙋ адормита е
тоате ши дормиꙗ. Ꙗр ла мїазъ ноапте, ѕ
фу стригаре, ꙗтъ чинерле вине ешици
ꙟтимпинаре луи. Атунче съ скуларъ з
тоате фечоареле ачеле шиши ꙟподобиръ
фъклиле лорь. Ꙗр челе небуне челорь ꙟце и
лепте зисеръ, даци ноаѡ деи оунт делемну
востру, къ фъклиле ноастре съ стингь.
Ши ръспунсеръ челе ꙟцелепте зикъндь, кану ѳ
къндан нуба ажунџе ноаѡ ши воаѡ, маи би
не мерџеци ла вънзъ тори, ши въ кумпърацъ
воаѡ. Ши мергъндь ꙟле съ кумпере, вени і
чинерле, ши челе гата ꙟтраръ ку ель ла нун
тъ, ши съ ꙟкисе оуша. Ꙗр маи апои ве аі
ниръ ши челе лалте фете, зикъндь, доамне
дмне дешкиде ноаѡ. Ꙗр ель ръспунзъндь ві
зисе, адевъръ гръескь воаѡ нувъ куноску пре
вои. Дирептъ ачѣѧ прєвегѣци, къ нуштиці гі
зиоа, ничи часул ꙟкаръ фїюл оменескь ва вени.
Къ ꙟче кип оунь омь мергъндь депарътє, кемъ ді
слуџиле сале, ши деде лорь авериле луи.
Ши оунуѧ ꙟи деде чинчи таланци, алтуѧ еі
дои, ꙗръ алтуѧ оунуль, фїе къруѧ дупъ пу
тѣре луи, ши съ дусе нумаи декъть.
Ши мергъндь чель че аꙋ луать чеи чинчи тала ѕі
нци, аꙋ лукрат ку еи ши фъку алци чинчи та
ланци. Ꙟшиждерѣ ши чель ку дои, добънди зі
ди ши ель алци дои. Ꙗръ чела че аꙋ луат иі
оунуль, мергъндь съпъ ꙟпъмънтъ, ши аскун
се арџинтул дмнулуи съу. Ꙗр дупъ ѳі
мулть време, вени дмнул слуџилорь ачелора,
ши луоѡ самъ ку еи. Ши мергъндь чел че к
аꙋ луать чеи чинчи таланци, адусе алци чинчи
таланци, зикъндь, дмне чинчи таланци мїаи
дать, ꙗтъ алци чинчи таланци амь добъндит
ку еи. Ши зисе луи дмнул съу, бине ꙟсте ка
слугъ бунъ ши крединчоасъ спре пуцинь фу
сеши крединчось, спре мулть тевою пуне, ꙟ
тръ ꙟбукуриѧ дмнулуи тъу. Ши вениндь кв
ши чела че аꙋ луать чеи дои таланци зисе, доа
мне, дои таланци мїаи дать, ꙗка алци дои та
ланци добъндитамь ку еи. Зисе луи домъ кг
нул луи, бине е слугъ бунъ ши крединчоасъ,
пре пуцин еши крединчось спре мулте тебои пу
не, ꙟтръ ꙟбукуриѧ дмнулуи тъу.
Ши вениндь ши чела че луасе оунь талантъ зисе, кд
дмне, щїутутѣм къ еши омь неснаник, сече
ръндь оунде наи съмънат, ши адунъндь де
оунде наи ръсипить. Ши темъндумъ меше ке
ши аскунсу талантул тъу ꙟпъмънть, ꙗтъ
аи алтъу. Ши ръспунзъндь дмну съу зи кѕ
луи, слугъ рѣ ши ленешъ, щїуши къ сечерь
оунде нам съмънат, ши адунь де оунде нам
ръсипит. Къдѣсе даръ съ фїи пусь арџин кз
тул мїеу ла скимбъ тори, ши вїиндь еу фѣреш
луат алмїеу ку добъндъ. Луаци даръ де ки
ла ель талантул, шил даци челуѧ че аре зече

Biblia 1688, p. 769, col. 2

sine untdelemn.

4. Iară cêle înţelêpte luară untdelemn în vasele lor, cu făcliile lor.

5. Şi zăbăvind ginerele, au adormitat toate şi dormiia.

6. Iară la miiazănoapte fu strigare: «Iată, ginerile vine! Ieşiţi în timpinarea lui!».

7. Atuncea să sculară toate fecioarele acêlea şi-şi împodobiră făcliile lor.

8. Iară cêle nebune celor înţelêpte ziseră: «Daţi noao den untdelemnul vostru, că făcliile noastre se sting!».

9. Şi răspunseră cêle înţelêpte, zicînd: «Ca nu cîndai nu va ajunge noao şi voao; mai bine mêrgeţi la vînzători şi vă cumpăraţi voao!».

10. Şi megînd iale să cumpere, veni ginerile şi cêle gata întrară cu el la nuntă şi să închise uşa.

11. Iară mai apoi veniră şi cêlealalte fête, zicînd: «Doamne, Doamne, deşchide noao!».

12. Iară el răspunzînd zise: «Adevăr grăiesc voao, nu vă cunoscu pre voi».

13. Direpţ acêea, prevegheaţi, că nu ştiţi zioa, nici ceasul în carea Fiiul Omenesc va veni.

14. Că în ce chip un om, mergînd departe, chemă slugile sale şi dêde lor averile lui,

15. Şi unuia îi dêde cinci talanţi, altuia doi, iară altuia unul, fiecăruia după putêrea lui, şi să duse numaidecît.

16. Şi mergînd cel ce au luat cei cinci talanţi au lucrat cu ei şi făcu alţi cinci talanţi.

17. Aşijderea şi cel cu doi dobîndi şi el alţi doi.

18. Iară cela ce au luat unul, mergînd, săpă în pămînt şi ascunse argintul domnului său.

19. Iară după multă vrême, veni domnul slugilor acelora şi luo samă cu ei.

20. Şi mergînd cel ce au luat cei cinci talanţi, aduse alţi cinci talanţi, zicînd: «Doamne, cinci talanţi mi-ai dat, iată, alţi cinci talanţi am dobîndit cu ei».

21. Şi zise lui domnu-său: «Bine iaste, slugă bună şi credincioasă; spre puţîn fuseşi credincios, spre mult te voiu pune. Întră în bucuriia domnului tău!».

22. Şi venind şi cela ce au luat cei doi talanţi, zise: «Doamne, doi talanţi mi-ai dat, iaca, alţi doi talanţi dobîndit-am cu ei».

23. Zise lui domnul lui: «Bine e, slugă bună şi credincioasă; pre puţin eşti credincios, spre multe te voiu pune. Întră în bucuriia domnului tău!».

24. Şi venind şi cela ce luase un talant, zise: «Doamne, ştiutu-te-am că eşti om nesilnic, secerînd unde n-ai sămănat şi adunînd de unde n-ai răsipit.

25. Şi, temîndu-mă, merş şi ascunşu talantul tău în pămînt; iată, ai al tău».

26. Şi răspunzînd domnu-său, zise lui: «Slugă rea şi lêneşă, ştiuşi că sêcer unde n-am sămănat şi adun de unde n-am răsipit?

27. Cădê-se dară să fi[34] pus argintul mieu la schimbători şi, viind eu, fire-aş luat al mieu cu dobîndă.

28. Luaţi dară de la el talantul şi-l daţi celuia ce are zêce /

Versiunea modernă

ele untdelemn.

4. Iar cele înţelepte au luat untdelemn în vase, o dată cu candelele lor.

5. Şi întîrziind mirele, au aţipit toate şi au adormit.

6. Iar la miezul nopţii s-a auzit un strigăt: «Iată, vine mirele! Ieşiţi în întîmpinarea lui!».

7. Atunci s-au sculat toate fetele acelea şi şi-au împodobit candelele.

8. Iar cele fără minte au zis celor înţelepte: «Daţi-ne din untdelemnul vostru, căci ni se sting candelele!»

9. Şi cele înţelepte le-au răspuns, zicînd: «Nu cumva să nu ne mai ajungă nici nouă, nici vouă; mai bine mergeţi la vînzători şi cumpăraţi-vă!»

10. Şi mergînd ele să cumpere, a venit mirele şi cele care erau gata au intrat cu el la nuntă şi s-a închis uşa.

11. Iar mai apoi au venit şi celelalte fete, zicînd: «Doamne! Doamne! Deschide-ne!»

12. Dar el, răspunzînd, le-a zis: «Adevăr vă spun, nu vă cunosc».

13. De aceea, vegheaţi, pentru că nu ştiţi nici ziua, nici ceasul în care va veni Fiul Omului.

14. [De asemenea, va fi] ca atunci cînd un om, plecînd departe, şi-a chemat slujitorii şi le-a încredinţat averile sale,

15. Şi unuia i-a dat cinci talanţi, altuia doi, iar altuia unul, fiecăruia după puterea lui, şi a plecat numaidecît.

16. Şi cel care a primit cinci talanţi s-a dus, a făcut negoţ cu ei şi a făcut alţi cinci talanţi.

17. La fel şi cel cu doi, a dobîndit şi el alţi doi.

18. Dar cel care primise [doar] unul s-a dus, a săpat în pămînt şi a ascuns banul stăpînului său.

19. Iar după multă vreme, a venit stăpînul acelor slujitori şi s-a socotit cu ei.

20. Şi apropiindu-se cel care primise cei cinci talanţi, a adus alţi cinci talanţi, zicînd: «Stăpîne, cinci talanţi mi-ai dat, iată, alţi cinci talanţi am dobîndit cu ei».

21. Şi i-a zis stăpînul său: «Bine, slujitor bun şi credincios; peste puţin ai fost credincios, peste mult te voi pune. Intră în bucuria stăpînului tău!».

22. Şi venind şi cel ce primise cei doi talanţi, a zis: «Doamne, doi talanţi mi-ai dat, iată, alţi doi talanţi am dobîndit cu ei».

23. I-a zis stăpînul său: «Bine, slujitor bun şi credincios; peste puţin ai fost credincios, peste mult te voi pune. Intră în bucuria stăpînului tău!».

24. Şi venind şi cel ce primise un singur talant, a zis: «Stăpîne, am ştiut că eşti om aspru, care seceri unde n-ai semănat şi aduni unde n-ai împrăştiat.

25. Şi, temîndu-mă, m-am dus şi am ascuns talantul tău în pămînt; iată, ai ce este al tău».

26. Dar răspunzînd stăpînul său, i-a zis: «Slujitor rău şi leneş, ştiai că secer unde n-am semănat şi adun unde n-am împrăştiat?

27. Se cuvenea deci să pui banii mei la zarafi şi eu, la venire, mi-aş fi luat ce este al meu cu dobîndă.

28. Luaţi, aşadar, de la el talantul şi daţi-i-l celui care are cei zece

кд таланци. Къ лаТот чела че аре дансева, ши
ꙟсъва присоси, (Яръ дела чела че наре, ши че
л аре, лУасева дела ел). Ши пре слУга не
требникъ арУнкаци ꙟтрУ ꙟтУнерекУл чел
май де афаръ, аколо ва фи плжнсУл ши скжр
ла шнирѣ динцилоръ. Яръ кжндъ ва вени фїю
Оменескь, ꙟтрУ слава лУи, ши тоци сфинцїи
ꙟџери кУ ел, атУнчѣ ва шъдѣ спре скаУнУль
лв славеи лУи. Ши съ воръ адУна ꙟнаинтѣ лУ
тоате лимбиле, ши ва деспърци пре еи оунУл
де алтУл, кУм алеџе пъсторюл оиле дей ка
лг пре. Ши ва пУне оиле дедиреапта лУи,
лд іаръ каприле дестжнга. АтУнчи ва зиче
ꙟпъратУл челор дедиреапта лУи, веници благо
словицїи пърините лУи миеУ, мощеници чѣ гъти
тъ воао ꙟпърецїа дела ꙟтемеарѣ лУмїи.
ле Къ амь фламънзит ши мїаць датъ мжнкаре,
ꙟсътошатам ши мїаць дат бъУтУръ, стре
лѕ инь амь фость ши маць прїимит. Голь,
ши маць ꙟбръкат, болнъвитам ши маць соко
тит, ꙟтемницъ амь фость, ши аць венить
лз ла мине. АтУнчѣ ръспУндевор лУи дирепт
цїи, зикжндь, Дмне кжндь тѣм възУт фла
мжндь, ши тѣм хрънит? сау сътось, ши
лн цам датъ бъУтУръ. СаУ кжндь тѣмь
възУть стрїинь, ши тѣм прїимить? саУ
лд голь ши тѣм ꙟбръкать? СаУ кжндь тѣм
възУть болнавь, саУ ꙟтемницъ, ши амь вени
м ла тине? Ши ръспУнзжндь ꙟпъратУль зи
лоръ, адевъръ грѣескУ воао, ꙟтрУ кжть аци
фъкУть оунУа дентра чеши фраци маи мичи
ма аи мїеи, мїе аци фъкУть. АтУнчѣ ва зиче
ши челоръ дѣ стжнга, дУчецивъ дела мине бл
стъмацилоръ, ꙟфокУль девѣкь кареле е гътит
мв дїаволУлУи ши ꙟџерилоръ лУи. Къ амь фл
мжнзить, ши нУ мїацдать мжнкаре, ꙟсето
шатам, ши нУ мїац дать бъУтУръ.
мг Стрїинь ам фость ши нУмаци прїимить, гол,
ши нУмаци ꙟбръкать, болнавь ши ꙟтемницѣ
мд ши нУмаци сокотить. АтУнчѣ воръ ръспУн
де ши еи лУи зикжндъ, Дмне кжндь тѣм въ
зУть фламжндь, саУ сетось, саУ стрїинь, са
голь, саУ болнавь, саУ ꙟтемницъ, ши нам слУ
ме жить цїе? АтУнчѣ варъспУнде лор зикжндь,
адевърь грѣескУ воао, ꙟтрУ кжть наци фъкУт
оунУа дентра чеши мичи, ничи мїе аци фъкУт.
мѕ Ши вор мерџе ачещѣ ꙟмУнка девѣчи, іаръ ди
репцїи ꙟвїаца вѣчникъ.

КАП. КЅ.

а Ши фУ кжндь сфжрши Іс тоате кУвин
теле ачѣстѣ, зисе оученичилоръ лУи.
в Щици къ дУпъ доао зиле пащиле ворфи,
ши фїюль оменескУ съвада съсъ ръсти
г гнѣскъ. АтУнчѣ съ адУнаръ архїе
реїи, ши кърстУрарїи, ши бътржнїи, ꙟкУртѣ
архїерѣУлУи, кареле ꙟль кема каиафа.
д Ши фъкУръ сфатъ ка съпринзъ пре Іс кУ хикле
е шїе, ши съл оморъ. Ши зичѣ, нУ ꙟсър
бътоаре ка съ нУ фїе гжлчавъ ꙟ оамени.

Biblia 1688, p. 770, col. 1

talanţi.

29. Că la tot cela ce are da-i-se-va şi i să va prisosi (iară de la cela ce n-are, şi ce are lua-se-va de la el)[35].

30. Şi pre sluga netrêbnică aruncaţi-l întru întunêrecul cel mai de afară. Acoló va fi plînsul şi scîrşnirea dinţilor».

31. Iară cînd va veni Fiiul Omenesc întru slava lui şi toţi sfinţii îngeri cu el, atuncea va şădea spre scaunul slavei lui.

32. Şi să vor aduna înaintea lui toate limbile şi va despărţi pre ei unul de altul, cum alêge păstoriul oile den capre.

33. Şi va pune oile de-a direapta lui, iară caprele de-a stînga.

34. Atunci va zice Împăratul celor de-a direapta lui: «Veniţi, blagosloviţii Părintelui mieu, moşteniţi cea gătită voao Împărăţiia de la întemeiêrea lumii.

35. Că am flămînzit şi mi-aţi dat mîncare; însătoşat-am şi mi-aţi dat băutură; strein am fost şi m-aţi priimit,

36. Gol, şi m-aţi îmbrăcat; bolnăvit-am şi m-aţi socotit; în temniţă am fost şi aţi venit la mine».

37. Atuncea răspunde-vor lui direpţii, zicînd: «Doamne, cînd te-am văzut flămînd şi te-am hrănit, sau sătos, şi ţi-am dat băutură?

38. Sau cînd te-am văzut striin şi te-am priimit, sau gol, şi te-am îmbrăcat?

39. Sau cînd te-am văzut bólnav sau în temniţă şi am venit la tine?».

40. Şi răspunzînd, Împăratul zise lor: «Adevăr grăiescu voao: întru cît aţi făcut unuia dentr-aceşti fraţi mai mici ai miei, mie aţi făcut».

41. Atuncea va zice şi celor de-a stînga: «Duceţi-vă de la mine, blăstămaţilor, în focul de veac, carele e gătit diavolului şi îngerilor lui.

42. Că am flămînzit şi nu mi-aţi dat mîncare; însetoşat-am şi nu mi-aţi dat băutură;

43. Striin am fost şi nu m-aţi priimit, gol şi nu m-aţi îmbrăcat; bólnav şi în temniţă, şi nu m-aţi socotit».

44. Atuncea vor răspunde şi ei lui, zicînd: «Doamne, cînd te-am văzut flămînd, sau setos, sau striin, sau gol, sau bólnav, sau în temniţă şi n-am slujit ţie?».

45. Atuncea va răspunde lor zicînd: «Adevăr grăiescu voao: întru cît n-aţi făcut unuia dentr-aceşti mici, nici mie aţi făcut».

46. Şi vor mêrge aceştia în munca de vêci, iară direpţii în viaţa vêcinică".

Cap 26

1. Şi fu cînd sfîrşi Iisus toate cuvintele acêstea, zise ucenicilor lui:

2. „Ştiţi că după doao zile Paştile vor fi şi Fiiul Omenescu să va da să să răstingnească".

3. Atuncea să adunară arhiereii, şi cărturarii, şi bătrînii în curtea arhiereului, carele îl chema Caiáfa

4. Şi făcură sfat ca să prinză pre Iisus cu hiclenie şi să-l omoară.

5. Şi zicea: „Nu în sărbătoare, ca să nu fie gîlceavă în oameni". /

Versiunea modernă

talanţi.

29. Căci celui ce are i se va da şi-i va prisosi, iar celui care nu are şi ceea ce are i se va lua.

30. Iar pe slujitorul netrebnic alungaţi-l în întunericul cel mai din afară. Acolo va fi plîns şi scrîşnirea dinţilor».

31. Iar cînd va veni Fiul Omului în slava sa şi toţi sfinţii îngeri cu el, atunci va şedea pe scaunul slavei sale.

32. Şi se vor aduna înaintea lui toate neamurile şi-i va despărţi pe unii de alţii, aşa cum păstorul alege oile de capre.

33. Şi va pune oile de-a dreapta sa, iar caprele de-a stînga.

34. Atunci Regele va spune celor de la dreapta sa: «Veniţi, binecuvîntaţii Părintelui meu, moşteniţi [Împărăţia] pregătită pentru voi de la întemeierea lumii.

35. Căci am fost flămînd şi mi-aţi dat să mănînc; am fost însetat şi mi-aţi dat să beau; străin am fost şi m-aţi primit,

36. Gol şi m-aţi îmbrăcat; bolnav şi m-aţi cercetat; în temniţă am fost şi aţi venit la mine».

37. Atunci îi vor răspunde cei drepţi, zicînd: «Doamne, cînd te-am văzut flămînd şi te-am hrănit, sau însetat şi ţi-am dat să bei?

38. Sau cînd te-am văzut străin şi te-am primit, sau gol şi te-am îmbrăcat?

39. Sau cînd te-am văzut bolnav sau în temniţă şi am venit la tine?»

40. Şi răspunzînd, Regele le le va zice: «Adevăr vă spun: întru cît aţi făcut unuia dintre aceşti fraţi mai mici ai mei, mie mi-aţi făcut».

41. Atunci le va zice şi celor de la stînga: «Plecaţi de la mine, blestemaţilor, în focul cel veşnic, care este pregătit diavolului şi îngerilor lui.

42. Căci am fost flămînd şi nu mi-aţi dat de mîncare; am fost însetat şi nu mi-aţi dat să beau;

43. Străin am fost şi nu m-aţi primit, gol şi nu m-aţi îmbrăcat; bolnav şi în temniţă şi nu m-aţi cercetat».

44. Atunci îi vor răspunde şi aceia, zicînd: «Doamne, cînd te-am văzut flămînd, sau însetat, sau străin, sau gol, sau bolnav, sau în temniţă şi nu ţi-am slujit?».

45. Atunci le va răspunde: «Adevăr vă spun: întru cît nu aţi făcut unuia dintre aceştia mai mici, nici mie nu mi-aţi făcut».

46. Şi vor merge aceştia în chinul veşnic, iar drepţii în viaţa veşnică".

Capitolul al 26-lea

1. Şi s-a întîmplat că, atunci cînd a sfîrşit Iisus toate cuvintele acestea, a spus ucenicilor săi:

2. „Ştiţi că peste două zile va fi Paştele şi Fiul Omului va fi dat să fie răstignit".

3. Atunci s-au adunat arhiereii, cărturarii şi bătrînii la curtea arhiereului, pe care-l chema Caiafa

4. şi au ţinut sfat ca să-l prindă pe Iisus prin vicleşug şi să-l omoare.

5. Şi ziceau: „Nu la sărbătoare, ca să nu se facă zarvă printre oameni".

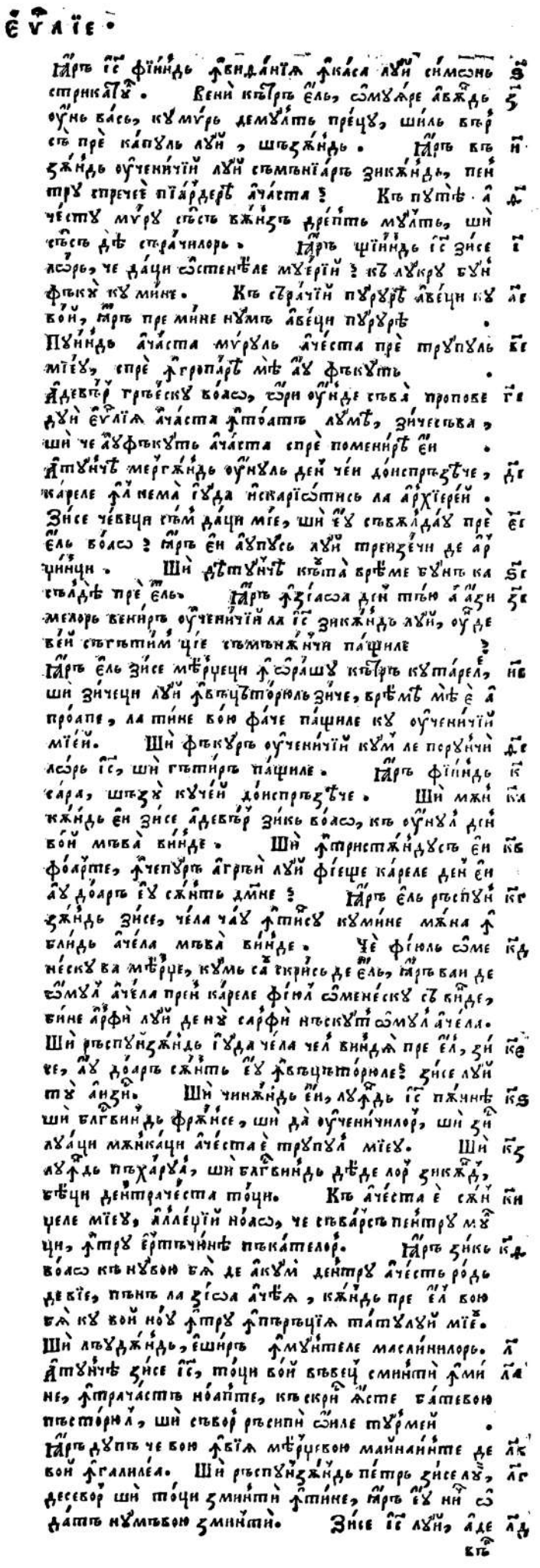

Biblia 1688, p. 770, col. 2

6. Iară Iisus fiind în Vithániia, în casa lui Símon stricatul,

7. Veni cătră el o muiére avînd un vas cu mir de mult preţu şi-l vărsă pre capul lui, şăzînd.

8. Iară văzînd ucenicii lui să mîniiară zicînd: „Pentru spre ce e piêrderea aceasta?

9. Că putea acestu miru să să vînză drept mult şi să să dea săracilor".

10. Iară ştiind Iisus, zise lor: „Ce daţi ostenêle muierii? Că lucru bun făcu cu mine.

11. Că săracii pururea aveţi cu voi; iară pre mine nu mă aveţi pururea.

12. Puind aceasta mirul acesta pre trupul mieu, spre îngroparea mea au făcut.

13. Adevăr grăiescu voao, oriunde să va propovedui Evangheliia aceasta, în toată lumea, zice-să-va şi ce au făcut aceasta, spre pomenirea ei".

14. Atuncea mergînd unul den cei doisprăzêce, carele îl chema Iúda Iscarióţis, la arhierei

15. Zise: „Ce veţi să-mi daţi mie şi eu să vî-l dau pre el voao?". Iară ei au pus lui treizeci de arginţi

16. Şi de-atuncea căuta vrême bună ca să-l dea pre el.

17. Iară în zioa de-ntîiu a Azimelor, veniră ucenicii la Iisus, zicînd lui: „Unde vei să gătim ţie să mănînci Paştile?".

18. Iară el zise: „Mêrgeţi în oraşu cătră cutarele şi ziceţi lui: «Învăţătoriul zice: 'Vrêmea mea e aproape. La tine voiu face Paştile cu ucenicii miei'»".

19. Şi făcură ucenicii cum le porunci lor Iisus şi gătiră Paştile.

20. Iară fiind sara, şezu cu cei doisprăzêce.

21. Şi mîncînd ei, zise: „Adevăr zic voao, că unul den voi mă va vinde".

22. Şi întristîndu-să ei foarte, începură a grăi lui fieştecarele den ei: „Au doară eu sînt, Doamne?".

23. Iară el răspunzînd zise: „Cela ce-au întinsu cu mine mîna în blid, acela mă va vinde.

24. Ce Fiiul Omenescu va mêrge, cum s-au scris de el; iară vai de omul acela pren carele Fiiul Omenescu să vinde! bine ar fi lui de nu s-ar fi născut omul acela!".

25. Şi răspunzînd Iúda, cela ce-l vindea pre el, zise: „Au doară sînt eu, Învăţătoriule?". Zise lui: „Tu ai zis".

26. Şi cinînd ei, luînd Iisus pîinea şi blagoslovind, frînse şi da ucenicilor, şi zise: „Luaţi, mîncaţi: acesta e trupul mieu".

27. Şi, luînd păharul şi blagoslovind, dêde lor zicînd: „Bêţi dentr-acesta toţi:

28. Că acesta e sîngele mieu, al Legii noao, ce să varsă pentru mulţi, întru iertăciunea păcatelor.

29. Iară zic voao că nu voiu bea de acum dentru acest rod de vie pînă în zioa acêea cînd pre el voiu bea cu voi nou întru împărăţiia Tatului mieu".

30. Şi lăudînd, ieşiră în Muntele Maslinilor.

31. Atuncea zise Iisus: „Toţi voi vă veţi sminti în mine într-această noapte, că scris iaste: «Bate-voiu păstoriul şi să vor răsipi oile turmei».

32. Iară după ce voiu învia, mêrge-voiu mai nainte de voi în Galiléa".

33. Şi răspunzînd Pétr, zise lui: „De se vor şi toţi zminti în tine, iară eu niciodată nu mă voiu zminti".

34. Zise Iisus lui: „Ade- //

Versiunea modernă

6. Aflîndu-se Iisus în Betania, în casa lui Simon leprosul,

7. A venit la el o femeie care avea un vas cu mir de mare preţ şi l-a turnat pe capul lui, pe cînd stătea la masă.

8. Dar văzînd, ucenicii lui s-au mîniat şi au spus: „Pentru ce această risipă?

9. Căci acest mir se putea vinde scump şi da săracilor".

10. Dar Iisus, dîndu-şi seama, le-a zis: „De ce necăjiţi femeia? Căci lucru bun a făcut faţă de mine.

11. Pe săraci îi aveţi pururea cu voi; pe mine, însă, nu mă aveţi pururea.

12. Turnînd acest mir pe trupul meu, pentru îngroparea mea a făcut-o.

13. Adevăr vă spun: Oriunde va fi propovăduită Evanghelia aceasta, în toată lumea, se va povesti şi ceea ce a făcut ea, spre amintirea ei".

14. Atunci unul din cei doisprezece, pe care-l chema Iuda Iscariotul, s-a dus la arhierei

15. Şi le-a spus: „Ce vreţi să-mi daţi şi eu să vi-l dau vouă?". Iar ei i-au plătit treizeci de arginţi

16. Şi de atunci căuta un prilej potrivit ca să-l predea.

17. Iar în prima zi a Azimelor, au venit ucenicii la Iisus, spunîndu-i: „Unde vrei să-ţi pregătim ca să mănînci Paştele?".

18. Iar el le-a spus: „Mergeţi în cetate la cutare şi spuneţi-i: «Învăţătorul zice: 'Vremea mea este aproape. La tine voi face Paştele, cu ucenicii mei'»".

19. Şi ucenicii au făcut precum le poruncise Iisus şi au pregătit Paştele.

20. Iar cînd s-a făcut seară, el s-a aşezat la masă cu cei doisprezece.

21. Şi pe cînd mîncau, le-a zis: „Adevăr vă spun, că unul dintre voi mă va vinde".

22. Şi întristîndu-se ei foarte, au început să-i spună fiecare: „Nu cumva sînt eu, Doamne?".

23. Iar el, răspunzînd, zise: „Cel care a întins cu mine mîna în blid, acela mă va vinde.

24. Fiul Omului merge, după cum s-a scris despre el; însă vai de omul acela prin care este vîndut Fiul Omului! Mai bine îi era dacă nu s-ar fi născut omul acela!".

25. Şi răspunzînd Iuda, cel care l-a vîndut, a zis: „Nu cumva sînt eu, Învăţătorule?". I-a zis: „Tu ai zis".

26. Şi pe cînd cinau, luînd Iisus pîinea, a binecuvîntat-o, a frînt-o şi, dînd-o ucenicilor, a spus: „Luaţi, mîncaţi: acesta este trupul meu".

27. Şi, luînd paharul şi binecuvîntînd, le-a dat lor spunînd: „Beţi din acesta toţi:

28. Căci acesta este sîngele meu, al Legii celei noi, care pentru mulţi se varsă spre iertarea păcatelor.

29. Iar vă spun că nu voi mai bea din acest rod al viţei pînă în ziua aceea cînd îl voi bea împreună cu voi nou în Împărăţia Tatălui meu".

30. Şi, după ce au cîntat imnul, au plecat spre Muntele Măslinilor.

31. Atunci le-a zis Iisus: „Voi toţi vă veţi poticni din pricina mea în această noapte, căci scris este: «Voi bate păstorul şi se vor risipi oile turmei».

32. Dar după ce voi învia, voi merge înaintea voastră în Galileea".

33. Şi răspunzînd Petru, i-a zis: „Chiar dacă toţi se vor poticni din pricina ta, eu nu mă voi poticni niciodată".

34. I-a zis Iisus: „Ade-

деаламадеи.

вѫр гръескъціе, къ ꙟчасть ноапте, маинте де
къитатȣл кокошȣлȣи, де трей ѡри тевей ле
лє пъда де мине. Зисе петрь лȣи, демисаръ
тѫмпла ши амȣри кȣ тине, нȣмъвою лепъда
де тине, ашиждере ши тоци оученичіи зисеръ.
лѕ Ꙟтȣнчѣ вени кȣ ен іс ла сатȣл чесъзиче гедси
мани, ши зисе оученичилор, шедеци аичѣ, пъ
лз нъ вою мерџе аколѡ съмъ рогь. Ши лȣꙟдь
пре петрь, ши пре дой фечори алȣи зеведею, ꙟ
лн чепȣ асъ ꙟтриста ши асъ мъхни. Ꙟтȣнчѣ
зисе лор іс, тристъ ѫсте сȣфлетȣл міеȣ пънъ
моарте, ръмѫнеци аичь ши пребегѣць кȣ минеь
лѳ Ши мерџѫндь пȣцинел, къзȣ пре фаца лȣи рȣ
гѫндȣсе ши зикѫндь, пърителе міеȣ де ѫсте
кȣ пȣтинцъ трѣкъ дела мине ачесть пъхарь,
м ꙟсъ нȣ кȣм вою еȣ, че пре кȣм тȣ. Ши
вени кътръ оучинии, ши афлъ пре ен дорминдь,
ши зисе лȣи петрь, аша нȣ пȣтȣт оун час превѣ
ма гѩ кȣ мине? Пребегѣць, ши съ рȣгаць, ка
съ нȣ ꙟтраць ла доденалъ къ дȣхȣл е ѡсърдіѡсь
мв іаръ трȣпȣл е слабь. Іаръ адоа ѡаръ мер
гѫндь съ рȣџе, зикѫндь, пърителе міеȣ
де нȣ поате тречѣ ачесть пъхарь дела мине денȣ
мг вою бѣ пре ель фіе воѩ та. Ши віиндь іаръ афлѣ
пре ен дорминдь, къ ера ѡкіи лор ꙟгреȣѩци.
мд Ши лъсѫндь пре ен іаръ мерсе, десъ рȣгъ атреѩ
ме ѡаръ, ачелаш кȣвѫнть зикѫндь. Ꙟтȣнчи
вени кътръ оученичіи лȣи, ши зисе лор,
дормиць де акȣм ши ѡдихниць, іатъ саȣ
апропіат часȣл, ши фіюл ѡменеск съва да ꙟ
мѕ мѫиниле пъкътошилор. Скȣлаци въ, съмерџем, іатъ съ апропіе чела че мъ вѫндȣ.
мз Ши ꙟкъ грѫиндь ел, іатъ іȣда оунȣл дей чей
дойспрезѣче вени, ши кȣ ел мȣлциме мȣлтъ,
кȣ сабіи ши лѣмне дела архіерей, ши бътрѫніи
мн нъродȣлȣи. Іаръ чела че вѫндȣ пре ел, де
дѣсе лор съмнь, зикѫндь, пре каре ле вою сърȣта
мѳ ачела ѫсте приндеци пре ель. Ши нȣмай кѫт
віиндь ла іс, зисе бȣкȣръте ꙟвъцъторюле ши л
н сърȣтъ. Іаръ іс зисе лȣи, пріѩтине спре
че аи венит? Атȣнчѣ апропіиндȣсе пȣсеръ мѫи
на ниле пре іс, ши л принсеръ пре ель. Ши іатъ
оунȣл дей чей че ера кȣ іс, тинзѫндь мѫна ско
се сабіѩ лȣи, ши ловиндь пре слȣга архіерейȣлȣи тъе
нв ȣрѣкѩ лȣ. Атȣнчѣ зисе іс лȣи, ꙟтоарче сабіѩ
та ꙟлокȣл ей, къ тоци каріи съ апȣкъ де сабіе
нг кȣ сабіе вор мȣри. Аȣ пареци се къ нȣ пот акȣ
рȣга пре пърителе міеȣ, съми тримиць міе
май мȣлть декѫт доаѡспрезѣче легеѡане де
нд ꙟџери. Даръ кȣм сар ꙟплѩ скриптȣриле, къ
не аша съкаде съ фіе? Ꙟтрачел час зисе іс мȣ
цимей, ка ла оунь тѫлхарю аць ешит, кȣ сабіи
ши кȣ лѣмне съмъ приндеци? шедѣм ꙟтоате
зилеле ла вой, ꙟвъцѫнд ꙟбесѣрекъ ши нȣмаи принсе.
нѕ Ꙟчаста тоть фȣ касъ ꙟпле скриптȣриле пророчилор,
атȣнчѣ оученичіи тоци лъсѫндь пре ель фȣџиръ.
нз Іаръ ен принзѫндь пре іс, дȣсеръ л ла каіафа,
архіерейȣл, оунде кърътȣраріи ши бътрѫніи ера а
нн дȣнаци. Іаръ петръ мерџѣ дȣпъ ель деде

Biblia 1688, p. 771, col. 1

vĕr grăiesc ţie că în ceastă noapte, mainte de cîntatul cocoşului, de trei ori te vei lepăda de mine”.

35. Zise Pétr lui: „De mi s-ară tîmpla şi a muri cu tine, nu mă voiu lepăda de tine”. Aşijderea şi toţi ucenicii ziseră.

36. Atuncea veni cu ei Iisus la satul ce să zice Ghetsimaní şi zise ucenicilor: „Şedeţi acicea pînă voiu mêrge acolo să mă rog”.

37. Şi, luînd pre Pétr şi pre doi feciori ai lui Zevedéiu, începu a să întrista şi a să mîhni.

38. Atuncea zise lor Iisus: „Trist iaste sufletul mieu pînă <la> moarte; rămîneţi aici şi privegheaţi cu mine!”.

39. Şi mergînd puţinel, căzu pre faţa lui, rugîndu-se şi zicînd: „Părintele mieu, de iaste cu putinţă, treacă de la mine acest păhar; însă nu cum voiu eu, ce precum tu”.

40. Şi veni cătră ucinici şi aflắ pre ei dormind şi zise lui Pétr: „Aşa, nu putut<-aţi> un ceas preveghea cu mine?.

41. Prevegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu întraţi la dodeială! Că duhul e osîrdios, iară trupul e slab”.

42. Iară a doa oară mergînd să rugắ, zicînd: „Părintele mieu, de nu poate trêce acest păhar de la mine, de nu voiu bea pre el, fie voia ta!”.

43. Şi viind iară, află pre ei dormind, că era ochii lor îngreuiaţi.

44. Şi lăsînd pre ei, iară mêrse de să rugắ a treia oară, acelaşi cuvînt zicînd.

45. Atunci veni cătră ucenicii lui şi zise lor: „Dormiţi de acum şi odihniţi! Iată, s-au apropiat ceasul şi Fiiul Omenesc să va da în mîinile păcătoşilor.

46. Sculaţi-vă să mêrgem! Iată, să apropié cela ce mă vîndu”.

47. Şi încă grăind el, iată, Iúda, unul den cei doisprăzêce, veni, şi cu el mulţime multă cu sabii şi lêmne, de la arhierei şi bătrînii nărodului.

48. Iară cela ce vîndu pre el dedêse lor sămn zicînd: „Pre carele voiu săruta, acela iaste: prindeţi pre el!”.

49. Şi numai cît viind la Iisus, zise: „Bucură-te, Învăţătoriule”. Şi-l sărutắ.

50. Iară Iisus zise lui: „Priêtine, spre ce ai venit?”. Atuncea, apropiindu-se, puseră mîinile pre Iisus, şi-l prinsără pre el.

51. Şi iată, unul den cei ce era cu Iisus, tinzînd mîna, scoase sabiia lui şi, lovind pre sluga arhiereului, tăie urêchea lui.

52. Atuncea zise Iisus lui: „Întoarce sabiia ta în locul ei, că toţi carii să apucă de sabie cu sabie vor muri.

53. Au pare-ţi-se că nu poci acum ruga pre Părintele mieu să-mi trimiţă mie mai mult decît doaosprăzêce legheoane de îngeri?

54. Dară cum s-ar împlea Scripturile, că aşea să cade să fie?”.

55. Într-acel ceas, zise Iisus mulţimei: „Ca la un tîlhariu aţi ieşit, cu sabii şi cu lêmne să mă prindeţi! Şădeam în toate zilele la voi, învăţînd în besêrecă şi nu m-aţi prins;

56. Aceasta tot fu ca să să împle Scripturile prorocilor”. Atuncea ucenicii toţi, lăsînd pre el, fugiră.

57. Iară ei prinzînd pre Iisus, dúseră-l la Caiáfa, arhiereul, unde cărturarii şi bătrînii era adunaţi.

58. Iară Pétăr mergea după el de- /

Versiunea modernă

văr îţi spun că în această noapte, înainte de cîntatul cocoşului, de trei ori te vei lepăda de mine”.

35. I-a zis Petru: „Chiar de mi s-ar întîmpla să mor împreună cu tine, nu mă voi lepăda de tine”. La fel ziceau şi toţi ucenicii.

36. Atunci Iisus a venit împreună cu ei într-un loc numit Getsemani şi le-a spus ucenicilor: „Staţi aici pînă mă voi duce acolo să mă rog”.

37. Şi, luîndu-i cu sine pe Petru şi pe cei doi fii ai lui Zebedeu, a început a se întrista şi a se nelinişti.

38. Atunci le-a spus Iisus: „Întristat este sufletul meu pînă la moarte; rămîneţi aici şi vegheaţi împreună cu mine!”.

39. Şi, mergînd puţin mai înainte, a căzut cu faţa [la pămînt], rugîndu-se şi spunînd: „Părintele meu, dacă este cu putinţă, să treacă de la mine paharul acesta; însă nu cum vreau eu, ci cum voieşti tu”.

40. Şi a venit la ucenici şi i-a găsit dormind şi i-a zis lui Petru: „Aşa, n-aţi putut veghea nici măcar un ceas împreună cu mine?

41. Vegheaţi şi rugaţi-vă, ca să nu intraţi în ispită! Căci spiritul este plin de avînt, dar trupul este slab”.

42. Iarăşi s-a dus, a doua oară, şi s-a rugat zicînd: „Părintele meu, dacă nu poate trece acest pahar de la mine fără să-l beau, facă-se voia ta!”.

43. Şi iarăşi venind, i-a găsit adormiţi, căci ochii le erau îngreuiaţi.

44. Şi, lăsîndu-i iarăşi, s-a dus şi s-a rugat a treia oară, spunînd aceleaşi cuvinte.

45. Atunci a venit la ucenici şi le-a spus: „Dormiţi acum şi vă odihniţi! Iată, s-a apropiat ceasul şi Fiul Omului este dat pe mîna păcătoşilor.

46. Sculaţi-vă să mergem! Iată, se apropie cel care m-a vîndut”.

47. Pe cînd încă mai vorbea, iată a venit Iuda, unul din cei doisprezece, şi împreună cu el mulţime mare cu săbii şi ciomege, de la arhierei şi de la bătrînii poporului.

48. Iar cel care l-a vîndut le dăduse un semn spunînd: „Acela pe care îl voi săruta, acela este: prindeţi-l!”.

49. Şi îndată venind la Iisus, a zis: „Bucură-te, învăţătorule!”. Şi l-a sărutat.

50. Iar Iisus i-a zis: „Prietene, pentru ce ai venit?”. Atunci ei, apropiindu-se, au pus mîna pe Iisus şi l-au prins.

51. Şi iată, unul dintre cei care erau cu Iisus, întinzîndu-şi mîna, şi-a scos sabia şi l-a lovit pe slujitorul arhiereului şi i-a tăiat urechea.

52. Atunci i-a zis Iisus: „Pune-ţi sabia la loc, căci toţi cei care scot sabia de sabie vor pieri.

53. Sau crezi că nu pot să-l rog pe Părintele meu să-mi trimită mai bine de douăsprezece legiuni de îngeri?

54. Dar cum se vor împlini Scripturile, că aşa trebuie să fie?”.

55. În ceasul acela, a zis Iisus mulţimilor: „Ca la un tîlhar aţi ieşit, cu săbii şi ciomege, să mă prindeţi! Şedeam în toate zilele printre voi, învăţînd în Templu şi nu m-aţi prins;

56. Dar toate acestea s-au petrecut ca să se împlinească Scripturile profeţilor”. Atunci ucenicii, părăsindu-l cu toţii, au fugit.

57. Iar cei care-l prinseseră pe Iisus l-au dus la Caiafa, arhiereul, unde erau adunaţi cărturarii şi bătrînii.

58. Iar Petru îl urma de de-

парте, пънъ ла кꙋртѣ архиереꙋлꙋи, ши ꙟтрѫ
ꙟлъꙋнтрꙋ шеꙁꙋ кꙋ слꙋꙁиле, съи ваꙁъ сфѫрши
тꙋл. Іаръ архиереии ши бътрѫнїи ши тот нѳ
сфатꙋл кьꙋта мъртꙋрїе минчиноасъ асꙋпра лꙋ
ис, ка съл оморъ пре ел. Ши нꙋ афларъ, ѯ
ши мꙋлте мъртꙋрїи минчиноасе вїинд нꙋ афла
ръ, іаръ маи апои вїинд доаѡ мъртꙋрїи мин
чиноасе. Зисеръ, ачеста аꙋ ꙁис, почю съ ѯа
сꙋрпꙋ бесерека лꙋи дмнꙁъꙋ ши ꙟтреи ꙁиле съ
оꙁидеск пре ѧ. Ши скꙋлѫндꙋсе архиереꙋ ѯв
ꙁисе лꙋи, нимика нꙋ ръспꙋнꙁи; че мъртꙋрисе
ск ачещѣ асꙋпра та; Іаръ ис тъчѣ, ши ѯг
ръспꙋнꙁѫнд архиереꙋл, ꙁисе кꙋи, жꙋрꙋте пре
дмнꙁъꙋл чел вїꙋ, съ спꙋи ноаѡ де ещи тꙋ хс
фїюл лꙋи дмнꙁъꙋ. Зисе ис лꙋи, тꙋ аи ꙁис, ѯд
ꙟсъ ꙁик воаѡ, де акꙋм веци ведѣ пре фїюл
оменеск, шеꙁѫнд де дирѣпта пꙋтерїи, ши
вїинд пре норїи черюлꙋи. Атꙋнчѣ маи ма ѯе
реле попилор ꙟші рꙋѱе вешминтеле сале ꙁикѫнд,
къ аꙋ хꙋлит, чене маи требꙋеск ꙟкъ мъртꙋ
рїи; іатъ, акꙋм аци аꙋꙁит хꙋла лꙋи.
Чевъ паре воаѡ; даръ еи ръспꙋнꙁѫнд ꙁисеръ, ѯѕ
ѧсте виноват морцїи. Атꙋнчѣ скꙋипиръ ѯз
ꙟ обраꙁꙋл лꙋи, ши ꙗл бътꙋръ престе обраꙁ, іа
ръ алцїи іаꙋ дат палме. Зикѫнд, проро ѯи
чѣще ноаѡ хсе чине е чела че те лови; Іаръ ѯѳ
петръ шеꙁѣ афаръ ꙟкꙋрте, ши вени ла ел о
слꙋжникъ, ꙁикѫнд, ши тꙋ ераи кꙋ ис гали
леанꙋл. Іаръ ел се лепъдъ ꙟнаинтѣ тꙋ о
тꙋрор, ꙁикѫнд, нꙋщїꙋ че ꙁичи. Ши ешинд оа
ел кътръ поартъ, вѫꙁꙋ пре ел алта, ши ꙁи
се челор че ера аколѡ, ши ачеста ера кꙋ ис наꙁа
ринѣнꙋл. Ши іаръ се лепъдъ кꙋ жꙋръмѫнт ов
къ нꙋ щїꙋ омꙋл. Іаръ престе пꙋцинел апро ог
пїиндꙋсе чѣ че ста ꙁисеръ лꙋи петръ, адевър
ши тꙋ ещи дентрѫнꙁии, къ ши граюл теꙋ а ѧ
вѣте фаче. Атꙋнчѣ ꙟчепꙋ асъ блъстъма од
ши асъ жꙋра, къ нꙋ щїꙋ пре ом, ши нꙋмаи де
кѫт кѫнтъ кокошꙋл. Ши шї адꙋсе аминте ое
петръ де кꙋвѫнтꙋл лꙋи ис чела чеи ꙁисѣ
се лꙋи, къ маинаинте де кѫнтатꙋл кокошꙋлꙋи,
де треи ори тевеи лепъда де мине, ши ешинд
афаръ плѫнсе кꙋ амар.

КАП. КЗ.

Ши фїинд деменѣца, сфат фъкꙋръ то а
архиереии, ши бътрѫнїи нъродꙋлꙋи асꙋ
пра лꙋи ис ка съл омоаръ пре ел.
Ши легѫнд пре ел ꙟл дꙋсеръ шил де в
деръ лꙋи понтїе пилат дмнꙋлꙋи.
Атꙋнчѣ вѫꙁѫнд іꙋда чела чел вѫндꙋсе пре г
ел къ саꙋ винꙋит, къиндꙋсе ꙟтоарсе чеи л
де арџинци, попилор челор мари ши бътрѫнилор.
Зикѫнд, грешитам вѫнꙁѫнд сѫнџе невиноват, д
іаръ еи ꙁисеръ че е ноаѡ; тꙋ веи ведѣ.
Ши арꙋнкѫнд арџинцїи ꙟбесерекъ, съ дꙋсе ꙟ е
латꙋри, ши мергѫнд съ спѫнꙁꙋръ. Іаръ ѕ
маи марїи попилор лꙋѫнд арџинцїи ꙁисеръ, нꙋ
се каде ачещѣ а ни пꙋне ꙟкорван, декрѣме че пре
десѫнџе ѧсте. Ши сфат фъкѫнд, кꙋм з

Г Ни пъ

Biblia 1688, p. 771, col. 2

parte pînă la curtea arhiereului şi, întrînd înlăuntru, şădea cu slugile, să-i vază sfîrşitul.

59. Iară arhiereii şi bătrînii şi tot sfatul căuta mărturie mincenoasă asupra lui Iisus, ca să-l omoară pre el.

60. Şi nu aflară; şi multe mărturii mincenoase viind nu aflară. Iară mai apoi, viind doao mărturii mincenoase,

61. Ziseră: „Acesta au zis: «Pociu să surpu besêreca lui Dumnezău şi în trei zile să o zidesc pre ea»".

62. Şi, sculîndu-se arhiereul, zise lui: „Nemică nu răspunzi? Ce mărturisesc aceştia asupra ta?".

63. Iară Iisus tăcea. Şi răspunzînd arhiereul, zise lui: „Juru-te pre Dumnezău cel viu să spui noao de eşti tu Hristos, Fiiul lui Dumnezău!".

64. Zise Iisus lui: „Tu ai zis. Însă zic voao: de acum veţi vedea pre Fiiul Omenesc şăzînd de-a direapta Puterii şi viind pre norii ceriului".

65. Atuncea mai marele popilor îşi rupse veşmintele sale zicînd că: „Au hulit! Ce ne mai trebuiesc[36] încă mărturii? Iată, acum aţi auzit hula lui.

66. Ce vă pare voao?". Dară ei răspunzînd, ziseră: „Iată, vinovat morţii".

67. Atuncea scuipiră în obrazul lui şi-l bătură preste obraz, iară alţii i-au dat palme

68. Zicînd: „Prorocêşte noao, Hristoase, cine e cela ce te lovi?".

69. Iară Pétăr şădea afară, în curte, şi veni la el o slujnică zicînd: „Şi tu erai cu Iisus Galileanul".

70. Iară el să lepădă înaintea tuturor, zicînd: „Nu ştiu ce zici".

71. Şi ieşind el cătră poartă, văzu pre el alta, şi zise celor ce era acoló: „Şi acesta era cu Iisus Nazarineanul".

72. Şi iară să lepădă cu jurămînt că: „Nu ştiu omul".

73. Iară preste puţinel, apropiindu-se ceia ce sta, ziseră lui Pétăr: „Adevăr şi tu eşti dentr-înşi, că şi graiul tău aiêvea te face".

74. Atuncea începu a să blăstăma şi a să jura că: „Nu ştiu pre om!". Şi numaidecît cîntắ cocoşul.

75. Şi-şi aduse aminte Pétăr de cuvîntul lui Iisus cela ce-i zisêse lui, că: „Mai nainte de cîntatul cocoşului de trei ori te vei lepăda de mine". Şi, ieşind afară, plînse cu amar.

Cap 27

1. Şi fiind dimineaţa, sfat făcură toţi arhiereii şi bătrînii nărodului asupra lui Iisus, ca să-l omoară pre el.

2. Şi, legînd pre el, îl duseră şi-l dêderă lui Póndie Pilát, domnului.

3. Atuncea, văzînd Iúda, cela ce-l vînduse pre el, că s-au vinuit, căindu-se, întoarse cei 30 de arginţi popilor celor mari şi bătrînilor,

4. Zicînd: „Greşit-am vînzînd sînge nevinovat". Iară ei ziseră: „Ce e noao? Tu vei vedea".

5. Şi aruncînd arginţii în besêrecă, să duse în laturi şi mergînd să spînzurắ.

6. Iară mai marii popilor, luînd arginţii, ziseră: „Nu se cade aceştea a-i pune în corván, de vrême ce preţi de sînge iaste.

7. Şi sfat făcînd, cum- //

Versiunea modernă

parte, pînă în curtea arhiereului şi, intrînd înăuntru, s-a aşezat împreună cu slugile, ca să vadă sfîrşitul.

59. Iar arhiereii şi bătrînii şi tot sfatul căutau o mărturie mincinoasă împotriva lui Iisus ca să-l osîndească la moarte

60. Şi nu găseau; deşi veniseră mulţi martori mincinoşi, n-au găsit. Iar mai apoi au venit doi martori mincinoşi

61. Şi au zis: „Acesta a spus: «Pot să nimicesc Templul lui Dumnezeu şi în trei zile să-l zidesc»".

62. Şi, ridicîndu-se arhiereul, i-a spus: „Nu răspunzi nimic? Ce mărturie dau aceştia împotriva ta?".

63. Dar Iisus tăcea. Şi răspunzînd arhiereul, i-a spus: „Te jur pe Dumnezeul cel viu să ne spui dacă tu eşti Hristos, Fiul lui Dumnezeu!".

64. I-a zis Iisus: „Tu ai zis. Însă vă spun: de acum înainte îl veţi vedea pe Fiul Omului şezînd de-a dreapta Puterii şi venind pe norii cerului".

65. Atunci mai-marele preoţilor şi-a sfîşiat veşmintele spunînd: „A hulit! Ce nevoie mai avem de martori? Iată, acum aţi auzit hula.

66. Ce vi se pare?". Iar ei răspunzînd, au zis: „Este vrednic de moarte".

67. Atunci l-au scuipat în faţă şi l-au lovit, iar alţii i-au dat palme

68. Zicînd: „Profeţeşte-ne, Hristoase, cine este cel care te-a lovit?".

69. Iar Petru şedea afară, în curte, şi a venit la el o slujnică zicînd: „Şi tu erai cu Iisus Galileeanul".

70. Dar el s-a lepădat în faţa tuturor, zicînd: „Nu ştiu ce zici".

71. Şi, ieşind el către poartă, l-a văzut alta şi le-a zis celor ce erau acolo: „Şi acesta era cu Iisus Nazarineanul".

72. Şi iarăşi s-a lepădat cu jurămînt: „Nu-l ştiu pe omul acesta".

73. Şi după puţin timp, apropiindu-se cei care stăteau acolo, i-au spus lui Petru: „Cu adevărat şi tu eşti dintre ei, căci şi graiul tău te dă pe faţă".

74. Atunci el a început să se blesteme şi să jure: „Nu-l ştiu pe omul acesta!". Şi îndată a cîntat cocoşul.

75. Şi şi-a adus aminte Petru de cuvîntul lui Iisus, care-i spusese: „Înainte de cîntatul cocoşului, de trei ori te vei lepăda de mine". Şi, ieşind afară, a plîns cu amar.

Capitolul al 27-lea

1. Şi cînd s-a făcut dimineaţă, au ţinut sfat toţi arhiereii şi bătrînii poporului împotriva lui Iisus, ca să-l omoare.

2. Şi, legîndu-l, l-au dus şi l-au dat guvernatorului Ponţiu Pilat.

3. Atunci Iuda, cel care îl vînduse, văzînd că Iisus a fost osîndit, s-a căit şi a înapoiat cei treizeci de arginţi marilor preoţi şi bătrînilor,

4. Zicînd: „Am greşit vînzînd sînge nevinovat". Iar ei au spus: „Ce ne pasă? E treaba ta".

5. Şi el, aruncînd arginţii în Templu, a ieşit şi s-a dus să se spînzure.

6. Iar mai-marii preoţilor, luînd arginţii, au spus: „Nu se cade să-i punem în *qorbana'*, de vreme ce sînt preţ de sînge".

7. Şi, ţinînd sfat, au

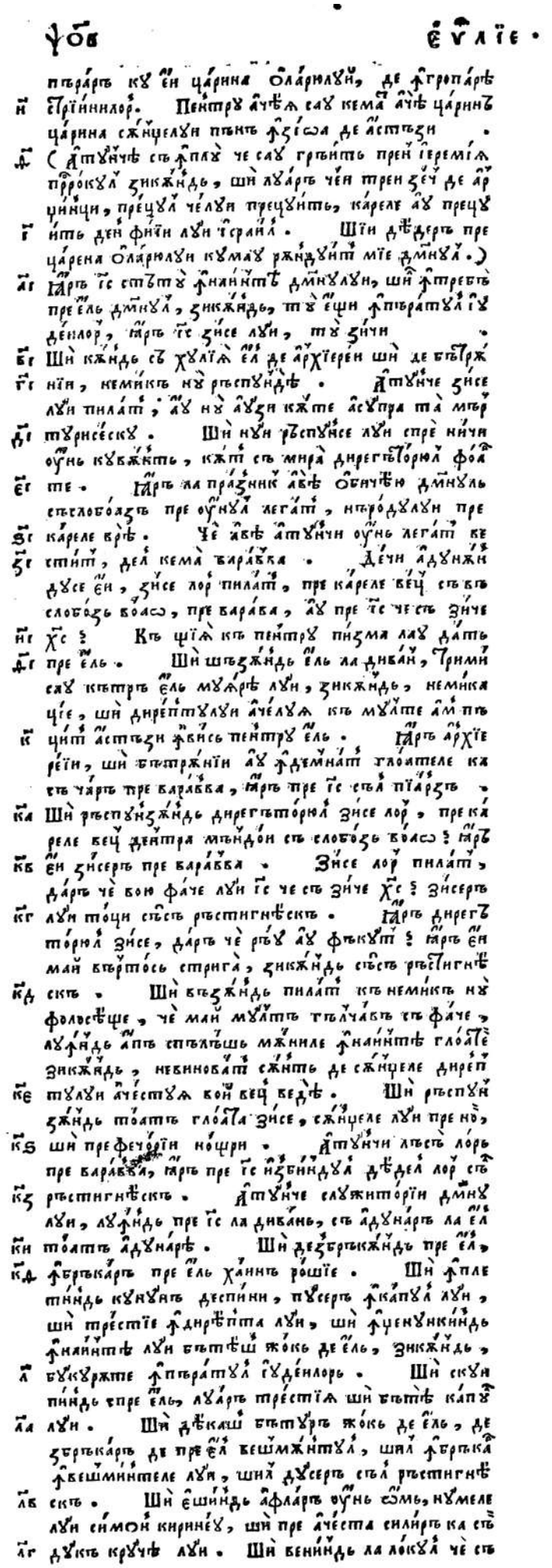

Biblia 1688, p. 772, col. 1

părară cu ei Ţarina Olariului, de îngroparea striinilor.

8. Pentru acêea s-au chemat acea ţarină Ţarina Sîngelui, pînă în zioa de astăzi.

9. (Atuncea să împlu ce s-au grăit pren Ieremíia prorocul, zicînd: „Şi luară cei treizeci de arginţi, preţul celui preţuit, carele au preţuit den fiii lui Israíl,

10. Şi-i dêderă pre Ţarena Olariului, cum au rînduit mie Domnul”.)[37]

11. Iară Iisus stătu înaintea domnului şi întrebă pre el domnul, zicînd: „Tu eşti împăratul iudeilor?”. Iară Iisus zise lui: „Tu zici”.

12. Şi cînd să huliia el de arhierei şi de bătrînii, nemică nu răspundea.

13. Atunce zise lui Pilát: „Au nu auzi cîte asupra ta mărturisescu?”.

14. Şi nu-i răspunse lui spre nici un cuvînt, cît să mira diregătoriul foarte.

15. Iară la praznic avea obicêiu domnul să sloboază pre unul legat nărodului, pre carele vrea.

16. Ce avea atunci un legat vestit de-l chema Varávva.

17. Deci, adunîndu-se ei, zise lor Pilát: „Pre carele veţi să vă sloboz voao: pre Varáva, au pre Iisus ce să zice Hristos?”.

18. Că ştiia că pentru pizma l-au dat pre el.

19. Şi şăzînd el la divan, trimis-au cătră el muiêrea lui, zicînd: „Nemica ţie şi direptului aceluia, că multe am păţit astăzi în vis pentru el”.

20. Iară arhiereii şi bătrînii au îndemnat gloatele ca să ceară pre Varávva, iară pre Iisus să-l piarză.

21. Şi răspunzînd diregătoriul, zise lor: „Pre carele veţi dentr-amîndoi să sloboz voao?”. Iară ei ziseră: „Pre Varávva”.

22. Zise lor Pilát: „Dară ce voiu face lui Iisus, ce să zice Hristos?”. Ziseră lui toţi: „Să să răstignească!”.

23. Iară diregătoriul zise: „Dară ce rău au făcut?”. Iară ei mai vîrtos striga, zicînd: „Să să răstignească!”.

24. Şi văzînd Pilát că nemică nu folosêşte, ce mai multă gîlceavă să face, luînd apă, spălă-şi mînile înaintea gloatei, zicînd: „Nevinovat sînt de sîngele direptului acestuia. Voi veţi vedea”.

25. Şi răspunzînd toată gloata, zise: „Sîngele lui pre noi şi pre feciorii noştri!”.

26. Atunci lăsă lor pre Varávva, iară pre Iisus, izbindu-l, dêde-l lor să-l răstignească.

27. Atunce slujitorii domnului, luînd pre Iisus la divan, să adunară la el toată adunarea

28. Şi dezbrăcînd pre el, îmbrăcară pre el haină roşie.

29. Şi împletind cunună de spini, puseră în capul lui, şi trestie în direapta lui; şi îngenunchind înaintea lui, bătea-şi joc de el, zicînd: „Bucură-te, împăratul iudeilor!”.

30. Şi scuipînd spre el, luară trestiia şi bătea capul lui.

31. Şi deaca-şi bătură joc de el, dezbrăcară de pre el veşmîntul şi-l îmbrăcară în veşmintele lui şi-l duseră să-l răstignească.

32. Şi ieşind, aflară un om, numele lui Símon Chirinéu, şi pre acesta siliră ca să-i ducă crucea lui.

33. Şi venind la locul ce să /

Versiunea modernă

cumpărat cu ei „ţarina olarului”, pentru îngroparea străinilor.

8. De aceea se numeşte ţarina aceea Ţarina Sîngelui, pînă în ziua de astăzi.

9. Atunci s-a împlinit ceea ce s-a spus prin Ieremia profetul, care zice: „Şi au luat cei treizeci de arginiţi, preţul celui de preţ, pe care l-au preţuit unii dintre fiii lui Israel,

10. Şi i-au dat pe Ţarina Olarului, după cum mi-a rînduit mie Domnul”.

11. Iisus a fost adus în faţa guvernatorului şi l-a întrebat guvernatorul, zicînd: „Tu eşti regele iudeilor?”. Iar Iisus i-a răspuns: „Tu zici”.

12. Şi cînd era hulit de arhierei şi de bătrîni, nu răspundea nimic.

13. Atunci i-a zis Pilat: „Nu auzi cîte mărturii se aduc împotriva ta?”.

14. Şi nu i-a răspuns la nici un cuvînt, încît dregătorul s-a mirat foarte.

15. Iar la sărbătoare, guvernatorul obişnuia să elibereze poporului un întemniţat pe care îl voiau.

16. Aveau atunci un întemniţat vestit, pe nume Baraba.

17. Aşadar, cînd s-au adunat, le-a zis Pilat: „Pe cine vreţi să vă eliberez: pe Baraba, sau pe Iisus care este numit Hristos?”.

18. Căci ştia că din invidie îl dăduseră pe mîna lui.

19. Dar pe cînd şedea el în scaunul de judecată, femeia lui i-a trimis vorbă, zicînd: „Să n-ai nimic a face cu dreptul acela, căci multe am suferit azi în vis din pricina lui”.

20. Însă arhiereii şi bătrînii au îndemnat mulţimea ca să-l ceară pe Baraba, iar pe Iisus să-l dea pieirii.

21. Şi răspunzînd dregătorul, le-a zis: „Pe care dintre cei doi vreţi să vi-l eliberez?”. Ei au zis: „Pe Baraba”.

22. Le-a zis Pilat: „Atunci ce să fac cu Iisus, care este numit Hristos?”. Toţi au răspuns: „Să fie răstignit!”.

23. Dar dregătorul a zis: „Dar ce rău a făcut?”. Dar ei mai tare strigau, zicînd: „Să fie răstignit!”.

24. Şi văzînd Pilat că nu foloseşte la nimic, ci mai multă zarvă iese, luînd apă, s-a spălat pe mîini în faţa mulţimii zicînd: „Nevinovat sînt de sîngele acestuia. E treaba voastră”.

25. Şi răspunzînd toată mulţimea, a zis: „Sîngele lui asupra noastră şi asupra copiilor noştri!”.

26. Atunci le-a eliberat pe Baraba, iar pe Iisus, după ce a pus să-l biciuiască, l-a dat să fie răstignit.

27. Atunci slujitorii guvernatorului, luîndu-l pe Iisus în pretoriu, au adunat toată cohorta

28. Şi, dezbrăcîndu-l, l-au îmbrăcat într-o haină roşie

29. Şi, împletind o cunună de spini, i-au pus-o pe cap şi o trestie în mîna dreaptă; şi îngenunchind înaintea lui, şi-au bătut joc de el, zicînd: „Bucură-te, regele iudeilor!”.

30. Şi scuipîndu-l, luau trestia şi-l băteau peste cap.

31. Şi, după ce şi-au bătut joc de el, l-au dezbrăcat de mantie şi l-au îmbrăcat cu veşmintele lui şi l-au dus să-l răstignească.

32. Şi, pe cînd ieşeau, au găsit un om, pe nume Simon din Cirene şi pe acesta l-au silit să-i ducă crucea.

33. Şi ajungînd în locul numit

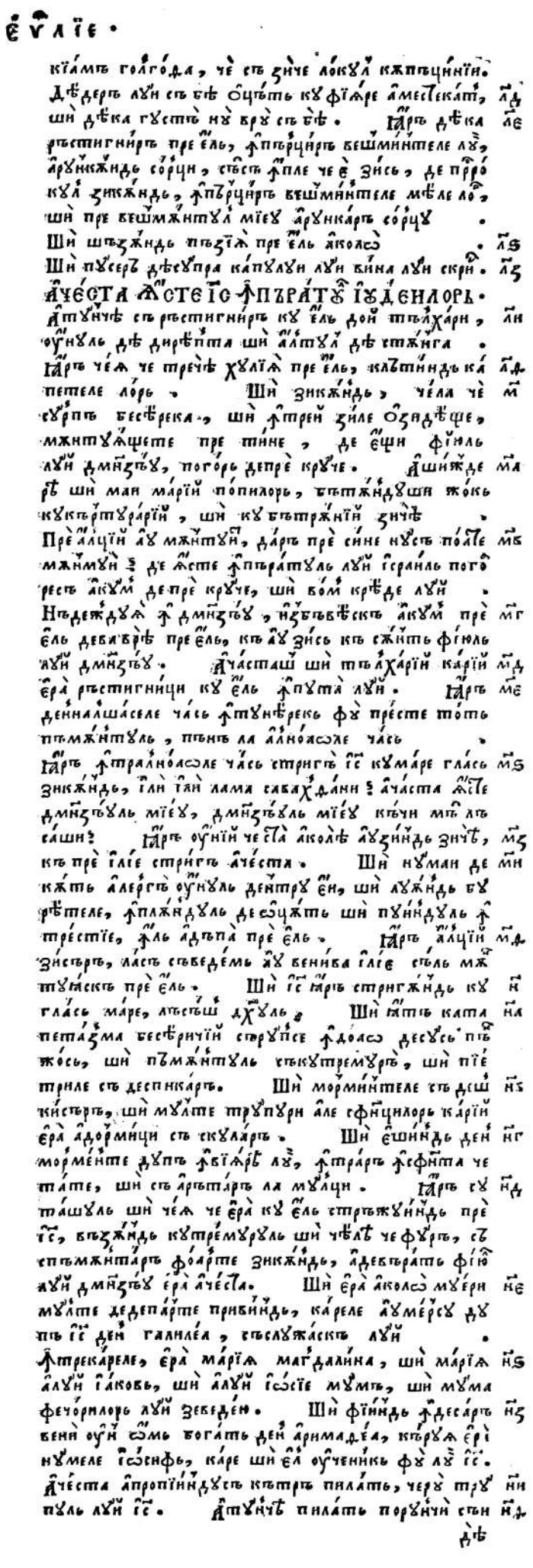

Biblia 1688, p. 772, col. 2

chiamă Golgótha, ce să zice: „Locul Căpăţinii”,

34. Dêderă lui să bea oţăt cu fiêre amestecat; şi, deaca gustắ, nu vru să bea.

35. Iară deaca răstigniră pre el, împărţiră veşmintele lui aruncînd sorţi, să să împle ce e zis de prorocul zicînd: „Împărţiră veşmintele mêle lor şi pre veşmîntul mieu aruncară sorţu”.

36. Şi şăzînd păziia pre el acoló.

37. Şi puseră deasupra capului lui vina lui scrisă: „ACESTA IASTE IISUS ÎMPĂRATUL IUDEILOR”[38].

38. Atuncea să răstigniră cu el doi tălhari, unul de-a direapta şi altul de-a stînga.

39. Iară ceia ce trecea huliia pre el, clătind capetele lor:

40. Şi zicînd: „Cela ce súrpă besêreca şi în trei zile o zidêşte, mîntuiêşte-te pre tine! De eşti Fiiul lui Dumnezău, pogori de pre cruce!”.

41. Aşijderea şi mai marii popilor, bătîndu-şi joc cu cărturarii şi cu bătrînii, zicea:

42. „Pre alţii au mîntuit, dară pre sine nu să poate mîntui? De iaste Împăratul lui Israíl, pogoare-să acum de pre cruce, şi vom crêde lui.

43. Nădejduia în Dumnezău: izbăvească acum pre el, de va vrea pre el, că au zis că: «Sînt Fiiul lui Dumnezău!»”.

44. Aceastaş şi tălharii carii era răstigniţi cu el împuta lui.

45. Iară den al şasele ceas întunêrec fu preste tot pămîntul, pînă la al noaole ceas.

46. Iară într-al noaole ceas strigắ Iisus cu mare glas, zicînd: „Ilí, Ilí, lama savahtháni?”; aceasta iaste: „Dumnezăul mieu, Dumnezăul mieu, căci mă lăsaşi?”.

47. Iară unii ce sta acolea, auzind, zicea că pre Ilíe strígă acesta.

48. Şi numaidecît alergă unul dentru ei şi, luînd burêtele, împlîndu-l de oţăt şi puindu-l în trestie, îl adăpa pre el.

49. Iară alţii zisără: „lasă să vedem, au veni-va Ilíe să-l mîntuiască pre el!”.

50. Şi Iisus, iară strigînd cu glas mare, lăsă-şi duhul.

51. Şi, iată, catapetazma besêricii să rupse în doao, de sus pînă jos, şi pămîntul să cutremurắ, şi pietrile să despicară,

52. Şi mormintele să deşchisără şi multe trupuri ale sfinţilor, carii era adormiţi, să scularǎ.

53. Şi, ieşind den mormente, după înviêrea lui, întrară în sfînta cetate şi să arătară la mulţi.

54. Iară sutaşul şi ceia ce era cu el străjuind pre Iisus, văzînd cutremurul şi cêlea ce fură, să spămîntară foarte zicînd: „Adevărat Fiiul lui Dumnezău era acesta!”.

55. Şi era acoló muieri multe, de departe privind, carele au mersu după Iisus den Galiléa, să slujască lui;

56. Între carele era Máriia Magdalína şi Máriia, a lui Iácov şi a lui Iósie mumă, şi muma feciorilor lui Zevedéiu.

57. Şi fiind înde sară, veni un om bogat den Arimathéa, căruia era numele Iósif, care şi el ucenic fu lui Iisus;

58. Acesta, apropiindu-să cătră Pilát, ceru trupul lui Iisus.

59. Atuncea Pilát porunci să-i //

Versiunea modernă

Golgota, care înseamnă „Locul Căpăţînii”,

34. I-au dat să bea oţet amestecat cu fiere; dar el, gustînd, n-a vrut să bea.

35. Şi după ce l-au răstignit, i-au împărţit veşmintele aruncînd sorţii, ca să se împlinească cele spuse de profetul care zice: „Şi-au împărţit veşmintele mele şi pentru veşmîntul meu au tras la sorţi”.

36. Apoi s-au aşezat acolo să-l păzească.

37. Şi i-au pus deasupra capului vina lui scrisă: „ACESTA ESTE IISUS, REGELE IUDEILOR”.

38. Atunci au răstignit împreună cu el doi tîlhari, unul la dreapta şi altul la stînga.

39. Iar cei care treceau îl huleau, clătinînd din cap:

40. Şi spunînd: „Tu, care dărîmi Templul şi în trei zile îl zideşti, mîntuieşte-te pe tine însuţi! Dacă eşti Fiul lui Dumnezeu, coboară de pe cruce!”.

41. La fel şi mai-marii preoţilor îşi băteau joc împreună cu cărturarii şi cu bătrînii şi spuneau:

42. „Pe alţii i-a mîntuit, dar pe sine nu se poate mîntui? Dacă este regele lui Israel, să coboare acum de pe cruce şi vom crede în el!

43. Nădăjduia în Dumnezeu: să-l izbăvească acum dacă-l vrea, căci a spus: «Sînt Fiul lui Dumnezeu!»”.

44. În acelaşi fel îl ocărau şi tîlharii răstigniţi împreună cu el.

45. Iar din ceasul al şaselea s-a făcut întuneric peste tot pămîntul, pînă la ceasul al nouălea.

46. Iar la ceasul al nouălea, a strigat Iisus cu glas puternic: „Eli, Eli, lama sabahtani?”, ceea ce înseamnă: „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?”.

47. Iar unii dintre cei care stăteau acolo, auzind, ziceau că pe Ilie îl strigă.

48. Şi îndată, alergînd unul dintre ei, a luat un burete, l-a umplut cu oţet şi, punîndu-l într-o trestie, i-a dat să bea.

49. Iar ceilalţi ziceau: „Lasă, să vedem dacă vine Ilie să-l mîntuiască!”.

50. Şi Iisus, strigînd iarăşi cu glas mare, şi-a dat duhul.

51. Şi iată, catapeteasma Templului s-a sfîşiat în două, de sus pînă jos, şi pămîntul s-a cutremurat, şi pietrele s-au despicat,

52. Şi mormintele s-au deschis şi multe trupuri ale sfinţilor, care erau adormiţi, s-au sculat

53. Şi, ieşind din morminte, după învierea lui, au intrat în cetatea sfîntă şi s-au arătat multora.

54. Iar sutaşul şi cei care erau cu el ca să-l păzească pe Iisus, văzînd cutremurul şi cele întîmplate, s-au înspăimîntat foarte, zicînd: „Cu adevărat acesta era Fiul lui Dumnezeu!”.

55. Şi erau acolo multe femei, care priveau de departe, care îl urmaseră pe Iisus încă din Galileea, slujindu-l;

56. Printre ele erau Maria Magdalena şi Maria, mama lui Iacob şi a lui Iosif, şi mama fiilor lui Zebedeu.

57. Şi cînd s-a făcut seară, a venit un om bogat din Arimateea, pe nume Iosif, care era şi el ucenicul lui Iisus;

58. Acesta, mergînd la Pilat, a cerut trupul lui Iisus.

59. Atunci Pilat a poruncit să-i

ДЕЛАМАДЕН.

дѣ трꙋпꙋль, ши лꙋѫндь трꙋпꙋль іѡсифь, ꙟль
ѯ ꙟтьли ꙟчаршафь кꙋрать. Шиль пꙋсе пре ел
ꙟчельноꙋ алꙋи мормѫнть, кареле лаꙋ чопланть
ꙟпіатрь, ши прьвьлиндь ѡпіатрь маре ла оу
ѯа ша мормѫнтꙋлꙋи сьдꙋсе. Ши ера аколѣ
маріа магдалина, ши чѣа лалть маріе, шь
ѯв зѫндь ꙟпрѣѫма мормѫнтꙋлꙋи. Іарь адоѡ
зи каре есте дꙋпь винери, сь адꙋнарь маи ма
рїи попилорь, ши фарисеїи кьтрь пилать.
ѯг Зикѫндь, дмне адꙋчемꙋне аминте кь ачель а
мьцинторю зисе ꙟкь фіиндь віꙋ, дꙋпь трензи
ѯд ле мьвою скꙋла. Дирепть ачѣа порꙋнчѣ
ще сьсь пьзѣскь мормѫнтꙋль, пьнь атреа
зи, сьнꙋ кꙋмва віиндь оучениції лꙋи ноаптѣ
сьль фꙋре пре ель, ши вор зиче ѡаменилорь кьса
скꙋлать ден морци, ши вафи рьтьчирѣ чѣ де
ѯе апои маирѣ декѫть чѣ дентьи. Ши зисе
лѡрь пилать, авеци кꙋстодіе мѣргеци де ꙟть
ѯѕ рици кꙋм щици. Іарь еи мѣрсерь ши ꙟтъ
рирь мормѫнтꙋль печетлꙋиндь піатра кꙋ
кꙋстедіа.

К А П, КИ.

а Іарь ꙟсара сѫмбетелорь чеи че лꙋмина ꙟ
трꙋ оуна асѫмбетелорь, вени маріа
магдалина, ши чѣа лалть маріе, сь
в вазь мормѫнтꙋль. Ши іать кꙋтре
мꙋрь маре фꙋ, кь ꙟџерꙋль дмнꙋлꙋи по
горѫндь дєнь чєрю, віиндь прьвьли піатра
де пре оушь ши шьзꙋ престе ѫ.
г Ши ера ведѣрѣ лꙋи ка фꙋлџерꙋ, ши вешмѫн
д тꙋл лꙋи албь ка зьпада. Іарь стрьжаріи де
фрика лꙋи сьсьпьмѫнтарь, ши фꙋрь ка морції.
є Іарь рьспꙋнзѫндь ꙟџерꙋл зисе мꙋєрилор, вои нꙋ
вь тѣмерец, кь щіꙋ кь пре іс рьстигнитꙋль
ѕ кьꙋтаци. Нꙋ есте аичь, кь саꙋ скꙋлать,
кꙋм аꙋзи, венице де ведец локꙋл оунде аꙋзькꙋ
з дмнꙋл. Ши кꙋрѫндь мергѫндь зичец оучени
чилор лꙋи, кь саꙋ скꙋлат ден морци, ши іать
ва мѣрџе ꙟнаинтѣ воастрь ꙟгалилеа, аколѡ ꙟ
и веци ведѫ, іать ам зи воаѡ. Ши ешиндь
кꙋрѫндь ден мормѫнть, кꙋ фрикь ши кꙋ бꙋкꙋ
ріе маре, алергарь сь спꙋе оученичилор лꙋи.
ѳ Ши дѣка мѣрсерь сь спꙋе оученичилор лꙋи, іа
ть іс тѫмпинь пре еле, зикѫндь, бꙋкꙋраци
вь, іарь еле апропіиндꙋсе апꙋкарь лꙋи пичоа
і реле, ши сь ꙟкинарь лꙋи. Атꙋнчѣ зисе іс
лор, нꙋвь тѣмерец, мѣргец де вестиц фрацило
міеи сьмѣргь ꙟгалилеа, ши аколѡ мьвор ведѣ.
аі Ши мергѫндь еле, іать оуніи ден стрьжари ме
гѫндь ꙟчетат дѣдерь щире архіерейлор тоате
ві чѣле че саꙋ фькꙋт. Ши адꙋнѫндꙋсе кꙋ бь
трѫніи, ши сфат фькѫндь, арџинть дѣдерь
гі слꙋжиторилор. Зикѫндь, зичец кь оучени
чіи лꙋи ноаптѣ віиндь лаꙋ фꙋрат пре ель дор
ді миндь нои. Іарь де сьва аꙋзи ачаста ла
дмнь, нои вом ꙟблѫнзи пре ель, ши пре вои фь
єі рь фрикь вом фаче. Іарь еи лꙋꙟдь баніи, фъ
кꙋрь кꙋм ера ꙟвьцаци, ши сьвести кꙋвѫнтꙋл
ачеста ꙟтрꙋ іꙋдеи пьнь ꙟзіѡа де астьзи.

Biblia 1688, p. 773, col. 1

dea trupul. Şi luînd trupul, Iósif îl învăli în cearşaf curat.

60. Şi-l puse pre el în cel nou al lui mormînt, carele l-au cioplit în piatră şi, prăvălind o piatră mare la uşa mormîntului, să duse.

61. Şi era acolea Máriia Magdalína şi cêealaltă Márie, şăzînd în preajma mormîntului.

62. Iară a doao zi, care iaste după vineri, să adunară mai marii popilor şi fariseii cătră Pilát,

63. Zicînd: „Doamne, aducemu-ne aminte că acel amăgitoriu zise încă fiind viu: «După trei zile mă voiu scula».

64. Direpţ acêea poruncêşte să să păzească mormîntul pînă a treia zi, să nu cumva, viind ucenicii lui noaptea, să-l fure pre el şi vor zice oamenilor că s-au sculat den morţi, şi va fi rătăcirea cea de apoi mai rea decît cea dentîiu".

65. Şi zise lor Pilát: „Aveţi custódie. Mêrgeţi de întăriţi cum ştiţi".

66. Iară ei mêrseră şi întăriră mormîntul pecitluind piatra cu custódia.

Cap 28

1. Iară în sara sîmbetelor, cei ce luminá întru una a sîmbetelor, veni Máriia Magdalína şi cêealaltă Márie să vază mormîntul.

2. Şi iată, cutremur mare fu, că îngerul Domnului, pogorînd den ceriu, viind, prăvăli piatra de pre uşă şi şăzu preste ea.

3. Şi era vedêrea lui ca fulgerul şi veşmîntul lui, alb ca zăpada.

4. Iară străjarii, de frica lui, să spămîntară şi fură ca morţii.

5. Iară răspunzînd îngerul, zise muiêrilor: „Voi nu vă têmereţi, că ştiu că pre Iisus răstignitul căutaţi.

6. Nu iaste aici, că s-au sculat, cum au zis; veniţi de vedeţi locul unde au zăcut Domnul.

7. Şi curînd mergînd ziceţi ucenicilor lui că s-au sculat den morţi şi, iată, va mêrge înaintea voastră[39] în Galiléa: acoló îl veţi vedea; iată, am zis voao".

8. Şi ieşind curînd den mormînt, cu fricá şi[40] cu bucurie mare, alergară să spuie ucenicilor lui.

9. Şi deaca mêrsără să spuie ucenicilor lui, iată, Iisus tîmpiná pre iale, zicînd: „Bucuraţi-vă". Iară iale, apropiindu-se, apucară-i lui picioarele şi să închinară lui.

10. Atuncea zise Iisus lor: „Nu vă têmereţi! Mêrgeţi de vestiţi fraţilor miei să meargă în Galiléa şi acoló mă vor vedea".

11. Şi mergînd iale, iată, unii den străjari, mergînd în cetate[41], dêderă ştire arhiereilor toate cêle ce s-au făcut.

12. Şi, adunîndu-se cu bătrînii şi sfat făcînd, argint dêderă slujitorilor,

13. Zicînd: „Ziceţi că ucenicii lui, noaptea viind, l-au furat pre el, dormind noi.

14. Iară de se va auzi aceasta la domn, noi vom îmblînzi pre el şi pre voi fără fricá vom face".

15. Iară ei, luînd banii, făcură cum era învăţaţi. Şi să vesti cuvîntul acesta întru iudéi, pînă în zioa de astăzi. /

Versiunea modernă

fie dat. Şi, luînd trupul, Iosif l-a înfăşurat într-un giulgiu curat

60. Şi l-a pus într-un mormînt nou, pe care îl cioplise în stîncă şi, rostogolind o piatră mare la intrarea mormîntului, a plecat.

61. Şi erau acolo Maria Magdalena şi cealaltă Marie, şezînd în preajma mormîntului.

62. Iar a doua zi, care este după cea de vineri, s-au adunat mai-marii preoţilor şi fariseii la Pilat,

63. Zicînd: „Domnia ta, ne-am amintit că amăgitorul acela a spus pe cînd era încă în viaţă: «După trei zile mă voi ridica».

64. De aceea, porunceşte să se păzească mormîntul pînă în a treia zi, ca nu cumva ucenicii lui să vină noaptea, să-l fure şi să spună oamenilor că s-a ridicat din morţi, şi înşelăciunea din urmă va fi mai rea decît cea dintîi".

65. Pilat le-a zis: „Aveţi strajă: mergeţi şi asiguraţi-l cum ştiţi".

66. Iar ei s-au dus şi au asigurat mormîntul pecetluind piatra şi punînd strajă.

Capitolul al 28-lea

1. Iar în seara sîmbetei, cînd se lumina în prima zi a săptămînii, au venit Maria Magdalena şi cealaltă Marie să vadă mormîntul.

2. Şi iată, s-a făcut cutremur mare, fiindcă îngerul Domnului, coborînd din cer, a venit şi a rostogolit piatra şi s-a aşezat deasupra ei.

3. Şi era înfăţişarea lui ca fulgerul şi veşmîntul lui, alb ca zăpada.

4. Iar străjerii, de frica lui, s-au înspăimîntat şi s-au făcut ca morţi.

5. Iar răspunzînd îngerul, a spus femeilor: „Voi să nu vă temeţi! Ştiu că îl căutaţi pe Iisus cel răstignit.

6. Nu este aici, căci s-a ridicat, precum a zis; veniţi şi vedeţi locul unde zăcea Domnul.

7. Şi mergeţi degrabă şi spuneţi ucenicilor lui că s-a ridicat din morţi şi, iată, va merge înaintea voastră în Galileea: acolo îl veţi vedea; iată, v-am spus".

8. Şi ele, plecînd în grabă de la mormînt, cu frică şi cu bucurie mare, au alergat să spună ucenicilor lui.

9. Dar, pe cînd mergeau să le spună ucenicilor, iată, Iisus le-a întîmpinat, zicînd: „Bucuraţi-vă!". Iar ele, apropiindu-se, i-au cuprins picioarele şi i s-au închinat.

10. Atunci Iisus le-a zis: „Nu vă temeţi! Mergeţi şi vestiţi fraţilor mei să meargă în Galileea şi acolo mă vor vedea".

11. Şi plecînd ele, iată unii dintre străjeri au mers în cetate şi au vestit arhiereilor toate cele întîmplate.

12. Şi, adunîndu-se ei împreună cu bătrînii şi ţinînd sfat, au dat bani slujitorilor,

13. Zicînd: „Spuneţi că ucenicii lui, venind noaptea, l-au furat în timp ce noi dormeam.

14. Şi dacă se va auzi aceasta la guvernator, noi îl vom îndupleca şi vă vom scăpa de grijă".

15. Iar ei, luînd banii, au făcut cum fuseseră învăţaţi. Şi s-a răspîndit povestea aceasta printre iudei, pînă în ziua de astăzi.

Деламаде́н. ѱог

Ꙗрь чей оунспрезѣче оученици мерсерь ꙟгалилеа ꙟе
ꙟмꙋнтеле оунде рѫндꙋисе лор Іс. Шѝ вѫзѫ зе
дꙋл пре ел сѫ ꙟкинарѫ лꙋй, ꙗрѫ оуний сѫ ꙟдоирѫ.
Шѝ апропїиндꙋсе Іс грѫѝ лор, зикѫнд, датꙋми не
сꙋ тоатѫ пꙋтѣрѣ ꙟчерю шѝ пре пѫмѫнтꙋ.
Дерептꙋ ачѣѧ мергѫнд ꙟвѫцаци тоате лимꙟе
биле, ботезѫнд пре ей ꙟнꙋмеле татѫлꙋй шѝ а
фїюлꙋй шѝ ал дꙋхꙋлꙋй сфѫнтꙋ. Ꙟвѫцѫнд к
пре ей сѫцїе тоате кѫте ам порꙋнчит
воаѡ, шѝ ꙗтѫ еꙋ кꙋ вой сѫнтꙋ
ꙟтоате зилеле, пѫнѫ ꙟсфѫр
шенїѧ вѣкꙋлꙋй,
аминь.

Прѣ

Biblia 1688, p. 773, col. 2

16. Iară cei unsprăzêce ucenici mêrseră în Galiléa, în muntele unde rînduise lor Iisus.

17. Şi văzîndu-l pre el, să închinară lui, iară unii să îndoiră.

18. Şi apropiindu-se Iisus, grăi lor, zicînd: „Datu-mi-s-au toată putêrea în ceriu şi pre pămînt.

19. Direpţ acêea, mergînd, învăţaţi toate limbile, botezînd pre ei în numele Tatălui şi al Fiiului şi al Duhului Sfînt,

20. Învăţînd pre ei să ţie toate cîte am poruncit voao. Şi iată eu cu voi sînt în toate zilele, pînă în sfîrşăniia veacului. Amin".

Versiunea modernă

16. Iar cei unsprezece ucenici au mers în Galileea, la muntele unde le rînduise Iisus.

17. Şi, văzîndu-l, i s-au închinat, dar unii se îndoiau.

18. Şi Iisus, apropiindu-se le-a grăit, zicînd: „Mi s-a dat toată puterea în cer şi pe pămînt.

19. De aceea, mergeţi şi învăţaţi toate neamurile, botezîndu-i în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfînt,

20. Învăţîndu-i să păzească toate cîte vi le-am poruncit. Şi iată, eu sînt cu voi în toate zilele, pînă la sfîrşitul veacului. Amin".

ѱ҃од

ПРЕДОСЛОВІѦ СФНТȢЛȢЇ МАРКО ЕѴЛИСТȢЛ·

Ꙟнчи депре еѵ҃лїѧ лȣи маркѡ требȣе сѫ щим
трей лȣкрȣри ·
Ꙟтѫю депре че аȣ скрис маркѡ ·
Ꙟдоаоарѫ чине аȣ фост маркѡ ; ши ꙟче лиⷨ
бѫ аȣ скрис еѵ҃лїѧ лȣи ;
Ꙟтреѧ оарѫ кѫте пѫрци аре еѵ҃лїѧ лȣи ·

а Сфнтȣл маркѡ, ка ши матфей, скрїе
де кȣвинтеле ши де фаптеле лȣи хс,
де кинȣри, де моарте, де ꙟнѫлцарѣ лȣи
хс. Їарѫ нащерѣ лȣи хс оласѫ кѫ еа
тоате ле скрїе маи пре скȣрт, скрисаȣ
пентрȣ ачаста, каши алалци еѵ҃листи, ка сѫ а
рате пре ис҃ назаринѣнȣл, кѫй хс, кареле сѫ арѫ
тѫ аша, ꙟкареле саȣ ꙟплȣт тоате че аȣ фост
пророчит пророчїи де хс, ачелаи хс, ши ачѣстѣ
тоате саȣ ꙟплȣт ꙟ ис҃, назаринѣнȣл, кȣм а
ратѫ еѵ҃листїи, пентрȣ ачѣѧ ис҃ назаринѣнȣл
ѧсте хс, чел че ера фѫгѫдȣит пѫринцилор ·
в Де адоаоарѫ, маркѡ, наȣ фост дин чей, вı,
апостоли, че аȣ фост дин чей, о҃, де ȣченичи
кȣм зик ȣнїи фостаȣ аскȣлтѫторю ши ȣче
ник лȣи петрȣ, де каре поменѣще ꙟсфѫршитȣл
кѫрцїи дентѫю, скрисаȣ еѵ҃лїѧ лȣи ꙟлимбѫ
гречаскѫ ка ши алалци еѵ҃листи ши апостоли,
сѫ ва кѫ аȣ скрис еѵ҃лїѧ маи вѫртос пентрȣ рȣ
гарѣ римлѣнилор, че наȣ скрис ꙟлимбѫ лѫтинѣ
скѫ, че гречаскѫ, кѫ атȣнчи пре тȣтинденилѣ
петречѣ кȣ лимба гречаскѫ, павел апостол ꙟкѫ
аȣ скрис ла римлѣни, че аȣ скрис ꙟлимбѫ греча
скѫ, ши овреилор ꙟкѫ наȣ скрис овреѧще че
г гречѣще · Ꙟтреѧ, еѵ҃лїѧ лȣи маркѡ аре
трей пѫрци, партѣ дентѫю, деспре дерегѫто
рїѧ пророчїеи лȣи хс, карѣ оаȣ арѫтат пропове
дȣинд еѵ҃лїѧ, ши тѫлкȣинд лѣцѣ лȣи дȣм
незѫȣ, чертѫнд пѫкателе ши ꙟвѫцѫтȣра стрѫ
бѫ а жидовилор, пророчинд деспре венирѣ пери
рїи жидовилор, ши де венирѣ лȣи ла жȣдекатѫ,
алте лȣкрȣри ꙟкѫ семнѣзѫ аичи кемарѣ апосто
лилор ши тримѣтерѣ лор а проповедȣи ꙟ їȣдеа ши
минȣниле лор, ши ꙟтрарѣ лȣи чѣ ꙟпѫрѫтѣскѫ
ꙟ їерȣсалим ши кȣрѫцирѣ бесѣречїи, ачастѫ па
те дентѫю ѧсте кȣпринсѫ ꙟчѣле, гı, капете
дентѫи, адоа парте ѧсте де попїѧ лȣи хс,
карѣ оаȣ арѫтат ꙟтрȣ рѫбдарѣ са пентрȣ пѫ
кателе ноастре ши мȣринд пентрȣ нои, шїи кȣ
принсѫ ачаста ꙟ, в, капете ꙟ, еı, ѕı, а треѧ
парте ѧсте де ꙟчепѫтȣра ꙟпѫрѫцїеи славей лȣи
пентрȣ скȣларе дин морци, ши тримѣтерѣ
апостолилор ꙟтоатѫ лȣмѣ сѫ проповедȣиа
скѫ еѵ҃лїѧ, ши ꙟнѫлцарѣ ла чери,
ши шѫдѣрѣ де дирѣпта та
тѫлȣи ачѣстѣ кȣприн
се ꙟнаи, ѕı, капь·

Biblia 1688, p. 774, col. 1

Predosloviia Sfîntului Marco Evanghelístul

Aici, de pre Evangheliia lui Márco trebuie să ştim
trei lucruri:
Întîiu, de pre ce au scris Márco.
A doa oară, cine au fost Márco şi în ce
limbă au scris Evangheliia lui?
A treia oară, cîte părţi are Evangheliia lui.

1. Sfîntul Márco, ca şi Matthéi, scrie de cuvintele şi de faptele lui Hristos, de chinuri, de moarte, de înălţarea lui Hristos. Iară naşterea lui Hristos o lasă, că el toate le scrie mai pre scurt. Scris-au pentru aceasta ca şi alálţi evanghelisti, ca să arate pre Iisus Nazarineánul că-i Hristos, carele să arată aşa, în carele s-au împlut toate ce au fost prorocit prorocii de Hristos. Acela-i Hristos şi acêstea toate s-au împlut în Iisus Nazarineanul, cum arată evanghelistii. Pentru acêea Iisus Nazarineánul iaste Hristos, cel ce era făgăduit părinţilor.

2. De a doa oară, Márco n-au fost den cei 12 apostoli, ce au fost den cei 70 de ucenici; cum zic unii, fost-au ascultătoriu şi ucenic lui Pétăr, de care pomenêşte în sfîrşitul cărţii dentîiu. Scris-au Evangheliia lui în limbă grecească, ca şi alálţi evanghelisti şi apostoli. Săvai că au scris Evangheliia mai vîrtos pentru rugarea rimlênilor. Ce n-au scris în limbă lătinească, ce grecească, că atunci pretutindenilea petrecea cu limbă grecească. Pável apostol încă au scris la rimlêni, ce au scris în limbă grecească. Şi ovrêilor încă n-au scris ovreiêşte, ce grecêşte.

3. A treia, Evangheliia lui Márco are trei părţi. Partea dentîiu: despre deregătoriia prorociei lui Hristos, carea o au arătat propoveduind Evangheliia şi tîlcuind lêgea lui Dumnăzău, certînd păcatele şi învăţătura strîmbă a jidovilor, prorocind despre venirea pieririi jidovilor şi de venirea lui la giudecată. Alte lucruri încă semnează aici: chemarea apostolilor, şi trimêterea lor a propovedui în Iudéa, şi minunile lor, şi întrarea lui cea împărătească în Ierusalím, şi curăţirea besêrecii. Această parte dentîiu iaste cuprinsă în cêle 13 capete dentîiu. A doa parte iaste de popiia lui Hristos, carea o au arătat întru răbdarea sa pentru păcatele noastre şi murind pentru noi. Şi-i cuprinse aceasta în 2 capete, în 15, 16. A treia parte iaste de începătura împărăţiei slavei lui, pentru sculare den morţi şi trimêterea apostolilor în toată lumea să propoveduiască[1] Evangheliia şi înălţarea la ceriu, şi şădêrea lui de-a direapta Tatălui. Acêstea-s cuprinse în al 16 cap. /

Versiunea modernă

Prefaţă [despre] Sfîntul Marcu Evanghelistul

Despre Evanghelia lui Marcu trebuie să ştim trei lucruri: în primul rînd, de ce a scris Marcu; în al doilea rînd, cine a fost Marcu şi în ce limbă şi-a scris Evanghelia; în al treilea rînd, cîte părţi are Evanghelia lui.

1. Sfîntul Marcu, asemenea lui Matei, scrie despre cuvintele şi faptele lui Hristos, despre pătimirea, moartea şi înălţarea lui Hristos. Naşterea lui Hristos o lasă [deoparte], fiindcă el scrie totul mai pe scurt. De aceea, a scris ca şi ceilalţi evanghelişti, şi anume ca să dovedească faptul că Iisus Nazarineanul este Hristos, care se arată astfel şi în care s-au împlinit toate cele prorocite de profeţi despre Hristos; acesta este Hristos şi toate acestea s-au împlinit în Iisus Nazarineanul, după cum arată evanghelistii. De aceea, Iisus Nazarineanul este Hristos, cel făgăduit strămoşilor.

2. În al doilea rînd, Marcu nu a fost unul dintre cei doisprezece apostoli, ci dintre cei şaptezeci de ucenici; după cum spun unii, l-a ascultat şi i-a fost ucenic lui Petru, care este amintit la sfîrşitul primei cărţi. El şi-a scris Evanghelia în limba greacă, asemenea celorlalţi evanghelişti şi apostoli; deşi şi-a scris Evanghelia mai ales la îndemnul romanilor, n-a scris în limba latină, ci în greacă, fiindcă pe atunci [putea] ajunge pretutindeni cu limba greacă. Şi apostolului Pavel le-a scris romanilor, dar le-a scris în limba greacă; nici evreilor nu le-a scris în evreieşte, ci în greceşte.

3. În al treilea rînd, Evanghelia lui Marcu are trei părţi. Partea întîi: despre demnitatea prorociei lui Hristos, pe care şi-a arătat-o propovăduind Evanghelia, tîlcuind legea lui Dumnezeu, condamnînd păcatele şi învăţătura greşită a iudeilor, şi prorocind despre venirea pieirii iudeilor şi despre venirea lui la judecată. Mai descrie aici şi alte lucruri: chemarea apostolilor şi trimiterea lor să propovăduiască în Iudeea, precum şi minunile lor, intrarea lui regească în Ierusalim şi curăţirea templului. Această primă parte este cuprinsă în primele treisprezece capitole. A doua parte este despre preoţia lui Hristos, pe care şi-a arătat-o prin răbdarea sa pentru păcatele noastre şi murind pentru noi; aceasta este cuprinsă în două capitole, al XV-lea şi al XVI-lea. A treia parte este despre începutul împărăţiei slavei lui, prin învierea [sa] din morţi şi trimiterea apostolilor în toată lumea să propovăduiască Evanghelia, prin înălţarea la cer şi şederea la dreapta Tatălui. Acestea sînt cuprinse în capitolul al XVI-lea.

ЕѴЛІА ДЕЛА МАКО

КАП. А.

ꙟчепутꙋ евангелиеи алꙋи іс хс, фіюлꙋи а
лꙋи дмнзеꙋ. Прекꙋм сaꙋ скри в
ꙟпророчи, итѫ еꙋ вою тримите ꙟ
цeрꙋль мїеꙋ ꙟнаинтѣ феції тале,
кареле вагѫти калѣ та ꙟнаинтѣ та.
Гласꙋл челꙋи че стрігѫ ꙟпꙋстіе, г
гѫтіци калѣ дмнꙋлꙋи, дирептѫте
фачеци кѫрарile лꙋи. Ера іоань ботезжнд д
ꙟпꙋстіе ши пропоеведꙋинд ботезꙋль покѫинцеи
ꙟтрꙋ ертѫчюнѣ пѫкатeлорь. Ши ешїа кѫ е
трѫ ель тоатѫ цара іꙋдеїи, ши ерꙋсалимленїи
ши сѫ ботеза тоци ꙟржꙋль іорданꙋлꙋи дела
ель, исповедꙋиндꙋши пѫкателе лорь.
Ши ера іоань ꙟбрѫкать кꙋпери де кѫмилѫ, ши ѕ
брѫꙋ декꙋрѣ прежꙋр мижлокꙋль лꙋи, ши мжнка
лѫкꙋсте ши міаре сѫлбатикѫ. Ши пропо з
ведꙋа зикжнд, вине дꙋпѫ мине чель маи та
ре де мине, кѫрꙋіа нꙋсь дестоиникь плекжндꙋмѫ
сѫи дезлегꙋ кꙋреоа ꙟкѫлцѫминтелорь лꙋи.
Кѫ еꙋ ам ботезать пре вои кꙋ апѫ, іарѫ ачела и
ва ботеза пре вои кꙋ дххꙋль сфнтѫ.
Ши фꙋ ꙟзилеле ачѣлѣ, вени іс де назаретꙋль ѳ
галилеїи, ши сѫ ботезѫ дела іоань ꙟ іордань.
Ши ꙟдатѫ ешинд де ан апѫ, вѫзꙋ дешкисе че і
рюриле, ши дххꙋль ка оу порꙋмбꙋ, погоржндсе пре ель.
Ши глась фꙋ де чериюри, тꙋ ешти фіюль міеꙋ аі
чель юбить, ꙟтрꙋ кареле бине ам врꙋть.
Ши нꙋмаи декжт скоасе пре ель дххꙋль ꙟпꙋстіе. ві
Ши ера аколо ꙟпꙋстіе, патрꙋзечи де зиле, испи гі
тиндꙋсе де сатана, ши ера кꙋ хіарѫле, ши ꙟџе
рїи слꙋжїа лꙋи. Іарѫ дꙋпѫче сѫпринсе іоа, ді
вени іс ꙟгалилеа, проповедꙋинд евангелиа ꙟпѫрѫ
цїеи лꙋи дмнзеꙋ. Ши зикжнд, кѫсѫ ꙟ еі
плꙋ време, ши саꙋ апропіатѫ ꙟпѫрѫціа лꙋи
дмнзеꙋ, покѫинциве, ши креедеци ꙟтрꙋ евангелие.
Ши ꙟблжнд пре лжнгѫ марѣ галилеюлꙋи, вѫ ѕі
пре симоне ши пре андрею фрателе лꙋи арꙋнкжнд
мрежа лꙋи симонь ꙟмаре, (кѫ ера пѫскари.)
Ши зисе іс лорь, вениці дꙋпѫ мине, ши вѫвою зі
фаче пре вои а фи пѫскари де оамени.
Ши нꙋмаи декжт лѫсжнд мрежиле лорь, мерсерѫ иі
дꙋпѫ ель. Ши мергжнд де аколѣ пꙋ ѳі
цинель, вѫзꙋ пре іакове чель аль лꙋи заведею,
ши пре іоань фрателе лꙋи, ши пре ей ꙟчинѫ ди
регжнд мрежиле. Ши нꙋмаи декжт кемѫ к
пре ей, ши лѫсжнд пре заведею тататѫ лорь ꙟ
чинѫ кꙋ нѫимиціи лорь, мерсерѫ дꙋпѫ ель.
Ши ꙟтрарѫ ꙟкапернаꙋм, ши нꙋмаи декжт ꙟ ка
сжмбете ꙟтржнд ꙟ адꙋнаре ꙟвѫца.
Ши сѫмира де ꙟвѫцѫтꙋра лꙋи, кѫ ера ꙟвѫцжнд кв
пре ей, какꙋм аве пꙋтѣре ши нꙋ ка кѫртꙋрарїи.
Ши

Biblia 1688, p. 774, col. 2

Evanghelia de la Marco

Cap 1

1. Începerea Evangheliei a lui Iisus Hristos, Fiiului lui Dumnezău.

2. Precum s-au scris în proroci: „Iată, eu voiu trimite îngerul mieu înaintea fêţii tale, carele va găti calea ta înaintea ta”.

3. Glasul celui ce strígă în pustie: „Gătiţi calea Domnului, dirêpte faceţi cărările lui”.

4. Era Ioán botezînd în pustie şi propoveduind botezul pocăinţei întru iertăciunea păcatelor.

5. Şi ieşiia cătră el toată ţára Iudéii şi ierusalimlênii şi să boteza toţi în rîul Iordánului de la el, ispoveduindu-şi păcatele lor.

6. Şi era Ioán îmbrăcat cu peri de cămilă şi brîu de curea prejur mijlocul lui şi mînca vlăstări şi miêre sălbatică.

7. Şi propoveduia, zicînd: „Vine după mine cel mai tare de mine, căruia nu-s destoinic, plecîndu-mă, să-i dezlegu cureoa încălţămintelor lui.

8. Că eu am botezat pre voi cu apă, iară acela va boteza pre voi cu Duhul Sfînt”.

9. Şi fu în zilele acêlea, veni Iisus den Nazaréthul Galiléii şi să botează de la Ioán în Iordán.

10. Şi îndată, ieşind den apă, văzu deşchise ceriurile şi Duhul, ca un porumb[2], pogorînd spre el;

11. Şi glas fu den ceriuri: „Tu eşti Fiiul mieu cel iubit, întru carele bine am vrut”.

12. Şi numaidecît scoase pre el Duhul în pustie.

13. Şi era acoló, în pustie, patruzeci de zile, ispitindu-se de satána. Şi era cu hiarăle şi îngerii slujiia lui.

14. Iară după[3] ce să prinse Ioan, veni Iisus în Galiléa propoveduind Evangheliia împărăţiei lui Dumnezău

15. Şi zicînd că: „Să împlú vrêmea şi s-au apropiat Împărăţiia lui Dumnezău: pocăiţi-vă şi crêdeţi întru Evanghelie”.

16. Şi îmblînd pre lîngă Márea Galiléiului, văzu[4] pre Símon[5] şi pre Andréiu, fratele lui, aruncînd mreaja lui Símon în mare (că era păscari)[6].

17. Şi zise Iisus lor: „Veniţi după mine şi vă voiu face pre voi a fi păscari de oameni”.

18. Şi numaidecît, lăsînd mrejile lor, mêrseră după el.

19. Şi, mergînd de acolea puţinel, văzu pre Iácov cel al lui Zevedéiu şi pre Ioán, fratele lui, şi pre ei în cin diregînd mrejile.

20. Şi numaidecît chemă pre ei. Şi lăsînd pre Zevedéiu, tatăl lor, în cin cu năimiţii lor, mêrseră după el.

21. Şi întrară în Capernaúm şi numaidecît, în sîmbete, întrînd în adunare, învăţa.

22. Şi să mira de învăţătura lui; că era învăţînd pre ei ca cum avea putêre, şi nu ca cărturarii. //

Versiunea modernă

Evanghelia după Marcu

Capitolul 1

1. Începutul Evangheliei lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

2. Precum este scris în profeţi: „Iată, eu trimit pe îngerul meu înaintea feţei tale, care îţi va pregăti calea înaintea ta”.

3. Glasul celui care strigă în pustie: „Pregătiţi calea Domnului, drepte faceţi cărările lui”.

4. Era Ioan botezînd în pustiu şi vestind botezul pocăinţei spre iertarea păcatelor.

5. Şi veneau la el întregul ţinut al Iudeii şi locuitorii Ierusalimului şi erau botezaţi de el cu toţii în rîul Iordan, mărturisindu-şi păcatele.

6. Iar Ioan era îmbrăcat cu păr de cămilă şi era încins cu o cingătoare de piele şi mînca lăcuste şi miere sălbatică.

7. Şi vestea zicînd: „Vine în urma mea cel care este mai puternic decît mine, căruia nu sînt vrednic să mă plec să-i dezleg cureaua încălţămintelor.

8. Eu v-am botezat cu apă, însă el vă va boteza cu Duhul Sfînt”.

9. Şi s-a întîmplat în zilele acelea că a venit Iisus din Nazaretul Galileii şi a fost botezat în Iordan de către Ioan.

10. Şi îndată, ieşind din apă, a văzut cerurile deschise şi Duhul, ca un porumbel, coborînd asupra lui;

11. Şi un glas s-a auzit din cer: „Tu eşti Fiul meu cel iubit, în care mi-am aflat bucuria”.

12. Şi îndată Duhul l-a scos în pustiu.

13. Şi a stat acolo, în pustiu, patruzeci de zile, ispitit de satana. Şi era împreună cu fiarele, iar îngerii îi slujeau.

14. După ce a fost închis Ioan, a venit Iisus în Galileea vestind Evanghelia împărăţiei lui Dumnezeu

15. Şi spunînd: „S-a împlinit timpul şi Împărăţia lui Dumnezeu este aproape: convertiţi-vă şi credeţi în Evanghelie”.

16. Şi mergînd pe lîngă Marea Galileii, i-a văzut pe Simon şi pe Andrei, fratele lui, aruncînd năvodul lui Simon în mare, căci erau pescari.

17. Şi Iisus le-a zis: „Veniţi după mine şi vă voi face să deveniţi pescari de oameni”.

18. Şi îndată, lăsînd năvoadele, l-au urmat.

19. Şi, mergînd de acolo puţin mai departe, a văzut pe Iacob al lui Zebedeu şi pe Ioan, fratele lui, care erau şi ei în barcă dregîndu-şi năvoadele.

20. Şi îndată i-a chemat. Iar ei, lăsîndu-l pe tatăl lor, Zebedeu, în barcă împreună cu zilierii, s-au dus după el.

21. Şi au intrat la Capernaum şi îndată, în zi de sîmbătă, intrînd în sinagogă, a început să înveţe.

22. Şi erau uimiţi de învăţătura lui; căci îi învăţa ca unul care are putere, şi nu în felul cărturarilor.

кг Ши ера ꙟ адꙋнарѣ лѡрь ѹн ѡмь, кꙋ
дꙋхь некꙋрать, ши стрігъ .
кд Зикѫндь, ласъ чее ноаѡ ши цее Ісе назарине
не, венитаи съ пїерзи пре ной? щїꙋте чине ещи,
ке сфнтꙋл лꙋи дмнезъꙋ. Ши чертъ пре ель
Іс, зикѫндь, амꙋцѣще ши еши дентрѫнсꙋл.
кѕ Ши скꙋтꙋрѫндꙋл пре ель дꙋхꙋль чел некꙋрать,
ши стригѫндь кꙋ глас маре, еши дентрѫнсꙋль.
кз Ши съ спъмѫнтарѫ тоци, кѫт съ ꙟтреба ꙟтрꙋ
еншь, зикѫндь че е ачаста, чее ꙟвъцътꙋра чѣ
ноаѡ ачаста, къ дꙋпъ пꙋтѣрѣ, ши дхꙋрилѡ
челор некꙋрате порꙋнчѣще, ши аскꙋлтъ де ел?
ки Ши еши вѣстѣ лꙋи нꙋмаи кѫт ꙟтрꙋ тоть,
кѳ ꙟпрежꙋрꙋл галилеилꙋи. Ши ꙟдатъ ешиндь
дей адꙋнаре, венирѫ ꙟкаса лꙋи симон ши алꙋи
л андрею, кꙋ іакѡвь ши іѡань. Іарѫ соакра
лꙋи симон зъчѣ де фригꙋри принсъ, ши нꙋмаи
ла кѫт зисерѫ лꙋи де ѧ. Ши мергѫндь ѡскꙋ
лъ пре ѧ цїиндꙋѡ де мѫнъ, ши ꙟдатъ лъсарѫ
лв пре ѧ фригꙋриле, ши слꙋжїѧ лорь. Іарѫ
кѫндь фꙋ сара ꙟтрапꙋсꙋл соарелꙋи, адꙋсерѫ
кътрѫ ель пре тоци бетѣгїи, ши ꙟдрѫчинцїи.
лг Ши ера тот ѡрашꙋл стрѫнсꙋ ла ѹшъ .
лд Ши аꙋ виндекать пре мꙋлци болнави, кꙋпринши
де мꙋлте фѣлюри де боале, ши драчи мꙋлци аꙋ
скось, ши нꙋ лъса съ гръиаскъ драчїи къ щїѧ
ле пре ель. Ши дименѣца фоарте де ноапте
скꙋлѫндꙋсе еши. Ши мѣрсе Іс ꙟлѡкь пꙋ
лѕ стїю ши аколѡ съ рꙋга. Ши мѣрсерѫ дꙋпъ
лз ель симон ши карїи ера кꙋ ель. Ши афлѫндь
пре ель зисерѫ лꙋи, къ тоци каꙋтъ пре тине.
ли Ши гръи лорь, съ мѫргем ꙟсателе ши ꙟ ѡрашеле
чеѣ маи апроапе ка съ проповедꙋеск ши аколѡ,
лѳ къ пентрꙋ ачѣѧ амь венит. Ши пропове
дꙋѧ ꙟсина гогїиле лорь ꙟтоатъ галилеа, ши
м драчїи скотѧ. Ши вени кътрѫ ель ѹн стри
кат рꙋгѫндꙋл пре ель, ши ꙟгенꙋнкиндь ла ель
ши зикѫндь лꙋи, къ декей врѣ, поци мъ кꙋрѫ
ма ци. Іарѫ Іс милостивиндꙋсе тинсе мѫна, ши
атинсе де ель, ши зисе лꙋи, вою, кꙋръцѣщете?
мв Ши зикѫндь ел ꙟдатъ съ дꙋсе дела ель стри
мг къчюнѣ, ши съ кꙋрѫци. Ши ръстиндꙋсе
мд лꙋи, нꙋмаи декѫт ꙟ мѫнъ пре ель. Ши зисе
лꙋи, каꙋтъ не мелꙋи немикъ съ нꙋ спꙋи, че пѫ
съ дете арате попеи, ши дꙋ пентрꙋ кꙋръцѣ
нїѧ та че аꙋ порꙋнчит мѡѵси, ꙟтрꙋ мъртꙋ
ме рїѧ лорь. Іарѫ ель ешиндь ꙟчепꙋ апропове
дꙋи мꙋлте, ши авести кꙋвѫнтꙋл, кѫт нꙋ
маи пꙋтѣ ель а мѣрѣ ꙟчетате съ ꙟтре, че а
фарѫ ꙟлѡкꙋри пꙋстїе ера, ши венїѧ ла ель де
претꙋтиндене.

КАП. В.

а Ши ярѫ ꙟтрѫ ꙟкапернаꙋмь дꙋпъ кѫтева
зиле, ши съ аꙋзи къ ѧсте ꙟкасъ .
в Ши ꙟдатъ съ адꙋнарѫ мꙋлци, кѫть
нꙋмаи пꙋтѣ ꙟкъпѣ ничи пре лѫнгъ
ѹшъ, ши гръѧ лорь кꙋвѫнтꙋл .
г Ши венирѫ ла ель, адꙋкѫндь слъбъногь, пꙋр
д тѫндꙋсе де патрꙋ. Ши непꙋтѫндꙋсе апро

Biblia 1688, p. 775, col. 1

23. Şi era în adunarea lor un om cu duh necurat, şi strigă

24. Zicînd: „Lasă, ce e noao şi ţie, Iisuse Nazarinêne? Venit-ai să pierzi pre noi? Ştiu-te cine eşti: Sfîntul lui Dumnezău".

25. Şi certă pre el Iisus, zicînd: „Amuţêşte şi ieşi dentr-însul!".

26. Şi, scuturîndu-l pre el duhul cel necurat şi strigînd cu glas mare, ieşi dentr-însul.

27. Şi să spămîntară toţi, cît să întreba întru eişi, zicînd: „Ce e aceasta? Ce e învăţătura cea noao aceasta, că, după putêrea, şi duhurilor celor necurate poruncêşte şi ascultă de el?".

28. Şi ieşí vêstea lui numaicît întru tot împrejurul Galiléiului.

29. Şi îndată, ieşind den adunare, veniră în casa lui Símon şi a lui Andréiu cu Iácov şi cu Ioán.

30. Iară soacra lui Símon zăcea de friguri prinsă şi numaicît ziseră lui de ea.

31. Şi, mergînd, o sculă pre ea, ţiind-o de mînă. Şi îndată lăsară pre ea frigurile şi slujiia lor.

32. Iară cînd fu sara într-apusul soarelui, aduseră cătră el pre toţi betêgii şi îndrăciţii.

33. Şi era tot oraşul strînsu la uşă.

34. Şi au vindecat pre mulţi bólnavi cuprinşi de multe fêliuri de boale şi draci mulţi au scos. Şi nu lăsa să grăiască dracii, că ştiia pre el.

35. Şi dimineaţa, foarte de noapte sculîndu-se, ieşí şi mêrse Iisus în loc pustiiu şi acoló să ruga.

36. Şi mêrseră după el Símon şi carii era cu el

37. Şi aflînd pre el, ziseră lui că: „Toţi caută pre tine".

38. Şi grăi lor: „Blămaţi în satele şi în oraşele ce-s mai aproape, ca să propoveduiescu şi acoló, că pentru acêea am venit".

39. Şi propoveduia în sínagoghiile lor, în toată Galiléa, şi dracii scotea.

40. Şi veni cătră el un stricat, rugîndu-l pre el şi îngenunchind la el, şi zicînd lui că: „De vei vrea, poţi-mă curăţi".

41. Iară Iisus, milostivindu-se, tinse mîna şi atinse de el şi zise lui: „Voiu, curăţêşte-te!".

42. Şi zicînd el, îndată să duse de la el stricăciunea şi să curăţi.

43. Şi răstindu-se lui, numaidecît mînă pre el,

44. Şi zise lui: „Caută nemelui nemică să nu spui, ce pasă de te arată popei şi du, pentru curăţeniia ta, ce au poruncit Móisi, întru mărturiia lor".

45. Iară el, ieşind, începu a propovedui multe şi a vesti cuvîntul, cît nu mai putea el aiêvea în cetate să între, ce afară, în locuri pustie era, şi veniia la el de pretutindenea.

Cap 2

1. Şi iară întră în Capernaúm, după cîteva zile, şi să auzi că iaste în casă.

2. Şi îndată să adunară mulţi, cît nu mai putea încăpea nici pre lîngă uşă, şi grăia lor cuvîntul.

3. Şi veniră la el, aducînd slăbănog, purtîndu-se de patru.

4. Şi neputîndu-se apro- /

Versiunea modernă

23. Şi era în sinagoga lor un om cu duh necurat care striga,

24. Zicînd: „Ce ai cu noi, Iisuse din Nazaret? Ai venit să ne nimiceşti? Ştiu cine eşti: Sfîntul lui Dumnezeu".

25. Dar Iisus l-a mustrat, zicînd: „Taci şi ieşi din el!".

26. Iar duhul necurat, scuturîndu-l şi strigînd cu glas mare, a ieşit din el.

27. Şi s-au înspăimîntat cu toţii, aşa încît se întrebau între ei: „Ce este aceasta? Ce este această nouă învăţătură, fiindcă, prin puterea ei, pînă şi duhurilor necurate le porunceşte şi ele i se supun?".

28. Şi i s-a dus faima îndată, în toată împrejurimea Galileii.

29. Şi îndată, ieşind din sinagogă, au intrat în casa lui Simon şi a lui Andrei împreună cu Iacob şi Ioan.

30. Iar soacra lui Simon zăcea la pat cu febră, iar ei de îndată i-au vorbit despre ea.

31. El s-a apropiat şi, prinzînd-o de mînă, a ridicat-o. Atunci febra a lăsat-o şi ea a început să-i slujească.

32. În seara aceea, după ce a apus soarele, au început să aducă la el toţi bolnavii şi îndrăciţii.

33. Şi toată cetatea era adunată la uşă.

34. El a vindecat pe mulţi bolnavi care sufereau de felurite boli şi a alungat mulţi diavoli. Pe diavoli nu-i lăsa să vorbească, pentru că îl ştiau.

35. Dimineaţa, încă pe întuneric, sculîndu-se, Iisus a ieşit, s-a dus într-un loc pustiu şi se ruga acolo.

36. Simon şi cei care erau cu el l-au căutat

37. Şi, găsindu-l, i-au spus: „Toţi te caută".

38. El le-a zis: „Haideţi prin cetăţile învecinate, ca să propovăduiesc şi acolo, căci pentru aceasta am venit".

39. Şi predica în sinagogile lor, prin toată Galileea, şi alunga diavoli.

40. A venit la el un lepros, l-a rugat şi, îngenunchind, i-a spus: „Dacă vrei, poţi să mă curăţeşti".

41. Lui Iisus i s-a făcut milă şi, întinzînd mîna, l-a atins şi i-a spus: „Vreau, curăţeşte-te!".

42. Şi zicînd acestea, îndată lepra s-a îndepărtat şi a fost curăţit.

43. Şi vorbindu-i cu asprime, îndată l-a trimis afară,

44. Zicînd: „Vezi să nu spui nimănui nimic, ci mergi, arată-te preotului şi adu, pentru curăţirea ta, cele poruncite de Moise, ca mărturie pentru ei".

45. Însă acela, plecînd, a început să vestească multe şi să răspîndească ştirea, aşa încît [Iisus] nu mai putea să intre în cetate în văzul lumii, ci stătea afară, în locuri singuratice. Şi veneau la el de pretutindeni.

Capitolul al 2-lea

1. Şi iar a intrat în Capernaum, după cîteva zile, şi s-a auzit că el este în casă.

2. Şi îndată s-au adunat mulţi, aşa încît nu mai era loc nici înaintea uşii, iar el le grăia cuvîntul.

3. Şi au venit aducînd la el un paralitic purtat de patru [bărbaţi].

4. Şi, neputînd să-l aducă

пїѧ кътръ ель пентрꙋ мꙋлцимє, дескоперирѫ
каса оунде ера, ши спъргѫнд слобозиръ патꙋ
ꙟкареле зъчѣ слъбъногꙋл. Ши вѣзѫнд е
Їс крединца лор, зисе слъбъногꙋлꙋи фїюле,
ертъсе цїе пъкателе тале. Ши ера ачїѧ ѕ
шезѫнд оунїи деи кърътꙋрари, ши кꙋџетѫнд
ꙟтрꙋ инимиле лор. Че грѣѫще аша ачеста з
хꙋле? чине поате ерта пъкателе, фъръ нꙋмаи
сѫнгꙋр дꙋмнезъꙋ? Ши ꙟдатъ кꙋноскѫнд и
Їс кꙋ дꙋхꙋл съꙋ, къ аша ӏꙋџетъ ꙟтрꙋ сине,
зисе лор, че кꙋџетаци ачестѣ ꙟтрꙋ инемиле воа
стре? Каре е маи лесне, азиче слъбъногꙋ ѳ
лꙋи, ертъцисе пъкателе тале, аꙋ азиче скоалъ
шиць ѧ патꙋл тъꙋ ши ꙟбль? Че ка същи і
къ аре фїюл оменеск пꙋтѣре а ерта пъкателе
пре пъмѫнт, (зисе слъбъногꙋлꙋи.) Цїе аі
зиꙋ, скоалъ шиць ѧ патꙋл тъꙋ, ши пасъ ла ка
са та. Ши ꙟдатъ съкꙋлъ, ши рьдикѫндꙋ ві
патꙋл, еши ꙟнаинтѣ тꙋтꙋрора, кѫт съмира
тоци, ши лъꙋда пре дꙋмнезъꙋ, зикѫнд, къ ни
ѡдинїѡаръ нам възꙋт аша. Ши еши ѩръ ла гі
маре, ши тоатъ мꙋлцимѣ венїѧ ла ел, ши ꙟ
въца пре ей. Ши трекѫнд, възꙋ пре леви ді
алꙋи алфеꙋ, шезѫнд ла вамъ, ши зисе лꙋи,
вино дꙋпъ мине, ши скꙋлѫндꙋсе мерсе дꙋпъ е.
Ши фꙋ кѫнд шедѧ ел ꙟкаса лꙋи, ши мꙋлци еі
вамеш, ши пъкътоши шедѧ кꙋ Їс, ши кꙋ оу
ченичїи лꙋи, къ ера мꙋлци ши мерџѧ дꙋпъ ел.
Ши вѣзѫнд кърътꙋрарїи ши фарисеїи пре ел мѫ ѕі
кѫнд кꙋ вамешїи, ши кꙋ пъкътошїи,
зисеръ оученичилѡръ лꙋи, кѫчи мѫнѫн
къ ши бѣ кꙋ вамешїи, ши кꙋ пъкътошїи?
Ши аꙋзѫнд Їс зисе лор, нꙋ требꙋ чей че пот зі
де врачꙋ, че болнавїи, нам венит съкем дирепцїи
че пъкътошїи ла покъинцъ. Ши ера оучени иі
чїи лꙋи Їѡань, ши аи фарисеилор постинд, ши
венирь ши зисеръ лꙋи, кѫчи оученичїи лꙋи Їѡан
ши аи фарисеилор постеск, ѩръ оученичїи тъи
нꙋ постеск? Ши зисе лор Їс, аꙋ пот пости ѳі
фїии нꙋнтей, кѫнд ѧсте џинереле кꙋ ей? пъ
нъкѫндꙋ е џинереле кꙋ ей нꙋ пот пости. Ѩръ к
вор вени зилеле кѫнд съва лꙋа дела ей џинереле,
ши атꙋнчѣ вор пости ꙟтрачѣа зиле. Ши ка
нимени нꙋ коасе петекꙋл ноꙋ ꙟвешмѫнтꙋль
векю, ѩръ де нꙋ рьдикъ плинирѣ лꙋи чел ноꙋ
челꙋи векю, ши маи маре вафи спъртꙋра.
Ши нимени нꙋ багъ винꙋл ноꙋ ꙟфоїи вечи, ѩръ кв
денꙋ спарџе винꙋл ноꙋ фоїи, ши винꙋл съварсъ,
ши фоїи пїерь, че винꙋл ноꙋ ꙟфоїи нои събаџе.
Ши фꙋ трекѫнд ел сѫмбъта прей съмѫнъ кг
тꙋри, ши ꙟчепꙋръ оученичїи лꙋи мергѫнд а
змꙋлџе спичеле. Ши зисеръ лꙋи фарисеїи, кд
ѩтъ че фак сѫмбъта че нꙋсъ каде? Ѩръ ке
ель зичѧ лор, аꙋ ни ѡдинїѡаръ наци четит, ча
фъкꙋт двд кѫнд аꙋ авꙋт липсъ, ши флъмѫ
зисе ель ши чей че ера кꙋ ель. Кꙋм ꙟтръ ꙟ кѕ
каса лꙋи дꙋмнезъꙋ, пре врѣмѣ лꙋи авїадаръ ар
хїереꙋл, ши мѫнкъ пѫнииле сфинте, кареле нꙋсъ къ
да амѫнка, че нꙋмаи попилор, ши дѣде ши че

ло

Biblia 1688, p. 775, col. 2

piia cătră el pentru mulţime, descoperiră casa unde era şi, spărgînd, sloboziră patul în carele zăcea slăbănogul.

5. Şi văzînd Iisus credinţa lor, zise slăbănogului: „Fiiule, iartă-să ţie păcatele tale!".

6. Şi era aciia şăzînd unii den cărturari şi cugetînd întru inimile lor:

7. „Ce grăiêşte aşa acesta hule? Cine poate ierta păcatele, fără numai sîngur Dumnezău?".

8. Şi îndată, cunoscînd Iisus cu duhul său că aşa cúgetă întru eişi, zise lor: „Ce cugetaţi acêstea întru inemile voastre?

9. Care e mai lesne: a zice slăbănogului: «Iartă-ţi-se păcatele tale», au a zice: «Scoală şi-ţi ia patul tău şi îmblă»?

10. Ce, ca să ştiţi că are Fiiul omenesc putêrea a ierta păcatele pre pămînt (zise slăbănogului:)[7]

11. Ţie zic: Scoală şi-ţi ia patul tău şi pasă la casa ta!".

12. Şi îndată să sculă şi, rădicîndu-şi patul, ieşi înaintea tuturora, cît să mira toţi şi lăuda pre Dumnezău, zicînd că: „Niciodínioară n-am văzut aşa".

13. Şi ieşí iară la mare şi toată mulţimea veniia la el, şi învăţa pre ei.

14. Şi trecînd, văzu pre Lévi al lui Álfeu şăzînd la vamă şi zise lui: „Vino după mine!". Şi, sculîndu-se, mêrse după el.

15. Şi fu cînd şădea el în casa lui, şi mulţi vameş şi păcătoşi şădea cu Iisus şi cu ucenicii lui, că era mulţi şi mergea după el.

16. Şi văzînd cărturarii şi fariseii pre el mîncînd cu vameşii şi cu păcătoşii, ziseră ucenicilor lui: „Căci mănîncă şi bea cu vameşii şi cu păcătoşii?".

17. Şi, auzînd, Iisus zise lor: „N-au treabă cei ce pot de vraci, ce bólnavii. N-am venit să chem direpţii, ce păcătoşii la pocăinţă".

18. Şi era ucenicii lui Ioán şi ai fariseilor postind şi veniră şi ziseră lui: „Căci ucenicii lui Ioan şi ai fariseilor postesc, iară ucenicii tăi nu postesc?".

19. Şi zise lor Iisus: „Au pot posti fiii nuntei cînd iaste ginerele cu ei? Pînă cînd e ginerele cu ei, nu pot posti.

20. Iară vor veni zilele cînd să va lua de la ei ginerele şi atuncea vor posti, într-acêlea zile".

21. Şi nimeni nu coase pêtecul nou în veşmîntul vechiu; iară de nu, rădícă plinirea lui cel nou celui vechiu şi mai mare va fi spărtura.

22. Şi nimeni nu bagă vinul nou în foii vechi; iară de nu, sparge vinul nou foii şi vinul să varsă şi foii pier. Ce vinul nou în foii noi să să bage".

23. Şi fu trecînd el sîmbăta pren sămînături şi începură ucenicii lui, mergînd, a zmulge spicele.

24. Şi zisără lui fariseii: „Iată! Ce fac sîmbăta ce nu să cade?".

25. Iară el zicea lor: „Au niciodínioară n-aţi cetit ce-au făcut David cînd au avut lipsă şi flămînzise el şi cei ce era cu el,

26. Cum întră în casa lui Dumnezău, pre vrêmea lui Aviathár arhieréul, şi mîncă pîinile sfinte, carele nu să cădea a mînca, ce numai popilor, şi dêde şi ce- //

Versiunea modernă

pînă la el din cauza mulţimii, au dezvelit casa unde era el şi, făcînd o deschizătură, au lăsat în jos targa pe care zăcea paraliticul.

5. Şi văzînd Iisus credinţa lor, i-a spus paraliticului: „Fiule, îţi sînt iertate păcatele!"

6. Şi şedeau acolo unii cărturari care cugetau în inimile lor:

7. „De ce rosteşte astfel acesta hule? Cine poate să ierte păcatele afară de singur Dumnezeu?".

8. Şi îndată, cunoscînd Iisus în duhul său că ei cugetă astfel în sine, le-a spus: „De ce gîndiţi astfel în inimile voastre?

9. Ce este mai lesne: a-i spune paraliticului: «Îţi sînt iertate păcatele», sau a spune «Ridică-te, ia-ţi targa şi umblă»?

10. Însă ca să ştiţi că Fiul omului are puterea de a ierta păcatele pe pămînt (i-a spus paraliticului)

11. Îţi spun: Scoală, ia-ţi targa şi mergi la casa ta!".

12. Şi îndată s-a ridicat şi, ridicîndu-şi targa, a ieşit în faţa tuturor, aşa încît se mirau toţi şi-l lăudau pe Dumnezeu spunînd: „Niciodată n-am văzut aşa ceva".

13. A ieşit din nou la mare şi toată mulţimea venea la el, iar el îi învăţa.

14. Trecînd, l-a văzut pe Levi, fiul lui Alfeu, şezînd la vamă, şi i-a zis: „Vino după mine!". Şi el, sculîndu-se, a mers după el.

15. Şi în timp ce şedea în casa lui, mulţi vameşi şi păcătoşi şedeau împreună cu Iisus şi cu ucenicii lui, pentru că mulţi erau cei care îl urmau.

16. Cărturarii şi fariseii, văzîndu-l mîncînd împreună cu vameşii şi cu păcătoşii, spuneau ucenicilor lui: „De ce mănîncă şi bea cu vameşii şi cu păcătoşii?".

17. Auzind, Iisus le-a spus: „Nu cei în putere au nevoie de doctor, ci bolnavii. Nu am venit să-i chem pe cei drepţi, ci pe cei păcătoşi la pocăinţă".

18. Ucenicii lui Ioan şi fariseii posteau; ei au venit şi i-au spus: „De ce ucenicii lui Ioan şi ai fariseilor postesc, iar ucenicii tăi nu postesc?".

19. Iisus le-a zis: „Pot oare să postească nuntaşii cînd mirele este cu ei? Cît timp îl au pe mire cu ei nu pot să postească.

20. Vor veni însă zile cînd mirele va fi luat de la ei şi atunci vor posti, în acele zile".

21. Nimeni nu coase un petic nou la un veşmînt vechi; altfel, cel nou trage de cel vechi şi ruptura se face mai mare.

22. Şi nimeni nu pune vinul nou în burdufuri vechi; altfel, vinul nou va sparge burdufurile, vinul se varsă şi se vor pierde şi burdufurile. Ci vinul nou să se pună în burdufuri noi".

23. Şi s-a întîmplat că într-o sîmbătă el trecea prin semănături, iar ucenicii săi au început, din mers, să smulgă spice.

24. Atunci fariseii i-au spus: „Iată! De ce fac sîmbăta ce nu se cuvine?".

25. Iar el le-a zis: „Oare niciodată n-aţi citit ce a făcut David cînd ducea lipsă şi a flămînzit el şi cei care erau cu el,

26. Cum a intrat în casa lui Dumnezeu, pe vremea lui Abiatar arhiereul, şi a mîncat pîinile sfinte, pe care nu se cuvenea să le mănînce decît preoţii, şi a dat şi ce-

кз лора че ера кꙋ ѥль. Ши зисе лор, сꙋмбъта пе
трꙋ ѡми саꙋ фъкꙋт; нꙋ ѡмꙋл пентрꙋ сꙋмбътъ;
кн Дирепт ачѣѧ фїюл ѡменеск домнꙋ е ши сꙋмбетеи.

КАП. Г.

а Ши ꙟтрꙋ ѧръ ꙟсинагогꙋ, ши ера аколо
ѡм авꙋнд мꙋнъ ꙋскатъ.
в Ши пъзїѧ пре ель деава виндека сꙋм
г бъта, ка съл дефаиме пре ел. Ши
зисе ѡмꙋлꙋи, челꙋи че авѧ мꙋна ꙋска
д тъ, скоалъте ꙟмиѧлок. Ши зисе лор, каде
се сꙋмбъта бине афаче аꙋ рꙋ афаче; сꙋфле
е ꙟмꙋнтꙋи аꙋ алпїѧрде, ѧръ еи тъчѧ. Ши
къꙋтꙋнд спре еи кꙋ мънїе мъхниндꙋсе де ꙟ
пїетритꙋра инимїи лор. зисе ѡмꙋлꙋи тинде
мꙋна та, ши тинсе, ши съ алкътꙋи мꙋна лꙋ
ѕ сънътоасъ ка ши чѣлалалтъ. Ши ешинд фа
рисеїи фъчѧ кꙋ иродїанїи асꙋпра лꙋи, сфат ка
з пре ель съл пїарзъ. Ши Іс съдꙋсе кꙋ оучени
чїи лꙋи кътръ маре, ши мꙋлтъ мꙋлциме ден
и галилеа мерџѧ дꙋпъ ель, ши дела Іꙋдеа. Ши
дела Іерꙋсалим, ши дела Ідꙋмеа, ши ден чѣ пар
те де Іѡрдан, ши че дейпрежꙋрꙋл тирꙋлꙋи ш сидонꙋлꙋ
мꙋлциме мꙋлтъ, аꙋзинд кꙋте фъчѣ, вени
ѳ ръ кътръ ель. Ши зисе оучениичилор лꙋи ка
съфїе лꙋи ꙟдемꙋнъ корабиоара, пентрꙋ мꙋл
і цимѣ ка сънꙋл ꙟпресоаре пре ель. Къ пре
мꙋлци аꙋ виндекат, кꙋт нъвълїѧ спре ель,
ка съсе атингъ де ель кꙋци авѣ боале.
аі Ши дꙋхꙋриле чѣле некꙋрате кꙋнд ведѣ пре ель,
къдѣ ꙟнаинтѣ лꙋи, ши стрига грънд, къ тꙋ
ві ешти фїюл лꙋи дмнзъꙋ. Ѧръ ель мꙋлт чер
та пре еи, ка сънꙋл факъ арътат пре ель.
гі Ши съ сꙋи ꙟмꙋнте, ши кемъ ласине пре чеѧ че
ді врѣ ꙟсꙋш, ши венирѣ кътръ ель. Ши фъ
кꙋ, ві, ка съфїе кꙋ ель, ши ка съи тримицъ
еі пре еи съ проповедꙋѧскъ. Ши съ аибъ пꙋ
тѣре съ виндече боалеле, ши съ скоацъ драчїи.
ѕі Ши пꙋсе нꙋмеле лꙋи Симѡн Петръ.
зі Ши Іаков ал лꙋи Зеведеи, ши Іѡан фрателе лꙋ
Іаков (ши пꙋсе лор нꙋмеле воанергес, чест
иі зиче фиїи тꙋнетꙋлꙋи) Ши Андреи, ши
Филип, ши Вардоломеи, ши Матдеи, ши Дѡ
ма, ши Іаков алꙋи Алфеꙋ, ши Дадеꙋ, ши Си
ѳі мѡн Кананитꙋл. Ши Іꙋда Іскарїѡтнеѡ,
кареле ши вꙋндꙋсе пре ель, ши венирѣ акасъ.
к Ши съ адꙋнъ ѧръ мꙋлциме, кꙋт нꙋ пꙋтѣ е
ка ничи бꙋкате съ мꙋнꙋнче. Ши аꙋзинд чеи
де ажꙋнг ель венирѣ съ принзъ пре ель, къ зи
кв чѣ, къ нꙋ шїе ꙟминте. Ши къртꙋрарїи че
че венисе ден Іерꙋсалим зичѣ, къ аре Велзевꙋл
ши кꙋм къ кꙋ домнꙋл драчилор скоате драчїи.
кг Ши кемꙋнд пре еи ꙟпилде зичѣ лор, кꙋм поа
кд те сатана пре сатана съ скоацъ? Ши ꙟпъ
рецїѧ деса ва ꙟпърци пре сине, нꙋ поате ста
ке ꙟпъръцїѧ ачѣѧ. Ши мъкаръ, касъ, деса
ва ꙟпърци пре сине, нꙋ поате ста каса ачѣѧ.
кѕ Ши сатана де аꙋ стътꙋт пре сине ши саꙋ ꙟпър
кз цит нꙋ поате ста, че аре сфършенїе. Нꙋ
поате нимени васеле челꙋи таре, ꙟтрꙋнд ꙟ

Biblia 1688, p. 776, col. 1

lora ce era cu el?”.

27. Şi zise lor: „Sîmbăta pentru om s-au făcut, nu omul pentru sîmbăta;

28. Direpţ acêea, Fiiul omenesc domn e şi sîmbetei”.

Cap 3

1. Şi întrá iară în sinagogí şi era acoló un om avînd mîna uscată.

2. Şi-l păziia pre el de-l va vindeca sîmbăta, ca să-l defaime pre el.

3. Şi zise omului celui ce avea mîna uscată: „Scoală-te în mijloc!”.

4. Şi zise lor: „Cade-să sîmbăta bine a face au rău a face, suflet a mîntui au a-l piêrde?”. Iară ei tăcea.

5. Şi, căutînd spre ei cu mînie, mîhnindu-se de împietritura inimii lor, zise omului: „Tinde mîna ta!”. Şi tinse şi să alcătui mîna lui sănătoasă, ca şi cêealáltă.

6. Şi, ieşind fariseii, făcea cu irodianii asupra lui sfat, ca pre el să-l piarză.

7. Şi Iisus să duse cu ucenicii lui către mare şi multă mulţime den Galiléa mergea după el şi de la Iudéa,

8. Şi de la Ierusalim, şi de la Iduméa, şi den cêea parte de Iordan, şi cei[8] demprejurul Tírului şi Sidónului, mulţime multă, auzind cîte făcea, veniră către el.

9. Şi zise ucenicilor lui ca să fie lui îndemînă corăbioară, pentru mulţimea, ca să nu-l împresoare pre el.

10. Că pre mulţi au vindecat, cît năvăliia spre el, ca să să atingă de el cîţi avea boale.

11. Şi duhurile cêle necurate, cînd vedea pre el, căđea înaintea lui şi striga grăind că: „Tu eşti Fiiul lui Dumnezău!”.

12. Iară el mult certa pre ei, ca să nu-l facă arătat pre el.

13. Şi să sui în munte şi chemá la sine pre ceia ce vrea însuşi, şi veniră către el.

14. Şi făcu 12 ca să fie cu el şi ca să-i trimiţă pre ei să propoveduiască

15. Şi să aibă putêre să vindece boalele şi să scoaţă dracii.

16. Şi puse numele lui Símon Pétăr;

17. Şi Iácov al lui Zevedéiu şi Ioán, fratele lui Iácov (şi puse numele lor Voanerghés, ce să zice „Fiii Túnetului”)[9];

18. Şi Andréiu, şi Fílip, şi Vartholoméiu, şi Matthéiu, şi Thóma, şi Iácov a lui Alféu, şi Thadéu, şi Símon Cananítul

19. Şi Iúda Iscariótis, carele şi vînduse pre el.

20. Şi veniră acasă şi să adunâ iară mulţime, cît nu putea ei nici bucate să mănînce.

21. Şi auzind cei de lîngă el, veniră să prinză pre el, că zicea că: „Nu-şi e în minte”.

22. Şi cărturarii cei ce venise den Ierusalím zicea că are Velzevúl şi cum că cu domnul dracilor scoate dracii,

23. Şi, chemînd pre ei, în pilde zicea lor: „Cum poate Satána pre Sataná să scoaţă?

24. Şi împărăţiia, de să va împărţi pre sine, nu poate sta casa acêea.

25. Şi măcară casă, de să va împărţi pre sine, nu poate sta casa acêea.

26. Şi Satána de au stătut pre sine şi s-au împărţit, nu poate sta, ce are sfîrşănie.

27. Nu poate nimeni vasele celui tare, întrînd în /

Versiunea modernă

lor care erau cu el?”.

27. Şi le spunea: „Sîmbăta a fost făcută pentru om, nu omul pentru sîmbătă;

28. De aceea, Fiul omului este stăpîn şi al sîmbetei”.

Capitolul al 3-lea

1. Şi a intrat din nou în sinagogă şi era acolo un om care avea mîna uscată.

2. Şi îl pîndeau [să vadă] dacă îl va vindeca în zi de sîmbătă, ca să-l ponegrească.

3. El i-a spus omului cu mîna uscată: „Scoală-te în mijloc!”.

4. Şi le-a spus: „Se cuvine sîmbăta să faci bine sau să faci rău, să mîntuieşti un suflet sau să-l pierzi?”. Iar ei tăceau.

5. Şi, privind spre ei cu mînie, mîhnit de împietrirea inimii lor, i-a spus omului: „Întinde-ţi mîna!”. A întins-o şi s-a făcut bine mîna lui, ca şi cealaltă.

6. Şi, ieşind fariseii, au ţinut sfat cu irodienii împotriva lui, ca să-l piardă.

7. Şi Iisus s-a dus împreună cu ucenicii săi spre mare şi o mare mulţime din Galileea mergea după el,

8. Şi din Iudeea, şi din Ierusalim, şi din Idumeea, şi de dincolo de Iordan, şi din împrejurimile Tirului şi Sidonului, mulţime multă, auzind cîte făcea, a venit la el.

9. Şi le-a spus ucenicilor să-i pregătească o barcă din pricina mulţimii, ca să nu-l strivească.

10. Căci pe mulţi îi vindecase, aşa încît se îmbulzeau spre el, ca să-l atingă toţi cei care aveau boli.

11. Şi duhurile necurate, cînd îl vedeau, căđeau în faţa lui şi strigau, grăind: „Tu eşti Fiul lui Dumnezeu!”.

12. Iar El le mustra mult, ca să nu-l dea pe faţă.

13. Şi s-a urcat pe munte şi i-a chemat pe cei pe care i-a voit el însuşi, şi au venit la el.

14. Şi a rînduit doisprezece ca să fie cu el şi să-i trimită să propovăduiască

15. Şi să aibă putere să vindece bolile şi să alunge diavolii.

16. Şi lui Simon i-a pus numele de Petru;

17. Şi Iacob, fiul lui Zebedeu, şi Ioan, fratele lui Iacob (şi le-a pus numele de Boanerges, care înseamnă „Fiii Tunetului”);

18. Şi Andrei, Filip, Bartolomeu, Matei, Toma, Iacob al lui Alfeu, Tadeu, Simon Cananeul

19. Şi Iuda Iscariot, care l-a şi vîndut.

20. A venit în casă şi s-a adunat iar mulţimea, încît nu mai puteau nici bucate să mănînce.

21. Şi, auzind cei de lîngă el, au venit să-l prindă, căci spuneau: „Şi-a ieşit din minţi”.

22. Iar cărturarii care veniseră de la Ierusalim spuneau că-l are pe Beelzebul şi cu căpetenia diavolilor îi scoate pe diavoli,

23. Dar el, chemîndu-i, le grăia în parabole: „Cum poate Satana să alunge pe Satana?

24. Dacă o împărăţie se dezbină în sine, nu poate să dăinuie împărăţia aceea.

25. Chiar o casă dacă se dezbină în sine, nu poate casa aceea să dăinuie.

26. Iar dacă Satana s-a ridicat împotriva lui însuşi şi s-a dezbinat, nu poate să dăinuie, ci e sfîrşit.

27. Nu poate nimeni, intrînd în

ЄVАЇЕ.

касa лꙋи съле жъфꙋіаскъ, денꙋва лега ꙟтѫи
пре чел таре, ши атꙋнче каса лꙋи ва жъфꙋи.
Адевър зикъ воаѡ, къ тоате пъкателе съвор кн
ерта фїилор ѡаменилор, ши хꙋлеле ѡри кѫте
вор хꙋли. Іаръ чела чева хꙋли ꙟдхꙋль кѳ
сфѫнтъ, нꙋ аре ертъчюне ꙟвѣкь, че ѧсте вино
ват жꙋдекъцїи де вѣкь. Къ зичѣ дхъ не л
кꙋрат аре. Дечи венирь мꙋма лꙋи ши фра ла
цїи, ши стѫнде афаръ, тримѣсеръ ла ель ке
мѫндꙋл пре ель. Ши шедѣ мꙋлцимѣ ꙟпре лв
жꙋрꙋл лꙋи, ши зисеръ лꙋи, іатъ мꙋма та ши
фрацїи тъи ши сꙋрориле тале афаръ те каꙋтъ.
Ши ръспꙋнсе лор зикѫндъ, чине ѧсте мꙋма мѣ лг
сау фрацїи мїеи; Ши къꙋтѫнд пре чеѧ лд
че шедѣ прежꙋр ель, зисе, іатъ мꙋма мѣ ши
фрацїи мїеи. Къ ѡри чине ва фаче воѧ лꙋ ле
дмнзъꙋ, ачела е фрателе мїеꙋ, ши сора мѣ, ши
мꙋма мѣ.

КАП. Д.

И іаръ ꙟчепꙋ а ꙟвъца лѫнгъ маре, ши а
съ адꙋнъ кътръ ель мꙋлциме мꙋлтъ,
кѫт ель ꙟтрѫнд ꙟ корабїе шедѣ ꙟ
маре, ши тоатъ мꙋлцимѣ лѫнгъ ма
ре ера пре оускат. Ши ꙟвъца пре в
еи ꙟпилде мꙋлте, ши зичѣ лор ꙟтрꙋ ꙟвъцъ
тꙋра лꙋи аскꙋлтаци. Іатъ еши съмънъ г
торюл асъмъна. Ши фꙋ кѫнд съмъна, д
оуна късꙋ лѫнгъ кале, ши венирь пасъриле че
рюлꙋи, ши ѡмѫнкаръ. Іаръ алта късꙋ пре е
пїетриш оунде нꙋ авѣ пъмѫнть мꙋлть, ши нꙋма
декѫт ръсъри пентрꙋ къ нꙋ авѣ пъмѫнт ꙟтрадѫнк.
Ши ръсъринд соареле, съпжраи, ши не авѫнд ѕ
ръдъчинъ съ оускъ. Ши алта късꙋ ꙟспини, з
ши крескꙋръ спинїи, ши ѡꙟнекаръ, ши родь
нꙋ деде. Ши алта късꙋ ꙟпъмѫнть бꙋнь, и
ши деде родь, ръдикѫндꙋсе ши крескѫнд, ши
адꙋсе оуна треизечи, ши оуна шасезечи, ши оу
на сꙋтъ. Ши зичѣ, чине аре оурекни де аꙋзи ѳ
ре съ аꙋзъ. Ши кѫнд фꙋ сѫнгꙋрꙋ ꙟпре і
бъръ пре ел карїи ера лѫнгъ ель, кꙋ чеи доиспрѣ
зѣче де пилдъ. Ши зисе лѡрь, воаѡ саꙋ дат аі
същинци таина ꙟпъръцїеи лꙋи дмнзъꙋ, іаръ
челорь денафаръ, ꙟпилде тоате ворфи.
Ка привинд съ привѣскъ, ши съ нꙋ вазъ, ши ві
аꙋзинд съ аꙋзъ, ши съ нꙋ ꙟцелѣгъ, нꙋ кѫнд
два съсе ꙟтоаркъ ши съсе іарте пъкателе лор.
Ши зисе лѡрь, аꙋнꙋщици пилда ачаста; дарь гі
кꙋм вецн тоате пилделе ꙟцелѣџе. Чела че ді
самънъ кꙋвѫнтꙋль самънъ. Ши ачеща еі
сѫнть чеи делѫнгъ кале, оунде съ самънъ кꙋ
вѫнтꙋль, ши дѣкаль аꙋдь, нꙋмаи кѫть вине
сатана, ши ѧ кꙋвѫнтꙋль че е съмънать ꙟтрꙋ
инимиле лѡрь. Ши ачеща сѫнть ашиждерѣ ѕі
чеи че самънъ ꙟпїетришꙋ, карїи дѣка аꙋдь кꙋ
вѫнтꙋль ꙟдать кꙋ бꙋкꙋрїе ꙟль прїимескꙋ.
Ши наꙋ ръдъчинъ ꙟтрꙋ еиш, че слаби сѫнть, зі
дечїи фъкѫндꙋсе стрѫмсоаре аꙋ гонире пентрꙋ
кꙋвѫнть, нꙋмаи декѫть съсминтескꙋ.
Ши ачещѣсь карїи аꙋдь кꙋвѫнтꙋль. иі

Ши

Biblia 1688, p. 776, col. 2

casa lui, să le jăfuiască, de nu va lega întîiu pre cel tare, şi atuncea casa lui va jăfui.

28. Adevăr zic voao, că toate păcatele să vor ierta fiilor oamenilor, şi hulele oricîte vor huli.

29. Iară cela ce va huli în Duhul Sfînt, nu are iertăciune în veac, ce iaste vinovat judecăţii de veac".

30. Că zicea: „Duh necurat are!".

31. Deci veniră múma lui şi fraţii şi, stînd afară, trimêseră la el, chemîndu-l pre el.

32. Şi şădea mulţimea împrejurul lui şi ziseră lui: „Iată, múma ta şi fraţii tăi, şi surorile tale afară te caută".

33. Şi răspunse lor, zicînd: „Cine iaste muma mea sau fraţii miei?".

34. Şi, căutînd pre ceia ce şădea prejur el, zise: „Iată muma mea şi fraţii miei!

35. Că oricine va face voia lui Dumnezău, acela e fratele mieu, şi sora mea, şi muma mea".

Cap 4

1. Şi iară începu a învăţa lîngă mare; şi să adună cătră el mulţime multă, cît el, întrînd în corabie, şădea în mare, şi toată mulţimea lîngă mare era pre uscat.

2. Şi învăţa pre ei în pilde multe, şi zicea lor întru învăţătura lui: „Ascultaţi!

3. Iată, ieşi sămănătoriul a sămăna.

4. Şi fu cînd sămăna, una căzu lîngă cale şi veniră pasările ceriului şi o mîncară.

5. Iară alta căzu pre pietriş, unde nu avea pămînt mult, şi numaidecît răsări, pentru căci nu avea pămînt într-adînc;

6. Şi, răsărind soarele, să pîrli şi, neavînd rădăcină, să uscă.

7. Şi alta căzu în spini. Şi crescură spinii şi o înecară şi rod nu dêde.

8. Şi alta căzu în pămînt bun şi dêde rod, rădicîndu-să şi crescînd, şi aduse una treizeci şi una şasezeci şi una o sută".

9. Şi zicea: „Cine are urechi de auzirea să audă!".

10. Şi cînd fu sînguru, întrebară pre el carii era lîngă el, cu cei doisprăzêce, de pildă.

11. Şi zise lor: „Voao s-au dat să ştiţi taina Împărăţiei lui Dumnezău, iară celor den afară în pilde toate vor fi,

12. Ca, privind, să privească şi să nu vază şi, auzind, să audă şi să nu înţeleagă; nu cîndva să să întoarcă şi să să iarte păcatele lor".

13. Şi zise lor: „Au nu ştiţi pilda aceasta? Dară cum veţi toate pildele înţelêge?

14. Cela ce samănă, cuvîntul samănă.

15. Şi aceştia sînt cei de lîngă cale: unde să samănă cuvîntul şi, deaca-l aud, numaicît vine Satána şi ia cuvîntul ce e sămănat întru inimile lor.

16. Şi aceştia sînt, aşijderea, cei ce samănă în pietrişu: carii, deaca aud cuvîntul, îndată cu bucurie îl priimescu,

17. Şi n-au rădăcină întru eişi, ce slabi sînt, decii, făcîndu-să strînsoare au gonire pentru cuvînt, numaidecît să smintescu.

18. Şi aceştia-s carii aud cuvîntul, //

Versiunea modernă

casa unui om puternic, să-i jefuiască vasele, dacă mai întîi nu-l leagă pe cel puternic, şi atunci îi va jefui casa.

28. Adevăr vă spun că toate păcatele vor fi iertate fiilor oamenilor şi hulele, oricîte vor huli.

29. Dar cel ce va huli împotriva Duhului Sfînt nu are iertare în veac, ci este vinovat pentru judecata de veac".

30. Pentru că ei spuneau: „Are duh necurat!".

31. Au venit mama lui şi fraţii lui şi, stînd afară, au trimis la el ca să-l cheme.

32. Şi şedea mulţimea în jurul lui şi i-au spus: „Iată, mama ta, fraţii tăi şi surorile tale [sînt] afară, te caută".

33. Iar el le-a răspuns: „Cine este mama mea sau fraţii mei?".

34. Şi, privind spre cei ce şedeau în jurul lui, a spus: „Iată mama mea şi fraţii mei!

35. Oricine face voinţa lui Dumnezeu, acela este fratele meu, sora mea şi mama mea".

Capitolul al 4-lea

1. Şi iarăşi a început să înveţe, lîngă mare; şi s-a adunat la el mulţime mare, aşa încît, urcînd în barcă, el era pe mare, iar toată mulţimea era lîngă mare, pe uscat.

2. Şi îi învăţa în multe parabole şi le spunea în învăţătura lui: „Ascultaţi!

3. A ieşit semănătorul să semene.

4. Şi s-a întîmplat că, în timp ce semăna, o parte a căzut lîngă drum, au venit păsările cerului şi au mîncat-o.

5. Iar alta a căzut pe pietriş, unde nu avea pămînt mult, şi îndată a răsărit, pentru că nu avea pămînt în adîncime;

6. Şi, cînd a răsărit soarele, s-a veştejit şi, neavînd rădăcină, s-a uscat.

7. Iar alta a căzut între spini. Şi au crescut spinii şi au înăbuşit-o şi nu a dat rod.

8. Iar alta a căzut în pămînt bun şi a dat rod, înălţîndu-se şi crescînd, şi a adus una treizeci, alta şaizeci şi alta o sută".

9. Şi zicea: „Cine are urechi de auzit să audă!"

10. Şi cînd a rămas singur, cei de lîngă el, împreună cu cei doisprezece, l-au întrebat despre parabolă.

11. Şi le spunea: „Vouă vi s-a dat să ştiţi taina Împărăţiei lui Dumnezeu, dar celor din afară toate li se vor spune în parabole,

12. Pentru ca, privind, să privească şi să nu vadă şi, auzind, să audă şi să nu înţeleagă; ca nu cumva să se întoarcă şi să li se ierte păcatele lor".

13. Şi le-a spus: „Oare nu ştiţi parabola aceasta? Atunci cum veţi înţelege toate parabolele?

14. Cel ce seamănă, seamănă cuvîntul.

15. Aceştia sînt cei de lîngă drum: cînd se seamănă cuvîntul şi, dacă îl ascultă, îndată vine Satana şi ia cuvîntul semănat în inimile lor.

16. Şi alţii sînt, de asemenea, cei semănaţi în pietriş: cei care, auzind cuvîntul, îndată îl primesc cu bucurie,

17. dar nu au rădăcină în ei, ci sînt slabi, deci, dacă vine o încercare sau prigoană din cauza cuvîntului, îndată se poticnesc.

18. Şi alţii [mai] sînt cei care ascultă cuvîntul,

делѧ Марко.

ѳі Ши грижиле вѣкꙋлꙋи ачестꙋѧ, ши ꙟшелъчю
нѣ богъцїей, ши пофтеле чѣле де алалте ꙟ
тръндь, ꙟнѣкъ кꙋвѫнтꙋль, ши фъръ родь сѫ
к фаче. Ши ачещѣ сѫнтъ, чеи че сау сѣмъна
ꙟпъмѫнтꙋль чель бꙋнь, карїи аудь кꙋвѫнтꙋл
шил прїимескꙋ, ши адꙋкь род оунꙋл трейзечи
ши оунꙋль шасезечи, ши оунꙋл о сꙋтъ.
ка Ши зичѣ лѡрь, аꙋдоаръ фъклїѧ сѫ апринде ка
сѫ сѫ пꙋе сꙋптъ ѡброкь, сау сꙋптъ пат? аꙋнꙋ
кв ꙟсфѣшникь сѫ ѡ пꙋе? Къ нꙋ ѫсте чева аскꙋнс
сѫ кареꙋ сѫ нꙋ сѫ въдѣскъ, ничи пре аскꙋнсь сау
кг фъкꙋтъ ченꙋмаи ла ивалъ сѫ вїе. Де аре чи
кд нева оурекиде аꙋзире сѫ аꙋзъ. Ши зичѣ лѡрь,
ведѣци че аꙋзици, кꙋкаре мъсꙋръ вѣци мъсꙋра
мъсꙋрасъва воаѡ, ши съва ададаѡце воаѡ челор
ке че аꙋдь. Къ чине ва авѣ дасъва лꙋи, ши ка
реле наре, ши че аре лꙋасъва дела ель.
кѕ Ши зичѣ аша ѫсте ꙟпърѫцїѧ лꙋи дмнѕѣꙋ,
пре кꙋм ѡмꙋль ар пꙋне сѣмѫнца пре пъмѫнтъ.
кз Ши доарме, ши сѫ скоалъ ноаптѣ ши зїѡа,
ши сѫ мѫнца ръсаре, ши крѣще кꙋмь нꙋ щїе ел.
ки Къ пъмѫнтꙋль дела ель родѣще, ꙟтѫю ѩрбъ,
дꙋпъ ачѣѧ спикь, дꙋпъ ачѣѧ деплинь грѫꙋ ꙟ
кѳ спикь. Ѩръ кѫндь вада родꙋль, нꙋмаи де
кѫть тримите сѣчерѣ, къ аꙋ венитъ сечератꙋл.
л Ши зичѣ, кꙋи вомь асъмъна ꙟпърѫцїѧ лꙋи
дмнзѣꙋ, сау ꙟче пилдъ вом ꙟкипꙋи преѧ.
ла Ка грѫꙋнцꙋль демꙋщарю, кареле кѫндь съва съ
мъна ꙟпъмѫнтъ маи микь ѫсте детоате се
лв минцеле каресь пре пъмѫнтъ. Ши дѣка сѫ
самънъ крѣще, ши сѫфаче маи маре де тоате
легꙋмиле, ши фаче стѫлпъри мари, кѫть пот
сꙋптъ оумбралꙋи пасъриле черюлꙋи сѫ сѫлъшꙋ
лг ѩскъ. Ши кꙋ пилде ка ачѣстѣ мꙋлте
грѫїѧ лѡрь, кꙋвѫнтꙋль, кꙋм путѣ а аꙋзи.
лд Ѩръ фъръ пилдъ нꙋ грѫїѧ лѡрь, ѩръ де ѡсеби
ле оученилорь лꙋи тоателе спꙋнѣ. Ши гръи лор
ꙟтрачѣѧ зи, фїиндь сара, сѫтрѣчем ꙟчѣѧ
лѕ парте. Ши лъсѫндь мꙋлцимѣ, лꙋаръ пре ел
кꙋмꙋш ера ꙟкорабїе, ши алте васе ꙟкъ ера кꙋ ел.
лз Ши съ скорни вихор де вѫнть маре, ѩръ валꙋриле
ꙟтра ꙟкорабїе, кѫть маи сѫ ꙟплѣѧ.
ли Ши ера ель ꙟфꙋндꙋл корабїи, дорминдь пре къ
пътїю, шил дещептаръ пре ель, ши зисеръ
лꙋи, ꙟвъцъторюле, аꙋ нꙋ баци самъ къ перим.
лѳ Ши скꙋлѫндꙋсе чертъ вѫнтꙋл, ши зисе мъ
рїи, домолѣщете, ꙟфрънѣзъте, ши ꙟчетъ
м вѫнтꙋл, ши фꙋ линище маре. Ши зисе лѡр,
че сѫнтец ꙟспъимаци аша? кꙋм навец креди
ма цъ? Ши сѫ ꙟфрикошаръ кꙋ фрикъ маре, ши
гръиѧ оунꙋл кътръ алалть, ѡаре чине ѫсте а
честа, къ ши вѫнтꙋль ши марѣ аскꙋлтъ
пре ель?

КАП. Е.

а Ши венирь де чѣѧ парте де маре, ꙟла
в турь гадаринѣнилорь. Ши ешиндь
ель дин корабїе, ꙟдатъ тимпинъ пре
ель, динтрꙋ мормѫнтꙋри оунь ѡмь,
г кꙋ дꙋхь некꙋратъ. Кареле лъкꙋꙗ

Biblia 1688, p. 777, col. 1

19. Şi grijile veacului acestuia şi înşălăciunea bogăţiei[10] şi pohtele cêle de alálte, întrînd, îneacă cuvîntul şi fără rod să face.

20. Şi aceştia sînt cei ce s-au sămănat în pământul cel bun: carii aud cuvîntul şi-l priimescu şi aduc rod, unul treizeci, şi unul şasezeci, şi unul o sută".

21. Şi zicea lor: „Au doară făcliia să aprinde ca să să puie supt obroc sau supt pat? Au nu în sfêşnic să o puie?

22. Că nu iaste ceva ascuns[11] carea să nu să vădească, nici pre ascuns s-au făcut ce nu mai la ivală să vie.

23. De are cineva urechi de auzirea să auză".

24. Şi zicea lor: „Vedeţi ce auziţi! Cu care măsură veţi măsura măsura-să-va voao şi să va adaoge voao, celor ce aud.

25. Că cine va avea, da-i-să-va lui şi carele n-are şi ce are lua-să-va de la el".

26. Şi zicea: „Aşa iaste Împărăţiia lui Dumnezău, precum omul ar pune sămînţa pre pământ.

27. Şi doarme şi să scoală, noaptea şi zioa, şi sămînţa[12] răsare şi crêşte, cum nu ştie el.

28. Că pământul den eluşi rodêşte: întîiu iarbă, după acêea spic, după acêea deplin grîu în spic.

29. Iară cînd va da rodul, numaidecît trimite sêcerea, că au venit seceratul".

30. Şi zicea: „Cui vom asămăna Împărăţiia lui Dumnezău, sau în ce pildă vom închipui pre ea?

31. Ca grăunţul de muştariu carele, cînd să va sămăna în pământ, mai mic iaste de toate seminţele care-s pre pământ,

32. Şi deaca să samănă, crêşte şi să face mai mare de toate legumile şi face stîlpări mari, cît pot supt umbra lui pasările ceriului să sălăşuiască".

33. Şi cu pilde ca acêstea multe grăiia lor cuvîntul, cum putea a auzi;

34. Iară fără pildă nu grăiia lor, iară deosebi ucenicilor lui toate le spunea.

35. Şi grăi lor într-acêea zi, fiind sara: „Să trêcem în cêea parte!".

36. Şi lăsînd mulţimea, luară pre el, cumú-şi era în corabie, şi alte vase încă era cu el.

37. Şi să scorni vihor de vînt mare, iară valurile întra în corabie, cît mai să împlea ea.

38. Şi era el în fundul corabii, dormind pre căpătíiu; şi-l deşteptară pre el şi ziseră lui: „Învăţătoriule, au nu bagi samă că pierim?".

39. Şi, sculîndu-se, certă vîntul şi zise mării: „Domolêşte-te! Înfrînează-te!". Şi încetă vîntul şi fu linişte mare.

40. Şi zise lor: „Ce sînteţi înspăimaţi aşa? Cum n-aveţi credinţă?".

41. Şi să înfricoşară cu frică mare şi grăiia unul cătră altul: „Oare cine iaste acesta, că şi vîntul şi marea ascultă pre el?".

Cap 5

1. Şi veniră de cêea parte de mare, în laturea gadarinênilor.

2. Şi, ieşind el den corabie, îndată timpiná pre el, dentru mormînturi, un om cu duh necurat

3. Carele lăcaşul /

Versiunea modernă

19. Dar grijile acestei lumi şi înşelăciunea bogăţiilor şi celelalte pofte, intrînd, îneacă cuvîntul şi rămîne fără rod.

20. Şi ceilalţi sînt cei semănaţi în pământul cel bun: cei care ascultă cuvîntul, îl primesc şi aduc rod, unul treizeci, altul şaizeci, altul o sută".

21. Şi le spunea: „Oare se aprinde făclia ca să fie pusă sub obroc sau sub pat? Oare nu pentru a fi pusă în sfeşnic?

22. Căci nu este nimic ascuns care să nu fie scos la iveală şi nimic făcut pe ascuns care să nu vină la lumină.

23. Dacă cineva are urechi de auzit, să audă".

24. Şi le spunea: „Luaţi seama la ce ascultaţi! Cu măsura cu care măsuraţi vi se va măsura şi vi se va da pe deasupra vouă, celor ce aud.

25. Căci celui care are i se va da, iar celui care nu are şi ceea ce are se va lua de la el".

26. Şi spunea: „Împărăţia lui Dumnezeu este asemenea unui om care pune sămînţa în pământ.

27. Şi doarme şi se scoală, noaptea şi ziua, iar sămînţa răsare şi creşte, nici el nu ştie cum.

28. Pământul rodeşte de la sine: mai întîi iarbă, apoi spic, apoi grîu mult în spic.

29. Iar cînd dă rodul, îndată trimite secera, pentru că a venit secerişul".

30. Şi le spunea: „Cu ce să asemănăm Împărăţia lui Dumnezeu, sau în ce parabolă să o închipuim?

31. Este ca un grăunte de muştar care, atunci cînd este semănat în pământ, este mai mic decît toate seminţele de pe pământ,

32. Dar, după ce a fost semănat, creşte şi se face mai mare decît toate legumele şi face ramuri mari, încît se pot adăposti la umbra lui păsările cerului".

33. Şi cu multe parabole ca acestea le grăia cuvîntul, după cum erau în stare să asculte;

34. Iar fără parabole nu le vorbea, dar aparte le lămurea totul ucenicilor săi.

35. Şi le-a spus în ziua aceea, fiind seară: „Să trecem pe cealaltă parte!".

36. Şi, lăsînd mulţimea, l-au luat, aşa cum era în barcă, şi erau şi alte bărci cu el.

37. Şi s-a iscat vifor de vînt puternic, iar valurile intrau în barcă, încît aproape se umpluse.

38. Iar el era la pupa, dormind pe căpătîi; l-au trezit şi i-au spus: „Învăţătorule, oare nu-ţi pasă că pierim?".

39. Iar el, trezindu-se, a certat vîntul şi a spus mării: „Domoleşte-te! Potoleşte-te!". Şi a încetat vîntul şi s-a făcut linişte mare.

40. Şi le-a spus: „De ce sînteţi atît de înspăimîntaţi? Tot nu aveţi credinţă?".

41. Dar ei au fost cuprinşi de spaimă mare şi spuneau unii către alţii: „Oare cine este acesta, că şi vîntul şi marea îl ascultă?".

Capitolul al 5-lea

1. Şi au venit în cealaltă parte a mării, în ţinutul gadarenilor.

2. Şi, coborînd el din barcă, îndată l-a întîmpinat, din morminte, un om cu duh necurat

3. Care îşi avea sălaşul

ꙟвѣ ꙟморминте, ши ничи кꙋ ланцꙋри нꙋ пꙋтѣ
чинева съ лѣџе пре ел. Пентрꙋ къ де мꙋл д
те ѡри фиинд ел ꙟфиаръ ши ꙟланцꙋри, ши
съ рꙋмпеѣсе де ел ланцꙋриле ши фиаръле съ
сфъръмасе, ши нимени нꙋ пꙋтѣ пре ел съл
домолѣскъ. Ши ꙟтоатъ врѣмѣ ноаптѣ е
ши зиѡа прин мꙋнци ши ꙟморминте ера стри
гъндъ, ши тъиндꙋсе кꙋ пиетри пре сине.
Ши възъндъ пре Іс де департе, алергъ ши съ ѕ
ꙟкинъ лꙋи. Ши стригъндъ кꙋ гласъ маре з
зисе, че е мие ши цие, Іс е фиюл лꙋи дмнезъꙋ
челꙋи десꙋсъ? жꙋрꙋте пре дмнезъꙋ съ нꙋмъ
мꙋнчещи. (Къи грънѧ лꙋи, еши дхъ не и
кꙋратъ дени ѡмъ.) Шил ꙟтреба пре ел че ѳ
цие нꙋмеле? ши ръспꙋнсе грънинд, легеѡн мие
нꙋмеле, къ мꙋлци сънтем. Ши рꙋга пре і
ел мꙋлтъ, ка съ нꙋи скоацъ пре еи афаръ ден
цинꙋт. Ши ера аколѡ лънгъ мꙋнте, ѡ аі
тꙋрмъ маре де порчи пъскъндъ. Ши рꙋга ві
пре ел тоци драчии зикъндъ, слобози пре нои
ꙟпорчи ка съ ꙟтръмъ ꙟтрꙋ еи, шии слобози пре
еи Іс ꙟдатъ. Ши ешинд дꙋхꙋриле чѣле не гі
кꙋрате ꙟтраръ ꙟпорчи, ши нъвъли тꙋрма де
пре църмꙋре ꙟмаре (ши ера кала доаѡ мии)
ши съ ꙟнекаръ ꙟмаре. Іаръ чеѧ че пъщѣ пор ді
чии фꙋџиръ, ши дѣдеръ вѣсте ꙟѡраш ши ꙟ
сате, ши еширъ съ вазъ че ѧсте чѣѧ че сау
фъкꙋт. Ши вениръ кътръ Іс, ши възꙋръ еі
пре чел ꙟдръчит шъзъндъ, ши ꙟбръкат ши ꙟ
трег ла минте пре ачела че авѣ легеѡнꙋл, ши
съ спъмънтаръ. Ши спꙋнѣ лор чеи че въ ѕі
зꙋсе, кꙋм сау фъкꙋт челꙋи ꙟдръчитꙋ ши
де порчи. Ши ꙟчепꙋръ арꙋга пре ел съсъ зі
дꙋкъ ден хотаръле лор. Ши ꙟтръндъ ел иі
ꙟкорабие, рꙋга пре ел чел чеꙋ фост ꙟдръчит
ка съ фие кꙋ ел. Іаръ Іс нꙋ лъсъ пре ел, ѳі
че зисе лꙋ пасъ ла каса та, кътръ аи тъи, ши ве
стѣще лор къте аꙋ фъкꙋт ціе дмнꙋл, ши тѣꙋ
милꙋитъ. Ши мѣрсе, ши ꙟчепꙋ апропове к
дꙋи ꙟдекаполисъ, къте иꙋ фъкꙋт лꙋи Іс, ши
тоци съ мира. Ши трекъндъ Іс ꙟкорабие, ка
іаръ ꙟчѣѧ парте, съ адꙋнъ мꙋлциме мꙋлтъ
ла ел, ши ера лънгъ маре. Ши іатъ вени кв
ꙋнꙋл ден маи марии синагогꙋлꙋи, пре нꙋме Іа
иръ, ши възъндꙋл пре ел къзꙋ кътръ пичоа
реле лꙋи. Ши рꙋгъ пре ел мꙋлтъ зикъндъ, кг
къ фиика мѣ спре моарте ѧсте, ка виинд съ
пꙋи мъниле престе ѧ, ка съ съ мънтꙋѧскъ,
ши съ трѣѧскъ, ши мѣрсе кꙋ ел. Ши дꙋ кд
пъ ел мерџѣ мꙋлциме мꙋлтъ шил ꙟпресꙋра
пре ел. (Ши мꙋѧре оаре каре фиинд ꙟ ке
кꙋрџере де сънџе, ві, ани.) Ши мꙋлтъ пъти кѕ
минд де мꙋлци врачь, ши кѣтꙋиндꙋши че авꙋсе
тоате, ши немикъ нꙋ фолосиндꙋсе, че маи мꙋлт
спре ръꙋ виинд. Аꙋзинд де Іс, вени ꙟмꙋл кз
циме де ꙟдосъ, ши атинсе де вешмънтꙋл лꙋи.
Къ зичѧ, къ макар де аш атинџе де вешмън ки
тꙋл лꙋи мънтꙋимъвою. Ши ꙟдатъ съкъ кѳ
извоꙋл сънџелꙋи еи, ши симци кꙋ трꙋпꙋл къ

Biblia 1688, p. 777, col. 2

avea în morminte şi nici cu lanţuri nu putea cineva să-l lêge pre el.

4. Pentru că de multe ori fiind el în fiară şi în lanţuri, şi să rumpsêse de el lanţurile şi fiară le să sfărîmase şi nimeni nu putea pre el să-l domolească.

5. Şi în toată vrêmea, noaptea şi zioa, prin munţi şi în morminte era, strigînd şi tăindu-se cu pietri pre sine.

6. Şi, văzînd pre Iisus de departe, alergă şi să închină lui

7. Şi, strigînd cu glas mare, zise: „Ce e mie şi ţie, Iisuse, Fiiul lui Dumnezău celui de sus? Juru-te pre Dumnezău să nu mă munceşti!”.

8. (Că-i grăiia lui: „Ieşi, duh necurat, den om!”)[13].

9. Şi-l întreba pre el: „Ce ţi-e numele?”. Şi răspunse grăind: „«Legheon» mi-e numele, că mulţi sîntem”.

10. Şi ruga pre el mult ca să nu-i scoaţă pre ei afară den ţinut.

11. Şi era acoló, lîngă munte, o turmă mare de porci păscînd;

12. Şi rugară pre el toţi dracii zicînd: „Slobozi pre noi în porci, ca să întrăm întru ei”.

13. Şi-i slobozi pre ei Iisus îndată. Şi ieşind, duhurile cêle necurate întrară în porci, şi năvăli turma de pre ţărmure în mare (şi era ca la doao mii)[14], şi să înecară în mare.

14. Iară ceia ce păştea porcii fugiră şi dêderă vêste în oraş şi în sate; şi ieşiră să vază ce iaste cêea ce s-au făcut.

15. Şi veniră cătră Iisus şi văzură pre cel îndrăcit şăzînd şi îmbrăcat şi întreg la minte, pre acela ce avea legheonul, şi să spămîntară.

16. Şi spunea lor cei ce văzuse cum s-au făcut celui îndrăcitu şi de porci.

17. Şi începură a ruga pre el să să ducă den hotarăle lor.

18. Şi, întrînd el în corabie, ruga pre el cel ce-au fost îndrăcit ca să fie cu el.

19. Iară Iisus nu lăsă pre el, ce zise lui: „Pasă la casa ta, cătră ai tăi, şi vestêşte lor cîte au făcut ţie Domnul şi te-au miluit”.

20. Şi mêrse şi începu a propovedui în Decapolís cîte i-au făcut lui Iisus şi toţi să mira.

21. Şi trecînd Iisus în corabie iară în cêea parte, să adună mulţime multă la el şi era lîngă mare.

22. Şi, iată, veni unul den mai marii sinagógului, pre nume Iaír, şi, văzîndu-l pre el, căzu cătră picioarele lui.

23. Şi rugă pre el mult, zicînd că: „Fiica mea spre moarte iaste; ca, viind, să pui mînile preste ea, ca să să mîntuiască şi să trăiască”. Şi mêrse cu el;

24. Şi după el mergea mulţime multă şi-l împresura pre el.

25. (Şi muiêre oarecare fiind în curgere de sînge 12 ani)[15]

26. Şi mult pătimind de mulţi vraci şi cheltuindu-şi ce avuse toate şi nemică nu folosindu-se, ce mai mult spre rău viind,

27. Auzind de Iisus, veni în mulţime den dos şi atinse de veşmîntul lui,

28. Că zicea că: „Macar de aş atinge de veşmîntul lui mîntui-mă-voiu”.

29. Şi îndată săcă izvorul sîngelui ei, şi simţi cu trupul că //

Versiunea modernă

în morminte şi nimeni nu-l putea lega nici măcar cu lanţuri.

4. Pentru că de multe ori, fiind legat cu obezi şi lanţuri, rupsese lanţurile şi sfărîmase obezile şi nimeni nu-l putea domoli.

5. Şi tot timpul, noapte şi zi, era în munţi şi printre morminte, strigînd şi lovindu-se cu pietre.

6. Şi, văzîndu-l pe Iisus de departe, a alergat şi s-a închinat înaintea lui

7. Şi, strigînd cu glas mare, a spus: „Ce ai cu mine, Iisuse, Fiul lui Dumnezeu cel de sus? Te jur pe Dumnezeu, nu mă chinui!”.

8. (Pentru că îi spusese: „Ieşi, duh necurat, din omul acesta!”).

9. Şi l-a întrebat: „Care îţi este numele?”. El i-a spus, grăind: „«Legiune» mi-e numele, căci sîntem mulţi”.

10. Şi au început să-l roage mult să nu-i alunge afară din ţinut.

11. Şi era acolo, lîngă munte, o turmă mare de porci care păşteau;

12. Şi l-au rugat toţi diavolii, zicînd: „Trimite-ne la porci, ca să intrăm în ei”.

13. Şi i-a trimis Iisus îndată. Şi ieşind, duhurile necurate au intrat în porci, iar turma s-a aruncat de pe ţărm în mare (şi erau cam la două mii), şi s-au înecat în mare.

14. Iar cei ce păşteau porcii au fugit şi au dat de veste în cetate şi în sate; ei au venit să vadă ce s-a întîmplat.

15. Şi au venit la Iisus şi l-au văzut pe îndrăcit şezînd îmbrăcat şi întreg la minte, el care avusese legiunea, şi s-au înspăimîntat.

16. Cei care au văzut, le-au povestit cum s-a întîmplat cu îndrăcitul şi despre porci.

17. Şi au început să-l roage să plece din ţinuturile lor.

18. Pe cînd se urca în barcă, cel care fusese îndrăcit l-a rugat [să-l lase] să rămînă cu el.

19. Dar Iisus nu l-a lăsat, ci i-a spus: „Mergi acasă la ai tăi şi povesteşte-le cîte a făcut Domnul pentru tine şi te-a miluit”.

20. El a plecat şi a început să vestească în Decapole cîte făcuse pentru el Iisus şi toţi se minunau.

21. După ce Iisus a trecut din nou cu barca de cealaltă parte, s-a adunat mulţime multă la el, şi erau lîngă mare.

22. Şi a venit unul dintre mai marii sinagogii, pe nume Iair, şi, văzîndu-l, a căzut la picioarele lui.

23. Şi l-a rugat mult zicînd: „Fiica mea este pe moarte; vino şi pune-ţi mîinile peste ea, ca să se vindece şi să trăiască”. Şi a plecat cu el;

24. Şi după el mergea o mare mulţime şi îl îmbulzea.

25. Iar o femeie care avea curgere de sînge de doisprezece ani

26. Şi suferise multe de la mulţi doctori şi îşi cheltuise tot ce avea, dar nu-i folosise la nimic, ci, dimpotrivă, ajunsese mai rău,

27. Auzind despre Iisus şi venind prin mulţime din spate, s-a atins de haina lui,

28. Căci îşi zicea: „Măcar de aş atinge haina lui, mă voi vindeca”.

29. Şi îndată i-a secat izvorul sîngelui şi a simţit în trup că

ҁон Еѵлїе•

л съ виндекъ де ачѧ боалъ. Ши нꙋмаи декѫт
кꙋноскѫнд Іс ꙟтрꙋ сине пꙋтѣрѣ чѧ че ешисе
динтрꙋ ел, ꙟторкѫндꙋсе кътръ глоатъ зичѧ
ла чине съ атинсе де вешминтеле мѣле? Ши зи
серъ лꙋи оученичїи лꙋи, везн мꙋлцимѣ ꙟпресꙋ
рѫндꙋте, ши зи, чине съ атинсе де мине?
лв Ши къꙋтъ ꙟпрежꙋр съ вазъ пре чѧ че аꙋ фъкꙋт
лг ачаста. Іаръ мꙋѧрѣ спъмѫнтѫндꙋсе, ши
тремꙋрѫнд, щїинд, че саꙋ фъкꙋт ей, вени
ши къзꙋ ла пичоареле лꙋи, ши спꙋсе лꙋи тоатъ
лд адевърꙋл. Іаръ ел зисе ей, фїикъ, кредница
та те мѫнтꙋи, пасъ ꙟпаче, ши фїи сънътоа
ле съ де боала та. Ꙟкъ гръинд ел, венираъ
дела маи мареле синагогꙋлꙋи зикѫнд, къ фата
та аꙋ мꙋрит, диретче маи ѡстенещи пре ꙟвъ
лѕ цъторюл? Іаръ Іс, нꙋмаи кѫт аꙋзинд кꙋ
вѫнтꙋл грънндꙋсе, зисе маи марелꙋи синагогꙋ
лз лꙋи, нꙋте тѣме нꙋмаи че крѣде. Ши нꙋ
лъсъ ни пре оунꙋл съ мѣргъ дꙋпъ сине, нꙋма
пре петрь, ши іаковь. ши пре іѡань фрателе лꙋ
лн іаковь. Ши вени ꙟкаса маи марелꙋи синаго
гꙋлꙋи, ши възꙋ гѫлчавъ плѫнгѫнд ши въе
лѳ тѫндꙋсе мꙋлть. Ши ꙟтрѫнд зисе лор, че
гѫлчевиц ши плѫнџец? копила наꙋ мꙋрит че
м доарме. Ши рѫдѧ пре ел, іаръ ел скоцѫнд
пре тоци, лꙋѡ пре татъл фечоарей, ши пре мꙋ
ма, ши пре карїи ера кꙋ ел, ши ꙟтръ оунде
ма ера фечоара зъкѫнд. Ши принзѫнд фечоа
ра де мѫнъ, зисе ей, талидакꙋм, каре ѧсте тѫ
мъчиндꙋсе, фечоаръ (цїе зик) скоалъ.
мв Ши нꙋмаи декѫт съ скꙋлъ фечоара, ши ꙟбла,
къ ера ка де, вї, ани, ши съмираръ кꙋ минꙋ
мг не маре. Іаръ ел кoнтени пре ей мꙋлт, ка
нимени съ нꙋ щїе ачаста, ши зисе съи дѧ ей
съ мѫнѫнче.

К А П. Ѕ.

а Ши еши де аколѡ, ши вени ла мошїѧ са,
ши мерцѧ дꙋпъ ел оученичїи лꙋи.
в Ши фїинд сѫмбътъ ꙟчепꙋ ꙟсинагог
аꙟвъцѧ, ши мꙋлци аоузинд съмира, зи
кѫнд, деоунде ачестꙋѧ ачѣстѣ? ши
каре е ꙟцелепчюнѣ че саꙋ дат лꙋи, къ ши пꙋте
г ри ка ачѣстѣ прей мѫниле лꙋи съ факь. Аꙋ
нꙋ ѧсте ачеста теслариꙋл фїюл марїей, ши фра
те лꙋи іаковь, ши лꙋи іѡсїе, ши іꙋдей ши лꙋи
симон? ши аꙋ нꙋ сѫнт сꙋрориле лꙋи аичѣ къ тръ
д нои? ши се сминтїѧ ꙟтрꙋ ел. Ши грьїѧ
лор Іс, къ нꙋ ѧсте пророкь нечинстит фъръ нꙋ
маи ꙟмошїѧ лꙋи, ши ꙟтрꙋ рꙋденїи ши ꙟкаса
е лꙋи. Ши нꙋ пꙋтꙋ аколѡ ни ѡ пꙋтѣре съ фа
къ, че нꙋмаи пре пꙋцинеи болнави пꙋсе мѫниле
ѕ шїи виндекъ. Ши съмира пентрꙋ некредин
ца лор, ши ꙟбла сателе ꙟпрежꙋрь ꙟвъцѫнд.
з Ши кемъ пре чей, вї, ши ꙟчепꙋ пре ей а-и тримите
те кѫте дои кѫте дои, ши дѣде лор пꙋтѣре,
и спре дꙋхꙋриле чѣле некꙋрате. Ши порꙋнчи ло
ка немикъ съ нꙋ ѧ пре кале, нꙋмаи тоиаг, ничь
ѳ траисть, ничь пѫине, ни бани ꙟпꙋнгъ. Че
нꙋмаи ꙟкѫлцаци кꙋ колцꙋни, ши съ нꙋ съ ꙟбра

Biblia 1688, p. 778, col. 1

că să víndecă de acea boală.

30. Şi numaidecît cunoscînd Iisus întru sine putêrea cea ce ieşise dentru el, întorcîndu-se cătră gloată, zicea: „Cine să atinse de veşmintele mêle?".

31. Şi ziseră lui ucenicii lui: „Vezi mulţimea împresurîndu-te şi zici: «Cine să atinse de mine»?".

32. Şi căutắ în laturi să vază pre cea ce au făcut aceasta.

33. Iară muiêrea, spămîntîndu-se şi tremurînd, ştiind ce s-au făcut ei, veni şi căzu la picioarele lui şi spuse lui tot adevărul.

34. Iară el zise ei: „Fiică, credinţa ta te mîntui; pasă în pace şi fii sănătoasă de boala ta!".

35. Încă grăind el, veniră de la mai marele sinagógului zicînd că: „Fata ta au murit: direpт ce mai osteneşti pre Învăţătoriul?".

36. Iară Iisus, numaicît auzind cuvîntul grăindu-se, zise mai marelui sinagógului: „Nu te tême, numai ce crêde!".

37. Şi nu lăsă nici pre unul să meargă după sine, numai pre Pétr şi Iácov, şi pre Ioán, fratele lui Iácov.

38. Şi veni în casa mai marelui sinagógului şi văzu gălceavă, plîngînd şi văietîndu-se mult;

39. Şi, întrînd, zise lor: „Ce gîlceviţi şi plîngeţi? Copila n-au murit, ce doarme".

40. Şi rîdea pre el. Iară el, scoţînd pre toţi, luo pre tatăl fecioarei şi pre muma şi pre carii era cu el şi întrắ unde era fecioara zăcînd.

41. Şi, prinzînd fecioara de mînă, zise ei: „Talithá kum", care iaste tîlmăcindu-se „Fecioară, (ţie zic)[16], scoală!".

42. Şi numaidecît să sculắ fecioara şi îmbla, că era ca de 12 ani. Şi să mirară cu minune mare.

43. Iară el conteni pre ei mult, ca nimeni să nu ştie aceasta. Şi zise să-i dea ei să mănînce.

Cap 6

1. Şi ieşí de acoló şi veni la moşiia sa, şi mergea după el ucenicii lui.

2. Şi, fiind sîmbătă, începu în sinagog a învăţa. Şi mulţi, auzind, să mira zicînd: „De unde-s acestuia acêstea şi care e înţelepciunea ce s-au dat lui, că şi puteri ca acêstea pren mînile lui să fac?

3. Au nu iaste acesta teslariul, fiiul Máriei şi frate lui Iácov, şi lui Iósie, şi Iúdei, şi lui Símon? Şi au nu sînt surorile lui acicea cătră noi?". Şi să smintiia întru el.

4. Şi grăiia lor Iisus că: „Nu iaste proroc necinstit, fără numai în moşiia lui, şi întru rudenii, şi în casa lui".

5. Şi nu putu acoló nici o putêre să facă, ce numai pre puţinei bolnavi puse mînile şi-i vindecắ.

6. Şi să mira pentru necredinţa lor. Şi îmbla satele împrejur, învăţînd.

7. Şi chemă pre cei 12 şi începu pre ei a-i trimite cîte doi, cîte doi, şi dêde lor putêre spre duhurile cêle necurate.

8. Şi porunci lor ca nemică să nu ia pre cale, numai toiag: nici traistă, nici pîine, nici bani în pungă,

9. Ce numai încălţaţi cu colţuni şi să nu să îmbra- /

Versiunea modernă

s-a vindecat de boala aceea.

30. Şi îndată Iisus, dîndu-şi seama de puterea care ieşise din el şi întorcîndu-se către mulţime, a zis: „Cine s-a atins de hainele mele?".

31. Dar ucenicii i-au spus: „Vezi că mulţimea te îmbulzeşte şi tu spui: «Cine s-a atins de mine»?".

32. Iar el privea de jur împrejur s-o vadă pe cea care făcuse aceasta.

33. Iar femeia, înspăimîntîndu-se şi tremurînd, ştiind ce i se întîmplase, a venit şi s-a aruncat în faţa lui şi i-a spus tot adevărul.

34. Iar el i-a zis: „Fiică, credinţa ta te-a mîntuit; mergi în pace şi fii vindecată de suferinţa ta!".

35. Pe cînd mai vorbea încă, au venit de la mai marele sinagogii spunînd: „Fata ta a murit: de ce îl mai superi pe Învăţătorul?".

36. Dar Iisus, auzind cuvîntul spus, i-a zis mai marelui sinagogii: „Nu te teme, crede numai!".

37. Şi nu a îngăduit nimănui să meargă după el, în afară de Petru, de Iacob şi de Ioan, fratele lui Iacob.

38. Şi au venit la casa mai marelui sinagogii, a văzut frământare şi pe cei care plîngeau şi boceau mult;

39. Şi, intrînd, le-a spus: „De ce vă frământaţi şi plîngeţi? Copila n-a murit, ci doarme".

40. Şi rîdeau de el. Însă el, dîndu-i pe toţi afară, l-a luat pe tatăl fecioarei, pe mama ei şi pe cei care erau cu el şi a intrat acolo unde zăcea copila.

41. Şi, prinzînd fecioara de mînă, i-a spus: „Talitha qum!", ceea ce se tălmăceşte: „Fecioară, îţi spun, scoală-te!".

42. Şi îndată s-a ridicat fecioara şi umbla, căci era cam de doisprezece ani. Iar ei erau uimiţi cu minune mare.

43. Iar el le-a poruncit mult ca nimeni să nu ştie acestea. Şi a spus să i se dea [copilei] să mănînce.

Capitolul al 6-lea

1. Şi a ieşit de acolo, a venit în patria sa, iar ucenicii mergeau după el.

2. Şi cînd a venit sîmbăta, a început să înveţe în sinagogă. Şi mulţi, ascultînd, se mirau zicînd: „De unde îi vin lui acestea şi ce înţelepciune i-a fost dată, dacă fapte ca acestea se fac prin mîinile lui?

3. Oare nu este acesta lemnarul, fiul Mariei şi fratele lui Iacob, al lui Ioses, al lui Iuda şi Simon? Şi oare nu sînt surorile lui aici la noi?". Şi se scandalizau de el.

4. Dar Iisus le-a zis: „Un profet nu este dispreţuit decît în patria lui şi printre rudele lui şi în casa lui".

5. Şi nu a putut face acolo nici o minune, ci doar şi-a pus mîinile peste cîţiva bolnavi şi i-a vindecat.

6. Şi se mira de necredinţa lor. Şi umbla prin satele din jur, învăţînd.

7. I-a chemat la sine pe cei doisprezece şi a început să-i trimită doi cîte doi şi le-a dat putere asupra duhurilor necurate.

8. Şi le-a poruncit să nu ia nimic pe drum, decît un toiag: nici traistă, nici pîine, nici bani în pungă,

9. Ci „[să fiţi] numai încălţaţi cu sandale şi să nu purtaţi

Еѵлїе.

че ꙟдолѡ бешмините. Ши зичѫ лор, вери оуде ве і
ꙟтра ꙟкасъ, аколѫ ръмѫне пънъ ке еши де аколо.
Ши вери кѫци нувор прїими пре вои, ничи вор а аі
скулта пре вои, ешинд де аколѣ, скутураци
праху де супт пичоареле воастре, ꙟтру мър
турїе лоръ, адевър зикь воаѡ, къ маи юшор ва
фи содомленилор аү гоморенилор ꙟзїѡа ѫуде
къцїи, декѫт ѡрашулуи ачелуѫ. Ши ешид ві
проповедуѫ ка съсъ покъѫскъ. Ши драчи гі
мулци скотѣ, ши оунџѣ ку оунт де лемнь пре
мулци болнави шїи виндека. Ши аузи ꙟ ді
пъратул ирѡд (къ арътат сау фъкут нуме
ле луи) ши зичѣ къ іѡан чела че ботеза сау
скулат дей морци, ши дерепт ачѣѫ лукрѣзъ
путерниле ꙟтру ель. Алцїи зичѣ, къ ілїе еі
ѫсте, іаръ алцїи зичѣ къ ѫсте пророк, сау ка
оунул дей пророчи. Іаръ аузинд, ирѡд зи ѕі
се, къ ачеста е іѡан пре кареле ам тъіат еу,
ель сау скулат дей морци. Къ ирѡд ачеста зі
тримицѫнд аү принсь пре іѡан, ши лау легат
пре ель ꙟтемницъ пентру ирѡдїада, мулѣрѣ лу
филип фрателуи съу кѫчи олуасе мулѣре.
Къ зичѣ іѡан луи ирѡд, къ нуцисе каде съ аи иі
ви пре мулѣрѣ фрателуи тъу. Іаръ ирѡдїа ѳі
да пизмїѫ луи, ши врѣ съл омоаръ, ши нупу
тѣ. Къ ирѡд сътемѣ де іѡан, щїинд к
пре ель, ом дерепть ши сфнть, шил сокотїѫ пре
ель, ши аскултѫнд пре ель, мулте фъчѣ, ши
ку драг аскулта пре ель. Ши тѫмплѫнду ка
се оѕи де бунъ врѣме, кѫнд ирѡдь нащерилор
луи фъчѣ чинъ боѫрилор съи, ши къпитанилор,
ши маи марилор галилеїи. Ши ꙟтрѫнд фи кв
та ирѡдїадеи, ши ѫукѫнд, ши плъкѫнд луи
ирѡд, ши челор че шъдѣ ку ель, зисе ꙟпъратул
фетеи, чере де ла мине че вей врѣ, ши вою
да. Ши съ ѫуръ еи, къ аү че вей чере де кг
ла мине даца вою цїе, пънъ ла ѫумътате де ꙟ
пъръцїѫ мѣ. Іаръ ѫ ешинд спусе мѫнеса, кд
чевою чере: іаръ ѫ зисе, капул луи іѡан боте
зъторюл. Ши ꙟтрѫнд ꙟдатъ ку грабъ ке
ла ꙟпъратул черу зикѫнд, вою ка съми даи а
кум ꙟблид капул луи іѡан ботезъторюл.
Ши ꙟпъратул фоарте ꙟтристѫндусе пентру кѕ
ѫуръмѫнтури, ши пентру челѫ че шъдѣ ку е,
нувру съи лепеде чререрѣ. Ши нумаи декѫт кз
тримицѫнд ꙟпъратул спекулатор поручи съ
съ адукъ капул луи. Іаръ ель мергѫнд ки
тъе капул луи ꙟтемницъ, шил адусе ꙟблидь
шил дѣде фетеи, ши фата ꙟл дѣде мѫнеса.
Ши аузинд оученичїи луи, венирь ши луаръ кѳ
трупул луи, шил пусеръ ꙟмормѫнть.
Атунчѣ съ адунаръ апостолїи ла іс, шїи спу л
серъ луи тоате, ши кѫте аү фъкут ши кѫте
аү ꙟвъцат. Ши зисе лор, веници вои ꙟши ла
въ де осеби ꙟлок пустїи, ши одихници пуци
неи, къ ера мулци карїи венїѫ ши чеи че мерџѣ
ши ниче съ мънѫнче ну авѣ прилежу. Ши лв
мерсеръ ꙟлок пустїю ку корабїѫ сѫнгури.
Ши вѫзѫнд пре еи мергѫнд мулцимѣ, ши лг
ку

Biblia 1688, p. 778, col. 2

ce în doao veşminte.

10. Şi zicea lor: „Veriunde veţi întra în casă, acolea rămîneţi pînă veţi ieşi de acoló,

11. Şi vericîţi nu voi priimi pre voi, nici vor asculta pre voi, ieşind de acolea, scuturaţi prahul de supt picioarele voastre, întru mărturie lor. Adevăr zic voao că mai iuşor va fi sodomlênilor şi gomorênilor în zioa judecăţii decît oraşului aceluia".

12. Şi, ieşind, propoveduia ca să să pocăiască

13. Şi draci mulţi scotea şi ungea cu untdelemn pre mulţi bólnavi şi-i vindeca.

14. Şi auzi împăratul Iród (că arătat s-au făcut numele lui)[17] şi zicea că Ioán cela ce boteza s-au sculat den morţi şi derept acêea lucrează puterile întru el.

15. Alţii zicea că Ilie iaste, iară alţii zicea că iaste proroc sau ca unul den proroci.

16. Iară auzind, Iród zise că: „Acesta e Ioán pre carele am tăiat eu, el s-au sculat den morţi".

17. Că Iród acesta, trimiţînd, au prins pre Ioán şi l-au legat pre el în temniţă, pentru Irodiáda, muiêrea lui Fílip, fratelui său, căci o luase muiêre.

18. Că zicea Ioán lui Iród că: „Nu ţi se cade să aibi pre muiêrea fratelui tău".

19. Iară Irodiáda pizmiiá lui şi vrea să-l omoară, şi nu putea,

20. Că Iród să temea de Ioán, ştiind pre el om direpţ şi sfînt, şi-l socotiia pre el; şi ascultînd pre el, multe făcea şi cu drag asculta pre el.

21. Şi tîmplîndu-se o zi de bună vrême, cînd Iród naşterilor lui făcea cină boiêrilor săi şi căpitanilor şi mai marilor Galiléii,

22. Şi întrînd fata Irodiádei şi jucînd, şi plăcînd lui Iród şi celor ce şădea cu el, zise împăratul fêtei: „Cêre de la mine ce vei vrea, şi voiu da".

23. Şi să jură ei că: „Au ce vei cêre[18] de la mine da-ţi-voiu ţie, pînă la jumătate de împărăţiia mea".

24. Iară ea ieşind spuse mîne-sa: „Ce voiu cêre?". Iară ea zise: „Capul lui Ioán Botezătoriul".

25. Şi întrînd îndată cu grabă la împăratul, ceru, zicînd: „Voiu ca să-mi dai acum, în blid, capul lui Ioán Botezătóriul".

26. Şi împăratul foarte întristîndu-se, pentru jurămînturi şi pentru ceia ce şădea cu el, nu vru să-i lêpede cêrerea.

27. Şi numaidecît trimiţînd împăratul speculátor, poruncí să să aducă capul lui.

28. Iară el, mergînd, tăie capul lui în temniţă şi-l aduse în blid şi-l dêde fêtei, şi fata îl dêde mîne-sa.

29. Şi, auzind ucenicii lui, veniră şi luară trupul lui şi-l puseră în mormînt.

30. Atuncea să adunară apostolii la Iisus şi-i spuseră lui toate, şi cîte au făcut, şi cîte au învăţat.

31. Şi zise lor: „Veniţi, voi înşivă deosebi, la loc pustiiu, şi odihniţi puţinel"; că era mulţi carii veniia şi cei ce mergea, şi nice să mănînce nu avea prileju.

32. Şi mêrseră în loc pustiiu cu corabiia, sînguri.

33. Şi văzînd pre ei mergînd mulţimea şi //

Versiunea modernă

două veşminte".

10. Şi le spunea: „Oriunde aţi intra într-o casă, rămîneţi acolo pînă cînd veţi pleca din locul acela,

11. Iar dacă nu veţi fi primiţi şi nu vă vor asculta, plecînd de acolo, scuturaţi-vă praful de sub picioare, ca mărturie împotriva lor. Adevăr zic vouă, că mai uşor le va fi sodomiţilor şi gomorenilor în ziua judecăţii decît oraşului aceluia".

12. Şi, plecînd, propovăduiau să se pocăiască

13. Şi alungau mulţi diavoli, ungeau cu untdelemn pe mulţi bolnavi şi-i vindecau.

14. Şi a auzit împăratul Irod (căci numele lui devenise cunoscut) şi se spunea că Ioan, cel ce boteza, a înviat din morţi şi de aceea lucrează puterea [minunilor] în el.

15. Alţii însă ziceau că este Ilie, iar alţii ziceau că este proroc sau ca unul dintre proroci.

16. Auzind însă Irod, a zis: „Acesta e Ioan, pe care l-am tăiat eu, el s-a ridicat din morţi".

17. Căci însuşi Irod trimisese ca să-l prindă pe Ioan şi să-l lege în închisoare din cauza Irodiadei, femeia lui Filip, fratele său, pe care o luase de soţie.

18. Pentru că Ioan îi spunea lui Irod: „Nu-ţi este îngăduit să ţii pe femeia fratelui tău".

19. Iar Irodiada îl ura şi voia să-l omoare, dar nu putea,

20. Pentru că Irod se temea de Ioan, ştiindu-l om drept şi sfînt, şi-l ocrotea; cînd îl asculta făcea multe, dar îl asculta cu plăcere.

21. S-a întîmplat însă că, într-o zi potrivită, cînd Irod, la ziua sa de naştere, a dat un ospăţ pentru dregătorii săi, pentru căpeteniile şi mai marii Galileii,

22. Intrînd, fata Irodiadei a dansat şi, plăcînd lui Irod şi celor care şedeau împreună cu el [la masă], împăratul i-a zis fetei: „Ceremi orice vrei şi îţi voi da".

23. Şi i-a jurat: „Orice îmi vei cere îţi voi da, chiar şi jumătate din împărăţia mea".

24. Ea a ieşit şi a spus mamei sale: „Ce să cer?" Aceasta i-a zis: „Capul lui Ioan Botezătorul".

25. Şi îndată, intrînd cu grabă la împărat, i-a cerut, zicînd: „Vreau să-mi dai acum, pe o tipsie, capul lui Ioan Botezătorul".

26. Şi s-a întristat peste măsură împăratul, dar din pricina jurămîntului şi a celor ce şedeau împreună cu el [la masă], nu a voit să-i lepede cererea.

27. Şi îndată, trimiţînd împăratul un călău, i-a poruncit să fie adus capul lui [Ioan].

28. Iar acela, ducîndu-se, i-a tăiat capul în închisoare, l-a adus pe tipsie şi i l-a dat fetei, iar fata l-a dat mamei sale.

29. Şi, auzind ucenicii lui, au venit, i-au luat trupul şi l-au pus în mormînt.

30. Atunci s-au adunat apostolii la Iisus şi i-au spus toate cîte au făcut şi au învăţat.

31. Iar el le-a spus: „Veniţi, doar voi, într-un loc pustiu şi odihniţi-vă puţin"; pentru că erau mulţi cei care veneau şi plecau, iar ei nici să mănînce nu aveau prilej.

32. Şi au plecat spre un loc pustiu cu barca, ei singuri.

33. Şi mulţimea i-a văzut plecînd şi

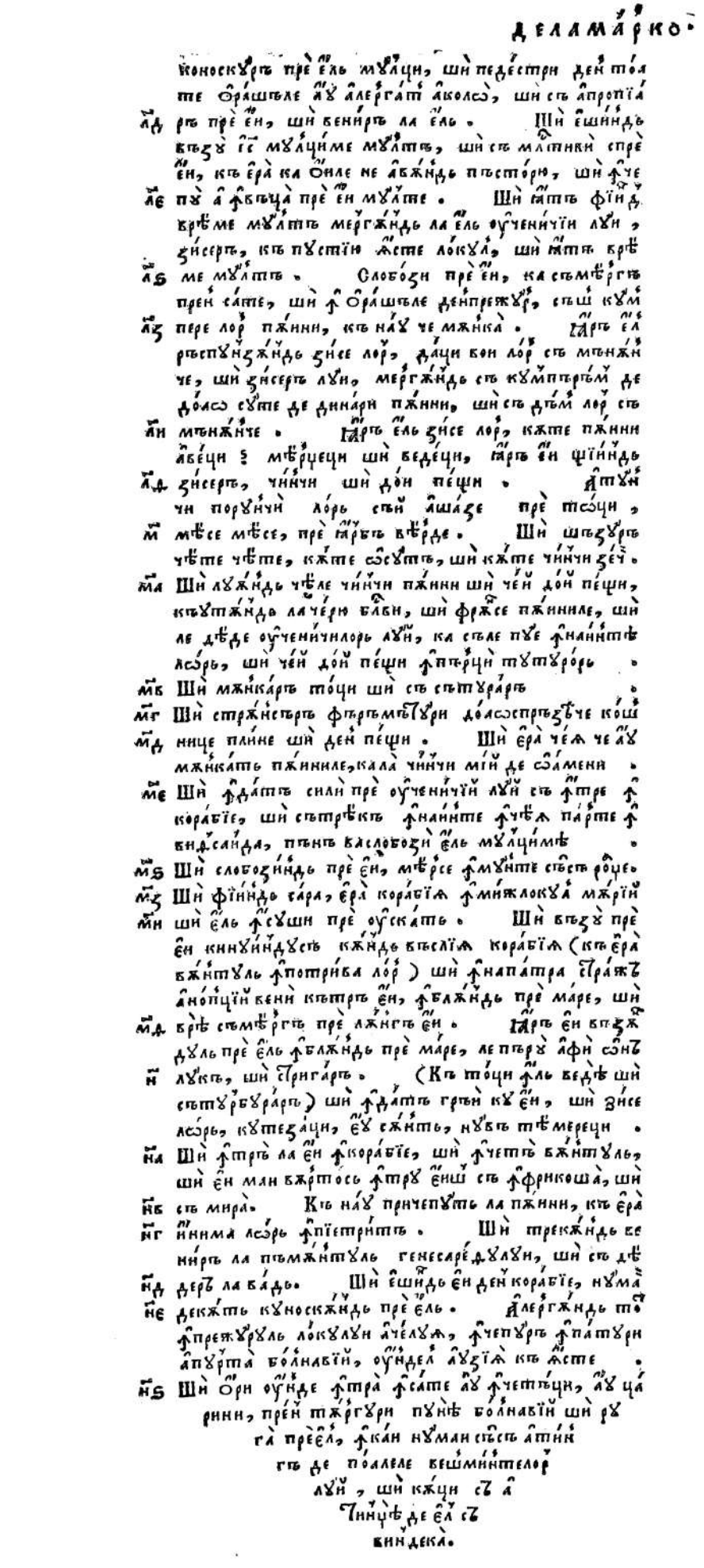

Biblia 1688, p. 779, col. 1

conoscură pre el mulţi şi pedestri den toate oraşăle au alergat acoló şi să apropiară pre ei şi veniră la el.

34. Şi ieşind, văzu Iisus mulţime multă şi să milostivi spre ei, că era ca oile neavînd păstoriu, şi începu a învăţa pre ei multe.

35. Şi iată, fiind vrême multă, mergînd la el, ucenicii lui ziseră că: „Pustiiu iaste locul şi iată, vrême multă.

36. Slobózi pre ei, ca să meargă pren sate şi în oraşăle demprejur să-şi cumpere lor pîini, că n-au ce mînca".

37. Iară el, răspunzînd, zise lor: „Daţi voi lor să mănînce". Şi ziseră lui: „Mergînd, să cumpărăm de doao sute de dinari pîini şi să dăm lor să mănînce?".

38. Iară el zise lor: „Cîte pîini aveţi? Mêrgeţi şi vedeţi". Iară ei, ştiind, ziseră: „Cinci şi doi peşti".

39. Atunci poruncí lor să-i aşaze pre toţi mêse, mêse pre iarbă vêrde.

40. Şi şăzură cête-cête, cîte o sută şi cîte cincizeci.

41. Şi luînd cêle cinci pîini şi cei doi peşti, căutînd la ceriu, blagoslovi şi frînse pîinile şi le dêde ucenicilor lui ca să le puie înaintea lor; şi cei doi peşti împărţi tuturor.

42. Şi mîncară toţi şi să săturară.

43. Şi strînseră fărămături doaosprăzêce coşniţe pline şi den peşti.

44. Şi era ceia ce au mîncat pîinile ca la cincii mii de oameni.

45. Şi îndată sili pre ucenicii lui să între în corabie şi să treacă înainte, în cêea parte, în Vithsaída, pînă va slobozi el mulţimea.

46. Şi, slobozind pre ei, mêrse în munte să să roage.

47. Şi, fiind sara, era corabiia în mijlocul mării şi el însuşi pre uscat.

48. Şi văzu pre ei chinuindu-să cînd vîsliia corabiia (că era vîntul împotriva lor)[19], şi în a patra strajă a nopţii veni cătră ei îmblînd pre mare şi vrea să meargă pre lîngă ei.

49. Iară ei, văzîndu-l pre el îmblînd pre mare, le păru a fi o nălucă şi strigară,

50. (Că toţi îl vedea şi să turburară.)[20] Şi îndată grăi cu ei şi zise lor: „Cutezaţi! Eu sînt: nu vă têmereţi!".

51. Şi întrắ la ei în corabie şi încetă vîntul. Şi ei mai vîrtos întru eişi să înfricoşa şi să mira,

52. Că n-au priceput la pîini, că era inima lor împietrită.

53. Şi trecînd, veniră la pămîntul Ghenesaréthului şi să dêderă la vad.

54. Şi, ieşind ei den corabie, numaidecît cunoscînd pre el,

55. Alergînd tot împrejurul locului aceluia, începură în paturi a purta bólnavii, unde-l auziia că iaste.

56. Şi oriunde întra, în sate, au în cetăţi, au ţarini, pren tîrguri punea bólnavii şi ruga pre el încái numai să să atingă de poalele veşmintelor lui. Şi cîţi să atingea de el să vindeca. /

Versiunea modernă

mulţi l-au cunoscut pe el şi, pe jos, din toate cetăţile, au alergat acolo, s-au apropiat şi au venit la el.

34. Şi ieşind, Iisus a văzut mulţime mare şi i s-a făcut milă de ei, pentru că erau ca nişte oi fără păstor, şi a început să-i înveţe multe.

35. Şi iată, fiind târziu, mergînd la el, ucenicii lui i-au spus: „Locul este pustiu şi iată, s-a făcut târziu.

36. Dă-le drumul, ca să meargă prin sate şi prin oraşele din jur să-şi cumpere pîini, că n-au ce mînca".

37. Iar el, răspunzînd, le-a zis: „Daţi-le voi să mănînce". Iar ei i-au zis: „Să mergem noi să cumpărăm pîine de două sute de dinari şi să le dăm să mănînce?".

38. Iar el le-a zis: „Cîte pîini aveţi? Mergeţi şi vedeţi". Iar ei, aflînd, i-au spus: „Cinci şi doi peşti".

39. Atunci le-a poruncit să se aşeze toţi grupuri, grupuri, pe iarba verde.

40. Şi s-au aşezat cete, cete de cîte o sută şi de cîte cincizeci.

41. Luînd cele cinci pîini şi cei doi peşti şi, privind spre cer, a binecuvîntat şi a frînt pîinile şi le-a dat ucenicilor ca să le pună înaintea lor; şi cei doi peşti i-a împărţit tuturor.

42. Şi au mîncat toţi şi s-au săturat.

43. Şi au strîns firimituri [în] douăsprezece coşuri pline şi [rămăşiţe] de peşte.

44. Iar cei care mîncaseră pîinile erau cam cinci mii de oameni.

45. Şi îndată i-a zorit pe ucenicii săi să urce în barcă şi să meargă înaintea lui, pe cealaltă parte, la Betsaida, pînă ce dă el drumul mulţimii.

46. Şi, după ce le-a dat drumul, a plecat pe munte ca să se roage.

47. Şi, făcîndu-se seară, barca era în mijlocul mării, iar el singur pe uscat.

48. Văzîndu-i cum se chinuiau să vîslească (pentru că vîntul le era împotrivă), la straja a patra din noapte a venit la ei umblînd pe mare şi voia să treacă pe lîngă ei.

49. Iar ei, văzîndu-l că umblă pe mare, au crezut că este o nălucă şi au strigat,

50. Căci toţi îl văzuseră şi erau tulburaţi. Dar el îndată a vorbit cu ei şi le-a spus: „Cutezaţi! Eu sînt: nu vă temeţi!".

51. Şi s-a urcat la ei în barcă şi vîntul a încetat. Iar ei erau mai vîrtos se înfricoşau şi se mirau în sinea lor,

52. Căci nu înţeleseseră [minunea] cu pîinile, că inima lor era împietrită.

53. Şi, trecînd [de partea cealaltă], au ajuns la pămîntul Genezaretului şi au tras la mal.

54. Şi, coborînd ei din barcă, unii, recunoscîndu-l îndată,

55. Au alergat în tot ţinutul acela şi au început să-i aducă pe tărgi bolnavii, oriunde auzeau că este el.

56. Şi oriunde intra, în sate, în cetăţi sau ţarini, îi puneau pe cei bolnavi în pieţe şi-i cereau voie să-i atingă fie şi numai poala hainei. Şi toţi cei care se atingeau de el se vindecau.

КАП. З.

Ши съ адꙋнаръ кътръ ел фарисеїи, ши оу а
нїи ден кърътꙋрари, карїи вїиндь дени
ѥрꙋсалим. Ши въѕѫндь пре оунїи в
ден оученичїи лꙋи кꙋ мънѣле некꙋрате,
(адекъ не спълате) мѫнкѫндь пѫини
ꙟи хꙋлїѧ. Къ фарисеїи ши тоци жидовїи, г
денꙋш спалъ мѫниле кꙋпꙋмнꙋль нꙋмънѫнкъ
цїиндь рѫндꙋла бътрѫнилорь. Ши вїиндь д
ден тѫргь денꙋ спалъ нꙋ мънѫнкъ, ши алтеле
мꙋлте сѫнтъ кареле аꙋ лꙋать ацинѣ, спъларѣ
пъхарълорь, ши аꙋрчоарелорь, ши акъладърилорь
ши ъпътꙋрилорь. Дꙋпъ ачѣѧ ꙟтребаръ пре е
ель фарисеїи ши кърътꙋрарїи, пентрꙋ че оученичїи
тъи нꙋ ꙟблъ дꙋпъ рѫндꙋла бътрѫнилорь, че
кꙋ мѫниле не спълате мѫнѫнкъ пѫине.
Iаръ ель ръспꙋнзѫндь зисе лѡрь, бине аꙋ проро ѕ
чить Ѥсаїѧ де вои фъцарничїи кꙋм ѩсте скрис,
ачесть нородь кꙋбꙋзеле мъчинстѣще iаръ ини
ма лѡрь департе е дела мине. Че ꙟдешърть з
мъчинстескꙋ, ꙟвъцѫндь ꙟвъцътꙋриле порꙋн
чиле ѡаменилорь. Къ лъсѫндь порꙋнка лꙋи и
дмнзъꙋ, цинеци ѡбичаюль ѡаменилорь, спъла
рѣ оурчоарелорь, ши ъпъхарълорь ши алтеле асѣ
мене ка ачѣстѣ мꙋлте фачици. Ши зичѣ ѳ
лѡрь, къ бине лепъдаци порꙋнка лꙋи дмнзъꙋ
ка рѫндꙋла воастръ съ пъзици. Къ мосеи і
аꙋзись, чинстѣще пре татъль ши пре мꙋма
та, ши чела чева грѣи дерѣꙋ пре тать, саꙋ пре
мꙋмъ кꙋмоарте съ моаръ. Iаръ вои зичеци, аі
де аръ зиче ѡмꙋль тътѫнисъꙋ саꙋ мѫ
нїса корбан, (чеѩсте дарꙋ) ѡри кꙋ кареле де ла
мине тевеи фолоси. Ши нꙋ маи лъсаць пре ві
ель немикъ съ факъ тътѫнесъꙋ саꙋ мѫнеса.
Кълкѫндь кꙋвѫнтꙋл лꙋи дмнезъꙋ кꙋ рѫндꙋ гі
ла воастръ каре аць рѫндꙋит, ши асѣмене ка а
чѣстѣ мꙋлте фачець. Ши кемѫндь тоатъ ді
мꙋлцимѣ грꙋнѧ лорь, аскꙋлтаць пре мине тоць,
ши ꙟцелѣцеци. Немикъ нꙋ ѩсте де нафара еі
ѡмꙋлꙋи ꙟтрѫндь ꙟтрѫнсꙋл, каре поате пре ель
спꙋрка, че челе че есь дентрꙋ ель, ачелѣ сѫнть
кареле спꙋркъ ѡмꙋл. Де аре чинева оурекї ѕі
де аꙋзирѣ съ аꙋзъ. Ши кѫндь ꙟтръ ꙟкаса зі
дела глоатъ, ꙟтреба пре ель оученичїи лꙋи де
пилдъ. Ши зисе лор, аша ши вои не ꙟцеле иі
гъто ри сѫнтеци, нꙋвъ причѣпець, къ тоть
чел че денафаръ ꙟтръ ꙟѡмь, нꙋл поате спꙋ
ка пре ель. Къ нꙋ ꙟтръ ꙟинема лꙋи, че ꙟ ѳі
маце, ши ла шъзꙋт ѩсе, кꙋръцѫндь тоате
бꙋкателе. Ши зичѣ, къ че ѩсе ден ѡмь, к
ачѣѧ спꙋркъ пре ѡмꙋль. Къ ден лъꙋнтрꙋ, ка
дентрꙋ инема ѡаменилѡр есь кꙋџетеле рѣле, прѣ
кꙋрвїиле, кꙋрвїиле, оучидериле. Фꙋртꙋша кв
гꙋриле, лъкомїиле, виклешꙋгꙋриле, ꙟшълъчюнѣ,
некꙋржцїѧ, ѡкю виклѣнь, хꙋла, трꙋфїѧ, не
бꙋнїѧ. Ачѣстѣ рѣле тоате есь ден лъꙋн кг
трꙋ, ши спꙋркъ пре ѡмь. Ши де аколѣ скꙋ кд
лѫндꙋсе мѣрсе ꙟхотаръле тирꙋлꙋи ши асидонꙋ
лꙋи, ши ꙟтрѫндь ꙟкасъ нꙋ врѣ съ л щїе нимѣ

Г о. ши

Biblia 1688, p. 779, col. 2

Cap 7

1. Şi să adunară cătră el fariseii şi unii den cărturari, carii viind den Ierusalím,

2. Şi văzînd pre unii den ucenicii lui cu mînile necurate (adecă nespălate)[21] mîncînd pîini, îi huliia.

3. Că fariseii şi toţi jidovii, de nu-şi spală mînile cu pumnul, nu mănîncă, ţiind rînduiala bătrînilor.

4. Şi viind den tîrg, de nu să spală, nu mănîncă; şi altele multe sînt carele au luat a ţinea: spălarea păharălor, şi a urcioarelor, şi a căldărilor, şi a paturilor.

5. După acêea întrebară pre el fariseii şi cărturarii: „Pentru ce ucenicii tăi nu îmblă după rînduiala bătrînilor, ce cu mînile nespălate mănîncă pîine?".

6. Iară el, răspunzînd, zise lor: „Bine au prorocit Isaía de voi, făţarnicii, cum iaste scris: «Acest norod cu buzele mă cinstêşte, iară inima lor departe e de la mine.

7. Ce în deşărt mă cinstescu învăţînd învăţăturile poruncile oamenilor».

8. Că lăsînd porunca lui Dumnezău, ţineţi obicêiul oamenilor: spălarea urcioarelor, şi a păharălor, şi altele asêmene ca acêstea multe faceţi".

9. Şi zicea lor că: „Bine lepădaţi porunca lui Dumnezău ca rînduiala voastră să păziţi!

10. Că Móisi au zis: «Cinstêşte pre tată-tău şi pre muma ta» şi «Cela ce va grăi de rău pre tată sau pre mumă cu moarte să moară».

11. Iară voi ziceţi: «De ar zice omul tătîni-său sau mîni-sa: 'Corvan (ce iaste „Daru")[22] ori cu carele de la mine te vei folosi'»,

12. Şi nu-l mai lăsaţi pre el nemică să facă tătîne-său sau mîne-sa,

13. Călcînd cuvîntul lui Dumnezău cu rînduiala voastră care aţi rînduit; şi asêmene ca acêstea multe faceţi".

14. Şi chemînd toată mulţimea, grăiia lor: „Ascultaţi pre mine toţi şi înţelêgeţi!

15. Nemică nu iaste den afara omului, întrînd într-însul, care poate pre el spurca, ce cêle ce ies dentru el, acêlea sînt carele spurcă omul.

16. De are cineva urechi de auzirea, să auză".

17. Şi cînd întră în casă de la gloată, întreba pre el ucenicii lui de pildă.

18. Şi zise lor: „Aşa şi voi neînţelegători sînteţi? Nu vă pricêpeţi că tot cel ce den afară întră în om nu-l poate spurca pre el?

19. Că nu întră în inema lui, ce în maţe, şi la şăzut iase, curăţînd toate bucatele".

20. Şi zicea că: „Ce iase den om, acêea spurcă pre omul.

21. Că denlăuntru, dentru inima oamenilor ies cugetele rêle, preacurviile, curviile, uciderile,

22. Furtuşagurile, lăcomiile, vicleşugurile, înşălăciunea, necurăţiia, ochiul viclean, hula, trufiia, nebuniia.

23. Acêstea rêle toate ies denlăuntru şi spurcă pre om".

24. Şi de acolea sculîndu-se, mêrse în hotarăle Tírului şi a Sidónului şi, întrînd în casă, nu vrea să-l ştie nimeni, //

Versiunea modernă

Capitolul al 7-lea

1. S-au adunat la el fariseii şi unii dintre cărturarii veniţi de la Ierusalim,

2. Şi, văzînd pe unii dintre ucenicii cu mîinile necurate (adică nespălate), mîncînd pîine, îi ocărau.

3. Căci fariseii şi toţi iudeii, dacă nu-şi spală mîinile bine, nu mănîncă, ţinînd rînduiala bătrînilor.

4. Iar cînd se întorc de la tîrg, dacă nu se spală, nu mănîncă; şi multe altele pe care le-au primit ca să le păzească: spălarea paharelor, a ulcioarelor, a căldărilor şi a paturilor.

5. După aceea, fariseii şi cărturarii l-au întrebat: „De ce nu umblă ucenicii tăi după rînduiala bătrînilor, ci mănîncă pîine cu mîinile nespălate?".

6. Iar el, răspunzînd, le-a spus: „Bine a prorocit Isaia despre voi, făţarnicilor, după cum este scris: «Acest popor mă cinsteşte cu buzele, dar inima lor este departe de mine.

7. În zadar mă cinstesc dînd învăţături [care sînt doar] porunci omeneşti».

8. Căci lăsînd [deoparte] porunca lui Dumnezeu, ţineţi obiceiul oamenilor: spălarea ulcioarelor, a paharelor, şi multe altele ca acestea faceţi".

9. Şi le-a zis: „Bine mai lepădaţi porunca lui Dumnezeu ca să păziţi rînduiala voastră!

10. Căci Moise a spus: «Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta» şi «Cine vorbeşte de rău pe tată sau pe mamă să fie dat la moarte».

11. Voi însă ziceţi: «Dacă un om îi spune tatălui sau mamei lui: 'Este „Qorban", adică dăruit [lui Dumnezeu], ceea ce ţi se cuvine de la mine'»,

12. Voi nu-i îngăduiţi să mai facă ceva pentru tatăl sau mama lui,

13. Încălcînd cuvîntul lui Dumnezeu prin rînduiala pe care aţi rînduit-o voi; şi asemenea ca acestea multe faceţi".

14. Şi, chemînd toată mulţimea, le grăia: „Ascultaţi-mă cu toţii şi înţelegeţi!

15. Nimic nu este în afara omului care, intrînd în el, să-l poată pîngări, însă cele care ies din el, acelea îl pîngăresc.

16. Dacă are cineva urechi de auzit, să audă".

17. Iar cînd a intrat în casă, lăsînd mulţimea, ucenicii l-au întrebat despre parabolă.

18. Iar el le-a spus: „La fel de neînţelegători sînteţi şi voi? Nu înţelegeţi că tot ce intră din afară în om nu-l poate pîngări?

19. Deoarece nu intră în inimă, ci în pîntece, şi iese afară la latrină, curăţînd toate bucatele".

20. Şi le-a mai zis: „Ceea ce iese din om, aceea îl pîngăreşte pe om.

21. Căci dinăuntru, din inima omului ies gîndurile rele, desfrînările, curviile, omorurile,

22. Furturile, lăcomiile, vicleşugurile, înşelăciunea, neruşinarea, ochiul rău, hula, trufia, necugetarea.

23. Toate aceste rele ies dinăuntru şi-l pîngăresc pe om".

24. Şi sculîndu-se, a plecat de acolo şi a venit în ţinutul Tirului şi al Sidonului şi, intrînd într-o casă, voia să nu-l ştie nimeni,

кє ши нꙋсъ пꙋтѣ аскꙋнде· Пентрꙋ кѫ аꙋзиндъ
омꙋаре де ель, карѣ авѣ офатѫ кꙋ дхъ некꙋ
рит, венииндъ кѫзꙋ ла пичоареле лꙋи ·
кѕ (Ши мꙋарѣ ера елинѫ, сиріанкѫ финикѫ де
нѣм) ши рꙋгѫ пре ель, ка сѫ скоацѫ дракꙋль
кз ден фата ей· Іарѫ іс зисе ей, ласѫ май на
инте сѫ сѫ сатꙋре фиін, кѫ нꙋе бине алꙋа пѫи
ки нѣ фіилор, ши а о арꙋнка кѫцелилоръ · Іарѫ
ꙗ рѫспꙋне, ши зисе лꙋи, аша дмне, кѫ ши кѫ
цеіи десꙋптъ масѫ мѫнжкѫ ден фѫржмеле фі
кд илоръ· Ши зисе ей, пентрꙋ ачесть кꙋвжнтъ,
пасѫ ешитаꙋ дракꙋл ден фата та ·
л Ши мергжндъ ѫкаса ей, афлѫ дракꙋл ешитъ,
ла ши фата зѫкжндъ ѫпат· Ши іарѫ ешиндъ
ден хотарѫле тирꙋлꙋи ши сидонꙋлꙋи, вени ла
марѣ галилеюлꙋи, прен мижлокꙋл хотаржлор а
лв декаполеосъ· Ши адꙋсерѫ лꙋи оунъ сꙋрдъ
грѫиндъ аневое, ши рꙋгарѫ пре ель сѫши пꙋе мѫ
лг на пре ель· Ши лꙋѫндъ пре ель ден мꙋлци
ме деоусеби, пꙋсе дѣџетеле сале ѫ оурекиле лꙋ,
ши скꙋпиндъ аꙋ атинсꙋ де лимба лꙋи ·
лд Ши кѫꙋтжндъ спре черю, сꙋспинѫ, ши зисе лꙋ,
ле еффада, че ѫсте дешкидете· Ши нꙋмаи
декжт сѫ дешкисерѫ аꙋзꙋриле лꙋи, ши сѫ дез
легѫ легѫтꙋра лимбіи лꙋи, ши грѫиꙗ дирептъ·
лѕ Шіи контени пре ей ка немꙋлꙋи сѫ спꙋе, іарѫ
кжтъ контеніꙗ пре ей, ей маи вжртось іриа·
лз Ши маи вжртось сѫ мираꙗ зикжндъ, тоатѣ лꙋ
фѫкꙋт бине, фаче ши пре сꙋрзи а аꙋзи ши мꙋ
ціи а грѫи ·

КАП· И·

а Ѫзилеле ачелѣ, прѣ мꙋлтъ глоатѫ фі
индъ, ши не авжндъ че мѫнка, ке
мжндъ іс пре оученичіи лꙋи зисе лор·
в Милѫ міе де мꙋлциме, кѫ іатѫ
трей зиле ащѣптѫ лжнгъ мине,
ши наꙋ че мѫнка ·
г Ши ден вои лѫса пре ей флѫмжнзи ла каселе лор,
вор слѫби прекале, кѫ оуніи дентржнши деде
д парте аꙋвенит· Ши рѫспꙋнсерѫ лꙋи оучени
чіи лꙋ, де оунде пре ачещѣ ва пꙋтѣ чинева аи
е чѣ сѫи сатꙋре де пжине ѫпꙋстіе; Ши ѫтре
ба пре ей, кжте пжини авец; Іарѫ ей зисерѫ, з·
ѕ Ши порꙋнчи мꙋлцимей сѫшазѫ пре пѫмжнтъ,
ши лꙋѫдъ челе, з, пжини мꙋлцеминдъ фржсе,
ши дѣде оученичилор лꙋи сѫле пꙋе ѫнаинте, ши
з пꙋсерѫ ѫнаинтѣ мꙋлцимей· Ши авѣ ши пꙋ
цинеи пещишори, ши благвиндꙋи зисе сѫ пꙋе ѫнаи
и те ши ачеѣ· Де мжнкарѫ ши сѫ сѫтꙋрарѫ,
ши лꙋарѫ рѫмѫшице де фѫрмитꙋри, з, коище·
ѳ Ши чеѣ че мжнкарѫ ера ка ла, д, шіи слобози
і пре ей· Ши нꙋмаи кжт ѫтржндъ ѫкорабіе
кꙋ оученичіи лꙋи, вени ѫпѫрциле далманꙋдеи·
аі Ши еширѫ фарісеіи, ши ѫчепꙋрѫ асѫ причи кꙋ е,
черѫшиндъ дела ель сѫмнь ден черю, испитиндъ
ві пре ель· Ши сꙋспинжндъ кꙋ дхꙋл сѫꙋ, зисе,
пентрꙋ че нѣмꙋл ачеста каꙋтѫ сѫмнь; адевѫ
зик воаѡ, десѫ ва да рꙋдеи ачещіꙗ сѫмнь ·
гі Ши лѫсжндъ пре ей ѫтржндъ іарѫ ѫкорабіе, мѫ

Biblia 1688, p. 780, col. 1

şi nu să putea ascunde;

25. Pentru că auzind o muiêre de el, carea avea o fată cu duh necurat, venind, căzu la picioarele lui.

26. (Şi muiêrea era elínă, siriiáncă finícă de neam.)[23] Şi rugắ pre el ca să scoaţă dracul den fata ei.

27. Iară Iisus zise ei: „lasă mai nainte să să sature fiii, că nu e bine a lua pîinea fiilor şi a o arunca căţeilor".

28. Iară ea răspunse şi zise lui: „Aşa, Doamne, că şi căţeii de supt masă mănîncă den fărîmele fiilor".

29. Şi zise ei: „Pentru acest cuvînt, pasă: ieşit-au dracul den fata ta".

30. Şi, mergînd în casa ei, aflắ dracul ieşit şi fata zăcînd în pat.

31. Şi iară ieşind den hotarăle Tírului şi Sidónului, veni la márea Galiléiului, pren mijlocul hotarălor a Decapóleos.

32. Şi adusără lui un surd grăind anevoie şi rugară pre el să-şi puie mîna pre el.

33. Şi, luînd pre el den mulţime deusebi, puse dêgetele sale în urechile lui şi, scuipînd, au atinsu de limba lui.

34. Şi căutînd spre ceriu, suspinắ şi zise lui: „Effathá!", ce iaste „Deşchide-te!".

35. Şi numaidecît să deşchiseră auzurile lui şi să dezlegă legătura limbii lui şi grăiia direpţ.

36. Şi-i conteni pre ei ca nemălui să spuie; iară cît conteniia pre ei, ei mai vîrtos striga

37. Şi mai vîrtos să mira, zicînd: „Toate le-au făcut bine: face şi pre surzi a auzi, şi muţii a grăi!".

Cap 8

1. În zilele acêlea, prea multă gloată fiind şi neavînd ce mînca, chemînd Iisus pre ucenicii lui, zise lor:

2. „Milă mi-e de mulţime că, iată, trei zile aşteaptă lîngă mine şi n-au ce mînca.

3. Şi, de-i voiu lăsa pre ei flămînzi la casele lor, vor slăbi pre cale, că unii dentr-înşi de departe au venit".

4. Şi răspunseră lui ucenicii lui: „De unde pre aceştia va putea cineva aicea să-i sature de pîine în pustie?".

5. Şi întreba pre ei: „Cîte pîini aveţi?". Iară ei ziseră: „7".

6. Şi porunci mulţimei să şază pre pămînt. Şi luînd cêle 7 pîini, mulţemind, frînse şi dêde ucenicilor lui să le puie înainte; şi puseră înaintea mulţimei.

7. Şi avea şi puţinei peştişori şi, blagoslovindu-i, zise să puie înainte şi aceia.

8. Deci mîncară şi să săturară şi luară rămăşiţe de fărmituri 7 coşniţe.

9. Şi ceia ce mîncară era ca la 4000. Şi-i slobozi pre ei.

10. Şi numaicît întrînd în corabie cu ucenicii lui, veni în părţile Dalmanúthei.

11. Şi ieşiră fariseii şi începură a să prici cu el, cerşind de la el sămn den ceriu, ispitind pre el.

12. Şi suspinînd cu duhul său, zise: „Pentru ce neamul acesta caută sămn? Adevăr zic voao: de să va da rudei aceştiia sămn".

13. Şi, lăsînd pre ei, întrînd iară în corabie, mêr- /

Versiunea modernă

dar nu s-a putut ascunde;

25. Ci îndată auzind despre el o femeie care avea o fiică cu duh necurat, a venit şi a căzut la picioarele lui.

26. Iar femeia era păgînă, de neam siro-fenician. Ea l-a rugat să alunge diavolul din fiica ei.

27. Iar Iisus i-a spus: „Lasă mai întîi să se sature fiii, căci nu e bine să iei pîinea fiilor şi s-o arunci căţeilor".

28. Dar ea răspunse şi i-a zis: „Da, Doamne, dar chiar şi căţeii de sub masă mănîncă din firimiturile fiilor".

29. El i-a spus: „Pentru acest cuvînt, mergi: a ieşit diavolul din fata ta".

30. Şi, plecînd acasă, a găsit diavolul ieşit şi fata zăcînd în pat.

31. Şi iarăşi ieşind din ţinutul Tirului şi Sidonului, a venit la Marea Galileii, prin mijlocul ţinutului Decapolei.

32. Şi i-au adus un surd care vorbea cu greu şi l-au rugat să-şi pună mîna peste el.

33. Şi, luîndu-l deoparte din mulţime, i-a pus degetele în urechi şi, scuipînd, i-a atins limba.

34. Şi, privind spre cer, a suspinat şi a zis: „Effatha!", care înseamnă „Deschide-te!".

35. Şi îndată i s-au deschis urechile şi i s-a desfăcut legătura limbii şi grăia desluşit.

36. Iar el le-a poruncit să nu spună nimănui; dar cu cît le poruncea, cu atît mai mult duceau vestea

37. Şi mai tare se mirau, spunînd: „Toate le-a făcut bine: şi pe surzi îi face să audă şi pe muţi să vorbească!".

Capitolul al 8-lea

1. În zilele acelea, adunîndu-se prea multă mulţime şi neavînd ce mînca, i-a chemat Iisus pe ucenici şi le-a spus:

2. „Mi-e milă de mulţime, pentru că, iată, de trei zile aşteaptă lîngă mine şi n-au ce mînca.

3. Şi dacă-i trimit acasă flămînzi, vor cădea pe cale, iar unii dintre ei sînt veniţi de departe".

4. Şi i-au răspuns ucenicii: „De unde ar putea cineva să-i sature pe aceştia cu pîine aici în deşert?"

5. El i-a întrebat: „Cîte pîini aveţi?". Iar ei i-au spus: „Şapte".

6. Atunci a poruncit mulţimii să se aşeze pe pămînt. Şi, luînd cele şapte pîini şi aducînd mulţumire, le-a frînt şi le-a dat ucenicilor lui ca să le pună înainte; iar ei le-au pus înaintea mulţimii.

7. Şi mai aveau cîţiva peştişori; şi, binecuvîntîndu-i, a spus să-i pună înaintea lor şi pe aceştia.

8. Aşadar au mîncat şi s-au săturat şi au strîns şapte coşuri de rămăşiţe şi firimituri.

9. Iar cei care au mîncat erau cam patru mii. Şi le-a dat drumul.

10. Şi îndată, urcîndu-se în barcă, împreună cu ucenicii săi, a venit în părţile Dalmanutei.

11. Şi au venit fariseii şi au început să discute cu el, cerînd de la el un semn din cer, ca să-l ispitească.

12. Iar el, suspinînd în duhul său, a spus: „De ce caută neamul aceasta un semn? Adevăr vă spun: nu se va da neamului acestuia un semn".

13. Şi, lăsîndu-i, a urcat din nou în barcă şi a plecat

Єѵліє.

се де чѣѫ парте. Ши ꙋитаръ оученичїй лꙋй ді
съ ѩ пѫини, ши май мꙋлт де ѡпѫине навѣ кꙋ
ей ꙟкорабїе. Ши порꙋнчїѧ лор, зикѫндь, къ єі
тѫц ведец де кътръ ѫлꙋатꙋл фарисейлор, ши
де ѫлꙋатꙋл лꙋй ирод. Ши съ сокотїѧ оуна ѕі
кꙋ ѫлалть, зикѫндь, къ пѫини нꙋ ѫвем.
Ши щїиндь ис зисе лор, чевъ сокотиц къ пѫини зі
нꙋ ѫвец? ꙟкъ нꙋ сокотиц, ни ꙟцелѣџец? ꙟи
къ ꙟпїетрить ѫвец инима воастръ? Окн иі
авѫндь нꙋ ведец, ши оурекн авѫндь нꙋ аꙋзиц?
ши нꙋвъ адꙋчец аминте? Кѫндь ам фрѫт ѳі
чѣле, є, пѫини ла чѣле, єѳ, кѫте кошꙋри пли
не де фърмитꙋри аҷ рѫдикат? Зисеръ лꙋй, к
доаспрезѣче, ши кѫндь чѣле шапте ла чѣ, д,
кѫте кошꙋри пли не де фърѫме аҷ лꙋат? Ей зи
серъ шапте. Ши зисе лор, кꙋм нꙋ причѣпеци? ка
Ши вени ꙟвидсаида, ши адꙋсеръ лꙋй оун ѡрбь, кв
ши рꙋгаръ пре ель ка съ атингъ пре ель. Ши кг
принзѫндь мѫна ѡрбꙋлꙋй, ꙟласкоасе пре ел афа
ръ ден ѡраш, ши скꙋпиндь ꙟ ѡкїй лꙋй пꙋинѫ
дꙋш мѫниле пре ель, ꙟтребъ пре ел де вѣде
чева. Ши рѫдикѫндꙋш ѡкїй зисе, вѫз пре кд
ѡамени къ ка копачїй ꙟблѫндь ꙟи кѫзь.
Дꙋпъ ачѣѧ иаръ пꙋсе мѫниле пре ѡкїй лꙋй, ке
ши фѣкꙋ иаръ пре ель съ каꙋте, ши съ ꙟдирепт
тъ, ши вѫзꙋ лꙋминѡ пре тоци. Ши тримисе кѕ
се пре ель ла каса лꙋй, зикѫндь, ниче ꙟсат съ
ꙟтри, ниче съспꙋй кꙋива ꙟсат. Ши єши ис кз
ши оученичїй лꙋй ꙟсателе кесарїей лꙋй филип,
ши пре кале ꙟтреба пре оученичїй лꙋй, зикѫндь
лор, чине мѫзик ѡаменїй афи? Иаръ ей ръ ки
спꙋнсеръ, иѡань ботезѫторюл, ши алцїи илїе,
иаръ алцїй оунꙋл ден пророчи. Ши ел зисе кѳ
лор, даръ вой чине мѫзичец афи? ши ръспꙋн
зѫндь петрь зисе лꙋй, тꙋ єщи хс. Ши чер л
тъ пре ей, ка съ нꙋ спꙋе немꙋнꙋй де ел. Ши ла
ꙟчепꙋ аꙟвѫца пре ей къ требꙋе фїюлꙋй ѡме
нескь мꙋлте ꙟпѫци, ши асъ изгони де бѫтрѫни
ши де архїерей, ши де кѫртꙋрари, ши асъ ѡмо
рѫ, ши дꙋпъ трей зиле а ꙟвїѧ. Ши а ѫвѣ лв
грѫїѧ кꙋвѫнтꙋл, ши апꙋкѫндь пре ел петрь
ꙟчепꙋ ал черта. Иаръ ел ꙟторкѫндꙋсе, ши лг
вѫзѫндь пре оученичїй съй, чертъ пре петрь,
зикѫндь, пасꙋ денапоѫ мѫ сатано, къ нꙋ гѫдещи
чѣле але лꙋ дмнзѣ, че чѣле але ѡаменилорь.
Ши кемѫндь пре мꙋлциме кꙋ оученичїй лꙋй, зи лд
се лѡрь, чине ваврѣ дꙋпъ мине съвїе, съсъ лѣ
педе десине, ши съѫ крꙋчѣ лꙋй, ши съвїе дꙋпъ
мине. Къ чине таврѣ сꙋфлетꙋль лꙋй пен ле
трꙋ мине ши пентрꙋ єѵліє ачела ва мѫнтꙋи
пре ел. Къ чева фолоси ѡмꙋль де арь добѫ лѕ
ди лꙋмѣ тоатъ, шиша пѫгꙋби сꙋфлетꙋл лꙋ.
Сау че скимбꙋ вада ѡмꙋль пентрꙋ сꙋфлетꙋль лз
лꙋй. Къ чине съва рꙋшина демине ши де ли
кꙋвинтеле мѣле ꙟрꙋда ачаста прѣ кꙋрваре ши
пѫкътоасъ, ши фїюль ѡменеск съва рꙋшина
де ель кѫндь вавени ꙟтрꙋ слава татꙋлꙋи съꙋ
кꙋ ꙟџерїй чей сфинци.

Biblia 1688, p. 780, col. 2

se de cêea parte.

14. Şi uitară ucenicii lui să ia pîini şi mai mult de o pîine n-avea cu ei în corabie.

15. Şi porunciia lor zicînd: „Căutaţi, vedeţi de cătră aluatul fariseilor şi de aluatul lui Iród".

16. Şi să socotiia unul cu alált, zicînd că: „Pîini nu avem".

17. Şi, ştiind Iisus, zise lor: „Ce vă socotiţi că pîini nu aveţi? Încă nu socotiţi, nici înţelêgeţi? Încă împietrită aveţi inima voastră?

18. Ochi avînd nu vedeţi şi urechi avînd nu auziţi şi nu vă aduceţi aminte?

19. Cînd am frînt cêle 5 pîini la cêle 5000, cîte coşuri pline de fărmituri aţi rădicat?".

20. Ziseră lui: „Doaosprăzêce". „Şi cînd cêle şapte la cei 4000, cîte coşuri pline de fărîme aţi luat?". Ei ziseră: „Şapte".

21. Şi zise lor: „Cum nu pricêpeţi?".

22. Şi veni în Vithsaída. Şi adusără lui un orb şi rugară pre el ca să atingă pre el.

23. Şi prinzînd mîna orbului, îl scoase pre el afară den oraş şi, scuipind în ochii lui, puindu-şi mîinile pre el, întrebă pre el de vêde ceva.

24. Şi rădicîndu-şi ochii, zise: „Văz pre oameni, că ca copacii îmblînd îi văz".

25. După acêea iară puse mîinile pre ochii lui şi făcu iară pre el să caute şi să îndireptă şi văzu luminos pre toţi.

26. Şi trimise pre el la casa lui, zicînd: „Nice în sat să întri, nice să spui cuiva în sat".

27. Şi ieşi Iisus şi ucenicii lui în satele Chesáriei lui Fílip; şi pre cale întreba pre ucenicii lui, zicînd lor: „Cine mă zic oamenii a fi?".

28. Iară ei răspunsără: „Ioán Botezătóriul, şi alţii Ilie, iară alţii unul den proroci".

29. Şi el zise lor: „Dară voi cine mă ziceţi a fi?". Şi răspunzînd, Pétr zise lui: „Tu eşti Hristos!".

30. Şi certă pre ei ca să nu spuie nemunui de el.

31. Şi începu a învăţa pre ei că trebuie Fiiului omenesc multe a păţi şi a să izgoni de bătrîni şi de arhierei şi de cărturari şi a să omorî şi după[24] trei zile a învиia.

32. Şi aiêve grăiia cuvîntul. Şi apucînd pre el Pétr, început a-l certa.

33. Iară el, întorcîndu-se şi văzînd pre ucenicii săi, certă pre Pétr, zicînd: „Pasă denapoia mea, Satano, că nu gîndeşti cêle ale lui Dumnezeu, ce cêle ale oamenilor!".

34. Şi, chemînd pre mulţime cu ucenicii lui, zise lor: „Cine va vrea după mine să vie, să să lêpede de sine şi să ia crucea lui şi să vie după mine.

35. Că cine va vrea sufletul lui pentru mine şi pentru Evanghelie acela va mîntui pre el.

36. Că ce va folosi omul de ar dobîndi lumea toată şi-şi va păgubi sufletul lui?

37. Sau ce schimbu va da omul pentru sufletul lui?

38. Că cine să va ruşina de mine şi de cuvintele mêle în ruda aceasta preacurvare şi păcătoasă, şi Fiiul omenescu să va ruşina de el cînd va veni întru slava Tatului său cu îngerii cei sfinţi". //

Versiunea modernă

pe cealaltă parte.

14. Şi ucenicii lui uitaseră să ia pîine şi mai mult de o pîine n-aveau cu ei în barcă.

15. Şi le poruncea zicînd: „Vedeţi, păziţi-vă de aluatul fariseilor şi de aluatul lui Irod".

16. Iar ei vorbeau între ei: „Nu avem pîine".

17. Şi, ştiind aceasta, Iisus le-a spus: „De ce vorbiţi între voi că nu aveţi pîine? Încă nu pricepeţi, nici nu înţelegeţi? Aveţi încă inima împietrită?

18. Avînd ochi nu vedeţi şi avînd urechi nu auziţi şi nu vă aduceţi aminte?

19. Cînd am frînt cele cinci pîini pentru cei cinci mii, cîte coşuri pline de firimituri aţi adunat?".

20. I-au spus: „Douăsprezece". „Şi şapte pentru cei patru mii, cîte coşuri pline cu fărîme aţi adunat?". Ei i-au spus: „Şapte".

21. El le-a zis: „Cum de nu înţelegeţi?".

22. Şi a ajuns la Betsaida. Şi i-au adus un orb şi l-au rugat să-l atingă.

23. Şi [el], luîndu-l de mînă pe orb, l-a dus afară din oraş şi, punîndu-i salivă pe ochi, şi-a pus mîinile peste el şi l-a întrebat dacă vede ceva

24. El şi-a ridicat ochii şi a spus: „Văd oamenii ca nişte copaci care umblă".

25. După aceea şi-a pus iar mîinile pe ochii lui, l-a pus iar să privească, el s-a îndreptat şi a văzut limpede toate.

26. Şi l-a trimis acasă spunîndu-i: „Nici în sat să nu intri, nici să nu-i spui cuiva în sat".

27. Şi a plecat Iisus cu ucenicii săi spre satele Cezareii lui Filip; iar pe drum i-a întrebat pe ucenicii săi, zicîndu-le: „Cine spun oamenii că sînt eu?".

28. Iar ei au zis: „Ioan Botezătorul, şi alţii Ilie, iar alţii unul din proroci".

29. El le-a zis: „Dar voi cine spuneţi că sînt eu?". Răspunzînd, Petru i-a zis: „Tu eşti Hristos!"

30. Şi le-a poruncit să nu spună nimănui despre el.

31. Şi a început să-i înveţe că Fiul omului trebuie să sufere multe, să fie izgonit de bătrîni, de arhierei şi de cărturari, să fie omorît şi după trei zile să învie.

32. Şi le spunea cuvîntul pe faţă. Dar Petru, luîndu-l deoparte, a început să-l mustre.

33. Iar el, întorcîndu-se şi privindu-şi ucenicii, l-a mustrat pe Petru, zicînd: „Treci înapoia mea, Satană, căci nu gîndeşti cele ale lui Dumnezeu, ci cele ale oamenilor!".

34. Şi, chemînd mulţimea şi pe ucenicii săi, le-a spus: „Cine vrea să vină după mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea şi să mă urmeze.

35. Căci cine vrea [să-şi scape sufletul îl va pierde; cine însă îşi pierde] sufletul pentru mine şi pentru Evanghelie se va mîntui.

36. Căci ce-i foloseşte omului să cîştige lumea întreagă, dar îşi pierde sufletul?

37. Căci ce-ar putea da omul în schimb pentru sufletul său?

38. Căci dacă cineva se va ruşina de mine şi de cuvintele mele înaintea acestui neam desfrînat şi păcătos, şi Fiul omului se va ruşina de el cînd va veni în slava Tatălui său cu îngerii cei sfinţi".

деламарко·

КАП. Ѳ.

а Ши зичѣ лѡрь, адевърь зикь воѡ, къ
сѫнть оунїи ден карїи стау аичѣ, ка
рїи нувор густа моартѣ пънъ вор ве
дѣ ꙟпъръціа луи дмнѕъу віинд ку
в путѣре. Ши дупъ шасе зиле, луѡ
іс пре петръ ши пре іаковь, ши пре іѡань,
шїи адусе пре ей ꙟтруй мунте ꙟналть нума
ей де еиши, ши скимбъ фаца ꙟнаинтѣ лор.
г Ши вешминтеле луи фуръ скалпинду, албе фор
те ка ѕъпада, кареле нъалбитори пре пъмѫнть
д ну поате съле нъалбѣскъ. Ши съ аръть ло
е іліе ку моусн, гръинд ку іс. Ши ръ
спунѕѫнд петръ зисе луи іс, равви бине е ноѡ
съ фимь аичѣ, ши съ фачемь трей колиби, ціе
оуна ши луи моусн оуна, ши луи іліе оуна.
ѕ Къ ну щіа чева гръи, къ ера ꙟфрикошаць.
з Ши фу нуѡрь оумбринд пре ей, ши вени глас
ден нуѡрь зикѫнд, ачеста ѫсте фіюль мїеу
и чель юбить, пре ель аскултаци. Ши нумаи
декѫть къутѫнд ꙟпрежурь, пре нимени ну
маи въѕуръ, че нумаи пре іс ꙟсуш ку ей.
ѳ Іаръ погорѫнд ей ден мунте, контени пре ей,
ка съ ну повестѣскъ немънуи кареле ау въѕуть,
че нумаи кѫнд ва скула фіюль ѡменеск дин
і морци. Ши кувѫнтул цѫнуръ ꙟтру ей,
ꙟтребѫндусъ че ѫсте а съ скула ден морци.
аі Ши ꙟтребаръ пре ель зикѫнд, даръ къчи зикь
къртурарїи къ съкаде иліе съ віе маинаинте?
ві Іаръ ель ръспунѕѫнд зисе лѡрь, иліе ві
инд маинаинте ва токми тоате, ши куму е
скрись де фіюль ѡменеск, ка съ пацъ мулте,
гі ши съ съ дефаиме. Че зикь воѡ къши иліе
ау венить, ши фъкуръ луи кѫте вруръ, куму е
ді скрись асупра луи. Ши віинд кътръ оуче
ничи, въѕу мулциме мулть прежур ей, ши
еі къртурари ꙟтребѫндусъ ку ей. Ши ꙟда
тъ тоатъ мулцимѣ въѕѫнд пре ель съ спъ
мѫнтъ, ши алергѫнд да мѫна ку ель.
ѕі Ши ꙟтребъ пре къртурари, чевъ причици ꙟтру
зі вой. Ши ръспунѕѫнд оунул ден мулциме
зисе, ꙟвъцъторюле, адуш пре фіюль мїеу ла ті
иі не, авѫнд духь муть. Ши ѡри оунде ꙟль
апукъ, спарџе пре ель, ши спумѣѕъ, ши скръ
шнѣще динцїи луи, ши съ оусукъ, ши ѕишь
оученичилорь тъи ка съль скоаць, ши нулапутуръ.
ѳі Іаръ ель ръспунѕѫнд, зисе луи ѡ рудъ некре
динчоасъ, пънъ кѫнд воюфи ла вой? пънъ
кѫнд вою суфери пре вой? адучециль ла мине.
к Шиль адусеръ ла ель, ши възѫндул пре ель ꙟ
датъш духул скутуръ пре ель, ши къѕѫнд
ла пъмѫнть, тъвъліасе аспумѫнд.
ка Ши ꙟтребъ пре татъль луи, кѫтъ време ѫ
сте декѫнд сау фъкуть луи ачаста? Іаръ ель
кв зисе, ден копилъріе. Ши демулте ѡри пре
ель ши ꙟфокь лау арункать ши ꙟ апе.
ка съль піарѕъ пре ель, че чепоци аѫуть
ноаѡ, фїиндуци миль де ноѡи.
кг Іаръ іс ѕисе луи, депоци креде, тоате съ по

Biblia 1688, p. 781, col. 1

Cap 9

1. Şi zicea lor: „Adevăr zic voao că sînt unii den carii stau aicea carii nu vor gusta moartea pînă vor vedea Împărăţiia lui Dumnezău viind cu putêre”.

2. Şi, după şase zile, luo Iisus pre Pétăr şi pre Iácov şi pre Ioán şi-i aduse pre ei într-un munte înalt, numai de eişi, şi-şi schimbă faţa înaintea lor

3. Şi veşmintele lui fură sclipindu albe foarte, ca zăpada, carele nălbitori pre pământ nu poate să le nălbească.

4. Şi să arătă lor Ilie cu Móisi, grăind cu Iisus.

5. Şi răspunzînd Pétăr, zise lui Iisus: „Rávvi, bine e noao să fim aicea; şi să facem trei colibi: ţie una şi lui Móisi una şi lui Ilie una”.

6. Că nu ştiia ce va grăi, că era înfricoşaţi.

7. Şi fu núor umbrind pre ei şi veni glas din núor, zicînd: „Acesta iaste Fiiul mieu cel iubit, pre el ascultaţi!”.

8. Şi numaidecît, căutînd împrejur, pre nimeni nu mai văzură, ce numai pre Iisus însuşi cu ei.

9. Iară pogorînd ei den munte, conteni pre ei ca să nu povestească nemănui carele au văzut, ce numai cînd să va scula Fiiul omenesc den morţi.

10. Şi cuvîntul ţînură întru ei, întrebîndu-să: „Ce iaste a să scula den morţi?”.

11. Şi întrebară pre el, zicînd: „Dară căci zic cărturarii că să cade Ilie să vie mai nainte?”.

12. Iară el, răspunzînd, zise lor: „Iată, Ilie, viind mai nainte, va tocmi toate. Şi cumu e scris de Fiiul omenesc ca să paţă multe şi să să defaime?

13. Ce zic voao că şi Ilie au venit şi făcură lui cîte vrură, cum e scris asupra lui”.

14. Şi viind către ucenici, văzu mulţime multă prejur ei şi cărturari întrebîndu-să cu ei.

15. Şi îndată toată mulţimea, văzînd pre el, să spămîntă şi, alergînd, da mîna cu el.

16. Şi întrebă pre cărturari: „Ce vă priciţi întru voi?”.

17. Şi răspunzînd, unul den mulţime zise: „Învăţătoriule, aduş pre fiiul meu la tine, avînd duh mut.

18. Şi oriunde îl apucă, sparge pre el, şi spumează şi scîrşnêşte dinţii lui şi să usucă. Şi ziş ucenicilor tăi ca să-l scoaţă şi nu-l putură”.

19. Iară el, răspunzînd, zise lui: „O, rudă necredincioasă, pînă cînd voiu fi la voi? Pînă cînd voiu suferi pre voi? Aduceţi-l la mine!”.

20. Şi-l aduseră la el. Şi, văzîndu-l pre el, îndată duhul scutură pre el şi, căzînd la pământ, tăvăliê-se aspumînd.

21. Şi întrebă pre tatăl lui: „Cîtă vrême iaste de cînd s-au făcut lui aceasta?”. Iară el zise: „Den copilărie.

22. Şi de multe ori pre el şi în foc l-au aruncat şi în ape ca că-l piarză pre el. Ce, ce poţi, ajută noao, fiindu-ţi milă de noi!”.

23. Iară Iisus zise lui: „De poţi crêde, toate să pot /

Versiunea modernă

Capitolul al 9-lea

1. Şi le zicea: „Adevăr vă spun că sînt unii dintre cei care stau aici care nu vor gusta moartea pînă ce nu vor vedea Împărăţia lui Dumnezeu venind cu putere”.

2. Şi, după şase zile, Iisus i-a luat pe Petru, pe Iacob şi pe Ioan şi i-a dus pe un munte înalt, numai pe ei, şi s-a schimbat la faţă înaintea lor

3. Şi veşmintele lui s-au făcut strălucitoare, foarte albe, ca zăpada, cum nici un albitor de pe pământ nu le poate albi.

4. Şi li s-a arătat Ilie împreună cu Moise, vorbind cu Iisus.

5. Şi răspunzînd Petru, i-a zis lui Iisus: „Rabbi, bine ne este că sîntem aici; să facem trei colibe: ţie una şi lui Moise una şi lui Ilie una”.

6. Căci nu ştia ce să spună, căci erau înfricoşaţi.

7. Şi a venit un nor care i-a umbrit şi s-a auzit un glas din nor, zicînd: „Acesta este Fiul meu cel iubit, pe el să-l ascultaţi!”.

8. Şi îndată, privind în jur, n-au mai văzut pe nimeni, ci numai pe Iisus singur cu ei.

9. Iar coborînd ei de pe munte, le-a poruncit să nu povestească nimănui ceea ce au văzut, decît atunci cînd se va scula Fiul omului din morţi.

10. Şi au păstrat cuvîntul pentru sine, întrebîndu-se între ei: „Ce înseamnă a se scula din morţi?”.

11. Şi l-au întrebat pe el, zicînd: „De ce spun cărturarii că trebuie să vină mai întîi Ilie?”.

12. Iar el, răspunzînd, le-a zis: „Iată, Ilie va veni mai întîi şi va aşeza la loc toate. Şi cum stă scris despre Fiul omului că va suferi multe şi va fi disprețuit?

13. Însă eu vă spun că Ilie a venit şi au făcut cu el ce au vrut, aşa cum este scris despre el”.

14. Întorcîndu-se la ucenici, a văzut o mare mulţime în jurul lor şi cărturari care discutau cu ei.

15. Şi îndată, văzîndu-l, toată mulţimea s-a înspăimîntat şi a alergat să dea mîna cu el.

16. Iar el i-a întrebat pe cărturari: „Despre ce discutaţi?”.

17. Şi răspunzînd, unul din mulţime i-a zis: „Învăţătorule, am adus la tine pe fiul meu care are un duh mut.

18. Şi ori de cîte ori îl apucă, îl trîntește, iar el face spume, scrîşneşte din dinţi şi înţepenește. Am spus ucenicilor tăi să-l alunge, dar nu au putut”.

19. Iar el, răspunzînd, i-a zis: „O, neam necredincios, pînă cînd voi mai fi cu voi? Pînă cînd vă voi răbda? Aduceţi-l la mine!”.

20. Şi l-au adus la el. Şi, văzîndu-l, duhul îndată l-a scuturat [pe băiat] şi, căzînd la pământ, se tăvălea, făcînd spume.

21. Şi [Iisus] l-a întrebat pe tatăl lui: „De cît timp se întîmplă aceasta?”. El i-a zis: „Din copilărie.

22. Şi de multe ori l-a aruncat chiar şi în foc şi în apă ca să-l piardă. Însă cu ce poţi, fie-ţi milă de noi şi ajută-ne!”.

23. Iar Iisus i-a zis: „Dacă poţi crede, toate sînt cu putinţă

чéлꙋн че крéде. Шн ѳдáтъ стригжндь тá кд
тъл копилꙋлꙋй кꙋ лáкръми знчтъ, крéзꙋ дмне,
áжꙋтъ некредúнцен мéле. Дéчи възжндь ке
ïс къ нъвълéще мꙋлцúмъ чертъ прè дхꙋль чè
некꙋрáт, зикжндь лꙋй, дхъ мꙋт шн сꙋрдь,
éꙋ цïе порꙋнчéскь, éшн дентржнсꙋлá, шн дъкꙋм
тънꙋмай ѳтри ѳтржнсꙋлá. Шн стригжндь кѕ
шн мꙋлть скꙋтꙋржндь прè éль éшн, шн фꙋ ка
оу̃н мóрть, кжт мꙋлцн знчтъ, къ áꙋ мꙋрúт.
Гáръ їс прúнзжндꙋлá дéмнъ, рждикъ прè éль кз
шн съ скꙋлъ. Шн ѳтржндь éль ѳкáсть, оу̃ки
ченнчïн лꙋй ѳтребáрт прè éль дéнш, къчи но
нꙋлá пꙋтꙋм скóлте прè éль? Шн зúсе лóр, кд
áчéсть фéлю кꙋ немúкъ нꙋ пóлте съ кáсъ фърт
нꙋман кꙋ рꙋгъчúне шн кꙋ пóсть. Шн де á л
колъ éшúндь ѳпреꙋнъ мерцъ прéн галелéа, шн
нꙋ връ сълáщïе нúмени. Къ ѳкъцà прè оу̃ лá
ченнчïн съй, шн зничтъ лóр, къ фïюл Óменéскь
съва дà ѳмжнилеÓáменнилóр, шилбóр Óморж прè
éль шн Óморжндꙋлá áтрéа зн ва ѳбïе.
Гáръ éн нꙋ ѳцелéсерт кꙋбжнтꙋлá, шн съ темъ лв
á ѳтребà прè éль. Шн венн ѳкапернаꙋм, лг
шн фïúндь ѳкáсть, ѳтребтъ прè éн, дéче въ прн
гонïáцн прè кáле? Гáръ éн тъкꙋрт, къ съ лд
пригонúсе прè кáле оу̃нꙋлá кꙋ áлть чúне áре фн
май мáре ѳтрꙋ́éн. Шн шъзжндь кемъ прè ле
чéн, ѣг, шн зúсе лóр, чéла че връ съфïе чéл де
Тжю, фúва ман áпóи де тóци, шн тъмꙋрóр слꙋ
гъ. Шн лꙋжндь оу̃н копúлá, пꙋсе прè éль ѳ лѕ
мúжлокꙋлá лóрь, шн лꙋжндꙋлá ѳбráце зúсе лóр.
Óрн чúне ва прïнмн прè оу̃нꙋлá дéн чéщи копïи ѳ лз
нꙋмеле мïéꙋ, прè мúне прïнмéще, шн чúне прïи
мéще прè мúне, нꙋ прïнмéще пре мúне, че прè
чéла че маꙋ трими́с прè мúне. Гáръ їѡáнь ли
ръспꙋнсе лꙋй зникжндь, ѳбъцътóрюле, къзꙋтá
прè Óáре чúне ѳтрꙋ нꙋмеле тъꙋ скоцжндь дрá
чïн, кáреле нꙋ бúне дꙋхъ нóн, шн лáм контени
прè éль пентрꙋ кънꙋ бúне дꙋхъ нóн. Гáръ лф
їс зúсе, нꙋлá Óприци прè éль, къ нúмени нꙋ á
сте кáре ва фáче пꙋтéре ѳнꙋмеле мïéꙋ, шн съ
пóлть кꙋржндь ръꙋ грèн де мúне. Къ Óрн м
чúне нꙋ áсте ѳпотрúва бóлстръ пентрꙋ бóн á
сте. Къ бéрн чúне ва дà бóлѡ оу̃н пъхáр де мá
áпъ ѳнꙋмеле мïéꙋ, къчи áн лꙋй Хс сжнтецн,
áдевър грèскь бóлѡ, нúчи кꙋм нꙋва пïáрде
плáта лꙋй. Шн бéрн чúне ва сминтн прè оу̃ мв
нꙋлá де áчéщи мúчи кáрïи крéд ѳтрꙋ мúне, май
бúне áсте лꙋй дека зъчтъ пïáтръ демóаръ пре
ждр грꙋмáзïи лꙋй, шн съва áрꙋнкà ѳмáре.
Шн дéце сминтéще мжнатà тáлѡ, ман бúне è мг
цïе чúнгъ ѳбïáцъ съ ѳтрн, декжт дóлѡ мжни
áбжндь съ ѳтри ѳгеéна ѳфóкꙋлá чéл нестúнсь.
Оу̃нде бïáрмеле лóр нꙋ мóаре, шн фóкꙋлá нꙋсе стн мд
це. Шн детебà сминтн пичóрлá тъꙋ, тáе ме
прè éль, ман бúне áсте цïе ѳбïáцъ съ ѳтри
шкïóлн, декжт дóлѡ пичóаре áбжндь съте ва
ун ѳгеéнъ ѳфóкꙋлá нестúнсь. Оу̃нде бïáр мѕ
меле лóр нꙋ мóаре, шн фóкꙋлá нꙋсе стúнце.
Шн дете сминтéще Óкнá тъꙋ, скóатеá, май мз
бн

Biblia 1688, p. 781, col. 2

celui ce crêde”.

24. Şi îndată, strigînd tatăl copilului, cu lacrămi zicea: „Crezu, Doamne! Ajută necredinţei mêle!”.

25. Deci văzînd Iisus că năvălêşte mulţimea, certă pre duhul cel necurat zicînd lui: „Duh mut şi surd, eu ţie poruncesc: ieşi dentr-însul şi de-acum să nu mai întri într-însul!”.

26. Şi strigînd şi mult scuturînd pre el, ieşi; şi fu ca un mort, cît mulţi zicea că au murit.

27. Iară Iisus, prinzîndu-l de mînă, rîdică pre el, şi să sculă.

28. Şi întrînd el în casă, ucenicii lui întrebară pre el de eişi: „Căci noi nu-l putum scoate pre el?”.

29. Şi zise lor: „Acest fêliu cu nemică nu poate să iasă, fără numai cu rugăciune şi cu post”.

30. Şi de acolea ieşind, împreună mergea pren Galeléa, şi nu vrea să-l ştie nimeni,

31. Că învăţa pre ucenicii săi şi zicea lor că Fiiul omenesc să va da în mînile oamenilor şi-l vor omorî pre el şi, omorîndu-l, a treia zi va învie.

32. Iară ei nu înţelêseră cuvîntul şi să temea a întreba pre el.

33. Şi veni în Capernaúm şi, fiind în casă, întrebă pre ei: „De ce vă prigoniêţi pre cale?”.

34. Iară ei tăcură, că să prigonise pre cale unul cu alt, cine are fi mai mare întru ei.

35. Şi şăzînd, chemă pre cei 12 şi zise lor: „Cela ce vea să fie cel dentîiu, fi-va mai apoi de toţi şi tuturor slugă”.

36. Şi, luînd un copil, puse pre el în mijlocul lor şi, luîndu-l în braţe, zise lor:

37. „Oricine va priimi pre unul den ceşti copii în numele mieu, pre mine priimêşte; şi cine priimêşte pre mine nu priimêşte pre mine, ce pre cela ce m-au trimis pre mine”.

38. Iară Ioán răspunse lui, zicînd: „Învăţătoriule, văzut-am pre oarecine întru numele tău scoţînd dracii, carele nu vine după noi, şi l-am contenit pre el, pentru că nu vine după noi”.

39. Iară Iisus zise: „Nu-l opriţi pre el; că nimeni nu iaste care va face putêre în numele mieu şi să poată curund rău grăi de mine,

40. Că oricine nu iaste împotriva voastră, pentru voi iaste.

41. Că vericine va da voao un păhar de apă în numele mieu, căci ai lui Hristos sînteţi, adevăr grăiesc voao, nicicum nu va piêrde plata lui.

42. Şi vericine va sminti pre unul de aceşti mici carii cred întru mine, mai bine iaste lui de va zăcea piatră de moară prejur grumazii lui şi să va arunca în mare.

43. Şi de te smintêşte mîna ta, taie-o! Mai bine e ţie ciung în viaţă să întri, decît, doao mîni avînd, să întri în gheéna, în focul cel nestins,

44. Unde viêrmele lor nu moare şi focul nu se stinge.

45. Şi de te va sminti piciorul tău, taie pre el! Mai bine iaste ţie în viaţă să întri şchiop, decît, doao picioare avînd, să te bagi în gheénă, în focul nestins,

46. Unde viêrmele lor nu moare şi focul nu se stinge.

47. Şi de te smintêşte ochiul tău, scoate-l! Mai //

Versiunea modernă

pentru cel care crede”.

24. Şi îndată, strigînd tatăl copilului, cu lacrimi zicea: „Cred, Doamne! Ajută necredinţei mele!”.

25. Dar văzînd Iisus că se adună mulţimea, i-a poruncit duhului necurat zicîndu-i: „Duh mut şi surd, eu îţi poruncesc: ieşi din el şi de-acum înainte să nu mai intri în el!”.

26. Strigînd şi scuturîndu-l puternic, a ieşit; iar el s-a făcut ca un mort, încît mulţimea spunea că a murit.

27. Iar Iisus, prinzîndu-l de mînă, l-a ridicat, iar el s-a sculat.

28. După ce a intrat în casă, ucenicii l-au întrebat deoparte: „De ce noi nu l-am putut alunga?”.

29. El le-a spus: „Acest fel [de duh] nu poate fi scos cu nimic decît cu rugăciune şi cu post”.

30. Şi plecînd de acolo, au trecut împreună prin Galileea şi nu voia să se ştie,

31. Căci îi învăţa pe ucenicii săi şi le spunea că Fiul omului va fi dat în mîinile oamenilor şi îl vor ucide, iar după ce va fi ucis, a treia zi va învia”.

32. Ei însă nu înţelegeau cuvîntul şi se temeau să-l întrebe.

33. Au venit la Capernaum şi, fiind în casă, i-a întrebat: „Despre ce vorbeaţi pe drum?”.

34. Iar ei tăceau, căci vorbiseră între ei pe drum cine este mai mare.

35. Şi aşezîndu-se, i-a chemat pe cei doisprezece şi le-a spus: „Dacă cineva vrea să fie cel dintîi, să fie cel din urmă dintre toţi şi slujitorul tuturor”.

36. Şi, luînd un copil, l-a aşezat în mijlocul lor şi, luîndu-l în braţe, le-a spus:

37. „Oricine primeşte pe unul din aceşti copii în numele meu, pe mine mă primeşte; şi cine mă primeşte pe mine nu pe mine mă primeşte, ci pe acela care m-a trimis”.

38. Iar Ioan i-a răspuns, zicînd: „Învăţătorule, am văzut pe unul care alunga diavoli în numele tău şi care nu ne urmează, şi l-am oprit, pentru că nu ne urma”.

39. Dar Iisus i-a zis: „Nu-l opriţi; căci nimeni care face o minune în numele meu nu poate îndată să mă vorbească de rău,

40. Fiindcă cine nu este împotriva voastră este pentru voi.

41. Oricine vă va da un pahar de apă în numele meu, pentru că sînteţi ai lui Hristos, adevăr vă spun, nicidecum nu-şi va pierde răsplata.

42. Şi oricine duce la păcat pe unul dintre aceştia mai mici care cred în mine, ar fi mai bine pentru el dacă i s-ar lega de gît o piatră de moară şi ar fi aruncat în mare.

43. Şi dacă mîna ta te duce la păcat, taie-o! Mai bine îţi este să intri ciung în viaţă, decît, avînd două mîini, să mergi în gheenă, în focul cel nestins,

44. Unde viermele lor nu moare şi focul nu se stinge.

45. Şi dacă piciorul tău te duce la păcat, taie-l! Mai bine îţi este să intri şchiop în viaţă, decît, avînd două picioare, să fii aruncat în gheenă, în focul nestins,

46. Unde viermele lor nu moare şi focul nu se stinge.

47. Şi dacă ochiul tău te duce la păcat, scoate-l! Mai

ѱпв Еѵаїе •

бине ѫсте ціе кꙋ оунъ окю съ ꙟтри ꙟтрꙋ ꙟпъ
рѣціа лꙋи дмнзѣꙋ, декѫт дои оки авѫндь съ
мз ми те баци ꙟ фокꙋл гееней • Оунде вїѫрмеле
мѳ лор нꙋ моаре, ши фокꙋл нꙋсе стинџе • Къ
тот кꙋ фокь съба съра, ши тоатъ жѫр
н тва кꙋ саре съба сърà • Бꙋнъ е сарѣ, иаръ
сарѣ десъба фаче не съратъ, кꙋче обѣци ꙟдꙋл
чи : авеци ꙟтрꙋ вои саре, ши съвеци ꙟ пъка оу
нїи кꙋ алалци •

Кап. І•

а Ши де аколо скꙋлѫндꙋсе вени ꙟ хотарѫле
їꙋдеїи, де чѣѫ парте де їѡрдань, ши
съ адꙋнѫ иаръ ла ель мꙋлциме, ши кꙋ
авѣ обичаю, иаръи ꙟвъца пре еи •
в Ши апропїиндꙋсе фарисеїи ꙟтребаръ пре
ель, оаре кадесе бърбатꙋлꙋи ашь лъсѫ мꙋарѣ,
г испитиндꙋл пре ель • Иаръ ель ръспꙋнзѫндь
зисе лор, че аꙋ порꙋнчит воаѡ мѡуси :
д Иаръ еи зисеръ, мѡуси аꙋ рѫндꙋить съи скріе
е карте де деспърцире, ши съѡ ласе • Ши ръ
спꙋнзѫндь ісс зисе лор, къттръ нъсилнинчїа ине
мїи воастре аꙋ скрись воаѡ порꙋнка ачаста•
ѕ Иаръ дин чепꙋтꙋль зидирен, бърбат ши мꙋарѣ
з иꙋ фъкꙋть дмнезѣꙋ пре еи • Дирептъ а
чѣѫ ва лъса ѡмꙋл пре тататъсъꙋ ши пре мꙋ
мъса, ши съва липи къттръ мꙋарѣ лꙋи •
и Ши вор фи амѫндои оунь трꙋпь, кѫт де ачїи
нꙋмаи сѫнтъ дои че оунъ трꙋпь •
ѳ Дечи каре аꙋ ꙟпреꙋнат дмнезѣꙋ ѡмꙋл съ нꙋ
і деспарцъ • Ши ꙟкасъ иаръ ꙟтребаръ оучени
аі чїи лꙋи пре ель де ачела лꙋкрꙋ • Ши вери чи
неш ва лъса мꙋарѣ лꙋи ши ва лꙋа алта, прѣ
ві кꙋрвѣще спре ѫ • Ши мꙋарѣ дешва лъса
бърбатꙋл еи, ши съва мърита дꙋпъ алтꙋль
гі прѣ кꙋрвѣще • Ши адꙋсеръ лꙋи копїи, ка
съсъ атингъ де еи, иаръ оученичїи черта пре
ді чеѫ чеи адꙋчѣ • Карѣ възѫндь ісс нꙋи пъ
рꙋ бине, ши зисе лор, лъсаци копиїи съ віе ла
мине, ши нꙋ ѡпрнреци пре еи, къ оунора ка аче
стора ѫсте ꙟпъръціа лꙋи дꙋмнезѣꙋ •
еі Адевъръ грѣескꙋ воаѡ, вер чине нꙋва прїими ꙟ
пъръціа лꙋи дмнезѣꙋ ка копилꙋл нꙋва ꙟтра
ѕі ꙟтрꙋѫ • Ши лꙋѫндꙋи ꙟбраце, пꙋсеш мѫ
зі ниле пре еи шїи блкн • Ши ешиндь ель ꙟка
ле, алергъ оаре чине ши ꙟџенꙋнкиндь ꙟнаинте
ꙟтребà пре ель, ꙟвъцъторюле бꙋне, че вою фа
иі че ка съ мощенескꙋ віаца вѣчнилор : Иаръ
ісс зисе лꙋи, чем зичь бꙋнь, нимени нꙋ ѫсте
бꙋнь, фъръ нꙋмаи оунꙋль дꙋмнезѣꙋ •
ѳі Щїи порꙋнчиле, нꙋ прѣ кꙋрви нꙋ ѡморѫ, нꙋ фꙋ
ра нꙋ мъртꙋриси стрѫмбꙋ, нꙋ пъгꙋби, чин
стѣще пре татъл тъꙋ ши пре мꙋмъта •
к Иаръ ель ръспꙋнзѫндь зисе лꙋи, ꙟвъцъторюле,
ачѣстѣ тоате лѣм пъзит дин тинерѣцеле мѣ
ка ле • Иаръ ісс къꙋтѫндь спре ель ꙟль ꙟдрѫги
шїи зисе лꙋи, ꙟкъ оунаци липсѣще, пасъ кѫ
те аи винде, ши дъ съръчилорь, ши веи авѣ
комоаръ ꙟчерю, ши вино де оумблъ дꙋпъ мине
кв лꙋѫндꙋци крꙋчѣ • Иаръ ель ꙟтристѫндꙋсе

Biblia 1688, p. 782, col. 1

bine iaste ţie cu un ochiu să întri întru Împărăţiia lui Dumnezău, decît, doi ochi avînd, să te bagi în focul gheénei,

48. Unde viêrmele lor nu moare şi focul nu se stinge.

49. Că tot cu foc să va săra, şi toată jîrtva cu sare să va săra.

50. Bună e sarea; iară sarea de să va face nesărată, cu ce o veţi îndulci? Aveţi întru voi sare şi vă veţi împăca unii cu alálţi".

Cap 10

1. Şi, de acoló sculîndu-se, veni în hotarăle Iudéii, de cêea parte de Iordán, şi să adunắ iară la el mulţime şi, cum avea obicêiu[25], iară-i învăţa pre ei.

2. Şi, apropiindu-se fariseii, întrebară pre el: „Oare cade-se bărbatului a-şi lăsa muiêrea?", ispitindu-l pre el.

3. Iară el, răspunzînd, zise lor: „Ce au poruncit voao Móisi?".

4. Iară ei ziseră: „Móisi au rînduit să-i scrie carte de despărţire şi să o lase".

5. Şi, răspunzînd, Iisus zise lor: „Cătră năsilniciia inemii voastre au scris voao porunca aceasta.

6. Iară de-nceputul zidirei, bărbat şi muiêrea i-au făcut Dumnezău pre ei.

7. Direpт acêea va lăsa omul pre tată-său şi pre mumă-sa şi să va lipi cătră muiêrea lui

8. Şi vor fi amîndoi un trup, cît de-acii nu mai sînt doi, ce un trup.

9. Deci care au împreunat Dumnezău, omul să nu desparţă".

10. Şi în casă iară întrebară ucenicii lui pre el de acela lucru.

11. „Şi vericine-şi va lăsa muiêrea lui şi va lua alta, preacurvêşte spre ea.

12. Şi muiêrea, de-şi va lăsa bărbatul ei şi să va mărita după altul, preacurvêşte".

13. Şi aduseră lui copii ca să să atingă de ei, iară ucenicii certa pre ceia ce-i aducea.

14. Carea văzînd Iisus, nu-i păru bine şi zise lor: „Lăsaţi copiii să vie la mine şi nu oprireţi pre ei, că unora ca acestora iaste împărăţiia lui Dumnezău.

15. Adevăr grăiescu voao: vercine nu va priimi Împărăţiia lui Dumnezău ca copilul, nu va întra întru ea".

16. Şi, luîndu-i în braţe, puse-şi mînile pre ei şi-i blagoslovi.

17. Şi ieşind el în cale, alergă oarecine şi, îngenunchind înainte-i, întreba pre el: „Învăţătoriule bune, ce voiu face ca să moştenescu viaţa vêcilor?".

18. Iară Iisus zise lui: „Ce-mi zici «bun»? Nimeni nu iaste bun, fără numai unul Dumnezău.

19. Ştii poruncile: Nu preacurvi! Nu omorî! Nu fura! Nu mărturisi strîmbu! Nu păgubi! Cinstêşte pre tatăl tău şi pre mumă-ta!".

20. Iară el, răspunzînd, zise lui: „Învăţătoriule, acêstea toate le-am păzit den tinerêţele mêle".

21. Iară Iisus, căutînd spre el, îl îndrăgi şi-i zise lui: „Încă una-ţi lipsêşte: pasă, cîte ai vinde şi dă săracilor, şi vei avea comoară în ceriu; şi vino de umblă după mine, luîndu-ţi crucea!".

22. Iară el, întristîndu-se /

Versiunea modernă

bine îţi este să intri cu un singur ochi în Împărăţia lui Dumnezeu, decît, avînd doi ochi, să fii aruncat în gheenă,

48. Unde viermele lor nu moare şi focul nu se stinge.

49. Căci fiecare va fi sărat cu foc, şi orice jertfă va fi sărată cu sare.

50. Bună e sarea; dar dacă sarea ajunge nesărată, cum îi veţi drege gustul? Să aveţi sare în voi şi să vă împăcaţi unii cu alţii".

Capitolul al 10-lea

1. Şi, plecînd de acolo, a venit în ţinuturile Iudeii, dincolo de Iordan, şi s-au adunat iar mulţimile la el şi, după cum avea obiceiul, a început să le înveţe.

2. Şi, venind fariseii, l-au întrebat: „Oare îi este îngăduit unui bărbat să-şi lase femeia?", ca să-l pună la încercare.

3. Iar el, răspunzînd, le-a zis: „Ce v-a poruncit Moise?".

4. Iar ei i-au spus: „Moise a îngăduit să scrie un act de despărţire şi s-o lase".

5. Răspunzînd, Iisus le-a zis: „Din pricina împietririi inimii voastre v-a scris porunca aceasta.

6. Însă de la începutul zidirii, bărbat şi femeie i-a făcut Dumnezeu.

7. De aceea va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va uni cu femeia sa

8. Şi vor fi amîndoi un singur trup, încît nu vor mai fi doi, ci un singur trup.

9. Deci ceea ce a unit Dumnezeu omul să nu despartă".

10. Acasă iarăşi l-au întrebat ucenicii despre aceasta.

11. Şi el le-a spus: „Oricine îşi lasă femeia şi se însoară cu alta, săvîrşeşte adulter cu ea.

12. Şi femeia, dacă-şi lasă bărbatul şi se mărită cu altul, săvîrşeşte adulter".

13. Şi îi aduceau copiii ca să-i atingă, dar ucenicii îi certau pe cei ce-i aduceau.

14. Văzînd aceasta, lui Iisus nu i-a părut bine şi le-a spus: „Lăsaţi copiii să vină la mine şi nu-i opriţi, căci a unora ca ei este Împărăţia lui Dumnezeu.

15. Adevăr vă spun: cine nu primeşte Împărăţia lui Dumnezeu ca un copil, nu va intra în ea".

16. Şi, luîndu-i în braţe, şi-a pus mîinile peste ei şi i-a binecuvîntat.

17. Şi ieşind pe cale, cineva a alergat [la el] şi, îngenunchind, l-a întrebat: „Învăţătorule bun, ce să fac ca să moştenesc viaţa veşnică?".

18. Iar Iisus i-a zis: „De ce-mi spui «bun»? Nimeni nu este bun decît numai Dumnezeu.

19. Ştii poruncile: Să nu săvîrşeşti adulter! Să nu ucizi! Să nu furi! Să nu mărturiseşti strîmb! Să nu înşeli! Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta!".

20. Iar el, răspunzînd, i-a zis: „Învăţătorule, toate acestea le-am păzit din tinereţea mea".

21. Iar Iisus, privindu-l, l-a îndrăgit şi i-a spus: „Un lucru îţi lipseşte: mergi, vinde cîte ai şi dă săracilor, şi vei avea comoară în cer; apoi vino şi urmează-mă, luîndu-ţi crucea!".

22. Iar acela, întristat

еѵаліе.

пентрꙋ кꙋвжнтꙋл, съ дꙋсе мъхнит къ авѣ а
вꙋціе мꙋлтъ. Ши кѫꙋтжнд Іс ꙟпрежꙋр, кг
зисе ꙋченичилор лꙋи, кꙋм аневое чеа че аꙋ авꙋ
ціеле ꙟтрꙋ ꙟпърѫціа лꙋи дмнезъꙋ вор ꙟтра.
Іаръ ꙋченичїи съ мира де кꙋвинтеле лꙋи, іаръ кд
Іс ръспꙋнзжнд, іаръ зисе лор, фїилор, кꙋ аневое
ѥсте челор че нъдеждꙋеск прен авꙋціи а ꙟтра
ꙟтрꙋ ꙟпърѫціа лꙋи дмнезъꙋ. Маи лесне ке
ѥсте кѫмилеи прен ꙋрекиле акꙋлꙋи а трѣче,
декжт богатꙋлꙋи ꙟтрꙋ ꙟпърѫціа лꙋи дꙋм
незъꙋ съ ꙟтре. Іаръ еи маи мꙋлт съ мира кѕ
зикжнд ꙟтрꙋ еиши, чине поате съ се спъсе
скъ? Іаръ Іс кѫꙋтжнд спре еи зисе, ла оа кз
мени фъръ пꙋтинцъ е, іаръ нꙋ ла дмнезъꙋ,
къ тоате сѫнт ла жнгъ дмнезъꙋ. Ши ꙟ ки
чепꙋ Петрꙋ а зиче лꙋи, іатъ ной ам лъсат
тоате, ши ам венит дꙋпъ тине. Ши ръ кѳ
спꙋнзжнд Іс зисе, адевър гръеск воаѡ, ни
меи нꙋ ѥсте кареле шаꙋ лъсат каса, саꙋ фра
ціи, саꙋ сꙋрориле, саꙋ тата, аꙋ мꙋма, аꙋ мꙋ
ѩрѣ, саꙋ фечорїи, аꙋ мошіи, пентрꙋ мине ши
пентрꙋ еѵаліе. Де нꙋ ва лꙋа кꙋ ѡсꙋтъ де л
тъци маи мꙋлт акꙋм ꙟ врѣме ачаста, касе ши
фраци, ши сꙋрори, ши мꙋме, ши фечори, ши мошіи
кꙋ гонири ши ꙟ вѣкꙋ че віиторю віаца вѣчникъ.
Къ мꙋлци вор фи чеи деитжю апои, ши чеи де ла
апои ꙟтжю. Ши ера пре кале сꙋиндꙋсе ꙟ Іе лб
рꙋсалим, ши Іс ера мергжнд ꙟнаинтеле, ши съ
спъмжнтаръ, ши мергжнд дꙋпъ ель сътемѧ,
ши лꙋꙟд іаръ пре чеи, бі, ꙟчепꙋ лор а спꙋне,
чѣле че ера лꙋи съ се ꙟтжмпле. Къ іатъ не лг
сꙋим ла Іерꙋсалим, ши фїюл ѡменеск да съ ва
архїереилор, ши кърътꙋрарилор, ши ꙗвор жꙋдека
пре ель спре моарте, ши вор да пре ель лимбилор.
Ши вор батжокꙋри пре ел, ши ꙗвор бате пре ель, лд
ши ꙗвор скꙋипи пре ел, ши ꙗвор ѡморж пре ель,
ши а трѣѧ зи ва ꙟвїа. Ши венирѫ кътръ ле
ель Іаков, ши Іѡань фечорїи лꙋи Зеведею, зи
кжнд, ꙟвъцъториле, вом ка вери че вом чѣре
съ фачи ноаѡ. Іаръ ель зисе лор, че вец съ въ лѕ
фак воаѡ? Іаръ еи зисеръ лꙋи, дъне ноаѡ лз
ка съ шъдем ꙋнꙋл де дирепта та, алтꙋл де
стжнга та ꙟтрꙋ слава та. Іаръ Іс зисе ло ли
нꙋ щиц че чѣрец, пꙋтѣвец бѣ пъхарꙋл каре
еꙋ бѣꙋ, ши кꙋ ботезꙋл каре еꙋ мъ ботез съ
въ ботезаци? Іаръ еи зисеръ лꙋи, пꙋтѣм, лѳ
іаръ Іс зисе лор, пъхарꙋл каре еꙋ бею вѧ бѣвеци,
ши кꙋ ботезꙋл каре еꙋ мъ бою ботеза ботеза
въвеци. Іаръ а шедѧ де дирѣпта мѧ ши м
де стжнга мѧ, нꙋ ѥсте міе а да, че челора че са
гътит. Ши аꙋзинд чеи зѣче ꙟчепꙋръ а ма
съ мънїѧ пре Іаков ши пре Іѡан. Іаръ Іс мв
кемжнд пре еи, зисе лор, щиц къ чеи че ли съ паре
а бирꙋи пре лимби домнеск пре еи, ши маи марїи
лор стъпжнеск пре еи. Іаръ ꙟтрꙋ вои нꙋ мг
ва фи аша, че чине ва врѧ съ фїе маре ꙟтрꙋ вои,
съ фїе слꙋгъ воаѡ. Ши чела че ва врѧ съ фїе мд
воаѡ ꙟтжюл фи ва слꙋгъ тꙋтꙋрор. Къ ши ме
фїюл ѡменеск наꙋ венит съ і се слꙋжаскъ, че

съ

Biblia 1688, p. 782, col. 2

pentru cuvînt, să duse mîhnit, că avea avuţie multă.

23. Şi căutînd Iisus împrejur, zise ucenicilor lui: „Cum anevoie ceia ce au avuţiile întru Împărăţiia lui Dumnezău vor întra!”.

24. Iară ucenicii să mira de cuvintele lui. Iară Iisus, răspunzînd, iară zise lor: „Fiilor, cum anevoie iaste celor ce nădejduiesc pren avuţii a întra întru Împărăţiia lui Dumnezău!

25. Mai lesne iaste cămilei pren urechile acului a trêce, decît bogatului întru Împărăţiia lui Dumnezău să între”.

26. Iară ei mai mult să mirară, zicînd întru eişi: „Cine poate să să spăsească?”.

27. Iară Iisus, căutînd spre ei, zise: „La oameni fără putinţă e, iară nu la Dumnezău, că toate să pot lîngă Dumnezău”.

28. Şi începu Pétăr a zice lui: „Iată, noi am lăsat toate şi am venit după tine”.

29. Şi răspunzînd, Iisus zise: „Adevăr grăiesc voao: nimeni nu iaste carele şi-au lăsat casa, sau fraţii, sau surorile, sau tată, au muma, au muiêrea, sau feciorii, au moşii pentru mine şi pentru Evanghelie

30. De nu va lua cu o sută de părţi mai mult acum, în vrêmea aceasta, case şi fraţi, şi surori, şi mume, şi feciori, şi moşii cu goniri, şi în veacul cel viitoriu viaţa vêcinică.

31. Că mulţi vor fi cei dentîiu apoi şi cei de apoi întîiu”.

32. Şi era pre cale, suindu-se în Ierusalím, şi Iisus era mergînd înainte-le. Şi să spămîntară, şi mergînd după el să temea. Şi, luînd, iară pre cei 12, începu lor a spune cêle ce era lui să să întîmple:

33. Că: „Iată, ne suim la Ierusalím şi Fiiul omenesc da-să-va arhiereilor şi cărturarilor, şi-l vor judeca pre el spre moarte şi vor da pre el limbilor.

34. Şi vor batjocuri pre el, şi-l vor bate pre el, şi-l vor scuipi pre el, şi-l vor omorî pre el şi a treia zi va învііa”.

35. Şi veniră cătră el Iácov şi Ioán, feciorii lui Zevedéiu, zicînd: „Învăţătoriule, vom ca verice vom cêre să faci noao”.

36. Iară el zise lor: „Ce veţi să vă fac voao?”.

37. Iară ei ziseră lui: „Dă-ne noao ca să şădem unul de-a direapta ta, altul de-a stînga ta, întru slava ta”.

38. Iară Iisus zise lor: „Nu ştiţi ce cêreţi. Putea-veţi bea păharul care eu beau şi cu botezul care eu mă botez să vă botezaţi?”.

39. Iară ei ziseră lui: „Putea-vom”. Iară Iisus zise lor: „Păharul care eu voiu bea bea-l-veţi şi cu botezul care eu mă voiu boteza boteza-vă-veţi.

40. Iară a şedea de-a direapta mea şi de-a stînga mea nu iaste mie a da, ce celora ce s-au gătit”.

41. Şi auzind cei zêce, începură a să mîniia pre Iacov şi pre Ioan.

42. Iară Iisus, chemînd pre ei, zise lor: „Ştiţi că cei ce li să pare a birui pre limbi domnesc pre ei şi mai marii lor stăpînesc pre ei.

43. Iară întru voi nu va fi aşa, ce cine va vrea să fie mare întru voi, să fie slugă voao

44. Şi cela ce va vrea să fie voao întîiul, fi-va slugă tuturor.

45. Că şi Fiiul omenesc n-au venit să i să slujască, ce //

Versiunea modernă

de acest cuvînt, a plecat mîhnit, pentru că avea multe bogăţii.

23. Şi privind Iisus în jur, le-a spus ucenicilor săi: „Cît de greu vor intra în Împărăţia lui Dumnezeu cei care au bogăţii!”.

24. Iar ucenicii se mirau de cuvintele lui. Dar Iisus, răspunzînd, iar le-a zis: „Copii, cît de greu le este celor ce-şi pun nădejdea în avuţii să intre în Împărăţia lui Dumnezeu!

25. Mai lesne îi este cămilei să treacă prin urechile acului decît bogatului să intre în Împărăţia lui Dumnezeu”.

26. Iar ei s-au mirat şi mai mult şi spuneau între ei: „Cine poate să se mîntuiască?”.

27. Iar Iisus, privindu-i, le-a zis: „La oameni este cu neputinţă, dar nu la Dumnezeu, căci toate sînt cu putinţă la Dumnezeu”.

28. A început să-i spună Petru: „Iată, noi am lăsat toate şi am venit după tine”.

29. Şi răspunzînd, Iisus a zis: „Adevăr vă spun: nu este nimeni care şi-a lăsat casa, sau fraţii, sau surorile, sau tatăl, sau mama, sau femeia, sau copiii, sau ogoarele pentru mine şi pentru Evanghelie

30. Şi să nu primească însutit acum, în vremea aceasta, case, fraţi, surori, mame, copii şi ogoare împreună cu prigoniri, iar în veacul care vine viaţa veşnică.

31. Căci mulţi dintre cei dintîi vor fi cei din urmă, iar cei din urmă vor fi cei dintîi”.

32. Şi erau pe drum, urcînd spre Ierusalim, iar Iisus mergea înaintea lor. Erau înspăimîntaţi, iar cei care mergeau în urma lui se temeau. Şi, luîndu-i din nou pe cei doisprezece, a început să le spună ce avea să i se întîmple:

33. „Iată, urcăm la Ierusalim şi Fiul omului va fi dat arhiereilor şi a cărturarilor, şi ei îl vor osîndi la moarte şi-l vor păgînilor.

34. Şi aceştia îl vor batjocori, îl vor bate, îl vor scuipa, îl vor biciui şi-l vor ucide, dar a treia zi va învia”.

35. Şi au venit la el Iacob şi Ioan, fiii lui Zebedeu, şi i-au spus: „Învăţătorule, vrem ca orice îţi vom cere să faci pentru noi”.

36. Iar el le-a spus: „Ce vreţi să fac pentru voi?”.

37. Atunci ei i-au zis: „Dă-ne să stăm unul de-a dreapta şi altul de-a stînga ta în slava ta”.

38. Dar Iisus le-a zis: „Nu ştiţi ce cereţi. Puteţi să beţi paharul pe care-l beau eu sau să vă botezaţi cu botezul cu care mă botez eu?”.

39. Iar ei i-au spus: „Putem”. Însă Iisus le-a zis: „Paharul pe care-l beau eu îl veţi bea şi cu botezul cu care mă botez eu vă veţi boteza.

40. Dar a sta de-a dreapta sau de-a stînga mea nu am eu a da, ci este pentru cei cărora le-a fost pregătit”.

41. Şi auzind cei zece, au fost cuprinşi de mînie împotriva lui Iacob şi Ioan.

42. Şi, chemîndu-i la sine, Iisus le-a zis: „Ştiţi că aceia care sînt socotiţi conducători ai neamurilor le stăpînesc şi cei mari îşi fac simţită puterea asupra lor.

43. Dar între voi să nu fie aşa, ci acela care vrea să ajungă mare între voi să fie slujitorul vostru

44. Şi acela care vrea să fie cel dintîi între voi, să fie slujitorul tuturor.

45. Căci nici Fiul omului n-a venit ca să fie slujit, ci ca

єсъ слȣжаскъ, ши съдѫ сȣфлетȣл лȣи ръскȣм
мѕ пъраре пентрȣ мȣлци. Ши венирѫ ꙟ ерихонь,
ши ешинде ель ден ерихонь, ши ȣченичїи лȣи,
ши мȣлциме мȣлтъ. вартимеѫ сорбȣл фїюл
мз лȣи тимеѫ, шедѫ лѫнгъ кале чершинде. Ши
аȣзинде къ єсте іс назаринѣнȣл, ꙟчепȣ астри
га ши азиче, фїюл лȣи двдь іс милȣѫщемъ.
мн Ши черта пре ел мȣлци ка съ таѫ, ѩръ ель кȣ
мȣлть маи вжртос стрига, фїюль лȣи двдь ми
мѳ лȣѫщемъ. Ши стѫнде іс. зисе съл кїѫме,
ши кемаръ пре сорбȣл зикѫнде лȣи, кȣтѣзъ,
н сколлъ, къте кїамъ. Ѩръ ель лепъдѫнде
вешмѫнтȣл съȣ, съскȣлъ де вени ла іс.
на Ши ръспȣнзѫнде зисе іс лȣи, чевеи съц фацїе;
ѩръ сорбȣл зисе лȣи, ꙟвъцъторюле ка съвъз.
нв Ѩръ іс зисе лȣи, пасъ крединца та тевиндекъ
ши атȣнчѣш възȣ, ши мергѫ дȣпъ іс пре кале.

К А П. АІ.

а Ши кѫнде съ апропїаръ кътръ ієрȣсалим,
ла виѳфаги ши виѳанїа, кътръ мȣнте
ле масличилор, тримисе дои ден ȣчени
в чїи лȣи. Ши зисе лор, мѣрџец ꙟчел
сат че е ꙟпрѣжма воастръ, ши ꙟдатъ
ꙟтрѫнде ꙟтрѫнсȣл, афлавец ȣн мѫнзь легат
пре кареле нимени ден оамени наȣ шезȣт, дез
г легѫндȣл пре ель адȣчецил. Ши де ар зиче
воао чинева че фачец ачаста; зичец къ дмнȣ
лȣи требȣѫще, ши нȣмаи де кѫт ꙟлва трими
д те ачичѣ. Дешмѣрсеръ ши афларъ мѫнзȣл
легат, лѫнгъ ȣшъ афаръ ла ръспѫнтїѫ дрȣ
е мȣлȣи, шил дезлегаръ пре ель. Ши ȣнїи
денкарїи ста аколѫ, зисеръ лор, че фачец дезде
ѕ злегац мѫнзȣл; Ѩръ еи зисеръ лор, кȣм лепо
з рȣнчисе іс, шїи лъсаръ пре еи. Ши адȣсеръ мѫнзȣл
ла іс, ши пȣсеръ пре ел вешминтеле лор ши шезȣ пре ел.
и Ѩръ мȣлци аштернȣръ вешминтеле лор, пре ка
ле, ѩръ алцїи тъѫ стѫлпъри ден копачи, ши
ѳ ле аштернѣ пре кале. Ши чеи че мерџѣ ꙟнаин
те ши чеи ден дъръпть стрига, гръинде, осанна
блвнить чель че вине ꙟтрȣ нȣмеле дмнȣлȣи.
і Блвнитъ ꙟпърѫцїа, карѣ вине ꙟтрȣ нȣмеле
дмнȣлȣи пъринтелȣи ностръ двдь, осанна ꙟтрȣ
аі ꙟнълциме. Ши ꙟтръ ꙟ ієрȣсалимь іс, ши
ꙟ весѣрикъ, ши къȣтѫнде ꙟпрежȣр тоате
фїинде часȣль десаръ, єши ꙟ виѳанїѫ кȣ чеи
ві доиспръзвче. Ши адоао зи ешинде еи ден
гі виѳанїѫ, флъмѫнзи. Ши възѫнде ȣнь
смокинь дедепарте, авѫнде фрȣнзе, вени съ ва
зъ кѫндан ва афла чева ꙟтрѫнсȣль, ши дѣка
вени ла ель, немика нȣ афлъ фъръ нȣмаи фрȣн
зеле, къ нȣ ера ꙟкъ врѣмѣ смокинелорь.
ді Ши ръспȣнзѫнде іс зисе лȣи, де акȣм ниче о
динноаръ нимени ден тине роадь съ нȣ мънѫн
еі че ꙟвѣкь, ши аȣзїѫ ȣченичїи лȣи. Ши ве
ниръ ѩръ ꙟ ієрȣсалимь, ши ꙟтрѫнде іс ꙟ весѣри
къ, ꙟчепȣ аскоате пре чеи че винде ши кȣмпъ
ра ꙟ весѣрикъ, ши меселе скимбъторилорь, ши
скаȣнеле челорь че винде порȣмби ле ръстȣрнъ.
ѕі Ши нȣ лъсѫ пре нимени съ поарте вась прен ве

Biblia 1688, p. 783, col. 1

să slujască şi să dea sufletul lui răscumpărare pentru mulţi”.

46. Şi veniră în Erihón. Şi ieşind el den Erihón, şi ucenicii lui, şi mulţime multă, Vartiméiu orbul, fiiul lui Timéiu, şădea lîngă cale, cerşind.

47. Şi, auzind că iaste Iisus Nazarineanul, începu a striga şi a zice: „Fiiul lui David, Iisuse, miluiêşte-mă!”.

48. Şi certa pre el mulţi ca să tacă, iară el cu mult mai vîrtos striga: „Fiiul lui David, miluiêşte-mă!”.

49. Şi, stînd, Iisus zise să-l chiême. Şi chemară pre orbul, zicînd lui: „Cutează, scoală, că te chiamă!”.

50. Iară el, lepădînd veşmîntul său, să sculă de veni la Iisus.

51. Şi răspunzînd, zise Iisus lui: „Ce vei să-ţi fac ţie?”. Iară orbul zise lui: „Învăţătoriule, ca să văz”.

52. Iară Iisus zise lui: „Pasă, credinţa ta te vindecă!”. Şi atuncea-şi văzu şi mergea după Iisus pre cale.

Cap 11

1. Şi cînd să apropiiară cătră Ierusalím, la Vithfaghí şi Vithánia, cătră Muntele Maslinilor, trimise doi den ucenicii lui

2. Şi zise lor: „Mêrgeţi în cel sat ce e în preajma voastră şi, îndată întrînd într-însul, afla-veţi un mînz legat pre carele nimeni den oameni n-au şăzut. Dezlegîndu-l pre el, aduceţi-l!

3. Şi de ar zice voao cineva: «Ce faceţi aceasta?», ziceţi că Domnului trebuiêşte şi numaidecît îl va trimite acicea”.

4. Deci mêrseră şi aflară mînzul, legat lîngă uşă, afară, la răspîntiia drumului, şi-l dezlegară pre el.

5. Şi unii den carii sta acolea ziseră lor: „Ce faceţi de dezlegaţi mînzul?”.

6. Iară ei ziseră lor cum le poruncise Iisus; şi-i lăsară pre ei.

7. Şi aduseră mînzul la Iisus şi puseră pre el veşmintele lor şi şăzu pre el.

8. Iară mulţi aşternură veşmintele lor pre cale, iară alţii tăia stîlpări den copaci şi le aşternea pre cale.

9. Şi cei ce mergea înainte şi cei dendărăt striga, grăind: „Osána! Blagoslovit cel ce vine întru numele Domnului!

10. Blagoslovită împărăţiia carea vine întru numele Domnului părintelui nostru David! Osána întru înălţime!”.

11. Şi întră în Ierusalím Iisus şi în besêrică; şi, căutînd împrejur toate, fiind ceasul de sară, ieşi în Vithániia cu cei doisprăzêce.

12. Şi a doao zi, ieşind ei den Vithániia, flămînzi.

13. Şi văzînd un smochin de departe avînd frunze, veni să vază, cîndai va afla ceva într-însul; şi deaca veni la el, nemica nu află, fără numai frunzele; că nu era încă vrêmea smochinelor.

14. Şi răspunzînd, Iisus zise lui: „De acum niceodinioară nimeni den tine rod să nu mănînce în veac!”. Şi auziia ucenicii lui.

15. Şi veniră iară în Ierusalím. Şi, întrînd Iisus în besêrică, începu a scoate pre cei ce vindea şi cumpăra în besêrică, şi mêsele schimbătorilor şi scaunile celor ce vindea porumbi le răsturnă.

16. Şi nu lăsa pre nimeni să poarte vas pren be- /

Versiunea modernă

să slujească şi să-şi dea viaţa ca răscumpărare pentru mulţi”.

46. Şi au ajuns la Ierihon. Pe cînd ieşea din Ierihon cu ucenicii săi şi cu o mulţime numeroasă, Bartimaios orbul, fiul lui Timaios, şedea la marginea drumului, cerşind.

47. Şi, auzind că este Iisus din Nazaret, a început să strige şi să spună: „Fiul lui David, Iisuse, îndură-te de mine!”.

48. Şi îl certau mulţi ca să tacă, dar el cu atît mai tare striga: „Fiul lui David, îndură-te de mine!”.

49. Şi, oprindu-se, Iisus a zis să-l cheme. Şi l-au chemat pe orb spunîndu-i: „Îndrăzneşte, scoală-te, te cheamă!”.

50. Iar el, aruncîndu-şi haina, s-a ridicat şi a venit la Iisus.

51. Şi răspunzînd, Iisus i-a zis: „Ce vrei să fac pentru tine?”. Iar orbul i-a spus: „Învăţătorule, să văd”.

52. Şi Iisus i-a zis: „Mergi, credinţa ta te-a vindecat!”. Şi îndată a văzut şi a început să-l urmeze pe Iisus pe cale.

Capitolul al 11-lea

1. Cînd s-au apropiat de Ierusalim, la Betfage şi Betania, lîngă Muntele Măslinilor, a trimis pe doi dintre ucenicii săi

2. Şi le-a spus: „Mergeţi în satul dinaintea voastră şi, îndată ce veţi intra în el, veţi găsi un mînz legat pe care nici un om nu a încălecat. Dezlegaţi-l şi aduceţi-l!

3. Şi dacă vă va spune cineva: «De ce faceţi aceasta?», spuneţi-i că Domnul are nevoie de el şi îl va trimite îndată înapoi”.

4. Aşadar, au plecat şi au găsit mînzul legat la poartă, afară, la răspîntia drumului, şi l-au dezlegat.

5. Şi unii dintre cei care stăteau acolo le-au spus: „Ce faceţi, dezlegaţi mînzul?”.

6. Iar ei le-au zis după cum le poruncise Iisus; şi i-au lăsat să plece.

7. Au adus mînzul la Iisus şi şi-au aruncat hainele deasupra, iar el l-a încălecat.

8. Şi mulţi îşi aşterneau hainele pe drum, iar alţii tăiau ramuri din copaci şi le aşterneau pe cale.

9. Iar cei care mergeau înaintea lui şi cei care-l urmau strigau, grăind: „Osana! Binecuvîntat cel ce vine în numele Domnului!

10. Binecuvîntată este Împărăţia care vine în numele Domnului părintelui nostru David! Osana în înaltul cerurilor!”.

11. Şi a intrat Iisus în Ierusalim, în templu; şi, după ce a privit toate, de jur împrejur, fiind ceas de seară, a ieşit spre Betania împreună cu cei doisprezece.

12. Şi a doua zi, ieşind ei din Betania, lui i s-a făcut foame.

13. Şi văzînd de departe un smochin înfrunzit, veni să vadă, doar va găsi ceva în el; dar, ajungînd la el, n-a găsit nimic în afară de frunze; pentru că nu era încă vremea smochinelor.

14. Şi răspunzînd, Iisus i-a zis: „De acum înainte să nu mai mănînce nimeni în veci rod din tine!”. Şi ucenicii lui auzeau.

15. Şi au venit iar la Ierusalim. Şi, intrînd Iisus în templu, a început să-i alunge pe cei care vindeau şi cumpărau în templu, a răsturnat mesele zarafilor şi scaunele vînzătorilor de porumbei.

16. Şi nu le îngăduia să care nimic prin

сѣрникъ. Ши̏ ꙟвъца̀ зикѫнду лѡрь, аꙋнꙋ ѕі
ѫсте скрись: къ каса мѣ касъ дерꙋгъчюне съ
ва кїема, ла тоате лимбиле: іаръ вой фъкꙋтаꙟ
преѫ пещеръ тълхарилоръ. Ши̏ аꙋзиръ кър зі
тꙋрарїи ши̏ маи марїи попилоръ, ши̏ кътꙋта̀ кꙋ
ларь пїѫрде пре̏ ель, късъ̀ темѣ де ель, кънн
тоатъ мꙋлцимѣ съмира̀ де ꙟвъцътꙋра лꙋи.
Іаръ кѫнду фꙋ саръ, ешн ис афаръ ден ѡраш. иі
Ши̏ диминѣца трекѫнду, възꙋръ смокинꙋль ѳі
оускатъ ден ръдъчинъ. Атꙋнчѣ адꙋкѫндꙋ к
аминте петъръ зисе лꙋи, равви ꙗтъ смокинꙋл ка
пре кареле блестемаши, секъ̀. Ши̏ ръспꙋнз кв
ѕѫнду ис зисе лор, авеци крединца лꙋи дмнзъ.
Къ адевъръ гръескꙋ воао, късчине аръ зичемꙋ кг
телꙋи ачестꙋѫ, ръдикъте, шите аркъ ꙟма
ре, ши̏ нꙋсъва ꙟдои ꙟтрꙋ инима са, че съкрѣзъ
къ чѣлѣ чева зиче ворфи, фива лꙋи аꙋ чева зиче.
Дирепта ачаста зик воаѡ, тоате кѫте вѣци кд
чѣре рꙋгѫндꙋвъ съкрѣдеци къвеци лꙋа, ши̏ вор
фи воаѡ. Ши̏ кѫнду стаци авъ рꙋга, ер ке
таци асꙋпра кꙋнва вериче авеци, каши татъл
востꙋ чел ден черюри съ ѫрте воаѡ грешалеле
воастре. Іаръ денꙋвеци ерта вой, ниче та кѕ
тъл востꙋ чел ден черюри ва ерта воаѡ греша
леле воастре. Ши̏ вениръ іаръ ꙟ іерꙋсалимь, кз
ши̏ ꙟбесѣрникъ ꙟблѫнду ель, вениръ ла ель маи
марїи попилор ши̏ кърътꙋрарїи ши̏ бътрѫнїи.
Ши̏ зисеръ лꙋи, кꙋче пꙋтѣре фачи ачѣстѣ: ши̏ ки
чине цаꙋдатъ цїе ачастъ пꙋтѣре ка съфачи а
чѣстѣ. Іаръ ис ръспꙋнзѫнду зисе лѡр, ꙟ кѳ
требавою ши̏ еꙋ пре вой оун кꙋвѫнтъ, шим ръ
спꙋндеци мїе, ши̏ еꙋ вою спꙋне воаѡ, кꙋче пꙋ
тѣре факꙋ ачѣстѣ. Ботезꙋл лꙋи іѡань л
ден черю ера, аꙋ дела ѡамени: ръспꙋндецими.
Ши̏ кꙋцетаръ ꙟтрꙋ сине гръинду, девом зиче ла
ден черю, вазиче, дирепче даръ наци крезꙋтъ
лꙋи. Че девом зиче дела ѡамени, съ темѣ лв
де народь, къточи̏ л авѣ пре іѡань, къ адевъра
пророкь ера. Ши̏ ръспꙋнзѫнду зисеръ лꙋи іс, лг
нꙋщим, ши̏ ис ръспꙋнзѫнду зисе лѡрь, ничи еꙋ
воюспꙋне воаѡ кꙋче пꙋтѣре фак ачѣстѣ.

КАП. ві.

Ши ꙟчепꙋ лор ꙟпилде азиче, оун ѡм съ а
ди вїе, ши̏ ꙟпрежꙋр ѡ ꙟгръди, ши̏ съ
пъ тѣскь, ши̏ зиди тꙋрнь, ши̏ ѡдѣде
лꙋкрътѡрилор, ши̏ съ дꙋсе депарѧте.
Ши̏ тримисе ла вїѫри слꙋгъ ла врѣме, в
ка съ ѫ дела вїѫри ден роада вїеи. Іаръ еи г
принзѫнду при ель ꙟл бътꙋръ, шил тримисеръ
дешъртъ. Ши̏ іаръ тримисе кътръ еи ал д
тъ слꙋгъ, ши̏ пре ачела оучигѫндꙋл кꙋ пїетри
ꙟи спарсеръ капꙋл, шил тримисеръ батѫжꙋкорит.
Ши̏ іаръ пре алтꙋл тримисе, ши̏ пре ачела ѡ е
моржръ, ши̏ пре алцїи мꙋлци, пре оунїи бътѫ
дꙋи іаръ пре алцїи ѡморжнду. Дечи ꙟкъ ѕ
оун фїю авѫнду юбит алсъꙋ, тримисе ши̏ пре
ачела кътръ еи пеꙋрмъ зикѫнду, късъвор рꙋши
на де фїюл мїеꙋ. Іаръ вїѫрїи зисеръ ꙟтрꙋ з
сине, къ ачеста ѫсте мощѣнꙋл, венеци съ ѡ

мо

Biblia 1688, p. 783, col. 2

sêrică.

17. Şi învăţa zicînd lor: „Au nu iaste scris că: «Casa mea casă de rugăciune să va chiema, la toate limbile»? Iară voi făcut-aţi pre ea peşteră tălharilor!”.

18. Şi auziră cărturarii şi mai marii popilor. Şi căuta cum l-ar pîrde pre el; că să temea de el, căci toată mulţimea să mira de învăţătura lui.

19. Iară cînd fu sară, ieşi Iisus afară den oraş.

20. Şi, dimineaţa trecînd, văzură smochinul uscat den rădăcină.

21. Atuncea, aducîndu-şi aminte, Pétăr zise lui: „Rávvi, iată smochinul pre carele blestemaşi secă”.

22. Şi, răspunzînd, Iisus zise lor: „Aveţi credinţa lui Dumnezău!

23. Că adevăr grăiescu voao, că cine ar zice muntelui acestuia: «Rădică-te şi te aruncă în mare», şi nu să va îndoi întru inima sa, ce să crează că cêle ce va zice vor fi, fi-va lui au ce va zice.

24. Direpţ aceasta zic voao: toate cîte veţi cêre, rugîndu-vă, să crêdeţi că veţi lua şi vor fi voao.

25. Şi cînd staţi a vă ruga, iertaţi asupra cuiva verice aveţi, ca şi Tatăl vostru cel den ceriuri să iarte voao greşalele voastre.

26. Iară de nu veţi ierta voi, nice Tatăl vostru cel den ceriuri va ierta voao greşalele voastre”.

27. Şi veniră iară în Ierusalím. Şi, în besêrică îmblînd el, veniră la el mai marii popilor şi cărturarii şi bătrînii.

28. Şi zisără lui: „Cu ce putêre faci acêstea? Şi cine ţi-au dat ţie această putêre ca să faci acêstea?”.

29. Iară Iisus, răspunzînd, zise lor: „Întreba-voiu şi eu pre voi un cuvînt; şi-mi răspundeţi mie, şi eu voiu spune voao cu ce putêre facu acêstea.

30. Botezul lui Ioán den ceriu era au de la oameni? Răspundeţi-mi!”.

31. Şi cugetară întru sine, grăind: „De vom zice «Den ceriu», va zice: «Direp ce dară n-aţi crezut lui?».

32. Ce, de vom zice «De la oameni»?”. Să temea de norod, că toţi-l avea pre Ioán că adevărat proroc era.

33. Şi răspunzînd, zisără lui Iisus: „Nu ştim”. Şi Iisus, răspunzînd, zise lor: „Nici eu voiu spune voao cu ce putêre fac acêstea”.

Cap 12

1. Şi începu lor în pilde a zice: „Un om sădi vie, şi împrejur o îngrădi, şi săpă teasc, şi zidi turn, şi o dêde lucrătorilor, şi să duse departe.

2. Şi trimise la viêri slugă la vrême, ca să ia de la viêri den roada viei.

3. Iară ei, prinzînd pre[26] el, îl bătură şi-l trimiseră deşărt.

4. Şi iară trimise cătră ei altă slugă; şi pre acela, ucigîndu-l cu pietri, îi sparseră capul şi-l trimiseră batjucorit.

5. Şi iară pre altul trimise, şi pre acela omorîră; şi pre alţii mulţi: pre unii bătîndu-i, iară pre alţii omorînd.

6. Deci încă un fiiu avînd iubit al său, trimise şi pre acela cătră ei, pe urmă zicînd că: «Să vor ruşina de fiiul meu».

7. Iară viêrii ziseră întru sine că: «Acesta iaste moşteanul: veniţi să o- //

Versiunea modernă

templu.

17. Şi îi învăţa şi le spunea: „Nu este oare scris: «Casa mea se va numi casă de rugăciune pentru toate popoarele»? Dar voi aţi făcut-o peşteră de tîlhari!”.

18. Şi au auzit cărturarii şi mai-marii preoţilor. Şi căutau cum să-l dea pieirii; dar se temeau de el, pentru că toată mulţimea era uimită de învăţătura lui.

19. Şi cînd s-a înserat, a ieşit Iisus din cetate.

20. Şi, trecînd dimineaţa, au văzut smochinul uscat din rădăcini.

21. Şi amintindu-şi, Petru i-a spus: „Rabbi, iată, smochinul pe care l-ai blestemat s-a uscat”.

22. Şi, răspunzînd, Iisus le-a zis: „Aveţi credinţă în Dumnezeu!

23. Căci adevăr vă zic, oricine ar spune acestui munte «Ridică-te şi aruncă-te în mare», şi nu s-ar îndoi în inima lui, ci ar crede că se va împlini ceea ce spune, se va împlini ce va spune.

24. De aceea vă spun: toate cîte le veţi cere în rugăciune, să credeţi că le-aţi şi primit şi vi se vor da.

25. Iar cînd staţi în rugăciune, dacă aveţi ceva împotriva cuiva, iertaţi, pentru ca şi Tatăl vostru care este în ceruri să vă ierte greşelile.

26. Iar de nu veţi ierta, nici Tatăl vostru care este în ceruri nu vă va ierta greşelile”.

27. Şi au venit din nou la Ierusalim. Şi, umblînd el [Iisus] prin templu, au venit la el mai-marii preoţilor şi cărturarii şi bătrînii.

28. Şi-i spuneau: „Cu ce putere faci acestea? Sau cine ţi-a dat puterea să faci acestea?”.

29. Iar Iisus, răspunzînd, le-a zis: „Vă voi întreba un singur lucru; răspundeţi-mi, şi vă voi spune cu ce putere fac acestea.

30. Botezul lui Ioan era din cer sau de la oameni? Răspundeţi-mi!”.

31. Şi cugetau în sinea lor, zicînd: „Dacă spunem «Din cer», va spune: «Atunci de ce nu aţi crezut în el?».

32. Să spunem, însă, «De la oameni»?”. Le era frică de mulţime, căci toţi socoteau că Ioan era proroc adevărat.

33. Şi răspunzînd, i-au spus lui Iisus: „Nu ştim”. Şi Iisus, răspunzînd, le-a zis: „Nici eu nu vă spun cu ce putere fac acestea”.

Capitolul al 12-lea

1. Şi a început să le vorbească în parabole: „Un om a sădit o vie şi a înconjurat-o cu un gard şi a săpat un teasc şi a zidit un turn; a dat-o unor lucrători şi a plecat departe.

2. Şi a trimis la lucrători, la vremea cuvenită, un slujitor, ca să primească de la lucrători din roadele viei.

3. Iar ei, prinzîndu-l, l-au bătut şi l-au trimis cu mîinile goale.

4. Şi iarăşi a trimis la ei un alt slujitor; şi pe acela, bătîndu-l cu pietre, i-au spart capul şi l-au trimis [înapoi] batjocorît.

5. A trimis şi pe altul, şi pe acela l-au ucis; apoi pe mulţi alţii: pe unii i-au bătut şi pe alţii i-au ucis.

6. Mai avea încă unul: pe fiul său iubit; l-a trimis pe acesta la ei, în cele din urmă, zicînd: «Se vor ruşina de fiul meu».

7. Însă lucrătorii aceia şi-au spus între ei: «Acesta este moştenitorul: haideţi să-l

морѫм пре ел, ши а ноастрь ва фи мошїѧ.
и Ши принзѫндꙋл пре ел омоѫрьꙋл, ши л лепь
ѳ дарь афарь ден віе. Че дарь ва фаче днꙋ
віен? вени ва ши ва пїѫрде пре лꙋкрьтори, ши
і ва да віѧ алтора. Ничи скрисоарѣ ачаста аци
четит? пїатра карѣ о лепьдарь зидиторїи ачѣѧ
аі фꙋ ꙟкапꙋл ꙋнгюлꙋи. Дела днꙋл фꙋ ача
ста, ши ѧсте минꙋнать ꙟ окїи ноштри?
вı Ши кьꙋта пре ел сьл принзь, че сьтемꙋрь де
мꙋлциме, кь конкскꙋрь кь спре ей зисе ачѣ пи
гı дь, ши лъсѫндꙋл пре ел сь дꙋсерь. Ши
тримисерь ла ел ꙋнїи ден фарисеи, ши ден иро
дı дїѧни ка сьл принзь кꙋ кꙋвѫнтꙋл. Іарь е
дѣка венирь зисерь лꙋи, ꙟвьцьторюле, щимꙋ
те кь адевьрат ешти, ши нꙋ грижьщи де неми
кь, кьнꙋ кꙋаци ꙟфаца оаменилор, че ꙟдирепт
тате калѣ лꙋи днзъꙋ ꙟвецн, кадесе ада да
де ꙟпьратꙋлꙋи аꙋ ба? дабом аꙋ нꙋбом да?
еı Іарь ел щїинд фьцьрїѧ лор, зисе лор, чемь
ѕı испитици, адꙋчецим ꙋн бан сь вьзꙋ. Іарь
ей адꙋсерь, ши зисе лор, алкꙋи кип ѧсте аче
ста ши скриптꙋра? Іарь ей зисерь лꙋи, алꙋи
зı кесарю. Ши рьспꙋнзѫнд ic зисе лор, да
че е алꙋи кесарю лꙋи кесарю, ши але лꙋи днзъꙋ
иı лꙋи днзъꙋ, ши сь мирарь де ел. Ши ве
нирь садꙋкеи ла ел, карїи зикь ꙟвїере сь нꙋ
ѳı фїе, ши ꙟтребарь пре ел зикѫнд. Ꙟвь
цьторюле, мωѵси аꙋ скрис нωаω, кь дека мꙋри
кꙋива фрателе, ши ва рьмьнѣ мꙋѧрѣ, ши фечо
ри нꙋ ва лъса, ка сь ѧ фрателе сьꙋ мꙋѧрѣ лꙋ,
к ши сь рѫдиче сьмѫнца фрателꙋи сь. Шапте
фраци ера, ши чел ден тѫю лꙋω мꙋѧре, ши мꙋ
ка ринд нꙋ лъсь сьмѫнць. Ши ал доилѣ лꙋω
пре ѧ, ши мꙋри, ши ничи ачела нꙋ лъсь сьмѫн
кв ць, ши ал трейлѣ іарь аша. Ши о лꙋарь пре
ѧ кѫте шапте, ши нꙋ лъсарь сьмѫнць, маи
кг апои детоци мꙋри ши мꙋѧрѣ. Дарь ла ꙟ
вїере, кѫнд вор ꙟвїе, а кьрꙋѧ ден ей ва фи мꙋѧ
рѣ? кь кѫте шапте аꙋ авꙋт пре ѧ мꙋѧре.
кд Ши рьспꙋнзѫнд ic зисе лор, аꙋ нꙋ пентрꙋ а
чѣѧ вь рьтьчици кь нещїинд скриптꙋриле,
ке ниче пꙋтѣрѣ лꙋи днзъꙋ? Кь дꙋпь че во
ꙟвїе ден морци, ничи сь вор ꙟсꙋра ничи сь вор мь
рита, че сѫнть ка ꙟцерїи карїи сѫнть ꙟчерюри.
кѕ Іарь де морци кь вор ꙟвїѧ, аꙋ наци четит ꙟ
картѣ лꙋи мωѵси, кꙋмꙋи гръи лꙋи днзъꙋ
ден рꙋгь, зикѫнд, еꙋсь днзъꙋл лꙋи авраам,
ши днзъꙋл лꙋи исаак, ши днзъꙋл лꙋи іа
кз кωвь. Нꙋ ѧсте днзъꙋ морцилор, че ал
ки вїилор, дарь вои мꙋлть рьтьчици. Ши а
пропїиндꙋсе ꙋнꙋл ден кьртꙋрари аꙋзинд пре е
пригониндꙋсе, вьзѫнд кь чѣлора бине лѣꙋ рь
спꙋнсь, ꙟтребь пре ел, карѣ ѧсте порꙋнкь ма
кѳ ꙟтѫю де тоате? Іарь ic рьспꙋнсе лꙋи,
кь маи ꙟтѫи де тоате порꙋнчиле, аꙋзи ісраи
ле, днꙋл днзъꙋл ностꙋ, днꙋл ꙋнꙋл ѧ
л сте. Ши сь юбешти пре днꙋл днзъꙋл ть
ден тоать инима та, ши ден тот сꙋфлетꙋл
тьꙋ ши ден тот кꙋџетꙋл тьꙋ, ши ден тоа

Biblia 1688, p. 784, col. 1

morîm pre el şi a noastră va fi moşiia!».

8. Şi, prinzîndu-l pre el, omorîră-l şi-l lepădară afară den vie.

9. Ce dară va face domnul viei? Veni-va şi va pîrde pre lucrători şi va da viia altora.

10. Nici scrisoarea aceasta aţi cetit: «Piatra carea o lepădară ziditorii, acêea fu în capul unghiului.

11. De la Domnul fu aceasta şi iaste minunată în ochii noştri[27]»?".

12. Şi căuta pre el să-l prinză, ce să temură de mulţime, că conoscură că spre ei zice acea pildă. Şi, lăsîndu-l pre el, să duseră.

13. Şi trimiseră la el unii den farisei şi den irodiêni ca să-l prinză cu cuvîntul.

14. Iară ei, deaca veniră, ziseră lui: „Învăţătoriule, ştimu-te că adevărat eşti şi nu grijăşti de nemică, că nu cauţi în faţa oamenilor, ce în direptate calea lui Dumnezău înveţi. Cade-se a da dajde împăratului au ba? Da-vom au nu vom da?".

15. Iară el, ştiind făţăriia lor, zise lor: „Ce mă ispitiţi? Aduceţi-mi un ban să văzu".

16. Iară ei aduseră. Şi zise lor: „Al cui chip iaste acesta şi scriptura?". Iară ei ziseră lui: „A lui Chesáriu".

17. Şi răspunzînd Iisus zise lor: „Daţi ce e a lui Chesáriu lui Chesáriu, şi ale lui Dumnezăului Dumnezău". Şi să mirară de el.

18. Şi veniră saduchei la el, carii zic înviere să nu fie, şi întrebară pre el, zicînd:

19. „Învăţătoriule, Móisi au scris noao că de va muri cuiva fratele şi-i va rămînea muiêrea şi feciori nu va lăsa, ca să ia fratele său muiêrea lui şi să rîdice sămînţa fratelui său.

20. Şapte fraţi era: şi cel dentîiu luo muiêre şi, murind, nu lăsă sămînţă.

21. Şi al doilea luo pre ea, şi muri, şi nici acela nu lăsă sămînţă. Şi al treilea iară aşa.

22. Şi o luară pre ea cîteşapte şi nu lăsară sămînţă. Mai apoi de toţi, muri şi muiêrea.

23. Dară la înviere, cînd vor învie, a căruia den ei va fi muiêrea? Că cîteşapte au avut pre ea muiêre".

24. Şi răspunzînd Iisus zise lor: „Au nu pentru acêea vă rătăciţi, că neştiind Scripturile, nice putêrea lui Dumnezău?

25. Că după ce vor învie den morţi, nici să vor însura, nici să vor mărita, ce sînt ca îngerii carii sînt în ceriuri[28].

26. Iară de morţi, că vor învia, au n-aţi cetit în cartea lui Móisi, cumu-i grăi lui Dumnezău den rug, zicînd: «Eu-s Dumnezăul lui Avraam, şi Dumnezăul lui Isaác, şi Dumnezăul lui Iácov»?

27. Nu iaste Dumnezău morţilor, ce al viilor. Dară voi mult rătăciţi!".

28. Şi apropiindu-se unul den cărturari, auzind pre ei prigonindu-se, văzînd că célora bine le-au răspuns, întrebă pre el: „Carea iaste poruncă mai întîiu de toate?".

29. Iară Iisus răspunse lui că mai întîiu de toate poruncile —: „«Auzi, Israíle: Domnul Dumnezăul nostru Domnul unul iaste;

30. Şi să iubeşti pre Domnul Dumnezăul tău den toată inima ta, şi den tot sufletul tău, şi den tot cugetul tău, şi den toa- /

Versiunea modernă

ucidem şi a noastră va fi moşia!»

8. Şi, prinzîndu-l, l-au ucis şi l-au aruncat afară din vie.

9. Ce va face oare stăpînul viei? Va veni şi-i va ucide pe lucrători, iar via o va da altora.

10. N-aţi citit niciodată scrisa aceasta: «Piatra pe care au aruncat-o ziditorii, aceasta a ajuns în capul unghiului.

11. De la Domnul s-a făcut aceasta şi este minunat în ochii noştri»?".

12. Şi căutau să-l prindă, dar se temeau de mulţime, căci îşi dăduseră seama că pentru ei spusese parabola aceasta. Şi, lăsîndu-l, au plecat.

13. Şi au trimis la el pe unii dintre farisei şi dintre irodieni ca să-l prindă în vorbă.

14. Iar ei au venit şi au spus: „Învăţătorule, ştim că eşti cinstit şi nu-ţi pasă de nimic, căci nu cauţi la faţa omului, ci cu dreptate înveţi calea lui Dumnezeu. Este îngăduit să dăm tribut împăratului sau nu? Să dăm sau să nu dăm?".

15. Iar el, cunoscînd făţărnicia lor, le-a spus: „De ce mă ispitiţi? Aduceţi-mi un dinar să-l văd".

16. Iar ei l-au adus. Şi le-a zis: „Al cui este chipul aceasta şi inscripţia?". Ei i-au spus: „Ale Cezarului".

17. Atunci Iisus le-a zis: „Daţi Cezarului cele ce sînt ale Cezarului şi lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu". Şi erau foarte miraţi de el.

18. Apoi au venit la el saduceii, care spun că nu este înviere, şi l-au întrebat, zicînd:

19. „Învăţătorule, Moise ne-a scris că dacă-i va muri cuiva fratele şi va rămîne [în urmă] o femeie fără a avea copil, să ia fratele lui femeia şi să ridice urmaşi fratelui său.

20. Erau şapte fraţi: primul şi-a luat femeie şi, murind, nu a lăsat urmaşi.

21. Şi al doilea a luat-o, a murit, şi nici el n-a lăsat urmaşi. Şi al treilea la fel.

22. Şi au luat-o toţi cei şapte şi nu au avut urmaşi. În cele din urmă, a murit şi femeia.

23. La înviere, cînd vor învia, a cui va fi femeia? Căci toţi şapte au avut-o de nevastă".

24. Şi răspunzînd, Iisus le-a zis: „Oare nu de aceea vă înşelaţi pentru că nu cunoaşteţi Scripturile şi nici puterea lui Dumnezeu?

25. Căci atunci cînd vor învia din morţi, nici nu se vor însura, nici nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii în ceruri.

26. Cît despre morţi, că învie, nu aţi citit în cartea lui Moise, cum i-a spus Dumnezeu din rug: «Eu sînt Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacob»?

27. Nu este Dumnezeul celor morţi, ci al celor vii. Dar voi mult rătăciţi!".

28. Şi apropiindu-se de el unul dintre cărturari şi, auzind că discută şi văzînd că le-a răspuns bine, l-a întrebat: „Care este cea dintîi dintre toate poruncile?".

29. Iisus i-a răspuns că cea dintîi dintre toate poruncile este: „«Ascultă, Israele: Domnul Dumnezeul nostru este singurul Domn;

30. Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, şi din tot sufletul tău, şi din tot cugetul tău, şi din toa-

еѵ҃лїе・

тъ търіѧта, ачаста е порѹнка дентѫю・ Ши ла҃
адоа асѣменѣ ей, съ юбещи пре вечинѹл тъѹ ка
пре тине ма҃ маре де ачѣсте алтъ порѹнкъ нѹ ѫсте・
Атѹнчи зисе лѹи къртѹрарюл, бине ѫвъцъто лв҃
рюле пре адевърат грънишь, къ оунѹл ѫсте дѹ
незъѹ, ши нѹ ѫсте алтѹл фъръ ель・
Ши а юби пре ель ден тоатъ инема, ши ден то лг҃
ѫцелесѹл ши ден тоть сѹфлетѹл, ши ден тоа
тъ търіѧ, ши а юби пре вечинѹл ка пре сине,
май мѹлть ѫсте декѫт тоате ардерй де то
ши жѫртвеле・ Ши възѫндь пре ель іс къ лд҃
кѹ ѫцелепчюне ръспѹнсе, зисе лѹи, нѹ ещи де
парте де ѫпърѫціѧ лѹи дмнезъѹ, ши нимени
нѹмаи ѫдръзніѧ съл ѫтребе пре ель・
Ши ръспѹнзѫндь іс зичѣ ѫвъцѫндь ѫбесѣрикъ ле҃
кѹм зикь къртѹраріи, къ хс ѫсте фіюль лѹи
двдь・ Къ ѫсѹши двдь зисаѹ ѫдѹхѹль лѕ҃
сфнть, зиче дмнѹль дмнѹлѹи міеѹ, шѣзи дъ
дирѣпта мѣ, пънъ кѫндь вою пѹне пизмаши
тъй скаѹнь сѹпть пичоареле тале・ Ѫсѹши лз҃
даръ двдь ѫи зиче лѹи дмнѹ, ши де оунде лѹ
фечорь ѫсте? ши чѣ мѹлтъ глоатъ аскѹлта
пре ель кѹ дѹлчацъ・ Ши зичѣ лорь ѫтрѹ ѫ ли҃
въцътѹра лѹи, сокотицивъ де къртѹраріи ка
ріи ле плаче а ѫмбла ѫподоабе, ши ѫкинъчюне
ѫтѫргѹри・ Ши шъдериле ѫтѫю ѫсъборъ, лѳ҃
ши шъдери май ѫнаинте ла оспѣце・ Каріи м҃
ѫгит каселе въдѹвелоръ, ши кѹ прилеж ѫделѹнгь
рѹгъчюне фъкѫндь, ачещѣ вор лѹа май грѣ
жѹдекатъ・ Ши шъзѫндь іс дирептъ ви ма҃
стеріе, привіѧ кѹм арѹнкъ мѹлцимѣ бани ѫ
вистіѫрю, ши мѹлци богаци арѹнка мѹлть・
Ши віиндь оа въдѹвоа съракъ арѹнкъ дои филѣри, мв҃
че ѫсте оунь кодрать・ Ши кемѫндь пре оу мг҃
ченичіи лѹи зисе лорь, адевърь зикь воао къ а
часта въдѹвоа съракъ май мѹлть арѹнкъ декѫт
тоци чеи че арѹнкаръ ѫсинкріѫ・ Къ тоци мд҃
ден присосѣла лорь аѹ арѹнкат, яръ ачаста де
липса ей тот кѫть аѹ авѹт аѹ арѹнкат,
тоатъ авѹціѧ ей・

К А П・ ГІ・

Ши ешиндь ель ден бесѣрекъ, зисе лѹи а҃
оунѹл ден оученичіи съй, ѫвъцъторю
ле, вези че фѣлюри де піетриси ши че фѣ
люри де зидири・ Ши іс ръспѹнзѫ в҃
ндь зисе лѹи, везй ачѣстѣ зидіре ма
ре, нѹсъва лъса піатръ пре піатръ, каре сънѹ
ръсипѣскъ・ Ши шъзѫндь ель ѫмѹнтеле г҃
маслиннилор, ѫпотрива бесѣречіи, ѫтребаръ пре
ель де елѹшь петъръ ши іаковь ши іоань ши
андреи・ Спѹне ноао кѫндь вор фи ачѣсте, д҃
ши чее съмнѹл? кѫндь съ вор сфършй ачѣсте
тоате? Яръ іс ръспѹнзѫндь лор ѫчепѹ а е҃
зиче, кътаци нимени пре вои съ нѹ въ ѫшале・
Къ мѹлци вор вени ѫнѹмеле міеѹ, зикѫндь, ѕ҃
къ еѹ сѫнть, ши премѹлци вор амъци・
Яръ кѫндь веци аѹзи оащи ши вещи де оаще нѹ з҃
въ тѹрбѹрареци, къ съ каде съфіе ачѣстѣ, че
ѫкъ нѹва фи сфършитѹл・ Къ съва ръди и҃
ка

Biblia 1688, p. 784, col. 2

tă tăriia ta». Aceasta e porunca dentîiu.

31. Şi a doa asêmenea ei: «Să iubeşti pre vecinul tău ca pre tine». Mai mare de acêstea altă proruncă nu iaste".

32. Atunci zise lui cărturariul: „Bine, Învăţătoriule, pre adevărat grăişi că unul iaste Dumnezău şi nu iaste altul fără el

33. Şi a iubi pre el den toată inema, şi den tot înţelesul, şi den tot sufletul, şi den toată tăriia, şi a iubi pre vecinul ca pre sine mai mult iaste decît toate arderile de tot şi jîrtvele".

34. Şi văzînd pre el Iisus că cu înţelepciune răspunse, zise lui: „Nu eşti departe de Împărăţiia lui Dumnezău". Şi nimeni nu mai îndrăzniia să-l întrêbe pre el.

35. Şi răspunzînd, Iisus zicea, învăţînd în besêrică: „Cum zic cărturarii că Hristos iaste fiiul lui David?

36. Că însuşi David zis-au în Duhul Sfint: «Zice Domnul Domnului mieu: 'Şăzi de-a direapta mea, pînă cînd voiu pune pizmaşii tăi scaun supt picioarele tale'».

37. Însuşi dară David îi zice lui Domnu; şi de unde lui fecior iaste?". Şi cea multă gloată asculta pre el cu dulceaţă.

38. Şi zicea lor întru învăţătura lui: „Socotiţi-vă de cărturarii carii le place a îmbla în podoabe şi închinăciune în tîrguri,

39. Şi şăderile întîiu în săboară şi şăderi mai înainte la ospêţe,

40. Carii înghit casele văduvelor şi cu prilej îndelung rugăciune făcînd: aceştia vor lua mai grea judecată".

41. Şi şăzînd Iisus direpţ visterie, priviia cum arúncă mulţimea bani în vistiêriu. Şi mulţi bogaţi arunca mult.

42. Şi, viind o văduo săracă, aruncắ doi filêri, ce iaste un condrant.

43. Şi, chemînd pre ucenicii lui, zise lor: „Adevăr zic voao că aceasta văduo săracă mai mult aruncắ decît toţi cei ce aruncară în sicriiu,

44. Că toţi den prisoseala lor au aruncat, iară aceasta, den lipsa ei, tot cît au avut au aruncat, toată avuţiia ei".

Cap 13

1. Şi, ieşind el den besêrecă, zise lui unul den ucenicii săi: „Învăţătoriule, vezi ce fêliuri de pietri-s şi ce fêliuri de zidiri!".

2. Şi Iisus, răspunzînd, zise lui: „Vezi acêstea zidire mare? Nu să va lăsa piatră pre piatră care să nu să răsipească".

3. Şi, şăzînd el în Muntele Maslinilor, împotriva besêricii, întrebară pre el de eluşi, Pétăr şi Iácov şi Ioán şi Andréi:

4. „Spune noao cînd vor fi acêstea? Şi ce e sămnul cînd să vor sfîrşi acêstea toate?".

5. Iară Iisus, răspunzînd lor, începu a zice: „Căutaţi nimeni pre voi să nu vă înşale.

6. Că mulţi vor veni în numele mieu, zicînd că eu sînt, şi pre mulţi vor amăgi.

7. Iară cînd veţi auzi oşti şi veşti de oşti, nu vă turburareţi, că să cade să fie acêstea, ce încă nu va fi sfîrşitul.

8. Că să va rădi- //

Versiunea modernă

tă puterea ta». Aceasta este cea dintîi poruncă.

31. Iar a doua este asemenea ei: «Să-l iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi». Mai mare decît acestea nu este nici o altă poruncă".

32. Şi i-a zis cărturarul: „Bine, Învăţătorule, adevărat ai spus că unul singur este Dumnezeu şi că nu este altul în afară de el

33. Şi a-l iubi pe el din toată inima, din tot cugetul, şi din tot sufletul, şi din toată puterea, şi a-l iubi pe aproapele ca pe sine este mai mult decît toate arderile de tot şi jertfele".

34. Şi Iisus, văzînd că a răspuns cu înţelepciune, i-a spus: „Nu eşti departe de Împărăţia lui Dumnezeu". Şi nimeni nu îndrăznea să-l mai întrebe.

35. Şi răspunzînd, Iisus a spus, învăţînd în templu: „Cum spun cărturarii că Hristos este fiul lui David?

36. David însuşi a spus, în Duhul Sfint: «Zis-a Domnul Domnului meu: 'Şezi de-a dreapta mea pînă ce voi pune pe duşmanii tăi scăunel sub picioarele tale'».

37. Însuşi David îl numeşte Domn: atunci de unde îi este fiu?". Şi mulţimea mare îl asculta cu plăcere.

38. Şi în învăţătura lui mai spunea: „Feriţi-vă de cărturari, cărora le place să umble în podoabe şi să fie salutaţi prin tîrguri,

39. Să aibă scaunele dintîi în sinagogi şi locurile de cinste la ospeţe;

40. Ei înghit avutul văduvelor şi se prefac că se roagă îndelung: aceştia vor primi mai grea osîndă".

41. Şi stînd Iisus în faţa gazofilachiei, privea cum arunca mulţimea banii în gazofilachie. Mulţi bogaţi aruncau mult.

42. Şi, venind o văduvă săracă, a pus doi bănuţi, care înseamnă un codrant.

43. Şi, chemîndu-i pe ucenicii săi, [Iisus] le-a zis: „Adevăr vă spun că văduva aceasta săracă a pus mai mult decît toţi cei care pun în gazofilachie,

44. Căci toţi au pus din prisosul lor, ea însă, din sărăcia ei a pus tot ce avea, toată avuţia ei".

Capitolul al 13-lea

1. Şi, ieşind el din templu, i-a spus unul dintre ucenici: „Învăţătorule, uite ce feluri de pietre şi ce feluri de zidiri!".

2. Iar Iisus, răspunzînd, i-a zis: „Vezi aceste clădiri mari? Nu va rămîne piatră peste piatră care să nu fie dărîmată".

3. Şi, şezînd el pe Muntele Măslinilor, în faţa templului, l-au întrebat deoparte Petru, Iacob, Ioan şi Andrei:

4. „Spune-ne cînd se vor întîmpla acestea? Şi care este semnul cînd se vor împlini toate acestea?".

5. Iar Iisus, răspunzîndu-le, a început să le spună: „Aveţi grijă să nu vă înşele cineva.

6. Mulţi vor veni în numele meu, spunînd că sînt eu, şi pe mulţi vor amăgi.

7. Iar cînd veţi auzi de războaie şi zvonuri de războaie, să nu vă tulburaţi, că trebuie să se întîmple, dar nu este încă sfîrşitul.

8. Căci se va ridi-

зв
ДЕЛА МАРКО.

скѫла лимбъ пре лимбъ, ши ꙟпърьціе пре ꙟпърь
ціе, ши вор фи кꙋтремꙋри прѣ локꙋри, ши вор
ѳ҃ фи фоамець ши тꙋрбꙋръри. Ꙟчепътꙋриле
дꙋрерилорь ачѣстѣ. Чѣ въ пъзиць вой ꙟшивъ
къ вор да пре вой ꙟсфатꙋри, ши пре ла съборъ
бътꙋць вець фи, ши ꙟнаинтѣ дирегъторилор,
ши ꙟпърацилор вець ста пентрꙋ мине, ꙟтрꙋ
і҃ мъртꙋріе лор. Ши ла тоате лимбиле тре
бꙋѧще маи наинте съ се проповедꙋѧскъ еѵл҃іѧ.
аі҃ Іаръ кѫндь въ вор дꙋче пре вой дѫндꙋвъ, нꙋвъ
грижиреці маи наинте че вець грьи, ничи въ ꙟвъ
цареці, че каре съва да воаѡ ꙟтрачѣ часъ ачѣѧ
грьиці, къ нꙋ вець фи вой чеѧ че грьиции, че дꙋ
ві҃ хꙋль сфнтъ. Ши ва да фрате пре фрате спре
моарте, ши татъ пре фечорь, ши съвор скꙋла
фечоріи пре пъринции, шіи вор оморѫ пре ей.
гі҃ Ши вець фи оурѫць де тоци пентрꙋ нꙋмеле миеꙋ,
іаръ чела чева ръбда пънъ ꙟсфѫршитъ, ачѣ
ді҃ ла съва мѫнтꙋи. Іаръ кѫндь вець
ведѣ оурѫчюнѣ пꙋстіирей, карѣ е зисъ
де даніиль пророкꙋл стѫндь оунде нꙋсе каде,
(чела чева чети съ ꙟцелѣгъ) атꙋнчѣ каріи
еі҃ ворфи ꙟ іꙋдеа съфꙋгъ ла мꙋнци. Ши чела
че вафи ꙟпод, съ нꙋсъ погоаръ ꙟкасъ, ни съ ꙟ
ѕі҃ тре съ ѧ чева ден каса лꙋиь. Ши чел ден кѫ
пꙋ фіиндь, съ нꙋсъ ꙟтоаркъ ꙟнапой съ ѧ веш
зі҃ мѫнтꙋл лꙋиь. Іаръ вай де чѣле чевор авѧ ꙟ
пѫнтече, ши де аплекътоаре ꙟзилеле ачѣлѣ.
иі҃ Чѣ въ рꙋгаци съ нꙋ фіе фꙋга воастръ іарна.
ѳі҃ Къ ворфи зилеле ачѣлѣ неказь, ка кареле нау
фостъ ден чепꙋтꙋл зидирей, карѣ аꙋзидит дꙋ
к҃ мнезъꙋ, пънъ акꙋм, ши ни ва маи фи. Ши
денарфи скꙋртат дмнзъꙋ зилеле ачѣлѣ, нꙋ са
хи мѫнтꙋит тот трꙋпꙋл, че пентрꙋ чей але
ка҃ каріи аꙋ але аꙋ чюнтит зилеле ачѣлѣ. Ши
атꙋнчѣ де аръ зиче воаѡ чинева, іатъ ачичѣ е
кв҃ Хс, сау іатъ колоѡ, нꙋ кръдереці. Къ съвор
скꙋла христоши минчиноши, ши пророчи минчинош,
ши вор да семне ши минꙋни, ка съ ꙟшале ши
кг҃ пре чей алеш дѣръ пꙋтѧ. Іаръ вой въ пъзи
іатъ маинаинте въ спꙋш воаѡ тоате.
кд҃ Чѣ ꙟзилеле ачѣлѣ, дꙋпъ стрѫмсоарѣ ачѣѧ, соа
реле съва ꙟтꙋнека, ши лꙋна нꙋва да лꙋмина е.
ке҃ Ши стѣлеле черюлꙋи къдѣвор, ши пꙋтериле чѣ
кѕ҃ ле ден черюри съвор клъти. Ши атꙋнчѣ вор
ведѧ пре фіюл ѡменеске віиндь ꙟнори кꙋ пꙋ
кз҃ тѣре мꙋлтъ ши славъ. Ши атꙋнчи ва три
мите ꙟџеріи съи, ши ва адꙋна пре чей алеш аи
съи ден чѣле патрꙋ вѫнтꙋри, дела маргинѣ пъ
ки҃ мѫнтꙋлꙋи пънъ ла маргинѣ черюлꙋи. Даръ
дела смокин ꙟвъцаци пилда, кѫндь вафи стѫ
парѣ лꙋи моале, ши ꙟфрꙋнзѣще, същиць къ а
кѳ҃ проапе ѧсте вара. Аша ши вой, кѫндь вець
ведѧ ачѣстѣ фъкѫндꙋсе, същиць къ апроапе
л҃ ѧсте ла оуши. Адевър гръескъ воаѡ, къ
нꙋ ва трѣче рꙋда ачаста, пънъ нꙋ ворфи ачѣ
ла҃ стѣ тоате. Черюл ши пъмѫнтꙋл ва трѣ
лв҃ че, іаръ кꙋвинтеле мѣле нꙋ вор трѣче. Іаръ
де зіоа ачѣѧ ши часꙋл нимени нꙋ щіе, ничи

Biblia 1688, p. 785, col. 1

ca limbă pre limbă şi împărăţie pre împărăţie, şi vor fi cutremuri pre-alocuri şi vor fi foameţi, şi turburări: începăturile durorilor acêstea.

9. Ce vă păziţi voi înşivă, că vor da pre voi în sfaturi şi pre la săboară bătuţi veţi fi şi înaintea diregătorilor şi împăraţilor veţi sta, pentru mine, întru mărturie lor.

10. Şi la toate limbile trebuiêşte mai nainte să să propoveduiască Evangheliia.

11. Iară cînd vă vor duce pre voi dîndu-vă, nu vă grijireţi mai-nainte ce veţi grăi, nici vă învăţareţi, ce care să va da voao într-acel ceas acêea grăiţi, că nu veţi fi voi ceia ce grăiţi, ce Duhul Sfînt.

12. Şi va da frate pre frate spre moarte şi tată pre fecior, şi să vor scula feciorii pre părinţi şi-i vor omorî pre ei;

13. Şi veţi fi urîţi de toţi pentru numele mieu; iară cela ce va răbda pînă în sfîrşit, acela să va mîntui.

14. Iară cînd veţi vedea urîciunea pustiirei, carea e zisă de Daniil prorocul, stînd unde nu se cade (cela ce va ceti să înţeleagă)[29], atuncea carii vor fi în Iudéa să fugă la munţi;

15. Şi cela ce va fi în pod să nu să pogoară în casă, nici să între să ia ceva den casa lui.

16. Şi cel den cîmpu fiind să nu să întoarcă înapoi să ia veşmîntul lui.

17. Iară vai de cêle ce vor avea în pîntece şi de aplecătoare în zilele acêlea!

18. Ce vă rugaţi să nu fie fuga voastră iarna;

19. Că vor fi zilele acêlea necaz ca carele n-au fost de-nceputul zidirei carea au zidit Dumnezău, pînă acum, şi nici va mai fi.

20. Şi de n-ar fi scurtat Dumnezău zilele acêlea, nu s-ar hi mîntuit tot trupul, ce pentru cei aleşi, carii au ales, au ciuntit zilele acêlea.

21. Şi atuncea de ar zice voao cineva: «Iată, acicea e Hristos!» sau «Iată coló!», nu crêdereţi.

22. Că să vor scula hristoşi mincinoşi şi proroci mincinoşi şi vor da sêmne şi minuni, ca să înşale şi pre cei aleşi, de-ar putea.

23. Iară voi vă păziţi. Iată, mai nainte vă spuş voao toate.

24. Ce în zilele acêlea, după strînsoarea acêea, soarele să va întuneca şi luna nu va da lumina ei.

25. Şi stêlele ceriului cădea-vor şi puterile cêle den ceriuri să vor clăti.

26. Şi atuncea vor vedea pre Fiiul omenesc viind în nori cu putêre multă şi slavă.

27. Şi atunci va trimite îngerii săi şi va aduna pre cei aleşi ai săi den cêle patru vînturi, de la marginea pămîntului pînă la marginea ceriului.

28. Dară de la smochin învăţaţi pilda: cînd va fi stîlparea lui moale şi înfrunzêşte, să ştiţi că aproape iaste vara.

29. Aşa şi voi, cînd veţi vedea acêstea făcîndu-se, să stiţi că aproape iaste, la uşi.

30. Adevăr grăiesc voao că nu va trêce ruda aceasta pînă nu vor fi acêstea toate.

31. Ceriul şi pămîntul va trêce, iară cuvintele mêle nu vor trêce.

32. Iară de zioa acêea şi ceasul nimeni nu ştie, nice /

Versiunea modernă

ca un popor împotriva altui popor şi o împărăţie împotriva altei împărăţii, vor fi cutremure pe alocuri, vor fi foamete şi tulburări: acestea sînt începutul durerilor.

9. Dar luaţi seama la voi înşivă: vă vor da pe mîna sinedriilor şi vă vor bate în sinagogi şi veţi fi duşi înaintea dregătorilor şi a regilor din pricina mea, ca mărturie pentru ei.

10. Dar mai întîi trebuie ca Evanghelia să fie propovăduită la toate neamurile.

11. Şi cînd vă vor duce să vă dea în mîna lor, nu vă îngrijoraţi mai înainte ce veţi vorbi, ci grăiţi ceea ce vi se va da în ceasul acela, pentru că nu voi sînteţi cei care vorbiţi, ci Duhul Sfînt.

12. Şi va da frate pe frate la moarte şi tată pe fiu, şi se vor ridica fiii împotriva părinţilor şi-i vor ucide;

13. Şi veţi fi urîţi de toţi pentru numele meu; iar cine va răbda pînă la sfîrşit, acela se va mîntui.

14. Cînd veţi vedea urîciunea pustiirii, zisă de Daniel prorocul, stînd acolo unde nu se cade (cel care citeşte să înţeleagă), atunci cei care sînt în Iudeea să fugă în munţi;

15. Cel care este în pod să nu coboare în casă şi nici să nu intre să ia ceva din casă.

16. Şi cine este pe cîmp să nu se întoarcă înapoi ca să-şi ia haina.

17. Vai celor însărcinate şi celor care alăptează în zilele acelea!

18. Rugaţi-vă să nu fie fuga voastră iarna;

19. Căci în acele zile va fi strîmtorare cum n-a fost de la începutul zidirii pe care a zidit-o Dumnezeu, pînă acum, şi nici nu va mai fi.

20. Şi dacă n-ar fi scurtat Dumnezeu zilele acelea, n-ar scăpa nici un trup, însă pentru cei aleşi a scurtat zilele acelea.

21. Şi atunci dacă vă va spune cineva: «Iată, aici este Hristos!» sau «Iată-l acolo!», să nu credeţi.

22. Căci se vor scula hristoşi mincinoşi şi proroci mincinoşi şi vor face semne şi minuni, ca să-i înşele, dacă se poate, pe cei aleşi.

23. Dar voi să vă păziţi. Iată, eu vi le-am spus toate dinainte.

24. Dar în zilele acelea, după strîmtorarea aceea, soarele se va întuneca, iar luna nu-şi va mai da lumina.

25. Şi stelele cerului vor cădea şi puterile se vor clătina.

26. Şi atunci îl vor vedea pe Fiul omului venind pe nori cu putere mare şi cu slavă.

27. Şi atunci va trimite pe îngerii săi şi va aduna pe aleşii săi din cele patru vînturi, de la capătul pămîntului pînă la capătul cerului.

28. Iar de la smochin învăţaţi parabola: cînd ramurile sînt moi şi înfrunzeşte, ştiţi că aproape este vara.

29. La fel şi voi, cînd veţi vedea că se împlinesc acestea, să ştiţi că este aproape, la uşă.

30. Adevăr vă spun că nu va trece neamul acesta pînă nu vor fi toate acestea.

31. Cerul şi pămîntul vor trece, dar cuvintele mele nu vor trece.

32. Iar despre ziua şi ceasul acela nimeni nu ştie, nici

ꙟцерїи карїи сѫнтъ ꙟчерю, ни фїюл фъръ нꙋмаи
татъл.   Ведецї пребегецї, ши въ рꙋгацї, къ лг
нꙋщиц кѫндъ ва фи врѣмѣ.   Ка ꙋн ѡм че лд
съдꙋче депарате лъсѫндꙋш каса лꙋи, ши дѫде
слꙋгилор лꙋи пꙋтѣрѣ, ши фїеще кърꙋꙗ лꙋкрꙋл
лꙋи, ши портарюлꙋи порꙋнчи съ пребѣге .
Дирептъ ачѣꙗ пребегѣци, (къ нꙋщиц кѫндъ ле
ва вени дмнꙋл касеи, сара аꙋ ла мїазъ ноапте,
аꙋ ла кѫнтатꙋл кокошилор, аꙋ демнѣцъ.)
Съ нꙋ кꙋмва вїиндъ фъръ вѣсте съ афле пре вои лѕ
дорминдъ.   Їаръ челѣ че зик воаѡ, тꙋтꙋрор лз
зик, пребегѣци.

К А П. ДІ.

Ера пашиле ши азимеле, дꙋпъ доаѡ зиле а
ши кътꙋта маи марїи попилор, ши кър
тꙋрарїи, кꙋм пре ель кꙋ ꙟшълъчюне
принзѫдꙋл съл ѡмоаръ.   Ши зичꙗ, в
нꙋ ꙟпразник, ка съ нꙋ фїе гѫлчавъ норо
дꙋлꙋи.   Ши фїиндъ ел ꙟвиданїа, ꙟкаса лꙋ г
симѡн прокатꙋл, шезѫндъ ел, вени ѡмꙋꙗ
ре авѫндъ ꙋн ва де мꙋр денардъ де кредницъ,
де мꙋлтъ прец, ши сфъръмѫндъ васꙋл върсъ пре
капꙋл лꙋи.   Ши ера ѡаре карїи де лепъра д
рꙗꙋ ꙟтрꙋ сине, ши зичꙗ, дирептъ че фꙋ ача
стъ пагꙋбъ, а мирꙋлꙋи?   Къ сарфи пꙋтꙋ е
винде ачеста ꙟмаи мꙋлтъ де, т, де динари ши
съ се дѣ съръчилор ши ꙟпꙋта ей.   Їаръ їс зи ѕ
се, дацїи паче, чесѡ сꙋпърацн пре ꙗ? бꙋн
лꙋкрꙋ фъкꙋ кꙋ мине.
Къ ꙟтоатъ врѣмѣ съръчїи авеци кꙋ вои, ши з
кѫндъ веци врѣ пꙋтеци фаче лор бине, їаръ пре
мине нꙋмъ авеци пꙋрꙋрѣ.   Ачаста чеаꙋ а и
вꙋт аꙋ фъкꙋт, апꙋкъ ꙟнаинте съ ꙋнсе трꙋ
пꙋл мїеꙋ спре ꙟгропаре.   Адевъръ грѣескꙋ ѳ
воаѡ, ѡри ꙋнде съ ва проповедꙋи еѵлїꙗ ачаста
ꙟтоатъ лꙋмѣ, ши че аꙋ фъкꙋтъ ачаста, зиче
съ ва ꙟтрꙋ поменирѣ ей.   Ши їꙋда їскари ї
ѡтнсь, ꙋнꙋль дей чей доиспръзѣче, мѣрсе къ
тръ маи марїи попилоръ, ка съл вѫнзъ пре ел
лѡръ.   Їаръ ей аꙋзиндъ съ бꙋкꙋраръ, ши фъ аі
гъдꙋиръ лꙋи съ и дѣ арꙋинци, ши кътꙋта кꙋм кꙋ
прилежꙋ съл вѫнзъ.   Ши ꙟзїоа дин тѫи ві
а азимелоръ, кѫндъ жъртвїꙗ пашиле, зисеръ
лꙋи ꙋченичїи, ꙋнде вей съ мѣргемь съ гътим
съ мънѫнчи пашиле?   Ши тримисе дои дей гі
ꙋченичїи лꙋи, ши зисе лѡр, мѣргеци ꙟ ѡраш,
ши ва ꙟтимпина пре вои ꙋн ѡмь пꙋртѫндъ ꙋ ва
кꙋ апъ, мѣргеци дꙋпъ ель.   Ши ѡри ꙋнде ді
ва ꙟтра, зичеци стъпѫнꙋлꙋи касїи, къ даска
лꙋль зиче, ꙋнде ѫсте сълашꙋль, ꙋнде вою мѫ
ка пашиле кꙋ ꙋченичїи мїеи?   Ши ачела еі
воаѡ ва аръта ꙋнь чердакь маре аштернꙋть, гъ
титъ, аколѡ гътици ноаѡ.   Ши мѣрсеръ ѕі
ꙋченичїи лꙋи, ши венирь ꙟчетате, ши афла
ръ аша кꙋм зисѣсе лѡр, ши гътиръ пашиле.
Ши сара фїиндъ вени кꙋ чей доиспръзѣче . зі
Дечи шезѫндъ ей ши мѫнкѫндъ, зисе їс, аде иі
върь грѣескꙋ воаѡ, къ ꙋнꙋль дей вои мѣва ви
де, чел че мънѫнкъ кꙋ мине.   Їаръ ей ꙟче ѳі

Biblia 1688, p. 785, col. 2

îngerii carii sînt în ceriu, nici Fiiul, fără numai Tatăl.

33. Vedeţi, prevegheaţi şi vă rugaţi, că nu ştiţi cînd va fi vrêmea.

34. Ca un om ce să duce departe lăsîndu-şi casa lui, şi dînd slugilor lui putêrea şi fieştecăruia lucrul lui, şi portariului poruncí să prevêghe.

35. Direpţ acêea prevegheaţi (că nu ştiţi cînd va veni domnul casei: sara, au la miazănoapte, au la cîntatul cocoşilor, au demineaţă)[30],

36. Să nu cumva, viind fără vêste, să afle pre voi dormind.

37. Iară cêlea ce zic voao tuturor zic: Prevegheaţi!".

Cap 14

1. Era Páştile şi Ázimele după doao zile. Şi căuta mai marii popilor şi cărturarii cum pre el, cu înşălăciune prinzîndu-l, să-l omoară.

2. Şi zicea: „Nu în praznic, ca să nu fie gîlceavă norodului".

3. Şi, fiind el la Vithánia, în casa lui Símon stricátul, şăzînd el, veni o muiêre avînd un vas de mir de nard de credinţă, de mult preţ, şi, sfărmînd vasul, vărsă pre capul lui.

4. Şi era oarecarii de le părea rău întru sine şi zicea: „Direpţ ce fu această pagubă a mirului?

5. Că s-ar fi putut vinde acesta în mai multe de 300 de dinari şi să să dea săracilor". Şi împuta ei.

6. Iară Iisus zise: „Daţi-i pace. Ce o supăraţi pre ea? Bun lucru făcu cu mine!

7. Că în toată vrêmea săracii aveţi cu voi şi cînd veţi vrea puteţi face lor bine; iară pre mine nu mă aveţi pururea.

8. Aceasta ce au avut au făcut: apucá înainte să unse trupul mieu spre îngropare.

9. Adevăr grăiescu voao, oriunde să va propovedui Evangheliia aceasta, în toată lumea, şi ce au făcut aceasta zice-să-va, întru pomenirea ei".

10. Şi Iúda Iscariótis, unul den cei doisprăzêce[31], mêrse cătră mai marii popilor ca să-l vînză pre el lor.

11. Iară ei, auzind, să bucurară şi făgăduiră lui să-i dea arginţi. Şi căuta cum cu prileju să-l vînză.

12. Şi în zioa dentîi a Azimelor, cînd jîrtviia paştile, zisără lui ucenicii: „Unde vei să mêrgem să gătim să mănînci paştile?".

13. Şi trimêse doi den ucenicii lui şi zise lor: „Mêrgeţi în oraş şi va timpina pre voi un om purtînd un vas cu apă; mêrgeţi după el.

14. Şi oriunde va întra, ziceţi stăpînului casii că Dascalul zice: «Unde iaste sălaşul unde voiu mînca paştile cu ucenicii miei?».

15. Şi acela voao va arăta un cerdac mare aşternut, gătit; acoló gătiţi noao".

16. Şi mêrsără ucenicii lui şi veniră în cetate şi aflară aşa cum zisêse lor; şi gătiră Paştile.

17. Şi sara fiind, veni cu cei doisprăzêce.

18. Deci şăzînd ei şi mîncînd, zise Iisus: „Adevăr grăiescu voao că unul den voi mă va vinde, cel ce mănîncă cu mine".

19. Iară ei înce- /

Versiunea modernă

îngerii care sînt în cer, nici Fiul, ci numai Tatăl.

33. Luaţi seama, vegheaţi şi vă rugaţi, pentru că nu ştiţi cînd va fi vremea.

34. Precum un om, plecînd departe, îşi lasă casa şi le dă servitorilor săi puterea şi fiecăruia lucrarea lui, iar portarului i-a poruncit să vegheze.

35. Aşadar, vegheaţi (căci nu ştiţi cînd vine stăpînul casei: seara, sau la miezul nopţii, sau la cîntatul cocoşilor, sau dimineaţa),

36. Ca nu cumva, venind fără veste, să vă găsească dormind.

37. Iar ceea ce vă spun vouă, o spun tuturor: Vegheaţi!".

Capitolul al 14-lea

1. După două zile aveau să fie Paştele şi Azimile. Iar mai-marii preoţilor şi cărturarii căutau cum să-l prindă prin înşelăciune ca să-l ucidă.

2. Şi spuneau: „Nu în timpul sărbătorii, ca să nu fie gîlceavă în popor".

3. Şi, fiind el în Betania, în casa lui Simon leprosul, pe cînd stătea [la masă], a venit o femeie care avea un vas [de alabastru] cu mir de nard curat, de mare preţ, şi, spărgînd vasul, i-a turnat pe cap.

4. Dar erau unii cărora le părea rău în sinea lor şi ziceau: „Pentru ce s-a făcut această risipă de mir?

5. Căci s-ar fi putut vinde cu mai mult de trei sute de dinari şi să se dea săracilor". Şi erau mînioşi pe ea.

6. Însă Iisus a zis: „Daţi-i pace! De ce o supăraţi? Bun lucru a făcut cu mine!

7. Căci pe săraci îi aveţi în toată vremea cu voi şi oricînd voiţi puteţi să le faceţi bine; pe mine, însă, nu mă aveţi totdeauna.

8. Ea a făcut ce a putut: a uns de mai înainte trupul meu pentru înmormîntare.

9. Adevăr vă grăiesc, oriunde va fi propovăduită Evanghelia aceasta, în lumea întreagă, şi ceea ce a făcut ea se va spune, spre amintirea ei".

10. Iuda Iscariot, unul din cei doisprezece, a venit la mai-marii preoţilor ca să-l vîndă lor.

11. Iar ei, auzind, s-au bucurat şi i-au făgăduit că-i vor da bani. Iar el căuta un prilej ca să-l vîndă.

12. Şi în prima zi a Azimelor, cînd se jertfea paştele, ucenicii săi i-au spus: „Unde vrei să mergem să pregătim ca să mănînci paştele?".

13. Şi i-a trimis pe doi dintre ucenicii săi şi le-a spus: „Mergeţi în oraş şi vă va întîmpina un om purtînd un vas cu apă; mergeţi după el.

14. Şi acolo unde va intra, spuneţi stăpînului casei că Învăţătorul zice: «Unde este încăperea unde voi mînca paştele cu ucenicii mei?».

15. Şi el vă va arăta un cerdac mare, sus, gata aşternut; pregătiţi acolo pentru noi".

16. Au ieşit ucenicii şi au venit în cetate şi au găsit după cum le spusese; şi au pregătit Paştele.

17. Iar cînd s-a înserat, a venit împreună cu cei doisprezece.

18. Şi pe cînd ce stăteau şi mîncau, Iisus a zis: „Adevăr vă spun, unul dintre voi mă va vinde, cel care mănîncă cu mine".

19. Ei au început

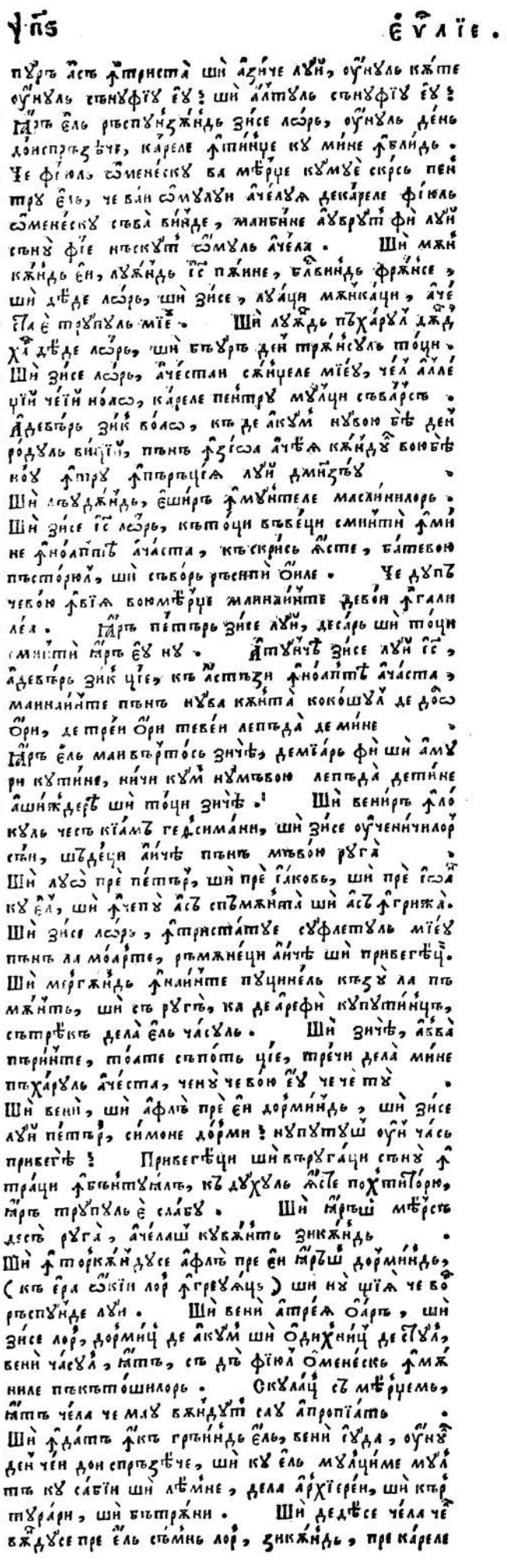

Biblia 1688, p. 786, col. 1

pură a să întrista şi a zice lui unul cîte unul: „Să nu fiu eu?”. Şi altul: „Să nu fiu eu?”.

20. Iară el, răspunzînd, zise lor: „Unul den doisprăzêce, carele întinge cu mine în blid.

21. Ce Fiiul omenéscu va mêrge cumu e scris pentru el; ce vai omului aceluia de carele Fiiul omenescu să va vinde! Mai bine au vrut fi lui să nu fie născut omul acela”.

22. Şi, mîncînd ei, luînd Iisus pîine, blagoslovind, frînse şi dêde lor şi zise: „Luaţi, mîncaţi, acesta e trupul mieu”.

23. Şi luînd păharul, dînd har, dêde lor şi băură dentr-însul toţi.

24. Şi zise lor: „Acesta-i sîngele mieu, cel al Legii ceii noao, carele pentru mulţi să varsă.

25. Adevăr zic voao că de acum nu voiu bea den rodul viţii pînă în zioa acêea cîndu-l voiu bea nou întru Împărăţiia lui Dumnezău”.

26. Şi lăudînd, ieşiră în Muntele Maslinilor.

27. Şi zise Iisus lor că: „Toţi vă veţi sminti în mine, în noaptea aceasta, că scris iaste: «Bate-voiu păstoriul şi să vor răsipi oile».

28. Ce după ce voiu învііa, voiu mêrge mai-nainte de voi în Galiléa”.

29. Iară Pétăr zise lui: „De s-ar şi toţi sminti, iară eu nu”.

30. Atuncea zise lui Iisus: „Adevăr zic ţie că astăzi, în noaptea aceasta, mai nainte pînă nu va cînta cocoşul de doao ori, de trei ori te vei lepăda de mine”.

31. Iară el mai vîrtos zicea: „De mi-ar fi şi a muri cu tine, nicicum nu mă voiu lepăda de tine”. Aşijderea şi toţi zicea.

32. Şi veniră în locul ce să cheamă Ghethsimáni, şi zise ucenicilor săi:

33. „Şădeţi aicea pînă mă voiu ruga”. Şi luo pre Pétăr şi pre Iácov şi pre Ioan cu el şi începu a să spămînta şi a să îngrija.

34. Şi zise lor: „Întristatu e sufletul mieu pînă la moarte; rămîneţi aicea şi privegheaţi!”.

35. Şi mergînd înainte puţinel, căzu la pămînt şi să rugă ca, de are fi cu putinţă, să treacă de la el ceasul.

36. Şi zicea: „Avvá, Părinte, toate să pot ţie: treci de la mine păharul acesta. Ce nu ce voiu eu, ce ce tu”.

37. Şi veni şi află pre ei dormind. Şi zise lui Pétăr: „Símone, dormi? Nu putuşi un ceas priveghea?

38. Privegheaţi şi vă rugaţi, să nu întraţi în bîntuială, că duhul iaste pohtitoriu, iară trupul e slabu”.

39. Şi iarăşi mêrsă de să ruga acelaşi cuvînt zicînd.

40. Şi întorcîndu-se, află pre ei iarăşi dormind (că era ochii lor îngreuiaţi), şi nu ştiia ce vor răspunde lui.

41. Şi veni a treia oară şi zise lor: „Dormiţi de acum şi odihniţi. Destul! Veni ceasul. Iată, să dă Fiiul omenésc în mînile păcătoşilor.

42. Sculaţi, să mêrgem! Iată, cela ce m-au vîndut s-au apropiat”.

43. Şi îndată, încă grăind el, veni Iúda, unul den cei doisprăzêce, şi cu el mulţime multă cu sabii şi lêmne de la arhierei şi cărturari şi bătrîni.

44. Şi dedêse cela ce-l vînduse pre el sămn lor zicînd: „Pre carele /

Versiunea modernă

să se întristeze şi să-i spună unul cîte unul: „Nu cumva eu?”. Şi altul: „Nu cumva eu?”.

20. Dar el, răspunzînd, le-a spus: „Unul dintre cei doisprezece, care întinge cu mine în blid.

21. Într-adevăr, Fiul omului merge după cum este scris despre el; însă vai omului aceluia prin care este vîndut Fiul omului! Mai bine i-ar fi fost omului aceluia dacă nu s-ar fi născut”.

22. Şi, pe cînd mîncau, luînd Iisus pîine, a binecuvîntat-o, a frînt-o şi le-a dat-o zicînd: „Luaţi, mîncaţi, acesta este trupul meu”.

23. Şi, luînd paharul şi aducînd mulţumire, le-a dat lor şi au băut din el toţi.

24. Şi le-a spus: „Acesta este sîngele meu, al Legii celei noi, care pentru mulţi se varsă.

25. Adevăr vă spun că nu voi mai bea din rodul viţei pînă în ziua aceea cînd îl voi bea nou în Împărăţia lui Dumnezeu”.

26. Şi, după ce au cîntat [imnuri], au plecat spre Muntele Măslinilor.

27. Iar Iisus le-a zis: „Toţi vă veţi scandaliza de mine în noaptea aceasta, căci scris este: «Bate-voi păstorul şi se vor risipi oile».

28. Dar după ce voi învia, voi merge înaintea voastră în Galileea”.

29. Iar Petru i-a zis: „Chiar dacă toţi se vor scandaliza, eu nu”.

30. Atunci i-a zis Iisus: „Adevăr îţi spun că astăzi, în noaptea aceasta, înainte de a cînta cocoşul de două ori, de trei ori te vei lepăda de mine”.

31. Iar el spunea şi mai stăruitor: „Chiar de ar trebui să mor împreună cu tine, nicidecum nu mă voi lepăda de tine”. Şi toţi ziceau la fel.

32. Şi au venit într-un loc numit Ghetsemani şi le-a spus ucenicilor săi: „Staţi aici pînă mă voi ruga”.

33. Şi a luat pe Petru, pe Iacob şi pe Ioan cu el şi a început a se înspăimînta şi a se îngrijora

34. şi le-a spus: „Întristat e sufletul meu pînă la moarte; rămîneţi aici şi vegheaţi!”.

35. Şi, mergînd puţin mai înainte, a căzut la pămînt şi se ruga ca, dacă e cu putinţă, să treacă de la el ceasul [acela].

36. Şi zicea: „Abba, Părinte, toate îţi sînt cu putinţă: treacă de la mine paharul acesta. Dar nu ceea ce vreau eu, ci ceea ce [vrei] tu”.

37. A venit şi i-a găsit dormind. Şi i-a zis lui Petru: „Simone, dormi? N-ai putut veghea un ceas?

38. Vegheaţi şi rugaţi-vă, ca să nu intraţi în ispită, căci spiritul este plin de voinţă, dar trupul este slab”.

39. Şi iarăşi plecînd, s-a rugat spunînd aceleaşi cuvinte.

40. Şi întorcîndu-se, i-a găsit iarăşi dormind, căci ochii le erau îngreuiaţi şi nu ştiau ce să-i răspundă.

41. A venit a treia oară şi le-a spus: „Acum dormiţi şi odihniţi-vă. Destul! A venit ceasul. Iată, Fiul omului e dat pe mîna păcătoşilor.

42. Sculaţi-vă, să mergem! Iată, cel ce m-a vîndut este aproape”.

43. Şi îndată, pe cînd încă mai vorbea, a venit Iuda, unul din cei doisprezece, şi împreună cu el o mulţime mare cu săbii şi ciomege de la arhierei, de la cărturari şi de la bătrîni.

44. Iar cel care îl vînduse le dăduse un semn spunînd: „Cel pe care îl

ЄѴЛЇЄ.

вою стрꙋта, ачела єсте, принδец пре єль шиль
дꙋчец кꙋ пазъ. Ши вїинδь нꙋмаи къ мє
съ апропїє ла єль, зисє лꙋи, равви равви, шил
сърꙋтъ пре єль. Ѳаръ єи пꙋсеръ мжниле лор мѕ
пре єль, шил принсеръ. Ѳаръ оунꙋл дєи чеꙗ мз
че ста скоасє сабїꙗ, лови пре слꙋга архїєреꙋлꙋ,
шїи тъе лꙋи оурєкꙗ. Ши ръспꙋнзжнδь ЇС мн
зисє лор, ка ла оунь тълхарю аци єшит кꙋ са
бїи ши лємне съмъ принδеци; Ꙟтоате мѳ
зилеле амь фостъ кътръ вои Ꙟвецꙗрекъ Ꙟвъ
цжнδь, ши нꙋмъ принсєт; че ка съсє Ꙟпле скри
тꙋриле. Ши лъсжнδꙋл пре єль тоци фꙋџ. н
Ѳаръ оунь воиникь тжкъръ мерџє дꙋпъ єль Ꙟвъ на
лꙋитъ фїинδь кꙋ оунь чаршаф пєстє пїєлє голъ,
шиль принсеръ пре єль тинерїи. Ѳаръ єль лъ нв
сжнδь чаршафꙋл голь фꙋџи дела єи.
Ши дꙋсеръ пре ЇС ла архїєреꙋ, ши съ адꙋнаръ ла нг
єль тоци маи марїи попилор, ши бътржнїи ши
къртꙋрарїи. Ѳаръ петръ пре де парте ме нд
џє дꙋпъ єль пънъ Ꙟлъꙋнтрꙋ ла кꙋртє архїє
реꙋлꙋи. Ши єра шезжнδь Ꙟпреꙋнъ кꙋ слꙋ не
џиле, ши Ꙟкълзжнδꙋсе ла фок. Ѳаръ маи нѕ
марїи попилорь, ши тоть сфатꙋл, кътꙋта спре
ЇС мъртꙋрїє ка съл омоаръ пре єль, ши нꙋ а
фла, къ мꙋлци мъртꙋрисїа спре єль стржмбꙋ,
ши нꙋсъ токмїа мъртꙋрїиле. Атꙋнчи сꙋ нз
нїи скꙋлжнδꙋсе мъртꙋрисїа стржмбꙋ асꙋпра
лꙋи зикжнδь. Къ нои амь аꙋзит пре єль зи нн
кжнδь, къ єꙋ вою сꙋрпа бесєрєка ачаїа че фъ
кꙋтъ кꙋ мжна, ши Ꙟтреи зиле алта нефъкꙋтъ
кꙋ мжна вою зиди. Ши ничи аша нꙋ єра а нѳ
сємене мъртꙋрїа лорь. Ши скꙋлжнδꙋсе по ѯ
па чель маре Ꙟмижлокь, Ꙟтребъ пре ЇС зикжнδь
нꙋ ръспꙋнзи немикъ; че ачєщє мъртꙋрисєскꙋ
асꙋпра та; Ѳаръ єль тъчє, ши немика нꙋ ѯа
ръспꙋндє, ши ѳаръш Ꙟтребъ пре єль архїєреꙋ,
ши зисє лꙋи, тꙋ єщи ХС фїюл челꙋи благвитъ.
Ѳаръ ЇС зисє, єꙋ сжнть, ши веци ведє пре фїюл ѯв
оменєскь шъзжнδь дє дирєпта пꙋтерїи, ши
вїинδь асꙋпра норилорь черюлꙋи. Ѳаръ архїє ѯг
реꙋл рꙋпжндꙋшь вешминтеле сале зисє, че нема
требꙋѥще ноаѡ мъртꙋрїє; Аꙋзитаци хꙋ ѯд
леле, че въ пape воаѡ; Ѳаръ єи тоци жꙋдекаръ
пре єль афи виноват морцїи. Ши Ꙟчепꙋръ ѯє
оунїи аскꙋипи пре єль ши а акопери фаца лꙋи,
ши ал бате престе образ пре єль, ши азиче лꙋ
пророчєщє, ши слꙋџиле Ꙟл бътє кꙋ палмеле пре
сте образ. Ши фїинδь петръ Ꙟкꙋрте ѯѕ
жось, вени оуна дєи слꙋжничеле архїєреꙋлꙋи.
Ши вꙋзжнδь пре петръ Ꙟкълзиндꙋсе, къꙋ ѯз
тжнδь спре єль зисє, ши тꙋ кꙋ назаринєнꙋль
ЇС єраи. Ѳаръ єль съ лепъдъ зикжнδь, нꙋ ѯн
щїꙋ, ничи щїꙋ че гръєщи тꙋ, ши єши афаръ
Ꙟнаинтє кꙋрцїи, ши кꙋкошꙋль кжнтъ.
Ши слꙋжника вꙋзжнδь пре єль, ѳаръ Ꙟчепꙋ а ѯѳ
зиче челора че ста аколє, къ ачєста дєи тржншїи
єсте. Ѳаръ єль ѳаръ съ лепъдъ, ши престе о
пꙋцинєл ѳаръ чеи че ста зисеръ лꙋи петръ, аде
въръ дєи єи єщи, къ галилеань єщи ши грайль
тъꙋ

Biblia 1688, p. 786, col. 2

voiu săruta, acela iaste: prindeţi pre el şi-l duceţi cu pază”.

45. Şi viind, numaicît să apropie la el, zise lui: „Rávvi, Rávvi!”. Şi-l sărută pre el.

46. Iară ei puseră mînile lor pre el şi-l prinseră.

47. Iară unul den ceia ce sta scoase sabiia, lovi pre sluga arhiereului şi-i tăie lui urêchea.

48. Şi răspunzînd, Iisus zise lor: „Ca la un tălhariu aţi ieşit, cu sabii şi lêmne, să mă prindeţi.

49. În toate zilele am fost cătră voi, în besêrecă, învăţînd, şi nu mă prinseţi[32]. Ce ca să să împle Scripturile”.

50. Şi, lăsîndu-l pre el, toţi fugiră.

51. Iară un voinic tînăr mergea după el, învăluit fiind cu un cearşaf peste piêlea goală, şi-l prinseră pre el tinerii.

52. Iară el, lăsînd cearşaful, gol fugí de la ei.

53. Şi duseră pre Iisus la arhiereu şi să adunară la el toţi mai marii popilor, şi bătrînii, şi cărturarii.

54. Iară Pétăr pre departe mergea după el, pînă înlăuntru, la curtea arhiereului,

55. Şi era şezînd împreună cu slugile şi încălzîndu-se la foc.

56. Iară mai marii popilor şi tot sfatul căuta spre Iisus mărturie ca să-l omoară pre el, şi nu afla. Că mulţi mărturisiia spre el strîmbu, şi nu să tocmiia mărturiile.

57. Atunci unii, sculîndu-se, mărturisiia strîmbu asupra lui zicînd:

58. „Că noi am auzit pre el zicînd că: «Eu voiu surpa besêreca aceasta cea făcută cu mîna şi în trei zile, altă, nefăcută cu mîna, voiu zidi»”.

59. Şi nici aşa nu era asêmene mărturiia lor.

60. Şi, sculîndu-se popa cel mare în mijloc, întrebă pre Iisus, zicînd: „Nu răspunzi nemică ce aceştia mărturisescu asupra ta?”.

61. Iară el tăcea şi nemica nu răspundea. Şi iară-l întrebă pre el arhiereul şi zise lui: „Tu eşti Hristos, Fiiul Celui Blagoslovit?”.

62. Iară Iisus zise: „Eu sînt. Şi veţi vedea pre Fiiul omenésc şăzînd de-a direapta Puterii şi viind asupra norilor ceriului”.

63. Iară arhiereul, rupîndu-şi veşmintele sale, zise: „Ce ne mai trebuiêşte noao mărturie?

64. Auzit-aţi hulele. Ce vă pare voao?”. Iară ei toţi judecară pre el a fi vinovat morţii.

65. Şi începură unii a scuipi pre el şi a acoperi faţa lui şi a-l bate preste obraz pre el şi a zice lui: „Prorocêşte!”. Şi slugile îl bătea cu palmele preste obraz.

66. Şi fiind Pétăr în curte, jos, veni una den slujnicele arhiereului.

67. Şi văzînd pre Pétăr încălzindu-se, căutînd spre el, zise: „Sí tu cu Nazarineanul Iisus erai”.

68. Iară el să lepădă, zicînd: „Nu ştiu, nici ştiu ce grăieşti tu”. Şi ieşí afară înaintea curţii; şi cucoşul cîntă.

69. Şi slujnica, văzînd pre el, iară începu a zice celora ce sta acolea că: „Acesta dentr-înşii iaste”.

70. Iară el iară să lepădă. Şi preste puţinel iară cei ce sta zisără lui Pétăr: „Adevărat den ei eşti, că galileán eşti şi graiul /

Versiunea modernă

voi săruta, acela este: prindeţi-l şi duceţi-l sub pază”.

45. Şi venind, îndată s-a apropiat de el şi i-a spus: „Rabbi, Rabbi!”. Şi l-a sărutat.

46. Atunci ei au pus mîna pe el şi l-au prins.

47. Însă unul dintre cei de faţă, scoţîndu-şi sabia, l-a lovit pe servitorul arhiereului şi i-a tăiat urechea.

48. Şi răspunzînd, Iisus le-a zis: „Ca la un tîlhar aţi ieşit, cu săbii şi cu ciomege, ca să mă prindeţi.

49. În toate zilele eram la voi, în templu, învăţînd, şi nu m-aţi prins. [Dar acestea sînt] ca să se împlinească Scripturile”.

50. Şi, părăsindu-l, au fugit cu toţii.

51. Iar un voinic tînăr mergea după el, înfăşurat numai cu un cearşaf pe trupul gol, şi l-au prins tinerii.

52. Iar el, lăsînd cearşaful, a fugit gol.

53. Şi l-au dus pe Iisus la arhiereu şi s-au adunat toţi mai-marii preoţilor, bătrînii şi cărturarii.

54. Iar Petru l-a urmat de departe, pînă înăuntru, în curtea arhiereului,

55. Şi stătea împreună cu servitorii şi se încălzea la foc.

56. Iar mai-marii preoţilor şi tot sinedriul căutau împotriva lui Iisus o mărturie ca să-l omoare, şi nu găseau. Căci mulţi mărturiseau strîmb împotriva lui, dar mărturiile nu se potriveau.

57. Atunci unii, ridicîndu-se, mărturiseau strîmb împotriva lui zicînd:

58. „Noi l-am auzit spunînd: «Eu voi nimici acest templu făcut cu mîna şi în trei zile voi construi un altul, nefăcut cu mîna»”.

59. Dar nici astfel mărturiile lor nu erau la fel.

60. Şi, ridicîndu-se marele preot în mijloc, l-a întrebat pe Iisus, zicînd: „Nu răspunzi nimic la ce mărturisesc aceştia împotriva ta?”.

61. Însă el tăcea şi nu răspundea nimic. Iarăşi l-a întrebat arhiereul şi i-a spus: „Tu eşti Hristos, Fiul Celui Binecuvîntat?”.

62. Iar Iisus a zis: „Eu sînt. Şi-l veţi vedea pe Fiul omului şezînd de-a dreapta Puterii şi venind pe norii cerului”.

63. Iar arhiereul, rupîndu-şi veşmintele, a spus: „Ce ne mai trebuie mărturie?

64. Aţi auzit hula. Ce vi se pare?”. Iar toţi l-au osîndit ca vrednic de moarte.

65. Şi au început unii să-l scuipe, să-i acopere faţa şi să-l lovească peste obraz, spunînd: „Profeţeşte!”. Iar servitorii îi dădeau palme peste obraz.

66. Şi fiind Petru jos, în curte, a venit una dintre slujnicele arhiereului.

67. Şi, văzîndu-l pe Petru încălzindu-se, l-a privit şi i-a zis: „Şi tu erai cu Nazarineanul Iisus”.

68. Dar el a tăgăduit, spunînd: „Nu ştiu, nici nu ştiu ce zici”. Şi a ieşit afară în faţa curţii; şi a cîntat cocoşul.

69. Iar slujnica, văzîndu-l, a început iarăşi să le spună celor care stăteau acolo: „Acesta este dintre ei”.

70. Iar el iarăşi a tăgăduit. Şi după cîtva timp iarăşi cei care stăteau acolo i-au spus lui Petru: „Cu adevărat eşti dintre ei, căci eşti şi galileean şi graiul

делама́рко.

оа Ісꙋ съмъ. Ꙗръ ель ꙟчепꙋ асъ блъстъма ши
асъ жꙋра, къ нꙋщїꙋ пре омꙋ ачела кареле зичѣ.
ов Ши адоаѡ оаръ кѫнтъ кꙋкошꙋль, шиш адꙋсе а
минте петръ де кꙋвѫнтꙋль, кареле и зисѣсе лꙋи
ісꙋсь, къ маинаинте дечеа кѫнта кокошꙋль де
доаѡ ѡри, де трен ѡри тебей лепъда де мине,
ши ꙟчепѫндь плѫнцѣ.

КАП. ЕI.

а Ши димендѣца нꙋмаи декѫт сфатъ фъ
кѫндь маи марїи попилор, кꙋ бътрѫнїи
ши кърътꙋрарїи, ши кꙋ тот сфатꙋль,
легѫндь пре іс дꙋсеръл шил дѣдеръ лꙋ
в пилат. Ши ꙟтребъ пре ель пилат,
тꙋ ещи ꙟпъратꙋл жидовилор; ꙗръ ель ръспꙋ
г зѫндь зисе лꙋи тꙋ зичи. Шил пърѫ пре
д ель мꙋлть маи марїи попилор. Ꙗръ пилат
ꙗръш ꙟтребъ пре ель, зикѫндь, нꙋ ръспꙋнзи
немикъ; вези кѫте мъртꙋрисескь асꙋпра та.
е Ꙗръ іс дечїи немикъ нꙋ ръспꙋнсе, кѫт съ
ѕ мира пилат. Ꙗръ ла празник слобозїѧ лор
з кѫте оун легат пре кареле черѣ. Ши ера че
чел кема варавва принсꙋ, кꙋ чеи ꙟпреꙋнъ кꙋ е
четаш легат, карей ꙟзаръ фъкꙋсе оучидере.
и Ши стригѫндь мꙋлцимѣ ꙟчепꙋръ аче ре съле фа
ѳ къ, кꙋм пꙋрꙋрѣ ле фъчѣ лорь. Ꙗръ пилат
ръспꙋнсе лор зикѫндь, вецн съ слобозꙋ воаѡ пре
і ꙟпъратꙋл жидовилор (Къ щїѧ къ пентрꙋ
аі пизма ꙟл дедѣсе пре ель архїерейи) Ꙗръ а
хїерейи ꙟвитаръ мꙋлцимѣ ка маи вѫртось пре
ві варавва съ слобоазе лорь. Ши пилат ръспꙋ
зѫндь, ꙗръ зисе лор, даръ чевеци съ фак честꙋѧ
гі чеи зичеци ꙟпъратꙋл жидовилор; Ꙗръ еи
ді ꙗръ стригаръ, ръстигнѣще пре ель. Ꙗръ
пилат зичѣ лор че ръꙋ аꙋ фъкꙋт; ꙗръ еи маи
вѫртос аꙋ стригат ръстигнѣще пре ель.
еі Ꙗръ пилат врѫндь съ факъ пре воѧ мꙋлцимеи,
слобози лор пре варавва, ши дѣде пре іс бътѫ
ѕі дꙋл, ка съл ръстигнѣскъ. Ꙗръ слꙋжито
рїи дꙋсеръ пре ель ꙟлъꙋнтрꙋ ꙟкꙋрте карѣ ѧ
сте диван, ши кемаръ тот ширѣгꙋль.
зі Ши ꙟбръкаръ пре ель ꙟ мохорѫт, шїи пꙋсеръ лꙋ
иі ꙟплетиндь кꙋнꙋнъ де спини. Ши ꙟчепꙋръ а
съ ꙟкина лꙋи, зикѫндь, бꙋкꙋръте ꙟпъратꙋл
ѳі жидовилорь. Ши бътѣ капꙋл лꙋи кꙋ тре
стїе, ши скꙋпїѧ пре ель, ши плекѫндꙋсе ꙟ
к ценꙋнки съ ꙟкина лꙋи. Ши декаш бътꙋ
ръ жок де ель, дезбръкаръл де мохорѫт, ши ꙟ
бръкаръ пре ель ꙟвешминтеле лꙋи, шил скоасеръ
ка съл ръстигнѣскъ. Ши силиръ пре оун ом
че тречѣ анꙋме симон, кѵринеи (віиндь дем
кѫмпь, татъл лꙋи алеѯандрꙋ ши алꙋи рꙋфь)
кв съ дꙋкъ крꙋчѣ лꙋи. Ши дꙋсеръ пре ель ꙟло
кꙋл голгодїи, каре ѧсте тълмъчиндꙋсе локꙋл
кг къпъцѫнилор. Ши дѣдеръ лꙋи съ бѣ винь
местекат кꙋ змирнъ, ꙗръ ель нꙋ лꙋѡ.
кд Ши ръстигниндꙋл пре ель, ꙟпърцїѧ вешмин
теле лꙋи, арꙋнкѫндь сорцꙋ спре ѧле, чине че ар
ке лꙋа. Ши ера часꙋл алтреилѣ, ши ръстиг
кѕ ниръ пре е. Ши ера скрисоаръ винеи лꙋ скрисъ.

Biblia 1688, p. 787, col. 1

tău seamănă”.

71. Iară el începu a să blăstăma şi a să jura că: „Nu ştiu pre omul acela carele ziceţi”.

72. Şi a doao oară cîntắ cucoşul. Şi-şi aduse aminte Pétăr de cuvîntul carele-i zisêse lui Isús, că „Mai-nainte de ce va cînta cocóşul de doao ori, de trei ori te vei lepăda de mine”. Şi începînd plîngea.

Cap 15

1. Şi dimineaţa, numaidecît sfat făcînd, mai marii popilor, cu bătrînii şi cărturarii şi cu tot sfatul, legînd pre Iisus, duseră-l şi-l dêderă lui Pilát.

2. Şi întrebắ pre el Pilat: „Tu eşti împăratul jidovilor?”. Iară el, răspunzînd, zise lui: „Tu zici”.

3. Şi-l pîrîia pre el mult mai marii popilor.

4. Iară Pilat iarăşi întrebắ pre el, zicînd: „Nu răspunzi nemică? Vezi cîte mărturisesc asupra ta!”.

5. Iară Iisus de-acii nemică nu răspunse, cît să mira Pilát.

6. Iară la praznic sloboziia lor cîte un legat, pre carele cerea.

7. Şi era cel ce-l chema Varavvá, prinsu cu cei împreună cu el cetaşi legat, carei în zarvă făcuse ucidere.

8. Şi, strigînd mulţimea, începură a cêre să le facă cum pururea le făcea lor.

9. Iară Pilát răspunse lor, zicînd: „Veţi să slobozu voao pre împăratul jidovilor?”.

10. (Că ştiia că pentru pizma îl dedêse pre el arhiereii.)[33]

11. Iară arhiereii învitară mulţimea ca mai vîrtos pre Varavvá să sloboaze lor.

12. Şi Pilát, răspunzînd, iară zise lor: „Dară ce veţi să fac cestuia ce-i ziceţi împăratul jidovilor?”.

13. Iară ei iară strigară: „Răstignêşte pre el!”.

14. Iară Pilát zicea lor: „Ce rău au făcut?”. Iară ei mai vîrtos au strigat: „Răstignêşte pre el!”.

15. Iară Pilát, vrînd să facă pre voia mulţimei, slobozí lor pre Varavvá şi dêde pre Iisus, bătîndu-l, ca să-l răstignească.

16. Iară slujitorii duseră pre el înlăuntru în curte, carea iaste divan, şi chemară tot şireagul.

17. Şi îmbrăcară pre el în mohorît şi-i puseră lui, împletind, cunună de spin.

18. Şi începură a să închina lui, zicînd: „Bucură-te, împăratul jidovilor!”.

19. Şi bătea capul lui cu trestie şi scuipiia pre el şi, duplecîndu-se în genunchi, să închina lui.

20. Şi deaca-şi bătură joc de el, dezbrăcară-l de mohorît şi îmbrăcară pre el în veşmintele lui. Şi-l scoaseră să-l răstignească.

21. Şi siliră pre un om ce trecea, anume Símon Chirinéiu (viind den cîmp, tatăl lui Alexándru şi a lui Rúf)[34], să ducă crucea lui.

22. Şi duseră pre el în locul Golgóthii, care iaste tălmăcindu-se „Lócul Căpăţînilor”.

23. Şi dêderă lui să bea vin mestecat cu zmirnă, iară el nu luo.

24. Şi răstignindu-l pre el, împărţiia veşmintele lui, aruncînd sorţu spre iale, cine ce ar lua.

25. Şi era ceasul al treilea şi răstigniră pre el.

26. Şi era scrisoarea vinei lui scrisă: /

Versiunea modernă

tău seamănă”.

71. Iar el a început să se blesteme şi să jure: „Nu-l cunosc pe omul acesta despre care vorbiţi”.

72. Şi a doua oară a cîntat cocoşul. Şi şi-a adus aminte Petru de cuvîntul pe care i-l spusese Iisus: „Înainte de a cînta cocoşul de două ori, de trei ori te vei lepăda de mine”. Şi a început să plîngă.

Capitolul al 15-lea

1. Şi dimineaţa, îndată după ce au ţinut sfat, mai-marii preoţilor, împreună cu bătrînii şi cărturarii şi tot sinedriul, legîndu-l pe Iisus, l-au dus şi l-au predat lui Pilat.

2. Şi l-a întrebat Pilat: „Tu eşti împăratul iudeilor?”. Iar el, răspunzînd, i-a zis: „Tu zici”.

3. Şi mai-marii preoţilor îl învinuiau de multe.

4. Iar Pilat iarăşi l-a întrebat, zicînd: „Nu răspunzi nimic? Vezi cîte mărturisesc împotriva ta!”.

5. Dar Iisus n-a mai răspuns nimic, încît Pilat se mira.

6. Iar la sărbătoare, le elibera un întemniţat pe care îl cereau ei.

7. Şi era unul pe nume Baraba, prins împreună cu nişte răzvrătiţi, care în timpul răscoalei săvîrşiseră un omor.

8. Şi, strigînd, mulţimea a început să ceară să le facă aşa cum făcea întotdeauna.

9. Iar Pilat le-a răspuns, zicînd: „Vreţi să vi-l eliberez pe împăratul iudeilor?”.

10. Căci ştia că din invidie îl dăduseră pe mîna lui arhiereii.

11. Însă arhiereii aţîţau mulţimea ca să-l elibereze mai degrabă pe Baraba.

12. Şi Pilat, răspunzînd, iarăşi le-a zis: „Dar ce să-i fac acestuia pe care îl numiţi împăratul iudeilor?”.

13. Iar ei iarăşi au strigati: „Răstigneşte-l!”.

14. Iar Pilat le-a zis: „Ce rău a făcut?”. Iar ei mai tare au strigat: „Răstigneşte-l pe el!”.

15. Iar Pilat, vrînd să facă pe placul mulţimii, le-a eliberat pe Baraba, iar pe Iisus, după ce l-a bătut, l-a dat să fie răstignit.

16. Iar slujitorii l-au adus în curte, care este pretoriul, şi au chemat toată cohorta.

17. Şi l-au îmbrăcat în purpură şi i-au pus o cunună de spini împletită.

18. Şi au început să i se închine, zicînd: „Bucură-te, împăratul iudeilor!”.

19. Şi-l loveau peste cap cu o trestie şi îl scuipau şi, căzînd în genunchi, i se închinau.

20. Şi, după ce şi-au bătut joc de el, l-au dezbrăcat de purpură şi l-au îmbrăcat cu veşmintele lui. Şi l-au scos afară ca să-l răstignească.

21. Şi au silit pe un om care trecea, Simon din Cirene (care venea de la cîmp, tatăl lui Alexandru şi al lui Rufus), să-i ducă crucea.

22. Şi l-au dus la locul [numit] Golgota, ceea ce se tălmăceşte „Locul Căpăţînilor”.

23. Şi i-au dat să bea vin amestecat cu smirnă, dar el nu a luat.

24. Şi l-au răstignit şi i-au împărţit veşmintele, aruncînd sorţii pentru ele, care ce să ia.

25. Şi era ceasul al treilea cînd l-au răstignit.

26. Şi era inscripţia vinei lui scrisă:

ꙟ П Ъ Р А́ Т Ꙋ Л Ь Ж И́ Д О В И Л О Р Ь.
Ши кꙋ є́л рѫстигни́рѫ дои тѫлха́ри, оу́нꙋл дѣ дѝ кз
рѣ́пта ши а́лтꙋл дѣ стѫ́нга лꙋ́и. Ши сѫ ꙟ ки
плꙋ̀ скрипптꙋ́ра ка́рѣ зи́че, ши кꙋ че́и фѫрѫ де лѣ
џе сѫ сокотѝ. Ꙗ́рѫ че́ѧ че трече́ѣ хꙋлїѧ̀ пре є́л, кѳ
клѫти́нѫнд ка́петеле лор ши грѫи́нд оуа̀ че́ла че
стри́кѫ бесѣ́река, ши ꙟтре́и зи́ле о зидѣ́ще.
Мѫ́нтꙋѧще пре ти́не шѝ погоа́рѣ де пре крꙋ́че. л
Ꙟши́ ꙟдерѣ́ ши а́рхїере́їи бѫтѫ́ндꙋш жѡк, оу́нꙋ ла
кѫтрѫ а́лтꙋ, кꙋ кѫртꙋра́рїи зичѧ̀, пре а́лцїи
аꙋ мѫнтꙋи́т, ꙗ́рѫ пре си́не нꙋсѫ поа́те мѫ́нтꙋи:
Хс ꙟппѫра́тꙋл лꙋ́и їсраи́ль, погоа́ресе а́кꙋм де пре лв
крꙋ́че, ка сѫ ведє́м ши сѫкрѣде́м, ши че́и че є́ра
рѫстигни́ц кꙋ є́ль мꙋстра̀ пре є́ль. Ши фїи́нд лг
ча́сꙋл а́л ша́селе, ꙟтꙋнѣ́рек фꙋ̀ престе то́т пѫ
мѫ́нтꙋл пѫнѫ ла а́л ноа́ѡле ча̀. Ши ꙟна́л лд
ноа́ѡле ча̀ стригѫ̀ їс кꙋ гла́ ма́ре, зикѫ́нд,
є́лѡи є́лѡи, ламма̀ савахта́ни: че сѫзи́че тѫ́л
мѫчи́ндꙋсе дмнѣзѫꙋ́л мїеꙋ, дмнѣзѫ́ꙋл мїеꙋ, ла
че́ маи пѫрѫсит: Ши оу́нїи дєи ка́рїи стаà ле
а́колѧ̀, а́ꙋзи́нд зичѧ̀, ꙗтѫ пре и́лїе стри́гѫ.
Ши а́лергѫ́нд оу́нꙋл, ши ꙟплѫ́нд бꙋрѣ́те де лѕ
ѡцѫ́т, ши пꙋи́ндꙋл ꙟтре́стїе, ꙟи дѣ́де сѫбѧ
зикѫ́нд, лѫсаꙋ́ц сѫведе́м дева венѝ и́лїе сѫ́л по
гоа́ре пре є́ль. Ꙗ́рѫ їс лѫсѫ́нд гла́ ма́ре ꙟш лз
дѣ́де дꙋ́хꙋл. Ши катапетѣ́зма бесѣ́речїи сѫ рꙋ́се ли
ꙟдо́ѡ де сꙋ пѫнѫ жѡ́с. Ши вѫзѫ́нд сꙋта́шꙋль лѳ
ка́реле стаà де ꙟпрѣ́жма лꙋ́и, кѫ стригѫ́нд а́шà
рѫпосѫ̀, зи́се, а́девѫра́т ѡ́мꙋл а́чѣ́ста фїꙋ́л лꙋ́й
дмнезѫꙋ є́ра. Ши є́ра̀ ши мꙋ́єри де депа́рте м
прививи́нд, ꙟтрꙋ̀ ка́реле є́ра ма́рїѧ магдали́на, шѝ
ма́рїѧ лꙋ́и їа́кѡв че́лꙋй ми́к ши мꙋ́ма лꙋ́и їѡсїе
шѝ саломїѧ. Ка́реле ши кѫ́нд є́ра ꙟгалилѣ́а, ма
мерсѣ́се дꙋпѫ є́л, ши слꙋжїѧ̀ лꙋ́и, ши а́лтеле
мꙋ́лте ка́реле мерсѣ́се кꙋ є́л ꙟїерꙋсали́мь.
Ши ꙗтѫ са́рѫ фїи́нд, деврѣ́ме че є́ра вине́ри ка́ мв
ре ѧсте ꙟнаи́нтѣ сѫ́мбетеи. Венѝ їѡсифь мг
дєи а́римадѣ́а кꙋ бꙋ́н кип, сфѣтни́к, ка́реле шѝ
а́чє́ла є́ра̀ а́щептѫ́нд ꙟпѫрѫцїѧ лꙋ́и дмнезѫꙋ,
ꙟдрѫзни́нд ꙟтрѫ ла пила́т, ши черꙋ̀ трꙋ́пꙋл
лꙋ́и їс. Ꙗ́рѫ пила́т сѫми́рѫ̀ де а́ꙋ мꙋри а́шà мд
кꙋ́рѫнд, ши кемѫ́нд пре сꙋта́шꙋл ꙟтребѫ̀
пре є́ль де а́ꙋмꙋри́т демꙋ́лтъ: Ши ꙟцелегѫ́нд ме
дела сꙋта́шꙋл, дѫрꙋи трꙋ́пꙋл лꙋ́и їѡсифь.
Ꙗ́рѫ є́л кꙋмпѫрѫ́нд џоꙋ́лџю, ши лꙋꙟ́нд пре є́ мѕ
ꙟфѫшꙋрѫ́л кꙋ џоꙋ́лџюл, шил пꙋ́се пре є́л ꙟмѡр
мѫ́нтъ, ка́ре є́ра скоби́т ꙟпїа́трѫ, ши рѫстꙋ
нѫ ѡпїа́трѫ пре оу́ша мормѫ́нтꙋлꙋи. Ꙗ́рѫ мз
ма́рїѧ магдали́на, ши ма́рїѧ лꙋ́и їѡсїе привїѧ̀
оу́нде є́л сѫпꙋ́не.

К а́ П, ЅІ.

Ши фѫкѫ́ндꙋсе сѫ́мбѫта, ма́рїѧ магда а
ли́на шѝ ма́рїѧ мꙋ́ма лꙋ́и їа́кѡв, шѝ
саломїѧ а́ꙋ кꙋмпѫра́т оу́нсо́ри, ка сѫ
мѣ́ргѫ сѫ оу́нгѫ пре є́ль. Ши фоа́р в
те де деминѣ́цѫ ꙟтрꙋ оу́на а́сѫ́мбетело,
вени́рѫ ла мормѫ́нть рѫсѫри́нд соа́реле. Ши г
грѫїа̀ оу́на кѫтрѫ а́лта, чи́не ва̀ рѫстꙋрна́ но́ѡ
пїа́тра де пре оу́ша мормѫ́нтꙋлꙋи. Ши кѫ д

Biblia 1688, p. 787, col. 2

„ÎMPĂRATUL JIDOVILOR[35]".

27. Şi cu el răstigniră doi tâlhari, unul de-a direapta şi altul de-a stînga lui.

28. Şi să împlu scriptura carea zice: „Şi cu cei fărădelêge să socoti".

29. Iară ceia ce trecea huliia pre el clătind capetele lor şi grăind: „Ua, cela ce strică besêreca şi în trei zile o zidêşte,

30. Mîntuiêşte-te pre tine şi pogori de pre cruce!".

31. Aşijderea şi arhiereii, bătîndu-şi joc unul cătră alt, cu cărturarii, zicea: „Pre alţii au mîntuit, iară pre sine nu să poate mîntui?

32. Hristos, împăratul lui Israíl, pogoare-se acum de pre cruce ca să vedem şi să crêdem!". Şi cei ce era răstigniţi cu el mustra pre el.

33. Şi fiind ceasul al şasele, întunêrec fu preste tot pămîntul, pînă la al noaole ceas.

34. Şi în al noaole ceas strigă Iisus cu glas mare zicînd: „Eloí, Eloí, lammá savahtaní?", ce să zice tălmăcindu-se: „Dumnezăul mieu, Dumnezăul mieu, la ce m-ai părăsit[36]?".

35. Şi unii den carii sta acoleá, auzind, zicea: „Iată, pre Ilie strígă!".

36. Şi alergînd unul şi împlînd burête de oţăt şi puindu-l în trestie, îi dêde să bea, zicînd: „Lăsaţi să vedem de va veni Ilie să-l pogoare pre el!".

37. Iară Iisus, lăsînd glas mare, îşi dêde duhul.

38. Şi catapeteazma besêrecii să rupse în doao, de sus pînă jos.

39. Şi văzînd sutaşul carele sta den preajma lui că strigînd aşa răposă, zise: „Adevărat omul acesta Fiiul lui Dumnezău era!".

40. Şi era şi muieri de departe privind, întru carele era Máriia Magdalína, şi Máriia lui Iácov celui Mic şi muma lui Iósie, şi Salomiia,

41. Carele şi cînd era în Galiléa mersêse după el şi slujiia lui; şi altele multe carele mersêse cu el în Ierusalím.

42. Şi iată, sară fiind, de vrême ce era vineri, care iaste înaintea sîmbetei,

43. Veni Iósif den Arimathéa, cu bun chip sfêtnic, carele şi acela era aşteptînd Împărăţiia lui Dumnezău, îndrăznind întră la Pilát şi ceru trupul lui Iisus.

44. Iară Pilát să mira de au murit aşa curînd şi, chemînd pre sutaşul, întrebă pre el de au murit de mult.

45. Şi, înţelegînd de la sutaşul, dărui trupul lui Iósif.

46. Iară el, cumpărînd giulgiu şi luînd pre el, înfăşură-l cu giulgiul şi-l puse pre el în mormînt, care era scobit în piatră, şi răsturnă o piatră pre uşa mormîntului.

47. Iară Máriia Magdalína şi Máriia lui Iósie priviia unde el să púne.

Cap 16

1. Şi, făcîndu-se sîmbăta, Máriia Magdalína şi Máriia, muma lui Iácov, şi Salomiia au cumpărat unsori ca să meargă să ungă pre el.

2. Şi foarte de demineaţă, întru una a sîmbetelor, veniră la mormînt, răsărind soarele.

3. Şi grăiia una cătră alta: „Cine va răsturna noao piatra de pre uşa mormîntului?".

4. Şi cău- /

Versiunea modernă

„ÎMPĂRATUL IUDEILOR".

27. Şi împreună cu el au răstignit şi doi tîlhari, unul la dreapta şi altul la stînga lui.

28. Şi s-a împlinit scriptura care zice: „Cu cei fărădelege a fost socotit".

29. Iar cei care treceau îl huleau clătinînd din cap şi grăind: „Ei, tu care dărîmi templul şi-l zideşti în trei zile,

30. Izbăveşte-te pe tine şi coboară de pe cruce!".

31. La fel şi arhiereii între ei îşi băteau joc, împreună cu cărturarii, şi spuneau: „Pe alţii i-a izbăvit, pe sine nu se poate izbăvi.

32. Hristos, împăratul lui Israel, să coboare acum de pe cruce ca să vedem şi să credem!". Şi cei răstigniţi împreună cu el îl ocărau.

33. Şi cînd a fost ceasul al şaselea, s-a făcut întuneric pe întreg pămîntul, pînă la ceasul al nouălea.

34. Şi la ceasul al nouălea a strigat Iisus cu glas mare: „Eloi, eloi, lama sabahtani?", care se tălmăceşte: „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?".

35. Şi unii dintre cei care stăteau acolo, auzindu-l, ziceau: „Iată, îl cheamă pe Ilie!".

36. Şi alergînd unul şi umplînd un burete cu oţet şi punîndu-l într-o trestie, i-a dat să bea, spunînd: „Lăsaţi, să vedem dacă vine Ilie ca să-l coboare!".

37. Dar Iisus, scoţînd un strigăt puternic, şi-a dat sufletul.

38. Şi catapeteasma templului s-a rupt în două, de sus pînă jos.

39. Şi văzînd centurionul care stătea în faţa lui că a murit strigînd astfel, a zis: „Cu adevărat omul acesta era Fiul lui Dumnezeu!".

40. Şi erau şi cîteva femei care priveau de departe, printre care Maria Magdalena, Maria lui Iacob cel Mic şi mama lui Ioses, şi Salome,

41. Care, de cînd era în Galileea, îl urmau şi îl slujeau; şi multe altele care merseseră cu el la Ierusalim.

42. Şi iată, cînd s-a făcut seară, de vreme ce era vineri, care este înaintea sîmbetei,

43. Venind Iosif din Arimateea, sfetnic de vază, care aştepta şi el Împărăţia lui Dumnezeu, a îndrăznit să intre la Pilat şi să ceară trupul lui Iisus.

44. Iar Pilat s-a mirat că murise deja şi, chemîndu-l pe centurion, l-a întrebat dacă a murit de mult.

45. Şi, aflînd de la centurion, i-a dăruit lui Iosif trupul.

46. Iar el, cumpărînd un giulgiu şi luîndu-l, l-a înfăşurat în giulgiu şi l-a pus într-un mormînt săpat în piatră, şi a răsturnat o piatră la intrarea mormîntului.

47. Iar Maria Magdalena şi Maria lui Ioses priveau unde l-au pus.

Capitolul al 16-lea

1. Şi, după ce a trecut sîmbăta, Maria Magdalena şi Maria, mama lui Iacob, şi Salome au cumpărat miresme ca să meargă şi să-l ungă.

2. Şi dis-de-dimineaţă, de sîmbătă a doua zi, au ajuns la mormînt cînd răsărise soarele.

3. Şi grăiau una către alta: „Cine ne va răsturna piatra de la intrarea mormîntului?".

4. Dar privind,

ѱ·пи

тѫндь къзꙋръ къ ера пїатра ръстꙋрнатъ, къ
е ера маре фоарте. Ши ꙟтрѫндь ꙟмормѫнть
възꙋръ пре оун тѫнъръ шъзѫндь дѧ дирѣпта
ꙟбръкат ꙟвешмѫнть албь, ши съ спъмѫтаръ.
ѕ Іаръ ел зисе лор нꙋвъ спъмѫнтареци, пре Іс къ
тѧци назаренѣнꙋл чел ръстигнит, скꙋлатꙋсѧ,
нꙋ ѧсте ачичѣ, іатъ локꙋл оунде лаꙋ пꙋс пре е.
ꙁ Че мѣрџеци, спꙋнеци оученичилор лꙋи, ши лꙋи петрь
къ ва мѣрџе маинаинте девои ꙟгалилеа, аколѡ
и вец ведѧ пре ел, кꙋм аꙋзи воаѡ. Ши ешинд
фꙋџиръ дела мормѫнть къ ера кꙋпринсе де тре
мꙋр, ши де мираре, ши нимикъ нимꙋнꙋи нꙋ зи
ѳ серъ, къ съ темѧ. Іаръ ꙟвїиндь деминѣцѧ
ꙟзїѡа деи тѫю асъптъмѫнїи, аръта съ ꙟтѫю
марїеи магдалинеи, дентрꙋ карѣ скоасѣсе, з драчи.
і Ачѣѧ мергѫндь вести челора чефꙋсѣсе кꙋ ель
аі жълиндь ши плѫнгѫндь. Іаръ ачеѧ дѣка
аꙋзиръ къ ѧсте вїꙋ, ши лаꙋ възꙋт ѧ, нꙋ кре
бі зꙋръ. Іаръ дꙋпъ ачѣѧ адои деи тръншїи
мергѫндь, съ аръта ꙟтралть кип, мергѫндь
гі ла оунь сать. Ши ачеѧ мергѫндь дѣдеръ
вѣсте челора лалци, ничи пре ачеѧ нꙋ крезꙋръ.
ді Маи апои шъзѫндь еи чеи оунспръзѣче, саꙋ аръ
тать, ши ꙟфрꙋнтъ некрединцеи лѡрь ши ꙟпїе
трирѣ инимїи къ челорь челаꙋ възꙋть пре ель
еі скꙋлать нꙋ крезꙋръ. Ши зисе лѡрь, мѣр
џеци ꙟтоатъ лꙋмѣ проповедꙋинци еѵліѧ ла то
ѕі тъ зидирѣ. Чела чева креде ши съва боте
за, спъсисъва, іаръ чела ченꙋва креде ѡсѫнди
ꙁі съва. Іаръ семнѣ челорь чевор креде ачѣ
стѣ вор оурма, кꙋнꙋмеле мїеꙋ драчїи вор скоа
иі те, гръивор ꙟлимби ноаѡ. Шерпи вор лꙋа,
ши дѣрь чинева чева де моарте, нꙋва ꙋтрика лорь,
пре болнави мѫнилеш вор пꙋне, ши бине ле
ѳі ва фи. Іаръ домнꙋль дꙋпъ че гръи лорь,
съ лꙋѡ сꙋсь ꙟчерю, ши шъзꙋ дедирѣп
к та лꙋи домнꙋзъꙋ. Іаръ еи ешиндь
проповедꙋиръ пре тꙋтиндинѣ, дом
нꙋль ꙟпреꙋнъ лꙋкрѫндь, ши кꙋ
вѫнтꙋл ꙟтъриндь прени чѣле
че оурма семне, аминь.

ПРЕДОСЛОВІѦ АЛꙊКЪИ
ЕВАНГЕЛИСТꙊЛЬ.

Лꙋка аꙋфость врачю деи антїѡхїѧ, дꙋпъ ачѣѧ аꙋфость ꙟкале соцїе крединчоасъ лꙋи павел, ши ꙟпроповеданїѧ еѵліеи соцїе, кꙋмь съкꙋноаще день дѣанїе, к, стихъ, ѕі. ш, гі, ді, еі. ши кап, ка. стих, а, в, г. ипро. ши кап, кз, ки. ши епистолїѧ коласѣнилорь, д. стих, ді. ши епистола адоѡа алꙋи тимодеи, ꙟ кап, д, сти, аі.

Biblia 1688, p. 788, col. 1

tînd, văzură că era piatra răsturnată; că era mare foarte.

5. Şi, întrînd în mormînt, văzură pre un tînăr şăzînd de-a direapta, îmbrăcat în veşmînt alb, şi să spămîntară.

6. Iară el zise lor: „Nu vă spămîntareţi! Pre Iisus căutaţi, Nazarineanul cel răstignit? Sculatu-s-au! Nu iaste acicea. Iată locul unde l-au pus pre el.

7. Ce mêrgeţi, spuneţi ucenicilor lui şi lui Pétr că va mêrge mai nainte de voi în Galiléa: acoló veţi vedea pre el, cum au zis voao".

8. Şi, ieşind, fugiră de la mormînt, că era cuprinse de tremur şi de mirare; şi nemică nimunui nu ziseră, că să temea.

9. Iară înviind demineaţa, în zioa dentîiu a săptămînii, arătắ-să întîiu Máriei Magdalínei, dentru carea scosêse 7 draci.

10. Acêea, mergînd, vesti celora ce fusêse cu el, jălind şi plîngînd.

11. Iară aceia, deaca auziră că iaste viu şi l-au văzut ea, nu crezură.

12. Iară după acêea, a doi dentr-înşii mergînd să arătắ, într-alt chip, mergînd la un sat.

13. Şi aceia, mergînd, dêderă vêste celoralalţi; nici pre aceia nu crezură.

14. Mai apoi, şăzînd ei, cei unsprăzêce, s-au arătat şi înfruntắ necredinţei lor şi împietrirea inimii, că celor ce l-au văzut pre el sculat nu crezură.

15. Şi zise lor: „Mêrgeţi în toată lumea, propoveduiţi Evangheliia la toată[37] zidirea.

16. Cela ce va crêde şi să va boteza, spăsi-să-va, iară cela ce nu va crêde, osîndi-să-va.

17. Iară sêmnele celor ce vor crêde acêstea vor urma: cu numele mieu dracii vor scoate, grăi-vor în limbi noao.

18. Şerpi vor lua şi de-ar şi bea ceva de moarte, nu va strica lor. Pre bólnavi mînile-şi vor pune şi bine le va fi".

19. Iară Domnul, după ce grăi lor, să luo sus în ceriu şi şăzu de-a direapta lui Dumnezău.

20. Iară ei, ieşind, propoveduiră pretutindinea, Domnul împreună lucrînd şi cuvîntul întărind pre cêle ce urmá sêmne. Amin.

Versiunea modernă

au văzut că piatra era răsturnată; şi era foarte mare.

5. Şi, intrînd în mormînt, au văzut un tînăr şezînd în dreapta, îmbrăcat într-un veşmînt alb, şi s-au înspăimîntat.

6. Iar el le-a zis: „Nu vă înspăimîntaţi! Îl căutaţi pe Iisus Nazarineanul, cel răstignit? S-a ridicat! Nu este aici. Iată locul în care îl puseseră.

7. Dar duceţi-vă şi spuneţi ucenicilor lui şi lui Petru că el merge înaintea voastră în Galileea: acolo îl veţi vedea, după cum v-a spus".

8. Şi ele, ieşind, au fugit de la mormînt, căci erau cuprinse de spaimă şi de uimire; şi nu au spus nimănui nimic, pentru că se temeau.

9. Înviind dimineaţa, în prima zi a săptămînii, s-a arătat mai întîi Mariei Magdalena, din care scosese şapte diavoli.

10. Ea s-a dus şi a vestit celor ce fuseseră cu el, care jeleau şi plîngeau.

11. Iar ei, auzind că este viu şi că ea l-a văzut, n-au crezut.

12. Iar după aceea s-a arătat în alt chip, la doi dintre ei pe drum, pe cînd mergeau într-un sat.

13. Şi ei, întorcîndu-se, le-au dat de veste celorlalţi; nici pe ei nu i-au crezut.

14. Mai apoi, pe cînd şedeau cei unsprezece [la masă], s-a arătat şi i-a dojenit pentru necredinţa şi împietrirea inimii, pentru că nu-i crezuseră pe cei care l-au văzut înviat.

15. Şi le-a spus: „Mergeţi în toată lumea şi propovăduiţi Evanghelia la toată zidirea.

16. Cine va crede şi se va boteza, va fi mîntuit, iar cine nu va crede, va fi osîndit.

17. Iar semnele celor ce vor crede acestea îi vor însoţi: în numele meu vor alunga diavoli, vor grăi în limbi noi.

18. Vor lua şerpi şi chiar de vor bea ceva aducător de moarte, nu le va dăuna. Îşi vor pune mîinile peste cei bolnavi şi le va fi bine".

19. Iar Domnul, după ce le-a grăit, s-a înălţat la cer şi s-a aşezat de-a dreapta lui Dumnezeu.

20. Iar ei, pornind, au propovăduit pretutindeni, în timp ce Domnul lucra împreună cu ei şi le întărea cuvîntul prin semnele care-i însoţeau. Amin.

Predoslóviia a Lucăi Evanghelistul

Lúca au fost vraciu den Antióhiia, după acêea au fost în cale soţie credincioasă lui Pável, şi în propovedaniia Evangheliei soţie, cum să cunoaşte den Dênie[1] 20, stih 16 şi 13, 14, 15 şi Cap 21, stih 1, 2, 3 i proci şi Cap 27, 28 şi Epistóliia colasênilor 4, stih 14 şi Epistóla a dóoa a lui Timothéiu, în Cap 4, stih 11.

ЄВАНГЕЛІѦ ДЕЛА ЛꙊКА

КАП. А.

Дє врѣме че мꙋлци съ апꙋкаръ съ токмѣ а
скъ повѣсте, пентрꙋ челе адеврате
ꙟтрꙋ ной лꙋкрꙋри. Кꙋм неꙋ дат в
ноаѡ чей дин чепꙋт, сингꙋри възъ тори
ши слꙋџи фъкѫндꙋсе кꙋвѫнтꙋлꙋй.
Пърꙋтꙋсаꙋ ши міе, оурмѫндь десꙋ ла тоате г
пре амърꙋнтꙋл пре рѫндь а скріе ціе пꙋтѣрниче
деѡфиле. Ка съ кꙋноще ꙟтемеѧрѣ кꙋвинте д
лор, пентрꙋ кареле тей ꙟвъцат. Ши фꙋ ꙟ е
зилеле лꙋй Іродь ꙟпъратꙋлꙋй Іꙋдеій, ѡаре ка
ре пресѡт анꙋме Захаріѧ, дин рѫндꙋіала Авіей,
ши мꙋѧрѧ лꙋй дин фѣтеле лꙋй Аарѡнь, ши нꙋ
меле ей Елисавет. Ши єра дирепци амѫндой ѕ
ꙟнаинтѣ лꙋй Дмнзъꙋ, ꙟблѫндь ꙟтрꙋ тоате
порꙋнчиле, ши дирептъциле Дмнꙋлꙋй фъръ при
хань. Ши нꙋ авѧ ей фечори, пентрꙋ къ Ели з
саветь єра стѣрпъ, ши амѫндой ꙟделꙋнгаꙋ ꙟ
трꙋ зилеле лор єра. Ши фꙋ кѫндь пресѡціѧ є и
ла рѫндꙋіала слꙋжбей лꙋй ꙟнаинтѣ лꙋй Дмнзеꙋ.
Дꙋпъ ѡбичаюл пресѡціей съ ꙟтѫмплъ съ тъ ѳ
мѫѧзе, ꙟтрѫндь ꙟбесѣрека Дмнꙋлꙋй. Ши і
тоатъ мꙋлцимѣ де ѡамени єра рꙋгѫндꙋсе афа
ръ ꙟврѣмѣ тъмѫеріи. Ѧръ лꙋй съ арътъ аі
ꙟџерꙋл Дмнꙋлꙋй, стѫндь дѣ дирѣпта ѡлта
рюлꙋй тъмѫеріи. Ши Захаріѧ възѫндь съ ві
тꙋрбꙋръ, ши фрикъ къзꙋ престе єл. Ши гі
зисе кътръ єль ꙟџерꙋл, нꙋ те тѣме Захаріѡ,
къ саꙋ аскꙋлтат рꙋгъчюнѣ та, ши мꙋѧрѣ та
Елисафта нащева фію ціе, ши вей кема нꙋмеле
лꙋй Іѡан. Ши ва фи ціе бꙋкꙋріе, ши мꙋлци ді
де нащерѣ лꙋй съ вор бꙋкꙋра. Къ ва фи маре єі
ꙟнаинтѣ Дмнꙋлꙋй, ши вин ши сикера нꙋ ва бѧ,
ши съ ва ꙟплѧ де дхꙋл сфнть, ꙟкъ дин згъꙋл
мꙋмей лꙋй. Ши пре мꙋлци фіи ай лꙋй Ісраил ѕі
ва ꙟтоарче кътръ Дмнꙋл Дмнзъꙋл лор. Ши зі
єль ва мѣрџе ꙟнаинтѣ лꙋй кꙋ дхꙋл ши кꙋ пꙋ
тѣрѣ лꙋй Іліе, ши а ꙟтоарче инима пъринцилѡр
кътръ фечори, ши пре чей неаскꙋлтъто ри ꙟтрꙋ
ꙟцелепціѧ челор дирепци, съ гътѣскъ Дмнꙋлꙋй
нъродь токмит. Ши зисе Захаріѧ кътръ иі
ꙟџер, дин че вою кꙋноаще ачаста? къ єꙋ сѫнть
бътрѫн, ши мꙋѧрѧ мѧ трекꙋтъ ꙟзилеле ей.
Ши ръспꙋнзѫндь ꙟџерꙋл зисе лꙋй, єꙋ сѫнть ѳі
Гавріиль кареле стаꙋ ꙟнаинтѣ лꙋй Дмнзъꙋ, ши
сѫнть тримис съ гръескь кътръ тине, ши съ ве
стескь ціе ачѣстѣ. Ши ѧтъ вей фи тъкѫндь к
ши нꙋ вей пꙋтѣ гръи, пънъ ꙟзіѡа че вѡр
фи ачѣстѣ, пентрꙋ къчи нꙋ крезꙋшь кꙋвинте
ле мѣле, кареле съ вор ꙟплѧ ла врѣмѣ лор.
Ши єра нъродꙋл аштептѫндь пре Захаріѧ, ши ка
съ мира че съ зъбъвѣще ꙟбесѣрекъ.

Ши

Biblia 1688, p. 788, col. 2

Evangheliia de la Lúca

Cap 1

1. De vrême ce mulţi să apucară să tocmească povêste pentru cêle adevărate întru noi lucruri,

2. Cum ne-au dat noao cei de-nceput singuri văzători, şi slugi făcîndu-se Cuvîntului,

3. Părutu-s-au şi mie, urmînd de sus la toate pre amăruntul, pre rînd a scrie ţie, putêrnice Theófile,

4. Ca să cunoşti întemeiêrea cuvintelor pentru carele te-ai învăţat.

5. Şi fu în zilele lui Iród, împăratul Iudéii, oarecare preot, anume Zahariia, den rînduiala Áviei, şi muiêrea lui den fêtele lui Aarón, şi numele ei Elisavét.

6. Şi era direpţi amîndoi înaintea lui Dumnezău, îmblînd întru toate poruncile şi direptăţile Domnului, fără prihană.

7. Şi nu avea ei feciori, pentru că Elisavét era stearpă şi amîndoi îndelungaţi întru zilele lor era.

8. Şi fu cînd preoţiiá el la rînduiala slujbei lui înaintea lui Dumnezeu.

9. După obicêiul preoţiei, să întîmplă să tămîiêze întrînd în besêreca Domnului.

10. Şi toată mulţimea de oameni era rugîndu-se afară în vrêmea tămîierii.

11. Iară lui să arătă îngerul Domnului, stînd de-a direapta oltariului tămîierii.

12. Şi Zahariia, văzînd, să turbură, şi frică căzu preste el.

13. Şi zise cătră el îngerul: „Nu te tême, Zaharío, că s-au ascultat rugăciunea ta şi muiêrea ta, Elisáfta, naşte-va fiiu ţie şi vei chema numele lui Ioan.

14. Şi va fi ţie bucurie şi mulţi de naşterea lui să vor bucura.

15. Că va fi mare înaintea Domnului, şi vin şi sichéra nu va bea, şi să va împlea de Duhul Sfînt încă den zgăul mumei lui.

16. Şi pre mulţi fii ai lui Israíl va întoarce cătră Domnul Dumnezăul lor.

17. Şi el va mêrge înaintea lui cu duhul şi cu putêrea lui Ilie, şi a întoarce inima părinţilor cătră feciori, şi pre cei neascultători întru înţelepţiia celor direpţi, să gătească Domnului nărod tocmit".

18. Şi zise Zahariia cătră înger: „Den ce voiu cunoaşte aceasta? Că eu sînt bătrîn şi muiêrea mea trecută în zilele ei".

19. Şi răspunzînd îngerul zise lui: „Eu sînt Gavriíl, carele stau înaintea lui Dumnezău şi sînt trimis să grăiesc cătră tine şi să vestesc ţie acêstea.

20. Şi, iată, vei fi tăcînd şi nu vei putea grăi pînă în zioa ce vor fi acêstea, pentru căci nu crezuşi cuvintele mêle, carele să vor împlea la vrêmea lor".

21. Şi era nărodul aşteptînd pre Zahariia şi să mira ce să zăbăvêşte în besêrecă. /

Versiunea modernă

Evanghelia după Luca

Capitolul 1

1. De vreme ce mulţi au încercat să alcătuiască o istorisire a faptelor care au fost împlinite printre noi,

2. Precum ni le-au încredinţat cei care au devenit martori şi slujitori ai Cuvîntului,

3. Am socotit şi eu de cuviinţă ca, după ce le-am cercetat pe toate, în amănunt, de la început, să ţi le scriu, preaalesule Teofile,

4. Ca să iei cunoştinţă pe deplin despre temeinicia cuvintelor în care ai fost învăţat.

5. A fost în zilele regelui Irod al Iudeii, un anume preot Zaharia, din ceata preoţească a lui Abia, iar femeia sa era dintre fiicele lui Aaron şi numele ei era Elisabeta.

6. Şi erau amîndoi drepţi în faţa lui Dumnezeu, urmînd fără prihană toate poruncile şi îndreptările Domnului.

7. Şi nu aveau copii, fiindcă Elisabeta era stearpă şi amîndoi înaintaţi în zilele lor.

8. Şi, în vreme ce slujea el în rîndul cetei sale înaintea lui Dumnezeu,

9. Potrivit obiceiului preoţesc, i-a căzut la sorţi să intre în Templul Domnului pentru a tămîia.

10. Iar în ceasul tămîierii toată mulţimea poporului era afară, rugîndu-se.

11. Şi i s-a arătat un înger al Domnului stînd de-a dreapta altarului tămîierii.

12. Şi s-a tulburat Zaharia văzîndu-l şi spaimă a căzut peste el.

13. Iar îngerul a grăit către dînsul: nu te teme, Zaharia, fiindcă rugăciunea ta a fost ascultată şi femeia ta, Elisabeta îţi va naşte un fiu şi vei chema numele lui Ioan.

14. Şi va fi pentru tine veselie şi mulţi se vor bucura de naşterea lui

15. Căci va fi mare înaintea Domnului, vin şi sicheră nu va bea, iar Duhul Sfînt îl va umple încă din pîntecele maicii sale.

16. Şi pe mulţi dintre fiii lui Israel îi va întoarce la Domnul Dumnezeul lor.

17. Şi acesta va merge înaintea sa cu duhul şi cu puterea lui Ilie, pentru a întoarce inimile părinţilor către copii şi pe cei necredincioşi la înţelepciunea dreptţilor, întocmind Domnului un popor pregătit".

18. Şi a grăit Zaharia către înger: „După ce voi cunoaşte aceasta? Fiindcă eu sînt bătrîn, iar femeia mea este înaintată în zilele ei".

19. Şi răspunzînd îngerul îi spuse: „Eu sînt Gavriil, cel care stă înaintea lui Dumnezeu şi am fost trimis să-ţi grăiesc şi să-ţi binevestesc acestea.

20. Şi iată, vei fi mut şi nu vei fi în stare să vorbeşti pînă în ziua cînd vor avea loc acestea, deoarece nu ai crezut în cuvintele mele, cele care se vor împlini la vremea lor".

21. Iar poporul îl aştepta pe Zaharia şi se minunau că zăboveşte în templu.

Де ла лꙋка.

кв Ши єшиндъ нꙋ пꙋтѣ грьи лор, ши кꙋноскꙋръ
къ аꙋ възꙋтъ ведѣре ꙟ бесѣрекъ, ши єль аръта
кг лор, ши ръмасе мꙋтъ. Ши фꙋ дѣка съ ꙟ
плꙋръ зилеле слꙋжбеи лꙋи, съ дꙋсе ла каса лꙋ.
кд Iаръ дꙋпъ ачѣлѣ зиле, зъмисли єлисата мꙋ
ѧрѣ лꙋи, ши аскꙋндѣ пре сине чинчи лꙋни зи
ке кѫндь. Къ ашамь фъкꙋ міе дмнꙋл ꙟ зиле
ле кареле аꙋ сокотит, съ ѧ оарамѣ ꙟтрꙋ оа
кѕ мени. Iаръ ꙟ нашасѣ лꙋнъ, тримесь фꙋ ꙟ
џерꙋл гавріиль де дмнезъꙋ ꙟ орашꙋл галилѣеи,
кз карен є нꙋмеле назарет. Кътръ фечоаръ
логодитъ кꙋ бърбат, къроꙋѧ нꙋмеле іѡсифъ,
деи каса лꙋи двдь, ши нꙋмеле фечоарен маріа.
ки Ши ꙟтрѫндь кътръ ѧ ꙟџерꙋл, зисе, бꙋкꙋръ
те чѣ плинъ де дарь дмнꙋл є кꙋ тине, благо
кѳ словитъ тꙋ ꙟтрꙋ мꙋери. Iаръ ѧ възѫндь
съ тꙋрбꙋръ де кꙋвѫнтꙋл лꙋи, ши кꙋџета оаре
л че аръ фи ꙟкинарѣ ачѣѧ. Ши зисе єи ꙟџе
рꙋл, нꙋ те тѣме маріамь, къ афлашь харь ла
ла дмнезъꙋ. Ши іатъ вей зъмисли ꙟ згъꙋ,
ши вей наще фіи, ши вей кема нꙋмеле лꙋи іс.
лв Ачеста ва фи маре, ши фіи челꙋи де сꙋсь кема
съва, ши ва да лꙋи дмнꙋл дмнезъꙋ скаꙋнꙋл
лг лꙋи двдь татълꙋи съꙋ. Ши ва ꙟпъръци
ꙟ каса лꙋи іаковь ꙟ вѣчи, ши ꙟпъръціеи лꙋи
лд нꙋва фи съвѫршеніе. Iаръ маріамь зисе кь
тръ ꙟџерь, кꙋм ва фи ачаста; де време че бъ
ле бать нꙋ кꙋноскꙋ? Ши ръспꙋнзѫндь ꙟџерꙋ
зисе єи, дꙋхь сфнтъ ва погорѫ спре тине, ши
пꙋтѣрѣ челꙋѧ де сꙋсь, теба оумбри, диретъ
ачѣѧ ши че съва наще деи тине сфнтъ, кема
лѕ съва фіюл лꙋи дмнзъꙋ. Ши іатъ єлисата
рꙋденіѧ та, ши ѧ зъмислитъ фіиндь фіи ꙟ
бътрѫнѣцеле єи, ши ачаста ашасѣ лꙋнъ ѧсте
лз єи, че съ кема стѣрпъ. Къ ла дмнзъꙋ нꙋ
ли ва непꙋтинча тот кꙋвѫнтꙋл. Iаръ маріа
зисе, іатъ роаба дмнꙋлꙋи, фіе міе дꙋпъ кꙋ
вѫнтꙋл тъꙋ, ши съ дꙋсе дела ѧ ꙟџерꙋль.
лѳ Iаръ скꙋлѫндꙋсе маріамь ꙟ зилеле ачѣлѣ, мѣр
се ла мꙋнте, кꙋ деградъ ꙟ четатѣ іꙋдеи.
м Ши ꙟтръ ꙟ каса захаріеи, ши съ ꙟкинѫ єли
ма сатеи. Ши фꙋ кѫндь аꙋзи єлисафта ꙟкин
нъчюнѣ маріеи, сълтъ прꙋнкꙋл ꙟ пѫнтечеле
єи, ши съ ꙟплꙋ де дꙋхꙋль сфнтъ єлисата.
мв Ши стригъ кꙋ гласъ маре, ши зисе, блгвитъ
єщи тꙋ ꙟтрꙋ мꙋери, ши блгвитъ родꙋл пѫн
мг течелꙋи тъꙋ. Ши де оунде міе ачаста,
ка съ віе маика дмнꙋлꙋи міеꙋ кътръ мине;
мд Къ іатъ кꙋм фꙋ гласꙋл ꙟкинъріи тале ꙟтрꙋ
оурекиле мѣле, сълтъ прꙋнкꙋл кꙋ бꙋкꙋріе ꙟ
ме пѫнтечеле міеꙋ. Ши ферничитъ є карѣ аꙋ
крезꙋт, къ ва фи съвѫршире челорь зисе єи дела
мѕ дмнꙋль. Ши зисе маріам, мъреще сꙋфле
мз тꙋл міеꙋ пре дмнꙋл. Ши съ бꙋкꙋръ сꙋф
летꙋль міеꙋ престе дмнезъꙋ мѫнтꙋиторюль
ми міеꙋ. Къ къꙋтъ спре смереніѧ скꙋжничеи
сале, къ іатъ де акꙋм мъвор ферничи тоате нѣ
мѳ мꙋриле. Къ фъкꙋ кꙋ міе мърири чѣ пꙋтѣр
н никь ши сфнтъ є нꙋмеле лꙋи. Ши мила лꙋ

Biblia 1688, p. 789, col. 1

22. Şi, ieşind, nu putea grăi lor. Şi cunoscură că au văzut vedêre în besêrecă. Şi el arăta lor şi rămase mut.

23. Şi fu deaca să împlură zilele slujbei lui, să duse la casa lui.

24. Iară după acêle zile, zămisli Elisafta, muiêrea lui, şi ascundea pre sine cinci luni, zicînd

25. Că: „Aşa-mi făcu mie Domnul, în zilele carele au socotit să ia ocara mea întru oameni".

26. Iară în na şasea lună trimes fu îngerul lui Gavriíl de Dumnezău în oraşul Galiléei, carei e numele Nazarét,

27. Cătră fecioară logodită cu bărbat, căruia numele Iósif, den casa lui David. Şi numele fecioarei Máriam.

28. Şi întrînd cătră ea îngerul zise: „Bucură-te cea plină de dar, Domnul e cu tine. Blagoslovită tu întru muieri".

29. Iară ea, văzînd, să turburắ de cuvîntul lui, şi cugeta: „Oare ce ară fi închinarea acêea?".

30. Şi zise ei îngerul: „Nu te tême, Máriam, că aflaşi har la Dumnezău.

31. Şi, iată, vei zămisli în zgău, şi vei naşte fiiu şi vei chema numele lui Iisus.

32. Acesta va fi mare, şi Fiiu Celui de Sus chema-să-va, şi-i va da lui Domnul Dumnezău scaunul lui David, tatălui său,

33. Şi va împărăţi în casa lui Iácov în vêci, şi împărăţiei lui nu va fi sfirşenie".

34. Iară Máriam zise cătră înger: „Cum va fi aceasta, de vrême ce bărbat nu cunóscu?".

35. Şi răspunzînd îngerul zise ei: „Duh Sfint va pogorî spre tine şi putêrea Celuia de Sus te va umbri. Direpт acêea şi ce să va naşte den tine Sfint chema-să-va Fiiul lui Dumnezău.

36. Şi iată Elisáfta, rudeniia ta, şi ea zămislită fiind fiiu în bătrînêţele ei, şi aceasta a şasea lună iaste ei, ce să chema stearpă.

37. Că la Dumnezău nu va neputinţá tot cuvîntul".

38. Iară Máriiam zise: „Iată roaba Domnului, fie mie după cuvîntul tău". Şi să duse de la ea îngerul.

39. Iară sculîndu-se Máriam, în zilele acêlea mêrse la munte, cu degrabă, în cetatea Iúdei.

40. Şi întrá́ în casa Zahariei şi să închiná́ Elisáftei.

41. Şi fu, cînd auzi Elisáfta închinăciunea Máriei, săltá́ pruncul în pîntecele ei şi să împlu de Duhul Sfint Elisafta,

42. Şi strigá́ cu glas mare şi zise: „Blagoslovită eşti tu întru muieri şi blagoslovit rodul pîntecelui tău.

43. Şi de unde mie aceasta, ca să vie maica Domnului mieu cătră mine?

44. Că, iată, cum fu glasul închinării tale întru urechile mêle, săltă pruncul cu bucurie în pîntecele mieu.

45. Şi fericită e carea au crezut că va fi săvîrşire celor zise ei de la Domnul".

46. Şi zise Máriam: „Mărêşte sufletul mieu pre Domnul,

47. Şi să bucurá́ sufletul mieu preste Dumnezău, Mîntuitoriul mieu,

48. Că căută spre smereniia slujnicei[2] sale. Că, iată, de acum mă vor ferici toate neamurile.

49. Că făcu cu mine mirări Cel Putêrnic, şi sfint e numele lui.

50. Şi mila lui /

Versiunea modernă

22. Şi ieşind, nu le putea vorbi, iar ei au înţeles că avusese o vedenie în templu; iar el le făcea semne şi a rămas mut.

23. Şi dacă s-au împlinit zilele slujirii sale, s-a înapoiat la casa sa.

24. După acele zile, a zămislit Elisabeta, femeia lui şi s-a tăinuit pe sine cinci luni, zicînd

25. Că: „Aşa mi-a făcut Domnul în zilele în care a luat aminte spre a înlătura ruşinea mea dintre oameni".

26. Iar în luna a şasea a fost trimis de către Dumnezeu îngerul Gavriil într-un oraş al Galileei, al cărui nume era Nazaret,

27. Către o fecioară logodită cu un bărbat al cărui nume era Iosif, din casa lui David, iar numele fecioarei era Maria.

28. Şi intrînd, spuse către dînsa: „Bucură-te, cea plină de har, Domnul este cu tine, binecuvîntată eşti tu între femei".

29. Iar ea se tulbură de acest cuvînt şi cugeta ce fel de salutare ar fi aceasta.

30. Şi îngerul i-a grăit: „Nu te teme, Marie, căci ai aflat har în faţa lui Dumnezeu

31. Şi iată vei zămisli în pîntece, vei naşte un fiu şi vei chema numele lui Iisus.

32. Acesta va fi mare şi va fi numit Fiul Celui Preaînalt şi Domnul Dumnezeu îi va da tronul lui David, părintele său.

33. Şi va împărăţi peste casa lui Iacov în veci şi împărăţia Sa nu va avea sfîrşit".

34. Iar Maria a grăit către înger: „Cum va fi aceasta, de vreme ce nu cunosc bărbat?".

35. Şi răspunzînd îngerul i-a spus: „Duhul Sfînt se va pogorî peste tine şi puterea Celui Preaînalt te va umbri; de aceea şi Sfîntul ce se va naşte din tine va fi numit Fiul lui Dumnezeu.

36. Şi iată, Elisabeta, rudenia ta, a zămislit şi ea un fiu la bătrîneţea sa şi această lună este a şasea pentru ea, cea numită stearpă.

37. Pentru că la Dumnezeu nici un cuvînt nu este cu neputinţă".

38. Iar Maria a zis: „Iată roaba Domnului, să-mi fie mie potrivit cuvîntului tău". Şi îngerul a plecat de la dînsa.

39. Şi ridicîndu-se Maria, a pornit cu grabă în acele zile către ţinutul muntos într-un oraş al lui Iuda

40. Şi, intrînd în casa lui Zaharia, a salutat-o pe Elisabeta.

41. Şi s-a întîmplat că îndată ce Elisabeta a auzit salutarea Mariei, pruncul a săltat în pîntecele ei, iar Elisabeta s-a umplut de Duh Sfînt.

42. Şi a strigat cu mare glas şi a zis: „Binecuvîntată eşti tu între femei şi binecuvîntat rodul pîntecelui tău.

43. Şi de unde mie aceasta ca să vină la mine maica Domnului meu?

44. Fiindcă iată, de îndată ce a ajuns glasul salutării tale în urechile mele, a săltat de bucurie pruncul în pîntecele meu.

45. Şi fericită este cea care a crezut că se vor împlini cele grăite ei de către Domnul".

46. Şi a spus Maria: „Măreşte sufletul meu pe Domnul,

47. Şi se bucură duhul meu în Dumnezeu, Mîntuitorul meu,

48. Pentru că a privit către smerenia roabei sale. Fiindcă, iată, de acum, mă vor ferici toate popoarele.

49. Fiindcă Cel Puternic a făcut pentru mine lucruri minunate, iar numele lui este sfînt.

50. Iar mila lui

ѫнемꙋриле нємꙋрилорь челорь че сѫ тєм дєєль.
Фѫкꙋ тѫріе кꙋ брацꙋл лꙋи, ши рѫсипи мѫндрі нѧ
кꙋ кꙋџетꙋл инемїеи лорь. Погорѫ пꙋтєрни нв
чїи дєи скаꙋне, ши рѫдикѫ смерицїи.
Пре чеи флѫмѫнзи ѫплꙋи де бꙋнѫтѫци, ши пре нг
чеи богаци ѫи тримисе деширци. Ѫпꙋкѫсе нд
їсраиль фечорꙋл лꙋи сѫ поменѣскѫ мила.
Пре кꙋм аꙋ грꙋитѫ кѫтрѫ пѫрицїи ноѱри, лꙋи не
авраам ши сѣменцїи лꙋи ѫвѣкъ. Ши рꙋмасе ма нѕ
рїа кꙋ ѫ ка ла трей лꙋни, ши сꙋ ѫтоарсе ѫкаса єи.
Їарѫ єлїсадеи сѫ ѫплꙋ врємѣ нащерїи єи, ши нз
нѫскꙋ фїю. Ши аꙋзирѫ вечинїи ши рꙋденїи ни
ле єи, кѫ дмнꙋл аꙋ мѫрит мила лꙋи кꙋ ѫ, ши
сѫ бꙋкꙋра ѫпреꙋнѫ кꙋ ѫ. Ши фꙋ а ѿпта нѳ
зи веннрѫ сѫ тає ѫпрежꙋр копилꙋл, ши кема
пре єль пре нꙋмеле тѫтѫнесѫꙋ захарїѧ.
Ши рѫспꙋнзѫнд мꙋма лꙋи зисе, ба че сѫ ваке ѯ
ма їѡань. Ши зисерѫ кѫтрѫ ѫ, кѫ нимени ѯа
нꙋ єсте ѫрꙋдата каре сѫ сѫ кїаме кꙋ ачесть
нꙋме. Че арѫта тѫтѫнесꙋꙋ кꙋм ва врѣ сѫ ѯв
кеме пре єль. Ши єль черꙋшинд таблѫ скри ѯг
се, зикѫнд їѡан є нꙋмеле лꙋи, ши сѫ мирарѫ
тоци. Ши сѫ дешкисе гꙋра лꙋи нꙋмаи кѫ, ѯд
ши лимба лꙋи, ши грѫи лѫꙋдѫнд пре дмнзѫ.
Ши сѫ фѫкꙋ фрикѫ престе тоци вечинїи лор, ши ѯе
ѫтоат поалеле мꙋнтелꙋи їꙋдеїи сѫ грѫѧ тоате
кꙋвинтеле ачѣсте. Ши тоци чеѧ че аꙋзїѧ ѯѕ
пꙋсерѫ ѫтрꙋ инимиле лор, зикѫнд, ѿаре че ва
фи копилꙋл ачеста; ши мѫна дмнꙋлꙋи єра кꙋ
єль. Ши захарїѧ татѫл лꙋи сѫ ѫплꙋ де ѯз
дꙋхꙋль сфнть, ши пророчи зикѫнд. Блгвн ѯи
дмнꙋл дмнзѫꙋл лꙋи їсраил, кѫ сокоти ши фѫ
кꙋ рѫскꙋмпѫраре нѫродꙋлꙋи сѫꙋ. Ши рѫ ѯѳ
дикѫ корнь де спсенїе ноаѡ ѫкаса лꙋи двдь фе
чорꙋлꙋи сѫꙋ. Пре кꙋм аꙋ грѫит прен ростꙋ о
сфнцилор, челор дєвѣк пророчїи лꙋи. Мѫн оа
тꙋире динтрꙋ врѫжмашїи ноѱри, ши дєи мѫна
тꙋтꙋрор челора че оурѫскь пре нои. Сѫ фа ов
кꙋ милѫ кꙋ пѫринцїи ноѱри, ши сѫши адꙋкѫ ами
те де легѫтꙋра лꙋи чѣ сфнтѫ. Жꙋрѫмѫн ог
тꙋл кареле аꙋ жꙋрат кѫтрѫ авраам пѫринтеле
ностру, сѫдѣ ноаѡ. Фѫрѫ фрикѫ, избѫ од
винд ꙋсе дєи мѫниле пизмашилор ноѱри, сꙋ слꙋ
жаскѫ лꙋи. Кѫ кꙋрѫцїе ши кꙋ дирептате ое
ѫнаинтѣ лꙋи, тоате зилеле вїецїи ноастре.
Їарѫ тꙋ коконе, пророк челꙋи де сꙋсь кемате оѕ
веи, кѫ веи ѫбла ѫнаинтѣ фѣцїи дмнꙋлꙋи сѫ
гѫтєщи калѣ лꙋи. Ка сѫ даи коноѱинца оз
спсенїеи нородꙋлꙋи лꙋи, ѫтрꙋ єртѫчюнѣ пѫка
телор лор. Пентрꙋ милосердїиле милеи дꙋ ои
мнзѫꙋлꙋи ностру, кареле нѣꙋ сокотит пре нои
рѫсѫритꙋл де ѫнѫлциме. Сѫсѫ арате чело оѳ
ра че ѫтрꙋ ѫтꙋнѣрек, ши ѫ оумбра морцїи шѫдь,
сѫ дирептѣзе пичоареле ноастре ѫкалѣ де паче.
Їарѫ коконꙋл крещѣ ши сѫ ѫтѫрїѧ п
кꙋ дꙋхꙋль, ши фꙋ ѫпꙋстїе
пѫнѫ ѫзїѡа арѫтѫрїи
лꙋи кѫтрѫ
їсраил.

Biblia 1688, p. 789, col. 2

în neamurile neamurilor, celor ce să tem de el.

51. Făcu tărie cu braţul lui şi răsipi mîndrii cu cugetul inemiei lor.

52. Pogorî putêrnicii den scaune şi rădică smeriţii.

53. Pre cei flămînzi împlu-i de bunătăţi şi pre cei bogaţi îi trimise deşărţi.

54. Apucă-se Israíl, feciorul lui, să pomenească mila,

55. Precum au grăit cătră părinţii noştri, lui Avraám şi săménţii lui, în vêci".

56. Şi rămase Máriam cu ea ca la trei luni, şi să întoarse în casa ei.

57. Iară Elisáftei[3] să împlu vrêmea naşterii ei şi născu fiiu.

58. Şi auziră vecinii şi rudeniile ei că Domnul au mărit mila lui cu ea şi să bucura împreună cu ea.

59. Şi fu a opta zi, veniră să taie împrejur copilul, şi chema pre el numele tătîne-său, Zahariia.

60. Şi răspunzînd muma lui zise: „Ba! Ce să va chema Ioán".

61. Şi ziseră cătră ea că „Nimeni nu iaste în ruda ta care să să chême cu acest nume".

62. Ce arăta tătîne-său cum va vrea să-l chême pre el.

63. Şi el, cerşind tablă, scrise zicînd: „Ioán e numele lui". Şi să mirară toţi.

64. Şi să deşchise gura lui numaicît şi limba lui, şi grăi, lăudînd[4] pre Dumnezău.

65. Şi să făcu frică preste toţi vecinii lor. Şi în tot poalele muntelui Iudéii să grăia toate cuvintele acêstea.

66. Şi toţi ceia ce auziia puseră întru inimile lor zicînd: „Oare ce va fi copilul acesta?". Şi mîna Domnului era cu el.

67. Şi Zahariia, tatăl lui să împlu de Duhul Sfînt şi proroci zicînd:

68. „Blagoslovit Domnul Dumnezăul lui Israíl, că socoti şi făcu răscumpărare nărodului său.

69. Şi rîdică corn de spăsenie noao în casa lui David, feciorului său,

70. Precum au grăit pren rostul sfinţilor, celor den veac prorocii lui,

71. Mîntuire dentru vrăjmaşii noştri şi den mîna tuturor celora ce urăsc pre noi,

72. Să facă milă cu părinţii noştri, şi să-şi aducă aminte de legătura lui cea sfîntă,

73. Jurămîntul carele au jurat cătră Avraám, părintele nostru, să dea noao.

74. Fără frică, izbăvindu-se den mînile pizmaşilor noştri, să slujască lui,

75. Cu curăţie şi cu direptate înaintea lui, toate zilele vieţii noastre.

76. Iară tu, cocoane, proroc Celui de Sus chema-te-vei, că vei îmbla înaintea fêţii Domnului să găteşti calea lui,

77. Ca să dai conoştinţa spăsêniei norodului lui, întru iertăciunea păcatelor lor,

78. Pentru milosîrdiile milei Dumnăzăului nostru, carele ne-au socotit pre noi Răsăritul den nălţime,

79. Să să arate celora ce întru întunêrec şi în umbra[5] morţii şăd, să direptêze picioarele noastre în calea de pace".

80. Iară coconul creştea şi să întăriia cu duhul. Şi fu în pustie pînă în zioa arătării lui cătră Israíl. /

Versiunea modernă

din neam în neam celor ce se tem de el.

51. Făcut-a o faptă plină de putere cu braţul său, a risipit pe cei trufaşi în cugetarea inimii lor.

52. A răsturnat pe cei puternici de pe tronuri şi a înălţat pe cei smeriţi.

53. I-a umplut de bunătăţi pe cei flămînzi, iar pe cei bogaţi i-a alungat cu mîinile goale.

54. L-a ajutat pe Israel, slujitorul Său, ca să-şi amintească de milostivire.

55. Precum a grăit către părinţii noştri, lui Avraam şi seminţiei lui pînă în veac".

56. Şi a rămas Maria cu ea cam trei luni şi s-a înapoiat la casa sa.

57. Iar Elisabetei i s-a împlinit vremea naşterii şi a născut un fiu.

58. Şi au auzit vecinii şi rudele sale că Domnul a mărit mila sa cu dînsa şi s-au bucurat împreună cu ea.

59. Iar în a opta zi au venit să-l taie împrejur pe copil şi îl chemau Zaharia, după numele tatălui său.

60. Şi răspunzînd mama sa, zise: „Nu, ci va fi numit Ioan".

61. Şi i-au spus că „Nimeni dintre rudele tale nu este chemat cu acest nume".

62. Şi făceau semn tatălui său cum ar dori să-l numească.

63. Şi cerînd o tăbliţă, scrise aceste cuvinte spunînd: „Ioan este numele lui".

64. Şi îndată i s-a deschis gura şi limba sa şi grăia, binecvîntînd pe Dumnezeu.

65. Şi i-a cuprins teama pe toţi vecinii lor, iar în ţinutul muntos al Iudeii se vorbea despre toate aceste lucruri.

66. Şi toţi cei care auzeau acestea le păstrau în inima lor, spunînd: „Ce va fi oare acest copil?". Iar mîna Domnului era cu el.

67. Şi Zaharia, tatăl său s-a umplut de Duhul Sfînt şi a prorocit zicînd:

68. „Binecuvîntat este Domnul Dumnezeul lui Israel fiindcă a avut grijă şi a făcut răscumpărare poporului său.

69. Şi ne-a ridicat corn de mîntuire în casa lui David, slujitorul său.

70. Precum a grăit prin gura sfinţilor Săi proroci din vechime.

71. Mîntuire de vrăjmaşii noştri şi din mîna tuturor celor ce ne urăsc.

72. Ca să facă milă cu părinţii noştri şi să-şi amintească de sfîntul său legămînt.

73. Jurămîntul pe care l-a jurat faţă de Avraam părintele nostru ca să ni-l dăruiască,

74. Pentru ca, fără frică, izbăviţi din mîna vrăjmaşilor noştri să-I slujim

75. În cuviosie şi dreptate înaintea feţei Sale în toate zilele vieţii noastre.

76. Şi tu, copile, vei fi numit proroc al Celui Preaînalt, fiindcă vei merge înaintea lui în faţa Domnului pentru a pregăti căile sale.

77. Ca să dai cunoştinţa mîntuirii poporului Său întru iertarea păcatelor acestuia.

78. Prin inima milostivirii Dumnezeului nostru, prin care ne-a cercetat Răsăritul cel din înălţime.

79. Ca să se arate celor ce şedeau întru întuneric şi în umbra morţii şi ca să îndrepte picioarele noastră în calea păcii".

80. Iar copilul creştea şi se întărea cu duhul şi a fost în pustie pînă în ziua înfăţişării sale în faţa lui Israel.

ѵ҃т єѵлїє.

КАП. В.

а Ши фꙋ ꙟзилеле ачѣлѣ, єши порꙋнкъ дела
кесарю авгꙋсть съсъ скрїє тоатъ лꙋ
в мѣ (Ачаста скрисоаре, ꙟтѫю фꙋ
г дмнинд ꙟсирїѧ киринеꙋ) Ши мер
џѣ тоци съсъ скрїє, чинеш ꙟ ѡрашꙋль
д съꙋ. Съ сꙋи ши Їѡсиф дин галїлеа, дин ѡ
рашꙋл назаретꙋлꙋи, ꙟ Їꙋдеа, ꙟчетатѣ лꙋи да
видь каре съ кїамъ виѳлеєм (пентрꙋ къче
єра єль дин каса ши дин нѣмꙋл лꙋи двдь)
є Съсъ скрїє кꙋ марїѧ чѣ логодитъ кꙋ єль мꙋѧ
ѕ ре, фїинд грѣ. Ши фꙋ фїинд єи аколѡ ꙟ
з плꙋръсе зилеле ка съ наскъ ѧ. Ши нъскꙋ пре
фїюл єи чел дентѫю нъскꙋт, шил ꙟфъшъ пре
єль, шил пꙋсе ꙟ ѧсле, пентрꙋ къчи нꙋ єра лорь
и лок ꙟ съласш. Ши пъстори єра ꙟтрачелаш
лок привегинд, кꙋ фаꙋере ши стръжꙋинд пъзи
ѳ ле ноптїи ла тꙋрма лорь. Ши ꙗтъ ꙟџерꙋл дом
нꙋлꙋи стътꙋ асꙋпра лор, ши слава дмнꙋлꙋи аꙋ стръ
лꙋчит прежꙋр єи ши съ ꙟфрикошаръ кꙋфрикъ маре.
і Ши зисе лѡрь ꙟџерꙋль, нꙋвъ темерѣци, къ ꙗ
тъ въ вестескꙋ воаѡ бꙋкꙋрїє маре, каре ва фи
аі а тот норѡдꙋль. Къ съ нъскꙋ воаѡ астъзи
мѫнтꙋиторю, (кареле ѧсте хс дмнꙋль) ꙟчета
ві тѣ лꙋи двдь. Ши ачеста є воаѡ съмнꙋль,
афлаꙋеци прꙋнкꙋ ꙟфъшать, кꙋлкать ꙟ ѧсле.
гі Ши ꙟдатъ фꙋ кꙋ ꙟџерꙋль мꙋлцїме де ѡасте
черѣскъ, лъꙋдѫнд пре дмнзъꙋ, ши зикѫнд.
ді Слава лꙋи дмнзъꙋ ꙟтрꙋ ꙟнълцими, ши пре
пъмѫнть паче, ꙟтрꙋ ѡамени бꙋнъ воире.
єі Ши фꙋ дѣка съдꙋсеръ дела єи ꙟџерїи ла черю
ѡаменїи пъсторїи зисеръ ꙋнїи кътръ алал
ци, съ мерџемь дар ꙟ виѳлеєм, ши съ ведемь
кꙋвѫнтꙋль ачеста че сау фъкꙋть, каре дмнꙋль
ѕі аꙋ арътать ноаѡ. Ши венирь ꙟдеграбъ
ши афларъ ши пре марїам ши пре Їѡсиф, ши ко
зі конꙋль кꙋлкать ꙟ ѧсле. Ши възѫнд аꙋ
коноскꙋт пентрꙋ граюль чеаꙋ гръить лор пен
иі трꙋ коконꙋль ачеста. Ши тоци карїи аꙋ
зїѧ съмира декареле зисѣсе пъсторїи кътръ єи.
ѳі Иаръ марїам тоате ле пъзїѧ кꙋвинтеле ачѣ
к стѣ пꙋиндꙋле ла инима єи. Ши съ ꙟтоарсе
ръ пъсторїи, славинд ши лъꙋдѫнд пре дмне
зъꙋ, де тоате чѣлѣ че аꙋзиръ ши възꙋръ, кꙋм
ка фꙋ гръить кътръ єи. Ши кѫнд съ ꙟплꙋ
ръ ѡпть зиле съ тае коконꙋл ꙟпрежꙋр, ши съ
кемъ нꙋмеле лꙋи Іс, чел чефꙋ кемать де ꙟџерь
ꙟкъ маинаинте пънъ нꙋсъ принсѣсе єл ꙟпѫн
кв тече. Ши кѫнд съ ꙟплꙋръ зилеле кꙋръцѣ
нїилорь дꙋпъ лѣџѣ лꙋи мѡѵси, дꙋсеръ пре єль
ꙟ Їерꙋсалим, съ лпꙋе ꙟнаинтѣ дмнꙋлꙋи.
кг (Кꙋмꙋе скрись ꙟлѣџѣ дмнꙋлꙋи, къ тот че є
парте бърбътѣскъ дешкизѫнд згъꙋль єфитъ
кд дмнꙋлꙋи кемастъва.) Ши касъ дѣ жъртвъ,
дꙋпъ кꙋмꙋе зись ꙟлѣџѣ дмнꙋлꙋи, ѡпъреке де
тꙋртꙋрѣле, саꙋ дои пꙋи де порꙋмби.
кє Ши ꙗтъ, єра оунь ѡм ꙟ Їрꙋсалим, кърꙋѧ ꙟи
єра нꙋмеле сѵмеѡнь, ши єра ѡмꙋль ачеста дри
єпть, ши кꙋфрика лꙋи дмнзъꙋ, ашептѫнд

Biblia 1688, p. 790, col. 1

Cap 2

1. Şi fu în zilele acêlea ieşi poruncă de la Chesáriu Avgúst să să scrie toată lumea.

2. (Aceasta scrisoare întîiu fu, domnind în Síriia Chirinéu.)[6]

3. Şi mergea toţi să să scrie, cineşi în oraşul său.

4. Să sui şi Iósif den Galiléa, den oraşul Nazarétului, în Iudéa, în cetatea lui Davíd, carea să chiamă Vithlêem (pentru căce era el den casa şi den neamul lui David)[7],

5. Să să scrie cu Máriia, cea logodită cu el muiére, fiind grea.

6. Şi fu fiind ei acoló, împlură-se zilele ca să nască ea.

7. Şi născu pre Fiiul ei cel dentîiu născut, şi-l înfăşă pre el, şi-l puse în iasle, pentru căci nu era lor loc în sălaş.

8. Şi păstóri era într-acelaşi loc priveghind cu fluiere şi străjuind păzile nopţii la turma lor.

9. Şi, iată, îngerul Domnului stătu asupra lor şi slava Domnului au strălucit prejur ei, şi să înfricoşară cu frică mare.

10. Şi zise lor îngerul: „Nu vă têmereţi, că, iată, vă vestescu voao bucurie mare, carea va fi la tot norodul.

11. Că să născu noao astăzi mîntuitoriu (carele iaste Hristos Domnul)[8] în cetatea lui David.

12. Şi acesta e voao sămnul: afla-veţi pruncu înfăşat, culcat în iasle".

13. Şi îndată fu, cu îngerul, mulţime de oaste cerească, lăudînd pre Dumnezău şi zicînd:

14. „Slava lui Dumnezău întru înălţimi şi pre pământ pace, întru oameni bună voire".

15. Şi fu, deaca să dusără de la ei îngerii la ceriu, oamenii, păstorii, zisără unii cătră alálţi: „Să mêrgem, dară, în Vithlêém şi să vedem cuvîntul acesta ce s-au făcut, care Domnul au arătat nóao".

16. Şi veniră în degrabă şi aflară şi pre Máriam şi pre Iósif, şi Cocónul culcat în iasle.

17. Şi văzînd, au conoscut pentru graiul ce s-au grăit lor pentru Cocónul acesta.

18. Şi toţi carii auziia să mira de carele zisêse păstorii cătră ei.

19. Iară Máriam toate le păziia cuvintele acêstea, puindu-la la inima ei.

20. Şi să întoarsără păstorii, slăvind şi lăudînd pre Dumnezău de toate cêlea ce auziră şi văzură, cum fu grăit cătră ei.

21. Şi cînd să împlură opt zile, să tăie Cocónul împrejur şi să chemă numele lui Iisus, cel ce fu chemat de înger, încă mai-nainte, pînă nu să prinsêse el în pîntece.

22. Şi cînd să împlură zilele curăţeniilor, după lêgea lui Móisi, duseră pre el în Ierusalím să-l puie înaintea Domnului.

23. (Cumu e scris în lêgea Domnului, că tot ce e parte bărbătească deşchizînd zgăul, sfînt Domnului chema-să-va.)[9]

24. Şi ca să dea jîrtvă, după cumu e zis în lêgea Domnului, o părêche de turturêle sau doi pui de porumbi.

25. Şi, iată, era un om în Ierusalím[10], căruia îi era numele Simeón. Şi era omul acesta direpţ şi cu frica lui Dumnezău, aşteptînd /

Versiunea modernă

Capitolul al 2-lea

1. S-a întîmplat în acele zile că a ieşit un edict de la Caesar Augustus ca toată lumea să fie înscrisă.

2. Această primă înscriere a avut loc în vreme ce Quirinius conducea Siria.

3. Şi porneau toţi să se înscrie, fiecare în cetatea sa.

4. Şi s-a suit în Iudeea şi Iosif din Galileea, din oraşul Nazaret, într-o cetate al lui David care este numită Betleem, fiindcă el era din casa şi din neamul lui David,

5. Ca să se înscrie împreună cu Maria, cea logodită sieşi şi care era însărcinată.

6. Dar, în vreme ce erau acolo, s-au împlinit zilele ca să nască.

7. Şi a născut pe fiul ei cel întîi născut, l-a înfăşat şi l-a culcat într-o iesle, fiindcă nu mai aveau loc în casa de oaspeţi.

8. Şi în acel ţinut erau păstori care petreceau noaptea sub cerul liber, păzind străjile nopţii lîngă turma lor.

9. Iar îngerul Domnului a stat înaintea lor şi slava Domnului a strălucit împrejurul lor şi ei s-au înfricoşat cu frică mare.

10. Şi le-a grăit îngerul: „Nu vă temeţi, căci iată vă binevestesc bucurie mare care va fi pentru întreg poporul.

11. Fiindcă în cetatea lui David vi s-a născut astăzi Mîntuitor Care este Hristos Domnul.

12. Şi acesta este semn pentru voi: veţi găsi un prunc înfăşat şi culcat în iesle.

13. Şi dintr-o dată, s-a alăturat îngerului o mulţime de oştire cerească, lăudînd pe Dumnezeu şi grăind:

14. „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace între oameni bunăvoire".

15. Şi, după ce îngerii au plecat la cer, păstorii vorbeau unii cu alţii: „Să mergem pînă la Betleem şi să vedem lucrul acesta care s-a petrecut şi pe care Domnul ni l-a făcut cunoscut".

16. Şi grăbindu-se, au găsit pe Maria, pe Iosif şi pe prunc culcat în iesle.

17. Şi văzîndu-l le-au făcut cunoscut ceea ce le-a fost spus despre acest copil.

18. Şi toţi cei ce ascultau se minunau de cele ce erau spuse de păstori către dînşii.

19. Iar Maria păstra toate aceste lucruri, cumpănindu-le în inima ei.

20. Şi păstorii s-au întors slăvind şi lăudînd pe Dumnezeu pentru toate cele ce le-au auzit şi le-au văzut, precum le-a fost spus.

21. Iar cînd s-au împlinit opt zile pentru a fi tăiat împrejur, i-a fost pus numele de Iisus, precum a fost numit de înger, mai înainte de a fi zămislit în pîntece.

22. Şi cînd s-au împlinit zilele curăţirii lor, potrivit Legii lui Moise, l-au adus în Ierusalim să-l înfăţişeze Domnului.

23. Precum a fost scris în Legea Domnului că orice [prunc] parte bărbătească ce deschide pîntecele va fi numit sfînt Domnului.

24. Şi să dea jertfă, precum a fost spus în Legea Domnului, o pereche de turturele, sau doi pui d porumbel.

25. Şi iată era un om în Ierusalim, al cărui nume era Simeon, iar omul acesta era drept şi evlavios, aşteptînd

Єѵ лїє.

мѫнгъерѣ лꙋй Ісраиль, ши дхꙋль сфнть ера а
сꙋпра лꙋй. Ши ера зись лꙋй де дхꙋль чель кѕ
сфнть съ нꙋ вазъ моарте маинаинте пънъ нꙋ
ваведѣ пре Хртосꙋль дмнꙋлꙋи. Ши вени кꙋ кз
дхꙋл ꙟбесѣрикъ, ши кѫндь дꙋсъръ ꙟлъꙋн
трꙋ пъринцїй пре коконꙋль Іс, съ факъ ен пен
трꙋ ель кꙋм ера ѡбичаюл лецїй. Ши ель лꙋѡ ки
пре ель ꙟбрацеле лꙋй, ши бине кꙋвѫнтъ пре дꙋ
незъꙋ ши зисе. Акꙋм слобозѣще пре слꙋга кѳ
та дмне, дꙋпъ кꙋвѫнтꙋль тъꙋ кꙋпаче .
Къ възꙋръ окїй мїей мѫнтꙋирѣ та . л
Каре ай гътить ꙟнаинте фѣцїй атꙋтꙋрорь ла
нороаделорь. Лꙋминъ ꙟтрꙋ дескоперирѣ лим лв
билорь, ши славъ нородꙋлꙋи тъꙋ Ісраиль .
Ши ера Іѡсиф ши мꙋма лꙋй мирѫндꙋсе де чѣ лг
ле грѣите пентрꙋ ель. Ши блгви пре ен си лд
меѡнь ши зисе кътръ Марїам мꙋма лꙋй, іатъ
ачеста заче спре къдѣре ши скꙋларе амꙋлто
ра ꙟтрꙋ Ісраиль, ши ꙟтрꙋ семнꙋ ꙟпротивъ
грѣиндꙋсъ. (Ши цїе сѫнгꙋръ сꙋфлетꙋлꙋй ле
вапътрꙋнде сабїе) ка съсъ де скоапере дела
мꙋлте инимии кꙋцете. Ши ера Анна пррочи лѕ
ца фата лꙋй Фанꙋил, ден рꙋда лꙋй Асир, ача
ста ера петрекꙋтъ ꙟзиле мꙋлте, лъкꙋиндь
кꙋ бърбатꙋль ен шапте ани ден фечорїѧ ен .
Ши ѧ въдꙋвъ ка де, п, ши патрꙋ де ани, лз
каре нꙋсъ депърта дела бесѣрикъ, кꙋ постꙋри
ши кꙋ рꙋгъчюни слꙋжиндь ноапте ши зїѡа .
Ши ачаста ꙟтрачель час стѫндь съмъртꙋри ли
сїѧ дмнꙋлꙋи, ши грѣїѧ деель тꙋтꙋрор челор
че аштепта ръскꙋмпъраре ꙟ Іерꙋсалимь .
Ши дѣка съвѫрширъ тоате чѣле дꙋпъ лѳ
лѣцѣ дмнꙋлꙋй , съ ꙟтоарсеръ ꙟгали
леа , ꙟ ѡрашꙋль лѡрь ꙟназареть .
Іаръ кꙋконꙋл крещѧ ши съ ꙟтърїѧ кꙋ дхꙋль, м
ꙟплѫндꙋсе де ꙟцелепцїе, ши дарꙋл лꙋй дмнзъꙋ
ера престе ел. Ши пъринцїй лꙋй мергѧ ꙟ ма
тоци анїй ꙟ Іерꙋсалим лапразникꙋл пащилор .
Ши кѫндь фꙋ де, вї, ани сꙋиндꙋсе ен ꙟ Іерꙋса мв
лим дꙋпре ѡбичаюл празникꙋлꙋй. Ши сфѫр мг
шиндь зилеле кѫндь съ ꙟторчѧ ен, рѫмасе Іс кꙋ
конꙋл ꙟ Іерꙋсалим, ши нꙋ щїꙋт Іѡсиф ши мꙋ-
ма лꙋй. Ши гѫндиндь ен афи ел ꙟтрꙋ чей мд
ꙟпреꙋнъ кълъторй, мѣрсеръ кале де ѡ зи, ши л
кꙋта пре ель пре ꙟрꙋденїй ши ꙟкꙋноскꙋци. Ши ме
не афлѫндꙋл съ ꙟтоарсеръ ꙟ Іерꙋсалим, кꙋтѫнд
пре ел. Ши фꙋ дꙋпъ атреѧ зи, афларъ пре мѕ
ел ꙟбесѣрекъ шъзѫндь ꙟмижлокꙋл даскалилор,
аскꙋлтѫндꙋй ши ꙟтребѫндь пре ен. Ши тоцй мз
карїй аꙋзїѧ пре ел съмира де ꙟцелепчюнѣ ши
де ръспꙋнсꙋриле лꙋй. Ши възѫндꙋл пре ель ми
съмираръ, ши зисе мꙋма лꙋй кътръ ел, фїюле,
къ фъкꙋши ноаѡ аша? іатъ татъꙋ ши еꙋ до
риндь те кꙋтам пре тине. Ши зисе кътръ мѳ
ен, че є демъ кꙋтаци? аꙋ нꙋ щїѧци къ мнеꙋ
каде міе а фи ꙟтрꙋ чѣле але татꙋлꙋй міеꙋ?
Іаръ ен нꙋ ꙟцелѣсеръ кꙋвѫнтꙋл каре грѣи лор. н
Ши погоръ кꙋ ен, ши вени ꙟназарет, ши ера а на
скꙋлтъторю де ен, ши мꙋма лꙋй цинѧ тоате
кꙋви

Biblia 1688, p. 790, col. 2

mîngîîêrea lui Israíl, şi Duhul Sfînt era asupra lui.

26. Şi era zis lui de Duhul cel Sfînt să nu vază moartea mai nainte pînă nu va vedea pre Hristosul Domnului.

27. Şi veni cu Duhul în besêrică, şi cînd dusără înlăuntru părinţii pre Cocónul Iisus, să facă ei pentru el cum era obicêiul legii,

28. Şi el luo pre el în braţele lui şi binecuvîntắ pre Dumnezău şi zise:

29. „Acum, slobozêşte pre sluga ta, Doamne, după cuvîntul tău, cu pace,

30. Că văzură ochii miei mîntuirea ta,

31. Carea ai gătit înaintea fêţii a tuturor noroadelor,

32. Lumină întru descoperirea limbilor şi slavă norodului tău, Israíl".

33. Şi era Iosif şi muma lui mirîndu-se de cêle grăite pentru el.

34. Şi blagoslovi pre ei Simeón şi zise cătră Máriam, muma lui: „Iată, acesta zace spre cădêrea şi scularea a multora întru Israíl, şi întru semnu împrotivă grăindu-să

35. (Şi ţie sîngură sufletulu-ţi va pătrunde sabie.)[11], ca să să descoapere de la multe inimi cugete".

36. Şi era Ána prorociţă, fata lui Fanuíl, den ruda lui Asír, aceasta era petrecută în zile multe, lăcuind cu bărbatul ei şapte ani den fecioriia ei.

37. Şi ea văduvă ca de 80 şi patru de ani, carea nu să depărta de la besêrică, cu posturi şi cu rugăciuni slujind noaptea şi zioa.

38. Şi aceasta într-acel ceas stînd, să mărturisiia Domnului, şi grăiia de el tuturor celor ce aştepta răscumpărarea în Ierusalim.

39. Şi deaca săvîrşiră toate cêlea după lêgea Domnului, să întoarseră în Galiléa, în oraşul lor, în Nazarét.

40. Iară Cuconul creştea şi să întăriia cu duhul, împlîndu-se de înţelepţie, şi darul lui Dumnezău era preste el.

41. Şi părinţii lui mergea, în toţi anii, în Ierusalim, la praznicul Paştilor.

42. Şi cînd fu de 12 ani, suindu-se ei în Ierusalim, dupre obicêiul praznicului,

43. Şi sfirşind zilele cînd să întorcea ei, rămase Iisus Cuconul în Ierusalim, şi n-au ştiut Iósif şi muma lui.

44. Şi gîndind ei a fi el întru cei împreună călători, mêrseră cale de o zi, şi-l căuta pre el pren rudenii şi în cunoscuţi.

45. Şi, neaflîndu-l, să întoarseră în Ierusalím, căutînd pre el.

46. Şi fu după a treia zi, aflară pre el în besêrecă, şăzînd în mijlocul dascalilor, ascultîndu-i şi întrebînd pre ei.

47. Şi toţi carii auziia pre el să mira de înţelepciunea şi de răspunsurile lui.

48. Şi văzîndu-l pre el, să mirară. Şi zise muma lui cătră el: „Fiiule, că ce făcuşi noao aşa? Iată, tată-tău[12] şi eu, dorind, te căutam pre tine".

49. Şi zise cătră ei: „Ce e de mă căutaţi? Au nu ştiiaţi că mi să cade mie a fi întru cêlea ale Tatului mieu?".

50. Iară ei nu înţelêsără cuvîntul care grăi lor.

51. Şi pogorî cu ei şi veni la Nazaret şi era ascultătoriu de ei. Şi muma lui ţinea toate /

Versiunea modernă

mîngîierea lui Israel şi Duhul Sfînt era asupra lui.

26. Şi lui îi fusese vestit de către Duhul Sfînt că nu va cunoaşte moartea înainte de a-L vedea pe Hristosul Domnului.

27. Şi din îndemnul Duhului a venit în templu; şi cînd părinţii îl aduceau înăuntru pe copilul Iisus spre a împlini ei pentru el cele ce sînt după obiceiul Legii.

28. Şi acesta l-a primit în braţele sale, a binecuvîntat pe Dumnezeu şi a grăit:

29. „Acum slobozeşti pe robul tău, Stăpîne, după cuvîntul tău în pace,

30. Fiindcă ochii mei au văzut mîntuirea ta,

31. Pe care ai pregătit-o înaintea feţei tuturor popoarelor

32. Lumină care va fi dezvăluită păgînilor şi slavă poporului tău Israel".

33. Iar tatăl şi mama lui se minunau de cele spuse despre el.

34. Simeon i-a binecuvîntat şi i-a spus Mariei, mama lui: „Iată, acesta este pus spre căderea şi spre ridicarea multora din Israel şi ca un semn care va stîrni împotrivire.

35. Şi sabie va străpunge însuşi sufletul tău pentru ca să se dezvăluie cugetele din multe inimi".

36. Şi Ana era prorociţă, fiica lui Fanuel din seminţia lui Aşer; aceasta era înaintată în multe zile şi trăise cu bărbatul ei şapte ani de la fecioria ei.

37. Şi ea era văduvă de optzeci şi patru de ani şi nu se îndepărta de templu, slujind în posturi şi rugăciuni ziua şi noaptea.

38. Şi în acel ceas era de faţă, lăudînd pe Dumnezeu şi vorbea despre el tuturor celor ce aşteptau răscumpărarea lui Israel.

39. După ce au împlinit toate potrivit Legii Domnului, s-au întors în Galileea, în oraşul lor Nazaret.

40. Însă copilul creşte şi se întărea cu duhul, umplîndu-se de înţelepciune, iar harul lui Dumnezeu era peste el.

41. Şi părinţii lui mergeau în fiecare an la Ierusalim la sărbătoarea Paştelui.

42. Cînd era de doisprezece ani, s-au suit la Ierusalim, potrivit datinii sărbătorii.

43. După ce s-au sfîrşit zilele şi întorcîndu-se ei, copilul Iisus a rămas în Ierusalim şi părinţii săi nu au ştiut.

44. Socotind că se află printre însoţitorii de călătorie, au mers cale de o zi, căutîndu-l printre rude şi cunoscuţi.

45. Şi neaflîndu-l, s-au întors în Ierusalim, căutîndu-l.

46. Şi s-a întîmplat că, după trei zile, l-au găsit în templu, şezînd în mijlocul dascălilor, ascultîndu-i şi întrebîndu-i.

47. Şi toţi care îl ascultau erau uimiţi de înţelegerea şi de răspunsurile lui.

48. Şi văzîndu-l au rămas înmărmuriţi, iar mama lui i-a spus: „Fiule, pentru ce ne-ai făcut nouă astfel? Iată, tatăl tău şi cu mine, te-am căutat cuprinşi de mare durere".

49. Şi le-a grăit: „Pentru ce m-aţi căutat? Nu ştiaţi că întru cele ale Tatălui meu trebuie să fiu?".

50. Însă ei nu au înţeles cuvîntul pe care li l-a grăit.

51. Şi a coborît împreună cu ei, a venit în Nazaret şi le era supus. Iar mama lui păstra toate

нв кȣвинтеле ꙟчѣстѣ ꙟтрȣ инима ей. Ши їс
крещѧ ꙟтрȣ ꙟцелепцїе ши вѫрстъ ши ꙟдарь
ꙟжнгъ дмнзъȣ ши ꙟжнгъ ѡаменн.

КАП. Г.

а Ꙗръ ꙟналчинчилеспрѣзѣче ани ан дмнїей
лȣй тиверїе кесарю, домнинд ꙟ їȣдеа
пилат дей понть, ши ирод бирȣинд а
патра парте де галилеа, ши филип фра
теле лȣй, бирȣинд а патра парте дей
итȣрея ши дей цара трахонїей, ши лисанїе, дей
в авиленеа а патра парте бирȣинд. Пе врѣмѣ
архїереилор, анїй, ши каїафей, фȣ кȣвѫнтȣ лȣ
дмнзъȣ пре їѡан фїюл захарїей ꙟпȣстїе.
г Ши вени ꙟтот ꙟпрежȣрȣл їѡрданȣлȣй, пропове
дȣинд ботезȣл покъинцей, ꙟ ертъчюнѣ пъка
д телор. Кȣмȣ е скри ꙟкартѣ кȣвинтелор исаїе
пророкȣл, зикѫнд, гласȣл челȣй че стригъ ꙟ
пȣстїе, гътиц калѣ дмнȣлȣй, дирѣпте фаче
е къръриле лȣй. Тоатъ валѣ съ ва ꙟплѧ, ши
тот мȣнтеле ши мъгȣра съ ва смери, ши чѣле
стрѫмбе ворфи дирѣпте, ши чѣле аспре спре къ
ѕ нѣтеде. Ши ва ведѧ тот трȣпȣл мѫнтȣи
з рѣ лȣй дмнзъȣ. Де грїѧ мȣлцимей чей че
мергѧ съсъботѣзе дела ел, нашерн де нъпърчи,
чине аȣ арътат воао съ фȣџиць де мънїѧ чѧ
и вїитоаре? Фачец даръ родȣри деставниче по
къинцей, ши нȣ ꙟчѣпереци а грьи ꙟтрȣ воиш та
тъ авем пре авраам, къ зик воао къ поате
дмнзъȣ дей чѣсте пїетри а рѫдика фечори лȣй
ѳ авраам. Ши ꙗтъ ши сѣкȣрѣ ла рѫдъчина
копачилор заче, де тот помȣл кареле нȣ фаче
і род бȣн, таесе ши ꙟфок арȣнкъсе. Ши
ꙟтребаръ пре ел мȣлцимѣ, зикѫнд, даръ че
аі вом фаче? Ши ръспȣнзѫнд зисе лор, чине аре
доао вешминте, съ дѧ челȣѧ че наре, ши чела
ві че аре бȣкате, аша ꙟ дерѣ съ факъ. Ши вени
ръ ши вамеши съсъботѣзе, ши зисеръ кътръ
гі ел, ꙟвъцъторюле, чевом фаче? Iаръ ел зисе
кътръ ей, немикъ май мȣлт декѫт въ е рѫн
ді дȣитъ фачец. Ши ꙟтребаръ ши слȣжито
рїй пре ел, зикѫнд, даръ ной чевом фаче? ши
зисе лор, пре нимени съ нȣ клинтиц, ничїй нъ
пъстȣиц, че дестȣй фиц кȣ къщигȣриле воа
еі стре. Ши ашептѫнд ѡаменїй, ши кȣџе
тѫнд тоци ꙟтрȣ инимиле лор де їѡан, нȣ кȣм
ѕі ва ел фи хс. Ръспȣнсе їѡан зикѫнд
тȣтȣрор, еȣ кȣ апъ ботез пре вой
че вине чел май таре де мине, кърȣѧ нȣс де
стоиник съ дезлег кȣрѣѡа ꙟкълцъминтелор
лȣи, ачела ва ботеза пре вой кȣ дхȣл сфнт
зі ши кȣ фок. Кърȣѧ ие лопата ꙟмѫна лȣи
ши кȣръцѣще арїа лȣи, ши ва стрѫнџе грѫȣл
ꙟжѫкница лȣи, iаръ паеле ле ва арде кȣ фок
иі нестинсȣ. Дечи мȣлте, ши алтеле мѫнгѫ
ѳі инд бине вестїѧ ѡаменилор. Iаръ ирод
ал патрȣлѣ бирȣиторю фїинд мȣстрат де ел
пентрȣ иродїада, мȣѧрѣ лȣи филип фрате съȣ,
ши пентрȣ тоате рѣлеле каре фъкȣсе ирод.
к адаосе ши ачаста престе тоате, ши ꙟкисе пре

Biblia 1688, p. 791, col. 1

cuvintele acêstea întru inima ei.

52. Şi Iisus creştea întru înţelepţie, şi vîrstă, şi în dar, lîngă Dumnezău şi lîngă oameni.

Cap 3

1. Iară în al cincilesprăzêce ani ai domniei lui Tivérie Chesariu, domnind în Iudea Pilát den Pont, şi Iród biruind a patra parte de Galiléa, şi Fílip, fratele lui, biruind a patra parte den Itírea şi den ţara Trahóniei, şi Lisánie, den Avilenéa a patra parte biruind,

2. Pe vrêmea arhiereilor Ánii şi Caiáfei, fu cuvîntul lui Dumnezău pre Ioan, fiiul Zahariei, în pustiie.

3. Şi veni în tot împrejurul Iordánului, propoveduind botezul pocăinţei, în iertăciunea păcatelor.

4. Cumu e scris în Cartea cuvintelor Isaiei prorocul, zicînd: „Glasul celui ce strigă în pustie: «Gătiţi calea Domnului, dirêpte faceţi cărările lui.

5. Toată valea să va împlea, şi tot muntele şi măgura să va smeri, şi cêle strîmbe vor fi dirêpte, şi cêle aspre spre căi nêtede.

6. Şi va vedea tot trupul mîntuirea lui Dumnezău»".

7. Deci grăiia mulţimei cei ce mergea să să botêze de la el: „Naşteri de năpîrci, cine au arătat voao să fugiţi de mîniia cea viitoare?

8. Faceţi, dară, roduri destoinice pocăinţei şi nu începereţi a grăi întru voiş: «Tată avem pre Avraám», că zic voao că poate Dumnezău den cêste pietri a rîdica feciori lui Avraám.

9. Şi iată şi săcurea la rădăcina copacilor zace, deci tot pomul carele nu face rod bun taie-se şi în foc aruncă-să".

10. Şi întrebară pre el mulţimea zicînd: „Dară ce vom face?".

11. Şi, răspunzînd, zise lor: „Cine are doao veşminte să dea celuia ce n-are, şi cela ce are bucate aşijderea să facă".

12. Şi veniră şi vameşi să să botêze, şi ziseră cătră el: „Învăţătoriule, ce vom face?".

13. Iară el zise cătră ei: „Nemică mai mult decît vă e rînduită faceţi".

14. Şi întrebară şi slujitorii pre el zicînd: „Dară noi ce vom face?". Şi zise lor: „Pre nimeni să nu clintiţi, nici-i năpăstuiţi, ce destui fiţi cu cîştigurile voastre".

15. Şi aşteptînd oamenii şi cugetînd toţi întru inimile lor de Ioán, nu cumva el va fi Hristos,

16. Răspunse Ioán, zicînd tuturor: „Eu cu apă botez pre voi, ce vine cel mai tare de mine, căruia nu-s destoinic să dezleg cureaoa încălţămintelor lui. Acela va boteza pre voi cu Duhul Sfînt şi cu foc,

17. Căruia i-e lopata în mîna lui şi curăţêşte aria lui, şi va strînge grîul în jîcniţa lui, iară paiele le va arde cu foc nestinsu".

18. Deci multe şi altele mîngîindu, binevestiia oamenilor.

19. Iară Iród, al patrulea biruitoriu, fiind mustrat de el pentru Irodiáda, muiêrea lui Fílip, frate-său, şi pentru toate rêlele care făcuse Iród,

20. Adaose şi aceasta preste toate, şi închise pre /

Versiunea modernă

aceste lucruri în inima sa.

52. Iar Iisus creşte în înţelepciune şi în înălţime şi în har în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor.

Capitolul al 3-lea

1. În anul al împărăţiei lui Tiberius Caesar, în timp ce Pilat din Pont era procurator al Iudeii, Irod tetrarh al Galileii, Filip, fratele său, tetrarh al Itureei şi al ţinutului Trahonitidei, iar Lisanias tetrarh al Abilenei,

2. În vremea arhiereilor Ana şi Caiafa, a fost cuvîntul Domnului către Ioan, fiul lui Zaharia, în pustie.

3. Şi a mers în toate împrejurimile Iordanului propovăduind botezul pocăinţei pentru iertarea păcatelor.

4. Precum a fost scris în cartea cuvintelor lui Isaia prorocul: „Glasul celui ce strigă în pustie: «Pregătiţi calea Domnului, drepte faceţi cărările lui.

5. Orice vale va fi umplută şi orice munte sau deal vor ajunge loc şes, cele întortocheate se vor îndrepta, iar cele aspre vor ajunge căi netede.

6. Şi tot trupul va vedea mîntuirea lui Dumnezeu»".

7. Aşadar, grăia mulţimilor care ieşeau pentru a fi botezate de către el: „Vlăstare de vipere, cine v-a învăţat să fugiţi de mînia care va să vină?

8. Aşadar, faceţi roade vrednice de pocăinţă şi nu începeţi a grăi în voi înşivă: «Îl avem ca părinte pe Avraam», fiindcă vă spun că Dumnezeu poate să-i ridice fii lui Avraam.

9. Acum securea este deja aşezată la rădăcina pomilor, prin urmare, orice pom care nu face rod bun este tăiat şi aruncat în foc".

10. Şi mulţimile îl întrebau: „Aşadar, ce să facem?".

11. Iar el răspunzînd, le spuse: „Cel ce are două haine să împartă cu cel ce nu are, iar cel ce are mîncare să facă asemenea".

12. Au venit şi vameşii ca să fie botezaţi şi i-au spus: „Învăţătorule, ce să facem?".

13. Iar el le-a grăit: „Să nu faceţi nimic mai mult pe lîngă ceea ce vă este hotărît".

14. L-au întrebat şi ostaşii spunînd: „Iar noi ce să facem?". Şi le-a răspuns: „Nu asupriţi şi nu înşelaţi cu nimic pe nimeni, ci mulţumiţi-vă cu plata voastră".

15. Aşteptînd poporul şi cugetînd în inimile lor despre Ioan, dacă nu cumva el ar fi Hristos,

16. Ioan le-a răspuns tuturor, zicînd: „Eu vă botez cu apă; însă vine cel care este mai puternic decît mine, căruia nu sînt vrednic să-i dezleg cureaua sandalelor; el vă va boteza cu Duh Sfînt şi cu foc.

17. A cărui lopată este în mîna sa şi va curăţa aria sa, grîul îl va aduna în hambarul său, iar pleava o va arde cu foc nestins".

18. Aşadar, îndemnîndu-i şi către multe altele, binevestea poporului.

19. Însă Irod tetrarhul, mustrat de către el pentru Irodiada, soţia fratelui său şi pentru toate relele pe care le săvîrşise Irod,

20. A adăugat şi aceasta, peste toate şi l-a închis pe

Іѡань ѫтемницъ. Ши фу дека съ ботезаръ ка
тоци ѡамении ши Іс ботезжндусе ши ругжнду
съсе фіе дешкисъ чериул. Ши съсе фіе пого кв
ржтъ духул чел сфнтъ ѫкип де трупъ, ка ѹ
порумбъ спре ель, ши гласъ ден черю съсъ фіе
фъкутъ зикжндъ, ту ещи фіюль міеу чел юби
ѫтине бине крую. Ши ачеста ера Іс ѫче кг
пжндь афи ка де трей зечи де ани, (кум съ
пъре) фіюл луи Іѡсифъ, ал луи Іли.
Ал луи маттадатъ, ал луи леви, ал луи мелхи, кд
ал луи Іанна, ал луи Іѡсифъ. Ал луи ма ке
тадіе, ал луи амѡсъ, ал луи наумъ, ал луи
если, ал луи наггаі. Ал луи маадъ, ал луи кѕ
маттадіе, ал луи семеи, ал луи Іѡсифъ, ал луи
Іуда. Ал луи Іѡна, ал луи риса, ал луи кз
зоровабел ал луи саладіилъ, ал луи нири.
Ал луи мелхи, ал луи адди, ал луи косамъ, ал луи ки
елмодамъ, ал луи иръ. Ал луи Іѡси, аль кѳ
луи елеезеръ, ал луи Іоримъ, ал луи маттадаі,
ал луи леви. Ал луи симеѡнъ, ал луи Іу л
да, ал луи Іѡсифъ, ал луи Іѡнанъ, ал луи еліа
кимъ. Ал луи мелеаі, ал луи маннанъ, ал луи ла
маттадаі, ал луи наданъ, ал луи двдъ.
Ал луи Іесеі, ал луи ѡвидъ, ал луи воѡзъ, ал лв
луи салмонъ, ал луи наасонъ. Ал луи ами лг
надавъ, ал луи арамъ, ал луи есромъ, ал луи
фаресъ, ал луи Іуда. Ал луи Іаковъ, аль лд
луи Ісаакъ, ал луи авраамъ, ал луи дара, ал луи
нахѡръ. Ал луи сарухъ, ал луи рагавъ, ал ле
луи фалекъ, ал луи еверъ, ал луи сала.
Ал луи каинанъ, ал луи арфаксадъ, ал луи сим, лѕ
ал луи ноѣ, ал луи ламехъ. Ал луи маду лз
сала, ал луи енохъ, ал луи Іаредъ, ал луи ма
лалеилъ, ал луи каинанъ. Ал луи еносъ, ал ли
луи сидъ, ал луи адамъ, ал луи дмнезеу.

КАП. Д.

Ир ъ Іс плин де духул сфнтъ, сь ѫтурнъ а
дела Іѡрданъ, ши фу дусъ де духулъ
ѫпустіе. Ѫпатру зечи де зиле в
испитиндусе де діаволул, ши ну мжн
къ немикъ ѫзилеле ачелѣ, търъ сфжр
шиндусе ачелѣ, дупъ ачѣѧ флъмжнзи.
Ши зисе луи діаволул, де ещи фіюль луи дум г
незеу, зи піетрііи ачещіѧ съсъ факъ пжине.
Ши ръспунсе Іс кътръ ель зикжндъ, скрисъ ѧ д
сте къ ну нумай пре пжине сжнгуръ ва тръи
ѡмул, че пре тотъ кувжнтул луи дмнзеу.
Ши суиндъ пре ель діаволул ѫтрун мунте ѫ е
налтъ, аратъ луи тоате ѫпъръціиле луміи,
ѫтро минутъ де време. Ши зисе луи діа ѕ
волул, ціе вою да тоатъ путѣрѣ ачаста, ши
мъриpѣ лор, къ міе е дат ъ, ши куи вою
врѣ ачелуѧ ѡвою да. Дерепть ачѣѧ ту з
де Тевей ѫкина ѫнаинтѣ мѣ, але тале вор фи то
те. Ши ръспунзжндъ зисе Іс луи, дуте на и
поѧ мѣ сатанеѡ, къ скрисъ ѧсте съТе ѫкини до
мнулуи дмнзеулуи тъу, ши ачелуѧ нумай съ
служещи. Ѫтунчѣ дусе пре ель ѫ Іерусалим, ѳ
шил пусе спре арипа бесѣречіи, ши зисе луи де
ещи

Biblia 1688, p. 791, col. 2

Ioán în temniţă.

21. Şi fu deaca să botezară toţi oamenii, şi Iisus botezîndu-se şi rugîndu-se, să să fie deşchis ceriul

22. Şi să să fie pogorît Duhul Sfînt în chip de trup, ca un porumb, spre el, şi glas den ceriu să să fie făcut zicînd: „Tu eşti Fiiul mieu cel iubit, în tine bine vruiu".

23. Şi acesta era Iisus începînd a fi ca de treizeci de ani (cum să părea)[13], fiiul lui Iósif, al lui Ilí,

24. Al lui Matthát, al lui Leví, al lui Melhí, al lui Iaina, al lui Iósif,

25. Al lui Mattáthie, al lui Amós, al lui Naúm, al lui Eslí, al lui Nagghiá,

26. Al lui Maáth, al[14] lui Mattathíe, al lui Seméi, al lui Iósif, al lui Iúda,

27. Al lui Ioná, al lui Risá, al lui Zorovavél, al lui Salathiíl, al lui Níri,

28. Al lui Mélhi, al lui Addí, al lui Cosám, al[15] lui Elmodám, al lui Ír,

29. Al lui Iósi, al lui Eleézer, al lui Iorím, al lui Matthá, al lui Leví,

30. Al lui Simeón, al lui Iúda, al lui Iósif, al lui Ionán, al lui Eliachím,

31. Al lui Meleá, al lui Mainán, al lui Mattathá, al lui Nathán, al lui David,

32. Al lui Iesé, al lui Ovíd, al lui Voóz, al lui Salmón, al lui Naasón,

33. Al lui Aminadáv, al lui Araim, al lui Esróm, al lui Fares, al lui Iúda,

34. Al lui Iácov, al lui Isaác, al lui Avraám, al lui Thára, al lui Nahór,

35. Al lui Sarúh, al lui Ragáv, al lui Faléc, al lui Evér, al lui Salá,

36. Al lui Cainán, al lui Arfaxád, al lui Sim, al lui Nóe, al lui Laméh,

37. Al lui Mathusála, al lui Enóh, al lui Iadér, al lui Malaleíl, al lui Cainán,

38. Al lui Enós, al lui Sith, al lui Adám, al lui Dumnezău.

Cap 4

1. Iară Iisus, plin de Duhul Sfînt, să înturnă de la Iordán şi fu dus de Duhul în pustie,

2. În patruzeci de zile ispitindu-se de diavolul. Şi nu mîncă nemică în zilele acêlea, iară sfîrşindu-să acêlea, după acêea flămînzi.

3. Şi zise lui diavolul: „De eşti Fiiul lui Dumnezău, zi pietrii aceştiia să să facă pîine".

4. Şi răspunse Iisus cătră el zicînd: „Scris iaste că nu numai pre pîine sîngură va trăi omul, ce pre tot cuvîntul lui Dumnezău".

5. Şi suind pre el diavolul într-un munte înalt, arătă lui toate împărăţiile lumii într-o minută de vrême.

6. Şi zise lui diavolul: „Ţie voiu da toată putêrea aceasta, şi mărirea lor, că mie e dată, şi cui voiu vrea aceluia o voiu da.

7. Derept acêea tu de te vei închina înaintea mea, ale tale vor fi toate".

8. Şi răspunzînd zise Iisus lui: „Du-te napoia mea, satanó, că scris iaste: «Să te închini Domnului Dumnezăului tău şi aceluia numai să slujeşti»".

9. Atuncea duse pre el în Ierusalim şi-l puse spre arepa besêrecii şi zise lui: „De /

Versiunea modernă

Ioan în temniţă.

21. Şi a fost că pe cînd era botezat întreg poporul şi, în vreme ce era botezat Iisus şi se ruga, cerul s-a deschis

22. Şi s-a pogorît în chip trupesc Duhul Sfînt ca un porumbel peste Acesta şi s-a făcut un glas din cer: „Tu eşti Fiul meu cel iubit, în Tine am binevoit".

23. Iar Iisus cînd a început [să propovăduiască] avea cam treizeci de ani, fiind, precum se socotea, fiul lui Iosif, fiul lui Eli,

24. Fiul lui Matat, fiul lui Levi, fiul lui Melhi, fiul lui Ianai, fiul lui Iosif,

25. Fiul lui Matatia, fiul lui Amos, fiul lui Naum, fiul lui Esli, fiul lui Nagai,

26. Fiul lui Iosua, fiul lui Matatia, fiul lui Semein, fiul lui Ioseh, fiul lui Ioda,

27. Fiul lui Ioanan, fiul lui Resa, fiul lui Zorobabel, fiul lui Salatiel, fiul lui Neri,

28. Fiul lui Melhi, fiul lui Adi, fiul lui Cosam, fiul lui Elmadam, fiul lui Er,

29. Fiul lui Iosua, fiul lui Eliezer, fiul lui Lorim, fiul lui Matat, fiul lui Levi,

30. Fiul lui Simeon, fiul lui Iuda, fiul lui Iosif, fiul lui Ionam, fiul lui Eliachim,

31. Fiul lui Melea, fiul lui Mena, fiul lui Matata, fiul lui Natan, fiul lui David,

32. Fiul lui Iesei, fiul lui Iobed, fiul lui Booz, fiul lui Sala, fiul lui Naason,

33. Fiul Aminadav, fiul lui Admin, fiul lui Arni, fiul lui Esrom, fiul lui Fares, fiul lui Iuda.

34. Fiul lui Iacov, fiul lui Isaac, fiul lui Avraam, fiul lui Tara, fiul lui Nahor,

35. Fiul lui Serug, fiul lui Ragav, fiul lui Falec, fiul lui Eber, fiul lui Sala,

36. Fiul lui Cainam, fiul lui Arfaxad, fiul lui Sim, fiul lui Noe, fiul lui Lameh,

37. Fiul lui Matusala, fiul lui Enoh, fiul Iaret, fiul lui Maleleil, fiul lui Cainam,

38. Fiul lui Enos, fiul lui Set, fiul lui Adam, fiul lui Dumnezeu.

Capitolul al 4-lea

1. Iar Iisus, plin de Duhul Sfînt, s-a întors de la Iordan şi a fost dus de către Duhul în pustie

2. Vreme de patruzeci de zile, fiind ispitit de către diavolul. Şi nu a mîncat nimic în acele zile, iar sfîrşindu-se acestea, a flămînzit.

3. Iar diavolul i-a zis: „Dacă eşti Fiul lui Dumnezeu, spune-i acestei pietre să se facă pîine".

4. Şi i-a răspuns Iisus: „A fost scris că nu numai cu pîine va trăi omul, ci cu orice cuvînt al lui Dumnezeu".

5. Şi urcîndu-l diavolul pe un munte înalt, îi arătă într-o clipită, toate împărăţiile lumii.

6. Şi îi spuse diavolul: „Ţie îţi voi da toată această putere şi măreţia lor, fiindcă mie mi-a fost dată şi o dăruiesc cui vreau.

7. Dacă tu te vei închina înaintea mea, toate vor fi ale tale".

8. Şi răspunzînd Iisus, i-a grăit: „Mergi înapoia mea, Satano, căci a fost scris: «Domnului Dumnezeului tău să i te închini şi numai lui să-i slujeşti»".

9. Iar diavolul l-a dus în Ierusalim şi l-a aşezat pe streaşina acoperişului templului şi i-a grăit: „Dacă

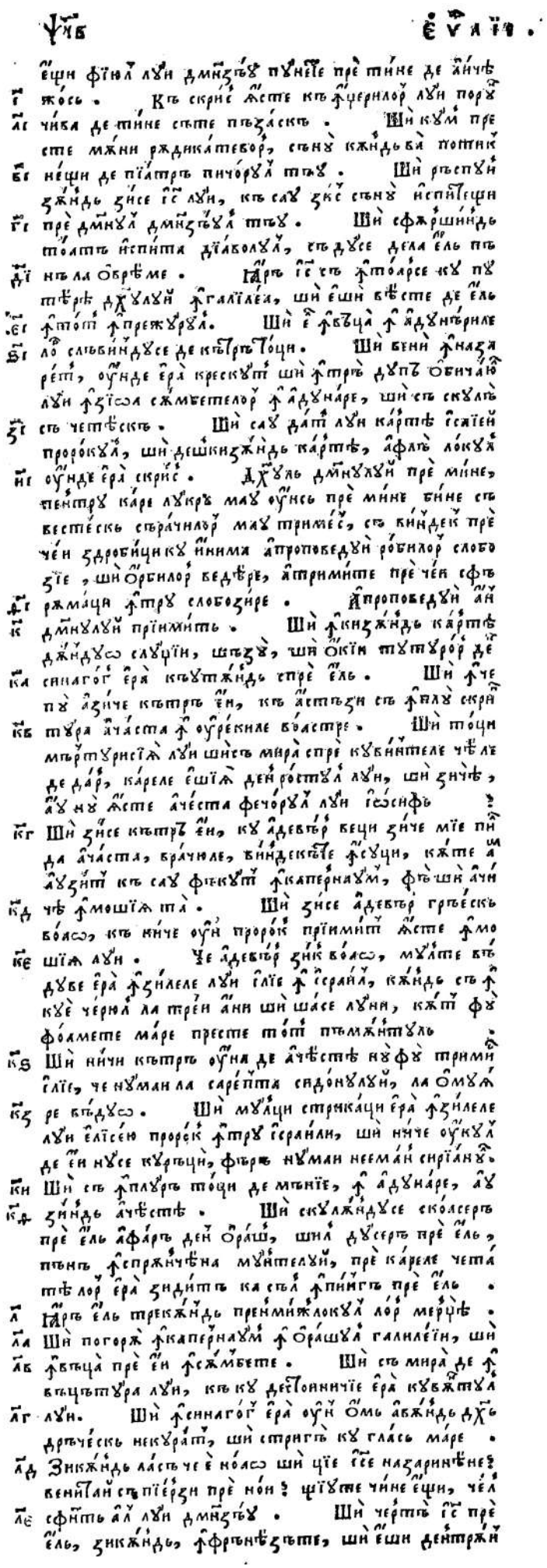

Biblia 1688, p. 792, col. 1

eşti Fiiul lui Dumnezău, pune-te pre tine de aicea jos,

10. Că scris iaste că: «Îngerilor lui porunci-va de tine să te păzască».

11. Şi cum preste mîni rădica-te-vor, să nu cîndva poticneşti de piatră piciorul tău".

12. Şi răspunzînd, zise Iisus lui că: „S-au zis: «Să nu ispiteşti pre Domnul Dumnezăul tău»".

13. Şi sfîrşind toată ispita, diavolul să duse de la el pînă la o vrême.

14. Iară Iisus să întoarse cu putêrea Duhului în Galiléa şi ieşi vêste de el în tot împrejurul.

15. Şi el învăţa în adunările lor, slăvindu-se de cătră toţi.

16. Şi veni în Nazarét, unde era crescut, şi întrá, după obicêiul lui, în zioa sîmbetelor în adunare şi să sculă să cetească.

17. Şi s-au dat lui cartea Isaiei prorocul. Şi, deşchizînd cartea, aflá locul unde era scris:

18. „Duhul Domnului pre mine, pentru care lucru m-au uns pre mine bine să vestesc săracilor, m-au trimes să vindec pre cei zdrobiţi cu inima, a propovedui robilor slobozie şi orbilor vedêre, a trimite pre cei sfărîmaţi întru slobozire,

19. A propovedui an Domnului priimit".

20. Şi, închizînd cartea, dîndu-o slugii, şăzu. Şi ochii tuturór den sinagóg era căutînd spre el.

21. Şi începu a zice cătră ei că: „Astăzi să împlú Scriptura aceasta în urechile voastre".

22. Şi toţi mărturisiia lui şi să mira spre cuvintele cêle de dar, carele ieşiia den rostul lui, şi zicea: „Au nu iaste acesta feciorul lui Iósif?".

23. Şi zise cătră ei: „Cu adevăr veţi zice mie pilda aceasta: «Vraciule, vindecă-te însuţi! Cîte am auzit că s-au făcut în Capernaúm fă şi acicea în moşiia ta»".

24. Şi zise: „Adevăr grăiesc voao, că nice un proroc priimit iaste în moşiia lui.

25. Ce adevăr zic voao, multe văduve era în zilele lui Ilie în Israíl, cînd să încuie ceriul la trei ani şi şase luni, cît fu foamete mare preste tot pămîntul.

26. Şi nici cătră una de acêstea nu fu trimis Ilie, ce numai la Sarépta Sidónului, la o muiêre văduo.

27. Şi mulţi stricaţi era în zilele lui Eliséiu proroc întru Israíli, şi nice unul de ei nu se curăţi, fără numai Neemán Siriánul".

28. Şi să împlură toţi de mînie, în adunare, auzind acêstea.

29. Şi sculîndu-se, scoaseră pre el afară den oraş, şi-l duseră pre el pînă în sprînceana muntelui, pre carele cetatea lor era zidită, ca să-l împingă pre el.

30. Iară el, trecînd pren mijlocul lor, mergea.

31. Şi pogorî în Capernaúm, în oraşul Galiléii, şi învăţa pre ei în sîmbete.

32. Şi să mira de învăţătura lui, că cu destoinicie era cuvîntul lui.

33. Şi în sinagóg era un om avînd duh drăcesc necurat şi strigá cu glas mare,

34. Zicînd: „Lasă ce e noao şi ţie, Iisuse Nazarinêne. Venit-ai să pierzi pre noi? Ştiut e cine eşti, Cel Sfînt al lui Dumnezău".

35. Şi certă Iisus pre el, zicînd: „Înfrînează-te şi ieşi dentr-în- /

Versiunea modernă

eşti Fiul lui Dumnezeu, aruncă-te de aici în jos,

10. Deoarece a fost scris că: „Îngerilor săi le va porunci pentru tine, ca să te păzească».

11. Şi te vor ridica pe mîini, ca nu cumva să-ţi împiedici de piatră piciorul".

12. Şi răspunzînd Iisus, spuse că: „S-a zis: «Să nu ispiteşti pe Domnul Dumnezeul tău»".

13. Iar diavolul, sfîrşind întreaga ispită, se îndepărtă de el pînă la o vreme.

14. Şi s-a înapoiat Iisus, prin puterea Duhului, în Galileea şi faima lui s-a răspîndit în tot ţinutul dimprejur.

15. Şi el învăţa în sinagogile lor, fiind lăudat de către toţi.

16. Ci a venit la Nazaret, unde fusese crescut şi a intrat, precum era în obiceiul Său în sinagogă în ziua sabatului şi s-a ridicat să citească.

17. Şi i s-a dat sulul cartea proroculuí Isaia, iar el, desfăşurînd sulul, a găsit locul unde a fost scris:

18. „Duhul Domnului peste mine, fiindcă m-a uns ca să binevestesc săracilor, m-a trimis ca să tămăduiesc pe cei cu inima zdrobită, să propovăduiesc robilor dezrobirea şi celor orbi redobîndirea vederii, să izbăvesc pe cei zdrobiţi.

19. Şi să vestesc un an plăcut Domnului".

20. Şi înfăşurînd sulul, l-a înapoiat slujitorului, apoi a şezut. Ci ochii tuturor din sinagogă erau aţintiţi asupra lui.

21. Şi a început să le spună că: „Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta în urechile voastre".

22. Iar toţi îi dădeau mărturie şi se minunau de cuvintele harului care izvorau din gura Sa şi spuneau: „Oare nu este acesta fiul lui Iosif?".

23. Şi le-a spus: „Fără îndoială îmi veţi spune această pildă: «Medice, vindecă-te pe tine însuţi! Cîte am auzit că s-au petrecut în Capernaum fă şi aici în patria ta»".

24. Ci a grăit: „Amin zic vouă că nici un proroc nu este primit în patria sa.

25. Cu adevărat vă spun că în zilele lui Ilie erau multe văduve în Israel, cînd a fost încuiat cerul vreme de trei ani şi şase luni, încît a fost foamete mare peste tot pămîntul.

26. Şi la nici una dintre ele nu a fost trimis Ilie, fără numai la o femeie văduvă din Sarepta Sidonului.

27. Şi mulţi leproşi erau în Israel, în zilele proroculuí Elisei, însă nici unul dintre ei nu a fost curăţit, fără numai Neeman Sirianul".

28. Şi toţi cei din sinagogă, auzind acestea, s-au umplut de mînie.

29. Ci, ridicîndu-se, l-au scos în afara cetăţii şi l-au dus pe sprînceana muntelui pe care era zidită cetatea lor pentru a-l arunca în prăpastie.

30. El însă, trecînd prin mijlocul lor, a plecat.

31. Şi a venit jos la Capernaum, cetatea Galileii şi-i învăţa în ziua Sabatului.

32. Iar ei erau uluiţi de învăţătura lui, deoarece cuvîntul său era plin de putere.

33. Dar în sinagogă era un om care avea duh de demon necurat şi a strigat cu mare glas:

34. „Lasă, ce este între tine şi noi, Iisus Nazarinene? Ai venit ca să ne pierzi? Te ştim cine eşti, Sfîntul lui Dumnezeu.

35. Şi Iisus l-a mustrat, zicînd: „Amuţeşte şi ieşi din

єѵаї.

сѹл, ши арѹнкѫнд пре ел дракѹл ꙟмиѫлокъ
єши динтрѫнсѹл, немикъ стрикѫндѹл. Ши сѫ лѕ
фѫкѹ спаимѫ спре тоци ши грѣѧ оунѹ кътръ алтѹ,
зикѫнд, че є кѹвѫнтѹ ачеста: къ кѹ вонічіє ши
кѹпѹтѣрѣ порѹнчѣще дѹхѹрилор некѹрате ши єсъ.
Ши єшіѧ гласѹ де ел престе тот локѹл ꙟпре лз
жѹрѹлѹи. Ши скѹлѫндѹсѫ іс дин синагога ли
ꙟтръ ꙟкаса лѹи симон, іаръ соакра лѹи симон
єра принсъ де фригѹри фоарте, ши рѹга пре ел
пентрѹѧ. Ши стѫнд асѹпра єи чертѫ фри лѳ
гѹриле, ши оласарѫ пре єѧ, ши нѹмаи дикѫт
скѹлѫндѹсѫ слѹжіѧ лор. Іаръ апѹинд соа м
реле, тоци каріи авѣ болнави де мѹлте фѣлюри
де боале адѹчѣ пре єи кътръ ел, іаръ ел пре
фієщи кареле дин єи пѹиндѹши мѫниле, ѫѹ вин
декат пре єи. Ши єшіѧ ши драчи дин мѹлци ма
стригѫнд ши грѫинд, къ тѹ єщи хс фіюл
лѹи дмнзѣѹ, ши чертѫнд нѹ лъса съгръи
ескъ ачѣстѣ, пентрѹ къ щіѧ пе хс къ ел ѥсте.
Ши фъкѫндѹсѫ зіѡ, єшинд мѣрсе ꙟлокъ пѹ мв
стію, ши мѹлцимѣ ꙟл кътѹта пре ел, ши ве
нирѫ пѫнѫ ла ел, ши оприѧ пре ел ка съ нѹ
мѣргъ дела єи. Іаръ ел зисе кътръ єи, мг
къши алтор ѡрашѫ миѥкаде съ вестескѹ ꙟ
пъръціѧ лѹи дмнзѣѹ, къ пентрѹачаста сѫнт
тримис. Ши проповедѹѧ ꙟсинагогѹри мд
ле галилеїи.

КАП. Е.

Инфѹ кѫнд мѹлцимѣ ꙟпресѹра пре ел а
съ аѹзъ кѹвѫнтѹл лѹи дмнзѣѹ, ши
ел стѫ лѫнгъ ѧзерѹл генисаретѹлѹи.
Ши вѫзѹ доаѡ васе стѫнд лѫнгъ ѧ в
зер, іаръ пѫскаріи єшинд дин трѫн
сѣле спѫла мрежиле. Ши ꙟтрѫнд ꙟтрѹнѹ г
дин васе каре єра алѹи симон, рѹгъ пре ел дела
пѫмѫнт съ л делѹнгє пѹцинел, ши шѫзѫнд
ꙟвѫцѫ дин васѹ пре мѹлциме. Іаръ дѣка д
ꙟчетъ грѫинд, зисе кътръ симон, дѹл ла а
дѫнкъ, ши арѹнкаци мрежиле воастре спре вѫ
нат. Ши ръспѹнзѫнд симон зисе лѹи, да є
скале, тоатъ ноаптѣ остенинндѹне немикъ на
принсѹ, іаръ пекѹвѫнтѹл тѣѹ арѫнкавою мрѣ
жа. Ши фѫкѫнд ачаста принсерѫ мѹлци ѕ
ме мѹлтъ де пещи, десъ рѹмпѣ мрѣжа лор.
Ши фѫкѹрѫ семнѹ пърташилѡ челор дин чела ва з
кѫ съ віє съле ажѹте лор, ши венирѫ, ши ꙟплѹ
рѫ амѫндоаѡ васеле кѫт афѹнда ѧле.
Ши вѫзѫнд симон петрѹ, кѫзѹ ла ценѹкеле и
лѹи іс зикѫнд, єши дела мине, къ сѡм пъкъ
тос сѫнт дмне. Къ спаима кѹпринсѣсе ѳ
пре ел, ши пре тоци каріи єра кѹ ел, де вѫнатѣ
пещилор каре принсерѫ. Ꙟшиждерѣ ши іа і
кѡвѹ ши іѡанѹ, фечоріи лѹи зеведею, каріи єра
соцїи лѹи симон, ши зисе іс кътръ симонѹ,
нѹте тѣме, де акѹм вєи вѫна оаменїи.
Ши трѫгѫнд васеле ле пѫмѫнт, лъсѫнд тоа аі
те, мѣрсерѫ дѹпъ ел. Ши фѹ кѫнд єра ві
ел ꙟтрѹи ѡраш, ши іатъ оунѹ ѡм, плин де
стрикѫчюне, ши вѫзѫнд пре іс кѫзѫнд пре
фаца

Biblia 1688, p. 792, col. 2

sul!". Şi aruncînd pre el dracul în mijloc, ieşi dentr-însul, nemică stricîndu-l.

36. Şi să făcu spaimă spre toţi şi grăia unul către alt, zicînd: „Ce e cuvîntul acesta, că cu volnicie şi cu putêrea poruncêşte duhurilor necurate, şi ies!".

37. Şi ieşiia glas de el preste tot locul împrejuru lui.

38. Şi sculîndu-să Iisus den sinagoga, întră în casa lui Símon. Iară soacra lui Símon era prinsă de friguri foarte şi ruga pre el pentru ea.

39. Şi stînd asupra ei, certă frigurile şi o lăsară pre ea şi, numaidecît sculîndu-să, slujiia lor.

40. Iară apuind soarele, toţi carii avea bólnavi de multe fêluri de boale aducea pre ei cătră el, iară el pre fieşcarele den ei puindu-şi mînile, au vindecat pre ei.

41. Şi ieşiia şi draci den mulţi, strigînd şi grăind că: „Tu eşti Hristos, Fiiul lui Dumnezău". Şi certînd, nu lăsa să grăiască acêstea, pentru că ştiia pe Hristos că el iaste.

42. Şi făcîndu-să zio, ieşind mêrse în loc pustiiu, şi mulţimea îl căuta pre el şi veniră pînă la el, şi opriia pre el ca să nu meargă de la ei.

43. Iară el zicea cătră ei că: „Şi altor oraşă mi să cade să vestescu împărăţiia lui Dumnezău, că pentr-acêsta sînt trimis".

44. Şi propoveduia în sinagogurile Galiléii.

Cap 5

1. Şi fu cînd mulţimea împresura pre el să auză cuvîntul lui Dumnezău, şi el sta lîngă iazerul Ghenesáretului,

2. Şi văzu doao vase stînd lîngă iazer, iară păscarii, ieşind dentr-însăle, spăla mrejile.

3. Şi întrînd într-unul den vase care era al lui Símon, rugă pre el de la pămînt să-l delunge puţinel şi, şăzînd, învăţa den vasu pre mulţime.

4. Iară deaca încetă grăind, zise cătră Símon: „Du-l la adîncă şi aruncaţi mrejile voastre spre vînat".

5. Şi răspunzînd Símon, zise lui: „Dascale, toată noaptea ostenindu-ne, nemică n-am prinsu, iară pe cuvîntul tău arunca-voiu[16] mreaja".

6. Şi făcînd aceasta, prinsără mulţime multă de peşti, de să rumpea mreaja lor.

7. Şi făcură semnu părtaşilor celor den cela vas ca să vie să le ajute lor, şi veniră şi împlură amîndoao vasele, cît afunda iale.

8. Şi văzînd Símon Pétăr, căzu la genuchele lui Iisus, zicînd: „Ieşi de la mine, că om păcătos sînt, Doamne".

9. Că spaima cuprinsêse pre el şi pre toţi carii era cu el, de vînarea peştilor care prinsără.

10. Aşijderea şi Iácov şi Ioán, feciorii lui Zevedéiu, carii era soţii lui Símon. Şi zise Iisus cătră Símon: „Nu te tême, de acum vei vîna oamenii".

11. Şi trăgînd vasele la pămînt, lăsînd toate, mêrseră după el.

12. Şi fu cînd era el într-un oraş, şi iată un om plin de stricăciune şi, văzînd pre Iisus, căzînd pre /

Versiunea modernă

el!". Iar demonul, aruncîndu-l în mijloc, a ieşit din el, nevătămîndu-l cu nimic.

36. Şi toţi au fost cuprinşi de frică şi vorbeau unii cu alţii, spunînd: „Ce învăţătură mai este şi aceasta, fiindcă porunceşte cu putere şi stăpînire duhurilor necurate şi acestea ies afară!".

37. Şi s-a răspîndit ştirea despre el în toate împrejurimile acelui loc.

38. Părăsind sinagoga, a intrat în casa lui Simon, iar soacra acestuia era cuprinsă de febră mare şi l-au rugat pentru dînsa.

39. Dar apropiindu-se de ea, a certat febra şi aceasta a părăsit-o, apoi de îndată ea s-a ridicat şi le slujea.

40. După ce soarele a asfinţit, toţi cîţi aveau suferinzi de felurite boli i-au adus la el; iar, punîndu-şi mîinile pe fiecare dintre ei, îi tămăduia.

41. Din mulţi ieşeau şi demoni, strigînd şi zicînd că: „Tu eşti Fiul lui Dumnezeu". Însă, mustrîndu-i, nu le îngăduia să vorbească, fiindcă ei ştiau că el este Hristos.

42. Făcîndu-se ziuă, ai ieşit şi s-a dus într-un loc pustiu. Iar mulţimile, căutîndu-L şi venind la el îl ţineau ca să nu mai plece de la ei.

43. Iar el le-a grăit că: „Trebuie să le binevestesc împărăţia lui Dumnezeu şi altor cetăţi, deoarece pentru aceasta am fost trimis".

44. Şi propovăduia în sinagogile Iudeii.

Capitolul al 5-lea

1. Şi s-a întîmplat că, pe cînd mulţimea îl îmbulzea ca să asculte cuvîntul lui Dumnezeu, iar el stătea lîngă lacul Ghenizaret,

2. Şi a văzut două bărci aşezate lîngă lac, iar pescarii, coborîţi din ele, îşi spălau mrejele.

3. Iar [Iisus] urcîndu-se într-una din bărci, care era a lui Simon, i-a cerut să o depărteze puţin de pămînt. Iar el şezînd, învăţa mulţimile din barcă.

4. Şi cînd a încetat de vorbit i-a grăit lui Simon: „Du [barca] înspre adînc şi lăsaţi în jos mrejele voastre ca să pescuiţi".

5. Şi răspunzînd Simon a spus: „Stăpîne, întreaga noapte ne-am trudit şi nu am prins nimic, însă pentru cuvîntul tău voi lăsa în jos mreaja".

6. Şi făcînd astfel, au prins o mare mulţime de peşte, încît li se rupeau mrejele.

7. Şi au făcut semn tovarăşilor din cealaltă barcă să vină pentru a-i ajuta. Şi venind, au umplut amîndouă bărcile, încît aproape se scufundau.

8. Şi văzînd Simon Petru a căzut la picioarele lui Iisus, spunînd: „Ieşi de la mine, Doamne, fiindcă sînt un bărbat păcătos".

9. Fiindcă spaima pusese stăpînire pe el şi pe toţi cei dimpreună cu el din pricina pescuitului atîtor peşti pe care îi prinseseră.

10. La fel şi pe Iacob şi Ioan, fiii lui Zevedeu care erau tovarăşi cu Simon. Şi i-a spus Iisus lui Simon: „Nu te teme, de acum vei fi pescar de oameni".

11. Şi aducînd bărcile pe uscat, lăsînd toate, au mers după el.

12. Ci s-a întîmplat că pe cînd era el într-una dintre cetăţi iată că un bărbat plin de lepră, văzînd pe Iisus, a căzut în

Делалука.

фаца луи рꙋгъ пре ел грънинду, Дмне денвреи
гі поци съмъ курьцещи. Ши тинзѫнду мѫна
атинсе пре ел зикѫнду, вою курьцѣщете, ши
атунчѣш сеꙋдусе стрикъчюнѣ дела ел.
ді Иаръ ел порꙋнчи луи неміꙋрѣи съ ꙋспꙋе, че мерꙋ
ши те аратъ пресѡтꙋлꙋи, ши дꙋ пентрꙋ курь
ценїа та кꙋм аꙋ порꙋнчитъ мѡіси, спре мъртꙋ
еі рїе лѡрꙋ. Иаръ маи вѫртос сътиндѣ кꙋвѫ
тꙋл де ел, ши съ адꙋна мꙋлциме мꙋлтъ съ
аꙋзъ, ши съсъ виндече дела ел де болѡле лор.
ѕі Иаръ ел ера дѫндꙋсъ ꙟлатꙋри, ꙟпꙋстїюри ши
зі съ рꙋга. Ши фꙋ ꙟтрꙋ оуна де зиле.
ши ел ера ꙟвъцѫнду, ши ера шъзѫнду
фарисеїи, ши дaскалїи лецїи, карїи
ера венинц ден тоате сателе галилеїи, ши їꙋ
деїи ши їерꙋсалимꙋлꙋи, ши пꙋтѣрѣ Дмнꙋлꙋи
иі ера спре ка съ виндече пре ей. Ши иатъ ѡамени
пꙋртѫнд ꙟпат оун ѡм кареле ера слъбъ
ногъ, ши черка съ адꙋкъ ꙟлъꙋнтрꙋ съл пꙋе ꙟ
ѳі наинтѣ луи. Ши не афлѫнду пре оунде сал
дꙋче пре ел, пентрꙋ мꙋлцимѣ, сꙋиндꙋсе ꙟподꙋ
преи кꙋръмизи слобозирꙋ пре ел кꙋ пътꙋчѣнꙋ
к ꙟмиѫлок ꙟнаинтѣ луи їс. Ши вѫзѫнду кре
динца лор, ѕисе луи, ѡмꙋле иартъсъ цїе пъка
ка теле тале. Ши ꙟчепꙋръ акꙋцета кърꙋтꙋрарїи
ши фарисеїи зикѫнду, чине ѣсте ачеста кареле
гръѣще хꙋле? чине поате ерта пъкателе, фъръ
кв съмигꙋр Дмнзъꙋ? Иаръ їс щїинду кꙋцетеле
лор, ръспꙋнзѫнду ѕисе лор, че кꙋцетаци ꙟтрꙋ
кг инимиле воастре? Че ѣсте маи лесне а зиче иартъ
цисе пъкателе тале, сaꙋ а зиче, скоалъ ши ꙟблъ?
кд Иаръ ка съ щиц къ пꙋтѣре аре фїюл ѡменеск,
пре пъмѫнтъ а ерта пъкателе (ѕисе слъбънѡгꙋлꙋи,) цїе зик, скоалъ, ши лꙋꙟнду патꙋл
ке тъꙋ пасъ акасъ. Ши ꙟдатъ скꙋлѫндꙋсе
ꙟнаинтѣ лор, лꙋꙟндꙋш пре кареле зъкꙋсе, мерсе
кѕ се ла каса луи слъвиндъ пре Дмнзъꙋ. Ши
спаимъ луѡ пре тоци, ши слъвїа пре Дмнзъꙋ,
ши съ ꙟплꙋръ де фрикъ зикѫнду, къ вѫзꙋм ми
кз нꙋни астъзи. Ши дꙋпъ ачѣстѣ еши, ши
вѫзꙋ пре оун вамеш анꙋме леви, шъзѫнду ла
ки вамъ, ши ѕисе луи вино дꙋпъ мине. Иаръ
ел лъсѫнду тоате, скꙋлѫндꙋсе дꙋсъсе дꙋпъ ел.
кѳ Ши фъкꙋ леви луи ѡспъц маре ꙟ каса луи, ши
ера мꙋлциме де митарничь мꙋлтъ, ши де алцїи
л карїи шъдѣ кꙋ ей. Ши къртїа къртꙋ
рарїи лор, ши фарисеїи пре оученичїи луи, зикѫнд
пентрꙋ че кꙋ митарничїи ши кꙋ пъкътошїи
ла мѫнкаци ши бѣци? Ши ръспꙋнзѫнду їс зи
се лор, нꙋле требꙋѣще сънътошилор врачь, че
лв болнавилор. Нам венит съ кем пре дирепци,
лг че пре пъкътоши ла покъиниць. Иаръ ей зи
серъ луи, дирепче оученичїи луи їѡанъ постеск
адѣсе, ши рꙋгъчюни фак, аширдерѣ ши аи фа
рисеилор, иаръ аи тъи мънѫнкъ ши бѣꙋ?
лд Иаръ ел ѕисе лор, аꙋ пꙋтец фаче пре фїии каселей
мирелꙋи ꙟтрꙋ кѫт ѣсте миреле кꙋ ей съ постѣ
ле скъ? Че вор вени зиле ши кѫнду съва лꙋа де
ла ей миреле, атꙋнчѣ вор пости ꙟзилеле ачѣ лъ.

Biblia 1688, p. 793, col. 1

faţa lui, rugắ pre el grăind: „Doamne, de-ai vrea, poţi să mă curăţeşti”.

13. Şi tinzînd mîna atinse pre el, zicînd: „Voiu, cărăţêşte-te”. Şi atunceaş să duse stricăciunea de la el.

14. Iară el porunci lui nemărui să nu spuie: „Ce mergi şi te arată preotului, şi du pentru curăţeniia ta cum au poruncit Móisi, spre mărturie lor”.

15. Iară mai vîrtos să tindea cuvîntul de el şi să aduna mulţime multă să auză şi să să vindece de la el de boalele lor.

16. Iară el era dîndu-să în laturi, în pustiiuri, şi să ruga.

17. Şi fu întru una de zile şi el era învăţînd, şi era şăzînd fariseii şi dascalii legii, carii era veniţi den toate satele Galiléii, şi Iudéii, şi Ierusalímului, şi putêrea Domnului era spre ca să vindece pre ei.

18. Şi iată oameni purtînd în pat un om carele era slăbănog, şi cerca să-l ducă înlăuntru, să-l puie înaintea lui.

19. Şi neaflînd pre unde l-ar duce pre el, pentru mulţimea, suindu-se în pod, pren cărămizi, slobozirắ pre el cu păticeanul în mijloc, înaintea lui Iisus.

20. Şi văzînd credinţa lor, zise lui: „Omule, iartă-să ţie păcatele tale”.

21. Şi începură a cugeta cărturarii şi fariseii, zicînd: „Cine iaste acesta, carele grăiêşte hule? Cine poate ierta păcatele, fără sîngur Dumnezău?”.

22. Iară Iisus, ştiind cugetele lor, răspunzînd zise lor: „Ce cugetaţi întru inimile voastre?

23. Ce iaste mai lesne a zice: «Iartă-ţi-se păcatele tale» sau a zice: «Scoală şi îmblă»?

24. Iară ca să ştiţi că putêre are Fiiul Omenesc pre pămînt a ierta păcatele (zise slăbănogului)[17], ţie zic: «Scoală şi, luînd patul tău, pasă acasă-ţi»”.

25. Şi îndată sculîndu-se înaintea lor, luîndu-şi pre carele zăcuse, mêrse la casa lui slăvind pe Dumnezău.

26. Şi spaimă luo pre toţi, şi slăviia pre Dumnezău, şi împlură de fricắ, zicînd că: „Văzum minuni astăzi”.

27. Şi după acêstea ieşi şi văzu pre un vameş, anume Levi, şăzînd la vamă, şi zise lui: „Vino după mine”.

28. Iară el, lăsînd toate, sculîndu-se dusă-să după el.

29. Şi făcu Lévi lui ospăţi mare în casa lui. Şi era mulţime de mitárnici multă şi de alţii carii şădea cu ei.

30. Şi cîrtiia cărturarii lor şi fariseii pre ucenicii lui, zicînd: „Pentru ce cu mitárnicii şi cu păcătoşii mîncaţi şi bêţi?”.

31. Şi răspunzînd Iisus zise lor: „Nu le trebuiêşte sănătoşilor vraci, ce bólnavilor.

32. N-am venit să chem pre direpţi, ce pre păcătoşi la pocăinţă”.

33. Iară ei ziseră lui: „Direpţ[18] ce ucenicii lui Ioán postesc adêse şi rugăciuni fac, aşijderea şi ai fariseilor, iară ai tăi mănîncă şi beau”.

34. Iară el zise lor: „Au puteţi face pre fiii casei mirelui, întrucît iaste mirele cu ei, să postească?

35. Ce vor veni zile şi cînd să va lua de la ei mirele. Atuncea vor posti în zilele acêlea”. /

Versiunea modernă

faţa lui spunînd: „Doamne, dacă vrei, poţi să mă curăţeşti”.

13. Şi întinzînd mîna îl atinse, spunînd: voiesc, fii curăţat! Şi îndată lepra s-a îndepărtat de el.

14. Şi el i-a poruncit să nu spună nimănui, ci, plecînd, arată-te preotului şi adu pentru curăţirea ta precum a orînduit Moise spre mărturie lor”.

15. Însă mai mult se răspîndea vorba despre el şi gloate multe se adunau pentru a asculta şi a a fi tămăduite de bolile lor.

16. Dar el se depărta în locuri pustii şi se ruga.

17. Şi a fost aşa că, într-una din zile el învăţa şi şedeau de faţă farisei şi învăţători ai Legii veniţi din toate satele Galileii, Iudeii şi din Ierusalim; şi puterea Domnului era cu el ca să tămăduiască.

18. Ci iată nişte bărbaţi purtînd cu patul un om care era paralitic şi care căutau să-l ducă înăuntru şi să-l aşeze înaintea sa.

19. Şi neaflînd prin care parte să-l ducă înăuntru, din pricina mulţimii, s-au urcat pe acoperiş şi l-au coborît pe pat, printre cărămizi, în mijloc, în faţa lui Iisus.

20. Ci, văzînd credinţa lor, grăi: „Omule, iertate îţi sînt păcatele”.

21. Însă au început să cugete cărturarii şi fariseii, zicîndu-şi: „Cine este acesta care grăieşte asemenea hulă? Cine poate ierta păcatele, decît singur Dumnezeu?”.

22. Iar Iisus cunoscînd gîndurile lor, răspunzînd le-a grăit: „Ce cugetaţi în inimile voastre?

23. Ce este mai lesne? A zice: «Iartă-se ţie păcatele tale», sau a zice: «Ridică-te şi umblă»?

24. Însă ca să ştiţi că Fiul Omului are pe pămînt putere ca să ierte păcatele (a zis celui ce era paralitic), ţie îţi grăiesc: «Ridică-te, ia-ţi patul şi porneşte către casa ta»”.

25. Şi numaidecît, ridicîndu-se înaintea lor, şi-a luat [patul] pe care zăcuse şi a mers la casa sa, preamărind pe Dumnezeu.

26. Şi uimirea i-a cuprins pe toţi, au preamărit pe Dumnezeu şi s-au umplut de frică spunînd că: „Astăzi am văzut lucruri neobişnuite”.

27. Şi după acestea a ieşit şi a văzut un vameş pe nume Levi şezînd la vamă şi i-a spus: „Urmează-mă”.

28. Şi, lăsînd toate, s-a ridicat şi l-a urmat.

29. Iar Levi a făcut un ospăţ mare în casa sa şi era o mulţime mare de vameşi şi de alţii care şedeau împreună cu ei.

30. Însă fariseii şi cărturarii lor murmurau împotriva ucenicilor, zicînd: „De ce mîncaţi şi beţi împreună u vameşii şi cu păcătoşii?”.

31. Şi răspunzînd Iisus le spuse: „Nu au nevoie de medic cei sănătoşi, ci cei e suferă.

32. Nu am venit să-i chem la pocăinţă pe cei drepţi, ci pe păcătoşi”.

33. Aceştia însă i-au grăit: „Ucenicii lui Ioan postesc adeseori şi fac rugăciuni, la fel şi cei ai fariseilor, iar ai tăi mănîncă şi beau”.

34. Iar Iisus le-a zis: „Nu cumva sînteţi în stare să-i faceţi pe fiii nunţii să postească cîtă vreme mirele este cu ei?

35. Însă vor veni zile cînd mirele va fi luat de la ei, atunci, în acele zile vor posti”.

Зичѧ лор ши пилдъ, къ нимени пѣтек де веш л҃ѕ
мѫнт ноу ва пуне пре вешмѫнть векю, їаръ де
ну ши чел ноу сева спарџе, ши ла чел векю нусъ
токмѣще чел де ла чел ноу. Ши нимени ну ба л҃з
гъ вин ноу ѫфоїи векн, їаръ де ну, румпева ви
нул чел ноу фоїи, ши ел съва върса, ши фоїи во
пери. Че винул ноу ѫфоїи нои съ ᲁпуе, ши ᲁ л҃и
мѫндои съвор цинѧ. Ши нимени чине бѫве л҃ѳ
кю, ну ва врѧ нумаи кѫт ноу, къ зиче, маи
бун ѫсте чел векю.

К А П. Ѕ.

И фу ѫнадоаѡ сѫмбътъ дентѫи, Тре а҃
чѧ ел прин съмѫнътури, ши змулџѧ
оученичїи луи спичеле, ши мѫнка фрекѫ
нду ле ѫмѫни. Їаръ оунїи ден фарисеи в҃
зисеръ лор, че фачец каре ну съ каде а
фаче ѫсѫмбете? Ши ръспунзѫнд Іс зисе г҃
лор, ни ачаста наци четит че афъкут Двд кѫнд
флъмѫнзи ел, ши чеѧ че ера ку ел. Кум а д҃
ѫтрат ѫкаса луи Дмнзъу, ши пѫнииле сфинте
ле луѡ, ши мѫнкъ, ши деде ши челора че ера
ку ел, кареле ну съ късдѧ съмънѫнче фъръ ну
меи преѡцїи. Ши зичѧ лор, къ фїюл е҃
ѡменеск домнь ѫсте ши сѫмбетеи.
Ши фу ши ѫтралтъ сѫмбътъ де ѫтръ ел ѫ ѕ҃
синагогъ, ши ѫвъца, ши ера аколо оунь ѡмь,
кїаруѧ мѫна чѣ дреѣптъ ера оускатъ.
Ши луа аминте къртурарїи ши фарисеїи аꙋ доа з҃
сѫмбъта ва виндека, ка съ афле хулъ асупра
луи. Їаръ ел щїѧ куџетеле лорь, ши зисе и҃
ѡмулуи челуѧ че авѣ мѫнъ оускатъ, скоалъ,
ши стъи ѫмиѫлокь, їаръ ел скулѫндусе стъ
ту. Зисе дреептъ ачѣѧ Іс лорь, ѫтреба ѳ҃
воꙋ пре вои че съ каде ѫсѫмбете, бине а
фаче аꙋ ръу афаче? суфлеть ал мѫнтуи, аꙋ
ал пїѫрде? Ши кѫутѫнд спре ен тоци ѫ і҃
прежурь, зисе ѡмулуи, тинде мѫна та, їаръ
ель фъку аша, ши съ алкътуи мѫна луи съ
нътоасъ ка ши чѣѧ лалтъ. Їаръ еи съ аі
ѫплуръ де небунїе, ши грѫѧ оунуль кътръ
алтъ че ѡаре аръ фаче луи Іс. Ши фу ѫ ві
зилеле ачѣлѣ еши ѫмунте съ съ роаџе, ши ѫно
тъ аколо ѫтру руґъчюнѣ луи Дмнезъу.
Ши кѫнд фу ла зиѡ, кемъ оученичїи луи ши гі
алеџѫнд ден трѫншїи дои спрѣзѣче пре каре ши
апостоли ѫи нуми. Пре симон, пре кареле ді
ши петръ ѫль нуми ши пре андреи фрателе луи
пре їаковь ши пре Іѡань, пре филипь ши варфоло
меи. Пре матфею ши фома, пре Іаковь ал еі
луи алфеѡ, ши пре симонь кареле кема зилоти.
Пре Іуда ал луи Іаковь ши пре Іуда Іскарисѡти ѕі
кареле фу ши вѫнзъторю. Ши погорѫндусе зі
ку еи, стътъ ѫлокь шѣсу, ши мулцимѣ оу
ченичилорь луи, ши мулциме мултъ де нъродь
ден тоатъ Іудеа ши ден Іерусалимь, ши дупъ
лѫнгъ марѣ тирулуи ши асидонїи, карїи венисе
съ аскулте пре ель, ши съсе виндече де болеле
лорь. Ши карїи съ кинуѧ де духуре некурате, иі
ши съ виндека. Ши тоатъ мулцимѣ кѫута ѳі

Biblia 1688, p. 793, col. 2

36. Zicea lor şi pildă că: „Nimeni pêtec de veşmînt nou va pune pre veşmînt vechiu, iară de nu, şi cel nou se va sparge, şi cel vechiu nu să tocmêşte cel de la cel nou.

37. Şi nimeni nu bagă vin nou în foii vechi, iară de nu, rumpe-va vinul cel nou foii. Şi el să va vărsa şi foii vor pieri.

38. Ce vinul nou în foii noi să-l puie şi amîndoi să vor ţinea.

39. Şi nimeni, cine bea vechiu, nu va vrea numaicît nou, că zice: «Mai bun iaste cel vechiu»".

Cap 6

1. Şi fu în a doao sîmbătă dentîiu, trecea el pren sămănături, şi zmulgea ucenicii lui spicele şi mînca, frecîndu-le în mîni.

2. Iară unii den farisei ziseră lor: „Ce faceţi carea nu să cade a face în sîmbete?".

3. Şi răspunzînd Iisus zise lor: „Nici aceasta n-aţi cetit, ce au făcut David cînd flămînzi el şi ceia ce era cu el?

4. Cum au întrat în casa lui Dumnezău şi pîinile sfinte le luo şi mîncắ, şi dêde şi celora ce era cu el, carele nu să cădea să mînînce fără numai[19] preoţii".

5. Şi zicea lor că „Fiiul Omenesc Domn iaste şi sîmbetei".

6. Şi fu şi într-altă sîmbătă de întrắ el în sinagóg şi învăţa. Şi era acoló un om căruia mîna cea direaptă era uscată.

7. Şi lua aminte cărturarii şi fariseii au doară sîmbăta va vindeca, ca să afle hulă asupra lui.

8. Iară el ştiia cugetele lor şi zise omului celuia ce avea mîna uscată: „Scoală şi stăi în mijloc". Iară el sculîndu-se stătu.

9. Zise dirept acêea Iisus lor: „Întreba-voiu pre voi ce să cade în sîmbete: bine a face au rău a face, suflet a-l mîntui au a-l piêrde?".

10. Şi căutînd spre ei toţi împrejur, zise omului: „Tinde mîna ta". Iară el făcu aşa şi să alcătui mîna lui sănătoasă ca şi cêealaltă.

11. Iară ei să împlură de nebunie, şi grăia unul cătră alt ce oare ară face lui Iisus.

12. Şi fu în zilele acêlea, ieşi în munte să să roage, şi înoptă acoló întru rugăciunea lui Dumnezău.

13. Şi cînd fu în zio, chemă ucenicii lui şi, alegînd dentr-înşii doisprăzêce, pre care şi apostoli îi numi.

14. Pre Símon, pre carele Pétăr îl numi, şi pre Andréi, fratele lui, pre Iácov şi pre Ioán, pre Fílip şi Vartholoméiu,

15. Pre Matthéiu şi Thóma, pre Iácov al lui Alféu[20], şi pre Símon, carele-l cheama Zilotin,

16. Pre Iúda al lui Iácov şi pre Iúda Iscariotis, carele fu şi vînzătoriu.

17. Şi pogorîndu-se cu ei, stătu în loc şăsu, şi mulţimea ucenicilor lui şi mulţime multă de nărod den toată Iudéa şi den Ierusalím, şi după lîngă marea Tírului şi a Sidónii, carii venise să asculte pre el şi să să vindece de boalele lor,

18. Şi carii să chinuia de duhure necurate, şi să vindeca.

19. Şi toată mulţimea căuta /

Versiunea modernă

36. Şi le spunea lor o pildă că: „Nimeni nu pune un petic de la un veşmînt nou la un veşmînt vechi, altfel şi [veşmîntul] cel nou se rupe, iar peticul de la cel nou nu se potriveşte celui vechi.

37. Şi nimeni nu pune vin nou în burdufuri vechi, altfel vinul cel nou va sparge burdufurile, el însuşi va fi vărsat, iar burdufurile se vor nimici.

38. Ci vinul nou trebuie pus în burdufuri noi şi se vor păstra amîndouă.

39. Nimeni, bînd [vin] vechi, nu voieşte din cel nou; căci spune: «Cel vechi este mai bun»".

Capitolul al 6-lea

1. Şi a fost că în al doilea sabat după primul [cel al Paştelui], el străbătea holdele, iar ucenicii lui culegeau şi mîncau spice, frecîndu-le cu mîinile.

2. Însă unii dintre farisei au spus: „De ce faceţi ceea ce nu e îngăduit de Sabat?".

3. Dar răspunzîndu-le Iisus a zis: „Nici aceasta nu aţi citit-o, ceea ce a făcut David cînd a flămînzit el şi cei ce erau împreună cu el?

4. Cum a intrat în casa Domnului, a mîncat pîinile punerii înainte şi a dat şi celor ce era cu el, pe care nu este îngăduit să le mănînce decît preoţii?".

5. Şi le-a spus că „Fiul Omului este şi Domn al sabatului".

6. Şi a fost că, de alt sabat, a intrat în sinagogă şi învăţa. Iar acolo era un om a cărui mînă dreaptă era uscată.

7. Însă cărturarii şi fariseii îl urmăreau îndeaproape dacă va tămădui de sabat, ca să găsească un prilej de a-l învinui.

8. El însă cunoştea cugetele lor şi a spus bărbatului care avea mîna uscată: „Ridică-te şi stai în mijloc"; şi, ridicîndu-se a stat.

9. Ci Iisus a zis către ei: „Vă întreb ce este îngăduit a face de sabat: a face bine sau a face rău, a mîntui un suflet sau a-l pierde?".

10. Şi privindu-i pe toţi de jur împrejur, a grăit lui: „Întinde mîna ta". Iar el făcu aşa şi se făcu la loc sănătoasă mîna sa.

11. Ci ei se umplură de nebunie şi vorbeau unii cu alţii ce i-ar putea face lui Iisus.

12. În acele zile a ieşit la munte ca să se roage şi a petrecut noaptea în rugăciune către Dumnezeu.

13. Şi cînd s-a făcut ziuă, i-a chemat pe ucenicii săi şi a ales doisprezece dintre ei, pe care i-a numit apostoli.

14. Pe Simon pe care l-a numit Petru şi pe Andrei, fratele său, pe Iacob şi pe Ioan, pe Filip şi pe Bartolomeu,

15. Pe Matei şi pe Toma, pe Icob al lui Alfeu şi pe Simon numit Zelotul,

16. Pe Iuda al lui Iacob şi pe Iuda Iscarioteanul cel care a ajuns trădător.

17. Şi, coborînd împreună cu ei, a stat la loc şes şi erau gloate multe de ucenici ai săi şi mulţimi multe de popor din toată Iudeea, din Ierusalim şi de pe ţărmul Tirului şi al Sidonului care veniseră ca să-l asculte şi ca să se tămăduiască de bolile lor.

18. Iar cei care erau chinuiţi de duhuri necurate erau vindecaţi.

19. Şi toată gloată căuta

сѫсъ ꙟтинсъ де ел, къ пȣтѣре єшїѧ де ел
к ши виндека пре тоци. Ꙗръ ел рѫдикѫнд
ѡкїи лȣи спре оучененчїи съи, грѫиѧ,феричици
сърачїи къ а воастрѫ ѧсте ꙟпѫрѫціѧ лȣи дȣм
ка незъȣ. Феричиц карїи флѫмѫнзиц акȣм,
къ сѫтȣраѫвец, феричиц карї плѫнџеци акȣм
кв къ вец рѫде. Феричиц вец фи кѫнд вор оу
рѫ пре вои ѡаменїи, ши кѫнд вѫ вор деспѫрци,
ши вѫ вор ѡкѫрѫ, ши нȣмеле востръ ка оуно
рѫȣ ꙟл вор скоате пентрȣ фїюл ѡменеск.
кг Бȣкȣрацивѫ ꙟтрачѣѧ зи ши сѫлтаци, къ ꙗтѫ
плата воастрѫ, мȣлтѫ ѧсте ꙟчерю, пентрȣ
къ ка ачѣстѣ фѫчѣ пророчилор пѫринцїи лор.
кд Че вай воаѡ богацилор, къ аци лȣат мѫнгѫ
ке ѧрѣ воастрѫ. Вай воаѡ сѫтȣлор къ вец
флѫмѫнзи, вай воаѡ карїи рѫдец акȣм, къ ве
кѕ цѫли ши вец плѫнџе. Вай кѫнд бине вор
зиче воаѡ ѡаменїи, къ аша фѫчѣ пророчилор
кз минчиношилор пѫринцїи лор. Че воаѡ зик че
стора че аȣзиц, юбици пре врѫжмашїи вощри би
не фачец челора че вѫ оурѫск пре вои.
ки Бине грѫици пре чеи че вѫ блѫстѫмѫ, ши вѫ рȣ
гаци пентрȣ чеѧ че вѫ додееск пре вои.
кѳ Челȣи че те ловѣще престе фалкѫ ꙟтоарчеи ши
чѣѧ лалтѫ, ши дела чела чец ѧ вешмѫнтȣл
л ши кѫмаша нȣи ѡпри. Ши ла тоць чель че
чѣре дела тине дѫи, ши дела чела чец ѧ але тале
ла ле нȣле чѣре. Ши кȣм вец сѫ факѫ воаѡ
ѡаменїи, ши вои фачец лор аширѣдерѣ.
лв Къ девець юби пре чеѧ че юбеск пре вои, че хар
ѧсте воаѡ? къ ши пѫкѫтошїи юбеск пре чеѧ
лг че юбеск пре ей. Ши девец фаче бине челор
че факь воаѡ бине, каре харь ѧсте воаѡ? къ
лд ши пѫкѫтошїи фак ачаста. Ши де вець
ꙟпрȣмȣта челора дела карї нѫдеждȣиць къ вец
лȣа, каре харь ѧсте воаѡ? къ ши пѫкѫтоши
пре пѫкѫтоши ꙟпрȣмȣтѣзѫ, ка сѫ ѧ ꙟтоcма.
ле Дирептѫ ачѣѧ юбиц пре врѫжмашїи вощри, ши
бине фачец, ши ꙟпрȣмȣтаць, немикѫ не нѫде
дȣиндȣвѫ, ши ва фи плата воастрѫ мȣлтѫ,
ши вець фи фїи челȣи налтѫ, къ ел бȣн ѧсте
лѕ кѫтрѫ чеи немȣлцѫмиторн ши рѫи. Фиц дирептѫ
ачѣѧ милоши, кȣм ши тѫтѫ востръ милось ѧсте.
лз Ши нȣ жȣдекаци, ши нȣ вѫвеци жȣдека, нȣ ѡ
сѫндиреци, ши нȣ вѫвеци ѡсѫнди, слобозици,
ли ши вѫвеци слобози. Даци ши сѫва да воаѡ,
мѫсȣрѫ бȣнѫ ꙟдесатѫ, ши скȣтȣратѫ ши пре
дѣсȣпра вѫрсѫндȣсе давор ꙟсѫнȣл востръ, къ
кȣ ачѣѧш мѫсȣрѫ каре вець мѫсȣра, мѫсȣра
лѳ сѫва воаѡ. Ши зисе лор пилдѫ, аȣ доарѫ
поате ѡрбь пре ѡрбь сѫл дȣкѫ пре кале? аȣ нȣ
м вор кѫдѣ амѫндои ꙟгроапѫ? Нȣ ѧсте оу
ченикȣл май пре сȣсь де даскалȣл сѫȣ, ꙗрѫ ꙟ
темеиат фїинд тот ва фи ка даскалȣл сѫȣ.
ма Ши кауци аџапокȣл ꙟ ѡкюл фрателȣи тѫȣ,
ꙗрѫ бѫрна че є ꙟ ѡкюл тѫȣ нȣ сокотѣщи.
мв Сaȣ кȣм поци зиче фрателȣи тѫȣ, фрате, ла
сѫ сѫ скоцȣ аџапокȣл чел дей ѡкюл тѫȣ, тȣ
бѫрна чѣ дей ѡкюл тѫȣ нȣ вѫзѫнд? фѫцар

Biblia 1688, p. 794, col. 1

să să atingă de el, că putêrea ieşiia den el şi vindeca pre toţi.

20. Iară el, rădicînd ochii lui spre ucenicii săi, grăiia: „Fericiţi săracii, că a voastră iaste împărăţiia lui Dumnezău.

21. Fericiţi carii flămînziţi acum, că sătura-vă-veţi. Fericiţi carii plîngeţi acum, că veţi rîde.

22. Fericiţi veţi fi cînd vor urî pre voi oamenii şi cînd vă vor despărţi, şi vă vor ocărî şi numele vostru ca un rău îl vor scoate, pentru Fiiul Omenesc.

23. Bucuraţi-vă într-acêea zi şi săltaţi, că iată plata voastră multă iaste în ceriu, pentru că ca acêstea făcea prorocilor părinţii lor.

24. Ce vai voao, bogaţilor, că aţi luat mîngîiêrea voastră.

25. Vai, voao, sătuilor, că veţi flămînzi, vai voao carii rîdeţi acum, că veţi jăli şi veţi plînge.

26. Vai, cînd bine vor zice voao oamenii că aşa făcea prorocilor mincinoşi părinţii lor.

27. Ce voao zic, céstora ce auziţi: iubiţi pre vrăjmaşii voştri, bine faceţi celor ce vă urăsc pre voi.

28. Binegrăiţi pre cei ce vă blastămă şi vă rugaţi pentru ceia ce vă dodeiescu pre voi.

29. Celui ce te lovêşte preste falcă, întoarce-i şi cêealaltă, şi de la cela ce-ţi ia veşmîntul, şi cămaşa nu-i opri.

30. Şi la tot cel ce cêre de la tine dă-i, şi de la cela ce-ţi ia ale tale nu le cêre.

31. Şi cum veţi să facă voao oamenii, şi voi faceţi lor aşijderea.

32. Că de veţi iubi pre ceia ce iubescu pre voi, ce har iaste acesta voao? Că şi păcătoşii iubescu pre ceia ce iubescu pre ei.

33. Şi de veţi face bine celor ce fac voao bine, care har iaste voao? Că şi păcătoşii fac aceasta.

34. Şi de veţi împrumuta celora de la carii nădejduiţi că veţi lua, care har iaste voao? Că şi păcătoşii pre păcătoşi împrumutează, ca să ia întocma.

35. Direpт acêea, iubiţi pre vrăjmaşi voştri, şi bine faceţi, şi împrumutaţi, nemică nedăjduindu-vă, şi va fi plata voastră multă, şi veţi fi fii Celui Nalt, că el bun iaste cătră cei nemulţămitori şi răi.

36. Fiţi, direpт acêea, miloşi cum şi Tatăl vostru milos iaste.

37. Şi nu judecaţi şi nu vă veţi judeca. Nu osîndireţi şi nu vă veţi osîndi. Sloboziţi şi vă veţi slobozi.

38. Daţi şi să va da voao măsură bună, îndesată şi scuturată, şi pre deasupra vărsîndu-se da-vor în sînul vostru, că cu acêeaşi măsură care veţi măsura măsura-să-va voao".

39. Şi zise lor pildă: „Au doară poate orb pre orb să-l ducă pre cale? Au nu vor cădea amîndoi în groapă?

40. Nu iaste ucenicul mai presus de dascalul său, iară întemeiat fiind tot va fi ca dascalul său.

41. Şi cauţi aţápocul în ochiul fratelui tău, iară bîrna ce e în ochiul tău nu socoteşti.

42. Sau cum poţi zice fratelui tău: «Frate, lasă să scoţu aţápocul cel den ochiul tău», tu bîrna cea den ochiul tău nu văzînd? Făţar- /

Versiunea modernă

să-l atingă, fiindcă o putere ieşea din el şi-i tămăduia pe toţi.

20. Iar el, ridicîndu-şi ochii către ucenicii săi, le spuse: „Fericiţi sînteţi voi cei săraci, fiindcă a voastră este împărăţia lui Dumnezeu.

21. Fericiţi cei ce flămînziţi acum, fiindcă vă veţi sătura. Fericiţi cei ce plîngeţi acum, fiindcă veţi rîde.

22. Fericiţi veţi fi cînd vă vor urî oamenii şi cînd se vor despărţi de voi, cînd vă vor batjocori şi vor lepăda numele vostru ca rău din pricina Fiului Omului.

23. Bucuraţi-vă şi săltaţi în acea zi, fiindcă iată, răsplata voastră este multă în ceruri, căci tot astfel făceau părinţii lor şi prorocilor.

24. Mai mult, vai vouă bogaţilor, fiindcă vă primiţi [acum] mîngîierea voastră.

25. Vai vouă celor ce sînteţi sătui acum, fiindcă veţi flămînzi, vai celor ce rîdeţi acum, fiindcă vă veţi tîngui şi veţi plînge.

26. Vai vouă cînd toţi oamenii vă vor vorbi de bine, pentru că tot aşa făceau părinţii lor cu prorocii mincinoşi.

27. Ci vă spun vouă, celor ce ascultaţi: iubiţi pe vrăjmaşii voştri, faceţi bine celor ce vă urăsc.

28. Binecuvîntaţi pe cei ce vă blestemă, rugaţi-vă pentru cei ce vă vatămă.

29. Celui ce te loveşte peste obraz, înfăţişează-i-l şi pe celălalt, iar pe cel ce îţi răpeşte veşmîntul, nu-l împiedica să-ţi ia nici cămaşa.

30. Oricui îţi cere, dă-i, iar de la cel ce-ţi răpeşte cele ale tale, nu le cere înapoi.

31. Şi precum voiţi să vă facă vouă oamenii, la fel faceţi-le şi voi lor.

32. Dacă iubiţi pe cei care vă iubesc, ce fel de răsplată aveţi? Fiindcă şi păcătoşii iubesc pe cei care îi iubesc.

33. Şi dacă faceţi bine celor ce vă fac bine, ce fel de răsplată aveţi? Pentru că şi păcătoşii fac aceasta.

34. Ci, dacă împrumutaţi celor de la care nădăjduiţi să luaţi înapoi, ce fel de răsplată aveţi? Şi păcătoşii împrumută păcătoşilor, ca să primească înapoi întocmai.

35. Ci iubiţi pe vrăjmaşii voştri, faceţi bine şi daţi cu împrumut fără să nădăjduiţi nimic în schimb şi va fi răsplata voastră multă, veţi ajunge fiii Celui Preaînalt, fiindcă el este binevoitor cu cei nemulţumitori şi răi.

36. Fiţi milostivi precum şi Tatăl vostru este milostiv.

37. Nu judecaţi şi nu veţi fi judecaţi, nu osîndiţi şi nu veţi fi osîndiţi. Iertaţi şi veţi fi iertaţi.

38. Daţi şi vi se va da. Vor pune în sînul vostru o măsură bună, îndesată şi gata să se reverse. Căci, cu ce măsura măsuraţi, vi se va măsura".

39. Şi le-am mai spus şi o pildă: „Oare poate un orb să îndrume pe un alt orb? Nu vor cădea amîndoi în rîpă?

40. Nici nu este vreun ucenic mai presus de învăţătorul său; însă orice ucenic desăvîrşit este asemenea învăţătorului său.

41. Pentru ce vezi paiul din ochiul fratelui tău, iar bîrna din ochiul tău nu o iei în seamă?

42. Cum poţi spune fratelui tău: «Frate, lasă să-ţi scot paiul din ochiul tău», nevăzînd tu însuţi bîrna care este în ochiul tău? Făţar-

Еѵліе.

ничѣ скоате ꙟтѫю бѫрна ден окюл тъꙋ, ши а
тꙋнчѣ вей кътꙋта съ скоци ащкїѧ чѣ ден окюл
фрателꙋи тъꙋ. Кънꙋ ѫсте пом бꙋн ка мг
реле фаче роада пꙋтредъ, ничи пом пꙋтред фъ
кѫндь поаме бꙋне. Къ тот помꙋл ден ро мд
дꙋл лꙋи съ коноаще, къ нꙋ кꙋлегь ден спини смо
кине, ничи ден мъчеш стрꙋгꙋри. Омꙋль ме
бꙋн, ден комоара инимїи сале чѣ бꙋнъ скоате бꙋ
неле, ши омꙋл рѣꙋ, ден комоара рѣ а инимїи са
ле скоате рѣꙋл, къ ден присосирѣ инимїи гръѧ
ще гꙋра лꙋи. Дарь чемъ кемаци дмне, дом мѕ
не, ши нꙋ фачеци чѣле че зик? Тоть чела мз
чева вени кътръ мине, ши аꙋде кꙋвинтеле мѣ
ле, ши ле фаче, арътавой воаѡ кꙋи ѫсте асѣ
мене. Асѣменѣ ѫсте омꙋлꙋи че зидѣще мн
касъ, кареле съпъ ши адѫнкъ ши пꙋсе темелїе
престе пїатръ, ши фъкѫндꙋсе нъвоѡ лови апа
де каса ачѣѧ, ши нꙋѡ пꙋтꙋ клъти прѣ ѧ, къ
ера ꙟтемеѧтъ пре пїатръ. Iаръ чела че мѳ
аꙋ аꙋзит, ши наꙋ фъкꙋт, асѣмене ѫсте о
мꙋлꙋи че аꙋ зидит касъ пре пъмѫнть фъръ те
мелїе, ꙟкарѣ лови апа, ши нꙋмаи кѫт къзꙋ.
ши фꙋ сфъртꙋра касеи ачеїѧ маре.

КАП. З.

Iаръ деврѣме че сфѫрши тоате кꙋвинте а
ле лꙋи ꙟтрꙋ аꙋзирѣ оаменилор, ꙟтръ
ꙟкапернаꙋм. Iаръ слꙋга оунꙋи сꙋ в
таш болнав фїинд врѣ съ моаръ, кареле ера
ла ель чинстит. Ши аꙋзинд де Iс, г
тримисе ла ель бътрѫнїи їꙋденилор рꙋгѫндь пре ел,
ка съвїе съ мѫнтꙋяскъ пре слꙋга лꙋи.
Iаръ еи венинд кътръ Iс, рꙋгаръ пре ель фоар д
те, зикѫндь, къ е дестоиник къръѧ вада ача
ста. Къ юбѣще лимба ноастръ, ши синаго є
гꙋл ель лаꙋ фъкꙋт ноаѡ. Iаръ Iс меръ ѕ
кꙋ еи, ши нефїинд департе ель де касъ, три
мисе ла ель сꙋташꙋл прїатени, зикѫндь лꙋи,
дмне, нꙋте остени, къ нꙋсь дестоиник касъ ꙟ
три сꙋпт акоперемѫнтꙋл мїеꙋ. Пентрꙋ а з
чѣѧ ниче пре мине мъ ꙟвреднчїю съ вїꙋ кътръ
тине, че зи кꙋ кꙋвѫнтꙋл, ши съва виндека
фечорꙋл мїеꙋ. Къ еꙋ ꙟкъ сѫнть ом сꙋпть и
пꙋтѣре рѫндꙋит, авѫндь сꙋпть мине слꙋжито
ри, ши зик честꙋѧ пасъ, ши мѣрџе, ши алтꙋѧ
вино, ши вине, ши слꙋџїи мѣле, фъ ачаста ши
фаче. Iаръ аузинд ачѣсте Iс, съмиръ де ел ѳ
ши ꙟторкѫндꙋсе, зисе мꙋлцимеи че мерџѣ дꙋ
пъ ель, зик воаѡ, къ ничи ꙟ Iсраил атѫта кре
динцъ нам афлать. Ши ꙟтꙋрнѫндꙋсе ка і
рїи ера тримиш акасъ, афларъ слꙋга чѣ болна
въ сънътоасъ. Ши фꙋ адоа зи, мерџѣ ꙟ аі
орашꙋл честъ кема наин, ши кꙋ ель мерџѣ оꙋче
ничїи лꙋи дестꙋи, ши мꙋлциме мꙋлтъ.
Iаръ кꙋм съ апропїе кътръ поарта орашꙋлꙋи, ві
ши ѧтъ съ скотѣ афаръ оꙋн мортъ, оунꙋл нъ
скꙋт фїю мꙋмеи лꙋи, ши ѧ ера въдꙋѡ, ши мꙋ
циме мꙋлтъ ден ораш кꙋ ѧ. Ши възѫндь гі
пре ѧ дмнꙋль ись фъкꙋ милъ де ѧ, ши
зисе нꙋ плѫнџе. Ши апропїиндꙋсе ді
съ

Biblia 1688, p. 794, col. 2

nice, scoate întîiu bîrna den ochiul tău, şi atuncea vei căuta să scoţi aşchiia cea den ochiul fratelui tău.

43. Că nu iaste pom bun carele face roada putredă, nici pom putred făcînd poame bune.

44. Că tot pomul den rodul lui să conoaşte; că nu culeg den spin smochine, nici den măceş struguri.

45. Omul bun den comoara inimii sale cea bună scoate binele, şi omul rău den comoara rea a inimii sale scoate răul. Că den prisosirea inimii grăiêşte gura lui.

46. Dară ce mă chemaţi: «Doamne, Doamne» şi nu faceţi cêle ce zic?

47. Tot cela ce va veni cătră mine şi aude cuvintele mêle şi le face, arăta-voiu voao cui iaste asêmene:

48. Asêmenea iaste omului ce zidêşte casă, carele săpă şi adîncắ, şi puse temelie preste piatră, şi, făcîndu-se năboiu, lovi apa de casa acêea, şi nu o putu clăti pre ea, că era întemeiată pre piatră.

49. Iară cela ce au auzit şi n-au făcut, asêmene iaste omului ce au zidit casă pre pămînt, fără temelie, în carea lovi apa şi numaicît căzu, şi fu spărtura casei aceiia mare".

Cap 7

1. Iară de vrême ce sfîrşi toate cuvintele lui întru auzirea oamenilor, întrắ în Capernaúm.

2. Iară sluga unui sutaş, bólnav fiind, vrea să moară, carele era la el cinstit.

3. Şi auzind de Iisus, trimise la el bătrînii iudeilor, rugînd pre el ca să vie să mîntuiască pre sluga lui.

4. Iară ei venind cătră Iisus, rugară pre el foarte, zicînd că: „E destoinic căruia va da aceasta,

5. Că iubêşte limba noastră şi sinagógul el l-au făcut noao".

6. Iară Iisus mergea cu ei şi, nefiind departe el de casă, trimise la el sutaşul priêteni zicînd lui: „Doamne, nu te osteni, că nu-s destoinic ca să întri supt acoperemîntul mieu.

7. Pentru acêea nice pre mine mă învredniciiu să viu cătră tine, ce zi cu cuvîntul şi să va vindeca feciorul mieu,

8. Că eu încă sînt om supt putêre rînduit, avînd supt mine slujitori, şi zic cestuia: «Pasă» şi mêrge, şi altuia: «Vino» şi vine, şi slugii mêle: «Fă aceasta» şi face".

9. Iară auzind acêstea Iisus, să mirá de el şi, întorcîndu-se, zise mulţimei ce mergea după el: „Zic voao că nici în Israíl atîta credinţă n-am aflat".

10. Şi înturnîndu-se carii era trimişi acasă, aflară sluga cea bólnavă sănătoasă.

11. Şi fu a doa zi, mergea în oraşul ce să chema Naín, şi cu el mergea ucenicii lui destui şi mulţime multă.

12. Iară cum să apropie cătră poarta oraşului şi, iată, să scotea afară un mort, unul născut fiiu mumei lui, şi ea era văduo, şi mulţime multă den oraş cu ea.

13. Şi văzînd pre ea Domnul, i să făcu milă de ea şi zise: „Nu plînge".

14. Şi apropiindu-se, /

Versiunea modernă

nice, scoate, mai întîi, bîrna din ochiul tău şi atunci vei vedea limpede să scoţi paiul din ochiul fratelui tău.

43. Fiindcă nu este pom bun care să facă roade rele, nici pom rău care să facă roade bune.

44. Căci fiecare pom este cunoscut după rodul său; fiindcă nu se culeg smochine din mărăcini, nici struguri din rug.

45. Omul cel bun scoate cele bune din vistieria cea bună a inimii sale, iar cel rău din cea rea; pentru că din prisosul inimii grăieşte gura lui.

46. De ce mă chemaţi: «Doamne, Doamne» şi nu faceţi cele pe care vi le spun?

47. Tot cel care vine la mine, ascultă cuvintele mele şi le împlineşte vă voi arăta cu cine este asemenea:

48. Asemenea este omului care zidind casă, a săpat, a adîncit şi i-a pus temelia pe stîncă; ci s-a făcut puhoi şi puhoiul a izbit casa aceea şi nu a izbutit să o clintească, fiindcă era clădită pe stîncă.

49. Însă cel care aude, dar nu împlineşte, este asemenea omului care şi-a zidit casa pe pămînt, fără temelie, a izbit-o puhoiul şi s-a prăbuşit îndată, iar prăbuşirea acelei case a fost mare".

Capitolul al 7-lea

1. Cînd a sfîrşit toate cuvintele sale în auzul poporului, a intrat în Capernaum.

2. Iar slujitorul unui oarecare sutaş era pe moarte, slujitor care era cinstit de acesta.

3. Auzind despre Iisus, a trimis la el pe bătrînii iudeilor rugîndu-l să vină pentru a tămădui pe sluga lui.

4. Iar ei, sosind la Iisus, l-au rugat stăruitor, grăind că: „Este vrednic să-i dăruieşti aceasta

5. Fiindcă iubeşte neamul nostru şi sinagoga el însuşi ne-a clădit-o".

6. Pe cînd mergea Iisus împreună cu ei şi nu se afla prea departe de casa lui, a trimis sutaşul la el prieteni, zicîndu-i: „Doamne, nu te osteni, fiindcă nu sînt vrednic ca să intri sub acoperişul meu.

7. De aceea nici eu nu m-am socotit vrednic să vin la tine; ci spune un cuvînt şi va fi vindecat slujitorul meu.

8. Pentru că şi eu sînt om aşezat sub puterea [altora], avînd la rîndul meu sub mine ostaşi şi spun acestuia: «Du-te» şi se duce, şi altuia: «Vino» şi vine, iar slujitorului meu: «Fă aceasta» şi face".

9. Ci, auzind aceasta Iisus s-a minunat de el şi, întorcîndu-se către mulţimea care îl însoţea, spuse: „Nici în Israel nu am aflat o atît de mare credinţă".

10. Şi, întorcîndu-se acasă, cei trimişi au găsit sănătos pe slujitorul care era bolnav.

11. Şi în [ziua] următoare a ajuns în oraşul numit Nain şi împreună cu el mergeau ucenicii lui şi o mare mulţime.

12. Iar cînd s-au apropiat de poarta oraşului, iată duceau un mort, singurul fecior al maicii sale şi ea era văduvă, iar mulţime destulă din oraş era împreună cu dînsa.

13. Şi văzînd-o Domnul, i s-a făcut milă de ea şi i-a grăit: „Nu plînge".

14. Şi, apropiindu-se,

деллаꙋка.

сѫ ꙟтинсе де кошчюгъ (ꙗрѫ чеѧ чель
дꙋчѣ стѫтꙋрѫ) ши зисе, воиниче ціе зикь,
еі скоалѫ. Ши шѫзꙋ мортꙋль, ши ꙟчепꙋ а
грѫи шил дѣде пре ель мꙋмеи лꙋи.
ѕі Ши лꙋѡ фрикѫ пре тоци, ши слѫвіѧ пре дмне
зѫꙋ, зикѫндь, кѫ прркь маре сꙋ скꙋлать ꙟ
трꙋ нои, ши кꙋм аꙋ сокотит дмнзѫꙋ пре норо
зі дꙋль лꙋи. Ши єши кꙋвѫнтꙋль ачеста ꙟто
тѫ іꙋдеа пентрꙋ ель, ши ꙟтот ꙟпрежꙋрꙋль
иі локꙋлꙋи. Ши дѣдерѫ вѣсте лꙋи іѡань оу
ченичіи лꙋи де ачѣстѣ де тоате, ши кемѫндь
ѳі пре дои дей оученичіи сѫи іѡань. Тримисе
кѫтрѫ іс зикѫндь, тꙋ єши чела че вине аꙋ пре
к алтꙋль ашептѫмь? Ши венинд кѫтрѫ
ель бѫрбаціи зисерѫ, іѡань ботезѫторюль нѣꙋ
тримись пре нои ла тине зикѫндь, тꙋ єши че
ка ла че вине аꙋ алтꙋль вомь ашепта? Ши ꙟ
трачель часъ виндекѫ пре мꙋлци де боале ши де
ране ши де дꙋхꙋри некꙋрате, ши амꙋлци ѡрби
кв дѣде ведѣре. Ши рѫспꙋнзѫндь іс зисе ло,
мѣрџеци дѫци щире лꙋи іѡань чѣлѣ че аци вѫ
зꙋт ши аци аꙋзить, кѫ орбіи вѫдꙋ шкіѡпіи
ꙟблѫ, стрикаціи сѫкꙋрѫцескꙋ, сꙋрзіи аꙋдь,
кг морціи ꙟвіазѫ. Сѫрачіи сѫвине веселескꙋ, ши
фериченъ єсте чела че нꙋсѫва смнинти ꙟмине.
кд Ши дꙋкѫндꙋсѫ веститоріи лꙋи іѡань ꙟчепꙋ а
грѫи мꙋлцимеи де іѡань, че аци єшить ꙟпꙋстіе
аведѣ? трестіе де вѫнть клѫтиндꙋсѫ?
ке Дарѫ че аци єшит аведѣ? ѡмь ꙟвешминте мои
ꙟбрѫкат? ꙗтѫ чеи кꙋвешминте слѫвите, ши
ꙟдесфѫтѫчюне фіиндь ла ꙟпѫрѫціи сѫнть.
кѕ Дарѫ че аци єшить аведѣ? прркь? адевѫрь зик
воаѡ, ши маи мꙋлть декѫть прркь.
кз Ачеѕта єсте де кареле є скрись, ꙗтѫ єꙋ тримиц
солꙋл міеꙋ ꙟнаинтѣ феціи тале, кареле вагѫ
ки ти калѣ та ꙟнаинтѣ та. Кѫ зикь воаѡ,
кѫ ꙟтрꙋ нѫскꙋци дей мꙋери нимени нꙋє маи ма
ре пррокь декѫт іѡань ботезѫторюль, ꙗрѫ ка
реле є маимикь ꙟтрꙋ ꙟпѫрѫціѧ лꙋи дмнзѫꙋ маи
кѳ маре де ель єсте. Ши тот нородꙋль аꙋзѫндь
ши вамешіи аꙋ фѫкꙋт дирепть пре дмнзѫꙋ,
ботезаци фіиндь кꙋботезꙋл лꙋи іѡань.
л Ꙗрѫ фарисеіи ши леџюиторіи сфатꙋль лꙋи дмне
зѫꙋ лѫпѫдарѫ дела єи неботезѫндꙋсѫ дела єль.
ла Кꙋче вою асѫмѫна ѡаменіи нѣмꙋлꙋи ачестꙋѧ?
лв ши кꙋче сѫнть асѣменѣ? Асѣменѣ сѫнть
кокониллор кѫрора шѣдь ꙟтѫргꙋ, ши стригѫ
оуніи кѫтрѫ алалци зикѫндь, флꙋератам воаѡ
ши нꙋаци жꙋкать, кѫнтамь дежале ши нꙋаци
лг плѫнсь. Кѫ вени іѡань ботезѫторюл, ничи
пѫине мѫнкѫндь, ничи вииь бѫндь, ши зичеци
лд дракь аре. Вени фіюль ѡменескь, мѫнкѫндь
ши бѫндь, ши зичеци, ꙗтѫ ѡм мѫнкѫторю ши
бѫꙋторю де вииь, вамешилор пріꙗтень, ши пѫ
ле кѫтошилор. Ши ꙟцелепчюнѣ сѫ ꙟдирептѫ дела
лѕ тоци фіии єи. Ши рꙋгѫ пре єлоуиꙋль дей фа
рисеи, касѫмѫнѫнче кꙋ єль, ши ꙟтрѫндь ꙟка
лз са фарисеꙋлꙋи шѫзꙋ. Ши ꙗтѫ ѡмꙋаре дей
ѡраш карѣ єра пѫкѫтоасѫ, щіиндь кѫшаде ꙟ

Biblia 1688, p. 795, col. 1

să atinse de coşciug (iară ceia ce-l ducea stătură)[21] şi zise: „Voinice, ţie zic, scoală!”.

15. Şi şăzu mortul, şi începu a grăi, şi-l dêde pre el mumei lui.

16. Şi luo frică pre toţi, şi slăviia pre Dumnezău, zicînd că: „Proroc mare s-au sculat întru noi şi cum au socotit Dumnezău pre norodul lui”.

17. Şi ieşi cuvîntul acesta în toată Iudéa pentru el şi în tot împrejurul locului.

18. Şi dêderă vêste lui Ioán ucenicii lui de acêstea de toate. Şi, chemînd pre doi den ucenicii săi, Ioán

19. Trimise-i cătră Iisus zicînd: „Tu eşti cela ce vine au pre altul aşteptăm?”.

20. Şi venind cătră el, bărbaţii zisără: „Ioán Botezătoriul ne-au trimis pre noi la tine zicînd: «Tu eşti cela ce vine au altul vom aştepta?»”.

21. Şi într-acel ceas vindecă[22] pre mulţi de boale, şi de rane, şi de duhuri necurate, şi a mulţi orbi dêde vedêre.

22. Şi răspunzînd Iisus zise lor: „Mêrgeţi, daţi ştire lui Ioán cêlea ce aţi văzut şi aţi auzit: că orbii văd, şchiopii îmblă, stricaţii să curăţescu, surzii aud, morţii înviază,

23. Săracii să binevestescu, şi fericit iaste cela ce nu să va sminti în mine”.

24. Şi ducîndu-să vestitorii lui Ioán, începu a grăi mulţimei de Ioán: „Ce aţi ieşit în pustie a vedea? Trestie de vînt clătindu-să?

25. Dară ce aţi ieşit a vedea? Om în veşminte moi îmbrăcat? Iată, cei cu veşminte slăvite, şi în desfătăciune fiind, la împărăţii sînt.

26. Dară ce aţi ieşit a vedea? Proroc? Adevăr zic voao: şi mai mult decît proroc.

27. Acesta iaste de carele e scris: «Iată eu trimiţ solul mieu înaintea fêţii tale, carele va găti calea ta, înaintea ta».

28. Că zic voao că întru născuţi den muieri nimeni nu e mai mare proroc decît Ioán Botezătoriul, iară carele e mai mic întru împărăţiia lui Dumnezău mai mare de el iaste”.

29. Şi tot norodul auzînd, şi vameşii au făcut direpт pre Dumnezău, botezaţi fiind cu botezul lui Ioán.

30. Iară fariseii şi legiuitorii sfatul lui Dumnezău lăpădară de la ei, nebotezîndu-să de la el.

31. „Cu ce voiu asămăna oamenii neamului acestuia? Şi cu ce sînt asêmenea?

32. Asêmenea sînt coconilor cărora şăd în tîrgu, şi strigă unii cătră alalţi, zicînd: «Fluierat-am voao şi n-aţi jucat, cîntam de jale şi n-aţi plîns».

33. Că veni Ioán Botezătoriul, nici pîine mîncînd, nici vin bînd, şi ziceţi: «Drac are».

34. Veni Fiiul Omenesc, mîncînd şi bînd, şi ziceţi: «Iată om mîncătoriu şi băutoriu de vin, vameşilor priêten şi păcătoşilor».

35. Şi înţelepciunea şi îndireptă de la toţi fiii ei”.

36. Şi rugă pre el unul den farisei ca să mănînce cu el şi, întrînd în casa fariseului, şăzu.

37. Şi iată o muiêre den oraş, carea era păcătoasă, ştiind că şade în /

Versiunea modernă

s-a atins de coşciug, iar cei ce-l duceau s-au oprit; şi Iisus a rostit: „Tinere, ţie îţi zic, ridică-te!”.

15. Ci mortul s-a ridicat şi a început să vorbească, iar [Iisus] l-a dat maicii sale.

16. Ci, i-a cuprins pe toţi frică mare şi slăveau pe Dumnezeu spunînd că: „Proroc mare s-a ridicat între noi şi că Dumnezeu a cercetat pe poporul său”.

17. Şi a ieşit vorba aceasta despre el în toată Iudeea şi în toată împrejurimea.

18. Şi a fost vestit Ioan de către ucenicii lui cu privire la toate acestea. Ci, chemînd Ioan doi dintre ucenicii lui,

19. I-a trimis la Iisus ca să-i spună: „Tu eşti cel ce are să vină, sau să aşteptăm pe altul?”.

20. Şi sosind la el, bărbaţii i-au spus: „Ioan Botezătorul ne-a trimis la tine să-ţi grăim: «Tu eşti cel ce are să vină, sau să aşteptăm pe altul?»”.

21. În acel ceas Iisus tămădui pe mulţi de boli, de răni şi de duhuri rele şi dărui vederea multor orbi.

22. Şi răspunzînd, le-a spus: „Mergeţi şi vestiţi-i lui Ioan cele ce-aţi văzut şi aţi auzit: orbii văd, ologii umblă, leproşii sînt curăţiţi, surzii aud, morţii învie,

23. Săracilor li se binevesteşte şi fericit este acela care pentru care nu voi fi prilej de poticnire”.

24. Îndepărtîndu-se trimişii lui Ioan, a început [Iisus] să le vorbească mulţimilor despre Ioan: „Ce aţi ieşit să priviţi în pustie? Oare o trestie care este clătinată de vînt?

25. Dar ce aţi ieşit să vedeţi? Un om îmbrăcat în veşminte moi? Iată, cei cu veşminte slăvite şi care vieţuiesc în desfătare sînt în palatele împăraţilor.

26. Dar ce ai ieşit să vedeţi? Un proroc? Da vă spun: şi mai mult decît un proroc.

27. Acesta este cel despre care a fost scris: «Iată, trimit pe îngerul meu înaintea feţei tale care va pregăti calea ta înaintea ta».

28. Vă spun că nu este vreun proroc mai mare decît Ioan Botezătorul printre cei născuţi din femei, însă cel mai mic din împărăţia lui Dumnezeu este mai mare decît el”.

29. Iar tot poporul şi vameşii ascultînd, au arătat ca dreaptă porunca lui Dumnezeu botezîndu-se cu botezul lui Ioan.

30. Ci, fariseii şi învăţătorii legii au zădărnicit sfatul lui Dumnezeu pentru ei, nefiind botezaţi de către el.

31. „Cu cine voi asemui oamenii acestui neam şi cu cine sînt ei asemenea?

32. Sînt asemenea copiilor care şed în piaţă şi grăiesc unii cu alţii, zicînd acestea: «V-am cîntat din flaut şi nu aţi dansat, v-am cîntat de jale şi nu aţi plîns».

33. Pentru că a venit Ioan Botezătorul, nemîncînd pîine şi nebînd vin şi ziceţi: «Are diavol».

34. A venit şi Fiul Omului, mîncînd şi bînd, şi spuneţi: «Iată om lacom şi beţiv, prieten al vameşilor şi al păcătoşilor».

35. Şi înţelepciunea a fost găsită dreaptă de către toţi fiii ei”.

36. Iar unul dintre farisei l-a rugat pe Iisus să mănînce împreună cu el şi, intrînd în casa fariseului, a şezut la masă.

37. Şi, iată, o femeie care era păcătoasă în oraş, cînd a aflat că şade la masă în

каса фарисеꙋлꙋи, адꙋкѫндь оунь алавастрꙋ кꙋ
оунсоаре. Ши стѫндь лѫнгъ пичоареле лꙋи ли
ден дось плѫнгѫндь, ꙟчепꙋ аспъла пичоареле
лꙋи кꙋ лакръми, ши кꙋ пъꙋрꙋль капꙋлꙋи ѥи
щерџѣ, ши сърꙋта пичоареле лꙋи, ши ле оунџѣ
кꙋ оунсоарѣ. Ши вѫзѫндь фарисеꙋль кареле лѳ
кемасе пре ѥль, зисе ꙟтрꙋ сине зикѫндь, ачеста
дѣрифи пррокь арши чине ѥ ши че мꙋѫре ѥ карѣ
сѫ атинџе де ѥль, кѫ ѫсте пъкътоасѫ.
Ши ръспꙋнзѫндь ӏс, зисе кътръ ѥль, симоне, м
амь аџ зиче царече, іаръ ѥль зисе, ꙟкъцътoрю
ле зи. Дои даторничи ѥра оунꙋи ꙟпрꙋмꙋ ма
тътoрю, оунꙋл ѥра даторю кꙋ чинчи сꙋте де
динари, іаръ алтꙋль кꙋ чинчи зечи.
Ши не авѫндь ѥи сѫплътѣскъ, амѫндꙋрора мв
лѣꙋ дъръꙋить спꙋнеми даръ каре дей ѥи
маи мꙋлть пре ѥль ва ꙟдръџи. Ръспꙋнзѫ мг
ндь симꙡн зисе, пареми кѫчела че чел ма
мꙋлть іаꙋ дъръꙋит, іаръ ѥл зисе лꙋи, дирептъ
жꙋдекаши. Ши ꙟторкѫндꙋсе кътръ мꙋѫ мд
ре, зисе лꙋи симꙡн, везь ачасть мꙋѫре? ꙟтраю
ꙟкаса та, апъ пре пичоареле мѣле нꙋ дедеш, іа
ръ ачаста кꙋ лакръми спъласъ пичоареле мѣле,
ши кꙋ пърꙋл капꙋлꙋи ѥи лещѣрсе. Сърꙋтаре ме
нꙋми дедеши, іаръ ачаста декѫндь ам ꙟтрат
нꙋ линѱи сърꙋтѫндꙋми пичоареле. Кꙋ оунтъ мѕ
делемнь капꙋл мїеꙋ наи оунсь, іаръ ачаста кꙋ
мꙋр оунсе пичоареле мѣле, пентрꙋ карѣ зик цїе,
іартъсе пъкателе ѥи чѣле мꙋлте, кѫ юби мꙋлть
іаръ кърꙋѫ сѫ іартъ пꙋцѫн пꙋцѫн юбѣще.
Ши зисе ѥи, іартъцисе пъкателе тале, ши ꙟче мз
пꙋръ карїи шъдѫ ꙟпреꙋнъ азиче ꙟтрꙋ сине, чи
не ѫсте ачеста кареле ши пъкателе іартъ? ши
зисе кътръ мꙋѫре, крединца та те мѫнтꙋи
пасъ ꙟпаче.

КАП. Н.

И фꙋ дꙋпъ ачѣѫ, ши ѥль фъчѫ кале а
прен четате, ши прен сате, проповедꙋинд
ши вестиндь ꙟпъръцїѫ лꙋи дмнзъꙋ,
ши чеи, вї, кꙋ ѥль. Ши нище мꙋери в
кареле ѥра киндекате де дꙋхꙋри рѣле ши
деїбоале, марїѫ карѣ сѫ кема магдалина дей ка
рѣ ѥшисе, з, драчи. Ши ӏꙡана мꙋѫрѣ хꙋ г
зей дирегътoрюлꙋи лꙋи ӏрꙡдь, ши сосанна, ши
алтеле мꙋлте, кареле слꙋжїѫ лꙋи ден авѣрѣ ло.
Ши адꙋнѫндꙋсе мꙋлциме мꙋлтъ, ши чеи депре д
четъци мергѫндь кътръ ѥль зисе прен пилдъ.
Ѥши сѫмѫнътoрюл сѫсамене сѫмѫнцъ лꙋи, ши е
сѫмѫнѫндь ѥл оуна кѫзꙋ лѫнгъ кале, ши сꙡ
кълкаръ, ши пасъриле чѣрюлꙋи мѫнкаръсꙡ.
Ши алта кѫзꙋ пре пїатръ, ши ръсърииндь сѫ ѕ
оускъ, пентрꙋ кѫ нꙋ авѫ ръвенѣлъ. Ши а з
та кѫзꙋ ꙟмиҗлокꙋл спинилор, ши крескѫндь
спинїи денпреꙋнъ сꙡнекаръ пре ѫ. Ши алта и
кѫзꙋ ꙟпъмѫнть вꙋнь, ши крескѫндь фъкꙋ родь
де сꙡсꙋтъ де сꙡри маи мꙋлть, ачѣстѣ гръиндь
стрига чине аре оурекн де аꙋзирѣ сѫ аꙋзъ.
Дечи ꙟтребаръ пре ѥл оученичїи лꙋи зикѫндь, ѳ
че ѫсте пилда ачаста. Іаръ ѥл зисе, воꙡ і

Biblia 1688, p. 795, col. 2

casa fariseului, aducînd un alavastru cu unsoare.

38. Şi stînd lîngă picioarele lui den dos, plîngînd, începu a spăla picioarele lui cu lacrămi şi cu părul capului ei ştergea, şi săruta picioarele lui, şi le ungea cu unsoarea.

39. Şi văzînd fariseul carele chemase pre el, zise întru sine, zicînd: „Acesta, de-ar fi proroc, ar şti cine e şi ce muiêre e carea să atinge de el, că iaste păcătoasă".

40. Şi răspunzînd Iisus, zise cătră el: „Símone, am a-ţi zice oarece". Iară el zise: „Învăţătoriule, zi".

41. „Doi datornici era unui împrumutătoriu, unul era datoriu cu cinci sute de dinari, iară altul cu cincizeci.

42. Şi neavînd ei să plătească, amîndurora le-au dăruit. Spune-mi dară care den ei mai mult pre el va îndrăgi?".

43. Răspunzînd Símon, zise: „Pare-mi că cela ce cel mai mult i-au dăruit". Iară el zise lui: „Direpţ judecaşi".

44. Şi întorcîndu-se cătră muiêre, zise lui Símon: „Vezi această muiêre; întraiu în casa ta, apă pre picioarele mêle nu dedeş, iară aceasta cu lacrămi spălắ picioarele mêle şi cu părul capului ei le ştêrse.

45. Sărutare nu-mi dedeşi, iară aceasta de cînd am întrat nu lipsi sărutîndu-mi picioarele.

46. Cu untdelemn capul mieu n-ai uns, iară aceasta cu mir unse picioarele mêle. Pentru carea zic ţie: iartă-se păcatele ei cêle multe, că iubi mult. Iară căruia să iartă puţîn, puţîn iubêşte".

47. Şi zise ei: „Iartă-ţi-se păcatele tale". Şi începură carii şădea împreună a zice întru sine: „Cine iaste acesta carele şi păcatele iartă?". Şi zise cătră muiêre: „Credinţa ta te mîntui, pasă în pace".

Versiunea modernă

casa fariseului, a adus un vas de alabastru cu mir.

38. Şi stînd în spate, lîngă picioarele lui, plîngînd, a început să ude cu lacrimi picioarele lui şi cu părul capului ei să le şteargă. Şi-i săruta picioarele şi le ungea cu mir.

39. Văzînd însă fariseul care îl chemase a vorbit întru sine, zicînd: „Acesta, dacă ar fi proroc, ar fi cunoscut cine şi ce fel e femeia care s-a atins de el, că este păcătoasă".

40. Şi răspunzînd Iisus, zise către el: „Simone, am a-ţi spune ceva". Iar acela grăi: „Spune, învăţătorule".

41. „Un cămătar avea doi datornici: unul îi datora cinci sute de dinari, iar altul cincizeci.

42. Şi neavînd ei cu ce să plătească, i-a iertat pe amîndoi. Care dintre aceştia îl va iubi mai mult?".

43. Răspunzînd Simon, zise: „Cred că acela căruia i s-a iertat mai mult". Iar [Iisus] i-a spus: „Drept ai judecat".

44. Şi, întorcîndu-se către femeie, îi zise lui Simon: „Priveşte-o pe această femeie; am intrat în casa ta, apă pentru picioare nu mi-ai dat, ea însă mi-a udat picioarele cu lacrimi şi mi le-a şters cu părul său.

45. Sărutare nu mi-ai dat, însă aceasta, de cînd am intrat nu a contenit a-mi săruta picioarele.

46. Cu ulei nu mi-ai uns capul, însă aceasta, mi-a uns picioarele cu mir. Din care pricină îţi spun: iartă-se păcatele ei cele multe, fiindcă mult a iubit. Iar cui i se iartă puţin, puţin iubeşte".

47. Şi-i spuse: „Iertate îţi sînt păcatele". Şi au început să se întrebe în sine cei ce şedeau împreună cu el la masă: „Cine este acesta care iartă şi păcatele?". Iar [Iisus] i-a grăit femeii: „Credinţa ta te-a mîntuit, mergi în pace".

Cap 8

1. Şi fu după acêea, şi el făcea cale pren cetate şi pren sate, propoveduind şi vestind împărăţiia lui Dumnezău. Şi cei 12 cu el.

2. Şi nişte muieri carele era vindecate de duhuri rêle şi de boale, Máriia carea să chema Magdalína, den carea ieşise 7 draci,

3. Şi Ioána, muiêrea Húzei, diregătoriului lui Iród, şi Sosáina, şi altele multe, carele slujiia lui den avêrea lor.

4. Şi adunîndu-se mulţime multă şi cei de pren cetăţi, mergînd cătră el, zise pren pildă:

5. „Ieşí sămănătoriul să samene sămînţa lui. Şi sămănînd el, una căzu lîngă cale şi o călcară şi păsările ceriului mîncară-o.

6. Şi alta căzu pre piatră şi, răsărind, să uscắ, pentru că nu avea răveneală.

7. Şi alta căzu în mijlocul spinilor şi, crescînd spinii dempreună, o necară pre ea.

8. Şi alta căzu în pămînt bun şi, crescînd, făcu rod de o sută de ori mai mult". Acêstea grăind, striga: „Cine are urechi de auzirea să auză".

9. Deci întrebară pre el ucenicii lui zicînd: „Ce iaste pilda aceasta?".

10. Iară el zise: „Voao /

Capitolul al 8-lea

1. Şi a fost, după acestea că el mergea din oraş în oraş şi din sat în sat propovăduind şi binevestind împărăţia lui Dumnezeu şi cei doisprezece erau cu el.

2. Şi de asemenea, nişte femei care fuseseră tămăduite de duhuri necurate şi de slăbiciuni, Maria care este numită Magdalena, din care ieşiseră şapte demoni,

3. Şi Ioana, femeia lui Huza, un iconom de-al lui Irod şi Susana şi multe altele, care le slujeau din averile lor.

4. Ci, după ce s-a adunat mult norod şi cei care veneau la el de prin fiecare oraş, le-a grăit în pildă:

5. „A ieşit semănătorul să-şi semene sămînţa sa. Însă, în vreme ce semăna o parte a căzut lîngă drum şi a fost călcată în picioare, iar păsările cerului au mîncat-o.

6. Şi alta a căzut pe piatră şi răsărind, s-a uscat, fiindcă nu avea umezeală.

7. Iar o alta a căzut în mijlocul spinilor şi spinii crescînd odată cu ea, au înăbuşit-o.

8. Şi alta a căzut pe pământ bun şi, răsărind, a făcut rod însutit". Spunînd acestea, a grăit: „Cine are urechi de auzit, să audă".

9. Însă ucenicii lui l-au întrebat: „Ce este pilda aceasta?".

10. Iar el a răspuns: „Vouă

дāтъ аши тāина ꙟпъръціей лꙋй дмнѕъꙋ, и҃
ръ āлтора ꙟпилде ка възѫнд съ нꙋ вазъ, ши
ді āꙋзѫнд съ нꙋ причѣпъ. Іаръ пилда ѧ часта,
еі съмѫнца, ѧсте кꙋвѫнтꙋл лꙋй дмнѕъꙋ. Іаръ
чей де лѫнгъ кале, сѫнт чеѧ че āꙋд, дꙋпъ ā
чѣѧ вине діаволꙋл, ши ꙗ кꙋвѫнтꙋл дела инни
ма лор, съ нꙋ кꙋмва крезѫнд съсъспъсаскъ.
гі Іаръ чей де пре пїатръ, карїй дѣка āꙋд кꙋ бꙋ
кꙋрїе прїимеск кꙋвѫнтꙋл, ши ачеще рѫдъчи
нъ нꙋ āꙋ, карїй дꙋпъ врѣме кред, ши ꙟврѣмѣ
ді доде ѧлїй съ дешпартъ. Іаръ каре каде ꙟ спини,
ачеще сѫнт карїй āꙋзинд, ши де грижи ши
де богъцїй, ши де дꙋлчецилє вїецїй съ ꙟнѣкъ,
еі ши род нꙋ адꙋк. Іаръ каре каде ꙟпъмѫнт
бꙋн, ачеще сѫнт, карїй ꙟтрꙋ инимъ бꙋнъ ши
кꙋратъ кꙋвѫнтꙋл āꙋзинд цѫнꙋл, ши род фак
ѕі ꙟтрꙋ ръбдаре. Къ нимени лꙋмина āпринзѫнд
нꙋ о акопере пре ѧ кꙋ васꙋл, сау сꙋпт пат съ
ѡ пꙋе, че ꙟсфѣшник ѡ пꙋне, ка чеѧ че ꙟнтръ съ
зі вазъ лꙋмина. Къ нꙋ ѧсте аскꙋнс каре нꙋ
съ ва фаче āрътат, ниче аскꙋнс ка съ нꙋ съ кꙋ
иі ноаскъ, ши ла ā ѧве съ нꙋ віе. Дечи къꙋтаці
кꙋм āꙋзиці, къ чине аре да нъсва лꙋй, ши чела
че наре, ши чей паре къ аре лꙋасъва дела ел.
ѳі Ши веніръ ла ел мꙋма ши фраціи лꙋй, ши нꙋ
пꙋтѧ ꙟпреꙋна кꙋ ел пентрꙋ мꙋлцимѣ.
к Шїй дѣдеръ вѣсте лꙋй, зикѫндꙋй, мꙋма та
ши фраціи тъй стаꙋ āфаръ врѫнд съте вазъ.
ка Іаръ ел ръспꙋнзѫнд зисе лѡръ, мꙋма мѣ ши
фраціи мїей ачещ сѫнт, карїй аскꙋлтъ кꙋ
кв вѫнтꙋл лꙋй дмнѕъꙋ шил фак. Ши фꙋ
ꙟтрози ши ел ꙟтръ ꙟтрꙋнꙋс, ши оучениціи
лꙋй, ши зисе кътръ ей съ трѣчем де чѣѧ пар
кг те де ѧзеръ, ши съ слобозиръ. Ши мергѫнд
ей кꙋлꙋнтрѣ āдорми, ши съ скорни ꙟ ѧзеръ ви
фор де вѫнт, ши съ ꙟплѣ ши періѧ.
кд Ши венинд ла ел дешептаръл зикѫнд, да
скале, даскале перим, іаръ ел дешептѫндꙋсъ
чертѣ вѫнтꙋл, ши валꙋрилє āпей, ши ꙟчетъ
ке ши фꙋ ленище. Зисе лѡр оунде ѧсте кре
динца воастръ? дечи ꙟфрикошиндꙋсъ съмира,
ръвнинд оунїй кътръ āлалци, ѡаре чине
ѧсте ачеста? къши вѫнтꙋрилор ши āпелор
кѕ порꙋнчѣще, ши аскꙋлтъ пре ел? Ши мѣрсе
ръ ꙟ цинꙋтꙋл гадарѣнилор, каре ѧсте ꙟпротива
кз галилеїй. Іаръ ешинд ей ла оускат, тим
пинъ пре ел оун ѡм дей ѡраш, кареле авѣ драчи де
мꙋлтъ врѣме, ши ꙟвешминте нꙋсъ ꙟбръка,
ки ши ꙟкасъ нꙋ мѫнѣ, че ꙟмормѝнте. Ши въ
зѫнд пре іс, ши стригѫнд, къзꙋ ла ел, ши
кꙋгласъ маре зисе, че є міе шиціе іс фіюл лꙋ
дмнзъꙋ челꙋи ꙟналт? рогꙋте съ нꙋмъ мꙋн
кѳ чещи. Къ порꙋнчїѧ дꙋхꙋлꙋи некꙋрат, съ
іасъ дей ѡм, къ демꙋлци ани лаꙋ фост хръпит
пре ел, ши съ лега кꙋ ланцꙋри ши кꙋ ѡбези пъ
зѫндꙋсъ, ши рꙋмпѫнд лекътꙋрилє, съ дꙋчѣ
л де дракꙋл ꙟпꙋстїе. Ши ꙟтребъ пре ел
іс зикѫнд, че ціе нꙋмеле? іаръ ел зисе, легеѡ
ла къ мꙋлци драчи ꙟтрасе ꙟ ел? Ши рꙋга пре

Biblia 1688, p. 796, col. 1

dată e a şti taina împărăţiei lui Dumnezău, iară altora în pilde, ca văzînd să nu vază, şi auzind să nu priceapă.

11. Iară pilda e aceasta: sămînţa iaste cuvîntul[23] lui Dumnezău.

12. Iară cei de lîngă cale sînt ceia ce aud, după acêea vine diavolul şi ia cuvîntul de la inima lor, să nu cumva, crezînd, să să spăsască.

13. Iară cei de pre piatră, carii, deaca aud, cu bucurie priimesc cuvîntul, şi aceştea rădăcină nu au, carii după vrême cred, şi în vrêmea dodeiêlii să despart.

14. Iară carea cade în spini, aceştia sînt carii, auzind, şi de griji, şi de bogăţii, şi de dulceţile vieţii să înează şi rod nu aduc.

15. Iară carea cade în pămînt bun, aceştia sînt carii, întru inimă bună şi curată, cuvîntul auzit ţînu-l şi rod fac întru răbdare.

16. Că nimeni, lumina aprinzînd, nu va acoperi pre ea cu vasul sau supt pat să o puie, ce în sfêşnic o pune, ca ceia ce întră să vază lumina.

17. Că nu iaste ascuns care nu să va face arătat, nice ascunsă ca să nu să cunoască şi la aiêve să nu vie.

18. Deci căutaţi cum auziţi că: «Cine are da-i-să-va, şi cela ce n-are şi ce-i pare că are lua-să-va de la el»".

19. Şi veniră la el muma şi fraţii lui, şi nu să putea împreuna cu el, pentru mulţimea.

20. Şi-i dêderă vêste lui, zicîndu-i: „Muma ta şi fraţii tăi stau afară, vrînd să te vază".

21. Iară el, răspunzînd, zise lor: „Muma mea şi fraţii miei aceştia sînt, carii ascultă cuvîntul lui Dumnezău şi-l fac".

22. Şi fu într-o zi, şi el întrắ într-un vas, şi ucenicii lui. Şi zise cătră ei: „Să trêcem de cêea parte de iazer". Şi să sloboziră.

23. Şi mergînd ei cu luntrea, adormi. Şi să scorni în iazer vifor de vînt, şi să împlea şi pieriia.

24. Şi venind la el, deşteptară-l, zicînd: „Dascale, Dascale, pierim!". Iară el, deşteptîndu-să, certắ vîntul şi valurile apei, şi se încetắ şi fu lenişte.

25. Zise lor: „Unde iaste credinţa[24] voastră?". Deci înfricoşîndu-să, să mira, grăind unii cătră alalţi: „Oare cine iaste Acesta, că şi vînturilor, şi apelor poruncêşte, şi ascultă pre el?".

26. Şi mêrseră în ţinutul gadarênilor, carea iaste împrotiva Galiléii.

27. Iară ieşind ei la uscat, timpinắ pre el un om den oraş, carele avea draci de multă vrême, şi în veşminte nu să îmbrăca, şi în casă nu mînea, ce în morminte.

28. Şi văzînd pre Iisus şi strigînd, căzu la el, şi cu glas mare zise: „Ce e mie şi ţie, Iisus, Fiiul lui Dumnezău Celui Înalt. Rogu-te să nu mă munceşti!".

29. Că porunciia duhului necurat să iasă den om, că de mulţi ani l-au fost hrăpit pre el, şi să lega cu lanţuri şi cu obezi păzîndu-să, şi rumpînd legăturile[25], să ducea de dracul în pustie.

30. Şi întrebă pre el Iisus zicînd: „Ce ţie numele?". Iară el zise: „Legheon", că mulţi draci întrase în el.

31. Şi ruga pre /

Versiunea modernă

vă este dat să cunoaşteţi tainele împărăţiei lui Dumnezeu, iar celorlalţi în pilda, ca văzînd să nu vadă şi ascultînd, să nu înţeleagă.

11. Şi pilda este aceasta: sămînţa este cuvîntul lui Dumnezeu.

12. Cei de lîngă cale sînt cei care ascultă, dar mai apoi vine diavolul şi răpeşte cuvîntul din inima lor, ca nu cumva să creadă şi să se mîntuiască.

13. Cei de pe piatră sînt aceia care ascultă cuvîntul şi-l primesc cu bucurie, însă aceştia nu au rădăcină. Ei cred pînă la o vreme şi în ceasul ispitei se leapădă.

14. Iar cea care a căzut între spini aceştia sînt cei care ascultă cuvîntul, dar umblînd sub povara grijilor, bogăţiei şi a desfătărilor vieţii se înăbuşă şi nu rodesc desăvîrşit.

15. Iar cea din pămînt bun, aceştia sînt aceia care, cu inimă cinstită şi bună ascultă cuvîntul şi aduc rod întru răbdare.

16. Nimeni, aprinzînd făclie, nu o ascunde sub un vas, nici nu o aşează sub pat, ci o pun în sfeşnic, astfel încît cei ce intră în casă pot vedea lumina.

17. Fiindcă nu este nimic ascuns care să nu ajungă descoperit, nici ceva tăinuit care să nu fie cunoscut cîndva, sau care să nu vină la lumină.

18. Aşadar, luaţi seama cum auziţi: «Celui care are, i se va mai da, iar celui care nu are i se va lua şi ceea ce socoteşte că are»".

19. Şi au venit la el mama şi fraţii lui; însă nu puteau să se întîlnească cu el din pricina mulţimii.

20. Ci l-au vestit că: „Mama şi fraţii tăi stau afară, dorind să te vadă".

21. Iar el răspunzînd, le-a zis: „Mama mea şi fraţii mei sînt aceştia care ascultă cuvîntul lui Dumnezeu şi-l împlinesc".

22. Ci, într-una din zile, el s-a suit în corabie împreună cu ucenicii săi şi le-a zis: „Să trecem de cealaltă parte a lacului". Şi au pornit.

23. Dar, în vreme ce pluteau, el a adormit şi s-a lăsat o furtună cu vînt peste lac, iar corabia se umplea cu apă şi ei se aflau în primejdie.

24. Apropiindu-se, l-au trezit zicînd: „Stăpîne, Stăpîne, pierim!". Iar el, trezindu-se, a mustrat vîntul şi valurile învolburate ale apei; şi s-au potolit şi s-a făcut linişte.

25. Ci le-a grăit: „Unde este credinţa voastră?". Iar ei, înfricoşîndu-se şi fiind cuprinşi de uimire, vorbeau unii cu alţii: „Oare cine este acesta care porunceşte vînturilor şi apei şi acestea i se supun?".

26. Şi au plutit pînă în ţinutul gherghesenilor care este dincolo, în faţa Galileii.

27. Iar cînd a ieşit la uscat, l-a întîmpinat un om avînd demoni şi care de multă vreme nu se mai îmbrăca cu haine şi nu mai locuia în casă, ci sălăşluia în morminte.

28. Văzîndu-l pe Iisus a strigat şi a căzut înaintea lui, grăind cu glas puternic: „Ce e între mine şi tine, Iisuse, Fiule al lui Dumnezeu Cel Preaînalt? Te rog, nu mă chinui!".

29. Căci poruncea duhului celui necurat să iasă din om. Fiindcă îl stăpînea de mulţi ani şi îl legau cu lanţuri şi în obezi îl puneau sub pază, însă el, rupînd legăturile, era purtat de către demoni prin locuri pustii.

30. Ci l-a întrebat Iisus: „Care îţi este numele?". Iar el a răspuns: „Legiune", fiindcă mulţi demoni intraseră în el.

31. Şi îl rugau

ЄVAЇЄ.

ЄЛЬ КА СЪНЪЛЕ ПОРЪНЧАСКЪ ЛЄѠ СЪМЪРГЪ ѦДЖК.
ШН ЄРА АКОЛО ОУНЬ КЖРДЬ ДЕ ПОРЧИ МЪЛЦИ ПЪ ЛВ
СКЖНДЬ ѦМЪГЪРЪ, ШИ РЪГАРЪ ПРЄ ЄЛЬ КА СЪН СЛО
ВОАЗЪ ПРЄ ЄН СЪ ѦПРЄ ѦЄН, ШИ ѦИ РЖНДЪН.
ШН ЄШИНДЬ ДРАЧЇЙ ДЕЙ СѠМЬ, ѦПРАРЪ ѦПОРЧИ, ЛГ
ШН СЪ ПОРНИ ТЪРМАЇ ДЕ ПРЄ ЦЪРМЪРЄ ѦЖЗЕРЬ ШН
СЪ ѦНЕКЪ. ШН ЪЪЖНДЬ ПЪСТОРЇЙ ЧЕФѢ ФѢ ЛД
ЦИРЪ, ШН МЕРГЖНДЬ ДЪДЕРЪ ВЪСТЄ ѦСѠРАШ ШН
ѦСАТЕ. ШН ЄШИРЪ СЪВАЗЪ ЧЕСАѢ ФЪКѢТЬ ЛЄ
ШН ВЕННРЪ КЪРЪ ГЄ, ШН АФЛАРЪ ШЪЖНДЬ СѠМѢ
ДЕЙ КАРЕЛЕ ЄШИРЪ ДРАЧЇЙ, ѦПРЪКАТЪ ШН ѦМИЙ
ТЕ ѦПРЪГЪ ШЪЖНДЬ ЛЖНГЪ ПНЧОАРЕЛЕ ЛѢЙ ГЄ
ШН СЪ ТЕМѢРЪ. ШН СПѢСЪРЪ ЛСѠРЬ, ШН КЪ ЛЗ
ЖНДЬ КѢМ САѢ МЖНТѢНЪ ЧЕЛЬ ѦДРЪЧНИТЬ.
ШН РЪГАРЪ ПРЄ ЄЛЬ ТОАТЪ МЪЛЦНМЪ ДЕЙ ПРЕЖѢ ЛЖ
РЪЛЬ ГАДАРИНЪНИЛОРЬ СЪСЪТЬ ДѢКЪ ДЕЛА ЄМ, КЪ Ѧ
ФРИКЪ МАРЕ ЄРА, ПЪРЪ ЄЛЬ ѦПРЖНДЬ ѦВАЄ СЪ Ѧ
ТѢРНЪ. РѢГЪ ПРЄ ЄЛЬ АЧЕЛЬ СѠМЬ ДЕЙ КАРЕЛЕ ЛН
ЄШИСЕ ДРАЧЇЙ, СЪФІЄ КѢ ЄЛЬ, ЧЕ ГЄ СЛОБОЖН ПРЄ ЄЛЬ
ЗИКЖНДЬ. ѦТОАРНЪТЕ АКАСЪЦИ, ШН ПОВЕСТЪ ЛД
ЩЕ КЖТЕ ЦАѢ ФЪКѢТЬ ЦІЕ ДМНЗЪѢ, ШН
МЪРСЕ ПРЕЙ ТОТ СѠРАШЬЛЬ ПРОПОВЕДѢНЖНДЬ КЖТЕ
МѢ ФЪКѢТЬ ЛѢЙ ГЄ. ШН ФѢ КЖНДЬ СЪ ѦТѢР М
НЪ ГЄ, ПЇНМИ ПРЄ ЄЛЬ МЪЛЦНМЪ, КЪТОЦИ АЩЕП
ТА ПРЄ ЄЛЬ. ШН ѠТЪ ВЕНИ ОУНЬ СѠМ ЧЕЙ ЄРА НѢМЕ МА
ЛЕ ГАНЬ, КАРЕЛЕ ЄРА МАН МАРЕ СЪБОРЪЛѢЙ, ШН КЪ
ЗЖНДЬ ЛА ПНЧОАРЕЛЕ ЛѢЙ ГЄ, РѢГА ПРЄ ЄЛЬ СЪ ѦТРЕ
ѦКАСА ЛѢЙ. КЪ АВЪ ЄЛЬ НѢМАН СѠФАТЪ КА МБ
ДЕ ДОЙСПРЪЗВЧЕ АН, ШН АЧЪА МЪРЇА, ПЪРЪ МЕР
ГЖНДЬ ЄЛЬ МЪЛЦНМЪ ѦПРЕСѢРА ПРЄ ЄЛЬ.
ШН СѠМѢРЕ ФЇЙНДЬ ѦКѢРЦЕРЕ ДЕ СЖНЦЕ ДЕ ДОН МГ
СПРЪЗВЧЕ АНИ, КАРЪ ЛА БРАЧИ КЕЛТѢНСЕ ТОАТЪ
АВЪРЪ ЄН, ШН НѢ ПѢТѢ НИЧИ ДЕЛА ОУНЬЛЬ СЪСЪТ
БИНДЕЧЕ. ѦПРОПЇНДѢСЪ ДЕЙ ДОСЬ, СЪ АТИН МД
СЕ ДЕ МАРЦИНЕЛЕ БЕШМИНТЕЛОРЬ ЛѢЙ, ШН НѢМАН
ДЕКЖТЬ СТЪТѢ КѢРСѢРА СЖНЦЕЛѢЙ ЄН.
ѦТѢНЧЪ ЗНСЕ ГЄ, ЧИНЕ СЪАТИНСЕ ДЕ МИНЕ? ШН ТЪ МЕ
ГЪДѢНДѢСЪ ТѠЦИ ЗНСЕ ПЕТЪРЪ ШН ЧЕѦ ЧЕ ЄРА КѢ
ЄЛЬ, ѦВЪЦЪТОРНЛЕ ДЕГЛОАТЕ ЄЩИ КѢПРИНСѢ, ШН
ТЕ ѦПРЕСОЛАРЪ, ШН ЗНЧН ЧИНЕСЕ АТИНСЕ ДЕ МИНЕ.
ГАРЪ ГЄ ЗНСЕ, АТИНСЕСЕ ДЕ МИНЕ СѠАРЕ ЧИНЕ, КЪ ЄѢ МЗ
КѢНОСКѢЮ КЪ ЄШИ ПѢТѢРЕ ДЕ МИНЕ. ШН ЪЗЖД МЖ
МѢЛЪ КЪНѢ ПѢТѢ СЪ ѦСКѢЗЪ ГРЕМѢРЖД ВЕНИ, ШН
КЪЗѢ ЛА ПНЧОАРЕЛЕ ЛѢЙ, СПѢСЕ ЛѢЙ ѦНАННТЪ АТО
НОРОДѢЛ, ПЕНТРѢ КАРЕ ПРИЧИНЪ САѢ АТИНСЬ ДЕ ЄЛ
ШН КѢМ САѢ БИНДЕКАТ ѦДАТЬ. ГАРЪ ГЄ ЗН МИ
ЕЕ ЄН КѢТЪЗЪ ФЇНКЪ КРЕДИНЦА ТА ТЕ МЪНТѢЙ,
ПАСЪ ѦПАЧЕ. ѦКЪ ЄЛЬ ГРЪЙНДЬ, ВЕНИ ОАРЕ МД
ЧИНЕ ДЕЛА МАН МАРЕВЕЛЕ СЪБОРЪЛѢЙ, ЗИКЖНДЬ ЛѢ,
МЪРИТАѢ ФАТА ТА НѢ ОСТЕНИ ПРЄ ДАСКАЛѢЛ.
ГАРЪ ГЄ АѢЗНДЬ РЪСПѢНСЕ ЛѢЙ, ГРЪЙНДЬ НѢТЕ Н
ТЪМЕ НѢМАН КРЪДЕ, ШН СЪБА МЖНТѢЙ.
ШН ѦТРЖНДЬ ѦКАСЪ, НѢ ЛЪСЪ СЪ ѦТРЕ НИМЕНИ, НА
НѢМАН ПЕТЪРЪ ШН ГАКѠВЪ, ШН ЇѠАН, ШН ПРЄ ТА
ТЪЛ КОКОНЕЙ, ШН МѢМЪСА. ШН ОПЛЖН НБ
ѢЪ ТѠЦИ ШН СЪ БЪЕТА, ПЪРЪ ЄЛЬ ЗНСЕ, НѢ ПЛЖН
ЦЕРЕЦИ НА МЪРИТ ЧЕ ДОАРМЕ. ШН БАЖОКУРЇА НГ
ПРЄ ЄЛЬ, ЩЇНДЬ КЪ АѢ МЪРИТ. ГАРЪ ЄЛЬ СКО НД
ЧЖНДЬ ПРЄ ТѠЦИ ѦФАРЪ ШН ѦПѢКЖНДЬ ПРЄ Ѧ ДЕ

МЖНЗ

Biblia 1688, p. 796, col. 2

el ca să nu le poruncească lor să meargă în adînc.

32. Şi era acoló un cîrd de porci mulţi, păscînd în măgură, şi rugară pre el ca să-i sloboază pre ei să între în ei. Şi îi rîndui.

33. Şi ieşind dracii den om, întrară în porci, şi să porni turma de pre ţărmure în iázer şi să înecă.

34. Şi văzînd păstorii ce fu, fugiră, şi mergînd, dêderă vêste în oraş şi în sate.

35. Şi ieşiră să vază ce s-au făcut şi veniră cătră Iisus, şi aflară şăzînd omul den carele ieşiră dracii, îmbrăcat şi în minte întreagă, şăzînd lîngă picioarele lui Iisus, şi să temură.

36. Şi spusără lor şi văzînd cum s-au mîntuit cel îndrăcit,

37. Şi rugară pre el toată mulţimea den prejurul gadarinênilor să să ducă de la ei, că în frică mare era, iară el, întrînd în vas, să înturnă.

38. Rugắ pre el acel om den carele ieşise dracii să fie cu el, ce Iisus slobozi pre el, zicînd:

39. „Întoarnă-te acasă-ţi şi povestêşte cîte ţi-au făcut ţie Dumnezău". Şi mêrse pren tot oraşul, propoveduind cîte i-au făcut lui Iisus.

40. Şi fu cînd să înturnắ Iisus, priimi pre el mulţimea, că toţi aştepta pre el.

41. Şi iată veni un om ce-i era numele Iaír, carele era mai-mare săborului, şi căzînd la picioarele lui Iisus, ruga pre el să între în casa lui,

42. Că avea el numai o fată, ca de doisprăzêce ani, şi acêea muriia. Iară mergînd el, mulţimea împresura pre el.

43. Şi o muiêre, fiind în curgere de sînge de doisprăzêce ani, carea la vraci cheltuise toată avêrea ei, şi nu putu nici de la unul să să vindece,

44. Apropiindu-să den dos, să atinse de marginele veşmintelor lui şi numaidecît stătu cursura sîngelui ei.

45. Atuncea zise Iisus: „Cine să atinse de mine?". Şi tăgăduindu-să toţi, zise Pétăr şi ceia ce era cu el: „Învăţătoriule, de gloate eşti cuprinsu şi te împresoară, şi zici: «Cine se atinse de mine»?".

46. Iară Iisus zise: „Atinse-se de mine oarecine, că Eu cunoscuiu că ieşí putêre den mine".

47. Şi văzînd muiêrea că nu putu să să ascunză, tremurînd, veni şi căzu la picioarele lui, spuse lui înaintea a tot norodul pentru care pricină s-au atins de el şi cum s-au vindecat îndată.

48. Iară Iisus zise ei: „Cutează, fiică, credinţa ta te mîntui, pasă în pace".

49. Încă el grăind, veni oarecine de la mai marele săborului zicînd lui: „Murit-au fata ta, nu osteni pre Dascalul".

50. Iară Iisus auzind, răspunse lui, grăind: „Nu te tême, numai crêde şi să va mîntui".

51. Şi întrînd în casă, nu lăsă să între nimeni, numai Pétăr, şi Iácov, şi Ioán, şi pre tatăl cocoanei[26] şi mumă-sa.

52. Şi o plîngea toţi şi să văieta. Iară el zise: „Nu plîngereţi, n-au murit, ce doarme".

53. Şi batjocuriia pre el, ştiind că au murit.

54. Iară el, scoţînd pre toţi afară şi apucînd pre ea de /

Versiunea modernă

să nu le poruncească a merge în adînc.

32. Iar acolo se afla o turmă mare de porci păscînd pe munte. Şi îl rugau să le îngăduie a intra în aceia. Iar el le-a îngăduit.

33. Şi demonii au ieşit din om şi au intrat în porci şi aceştia s-au năpustit de pe povîrniş în lac şi s-au înecat.

34. Văzînd păstorii ceea ce s-a petrecut au fugit şi au dat de veste în cetate şi prin sate.

35. Însă au ieşit să vadă cele întîmplate şi au venit la Iisus unde l-au găsit pe omul din care ieşiseră demonii îmbrăcat şi întreg la minte, şezînd la picioarele lui Iisus şi s-au înfricoşat.

36. Iar cei care văzuseră i-au vestit cum a fost tămăduit demonizatul.

37. Iar toată mulţimea din împrejurimea gherghesenilor l-a rugat să plece de la ei, fiindcă îi cuprinsese o mare frică. Iar el, suindu-se în corabie, s-a înapoiat.

38. Însă bărbatul din care ieşiseră demonii îl ruga să fie cu el, dar Iisus i-a dat drumul, spunînd:

39. „Întoarce-te la casa ta şi povesteşte cîte ţi-a făcut Dumnezeu". Şi a plecat vestind prin toată cetatea cîte i-a făcut lui Iisus.

40. Iar cînd s-a întors Iisus, l-a întîmpinat mulţimea, fiindcă toţi îl aşteptau.

41. Şi iată, a venit un bărbat al cărui nume era Iair şi acesta era mai marele sinagogii. Şi, căzînd la picioarele lui Iisus îl ruga să intre în casa lui.

42. Fiindcă avea o singură fiică de doisprezece ani şi aceasta era pe moarte. Şi, în vreme ce mergea, mulţimile îl împresurau.

43. Şi o femeie care avea curgere de sînge de doisprezece ani şi care îşi cheltuise toată averea ei cu medicii şi nu reuşise să fie tămăduită de nici unul,

44. S-a apropiat de Iisus, prin spate, şi s-a atins de ciucurii veşmîntului său şi îndată a încetat curgerea sîngelui ei.

45. Şi a zis Iisus: „Cine s-a atins de mine?". Tăgăduind toţi, Petru şi cei ce erau împreună cu el i-au zis: „Stăpîne, mulţimile te împresoară şi te îmbulzesc, şi tu zici «Cine s-a atins de mine»?".

46. Iar Iisus a spus: „S-a atins cineva de mine, fiindcă am cunoscut puterea care a ieşit din mine".

47. Văzînd femeia că nu a rămas tăinuită, tremurînd, a căzut la picioarele lui şi a vestit în faţa întregului popor pentru ce pricină s-a atins de el şi cum a fost tămăduită numaidecît.

48. Iar el i-a zis: „Îndrăzneşte, fiică, credinţa ta te-a mîntuit, mergi în pace".

49. Încă vorbind el, a sosit cineva de la mai marele sinagogii spunînd că: „A murit fiica ta, nu mai necăji pe Învăţătorul".

50. Dar Iisus auzind, îi zise acestuia: „Nu te teme, crede numai şi va fi mîntuită".

51. Şi intrînd în casă nu a lăsat pe nimeni să intre împreună cu el, numai pe Petru, Ioan, Iacob, pe tatăl şi mama copilei.

52. Şi cu toţii o plîngeau şi o boceau. Însă el a spus: „Nu plîngeţi, fiindcă nu a murit ci doarme".

53. Şi îl luau în rîs, ştiind că a murit.

54. Iar el, apucînd-o de

мѫнъ стригъ зикѫндь, фетишоаръ скоалъ.
кє Ши сѫ ꙟтȣрнъ сȣфлетȣл ей, ши ꙟвисе ꙟда
тъ, ши порȣнчи сѫ дѣ ей сѫ мѫнѫнче.
кѕ Ши сѫ спѫмѫнтаръ пъринцїи ей, иаръ ел порȣ
чи лор, немȣлȣи съпȣ спȣе че сaȣ фѫкȣть.

К А П. Ѳ.

а И кемѫ пре чеи, в і, оученичи аи лȣи, дѣ
де лор пȣтѣре ши волничїе спре тоци
в драчїи, ши боалеле сѫ виндече. Ши
тримисе пре ей сѫ проповедȣиаскъ ꙟпъ
рѫцїѧ лȣи дмнзѫȣ, ши сѫ виндече бол
г навїи. Ши зисе лор, немикъ съ нȣ лȣаци пре
кале, ничи тоигь ничи тайстръ, ниче пѫине,
ничи бани, ничи кѫте доао веши мините а авѣ.
д Ши вери ꙟче касъ веци ꙟтра, аколѣ рѫмѫнеци,
є ши де аколѣ ешици. Ши вери карїи нȣ воръ
прїими пре вой, ешиндь ден ѡрашȣл ачела, ши
прахȣл ден пичоареле воастре скȣтȣраци ꙟтрȣ
ѕ мѫртȣрїе спре ей. Ши ешиндь ꙟбла прен
тоате сателе бине вестиндь, ши виндекѫндь
з пре тȣтиндень. Аȣзи ши Ирѡдь ал патрȣ
лѣ дмниторю чѣлѣ че фȣръ де ел тоате, ши
сѫ ꙟдоѧ, пентрȣ къ зичѣ оунїи къ Иѡан саȣ
и скȣлат ден морци. Иаръ оунїи зичѣ, къ
Илїе саȣ аратат, иаръ алцїи къ оун пророк ден
ѳ чеи деде мȣлть саȣ скȣлат. Ши зичѣ Ирѡд,
пре Иѡань еȣ лам тъиат, даръ чине ѥсте аче
ста, де карele еȣ аȣзȣ оунеле ка ачѣстѣ; ши
і кѫȣта съл вазъ пре ел. Ши ꙟтȣрнѫндȣ
се апостолїи спȣсеръ лȣи тоате кѫте фѫкȣсе,
ши лȣѫндь пре ей, сѫ ѡсеби ꙟсȣш ꙟлок пȣстїю
аі ал ѡрашȣлȣи че сѫ кїамъ виѳсаида. Иаръ
ꙟцелегѫндь мȣлцимѣ мѣрсеръ дȣпъ ел, ши
прїиминдь пре ей, грѫѧ лор де ꙟпъръцїѧ лȣи дȣ
мнезѫȣ, ши челор че требȣѧ виндекаре виндека.
ві Иаръ зїѡа ꙟчепȣ а трѣче, ши мергѫндь ла ел
чеи, в і, зисеръ лȣи, слобози мȣлцимѣ ка сѫ
мѣргъ ꙟ ѡрашъ ши ꙟсате кареле сѫ ꙟпрежȣр,
съ съ ѡдихнѣскъ ши съ ши афле бȣкате, къ ачи
гі чѣ сѫнтем ꙟлок пȣстїю. Ши зисе лор, да
ци вой лор сѫ мѫнѫнче, иаръ ей зисеръ, нȣ ѥсте ла
ной маи мȣлть де чинчи пѫини, ши дои пеши,
поате къ вой мѣрџе ной сѫ кȣмпъръм мȣлци
ді мей ачещїѧ бȣкате. Къ ѥра бъръбаци ка ла
чинчи мїи, иаръ ел зисе оученичилор лȣи, ашъза
єі ци пре ей ѡтаче кѫте, н. Ши фѫкȣръ а
ѕі ша, ши ꙟи ашъзаръ пре тоци. Ши лȣѫндь
чѣле чинчи пѫини, ши чеи дои пеши кѫȣтѫнд
ла черю ле благослови, ши ле фрѫнсе, ши дѣде оучени
зі чилор съ ле пȣе ꙟнаинтѣ мȣлцимеи. Ши мѫкаръ
ши сѫ сѫтȣраръ тоци, ши сѫ рѫдикъ присосала лор
фъръмитȣри, кошȣри доао спрезѣче.
иі Ши фȣ фїиндь ел рȣгѫндȣсе десинѣ, кȣ ел
ѥра оученичїи, ши ꙟтребъ пре ей зикѫндь.
ѳі Чине мѫ зикь мȣлцимѣ къ сѫнть, иаръ ей рѫспȣ
зѫндь зисеръ, Иѡань ботезъторюль, алцїи
Илїе, иаръ алцїи, къ оунь пророкь ден чеи де де
к мȣлть саȣ скȣлать. Ши зисе лор, даръ
вой чине мѫ зичеци къ сѫнть; рѫспȣнзѫндь пе

Biblia 1688, p. 797, col. 1

mînă, strigă zicînd: „Fetişoară, scoală!”.

55. Şi să înturnă sufletul ei, şi învise îndată. Şi porunci să dea ei să mănînce.

56. Şi să spămîntară părinţii ei, iară el porunci lor nemului să nu spuie ce s-au făcut.

Cap 9

1. Şi chemînd pre cei 12 ucenici ai lui, dêde lor putêre şi volnicie spre toţi dracii, şi boalele să vindece.

2. Şi trimise pre ei să propoveduiască împărăţiia lui Dumnezău şi să vindece bólnavii.

3. Şi zise lor: „Nemică să nu luaţi pre cale, nici toiag, nici traistă, nice pîine, nici bani, nici cîte doao veşminte a avea.

4. Şi veri în ce casă veţi întra, acolea rămîneţi şi de acolea ieşiţi.

5. Şi vericarii nu vor priimi pre voi, ieşind den oraşul acela, şi prahul den picioarele voastre scuturaţi, întru mărturie spre ei”.

6. Şi ieşind, îmbla pren toate satele, binevestind şi vindecînd pretutindenea.

7. Auzi şi Iród, al patrulea domnitoriu, cêlea ce fură de el toate, şi să îndoia, pentru că zicea unii că Ioán s-au sculat den morţi.

8. Iară unii zicea că Ilíe s-au arătat, iară alţii că un proroc den cei de demult s-au sculat.

9. Şi zicea Iród: „Pre Ioán eu l-am tăiat. Dară cine iaste acesta, de carele eu auzu unele ca acêstea?”. Şi căuta să-l vază pre el.

10. Şi înturnîndu-se apostolii, spuseră lui toate cîte făcuse. Şi luînd pre ei, să osebi însuşi în loc pustiiu al oraşului ce să cheamă Vithsaída.

11. Iară înţelegînd mulţimea, mêrseră după el. Şi priimind pre ei, grăia lor de împărăţiia lui Dumnezău, şi celor ce trebuia vindecare vindeca-i.

12. Iară zioa începu a trêce şi, mergînd la el cei 12, ziseră lui: „Slobozi mulţimea ca să meargă în oraşă şi în sate carele-s împrejur, să să odihnească şi să-şi afle bucate, că acicea sîntem în loc pustiiu”.

13. Şi zise lor: „Daţi voi lor să mănînce”. Iară ei ziseră: „Nu iaste la noi mai mult de cinci pîini şi doi peşti, poate că vom mêrge noi să cumpărăm mulţimei aceştiia bucate”.

14. Că era bărbaţi ca la cinci mii. Iară el zise ucenicilor lui: „Aşăzaţi pre ei otáce, cîte 50”.

15. Şi făcură aşa, şi-i aşăzară pre toţi.

16. Şi luînd cêle cinci pîini şi cei doi peşti, căutînd la ceriu, le blagoslovi şi le frînse şi dêde ucenicilor să le puie înaintea mulţimei.

17. Şi mîncară şi să săturară toţi, şisă rîdică prisosala lor, fărmituri, coşuri doosprăzêce.

18. Şi fu fiind el rugîndu-se deosebi, cu el era ucenicii şi întrebă pre ei, zicînd:

19. „Cine-mi zic mulţimea că sînt?”. Iară ei, răspunzînd, ziseră: „Ioan Botezătoriul, alţii Ilíe, iară alţii că un proroc den cei de demult s-au sculat”.

20. Şi zise lor: „Dară voi cine-mi ziceţi că sînt?”. Răspunzînd Pé- /

Versiunea modernă

mînă, a glăsuit zicînd: „Copilă, trezeşte-te!”.

55. Ci s-a întors sufletul ei şi s-a ridicat pe dată, iar Iisus a poruncit să-i dea de mîncare.

56. Şi au fost cuprinşi de uimire părinţii ei, iar Iisus le-a poruncit să nu vestească nimănui ce s-a petrecut.

Capitolul al 9-lea

1. Apoi i-a chemat pe cei doisprezece şi le-a dat putere şi stăpînire peste toţi demonii şi putere să tămăduiască bolile.

2. Şi i-a trimis să propovăduiască împărăţia lui Dumnezeu şi să tămăduiască bolnavii.

3. Ci le-a spus: „Nu luaţi nimic pentru drum, nici toiag, nici pungă, nici pîine, nici bani, nici să nu aveţi cîte două veşminte.

4. Iar în orice casă intraţi, acolo rămîneţi şi de acolo să ieşiţi.

5. Şi cîţi nu vă vor primi, ieşiţi din cetatea aceea şi scuturaţi praful de pe picioarele voastre ca mărturie împotriva lor”.

6. Iar ei, ieşind, au străbătut sat cu sat, binevestind şi tămăduind pretutindeni.

7. Însă tetrarhul Irod a auzit toate cele ce s-au petrecut şi era descumpănit fiindcă unii spuneau că Ioan a înviat din morţi.

8. Alţii că s-a arătat Ilie, iar alţii că a înviat un proroc dintre cei vechi.

9. Şi a grăit Irod: „Lui Ioan eu i-am tăiat capul. Cine dar este acesta despre care aud asemenea lucruri?”. Şi căuta să-l vadă.

10. Iar apostolii întorcîndu-se, i-au povestit cîte făcuseră. Şi luîndu-i cu sine, i-a dus deoparte, într-un loc pustiu de lîngă cetatea Betsaida.

11. Însă mulţimile prinzînd de veste, l-au urmat. Şi, primindu-i le-a grăit despre împărăţia lui Dumnezeu, iar pe cei care aveau nevoie de tămăduire, i-a vindecat.

12. Dar ziua a început să se plece. Şi apropiindu-se cei doisprezece i-au grăit: „Dă drumul mulţimii să plece prin satele şi cătunele dimprejur ca să poposească şi să-şi caute de mîncare, fiindcă aici sîntem într-un loc pustiu”.

13. Şi le-a spus: „Daţi-le voi să mănînce”. Ei însă i-au grăit: „Nu avem mai mult de cinci pîini şi doi peşti, doar dacă nu cumva, am merge şi am cumpăra întregii mulţimi de mîncare”.

14. Căci erau ca la cinci mii de bărbaţi. Iar el le-a spus ucenicilor săi: „Aşezaţi-i în cete de cîte cincizeci”.

15. Şi au făcut aşa şi i-au aşezat pe toţi.

16. Şi primind cele cinci pîini şi cei doi peşti, ridicînd privirea către cer le-a binecuvîntat, le-a frînt şi le-a dat ucenicilor săi pentru a le pune înaintea mulţimii.

17. Iar toţi au mîncat şi s-au săturat şi au luat ce le-a rămas din firmituri, douăsprezece coşuri.

18. Şi odată cînd se ruga Iisus singur, iar ucenicii erau cu el, i-a întrebat spunînd:

19. „Cine zic oamenii că sînt eu?”. Iar ei, răspunzînd, au zis: „Unii Ioan Botezătorul, alţii Ilie, iar alţii că a înviat un proroc din cei din vechime”.

20. Însă le-a zis: „Dar voi cine ziceţi că sînt?”. Şi Pe-

тъ́рь зи́се, пре Хс а҆л лꙋи дмнезъꙋ. Иарь ка
є҆ль контени́ндь пре є҆и, порꙋнчѝ немꙋрꙋи сѫ нꙋ
спꙋе а҆часта. Зикѫ́ндь кѫ сѫ ка́де фі́юлꙋи кв
ѡмене́скь мꙋлте а҆пъцѝ, шѝ а҆сѫ и҆згонѝ де бѫ
тржни, шѝ де а҆рхіереи, шѝ де кърътꙋрари, шѝ
а҆л ѡморѫ̀, шѝ а҆трїѧ зѝ а҆ ѫ҆вїѧ. Шѝ зичѣ кг
тꙋтꙋрора, чи́не ва врѣ̀ дꙋпъ ми́не сѫ віе, сѫ
лѣпеде де си́не, шѝ сѫ ѧ̀ крꙋчѣ лꙋи ѫ҆тоате
зилеле шѝ сѫ віе дꙋпъмине. Кѫчине ва врѣ̀ кд
сꙋфлетꙋл лꙋи сѫль мѫнтꙋѧскѫ піѧрдѣва пре є҆л
иарь чине ва̀ піѧрде сꙋфлетꙋл лꙋи пентрꙋ ми
не а҆чѣсталва мѫнтꙋѝ пре є҆ль. Кѫ̀ чѐ фоло ке
сѣще ѡмꙋлꙋи деба̀ добѫндѝ лꙋмѣ тоатъ,
иарь пре сине сѫ піѧрзъ, саꙋ сѫсъ пѫгꙋбѣскѫ ;
Кѫ чине сѫ ва рꙋшина̀ де мине шѝ де кꙋвинтеле кѕ
мѣле, де а҆чела фіюль ѡменескь сѫ ва рꙋшина̀,
кѫндь ва венѝ кꙋ слава лꙋи шѝ а҆тателꙋи,
шѝ а҆сфинцилорь ѫ҆герѝ. Чезикь воаѡ а҆девѫ кз
рат, сѫнть оунїи дей карїи стаꙋ а҆ичѣ, карѣ
нꙋвор гꙋста̀ моартѣ, пънъ нꙋвор ведѣ ѫ҆пъ
рѫціѧ лꙋи дмнезъꙋ. Шѝ фꙋ̀ дꙋпъ кꙋвин ки
теле а҆чѣстѣ ка ла ѡпть зиле, шѝ лꙋѫндь пре
петърь шѝ пре їѡань шѝ їаковь, сѫ сꙋи ѫ҆мъ
гꙋрь сѫсъ роаце. Шѝ фꙋ̀ рꙋгѫндꙋсе є҆ль, кѳ
фаца ѡбразꙋлꙋи лꙋи а҆лта, шѝ вешмѫтꙋл лꙋ
а҆лбꙋ стрѫлꙋчиндь. Шѝ иатъ дои бърбаць л
воровіѧ кꙋ є҆ль, карїи ера мѡѵсѝ шѝ і҆лїе.
Карїи сѫ възꙋрѫ ѫ҆славѫ, грънѧ̀ де є҆ширѣ лꙋи, ла
карѣ ера а҆ ѫ҆плѣ ѫ҆ ієрꙋсалимь. Иарь петръ лв
шѝ чеѧ че ера кꙋ є҆ль, ера ѫ҆греꙋѧци де сомнꙋ,
иарь дешептѫндꙋсе възꙋрѫ слава лꙋи, шѝ чеи
дои бърбаць че ста̀ кꙋ є҆ль. Шѝ фꙋ̀ кѫндь лг
ѡсебіѧ є҆и де ла є҆ль, зисе петръ лꙋи іс, даска
ле бине ѧсте ноаѡ а҆ичѣ а҆фѝ, шѝ сѫфачемь
трей колиби оуна ціе, шѝ лꙋи мѡѵси оуна, шѝ
оуна лꙋи і҆лїе нещіиндь че грѣѧще. Ши а҆ лд
чѣстѣ зикѫндь є҆ль фꙋ̀ нꙋѡрь шѝ оумбрѝ пре
є҆и, шѝ сѫ спърѣръ кѫндь ѫ҆трарѫ є҆и ѫ҆норь.
Шѝ гласъ фꙋ̀ де ѫ҆норь зикѫндь, а҆чѣста ѧсте ле
фіюль міеꙋ чель юбить, пре а҆чѣста а҆скꙋлтаці.
Шѝ дꙋпъ чѐ фꙋ̀ гласꙋль сѫ а҆фла̀ іс сѫнгꙋрь, лѕ
иарь є҆и тъкꙋрѫ, шѝ немꙋрꙋи нꙋ спꙋсерѫ, ѫ҆зи
леле а҆чѣлѣ, немикѫ де а҆чѣлѣ карелѣ а҆ꙋ възꙋт.
Шѝ фꙋ̀ а҆доа зи погорѫндꙋсе є҆и дей мꙋнте, лз
мѣрсе ѫ҆наинте мꙋлциме мꙋлтъ. Шѝ иатъ ли
ѡаре чине дей мꙋлциме стригѫ зикѫндь даскале
рогꙋте каꙋтъ спре фечорꙋл міеꙋ, кѫ оунꙋл нѫ
скꙋть ѫ҆мь ѧсте. Шѝ иатъ дꙋхꙋл хоть лѳ
пѣще пре є҆ль де принде стригъ шѝл скꙋтꙋрѫ
пре є҆ль кꙋ спꙋмъ, шѝ а҆віѧ сѫ дꙋче де ла є҆ль,
сфърмѫндь пре є҆ль. Шѝ мъ рꙋгаю оученичи м
лорь тъи ка сѫл скоацъ, шѝ нꙋ̀ пꙋтꙋрѫ.
Шѝ рѫспꙋнзѫндь іс зисе, ѡ рꙋдѫ некрединлоасъ ма
шѝ ѫ҆дърътникъ, пънъ кѫндь вою фѝ кътръ
вои шѝ вою сꙋферѝ пре вои а҆дꙋ фіюль тъꙋ ѫ҆коаче.
Шѝ ѫ҆къ а҆пропіиндꙋсѫ ѫ҆ль трѫнтѝ пре є҆ль дра мв
кꙋль шиль скꙋтꙋрѫ, иарь іс черта̀ дꙋхꙋль чел
некꙋрать, шѝ виндекѫ копилꙋль шиль дѣде тъ
тѫнесъꙋ. Шѝ сѫмирарѫ тоци де маре пꙋ мг
тѣ

Biblia 1688, p. 797, col. 2

tăr zise: „Pre Hristos al lui Dumnezău”.

21. Iară el, contenind pre ei, porunci nemărui să nu spuie aceasta,

22. Zicînd că să cade Fiiului Omenesc multe a păţi, şi a să izgoni de bătrîni, şi de arhierei, şi de cărturari, şi a-l omorî, şi a triia zi a înviia.

23. Şi zicea tuturora: „Cine va vrea după mine să vie, să să lêpede de sine şi să ia crucea lui în toate zilele şi să vie după mine.

24. Că cine va vrea sufletul lui să-l mîntuiască pîerde-l-va pre el, iară cine va pîerde sufletul lui pentru mine acesta-l va mîntui pre el.

25. Că ce folosêşte omului de va dobîndi lumea toată, iară pre sine să piarză sau să să păgubească?

26. Că cine să va ruşina de mine şi de cuvintele mêle, de acela Fiiul Omenesc să va ruşina, cînd va veni cu slava lui, şi a Tatălui, şi a sfinţilor îngeri.

27. Ce zic voao adevărat: Sînt unii den carii stau acicea carii nu vor gusta moartea pînă nu vor vedea împărăţiia lui Dumnezău”.

28. Şi fu după cuvintele acêstea ca la opt zile şi, luînd pre Pétăr, şi pre Ioán, şi Iácov, să sui în măgură să să roage.

29. Şi fu, rugîndu-se el, faţa obrazului lui alta, şi veşmîntul lui albu strălucind.

30. Şi iată doi bărbaţi voroviia cu el, carii era Móisi şi Ilie,

31. Carii să văzură în slavă. Grăiia de ieşirea lui carea era a împlea în Ierusalím.

32. Iară Pétăr şi ceia ce era cu el era îngreuiaţi de somnu, iară deşteptîndu-se văzură slava lui şi cei doi bărbaţi ce sta cu el.

33. Şi fu cînd osebiia ei de la el, zise Pétăr lui Iisus: „Dascale, bine iaste noao acicea a fi. Şi să facem trei colibi: una ţie, şi lui Móisi una, şi una lui Ilíe”, neştiind ce grăiêşte.

34. Şi acêstea zicînd el, fu nuor şi umbri pre ei, şi să spăriară cînd întrară ei în nor.

35. Şi glas fu din nor, zicînd: „Acesta iaste Fiiul mieu cel iubit, pre acesta ascultaţi”.

36. Şi după ce fu glasul, să aflá Iisus sîngur. Iară ei tăcură şi nemurui nu spusără în zilele acêlea, nemică de acêlea carele au văzut.

37. Şi fu a doua zi pogorîndu-să ei den munte, mêrse înainte mulţime multă.

38. Şi iată, oarecine den mulţime strigá, zicînd: „Dascale, rogu-te, caută spre feciorul mieu, că unul născut îmi iaste.

39. Şi iată, duhul hrăpêşte pre el de pripă, strigă şi-l scutură pre el cu spumă, şi abiia să duce de la el, fărmînd pre el.

40. Şi mă rugaiu ucenicilor tăi ca să-l scoaţă, şi nu puturá”.

41. Şi răspunzînd Iisus zise: „O, rudă necredincioasă[27] şi îndărătnică! Pînă cînd voiu fi cătră voi şi voiu suferi pre voi? Adu fiiul tău încoace”.

42. Şi încă apropiindu-să, îl trînti pre el dracul şi-l scutura, iară Iisus certá duhul cel necurat şi vindecá copilul, şi-l dêde tătîne-său.

43. Şi să mirară toţi de mare pu- /

Versiunea modernă

tru, răspunzînd, a zis: Hristosul lui Dumnezeu.

21. Ci el, mustrîndu-i, le porunci să nu spună aceasta nimănui,

22. Grăindu-le că Fiul Omului trebuie să pătimească multe şi să fie lepădat de către bătrîni, de arhierei şi de cărturari şi să fie omorît, iar a treia zi să învie.

23. Şi le-a spus tuturor: „Dacă voieşte cineva să vină după mine, să se tăgăduiască pe sine, să-şi ia crucea în fiecare zi şi să mă urmeze.

24. Căci acela care va voi să-şi izbăvească viaţa, o va pierde, iar cel care îşi va pierde viaţa pentru mine, o va izbăvi.

25. Pentru că la ce îi va folosi omului să dobîndească întreaga lume, dacă se va pierde sau păgubi pe sine?

26. Căci acela care se va ruşina de mine şi de cuvintele mele, de acela şi Fiul Omului se va ruşina cînd va veni întru slava sa, a Tatălui şi a Sfinţilor îngeri.

27. Dar, adevărat vă spun: Sînt unii dintre cei ce stau aici care nu vor gusta moartea pînă ce nu vor vedea împărăţia lui Dumnezeu”.

28. Şi după aceste cuvinte, ca la opt zile, Iisus a luat cu sine pe Petru, pe Ioan şi pe Iacob şi a urcat pe munte ca să se roage.

29. Dar, în vreme ce se ruga, înfăţişarea chipului său a devenit alta, iar veşmîntul său alb strălucitor.

30. Şi iată doi bărbaţi vorbeau cu dînsul, care erau Moise şi Ilie.

31. Şi care arătîndu-se în slavă vorbeau despre sfîrşitul său care urma să se împlinească în Ierusalim.

32. Însă Petru şi cei împreună cu dînsul erau îngreunaţi de somn; trezindu-se văzură slava sa şi pe cei doi bărbaţi care şedeau stăteau împreună cu el.

33. Şi pe cînd se despărţeau aceştia de el, a grăit Petru către Iisus: „Stăpîne, bine ne este nouă să fim aici. Să facem trei colibe, una ţie, una lui Moise şi una lui Ilie”, neştiind ce spune.

34. Şi, în vreme ce vorbea, s-a făcut un nor care i-a umbrit. Dar, cînd au intrat în nor, s-au înfricoşat.

35. Însă un glas a grăit din nor: „Acesta este Fiul meu cel iubit, pe acesta să-l ascultaţi”.

36. Şi cînd a fost glasul, s-a aflat Iisus singur. Iar ei au tăcut şi nu au spus nimic, în acele zile, din cele ce au văzut.

37. Iar în ziua următoare, pe cînd coborau din munte, i-a întîmpinat o mare mulţime.

38. Ci iată, un bărbat din mulţime a strigat către el: „Învăţătorule, te rog caută spre fiul meu, fiindcă este singurul meu născut.

39. Şi iată, un duh îl apucă şi deodată răcneşte şi-l zdruncină cu spume şi cu greu se îndepărtează de la el, după ce îl zdrobeşte.

40. Şi i-am rugat pe ucenicii tăi să-l scoată, dar nu au putut”.

41. Dar, răspunzînd Iisus a zis: „O, neam necredincios şi stricat! Pînă cînd voi cu voi, pînă cînd vă voi suferi? Adu-l aici pe fiul tău”.

42. Dar cînd se apropia de Iisus, l-a trîntit demonul şi l-a zguduit. Însă Iisus a certat duhul cel necurat, l-a tămăduit pe copil şi l-a dat înapoi tatălui său.

43. Ci, toţi au rămas uimiţi de mă-

тѣрѣ луи дмнѫзъу ши мирѫндусъ тоци, де
тоате кариле ау фъкут Іс, зисе оученичилорь.
мд Пунець вой ꙟ оурекиле воастре кувинтеле ачѣ
стѣ, къ фїюл ѡменескь съва да ꙟмѫниле ѡа
ме менилор. Їаръ ей ну ꙟцелѣсеръ кувѫнтул
ачеста, ши ера лорь аскунсь, де ей ка съ нуль
причѣпъ, ши съ темѣ а ꙟтреба пре ель
мѕ де кувѫнтул ачеста. Ши ꙟтръ гѫндь ꙟтре
мз ей, кареле ва фи маимаре дей ей. Їаръ Іс щїинд
кугетул инимїи лор, луѡ оун копил пусел лѫн
ми гъ сине. Ши зисе лор, чела чева прїими пре
куконул ачеста ꙟнумеле мїеу пре мине прїимѣ
ще, ши чела че прїимѣще пре мине, прїимѣще
пре чела чеу тримисе пре мине, къ кареле ѫсте
мѳ маимик ꙟтревой, ачела ва фи маре. Їаръ ръ
спунзѫндь Їѡан зисе, даскале възутам пре ѡа
речине ꙟнумеле тъу скоцѫндь драчїи, ши лам
контенит пре ел, къ ну вине дупъ тине ку нои.
н Ши зисе Іс луи, ну контенирець, къ чине нуе ꙟ
на протива ноаѡ пентру нои ѫсте. Ши фу
кѫндь съ ꙟплѫ зилеле ꙟнълцърїи луи, ши ель
нв ꙟтъри фаца луи съ мѣргъ ꙟ Їерусалим. Ши
тримисе веститоре ꙟнаинтѣ фецїи луи, ши
мергѫндь ꙟтраръ ꙟтрун сат ал самаринѣнилор
нг ка съи гътѣскъ луи. Ши ей ну прїимиръ
пре ель, къчи фаца луи ера мергѫндь ꙟ Їерусалим.
нд Їаръ вѣзѫндь оученичїи луи, Їаковь ши Їѡань
зисеръ доамне, вей съ зичем съ погоаръ фоок де
черю, ши съи мистуяскъ пре ей, кум фъку ши
не Илїе? Їаръ Іс ꙟторкѫндусе чертъ пре ей, ши
нѕ зинуще де че фѣлю де дух сѫнтець вои. Къ
фїюл ѡменескь нау венит съ пїаръ суфлетеле
ѡаменилор, че съле мѫнтуяскъ, ши мѣрсеръ ꙟ
нз тралтъ сат. Ши фу мергѫндь ей пре кале,
зисе ѡаре чине луи, мѣрџевои дупъ тине вери
нн оунде вей мѣрџе дмне. Ши зисе Іс луи, ву
пилѣ ау вїезуний, ши пасериле черюлуи кунбури
Їаръ фїюл ѡменескь нуаре оунде капул съши пле.
нѳ Че зисе кътръ алтул, вино дупъ мине, Їаръ
ел зисе, дмне, ꙟгъдуяще мъ съ мергь ꙟтѫю
ѯ съ ꙟгроп пре татъл мїеу. Ши зисе Іс луи,
ласъ морцїи съ ꙟгроапе пре морцїи лор, Їаръ ту
пасъ ши вестѣще ꙟпърѫцїа луи дмнзъу.
ѯа Зисе ши алтул, мѣрџевои дупъ тине дмне,
Їаръ ꙟтѫю ꙟгъдуяще мъ съ испръвескь челор а
ѯв че ꙟкаса ма. Ши зисе кътръ ел Іс, ниме
ни пунѫндь мѫна луи пре плуг, ши кѫутѫндь
ꙟнапой, ѫсте ꙟдирептат ꙟтру ꙟпърѫцїа лу
дмнзъу.

КАП. І.

а Иаръ дупъ ачѣстѣ ау аратат дмнул ши
алци, о, ши тримисе пре ей кѫте дои
ꙟнаинтѣ фецїи луи ꙟтот ѡрашул ши
в локул оунде ера ел мергъторю. Ши
зичѣ лор, Їатъ сечерътура е мултъ, Їа
лукрътории пуцини, че въругаци дмнулуи сече
рътурїи, касъ тримѣцъ лукрътори ла сечерарѣ са.
г Мѣрџець, Їатъ еу тримиць пре вои ка мїеїи ꙟ
д мижлокул лупилор. Ну пуртарець пунгъ,

Biblia 1688, p. 798, col. 1

têrea lui Dumnezău şi, mirîndu-să toţi de toate carile au făcut, Iisus zise ucenicilor:

44. „Puneţi voi în urechile voastre cuvintele acêstea că: «Fiiul Omenesc să va da în mînile oamenilor»".

45. Iară ei nu înţelêsără cuvîntul acesta, şi era lor ascuns de ei, ca să nu-l priceapă, şi să temea a întreba pre el de cuvîntul acesta.

46. Şi întră gînd între ei: carele va fi mai mare den ei?

47. Iară Iisus, ştiind cugetul inimii lor, luo un copil, puse-l lîngă sine

48. Şi zise lor: „Cela ce va priimi pre cuconul acesta în numele mieu, pre mine mă priimêşte, şi cela ce priimêşte pre mine, priimêşte pre cela ce-au trimis pre mine. Că, carele iaste mai mic între voi, acela va fi mare".

49. Iară răspunzînd Ioán, zise: „Dascale, văzut-am pre oarecine în numele tău scoţînd dracii şi l-am contenit pre el, că nu vine după tine cu noi".

50. Şi zise Iisus lui: „Nu contenireţi, că cine nu e împrotivă noao pentru noi iaste".

51. Şi fu cînd să împlea zilele înălţării lui, şi el întări faţa lui să meargă în Ierusalím.

52. Şi trimise vestitori înaintea fêţii lui. Şi mergînd întrară într-un sat al samarinênilor ca să-i gătească lui.

53. Şi ei nu priimiră pre el, căci faţa lui era mergînd în Ierusalím.

54. Iară văzînd ucenicii lui, Iácov şi Ioán, ziseră: „Doamne, vei să zicem să pogoară foc den ceriu şi să-i mistuiască pre ei, cum făcu şi Ilíe?".

55. Iară Iisus, întorcîndu-se, certă pre ei şi zise: „Nu ştiţi de ce fêliu de duh sînteţi voi.

56. Că Fiiul Omenesc n-au venit să piarză sufletele oamenilor, ce să le mîntuiască". Şi mêrseră într-alt sat.

57. Şi fu mergînd ei pre cale, zise oarecine lui: „Mêrge-voiu după tine, veriunde vei mêrge, Doamne".

58. Şi zise Iisus lui: „Vulpile au viezunii şi pasările ceriului cuiburi, iară Fiiul Omenesc nu are unde capul să-şi plêce".

59. Ce zise cătră altul: „Vino după mine". Iară el zise: „Doamne, îngăduiêşte-mă să merg întîiu să îngrop pre tatăl mieu".

60. Şi zise Iisus lui: „Lasă morţii să îngroape pre morţii lor, iară tu pasă şi vestêşte împărăţiia lui Dumnezău".

61. Zise şi altul: „Mêrge-voiu după tine, Doamne, iară întîiu îngăduiêşte-mă să isprăvesc celora ce-s în casa mea".

62. Şi zise cătră el Iisus: „Numeni, puind mîna lui pre plug şi căutînd înapoi iaste îndireptat întru împărăţiia lui Dumnezău".

Cap 10

1. Iară după acêstea au arătat Domnul şi alţi 70, şi trimise pre ei, cîte doi, înaintea fêţii lui, în tot oraşul şi locul unde era el mergătoriu.

2. Şi zicea lor: „Iată, secerătura e multă, iară lucrătorii puţini. Ce vă rugaţi Domnului secerăturii ca să trimeaţă lucrători la secerarea sa.

3. Mêrgeţi, iată, eu trimiţ pre voi ca mieii în mijlocul lupilor.

4. Nu purtareţi pungă, /

Versiunea modernă

reţia lui Dumnezeu. Şi, în vreme ce se minunau cu toţii de toate cele pe care le-a săvîrşit, a rostit către ucenicii săi:

44. „Puneţi în urechile voastre aceste cuvinte: «Fiul Omului va fi dat în mîinile oamenilor»".

45. Dar ei nu înţelegau cuvîntul acesta care era ascuns pentru ei ca să nu-l priceapă şi se temeau să-l întrebe despre acest cuvînt.

46. Însă s-a ivit în ei gîndul cine este mai mare dintre ei?

47. Dar Iisus, cunoscînd cugetul inimii lor, luînd un copil, l-a aşezat lîngă sine

48. Şi le-a grăit: „Oricine va primi pe acest copil în numele meu, pe mine mă primeşte; iar oricine mă va primi pe mine, primeşte pe cel ce m-a trimis. Fiindcă acela care este mai mic printre voi, acesta este mare".

49. Dar răspunzînd Ioan a zis: „Stăpîne, am văzut pe cineva scoţînd afară demoni în numele tău şi l-am oprit, fiindcă nu urmează nouă".

50. Iar Iisus le-a spus: „Nu-l opriţi fiindcă cine nu este împotriva noastră, este pentru noi".

51. Şi cînd s-au împlinit zilele înălţării sale, el şi-a îndreptat cu statornicie faţa sa ca să pornească spre Ierusalim.

52. Şi a trimis vestitori înainte feţei sale. Iar aceştia, pornind, au intrat într-un sat al samaritenilor ca să-i pregătească lui loc de găzduit.

53. Însă aceştia nu l-au primit, fiindcă faţa sa era îndreptată către Ierusalim.

54. Dar văzînd ucenicii săi Iacob şi Ioan au spus: „Doamne, vrei să zicem să se pogoare foc din cer şi să-i mistuie, precum a făcut şi Ilie?".

55. Iisus însă, întorcîndu-se, i-a mustrat şi a zis: „Nu ştiţi oare ai cărui duh sînteţi voi?

56. Căci Fiul Omului nu a venit ca să piardă sufletele oamenilor, ci să le mîntuiască". Şi au mers în alt sat.

57. Şi, pe cînd mergeau pe cale, a grăit cineva către Iisus: „Te voi urma oriunde vei merge".

58. Dar i-a grăit lui Iisus: „Vulpile au vizuini, iar păsările cerului cuiburi, însă Fiul Omului nu are unde să-şi plece capul".

59. Altuia i-a grăit: „Urmează-mă". Acesta însă a zis: „Doamne, îngăduie-mi, mai întîi, să-l îngrop pe tatăl meu".

60. Însă Iisus i-a răspuns: „Lasă morţii să-şi îngroape morţii lor, tu însă, mergi şi vesteşte împărăţia lui Dumnezeu".

61. I-a grăit şi un altul: „Te voi urma, Doamne, însă, îngăduie-mi, mai întîi, să-mi iau rămas bun de le cei din casa mea".

62. Dar Iisus i-a spus: „Nimeni, punînd mîna pe plug şi uitîndu-se îndărăt nu este potrivit pentru împărăţia lui Dumnezeu".

Capitolul al 10-lea

1. După acestea, a ales şi rînduit Domnul alţi şaptezeci şi i-a trimis doi cîte doi, înainte feţei sale, în fiecare cetate şi loc unde urma să ajungă şi el.

2. Şi le-a spus acestora: „Secerişul este mult, dar secerătorii sînt puţini; rugaţi, aşadar, pe Domnul secerişului ca să scoată lucrători pentru secerişul său.

3. Mergeţi, iată, eu vă trimit ca pe nişte miei în mijlocul lupilor.

4. Nu purtaţi pungă

Еѵ҃лїе.

ниче тѣнестръ, ниче ꙟкълцъминте, ши нимꙋрꙋи
пре кале съ нꙋ дацꙟ ꙟкинъчюне. Вери ꙟче касъ е҃
вецꙟтра, ꙟтѫю зичець, паче касей ачещїѧ.
Ши дека фи аколѡ фїюл пачей, одихни-се ва пре ѕ҃
сте ел пачѣ воастръ, ꙗръ де нꙋ, кътръ вои съ
ва ꙟтꙋрна. Ꙗръ ꙟтрачеѣ касъ ръмѫнеци з҃
мѫнкѫнд ши бѫнд челе де ла ей, къ вредник
ѧсте лꙋкрѫторюл платей сале, нꙋ въ мꙋтаци
ден касъ ꙟ касъ. Ши вери ꙟче ѡраш вецꙟ и҃
тра, ши въвор прїими, мѫнкаци де кареле въвор
пꙋне воаѡ ꙟнаинте. Ши виндекаци болнавїй ѳ҃
карїи ворфи аколѫ, ши зичець лор, апропїатꙋсаꙋ
ла вои ꙟпъръцїѧ лꙋи дмнезъꙋ. Вери ꙟтрꙋ і҃
каре ѡраш вецꙟтра, ши нꙋвор прїими пре вои,
ешинд ꙟоулицеле лꙋи зичець. Ши прахꙋл чеа аі҃
липит де нѡ ден ѡрашꙋл востръ, скꙋтꙋръ воѡ,
ꙟсъ ачаста съ щиць, къ саꙋ апропїать ла
вои ꙟпъръцїѧ лꙋи дмнезъꙋ. Ꙗръ въ зик воаѡ ві҃
къ содомꙋлꙋи ꙟзїоа ачеѣ, май лесне ва фи де
кѫт ѡрашꙋлꙋи ачелꙋѧ. Вай цїе хоразинь гі҃
вай цїе виӡсаида, къ деар фи фость ꙟтир ши
ꙟсидонь пꙋтерниле кареле фꙋръ ꙟтрꙋ вои, де
мꙋлть ꙟсачь ши ꙟченꙋшъ шезѫнд сарфи по
къит. Ꙟсъ тирꙋлꙋи ши сидоней, май ꙋшор ді҃
ва фи ла жꙋдекатъ декѫт воаѡ. Ши тꙋ еі҃
капернаꙋм каре пѫнъ ла черю теѣй ꙟнълцат, пѫ
нъ ла ꙗдь тевей погорѫ. Чела че аскꙋлтъ ѕі҃
пре вои пре мине аскꙋлтъ, ши чела чесъ лепъ
дъ де вои, де мине съ лепѫдъ, ꙗръ чела чесе лѣ
пъдъ де мине, лепъдъ пре чела че маꙋ тримис
пре мине. Ши съ ꙟтоарсеръ чей, о҃, кꙋ бꙋ зі҃
кꙋрїе, зикѫнд, дмне, ши драчїи съ плекъ нѡ
ꙟтрꙋ нꙋмеле тъꙋ. Ꙗръ ел зисе лор, везꙋю иі҃
пре сатана, ка оун фꙋлџер, ден черю къзѫнд.
Ꙗтъ даꙋ воаѡ пꙋтере съ кълкаци престе шер ѳі҃
пи, ши престе скорпїи, ши престе тоатъ пꙋте
рѣ врѫжмашꙋлꙋи, ши неминъ воаѡ нꙋва стрика.
Ꙟсъ де ачаста нꙋ въ бꙋкꙋрарець, къчи дꙋхꙋриле к҃
воаѡ съ плекъ, че бꙋкꙋрацивъ, къ нꙋмеле во
стрꙋ скрис ѧсте ꙟчерюри. Ꙟтрачел часъ съ бꙋ ка҃
кꙋръ кꙋ дꙋхꙋл стꙋ, ши зисе, мъртꙋрисескꙋмъ
цїе пъринте, дмне алчерюлꙋи ши алпъмѫнтꙋ
лꙋи, къ ай аскꙋнсь ачесте декътръ ꙟцелепци,
ши ꙟцелегъторн, ши ле дескоперишь ачелѣ прꙋн
чилор, аша пъринте къ аша фꙋ цїе бꙋнъ воире
ꙟнаинтѣ та. Тоате мїе сѫнть дате де пъ кв҃
ринтеле мїеꙋ, ши нимени нꙋ щїе чине ѧсте фїюл,
фъръ нꙋмай татъл, ши чине ѧсте татъл,
фъръ нꙋмай фїюль, ши вери кꙋи ва врѣ фїюл
съи арате. Ши ꙟторкѫндꙋсъ кътръ оучени кг҃
ничи сѫнгꙋрь зисе, ферице де окїи карїи вѫд
челе че ведеци. Къ зикь воаѡ, къмꙋлци кд҃
пророчи ши ꙟпъраци аꙋ врꙋть съ вазъ кареле ве
деци вои ши нꙋ възꙋръ, ши съ аꙋзъ кареле аꙋ
зици, ши нꙋ аꙋзиръ. Ши ꙗтъ оунь лециюи ке҃
тори съ скꙋлъ испитиндꙋль пре ель ши зикѫнд,
даскале чевои фаче вїаца де вѣчи съмощенескꙋ?
Ꙗръ ел зисе лꙋи, ꙟлеџе чеа скрис кꙋм четещи. кѕ҃
Ꙗръ ель ръспꙋнзинд зисе, съ ꙋбещи пре дмнꙋ кз҃
дꙋ

Biblia 1688, p. 798, col. 2

nice traistă[28], nice încălţăminte, şi nimurui pre cale să nu daţi închinăciune.

5. Veri în ce casă veţi întra, întîiu ziceţi: «Pace casei aceştiia».

6. Şi de va fi acoló fiiul pacei, odihni-se-va preste el pacea voastră, iară de nu, cătră voi să va înturna.

7. Iară într-acêea casă rămîneţi, mîncînd şi bînd cêle de la ei, că harnic iaste lucrătoriul platei sale. Nu vă mutaţi den casă în casă.

8. Şi veri în ce oraş veţi întra şi vă vor priimi, mîncaţi de carele vă vor pune voao înainte.

9. Şi vindecaţi bólnavii carii vor fi acoleá şi ziceţi lor: «Apropiatu-s-au la voi împărăţiia lui Dumnezău».

10. Veri întru care oraş veţi întra şi nu vor priimi pre voi, ieşind în uliţele lui, ziceţi:

11. «Şi prahul ce s-au lipit de noi den oraşul vostru scuturăm voao. Însă aceasta să ştiţi, că s-au apropiat la voi împărăţiia lui Dumnezău».

12. Iară vă zic voao că Sodómului în zioa acêea mai lesne va fi decît oraşului aceluia.

13. Vai ţie, Horazín, vai ţie, Vithsaída, că de ar fi fost în Tir şi în Sidón puterile carele fură întru voi, de mult în saci şi în cenuşă şăzînd s-ar fi pocăit.

14. Însă Tírului şi Sidónei mai iuşor va fi la judecată decît voao.

15. Şi tu, Capernaúm, care pînă la ceriu te-ai înălţat, pînă la iad te vei pogorî.

16. Cela ce ascultă pre voi pre mine ascultă, şi cela ce să leapădă de voi de mine să leapădă. Iară cela ce să leapădă de mine leapădă pre cela ce m-au trimis pre mine".

17. Şi să întoarseră cei 70 cu bucurie, zicînd: „Doamne, şi dracii să pleacă noao, întru numele tău".

18. Iară el zise lor: „Văzuiu pre satana, ca un fulger den ceriu căzînd.

19. Iată, dau voao putêre să călcaţi preste şărpi şi preste scorpii, şi preste toată putêrea vrăjmaşului, şi nemică voao nu va strica.

20. Însă de aceasta nu vă bucurareţi, căci duhurile voao să pleacă, ce bucuraţi-vă că numele vostru scris iaste în ceriuri".

21. Într-acel ceas să bucură cu Duhul Iisus şi zise: „Mărturisescu-mă ţie, Părinte, Doamne al ceriului şi al pămîntului, ca ai ascuns acêstea de cătră înţelepţi şi înţelegători, şi le descoperişi acêlea pruncilor. Aşa, Părinte, că aşa fu ţie bunăvoire înaintea ta.

22. Toate-mi sînt date de Părintele mieu şi nimeni nu ştie cine iaste Fiiul, fără numai Tatăl, şi cine iaste Tatăl, fără numai Fiiul şi vericui va vrea Fiiul să-i arate".

23. Şi întorcîndu-să cătră ucenici, sîngur zise: „Ferice de ochii carii văd cêle ce vedeţi.

24. Că zic voao că mulţi proroci şi împăraţi au vrut să vază carele vedeţi voi şi nu văzură; şi să auză carele auziţi, şi nu auziră".

25. Şi, iată, un legiuitoriu să sculă, ispitindu-l pre el şi zicînd: „Dascale, ce voiu face, viaţa de vêci să moştenescu?".

26. Iară el zise lui: „În lêge ce s-au scris? Cum ceteşti?".

27. Iară el, răspunzind, zise: „Să iubeşti pre Domnul /

Versiunea modernă

cu bani, nici încălţăminte şi să nu salutaţi pe nimeni în cale.

5. În orice casă veţi intra, spuneţi mai întîi: «Pace casei acesteia».

6. Şi, dacă se va afla acolo fiul păcii, se va odihni peste el pacea voastră; dacă nu, aceasta se va întoarce la voi.

7. Şi să rămîneţi în acea casă, mîncînd şi bînd ce au ei acolo, fiindcă vrednic este lucrătorul de plata sa. Nu vă mutaţi din casă în casă.

8. Şi în oricare cetate aţi intra şi vă vor primi, mîncaţi cele puse înaintea voastră.

9. Tămăduiţi pe bolnavii care sînt în ea şi spuneţi-le: „S-a apropiat de voi împărăţia lui Dumnezeu».

10. Însă dacă intraţi într-o cetate şi nu vă primesc, ieşiţi pe drumurile ei şi ziceţi:

11. «Pînă şi colbul din cetatea voastră care s-a lipit de picioarele noastre îl scuturăm pentru voi; cu toate acestea, să ştiţi că împărăţia lui Dumnezeu s-a apropiat».

12. Însă vă spun vouă că în acea zi, Sodomei îi va fi mai uşor decît cetăţii aceleia.

13. Vai ţie, Horazine, vai ţie, Betsaido, căci dacă în Tir şi în Sidon ar fi avut loc minunile care s-au săvîrşit în voi, de multă vreme s-ar fi pocăit, stînd în sac şi cenuşă.

14. Totuşi, Tirului şi Sidonului le va fi mai uşor la judecată decît vouă.

15. Iar, tu, Capernaume, oare nu ai fost înălţat pînă la cer? Pînă la iad vei fi coborît!

16. Cel ce vă ascultă, pe mine mă ascultă, iar cel ce vă nesocoteşte, mă nesocoteşte pe mine. Cel ce mă nesocoteşte pe mine, nesocoteşte pe cel ce m-a trimis".

17. Iar cei şaptezeci s-au întors cu bucurie, spunînd: „Doamne, pînă şi demonii ni se supun în numele tău".

18. Şi le-a grăit: „Am văzut pe Satana căzînd ca un fulger din cer.

19. Iată, v-am dăruit putere să călcaţi peste şerpi şi scorpioni şi peste toată puterea vrăjmaşului şi nimic nu vă va aduce vătămare.

20. Cu toate acestea, nu vă bucuraţi pentru că duhurile vi se supun, ci pentru că numele voastre sînt scrise în ceruri".

21. În acel ceas a tresăltat de bucurie în Duhul Sfînt Iisus şi a zis: „Te preamăresc pe tine, Părinte, Doamne al cerului şi al pămîntului, fiindcă ai ascuns acestea de cei înţelepţi şi învăţaţi şi le-ai destăinuit pruncilor. Da, Părinte, pentru că aşa a fost bunăvoirea ta înaintea ta.

22. Toate mi-au fost încredinţate de către Tatăl meu şi nimeni nu cunoaşte cine este Fiul, în afară de Tatăl, nici cine este Tatăl, în afară de Fiul şi de cel căruia va voi Fiul să-i descopere".

23. Şi întorcîndu-se, deoparte, către ucenicii săi, le grăi: „Fericiţi sînt ochii care văd ceea ce vedeţi voi.

24. Pentru că vă spun vouă că mulţi profeţi şi împăraţi au dorit să vadă cele pe care le vedeţi voi, însă nu le-au văzut şi să asculte cele pe care le ascultaţi voi, însă nu le-au ascultat".

25. Dar, iată, s-a ridicat un învăţat într-ale Legii, ispitindu-l, i-a spus: „Învăţătorule, ce să fac pentru a moşteni viaţa de veci?".

26. Şi Iisus i-a grăit: „În Lege ce este scris? Cum citeşti?".

27. Iar acesta, răspunzînd, a zis: „Vei iubi pe Domnul

дминтеулъ тъу ден тоатъ инима та, ши ден
тот суфлетулъ тъу, ши ден тоатъ вжртутъ
та, ши ден тотъ кугетулъ тъу ши пре апроа
кн пеле тъу ка пре тине. Ши зисе луи, дн
рептъ ай ръспунсъ, фъ ачаста ши вей трьи.
кѳ Iаръ ел вржндъ съсъ ндрептезе пре сине, зи
се луи Iс, ши чине ѩсте апроапеле миеу?
л Ши ръспунзжндъ Iс зисе, унъ омъ оаре каре по
горжѩ ден Iерусалим Iерихонъ, ши нтълхари
къзу, карiй ши дезбръкжндул пре елъ, ши ръ
ниндул сѫдустръ, лъсжндул май мортъ фiйндъ.
ла Iаръ дупъ тжмпларе, унъ пресвит погоржѩ пре
ачѩ кале, ши възжндул пре елъ трекꙋ пре лжн
лв гъ елъ. Дѩшиждеръ ши унъ левит сосиндъ ла
ачел лок венинд, ши възжндъ трекꙋ пре лжнгъ
лг елъ. Iаръ ун самаринѣн венинд пре кале,
соси ла елъ, ши възжнд пре елъ фуй милъ де ел.
лд Ши апропiиндусе легъ ранеле луи, турнжндъ
унтъ делемнъ ши вин, пуиндул пре ел пре ал
луи добитокъ, дусел нтъ лашъ де оаспец, шiй
ле пуртъ грижа луи. Ши адоаѡ зи мергжндъ
скоасе дой динари шiй деде газдей, ши зисе лꙋ
поартъ грижа луи, ши верикжт вей келтуи
маймулть, еу кжнд мъвой нтоарче вою плъ
лѕ ти цiе. Даръ карѣле дентрачей трей цнеть
паре прiѩтин съфiе фостъ челуѩ че къзꙋ нтж
лз хари? Iаръ ел зисе, кареле аꙋ фъкут милъ кꙋ
ел, Iаръ Iс зисе луи, пасъ де фъ ши тꙋ ашиждерѣ.
лн Ши фу мергжнд ей ши ел нтръ нтрун сат, Iаръ
ѡ мꙋѩре нумеле ей Марѳа, прiими пре ел нкаса ей.
лѳ Ши ачаста авѣ о сор де о кема Марiѩ, карѣ ши
шъзжндъ ла пичоареле луи Iс, аскулта кувжн
м тул луи. Iаръ Марѳа съ нвълуѩ прежур
мулте службъ шистжндъ зисе, дмне нꙋ то
котеши къ сорумѣ мау лъсат сжнгуръ съ слꙋ
ма жъскъ? чей зи ей ка съми ажуте. Ши ръ
спунзжндъ Iс зисе ей, Марѳо Марѳо, грижѣ
мв щите ши прежур мулте те силеши. Че ун
лукру требуѩше, Iаръ Марiѩ чѣ бунъ парте
шау алесъ карѣ нусъва луа делаѩ.

К А П. АI.

а Ши фу фiйндъ ел нтр оаре каре лок ругжн
дусе дека нстови, зисе унул ден уче
ничiй луи кътръ ел, дмне нвацъне съ
не ругъм, кум ши Iоан аꙋ нвъцат пре
в ученичiй съй. Ши зисе лор, кжндъ
въ ругаци зичеци, ТАТЪЛЬ ностру чел ден
черюри, сфинцаскъсе нумелетꙋ, вiе нпърѫцiѩ та,
фiе воѩ та, кум н черю ши пре пъмжнтъ.
г Пжинѣ ноастръ чѣ де тоате зилеле, дъне ноаѡ
д прей тоате зилеле. Ши Iартъ ноаѡ пъка
теле ноастре къ ши ной лъсъм ла тот че не ѩ
ѩте датори ноаѡ, ши съ нуне бачи пре ной н
испитъ, чене избъвѣще пре ной де фиклѣнул.
е Ши зисе кътръ ей, чине дентру вой ва авѣ ун
прiѩтен, ши мѣрџева кътръ ел ла мiазъ ноа
пте, шива зиче луи прiѩтене нпрумутѣзъ
ѕ мъ ку трей пжини. Къ ун прiѩтен ден кале
аꙋ венит ла мине ши нам чем пуне луи наинте.

Biblia 1688, p. 799, col. 1

Dumnezăul tău den toată inima ta, şi den tot sufletul tău, şi den toată vîrtutea ta, şi den tot cugetul tău, şi pre aproapele tău ca pre tine[29]".

28. Şi zise lui: „Direpт ai răspuns. Fă aceasta şi vei trăi".

29. Iară el, vrînd să să îndireptêze pre sine, zise lui Iisus: „Şi cine iaste aproapele mieu?".

30. Şi răspunzînd Iisus zise: „Un om oarecare pogorîia den Ierusalím în Erihón şi în tălhari căzu, carii, şi dezbrăcîndu-l pre el, şi rănindu-l, să dusără lăsîndu-l mai mort fiind.

31. Iară după tîmplare, un preot pogorîia pre acea cale şi, văzîndu-l pre el, trecu pre lîngă el.

32. Aşijderea şi un levit, sosind la acel loc, venind şi văzînd, trecu pre lîngă el.

33. Iară un samarinean, venind pre cale, sosi la el şi, văzînd pre el, fu-i milă de el.

34. Şi apropiindu-se, legă ranele lui, turnînd untdelemn şi vin. Puindu-l pre el pre al lui dobitoc, duse-l în sălaş de oaspeţi şi-i purtă grija lui.

35. Şi a doao zi mergînd, scoase doi dinari şi-i dêde gazdei, şi zise lui: «Poartă-i grija lui şi, vericît vei cheltui mai mult, eu, cînd mă voiu întoarce, voiu plăti ţie».

36. Dară, carele dentr-acei trei ţi să pare priêtin să fie fost celuia ce căzu în tîlhari?".

37. Iară el zise: „Carele au făcut milă cu el". Iară Iisus zise lui: „Pasă şi fă şi tu aşijderea!".

38. Şi fu mergînd ei, şi el întrắ într-un sat, iară o muiêre, numele ei Mártha, priimi pre el în casa ei.

39. Şi aceasta avea o sor de o chema Máriia, carea şi şăzînd la picioarele lui Iisus, asculta cuvîntul lui.

40. Iară Mártha să învăluia prejur multă slujbă şi, stînd, zise: „Doamne, nu socoteşti că soru-mea m-au lăsat sîngură să slujăsc? Ce-i zi ei ca să-mi ajute".

41. Şi răspunzînd Iisus zise ei: „Mártho, Mártho, grijeşti-te şi prejur multe te sileşti,

42. Ce un lucru trebuiêşte. Iară Máriia cea bună parte şi-au ales, carea nu să va lua de la ea".

Cap 11

1. Şi fu fiind el în oarecare loc rugîndu-se. Deaca istovi, zise unul den ucenicii lui cătră el: „Doamne, învaţă-ne să ne rugăm, cum şi Ioán au învăţat pre ucenicii săi".

2. Şi zise lor: „Cînd vă rugaţi ziceţi: TATĂL[30] nostru cel den ceriuri, sfinţască-se numele tău, vie împărăţiia ta, fie voia ta, cum în ceriu, şi pre pămînt.

3. Pîinea noastră cea de toate zilele de-ne noao pren toate zilele.

4. Şi iartă noao păcatele noastre, că şi noi lăsăm la tot ce ne iaste datoriu noao, şi să nu ne bagi pre noi în ispită, ce ne izbăvêşte pre noi de ficleanul".

5. Şi zise cătră ei: „Cine dentru voi va avea un priêten şi mêrge-va cătră el la miază noapte şi va zice lui: «Priêtene, împrumutează-mă cu trei pîini,

6. Că un priêten den cale au venit la mine şi n-am ce-i pune lui înainte». /

Versiunea modernă

Dumnezeul tău din toată iubirea ta, din tot sufletul tău, din toată puterea ta şi din tot cugetul tău, iar pe aproapele tău ca pe tine însuţi".

28. Şi i-a spus: „Ai răspuns drept. Fă aceasta şi vei trăi".

29. Iar el, dorind să se îndrepteze pe sine însuşi, a grăit către Iisus: „Şi cine este aproapele meu?".

30. Ci răspunzînd Iisus, spuse: „Un om cobora de la Ierusalim înspre Ierihon şi a căzut între tîlhari, care, după ce l-au dezbrăcat şi l-au rănit, au plecat, lăsîndu-l pe jumătate mort.

31. Dar, din întîmplare, un preot trecea pe acea cale, dar văzîndu-l a trecut pe alături.

32. În acelaşi fel şi un levit care se afla prin acel loc, a venit, a văzut şi a trecut pe lîngă el.

33. Însă un samaritean care călătorea, a venit lîngă el, l-a văzut şi i s-a făcut milă de el.

34. Şi s-a apropiat de el, i-a legat rănile, turnînd pe ele untdelemn şi vin, l-a aşezat pe dobitocul său şi l-a dus la un han unde a avut grijă de el.

35. Şi, a doua zi, a scos doi dinari şi i-a dat hangiului, grăindu-i: «Ai grijă de el şi ceea ce vei mai cheltui, eu îţi voi da înapoi cînd mă voi întoarce».

36. Care dintre aceştia ţi se pare că a fost aproapele celui căzut între tîlhari?".

37. Iar acesta spuse: „Cel care a făcut milă cu el". Şi i-a grăit Iisus: „Mergi şi fă şi tu asemenea!".

38. Şi, pe cînd mergeau, a intrat Iisus într-un sat şi o femeie pe nume Marta l-a primit în casa ei.

39. Şi aceasta avea o soră pe nume Maria, care, şezînd la picioarele Domnului, asculta cuvîntul său.

40. Însă Marta era împovărată de multa slujire. Şi, oprindu-se, zise: „Doamne, nu socoteşti că sora mea m-a lăsat să slujesc singură? Spune-i ca să-mi vină în ajutor".

41. Şi i-a răspuns Domnul: „Marto, Marto, te îngrijorezi şi te tulburi pentru multe,

42. De un singur lucru este nevoie, fiindcă Maria şi-a ales partea cea bună care nu se va lua de la dînsa".

Capitolul al 11-lea

1. Dar pe cînd se afla el într-un loc rugîndu-se, cînd a încetat i-au spus ucenicii lui: „Doamne, învaţă-ne să ne rugăm, precum i-a învăţat şi Ioan pe ucenicii săi".

2. Şi le-a grăit: „Cînd vă rugaţi spuneţi: Tatăl nostru care eşti în ceruri, sfinţească-se numele tău, să vină împărăţia ta, să se facă voia ta, precum în cer aşa şi pe pămînt.

3. Pîinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o în fiecare zi

4. Şi ne iartă păcatele noastre, precum şi noi iertăm oricui ne este dator; şi nu ne duce în ispită, ci ne izbăveşte de cel rău".

5. Şi le-a spus: „Cine dintre voi, dacă va avea un prieten şi acesta va veni la el în miez de noapte şi-i va grăi: «Prietene, împrumută-mi trei pîini

6. Fiindcă prietenul meu a venit de pe drum la mine şi nu am ce să-i pun înainte».

Ши ачела ден лъꙋнтрꙋ ръспꙋнзѫндь ва зиче, з
нꙋмъ ѡстени, ꙗтъ къ ѹшаи ꙟкꙋꙗтъ, ши
коконїи мїеи кꙋ мине сѫнтъ ꙟтрашернꙋт нꙋмъ
почю скꙋла съци даꙋ. Зикь воаѡ съвани нꙋ и
сарь скꙋла съи дѣ лꙋи къчи ѧсте прїѧтен лꙋ,
ꙗръ пентрꙋ аколнистꙋра лꙋи скꙋласъва шїи ва
да лꙋи кѫтꙋи требꙋѧще. Ши еꙋ ꙟкъ зик ѳ
воаѡ, чѣреци ши съва да воаѡ, къꙋтаци ши
веци афла, сꙋнаци ши съва дешкиде воаѡ.
Къ тот чел че чѣре ѧ, ши чел че каꙋтъ афлъ, і
ши челꙋи че ва бате дешкиденсъва. Ши ла аі
каре тать ден вои ва чѣре фечорꙋл пѫине аꙋ пїа
тръ ꙟи ва да лꙋи; саꙋ ши пѣще, аꙋ доаръ ꙟ
лок де пѣще шарпе ва да лꙋи; Саꙋ де ва ві
чѣре оꙋꙋ, аꙋ данва лꙋи скорпїе; Дерептъ гі
ачѣѧ де сѫнтеци вои ръи, щици дъри бꙋне
а да фечорилор вощри, даръ кꙋ кѫт маи вѫртос
татъл востꙋ чел ден черю ва да дхъ сфнтъ че
лора че чер дела ел; Ши ера скоцѫнду ѹн ді
драк ши ачеста ера мꙋт, ши фꙋ ешинду дра
кꙋл, гръи мꙋтꙋл, ши съ мираръ мꙋлцимѣ.
Iаръ ѹнїи дентръншїи зисеръ, кꙋ веелзевꙋль еі
дмнꙋл драчилор скоате драчїи. Iаръ алцїи ѕі
испитиндꙋл, съмнь дела ел черѣ денчерю.
Iаръ ел щїинду кꙋџетеле лор зисе лор, тоатъ зі
ꙟпъръцїѧ чесъ ꙟпарте ꙟтрꙋ сине пꙋстїѧще
се, ши касъ престе касъ каде. Iаръ де ши иі
сатана престе сине саꙋ ꙟпъръцит, кꙋм ва ста
ꙟпъръцїѧ лꙋи; къ зичеци, къ кꙋ веелзавꙋль
скоцꙋ еꙋ драчїи. Iаръ де скоцꙋ еꙋ драчїи ѳі
кꙋ веелзавꙋл, фечорїи вощри кꙋ чинеи вор скоа
те; дерептъ ачѣѧ еи вор фи жꙋдекъторїи во
щри. Iаръ де скоць драчїи кꙋ дѣџетꙋл лꙋи к
дмнзъꙋ, соситаꙋ даръ престе вои ꙟпъръцїѧ
лꙋи дмнзъꙋ. Кѫнду чел таре ꙟ армать ка
пъзѣще кꙋртѣ лꙋи, ꙟпаче сѫнть кѫтес але
лꙋи. Iаръ де ва вени престе ел чел маи та кв
ре де ел ва бирꙋи пре ел, тоате армеле лꙋи ва
лꙋа спре кареле нъдеждꙋѧ, ши довѫнда лꙋи ва
ꙟпърци. Чине нꙋ е кꙋ мине, асꙋпра мѣ ѧ кг
сте, ши чела чен(ꙋ) стрѫнџе кꙋ мине ръсипѣще.
Кѫнду ѧсе дꙋхꙋль чел некꙋрат ден ѡмь ꙟблъ кд
прен локь фъръ де апъ, къꙋтѫнду ѡдихнъ,
ши дѣка нꙋ афлъ, зиче ꙟтоарчемъвою ꙟ каса
мѣ де ѹнде амь ешить. Ши вїинду ѡ а ке
флъ мътꙋратъ ши ꙟподобитъ. Ꙟтꙋнчи кѕ
мѣрџе ши ѧ алте шапте дꙋхꙋри маи рѣле де
ел, ши ꙟтрѫнду лъкꙋескꙋ аколѣ, ши вор фи
чѣле де апои ѡмꙋлꙋи ачелꙋѧ маи рѣле де кѫт
чѣле ден тѫю. Ши фꙋ кѫнду грънѧ ель а кз
чѣстѣ, рѣдикѫнду ѡ мꙋѧрѣ глась ден мꙋлциме,
зисе лꙋи, феричит пѫнтечеле четѣꙋ пꙋртатъ
ши цѫцеле чеи сꙋпть. Iаръ ел зисе, адѣ ки
въратъ фериичцись чеѧ че аꙋдь кꙋвѫнтꙋл лꙋи
дмнезъꙋ шил пъзескь. Iаръ мꙋлцимѣ адꙋ кѳ
нѫндꙋсе, ꙟчепꙋ азиче, рꙋда ачаста хиклѣнъ
ѧсте съмнꙋ чѣре, ши съмнꙋ нꙋсъва да ен, фъ
нꙋмаи съмнꙋл лꙋи їѡна пророкꙋл. Къ кꙋм л
аꙋ фость їѡна съмнꙋ ниневи тѣнилоръ, аша ва
фи

Biblia 1688, p. 799, col. 2

7. Şi acela, den lăuntru răspunzînd, va zice: «Nu mă osteni, iată că uşa-i încuiată şi coconii miei cu mine sînt într-aşternut, nu mă pociu scula să-ţi dau».

8. Zic voao: Săvai nu s-ar scula să-i dea lui, căci iaste priêten lui, iară pentru acolisitúra lui, scula-să-va şi-i va da lui cîtu-i trebuiêşte.

9. Şi eu încă zic voao: Cêreţi şi să va da voao, căutaţi şi veţi afla, sunaţi şi să va deşchide voao.

10. Că tot cel ce cêre ia, şi cel ce caută află, şi celui ce va bate deşchide-i-să-va.

11. Şi la care tată den voi va cêre feciorul pîine, au piatră îi va da lui? Sau şi pêşte, au doară în loc de pêşte şarpe-i va da lui?

12. Sau de va cêre ou, au da-i-va lui scorpie?

13. Derept acêea, de sînteţi voi răi, ştiţi dară bune a da feciorilor voştri, dară cu cît mai vîrtos Tatăl vostru cel den ceriu va da Duh Sfînt celor ce cer de la el?".

14. Şi era scoţînd un drac, şi acesta era mut. Şi fu ieşind dracul, grăi mutul. Şi să miră mulţimea.

15. Iară unii dentr-înşii ziseră: „Cu Veelzevúl, domnul dracilor, scoate dracii".

16. Iară alţii ispitindu-l sămn de la el cerea den ceriu.

17. Iară el, ştiind cugetele lor, zise lor: „Toată împărăţiia ce să împarte întru sine pustiêşte-se şi casă preste casă cade.

18. Iară deşi sataná preste sine s-au împărţit, cum va sta împărăţiia lui? Ce ziceţi că cu Veelzevúl scoţu eu dracii.

19. Iară de scoţu eu dracii cu Veelzavúl, feciorii voştri cu cine-i vor scoate? Derept acêea ei vor fi judecătorii voştri.

20. Iară de scoţ dracii cu dêgetul lui Dumnezău, sosit-au dară preste voi împărăţiia lui Dumnezău.

21. Cînd cel tare în armată opzêşte curtea lui, în pace sînt cîte-s ale lui.

22. Iară de va veni preste el cel mai tare de el va birui pre el, toate armele lui va lua spre carele nădejduia şi dobînda lui va împărţi.

23. Cine nu e cu mine, asupra mea iaste şi cela ce nu strînge cu mine răsipêşte.

24. Cînd iase duhul cel necurat den om, îmblă pren loc fără de apă, căutînd odihnă. Şi, deaca nu află, zice: «Întoarce-mă-voiu în casa mea de unde am ieşit».

25. Şi viind o află măturată şi împodobită.

26. Atunci mêrge şi ia alte şapte duhuri mai rêle de el şi întrînd lăcuiescu acoleá, şi vor fi cêle de apoi omului aceluia mai rêle decît cêle dentîiu".

27. Şi fu cînd grăiia el acêstea, rădicînd o muiêre glas den mulţime, zise lui: „Fericit pîntecele ce te-au purtat şi ţîţele ce-ai supt".

28. Iară el zise: „Adevărat, fericiţi-s ceia ce aud cuvîntul lui Dumnezău şi-l păzesc".

29. Iară mulţimea adunîndu-se începu a zice: „Ruda aceasta hicleană iaste, sămnu cêre, şi sămnu nu să va da ei, fără numai sămnul lui Ioná prorocul.

30. Că cum au fost Ioná sămnu ninevitênilor, aşa va /

Versiunea modernă

7. Iar acela dinăuntru răspunzînd, i-ar zice: «Nu-mi pricinui ostenealã, uşa este deja încuiată, iar copiii mei sînt în pat cu mine, nu pot să mă ridic şi să-ţi dau».

8. Vă spun că, dacă nu s-ar ridica să-i dea fiindcă îi este prieten, din pricina stăruinţei lui, ridicîndu-se, îi va da cît are nevoie.

9. Iar eu vă spun, cereţi şi vi se va da, căutaţi şi veţi găsi, bateţi şi vi se va deschide.

10. Fiindcă oricine cere, primeşte, iar cel ce caută, găseşte şi celui ce bate i se va deschide.

11. Care tată dintre voi, dacă fiul său îi va cere o pîine, el îi va da o piatră şi dacă îi va cere un peşte, îi va da un şarpe în loc de peşte?

12. Sau un ou dacă va cere, îi va da un scorpion?

13. Aşadar, dacă voi, răi fiind, ştiţi să daţi daruri bune copiilor voştri, cu cît mai mult Tatăl cel ceresc va da Duh Sfînt celor care îl cer de la el?".

14. Şi a scos un diavol, iar acesta era mut; însă cînd a scos diavolul mutul a început a grăi, iar mulţimile erau uimite.

15. Însă unii dintre ei au spus: „Cu Beelzebul, stăpînul diavolilor, scoate el diavolii".

16. Iar alţii, ispitindu-l cereau de la el un semn din cer.

17. Iar el, cunoscînd cugetele lor, le-a spus: „Orice împărăţie care se dezbină întru sine se împarte şi se pustieşte, iar casă peste casă prăbuşeşte.

18. Iar dacă Satana se dezbină împotriva lui însuşi, cum va mai dăinui împărăţia lui? Fiindcă spuneţi că îi izgonesc pe diavoli cu Beelzebul.

19. Iar dacă eu scot diavolii cu Beelzebul, fiii voştri cu cine îi scot? De aceea ei vă văr fi judecători.

20. Însă dacă eu scot diavolii cu degetul lui Dumnezeu, atunci a ajuns la voi împărăţia lui Dumnezeu.

21. Cînd cel puternic şi înarmat îşi păzeşte casa, toate avuţiile sale se află în pace.

22. Dar, îndată ce vine unul mai puternic şi-l biruieşte, îi ia toate armele pe care se bizuia, iar prada lui o împarte.

23. Cel ce nu este cu mine este împotriva mea, iar cel ce nu adună cu mine, risipeşte.

24. Cînd duhul cel necurat iese din om, străbate locuri lipsite de apă căutînd linişte, dar nu găseşte. Atunci spune: «Mă voi întoarce la casa mea de unde am ieşit».

25. Şi venind, o găseşte măturată şi împodobită.

26. Atunci pleacă şi ia cu sine alte şapte duhuri mai rele decît el şi intrînd, se sălăşluieşte acolo. Şi ajunge cele din urmă ale acelui om mai rele decît cele dintîi".

27. Şi a fost că, în vreme ce vorbea el, o femeie din mulţime a ridicat glasul şi i-a zis: „Fericit pîntecele care te-a purtat şi sînii pe care i-ai supt".

28. Şi el a zis: „Fără îndoială, dar fericiţi sînt cei ce ascultă cuvîntul lui Dumnezeu şi-l păzesc".

29. Şi, după ce s-au adunat mulţimile a început să le spună: „Neamul acesta este un neam rău, cere semn, dar nu i se va da semn, fără numai semnul lui Iona.

30. Fiindcă, precum a fost Iona semn ninivitenilor, tot astfel va

фи ши фїюль ѡменеск рꙋдеи ачещїѧ.
ла ꙟпърътѣса аꙋстрꙋлꙋи сꙋбва скꙋла ла жꙋдекѫ,
кꙋ бърбацїи рꙋдеи ачещїѧ, шїи ва ѡсѫнди пре
ей, кѫ вени дела мардиниле пѫмѫнтꙋлꙋи сѫ аꙋ
зѫ ꙟцелепцїѧ лꙋи соломон, ши ѧтѫ маи мꙋлт
лб декѫт соломон айче. Бърбацїи нинѣвїени
скꙋласевор ла жꙋдекатѫ, кꙋ рꙋда ачаста ши
вор ѡсѫнди пре ѧ, кѫ сѫ покѫирѫ ла проповеда
нїѧ лꙋи Їѡна, ши ѧтѫ айчѣ е маи маре де
лг Їѡна. Нимене ꙟприндзѫнд лꙋмина ѡ ва пꙋне
ꙟтрꙋ аскꙋнс, ничи сꙋпт ѡброк, че ꙟ сфѣшник
лд ка сѫ вазѫ лꙋмина чеѧ че ꙟтрѫ. Лꙋмина
трꙋпꙋлꙋи ѧсте ѡкюль, дечи кѫнд ва фи ѡкю
тѫꙋ кꙋрат, тот трꙋпꙋл тѫꙋ ва фи лꙋминат,
ѧрѫ де ва фи рѫꙋ, ши трꙋпꙋл тѫꙋ е ꙟтꙋ
ле некат. Дирепт ачѣѧ ѧ аминте, ка лꙋ
мина каре е ꙟтрꙋ тине, сѫ нꙋ фїе ꙟтꙋнерек.
лѕ Кѫ де ва фи трꙋпꙋл тѫꙋ тот лꙋминат, не
авѫнд во парте чева ꙟтꙋнекатѫ фи ва лꙋми
нат тот, ка ши кѫнд тире лꙋмина лꙋмина
лз кꙋ стрѫлꙋчире. Ѩрѫ кѫнд грѫиѧ рꙋгѫ пре
ел ꙋн фарисеꙋ ка сѫ прѫнзѣскѫ ла ел, ши
ли ꙟтрѫнд шѫзꙋ. Ѩрѫ фарисеꙋл вѫзѫнд
сѫ мирѫ, кѫ нꙋс спѫлѫ маиналнте де прѫнз.
лѳ Ши зисе домнꙋл кѫтрѫ ел, акꙋм вои фари
сеїи, че дей нафарѫ ал пѫхарꙋлꙋи ши ал блидꙋ
лꙋи кꙋрѫцици, ѧрѫ че дей лѫꙋнтрꙋл востру
плин ѧсте де хрѫпире, ши рѫꙋтате.
м Небꙋнилор аꙋ нꙋ че ла чеꙋ фѫкꙋт че дей нафарѫ,
ма ши че дей лѫꙋнтрꙋ аꙋ фѫкꙋт. Ѩсѫ челе
дей прилеж даци милостенїе, ши ѧтѫ тоате
мб вор фи воао кꙋрате. Че вай воао фарисе
илор, кѫ зечюици изма ши рꙋта, ши тоате ле
гꙋмиле, ши даци жꙋдеката ши драгостѣ лꙋи
домнезѫꙋ, ачѣсте сꙋ кꙋвꙋт але фаче, ши
мг ачѣле анꙋ лѫса. Вай воао фарисеилор,
кѫ ꙗбици шѫдѣре ꙟтѫи ꙟ адꙋнѫри, ши ꙟкинѫ
мд чюниле пре тѫргꙋри. Вай воао кѫртꙋра
рилор ши фарисеилор фѫцарничь, кѫ сѫнтеци
ка морминтеле челе че нꙋс арѫтате, ши ѡа
менїи че ꙟмблѫ пре дѣсꙋпра нꙋщїꙋ.
ме Рѫспꙋнзѫнд нешине де щїꙋторїи лѣцїи, зисе
лꙋи, даскале, ачѣсте зикѫ, ши пре нои не ѡ
мѕ кѫрѫщи. Ѩрѫ ел зисе вай ши воао щиꙋ
торилор де лѣце, кѫ ꙟкѫркаци ѡаменїи сар
чине кꙋ греꙋ пꙋртате, ѧрѫ вои кꙋ ꙋн деџет
ал востру нꙋ вецї сѫ атинџеци ла сарчине.
мз Вай воао, кѫ зидици морминтеле пророчилор,
ѧрѫ пѫринцїи воштри аꙋ ѡморжтѫ пре ей.
мн Ѡаре мѫртꙋрисици ши ꙟпреꙋнѫ вецї кꙋ фаптеле
пѫринцилор воштри, кѫ ачеѧ ѡморжрѫ пре ей
мѳ ѧрѫ вои зидици морминтеле лор. Дирепт
ачѣѧ ши ꙟцелепчюнѣ лꙋи домнезѫꙋ зисе, три
митеꙁою ла дѫншїи пророчи, ши апостоли, ши
н дей трѫншїи кѫ ѡмори ши вор гони. Ка сѫ сѫ
каꙋте сѫнџеле тꙋтꙋрор пророчилор чель чесѫ васѫ
дей изкодире лꙋмїи де рꙋда ачаста.
на Дела сѫнџеле лꙋ Авел пѫнѫ ла сѫнџеле Захарїеи,
кареле аꙋ перит ꙟтре ѡлтарю ши ꙟтре бесѣ

Biblia 1688, p. 800, col. 1

fi şi Fiiul Omenesc rudei aceştiia.

31. Împărăteasa áustrului să va scula la judecată cu bărbaţii rudei aceştiia şi-i va osîndi pre ei, că veni de la marginea pămîntului să audză înţelepţia lui Solomón. Şi, iată, mai mult decît Solomón aicea.

32. Bărbaţii Ninéviei scula-se-vor la judecată cu ruda aceasta şi vor osîndi pre ea, că să pocăiră la propovedaniia lui Ioná. Şi, iată, aicea e mai mare de Ioná.

33. Nimeni, aprinzînd lumina, o va pune întru ascuns, nici supt obroc, ce în sfêşnic, ca să vază lumina ceia ce întră.

34. Lumina trupului iaste ochiul, deci cînd va fi ochiul tău curat, tot trupul tău va fi luminat, iară deaca va fi rău, şi trupul tău e întunecat.

35. Direpţ acêea, ia aminte ca lumina carea e întru tine să nu fie întunêrec.

36. Că, de va fi trupul tău tot luminat, neavînd vro parte ceva întunecată, fi-va luminat tot, ca şi cînd te-are lumina lumina cu strălucirea".

37. Iară cînd grăiia, rugá pre el un fariseu ca să prînzească la el; şi întrînd, şăzu.

38. Iară fariseul, văzînd, să miră că nu să spălă mai-nainte de prînzu.

39. Şi zise Domnul cătră el: „Acum voi, fariseii, cea den afară a păharului şi a blidului curăţiţi, iară cea den lăuntrul vostru plin iaste de hrăpire şi răutate.

40. Nebunilor, au nu cela ce-au făcut cea den afară şi cea den lăuntru au făcut?

41. Însă cêle den prilej daţi milostenie şi, iată, toate vor fi voao curate.

42. Ce vai voao, fariseilor, că zeciuiţi izma şi ruta, şi toate legumile, şi daţi judecata şi dragostea lui Dumnezău; aceasta s-au căzut a le face şi acêlea a nu lăsa.

43. Vai voao, fariseilor, că iubiţi şădêrea întîiu în adunări, şi închinăciunile pren tîrguri.

44. Vai voao, cărturarilor şi fariseilor făţarnici, că sînteţi ca mormintele cêle ce nu-s arătate, şi oamenii ce îmblă pre deasupra nu ştiu".

45. Răspunzînd neştine den ştiutorii legii, zise lui: „Dascale, acêstea zicînd[31], şi pre noi ne ocărăşti".

46. Iară el zise: „Vai şi voao, ştiutorilor de lêge, că încărcaţi oamenii sarcine cu greu purtate, iară voi cu un dêget al vostru nu veţi să atingeţi la sarcine.

47. Vai voao, că zidiţi mormintele prorocilor, iară părinţii voştri au omorît pre ei.

48. Oare mărturisiţi şi împreună veţi cu faptele părinţilor voştri, că aceia omorîră pre ei, iară voi zidiţi mormintele lor.

49. Direpţ acêea, şi înţelepciunea lui Dumnezău zise: «Trimite-voiu la dînşii proroci şi apostoli, şi dentr-înşii vor omorî şi vor goni».

50. Ca să să caute sîngele tuturor prorocilor cel ce să varsă, den izvodirea lumii, de ruda aceasta,

51. De la sîngele lui Ável pînă la sîngele Zaharíei, carele au pierit între oltariu şi între besê- /

Versiunea modernă

fi şi Fiul Omului neamului acestuia.

31. Împărăteasa de la miazăzi se va ridica la judecată cu bărbaţii acestui neam şi-i va osîndi fiindcă a venit de la marginile pămîntului ca să asculte înţelepciunea lui Solomon şi iată, aici este mai mult decît Solomon.

32. Bărbaţii niniviteni se vor ridica la judecată cu neamul acesta şi-l vor osîndi, fiindcă s-au pocăit cu propovăduirea lui Iona şi iată, aici este mai mult decît Iona.

33. Nimeni, după ce aprinde o făclie nu o aşează în loc tăinuit, nici sub obroc, ci în sfeşnic, pentru ca aceia care intră să vadă lumina.

34. Făclia trupului este ochiul. Cînd va fi ochiul tău curat tot trupul va fi luminos. Dar dacă va fi rău, atunci tot trupul tău va fi întunecat.

35. Ia aminte, aşadar, ca lumina care se află în tine să nu fie întuneric.

36. Prin urmare, dacă întreg trupul tău va fi luminat, neavînd vreo parte întunecată, va fi în întregime luminat ca şi cum te luminează o făclie cu strălucirea ei".

37. Şi, pe cînd vorbea, un fariseu l-a rugat să ia masa la el; şi intrînd, s-a aşezat.

38. Însă fariseul s-a mirat că nu s-a spălat mai înainte de masă.

39. Ci i-a spus Domnul: „Acum fariseilor voi curăţaţi partea de din afară a paharului şi a blidului, însă lăuntrul vostru este plin de răpire şi de răutate.

40. Nesăbuiţilor, oare cel ce a făcut partea din afară nu a făcut-o şi pe cea dinăuntru?

41. Totuşi, daţi milostenie cele ce sînt înăuntru şi iată, toate vă vor fi curate.

42. Însă, vai vouă fariseilor că daţi zeciuială din mentă şi din rută şi din toate legumele, iar judecata şi dragostea lui Dumnezeu le-aţi lăsat deoparte. Pe acestea trebuia să le faceţi şi pe acelea să nu le treceţi cu vederea.

43. Vai vouă, fariseilor că iubiţi locul cel dintîi în sinagogi şi închinăciunile prin pieţe.

44. Vai vouă, fariseilor şi cărturarilor făţarnici, fiindcă sînteţi ca mormintele care nu se văd, iar oamenii care umblă pe deasupra nu ştiu".

45. Răspunzînd unul dintre învăţătorii legii îi spuse: „Învăţătorule, rostind acestea, ne ocărăşti şi pe noi".

46. Şi a zis: „vai şi vouă, învăţătorilor de lege pentru că împovăraţi pe oameni cu sarcini care nu pot fi purtate, iar voi nu vreţi să le atingeţi nici măcar cu un deget.

47. Vai vouă fiindcă zidiţi mormintele prorocilor, iar părinţii voştri i-au ucis.

48. Prin urmare mărturisiţi şi încuviinţaţi faptele părinţilor voştri, fiindcă ei i-au ucis, iar voi le clădiţi mormintele.

49. Pentru aceea şi înţelepciunea lui Dumnezeu a spus: «Voi trimite la ei proroci şi apostoli şi vor ucide şi prigoni pe unii dintre ei».

50. Ca să se ceară de la acest neam sîngele tuturor prorocilor care a fost vărsat de la întemeierea lumii,

51. De la sîngele lui Abel pînă la sîngele lui Zaharia care a pierit între altar şi tem-

еѵаліе.

рикъ, адевърать зикь воао, къутасьва дела
руда ачаста. Вай воао лецюнторилор, къ нв
аци луать кѣѧ щіинцїи, вои наци ꙟтрать,
ши пре чеѧ че ꙟтра ѡпрїѧци. Дека зисе нг
ель ачѣсть лоръ, ꙟчепуръ кърътурарїи ши фа
рисеїи таре ал ѡпри, ши ал ѡпри пре ель де
граю пентру мулте пжндиндуль пре ель чер
кжндь съвинѣѕе чева дей гура луи, ка съл пж
раскъ пре ель.

- К А П, ВІ.

Лтру кареле адунжндусъ ѕечи де мїи де а
нороаде кжть сѣ кълка унїи пре алцїи,
ꙟчепу а зиче оученичилорь луи, ꙟтѫю
луацивъ аминте пре вои де алуатуль
фарисеилорь, каре ѧсте фъцпріе.
Къ немикъ ну ѧсте акоперить каре съ нусъ де в
скопере, ши аскунсу каре съ нусъ щіе.
Диреп̃ть ачѣѧ кжте аци зись ꙟтру ꙟтунерек г.
ꙟлуминъ съва аузи, ши каре аци шоптить ла
оурѣке ꙟкъмъри съва пропоседуи престе касе.
Иаръ зикь воао прїѧтенилор мїеи, нусъ тѣме д
рецн де чеѧ че ѡморъ трупуль, ши дупъ ачѣѧ
нау май мулть че фаче. Чевои аръта вао е
де чине съвътѣмеци, тѣмецивъ де чела че
дупъ чева ѡморж аре путѣре съ арунче ꙟгеенѣ,
аша зикь воао, де ачеста вътѣмеци.
Ау ну съ вжндь чинчи пъсърѣле ꙟдои филѣри; ѕ
ши оуна дей ѧле нуе оуйтать ꙟнаинтѣ луи
дмнзъу; Че ши перїи капулуи востру то з
нумъраци сжнть, дечи нувъ тѣмереци, де мул
те пасъри сжнтеци ѡсебици. Иаръ зикь воао и
тоть чине мъка мъртурисй пре мине ꙟнаинтѣ
ѡаменилорь, ши фіюль ѡменеску ва мъртурисй
ꙟтру ель, ꙟнаинтѣ ꙟцерилорь луи дмнзъу.
Иаръ чела че съ лепъдъ де мине ꙟнаинтѣ ѡаме ѳ
нилорь, лепъдасьва денаинтѣ ꙟцерилорь луи дм
незъу. Ши тоть чине ва гръй кувжнть і
спре фіюль ѡменеску ертасьва луи, иаръ че
луѧ чева хули спре духуль сфнть, нуисьва ерта.
Иаръ кжндь вор дуче пре вои ꙟсинагогури, ши ла аі
дерегъторй, ши ла путерничїи, нувъ грижиреци
кум ауче веци ръспунде, сау чевеци зиче.
Къ духуль сфнть ва ꙟвъца пре вои ꙟтрачела час ві
кареле съ каде а гръи. Зисе луи нешине дей гі
мулцимe, ꙟвъцъторюле, зи фрателуи мїеу съ
ꙟпарцъ кумине мошенирѣ. Иаръ ель зисе лу ді
ѡмуле, чине маупусь пре мине жудекъторю
сау ꙟпърцитори ꙟтре вои; Ши зисе кътръ еі
ей, ведеци ши въпъзици де лъкомїе, къчи ну
кжндка присоси ла нешине, віаца луи ѧсте дей
авуцїиле луи. Зисе лоръ пилдъ ѕикжнд, оуну ѡ ѕі
богать ау родить пъмжнтуль. Ши куце зі
та ꙟтрусине гръиндь, чекою фаче; къ нам оу
де адуна родуриле мѣле, ши зисе, ачаста вою
фаче. Спаргевою житницеле мѣле, ши май иі
мари ле вою фаче, ши вою стржнџе аколо тоате
родуриле мѣле ши бунътъцeле мѣле.
Ши вою зиче суфлетулуи мїеу, суфлете, аи му ѳі
те бунътъцн ѕъкжндь спре мулци ани, ѡдих
нѣще

Biblia 1688, p. 800, col. 2

rică. Adevărat zic voao, căuta-să-va de la ruda aceasta.

52. Vai voao, legiuitorilor, că aţi luat chêia ştiinţii: voi n-aţi întrat, şi pre ceia ce întra opriiaţi".

53. Deaca zise el acêstea lor, începură cărturarii şi fariseii tare a-l opri, şi a-l opri pre el de graiu, pentru multe pîndindu-l pre el, cercînd să vinêze ceva den gura lui ca să-l pîrască pre el.

Cap 12

1. Întru carele adunîndu-să zeci de mii de noroade, cît să călca unii pre alţii, începu a zice ucenicilor lui: „Întîiu, luaţi-vă aminte pre voi de aluatul fariseilor, care iaste făţărie.

2. Că nemică nu iaste acoperit care să nu să descopere, şi ascunsu carea să nu să ştie.

3. Direpт acêea, cîte aţi zis întru întunêrec în lumină să va auzi, şi care aţi şoptit la urêche în cămări să va propovedui preste case.

4. Iară zic voao, priêtenilor miei: nu vă têmereţi de ceia ce omoară trupul şi după acêea n-au mai mult ce face.

5. Ce voiu arăta voao de cine să vă têmeţi: temeţi-vă de cela ce, după ce va omorî, are putêre să arunce în gheenă. Aşa zic voao, de acesta vă têmeţi.

6. Au nu să vînd cinci păsărêle în doi filêri? Şi una den iale nu e uitată înaintea lui Dumnezău.

7. Ce şi pierii capului vostru toţi număraţi sînt, deci nu vă têmereţi, de multe pasări sînteţi osebiţi.

8. Iară zic voao: tot cine mă va mărturisi pre mine înaintea oamenilor, şi Fiiul Omenescu va mărturisi întru el, înaintea îngerilor lui Dumnezău.

9. Iară cela ce să leapădă de mine înaintea oamenilor, lepăda-să-va denaintea îngerilor lui Dumnezău.

10. Şi tot cine va grăi cuvînt spre Fiiul Omenescu ierta-să-va lui, iară celuia ce va huli spre Duhul Sfînt nu i să va ierta.

11. Iară cînd vor duce pre voi în sinagóguri, şi la deregători, şi la puternicii, nu vă grijireţi cum, au ce veţi răspunde, sau ce veţi zice,

12. Că Duhul Sfînt va învăţa pre voi, într-acela ceas, carele să cade a grăi".

13. Zise lui neştine den mulţime: „Învăţătoriule, zi fratelui mieu să împarţă cu mine moştenirea":

14. Iară el zise lui: „Omule, cine m-au pus pre mine judecătoriu sau împărţitoriu[32] între voi?".

15. Şi zise cătră ei: „Vedeţi şi vă păziţi de lăcomie, căci nu cînd va prisosi la neştine viaţa lui iaste den avuţiile lui".

16. Zise lor pildă, zicînd: „Unui om bogat au rodit pămîntul.

17. Şi cugeta întru sine, grăind: «Ce voiu face, că n-am unde aduna rodurile mêle?». Şi zise: «Aceasta voiu face:

18. Sparge-voiu jitniţile mêle şi mai mari le voiu face, şi voiu strînge acoló toate rodurile mêle şi bunătăţile mêle.

19. Şi voiu zice sufletului mieu: «Suflete, ai multe bunătăţi zăcînd spre mulţi ani, odih- /

Versiunea modernă

plu; da, vă spun, va fi cerut de la acest neam.

52. Vai vouă, învăţătorilor de lege, fiindcă aţi luat cheia cunoaşterii, voi nu aţi intrat şi pe cei intrau i-aţi împiedicat".

53. De atunci au început fariseii şi cărturarii să i se împotrivească cu îndîrjire, întrebîndu-l despre multe, întinzîndu-i curse spre a vîna ceva din gura lui pentru a-l învninui.

Capitolul al 12-lea

1. În acele vremuri adunîndu-se mii de mulţimi, încît se călcau unii pe alţii, a început Iisus să vorbească mai întîi către ucenicii săi: „Feriţi-vă de plămada fariseilor care este făţărnicia.

2. Ci nu este nimic tăinuit care nu va fi descoperit, nici ceva ascuns care nu va fi făcut cunoscut.

3. De aceea cîte le-aţi grăit pe întuneric vor fi auzite la lumină şi cîte l-aţi rostit la ureche vor fi vestite de pe acoperişuri.

4. Însă vă spun vouă, prietenilor mei, nu vă temeţi de cei ce ucid trupul şi după aceasta nu au ce să mai facă.

5. Ci vă voi arăta de cine să vă temeţi: temeţi-vă de cel care, după ce a ucis, are putere de a arunca în gheena. Da, vă zic, de acesta să vă temeţi.

6. Oare nu se vînd cinci vrăbii pentru doi bănuţi? Însă nici una dintre ele nu este trecută cu vederea înaintea lui Dumnezeu.

7. Dar şi firele de păr ale capului vostru sînt toate numărate. Nu vă temeţi, voi sînteţi cu mult mai presus decît multe vrăbii.

8. Dar vă spun: oricine mă va mărturisi înaintea oamenilor şi Fiul Omului va mărturisi pentru acela înaintea îngerilor lui Dumnezeu.

9. Cel care mă va tăgădui înaintea oamenilor, va fi şi el tăgăduit înaintea îngerilor lui Dumnezeu.

10. Şi aceluia care va grăi cuvînt împotriva Fiului Omului i se va ierta, însă cel care va huli împotriva Sfîntului Duh nu va fi iertat.

11. Iar cînd vă vor duce în sinagogi şi în faţa dregătorilor şi a stăpînirilor, nu vă îngrijoraţi cum sau prin ce vă veţi apăra, ori ce veţi grăi,

12. Fiindcă Duhul Sfînt vă va învăţa în acel ceas cele pe care trebuie să le grăiţi".

13. Ci unul din mulţime i-a zis: „Învăţătorule, spune-i fratelui meu să împartă cu mine moştenirea".

14. Iar el i-a spus: „Omule, cine m-a aşezat pe mine judecător sau împărţitor peste voi?".

15. Şi le-a spus: „Luaţi aminte şi păziţi-vă de toată lăcomia, fiindcă viaţa cuiva nu stă în prisosul pe care îl are din avuţiile sale".

16. Şi le-a spus o pildă: „Unui om bogat i-a rodit ţarina din belşug.

17. Şi cugeta întru sine: „Ce voi face, fiindcă nu am unde să adun roadele mele?". Şi a spus: „Aceasta o voi face:

18. Voi dărîma hambarele mele şi le voi clădi mai mare şi voi aduna acolo toate roadele şi bunătăţile mele.

19. Şi voi spune sufletului meu: «Suflete, ai multe bunătăţi strînse pentru mulţi ani, odih-

Дела Лѹка.

к нѣще, мьнжнкь, бѣ, веселѣщете. Шїи зи
лѹи дмнѕеѹ небѹне, ѫтрачастѫ ноапте сѹфле
тѹль тѣѹ вор чере дела тине, дарь челѣ чѣи
ка гътнть кѹи ворфи? Аша є чела че стрѫнџе
лѹи комоарѫ, ши нѹ ѫдмнѕеѹ сь богѫцѣще.
кв Ши зисе кътрѫ оученичїи лѹи, дирептѫ ачаста
зикь воаѡ, нѹ грнжиреци де сѹфлетѹл востръ
чевеци мѫнка, ничи де трѹп чевеци ѫбръка.
кг Маи мѹлть сѹфлетѹл ѩсте декъть храна,
ши трѹпѹл декъть ѫбрькъминтѣ.
кд Лѹаци аминте корбїи, кь нѹ самънь, ничи
сѣчерь, карїи наѹ челарю, ничи ѫжкницѫ, ши
дмнеѕеѹ хрънѣще прє ѥи, кѹ кът маи бѫтось
сѫнтец вои ѡсебици декъть пасериле.
ке Дарь чине дєн вои грнжиндь поате сь ада
кѕ ѡгь престе вѫрста лѹи оунь кот. Дечи дѣка
нѹ пѹтец ничи чел маи пѹцин афаче, дарь де
кз челѣ лалте че грнжици? Сокотицѫ крнїи
кѹм креск, нѹ ѡстенеск, ничи торкь, ши
зикь воаѡ кь ничи соломонь ѫтрѹ тоатѫ слава
лѹи сау ѫбрькать ка оунѹл дентрѹ ачѣстѣ.
ки Ѩрь де ѩрба астъѕи ѫкъмпѹ фїиндь, ши мѫ
не ѫкѹптори арѹнкъндѹсе дмнеѕеѹ аша ѫбра
кь, кѹ кътъ маи вѫртось пре вои пѹцин креди
кѳ чоши? Ши вои нѹ кьѹтареци че вецѫ мѫн
ка, сау че вецѫ бѣ, ши нѹвъ ѫшьлареци.
л Кь тоате ачѣстѣ лимбиле лѹмїи ле каѹтѫ,
ѩрь татъл востръ щїе кь въ требѹеск ачѣ
ла стѣ. Че череци ѫпъръцїа лѹи дмнеѕеѹ,
ши тоате ачѣстѣ сь вор адаѡџе воаѡ.
лв Нѹ те тѣме, тѹрмъ микъ, кь аѹ бине врѹт
татъл востръ съдѣ воаѡ ѫпърьцїа.
лг Виндецѫ авѹцїа востръ, ши дацѫ милостенїе,
фачецѫ воаѡ пѹнџи невекните, комоарѫ некь
зѹтъ ѫчерюри, оунде фѹрѹл нѹсъ апропїе, ничи
лд молїиле острикъ. Кь оунде ѩсте комоара
воастрѫ, аколо ва фи ши инема воастрѫ.
ле Сь фїе мїилоачеле воастре ѫчинсе, ши фъклїиле
лѕ априисе. Ши вои асѣмене кѹ ѡаменїи ка
рїи ащѣптъ пре дмнѹл лорь, къндь сѣва ткѹла
дела нѹнтъ, ка венииндь ши сѹнъндь, нѹмаи
лз де кът вор дешкиде лѹи. Ферициць слѹџи
ле ачѣлѣ пре карїи венииндь дмнѹл ва афла при
вегииндь, адевъръ зикь воаѡ, кѫ сь ва ѫчинџе,
шїи ва ашъѕа пре ѥи, ши вїиндь ва слѹжи лорь.
ли Ши де ва вени ла адоаѡа стражъ, ши ла атрїа
стражъ ва вени, шїи ва афла аша, ферициць сѫ
лѳ ть слѹџиле ачѣлѣ. Ѩрь ачаста сь щицѫ,
кь де аръ щи стъпѫнѹл касеи ѫкаре часѫ фѹ
рѹл ва вени, аръ привегѣ, ши наръ лъса съи
м сапе каса лѹи. Дечи ши вои фицѫ гата,
кь ѫчасѹль каре нѹ гѫндицѫ, фїюль ѡменеск
ма ва вени. Зисе петръ лѹи, дмне, ноаѡ зи
мв пилда ачаста, аѹ тѹтѹрора. Ши зисе дом
нѹл, ѡаре чине ѩсте чель кредничось диреготорю
ал касеи ши ѫцелептъ, пре кареле ѫл ва пѹне дом
нѹль престе слѹжба лѹи, съдѣ ла врѣме мерти
мг кѹла. Ферициѫ слѹга ачѣѩ, кареле вїиндь
мд дмнѹсъѹ афлалва фъкъндь аша. Адевъ

Biblia 1688, p. 801, col. 1

nêşte, mănîncă, bea, veselêşte-te».

20. Şi-i zise lui Dumnezău: «Nebune, într-această noapte sufletul tău vor cêre de la tine, dară cêlea ce-ai gătit cui vor fi?».

21. Aşa e cela ce strînge lui comoară şi nu în Dumnezău bogăţêşte".

22. Şi zise cătră ucenicii lui: „Direpţ aceasta, zic voao, nu grijireţi de sufletul vostru ce veţi mînca, nici de trup ce veţi îmbrăca.

23. Mai mult sufletul iaste decît hrana şi trupul decît îmbrăcămintea.

24. Luaţi aminte corbii, că nu samănă, nici sêceră, carii n-au celariu, nici jîcniţă, şi Dumnezău hrănêşte pre ei. Cu cît mai vîrtos sînteţi voi osebiţi decît pasările.

25. Dară cine den voi, grijind, poate să adaogă preste vîrsta lui un cot?

26. Deci deaca nu puteţi nici cel mai puţin a face, dară de cêlealalte ce grijiţi?

27. Socotiţi crinii cum crescu: nu ostenescu, nici torc. Şi zic voao că nici Solomón, întru toată slava lui, s-au îmbrăcat ca unul dentru acêstea.

28. Iară de iarba, astăzi în cîmpu fiind şi mîine în cuptoriu aruncîndu-se, Dumnezău aşa îmbracă, cu cît mai vîrtos pre voi, puţin credincioşi?

29. Şi voi nu căutareţi ce veţi mînca sau ce veţi bea, şi nu vă înşălareţi.

30. Că toate acêstea limbile lumii le caută, iară Tatăl vostru ştie că vă trebuiescu acêstea.

31. Ce cêreţi împărăţiia lui Dumnezău, şi toate acêstea să vor adaoge voao.

32. Nu te tême, turmă mică, că au binevrut Tatăl vostru să dea voao împărăţia.

33. Vindeţi avuţiia voastră şi daţi milostenie. Faceţi voao pungi nevechite, comoară nescăzută în ceriuri, unde furul nu să apropie, nici moliile o strică.

34. Că unde iaste comoara voastră, acoló va fi şi inema voastră.

35. Să fie mijloacele voastre încinse şi făcliile aprinse.

36. Şi voi, asêmene cu oamenii carii aşteaptă pre domnul lor, cînd să va scula de la nuntă, ca, venind şi sunînd, numaidecît vor deşchide lui.

37. Fericiţi slugile acêlea pre carii, venind domnul, va afla priveghind. Adevăr zic voao, că să va încinge şi-i va aşăza pre ei, şi viind va sluji lor.

38. Şi de va veni la a doaoa strajă, şi la a triia strajă va veni, şi-i va afla aşa, fericiţi sînt slugile acêlea.

39. Iară aceasta să ştiţi: că de ară şti stăpînul casei în care ceas furul va veni, ară priveghea şi n-ar lăsa să-i sape casa lui.

40. Deci şi voi fiţi gata, că, în ceasul care nu gîndiţi, Fiiul Omenesc va veni".

41. Zise Pétăr lui: „Doamne, noao zici pilda aceasta au tuturora?".

42. Şi zise Domnul: „Oare cine iaste cel credincios diregătoriu al casei şi înţelept, pre carele îl va pune domnul preste slujba lui, să dea, la vrême, merticul?

43. Fericit sluga acêea carele, viind domnu-său, afla-l-va făcînd aşa.

44. Adevă- /

Versiunea modernă

neşte-te, mănîncă, bea, petrece».

20. Şi i-a grăit Dumnezeu: «Nesăbuitule, în această noapte vor cere de la tine sufletul tău, iar cele pe care le-ai pregătit ale cui vor fi?».

21. În acest fel este cel ce adună comori pentru sine şi nu se îmbogăţeşte în Dumnezeu".

22. Însă ucenicilor săi le-a spus: „De aceea vă spun, nu vă îngrijoraţi pentru viaţa voastră, ce veţi mînca, nici pentru trupul vostru, ce veţi îmbrăca.

23. Căci viaţa este mai mult decît hrana, iar trupul mai mult decît îmbrăcămintea.

24. Luaţi aminte la corbi, că nu seamănă, nici nu seceră şi nu au cămară, ori hambar, iar Dumnezeu îi hrăneşte; cu cît mai mult sînteţi voi mai presus decît zburătoarele?

25. Şi cine dintre voi, tulburîndu-se cu griji, îşi poate adăuga un cot la lungimea vieţii?

26. Prin urmare, dacă nu sînteţi în stare să faceţi nici cel mai mic lucru, pentru ce vă îngrijoraţi de celelalte?

27. Luaţi aminte la crini cum cresc; nu se ostenesc, nici nu ţes; dar vă spun, că nici Solomon în toată slava sa, nu se înveşmînta ca unul dintre aceştia.

28. Şi dacă iarba, care astăzi se află pe cîmp şi mîine este azvîrlită în cuptor, Dumnezeu o îmbracă astfel, cu cît mai mult, pe voi, puţin credincioşilor?

29. Iar voi, nu căutaţi ce veţi mînca şi ce veţi bea şi nu vă tulburaţi.

30. Căci pe toate acestea le caută popoarele pămîntului, însă Tatăl vostru ştie că aveţi nevoie de acestea.

31. Ci căutaţi împărăţia lui Dumnezeu şi toate acestea vor fi adăugate vouă.

32. Nu te teme, turmă mică, fiindcă Tatăl vostru a binevoit să vă dea vouă împărăţia.

33. Vindeţi avuţiile voastre şi daţi-le milostenie, faceţi-vă pungi care nu se învechesc, comoară care nu se sfîrşeşte în ceruri, unde furul nu se apropie, nici molia nu o strică.

34. Fiindcă acolo unde este comoara voastră, acolo va fi şi inima voastră.

35. Să fie mijloacele voastre prinse cu cingătoarea şi făcliile voastre aprinse.

36. Şi voi să fiţi asemenea oamenilor care îşi aşteaptă stăpînul cînd se va întoarce de la nuntă ca, atunci cînd vine şi bate, pe dată să-i deschidă.

37. Fericiţi slujitorii aceia pe care, cînd va sosi, stăpînul îi va afla veghind; amin zic vouă că, punîndu-şi cingătoarea, îi va aşeza la masă şi, apropiindu-se, le va sluji.

38. Şi dacă va sosi la a doua sau la a treia strajă şi-i va afla astfel, fericiţi sînt aceia.

39. Însă voi să cunoaşteţi aceasta că, de ar şti stăpînul casei în care ceas va veni hoţul, ar veghea şi nu ar îngădui să i se spargă casa.

40. Şi voi fiţi pregătiţi, fiindcă Fiul Omului va veni în ceasul pe care nu-l gîndiţi".

41. Iar Petru i-a spus: „Doamne, către noi zici pilda aceasta, sau către toţi?"

42. Şi i-a grăit Domnul: „Cine este iconomul înţelept şi credincios pe care Domnul său îl va aşeza peste slujitorii săi ca să le dea la timpul potrivit partea de grîu?

43. Fericit este acel rob, pe care, venind stăpînul său, îl va găsi făcînd aşa.

44. Adevă-

рат зикъ волѡ, кѫ престе тоатъ авѹціа лѹ
ва пѹне пре ел. Іаръ дека зиче слѹга ачѣѧ ме
ѫтрѹ инема лѹи, пестива домнѹл мїеѹ авени,
ши ва ѫчепе абате слѹџиле ши слѹжничеле, а
мѫнка, ши абѣ, ши аоъ ѫбъта. Вени-ва мѕ
домнѹл слѹџїи ачелѹѧ ѫзи каре нѹ аштѣптъ,
ши ѫчасѹл кареле нѹл щїе, шилва таѧ ѫдоаѡ,
ши партѣ лѹи кѹ некрединчошїи ва пѹне.
Іаръ слѹга ачѣѧ кареле щїе воѧ домнѹсъѹ, ши мз
негътиндѹсе ши нефъкѫнд воѧ лѹи, мѹлт
съ ва бате. Іаръ чела че нѹщїе, ши фъкѫнд ми
врѣдниче де бътъи батесева пѹцин, ши ла
тоть кърѹѧ исаѹ дат мѹлт, мѹлт съва
чере дела ел, ши ла чине аѹ пѹс мѹлт, маи
мѹлт ворь чере дела ел. Фок ам вени мѳ
съ пѹю пре пъмѫнт, ши че вою де саѹ апрнсѹ?
Че ботез ам амъ ботеза, ши кѹм мъ кѹпринзѹ н
пѫнъ кѫнд съ вор съвѫрши? Кѫ паре къ на
ам венит съ даѹ паче пре пъмѫнт? Ва зи
волѡ, че нѹмаи ѫпърцеалъ. Къ вор фи нв
де акѹм, чинчи ѫтро касъ ѫпърцице,
треи спре дои, ши дои спре треи.
Къ съва ѫпърци тата пре фечор, ши фечор нг
спре тата, мѹмъ спре фатъ, ши фатъ спре
мѹмъ, соакра спре норѹса, ши нор спре соакрѫ е.
Ши зичѧ ши мѹлцимеи, кѫнд ведец нѹѡр ешинд нд
дела апѹс, нѹмаи декѫт зичец, плоае вине, ши
съфаче аша. Ши кѫнд сѹфлъ аѹстрѹ, зи не
чец къ зъдѹх ва фи, ши вафи. Фъцарничи нѕ
лор фаца пъмѫнтѹлѹи ши ачерюлѹи щиц испи
ти, даръ врѣмѣ ачаста кѹм нѹ щиц испити?
Че нѹ жѹдекаци даръ ши ѫшивъ ѫтрѹ вои че е нз
дирепт? Пентрѹ къ ѫчеки мерџи кѹ пѫ ни
рѫшѹл тъѹ кътръ домн, пре кале дъ прилежь
съте изъвещи де ел, ка нѹ кѫндаи съте трагъ
кътръ жѹдекъторю, ши жѹдекъторюл те
ва да темничерюлѹи, ши темничерюл тева а
рѹнка ѫтемницъ. Зикъ цїе нѹвеи еши де а нѳ
колѡ пѫнъ нѹвеи плъти, ши филѣрючел де апои.

К А П. ГІ.

Ера оуниї ѫтрачѣѧ врѣме спѹиндѹи лѹи а
пентрѹ галилеани, аі кърора сѫнџе пи
лат аѹ местекат кѹ жѫртвеле лор.
Ши ръспѹнзѫнд ісъ зисе лор, аѹ въсъпа в
ре къ галилеанїи ачещѣ маи пъкътоши
аѹ фост де тоци галилеанїи, къ каѹ ачѣсте а
пъцит? Ниче кѹм зик волѡ, че де нѹвеке г
покъи, аша веци пери тоци. Саѹ ачеи, ні, д
престекарїи къзѹ тѹрнѹл ѫ силѹам, ши ѡмо
рѫ пре еи, пареви къ ачещѣ маи грешиц ера де
тоци ѡаменїи, карїи лъкѹеск ѫ іерѹсалим.
Нѹ зик волѡ, че де нѹвъвеци покъи тоци аши е
дерѣ веци пери. Ши зичѧ ши ачаста пилдъ ѕ
оун смокин авѧ ѡаре чине ѫвїѧ лѹи съдит,
ши вени кѫѹтѫнд роде ѫтрѫнсѹл ши нѹ афлъ.
Ши зисе кътръ вїерю, ятъ треи ани вію къѹ з
тѫнд роадъ ѫсмокинѹл ачеста, ши нѹ афлѹ,
таел пре ел, къчи ши пъмѫнтѹл ѫл кѹпринде
ѫдешерт? Іаръ ел ръспѹнзѫнд зисе лѹи, и

Г О доа

Biblia 1688, p. 801, col. 2

rat zic voao că preste toată avuţiia lui va pune pre el.

45. Iară de va zice sluga acêea întru inema lui: «Pestí-va domnul mieu a veni», şi va încêpe a bate slugile şi slujnicele, a mînca, şi a bea, şi a să îmbăta.

46. Veni-va domnul slugii aceluia în zi carea nu-l aşteaptă şi în ceasul carele nu-l ştie, şi-l va tăia în doao şi partea lui cu necredincioşii va pune.

47. Iară sluga acêea carele ştie voia domnu-său, şi negătindu-se şi nefăcînd voia lui, mult să va bate.

48. Iară cela ce nu ştie, şi făcînd vrêdnice de bătăi, bate-să-va puţin. Şi la tot căruia i s-au dat mult, mult să va cêre de la el, şi la cine au pus mult, mai mult vor cêre de la el.

49. Foc am venit să puiu pre pămînt, şi ce voiu de s-au aprinsu!

50. Ce botez am a mă boteza şi cum mă cuprinzu pînă cînd să vor săvîrşi!

51. Vă pare că am venit să dau pace pre pămînt? Ba, zic voao, ce numai împărţeală.

52. Că vor fi de acum cinci într-o casă, împărţiţi: trei spre doi şi doi spre trei.

53. Că să va împărţi tată pre fecior, şi fecior spre tată, mumă spre fată, şi fată spre mumă, soacra spre noru-sa, şi nor spre soacra ei".

54. Şi zicea şi mulţimei: „Cînd vedeţi nuor ieşind de la apus, numaidecît ziceţi: «Ploaie vine», şi să face aşa.

55. Şi cînd suflă austru ziceţi că: «Zăduf va fi», şi va fi.

56. Făţarnicilor, faţa pămîntului şi a ceriului ştiţi ispiti, dară vrêmea aceasta cum nu ştiţi ispiti?

57. Ce nu judecaţi dară şi înşivă întru voi ce e direpţ?

58. Pentru că în ce chip mergi cu pîrîşul tău cătră domn, pre cale dă prilej să te izbăveşti de el, ca nu cîndai să te tragă cătră judecătoriu, şi judecătoriul te va da temnicêriului, şi temnicêriul te va arunca în temniţă.

59. Zic ţie: nu vei ieşi de acoló pînă nu vei plăti şi filêriul cel de apoi".

Cap 13

1. Era unii, într-aceea vrême, spuindu-i lui pentru galileêni, al cărora sînge Pilát au mestecat cu jîrtvele lor.

2. Şi răspunzînd Iisus, zise lor: „Au vă să pare că galileênii aceştia mai păcătoşi au fost de toţi galileênii, că ca acêstea au păţit?

3. Nicecum, zic voao, ce, de nu vă veţi pocăi, aşea veţi pieri cu toţi.

4. Sau acei 18, preste carii căzu turnul în Siluám şi omorî pre ei, pare-vă că aceştia mai greşiţi era de toţi oamenii carii lăcuiesc în Ierusalím?

5. Nu, zic voao, ce, de nu vă veţi pocăi, toţi aşijderea veţi pieri".

6. Şi zicea şi aceasta pildă: „Un smochin avea oarecine în viia lui sădit şi veni căutînd rod într-însul, şi nu află.

7. Şi zise cătră viêriu: «Iată, trei ani viiu căutînd roadă în smochinul acesta, şi nu aflu. Taie-l pre el, căci şi pămîntul îl cuprinde în deşărt».

8. Iară el, răspunzînd, zise lui: /

Versiunea modernă

rat vă spun că îl va aşeza peste toate avuţiile sale.

45. Dacă însă va spune robul acela în inima sa: «Stăpînul meu întîrzie să vină», şi va începe să bată pe slujitori şi pe slujitoare, să mănînce, să bea şi să se îmbete,

46. Va veni stăpînul acelui rob în ziua în care nu se aşteaptă şi în ceasul pe care nu-l cunoaşte şi îl va tăia în două, iar partea sa o va aşeza împreună cu cei necredincioşi.

47. Acel rob care a cunoscut voia Domnului său şi nu s-a pregătit nici nu a făptuit după voinţa lui, va fi bătut mult.

48. Iar cel care nu a ştiut, dar a săvîrşit lucruri vrednice de lovituri, va fi bătut cu mai puţin lovituri. Oricui i s-a dăruit mult, mult va fi cerut de la el şi celui ce i s-a încredinţat mult, vor cere de la el cu prisos.

49. Foc am venit să arunc pe pămînt şi cît aş vrea să fie deja aprins!

50. Un botez am cu care trebuie să fiu botezat şi cît mă străduiesc pînă ce se va împlini!

51. Socotiţi că am venit să dau pace pe pămînt? Vă spun că nu, ci dezbinare.

52. Căci de acum cinci dintr-o casă vor fi dezbinaţi, trei împotriva a doi şi doi împotriva a trei.

53. Vor fi dezbinaţi tatăl împotriva fiului şi fiul împotriva tatălui, mama împotriva fiicei şi fiica împotriva mamei, soacra împotriva norei sale şi nora împotriva soacrei".

54. Şi a mai zis gloatelor: „Cînd vedeţi că se ridică un nor dinspre apus, îndată ziceţi că «Vine furtună cu ploaie», şi aşa se şi întîmplă.

55. Iar cînd suflă vîntul cel dinspre miazăzi spuneţi că «Va fi arşiţă», şi aşa se şi petrece.

56. Făţarnicilor, faţa pămîntului şi a cerului ştiţi să o cercetaţi, însă această vreme nu ştiţi să o cercetaţi?

57. Pentru ce nu judecaţi de la voi înşivă ceea ce este drept?

58. Căci cîtă vreme mergi împreună cu împricinatul tău către stăpînitor, dă-ţi silinţa să de împaci cu el cîtă vreme te afli încă pe cale, ca nu cumva, tîrîndu-te în faţa judecătorului, iar judecătorul să te dea în seama celui ce îndeplineşte osînda, iar acesta să te azvîrle în temniţă.

59. Îţi spun că nu vei ieşi de acolo pînă ce nu vei fi plătit şi cel din urmă bănuţ".

Capitolul al 13-lea

1. În acea vreme au sosit au sosit unii care l-au vestit despre galileenii al căror sînge Pilat l-a amestecat cu jertfele lor.

2. Şi, răspunzînd, le-a grăit: „Socotiţi că aceşti galileeni au fost mai păcătoşi decît toţi, fiindcă au suferit acestea?

3. Nu, vă spun, ci, dacă nu vă veţi pocăi, cu toţii veţi pieri în acelaşi fel.

4. Iar acei optsprezece peste care s-a prăbuşit turnul din Siloam şi i-a omorît, credeţi că erau mai vrednici de pedeapsă decît toţi oamenii care locuiesc în Ierusalim?

5. Nu, vă spun, dar dacă nu vă pocăiţi, toţi veţi pieri asemenea".

6. Ci le spunea această pildă: „Cineva avea un smochin sădit în via lui şi a venit să caute rod în el, dar nu a găsit.

7. Şi i-a grăit lucrătorului viei: «Iată, sînt trei ani de cînd vin căutînd rod în smochinul acesta şi nu găsesc. Aşadar, taie-l! Pentru ce să cuprindă şi pămîntul în zadar?».

8. Iar el răspunzînd i-a spus:

доамне, ласъ пре ѥль ꙟкъ ꙟчестъ ань, пънъ воꙋ
съпа ꙟпрецюрꙋл лꙋи, ши вою пꙋне гꙋнôю .
ѳ Кѫндаи ва фаче роадъ, ласъл, ѧръ съна тъѧве,
ї пре джнеꙋл ла чѧ віиторе време. Ши єра ꙟ
къцѫнды ꙟтрꙋна де синагогꙋри ꙟсѫмбете .
аі Ши ѧтъ ѡмꙋѧре єра авѫнды дꙋхꙋл непꙋтинцеи
де, иі, ани, ши єра гѫрбовъ, кѫт нꙋсъ пꙋтѧ
ві съсъ ꙟдиреѣзе ниче декꙋм. Ши възѫнды
пре ѧ іс кемъѡ, ши зисе ен, мꙋѧре слобозитꙋ
гі тѣи ден боала тѧ. Ши пꙋсе пре ѧ мѫниле
ши ꙟдатъ съ ꙟдирептъ ши лъꙋда пре дмнзѣ.
ді Ши ръспꙋнзѫнды маи мареле синагогꙋлꙋи бънꙋиндꙋ
къчи ѡбиндекъ сѫмбъта іс, зичѧ мꙋлцимеи,
шасе зиле сѫнт, ꙟтрꙋ кареле съкаде алꙋкра,
дечи ꙟтрачѣстѣ віинды къ вѣц виндека, ши нꙋ
єі ꙟзіѡа сѫмбетеи. Ръспꙋнсе дирептъ ачѣѧ
лꙋи дмнꙋл, ши зисе, фъцарничилор фієщекареле
де вои сѫмбъта, аꙋ нꙋ дезлѣгъ боꙋль лꙋи са
ѕі асинꙋл дела ѧсле, шил дꙋче дел адапъ. Ѧръ
ачаста фата лꙋи авраам фіинды каре ѡаꙋ ле
гат сатана, ѧтъ де, иі, ани, аꙋ нꙋсъ кѫдѧ
асъ дезлега ден легътꙋра ачаста ꙟ зи де сѫм
зі бъта? Ши ачѣстѣ зикѫнды єл сърꙋшина
тоци чѣѧ че съпꙋнѧ ꙟпотрива лꙋи, ши тоатъ
мꙋлцимѣ съꙋкꙋра де тоате чѣле слъвите че
иі съ фъчѧ де єль. Ши зичѧ кꙋ че є асѣмене
ꙟпъръціѧ лꙋи дмнзѣ, ши кꙋ че ѡбою асъмѫна ѧ.
ѳі Асѣменѣ ѧсте гръꙋнцꙋлꙋи де мꙋщарю, кареле
лꙋꙟды ѡмꙋ ла пꙋсе ꙟгръдина лꙋи, ши крескꙋ ши
фъкꙋ копачю маре, ши пасърилечерюлꙋ ꙟкꙋбꙋиръ
к ꙟрамꙋриле лꙋи. Ши ѧръ зисе кꙋ че вою асъ
ка мѫна ꙟпъръціѧ лꙋи дмнзъꙋ. Асѣмене ѧ
сте алꙋатꙋлꙋи кареле лꙋꙟдꙋл мꙋѧрѣ, аскꙋнсе
ꙟфъинъ де треи мъсꙋри, пънъ съ доспи тоа
кв тъ. Ши ꙟбла прен ѡрашъ, ши сате, ꙟ
въцѫнды, ши кале фъкѫнды ꙟ ієрꙋсалим .
кг Ши зисе ѡаре чине кътръ єль, дмне аꙋ пꙋцини
сѫнтъ чѣѧ чесъ спъсеске? Ѧръ єль зисе кътръ
кд єи. Невоицивъ а ꙟтра прен поарта чѣ стрѫм
тъ, къ мꙋлци, зик воаѡ, вор черка съ ꙟтре
кє ши нꙋвор пꙋтѣ. Декѫнды съва скꙋла
стъпѫнꙋл касіи, ши ва ꙟкꙋѧ оꙋша, ши вецн
ꙟчѣпе афаръ аста, ши бате ꙟ оꙋшъ, зикѫнд
дмне дмне, дешкиде ноаѡ, ши ръспꙋнзѫнды
ва зиче воаѡ, нꙋвъ щіꙋ пре вои де оунде сѫн
кѕ теци. Атꙋнчѣ вецн ꙟчѣпе азиче, мѫнка
там ꙟнаинтѣ тѧ ши ам беꙋт, ши ꙟ оулице
кз ле ноастре аи ꙟвъцат. Ши ва зиче, зикъ
воаѡ, нꙋщіꙋ пре вои де оунде сѫнтеци, депър
тацивъ дела мине тоци лꙋкръторіи фъръ ди
ки рептате. Аколѡ вафи плѫнсъ, ши скрѫш
нирѣ динцилор, кѫнды вецн ведѣ пре авраамъ
ши пре ісаак, ши пре іаковъ, ши пре тоци проро
чіи, ꙟтрꙋ ꙟпъраціѧ лꙋи дмнзъꙋ, ѧръ вои гони
кѳ ци афаръ. Ши вор вени дела ръсъритъ ши
дела апꙋсъ, ши дела міазъноапте, ши дела а
міазъзи, ши вор шъдѣ ꙟтрꙋ ꙟпъръціѧ лꙋи
л дмнзъꙋ. Ши ѧтъ, сѫнтъ де апои каріи
вор фи ꙟтѫю, ши сѫнтъ дентѫіи каріи вор фи

Biblia 1688, p. 802, col. 1

«Doamne, lasă pre el încă în cest an, pînă voiu săpa împregiurul lui şi voiu pune gunoiu.

9. Cîndai va face roadă, lasă-l. Iară să nu, tăia-l-vei pre dînsul la cea viitoare vrême»".

10. Şi era învăţînd într-una de sinagoguri în sîmbete.

11. Şi, iată, o muiêre era avînd duhul neputinţei de 18 ani, şi era gîrbovă, cît nu să putea să să îndireptêze nicedecum.

12. Şi văzînd pre ea, Iisus chemă-o şi zise ei: „Muiêre, slobozitu-te-ai den boala ta".

13. Şi puse pre ea mînile şi îndată să îndireptă şi lăudă pre Dumnezeu.

14. Şi răspunzînd mai marele sinagogului, bănuind căci o vindecă sîmbăta Iisus, zicea mulţimei: „Şase zile sînt întru carele să cade a lucra, deci într-acêstea viind vă veţi vindeca, şi nu în zioa sîmbetei".

15. Răspunse direpţ acêea lui Domnul şi zise: „Făţarnice, fieştecarele de voi sîmbăta au nu dezleagă boul lui sau asinul de la iasle, şi-l duce de-l adapă?

16. Iară aceasta, fata lui Avraám fiind, carea o au legat satana, iată, de 18 ani, au nu să cădea a să dezlega den legătura aceasta în zi de sîmbăta?".

17. Şi acêstea zicînd el, să ruşina toţi ceia ce să punea împotriva lui, şi toată mulţimea să bucura de toate cêle slăvite ce să făcea de el.

18. Şi zicea: „Cu ce e asêmene împărăţiia lui Dumnezeu şi cu ce o voiu asămăna ea?

19. Asêmenea iaste grăunţului de muştariu, carele, luînd omul, l-au pus în grădina lui, şi crescu şi să făcu copaciu mare şi păsările ceriului încuibuiră în ramurile lui".

20. Şi iară zise: „Cu ce voiu asămăna împărăţiia lui Dumnezău?

21. Asêmene iaste aluatului carele, luîndu-l, muiêrea ascunse în făină de trei măsuri, pînă să dospi toată".

22. Şi îmbla pren oraşă şi sate, învăţînd, şi cale făcînd în Ierusalím.

23. Şi zise oarecine cătră el: „Doamne, au puţini sînt ceia ce să spăsesc?". Iară el zise cătră ei:

24. „Nevoiţi-vă a întra pren poarta cea strîmtă, că mulţi, zic voao, vor cerca să între şi nu vor putea.

25. De cînd să va scula stăpînul casii şi va încuia uşa, şi veţi încêpe afară a sta şi a bate în uşă, zicînd: «Doamne, doamne, deşchide noao». Şi răspunzînd, va zice voao: «Nu vă ştiu pre voi de unde sînteţi».

26. Atuncea veţi încêpe a zice: «Mîncat-am înaintea ta şi am băut, şi în uliţele noastre ai învăţat».

27. Şi va zice: «Zic voao, nu ştiu pre voi de unde sînteţi. Depărtaţi-vă de la mine toţi lucrătorii fără direptate».

28. Acoló va fi plîns şi scrîşnirea dinţilor, cînd veţi vedea pre Avraám, şi pre Isaác, şi pre Iácov, şi pre toţi prorocii întru împărăţiia[33] lui Dumnezău, iară voi goniţi afară.

29. Şi vor veni de la răsărit şi de la apus, şi de la miazănoapte şi de la amiazăzi, şi vor şădea întru împărăţiia lui Dumnezău.

30. Şi, iată, sînt de apoi carii vor fi întîiu, şi sînt dentîii carii vor fi /

Versiunea modernă

«Doamne, lasă-l şi acest an, pînă ce voi săpa în jurul lui şi voi pune gunoi.

9. Poate că va rodi în viitor, iar dacă nu, îl vei tăia»".

10. Şi învăţa într-una dintre sinagogile lor în zi de sabat.

11. Ci, iată o femeie avînd un duh de neputinţă de doisprezece ani şi care era încovoiată, neputînd în nici un chip să-şi îndrepte spatele.

12. Văzînd-o pe aceasta Iisus, a chemat-o la sine şi i-a zis: „Femeie, eşti dezlegată de neputinţa ta".

13. Şi şi-a pus mîinile peste şi îndată s-a îndreptat şi preamărea pe Dumnezeu.

14. Însă mai marele sinagogii, mîniindu-se că Iisus a tămăduit-o în ziua sabatului, a grăit mulţimii că: „Sînt şase zile în care trebuie să lucrezi; în acelea veniţi şi tămăduiţi-vă, iar nu în ziua sabatului".

15. Dar Domnul i-a răspuns şi a zis: „Făţarnicilor, fiecare dintre voi nu-şi dezleagă boul sau asinul din iesle în ziua sabatului şi nu-l duce să-l adape?

16. Iar aceasta, fiică a lui Avraam fiind, pe care a legat-o satana de optsprezece ani, nu trebuia să fie dezlegată de legătura ei în această zi a sabatului?".

17. Şi zicînd acestea, toţi cei ce i se împotriveau s-au ruşinat, iar toată mulţimea se bucura de toate cele slăvite care au fost săvîrşite de către el.

18. Aşadar spunea: „Cu ce este asemenea împărăţia lui Dumnezeu şi cu ce o voi asemăna?

19. Este asemenea unui bob de muştar pe care luîndu-l un om l-a azvîrlit în grădina sa şi a crescut şi a ajuns copac, iar păsările cerului s-au sălăşluit în ramurile lui".

20. Şi a grăit din nou: „Cu ce voi asemăna împărăţia lui Dumnezeu?

21. Este asemenea cu drojdia pe care o femeie a luat-o şi a ascuns-o în trei măsuri de făină, pînă ce a dospit toată".

22. Şi străbătea prin cetăţi şi sate, învăţînd şi îndreptîndu-şi calea către Ierusalim.

23. Însă cineva i-a spus: „Doamne, oare sînt puţini cei care se mîntuiesc?". Iar el i-a răspuns:

24. „Străduiţi-vă să intraţi pe poarta cea strîmtă, fiindcă, vă spun, mulţi vor căuta să intre şi nu vor reuşi.

25. Cînd se va trezi stăpînul casei şi va încuia uşa, iar voi, stînd afară, veţi începe să bateţi la uşă, grăind: «Doamne, deschide-ne», el vă va răspunde: «Nu vă ştiu de unde sînteţi».

26. Atunci veţi începe să ziceţi: «Am mîncat şi am băut în faţa ta şi ai învăţat în pieţele noastre».

27. Şi, grăind, vă va spune: «Nu vă cunosc de unde sînteţi, îndepărtaţi-vă de la mine, toţi lucrătorii nedreptăţii».

28. Acolo va fi plîngerea şi scrîşnirea dinţilor, cînd îi veţi vedea pe Avraam, pe Isaac, pe Iacov şi pe toţi prorocii în împărăţia lui Dumnezeu, iar pe voi azvîrliţi afară.

29. Şi vor veni de la răsărit, de la apus, de la miazănoapte şi de la miazăzi şi vor şedea la masă în împărăţia lui Dumnezeu.

30. Şi iată sînt dintre cei din urmă care vor fi primii şi dintre primii care vor fi cei

Еѵаліе.

де апои . Ꙟтра чѣꙗ ꙁи съ апропїаръ оунїи л҃а
дин фарисеи, ꙁикѫндꙋи еши ши пасъ де аичѣ къ
Ирѡдъ ва сънте ѡмоаръ . Ши ꙁисе лор, мерꙋ л҃в
гѫндь ꙁичеци ачещїи вꙋлпи, iатъ скоꙋ драчїи
ши виндекъри фак астъꙁи ши мѫине, ши атре
ꙗ ꙁи мъвою испръви . Ꙟсъ мисе каде астъ л҃г
ши мѫине ши дꙋпъ ачѣꙗ афаче кале, къ нꙋсе
тѫмплъ съ пїꙗе прорѡкꙋл афаръ де Ϊерꙋсалим .
Ϊерꙋсалиме, Ϊерꙋсалиме, ѡморѫторюл пророчилѡр , л҃д
ши чел че аи оучис кꙋ пїетри пре чеи тримиши
ла тине, декѫте ѡри врꙋю съ адꙋн фечорїи тъи
кꙋм адꙋнъ гъина пꙋїи ей сꙋпть арипи, ши нꙋ
врꙋт . Iатъ ласъсе воаѡ каса воастръ пꙋ л҃е
стїе, ши ꙁик воаѡ, къ нꙋмъвеци ведѣ пре ми
не пънъ ва вени кѫндь веци ꙁиче, блгвит чела
че вине ꙟтрꙋ нꙋмеле дмнꙋлꙋи .

КАП. ДІ.

Ши фꙋ кѫндь ꙟтръ ель ꙟтрѡ касъ а оу а҃
нꙋꙗ дин боꙗрїи фарисеилор сѫмбътъ съ
мънѫнче пѫине, ши ей ꙟл луа аминте
пре ель . Ши iатъ оуи ѡм болнавь в҃
де идропикъ ера ꙟнаинтѣ лꙋи . Ши г҃
ръспꙋнꙁѫндь Іс ꙁисе кътръ лецюитори ши фа
рисеи, ꙁикѫндь, аꙋ слободꙋ е сѫмбъта авинде
ка ? Iаръ ей тъкꙋръ ши апꙋкѫндꙋл винде д҃
къл пре ель шил лъсъ . Ши ръспꙋнꙁѫндь е҃
лор ꙁисе, акъръꙋꙗ дин вои асинꙋл, саꙋ боꙋл ва
къдѣ ꙟфѫнтѫнъ, аꙋ нꙋлва траце нꙋмаи кѫ
ꙟꙁи де сѫмбътъ ? Ши нꙋ пꙋтꙋ съ ръспꙋ ѕ҃
ꙁъ лꙋи кътръ ачѣстѣ . Ши ꙁичѣ пилдъ ꙁ҃
кътръ кемаци, лꙋѫндь аминте кꙋм алецѣ ше
деріле дентѫю, ꙁикѫндь лорь . Кѫндь веи и҃
фи кемат де чинева ла нꙋнтъ, нꙋ шъдѣ ла ло
кꙋл чел дентѫю, каиꙋ кꙋмва съфїе кемат де
дѫнсꙋл алтꙋл маи чинстит де тине . Ши ѳ҃
вїиндь кареле ши пре тине ши пре ачела аꙋ кема,
ва ꙁиче цїе дъ локꙋл честꙋꙗ ши атꙋнчѣ веи ꙟ
чѣпе кꙋ рꙋшине локꙋл чел маи де апои аципѣ ,
Че кѫндь веи фи кемат мерци ши шеꙁи ла локꙋ і҃
чел дин ꙁѡс, ка кѫндь ва вени чела че тꙗꙋ кема,
ꙁичева цїе, прїꙗтене мꙋтъте маи сꙋс, атꙋнч
чѣꙋ вафи чинсте ꙟнаинтѣ челор че шъд кꙋ ти
не . Къ тот чела че съва ꙟнълца смерисъ аі҃
ва, ши чела че съва плека ꙟнълцїсъва .
Ши ꙁичѣ ши челꙋꙗ чел кемасе пре ель, кѫндь фа ві҃
чи прѫнꙁь саꙋ чинъ, нꙋ кема прїꙗтенїи тъи
ничи фрацїи тъи ничи рꙋденїиле тале, ничи ве
чини богаци, снꙋ кѫндь ва тече кїꙗме ши ей пре
тине, шиц вафи цїе ꙟпрꙋмꙋт . Че кѫнд фачи гі҃
ѡспъ, кїамъ пре съракїи пре слꙋци шкїѡпи ѡби.
Ши феричитъ веифи, къчи наꙋ кꙋчеꙋ ръсплъти, ді҃
къцисъва ръсплъти цїе ꙟтрꙋ ꙟвїаръ дирепци
лѡрь . Iаръ ачѣстѣ аꙋꙁиндь оунꙋль дин чеꙗ еі҃
че шъдѣ кꙋ ель, ꙁисе лꙋи, феричитъ чела че мъ
нѫнкъ пѫине ꙟтрꙋ ꙟпъръцїꙗ лꙋи дмнꙁъꙋ .
Iаръ ель ꙁисе лꙋи, оунь ѡм ѡаре каре фъкꙋ чи ѕі҃
нъ маре, ши кїемъ мꙋлци . Ши мѫнъ пре ꙁі҃
слꙋга лꙋи ла часꙋль чиней съ ꙁикъ кемацилѡрь,
венци къ iатъ гата сѫнть тоате .

Ши

Biblia 1688, p. 802, col. 2

de apoi”.

31. Într-acêea zi să apropiară unii den farisei, zicîndu-i: „Ieşi şi pasă de aicea, că Irod va să te omoară”.

32. Şi zise lor: „Mergînd ziceţi aceştii vulpi: «Iată, scoţ dracii şi vindecări fac astăzi şi mîine, şi a treia zi mă voiu isprăvi».

33. Însă mi se cade astăzi şi mîine, şi după acêea a face cale, că nu se tîmplắ să piêie prorocul afară de Ierusalím.

34. Ierusalime, Ierusalime, omorîtoriul prorocilor şi cel ce ai ucis cu pietri pre cei trimişi la tine, de cîte ori vruiu să adun feciorii tăi, cum adună găina puii ei supt aripi, şi nu <ai> vrut.

35. Iată, lasă-să voao casa voastră pustie, şi zic voao că nu mă veţi vedea pre mine pînă va veni cînd veţi zice: «Blagoslovit cela ce vine întru numele Domnului»”.

Cap 14

1. Şi fu cînd întrắ el într-o casă a unuia den boiêrii fariseilor, sîmbătă, să mănînce pîine, şi ei îl lua aminte pre el.

2. Şi, iată, un om bólnav de idropícă era înaintea lui.

3. Şi răspunzînd Iisus, zise către legiuitori şi farisei, zicînd: „Au slobodu e sîmbăta a vindeca?”.

4. Iară ei tăcură. Şi apucîndu-l, vindecă-l pre el şi-l lăsă.

5. Şi răspunzînd lor zise: „A căruia den voi asinul sau boul va cădea în fîntînă, au nu-l va trage numaicît în zi de sîmbătă?”.

6. Şi nu putu să răspunză lui către acêstea.

7. Şi zicea pildă către chemaţi, luînd aminte cum alegea şi şăderile dentîiu, zicînd lor:

8. „Cînd vei fi chemat de cineva la nuntă, nu şădea la locul cel dentîiu, ca nu cumva să fie chemat de dînsul altul mai cinstit de tine.

9. Şi viind carele şi pre tine şi pre acela au chemat, va zice ţie: «Dă locul cestuia». Şi atuncea vei începe, cu ruşine, locul cel mai de apoi a ţinea.

10. Ce, cînd vei fi chemat, mergi şi şăzi la locul cel den jos, ca, cînd va veni cela ce te-au chemat, zice-va ţie: «Priêtene, mută-te mai sus». Atuncea-ţi va fi cinste înaintea celor ce şăd cu tine.

11. Că tot cela ce să va înălţa smeri-să-va, şi cela ce să va pleca înălţa-să-va”.

12. Şi zicea şi celuia ce-l chemase pre el: „Cînd faci prînz sau cină, nu chema priêtenii tăi, nici fraţii tăi, nici rudeniile tale, nici vecini bogaţi, să nu cîndva te chême şi ei pre tine şi-ţi va fi ţie împrumut.

13. Ce, cînd faci ospăţ, cheamă pre săracii, pre sluţi, şchiopi, orbi.

14. Şi fericit vei fi, căci n-au cu ce-ţi răsplăti, că ţi să va răsplăti ţie întru învierea direpţilor”.

15. Iară acêstea auzind unul den ceia ce şădea cu el, zise lui: „Fericit cela ce mănîncă pîine întru împărăţiia lui Dumnezău”.

16. Iară el zise lui: „Un om oarecare făcu cină mare şi chemă mulţi.

17. Şi mînắ pre sluga lui la ceasul cinci să zică chemaţilor: «Veniţi că, iată, gata sînt toate». /

Versiunea modernă

din urmă”.

31. În acel ceas au venit la el unii dintre farisei spunîndu-i: „Ieşi şi pleacă de aici, fiindcă Irod vrea să te ucidă”.

32. Ci le-a grăit: „Mergeţi şi spuneţi acelei vulpi: «Iată scot demoni şi împlinesc vindecări astăzi şi mîine, iar a treia zi sfîrşesc».

33. Totuşi trebuie să umblu azi, mîine şi în ziua următoare, fiindcă nu este cu putinţă ca să piară vreun proroc în afara Ierusalimului.

34. Ierusalime, Ierusalime, cel care ucizi pe proroci şi omori cu pietre pe cei trimişi la tine, de cîte ori nu am voit să-i adun pe fiii tăi precum îşi strînge găina puii ei sub aripi şi nu aţi voit.

35. Iată vi se lasă casa pustie, căci vă spun, nu mă veţi mai vedea pînă ce nu va veni vremea să spuneţi: «Binecuvîntat cel ce vine întru numele Domnului»”.

Capitolul al 14-lea

1. Şi, într-o zi de sabat, cînd a intrat în casa unuia dintre fruntaşii fariseilor ca să mănînce, iar ei îl urmăreau îndeaproape.

2. Şi iată un om bolnav de hidropizie se afla în faţa lui.

3. Iar Iisus, răspunzînd, a grăit către învăţătorii Legii şi către farisei: „De sabat este îngăduit a tămădui sau nu?”.

4. Dar ei tăceau. Iar el, apucîndu-l, l-a tămăduit şi i-a dat drumul.

5. Şi răspunzîndu-le, le-a grăit: „care dintre voi, dacă îi va cădea în fîntînă asinul sau boul nu îl va scoate de îndată, în ziua sabatului?”.

6. Şi nu au putut să-i răspundă cu privire la acestea.

7. Dar celor chemaţi, privind cum îşi alegeau primele locuri, la spunea o pildă, grăindu-le:

8. „Cînd eşti chemat de către cineva la nuntă, nu te aşeza în locul cel dintîi, ca nu cumva să fie chemat de el cineva mai de cinste decît tine.

9. Şi venind cel care te-a chemat şi pe tine şi pe el, îţi va spune: «Dă acestuia locul» şi atunci vei purcede să iei locul cel de pe urmă.

10. Ci cînd ai fost chemat, mergi şi aşează-te în locul cel de pe urmă, astfel încît atunci cînd va sosi cel care te-a chemat să îţi zică: «Prietene, vino mai sus». Atunci vei avea cinstire în faţa tuturor celor care sînt împreună cu tine la masă.

11. Fiindcă tot cel ce se înalţă pe sine va fi smerit, iar cel care se smereşte pe sine, va fi înălţat”.

12. Iar către cel care l-a invitat grăia: „Cînd faci prînz sau cină, nu invita pe prieteni, nici pe fraţi, nici pe rude, nici pe vecinii bogaţi, ca nu cumva să te invite şi ei la rîndul lor şi să-ţi fie ca o răsplată.

13. Ci, cînd faci un ospăţ, cheamă pe sărmani, pe schilozi, pe şchiopi, pe orbi.

14. Şi vei fi fericit, pentru că nu au ce să-ţi răsplătească, căci ţi se va răsplăti la învierea drepţilor”.

15. Dar auzind aceasta unul dintre cei ce şedeau împreună cu el la masă, i-a grăit: „Fericit acela care va mînca în împărăţia lui Dumnezeu”.

16. Iar el i-a spus: „Un om a făcut o cină mare şi a chemat pe mulţi.

17. Şi a trimis pe robul său, la ora cinei, să le spună celor chemaţi: «Veniţi, fiindcă deja este pregătit».

ні Ши ꙟчепꙋръ тоци ꙟтрꙋн кипъ асъ апъра, чел
дентъю зисе лꙋи, царинъ ам кꙋмпърать, шим
требꙋе съ єсь ши съ ѡ вѣзꙋ, рогꙋте, съмъ айби
ѳі мѫнтꙋить. Ши алтꙋл зисе, пъреки де
бой кꙋмпърат ам, є, ши вою мѣрџе съи испи
тескꙋ пре єи, рогꙋте айбимъ мѫнтꙋить.
к Ши алтꙋл зисе, мꙋѫре ам лꙋать спре нꙋнтъ,
ка ши пентрꙋ ачѣѫ нꙋпочю вени. Ши ꙟтꙋр
нѫндꙋсе слꙋга ачѣѫ спꙋсе домнꙋсꙋ ачѣсте,
атꙋнчѣ мъніиндꙋсе стъпѫнꙋл касеи зисе слꙋ
џїи лꙋи, єши кꙋрѫнд ла оулице ши ꙟкърърриле че
тъцїи, ши чершетѡрїи ши чюнцїи, ши шкїопїи
кв ши ѡрбїи адꙋи ачичѣ. Ши зисе слꙋга, дмне
фъкꙋтꙋсаꙋ кꙋм ай порꙋнчить, ши ꙟкъ май
кг ѫсте лок. Ши зисе домнꙋл кътръ слꙋгъ,
єши ла дрꙋмꙋри ши ла ꙟгръдири, шїи ꙟдѣмнъ
кд съ ꙟтре ка съсе ꙟпле каса мѣ. Къ зик вѡ
къ ничи оунꙋл ден бърбацїи ачѣѫ че єра кемаци
ке кор гꙋста дечина мѣ. Мерџѣ ꙟтрачѣѫ кꙋ
єл мꙋлциме мꙋлтъ, ши ꙟторкѫндꙋсе зисе
кѕ кътръ єи. Вери чине вине кътръ мине, ши
нꙋ оураще пре татъсъꙋ ши пре мꙋма, ши мꙋѫ
рѣ ши фечорїи, ши фрацїи, ши сꙋрориле, ꙟкъ
ши сꙋфлетꙋл лꙋи, нꙋ поате оученикꙋл мїеꙋ
кз съфїе. Ши чине нꙋ поартъ крꙋчѣ са, ши
вине дꙋпъ мине, нꙋ поате съфїе оученикꙋл
ки мїеꙋ. Къ чине дентрꙋ вой вабрѣ съ зидѣ
скъ оун тꙋрнꙋ, аꙋнꙋва шъдѣ маинте съши со
котѣскъ келтꙋіала, де аре чѣле десъвѫршит?
кд Къ нꙋ кѫндва пꙋиндꙋ єл темелїѫ, ши непꙋ
тѫндꙋл съвѫрши, тоци чеѫ челвор ведѣ вор
л ꙟчѣпе аши бате жок де єл. Зикѫнд
къ ачест ѡм ꙟчепꙋ азиди, ши нꙋ пꙋтꙋ съ
ла въѫрши. Саꙋ каре ꙟпърать мергѫнд съсъ
батъ кꙋ алть ꙟпърать, аꙋнꙋва шъдѣ маин
те съсъ сфътꙋіаскъ, ѡаре пꙋтѣва кꙋ зѣче
мїи съсъ тимпине кꙋ чела че вине асꙋпра лꙋи
лв кꙋ доаѡзечи де мїи? Іаръ деиꙋ ꙟкъ фїинд
єл депарьте, солїе тримицѫнд съроагъ де паче.
лг Дечи аша фїеще кареле ден вой, кареле нꙋсъва
лепъда де тоатъ авꙋцїѫ лꙋи, нꙋ поате фи
лд оученикꙋл мїеꙋ. Бꙋнъе сарѣ, іаръ де сарѣ
ле съва небꙋни, кꙋчесъва съра? Ниче ꙟпъ
мѫнть ничи ꙟгꙋною нꙋи бꙋнъ, афаръ лѣпъ
дъ прѣ, чине аре оурекй де аꙋзирѣ съ аꙋзъ.

КАП. ЄІ.

а Ши єра апропїиндꙋсе ла єл тоци ваме
шїи ши пъкътошїи, съ аꙋзъ пре єл.
в Ши кърътїѫ фарисеїи ши кърътꙋрарїи зи
кѫнд, къ ачеста пре пъкътоши прїи
г мѣще, ши мѫнѫкъ кꙋ єи. Ши грѣи
д кътръ єи пилда ачаста зикѫнд. Каре ѡм
дентрꙋ вой авѫнд ѡсꙋть де ѡи, ши пїерзѫнд
оуна дентрꙋ ѫле, аꙋнꙋва лъса чѣле ноаѡ зечи
ши ноаѡ ꙟпꙋстїе, ши ва мѣрџе дꙋпъ чѣ пїер
е дꙋтъ пѫнъ ѡва афла? Ши афлѫндꙋѡ ѡ
пꙋне спре оумърꙋл лꙋи бꙋкꙋрѫндꙋсе.
ѕ Ши венинд акасъ, кїамъ прїатенїи, ши вечи
нїи зикѫнд лѡр, бꙋкꙋрацивъ кꙋмине, къ ам

Biblia 1688, p. 803, col. 1

18. Şi începură toţi într-un chip a să apăra. Cel dentîiu zise lui: «Ţarină am cumpărat şi-mi trebuie să ies să o văzu, rogu-te să mă aibi mîntuit».

19. Şi altul zise: «Părechi de boi cumpărat-am, 5, şi voiu mêrge să-i ispitescu pre ei, rogu-te aibi-mă mîntuit».

20. Şi altul zise: «Muiêre am luat spre nuntă şi pentru acêea nu pociu veni».

21. Şi înturnîndu-să sluga acêea, spuse domnu-său acêstea. Atuncea, mîniindu-să, stăpînul casei zise slugii lui: «Ieşi curînd la uliţe şi în cărările cetăţii; şi cerşătorii, şi ciungii, şi şchiopii, şi orbii adu-i acicea».

22. Şi zise sluga: «Doamne, făcutu-s-au cum ai poruncit şi încă mai iaste loc».

23. Şi zise domnul cătră slugă: «Ieşi la drumuri şi la îngrădiri şi-i îndeamnă să între ca să să împle casa mea».

24. Că zic voao că: niciunul den bărbaţii aceia ce era chemaţi vor gusta de cina mea".

25. Mergea într-acêea cu el mulţime multă şi, întorcîndu-să, zise cătră ei:

26. „Vericine vine cătră mine şi nu uraşte pre tată-său şi pre muma, şi muiêrea, şi feciorii, şi fraţii, şi surorile, încă şi sufletul lui, nu poate ucenicul mieu să fie.

27. Şi cine nu poartă crucea sa şi vine după mine nu poate să fie ucenicul mieu.

28. Că cine dentru voi va vrea să zidească un turnu, au nu va şădea mainte să-şi socotească cheltuiala, de are cêle de săvîrşit?

29. Că nu cîndva, puind el temeliia şi neputîndu-l săvîrşi, toţi ceia ce-l vor vedea vor încêpe a-şi bate joc de el,

30. Zicînd că: «Acest om începu a zidi şi nu putu săvîrşi».

31. Sau care împărat, mergînd să să bată cu alt împărat, au nu va şădea mainte să să sfătuiască, oare putea-va cu zêce mii să să timpine cu cela ce vine asupra lui cu doaozeci de mii?

32. Iară de nu, încă fiind el departe, solie trimiţînd, să roagă de pace.

33. Deci aşa, fieştecarele den voi, carele nu să va lepăda de toată avuţiia lui, nu poate fi ucenicul mieu.

34. Bună e sarea, iară de sarea să va nebuni, cu ce să va săra?

35. Nice în pămînt, nici în gunoiu nu-i bună, afară leapădă pre ea. Cine are urechi de auzirea să auză".

Cap 15

1. Şi era apropiindu-să la el toţi vameşii şi păcătoşii, să auză pre el.

2. Şi cîrtiia fariseii şi cărturarii, zicînd că: „Acesta pre păcătoşi priimêşte şi mănîncă cu ei".

3. Şi grăi cătră ei pilda aceasta, zicînd:

4. „Care om dentru voi, avînd o sută de oi, şi pierzînd una dentru iale, au nu va lăsa cêle noaozeci şi noao în pustie şi va mêrge după cea pierdută, pînă o va afla?

5. Şi aflîndu-o, o pune spre umărul lui, bucurîndu-să.

6. Şi venind acasă, cheamă priêtenii şi vecinii, zicînd lor: «Bucuraţi-vă cu mine, că am /

Versiunea modernă

18. Şi au început, de la unul la toţi, să-şi ceară iertare. Primul i-a grăit: «Am cumpărat un ogor şi am trebuinţă să ies ca să îl văd; te rog să mă ierţi».

19. Iar celălalt a zis: «Am cumpărat cinci perechi de boi şi plec ca să îi încerc, te rog să mă ierţi».

20. Iar celălalt a spus: «Mi-am luat nevastă şi de aceea nu pot veni».

21. Şi, după ce robul s-a întors, l-a vestit pe Domnul său despre acestea. Atunci s-a mîniat stăpînul casei şi i-a spus robului său: «Ieşi degrabă în pieţe şi pe uliţele cetăţii şi adu-i aici înăuntru pe sărmani, pe schilozi, pe şchiopi şi pe orbi».

22. Şi robul a spus: «Doamne, s-a făcut precum ai poruncit şi încă mai este loc».

23. Iar Domnul i-a spus robului: «Ieşi pe drumuri şi pe la garduri şi sileşte-i să intre, ca să mi se umple casa».

24. Fiindcă vă spun că nici unul dintre bărbaţii aceia care au fost chemaţi nu vor gusta din cina mea".

25. Ci mergeau împreună cu el multe gloate, iar el, întorcîndu-se, le-a spus:

26. „Dacă vine cineva după mine şi nu urăşte pe tatăl său, pe mama sa, pe soţie, pe fii, pe fraţi, pe surori, încă şi pe sufletul său, nu poate să fie ucenicul meu.

27. Iar cel ce nu-şi poartă crucea şi nu vine după mine, nu poate să fie ucenicul meu.

28. Aşadar, cine dintre voi, dorind să zidească un turn, nu stă mai întîi şi socoteşte cheltuiala, dacă are cele pentru a-l sfîrşi.

29. Astfel, ca nu cumva, după ce i-a pus temelia şi nu a fost în stare să-l sfîrşească, cei care îl privesc să înceapă a-şi bate joc de el,

30. Spunînd că: «Acest om a început să zidească şi nu a fost în stare ducă la bun sfîrşit».

31. Sau care împărat, pornind să se lupte în război cu un alt împărat, nu sta mai întîi şi se sfătuieşte dacă este în stare să întîmpine cu zece mii pe cel care vine împotriva lui cu douăzeci de mii?

32. Iar dacă nu, încă departe fiind, trimite o solie, rugîndu-se pentru cele ale păcii.

33. Aşadar, oricine dintre voi nu se leapădă de toate avuţiile sale, nu poate fi ucenicul meu.

34. Aşadar, sarea este bună, dar dacă sarea îşi va pierde gustul, cu ce va mai fi sărată?

35. Nici în pămînt, nici în gunoi nu mai este potrivită, ci o azvîrl afară. Cel ce are urechi de auzit, să asculte".

Capitolul al 15-lea

1. Iar toţi vameşii şi toţi păcătoşii se apropiau de el ca să-l asculte.

2. Dar fariseii şi cărturarii murmurau zicînd că: „Acesta îi primeşte la sine pe păcătoşi şi mănîncă împreună cu ei".

3. Iar el a rostit către ei pilda aceasta, spunînd:

4. „Care om dintre voi, avînd o sută de oi şi pierzînd una dintre ele, nu le lasă pe cele nouăzeci şi nouă în pustiu şi nu porneşte după cea pierdută, pînă ce o găseşte?

5. Şi cînd o găseşte, o aşează pe umerii lui, bucurîndu-se.

6. Şi venind acasă îşi cheamă prietenii şi vecinii, spunîndu-le: «Bucuraţi-vă împreună cu mine, fiindcă am

афла оаѧ мѣ чѣ пїєрдꙋтъ ⁝ Зикь воаѡ къ з
аша кафи бꙋкꙋрїє ꙟчєрю де оунь пъкътось че съ
покъѧще, декѫть де ноаѡзечь ши ноаѡ де ди
рєпци, кърора нꙋле требꙋѧще покаанїє.
Сау каре мꙋѧре, акѫндь зєче драхме, де ва и
пїѧрде ѡ драхмъ аꙋ нꙋ ва априндь лꙋмина, ши
ва мътꙋра каса, ши ва кѫꙋта кꙋдѣдинсꙋ, пъ
ѡ̂ва афла ⁝ Ши афлѫндꙋѡ кемава прїѧте ѳ
ниле, ши вечинеле зикѫндь, бꙋкꙋрацивъ кꙋми
не, къ ам афлат драхма каръ ам пїєрдꙋть ⁝
Аша зикь воаѡ, бꙋкꙋрїє ѧсте ꙟнаинтѣ ꙟцєри і
лор лꙋи дмнзъꙋ пентрꙋ оунъ пъкътось покъи.
Ши зисе оунь омь авѣ дои фечори. аі
Ши зисе чел маи тѫнър деи єи тътѫнесъꙋ, ві
тать, дъми парте че мисе каде де авꙋцїє,
ши ꙟпърци лор авꙋцїѧ. Ши нꙋ дꙋпъ мꙋл гі
те зиле, адꙋнѫндь тоате фечорꙋл чел маи мик
ши съ дꙋсе ꙟтрѡ царъ департе, ши аколѡ ръси
пи авꙋцїѧ лꙋи вїєцꙋиндь. Ши келтꙋиндь ді
єль тоате, фꙋ фоамете маре ꙟцара ачѣѧ, ши
єль ꙟчепꙋ асъ липси. Ши мєрсе десе липи єі
де оунь лъкꙋиторю ачелꙋи цинꙋт, ши тримисе
пре єль ꙟкѫмпꙋл съꙋ съ пасъ порчїи. Ши ѕі
пофтїѧ съ ꙟплє пѫнтечеле съꙋ де рошкори че мѫн
ка порчїи, ши нимє нꙋи да лꙋи. Дечи вїинд зі
ꙟфире, зисе, кѫци нъимици аи тътѫнемїєꙋ
съ сатꙋръ де пѫине, їаръ єꙋ пїєю де фоаме ⁝
Скꙋламъвою де мъвою дꙋче ла татъл мїєꙋ, иі
ши вою зиче лꙋи, Татъ, грешитам спре чєрю
ши ꙟнаинтѣ та. Ши декꙋм нꙋ сѫнть хар ѳі
ник, съмъ кем фїюл тъꙋ, фъмъ ка оунꙋл де
нъимицїи тъи. Ши скꙋлѫндꙋсе вени кътръ к
татъл лꙋи, ши ꙟкъ фїинд єль департе, въ
зꙋ пре єль татъл лꙋи, ши исъ фъкꙋ милъ,
ши алергѫндь къзꙋ престе грꙋмазїи лꙋи шил
сърꙋтъ пре єль. Ши зисе лꙋи фечорꙋл, та ка
тъ, грешитам спре чєрю ши ꙟнаинтѣ та, ши
декꙋм нꙋ сѫнть харник съмъ кем фїюл тъꙋ.
Ши зисе татъл кътръ слꙋгиле сале, адꙋчеци кв
подоаба чѣ дентѫю, шил ꙟбръкаци пре єль, ши
даци инель ꙟмѫна лꙋи, ши ꙟкълцъминте ꙟпи
чоаре. Ши адꙋкѫндь вицелꙋл чел хрънить кг
цингꙋцил, ши мѫнкѫндь съне веселимь.
къ ачеста фїюл мїєꙋ єра мортъ, ши ꙟвїє, ши кд
пїєрдꙋт єра, ши съ афлъ, ши ꙟчепꙋръ асъ ве
сели. Їаръ фечорꙋл лꙋи чел маи маре єра ꙟ ке
кѫмпь, ши венинд съ апропїє де касъ, аꙋзи
кѫнтече ши жокꙋри. Ши кемѫндь пре оу кѕ
нꙋл дин фечори ꙟтребъ че съфїє ачѣстѣ.
Їаръ єль зисе лꙋи, къ фрателе тъꙋ аꙋ венит, кз
ши аꙋ жꙋнгїѣт татъл тъꙋ вицелꙋл чел ꙟгръ
шат, къчи сънътос лаꙋ прїимит пре єль.
Ши съ мънїє ши нꙋ врꙋ съ ꙟтре, їаръ татъл ки
лꙋи єшинд, рꙋга пре єль. Їаръ єль ръспꙋн кѳ
зѫндь зисе тътѫнесъꙋ, ѧтъ атѫцѣ ани слꙋ
жъскꙋ цїє, ши ничи ѡдиниѡаръ порꙋнка та нам
трекꙋт, ши мїє ничи ѡдатъ нꙋмїаи дат оу
єдь, ка съмъ веселєскꙋ кꙋ прїѧтенїи мїєи.
Їаръ кѫндь фїюл тъꙋ ачеста кареле мѫнкъ а л

г Се бꙋ

Biblia 1688, p. 803, col. 2

aflat oaia mea cea pierdută».

7. Zic voao că aşa va fi bucurie în ceriu de un păcătos ce să pocăiêşte, decît de noaozeci şi noao de direpţi, cărora nu le trebuiêşte pocaánie.

8. Sau care muiêre, avînd zêce drahme, de va piêrde o drahmă, au nu va aprinde[34] lumina şi va mătura casa, şi va căuta cu deadínsu pînă o va afla?

9. Şi aflîndu-o, chema-va priêtinile şi vecinile, zicînd: «Bucuraţi-vă cu mine, că am aflat drahma carea am pierdut».

10. Aşa zic voao, bucurie iaste înaintea îngerilor lui Dumnezău pentru un păcătos pocăit".

11. Şi zise: „Un om avea doi feciori.

12. Şi zise cel mai tînăr den ei tătîne-său: «Tată, dă-mi partea ce mi se cade de avuţie». Şi împărţi lor avuţiia.

13. Şi nu după multe zile, adunînd toate, feciorul cel mai mic şi să duse într-o ţară departe şi acoló răsipi avuţiia lui, vieţuind.

14. Şi cheltuind el toate, fu foamete mare în ţara acêea şi el începu a să lipsi.

15. Şi mêrse de se lipi de un lăcuitoriu acelui ţinut, şi trimise pre el în cîmpul său să pască porcii.

16. Şi poftiia să împle pîntecele său de roşcovi[35] ce mînca porcii, şi nime nu-i da lui.

17. Deci, viindu-şi în fire, zise: «Cîţi năimiţi ai tătîne-mieu să satură de pîine, iară eu pieiu de foame.

18. Scula-mă-voiu de mă voiu duce la tatăl mieu şi voiu zice lui: 'Tată, greşit-am spre ceriu şi înaintea ta,

19. Şi de-acum nu sînt harnic să mă chem fiiul tău. Fă-mă ca unul den năimiţii tăi'».

20. Şi sculîndu-se veni cătră tatăl lui. Şi încă fiind el departe, văzu pre tatăl lui şi i să făcu milă. Şi, alergînd, căzu preste grumazii lui şi-l sărutá pre el.

21. Şi zise lui feciorul: «Tată, greşit-am spre ceriu şi înaintea ta, şi de-acum nu sînt harnic să mă chem fiiul tău».

22. Şi zise tatăl cătră slugile sale: «Aduceţi podoaba cea dentîiu şi-l îmbrăcaţi pre el, şi daţi inel în mîna lui, şi încălţăminte în picioare.

23. Şi, aducînd viţelul cel hrănit, giungheaţi-l şi, mîncînd, să ne veselim.

24. Că acesta fiiul mieu era mort şi învie, şi pierdut era şi să aflá». Şi începură a să veseli.

25. Iară feciorul lui cel mai mare era în cîmp. Şi venind, să apropié de casă, auzi cîntece şi jocuri.

26. Şi chemînd pre unul den feciori, întrebá ce să fie acêstea.

27. Iară el zise lui că: «Fratele tău au venit şi i-au junghiat tatăl tău viţelul cel îngrăşat, căci sănătos l-au priimit pre el».

28. Şi să mînié şi nu vru să între. Iară tatăl lui, ieşind, rugá pre el.

29. Iară el, răspunzînd, zise tătîne-său: «Iată, atîţia ani slujăsc ţie şi niciodinioară porunca ta n-am trecut, şi mie niciodată nu mi-ai dat un ied, ca să mă veselesc cu priêtenii miei.

30. Iară cînd fiiul tău acesta, carele mîncá /

Versiunea modernă

găsit oaia mea cea pierdută».

7. Vă spun că în acest fel va fi bucurie în cer pentru un păcătos care se pocăieşte, decît pentru nouăzeci şi nouă de drepţi care nu au nevoie de pocăinţă.

8. Sau care femeie, avînd zece drahme, dacă pierde una singură, oare nu aprinde lampa, mătură casa şi o caută cu mare grijă pînă ce o găseşte?

9. Şi cînd o găseşte îşi cheamă prietenele şi vecinele, spunînd: «Bucuraţi-vă împreună cu mine, fiindcă am găsit drahma pe care o pierdusem».

10. Vă spun că în acest fel se face bucurie înaintea îngerilor lui Dumnezeu pentru un păcătos care se pocăieşte".

11. Şi a grăit: „Un om avea doi fii.

12. Iar cel mai tînăr dintre ei i-a spus tatălui: «Tată, dă-mi partea de avuţie care mi se cade». Iar el le-a împărţit bogăţia sa.

13. Ci nu după multe zile, fiul cel mai tînăr, adunînd toate, a călătorit într-un ţinut îndepărtat şi acolo şi-a risipit toată averea, trăind în destrăbălare.

14. Dar, după ce şi-a cheltuit toate, a început o foamete mare în acel ţinut şi el a început să ducă lipsă.

15. Şi, plecînd s-a năimit la unul dintre locuitorii acelui ţinut, iar acesta l-a trimis pe ogoarele lui ca să pască porcii.

16. Şi dorea să se satură din roşcovele pe care le mîncau porcii, dar nimeni nu îi dădea.

17. Dar, venindu-şi în fire a spus: «Cîţi argaţi ai tatălui meu au pîine din belşug, iar eu pier aici de foame.

18. Ridicîndu-mă, voi porni către tatăl meu şi îi voi spune: 'Tată, am păcătuit împotriva cerului şi faţă de tine

19. Şi nu mai sînt vrednic să fiu numit fiul tău. Fă-mă ca pe unul dintre argaţii tăi'».

20. Şi ridicîndu-se, a venit către tatăl său. Iar fiind el încă departe, l-a văzut tatăl său, i s-a făcut milă de el şi alergînd a căzut pe grumazul lui şi l-a sărutat.

21. Iar fiul i-a spus: «Tată, am păcătuit împotriva cerului şi faţă de tine şi nu mai sînt vrednic să fiu numit fiul tău».

22. Iar tatăl a spus către slujitorii săi: «Aduceţi repede veşmîntul cel dintîi şi îmbrăcaţi-l, puneţi inel pe mîna lui şi încălţăminte în picioare.

23. Ci aduceţi viţelul cel îngrăşat, jertfiţi-l şi să prăznuim ospătîndu-ne.

24. Fiindcă acest fiu al meu era mort şi trăieşte din nou, era pierdut şi a fost aflat». Şi au început să prăznuiască.

25. Iar fiul cel mai mare se afla pe ogor. Cînd a venit şi s-a apropiat de casă a auzit muzică şi jocuri.

26. Şi a chemat pe unul dintre slujitori şi l-a întrebat ce sînt acestea.

27. Iar acesta i-a spus că: «Fratele tău a sosit, iar tatăl tău a tăiat viţelul cel îngrăşat fiindcă l-a primit sănătos».

28. Şi mîniindu-se nu voia să intre, însă tatăl său, ieşind, îl ruga.

29. Iar el răspunzînd i-a zis: «Iată de atîţia ani îţi slujesc şi niciodată nu ţi-am încălcat porunca şi mie nu mi-ai dat vreodată un ied ca să prăznuiesc împreună cu prietenii mei.

30. Iar cînd a venit fiul acesta al tău care ţi-a mîncat

бѹцїа та кѹ кѹрвеле, вени жѹнгѣш лѹи вицелѹ
лв ла чел ꙟгрьшат. Іарь ель зисе лѹи, фїюле,
тѹ ꙟтоать връмѣ ещи кѹ мине, ши тоате але
лв мѣле але тале сѫнть. Ꙟне весели ши ане бѹ
кѹра сь кѫдѣ, кьчи фрателе тьѹ ачеста морт
ера, ши ꙟвисе, ши пїердѹт ера ши сь афль.

К А П. ЅІ.

а Ши зичѣ ши кътрь оученичїи лѹи, ера
оун ѡмь богит, кареле авѣ оун дирегь
торю касеи, ши ачеста фѹ пѫрѫт ла е,
в кь рьсипѣще авѹцїа лѹи. Ши ке
мѫндь пре ель зисе лѹи, че аѹзь ачаста
де тине? дь самь де дирегьторїа та, кь нѹ
г вей пѹтѣ маи мѹлть афи дирегьторю. Ши
зисе ꙟтрѹ сине дирегьторюл касеи чевои фаче,
кь дмнѹл мїеѹ ꙟ дирегьторїа дела мине? а
д сьпа нѹ почю, а чѣре рѹшине мїе. Щїѹ че
вою фаче, ка пентрѹ кѫндь мьвою скимба де
дирегьторїе сьмь прїимѣскь ꙟ каселе лорь.
е Ши кемѫндь кѫте оунѹл пре фїеще кареле дей
даторничїи дмнѹлѹи сьѹ, зисе челѹи денѫю,
ѕ кѹ кѫт ещи даторю дмнѹмеѹ? Ель зисе,
кѹ, р, де мьсѹри де оунт де лемнь, ши зисе лѹ
прїимѣщеци скрисоарѣ, ши шьзи нѹмаи де кѫт
з де скрїе, чинчи зечи. Іарь дѹпь ачѣ
зисе алтѹа, дарь тѹ кѹ кѫть ещи,
даторю, іарь ел зисе, кѹ сѹть де мьсѹри де
грѫѹ, ши зисе лѹи, ꙗци скрипура та, ши
и скрїе, п. Ши лъѹдь дмнѹл пре дирегьторю
недирептьцїи, кь ꙟцелепцѣще аѹ фькѹт, кь
фиїи вѣкѹлѹи ачестѹа, маи ꙟцелепци сѫнть
ѳ де кѫт фиїи лѹминеи ꙟнѣмѹл лор. Ши еѹ
воаѡ зикь фачецивь воаѡ прїатини дей мамо
на недирептьцїи, ка кѫндь веци сьвѫршивь сь
вь прїимѣскь пре вои ꙟкортѹриле чѣле де вѣ.
і Чинеи крединчѡ ꙟпѹцинь, ши ла мѹлть е креди
чѡсь, ши чинеи недирептъ ꙟпѹцинел, ши ꙟмѹлт е
аі недирепть. Дечи де нѹ фѹсет крединчоши ꙟ
трѹ недирептѹл мамона че адевьрать чине
ві воаѡ ва крѣде? Ши дѣка нѹ фѹсет крединчо
ши ꙟтрѹ чел стреинь, дарь чеи авоастрь чине
гі вькъ да? Ниче ѡслѹгь нѹ поате слѹжи ла
дои домни, кь саѹ пре оунѹл ва оурѫ, ши пре
алтѹл ва ꙟдрьџи, саѹ де оунѹл сьва цинѣ ши
де челалалть ва хѹли, нѹвеци пѹтѣ слѹжи лѹи
ді дмнзьѹ ши лѹи мамона. Ши аѹзиндь а
чѣстѣ тоате ши фарисеїи ювитори де арџинть
еі фїиндь, шиш бьтѣ џеѡк де ель. Ши зисе
лор, вои сѫнтеци карїи вьдирептаци пре вои ꙟнаи
нтѣ ѡаменилор, іарь дмнзеѹ щїе инимиле воастре
кьчѣ ꙟнълцатъ ла ѡамени, оурѫчюне ꙗсте ꙟна
ѕі нтѣ лѹи дмнзеѹ. Лѣџѣ ши пророчїи пьнь
ла Іѡань, де атѹнчѣ ꙟпьрьцїа лѹи дмнзеѹ
сь бине вестѣще, ши тот ла ачѣ сьсилѣще.
зі Іарь маи лесне ꙗсте чѣрюлѹи ши пьмѫнтѹлѹи
атрѣче, де кѫт дей лѣџе ѡчерть сь кадзь.
иі Тот чинеш ка лъса мѹѧрѣ лѹи, ши ва лѹа алта,
прѣ кѹрвѣще, ши тот чине ва лѹа лъсать
ѳі де бърбат, прѣ кѹрвѣще. Ши ера оун ѡмь

Biblia 1688, p. 804, col. 1

avuţiia ta cu curvele, veni, jungheaşi lui viţelul cel îngrăşat».

31. Iară el zise lui: «Fiiule, tu în toată vrêmea eşti cu mine, şi toate ale mêle ale tale sînt.

32. A ne veseli şi a ne bucura să cădea, căci fratele tău acesta mort era şi învise, şi pierdut era şi să aflắ»".

Cap 16

1. Şi zicea şi cătră ucenicii lui: „Era un om bogat carele avea un diregătoriu casei şi acesta fu pîrît la el că răsipêşte avuţiia lui.

2. Şi chemînd pre el, zise lui: «Ce auz aceasta de tine? Dă samă de diregătoriia ta, că nu vei putea mai mult a fi diregătoriu».

3. Şi zise întru sine diregătoriul casei: «Ce voiu face, că domnul mieu ia diregătoriia de la mine? A săpa nu pociu, a cêre ruşine mi-e.

4. Ştiu ce voiu face ca, pentru cînd mă voiu schimba de diregătorie, să mă priimească în casele lor».

5. Şi, chemînd cîte unul pre fieştecarele den datornicii domnului său, zise celui dentîiu: «Cu cît eşti datoriu domnu-mieu?».

6. El zise: «Cu 100 de măsuri de untdelemn». Şi zise lui: «Priimêşte-ţi scrisoarea şi şăzi numaidecît de scrie cincizeci».

7. Iară după acêea zise altuia: «Dară tu cu cît eşti datoriu?». Iară el zise: «Cu o sută de măsuri de grîu». Şi zise lui: «Ia-ţi Scriptura ta şi scrie 80».

8. Şi lăudă Domnul pre diregătoriul nedireptăţii, că înţelepţêşte au făcut. Că fiii veacului acestuia mai înţelepţi sînt decît fiii luminii în neamul lor.

9. Şi eu voao zic: faceţi-vă voao priêtini den mamóna nedireptăţii ca, cînd veţi săvîrşi-vă, să vă priimească pre voi în corturile cêle de vêci.

10. Cine-i credincios în puţin şi la mult e credincios; şi cine-i nedirept în puţinel şi în mult e nedirept.

11. Deci, de nu fusét credincioşi întru nedireptul mamóna, cea adevărată cine voao va crêde?

12. Şi deaca nu fusét credincioşi întru cel strein, dară ce-i a voastră cine vă va da?

13. Nice o slugă nu poate sluji la doi domni, că sau pre unul va urî şi pre altul va îndrăgi, sau de unul să va ţinea şi de celalalt va huli. Nu veţi putea sluji lui Dumnezău şi lui mamóna".

14. Şi auzind acêstea toate şi fariseii, iubitori de argint fiind, şi-şi bătea gioc de el.

15. Şi zise lor: „Voi sînteţi carii vă direptaţi pre voi înaintea oamenilor, iară Dumnezău ştie inimile voastre. Că cea înălţată la oameni urîciune iaste înaintea lui Dumnezău.

16. Lêgea şi prorocii — pînă la Ioán. De atuncea împărăţiia lui Dumnezău să binevestêşte şi tot la acêea să silêşte.

17. Iară mai lesne iaste ceriului şi pămîntului a trêce, decît den lêge o certă să cază.

18. Tot cine-şi va lăsa muiêrea lui şi va lua alta preacurvêşte; şi tót cine va lua lăsată de bărbat preacurvêşte.

19. Şi era un om /

Versiunea modernă

averea cu desfrînatele ai tăiat viţelul cel îngrăşat».

31. Iar el i-a spus: «Fiule, tu întotdeauna eşti cu mine şi toate ale mele sînt ale tale.

32. Trebuia să prăznuim şi să ne bucurăm, fiindcă acest frate al tău era mort şi iată că trăieşte, pierdut era şi iată că a fost găsit».

Capitolul al 16-lea

1. Şi le spunea ucenicilor săi: „Era un om bogat care avea un iconom şi acesta a fost pîrît că îi risipeşte avuţiile.

2. Şi chemîndu-l i-a spus: «Ce este aceasta pe care o aud despre tine? Dă socoteală de iconomia ta, fiindcă nu mai poţi fi iconom».

3. Iar iconomul şi-a zis întru sine: «Ce să fac, fiindcă stăpînul meu ia iconomia de la mine? Să sap nu sînt în stare, să cerşesc mi-e ruşine.

4. Ştiu ce voi face pentru ca atunci cînd voi fi înlăturat din iconomie să fiu primit în casele lor».

5. Şi chemîndu-i cîte unul pe fiecare dintre datornicii stăpînului său, spuse primului: «Cu cît eşti dator stăpînului meu?».

6. Iar el i-a zis: «O sută de măsuri de ulei». Însă iconomul i-a spus: «Ia-ţi zapisul şi, şezînd, scrie degrabă cincizeci».

7. Iar altuia i-a spus: «Dar tu cît datorezi?». Iar acela i-a zis: «O sută de măsuri de grîu». Şi iconomul i-a grăit: «Ia-ţi zapisul şi scrie optzeci».

8. Şi a lăudat domnul pe iconomul nedreptăţii fiindcă a lucrat prevăzător, fiindcă fiii acestui veac sînt mai iscusiţi în legătură cu neamul lor decît fiii luminii.

9. Iar eu vă spun: faceţi-vă prieteni cu bogăţia nedreptăţii ca atunci cînd veţi muri să vă primească în corturile cele veşnice.

10. Cel care este credincios în cel mai mic lucru este credincios şi în cel mare, iar cel care este nedrept în cel mai mic lucru este nedrept şi cel mare.

11. Şi dacă nu aţi fost credincioşi în bogăţia străină, cine vi-o va încredinţa pe ceea adevărată?

12.Iar dacă în cea străină nu aţi fost credincioşi, cine vi-o va da pe a voastră?

13. Nici un slujitor nu poate sluji la doi stăpîni, căci sau pe unul îl va urî, iar pe altul îl va iubi, sau va ţine la unul, iar pe altul îl va dispreţui. Nu puteţi să slujiţi şi lui Dumnezeu şi lui mamona".

14. Iar fariseii au auzit toate acestea şi-şi băteau joc de el fiindcă erau iubitori de arginţi.

15. Şi le-a grăit: „Voi sînteţi cei care vă arătaţi drepţi înainte oamenilor, însă Dumnezeu cunoaşte inimile voastre, pentru că lucrul care este socotit ca înalt de către oameni în faţa lui Dumnezeu este urîciune.

16. Legea şi prorocii au fost pînă la Ioan. De atunci împărăţia lui Dumnezeu este binevestită şi fiecare o dobîndeşte cu forţa.

17. Ci mai lesne este să treacă cerul şi pămîntul, decît să cadă un singur corn din litera legii.

18. Oricine îşi lasă nevasta şi se însoară cu alta, săvîrşeşte adulter, iar cel care se însoară cu cea lăsată de bărbat săvîrşeşte adulter.

19. Ci era un om

Еѵлїе.

ѡаре каре богат, ши се ꙟбрѣка ꙟмохоржт, ши
кꙋ висонь веселиндꙋсе ꙟтоате зиле лꙋминат.
Ши ѡаре каре сѣракь анꙋме лазар, кареле зѣчѧ к
ꙟнаинтѣ ѹшїй лꙋй, згѣибось. Ши пофтїѧ ка
сѣсе сатꙋре де фѣржмеле че кѣдѧ дей маса бо
гатꙋлꙋй, че ши кжиний венїѧ, ши линџѧ зга
беле лꙋй. Фꙋ де мꙋри чершиторюл, шилдꙋсе кв
рѣ ꙟцерїй ꙟсжнꙋл лꙋй авраам, мꙋри ши богатꙋ
шил ꙟгропарѣ. Ши ꙟ ꙗдь рѣдикжндь ѡкїй кг
лꙋй, фїиндь ꙟмꙋнчи, вѣзꙋ пре авраам дедепар
те, ши пре лазар ꙟсжнꙋл лꙋй. Ши ел стри кд
гжндь зисе, пѣрйнте авраааме, милꙋѧщемѣ,
ши тримите пре лазар, ка сѣ ꙟтингѣ вжрфꙋль
дѣџетꙋлꙋй ꙟ апѣ, ши сѣ стжмпере лимба мѧ,
кѣ мь кинꙋеськь ꙟтрꙋ ачастѣ вѣпае. Ши зи ке
се авраам, фїюле, адꙋци аминте кѣ цей лꙋать
тꙋ бинеле тѣꙋ ꙟвїаца та, ши лазар ашижде
рѣ рѣꙋл, ꙗрѣ акꙋм ел сѣмжнгже ꙗрѣ тꙋ те
мꙋнчещи. Ши пре спре тоате ачѣсте, ꙟтре ної ши ꙟ кѕ
тре вої прѣпастїе маре сау ꙟтѣрит, ка чей че ар
врѧ сѣтрѣкѣ де ачичѣ ла вої нꙋ пот, ниче де
аколо сѣтрѣкѣ кѣтрѣ ної. Ꙗрѣ ел зисе ро кз
гꙋте дарѣ пѣрйнте ка сѣтримец пре ел ꙟкаса
тѣтжнемїеꙋ. Кѣ ам чинчи фраци, ка сѣмѫ ки
тꙋрисѣскѣ лор, ка сѣнꙋ вїе ши ей ꙟтрачесть
лок де мꙋнкѣ. Зисе авраам лꙋй, аꙋ пре моѵсеи кѳ
ши пре пророчи аскꙋлтей пре ей. Ꙗрѣ ел зи л
се, ба пѣрйнте авраааме, че де ар мѣрџе чинева
дей морци кѣтрѣ ей сар покѣи. Ши зисе лꙋй ла
де нꙋвор аскꙋлта пре моѵсеи ши пре пророчи, ни
десар скꙋла чинева дей морци вор аскꙋлта.

КАП. ЗІ.

Ши зисе кѣтрѣ ѹченичїи сѣй, фѣрѣ пꙋ а
тинцѣ ѧсте сѣ нꙋ вїе сминтѣлеле,
ꙗрѣ вай ачелꙋѧ пей кареле вин .
Май бине арѣ фи лꙋй ѡпїатрѣ де арѣ в
зѣчѣ прежꙋрь грꙋмазїи лꙋй, ши сѣсе
арꙋнче ꙟмаре, де кжтѣ сѣ сминтѣскѣ пре ѹ
нꙋль дечещи май мичи. Ферицивѣ пре вої, г
де ва греши цїе фрателе тѣꙋ, чартѣ пре ель,
ши де сѣва покѣи ꙗртѣ лꙋй. Ши де шапте д
ѡри ꙟзи де ва греши цїе, ши де шапте ѡри де
сѣва ꙟтоарче ла тине, зикжндь кѣескꙋмѣ ꙗр
тѣи лꙋй. Ши зисерѣ апостолїи дмнꙋлꙋй, е
адаѡцене крединцѣ. Ши зисе дмнꙋль, де ѕ
аць авѣ крединцѣ ка ѹнь грѣꙋнць де мꙋщарю,
зичерѣць мꙋрꙋлꙋи ачестꙋѧ, дезрѣдѣчинѣзѣ
ши те сѣдѣще ꙟмаре, ши арѣ аскꙋлта пре во.
Кареле дейтрꙋ вої авжндь ѡслꙋгѣ, аржндь саꙋ з
пѣскжндь, ши венйндь дей кжмпꙋ, зичеика нꙋ
май декжтѣ вино дешѣзѣ; Ши анꙋнка зи и
че лꙋй, гѣтѣщеми чева сѣ чинь, ши ꙟчингжи
дꙋте слꙋжѣщеми, пѣнѣ вою мжнка, ши вою
бѣ, ши дꙋпѣ ачѣѧ вей мжнка ши вей бѣ ши
тꙋ; Аꙋ доарѣ ꙟи ва авѣ харь слꙋџїи ачеѧ ѳ
кѣчеи фѣкꙋ чѣле че ера порꙋнчить лꙋй; кꙋмисе
паре. Аша ши вої кжндь фачец тоате чѣ і
лѣ чес порꙋнчите воаѡ, зичець, кѣ слꙋџи не
трѣбничи сжнтемь, кѣче сжнтем даторй сѣ
фа

Biblia 1688, p. 804, col. 2

oarecare bogat şi să îmbrăca în mohorît şi cu visón, veselindu-se în toate zile, luminat.

20. Şi oarecare sărac, anume Lázar, carele zăcea înaintea uşii lui, zgăibos.

21. Şi poftiia să să sature de fărimele ce cădea den masa bogatului, ce şi cîinii veniia şi lingea zgaibele lui.

22. Fu de muri cerşitoriul, şi-l dusără îngerii în sînul lui Avraám. Muri şi bogatul şi-l îngropară.

23. Şi în iad, rădicînd ochii lui, fiind în munci, văzu pre Avraám de departe şi pre Lázar în sînul lui.

24. Şi el strigînd zise: «Părinte Avraáme, miluiêşte-mă şi trimite pre Lázar ca să întingă vîrful dêgetului în apă şi să stîmpere limba mea, că mă chinuiesc întru această văpaie».

25. Şi zise Avraám: «Fiiule, adu-ţi aminte că ţi-ai luat binele tău în viaţa ta, şi Lázar aşijderea răul, iară acum el să mîngîie, iară tu te munceşti.

26. Şi prespre toate acêstea, între noi şi între voi prăpastie mare s-au întărit, ca cei ce ar vrea să treacă de acicea la voi nu pot, nice de acoló să treacă cătră noi».

27. Iară el zise: «Rogu-te, dară, părinte, ca să trimeţi pre el în casa tătîne-mieu,

28. Că am cinci fraţi, ca să mărturisească lor, ca să nu vie şi ei într-acest loc de muncă».

29. Zise Avraám lui: «Au pre Móisi şi pre proroci. Asculte-i pre ei».

30. Iară el zise: «Ba, părinte Avraáme, ce de ar mêrge cineva den morţi cătră ei, s-ar pocăi».

31. Şi zise lui: «De nu vor asculta pre Móisi şi pre proroci, nici de s-ar scula cineva den morţi vor asculta».

Cap 17

1. Şi zise cătră ucenicii săi: „Fără putinţă iaste să nu vie zmintêlele, iară vai aceluia pen carele vin!

2. Mai bine ar fi lui o piatră de ară zăcea prejur grumazii lui şi să să arunce în mare, decît să smintească pre unul de ceşti mai mici.

3. Feriţi-vă pre voi! De va greşi ţie fratele tău, ceartă pre el şi, de să va pocăi, iartă lui.

4. Şi de şapte ori în zi de va greşi ţie şi de şapte ori de să va întoarce la tine zicînd: «Căiescu-mă», iartă-i lui".

5. Şi ziseră apostolii Domnului: „Adaoge-ne credinţă".

6. Şi zise Domnul: „De aţi avea credinţă ca un grăunţi de muştariu, zicere-aţi murului acestuia: «Dezrădăcinează şi te sădêşte în mare», şi ară asculta pre voi.

7. Carele dentru voi, avînd o slugă, arînd sau păscînd, şi venind de la cîmpu, zice-i-va numaidecît: «Vino de şăzi»?.

8. Şi a<u> nu-i va zice lui: «Gătêşte-mi ceva să cin şi, încingîndu-te, slujêşte-mi pînă voiu mînca şi voiu bea, şi după acêea vei mînca şi vei bea tu»?.

9. Au doară îi va avea har slugii aceiia căce-i făcu cêle ce era poruncit lui? Nu mi se pare.

10. Aşa şi voi, cînd faceţi toate cêlea ce-s poruncite voao, ziceţi că: «Slugi netrêbnice sîntem, că ce sîntem datori să /

Versiunea modernă

bogat care se înveşmînta în porfiră şi vizon, prăznuind în fiecare zi în chip strălucit.

20. Iar un sărac pe nume Lazăr zăcea în faţa porţii sale, acoperit de răni.

21. Şi dorea să se sature din cele ce cădeau de la masa bogatului. Însă cîinii venind îi lingeau rănile.

22. Şi s-a întîmplat că a murit săracul care a fost dus de îngeri în sînul lui Avraam. A murit şi bogatul şi a fost îngropat.

23. Şi, fiind în chinuri, a ridicat ochii şi l-a văzut de departe pe Avraam şi pe Lazăr în sînul lui.

24. Iar el grăit strigînd: «Părinte Avraame, fie-ţi milă de mine şi trimite-l pe Lazăr ca să-şi înmoaie vîrful degetului în apă şi să-mi răcorească limba, fiindcă mă chinuiesc cumplit în această văpaie».

25. Iar Avraam i-a grăit: «Fiule, aminteşte-ţi că ai primit cele bune în viaţa ta, iar Lazăr pe cele rele, însă acum el este mîngîiat, iar tu te chinuieşti.

26. Şi peste toate acestea, între voi şi noi a fost aşezată o prăpastie mare, astfel încît cei ce vor să treacă de aici la voi să nu poată, nici să străbată de acolo la noi».

27. Ci a mai zis: «Te rog, părinte, să-l trimiţi la casa tatălui meu,

28. Căci am cinci fraţi, ca să le dea şi lor mărturie spre a nu veni în acest loc de chin».

29. Iar Avraam i-a grăit: «Au pe Moise şi pe proroci. Să asculte de ei».

30. Şi el a spus: «Nu, părinte Avraame, ci dacă ar merge la ei vreunul dintre morţi s-ar pocăi».

31. Iar el i-a zis: dacă nu ascultă de Moise şi de proroci, chiar dacă ar învia vreunul din morţi nu vor crede».

Capitolul al 17-lea

1. Iar ucenicilor săi le-a grăit: „Este cu neputinţă să nu vină smintelile. Dar vai aceluia prin care vin!

2. Mai de folos i-ar fi dacă i s-ar atîrna o piatră de moară în jurul grumazului şi să fie aruncat în mare decît să smintească pe unul dintre aceştia mici.

3. Luaţi aminte la voi înşivă! Dacă fratele tău va păcătui, mustră-l şi, de se va pocăi, iartă-l.

4. Şi dacă va păcătui de şapte ori împotriva ta într-o zi şi de şapte ori se va întoarce către tine, grăind: «Mă căiesc», iartă-l".

5. Iar apostolii i-au spus Domnului: «Sporeşte-ne credinţa».

6. Şi Domnul le-a zis: «Dacă aţi avea credinţă cît un grăunte de muştar, i-aţi spune acestui dud: «Dezrădăcinează-te şi răsădeşte-te în mare», şi vi se va supune.

7. Cine dintre voi, avînd un slujitor care ară sau paşte vitele, cînd se va întoarce de la cîmp, oare îi va spune: «Vino degrabă şi ia loc la masă?».

8. Oare nu-i va spune mai curînd: «Pregăteşte-mi ceva să cinez şi, încingîndu-te, slujeşte-mi pînă ce voi mînca şi voi bea, apoi vei mînca şi vei bea şi tu»?.

9. Oare îi va mulţumi slujitorului că a împlinit cele poruncite? Nu cred.

10. În acelaşi fel şi voi, cînd veţi împlini toate cele care v-au fost poruncite, spuneţi că: «Sîntem slugi netrebnice, fiindcă

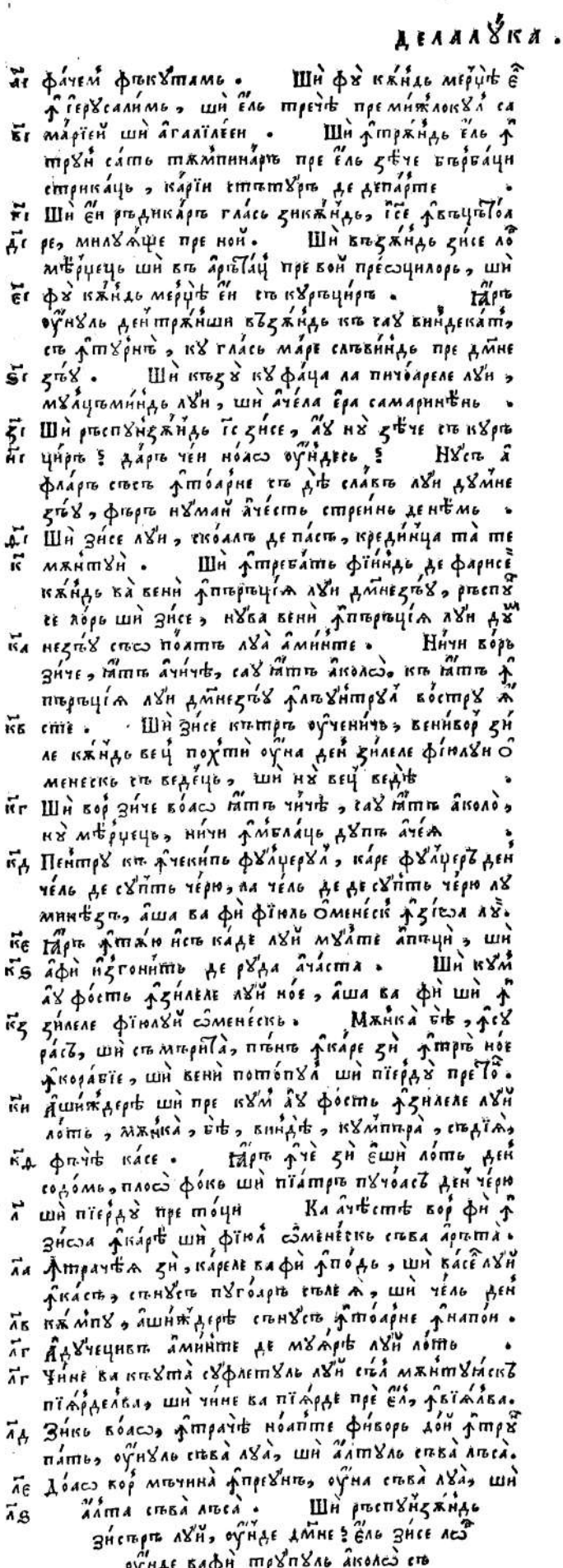

Biblia 1688, p. 805, col. 1

facem, făcut-am»”.

11. Şi fu cînd mergea el în Ierusalím, şi el trecea pre mijlocul Samáriei şi a Galiléei.

12. Şi întrînd el într-un sat, tîmpinară pre el zêce bărbaţi stricaţi, carii stătură de departe.

13. Şi ei rădicară glas, zicînd: „Iisuse, Învăţătoare, miluiêşte pre noi!”.

14. Şi văzînd, zise lor: „Mêrgeţi şi vă arătaţi pre voi preoţilor”. Şi fu cînd mergea ei, să curăţiră.

15. Iară unul dentr-înşii, văzînd că s-au vindecat, să înturnắ, cu glas mare slăvind pre Dumnezău.

16. Şi căzu cu faţa la picioarele lui, mulţămind lui. Şi acela era samarinean.

17. Şi răspunzînd Iisus zise: „Au nu zêce să curăţiră? Dară cei noao unde-s?

18. Nu să aflară să să întoarne, să dea slavă lui Dumnezău, fără numai acest strein de neam?”.

19. Şi zise lui: „Scoală de pasă! Credinţa ta te mîntui”.

20. Şi întrebat fiind de farisei cînd va veni împărăţiia lui Dumnezău, răspunse lor şi zise: „Nu va veni împărăţiia lui Dumnezău, să o poată lua aminte.

21. Nici vor zice «Iată acicea sau iată acoló». Că, iată, împărăţiia lui Dumnezău înlăuntrul vostru iaste”.

22. Şi zise cătră ucenici: „Veni-vor zile cînd veţi pohti una den zilele Fiiului Omenesc să vedeţi şi nu veţi vedea.

23. Şi vor zice voao: «Iată cicea sau iată acoló». Nu mêrgeţi, nici îmblaţi după aceia.

24. Pentru că, în ce chip fulgerul care fulgeră den cel de supt ceriu la cel de desupt ceriu luminează, aşa va fi Fiiul Omenesc în zioa lui.

25. Iară întîiu i să cade lui multe a păţi şi a fi izgonit de ruda aceasta.

26. Şi cum au fost zilele lui Noe, aşa va fi şi în zilele Fiiului Omenesc.

27. Mînca, bea, însura-să, şi să mărita, pînă în care zi întrắ Noe în corabie, şi veni potopul şi pierdu pre toţi.

28. Aşijderea şi precum au fost în zilele lui Lót: mînca, bea, vindea, cumpăra, sădiia, făcea case.

29. Iară în ce zi ieşi Lót den Sodóm, ploó foc şi piatră pucioasă den ceriu şi pierdu pre toţi.

30. Ca acêstea vor fi în zioa în carea şi Fiiul Omenesc să va arăta.

31. Într-acêea zi, carele va fi în pod, şi vasele lui în casă, să nu pogoară[36] să le ia, şi cel den cîmpu, aşijderea, să nu să întoarne înapoi.

32. Aduceţi-vă aminte de muiêrea lui Lót.

33. Cine va căuta sufletul lui să-l mîntuiască piarde-l-va, şi cine va piêrde pre el învia-l-va.

34. Zic voao: într-acea noapte fi-vor doi într-un pat, unul să va lua şi altul să va lăsa.

35. Doao vor măcina împreună, una să va lua şi alta să va lăsa”.

36. Şi răspunzînd, zisără lui: „Unde, Doamne?”. El zise lor: „Unde va fi trupul, acoló să vor aduna vulturii”.

Versiunea modernă

am făcut cele pe care trebuia să le împlinim»”.

11. Şi, pe cînd mergea către Ierusalim, a trecut prin Samaria şi Galileea.

12. Şi, în vreme ce intra într-un sat, l-au întîmpinat zece bărbaţi leproşi care au stat la depărtare.

13. Iar ei au ridicat glasul zicînd: „Stăpîne Iisuse, fie-ţi milă de noi!”.

14. Şi, văzînd, le grăi: „Mergeţi şi arătaţi-vă preoţilor”. Dar, în vreme ce mergeau, s-au curăţit.

15. Iar unul dintre ei, văzînd că a fost tămăduit, s-a întors, slăvind cu mare glas pe Dumnezeu.

16. Şi a căzut în faţa lui, la picioare, mulţumindu-i. Şi el era samaritean.

17. Ci, răspunzînd Iisus a zis: „Oare nu zece au fost curăţiţi? Dar cei nou unde sînt?.

18. Nu s-a găsit decît acest străin să se întoarcă şi să dea slavă lui Dumnezeu?”.

19. Şi i-a zis: „Ridică-te, porneşte! Credinţa ta te-a mîntuit”.

20. Întrebat fiind de către farisei cînd va veni împărăţia lui Dumnezeu, le-a răspuns şi le-a zis: „Împărăţia lui Dumnezeu nu va veni într-un chip care poate fi văzut.

21. Nici nu vor spune «Iată este aici sau acolo», fiindcă, iată împărăţia lui Dumnezeu este înăuntrul vostru”.

22. Iar ucenicilor le-a spus: „Vor veni zile cînd veţi dori să vedeţi una dintre zilele Fiului omului şi nu veţi vedea.

23. Şi vor spune: «Iată aici sau iată acolo». Să nu mergeţi şi nici să-i urmaţi.

24. Căci, după cum fulgerul, fukgerînd dintr-o parte de sub cer, luminează pînă în cealaltă parte de sub cer, în acelaşi chip va fi şi Fiul Omului în ziua sa.

25. Dar mai întîi trebuie să pătimească multe şi să fie izgonit de neamul acesta.

26. Şi, precum a fost în zilele lui Noe, tot aşa va fi şi în zilele Fiului Omului.

27. Mîncau, beau, se însurau, îşi dădeau fiicele în căsătorie, pînă în ziua în care Noe a intrat în arcă, a venit potopul şi i-a pierdut pe toţi.

28. Precum s-a întîmplat în zilele lui Lot, mîncau, beau, cumpărau, vindeau, răsădeau şi clădeau,

29. Iar în ziua în care Lot a ieşit din Sodoma a plouat foc şi pucioasă din cer şi i-a pierdut pe toţi.

30. Tot în acelaşi fel cu acestea va fi şi în ziua în care se va arăta Fiul Omului.

31. În acea zi cel care va fi pe acoperiş, iar lucrurile sale în casă, să nu coboare pentru a le ridica, iar cel care va fi pe ogor să nu se întoarcă după ele.

32. Aduceţi-vă aminte de femeia lui Lot!

33. Cel care va căuta să-şi păstreze viaţa, o va pierde, iar cel care o va pierde, o va păstra vie.

34. Vă spun că în acea noapte vor fi doi într-un pat, unul va fi luat, iar altul va fi lăsat.

35. Două vor măcina împreună, una va fi luată, iar alta va fi lăsată”.

36. Şi răspunzîndu-i, l-au întrebat: „Unde, Doamne?”. „Unde va fi stîrvul, acolo se vor aduna şi vulturii”.

дела лꙋка. ѿе

КАП. НІ.

Ѩръ зичѣ ши пилдъ лѡръ, къ съкаде ло а
⁊тоатъ врѣмѣ асъ рꙋга, ши анꙋсъ
лени. Зикѫндь оунь жꙋдекъторю в
ера ⁊трꙋн ѡраш, де дмнꙁъꙋ нетемѫн
дꙋсъ, ши де ѡмь нерꙋшинѫндꙋсъ.
Ѩръ ера ⁊ ѡрашꙋль ачела ѡмꙋѧре въдꙋвъ, ши г
венїѧ ла ель зикѫндь, избъвѣщемъ де пре пѫ
ръшꙋль мїеꙋ. Ши нꙋврꙋ ⁊мꙋлтъ време д
ѩръ дꙋпъ ачѣѧ зисе ⁊трꙋ елꙋш, съвай кънꙋ
мъ темь де дмнꙁъꙋ ши де ѡмь нꙋмъ рꙋшине.
Ѩръ пентрꙋ кѫм фаче додеѧлъ въдꙋва ачаста, е
ивъндивою преѧ, канꙋ пънъ ла съвѫршить ве
нинд съм факъ съпъраре. Зисе дмнꙋль, ѕ
аꙋзици че зиче жꙋдекъторю недирептъцїи.
Ѩръ дмнꙁъꙋ аꙋнꙋва фаче избѫнда алешилорь ꙁ
лꙋи, карїи стригъ ла ель зїѡа ши ноаптѣ, ши
⁊делꙋнгѫндь мънїѧ престе ей. Зикь вѡѡ и
къва фаче избѫнда лѡрь де гѫргь, ⁊съ кѫдь
ва вени фїюль ѡменескь, ѡаре афлава крединцъ
пре пъмѫнть. Ши зисе пилда ачаста къ ѳ
тръ оунїи карїи съндеждꙋѧ ⁊трꙋ сине афи
дирепци, ши дефъима пре алцїи. Дой ѡа і
мени мѣръръ ⁊бесѣрикъ съсъ роаџе, оунꙋль
дентрꙋ ей фарисеꙋ, ши алтꙋль вамешь.
Фарисеꙋль стѫндь де оусеби аша съргꙋа, дмне аі
мꙋлцъмескꙋци, кънꙋ сѫнть качеѧ лалци ѡа
мени, жъхꙋитори, недирепци, прѣ кꙋрвари, саꙋ
ка ши ачесть митарникь. Постескꙋмъ де ві
доаѡ ѡри ⁊съптъмѫнъ, даꙋ азѣчѣ ден тоате
кѫте къщигь. Ѩръ митарникꙋль де пар гі
те стѫндь нꙋврѣ ничи ѡкїи съръдиче кътръ
черю, че бътѣ пїептꙋль лꙋи зикѫндь, дмне мъ
тъ мїе пъкътосꙋлꙋи. Зикь воаѡ къ май ді
⁊дирептать погорѫ ачеста ⁊каса лꙋи де кѫт
чела, къ тоть чела чесъ ⁊налцъ пре сине плека
съва, ѩръ чела чесъ плѣкъ пресине ⁊нълцасъва.
Ши адꙋчѣ ла ель ши прꙋнчїи ка де ей съсъ атинг еі
гъ, ѩръ възѫндь оученичїи, чертаръ пре ей.
Ѩръ іс кемѫндь пре ей зисе, лъсаць копиїи съ ѕі
вїе кътръ мине, ши нꙋи ѡприреци, къ оунора
ка ачестора ѫсте ⁊пъръцїѧ лꙋи дмнꙁъꙋ.
Адевъръ зикь воаѡ, чине нꙋва прїими ⁊пъръ ꙁі
цїѧ лꙋи дмнꙁъꙋ ка копилꙋль, нꙋва ⁊тра ⁊
трꙋѧ. Ши ⁊требъ пре ель оунꙋль ден боѧр иі
зикѫндь, ⁊въцъторюле бꙋне, чевою фаче вїаца
вѣчникъ съмоштенескꙋ; Ши зисе іс лꙋи, че ѳі
мъзичи бꙋнь; ниме нꙋе бꙋнь, фъръ нꙋмаи оу
нꙋль дмнꙁъꙋ. Порꙋнчиле щїи, нꙋ прѣ кꙋр к
ви, нꙋ ѡморѫ, нꙋ фꙋра, нꙋ мъртꙋриси стрѫмбꙋ,
чинстѣще пре татъꙋ ши пре мꙋмъта.
Ѩръ ель зисе, ачѣстѣ тоате лѣм пъзить ден ка
тинерѣцеле мѣле. Ѩръ аꙋзѫндь ачѣстѣ іс кв
зисе лꙋи, ⁊къ оунаць липсѣще, тоате кѫте аи
винде ши ⁊парци съръчилорь, ши вей авѣ комоа
ръ ⁊черю, ши вино де ⁊мблъ дꙋпъ мине.
Ѩръ ель аꙋзѫндь ачѣстѣ фоарте съ ⁊тристъ, кг
къ ера богать фоарте. Ши възѫндь пре кд
ель іс ⁊тристать фъкѫндꙋсъ, зисе, кꙋмь кꙋ
ане

Biblia 1688, p. 805, col. 2

Cap 18

1. Iară zicea şi pildă lor, că să cade lor în toată vrêmea a să ruga şi a nu să leni,

2. Zicînd: „Un judecătoriu era într-un oraş, de Dumnezău netemîndu-să şi de om neruşinîndu-să.

3. Iară era, în oraşul acela, o muiêre văduvă şi veniia la el zicînd: «Izbîndêşte-te-mă despre pîrîşul mieu».

4. Şi nu vru în multă vrême, iară după acêea zise întru eluşi: «Săvai că nu mă tem de Dumnezău şi de om nu mă ruşinez,

5. Iară pentru că-mi face dodeială văduva aceasta, izbîndi-voiu pre ea, ca nu pînă la săvîrşit venind să-mi facă supărare».

6. Zise Domnul: «Auziţi ce zice judecătoriu nedireptăţii!».

7. Iară Dumnezău au nu va face izbînda aleşilor lui, carii strigă la el zioa şi noaptea, şi îndelungînd mîniia preste ei?

8. Zic voao că va face izbînda lor de sîrg. Însă cînd va veni Fiiul Omenesc, oare afla-va credinţă pre pămînt?”.

9. Şi zise pilda aceasta către unii carii să nădejduia întru sine a fi direpţi şi defăima pre alţii:

10. „Doi oameni mêrseră în besêrică să să roage, unul dentru ei fariseu şi altul vameş.

11. Fariseul, stînd deusebi, aşa să rugá: «Doamne, mulţămescu-ţi că nu sînt ca ceilalţi oameni jăhuitori, nedirepţi, preacurvari, sau ca şi acest mitarnic.

12. Postescu-mă de doao ori în săptămînă, dau a zêcea den toate cîte cîştig».

13. Iară mitêrnicul, departe stînd, nu vrea nici ochii să rădice către ceriu, ce bătea pieptul lui zicînd: «Doamne, iartă mie păcătosului».

14. Zic voao că mai îndireptat pogorî acesta în casa lui decît cela, că tot cela ce să înalţă pre sine pleca-să-va, iară cela ce să pleacă pre sine înălţa-să-va”.

15. Şi aducea la el şi pruncii, ca de ei să să atingă. Iară văzînd ucenicii, certară pre ei.

16. Iară Iisus chemînd pre ei, zise: „Lăsaţi copiii să vie către mine şi nu-i oprireţi, că unora ca acestora iaste împărăţiia lui Dumnezău.

17. Adevăr zic voao: cine nu va priimi împărăţiia lui Dumnezău ca copilul, nu va întra întru ea”.

18. Şi întrebă pre el unul den boiêri, zicînd: „Învăţătoriule bune, ce voiu face, viaţa vêcinică să moştenescu?”.

19. Şi zise Iisus lui: „Ce mă zici bun? Nime nu e bun, fără numai unul Dumnezău.

20. Poruncile ştii: nu preacurvi, nu omorî, nu fura, nu mărturisi strîmbu, cinstêşte pre tatu-tău[37] şi pre mumă-ta”.

21. Iară el zise: „Acêstea toate le-am păzit den tinerêţele mêle”.

22. Iară auzînd acêstea Iisus, zise lui: „Încă una-ţi lipsêşte: toate cîte ai vinde şi împarţi săracilor şi vei avea comoară în ceriu. Şi vino de îmblă după mine”.

23. Iară el, auzînd acêstea, foarte să întristă, că era bogat foarte.

24. Şi văzînd pre el Iisus întristat făcîndu-să, zise: „Cum cu //

Versiunea modernă

Capitolul al 18-lea

1. Ci le spunea o pildă despre faptul că trebuie să se roage întotdeauna şi să nu se descurajeze.

2. Şi le spunea: „Într-o cetate era un judecător care nu se temea de Dumnezeu şi nu se ruşina de oameni.

3. Şi era o văduvă în cetatea aceea care venea la el, spunîndu-i: «Fă-mi dreptate împotriva pîrîşului meu».

4. Dar multă vreme nu a voit. După acestea, a grăit întru sine: «Deşi de Dumnezeu nu mă tem şi de om nu mă ruşinez,

5. Totuşi, din pricină că mă necăjeşte, îi voi face dreptate acestei văduve, ca să nu mă mai tulbure pînă la sfîrşit».

6. Iar Domnul a spus: «Auziţi ce spune judecătorul nedreptăţii!».

7. Dar Domnul nu va face dreptate aleşilor săi are strigă ziua şi noaptea către el şi pentru care rabdă îndelung?

8. Vă spun că le va face degrabă dreptate. Totuşi, Fiul Omului cînd va veni, va afla oare credinţă pe pămînt?”.

9. Şi a grăit această pildă către cei care se socoteau pe ei înşişi drepţi şi-i disprețuiau pe alţii:

10. „Doi oameni au urcat la templu să se roage, unul fariseu, iar celălalt vameş.

11. Fariseul, stînd în picioare se ruga acestea întru sine: «Dumnezeule, îţi mulţumesc pentru că nu sînt asemenea celorlalţi oameni, hrăpăreţi, nedrepţi, adulterini, ori ca acest vameş.

12. Postesc de două ori pe săptămînă, dau zeciuială din toate cîte agonisesc».

13. Iar vameşul, stînd departe, nu voia să-şi ridice nici ochii către cer, ci îşi bătea pieptul zicînd: «Dumnezeule, milostiv fii mie păcătosului».

14. Vă spun că acesta s-a coborît mai îndreptat la casa lui decît acela, fiindcă oricine se înalţă pe sine va fi smerit, iar oricine se smereşte pe sine va fi înălţat”.

15. Şi aduceau la el pe prunci ca să-i atingă. Dar cînd au văzut, ucenicii îi mustrau.

16. Dar Iisus i-a chemat la sine spunînd: „Lăsaţi copii să vină la mine şi nu îi opriţi, căci împărăţia lui Dumnezeu este a unor ca ei.

17. Amin zic vouă, cine nu va primi împărăţia lui Dumnezeu ca un copil nu va intra în ea”.

18. Ci unul dintre stăpînitori l-a întrebat zicînd: „Învăţătorule bun, ce să fac pentru a moşteni viaţa veşnică?”.

19. Dar Iisus i-a grăit: „Pentru ce îmi zici bun? Nimeni nu este bun, în afară de Dumnezeu.

20. Cunoşti poruncile: să nu săvîrşeşti adulter, să nu ucizi, să nu furi, să nu mărturiseşti strîmb, cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta”.

21. Iar el a zis: „Pe toate acestea le-am păzit din tinereţe”.

22. Cînd a auzit aceasta Iisus i-a grăit: „Îţi mai lipseşte încă un lucru: vinde toate pe care le ai şi dă-le săracilor şi vei avea comoară în ceruri, apoi vino şi urmează-mă”.

23. Auzind acestea s-a întristat mult, fiindcă era foarte bogat.

24. Dar Iisus văzîndu-l că s-a întristat mult a spus: „Cît de

ꙟнебое вор ꙟтра карїи аꙋ бании ла ꙟпъръцїѧ лꙋи
кє дмнзъꙋ. Къ маи лесне ѧсте къмила прен
оурекиле акꙋлꙋи сътрѣкъ, декжт богатꙋль ꙟ
кѕ трꙋ ꙟпъръцїѧ лꙋи дмнзъꙋ съ ꙟтре. Ꙗръ
карїи аꙋзиръ ачѣстѣ зисеръ, даръ чине съпоа
кз те съсъспъсѣскъ? Ꙗръ ель зисе, чѣле че нꙋ сꙋ
ки пот ла оамени, съпот дела дмнзъꙋ. Ши
зисе петрꙋ, ꙗтъ нои ам лъсат тоате, ши ам
кѳ венит дꙋпъ тине. Ꙗръ ель зисе лор адевъ
ръ ѕеськъ вѡѡ, къ нимене нꙋ ѧсте кареле аꙋ лъса
каса, саꙋ пърінцїи, саꙋ фрацїи, саꙋ мꙋѧрѣ,
саꙋ фечорїи, пентрꙋ ꙟпъръцїѧ лꙋи дмнзъꙋ.
л Каре сꙋка лꙋа кꙋ маи мꙋлте пъръци ꙟвремѣ ача
ста, ши ꙟвѣкꙋл чел вїиторю вїаца вѣчникъ.
ла Ши лꙋѫдъ пре чеи, вї, зисе кътръ еи, ꙗтъ
сꙋим ꙟ ѥрꙋсалим, ши съвор ꙟплѧ тоате чѣле
лв скрисе прен пророчи фїилꙋи ѡменескъ. Къ съ
ва да лимбилор, ши съва батѥѡкꙋри, ши съва
лг окъръ, ши съва скꙋипи. Ши бътжндꙋль ꙟ
вор оморж пре ель, ши атреѧ зи ва ꙟвїѧ.
лд Ꙗръ еи неминкъ де ачѣстѣ ꙟцелѣсеръ, ши ера
кꙋвжнтꙋл ачеста аскꙋнсь де еи, ши нꙋкꙋноща
лє чѣлѣ чесъ грьїѧ. Ши фꙋ кжндь съ апропїе
ель ꙟ ерихонь, оунь ѡрбь шъдѧ лжнгъ кале че
лѕ ржндь. Ши аꙋзиндь мꙋлциме трекжндь, ꙟ
лз треба че васъфїе ачаста? Шїи спꙋсеръ лꙋи
ли къ ис назаренѣнꙋл трѣче. Ши стригъ, зи
лѳ кжндь, ісе фїюль лꙋи двдь милꙋѧщемъ. Ши
чеѧ че мерџѧ ꙟнаинте чертѧ пре ель, сътакъ
ꙗръ ель маи вжртось стригъ, фїюл лꙋи двд ми
м лꙋѧщемъ. Ши стжндь ис, порꙋнчи съл адꙋ
къ пре ел ла сине, апропїиндꙋсе де ел ꙟтребъ пре
ма джнсꙋл. Зикжндь, че веи съфакь цїе? Ꙗръ е
мв зисе, доамне съвѧзь. Ши ис зисе лꙋи, вези
мг кредінца та темжнтꙋи пре тине. Ши ꙟда
тъ вѧзꙋ, ши мерџѧ дꙋпъ ель славиндь пре дꙋм
незъꙋ, ши тоать мꙋлцимѣ вѧзжндь, дѣдеръ
лаꙋдъ лꙋи дмнзъꙋ.

К А П. ѲІ.

а Ши ꙟтржндь трече ѥрехонꙋл. Ши ꙗ
в тъ оунь ѡмь пре нꙋме кемжндꙋсе зак
хеꙋ, ши ел ера маи маре вамешилѡр, ши
г ачеста ера богат. Ши кꙋта съва
зъ пре ис чине ѧсте, ши нꙋ пꙋтѧ де
д мꙋлциме, къ де стат мик ера. Ши алергж д
ꙟнаинте съ сꙋи ꙟтрꙋн смокинь, ка съл вазъ пре
є ель, къ пре акола врѧ сътрѣкъ. Ши кꙋм со
сила ачел лѡк къꙋтжндь ис вѧзꙋ пре ел, ши
зисе лꙋи закхее, грьбѣще дете погоаръ, къ а
ѕ стъзь ꙟкаса та мисъ кїде амжнѧ. Ши гръ
биндь погорж, ши ꙗ прїими пре ель бꙋкꙋроѡсь.
з Ши вѧзжндꙋл тоци кжртїѧ, зикжндь къ ла
оунь ѡмь пъкътось аꙋ ꙟтрат съпопосаскъ.
и Ши стжндь закхею, зисе кътръ дмнꙋл, ꙗтъ
џюмътате де авериле мѣле дмне даꙋ сърачилор,
ши де алкꙋива чева ам нъпъстꙋить дабою кꙋ
ѳ патꙋ пъръци. Ши зисе кътръ ель ис, къ а
стъзи съфъкꙋ мжнтꙋирѣ касеи ачещїѧ, пен
і трꙋ че ши ель фечорь лꙋи авраамь ѧсте. Къ

Biblia 1688, p. 806, col. 1

anevoie vor întra carii au bani la împărăţiia lui Dumnezău!

25. Că mai lesne iaste cămila pren urechile acului să treacă, decît bogatul întru împărăţiia lui Dumnezău să între".

26. Iară carii auziră acêstea ziseră: „Dară cine să poate să să spăsească?".

27. Iară el zise: „Cêle ce nu să pot la oameni, să pot de la Dumnezău".

28. Şi zise Pétr: „Iată, noi am lăsat toate şi am venit după tine".

29. Iară el zise lor: „Adevăr grăiesc voao, că nime nu iaste carele au lăsat casa, sau părinţii, sau fraţii, sau muiêrea, sau feciorii pentru împărăţiia lui Dumnezău,

30. Care nu va lua cu mai multe părţi în vrêmea aceasta, şi în veacul cel viitoriu, viaţa vêcinică".

31. Şi luînd pre cei 12, zise cătră ei: „Iată, suim în Ierusalím şi să vor împlea toate cêle scrise pren proroci Fiiului Omenesc.

32. Că să va da limbilor şi să va batgiocuri, şi să va ocărî, şi să va suipi.

33. Şi bătîndu-l, îl vor omorî pre el, şi a treia zi va învia".

34. Iară ei nemică de acêstea înţelêseră şi era cuvîntul acesta ascuns de ei şi cunoştea cêlea ce să grăiia.

35. Şi fu cînd să apropie el în Erihón, un orb şădea lîngă cale, cerînd.

36. Şi, auzind mulţime trecînd, întreba ce va să fie aceasta?

37. Şi-i spuseră lui că Iisus Nazareneanul trêce.

38. Şi strigă zicînd: „Iisuse, Fiiul lui David, miluiêşte-mă".

39. Şi ceia ce mergea înainte certa pre el să tacă, iară el mai vîrtos strigă: „Fiiul lui David miluiêşte-mă".

40. Şi stînd Iisus, porunci să-l aducă pre el la sine. Apropiindu-se de el, întrebă pre dînsul,

41. Zicînd: „Ce vei să fac ţie?". Iară el zise: „Doamne, să văz".

42. Şi Iisus zise lui: „Vezi! Credinţa ta te mîntui pre tine".

43. Şi îndată văzu, şi mergea după el, slăvind pre Dumnezău. Şi toată mulţimea văzînd dêderă laudă lui Dumnezău.

Cap 19

1. Şi întrînd, trecea Ierehónul.

2. Şi iată un om, pre nume chemîndu-se Zachéu, şi el era mai mare vameşilor, şi acesta era bogat.

3. Şi căuta să vază pre Iisus cine iaste, şi nu putea de mulţime, că de stat mic era.

4. Şi alergînd înainte, să sui într-un smochin, ca să-l vază pre el, că pre acoleá vrea să treacă.

5. Şi cum sosi la acel loc, căutînd Iisus, văzu pre el şi zise lui: „Zachée, grăbêşte de te pogoară, că astăz în casa ta mi să cade a mînea".

6. Şi grăbind, pogorî şi-l priimi pre el bucuros.

7. Şi văzîndu-l, toţi cîrtiia, zicînd că la un om păcătos au întrat să poposască.

8. Şi stînd Zachéiu, zise cătră Domnul: „Iată, giumătate de averile mêle, Doamne, dau săracilor şi, de al cuiva ceva am năpăstuit, da-l-voiu cu patru părţi".

9. Şi zise cătră el Iisus că: „Astăzi să făcu mîntuirea casei aceştiia, pentru ce şi el fecior lui Avraám iaste.

10. Că /

Versiunea modernă

anevoios vor intra cei care au bogăţii în împărăţia lui Dumnezeu!

25. Căci mai lesne îi este cămilei să treacă prin urechea acului, decît bogatului să intre în împărăţia lui Dumnezeu".

26. Iar cei care ascultau au grăit: „Şi cine poate să se mîntuiască?".

27. Şi el a spus: „Cele care sînt cu neputinţă pentru oameni, sînt cu putinţă pentru Dumnezeu".

28. Dar Petru a grăit: „Iată, noi am lăsat toate şi am ţi-am urmat".

29. Iar el le zise: „Amin spun vouă, că nu este nimeni care să fi lăsat casă, sau părinţi, sau fraţi, sau nevastă, sau fii, din pricina împărăţiei lui Dumnezeu

30. Şi care să nu primească în acest timp cu mult mai mult, iar în veacul care vine viaţă veşnică".

31. Însă Iisus i-a luat cu sine pe cei doisprezece şi le-a grăit: „Iată ne suim la Ierusalim şi se vor împlini toate cele care au fost scrise prin proroci despre Fiul Omului.

32. Căci va fi dat în mîinile păgînilor care îl vor batjocori, îl vor ocărî şi îl vor scuipa.

33. Care, după ce îl vor biciui, îl vor ucide, iar a treia zi va învia".

34. Iar ei nu pricepeau nimic din acestea, iar cuvîntul acesta era ascuns de ai şi nu înţelegeau cele ce erau spuse.

35. Iar pe cîmd se apropia de Ierihon, un orb şedea lîngă drum, cerşind.

36. Iar cînd a auzit mulţimea trecînd, căuta să afle ce ar fi aceasta.

37. Şi-i spuseră că trece Iisus Nazarineanul.

38. Şi a strigat cu mare glas, zicînd: „Iisuse, Fiule al lui David, miluieşte-mă!"

39. Iar cei care treceau îl mustrau ca să tacă, însă el striga şi mai tare: „Fiule al lui David, miluieşte-mă!".

40. Iar Iisus s-a oprit şi a poruncit să-l aducă lîngă sine. Şi apropiindu-se de el, l-a întrebat zicînd:

41. „Ce voieşti să îţi fac?". Iar el a zis: „Doamne, să-mi recapăt vederea".

42. Şi Iisus i-a grăit: „Recapătă-ţi vederea! Credinţa ta te-a mîntuit".

43. Şi, numaidecît şi-a redobîndit vederea şi îl urma, slăvind pe Dumnezeu. Iar întreg poporul a dat laudă lui Dumnezeu.

Capitolul al 19-lea

1. Şi intrînd, străbătea Ierihonul.

2. Ci iată un bărbat care era numit Zaheu şi care era bogat şi mai marele vameşilor.

3. Şi căuta să vadă cine este Iisus, dar nu putea din pricina mulţimii, fiindcă era mic de statură.

4. Şi alergînd înaintea lui s-a suit într-un smochin, ca să-l vadă, fiindcă pe acel drum avea să treacă.

5. Şi cînd a venit la locul unde se afla, Iisus, ridicîndu-şi privirea i-a spus: „Zahee, zoreşte-te şi coboară, fiindcă astăzi trebuie să rămîn în casa ta".

6. Şi grăbindu-se, coborî şi-l primi bucuros.

7. Şi văzînd cu toţii au început să murmure, zicînd că a intrat să poposească la un bărbat păcătos.

8. Dar Zaheu, stînd în picioare, a spus către Domnul: „Iată, jumătate din averile mele, Doamne, le dau săracilor şi dacă am năpăstuit pe cineva, îi dau înapoi împătrit".

9. Iar Iisus a grăit către el că: „Astăzi s-a făcut mîntuire acestei case, fiindcă şi el este fiu al lui Avraam.

10. Căci

Є҃ѵлїє.

вени фїюл оменескь съ каѹте шй съмѫнтѹѧ
скъ пре чел че ера перит. Шй аѹзѫндь ей а а҃і
чѣстѣ адъѡгѫндь, зисе пилдъ, пентрѹ къ ера
апроапе де Иерѹсалим, шй ансъптъръ лор къ нѹ
май декѫтї ва съсъ арате ꙟпъръцїѧ лѹй Дмнзѣ.
Зисе даръ оунь ом де бѹнъ рѹдъ мерсе ꙟтрѡ в҃і
царъ департе съшй ѧ лѹи ꙟпъръцїе, шй съсъ
ꙟтоарне. Шй кемѫндь зѣче слѹџи г҃і
але лѹй, дѣде лѡрь зѣче грибне, шй
шй зисе кътръ ей, негѹцѣториціи пънъ вою
вени. Ꙗръ оръшанїи лѹи оурѫжа пре ель, д҃і
шй тримисеръ солїе дѹпъ ель, зикѫндь, нѹ во
пре ачеста съ ꙟпъръцаскъ престе нои.
Шй фѹ кѫндь съ ꙟтѹрна ель лѹѫндь ꙟпъръцїѧ є҃і
шй зисе съ кїѧме ла ель слѹџиле ачѣстѣ кърора ле
дедѣсе арџинтѹл, ка същїе чине че аѹ негѹцѣто
рить. Шй вени чел дентѫю, зикѫндь, Дом ѕ҃і
не, грибна та аѹ лѹкрат зѣче грибне.
Ꙗръ ель зисе лѹи бинен слѹгъ бѹнъ, къ ꙟтрѹ з҃і
пѹцин фѹсеш крединчос, аиби пѹтѣре престе
зѣче оръшь. Шй вени алдоилѣ зикѫндь, и҃і
Дмне грибна та аѹ фъкѹт чинчи грибне.
Шй зисе шй ачестѹѧ, шй тѹ фїи престе чинчи ѳ҃і
орашъ. Шй алтѹл вени зикѫндь, Дмне, к҃
ꙗтъ грибна та каре о авѣм пѹсъ ꙟмъхрамъ.
Къ мам темѹт де тине, къ ом мънїѡс ешй, к҃а
ѧи че нан пѹсь, шй сѣчери че нан съмънат.
Шй зисе лѹи, ден гѹра та тебою жѹдека, слѹ к҃в
гъ рѣ, щїѹш къ ом мънїѡсь сѫнть, аѹ каре
нам пѹс, шй сечерѫндь каре нам съмънат.
Шй пентрѹ че най дат арџинтѹл мїеѹ ла маса к҃г
скимбъторилор, шй еѹ вїиндь кѹ камъть аш фи
фъкѹт пре ель? Шй челор че ста зисе, лѹаци к҃д
дела ель грибна, шй даци челѹѧ че аре зѣче гри
не. Шй зисеръ лѹи, Дмне ачела аре зѣче к҃є
грибне. Къ зикь воѡ къ атот челѹѧ че к҃ѕ
аре даньсъва, ꙗръ дела чела че наре, шй че аре лѹа
съва дела ель. Ꙗсъ пизмашїи мїеи ачеѧ, к҃з
карїи нѹмъ врѹръ съ ꙟпъръцескь престе ей, а
дѹчецїи ꙟкоаче, шїи жѹнгѣци ꙟнаинтѣ мѣ.
Шй зикѫндь ачѣстѣ, мерџѣ ꙟнаинте, сѹинд к҃и
дѹсе ꙟ Иерѹсалим. Шй фѹ кѫндь съ апро к҃ѳ
пїе ꙟвидаги шй вѵданїѧ, ла мѹнте че съ кїа
мъ ал маслинилор, тримисе дои ден оученичїи
лѹи. Зикѫндь мерџеци ꙟчел сат че въ е л҃
ꙟпротивъ, ꙟтрѹ кареле ꙟтрѫндь афлавеци
мѫнзь легат, престе кареле ниме ничеодатъ
ом аѹ шъзѹт, дезлегѫндь пре ель адѹчецил.
Шй съвар ꙟтреба чинева пре вои, пентрѹ че де л҃а
легаци? аша зичеци лѹи, къ Дмнѹлѹй требѹѧ
ще. Шй мергѫндь чеи тримешй, афларъ л҃в
кѹм ле зисѣсе лор. Шй дезлегѫндь ей мѫн л҃г
зѹл, зисеръ Дмнїи лѹи кътръ ей, че дезлегаш
мѫнзѹл? Ꙗръ ей зисеръ, Дмнѹлѹй требѹѧ л҃д
ще. Шил адѹсеръ пре ель ла Іс, шй арѹн л҃є
кѫндь вешминтеле лор престе мѫнзь, сѹиръ пре
Іс деасѹпра. Шй мергѫндь ель аштернѣ веш л҃ѕ
минтеле лор пре кале. Шй апропїиндѹсе ель л҃з
ла погорѫшѹл мѹнтелѹй маслинилор, ꙟчепѹръ то

тъ

Biblia 1688, p. 806, col. 2

veni Fiiul Omenesc să caute şi să mîntuiască pre cel ce era pierit".

11. Şi auzind ei acêstea, adăogînd, zise pildă, pentru că era aproape de Ierusalím şi li să părea lor că numaidecît va să să arate împărăţiia lui Dumnezeu.

12. Zise dară: „Un om de bună rudă mêrse într-o ţară departe să-şi ia lui împărăţie şi să să întoarne.

13. Şi chemînd zêce slugi ale lui, dêde lor zêce grivne şi şi zise cătră ei: «Neguţătoriţi-vă pînă voiu veni».

14. Iară orăşanii lui urîia pre el şi trimiseră solie după el zicînd: «Nu vom pre acesta să împărăţască preste noi».

15. Şi fu cînd să înturna el, luînd împărăţiia, şi zise să chême la el slugile acêstea cărora le dedêse argintul, ca să ştie cine ce au neguţătorit.

16. Şi veni cel dentîiu, zicînd: «Doamne, grivna ta au lucrat zêce grivne».

17. Iară el zise lui: «Bine-i, slugă bună, că întru puţin fuseşi credincios, aibi putêre preste zêce oraşă».

18. Şi veni al doilea, zicînd: «Doamne, grivna ta au făcut cinci grivne».

19. Şi zise şi acestuia: «Şi tu fii preste cinci oraşă».

20. Şi altul veni, zicînd: «Doamne, iată grivna ta care o aveam, pusă în măhramă,

21. Că m-am temut de tine, că om mînios eşti, iai ce n-ai pus şi sêceri ce n-ai sămănat».

22. Şi zise lui: «Den gura ta te voiu judeca, slugă rea. Ştiuşi că om mînios sînt, iau care n-am pus şi secerînd care n-am sămănat.

23. Şi pentru ce n-ai dat argintul mieu la masa schimbătorilor? Şi eu, viind, cu camătă aş fi făcut pre el».

24. Şi celor ce sta zise: «Luaţi de la el grivna şi daţi celuia ce are zêce grivne».

25. Şi ziseră lui: «Doamne, acela are zêce grivne».

26. «Că zic voao că a tot celuia ce are da-i-să-va, iară de la cela ce n-are, şi ce are lua-să-va de la el.

27. Însă pizmaşii miei, aceia carii nu mă vrură să împărăţesc preste ei, aduceţi-i încoace şi-i junghiaţi înaintea mea»".

28. Şi zicînd acêstea, mergea înainte, suindu-se în Ierusalím.

29. Şi fu cînd să apropie în Vithaghi şi Vithánia, la munte ce să cheamă Al Maslinilor, trimise doi den ucenicii lui

30. Zicînd: „Mêrgeţi în cel sat ce vă e împrotivă, întru carele întrînd, afla-veţi mînz legat, preste carele nime niceodată om au şăzut. Dezlegînd pre el, aduceţi-l.

31. Şi să v-ar întreba cineva pre voi: «Pentru ce dezlegaţi?», aşa ziceţi lui că: «Domnului trebuiêşte»".

32. Şi mergînd cei trimeşi, aflară cum le zisêse lor.

33. Şi dezlegînd ei mînzul, ziseră domnii lui cătră ei: „Ce dezlegaşi mînzul?".

34. Iară ei ziseră: „Domnului trebuiêşte".

35. Şi-l aduseră pre el la Iisus şi, aruncînd veşmintele lor preste mînz, suiră pre Iisus deasupra.

36. Şi mergînd el, aşternea veşmintele lor pre cale.

37. Şi apropiindu-se el la pogorîşul Muntelui Maslinilor, începură toa- /

Versiunea modernă

Fiul Omului a venit să caute şi să mîntuiască pe cel pierdut".

11. După ce au ascultat acestea, Iisus a spus o pildă, fiindcă erau în apropiere de Ierusalim şi ei credeau că împărăţia lui Dumnezeu se va arăta de îndată.

12. Aşdar le-a spus: „Un om de bun neam a pornit către un ţinut îndepărtat pentru a-şi lua împărăţie şi apoi să se întoarcă.

13. Chemînd zece slujitori de-ai săi le-a dat zece mine şi le-a grăit: «Neguţătoriţi cu ei pînă ce mă voi întoarce».

14. Dar cetăţenii lui îl urau şi au trimis solie în urma lui spunînd: «Nu voim ca acesta să împărăţească peste noi».

15. Şi cînd s-a întors, după ce a primit împărăţia, a spus să fie chemaţi la el slujitorii cărora le dăduse argintul, ca să cunoască ce au cîştigat prin negoţ.

16. A venit cel dintîi spunînd: «Doamne, mina ta a mai adus zece mine».

17. Şi i-a grăit: «Bine, slujitorule bun, fiindcă ai fost credincios peste puţin, să primeşti stăpînire peste zece cetăţi».

18. Şi a venit şi cel de-al doilea spunînd: «Doamne, mina ta a mai adus cinci mine».

19. Ci i-a grăit şi acestuia: «Să fii şi tu peste cinci cetăţi».

20. Iar celălalt a venit spunînd: «Doamne, iată mina ta, pe care am păstrat-o într-o mahramă».

21. Fiindcă m-am temut de tine că eşti om aspru, iei ce nu ai pus şi seceri ceea ce nu ai semănat».

22. Şi i-a spus: «Din gura ta te voi judeca, răule slujitor. Ai ştiut că sînt om aspru, care iau ceea ce nu am pus şi secer ceea ce nu am semănat.

23. Şi pentru ce nu ai dat argintul meu la masa schimbătorilor de bani? Iar eu, venind, l-aş fi luat înapoi cu dobîndă».

24. Iar celor ce stăteau de faţă le-a grăit: «Luaţi mina de la el şi daţi-o celui ce are zece mine».

25. Dar ei i-au zis: „Doamne, el are zece mine".

26. «Vă spun că aceluia care are i se va mai da, iar de la care nu are şi ceea ce are îi va fi luat.

27. Cît despre aceşti vrăjmaşi ai mei care nu au voit să împărăţesc peste ei, aduceţi-i aici şi înjunghiaţi-i în faţa mea»".

28. Şi spunînd acestea, a pornit înainte, urcînd spre Ierusalim.

29. Şi cînd s-au apropiat de Bethfaghe şi Bethania, lîngă muntele numit al Măslinilor, a trimis pe doi dintre ucenicii săi

30. Zicînd: „duceţi-vă în satul care este dinaintea voastră, în care intrînd, veţi găsi un măgăruş legat, pe care nu a şezut vreodată un om, dezlegîndu-l, aduceţi-l.

31. Şi dacă vă va întreba cineva: «De ce îl dezlegaţi», să-i spuneţi aşa, că: «Domnul are nevoie de el»".

32. Iar cei doi, plecînd, au aflat precum li se spusese.

33. Însă în vreme ce dezlegau măgăruşul, stăpînii acestuia le-au spus: „Pentru ce dezlegaţi măgăruşul?".

34. Iar ei au zis: „Pentru că îi trebuie Domnului".

35. Şi l-au dus la Iisus, apoi punîndu-şi veşmintele lor peste el, l-au aşezat pe Iisus pe măgăruş.

36. Şi în vreme ce mergea, ei îşi aşterneau veşmintele pe drum.

37. Şi cînd s-au apropiat deja de povîrnişul Muntelui Măslinilor întrea-

Делалꙋка.

тъ мꙋлцимѣ де оученичи бꙋкꙋрѫндꙋсе ꙟлъꙋда
пре дмнѕъꙋ кꙋ глас маре, пентрꙋ тоате пꙋте
ли риле карелѣ вѣзꙋсе. Зикѫнд, бл҃вит
чел вїнторїꙋ ꙟпъратꙋ ꙟнꙋмеле дмнꙋлꙋи, паче ꙟче
лѳ рю, ши славъ ꙟтрꙋ чеꙇле ꙟналте. Ши оу
нїи дей фарисеи деи мꙋлциме зисеръ лꙋи, ꙟвъ
м цъториюле, чартъ оученичїи тъи. Ши ръ
спꙋнзѫнд, зисе лор, зик воаѡ къ де вор ачещѣ
ма тъчѣ пїетриле вор стрига. Ши де ка апро
мв пїе вѫзѫнд ѡрашꙋл, плѫнсе де е҃. Зикѫнд,
къ де ай фи щїꙋт ши тꙋ ꙟтрꙋ зїѡа та ачаста
челѣ чесъ кътръ пачѣ та, ꙗръ акꙋм аскꙋнсꙋ
мг саꙋ де окїи тъи. Къ вор вени зилеле пре
сте тине, ши вор ꙟпрецюра връжмашїи тъ шан
цїе, ши те вор ꙟкꙋнжꙋра ши те вор стрѫнце де
мд тоате пърциле. Ши те вор асъмъна кꙋ пъ
мѫнтꙋл, ши фечорїи тъи ꙟтрꙋ тине, ши нꙋ
вор лъса ꙟтрꙋ тине пїатръ престе пїатръ, пе
трꙋ че наи сокотит времѣ сокотѣлей тале.
ме Ши ꙟтрѫнд ꙟбесѣрикъ, ꙟчепꙋ а скоате пре че
мѕ че винде ꙟтрѫнса ши кꙋмпъра. Зикѫнд
лѡръ, скрись ѥсте каса мѣ касъ де рꙋгъчюне
ѥсте, ꙗръ вой ѡацн фъкꙋтъ пре ѫ пещеръ тъл
мз харилоръ. Ши ера ꙟвъцѫнд ꙟтоате зилеле
ꙟбесѣрикъ, ꙗръ маи марїи попилоръ ши кърторꙋра
рїи, кꙋта съль пїарзъ пре ѥль, ши чеи де фрꙋ
мн те аноротꙋлꙋи. Ши нꙋ афла чевор фаче,
къ тоатъ мꙋлцимѣ съцинѣ де ѥль аскꙋлтѫнд.

К А П. К.

а Ши фꙋ ꙟтрꙋна де зилеле ачѣлѣ, ꙟвъцѫн
дꙋ ѥль ѡаменїи ꙟбесѣрикъ, ши бине ве
стинд, стъкꙋларъ асꙋпръи маи марїи
попилоръ, ши кърторарїи, ꙟпреꙋнъ кꙋ
в чеи бътрѫни. Ши гръиръ кътръ
ѥль зикѫнд, спꙋне ноаѡ кꙋ акꙋи пꙋтѣре фачи
ачѣстѣ, саꙋ чине ѥсте кареле цаꙋдать пꙋтѣ
г рѣ ачаста. Iаръ ръспꙋнзѫнд зисе кътръ
ѥи, ꙟтребаюю ши ѥꙋ пре вой оунъ кꙋвѫнтъ, ши
д спꙋнеци. Ботезꙋлъ лꙋи Iѡанъ деи черю ера,
е аꙋ дела ѡамени? Iаръ ѥи кꙋцетаръ ꙟтрꙋ
ѥнши зикѫнд, къ де воамъ зиче деи черю, ва зиче
ѕ дєръ пентрꙋ че наци крезꙋтъ лꙋи? Iаръ де
воамъ зиче дела ѡамени, тоатъ мꙋлцимѣ кꙋ
пїетри неворъ оучиде пре нои, каꙋ крезꙋтъ къ
з Iѡанъ пррокъ ѥсте. Ши ръспꙋнсеръ, нꙋ
и щимъ деꙋнде е. Ши Iс҃ зисе лоръ, ничи ѥꙋ
нꙋ кою спꙋне воаѡ, кꙋ акꙋи пꙋтѣре фак ачѣстѣ.
ѳ Ши ꙟчепꙋ а зиче кътръ мꙋлциме пилда ачаста,
оунъ ѡмъ сѫди вїе, ши ѡдѣде пре ѫ лꙋкръто
рилоръ ши мꙋлтъ време фꙋ де парте.
і Ши ла време тримисе кътръ лꙋкрътори пре слꙋгъ,
ка дей роада віеи съидѣ лꙋи, ꙗръ лꙋкрѫторїи
бътѫндꙋль пре ѥль тримисеръл дешертъ.
аі Ши адаосе а тримите алтъ слꙋгъ, ꙗръ ѥи ши
пре ачела бътѫндꙋль, ши батжокꙋриндꙋль три
ві мисеръл дешертъ. Ши адаосе а тримите
те а треиле, ꙗръ ѥи ши пре ачела рънииндꙋль
гі скоасеръл афаръ. Ши зисе дмнꙋль віеи,
че вою фаче? тримитевою пре фїюль мїеꙋ чель

Biblia 1688, p. 807, col. 1

tă mulţimea de ucenici, bucurîndu-se, a lăuda pre Dumnezău cu glas mare pentru toate puterile carele văzuse,

38. Zicînd: „Blagoslovit cel viitoriu Împărat în numele Domnului! Pace în ceriu şi slavă întru cêle înalte!”.

39. Şi unii den farisei den mulţime ziseră lui: „Învăţătoriule, ceartă ucenicii tăi!”.

40. Şi răspunzînd, zise lor: „Zic voao că, de vor aceştia tăcea, pietrile vor striga”.

41. Şi deaca apropie, văzînd oraşul, plînse de el,

42. Zicînd că: „De ai fi ştiut şi tu, întru zioa ta aceasta, cêlea ce-s cătră pacea ta! Iară acum ascunsu-s-au de ochii tăi.

43. Că vor veni zilele preste tine, şi vor împregiura vrăjmaşii tăi şanţ ţie, şi te vor încunjura, şi te vor strînge de toate părţile.

44. Şi te vor asămăna cu pămîntul, şi feciorii tăi întru tine, şi nu vor lăsa întru tine piatră preste piatră, pentru ce n-ai socotit vrêmea socotêlei tale”.

45. Şi întrînd în besêrică, începu a scoate pre cei ce vindea într-însa şi cumpăra,

46. Zicînd lor: „Scris iaste: «Casa mea casă de rugăciune iaste, iară voi o aţi făcut pre ea peşteră tîlharilor»”.

47. Şi era învăţînd în toate zilele în besêrică. Iară mai marii popilor şi cărturarii căuta să-l piarză pre el, şi cei de frunte a norodului.

48. Şi nu afla ce-i vor face, că toată mulţimea să ţinea de el ascultînd.

Cap 20

1. Şi fu într-una de zilele acêlea, învăţînd el oamenii în besêrică şi binevestind, să sculară asupră-i mai marii popilor şi cărturarii, împreună cu cei bătrîni,

2. Şi grăiră cătră el, zicînd: „Spune noao: cu a cui putêre faci acêstea, sau cine iaste carele ţi-au dat putêrea aceasta?”.

3. Iară răspunzînd, zise cătră ei: „Întreba-voiu şi eu pre voi un cuvînt, şi-mi spuneţi:

4. Botezul lui Ioan den ceriu era au de la oameni?”.

5. Iară ei cugetară întru eişi, zicînd că: „De vom zice: «Den ceriu.», va zice: «Dară pentru ce n-aţi crezut lui?».

6. Iară de vom zice: «De la oameni», toată mulţimea cu pietri ne vor ucide pre noi, c-au crezut că Ioán proroc iaste”.

7. Şi răspunsără: „Nu ştim de unde e”.

8. Şi Iisus zise lor: „Nici eu nu voiu spune voao cu a cui putêre fac acêstea”.

9. Şi începu a zice cătră mulţime pilda aceasta: „Un om sădi vie şi o dêde pre ea lucrătorilor, şi multă vrême fu departe.

10. Şi la vrême, trimise cătră lucrători pre slugă, ca den roada viii să-i dea lui. Iară lucrătorii, bătîndu-l pre el, trimisără-l deşărt.

11. Şi adaose a trimite altă slugă, iară ei şi pre acela bătîndu-l şi batjocurindu-l, trimisără-l deşărt.

12. Şi adaose a trimite al treile, iară ei şi pre acela, rănindu-l, scoasără-l afară.

13. Şi zise domnul viii: «Ce voiu face? Trimite-voiu pre fiiul mieu cel /

Versiunea modernă

gă mulţimea ucenicilor, cu mare bucurie a început să laude cu mare glas pe Dumnezeu pentru toate minunile pe care le văzuseră.

38. Spunînd: „Binenecuvîntat este împăratul care vine întru numele Domnului, pace în cer şi slavă întru cele preaînalte”.

39. Însă unii dintre fariseii din mulţime i-au zis: „Învăţătorule, ceartă-ţi ucenicii!”.

40. Dar el, răspunzîndu-le, a spus: „Vă spun că dacă aceştia vor tăcea, vor striga pietrele!”.

41. Şi cînd s-a apropiat, văzînd cetatea, a plîns pentru ea.

42. Spunînd că: „De ai fi cunoscut în această zi cele ce sînt spre pacea ta! Acum însă au fost ascunse de ochii tăi.

43. Fiindcă vor veni zile cînd vrăjmaşii tăi te vor înconjura cu întărituri, te vor împresura şi te vor strîmtora din toate părţile.

44. Şi te vor face una cu pămîntul, pe tine şi pe copiii tăi şi nu vor lăsa întru tine piatră peste piatră, fiindcă nu ai cunoscut vremea cercetării tale”.

45. Şi intrînd în templu a început să-i alunge pe cei care vindeau şi cumpărau,

46. Spunîndu-le că „Scris este: «Şi casa mea va fi casă de rugăciune, însă voi aţi făcut-o peşteră de tîlhari»”.

47. Şi învăţa în fiecare zi în templu. Dar cei dintîi din popor, arhiereii şi cărturarii căutau să-l piardă.

48. Şi nu găseau ce să-i facă fiindcă tot poporul se alipise de el ascultîndu-l.

Capitolul al 20-lea

1. Şi într-una din zile, pe cînd învăţa poporul în templu şi îi binevestea, s-au apropiat arhiereii, cărturarii şi bătrînii.

2. Şi grăind, i-au vorbit: „Spune-ne, din a cui încredinţare şi putere săvîrşeşti acestea, sau cine ţi-a dat puterea aceasta?”.

3. Răspunzîndu-le, le-a grăit: „Vă voi pune şi eu o întrebare, spuneţi-mi:

4. Botezul lui Ioan a fost din cer sau de la oameni?”.

5. Iar ei cugetau între dînşii zicînd că: „De vom zice «Din cer», ne va spune: «Pentru ce nu aţi crezut în el?».

6. Iar dacă vom zice că «De la oameni», tot poporul ne va ucide cu pietre, fiindcă este încredinţat că Ioan a fost proroc”.

7. Şi au răspuns: „Nu ştim de unde era”.

8. Şi Iisus le spuse: „nici eu nu vă spun prin ce puterea săvîrşesc acestea”.

9. Iar el a început să spună poporului această pildă: „Un om a sădit o vie şi a dat-o în arendă unor lucrători, iar el a plecat departe pentru o vreme îndelungată.

10. Ci, la vremea potrivită a trimis şi-a trimis slujitorul la lucrători ca să îi dea din rodul viei. Însă lucrătorii, lovindu-l l-au trimis înapoi fără nimic.

11. Şi a mai a trimis şi pe un alt slujitor. Dar aceia l-au bătut şi pe acesta şi, batjocorindu-l l-au trimis înapoi fără nimic.

12. Şi a mai adăugat a-l trimite şi pe al treilea, dar şi pe acesta, rănindu-l, l-au izgonit.

13. Dar stăpînul viei a spus: «Ce voi face? Îl voi trimite pe fiul meu cel

юбить, доаръ девор ведѣ пре ачеста съвор рȣ
шина. Ши въꙁѫндь пре ел лȣкрътѡрїи кȣ д҃і
цетаръ ꙟтрȣ еиш зикѫндь, ачеста ѫсте мо
щѣнȣль, веници съ ѡморѫмь пре ель, ка съфїе
аноастръ моштенѝрѣ. Ши скоцѫндȣль пре ель е҃і
афаръ деи вїе, ꙟль ѡморъръ, даръ чева фаче
лѡрь дмнȣль вїеи; Венѝва ши капїѫрде пре ѕ҃і
лȣкрътѡрїи ачещѣ, ши вада вїѫ алтора, ши
аȣꙁиндь ꙁисеръ сънȣ фїе. Іаръ ель къȣ з҃і
тѫндь спре еи ꙁисе, че ѫсте даръ че е скрись,
ачаста, пїатра чѣѫ каръ ѡлепѣдаръ ꙁидиторїи,
ачѣѫ саȣ фъкȣть ꙟкапȣль оунгюлȣи.
Тоть чела чева къдѣ престе ачѣѫ пїатръ и҃і
фрѫнџесъва, іаръ престе кареле вакъдѣ вѫнтȣ
ралва пре ель. Ши черка маи марїи попилѡ, ѳ҃і
ши къртȣрарїи, съш пȣе мѫниле престе ель ꙟ
трачель часъ, ши съ темȣръ де ѡамени, къ кȣ
носкȣръ къ де еи ꙁисе пилда ачаста.
Ши пъꙁиндь, аȣ тримись прилъститорї, фъцъ к҃
ничиндь пре сине афи дрепцѝ, ка съль принꙁъ пре
ель ꙟкȣвѫнть ка сълдѣ пре ель ꙟпърецїеи, ши
пȣтерїи дерегъторюлȣи. Шил ꙟтребаръ пре к҃а
ель ꙁикѫндь, ꙟвъцъторюле, щимь къ дрепть
ꙁичи ши ꙟвеци, ши нȣ ѫи фаць, че пре адевъра
калѣ лȣи дмнеꙁъȣ ꙟвеци. Кадесь ноаѡ а к҃в
да бирь ꙟпъратȣлȣи аȣва. Іаръ ꙟцелегѫнд к҃г
хиклешȣгȣль лѡрь, ꙁисе кътръ еи, чемъ испи
тици; Арътацим банȣль, алкȣи кип аре к҃д
ши скрипитȣръ; ши ръспȣнꙁѫндь ꙁисеръ, аль
ꙟпъратȣлȣи. Іаръ ель ꙁисе лѡрь, к҃е
даци даръ кареле сѫ а ꙟпъратȣлȣи ꙟпъ
ратȣлȣи, ши кареле сѫнть але лȣи дмнеꙁъȣ,
лȣи дмнеꙁъȣ. Ши нȣ пȣтȣръ съл апȣче к҃ѕ
пре ель ꙟкȣвѫнть, ꙟнаинтѣ мȣлцимеи, ши ми
рѫндȣсе де ръспȣнсȣл лȣи тъкȣръ.
Іаръ апропїиндȣсе оунїи деи садȣкеи, (карїи ꙁи к҃з
чѣ ꙟпотривъ ꙟвїѫре съ нȣ фїе) ꙟтребаръ пре
ель. Ꙁикѫндь, ꙟвъцъторюле, мѡѵси аȣ к҃и
скрись ноаѡ, де аръ мȣри кȣива фрателе авѫндь
мȣѫре, ши ачеста ва мȣри фъръ фечори ка съ
ѫ фрателе лȣи мȣѫрѣ, ши съ ꙟвїе съмѫнца
фрателȣи съȣ. Деч ера шапте фраци, ши к҃ѳ
чель деи тѫю, лȣꙟндь мȣѫре, мȣри фъръ фе
чори. Ши лȣѡ чель алъ доиле мȣѫрѣ, ши а л҃
честа мȣри фъръ фечори. Ши алтреилѣ ѡ л҃а
лȣѡ пре ѫ ши ашиѫдерѣ къте шапте нȣ лъса
фечори, ши мȣриръ. Іаръ маи апои де тоц л҃в
мȣри ши мȣѫра. Даръ ла ꙟвїере, акърȣѫ л҃г
динтра чеѫ ва фи мȣѫре; пентрȣ къ кѫте ша
те ѡ авȣръ пре ѫ мȣѫре. Ръспȣнꙁѫндь ис л҃д
ꙁисе лѡрь, фиїи вѣкȣлȣи ачестȣѫ съ ꙟсоаръ
ши съ мъритъ. Іаръ карїи съ вѡрь дестои л҃е
ничи адобѫнди ачель вѣкь, ши а ꙟвиерїи деи
морци, ничи съ вѡрь ꙟсȣра, ничи съ вѡрь мърита.
Ничи поть съ маи моаръ, асѣменѣ сѫнть кȣ л҃ѕ
ꙟџерїи, ши фиїи лȣи дмнеꙁъȣ сѫнть, фиїндь
фиїи ꙟвиерїи. Іаръ къ вор ꙟвїѫ морцїи, л҃з
ши мѡѵсеи ꙟкъ аȣ арътать асȣпра рȣгȣлȣи,
пре кȣм ꙁиче пре дмнȣл дмнеꙁъȣль лȣи авраамь,
ши

Biblia 1688, p. 807, col. 2

iubit, doară, de vor vedea pre acesta, să vor ruşina».

14. Şi văzînd pre el lucrătorii, cugetară întru eişi zicînd: «Acesta iaste moşteanul. Veniţi să omorîm pre el, ca să fie a noastră moştenirea».

15. Şi scoţîndu-l pre el afară den vie, îl omorîră. Dară ce va face lor domnul viei?

16. Veni-va şi va piêrde pre lucrătorii aceştia şi va da via altora". Şi auzind, zisără: „Să nu fie!".

17. Iară el, căutînd spre ei, zise: „Ce iaste dară ce e scris aceasta: «Piatra cêea carea o lepădară ziditorii, acêea s-au făcut în capul unghiului.

18. Tot cela ce va cădea preste acêea piatră, frînge-se-va, iară preste carele va cădea, vîntura-l-va pre el»?".

19. Şi cerca mai marii popilor şi cărturarii să-şi puie mînile preste el într-acel ceas, şi să temură de oameni, că cunoscură că de ei zise pilda aceasta.

20. Şi păzind, au trimis prilăstitori, făţărnicind pre sine a fi direpţi, ca să-l prinză pre el în cuvînt, ca să-l dea pre el împărăţiei şi puterii diregătoriului.

21. Şi-l întrebară pre el, zicînd: „Învăţătoriule, ştim că dirept zici şi înveţi, şi nu iai faţă, ce pre adevărat calea lui Dumnezău înveţi.

22. Cade-se noao a da bir împăratului au ba?".

23. Iară înţelegînd hicleşugul lor, zise către ei: „Ce mă ispitiţi?

24. Arătaţi-mi banul. Al cui chip are şi scriptură?". Şi răspunzînd zisără: „Al împăratului".

25. Iară el zise lor: „Daţi dară carele-s a împăratului împăratului şi carele sînt ale lui Dumnezău, lui Dumnezău".

26. Şi nu putură să-l apuce pre el în cuvînt înaintea mulţimei şi, mirîndu-se de răspunsul lui, tăcură.

27. Iară apropiindu-se unii den saduchéi (carii zicea împotrivă, învière să nu fie)[38] întrebară pre el,

28. Zicînd: „Învăţătoriule, Móisi au scris noao: de ară muri cuiva fratele, avînd muiêre, şi acesta va muri fără feciori, ca să-i ia fratele lui muiêrea şi să învie sămînţa fratelui său.

29. Deci era şapte fraţi şi cel dentîiu, luînd muiêre, muri fără feciori.

30. Şi luo cel al doilea muiêrea, şi acesta muri fără feciori.

31. Şi al treilea o luo pre ea şi, aşijderea, cîteşapte nu lăsară feciori şi muriră.

32. Iară mai apoi de toţi, muri şi muiêrea.

33. Dară, la înviere, a căruia dentr-aceia va fi muiêre, pentru că cîteşapte o avură pre ea muiêre?".

34. Răspunzînd Iisus zise lor: „Fiii veacului acestuia să însoară şi să mărită,

35. Iară carii să vor destoinici a dobîndi acel veac şi a învierii den morţi, nici să vor însura, nici să vor mărita,

36. Nici pot să mai moară. Asêmenea sînt cu îngerii, şi fiii lui Dumnezău sînt, fiind fiii învierii.

37. Iară că vor învііa morţii, şi Móisi[39] încă au arătat asupra rugului, precum zice, pre Domnul Dumnezăul lui Avraám, /

Versiunea modernă

iubit! Poate se vor sfii de acesta».

14. Văzîndu-l lucrătorii s-au sfătuit unii cu alţii zicînd: «Acesta este moştenitorul, să-l ucidem ca moştenirea să fie a noastră».

15. Şi, după ce l-au scos afară din vie, l-au ucis. Aşadar, ce le va face stăpînul viei?

16. Va veni şi-i va pierde pe aceşti lucrători, iar via o va da altora". Iar ei auzind au grăit: „Să nu fie!".

17. Dar el privindu-i, le-a spus: „Aşadar ce înseamnă acestea care au fost scrise: «Piatra pe care au nesocotit-o ziditorii, aceasta a ajuns în capul unghiului.

18. Oricine va cădea peste această piatră va fi sfărîmat, şi pe cel peste care va cădea, îl va zdrobi»?".

19. Şi cărturarii alături de arhierei căutau în acel ceas să pună mîna pe el, dar s-au temut de popor, căci au înţeles că rostise această pildă despre ei.

20. Şi, pîndindu-l, au trimis iscoditori care se prefăceau că sînt drepţi pentru a-l prinde în cuvînt şi astfel să îl predea stăpînirii şi puterii procuratorului.

21. Şi l-au întrebat zicînd: „Învăţătorule, ştim că vorbeşti şi înveţi drept şi nu iei seama la înfăţişarea omului, ci înveţi calea lui Dumnezeu potrivit adevărului.

22. Ne este îngăduit să dăm bir lui Caesar sau nu?".

23. Dar pricepîndu-le viclenia, le-a grăit: „De ce mă ispitiţi?

24. Arătaţi-mi un dinar. Ale cui sînt chipul şi slovele înscrise pe el?". Iar ei răspunzînd au zis: „Ale lui Caesar".

25. Iar el le-a spus: „Aşadar, daţi cele care sînt ale lui Caesar lui Caesar, iar cele care sînt ale lui Dumnezeu lui Dumnezeu".

26. Şi nu l-au putut prinde în vorbă înaintea poporului, ci minunîndu-se de răspunsul lui au tăcut.

27. S-au apropiat unii dintre saduchei, cei care grăiesc împotrivă spunînd că nu este înviere şi l-au întrebat,

28. Zicînd: „Învăţătorule, Moise ne-a scris că dacă un frate avînd soţie, ar muri şi acesta ar fi lipsit de copii, fratele său să ia soţia şi să-i ridice urmaş fratelui său.

29. Aşadar erau şapte fraţi, iar primul, luîndu-şi soţie, a murit fără copii.

30. Şi al doilea a luat-o el de soţie, dar şi acesta a murit fără copii.

31. Iar al treilea a luat-o de soţie şi în acelaşi chip toţi şapte nu au lăsat copii şi au murit.

32. În cele din urmă a murit şi femeia.

33. Prin urmare, la înviere a căruia dintre aceştia va fi femeia? Fiindcă toţi şapte au avut-o de soţie?".

34. Şi Iisus le-a spus: „Fiii acestui veac se căsătoresc şi sînt daţi în căsătorie,

35. Dar cei care se vor învrednici să dobîndească acel veac şi învierea din morţi, nici nu se mai căsătoresc, nici nu mai sînt daţi în căsătorie.

36. Căci nu mai pot să moară. Fiindcă sînt asemenea îngerilor şi fii ai lui Dumnezeu, de vreme ce sînt fii ai învierii.

37. Iar că morţii vor învia ne arată şi Moise în locul unde este vorba despre rug, cînd îl numeşte pe Domnul Dumnezeul lui Avraam,

ѿи Еѵаліе.

ши пре дмнезеѹл лѹи ісаакъ, ши дмнезеѹлѹ
лн лѹи іаковъ. Ши дмнезеѹ нѹ ѥсте ал мор
цилоръ че ал віилоръ, къ тоци кѹ ел трѣескѹ.
лѳ Ꙗръ ръспѹнзѫндъ ѹніи деи къртѹрари зисеръ,
м ꙟвъцъторюле, бине зисеши. Ꙗръ дечіи
нѹмаи ꙟдръзнирь съль ꙟтребе неминкъ.
ма Ши зисе кътръ еи, кѹмь зикь пре Хс афи фію
мв лѹи давидъ. Ши ачеста дедъ зиче ꙟкарте
ѱаломилоръ, зисе дмнѹл дмнѹлѹи міеѹ, шезй
мг де дерепта мѣ. Пънъ вою пѹне пре врѣжмашіи
тъи скаѹнь сѹптъ пичоареле тале.
мд Дечи дедъ кіамъ пре ель дмнѹ, дарь кѹмь
ме фію лѹи ѥсте. Ꙗръ аѹзѫндъ тоци оамеміи,
мѕ ніи, зисе ѹченичилоръ съи. Лѹациве амин
те де кърътѹрари, дечеи че воръ а ꙟмбла ꙟподо
бе, ши юбескъ ꙟкинъчюни прен тѫргѹри, ши
шъдериле дінтѫю ꙟадѹнъри, ши шъдериле де
мз тѫю ла чини. Каріи мънѫнкъ каселе въдѹ
велоръ, ши кѹ прилежь лѹнгѹ факь рѹгъчюне,
ачещѣ воръ лѹа маи мѹлтъ ѡсѫндъ

К А П. КА.

а Къѹтѫндъ възѹ пре чеи богаци арѹн
кѫндъ дарѹриле лоръ, газофилакііиь
в възѹ ши пре ѡ въдѹвѡ оаре каре ши
съракъ, арѹнкѫндъ аколо дои филери.
г Ши зисе, адевъратъ зикь воаѡ къ ве
дѹвѡа чѣ съракъ ачаста маи мѹлтъ де кѫтъ то
д лѹ арѹнкатъ. Къ тоци ачещѣ ден чел че при
сосѣще лоръ арѹнкаръ дарѹри лѹи дмнезеѹ, Ꙗръ
ачаста дентрѹ лиѱа еи, тоатъ авѹціа че авѣ
е ѡ арѹнкъ. Ши гръиндъ оаре каріи пентрѹ
бесѣрекъ, кѹ піетри бѹне, ши кѹ дарѹри ꙟподо
ѕ битъ зисе. Ведец ачѣсте кареле вениворъ
зиле, ꙟтрѹ кареле нѹсъва лъса піатръ престе
з піатръ каре нѹсъва сѹрпа. Ши ꙟтребаръ
пре ель, зикѫндъ ꙟвъцъториле, дарь кѫндъ во
фи ачѣстѣ; ши че е съмнѹл кѫндъ вор фи ачѣ
и стѣ; Ꙗръ ель зисе, къѹтаць съ нѹвъ ꙟ
шълаць, къ мѹлць вор вени ꙟнѹмеле міеѹ, зи
кѫндъ, къ еѹ сѫнтъ, ши врѣмѣ саѹ апропіатъ
ѳ дечи нѹ мѣргец дѹпъ еи. Ꙗръ кѫндъ вець
аѹзи ръзбоае ши ръзмирице нѹвъ спъмѫнта
рець, къ съ кадь ачѣстѣ афи ꙟтѫю, че нѹва
і фи нѹмаи де кѫтъ сфършитѹль. Атѹнчѣ
зичѣ лоръ, скѹласева лимбъ престе лимбъ, ши
ꙟпъръціе престе ꙟпъръціе.
аі Ши воръ фи кѹтремѹри мари пре алоѡкѹрѣ,
ши фоамете, ши чюме, ворфи спаиме ши съмне
ві денчерю мари ворфи. Ꙗръ маинте де ачѣстѣ
тоате пѹневоръ престе вои мѫниле лоръ, ши въворъ
гони, дѫндѹвъ прен съборъ, ши ꙟтемнице,
въворъ дѹче прела ꙟпъраци, ши ла домни пентрѹ
гі нѹмеле міеѹ. Ши съва ꙟтоарче воаѡ ꙟтрѹ
ді мъртѹріе. Пѹнец дирептъ ачѣѫ ꙟ инимиле
воастре съ нѹвъ гѫнди ꙟтѫю кѹм вець ръспѹнде.
еі Къ еѹ вою да воаѡ гѹръ ши ꙟцелепчюне, къріѫ
нѹ и вор пѹтѫ стъ, ничеи вор пѹтѫ гръи ꙟпро
тивъ, тоци каріи съвор пѹне ꙟпротивъ воаѡ.
ѕі Ши вівець да де кътръ пъринци, ши де фраци.

Biblia 1688, p. 808, col. 1

şi pre Dumnezăul lui Isaác, şi Dumnezăul lui Iácov.

38. Şi Dumnezău nu iaste al morţilor, ce al viilor, că toţi cu el trăiescu".

39. Iară răspunzînd unii den cărturari, ziseră: „Învăţătoriule, bine ziseşi".

40. Iară de-acii nu mai îndrăzniră să-l întrêbe nemică.

41. Şi zise cătră ei: „Cum zic pre Hristos a fi fiiul lui Davíd?

42. Şi acesta David zice în Cartea Psalomilor: «Zise Domnul Domnului mieu: 'Şăzi de-a dereapta mea,

43. Pînă voiu pune pre vrăjmaşii tăi scaun supt picioarele tale'».

44. Deci David cheamă pre el Domnu, dară cum fiiu lui iaste?".

45. Iară auzînd toţi oamenii, zise ucenicilor săi:

46. „Luaţi-vă aminte de cărturari, de cei ce vor a îmbla în podoabe şi iubesc închinăciuni pren tîrguri, şi şăderile dentîiu în adunări, şi şăderile dentîiu la cini,

47. Carii mănîncă casele văduvelor şi cu prilej lungu fac rugăciune. Aceştia vor lua mai multă osîndă".

Cap 21

1. Căutînd, văzu pre cei bogaţi aruncînd darurile lor <în> gazofilachiín.

2. Văzu şi pre o văduo oarecarea şi săracă aruncînd acolo doi filêri.

3. Şi zise: „Adevărat zic voao că văduoa cea săracă aceasta mai mult decît toţi au aruncat.

4. Că toţi aceştia den cel ce prisosêşte lor aruncară daruri lui Dumnezău, iară aceasta, dentru lipsa ei, toată avuţiia ce avea o aruncá".

5. Şi grăind oarecarii pentru besêrecă, cu pietri bune şi cu daruri împodobită, zise:

6. „Vedeţi acêstea, carele veni-vor zile întru carele nu să va lăsa piatră preste piatră carea nu să va surpa".

7. Şi întrebară pre el, zicînd: „Învăţătoriule, dară cînd vor fi acêstea? Şi ce e sămnul cînd vor fi acêstea?".

8. Iară el zise: „Căutaţi să nu vă înşălaţi. Că mulţi vor veni în numele mieu, zicînd că: «Eu sînt» şi «Vrêmea s-au apropiat». Deci nu mêrgeţi după ei.

9. Iară cînd veţi auzi războaie şi răzmiriţe, nu vă spămîntareţi, că să cad acêstea a fi întîiu, ce nu va fi numaidecît sfîrşitul.

10. Atuncea — zicea lor — scula-se-va limbă preste limbă, şi împărăţie preste împărăţie.

11. Şi vor fi cutremuri mari pre alocurea, şi foamete, şi ciume, vor fi spaime şi sêmne den ceriu mari vor fi.

12. Iară mainte de acêstea toate, pune-vor preste voi mîinile lor şi vă vor goni, dîndu-vă pren săboară şi în temniţe, vă vor duce pre la împăraţi şi la domni pentru numele mieu.

13. Şi să va istovi voao întru mărturie.

14. Puneţi direpţ acêea în inimile voastre să nu vă gîndiţi întîiu cum veţi răspunde,

15. Că eu voiu da voao gură şi înţelepciune, căriia nu-i vor putea sta, nice-i vor putea grăi împrotivă toţi carii să vor pune împrotivă voao.

16. Şi vă veţi da de cătră părinţi, şi de fraţi, /

Versiunea modernă

Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacov.

38. Dar Dumnezeu nu este un Dumnezeu al celor morţi, ci al celor vii, fiindcă toţi trăiesc pentru el".

39. Dar răspunzînd unul dintre cărturari a spus: „Învăţătorule, bine ai grăit".

40. Şi mai mult nu a mai cutezat nimeni să-l întrebe nimic.

41. Iar el le-a spus: „Cum se spune că Hristos este Fiul lui David?

42. Căci însuşi David spune în cartea Psalmilor: «Domnul i-a spus Domnului meu: 'Aşează-te de-a dreapta mea,

43. Pînă ce voi pune pe vrăjmaşii tăi ca un scăunel sub picioarele tale'».

44. Aşadar David îl numeşte Domn şi cum mai este fiul său?".

45. Şi, în vreme ce tot poporul asculta, le-a spus ucenicilor săi:

46. „Feriţi-vă de cărturari, care vor să umble în veşminte lungi şi cărora le plac plecăciunile în pieţe şi scaunele dintîi în sinagogi, ca şi locurile de frunte la ospeţe,

47. Şi casele văduvelor le mănîncă şi de ochii lumii se roagă îndelung. Aceştia vor primi o prisoselnică osîndă".

Capitolul al 21-lea

1. Ridicîndu-şi ochii a văzut nişte bogaţi care aruncau daruri în vistieria templului.

2. Şi a văzut o văduvă sărmană aruncînd acolo doi bănuţi.

3. Şi a grăit: „Cu adevărat vă spun că această văduvă săracă a aruncat mai mult decît toţi.

4. Fiindcă toţi aceştia au aruncat la daruri din ceea ce le prisoseşte, însă această văduvă a aruncat din lipsa ei, tot ce avea pentru a trăi".

5. Şi în vreme ce unii vorbeau despre templu că este împodobit cu pietre frumoase şi ofrande, a spus:

6. „Le vedeţi pe acestea? Vor veni zile în care nu va rămîne piatră peste piatră care să nu fie dărîmată".

7. Şi l-au întrebat: „Învăţătorule, cînd vor fi acestea şi care este semnul cînd vor urma să se petreacă acestea?".

8. Iar Iisus a zis: „Luaţi aminte să nu fiţi înşelaţi, căci mulţi vor veni în numele meu spunînd: «Eu sînt» şi «S-a apropiat vremea». Nu mergeţi după aceştia.

9. Iar cînd veţi auzi de războaie şi de răzmeriţe, nu vă înspăimîntaţi fiindcă acestea trebuie să aibă loc mai întîi, însă sfîrşitul nu va fi îndată.

10. Şi le spunea: atunci se va ridica popor împotriva altui popor şi împărăţie împotriva altei împărăţii.

11. Şi vor fi cutremure mari pe alocuri, foamete, ciume, vedenii înfricoşătoare şi semne mari din cer.

12. Dar mai înainte de acestea vor pune mîinile pe voi şi vă vor prigoni, vă vor duce în sinagogi şi în temniţe, tîrîndu-vă înaintea împăraţilor şi stăpînitorilor din pricina numelui meu.

13. Şi acestea vi se vor întîmpla ca mărturie.

14. Puneţi aşadar în inimile voastre să nu vă gîndiţi mai dinainte în ce fel vă veţi apăra.

15. Căci eu vă voi da gură şi înţelepciune căreia nu vor putea să-i stea împotrivă nici să-i dea răspuns toţi potrivnicii voştri.

16. Şi veţi fi daţi în mîinile lor de către părinţi, de fraţi,

ши дерꙋдение, ши де приѧтинии, ши вор ѡморѫ
пре оунии ден вои. Ши вець фи оурѫць де тоци зі
пентрꙋ нꙋмеле миеꙋ. Ши пѫрь ден капꙋл во иі
стрꙋ нꙋва пери. Кꙋ рѫбдарѣ воастрѫ агони ѳі
сѣць сꙋфлетеле воастре. Ꙗрѫ кѫнды вець ве к
деа Иерꙋсалимꙋл ꙟкꙋнꙋрат де ѡщи, атꙋнчѣ
сѫщиць кѫ саꙋ апропиат пꙋстиирѣ лꙋи.
Атꙋнчѣ чеѧ ден Иꙋдеа сѫ фꙋгѫ ла мꙋнци, ши ка
рии че ꙟ мижлокꙋл лꙋи сѫ сѫ дѣ ꙟ латꙋри, ши
чеи ден цѫрь, сѫ нꙋ ꙟтре ꙟ ѣль. Кѫ зилеле кв
избѫндирей сѫнт ачѣстѣ ка сѫ сѫ плинѣскѫ то
те карелесꙋ скрисе. Ꙗрѫ ваи де челе че аꙋ ꙟ кг
пѫнтече, ши де аплекѫтоаре ꙟ зилеле ачѣстѣ, кѫ
ва фи невое маре пре пѫмѫнт, ши мѫние ꙟтре
ѡаменїи ачещѣ. Ши вор кѫдѣ ꙟ аскꙋцитꙋль кд
сабией, ши сѫ вор роби ла тоате лимбиле, ши Ие
рꙋсалимꙋл ва фи кѫлкат де пѫгѫни, пѫнѫ се во
ꙟплѣ времиле лимбилор. Ши вор фи семне ꙟ ке
соаре, ши ꙟ лꙋнѫ, ши ꙟ стѣле, ши пре пѫмѫнт
тѫнгꙋире пѫгѫнилор, кꙋ липсѫ, сꙋнѫнды марѣ,
ши валꙋл. Дѫндꙋш сꙋфлетꙋл ѡаменїи де кѕ
фрикѫ, ши де аштептарѣ челор че вин ꙟ лꙋме, кѫ
пꙋтериле черюрилор сѫ вор клѫти. Ши атꙋн кз
чѣ вор ведѣ пре фиюл ѡменеск, венинды ꙟтрꙋ
нори кꙋ пꙋтѣре ши кꙋ славѫ мꙋлтѫ. Дечи ки
ꙟчепѫндꙋсе ачѣстѣ а фи, кѫꙋтаци сꙋс ши рѫдика
ци капетеле воастре, кѫ сѫ апропие рѫскꙋмпѫра
рѣ воастрѫ. Ши зисе пилдѫ кѫтрѫ еи, ве кѳ
деци смокинꙋл ши тоате лемнеле. Кѫнды л
ꙟфрꙋнзеск, вѫзѫнды дентрꙋ сине вѫ щиць, кѫ
апроапе вара. Аша ши вои, кѫнды вець ведѣ ла
ачѣстѣ фиинды, сѫ щиць кѫ апроапе ѥсте ꙟпѫрѫ
циѧ лꙋи дмнзѫꙋ. Адевѫр зику воаѡ, кѫ нꙋ лв
ва трѣче рꙋда ачаста пѫнѫ нꙋ вор фи тоате.
Черюл ши пѫмѫнтꙋл вор трѣче, ꙗрѫ кꙋвинте лг
ле мѣле ниче кꙋм нꙋ вор трѣче. Ши вѫ лꙋаци лд
амите пре вои сѫ нꙋ кꙋмва сѫ сѫ ꙟгреꙋѧзе ини
миле воастре кꙋ амецѣлеле мѫнкѫрїи ши бецїи
ши кꙋ грижиле лꙋмещи ши зиоа ачѣѧ фѫрѫ вѣ
сте ва вени престе вои. Кѫ ка оунь лаць ва ле
вени престе тоци карии шѫдь престе фаца а то
атѫ пѫмѫнтꙋлꙋи. Привегѧци дарѫ ꙟ тоатѫ врѣ лѕ
мѣ рꙋгѫндꙋвѫ ка сѫ вѫ дестоиничиць, а скѫпа де
ачѣстѣ де тоате кареле венитоаре, ши сѫ стаць
ꙟнаинтѣ фиюлꙋи ѡменеск. Ши ера зиоа ꙟ лз
вѫцѫнды ꙟ бесѣрекѫ, ꙗрѫ ноаптѣ ешинды мѫнѧ
ꙟ мꙋнтеле каре сѫ кїамѫ ал маслинилор. Ши то ли
ѡаменїи мѫнека кѫтрѫ ѣль, сѫ аꙋзѫ пре ѣль ꙟ
бесѣрекѫ.

КАП. КВ.

Ꙗрѫ апропиindꙋсе сѫрбѫтоарѣ, азимелор а
каре сѫ кїамѫ пащи. Ши марии по в
пилор ши кѫртꙋрарии кѫꙋта кꙋм лар ѡ
морѫ пре ѣль, кѫ сѫ темѣ де оамени.
Ꙗрѫ сатана ꙟтрѫ ꙟ Иꙋда кареле сѫ кїа г
мѫ Искариѡтин, кареле ера ден нꙋмѫрꙋл челорь
доиспрѫзѣче. Ши мергѫнды грѫи ман марии д
лор попилор, ши кꙋ воиводии кꙋм лар винде пре
ѣль лорь. Ши сѫ бꙋкꙋрарѫ, ши сѫ токмирѫ е

кꙋ

Biblia 1688, p. 808, col. 2

şi de rudenie, şi de priêtini, şi vor omorî pren unii den voi.

17. Şi veţi fi urîţi de toţi pentru numele mieu.

18. Şi păr den capul vostru nu va pieri.

19. Cu răbdarea voastră agonisiţi sufletele voastre.

20. Iară cînd veţi vedea Ierusalímul încungiurat de oşti, atuncea să ştiţi că s-au apropiat pustiirea lui.

21. Atuncea ceia den Iudéa să fugă la munţi şi carii-s în mijlocul lui să să dea în laturi, şi cei den ţări să nu între în el.

22. Că zilele izbîndirei sînt acêlea, ca să să plinească toate carele-s scrise.

23. Iară vai de cêle ce au în pîntece şi de aplecătoare, în zilele acêlea, că va fi nevoie mare pre pămînt şi mînie între oamenii aceştia.

24. Şi vor cădea în ascuţitul sabiei şi să vor robi la toate limbile, şi Ierusalímul va fi călcat de păgîni pînă se vor împlea vremile limbilor.

25. Şi vor fi sêmne în soare, şi în lună, şi în stêle, şi pre pămînt tînguire păgînilor, cu lipsă, sunînd marea şi valul,

26. Dîndu-şi sufletul oamenii de frică şi de aşteptarea celor ce vin în lume, că puterile ceriurilor să vor clăti.

27. Şi atuncea vor vedea pre Fiiul Omenesc venind întru nori cu putêre şi cu slavă multă.

28. Deci începîndu-se acêstea a fi, căutaţi sus şi rădicaţi capetele voastre, că să apropie răscumpărarea voastră".

29. Şi zise pildă cătră ei: „Vedeţi smochinul şi toate lêmnele.

30. Cînd înfrunzesc văzînd, dentru sine-vă ştiţi că-i aproape vara.

31. Aşa şi voi, cînd veţi vedea acêstea fiind, să ştiţi că aproape[40] iaste împărăţiia lui Dumnezău.

32. Adevăr zic voao că nu va trêce ruda aceasta pînă nu vor fi toate.

33. Ceriul şi pămîntul vor trêce, iară cuvintele mêle nicecum nu vor trêce.

34. Şi vă luaţi aminte pre voi, să nu cumva să să îngreuiêze inimile voastre cu ameţêlele mîncării şi beţiii, şi cu grijile lumeşti, şi zioa acêea fără vêste va veni preste voi.

35. Că, ca un laţ va veni, preste toţi carii şăd preste faţa a tot pămîntul.

36. Privegheaţi dară în toată vrêmea, rugîndu-vă, ca să vă destoiniciţi a scăpa de acêstea, de toate carele-s venitoare, şi să staţi înaintea Fiiului Omenesc".

37. Şi era zioa învăţînd în besêrecă, iară noaptea, ieşind, mînea în muntele carele să cheamă Al Maslinilor.

38. Şi toţi oamenii mînecá cătră el, să auză pre el în besêrecă.

Cap 22

1. Iară apropiindu-se sărbătoarea Ázimelor, carea să cheamă Paşti,

2. Şi marii popilor şi cărturarii căuta cum l-ar omorî pre el, că să temea de oameni.

3. Iară satana întrá în Iúda, carele să cheamă Iscariotín, carele era den numărul celor doisprăzêce.

4. Şi mergînd grăi mai marilor popilor, şi cu voivozii, cum l-ar vinde pre el lor.

5. Şi să bucurară şi să tocmiră /

Versiunea modernă

de rude şi de prieteni şi vor ucide pe unii dintre voi.

17. Şi veţi urîţi de toţi din pricina numelui meu.

18. Dar nici un fir de păr din capul vostru nu va pieri.

19. Prin răbdarea voastră vă veţi dobîndi sufletele.

20. Iar cînd veţi vedea Ieruslimul împresurat de oşti, atunci să cunoaşteţi că s-a apropiat pustiirea lui.

21. Atunci cei din Ierusalim să fugă în munţi, iar cei care se află în mijlocul lui să iasă afară din el, iar cei de pe ogoare să nu intre în el.

22. Fiindcă acelea sînt zilele răzbunării ca să fie împlinite toate cele care au fost scrise.

23. Vai de cele ce vor fi însărcinate şi de cele ce vor alăpta în acele zile, fiindcă va fi necaz mare pe pămînt şi urgie mare împotriva acestui popor.

24. Şi vor cădea sub ascuţişul sabiei şi vor fi duşi robi la toate popoarele, iar Ierusalimul va fi călcat în picioare de către popoare, pînă ce se vor împlini vremurile popoarelor.

25. Şi vor fi semne în soare, în lună şi în stele, iar pe pămînt mare strîmtorare pentru popoare din pricina tulburării la auzul vuietului mării şi al valurilor.

26. Iar oamenii îşi vor da sufletul de spaima şi de aşteptarea celor ce vor veni pe pămînt, căci puterile cerurilor se vor clătina.

27. Şi atunci îl vor vedea pe Fiul Omului venind pe nor cu putere şi cu slavă multă.

28. Dar cînd vor începe acestea să se întîmple, staţi drepţi şi ridicaţi capetele voastre, deoarece răscumpărarea voastră se apropie".

29. Şi le-a mai zis pilda aceasta: „Vedeţi smochinul şi ceilalţi copaci.

30. Cînd deja dau mlădiţe, privindu-i, ştiţi voi singuri că vara este aproape.

31. Aşa şi voi cînd veţi vedea că se petrec acestea să cunoaşteţi că împărăţia lui Dumnezeu este aproape.

32. Amin vă spun că nu va trece neamul acesta pînă ce nu se vor întîmpla toate.

33. Cerul şi pămîntul vor trece, dar cuvintele mele nu vor trece.

34. Luaţi aminte la voi înşivă ca nu cumva să vi se îngreuneze inimile de îmbuibare, de beţie şi de grijile vieţii, iar acea zi să vină peste voi pe neaşteptate.

35. Fiindcă va veni ca un laţ peste toţi cei care locuiesc pe faţa întregului pământ.

36. Ci privegheaţi în orice vreme, rugîndu-vă să primiţi putere pentru a vă izbăvi de toate acestea care urmează să vină şi să staţi în faţa Fiului Omului".

37. Şi ziua era în templu învăţînd, iar noaptea, ieşind, şi-o petrecea pe muntele numit Al Măslinilor.

38. Şi întreg poporul venea dis de dimineaţă către el în templu ca să-l asculte.

Capitolul al 22-lea

1. Şi se apropia sărbătoarea Azimilor, care este numită Paşti.

2. Iar arhierii şi cărturarii căutau un mijloc să-l ucidă, căci se temeau de popor.

3. Ci Satana a intrat în Iuda numit şi Iscarioteanul, care era unul dintre cei doisprezece.

4. Şi plecînd, a vorbit împreună cu arhierii şi cu căpetenia străjerilor templului cum să îl dea în mîinile lor.

5. Şi ei s-au bucurat şi s-au înţeles

Дѣлалукa.

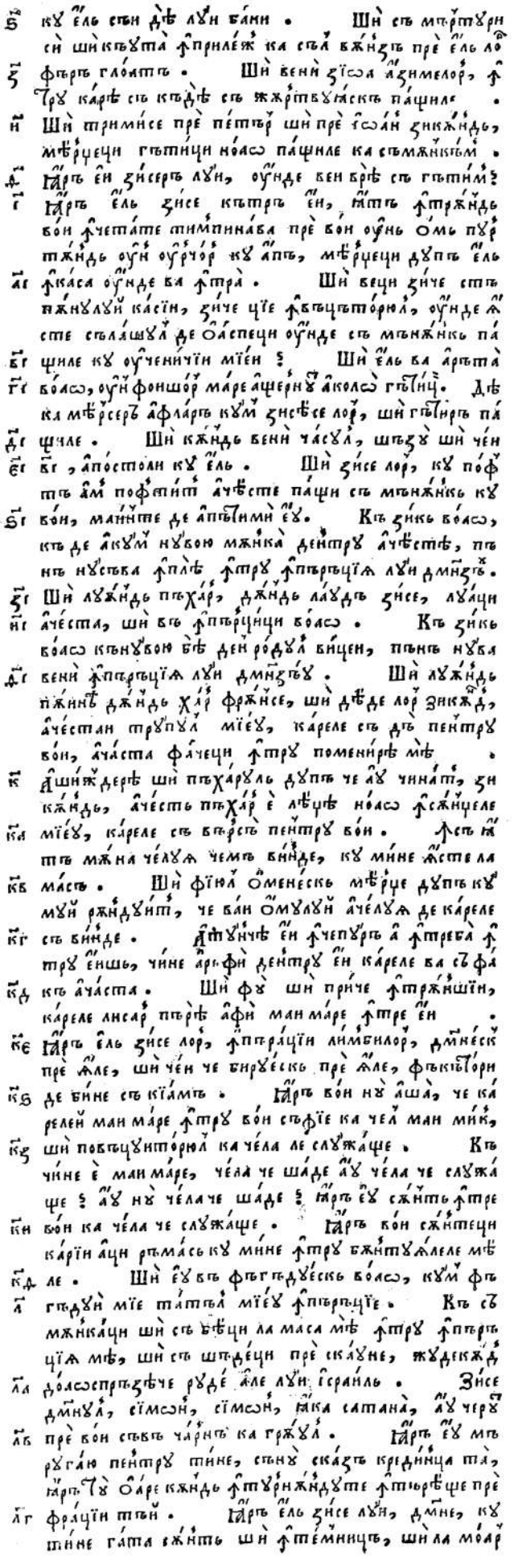

Biblia 1688, p. 809, col. 1

cu el să-i dea lui bani.

6. Şi să mărturisi şi căuta în prilej ca să-l vînză pre el lor, fără gloată.

7. Şi veni zioa Ázimelor, întru carea să cădea să jîrtvuiască Paştile.

8. Şi trimise pre Pétăr şi pre Ioán, zicînd: „Mêrgeţi, gătiţi noao Paştile, ca să mîncăm".

9. Iară ei ziseră lui: „Unde vei vrea să gătim?".

10. Iară el zise cătră ei: „Iată, întrînd voi în cetate, timpina-va pre voi un om purtînd un urcior cu apă. Mêrgeţi după el în casa unde va întra,

11. Şi veţi zice stăpînului casii: «Zice ţie Învăţătoriul: 'Unde iaste sălaşul de oaspeţi, unde să mănînc Paştile cu ucenicii miei?'».

12. Şi el va arăta voao un foişor mare, aşternut. Acoló gătiţi".

13. Deaca mêrseră, aflară cum zisêse lor, şi gătiră Paştile.

14. Şi cînd veni ceasul, şăzu. Şi cei 12 apostoli cu el.

15. Şi zise lor: „Cu poftă am poftit acêste Paşti să mănînc cu voi, mainte de a pătimi eu.

16. Că zic voao că de acum nu voiu mînca dentru acêstea pînă nu să va împlea întru împărăţiia lui Dumnezău".

17. Şi luînd păhar, dînd laudă, zise: „Luaţi acesta şi vă împărţiţi voao.

18. Că zic voao că nu voiu bea den rodul viţei pînă nu va veni împărăţiia lui Dumnezău".

19. Şi luînd pîinea, dînd har, frînse şi dêde lor, zicînd: „Acesta-i trupul mieu, carele să dă pentru voi. Aceasta faceţi întru pomenirea mea".

20. Aşijderea şi păharul, după ce au cinat, zicînd: „Acest păhar e lêgea noao în sîngele mieu, carele să varsă pentru voi.

21. Însă iată mîna celuia ce mă vinde, cu mine iaste la masă.

22. Şi Fiiul Omenesc mêrge după cumu-i rînduit, ce vai omului aceluia de carele să vinde".

23. Atuncea ei începură a întreba întru eiş cine ar fi dentru ei carele va să facă aceasta.

24. Şi fu şi price într-înşii, carele li s-ar părea a fi mai mare între ei.

25. Iară el zise lor: „Împăraţii limbilor domnesc pre iale şi cei ce biruiesc pre iale făcători de bine să cheamă.

26. Iară voi nu aşa, ce carele-i mai mare întru voi să fie ca cel mai mic, şi povăţuitoriul, ca cela ce slujaşte.

27. Că cine e mai mare: cela ce şade au cela ce slujaşte? Au nu cela ce şade? Iară eu sînt, între voi, ca cela ce slujaşte.

28. Iară voi sînteţi carii aţi rămas cu mine întru bîntuiêlele mêle.

29. Şi eu vă făgăduiesc voao, cum făgăduí mie Tatăl mieu, împărăţie,

30. Ca să mîncaţi şi să bêţi la masa mea întru împărăţiia mea şi să şădeţi pre scaune, judecînd doaosprăzêce rude ale lui Israíl".

31. Zise Domnul: „Simon, Simon, iaca, sataná au cerut pre voi să vă cearnă ca grîul.

32. Iară eu mă rugaiu pentru tine, să nu scază credinţa ta. Iară tu, oarecînd înturnîndu-te, întărêşte pre fraţii tăi".

33. Iară el zise lui: „Doamne, cu tine gata sînt şi în temniţă, şi la moar- /

Versiunea modernă

să-i dea bani.

6. Iar el le-a făgăduit şi căuta un prilej potrivit să-l de în mîinile lor fără ştirea gloatei.

7. Şi a sosit ziua Azimilor, în care trebuia să jertfească Paştile.

8. Iar el i-a trimis pe Petru şi pe Ioan, spunîndu-le: „Mergeţi şi ne pregătiţi Paştile ca să mîncăm".

9. Iar ei i-au spus: „Unde vrei să pregătim?".

10. Iar el le-a grăit: „Iată, cînd veţi intra în cetate, vă va întîmpina un om purtînd un urcior cu apă. Urmaţi-l în casa în care intră

11. Şi spuneţi-i stăpînului casei: «Învăţătorul îţi zice: 'Unde este odaia de oaspeţi în care să mănînc Paştile împreună cu ucenicii mei?'».

12. Şi acela vă va arăta o cameră sus, gata aşternută. Acolo să pregătiţi".

13. Plecînd au aflat precum le-a grăit şi au pregătit Paştile.

14. Iar cînd a venit ceasul a şezut la masă şi cei doisprezece apostoli împreună cu el.

15. Şi le-a grăit: „Cu mare dor am dorit să mănînc acest Paşti împreună cu voi înainte de patima mea.

16. Căci vă spun că, de acum nu voi mai mînca din acesta pînă ce se va împlini în împărăţia lui Dumnezeu".

17. Şi după ce a luat un pahar, a mulţumit şi a zis: „Luaţi acesta şi împărţiţi-l între voi,

18. Fiindcă vă spun că nu voi mai bea din rodul viţei pînă ce nu va veni împărăţia lui Dumnezeu".

19. Şi luînd pîine, mulţumind, a frînt şi le-a dat zicînd: „Acesta este trupul meu, care se dă pentru voi. Aceasta să o faceţi întru pomenirea mea".

20. În acelaşi chip şi paharul, după ce au cinat, spunînd: „Acest pahar este legămîntul cel nou întru sîngele meu, care se varsă pentru voi.

21. Totuşi, iată mîna celui care mă vinde este cu mine la masă.

22. Căci Fiul Omului merge precum îi este rînduit, dar vai acelui om prin care este vîndut".

23. Atunci au început să se întrebe unii pe alţii cine ar fi acela dintre ai care urmează să facă aceasta.

24. S-a întîmplat între ei şi o ceartă între ei, cine este socotit a fi mai mare între ei.

25. Şi le-a grăit: „Împăraţii popoarelor domnesc peste ele, iar cei care au stăpînire asupra lor sînt numiţi binefăcători.

26. Voi însă nu fiţi astfel, ci acela care este mai mare între voi să fie asemenea celui mai tînăr, iar cel care cîrmuieşte să fie asemenea celui care slujeşte.

27. Căci cine este mai mare, cel care stă la masă sau cel care slujeşte? Oare nu cel care stă la masă? Dar eu sînt în mijlocul vostru ca unul care slujeşte.

28. Dar voi sînteţi aceia care aţi rămas necontenit cu mine în încercările mele.

29. Iar eu vă rînduiesc împărăţia, precum mi-a rînduit-o şi mie Tatăl meu.

30. Ca să mîncaţi şi să beţi la masa mea în împărăţia mea şi să şedeţi pe tronuri, judecînd cele douăsprezece seminţii ale lui Israel".

31. Şi a zis Domnul: „Simone, Simone, iată Satana v-a cerut ca să vă cearnă ca pe grîu,

32. Dar eu m-am rugat pentru tine ca să nu înceteze credinţa ta. Şi tu, cînd te vei întoarce, întăreşte pe fraţii tăi".

33. Dar el i-a grăit: „Doamne, pentru tine sînt gata a merge şi în temniţă şi la moar-

те ам трьце. Iарь ел зисе, зикь цие петре, лд
нуваканта астъзи кокошул пънь ну тевей
лепъда де трей ори, кум нумъ щїи пре мине.
Ши зисе лор, кжнды ам тримись пре вои фъръ лє
пунгь, ши фъръ трайстъ, ши ăкълцъминте
аў липсит, вре де чева? Iарь еи зисеръ ба де
немикъ. Дечи зисе лор, iатъ акум чине ар лѕ
ре пунгъ, съ оа, așиждере ши трайстъ,
ши чела че наре, съш вжнзъ хайна луи, ши съ
кумпере сабїе. Къ зик воѡ къ ăкъ скриптурїи лз
ачещїа нескаде съ ăпле ăмине каре зиче, ши ку
фъръ деле це съсокоти кьши чеале пентру ми
не конець аў. Iарь еи зисеръ, дмне iака лн
доаѡ арме аичѣ, iарь ел зисе лѡр деступлеѥ.
Ши ешинды мерсе дупъ ѡбичаю, ăмунтеле ма лѳ
слинилорь, ши мерсеръ дупъ ел ши оученичїи
луи. Ши сосинды ла лѡкь зисе лѡрь, руга м
цивъ съ ну ăтраци ла дедеiалъ. Атунч ел ма
съ депърть де ла еи, къту ѡ арункаре де піа
тръ, ши ăценукинды серуга. Зикжнды, пъ мв
ринте, девеи сътрекъ пъхарул ачеста де ла
мине, ăсъ ну воа мѣ, че ата съфіе.
Ши съ аръть луи ăцерь ден черю, ăтърииндул мг
пре ел. Ши фіинды ăтжнжире, маи ку де мд
динсу серуга, ши съфъку судоарѣ луи, ка ни
ще пикътури де сжнџе, пикжнды пре пъмжнть.
Ши скулжндусъ де ла ругъчюне, вени ла оученичї ме
афлъ пре еи дорминды ден тристаре. Ши зи мѕ
лѡрь, че дормици? скулацивъ ши вьругаци ка
съ ну ăтраци ăнъпасте. Iарь ăкъ гръинды мз
ель, iатъ мулцимѣ ши чела че съ кїама їуда,
оунул ден чеи доисприъзече, мерџе ăнаинтѣ
лѡрь, ши съ апропїе кътръ їс съ съруте пре ел.
Iарь їс зисе луи, їудо, кусърутаре пре фіюль мн
ѡменеску винзи? Iарь възжнды чеа че ера мѳ
пре лжнгъ ел чева съфіе, зисеръ луи, дмне ло
виловомь ку сабїа. Ши оунул ден тръниши н
лови пре слуга архїереулуи, шїи тъе луи оурѣ
кѣ чѣ дирѣптъ. Iарь їс ръспунзжнды зисе. на
лъсаци пънъ аич, ши атинжнды оурекѣ луи,
виндекїь пре ел. Зисе ăтрачѣ їс кѣ нв
тръ чеаче венисе спре ел, маи марїи попилорь,
ши воиводзїи бесѣричїи, ши бътржнилорь, ка ла
оунь тълхарю аци ешить, ку сабїи, ши ку лем
не. ăтоате зилеле фіинды еу кувои ăбесѣ нг
рикъ ну тинсеть мжниле спре мине, че ачестаи
часул алвостру, ши путѣрѣ ăтунѣрекулуи.
Ши принзжндул пре ель, дусеръль, шиль багъ нд
ръ пре ел ăкаса архїереулуи, iаръ петър мер
цѣ дупъ ел пре департе. Iарь аџжцжнды не
фѡкь ăмижлокул курцїи, ши шъзжнды еи ă
преунъ, шъдѣ петър ăмижлокул лорь.
Ши възжндул пре ел ѡслужникъ шъзжнды нѕ
кътръ луминъ, къутжнды спре ел зисе, ши
ачеста ку ел ера. Iарь ел съ лепъда зи нз
кжнды, муiаре нулщїу пре ел. Ши престе нн
пуцинель алтул възжнды пре ел зисе, ши ту
дентру еи еши, iаръ петър зисе ѡаме ну сжнть.
Ши трекжнды ка оунь часъ, алтул ăль ăтецїа нѳ

Biblia 1688, p. 809, col. 2

te a mêrge”.

34. Iară el zise: „Zic ţie, Petre: nu va cînta astăzi cocoşul pînă nu te vei lepăda de trei ori, cum nu mă ştii pre mine”.

35. Şi zise lor: „Cînd am trimis pre voi fără pungă şi fără traistă şi încălţăminte, au avut-aţi lipsă de ceva?”. Iară ei ziseră: „Ba, de nemică”.

36. Deci zise lor: „Iată, acum cine are pungă să o ia, aşijderea şi traistă; şi cela ce n-are să-şi vînză haina lui şi să-şi cumpere sabie.

37. Că zic voao că încă Scripturii aceştiia i să cade să să împle în mine, care zice: «Şi cu cei fără de lêge să socoti», că şi cêle pentru mine coneţ au”.

38. Iară ei zisără: „Doamne, iaca doao arme aicea”. Iară el zise lor: „Destule-s”.

39. Şi ieşind, mêrse după obicêiu în Muntele Maslinilor, şi mêrsără după el şi ucenicii lui.

40. Şi sosind la loc zise lor: „Rugaţi-vă să nu întraţi la dodeială”.

41. Atuncea el să depărtă de la ei, cîtu e o aruncare de piatră, şi, îngenunchind, să ruga,

42. Zicînd: „Părinte, de vei, să treacă păharul acesta de la mine, însă nu voia mea, ce a ta să fie”.

43. Şi să arătă lui înger den ceriu, întărindu-l pre el.

44. Şi fiind în tînjire, mai cu de-adinsu să rugá, şi să făcu sudoarea lui ca nişte picături de sînge picînd pre pămînt.

45. Şi sculîndu-să de la rugăciune, veni la ucenici, aflá pre ei dormind de-ntristare.

46. Şi zise lor: „Ce dormiţi? Sculaţi-vă şi vă rugaţi, ca să nu întraţi în năpaste”.

47. Iară încă grăind el, iată mulţimea, şi cela ce să chema Iúda, unul den cei doisprăzêce, mergea înaintea lor. Şi să apropié cătră Iisus, să sărute pre el.

48. Iară Iisus zise lui: „Iúdo, cu sărutare pre Fiiul Omenescu vinzi?”.

49. Iară văzînd ceia ce era pre lîngă el ce va să fie, zisără lui: „Doamne, lovi-l-vom cu sabiia?”.

50. Şi unul dentr-înşi lovi pre sluga arhiereului şi-i tăie lui urêchea cea direaptă.

51. Iară Iisus, răspunzînd, zise: „Lăsaţi, pînă aici”. Şi atingînd urechea lui, vindecá pre el.

52. Zise într-acêea Iisus cătră ceia ce venise spre el, mai marii popilor, şi voivozii besêricii, şi bătrînilor: „Ca la un tîlhariu aţi ieşit, cu sabii şi cu lêmne.

53. În toate zilele fiind eu cu voi în besêrică, nu tinset mînile spre mine. Ce acesta-i ceasul al vostru şi putêrea întunêrecului”.

54. Şi prinzîndu-l pre el, dusără-l şi-l băgară pre el în casa arhiereului, iară Pétăr mergea după el pre departe.

55. Iară aţiţînd foc în mijlocul curţii şi şăzînd ei împreună, şădea Pétăr în mijlocul lor.

56. Şi văzîndu-l pre el o slujnică şăzînd cătră lumină, căutînd spre el, zise: „Şi acesta cu el era”.

57. Iară el să lepădă zicînd: „Muiêre, nu-l ştiu pre el”.

58. Şi preste puţinel, altul, văzîndu pre el, zise: „Sí tu dentru ei eşti”. Iară Pétăr zise: „Oame, nu sînt”.

59. Şi trecînd ca un ceas, altul îl înteţiia, /

Versiunea modernă

te”.

34. Iar el i-a zis: „Îţi spune, Petre, că nu va cînta astăzi cocoşul pînă ce mă tăgădui de trei ori că mă cunoşti”.

35. Şi le-a spus: „Cînd v-am trimis fără pungă, fără traistă şi fără încălţăminte, v-a lipsit ceva?”. Iar ei au spus: „Nimic”.

36. Şi le-a zis: „Acum însă cine are pungă să o ia, la fel şi traista, iar cel care nu are sabie, să-şi vîndă veşmîntul şi să-şi cumpere.

37. Căci vă spun că trebuie să se împlinească şi ceea ce a fost scris despre mine că: «A fost socotit printre cei nelegiuiţi». Căci cele despre mine ajung la sfîrşit”.

38. Şi ei i-au spus: „Doamne, iată aici două săbii”. Ci el le-a grăit: „Sînt de ajuns”.

39. Şi ieşind, a mers potrivit obiceiului la Muntele Măslinilor, iar ucenicii săi l-au însoţit.

40. Şi cînd au ajuns în acel loc, le-a spus: „Rugaţi-vă ca să nu intraţi în ispită”.

41. Şi s-a îndepărtat de ei ca la o aruncătură de piatră şi, îngenunchind, se ruga

42. Spunînd: „Tată, dacă voieşti îndepărtează acest pahar de la mine, totuşi, să nu fie voia mea, ci a ta”.

43. Şi i s-a arătat un înger din cer ca să-l întărească.

44. Şi aflîndu-se în zbucium de moarte, se ruga şi mai stăruitor. Iar sudoarea sa a ajuns ca nişte picături de sînge care cad pe pămînt.

45. Şi ridicîndu-se de la rugăciune, a venit la ucenici şi i-a aflat adormiţi de întristare.

46. Şi le-a zis: „De ce dormiţi? Ridicaţi-vă, rugaţi-vă ca să nu intraţi în ispită”.

47. În vreme ce încă vorbeau iată că a venit o gloata. iarcel numit Iuda, unul dintre cei doisprezece, mergea înainte lor şi s-a apropiat de Iisus ca să-l sărute.

48. Iar Iisus i-a grăit: „Iuda, cu sărutare vinzi tu pe Fiul Omului?”.

49. Dar cei ce erau în jurul lui văzînd cele ce urmau să se petreacă au spus: „Doamne, dacă vom lovi cu sabia?”.

50. Iar unul dintre ei l-a lovit pe slujitorul arhiereului şi i-a tăiat urechea dreaptă.

51. Ci răspunzînd Iisus a zis: „Lăsaţi, pînă aici”. Şi atingîndu-se de urechea lui, l-a tămăduit.

52. Şi Iisus le-a spus arhiereilor, căpeteniilor străjerilor templului şi bătrînilor care veniseră după el: „Aţi ieşit ca după un tîlhar, cu săbii şi ciomege.

53. În fiecare zi fiind cu voi în templu nu aţi întins mîna asupra mea, însă acesta este ceasul vostru şi vremea cînd stăpîneşte puterea întunericului”.

54. Şi după ce l-au prins l-au dus în casa arhiereului, iar Petru îl urma de departe.

55. Au aprins un foc în mijlocul curţii şi şedeau în jurul lui, iar Petru şedea şi el printre ei.

56. Iar o slujnică ce şedea înspre lumină, uitîndu-se cu luare aminte la el spuse: „Şi acesta era împreună cu el”.

57. Iar el a tăgăduit, spunînd: „Femeie, nu-l cunosc”.

58. Şi după puţin un altul, văzîndu-l, a zis: „Şi tu eşti dintre ei”. Iar Petru grăi: „Omule, nu sînt”.

59. Şi trecînd cam un ceas, un altul stăruia zicînd:

зикѫндь, адевѫрать ши ачеста кꙋ єль єра, кѣ
ѯ галилеань. Іарѣ петръ зисе ѡмꙋле, нꙋщїꙋ
че зичи, ши атꙋнчѣшь ꙟкѣ грѣиндь єль, кѫн
ѯа тѣ кокошꙋль. Ши ꙟторкѫндꙋсѣ дмнꙋль
кѣꙋтѣ спре петръ, шиш адꙋсе петръ аминте
де кꙋвѫнтꙋль дмнꙋлꙋи, кꙋмꙋи зисѣсе лꙋи,
кѣ маинте десе вакѫнта кокошꙋль де трей ѡри
ѯв тевей лепѫда де мине. Ши єшиндь афарѣ
ѯг петръ плѫнсе кꙋ амарь. Ши ѡаменїи карїи
цинѣ пре іс батцѡкꙋрїѧ пре єль бѫтѫндꙋль.
ѯд Ши акоперіндꙋль пре єль, бѫтѣль престе ѡбраꙁ
ши ꙟтреба пре єль зикѫндь, прорѡчѣще чине ѥсте
ѯе кареле те ловѣще. Ши алтеле мꙋлте хꙋлиндь
ѯѕ зичѣ де єль. Ши фѫкѫндꙋсѣ зїѡ, адꙋна
рѣ бѫтрѫнїй ѡаменилѡрь, маи марїй попилорь,
ши кѫртꙋрарїй, ши дꙋсерѣ пре єль ꙟсѣборꙋль
ѯз лѡрь. Зикѫндь, де єщи тꙋ хс, спꙋне нѡѡ;
ши зисе лѡрь, де вою спꙋне, воао нꙋ веци крѣде.
ѯи Іарѣ де вою ши ꙟтреба нꙋмвеци рѫспꙋнде міе
ѯѳ аꙋ сѫмтѣ слобоꙁици. Де акꙋм кафи фїюль ѡ
менескь шѫꙁѫндь дѣ дирѣпта пꙋтерїй лꙋи дꙋ
о неꙁѣꙋ. Ши зисерѣ тоци, дарѣ тꙋ єщи
фїюль лꙋи дмнꙁѣꙋ; Іарѣ єль зисе кѫтрѣ
єи, вои зичеци, кѣ єꙋ сѫнть.
оа Іарѣ єи ꙁисерѣ, че не маи требꙋѧще ꙟкѣ мѫр
тꙋрїе; кѣ ꙟшине аꙋꙁим ден гꙋра лꙋи.

КАП. КГ.

а Ши скꙋлѫндꙋсе тоатѣ мꙋлцимѣ лор дꙋ
в серѣ пре єль ла пилать. Ꙟчепꙋрѣ а
пѫрѫ пре єль ꙁикѫндь, пре ачеста амь а
флать ꙟторкѫндь нородꙋль ностръ, ши
ѡприндь ꙟпѫратꙋлꙋи сѫ нꙋ дѫ даждe,
г грѫиндꙋсе пре сине хс ꙟпѫрать афи. Іарѣ пи
лать ꙟтребѣ пре єль, ꙁикѫндь, тꙋ єщи ꙟпѫра
тꙋль жидовилор; Іарѣ єль рѫспꙋнꙁѫндь лꙋи, ꙁи,
д тꙋ ꙁичи. Іарѣ пилать ꙁисе кѫтрѣ маи марїй
попилорь, ши кѫтрѣ мꙋлциме, нич ѡвинѣ нꙋ а
е флꙋ ꙟчесть ѡм. Іарѣ єи ꙟтѫрѫта ꙁикѫнд,
кѣ тꙋрбꙋрѣ ѡаменїй, ꙟвѫцѫндь преспре тоатѣ
їꙋдеа, ꙟчепѫндь ден галилеа пѫнѣ аичѣ.
ѕ Іарѣ пилать дѣка аꙋꙁи де галилеа ꙟтребѣ, аꙋ
з ѡмꙋль галилеань ѥсте; Ши ꙟцелегѫндь кѣ
ден бирꙋница лꙋи їрѡдь ѥсте, тримисе пре єль
ла їрѡдь, фїиндь ши єль ꙟ їерꙋсалим ꙟтрачѣле
и ꙁиле. Іарѣ їрѡдь вѫꙁѫндь пре іс, сѫбꙋкꙋрѣ
фоарте, кѣ єра врѫндь де мꙋлть сѫл ваꙁѣ пре є
пентрꙋ кѣ аꙋꙁїѧ мꙋлте де єль, ши сѫнѣдеж
дꙋѧ врꙋи сѫмнь аведѧ дела єль фѫкѫндꙋсѣ.
ѳ Шил ꙟтреба пре єль кꙋ кꙋвинте мꙋлте, іарѣ єл
і немикѣ нꙋ рѫспꙋндѧ лꙋи. Ши ста маи ма
рїй попилор ши кѫртꙋрарїй ꙟтинсь пѫрѫндꙋл
аі пре єль. Ши дефѫимѫндꙋл пре єль їрѡдь ꙟ
преꙋнѣ, ши батѫжокꙋриндь кꙋ кꙋртѣнїй сѫй пре
єль, ꙟбрѫкѫндꙋл пре єль ꙟвешмѫнть лꙋминат
ві тримисе пре єль ла пилать. Ши сѣфѣкꙋрѣ прїѧ
тини їрѡдь кꙋ пилать ꙟтрачѣѧ ꙁи ꙋнꙋл кꙋ а
гі лалть, кѣ маинте єра ꙟтре єи вражбѣ. Іарѣ
пилать кемѫндь пре маи марїй попилорь, ши пре
ді домнїй ши ѡаменїй. Зисе кѫтрѣ єи адꙋсꙋ

Biblia 1688, p. 810, col. 1

zicînd: „Adevărat, şi acesta cu el era, că-i galilean”.

60. Iară Pétăr zise: „Oame, nu ştiu ce zici”. Şi atunceaşi, încă grăind el, cîntắ cocoşul.

61. Şi întorcîndu-să, Domnul căută spre Pétăr. Şi-şi aduse Pétăr aminte de cuvîntul Domnului, cumu-i zisêse lui, că „Mainte de ce va cînta cocoşul, de trei ori te vei lepăda de mine”.

62. Şi ieşind afară Pétăr, plînse cu amar.

63. Şi oamenii carii ţinea pre Iisus, batgiocuriia pre el, bătîndu-l.

64. Şi acoperindu-l pre el, bătea-l preste obraz şi întreba pre el, zicînd: „Prorocêşte, cine iaste carele te lovêşte?”.

65. Şi altele multe hulind zicea de el.

66. Şi făcîndu-să zio, adunară bătrînii oamenilor, mai marii popilor şi cărturarii şi dusără pre el în săborul lor,

67. Zicînd: „De eşti tu Hristos, spune noao”. Şi zise lor: „De voiu spune voao, nu veţi crêde.

68. Iară de voiu şi întreba, nu-mi veţi răspunde mie, au să mă sloboziţi.

69. De acum va fi Fiiul Omenesc şăzînd de-a direapta puterii lui Dumnezău”.

70. Şi zisără toţi: „Dară tu eşti Fiiul lui Dumnezău?”. Iară el zise cătră ei: „Voi ziceţi că eu sînt”.

71. Iară ei ziseră: „Ce ne mai trebuiêşte încă mărturie, că înşine auzim den gura lui”.

Cap 23

1. Şi sculîndu-se toată mulţimea lor, dusără pre el la Pilát.

2. Începură a pîrî pre el zicînd: „Pre acesta am aflat întorcînd norodul nostru şi oprind împăratului să nu dea dajde, grăindu-se pre sine Hristos Împărat a fi”.

3. Iară Pilát întrebắ pre el zicînd: „Tu eşti împăratul jidovilor?”. Iară el răspunzînd lui zise: „Tu zici”.

4. Iară Pilát zisă cătră mai marii popilor şi cătră mulţime: „Nici o vină nu aflu în acest om”.

5. Iară ei întărîta, zicînd că turbură oamenii, învăţînd prespre toată Iudéa, începînd den Galiléa pînă acicea.

6. Iară Pilát, deaca auzi de Galiléa, întrebắ: „Au omul galilean iaste?”.

7. Şi înţelegînd că den biruinţa lui Irod iaste, trimise pre el la Iród, fiind şi el în Ierusalím într-acêle zile.

8. Iară Iród, văzînd pre Iisus, să bucurắ foarte, că era vrînd de mult să-l vază pre el, pentru că auziia multe de el şi să nădejduia vrun sămn a vedea de la el făcîndu-să.

9. Şi-l întreba pre el cu cuvinte multe, iară el nemică nu răspundea lui.

10. Şi sta mai marii popilor şi cărturarii întins pîrîndu-l pre el.

11. Şi defăimîndu-l pre el Irod, împreună, şi batjocurind cu curtênii săi pre el, îmbrăcîndu-l pre el în veşmînt luminat, trimise pre el la Pilát.

12. Şi să făcură priatiini Iród cu Pilát într-acêea zi, unul cu alalt, că mainte era între ei vrajbă.

13. Iară Pilát, chemînd pre mai marii popilor şi pre domnii şi oamenii,

14. Zise cătră ei: „Adusu- /

Versiunea modernă

„într-adevăr şi acesta era cu ei, căci este galilean”.

60. Iar Petru a spus: „Omule, nu ştiu ce vorbeşti”. Dar, în aceeaşi clipă, pe cînd încă vorbea, a cîntat cocoşul.

61. Ci Domnul, întorcîndu-se, a privit ţintă la Petru, iar Petru şi-a amintit de vorba Domnului pe care i-o spusese că „Astăzi, mai înainte de a cînta de trei ori cocoşul, mă vei tăgădui de trei ori”.

62. Şi ieşind afară a plîns cu amar.

63. Iar bărbaţii care îl ţineau pe Iisus îşi băteau joc de el, lovindu-l

64. Şi, acoperindu-l îl întrebau grăind: „Proroceşte, cine este cel care te-a lovit?”.

65. Şi multe alte spuneau împotriva lui, hulind.

66. Şi cînd s-a făcut ziuă s-au adunat bătrînii poporului, arhiereii şi cărturarii şi l-au adus pe Iisus în sinedriul lor,

67. Spunînd: „Dacă tu eşti Hristos, spune-ne”. Dar el le-a grăit: „Dacă vă voi spune, nu veţi crede.

68. Iar dacă vă voi întreba nu-mi veţi răspunde, nici nu-mi veţi da drumul.

69. De acum încolo însă Fiul Omului se va aşeza de-a dreapta puterii lui Dumnezeu”.

70. Iar toţi au zis: „Aşadar tu eşti Fiul lui Dumnezeu?”. Iar el le-a spus: „Voi ziceţi că sînt”.

71. Ci ei au grăit: „Ce nevoie mai avem de mărturie, căci noi înşine a auzit din gura lui”.

Capitolul al 23-lea

1. Şi ridicîndu-se întreaga mulţime a lor l-au dus la Pilat.

2. Iar ei au început să-l învinuiască spunînd: „L-am aflat pe omul acesta ducînd în rătăcire poporul nostru şi oprindu-l de a da bir lui Caesar şi spunînd despre sine că este Hristos”.

3. Însă Pilat l-a întrebat: „Tu eşti împăratul iudeilor?”. Iar el, răspunzînd, i-a zis: „Tu zici”.

4. Iar Pilat le-a zis arhiereilor şi gloatei: „Nu găsesc nimic vrednic de osîndă în acest om”.

5. Dar ei stăruiau spunînd că întărîtă poporul învăţînd prin toată Iudeea, începînd din Galileea şi pînă aici.

6. Şi auzind Pilat i-a întrebat dacă omul este galileean.

7. Şi aflînd că este de sub stăpînirea lui Irod, l-a trimis la acesta, fiindcă şi Irod se afla în acele zile în Ierusalim.

8. Ci Irod s-a bucurat mult cînd l-a văzut pe Iisus, căci de multă vreme auzise de el şi spera să vadă vreo minune săvîrşită de el.

9. Şi îl întreba despre multe lucruri, dar el nu răspundea nimic.

10. Iar arhiereii şi cărturarii stăteau acolo, învinuindu-l cu îndîrjire.

11. Iar Irod împreună cu ostaşii săi s-au purtat cu el dispreţuitor şi, batjocorindu-l, l-au îmbrăcat cu un veşmînt strălucitor, apoi l-au trimis la Pilat.

12. Şi în acea zi Irod şi Pilat au devenit prieteni unul cu altul, căci înainte se aflau în vrajbă unul cu altul.

13. Iar Pilat i-a chemat pe arhierei, pe dregători şi poporul,

14. Le-a zis: „Mi-aţi adus

ЄVАЇЕ.

міаць пре ѡмꙋл ачеста пре кꙋм тꙋрбꙋрь ѡа
менїи, ши ꙗтъ еꙋ ꙟнаинтѣ воастрь ꙟтребжн
дꙋл, ниче ѡ виннъ нам афлат ꙟтрꙋ ѡмꙋл аче
ста ден кареле пжржць асꙋпра лꙋи. Че ниче ї єі
родь, къ вам мжнат пре вои ла ель, ши ꙗтъ
немикъ вреднико де моарте жсте фъкꙋт де е.
Деч и чертжндꙋл пре ель ꙟлавою слобози. ѕі
Ѻри кꙋм ѡбичѣю авѣ съ слобоазъ лор ла праз зі
ник кжте оунꙋл. Ши стригаръ тоатъ мꙋ иі
цимѣ зикжндь, ꙗл пре ачеста, ши слобози ноѡ
пре варавва. Кареле ера пентрꙋ ѡсфадъ ѡа ѳі
ре карѣ че фъкꙋсе ꙟчетате, ши оучидере, пꙋсь
ꙟтемницъ. Деч и пилат ꙗръ гръи връжд к
съ слобоазъ пре ІС. Ꙗръ еи стрига зикжнд ка
ръстигнѣщел ръстигнѣщел пре ел. Ꙗръ ель кв
атреа ѡаръ зисе лор, даръ че рꙋꙋ аꙋ фъкꙋт
ачеста? ниче ѡ виннъ де моарте нꙋ афлаю ꙟтрꙋ
ель, ꙗръ чертжндꙋл пре ель ꙟлавою слобози.
Ꙗръ еи съ ꙟбинта кꙋ гласꙋри мари чржндь пре кг
ель съл ръстигнѣскъ, ши съ ꙟтърїа гласꙋриле
лор, ши але маи марилорь попилорь. Ꙗръ пи кд
лат жꙋдекъ съ съ факъ дꙋпъ поꙋхта лор.
Ши слобози лор пре чел арꙋнкат ꙟтемницъ пен ке
трꙋ ѡсфадъ ши оучидере пре кареле ꙟлчера, ꙗръ
пре ІС ꙟлдѣде пре воа лор. Ши дꙋкаи дꙋсе кѕ
ръ пре ель апꙋкжндꙋсе де оунь симѡнь кvринѣ
че венїа ден кжмпь, пꙋсеръ престе ель крꙋчѣ съ
ѡ дꙋкъ дꙋпъ ІС. Ꙗръ мерџа дꙋпъ ель мꙋл кз
циме мꙋлтъ де ѡамени ши де мꙋери, чѣле че
плжнџа ши жълїа пре ель. Ши ꙟторкжндꙋ ки
съ ІС кътръ ꙗле, зисе фїичеле їерꙋсалимꙋлꙋи,
нꙋ плжнџерець асꙋпра мѣ, ꙟсъ престе вои плжн
џець ши престе фечорїи воштри. Къ ꙗтъ вор кѳ
вени зилеле ꙟкареле вор зиче, фериче де чѣле стѣ
пе ши пжнтечеле чѣлѣ че наꙋ нъскꙋт, ши цжце
ле кареле наꙋ аплекат. Атꙋнчѣ вор ꙟчѣпе а л
зиче, мъгꙋрилор къдеци престе нои, ши дѣлꙋ
рилор акопериць пре нои. Къ де факь ачѣстѣ ла
ꙟлемнꙋль чел оумед, ꙟчел оускат чева фаче?
Дꙋчѣ ши пре алци дои фъкъторн де рꙋꙋ ꙟпреꙋ лв
кꙋ ель съи пїарзъ. Ши кжндь венирѫ ла ло лг
кꙋл каре съ кїамъ къпъцжнъ, аколѡ ръстигни
пре ель, ши пре фъкъторїи де рꙋꙋ, оунꙋл дѣ
дирѣпта ꙗръ алтꙋл дѣ стжнга. Ꙗръ ІС лд
зичѣ, пърините, ꙗртъ лор, къ нꙋ щїꙋ че фак,
ꙗръ ꙟпърциндь вешминтеле лꙋи арꙋнкаръ соць.
Ши ста ѻаменїи де привїа, ши батжокꙋрїа ле
ши боꙗрїи ꙟпреꙋнъ зикжндь, пре алцїи аꙋ мжн
тꙋить мжнтꙋꙗскъсе пре сине, де жсте ачеста
ХС челъ алъ лꙋи дмнзъꙋ алесь. Шиш бътѣ лѕ
жокь де ель, ши ѻщаши апропїиндꙋсе, ши ѻцъ
адꙋкжндь лꙋи. Ши зикжндь де ещи тꙋ ꙟ лз
пъратꙋл жидовилорь, мжнтꙋꙗщете пре тине.
Ши ера ши скрипътꙋръ скрисъ дѣсꙋпра лꙋи, кꙋ ли
слове, еллинещи, ши римленещи, ши жидовещи.
АЧЕСТА ЖСТЕ ꙞПЪРАТꙊЛ ЖИДОВИЛОРЬ.
Ꙗръ оунꙋл ден чеи фъкъторн де рꙋꙋ кареле ера ръ лѳ
стигнитъ хꙋлїа пре ель, зикжндь, де ещи тꙋ
ХС мжнтꙋꙗщете пре тине ши пре нои.

ꙗрѫ

Biblia 1688, p. 810, col. 2

mi-aţi pre omul acesta, precum turbură oamenii şi, iată, eu înaintea voastră întrebîndu-l, nice o vină n-am aflat întru omul acesta, den carele pîrîţi asupra lui.

15. Ce nice Iród, că v-am mînat pre voi la el, şi, iată, nemică vrêdnic de moarte iaste făcut de el.

16. Deci certîndu-l pre el, îl voiu slobozi".

17. Oricum, obicêiu avea să sloboază lor la praznic cîte unul.

18. Şi strigară toată mulţimea, zicînd: „Ia-l pre acesta şi slobózi noao pre Varávva".

19. Carele era, pentru o sfadă oarecarea ce făcuse în cetate şi ucidere, pus în temniţă.

20. Deci Pilat iară grăi, vrînd să sloboază pre Iisus,

21. Iară ei striga, zicînd: „Răstignêşte-l, răstignêşte-l pre el".

22. Iară el a treia oară zise lor: „Dară ce rău au făcut acesta? Nice o vină de moarte nu aflaiu întru el. Iară certîndu-l pre el, îl voiu slobozi".

23. Iară ei să învita, cu glasuri mari cerînd pre el să-l răstignească. Şi să întăriia glasurile lor şi al mai marilor popilor.

24. Iară Pilát judecă să să facă după pohta lor.

25. Şi slobozí lor pre cel aruncat în temniţă pentru sfadă şi ucidere, pre carele îl cerea, iară pre Iisus îl dêde pre voia lor.

26. Şi deaca-l duseră pre el, apucîndu-se de un Símon Chirineu ce veniia den cîmp, pusără preste el crucea să oducă după Iisus.

27. Iară mergea după el mulţime multă de oameni şi de muieri, cêle ce plîngea şi jăliia pre el.

28. Şi întorcîndu-să Iisus cătră iale, zise: „Fiicele Ierusalimului, nu plîngereţi asupra mea, însă preste voi plîngeţi şi preste feciorii voştri.

29. Că, iată, vor veni zilele în carele vor zice: «Ferice de cêle stêrpe, şi pîntecele cêlea ce n-au născut, şi ţîţele carele n-au aplecat».

30. Atuncea vor încêpe a zice măgurilor: «Căderi preste noi!» şi dealurilor: «Acoperiţi pre noi!».

31. Că de fac acêstea în lemnul cel umăd, în cel uscat ce să va face?".

32. Ducea şi pre alţi doi făcători de rău, împreună cu el să-i piarză.

33. Şi cînd veniră la locul care să cheamă Căpăţînă, acolo răstigniră pre el şi pre făcătorii de rău, unul de-a direapta, iară altul de-a stînga.

34. Iară Iisus zicea: „Părinte, iartă lor, că nu ştiu ce fac". Iară împărţind veşmintele lui, aruncară sorţ.

35. Şi sta oamenii de priviia şi batjocuriia, şi boiêrii împreună, zicînd: „Pre alţii au mîntuit, mîntuiască-se pre sine, de iaste acesta Hristos, cel al lui Dumnezău ales":

36. Şi-şi bătea joc de el şi oştaşii, apropiindu-se şi oţăt aducînd lui

37. Şi zicînd: „De eşti tu împăratul jidovilor, mîntuiêşte-te pre tine".

38. Şi era şi scriptură scrisă deasupra lui, cu slove elineşti, şi rimleneşti, şi jidoveşti: ACESTA IASTE ÎMPĂRATUL JIDOVIlOR[41].

39. Iară unul den cei făcători de rău care era răstignit huliia pre el, zicînd: „De eşti tu Hristos, mîntuiêşte-te pre tine şi pre noi". /

Versiunea modernă

acest om ca pe unul ce stîrneşte poporul la răzvrătire, dar, iată, după ce eu l-am cercetat înaintea voastră cu am aflat în el nicio vină dintre cele pe care i le puneţi în seamă.

15. Şi nici Irod la care v-am trimis; şi iată acesta nu a săvîrşit nimic vrednic de moarte.

16. Aşadar, după ce îl voi pedepsi, îl voi elibera".

17. Fiindcă la fiecare sărbătoare a Paştelui trebuia să le elibereze cîte unul.

18. Dar întreaga mulţime a strigat grăind: „Ia-l pe acesta şi eliberează-ni-l pe Baraba".

19. Acesta era azvîrlit în temniţă pentru o răzmeriţă care avusese loc în cetate şi pentru ucidere.

20. Şi Pilat le-a grăit din nou, voind să-l elibereze pe Iisus.

21. Dar ei strigau cu putere grăind: „Răstigneşte, răstigneşte-l".

22. Dar el le-a spus a treia oară: „Ce rău a făcut acesta? Nu am aflat nici o vină de moarte în acesta; prin urmare, pedepsindu-l, îl voi elibera".

23. Însă ei, cu glasurile ridicate, cereau cu îndîrjire să fie răstignit, iar glasurile lor şi ale arhiereilor au precumpănit.

24. Iar Pilat a hotărît să le fie împlinită cererea.

25. Şi l-a eliberat pe cel azvîrlit în temniţă pentru răzmeriţă şi ucidere pe care îl cereau, iar pe Iisus l-a încredinţat voii lor.

26. Şi pe cînd îl duceau, au pus mîna pe un anume Simon din Cyrene care venea de la cîmp şi i-au pus acestuia crucea în spate ca să o poarte în urma lui Iisus.

27. Iar o mare mulţime de popor şi de femei îl urma, bocindu-l şi jelindu-l.

28. Şi întorcîndu-se către ele, Iisus le-a zis: „Fiice ale Ierusalimului, nu mă plîngeţi pe mine, ci plîngeţi-vă pe voi şi pe copiii voştri.

29. Fiindcă, iată, vor veni zile în care veţi spune: «Fericite cele sterpe şi pîntecele care nu au născut şi sînii care nu au alăptat».

30. Atunci vor începe să le spună munţilor: «Căderi peste noi!» şi colinelor: «Ascundeţi-ne!».

31. Căci de fac acestea cu lemnul cel plin de sevă, ce se va întîmpla cu cel uscat?".

32. Şi mai duceau cu el alţi doi făcători de rele ca să îi omoare împreună cu el.

33. Iar cînd au ajuns în locul care este numit al Ţestei, l-au răstignit acolo şi pe cei doi făcători de rele, unul de-a dreapta şi unul de-a stînga.

34. Ci Iisus spunea: „Părinte, iartă-le că nu ştiu ce fac". Şi, împărţind veşmintele lui, au aruncat sorţi.

35. Iar poporul şi mai marii săi stăteau acolo privind şi-l luau în rîs spunînd: „Pe alţii i-a mîntuit, să se mîntuiască şi pe sine dacă acesta este Hristosul lui Dumnezeu, cel ales".

36. Ci îl batjocoreau şi ostaşii, aducîndu-i oţet.

37. Şi spunîndu-i: „Dacă tu eşti împăratul iudeilor, mîntuieşte-te pe tine însuţi".

38. Şi deasupra lui era şi o inscripţie cu litere greceşti, latineşti şi evreieşti: „Acesta este împăratul iudeilor".

39. Dar unul dintre făcătorii de rele ce atîrnau răstigniţi îl hulea zicînd: „Oare nu eşti tu Hristosul? Mîntuieşte-te pe tine însuţi şi pe noi".

де ла лꙋка.

м̃ Iaрь рѫспꙋнзѫнды чела алалть чертѫ пре ель зи
кѫнды, нꙋ те теми тꙋ де дмнезѣꙋ, кѫчи ꙟ
ма̃ трꙋ ачеѧ жꙋдекать ещи? Ши ной пре дй
рептꙋль, пентрꙋ кѫ врѣднйче де чѣлѣ че амь
фѫкꙋт лꙋѡмь, (кѫ лꙋѡмь кꙋм сау кѫзꙋть
дꙋпѫ фаптеле ноастре) ѩрѫ ачеста немикѫ
мв̃ рѫꙋ нау фѫкꙋт. Ши зичѣ кѫтрѫ їс поме
нѣщемѫ дмне, кѫнды вей вени ꙟтрꙋ ꙟпѫрѫ
мг̃ цїѧ та. Ꙟтꙋнчѣ зисе їс лꙋи, адевѫрать
зикь цїе, астѫзи кꙋ мине вей фи ꙟраю.
мд̃ Шї ера ка ла ал шаселе часъ, ши ꙟтꙋнѣрекь сѫ
фѫкꙋ престе тоть пѫмѫнтꙋль, пѫнѫ ла алноа
ме̃ ле часъ. Ши сѫ ꙟтꙋнекѫ соареле, ши сѫ спи
текѫ катапетѣзма бесѣречїи прен мижлокь.
мѕ̃ Ши стригѫнды їс кꙋ гласъ маре, зисе, пѫрйнте
ꙟмѫниле тале дау дхꙋль мїеꙋ, ши ачѣстѣ
мз̃ зикѫнды ꙟш дѣде дхꙋль. Ѩрѫ сꙋташꙋл
вѫзѫнды че фꙋ, славй пре дмнезѣꙋ, зикѫнды
адевѫрать ачесть омь дирепть ера.
ми̃ Ши тоатѫ мꙋлцимѣ карѣ венисе ꙟпреꙋнѫ ла
ачѣ привире, вѫзѫнды чѣлѣ че сау фѫкꙋт, вѫ
тѫнды пїептꙋриле лорь сѫ ꙟтоарсерѫ.
мѳ̃ Ши стa тоци кꙋноскꙋцїи лꙋи департе, ши мꙋ
ериле кареле венисе дꙋпѫ ель ден галилеа, вѫ
н̃ зѫнды ачѣстѣ. Ши ѩтѫ оунь бѫрбать а
нꙋме їѡсифь, сфѣтникь фїинды, ѡмь бꙋнь ши
на̃ дирепть. Ачеста нꙋ ера приставнинды кꙋ
сфатꙋль ши кꙋ лꙋкрꙋл лорь, ден аримедеа ѡра
шꙋль жидовилорь, кареле ши ачела ащепта ꙟпѫ
нв̃ рѫцїѧ лꙋи дмнезѣꙋ. Ачеста венинды ла пи
нг̃ лать черши трꙋпꙋл лꙋи їс. Ши порѫндꙋль
пре ель ꙟль ꙟвѫли ꙟчаршафь, шиль пꙋсе ꙟмор
мѫнть че ера сѫпать ꙟпїатрѫ, ꙟтрꙋ карѣ нꙋ
нд̃ ера ниме пꙋсь. Ши зїѡа ера винери, ши сѫ
не̃ лꙋмина спре сѫмбѫтѫ. Ши оурмѫнды ши
мꙋериле кареле ера вените кꙋ ель ден галилеа,
вѫзꙋрѫ мормѫнтꙋль, ши кꙋмь сау пꙋсь трꙋ
нѕ̃ пꙋль лꙋи. Ши ꙟтꙋрнѫндꙋсе гѫтирѫ аро
мата, ши оуйсори скꙋмпе, ши сѫмбѫта ѡдй
нирѫ дꙋпѫ порꙋнкѫ.

КАП. КД.

а̃ Ꙗрѫ ꙟтрꙋна де сѫмбѣте ꙟтрꙋ аджѫнкѫ
мѫнекаре, мѣрсерѫ ла мормѫнть, дꙋ
кѫнды миросириле кареле гѫтисе, ши
в̃ оаре карїи ꙟпреꙋнѫ кꙋ ѫле. Ши а
фларѫ пїатра рѫстꙋрнатѫ депре мор
г̃ мѫнть. Ши ꙟтрѫнды нꙋ афларѫ трꙋпꙋл
д̃ дмнꙋлꙋи їс. Ши фꙋ ꙟдоиндꙋсе ѫле де а
чеѧ, ши ѩтѫ дой бѫрбаць венирѫ ꙟнаинтеле,
е̃ ꙟтрꙋ вешминте стрѫлꙋчинды. Ши спѫмѫ
тѫндꙋсе ѣн плекарѫ фѣцеле ла пѫмѫнть, зисерѫ
кѫтрѫ ѫле, че кѫꙋтаци пре чель вїꙋ кꙋморцїи?
ѕ̃ Нꙋ ѥсте айчѣ че сау скꙋлать, адꙋчѣцивѫ амй
нте кꙋм аꙋ грѫить вѡѡ, ꙟкѫ фїинды ꙟгалилеа.
з̃ Зикѫнды, кѫ сѫ каде фїюлꙋи ѡменескꙋ а сѫ да
ꙟмѫниле ѡаменилорь пѫкѫтошй, ши а сѫ рѫстй
и̃ гни, ши атреѧ зи а ꙟвїе. Ши шй адꙋсерѫ
ѳ̃ аминте де кꙋвинтеле лꙋи. Ши ꙟтꙋрнѫндꙋ
сѫ де ла мормѫнть спꙋсерѫ ачѣстѣ тоате че

Biblia 1688, p. 811, col. 1

40. Iară răspunzînd celalalt, certa pre el, zicînd: „Nu te temi tu de Dumnezău, căci întru acêea judecată eşti?

41. Şi noi pre direptul, pentru că vrêdnice de cêlea ce am făcut luom (că luom cum s-au căzut după faptele noastre), iară acesta nemică rău n-au făcut".

42. Şi zicea cătră Iisus: „Pomenêşte-mă, Doamne, cînd vei veni întru împărăţiia ta".

43. Atuncea zise Iisus lui: „Adevărat zic ţie, astăzi cu mine vei fi în raiu".

44. Şi era ca la al şasele ceas, şi întunêrec să făcu preste tot pămîntu, pînă la al noaole ceas,

45. Şi să întunecă soarele şi să spintecă catapeteazma besêrecii pren mijloc.

46. Şi strigînd Iisus cu glas mare, zise: „Părinte, în mînile tale dau duhul mieu". Şi acêstea zicînd, îşi dêde duhul.

47. Iară sutaşul, văzînd ce fu, slăvi pre Dumnezău, zicînd: „Adevărat acest om direpţ era".

48. Şi toată mulţimea carea venise împreună la acea privire, văzînd cêlea ce s-au făcut, bătînd piepturile lor, să întoarseră.

49. Şi sta toţi cunoscuţii lui departe, şi muierile carele venise după el den Galiléa, văzînd acêstea.

50. Şi iată un bărbat, anume Iósif, sfêtnic fiind, om bun şi direpţ.

51. Acesta nu era pristănind cu sfatul şi cu lucrul lor, den Arimethéa, oraşul jidovilor carele şi acela aştepta împărăţiia lui Dumnezău.

52. Acesta, venind la Pilát, cerşu trupul lui Iisus.

53. Şi pogorîndu-l[42] pre el, îl învăli în cearşaf, şi-l puse în mormînt ce era săpat în piiatră, întru carea nu era nime pus.

54. Şi zioa era vineri, şi să lumina spre sîmbătă.

55. Şi urmînd şi muierile carele era venite cu el den Galiléa, văzînd mormîntul, şi cum s-au pus trupul lui.

56. Şi înturnîndu-se, gătiră aromáta, şi unsori scumpe, şi sîmbătă odihniră după poruncă.

Cap 24

1. Iară într-una de sîmbete, întru adîncă mînecare, mêrseră la mormînt, ducînd mirosírile care le gătise şi oarecarii împreună cu iale.

2. Şi aflară piiatra răsturnată de pre mormînt.

3. Şi întrînd, nu aflară trupul Domnului Iisus.

4. Şi fu îndoindu-se iale de acêea, şi iată doi bărbaţi veniră înainte-le întru veşminte strălucind.

5. Şi spămîntîndu-se ei, plecară fêţele la pămînt, ziseră cătră iale: „Ce căutaţi pre cel viu cu morţii?

6. Nu iaste aicea, ce s-au sculat, aduceţi-vă aminte cum au grăit voao încă fiind în Galiléa,

7. Zicînd că să cade Fiiului Omenescu a să da în mînile oamenilor păcătoşi, şi a să răstigni, şi a treia zi a învie".

8. Şi-şi adusără aminte de cuvintele lui.

9. Şi înturnîndu-să de la mormînt, spusără acêstea toate ce- /

Versiunea modernă

40. Însă celălalt l-a mustrat spunînd: „Nu te temi de Dumnezeu, fiindcă eşti în aceeaşi osîndă?.

41. Pentru noi este drept, căci primim cele vrednice pentru ce am săvîrşit; acesta însă nu a săvîrşit nimic rău".

42. Şi spunea către Iisus: „Pomeneşte-mă cînd vei veni întru împărăţia ta".

43. Iar Iisus i-a spus: „Amin zic ţie, astăzi vei fi cu mine în rai".

44. Şi era deja cam pe la ceasul al optulea şi s-a făcut întuneric peste întreg pămîntul pînă pe la ceasul al nouălea,

45. Soarele s-a întunecat, iar catapeteasma templului s-a sfîşiat prin mijloc.

46. Şi strigînd cu glas mare Iisus a grăit: „Părinte, în mîinile tale îmi încredinţez duhul". Şi, spunînd acestea, şi-a dat duhul.

47. Iar centurionul văzînd ceea ce s-a petrecut, a slăvit pe Dumnezeu, grăind: „Cu adevărat acest om era nevinovat".

48. Şi toate gloatele care se adunaseră la acea privelişte, văzînd cele ce s-au întîmplat, s-au întors bătîndu-şi piepturile.

49. Iar toţi cunoscuţii lui şi femeile care l-au însoţit încă din Galileea stăteau şi priveau de departe acestea.

50. Şi iată un bărbat pe nume Iosif, sfetnic al Sinedriului şi care era bărbat bun şi drept.

51. Acesta nu se învoise cu sfatul şi cu fapta lor. El era din Arimateea, cetatea iudeilor şi aştepta împărăţia lui Dumnezeu.

52. Acest a venit la Pilat şi a cerut trupul lui Iisus.

53. Şi dîndu-l jos de pe cruce, l-a înfăşurat într-o pînză de in şi l-a aşezat într-un mormînt săpat în stîncă în care nu fusese încă pus nimeni.

54. Şi era ziua pregătirii şi se lumina spre Sabat.

55. Iar femeile care veniseră cu Iisus din Galileea l-au însoţit pe Iosif şi au văzut mormîntul şi cum au aşezat în el trupul lui.

56. Ci, după ce s-au întors, au pregăti miresme şi miruri, iar în ziua Sabatului s-au odihnit, potrivit poruncii.

Capitolul al 24-lea

1. Iar în prima zi a săptămînii, foarte de dimineaţă, femeile, împreună cu alţii, au venit la mormînt, purtînd miresmele pe care le pregătiseră.

2. Şi au găsit piatra rostogolită de pe mormînt.

3. Şi după ce au intrat nu aflară trupul Domnului Iisus.

4. Şi s-a întîmplat că, în vreme ce se aflau ele în îndoială cu privire la aceasta, iată doi bărbaţi au stat lîngă ele în veşminte strălucitoare.

5. Iar ele s-au înfricoşat şi şi-au plecat feţele la pămînt. Iar ei le-au zis: „De ce îl căutaţi pe cel viu printre cei morţi?

6. Nu este aici, ci a înviat; amintiţi-vă cum v-a vorbit pe cînd era încă în Galileea,

7. Spunînd că Fiul Omului trebuie să fie dat în mîinile oamenilor păcătoşi şi să fie răstignit, iar a treia zi să învie.

8. Şi şi-au amintit cuvintele lui.

9. Şi întorcîndu-se de la mormînt, au vestit toate acestea ce-

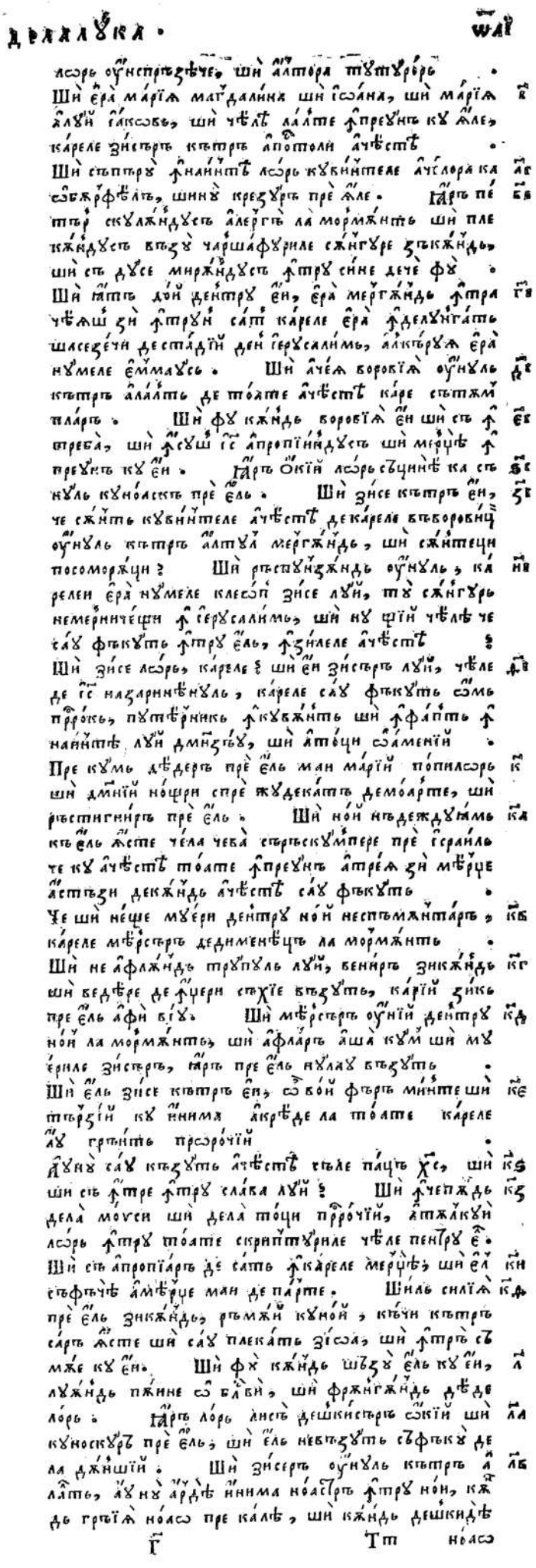

Biblia 1688, p. 811, col. 2

lor unsprăzêce, şi áltora tuturór.

10. Şi era Máriia Magdalína şi Ioána, şi Máriia a lui Iácov, şi cêlealalte împreună cu iale, carele zisără cătră apostoli acêstea.

11. Şi să păru înaintea lor cuvintele acelora ca o bîrfeală şi nu crezură pre iale.

12. Iară Pétăr, sculîndu-să, alergắ la mormînt şi, plecîndu-să, căzu cearşafurile sîngure zăcînd şi să duse mirîndu-să întru sine de ce fu.

13. Şi iată doi dentru ei era mergînd într-acêeaşi zi într-un sat carele era îndelungat şasezeci de stadii den Ierusalím, al căruia era numele Emmaús.

14. Şi aceia voroviia unul cătră alalt de toate acêstea care să tîmplară.

15. Şi fu cînd voroviia ei şi să întreba, şi însuşi Iisus apropiindu-să şi mergea împreună cu ei.

16. Iară ochii lor să ţinea ca să nu-l cunoască pre el.

17. Şi zise cătră ei: „Ce sînt cuvintele acêstea de carele vă voroviţi unul cătră altul mergînd, şi sînteţi posomorîţi?”.

18. Şi răspunzînd unul, carele-i era numele Cleóp, zise lui: „Tu sîngur nemerniceşti în Ierusalím şi nu ştii cêlea ce s-au făcut întru el în zilele acêstea?”.

19. Şi zise lor: „Carele?”. Şi ei zisără lui cêle de Iisus Nazarineanul, carele s-au făcut om proroc, putêrnic în cuvînt şi în faptă înaintea lui Dumnezău şi a toţi oamenii.

20. Precum dêderă pre el mai marii popilor şi domnii noştri spre judecată de moarte, şi răstigniră pre el.

21. Şi noi nădejduiam că el iaste cela ce va să răscumpere pre Israíl, ce cu acêstea toate împreună a treia zi mêrge astăzi de cînd acêstea s-au făcut.

22. Ce şi neşte muieri dentru noi ne spămîntară, carele mêrsără de dimineaţă la mormînt.

23. Şi neaflînd trupul lui, veniră zicînd şi vedêre de îngeri să hie văzut, areii zic pre el a fi viu.

24. Şi mêrsără unii dentru noi la mormînt, şi aflară aşa cum şi muierile zisără, iară pre el nu l-au văzut.

25. Şi el zise cătră ei: „O, voi fără minte şi tărzii cu inima a crêde la toate carele au grăit prorocii!

26. Au nu s-au căzut acêstea să le paţă Iisus şi-şi să între întru slava lui?”.

27. Şi începînd, de la Móisi şi de la toţi prorocii, a tîlcui lor întru toate Scripturile cêle pentru el.

28. Şi să apropiară de sat în carele mergea, şi el să făcea a mêrge mai departe.

29. Şi-l siliia pre el zicînd: „Rămîi cu noi, căci cătră sară iaste şi s-au plecat zioa”. Şi întrắ să mîe cu ei.

30. Şi fu cînd şăzu el cu ei luînd pîine o blagoslovi şi, frîngînd, dêde lor.

31. Iară lor li să deşchisără ochii şi cunoscură pre el, şi el nevăzut să făcu de la dînşii.

32. Şi ziseră unul cătră álalt: „Au nu ardea inima noastră întru noi cînd grăiia noao pre calea şi cînd deşchidea //

Versiunea modernă

lor unsprezece şi tuturor celor rămaşi.

10. Iar cele ce spuneau acestea apostolilor erau Maria Magdalena, Ioana, Maria lui Iacob şi celelalte care erau împreună cu ele.

11. Şi li s-au părut aceste vorbe ca lipsite noimă şi nu le credeau.

12. Iar Petru, ridicîndu-se, a alergat la mormînt şi aplecîndu-se, a văzut numai fişiile de pînză şi a plecat, mirîndu-se întru sine de cele petrecute.

13. Dar, iată că în aceeaşi zi doi dintre ei mergeau către un sat numit Emaus, care se afla la o depărtare de şaizeci de stadii de Ierusalim.

14. Iar ei vorbeau unii cu alţii despre toate cele ce s-au petrecut.

15. Şi a fost că, pe cînd vorbeau şi se întrebau, Iisus însuşii s-a apropiat şi mergea împreună cu ei.

16. Însă ochii lor erau ţinuţi ca să nu îl cunoască.

17. Iar el le-a zis: „Ce sînt aceste cuvinte pe care le schimbaţi între voi pe cale? Şi ei s-au oprit posomorîţi?”.

18. Iar unul dintre ei, al cărui nume era Cleopa, a răspuns şi i-a zis: „Tu singur eşti străin în Ierusalim şi nu cunoşti cele ce s-au petrecut în aceste zile în el?”.

19. Şi le-a zis: „Ce fel de fapte?”. Iar ei i-au spus: „Cele despre Iisus Nazarineanul, care a fost un bărbat proroc puternic în faptă şi în cuvînt înaintea lui Dumnezeu şi a întregului popor”.

20. Cum l-au osîndit la moarte arhiereii şi stăpînitorii noştri şi l-au răstignit.

21. Noi însă nădăjduiam că acesta este cel ce urma să-l răscumpere pe Israel; dar, peste toate acestea, acum este a treia zi de cînd s-au petrecut toate acestea.

22. Dar şi nişte femei de ale noastre ne-au descumpănit după ce au mers dimineaţă devreme la mormînt.

23. Şi negăsindu-i trupul au venit spunînd că au văzut o vedenie de îngeri care le-au spus că el este viu.

24. Şi unii dintre cei ce sînt cu noi au mers la mormînt şi au găsit aşa cum au spus femeile, dar pe el nu l-au văzut.

25. Iar el le-a zis: „O, neînţelepţilor şi zăbavnicilor cu inima ca să credeţi toate cîte le-au grăit prorocii!

26. Oare nu se cuvenea ca Hristos să pătimească acestea şi să intre în slava sa?”.

27. Şi, începînd de la Moise şi de la toţi prorocii le-a tîlcuit din toate Scripturile cele cu privire la el.

28. Iar ei s-au apropiat de satul unde mergeau; dar el se prefăcea că merge mai departe.

29. Dar ai au stăruit prin rugăminţi, spunîndu-i: „Rămîi cu noi, fiindcă este pe înserate şi ziua deja s-a sfîrşit”. Şi a intrat să rămînă cu ei.

30. Şi, pe cînd stătea la masă împreună cu ei, luînd pîine, a binecuvîntat şi, frîngînd, le-a dat-o.

31. Atunci însă li s-au deschis ochii şi l-au recunoscut; iar el s-a făcut nevăzut de la ei.

32. Şi spuneau unul către altul: „Oare nu ardea inima noastră cînd ne vorbea pe drum şi ne tîlcuia

лд нѡаско скриптуриле? Ши скулѫндусе ꙟтрꙗ
чел чась, съ ꙟтурнарѣ ꙟ Ïерусалимь ши афлꙗ
ръ адунаци пре чеи оунспрѣзѣче ши пре чеи кꙋ єи
зикѫндь късау скулать Дмнꙋль адеварать, ши
ле сау арътать луи Симонь. Ши ей повестїа
чѣле динтру кале, ши кꙋм сау арътать лѡрь
лѕ ꙟфрѫнџерѣ пѫиниї. Iаръ ей ворбиндь ачѣ
сте, ꙟсуш Іс стътꙋ ꙟмиѫлокꙋль лѡрь,
ши зисе лѡрь пачѣ воаѡ.
лз Iаръ ей спъмѫнтѫндусе ши ꙟфрикошаци фиꙋкѫндꙋ
ли се, ле пърѣ къ вѣдь оун дхь. Ши зисе лорь,
че сѫнтеци турбураци, ши деретчѣ ꙟтръ кꙋ
лѳ џете ꙟтру инимиле воастре? Ведеци мѫни
ле мѣле ши пичоареле мѣле, къ ꙟсꙋмь єу сѫнть
пипъиците ши ведеци, къ дхꙋль карне ши оасе
се наре, пре кꙋм мъ ведеци пре мине авѫндь.
м Ши ачаста зикѫндь, аръта лор мѫниле ши пи
ма чоареле. Ши ꙟкъ не кре꙱ѫндь ей де букꙋрїе
ши мирѫндусе, зисе лор, авеци чева де мѫнкаре
мв аичѣ? Iаръ ей дѣдеръ луи о парте де пѣ
ще фрипть, ши динтру фагꙋр де мїаре.
мг Ши лꙋѫндь ꙟнаинтѣ лорь мѫнкъ.
мд Ши зисе лор, ачѣстѣ сѫнть кꙋвинтеле кареле
ам грьить кътръ вои ꙟкъ фиïндь ꙟпреунъ кꙋ
вои, къ съ каде асъ ꙟплѣ тоате кареле съ скри
се ꙟлѣџѣ луи Мѡѵси, ши ꙟпророчи ши ꙟѱаломи
мє пентру мине. Атунчѣ дешкисе лор минтѣ
мѕ касъ ꙟцелѣгъ скриптꙋриле. Ши зисе лорь,
къ ашаи скрисе, ши аша сау къꙁꙋт съ пацъ Хс,
мз ши съ ꙟвїе дей морци атреа зи. Ши съсъ
пропов꙱ꙋѧскъ ꙟнумеле луи покъинца ши ертъ
чюнѣ пъкателор, ꙟтоате лимбиле, ꙟчепѫндь
ми де Ïерусалим. Iаръ вои сѫнтеци мъртурїи
мѳ ачестора. Ши ꙗтъ, єу тримицꙋ фъгъ
дꙋинца татълуи мїеу престе вои, иаръ вои шъ
деци ꙟчетатѣ Ïерусалимꙋлꙋи пънъ оунде въве
н ꙟбръкакꙋ пꙋтѣре де сꙋсь. Ши и скоасе пре ей
афаръ пънъ ꙟвиданїѧ, ши рѫдикѫндь мѫниле
на сале, блгви пре ей. Ши фꙋ кѫнд блгвїѧ ель
пре ей, съ деспърци дела ей, ши съ сꙋѧ
нв ꙟчерю. Iаръ ей ꙟкинѫндусе луи,
съ ꙟтурнаръ ꙟ Ïерусалим, кꙋ бꙋ
нг кꙋрїе маре. Ши ера ꙟтоа
тъ врѣмѣ ꙟбесѣрекъ лъ
удѫнд ши бинекꙋвѫ
тѫндь пре дꙋ
нꙁъ амин.

Biblia 1688, p. 812, col. 1

noao Scripturile?”.

[33][43]. Şi sculîndu-să într-acel ceas, să înturnară în Ierusalím şi aflară adunaţi pre cei unsprăzêce şi pre cei cu ei,

34. Zicînd că s-au sculat Domnul adevărat şi s-au arătat lui Símon.

35. Şi ei povestiia cêle dentru cale şi cum s-au arătat lor în frîngerea pîinii.

36. Iară ei vorovind acêstea, însuşi Iisus stătu în mijlocul lor, şi zise lor: „Pace voao”.

37. Iară ei, spămîndu-se şi înfricoşaţi făcîndu-se, le părea că văd un duh.

38. Şi zise lor: „Ce sînteţi turburaţi, şi derept ce întră cugete întru inimile voastre?

39. Vedeţi mînile mêle şi picioarele mêle, că însumi eu sînt. Pipăiţi-mă şi vedeţi, că duhul carne şi oase n-are, precum mă vedeţi pre mine avînd”.

40. Şi aceasta zicînd, arătắ lor mînile şi picioarele.

41. Şi încă necrezînd ei de bucurie şi mirîndu-se, zise lor: „Aveţi ceva de mîncare acicea?”.

42. Iară ei dêderă lui o parte de pêşte fript şi dentr-un fagur de miêre.

43. Şi luînd, înaintea lor mîncắ,

44. Şi zise lor: „Acêstea sînt cuvintele carele am grăit cătră voi încă fiind împreună cu voi, că să cade a să împlea toate carele-s scrise în lêgea lui Móisi şi în proroci şi în psalómi pentru mine”.

45. Atuncea deşchise lor mintea ca să înţeleagă Scripturile.

46. Şi zise lor că aşa-i scris şi aşa s-au căzut să paţă Iisus şi să învie den morţi a treia zi.

47. Şi să să propoveduiască în numele lui pocăinţa şi iertăciunea păcatelor, în toate limbile, începînd den Ierusalím.

48. „Iară voi sînteţi mărturii acestora.

49. Şi, iată, eu trimiţu făgăduinţa Tatălui mieu preste voi, iară voi şădeţi în cetatea Ierusalimului pînă unde vă veţi îmbrăca cu putêre de sus”.

50. Şi-i scoase pre ei afară pînă în Vithániia, şi rîdicînd mîinile sale, blagoslovi pre ei.

51. Şi fu cînd blagosloviia el pre ei, să despărţi de la ei, şi să suia în ceriu.

52. Iară ei închinîndu-se lui, să înturnară în Ierusalím, cu bucurie mare.

53. Şi era în toată vrêmea în besêrecă lăudînd şi binecuvîntînd pre Dumnăzău. Amin. /

Versiunea modernă

Scripturile?”.

33. Şi ridicîndu-se, în acel ceas s-au întors în Ierusalim şi i-au aflat adunaţi pe cei unsprezece şi pe cei împreună cu dînşii

34. Spunînd că Domnul a înviat cu adevărat şi i s-a arătat lui Simon.

35. Iar ei povesteau cele de pe drum şi cum a fost recunoscut de către ei la frîngerea pîinii.

36. Şi, în vreme ce vorbeau acestea, însuşi Iisus a stat în mijlocul lor şi le-a spus: „Pace vouă!”.

37. Dar ei s-au îngrozit şi, înfricoşaţi, socoteau că văd un duh.

38. Iar el le-a grăit: „De ce sînteţi tulburaţi şi de ce se ridică îndoieli în inima voastră?

39. Priviţi mîinile şi picioarele mele, căci eu însumi sînt. Pipăiţi-mă şi vedeţi că un duh nu are carne şi oase precum mă vedeţi pe mine că am”.

40. Şi, zicînd acestea, le arătă mîinile şi picioarele.

41. Iar ei încă nu credeau de bucurie şi, minunîndu-se, le-a spus: „Aveţi aici ceva de mîncare?”.

42. Şi ei i-au dat o bucată de peşte fript şi un fagure de miere.

43. Şi luînd, a mîncat înaintea lor,

44. Iar el le-a zis: „Acestea sînt cuvintele pe care vi le spuneam cînd încă eram împreună cu voi, că trebuie să fie împlinite toate cele care au fost scrise despre mine în Legea lui Moise, în proroci şi în psalmi”.

45. Atunci le-a deschis mintea ca să înţeleagă Scripturile,

46. Şi le-a spus că astfel este scris şi astfel trebuia să pătimească Hristos, iar a treia zi să învie din morţi.

47. Şi să fie propovăduită pocăinţa şi iertarea păcatelor tuturor neamurilor întru numele lui, începînd de la Ierusalim.

48. „Voi însă sînteţi martorii acestor lucruri.

49. Şi iată că eu vă trimit peste voi făgăduinţa Tatălui meu; voi însă rămîneţi în oraş pînă ce vă veţi îmbrăca cu putere de sus”.

50. Iar el i-a adus afară înspre Betania şi, ridicîndu-şi mîinile, i-a binecuvîntat.

51. Şi, pe cînd îi binecuvînta, s-a despărţit de ei şi a fost purtat la cer.

52. Iar ei, închinîndu-se, s-au întors în Ierusalim cu mare bucurie.

53. Şi erau mereu în templu, lăudînd şi binecuvîntînd pe Dumnezeu.

Де Іоан Євангелисть, чине аѹ фость.

Іωан євглнсть кареле аѹ скрись євліѧ,
ши треи посланїи, ши апокалѵпсис, фо
стаѹ ѹнѹл дин чеи, ві, апостоли алѹ
Хс, ши динтралалцн аѹ фость маи дра
ѹченик лѹи Хс, кѹм ꙟсѹш арать єван
гелїѧ са, ꙟкапь, ка, стих, кд, фостаѹ фе
чор лѹи зеведею, ши фрате лѹи Іакωв челѹи ма
маре, пре карелеи ѡмор Іродь, кѹм сь арать
ла матфеѹ, ꙟкап, і, стих, в, маркω, г,
стих, зі, деанїѧ, ві, стих, в, ши аѹ фост
тримесь ꙟприбеџїе де дїωнисїе ꙟпьрать ꙟ о
остробѹл патмосѹлѹи, ши аколω аѹ скрис карте
апокалипсис, кѹм скрїе ꙟкапь, а, стих, д,
ши ꙟ, і, стих, ді, ьрь дѹпь моарте
лѹи дїωнисїе аѹ венить ꙟ єфес, кѹм
скрїе євсевїе ꙟисторїѧ бесеречїи
ꙟнатреѧ карте ꙟкап, иг, ши
дѹпь че бьзѹ скрисоарѣ
ачелор треи євлистїи
де маинте.
Ши мьртѹрисинд дєспре скрисоарѣ лѹи,
аша аѹ скрись ачасть карте євліѧ, бь
гжнд кь аѹ льсать чеѧ нище лѹкрѹри,
че сь кѹвин аши, кѹм скрїе євсевїе
ꙟнатреѧ карте, ꙟкапь, ка.

Де

Biblia 1688, p. 812, col. 2

De Ioán Evanghelíst, cine au fost

Ioán Evanghelíst carele au scris Evangheliia, şi trei Poslánii, şi Apocálipsis, fost-au unul den cei 12 apostoli a lui Hristos şi, dentr-alálţi, au fost mai drag ucenic lui Hristos, cum însuşi arată Evangheliia sa, în Cap 21, stih 24, fost-au fecior lui Zevedéiu şi frate lui Iácov celui mai mare, pre carele-l omorî Iród, cum să arată la Matthéiu, în Cap 10, stih 2, Márco, 3, stih 17, Deániia 12, stih 2, şi au fost trimes în pribegie de Dionísie împărat în ostrovul Patmósului, şi acoló au scris cartea Apocálipsis, cum scrie în Cap 1, stih 9, şi în 10, stih 11, iară după moartea lui Dionísie au venit în Efés, cum scrie Evsévie în Historiia besêrecii în a treia carte, în Cap 18 şi după ce văzu scrisoarea acelor trei evanghelisti de mainte.

Şi mărturisind despre scrisoarea lui, aşa au scris această carte, Evangheliia, văzînd că au lăsat ceia nişte lucruri ce să cuvin a şti, cum scrie Evsévie în a treia carte, în Cap 21.

Versiunea modernă

ЕѴАГЕЛІѦ ДЕ ЛА ІѠАН

КАП. А.

а Ꙟнчепꙋт ера кꙋвѫнтꙋл, ши кꙋ
вѫнтꙋл ера кътръ дмнѕеꙋ, ши
в дмнѕеꙋ ера кꙋвѫнтꙋл. Аче
ста ера денчепꙋт кътръ дмнѕеꙋ.
г Тоате прен ел сау фъкꙋт, ши
фъръ де ел сау фъкꙋт ниче ꙋна
д каре сау фъкꙋт. Ꙟтрꙋ ел
е віацъ ера, ши віаца ера лꙋмина ѡаменилор. Ши
лꙋмина ꙟтрꙋ ꙟтꙋнерек лꙋминѣѕъ, ши ꙟтꙋ
ѕ нерекꙋл пре ѧ нꙋѡ апꙋкъ. Фꙋ ѡмь тримис
з дела дмнѕеꙋ нꙋмеле лꙋи Іѡань. Ачеста ве
ни спре мъртꙋріе, ка съ мъртꙋрисѣскъ пентрꙋ
и лꙋминъ, ка тоци съ крѣѕъ прен ель. Нꙋ ера
ачела лꙋмина, че пентрꙋ ка съмъртꙋрисѣскъ
ѳ пентрꙋ лꙋминъ. Ера лꙋмина чѣ адевърать
каре лꙋминѣѕъ пре тот ѡмꙋл, кареле вине ꙟ
і лꙋме. Ꙟ лꙋме ера ши лꙋмѣ прен ел сау фъ
аі кꙋт, ши лꙋмѣ пре ель нꙋ кꙋноскꙋ. Ла але
сале вени, ши чеи ай лꙋи пре ел наꙋ лꙋать.
ві Іаръ къць лаꙋ лꙋать пре ель дѣде лор бирꙋинцъ
фіи ай лꙋи дмнѕеꙋ съсъфакъ, челора че кредь
гі ꙟтрꙋ нꙋмеле лꙋи. Карїи нꙋ ден сѫнџе, ничи
ден воѧ трꙋпꙋлꙋи, ничь ден воѧ бърбатꙋлꙋи
ді че дела дмнѕеꙋ сау нъскꙋт. Ши кꙋвѫнтꙋ трꙋп
сау фъкꙋт, ши сълъшлꙋи ꙟтрꙋ нои, ши амь
възꙋт мърирѣ лꙋи, мърире ка ꙋнꙋл сѫнгꙋр нъ
скꙋт дела татъл, плинь де дарь ши де адевър.
еі Іѡань мъртꙋрисѣще пентрꙋ ел, ши стригъ ѕи
кѫндь, ачеста ера кареле ам ѕис, чела че дена
поѧ мѣ віиторю, ꙟнаинтѣ мѣ сау фъкꙋт,
ѕі кьчи ꙟтѫю мїеꙋ ера. Ши дентрꙋ плинирѣ
лꙋи нои тоци ам лꙋать, ши дарь пентрꙋ дарь.
зі Кьчи лѣџѣ прен Моѵси сау дат, дарꙋл ши аде
иі върꙋл прен Іс Хс фꙋ. Пре дмнѕеꙋ нимени
нꙋ лаꙋ възꙋт ничи ѡдатъ, чел сѫнгꙋрь нъскꙋ
фїю чела че ѧсте ꙟсѫнꙋл татълꙋи, ачела аꙋ
ѳі мъртꙋрисить. Ши ачаста ѧсте мъртꙋріѧ
лꙋи Іѡань, кѫндь тримисеръ жидовїи ден Іерꙋ
салим, пресѡци ши левѵци, ка съл ꙟтрѣбе пре
к тꙋ чине ещи? Ши аꙋ мъртꙋрисит, ши наꙋ
тъгъдꙋить, ши мъртꙋрисей къ нꙋ сѫнт еꙋ Хс.
ка Шил ꙟтребаръ пре ел, че даръ? Иліе ещи тꙋ?
ши ѕисе нꙋ сѫнт, пророкꙋл ещи тꙋ? ши ръспꙋ
кв се нꙋ. Ши ѕисеръ дирепть ачѣѧ лꙋи, чине е
щи? ка ръспꙋнс съ дъм челор че аꙋ тримис пре
кг нои? че ѕичи пентрꙋ тине? Ѕисе еꙋ гласꙋль
челꙋи че стригъ ꙟпꙋстїю, ꙟдирептаци калѣ до
кд мнꙋлꙋи, ꙟчеким ѕисе Исаїѧ пророкꙋл. Ши че
ке тримиши ера дентрꙋ фарисей. Шил ꙟтребаръ
пре ель, шїи ѕисеръ лꙋи, дечи че ботеѕи, дѣка
кѕ нꙋ ещи тꙋ Хс, ниче Иліе, ниче пророкꙋл? Ръ

Biblia 1688, p. 813, col. 1

Evangheliia de la Ioan

Cap 1

1. De-nceput era Cuvîntul şi Cuvîntul era cătră Dumnezău şi Dumnezău era Cuvîntul.

2. Acesta era de-nceput cătră Dumnezău.

3. Toate pren el s-au făcut şi fără de el s-au făcut nice una carea s-au făcut.

4. Întru el viaţă era şi viaţa era lumina oamenilor.

5. Şi lumina întru întunêrec luminează, şi întunêrecul pre ea nu o apucă.

6. Fu om trimis de la Dumnezău, numele lui Ioán.

7. Acesta veni spre mărturie, ca să mărturisească pentru lumină, ca toţi să crează pren el.

8. Nu era acela lumina, ce pentru ca să mărturisească pentru lumină.

9. Era lumina cea adevărată carea luminează pre tot omul, carele vine în lume.

10. În lume era şi lumea pren el s-au făcut, şi lumea pre el nu cunoscu.

11. La ale sale veni, şi cei ai lui pre el n-au luat.

12. Iară cîţi l-au luat pre el dêde lor biruinţă, fii ai lui Dumnezău să să facă, celora ce cred întru numele lui,

13. Carii nu den sînge, nici den voia trupului, nici den voia bărbatului, ce de la Dumnezău s-au născut.

14. Şi Cuvîntul trup s-au făcut şi sălăşlui întru noi şi am văzut mărirea lui, mărire ca Unul Sîngur-Născut de la Tatăl, plin de dar şi de adevăr.

15. Ioán mărturisêşte pentru el şi strigă zicînd: „Acesta era carele am zis: «Cela ce denapoia mea e viitoriu, înaintea mea s-au făcut, căci întîiul mieu era».

16. Şi dentru plinirea lui noi toţi am luat, şi dar pentru dar.

17. Căci lêgea pren Móisi s-au dat, darul şi adevărul pren Iisus Hristos fu.

18. Pre Dumnezău nimeni nu l-au văzut niciodată; cel Sîngur-Născut Fiiu, cela ce iaste în sînul Tatălui, acela au mărturisit".

19. Şi aceasta iaste mărturiia lui Ioán, cînd trimiseră jídovii den Ierusalím preoţi şi leviţi ca să-l întrêbe pre el: „Tu cine eşti?".

20. Şi au mărturisit şi n-au tăgăduit; şi mărturisi că: „Nu sînt eu Hristos".

21. Şi-l întrebară pre el: „Ce dară? Ilie eşti tu?". Şi zise: „Nu sînt". „Prorocul eşti tu?". Şi răspunse: „Nu".

22. Şi ziseră direpт acêea lui: „Cine eşti? Ca răspuns să dăm celor ce au trimis pre noi? Ce zici pentru tine?".

23. Zise: „Eu glasul celui ce strigă în pustiiu: «Îndireptaţi calea Domnului!», în ce chip zise Isaiia prorocul".

24. Şi cei trimişi era dentru farisei.

25. Şi-l întrebară pre el şi-i ziseră lui: „Deci ce botezi, deaca nu eşti tu Hristos, nice Ilie, nice prorocul?".

26. Ră- /

Versiunea modernă

Evanghelia după Ioan

Capitolul 1

1. Întru început era Cuvîntul şi Cuvîntul era spre Dumnezeu şi Cuvîntul era Dumnezeu.

2. Acesta era întru început spre Dumnezeu.

3. Toate prin el au fost făcute şi fără el niciun [lucru] care a fost făcut n-a fost făcut.

4. În el era viaţă şi viaţa era lumina oamenilor.

5. Şi lumina străluceşte în întuneric, dar întunericul nu a cuprins-o.

6. Fost-a un om trimis de Dumnezeu, numele lui [era] Ioan.

7. Acesta a venit spre mărturie, ca să dea mărturie despre lumină, pentru ca toţi să creadă prin el.

8. Nu era acela lumina, ci [a venit] ca să dea mărturie despre lumină.

9. [Cuvîntul] era lumina cea adevărată care, venind în lume, luminează pe tot omul.

10. În lume era şi lumea prin el a fost făcută, însă lumea nu l-a cunoscut.

11. La ale sale a venit, dar ai săi nu l-au primit.

12. Însă celor cîţi l-au primit le-a dat puterea de a se face copii ai lui Dumnezeu, celor care au crezut în numele lui,

13. Care s-au născut nu din sînge, nici din voia unui trup, nici din voia unui bărbat, ci de la Dumnezeu.

14. Şi Cuvîntul s-a făcut trup şi a sălăşluit între noi şi am privit slava lui, slavă [primită] de la Tatăl ca un [Fiu] Singur-Născut, plin de har şi de adevăr.

15. Ioan dă mărturie despre el şi strigă zicînd: „Acesta era cel despre care am spus: «Cel care vine după mine a ajuns să fie înaintea mea, pentru că mai înainte de mine era»".

16. Şi din plinătatea lui noi toţi am primit, şi [am primit] har peste har.

17. Pentru că legea prin Moise s-a dat, harul şi adevărul prin Hristos au venit.

18. Pe Dumnezeu nimeni nu l-a văzut vreodată; Fiul Singur-Născut, cel ce este în sînul Tatălui, el l-a tîlcuit".

19. Şi aceasta este mărturia lui Ioan, cînd au trimis iudeii din Ierusalim preoţi şi leviţi ca să-l întrebe: „Tu cine eşti?".

20. Şi el a mărturisit şi n-a tăgăduit; şi a mărturisit că: „Eu nu sînt Hristosul".

21. Şi l-au întrebat: „Atunci ce? Eşti tu Ilie?". Şi el a spus: „Nu sînt". „Eşti tu Prorocul?". Şi a răspuns: „Nu".

22. I-au zis deci: „Cine eşti? Ca să dăm răspuns celor care ne-au trimis. Ce spui tu despre tine însuţi?".

23. A zis el: „Eu sînt glasul celui ce strigă în pustie: «Dreaptă faceţi calea Domnului!», precum a spus Isaia prorocul".

24. Şi cei care fuseseră trimişi erau dintre farisei.

25. Şi l-au luat la întrebări şi i-au zis: „De ce botezi deci, dacă nu eşti Hristosul, nici Ilie, nici prorocul?".

26. Ioan

ѡгі

спꙋнсъ лор іѡань зикѫндь, еꙋ ботез кꙋ апъ,
іаръ ꙟмижлокꙋл востру стъ пре кареле вои нꙋ
щици. Ачеста ѧсте, чел че деннапоѧ мѧ е кз
вінторю, кареле ꙟнаинтѣ мѧ фꙋ, кърꙋѧ еꙋ нꙋ
врѣдник, ка съи дезлегь лꙋи курѣоа ꙟкълцъ
минтеи. Ачѣстѣ ꙟвиданіа фꙋръ де чиндѣ ки
де іордань, оунде ера іѡань ботезѫндь •
Адоа зи ведѧ іѡан пре іс, віиндь кътръ ел ш кѳ
зисе, вези міелꙋл лꙋи дмнзъꙋ чела че рѣдикъ
пъкатꙋл лꙋміи. Ачеста ѧсте пентрꙋ кареле л
еꙋ ам зис, деннапоѧ мѧ вине върбат, кареле ꙟ
наинтѣ мѧ фꙋ, къчи ꙟтѫю міеꙋ ера. Ши ла
еꙋ нꙋл щеѧм пре ель, че ка съ се арате лꙋ ісраил.
Пентрꙋ ачѣѧ ам венит еꙋ кꙋ апъ ботезѫндь, лб
ши мъртꙋриси іѡан зикѫнд, къ ам възꙋт
дхꙋл ка оун порꙋмб погорѫнд ден черю, ши ръ
масе пре ель. Ши еꙋ нꙋл щіѧм пре ел, че че лг
ла че маꙋ тримис пре мине, съ ботез кꙋ апъ, а
чела міаꙋ зис, престе кареле веи ведѧ дхꙋл
погорѫндь, ши ръмѫиндь престе ель ачеста
ѧсте чела че ботѣзъ кꙋ дꙋхꙋл сфнтъ •
Ши еꙋ амь възꙋт ши амь мъртꙋриситъ, къ лд
ачеста ѧсте фіюль лꙋи дмнзъꙋ • Адоао ле
зи іаръшь ста іѡань, ши дентрꙋ оученичіи лꙋ
дои • Ши къꙋтѫндь лꙋи іс, оумблѫндь лѕ
зисе, вези міелꙋл лꙋи дмнзъꙋ • Ши аꙋзи лз
пре ель чеи дои оученичи грѫиндь, ши мѣрсеръ
дꙋпъ ісꙋсь • Ши ꙟторкѫндꙋсе іс ши къ ли
зѫндь пре еи оурмѫндь лꙋи зисе лор че къꙋтаци;
іаръ еи зисеръ лꙋи, равви каре съ зиче тълмъ
чиндꙋсе ꙟвъцъторюле, оунде мѫи; Зисе лѳ
лор венице ши ведеци, вениръ ши възꙋръ оунде
мѫне ши лѫнгъ ель масеръ ꙟзіоа ачѣѧ, ши
часꙋль ера ка ал зѣчелѣ • Ера андреи фра м
теле лꙋи симонь петъръ, оунꙋл дентрꙋ чеи до
че аꙋ аꙋзить дела іѡань, ши аꙋ мерсь дꙋпъ
ель • Афлъ ачеста ꙟтѫю, пре фрателе ма
съꙋ пре симонь, ши зисе лꙋи афлатам пре ме
сіа, каре ѧсте тълмъчиндꙋсе христось •
Шил адꙋсе пре ель кътръ іс, ши къꙋтѫндь лꙋ мб
іс зисе, тꙋ ещи симонь фечорꙋль лꙋи іѡна;
тꙋ тевеи кема кифа, каре съ ꙟцелѣџе петръ •
Іаръ адоаѡ зи врꙋ іс съ іасъ ꙟгалилеа, ши а мг
флъ пре филипь ши зисе лꙋи вино дꙋпъ мине •
Ши ера филипь дела висаида, ден четатѣ лꙋи мд
андреи ши лꙋи петръ • Афлъ филип пре на ме
дананиль ши зисе лꙋи, пре кареле аꙋ скрись мѡѵси
ꙟлѣџе ши пророчіи амь афлать пре іс фечорꙋль
лꙋи іѡсифь, пре чель дела назареть •
Ши зисе лꙋи нададаниль, ден назареть поате мѕ
чевашь бꙋнь съ фіе, зисе лꙋи филипь вино ши
вези • Вѫзꙋ іс пре нададанаил венинндь кътръ мз
ель, ши зисе пентрꙋ ель вези адевърать ісра
илтѣн ꙟтрꙋ кареле виклешꙋгь нꙋ ѧсте •
Зисе лꙋи нададаниль де оунде мъ щіи, ръспꙋнсе мн
іс, ши зисе лꙋи маинаинте де кѫть а те стри
га филипь, фіиндь сꙋпть смокинь тѣм въ
зꙋть • Ръспꙋнсе нададаниль ши зисе лꙋи мѳ
равви тꙋ ещи фіюль лꙋи дмнезъꙋ; тꙋ ещи
ꙟпъ

Biblia 1688, p. 813, col. 2

spunsă lor Ioán zicînd: „Eu botez cu apă, iară în mijlocul nostru stă pre carele voi nu-l ştiţi;

27. Acesta iaste cel ce denapoia mea e viitoriu, carele înaintea mea fu, căruia eu nu-s vrêdnic ca să-i dezleg lui cureaoa încălţămintei".

28. Acêstea în Vithánia fură, decindea de Iordán, unde era Ioán botezînd.

29. A doa zi vedea Ioan pre Iisus viind către el şi zise: „Vezi mielul lui Dumnezău cela ce rădică păcatul lumii.

30. Acesta iaste pentru carele eu am zis: «Denapoia mea vine bărbat carele înaintea mea fu, căci în toiul mieu era».

31. Şi eu nu-l ştiiam[1] pre el, ce ca să să arate lui Israíl,

32. Pentru acêea am venit eu cu apă botezînd". Şi mărturisi Ioán zicînd că: „Am văzut Duhul ca un porumb pogorînd den ceriu şi rămase pre el.

33. Şi eu nu-l ştiiam pre el, ce cela ce m-au trimis pre mine să botez cu apă, acela mi-au zis: «Preste carele vei vedea Duhul pogorînd şi rămînînd preste el, acesta iaste cela ce botează cu Duhul Sfînt».

34. Şi eu am văzut şi am mărturisit că acesta iaste Fiiul lui Dumnezău".

35. A doao zi iarăşi sta Ioán şi dentru ucenicii lui doi.

36. Şi, căutînd lui Iisus umblînd, zise: „Vezi mielul lui Dumnezău".

37. Şi auzí-l pre el cei doi ucenici grăind, şi mêrseră după Isús.

38. Şi întorcîndu-se Iisus şi văzînd pre ei urmînd lui, zise lor: „Ce căutaţi?". Iară ei ziseră lui: „Rávvi, care să zice tălmăcindu-se «Învăţătoriule», unde mîi?".

39. Zise lor: „Veniţi şi vedeţi!". Veniră şi văzură unde mîne şi lîngă el maseră în zioa acêea. Şi ceasul era ca al zêcelea.

40. Era Andréi, fratele lui Símon Pétăr, unul dentru cei doi ce au auzit de la Ioán şi au mers după el.

41. Află acesta întîiu, pre fratele său, pre Símon, şi zise lui: „Aflat-am pre Mésia", care iaste tălmăcindu-se „Hristós".

42. Şi-l aduse pre el către Iisus. Şi căutînd lui, Iisus zise: „Tu eşti Símon, feciorul lui Ioná? Tu te vei chema Chífa", care să înţelêge „Pétăr".

43. Iară a doao zi vru Iisus să iasă în Galiléa, şi află pre Fílip şi zise lui: „Vino după mine!".

44. Şi era Fílip de la Vithsaída, den cetatea lui Andréi şi lui Pétăr.

45. Află Fílip pre Nathanaíl şi zise lui: „Pre carele au scris Móisi în lêge, şi prorocii, am aflat, pre Iisus feciorul lui Iósif, pre cel de la Nazarét".

46. Şi zise lui Nathanaíl: „Den Nazarét poate cevaşi bun să fie?". Zise lui Fílip: „Vino şi vezi!".

47. Văzu Iisus pre Nathanail venind către el şi zise pentru el: „Vezi adevărat israíltean întru carele vicleşug nu iaste".

48. Zise lui Nathanaíl: „De unde mă ştii?". Răspunse Iisus şi zise lui: „Mai-nainte decît a te striga Fílip, fiind supt smochin te-am văzut".

49. Răspunse Nathanaíl şi zise lui: „Rávvi, tu eşti Fiiul lui Dumnezău! Tu eşti //

Versiunea modernă

le-a răspuns zicînd: „Eu botez în apă, dar în mijlocul vostru stă cel pe care voi nu-l ştiţi;

27. El este cel care vine după mine, care a ajuns să fie înaintea mea, căruia nu sînt vrednic să-i dezleg cureaua încălţămintei".

28. Acestea s-au petrecut în Betania, dincolo de Iordan, unde boteza Ioan.

29. În ziua următoare a văzut pe Iisus venind către el şi i-a zis: „Iată mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatul lumii.

30. Acesta este cel despre care am zis: «Vine după mine un bărbat care a ajuns să fie înaintea mea, pentru că mai înainte de mine era».

31. Şi eu nu-l cunoşteam,

32. Dar pentru aceasta am venit să botez în apă, ca el să fie arătat lui Israel". Şi Ioan a dat mărturie zicînd că: „Am văzut Duhul pogorîndu-se din cer ca un porumbel şi rămînînd peste el.

33. Şi eu nu-l cunoşteam, însă cel care m-a trimis să botez în apă, acela mi-a zis: «Cel peste care vei vedea Duhul pogorîndu-se şi rămînînd peste el, acela este cel care botează în Duhul Sfînt»

34. Şi eu am văzut şi am dat mărturie că el este Fiul lui Dumnezeu".

35. În ziua următoare, iarăşi stătea Ioan acolo împreună cu doi dintre ucenicii săi.

36. Şi, uitîndu-se la Iisus care trecea, a zis: „Iată Mielul lui Dumnezeu".

37. Şi cei doi ucenici ai săi l-au auzit cînd a spus aceasta şi l-au urmat pe Iisus.

38. Dar Iisus, întorcîndu-se şi văzîndu-i pe cei care-l urmau, le-a zis: „Ce căutaţi?". Iar ei i-au zis: „Rabbi, care, tîlcuit, vrea să spună «Învăţătorule», unde stai?".

39. Le-a zis lor: „Veniţi şi veţi vedea!". Au mers deci şi au văzut unde stătea şi au rămas la el ziua aceea. Era cam la ceasul al zecelea.

40. Andrei, fratele lui Simon Petru, era unul dintre cei doi care auziseră [cele spuse] de Ioan şi îl urmaseră.

41. Acesta l-a găsit întîi pe fratele său, Simon, şi i-a spus: „L-am aflat pe Mesia", ceea ce, tîlcuit, înseamnă „Hristos".

42. L-a dus la Iisus. Uitîndu-se la el, Iisus i-a zis: „Tu eşti Simon, fiul lui Iona? Tu te vei numi Chefa", care se tîlcuieşte „Petru".

43. În ziua următoare s-a hotărît Iisus să plece în Galileea, şi l-a găsit pe Filip şi i-a spus: „Urmează-mă!"

44. Iar Filip era din Betsaida, din cetatea lui Andrei şi a lui Petru.

45. Filip l-a găsit pe Natanael şi i-a spus: „L-am găsit pe cel despre care a scris Moise în lege, şi profeţii, pe Iisus fiul lui Iosif, cel din Nazaret".

46. Şi i-a zis Natanael: „Oare din Nazaret poate fi ceva bun?". I-a spus Filip: „Vino şi vezi!".

47. L-a văzut Iisus pe Natanael pe cînd venea spre el şi a spus despre el: „Iată cu adevărat un israelit în care nu este vicleşug".

48. I-a spus Natanael: „De unde mă cunoşti?". A răspuns Iisus şi i-a zis: „Înainte să te strige Filip, te-am văzut pe cînd erai sub smochin".

49. Răspuns-a Natanael şi a spus: „Rabbi, tu eşti Fiul lui Dumnezeu! Tu eşti

н ꙟпъратꙋл лꙋи Ісраиль?   Ръспꙋнсе Іс҃ ши зи
лꙋи, къчи ам зись цїе възꙋтꙋтеам дедесꙋп
тꙋл смокиннꙋлꙋи, крези? маи маре декжть а
на честѣ вей ведѣ.   Ши зисе лꙋи, амин амин
зикь воаѡ, декꙋм вець ведѣ черюл дешкись,
ши пре ꙟџерїи лꙋи дмнзѣ сꙋиндꙋсе, ши погоржн
дꙋсе, престе фїюль ѡмꙋлꙋи.

К И П. В҃.

а Ши а зїоа а треа нꙋнтъ сау фъкꙋть
ꙟкана Галилеюлꙋи, ши ера мaика лꙋи
в Іс҃ аколѡ.   Ши съ кемъ ши Іс҃, ши
г оучениччїи лꙋи ла нꙋнтъ.   Ши сфъ
шиндꙋсе виннꙋл, зисе маика лꙋи Іс҃ къ
д трѣ ель винь нꙋ аꙋ.   Зисе ей Іс҃ чей мїе ши
цїе мꙋаре? ꙟкъ нау венит часꙋл мїеꙋ.
е Зисе маика лꙋи слꙋџилѡр, орн чева зиче воѡ фачеци.
ѕ Ши ера аколѡ шасе чютꙋри де пїатръ, пꙋсе дꙋ
пъ кꙋръценїа жидовилоръ, ꙟкъпжндь кѫте доаѡ
з сау трей мъсꙋри.   Зисе лоръ Іс҃ ꙟплѣцн чютꙋ
риле де апъ, ши леꙋ оумплꙋт пре ꙟле пъ сꙋс.
и Ши зисе лор скоатеци акꙋм, ши адꙋчеци архїтри
ѳ клиннꙋлꙋи мѣсей, ши адꙋсеръ.   Ши дека гꙋ
стъ архїтриклиннꙋл, апа кин фъкꙋтъ, ши нꙋ щїа
де оунде ѧсте, иаръ слꙋџиле щїа чеа че аꙋ фо
сть къратъ апа, стригъ пре џиннере архїтриклиннꙋл
і мѣсен.   Ши зисе лꙋи тот омꙋл ꙟтжю ви
нꙋл чел бꙋн пꙋне, ши кжндь съ вор ꙟбъта атꙋ
чѣ пре чел маи простъ тꙋ ан пъзит виннꙋл чел
аі бꙋн пънъ акꙋм.   Ачасть ꙟчепътꙋръ аꙋ
фъкꙋт семнелор Іс҃ ꙟкана Галилеюлꙋи, ши аꙋ
аръта ат мърирѣ лꙋи, ши аꙋ крезꙋт ꙟтрꙋ ель
ві оучениччїи лꙋи.   Дꙋпъ ачаста съ погорж ꙟка
пернаꙋм, ель ши маика лꙋи, ши фрацїи лꙋи, ши
оучениччїи лꙋи, ши аколѡ аꙋ ръмась нꙋ мꙋлте
гі зиле.   Ши апроапе ера пащеле жидовещи, ши
ді съ сꙋи ꙟ Іерꙋсалим Іс҃.   Ши афлъ ꙟ бесѣре
къ пре чеа че виндѣ бой ши ой, ши порꙋмби,
еі ши пре скимбъ тори шъзжндь.   Ши фъкжнд
бичю де фꙋни, пре тоци иꙋ скоѕ ден бесѣрекъ,
ши оиле ши боїи, ши скимбъторилор ле върсъ
ѕі скимбꙋл ши мѣселе ле сꙋрпъ.   Ши челор че
виндѣ порꙋмчи ле зисе, рѫдикаци ачѣстѣ де аи
чѣ, нꙋ фачеци каса тътжнемїеꙋ касъ де негꙋ
зі цжторїе.   Шиш адꙋсеръ аминте оучениччїи лꙋ
къ скрисъ ѧсте, ръвнирѣ касеи тале маꙋ мжнка
иі пре мине.   Ръспꙋнсеръ деречи ачѣꙗ жидо
вїи, шїи зисеръ лꙋи, че съмнь арѫци ноаѡ, къ
ѳі ачѣстѣ фачи?   Ръспꙋнсе Іс҃ ши зисе лор,
стрикаци бесѣрека ачаста, ши ꙟтрей зиле обою
к рѫдика прѣ ꙗ.   Дечи зисеръ жидовїи, мѕ,
де ани съ зиди бесѣрека ачаста, ши тꙋ ꙟтрей
ка зиле обеи рѫдика пре ꙗ?   Иаръ ель зичѣ пе
кв трꙋ бесѣрека трꙋпꙋлꙋи съꙋ.   Дечи кжндь
ꙟвисе ден морци, ꙟш адꙋсеръ аминте оучениччїи
лꙋи, къ ачаста зичѣ, ши крезꙋръ скриптꙋра,
ши кꙋвжнтꙋл каре зисе Іс҃.   Ши кжндь ера
ꙟ Іерꙋсалим, ла пащѣ ꙟсъръбътори мꙋлци аꙋ кре
зꙋт ꙟнꙋмеле лꙋи, възжндь семнеле лꙋи каре
кг фъчѣ.   Иаръ сѫнгꙋр Іс҃ нꙋ кредѣ пре сине

Biblia 1688, p. 814, col. 1

împăratul lui Israíl!".

50. Răspunse Iisus şi zise lui: „Căci am zis ţie: «Văzutu-te-am dedesuptul smochinului» crezi? Mai mare decît acêstea vei vedea!".

51. Şi zise lui: „Amin, amin zic voao: de-acum veţi vedea ceriul deşchis şi pre îngerii lui Dumnezău suindu-se şi pogorîndu-se preste Fiiul omului".

Cap 2

1. Şi în zioa a treia nuntă s-au făcut în Cána Galiléiului. Şi era maica lui Iisus acoló.

2. Şi să chemă şi Iisus şi ucenicii lui la nuntă.

3. Şi, sfîrşindu-se vinul, zise maica lui Iisus cătră el: „Vin nu au".

4. Zise ei Iisus: „Ce-i mie şi ţie, muiêre? Încă n-au venit ceasul mieu".

5. Zise maica lui slugilor: „Orice va zice voao, faceţi!".

6. Şi era acoló şase ciuturi de piatră, puse după curăţeniia jidovilor, încăpînd cîte doao sau trei măsuri.

7. Zise lor Iisus: „Împleţi ciuturile de apă". Şi le-au umplut pre iale pînă sus.

8. Şi zise lor: „Scoateţi acum şi aduceţi arhítriclinului mêsei!". Şi aduseră.

9. Şi deaca gustă arhitriclinul apa vin făcută, şi nu ştiia de unde iaste, iară slugile ştiia ceia ce au fost cărat apa, strigă pre ginere arhitriclinul mêsei

10. Şi zise lui: „Tot omul întîi vinul cel bun pune, şi, cînd să vor îmbăta, atuncea pre cel mai prost. Tu ai păzit vinul cel bun pînă acum".

11. Această începătură au făcut sêmnelor Iisus în Cána Galiléiului şi au arătat mărirea lui. Şi au crezut întru el ucenicii lui.

12. După aceasta să pogorî în Capernaúm, el şi maica lui şi fraţii lui şi ucenicii lui, şi acoló au rămas nu multe zile.

13. Şi aproape era Paştele jidoveşti, şi să sui în Ierusalím Iisus.

14. Şi află în besêrecă pre ceia ce vindea boi şi oi şi porumbi, şi pre schimbători şăzînd.

15. Şi făcînd biciu de funi, pre toţi i-au scos den besêrecă, şi oile şi boii, şi schimbătorilor le vărsă schimbul, şi mêsele le surpă.

16. Şi celor ce vindea porumbi[2] le zise: „Rădicaţi acêstea de aici! Nu faceţi casa Tătîne-mieu casă de neguţătorie!".

17. Şi-şi aduseră aminte ucenicii lui că scris iaste: „Rîvnirea casei tale m-au mîncat pre mine".

18. Răspunseră derept acêea jidovii şi-i ziseră lui: „Ce sămn arăţi noao, că acêstea faci?".

19. Răspunse Iisus şi zise lor: „Stricaţi besêrica aceasta şi în trei zile o voiu rîdica pre ea".

20. Deci ziseră jidovii: „46 de ani să zidi besêrica aceasta, şi tu în trei zile o vei rîdica pre ea?".

21. Iară el zicea pentru besêreca trupului său.

22. Deci cînd învíse den morţi, îşi aduseră aminte ucenicii lui că aceasta zicea şi crezură Scriptura şi cuvîntul care zise Iisus.

23. Şi cînd era în Ierusalím, la Paşte, în sărbători, mulţi au crezut în numele lui, văzînd sêmnele lui care făcea.

24. Iară sîngur Iisus nu credea pre sine /

Versiunea modernă

împăratul lui Israel!".

50. A răspuns Iisus şi i-a zis: „Crezi pentru că ţi-am zis: «Te-am văzut sub smochin»? Mai mari decît acestea vei vedea!".

51. Şi i-a spus: „Adevărat, adevărat vă spun vouă: de-acum veţi vedea cerul deschis şi pe îngerii lui Dumnezeu urcînd şi pogorîndu-se peste Fiul omului".

Capitolul al 2-lea

1. Şi a treia zi a fost nuntă în Cana Galileii. Şi mama lui Iisus [era] acolo.

2. A fost însă chemat şi Iisus împreună cu ucenicii săi la nuntă.

3. Şi, începînd să lipsească vinul, a spus mama lui Iisus către el: „Nu mai au vin".

4. Şi i-a spus ei Iisus: „Ce [treabă avem], eu şi tu, femeie? Încă n-a venit ceasul meu".

5. A spus mama sa celor care slujeau: „Orice v-ar spune, faceţi!".

6. Erau acolo şase vase de apă din piatră, puse pentru curăţirea iudeilor, în care încăpeau cîte două sau trei măsuri [de apă].

7. Le-a spus Iisus: „Umpleţi vasele cu apă!". Şi le-au umplut pînă sus.

8. Şi le-a spus: „Scoateţi acum şi duceţi starostelui!". Şi i-au dus.

9. Însă cînd a gustat starostele apa care se făcuse vin, şi nu ştia de unde era, deşi slujitorii care scoseseră apa ştiau, l-a strigat starostele pe mire

10. Şi i-a spus: „Orice om pune mai întîi vinul cel bun, şi, cînd s-au îmbătat [mesenii], atunci îl [aduce] pe cel mai prost. Tu ai păstrat vinul cel bun pînă acum".

11. Aşa şi-a început Iisus semnele în Cana Galileii şi şi-a arătat slava sa. Şi au crezut în el ucenicii săi.

12. După aceasta, a coborît la Capernaum, el împreună cu mama sa şi cu fraţii săi şi cu ucenicii săi, dar n-au rămas acolo multe zile.

13. Şi Paştele iudeilor era aproape, iar Iisus a urcat la Ierusalim.

14. Şi i-a găsit aşezaţi în templu pe cei care vindeau boi şi oi şi porumbei, şi pe schimbătorii de bani.

15. Şi făcînd un bici din funii, i-a izgonit pe toţi din templu, şi oile, şi boii, şi a vărsat banii schimbătorilor, şi le-a răsturnat mesele.

16. Iar celor ce vindeau porumbei le-a zis: „Ridicaţi acestea de aici! Nu faceţi casa Tatălui meu casă de negoţ!".

17. Iar ucenicii săi şi-au amintit că este scris: „Rîvna pentru casa ta m-a mistuit".

18. Au prins deci a grăi iudeii şi i-au zis: „De vreme ce faci acestea, ce semn ne arăţi?".

19. Răspuns-a Iisus şi le-a zis: „Nimiciţi templul acesta şi în trei zile îl voi ridica".

20. Au zis deci iudeii: „În patruzeci şi şase de ani a fost zidit templul acesta, şi tu îl vei ridica în trei zile?".

21. El însă vorbea despre templu trupului său.

22. Cînd s-a ridicat din morţi, aşadar, şi-au amintit ucenicii săi că a spus aceasta şi au crezut Scripturii şi cuvîntului pe care-l spusese Iisus.

23. Dar cînd se afla în Ierusalim în timpul sărbătorii Paştelui, mulţi au crezut în numele lui, văzînd semnele pe care le făcea.

24. Iisus însă nu-i credea în sinea

еѵліе.

лор, пентрꙋ кѫ ел щїа пре тоци. Ши кѫ кд
нꙋ требꙋѧ ка сѫ мѫртꙋрисаскѫ чинева пентрꙋ
ом, пентрꙋ кѫ ел коноще че ера ѫ омь.

КАП. Г.

Ши ера оун ом дентрꙋ фарисеи, никодим а
нꙋмеле лꙋи боѧрин ал жидовилорь.
Ачеста вени кѫтрѫ ис ноаптѣ, ши зи в
лꙋи, равви щим кѫ дела дмнзѫꙋ аи ве
нит даскал, пентрꙋ кѫ нимени ачѣсте
семне, поате сѫле факѫ кареле тꙋ фачи денꙋ
ва фи дмнзѫꙋ кꙋ ел. Рѫспꙋнсе ис, ши зи г
се лꙋи, аминь аминь зик цїе, денꙋсѫва наще
нешине де сꙋс нꙋ поате сѫ вазѫ ѫпѫрѫцїѧ лꙋи
дмнзѫꙋ. Зисе кѫтрѫ ел никодим, кꙋм д
поате омꙋл сѫсѫ наскѫ бѫтрѫн фїиндь; аꙋ
поате ѫпѫнтечеле мѫичїи сале адоарѫ сѫ ѫтре,
ши сѫсѫ наскѫ; Рѫспꙋнсе ис амин амин зик цїе е
денꙋсѫка наще чинева дин апѫ ши дин дꙋхь,
нꙋ поате сѫ ѫтре ѫтрꙋ ѫпѫрѫцїѧ лꙋи дмнезеꙋ.
Чѣѧ че е фѫкꙋт дин трꙋп, трꙋп ѧсте, ши чѣ ѕ
че сѫ фаче дин дꙋхь дꙋхь ѧсте. Нꙋте мира з
кѫчи ам зис цїе, требꙋе вои сѫвѫ нащеци де
сꙋс. Дꙋхꙋл оунде ва сꙋфла, ши гласꙋл и
лꙋи аꙋзи, че нꙋщїи де оунде вине ши оунде мѣр
це, аша ѧсте тот чел нѫскꙋт дин дꙋх.
Рѫспꙋнсе никодим ши зисе лꙋи, кꙋм пот сѫ ѳ
фїе ачѣстѣ; Рѫспꙋнсе ис, ши зисе лꙋи, і
тꙋ ещи даскалꙋл лꙋи исраиль, ши ачѣстѣ нꙋ
ле щїи; Амин амин зикꙋ цїе, кѫ нои каре аі
щим грѫим, ши каре ам вѫзꙋт мѫртꙋрисим,
ши мѫртꙋрїѧ ноастрѫ нꙋо приимеци.
Де време че чѣле пѫмѫнтещи зиш воао ши нꙋ ві
ле кредеци, кꙋм де вою зиче воао чѣле череши
ле вец креде. Ши нименѣ нꙋсаꙋ сꙋит ѫчерю, гі
фѫрѫ нꙋмаи чел че дин черю саꙋ погорѫт, фїю
оменескꙋ чела че ѧсте ѫчерю. Ши ѫчиким ді
моѵси ѫнѫлцѫ шарпеле ѫпꙋстїю, аша асѫ ѫ
нѫлца требꙋе фїюл омꙋлꙋи. Ка тот чела еі
че креде ѫ ел сѫ нꙋ пїарѫ, че сѫ аибѫ вїацѫ
вѣчникѫ. Кѫ аша аꙋ ивбит дмнезѫꙋ лꙋмѣ ѕі
кѫт пре сѫнгꙋрь нѫскꙋт фїюл лꙋи аꙋ дат,
ка тоть чел чева креде ѫтрꙋ ел сѫнꙋ пїарѫ,
че сѫ аибѫ вїацѫ вѣчникѫ. Пентрꙋ кѫ на зі
тримис дмнезѫꙋ пре фїюл лꙋи ѫлꙋме, ка сѫ
жꙋдече лꙋмѣ, че ка сѫсѫ мѫнтꙋиаскѫ лꙋмѣ
прин ел. Чела че креде ѫ ел нꙋсѫ жꙋдекѫ, иі
иарѫ чела че нꙋ креде лꙋи саꙋ жꙋдекат, кѫчи
наꙋ крезꙋт ѫнꙋмеле челꙋи сѫнгꙋрь нѫскꙋть
фїюл лꙋи дмнзѫꙋ. Ши ачаста е жꙋдеката, ѳі
кѫчи лꙋмина аꙋ венит ѫлꙋме, ши аꙋ ѫдрѫгит
оаменїи маи мꙋлть ѫтꙋнѣрекꙋль декѫт лꙋ
мина, пентрꙋ кѫ ера рѣле лꙋкрꙋриле лорь.
Пентрꙋ кѫ тоть чела че фаче рѣле оураще лꙋ к
мина, ши нꙋвине кѫтрѫ лꙋминѫ, ка сѫ нꙋсѫ
доведѣскѫ лꙋкрꙋриле лꙋи. Иарѫ чела че фа ка
адевѫрꙋл вине кѫтрѫ лꙋминѫ, ка сѫ арате лꙋ
крꙋриле лꙋи, кѫ ѫдмнезѫꙋ сѫнть фѫкꙋте.
Дꙋпѫ ачаста вени ис, ши оученичїи лꙋи, ѫпѫ кв
мѫнтꙋл иꙋдеїи, ши аколо петречѣ кꙋ еи, ши

бо

Biblia 1688, p. 814, col. 2

lor, pentru că el ştiia pre toţi

25. Şi că nu-i trebuia ca să mărturisască cineva pentru om, pentru că el conoştea ce era în om.

Cap 3

1. Şi era un om dentru farisei, Nicódim numele lui, boiêren al jidovilor.

2. Acesta veni cătră Iisus noaptea şi zise lui: „Rávvi, ştim că de la Dumnezău ai venit dascal. Pentru că nimeni acêste sêmne poate să le facă, carele tu faci, de nu va fi Dumnezău cu el".

3. Răspunse Iisus, şi zise lui: „Amin, amin zic ţie: de nu să va naşte neştine de sus, nu poate să vază Împărăţiia lui Dumnezău".

4. Zise cătră el Nicódim: „Cum poate omul să să nască, bătrîn fiind? Au poate în pîntecele maicii sale a doa oară[3] să între şi să să nască?".

5. Răspunse Iisus: „Amin, amin zic ţie: de nu să va naşte cineva den apă şi den duh, nu poate să între întru Împărăţiia lui Dumnezeu.

6. Cêea ce e făcut den trup, trup iaste; şi cea ce să face den duh, duh iaste.

7. Nu te mira căci am zis ţie: «Trebuie voi să vă naşteţi de sus».

8. Duhul unde va suflă, şi glasul lui auzi, ce nu ştii de unde vine şi unde mêrge. Aşa iaste tot cel născut den duh".

9. Răspunse Nicódim şi zise lui: „Cum pot să fie acêstea?".

10. Răspunse Iisus şi zise lui: „Tu eşti dascalul lui Israíl, şi acêstea nu le ştii?

11. Amin, amin zicu ţie că noi care ştim grăim şi carea am văzut mărturisim, şi mărturiia noastră nu o prindeţi.

12. De vrême ce cêle pămînteşti ziş voao şi nu le crêdeţi, cum, de voiu zice voao cêle cereşti, le veţi crêde?

13. Şi nimenea nu s-au suit în ceriu, fără numai cel ce den ceriu s-au pogorît, Fiiul omenescu, cela ce iaste în ceriu.

14. Şi în ce chip Móisi înălţă şarpele în pustiiu, aşa a să înălţa trebuie Fiiul omului,

15. Ca tot cela ce crêde în el să nu piară, ce să aibă viaţă vêcinică.

16. Că aşa au iubit Dumnezău lumea cît pre Sîngur-Născut Fiiul lui au dat, ca tot cel ce va crêde întru el să nu piară, ce să aibă viaţă vêcinică.

17. Pentru că n-au trimis Dumnezău pre Fiiul lui în lume ca să judece lumea, ce ca să să mîntuiască lumea pren el.

18. Cela ce crêde în el nu să judecă. Iară cela ce nu crêde lui s-au judecat, căci n-au crezut în numele celui Sîngur-Născut Fiiul lui Dumnezău.

19. Şi aceasta e judecata, căci lumina au venit în lume, şi au îndrăgit oamenii mai mult întunêrecul decît lumina, pentru că era rêle lucrurile lor.

20. Pentru că tot cela ce face rêle uraşte lumina, şi nu vine cătră lumină, ca să nu să dovedească lucrurile lui.

21. Iară cela ce face adevărul vine cătră lumină, ca să arate lucrurile lui, că în Dumnezău sînt făcute".

22. După aceasta veni Iisus şi ucenicii lui în pămîntul Iudéii, şi acoló petrecea cu ei şi //

Versiunea modernă

sa, pentru că el îi cunoştea pe toţi

25. Şi pentru că nu avea trebuinţă să-i dea cineva mărturie despre un om, căci cunoştea el însuşi ce era în omul [acela].

Capitolul al 3-lea

1. Era însă un om dintre farisei, pe numele lui Nicodim, fruntaş al iudeilor.

2. Acesta a venit la Iisus noaptea şi i-a zis: „Rabbi, ştim că de la Dumnezeu ai venit ca învăţător. Căci nimeni nu poate face semnele acestea pe care le faci tu, dacă n-ar fi Dumnezeu cu el".

3. Răspuns-a Iisus şi i-a zis: „Adevărat, adevărat îţi spun: de nu se va naşte cineva din nou, nu va putea să vadă Împărăţia lui Dumnezeu".

4. A zis Nicodim către el: „Cum se poate un om naşte, dacă este bătrîn? Ar putea cumva să intre a două oară în pîntecele maicii sale şi să se nască?".

5. I-a răspuns Iisus: „Adevărat, adevărat îţi spun: de nu se va naşte cineva din apă şi din duh, nu va putea intra în Împărăţia lui Dumnezeu.

6. Ce se naşte din trup, trup este; iar ce se naşte din duh, duh este.

7. Nu te mira că ţi-am zis: «Trebuie să vă naşteţi din nou».

8. Vîntul suflă unde vrea, şi tu auzi şuieratul lui, dar nu ştii de unde vine şi încotro se duce. Aşa este tot cel născut din duhul".

9. A răspuns Nicodim şi i-a zis: „Cum pot fi acestea?".

10. Răspuns-a Iisus şi i-a zis: „Tu eşti învăţător al lui Israel, şi nu cunoşti acestea?

11. Adevărat, adevărat îţi spun că vorbim ceea ce ştim şi mărturisim ceea ce am văzut, însă mărturia noastră nu o primiţi.

12. Dacă v-am spus lucruri pămînteşti şi nu credeţi, cum veţi crede dacă vă voi spune lucruri cereşti?

13. Şi nimeni nu s-a suit la cer, decît cel care s-a pogorît din cer, Fiul omului, cel care este în cer.

14. Şi după cum a înălţat Moise şarpele în pustie, aşa trebuie să fie înălţat şi Fiul omului,

15. Pentru ca tot cel ce crede în el să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică.

16. Căci aşa a iubit Dumnezeu lumea încît pe Fiul său Singur-Născut l-a dat, ca tot cel ce crede în el să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică.

17. Căci nu l-a trimis Dumnezeu pe Fiul său în lume ca să judece lumea, ci ca să mîntuiască lumea prin el.

18. Cel ce crede în el nu este judecat. Cel ce nu crede însă a şi fost judecat, pentru că n-a crezut în numele Fiului lui Dumnezeu, celui Singur-Născut.

19. Şi judecata aceasta este, că lumina a venit în lume, dar oamenii au iubit mai degrabă întunericul decît lumina, căci faptele lor erau rele.

20. Căci tot cel ce făptuieşte rele urăşte lumina şi nu vine la lumină, ca să nu fie dovedite faptele lui.

21. Cel ce săvîrşeşte adevărul însă vine la lumină, ca să se învedereze faptele lui, că în Dumnezeu au fost săvîrşite".

22. După aceasta a venit Iisus împreună cu ucenicii săi în pămîntul Iudeii, şi vieţuia acolo împreună cu ei şi

Дела Іѡань.

кг ботеза. Ши ера ши іѡань ботезѫндь ꙟ
енонь апроапе де салим, къчи апе мꙋлте ера а
кд колѡ, ши мерѧѣ ши съ ботеза. Пентрꙋ
къ ꙟкъ нꙋ ера бъгать ꙟтемницъ іѡань.
ке Дечи съфъкꙋ ꙟтребаре дентрꙋ ꙋченичїи лꙋи
іѡань кꙋ жидовїи пентрꙋ кꙋръценіе.
кѕ Ши венирь кътръ іѡань, ши зисеръ лꙋи равви
чела че ера кꙋ тине дечиндѣ де іѡрдань, де ка
ре тꙋ ай мъртꙋрисить, кези ачеста ботѣзъ,
кз ши тоци вииь кътръ ел. Ръспꙋнсе іѡань
ши зисе нꙋ поате ѡмꙋл съ ѧ немикъ де нꙋва
ки фи дать лꙋи ден черю. Вои сѫнгꙋри мїе мъ
тꙋрисици, къ амь зись нꙋ сѫнть еꙋ хс, че къ
кѳ тримись сѫнть ꙟнаинтѣ ачелꙋѧ. Чела че
аре невастъ цинере ѧсте, ꙗ прїѧтенꙋ цинерꙋлꙋ лꙋ
чела честъ ши аꙋде преѥль, кꙋбꙋкꙋріе събꙋкꙋръ
пентрꙋ гласꙋль цинерелꙋи дечи ачасть бꙋкꙋріе
л амѣ саꙋ ꙋмплꙋть. Ачела требꙋе асъ ада
ла ѡце еꙋ амъ скъдѣ. Чела чевине десꙋсь асꙋ
пра тꙋтꙋрорь ѧсте, чела че ѧсте ден пъмѫнт
ден пъмѫнть ѧсте, ши ден пъмѫнть гръѧще
чела че вине ден черю десꙋпра тꙋтꙋрор ѧсте.
лв Ши каре аꙋ възꙋть ши аꙋ грънть, ачаста мъ
тꙋрисѣще, ши мъртꙋріѧ лꙋи нименѣ нꙋѡ
лг принде. Чела че аꙋ принсꙋ мъртꙋріѧ лꙋи аꙋ
печетлꙋить къ дмнзъꙋ адевърать ѧсте.
лд Пентрꙋ къ пре кареле аꙋ тримись дмнзъꙋ граюри
ле лꙋи дмнзъꙋ гръѧще, пентрꙋ кънꙋ ден мъсꙋ
ле ръ дъ дмнзъꙋ дꙋхꙋль. Пъринтеле юбѣще
пре фіюль, ши тоате лѣꙋ дать ꙟмѫна лꙋи.
лѕ Чела чекрѣде ꙟфіюль аре вїаць вѣчникъ, тръ
чела ченꙋ аскꙋлтъ де фіюль нꙋва ведѣ вїаць,
че ꙋрѫціѧ лꙋи дмнзъꙋ ръмѫне асꙋпра лꙋи.

К А П. Д.

а Дечи дѣка ꙟцелѣсе дмнꙋль къ аꙋ аꙋзит
фарисеїи, къ іс маи мꙋлци ꙋченичи фа
че ши ботѣзъ декѫть іѡань.
в Мꙟкарѣ къ іс сѫнгꙋрь нꙋ ботеза, че ꙋ
г ченичїи лꙋи. Лъсъ пре іꙋдеа, ши
д съ дꙋсе ѧръш ла галилею. Ши требꙋѧ ель
е сътрѣкъ прен самаріѧ. Дечи вени ла ѡче
тате асамаріеи кемѫндꙋсъ сихарь, апроапе де
локꙋль кареле аꙋдать іаковь лꙋи іѡсифь фію
ѕ лꙋи лꙋи. Ши ера аколѡ фѫнтѫна лꙋи іаковъ,
дечи іс ѡстенить фіинде де кълъторіе, шъдѣ а
шѧ ла фѫнтѫнъ, ера кала алшаселе час.
з Вени мꙋѧре ден самаріѧ съ скоаць апъ, зисе
и еи іс дъми събѣꙋ. Пентрꙋ къ ꙋченичїи лꙋ
саꙋ фость дꙋсь ꙟчетате ка съ кꙋмпере бꙋкате.
ѳ Зисе дарѣ лꙋи мꙋѧрѣ самаринѣна, кꙋмтꙋ жи
довь фіинде дела мине чери събѣи, фіинде мꙋ
ѧре самаринѣникъ? пентрꙋ кънаꙋ афіче жидо
і вїи кꙋ самаринѣнїи. Ръспꙋнсе іс ши зисе
еи деанши дарꙋль лꙋи дмнзъꙋ, ши чине ѧсте
чела чеци зиче цїе, дъми събѣꙋ тꙋ аифи черꙋт
дела ель, ши арфи дать цїе апъ вїе.
аі Зисе лꙋи мꙋѧрѣ дмне, ничи чютꙋръ аи, ши пꙋ
цꙋль ѧсте аꙋѫнкꙋ, деꙋнде даръ аи апа чѣ вїе?
ві Аꙋтꙋ маи маре еши де тътъль ностръ іаков,

Biblia 1688, p. 815, col. 1

boteza.

23. Şi era şi Ioán botezînd în Enón, aproape de Salím, căci ape multe era acoló; şi mergea şi să boteza.

24. Pentru că încă nu era băgat în temniţă Ioán.

25. Deci să făcu întrebare pentru ucenicii lui Ioán cu jidovii pentru curăţenie.

26. Şi veniră cătră Ioán şi ziseră lui: „Rávvi, cela ce era cu tine decindea de Iordán, de care tu ai mărturisit, vezi, acesta botează şi toţi vin cătră el".

27. Răspunse Ioán şi zise: „Nu poate omul să ia nemică, de nu va fi dat lui den ceriu.

28. Voi sînguri mie mărturisiţi că am zis: «Nu sînt eu Hristos, ce căci trimis sînt înaintea aceluia».

29. Cela ce are nevastă ginere iaste. Iar priêtenul ginerului lui, cela ce stă şi aude pre el, cu bucurie să bucură pentru glasul ginerelui. Deci această bucurie a mea s-au umplut.

30. Acela trebuie a să adaoge, eu a mă scădea.

31. Cela ce vine de sus, asupra tuturor iaste; cela ce iaste den pămînt, den pămînt iaste şi den pămînt grăiêşte. Cela ce vine den ceriu deasupra tuturor iaste.

32. Şi carea au văzut şi au grăit, aceasta mărturisêşte, şi mărturiia lui nimenea nu o prinde.

33. Cela ce au prinsu mărturiia lui au pecetluit că Dumnezău adevărat iaste.

34. Pentru că pre carele au trimis Dumnezău graiurile lui Dumnezău grăiêşte. Pentru că nu den măsură dă Dumnezău Duhul.

35. Părintele iubêşte pre Fiiul, şi toate le-au dat în mîna lui.

36. Cela ce crêde Fiiului are viaţă vêcinică. Iară cela ce nu ascultă de Fiiul nu va vedea viaţă, ce urgiia lui Dumnezău rămîne asupra lui".

Cap 4

1. Deci deaca înţelêse Domnul că au auzit fariseii că Iisus mai mulţi ucenici face şi botează decît Ioán,

2. Măcară că Iisus sîngur nu boteza, ce ucenicii lui,

3. Lăsă pre Iudéa şi să duse iarăşi la Galiléiu.

4. Şi trebuia el să treacă pren Samáriia.

5. Deci veni la o cetate a Samáriei, chemîndu-să Sihár, aproape de locul carele au dat Iácov lui Iósif, fiiului lui.

6. Şi era acoló fîntîna lui Iácov. Deci Iisus ostenit fiind de călătorie, şădea aşa la fîntînă; era ca la al şaselea ceas.

7. Veni muiêre den Samáriia să scoaţă apă; zise ei Iisus: „Dă-mi să beau".

8. Pentru că ucenicii lui s-au fost dus în cetate ca să cumpere bucate.

9. Zise-i dară lui muiêrea samarineana: „Cum tu, jidov fiind, de la mine ceriu să beai, fiind muiêre samarineancă?". Pentru că n-au a face jidovii cu samarinênii.

10. Răspunse Iisus şi zise ei: „De-ai şti darul lui Dumnezău şi cine iaste cela ce-ţi zice ţie «Dă-mi să beau», tu ai fi cerşut de la el, şi ar fi dat ţie apă vie!".

11. Zise lui muiêrea: „Doamne, nici ciutură ai, şi puţul iaste adînc. De unde dară ai apa cea vie?

12. Au tu mai mare eşti de tatăl nostru Iácov, /

Versiunea modernă

boteza.

23. Boteza însă şi Ioan la Enom, aproape de Salim, pentru că erau acolo ape multe; şi veneau [oamenii] şi erau botezaţi.

24. Căci Ioan nu fusese încă aruncat în temniţă.

25. S-a iscat deci o discuţie între ucenicii lui Ioan şi iudei despre curăţire.

26. Şi au venit la Ioan şi i-au zis: „Rabbi, cel care era cu tine de cealaltă parte a Iordanului, pentru care tu ai dat mărturie, iată, acela botează şi toţi merg la el".

27. A răspuns Ioan şi a zis: „Nu poate un om să ia nimic, dacă nu i se dă din cer.

28. Voi înşivă îmi sînteţi martori că am zis: «Nu sînt eu Hristosul, ci sînt trimis înaintea acelui».

29. Mirele este cel care are mireasa. Prietenul mirelui însă, care stă de faţă şi-l ascultă, se bucură cu bucurie la glasul mirelui. Deci această bucurie a mea s-a făcut acum deplină.

30. Trebuie ca el să crească, iar eu să mă micşorez.

31. Cel ce vine de sus este deasupra tuturor; cel ce este de pe pămînt este pămîntesc şi grăieşte de pe pămînt. Cel ce vine din cer este deasupra tuturor.

32. Şi dă mărturie despre ce a văzut şi a auzit, dar mărturia lui nu o primeşte nimeni.

33. Cel ce a primit mărturia lui a întărit că Dumnezeu spune adevărul.

34. Căci cel pe care l-a trimis Dumnezeu grăieşte cuvintele lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu nu dă Duhul cu măsură.

35. Tatăl iubeşte pe Fiul şi pe toate le-a dat în mîna lui.

36. Cel ce crede în Fiul are viaţă veşnică. Cel ce nu ascultă de Fiul însă nu va vedea viaţa, ci urgia lui Dumnezeu rămîne peste el".

Capitolul al 4-lea

1. Deci cînd a aflat Domnul că fariseii auziseră că Iisus făcea mai mulţi ucenici decît Ioan şi boteza,

2. Deşi Iisus nu boteza el însuşi, ci ucenicii lui,

3. Părăsi Iudeea şi plecă din nou spre Galileea.

4. Trebuia însă să treacă prin Samaria.

5. Ajunse deci la o cetate a Samariei, numită Sihar, aproape de ţinutul pe care Iacob i-l dăduse lui Iosif, fiul său.

6. Şi se alfa acolo fîntîna lui Iacob. Fiind deci obosit de călătorie, Iisus şedea aşa lîngă fîntînă; era ca la ceasul al şaselea.

7. A avenit o femeie din Samaria ca să scoată apă, iar Iisus i-a spus: „Dă-mi să beau".

8. Căci ucenicii săi se duseseră în cetate ca să cumpere merinde.

9. Îi spuse deci femeia samarineancă: „Cum tu, care eşti iudeu, ceri să bei de la mine, care sînt femeie samarineancă?". Într-adevăr, iudeii nu au amestec cu samarinenii.

10. Iisus i-a răspuns şi i-a zis: „Dacă ai fi cunoscut darul lui Dumnezeu şi cine este cel care ţi-a zis «Dă-mi să beau», tu eşti cea care i-ai fi cerut, iar el ţi-ar fi dat apă vie!".

11. I-a spus femeia: „Domnul meu, nici măcar ciutură nu ai, iar fîntîna este adîncă. De unde ai deci apa cea vie?

12. Nu cumva eşti tu mai mare decît părintele nostru Iacob,

кареле аꙋдать ноаѡ фѫнтѫна, ши ель дентрꙋѧ
аꙋ беꙋть, ши фїй лꙋй, ши добитоачеле лꙋй?
Ръспꙋнсе Іс҃ ши зисе ей, тот чела чевабѣ денъ ГІ
апа ачаста ꙗръ ва ꙟсєтоша. Ꙗръ кареле ДІ
вабѣ ден апа карѣ єꙋ вою да лꙋй, нꙋва ꙟсєтоша
ꙟвѣкь, че апа карѣ єꙋ вою да лꙋй съва фаче ꙟ
трꙋ ель изворь де апъ сълтътоаре ꙟвїацъ вѣч
никъ. Зисе кътръ ель мꙋѧрѣ дмне дъм ЕІ
ачаста апъ касънꙋ ꙟсєтошезꙋ ничи съвїꙋ аич
съскоцꙋ. Зисе ей Іс҃, пасъ де стригъ пре ЅІ
бърбатꙋль тъꙋ ши вино аичѣ .
Ръспꙋнсе мꙋѧрѣ ши зисе намь бърбать ЗІ
зисе ей Іс҃, бине анзи, къ бърбать нам .
Пентрꙋ къ чинчи бърбаци ай авꙋт, ши акꙋмь НІ
пре кареле ай нꙋ ѧсте цїе бърбат, ачаста аде
върат ай гръить. Зисе лꙋй мꙋѧрѣ дмне ѲІ
вѣз къ пророк ещи тꙋ. Пърінцїй ноштри ꙟ К
мꙋнтеле ачеста саꙋ ꙟкинат, ши вой зичец къ
ꙟ Їерꙋсалим ѧсте локꙋл, оунде съкаде асъ ꙟкина.
Зисе ей Іс҃, мꙋѧре крѣдемъ, къ ва вени ча кѫнд КА
ниче ꙟмъгꙋра ачаста, ниче ꙟ Їерꙋсалим вевец
ꙟкина пърінтелꙋй. Воѡй въ ꙟкинаци кърꙋѧ КВ
нꙋ щиц, ной не ꙟкинъм кърꙋѧ щим, къ мѫн
тꙋирѣ ден жидови ѧсте. Че вине ча ши а КГ
кꙋм ѧсте, кѫндь чей адевъраци ꙟкинътори ꙟ
кинасевор пърінтелꙋй, кꙋ дх҃ь ши кꙋ адевър,
пентрꙋ къ ши татъл пре ачещѣ черкъ, пре чеѧ
че съ ꙟкинъ лꙋй. Дх҃ь є дмнзъꙋ, ши чей че КД
съ ꙟкинъ лꙋй кꙋ дꙋх, ши кꙋ адевърь тревꙋе а
съ ꙟкина. Зисе лꙋй мꙋѧрѣ, щїꙋ къ месїа КЕ
вине чел че съкїамъ Хс҃, кѫндь ва вени ачела ва
вести ноаѡ тоате. Зисей ей Іс҃, єꙋ сѫнть КЅ
чела че гръескь цїе. Ши спре ачаста венирь КЗ
оучениїй лꙋй, ши сънмирарь къ кꙋ мꙋѧрѣ грѣїѧ,
ꙗръ нименѣ нꙋ зичѧ че черчи? аꙋ че гръещи кꙋ
дѫнса? Дечи лъсъ чютꙋра ей мꙋѧрѣ, ши КИ
мѣрсе ꙟчетате, ши зисе ѡаменилор. Ꙗ тъ КѲ
саци деведец ѡм, кареле аꙋзи мїє тоатекѫте
ам фъкꙋт, нꙋ кꙋмва ачеста ѧсте Хс҃. Єши Л
ръ дирепть ачѣѧ ден четате, ши венїѧ кътръ є.
Ꙗръ ꙟтрꙋ дѫншїй ꙟтребъ пре ель оучениїй ЛА
зикѫндь, равви мънѫнкъ. Ꙗръ ель зисе ло ЛВ
єꙋ мънкаре ам съмънѫнкь каре вой нꙋ ѡщи.
Дечи зичѧ оучениїй ꙟтрꙋ дѫншїй, сънꙋифїе ЛГ
адꙋс чинева съмънѫнче? Зисе лор Іс҃, мѫн ЛД
карѣ мѧ ѧсте касъфак воѧ челꙋѧ че маꙋ три
мис пре мине, ши съ съвѫршескꙋ лꙋкрꙋл лꙋй .
Аꙋ нꙋвой зичец, къ ꙟкъ патрꙋ лꙋни сѫнть, ши ЛЕ
сечерътꙋра вине? ꙗтъ зик воаѡ, ръдикаци ѡ
кїй воштри ши ведеци царинилє, къ албе сѫнт
кътръ сечерътꙋръ акꙋм. Ши чел че сечеръ ЛЅ
платъ ѧ, ши адꙋнъ роадъ ꙟвїацъ вѣчникъ,
каши чел че самѫнъ ꙟпреꙋнъ съсъбꙋкꙋре, ши
чел че сечеръ. Пентрꙋ къ ꙟтрꙋ ачаста кꙋ ЛЗ
вѫнтꙋл ѧсте чел адевърат, къ алтꙋл ѧсте
чела че самѫнъ, ши алтꙋль чела че сечеръ .
Єꙋ ам тримис пре вой съсечераци, каре вой наци ѡ ЛИ
стенит, алцїй аꙋ ѡстенит, ши вой ꙟ ѡстенѣ
ла лор аци ꙟтрат. Ши денчетате ачѣѧ мꙋ ЛѲ
ци

Biblia 1688, p. 815, col. 2

carele au dat noao fîntîna, şi el dentru ea au băut şi fiii lui şi dobitoacele lui?".

13. Răspunse Iisus şi zise ei: „Tot cela ce va bea den apa aceasta iară va însătoşa.

14. Iară carele va bea den apa carea eu voiu da lui nu va însetoşa în veac, ce apa carea eu voiu da lui să va face întru el izvor de apă săltătoare în viaţă vêcinică".

15. Zise cătră el muiêrea: „Doamne, dă-mi aceasta apă, ca să nu însetoşezu, nici să viu aici să scoţu".

16. Zise ei Iisus: „Pasă de strigă spre bărbatul tău şi vino aicea".

17. Răspunse muiêrea şi zise: „N-am bărbat". Zise ei Iisus: „Bine ai zis că «Bărbat n-am».

18. Pentru că cinci bărbaţi ai avut, şi acum pre carele ai nu iaste ţie bărbat. Aceasta adevărat ai grăit".

19. Zise lui muiêrea: „Doamne, văz că proroc eşti tu.

20. Părinţii noştri în muntele acesta s-au închinat, şi voi ziceţi că în Ierusalím iaste locul unde să cade a să închina".

21. Zise ei Iisus: „Muiêre, crêde-mă că va veni ceas cînd nice în măgura aceasta, nice în Ierusalím vă veţi închina Părintelui.

22. Voi vă închinaţi căruia nu ştiţi, noi ne închinăm căruia ştim, că mîntuirea den jidovi iaste.

23. Ce vine ceas, şi acum iaste, cînd cei adevăraţi închinători închina-se-vor Părintelui cu duh şi cu adevăr, pentru că şi Tatăl pre aceştia cearcă, pre ceia ce să închină lui.

24. Duh e Dumnezău, şi cei ce să închină lui cu duh şi cu adevăr trebuie a să închina".

25. Zise lui muiêrea: „Ştiu că Mésia vine, cel ce să chiamă Hristos. Cînd va veni acela, va vesti noao toate".

26. Zise-i ei Iisus: „Eu sînt, cela ce grăiesc ţie".

27. Şi spre aceasta veniră ucenicii lui şi să mirară că cu muiêrea grăiia; iară nimenea nu zicea: „Ce cerci?" au „Ce grăieşti cu dînsa?".

28. Deci lăsă ciutura ei muiêrea şi mêrse în cetate şi zise oamenilor:

29. „Ia păsaţi de vedeţi om carele au zis mie toate cîte am făcut. Nu cumva acesta iaste Hristos?".

30. Ieşiră direpţ acêea den cetate şi veniia cătră el.

31. Iară întru dînşii întreba pre el ucenicii, zicînd: „Rávvi, mănîncă".

32. Iară el zise lor: „Eu mîncare am să mănînc carea voi nu o ştiţi".

33. Deci zicea ucenicii întru dînşii: „Să nu fie adus cineva să mănînce?".

34. Zise lor Iisus: „Mîncarea mea iaste ca să fac voia celuia ce m-au trimis pre mine şi să săvîrşescu lucrul lui.

35. Au nu voi ziceţi că «Încă patru luni sînt şi secerătura vine»? Iată, zic voao, rădicaţi ochii voştri şi vedeţi ţarinile, că albe sînt cătră secerătură acum!

36. Şi cel ce sêceră plată ia şi adună roadă în viaţă vêcinică, ca şi cel ce samănă împreună să să bucure şi cel ce sêceră.

37. Pentru că întru aceasta cuvîntul iaste cel adevărat că: «Altul iaste cela ce samănă şi altul cela ce sêceră».

38. Eu am trimis pre voi să seceraţi carea voi n-aţi ostenit. Alţii au ostenit, şi voi în osteneala lor aţi întrat".

39. Şi den cetatea acêea mul //

Versiunea modernă

care ne-a dat fîntîna acesta, şi a băut din ea el însuşi şi fiii lui şi turmele lui?".

13. Iisus i-a răspuns şi i-a zis: „Tot cel ce bea din apa aceasta va înseta iarăşi.

14. Dar cel ce va bea din apa pe care i-o voi da eu nu va mai înseta în veac, ci apa pe care i-o voi da eu se va face în el izvor de apă ţîşnind spre viaţă veşnică".

15. Femeia a zis către el: „Domnul meu, dă-mi apa aceasta, ca să nu mai însetez, nici să mai vin aici să scot".

16. Iisus i-a zis: „Du-te, cheamă-ţi bărbatul şi vino aici".

17. A răspuns femeia şi a zis: „N-am bărbat". I-a spus Iisus: „Ai zis bine «Nu am bărbat".

18. Căci ai avut cinci bărbaţi, iar pe care-l ai acum nu-ţi este bărbat. Aceasta adevărat ai grăit".

19. I-a zis femeia: „Domnul meu, văd că tu eşti proroc.

20. Părinţii noştri au adus închinare în multele acesta, dar voi spuneţi că în Ierusalim este locul în care trebuie adusă închinarea".

21. I-a spus Iisus: „Femeie, crede-mă că vine ceasul cînd nu veţi aduce închinare Tatălui nici în muntele acesta, nici în Ierusalim.

22. Voi vă închinaţi la ce nu ştiţi, noi ne închinăm la ce ştim, pentru că mîntuirea este de la iudei.

23. Dar vine ceasul, şi acum este, cînd adevăraţii închinători vor aduce închinare Tatălui în duh şi în adevăr, căci de acest fel caută şi Tatăl [să fie] închinătorii săi.

24. Duh este Dumnezeu, iar cei care i se închină trebuie să i se închine în duh şi în adevăr".

25. I-a spus femeia: „Ştiu că vine Mesia, cel zis Hristos. Cînd va veni acela, ne va vesti toate".

26. I-a spus Iisus: „Eu sînt, cel care îţi vorbesc".

27. Şi la acest [cuvînt] au venit ucenicii săi şi s-au mirat că vorbea cu o femeie; totuşi niciunul nu i-a zis: „Ce cauţi [să afli]?" sau „De ce vorbeşti cu ea?".

28. Femeia şi-a lăsat deci urciorul şi s-a dus în cetate şi le-a spus oamenilor:

29. „Veniţi de vedeţi un om care mi-a spus toate cîte am făcut. Nu cumva acesta este Hristos?".

30. Au ieşit deci din cetate şi veneau către el.

31. Între timp însă îl rugau ucenicii zicînd: „Învăţătorule, mănîncă!".

32. El însă le-a zis: „Eu am de mîncat o mîncare pe care voi n-o ştiţi".

33. Ziceau deci ucenicii între ei: „Nu cumva i-a adus cineva să mănînce?".

34. Le-a zis Iisus: „Mîncarea mea este să fac voia celui care m-a trimis şi să săvîrşesc lucrul lui.

35. Nu ziceţi voi «Patru luni mai sînt şi vine secerişul»? Iată, vă spun, ridicaţi ochii voştri şi priviţi holdele, că sînt deja albe pentru seceriş!

36. Şi cel ce seceră primeşte plată şi adună rod pentru viaţa veşnică, ca să se bucure deopotrivă şi cel ce seamănă şi cel ce seceră.

37. Căci aici este adevărat cuvîntul «Seamănă unul şi seceră altul».

38. Eu vă trimit să seceraţi unde nu voi aţi ostenit. Alţii au ostenit, iar voi aţi intrat în osteneala lor".

39. Mulţi samarineni din

ѿѕі Єѵаліє.

ци аꙋ крезꙋт ꙟтрꙋ ель ден самарїтѣни, пентрꙋ
кꙋвѫнтꙋл мꙋерїи мърътꙋрисинду, кӑ аꙋзи мїе
м тоате кѫте ам фъкꙋт. Ши дꙋпъ че венї
ръ кътръ ел самаритѣнїи ꙟл рꙋга пре ел съ рѣ
мѫе ла ей, ши рӑмасе аколѡ доаѡ зиле.
ма Ши кꙋ мꙋлть май мꙋлци аꙋ крезꙋт пентрꙋ кꙋ
мв вѫнтꙋл лꙋи. Ши мꙋерїи зичѣ, кӑ нꙋ ꙟмаи
крѣде пентрꙋ граюл тъꙋ, кӑ ной ам аꙋзить
ши щим, кӑ ачаста ѧсте адевъра мѫнтꙋиторюл
мг лꙋмїи Хс. Іаръ дꙋпъ чѣле доаѡ зиле еши дѣ
мд аколѡ, ши съдꙋсе ꙟ галилеа. Пентрꙋ кӑ сѫнгꙋр
Їсꙋ а мъртꙋрисит кӑ пророкꙋ ꙟ мошїѧ лꙋи чинсте нꙋ аре.
ме Декѫт вени ла галилѣ, ꙟл прїимирӑ пре ел галилеѧнїи
тоате вӑзѫнд кѫте а фъкꙋт ꙟ їерꙋсалим ла сърбътоаре.
мѕ Ши вени Їс, ꙗръ ꙟ кана галилеїи оунде аꙋ фъ
кꙋт апа вин, ши ера оаре кареле ꙟпърътеск,
мз ал кърꙋѧ фїюл болїѧ ꙟ капернаꙋм. Ачеста
аꙋзинду кӑ Їс, аꙋ венит ден Їꙋдеа ꙟ галилеа,
съ дꙋсе ла ель ши ꙟтреба пре ель, ка съ се пого
ре ши съ виндече пре фїюл лꙋи, пентрꙋ кӑ ера
ми съ моаръ. Ши зисе деретъ ачѣѧ Їс, кӑ
тръ ел, денꙋ веци ведѣ семне ши минꙋни нꙋ ве
мѳ крѣде. Зисе кътръ ел ꙟпърътескꙋл доам
не, погоаръте маинаинте де че ва мꙋри копилꙋ
н мїеꙋ. Зисе лꙋи Їс, пасъ фїюл тъꙋ тръѧ
ще, ши крезꙋ омꙋл кꙋвѫнтꙋл, кареле й зисе
на лꙋи, Їс, ши мерсѣ. Ши ꙗтъ ел погорѫн
дꙋсе слꙋжиле лꙋи ꙟтимпинаръ пре ел, ши спꙋ
серъ зикѫнду, кӑ копилꙋл тъꙋ тръѧще.
нв Дечи ꙟтреба де ла ей часꙋл, ꙟтрꙋ кареле ꙗꙋ
фость май алинат, ши зисеръ лꙋи, кӑ ери ꙟ
часꙋл аꙗпте аꙋ лъсат пре ель фїербинтѣла.
нг Дечи коноскꙋ тата, кӑ ꙟтрачел час аꙋ фост
ꙟтрꙋ кареле аꙋ зись лꙋи Їс, кӑ фїюл тъꙋ тръѧ
нд ще, ши крезꙋ ель ши каса лꙋи тоатъ. Аче
ста ꙗръш а доаѡ семнь аꙋ фъкꙋт, Їс, венинду
ден Їꙋдеа ꙟ галилеа.

КАП. Є.

а Дꙋпъ ачаста ера сърбътоаре, а жидовилор,
в ши съ сꙋи Їс ꙟ Їерꙋсалим. Ши ѧ
сте ꙟ Їерꙋсалим, престе а оилор скълдъ
тоаре, каре съ кїамъ оврѣще виде з
г да, є, болте авѫнд. Ꙟтрꙋ ачѣ
стѣ зъчѣ мꙋлциме мꙋлтъ дентрꙋ чей че бо
лїѧ, орби шкїопи, оускаци, аштептѫнду ка
д тꙋрѣ апеи. Пентрꙋ кӑ ꙟгер погорѫ дꙋ
пъ врѣме, ла скълдътоаре, ши тꙋрбꙋра апа,
дечи чел че ꙟтра ꙟтѫю дꙋпъ тꙋрбꙋраре апеи,
сънътось съ фъчѣ, ори де че боалъ врѣ фи кꙋ
е принсь. Ши ера оаре кареле ом аколѡ, ли,
ѕ де ани авѫнду ꙟтрꙋ боалъ. Пре ачеста
вӑзѫндꙋл Їс къзѫнду, ши коноскѫнду кӑ мꙋл
тъ врѣме аре, зисе лꙋи вей съ фїи сънътось?
з Ръспꙋнсе лꙋи чел че болїѧ, доамне ом нꙋ ам ка
кѫнду съ ва тꙋрбꙋра апа, съмъ пꙋе ꙟ скълдъ
тоаре, че ꙟтрꙋ кѫт вїꙋ еꙋ, алтꙋл май наинте
и де мине съ погоаръ. Зисе лꙋи Їс, скоалъ
ѳ те, рѫдикъ патꙋл тъꙋ, ши ꙟблъ. Ши ꙟ
дата фꙋ сънътос омꙋл, ши рѫдикъ патꙋл

Biblia 1688, p. 816, col. 1

ţi au crezut întru el den samaritêni, pentru cuvîntul muierii mărturisind că: „Au zis mie toate cîte am făcut”.

40. Şi după ce veniră cătră el samaritênii, îl ruga pre el să rămîie la ei. Şi rămase acoló doao zile.

41. Şi cu mult mai mult au crezut pentru cuvîntul lui;

42. Şi muierii zicea că: „Nu vom mai crêde pentru graiul tău, că noi am auzit şi ştim că acesta iaste adevărat Mîntuitoriul lumii, Hristos”.

43. Iară după cêle doao zile ieşi de-acoló şi să duse în Galiléa.

44. Pentru că sîngur Iisus au mărturisit că prorocul în moşiia lui cinste nu are.

45. Deci, cînd veni la Galilea, au priimit pre el galileiênii, toate văzînd cîte au făcut în Ierusalim la sărbătoare.

46. Şi veni Iisus iarăşi în Cana Galileii, unde au făcut apa vin. Şi era oarecarele împărătesc, al căruia fiiul boliia în Capernaúm.

47. Acesta, auzind că Iisus au venit den Iudéa în Galiléa, să duse la el şi întreba pre el ca să să pogoare şi să vindece pre fiiul lui, pentru că era să moară.

48. Şi zise derept acêea Iisus cătră el: „De nu veţi vedea sêmne şi minuni, nu veţi crêde”.

49. Zise cătră el împărătescul: „Doamne, pogoară-te mai-nainte de ce va muri copilul mieu!”.

50. Zise lui Iisus: „Pasă, fiiul tău trăiêşte”. Şi crezu omul cuvîntul carele-i zise lui Iisus şi mergea.

51. Şi iată, el pogorîndu-se, slugile lui întîmpinară pre el şi spuseră zicînd că: „Copilul tău trăiêşte!”.

52. Deci întreba de la ei ceasul întru carele i-au fost mai alinat şi ziseră lui că: „Ieri, în ceasul a şaptea au lăsat pre el fierbinteala”.

53. Deci conoscu tatăl că într-acel ceas au fost întru carele au zis lui Iisus că: „Fiiul tău trăiêşte”. Şi crezu el şi casa lui toată.

54. Acesta iarăşi al doilea semn au făcut Iisus, venind den Iudéa în Galiléa.

Cap 5

1. După aceasta era sărbătoare a jidovilor şi să sui Iisus în Ierusalím.

2. Şi iaste în Ierusalím, preste a oilor scăldătoare, carea să cheamă ovreiêşte Vithézda, cinci bolte avînd.

3. Întru acêstea zăcea mulţime multă dentru cei ce boliia, orbi, şchiopi, uscaţi, aşteptînd clătirea apei.

4. Pentru că înger pogorîia după vrême la scăldătoare şi turbura apa. Deci cel ce întra întîiu după turburarea apei sănătos să făcea, ori de ce boală vrea fi cuprins.

5. Şi era oarecarele om acoló, 38 de ani avînd întru boală.

6. Pre acesta văzîndu-l Iisus căzînd şi conoscînd că multă vrême are, zise lui: „Vei să fii sănătos?”.

7. Răspunse lui cel ce boliia: „Doamne, om nu am ca, cînd să va turbura apa, să mă puie în scăldătoare. Ce întru cît viu eu, altul mai-nainte de mine să pogoară”.

8. Zise-i lui Iisus: „Scoală-te, ridică patul tău şi îmblă!”.

9. Şi îndată fu sănătos omul, şi rădicắ patul /

Versiunea modernă

cetatea aceea au crezut în el pentru cuvîntul femeii care mărturisea: „Mi-a spus toate cîte am făcut”.

40. Cînd au venit deci la el samarinenii, l-au rugat să rămînă la ei. Şi a rămas acolo două zile.

41. Şi mult mai mulţi au crezut pentru cuvîntul său;

42. Şi ziceau femeii: „Nu mai credem [doar] pentru spusele tale, căci am auzit noi înşine şi ştim că acesta este cu adevărat Mîntuitorul lumii, Hristosul”.

43. Dar după două zile a plecat de acolo şi s-a dus spre Galileea.

44. El însuşi mărturisise că un profet nu are [parte de] cinste în patria sa.

45. Ei bine, cînd a venit în Galileea, l-au primit galileenii, pentru că văzuseră cele pe care le făcuse în Ierusalim la sărbătoare.

46. Iisus a venit deci iarăşi în Cana Galileii, unde prefăcuse apa în vin. Şi era un slujbaş împărătesc, al cărui fiu era bolnav în Capernaum.

47. Auzind el că Iisus a sosit din Iudeea în Galileea, s-a dus la el şi l-a rugat să se pogoare şi să-i vindece fiul, căci era gata să moară.

48. A zis deci Iisus către el: „Dacă nu veţi vedea semne şi minuni, nu veţi crede”.

49. A zis către el slujbaşul împărătesc: „Doamne, pogoară-te înainte să moară copilul meu!”.

50. I-a spus Iisus: „Du-te, fiul tău trăieşte”. Şi omul a avut încredere în cuvîntul pe care i-l spusese Iisus şi s-a dus.

51. Însă deja pe cînd cobora el, l-au întîmpinat slujitorii săi şi i-au dat de veste zicînd. „Fiul tău trăieşte!”.

52. A cerut deci să afle de la ei ceasul în care i-a fost mai bine. Şi i-au zis: „Ieri, în ceasul al şaptelea, l-a lăsat fierbinţeala”.

53. Deci şi-a dat seama tatăl său că [se întîmplase] în ceasul acela în care îi spusese Iisus: „Fiul tău trăieşte”. Şi a crezut el şi toată casa lui.

54. Acesta a fost al doilea semn pe care l-a făcut iarăşi Iisus după ce a venit din Iudeea în Galileea.

Capitolul al 5-lea

1. După acestea era o sărbătoare a iudeilor şi s-a suit Iisus la Ierusalim.

2. Iar la Ierusalim, lîngă poarta oilor, era o scăldătoare, numită în evreieşte Betesda, care avea cinci pridvoare.

3. În acestea zăcea o mare mulţime de bolnavi, orbi, şchiopi, uscaţi, aşteptînd mişcarea apei.

4. Căci la răstimpuri un înger al Domnului se pogora în scăldătoare şi învolbura apa. Deci cel care intra primul după învolburarea apei se făcea sănătos, de orice boală era ţinut.

5. Se afla însă acolo un om care era bolnav de treizeci şi opt de ani.

6. Văzîndu-l Iisus zăcînd şi ştiind că are deja mult timp [de cînd stă aşa], îi zise: „Vrei să te faci sănătos?”.

7. Îi răspunse bolnavul: „Doamne, nu am om să mă arunce în scăldătoare cînd începe să se învolbureze apa. Iar în [timpul] cît mă duc eu, altul se coboară înaintea mea”.

8. I-a spus Iisus: „Ridică-te, ia-ţi patul şi umblă!”.

9. Şi îndată omul s-a făcut sănătos, şi-a luat patul

Єѵліе.

лꙋи ши ꙟбла, ши ера сѫмбътъ ꙟтрачѣ зи.
Дечи зичѣ жидовіи челꙋи виндекат, сѫмбътъ ı
ѧсте нꙋ ѧсте слобод ціе, съ рѫдичи патꙋл.
Ръспꙋнсе лор чела че аꙋ фъкꙋт пре мине сънъ аı
тось ачела міаꙋ зись рѫдикъци патꙋл ши ꙟбла.
Шил ꙟтребаръ дерептъ ачѣѧ пре ель чине ѧсте вı
омꙋл чела че аꙋ зис ціе, рѫдикъ патꙋл тъꙋ
ши ꙟбла. Іаръ чел че сꙋ виндекат нꙋ гı
щіѧ чине ѧсте, пентрꙋ къ іс сꙋ абътꙋть
глоатъ фіинд ꙟлокь. Дꙋпъ ачаста афлъ дı
пре ель іс ꙟбесѣрекъ, шиі зисе лꙋи, вези сънъ
тось тѣи фъкꙋт, сънꙋмаи грешѣщи, каии че
ва маи ръꙋ ціе съсъ факъ. Дꙋсесе омꙋль, еı
ши бестіѧ жидовилор, къ іс ѧсте чела че лаꙋ
фъкꙋт пре ель сънътось. Ши пентрꙋ ачѣѧ ѕı
гоніѧ пре іс жидовіи, ши черка пре ель съл ѡ
моаръ, къчи ачѣстѣ ле фъчѣ сѫмбъта.
Іаръ іс аꙋ ръспꙋнсь лор, пъринтеле міеꙋ пънъ зı
акꙋм лꙋкрѣзъ, ши еꙋ лꙋкрезꙋ. Пентрꙋ а иı
чѣѧ даръ маи мꙋлть черка жидовіи, съл омо
ръ, къчи нꙋ нꙋмаи дезлега сѫмбъта чеши та
тъ алꙋи зичѣ пре дмнзъꙋ токма пре дѫнсꙋл
фъкѫндь кꙋ дмнзъꙋ. Дечи ръспꙋнсе іс, ши ѳı
зисе лор, амин амин зик воаѡ, нꙋ поате фіюл
съфакъ дела дѫнсꙋл немикъ, денꙋва ведѣ че
ва пре татъл фъкѫндь, пентрꙋ къ чѣле че ар
фаче ачела, ачѣлѣ ши фіюль ашиждерѣ фаче.
Пентрꙋ къ татъль юбѣще пре фіюль, ши тоате к
аратъ лꙋи, чѣле чефаче ель, ши маи мари лꙋ
крꙋри декѫть ачѣстѣ, ва арѫта лꙋи кавой съ
въмирацн. Пентрꙋ къ ꙟчекипь татъль ка
сколаръ пре морци, шіи фаче віи, аша ши фіюл
пре каріи ва ꙟнфаче віи. Пентрꙋ къ ничи кв
татъль жꙋдекъ пре нимене, че жꙋдеката тоа
тъ ѡаꙋ дать фіюлꙋи. Катоци съчинстѣ кг
скъ пре фіюль, ꙟчекипь чинстескꙋ пре татъль
чела чинꙋ чинстѣще пре фіюль, нꙋ чинстѣще
пре татъль пре чела че лаꙋ тримись пре ель.
Аминь аминь зикь воаѡ, къчела че кꙋвѫнтꙋль кд
міеꙋ аꙋде, ши крѣде пре чела чемаꙋ тримись,
аре віаць вѣчникъ, ши ла жꙋдекатъ нꙋвине,
чесаꙋ мꙋтать ден моарте ꙟвіаць.
Аминь аминь зикь воаѡ, къ вине часъ ши акꙋм ке
ѧсте, кѫндь чеи морци ворь аꙋзи гласꙋль фію
лꙋи лꙋи дмнзъꙋ, ши чеи чеворь аꙋзи ворь тръи.
Пентрꙋ къ ꙟчекипь пъринтеле аре віаць ꙟтрꙋ кѕ
ель, аша аꙋдать ши фіюлꙋи, віаць съ аибъ ꙟтрꙋ
ель. Ши бирꙋинцъ ꙟндѣде лꙋи, ши жꙋдека кз
тъ афаче, къчи фіюль ѡмꙋлꙋи ѧсте.
Нꙋвъ мирацн де ачаста, къчи вине часъ ꙟтрꙋ ки
каре тоци чеи ден мормѫнтꙋри, ворь аꙋзи гла
сꙋл лꙋи. Ши вор еши чеі че а фъкꙋт чѣле бꙋне кѳ
ꙟтрꙋ ꙟвіере де віаць, іаръ чеи че чѣле рѣле аꙋ
фъкꙋть ꙟтрꙋ ꙟвіере де жꙋдекатъ. Нꙋпочю л
еꙋ съфакꙋ дела мине нимика, дꙋпъ кꙋм аꙋзꙋ
жꙋдекꙋ, ши жꙋдеката мѣ дирѣптъ ѧсте,
къчи нꙋчеркꙋ воѧ мѣ че воѧ пъринтелꙋи челꙋи
чемаꙋ тримись. Девою мъртꙋрисеи еꙋ пентрꙋ ла
мине мъртꙋріѧ мѣ нꙋ ѧсте адевъратъ.

ал

Biblia 1688, p. 816, col. 2

lui şi îmbla. Şi era sîmbătă într-acea zi.

10. Deci zicea jidovii celui vindecat: „Sîmbătă iaste! Nu iaste slobod ţie să rădici patul".

11. Răspunse lor: „Cela ce au făcut pre mine sănătos, acela mi-au zis: «Rădică-ţi patul şi îmblă»".

12. Şi-l întrebară derept acêea pre el: „Cine iaste omul cela ce au zis ţie: «Rădică patul tău şi îmblă»?".

13. Iară cel ce s-au vindecat nu ştiia cine iaste, pentru că Iisus s-au abătut, gloată fiind în loc.

14. După aceasta află pre el Iisus în besêrecă şi-i zise lui: „Vezi, sănătos te-ai făcut. Să nu mai greşăşti, ca nu ceva mai rău ţie să să facă".

15. Dusese omul şi vestiia jidovilor că Iisus iaste cela ce l-au făcut pre el sănătos.

16. Şi pentru acêea goniia pre Iisus jidovii, şi cerca pre el să-l omoară, căci acêstea le făcea sîmbăta.

17. Iară Iisus au răspuns lor: „Părintele mieu pînă acum lucrează; şi eu lucrezu".

18. Pentru acêea dară mai mult cerca jidovii să-l omoară, căci nu numai dezlega sîmbăta, ce şi Tată a lui zicea pre Dumnezău, tocma pre dînsul făcînd cu Dumnezău.

19. Deci răspunse Iisus şi zise lor: „Amin, amin zic voao, nu poate Fiiul să facă de la dînsul nemică, de nu va vedea ceva pre Tatăl făcînd. Pentru că cêle ce ar face acela, acêlea şi Fiiul aşijderea face.

20. Pentru că Tatăl iubêşte pre Fiiul şi toate arată lui cêle ce face el; şi mai mari lucruri decît acêstea va arăta lui, ca voi să vă miraţi.

21. Pentru că în ce chip Tatăl scoală pre morţi şi-i face vii, aşa şi Fiiul pre carii va îi face vii.

22. Pentru că nici Tatăl judecă pre nimenea, ce judecata toată o au dat Fiiului,

23. Ca toţi să cinstească pre Fiiul în ce chip cinstescu pre Tatăl. Cela ce nu cinstêşte pre Fiiul, nu cinstêşte pre Tatăl, pre cela ce l-au trimis pre el.

24. Amin, amin zic voao că cela ce cuvîntul mieu aude şi crêde pre cela ce m-au trimis are viaţă vêcinică şi la judecată nu vine, ce s-au mutat den moarte în viaţă.

25. Amin, amin zic voao că vine ceas, şi acum iaste, cînd cei morţi vor auzi glasul Fiiului lui Dumnezău, şi cei ce vor auzi vor trăi.

26. Pentru că în ce chip Părintele are viaţă întru el, aşa au dat şi Fiiului viaţă să aibă întru el.

27. Şi biruinţă îi dêde lui şi judecată a face, căci Fiiul omului iaste.

28. Nu vă miraţi aceasta, căci vine ceas întru care toţi cei den mormînturi vor auzi glasul lui.

29. Şi vor ieşi cei ce au făcut cêle bune întru înviere de viaţă, iară cei ce cêle rêle au făcut întru înviere de judecată.

30. Nu pociu eu să facu de la mine nimica. După cum auzu judecu, şi judecata mea direaptă iaste, căci nu cercu voia mea, ce voia Părintelui celui ce m-au trimis.

31. De voiu mărturisi eu pentru mine, mărturiia mea nu iaste adevărată. //

Versiunea modernă

şi umbla. Dar în ziua aceea era sâmbătă.

10. Ziceau deci iudeii celui care fusese vindecat: „Este sîmbătă! Nu-ţi este îngăduit să-ţi iei patul".

11. El le-a răspuns: „Cel care m-a făcut sănătos, acela mi-a zis «Ia-ţi patul şi umblă»".

12. L-au întrebat atunci: „Cine este omul care ţi-a spus: «Ia-ţi patul şi umblă»?".

13. Cel vindecat nu ştia însă cine este, căci Iisus se trăsese de-o parte din mulţimea care se afla în locul acela.

14. După acestea l-a aflat Iisus în templu şi i-a zis: „Iată, te-ai făcut sănătos. Să nu mai păcătuieşti, ca să nu ţi se întîmple ceva mai rău".

15. Omul a plecat şi le-a vestit iudeilor că Iisus era cel care-l făcuse sănătos.

16. Şi din această pricină îl urmăreau iudeii pe Iisus şi căutau să-l omoare, pentru că făcuse acestea sîmbăta.

17. Iisus însă le-a răspuns: „Tatăl meu pînă acum lucrează; şi eu lucrez".

18. Din această pricină şi mai tare căutau deci să-l omoare iudeii, nu numai pentru că dezlega sîmbăta, dar şi pentru că spunea că Dumnezeu este propriul său Tată, făcîndu-se [astfel] egal cu Dumnezeu.

19. Le-a răspuns deci Iisus şi a zis: „Adevărat, adevărat vă spun, nu poate Fiul să facă de la sine nimic, dacă nu-l vede pe Tatăl făcînd. Căci cele pe care acela le face, acelea şi Fiul le face asemenea.

20. Căci Tatăl iubeşte pe Fiul şi îi arată toate pe cîte le face; şi lucruri mai mari decît acestea îi va arăta, ca voi să vă minunaţi.

21. Căci precum Tatăl ridică morţii şi-i face vii, aşa şi Fiul pe cei pe care vrea îi face vii.

22. Căci nici Tatăl nu judecă pe nimeni, ci întreaga judecată a dat-o Fiului,

23. Pentru ca toţi să-l cinstească pe Fiul precum cinstesc pe Tatăl. Cel care nu-l cinsteşte pe Fiul nu-l cinsteşte pe Tatăl, cel care l-a trimis.

24. Adevărat, adevărat vă spun că cel ce ascultă cuvîntul meu şi crede în cel care m-a trimis pe mine are viaţă veşnică şi la judecată nu va veni, ci a trecut din moarte la viaţă.

25. Adevărat, adevărat vă spun că va veni ceasul, şi acum este, cînd morţii vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu, şi cei care vor auzi vor trăi.

26. Căci precum Tatăl are viaţă în sine, aşa i-a dat şi Fiului să aibă viaţă în sine.

27. Şi i-a dat putere să facă şi judecată, pentru că este Fiul omului.

28. Să nu vă miraţi de aceasta, că va veni ceasul în care toţi cei din morminte vor auzi glasul său.

29. Şi vor ieşi cei care au săvîrşit cele bune ca să învieze pentru viaţă, iar cei care au săvîrşit cele rele ca să învieze pentru judecată.

30. Eu nu pot să fac de la mine nimic. Judec după cum aud, şi judecata mea este dreaptă, pentru că nu caut voia mea, ci voia Tatălui care m-a trimis.

31. Dacă eu aş da mărturie despre mine, mărturia mea nu ar fi adevărată.

ДЕЛА ІѠАНЬ.

λв Алтȣл єсте чела че мъртȣрисѣще пентрȣ мине
ши щїȣ кѫ адевърат єсте мъртȣрїѧ, каре
λг мъртȣрисѣще пентрȣ мине. Вои аци три
мись кътръ Іѡань, ши аȣ мъртȣрисит кȣ а
λд девърат. Їарь еȣ нȣ дела ѡмь мъртȣрїѧ
иаȣ, че ачѣсте зикь кавои сѫ вѫ мѫнтȣици.
λе Ачела єра лȣминъторюл чела че ардѣ ши лȣми
на, їаръ вои аци врȣт сѫ вѫ бȣкȣраци кътръ
λѕ оун час ꙟтрȣ лȣмина лȣи. Їаръ еȣ амь
мъртȣрїє маи маре декѫт Іѡань, пентрȣ кѫ
лȣкрȣриле каре аȣ дат мїє пѫринтеле, ка сѫ ле
съвършескȣ пре єле, ачѣсте лȣкрȣре кареле еȣ
факȣ, мъртȣрисескȣ пентрȣ мине, кѫ пърин
λз теле маȣ тримись. Ши пѫринтеле чела че
маȣ тримись пре мине, ачеста аȣ мъртȣрисит
пентрȣ мине, ничи гласȣл лȣи наци аȣзит
ничи ѡдинисѡаръ, ничи кипȣл лȣи аци вѫзȣт.
λи Ши кȣвѫнтȣл лȣи нȣл авеци рѫмѫинд ꙟтрȣ
вои, кѫчи пре кареле аȣ тримись ачела вои пре єл
λѳ нȣкрѣдеци. Черчетаци скриптȣриле. кѫчи
волѡ вѫсъ парѣ ꙟтрȣ єле вїацѫ вѣчникѫ аавѣ,
ши ачѣлѣ сѫнт чѣлѣ че мъртȣрисескȣ пентрȣ
м мине. Ши нȣвеци сѫвеници кътръ мине
мa ка вїацѫ сѫ авеци. Мѫрире дела ѡамени нȣ
мв иаȣ. Че амь кȣноскȣт пре вои, кѫ драгостѣ
мг лȣи дмнѕеȣ нȣ авеци ꙟтрȣ вои. Еȣ амь
венит ꙟтрȣ нȣмеле пѫринтелȣи мїеȣ, ши пре
мине нȣмѫ лȣаци, де ва вени алтȣл ꙟтрȣ нȣме
мд ле сѫȣ пре ачела веци лȣа. Кȣмь пȣтеци
вои сѫ крѣдеци, мѫрире дентрȣ вои лȣѫнд, ши
мѫрирѣ чѣ дела оунȣл дмнѕеȣ нȣѡ черкаци:
ме Нȣ гѫсъ парѫ кѫ еȣ вою пѫрѫ пре вои кътръ пѫ
ринтеле, єсте чела че пѫрѫще пре вои моиси, ꙟ
мѕ кареле вои нѫдеждȣици. Пентрȣ кѫ дѣци
крѣде лȣи моиси, крѣдерѣци ши мїє, кѫ пентрȣ
мз мине ачела аȣ скрись. Їарѫ денȣ крѣдеци
кѫрциле лȣи, кȣмь граюриле мѣле веци крѣде.

КАП. Ѕ.

а Дȣпъ ачаста сѫ дȣсе Іс, дечиндѣ де
марѣ Галилеїи ативеріадеи.
в Ши мерџѣ дȣпъ єль глоатъ мȣлтъ,
кѫчи ведѣ сѣмнеле лȣи, каре ле фъчѣ
г ла чеи болнави. Ши сѫ сȣи ꙟ мȣнте
Іс, ши аколѡ шѣдѣ кȣ оученичїи лȣи.
д Ши єра апроапе пащеле сѫрбѫтоарѣ жидовилор.
е Дечи рѫдикѫнд Іс ѡкїи, ши вѫзѫнд кѫ мȣл
тъ глоатъ вине кътръ єль, зисе кътръ филип,
де оунде вом кȣмпъра пѫини, ка сѫ мѫнѫнче
ѕ ачещѣ: Ши ачаста зичѣ, испитинд пре
єль, пентрȣ кѫ єль щїѧ че врѣ сѫ факъ.
з Рѫспȣнсеи лȣи филип де, с, де динари пѫини
нȣворь аѫюнџе лор, ка фїеще кареле дентрȣ еи
и кѫте пȣцинь сѫ ѧ. Зисе лȣи оунȣл ден
трȣ оученичїи лȣи, андреи фрателе лȣи симонь
ѳ петрь. Єсте оун копил аичи кареле аре
чинчи пѫини де ѡрзȣ, ши дои пещи, че ачѣстѣ че
і сѫнт ла атѫцѣ: Ши зисе Іс фачец пре
ѡамени сѫ шазъ, ши єра їарбъ мȣлтъ ꙟ локȣ
ачела, дечи шѫзȣрѫ ѡаменїи пре нȣмър ка вро

Biblia 1688, p. 817, col. 1

32. Altul iaste cela ce mărturisêşte pentru mine şi ştiu că adevărată iaste mărturiia carea mărturisêşte pentru mine.

33. Voi aţi trimis cătră Ioán şi au mărturisit cu adevărat.

34. Iară eu nu de la om mărturiia iau, ce acêstea zic ca voi să vă mîntuiţi.

35. Acela era luminătoriul cela ce ardea şi lumina, iară voi aţi vrut să vă bucuraţi cătră un ceas întru lumina lui.

36. Iară eu am mărturie mai mare decît Ioán. Pentru că lucrurile care au dat mie Părintele ca să le săvîrşescu pre iale, acêsteaşi lucrure carele eu fac, mărturisescu pentru mine că Părintele m-au trimis.

37. Şi Părintele cela ce m-au trimis pre mine, acesta au mărturisit pentru mine. Nici glasul lui n-aţi auzit niciodinioară, nici chipul lui aţi văzut.

38. Şi cuvîntul lui nu-l aveţi rămîind întru voi, nici pre carele au trimis acela voi pre el nu crêdeţi.

39. Cercetaţi Scripturile, căci voao vă să pare întru iale viaţă vêcinică a avea; şi acêlea sînt cêlea ce mărturisescu pentru mine.

40. Şi nu veţi să veniţi cătră mine ca viaţă să aveţi.

41. Mărire de la oameni nu iau.

42. Ce am cunoscut pre voi că dragostea lui Dumnezău nu aveţi întru voi.

43. Eu am venit întru numele Părintelui mieu şi pre mine nu mă luaţi; de va veni altul întru numele său, pre acela veţi lua.

44. Cum puteţi voi să crêdeţi, mărire dentru voi luînd, şi mărirea cea de la unul Dumnezău nu o cercaţi?

45. Nu vă să pară că eu voiu pîrî pre voi cătră Părintele. Iaste cela ce pîraşte pre voi: Móisi, în carele voi nădejduiţi.

46. Pentru că de-aţi crêde lui Móisi, crêdere-aţi şi mie, că pentru mine acela au scris.

47. Iară de nu crêdeţi cărţile lui, cum graiurile mêle veţi crêde?".

Cap 6

1. După aceasta să duse Iisus decinde de marea Galiléii, a Tiveriádei.

2. Şi mergea după el gloată multă, căci vedea sêmnele lui, care le făcea la cei bólnavi.

3. Şi să sui în munte Iisus şi acoló şădea cu ucenicii lui.

4. Şi era aproape Paştele, sărbătoarea jidovilor.

5. Deci rădicînd Iisus ochii şi văzînd că multă gloată vine cătră el, zise cătră Fílip: „De unde vom cumpăra pîini ca să mănînce aceştia?".

6. Şi aceasta zicea ispitind pre el, pentru că el ştiia ce vrea să facă.

7. Răspunse-i lui Fílip: „De 200 de dinari pîini nu vor ajunge lor, ca fieştecarele dentru ei cîte puţină să ia".

8. Zise lui unul dentru ucenicii lui, Andréi, fratele lui Símon Pétăr:

9. „Iaste un copil aici carele are cinci pîini de orzu şi doi peşti. Ce acêstea ce sînt la atîţia?".

10. Şi zise Iisus: „Faceţi pre oameni să şază". Şi era iarbă multă în locul acela. Deci şăzură oamenii pre cîmp, ca vro /

Versiunea modernă

32. Altul este cel care dă mărturie despre mine şi ştiu că adevărată este mărturia făcută despre mine.

33. Voi aţi trimis oameni la Ioan şi el a dat mărturie adevărului.

34. Nu că eu iau mărturie de la un om, însă vă spun acestea pentru ca voi să fiţi mîntuiţi.

35. El era făclia care ardea şi lumina, iar voi aţi primit să vă bucuraţi pentru o vreme de lumina ei.

36. Eu însă am o mărturie mai puternică decît a lui Ioan. Căci faptele pe care mi le-a dat Tatăl să le săvîrşesc, faptele însele pe care le fac eu, dau mărturie pentru mine că Tatăl m-a trimis.

37. Şi cel care m-a trimis, Tatăl, a dat el însuşi mărturie despre mine. Voi nici n-aţi auzit vreodată glasul său, nici nu i-aţi văzut faţa.

38. Şi cuvîntul său nu-l aveţi să dăinuie în voi, pentru că celui pe care el l-a trimis voi nu-i daţi crezare.

39. Scripturile le scrutaţi, pentru că socotiţi voi că aveţi prin ele viaţă veşnică; şi acelea sînt cele care dau mărturie despre mine.

40. Dar la mine nu voiţi să veniţi ca să aveţi viaţă.

41. Slavă de la oameni nu primesc.

42. Însă vă cunosc că nu aveţi în voi dragostea lui Dumnezeu.

43. Eu am venit în numele Tatălui meu şi nu mă primiţi; dacă va veni altul în nume propriu, pe acela îl veţi primi.

44. Cum să puteţi voi crede, voi care primiţi slavă unii de la alţii, dar slava care vine de la singur Dumnezeu nu o căutaţi?

45. Să nu socotiţi că eu vă învinovăţesc în faţa Tatălui. Este cine să vă învinovăţească: Moise, cel în care voi v-aţi pus nădejdea.

46. Căci de i-aţi fi dat crezare lui Moise, mi-aţi fi dat şi mie, fiindcă despre mine a scris el.

47. Dar dacă nu daţi crezare scrierilor lui, cum veţi da crezare cuvintelor mele?".

Capitolul al 6-lea

1. După acestea s-a dus Iisus de cealaltă parte a mării Galileii, [adică] a Tiberiadei.

2. Şi îl urma o mulţime mare, pentru că [oamenii] văzuseră semnele pe care le săvîrşea asupra celor bolnavi.

3. Dar Iisus a urcat pe un munte şi s-a aşezat acolo cu ucenicii săi.

4. Era aproape Paştele, sărbătoarea iudeilor.

5. Ridicîndu-şi deci Iisus ochii şi văzînd că o mulţime mare venea spre el, a zis către Filip: „De unde vom cumpăra pîine ca să mănînce aceştia?".

6. O zicea însă ca să-l încerce, căci el ştia ce avea să facă.

7. I-a răspuns Filip: „Nu le vor fi de-ajuns pîini de două sute de dinari, ca fiecare din ei să ia [măcar] cîte puţin".

8. I-a zis unul dintre ucenici, Andrei, fratele lui Simon Petru:

9. „Este aici un băiat care are cinci pîini de orz şi doi peşti. Dar ce sînt acestea la atîţia?".

10. A zis Iisus: „Faceţi-i pe oameni să se aşeze". Şi era iarbă multă în locul acela. S-au aşezat deci bărbaţii, cam

чйнчи мїй. Шй луѡ пѫинйле Іс, шй мꙋлцꙋ аі
мйндь ꙟпърцй оученйчилорь, шй оученйчїи чѣлорь
че шѣдѣ, ꙟшйждерѣ шй дей пѣщи кѫт врѣ.
Іаръ дѣка съ сътꙋраръ зйсе оученйчилорь лꙋй, ві
адꙋнаць бꙋкъцйле че аꙋ присосйть, ка съ нꙋ пїа
чѣба. Дѣчи адꙋнаръ шй оумплꙋръ, ві, кош гі
нице, де бꙋкъцй дйн чѣле, є, пѫини де ѡрзь,
кареле аꙋ ръмась чѣлорь че аꙋ мѫнкать.
Дѣчи Оаменїи възѫндь семнꙋл, кариле аꙋ фъ ді
кꙋт Іс, зичѣ къ ачѣста ѩсте адевърат проро
кꙋл чела че вине ꙟлꙋме. Дѣчи Іс кꙋноскѫндь єі
къ вор съ віє шй съл апꙋче пре ѥль, ка съл фа
къ пре ѥль ꙟпърать, съ депърть ѩръшь ла
мꙋнте ѥль сѫнгꙋрь. Шй дѣка съ фъкꙋ сѣ ѕі
ръ съ погоржръ оученйчїи лꙋй ла маре.
Шй ꙟтржндь ꙟвась, венйрꙋ дечйндѣ де маре, зі
ла капернаꙋмь, шй ѩтъ ꙟтꙋнѣрекь съ фъчѣ
шй нꙋ венйсе кътръ ѥи Іс. Шй сꙋфлѫндь иі
вѫнть маре марѣ съ рѣдика. Дѣчи въслйндꙋ ѳі
ѥи ка врѣѡ, кє, аꙋ, л, де стадїи въдь пре
Іꙋсь, оумблѫндь пре маре, шй апроапе де вась
фъкѫндꙋсе съ шй ꙟфрикошаръ. Іаръ ѥль к
зисе лорь ѥꙋ сѫнть нꙋвъ тѣмереци. Врѣ дй ка
рѣть ачѣѫ съл ѫ пре ѥль ꙟвась, шй ꙟдатъ
васꙋл сосй ла пъмѫнтꙋл ла каре съ сйлїѫ ѥи.
Адоаѡ зи глоата каре ста дечйндѣ де марѣ, кв
възѫндь къ алте вꙋшчоаре нꙋ ѥра аколѡ, фъ
нꙋмаи оунꙋл ꙟтрꙋ кареле аꙋ ꙟтрать оученйчї
лꙋй, шй кꙋчи нꙋ ꙟтрат кꙋ оученйчїи лꙋй Ісꙋ
ꙟвъшчорь, че сѫнгꙋри оученйчїи лꙋй съ дꙋ
серъ. Шй алте въшчоаре аꙋ венйть, дела кг
тиверїада, апроапе де локꙋль оунде аꙋ мъика
пѫинѣ, бйне мꙋлцъмйндь домнꙋлꙋй.
Дѣчи кѫндь аꙋ възꙋт глоата, къ Іс нꙋ ѩсте кд
аколо, нйчи оученйчїи лꙋй, аꙋ ꙟтрать ѥи ꙟвасе
шй венйръ ꙟкапернаꙋмь черкѫндь пре Іꙋсь.
Шй афлѫндꙋл пре ѥль дечйндѣ де маре, зисерꙋ кє
лꙋй равви кѫндь аи сосйть аичи? Ръспꙋнсе кѕ
Іꙋсь шй зисе, аминь аминь зик воаѡ, пре мйне
мъ черкаць, нꙋ кꙋчи аци възꙋть семне че кꙋчи
аць мѫнкать де пѫини шй вац сътꙋрать. Лꙋкраць нꙋ кз
мѫнкарѣ чѣѫ че пїаре че мѫкарѣ чѣѫ че ръмѫ
не ꙟвїаць вѣчникъ, каре фїю Омꙋлꙋи воаѡ ва да,
пентрꙋ къ пре ачѣста дмнзъꙋ татъл лаꙋ пе
четлꙋйть. Дѣчи зисеръ кътръ ѥль че съ фа ки
чем ка съ лꙋкръм лꙋкрꙋриле лꙋй дмнзъꙋ?
Ръспꙋнсе Іс шй зисе лорь, ачѣста ѩсте лꙋкрꙋль кѳ
лꙋй дмнзъꙋ, ка съ крѣдеци ꙟкареле аꙋ тримис а
чела. Дѣчи зисеръ лꙋй, даръ че семнь фачи, л
ка съ ведем шй съ крѣдем цїе? че лꙋкрези?
Пърйнцїи ноштри аꙋ мѫнкат мана ꙟпꙋстїю, пре ла
кꙋм ѩсте скрис, пѫине дйн чѣрю аꙋ дат лорь съ
мънѫнче. Дѣчи зисе лорь Іс, аминь аминь зик лв
воаѡ, нꙋ мѡѵсй аꙋ дат воаѡ пѫинѣ дйн чѣрю,
че пъринтеле мїеꙋ дъ воаѡ пѫинѣ дйн чѣрю ча
адевърать. Пентрꙋ къ пѫинѣ лꙋй дмнзъꙋ лг
ѩсте чѣѫ че съ погоаръ дйн чѣрю, шй вїацъ дъ
лꙋмїи. Дѣчи зисеръ кътръ ѥль, дмне пꙋрꙋрѣ лд
не дъ ноаѡ пѫинѣ ачаста. Шй зисе лорь Іс, лє

F Ѫ єꙋ

Biblia 1688, p. 817, col. 2

cinci mii.

11. Şi luo pîinile Iisus şi, mulţămind, împărţi ucenicilor, şi ucenicii celor ce şădea. Aşijderea şi den peşti cît vrea.

12. Iară deaca să săturară, zise ucenicilor lui: „Adunaţi bucăţile ce au prisosit ca să nu piardă[4] ceva".

13. Deci adunară şi umplură 12 coşniţe de bucăţi den cêle 5 pîini de orz, carele au rămas celor ce au mîncat.

14. Deci oamenii, văzînd semnul carile au făcut Iisus, zicea că: „Acesta iaste adevărat prorocul cela ce vine în lume!".

15. Deci Iisus cunoscînd că vor să vie şi să-l apuce pre el ca să-l facă pre el împărat, să depărtă iarăşi la munte el sîngur.

16. Şi deaca să făcu seară, să pogorîră ucenicii lui la mare.

17. Şi întrînd în vas, veniră decindea de mare, la Capernaúm. Şi, iată, întunêrec să făcea şi nu venise cătră ei Iisus.

18. Şi suflînd vînt mare, marea să rădica.

19. Deci vîslindu ei ca vreo 25 au 30 de stadii, văd pre Isús umblînd pre mare şi aproape de vas făcîndu-se, să şi înfricoşară.

20. Iară el zise lor: „Eu sînt, nu vă têmereţi!".

21. Vrea direpţ acêea să-l ia pre el în vas, şi îndată vasul sosi la pămîntul la care să siliia ei.

22. A doao zi gloata carea sta decindea de marea, văzînd că alte văşcioare nu era acoló, fără numai unul întru carele au întrat ucenicii lui, şi căci n-au întrat cu ucenicii lui Iisus în văşcior, ce sînguri ucenicii lui, să duseră.

23. Şi alte văşcioare au venit de la Tiveriada, aproape de locul unde au mîncat pîinea, bine mulţămind Domnului.

24. Deci cînd au văzut gloata că Iisus nu iaste acoló, nici ucenicii lui, au întrat ei în vase şi veniră în Capernaúm, cercînd pre Isús.

25. Şi aflîndu-l pre el decindea de mare, ziseră lui: „Rávvi, cînd ai sosit aici?".

26. Răspunse Isús şi zise: „Amin, amin zic voao, pre mine mă cercaţi, nu căci aţi văzut sêmne, ce căci aţi mîncat den pîini şi v-aţi săturat.

27. Lucraţi nu mîncarea cêea ce piêre, ce mîncarea cêea ce rămîne în viaţă vêcinică, care Fiiul Omului voao va da, pentru că pre acesta Dumnezău Tatăl l-au pecetluit".

28. Deci ziseră cătră el: „Ce să facem ca să lucrăm lucrurile lui Dumnezău?".

29. Răspunse Iisus şi zise lor: „Acesta iaste lucrul lui Dumnezău ca să crêdeţi în carele au trimis acela".

30. Deci ziseră lui: „Dară ce semn faci ca să vedem şi să crêdem ţie? Ce lucrezi?

31. Părinţii noştri au mîncat mana în pustiiu, precum iaste scris: «Pîine den ceriu au dat lor să mănînce»".

32. Deci zise lor Iisus: „Amin, amin, zic voao, nu Móisi au dat voao pîinea den ceriu, ce părintele mieu dă voao pîinea den ceriu cea adevărată.

33. Pentru că pîinea lui Dumnezău iaste cêea ce să pogoară den ceriu şi viaţă dă lumii".

34. Deci ziseră cătră el: „Doamne, pururea ne dă noao pîinea aceasta!".

35. Şi zise lor Iisus: //

Versiunea modernă

cinci mii la număr.

11. A luat Iisus pîinile şi, după ce a mulţumit, a dat ucenicilor, iar ucenicii celor care erau aşezaţi. La fel [le-a dat] şi din peşti cît voiau.

12. Iar cînd au fost săturaţi, le-a spus ucenicilor: „Adunaţi fărîmiturile rămase, ca să nu se piardă ceva".

13. Le-au adunat deci şi au umplut douăsprezece coşuri cu fărîmiturile din cele cinci pîini de orz, care au rămas de la cei ce mîncaseră.

14. Oamenii care văzuseră semnul pe care-l făcuse Iisus spuneau deci: „Acesta cu adevărat este prorocul, cel care vine în lume!".

15. Ştiind deci Iisus că aveau să vină şi să-l ia cu de-a sila ca să-l facă împărat, s-a retras din nou în multe el singur.

16. Însă cînd s-a făcut seară, ucenicii săi au coborît pe mare.

17. Şi urcîndu-se în barcă, s-au pornit să meargă de cealaltă parte a mării, la Capernaum. Şi se făcuse deja întuneric, dar Iisus nu venise la ei.

18. Şi, fiindcă sufla un vînt puternic, marea era stîrnită.

19. După ce au vîslit deci ca la douăzeci şi cinci sau treizeci de stadii, l-au văzut pe Iisus umblînd pe mare şi apropiindu-se de barcă; şi li s-a făcut frică.

20. El însă le-a spus: „Eu sînt, nu vă fie frică!".

21. Voiau deci să-l ia în barcă şi îndată barca a ajuns la locul spre care mergeau.

22. A doua zi, mulţimea aşezată de cealaltă parte a mării văzu că nu se mai afla acolo altă barcă decît cea în care urcaseră ucenicii săi şi că Iisus nu se suise împreună cu ucenicii săi în barcă, ci doar ucenicii săi plecaseră.

23. Veniră însă alte bărci din Tiberiada aproape de locul unde mîncaseră pîinea după ce mulţumise Domnul.

24. Cînd a văzut deci mulţimea că Iisus nu era acolo, nici ucenicii săi, s-au urcat în bărci şi au pornit spre Capernaum în căutarea lui Iisus.

25. Şi, după ce l-au aflat de cealaltă parte a mării, i-au zis: „Învăţătorule, cînd ai ajuns aici?".

26. Le-a răspuns Iisus şi a zis: „Adevărat, adevărat vă spun, mă căutaţi nu pentru că aţi văzut semne, ci pentru că aţi mîncat din pîini şi v-aţi săturat.

27. Puneţi-vă şi lucraţi nu pentru mîncarea aceasta care se strică, ci pentru mîncarea care rămîne spre viaţa veşnică, cea pe care Fiul Omului o va da vouă, căci pe el l-a pecetluit Tatăl, care este Dumnezeu".

28. Au zis deci către el: „Ce să facem ca să lucrăm lucrurile lui Dumnezeu?".

29. Le-a răspuns Iisus şi a zis: „Lucrul lui Dumnezeu acesta este: să credeţi în cel pe care l-a trimis el".

30. I-au zis aşadar: „Ce semn faci tu deci, ca să-l vedem şi să-ţi dăm crezare? Ce lucru faci?

31. Părinţii noştri au mîncat mana în pustie, după cum este scris: «Pîine din cer le-a dat ca să mănînce»".

32. Le-a zis deci Iisus: „Adevărat, adevărat vă spun, nu Moise v-a dat pîinea din cer, ci Tatăl meu vă dă adevărata pîine din cer.

33. Căci pîinea lui Dumnezeu este cel care se pogoară din cer şi dă viaţă lumii".

34. Au zis deci către el: „Doamne, dă-ne întotdeauna pîinea aceasta!".

35. Le-a zis însă Iisus:

єꙋ сѫнть пѫнеа вїецїи, чела че вине кътръ ми
не нꙋва флъмѫнзи, ши чела че крѣде ꙟмине, нꙋ
лѕ ва ꙟсетоша ниче ѡдатъ. Че ам зи воаѡ,
къ аць ши възꙋт пре мине, ши нꙋ крѣдець.
лз Пре тот карема да мїе пърителе, кътръ ми
не ва вени, ши пре чела че вине кътръ мине, нꙋ
ли вою скоате афаръ. Кѫчи мам погорѫт ден
черю нꙋ ка съфакъ воѫ мѫ, че воѫ челꙋи че ма
лѳ тримис пре мине. Ши ачаста ѫсте воѫ пъ
ринтелꙋи челꙋи че маꙋ тримис пре мине, ка тот
че мїаꙋ дат мїе сънꙋ пїерзъ дела ель, че съл ꙟ
м вїез, ꙟзїѡа чѫ де апои. Ши ачаста ѫсте
воѫ челꙋи че маꙋ тримис, ка тот чел чева ведѫ
пре фїюл, ши ва крѣде ꙟтрꙋ ель ва авѫ вїацъ
вѣчникъ, ши вою ꙟвїѫ пре ель ꙟзїѡачѫ де апои.
ма Дечи ръпщїѫ жидовїи пентрꙋ ель, кѫчи зисе єꙋ
мв сѫнт пѫинеа чѣѫ че аꙋ погорѫт ден черю. Ши
зичѫ аꙋ нꙋ ѫсте ачеста Ісꙋ фечорꙋл лꙋи Іѡсиѳ,
кърꙋѫ нои щим пре татъсъꙋ, ши пре мꙋмъса.
кꙋм даръ зиче ачеста къ ден черю ам погорѫт.
мг Дечи ръспꙋнсе Ісꙋ, ши зисе лор, нꙋ ръпщиць оу
мд нїи спре алцїи. Нименѣ нꙋ поате съвїе къ
тръ мине. де нꙋлва траџе пре ель татъл, чел
че маꙋ тримис пре мине, ши єꙋ вою скꙋла пре ель
ме ꙟзїѡа чѫ де апои. Ѫсте скрис ꙟтрꙋ пророчи,
ши ворфи тоци ꙟвъцаци лꙋи дмнзъꙋ, дечи тот
чела че аꙋ аꙋзит дела пърителе, ши аꙋ ꙟвъцат
мѕ вине кътръ мине. Нꙋ доаръ къ пре татъл
чинева лаꙋ възꙋт, фъръ нꙋмаи чела че ѫсте де
ла дмнзъꙋ, ачела аꙋ възꙋт пре татъль.
мз Амин амин зик воаѡ, чела че крѣде ꙟмине аре
ми вїацъ вѣчникъ. Єꙋ сѫнт пѫинеа вїецїи.
мѳ Пъринцїи вощри аꙋ мѫнкат мана ꙟпꙋстїю, ши
н аꙋ мꙋрит. Ачаста є пѫинеа чѣ че погоаръ
ден черю, ка съмънѫнче нещине ден трѫнса, ши
на сънꙋ моаръ. Єꙋ сѫнт пѫинеа чѣ вїе, чѣѫ че
ден черю аꙋ погорѫт, чинева мѫнка дентрачастъ
пѫине, ва трѣи ꙟвѣк, ши пѫинеа каре єꙋ вою
да трꙋпꙋл мїеꙋ ѫсте кареле єꙋ ꙟлвою да, пен
нв трꙋ вїаца лꙋмїи. Дечи съ пригонїѫ жидовїи
ꙟтрꙋ дѫншїи, зикѫнд, кꙋм поате ачаста носѡ
нг съшдѫ трꙋпꙋл съл мѫнкъм. Дечи зисе лор
Ісꙋ, амин амин зик воаѡ, де нꙋвець мѫнка трꙋ
пꙋл фїюлꙋи ѡменеск, ши веци бѫ сѫнџеле лꙋи,
нд нꙋ авець вїацъ ꙟтрꙋ вои. Чела че мѫнѫнкъ
трꙋпꙋл мїеꙋ, ши бѫ сѫнџеле мїеꙋ, аре вїацъ
вѣчникъ, ши єꙋ ꙟлвою ꙟвїѫ пре ель, ꙟзїѡа чѫ
не де апои. Пентрꙋ къ трꙋпꙋл мїеꙋ, адевърат
ѫсте мѫнкаре, ши сѫнџеле мїеꙋ адевърат ѫ
нѕ сте бъꙋтꙋръ. Чела че мънѫнкъ трꙋпꙋл мїеꙋ
ши бѫ сѫнџеле мїеꙋ, ꙟтрꙋ мине рѫмѫне, ши
нз єꙋ ꙟтрꙋ ель. Ꙟчекипъ маꙋ тримис, пъри
теле чел вїꙋ, ши єꙋ трѣеск пентрꙋ пърителе,
ши чела чемъ мънѫнкъ, ши ачела ва трѣи пен
ни трꙋ мине. Ачаста ѫсте пѫинеа чѣ че аꙋ по
горѫт ден черю, нꙋ дꙋпъ кꙋм аꙋ мѫнкат пъ
ринцїи вощри мана, ши аꙋ мꙋрит, чи чела че мъ
нѳ нѫнкъ пѫинеа ачаста трѣи ва ꙟвѣкъ. Ачѣ
стѣ аꙋзи ꙟ адꙋнаре, ꙟвъцѫнд ꙟкапернаꙋм.

Biblia 1688, p. 818, col. 1

„Eu sînt pîinea vieţii, cela ce vine cătră mine nu va flămînzi, şi cela ce crêde în mine nu va însetoşa niceodată.

36. Ce am zis voao că aţi şi văzut pre mine, şi nu crêdeţi.

37. Pre tot care-mi va da mie Părintele, cătră mine va veni, şi pre cela ce vine cătră mine nu-l voiu scoate afară.

38. Căci m-am pogorît den ceriu nu ca să fac voia mea, ce voia celui ce m-au trimis pre mine.

39. Şi aceasta iaste voia părintelui celui ce m-au trimis pre mine, ca tot ce mi-au dat mie să nu pierz de la el, ce să-l înviez, în zioa cea de apoi.

40. Şi aceasta iaste voia celui ce m-au trimis, ca tot cel ce va vedea pre Fiiul şi va crêde întru el va avea viaţă vêcinică şi voiu înviia pre el eu în zioa cea de apoi".

41. Deci răpştiia jidovii pentru el căci zise: „Eu sînt pîinea cêea ce au pogorît den ceriu".

42. Şi zicea: „Au nu iaste acesta Iisus, feciorul lui Iósif, căruia noi ştim pre tată-său şi pre mumă-sa? Cum dară zice acesta că «Den ceriu am pogorît»?".

43. Deci răspunse Iisus şi zise lor: „Nu răpştiţi unii spre alţii.

44. Nimenea nu poate să vie cătră mine de nu-l va trage pre el Tatăl, cel ce m-au trimis pre mine, şi eu voiu scula pre el în zioa cea de apoi.

45. Iaste scris întru proroci: «Şi vor fi toţi învăţaţii lui Dumnezău». Deci tot cela ce au auzit de la Părintele şi au învaţat vine cătră mine.

46. Nu doară că pre Tatăl cineva l-au văzut, fără numai cela ce iaste de la Dumnezău. Acela au văzut pre Tatăl.

47. Amin, amin zic voao, cela ce crêde în mine are viaţă vêcinică.

48. Eu sînt pîinea vieţii.

49. Părinţii voştri au mîncat mana în pustiiu şi au murit.

50. Aceasta e pîinea cea ce pogoară den ceriu ca să mănînce neştine dentr-însa şi să nu moară.

51. Eu sînt pîinea cea vie, cêea ce den ceriu au pogorît. Cine va mînca dentr-această pîine va trăi în veac şi pîinea carea eu voiu da trupul mieu iaste, carele eu îl voiu da pentru viaţa lumii".

52. Deci să prigoniia jidovii întru dînşii zicînd: „Cum poate acesta[5] noao să-şi dea trupul să-l mîncăm?".

53. Deci zise lor Iisus: „Amin, amin zic voao. De nu veţi mînca trupul Fiiului Omenesc şi veţi bea sîngele lui, nu aveţi viaţă întru voi.

54. Cela ce mînîncă trupul mieu şi bea sîngele mieu are viaţă vêcinică şi eu îl voiu înviia pre el în zioa cea de apoi.

55. Pentru că trupul mieu adevărat iaste mîncare şi sîngele mieu adevărat iaste băutură.

56. Cela ce mănîncă trupul mieu şi bea sîngele mieu întru mine rămîne, şi eu întru el.

57. În ce chip m-au trimis Părintele cel viu şi eu trăiesc pentru Părintele, şi cela ce mă mănîncă şi acela va trăi pentru mine.

58. Aceasta iaste pîinea cea ce au pogorît den ceriu, nu după cum au mîncat părinţii voştri mánna, şi au murit, ci cela ce mănîncă pîinea aceasta trăi-va în veac".

59. Acêstea au zis în adunare, învăţînd în Capernaúm. /

Versiunea modernă

„Eu sînt pîinea vieţii. Cel care vine la mine nu va flămînzi şi cel care va crede în mine nu va mai înseta vreodată.

36. Dar v-am spus că m-aţi şi văzut, şi tot nu credeţi.

37. Pe oricine îmi va da Tatăl va veni la mine, iar pe cel ce vine la mine nu-l voi arunca afară.

38. Fiindcă m-am pogorît din cer nu ca să fac voia mea, ci voia celui care m-a trimis.

39. Iar voia celui care m-a trimis, a Tatălui, este să nu-l pierd pe niciunul pe care el mi l-a dat, ci să-l înviez în ziua de pe urmă.

40. Voia celui care m-a trimis este ca oricine vede pe Fiul şi crede în el să aibă viaţă veşnică, iar eu îl voi învia în ziua de pe urmă".

41. Începură deci iudeii să murmure în legătură cu el, pentru că zisese: „Eu sînt pîinea care s-a pogorît din cer".

42. Şi ziceau: „Nu este acesta Iisus, fiul lui Iosif, pe ai cărui tată şi mamă îi ştiţi voi? Cum spune el atunci: «M-am pogorît din cer»?".

43. A răspuns deci Iisus şi le-a zis: „Nu murmuraţi între voi.

44. Nimeni nu poate să vină la mine, dacă nu-l va trage Tatăl care m-a trimis. Iar eu îl voi învia în ziua de pe urmă.

45. Scris este în proroci: «Şi vor fi toţi învăţaţi de Dumnezeu». Deci tot cel ce a auzit ceea ce vine de la Tatăl şi a primit învăţătura lui, vine la mine.

46. Nu că pe Tatăl l-a văzut cineva în afară de cel care este de la Tatăl. Acesta l-a văzut pe Tatăl.

47. Adevărat, adevărat vă spun, cel care crede în mine are viaţă veşnică.

48. Eu sînt pîinea vieţii.

49. Părinţii voştri au mîncat mana în pustie şi au murit.

50. [Dar] pîinea care se pogoară din cer este astfel încît cine mînîncă din ea nu mai moare.

51. Eu sînt pîinea cea vie, cea care s-a pogorît din cer. Dacă va mînca cineva din pîinea aceasta va fi viu în veci. Iar pîinea pe care o voi da eu este trupul meu, pe care eu îl voi da pentru ca lumea să aibă viaţă".

52. Iudeii începură deci a se sfădi între ei zicînd: „Cum poate Acesta să ne dea să-i mîncăm trupul?".

53. Le-a zis deci Iisus: „Adevărat, adevărat vă spun, dacă nu veţi mînca trupul Fiului Omului şi nu veţi bea sîngele lui, nu veţi avea viaţă în voi.

54. Cel ce mănîncă trupul meu şi bea sîngele meu, are viaţă veşnică şi eu îl voi învia în ziua de pe urmă.

55. Căci trupul meu cu adevărat este mîncare şi sîngele meu cu adevărat este băutură.

56. Cel ce mănîncă trupul meu şi bea sîngele meu, rămîne în mine şi eu în el.

57. Precum m-a trimis Tatăl cel viu, iar eu viez prin Tatăl, tot aşa cel care mă va mînca va fi la rîndu-i viu prin mine.

58. Aşa este pîinea care s-a pogorît din cer, nu precum au mîncat părinţii voştri mana şi au murit. Cel care mănîncă pîinea aceasta, va fi viu în veac".

59. Pe acestea le-a spus în timp ce învăţa în sinagogă în Capernaum.

еѵліе.

Дечи мꙋлци аꙋꙁжиндь деи оученичїи лꙋи ꙁисеръ, ѯ
греꙋ ѫсте кꙋвжнтꙋл ачеста, чине поате съл
аꙋꙁъ пре ель. Кѣръ щїиндь іс ꙟтрꙋ джнсꙋ ѯа
къ кжртескь пентрꙋ ачаста оученичїи лꙋи, ꙁи
се лор, ачаста въ смꙋтѣще пре вои: Даръ ѯв
дебеци ведѫ пре фїюл ѡмꙋлꙋи, сꙋиндꙋсе оунде е
ра маинаинте: Дꙋхꙋл ѫсте кареле фаче вїа ѯг
цъ, трꙋпꙋл нꙋ фолосѣще неминкъ, граюриле каре
ле еꙋ гръескь воаѡ, дꙋх сънть ши вїацъ сжт.
Че сжнть дентрꙋ вои ѡаре карїи, карїи нꙋ кред, ѯд
пентрꙋ къ щїѫ ден чепꙋт карїи сжнт, чеѫ че
нꙋ кред, ши чине ѫсте чела чева съл вжнꙁъ
пре ель. Ши ꙁичѫ пентрꙋ ачѣѫ ам гръить ѯе
воаѡ, къчи нименѣ нꙋ поате съвїе кътръ ми
не, денꙋ вафи лꙋи дат дела пъринтеле мїеꙋ.
Дентрꙋ ачаста мꙋлци саꙋ дꙋ ден оученичїи лꙋ ѯѕ
ꙟдъръпть, ши нꙋмаи оумбла кꙋ ель. Деч ѯꙁ
ꙁисе іс челор, вı, аꙋ ши вои вецн съвъдꙋчец:
Ръспꙋнсе диреп ачѣѫ лꙋи симѡн петрь, доа ѯи
не кътръ чине невом дꙋче: граюри де вїацъ вѣч
никъ аи. Ши нои ам крeꙁꙋт ши ам кꙋноскꙋ ѯѳ
къ тꙋ ещи хс фїюл лꙋи дмнꙁъꙋ челꙋи вїꙋ.
Ръспꙋнсе лор іс, аꙋ нꙋ еꙋ пре вои пре ачещи, вı, о
ам але, ши дентрꙋ вои оунꙋл дїавол ѫсте.
Ши ꙁичѫ де іꙋда ал лꙋи симѡн искарїѡтꙋль, оа
пентрꙋ къ ачеста врѫ съл вжнꙁъ пре ель, оунꙋ
фїиндь ден чеи, вı.

К И П. З.

Ши оумбла іс дꙋпъ ачѣсте ꙟгалилеа, пе а
трꙋ къ нꙋврѫ ꙟ іꙋдеа съ оумбле, къчи
черка пре ель, жидовїи съл ѡмоаръ.
Ши ера апроапе сърбътоарѣ жидовилѡр в
фачерѣ де колиби. Дечи ꙁисеръ къ г
тръ ель фрацїи лꙋи, мꙋтъте де аичѣ ши пасꙋ
ꙟ іꙋдеа, ка ши оученичїи тъи съваꙁъ лꙋкрꙋри
ле тале кареле фачи. Пентрꙋ къ нименѣ ꙟ д
трꙋ аскꙋнсь чеваш фаче, ши каꙋтъ ель афи ꙟ
трꙋ фъцишаре, дѣка фа ачѣсте аратъте пре сине
лꙋмїи. Пентрꙋ къ ничи фрацїи лꙋ кредѫ ꙟтрꙋ ель. е
Дечи ꙁисе лор іс времѣ мѣ ꙟкъ наꙋ венит, ѕ
іаръ времѣ воастръ, пꙋрꙋрѣ ѫсте гата.
Нꙋ поате лꙋмѣ съ оураскъ пре вои, іаръ пре з
мине оураще, къчи еꙋ мъртꙋрисескь пентрꙋ ѫ,
къ лꙋкрꙋриле еи рѣле сжнть. Вои сꙋициъ и
ла сърбътоарѣ ачаста, еꙋ ꙟкъ нꙋмою сꙋи ла
сърбътоарѣ ачаста, къчи времѣ мѣ ꙟкъ нꙋсаꙋ
плинит. Ши ачѣсте ꙁикжндь лор, ръмасе ѳ
ꙟгалїлеа. Ши дѣка сеꙋиръ фрацїи лꙋи, і
атꙋнчѣ ши ел съ сꙋи ла сърбътоаре нꙋ а ѫвѣ
че каи пре аскꙋнсь. Дечи жидовїи ꙟл черка аі
пре ель ꙟсърбътоаре, ши ꙁичѣ оунде ѫсте аче
ла: Ши ръпщире мꙋлтъ ера пентрꙋ ель ꙟ ві
трꙋ глоате, оунїи ꙁичѣ къ ѫсте бꙋн, іаръ ал
цїи ꙁичѣ ба че ꙟшалъ глоата. Ꙟсъ нименѣ гі
де фацъ нꙋ гръѫ, пентрꙋ ель пентрꙋ фрика жи
довилор. Ши іаръ фїиндь миѫлокꙋл сърбъ ді
торїи съ сꙋи іс, ꙟбесѣрекъ ши ꙟвъца.
Ши съ мира жидовїи ꙁикжндь, кꙋм ачеста ка еі
те щїе фїиндь не ꙟвъцат: Ръспꙋнсе лор ѕі
іс

Biblia 1688, p. 818, col. 2

60. Deci mulţi auzînd den ucenicii lui ziseră: „Greu iaste cuvîntul acesta. Cine poate să-l auză pre el?”.

61. Iară ştiind Iisus întru dînsul că cîrtesc pentru aceasta ucenicii lui, zise lor: „Aceasta vă smintêşte pre voi?

62. Dară de veţi vedea pre Fiiul Omului suindu-se unde era mai-nainte?

63. Duhul iaste carele face viaţă; trupul nu foloseşte nemică. Graiurile carele eu grăiesc voao duh sînt şi viaţă sînt.

64. Ce sînt dentru voi oarecarii carii nu cred”. Pentru că ştiia de-nceput carii sînt ceia ce nu cred şi cine iaste cela ce va să-l vînză pre el.

65. Şi zicea: „Pentru acêea am grăit voao, căci nimenea nu poate să vie cătră mine de nu va fi lui dat de la Părintele mieu”.

66. Dentru aceasta mulţi s-au dus den ucenicii lui îndărăpt şi nu mai umbla cu el.

67. Deci zise Iisus celor 12: „Au şi voi veţi să vă duceţi?”.

68. Răspunse direpт acêea lui Símon Pétr: „Doamne, cătră cine ne vom duce? Graiuri de viaţă vêcinică ai.

69. Şi noi am crezut şi am cunoscut că tu eşti Hristos, Fiiul lui Dumnezău celui viu”.

70. Răspunse lor Iisus: „Au nu eu pre voi, pre aceşti 12, am ales şi dentru voi unul diavol iaste”.

71. Şi zicea de Iuda al lui Símon Iscariótul, pentru că acesta vrea să-l vînză pre el, unul fiind den cei 12.

Cap 7

1. Şi umbla Iisus după acêstea în Galiléa, pentru că nu vrea în Iudéa să umble, căci cerca pre el jidovii să-l omoară.

2. Şi era aproape sărbătoarea jidovilor, Facerea de colibi.

3. Deci ziseră cătră el fraţii lui: „Mută-te de aicea şi pasă în Iudéa ca şi ucenicii tăi să vază lucrurile tale carele faci.

4. Pentru că nimenea întru ascuns cevaşi face şi caută el a fi întru făţişare. Deaca faci acêstea, arată-te pre tine lumii!”.

5. Pentru că nici fraţii lui credea întru el.

6. Deci zise lor Iisus: „Vrêmea mea încă n-au venit, iară vrêmea voastră pururea iaste gata.

7. Nu poate lumea să urască pre voi, iară pre mine uraşte, căci eu mărturisesc pentru ea că lucrurile ei rêle sînt.

8. Voi suiţi-vă la sărbătoarea aceasta. Eu încă nu m-oiu sui la sărbătoarea aceasta, căci vrêmea mea încă nu s-au plinit”.

9. Şi acêstea zicînd lor, rămase în Galiléa.

10. Şi deaca să suiră fraţii lui, atuncea şi el să sui la sărbătoare, nu aiêvea, ce can pre ascuns.

11. Deci jidovii îl cerca pre el în sărbătoare şi zicea: „Unde iaste acela?”.

12. Şi răpştire multă era pentru el întru gloate, unii zicea că: „Iaste bun”, iară alţii zicea: „Ba, ce înşală gloata”.

13. Însă nimenea de faţă nu grăia pentru el, pentru frica jidovilor.

14. Şi iată, fiind mijlocul sărbătorii, să sui Iisus în besêrică şi învăţa.

15. Şi să mira jidovii zicînd: „Cum acesta carte ştie fiind neînvăţat?”.

16. Răspunse lor //

Versiunea modernă

60. Ascultîndu-l, mulţi dintre ucenicii săi au zis deci: „Greu este cuvîntul acesta. Cine poate să-l audă?”.

61. Ştiind aşadar Iisus în sinea sa că ucenicii săi murmurau despre aceasta, le-a zis: „Vă poticniţi de aceasta?

62. Dar dacă-l veţi vedea atunci pe Fiul Omului înălţîndu-se unde era mai înainte?

63. Duhul este cel care face viu; trupul nu este bun de nimic. Cuvintele pe care eu vi le spun sînt duh şi sînt viaţă.

64. Sînt însă între voi unii care nu cred”. Iisus ştia într-adevăr de la început cine erau cei care nu credeau şi cine era cel care avea să-l predea.

65. Şi zicea: „De aceea v-am spus că nimeni nu poate să vină la mine, dacă nu-i va fi fost dat de la Tatăl meu”.

66. Din această pricină mulţi dintre ucenicii săi s-au dat înapoi şi nu mai umblau cu el.

67. Le-a zis deci Iisus celor doisprezece: „Nu cumva vreţi şi voi să vă duceţi?”.

68. I-a răspuns deci Simon Petru: „Doamne, la cine să ne ducem? Tu ai cuvintele vieţii veşnice,

69. Iar noi sîntem încredinţaţi şi ştim că tu eşti Hristosul, Fiul Dumnezeului celui viu”.

70. Le-a răspuns Iisus: „Oare nu eu v-am ales pe voi, cei doisprezece? Şi [totuşi] dintre voi unul este diavol”.

71. Vorbea despre Iuda Iscarioteanul. Căci el urma să-l predea, deşi era unul dintre cei doisprezece.

Capitolul al 7-lea

1. Şi după acestea Iisus umbla prin Galileea. Într-adevăr, nu voia să umble prin Iudeea, pentru că îl căutau iudeii ca să-l omoare.

2. Era însă aproape sărbătoarea iudaică a corturilor.

3. Au zis deci către el fraţii săi: „Mută-te de aici şi te du în Iudeea, pentru ca şi ucenicii tăi să-ţi vadă lucrurile pe care le faci.

4. Căci nimeni nu săvîrşeşte ceva pe ascuns cînd vrea să iasă în faţă. Dacă faci acestea, arată-te lumii!”.

5. Într-adevăr, nici fraţii săi nu credeau în el.

6. Le-a zis deci Iisus: „Vremea mea nu a venit încă. Vremea voastră este întotdeauna gata.

7. Pe voi lumea nu vă poate urî, pe mine însă mă urăşte, pentru că eu dau mărturie despre ea că faptele ei sînt rele.

8. Voi urcaţi la sărbătoarea aceasta. Eu nu urc încă la sărbătoarea aceasta pentru că vremea mea nu s-a copt încă”.

9. Zicîndu-le acestea, a rămas în Galileea.

10. Dar după ce au urcat fraţii săi la sărbătoare, a urcat şi el, însă fără a se arăta, ci ca pe ascuns.

11. În timpul sărbătorii, îl căutau deci iudeii şi ziceau: „Unde este acela?”.

12. Şi se făcea mare murmur despre el în rîndul mulţimilor. Unii ziceau că: „Este bun”, alţii ziceau: „Nu [este bun], ci rătăceşte mulţimea”.

13. Totuşi nimeni nu vorbea deschis despre el de frica iudeilor.

14. Însă pe cînd sărbătoarea era deja la jumătate, a urcat Iisus la templu şi a început să-şi predice învăţătura.

15. Şi se mirau iudeii, zicînd: „De unde ştie Acesta carte fără să fi învăţat?”.

16. Le-a răspuns

Іс, ши зисе амѣ ѫвъцътꙋръ, нꙋ ѩсте амѣ че а
зі челꙋѩ че маꙋ тримисъ пре мине. Де ва врѣ
нешине воѩ лꙋи сѫ факъ, коноашева пентрꙋ ѫ
вѫцътꙋръ каре ѩсте дела дмнѕѫꙋ, аꙋ еꙋ дела
иі мине гръескъ. Чела че гръѩще дела ель мъ
рирѣ лꙋи черкъ, іаръ чела че чаркъ мърирѣ челꙋ
че аꙋ тримисъ пре ель, ачеста адевърат ѩсте,
ѳі ши недирептате ѫтрꙋ ель нꙋ ѩсте. Аꙋ нꙋ
моуси аꙋ дат воаѡ лѣџе ши нименѣ дентрꙋ во
фаче лѣџѣ, че мъ черкаци съмъ оморжци.
к Ръспꙋнсе глоата ши зисе драк ай, чине те чар
ка къ съте оморъ; Ръспꙋнсе Іс ши зисе лорь
оун лꙋкрꙋ ам фъкꙋт ши тоци въ мираци.
кв Пентрꙋ ачѣѩ моуси аꙋ дат воаѡ обрезаніѩ,
нꙋ къ дела моуси ѩсте, че дела пъринци де обре
кг зꙋици ши сѫмбъта омь. Де ѩ обреза
ніѩ омꙋл сѫмбъта, ка съ нꙋсе дѣлѣџе лѣџѣ лꙋ
моусею, пре мине въ скѫрбици, къ пре тот о
мꙋл съньтось лам фъкꙋть сѫмбъта;
кд Нꙋ жꙋдекаци ѫфъцъріе, че чѣ диреапт жꙋде
ке кать жꙋдекаци. Дечи зичѣ оунїи деи Іе
рꙋсалимтѣни аꙋ нꙋ ѩсте ачеста пре кареле
кѕ чаркъ съ оморъ; Ши вези дефаць гръѩ
ще, ши нимикъ лꙋи нꙋи зикъ, нꙋ кꙋмва кꙋ аде
върат аꙋ коноскꙋт боѩріи, къ ачеста ѩсте а
кз девърат Хс. Че пре ачеста ѫл щим де оунде
ѩсте, іаръ Хс кѫндь вине нименѣ нꙋ коноаще
ки де оунде ѩсте. Дечи стригъ ѫ бесѣрекъ,
ѫвъцѫндь Іс ши зикѫндь, ши пре мине мъ щиц
ши де оунде сѫнтьь ши дела мине нам венит,
че ѩсте адевърат чела че аꙋ тримисъ пре мине,
кѳ пре кареле вои нꙋл щици. Іаръ еꙋ щіꙋ пре ель,
къчи дела дѫнсꙋл сѫнть ши ель маꙋ тримисъ.
л Дечи черка пре ель съл принзъ, ши нименѣ наꙋ
пꙋсь престе ель мѫна, къчи ѫкъ нꙋ венисе часꙋ
ла лꙋи. Ши мꙋлци деи глоать аꙋ крезꙋт ѫ
ель, ши зичѣ къ Хс кѫндь ва вени, аꙋ доаръ
маи мꙋлте семне декѫт ачѣстѣ ва фаче, ка
лв реле ачеста аꙋ фъкꙋт; Аꙋзиръ фарисеїи
глоата кѫртинндь, пентрꙋ ель ачѣстѣ, ши три
мисеръ архіереїи слꙋџи ка съл принзъ пре ель.
лг Дечи зисе Іс, ѫкъ пꙋцжнь време кꙋ вои сѫнт,
ши мергь, кътръ чела че аꙋ тримисъ пре мине.
лд Черкамъвеци ши нꙋмъвеци афла, ши оунде сѫнт
ле еꙋ вои нꙋ пꙋтеци съ мѣрџеци. Дечи зисе
ръ жидовіи ѫтрꙋ дѫншіи оунде ачеста ва съ
мѣргъ, къ нои нꙋл вом афла пре ель; аꙋ ѫрь
сипирѣ елиннилор ва съ мѣргъ, ши съ ѫвѣце пре
лѕ елини; Кареле ѩсте кꙋвѫнтꙋл ачеста, ка
реле аꙋ зись черкамъвеци ши нꙋмъвеци афла,
ши оунде еꙋ сѫнть вои нꙋ пꙋтеци съ мѣрџеци;
лз Іаръ ѫзіоа чѣ де апои чѣ маре асървъторіи ста
Іс, ши стрига зикѫндь, де ѩсте нешине ѫсето
ли шат віе кътръ мине ши съ бѣ. Чела че крѣ
де ѫмине, дꙋпъ кꙋм аꙋ зись скриптꙋра, рѫꙋри
деи пѫнтечеле лꙋи вор кꙋрь, де апъ віе.
лѳ Ши ачаста зисе пентрꙋ дꙋхꙋль, кареле ера съ ѩ
чѣѩ че кредь ѫтрꙋ ель. пентрꙋ къ ѫкъ нꙋ ера
м дꙋхь сфнть, къчи Іс ѫкъ нꙋ слависе. Де

Biblia 1688, p. 819, col. 1

Iisus şi zise: „A mea învăţătură nu iaste a mea, ce a celuia ce m-au trimis pre mine.

17. De va vrea neştine voia lui să facă, conoaşte-va pentru învăţătură care iaste de la Dumnezău, au eu de la mine grăiesc.

18. Cela ce grăiêşte de la el mărirea lui cearcă, iară cela ce cearcă mărirea celui ce au trimis pre el, acesta adevărat iaste şi nedireptate întru el nu iaste.

19. Au nu Móisi au dat voao lêge şi nimenea dentru voi face lêgea, ce mă cercaţi să mă omorîţi?".

20. Răspunse gloata şi zise: „Drac ai! Cine te cearcă să te omoară?".

21. Răspunse Iisus şi zise lor: „Un lucru am făcut şi toţi vă miraţi.

22. Pentru acêea Móisi au dat voao obrezaniia – nu că de la Móisi iaste, ce de la părinţi – de obrezaţi şi sîmbăta om.

23. De ia obrezaniia omul sîmbăta, ca să nu se dezlêge lêgea lui Moiséiu, pre mine vă scîrbiţi, că pre tot omul sănătos l-am făcut sîmbăta?

24. Nu judecaţi în făţărie, ce cea direaptă judecată judecaţi".

25. Deci zicea unii den ierusalimitêni: „Au nu iaste acesta pre carele cearcă să omoară?

26. Şi vezi de faţă grăiêşte, şi nimică lui nu-i zic. Nu cumva cu adevărat au conoscut boiêrii că acesta iaste adevărat Hrisos?

27. Ce pre acesta îl ştim de unde iaste, iară Hristos cînd vine nimenea nu conoaşte de unde iaste".

28. Deci strigă în besêrecă învăţînd Iisus şi zicînd: „Şí pre mine mă ştiţi, şi de unde sînt. Şi de la mine n-am venit, ce iaste adevărat cela ce au trimis pre mine, pre carele voi nu-l ştiţi.

29. Iară eu ştiu pre el, căci de la dînsul sînt şi el m-au trimis".

30. Deci cercá pre el să-l prinză, şi nimenea n-au pus preste el mîna, căci încă nu venise ceasul lui.

31. Şi mulţi den gloată au crezut în el, şi zicea că: „Hristos, cînd va veni, au doară mai multe sêmne de cît acêstea va face carele acesta au făcut?".

32. Auziră fariseii gloata cîrtind pentru el acêstea şi trimiseră arhiereii slugi ca să-l prinză pre el.

33. Deci zise Iisus: „Încă puţină vrême cu voi sînt şi merg cătră cela ce au trimis pre mine.

34. Cerca-mă-veţi şi nu mă veţi afla, şi unde sînt eu voi nu puteţi să mêrgeţi".

35. Deci ziseră jidovii întru dînşii: „Unde acesta va să meargă, că noi nu-l vom afla pre el? Au în răsipirea elinilor va să meargă, şi să învêţe pre elini?

36. Carele iaste cuvîntul acesta carele au zis «Cerca-mă-veţi şi nu mă veţi afla», şi «Unde eu sînt voi nu puteţi să mêrgeţi»?".

37. Iară în zioa cea de apoi, cea mare, a sărbătorii, sta Iisus şi striga zicînd: „De iaste neştine însetoşat, vie cătră mine şi să bea.

38. Cela ce crêde în mine, după cum au zis Scriptura, rîuri den pîntecele lui vor cură de apă vie!".

39. Şi aceasta zise pentru duhul carele era să ia ceia ce credea întru el, pentru că încă nu era Duh Sfint, căci Iisus încă nu să slăvise.

40. Deci /

Versiunea modernă

Iisus şi a zis: „Învăţătura mea nu este a mea, ci a celui care m-a trimis.

17. Dacă vrea cineva să facă voia lui, va şti despre învăţătura aceasta dacă este de la Dumnezeu sau dacă eu vorbesc de la mine.

18. Cel care vorbeşte de la el însuşi, îşi caută propria slavă. Dar cel care caută slava celui care l-a trimis vorbeşte după adevăr şi nu este înşelăciune în el.

19. Nu Moise v-a dat Legea, şi totuşi niciunul din voi nu ţine Legea? De ce căutaţi să mă omorîţi?".

20. A răspuns mulţimea şi a zis: „Ai demon! Cine caută să te omoare?".

21. A răspuns Iisus şi le-a zis: „Un singur lucru am făcut şi vă miraţi toţi.

22. Pentru că Moise v-a dat tăierea împrejur – cu toate că nu este de la Moise, ci de la patriarhi – chiar şi în zi de sîmbătă îl tăiaţi împrejur pe om.

23. Dacă un om primeşte tăierea împrejur în zi de sîmbătă ca să nu se strice Legea lui Moise, pe mine vă înfuriaţi pentru că în zi de sîmbătă am făcut sănătos un om întreg?

24. Nu judecaţi după cum pare, ci judecaţi judecată dreaptă".

25. Ziceau deci unii din cei din Ierusalim: „Nu el este cel pe care-l caută să-l omoare?

26. Şi, iată, vorbeşte deschis, în vreme ce ei nu-i spun nimic. Nu cumva şi-au dat seama de-a binelea căpeteniile că într-adevăr acesta este Hristosul?

27. Totuşi pe acesta îl ştim de unde este, în vreme ce Hristosul, cînd va veni, nimeni nu va şti de unde este".

28. Deci în vreme ce Iisus învăţa şi vorbea în templu, a strigat: „Mă ştiţi şi pe mine, ştiţi şi de unde sînt, însă n-am venit de la mine. Nemincinos este cel care m-a trimis, pe care voi nu-l ştiţi.

29. Eu însă îl ştiu, pentru că de la el sînt şi el m-a trimis".

30. Căutau deci să-l prindă, însă niciunul n-a pus mîna pe el, pentru că încă nu venise ceasul lui.

31. Mulţi din gloată au crezut însă în el şi ziceau: „Cînd va veni Hristos, face-va oare mai multe semne decît cele pe care le-a făcut acesta?".

32. Au auzit fariseii mulţimea murmurînd astfel despre el, astfel că arhiereii au trimis slujitori ca să-l prindă.

33. A zis deci Iisus: „Pentru puţin timp mai sînt cu voi, şi mă voi întoarce la cel care m-a trimis.

34. Mă veţi căuta şi nu mă veţi afla, fiindcă unde sînt eu voi nu puteţi veni".

35. Au zis deci iudeii unii către alţii: „Unde va să meargă acesta pentra ca noi să nu-l aflăm? Nu cumva are de gînd să meargă la iudeii împrăştiaţi printre greci şi să-i înveţe pe greci?

36. Ce înseamnă cuvîntul acesta pe care l-a spus «Mă veţi căuta, dar nu mă veţi afla», şi «Unde sînt eu, voi nu puteţi veni»?".

37. Dar în ultima zi, cea mare, a sărbătorii, a stat Iisus în picioare şi a strigat, zicînd: „Dacă însetează cineva, să vină la mine şi să bea.

38. Cel care crede în mine, după cum a zis Scriptura, rîuri de apă vie vor curge din pîntecele lui!".

39. Acesta însă o zicea despre duhul pe care aveau să-l primească cei care urmau să creadă în el. Într-adevăr, nu era încă Duhul Sfint, pentru că Iisus nu fusese încă slăvit.

40. Mulţi

мꙋлци дін глоате аꙋзінд кꙋвѫнтꙋ зічѣ, ачеста
ѫсте адевърат пророкꙋ, алції зічѣ ачеста ѫ
сте Х҃с. Іар алції зічѣ аꙋ доар дін га м҃а
ліле Х҃с вінне? Аꙋ нꙋ скріптꙋра аꙋ зіс, м҃в
кѫ дін семенціѫ лꙋі д҃вдь, ші дін сатꙋл ві
длеемꙋлꙋі, оунде ера д҃вдь Х҃с вінне? Деч м҃г
деспърцире сѫ фъкꙋ ꙟтрꙋ глоате пентрꙋ ел.
Іар оуніі врѣ дентрꙋ ей съл прінзъ пре ел, м҃д
че німенѣ наꙋ пꙋс престе ел мѫнніле.
Дечі веніръ слꙋџіле кѫтръ архіереі ші фарісеі м҃е
ші зісеръ лор ачеіѫ, пентрꙋ кѫчі нꙋлаці адꙋс
пре ел? Ръспꙋнсеръ слꙋџіле, нічі одінні м҃ѕ
ѡаръ аша аꙋ гръіт ѡм ка ѡмꙋл ачеста?
Дечі ръспꙋнсеръ лѡрь фарісеіі, аꙋ ші м҃з
вой ваці ꙟшълать? Аꙋ доаръ, мі
чінева дентрꙋ боѧрі аꙋкрезꙋт ꙟтрꙋ ел аꙋ
дентрꙋ фарісеі? Че глоата ачаста каре нꙋ м҃и
щіе лѣџѣ блестемаці сѫнть. Зісе нікодім н҃
кътръ ей чела че аꙋ веніть ноаптѣ ла ел, оу
нꙋ фіінд дентрꙋ ей. Аꙋ лѣџѣ ноастръ жꙋдекъ н҃а
пре ѡм, денꙋ ва аꙋзі дела ел маіннаінте, ші
ва кꙋноаще чева фаче? Ръспꙋнсеръ ші зі н҃в
серъ лꙋі, аꙋ ші тꙋ дін галілеі ещі, чѣркъ ші
везі кѫ пророкь дін галілеа нꙋсаꙋ скꙋлать.
Ші мерсе фіеще каре ле ла каса лꙋі. н҃г

К А П. И҃.

Іаръ і҃с мерсе ꙟмꙋнтеле масліннілорь. а҃
Ші ла мънекате іаръш веніѫ ꙟбесерікъ в҃
ші тоть нородꙋл веніѫ кътръ ель,
ші шезѫнд ꙟвъца пре ей. Ші а г҃
дꙋсеръ кърттꙋраріі ші фарісеіі кътръ
дѫнсꙋль мꙋіаре ꙟпрѣ кꙋрвіе фіінд прінсъ,
ші пꙋінідꙋѡ преѫ ꙟміжлокь. Зісеръ лꙋі д҃
даскале ачаста мꙋіаре, сау прінсꙋ аша дефаць,
прѣ кꙋрвіндꙋсе. Іаръ ꙟлѣџе моісі ноаѡ аꙋ е҃
порꙋнчіть, оунніле ка ачѣстѣ асъ оучіде кꙋ піе
трі, дечі тꙋ че зічі? Ші ачаста зічѣ ѕ҃
іспітіндь пре ель касъ поатъ съл хꙋлѣскъ пре
ель, іаръ і҃с жось плекѫндꙋсе, кꙋдѣџетꙋ скріѫ
ꙟпъмѫнть, невъгѫнд ꙟсамъ лор. Іаръ з҃
дѣкаль ꙟтецііѫ ꙟтребѫнд пре ель, рѣдікѫн
дꙋсе зісе кътръ ей, чел непъкътось дентрꙋ вой
ꙟтѫю кꙋ піатра асꙋпра ей съ ловѣскъ.
Ші іаръш жось плекѫндꙋсе скріѫ ꙟпъмѫнть. и҃
Іаръ ей аꙋзінд ші дещіннца лѡрь мꙋстрѫндꙋ ѳ҃
се, ешіѫ оунꙋл кѫте оунꙋль, ꙟчепѫнд дела
чей бътрѫні, пънъ ла чей де апой, ші ръмасе
сѫнгꙋрь і҃с, ші мꙋіарѣ ꙟміжлокь фіінд.
Ші скꙋлѫндꙋсе і҃с, ші пре німенѣ вѣзѫнд а і҃
фаръ дін мꙋіаре зісе ей мꙋіаре? оунде сѫнть а
чеѫ пѫръшіі тъі? німенѣ нꙋтеꙋ ѡсѫндіть?
Іаръ ѫ зісе німені д҃мне, ші зісе ей і҃с, нічі а҃і
еꙋ теѡсѫндескꙋ, пасъ ші съ нꙋмаі грешті.
Дечі іаръш і҃с лѡ аꙋ гръіть зікѫндь, еꙋ сѫнть в҃і
лꙋміна лꙋміі, чела че оурмѣзъ міе, нꙋва оум
бла ꙟтрꙋ ꙟтꙋнѣрекь, че ва авѣ лꙋміна вієцїі.
Дечі зісеръ лꙋі фарісеіі, тꙋ пентрꙋ тіне мъ г҃і
тꙋрісещі, мъртꙋріѫ та нꙋ ѫсте адевъратъ.
Ръспꙋнсе і҃с ші зісе лѡрь, мъкар кѫ еꙋ мър д҃і

Biblia 1688, p. 819, col. 2

mulţi den gloate auzind cuvîntul zicea: „Acesta iaste adevărat prorocu". Alţii zicea: „Acesta iaste Hristos".

41. Iară alţii zicea: „Au doară den Galiléa Hristos vine?

42. Au nu Scriptura au zis că den semenţiia lui David şi den satul Vithlêemul, unde era David, Hristos vine?".

43. Deci despărţire să făcu întru gloate pentru el.

44. Iară unii vrea dentru ei să-l prinză pre el, ce nimenea n-au pus preste el mînile.

45. Deci veniră slugile către arhierei şi farisei. Şi ziseră lor aceia: „Pentru căci nu l-aţi adus pre el?".

46. Răspunseră slugile: „Nici odínioară aşa au grăit om ca omul acesta".

47. Deci răspunseră lor fariseii: „Au şi voi v-aţi înşălat?

48. Au doară cineva dentru boiêri au crezut întru el? Au dentru farisei?

49. Ce gloata aceasta carea nu ştie Lêgea blestemaţi sînt".

50. Zise Nicódim către ei, cela ce au venit noaptea la el, unul fiind dentru ei:

51. „Au Lêgea noastră judecă pre om de nu va auzi de la el mai-nainte? Şi va cunoaşte ce va face?".

52. Răspunseră şi ziseră lui: „Au şi tu den galilei eşti? Cearcă şi vezi că proroc den Galiléa nu s-au sculat".

53. Şi mêrseră fieştecarele la casa lui.

Cap 8

1. Iară Iisus mêrse în Muntele Maslinilor.

2. Şi la mînecate, iarăşi veniia în besêrecă şi tot norodul veniia către el şi, şăzînd, învăţa pre ei.

3. Şi adusără cărturarii şi fariseii către dînsul muiêre, în preacurvie fiind prinsă, şi puindu-o pre ea în mijloc,

4. Zisără lui: „Dascale, aceasta muiêre s-au prinsu aşa de faţă preacurvindu-se.

5. Iară în lêge Móisi noao au poruncit unile ca acêstea a să ucide cu pietri. Deci tu ce zici?".

6. Şi aceasta zicea ispitind pre el ca să poată să-l hulească pre el. Iară Iisus, jos plecîndu-se, cu degetul scriia în pămînt, nebăgînd în samă lor.

7. Iară deaca-l înteţiia întrebînd pre el, rădicîndu-să, zise către ei: „Cel nepăcătos dentru voi întăiu cu piatra asupra ei să lovească".

8. Şi iarăşi jos plecîndu-să scriia în pămînt.

9. Iară ei auzind şi de ştiinţa lor mustrîndu-se, ieşiia unul cît unul începînd de la cei bătrîni, pînă la cei de apoi, şi rămase sîngur Iisus şi muiêrea în mijloc fiind.

10. Şi sculîndu-să Iisus şi pre nimenea văzînd afară den muiêre zise ei: „Muiêre, unde sînt aceia părîşii tăi? Nimenea nu te-au osîndit?".

11. Iară ea zise: „Nimeni, Doamne". Şi zise ei Iisus: „Nici eu te osîndescu. Pasă şi să nu mai greşăşti".

12. Deci iarăşi Iisus lor au grăit zicînd: „Eu sînt lumina lumii. Cela ce urmează mie nu va umbla întru întunêrec, ce va avea lumina vieţii".

13. Deci ziseră lui fariseii: „Tu pentru tine mărturiseşti. Mărturiia ta nu iaste adevărată".

14. Răspunse Iisus şi zise lor: „Măcară că eu măr- //

Versiunea modernă

dintre cei din gloată, auzind acest cuvînt, ziceau deci: „Acesta cu adevărat este proroc". Alţii ziceau: „Acesta este Hristosul".

41. Iar alţii: „Doar nu din Galileea va veni Hristosul!

42. Oare nu zice Scriptura că Hristosul va să vină din stirpea lui David şi din Betleem, cetatea de unde era David?".

43. S-a iscat aşadar dezbinare în rîndul mulţimii din pricina lui.

44. Ba unii dintre ei voiau să-l prindă, însă nimeni n-a pus mîinile pe el.

45. S-au întors deci slujitorii la arhierei şi la farisei. Şi le-au zis aceia: „De ce nu l-aţi adus?".

46. Au răspuns slujitorii: „Niciodată n-a vorbit un om aşa cum vorbeşte omul acesta".

47. Le-au răspuns deci fariseii: „Doar n-aţi căzut şi voi în rătăcire?

48. Este cineva dintre căpetenii care să fi crezut în el? Sau dintre farisei?

49. Dar gloata aceasta, care nu cunoaşte Legea, este blestemată".

50. A zis Nicodim, cel care deşi era unul dintre farisei venise noaptea la el, către ei:

51. „Oare Legea noastră îl osîndeşte pe om dacă nu l-a ascultat mai întîi şi nu ştie ce face?".

52. I-au răspuns şi i-au zis: „Doar nu eşti şi tu din Galileea? Cercetează bine şi vezi că din Galileea nu s-a ridicat proroc".

53. Şi s-a dus fiecare la casa lui.

Capitolul al 8-lea

1. Iar Iisus s-a dus spre Muntele Măslinilor.

2. Dimineaţa însă a mers iarăşi în templu şi tot poporul venea la el şi aşezîndu-se îi învăţa.

3. Dar cărturarii şi fariseii au adus la el o femeie care fusese prinsă în adulter şi, punîndu-o în mijloc,

4. I-au zis: „Învăţătorule, această femeie adulteră a fost prinsă asupra faptului.

5. Or, în Legea sa, Moise ne-a poruncit să le ucidem cu pietre pe unele ca acestea. Tu, unul, ce zici?".

6. Aceasta o ziceau însă pentru a-l pune la încercare, ca să aibă pricină împotriva lui. Dar, aplecîndu-se jos, Iisus scria cu degetul pe pămînt fără să ia seama la ei.

7. Însă cum stăruiau să-l întrebe, s-a ridicat şi a zis către ei: „Cel fără păcat dintre voi să dea primul cu piatra în ea".

8. Şi aplecîndu-se iarăşi jos scria pe pămînt.

9. Însă auzind ei şi dovediţi fiind de propria conştiinţă, au început să plece unul cîte unul, începînd cu cei mai în vîrstă pînă la ultimii. Şi a rămas numai Iisus şi femeia stînd în mijloc.

10. Ridicîndu-se Iisus şi nevăzînd pe nimeni în afară de femeie, i-a zis: „Femeie, unde sînt aceia care te invinuiau? Niciunul nu te-a osîndit?".

11. Iar ea a zis: „Niciunul, Doamne". I-a zis Iisus: „Nu te osîndesc nici eu. Mergi şi nu mai păcătui".

12. Iarăşi le-a grăit deci Iisus, zicînd: „Eu sînt lumina lumii. Cel care mă va urma nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieţii".

13. I-au zis aşadar fariseii: „Tu dai mărturie despre tine însuţi. Mărturia ta nu este vrednică de primit".

14. Le-a răspuns Iisus şi a zis: „Chiar dacă eu dau

тȣрисеѧскȣ пентрȣ мине, адевърать ѫсте мъртȣрїѧ мѣ, къщїȣ деȣнде ам венить, ши оун
де мергȣ, вои нȣщиц деȣнде вїȣ ши оунде мегȣ.
еі Вои дȣпъ трȣп жȣдекаци еȣ нȣ жȣдекь нимич пре
ѕі оунȣль. Ши девою жȣдека еȣ жȣдеката мѣ
адевърать ѫсте къчи сингȣрь нȣсѫнть, че еȣ
ши пъринтеле чела че маȣ тримись пре мине.
зі Ши ѫлѣџѣ воастръ скрисȣсаȣ, къ адои ѡ҆амени
иі мъртȣрїѧ адевърать ѫсте. Єȣ сѫнть че
ла че мъртȣрисескȣ пентрȣ мине, ши мъртȣ
рисѣще пентрȣ мине пъринтеле чела че аȣ три
ѳі мись пре мине. Дечи зичѣ лȣи оунде ѫсте
тат҃ъл тъȣ? рѫспȣнсе і҃с нимичи пре мине щици, ничи
пре татъл мїеȣ, де аци щи пре мине, ши пре
к пъринтеле мїеȣ аци щи. Ачѣстѣ грѧюри аȣ
грѫить і҃с, ѫ газофилакїе, ѫвъцѫндь ѫбесѣри
къ, ши нименилѣ нȣлаȣ принсȣ пре ѥль, къчи
ка ѫкъ нȣ венисе часȣль лȣи. Дечи зисе ѧръ
лѡрь і҃с, еȣ мергȣ ши мъвеци черка, ши ѫпъ
катȣль востръ веци мȣри, оунде еȣ мъдȣкь вои
кв нȣпȣтеци съ венищи. Дечи зичѣ жидовїи,
кѫндаи съ нȣсъ ѡ҆моаръ пре сине, къчи зиче оу
де еȣ мъдȣкь вои нȣпȣтеци съмѣрџеци.
кг Ши зисе лѡрь вои дентрȣ чѣле де жось сѫнтец
еȣ дей чѣле десȣсь сѫнть, вои деи лȣмѣ ачаст̃а
сѫнтеци, еȣ нȣсѫнть деи лȣмѣ ачаста.
кд Дечи зисамь воаѡ къвеци мȣри, ѫтрȣ пъка
теле воастре, пентрȣ къденȣвеци крѣде къ ѥ
сѫнть, веци мȣри ѫпъкателе воастре.
ке Дечи зичѣ лȣи тȣчинеещи? ши зисе лѡрь і҃с,
кѕ ѫчепътȣра, къчи ши грѣескȣ воаѡ. Мȣл
те амь пентрȣ вои агръи, ши ажȣдека, че чела
че аȣ тримись пре мине адевърать ѫсте, ши еȣ
чѣле че амь аȣзить дела ѥль, ачѣстѣ зикь ѫ
кз лȣме. Нȣ кȣноскȣръ къ пре татъль зичѣ
ки лѡрь. Дечи зисе лѡрь і҃с, кѫндь веци ѫнъл
ца пре фїюль ѡ҆мȣлȣи, атȣнчѣ веци кȣноаще къ
еȣ сѫнть, ши дела мине нȣфакь нимика, че ѫ
чекнпь аȣ ѫвъцать пре мине, пъринтеле мїеȣ
кѳ ачѣстѣ грѣескȣ. Ши чель че аȣ тримись
пре мине, кȣ мине ѫсте, наȣ лъсать пре мине
сѫнгȣрь пъринтеле, къ еȣ чѣле плъкȣте лȣи
л факȣ пȣрȣрѣ. Ачѣстѣ ѥль грѫиндь мȣлц
ла аȣ кредȣть ѫтрȣ ѥль. Дечи зичѣ і҃с кътрѣ
жидовїи чеѧ че аȣ кредзȣт ѫтрȣ ѥ девец рѫмѫнѣ во
ѫкȣвѫнтȣль мїеȣ, адевърат оученичи мїем
лв сѫнтець. Ши веџ кȣноаще адевърȣл, ши
лг адевърȣль ва мѫнтȣи пре вои. Ръспȣнсеръ
лȣи съмѫнца лȣи авраамь сѫнтем, ши нимъ
нȣи нам слȣжит ничи одинїѡаръ, кȣм тȣ зи
лд къ слобози веџ фи? Ръспȣнсе лоі҃с аминь
аминь зикь воаѡ, къ тот чела че фаче пъкатȣ,
ле робь ѫсте пъкатȣлȣи. Ѧръ робȣл нȣ ръ
мѫне ѫкасъ ѫвѣкь, фїюл ръмѫне ѫвѣкь.
лѕ Дечи дека мѫнтȣи пре вои фїюль, кȣ адевърат
лз слобози веџ фи. Щїȣ къ съмѫнцъ лȣи авра
амь сѫнтець, че черкац съ мъ ѡ҆моржц, къчи
ли кȣвѫнтȣль мїеȣ нȣ ѫкапе ѫвои. Єȣ чѣле
че амь възȣт лѫнгъ татъмїеȣ грѣескȣ, дечи

Biblia 1688, p. 820, col. 1

turisescu pentru mine, adevărată iaste mărturiia mea, căci ştiu de unde am venit şi unde mergu. Voi nu ştiţi de unde viu şi unde mergu.

15. Voi după trup judecaţi; eu nu judec nici pre unul.

16. Şi de voiu judeca eu, judecata mea adevărată iaste căci sîngur nu sînt, ce eu şi Părintele cela ce m-au trimis pre mine.

17. Şi în lêgea voastră scrisu-s-au că a doi oameni mărturiia adevărată iaste.

18. Eu sînt cela ce mărturisescu pentru mine şi mărturisêşte pentru mine Părintele cela ce au trimis pre mine".

19. Deci zicea lui: „Unde iaste Tatăl tău?". Răspunse Iisus: „Nici pre mine ştiţi, nici pre Tatăl mieu. De aţi şti pre mine, şi pre Părintele mieu aţi şti".

20. Acêstea graiuri au grăit Iisus în gazofiláchie, învăţînd în besêrică, şi nimenilea nu l-au prinsu pre el, căci încă nu venise ceasul lui.

21. Deci zise iară lor Iisus: „Eu mergu şi mă veţi cerca, şi în păcatul vostru veţi muri. Unde eu mă duc voi nu puteţi să veniţi".

22. Deci zicea jidovii: „Cîndai să nu să omoară pre sine, căci zice: «Unde eu mă duc voi nu puteţi să mêrgeţi»?".

23. Şi zise lor: „Voi dentru cêle de jos sînteţi, eu den cêle de sus sînt. Voi den lumea aceasta sînteţi, eu nu sînt den lumea aceasta.

24. Deci zis-am voao că veţi muri întru păcatele voastre, pentru că de nu veţi crêde că eu sînt, veţi muri în păcatele voastre".

25. Deci zicea lui: „Tu cine eşti?". Şi zise lor Iisus: „Începătura, căci şi grăiescu voao.

26. Multe am pentru voi a grăi şi a judeca, ce cela ce au trimis pre mine adevărat iaste, şi eu cêle ce am auzit de la el acêstea zic în lume".

27. Nu cunoscură că pre Tatăl zicea lor.

28. Deci zise lor Iisus: „Cînd veţi înălţa pre Fiiul Omului, atuncea veţi cunoaşte că eu sînt, şi de la mine nu fac nemica, ce în ce chip au învăţat pre mine Părintele mieu acestea grăiescu.

29. Şi cel ce au trimis pre mine, cu mine iaste, n-au lăsat pre mine sîngur Părintele, că eu cêle plăcute lui facu pururea".

30. Acêstea el grăind mulţi au crezut întru el.

31. Deci zicea Iisus cătră jidovii ceia ce au crezut întru el: „De veţi rămînea voi în cuvîntul mieu, adevărat ucenicii mie-mi sînteţi.

32. Şi veţi cunoaşte adevărul, şi adevărul va mîntui pre voi".

33. Răspunseră lui: „Sămînţa lui Avraám sîntem şi nimănui n-am slujit niciodinioară. Cum tu zici că «Slobozi veţi fi»?".

34. Răspunse lor Iisus: „Amin, amin zic voao că tot cela ce face păcatul, rob iaste păcatului.

35. Iară robul nu rămîne în casă în veac, Fiiul rămîne în veac.

36. Deci de va mîntui pre voi Fiiul cu adevărat slobozi veţi fi.

37. Ştiu că sămînţă lui Avraám sînteţi, ce cercaţi să mă omorîţi, căci cuvîntul mieu nu încape în voi.

38. Eu cêle ce am văzut lîngă Tată-mieu grăiescu. Deci /

Versiunea modernă

mărturie despre mine însumi, vrednică de primit este mărturia mea, pentru eu că ştiu de unde am venit şi unde mă întorc. Voi însă nu ştiţi de unde vin şi unde mă duc.

15. Voi judecaţi trupeşte; eu nu judec pe nimeni.

16. Însă chiar de aş judeca eu, judecata mea este vrednică de primit, pentru că nu sînt singur, ci eu şi cel care m-a trimis, Tatăl.

17. Or pînă şi în Legea voastră este scris că mărturia de la doi oameni este vrednică de primit.

18. Eu sînt cel care dau mărturie despre mine însumi, şi dă mărturie despre mine cel care m-a trimis, Tatăl".

19. Îi spuneau deci: „Unde este Tatăl tău?". A răspuns Iisus: „Nu mă ştiţi nici pe mine, nici pe Tatăl meu. Dacă m-aţi şti pe mine, l-aţi şti şi pe Tatăl meu".

20. Aceste cuvinte le-a grăit Iisus în dreptul vistieriei pe cînd învăţa în templu, însă niciunul nu l-a prins pentru că nu venise încă ceasul său.

21. Iarăşi le-a zis deci Iisus: „Eu mă duc şi mă veţi căuta şi veţi muri în păcatele voastre. Unde mă duc eu, voi nu puteţi veni".

22. Ziceau deci iudeii: „Doar nu se va omorî singur, pentru că zice «Unde mă duc eu, voi nu puteţi veni»?".

23. Şi le-a zis: „Voi sînteţi din cele de jos, eu sînt din cele de sus. Voi sînteţi din lumea aceasta, eu nu sînt din lumea aceasta.

24. V-am spus deci că veţi muri în păcatele voastre. Fiindcă dacă nu veţi crede că eu sînt, veţi muri în păcatele voastre".

25. I-au zis deci: „Cine eşti tu?". Le-a zis Iisus: „Ceea ce vă tot spun de la început.

26. Multe am de spus şi de judecat în privinţa voastră, însă cel ce m-a trimis este nemincinos. Iar eu, cele pe care le-am auzit de la el, acelea le spun lumii".

27. Ei însă n-au înţeles că le vorbea despre Tatăl.

28. Le-a zis deci Iisus: „Cînd îl veţi înălţa pe Fiul Omului, atunci veţi cunoaşte că eu sînt şi că nu fac nimic de la mine, ci grăiesc după cum m-a învăţat Tatăl meu.

29. Şi cel care m-a trimis este cu mine. Tatăl nu m-a lăsat singur pentru că eu totdeauna fac cele plăcute lui".

30. În timp ce le spunea acestea, mulţi au crezut în el.

31. Iisus le zicea deci iudeilor care crezuseră în el: „Dacă veţi rămîne în cuvîntul meu, sînteţi cu adevărat ucenici ai mei.

32. Şi veţi cunoaşte adevărul, iar adevărul vă va face liberi".

33. I-au răspuns: „Sîntem stirpea lui Avraam şi nimănui n-am fost vreodată robi. Cum spui tu «Veţi deveni liberi»?".

34. Le-a răspuns Iisus: „Adevărat, adevărat vă spun că tot cel ce face păcatul este rob al păcatului.

35. Robul nu rămîne pe veci în casă, în vreme ce Fiul rămîne în veci.

36. Deci dacă Fiul vă va face liberi, veţi fi cu adevărat liberi.

37. Ştiu că sînteţi stirpea lui Avraam, însă pentru că cuvîntul meu nu încape în voi căutaţi să mă ucideţi.

38. Eu, ce am văzut la Tatăl meu, aceea grăiesc. Aşa

Еv лїе.

шѝ вои карѣ аць възꙋт ажꙋнгъ тата востру
фачець. Ръспꙋнсеръ шѝ зисеръ лꙋи, пърин лѳ
теле ностру Авраам есте, зисе лор Іс, де аци
фи фечори лꙋи Авраам, лꙋкрꙋриле лꙋи Авраам
аць фаче. Іаръ акꙋм черкаци съмъ оморжи, м
пре омь кареле адевърꙋл воѡ амь гръить, ка
реле амь аꙋзит дела Дмнезъꙋ, ачаста Авраам
наꙋ фъкꙋт. Вои фачеци лꙋкрꙋриле пъринте ма
лꙋи вострꙋ, дечи зисеръ лꙋи, нои дени кꙋрвїе нꙋ
нем нъскꙋть, пре ꙋнь Пъринте авем пре Дꙋм
незъꙋ. Зисе лор Іс, де аръ фи Дмнезъꙋ пъ мв
ринте воѡ, доаръ маць юби пре мине, пентрꙋ
къ еꙋ дела Дмнезъꙋ амь венить шѝ вїꙋ, пен
трꙋ къ ничи дела мине амь венит че ачела маꙋ
тримись. Пентрꙋ че граюл мїеꙋ нꙋл кꙋноа мг
щець? нꙋ пꙋтець съ аꙋзици кꙋвжнтꙋл мїеꙋ.
Вои дени татъл дїаволꙋл сжнтеци, шѝ похтеле мд
татълꙋи вострꙋ вреци съ фачець, ачела ꙋчигъ
торю де оамени ера дени чепꙋт, шѝ ꙟтрꙋ аде
върь наꙋ стътꙋт, къчи нꙋ есте адевърь ꙟ
трꙋ ель, кжндь гръеще минчюна дентрꙋ але са
ле гръеще, къчи минчиносъ есте шѝ татъль
лꙋи. Іаръ еꙋ къчи адевърꙋл зикь, нꙋ кредѣ ме
дець мїе. Каре дентрꙋ вои мъ мꙋстръ пен мѕ
трꙋ пъкат, іаръ де адевърꙋл гръеск пентрꙋ
че вои нꙋ кредець мїе? Чела че есте дела мз
Дмнезъꙋ, граюриле лꙋи Дмнезъꙋ аꙋде, пентрꙋ
ачѣѧ вои нꙋ аꙋзиць, къчи дела Дмнезъꙋ нꙋ сж
теци. Дечи ръспꙋнсеръ жидовїи шѝ зисеръ ми
лꙋи, аꙋ нꙋ бине зичемь нои, къ самарїтѣн ещи
тꙋ, шѝ дракь ай? Ръспꙋнсе Іс, еꙋ дракь мѳ
нꙋ амь, че чинстеск пре пъринтеле мїеꙋ, шѝ
вои не чинстиць пре мине. Іаръ еꙋ нꙋ черкꙋ н
мъриръ мѣ, есте чела че чаркъ шѝ жꙋдекъ.
Аминь аминь зик воѡ де ва нещине кꙋвжнтꙋл на
мїеꙋ пъзи, моарте нꙋва ведѣ ꙟвѣкь.
Дечи зисеръ лꙋи жидовїи, акꙋм амь кꙋноскꙋт нв
къ дракь ай, Авраам аꙋ мꙋрит шѝ пророчїи,
шѝ тꙋ зичь де ва нещине кꙋвжнтꙋл мїеꙋ пъ
зи, нꙋва гꙋста моарте ꙟвѣкь. Аꙋ тꙋ нг
май маре ещи декжт пъринтеле ностру Авраам,
кареле аꙋ мꙋрит, шѝ пророчїи аꙋ мꙋрить, чи
не те фачи тꙋ пре тине? Ръспꙋнсе Іс, де вою нд
мꙋри еꙋ пре мине мъриръ мѣ неминкъ нꙋ есте,
есте татъл мїеꙋ чела че мъреще пре мине,
пре кареле вои зичеци къ де есте воѡ Дꙋмне
зъꙋ. Шѝ нꙋлаци кꙋноскꙋт пре ель, іаръ еꙋ не
щїꙋ пре ель, шѝ де вою зиче къ нꙋл щїꙋ пре е
вою фи асѣмене кꙋ вои минчиносъ, че щїꙋ пре е
шѝ кꙋвжнтꙋл лꙋи пъзеск. Авраам пъ нѕ
ринтеле вострꙋ саꙋ бꙋкꙋрат ка съ вазъ зиоа
мѣ, шѝ възꙋ шѝ съ бꙋкꙋръ. Дечи зисе нз
жидовїи кътръ ель, н, де ани ꙟкъ нꙋ ай,
шѝ пре Авраам ай възꙋт. Зисе лор Ісꙋсь, ни
аминь аминь зикь воѡ май наинте де а съ фаче
Авраам еꙋ сжнть. Дирептъ ачаста ръдикаръ нѳ
каръ пїетри съ лоѣскъ пре ель, іаръ Іс съ
аскꙋнсе, шѝ еши дени бесѣрекъ, трекжндь прени
мижлокꙋль лорь, шѝ тречѣ аша.

Ка

Biblia 1688, p. 820, col. 2

şi voi, carea aţi văzut lîngă tatăl vostru faceţi".

39. Răspunseră şi ziseră lui: „Părintele nostru Avraám iaste". Zise lor Iisus: „De aţi fi feciorii lui Avraám, lucrurile lui Avraám aţi face.

40. Iară acum cercaţi să mă omorîţi, pre om carele adevărul voao am grăit, carele am auzit de la Dumnezău. Aceasta Avraám n-au făcut.

41. Voi faceţi lucrurile părintelui vostru". Deci ziseră lui: „Noi den curvie nu ne-am născut, pre un părinte avem, pre Dumnezău".

42. Zise lor Iisus: „De ară fi Dumnezău părinte voao, doară m-aţi iubi pre mine, pentru că eu de la Dumnezău am venit şi viu. Pentru că nici de la mine am venit, ce acela m-au trimis.

43. Pentru ce graiul mieu nu-l cunoaşteţi? Nu puteţi să auziţi cuvîntul mieu.

44. Voi den tatăl diavolul sînteţi şi pohtele tatălui vostru veţi să faceţi. Acela ucigătoriu de oameni era de-nceput, şi întru adevăr n-au stătut, căci nu iaste adevăr întru el. Cînd grăiêşte minciuna, dentru ale sale grăiêşte, căci mincinos iaste şi tatăl lui.

45. Iară eu căci adevărul zic nu crêdeţi mie.

46. Care dentru voi mă mustră pentru păcat? Iară de adevărul grăiescu, pentru ce voi nu crêdeţi mie?

47. Cela ce iaste de la Dumnezău graiurile lui Dumnezău aude. Pentru acêea voi nu auziţi, căci de la Dumnezău nu sînteţi".

48. Deci răspunseră jidovii şi ziseră lui: „Au nu bine zicem noi că samaritean eşti tu şi drac ai?".

49. Răspunse Iisus: „Eu drac nu am, ce cinstescu pre Părintele mieu şi voi necinstiţi pre mine.

50. Iară eu nu cercu mărirea mea. Iaste cela ce cearcă şi judecă.

51. Amin, amin zic voao: de va neştine cuvîntul mieu păzi, moarte nu va vedea în veac".

52. Deci ziseră lui jidovii: „Acum am cunoscut că drac ai. Avraám au murit şi prorocii. Şi tu zici: «De va neştine cuvîntul mieu păzi, nu va gusta moarte în veac».

53. Au tu mai mare eşti decît părintele nostru Avraam carele au murit şi prorocii au murit? Cine te faci tu pre tine?".

54. Răspunse Iisus: „De voiu muri eu, pre mine mărirea mea nemică nu iaste. Iaste Tatăl mieu cela ce mărêşte pre mine, pre carele voi ziceţi că de iaste voao Dumnezău.

55. Şi nu l-aţi cunoscut pre el, iară eu ştiu pre el, şi de voiu zice că nu-l ştiu, pre el voiu fi asêmene cu voi mincinos, ce ştiu pre el şi cuvîntul lui păzescu.

56. Avraám, părintele vostru, s-au bucurat ca să vază zioa mea. Şi văzu şi să bucură".

57. Deci ziseră jidovii cătră el: „40 de ani încă nu ai, şi pre Avraám ai văzut?!".

58. Zise lor Iisus: „Amin, amin zic voao, mai-nainte de a să face Avraám, eu sînt."

59. Direpţ aceasta rădicară pietri să-l lovească pre el. Iar Iisus să ascunse şi ieşi den besêrică trecînd pren mijlocul lor şi trecea aşa. //

Versiunea modernă

şi voi, ce-aţi văzut la tatăl vostru aceea faceţi".

39. Au răspuns şi i-au zis: „Tatăl nostru este Avraam". Le-a zis Iisus: „Dacă aţi fi copiii lui Avraam, aţi face lucrurile lui Avraam.

40. Dar în fapt voi căutaţi să mă ucideţi, un om care v-am grăit adevărul pe care l-am auzit de la Tatăl. Avraam n-a făcut aceasta.

41. Voi faceţi faptele tătălui vostru". I-au zis deci: „Noi nu ne-am născut din desfrînare. Un singur tată avem, pe Dumnezeu".

42. Le-a zis Iisus: „Dacă Dumnezeu ar fi tatăl vostru, m-aţi fi iubit, căci eu de la Dumnezeu am ieşit şi am venit. Într-adevăr, n-am venit de la mine, ci el m-a trimis.

43. De ce nu înţelegeţi graiul meu? Pentru că nu puteţi asculta cuvîntul meu.

44. Voi sînteţi din tatăl vostru, diavolul, şi vreţi să înfăptuiţi dorinţele tatălui vostru. El dintru început a fost ucigător de oameni şi nu a stat în adevăr pentru că nu este adevăr în el. Ori de cîte ori grăieşte minciuna, grăieşte dintru ale sale căci este mincinos şi este tatăl minciunii.

45. Mie însă, pentru că adevărul am grăit, nu-mi daţi crezare.

46. Care dintre voi mă poate dovedi de greşeală? Iar dacă spun adevărul, de ce nu-mi daţi crezare?

47. Cel care este de la Dumnezeu ascultă cuvintele lui Dumnezeu. Voi nu ascultaţi pentru că nu sînteţi de la Dumnezeu".

48. I-au răspuns iudeii şi au zis: „Nu zicem noi bine că tu eşti samarinean şi ai demon?".

49. A răspuns Iisus: „Eu nu am demon, ci îl cinstesc pe Tatăl meu, în vreme ce voi mă necinstiţi pe mine.

50. Dar eu nu caut slava mea. Este cine să cerceteze şi să judece.

51. Adevărat, adevărat vă spun, că de va păzi cineva cuvîntul meu, nu va vedea moartea în veac".

52. I-au zis deci iudeii: „Acum ne-am dat seama că ai demon. Avraam a murit, la fel prorocii. Tu însă zici: «Dacă va păzi cineva cuvîntul meu, nu va gusta moartea în veac».

53. Doar nu eşti mai presus de părintele nostru, Avraam, care a murit? Drept cine te dai?".

54. A răspuns Iisus: „Dacă m-aş slăvi eu, slava mea nu preţuieşte nimic. Dar Tatăl meu este cel care mă slăveşte, cel despre care voi spuneţi că este Dumnezeul vostru.

55. Iar voi nu-l cunoaşteţi, în vreme ce eu îl cunosc. Şi dacă voi zice că nu-l cunosc, voi fi asemeni vouă, mincinos. Îl cunosc însă şi păzesc cuvîntul lui.

56. Avraam, părintele vostru, s-a bucurat la gîndul de a vedea ziua mea. A văzut-o şi s-a bucurat".

57. I-au zis deci iudeii: „Încă nu ai cincizeci de ani, dar l-ai văzut pe Avraam?!".

58. Le-a zis Iisus: „Adevărat, adevărat vă spun, înainte să fi fost Avraam, eu sînt".

59. Au ridicat deci pietre ca să-l lovească. Dar Iisus s-a ferit şi a ieşit din templu trecînd prin mijlocul lor şi s-a dus astfel.

де ла Іѡань.

Кап. ѳ.

а И трекѫнд вѣзꙋ оунь ѡм ѡрбь де на-
в щере. Шна ѫтребарѫ оученичїи лꙋи
зикѫнд, равви чине аꙋ грешит: ачеста
аꙋ пѣринцїи лꙋи, ка сѫ сѣ наскѫ ѡрбь?
г Рѣспꙋнсе іс, ниче ачеста аꙋ грешит, ни
пѣринцїи лꙋи, че ка сѫ сѣ арате лꙋкрꙋриле лꙋи
д дмнзѣꙋ ѫтрꙋ ел. Еꙋ требꙋе алꙋкра лꙋ-
крꙋриле челꙋи че маꙋ тримис пре мине, пѫнѫ ѧ-
сте зїѡ, вине ноапте кѫнд нимене нꙋ поате
є сѫ лꙋкрѣзе. Кѫнд сѫнт ѫ лꙋме лꙋминѫ
ѕ сѫнт лꙋмїи. Ачѣсте зикѫнд аꙋ скꙋпит
жѡс, ши аꙋ фѫкꙋт тинѫ ден скꙋпат, ши аꙋ
з оунс тина, престе ѡкїи ѡрбꙋлꙋи. Ши зисе
лꙋи дꙋте де те спалѫ ла скѫлдѫтоарѣ лꙋи си-
лоам, кареѣ сѫ ѫцелѣџе тримис, дечи сѫ дꙋсе, ши
и сѫ спѫлѫ, ши вени вѣзѫнд. Дечи вечинїи
ши чеѧ чел ведѧ пре ел майнаинте кѫ ера ѡрб,
зичѧ, аꙋ нꙋ ѧсте ачеста, чела че шѣдѧ ши черѧ.
ѳ Алцїи зичѧ, кѫ ачеста ѧсте, ѧрѫ алцїи кѫ а-
сѣманѣ кꙋ ел ѧсте, ачела зичѧ кѫ еꙋ сѫнт.
і Дечи зичѧ лꙋи, кꙋм ци сꙋ дешкис ѡкїи?
аі Рѫспꙋнсе ачела, ши зисе, оун ѡм че сѫ кемѫ іс,
тинѫ аꙋ фѫкꙋт, ши аꙋ оунс ѡкїи мїеи, ши зи-
се мїе дꙋте ла скѫлдѫтоарѣ лꙋи силоам, ши те
спалѫ, ши мергѫнд ши спѫлѫндꙋмѫ ам вѣзꙋт.
ві Дечи зисерѫ лꙋи оунде ѧсте ачела? зисе нꙋ щїꙋ.
гі Адꙋк пре ел кѫтрѫ фарисеи, пре чел че ѡдини-
ді ѡарѫ ера ѡрб. Ши ера сѫмбѫтѫ кѫнд аꙋ
фѫкꙋт іс тина, ши аꙋ дешкис лꙋи ѡкїи.
єі Дечи ѧрѫш ѫл ѫтреба пре ел ши фарисеїи, кꙋм
аꙋ вѣзꙋт, ѧрѫ ел зисе лор, тинѫ аꙋ пꙋс престе
ѕі ѡкїи мїеи, ши мам спѫлат ши вѣз. Дечи
зичѧ дентрꙋ фарисеи ѡарекареи, ачеста ѡм нꙋ
ѧсте дела дмнзѫ, кѫчи сѫмбѫта нꙋѡ пѫзѣ-
ще, алцїи зичѧ кꙋм поате ѡм пѫкѫтѡс, ка а-
чѣсте сѫ факѫ семне? ши прӣче ера ѫтрꙋ еи.
зі Зисерѫ ѡрбꙋлꙋи ѧрѫш, тꙋ че зичи пентрꙋ ел,
кѫ аꙋ дешкис цїе ѡкїи? ѧрѫ ел зисе кѫ пророк
иі ѧсте. Дечи нꙋ крезꙋрѫ жидовїи пентрꙋ ел,
кѫ ѡрб ера ши аꙋ вѣзꙋт, пѫнѫ оунде аꙋ кема-
ѳі пре пѫринцїи челꙋѧ че аꙋ вѣзꙋт. Ши ѫтре-
барѫ пре еи зикѫнд, ачеста ѧсте фїюл вострꙋ
кареле вои зичец кѫ ѡрб саꙋ нѫскꙋт? кꙋм да-
к рѫ акꙋм вѣде? Рѫспꙋнсерѫ лор пѫринцїи лꙋи,
ши зисерѫ, щим кѫ ачеста ѧсте фїюл нострꙋ,
ка ши кꙋм ѡрб саꙋ нѫскꙋт. Ѧрѫ кꙋм акꙋм
вѣде нꙋ щим? аꙋ чине аꙋ дешкис лꙋи ѡкїи, нои
нꙋ щим, ел вѫрстѫ аре, пре дѫнсꙋл ѫтребаци,
кв ел пентрꙋ дѫнсꙋл ва грѫи. Ачѣсте зисерѫ
пѫринцїи лꙋи, кѫчи сѫ темѧ де жидови, пентрꙋ
кѫ сѫ токмисе жидовїи, ка дела мѫртꙋриси чи-
нева пре ел хс, деспѫртат де адꙋнаре сѫ фїе.
кг Пентрꙋ ачѣѧ пѫринцїи лꙋи зисерѫ, кѫ вѫрстѫ
кд аре пре ел ѫтребаци. Дечи стригарѫ де а-
доа ѡарѣ рѫнд, пре ѡмꙋл кареле ера ѡрб, ши зи-
серѫ лꙋи, дѫ мѫрире лꙋи дмнзѣꙋ, нои щим кѫ
ке ѡмꙋл ачеста пѫкѫтѡс ѧсте. Рѫспꙋнсе ди-
рѣпт ачѣѧ ачела ши зисе, де ѧсте пѫкѫтѡсь

Biblia 1688, p. 821, col. 1

Cap 9

1. Şi trecînd, văzu un om orb den naştere.

2. Şi-l întrebară ucenicii lui zicînd: „Rávvi, cine au greşit, acesta au părinţii lui, ca să să nască orb?”.

3. Răspunse Iisus: „Nice acesta au greşit, nici părinţii lui, ce ca să să arate lucrurile lui Dumnezău întru el.

4. Eu trebuie a lucra lucrurile celui ce m-au trimis pre mine, pînă iaste zio. Vine noapte, cînd nimenea nu poate să lucrêze.

5. Cînd sînt în lume, lumină sînt lumii”.

6. Acêste zicînd, au scuipit jos şi au făcut tină den scuipat, şi au uns tina preste ochii orbului.

7. Şi zise lui: „Du-te, spală la scăldătoarea lui Siloám!”, carea să înţelêge „trimis”. Deci să duse şi să spălă şi veni văzînd.

8. Deci vecinii şi ceia ce-l vedea pre el mai-nainte că era orb zicea: „Au nu iaste acesta cela ce şădea şi cerea?”.

9. Alţii zicea că acesta iaste, iară alţii că asêmenea cu el iaste; acela zicea că: „Eu sînt”.

10. Deci zicea lui: „Cum ţi s-au deşchis ochii?”.

11. Răspunse acela şi zise: „Un om ce să chema Iisus tină au făcut şi au uns ochii miei şi zise mie: «Du-te la scăldătoarea lui Siloám şi te spală». Şi mergînd şi spălîndu-mă, am văzut”.

12. Deci ziseră lui: „Unde iaste acela?”. Zise: „Nu ştiu”.

13. Aduc pre el cătră farisei, pre cel ce odinioară era orb.

14. Şi era sîmbătă cînd au făcut Iisus tina, şi au deşchis lui ochii.

15. Deci iarăşi îl întreba pre el şi fariseii cum au văzut, iară el zise lor: „Tină au pus preste ochii miei şi m-am spălat şi văz”.

16. Deci zicea dentru farisei oarecarei: „Acesta om nu iaste de la Dumnezău[6], căci sîmbăta nu o păzăşte”. Alţii zicea: „Cum poate om păcătos ca acêstea să facă sêmne?”. Şi price era întru ei.

17. Ziseră orbului iarăşi: „Tu ce zici pentru el, că au deşchis ţie ochii?”. Iară el zise că: „Proroc iaste”.

18. Deci nu crezură jidovii pentru el, că orb era şi au văzut, pînă unde au chemat pre părinţii celuia ce au văzut.

19. Şi întrebară pre ei zicînd: „Acesta iaste fiiul vostru, carele voi ziceţi că orb s-au născut? Cum dară acum vêde?”.

20. Răspunseră lor părinţii lui şi ziseră: „Ştim că acesta iaste fiiul nostru şi cum orb s-au născut.

21. Iară cum acum vêde nu ştim! Au cine au deşchis lui ochii noi nu ştim, el vîrstă are, pre dînsul întrebaţi, el pentru dînsul va grăi”.

22. Acêstea ziseră părinţii lui, căci să temea de jidovi, pentru că să tocmise jidovii ca, de-l va mărturisi cineva pre el Hristos, depărtat de adunare să fie.

23. Pentru acêea părinţii lui ziseră că „Vîrstă are, pre el întrebaţi”.

24. Deci strigară de al doilea rînd pre omul carele era orb şi ziseră lui: „Dă mărire lui Dumnezău. Noi ştim că omul acesta păcătos iaste”.

25. Răspunse direpţ acêea acela şi zise: „De iaste păcătos /

Versiunea modernă

Capitolul al 9-lea

1. Şi în trecere a văzut un om orb din naştere.

2. Şi l-au întrebat ucenicii săi zicînd: „Învăţătorule, cine a păcătuit, el sau părinţii lui, de s-a născut orb?”.

3. A răspuns Iisus: „N-a păcătuit nici el, nici părinţii lui, ci [s-a născut aşa] ca să se arate în el lucrurile lui Dumnezeu.

4. Eu trebuie să lucrez lucrurile celui care m-a trimis pînă ce este ziuă. Vine noaptea, cînd nimeni nu poate lucra.

5. Cît sînt în lume, sînt lumină a lumii”.

6. Zicînd acestea, a scuipat jos şi a făcut tină din ţărîna scuipată, apoi a uns tina peste ochii orbului.

7. Şi i-a zis: „Du-te, spală-te la scăldătoarea Siloamului!”, care înseamnă „trimis”. S-a dus deci de s-a spălat şi a venit văzînd.

8. Vecinii şi cei care-l văzuseră mai înainte că era orb ziceau deci: „Nu el este cel care şedea şi cerşea?”.

9. Unii ziceau că el este, alţii că seamănă cu el, iar el zicea: „Eu sînt”.

10. Au început deci să-i spună: „Cum ţi s-au deschis ochii?”.

11. El a răspuns şi a zis: „Un om pe nume Iisus a făcut tină şi mi-a uns ochii, apoi mi-a spus: «Du-te la scăldătoarea Siloamului şi te spală». M-am dus şi, după ce m-am spălat, mi-am căpătat vederea”.

12. I-au zis deci: „Unde este [omul] acela?”. A spus: „Nu ştiu”.

13. L-au dus la farisei pe cel care fusese cîndva orb.

14. Or cînd făcuse Iisus tina şi-i deschisese ochii era zi de sîmbătă.

15. Au început deci să-l întrebe din nou şi fariseii cum îşi căpătase vederea. Le-a zis: „Mi-a pus tină peste ochi, apoi m-am spălat şi văd”.

16. Ziceau deci unii dintre farisei: „Omul acesta nu este de la Dumnezeu, pentru că nu păzeşte sîmbăta”. Alţii ziceau: „Cum poate un om păcătos să facă astfel de semne?”. Şi era dezbinare între ei.

17. I-au zis din nou orbului: „Tu ce zici de el că ţi-a deschis ochii?”. El a zis: „Este proroc”.

18. Însă iudeii n-au crezut despre el că fusese orb şi că-şi căpătase vederea pînă ce nu i-au chemat pe părinţii celui care-şi căpătase vederea.

19. Şi i-au întrebat zicînd: „Acesta este fiul vostru, despre care ziceţi că s-a născut orb? Atunci cum de vede acum?”.

20. Le-au răspuns părinţii lui şi au zis: „Ştim că acesta este fiul nostru şi că s-a născut orb.

21. Dar cum de vede acum, nu ştim. Sau cine i-a deschis ochii, noi nu ştim. [Dar] este el însuşi om în toată firea, pe el întrebaţi-l. Va şti el să vorbească despre sine”.

22. Acestea le-au spus părinţii lui pentru că se temeau de iudei, fiindcă iudeii se înţeleseseră deja ca, dacă cineva îl va mărturisi [pe Iisus] ca fiind Hristosul, să fie dat afară din sinagogă.

23. Iată de ce spuseseră părinţii lui „Este om în toată firea, pe el întrebaţi-l”.

24. Atunci l-au chemat a doua oară pe omul care fusese orb şi i-au spus: „Dă slavă lui Dumnezeu! Noi ştim că omul acesta este păcătos”.

25. El a răspuns deci şi a zis: „Dacă este păcătos,

ну щіу, уна щіу къ ѡрбъ фіинд акум вѣд.
Ши зисеръ луи, аръш че аѹ фъкут ціе? кум аѹ кѕ
дешкис ціе ѡкіи? Ръспунсе лор, амзис воаѡ кз
акум, ши нац аузит, че аръш вец съ аузиц?
аѹ ши вои вец съфиц луи ученичи? Деч сѹ кн
дуиръ пре ел, ши зисеръ ту ещи ученик ачелуѧ
яръ нои луи Мѡисеи сѫнтем ученичь. Нои кѳ
щим къ ку Мѡисеи аѹ гръит дмнзъ, яръ пре аче
ста нуащим деунде ѫсте. Ръспунсе ѡмул л
ши зисе лор, пентру къ ѫтру ачаста минунат
ѫсте, къчи вои ну щиц де унде ѫсте, ши аѹ де
кис міе ѡкіи. Ши щим къ пре пъкътоши дѹ ла
незъу нуи аскултъ, че девафи чинева де дмнзъ
крезъторю, ши ва фаче воѧ луи, пре ачела аску
тъ. Деин вѣк нусау аузит, кум съфіе дешкис лв
кис чинева ѡкии де ѡрбъ нъскут. Де ну арфи лг
ачеста дела дмнзъу нар путѧ съфакъ немикъ.
Ръспунсеръ, ши зисеръ луи, ѫтру пъкате ту лд
тѣи нъскут тот, ши ту не ѫвеци пре нои?
шил скоасеръ пре ел афаръ. Аузи іс, къ лаѹ ле
скоѡ пре ел афаръ, ши афлѫнд пре ел зисе луи,
ту крези ѫфіюл луи дмнзъу? Ръспунсе а лѕ
чела ши зисе чине ѫсте дмне, касъкрез ѫтру ел?
Ши зисе луи іс, ши лаи възут пре ел, ши чела лз
че гръѫще ку тине ачела ѫсте. Яръ ел зи ли
се, крез дмне, ши съ ѫкинъ луи. Ши зисе лѳ
іс, ѫтру жудекатъ еу ѫлумѣ ачаста ам венит,
ка чеѧ че ну вѣд съ вазъ, ши чеѧ че вѣд ѡрби
съфіе. Ши аузиръ дентру фарисеи ачѣстѣ, м
чеѧ че ера ку ел, ши зисеръ луи, аѹ ши нои ѡрби
сѫнтем? Зисе лор іс, деацфи ѡрбинац авѧ ма
пъкат, яръ акум зичец къ ведем, деч пъка
тул востру ръмѫне.

КАП. І.

Амин амин зик воаѡ, чела че ну ѫтръ а
прен ушъ ѫѡколул ѡилор, че съсуе пре
айрилѣ, ачела фур ѫсте, ши тълхарю.
Яръ чела че ѫтръ прен ушъ, пъсторю в
ѫсте ѡилор. Ачестуѧ портарюл де г
киде, ши ѡиле гласул луи ауд, ши пре алесале
ѡи лекямъ пре нуме, ши ле скоате пре ѧле.
Ши кѫнд скоате ѡиле сале, ѫнаинтѣ лор мѣрџе, д
ши ѡиле луи урмѣзъ, къчи щиу гласул луи.
Яръ ла чеи стреинь нувор урма, че вор фуџи де е
ла ел, къчи ну щіу гласул челор стреини. Ача ѕ
стъ пилдъ зисе лор іс, яръ ачеѧ нау куноскут,
кареле ера челе че гръіѧ лор. Деч зисе яръ з
лор іс, амин амин зик воаѡ, къ еу сѫнт
уша ѡилор. Тоци кѫци маи наинте де мине и
аѹ венит фури сѫнт ши тълхари, че нау аску
тат деей ѡиле. Еу сѫнт уша прен мине ѳ
дева ѫтра нещине мѫнтуисева, ши ва ѫтра ши
ва еши, ши пъшуне ва афла. Фурул ну вине і
фъръ нумаи ка съфуре, ши съжуге, ши съпіаръ,
еу аѹ венит ка віацъ съ аибъ, ши де присосит съ аибъ. аі
Еу сѫнт пъсторюл чел бун, пъсторюл чел ві
бун, суфлетул луи пуне пентру ѡи.
Яръ нъимитул ши чел че нуе пъсторю, кърул гі
ну сѫнт ѡиле але луи, вѣде пре лупи віинд,
ши

Biblia 1688, p. 821, col. 2

nu ştiu. Una ştiu că, orb fiind, acum văz".

26. Şi ziseră lui iarăşi: „Ce au făcut ţie? Cum au deşchis ţie ochii?".

27. Răspunse lor: „Am zis voao acum şi n-aţi auzit. Ce iarăşi veţi să auziţi? Au şi voi veţi să fiţi lui ucenici?".

28. Deci suduiră pre el şi ziseră: „Tu eşti ucenic aceluia, iară noi lui Móisi sîntem ucenici.

29. Noi ştim că cu Móisi au grăit Dumnezău[7]. Iară pre acesta nu-l ştim de unde iaste".

30. Răspunse omul şi zise, lor: „Pentru că întru aceasta minunat iaste, căci voi nu ştiţi de unde iaste, şi au deşchis mie ochii.

31. Şi ştim că pre păcătoşi Dumnezău nu-i ascultă ce, de va fi cineva de Dumnezeu crezătoriu şi va face voia lui, pre acela ascultă.

32. Den veac nu s-au auzit cum să fie deşchis cineva ochi de orb născut.

33. De nu ar fi acesta de la Dumnezău, n-ar putea să facă nemică".

34. Răspunseră şi ziseră lui: „Întru păcate tu te-ai născut tot, şi tu ne înveţi pre noi?". Şi-l scoaseră pre el afară.

35. Auzi Iisus că l-au scos pre el afară şi, aflînd pre el, zise lui: „Tu crezi în Fiiul lui Dumnezău?".

36. Răspunse acela şi zise: „Cine iaste, Doamne, ca să crez întru el?".

37. Şi zise lui Iisus: „Şi l-ai văzut pre el, şi cela ce grăiêşte cu tine acela iaste".

38. Iară el zise: „Crez, Doamne!", şi să închinắ lui.

39. Şi zise Iisus: „Întru judecată eu în lumea aceasta am venit, ca ceia ce nu văd să vază, şi ceia ce văd orbi să fie".

40. Şi auziră dentru farisei acêstea, ceia ce era cu el, şi ziseră lui: „Au şi noi orbi sîntem?".

41. Zise lor Iisus: „De aţi fi orbi, n-aţi avea păcat, iară acum ziceţi că «Vedem», deci păcatul vostru rămîne".

Cap 10

1. „Amin, amin zic voao, cela ce nu întră pren uşă în ocolul oilor, ce să suie pre aiurilea, acela fur iaste şi tîlhariu.

2. Iară cela ce întră pren uşă păstoriu iaste oilor.

3. Acestuia portariul deşchide şi oile glasul lui aud, şi pre ale sale oi le cheamă pre nume, şi le scoate pre iale.

4. Şi, cînd scoate oile sale, înaintea lor mêrge, şi oile lui urmează, căci ştiu glasul lui.

5. Iară la cel strein nu vor urma, ce vor fugi de la el, căci nu ştiu glasul celor streini".

6. Această pildă zise lor Iisus, iară aceia n-au cunoscut carele era cêle ce grăiia lor.

7. Deci zise iarăşi lor Iisus: „Amin, amin zic voao, că eu sînt uşa oilor.

8. Toţi cîţi mai-nainte de mine au venit furi sînt şi tîlhari; ce n-au ascultat de ei oile.

9. Eu sînt uşa. Pren mine de va întra neştine mîntui-se-va şi va întra, şi va ieşi, şi păşune va afla.

10. Furul nu vine fără numai ca să fure, şi să junghe, şi să piarză.

11. Eu am venit ca viaţă să aibă şi de prisosit să aibă.

12. Eu sînt păstoriul cel bun. Păstoriul cel bun sufletul[8] lui pune pentru oi.

13. Iară năimitul şi cel ce nu e păstoriu, căruia nu sînt oile ale lui, vêde pre lupi viind //

Versiunea modernă

nu ştiu. Eu una ştiu, că eram orb, iar acum văd".

26. I-au zis din nou: „Ce ţi-a făcut? Cum ţi-a deschis ochii?"

27. Le-a răspuns: „V-am spus deja, dar n-aţi auzit. De ce vreţi să mai auziţi o dată? Doar nu vreţi să vă faceţi şi voi ucenici ai lui?"

28. Atunci l-au ocărît şi i-au zis: „Tu eşti ucenic al lui! Noi sîntem ucenici ai lui Moise!

29. Noi ştim că lui Moise i-a grăit Dumnezeu. Dar pe Acesta nu-l ştim de unde este".

30. Omul a răspuns şi le-a zis: „Într-adevăr, acesta este lucrul de mirare, că voi nu[-l] ştiţi de unde este, în vreme ce el mi-a deschis ochii.

31. Ştim că pe păcătoşi Dumnezeu nu-i ascultă. Iar dacă cineva este evlavios şi făptuieşte voia lui, pe acela îl ascultă.

32. Din veac nu s-a auzit să fi deschis cineva ochii cuiva născut orb.

33. De n-ar fi acesta de la Dumnezeu, n-ar putea să facă nimic".

34. Au răspuns şi i-au zis: „Tu te-ai născut în păcate cu totul, şi tu ne dăscăleşti pe noi?". Şi l-au aruncat afară.

35. A auzit Iisus că-l aruncaseră afară şi, aflîndu-l, i-a zis: „Tu crezi în Fiul lui Dumnezeu?"

36. El a răspuns şi a zis: „Doamne, cine este, ca să cred în el?".

37. I-a zis Iisus: „Tocmai îl vezi: cel care vorbeşte cu tine, el este".

38. Iar el a zis: „Cred, Doamne!" şi i s-a prosternat.

39. Şi a zis Iisus: „Spre judecată am venit eu în lumea aceasta, pentru ca cei ce nu văd să vadă, iar cei care văd să devină orbi".

40. Şi au auzit acestea fariseii care erau împreună cu el şi i-au zis: „Doar nu sîntem şi noi orbi?".

41. Le-a zis Iisus: „Dacă aţi fi orbi, n-aţi avea păcat. Dar în fapt voi ziceţi: «Vedem». Aşa că păcatul vostru rămîne".

Capitolul al 10-lea

1. „Adevărat, adevărat vă spun, cel care nu intră pe uşă în staulul oilor, ci sare prin altă parte, acela este fur şi tîlhar.

2. Iar cel care intră pe uşă este păstor al oilor.

3. Acestuia portarul îi deschide, iar oile ascultă glasul său; oile sale le cheamă pe nume şi le mînă afară.

4. Şi cînd a scos afară oile sale, merge înaintea lor, iar oile îi urmează, pentru că cunosc glasul lui.

5. Însă unui străin nu-i vor urma, ci vor fugi de la el, pentru că nu cunosc glasul străinilor".

6. Aceasta este pilda pe care le-a spus-o Iisus, dar ai n-au înţeles ce înseamnă cele pe care le grăia lor.

7. Le-a zis iarăşi Iisus: „Adevărat, adevărat vă spun că eu sînt uşa oilor.

8. Toţi cîţi au venit înaintea mea sînt hoţi şi tîlhari; dar oile nu i-au ascultat.

9. Eu sînt uşa. Dacă va intra cineva prin mine, va fi mîntuit; va intra şi va ieşi şi va afla păşune.

10. Hoţul nu vine decît să fure şi să junghie şi să piardă.

11. Eu am venit pentru ca [oile] să aibă viaţă şi să aibă din preaplin.

12. Eu sînt păstorul cel bun. Păstorul cel bun îşi pune viaţa pentru oi.

13. Simbriaşul însă, fiindcă nu este păstor şi nu sînt ale lui oile, vede lupul venind

ши ласъ ѡ҃иле ши фꙋџе, ши лꙋпꙋл хръпѣще
ДІ пре ѧле, ши ръсипѣще ѡ҃иле. Ꙗръ нъими
тꙋл фꙋџе, къчи нъимит ѧсте, ши нꙋе грижъ
лꙋи пентрꙋ ѡ҃и, еꙋ сѫнт пъсторюл чел бꙋн,
ши кꙋноск пре але меле, ши мъ кꙋноск де
ЕІ але меле. Ꙟчекип мъ кꙋноаще пъринтеле,
ши еꙋ кꙋноск пре пъринтеле, ши сꙋфлетꙋл
ЅІ мїеꙋ пꙋю пентрꙋ ѡ҃и. Ши алте ѡ҃и ам ка
реле нꙋ сѫнт ден ѡколꙋл ачеста, ши ачѣлѣ
требꙋе еꙋ съле адꙋк, ши гласꙋл мїеꙋ во аꙋ
зи, ши съ ва фаче ѡ҃тꙋрмъ ꙋнꙋ пъсторю.
ЗІ Пентрꙋ ачѧ пъринтеле мїеꙋ пре мине юбѣще,
къчи еꙋ пꙋю сꙋфлетꙋл мїеꙋ, ка ꙗръш съл ѧ
ИІ пре ел. Нимени нꙋл ѧ пре ел дела мине,
че еꙋ пꙋю пре ел дела мине, кое ам апꙋне пре
ел, ши кое ам ꙗръш съл ѧꙋ пре ел, ачаст
порꙋнкъ ам лꙋат дела татъл мїеꙋ.
ѲІ Дечи ꙗръш ꙟпърекѣре саꙋ фъкꙋт ꙟтрꙋ жидови
К пентрꙋ кꙋвинтеле ачѣсте. Дечи зичѣ мꙋ
ци дентрꙋ еи, дракꙋ аре ши съ небꙋнѣще, чел
КА аꙋзиц пре ел? Алцїи зичѣ ачѣсте граюри
нꙋ сѫнт де ꙟдрѫчит, аꙋ дракꙋ поате ѡкїи
КВ ѡрбилор съ дешкиꙁъ? Ши съ фѫкꙋръ ꙟно
КГ ириле ꙟ Иерꙋсалим, ши ꙗрнъ ера. Ши ꙋмбла
Іс ꙟ бесѣрекъ, ꙟ болта лꙋи Соломон.
КД Дечи ꙟл ꙟкꙋнжꙋраръ пре ел жидовїи, шїи зи
чѣ лꙋи пънъ кѫнд сꙋфлетꙋл ностꙋ ѧи, де
КЕ еши Іс Хс, зи ноаѡ де фаць. Ръспꙋнсе лоꙋ
Іс, зисам воаѡ ши нꙋ кредеци, лꙋкрꙋриле каре
ле еꙋ фак ꙟнꙋмеле татълꙋи мїеꙋ, ачѣсте
КЅ мъртꙋрисеск пентрꙋ мине. Че вои нꙋ кре
деци, пентрꙋ къ нꙋ сѫнтец ден ѡ҃иле мѣле, ꙟ
КЗ чекип ам зис воаѡ. Ѡ҃иле мѣле гласꙋлꙋ
мїеꙋ аскꙋлтъ, ши еꙋ ле щїꙋ пре ѧле, ши вин
КИ дꙋпъ мине. Ши еꙋ вїацъ вѣчникъ даꙋ лоꙋ,
ши нꙋвор пери ꙟвѣк, ши нꙋлева хръпи чинева
КѲ пре ѧле ден мѫна мѣ. Тател мїеꙋ каре
аꙋ дат мїе, май маре де тоци ѧсте, ши ни
менѣ нꙋ поате съ хръпаскъ ден мѫна Татълꙋ
Л мїеꙋ. Еꙋ ши пъринтеле ꙋна сѫнтем.
ЛА Ꙟпꙋкаръ диреп ачѧ ꙗръш пїетри жидовїи
ка съл ловѣскъ кꙋ пїетри пре ел.
ЛВ Ръспꙋнсе лор Іс, мꙋлте бꙋне лꙋкрꙋри ам арът
тат воаѡ, дела пъринтеле мїеꙋ, пентрꙋ каре
лꙋкрꙋ дентрꙋ ѧле кꙋ пїетри вѣц съмъ ꙋчидеци?
ЛГ Ръспꙋнсеръ лꙋи жидовїи зикѫнд пентрꙋ лꙋкрꙋ
бꙋн нꙋте ꙟпрошкъм, че пентрꙋ хꙋлъ, ши
къчи тꙋ ѡ҃м фїинд фачи, пре тине дꙋмне
ЛД зъꙋ. Ръспꙋнсе лор Іс, нꙋ ѧсте скрис ꙟ
лѣџѣ воастръ, еꙋ ам зис дмнезеи сѫнтец?
ЛЕ Де креме че пре ачеѧ аꙋ зис дмнезеи, кътръ
карїи кꙋвѫнтꙋл лꙋи дмнезеꙋ саꙋ фъкꙋт,
ши нꙋсъ поате съ се дезлѣџе скриптꙋра.
ЛЅ Пре карїи пъринтеле аꙋ сфинцит, ши аꙋ тримис
ꙟ лꙋме, вои зичец къ бласфемии, кꙋчи ам зи
ЛЗ фїюл лꙋи дмнзъꙋ сѫнт? Де нꙋ фак лꙋ
крꙋриле пъринтелꙋи мїеꙋ нꙋ кредец ꙟмине.
ЛИ Ꙗръ де факꙋ мъкар де ꙟмине нꙋмъ кредец,
лꙋкрꙋрилор кредеци, ка щиꙋ ши съ кредеци къ ꙟмине

Biblia 1688, p. 822, col. 1

şi lasă oile şi fuge. Şi lupul hrăpêşte pre iale, şi răsipêşte oile.

14. Iară năimitul fuge, căci năimit iaste, şi nu e grijă lui pentru oi. Eu sînt păstoriul cel bun şi cunoscu pre ale mêle, şi mă cunoscu de ale mêle,

15. În ce chip mă cunoaşte Părintele, şi eu cunoscu pre Părintele, şi sufletul mieu puiu pentru voi.

16. Şi alte oi am carele nu sînt den ocolul acesta. Şi acêlea trebuie eu să le aduc, şi glasul mieu vor auzi, şi să va face o turmă, un păstoriu.

17. Pentru acêea Părintele mieu pre mine iubêşte, căci eu puiu sufletul mieu, ca iarăşi să-l ia pre el.

18. Nimeni nu-l ia pre el de la mine, ce eu puiu pre el de la mine. Voie am a pune pre el, şi voie am iarăşi să-l iau pre el, această poruncă am luat de la Tatăl mieu".

19. Deci iarăşi împărechêre s-au făcut întru jidovi pentru cuvintele acêstea.

20. Deci zicea mulţi dentru ei: „Drac are şi să nebunêşte. Ce-l auziţi pre el?".

21. Alţii zicea: „Acêste graiuri nu sînt de îndrăcit. Au drac poate ochii orbilor să deşchiză?".

22. Şi să făcură înnoirile în Ierusalím, şi iarnă era.

23. Şi umbla Iisus în besêrecă[9], în bolta lui Solomón.

24. Deci îl încunjurară pre el jidovii, şi-i zicea lui: „Pînă cînd sufletul nostru iai, de eşti tu Hristos, zi noao de faţă".

25. Răspunse lor Iisus: „Zis-am voao şi nu crêdeţi lucrurile carele eu fac în numele Tatălui mieu. Acêstea mărturisescu pentru mine.

26. Ce voi nu crêdeţi, pentru că nu sînteţi den oile mêle, în ce chip am zis voao.

27. Oile mêle glasului mieu ascultă şi eu le ştiu pre iale, şi vin după mine.

28. Şi eu viaţă vêcinică dau lor, şi nu vor pieri în veac, şi nu le va hrăpi cineva pre iale den mîna mea.

29. Tatăl mieu, care au dat mie, mai mare de toţi iaste, şi nimenea nu poate să hrăpască den mîna Tatălui mieu.

30. Eu şi Părintele una sîntem".

31. Apucară direpţ acêea iarăşi pietri jidovii ca să-l lovească cu pietri pre el.

32. Răspunse lor Iisus: „Multe bune lucruri am arătat voao de la Părintele mieu. Pentru care lucru dentru iale cu pietri veţi să mă ucideţi?".

33. Răspunseră lui jidovii zicînd: „Pentru lucru bun nu te împroşcăm, ce pentru hulă, şi căci tu, om fiind, faci pre tine Dumnezău".

34. Răspunse lor Iisus: „Nu iaste scris în lêgea voastră. «Eu am zis, dumnezei sînteţi»?

35. De vrême ce pre acêia au zis «dumnezei», cătră carii cuvîntul lui Dumnezău s-au făcut, şi nu să poate să să dezlêge Scriptura,

36. Pre carii Părintele au svinţit şi au trimis în lume, voi ziceţi că «Blastemi!», căci am zis «Fiiul lui Dumnezău sînt»?

37. De nu fac lucrurile Părintelui mieu, nu crêdeţi în mine.

38. Iară de facu, măcară de în mine nu mă crêdeţi, lucrurilor crêdeţi, ca să ştiţi şi să crêdeţi că în mine /

Versiunea modernă

şi lasă oile şi fuge. Şi lupul le răpeşte şi împrăştie oile.

14. Iar simbriaşul fuge pentru că este simbriaş şi nu-i pasă de oi. Eu sînt păstorul cel bun şi cunosc [oile] mele şi sînt cunoscut de [oile] mele,

15. Precum mă cunoaşte Tatăl şi eu îl cunosc pe Tatăl. Şi viaţa mea o pun pentru oi.

16. Am şi alte oi, care nu sînt din staulul acesta. Şi pe acelea trebuie să le mîn şi vor auzi glasul meu şi se va face o singură turmă şi un singur păstor.

17. De aceea mă iubeşte Tatăl, pentru că eu viaţa mi-o pun pentru ca iarăşi să o iau.

18. Nimeni nu mi-o ridică, ci eu o pun de la mine însumi. Am putere să o pun şi putere am ca iarăşi să o iau. Aceasta este porunca pe care am primit-o de la Tatăl meu".

19. S-a făcut deci dezbinare între iudei pentru cuvintele acestea.

20. Ziceau mulţi dintre ei: „Are demon şi este nebun! De ce-l ascultaţi?"

21. Alţii ziceau: „Acestea nu sînt cuvintele unui demonizat! Oare poate un demon să deschidă ochii orbilor?".

22. La Ierusalim, se făcea însă atunci sărbătoarea Tîrnosirii templului şi era iarnă.

23. Şi Iisus se preumbla în templu prin pridvorul lui Solomon.

24. L-au înconjurat deci iudeii şi-i ziceau: „Pînă cînd scoţi sufletul din noi? Dacă tu eşti Hristosul, spune-ne pe faţă".

25. Le-a răspuns Iisus: „V-am spus, dar nu credeţi. Lucrurile pe care eu le fac în numele Tatălui meu, acestea dau mărturie pentru mine.

26. Însă voi nu credeţi, fiindcă nu sînteţi dintre oile mele, precum v-am spus.

27. Oile mele ascultă glasul meu şi eu le cunosc, iar ele mă urmează.

28. Şi eu le voi da viaţă veşnică şi nu vor pieri în veci, nici nu le va răpi cineva din mîna mea.

29. Tatăl meu, care Mi [le-]a dat, este mai mare decît toţi şi nimeni nu poate să [le] răpească din mîna Tatălui meu.

30. [Iar] eu şi Tatăl una sîntem".

31. Iarăşi au ridicat iudeii pietre ca să-l ucidă.

32. Le-a răspuns Iisus: „Multe lucruri bune v-am arătat de la Tatăl meu. Din pricina cărui fel de lucru dintre acestea [vreţi să] mă ucideţi cu pietre?".

33. Iudeii i-au răspuns zicînd: „Nu pentru un lucru bun [vrem să] te ucidem cu pietre, ci pentru hulă şi pentru că tu, care eşti om, te faci pe tine însuţi Dumnezeu".

34. Le-a răspuns Iisus: „Nu este scris în Legea voastră «Eu am zis, dumnezei sînteţi»?

35. Dacă pe aceia către care s-a spus cuvîntul lui Dumnezeu i-a numit «dumnezei», iar Scriptura nu poate fi desfiinţată,

36. Celui pe care Tatăl l-a sfinţit şi l-a trimis în lume, voi îi spuneţi «Huleşti!» pentru că am spus «Sînt Fiul lui Dumnezeu»?

37. Dacă nu fac lucrurile Tatălui meu, să nu credeţi în mine.

38. Dar dacă le fac, chiar dacă mie nu mi-aţi da crezare, credeţi în lucrurile acestea, ca să vă daţi seama şi să credeţi că în mine

Е҃ѵлїе.

е статъ ши еꙋ ꙟтрꙋ ель. Дечи черка іаръ а- лѳ
пре ель съл принзъ, ши еши ден мѫна лорь.
Ши съ дꙋсе іаръш дечиндѣ де Їѡрдань, ꙟлокꙋ м
оунде ера Їѡань ꙟтѫю ботезѫндь, ши ръмасе
аколѡ. Ши мꙋлци венирѫ кътръ ель, ши ма
ѕичѣ, къ Їѡань ничи оунь семнь наꙋ фъкꙋть,
іаръ тоате кѫте аꙋ зись Їѡань, пентрꙋ ачеста
адевърате ера. Ши крезꙋръ мꙋлци аколѡ мв
ꙟтрꙋ ель.

КАП. АІ.

Ши ера болиндь ѡаре кареле Лазарь, дела а
Виданїѧ ден сатꙋл Марїеи ши Марѳеи,
сꙋрорїи еи. Ши ера Марїа чѣѧ че аꙋ в
фость оунсь пре Дмнꙋл кꙋ мꙋрь, ши
аꙋ щерсꙋ пичоареле лꙋи кꙋ пърꙋл еи ал
кърїѧ фрате Лазарь болїѧ. Дечи тримисе г
кътръ ель сꙋрориле зикѫндь, Дмне іатъ пре
чела че юбещи болѣще. Ши аꙋзѫндь Іс зи- д
с: ачасть боалъ нꙋ ѧсте спре моарте, че пен-
трꙋ мърирѣ лꙋи Дмнезъꙋ, ка съсъ мърѣскъ
фїюл лꙋи Дмнезъꙋ прен ѧ. Ши юбїѧ Іс пре е
Марѳа, ши пре сора еи ши пре Лазарь.
Дечи дѣка аꙋзи къ болѣще, атꙋнчѣ ръмасе ꙟ ѕ
тръ челаш локꙋ, доаѡ зиле. Апои дꙋпъ з
ачаста зисе оученичилорь, съ мѣрџем ꙟ Їꙋдеа.
Іаръш зисеръ лꙋи оученичїи равви, акꙋм те кътꙋ- и
та съте оучигъ кꙋ пїетри жидовїи, ши іаръш
мерџи аколѡ? Ръспꙋнсе Іс аꙋ нꙋ доаѡ спръ- ѳ
зѣче сѫть чѣсꙋриле зилей? Дека оумбла нещине і
зїѡа нꙋ съва потикни, къ лꙋмина лꙋмїи аче-
щїѧ вѣде, іаръ дека оумбла нещине ноаптѣ
потикнѣщесе, къчи лꙋмина нꙋ ѧсте ꙟтрꙋ е.
Ачѣстѣ зисе ши дꙋпъ ачаста зисе лор, Лазаръ аі
прїѧтенꙋл ностръ аꙋ адормить, че вою мѣрџе
ка съл дещепть пре ель. Дечи зисеръ оуче- ві
ничїи лꙋи Дмне, де аꙋ адормить мѫнтꙋи-
сева. Ши зичѣ Іс пентрꙋ моартѣ лꙋи, іаръ гі
ачелора лисе пъръ къ пентрꙋ адормирѣ сомнꙋлꙋ
зиче. Дечи атꙋнче зисе ꙗве, Лазарь аꙋ ді
мꙋрить. Ши мъ бꙋкꙋрь пентрꙋ вои ка съ еі
кредеци, кѫчи нꙋ ерам аколѡ, че съне дꙋчем
кътръ ель. Дечи зисе Ѳѡма чель че съ кїамъ ѕі
ѕѣмъне, челорь ден преꙋнъ оученичи, съ мѣр-
џемь ши нои ка съ мꙋримь кꙋ ель. Дечи зі
венидь Іс афлъ пре е, д, зиле авѫндь ꙟгроапъ.
Ши ера Виданїѧ апроапе де Їерꙋсалим кавро, еі. иі
стадїи. Ши мꙋлци дентрꙋ жидови аꙋ фость ѳі
венить кътръ чѣле пре жꙋр Марѳа ши Марїѧ
ка съле мѫнгъе пре ѧле, пентрꙋ фрателе лор.
Дечи Марѳа дѣка аꙋ аꙋзить къ Іс вине, ꙟтим- к
пинъ пре ель, іаръ Марїѧ шъдѣ ꙟкасъ.
Дечи зисе Марѳа кътръ Іс Дмне де аифи фосте ка
аичѣ фрателе ностръ наръфи мꙋрить.
Чеши акꙋм щїꙋ къ кѫте вей чѣре дела Дмнзъꙋ кв
вада цїе Дмнзъꙋ. Зисе еи Іс, скꙋласъва фра- кг
теле тъꙋ. Зисе лꙋи Марѳа щїꙋ късъва кд
скꙋла ла ꙟвїѧре ꙟзїѡа де апои. Зисе еи Іс ке
еꙋ сѫнть ꙟвїѧръ, ши вїаца чела че креде ꙟтрꙋ
мине, мъкаръ дева ши мꙋри тръива. Ши кѕ
то

Biblia 1688, p. 822, col. 2

e Tatăl şi eu întru el”.

39. Deci cerca iarăşi pre el să-l prinză, şi ieşi den mîna lor.

40. Şi să duse iarăşi decindea de Iordán, în locul unde era Ioán întîiu botezînd, şi rămase acoló.

41. Şi mulţi veniră cătră el, şi zicea că „Ioán nici un semn n-au făcut, iară toate cîte au zis Ioán pentru acesta adevărate era”.

42. Şi crezură mulţi acoló întru el.

Cap 11

1. Şi era bolind oarecarele Lázar, de la Vithániia den satul Máriei şi Márthei, surorii ei.

2. Şi era Mária cêea ce au fost uns pre Domnul cu mir şi au ştersu picioarele lui cu părul ei, al căriia frate Lázar boliia.

3. Deci trimiseră cătră el surorile, zicînd: „Doamne, iată, pre cela ce iubeşti bolêşte”.

4. Şi auzînd Iisus zise: „Această boală nu iaste spre moarte, ce pentru mărirea lui Dumnezău, ca să să mărească Fiiul lui Dumnezău pren ea”.

5. Şi iubiia Iisus pre Mártha, şi pre sora ei, şi pre Lázar.

6. Deci deaca auzi că bolêşte, atuncea rămase într-acelaşi locu doao zile.

7. Apoi, după aceasta, zise ucenicilor: „Să mêrgem în Iudéa”.

8. Iarăşi ziseră lui ucenicii: „Rávvi, acum te căuta să te ucigă cu pietri jidodvii, şi iarăşi mergi acoló?”.

9. Răspunse Iisus: „Au nu doaosprăzêce sînt ceasurile zilei?

10. De va umbla neştine zioa, nu să va poticni, că lumina lumii aceştiia vêde, iară de va umbla neştine noaptea, poticnêşte-se, căci lumina nu iaste întru el”.

11. Acêstea zise şi, după aceasta, zise lor: „Lázar, priêtenul nostru au adormit, ce voiu mêrge ca să-l deştept pre el”.

12. Deci ziseră ucenicii lui: „Doamne, de au adormit, mîntui-se-va”.

13. Şi zicea Iisus pentru moartea lui, iară acelora li se păru că pentru adormirea somnului zice.

14. Deci atunce zise: „Aiêve, Lázar au murit.

15. Şi mă bucur pentru voi ca să crêdeţi, căci nu eram acoló, ce să ne ducem cătră el”.

16. Deci zise Thóma cel ce să chiamă Geamăn celor denpreună ucenici: „Să mêrgem şi noi ca să murim cu el”.

17. Deci venind Iisus află pre el, 4 zise avînd în groapă.

18. Şi era Vithániia aproape de Ierusalím ca vro 15 stadii.

19. Şi mulţi dentru jidovi au fost venit cătră cêle prejur Mártha şi Máriia ca să le mîngîie pre iale pentru fratele lor.

20. Deci Mártha, deaca au auzit că Iisus vine, întimpină pre el, iară Máriia şădea în casă.

21. Deci zise Mártha cătră Iisus: „Doamne, de ai fi fost aicea, fratele nostru n-ar fi murit.

22. Ce şi acum ştiu că cîte vei cêre de la Dumnezău va da ţie Dumnezău”.

23. Zise ei Iisus: „Scula-să-va fratele tău”.

24. Zise lui Mártha: „Ştiu că să va scula la înviêre în zioa de apoi”.

25. Zise ei Iisus: „Eu sînt Învierea şi Viaţa. Cela ce crêde întru mine, măcară de va şi muri, trăi-va.

26. Şi //

Versiunea modernă

este Tatăl şi eu în el”.

39. Căutau deci iarăşi să-l prindă, dar el a scăpat din mîna lor.

40. Şi s-a dus iarăşi de partea cealaltă a Iordanului în locul unde boteza Ioan prima oară şi a rămas acolo.

41. Şi au venit mulţi la el şi ziceau „Într-adevăr, Ioan n-a făcut nici un semn, dar toate cîte le-a spus Ioan despre el erau adevărate”.

42. Şi mulţi au crezut în el acolo.

Capitolul al 11-lea

1. Era însă bolnav un anume Lazăr din Betania, din satul Mariei şi al Martei, sora ei.

2. Iar Maria era cea care l-a uns pe Domnul cu mir şi i-a şters picioarele cu părul capului ei. Al ei frate, Lazăr, era bolnav.

3. I-au trimis deci vorbă surorile zicînd: „Doamne, iată, cel pe care-l iubeşti este bolnav”.

4. Auzind Iisus, a zis: „Boala aceasta nu este spre moarte, ci spre slava lui Dumnezeu, ca să se slăvească prin ea Fiul lui Dumnezeu”.

5. Iisus iubea pe Marta şi pe sora ei şi pe Lazăr.

6. Cînd auzi deci că era bolnav, rămase două zile în locul unde era.

7. Abia după aceea a zis ucenicilor: „Să ne mergem iarăşi în Iudeea”.

8. I-au zis ucenicii: „Învăţătorule, de curînd căutau iudeii să te ucidă cu pietre, şi iar te duci acolo?”.

9. A răspuns Iisus: „Oare nu douăsprezece sînt ceasurile zilei?

10. Dacă umblă cineva ziua nu se împiedică, pentru că vede lumina acestei lumi. Dar dacă umblă cineva noaptea, se împiedică, pentru că lumina nu este în el”.

11. Acestea a zis, iar apoi le-a spus: „Lazăr, prietenul nostru, a adormit, dar mă duc să-l scol din somn”.

12. Au zis deci ucenicii săi: „Doamne, dacă a adormit, se va face bine”.

13. Dar Iisus vorbise despre moartea lui, în vreme ce ei credeau că spune adormire ca şi cum ar vorbi de somn.

14. Atunci le-a spus deschis: „Lazăr a murit.

15. Şi mă bucur pentru voi că nu eram acolo, ca să credeţi. Dar să mergem la el”.

16. A zis deci Toma, cel numit „Geamănul”, celorlalţi ucenici: „Să mergem şi noi ca să murim împreună cu el”.

17. Venind deci, Iisus l-a găsit înmormîntat deja de patru zile.

18. Iar Betania era la cincisprezece stadii apropiere de Ierusalim.

19. Şi mulţi iudei veniseră la Marta şi Maria ca să le mîngîie pentru fratele lor.

20. Cînd a aflat Marta că venea Iisus, i-a ieşit deci în întîmpinare, în vreme ce Maria şedea în casă.

21. I-a zis Marta lui Iisus: „Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n-ar fi murit.

22. Dar ştiu că şi acum cîte vei cere de la Dumnezeu, Dumnezeu îţi va da”.

23. I-a zis Iisus: „Fratele tău va învia”.

24. A zis Marta către el: „Ştiu că va învia la învierea din ziua de pe urmă”.

25. I-a zis Iisus: „Eu sînt Învierea şi Viaţa. Cine crede în mine, chiar dacă va muri, va fi viu.

26. Şi

Де ла Іѡан.

тот чела че трѣѫще ши креде ѫмине, нȣва
кѕ мȣри ѫвѣкь крези ачаста? Зисе лȣи аша
дѡмне, еȣ ам крезȣть кѣтȣ еши Хс фїюль лȣи
кн дмнзѣȣ, чель вїнторю ѫлȣме. Ши ачѣсте
зикѫндь съдȣсе, ши стригѣ пре марїа сора ей
пре аскȣнсȣ зикѫндь, ѫвѣцѣторюль аȣвенить
кѳ ши те стригѣ. Ачѣа дѣка аȣзи сѣ скȣлѣ
л юте, ши вени кѣтрѣ ель. Ши ѫкѣ нȣвенисе
Іс ѫсать, че ера ѫлокȣль оунде аȣ ѫтимпинать
ла пре ель марѳа. Дечи жидовїи карїи ера кȣѫ
ѫкасѣ, ши мѫнгѣѫ преѫ вѣзѫндь пре марїа
кѣ деграбѣ сѣскȣлѣ ши еши, мѣрсерѣ дȣпѣѫ
зикѫндь саȣдȣсь ла мормѫнть ка сѣплѫнгѣ ако
лв лѡ. Дечи марїа дѣка аȣвенить оуне ера Іс
вѣзѫндь пре ель аȣкѣзȣть ла пичоареле лȣи зи
кѫндь лȣи дмне, де анфи фость аичѣ нарфи мȣ
лг рить фратемїеȣ. Дечи Іс дѣка аȣ вѣзȣть
преѫ плѫнгѫндь, ши пре чей чевенисе кȣѫ жи
довн плѫнгѫндь, цемȣ кȣдȣхȣль ши сѣ тȣрбȣ
лд рѣ пре сине. Ши зисе оунде аци пȣсь пре ель,
ле зисерѣ лȣи дмне вино ши вези. Лѣкрѣмѣ Іс.
лѕ Дечи зичѣ жидовїи, каȣтѣ кȣм юбїа пре ель.
лз Ѩрѣ оунїи дентрȣ ей зисерѣ, нȣпȣтѣ ачеста
кареле аȣдешкисе окїи ѡрбȣлȣи сѣфакѣ ши пе
лн ачеста сѣнȣ моарѣ? Дечи Іс ѩрѣш цемѫндь
ѫтрȣ сине вени ла мормѫнть, ши ера пещерѣ
ши пїатра зѣчѣ престе ѫ, зисе Іс рѣдикаци пїа
лѳ тра. Зисе лȣи сора челȣи морть марѳа,
дмне акȣм пȣте, пентрȣ кѣ де, д, зиле аѣсте.
м Зисе ей Іс нам зись цїе, кѣ девей креде вей ве
ма дѣ мѣрирѣ лȣи дмнзѣȣ. Дечи рѣдикарѣ пїа
тра оунде ера мортȣль зѣкѫндь, ѩрѣ Іс рѣди
кѣ окїи ѫсȣсь ши зисе, пѣринте мȣлцимескȣ
мв кѣчи май аскȣлтать. Ши еȣ щїам кѣ пȣ
рȣрѣ мѣ аскȣлци, че пентрȣ глоата честѣ пентре
жȣрь ам зись, касѣ кредзѣ кѣтȣ май тримись.
мг Ши ачѣсте зикѫндь кȣглась маре аȣ стрига,
мд лазаре вино афарѣ. Ши еши чел морть лега
те фїиндь пичоареле ши мѫниле, кȣфѣшȣри, ши
фаца лȣ кȣмѣхрамѣ ера легатѣ, зисе лѡ Іс дез
ме легаци пре ель, ши лѣсаци сѣмѣргѣ. Дечи
мȣлци дей жидовїи карїи аȣфость венить кѣтрѣ
марїа, ши вѣзѫндь челе че аȣ фѣкȣть Іс, аȣ
мѕ крезȣть ѫтрȣ ель. Ѩрѣ оунїи дентрȣ ей
саȣ дȣсь кѣтрѣ фарисеи, ши спȣсерѣ челе че аȣ
мз фѣкȣть Іс. Дечи адȣнарѣ архїереїи ши фа
рисеїи сфать, ши зичѣ чефачем, кѣ ачеста ѡм
мн мȣлте семне фаче. Де вомь лѣса пре ель а
шаІоци воръ креде ѫтрȣ ель, ши воръ вини рѣ
млѣнїи ши вор рѫдика ноаѡ, ши локȣль ши лим
мѳ ба. Ѩрѣ оунȣль дентрȣ ей ѡаре кареле ка
иафа, архїереȣ фїиндь анȣлȣи ачелȣѫ зисе
н лорь, вои нȣщици нимика. Ничи гѫндици
кѣдефолосȣ е ноаѡ, ка сѣмоарѣ оунь ѡм пентрȣ
народь, шинȣ тоатѣ лимба сѣ пїарѣ.
на Ѩрѣ ачаста дела ель наȣзисе че архїереȣ фїиндь
анȣлȣи ачелȣѫ, пророчи кѣврѣ Іс, сѣмоарѣ пен
нв трȣ лимбѣ. Ши нȣ пентрȣ лимбѣ нȣмай,
че каши пре фїи лȣи дмнзѣȣ, чей рѣсипици сѣ

Biblia 1688, p. 823, col. 1

tot cela ce trăiêşte şi crêde în mine nu va muri în veac. Crezi aceasta?".

27. Zise lui: „Aşa, Doamne. Eu am crezut că tu eşti Hristos, Fiiul lui Dumnezău, cel viitoriu în lume".

28. Şi acêstea zicînd, să duse şi strigắ pre Máriia, sora ei, pre ascunsu zicînd: „Învăţătoriul au venit şi te strigă".

29. Acêea deaca auzi să sculă iute şi veni cătră el.

30. Şi încă nu venise Iisus în sat, ce era în locul unde au întimpinat pre el Mártha.

31. Deci jidovii carii era cu ea în casă şi o mîngîia pre ea, văzînd pre Máriia că degrabă să sculắ şi ieşi, mêrseră după ea zicînd: „S-au dus la mormînt ca să plîngă acoló".

32. Deci Máriia, deaca au venit unde[10] era Iisus, văzînd pre el, au căzut la picioarele lui zicînd lui: „Doamne, de ai fi fost aicea, n-ar fi murit frate-mieu".

33. Deci Iisus deaca au văzut pre ea plîngînd şi pre cei ce venise cu ea jidovi plîngînd, gemu cu duhul şi să turburắ pre sine.

34. Şi zise: „Unde aţi pus pre el?". Ziseră lui: „Doamne, vino şi vezi".

35. Lăcrămắ Iisus.

36. Deci zicea jidovii: „Caută cum iubiia pre el".

37. Iară unii dentru ei ziseră: „Nu putea acesta, carele au deşchis ochii orbului, să facă şi pe acesta să nu moară?".

38. Deci Iisus iarăşi gemînd întru sine, veni la mormînt. Şi era peşteră şi piatra zăcea preste ea. Zise Iisus: „Rădicaţi piatra".

39. Zise lui sora celui mort, Mártha: „Doamne, acum pute, pentru că de 4 zile iaste".

40. Zise ei Iisus: „N-am zis ţie că, de vei crêde, vei vedea mărirea lui Dumnezău?".

41. Deci rădicară piatra unde era mortul zăcînd, iară Iisus rădicắ ochii în sus şi zise: „Părinte, mulţimescu-ţi, căci m-ai ascultat.

42. Şi eu ştiiam că pururea mă asculţi, ce pentru gloata ce stă penprejur am zis, ca să crează că tu m-ai trimis".

43. Şi acêstea zicînd cu glas mare au strigat: „Lázare, vino afară!".

44. Şi ieşi cel mort, legate fiind picioarele şi mînile cu făşuri, şi faţa cu măhramă era legată. Zise lor Iisus: „Dezlegaţi pre el şi lăsaţi să meargă".

45. Deci mulţi den jidovii carii au fost venit cătră Máriia şi văzînd cêle ce au făcut Iisus au crezut întru el.

46. Iară unii dentru ei s-au dus cătră farisei şi spuseră cêle ce au făcut Iisus.

47. Deci adunară arhiereii şi fariseii sfat şi zicea: „Ce facem? Că acesta om multe sêmne face.

48. De vom lăsa pre el aşa, toţi vor crêde întru el şi vor vini rîmlênii şi vor rîdica noao şi locul, şi limba".

49. Iară unul dentru ei, oarecarele Caiáfa, arhiereu fiind anului aceluia, zise lor: „Voi nu ştiţi nimica.

50. Nici gîndiţi că de folosu e noao, ca să moară un om pentru norod, şi nu toată limba să piară".

51. Iară aceasta de la el n-au zis, ce arhiereu fiind anului aceluia, proroci că vrea Iisus să moară pentru limbă,

52. Şi nu pentru limbă numai, ce ca şi pre fiii lui Dumnezău cei răsipiţi să-i /

Versiunea modernă

tot cel ce este viu şi crede în mine nu va muri în veac. Crezi aceasta?".

27. I-a zis: „Da, Doamne. Eu sînt încredinţată că tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu, cel care vine în lume".

28. Şi zicînd acestea s-a dus şi a chemat-o pe Maria, sora sa, zicîndu-i în şoaptă: „Învăţătorul este aici şi te cheamă".

29. Aceea, cînd a auzit, s-a ridicat în grabă şi s-a dus la el.

30. Dar Iisus nu ajunsese încă în sat, ci se afla la locul în care îl întîmpinase Marta.

31. Deci cînd iudeii care erau cu ea în casă şi o încurajau au vazut-o pe Maria că se ridică în grabă şi iese, s-au luat după ea crezînd că mergea la mormînt să plîngă acolo.

32. Cînd a ajuns Maria unde era Iisus, văzîndu-l, a căzut la picioarele lui zicîndu-I: „Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n-ar fi murit".

33. Cînd a văzut-o că plînge şi că plîngeau şi iudeii care veniseră împreună cu ea, Iisus fremătă în sinea sa şi se tulbură.

34. Apoi zise: „Unde l-aţi pus?". I-au zis: „Vino şi vezi, Doamne".

35. A lăcrimat Iisus.

36. Ziceau deci iudeii: „Iată cum îl iubea".

37. Unii dintre ei însă au zis: „N-a putut el, care a deschis ochii orbului, să facă încît nici acesta să nu moară?"

38. Iarăşi fremătînd deci în sinea sa, Iisus s-a dus la mormînt. Era o peşteră şi peste intrarea ei zăcea o piatră. A zis Iisus: „Ridicaţi piatra!".

39. Marta, sora celui care murise, i-a zis: „Doamne, deja miroase, fiindcă este de patru zile".

40. I-a zis Iisus: „Nu ţi-am spus că, dacă vei crede, vei vedea slava lui Dumnezeu?".

41. Au ridicat deci piatra din locul unde zăcea cel ce murise, iar Iisus a ridicat ochii în sus şi a zis: „Tată, îţi mulţumesc că m-ai ascultat.

42. Eu ştiam că mă asculţi întotdeauna, dar am zis pentru mulţimea aceasta care stă în jur, ca să creadă că tu m-ai trimis".

43. Şi zicînd acestea, a strigat cu glas puternic: „Lazăre, vino afară!".

44. Şi a ieşit cel care murise, legat la picioare şi la mîini cu faşe, iar faţa îi era înfăşurată într-o mahramă". Le-a zis Iisus: „Dezlegaţi-l şi lăsaţi-l să meargă!"

45. Deci mulţi dintre iudeii care veniseră la Maria şi văzuseră ce făcuse Iisus au crezut în el.

46. Însă unii din ei s-au dus la farisei şi le-au spus ce făcuse Iisus.

47. Au adunat deci arhiereii şi fariseii sinedriul şi ziceau: „Ce facem, pentru că omul acesta face multe semne?

48. Dacă-l lăsăm aşa, toţi vor crede în el şi vor veni romanii şi ne vor nimici şi locaşul acesta şi neamul".

49. Unul dintre ei însă, Caiafa, arhiereu fiind în anul acela, le-a zis: „Voi nu înţelegeţi nimic,

50. Nici nu vă daţi seama că de folos pentru noi este ca să piară un singur om pe seama poporului, iar nu să piară întregul neam".

51. Dar aceasta nu de la el a spus-o, ci, cum era arhiereu în anul acela, a profeţit că Iisus urma să moară pe seama neamului său,

52. Şi nu numai pe seama neamului său, ci şi ca să-i

адꙋне ꙟтрꙋ оуна. Дечи дей зіѡа ачѣѧ сау нг
сфѫтꙋит, касѫ ѡмоарѫ пре ель. Дечи ІС нд
нꙋмаи оумбла ажбе ꙟтрꙋ жидови, чесь дꙋсе
де аколѡ ꙟтрꙋн цинꙋт, апроапе де пꙋстію ла
четатѣ че сѫ кіамѫ ефраимь, ши аколѡ петречѣ
кꙋ оученичїи лꙋи. Ши ера апроапе пацеле не
жидовилорь, ши сѫсꙋирѫ мꙋлци ꙟ Іерꙋсалим дин
царѫ маиналинте де пацие, ка сѫсе кꙋрѫцаскѫ
пре ꙟншии. Дечи черка пре ІС ши зичѣ ꙟ нѕ
тре ꙟншии ꙟвесѣрникѫ стѫнд чевѫ пare воаѡ,
кѫнꙋва вени ла сѫрбѫтоаре? Ши аꙋ фость нз
дать ши архіереїи ши фарисеїи порꙋнкѫ, ка де
вацш нещине оунде ѧсте, вoрь порꙋнчи ка сѫлꙋ
принзѫ пре ель.

КАП. ВІ.

Дечи ІС кꙋ шасе зиле маиналинте де пацие, а
вени ла Виѳаніѧ оунде ера лазар чел че
фꙋсѣсе морть, пре кареле аꙋ ꙟвись дин
морци. Фѫкꙋрѫ дереп тѫ ачѣѧ лꙋи в
чинѫ аколѡ, ши марѳа послꙋшіѧ, іа
рѫ лазар ера оунꙋл дин чеи че шѫдѣ ꙟпреꙋнѫ кꙋ
ель. Дечи маріѧ лꙋѫнд о литрѫ де мур г
де нардꙋ де крединцѫ, де мꙋлть прець, оунсе
пичоареле лꙋи ІС, ши щѣрсе кꙋ пѫрꙋл ей пичоаре
ле лꙋи, іарѫ каса сау ꙟплꙋт де миросꙋл мурꙋ
лꙋи. Дечи зисе оунꙋл динтрꙋ оученичїи лꙋ д
Іꙋда ал лꙋи Симѡн Іскаріѡтꙋл чел че ера сѫл
вѫнзѫ пре ель. Пентрꙋ че ачесть мурь нꙋсау е
вѫндꙋт дирепть т. де динари, ши сѫсѫ фіе да
сѫрачилор? Ши зисе ачаста, нꙋ кѫ пентрꙋ ѕ
сѫрачи ꙟи ера грижеа лꙋи че кѫчи фꙋр ера, ши пꙋ
га авѣ, ши чесѫ бѫга пꙋрта. Дечи зисе з
ІС ласѫѡ пре ѧ, ꙟ зіѡа ꙟгропѫрїи мѣле, аꙋ пѫ
зит пре ель. Пентрꙋ кѫ пре сѫрачи пꙋрꙋреи и
авеци кꙋ вои, іарѫ пре мине нꙋ пꙋрꙋрѣ мѫ авеци.
Дечи коноскꙋ глоатѫ мꙋлтѫ дей жидови кѫ ѧ ѳ
сте аколѡ, ши венирѫ нꙋ пентрꙋ ІС нꙋмаи, че
ка ши пре лазар сѫ вазѫ, пре кареле аꙋ ꙟвие дин
морци. Іарѫ сѫ сфѫтꙋирѫ архіереїи ка ши і
пре лазар сѫ ꙋмоарѫ. Кѫчи мꙋлци пентрꙋ аі
ель сѫ дꙋчѣ динтрꙋ жидови ши кредѣ ꙟ ІС.
Адѡа зи глоата чѣ мꙋлтѫ че аꙋ фость венит ві
ла сѫрбѫтоаре аꙋзинд кѫ вине ІС ꙟ Іерꙋсалим.
Лꙋарѫ стѫлпѫри де финик, шїи еширѫ ꙟтимпи гі
нарѣ лꙋи, ши стрига, осанна блгвит чела че ви
не ꙟтрꙋ нꙋмеле днꙋлꙋи ꙟпѫратꙋл лꙋи Ісраил.
Ши афлѫнд ІС оун асинь, шѫзꙋ пре ель дꙋпѫ ді
кꙋм ѧсте скрис. Нꙋте тѣме фіикѫ сіѡн, еі
іатѫ ꙟпѫратꙋл тѫꙋ вине шѫзѫнд пре мѫзꙋ
асинїи. Ши ачѣсте нꙋлѣꙋ коноскꙋт оуче ѕі
ничїи лꙋи маи наинте, че кѫнд сѫ прослѫви ІС,
атꙋнчѣ шаꙋ адꙋс аминте, кѫ ачѣсте ера асꙋ
пра лꙋи скрисе, ши ачѣсте аꙋ фѫкꙋт лꙋи.
Дечи мѫртꙋрисіѧ глоата каре ера кꙋ ель, кѫнд зі
пре лазар аꙋ стригат дин мормѫнть, ши аꙋ скꙋ
лат пре ель дин морци. Пентрꙋ ачѣѧ аꙋ ши иі
ꙟтимпинат пре ел глоата, кѫчи аꙋ аꙋзит сѫ
фіе фѫкꙋт ел ачесть семнь. Дечи фарисеїи ѳі
зисерѫ ꙟтрꙋ ꙟншіи, ведеци кѫ нꙋ фолосици не
ми

Biblia 1688, p. 823, col. 2

adune întru una.

53. Deci den zioa acêea s-au sfătuit ca să-l omoară pre el.

54. Deci Iisus nu mai umbla aiêve întru jidovi, ce să duse de acoló într-un ţinut aproape de pustiiu, la cetatea ce să chiamă Efraím, şi acoló petrecea cu ucenicii lui.

55. Şi era aproape Paştele jidovilor şi să suiră mulţi în Ierusalím den ţară mai-nainte de Paşte, ca să să curăţască pre dînşii.

56. Deci cerca pre Iisus şi zicea între dînşii, în besêrică stînd: „Ce vă pare voao, că nu va veni la sărbătoare?".

57. Şi au fost dat şi arhiereii, şi fariseii poruncă ca, de va şti neştine unde iaste, vor porunci ca să-l prinză pre el.

Cap 12

1. Deci Iisus cu şase zile mai-nainte de Paşte veni la Vithániia, unde era Lázar cel ce fusêse mort, pre carele au învis den morţi.

2. Făcură derept acêea lui cină acoló şi Mártha poslușiia, iară Lázar era unul den cei ce şădea împreună cu el.

3. Deci Máriia, luînd o litră de mir de nardu de credinţă, de mult preţ, unse picioarele lui Iisus şi ştêrse cu părul ei picioarele lui, iară casa s-au împlut de mirosul mirului.

4. Deci zise unul dentru ucenicii lui, Iúda al lui Símon Iscariotul, cel ce era să-l vînză pre el:

5. „Pentru ce acest mir nu s-au vîndut direpт 300 de dinari şi să să fie dat săracilor?".

6. Şi zise aceasta nu că pentru săraci îi era grije lui, ce căci fur era şi punga avea şi ce să băga purta.

7. Deci zise Iisus: „Lasă-o pre ea. În zioa îngropării mêle au păzit pre el.

8. Pentru că pre săraci pururea-i aveţi cu voi, iară pre mine nu pururea mă aveţi".

9. Deci conoscu gloată multă den jidovi că iaste acoló, şi veniră nu pentru Iisus numai, ce ca şi pre Lázar să vază, pre carele au învis den morţi.

10. Iară să sfătuiră arhiereii ca şi pre Lázar să omoară.

11. Căci mulţi pentru el să ducea dentru jidovi şi credea în Iisus.

12. A doa zi, gloata cea multă ce au fost venit la sărbătoare auzind că vine Iisus în Ierusalim,

13. Luară stîlpări de finic şi-i ieşiră în timpinarea lui, şi striga: „Osánna, blagoslovit cela ce vine întru numele Domnului, împăratul lui Israíl!".

14. Şi aflînd Iisus un asin, şăzu pre el după cum iaste scris:

15. „Nu te tême, fiică Sion. Iată, împăratul tău vine şăzînd pre mînzul asinii!".

16. Şi acêstea nu le-au conoscut ucenicii lui mai-nainte, ce cînd să proslăvi Iisus, atuncea şi-au adus aminte că acêstea era asupra lui scrise, şi acêstea au făcut lui.

17. Deci mărturisiia gloata care era cu el cînd pre Lázar au strigat den mormînt şi au sculat pre el den morţi.

18. Pentru acêea au şi întimpinat pre el gloata, căci au auzit să fie făcut el acest semn.

19. Deci fariseii ziseră întru dînşii: „Vedeţi că nu folosiţi ne- //

Versiunea modernă

adune la un loc pe copiii lui Dumnezeu cei risipiţi.

53. Aşa că din ziua aceea s-au hotărît să-l ucidă.

54. Iisus nu mai umbla deci făţiş printre iudei, ci s-a dus de acolo în ţinutul vecin cu pustia, într-o cetate numită Efraim, şi vieţuia acolo împreună cu ucenicii săi.

55. Se apropia însă Paştele iudeilor şi mulţi din ţinutul acela au urcat la Ierusalim înainte de Paşte ca să se curăţească.

56. Îl căutau deci pe Iisus şi, stînd în templu, vorbeau unii cu alţii: „Ce credeţi, că nu va veni la sărbătoare?".

57. Or şi arhiereii, şi fariseii dăduseră porunci ca, dacă va şti cineva unde este, să [le] dea de veste pentru a-l prinde.

Capitolul al 12-lea

1. Aşadar, cu şase zile înainte de Paşte, a venit Iisus în Betania, unde se afla Lazăr, cel pe care, după ce murise, îl ridicase din morţi.

2. Au făcut deci acolo o cină în cinstea lui, şi Marta slujea la masă, în vreme ce Lazăr era unul din cei întinşi la masă împreună cu el.

3. Atunci a luat Maria o litră de mir de nard curat, foarte preţios, a uns picioarele lui Iisus şi i-a şters picioarele cu părul capului ei, iar casa s-a umplut de mireasma mirului.

4. A zis deci unul din ucenicii săi, Iuda Iscarioteanul, fiul lui Simon, cel care urma să-l predea:

5. „De ce nu s-a vîndut mirul acesta pentru trei sute de dinari să se fi dat săracilor?".

6. Însă el a zis aşa nu pentru că-i păsa de săraci, ci pentru că era hoţ şi pentru că, fiind cel care ţinea taşca, lua ce se punea în ea.

7. A zis deci Iisus: „Las-o! L-a păstrat pentru ziua înmormîntării mele.

8. Căci pe săraci îi aveţi întotdeauna cu voi, pe mine însă nu mă aveţi întotdeauna".

9. A aflat deci o mare mulţime de iudei că era acolo şi a venit nu numai pentru Iisus, dar şi ca să-l vadă pe Lazăr pe care-l ridicase din morţi.

10. Arhiereii însă au hotărît să-l ucidă şi pe Lazăr,

11. pentru că din pricina lui mulţi iudei se duceau de la ei şi credeau în Iisus.

12. A doua zi, o mare mulţime care venise la sărbătoare, aflînd că Iisus vine în Ierusalim,

13. A luat ramuri de finic şi a ieşit în întîmpinarea lui şi striga: „Osana! Binecuvîntat este Împăratul lui Israel, cel care vine în numele Domnului!"

14. Iar Iisus, aflînd un asin tînăr, s-a aşezat pe el, aşa cum este scris:

15. „Nu te teme, fiică a Sionului! Iată, împăratul tău vine aşezat pe un mînz de asin".

16. Dar la început ucenicii săi n-au înţeles aceste lucruri. Însă cînd a fost preaslăvit Iisus, atunci şi-au adus minte că acestea erau scrise despre el şi că acestea s-au făcut pentru el.

17. Mulţimea care îl însoţise cînd îl strigase pe Lazăr din mormînt şi cînd îl sculase din morţi dădea deci mărturie.

18. De aceea îi şi ieşise mulţimea în întîmpinare, pentru că aflase de el că făcuse acest semn.

19. Fariseii au zis deci unii către alţii: „Vedeţi că nu sînteţi buni de ni-

ѡкд Еѵаїе.

к мнкъ, ꙗтъ лꙋмѣ дꙋпъ ел съ дꙋсе. Ши
ера оаре карїи елини дин чѣ че съ сꙋѧ ка съ се
ка ꙟкине ла сърбътоаре. Дечи ачещѣ венирѫ
ла филип ла чел дела виѳсаиди, а галилеїи, ши-л
ꙟтребѫ пре ел зикѫнд, дмне вом съ ведем
кв пре ис. Вени филип, ши зисе лꙋи андрею,
ши ꙗръш андрею ши филип зисеръ лꙋи ис.
кг Иаръ ис аꙋ ръспꙋнсь лор зикѫндъ, венит аꙋ чѣ
кд сꙋл ка съ се мъреаскъ фїюл омꙋлꙋи. Амин
амин зикь воао, гръꙋнцꙋл де грѫꙋ къзѫнд
ꙟпъмѫнт, деꙋва мꙋри, ел сѫнгꙋр ръмѫне,
ке ꙗръ дева мꙋри мꙋлтъ роадъ адꙋче. Чела
че юбѣще сꙋфлетꙋл лꙋи, пїарде-ва пре ел, ши
чела че оꙋраще сꙋфлетꙋл лꙋи ꙟ лꙋмѣ ачаста, ꙟ
кѕ трꙋ вїацъ вѣчникъ пъзи-ва пре ел. Де
мїе ва слꙋжи нещине, мїе съ оꙋрмѣзе, ши оꙋнде
де сѫнт еꙋ аколѡ, ши слꙋга мѣ ва фи, ши де ва
слꙋжи нещине мїе чинсти-ва пре ел пъринте
кз ле. Акꙋм сꙋфлетꙋл мїеꙋ саꙋ тꙋрбꙋрат,
ши че вою зиче? пъринте мѫнтꙋѧщеме, дин
часꙋл ачеста, че пентрꙋ ачѣ ам венит ла ча
ки сꙋл ачеста. Пъринте мъреще нꙋмеле тъ,
дечи вени глас дин черю, ши ам мърит, ши ꙗ
кѳ ръш вою мъри. Иаръ глоата ачѣ че ста
ши аꙋ аꙋзит, зичѣ къ тꙋнет съ се фїе фъкꙋт,
л алцїи зичѣ ꙟгер лꙋи аꙋ гръит. Ръспꙋнсе
ис ши зисе нꙋ пентрꙋ мине ачесть глас саꙋ фъ
ла кꙋт, че пентрꙋ вои. Акꙋм жꙋдекатъ ꙗ
сте лꙋмїи ачещїѧ, акꙋм бирꙋиторюл лꙋмїи аче
лв щїѧ скоате-се-ва афаръ. Иаръ еꙋ де мъ вою
ꙟнълца дела пъмѫнт, пре тоци вою траџе къ
лг тръ мине. Ши ачаста зичѣ ꙟсемнѫнд,
лд кꙋ че моарте ера съ моаръ. Ръспꙋнсе лꙋи
глоата, нои ам аꙋзит дин лѣџе, къ хс ръмѫ
не ꙟ вѣкь, ши кꙋм тꙋ зичи къ требꙋе а съ ꙟнъ
ца фїюл омꙋлꙋи? чине ꙗсте ачеста фїюл омꙋ
ле лꙋи? Зисе лор дерепть ачѣ ис, ꙟкъ пꙋ
цинѣ време лꙋмина кꙋ вои ꙗсте, ꙟблаци пънъ
авеци лꙋмина, канꙋ ꙟтꙋнерекь пре вои съ вꙋ а
пꙋче, ши чела че оꙋблъ ꙟтрꙋ ꙟтꙋнерек нꙋ щїе
лѕ оꙋнде мѣрџе. Пънъ авеци лꙋмина крѣдеци
ꙟ лꙋминъ, ка фїи лꙋминей съ фици, ачѣсте
аꙋ гръит ис, ши дꙋкѫндꙋсе саꙋ аскꙋнсь дела
лз еи. Ши атѫта семне фъкѫндь ел,
фїинд ꙟнаинтѣ лорь нꙋ кредѣ ꙟтрꙋ ел.
ли Ка кꙋвѫнтꙋл исаїеи пророкꙋлꙋи съ се плинѣскъ
каре аꙋ зис, дмне чине аꙋ крезꙋт аꙋзꙋлꙋи ностръ,
ши брацꙋл дмнꙋлꙋи кꙋи саꙋ дескоперит?
м Пентрꙋ ачѣ нꙋ пꙋтѣ съ крѣзъ, къчи ꙗръш
зисе исаїѧ, ѡрбит-аꙋ ѡкїи лор, ши ꙟпїетри и
нима лор, ка съ нꙋ вазъ кꙋ ѡкїи, ши съ причапъ
кꙋ инима, ши съ вор ꙟтоарче, ши вои виндека
ма пре еи. Ачѣсте зисе исаїѧ, кѫндь възꙋ
мв мърирѣ лꙋи, ши гръи пентрꙋ ел. Ꙟсъ ди
репть ачѣ, ши динтрꙋ боѧри мꙋлци аꙋ крезꙋт
ꙟтрꙋ ел, че пентрꙋ фарисеи нꙋ мъртꙋрисїѧ,
мг канꙋ депъртаци де адꙋнаре съ се факъ. Пен
трꙋ къ ꙟдрѫцирѫ мърирѣ ѡаменилор маи мꙋлт
мд декѫт мърирѣ лꙋи дмнзъꙋ. Иаръ ис стри

Biblia 1688, p. 824, col. 1

mică? Iată, lumea după el să duse".

20. Şi era oarecarii elini den ceia ce să suia ca să să închine la sărbătoare.

21. Deci aceştia veniră la Fílip, la cel de la Vithsaída a Galiléii, şi-l întreba pre el zicînd: „Doamne, vom să vedem pre Iisus".

22. Veni Fílip şi zise lui Andréiu şi iarăşi Andréiu şi Fílip ziseră lui Iisus.

23. Iară Iisus au răspuns lor zicînd: „Venit-au ceasul ca să să mărească Fiiul Omului.

24. Amin, amin, zic voao. Grăunţul de grîu căzînd în pămînt, de nu va muri, el sîngur rămîne, iară de va muri, multă roadă aduce.

25. Cela ce iubêşte sufletul lui piêrde-va pre el şi cela ce uraşte sufletul lui în lumea aceasta întru viaţă vêcinică păzi-va pre el.

26. De mie va sluji neştine, mie să urmêze, şi unde sînt eu acoló şi sluga mea va fi. Şi de va sluji neştine mie, cinsti-l-va pre el Părintele.

27. Acum sufletul mieu s-au turburat, şi ce voiu zice? Părinte, mîntuiêşte-mă den ceasul acesta, ce pentru acêea am venit la ceasul acesta.

28. Părinte, mărêşte numele tău!". Deci veni glas den ceriu: „Şi am mărit, şi iarăşi voiu mări".

29. Iară gloata acêea ce sta şi au auzit zicea că: „Tunet să să fie făcut.", alţii zicea: „Înger lui au grăit".

30. Răspunse Iisus şi zise: „Nu pentru mine acest glas s-au făcut, ce pentru voi.

31. Acum judecată iaste lumii aceştiia, acum biruitoriul lumii aceştiia scoate-să-va afară.

32. Iară eu, de mă voiu înălţa de la pămînt, pre toţi voiu trage cătră mine".

33. Şi aceasta zicea însemnînd cu ce moarte era să moară.

34. Răspunse lui gloata lui: „Noi am auzit den lêge că Hristos rămîne în veac; şi cum tu zici că trebuie a să înălţa Fiiul Omului? Cine iaste acesta Fiiul Omului?".

35. Zise lor derept acêea Iisus: „Încă puţinea vrême lumina cu voi iaste. Îmblaţi pînă aveţi lumina ca nu întunêrec pre voi să vă apuce. Şi cela ce umblă întru întunêrec nu ştie unde mêrge.

36. Pînă aveţi lumina, crêdeţi în lumină, ca fiii luminei să fiţi". Acêstea au grăit Iisus şi, ducîndu-se, s-au ascuns de la ei.

37. Şi atîtea sêmne făcînd el, fiind înaintea lor, nu credea întru el,

38. Ca cuvîntul Isaiei prorocului să să plinească, care au zis: „Doamne, cine au crezut auzului nostru, şi braţul Domnului cui s-au descoperit?".

[39][11]. Pentru acêea nu putea să crează, căci iarăşi zise Isaiia:

[40]. „Orbit-au ochii lor şi împietri inima lor, ca să nu vază cu ochii şi să priceapă cu inima, şi să vor întoarce, şi voiu vindeca pre ei".

41. Acêstea zise Isaiia cînd văzu mărirea lui şi grăi pentru el.

42. Însă direpт acêea şi dentru boiêri mulţi au crezut întru el, ce, pentru farisei, nu mărturisiia, ca nu depărtaţi de adunare să să facă,

43. Pentru că îndrăgiră mărirea oamenilor mai mult decît mărirea lui Dumnezău.

44. Iară Iisus stri- /

Versiunea modernă

mic? Iată, lumea se duce după el".

20. Dar printre cei care urcau, se aflau nişte greci veniţi să se închine la sărbătoare.

21. Aceştia au venit deci la Filip, cel din Betsaida Galileii, şi l-au rugat zicînd: „Domnul nostru, vrem să-l vedem pe Iisus".

22. Filip s-a dus la Andrei şi i-a zis. Iar Andrei şi Filip i-au zis la rîndul lor lui Iisus.

23. Iisus însă le-a răspuns zicînd: „A venit ceasul ca să fie preaslăvit Fiul Omului.

24. Adevărat, adevărat vă spun, dacă bobul de grîu ce cade în pămînt nu moare, rămîne singur. Iar dacă moare, aduce rod bogat.

25. Cel care-şi iubeşte viaţa o va pierde, dar cel care-şi urăşte viaţa în lumea aceasta o va păstra pentru viaţa veşnică.

26. Dacă-Mi slujeşte cineva, să mă urmeze. Şi unde sînt eu acolo va fi şi slujitorul meu. Şi dacă-Mi slujeşte cineva, Tatăl îl va cinsti.

27. Acum, s-a tulburat sufletul meu; şi ce să spun, «Tată, scapă-mă de ceasul acesta»? Dar pentru aceasta am venit spre ceasul acesta.

28. Tată, preaslăveşte-Ţi numele!". A venit deci un glas din cer: „Şi l-am preaslăvit, şi-l voi preaslăvi iarăşi".

29. Mulţimea care stătea şi auzise a zis: „A fost tunet!" Alţii ziceau: „I-a grăit un înger!"

30. A răspuns Iisus şi a zis: „Nu pentru mine a răsunat acest glas, ci pentru voi!"

31. Acum se face judecată acestei lumi. Acum conducătorul lumii acesteia va fi aruncat afară.

32. Iar eu, cînd voi fi înălţat de pe pămînt, îi voi trage la mine pe toţi".

33. Zicea însă aceasta pentru a arăta de ce fel de moarte avea să moară.

34. I-a răspuns mulţimea: „Noi am aflat din Lege că Hristosul vă dăinui în veac. Atunci cum zici tu că Fiul Omului trebuie să fie înălţat? Cine este acest Fiul al Omului?".

35. Le-a zis deci Iisus: „Puţin timp mai este Lumina cu voi. Umblaţi pînă ce aveţi Lumina, ca să nu vă cuprindă întunericul. Iar cel care umblă în întuneric nu ştie unde se duce.

36. Pînă ce aveţi Lumina, credeţi în Lumină, ca să deveniţi fii ai Luminii". Acestea le-a grăit Iisus şi, plecînd, s-a ascuns de ei.

37. Însă, chiar dacă făcuse atîtea semne înaintea lor, nu credeau în el,

38. Ca să se împlinească cuvîntul pe care l-a spus Isaia, prorocul: „Doamne, cine va crede ceea ce a auzit de la noi, şi braţul Domnului cui se va descoperi?".

39. De aceea nu au putut să creadă, pentru că iarăşi a zis Isaia:

40. „Le-a orbit ochii şi le-a învîrtoşat inima, ca să nu vadă cu ochii şi ca inima lor să nu înţeleagă şi ca ei să nu se întoarcă, iar eu să nu-i vindec".

41. Acestea le-a spus Isaia cînd a văzut slava lui şi a grăit despre el.

42. Totuşi, chiar şi dintre căpetenii mulţi au crezut în el, însă din pricina fariseilor nu o mărturiseau ca să nu fie daţi afară din sinagogă.

43. Fiindcă au iubit slava de la oameni mai mult decît slava de la Dumnezeu.

44. Iisus însă a stri-

ЄѴЛЇЄ.

тꙋ ши зисе, чела че креде ѫмине, нꙋ креде ѫ
мине, че ѫчела че маꙋ тримис пре мине. Ши мє
чела че веде пре мине веде пре чела че аꙋ тримис
пре мине. Еꙋ лꙋминѫ ѫлꙋме ам венит, ка мѕ
тот чела чева креде ѫмине, ѫтрꙋ ѫтꙋнерек
сѫнꙋ рѫмѫе. Ши дева аꙋзи нещине граиориле мз
меле, ши нꙋва креде, еꙋ нꙋ жꙋдек пре ель, пе
трꙋ кѫ нам венит, ка сѫжꙋдек лꙋмѣ, че ка сѫ
мѫнтꙋескь лꙋмѣ. Чела че лепѫдѫ пре ми мн
не, ши нꙋ приинде граиориле меле, аре пре чела че
жꙋдекѫ пре ель, кꙋвѫнтꙋл кареле ам грѫитꙋ
ачела ва жꙋдека пре ел, ѫзиоа чѣ де апои.
Кѫчи еꙋ дентрꙋ мине нам грѫит, че пѫринтеле мѳ
чела че аꙋ тримись пре мине, ачела порꙋнкѫ миаꙋ
дат, че вою зиче, ши че вою грѫи. Ши щїꙋ н
кѫ порꙋнка лꙋи вїацѫ вечникѫ ѥсте, дечи чеꙗле
че грѫескь еꙋ, дꙋпѫ кꙋм миаꙋзись миє пѫринте
ле, аша грѫескь.

КАП. ГІ.

Пре майнаинте де сѫрбѫтоарѣ пащилор а
щїинд Їс кѫ іаꙋ венит лꙋи часꙋл, ка
сѫсе мꙋте ден лꙋмѣ ачаста, кѫтрѫ
пѫринтеле, ꙗбинд пре аи сѫи, пре чеи
ден лꙋме, де сѫвѫршит іаꙋ ꙗбит пре еи.
Ши чинѫ фѫкѫндꙋсе, дракꙋл ѫтрѫнд ѫинима в
Їꙋдеи ал лꙋи симон искаріотꙋл, ка сѫл вѫн
зѫ пре ель. Щїинд Їс кѫ тоате іаꙋ дат лꙋ г
пѫринтеле ѫмѫнѫ, ши кꙋм дела дмнзѫꙋ аꙋ е
шит, ши кѫтрѫ дмнзѫꙋ мерџе. Скꙋлѫсѫ д
дела чинѫ, ши пꙋсе вешминтеле, ши лꙋѫндь ще
рѫториюл сѫ ѫчинсе пре сине. Апои пꙋсе апѫ є
ѫспѫлѫтоаре, ши ѫчепꙋ аспѫла пичоареле оученичилор, ши аштерџе кꙋ щергѫториюл, кꙋ кареле ера
ѫчинсь. Вени дреитꙋ ачѣѭ ла симон петрꙋ, ѕ
ши зисе лꙋи ачела, дмне тꙋ спели пичоареле
Рѫспꙋнсе Їс, ши зисе лꙋи, че фак еꙋ тꙋ нꙋ щїи а з
кꙋм, че веи кꙋноаще дꙋпѫ ачаста. Зисе лꙋ и
петрꙋ, нꙋвеи спѫла пичоареле меле ѫвекꙋ.
рѫспꙋнсе лꙋи Їс, денꙋвою спѫла пре тине нај пар
те кꙋ мине. Зисе лꙋи симон петрꙋ, дмне нꙋ ѳ
пичоареле меле нꙋмаи, че ши мѫинилє ши капꙋл.
Зисе лꙋи Їс, чел скѫлдат нꙋ требꙋе, фѫрѫ нꙋ і
маи пичоареле але спѫла, че ѥсте кꙋрат тот,
ши вои кꙋраци сѫнтеци іарѫ нꙋ тоци. Пен аі
трꙋ кѫ щїѧ пре чел че винда пре ел, пентрꙋ а
чеѧ зисе, нꙋ тоци кꙋраци сѫнтеци. Дечи ві
кѫндь спѫлѫ пичоареле лор, шиш лꙋѡ хаинеле
лꙋи, шезѫнд іарѫш зисе лор, кꙋноащец че ам
фѫкꙋт воаѡ? Вои стригаци пре мине, ѫвѫ гі
цѫториюль, ши дмнꙋл, ши бине зичец пентрꙋ
кѫ сѫнтꙋ. Дечи де еꙋ ам спѫлат воаѡ пичо ді
реле, дмнꙋл ши ѫвѫцѫториюл, ши вои даторисѫн
тец оунꙋл алтꙋѧ аспѫла пичоареле. Пентрꙋ єі
кѫ пилдѫ ам дат воаѡ, ка дꙋпѫ кꙋмь
еꙋ амь фѫкꙋтꙋ воаѡ, ши вои сѫфачец.
Аминь аминь зик воаѡ, нꙋ ѥсте слꙋга маи ма ѕі
ре де кѫт дмнꙋл сѫꙋ, ничє тримисꙋл маи маре
де чел че лаꙋ тримис пре ель. Де щици ачѣстѣ зі
фериций сѫнтец делевец фаче ачѣстѣ. Нꙋ иі
пе

Biblia 1688, p. 824, col. 2

gă şi zise: „Cela ce crêde în mine nu crêde în mine, ci în cela ce m-au trimis pre mine!

45. Şi cela ce vêde pre mine vêde pre cela ce au trimis pre mine!

46. Eu lumină în lume am venit, ca tot cela ce va crêde în mine întru întunêrec să nu rămîie!

47. Şi de va auzi neştine graiurile mêle şi nu va crêde, eu nu judec pre el, pentru că n-am venit ca să judec lumea, ce ca să mîntuiesc lumea.

48. Cela ce leapădă pre mine şi nu prinde graiurile mêle are pre cela ce judecă pre el. Cuvîntul carele am grăit acela va judeca pre el în zioa cea de apoi.

49. Căci eu dentru mine n-am grăit, ce Părintele cela ce au trimis pre mine, acela poruncă mi-au dat ce voiu zice şi ce voiu grăi.

50. Şi ştiu că porunca lui viaţă vêcinică iaste, deci cêle ce grăiesc eu, după cum mi-au zis mie Părintele, aşa grăiesc.

Cap 13

1. Iară mai-nainte de sărbătoarea Paştilor ştiind Iisus că i-au venit lui ceasul ca să să mute den lumea aceasta cătră Părintele, iubind pre ai săi, pre cei den lume, desăvîrşit i-au iubit pre ei.

2. Şi cină făcîndu-se, dracul întrînd în inima Iúdei al lui Símon Iscariótul, ca să-l vînză pre el.

3. Ştiind Iisus că toate i-au dat lui Părintele în mînă, şi cum de la Dumnezău au ieşit, şi cătră Dumnezău mêrge.

4. Sculá-se de la cină şi puse veşmintele şi luînd ştergătoriul să încinse pre sine.

5. Apoi pusă apă în spălătoare şi începu a spăla picioarele ucenicilor şi a ştêrge cu ştergătoriul cu carele era încins.

6. Veni direpт acêea la Símon Pétr şi zise lui acela: „Doamne, tu speli picioarele?”.

7. Răspunse Iisus şi zise lui: „Ce fac eu tu nu ştii acum, ce vei cunoaşte după aceasta”.

8. Zise lui Pétr: „Nu vei spăla picioarele mêle în veac?”. Răspunse lui Iisus: „De nu voiu spăla pre tine, n-ai parte cu cu mine”.

9. Zise lui Símon Pétr: „Doamne, nu picioarele mêle numai, ce şi mîinile şi capul”.

10. Zise lui Iisus: „Cel scăldat nu trebuie, fără numai picioarele a le spăla, ce iaste curat tot, şi voi curaţi sînteţi, iară nu toţi”.

11. Pentru că ştiia pre cel ce vindea pre el, pentru acêea zise: „Nu toţi curaţi sînteţ”.

12. Deci cînd spălă picioarele[12] lor şi-şi luo hainele lui, şăzînd iarăşi zise lor: „Cunoaşteţi ce am făcut voao?

13. Voi strigaţi pre mine: «Învăţătoriul» şi «Domnul» şi bine ziceţi, pentru că sînt.

14. Deci, de eu am spălat voao picioarele, Domnul şi Învăţătoriul, şi voi datori sînteţi unul altuia a spăla picioarele.

15. Pentru că pildă am dat voao ca după cum eu am făcut voao şi voi să faceţi.

16. Amin, amin, zic voao. Nu iaste sluga mai mare decît domnul său, nice trimisul mai mare de cel ce l-au trimis pre el.

17. De ştiţi acêstea, fericiţi sînteţi de le veţi face acêstea.

18. Nu //

Versiunea modernă

gat şi a zis: „Cel care crede în mine, nu în mine crede, ci în cel ce m-a trimis pe mine!

45. Şi cel ce mă vede pe mine vede pe cel ce m-a trimis pe mine!

46. Eu, Lumina, am venit în lume pentru ca tot cel ce crede în mine să nu rămînă în întuneric.

47. Şi dacă cineva nu ascultă cuvintele mele şi nu crede, nu eu îl judec. Căci n-am venit să judec lumea, ci să mîntuiesc lumea.

48. Cel care mă respinge şi nu primeşte cuvintele mele are cine să-l judece: cuvîntul pe care l-am grăit, acela îl va judeca în ziua de pe urmă.

49. Pentru că eu nu l-am grăit de la mine, ci Tatăl, cel care m-a trimis.

50. Şi ştiu că porunca lui este viaţă veşnică. Aşadar cele pe care le grăiesc eu le grăiesc întocmai cum Mi le-a spus Tatăl”.

Capitolul al 13-lea

1. Dar înainte de sărbătoarea Paştelui, ştiind Iisus că-i venise ceasul ca să treacă din lumea aceasta la Tatăl, cum îi iubise pe ai săi din lumea aceasta, i-a iubit pînă la capăt.

2. Şi făcîndu-se cină, fiindcă diavolul aruncase deja în inima lui Iuda Iscarioteanul, fiul lui Simon, gîndul de a-l preda,

3. Ştiind Iisus că Tatăl a dat toate în mîinile sale şi că de la Dumnezeu ieşise şi la Dumnezeu se ducea,

4. S-a ridicat de la cină şi şi-a dat jos veşmintele şi luînd un ştergar s-a încins cu el.

5. Apoi a pus apă într-un spălător şi a început să spele picioarele ucenicilor săi şi să le şteargă cu ştergarul cu care se încinsese.

6. A venit deci la Simon Petru, dar acesta i-a spus: „Doamne, tu să-mi speli mie picioarele?!”.

7. A răspuns Iisus şi i-a zis: „Ceea ce fac eu tu nu ştii acum, dar vei înţelege mai încolo”.

8. Petru i-a spus: „În veci nu-mi vei spăla picioarele!”. I-a răspuns Iisus: „Dacă nu te voi spăla, nu poţi avea parte cu mine”.

9. Simon Petru i-a spus: „Doamne, [spală-mi atunci] nu numai picioarele, ci şi mîinile şi capul!”

10. I-a spus Iisus: „Cel spălat nu are nevoie să i se spele decît picioarele; altminteri este curat pe de-a-ntregul. Şi voi sînteţi curaţi, dar nu toţi”.

11. Într-adevăr, îl ştia pe cel care avea să-l predea; de aceea, a zis «nu toţi sînteţi curaţi”.

12. După ce le-a spălat deci picioarele şi Şi-a luat veşmintele, aşezîndu-se la loc le-a zis: „Înţelegeţi ce-am făcut pentru voi?

13. Voi mă numiţi «Învăţătorul» şi «Domnul», şi bine ziceţi, fiindcă sînt.

14. Dacă eu, Domnul şi Învăţătorul vostru, v-am spălat deci picioarele, şi voi sînteţi datori să vă spălaţi picioarele unii altora.

15. Fiindcă v-am dat o pildă, ca precum am făcut eu pentru voi, să faceţi şi voi [unii pentru alţii].

16. Adevărat, adevărat vă spun, un rob nu este mai mare decît stăpînul său, nici un trimis mai mare decît cel care l-a trimis.

17. Dacă ştiţi acestea, fericiţi veţi fi, de le veţi înfăptui.

18. Nu

пентрꙋ вои тоци зикь, еꙋ щїꙋ пре карїи ам але
че ка съсъплинѣскъ скриптꙋра, чела че мънѫн
къ кꙋ мине пѫине, аꙋ рьдикат асꙋпра мѫ къ
ѳі кѫлкъи лꙋи. Деакꙋм зик воаѡ, маинаинте
декѫт асъфаче, ка кѫндь съвафаче съкрѣдецї
к къ еꙋ сѫнтъ. Аминь аминь зикь воаѡ, че
ла че прїимѣще де вои тримите пре чинева пре
мине прїимѣще, ши чела че пре мине прїимѣще,
ка прїимѣще пре чел че аꙋ тримис пре мине. Ачѣ
стѣ зикѫндь Іс саꙋ тꙋрбꙋрать кꙋ дꙋхꙋль,
ши мъртꙋриси, ши зисе амин аминь зикь воаѡ,
кв къ ѹнꙋл динтрꙋ вои мъва винде. Кꙋтїа
дирепть ачѣ ѹченичїи ѹнꙋл спре алтꙋль,
кг миръкѫндꙋсе пентрꙋ чине зиче. Ши ера шъ
зѫндь ѹнꙋ дей ѹченичїи лꙋи, ла сѫнꙋл лꙋи
кд Іс, пре кареле юбїа Іс. Ꙟи фъкꙋ семнꙋ
дирепть ачѣ, ачестꙋѫ симон петрꙋ, съ ꙟ
трѣбе чине аръ фи пентрꙋ кареле зиче.
ке Ши къзѫндь ачела препїептꙋ лꙋи Іс, зисе лꙋ
кѕ дмне чине ѥсте? Ръспꙋнсе Ісꙋсь ачела ѥ
сте, кꙋрꙋѫ еꙋ ꙟтинѕѫндь пѫинѣ ꙟи воꙋ да,
ши ꙟтинѕѫндь пѫинѣ ѡдѣде Іꙋден ал лꙋи си
кз монь, Іскарнеѡтꙋлꙋи. Ши дꙋпъ пѫине а
тꙋнче ꙟтръ ꙟтра чела сатана, дечи зисе лꙋи
Ісꙋсь, че вей съ фачи фъ май кꙋрѫндь.
ки Ши ачаста нимене наꙋ кꙋноскꙋть, дей чеѫ
кѳ че шъдѣ, спре че аꙋ зись лꙋи. Пентрꙋ къ
ѹнїи сокотїа де врѣме че пꙋнга авѣ Іꙋда, къи
зичѣ лꙋи Ісꙋсь, кꙋмпъръ декареле нетребꙋескꙋ
ла празнекꙋ, са съ сърачилорь ка съдѣ чева.
л Дечи лꙋꙟндь пѫинѣ ачела ꙟдать аꙋ єшить,
ши ера ноапте кѫндь аꙋ єшить.
ла Зисе Іс акꙋм саꙋ слъвить фїюль Омꙋлꙋи, ши
лв дмнезъꙋ саꙋ слъвить ꙟтрꙋ ель. Де врѣме
че дмнезъꙋ саꙋ слъвить ꙟтрꙋ ел, ши дмнезъꙋ
ва слъви пре ель ꙟтрꙋ сѫнсꙋл, ши ꙟдатъ ва
лг слъви пре ель. Фецилорь ꙟкъ пꙋцинель кꙋ
вои сѫнть, черкавеци пре мине, ши дꙋпъ кꙋм
зиш жидовилорь, къ ѹнде мъ дꙋкь еꙋ, вои нꙋ
пꙋтецъ съ мѣрџецъ, ши воаѡ зикь акꙋмь.
лд Порꙋнкъ ноаѡ даꙋ воаѡ, ка съ юбицъ ѹнꙋль
пре алтꙋл, ꙟчекип амь юбить пре вои, ка ши
ле вои съвъ юбицъ ꙟтрꙋ вои. Ꙟтрꙋ ачаста во
кꙋноаще тоци, къ ан мїеи ѹченичи сѫнтецъ,
лѕ де вецї авѣ драгосте ꙟтре вои. Зисе лꙋи си
монь петъръ, дмне ѹнде мерџи? ръспꙋнсеи лꙋ
Ісꙋсь, ѹнде мергь, нꙋ поци акꙋм съ вїи дꙋпъ
мине, іаръ май апои вей вени дꙋпъ мине.
лз Зисе лꙋи петърь дмне? пентрꙋ че нꙋ почю вени
дꙋпъ тине акꙋм? сꙋфлетꙋл мїеꙋ пентрꙋ ти
ли не воꙋ пꙋне. Ръспꙋнсеи лꙋи Ісꙋсь, сꙋфле
тꙋл тъꙋ пентрꙋ мине вей пꙋне? амин аминь
зикь цїе, нꙋва кѫнта кꙋкошꙋл пънъ нꙋтевѣ
лепъда де мине де трей ѡри.

К А П, ДІ·

а Нꙋ съ тꙋрбꙋре инема воастръ, крѣдецъ
ꙟдмнезъꙋ, ши ꙟтрꙋ мине крѣдецъ.
в Ꙟкаса тътѫнемїеꙋ, сълашꙋри мꙋлте
сѫнть, іаръ де нꙋ ашфи зи воаѡ мѣр

Biblia 1688, p. 825, col. 1

pentru voi toţi zic. Eu ştiu pre carii am ales, ce ca să să plinească Scriptura: «Cela ce mănîncă cu mine pîine au rădicat asupra mea călcîiul lui».

19. De-acum zic voao, mai-nainte decît a să face, ca cînd să va face să crêdeţi că eu sînt.

20. Amin, amin, zic voao. Cela ce priimêşte, de voi trimite, pre cineva, pre mine priimêşte, şi cela ce pre mine priimêşte, priimêşte pre cel ce au trimis pre mine".

21. Acêstea zicînd, Iisus s-au turburat cu duhul şi mărturisi, şi zise: „Amin, amin, zic voao, că unul dentru voi mă va vinde".

22. Căuta drept acêea ucenicii unul spre altul, mirîndu-se pentru cine zice.

23. Şi era şăzînd unul den ucenicii lui la sînul lui Iisus, pre carele-l iubiia Iisus.

24. Şi făcu semnu drept acêea acestuia Símon Pétru să întrêbe cine ară fi pentru carele zice.

25. Şi căzînd acela pre pieptul lui Iisus, zise lui: „Doamne, cine iaste?".

26. Răspunse Iisus: „Acela iaste căruia eu întingînd pîinea îi voiu da". Şi întingînd pîinea, o dêde Iúdei al lui Símon Iscariótului.

27. Şi după pîine, atunce întrắ într-acela satana, deci zise lui Isús: „Ce vei să faci fă mai curînd".

28. Şi aceasta nimenea n-au cunoscut den ceia ce şădea spre ce au zis lui.

29. Pentru că unii socotiia, de vrême ce punga avea Iúda, că-i zicea lui Isús: „Cumpără de carele ne trebuiescu la praznecu" sau săracilor ca să dea ceva.

30. Deci luînd pîinea, acela îndată au ieşit şi era noaptea cînd au ieşit.

31. Zise Iisus: „Acum s-au slăvit Fiiul Omului şi Dumnezău s-au slăvit întru el.

32. De vrême ce Dumnezău s-au slăvit întru el, şi Dumnezău va slăvi pre el întru dînsul şi îndată va slăvi pre el.

33. Feţilor, încă puţinel cu voi sînt, cerca-veţi pre mine, şi după cum ziş jidovilor, că unde mă duc eu, voi nu puteţi să mêrgeţi, şi voao zic acum.

34. Poruncă noao dau voao ca să iubiţi unul pre altul în ce chip am iubit pre voi, ca şi voi să vă iubiţi întru voi.

35. Întru aceasta vor cunoaşte toţi că ai miei ucenici sînteţi de veţi avea dragoste între voi".

36. Zise lui Símon Pétăr: „Doamne, unde mergi?". Răspunse-i lui Isús: „Unde merg nu poţi acum să vii după mine, iară mai apoi vei veni după mine".

37. Zise lui Pétăr: „Doamne, pentru ce nu pociu veni după tine acum? Sufletul mieu pentru tine voiu pune".

38. Răspunse-i lui Isús: „Sufletul tău pentru mine vei pune? Amin, amin, zic ţie. Nu va cînta cucoşul pînă nu te vei lepăda de mine de trei ori".

Cap 14

1. Nu să turbure inema voastră. Crêdeţi în Dumnezău şi întru mine crêdeţi.

2. În casa tătîne-mieu sălaşuri multe sînt. Iară de nu, aş fi zis voao. Mêr- /

Versiunea modernă

vorbesc despre voi toţi. Eu îi ştiu pe cei pe care i-am ales, [spun] însă ca să se împlinească locul din Scriptură [care zice]: «Cel care mînca pîine cu mine şi-a ridicat călcîiul împotriva mea".

19. Vă spun de pe-acum, înainte de a se întîmpla, pentru ca atunci cînd se va întîmpla să credeţi că eu sînt.

20. Adevărat, adevărat vă spun, cine primeşte pe cel pe care-l voi trimite eu pe mine mă primeşte. Iar cel ce mă primeşte pe mine, primeşte pe cel ce m-a trimis pe mine".

21. Spunînd acestea, Iisus fu tulburat în sinea sa; şi a mărturisit şi a zis: „Adevărat, adevărat vă spun că unul din voi mă va preda".

22. Ucenicii se uitau deci unii la alţii fiindcă nu înţelegeau despre cine vorbea.

23. Or unul dintre ucenicii săi, pe care-l iubea Iisus, se afla întins lîngă pieptul lui Iisus.

24. Astfel că Petru i-a făcut semn să întrebe cine ar putea fi cel despre care vorbea.

25. După ce s-a aplecat spre pieptul lui Iisus, acela i-a zis: „Doamne, cine este?"

26. I-a răspuns Iisus: „Este cel căruia îi voi da îmbucătura după ce o voi înmuia". Şi înmuind îmbucătura, a dat-o lui Iuda Iscarioteanul, fiul lui Simon.

27. Şi atunci, după îmbucătura aceea, a intrat Satana în el. I-a zis deci Iisus: „Ceea ce eşti pe cale să faci, fă degrabă!"

28. Dar niciunul din cei întinşi la masă n-a înţeles de ce îi spusese aceasta.

29. Într-adevăr, unii credeau că, de vreme ce Iuda ţinea tasca, Iisus voia să-i spună: „Cumpără cele de care avem nevoie pentru sărbătoare". sau să dea ceva săracilor.

30. Luînd deci îmbucătura, acela a ieşit îndată. Şi era noapte atunci cînd ieşise.

31. A spus Iisus: „Acum a fost preaslăvit Fiul Omului, iar în el a fost preaslăvit Dumnezeu.

32. Dacă Dumnezeu a fost preaslăvit în el, şi Dumnezeu îl va preaslăvi în sine însuşi şi îl va preaslăvi îndată.

33. Copilaşii mei, puţin mai sînt împreună cu voi. Mă veţi căuta, dar vă spun şi vouă acum, precum le-am spus iudeilor, că unde mă duc eu voi nu puteţi veni.

34. Vă dau o poruncă nouă, să vă iubiţi unii pe alţii. Precum v-am iubit Eu, aşa să vă iubiţi şi voi unii pe alţii.

35. Prin aceasta vor cunoaşte toţi că-mi sînteţi ucenici, dacă veţi avea dragoste între voi".

36. I-a zis Simon Petru: „Doamne, unde te duci?". I-a răspuns Iisus: „Unde mă duc nu poţi să mă urmezi acum, dar mai tîrziu mă vei urma".

37. I-a zis Petru: „Doamne, de ce nu te pot urma acum? Îmi voi pune viaţa pentru tine!"

38. I-a răspuns Iisus: „Îţi vei pune viaţa pentru mine?! Adevărat, adevărat îţi spun, nu va cînta cocoşul pînă ce mă vei tăgădui de trei ori".

Capitolul al 14-lea

1. „Să nu se tulbure inima voastră. Credeţi în Dumnezeu, credeţi şi în mine!

2. În casa Tatălui meu sînt multe locaşuri. Iar dacă n[-ar fi fost], v-aş fi spus. Mă

цевою съ гътескꙋ лѡкь воаѡ. Ши г
де вою мерџе ши вою гъти воаѡ локь, іаръ
вою вени, ши вою лꙋа пре вои кътръ мине, ка
оунде еꙋ сѫнть ши вои съ фици. Ши оунде д
еꙋ мергь щиць, ши кале ѡщиць. Зисе лꙋ е
дѡма дмне, нꙋщим оунде мерџи, ши кꙋм пꙋ
темь кале съ щимь? Зисе лꙋи ꙇс, еꙋ сѫнть ѕ
кале, ши адевърꙋл ши віаца, нимене нꙋ вине
кътръ пъринтеле, фъръ нꙋмаи прен мине.
Деаци щи пре мине, ши пре пъринтеле міеꙋ аци з
фи кꙋноскꙋт, ши де акꙋм щиць пре ель, ши а
въꙁꙋт пре ель. Зисе лꙋи филип дмне, ара и
тъне ноаѡ пре пъринтеле, ши дестꙋлꙋи ноѡ.
Зисе лꙋи ꙇсꙋсь, атъта време кꙋ вои сѫнть, ѳ
ши нꙋмаи кꙋноскꙋт филипе? чела че аꙋ въꙁꙋт
пре мине аꙋ въꙁꙋт пре пъринтеле, ши кꙋм тꙋ
зичь аратъне ноаѡ пре пъринтеле? Нꙋ кре і
кь еꙋ сѫнть ꙟтрꙋ пъринтеле, ши пъринтеле
ꙟтрꙋ мине ѫсте? граюриле кареле еꙋ воаѡ гръ
еськь, дела мине нꙋ гръескꙋ, іаръ тата чела
че ръмѫне ꙟтрꙋ мине, ачела фаче лꙋкрꙋриле.
Креꙁець ꙟмине кь еꙋ сѫнть ꙟтрꙋ пъринтеле, аі
ши пъринтелеи ꙟтрꙋ мине, іаръ де нꙋ пентрꙋ
фаптеле ачеле съ креꙁець ꙟмине. Аминь ві
аминь зикь воаѡ, чела че креде ꙟтрꙋ мине,
лꙋкрꙋриле кареле еꙋ факь ши ачела ва фаче, ши
маи мари декѫть ачесте ва фаче.
Кь еꙋ кътръ пъринтеле міеꙋ мергь, ши ѡри гі
че веци чере ꙟтрꙋ нꙋмеле міеꙋ, ачаста вою фа
че, ка съ съ мъреаскъ пъринтеле, ꙟтрꙋ фіюль.
Де вець чере чева ꙟтрꙋ нꙋмеле міеꙋ, еꙋ вою фа. ді
Де юбиць пре мине порꙋнчиле меле пъꙁиць. еі
Ши еꙋ вою рꙋга пре пъринтеле, ши алть мѫн ѕі
гъиторю ва да воаѡ, ка съ ръмѫе кꙋ вои ꙟ
вѣкь. Дхꙋль адевърꙋлꙋи каре лꙋмѣ нꙋ по зі
те съ ꙗ, ничи веде пре ель ничи щіе пре ель.
іаръ вои щиць пре ель кьчи лѫнгъ вои ръмъне,
ши ꙟтрꙋ вои ва фи. Нꙋ вою лъса пре вои съ иі
рачи, вени вою кътръ вои. Ꙟкъ пꙋцинь ши ѳі
лꙋмѣ нꙋ мъ ва маи веде, іаръ вои ведѣмъвець
кь еꙋ віꙋ сѫнть ши вои веци фи ві. Ꙟтрꙋ ачѣ к
зи кꙋноаще веци вои кь еꙋ ꙟтрꙋ пъринтеле міеꙋ,
ши вои ꙟтрꙋ мине ши еꙋ ꙟтрꙋ вои. Чела ка
че аре порꙋнчиле меле ши ле пъꙁѣще пре ѫле аче
ла ѫсте чела че юбѣще пре мине, іаръ чела че ю
бѣще пре мине, юби съва де пъринтеле міеꙋ, ши
еꙋ вою юби пре ель, ши вою арѫта лꙋи пре мине.
Зисе лꙋи іꙋда, нꙋ іскаріѡтꙋль, дмне чесаꙋ фꙋ кв
кꙋть, кьноаѡ вей съ те арѫци пре тине, ши нꙋ лꙋ
міи? Ръспꙋнсе ꙇс ши зисе лꙋи, де мъ юбѣ кг
ще нещине, кꙋвѫнтꙋль міеꙋ ва пъꙁи, ши та
тъль міеꙋ ва юби пре ель, ши кътръ ель вомь
вени ши лѫнгъ ель лъкашꙋ вомь фаче.
Чела че нꙋ юбѣще пре мине кꙋвинтеле меле нꙋ кд
пъꙁѣще, ши кꙋвѫнтꙋль кареле аꙋꙁици нꙋ ѫсте
аль міеꙋ, че аль пъринтелꙋи челꙋи че мꙋ тримисе.
Ачѣсте амь гръить воаѡ лѫнгъ вои шъꙁѫнд. ке
Іаръ мѫнгъиторюль дхꙋль чель сфѫнть кареле кѕ
ва тримите пъринтеле ꙟтрꙋ нꙋмеле міеꙋ, аче

Biblia 1688, p. 825, col. 2

ge-voiu să gătesc loc voao.

3. Şi de voiu mêrge şi voiu găti voao loc, iarăşi voiu veni, şi voiu lua pre voi cătră mine, ca unde eu sînt şi voi să fiţi.

4. Şi unde eu merg ştiţi şi calea o ştiţi.

5. Zise lui Thóma: „Doamne, nu ştim unde mergi. Şi cum putem calea să ştim?".

6. Zise lui Iisus: „Eu sînt calea, şi adevărul, şi viaţa. Nimenea nu vine cătră Părintele fără numai pren mine.

7. De aţi şti pre mine, şi pre Părintele mieu aţi fi cunoscut, şi de acum ştiţi pre el şi aţi văzut pre el".

8. Zise lui Fílip: „Doamne, arată-ne noao pre Părintele şi destulu-i noao".

9. Zise lui Isús: „Atîta vrême cu voi sînt, şi nu m-ai cunoscut, Fílipe? Cela ce au văzut pre mine au văzut pre Părintele. Şi cum tu zici: «Arată-ne noao pre Părintele»?

10. Nu crezi că eu sînt întru Părintele şi Părintele întru mine iaste? Graiurile carele eu voao grăiesc de la mine nu grăiescu. Iară Tatul cela ce rămîne întru mine acela face lucrurile.

11. Crêdeţi în mine că eu sînt întru Părintele şi Părintele-i întru mine, iară de nu, pentru faptele acêlea să crêdeţi în mine.

12. Amin, amin, zic voao. Cela ce crêde întru mine, lucrurile carele eu fac şi acela va face, şi mai mari decît acêstea va face.

13. Că eu cătră Părintele mieu merg, şi orice veţi face întru numele mieu, aceasta voiu face ca să să mărească Părintele întru Fiiul.

14. De veţi cêre ceva întru numele mieu, eu voiu face.

15. De iubiţi pre mine, poruncile mêle păziţi.

16. Şi eu voiu ruga pre Părintele şi alt Mîngăitoriu va da voao, ca să rămîie cu voi în veac.

17. Duhul adevărului care lumea nu poate să-l ia, nici vêde pre el, nici ştie pre el. Iară voi ştiţi pre el, căci lîngă voi rămîne şi întru voi va fi.

18. Nu voiu lăsa pre voi săraci, veni-voiu cătră voi.

19. Încă puţin, şi lumea nu mă va mai vedea, iară voi vedea-mă-veţi, căci eu viu sînt şi voi veţi fi vii.

20. Întru acêea zi cunoaşte-veţi voi că eu întru Părintele mieu, şi voi întru mine, şi eu întru voi.

21. Cela ce are poruncile mêle şi le păzêşte pre iale, acela iaste cela ce iubêşte pre mine, iară cela ce iubêşte pre mine iubi-să-va de Părintele mieu şi eu voiu iubi pre el, şi voiu arăta lui pre mine".

22. Zice lui Iúda nu Iscariótul: „Doamne, ce s-au făcut, că noao vei să te arăţi pre tine, şi nu lumii?".

23. Răspunse Iisus şi zise lui: „De mă iubêşte neştine, cuvîntul mieu va păzi şi Tatăl mieu va iubi pre el, şi cătră el vom veni şi lîngă el lăcaşu vom face.

24. Cela ce nu iubêşte pre mine, cuvintele mêle nu păzêşte. Şi cuvîntul carele auziţi nu iaste al mieu, ce al Părintelui celui ce m-au trimis.

25. Acêstea am grăit voao, lîngă voi şăzînd.

26. Iară Mîngăitoriul, Duhul cel Sfînt carele va trimite Părintele întru numele mieu, ace- //

Versiunea modernă

duc să vă gătesc loc.

3. Şi dacă mă voi duce şi vă voi găti loc, voi veni iarăşi şi vă voi lua la mine, pentru ca unde sînt eu să fiţi şi voi.

4. Şi ştiţi unde mă duc eu, şi ştiţi şi calea".

5. I-a zis Toma: „Doamne, nu ştim unde te duci. Atunci cum putem să ştim calea?"

6. Iisus i-a zis: „Eu sînt Calea şi Adevărul şi Viaţa. Nimeni nu [poate] veni la Tatăl decît prin mine.

7. Dacă m-aţi cunoaşte pe mine, l-aţi cunoaşte şi pe Tatăl meu. Or de-acum îl cunoaşteţi, fiindcă l-aţi văzut".

8. I-a zis Filip: „Doamne, arată-ne pe Tatăl şi ne va fi de-ajuns!"

9. Iisus i-a zis: „De-atîta timp sînt cu voi, şi nu m-ai cunoscut, Filipe! Cel care m-a văzut pe mine, l-a văzut pe Tatăl. Atunci cum zici tu «arată-ne pe Tatăl»?

10. Nu crezi că eu sînt în Tatăl şi Tatăl este în mine? Cuvintele pe care vi le grăiesc eu nu le grăiesc de la mine, ci Tatăl, care rămîne în mine, el face lucrurile sale.

11. Credeţi-mă că eu sînt în Tatăl şi Tatăl în mine. Iar dacă nu, credeţi-mă pentru lucrurile însele.

12. Adevărat, adevărat vă spun, cel care crede în mine va face şi el lucrurile pe care le fac eu, ba mai mari decît acestea,

13. pentru că eu la Tatăl mă duc şi orice veţi cere în numele meu îl voi face, ca să fie preaslăvit Tatăl în Fiul.

14. Dacă veţi cere ceva în numele meu, eu voi face.

15. Dacă mă iubiţi, păziţi poruncile mele.

16. Iar eu voi ruga pe Tatăl şi vă va da un alt Mîngîietor, ca să rămînă cu voi în veac,

17. Duhul Adevărului, pe care lumea nu poate să-l primească, pentru că nu-l vede, nici nu-l cunoaşte. Dar voi îl cunoaşteţi pentru că rămîne lîngă voi şi va fi în voi.

18. Nu vă voi lăsa orfani, voi veni la voi.

19. Încă puţin şi lumea nu mă va mai vedea, dar voi mă veţi vedea. Pentru că eu sînt viu, vii veţi fi şi voi.

20. În ziua aceea veţi cunoaşte că eu sînt în Tatăl meu şi voi în mine şi eu în voi.

21. Cel care are poruncile mele şi le păzeşte, acela este cel care mă iubeşte. Iar cel care mă iubeşte, iubit va fi de Tatăl meu, îl voi iubi şi eu şi mă voi arăta lui".

22. I-a zis Iuda, dar nu Iscarioteanul: „Doamne, ce s-a întîmplat de ai să te arăţi nouă şi nu lumii?"

23. A răspuns Iisus şi i-a zis: „Dacă mă iubeşte cineva, va păzi cuvîntul meu şi Tatăl meu îl va iubi şi vom veni la el şi ne vom face sălaş la el.

24. Cel care nu mă iubeşte, nu păzeşte cuvintele mele. Iar cuvîntul pe care-l auziţi nu este al meu, ci al celui care m-a trimis, al Tatălui.

25. Acesta vi le-am grăit pe cînd sălăşluiam cu voi.

26. Dar Mîngîietorul, Duhul cel Sfînt, pe care-l va trimite Tatăl în numele meu, ace-

ла пре вой ва ꙟвъца тоате, ши ва адꙋче воаѡ
аминте тоате кареле ам зис воаѡ.
кз Паче лась воаѡ, паче мѣ даꙋ воаѡ, нꙋ дꙋпъ
кꙋм лꙋмѣ дъ еꙋ даꙋ воаѡ, съ нꙋсе тꙋрбꙋре иниа
кн ма воастръ нич съсъ спаре. Аꙋзитаци
къ еꙋ ам зис воаѡ, мергꙋ ши віꙋ кътръ во
дамаци юби пре мине, ваци бꙋкꙋра кънчи ам
зис мергꙋ кътръ пъринтеле, кънчи пъринтеле
кѳ міеꙋ май маре де мине ѫсте. Ши акꙋм ам
зис воаѡ, майнаинте декѫтъ афи, ка кѫндъ
λ вафи съкрѣдеци. Нꙋвою май гръи мꙋлте кꙋ
вой, пентрꙋ къ вине бирꙋиторюль лꙋмїй, ши
λа ꙟтрꙋ мине нꙋ аре нимика. Чека същіе лꙋ
мѣ къ юбескꙋ пре пъринтеле, ши пре кꙋм міаꙋ
порꙋнчитъ пъринтеле, аша факꙋ, скꙋлациве съ
мѣргемъ деаичѣ.

К А П. ЕІ.

а Еꙋ сѫнтъ бꙋчюмꙋль вицей чель адевъра
ши пъринтеле міеꙋ лꙋкрътоарюль ѫсте.
в Тоатъ вица че наꙋдꙋче роадъ ꙟмине, ръ
дикъѡ прем, ши тоатъ каре адꙋче
роадъ кꙋръцѣщеѡ прем, каманй мꙋлтъ
г роадъ съ адꙋкъ. Акꙋм вой кꙋраци сѫнтеци,
пентрꙋ кꙋвѫнтꙋль кареле ам грънтъ воаѡ.
д Ръмѫнеци ꙟтрꙋ мине ши еꙋ ꙟтрꙋ вой, ꙟчекип
вица нꙋ поате роадъ съ скоацъ дентрꙋѫ денꙋва
ръмѫнѣ ꙟбꙋчюмъ, аша нич вой денꙋвеци ръ
е мънѣ ꙟмине. Еꙋ сѫнтъ бꙋчюмꙋль вой вице
ле, чела черъмѫне ꙟтрꙋ мине ши еꙋ ꙟтрꙋ ель,
ачеста адꙋче роадъ мꙋлтъ кънчи фъръ демине
ѕ нꙋ пꙋтеци, съфачеци нимика. Денꙋва ръ
мѫнѣ нещине ꙟтрꙋ мине, саꙋ скось афаръ ка
вица, ши съ оуськъ ши ле адꙋнъ пре ѫле, ши ꙟ
з фокь ле багъ ши ардꙋ. Девеци ръмѫнѣ ꙟ
мине ши граюриле мѣле ꙟтрꙋ вой вор ръмѫнѣ,
ѡри че веци връ кеци чѣре, ши съва фаче воаѡ.
и Атрꙋ ачаста саꙋ мъритъ пъринтеле міеꙋ, ка
роадъ мꙋлтъ съ скоатеци, ши веци фи ай міей
ѳ оученичи, Дꙋпъ кꙋм аꙋ юбитъ пре мине пъ
ринтеле, ши еꙋ ам юбитъ пре вой, ръмѫнеци ꙟ
і драгостѣ мѣ. Девеци пъзи порꙋнчиле мѣле
ръмѫнѣвеци ꙟтрꙋ драгостѣ мѣ, ꙟчекипъ еꙋ по
рꙋнчиле тътѫнимїеꙋ ам пъзитъ, ши ръмѫю
аі ꙟтрꙋ алꙋй драгосте. Ачѣстъ ам грънтъ
воаѡ, ка бꙋкꙋрїѫ мѣ ꙟтрꙋ вой съръмѫе, ши
ві бꙋкꙋрїѫ воастръ съва плини. Ачаста ѫсте
порꙋнка мѣ, ка съвъ юбици оунꙋль пе алтꙋль,
гі дꙋпъ кꙋмь ам юбитъ пре вой. Май маре де
кѫтъ ачаста драгосте нимени нꙋ аре, ка нещи
не сꙋфлетꙋль лꙋй съпꙋе, пентрꙋ прїѫтеній лꙋ.
ді Вой прїѫтеній міей сѫнтеци, девеци фаче кѫте
еі еꙋ порꙋнческꙋ воаѡ. Нꙋвъ майзикь воаѡ
слꙋци, кънчи слꙋга нꙋщїе чефаче дꙋмнꙋль съꙋ,
ѣръ воаѡ вам зись прїѫтени, къ тоате каре
ам аꙋзитъ дела пъринтеле міеꙋ, ам арътат
ѕі воаѡ. Нꙋ вой маци алесь пре мине, че еꙋ ам
алесь пре вой ши ам пꙋсь пре вой, кавой съмѣр
џеци ши роадъ съ адꙋчеци, ши роада воастръ
варъмѫнѣ, къ ѡри че девеци чѣре дела пъринте

Biblia 1688, p. 826, col. 1

la pre voi va învăţa toate şi va aduce voao aminte toate carele am zis voao.

27. Pace las voao, pacea mea dau voao. Nu după cum lumea dă eu dau voao, să nu se turbure inima voastră, nici să să spare.

28. Auzit-aţi că eu am zis voao: mergu şi viu cătră voi. De m-aţi iubi pre mine, v-aţi bucura, căci am zis: «Mergu cătră Părintele, căci Părintele mieu mai mare de mine iaste».

29. Şi acum am zis voao: «Mai-nainte decît a fi, ca cînd va fi să crêdeţi».

30. Nu voiu mai grăi multe cu voi, pentru că vine biruitoriul lumii şi întru mine nu are nimica.

31. Ce ca să ştie lumea că iubescu pre Părintele şi precum mi-au poruncit Părintele aşa facu. Sculaţi-vă să mêrgem de aicea".

Cap 15

1. Eu sînt buciumul vieţii cel adevărat şi Părintele mieu lucrătoriul iaste.

2. Toată viţa ce n-aduce roadă în mine rădică-o pre ea şi toată carea aduce roadă curăţêşte-o pre ea, ca mai multă roadă să aducă.

3. Acum voi curaţi sînteţi pentru cuvîntul carele am grăit voao.

4. Rămîneţi întru mine şi eu întru voi. În ce chip viţa nu poate roadă să scoaţă dentru ea de nu va rămînea în bucium, aşa nici voi, de nu veţi rămînea în mine.

5. Eu sînt buciumul, voi, viţele. Cela ce rămîne întru mine şi eu — întru el. Acesta aduce roadă multă, căci fără de mine nu puteţi să faceţi nimica.

6. De nu va rămînea neştine întru mine, s-au scos afară ca viţa, şi să uscă, şi le adună pre iale, şi în foc le bagă, şi ardu.

7. De veţi rămînea în mine şi graiurile mêle întru voi vor rămînea, orice veţi vrea veţi cêre şi să va face voao.

8. Întru aceasta s-au mărit Părintele mieu ca roadă multă să scoateţi şi veţi fi ai miei ucenici.

9. După cum au iubit pre mine Părintele, şi eu am iubit pre voi. Rămîneţi în dragostea mea.

10. De veţi păzi poruncile mêle, rămînea-veţi întru dragostea mea, în ce chip eu poruncile Tătîni-mieu am păzit şi rămîiu întru a lui dragoste.

11. Acêstea am grăit voao ca bucuriia mea întru voi să rămîie şi bucuriia voastră să va plini.

12. Aceasta iaste porunca mea ca să vă iubiţi unul pe altul, după cum am iubit pre voi.

13. Mai mare decît aceasta dragoste nimeni nu are, ca neştine sufletul lui să puie pentru priêtenii lui.

14. Voi priêtenii miei sînteţi, de veţi face cîte eu poruncescu voao[13].

15. Nu vă mai zic voao slugi, căci sluga nu ştie ce face domnul său, iară voao v-am zis priêteni, că toate care am auzit de la Părintele mieu am arătat voao.

16. Nu voi m-aţi ales pre mine, ce eu am ales pre voi şi am pus pre voi, ca voi să mêrgeţi şi roadă să aduceţi, şi roada voastră va rămînea; că orice de veţi cêre de la Părinte- /

Versiunea modernă

la vă va învăţa toate şi vă va aminti toate cele pe care vi le-am spus.

27. Vă las pace, pacea mea v-o dau. Eu nu vă dau precum vă dă lumea. Să nu se tulbure inima voastră, nici să nu fie lipsită de curaj.

28. Aţi auzit că v-am spus «Mă duc şi voi veni la voi». Dacă m-aţi iubi, v-aţi bucura că am zis «Mă duc la Tatăl», pentru că Tatăl este mai mare decît mine.

29. Iar acum v-am spus înainte de a se întîmpla, pentru ca, atunci cînd se va întîmpla, să credeţi.

30. Nu multe voi mai grăi cu voi, căci vine conducătorul acestei lumi; şi nu mă ţine cu nimic,

31. dar ca să cunoască lumea că-l iubesc pe Tatăl şi că fac aşa precum Tatăl Mi-a poruncit. Ridicaţi-vă! Să plecăm de aici!"

Capitolul al 15-lea

1. „Eu sînt via cea adevărată şi Tatăl meu este podgoreanul.

2. Orice mlădiţă [răsădită] în mine care nu aduce rod, el o taie. Şi oricare aduce rod, el o curăţă ca mai mult rod să aducă.

3. Voi sînteţi deja curaţi datorită cuvîntului pe care vi l-am grăit.

4. Rămîneţi în mine şi eu [voi rămîne] în voi. Precum mlădiţa nu poate să aducă rod de una singură dacă nu rămîne în vie, tot aşa nici voi dacă nu rămîneţi în mine.

5. Eu sînt via, voi mlădiţele. Cel ce rămîne în mine şi eu [voi rămîne] în el, acesta va aduce rod mult, fiindcă în afara mea nu puteţi face nimic.

6. Dacă cineva nu rămîne în mine, este aruncat afară, precum mlădiţa, şi se usucă; apoi le adună şi le aruncă în foc şi ard.

7. Dacă veţi rămîne în mine, iar cuvintele mele vor rămîne în voi, veţi cere orice veţi voi şi vi se va împlini.

8. Tatăl meu în aceasta este slăvit: ca voi să aduceţi rod mult şi să-Mi deveniţi ucenici.

9. Precum m-a iubit Tatăl v-am iubit şi eu. Rămîneţi în dragostea mea.

10. Rămîneţi în dragostea mea dacă păziţi poruncile mele, aşa cum eu am păzit poruncile Tatălui meu şi rămîn în el.

11. Acestea vi le-am grăit pentru ca bucuria mea să rămînă în voi, iar bucuria voastră să fie deplină.

12. Porunca mea este aceasta: să vă iubiţi unii pe alţii precum v-am iubit eu pe voi.

13. Nimeni nu are dragoste mai mare decît aceasta: să-şi pună viaţa pentru prietenii săi.

14. Voi sînteţi prietenii mei, dacă faceţi cele pe care eu vi le poruncesc.

15. Nu vă mai spun «slujitori», pentru că slujitorul nu ştie ce face domnul său, ci v-am spus «prieteni», pentru că toate cîte le-am auzit de la Tatăl meu vi le-am făcut cunoscute.

16. Nu voi sînteţi cei care m-aţi ales pe mine, ci eu sînt cel care v-am ales pe voi şi v-am aşezat ca să mergeţi şi să aduceţi rod, iar rodul vostru să dăinuie; aşa încît orice-i veţi cere Tatălui

ле ѳтрѫ нѫмеле мїеѫ, вада воасѡ. Дчѣстѣ зг
порѫнческѫ воасѡ, каскѫ юбнци оуѫнѫль пре аатѫл.
Де лѫмѣ пре бой оуражще кѫноащецн, кѫ пре мине иг
маннаннте декжть пре бон аѫ оуржть.
Де ацифн ден лѫме, лѫмѣ аръ юбн пре ал сѫ, дг
тръ кѫчи ден лѫме нѫ сжнтецн, че еѫ амь алесь
пре бой ден лѫле, пентрѫ ачѣа оуращще пре бой
лѫмѣ. Ддѫчецнкѫ аминнте де кѫбжнтѫль к
карале еѫ амь зисѫ воасѡ, нѫ аесте слѫга ман ми
ре де дмнѫль лѫй, де маѫ гонить пре мине, шн
пре бой вор гонн, де кѫбжнтѫль мїеѫ ацпѣзн,
шн ал бострѫ бор пѣзн. Че ачѣстѣ тоате кв
вор фаче воасѡ, пентрѫ нѫмеле мїеѫ, кѣчи нѫ
щїѫ пре чела че маѫ тримись пре мине.
Денашфи бенить шн нашфи грѣнить лсор пѣкат кг
нар абѣ, тръ акѫм причинѣ нам пентрѫ пѣка
тѫль лсорь. Чела че пре мине оуращще кд
шн пре татѣль мїеѫ оуращще.
Денѫ ашфн фѣкѫт лѫкрѫрнле ѳтрѫ ен, карале ке
нименнлѣ алтѫл наѫ фѣкѫт, пѣкат нѫ арь а
вѣ, тръ акѫм шн аѫ вѣзѫт, шн аѫ оуржт шн
пре мине шн пре татѣл мїеѫ. Че ка сѣѣ кѕ
планнѣск кѫбжнтѫл чел скрись алвць лор, кѣ
мѣ оуржть ѯзадарь. Тръ кжндь ба бенн кѕ
мжнгжнторюл, карале еѫ бон тримите воасѡ, де
ла пѣрнтеле, дѫхѫль адевѣрѫлй, карале дела
пѣрнтеле аесе, ачела ба мѣртѫрисн пентрѫ ми
не. Шн бон мѣртѫриснца кѣ денчепѫть кѫ кѕ
мине сжнтецн.

К А П. SI.

Ачѣстѣ ам грѣнит воасѡ ка сѣнѫѣ смн а
тнци. Депѣртаци де адѫнаре оры б
фаче, пре бон, че бине чась ка тот чела
че ба оучнде пре вн, ѳнба пѣрѣ кѣ слѫ
вѣ адѫче лѫи дмнезѣѫ. Шн ачѣстѣ г
вор фаче воасѡ, кѣчи наѫ конокѫт пре пѣрнте
ле нчи пре мине. Че ачѣстѣ ам грѣнить д
воасѡ, ка кжндь ба венн часѫл, сѣѣ адѫчецн
аминнте де але, кѣчи ам зись воасѡ, шн ачѣ
стѣ воасѡ денчепѫт нам зись, кѣчи кѫ бон ера.
Тръ акѫм мѣдѫк кѣтрѣ чела че маѫ тримись е
шн нимени дентрѫ бон мѣ ѳтрѣвѣ, оунде те
дѫчн? Че кѣчи ачѣстѣ ам грѣнит воасѡ, ѕ
мѣхнирѣ аѫ ѳплѫт ннима воастрѣ. Че еѫ ѕ
адевѣрѫл зик воасѡ, де фолосѣще воасѡ ка еѫ
сѣмѣ дѫкь, кѣ денѫмѣзеу дѫче, мжнгжторю
нѫба венн кѣтрѣ бон, тръ де мѣзеу дѫче, Три
мителбою пре ель кѣтрѣ бон. Шн бенндь н
ачела ба мѫстра лѫмѣ, пентрѫ пѣкате шн пе
трѫ дирептате, шн пентрѫ жѫдекать.
Пентрѫ пѣкате, кѣчи нѫ кредь ѳтрѫ мине. ѳ
Тръ пентрѫ дирептате кѣчи кѣтрѣ татѣл мїеѫ т
мергѫ, шн нѫбеци ман ведѣ пре мине. Тр ак
рѣ пентрѫ жѫдекать кѣчи вирѫнторюл лѫмїн
ачещїа сам жѫдекат. Ѧкѣ мѫлте ам азн бк
че воасѡ, ченѫ пѫтеци але пѫрта акѫмь.
Тръ кжндь ба венн ачела дхѫль адевѣрѫлй, по гк
вѣцѫнба пре бон, ѳтрѫ тот адевѣрѫл, пентрѫ
кѣ нѫба грѣнн дела джнсѫл, че ори кжте ба аѫ

Biblia 1688, p. 826, col. 2

le întru numele mieu, va da voao.

17. Acêstea poruncescu voao: ca să iubiţi unul pre altul.

18. De lumea pre voi urăşte cunoaşteţi, că pre mine mai-nainte decît pre voi au urît.

19. De aţi fi den lume, lumea ar iubi pre al său, iară căci den lume nu sînteţi, ce eu am ales pre voi den lume[14], pentru acêea urăşte pre voi lumea.

20. Aduceţi-vă aminte de cuvîntul carele eu am zis voao: nu iaste sluga mai mare[15] de domnul lui. De m-au gonit pre mine, şi pre voi vor goni, de cuvîntul mieu au păzit, şi al vostru vor păzi.

21. Ce acêstea toate vor face voao pentru numele mieu, căci nu ştiu pre cela ce m-au trimis pre mine.

22. De n-aş fi venit şi n-aş fi grăit lor, păcat n-ar avea, iară acum pricină n-au pentru păcatul lor.

23. Cela ce pre mine urăşte şi pre tatăl mieu urăşte.

24. De nu aş fi făcut lucrurile întru ei carele nimenilea altul n-au făcut, păcat nu ar avea, iară acum şi au văzut, şi au urît, şi pre mine, şi pre tatăl mieu.

25. Ce ca să să plinească cuvîntul cel scris în lêgea lor, căci mă urîră în zadar.

26. Iară cînd va veni Mîngîitoriul carele eu voiu trimite voao de la Părintele, duhul adevărului, carele de la Părintele iase, acela va mărturisi pentru mine.

27. Şi voi mărturisiţi, că de-nceput cu mine sînteţi.

Cap 16

1. Acêstea am grăit voao ca să nu vă smintiţi.

2. Depărtaţi de adunare or face pre voi, ce vine ceas ca tot cela ce va ucide pre voi îi va părea că slujbă aduce lui Dumnezău.

3. Şi acêstea vor face voao, căci n-au conoscut pre Părintele, nici pre mine.

4. Ce acêstea am grăit voao ca, cînd va veni ceasul, să vă aduceţi aminte de iale, căci am zis voao, şi acêstea voao de-nceput n-am zis, căci cu voi eram.

5. Iară acum mă duc cătră cela ce m-au trimis şi nimeni dentru voi mă întreabă: «Unde te duci?».

6. Ce, căci acêstea am grăit voao, mîhnirea au împlut inima voastră.

7. Ce eu adevărul zic voao. De folosêşte voao ca eu să mă duc că, de nu mă voiu duce, Mîngîietoriul nu va veni cătră voi, iară de mă voiu duce trimite-l-voiu pre el cătră voi.

8. Şi venind acela va mustra lumea pentru păcate, şi pentru direptate, şi pentru judecată

9. Pentru păcate, căci nu cred întru mine.

10. Iară pentru direptate, căci cătră Tatăl mieu mergu şi nu veţi mai vedea pre mine.

11. Iară pentru judecată, căci biruitoriul lumii aceştiia s-au judecat.

12. Încă multe am a zice voao, ce nu puteţi a le purta acum.

13. Iară cînd va veni acela Duhul adevărului povăţui-va pre voi întru tot adevărul, pentru că nu va grăi de la dînsul, ce oricîte va au- //

Versiunea modernă

în numele meu, vă va da.

17. Aceasta vă poruncesc: să vă iubiţi unii pe alţii.

18. Dacă lumea vă urăşte, gîndiţi-vă că înainte de voi m-a urît pe mine.

19. Dacă aţi fi din lume, lumii i-ar fi drag ceea ce este de-al său. Dar voi nu sînteţi din lume, ci eu v-am luat la o parte din lume. Pentru aceasta vă urăşte lumea.

20. Amintiţi-vă cuvîntul pe care vi l-am spus: «Nu este slujitor mai presus de domnul său». Dacă m-au prigonit pe mine, vă vor prigoni şi pe voi. Dacă au păzit cuvîntul meu, îl voi păzi şi pe-al vostru.

21. Însă toate acestea vi le vor face din pricina numelui meu, fiindcă nu-l cunosc pe cel care m-a trimis.

22. Dacă n-aş fi venit şi nu le-aş fi spus, n-ar avea păcat.

23. Dar aşa n-au chip de dezvinovăţire pentru păcatul lor.

24. Cel care mă urăşte pe mine urăşte şi pe Tatăl meu.

25. Dacă n-aş fi făcut la ei lucruri pe care nimeni altul nu le-a mai făcut, păcat n-ar avea.

26. Aşa însă, chiar dacă le-au văzut, tot m-au urît şi pe mine şi pe Tatăl meu.

27. Dar [s-a întîmplat aşa] încît să se împlinească cuvîntul scris în Legea lor: «M-au urît fără pricină".

28. Însă cînd va veni Mîngîietorul, pe care eu îl vi-l voi trimite de la Tatăl, Duhul Adevărului, care de la Tatăl purcede, acela va da mărturie despre mine. Şi voi veţi da mărturie, pentru că de la început sînteţi cu mine".

Capitolul al 16-lea

1. Acestea vi le-am grăit, ca să nu vă poticniţi.

2. Vă vor da afară din Sinagogă, dar va veni ceasul ca oricine vă va ucide să creadă că aduce slujbă lui Dumnezeu.

3. Iar acestea vi le vor face pentru că nu l-au cunoscut nici pe Tatăl, nici pe mine.

4. Dar pe acestea vi le-am grăit pentru ca, atunci cînd va veni ceasul, să vă amintiţi că eu vi le-am spus.

5. Nu vi le-am spus de la început, pentru că eram cu voi.

6. Acum însă mă duc la cel care m-a trimis şi niciunul din voi nu mă întreabă «Unde te duci?".

7. În schimb, pentru că am spus aceasta, întristarea v-a umplut inima.

8. Dar eu vă spun adevărul: vă este de folos ca eu să plec. Fiindcă dacă nu voi pleca, Mîngîietorul nu va veni la voi. Iar dacă mă voi duce, îl voi trimite la voi.

9. Şi, venind, acela va dovedi lumii păcatul şi dreptatea şi judecata.

10. Păcatul, mai întîi: că nu cred în mine.

11. Apoi, dreptatea: că mă duc la Tatăl meu şi nu mă veţi mai vedea.

12. În sfîrşit, judecata: că a fost judecat conducătorul acestei lumi. Am încă multe să vă spun, dar nu le puteţi purta acum.

13. Dar cînd va veni acela, Duhul adevărului vă va călăuzi pe voi la tot adevărul, fiindcă nu va grăi de la sine, ci va grăi cîte

Дела Іѡань.

зи ва грѣи, ши чѣле че вии ва вести воаѡ .
дı Ачела мѣва прослѣви кѫчи дентру алмїеу ва
еı луа ши ва вести воаѡ . Тоате кѫте аре
пѣринтеле алемѣле сѫнтъ, пентру ачѣа амь
зись кѫ дентру алмїеу ѧ, ши ва вести воаѡ .
ѕı Пуцин ши нумѫвеци ведѣ, ши ѧрѫш пуцинь
ши мѫвеци ведѣ, кѫчи еу мѫ дук кѫтрѫ пѫри
зı теле . Зисерѫ дерепть ачѣѧ дей оученичїи
луи ѫтреджншїи, че ѧсте ачаста каре зиче
ноаѡ, пуцин ши нумѫвеци ведѣ, ши ѧрѫш пу
цин ши мѫвеци ведѣ ; ши кѫ еу мергу кѫтрѫ
иı пѫринтеле ; Дечи зичѣ ачаста че ѧсте ка
ѳı ре зиче, чел пуцин ; ну щим че зиче . Ку
носку дирепт ачѣѧ Іс, кѫ врѣ пре ел сѫ ѫтрѣ
бе, ши зисе лор, пентру ачаста черкаци ѫтре
вой кѫчи ам зись пуцин ши нумѫвеци ведѣ, ши
к ѧрѫш пуцин ши мѫвеци ведѣ ; Адевѫрь аде
вѫр зик воаѡ, кѫ веци плѫнџе ши веци жѫли
вой, ѧрѫ лумѣ сѫва букура, ѧрѫ вой вѫвеци
мѫхни, ѧрѫ мѫхнирѣ воастрѫ спре букурїе сѫ
ка ва фаче . Муѧрѣ кѫнд наще мѫхнире аре,
кѫчи ау венит часул ей, ѧрѫ кѫнд ва наще ко
пилул, нуши май адуче аминте де кин, пентру
кв букурїе, кѫчи сау нѫскут ом ѫлуме . Деч
ши вой мѫхнире акум авеци, че ѧрѫш вою ведѣ
пре вой, ши сѫва букура инима воастрѫ, ши
букурїѧ воастрѫ нимене нуѡва рѫдика дела
кг вой . Ши ѫтрачѣѧ зи пре мине нумѫвеци
ѫтреба нимика, адевѫр адевѫр зик воаѡ, кѫ
ори кѫте веци чѣре дела Татѫл мїеу ѫтру ну
кд меле мїеу вада воаѡ . Пѫнѫ акум наци че
шут нимикѫ ѫтру нумеле мїеу, чѣреци ши ве
луа, ка букурїѧ воастрѫ сѫфїе плинитѫ .
ке Ачѣсте ѫпилде ам грѫит воаѡ, че ва вени
час кѫнд нувою май грѫи воаѡ, ку пилде че а
кѕ ѧвѣ, пентру пѫринтеле вою грѫи воаѡ . Ѫ
трачѣѧ зи ѫтру нумеле мїеу, чѣреведи, ши ну
зик воаѡ, кѫ еу вою руга пре татѫл пентру
кз вой . Пентру кѫ ачеста пѫринтеле юбѣще
пре вой, кѫчи вой пре мине аци юбит, ши аци
ки крезут кѫ еу дела дмнзѫу ам ешить . Е
шитам дела пѫринтеле ши ам венит ѫлуме ,
ѧрѫш лас лумѣ, ши мергу кѫтрѫ пѫринтеле .
кѳ Зисерѫ луи оученичїи луи, ѧтѫ акум а ѧвѣ
л грѫещи, ши ничи опилдѫ зичи . Акум щи
кѫ щїи тоате, ши нуци требуе ка сѫте ѫтрѣ
бе чинева, ѫтру ачаста крѣдем кѫ дела дум
ла нѫзѫу ай ешит . Рѫспунсе лор Іс акум крѣ
лв деци . Ѧтѫ вине часъ ши акум ау венит,
ка сѫвѫ рѫспици фїеще кареле ла алесале, ши
пре мине сѫнгур сѫмѫ лѫсаци, ши ну сѫнть сѫ
гур, кѫчи татѫл мїеу ку мине ѧсте .
лг Ачѣсте ам грѫит воаѡ, ка ѫтру мине паче
сѫ авеци, ѫлуме неказ авеци, че ѫ
дрѫзници, еу амь бируит
лумѣ .

Biblia 1688, p. 827, col. 1

zi va grăi, şi cêle ce vin va vesti voao.

14. Acela mă va proslăvi căci dentru al mieu va lua şi va vesti voao.

15. Toate cîte are Părintele ale mêle sînt, pentru acêea am zis că: «Dentru al mieu ia şi va vesti voao».

16. Puţin şi nu mă veţi vedea şi iarăşi puţin şi mă veţi vedea, căci eu mă duc cătră Părintele".

17. Ziseră derept acêea den ucenicii lui între dînşii: „Ce iaste aceasta care zice noao: «Puţin şi nu mă veţi vedea şi iarăşi puţin şi mă veţi vedea»? şi că: «Eu mergu cătră Părintele»?".

18. Deci zicea: „Aceasta ce iaste care zice «cel puţin»? Nu ştim ce zice".

19. Cunoscu direpţ acêea Iisus că vrea pre el să-l întrêbe şi zise lor: „Pentru aceasta cercaţi între voi, căci am zis: «Puţin şi nu mă veţi vedea şi iarăşi puţin şi mă veţi vedea»?

20. Adevăr, adevăr zic voao că veţi plînge şi veţi jăli voi, iară lumea să va bucura, iară voi vă veţi mîhni, iară mîhnirea voastră spre bucurie să va face.

21. Muiêrea cînd naşte mîhnire are, căci au venit ceasul ei, iară cînd va naşte copilul nu-şi mai aduce aminte de chin, pentru bucurie, căci s-au născut om în lume.

22. Deci şi voi mîhnire acum aveţi, ce iarăşi voiu vedea pre voi şi să va bucura inima voastră şi bucuriia voastră nimenea nu o va rădica de la voi.

23. Şi într-acêea zi pre mine nu mă veţi întreba nimica. Adevăr, adevăr zic voao că oricîte veţi cêre de la Tatăl mieu întru numele mieu va da voao.

24. Pînă acum n-aţi cerşut nimică întru numele mieu. Cêreţi şi veţi lua, ca bucuriia voastră să fie plinită.

25. Acêstea în pilde am grăit voao, ce va veni ceas cînd nu voiu mai grăi voao cu pilde ce aiêvea pentru Părintele voiu grăi voao.

26. Într-acêea zi întru numele mieu cêre-veţi şi nu zic voao că eu voiu ruga pre Tatăl pentru voi.

27. Pentru că acesta Părintele iubêşte pre voi, căci voi pre mine aţi iubit, şi aţi crezut că eu de la Dumnezău am ieşit.

28. Ieşit-am de la Părintele şi am venit în lume, iarăşi las lumea şi mergu cătră Părintele".

29. Ziseră lui ucenicii lui: „Iată acum aiêvea grăieşti şi nici o pildă zici.

30. Acum ştim că ştii toate şi nu-ţi trebuie ca să te întrêbe cineva. Întru aceasta crêdem că de la Dumnezău ai ieşit".

31. Răspunse lor Iisus: „Acum crêdeţi.

32. Iată vine ceas şi acum au venit ca să vă răsipiţi[16] fieştecarele la ale sale şi pre mine sîngur să mă lăsaţi. Şi nu sînt sîngur, căci Tatăl mieu cu mine iaste.

33. Acêstea am grăit voao ca, întru mine, pace să aveţi. În lume necaz aveţi, ce îndrăzniţi, eu am biruit lumea". /

Versiunea modernă

va auzi şi vă va vesti cele ce vor să vină.

14. Acela mă va slăvi, pentru că va lua dintr-al meu şi vă va vesti vouă.

15. Toate cîte are Tatăl, ale mele sînt. De aceea am zis că ia dintr-al meu şi vă va vesti vouă.

16. Încă puţin şi nu mă veţi mai vedea; şi iarăşi încă puţin şi mă veţi vedea, pentru că eu mă duc la Tatăl".

17. Dintre ucenicii săi au zis deci unii către alţii: „Ce vrea să însemne ce ne-a spus: «Încă puţin şi nu mă veţi mai vedea; şi iarăşi încă puţin şi mă veţi vedea" şi «Eu mă duc la Tatăl»?"

18. Ziceau aşadar: „Ce înseamnă acest «puţin» despre care vorbeşte? Nu înţelegem ce vrea să spună".

19. Ştiind deci Iisus că voiau să-l întrebe aceasta, le-a zis: „Căutaţi [să înţelegeţi] între voi cuvîntul pe care l-am spus, anume «Încă puţin şi nu mă veţi mai vedea; şi iarăşi încă puţin şi mă veţi vedea»?

20. Adevărat, adevărat vă spun că în vreme ce voi veţi plînge şi veţi jeli, lumea se va bucura. Voi vă veţi întrista, dar întristatea voastră se va preface în bucurie

21. Femeia, cînd este să nască, se întristează, pentru că i-a venit ceasul. Dar după ce a născut copilul, din pricina bucuriei nu-şi mai aminteşte zbuciumul, pentru că s-a născut un om în lume.

22. Aşa şi voi: acum sînteţi întristaţi, dar iarăşi mă veţi vedea şi se va bucura inima voastră; iar bucuria voastră nimeni n-o va lua de la voi.

23. Şi în ziua aceea nu mă veţi mai întreba nimic. Adevărat, adevărat vă spun că toate cîte-i veţi cere Tatălui în numele meu, vă va da.

24. Pînă acum, n-aţi cerut nimic în numele meu. Cereţi şi veţi primi, ca bucuria voastră să fie deplină.

25. Acestea vi le-am grăit în pilde. Dar va veni ceasul cînd nu vă voi mai grăi în pilde, ci pe faţă vă voi vesti despre Tatăl.

26. În ziua aceea, veţi cere în numele meu, dar nu vă spun «Eu voi ruga pe Tatăl pentru voi»,

27. fiindcă Tatăl însuşi vă iubeşte, pentru că voi m-aţi iubit şi aţi crezut că de la Dumnezeu am ieşit.

28. Am ieşi de la Tatăl şi am venit în lume. Iarăşi las lumea şi mă duc la Tatăl".

29. I-au zis ucenicii săi: „Iată, acum vorbeşti pe faţă şi nu spui nici o pildă.

30. Acum ştim că ştii toate şi că nu ai nevoie să te întrebe cineva. Pentru acest lucru credem că de la Dumnezeu ai ieşit".

31. Le-a răspuns Iisus: „Acum credeţi?!

32. Iată, va veni ceasul, dar a şi venit, ca să vă risipiţi fiecare la ale sale, iar pe mine să mă lăsaţi singur. Dar nu sînt singur, pentru că Tatăl este cu mine.

33. V-am spus acestea ca pace să aveţi în mine. În lume veţi avea necaz, dar îndrăzniţi, eu am biruit lumea".

КАП. ЗІ.

Ачѣстѣ аꙋ грѫить Іс ши аꙋ рѫдикать а
окїи лꙋи ла чєрю, ши зисе пѫринте сосі
таꙋ часꙋль, мѫрѣще пре фїюль тѫꙋ
каши фїюль тѫꙋ сѫте мѫрѣскѫ пре тине.
Дꙋпѫ кꙋм аидать лꙋи бирꙋинцѫ а то в
трꙋпꙋль, ка тоть каре аидать лꙋи, сѫдѣ лѡрь
вїацѫ вѣчникѫ. Ши ачаста ѫсте вїаца г
чѣ вѣчникѫ ка сѫкꙋноаскѫ пре тине, пре чель
сѫнгꙋрь адевѫрать дмнзѫꙋ, ши пре кареле аи
тримись Іс Хс. Еꙋ тѣм слѫвить пре пѫ д
мѫнть, лꙋкрꙋль ам сѫвѫршить, кареле аида
міе ка сѫфак. Ши акꙋм мѫрѣщемѫ тꙋ пѫ е
ринте, лѫнгѫ тине кꙋ мѫрирѣ карѣ ам авꙋть лѫ
гѫ тине маинаинте декѫть афи лꙋмѣ.
Арѫтатамь нꙋмеле тѫꙋ ла ѡамени, пре карїи ѕ
аидать міе ден лꙋме. Аи тѫи ера, ши міе з
аидать пре еи, ши кꙋвѫнтꙋль тѫꙋ аꙋ пѫзить,
акꙋм аꙋ кꙋноскꙋть кѫ тоате кѫте аидать
міе, дела тине сѫнть. Кѫчи граюриле каре и
аидать міе ам дать лѡрь, ши еи аꙋ лꙋать ши
аꙋ кꙋноскꙋть кꙋ адевѫрать, кѫ дела тине ам
ешить, ши аꙋ крезꙋть кѫтꙋ маи тримись.
Еꙋ пентрꙋ еи мѫрогь, нꙋ пентрꙋ лꙋме мѫрогь, ѳ
че пентрꙋ карїи аидать міе, кѫчи аи тѫи сѫнть.
Ши алемѣле тоате але тале сѫнть, ши але та і
ле, алемѣле, ши мамь мѫрить ꙟтрꙋ ѫле.
Ши нꙋмаи сѫнть ꙟлꙋме, ши ачещѣ ꙟлꙋме аі
сѫнть, ши еꙋ кѫтрѫ тине віꙋ, пѫринте сфинте
пѫзѣще пре еи ꙟтрꙋ нꙋмеле тѫꙋ, пре карїи аи
дать міе, ка сѫфіе оуна каши нои.
Кѫндь ерамь кꙋ еи ꙟлꙋме, еꙋ пѫзїамь пре еи ꙟ ві
трꙋ нꙋмеле тѫꙋ, пре карїи аидать міе ам пѫ
зить, ши нименѣ дентрꙋ еи наꙋ перить, фѫрѫ
нꙋмаи фїюль пїерзѫрїи, ка сѫсе плинѣскѫ скрі
тꙋра. Іарѫ акꙋм кѫтрѫ тине віꙋ, ши ачѣ гі
стѣ грѫескꙋ ꙟлꙋме, касѫ аибѫ бꙋкꙋрїа мѣ
плинитѫ ꙟтрꙋ еи. Еꙋ ам дать лѡрь кꙋ ді
вѫнтꙋль тѫꙋ ши лꙋмѣ аꙋ оурѫть пре еи, кѫчи нꙋ
сѫнть ден лꙋме, пре кꙋм нꙋ сѫнть еꙋ ден лꙋме.
Нꙋмѫрогь ка сѫи аи пре дѫншїи ден лꙋме, че ка еі
сѫферещи пре еи де чель рѫꙋ. Ден лꙋме нꙋ ѕі
сѫнть пре кꙋм еꙋ ден лꙋме нꙋ сѫнть.
Сфинцѣще пре еи кꙋ адевѫрꙋль тѫꙋ, кꙋвѫнтꙋл зі
тѫꙋ адевѫрь ѫсте. Пре кꙋм маи тримись иі
пре мине ꙟлꙋме, ши еꙋ ам тримись пре еи ꙟлꙋ
ме. Ши пентрꙋ еи еꙋ сфинцескꙋ пре мине, ѳі
каши еи сѫфіе сфинцици кꙋ адевѫрь. Ши нꙋ к
нꙋмаи пентрꙋ ачещѣ мѫрогь, чеши пентрꙋ чеѫ
че креде прень кꙋвѫнтꙋ лѡрь ꙟмине. Катоци ка
оуна сѫфіе дꙋпѫ кꙋм тꙋ пѫринте ꙟтрꙋ мине ши еꙋ
ꙟтрꙋ тине каши еи ꙟтрꙋ нои оуна сѫфіе, ка лꙋмѣ
сѫкрѣзѫ кѫ тꙋ маи тримись. Ши еꙋ мѫрирѣ кв
карѣ аидать міе ам дать лѡрь, ка сѫфіе оуна
дꙋпѫ кꙋмь нои оуна сѫнтемь. Еꙋ ꙟтрꙋ кг
еи ши тꙋ ꙟтрꙋ мине, ка сѫфіе десѫвѫршиць
ꙟтрꙋ оуна, ши касѫ кꙋноаскѫ лꙋмѣ кѫ тꙋ ма
тримись, ши аи юбить пре еи, пре кꙋм пре мине
аи юбить. Пѫринте пре карїи аидать міе кд

Biblia 1688, p. 827, col. 2

Cap 17

1. Acêstea au grăit Iisus şi au rădicat ochii lui la ceriu şi zise: „Părinte, sosit-au ceasul. Mărêşte pre fiiul tău, ca şi fiiul tău să te mărească pre tine.

2. După cum ai dat lui biruinţă a tot trupul, ca tot care ai dat lui să dea lor viaţă vêcinică.

3. Şi aceasta iaste viaţa cea vêcinică: ca să cunoască pre tine, pre cel sîngur adevărat Dumnezău, şi pre carele ai trimis Iisus Hristos.

4. Eu te-am slăvit pre pămînt, lucrul am săvîrşit carele ai dat mie ca să fac.

5. Şi acum mărêşte-mă tu, Părinte, lîngă tine cu mărirea carea am avut lîngă tine mai-nainte decît a fi lumea.

6. Arătat-am numele tău la oameni, pre carii ai dat mie den lume.

7. Ai tăi era, şi mie ai dat pre ei, şi cuvîntul tău au păzit. Acum au cunoscut că toate cîte ai dat mie de la tine sînt.

8. Căci graiurile care ai dat mie am dat lor şi ei au luat şi au cunoscut cu adevărat că de la tine am ieşit, şi au crezut că tu m-ai trimis.

9. Eu pentru ei mă rog. Nu pentru lume mă rog, ce pentru carii ai dat mie, căci ai tăi sînt.

10. Şi ale mêle toate ale tale sînt, şi ale tale, ale mêle, şi m-am mărit întru iale.

11. Şi nu mai sînt în lume, şi aceştia în lume sînt, şi eu cătră tine viu. Părinte sfinte, păzêşte pre ei întru numele tău, pre carii ai dat mie, ca să fie una ca şi noi.

12. Cînd eram cu ei în lume, eu păziam pre ei întru numele tău. Pre carii ai dat mie am păzit şi nimenea dentru ei n-au pierit, fără numai fiiul pierzării, ca să să plinească Scriptura.

13. Iară acum cătră tine viu şi acêstea grăiescu în lume[17] ca să aibă bucuriia mea plinită întru ei.

14. Eu am dat lor cuvîntul tău şi lumea au urît pre ei, căci nu sînt den lume, precum nu sînt eu den lume.

15. Nu mă rog ca să-i iai pre dînşii den lume, ce ca să fereşti pre ei de cel rău.

16. Den lume nu sînt, precum eu den lume nu sînt.

17. Sfinţêşte pre ei cu adevărul tău, cuvîntul tău adevăr iaste.

18. Precum m-ai trimis pre mine în lume, şi eu am trimis pre ei în lume.

19. Şi pentru ei eu sfinţescu pre tine, ca şi ei să fie sfinţiţi cu adevăr.

20. Şi nu numai pentru aceştia mă rog, ce şi pentru ceia ce cred pren cuvîntul lor în mine.

21. Ca toţi una să fie după cum tu, părinte, întru mine şi eu întru tine, ca şi ei întru noi una să fie, ca lumea să crează că tu m-ai trimis.

22. Şi eu mărirea carea ai dat mie am dat lor, ca să fie una, după cum noi una sîntem.

23. Eu întru ei, şi tu întru mine, ca să fie desăvîrşit întru una, şi ca să cunoască lumea că tu m-ai trimis, şi ai iubit pre ei, precum m-ai trimis, şi ai iubit pre ei, precum pre mine ai iubit.

24. Părinte, pre carii ai dat mie, //

Versiunea modernă

Capitolul al 17-lea

1. Acestea le-a grăit Iisus, apoi şi-a ridicat ochii spre cer şi a zis: „Tată, a venit ceasul. Proslăveşte pe Fiul tău, pentru ca şi Fiul tău să te proslăvească,

2. Pentru ca, după cum i-ai dat împuternicire peste fiecare trup, să dea viaţă veşnică fiecăruia [din cei] pe care i-ai dat lui.

3. Iar viaţa veşnică este aceasta: să te cunoască pe tine, singurul Dumnezeu adevărat, şi pe cel pe care l-ai trimis, Iisus Hristos.

4. Eu te-am proslăvit în tot pămîntul; am împlinit lucrarea pe care Mi-ai dat s-o fac.

5. Iar acum proslăveşte-mă, Tată, la tine cu slava pe care o aveam la tine înainte de lume.

6. Numele Tău l-am vestit oamenilor pe care Mi i-ai dat din lume.

7. Erau ai Tăi şi Mi i-ai dat Mie şi ei au păzit cuvîntul Tău. Acum au cunoscut că toate cele pe care Mi le-ai dat de la tine sînt;

8. că cuvintele pe care Mi le-ai dat eu le-am dat lor, iar ei le-au primit; şi au cunoscut cu adevărat că de la tine am ieşit şi au crezut că tu m-ai trimis.

9. Eu pentru ei mă rog; nu mă rog pentru lume, ci pentru cei pe care Mi i-ai dat, pentru că sînt ai Tăi;

10. Şi ale mele toate sînt ale Tale, iar ale Tale sînt ale mele şi am fost proslăvit în Ei;

11. Şi eu nu mai sînt în lume, iar ei sînt lume, în vreme ce eu vin la tine. Tată Sfînt, pe cei pe care Mi i-ai dat păzeşte-i în numele Tău, ca una să fie, precum [sîntem] Noi.

12. Cînd eram cu ei în lume, îi păzeam eu în numele Tău. Pe care Mi i-ai dat i-am păzit şi niciunul din ei n-a ajuns să piară, decît fiul pierzării, ca să se împlinească Scriptura.

13. Acum însă vin la tine, iar acestea le grăiesc în lume, ca bucuria mea să o aibă deplină în ei înşişi.

14. Eu le-am dat cuvîntul Tău şi lumea i-a urît pentru că nu sînt din lume, după cum nici eu nu sînt din lume.

15. Nu mă rog să-i iei din lume, ci să-i păzeşti de cel viclean.

16. Ei nu sînt din lume, aşa cum nici eu nu sînt din lume.

17. Sfinţeşte-i pe ei prin adevărul Tău. Cuvîntul Tău este adevăr.

18. Precum m-ai trimis în lume, aşa şi eu i-am trimis în lume.

19. Şi pentru ei mă sfinţesc pe mine însumi, pentru ca şi ei să fie sfinţiţi prin adevăr.

20. Dar nu mă rog doar pentru ei, ci şi pentru cei care vor crede în mine prin cuvîntul lor,

21. pentru ca toţi să fie una, pentru ca, aşa după cum tu, Tată, eşti în mine, iar eu în tine, şi ei să fie una în Noi; pentru ca lumea să creadă că tu m-ai trimis.

22. Iar eu, slava pe care tu Mi-ai dat-o, le-am dat-o, pentru ca ei una să fie, precum Noi una sîntem.

23. Eu în ei şi tu în mine, pentru ca ei să fie desăvîrşiţi în unitate şi ca să cunoască lumea că tu m-ai trimis şi că i-ai iubit precum m-ai iubit pe mine.

24. Tată, voiesc ca,

вою, ка оунде вою фи єꙋ ши ачеѧ съфїе кꙋмине,
ка съ вазъ мърирѣ мѣ, каре ан дать мїе, къчи
ман юбить пре мине, маинаинте де ꙁбодирѣ
ке лꙋмїй. Пъринте дирѣпте ши лꙋмѣ пре тине
не нау кꙋноскꙋть, ѧръ єꙋ тѣм кꙋноскꙋть, ши
ачещѣ аꙋ кꙋноскꙋт къ тꙋ ман тримись.
кѕ Ши амь арътать лѡрь нꙋмеле тъꙋ, ши вою а
рътà ка драгостѣ кꙋ карѣ ан ꙟдрьꙋить пре мине,
ꙟтрꙋ єи съфїе, ши єꙋ ꙟтрꙋ джншїй.

КА̀П. НІ.

а Ачестѣ зикꙟнд ис єши ꙟпреꙋнъ кꙋ оу
ченичїй лꙋй, дечинде де пърꙟꙋль кедри
лорь, оунде єра грьдинъ ла карѣ аꙋ ꙟ
в трать єль, ши оученичїй лꙋй. Ши
щїѧ ши їꙋда чела чель винꙟѣ пре єль локꙋль,
къчи де мꙋлте ѡри сау адꙋнать ис аколѡ, кꙋ
г оученичїй лꙋй. Дечи їꙋда лꙋꙟнд пълкꙋль,
ши дела архиреи ши фарисеи слꙋги, вени аколѡ
д кꙋ фъклиаре, ши фъклїи ши арме. Ис ди
рептъ ачѣѧ щїинд тоате чѣле че винь асꙋпра
лꙋй, єшинд зисе лорь, пречине къꙋтаци;
є Ръспꙋнсеръ лꙋй пре ис назаринѣнꙋль, зисе лор ис
єꙋ сꙟнть, ши ста ши їꙋда чела чел винꙟѣ пре
ѕ єль кꙋ єи. Дечи дека зисе лор къ єꙋ сꙟнть,
з сьдꙋсеръ ꙟнапои ши къзꙋръ жось. Дечи ѧръ
ꙟтребъ пре єи, пречине черкаци; ши єи зисеръ
и пре ис назаринѣнꙋль. Ръспꙋнсе ис зисам воѡ
къ єꙋ сꙟнть, дечи де мъ черкаци пре мине, лъ
ѳ саци пре ачещѣ съ съ дꙋкъ. Ка съ плинѣскъ
кꙋвꙟнтꙋль кареле аꙋ зис, къ пре карїи андат
мїе, нам пїердꙋт дентрꙋ єи пре ничи оунꙋл.
і Дечи симон петър авꙟнд сабїе, ѡзмꙋлсе преѧ
ши лови пре слꙋга архїерѣꙋлꙋи шїй тъе лꙋй оу
рѣкѧ чѣ дирѣптъ, ши єра нꙋмеле слꙋгїй малхо.
аі Зисе дирепть ачѣѧ ис лꙋ петър, пꙋне сабїѧ та ꙟ
тѣкъ, пъхарꙋ каре аꙋ да мїе пъринтеле нꙋлꙟ вою бѣ
ві пре єль; Дечи пълкꙋль, ши чел престе мїе,
ши слꙋгиле жидовилор принсеръ пре ис, ши легà
гі ръ пре єл. Шил дꙋсеръ пре єль кътръ анна
ден тꙟи, пентрꙋ къ єра сокрꙋ лꙋй каїафа, ка
ді реле єра архїерѣꙋ анꙋлꙋй ачелꙋѧ. Ши єра каїа
фа чела че сфътꙋисе пре жидови, къ де фолѡсь
єі ѧсте оун ѡм съ пїаръ пентрꙋ нърод. Ши
мергѧ дꙋпъ ис симон петрь, ши челалалть оу
ченик, ѧръ оученикꙋл ачела єра кꙋноскꙋт архїе
реꙋлꙋй, ши ꙟтръ ꙟпреꙋнъ кꙋ ис, ꙟкꙋртѣ архїе
ѕі реꙋлꙋй. Ѧръ петрь ста лꙟнгъ оушъ афаръ,
дечи єши оученикꙋл челалалть, кареле єра кꙋно
скꙋт архїереꙋлꙋй, ши зисе портърицїй, ши ба
зі гъ ꙟлъꙋнтрꙋ пре петрь. Зисе дирепть а
чѣѧ слꙋжника портърица, лꙋй петрь, съ нꙋ кꙟ
дай ши тꙋ єщи дентрꙋ оученичїй ѡмꙋлꙋй аче
иі стꙋѧ; зисе ачела нꙋ сꙟнть. Ши ста робїй
ши слꙋгиле карей фъкꙋсе жъратек, къчи ръчѣ
лъ єра, ши съ ꙟкълзїѧ, ши єра кꙋ єи петрь стꙟнд
ѳі ши ꙟкълзиндꙋсе. Дечи архїереꙋл ꙟтребъ
пре ис пентрꙋ оученичїй лꙋй, ши пентрꙋ ꙟвъцъ
к тꙋра лꙋй. Ръспꙋнсе лꙋй ис єꙋ авѣ ам грьит
лꙋмїй, єꙋ пꙋрꙋрѣ ам ꙟвъцат ꙟадꙋнаре, ши ꙟ

Biblia 1688, p. 828, col. 1

voiu ca, unde voiu fi eu, şi aceia să fie cu mine, ca să vază mărirea ta, care ai dat mie, căci m-ai iubit pre mine mai-nainte de izvodirea lumii.

25. Părinte dirêpte, şi lumea pre tine n-au cunoscut, iară eu te-am cunoscut, şi aceştia au cunoscut că tu m-ai trimis.

26. Şi am arătat lor numele tău, şi voiu arăta ca dragostea cu carea ai îndrăgit pre mine întru ei să fie şi eu întru dînşii.

Cap 18

1. Acêstea zicînd Iisus, ieşi împreună cu ucenicii lui decinde de Părîul Chédrilor, unde era grădină la carea au întrat el şi ucenicii lui.

2. Şi ştiia şi Iúda, cela ce-l vindea pre el, locul, căci de multe ori s-au adunat Iisus acoló cu ucenicii lui.

3. Deci Iúda, luînd pîlcul şi de la arhierei şi farisei slugi, veni acoló cu fălinare, şi făclii, şi arme.

4. Iisus direpт acêea, ştiind toate cêle ce vin asupra lui, ieşind, zise lor: „Pre cine căutaţi?”.

5. Răspunseră lui: „Pre Iisus Nazarineanul”. Zise lor Iisus: „Eu sînt”. Şi sta şi Iúda cela ce-l vindea pre el cu ei.

6. Deci deaca zise lor că „Eu sînt”, să duseră înapoi şi căzură jos.

7. Deci iarăşi întrebă pre ei: „Pre cine cercaţi?”. Şi ei ziseră: „Pre Iisus Nazirineanul”.

8. Răspunse Iisus: „Zis-am voao că eu sînt. Deci, de mă cercaţi pre mine, lăsaţi pre aceştia să să ducă”.

9. Ca să să plinească cuvîntul carele au zis că: „Pre carii ai dat mie n-am pierdut dentru ei pre nici unul”.

10. Deci Símon Pétăr, avînd sabie, o zmulse pre ea şi lovi pre sluga arhiereului şi tăie lui urêchea cea direaptă. Şi era numele slugii Malhos.

11. Zise direpт acêea Iisus lui Petăr: „Pune sabiia ta în teacă. Păharul care au dat mie Părintele nu-l voiu bea pre el?”.

12. Deci pîlcul şi cel preste mie şi slugile jidovilor prinseră pre Iisus şi-l legară pre el.

13. Şi-l duseră pre el cătră Ánna dentîi, pentru că era socru lui Caiáfa, carele era arhiereu anului aceluia.

14. Şi era Caiáfa cela ce sfătuise pre jidovi că de folos iaste un om să piară pentru nărod.

15. Şi mergea după Iisus Símon Pétr şi celalalt ucenic, iară ucenicul acela era cunoscut arhiereului, şi întrá împreună cu Iisus în curtea arhiereului.

16. Iară Pétr sta lîngă uşă afară. Deci ieşi ucenicul celalalt, carele era cunoscut arhiereului, şi zise portăriţii, şi băgă înlăuntru pre Pétr.

17. Zise direpт acêea slujnica portăriţa lui Pétr: „Să nu cîndai şi tu eşti dentru ucenicii omului acestuia?”. Zise acela: „Nu sînt”.

18. Şi sta robii şi slugile carii făcuse jăratec, căci răceală era, şi să încălziia, şi era cu ei Pétr stînd şi încălzindu-se.

19. Deci arhiereul întrebă pre Iisus pentru ucenicii lui şi pentru învăţătura lui.

20. Răspunse lui Iisus: „Eu aiêve am grăit lumii. Eu pururea am învăţat în adunare şi în /

Versiunea modernă

unde sînt eu, să fie cu mine şi cei pe care mi i-ai dat, ca să privească slava mea, [slava] pe care mi-ai dat-o, pentru că tu m-ai iubit înainte de întocmirea lumii.

25. Şi lumea nu te-a cunoscut, Tată sfînt, eu însă te-am cunoscut, iar aceştia au cunoscut că tu m-ai trimis.

26. Şi le-am făcut lor cunoscut numele Tău, şi [încă] îl voi mai face, pentru ca iubirea cu care tu m-ai iubit să fie în ei, şi eu în ei.

Capitolul al 18-lea

1. După ce a spus acestea, Iisus a ieşit împreună cu ucenicii săi de cealaltă parte a pîrîului Cedrilor. Se afla acolo o grădină în care au intrat el şi ucenicii săi.

2. Însă şi Iuda, cel care l-a predat, ştia locul, pentru că Iisus se întîlnise adesea cu ucenicii săi acolo.

3. Luînd deci o cohortă de ostaşi şi cîteva gărzi de la arhierei şi farisei, Iuda s-a dus acolo cu felinare şi făclii şi arme.

4. Ştiind aşadar toate cele ce aveau să vină asupra lui, Iisus a ieşit şi le-a zis: „Pe cine căutaţi?”

5. Ei i-au răspuns: „Pe Iisus Nazarineanul”. Le-a zis Iisus: „Eu sînt”. Stătea însă laolaltă cu ei şi Iuda, cel care l-a predat.

6. Cînd le-a spus deci „Eu sînt”. s-au dat înapoi şi au căzut la pămînt.

7. I-a întrebat din nou aşadar: „Pe cine căutaţi?” Ei au zis: „Pe Iisus Nazarineanul”.

8. A răspuns Iisus: „V-am spus că eu sînt. Deci dacă pe mine mă căutaţi, lăsaţi-i pe ei să se ducă”.

9. Ca să se împlinească cuvîntul pe care-l spusese că „Pe niciunul din cei pe care mi i-ai dat nu l-am lăsat pieirii”.

10. Cum avea o sabie, Simon Petru o trase şi lovi pe slujitorul arhiereului şi-i reteză urechea dreaptă. Iar numele slujitorului era Malhus.

11. I-a zis deci Iisus lui Petru: „Pune-ţi sabia în teacă. Să nu beau paharul pe care Mi l-a dat Tatăl?!”

12. Aşadar cohorta şi comandantul şi gărzile iudeilor l-au prins pe Iisus şi l-au legat.

13. Şi l-au dus mai întîi la Anna, fiindcă era socrul lui Caiafa care era arhiereu în anul acela.

14. Or Caiafa era cel care-i sfătuise pe iudei că este de folos ca un singur om să moară pentru popor.

15. Simon Petru îl urma însă pe Iisus, împreună cu un alt ucenic. Iar ucenicul acela era cunoscut arhiereului şi a intrat împreună cu Iisus în curtea arhiereului.

16. Petru în schimb stătea afară în faţa uşii. A ieşit deci ucenicul celălalt care era cunoscut arhiereului şi i-a vorbit portăresei şi l-a băgat înăuntru pe Petru.

17. I-a zis deci slujnica de la poartă lui Petru: „Nu cumva eşti şi tu dintre ucenicii acestui om?” I-a zis el: „Nu sînt”.

18. Cum făcuseră un foc de jăratec, slujitorii şi gărzile stăteau şi se încălzeau, pentru că era frig. Petru stătea împreună cu ei şi se încălzea.

19. Marele preot l-a întrebat deci pe Iisus despre ucenicii săi şi despre învăţătura sa.

20. I-a răspuns Iisus: „Eu am vorbit lumii pe faţă. Eu întotdeauna mi-am predicat învăţătura în

Є҃ѵ҃аі҃е.

бесѣрекъ ѹнде пꙋрꙋрѣ жидовїи съадꙋнъ, ши
ꙟтраскꙋнсь нам грънит немикъ. Чемъ ꙟтребї кⷶ
бн? ꙟтребъ пре чѧ че аꙋ аꙋзит, че ам грънит
лор, ꙗтъ ачещѣ щїꙋ чѣле че ам зи еꙋ. Ачѣ кⷡ
стѣ ел зикꙗ̈ндь ѹнꙋл динтрꙋ слꙋџи стꙗ̈ндь а
проапе дѣде пальмъ лꙋи ꙇс, зикꙗ̈ндь, аша ръ
спꙋнзи архїереꙋлꙋи? Ръспꙋнсе лꙋи ꙇс, де ам кⷢ
грънит рꙋꙋ, мъртꙋрисѣще пентрꙋ рꙋꙋ, ꙗръ де
ам грънит бине, чемъ бацн? Тримисел пре є кⷣ
анна легат, кътръ каїафа архїереꙋль. Ши кⷷ
ера симон петрь стꙗ̈ндь ши ꙟкълзиндꙋсе, де
зисеръ лꙋи, аꙋ ши тꙋ динтрꙋ ѹченичїи лꙋи єщи?
лепъдатꙋсаꙋ ачела, ши зисе нꙋ сꙟнть. Зи кѕ
ѹнꙋл динтрꙋ робїи архїереꙋлꙋи, рꙋденїе фїиндь
челꙋѧ че аꙋ тъꙗт петрь ѹрекъ, аꙋ нꙋ еꙋ тѧ
възꙋт ꙟгръдинъ кꙋ ель? Деч ꙗръш саꙋ кⷥ
лепъдат петрь, ши ꙟдатъ кокошꙋ аꙋ кꙟнтат.
Дечи адꙋсеръ пре ꙇс дела каїафа ла диванъ, ши е кⷰ
ра диминѣца, ши еи наꙋ ꙟтрат ла диванъ, ка
съ нꙋсе пꙟнгърѣскъ, че съ мънꙟнче пащиле.
Єши дирептъ ачѣѧ пилат кътръ еи, ши зисе, кⷴ
че пꙟръ адꙋчец асꙋпра омꙋлꙋи ачестꙋѧ?
Ръспꙋнсеръ, ши зисеръ лꙋи, де нꙋ арфи ачеста л҃
фъкъторю дерѣле, нꙋлам да цїе пре ель. Зисе л҃а
лор дирептъ ачѣѧ пилат, лꙋацил пре ель вои, ши
дꙋпъ лѣџѣ воастръ жꙋдекацил пре ел, дечи зи
серъ лꙋи жидовїи, ноаѡ нꙋе слобод съ ѹчидем
пре нимене. Ка съ сꙋ бꙟнтꙋл лꙋи ꙇс съсъ пли л҃в
нѣскъ кареле аꙋзи, ꙟсемнꙟндь кꙋ че моарте ера
съ моаръ. Дечи ꙟтръ ꙟдиванъ ꙗръш пилат, л҃г
ши стригъ пре ꙇс, ши зисе лꙋи, тꙋ єщи ꙟпъра
тꙋл жидовилор? Ръспꙋнсе лꙋи ꙇс, дела тине л҃д
тꙋ ачаста зичи, а алцїи аꙋзи цїе пентрꙋ мине?
Ръспꙋнсе пилат, аꙋ еꙋ жидов сꙟнть? лимба та л҃е
ши архїереїи тѣꙋ дат мїе, че аи фъкꙋт?
Ръспꙋнсе ꙇс, ꙟпърѣцїѧ мѧ нꙋ ѧсте де ꙟ лꙋмѣ л҃ѕ
ачаста, де арфи де ꙟ лꙋмѣ ачаста ꙟпърѣцїѧ
мѧ слꙋџиле мѣле сар трꙋди, ка съ нꙋ мъ даꙋ жи
довилор, ꙗръ акꙋм ꙟпърѣцїѧ мѧ нꙋ ѧсте де аиі.
Зисе лꙋи дирептъ ачѣѧ пилат, даръ ꙟпърат л҃з
єщи тꙋ? ръспꙋнсе ꙇс, тꙋ зичи къ ꙟпърат сꙟнт
еꙋ, еꙋ спре ачаста мам фъкꙋт, ши спре ачаста
ам венит ꙟлꙋме, ка съ мъртꙋрисеск адевърꙋ
лꙋи, тот чела че ѧсте де ꙟ адевърь ꙟмі аскꙋлть
гласꙋл мїеꙋ. Зисеи лꙋи пилат че ѧсте аде л҃и
вꙋрꙋл? ши ачаста зикꙟндь ꙗръш єши кътръ
жидови, ши зисе лор, еꙋ ниче о винъ нꙋ афлꙋ ꙟ
трꙋ ель. Че ѧсте обичѣю воаѡ ка пре ѹнꙋ л҃ѳ
воаѡ съ слобозь ла пащи, дечи воѧ въ ѧсте съ
слобозь воаѡ, пре ꙟпъратꙋл жидовилор? Стри м҃
гаръ дирептъ ачѣѧ, ꙗръш тоци, зикꙟндь, нꙋ
пре ачеста, че пре варавва, ши ера варавва
тꙟлхарю.

К А П, ѲІ.

Атꙋнчѣ даръ лꙋо пилат пре ꙇс, ши бътꙋ. а҃
Ши слꙋжиторїи ꙟплетинꙗ̈ндь кꙋнꙋнъ де в҃
спини, пꙋсꙋ престе капꙋл лꙋи, ши кꙋ
хаинъ мохорꙟтъ, лаꙋ ꙟбръкат пре ел.
Ши зичѧ бꙋкꙋръте ꙟпъратꙋл жидови г҃
лор

Biblia 1688, p. 828, col. 2

besêrecă, unde pururea jidovii să adúnă, şi într-ascuns n-am grăit nemică.

21. Ce mă întrebi? Întreabă pre ceia ce au auzit ce am grăit lor. Iată, aceştia ştiu cêle ce am zis eu".

22. Acêstea el zicînd, unul dentru slugi, stînd aproape, dêde palmă lui Iisus, zicînd: „Aşa răspunzi arhiereului?".

23. Răspunse Iisus: „De am grăit rău, mărturisêşte pentru rău, iară de am grăit bine, ce mă baţi?".

24. Trimise-l pre el Ánna legat cătră Caiáfa arhiereul.

25. Şi era Símon Pétr stînd şi încălzindu-se. Deci ziseră lui: „Au şi tu dentru ucenicii lui eşti?". Lepădatu-s-au acela şi zise: „Nu sînt".

26. Zise unul dentru robii arhereului, rudenie fiind celuia ce au tăiat Pétr urêchea: „Au nu eu te-am văzut în grădină cu el?".

27. Deci iarăşi s-au lepădat Pétr şi îndată cocoşul au cîntat.

28. Deci aduseră pre Iisus de la Caiáfa la divan şi era dimineaţa. Şi ei n-au întrat la divan, ca să nu să pîngărească, ce să mănînce Paştile.

29. Ieşi direpţ acêea Pilát cătră ei şi zise: „Ce pîră aduceţi asupra omului acestuia?".

30. Răspunseră şi ziseră lui: „De nu ar fi acesta făcătoriu de rêle, nu l-am da ţie pre el".

31. Zise lor direpţ acêea Pilát: „Luaţi-l pre el voi şi după lêgea voastră judecaţi-l pre el". Deci ziseră lui jidovii: „Noao nu e slobod să ucidem pre nimeni".

32. Ca cuvîntul lui Iisus să să plinească, carele au zis, însemnînd cu ce moarte era să moară.

33. Deci întrá în divan iarăşi Pilát şi strigá pre Iisus şi zise lui: „Tu eşti împăratul jidovilor?".

34. Răspunse lui Iisus: „De la tine tu aceasta zici au alţii au zis ţie pentru mine?".

35. Răspunse Pilát: „Au eu jidov sînt? Limba ta şi arhiereii te-au dat mie. Ce ai făcut?".

36. Răspunse Iisus: „Împărăţiia mea nu iaste den lumea aceasta. De ar fi den lumea aceasta împărăţiia mea, slugile mêle s-ar trudi ca să nu mă dau jidovilor. Iară acum împărăţiia mea nu iaste de aici".

37. Zise lui direpţ acêea Pilát: „Dară împărat eşti tu?". Răspunse Iisus: „Tu zici că împărat sînt eu. Eu spre aceasta m-am făcut şi spre aceasta am venit în lume, ca să mărturisesc adevărului. Tot cela ce iaste den adevăr îmi ascultă glasul mieu".

38. Zise-i lui Pilát: „Ce iaste adevărul?". Şi aceasta zicînd, iarăşi ieşi cătră jidovi şi zise lor: „Eu nice o vină nu aflu întru el.

39. Ce iaste obicêiu voao ca pre unul voao să sloboz la Paşti. Deci voia vă iaste să sloboz voao pre împăratul jidovilor?".

40. Strigară direpţ acêea iarăşi toţi zicînd: „Nu pre acesta, ce pre Varavvá!". Şi era Varávva tîlhariu.

Cap 19

1. Atuncea dară luo Pilát pre Iisus şi-l bătu.

2. Şi slujitorii împletind cunună den spini au pus preste capul lui, şi cu haină mohorîtă l-au îmbrăcat pre el.

3. Şi zicea: „Bucură-te, împăratul jidovi- //

Versiunea modernă

sinagogă şi în templu, unde se adună iudeii întotdeauna, şi n-am vorbit nimic pe-ascuns.

21. De ce mă întrebi pe mine? Întreabă-i ce am vorbit pe cei care au ascultat. Iată, ei ştiu ce am vorbit".

22. Dar după ce a spus acestea, unul din paznicii care erau de faţă, i-a dat o palmă lui Iisus, zicînd: „Aşa răspunzi tu arhiereului?!"

23. I-a răspuns Iisus: „Dacă am vorbit greşit, dovedeşte greşeala! Dar dacă am vorbit bine, de ce mă loveşti?"

24. Anna l-a trimis legat la Caiafa, arhiereul.

25. Simon Petru însă stătea şi se încălzea. I-au zis deci: „Nu eşti şi tu dintre ucenicii săi?"

26. El a tăgăduit şi a zis: „Nu sînt!" A zis una din slugile arhiereului, care era rudă cu cel căruia îi retezase Petru urechea: „Dar nu te-am văzut eu în grădină cu el?"

27. Iarăşi a tăgăduit Petru şi îndată a cîntat un cocoş.

28. L-au dus deci pe Iisus de la Caiafa la pretoriu. Şi era dimineaţă. Ei însă n-au intrat în pretoriu, ca să nu se pîngărească şi să poată mînca Paştele.

29. A ieşit deci Pilat la ei şi a zis: „Ce învinuire aduceţi împotriva acestui om?"

30. Au răspuns şi i-au zis: „Dacă nu era el un răufăcător, nu ţi l-am fi predat ţie".

31. Atunci a zis Pilat: „Luaţi-l voi şi judecaţi-l după Legea voastră". I-au zis deci iudeii: „Nouă nu ne este îngăduit să omorîm pe nimeni".

32. Ca să se împlinească cuvîntul pe care-l spusese Iisus prin care arăta de ce fel de moarte avea să moară.

33. Pilat a intrat aşadar din nou în pretoriu şi l-a chemat pe Iisus şi i-a zis: „Tu eşti împăratul iudeilor?"

34. A răspuns Iisus: „De la tine însuţi o spui sau alţii ţi-au spus-o despre mine?"

35. A răspuns Pilat: „Sînt eu cumva iudeu? Poporul tău şi arhiereii mi te-au predat. Ce ai făcut?"

36. A răspuns Iisus: „Împărăţia mea nu este din lumea aceasta. Dacă împărăţia mea ar fi din lumea aceasta, gărzile mele s-ar lupta să nu fiu predat iudeilor. Dar în fapt împărăţia mea nu este de aici".

37. Pilat i-a zis atunci: „Aşa deci, eşti împărat?" A răspuns Iisus: „Tu spui că eu sînt împărat. Eu m-am născut şi am venit în lume pentru aceasta: să dau mărturie pentru adevăr. Tot cel ce este din adevăr ascultă glasul meu".

38. I-a zis Pilat: „Ce este adevărul?" Şi, după ce a spus aceasta, a ieşit iarăşi la iudei şi le-a zis: „Eu unul nu găsesc în el vreo vină.

39. Dar este la voi obiceiul să vă eliberez pe unul la Paşte. Vreţi deci să vă eliberez pe împăratul iudeilor?"

40. Iarăşi au strigat atunci cu toţii, zicînd:" Nu pe el, ci pe Baraba". Baraba însă era un tîlhar.

Capitolul al 19-lea

1. Atunci a luat Pilat pe Iisus şi a pus să fie biciuit.

2. Şi, după ce au împletit o coroană din spini, ostaşii i-au pus-o pe cap şi l-au îmbrăcat într-o mantie purpurie.

3. Şi-i ziceau „Să trăieşti, împărate al

Де ла Іѡань.

д лор, шій да лѹ пакле. Еши дирепть ачѣа
тьрьш афарь пилат, ши зисе лор, ѧтѫ скоць
воаѡ пре ел афарь, ка съкѹноашеци кѫ Ѫтрѹ ел
е ничеѡ винѫ нѹ афлѹ. Еши дирепть ачѣа Іс
афарь пѹртѫнд кѹнѹна чѧ де спини, ши хайна
ѕ чѧ мохоржтѫ, ши зисе лор ѧтѫ ѡмѹл. Дечи
дѣка вѫзѹрѫ пре ель архіерейи, ши слѹцилe, стри
гарѫ зикѫнд рѫстигнѣщел рѫстигнѣщел, зи
се лор пилат, лѹаціл пре ел вой, шил рѫстигници
з пентрѹ кѫ еѹ нѹ афлѹ Ѫтрѹ ель винѫ. Рѫ
спѹнсерѫ лѹй жидовій, нои лѣце авем, ши
дѹпѫ лѣцѣ ноастрѫ даторю ѧсте съ моарѫ, кѫ
пре ель фіи лѹй дѹмнезѫѹ сав фѫкѹть.
и Дечи дѣка аѹзи пилать ачеста кѹвѫнть
ѳ май мѹлт сав спѫмѫнтать. Ши Ѫтрѫ Ѫди
вань тьрьш, ши зисе лѹи Іс҃сь, де ѹнде еши
тѹ ꞉ Іарѫ Іс҃сь рѫспѹнсь нав дать лѹи.
і Зисе дирепть ачѣа пилать лѹи, міе нѹ грѫ
еши ꞉ нѹщіи кѫ пѹтѣре ам сѫте рѫстигнеcкѹ
пре тине, ши пѹтѣре ам сѫте слобозеcкѹ ꞉
аі Рѫспѹнсе Іс҃сь, най авѣ ничи ѡпѹтѣре асѹпра
мѣ, де нѹ арь фи фость дать ціе де сѹсь, пен
трѹ ачѣа чела че мав вѫндѹт ціе май маре пѫ
ві кат аре. Дентрѹ ачаста черка пилат съл
слобоазѫ пре ель, Іарѫ жидовій стрига зикѫнд.
де вей слобози пре ачеста, нѹ еши пріѧтен ке
сарѹлѹи, тот чела че фаче пре сине Ѫпѫрать,
гі стѫ Ѫпотрива лѹи кесарю. Дечи пилат аѹ
зинд ачесть кѹвѫнть, скоасе афарь пре Іс,
ши шѫзѹ пре скаѹнь. Ѫлокѹл че съ кіамѫ ашер
нѹть кѹ піатрѫ, Іарѫ жидовѣще гавада.
ді Ши ера винерѣ пашилор, ши ка ла ал шаселѣ час
ши зисе жидовилорь вези Ѫпѫратѹл востръ.
еі Іарѫ ей стригарѫ рѫдикѫл рѫдикѫл рѫстигнѣ
щел пре ель, зисе лорь пилат, пре Ѫпѫратѹль
вострѹ сѫл рѫстигнеcкѹ ꞉ рѫспѹнсерѫ архіереи
нѹ авемь Ѫпѫрать, фѫрѫ нѹмаи пре кесарю.
ѕі Дечи атѹнчѣ дѣде пре ель лорь, ка сѫ рѫстиг
нѣскѫ, ши лѹарѫ пре Іс҃сь, шил дѹсерѫ.
зі Ши пѹртѫнд крѹчѣ лѹи еши ла локѹл че съ кіама
ал кѫпѫцинилорь, каре съ кіамѫ жидовѣще гол
иі года. Ѹнде пре ель лав рѫстигнить, ши Ѫ
преѹнѫ кѹ ель пре алци дои, ден коаче ши ден
ѳі колѣ, ши Ѫмижлокь пре Іс҃сь. Ши скрисе ши
титлѹл пилать, ши пѹсе пре крѹче, ши ера
скрись, Іс҃сь назаринѣнѹл, Ѫпѫратѹл жидови
к лорь. Дечи ачесть титлѹ мѹлци лав четит
дентрѹ жидови, кѫчи апроапе ера де четате ло
кѹль, оѹнде сав рѫстигнить Іс, ши ера скрись
ка жидовѣще елинѣще рѫмленѣще. Дечи зи
чѣ лѹи пилать, архіерейи жидовилорь, нѹ скріе
Ѫпѫратѹл жидовилорь, че кѹм кѫ ачела аѹ зи
кв Ѫпѫрать сѫнть жидовилорь. Рѫспѹнсе пи
кг лат, че ам скрись ам скрись. Дечи слѹжи
торіи кѫнд аѹ рѫстигнить пре Іс҃сь, лѹарѫ
хаинеле лѹи, (ши фѫкѹрѫ патрѹ пѫрци, ла
фіеще каре слѹжиторю парте,) ши вешмѫнтѹ
ши ера вешмѫнтѹл некѹсѹт, де сѹсь цесѹть
кд престе тоть. Дечи зисерѫ Ѫтрѹ ей, сѫ

Biblia 1688, p. 829, col. 2

lor!" şi-i da lui palme.

4. Ieşi direpт acêea iarăşi afară Pilát şi zise lor: „Iată scoţ voao pre el afară, ca să cunoaşteţi că întru el nice o vină nu aflu".

5. Ieşi direpт acêea Iisus afară purtînd cununa cea de spini şi haina cea mohorîtă şi zise lor: „Iată omul!".

6. Deci deaca văzură pre el arhiereii şi slugile, strigară zicînd: „Răstignêşte-l, răstignêşte-l!". Zise lor Pilát: „Luaţi-l pre el voi şi-l răstigniţi, pentru că eu nu aflu întru el vină".

7. Răspunseră lui jidovii: „Noi lêge avem şi, după lêgea noastră, datoriu iaste să moară, căci pre el Fiiu lui Dumnezău s-au făcut".

8. Deci deaca auzi Pilát acesta cuvînt mai mult s-au spămîntat.

9. Şi întrá în divan iarăşi şi zise lui Isús: „De unde eşti tu?". Iară Isús răspuns n-au dat lui.

10. Zise direpт acêea Pilát lui: „Mie nu grăieşti? Nu ştii că putêre am să te răstignescu pre tine şi putêre am să te slobozescu?".

11. Răspunse Isús: „N-ai avea nici o putêre asupra mea, de nu ar fi fost dată ţie de sus. Pentru acêea cela ce m-au vîndut ţie mai mare păcat are".

12. Dentru aceasta cerca Pilát să-l sloboază pre el, iară jidovii striga zicînd: „De vei slobozi pre acesta, nu ieşti priêten Chesárului! Tot cela ce face pre sine împărat stă împotriva lui Chesariu!".

13. Deci Pilát auzind acest cuvînt scoase afară pre Iisus şi şăzu pre scaun, în locul ce să chiamă „Aşternut cu piatră", iară jidovêşte „Gavátha".

14. Şi era vinerea Paştilor şi ca la al şaselea ceas. Şi zise jidovilor: „Vezi împăratul vostru".

15. Iară ei strigară: „Rădică-l, rădică-l, răstignêşte-l pre el!". Zise lor Pilát: „Pre împăratul vostru să-l răstignescu?". Răspunseră arhiereii: „Nu avem împărat, fără numai pre Chesariu".

16. Deci atuncea dêde pre el lor, ca să să răstignească. Şi luară pre Isús, şi-l duseră.

17. Şi purtînd crucea lui, ieşi la locul ce să chiamă „Al Căpăţînilor", care să chiamă jidovêşte „Golgótha".

18. Unde pre el l-au răstignit. Şi împreună cu el pre alţi doi, dencoace şi dencolea, şi în mijloc pre Isús.

19. Şi scrise şi titlul Pilát şi puse pre cruce. Şi era scris „Isús Nazarineanul, împăratul jidovilor".

20. Deci acest titlu mulţi l-au citit dentru jidovi, căci aproape era de cetate locul unde s-au răstignit Iisus. Şi era scris jidovêşte, elinêşte, rîmlenêşte.

21. Deci zicea lui Pilát arhiereii jidovilor: „Nu scrie «Împăratul jidovilor», ce cum că acela au zis «Împărat sînt jidovilor.»".

22. Răspunse Pilát: „Ce am scris am scris".

23. Deci slujitorii, cînd au răstignit pre Isús, luară hainele lui (şi făcură patru părţi, la fieştecare slujitoriu parte)[18] şi veşmîntu. Şi era veşmîntul necusut, de sus ţesut preste tot.

24. Deci ziseră întru ei: „Să /

Versiunea modernă

iudeilor!" şi-i dădeau palme.

4. Iarăşi a ieşit deci afară Pilat şi le-a zis: „Iată, vi-l aduc afară ca să ştiţi că nu găsesc în el nici o vină".

5. Aşadar a ieşit Iisus afară, purtînd coroana de spini şi mantia purpurie. Şi le-a zis: „Iată-vă Omul".

6. Cînd l-au văzut deci arhiereii şi slujbaşii lor au strigat zicînd: „Răstigneşte-l! Răstigneşte-l!" Le-a zis Pilat: „Luaţi-l voi şi răstigniţi-l, fiindcă eu unul nu găsesc vină în el".

7. I-au răspuns iudeii: „Noi avem o Lege şi, după Legea noastră, este bun de moarte pentru că s-a făcut pe sine Fiul lui Dumnezeu".

8. Deci cînd a auzit Pilat acest cuvînt s-a înfricoşat şi mai tare.

9. Şi a intrat din nou în pretoriu şi i-a zis lui Iisus: „De unde eşti tu?". Dar Iisus nu i-a dat răspuns.

10. I-a zis deci Pilat: „Mie nu-mi vorbeşti? Nu ştii că am putere să te răstignesc şi am putere să te slobozesc?".

11. A răspuns Iisus: „Nu ai avea nici o putere împotriva mea, dacă nu ţi-ar fi fost dată de sus. De aceea, cel care m-a predat ţie mai mare păcat are".

12. Din această pricină Pilat căuta să-l elibereze. Iudeii însă strigau zicînd: „Dacă pe el îl eliberezi, nu eşti prieten al Cezarului! Oricine se face pe sine împărat se pune împotriva Cezarului".

13. Auzind deci acest cuvînt, Pilat l-a adus afară pe Iisus şi s-a aşezat în scaunul de judecată în locul numit «Pietruit», iar în evreieşte «Gabbatha".

14. Era ziua pregătitoare pentru Paşte, cam pe la ceasul al optulea. Şi a zis iudeilor: „Iată-l pe împăratul vostru!".

15. Dar ei au strigat: „Ia-i viaţa! Ia-i viaţa! Răstigneşte-l!". Le-a zis Pilat: „Să-l răstignesc pe împăratul vostru?". Au răspuns arhiereii: „Nu avem împărat decît pe Cezarul!".

16. Atunci l-a predat lor ca să-l răstignească, iar ei l-au luat pe Iisus şi s-au dus.

17. Şi, purtîndu-Şi crucea, a ieşit din cetate spre locul numit „al Căpăţînii", care în evreieşte se spune „Golgotha".

18. Acolo l-au răstignit şi împreună cu el pe alţi doi, dincoace şi dincolo, iar în mijloc pe Iisus.

19. Dar Pilat a pus să scrie şi o tăblie şi să o pună pe cruce. Şi era scris „Iisus Nazarineanul, împăratul iudeilor".

20. Aşadar mulţi iudei au citit această inscripţie, fiindcă locul unde fusese răstignit Iisus se afla aproape de cetate; şi era scris în evreieşte, în greceşte şi în latineşte.

21. Arhiereii iudeilor i-au spus deci lui Pilat: „Nu scrie «Împăratul iudeilor», ci că el a spus «Sînt împărat al iudeilor»!

22. A răspuns Pilat: „Ce am scris am scris".

23. Cînd l-au răstignit pe Iisus, ostaşii au luat deci hainele lui şi cămaşa, şi au făcut patru părţi, pentru fiecare ostaş o parte. Cămaşa însă era fără cusătură, ţesută de sus ca un întreg.

24. Au zis deci unii către alţii: „Să

нꙋл спинтекъмь пре ѥль, че съ арꙋнкъ сорци,
пентрꙋ ѥль ал кꙋи ва фи, ка скриптꙋра съ пли
нѣскъ чѣѫ че зиче, ѫпърцирѫ хайнеле мѣле
лор, ши пре ѫбръкъминтѣ мѣ пꙋсеръ сорци,
дечи слꙋжиторїи ачѣстѣ аꙋ фъкꙋть .
Ши стаꙋ лѫнгъ крꙋчѣ лꙋи їс, манка лꙋи ши со кє
ра манчен лꙋи марїа аклеѡпен, ши марїа маг
далина . Дечи ісꙋсь въѕѫндь пре манкъ ши кѕ
пре оученикь стѫндь, пре кареле юбїѫ, зисе ман
чїи лꙋи мꙋѫре, ꙗтъ фїюль тъꙋ . Ши дꙋпъ кꙁ
ачѣѫ зисе оученикꙋлꙋи, ꙗтъ манка та, ши
дей часꙋл ачела аꙋ лꙋать пре ѫ, оученикꙋл аче
ла ла але сале . Дꙋпъ ачѣѫ щїинд ісꙋсь, ки
къ тоате акꙋмь саꙋ съвѫршить, ка съ съ пли
нѣскъ скриптꙋра, зисе сѣте мїе . Дечи кѳ
вась зъчѣ де ѡцеть плинь, ши ѥи оумплѫндь
бꙋрѣте де ѡцеть ши кꙋ исопь, пꙋиндь ѫпрежꙋр
апропїаръ ла гꙋра лꙋи . Дечи кѫндь лꙋѡ ѡ л
цетꙋл їс, зисе съвѫршитꙋсаꙋ, ши плекѫндь
капꙋл аꙋ дать дꙋхꙋль . Дечи жидовїи ка съ ла
нꙋ рѫмѫе пре крꙋче трꙋпꙋриле сѫмбъта, де
врѣме че винери ера, пентрꙋ къ ера маре зїѡа
сѫмбетеи ачеѫ, ѫтребаръ пре пилать ка съ съ
ѕдробѣскъ лорь флꙋериле ши съ й рѫдиче .
Дечи венира слꙋжиторїи, ши челꙋи дей тѫю ѫи лв
ѕдробиръ флꙋериле, ши челꙋѫ лалть че саꙋ ръ
стигнить ѫпреꙋнъ кꙋ ѥль . Ꙗръ ла ісꙋсь ве лг
нинд, дѣка въѕꙋръ пре ѥль морть фїинд,
наꙋ ѕробить лꙋи флꙋериле . Че оунꙋль дей лд
слꙋжитори кꙋ фꙋщеле коаста лꙋи ѫпꙋнсе, ши
ѫдать єши сѫнџе ши апъ . Ши чела че аꙋ лє
въѕꙋть аꙋ мъртꙋрисить, ши адевърать ѥсте
мъртꙋрїѫ лꙋи, ши ачела щїе къ адевърать зи
че, ка вой съ крѣдеци . Пентрꙋ къ саꙋ фъ лѕ
кꙋть ачѣстѣ, ка скриптꙋра съ съ плинѣскъ,
ѡсь нꙋ съва ѕдроби дела ѥль . Ши ꙗръш алтъ лꙁ
скриптꙋръ ѕиче, ведѣворь ла кареле аꙋ ѫпꙋнсь.
Ꙗръ дꙋпъ ачаста ѫтребъ пре пилат іѡсифь, ли
чель дела аримадѣа, фїинд оученикь лꙋи їс,
ꙗръ аскꙋнсь пентрꙋ фрика жидовилорь, ка съ
рѫдиче трꙋпꙋл лꙋи ісꙋсь, ши аꙋ порꙋнчит пилат,
дечи вени ши рѫдикъ трꙋпꙋль лꙋи ісꙋсь .
Ши вени ши никодимь, чела че аꙋ венит кътръ лѳ
ісꙋсь, ноаптѣ дей тѫю, адꙋкѫндь аместекъ
тꙋри, де змирнъ ши алѡй, ка вро, р, де ли
тре . Дечи лꙋаръ трꙋпꙋль лꙋи ісꙋсь, ши ле м
гаръ пре ѥль кꙋ чаршафꙋри ѫпреꙋнъ кꙋ оусориле,
дꙋпъ кꙋм ѥсте ѡбичаюль жидовилор а ѫгропа .
Ши ера ѫлокꙋл оунде саꙋ ръстигнить грѫдинъ, ма
ши ѫгрѫдинъ мормѫнть ноꙋ, ѫтрꙋ кареле ни
менилѣ ничи ѡдиниѡаръ саꙋ пꙋсь . Дечи а мв
коло пентрꙋ винерѣ жидовилорь, къчи апроапе
ера мормѫнтꙋль, аꙋ пꙋсь пре ісꙋсь .

К А К К·

Ꙗръ ѫтрꙋна де сѫмбете марїѫ магдали а
на, вени диминѣца, ѫтꙋнѣрекь ѫкъ
фїиндь, ла мормѫнть, ши въѕꙋ пїатра
рѫдикатъ дела мормѫнть . Алергъ в
дирептъ ачѣѫ ши вени кътръ симѡнь
пе

Biblia 1688, p. 829, col. 2

nu-l spintecăm pre el, ce să aruncăm sorţi pentru el, al cui va fi", ca Scriptura să să plinească, cêea ce zice: „Împărţiră hainele mêle lor, şi pre îmbrăcămintea mea puseră sorţi". Deci slujitorii acêstea au făcut.

25. Şi sta lîngă crucea lui Iisus maica lui şi sora maicei lui, Máriia a Cleópei, şi Máriia Magdalína.

26. Deci Isús văzînd pre maică şi pre ucenic stînd, pre carele iubiia, zise maicii lui: „Muiêre, iată fiiul tău".

27. Şi după acêea zise ucenicului: „Iată maica ta". Şi den ceasul acela au luat pre ea ucenicul acela la ale sale.

28. După acêea, ştiind Isús că toate acum s-au săvîrşit ca să să plinească Scriptura, zise: „Sête mi-e".

29. Deci vas zăcea de oţet plin şi ei, umplînd burête de oţet şi cu isop puind împrejur, apropiară la gura lui.

30. Deci cînd luo oţetul Iisus, zise: „Săvîrşitu-s-au" şi, plecînd capul, au dat duhul.

31. Deci jidovii ca să nu rămîie pre cruce trupurile sîmbăta, de vrême ce vineri era, pentru că era mare zioa sîmbetei aceiia, întrebară pre Pilát ca să să zdrobească lor fluerile şi să-i rădice.

32. Deci veniră slujitorii şi celui dentîiu îi zdrobiră fluierile, şi celuialalt ce s-au răstignit împreună cu el.

33. Iară la Isús venind, deaca văzură pre el mort fiind, n-au zdrobit lui fluierile.

34. Ce unul den slujitori cu fúştele coasta lui împunse şi îndată ieşi sînge şi apă.

35. Şi cela ce au văzut au mărturisit, şi adevărată iaste mărturiia lui, şi acela ştie că adevarat zice ca voi să crêdeţi.

36. Pentru că s-au făcut acêstea, ca Scriptura să să plinească: „Os nu să va zdrobi de la el".

37. Şi iarăşi altă Scriptură zice: „Vedea-vor la carele au împuns".

38. Iară după aceasta întrebă pre Pilát Iósif cel de la Arimathéa, fiind ucenic lui Iisus, iară ascuns, pentru frica jidovilor, ca să rădice trupul lui Isús, şi au poruncit Pilát. Deci veni şi rădică trupul lui Isús.

39. Şi veni şi Nicódim, cela ce au venit către Isús noaptea dentîiu, aducînd amestecături de zmirnă şi aloi ca vro 100 de litre.

40. Deci luară trupul lui Isús şi legară pre el cu cearşafuri împreună cu unsorile, după cum iaste obicêiul jidovilor a îngropa.

41. Şi era în locul unde s-au răstignit grădină şi în grădină mormînt nou, întru carele nimenilea nici odinioară s-au pus.

42. Deci acoló pentru vinerea jidovilor, căci aproape era mormîntul, au pus pre Isús.

Cap 20

1. Iară într-una de sîmbete, Máriia Magdalína, veni dimineaţa, întunêrec încă fiind, la mormînt, şi văzu piatra rîdicată de la mormînt.

2. Alergă direpţ acêea şi veni către Símon //

Versiunea modernă

n-o sfişiem, ci să tragem la sorţi pentru ea, [ca să vedem] a cui va fi", ca să se împlinească locul din Scriptură care spune: „Şi-au împărţit hainele mele, şi pentru cămaşa mea au atuncat sorţii". Aşadar ostaşii acestea au făcut.

25. Lîngă crucea lui Iisus stăteau însă mama sa şi sora mamei sale, Maria lui Cleopa, şi Maria Magdalena.

26. Iisus, văzîndu-Şi deci mama şi pe ucenicul pe care-l iubea stînd alături, i-a zis mamei sale: „Femeie, iată fiul tău".

27. Apoi i-a zis ucenicului: „Iată mama ta". Şi din ceasul acela, ucenicul cu pricina a luat-o la ale sale.

28. După aceasta, văzînd Iisus că de-acum toate se săvîrşiseră, ca să se împlinească Scriptura, a spus: „Mi-e sete".

29. Se afla deci acolo un vas plin cu oţet, iar cei care-l loviseră, punînd un burete plin de oţet şi cu o trestie de isop, i l-au dus la gură.

30. Cînd a luat deci oţetul, Iisus a zis: „S-a săvîrşit". Şi, lăsîndu-Şi capul să cadă, Şi-a dat duhul.

31. Cum era ziua pregătitoare pentru Paşte, ca să nu rămînă deci trupurile pe cruce sîmbăta, căci era mare ziua sîmbetei aceleia, i-au cerut lui Pilat să le zdrobească fluierele picioarelor şi să-i ridice.

32. Au venit aşadar ostaşii şi i-au zdrobit fluierele celui dintîi şi celuilalt răstignit împreună cu el.

33. Dar cînd au ajuns la Iisus, cum au văzut că deja murise, nu i-au mai zdrobit fluierele,

34. ci unul din ostaşi i-a străpuns coasta cu suliţa şi numaidecît a ieşit sînge şi apă.

35. Şi cel care a văzut a dat mărturie – iar mărturia sa este adevărată şi el ştie că spune lucruri adevărate –, pentru ca voi să credeţi.

36. Fiindcă acestea s-au petrecut ca să se împlinească locul din Scriptură „Niciun os de-al său nu va fi zdrobit".

37. Şi iarăşi un alt loc din Scriptură spune: „Se vor uita la cel pe care l-au străpuns".

38. După acestea, Iosif din Arimateea, ucenic fiind al lui Iisus, însă pe ascuns de frica iudeilor, a cerut voie de la Pilat să poată ridica trupul lui Iisus.

39. Pe de alt parte, a venit şi Nicodim, cel care venise mai întîi noaptea la Iisus, şi a adus un amestec de smirnă şi aloe, cam o sută de litre.

40. Au luat aşadar trupul lui Iisus şi l-au înfăşurat în giulgiuri din in înbibate cu aromate, aşa cum este obiceiul de a pune în mormînt la iudei.

41. Se afla în locul în care fusese răstignit o grădină, iar în grădină un mormînt nou, unde nu mai fusese pus nimeni niciodată.

42. L-au pus deci acolo pe Iisus, din pricina zilei pregătitoare a [Paştelui] iudeilor, pentru că mormîntul era aproape.

Capitolul al 20-lea

1. Iar în prima zi a săptămînii, în zori, pe cînd mai era încă întuneric, a venit Maria Magdalena la mormînt şi a văzut piatra luată de pe mormînt.

2. A alergat deci şi s-a dus la Simon Petru

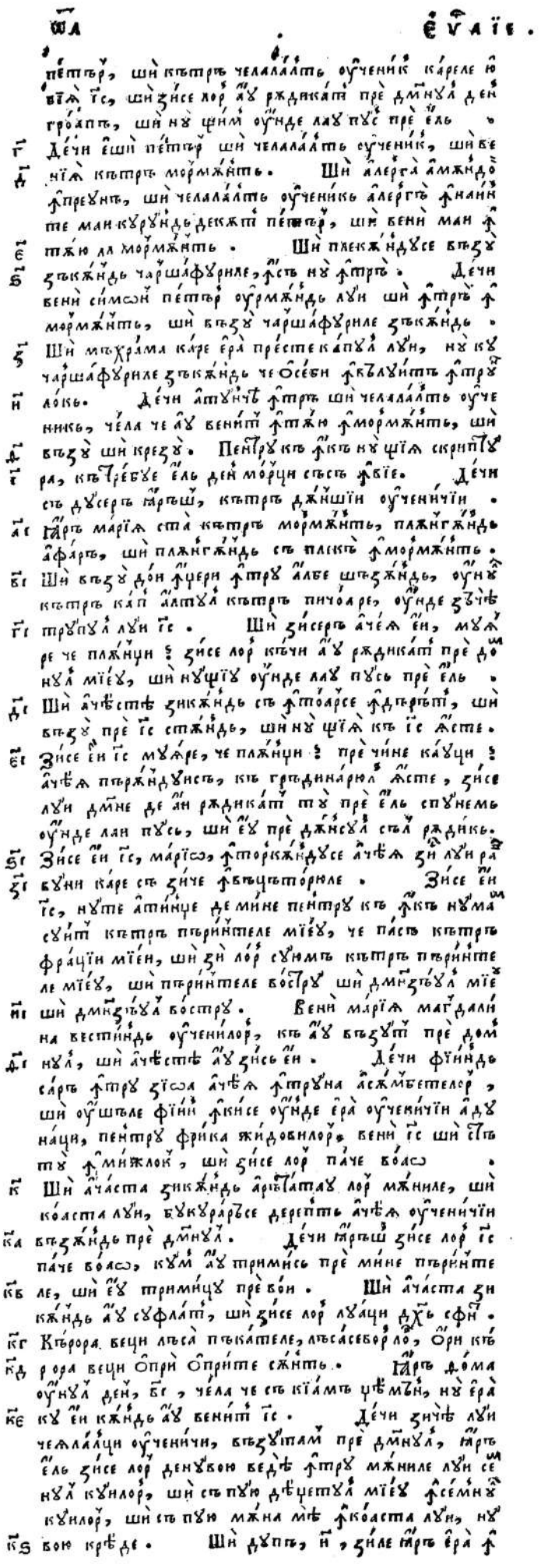

Biblia 1688, p. 830, col. 1

Pétăr şi cătră celalalt ucenic carele iubiia Iisus şi zise lor: „Au rîdicat pre Domnul den groapă şi nu ştim unde l-au pus pre el”.

3. Deci ieşi Pétăr şi celalalt ucenic şi veniia cătră mormînt.

4. Şi alerga amîndoi împreună şi celalalt ucenic alergă înainte mai curund decît Pétăr şi veni mai întîiu la mormînt.

5. Şi, plecîndu-se, văzu zăcînd cearşafurile, însă nu întrá.

6. Deci veni Símon Pétăr urmînd lui şi întrá în mormînt şi văzu cearşafurile zăcînd.

7. Şi măhrama care era preste capul lui, nu cu cearşafurile zăcînd, ce osebi învăluită într-un loc.

8. Deci atuncea întră şi celalalt ucenic, cela ce au venit întîiu, în mormînt şi văzu, şi crezu.

9. Pentru că încă nu ştiia Scriptura, că trebuie el den morţi să să învie.

10. Deci să duseră iarăşi cătră dînşii ucenicii.

11. Iară Máriia sta cătră mormînt, plîngînd afară, şi plîngînd să plecă în mormînt.

12. Şi văzu doi îngeri întru albe şăzînd, unul cătră cap, altul cătră picioare, unde zăcea trupul lui Iisus.

13. Şi ziseră aceia ei: „Muiêre, ce plîngi?”. Zise lor: „Căci au rîdicat pre Domnul mieu şi nu ştiu unde l-au pus pre el”.

14. Şi aceasta zicînd, să întoarse îndărăt, şi văzu pre Iisus stînd, şi nu ştia că Iisus iaste.

15. Zise ei Iisus: „Muiêre, ce plîngi? Pre cine cauţi?”. Acêea părîndu-i-să că grădinariul iaste, zise lui: „Doamne, de ai rîdicat tu pre el, spune-mi unde l-ai pus, şi eu pre dînsul să-l rîdic”.

16. Zise ei Iisus: „Mário”. Întorcîndu-se, acêea zise lui: „Ravvúni”, care să zice „Învăţătoriule”.

17. Zise ei Iisus: „Nu te atinge de mine, pentru că încă nu m-am suit cătră Părintele mieu, ce pasă cătră fraţii miei şi zi lor suiu-mă cătră Părintele mieu şi Părintele vostru şi Dumnezăul mieu şi Dumnezăul vostru”.

18. Veni Máriia Magdalína vestind ucenicilor[19] că au văzut pre Domnul şi acêstea au zis ei.

19. Deci fiind sară întru zioa acêea, într-una a sîmbetelor, şi uşăle fiind închise unde era ucenicii adunaţi, pentru frica jidovilor, veni Iisus şi stătu în mijloc şi zise lor: „Pace voao”.

20. Şi aceasta zicînd, arătat-au lor mîinile şi coasta lui. Bucurară-se derept acêea ucenicii văzînd pre Domnul.

21. Deci iarăşi zise lor Iisus: „Pace voao. Cum au trimis pre mine Părintele, şi eu trimiţu pre voi”.

22. Şi aceasta zicînd, au suflat şi zise lor: „Luaţi Duh Sfînt.

23. Cărora veţi lăsa păcatele, lăsa-se-vor lor. Oricărora veţi opri, oprite sînt”.

24. Iară Thóma, unul den 12, cela ce să chiamă Geamăn, nu era cu ei cînd au venit Iisus.

25. Deci zicea lui ceialalţi ucenici: „Văzut-am pre Domnul”. Iară el zise lor: „De nu voiu vedea întru mînile lui semnul cuilor, şi să puiu dêgetul mieu în semnul cuilor, şi să puiu mîna mea în coasta lui, nu voiu crêde.

26. Şi, după 8 zile, era în- /

Versiunea modernă

şi la celălalt ucenic pe care-l iubea Iisus şi le-a zis: „L-au luat pe Domnul din mormînt şi nu ştim unde l-au pus”.

3. Au ieşit deci, Petru şi celălalt ucenic, şi veneau spre mormînt.

4. Şi alergau cei doi împreună, însă celălalt ucenic a fugit mai repede ca Petru şi a ajuns primul la mormînt.

5. Şi, aplecîndu-se să se uite, a văzut giulgiurile de in zăcînd; totuşi n-a intrat.

6. A venit deci Simon Petru în urma lui şi a intrat în mormînt şi a văzut giulgiurile de in zăcînd,

7. iar mahrama care fusese pusă pe capul său nu zăcea împreună cu giulgiurile de in, ci înfăşurată separat într-un loc.

8. Atunci a intrat şi celălalt ucenic, cel care ajunsese primul la mormînt, şi a văzut şi a crezut.

9. Căci nu ştiau încă Scriptura că el trebuia să învieze din morţi.

10. S-au întors deci ucenicii la ai lor.

11. Maria însă stătea înaintea mormîntului, plîngînd afară. Cum plîngea ea deci, s-a aplecat înspre mormînt ca să se uite,

12. şi a văzut doi îngeri [îmbrăcaţi] în veşminte albe aşezaţi unul la cap, altul la picioare în locul unde zăcuse trupul lui Iisus.

13. Şi i-au zis: „Femeie, de ce plîngi?” Le-a zis: „Pentru că l-au luat pe Domnul meu şi nu ştiu unde l-au pus”.

14. Şi, zicînd ea acestea, s-a întors în spate şi l-a văzut stînd pe Iisus, dar nu ştia că este Iisus.

15. I-a zis Iisus: „Femeie, de ce plîngi? Pe cine cauţi?” Ea, crezînd că era grădinarul, i-a zis: „Domnul meu, dacă tu l-ai purtat, spune-mi unde l-ai pus, iar eu îl voi lua”.

16. I-a spus Iisus: „Maria!”. Întorcîndu-se, ea i-a zis: „Rabuni!”, ceea ce înseamnă „Învăţătorule!”

17. I-a zis Iisus: „Nu mă atinge, căci încă nu m-am înălţat la Tatăl meu. Du-te însă la fraţii mei şi spune-le [că] mă înalţ la Tatăl meu şi la Tatăl vostru, şi la Dumnezeul meu şi la Dumnezeul vostru”.

18. A venit Maria Magdalena şi le-a dat de veste ucenicilor că văzuse pe Domnul şi că el îi spusese acestea.

19. În seara zilei aceleia deci, prima zi a săptămînii, pe cînd uşile [casei] unde se adunaseră ucenicii erau încuiate de frica iudeilor, a venit Iisus şi a stat în mijloc şi le-a zis: „Pace vouă!”

20. Şi, zicînd acestea, le-a arătat mîinile şi coasta sa. S-au bucurat deci ucenicii cînd l-au văzut pe Domnul.

21. Iisus le-a zis atunci iarăşi: „Pace vouă! Precum m-a trimit pe mine Tatăl, aşa vă trimit şi eu pe voi”.

22. Şi, zicînd acestea, a suflat asupra lor şi le-a zis: „Luaţi Duh Sfînt!

23. Cărora le veţi lăsa păcatele, le vor fi lăsate; cărora le veţi ţine, ţinute vor fi”.

24. Dar Toma, unul din cei doisprezece, cel numit „Geamănul”, nu era cu ei cînd venise Iisus.

25. Ceilalţi ucenici i-au zis deci: „Am văzut pe Domnul!” El însă le-a zis: „Dacă nu văd urma cuielor pe mîinile sale şi nu-mi pun degetul în urma cuielor şi nu-mi pun mîna în coasta sa, nici [o primejdie] să cred!”.

26. Şi, după opt zile, erau iarăşi

ЄВАЇЄ.

лъ҃нтрѫ оу҃ченичїи лѫи, шн҃ дсо҃ма кѫ҃ен, вени
їс оу҃шъле фїи҃ндь ѯкисе, шн҃ стъ҃тѫ ѯмижлок,
шн҃ зисе паче болсо. Ѯпо҃н зисе дсо҃мен, а҃ кѕ
дѫ дѣцетѫ҃ тъѫ ѧнчѣ, шн҃ безн мжнле мѣле,
шн҃ ѧдѫ мжна та шн҃ пѫне лакоста мѣ, шн҃ нѫ҃
те фаче не кредиичо҃с, че кредиичось. Шн҃ рѣ кн
епѫ҃нсе дома, шн҃ зисе лѫи, дмн҃ѫ҃ мїеѫ шн҃ дѫ҃
нъзъѫ҃ мїеѫ. Зисе лѫи їс, кѣчи ѧи҃ бъзѫ҃ кд
пре мине дсо҃мсо ѧи҃ крезѫ҃т, ферничи чеж че на
бъзѫ҃т шн҃ ѧѫ҃ крезѫ҃т. Дечи мѫ҃лте шн҃ ѧ҃л л
те сѣ҃мне ѧѫ҃ фъкѫ҃т їс, ѯнаи҃нтъ оу҃ченичилор҃
лѫи, кареле нѫ҃ сжи҃нть скрисе ѯкла҃рть ѧчаста.
Гар҃ъ ѧчѣстъ сѫ҃ скрись ка съ крѣдецн къ їс а҃ лѧ
сте Хс фїюл лѫи дмн҃зъѫ, шн҃ ка крежи҃ндь бїа
ць съ ѧвецн ѯтрѫ нѫ҃мелє лѫи.

К А П ѯ КѦ.

Хпъ ѧчаста сѫ҃ ѧртѧта҃т гар҃ъш пре сине а҃
їс оу҃ченичилор҃, ла мар҃ъ тиберїа҃да шн҃
съ ѧрътъ ѧша҃. Ера҃ ѯпрежи҃нъ симсо҃ б
пе҃тръ, шн҃ дома че съкта҃мъ цамжи҃,
шн҃ надана҃ль чел҃ дела кана галиле҃ѭлѫ҃,
шн҃ чей ѧи҃ зебеде҃ѫлѫи҃, шн҃ ѧлцїи҃ деи҃трѫ оу҃ченн҃
чїи҃ лѫи҃ дои҃. Зисе лор҃ симон пе҃тръ, дѫчемъ г
бою съвжне҃зь, зисеръ лѫи҃ вениюм шн҃ ной ѯпреж
нъ кѫ҃ тине, еширъ шн҃ съсѫ҃иръ ѯва ѯда҃тъ, шн҃
ѯтрѫ ѧчѣѫ ноаптена҃ѫ прии҃сь немнкъ. Шн҃ д
деменѣца фъкжи҃ндусе, съпъ҃тѫ їс лацъ҃рмѫре, ѯсъ
нѫ҃ цїѫ оу҃ченичїи къ їс а҃сте. Зисе дире҃тъ е
ѧчѣѫ лор҃ їс, копїи҃ нѫ҃ чева демжнка҃ ѧвецн҃? рѣспѫ
серъ лѫи҃ нѫ҃. Шн҃ ель зисе лор҃, пѫнец҃ дѣ дн
рѣ҃пта па҃рте ѧвасѫлѫи҃ мрѣжѫ, шн҃ бец҃ ѧфла҃,
дечи пѫсеръ, шн҃ нѫмаи҃ пѫтѫ҃ съ҃лтра҃гъ, де мѫ҃л
цимъ пе҃шилор҃. Дечи зисе оу҃ченикѫ҃ ѧчела, ѕ
пре карele юбїѫ҃ їс лѫи҃ пе҃тръ, дол҃ѫ҃ а҃сте, де҃
симон҃ пе҃тръ ѧѫзи҃ндь къ дмн҃ѫ҃ а҃сте, кѫ҃ Хана҃
ѣ ѯчи҃нсъ кѣчи ера҃ голь, шн҃ съ ѧрѫ҃нкъ пре дж
сѫ҃ ѯмар҃е. Гар҃ъ чемлаа҃цн оу҃ченичи кѫ҃ бъш и
чорѫ҃ ѧѫ҃ вени, кѣчи нѫ҃ ера҃ депа҃рте дела пъмжт҃
че ка врсо҃, с҃, де коцн, трѣгжи҃ндь небодѫ҃ пе҃шило҃.
Дечи дѣка еширъ ла пъмжи҃нть, бъзѫ҃рѣ жра҃т҃е҃ ѳ
жосъ, шн҃ пѣше дѣсѫ҃пра шн҃ пжи҃не. Зисе ло҃ і
їс, ѧдѫчец҃ ден҃ пе҃шїи҃ карїи҃ѧц҃ прии҃сь ѧкѫ҃м.
Съ сѫ҃н симон҃ пе҃тръ шн҃ тра҃се небодѫ҃ пре пъмжт҃ ія
плии҃ де пе҃ши мар҃н, рнг, шн҃ ѧтжцѣ фїи҃ндь нѫ҃сѫ҃
рѫ҃т небодѫ҃. Зисе лор҃ їс вени҃ де прижзи҃ци, шн҃ кв
ниимень нѫ҃ кѫ҃тезѧ ден҃ оу҃ченичь съ чѣрче пре ел҃
тѫ҃ чине еши҃н? щїи҃ндь къ дмн҃ѫ҃ а҃сте. Вени гѕ
дреп҃тъ ѧчѣѫ їс шн҃ лѫсо҃ пжи҃нѣ шн҃ дѣделсо҃р҃,
шн҃ пѣщеле ашиждерѣ. Ѧчаста дар҃ъ ѧтре҃ѫ дѕ
со҃рь сѫ҃ ѧртѧта҃т їс оу҃ченичилор҃ лѫи҃, скѫлижндѫ
се ден҃ мо҃рцн. Дечи дѣка прижзи҃рѣ, зисе лѫ҃ ев
симон҃ пе҃тръ, їс, симон҃ їѡна҃ юбе҃щимѣ маи҃мѫ҃т҃
декжт҃ ѧче҃цѣ? зисе лѫи҃, ашѫ дмне, тѫ҃ щїи҃ къ
те юбе҃ск, зисе лѫи҃ па҃ще мїеїи҃ мїей. Зисе ѕ
лѫи҃ гар҃ъш ѧлдо҃нлѣ симсо҃и їѡна҃ юбе҃щимѣ? зисе
лѫи҃, ашѫ дмне, тѫ҃ щїи къте юбе҃ск, зисе лѫи҃,
па҃ще со҃нле мѣле. Зисе лѫи҃ ѧтре҃ѫ со҃рь, симо҃ ѕі
їѡна҃ юбе҃щимѣ? мъхнитѫ҃сѫ҃ пе҃тръ кѣчи ѧѫзи҃
лѫи҃ ѧтре҃ѫ со҃рь юбе҃щимѣ, шн҃ зисе лѫи҃ до҃лмне

тѫ҃

Biblia 1688, p. 830, col. 2

lăuntru ucenicii lui, şi Thóma cu ei. Şi veni Iisus, uşăle fiind închise, şi stătu în mijloc şi zise: „Pace voao!”.

27. Apoi zise Thómei: „Ádu dêgetul tău aicea şi vezi mînile mêle, şi ádu mîna ta, şi pune la coasta mea, şi nu te face necredincios, ce credincios!”.

28. Şi răspunse Thóma şi zise lui: „Domnul mieu şi Dumnezăul mieu”.

29. Zise lui Iisus: „Căci ai văzut pre mine, Thómo, ai crezut. Fericiţi ceia ce n-au văzut şi au crezut.

30. Deci multe şi alte sêmne au făcut Iisus, înaintea ucenicilor lui, carele nu sînt scrise în cartea aceasta.

31. Iară acêstea s-au scris ca să crêdeţi că Iisus iaste Hristos, Fiiul lui Dumnezău, şi ca, crezînd, viaţă să aveţi întru numele lui.

Cap 21

1. După aceasta s-au arătat iarăşi pre sine Iisus ucenicilor, la Marea Tiveriada, şi să arătă aşa.

2. Era împreună Símon Pétr şi Thóma, ce să chiamă Geamăn, şi Nathanaíl, cel de la Cána Galiléiului, şi cei ai Zevedéului, şi alţii dentru ucenicii lui doi.

3. Zise lor Símon Pétr: „Duce-mă-voiu să vînez”. Ziseră lui: „Veni-vom şi noi împreună cu tine”. Ieşiră şi să suiră în vas îndată şi întru acêea noapte n-au prins nemică.

4. Şi demeneaţa făcîndu-se, stătu Iisus la ţărmure, însă nu ştiia ucenicii că Iisus iaste.

5. Zise direpт acêea lor Iisus: „Copii, nu ceva demîncat aveţi?”. Răspunseră lui: „Nu”.

6. Şi el zise lor: „Puneţi de-a direapta parte a vasului mreaja şi veţi afla”. Deci puseră şi nu mai putea să-l tragă de mulţimea peştilor.

7. Deci zise ucenicul acela pre carele iubiia Iisus lui Pétr: „Domnul iaste”. Deci Símon Pétr auzind că Domnul iaste, cu haina-şi să încinsă, căci era gol, şi să aruncă pre dînsul în mare.

8. Iară ceialalţi ucenici cu văşciorul au venit, căci nu era departe de la pămînt, ce ca vro 200 de coţi, trăgînd nevodul peştilor.

9. Deci deaca ieşiră la pămînt, văzură jăratec jos, şi pêşte deasupra şi pîine.

10. Zise lor Iisus: „Aduceţi den peştii carii aţi prins acum”.

11. Să sui Símon Pétr şi trase nevodul pre pămînt plin de peşti mari, 153, şi atîţia fiind nu s-au rupt nevodul.

12. Zise lor Iisus: „Veniţi de prînziţi”. Şi nimenea nu cuteza den ucenici să cêrce pre el: „Tu cine eşti?”, ştiind că Domnul iaste.

13. Veni direpт acêea Iisus şi luo pîinea şi dêde lor, şi pêştele aşijdera.

14. Aceasta dară a treia oară s-au arătat Iisus ucenicilor lui, sculîndu-se den morţi.

15. Deci deaca prînziră, zise lui Símon Pétr Iisus: „Símon Ioná, iubeşti-mă mai mult decît aceştia?”. Zise lui: „Paşte mieii miei”.

16[20]. Zise lui iarăşi al doilea: „Símon Ioná, iubeşti-mă?”. Zise lui: „Aşa, Doamne, tu ştii că te iubesc”. Zise lui: „Paşte oile mêle”.

17. Zise lui a treia oară: „Símon Iona, iubeşti-mă?”. Mîhnitu-s-au pentru căci au zis lui a treia oară „Iubeşti-mă?”, şi zise lui: „Doamne, //

Versiunea modernă

înăuntru ucenicii săi, iar Toma era cu ei. A venit Iisus, deşi uşile fuseseră încuiate, şi a stat în mijloc şi a zis: „Pace vouă!”.

27. Apoi i-a zis lui Toma: „Adu-ţi degetul aici şi priveşte mîinile mele şi adu-ţi mîna şi pune-o în coasta mea şi nu fi necredincios, ci credincios!”.

28. A răspuns Toma şi i-a zis: „Domnul meu şi Dumnezeul meu!”.

29. I-a zis Iisus: „Toma, tu ai crezut pentru că m-ai văzut. Fericiţi cei care n-au văzut, dar au crezut!”.

30. Iisus a făcut deci şi multe alte minuni înaintea ucenicilor săi, care nu sînt scrise în această carte.

31. Iar acestea au fost scrise ca să credeţi că Iisus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu şi pentru ca, crezînd, viaţă veşnică să aveţi în numele său.

Capitolul al 21-lea

1. După aceasta, Iisus s-a arătat ucenicilor săi la Marea Tiberiadei. Şi s-a arătat în felul următor.

2. Erau laolaltă Simon Petru şi Toma, cel zis „Geamănul”, şi Natanael, cel din Cana Galileii, şi fiii lui Zebedeu şi alţi doi dintre ucenicii săi.

3. Simon Petru le-a zis: „Mă duc să pescuiesc”. Ei i-au zis: „Mergem şi noi cu tine”. Au ieşit şi au urcat drept în barcă, dar în noaptea aceea n-au prins nimic

4. Făcîndu-se de-acum dimineaţă, Iisus a stat la ţărm; totuşi ucenicii nu ştiau că este Iisus.

5. Le-a zis deci Iisus: „Copilaşilor, nu aveţi ceva de mîncare?” I-au răspuns: „Nu”.

6. El însă le-a spus: „Aruncaţi năvodul în partea dreaptă a bărcii şi veţi afla”. L-au aruncat deci şi n-a mai putut să-l tragă din pricina mulţimii peştilor.

7. A zis ucenicul acela pe care-l iubea Domnul către Petru: „Domnul este!” Auzind Simon Petru că era Domnul, şi-a încins haina, căci era gol, şi s-a aruncat în apă.

8. Ceilalţi ucenici însă au venit cu barca trăgînd năvodul cu peşti, căci nu erau departe de uscat, ci ca la două sute de coţi.

9. Cînd au ieşit aşadar pe uscat, au văzut aşternut foc de jăratec şi peşte pus deasupra, şi pîine.

10. Le-a zis Iisus: „Aduceţi din peştele pe care l-aţi prins acum”.

11. S-a urcat Simon Petru [în barcă] şi a tras năvodul pe uscat, plin cu peşti mari, o sută cincizeci şi trei. Şi, chiar dacă erau atîţia, năvodul nu s-a rupt.

12. Le-a zis Iisus: „Veniţi şi prînziţi”. Niciunul din ucenici nu îndrăznea însă să-l întrebe „Cine eşti tu?”, fiindcă ştiau că era Domnul.

13. A venit Iisus deci şi a luat pîinea şi le-a dat-o, la fel şi peştele.

14. Aceasta [a fost] deja a treia oară că Iisus s-a arătat Iisus ucenicilor săi înviat din morţi.

15. După ce au prînzit aşadar, Iisus i-a zis lui Simon Petru: „Simone, [fiul] lui Iona, mă iubeşti mai mult decît aceştia?”. El i-a zis: „Da, Doamne, tu ştii că te iubesc”. [Iisus] i-a zis: „Hrăneşte mieluşeii mei!”

16. Iarăşi i-a zis, a doua oară: „Simone, [fiul] lui Iona, mă iubeşti?” El i-a zis: „Da, Doamne, tu ştii că te iubesc”. I-a zis: „Păstoreşte oile mele!”

17. I-a zis [Iisus] a treia oară: „Simone, [fiul] lui Iona, mă iubeşti?”. Petru s-a amărît pentru că-l întrebase a treia oară: „Mă iubeşti?”, şi i-a zis: „Doamne,

тѹ тоате щїй, тѹ щїй кѫте юбеск, зисе лѹ
ні Іс паще ѡиле мѣле. Аминь аминь зик цїе,
кѫнд ерай май тѫнър ѫчинцѣй пре тине, ши
оумблай оунде врѣй, їаръ кѫнд вей ѫбътржни
ѫтинде-вей мѫнниле тале, ши алтѹл тева ѫчин
ді це, ши тева адѹче оунде нѹ вей. Ши ачаста
аѹзи арътѫнд, кѹ че моарте ва слъви пре Дѹм
незъѹ, ши ачаста зикѫнд зисе лѹй, вино дѹ
к пъ мине. Ши ѫторкѫндѹсе Петър, въ зѹ пре
оученикѹл карeле юбїѧ Іс, оурмѫнд, кареле аши
къзѹ ла чинъ, пре пїептѹл лѹй, ши зисе, Дмне
ка чине ѥсте чела че винде пре тине? Пре ачеста
възѫнд Петрь, зичѧ лѹй Іс, Доамне даръ аче
кв ста че? Зисе лѹй Іс, девою врѧ пре ел съ ръмѫ
пѫнъ вою вени, че е кътръ тине? Тѹ вино дѹ
кг пъ мине. Дечи еши кѹвѫнтѹл ачеста ла фра
ци, кѫ оученикѹл ачела нѹ моаре. Ши нѹ зисе лѹй
Іс къ нѹ ва мѹри, че де вою врѧ съ ръмѫе ел пъ
кд нъ вою вени, че є цїе. Ачеста ѥсте оу
ченикѹл чела че мъртѹрисѣще пентрѹ ачѣсте,
ши аѹ скрис ачѣсте, ши щим къ адевъратъ ѥ
ке сте мъртѹрисѣла лѹй. Ши сѫнть ши
алтеле мѹлте каре аѹ фъкѹт Іс, ка
реле де съ вор скрїе кѫте оуна, нич
ѫсѹмѣ ачаста гѫндеск, а
ѫкъпѧ чѣле че саръ
скрїе кърци
Аминь.

Biblia 1688, p. 831, col. 1

tu toate ştii, tu ştii că te iubesc". Zise lui Iisus: „Paşte oile mêle!

18. Amin, amin zic ţie, cînd erai mai tînăr încingeai pre tine şi umblai unde vreai. Iară cînd vei îmbătrîni, întinde-vei mînile tale şi altul te va încinge şi te va aduce unde nu vei".

19. Şi aceasta au zis, arătînd cu ce moarte va slăvi pre Dumnezău. Şi, aceasta zicînd, zise lui: „Vino după mine!".

20. Şi, întorcîndu-se, Pétăr văzu pre ucenicul carele iubiia Iisus urmînd, carele au şi căzut la cină pre pieptul lui şi zise: „Doamne, cine iaste cela ce vinde pre tine?";

21. Pre acesta văzînd Pétr, zicea lui Iisus: „Doamne, dară acesta ce?".

22. Zise lui Iisus: „De voiu vrea pre el să rămîie pînă voiu veni, ce e cătră tine? Tu vino după mine".

23. Deci ieşi cuvîntul acesta la fraţi, că ucenicul acela nu moare. Şi nu zise lui Iisus că nu va muri, ce: „De voiu vrea să rămîie el pînă voiu veni, ce ţi-e ţie".

24. Acesta iaste ucenicul cela ce mărturisêşte pentru acêstea, şi au scris acêstea, şi ştim că adevărată iaste mărturiseala lui.

25. Şi sînt şi altele multe care au făcut Iisus, carele de să vor scrie cîte una, nici în lumea aceasta gîndesc a încăpea cêle ce s-ară scrie cărţi. Amin. /

Versiunea modernă

tu pe toate le cunoşti, tu ştii că te iubesc". I-a zis Iisus: „Hrăneşte oile mele!

18. Adevărat, adevărat îţi spun, cînd erai tînăr te încingeai şi mergeai unde voiai. Cînd vei îmbătrîni însă, îţi vei întinde mîinile şi altul te va încinge şi te va purta unde nu voieşti".

19. Iar aceasta a spus-o arătînd cu cel fel de moarte urma să slăvească pe Dumnezeu. Şi, după ce a zis aceasta, i-a spus: „Urmează-mi mie!".

20. Dar, întorcîndu-se, Petru l-a văzut urmîndu-l pe ucenicul pe care-l iubea Iisus, acela care se şi rezemase de pieptul lui Iisus la cină şi-l întrebase: „Doamne, cine este cel care te va preda?";

21. Văzîndu-l pe acesta, Petru i-a zis lui Iisus: „Dar cu el ce [va fi]?".

22. I-a zis Iisus: „Dacă eu voiesc ca el să rămînă pînă ce vin, ce te priveşte pe tine? Tu urmează-mi mie".

23. De acolo s-a dus aşadar vorba la fraţi că ucenicul acela nu va muri. Dar Iisus nu i-a spus că nu va muri, ci „Dacă eu voiesc ca el să rămînă pînă ce vin, ce te priveşte pe tine?".

24. El este ucenicul care dă mărturie despre acestea şi a scris acestea. Şi ştim că mărturia sa este adevărată.

25. Mai sînt însă şi multe altele pe care le-a făcut Iisus, care dacă s-ar scrie una cîte una, cred că nici măcar toată lumea n-ar putea încăpea cărţile care s-ar scrie. Amin.

NOTE FILOLOGICE ŞI TEXTUALE

Biblia 1688
De la Mathei Svîntă Evanghelie

Cap 2

1 În text, scris: ***маѝ***, greşeală de tipar.
2 În text, scris: ***връ*** ***тóри.***

Cap 4

3 Paranteze rotunde, în text.
4 Paranteze rotunde, în text.

Cap 5

5 Paranteze rotunde, în text.
6 În text, scris: ***пичóаре пичóалор***, greşeală de tipar.

Cap 6

7 În text, scris: ***фíи***, greşeală de tipar.

Cap 8

8 În text, scris: ***фрúгѹриле***, greşeală de tipar.
9 În text, scris: ***апрепíйнѹдѹсе***, greşeală de tipar.

Cap 9

10 Paranteze rotunde, în text.
11 În text, scris: ***дерпт́***, greşeală de tipar.
12 Paranteze rotunde, în text.

Cap 10

13 În text, scris: ***джпъ***, greşeală de tipar.
14 În text, scris: ***дестóининь***, greşeală de tipar.

Cap 11

15 În text, scris: ***капр́наѹм.***

Cap 12

16 În text, scris: ***жж́рт́ъ***, greşeală de tipar.
17 În text, scris: ***гръѣ***, greşeală de tipar.
18 În text, scris: ***Ѯпъръцийдѹсе***, greşeală de tipar.

19 În text, scris: ***маŕ ѷ илє***, greşeală de tipar.

Cap 13

20 În text, scris: ***гръéцри***, greşeală de tipar.
21 În text, scris: ***Ѯмпъцíей***, greşeală de tipar.
22 Paranteze rotunde, în text.
23 În text, scris: ***Іѝрѹ***, greşeală de tipar.

Cap 16

24 În text, scris: ***фъцáрнилорь***, greşeală de tipar.
25 Paranteze rotunde, în text.

Cap 19

26 În text, scris: ***чéрюрорь***, greşeală de tipar.
27 În text, scris: ***дѹпѹ***, greşeală de tipar.

Cap 21

28 În text, scris: ***кїѡпи***, greşeală de tipar.

Cap 23

29 În text, scris: ***рѹгѹндѹвъ***, greşeală de tipar.
30 În text, scris: ***нéцри***, greşeală de tipar.

Cap 24

31 Paranteze rotunde, în text.
32 În text, scris: ***Іѝрѹ.***
33 În text, scris: ***скжр́нúрѣ***, greşeală de tipar.

Cap 25

34 În text, scris: ***съ фїй.***
35 Paranteze rotunde, în text.

Cap 26

36 În text, scris: ***требѹúскь***, greşeală de tipar.

Cap 27

37 Paranteze rotunde, în text.
38 Scris cu majuscule, în text.

Cap 28

39 În text, scris: ***вóапръ***, greşeală de tipar.
40 În text, scris: ***ш ѝ***, greşeală de tipar.
41 În text, scris: ***четáт́***, greşeală de tipar.

Biblia 1688
Evanghelia de la Marco

Cap 1

1 În text, scris: ***проковедѹáскъ***, greşeală de tipar.
2 În text, scris: ***борѹ*** ***вѹ***, greşeală de tipar.
3 În text, scris: ***дѹнъ***, greşeală de tipar.
4 În text, scris: ***въ***, greşeală de tipar.
5 În text, scris: ***сúмось***, greşeală de tipar.

6 Paranteze rotunde, în text.

Cap 2

7 Paranteze rotunde, în text.

Cap 3

8 În text, scris: **чѣ̀**, greşeală de tipar.
9 Paranteze rotunde, în text.

Cap 4

10 În text, scris: **богціѐй**, greşeală de tipar.
11 În text, scris: **аскѵ̑съ**, greşeală de tipar.
12 În text, scris: **съ мжи̑ца**, greşeală de tipar.

Cap 5

13 Paranteze rotunde, în text.
14 Paranteze rotunde, în text.
15 Paranteze rotunde, în text.
16 Paranteze rotunde, în text.

Cap 6

17 Paranteze rotunde, în text.
18 În text, scris: **҃кре**, greşeală de tipar.
19 Paranteze rotunde, în text.
20 Paranteze rotunde, în text.

Cap 7

21 Paranteze rotunde, în text.
22 Paranteze rotunde, în text.
23 Paranteze rotunde, în text.

Cap 8

24 În text, scris: **дъпъ**, greşeală de tipar.

Cap 10

25 În text, scris: **ѻбича́ю.**

Cap 12

26 În text, scris: **прѝ,** greşeală de tipar.
27 În text, scris: **но́щи**, greşeală de tipar.
28 În text, scris: **чі́рюри**, greşeală de tipar.

Cap 13

29 Paranteze rotunde, în text.
30 Paranteze rotunde, în text.

Cap 14

31 În text, scris: **до́испъзѣче**, greşeală de tipar.
32 În text, scris: **при́нсет**, greşeală de tipar.

Cap 15

33 Paranteze rotunde, în text.
34 Paranteze rotunde, în text.
35 Scris cu majuscule, în text.
36 În text, scris: **пъръръсѝт**, greşeală de tipar.

Cap 16

37 În original, scris: **то́тъ**.

Biblia 1688
Evangheliia de la Lúca

Cap 1

1 În text, scris: **дѣка́нїе**, greşeală de tipar.
2 În text, scris: **скѵ̑жничей**, greşeală de tipar.
3 În text, scris: **е̂лїса́ве́й.**
4 În text, scris: **лъѵ̑дж̑нъ.**
5 În text, scris: **оу̑бра**, greşeală de tipar.

Cap 2

6 Paranteze rotunde, în text.
7 Paranteze rotunde, în text.
8 Paranteze rotunde, în text.
9 Paranteze rotunde, în text.
10 În text, scris: **і̂ѵ̑сали́м**, greşeală de tipar.
11 Paranteze rotunde, în text.
12 În text, scris: **та́тъѵ̑**, greşeală de tipar.

Cap 3

13 Paranteze rotunde, în text.
14 În text, scris: **а̂лѵ̑и.**
15 În text, scris: **а̂лѵ̑.**

Cap 5

16 În text, scris: **арънка́вою**, greşeală de tipar.
17 Paranteze rotunde, în text.
18 În text, scris: **дирепчѐ.**

Cap 6

19 În text, scris: **нѵ̑мени**, greşeală de tipar.
20 În text, scris: **а̂лфе́ѡ.**

Cap 7

21 Paranteze rotunde, în text.
22 Scris: **вей̑декъ.**

Cap 8

23 În text, scris: **къвж̑нтѵ̑л**, greşeală de tipar.
24 În text, scris: **крида́ница**, greşeală de tipar.
25 În text, scris: **лекътѵ̑риле**, greşeală de tipar.
26 În text, scris: **кокóнеи**.

Cap 9

27 În text, scris: **некрединло́съ**, greşeală de tipar.

Cap 10

28 În text, scris: **та́истрсъ**, greşeală de tipar.
29 În text, scris: **ти́нне**, greşeală de tipar.

Cap 11

30 Cu majuscule, în text.

31 În text, scris: ***зи́кь***.

Cap 12

32 În text, scris: ***Ѯпрцитóрю***, greşeală de tipar.

Cap 14

33 În text, scris: ***Ѯпъцїѧ***, greşeală de tipar.

Cap 15

34 În text, scris: ***апри́ндь***, greşeală de tipar.
35 În text, scris: ***рошкóри***, greşeală de tipar.

Cap 17

36 În text, scris: ***пѯгóаръ***.
37 În text, scris: ***тáтъѯ***, greşeală de tipar.

Cap 20

38 Paranteze rotunde, în text.
39 În text, scris: ***сѡ́ѱси***, greşeală de tipar.

Cap 22

40 În text, scris: ***апрóапє***, greşeală de tipar.

Cap 23

41 Cu majuscule, în text.
42 În text, scris: ***пѯ̑ръндѯль***, greşeală de tipar.

Cap 24

43 În text, după versetul numerotat cu ***л҃в***, urmează versetul numerotat cu ***л҃д***.

Biblia 1688
Evangheliia de la Ioan

Cap 1

1 În text, scris: ***цѥ́мѝ***.

Cap 2

2 În text, scris: ***порѯмѝчи***, greşeală de tipar.

Cap 3

3 În text, scris: ***а҆дѡ́аръ***, greşeală de tipar.

Cap 6

4 În text, scris: ***пїа̑***, greşeală de tipar.
5 În text, scris: ***а҆чáста***, greşeală de tipar.

Cap 9

6 În text, scris: ***дмн҃зъ***.
7 În text, scris: ***дмн҃зъ***.

Cap 10

8 În text, scris: ***сѯлфетѯлѝ***, greşeală de tipar.
9 În text, scris: ***бесѣ́серекъ***, greşeală de tipar.

Cap 11

10 În text, scris: ***оу҃не*** , greşeală de tipar.

Cap 12

11 În text, după versetul ***л҃н*** urmează versetul ***м҃***.

Cap 13

12 În text, scris: ***пилóарелє***, greşeală de tipar.

Cap 15

13 În text, scris: ***пóаѡ***, greşeală de tipar.
14 În text, scris: ***лѯлє***, greşeală de tipar.
15 În text, scris: ***ми́рє***, greşeală de tipar.

Cap 17

16 În text, scris: ***ръспи́ци***, greşeală de tipar.
17 În text, scris: ***лѯлє***, greşeală de tipar.

Cap 19

18 Paranteze rotunde, în text.

Cap 20

19 În text, scris: ***оучени́лор***, greşeală de tipar.

Cap 21

20 În text, scris: ***з҃***, greşeală de tipar.

SFÎNTA EVANGHELIE DUPĂ MATEI

NOTE ŞI COMENTARII

de Wilhelm Tauwinkl

Introducere generală

Termenul grecesc pentru *evanghelie*, *τὸ εὐαγγέλιον*, cu sensul de 'veste bună', era folosit în limbajul curent din Antichitate pentru a desemna veştile privind victoriile militare, evenimentele din viaţa împăratului sau cultul imperial. De aceea, în textele din lumea greco-romană cuvîntul era folosit la plural. În scrisorile sale, care reprezintă primele scrieri ale Noului Testament, Pavel adoptă cuvîntul *evanghelie* pentru a desemna 'vestea bună a mîntuirii', proclamată de Iisus. Această evanghelie, care-l ancorează pe autorul ei în condiţia de apostol sau trimis al lui Dumnezeu, are ca nucleu povestea lui Iisus Hristos, de la venirea sa în lume, propovăduirea veştii celei bune despre împărăţia lui Dumnezeu, lucrarea păminteasc㠹i pînă la patima, moartea şi învierea sa.

Ulterior acestor evenimente, ucenicii lui Iisus continuă propovăduirea evangheliei în Ierusalim şi în împrejurimi, dar şi dincolo de hotarele Israelului. În timp, cîţiva dintre ei vor fixa în scris mărturia lor despre activitatea, cuvintele şi învăţăturile lui Iisus, creîndu-se astfel un corp de literatură religioasă, cel al evangheliilor. Analiza de text relevă faptul că Evangheliile sînt lucrări colective, al căror nucleu este reprezentat de materiale transmise în scris şi oral, despre cuvinte şi fapte ale lui Iisus, prelucrate redacţional într-un text unitar şi slujind primelor comunităţi creştine şi celor însărcinaţi cu activitatea de propovăduire, învăţătură, catehezã şi cult.

În secolul al II-lea se fixează titlurile evangheliilor canonice aşa cum le cunoaştem astăzi (după Matei, Marcu, Luca şi Ioan), ele fiind aşezate în ordinea scrierii lor. În comentariile lor, Sfinţii Părinţi se vor concentra în mod special asupra Evangheliei după Matei şi a celei după Ioan. Matei este cea dintîi care a început să fie citită şi comentată sistematic şi, de aceea, a fost supranumită „Evanghelia Bisericii". Acest lucru se datorează faptului că alegerea pericopelor citite în biserică de-a lungul anului liturgic a fost făcută pornind de la Evanghelia după Matei, dar şi faptului că se concentrează asupra temelor legate de viaţa Bisericii şi a membrilor ei (de altfel, este singura evanghelie în care apare cuvîntul *ἐκκλησία*, 'Biserică').

Evanghelia după Matei în contextul religios şi cultural al vremii. O citire atentă a textului Evangheliei scoate în evidenţă un puternic substrat şi context iudaic în care se situează aceasta. Dialogul cu texte din Vechiul Testament şi multiplele referiri la acestea accentuează ideea împlinirii Scripturilor şi a făgăduinţelor făcute de Dumnezeu poporului Israel în persoana lui Iisus. Referirile la interpretările legii mozaice de către farisei şi cărturari, ritualul jertfelor, prescripţiile cu privire la taxe şi alte obiceiuri iudaice indică faptul că Matei se adresează unei audienţe de provenienţă iudaică, familiarizată cu uzanţele religioase şi controversele vremii privind interpretarea legii. Pe de altă parte, Evanghelia după Matei nu limitează lucrarea lui Hristos doar la poporul ales, ci se deschide către răspîndirea veştii celei bune la popoarele păgîne, încheindu-se cu trimiterea apostolilor să vestească neamurilor. Ea accentuează universalitatea veştii mîntuirii, destinate tuturor popoarelor (cf. 28:18-20; 22:1-14), dar în acelaşi timp arată şi relativizarea unor practici, precum diferenţierea dintre „pur" şi „impur" în sens cultual (15:1-20; 23:25-26) şi a importanţei prescripţiilor rituale referitoare la sabat (cf. 12:1-8), nu ca desfiinţare a vechii legi, ci pentru a o concentra asupra persoanei lui Hristos, cel în care-şi găseşte împlinirea. Evanghelistul se distanţează critic de iudaismul contemporan lui, mai ales de tendinţă fariseică, pentru aderarea strict formală şi exterioară la practici religioase adesea lipsite de conţinut, şi vede în comunitatea crescîndă de ucenici ai lui Iisus pe adevăratul Israel (8:11-12; 21:33-46), în timp ce vechiul popor ales este respins, deoarece nu împlineşte voinţa lui Dumnezeu (cf. 21:43; 5:20). Prin urmare, putem afirma că Evanghelia după Matei se naşte în mijlocul unei comunităţi iudeo-păgîne, cu puternice rădăcini iudaice, însă deschisă pentru a primi neamurile în mijlocul ei.

Autor. Evanghelia după Matei nu face nici o menţiune privind identitatea autorului său. Părinţii Bisericii au fost de părere că autorul este Matei, unul dintre cei doisprezece apostoli, a cărui chemare este relatată în Mat. 9:9 şi despre care ştim că era vameş (10:3). Cel mai vechi argument în acest sens este oferit de Eusebiu din Cezareea, care îl citează pe Papias din Hierapolis (cca. 125 d. Hr.),

identificînd autorul acestei Evanghelii cu ucenicul Matei (*apud* Eus. Eccl. Hist. III, 39, 16). Aceasta va constitui mai tîrziu opinia unanimă a tuturor părinţilor şi scriitorilor bisericeşti din vechime.

Acelaşi Papias afirmă că evanghelistul a adunat laolaltă cuvintele lui Iisus în limba „ebraică" (prin aceasta înţelegîndu-se probabil aramaica, limba curentă în Palestina timpului), care au fost ulterior traduse în greacă. Aceeaşi idee o întîlnim şi la alţi Părinţi ai Bisericii. Cu toate acestea, textul nu prezintă indicii care să arate că ar fi vorba de o traducere, singurul text care a dăinuit pînă astăzi fiind cel în limba greacă.

În secolul al XIX-lea a fost formulată o nouă teorie cu privire la Evanghelia după Matei, potrivit căreia nu Matei este prima evanghelie scrisă în ordine cronologică, ci Marcu, pe care se bazează în mare parte. Dacă admitem însă că Matei sau un alt ucenic care l-a cunoscut pe Iisus este autorul de drept al Evangheliei, atunci este greu de crezut că un martor ocular al evenimentelor descrise în ea ar fi avut nevoie să se bazeze pe o altă Evanghelie (Marcu) drept sursă de inspiraţie. Această teorie nu reuşeşte să explice o serie de neconcordanţe între cele două evanghelii şi este din ce în ce mai mult pusă sub semnul întrebării de cercetătorii contemporani.

Pornind de la aceste consideraţii, cercetătorii de astăzi au ajuns la concluzia că redactorul Evangheliei după Matei este un anonim, probabil din a doua generaţie de creştini, care ulterior a fost identificat cu apostolul Matei, probabil din raţiuni teologice, legate de sublinierea autorităţii apostolice a scrierilor Noului Testament.

Datarea şi locul de origine al Evangheliei după Matei. Ca şi în cazul celorlalte Evanghelii, şi datarea şi localizarea celei după Matei este o sarcină dificilă. Cei care susţin că evanghelia a fost scrisă pentru o comunitate iudeo-creştină sugerează ca loc de origine al acesteia diferite localităţi din Palestina sau din diaspora evreiască. Majoritatea indică Antiohia, în Siria, avînd în vedere importanţa acestui oraş pentru Biserica primară.

Unul dintre indiciile care trimit la Siria, şi mai precis, la Antiohia, drept comunitate pentru care a fost scrisă Evanghelia după Matei este chiar un verset al acestei scrieri, în care regiunea este numită explicit: Mat. 4:24 (*şi s-a dus vestea lui în toată Siria*). Lacul Genezaret este numit „mare" de către evanghelist (probabil nefiind familiarizat cu ape de dimensiuni mai mari), iar atunci cînd vorbeşte despre ţinuturile *de dincolo de Iordan*, se referă la regiunea situată la vest de Iordan (cf. 19:1; de asemenea, a se vedea contextul citatului din 4:15-16).

Alte ipoteze optează pentru o localitate din Palestina, poate chiar în Galileea, urmînd tradiţia patristică, potrivit căreia Evanghelia a fost scrisă în ebraică, prin urmare a fost cel mai probabil compusă în Palestina, poate chiar în Galileea. Din Faptele Apostolilor ştim că Biserica continua să crească în Galileea, Samaria şi Iudeea (Fapte 9:31), iar în regiune se vorbeau aramaică, greacă şi ebraică, prin urmare o astfel de situare a locului de origine al Evangheliei după Matei este plauzibilă. În plus, accentul pus pe profeţia lui Is. 9:1-2 cu privire la „Galileea neamurilor", reluată la Mat. 4:15-16 ca început al propovăduirii lui Iisus sprijină această ipoteză privind locul său de origine.

În privinţa datării acestei Evanghelii, cercetătorii o situează între 80-90 d. Hr., bazîndu-se pe faptul că Mat. 22:7; 23:38 şi 24:2-7 sînt o referire la distrugerea Ierusalimului în timpul războiului iudaic (70 d. Hr.), care era probabil deja cunoscută evanghelistului, menţionarea ei fiind considerată deci *vaticinium ex eventu*. De asemenea, prigonirea creştinilor din partea iudeilor este considerată o problemă din trecut; în schimb, evanghelistul cunoaşte prigoana împotriva creştinilor în afara hotarelor Palestinei şi menţionează problemele generate de neînţelegerile din sînul comunităţii Bisericii (cf. 24:9-14).

Părinţii Bisericii, însă, văd în Mat. 24-25 profeţia privind nimicirea Ierusalimului, ceea ce arată că Evanghelia trebuie să fi fost scrisă mai înainte de data acesteia. Prin urmare, unii (Clem. Str. VI, 5, 43; Eus. Eccl. Hist. III, 24, 6; Epiph. Pan. LI, 6; Hier. Comm. Mt., Prooemium) consideră că textul a fost scris în vremea în care Matei a plecat din Palestina în misiune apostolică, aşadar, potrivit tradiţiei, în anii 41-48 d. Hr. Potrivit lui Irineu (Iren. Adv. Haer. III, 1), Matei ar fi scris în vremea în care apostolii Petru şi Pavel predicau la Roma (deci în jurul anului 61).

Structura Evangheliei. Mulţi cercetători au structurat Evanghelia după Matei în cinci cărţi sau părţi, pornind de la cele cinci mari cuvîntări ale lui Iisus, care introduc alte unităţi tematice în cadrul textului: predica de pe munte (cap. 5-7); discursul despre misiune, mărturie şi martiriu (cap. 10); discursul în parabole despre venirea Împărăţiei cerurilor (cap. 13); cuvîntarea despre disciplina în Biserică (cap. 18); discursul eshatologic (cap. 23-25). Fiecare dintre cuvîntările lui Iisus este precedată de naraţiuni, evenimente şi minuni care călăuzesc cititorul spre tema discursului, apoi se încheie cu o formulă de tipul: *cînd a sfîrşit Iisus cuvintele acestea…* Acest tip de structură sugerează folosirea acestei Evanghelii drept manual sau catehism pentru creştini, bazat pe pilda lui Iisus. O posibilă schiţă a dispunerii temelor principale ale Evangheliei arată astfel:

Introducere (1:1 – 4:11). Evanghelia se deschide cu genealogia lui Iisus Hristos, în care un loc proeminent îl ocupă regele David, ca strămoş al Mîntuitorului; acest arbore genealogic se continuă cu naraţiunea despre naşterea şi copilăria lui Iisus, partea introductivă încheindu-se cu botezul şi ispitirea Domnului.

Activitatea lui Iisus în Galileea (4:12 – 18:35) are drept scop prezentarea lui Iisus ca Mesia cel vestit în Vechiul Testament, prin care se împlinesc făgăduinţele făcute de Dumnezeu poporului ales. Cuvintele şi faptele sale (predica de pe munte, diferite discursuri, săvîrşirea unor minuni, alegerea şi trimiterea apostolilor, învăţătura dată acestora) sînt în permanenţă asociate cu profeţii vetero-testamentare care-şi găsesc împlinirea în Hristos.

Lucrarea lui Iisus în Iudeea şi la Ierusalim (19:1 – 25:46),

ilustrată în următoarea unitate tematică a scrierii, este marcată de disputa Mîntuitorului cu adversarii săi, cărturari, farisei, saducei, preoţi şi bătrîni. Se remarcă discursul împotriva fariseilor (23:1-39) şi discursul despre sfîrşitul lumii (24:1 – 25:46).

Pătimirea lui Iisus (26:1 – 27:66) este prezentată similar celorlalţi sinoptici (Marc. 14:1 – 15:47; Luc. 22:1 – 23:56). Matei acordă egală atenţie şi evenimentelor care au loc în jurul răstignirii şi patimei lui Iisus, făcînd o serie de aluzii biblice menite să reliefeze încă o dată împlinirea profeţiilor mesianice în persoana lui Iisus, în opoziţie flagrantă cu orbirea autorităţilor religioase şi a poporului care cere de la Pilat uciderea Fiului lui Dumnezeu.

Naraţiunile învierii (28:1-20) încep cu arătarea îngerului la mormînt şi se încheie cu porunca adresată apostolilor de a porni în misiunea de propovăduire la toate neamurile. În acest fel este sintetizată întreaga lucrare de mîntuire pe care Fiul o împlineşte pe pămînt: stăpîn al istoriei şi al întregului univers, Iisus le încredinţează apostolilor şi Bisericii misiunea de a face ucenici din toate popoarele.

Caracteristici literare şi teologice. Cea mai pregnantă trăsătură a Evangheliei după Matei este prezentarea portretului lui Iisus în liniile profeţiilor mesianice din Vechiul Testament. În timp ce Marcu, de pildă, se concentrează asupra persoanei istorice a lui Iisus, fără a aduce atingere caracterului istoric al persoanei şi vieţii lui Iisus, Matei are un pronunţat caracter didactic-religios şi, prin urmare, polemic, la adresa acelora care nu-l recunosc pe Iisus ca Mesia. Această metodă de dialog cu profeţiile Vechiului Testament referitoare la Iisus caracterizează întreg materialul Evangheliei după Matei.

În ceea ce priveşte limba folosită, stilul se remarcă prin simplitate, naraţiunile scurte şi precise avînd drept scop ilustrarea faptelor în succesiunea lor, dar servind şi un scop didactic, de reliefare a semnificaţiei lor profunde. Autorul acordă un spaţiu amplu învăţăturii lui Iisus şi marilor discursuri ale lui, despre care se poate spune că reprezintă o altă caracteristică a acestei Evangheliei.

Buna cunoaştere a Vechiului Testament din partea evanghelistului este ilustrată de numeroasele citate şi aluzii menite să reliefeze împlinirea făgăduinţelor în persoana lui Iisus. Pregătirea teologică i-a îngăduit autorului să dea Evangheliei sale o structură plină de măiestrie; împărţirea anumitor elemente corespunde unor numere simbolice (de pildă, şapte, în cap. 23); foloseşte intenţionat dublete ce scot în evidenţă anumite pasaje (de exemplu, 4:23; 9:35), construieşte preludii ce trimit la teme şi evenimente ulterioare (cf. 3:15, care trimite la predica de pe munte); de asemenea, creează noţiuni teologice cheie care devin teme de bază pentru părţi mai ample („împlinire", „împărăţia cerurilor", „dreptate": 5:17-27).

Cele două mari nuclee ale teologiei Evangheliei după Matei sînt introducerea în misterul lui Hristos, pe de o parte, şi descrierea Bisericii, pe de alta. Iisus este înfăţişat ca Mesia pe linia davidică, al cărui mesaj este respins de conducătorii religioşi, dar recunoscut de păcătoşi şi de păgîni. Biserica reprezintă, deci, noul popor ales, în ascultare faţă de Hristos, capul ei, popor prin care se deschide calea mîntuirii tuturor oamenilor, pentru că Împărăţia lui Dumnezeu este una universală, a tuturor, şi nu doar a poporului evreu.

Capitolul 1

Titlul *De la Matthei Svînta Evanghelie* nu face parte din originalul grecesc. ♦ *Evanghelie* redă grecescul *εὐαγγέλιον* (cf. lat. *euangelium*), 'veste bună'; preluarea lui ca atare în Vulg. dovedeşte specializarea creştină timpurie a unor termeni din limbajul curent. *Εὐαγγέλιον* se referea, în mod obişnuit, la veşti privind victorii militare sau evenimente din viaţa împăratului. În limbaj creştin, 'evanghelia' este vestea bună a mîntuirii, dar şi o scriere în care s-a fixat propovăduirea apostolilor.

1:1

Cartea naşterii traduce literal *βίβλος γενέσεως*. Gr. *γένεσις* poate avea sensul de 'naştere', 'neam', 'generaţie', dar şi 'origine'; aici are mai curînd înţelesul de 'neam', trimiţînd la Fac. 5. Expresia *Cartea neamului lui Iisus Hristos* a fost uneori socotită titlul întregii evanghelii, considerată o nouă *Carte a Genezei*, după tipologia din 1Cor. 15:22: *după cum toţi mor în Adam, tot astfel toţi vor fi făcuţi vii în Hristos* (cf. TH. AQ. SUPER MT., 1, 1). ♦ Iisus Hristos este numit fiu al lui Avraam pentru a se sublinia (ca şi în Gal 3:16) că în Hristos s-a împlinit făgăduinţa din Fac. 12:1-3 (cf. CHROM. TRACT. MT. 1, 1). ♦ Exegeţii din Antichitatea creştină au încercat să explice în diferite feluri diferenţa faţă de genealogia din Luc. 3:23-38: Ilarie de Poitiers consideră că Mat. redă descendenţa pe linie regală, iar Luc., pe linie sacerdotală (HIL. PICT. IN MT., 1, 1); Augustin explică faptul că, în Mat. 1:16, Iosif este fiul lui Iacob, iar în Luc. 3:23, fiul lui Eli, presupunînd că unul este tatăl natural, iar celălalt, tată adoptiv (AUG. CONS. EV., II, 3, 5).

1:2-16

BIBL. 1688 repetă în fiecare propoziţie *iară*, redînd literal particula adversativă şi copulativă *δὲ* care, în cazul de faţă, se poate omite în traducere. ♦ *Au născut* redă *ἐγέννησε[ν]*, aor. ind. act. al lui *γεννάω*, cauzal (cu referire mai ales la tată) al lui *γίγνομαι* ('a lua fiinţă', 'a se naşte'); de aceea, aici s-ar putea traduce şi *Avraam a fost tatăl lui Isaac, Isaac a fost tatăl lui Iacob* ş.a.m.d. sau *Avraam l-a zămislit pe Isaac* etc., ţinînd seama că *a naşte* cu înţeles cauzal este mai neobişnuit în limba română literară contemporană.

1:6

NESTLE-ALAND, VULG., BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. şi textul grec al lui ERASMUS au aici *din cea care a fost a lui Urie;* explicit *muiarea lui Urie* apare doar în textul latin al lui ERASMUS şi NTB 1648; în versiunea românească, pentru cursivitate, este firească introducerea subiectului în această propoziţie, chiar dacă în original este subînţeles; totuşi, este

neobişnuit pentru BIBL. 1688, care altminteri traduce extrem de literal.

1:7

NESTLE-ALAND are Ἀσάφ în loc de *Asa;* BIBL. 1688 concordă cu VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

1:10

NESTLE-ALAND: Ἀμώς pt. *Amon;* BIBL. 1688 concordă cu VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

1:11

Spre mutarea Vavilonului traduce literal ἐπὶ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος, deşi, aici, prepoziţia ἐπὶ are sensul 'în vremea (strămutării în Babilon)'. ♦ Evenimentul menţionat este exilul (robia, captivitatea) în Babilon a poporului iudeu după înfrîngerea acestuia în 598/7 şi 587/6 î. Hr. Robia s-a încheiat în 538 î. Hr., cînd regele Cirus al II-lea (cel Mare) le-a îngăduit evreilor să se întoarcă în Palestina.

1:16

Augustin arată că, deşi Iisus s-a născut din fecioară, genealogia este dată prin intermediul lui Iosif, iar acesta din urmă este numit tată, deoarece, în ciuda convieţuirii în continenţă, ca frate şi soră, relaţia dintre Iosif şi Maria rămîne matrimonială, prin afecţiunea inimii; Iosif este numit tată al lui Iisus şi în Ioan 1:45 (AUG. CONS. EV., II, 1, 2-3).

1:17

Augustin interpretează cele trei serii de cîte paisprezece generaţii (în total patruzeci, deoarece David şi Iehonia sînt număraţi în cîte două) cu referire la cele patruzeci de zile de post petrecute de Iisus în pustiu, în lupta cu ispitirile diavolului (cf. Mat. 4:1-2): astfel, condiţia lumii în care trăim este marcată de ispită, pe care şi Iisus a suferit-o, venind în trup (AUG. CONS. EV., II, 4, 9). Altă interpretare observă că paisprezece este suma valorilor numerice ale consoanelor din numele lui David, ebr. DWD, unde D = 4, W = 10 (BARBAGLIO, 107).

1:18

Titlul de Hristos înseamnă 'Cel Uns' şi este o traducere a ebr. *Mašîah*, 'Mesia'. Apelativul Hristos a devenit un nume propriu pentru Iisus, exprimîndu-se astfel ideea că acest Om din Nazaret este Mesia cel aşteptat, vestit de profeţiile Vechiului Testament. ♦ În societatea iudaică a timpului, logodna era deja un angajament la fel de hotărît ca şi căsătoria, lipsind doar convieţuirea. ♦ Cromaţiu de Aquileia observă că referirea la Duhul Sfînt trimite la natura Sfintei Treimi; atît naşterea după trup, dintr-o fecioară, a Mîntuitorului (relatată de Mat. şi Lc), cît şi cea din veşnicie, a Logosului din Tatăl (cu care începe Ioan) sînt un mister pentru om (CHROM. TRACT. MT., 2, 1).

1:19

Potrivit diferitelor interpretări, Matei se referă aici fie la îndoiala lui Iosif în privinţa paternităţii, fie la teama acestuia în faţa misterului divin întrezărit la logodnica sa. În Deut. 22:21 se prevede lapidarea tinerelor care nu sînt fecioare la căsătorie; cf. şi Num. 5:11-31.

1:21

Numele lui Iisus este o transcriere a aram. *Yēšûa'*, respectiv a ebr. *Yĕhôšua'* ('Yahweh mîntuieşte').

1:23

Citatul este din Is. 7:14; 8:8. 10.

1:25

NESTLE-ALAND omite *său întîi-născut*. BIBL. 1688 concordă cu VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Expresia *Şi nu a cunoscut-o pînă l-a născut pe fiul ei cel întîi născut* lasă în suspensie problema fecioriei Mariei după naşterea lui Iisus. Teoriile formulate în acest sens se pot reduce la trei: Maria era fecioară la zămislirea lui Iisus, dar a mai avut copii ulterior (Helvidius şi concepţia protestantă); Iosif era văduv şi foarte în vîrstă cînd a luat-o de soţie pe Maria (Epiphanius, evangheliile apocrife, concepţia ortodoxă); Iosif era tînăr şi în putere, dar a trăit cu Maria ca frate şi soră din motive de credinţă, şi nu din cauza slăbiciunii datorate vîrstei (Ieronim; teologia catolică; cf. ZIEGENAUS 1998, 247-264; TAYLOR, 247-249; cf. şi Mat. 12:46, „fraţii lui Iisus").

Capitolul al 2-lea

2:1

Textul grecesc (ca şi VULG., ERASMUS) are *Betleemul Iudeii*; BIBL. 1688 urmează NTB 1648 (cf. şi CORESI: *Vitleemŭl Iudeilŏr*; BIBL. OSTROG: **Вифлеемѣ Їюдейстѣмѣ**). ♦ *Vrăjitorii* redă μάγοι. Toate Bibliile româneşti, începînd cu BIBL. 1795 au *magii*; la CORESI avem *vlъhvele* ('vrăjitorii'), iar NTB 1648 are *mîndrii* la 2:1, dar *maghi* la 2:7, ambele explicate în glosă ca 'filosofi', şi, de asemenea, *maghi* la 2:16, aici glosa interpretînd 'gîcitori'. VULG. BLAJ redă prin *filosofi*. ♦ Gr. μάγοι se poate referi la 'înţelepţi', 'astrologi', 'vrăjitori', 'preoţi prezicători', mai ales persani, caldeeni sau mezi (cf. şi Ier. 39:3; Dan. 1:20; 2:2 etc.); în cazul de faţă, este vorba probabil de astrologi babilonieni. Textul biblic nu precizează numele şi nici numărul magilor; în arta creştină primară apar doi, trei, patru sau opt magi. Cu timpul, tradiţia a fixat numărul lor la trei, aşa cum s-a încetăţenit şi reprezentarea artistică; în martirologii antice latine apar deja numele Gaspar, Melchior şi Baltazar, cu unele variaţii. Alte nume apar în tradiţia siriacă şi în cea armenească (cf. W. Drum, „Magi", CE 9). În literatura patristică nu sînt numiţi „regi" nicăieri; totuşi, Tertulian afirmă că erau „ca nişte regi" (TERT. ADV. MARC., 3, 13), iar în continuare, liturgia Bisericii a interpretat unele

versete din psalmi ca referindu-se, în mod mistic, la aceşti „regi magi": *Regii din Tarşiş şi din insule îi vor da tribut, regii din Arabia şi din Saba îi vor aduce daruri* (Ps. 71:10, cîntat, în Biserica romano-catolică, la sărbătoarea Epifaniei, care comemorează şi închinarea magilor; cf. şi Ps. 67:30. 32; Is. 40:7; 60:3. 10). ♦ *De la răsărituri* redă literal *ἀπὸ ἀνατολῶν*, 'ţinuturi de la răsărit', expresie foarte generală, care în tradiţia patristică a fost interpretată ca referindu-se la Persia, Caldeea sau Arabia. ♦ Pt. *Iudeea*, a se vedea nota la **19:1**.

2:2

Irod cel Mare a domnit în Iudeea, Idumeea, Samaria, Galileea, Pereea, în anii 37-4 î. Hr.; naşterea lui Iisus a avut loc deci în anul 4 sau 5 î. Hr. Introducerea numărării anilor de la naşterea lui Hristos se bazează pe calculele din secolul al VI-lea ale lui Dionisie Exiguul, care, pornind de la cunoştinţele istorice disponibile în vremea sa, s-a înşelat cu cîţiva ani; de aici diferenţa între momentul real al naşterii lui Hristos şi cel convenţional. ♦ Grigore cel Mare remarcă deosebirea dintre vestirea făcută Mariei şi lui Iosif, printr-un înger — aşadar o fiinţă raţională — şi semnul „non-verbal', printr-o stea, arătat magilor; fiii credincioşi ai lui Israel puteau înţelege cuvîntul lui Dumnezeu, dar la păgîni (cum erau magii) putea ajunge abia după ce Iisus adult a început să vorbească, apostolii ducîndu-i mai departe propovăduirea (GR. MAG. HOM. EV., 10, 1).

2:4

Un *cărturar* (lat. *scriba* / *gr.* *γραμματεύς*) era un învăţat în legea mozaică şi îndrumător spiritual al poporului; majoritatea cărturarilor erau farisei, deşi unii puteau fi saducei (v. şi mai jos, nota la 3:5). ♦ *Arhiereii* (*ἀρχιερεῖς*) erau clericii superiori din marile familii preoţeşti saducee; formau un colegiu autonom, care lua hotărîrile referitoare la preoţi şi la probleme de cult. Din acest colegiu făcea parte marele preot în funcţie, foştii mari preoţi, căpetenia gărzii templului şi trei preoţi vistiernici, care administrau vistieria templului. V. şi nota la **26:65**.

2:6

Potrivit sensului arhaic al lui 'a povăţui', *întru povăţuitorii* redă *ἐν τοῖς ἡγεμόσιν* ('printre conducătorii'), iar *Povăţuitoriu*, *ἡγούμενος* ('cel care conduce'). În Mih. 5:2, de unde provine citatul (cf. şi 2Reg. 5:2), era vorba de „miile" lui Israel, subdiviziunile triburilor, fiecare avînd în frunte un conducător (cf. Num. 1:16; 10:4).

2:11

Potrivit lui Grigore cel Mare, aurul simbolizează înţelepciunea (cf. Parim. 21:20), tămîia — rugăciunea (cf. Ps. 140:2), iar smirna — mortificarea viciilor trupului (cf. Cînt. 5:5); aşadar, prin aceste daruri, magii îi oferă Pruncului mintea, cuvîntul şi voinţa (GR. MAG. HOM. EV., 10, 6).

2:12

Întoarcerea pe altă cale poate simboliza schimbarea vieţii omului care l-a întîlnit pe Hristos (CHROM. TRACT. MT., 5, 3) sau poate fi legată de paradisul pierdut prin neascultare, în care ne întoarcem, după întîlnirea cu Hristos, pe alt drum, al ascultării (GR. MAG. HOM. EV., 10, 7).

2:15

Citatul este din Os. 11:1. ♦ Petru Crisologul subliniază acest citat din Os., arătînd că fuga lui Hristos nu se datorează fricii, ci misterului profeţiei care trebuie să se împlinească (cf. şi Luc. 24:44): „Hristos a fugit ca să poată statornici adevărul legii, credinţa în profeţie şi mărturia psaltirii" (PETR. CHRIS. SERM., 150, 11). ♦ Cromaţiu de Aquileia remarcă milostivirea lui Dumnezeu şi situaţia paradoxală: odinioară, faraonul Egiptului s-a împotrivit lui Moise, prigonind poporul lui Dumnezeu, iar acum, Egiptul a devenit casa Mîntuitorului, dînd mărturie despre El (CHROM. TRACT. MT., 6, 1).

2:16

Uciderea pruncilor nevinovaţi este plauzibilă din punct de vedere istoric, ea corespunzînd caracterului lui Irod: în ultimii ani ai vieţii şi-a ucis trei dintre fii, iar cu puţin timp înainte de moarte a ordonat executarea celor mai înalţi nobili iudei (cf. SCHNIEWIND, 40). Părinţii Bisericii au căutat să explice de ce a îngăduit Hristos să fie ucişi pruncii nevinovaţi din pricina lui; întrebarea face parte din tema mai largă a îngăduinţei răului în lume din partea lui Dumnezeu. Potrivit lui Petru Crisologul, cununa martiriului, care li se cuvine ca răsplată, este semnul că Iisus nu i-a părăsit, ci i-a luat la sine (PETR. CHRIS. SERM., 152, 7). Martiriul pruncilor a fost interpretat ca ilustrare a Ps. 8:2 (*Din gura copiilor şi a celor ce sug ţi-ai pregătit laudă împotriva vrăjmaşilor tăi*) şi ca semnificînd nimicirea lui Irod (CHROM. TRACT. MT., 6, 2).

2:18

Citatul este din Ier. 31:15.

2:22

Pt. *Galileea,* a se vedea nota la **15:29.**

Capitolul al 3-lea

3:1

Augustin (AUG. CONS. EV., II, 6, 19) şi Toma de Aquino (TH. AQ. SUPER MT., 3, 1) ţin să precizeze că *în zilele acelea* nu se referă la faptele din cap. 2 (deci copilăria lui Iisus), ci se presupune că Iisus a continuat să trăiască la Nazaret pînă la venirea lui Ioan Botezătorul. În Luc. 3:1 se precizează: *în anul al cincisprezecelea al domniei lui Tiberiu* (deci 28-29 d. Hr., Iisus avînd între 33 şi 36 de ani). ♦ *Pustiul Iudeii* este o vale între Ierihon şi Marea Moartă. Toma de Aquino (*ibid.*) explică motivele predicării în deşert (ceea ce

poate părea paradoxal): cei interesaţi să nu fie deranjaţi de curioşi; locul era potrivit temei pocăinţei şi prefigura condiţia Bisericii (cf. Is. 54:1); pustiul desemna condiţia Iudeii, părăsite de Dumnezeu (cf. Mat. 23:38).

3:2

Μετανοεῖτε este interpretat în sens restrîns: *pocăiţi-vă* (cf. VULG. *paenitentiam agite*); în general, vb. *μετανοέω* are sens mai larg: 'a se pocăi', dar şi 'a-şi schimba inima', 'a se converti', 'a schimba drumul'. ♦ *Împărăţia cerurilor* se referă la patru lucruri: Hristos (cf. Luc. 17:21), sfînta Scriptură (cf. Mat. 21:43), Biserica (cf. Mat. 25:1) şi tronul ceresc (Mat. 8:11), iar aici sînt semnificate toate aceste aspecte (cf. REM. HOM.).

3:3

Citatul este din Is. 40:3.

3:4

Vlăstări redă ἀκρίδες ('lăcuste'; cf. şi CORESI, *mũgur*'), traducere preluată şi de BIBL. 1795, BIBL. 1819, şi ŞAGUNA. Pe lîngă faptul că a mînca lăcuste era considerat de bună seamă neobişnuit sau chiar ciudat de către traducători, confuzia se poate datora şi unui termen latin aproape identic, *acridium*, care se referă la o plantă (*convolvulus scammonea,* înrudită cu rochiţa-rîndunicii), în mod sigur necunoscută în ţările române ale timpului, cel puţin ca denumire (de aici poate redarea prin termenul generic *vlăstări*). În toate celelalte ediţii româneşti apare traducerea corectă prin *lăcuste* sau prin împrumutul *acride* (BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914, BIBL. 1944).

3:5

Un *fariseu* (*Pharisaeus* / *Φαρισαῖος*) era membrul unei grupări religioase iudaice, apărute după răscoala macabeilor (165-160 î. Hr.), alcătuite din cărturari laici, care insista asupra respectării stricte a prescripţiilor legii scrise şi asupra valabilităţii tradiţiilor orale referitoare la aceasta, ca un al doilea izvor al revelaţiei date lui Moise. *Mişna* (prima parte a Talmudului), scrisă în jurul anului 200 d. Hr., cuprinde şi învăţăturile fariseilor. ♦ Un *saduceu* (*Sadducaeus* / *Σαδδουκαῖος*) era un membru al unei grupări preoţeşti iudaice, de origine incertă; numele provine de la marele preot Sadoc (din vremea lui David şi Solomon). Din această grupare făceau parte marii preoţi, aristocraţia şi negustorii bogaţi; în vremea Noului Testament dominau viaţa de la templu şi preoţimea. Spre deosebire de farisei, acceptau ca scriptură inspirată doar *Torah*, nu admiteau nemurirea sufletului şi nici existenţa îngerilor. ♦ Pt. *Iordan*, a se vedea nota la **19:1**.

3:6

NESTLE-ALAND adaugă *rîul (Iordan)*; BIBL. 1688 concordă cu VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

3:9

Şi să nu vă pară a grăi întru voi, trad. literală pentru *μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς* ('să nu vă închipuiţi că [puteţi] spune între voi').

3:11

Destul traduce literal *ἱκανός*, care are şi sensul de 'vrednic' (potrivit în acest context). ♦ Gestul scoaterii încălţămintei stăpînului era specific sclavului; menţionarea încălţămintei trimite însă şi la tema biblică din Ieş. 3:5 şi Ios. 5:15 (lui Moise şi lui Iosua li se cere să-şi scoată sandalele atunci cînd păşesc pe pămînt sfînt). În acelaşi timp, dacă un om nu doreşte să se însoare cu cumnata căreia i-a murit soţul, aşa cum prevedea legea leviratului, ca semn, el trebuie să-şi scoată încălţămintea; de aceea, parafrazînd Deut. 25:7-9, Cromaţiu de Aquileia vede aici un simbol al faptului că Moise şi Iosua nu erau vrednici să devină miri ai Bisericii, la fel cum recunoaşte şi Ioan Botezătorul (CHROM. TRACT. MT., 11, 4).

3:15

Lasă acum! redă *Ἄφες ἄρτι*; această expresie poate fi interpretată atît ca 'Lasă acum!', cît şi ca 'Lasă, îndată [se va întîmpla ceea ce ceri]', astfel încît tradiţia patristică şi medievală a presupus că expresia poate însemna fie că, după botezul lui Iisus, s-a botezat şi Ioan, cu apă sau cu Duhul Sfînt, fie se referă la botezul martiriului (interpretări rezumate în TH. AQ. SUPER MT., 3, 2).

3:17

Întru carele bine-vruiu (cu trimitere la Is. 42:1) redă *ἐν ᾧ εὐδόκησα* (cf. şi VULG. *in quo mihi complacui*), tradus de Bibliile româneşti în diferite moduri: *dreptⷭ elь bine vrŭiu* (CORESI), *pentru carele bine vruiu* (NTB [1648]), *în care mi-am pus toată dragostea* (NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921)*, în care mi-am găsit plăcerea* (BIBL. CORN. 1924-1931)*, în care îmi aflu bucuria* (MATEI 1996)*, în care mi-am găsit mulţumirea* (BULAI), *în care am binevoit* sau similar (toate celelalte).

Capitolul al 4-lea

4:1

Referitor la *diavol*, a se vedea nota despre *Satana*, la **16:23.**

4:2

Petru Crisologul consideră acest pasaj un argument în favoarea originii divine a Postului Mare, de patruzeci de zile (lat. *Quadragesima*), cf. PETR. CHRIS. SERM., 11, 4.

4:4

Deut. 8:3. ♦ Potrivit lui Ieronim, Iisus răspunde astfel, dorind să-l învingă pe diavol nu prin putere, ci prin smerenie. Citatul din Deut. sugerează că cine nu se hrăneşte cu cuvîntul lui Dumnezeu nu poate avea viaţă spirituală (HIER. COMM. MT., 1, 4, 4).

4:5

Sfînta cetate este Ierusalimul. ♦ *Aripa* traduce literal

πτερύγιον, care are şi sensul de 'punctul cel mai înalt (al unei clădiri)', 'parapet' sau 'acoperiş în pantă', sensuri mai potrivite în acest context (cf. VULG. *pinnaculum*). Toate Bibliile româneşti păstrează redarea prin *aripa*, în afară de NTCORN. 1920 şi BIBL. CORN. 1921-1931 (*straşina*) şi BULAI (*coama*).

4:6

Versetul citează Ps. 90:11-12. ♦ Amintind acest citat, Ieronim arată că diavolul interpretează eronat Scriptura: în primul rînd, pasajul nu se referă neapărat la Iisus, ci la un om sfînt; în al doilea rînd, trece sub tăcere versetul următor din acelaşi psalm: *Peste viperă şi vasilisc vei umbla, vei călca peste leu şi peste balaur* (HIER. COMM. MT., 1, 4, 5-7).

4:7

Citatul este din Deut. 6:16. ♦ *Să nu ispiteşti* poate avea şi sensul de 'să nu pui la încercare', mai potrivit aici.

4:9

Grigore cel Mare găseşte o paralelă între ispitirea lui Adam, care a căzut, şi ispitirea Noului Adam, Hristos: primul om a fost ispitit de lăcomie (*Mănîncă!*), ambiţie deşartă (*vei fi ca Dumnezeu*) şi pofta de putere (*cunoscînd binele şi răul* — cf. Fac. 3:1-5); în schimb, Iisus rezistă aceloraşi ispite (lăcomia — v. 3; ambiţia deşartă — v. 6; pofta de putere — v. 9), biruindu-l pe diavol, care-l învinsese pe primul Adam (GR. MAG. HOM. EV., 16, 2-3).

4:10

Citatul provine din Deut. 6:13. ♦ NESTLE-ALAND şi VULG. (majoritatea manuscriselor) omit *ὀπίσω μου* / *în urma mea,* ca şi NTB 1648. BIBL. 1688 concordă cu ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. şi CORESI (cf. şi Mat. 16:33). ♦ Pt. *Satana*, a se vedea nota la **16:23**. ♦ Comparînd această exclamaţie a lui Iisus cu cea asemănătoare de la 16:23 (acolo, adresată nu diavolului, ci apostolului Petru), Ieronim observă că mustrarea sau osînda cuprinse în ele sînt de natură diferită: lui Petru i se va adresa astfel, dorind să-l îndemne să nu se mai opună voinţei divine — asemenea diavolului —, ci să-l urmeze pe Învăţătorul său; în schimb, aici i se adresează Satanei nu doar pentru a-i cere supunere, ci arătîndu-i, prin citatul din Deut. 6:13, ce ar fi trebuit să facă pentru a nu fi vizat de osînda formulată în Mat. 25:41. Cuvintele lui Iisus sînt contrariul celor prin care, la versetul anterior, diavolul îi cere Mîntuitorului ca El să-i slujească (HIER. COMM. MT., I, 4, 10-11).

4:13

Pentru *Capernaum* / *Cafarnaum*, a se vedea nota la **17:23**. ♦ *La hotarele* corespunde gr. *ἐν ὁρίοις*, care poate însemna şi 'în ţinutul', aşadar în teritoriul locuit de seminţiile Zabulon şi Neftalim; este vorba de partea de nord a teritoriului locuit de evrei, potrivit împărţirii Canaanului, după cucerirea acestuia, între cele douăsprezece seminţii (cf. Ios. 13 – 19). Seminţiile lui Israel corespund împărţirii tradiţionale a poporului evreu în douăsprezece triburi, corespunzătoare urmaşilor fiilor lui Iacob şi purtînd numele acestora (cf. Fac. 49).

4:15

Citatul este din Is. 9:1-2 (8:23 – 9:1 în versiunea din *Septuaginta*). ♦ În *Septuaginta*, citatul din Is. este identic; în schimb, VULG. are o variantă mai amplă: *în vremea de la început a fost uşurat pămîntul lui Zabulon şi pămîntul lui Neftalim; dar în cele din urmă s-a îngreunat calea mării, dincolo de Iordan, în Galileea neamurilor*…; Toma de Aquino observă, de aceea, că aici nu se dă citatul exact, ci se redă doar sensul (TH. AQ. SUPER MT., 4, 2); urmîndu-l pe Ieronim, el interpretează astfel: *în vremea de la început* se referă la campania împăratului Asiriei, Teglat-Falasar (732 î. Hr., cf. 4Reg. 15:29), cînd păcătoşii au fost duşi în robie; *în cele din urmă s-a îngreunat* se referă la robirea întregului popor. Însă acolo unde a început prigoana, a voit Domnul să dea mai întîi mîngîiere; al doilea sens al citatului ar fi că *în vremea de la început*, prin propovăduirea lui Hristos, pămîntul a fost uşurat de păcate, iar în cele din urmă s-a îngreunat de povara păcatelor, fiindcă după propovăduirea lui Hristos, apostolii au fost prigoniţi. În sfîrşit, potrivit celui de-al treilea sens, *la început* pămîntul a fost uşurat de păcate prin propovăduirea lui Hristos, iar *în cele din urmă s-a îngreunat*, adică s-a înteţit propovăduirea lui Hristos, înmulţită de Pavel, care a continuat propovăduirea în lume (cf. *ibid.*).

4:17

S-au apropiat redă particularizînd *ἤγγικεν*, după ale cărui sensuri s-ar putea traduce şi *împărăţia cerurilor este aproape* sau chiar *împărăţia cerurilor a venit* (cf. TAYLOR, 166-167); cf. şi VULG. *adpropinquavit*. Majoritatea Bibliilor româneşti traduc prin *s-a apropiat* sau prin *este aproape* (NTCORN. 1920 şi BIBL. CORN. 1921-1931; MATEI 1996).

4:18

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *Iisus*.

4:21

Pt. *Zebedei*, a se vedea nota la **20:20**.

4:23

Propoveduindu redă *κηρύσσω*, care poate avea şi sensul de 'a proclama', 'a face cunoscut' (cf. şi VULG. *praedicans*). ♦ Textul grecesc este *διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν*, 'învăţînd în sinagogile lor' (cf. şi VULG. *docens in synagogis*); similar în ERASMUS, BIBL. OSTROG, CORESI şi NTB 1648; *sinagogi* sau *adunări* drept complement direct şi fără prepoziţie nu apare în nici una din posibilele surse şi nici în alte Biblii româneşti.

Capitolul al 5-lea

5:1

Ὄρος ('munte') este redat aici prin *măgură*, care putea avea

şi sensul de 'munte' (de fapt, la Mat. 4:8, acelaşi termen grecesc este tradus prin *munte*). BIBL. 1688 urmează CORESI şi NTB 1648; toate celelalte Biblii româneşti au *munte*. ♦ Locul cuvîntării lui Iisus, „muntele", a fost asociat cu muntele pe care i s-a dat legea lui Moise: Iisus dă poporului o nouă lege, superioară celei din Vechiul Testament (AUG. SERM. DOM., I, 1, 2).

5:3

Cele opt fericiri, făgăduinţe paradoxale ce susţin speranţa în încercări, sînt un mod de a descrie calea spre împărăţia lui Dumnezeu şi un răspuns la dorinţa naturală de fericire, pusă de Dumnezeu în inima omului: „Desigur că noi toţi vrem să trăim fericiţi şi în neamul omenesc nu este nimeni care să nu fie de acord cu această afirmaţie, chiar înainte să fie pe deplin formulată" (AUG. MOR., I, 3, 4). ♦ *Cei săraci cu duhul* redă οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι (cf. VULG. *pauperes spiritu*), expresie dificil de interpretat şi de tradus; Bibliile româneşti prezintă următoarele variante: *mĕsenii cu sŭfletulъ* (CORESI), *surumanii sufleteşti* (NTB [1648]), *cei săraci duhovniceşte* (BIBL. CORN. 1920-1921), *cei săraci în duh/spirit* (BIBL. CORN. 1924-1931, MATEI 1996, BULAI), *cei săraci cu duhul/spiritul* (toate celelalte). ♦ Sărăcia în spirit a fost interpretată de Augustin (*ibid.*, I, 1, 3) ca referindu-se la smerenie şi frică de Dumnezeu, adică la lipsa unui spirit infatuat (cf. 1Cor. 8:2: *Ştiinţa umflă [de mîndrie], iubirea însă edifică*). Ieronim o identifică cu sărăcia asumată de bună-voie: se specifică *în spirit* pentru se a arăta că este vorba de smerenie, nu de sărăcia impusă de împrejurări sau necesitate (HIER. COMM. MT., I, 5, 3). Cromaţiu de Aquileia, pe aceeaşi linie, observă că există săraci care nu pot fi numiţi astfel, ci mai degrabă „binecuvîntaţi": sărăcia forţată nu dă naştere în mod necesar binecuvîntării; aceasta din urmă este însă izvorîtă din încrederea în Dumnezeu prilejuită de sărăcie (CHROM. TRACT. MT., 17, 2, 1-2).

5:11

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *cuvîntul,* avînd doar *tot răul.* BIBL. 1688 concordă cu ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. şi CORESI (însă nu cu NTB [1648]).

5:13

Împuţi redă aici μωραίνω ('a-şi pierde gustul'; cf. şi VULG. *evanuerit*; ERASMUS lat. *infatuatus fuerit*). BIBL. 1688 urmează CORESI şi NTB 1648, variantă preluată apoi şi de BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI ŞAGUNA; celelalte Biblii româneşti traduc prin *strica* (BIBL. BLAJ, BIBL. 1874, BIBL. 1914, BIBL. 1968 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod), *îşi va fi pierdut puterea/tăria* (NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. 1944), *îşi (va) pierde gustul* sau similar (NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921-1931, MATEI 1996, BIBL. ANANIA, BULAI). ♦ Evident, sarea nu-şi poate pierde gustul; de aceea, expresia trebuie înţeleasă alegoric, cu referire la ucenici: creştinii care renunţă la credinţă şi la îndatoririle lor ar fi cu totul inutili, ca o sare fără gust (cf. CHROM. TRACT. MT., 18, 4, 1-2).

5:17

NESTLE-ALAND şi VULG. au aici un îndemn, nu o întrebare: *Să nu gîndiţi…* La fel, ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN., CORESI şi NTB 1648. BIBL. 1688 nu concordă cu nici una din posibilele surse. ♦ Deşi Iisus şi-a arătat în multe rînduri detaşarea faţă de aplicarea formalistă a legii Vechiului Testament, aici afirmă că a împlinit legea, în sensul că în El s-au împlinit, în detaliu, profeţiile Vechiului Testament despre Mesia. Cuvintele lui de pe cruce, *S-a săvîrşit* (Ioan 19:30), arată că toate cele scrise despre El în legea veche s-au realizat, inclusiv faptul că i s-a dat să bea oţet (CHROM. TRACT. MT., 20, 1-2).

5:18

Adevăr traduce gr. ἀμήν, care este o transliterare a ebr. *'āmēn* 'într-adevăr', 'aşa să fie', termen care se foloseşte şi ca formulă de încheiere a rugăciunilor creştine (cf. lat. *amen* în VULG.). Hristos îl foloseşte deseori pentru a sublinia că aduce o învăţătură de încredere, întemeiată pe adevărul lui Dumnezeu. ♦ *Iota* se referă, aplicînd numele literei greceşti corespondente, la litera ebraică *yod*, cea mai redusă ca mărime din întregul alfabet; *sîmcea* ('nuia', 'beţişor', ce redă κεραία, 'trăsătură'; cf. VULG. *apex,* 'căciulă', 'semn grafic' sau 'punct' pe o literă) se referă probabil la punctul sau alte semne grafice care însoţesc unele litere ebraice. Sensul afirmaţiei este că chiar lucrurile considerate de cea mai mică importanţă din lege sînt pline de taine spirituale şi recapitulate în Evanghelie (HIER. COMM. MT., 1, 5, 18).

5:19

Dezlega traduce literal λύω, care are şi sensul de 'a încălca', mai potrivit în acest context. Această traducere nu mai apare în nici o Biblie românească. Variante: *va sparge* (CORESI, NTB [1648]), *desfiinţa* (BIBL. 1874, NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. CORN. 1931), *va (în)călca* (MATEI 1996, BULAI), *strica* (toate celelalte).

5:21

Citatele este din Ieş. 20:13 şi Deut. 5:17.

5:22

Unele manuscrise greceşti şi VULG. omit *în deşert.* ♦ Cuv. aramaic *raqa'* este o insultă care s-ar putea traduce 'cap sec' sau 'om de nimic'. ♦ AUGUSTIN caută o explicaţie care să împace exigenţa radicală a desăvîrşirii creştine cu limitele fireşti ale omului: chiar dacă nici un om nu-şi poate stăpîni limba (cf. Iac. 3:8), putem cere ajutorul lui Dumnezeu (cf. Ps. 89:1), pentru ca El s-o stăpînească, aşa cum un om îmblînzeşte un animal care nu se poate stăpîni singur (*Serm.* 55, 2). ♦ *Săborul* redă συνέδριον, care, în Evanghelii, se poate referi fie la Sinedriu (cel mai înalt consiliu iudaic), fie la sfaturi orăşeneşti locale. ♦ *Matca focului* corespunde aici lui γέεννα τοῦ πυρός ('gheena focului'), deşi în alte locuri (chiar mai jos, v. 29 etc.) este redat prin *gheenă* în BIBL. 1688. *Matca focului* apare peste tot, pentru 'gheenă', în

CORESI; în NTB 1648, o glosă la Mat. 23:15 explică termenul *gheenă* prin 'matca focului', aceasta fiind deci o expresie folosită curent în vremea respectivă pentru a desemna iadul. În NTB 1648, expresia *matca focului*, ca atare, apare în textul propriu-zis doar la Mat. 18:9. Toate celelalte versiuni româneşti ale Bibliei au *gheena focului* sau *focul gheenei*.

5:26

Filearіu redă κοδράντης ('codrant', lat. *quadrans*), cea mai mică monedă de aramă romană, avînd valoarea unui sfert de as sau 1/64 dintr-un dinar. Rom. *filearіu* provine din magh. *fillér* < germ. *Heller* (monedă mică de aramă care a circulat în Germania şi în Imperiul habsburgic).

5:27

NESTLE-ALAND omite *celor dintîi*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN., CORESI, NTB 1648. ♦ Ieş. 20:14; Deut. 5:18.

5:29

Te va blăzni redă σκανδαλίζει σε ('te va scandaliza'), folosit ca sinonim pentru *săblăzni* (cf. v. 30); cf. şi nota la **18:6**. ♦ Hristos vorbeşte deseori despre focul nestins al gheenei, aşadar de posibilitatea reală a pedepsei veşnice; este un apel serios la responsabilitate şi un îndemn la convertire. ♦ *Gheena* (*gehenna*, respectiv γέεννα) era valea Hinnom-ului (ebr. *Gê-Hinnom*) din sud-vestul Ierusalimului, unde, în vremea lui Ahaz, i se sacrificau copii zeului Moloh; ulterior a fost transformată în groapă de gunoi, în care focul ardea neîncetat. În vremea Noului Testament, termenul se folosea ca simbol pentru a desemna iadul (cf. TAYLOR, 411; FABRIS, 779).

5:31

Citat din Deut. 24:1-4.

5:32

Afară den cuvîntul curviei traduce literal παρεκτὸς λόγου πορνείας; gr. λόγος are şi sensul de 'cauză', 'motiv' (cf. VULG. *excepta fornicationis causa*), sensul frazei fiind aşadar: „cine-şi va lăsa soţia — în afara cazului de infidelitate — o face să comită adulter". ♦ Continuarea convieţuirii cu o soţie adulteră era considerată o impuritate ce atentează la puritatea căsătoriei (BARBAGLIO, 176). În caz de divorţ, obiceiul timpului cerea, în societatea iudaică, ca femeia să se recăsătorească; Iisus Hristos consideră însă că o nouă căsătorie este echivalentă cu adulterul. ♦ Acest verset a făcut obiectul unei ample controverse: în teologia protestantă, acest text este considerat un argument în favoarea divorţului, îngăduit în cazul infidelităţii unuia dintre soţi. Dimpotrivă, teologia catolică consideră că separarea soţilor (care trebuie deosebită de divorţ) nu justifică recăsătorirea (ţinînd seama şi de Mat. 19:9; a se vedea şi nota la **19:9**).

5:33

Şi vei da (Domnului jurămînturile tale) traduce literal ἀποδώσεις, aici avînd sensul de 'a ţine', 'a împlini' (cf. şi VULG. *reddes*). Redarea prin *să dai* apare în toate traducerile româneşti de pînă la BIBL. 1921 (cu excepţia NTB [1648] şi BIBL. 1874); celelalte traduc prin *să împlineşti* (NTB [1648], BIBL. 1874, NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921-1931, BIBL. 1944), *să ţii* (BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938, BIBL. 1968 şi toate cele ulterioare). ♦ Citatul provine din Lev. 19:12, Num. 30:3 şi Deut. 23:21.

5:37

Aşa, aşa redă ναὶ ναί ('da, da'); latina nu are termen pentru 'da'; de aceea, VULG. redă prin *est, est*, variantă prezentă la CORESI (*če iaste, iaste*). Varianta *aşa, aşa* este prezentă în toate Bibliile româneşti pînă la BIBL. 1914 (cu excepţia BIBL. 1874 şi CORESI), precum şi în BIBL. 1921; toate celelalte au *da, da* (cu excepţia BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938, care explică: *da ce este da*). ♦ Textul cere ca vorbele omului să conţină fie o afirmaţie, fie o negaţie, exprimate cît mai simplu şi fără întorsături. Ieronim: „Adevărul Evangheliei nu îngăduie jurămîntul, dat fiind că orice cuvînt credincios trebuie să fie ca un jurămînt" (HIER. COMM. MT., V, 37). Datorită cerinţei de a spune întotdeauna adevărul, jurămîntul nu aduce nimic în plus faţă de o afirmaţie obişnuită; altfel, ar însemna să spunem adevărul doar atunci cînd jurăm (CHROM. TRACT. MT., 24, 2, 2-4).

5:38

Citatul este preluat din Ieş. 21:24, Lev. 24:20 şi Deut. 19:21. ♦ Legea talionului, dezvoltată în dreptul babilonian, dar prezentă şi în cel roman, precum şi în Vechiul Testament, cerea pedepsirea răufăcătorilor exact cu daunele sau vătămările provocate victimelor lor; deşi multe societăţi primitive aplicau acest principiu *ad litteram*, el constituia un progres faţă de uzanţele de dinaintea introducerii lui, limitînd răzbunarea strict la măsura răului suferit, interzicînd deci o reacţie disproporţionată. Un pas în plus a fost cel al cărţii Leviticului (19:18), care cerea evreilor să renunţe la răzbunare faţă de conaţionali şi coreligionari; Iisus Hristos însă dă acestei exigenţe extindere universală, pornind de la exemplul purtării nepărtinitoare a lui Dumnezeu cu oamenii (cf. şi v. 45). Noua lege, creştină, comportă chiar iubirea faţă de duşmani.

5:40

Veşmîntul redă χιτών, iar *îmbrăcămintea,* ἱμάτιον; fiecare dintre cei doi termeni greceşti se referă la mai multe feluri de îmbrăcăminte şi nu pot fi traduşi exact în româneşte, dovadă că diferitele versiuni ezită (cf. şi VULG.: *tunica — pallium*): *veşmîntul — cămaşa* (CORESI); *veşmîntul — cel desupra* (NTB [1648]); *îmbrăcămintea — plaşca* (VULG. BLAJ); *mantia — vestmêntulŭ* (BIBL. 1874); *cămaşa — veşmîntul* (NITZULESCU, BIBL. 1911; BIBL. 1921; BIBL. 1936); *haina — mantaua* (BIBL. CORN. 1931); *cămaşa — mantia* (BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938); *tunica — mantia* (BULAI); *haina*

— *cămaşa* (toate celelalte).

5:41

Va podvodări redă ἀγγαρεύσει; acest vb. gr. provine din persană şi însemna, la propriu, 'a trimite (în calitate de sol regesc)'; sensul derivat este 'a sili', 'a constrînge', deoarece solul regesc avea dreptul să rechiziţioneze oameni, animale şi obiecte pentru îndeplinirea misiunii lui.

5:43

Citat din Lev. 19:18.

5:44

Mai multe manuscrise greceşti omit *binecuvîntaţi pe cei ce vă blestemă, faceţi bine celor ce vă urăsc;* de asemenea, *dodeiesc* înainte de *vă gonesc*; BIBL. 1688 concordă cu textul grec din ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

5:46

Vameşii, de fapt, funcţionari care percepeau impozitele datorate stăpînirii romane, erau dispreţuiţi profund din cauza nedreptăţilor pe care le săvîrşeau; iudeii aveau un motiv în plus de dispreţ, considerînd că perceptorii romani cereau de la poporul lui Dumnezeu taxe pentru un împărat păgîn. Văzuţi într-o lumină atît de defavorabilă din afară, vameşii trebuiau să se sprijine între ei (cf. LAGRANGE, 118).

5:47

Majoritatea manuscriselor greceşti şi VULG. au *păgînii* în loc de *vameşii*; BIBL. 1688 concordă cu ERASMUS, BIBL. VEN.

Capitolul al 6-lea

6:4

Numeroase manuscrise greceşti şi VULG. omit ἐν τῷ φανερῷ; BIBL. 1688 concordă cu ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Ἐν τῷ φανερῷ ('pe faţă') este tradus literal de BIBL. 1688 prin *la arătare,* versiune preluată şi de toate Bibliile româneşti care urmează *textus receptus.*

6:5

NESTLE-ALAND şi VULG. au *cînd vă rugaţi* (la pl.); BIBL. 1688 concordă cu ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

6:6

La arătare: a se vedea nota la **6:4**. ♦ Augustin interpretează metaforic, considerînd că este vorba aici de odaia lăuntrică a sufletului, aflată departe de tot ceea ce poate distrage rugăciunea (AUG. SERM. DOM., II, 3, 11). Scriptura prezintă numeroase exemple de rugăciuni înălţate în ascuns şi care au fost ascultate: Ana, care se ruga în inima ei să dobîndească un fiu (1Reg. 1:13-17), Daniel împreună cu cei trei slujitori, care a primit darul de a interpreta visele (Dan. 1:17), centurionul Corneliu (Fapte 10:1-4) şi Iona, în pîntecele balenei (2:1-11).

6:7

Nu grăiţi mult redă μὴ βατταλογήσητε, vb. probabil onomatopeic, care înseamnă 'a bolborosi', 'a se bîlbîi', 'a îndruga repetat aceleaşi lucruri' (cf. şi 3Reg. 18:26). VULG. l-a înţeles, ca şi BIBL. 1688, în sensul de 'vorbărie': *nolite multum loqui*, în sprijinul căruia vine şi asemănarea cu cuvîntul aramaic *bataltha*, 'deşertăciuni' (cf. LAGRANGE, 123).

6:8

Această afirmaţie, ruptă din context, ar putea da impresia că nu trebuie să cerem nimic în rugăciune; totuşi, în continuare (v. 11), Iisus îi îndeamnă pe ucenici să ceară pîine (deci cele necesare vieţii) în rugăciune. De fapt, Iisus critică pretenţia de a-l putea informa pe Dumnezeu, adresîndu-i discursuri îndelungate: „Nu sîntem povestitori, ci rugători. Una este să înştiinţăm un neştiutor, alta să-i cerem celui care ştie; celui dintîi îi dăm de ştire, celuilalt îi aducem cinstire" (HIER. COMM. MT., VI, 8).

6:9

Tatăl nostru: paternitatea divină era o idee deja răspîndită în religiile siro-feniciene din Antichitate. Spre deosebire de acestea, în Vechiul Testament, Yahweh este numit Tată (fiind creator), dar fără a i se atribui însuşirea de a procrea alţi zei, El fiind un Dumnezeu unic. Iisus Hristos lărgeşte perspectiva, arătînd că Dumnezeu este Tatăl tuturor oamenilor, iar aceştia sînt cu toţii fraţi. Datorită faptului că Fiul lui Dumnezeu a devenit om, toţi oamenii pot deveni fiii lui Dumnezeu, prin înfiere (TERNANT, 527-530; SCHEFFCZYK, 160-167).

6:11

Cea de toate zilele redă τὸν ἐπιούσιον, urmînd textul latin al lui ERASMUS (*quotidianum*) şi NTB 1648 (*de toate zilele*). Gr. ἐπιούσιος este aproape un *hapax legomenon* în Noul Testament (apare doar aici şi în pasajul paralel de la Luca (11:3), întîlnit foarte rar în limba greacă şi dificil de interpretat: în sens temporal, s-ar putea traduce 'din ziua aceasta şi din fiecare zi'; în sens calitativ, s-ar putea reda prin 'cele necesare pentru viaţă' (cf. BIBL. OSTROG **насѣщный**, 'îndestulătoare'; CORESI: *săţioasă*), iar o traducere literală ar putea fi 'suprasubstanţial', 'suprafiresc' (cf. VULG.: *supersubstantialem*), cu referire la pîinea cerească: „Euharistia este pîinea noastră zilnică" (AUG. SERM. 57, 7, 7); de aceea, în Occident se socoteşte că se cuvine ca Liturghia euharistică să fie celebrată în fiecare zi (cf. CBC 2837). La fel interpretează şi Ieronim (o pîine mai presus de orice substanţă şi orice făptură), dar observă şi că în versiunea „ebraică" (de fapt, aramaică) a rugăciunii, termenul este *maḥar*, 'mîine', astfel încît traducerea ar putea fi: 'Dă-ne nouă astăzi pîinea de mîine' (HIER. COMM. MT., 6, 11); totuşi, nu s-a putut demonstra că Evanghelia după Matei este o traducere din aramaică (aşa cum se socotea în mod tradiţional), aşadar, în cazul de faţă, termenul aramaic

ar putea fi, în realitate, o traducere mai puţin reuşită a celui grecesc. În plus, acest sens ar fi ciudat, ţinînd seama şi de Mat. 6:34 (cf. LAGRANGE, 130). Redarea prin *cea de toate zilele* poate fi influenţată, prin intermediul lui ERASMUS, de traducerea VULG. la Luc. 11:3, unde acelaşi termen grecesc *ἐπιούσιος* nu este redat prin *supersubstantialis*, ca în Mat., ci prin *cotidianum*. De asemenea, versiunea liturgică în limba latină a rugăciunii *Tatăl nostru* este preluată din Mat., dar are *cotidianum* în loc de *supersubstantialis*. ♦ Redarea prin *cea de toate zilele* este preluată de marea majoritate a Bibliilor româneşti, cu excepţia VULG. BLAJ (*ce mai presus de fire*), BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938 (acestea din urmă avînd *cea spre fiinţă*).

6:12

Redarea prin *datoriile* (spre deosebire de versiunile liturgice recente, unde întîlnim *greşelile* sau *păcatele*), corespunde originalului grecesc: *τὰ ὀφειλήματα*; varianta de traducere prin *păcatele* poate fi influenţată de versiunea din Luc. 11:4, unde avem *τὰς ἁμαρτίας*. ♦ Folosirea termenului *datorie* în sensul de 'păcat' semnifică faptul că, prin păcat, omul răpeşte ce-i al lui Dumnezeu şi, în acelaşi timp, duce lipsă de binele dumnezeiesc (TH. AQ. SUPER MT., 6, 3, urmîndu-l pe Ieronim). ♦ Marea majoritate a Bibliilor româneşti au aici *greşelile*; var. *păcatele* apare doar în NTB 1648, iar *datoriile*, în VULG. BLAJ., BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. 1874, NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. CORN. 1931.

6:13

Multe manuscrise greceşti, precum şi VULG., nu conţin *Că a ta este împărăţia şi puterea şi slava în veci. Amin!* BIBL. 1688 concordă cu ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ *Şi să nu ne duci pre noi în bîntuială (încercare, ispită)* trebuie înţeles în sensul 'Nu îngădui să intrăm în ispită', deoarece Dumnezeu nu provoacă răul, ci-l îngăduie, în măsura în care, din cauza păcatelor omului, îşi retrage harul. Omului îi este dat să reziste în ispită doar prin caritate, „deoarece o caritate oricît de mică rezistă oricărui păcat" (TH. AG. OR. DOM., 6).

6:15

Multe manuscrise greceşti şi VULG. nu au *greşelile lor* după *oamenilor*. BIBL. 1688 concordă cu ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

6:17

Unge capul tău şi-ţi spală faţa este o aluzie la pregătirile pentru participarea la o sărbătoare veselă (cf. Ps. 22:5; Luc. 7:46), aşadar, creştinii trebuie să nu practice pocăinţa în mod ostentativ, ci mai curînd să o ascundă de ochii celorlalţi.

6:21

NESTLE-ALAND şi VULG. au *ta* în loc de *voastră* (în ambele rînduri în care apare); BIBL. 1688 concordă cu ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

6:24

Nimeni nu poate sluji la doi stăpîni se poate referi la o practică în vigoare în Palestina, potrivit căreia un sclav putea fi în proprietatea a doi stăpîni diferiţi, cu toate dificultăţile practice ce pot decurge din această situaţie (SCHNIEWIND, 165).

6:25

Cu sufletul trad. lit. *τῇ ψυχῇ*, care poate fi interpretat fie referindu-se la viaţa lăuntrică, fie la viaţa fizică: ERASMUS interpretează în ambele înţelesuri cele două apariţii ale acestui termen în versetul de faţă: *nu vă îngrijiţi de viaţa* (vitae) *voastră… Oare sufletul* (anima) *nu este mai mult decît hrana…?* Similar în NTB 1648; celelalte Biblii româneşti redau fie prin *sufletul* de două ori (cele de pînă la Şaguna, apoi NITZULESCU, Bibl. 1911, Bibl. 1914, Bibl. 1921, BIBL. CORN. 1931, Bibl. 1988, Bibl. 1994), fie prin *viaţa* în ambele situaţii (toate celelalte). ♦ *Nu vă îngrijiţi ce veţi mînca şi ce veţi bea* nu este un îndemn la inconştienţă sau fatalism, ci, dimpotrivă, subliniază realitatea providenţei (proniei) divine, prin care Dumnezeu călăuzeşte întreaga creaţie potrivit planului său. Lui Dumnezeu i se atribuie deseori în Scriptură unele acţiuni, fără a se menţiona cauzele secunde, naturale; este un mod profund religios de a afirma primatul absolut al lui Dumnezeu asupra istoriei şi a lumii. Abandonul cerut de Isus este unul filial, care-i cere omului să se lase în voia unui Tată care se îngrijeşte chiar de cele mai mici trebuinţe (cf. CBC 302-305).

6:27

Peste vîrsta lui un cot traduce literal *ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἕνα*. Gr. *ἡλικία* înseamnă 'vîrstă', dar şi 'înălţime', 'statură' (ca semn al vîrstei), sens mai potrivit contextului de faţă (cf. şi VULG. şi textul latin al lui ERASMUS: *statura*).

Capitolul al 7-lea

7:1

Nu judecaţi, ca să nu fiţi judecaţi este o afirmaţie ce presupune condiţia omului slab, incapabil să judece corect, din cauza păcatului strămoşesc. În paradisul originar, omul a păcătuit tocmai încercînd să devină judecător asupra binelui şi răului, un privilegiu rezervat lui Dumnezeu (cf. Fac. 2:17; 3:22). Judecata incorectă este pedeapsa arogării acestui drept necuvenit (cf. AMBR. PARAD., XI, 52).

7:3

Gr. *κάρφος* ('pai'), care apare de trei ori aici (v. 3-5), este redat prima dată prin *ştercul,* iar apoi, de două ori, prin *aţapocul*, la fel ca în NTB 1648 şi BIBL. 1795. Celelalte Biblii româneşti traduc consecvent, avînd de trei ori acelaşi termen: *ştercul* (CORESI, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, ŞAGUNA, BIBL. 1914), *oţapăcul* (VULG. BLAJ), *gunoiul* (NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921), *paiul* (toate celelalte).

7:6

Nu daţi cele sfinte porcilor şi nu vă aruncaţi mărgăritarele înaintea

porcilor: cîinii şi porcii (animale considerate necurate de către iudei, cf. Filip. 3:2; 2Petr. 2:22), aici, îi simbolizează pe cei care atacă adevărul sau i se împotrivesc. Sensul afirmaţiei este că nu trebuie să dezvăluim nimic din tainele credinţei celor care nu le pot înţelege, fiindcă este mai bine ca aceştia să cerceteze ei înşişi cele ascunse şi să le descopere decît să atace sau să dispreţuiască ceea ce li s-a făcut cunoscut (AUG. SERM. DOM., II, 20. 68-69). Acest principiu este aplicat de canoanele bisericeşti în cazul împărtăşaniei, refuzată celor nevrednici sau nepregătiţi cum se cuvine: „Nimeni să nu mănînce, nici să bea din euharistia voastră, ci [numai] aceia care au fost botezaţi în numele Domnului" (se citează apoi v. de faţă: DID., IX, 5). Afirmaţia lui Iisus Hristos este o parabolă ce vizează domeniul moral, în care nu există situaţii imposibil de revizuit; de aceea, nu poate fi înţeleasă ca o departajare între oameni de categorii sau condiţii diferite.

7:7

Κρούετε, 'bateţi' (la uşă) este redat prin *sunaţi* doar în NTB 1648 şi BIBL. 1688; toate celelalte versiuni româneşti au *bateţi*. ♦ Afirmaţia „celui care bate i se va deschide" era înţeleasă, în mediul rabinic, cu referire la studiul Scripturii şi al Talmudului (cf. LAGRANGE, 148), ca şi celebra maximă a lui Epictet, *ζήτει καὶ εὑρήσεις*, 'caută şi vei găsi', care se referă la puterea de cercetare a raţiunii şi la studiul perseverent (*Dissertationes ab Arriano digestae* IV, 1, 51; ed. H. Schenkl, Teubner, Leipzig 1916).

7:12

Afirmaţia din versetul de faţă a fost numită şi „regula de aur" (cf. CBC 1970) ce recapitulează Legea cea nouă a Evangheliei; este o formulare pozitivă a unui celebru dicton cunoscut din Antichitate, referitor la conduită: „Ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face".

7:14

Poarta despre care se vorbeşte aici nu este la capătul unui drum, ci la începutul acestuia, asemenea porţilor cetăţilor din Antichitate; aşadar, nu este vorba de intrarea în viaţa veşnică, ci de începutul căii ce duce la aceasta (LAGRANGE, 150-151). Afirmaţia potrivit căreia puţini sînt cei care află „calea" poate fi greşit înţeleasă, în sensul predestinării unei mari părţi a oamenilor la iad; mai curînd, este un apel la perseverenţă în veghere, pentru ca omul să devină vrednic să intre în viaţa veşnică. Cateheza morală a Bisericii a folosit dintotdeauna imaginea celor două căi: „Există două căi, una a vieţii, cealaltă a morţii; dar între ele este o mare deosebire" (DID. 1, 1). Trăirea Evangheliei implică alegerea decisivă între aceste două căi. ♦ Predestinarea la fericirea veşnică (alegerea mai dinainte de către Dumnezeu) este un adevăr al credinţei creştine, bazat pe Scriptură (cf. Rom 8:29 şi urm.) şi pe mărturia Părinţilor Bisericii (Augustin susţine învăţătura predestinării, considerînd-o adevăr de credinţă transmis prin tradiţie, mai ales împotriva pelagienilor: cf. AUG. DON. PERS., 23, 65). Mai multe sinoade occidentale susţin această teorie. Dificultatea acestei idei constă în întrebarea dacă predestinatul însuşi se află într-o relaţie cauzală cu predestinarea lui, adică, din punctul de vedere al lui Dumnezeu, dacă hotărîrea predestinării veşnice a fost luată ţinînd sau nu seama de meritele omului; în istoria teologiei au existat mai multe încercări de soluţionare, care nu au ajuns la nici un rezultat. Predestinarea, care face parte din planul providenţei divine, este imuabilă şi necunoscută omului. Reversul, predestinarea la pedeapsa veşnică, este, de asemenea, o învăţătură comună a Bisericii; ea este posibilă din cauza păcatelor omului, cunoscute dinainte de Dumnezeu: aşadar, Dumnezeu ştie dinainte că un anumit om va alege — în mod liber — calea pieirii (cf. OTT, 278-282). Augustin se pronunţă astfel în această privinţă: „Bun este Dumnezeu, drept este Dumnezeu: El poate pe unii să-i izbăvească fără merite bune, fiindcă este bun; nu poate osîndi pe nimeni fără merite rele, fiindcă este drept" (AUG. CONTRA IUL., III, 18, 35).

7:15

Lupii deghizaţi în oi ce-i determină pe alţii să săvîrşească rele sînt, aici, cei care, prin menirea lor, ar trebui să-i educe pe alţii, dar îşi urmăresc propriile interese (ar putea fi vizaţi fariseii şi cărturarii); însă, mai general, lupi deghizaţi în oi pot deveni uneori chiar legile, instituţiile, moda sau opinia publică (cf. CBC 2284-2287).

7:16

Potrivit învăţăturii creştine, harul supranatural nu poate fi perceput empiric, aşadar, pe baza sentimentelor sau faptelor omului nu se poate deduce îndreptăţirea sau mîntuirea cuiva; totuşi, acest verset arată că cercetarea binefacerilor lui Dumnezeu în viaţa unui om este măcar un indiciu al lucrării harului (cf. CBC 2005). Pe de altă parte, comparaţia se poate referi nu la domeniul moral (fiindcă şi cei răi pot face lucruri bune şi nu se poate spune că oamenii sînt, de la natură, înclinaţi spre bine sau spre rău), ci doctrinar; astfel, independent de valoarea sa morală, un om a cărui învăţătură este falsă nu poate fi luat drept călăuză de urmat (LAGRANGE, 152-153).

7:20

Oare este o traducere eronată, probabil prin confuzia dintre gr. *ἄρα* ('aşadar', aşa cum apare în text) şi particula interogativă *ἆρα*, ce aşteaptă un răspuns negativ.

7:21

Afirmaţia *Nu tot cel ce-mi va zice 'Doamne, Doamne'…* subliniază că o rugăciune creştină autentică nu constă doar în invocarea lui Dumnezeu, ci în disponibilitatea — asumată în rugăciune — de a conlucra la planul dumnezeiesc; ce-i drept, voinţa lui Dumnezeu poate fi cunoscută tot prin rugăciune (cf. CBC 2611; 2826). Aparent, avem o contradicţie cu 1Cor. 12:3: *nimeni nu poate spune că Domn este Iisus decît în Duhul Sfînt*. Toma de Aquino

rezolvă problema arătînd că, referitor la învăţătura despre Dumnezeu sînt necesare patru lucruri: să o mărturisim prin cuvinte, ea să fie confirmată prin minuni, să ascultăm Cuvîntul lui Dumnezeu şi să-l punem în practică. Afirmaţia apostolului Pavel din 1Cor. 12:3 se referă la discurs *stricto sensu,* adică la manifestarea afectului şi voinţei, în cazul de faţă, la credinţa în Domnul şi ascultarea faţă de El; v. de faţă (Mat. 7:21) se referă la vorbire în general, ca în Ier. 26:13: *poporul acesta cu buzele mă cinsteşte, dar inima lor departe este de mine* (TH. AQ. SUPER MT., 7, 2).

7:22

Puteri redă literal *δυνάμεις*, aici, cu sensul de manifestări ale puterii divine, aşadar, 'minuni', 'miracole'. ♦ Iisus Hristos însuşi a făcut minuni ce-i dezvăluiau natura divină; în schimb, acest verset pare să arate că săvîrşirea de miracole nu este suficientă pentru confirmarea credinţei şi pentru mîntuire. Toma de Aquino dă mai multe răspunsuri: aici sînt vizaţi fie mincinoşii (părerea lui Ioan Gură-de-Aur), fie cei care fac minuni înşelătoare, în numele unui zeu fals, nu al lui Hristos (TH. AQ. SUPER MT., 7, 2).

7:23

Formula de excomunicare *niciodată nu v-am cunoscut* era folosită de învăţătorii legii iudaice, prin care rupeau, pentru o săptămînă, orice relaţii cu un ucenic pedepsit (BARBAGLIO, 204).

7:29

Deşi, în faţa contemporanilor săi, Iisus era perceput adesea ca un *rabbi*, intervenind în interpretările Legii, în acelaşi timp, cuvintele sale contrariau, fiind de aceeaşi natură cu cele date lui Moise pe Sinai (cf. CBC 581).

Capitolul al 8-lea

8:2

Gr. *λεπρὸς* este redat aici prin *bubos,* însă la v. următor, *λέπρα* este tradus prin *stricăciune*; NTB 1648 foloseşte, de asemenea, termeni din familii diferite: *bubos — gubăviia* (similar în VULG. BLAJ: *bubos — lepra*). Toate celelalte Biblii româneşti utilizează *lepros — lepră.* ♦ Interpelarea lui Iisus prin formula de adresare *Doamne* (*Κύριε*) este o formulă de politeţe curentă şi în Antichitate („Domnule"); în cazul celor care aşteaptă vindecarea, poate fi vorba şi de cuvinte inspirate, ce exprimă recunoaşterea misterului dumnezeiesc al lui Hristos (cf. CBC 448), ţinînd seama şi de faptul că *Septuaginta* redă prin *Κύριος* tetragrama sacră YHWH (numele inefabil al lui Dumnezeu).

8:5

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *Iisus;* BIBL. 1688 concordă cu ERASMUS, BIBL. VEN. ♦ Românescul *sutaş* este un calc pentru lat. *centurio* ('centurion'), ofiţer inferior în armata romană, care comanda o „centurie" (subunitate militară de 80, 100 sau chiar mai mulţi ostaşi) sau avea alte funcţii de conducere în cadrul legiunii.

8:6

Fecior redă *παῖς*, care poate însemna atît 'slujitor', cît şi 'copil' (similar sensului vechi al rom. 'fecior'). Aici, sensul pare a fi mai curînd 'slujitor, ţinînd seama şi de v. 8-9. Bibliile româneşti interpretează în ambele sensuri; ce-i drept, *fecior* (NTB [1648]) se poate referi şi la slujitor, însă întîlnim şi varianta *cocon* (CORESI) sau *prunc* (BIBL. 1795, BIBL. 1819, ŞAGUNA). Celelalte Biblii româneşti redau prin *serv* (BIBL. 1874, BIBL. ANANIA), *rob* (NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921-1926), *slujitor* (BIBL. 1944, MATEI 1996), *servitor* (BULAI), *slugă* (toate celelalte).

8:8

În rînduiala Liturghiei romano-catolice a intrat o parafrază la cuvintele centurionului din acest verset: „Doamne, nu sînt vrednic să intri sub acoperămîntul meu, dar spune numai un cuvînt şi se va mîntui sufletul meu", sub formă de rugăciune înainte de împărtăşanie; ea exprimă măreţia sacramentului euharistiei faţă de nevrednicia credinciosului. După cum observă Augustin, în mod paradoxal, cel care se recunoaşte nevrednic să-l primească pe Hristos în casă este vrednic să-l primească în suflet, deoarece o astfel de smerenie poate fi exprimată doar de cel credincios (AUG. SERM. 62, 1).

8:9

Στρατιώτας ('ostaşi') este redat aici prin *slujitori,* variantă preluată şi în BIBL. FILOTEI şi BIBL. 1914.

8:11

Răpăosa traduce *ἀνακλιθήσονται*, vb. care înseamnă 'a se culca', p. ext. 'a sta la masă' (datorită obiceiului din Antichitate de a lua masa stînd culcat); acesta este sensul mai potrivit contextului. Var. din BIBL. 1688 o urmează pe cea din CORESI (*râposa*) şi NTB 1648 (*răpăusa*) şi nu apare în Bibliile ulterioare, care au: *se vor odihni* (BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914), *vor şedea* (VULG. BLAJ, BIBL. 1874, NITZULESCU), *vor prînzi* (BIBL. 1944), *vor sta/şedea la masă* (toate celelalte). ♦ Evanghelia a fost vestită mai întîi poporului lui Israel; o dată cu venirea lui Iisus Hristos, toate popoarele sînt chemate să facă parte din împărăţia mesianică.

8:12

„Fiii împărăţiei" sînt iudeii, care, potrivit făgăduinţelor Vechiului Testament, ar trebui să moştenească împărăţia; dacă aceştia refuză credinţa, locul lor va fi luat de păgîni, cum este şi centurionul a cărui credinţă o laudă Iisus (AUGUSTIN, *Sermo* 62, 6). Afirmaţia este, desigur, valabilă şi pentru creştinii care devin autosuficienţi, refuzînd deschiderea faţă de Dumnezeu.

8:17

Vindecările şi exorcismele săvîrşite de Hristos în decursul

întregii sale vieţi publice manifestă răscumpărarea adusă de Acesta; ele vesteau însă şi o vindecare radicală, cea a biruinţei asupra păcatului şi morţii, prin evenimentul pascal al morţii şi învierii lui Iisus, la care trimite citatul din Is. 53:4 (cf. CBC 1505; cf. şi APOLINAR DE LAODICEEA, *Fragmenta*, 37).

8:20

Iisus răspunde astfel deoarece mărturisirea cărturarului din v. 19 este nesăbuită, ca şi cea similară a lui Petru, la care Hristos răspunde mai clar (Ioan 13:36), arătîndu-i că nu-l poate urma acolo unde merge, adică în pătimire, moarte, înviere şi înălţare la cer (cf. MAX. TAUR. SERM. 41, 3). ♦ *Fiul omului* este singurul titlu atribuit sieşi de Hristos, ce derivă dintr-o expresie aramaică (*bar 'enaşa'*) care, în Vechiul Testament, are înţelesul primar de 'om' (Iez. 2:1; Ps. 8:4). În Dan. 7:13 trimite deja la un om care depăşeşte condiţia umană, ţinînd de două lumi diferite, cea a lui Dumnezeu şi cea a oamenilor. Iisus s-a autocaracterizat astfel, făcînd referire la suferinţa şi moartea sa spre răscumpărarea tuturor. Faptul că Iisus foloseşte acest titlu uneori în locul pronumelui personal „eu" a suscitat numeroase dispute exegetice despre conştiinţa lui Hristos cu privire la identitatea sa mesianică (TAYLOR, 197-198; DELORME FIUL OMULUI, 236-238; ZIEGENAUS 2010, 70-76).

8:26

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *Iisus*; BIBL. 1688 concordă cu ERASMUS, VULG.

8:28

Diferite manuscrise greceşti au *gadarenilor* sau *gherasenilor* în loc de *gherghesenilor*; BIBL. 1688 concordă cu ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN., CORESI, NTB 1648. Pasajele paralele (Marc. 5:1; Luc. 8:26) au, în NESTLE-ALAND, *ţinutul gherasenilor*; totuşi, unele ms. gr. au şi la Mat. 8:28 tot *ţinutul gherasenilor* (din care făcea parte şi Gadara). *Ţinutul gherghesenilor* (ca în BIBL. 1688) apare în unele manuscrise tîrzii (la toţi sinopticii), datorită unei conjecturi a lui Origene, locul nefiind identificat geografic. ♦ Gadara este o veche cetate greco-romană din Palestina, aparţinînd regiunii celor zece oraşe din Decapole, la sud-est de Marea Galileii (azi Umm Qays, Iordania). A fost restaurată de Pompei, iar Augustus i-a dăruit-o lui Irod cel Mare (în anul 30 î. Hr.). ♦ Gherasa (Gerasa) este o veche cetate romană din Palestina (azi Jarash, Iordania), aparţinînd provinciei Siria şi ligii Decapolei. În vremea Noului Testament ajunsese un oraş prosper, cu bogată activitate comercială.

8:29

Ce e nouă şi ţie traduce literal *Τί ἡμῖν καὶ σοί*; expresia, frecventă în Vechiul Testament (cf. Jud. 11:12; 2Reg. 16:10; 4Reg. 9:18; Ezd. 4:3) este un ebraism cu sensul 'ce ai cu noi?' Traducerea literală apare în toate Bibliile româneşti pînă la ŞAGUNA, precum şi în NITZULESCU, BIBL. 1914, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938, BIBL. 1968, BIBL. ANANIA; alte variante: *ce este nouî cu tine* (BIBL. 1874), *ce avem noi cu tine* (BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. CORN. 1931), *ce este între noi şi tine* (NTCORN. 1920), *ce legătură este între noi şi tine* (BIBL. CORN. 1921-1926), *ce ai (Tu) cu noi* (BIBL. 1944, BIBL. 1988 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod, MATEI 1996, BULAI). ♦ NESTLE-ALAND şi VULG. omit *Iisuse;* BIBL. 1688 concordă cu ERASMUS, VULG., BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

8:31

Porunceşte-ne să mergem traduce *ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν* (ERASMUS, BIBL. VEN.). Gr. *ἐπιτρέπω* poate însemna 'a porunci', dar şi 'a îngădui', mai potrivit în acest context (cf. textul latin din ERASMUS: *permitte nobis*); BIBL. 1688 se deosebeşte aici atît de CORESI (*zi noao*), cît şi de NTB 1648 (*lasă noao*). NESTLE-ALAND şi VULG. au *trimite-ne (în turma de porci)*

8:32

NESTLE-ALAND şi VULG. au *merseră în porci şi iată, se porni toată turma* (mai întîi numai *porci*, apoi doar *turma*); BIBL. 1688 are în ambele situaţii *turma de porci*, urmînd ERASMUS, BIBL. VEN.

8:34

Cererea locuitorilor, care l-au rugat pe Hristos să plece din ţinutul lor, a fost interpretată în mai multe feluri: cererea dovedeşte recunoaşterea nevredniciei locuitorilor, ca cea a lui Petru (HIER. COMM. MT., I, 8, 34) sau locuitorii reprezintă sinagoga sau toţi oamenii care nu-l primesc pe Mîntuitorul în suflet (CHROM. TRACT. MT., 43, 7, citînd Sol. 1:4).

Capitolul al 9-lea

9:1

Cetatea sa (a lui Hristos) se referă la Cafarnaum, ţinînd seama că în pasajul paralel din Marc. 2:1 se precizează că episodul de faţă a avut loc la Cafarnaum. Cititorul s-ar aştepta să fie numit astfel Betleemul (locul naşterii lui Iisus) sau Nazaretul (locul în care a trăit); de aceea, Toma de Aquino explică de ce, aici, Cafarnaum-ul este numit *cetatea sa*: şi Cafarnaum-ul merită acest nume, deoarece Domnul ajungea deseori acolo, petrecînd mult timp şi săvîrşind minuni (TH. AQ. SUPER MT., 9, 1). Augustin are altă explicaţie, observînd că oraşul Cafarnaum, fiind metropola regiunii, era indicat ca loc de origine şi de locuitorii cetăţilor mai mici din jur (şi mai puţin cunoscute cititorilor sau interlocutorilor); cf. AUG. CONS. EV., II, 25. 58.

9:9

În pasajele paralele din Marc. 3:18 şi Luc. 6:15, numele apostolului chemat este Levi; despre acesta nu apare nici o altă informaţie în Noul Testament, probabil fiind necunoscut în Biserica primară; este posibil ca, în

Evanghelia de faţă să fi fost înlocuit cu Matei, care, spre deosebire de Levi, apare în lista tradiţională a celor doisprezece apostoli din Mat. 10:2-4 / Marc. 3:16-19 / Luc. 6:14-16 (BARBAGLIO, 238). Potrivit tradiţiei Bisericii, Matei şi Levi sînt două nume ale aceleiaşi persoane, şi anume evanghelistul. Toma de Aquino consideră că Marc. şi Luc. îl numesc Levi din discreţie (deoarece fusese un vameş păcătos); în schimb, evanghelistul însuşi îşi dă numele sub care era mai cunoscut ca apostol, nesfiindu-se să se acuze pe sine (TH. AQ. SUPER MT., 9, 2; v. şi introducerea generală la comentariul de faţă).

9:12

NESTLE-ALAND omite *Iisus;* BIBL. 1688 concordă cu VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

9:13

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *la pocăinţă;* BIBL. 1688 concordă cu ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Citatul din Os. 6:6 critică jertfele aduse fără participare lăuntrică; singura jertfă desăvîrşită este cea adusă de Hristos pe Cruce; de aceea, creştinii pot aduce jertfă lui Dumnezeu unindu-se cu jertfa lui Hristos: „Orice faptă săvîrşită pentru a ne apropia de Dumnezeu, pentru a fi în comuniune cu El şi a fi astfel fericiţi, este o jertfă adevărată" (AUG. CIVIT. DEI, 10, 6; cf. CBC 2100).

9:14

Unele manuscrise greceşti omit *mult.*

9:15

Fiii nunţii (gr. *οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος*) este un semitism cu sensul de 'nuntaşii'.

9:16

Scoate plinirea lui de către haină traduce *αἴρει γὰρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου*; gr. *πλήρωμα* are sensul de 'plinătate', dar şi de 'petic'. În această propoziţie, *πλήρωμα* poate fi interpretat şi ca subiect, sensul fiind 'peticul trage de haină'; BIBL. 1688 îl consideră obiect, ca şi VULG. (*tollit enim plenitudinem eius a vestimento*), deci cu înţelesul '[peticul] îşi scoate plinirea din veşmînt'. ♦ Sensul expresiei este că, pentru primirea mesajului creştin (peticul nou), este necesară înnoirea totală a omului şi a vieţii lui; într-un om nedesăvîrşit, exigenţa postului, de pildă, ar adînci ruptura faţă de Evanghelie (cf. TH. AQ. S. TH., 9, 3). ♦ Bibliile româneşti traduc în cele mai diferite feluri, unele încercînd să explice: *se va lua amu cusătura ei de la cămaşe* (CORESI); *va sparge peatecul nou, trăgînd la sine den veşmîntul vechiu* (NTB [1648]), *ia plinirea lui de către veşmînt* (VULG. BLAJ), *ia sfîrşitul său de la haină* (BIBL. 1795, BIBL. 1819, ŞAGUNA), *(îşi) ia plinirea sa de la haină* (BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914), *ceea ce este pus ca umplutura lui rupe din veşmînt* (BIBL. 1911, BIBL. 1921), *petecul acela ar rupe o parte din haină* (NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921), *şi-ar lua umplutura din haină* (BIBL. CORN. 1924-1926), *umplutura lui rupe din veşmînt* (BIBL. CORN. 1931), *finitura aceasta trage din haină* (BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938), *peticul acesta, ca umplutură, trage din haină* (BIBL. 1968 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod), *peticul trage (rupe) din veşmînt / de haină* (BIBL. 1874, NITZULESCU, BIBL. 1944, MATEI 1996, BIBL. ANANIA, BULAI).

9:18

Va învia traduce, ca şi în CORESI şi NTB 1648, gr. *ζήσεται* ('va trăi'); cu excepţia VULG. BLAJ, *va învia* apare în toate Bibliile româneşti pînă la BIBL. 1874, precum şi în BIBL. 1911, BIBL. 1914, NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921-1926; altele traduc prin *va trăi* (BIBL. CORN. 1931, BIBL. 1944, MATEI 1996, BIBL. ANANIA, BULAI) sau *va fi vie* (toate celelalte). ♦ În pasajele paralele din sinoptici, starea fetei este descrisă în mod diferit: la Marc. 5:22, dregătorul Iair spune *Fetiţa mea este pe moarte*, iar în Luc. 8:41 se spune că aceasta *trăgea să moară.* Augustin ţine să rezolve neconcordanţa, presupunînd că, la plecarea lui Iair de acasă, fiica era pe moarte, dar apoi, ajungînd la Iisus, socotea că între timp murise; Marc. şi Luc. au redat întocmai spusele dregătorului, în timp ce Mat. i-ar fi redat intenţia (AUG. CONS. EV. II, 28. 64-66). Explicaţia lui Ioan Gură-de-Aur arată că dregătorul, voind să provoace compasiunea lui Isus, a exagerat suferinţa fetei (*apud* TH. AQ. SUPER MT., 9, 4).

9:20

Naraţiunea despre învierea fiicei lui Iair este întreruptă de episodul femeii cu scurgere de sînge. Cele două episoade au fost considerate în strînsă legătură simbolică, în exegeza patristică şi medievală: fiica dregătorului reprezintă sinagoga, fiica lui Moise, iar moartea ei reprezintă lipsa credinţei. Femeia suferea de hemoragie de 12 ani, aşadar a început să sufere la naşterea fiicei (care avea tot 12 ani); scurgerea de sînge simbolizează eroarea jertfelor sîngeroase din Vechiul Legămînt. Învierea, respectiv vindecarea, semnifică ridicarea din păcate, cu ajutorul lui Dumnezeu (cf. TH. AQ. SUPER MT., 9, 4).

9:27

Rugăciunea creştină îşi poate găsi un model în această cerere insistentă şi plină de credinţă a orbilor, adresată lui Iisus, singurul care-i poate vindeca (cf. şi Mt 10:48, precum şi alte cereri de vindecare sau iertare): „El se roagă pentru noi ca preotul nostru, El se roagă în noi drept cap al nostru, El primeşte rugăciunea noastră ca Dumnezeul nostru. Să ne recunoaştem deci în El glasurile noastre iar în noi, glasul lui" (AUG. ENARR. PS., 85, 1).

9:28

Aşa redă gr. *ναί*, pe care CORESI îl omite, iar NTB 1648 îl redă prin *creadem* (probabil urmînd ERASMUS lat.: *Credimus domine*); a se vedea şi nota la **5:37.**

9:35

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *întru oameni*; BIBL. 1688

concordă cu BIBL. OSTROG (**въ людѣхъ**) şi aproximativ cu ERASMUS, BIBL. VEN. (*ἐν τῷ λαῷ* / *in populo*, 'în popor').

Capitolul al 10-lea

10:1

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *Iisus*; BIBL. 1688 urmează NTB 1648.

10:2

Împrumutul *apostol* redă gr. *ἀπόστολος*, cu sensul originar de 'mesager', 'sol', specializîndu-se în limbaj creştin cu înţelesul de 'trimis al lui Iisus Hristos', după cum dovedeşte şi împrumutul în limba latină, prezent deja în VULG.: *apostolus*. Cei doisprezece sînt „apostoli", adică „trimişi", fiindcă acest lucru este un element esenţial al rolului lor: a se vedea mai jos, v. 5, precum şi ultimele versete ale Evangheliei, în care sînt trimişi în misiune în lumea întreagă.

10:3

Unele manuscrise greceşti şi VULG. omit *Leveu, care a fost supranumit (Tadeu)*; BIBL. 1688 concordă cu ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

10:4

Cananitul redă *ὁ Καναναῖος*, un calc după ebr. *qan'ānā'*; termenul apare numai aici şi în pasajul paralel din Marc. 3:18, dar trebuie precizat că el nu înseamnă 'locuitor al Canaanului' (ebr. *Kᵉna'ănî*, gr. *Χαναναῖος*) şi nici 'locuitor din Cana', gr. *Καναῖος* (TAYLOR, 232-234). În alte locuri, rădăcina ebraică *qana'* este redată folosindu-se verbul grecesc *ζηλέω* ('a avea rîvnă, zel pentru ceva') şi derivatele acestuia. Adjectivul de aici arată că Simon era un adept al grupării cunoscute şi cu numele de *zeloţi* (cf. Luc. 6:15: *Simon Zelotul*). De aceea, pentru evitarea confuziei, am preferat, în versiunea modernă, redarea prin *Cananeul*. ♦ Zeloţii erau adepţii unei mişcări politice, care încercau să provoace o răscoală împotriva dominaţiei romane din Palestina şi expulzarea acesteia prin forţa armelor. ♦ *Iscariot(eanul)*, gr. *Ἰσκαριώτης*, supranumele apostolului care l-a trădat pe Iisus, are o etimologie disputată. Una dintre explicaţii consideră că este un nume care-i arată ocupaţia, legîndu-l de aramaicul *sāqar*, 'a vopsi în roşu'; alta îl derivă din *'īš qĕrīyyōt* ('bărbat din Qerioth'), indicîndu-i deci originea. În sfîrşit, o altă explicaţie vede alegerea acestei porecle drept caracterizare, considerînd că provine din lat. *sicarius* ('ucigaş', 'tîlhar') sau din aramaicul *'iṣqaryā'* ('trădător'). Cuvîntul românesc *Scaraoţchi* provine de la acest supranume.

10:6

Îndemnul *Ce vă duceţi mai vîrtos către oile ceale perite ale casei lui Israil* pare că se referă, la prima vedere, doar la o parte a poporului; de fapt, poate fi o propoziţie gîndită pe structură semitică, în care ambii membri ai expresiei repetă acelaşi lucru, sensul fiind aşadar: 'mergeţi la oile pierdute, adică poporul lui Israel' (NEWMAN-STINE, 297).

10:8

Gubavi este folosit aici pentru 'leproşi', variantă prezentă numai la NTB 1648, în timp ce toate celelalte Biblii româneşti ulterioare folosesc *leproşii* (CORESI: *mişâliţii*). ♦ Îndemnul *Pre bolnavi vindecaţi* a fost înţeles de creştini ca pe o misiune de a îngriji bolnavii şi de a înălţa rugăciuni pentru aceştia, cu credinţa că Hristos, ca vindecător, este prezent în Euharistie şi în taina Maslului (cf. şi Iac. 5:14-15; CBC 1509-1510). ♦ În canoanele bisericeşti, cuvintele *În dar aţi primit, în dar să daţi* au fost interpretate ca opunîndu-se simoniei (cumpărarea sau vinderea unor realităţi spirituale). De aceea, clericilor le este interzis să condiţioneze administrarea sacramentelor de primirea unor sume de bani (cf. CIC, can. 848). Totuşi, donaţiile oferite benevol de enoriaşi autorităţilor bisericeşti pentru întreţinerea Bisericii, a slujitorilor acesteia, precum şi pentru ajutorarea săracilor, se justifică prin Mat. 10:10 (v. mai jos).

10:10

Într-o regiune populată de şerpi, cum este cea de aici, interdicţia de a purta încălţăminte şi toiag este ciudată. Ioan Gură-de-Aur explică această aparentă ciudăţenie trimiţînd la Luc. 22:35: *Cînd v-am trimis fără toiag şi traistă, oare v-a lipsit ceva?* Este vorba de încrederea în Providenţă şi de trăirea sărăciei, misionarii adresîndu-se tuturor, deci şi (poate mai ales) săracilor (citat în TH. AQ. S. TH., 10, 1; cf. şi nota la **6:25**).

10:11

Acolo mîneţi pînă veţi ieşi (Rămîneţi acolo pînă cînd veţi pleca) nu este o tautologie, ci cere apostolilor să nu caute găzduire mai bună într-o cetate, o dată ce au găsit o casă în care sînt primiţi.

10:16

Ἀκέραιοι ('puri', 'fără prihană') este redat de BIBL. 1688 prin *întregi*, ca şi de CORESI; celelalte Biblii româneşti caută diferite variante de traducere: *blînzi* (NTB [1648], BIBL. 1914, BIBL. ANANIA), *proşti* (cu sensul arhaic de 'simpli': BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, ŞAGUNA), *uniţi* (VULG. BLAJ), *nevinovaţi* (BIBL. 1874, BIBL. 1944 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod), *fără răutate* (NITZULESCU, BIBL. 1911, NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921-1931, BIBL. 1921, BIBL. 1931, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938), *simpli* (MATEI 1996, BULAI).

10:17

Sinedriu şi *sinagogă* ('conciliu', respectiv 'adunare') sînt termeni care, în Noul Testament, se referă la două instituţii iudaice: sinedriul este conciliul suprem iudaic, alcătuit din şaptezeci de membri şi prezidat de marele preot (la plural se referă la conciliile comunităţilor locale), iar sinagoga este

comunitatea evreiască adunată pentru cult, respectiv edificiul destinat acestei adunări (cf. NEWMAN-STINE, 306). BIBL. 1688 redă aici *συνέδρια* prin *adunări*, iar *συναγωγαὶ* prin *săboare,* ca şi NTB 1648, variante reluate apoi în toate Bibliile româneşti pînă la BIBL. ŞAGUNA, precum şi în BIBL. 1914; alte versiuni: *gloate* — *săborulъ* (CORESI), *tribunale* — *sinagoge* (BIBL. 1874), *soboare* — *sinagogi* (NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921-1926, BIBL. ANANIA), *judecată* — *adunări* (BIBL. 1944), *sinedrii* — *sinagogi* (toate celelalte).

10:18

La domni redă *ἐπὶ ἡγεμόνας*. Termenul *ἡγεμὼν*, 'călăuză', 'întîi-stătător', 'comandant', 'conducător', este folosit în Noul Testament numai cu referire la guvernatorii şi alţi conducători romani: Cyrinus (Luc. 2:2), Ponţiu Pilat (Mat. 27:2 şi urm., precum şi pasajele paralele), Felix (Fapte 23:24 şi urm.). BIBL. 1688 îl traduce fie prin *domn*, fie prin *diregătoriu*.

10:27

Textele greceşti, latine şi slavone au *Ceea ce vă zic* (*ὃ λέγω ὑμῖν* / *quod dico vobis* / *ѥ́же глⷯ вамъ*) şi nu *Ceea ce vi se spune* (BIBL. 1688). *Prin case* redă *ἐπὶ τῶν δωμάτων* ('[de] pe case', cf. VULG. *super tecta,* 'pe acoperişuri'), probabil actualizînd versiunea *pren curte* din NTB 1648. CORESI ţine seama probabil de o versiune latină: ↑*tru acoperemân'tъ*. ♦ Înţelesul versetului este că tot din ceea ce le spune Domnul ucenicilor săi în particular poate fi făcut public şi, de asemenea, că ceea ce le spune lor, care sînt „întuneric", să transmită mai departe, la lumină (cf. TH. AQ. SUPER MT., cap. 10, l. 2).

10:28

În Biblie, *suflet* (*ψυχή*), se referă frecvent la viaţa omului sau la persoana umană în întregime; aici se referă principiul spiritual al omului, prin care acesta este chip al lui Dumnezeu (CBC 363; cf. şi nota la **10:39**).

10:29

Asarion redă, prin împrumut, *ἀσσάριον* ('as', monedă romană de aramă, cu valoarea de 1/16 dinari); mai apare astfel, dar sub forma preluată din latină (*as*), în BIBL. 1795, BIBL. 1819 şi BIBL. ŞAGUNA, în timp ce alte Biblii îl echivalează cu o monedă aflată pe atunci în circulaţie (v. şi nota la **5:26)**: *filer/filerіu* (CORESI, NTB [1648], VULG. BLAJ, BIBL. FILOTEI); toate celelalte Biblii româneşti se exprimă generic, prin *ban*.

10:32

Această afirmaţie arată că mărturisirea credinţei este necesară pentru mîntuire; aşadar, nu este suficientă păstrarea şi trăirea credinţei, ci se cere şi răspîndirea acesteia.

10:34

Ideea ar putea părea şocantă dacă nu ţinem seama că aici nu este vizat scopul venirii lui Iisus, ci efectul învăţăturii lui, care stîrneşte împotrivire (v. şi Luc. 2:34). Potrivit Evr. 4:12 (*viu este Cuvîntul lui Dumnezeu şi lucrător, şi mai pătrunzător decît o sabie cu două tăişuri*), sabia care desparte poate fi înţeleasă ca simbol al Cuvîntului lui Dumnezeu; acesta, trimis pe pămînt, îi desparte pe oameni, deoarece unii cred, iar alţii nu (cf. TH. AQ. SUPER MT., 10, 2).

10:35

Versetul este un citat din Mih. 7:6, care denunţa nedreptatea generalizată. Ura declanşată de învăţătura lui Iisus se va manifesta chiar în sînul familiilor (v. nota precedentă şi Mat. 10:22).

10:36

Deoarece sub acelaşi acoperiş pot trăi atît credincioşi, cît şi necredincioşi, Ieronim face o paralelă între dezbinarea care poate apărea într-o casă şi dezbinarea poporului care intenţiona să construiască turnul Babel, pentru a-l concura pe Dumnezeu (cf. Fac. 11:9; HIER. COMM. MT., I, 10, 34).

10:37

Importanţa familiei este deseori subliniată în Biblie (de pildă, chiar în Decalog: Ieş. 20:12; Deut. 5:16); mesajul de aici afirmă că legăturile dintre oameni, oricît de importante ar fi ele, sînt subordonate vocaţiei primare a creştinului, cea de a-l urma pe Iisus. Augustin: „Să spună tatăl: 'Iubeşte-mă'! Să spună mama: 'Iubeşte-mă'! La aceste cuvinte voi spune: 'Tăceţi'. Oare nu este drept ceea ce cer ei? Să nu dau înapoi ceea ce am primit? Tatăl spune: 'Ţi-am dat viaţă'. Mama spune: 'Te-am născut'. Tatăl spune: 'Te-am învăţat'. Mama spune: 'Te-am hrănit' […]. Tatălui şi mamei, care pe drept ne spun 'Iubeşte-ne', să le răspundem: 'Vă iubesc întru Hristos, dar nu în locul lui Hristos vă iubesc. Fiţi cu mine în El, dar nu voi fi cu voi fără El'. 'Dar noi — spun ei — nu-l vrem pe Hristos'. 'Iar eu, mai mult decît pe voi, îl vreau pe Hristos. Să-l ascult pe cel ce m-a născut şi să-l pierd pe Cel ce m-a creat?'" (AUG. SERM., 65A, 5).

10:38

Toma de Aquino înţelege exigenţa de a purta crucea în două feluri: în primul rînd, ucenicul trebuie să fie gata chiar să-şi dea viaţa pentru Adevăr (cf. Gal. 6:14: *mie să nu-mi fie a mă lăuda decît în Crucea Domnului*); în al doilea rînd, purtarea crucii în suflet reprezintă lupta împotriva păcatelor: *cei care sînt ai lui Hristos şi-au răstignit trupul cu patimile şi poftele lui*, Gal. 5:24 (cf. TH. AQ. SUPER MT., 10, 3).

10:39

Această afirmaţie paradoxală se explică prin dublul înţeles al lui *ψυχή,* care se referă atît la viaţa fizică de pe pămînt (suflarea de viaţă), cît şi la dimensiunea spirituală a omului (sufletul veşnic). Aici, *ψυχή* poate fi tradus şi prin 'viaţă', termenul fiind înţeles atît cu referire la viaţa fizică, cît şi la cea veşnică, de dincolo. Ediţiile româneşti ale Bibliei traduc

fie prin *sufletul*, fie prin *viaţa*. ♦ Această afirmaţie a fost interpretată, încă de la începuturile Bisericii, ca venind în sprijinul eficacităţii aşa-numitului „botez al sîngelui", adică martiriul unui nebotezat care mărturiseşte credinţa creştină sau practică virtuţi creştineşti (cf. OTT, 411).

10:40

Apostolii sînt trimişi ai lui Iisus, aşa cum Iisus este trimisul Tatălui; Ignatie Teoforul particularizează acest verset, folosindu-l ca ilustrare a legăturii ierarhiei bisericeşti cu Hristos şi cu Dumnezeu Tatăl: „Trebuie să-l primim pe acela pe care stăpînul casei l-a trimis să aibă grijă de casa sa la fel ca pe acela care l-a trimis […]. Este aşadar limpede că trebuie să-l privim pe episcop ca pe Domnul însuşi" (IGN. EPH. 6, 1). Episcopul de pe pămînt este, astfel, văzut ca un locţiitor al „Episcopului nevăzut", denumire prin care Ignatie îl înţelege uneori pe Dumnezeu Tatăl, alteori pe Iisus Hristos.

10:41

În numele prorocului redă literal *εἰς ὄνομα προφήτου*, semitism ce corespunde ebr. *kšem* şi are înţelesul 'în calitate de', 'ca'; aşadar, sensul frazei este 'cine va primi un profet pentru că este profet…'. Nu este vorba aici de o simplă ospitalitate, ci de primirea mai ales a mesajului profetului, văzînd în el un om al lui Dumnezeu (cf. LAGRANGE, 215-216). Aşadar, cei trimişi de Hristos trebuie primiţi fără rezerve (precizarea *în numele prorocului/ pentru că este profet* se poate referi la disponibilitatea gazdei, care nu pune sub semnul întrebării autenticitatea misiunii unui astfel de trimis), iar sărăcia nu poate fi o scuză, deoarece este suficient un pahar cu apă, cf. v. 42 (TH. AQ. SUPER MT., 10, 3). ♦ Traducerea literală este prezentă în marea majoritate a Bibliilor româneşti (cu var. *în numele unui proroc* la NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921-1926), cu excepţia mai recentelor MATEI 1996 şi BULAI, care dau o traducere explicativă (*pentru că e profet*).

10:42

În nume de ucenic: a se vedea nota precedentă.

Capitolul al 11-lea

11:1

Poruncind redă literal *διατάσσων*, care are şi sensul de 'a da îndrumări', mai potrivit în acest context; înţelesul frazei este deci 'Cînd Iisus a terminat de dat îndrumări celor doisprezece ucenici…'. Cu excepţia lui CORESI (*învăţând*) traducerea literală apare în toate Bibliile româneşti pînă la BIBL. 1874 (aceasta din urmă cu var. neol. *de ordinaţi*), precum şi în BIBL. 1914 şi BIBL. 1936. Celelalte traduc *dînd învăţături* sau *de dat (aceste) învăţături*.

11:2

În unele manuscrise greceşti nu se precizează numărul ucenicilor (care apare însă în pasajul paralel de la Luc. 7:18).

11:3

Întrebarea lui Ioan Botezătorul poate părea surprinzătoare, ţinînd seama că, pe malul Iordanului, l-a recunoscut pe Hristos (cf. Mat. 3:13). Grigore cel Mare consideră că Ioan, care-şi ştia moartea apropiată, dorea să afle dacă Cel care s-a născut pentru mîntuirea lumii va coborî şi în lăcaşul morţilor, aşadar dacă Ioan îi va fi înaintemergător şi acolo. (GR. MAG. HOM. EV., 6, 1; cf. şi nota la **11:6**).

11:5

La sinoptici, desemnarea lui Iisus drept „Hristos" îl indică pe acesta drept „Mesia" în sensul de destinatar şi împlinitor al făgăduinţelor din Vechiul Testament (cf. Marc 1:1, 8:29, 12:35, 15:26, Mat. 16:16). Aluzia la Is. 61:1 nu este un simplu catalog de miracole, ci se referă la mîntuirea lumii prin lucrarea lui Hristos, aducătoare de binefaceri materiale şi daruri spirituale; nu este nici un răspuns direct la întrebarea lui Ioan Botezătorul, ci unul mai curînd cifrat, fiindcă taina mesianică va putea fi cunoscută pe deplin doar după moartea şi învierea Mîntuitorului (cf. SCHEFFCZYK 1996, 323-326; ZIEGENAUS 2010, 340; v. şi Evanghelia după Marcu, „Introducere generală" / „Portretul lui Iisus în Evanghelia după Marcu").

11:6

Referitor la *a sminti* a se vedea nota la **18:6**. ♦ Grigore cel Mare comentează astfel: „Ce înseamnă 'Fericit cel care nu se va sminti în mine' dacă nu a arăta josnicia şi smerenia morţii sale? Ca şi cum ar spune limpede: deşi fac lucruri minunate, nu lepăd a suferi cele josnice. Aşadar, dacă te urmez în moarte, oamenii ce cinstesc semnele să fie cu mare băgare de seamă să nu dispreţuiască moartea în mine" (GR. MAG. HOM. EV., 6, 1; v. şi nota la **11:3**).

11:10

Versetul cuprinde un citat liber din Ieş. 23:20 şi Mal. 3:1. *Îngerul* redă gr. *ἄγγελος*; acest termen (ca şi ebr. *mal'āk*, pe care îl traduce în *Septuaginta*) înseamnă atît 'înger', cît şi 'sol'; în Ieş., citatul se referea la îngerul pe care-l va trimite Dumnezeu pentru a călăuzi poporul spre pămîntul făgăduinţei; în schimb, în Mal. se referă la un sol care-i va pregăti pe oameni pentru venirea lui Dumnezeu în slavă; în cheie creştină, această profeţie poate fi înţeleasă şi cu referire la Înaintemergătorul (Ioan Botezătorul), şi el un mesager care premerge venirea lui Mesia. De aceea, începînd din secolul al XIII-lea, iconografia bizantină îl reprezintă pe Ioan Botezătorul sub forma unui înger.

11:12

Împărăţia ceriurilor sileaşte-să, şi nevoitorii apucă pre ea redă *ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν*. Interpretarea BIBL. 1688, ca şi a lui CORESI şi NTB 1648, este deci că împărăţia se dobîndeşte cu multă strădanie. Textul se poate înţelege însă în mai multe sensuri: împărăţia îşi deschide drum cu forţa, în ciuda obstacolelor (iar în ea se intră prin luptă, aşadar cu

preţul unor mari sacrificii); violenţa celor care pretind să aducă împărăţia cu armele (cazul zeloţilor); împărăţia este obiectul violenţei (iar forţele răului o combat). Potrivit lui Toma de Aquino, textul se poate înţelege pe trei niveluri: omul, care este păcătos, trebuie să depună mult efort pentru a se ridica la cele spirituale; împărăţia lui Dumnezeu vine împotriva voinţei celor care n-o primesc (deci ca o răpire); cei care se îndreaptă spre Împărăţie îşi schimbă inimile în grabă, ca în cazul unei răpiri (TH. AQ. SUPER MT., 11, 1). Pe de altă parte, *βιάζω*, mai ales la diateza medie, are şi sensul de 'a da năvală'; de asemenea, *ἁρπάζω* poate însemna şi 'a lua cu însufleţire un lucru oferit', deci nu neapărat a lua cu forţa un bun al altuia (cf. LAGRANGE 221-222). ♦ Marea majoritate a Bibliilor româneşti preiau interpretarea BIBL. 1688 (*împărăţia cerurilor se ia prin stăruinţă şi cei ce se silesc pun mîna pe ea*). Alte variante de traducere ilustrează bogăţia de sens a versetului: *împărăţia cerurilor se ia cu năvală şi cei ce dau năvală o apucă* (BIBL. CORN.); *împărăţia cerurilor se cucereşte prin luptă şi cei care luptă o dobîndesc* (MATEI 1996); *împărăţia cerurilor se ia prin asalt, iar cei ce dau asaltul o cuceresc* (BIBL. ANANIA); *împărăţia cerurilor este asaltată cu violenţă şi cei violenţi o iau prin forţă* (BULAI); cf. VULG. *regnum caelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.*

11:14

Ioan Botezătorul este considerat un alt Ilie fiindcă mesagerul/îngerul din citatul de la v. 10 se poate referi la acest profet (cf. Mal. 3:23). Chiar îmbrăcămintea Înaintemergătorului (cf. Mat. 3:4) este asemănătoare descrierii lui Ilie din 4Reg. 1:8. ♦ Credinţa în reîncarnare este incompatibilă cu creştinismul (cf. Evr. 9:27; CBC 1013; OTT, 543). De aceea, Ieronim ţine să respingă părerea că din acest verset s-ar putea înţelege că Ioan Botezătorul ar fi o reîncarnare a profetului Ilie; afirmaţia se referă la faptul că Înaintemergătorul a venit cu duhul şi cu puterea lui Ilie (cf. Luc. 1:17; IER MT 2, 11, 15).

11:19

Unele manuscrise greceşti au varianta *şi s-a îndreptăţit înţelepciunea din faptele ei.* Varianta din BIBL. 1688 corespunde VULG., ERASMUS, BIBL. VEN. ♦ Sensul este că, în ciuda aprecierilor negative exprimate de cei citaţi în prima parte a versetului, înţelepciunea divină — care i-a inspirat pe Ioan Botezătorul şi pe Iisus — este, în cele din urmă, recunoscută drept justă de către „fiii ei", adică de cei care ştiu să o preţuiască.

11:21

Horazin era o localitate în Galileea, la cca. 3 km nord de Cafarnaum, probabil importantă în vremea Noului Testament, iar astăzi identificată cu ruinele de la Khirbet Kerazeh. Nu se ştie ce minuni au avut loc la Horazin, deoarece localitatea este menţionată doar aici şi în pasajul paralel din Luc. 10:13. ♦ *Vithsaidan* este una din variantele transliterate ale numelui localităţii *Betsaida* / (syr. *Beīt ṣāydo',* 'loc de pescuit'), de pe malul nord-estic al Mării Galileii, important centru de pescuit încă din sec. IV î. Hr. Tetrarhul Filip a ridicat-o, în anul 30 d. Hr., la rang de *polis*, numind-o Bethsaida Iulias, după mama împăratului Tiberiu, Livia care, după moartea soţului ei, a primit numele de Iulia Augusta. Petru şi ceilalţi apostoli care fuseseră pescari sînt originari de aici (cf. SCHNACKENBURG I, 172; TAYLOR, 327; SMITH, 565-566; v. şi nota la Marc. 6:45). ♦ Tir este un oraş pe malul Mării Mediterane, în sudul Libanului de astăzi (în arabă, *Ṣūr*). În Antichitate era un important port fenician, întemeiat probabil drept colonie a Sidonului. În Biblie este menţionat deseori, datorită strînselor legături cu poporul Israel: Hiram, regele Tirului (sec. X î. Hr.) a furnizat materiale de construcţie pentru templul lui Solomon (cf. 3Reg. 5:1-17 / 15-31). În sec. al II-lea d. Hr., oraşul avea o importantă comunitate creştină, aici aflîndu-se mormîntul teologului Origen (d. cca. 254). Sidonul (astăzi *Ṣaydā*) este, de asemenea, o veche cetate feniciană (întemeiată în mileniul III î. Hr.), pe malul Mediteranei, în Libanul de azi, la 40 km nord de Tir. Ca şi Tirul, este deseori menţionat în Biblie; Izabela, soţia regelui Ahab, era fiica regelui Sidonului (cf. 3Reg. 16:31). Aici, Tirul şi Sidonul sînt menţionate deoarece, în reproşurile profeţilor din Vechiul Testament, apar ca exemple tipice ale nelegiuirii păgîne (cf. Am. 1:9-10; Is. 23; Iez. 26 – 28; Zah. 9:2-4). Li se alătură Horazinul şi Betsaida, indicîndu-se astfel întreaga regiune geografică în care s-a desfăşurat lucrarea publică a lui Iisus. ♦ Aceste cuvinte adresate cetăţilor Horazin, Betsaida şi Cafarnaum (v. 23), din care rezultă că, în aceste trei localităţi, propovăduirea lui Iisus nu s-a bucurat de nici un succes, pot fi o dovadă în sprijinul credibilităţii relatărilor legate de săvîrşirea unor miracole. Dacă aceste naraţiuni ar fi fost doar exagerări sau înfloriri, relatarea unor insuccese n-ar avea nici un sens.

11:25

Mărturisescu-mă ţie este o traducere literală pt. *Ἐξομολογοῦμαί σοι*, care are şi sensul 'te preamăresc', 'îţi mulţumesc'. Această din urmă interpretare apare în Bibliile româneşti începînd cu BIBL. 1874, cea literală persistînd încă doar în BIBL. 1914 şi BIBL. 1936. ♦ Adresarea directă a lui Iisus Hristos lui Dumnezeu Tatăl a fost considerată un argument împotriva sabellianismului, potrivit căruia în Dumnezeu nu sînt trei Ipostasuri, ci un singur Ipostas cu trei modalităţi de manifestare; pe lîngă aceasta, faptul că Dumnezeu este numit „Tată" se opune arianismului, care socotea că Hristos este o creatură (cf. TH. AQ. SUPER MT., 11, 3). ♦ *Pruncii,* cărora li se dezvăluie Dumnezeu, sînt cei mici, cu inima smerită şi încrezătoare (cf. şi Mat. 6:9): „Tatăl nostru: acest nume trezeşte în noi […] speranţa de a dobîndi ceea ce sîntem pe cale să cerem […]. Căci ce poate El să refuze rugăciunii fiilor săi, atunci cînd le-a îngăduit deja să-i fie fii?" (AUG. SERM. DOM., II, 4, 16). O analogie în Vechiul Testament a acestei afirmaţii apare în Dan. 2:23, unde profetul îi mulţumeşte lui Dumnezeu că i-a dezvăluit lui şi nu înţelepţilor babilonieni înţelesul visurilor lui Nabucodonosor.

11:27

Acest verset, probabil cel mai dezbătut în exegeza tradiției sinoptice, a fost numit și „pasaj ioanic", datorită faptului că întrerupe brusc stilul lui Matei, introducînd o frază ce pare desprinsă din cea de-a patra evanghelie (cf. Ioan 1:18; 3:11,35; 6:46; 10:15 etc.). Este una din formulările cele mai expresive referitoare la relația dintre Iisus și Dumnezeu Tatăl. În primul rînd, Hristos este prezentat drept Revelator al Tatălui (SCHEFFCZYK 2010, 42); mai mult, pornind de la astfel de afirmații ale lui Iisus, care vorbesc despre unitatea în cunoaștere, cuget și lucrare, reflecția teologică și-a pus problema identității de natură între El și Dumnezeu Tatăl și a unirii lor vitale, înțelegînd deci că egalitatea dintre Tatăl și Fiul are loc la nivel de ființă și natură (OTT, 68). *A cunoaște*, care redă aici *ἐπιγινώσκω* este luat, așadar, nu în sens teoretic, referitor la cunoașterea intelectuală, ci în sensul biblic al termenului, care implică o comuniune de viață, o familiaritate personal-existențială: în cazul de față, unitatea imanentă a vieții Tatălui și Fiului (SCHEFFCZYK 1996, 164-165; 180-182). De asemenea, acest verset este reprezentativ pentru concepția Noului Testament referitoare la noțiunea absolută de Fiu al lui Dumnezeu: Tatăl se află în centrul evenimentului Revelației, dar numai Fiul îl poate revela, fiind singurul care-l cunoaște. Și acest aspect confirmă cele de mai sus: deoarece cunoașterea Tatălui și cea a Fiului sînt puse pe același plan, atunci, dacă cunoașterea Tatălui are caracter divin, trebuie să admitem același lucru în privința Fiului. Dar o cunoaștere completă a lui Dumnezeu presupune egalitatea ființei, fiindcă numai Dumnezeu îl poate înțelege pe Dumnezeu (ZIEGENAUS 2010, 63-65; 379).

11:28

Afirmația are un caracter sapiențial, prezentînd afinități cu Sir. 51:30-35 (TM 51:23-27), unde înțelepciunea personificată se prezintă ca un învățător ce-i îndeamnă pe oameni să vină la școala legii dumnezeiești, simbolizate de jug. Imaginea jugului era folosită deseori de rabini pentru a indica acceptarea autorității și a învățăturii unui maestru. Aici, se referă la învățăturile și poruncile Domnului; prin urmare, versetul îi îndeamnă pe ascultători să devină ucenici ai lui Iisus și să-i primească învățătura (cf. FILLION MT, 84, n. 28-30).

11:29

Faptul că Iisus Hristos vorbește despre propria inimă este unul dintre punctele de plecare biblice ale cultului Preasfintei Inimi a lui Iisus, dezvoltat în Occident începînd din Evul Mediu. Este vorba de adorarea iubirii lui Iisus Hristos prin intermediul simbolului inimii, ca parte a naturii umane unite cu natura divină și ca expresie a vieții lăuntrice care bate în ea (cf. OTT, 184-185).

Capitolul al 12-lea

12:2

Potrivit concepției fariseilor, încălcarea odihnei în zi de sabat — care era socotit un semn al Legămîntului — era considerată crimă capitală și, după un avertisment în fața unor martori, în caz de repetare trebuia pedepsită cu moartea (cf. Ieș. 31:14-17 ș. u.). Chiar practicile medicale erau considerate încălcare a sabatului (în afara cazurilor de urgență). Așadar, fariseii își exprimă aici avertismentul; mai jos, la v. 10, are loc „recidivarea" (în pasajul paralel din Marc. 3:2, îi vedem pe farisei chiar urmărindu-l pe Iisus în vederea denunțării), iar la v. 14 apare hotărîrea de a-i aplica pedeapsa cu moartea. Faptul că Iisus se declară suveran asupra sabatului arată că hotărîrea de a-l ucide din partea oponenților lezați personal nu se datorează doar caracterului incomod și demascator al învățăturii lui, ci și unui conflict religios, teologic (ZIEGENAUS 2010, 260-261).

12:3

Aluzie la 1Reg. 21:2-7; Ieronim remarcă faptul că preotul Ahimelec a socotit că este de preferat să ajute oameni înfometați decît să ofere jertfe lui Dumnezeu și astfel a încălcat o lege rituală (HIER. COMM. MT. 2, 14, 4).

12:4

Pîinile aducerii înainte sau *pîinile punerii înainte* (*οἱ ἄρτοι τῆς προθέσεως*; VULG. *panes propositionis*) — cele douăsprezece pîini așezate pe două rînduri, pe o masă din sanctuar (împreună cu vasele destinate libațiilor), în fiecare zi de sabat, ca *jertfă de pomenire înaintea Domnului*; erau un simbol al comuniunii dintre Dumnezeu și credincioșii săi și puteau fi consumate doar de preoți (cf. 3Reg. 7:48; 2Paral. 13:11; Lev. 24:5-9; Daniel Sesboüé, „Pâine", VTHB 534).

12:18

Fiiul Mieu redă aici *ὁ παῖς μου*; termenul *παῖς* poate însemna atît 'copil', cît și 'slujitor'; Mat. 12:18-21 reprezintă un citat din Is. 42, 1-4 (așa-numita „prima cîntare a slujitorului lui Yahweh"), unde, în ebraică, avem *'eved* , 'slujitor'. Traducerea prin *Fiu* (cu majusculă) este îndreptățită; ea se datorează lecturii neotestamentare a pasajului, deja prezente în intenția evanghelistului, care vede în Iisus pe „Slujitorul lui Dumnezeu" amintit în profeție (cf. SAND, 259). Bibliile românești oscilează între variante: *Fiul* (CORESI, NIȚZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938, BIBL. 1968 și cele ulterioare ale Sf. Sinod, BIBL. ANANIA), *pruncul* (BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ȘAGUNA, BIBL. 1914, BIBL. 1944), *sluga* (NTB [1648], VULG. BLAJ), *servulŭ* (BIBL. 1874), *robul* (BIBL. CORN.), *slujitorul* (MATEI 1996), *servitorul* (BULAI). ♦ *În Carele binevru sufletul Mieu* redă *εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου*. Verbul *εὐδοκέω*, 'a se desfăta', 'a fi mulțumit', este dificil de tradus în acest context, după cum arată numeroasele variante din versiunile românești: *bine vrŭ* (CORESI), *să odihni* (NTB [1648]), *bine au plăcut* (VULG. BLAJ), *bine a voit/ a binevoit* (BIBL. 1795 și cele ulterioare, pînă la BIBL. 1921, BIBL. 1914 și cele ulterioare ale Sf. Sinod, cu excepția BIBL. 1944,

BIBL. ANANIA), *în care îşi găseşte (toată) plăcerea* (BIBL. CORN.), *spre care e îndreptată bunăvoinţa* (BIBL. 1944), *îşi află bucuria* (MATEI 1996, BULAI). ♦ *Judecata* redă κρίσις, care aici traduce ebr. *mišpāṭ*, 'judecată', care, aici, s-ar putea traduce şi prin 'Legea', dar este un termen mai general, referitor la dreptul divin, deci la religie ca normă ce reglementează raporturile oamenilor cu Dumnezeu (LAGRANGE, 239). De aceea, este potrivită şi traducerea prin *dreptatea*, ca în BIBL. 1944, MATEI 1996, BULAI.

12:20

Inul este o traducere literală pentru λίνον, care are şi sensul de 'feştilă'. Traducerea *in* mai apare doar în CORESI, BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914. ♦ Referitor la *judecată*, a se vedea nota la **12:18**.

12:24

Este interesant de remarcat că opozanţii lui Iisus nu i-au tăgăduit minunile, ci le-au socotit lucrare diavolească. Acest lucru poate veni în sprijinul credibilităţii relatărilor despre miracole.

12:28

A ajuns la voi împărăţia lui Dumnezeu este o formulare necunoscută în iudaism, deci specifică creştinismului; aşadar, venirea eshatologică a împărăţiei lui Dumnezeu începe deja în prezent (cf. şi Luc. 11:20; Mat. 12, 28; SCHEFFCZYK 1996, 158).

12:29

Vasele redă literal τὰ σκέυη. Ca şi lat. *vas*, gr. σκεῦος are sensul de 'vas', dar şi de 'obiect', 'lucru', iar la pl., 'unelte', 'bagaje' etc., în acest context referindu-se la toate lucrurile din casă. Traducerea prin *vasele* apare în toate Bibliile româneşti pînă la BIBL. 1874, precum şi în BIBL. 1914. Alte variante: *uneltele/ sculele* (NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. CORN. 1931, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938), *gospodăria* (NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921-1926), *lucrurile* (BIBL. 1944 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod, BIBL. ANANIA), *avuţia* (MATEI 1996), *bunurile* (BULAI). ♦ Afirmaţia are legătură cu contextul, dacă este luată simbolic: pămîntul este casa, iar oamenii sînt casele sau averea, intrate sub stăpînirea diavolului. Pentru ca oamenii să fie eliberaţi de sub stăpînirea acestuia, diavolul trebuie mai întîi înlănţuit; acesta este sensul exorcismelor pe care le săvîrşea Iisus (THEOD. MOPS. FRAGM. MT., 68).

12:31

Păcatul de neiertat, împotriva Duhului Sfînt se referă concret, în acest pasaj, la fariseii care se împotriveau unui adevăr vădit: îl confundau pe Dumnezeu cu diavolul (v. 24), atribuind deci spiritelor rele minuni săvîrşite prin puterea Duhului Sfînt. Afirmaţia privind păcatul de neiertat este neobişnuită, ţinînd seama de ansamblul învăţăturii lui Isus (cf. Mat. 18:23-35), potrivit căreia Dumnezeu iartă celui care se căieşte chiar şi păcatele cele mai grave. În mod tradiţional, denumirea de „păcate împotriva Duhului Sfînt" a fost aplicată celor pentru care omul respinge din principiu căinţa; deşi îndurarea lui Dumnezeu este nesfîrşită, în acest caz, iertarea ar fi o contradicţie în sine, deoarece aceasta este refuzată în mod deliberat de către păcătosul însuşi. Există şi alte explicaţii, care consideră imposibilitatea iertării drept pedeapsa cea mai grea, meritată de păcatele săvîrşite din răutate vădită, sau consideră că unele păcate foarte grave sînt incurabile, dacă nu intervine miracolul milostivirii divine care învinge împotrivirea omului (cf. TH. AQ. S. TH. II-II, 14 3; CBC 1864; RADERMAKERS, 124-125; TAYLOR, 244; SCHNACKENBURG I, 100-102).

12:32

În teologia apuseană, romano-catolică, acest verset a devenit unul din argumentele în favoarea existenţei Purgatorului, adică a stadiului de purificare finală, înainte de a intra în bucuria cerului, a creştinilor mîntuiţi, dar imperfect purificaţi: dat fiind că aici se vorbeşte despre un păcat care nu poate fi iertat *nici în veacul acesta, nici în cel viitor*, se deduce că anumite păcate pot fi iertate în „veacul" acesta (lumea actuală), iar altele, în „veacul" viitor, lumea de dincolo (cf. GR. MAG. DIAL., 4, 29).

12:33

Au faceţ pomul bun… redă literal ἢ ποιέσατε τὸ δένδρον καλόν…; vb. ποιέω are înţelesul de bază 'a face', dar poate avea şi sens declarativ (ca şi în Ioan 8:53): 'a lua în considerare', 'a evalua', 'a declara (că ceva sau cineva este într-un anumit fel)', similar ca în lb. rom. (colocvial): „a face pe cineva hoţ" sau „…prost". Intenţia afirmaţiei lui Iisus poate fi sublinierea absurdităţii blasfemiei fariseilor la adresa lui sau poate fi un îndemn paradoxal la adresa acestora, cerîndu-le să-şi armonizeze gîndurile cu cuvintele (LAGRANGE, 246). ♦ Traducerea literală apare în toate Bibliile româneşti pînă la BIBL. 1874, precum şi în BIBL. CORN. 1924-1931, BIBL. 1914); toate celelalte au *spuneţi că* / *ziceţi că*, în afară de MATEI 1996 (*dacă luaţi un pom bun…*) şi BULAI (*sau admiteţi că pomul e bun…*).

12:40

Chit redă aici κῆτος, din care provine prin împrumut, prin slavonă. Termenul grec se referă în special la cetacee, dar şi la orice monstru marin sau peşte uriaş; de aceea, uneori este tradus prin *balenă* (MATEI 1996) sau *peşte* (BULAI), dar toate celelalte Biblii româneşti au *chit*. ♦ Citatul din Iona 1:17, ca aluzie la moartea lui Iisus şi învierea lui a treia zi, constituie unul dintre punctele de referinţă biblice ale învăţăturii coborîrii lui Hristos „în iad" (adică în lăcaşul morţilor), aşa cum afirmă Crezul pseudo-atanasian *Quicumque* (cf. DH 76). De vreme ce Hristos a înviat din morţi, acest lucru presupune că mai întîi a coborît în lăcaşul morţilor; a făcut acest lucru ca Mîntuitor, vestind şi acolo mesajul răscumpărării (cf. OTT, 221-223; CBC 632-637; Jean- Marie Fenasse, Jacques Guillet, „Cele de jos &

iad", VTHB 107-108; a se vedea şi nota la **27:51**).

12:44

Află-o zăbovind redă literal εὑρίσκει σχολάζοντα, aici, cu sensul clar de 'nelocuită', 'vacantă'.

12:46

Fraţii menţionaţi aici sînt, probabil, veri sau alte rude apropiate şi nu fraţi propriu-zişi. În limba ebraică (ca şi în aramaică) sînt numiţi „fraţi" şi alte rude apropiate, de pildă verii (cf. Fac. 13:8; 14:16; 29:15; Lev. 10:4; 1Paral. 23:22 şi urm.); v. şi nota la **1:25.**

12:47

Unele manuscrise greceşti omit acest verset în întregime, probabil datorită faptului că v. precedent se termină aproape cu aceleaşi cuvinte (ζητοῦντες αὐτῷ λαλῆσαι — v. 46, faţă de ζητοῦντές σοι λαλῆσαι — v. 47), putînd da naştere unor erori de copiere de tip *homoioteleuton*. Alţi exegeţi consideră că redundanţa nu-i este specifică evanghelistului Matei, deci versetul ar fi în plus (cf. LAGRANGE, 252).

12:49

Afirmaţia surprinzătoare a lui Iisus subliniază că legăturile de sînge sînt mai puţin importante decît cele de înrudire spirituală şi mistică. Cu alte cuvinte, adevărata familie a lui Iisus este alcătuită din cei care-l urmează, în urma alegerii libere din partea Sa. Cuvintele lui Iisus nu conţin nimic depreciativ la adresa Fecioarei Maria, deoarece, aici, ea este privită doar din punctul de vedere al legăturilor naturale; pe de altă parte, Maria a împlinit voinţa lui Dumnezeu (cf. Luc. 1:38: *fie mie după cuvîntul tău*), aşadar face parte atît din familia naturală a lui Hristos, cît şi din cea spirituală (cf. RADERMAKERS, 125; SCHNACKENBURG I, 103). Biserica este şi ea o mamă a lui Hristos, deoarece îl naşte pe Acesta prin vestirea Cuvîntului lui Dumnezeu şi săvîrşirea tainelor, aşa cum o fac şi toţi cei care împlinesc voinţa divină: „Mulţi sînt taţii şi multe sînt mamele care, prin Evanghelie, îl nasc pe Hristos. Cine îmi va arăta părinţii lui Iisus? El însuşi i-a arătat, atunci cînd a spus: *Cine este mama mea şi cine sînt fraţii mei? Oricine face voinţa Tatălui meu care este în ceruri, acela îmi este frate, soră şi mamă.* Împlineşte voinţa Tatălui, ca să fii mamă a lui Hristos. Mulţi l-au zămislit pe Hristos, dar nu l-au adus pe lume. De aceea, cea care naşte Dreptatea îl naşte pe Hristos, cea care naşte Înţelepciune îl naşte pe Hristos, cea care naşte Cuvîntul îl naşte pe Hristos" (AMBR. COMM. LC. 10, 24-25).

Capitolul al 13-lea

13:11

Tainele împărăţiei lui Dumnezeu, pe care le pot cunoaşte doar ucenicii (cf. şi Marc. 4:11 şi urm.; Luc. 8:10), trebuie înţelese în contextul mai larg al misterului firii omeneşti a lui Iisus Hristos: apostolul Pavel vorbeşte despre *înţelepciunea tainică* (Crucea lui Hristos, ascunsă stăpînitorilor acestei lumi, dar înţeleasă de cei care trăiesc în Duhul: 1Cor. 2:6-15), despre *taina mare* a dăruirii lui Hristos pentru Biserică (Efes. 5:32) şi despre *taina* chemării neamurilor (Rom. 16:25 şi urm; Efes. 3:3-9). De aceste taine se leagă parabolele şi minunile săvîrşite de Iisus, care se completează şi se confirmă reciproc; astfel, numeroase pericope evanghelice cuprind elementele esenţiale ale misterului lui Hristos (ZIEGENAUS 2010, 252).

13:12

Aceeaşi afirmaţie se repetă în Mat. 25:29, unde contextul îi explică sensul mult mai clar. Este posibil să fi fost transpusă aici de un copist (cf. LAGRANGE, 259), mai ales pentru prima parte a proverbului.

13:14

Versetul de faţă şi cel următor reprezintă un citat din Is. 6:9-10 (în versiunea *Septuagintei*), care relatează chemarea profetului Isaia; în acest context, porunca avea caracter ironic, cerînd ceva care în mod limpede este inutil, rezultatul putînd fi prevăzut în cazul celor cu inima împietrită. Aplicînd citatul la parabolele din Noul Testament, sensul este că celor care, din principiu, resping întoarcerea la Dumnezeu, toate învăţăturile despre împărăţia cerurilor le rămîn ascunse; astfel, vorbirea în parabole tranşează între cei care cred şi cei care nu cred (TAYLOR, 256-257; RADERMAKERS, 128; SCHNACKENBURG I, 110-113).

13:15

S-au îngrăşat traduce literal ἐπαχύνθη, luîndu-se sensul de bază al vb. παχύνω; acesta poate însemna şi 'a se împietri' (în sens metaforic), mai potrivit în acest context. Traducerea literală apare în toate Bibliile româneşti pînă la BIBL. 1914, precum şi în BIBL. 1921, BIBL. CORN. 1931, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938. Alte variante: *s-a împietrit* (NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921-1926, BIBL. ANANIA), *s-a învîrtoşat* (BIBL. 1944 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod, MATEI 1996), *a devenit insensibilă* (BULAI).

13:21

Referitor la *a sminti* a se vedea şi nota la **18:6**. ♦ *După vreame iaste* traduce πρόσκαιρος ('ocazional', dar şi 'temporar', 'vremelnic'). În afară de NTB (1948) şi VULG. BLAJ (care au *timpuriu*), precum şi, mai recent, de MATEI 1996 (*nestatornic*), nici o Biblie românească nu redă acest termen printr-un cuvînt românesc echivalent, ci caută o locuţiune explicativă: *cănd vrĕme iaste* (CORESI), *pînă la o vreme* (BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. CORN., BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938), *pînă la un timp* (BIBL. 1874, NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1914, BIBL. 1921), *ţine numai o vreme* (BIBL. 1944), *ţine pînă la o vreme* (BIBL. 1968 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod), *de scurtă durată* (BULAI).

13:24

Misterul coexistenţei binelui şi răului, la care se referă parabola de faţă, prezent atît în acţiunea individuală, cît şi în structurile sociale, poate fi explicat astfel: „Omul tinde spre bine, dar este în stare şi de rău; acesta îi poate transcende interesul nemijlocit, rămînînd totuşi legat de el. Ordinea socială va fi cu atît mai solidă cu cît va ţine seama de acest fapt şi nu va opune interesul personal celui al societăţii în ansamblu, ci va căuta mai curînd mijloacele coordonării rodnice a acestora […]. Atunci cînd oamenii socotesc că posedă secretul unei organizări sociale perfecte, care face răul imposibil, consideră şi că pot folosi toate mijloacele, chiar violenţa şi minciuna, pentru a o înfăptui. Politica devine atunci o 'religie seculară', care are iluzia că poate construi paradisul în această lume. Dar orice societate politică, ce-şi are propria autonomie şi propriile legi, nu va putea fi niciodată confundată cu împărăţia lui Dumnezeu. Parabola evanghelică a grîului bun şi a neghinei […] ne învaţă că doar lui Dumnezeu îi revine să-i despartă pe supuşii împărăţiei de supuşii celui rău şi că această judecată va avea loc la sfîrşitul timpului. Pretinzînd să anticipe judecata de pe acum, omul i se substituie lui Dumnezeu şi se împotriveşte răbdării Lui" (Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică *Centesimus annus* [1991], nr. 25; ed. rom.: ID., *Enciclice*, Ed. ARCB, Bucureşti 2008).

13:25

Neghini redă *ζιζάνια* (pl.); de fapt, nu este vorba de neghină, ci de „zizanie" sau „sălbăţie" (*Lolium temulentum*), plantă erbacee cu fructe otrăvitoare, care nu poate fi deosebită decît cu dificultate de grîu, înainte ca acesta să dea spic. Cînd grîul creşte, zizania rămîne de dimensiuni mai mici, fiind suficient ca agricultorii să taie spicele deasupra buruienii, adunînd apoi zizania cu uşurinţă, pentru a fi arsă (cf. LAGRANGE, 266-267). ♦ Termenul „zîzanie", cu înţelesul de 'vrajbă', 'motiv de discordie', intrat în rom. prin ngr., poate fi legat de tema acestei parabole.

13:35

Primul emistih al acestui citat din Ps. 77:2 corespunde *Septuagintei*; celălalt urmează liber Textul masoretic. Sensul literal al psalmului era legat de persoana autorului; aplicarea acestui verset la Mesia ţine de tipologia folosită frecvent în evanghelii; aceasta vede în programul psalmistului o schiţă a ceea ce va împlini Hristos potrivit planului lui Dumnezeu (cf. LAGRANGE, 272).

13:41

Referitor la *smintealã,* a se vedea nota la **18:6**.

13:42

Acesta este unul din frecventele locuri în care Iisus vorbeşte despre iad, destinat celor care refuză, pînă la sfîrşitul vieţii, să creadă şi să se convertească, persistînd în aversiunea voită faţă de Dumnezeu. Afirmaţiile de acest fel sînt şi un apel la responsabilitate faţă de propria viaţă şi o chemare la convertire (cf. CBC 1033-1037).

13:43

Strălucirea despre care se vorbeşte aici este unul dintre cele patru aşa-numite „daruri nupţiale" ale celor înviaţi (aşadar, însuşirile specifice corpurilor transfigurate), alături de impasibilitate (lipsa suferinţei), fineţe şi supleţe, despre care vorbeşte scolastica (cf. TH. AQ. S. TH., Suppl., 82-85).

13:44

Similitudini ale acestei parabole putem găsi la Horaţiu (*Satirae* II, VI, 10 şi urm.; *Horaz Werke*, ed. H. Färber, M. Faltner, Heimeran, München 1967), unde un agricultor, găsind o comoară în ţarina pe care era plătit să o lucreze, cumpără pămîntul pentru a dobîndi comoara, dar continuă să-l lucreze. De asemenea, într-o fabulă veche iudaică, cumpărătorul unui teren găseşte comoara din întîmplare, iar vînzătorul este personajul principal, care nu-şi poate ierta faptul că a vîndut ţarina ieftin (cf. LAGRANGE, 277).

13:46

În Antichitate, perlele erau socotite mai de preţ decît diamantele. Potrivit unui poem gnostic, perla simbolizează dreptatea necesară pentru a domni împreună cu Dumnezeu (cf. G. Hoffmann, „Zwei Hymnen der Thomasakten", în *Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche* 4 [1903] 273 şi urm., *apud* LAGRANGE, 278).

13:47

Năvod redă *σαγήνη*, *hapax legomenon* în Noul Testament. Probabil era vorba de o plasă de pescuit diferită de cele din Luc. 5:2, unde apare *δίκτυα*, termen tradus diferenţiat şi de BIBL. 1688 (*mrejile*). ♦ *De tot fealiul* se referă la *peşti.*

13:52

Drept aceasta redă *διὰ τοῦτο*, expresie dificil de interpretat în acest caz, ceea ce a făcut ca unii exegeţi să considere că parabola a fost ruptă din context. Ar putea fi şi o expresie de legătură calchiată din aramaică (cf. 4 Ezd. 4:15; LAGRANGE, 280). ♦ *Ştiutoriu* redă *μαθητευθείς*; singurul sens cunoscut al vb. *μαθητεύω*, ca intranzitiv, în literatura greacă clasică, este 'a fi ucenic'. Totuşi, aici, la participiu aorist pasiv, sensul poate fi cel de 'iniţiat', 'instruit' (cf. VULG. *doctus*; LAGRANGE, 281).

13:54

Puterile (*αἱ δυνάμεις*) are aici sensul de 'manifestări ale puterii divine', 'fapte minunate', 'miracole'. ♦ Caracterizarea *feciorul teslariului* (*fiul tîmplarului)* a fost asociată cu descrierea slujitorului lui Yahweh din Is. 53: „crezîndu-se de lume că este fiul lui Iosif, tîmplarul, şi arătîndu-se fără de chip aşa cum propovăduiesc Scripturile şi fiind socotit El însuşi tîmplar (căci nişte astfel de lucruri de tîmplărie lucrase cît timp fusese printre oameni: pluguri

şi juguri, învăţîndu-ne prin aceasta şi simbolurile dreptăţii şi viaţa activă)…" (IUST. DIAL., II, LXXXVIII).

13:55

Unele manuscrise greceşti, precum şi VULG., au aici *Iosif* şi nu *Iosie* / *Ioses*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. VEN. ♦ Referitor la *fraţii* lui Iisus, a se vedea şi nota la **1:25** şi **10:46.**

13:58

Puteri: a se vedea mai sus, nota la **13:54** ♦ Ţinînd seama şi de Marc. 6:5, precum şi de faptul că Iisus însuşi subliniază legătura dintre minune şi credinţă (*Credinţa ta te-a mîntuit*: Marc. 5:34 etc.) uneori s-a considerat că credinţa ar fi o condiţie premergătoare a minunii, explicînd astfel, de pildă, vindecările, în mod psihosomatic, prin autosugestie sau prin sugestia datorată personalităţii harismatice a lui Iisus. Totuşi, în evanghelii se relatează şi minuni care infirmă această explicaţie, de pildă, cele în care vindecarea a avut loc la distanţă sau cele neaşteptate pentru cel vizat, cum este cazul orbului din naştere, Ioan 9 (ZIEGENAUS 2010, 358).

Capitolul al 14-lea

14:1

Al patrulea biruitoriu încearcă să redea, prin calc, *τεταράρχης*, lit. 'conducătorul unui sfert', termen care se referea iniţial, în Antichitatea greco-romană, la conducătorul unui sfert de regiune sau provincie. În vremea Noului Testament, titlul era dat conducătorilor elenizaţi ai unor unităţi teritoriale mici din Siria şi Palestina, cărora romanii le lăsau o anumită autonomie. Redarea prin *tetrarh* apare încă din NTB 1648 şi este preluată în majoritatea Bibliilor româneşti. Redarea analitică, ca în BIBL. 1688, mai apare în CORESI, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914.

14:2

Referitor la *putere* cu sensul de 'minune', a se vedea nota la **13:54**.

14:3

Precizarea că respectivul frate al lui Irod ar fi *Filip* este omisă în VULG. şi unele manuscrise; de altfel, este un amănunt inexact istoric: Irodiada nu fusese soţia lui Filip înainte de a se căsători cu Irod, ci a altui frate vitreg al acestuia, care se numea tot Irod, ca şi tetrarhul; Irodiada era fiica lui Aristobul (fratele vitreg al lui Irod Antipa), deci nepoată (de unchi) atît a fostului soţ, cît şi a celui actual. Căsătoria incestuoasă (şi adulteră) a lui Irod este amintită şi de Flavius Iosephus; acesta consideră însă că motivul execuţiei lui Ioan este teama tetrarhului faţă de izbucnirea unei răscoale la instigarea Înaintemergătorului (FLAV. IOS. ANT. IUD. XVIII, V, 1-2; cf. TAYLOR, 311).

14:4

Petru Crisologul remarcă disproporţia dintre reproşurile morale ale lui Ioan Botezătorul, care dorea doar să-l corecteze pe Irod, nu să-l suprime, şi reacţia tetrarhului, care preferă să-l ucidă decît să se împace cu el (PETR. CHRIS. SERM. 127, 6-7).

14:6

Naşteri făcîndu-se lui Irod redă literal *γενεσίοις δὲ γενομένοις τοῦ Ἡρῴδου*, expresie incorectă gramatical (participiul *γενομένοις* este de prisos). Marea majoritate a Bibliilor româneşti, începînd cu NTB 1648, corectează în traducere, avînd *în ziua de naştere a lui Irod* sau similar. Traducerea literală mai apare doar la CORESI. ♦ BIBL. 1688 are, ca şi NTB 1648, *înainte-le* în loc de „în mijloc(ul lor)", cum apare în textul grecesc şi celelalte posibile surse ale traducerii (cf. NESTLE-ALAND *ἐν τῷ μέσῳ*; VULG. *in medio;* ERASMUS *inter illos*; BIBL. OSTROG ***посредѣ***). ♦ Domnitorii din Siria şi Egipt îşi sărbătoreau ziua de naştere anual sau chiar lunar, obiceiul bazîndu-se uneori pe concepţia originii divine a regalităţii; în cazul conducătorilor irodieni, sărbătoarea avea în mod sigur caracter profan (LAGRANGE, 287).

14:12

Spuseră îi corespunde, ca şi în CORESI şi NTB 1648, gr. *ἀπήγγειλαν* 'i-au dat de ştire'. Toate celelalte posibile izvoare au un termen similar cu cel grecesc: *nuntiaverunt* (VULG.), ***возвѣстиша*** (OSTROG); la ERASMUS, această propoziţie lipseşte. ♦ Potrivit lui Flavius Iosephus, Ioan Botezătorul a fost ucis în fortăreaţa Machaerus (FLAV. IOS. ANT. IUD., XVIII, V, 2), unde probabil se afla şi Irod, fiind în război cu nabateenii (cf. LAGRANGE, 289).

14:19

Ţinînd seama şi de menţionarea explicită a detaliului frîngerii pîinii înainte de a fi împărţită, se poate spune că înmulţirea pîinilor prefigurează Cina cea de Taină, la care Iisus a frînt pîinea şi a împărţit-o ucenicilor, instituind astfel Euharistia. Ca şi aceasta din urmă, şi înmulţirea pîinilor a fost asemuită cu mana din pustiu, ţinînd seama şi de împrejurările asemănătoare (cf. CBC 1335; LAGRANGE, 291-292).

14:24

Unele manuscrise greceşti au *la multe stadii departe de ţărm* în loc de *pre la mijlocul mării.*

14:25

Strajă redă *φυλακή*, care, aici, se referă la schimburile de gardă, după care se indicau orele pe timp de noapte în Antichitate. Grecii împărţeau noaptea în trei sau cinci străji, iar romanii în patru (lat. *vigiliae*); perioadele de timp care rezultă din această împărţire sînt inegale, depinzînd de durata nopţii în diferite anotimpuri. Pentru împărţirea ceasurilor în timpul zilei, vezi nota la **20:3**. ♦ Romano Guardini observă că această minune putea avea loc în ciuda valabilităţii universale a legii gravitaţiei. Aceasta este

valabilă pentru toate obiectele şi fiinţele, dar efectul ei este diferit, potrivit esenţialităţii diferitelor domenii ale fiinţei, care nu pot fi deduse, ci doar descoperite. De pildă, faptul că o piatră nu poate zbura nu justifică aceeaşi concluzie în cazul păsărilor; la fel, de la faptul că omul nu poate merge pe apă nu se poate deduce nimic în cazul lui Iisus, care constituie el însuşi un „domeniu al fiinţei" propriu şi unic, trăind „în unitate personală" cu Dumnezeu. Concluzia este că putem afirma că niciodată n-am văzut mersul pe apă, dar nu că acest lucru ar fi imposibil din cauza legii gravitaţiei (cf. *Wunder und Zeichen*, Würzburg 1959, 27).

14:31

Teme asemănătoare acestui miracol se pot găsi în mitologia greco-romană, cum ar fi rugămintea lui Palinurus, care murise, dar nu fusese îngropat, de a fi ajutat să treacă apele Stixului: *da dextram misero et tecum me tolle per undas* ('Dreapta mi-o dă mie, biet, şi mă ia după tine pe valuri', Virgiliu, *Eneida* VI, 370, ed. D. Sluşanschi, Paideia, Bucureşti 2000). Totuşi, aici, Virgiliu trecea apele Stixului cu barca; nici unui muritor nu-i este îngăduit să urce în carul lui Neptun (cf. *Eneida* I, 147). De aceea, potrivit întîmplării din Evanghelie, Fiul lui Dumnezeu a făcut lucruri pe care mitologia nu le relata nici măcar despre zei (cf. LAGRANGE, 295).

14:33

I s-au închinat redă *προσεκύνησαν*; acest verb se poate referi la o simplă prosternare, dar poate exprima şi respectul în faţa unui rege şi adoraţia cuvenită numai divinităţii. Modul în care este folosit acest verb în alte contexte (cf. şi 4:9 şi urm.) sugerează că titlul de „Fiu al lui Dumnezeu", dat aici deja lui Iisus cel pământesc, are o importanţă deosebită şi subliniază caracterul transcendent al acestei filiaţii (cf. ZIEGENAUS 2010, 65-66).

Capitolul al 15-lea

15:1

Pt. *cărturari:* a se vedea nota la **2:4;** pt. *farisei*, a se vedea nota la **3:5.**

15:2

Aici, *rînduiala bătrînilor* (*τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων*; VULG. *traditio seniorum*) se referă la prescripţii care nu apar în legea lui Moise, ci în comentarii la Vechiul Testament ale învăţaţilor evrei (cf. FLAV. IOS. ANT. IUD., XIII, 297). Purificarea rituală înainte de masă era cerută doar preoţilor, dar probabil, fariseii, scrupuloşi, insistau ca aceste reguli să fie extinse la toţi credincioşii (SCHNACKENBURG I, 181-182; TAYLOR, 338-339). ♦ Expresia cu substrat semitic *cînd mănîncă pîine* se referă, în general, la 'a lua masa', aşadar, aici s-ar putea traduce şi *nu-şi spală mîinile cînd mănîncă* (cf. LAGRANGE, 301).

15:4

În pasajul paralel din Marc. 9:10 citatul este introdus prin cuvintele *Moise a zis*; aici apare *Dumnezeu a poruncit* cu referire la Ieş. 20:12, Deut. 5:16 şi Ieş. 21:17, socotindu-se că Dumnezeu este originea ultimă a Legii lui Moise. ♦ *Cu moarte să moară* traduce literal *θανάτῳ τελευτάτω*; acest tip de construcţie, alcătuită dintr-un verb la un mod personal cu dativul (gr.), corespunde funcţiei infinitivului absolut din ebraică şi aramaică; sensul expresiei este 'să moară negreşit' (TAYLOR, 61).

15:5

Darul care te vei folosi de la mine redă *Δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς*, expresie dificilă pentru traducători, după cum o dovedesc diferitele soluţii în Bibliile româneşti: *darь če cândь de mine folositu-se-va* (CORESI), *daru-i, au cu ce te agiutoreşti de la mine* (NTB [1648]), *darul, orice este din mine, ţie va folosi* (VULG. BLAJ), *dar este, ori cu ce te vei ajuta de la mine* (BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. ŞAGUNA), *dară este aceia cu care te-ai fi folosit de la mine* (BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914), *dar este aceea cu care te-ai puté ajuta de la mine* (BIBL. 1874); unele versiuni traduc explicînd: *dăruit este Domnului orice ai folosi de la mine* (NITZULESCU, BIBL. 1911), *ori cu ce te-aş putea ajuta, i-am închinat lui Dumnezeu* (NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921-1926), *orice ai putea folosi de la mine este dăruit lui Dumnezeu* (BIBL. CORN. 1931; similar BIBL. 1944), *dăruit este Domnului orice ai folosi de la mine* (BIBL. 1921, similar BIBL. 1936), *afierosit-am Domnului cu ce te-aş fi putut ajuta* (BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938), *cu ce te-aş fi putut ajuta este dăruit lui Dumnezeu* (BIBL. 1968 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod), *ceea ce ţi se cuvine de la mine este dăruit lui Dumnezeu* (MATEI 1996), *darul cu care aş putea să te ajut i l-am dăruit lui Dumnezeu* (BIBL. ANANIA), *ceea ce ţi se cuvine de la mine este ofertă sacră* (BULAI). ♦ În pasajul paralel din Marc. 7:11 apare şi termenul aramaic, *qorbān*, care are sensul de 'dar (oferit lui Dumnezeu)'. Bunurile consacrate prin acest legămînt devin sacre, intangibile, şi nu mai pot fi folosite nici chiar pentru ajutorarea părinţilor (nevoiaşi sau în vîrstă). Iisus face referire la practica de a se sustrage astfel îndatoririlor faţă de părinţi, mai ales că legămîntul devenise fictiv, fără a mai comporta efectiv donaţia către templu (TAYLOR, 341-342; SCHNACKENBURG I, 185-186). Sensul afirmaţiei ar putea fi: 'Am dăruit [lui Dumnezeu] tot ce am, dar îţi va folosi şi ţie în chip spiritual'. Fariseilor li se reproşează aici că socoteau totuşi valabil votul legat de această practică, pe care nici ei nu o aprobau (LAGRANGE, 302).

15:6

Unele manuscrise greceşti omit *ori pe mama sa.* ♦ Unele manuscrise greceşti au *cuvîntul* în loc de *porunca.* ♦ În versiunea modernă am adăugat cuvintele *[nu mai este ţinut] (să cinstească…)*, ce sînt subînţelese (v. explicaţia de la nota precedentă).

15:8

Prima parte a citatului liber din Is. 29:13 (*Septuaginta*), prezentat ca o confirmare a celor spuse mai înainte, apare într-o formă mai scurtă la NESTLE-ALAND şi VULG. (*Acest popor mă cinsteşte cu buzele, dar inima lor este departe de mine*);

BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Referitor la *oamenii aceştia* (BIBL. 1688) în loc de *poporul acesta* (ὁ λαὸς οὗτος), cf. BIBL. OSTROG: **людїе сїи**.

15:12

Referitor la *a zminti,* a se vedea nota la **18:6.**

15:14

După unele manuscrise greceşti, se omite *orbilor.*

15:17

Gr. ἀφεδρών ('latrină') a fost redat prin împrumut (*afedron:* Coresi, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA) sau prin eufemisme în mai toate traducerile româneşti: *şezut* (NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795, BIBL. 1819, VULG. BLAJ), *urinarŭ* (BIBL. 1874), *cloacă* (NITZULESCU, NT 1911, BIBL. 1921, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL.), *haznaua de gunoi* (NTCORN. 1920; BIBL. CORN. 1921), *hazna* (BIBL. CORN. 1924-1931), *afară* (BIBL. 1944 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod, MATEI 1996, ANANIA), *loc ascuns* (BULAI).

15:21

Pentru *Tir şi Sidon*, a se vedea nota la **11:21.**

15:22

Cananeenii reprezintă substratul populaţiei semitice din Palestina; Biblia le explică originea socotindu-i descendenţi ai lui Canaan, fiul lui Ham şi nepotul lui Noe (cf. Fac. 10:15-20). În vechile scrieri egiptene şi feniciene (încă din sec. XV î. Hr.), precum şi în Vechiul Testament, prin denumirea de *Canaan* se desemnează, în general, regiunea ce cuprinde Israelul, teritoriile palestiniene, Libanul şi Siria de astăzi. În sec. X î. Hr., regele David a cucerit Ierusalimul, Canaanul devenind, practic, ţara lui Israel, fiind identificat cu pământul făgăduinţei. Populaţia premergătoare israeliţilor, având o cultură alcătuită din elemente multiforme şi vorbind o limbă semitică arhaică, a continuat să locuiască în aceleaşi teritorii. Evanghelistul menţionează originea femeii pentru a sublinia vechea rivalitate dintre israeliţi şi cananeeni şi accentuînd faptul că ea nu ar fi avut, la prima vedere, dreptul la o favoare din partea lui Hristos (cf. LAGRANGE, 308-309). ♦ *Se îndrăceaşte* redă gr. δαιμονίζεται, 'este posedată de demon', 'este chinuită de diavol'. Traducerea BIBL. 1688 mai apare în CORESI, BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914; celelalte versiuni româneşti au *o chinuieşte dracul, se chinuieşte / este chinuită / muncită de dracul / de demon / de diavolul.*

15:23

Slobozi-o pre ea redă Ἀπόλυσον αὐτήν, lit. 'dă-i drumul', 'las-o/ fă-o să plece', subînţelegîndu-se 'fă-o să plece, îndeplinindu-i cererea'. Varianta BIBL. 1688 mai apare în NTB 1648, VULG. BLAJ; alte variante: *lasâ å* (CORESI), *slobozeşte-o* (BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938, BIBL. 1968 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod), *demite-o pe ea* (BIBL. 1874, cf. VULG. *dimitte eam*), *dă-i drumul* (NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. CORN., BIBL. 1921, BIBL. 1944), *ascult-o ca să plece* (MATEI 1996), *elibereaz-o* (BIBL. ANANIA), *trimite-o* (BULAI).

15:29

Galileea < gr. Γαλιλαία < ebr. *Gᵉlil*, nume propriu alcătuit din prescurtarea expresiei *gᵉlil ha-gōyīm* din Is. 9:1 TM (8:23 *Septuaginta*), 'ţinutul neamurilor (păgîne)', desemnînd deci o regiune populată de străini. Este regiunea cea mai nordică a Palestinei din Antichitate (astăzi corespunzînd părţii de nord a Israelului). Pe baza Bibliei nu pot fi determinate clar frontierele ei; se întindea, probabil, spre nord pînă la Baca, la sud se învecina cu Samaria şi Scythopolis, la est cu Transiordania, iar la vest, cu Muntele Carmel. Galileea a fost mereu o regiune multiculturală; chiar după cucerirea ei de către israeliţi, aici au continuat să trăiască iudei împreună cu cananeeni (cf. Jud. 1:30-33). Este regiunea în care Iisus şi-a petrecut copilăria; tot aici şi-a desfăşurat mare parte din activitatea publică şi au avut loc cele mai multe minuni relatate în Evanghelii. După distrugerea templului din Ierusalim (70 d. Hr.), Galileea a devenit centrul intelectual al iudeilor din Palestina.

15:30

Ordinea listei de infirmităţi urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. (deosebindu-se de NESTLE-ALAND şi VULG.). Gr. κωφός poate însemna atît 'surd', cît şi 'mut'; de aceea, aici κωφούς este redat ca *mutos* în VULG., dar *surdos* în textul latin al lui ERASMUS. BIBL. 1688 are *muţi*, probabil ţinînd seama de BIBL. OSTROG, unde apare **нѣмыѧ**.

15:37

Coşniţe corespunde aici lui σφυρίδες, în timp ce, la prima înmulţire a pîinilor apărea κόφινοι (14:20, tradus de BIBL. 1688 tot prin *coşniţe*). Κόφινος se referă la coşurile utilizate în muncile agricole, în timp ce σφύρις era panerul pentru mîncare (cf. LAGRANGE, 313).

15:39

Numele de *Magdala* se referă la două localităţi din Palestina; probabil numele Mariei Magdalena este legat de una dintre ele. VULG. şi majoritatea manuscriselor greceşti au însă *Magadan / Magedan*, variantă considerată certă de exegeţi, dar care se referă la o localitate neidentificată. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. În pasajul paralel din Marc. 8:10 apare *Dalmanutha*, de asemenea neidentificată. Este posibil ca localitatea să fi fost cunoscută cu două denumiri sau să avem, în ambele locuri, transcrierea eronată a unei forme de tipul 'Magdalutha' (cf. TAYLOR, 360-361).

Capitolul al 16-lea

16:1

Pentru *farisei şi saducei*, a se vedea nota la **3:5**.

16:2

Senin e redă εὐδία, cu sens mai larg ('vreme bună, stabilă', 'calm pe mare'); ţinînd seama de descrierea semnelor care urmează, înţelesul, aici, este '(mîine) *va fi* vreme bună' (cf. şi v. 3). Majoritatea Bibliilor româneşti traduc prin *va fi senin*; alte variante: *are să fie vreme frumoasă* (NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921-1926), *va fi timp frumos* (BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938, BIBL. 1968 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod, BIBL. ANANIA, BULAI), *va fi vreme bună* (MATEI 1996). ♦ În Palestina, cerul este deseori roşu spre apus, seara, în timpul verii, pe timp frumos; iarna, culoarea roşie, spre răsărit, însoţeşte norii de furtună. În schimb, în Egipt, aceste semne nu se manifestă la fel; probabil de aceea, unele manuscrise egiptene omit v. 2-3 (cf. LAGRANGE, 315-317).

16:3

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *Făţarnicilor*; BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

16:4

Referitor la semnul lui Iona, a se vedea şi nota la **12:40**. ♦ Scopul primar al minunilor este cel de a trezi în cei care caută sincer adevărul credinţa în misiunea dumnezeiască a lui Iisus; totuşi, El nu i-a vindecat pe toţi bolnavii din lume, ci a săvîrşit cîteva semne care trimit la împărăţia viitoare, în care boala şi moartea nu vor mai exista. De aceea, aici, refuză să facă o „demonstraţie" a puterii sale, deoarece minunile sînt o mărturie despre Hristos, dar nu pot constrînge pe nimeni la credinţă; cei care se opun credinţei nu s-ar converti nici dacă ar învia cineva din morţi (cf. Luc. 16:31; Paul Ternant, „Miracol", VTHB 429-434).

16:6

Într-un moment în care ucenicii sînt cuprinşi de griji materiale (*uitară să ia pîine*), Hristos îi întrerupe, avertizîndu-i să nu se lase influenţaţi de o mentalitate periculoasă. Aluatul era un simbol tradiţional al unui imbold lăuntric puternic, mai ales ca înclinaţie rea a unui om (cf. SCHNACKENBURG I, 212).

16:13

Cezareea lui Filip era o cetate romană de la izvoarele rîului Iordan, numită astfel pentru a fi deosebită de Cezareea Palestinei (Cezareea Maritimă), precum şi de Cezareea Capadociei. Astăzi nu mai este locuită, ci a rămas doar un sit arheologic (pe înălţimile Golan).

16:16

Prin această mărturisire a lui Petru, Iisus din Nazaret este proclamat Mesia, Mîntuitor eshatologic. Nu este vorba doar de o mărturisire derivată din iudaism, ci de o definire hristologică a dumnezeirii prezente în Iisus, aşa cum precizează versetul următor, care face referire la revelaţia din partea lui Dumnezeu Tatăl, dat fiind că cele divine pot fi descoperite doar de Dumnezeu (cf. şi Mat. 17:5; SCHEFFCZYK 1996, 182).

16:17

Simon (Σίμων) era numele purtat în mod obişnuit de acest apostol, formă derivată din numele ebraic *Šim'ôn* ('Dumnezeu a auzit'). *Var Iona* redă, după pronunţia neogreacă, Βαριωνᾶ < ebr. *Bar-Yônāh* ('fiul lui Iona'). ♦ *Simon fiul lui Iona* ar putea fi numele personal al apostolului (SCHNIEWIND, 331); totuşi, în Evanghelia după Ioan, tatăl lui Petru se numeşte Ioan, Ἰωάννης < ebr. *Yôḥānān* (cf. Ioan 1:42). Ἰωάννης ar putea fi, aici, alt posibil echivalent grecizat pentru *Yônāh* (cf. LAGRANGE, 323). Pe de altă parte, expresia ar putea fi înţeleasă şi în sens figurat, desemnîndu-l pe Simon drept urmaş spiritual al profetului Iona (cu trimitere la Mat. 12:40; cf. SAND, 325).

16:18

Petăr (Petru) redă gr. Πέτρος, care, înaintea apariţiei creştinismului, nu exista ca nume propriu în limba greacă (de altfel, nici corespondentul său latin *Petrus*); subst. comun πέτρος are sensul de 'piatră'. Echivalentul aramaic al numelui lui Petru, *Kêfā'* (redat în gr. prin Κηφᾶ sau Κηφᾶς, iar în rom. prin *Chifa* sau *Chefa*), care apare în scrisorile apostolului Pavel, precum şi în Ioan 1:42, are sensul de 'stîncă', în gr. πέτρα; totuşi, s-a preferat echivalarea prin Πέτρος, probabil fiindcă această formă este mai potrivită ca nume masculin (cf. LAGRANGE, 323-324). ♦ *Porţile iadului* redă πύλαι ᾅδου, 'porţile Hadesului', o expresie cu semnificaţie controversată: *porţile Hadesului* ar putea însemna 'porţile morţii', deci 'moartea', aşadar se făgăduieşte aici nemurirea lui Petru sau a Bisericii. Pe de altă parte, etimologia expresiei arată că, la început, aceasta desemna porţile subsolului unei cetăţi, în care se înmormîntau răposaţii, devenind apoi simbol al Hadesului, zona subterană ca locuinţă a morţilor. Totuşi, în vremea Noului Testament, iudeii nu mai considerau subteranul ca fiind lăcaş al morţilor şi, de aceea, aici s-ar putea trimite la simbolismul porţilor unei cetăţi: loc slab (prin care pot intra duşmanii), deci care are nevoie de măsuri defensive puternice, aşadar, simbol şi al puterii. În acest sens, πύλαι ᾅδου se referă chiar la puterea iadului, ca forţă a răului, care se opune Bisericii întemeiate de Hristos (cf. LAGRANGE 325-326). ♦ *Nu vor învinge ei* traduce literal οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς ('nu o vor învinge', 'nu o vor supune', 'nu vor triumfa asupra ei'); αὐτῆς, ca şi în versiunea românească, se poate referi atît la *piatră*, cît şi la *Biserică*. ♦ Acest verset, împreună cu cel precedent şi cu următorul, au fost pe larg comentate în exegeză, chiar de pe poziţii polemice, mai ales determinate confesional. Pasajul, în sine, exprimă întîietatea lui Petru în mijlocul apostolilor, idee confirmată şi de alte indicii (de ex., în listele de apostoli, Petru este numit întotdeauna primul; este cel mai des menţionat dintre apostoli în Evanghelie; el răspunde în numele celorlalţi, ca aici şi în Ioan 6:67-69; grupul apostolilor este desemnat uneori prin expresii de genul „Petru şi ceilalţi", ca în Marc. 1:36, Luc. 9:32, Fapte 2:14,37; el este un martor deosebit al învierii lui Hristos: 1Cor. 15:5, Marc. 16:7, Luc. 24:34; Ioan 20:2-10 etc.).

Obiecţii la acest mod de a interpreta textul de faţă a adus, în primul rînd, Martin Luther, care susţinea ideea că stînca, aici, nu se referă la persoana lui Petru, ci la credinţa acestuia sau, în general, la credinţa în Hristos (cf. *Wider das Papsttum zu Rom, vom Teufel gestiftet*, 1545); la sfîrşitul sec. XIX se punea la îndoială autenticitatea acestui pasaj, o poziţie care nu a rezistat în timp. În exegeza actuală, uneori se susţine ideea că pasajul este o creaţie a Bisericii primare şi nu reflectă o întîmplare istorică; argumente: cuvîntul *ἐκκλησία* apare doar de două ori în evangheliile sinoptice (aici şi la Mat. 18:17); Iisus ar fi vestit împărăţia lui Dumnezeu, dar nu şi-ar fi exprimat niciodată intenţia de a întemeia Biserica; supranumele „Stînca" nu se potriveşte temperamentului sanguin al lui Petru; menţionarea întîietăţii lui Petru nu corespunde realităţii istorice, el fiind doar unul dintre „stîlpii" despre care vorbeşte Gal. 2:9 (cf. OTT, 323-326). În învăţătura Bisericii catolice, acest verset este considerat foarte important pentru fundamentarea primatului Papei: întîietatea lui Petru în rîndul apostolilor a trecut asupra succesorilor acestuia, episcopii Romei (ZIEGENAUS 2003, 78-80). Celelalte interpretări susţin, în schimb, că Iisus şi-a întemeiat, ce-i drept, Biserica, pe mărturia lui Petru, dar primatul era legat strict de persoana acestuia; Petru a fost conducătorul Bisericii de la început, dar această funcţie nu s-a transmis unor succesori (D. Popescu, „Papal Primacy in Eastern and Western Patristic Theology: Its Interpretation in the Light of Contemporary Culture": în J. F. Puglisi [ed.], *Petrine Ministry and the Unity of the Church. Toward a Patient and Fraternal Dialogue*, Liturgical Press, Collegeville MN 1999, 99-113; aici, 101-107). Un raport al organizaţiei de dialog teologic interconfesional „Grupul de la Dombes" îşi doreşte să concilieze trei interpretări ale acestui text, referitoare la autoritatea lui Petru şi/sau a succesorilor săi: cea comunitară, vizînd întreaga Biserică (concepţia protestantă), cea colegială, vizîndu-i pe toţi apostolii, apoi pe toţi episcopii (concepţia ortodoxă) şi cea personală, cu referire la Petru şi la episcopul Romei (concepţia catolică): „Ministero di comunione nella chiesa universale" (1985), în G. Cereti – S. Voicu (ed.), *Enchiridion Oecumenicum*, vol. 2: *Documenti del dialogo teologico interconfessionale. Dialoghi locali (1965-1987)*, Dehoniane, Bologna 2000, 427-494. V. şi nota la **18:18**.

16:19

Pentru interpretarea termenilor *a lega — a dezlega* există mai multe opinii: sens magic, pornind de la practici babiloniene; sens juridic, după tradiţia rabinică (apoi şi islamică), în care „a lega" înseamnă „a interzice", iar „a dezlega" înseamnă „a îngădui"; „a absolvi — a osîndi" (sens legat de cel precedent); „a arunca în închisoare — a elibera"; un sens mai larg, cuprinzînd toate atribuţiile legate de puterile unui administrator; a se vedea şi nota la **18:18.**

16:20

Unele manuscrise greceşti omit *Ἰησοῦς*, avînd doar *ὁ Χριστός*. ♦ Forma articulată, *ὁ χριστός* ('cel uns'), trimite la adjectivul folosit în *Septuaginta* pentru a reda ebr. *māšiyah* ('cel uns', 'Mesia'), care se referea la regi, preoţi, patriarhi şi la regele ideal aşteptat. Mesia, în Vechiul Testament, nu întotdeauna numit explicit cu acest nume, este aşteptat ca Stăpînitor, Păstor şi Domn aducător al mîntuirii, de obicei urmaş al lui David. În *Psalmii lui Solomon*, „Unsul Domnului" este un războinic puternic ce-i izgoneşte pe păgîni şi adună laolaltă seminţiile lui Israel; în textele de la Qumrān şi în *Testamentul celor doisprezece patriarhi*, Mesia este văzut ca rege şi ca preot; aşadar, în general, aşteptarea mesianică este legată de aşteptări pe plan politic, transferate asupra lui Iisus chiar de ucenicii acestuia, care sperau într-o carieră politică (cf. Mat. 20:20-28). Deşi a fost condamnat tocmai ca pretendent la titlul de Mesia, Iisus nu avea intenţia de a lupta pentru independenţa politică a poporului evreu, subliniind că împărăţia sa nu este din această lume; moartea sa pe cruce a spulberat orice aşteptări pe acest plan, iar titlul de Hristos a fost înţeles pe deplin — ca fiind legat de o lucrare mesianică nepolitică — abia după înviere. Astfel, numele de Hristos a început să fie folosit fără articol, ca nume propriu (cf. ZIEGENAUS 2000, 53-57).

16:21

A treia zi este o formulare potrivit modului de exprimare ebraic, care considera ca zi întreagă chiar o parte a ei. Aşadar, dacă Iisus Hristos a murit vineri, a treia zi este duminică (cf. ZIEGENAUS 2010, 304).

16:22

Blînd Ţie redă literal *ἵλεώς σοι*. Adj. *ἵλαος* ('favorabil', 'blînd') se folosea şi ca interjecţie, cu sensul 'Dumnezeu să-ţi fie favorabil'. VULG. traduce *absit a te* ('departe de tine'), probabil ţinînd seama de imprecaţia ebraică folosită în astfel de cazuri, *khalîl li*, '[acest lucru] să fie profan pentru mine', 'departe de mine [în faţa lui Dumnezeu]' (cf. LAGRANGE, 331). În româneşte, echivalentul ar putea fi atît 'Dumnezeu să aibă milă de tine', cît şi 'Ferească Dumnezeu'.

16:23

Pasă denapoia mea redă *Ὕπαγε ὀπίσω μου* (cf. VULG. *vade post me*). Sensul ar putea fi 'Pleacă din faţa mea!' sau 'Treci în spate', deoarece, în momentul în care Hristos se îndrepta spre punctul culminant al misiunii sale — moartea şi învierea sa — Petru i se pune de-a curmezişul (cf. LAGRANGE, 331). Totuşi, sensul ar putea fi chiar şi 'Urmează-mă!', îndemnul cerîndu-i deci lui Petru să nu-l mai ispitească pe Dumnezeu, ci să aibă încredere şi să-l urmeze necondiţionat pe Hristos, chiar şi la moarte (cf. ZIEGENAUS 2010, 334). ♦ Majoritatea versiunilor româneşti au o traducere echivalentă cu cea a BIBL. 1688: *mergi înapoia mea;* alte variante: *pasâ dupâ mine* (CORESI), *pasă de la mine* (NTB [1648]), *mergi după mine* (VULG. BLAJ, BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914), *lipsesce* (BIBL. 1874), *înapoia mea!* (NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921-

1926), *pleacă dinaintea mea* (MATEI 1996), *mergi în urma mea* (BULAI). ♦ *Satana* < *Satana'''* < ebr. *śāṭān,* 'potrivnic'; în Biblie, cu această denumire, sau prin cea de *diavol* (< gr. διάβολος, 'calomniator'), este desemnată o ființă spirituală răuvoitoare, invizibilă, a cărei influență se manifestă de obicei prin intermediul altor ființe, numite „demoni" sau „duhuri necurate". O parte însemnată a misiunii lui Iisus este lupta împotriva diavolului: Hristos s-a întrupat *ca să nimicească prin moartea sa pe acela care are stăpînirea morții, adică pe diavol* (Evr. 2:14). ♦ Referitor la *sminteală,* a se vedea nota la **18:6.**

16:24

Printre spusele rabinilor, ale înțelepților și profeților nu se întîlnesc pretenții analoage. Exigența urmării necondiționate a lui Iisus (care cere ca ucenicii să-i împărtășească soarta) se susține prin faptul că Hristos este mai mult decît rabin, înțelept sau profet: „Un om care ridică o asemenea pretenție este fie un exaltat fără măsură, fie cu adevărat Fiul lui Dumnezeu". În centrul acestei exigențe înalte nu se poate afla decît persoana lui Iisus: creștinismul este urmarea acestei persoane și nu a unei idei religioase sau morale, cum ar fi bunătatea, îndurarea, filantropia, apropierea umană etc. (cf. ZIEGENAUS 2000, 32).

16:25

În versiunea modernă am preferat *viața* în loc de *sufletul* pentru redarea lui ψυχή, deoarece aici acest termen nu se referă la sufletul nemuritor al omului, ci la suflare ca semn al vieții fizice.

16:27

În Noul Testament, îngerii au mai ales rolul de slujire a lui Hristos și a Bisericii, apărînd în momente cheie ale istoriei mîntuirii: nașterea și copilăria lui Iisus (cf. Luc. 1:19,26), învierea (cf. Mat. 28:2,5-7) și, ca în versetul de față, judecata de apoi. Îngerii *vor culeage dentru împărăția lui* [a Fiului Omului] *toate smintealele și pre ceia carii fac fărădelegea* (Mat. 13:31); ei *vor aduna aleșii […] din cele patru vînturi* (Mat. 24:31). Despre ei, Iisus Hristos spune: *îngerii lor* [ai celor mici] *în ceriu pururi văd fața Tatălui Mieu cel den ceruri* (Mat. 18:10).

16:28

Dacă din acest verset și cele similare (Mat. 10:23; 24:34 și cele paralele) ar reieși că Iisus intenționa să afirme că sfîrșitul lumii și venirea împărăției lui Dumnezeu vor fi trăite deja de contemporanii lui (soroc care s-a dovedit eronat), s-a pus atunci problema științei lui Iisus (ținînd seama și de afirmațiile sale potrivit cărora nimeni, în afară de Tatăl, nu știe momentul exact al sfîrșitului lumii, nici măcar Fiul, cf. Mat. 24:36). Soluția găsită ține seama de dumnezeirea sa, care cuprinde o știință supranaturală, dar și de faptul că Iisus era om adevărat, pentru care orizontul cunoașterii rămîne mereu deschis (cf. OTT, 194-195). Pe de altă parte, versetul de față poate fi aplicat nu numai la sfîrșitul lumii, ci și la Schimbarea la Față (care este relatată în continuare, Mat. 17:1-8) sau la distrugerea Ierusalimului. Astfel, ținînd seama că o profeție poate prezenta evenimente diferite în aceeași perspectivă (cf. Is. 40:1-5, care vorbește de eliberarea din exilul Babilonului pe aceeași linie cu mîntuirea întregii omeniri), se poate spune că Hristos descrie în aceeași perspectivă nimicirea Ierusalimului și sfîrșitul lumii, deoarece acest din urmă eveniment este, într-un fel, prevestit de primul (cf. Mat. 24:1-2; FILLION, 118).

Capitolul al 17-lea

17:5

Referitor la *întru Carele bine vruiu*, a se vedea nota la **3:17.**

17:20

Unele manuscrise grecești au ὀλιγοπιστία ('credință puțină', 'credință slabă') în loc de ἀπιστία ('necredință'); cf. și VULG. *incredulitas*.

17:21

Unele manuscrise grecești omit acest verset în întregime. ♦ Practicarea postului a fost legată, încă din Biserica din Antichitate, de izbînda asupra diavolului (cf. R. Laurentin, *Le démon, mythe ou réalité*, Fayard, Paris 1995, 113-128; 207-222).

17:22

Unele manuscrise grecești și VULG. au aici συστρεφομένων / *conversantibus* ('fiind adunați') și nu ἀναστρεφομένων ('întorcîndu-se).

17:23

Capernaum / *Cafarnaum* este o veche cetate pe malul nord-vestic al Lacului Tiberiadei (Marea Galileii), astăzi Kᵉfar Naḥûm (Israel). În vremea Noului Testament era centru administrativ și vamal. A devenit o a doua patrie a lui Iisus, care i-a ales de aici pe apostolii Petru, Andrei și Matei și a săvîrșit mai multe minuni.

17:24

Nu dă vamă redă οὐ τελεῖ (aici, 'nu plătește', referitor la taxe). Celelalte versiuni românești au *nu dă* sau *nu plătește.* ♦ *Didrahma* (δίδραχμον) era o monedă grecească de argint, cu valoarea aproximativă de doi dinari (v. nota la **17:28**), reprezentînd contribuția anuală a fiecărui iudeu pentru templul din Ierusalim. Aici apare la plural, fiindcă perceptorii, de obicei, cereau oamenilor „Plătiți-vă didrahmele" (cf. LAGRANGE, 341).

17:27

Referitor la *a sminti,* a se vedea nota la **18:6.** ♦ *Statir* / *stater* (στατήρ) era o monedă grecească valorînd două didrahme sau patru dinari.

17:28

Dinarul (δηνάριον, lat. *denarius*) era o monedă romană de argint, avînd valoarea de 10 sau 16 aşi, aproximativ aceeaşi cu cea a drahmei greceşti; era echivalentul salariului zilnic al unui muncitor.

Capitolul al 18-lea

18:3

Versetul subliniază valoarea copilăriei spirituale, care se caracterizează prin smerenie, supunere şi încredere spontană (cf. F. Holböck, „Das Mysterium der Kindheit Jesu", în L. Scheffczyk, (ed.), *Die Mysterien des Lebens Jesu und die christliche Existenz*, Pattloch, Aschaffenburg 1984, 86-94).

18:6

A sminti / *sminteală* redau gr. σκανδαλίζω / σκάνδαλον; uneori apar şi sub forma *a zminti* / *zminteală* (cf. şi Mat. 5:29-30, unde apare *a blăzni, a săblăzni*). Termenul σκάνδαλον are sensul de bază de 'laţ', 'piedică (în calea duşmanului)', prin extensie referindu-se la 'pricină de poticnire', chiar morală. De aici derivă vb. σκανδαλίζω (atestat doar în *Septuaginta* şi Noul Testament), 'a da prilej de păcat', 'a provoca pierderea credinţei', 'a provoca o cădere morală sau religioasă'. Termenii moderni „scandal" şi „a scandaliza" derivă tot de aici, dar şi-au deplasat sensul şi mai mult, referindu-se mai curînd la modul de manifestare a unui σκάνδαλον, precum şi la reacţia la acesta (revoltă, indignare).

18:7

Am preferat *prilej de păcat* în loc de *sminteală* (v. explicaţia din nota precedentă).

18:9

Referitor la *matca focului*, a se vedea nota la **5:22.**

18:10

BIBL. 1688 are *nu huliţi*, deşi toate posibilele surse au aici *nu disprețuiți* (μὴ καταφρονήσητε / *ne contemnatis* / ***не прѣзрите***); NTB 1648 are *să nu obidiți*, iar CORESI, *să nu vedeți*. ♦ În literatura patristică, acest verset este socotit o dovadă a existenţei îngerilor păzitori; Vasile cel Mare: „Fiecărui credincios îi stă alături un înger, ca educator şi păstor ce-i călăuzeşte viaţa" (BAS. EUN., III, 1). Ieronim: „Cît de mare este demnitatea sufletelor, că fiecare dintre acestea, încă de la naştere, a primit un înger spre ocrotirea sa" (HIER. COMM. MT., 18, 10).

18:11

Acest verset lipseşte din unele manuscrise greceşti; BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN.

18:14

Nu iaste voie înaintea Tatălui vostru traduce literal οὐκ ἔστιν θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς ὑμῶν, turnură semitică avînd înţelesul de 'nu este voinţa Tatălui vostru' (LAGRANGE 353).

18:16

Va sta tot cuvîntul traduce literal σταθῇ πᾶν ῥῆμα. Vb. ἵστημι (al cărui aorist conjunctiv pasiv, pers. 3 sg., este σταθῇ) are sensul de bază 'a face să stea', 'a sta', dar poate însemna şi 'a aranja', 'a rezolva'; ῥῆμα înseamnă 'cuvînt', dar în *Septuaginta* şi în Noul Testament a dobîndit, prin calc semantic din ebraică, şi înţelesul de 'subiect', 'afacere'; de aceea, propoziţia s-ar putea traduce *orice problemă să se rezolve prin spusele a doi sau trei martori.* ♦ Deut. 19:15 cere mărturia a cel puţin doi martori în cauze penale; dacă doi sau trei martori sînt credibili la un proces, acelaşi număr de persoane este suficient pentru a convinge un îndărătnic (cf. LAGRANGE, 354).

18:17

Ἐκκλησία este tradus aici, de două ori, prin *săbor*, corespunzător sensului primar al termenului, 'adunare', dar acelaşi cuvînt este redat prin *besearecă* la Mat. 16:18. Varianta din BIBL. 1688 mai apare în NTB 1648, BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914. ♦ Deşi Biserica are şi caracter omenesc, aici i se recunoaşte o autoritate unică în felul ei, subliniindu-se puterea cuvîntului comunităţii. Biserica este deci locul prezenţei lui Hristos, care lucrează şi ia hotărîri prin intermediul ei (cf. SCHEFFCZYK 2010, 129).

18:18

Puterea de a lega şi a dezlega apare acum la plural, asociindu-i şi pe ucenici lui Petru, care are cheile (cf. Mat. 16:19). Conciliul din Trento a respins părerea că afirmaţia ar însemna acordarea puterii de a ierta păcatele tuturor creştinilor (Sess. XIV, cap. VI şi can. 10). În orice caz, se poate înţelege că Biserica în ansamblu are această putere (idee subliniată mai ales de teologii anglicani); din text se înţelege că puterea a fost dată celor cu care vorbeşte Iisus, adică apostolii. Biserica ortodoxă şi cea catolică înţeleg, astfel, că această putere a trecut la succesorii apostolilor, adică episcopii şi cei asociaţi lor (preoţii). În limbajul rabinic, „a lega" şi „a dezlega" se referă la interpretarea autentică a Legii, deci la pronunţarea în legătură cu caracterul permis sau nepermis al unor fapte; de asemenea, termenii se refereau şi la excluderea din comunitate (din cauza păcatelor) şi la reprimirea în aceasta. Aşadar, în termenii „a lega" şi „a dezlega" este cuprinsă puterea de a ierta păcatele (cf. OTT, 478).

18:19

Unele manuscrise greceşti şi VULG. omit ἀμήν / *amen,* redat prin *adevăr (zic voao).*

18:23

Comentînd acest verset, Origen îl numeşte pe Hristos „Împărăţia însăşi" (αὐτοβασιλεία): „Dacă Împărăţia lui

Dumnezeu este asemenea unui Rege care se poartă astfel, cum trebuie oare să-l numim, dacă nu Fiu al lui Dumnezeu? El însuşi este Regele Cerului. Şi cum este El Înţelepciunea însăşi (*αὐτοσοφία*) şi dreptatea însăşi (*αὐτοδικαιοσύνη*), dacă nu este, de asemenea, Împărăţia însăşi (*αὐτοβασιλεία*)?" (ORIG. COMM. MT., XIV, 18, 23). ♦ *Să ia samă* redă *συνᾶραι λόγον*, expresie cu sensul 'a încheia socotelile' (cf. VULG. *rationem ponere*). Versiunea din BIBL. 1688 mai apare în toate Bibliile româneşti pînă la BIBL. ŞAGUNA inclusiv, precum şi în BIBL. 1914; alte variante: *a se ↑treba ↑ cuvinte* (CORESI), *să bage samă* (NTB [1648]), *să céră socotélă* (BIBL. 1874), *să facă socoteală* (NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. CORN. 1931, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938), *să se socotească* (NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921-1926, BIBL. 1944, BIBL. 1988 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod, BIBL. ANANIA), *să ia socoteala* (BIBL. 1968), *să-şi facă socotelile* (MATEI 1996), *să încheie contul* (BULAI).

18:24

Talantul (*τάλαντον*) era o unitate de măsură pentru greutăţi, folosită de evrei, egipteni, greci şi romani, cu valoarea de cca. 60 de mine (25,8 kg), aceasta variind însă în funcţie de epocă şi regiune. Aici apare ca unitate de măsură monetară, cu valoarea de 6 000 de drahme; suma de 10 000 de talanţi, menţionată în parabolă, este deci exorbitantă. Sensul termenului *talent* (din româneşte şi alte limbi moderne), prin care se înţelege 'înzestrare', 'aptitudine' (mai ales artistică), 'inteligenţă', provine din interpretarea acestei parabole, în care *talentele,* darurile naturale sau de la Dumnezeu, sînt simbolizate de *talanţi.*

18:26

Unele manuscrise greceşti şi VULG. omit *Doamne.* ♦ *Îndelungeaşte-ţ mînia* redă *μακροθύμησον* ('fii îndelung-răbdător'), probabil analizînd părţile componente, *μακρός* ('lung', 'îndelung'), *θυμός* ('suflet', 'spirit', dar şi 'stare de spirit', de unde 'mînie') şi terminaţia verbală sau încercîndu-se să se îmbunătăţească versiunea NTB 1648, *opreaşte-ţi mîniia.* Varianta de traducere nu mai apare în nici una din celelalte Biblii româneşti, care au *îngăduie-mi* sau similar.

18:27

Folosirea noţiunii de *datorie* ca simbol pentru păcat apare şi în rugăciunea „Tatăl nostru" (v. Mat. 6:12); parabola arată că omului îi este imposibil să plătească datoria păcatului înaintea lui Dumnezeu şi, de aceea, are nevoie de îndurarea Tatălui. Condiţia pentru primirea iertării divine este disponibilitatea omului de a-l ierta şi el pe aproapele său (cf. v. 35).

18:34

Muncitori redă *βασανισταί*, care se referă la călăi specializaţi în tortură (cf. sensul vechi al lui *munci*, 'torturi', 'cazne').

18:35

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *greşalele lor*; BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. VEN.

Capitolul al 19-lea

19:1

Iudeea este regiunea de sud a Palestinei din Antichitate (care mai cuprindea Galileea în nord şi Samaria în centru). După cucerirea Ierusalimului de către regele David (sec. X î. Hr.), acesta a devenit capitala regatului ce cuprindea toate triburile lui Israel. După moartea regelui Solomon (fiul lui David), cele zece triburi din nord s-au despărţit de Iudeea, care a rămas regat, cu capitala la Ierusalim, pînă la cucerirea şi distrugerea acestuia din partea Imperiului babilonian (587/586 î. Hr.). Ulterior, persanii le-au permis evreilor să reconstruiască Ierusalimul şi templul său. În vremea Noului Testament, Iudeea era sub stăpînire romană, Irod cel Mare devenind rege al ei în 37 î. Hr. După moartea lui Irod, Iudeea a fost condusă de urmaşii săi şi de procuratori romani. Ierusalimul a fost distrus din nou de romani în 70 d. Hr., în urma unei revolte a iudeilor. ♦ Iordanul este un rîu format de trei cursuri de apă (care izvorăsc din Muntele Hermon, Siria şi din Liban), cu lungimea de cca. 360 km; trece prin Lacul Tiberiadei (Marea Galileii) şi se varsă în Marea Moartă, la 400 m sub nivelul mării, fiind astfel cel mai jos rîu din lume. Rîul Iordan are o importantă valoare simbolică atît pentru evrei, cît şi pentru creştini şi musulmani. Botezul lui Ioan (cf. Mat. 3:5-11 şi pasajele paralele) pentru iertarea păcatelor era făcut în apele Iordanului, care, în Vechiul Testament, îl curăţiseră pe Naaman sirianul de lepră, la îndemnul profetului Elizeu (cf. 4Reg. 5:10-14).

19:3

Pentru orice vină redă *κατὰ πᾶσαν αἰτίαν*, expresie de turnură aramaică, avînd sensul 'pentru orice motiv', 'după bunul plac'. Întrebarea trimite la Deut. 24:1: *De va lua cineva femeie şi se va face bărbat ei, dar ea nu va afla bunăvoinţă în ochii lui, pentru că va găsi el ceva neplăcut la ea, îi va scrie carte de despărţire, i-o va da în mînă şi o va slobozi din casa sa.* Fariseii doreau să afle părerea lui Iisus în privinţa unei dispute între şcolile rabinice privind semnificaţia cuvintelor *ceva neplăcut la ea* din citatul de mai sus: şcoala mai strictă, a lui Rabbi Şammai, considera că este vorba doar de adulter; în schimb, şcoala mai permisivă, a lui Rabbi Hillel, socotea că poate fi orice lucru care nu-i place bărbatului la soţia sa (cf. ZIEGENAUS 2003, 554).

19:9

Acest verset (împreună cu 19:9) constituie un important punct de referinţă biblic pentru învăţătura creştină despre căsătorie. Afirmaţia că *Dumnezeu a unit* în căsătorie bărbatul şi femeia este înţeleasă, de Biserica ortodoxă, de cea catolică şi cele vechi orientale (nu şi de cele protestante), ca dovedind caracterul de taină (sacrament) al căsătoriei

creştine. În lumina afirmaţiilor lui Hristos, putem citi Fac. 1:28 şi 2:24 ca instituire a căsătoriei de către Dumnezeu în paradis; omenirea a decăzut apoi din idealul de la început (cf. Fac. 4:19), dovadă că în Vechiul Testament era răspîndită poligamia (v. cazul patriarhilor, al lui Saul şi David etc.). Prin cuvintele de faţă, Iisus Hristos restabileşte căsătoria în puritatea originară, care presupune unitate, unicitate şi indisolubilitate (cf. OTT 529; v. şi nota la **19:9**). Totodată, afirmaţia dovedeşte încă o dată nonconformismul lui Iisus, care, aici, este perceput ca ridicîndu-se împotriva autorităţii consacrate a Legii lui Moise şi a interpretării ei curente; de aceea, cuvintele Mîntuitorului li se par celor din jur o pretenţie nemaiauzită şi o exigenţă extrem de severă (cf. ZIEGENAUS 2010, 40).

19:8

Au poruncit redă *ἐπέτρεψεν,* care are şi acest sens, printre altele; contextul de aici indică, mai degrabă, sensul de „a îngădui". ♦ „Inimă", în româneşte şi în multe alte limbi moderne, este folosit cu referire la afectivitate, în timp ce, în gîndirea ebraică, era un organ al raţiunii (cf. Jean de Fraine, Albert Vanhoye, „Inimă", în VTHB, 269-271). Expresia „împietrirea inimii" se referă la lenea spirituală a omului îndepărtat de Dumnezeu (cf. Xavier Léon-Dufour, „Împietrire", în VTHB, 302-304).

19:9

Unele manuscrise greceşti omit *şi cine va lua lăsată de altul preacurvie face.* ♦ *Nu pre curvie* redă *μὴ ἐπὶ πορνείᾳ*, avînd sensul 'cu excepţia cazului de adulter' (cf. Marc. 5:32). ♦ Caracterul indisolubil al căsătoriei este recunoscut de toate Bisericile creştine, cu diferite nuanţe. În Bisericile izvorîte din Reforma protestantă se admite, în general, desfacerea căsătoriei în cazul ereziei, al dificultăţilor de convieţuire, rea-credinţă, în cazul absenţei unuia dintre soţi de la domiciliu şi în cazul adulterului. În Biserica ortodoxă se permite desfacerea căsătoriei în cazul adulterului (ţinînd seama de acest verset, de Mat. 5:32 şi de învăţătura Părinţilor greci). Cea mai strictă abordare este cea a Bisericii catolice, care nu permite nicidecum desfacerea căsătoriei încheiate şi consumate între doi creştini: este posibilă doar anularea ei (dacă este vorba de o căsătorie încheiată, dar neconsumată), separarea soţilor (fără desfacerea legămîntului), sau constatarea nulităţii încheierii căsătoriei (CIC, can. 1141-1155). ♦ Aşa-numita „clauză de necurăţie" (*μὴ ἐπὶ πορνείᾳ*) apare sub altă formă la Mat. 5:32, dar lipseşte în pasajele paralele (Marc. 10:11 şi Luc. 16:18). Afirmaţia a fost interpretată în mai multe sensuri în tradiţia Bisericii: a) posibilitatea desfacerii căsătoriei în cazul adulterului (v. mai sus) şi încheierea unei noi căsătorii; b) clauza se poate înţelege nu în sens exclusiv, ci inclusiv: „nici chiar în caz de adulter"; c) termenul *πορνεία* s-ar putea referi nu numai la 'adulter', 'necurăţie', ci şi la căsătorie nelegitimă potrivit Legii lui Moise (cf. Lev. 18:6-18); aceasta trebuie întreruptă, de pildă, în cazul convertirii la creştinism, care, de asemenea, respinge, de pildă, căsătoria între rude apropiate; d) *πορνεία* se referă la 'adulter', 'necurăţie', iar clauza îngăduie separarea soţilor în acest caz, dar nu recăsătorirea lor (cf. OTT 530-531).

19:10

Nu e bine redă gr. *οὐ συμφέρει*; acest verb înseamnă, în primul rînd, 'a pune laolaltă'; de aici, 'a contribui' şi, mai departe, 'a fi de folos'; de aceea am preferat această variantă în versiunea modernă, adecvată contextului.

19:12

În Vechiul Testament, eunucii nu erau admişi în adunările de cult ale israeliţilor (cf. Deut. 23:2-3); cu toate acestea, perspectiva mîntuirii li se deschide şi acestora (cf. Is. 56:4-5; Sol. 3:14). Iisus Hristos lărgeşte şi mai mult perspectiva, arătînd chiar că este de folos renunţarea la căsătorie de dragul Împărăţiei lui Dumnezeu. *Cela ce poate cuprinde cuprinză* redă *ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω*; vb. *χωρέω* poate însemna 'a face / a găsi loc', 'a avea loc', 'a cuprinde', de aici şi 'a fi capabil', 'a fi în stare (de ceva)'; în cazul de faţă, sensul ar putea fi atît 'cine poate să cuprindă (cu mintea)…', deci 'să înţeleagă', dar şi 'cine poate fi în stare (de aceasta), să accepte'. Cei care singuri s-au făcut fameni (în sens figurat) sînt cei care se simt în stare să-l urmeze pe Iisus Hristos în fecioria de bună-voie pentru Împărăţia cerurilor, luîndu-l pe El drept pildă. În tradiţia Bisericii, acest îndemn a fost urmat mai ales prin viaţa monahală. Este semnificativ şi faptul că discursul de faţă urmează imediat după cel despre căsătorie; o ordine similară apare şi la Marc. 10:2-21, unde, după tema căsătoriei, avem episodul cu tînărul bogat, îndemnat să lase toate şi să-l urmeze pe Iisus (tema sărăciei voluntare pentru Împărăţia cerurilor). De asemenea, în 1Cor. 7, căsătoria şi fecioria sînt tratate în strînsă legătură. Această ordine a celor două teme trimite la complementaritatea celor două forme de viaţă creştină (cf. ZIEGENAUS 2003, 115-116), după cum afirmă şi Ioan Gură-de Aur: „Cine defăimează căsătoria ştirbeşte totodată şi slava fecioriei; cine o laudă sporeşte şi admiraţia cuvenită fecioriei […]. Căci ceea ce nu pare un bine decît prin comparaţie cu un rău nu poate fi cu adevărat un bine, dar ceea ce este mai bun decît cele socotite bune este binele prin excelenţă" (*De virginitate* 10, 1: PG 48, 540 A).

19:14

Faptul că pericopa de faţă, ilustrîndu-l pe Iisus care-i primeşte pe copii, era prezentă în ritualul botezului încă din vremea lui Tertulian (sec. II-III), a fost luat de unii teologi ca indiciu al existenţei practicii botezului copiilor în Biserica primară (pe lîngă cel al adulţilor). Deşi acest verset biblic sau altele similare nu pot dovedi direct şi cu certitudine deplină existenţa acestei practici în vremea redactării evangheliilor, se consideră (mai ales în Bisericile tradiţionale) că posibilitatea teologică a botezului pruncilor rezultă din efectul obiectiv al acestui sacrament şi este justificat de voinţa de mîntuire universală a lui Dumnezeu

(cf. 1Tim. 2:4), în care sînt incluşi şi copiii, aşa cum arată episodul de faţă (cf. OTT, 414-415). Unele Biserici (neo)protestante nu admit practica botezului copiilor, deoarece aceştia nu-şi pot mărturisi conştient credinţa.

19:16

Unele manuscrise greceşti omit *bun*.

19:17

Unele manuscrise greceşti şi VULG. au varianta *De ce mă întrebi ce este bine* în loc de *De ce îmi spui „bun"?* ♦ *Nimeni nu e bun, fără numai unul Dumnezău:* în manuscrisele greceşti există diferite variante: *unul singur este bun; unul singur este bun, Tatăl meu care este în ceruri; unul singur este bun — Dumnezeu* (aceasta din urmă, şi în VULG.). ♦ În identificarea binelui cu Dumnezeu intră şi ideea faptului că Dumnezeu este izvorul oricărui bine, la care este părtaş orice bine particular. De asemenea, se trimite şi la deosebirea dintre binele natural şi binele mai înalt, legat de viaţa nouă a Împărăţiei cerurilor; dacă Dumnezeu este binele suprem, atunci scopul şi îndatorirea omului (ca şi a celorlalte făpturi) este de a se îndrepta spre acest bine (cf. SCHEFFCZYK 1996, 484-485).

19:20

Unele manuscrise greceşti omit *den tinereaţele mele*.

19:25

În concepţia iudaică (aşa cum rezultă şi din numeroase texte veterotestamentare), bogăţia şi prosperitatea erau semnul binecuvîntării divine; de aici, mirarea ucenicilor în faţa cuvintelor drastice ale lui Iisus. Acestea exprimă un caz particular al radicalităţii urmării lui, aplicat la cazul bogăţiei; ucenicul trebuie să renunţe la toate pentru a avea comoară în cer. Cu toate acestea, renunţarea la bogăţie nu este cerută în sensul „descotorosirii" de o povară (ca o renunţare stoică sau ascetică), ci vizează iubirea faţă de aproapele, dăruirea bogăţiilor în favoarea săracilor (cf. FABRIS, 788).

19:28

Naşterea de iznoavă redă παλιγγενεσία, 'naştere din nou'. Toate Bibliile româneşti pînă la BIBL. 1914 (cu excepţia BIBL. 1874), traduc prin *naşterea din nou* sau *a doua naştere*. Alte variante, unele explicative: ↑*tr-al'tâ fire* (CORESI), *în ḑ iŭa renascereĭ* (BIBL. 1874), *(re)înnoirea tuturor lucrurilor* (NTCORN. 1920, BIBL. CORN. 1921-1926, BULAI), *naşterea din nou a lumii* (BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938), *naşterea a doua a făpturii* (BIBL. 1944), *înnoirea lumii* (BIBL. 1968 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod, MATEI 1996). ♦ Termenul *paliggenesiva* se referă la reînnoirea lumii actuale la a doua venire a lui Hristos, aşa cum o confirmă alte texte biblice: *Iată, Eu creez ceruri noi şi pământ nou* (Is. 65:17); la *venirea zilei Domnului* […], *cerurile, luînd foc, se vor împrăştia, iar stihiile, aprinse, se vor topi! Dar noi aşteptăm, după făgăduinţa Domnului, ceruri noi şi pământ nou, în care să locuiască dreptatea* (2Petr. 3:12-13); potrivit apostolului Pavel, întreaga creaţie, împreună cu omul, va fi *izbăvită din robia stricăciunii spre libertatea măririi fiilor lui Dumnezeu* (Rom. 8:21). În Apocalipsa lui Ioan apare o descriere plastică a înnoirii lumii, cu ceruri noi şi pământ nou, cu noul Ierusalim în centru şi sălaşul lui Dumnezeu printre oameni (Apoc. 21:1-8). Potrivit lui Augustin, însuşirile lumii viitoare vor fi şi ele adaptate la existenţa nepieritoare a omului transfigurat (cf. AUG. CIVIT. DEI XX, 16). ♦ *Scaunul slavei sale*, ce redă θρόνος δόξης αὐτοῦ, este un semitism, avînd sensul de 'tronul său slăvit'. ♦ Numărul celor doisprezece apostoli este legat de cele douăsprezece triburi ale lui Israel; de aici rezultă voinţa lui Hristos de a reînnoi poporul lui Dumnezeu, cu ajutorul acestor semne vii, care vor continua în timp.

19:29

Este reluată tema renunţării chiar la lucrurile cele mai legitime şi mai de dorit (cum ar fi, de pildă, familia), în favoarea urmării lui Iisus (v. şi nota la **19:12**).

Capitolul al 20-lea

20:3

În Antichitate, ziua era împărţită în 12 ore (ceasuri), de la răsăritul soarelui pînă la apus. Durata acestor ore era diferită în funcţie de anotimp, depinzînd de răsăritul şi apusul soarelui. Ceasul al treilea corespunde aproximativ orei 9 dimineaţa (după sistemul contemporan de indicare a timpului), iar ceasul al şaselea, al nouălea şi al unsprezecelea (menţionate în continuarea parabolei), respectiv orelor 12, 15 şi 17. Pentru indicarea ceasurilor în timpul nopţii, a se vedea nota la **14:25**.

20:6

NESTLE-ALAND şi VULG. au numai *stînd* şi nu *stînd fără lucru*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

20:7

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *şi ce va fi drept veţ lua*; BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

20:11

οἰκοδεσπότης este redat aici, literal, prin *domnul casei*. BIBL. 1688 îl redă, în majoritatea cazurilor, prin *stăpînul casei* (Mat. 10:25; 13:27,52; 24:43; Marc. 14:14; Luc. 13:25; 14:21; 22:11), dar şi prin *om căsătoriu* (doar în Mat. 20:1; 21:33).

20:16

Unele manuscrise greceşti omit *că mulţi sînt chemaţ, iară puţini aleşi*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN.

20:18

Faptul că această a treia prevestire a pătimirii, morţii şi

învierii se deosebeşte de celelalte două (16:21 şi 17:22-23) prin bogăţia de detalii, enumerîndu-se cu precizie succesiunea etapelor tragediei de la Ierusalim, poate însemna că textul reia un rezumat catehetic ce conţinea punctele esenţiale ale vestirii creştine (cf. FABRIS, 791).

20:20

Fiii lui Zebedeu sînt apostolii Iacob şi Ioan (cf. Marc. 10:35). Mama lor se numea Salomeea (cf. Mat. 27:56 şi Marc. 15:40, unde este numită astfel); era prezentă pe Golgota, împreună cu celelalte femei; unii comentatori o consideră sora Mariei, maica lui Iisus (cf. LAGRANGE, 392).

20:22

Unele manuscrise greceşti şi VULG. omit *şi cu botezul carele Eu Mă botezu să vă botezaţ*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Cererea mamei celor doi apostoli dovedeşte că ea nu înţelege sensul activităţii lui Hristos. Pentru a preciza statutul Împărăţiei cerurilor, pe care o vesteşte, Iisus foloseşte două imagini biblice: paharul şi botezul, ca simbol al pătimirii care se apropie; potrivit sensului primar al verbului grecesc *βαπτίζω* ('a cufunda'), Iisus urmează să se „scufunde" într-un noian de suferinţe. În Biblie, paharul se referă la destin, mai ales la un destin al morţii şi nimicirii celor nelegiuiţi (cf. Ps. 74:8; Is. 51:17); el poate fi paharul mîniei lui Dumnezeu, al judecăţii îndreptate împotriva păcatului (Ier. 25:15; Iez. 23:32-34). Iisus va bea paharul care reprezintă destinul omenirii păcătoase; el trimite la paharul dat ucenicilor la Cina cea de Taină şi la paharul menţionat în timpul rugăciunii lui Iisus din grădina Ghetsemani (Marc. 14:36). Botezul drept cufundare în apele morţii apare în Ps. 68:3. 18. Cuvintele lui Iisus trimit şi la gestul simbolic al botezului primit de la Ioan (Marc. 1:9-11), arătînd totodată că adevăratul botez are loc la sfîrşitul vieţii lui. Datorită simbolismului acestor imagini, şi primele comunităţi creştine şi-au exprimat participarea la soarta lui Iisus prin riturile sacramentale ale botezului şi euharistiei, aşa cum reiese din Rom. 6:3 (*Oare nu ştiţi că toţi cîţi ne-am botezat în Hristos Iisus, întru moartea lui ne-am botezat?*) şi 1Cor. 10:16: *Potirul binecuvîntării, pe care-l binecuvîntăm, nu este oare împărtăşire cu sîngele lui Hristos?* (cf. şi FABRIS, 793-794).

20:23

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *şi cu botezul carele Eu Mă botezu să vă botezaţ*; BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Acceptarea paharului pe care-l va bea Iisus, aşadar, disponibilitatea fiilor lui Zebedeu de a împărtăşi soarta Lui, s-a împlinit: apostolul Iacob a fost omorît cu sabia, în anul 44 d. Hr., din porunca lui Irod Agrippa (cf. Fapte 12:2); apostolul Ioan, chiar dacă n-a murit de moarte violentă, a avut parte de suferinţe şi necazuri (cf. Apoc. 1:9).

20:25

De obicei, BIBL. 1688 traduce gr. *ἔθνη* prin *limbile* ('neamurile'); termenul se leagă de împărţirea omenirii în două, în perspectiva Vechiului Testament: pe de o parte, Israel, poporul ales al lui Dumnezeu, iar pe de alta, toţi ceilalţi. Departajarea este atît religioasă, cît şi etnică: neamurile îi reprezintă pe cei care nu cred în Yahweh, Dumnezeul lui Israel, şi nu participă la viaţa poporului său. Traducerea prin *păgînii* poate sugera că Iisus nu se referă aici la ne-evrei, ci la cei care nu cred în El. Totuşi, trecerea spre perspectiva universalistă a creştinismului, care-i uneşte pe iudei şi neamurile în Cristos, s-a făcut progresiv: într-o primă fază, Mîntuitorul nu ieşea din limitele iudaismului, încercînd să convertească poporul ales, pentru a deveni misionar al noii Împărăţii vestite de El. Dat fiind că acesta s-a împotrivit, devine limpede faza universalistă, în care porţile Împărăţiei sînt deschise tuturor oamenilor, lucru continuat în viaţa şi activitatea Bisericii primare, aşa cum reiese din scrierile Apostolilor (cf. Joseph Pierron, Pierre Grelot, „Neamuri", VTHB, 463-469).

20:26

În acest verset, cît şi în cel următor, BIBL. 1688 traduce prin *slugă* atît *δούλος*, cît şi *διάκονος*, în timp ce traducerile latine şi slavone încearcă să diferenţieze: *minister* / *servus* (VULG., ERASMUS), *слѣга* / *рабъ* (OSTROG). Cele două versete reprezintă o figură de stil frecventă în retorica şi poezia semitică, în care cele două părţi reiau aceeaşi idee, folosind sinonime sau cvasisinonime; aşadar traducerea identică a celor doi termeni nu este greşită. Totuşi, apariţia termenului *διάκονος* în acest context face ca acest pasaj să fie înţeles drept un îndemn privind modul în care trebuie înţelese diferitele slujiri şi funcţii bisericeşti. Din scrierile ulterioare reiese că *διάκονος* a început să însemne, în limbajul creştin, nu doar „slujitor" în general, ci o funcţie bisericească specifică, „diacon" (ca dovadă că VULG. îl redă, în astfel de cazuri, prin *diaconus*: 1Tim. 3:8,12; Filip. 1:1).

20:29

Ierihonul este o veche cetate din Cisiordania de astăzi, unul dintre cele mai vechi oraşe locuite fără întrerupere din lume (începînd aprox. din anii 9000 î. Hr.). Cetatea este celebră în istoria sacră, fiind prima localitate cucerită de israeliţi după trecerea Iordanului (cf. Ios. 6). Potrivit Vechiului Testament, Ierihonul a fost reconstruit de Hiel din Betel, în sec. IX î. Hr. (cf. 3Reg. 16:34). Irod cel Mare şi-a stabilit aici reşedinţa de iarnă, unde a murit în anul 4 î. Hr.

20:30

BIBL. 1688 adaugă *Doamne, fiiul lui David* şi înainte de *miluiaşte pre noi, Doamne, fiiul lui David,* situaţie care nu se regăseşte în posibilele surse; NESTLE-ALAND, VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. au doar *miluieşte-ne pe noi, Doamne, Fiul lui David*. NTB 1648 are *Doamne, Fiul lui David* doar înainte de *fie-ţi milă de noi* (în timp ce, în textul grecesc, numele la vocativ se află la sfîrşit), ceea ce ar fi putut influenţa scrierea de două ori, atît la început, cît şi la

sfîrşit, în BIBL. 1688; în VULG. apare *Doamne* la început, iar *Fiul lui David*, la sfîrşit: *Domine, miserere nostri, fili David.*

Capitolul al 21-lea

21:1

Visfaghi este transcrierea, ţinînd seama de pronunţia neogreacă şi slavonă, a numelui localităţii Betfaghe (slav. ***Виѳсфагїа*** < gr. *Βηθφαγή* < aram. *Bēyt-Fa'nēy*, „casa smochinelor crude"). Ţinînd seama şi de Marc. 11:1, precum şi de Luc. 19:29, ar rezulta că localitatea se afla în apropiere de Betania, pe drumul dintre Ierusalim şi Ierihon, dar localizarea exactă nu se cunoaşte. A fost avansată şi ipoteza apariţiei acestei denumiri datorită episodului blestemării smochinului neroditor, care a avut loc în Betania (cf. mai jos, v. 18-22 şi pasajul paralel din Marc. 11:12-14, 20-24).

21:5

Versetul citează Zah. 9:9, referirea la asină, care trimite la blîndeţe şi pace, subliniind astfel că împărăţia propovăduită de Hristos nu este politică. ♦ „Celui de supt jug" redă analitic gr. *ὑποζύγιον*, ce are sensul clasic de „animal de povară", specializat tîrziu pentru „măgar/măgăriţă" (dar cf. VULG. *subiugalis*).

21:7

BIBL. 1688 omite, ca şi NTB 1648, sfîrşitul versetului: *…veşmintele, iar El s-a aşezat deasupra*; această continuare apare în textul grecesc redat în NESTLE-ALAND, BIBL. VEN., ERASMUS: *…τὰ ἱμάτια, καὶ ἐπεκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν* (similar în VULG. şi BIBL. OSTROG).

21:9

Osana! Binecuvîntat cel care vine în numele Domnului! este un citat din Ps. 117:25-26. Este vorba de unul dintre psalmii Hallel-ului, „Laudele" (care cuprinde Ps. 112-117; 135; 145-150), recitaţi de evrei la marile sărbători, mai ales la cea a Paştelui. Aclamaţia liturgică *Osana!* provine probabil din preluarea ebr. *hôšî'ā-nā'* din v. 25 al acestui Psalm). Septuaginta şi versiunile moderne ale Bibliei traduc acest termen: *σῶσον*, 'mîntuieşte-ne'; textul grecesc al Noului Testament îl transliterează, însă, în citatul de faţă, lucru care poate fi un semn că termenul se consacrase deja ca atare drept formulă liturgică de laudă. Aceasta este şi opinia lui Augustin, care explică: „După cum spun cei care cunosc limba ebraică, *osana* este un cuvînt de rugăciune smerită, arătînd mai mult simţămîntul decît înţelesul vreunui lucru, aşa cum sînt, în limba latină, cele numite *interjecţii*" (*In Evangelium Ioannis*, Tract. 51, 2). Împreună cu lauda serafimilor din Is. 6:3, citatul de faţă a intrat în componenţa cîntării întreit sfinte de la începutul anaforei liturghiei creştine: *Sfînt, Sfînt, Sfînt, Domnul Savaot! Plin este cerul şi pămîntul de slava Ta! Osana întru cei de sus! Binecuvîntat este cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru cei de sus!*

21:12

Precupeţilor redă gr. *τῶν κολλυβιστῶν,* 'zarafilor', 'schimbătorilor de bani'. BIBL. OSTROG foloseşte aici termenul ***пръжнїкъ***, care, după MIKLOSICH (*s.v.*), poate însemna şi *κολλυβιστής* / *nummularius* ('zaraf'), dar are sensul de bază de *ἀγοραῖος* / *circumforaneus,* care ar putea fi echivalat, după caz, prin 'tîrgar' sau 'precupeţ'. Prezenţa zarafilor se datorează faptului că, la templu, contribuţia bănească cerută credincioşilor era acceptată doar în moneda naţională; aşadar, pelerinii sosiţi de pretutindeni trebuiau mai întîi să schimbe moneda grecească sau romană. Porumbeii erau destinaţi jertfelor şi de aceea se vindeau aici. Negustorii respectivi erau deci necesari activităţii de la templu; aşadar, Iisus Hristos denunţă abuzurile legate de munca lor şi nu existenţa lor în sine.

21:13

Casa mea se va numi casă de rugăciune este un citat din Is. 56:7, unde se subliniază prioritatea rugăciunii faţă de jertfele de animale; Iisus Hristos preia citatul pentru a ilustra noutatea cultului propus de El. ♦ *Voi o faceţi peşteră de tîlhari* este o aluzie la Ier. 7:11.

21:16

Din gura pruncilor şi a celor ce sug ţi-ai pregătit laudă este un citat din Ps. 8:3 (în versiunea Septuagintei).

21:17

Vithania (*Betania*), gr. *Βηθανία* (astăzi în Cisiordania), este o localitate situată pe versantul estic al Muntelui Măslinilor, la cca. 2,5 km de Ierusalim; etimologia este nesigură. Aici locuiau Lazăr şi surorile acestuia, prieteni apropiaţi ai lui Iisus (cf. Ioan 11:1-6). De la numele lui Lazăr provine denumirea modernă, în limba arabă, a localităţii: Al-'ayzarīyah.

21:23

BIBL. 1688 redă, în general, *ἀρχιερεύς* prin *arhiereu*, însă aici şi în alte cîteva locuri apare *mai marii popilor*. Traducerea diferenţiată este prezentă şi în VULG., textul latin al lui ERASMUS şi BIBL. OSTROG, dar nu există nici o corespondenţă între opţiunile acestora şi BIBL. 1688. V. şi nota la Marc. 14:53.

21:28

NESTLE-ALAND omite *mea;* BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

21:35

La vv. 33-41, în textul grecesc apare de mai multe ori termenul *γεωργός*, care indică, în general, orice lucrător care cultivă pămîntul, putîndu-se referi, după caz, şi la ocupaţii mai specifice, cum ar fi cea de grădinar sau viticultor: BIBL. 1688, ca şi NTB 1648, îl redă, la. vv. 33-34, prin 'lucrători', apoi prin 'viari', deşi atît VULG., cît şi BIBL. OSTROG şi ERASMUS folosesc consecvent, peste tot,

acelaşi termen.

21:41

Pre răi, rău-i va piarde redă un joc de cuvinte în textul grecesc, *κακοὺς κακῶς ἀπολέσει*, unele traduceri româneşti îndepărtîndu-se de traducerea literală sau introducînd o explicaţie: *Răii rău să piarâ* (CORESI); *Fiindŭ eĭ reĭ, elŭ ĭ va perde cu reŭ* (BIBL. 1874); *Pe ticăloşii aceia ticălos îi va pierde* (BIBL. CORN. 1921-1926); *Pe cei răi îi va da la moarte rea* (MATEI 1996); *Pe acei răi îi va ucide fără milă* (BULAI).

21:42

Citatul este din Ps. 117:22-23. Despre piatra care a ajuns „în capul unghiului" (gr. *κεφαλὴ γωνίας*), Apostolul Pavel spune (în Efes. 2:20) că este Iisus Hristos, folosind termenul *ἀκρογωνιαῖος*, care se poate referi la cheia de boltă a unui arc sau la piatra de colţ, care aliniază doi pereţi (inclusiv în cadrul temeliei). Interpretările comentatorilor oscilează între aceste două semnificaţii, unii considerînd-o mai potrivită pe cea care vede în Hristos piatra de temelie a Bisericii; totuşi, faptul că în citatul din Psalmi se menţionează o piatră aruncată (iniţial) de zidari, sugerează că ar putea fi vorba de una avînd formă ascuţită, ce nu se potriveşte în zid, dar devine foarte importantă la încheierea construcţiei, ca cheie de boltă. Această interpretare este în acord şi cu analogia propusă de Evanghelist: moştenitorul gospodarului este ucis, însă aici se află acum o piatră socotită fără valoare, care pînă la urmă se dovedeşte cea mai importantă (cf. NEWMAN-STINE, 688-689).

21:43

Toate posibilele surse ale traducerii au aici „unui neam" (*ἔθνει* / *genti* / *языкъ*) în loc de „păgînilor"; varianta din BIBL. 1688, care urmează NTB 1648, ar putea fi o traducere explicativă.

Capitolul al 22-lea

22:2

Dintre bogatele imagini ale Noului Testament care exprimă fericirea desăvîrşită alături de Dumnezeu, în împărăţia cerurilor, parabola de faţă, a ospăţului de nuntă, subliniază aspectul de comuniune, cu alte cuvinte împărtăşirea sfinţilor. Imaginea este preluată din realitatea celei mai intense relaţii interpersonale (cea dintre bărbat şi femeie, în căsătorie) şi trimite la cea mai mare sărbătoare din viaţa personală a iudeilor. Simbolismul se întrepătrunde cu cel al legămîntului dintre Dumnezeu şi Israel, aşa cum apare în Vechiul Testament, începînd cu profetul Osea, respectiv cu cel dintre Hristos şi Biserică. Legămîntul îşi află împlinirea finală în cer, în viaţa transfigurată de după înviere.

22:3

Expresia *să-i cheme pe cei chemaţi* (gr. *καλέσαι τοὺς κεκλημένους*) poate fi un semitism cu înţelesul de 'oaspeţi invitaţi' sau o referire la un posibil obicei de la Ierusalim care cerea ca — în cazul persoanelor de vază — invitaţia să fie repetată chiar înainte de începerea ospăţului (cf. NEWMAN-STINE, 694). ♦ *La nuntă* redă aici *εἰς τοὺς γάμους* (pl.); grecescul *γάμος*, mai ales la pl., ca în cazul de faţă, era folosit şi cu înţelesul de 'ospăţ de nuntă' (cf. LAGRANGE, 420).

22:4

Cele hrănite redă *τὰ σιτιστά*, 'cele îngrăşate', cu referire la toate soiurile de animale hrănite astfel pentru a fi consumate la ocazii deosebite (cf. şi VULG. *altilia*).

22:5

Lenevind redă gr. *ἀμελήσαντες*, 'ignorînd', 'respingînd'; Bibliile româneşti traduc prin *neluînd în seamă* sau similar, cu excepţia lui CORESI (*nu pristânirâ*), NTB 1648 (*nu vrură*) şi VULG. BLAJ (*n-au vrut*).

22:7

Auzind nu apare în NESTLE-ALAND; BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

22:9

La ieşirile căilor redă literal *ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν*, sensul de aici fiind 'la răspîntiile drumurilor' sau 'la drumul mare'. Primele Biblii româneşti traduc literal, ca şi BIBL. 1688. Alte traduceri optează pentru *la răspîntiile căilor / drumurilor* (BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1874, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938, BIBL. CORN. 1921-1926 ş.a.)

22:10

Nunta redă literal *γάμος*, care, aici, are înţelesul de 'sală de nuntă'.

22:13

NESTLE-ALAND nu are *luaţi-l* (*şi aruncaţi-l*) BIBL. 1688 urmează BIBL. VEN.

22:14

Această afirmaţie a fost uneori interpretată rigorist, în sensul că numărul celor predestinaţi la fericirea veşnică ar fi mai mic decît al celor osîndiţi (cf. THAQ STH I, q. 23, a. 7). Totuşi, ţinînd seama de voinţa de mîntuire universală a lui Dumnezeu şi de actul salvific mîntuitor al morţii şi învierii lui Hristos, se poate presupune, dimpotrivă, că împărăţia cerurilor este mai mare decît împărăţia celui rău. Numărul exact al celor mîntuiţi este cunoscut, în ultimă instanţă, numai de Dumnezeu (cf. OTT, 280).

22:16

Numele de *irodieni* (gr. *Ἡρωδιανοί*) se referă la o grupare despre care există foarte puţine informaţii istorice. Se presupune, de pildă, că ar putea fi un partid sau o sectă ce-l susţinea pe Irod, dorind instaurarea unei dinastii irodiene; alte ipoteze consideră că este vorba de membrii familiei lui Irod sau de militari din garda acestuia. ♦ *Drept* redă gr.

ἀληθής, care are sensul de bază 'fără ascunziş'; de aici, 'adevărat', 'onest'. ♦ *Nu-ţ e grije de nemică* redă gr. *οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός*, 'nu-ţi pasă de nimeni', avînd, aici, înţelesul de „nu-ţi pasă ce cred alţii (despre tine)", „nu te laşi influenţat de părerea altora". Alte traduceri: *nu gîndeşti de nime* (NTB 1648), *nu eşti părtinitor cu nimeni* (MATEI 1996), *nu ţii seamă de nimeni* (BULAI).

22:17

Împăratului redă gr. *Καίσαρι* < lat. *Caesar*. *Cognomen*-ul lui Iulius Caesar a ajuns, mai tîrziu, să devină un titlu adoptat de împăraţii romani şi bizantini. În cazul de faţă, se referă la împăratul Tiberiu, care purta şi numele de Caesar, prin adopţie, ca şi tatăl său, Augustus. Aşadar, în cazul lui nu era încă un titlu; de aceea, preferăm redarea ca nume propriu, evitînd folosirea articolului hotărît ca în cazul substantivelor comune („cezarului", cum apare în unele traduceri). La v. 21, BIBL. 1688 nu mai foloseşte *împărat*, ci *chesariu*, pentru acelaşi gr. *Καίσαρ*.

22:18

Vicleşug redă gr. *πονηρία*, 'răutate'.

22:19

După textul grecesc (aşa cum apare în NESTLE-ALAND, ERASMUS şi BIBL. VEN.), versetul s-ar traduce astfel: *Arătaţi-mi banul (τὸ νόμισμα) pentru tribut. Iar ei i-au adus un dinar (δηνάριον)*. BIBL. 1688 foloseşte, în ambele cazuri, *ban*, ca şi NTB 1648. Referitor la dinar, a se vedea nota la **17:28**.

22:20

Scriptura ce e pre el redă, ca şi în NTB 1648, *ἐπιγραφή*, 'inscripţie', probabil analizîndu-i-se părţile componente *(ἐπί + γραφή)*.

22:24

Citatul este, de fapt, o parafrază la Deut. 25:5-6 (cf. şi Fac. 38:8). Acest obicei, probabil foarte vechi (dat fiind că este menţionat în cartea Facerii) este cunoscut sub numele de „legea leviratului" (< lat. *levir*, 'cumnat'). În cazul în care cumnatul refuza să o ia în căsătorie pe văduva fratelui său, atunci, în faţa bătrînilor avea loc un ritual, numit *haliţa*, după care văduva putea să se recăsătorească, dacă dorea (cf. Deut. 25:7-9). În zilele noastre, diferitele curente şi mişcări ale iudaismului abordează leviratul şi *haliţa* în mod diferit: fie le-au abolit, considerîndu-le inaplicabile, fie *haliţa* este obligatorie (deci cumnatul nu se poate căsători cu văduva, chiar dacă ar dori), fie se respectă în continuare legea rabinică (cf. ENCIUD 400-401).

22:30

Faptul că în împărăţia cerurilor nu va mai exista căsătorie nu înlătură diferenţierea sexuală a persoanei umane, care se păstrează şi după înviere: „Dacă femeia nu învie ca femeie, iar bărbatul, ca bărbat, nu va mai fi deloc învierea morţilor. Fiindcă sexul are mădularele lui, iar mădularele alcătuiesc trupul întreg […]. Domnul nu ne făgăduieşte natura îngerilor, ci purtarea lor şi fericirea lor" (IER EP 108, 23-24).

22:32

Citatul este din Ieş. 3:6.15.16.

22:37

Deut. 6:5 (Ios. 22:5). ♦

22:38

NESTLE-ALAND şi VULG. au aici *cea mai mare şi cea dintîi* (poruncă); ordinea cuvintelor din BIBL. 1688 este aceeaşi ca şi în ERASMUS, BIBL. VEN., OSTROG.

22:39

Citatul este din Lev. 19:18

22:44

Versetul citează Ps. 109:1.

Capitolul al 23-lea

23:2

Scaunul lui Moisi (gr. *Μοϋσέως καθέδρα*, lat. *cathedra Moysi*) este o expresie care a fost interpretată atît metaforic (învăţătura mozaică transmisă de cărturari şi farisei), cît şi literal, cu referire la un scaun ceremonial aşezat în centrul sinagogii, care simboliza continuitatea învăţăturii de la Moise pînă în prezent. Cercetările arheologice au scos la iveală existenţa unor astfel de scaune în sinagogile din vremea Noului Testament şi s-a presupus că expresia, întîlnită şi în scrieri extrabiblice, se referea la acestea. Totuşi, în unele sinagogi, ele nu erau ocupate de învăţătorii legii, ci folosite pentru a aşeza la loc de cinste sulurile Scripturii după încheierea lecturilor biblice în cadrul cultului iudaic (cf. K. G. C. Newport, „A Note on the 'Seat of Moses' [Matthew 23:2]", *Andrews University Seminary Studies* 28 [1990, 1] 53-58).

23:3

Textul grecesc din NESTLE-ALAND are 'faceţi-le şi păziţi-le' (*ποιήσατε καὶ τηρεῖτε*) în loc de „…să ţineţi, ţineţi şi faceţi". BIBL. 1688 urmează ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN.

23:5

Textul grecesc are aici *θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις* ('să fie văzuţi de oameni' şi nu 'să se arate oamenilor'), similar VULG, textul latin din ERASMUS şi OSTROG. BIBL. 1688 urmează aici NTB 1648. ♦ *Advarele* redă *φυλακτήρια* (în greaca clasică, 'amulete'). Aici este vorba de 'filacterii', mici suluri de pergament pe care erau înscrise texte biblice şi agăţate la frunte şi la încheieturile mîinilor, datorită interpretării literale la Ieş. 13:6,16 şi Deut. 6:8; 11:18, unde se cere ca poruncile lui Dumnezeu să fie ca un semn pe

mîini sau podoabe pe frunte. Ieronim consideră că această poruncă era metaforică: „Înţelesul este: poruncile mele să fie în mîna ta, ca ele să fie pline de fapte; să fie înaintea ochilor tăi, ca zi şi noapte să cugeţi la ele […]. Fariseii, interpretînd greşit acest lucru, scriau Decalogul lui Moise pe suluri […], pe care le înfăşurau şi le legau la frunte, făcîndu-şi un fel de cunună pe cap, astfel încît acestea se mişcau mereu în faţa ochilor lor“ (IER MT 23, 5). Termenul românesc *advar*, cu înţelesul de ‘amuletă’, ‘talisman’ (cu var. *agvar*, *avgar*), provine de la numele regelui Abgar al Edesei. Potrivit unei variante româneşti a legendei siriace originale, acesta s-a însănătoşit datorită unei scrisori de la Iisus Hristos, pe care o purta cu sine, ca amuletă sau asemenea filacteriilor (cf. DER, *s. v.*). ♦ *Poalele veşmintelor* redă τὰ κράσπεδα (‘tivuri’, ‘tigheluri’), care, în LXX, traduce ebr. *Ṣīṣīṯ*, (‘franjuri’, ‘ciucuri’); folosirea lor era poruncită în legea Vechiului Testament (cf. Num. 15:38) şi Iisus însuşi le purta (cf. Mat. 14:36; Marc. 6:56); el le reproşează fariseilor că le făceau prea lungi, ca să iasă în evidenţă (cf. LAGRANGE, 439).

23:6

Adunări redă aici ταῖς συναγωγαῖς (‘sinagogi’), tradus în alte locuri şi prin *săboare*; a se vedea şi nota la **10:17**.

23:7

Învăţătorule, învăţătorule redă Ῥαββὶ Ῥαββί, dublat, ca în BIBL. VEN şi OSTROG. *Rabbi* este un cuvînt ebraic (cu echivalentul aramaic *Rabboni*), care, literal, înseamnă ‘mai-marele meu’ (cf. rom. „Măria Ta“), formulă de respect în cazul adresării către conducători şi care, ulterior, a început să fie folosită şi de ucenici faţă de învăţătorii lor. Această utilizare este ilustrată şi de versetul următor, care, potrivit versiunii greceşti, sună „Să nu vă numiţi *«Rabbi»*, căci unul este *Învăţătorul* vostru“; de aici, poate, şi încetăţenirea uzanţei de a traduce *rabbi* prin ‘învăţător’ în majoritatea versiunilor româneşti ale Bibliei. Textul grecesc şi VULG a lăsat acest titlu în ebraică, respectiv aramaică; BIBL. 1688, ca şi OSTROG, îl echivalează prin „învăţător“. A se vedea însă şi nota la v. **10**.

23:9

Şi părinte nu vă chemareţi voao redă καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῖν, urmînd ERASMUS, BIBL. VEN. şi VULG. (*et patrem nolite vocare vobis*); în această variantă, sensul ar fi ‘să nu vă numiţi «tată»’. Numeroase manuscrise greceşti au însă varianta ὑμῶν (cf. NESTLE-ALAND), astfel încît sensul ar putea fi şi ‘«părinte» să nu numiţi pe nimeni dintre voi’. În Vechiul Testament, Elizeu, ucenicul profetului Ilie, îl numea pe acesta „părinte“ (4Reg. 2:12; cf. şi 4Reg. 6:21; 13:14). În iudaismul din vremea Noului Testament, titlul de „părinte“ era dat şi patriarhilor din vechime (Avraam, Isaac şi Iacob), precum şi rabinilor de seamă. În Biserica primară, se folosea acest termen pentru a desemna paternitatea spirituală în Hristos (cf., de ex., 1Cor. 4:14 şi urm.); aşadar, afirmaţia lui Hristos nu se referă la interzicerea absolută a titlului de „tată“, „părinte“, ci reprezintă îndemnul de a recunoaşte adevărata paternitate supremă a lui Dumnezeu; paternitatea umană derivă de la Dumnezeu Tatăl ca izvor primar (cf. şi 1Ioan 2:13).

23:10

Învăţători… învăţătorule redă aici καθηγηταί… καθηγητὴς, ‘călăuză’, dar şi ‘învăţător’, ‘dascăl’; în textul grecesc este singurul verset în care apare acest termen, probabil pentru a se diferenţia faţă de foarte frecventul διδάσκαλος, care apare deja în v. **8**.

23:13

Acest verset lipseşte din numeroase manuscrise greceşti şi din VULG. STUTTGART; în alte cazuri, v. 13 este inversat cu v. 14. Acolo unde apare, a fost probabil preluat din versiunile paralele ale acestui pasaj (Marc. 12:40 şi Luc. 20:47). ♦ BIBL. 1688 redă literal, prin ‘casele’ τὰς οἰκίας, care, în acest caz, se referă la ‘proprietate’, ‘avut’. ♦ ‘Cu vină lungă rugîndu-vă’ corespunde gr. προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι, tradus în OSTROG ca **виною далече молитвы творящие**. Varianta grecească, aşa cum apare în BIBL. VEN., ERASMUS, dar şi NESTLE-ALAND, are sensul ‘rugîndu-vă [rugăciuni] lungi’. Traducerea BIBL. 1688 presupune ca în loc de μακρὰ (acuzativ neutru plural), să citim μακρᾷ, în acest caz adjectivul feminin în dativ acordîndu-se cu προφάσει; după această lecţiune, sensul ar fi ‘luînd ca pretext important faptul că vă rugaţi’ sau ‘avînd mari pretenţii pentru că vă rugaţi’. BIBL. 1688 a urmat OSTROG sau, poate, o ediţie grecească în care avem această formă. BIBL. 1688 este, pe cît se pare, singura versiune românească unde apare această variantă de traducere; chiar NTB 1648 citeşte μακρὰ (*făcînd rugăciune lungi în făţărie*).

23:15

Nemearnic redă gr. προσήλυτος, care, la origine, se referea la cineva ajuns într-un loc, la străinul stabilit în alt loc decît cel de origine; acesta este şi sensul adj. sl. **намѣрьнъ**, ‘care vine’, ‘care se nimereşte’, de unde derivă rom. „nemernic“; sensul de „om de nimic“ care se dă azi acestui cuvînt s-a format, probabil, în contexte în care străinii erau desconsideraţi astfel în comunitatea în care se stabiliseră. Aici însă, termenul nu este preluat din OSTROG, unde avem **пришьлць**, ‘străin’. ♦ În Septuaginta, termenul προσήλυτος traduce ebr. *gēr*, care se referea la străinii stabiliţi în comunităţi evreieşti, fie ei convertiţi la legea mozaică sau nu. În Noul Testament, cuvîntul apare doar în patru rînduri (în versetul de faţă, precum şi în Fapte 2:10; 6:5; 13:43) şi se referă la ne-evrei convertiţi la iudaism; de aceea, am preferat redarea lui în versiunea modernă prin ‘prozelit’. Faptele Apostolilor mai vorbesc şi de „temători de Dumnezeu“ (φοβούμενοι τὸν θεόν : Fapte 10:2, 22, 35; 13:16,26), numiţi şi „închinători lui Dumnezeu“ sau „evlavioşi“ (σεβόμενοι [τὸν θεόν] : Fapte 13:50; 16:14; 17:4,17; 18:7), fiind vorba de o altă categorie decît prozeliţii, şi anume simpatizanţi ai iudaismului, care

frecventau sinagoga, dar nu erau circumcişi. ♦ Pt. *gheenă*, a se vedea notele de la **5:22** şi **5:29**.

23:16

Povăţuitori, cu sensul vechi de 'călăuze', redă ὁδηγοί, 'conducători', 'călăuze'.

23:19

Unele manuscrise greceşti şi VULG. omit *nebuni;* acolo unde apare, a fost probabil adăugat prin contaminare de la v. 17. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN.

23:23

Rom. *chimen* provine din gr. κύμινον care, la rîndul său, este un împrumut din ebr. *kammōn* (cf. Is. 28:25,27).

23:25

Unele manuscrise, precum şi ERASMUS, BIBL. VEN. au ἀκρασία ('necumpătare') în loc de ἀδικία ('nedreptate'). BIBL. 1688 urmează aici OSTROG, unde apare ***непра́вды***.

23:26

Unele manuscrise greceşti omit καὶ τῆς παροψίδος ('şi blidul'). BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN.

23:29

Aici, *mormintele* redă, ca şi în CORESI, NTB 1648 atît τοὺς τάφους ('mormintele'), cît şi τὰ μνημεία ('memorial', 'monument', inclusiv pentru morţi). Este vorba, ca şi în alte rînduri, de o figură de stil retorică, frecventă în literatura semitică, în care două părţi ale frazei reiau aceeaşi idee, folosind sinonime (cf., de pildă, şi mai sus, v. **20:26**). Unele traduceri încearcă însă să diferenţieze: *sepulchra* / *monumenta* (VULG., ERASMUS), ***гро́бы*** / ***ра́ки*** (OSTROG), *mormânturile* / *mormintele* (VULG. BLAJ), *mormânturile* / *gropile* (BIBL. 1795).

23:36

BIBL. 1688 traduce γενεά prin *neam* (ca şi NTB 1648; cf. CORESI *nârodulь*), ceea ce ar putea sugera o interpretare ce leagă acest verset de poporul ales al Vechiului Legămînt. Totuşi, γενεά poate însemna şi 'generaţie', sens mai potrivit în acest context, aşa cum o dovedesc şi comentariile patristice. Toma de Aquino, trecîndu-le în revistă, face o paralelă cu Mat. 12:39 şi aminteşte că Scriptura vorbeşte deseori de „neamul (generaţia) celor buni şi neamul (generaţia) celor răi", aceste două categorii de oameni nefiind legate de un popor sau o epocă, denumirea generică incluzîndu-i pe cei din trecut, prezent şi viitor (TH. AQ. SUPER MT., cap. 23, lectio 3).

23:37

Plîngerea lui Iisus asupra Ierusalimului ilustrează faptul că el doreşte mîntuirea tuturor, chiar şi a celor care nu o dobîndesc, fiindcă o resping ei înşişi.

Capitolul al 24-lea

24:1

Origen interpretează simbolic referirea de faţă la frumuseţea Templului din Ierusalim, observînd că orice om care primeşte Cuvîntul lui Dumnezeu este un templu. Dacă cineva se îndepărtează de Dumnezeu, prin păcat, păstrînd totuşi urme ale respectului faţă de poruncile divine, atunci rămîne un templu, dar în ruine. Scriptura este, de asemenea, un Templu al lui Dumnezeu, frumuseţea acestuia fiind dată de armonia înţelesurilor diferitelor texte. Atunci cînd Iisus vorbeşte de distrugerea templului de piatră şi înlocuirea acestuia cu unul spiritual, se referă la Templul Scripturii (cf. ORIG. COMM. MT. 30-31).

24:3

Venire redă aici παρουσία; sensul primar al termenului este 'prezenţă', specializat apoi pentru 'vizită' (a unui rege sau personaj important). În limbaj creştin, se foloseşte mai ales cu referire la a doua venire a lui Hristos, la sfîrşitul lumii.

24:4

Aşa-numita „cuvîntare eshatologică" a lui Iisus, care începe aici şi se încheie la 25:46, este formulată într-un limbaj apocaliptic, în care elemente dintr-o lume imaginară se întrepătrund cu realitatea la care se trimite şi care este dificil de deosebit de imaginile folosite. Teologia tradiţională consideră că, dat fiind că la învierea morţilor, lumea va fi transformată, ar fi de aşteptat şi apariţia unor semne concrete care să vestească acest eveniment.

24:5

Pentru mai multe explicaţii privind înţelesul numelui lui Hristos / Mesia, a se vedea nota la **1:18**.

24:15

Scîrba pustiirii redă βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, expresie care apare în Dan. 11:31 şi 12:11 (*Septuaginta*); trimiterea vizează însă probabil Dan. 9:27 (unde expresia apare la plural), care se referă la profanarea altarului templului săvîrşită de regele Antioh, care a aşezat aici o statuie a lui Zeus (cf. 1Mac. 1:54; 6:7). Majoritatea Bibliilor româneşti traduc prin *urîciunea pustiirii*; alte variante de traducere: *urâcĭuni şi pustiire* (CORESI), *grozăvie a pustiiriei* (NTB 1648), *groaza pustiiri* (NITZULESCU). Βδέλυγμα trimite la ceva odios, detestabil (cf. VULG. *abominatio*), aşa cum ar fi fost calificat un idol de către credincioşii iudei; de aici, „urîciune", cu sensul de „obiect al urii".

24:17

În pod redă ἐπὶ τοῦ δώματος, 'pe acoperiş' (cf. şi mai sus, nota la **10:27**); casele din Palestina aveau acoperişul plat, ca o terasă, care era, de obicei, accesibil pe o scară exterioară.

24:22

Expresia *nu s-ar fi mîntuit tot trupul* (οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ) are sensul de 'nimeni n-ar supravieţui': *a (se) mîntui* /

izbăvi are deseori, în Biblie, atît un înţeles cu referire la viaţa fizică, trimiţînd însă şi la mîntuirea veşnică a sufletului, prefigurată, de obicei, de pasaje care vorbesc de vindecarea trupului; Biblia foloseşte expresia *tot trupul* pentru a se referi la toţi oamenii, mai ales atunci cînd se doreşte accentuarea aspectului trecător al vieţii acestora.

24:26

În cămări redă ἐν τοῖς ταμείοις; acelaşi apare şi la Mat. 6:6, nefiind însă foarte clar ce sens are în contextul de faţă. Traducerea, în versiunea modernă, prin 'odăi ascunse' ţine seama de varianta din VULG. (*in penetralibus*, trimiţînd deci la camerele dinspre interiorul casei, eventual secrete), care pare să lege pasajul de credinţa iudaică potrivit căreia, la venirea sa, Mesia va sta mai întîi ascuns pentru o vreme, arătîndu-se pe faţă abia mai tîrziu (cf. NEWMAN-STINE, 767, care trimite şi la Ioan 7:27). Alte variante de traducere: *ç vistарŭ* (CORESI), *în casă de taină* (NTB 1648), *în camerele de taină* (BULAI).

24:29

Venirea Zilei Fiului Omului este descrisă cu ajutorul unor citate şi parafraze din Vechiul Testament (Am. 8:9, Is. 13:9-10; 34:4) ce folosesc, în limbaj apocaliptic, semne cereşti şi alte imagini stereotipe.

24:30

Versetul cuprinde un citat liber din Zah. 12:10-14, unde se vorbeşte despre suferinţa şi moartea tainică a „celui străpuns", care va duce la împlinirea mîntuirii; un al doilea citat este din Dan. 7:13, unde se vorbeşte de venirea împărăţiei mesianice a „Fiului omului", care va veni pe norii cerului. ♦ BIBL. 1688 traduce κόψονται ('îşi vor bate pieptul') prin *vor plînge,* urmînd probabil VULG. şi textul latin din ERASMUS.

24:31

Unele manuscrise greceşti omit cuvintele *şi cu glas*; BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN.

24:34

Cea mai la îndemînă interpretare posibilă la acest verset consideră că Isus ar fi prezis că parusia — a doua sa venire — va avea loc încă în timpul generaţiei contemporane lui, aşadar s-a înşelat. Totuşi, dacă Mîntuitorul ar fi fost convins de iminenţa parusiei, nu ar fi avut sens să întemeieze structuri durabile în timp (botezul, euharistia, Biserica în general etc.). Afirmaţia se nuanţează deci mai ales dacă ţinem seama şi de v. 36, care neagă posibilitatea cunoaşterii acestui moment şi de parabolele care trimit la perioade îndelungate (cf. mai jos, Mat. 25:5,19). Trebuie să ţinem seama şi de faptul că o afirmaţie profetică, aşa cum este cea de faţă, poate prezenta evenimente diferite în timp, dar privite pe aceeaşi linie (de pildă, Is. 40:1-5 care vesteşte eliberarea din exilul babilonian pe aceeaşi linie cu mîntuirea definitivă a omenirii). Astfel, Domnul poate vorbi concomitent despre căderea Ierusalimului şi despre sfîrşitul lumii (cele două evenimente putînd fi legate simbolic). Pe lîngă aceasta, împărăţia lui Dumnezeu este deja prezentă în Iisus Hristos; pasajul de faţă îi îndeamnă pe oameni să se decidă înaintea lui Dumnezeu, pentru că judecata se apropie. „Neamul" care nu va trece se poate referi la poporul evreu în general sau, mai curînd, la cei care resping mesajul lui Isus; poate fi vorba însă, dacă interpretăm γενεά ca 'generaţie', şi de contemporanii care vor trăi căderea Ierusalimului, eveniment ce prefigurează parusia. Prin urmare, cuvintele „toate acestea" se pot referi nu la sfîrşitul lumii în sine, ci la semnele ce-l prefigurează, şi care încep deja să se vadă.

24:36

În loc de *ci numai Tatăl meu singur,* unele manuscrise greceşti au *nici Fiul, ci numai Tatăl*; BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Acest verset, mai ales în varianta ce conţine şi cuvintele *nici Fiul*, a dat naştere unei dispute teologice privind ştiinţa omenească a lui Hristos. Faptul că El însuşi afirmă necunoaşterea momentului parusiei a devenit un argument al arianismului împotriva credinţei în dumnezeirea lui Hristos. Explicaţia patristică încearcă să rezolve problema în mai multe moduri: pe de o parte, *Fiul* poate fi interpretat aici mistic, adică referindu-se la „Trupul lui Hristos", aşadar comunitatea credincioşilor (care, desigur, nu posedă atotştiinţa); altă explicaţie vede aici o *scrientia incommunicabilis*, aşadar Fiul cunoaşte momentul sfîrşitului lumii, dar nu-l poate transmite oamenilor, lucru care este în acord cu Fapte 1:7 (*Nu este al vostru să cunoaşteţi timpurile sau ceasurile pe care Tatăl le-a aşezat în stăpînirea sa*). O a treia explicaţie arată că firea omenească a lui Iisus cunoştea acest lucru datorită unirii cu Logosul veşnic, dar nu a dobîndit această ştiinţă prin firea omenească însăşi, care nu este în stare să ajungă singură la ea (cf. OTT, 192). ♦ Dacă momentul precis al celei de-a doua veniri şi a judecăţii universale este lăsat în suspensie, teologia tradiţională a descoperit în Scriptură aşa-numitele „semne prevestitoare ale celei de-a doua veniri" care, de fapt, au început să se manifeste încă din vremea Noului Testament şi continuă pînă astăzi: a) vestirea Evangheliei în lumea întreagă (a se vedea mai sus, 24:14); b) convertirea iudeilor (cf. Rom. 11:25-32); c) lepădarea multora de la credinţă (cf. mai sus, Mat. 24:4 şi urm.); d) venirea antihristului (2Tes. 2:3, dar şi Mat. 24:15); e) chinuri şi strîmtorare: Mat. 24:9,29 (OTT, 556-558). Dat fiind că cea mai mare parte a semnelor despre care se vorbeşte în acest capitol se pot întîlni de-a lungul întregii istorii, data sfîrşitului lumii nu poate fi calculată în nici un fel. Semnele amintite trimit însă la ideea că lumea este trecătoare, ca şi viaţa fiecărui om.

24:43

Referitor la *strajă*, a se vedea nota la **14:25**.

24:48

Apesteaşte, cuvînt cu etimologie controversată, redă

χρονίζει, 'întîrzie'. ♦ Majoritatea masnuscriselor greceşti omit *să vină*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN.

Capitolul al 25-lea

25:2

Cele mai multe manuscrise greceşti, VULG. şi ERASMUS au mai întîi *fără de minte*, apoi *înţelepte*. BIBL. 1688 urmează OSTROG, BIBL. VEN.

25:6

Majoritatea manuscriselor greceşti omit *vine*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN.

25:7

Împodobiră traduce gr. *ἐκόσμησαν*. Vb. *κοσμέω* are şi sensul de 'a împodobi', însă înţelesul de bază este 'a rîndui', 'a pregăti', mai potrivit în acest context (cf. textul latin din ERASMUS: *apparauerunt*), fiind vorba, cel mai probabil, de umplerea lămpilor cu untdelemn şi verificarea fitilului. BIBL. 1688 urmează varianta din VULG., care traduce *ornaverunt*, şi din OSTROG, care a interpretat în acelaşi mod: ***оукрасиша***. Totuşi, dat fiind că nu se ştie exact la ce obicei de nuntă se face referire în acest pasaj (cf. DAVIES-ALLISON III, 395), ne-am putea gîndi că datina prevedea chiar o împodobire propriu-zisă (nu doar o pregătire) a lămpilor folosite la acest alai al fecioarelor.

25:13

Unele manuscrise greceşti şi VULG. omit cuvintele *în care va veni Fiul Omului;* BIBL. 1688 urmează ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN.

25:16

A lucrat redă literal *ἠργάσατο*; vb. *ἐργάζομαι* are înţelesul de bază de 'a lucra', dar poate însemna şi 'a face negoţ', mai potrivit în acest context. Cele mai multe manuscrise greceşti şi VULG. au, ca şi în v. următor, *ἐκέρδησεν* / *lucratus* ('a cîştigat'), în loc de *ἐποίησεν* ('a făcut'). BIBL. 1688 urmează ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN. De asemenea, cele mai multe manuscrise greceşti şi VULG. omit *talanţi* după *cinci*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS (textul grecesc), OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Referitor la semnificaţia talantului, a se vedea nota la **18:24**.

25:18

Argintul redă *ἀργύριον*, care poate fi folosit ca sinonim pentru *ἄργυρος*, 'argint', însă în mod specific înseamnă 'monedă' sau 'bani' (colectiv); de aceea, este mai potrivită traducerea prin „banul" sau „banii" (cf. VULG. şi textul latin al lui ERASMUS, unde apare *pecuniam*, 'banii').

25:21

Cinci talanţi însemnau aproximativ 30 000 dinari (în funcţie de curs), aşadar plata a 100 de muncitori pe timp de un an (dacă ţinem seama că un dinar era plata cuvenită unui muncitor pentru o zi de lucru); suma dată spre administrare era deci exorbitantă, deci afirmaţia *peste puţin ai fost credincios* poate părea stranie. O variantă de interpretare consideră că ea nu înseamnă nimic faţă de răsplata finală oferită de Dumnezeu celor credincioşi. Potrivit unei alte interpretări, ar putea fi vorba de o hiperbolă a evanghelistului Matei, suma corectă fiind cea din pasajul paralel din Luc. 19:11-27, unde fiecare slujitor primeşte doar cîte o mină, adică echivalentul a 100 de dinari (cf. DAVIES-ALLISON III, 402-405).

25:22

Cele mai multe manuscrise greceşti omit cuvintele *ce primise/a luat cei*…; BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN.

25:31

Cele mai multe manuscrise greceşti şi VULG. omit *sfinţii*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Pasajul de faţă (v. 31-46) descrie plastic judecata universală de la cea de a doua venire a lui Hristos, o idee care s-a aflat de la început în credinţa Bisericii şi despre care Evangheliile vorbesc deseori. Obiectul judecăţii va fi constituit de toate faptele oamenilor (cf. Mat. 26:27). Referitor la locul judecăţii universale, uneori se trimite la decrierea judecăţii popoarelor de către Dumnezeu la profetul Ioel, unde se indică „Valea lui Iosafat", ca loc de adunare al neamurilor pentru judecată (Ioil 3:12 LXX / 4:12 TM). Această informaţie trebuie însă interpretată simbolic, întrucît numele Iosafat (ebr. *Yehôşāfāṭ*) înseamnă 'Yahweh a judecat' (cf. OTT, 563-565).

25:32

Textul grecesc şi cel slavon are, în ambele părţi ale versetului, acelaşi verb (*ἀφορίζω*, respectiv ***разлѫчити***), 'a despărţi', în timp ce BIBL. 1688 diferenţiază în *despărţi* / *alege*, urmînd VULG. şi textul latin al lui ERASMUS: *separabit*… *segregat.*

25:36

M-aţi socotit traduce literal *ἐπεσκέψασθέ με*; vb. *ἐπισκέπτομαι* are înţelesul de bază de 'a trece în revistă' şi, de aici, 'a număra' (de pildă, oştenii) însă înţelesul tîrziu, ca şi în cazul de faţă, este de 'a vizita', 'a avea grijă (de cineva)', ceea ce corespunde contextului (cf. *visitastis* în VULG. şi ERASMUS, textul latin).

Capitolul al 26-lea

26:2

Paştele, aici, redă *πάσχα*, împrumut din ebr. *pesaḥ*, care avea sensul primar de 'cruţare': Paştele iudaic, aşa cum se relatează în Vechiul Testament (Ieş. 12:1-14) comemorează eliberarea poporului evreu din robia Egiptului, în noaptea în care Domnul i-a ucis pe întîii-născuţi ai egiptenilor, dar a

trecut peste casele israeliţilor, cruţîndu-i. Asocierea morţii şi învierii lui Hristos cu Paştele evreiesc stabileşte o nouă tipologie: Hristos este noul miel de Paşti, care aduce o nouă răscumpărare; de aceea, şi sărbătoarea creştină a Învierii Domnului a fost numită tot „Paşte“. ♦ Atît Origene, cît şi Ieronim accentuează aici cunoaşterea de către Iisus a celor ce urmează să se întîmple de Paştele iudaic. El însuşi va fi victima pascală, dar cu toate acestea nu dă înapoi, nici nu încearcă să se apere sau să se ascundă, rămînînd pînă la capăt în ascultare faţă de planul de mîntuire al lui Dumnezeu Tatăl (cf. ORIG. COMM. MT. 74; HIER. COMM. MT., 4, 26, 8-9).

26:3

În loc de *arhiereii şi cărturarii şi bătrînii,* cele mai multe manuscrise greceşti şi VULG. au varianta *arhiereii şi bătrînii poporului;* ERASMUS, OSTROG şi BIBL. VEN. au *arhiereii şi cărturarii şi bătrînii poporului;* varianta ca în BIBL. 1688 (cu *cărturarii*, dar fără *poporului*) mai apare în NTB 1648.

26:4

Pentru Origene complotul autorităţilor religioase împotriva lui Iisus este împlinirea Ps. 2:2. Arhiereii şi preoţii nu sînt slujitori adevăraţi ai lui Dumnezeu, căci l-ar fi recunoscut pe Fiul trimis de El. Origene îi numeşte pe aceştia locuitori ai Gomorei, căci asemeni acestora, au abandonat de mult cuvîntul lui Dumnezeu, şi chiar mai mult decît aceştia, pentru că, nerecunoscîndu-l pe Marele Preot al lui Dumnezeu, au uneltit împotriva lui (cf. ORIG. COMM. MT. 76).

26:5

În textul grecesc şi traducerile latine apare *ἐν τῷ λαῷ* / *in populo*, 'în popor'; varianta 'în oameni' apare în CORESI şi NTB 1648, urmînd probabil varianta slavonă, **въ людѣхъ**. ♦ Mai-marii templului se întîlnesc şi pun la cale 'prin vicleşug' moartea lui Iisus, temîndu-se de oameni, să nu se răscoale, şi nu de Dumnezeu, pentru uciderea unui nevinovat, vădind astfel rătăcirea lor (cf. ORIG. COMM. MT. 76).

26:6

Referitor la *Vithania*, a se vedea nota la **21:17**.

26:7

Vas traduce *ἀλάβαστρον*, care înseamnă 'alabastru' (varietate a gipsului), dar şi 'vas din alabastru'. ♦ În contrast puternic faţă de viclenia arhiereilor de a-l prinde în ascuns pe Iisus pentru a-l da morţii este pasajul de faţă, despre ungerea cu mir de mare preţ. Aceasta se practica de obicei de sărbători, însă femeia aceasta, al cărei nume nu este cunoscut, cumpără un mir foarte scump, îl urmează pe Iisus într-un spaţiu privat, şi cu un gest de mare îndrăzneală, generozitate şi iubire, îl întîmpină, în felul ei, pe Unsul lui Dumnezeu. Ea ne oferă exemplul unui act de credinţă din partea unei persoane care-l urmează pe Iisus, turnînd fără ezitare mirul ei frumos mirositor pe capul lui. În timp ce ucenicii privesc darul ei de mare preţ doar ca risipă, Iisus le arată gestul femeii ca prefigurare a morţii sale (CHRYS. HOM. MT. 80, 1; ORIG. COMM. MT. 77).

26:14

Referitor la *Iscariotis,* a se vedea mai sus, nota la **10:4.**

26:17

Azimele redă *τὰ ἄζυμα*, sărbătoarea iudaică a azimelor, care potrivit Lev. 23:5-6 şi Num. 28:16-17, începe în ziua de 15 nisan şi se continuă timp de şapte zile, în timp ce Paştele se sărbătoreşte în seara zilei de 14 nisan. De aceea, este bizară afirmaţia că ucenicii pregătesc sărbătorirea Paştelui în prima zi a Azimelor. O ipoteză consideră că este vorba, aici, de traducerea imprecisă a unui original aramaic al naraţiunii, în care să apară o variantă de forma „înainte de prima zi a azimelor“; altă explicaţie ar putea fi echivalarea sărbătorii Paştelui cu cea a Azimelor, aşa cum apare la FLAV. IOS. ANT. IUD. 18,29 (citat în DAVIES-ALLISON III, 457).

26:18

Vremea traduce *καιρός*, care înseamnă, printre altele, 'moment potrivit' (pentru luarea unei hotărîri, de pildă). În teologia Noului Testament, termenul se foloseşte mai ales pentru a indica momentul de timp hotărît de Dumnezeu pentru împlinirea planului său.

26:27

Blagoslovind traduce *εὐχαριστήσας* 'aducînd mulţumire'; BIBL. 1688 urmează aici VULG., unde apare *benedixit*. În schimb, NTB 1648 traduce prin calc (*deade har*).

26:28

Lege, aici, redă *διαθήκη*, ceea ce poate însemna 'legămînt' sau 'testament' (cf. *testamentum* în VULG. şi ERASMUS, precum şi **завѣтъ** în OSTROG). Traducerea prin „lege“ are sens ţinînd seama că aici se trimite la primul legămînt (ebr. *b*rît*, tradus de Septuaginta prin *διαθήκη*), încheiat de Dumnezeu cu Moise pe Muntele Sinai (cf. Ieş. 24:8), şi care reprezenta chintesenţa „legii“ Vechiului Testament, înţelegînd prin „lege“ întregul sistem de învăţături divine ce călăuzea viaţa israeliţilor. Legămîntul nou şi desăvîrşit în propriul său Sînge, despre care vorbeşte Hristos aici, a fost vestit de profeţi (de pildă Ier. 31:31; Zah. 9:11). După cum Moise, ca mijlocitor între Dumnezeu şi poporul lui Israel, a simbolizat acest legămînt prin stropirea poporului cu sîngele jertfei, Domnul Iisus Hristos îşi varsă sîngele ca ispăşire pentru poporul care, prin păcat, rupsese legămîntul încheiat odinioară. Pe fundal avem cîntarea slujitorului suferind din Is. 53:10-12, unde se vorbeşte de răscumpărarea „celor mulţi“ ca rod al jertfei de ispăşire.

26:30

Lăudînd redă gr. *ὑμνήσαντες*, care, folosit intranzitiv, are

sensul de 'a cînta un imn' (aşa cum am preferat în versiunea modernă). Aici este vorba de o cîntare bine precizată, şi anume „Hallel-ul" (Ps. 113-118), pe care evreii îl cîntau la sfîrşitul ospăţului de Paşti, la care luau parte ucenicii împreună cu Învăţătorul lor.

26:31

Citatul este din Zah. 13:7, în care se vorbeşte, în perspectiva împlinirii mesianice, de un Păstor ca locţiitor al lui Dumnezeu, iar lovirea acestuia (cu sabia), pune poporul la o încercare finală, ce precede vremea izbăvirii.

26:39

Potrivit învăţăturii tradiţionale a Bisericii, după cum avem două naturi în Persoana lui Hristos — cea omenească şi cea dumnezeiască —, avem, de asemenea, şi două voinţe — cea omenească şi cea divină. Diferenţierea între două voinţe vizează aici voinţa omului Iisus faţă de voinţa divină; între voinţa lui Dumnezeu Tatăl şi voinţa Fiului lui Dumnezeu — a Logosului veşnic — nu poate exista vreo diferenţă; Dumnezeu, fiind unic, are şi o singură voinţă. Aici, ascultarea omului Iisus faţă de Dumnezeu, adică acordul între voinţa sa omenească şi cea divină, învinge neascultarea originară a omului faţă de Creator, păcatul strămoşesc din Fac. 3.

26:45

Ţinînd seama că cele mai vechi manuscrise ale Noului Testament aveau doar un sistem foarte redus de semne de punctuaţie (sau nu aveau deloc), cuvintele *Dormiţi acum şi vă odihniţi* pot fi înţelese ca o constatare, ca o întrebare sau ca o poruncă (ironică).

26:46

Cela ce mă vîndu redă, aici, *ὁ παραδιδούς με,* în timp ce acelaşi verb, la versetul precedent, este tradus prin *să va da* (similar NTB 1648; CORESI are, în ambele cazuri, *a vinde*). Verbul *παραδίδωμι* are sensul de bază de 'a înmîna', 'a transmite'; de aici, 'a preda' (justiţiei), 'a da pe mîna cuiva' (sau la moarte); în cazul de faţă, este vorba şi de trădare, de unde traducerea explicativă prin *a vinde*. VULG. şi ERASMUS au *trado*, iar OSTROG, ***прѣдати***, termeni care au aceeaşi paletă de semnificaţii ca cel grecesc.

26:50

Expresia *ἐφ' ὃ πάρει,* dacă este înţeleasă ca întrebare, poate fi tradusă ca în BIBL. 1688 ('de ce ai venit?'); în acest caz, poate fi interpretată ca întrebare retorică şi ironică, fiind evident pentru ce venise Iuda. Dacă o considerăm un enunţ, atunci poate fi înţeleasă ca un îndemn: „[Fă lucrul] pentru care ai venit!"

26:53

Biblia vorbeşte şi în alte rînduri de mulţimi nenumărate de îngeri (cf., de pildă, Dan. 7:10, Apoc. 5:11, Evr. 12:22); acest tip de exprimare nu intenţionează să ofere date precise despre numărul îngerilor, iar teoriile pe această temă nu pot fi decît simple speculaţii.

26:59

Cele mai multe manuscrise greceşti şi VULG. omit cuvintele *şi bătrînii*; BIBL. 1688 urmează ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN. ♦ *Sfatul* redă aici *συνέδριον*, aici referindu-se la Sinedriu, cea mai mare autoritate religioasă iudaică; a se vedea şi nota la **10:17**.

26:60

Cele mai multe manuscrise greceşti omit cuvintele *martori mincinoşi* de la sfîrşitul versetului. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN.

26:60

Pentru citatul din Dan. 7:13-14, a se vedea nota la **8:20**. ♦ *Puterea* este un nume echivalent pentru Yahweh, ceea ce înseamnă că, aici, Iisus se prezintă făţiş drept Mesia.

26:65

Mai marele popilor este o altă traducere pentru *ἀρχιερεύς*, termen care, de obicei, este redat prin *arhiereu*. În Evanghelia după Matei, BIBL. 1688 mai redă acest termen şi prin *popii cei mari* (atunci cînd apare la plural); a se vedea şi nota la **2:4**, precum şi cea de la **Marc. 14:53**.

Capitolul al 27-lea

27:2

Unele manuscrise greceşti au doar Pilat (fără Ponţiu); BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN. Este singurul loc în care numele guvernatorului roman este redat prin *Pondie*; în celelalte locuri, apare ca *Pilat den Pont* (Luc. 3:1) şi *Pontie Pilat* (Fapte 4:21; 1Tim. 6:13). ♦ Administraţia imperială romană în teritoriile cucerite era asigurată de prefecţi sau guvernatori. Ponţiu Pilat este prefectul Iudeii între 26-36 î.Hr., de-a lungul întregii activităţi a lui Hristos. Reşedinţa guvernatorului era palatul lui Irod din Cezareea, însă, în perioada sărbătorilor iudaice, cînd evreii veneau în pelerinaj la Templul de la Ierusalim, iar oraşul se umplea de străini, acesta venea însoţit de soldaţi la Ierusalim pentru a asigura ordinea. De aceea îl întîlnim pe Pilat aici în timpul procesului lui Isus în faţa arhiereilor Templului. Prefectul roman asigura administraţia financiară a provinciei încredinţate lui, dar reprezenta şi autoritatea militară şi juridică în teritoriu. Astfel, sentinţele pronunţate de către autorităţile religioase iudaice aveau nevoie de girul prefectului roman pentru a fi puse în aplicare. De aceea, după ce Iisus este condamnat la răstignire de către arhierei, el este adus în faţa lui Pilat pentru decizia finală.

27:3

Referitor la expresia *popii cei mari*, a se vedea şi nota la **2:4**, precum şi cea de la **Marc. 14:53**.

27:5

Se duse în laturi redă, ca şi *mearse în laturi* din NTB 1648, *ἀνεχώρησεν* ('s-a retras').

27:6

Mai-marii popilor: a se vedea şi nota la **2:4**, precum şi cea de la **Marc. 14:53**. ♦ *Corvan* este transcrierea, ţinînd seama de pronunţia neogreacă a transliterării *κορβανᾶς* pentru cuvîntul aramaic *[beit] qurbana'*, ce desemnează vistieria templului (din ebr. *qorbān*, 'ofrandă', 'dar oferit lui Dumnezeu' — a se vedea şi nota la **15:5**).

27:7-10

Ţarina Olarului este bucată de pămînt cumpărată în apropiere de Ierusalim pentru a servi drept cimitir pentru străini, cu arginţii pe care Iuda Iscarioteanul i-a primit de la mai-marii Templului în schimbul trădării lui Iisus şi pe care el i-a înapoiat ulterior, aruncîndu-i în Templu (cf. Mat. 27:7, Fapte 1:18, 19). Este, de aceea, numită şi Ţarina Sîngelui (versetul 8), fiind cumpărată cu bani folosiţi pentru vărsarea de sînge nevinovat. Evanghelistul face referire aici la profetul Ieremia, însă citatul provine din Zah. 11:13, unde Dumnezeu îi porunceşte profetului Zaharia să arunce treizeci de arginţi olarului în vistieria templului. La Matei, imaginea olarului trimite la parabola olarului din Ier. 18-19, unde Dumnezeu îi porunceşte profetului să cumpere o oală de lut de la olar, să o aducă la Valea Hinomului împreună cu căpeteniile preoţilor şi acolo să o spargă ca semn al distrugerii pe care Dumnezeu o va aduce peste casa lui Israel pentru jertfele omeneşti aduse zeului Baal în locul acela de către popor. În evenimentele descrise de el, Evanghelistul vede astfel aluzii la imaginile profetului Ieremia privind judecata mai-marilor preoţilor. În plus, situarea Ţarinii Olarului în partea de sud a Văii Hinomului, potrivit tradiţiei, îl conduce din nou pe Matei la cartea profetului Ieremia (LESKE, 1391).

27:11

Condamnarea lui Iisus de către autorităţile de la Templu are la bază acuzaţia de autointitulare ca Mesia şi Fiul lui Dumnezeu, considerată blasfemie de către aceştia. Însă în faţa puterii politice reprezentate de Pilat, calitatea lui Iisus de rege este adusă drept cap de acuzare, pentru a arăta că Iisus subminează puterea Cezarului şi, deci, reprezintă un real pericol. La întrebarea lui Pilat, „Tu eşti regele iudeilor?", Iisus nu neagă acest titlu, ci îl precizează: „Împărăţia mea nu este din lumea aceasta" (Ioan 18:36). Ideea de împărăţie a lui Dumnezeu face parte integrantă din istoria poporului ales cu Dumnezeu, falimentul regalităţii pămînteşti a Israelului orientînd poporul către o împărăţie universală a lui Dumnezeu, şi nu una politică, limitată la graniţele unei singure naţiuni. Vestirea acestei împărăţii reprezintă nucleul evangheliei predicate de Iisus, una bazată pe adevărul şi puterea lui Dumnezeu, şi nu pe puterea arbitrară omenească. Întregul proces al lui Iisus, de la furia muribundă a autorităţilor religioase, care vor să-l elimine cu orice preţ, pînă la batjocorirea regalităţii divine a Fiului lui Dumnezeu de către soldaţii romani, dovedesc cu o ironie fără precedent orbirea oamenilor care nu-l recunosc pe adevăratul rege trimis lor de Dumnezeu, ci îl trimit la moarte. Însăşi inscripţia „Iisus, regele iudeilor", aşezată pe cruce în semn de batjocură, exprimă adevărul nerecunoscut de către oameni a împărăţiei lui Dumnezeu, inaugurate în lume prin Hristos (cf. Pierre Grelot, „Rege", în VTHB, 629-634, aici 632-633).

27:12

Cînd să huliia El redă *ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι*, care, mai curînd, s-ar putea traduce 'fiind acuzat'.

27:14

Diregătoriul redă *ἡγεμών*, 'conducător', referindu-se aici la prefectul sau guvernatorul provinciei romane a Iudeii (Ponţiu Pilat). A se vedea şi nota la **10:18**.

27:16

În afară de a-l califica drept un „întemniţat vestit", evanghelistul Matei nu ne dă alte amănunte despre Baraba, prizonierul eliberat de Pilat, potrivit obiceiului de a elibera un condamnat de sărbătoarea Paştelui, la cererea iudeilor, condamnîndu-l în schimb pe Iisus. Ceilalţi evanghelişti, însă, îl descriu drept un „tîlhar" (Ioan 18:40), acuzat de răscoală şi omucidere (Marc. 15:8; Luc. 23:18).

27:23

Cele mai multe manuscrise greceşti omit *dregătorul*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN.

27:27

Posibilele surse ale traducerii nu dau indicii privind motivul redării prin *slujitorii domnului* a expresiei *οἱ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος* / *milites praesidis* / ***вόини иґемωнωвы***, 'oştenii guvernatorului'; poate fi o revizuire a textului din NTB 1648, unde avem *curteanii dregătoriului*. ♦ *Divan* redă *πραιτώριον*, 'pretoriu', preluîndu-se termenul, de origine turcă, folosit în Ţările Române pentru sfatul domnesc şi, în general, pentru consilii cu atribuţii juridice şi administrative. Pretoriul, (lat. *praetorium*), desemna iniţial cortul unui general sau *praetor* în tabăra militară romană; ulterior pretoriul reprezenta reşedinţa oficială a unui guvernator roman. Este vorba aici deci, despre clădirea ocupată de Pilat la Ierusalim, în timpul răstignirii lui Iisus. ♦ Cohorta era o subunitate militară romană, care număra 600 soldaţi.

27:32

Cirene (gr. *Κυρήνη*, lat. *Cyrene* sau *Cyrenae*) era o cetate-port din Libia, în nordul Africii, unde s-a stabilit o importantă comunitate de evrei încă din vremea dinastiei Ptolemeilor (sec. IV – I î. Hr.). Simon, cel forţat de soldaţii romani să-i poarte crucea lui Hristos pînă la locul răstignirii

este probabil un evreu provenit din Cirene, venit la Ierusalim cu ocazia sărbătorii Paştelui sau un libian stabilit în Palestina.

27:33

Golgota (gr. *Γολγοθᾶ*, lat. *Golgotha* <aram. *Gulgulta*, 'craniu') era un loc situat în afara zidurilor cetăţii Ierusalimului, pentru al cărui nume s-au avansat mai multe ipoteze: asemănarea cu un craniu sau faptul că era din vechime un loc de execuţie publică. O tradiţie iudaică afirmă că în acest loc a fost adus craniul lui Adam, tradiţie preluată de Origene şi alţi părinţi ai Bisericii, şi ilustrată vizual în iconografia bizantină, unde crucea lui Hristos este aşezată deasupra locului unde se află rămăşiţele strămoşului său, Adam (cf. E. W. G. Masterman, „Golgotha", ISBE vol. II, 1275-1276).

27:34

Cele mai multe manuscrise greceşti şi VULG. au aici *vin* şi nu *oţet* (care, în schimb, apare la Luc. 23:36 şi Ioan 19:29). BIBL. 1688 urmează ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Pliniu şi alţi istorici romani vorbesc despre practica soldaţilor de a oferi condamnaţilor la moarte vin amestecat cu smirnă ca analgezic, pentru a le alina suferinţa (a se vedea şi pasajul paralel din Marc. 15:23). În contextul de faţă, „fierea" se referă probabil la o substanţă amară, smirnă sau pelin, folosită în amestec cu vin sau cu oţet, evanghelistul trimiţînd astfel la Ps. 68:26, pentru a sublinia cruzimea şi orbirea celor care-l trimit la moarte pe însuşi Fiul lui Dumnezeu, venit în lume pentru a-i mîntui (cf. Burton Scott Easton, „Vinegar", ISBE, vol. V, 1168).

27:35

Unele manuscrise greceşti şi OSTROG omit adăugirea *ca să se împlinească…* (pînă la sfîrşitul versetului). BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. VEN. ♦ Soldaţii romani care aruncă sorţii pentru a-şi împărţi veşmintele lui Hristos împlinesc, fără ştirea lor, profeţia atribuită lui David în Ps. 21:19, cu privire la dreptul slujitor al lui Dumnezeu. Din nou evanghelistul subliniază sensul ascuns, nevăzut de cei necredincioşi, al celor întîmplate. Ceea ce văd soldaţii este utilitatea imediată a unui veşmînt fără cusătură, ţesut în întregime dintr-o singură bucată, care împărţit fiind, nu ar fi de trebuinţă niciunuia dintre ei, deşirîndu-se prin tăiere. De aceea, aruncă sorţii pentru a vedea cui îi revine veşmîntul întreg, în loc să-l sfîşie. În acelaşi timp însă, Iisus poartă veşmîntul specific marilor preoţi ai Templului, ţesut dintr-o singură bucată, simbol al preoţiei sale dumnezeieşti. Pe cruce el este despuiat de veşmintele materiale, dar oamenii nu-l pot dezbrăca de veşmîntul slavei pe care l-a arătat celor apropiaţi lui la Schimbarea la Faţă (Edgar Haulotte, „Veşmânt", în VTHB, 763-766, aici 765).

27:43

Judecata lui Iisus nu se încheie nici atunci cînd este răstignit. Trecători, soldaţi romani puşi să-l păzească pe el şi pe cei răstigniţi odată cu el, mai-marii preoţilor, cărturari şi bătrîni, toţi îl hulesc şi-l batjocoresc şi, în orbirea lor, rostind cuvintele Ps. 21:8 şi făcînd cele spuse despre ei în Ps. 108:24 („Şi eu am ajuns lor ocară. M-au văzut şi au clătinat capetele lor"), arată împlinirea profeţiei din Vechiul Testament despre Hristos, dreptul care suferă.

27:45

Pentru numărătoarea orelor zilei în Antichitate, a se vedea nota la **20:3**.

27:46

Ili, Ili, lama savahthani este transcrierea, trecînd prin greacă şi slavonă, a citatului din Ps. 21:1 în versiune aramaică: *'Ēlī 'Ēlī lemā' šebaqtanī* (tradus în partea a doua a versetului). ♦ Ultimele cuvinte rostite de Iisus pe cruce, înainte de moarte, reiau cuvintele Psalmului citat, ca expresie a agoniei celui drept. Arianismul a văzut în acest verset chiar o dovadă a faptului că Iisus nu era Dumnezeu adevărat (un Dumnezeu n-ar putea fi părăsit de Dumnezeu). Totuşi, citatul trebuie interpretat ţinînd seama de întregul context: în final, Psalmul aduce laudă şi mulţumire lui Dumnezeu pentru mîntuirea sa (Ps. 21:24-34). Aşadar, aceste cuvinte nu exprimă abandonarea lui Iisus de către Tatăl, ci asumarea de către Fiul, pînă la moarte, a ascultării faţă de Dumnezeu şi a rolului de Slujitor care suferă pentru izbăvirea tuturor.

27:47

Auzind cuvintele *Eli, Eli* rostite de Iisus (a se vedea nota la v. precedent), datorită asemănării lor cu numele profetului Ilie, mulţimea care stă şi priveşte agonia lui crede că Hrisos îl invocă pe acesta din urmă.

27:51

Catapeteasma Templului era un văl gros, din broderie bogată, care despărţea sfînta de sfînta sfintelor – locul unde doar preoţii aveau acces. La moartea lui Iisus, acest văl se sfîşie în două, făcînd accesibil, prin jertfa sa, ceea ce înainte era de nepătruns (cf. Chr. Wordsworth [coord.], *The New Testament… with Introductions and Notes*, Londra – Oxford – Cambridge 1872, vol. I, 106). ♦ Acest verset, împreună cu următoarele două, constituie unul dintre punctele de reper ce fundamentează credinţa în coborîrea lui Hristos în împărăţia morţilor. În aşa-numitul „Crez apostolic" (*Symbolum apostolicum*) — o veche formulă occidentală de mărturisire a credinţei, ale cărei prime versiuni datează de la sfîrşitul secolului al II-lea —, evenimentele mîntuitoare înfăptuite de Iisus Hristos sînt descrise astfel: *passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, et sepultus, descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis* („a pătimit sub Ponţiu Pilat, s-a răstignit, a murit şi s-a îngropat; s-a coborît în iad, a treia zi a înviat in morţi" (cf. DH 10-30; CBC 184-185). „Iad", aici, este folosit nu în sensul osîndei veşnice, ci cu înţelesul biblic de 'lăcaş al morţilor' în general (cf. ebr. *şe'ôl*, redat în LXX ca *ἅδης*, iar în VULG. ca *infera*). Primul înţeles al

acestei afirmaţii este cel potrivit căruia Mîntuitorul a cunoscut moartea ca toţi oamenii, în sens propriu; îl al doilea rînd, coborîrea sa în lăcaşul morţilor a fost văzută drept vestire a Evangheliei către cei drepţi care l-au precedat, deschizîndu-le şi acestora porţile cerului (cf. CBC 631-637; a se vedea şi Efes. 4:9-10, precum şi 1Petr. 4:6).

27:52

Acest verset şi cel următor, privite *ad litteram*, menţionează o excepţie de la regula învierii universale, care va avea loc abia la a doua venire a lui Iisus; de aceea, pasajul este uneori luat ca argument în favoarea plauzibilităţii credinţei în ridicarea cu trupul şi cu sufletul la cer a Fecioarei Maria, la sfîrşitul vieţii sale pămînteşti, mărturisite în Biserica catolică (cf. CBC 966) şi sugerate de textele liturgice ale Bisericii ortodoxe: „Întru naştere fecioria ai păzit, întru adormire lumea nu ai părăsit, Născătoare de Dumnezeu; mutatu-te-ai la viaţă, fiind Maica Vieţii“ (Troparul sărbătorii Adormirii Maicii Domnului, 15 august).

27:54

Referitor la *sutaş*, a se vedea nota la **8:5**.

27:56

Cele mai multe manuscrise greceşti şi VULG. nu au aici *Iosie*, ci *Iosif* (*Ἰωσήφ* / *Ioseph*). BIBL. 1688 urmează ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN., care, probabil, urmează un text armonizat cu pasajul paralel de la Marc. 15:40. ♦ Calificativul „Magdalena“ indică locul de origine al persoanei, Magdala, numele a două localităţi din Palestina (a se vedea şi nota la **15:39**). Numele derivă din ebr. *mighdal*, cu sensul de „cetate“, „fortăreaţă“.

27:57

Cu excepţia faptului că evanghelistul îl numeşte „ucenic“ al lui Hristos, nu avem alte detalii despre Iosif din Arimateea, personaj destul de enigmatic. Aşezarea de unde provine este incertă ca localizare geografică, unii identificînd-o cu Ramah, locul de naştere al profetului Samuel, sau cu Ramallah, situată la nord de Ierusalim (C. M. Kerr, „Joseph of Arimathaea“, ISBE vol. III, 266).

27:59

Înmormîntarea lui Iisus respectă întru totul preceptele legii mozaice. Aceasta are loc la scurt timp după moarte, ca în cazul de faţă, trupul celui decedat fiind învelit într-o pînză şi îmbălsămat cu uleiuri aromatice (George B. Eager, „Burial“, ISBE, vol. I, 529-532).

27:60

În tradiţia iudaică trupul celui mort era aşezat direct într-un mormînt săpat în pămînt sau în stîncă, practică des întîlnită în Biblie (George B. Eager, *ibid.*).

27:62

Urmînd OSTROG, *vineri* redă aici *παρασκευή*, ‘pregătire’. Termenul a fost preluat ca atare (sub forma *parasceve*) în VULG. şi textul latin din ERASMUS, deoarece, printre evreii de limbă greacă, desemna ziua de dinaintea sabatului, de pregătire a acestuia.

27:64

Majoritatea manuscriselor greceşti, VULG. şi ERASMUS omit precizarea *noaptea*. BIBL. 1688 urmează OSTROG, BIBL. VEN.

27:65

Textul grecesc foloseşte aici, pentru ‘pază’, un împrumut din latină (*κουστωδία* < *custodia*), pe care şi OSTROG îl preia ca atare: ***кѵстодиа.*** Împrumutul *custodie* poate fi introdus chiar de BIBL. 1688, dat fiind că în NTB 1648 apare *păzitoriu*.

Capitolul al 28-lea

28:1

Sara sîmbetelor se referă, de fapt, la sfîrşitul săptămînii: gr. *ὀψὲ δὲ σαββάτων* înseamnă, literal, ‘tîrziu de sabat’, iar „sabat“ (aici, *sîmbăta*) avea şi înţelesul de săptămînă, deoarece împărţirea în săptămîni era marcată de aceste zile de sărbătoare. Astfel, *întru una a sîmbetelor* înseamnă „în prima zi a săptămînii“. Înţelesul acestei introduceri ar putea fi deci reformulat astfel: „După încheierea sabatului, în zorii primei zile a săptămînii…“

28:6

Majoritatea manuscriselor greceşti omit *Domnul*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN.

28:9

Unele manuscrise greceşti omit cuvintele *pe cînd mergeau să le spună ucenicilor*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, OSTROG, BIBL. VEN.

28:12

Slujitorilor redă şi aici, ca şi la 27:27, *στρατιώταις* (‘ostaşilor’).

28:13

Ioan Gură-de-Aur justifică lipsa de plauzibilitate a posibilităţii furtului trupului mort al Învăţătorului de către ucenici: aceştia, pe lîngă faptul că erau săraci şi fără educaţie, în momentul respectiv deja se risipiseră şi se ascundeau, cuprinşi de frică; comparînd această situaţie cu vigilenţa sporită a autorităţilor faţă de evenimentele în curs, pecetluirea mormîntului şi paza militară, ar fi greu de crezut că un astfel de plan ar fi avut succes (CHRYS. HOM. MT. 90, 1). ♦ Realitatea mormîntului gol este un element important în fundamentarea biblică a credinţei în Înviere; de remarcat că încercarea de a explica acest lucru drept o înşelăciune din partea apostolilor arată că faptul în sine era, implicit, recunoscut de autorităţile religioase ale timpului.

28:17

Potrivit lui Ioan Gură-de-Aur, menţionarea îndoielii apostolilor dovedeşte sinceritatea evanghelistului, care nu trece sub tăcere dificultăţile acestora nici măcar după mai multe arătări ale lui Iisus înviat (CHRYS. HOM. MT. 90, 2). ♦ Îndoiala despre care se vorbeşte aici a continuat să se manifeste şi în scrierile diferiţilor gînditori care au abordat, încă din Antichitate şi pînă astăzi, principala afirmaţie de credinţă a creştinismului, şi anume că „Iisus Hristos a înviat din morţi cu trupul". Practic, fiecare cuvînt al acestei afirmaţii poate fi interpretat în mai multe feluri, schimbînd sensul în care putem înţelege credinţa în Înviere. Astfel, „Iisus" se poate referi atît la omul din Nazaret, cît şi la Mesia, precum şi la Logosul veşnic, existînd interpretări potrivit cărora nu avem identitate între aceste persoane. „A înviat" se poate referi la un fapt petrecut acum 2 000 de ani, dar şi la prezent, cu sensul că Iisus este viu; şi aici, se poate afirma că Iisus trăieşte doar în sufletele credincioşilor, care duc mai departe mesajul său, sau mai mult decît atît, şi anume că este viu în veşnicie, în lumea transcendentă a lui Dumnezeu. Menţionarea învierii „cu trupul" îi poate duce pe unii la gîndul dezagreabil al resuscitării unui cadavru în putrefacţie sau se poate referi la o corporalitate transfigurată, înţelegînd învierea doar în chip spiritual. Acceptarea sau nu a Învierii, precum şi modul în care este înţeleasă aceasta depind, în cele din urmă, de concepţia despre Dumnezeu şi despre posibilitatea intervenţiei sale în istorie. Potrivit poziţiei tradiţionale a Bisericii, Dumnezeu este o Persoană, a creat lumea, pe care o călăuzeşte prin providenţa sa; de aceea, poate folosi legile naturii în alt fel decît le poate folosi sau înţelege omul, făcînd posibilă, de pildă, şi învierea lui Iisus (şi a tuturor celor care cred în El). Astfel, Învierea lui Iisus începe în această lume, dar trece în „supraistoric şi supracategorial", punînd în legătură istoricul şi transcendentul. Din acest motiv apar contradicţii în mărturiile diferitelor Evanghelii despre evenimentul Învierii: pentru a vorbi despre arătările celui Înviat, acestea trebuie, cu necesitate, exprimate categorial, însă „transcendenţa inexplicabilă a Celui Înviat nu poate fi clasificată în categoriile noastre" (ZIEGENAUS 2010, 313; cf. şi *ibid.*, 296-300).

28:19

Învăţaţi redă *μαθητεύσατε* (lit. 'faceţi ucenici'). BIBL. 1688 urmează probabil varianta latină din VULG. şi ERASMUS (*docete*). ♦ Faptul că Evangheliile sinoptice (Matei, Marcu şi Luca) nu vorbesc deloc despre Botezul creştin (de natură diferită faţă de cel practicat de Ioan Botezătorul — Mat. 3:6 şi urm.) înainte de relatarea Învierii lui Iisus ar putea sugera infirmarea, din punct de vedere exegetic, a istoricităţii instituirii Botezului din partea Mîntuitorului. Totuşi, practicarea Botezului în Biserica primară încă de la bun început (cf., de pildă, Fapte 2:38) se poate explica doar printr-o poruncă explicită a Domnului înviat, ca şi în cazul Euharistiei. ♦ Versetul de faţă fundamentează esenţa vieţii creştine pe primirea Botezului şi pe credinţa în Sfînta Treime, în Dumnezeul unic, dar întreit ca Ipostasuri / Persoane.

28:20

Unele manuscrise greceşti, VULG. şi ERASMUS omit *Amin*. BIBL. 1688 urmează OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Ioan Gură-de-Aur remarcă deschiderea eshatologică a acestui ultim verset: Mîntuitorul îi asigură pe ucenici că toate dificultăţile prin care vor trebui să treacă se vor sfîrşi o dată cu viaţa pămîntească, dar bunurile de care se vor bucura ei sînt veşnice (CHRYS. HOM. MT. 90, 2). ♦ Făgăduinţa Mîntuitorului că va fi mereu împreună cu creştinii este legată de îndemnul de a boteza, din versetul precedent; astfel se fundamentează credinţa Bisericii în prezenţa Domnului în Botez şi celelalte sacramente / taine săvîrşite de ea, ilustrîndu-se astfel profeţia amintită la **1:23**, potrivit căreia Hristos va fi „Emanuel", adică „Dumnezeu cu noi". Perspectiva universală a propovăduirii („toate neamurile") indică universalitatea voinţei de mîntuire a lui Dumnezeu; nu numai prezenţa lui Hristos va dăinui pînă la sfîrşitul lumii, ci şi misiunea apostolilor şi, implicit, a succesorilor acestora. La cele trei slujiri ale lui Hristos, cea de învăţător, preot şi păstor, sînt chemaţi a fi părtaşi, în general, toţi creştinii, iar în mod specific apostolii şi succesorii acestora, care au fost trimişi să înveţe toate neamurile (slujirea de învăţători), să le boteze (sfinţirea, slujirea preoţească) şi să le îndemne să ţină poruncile Domnului: slujirea de păstori (cf. LG 25–27).

EVANGHELIA DUPĂ MARCU

COMENTARII

de Wilhelm Tauwinkl

Introducere

Autor. Textul Evangheliei după Marcu nu oferă informaţii directe cu privire la identitatea autorului. Numele lui Marcu nu apare în Evanghelie, dar este întîlnit în alte scrieri ale Noului Testament: Fapte 12:12,25; 15:37,39; Col. 4:10; 2Tim. 4:11; Filim. 24; 1Petr. 5:13. S-a încercat să se demonstreze că toate aceste trimiteri fac referire la aceeaşi persoană purtînd acest nume, însă în felul acesta nu se ţine seama de problemele exegetice referitoare la datarea şi paternitatea Evangheliei după Marcu. În perioada patristică, începînd cu Papias, se considera că Marcu era un apropiat al apostolului Petru, ca interpret sau cronicar al acestuia, în timp ce Biserica coptă îl consideră pe Marcu primul episcop al Alexandriei. Potrivit tradiţiei, Evanghelia a fost scrisă la Roma sau altundeva în Italia. Cea mai răspîndită părere consideră că autorul este Ioan Marcu din Faptele Apostolilor (12:12), ajuns la Roma, după cum ar rezulta din 1Petr. 5:13. Acest Ioan Marcu pornise în misiune împreună cu Pavel şi Barnaba, renunţînd însă destul de repede; la a doua călătorie misionară a lui Pavel, Barnaba a dorit să fie însoţit din nou de Ioan Marcu, dar, la refuzul lui Pavel, au hotărît să se despartă, pornind în direcţii diferite (Fapte 13:5,13; 15:36-40) (Taylor, 26-30; Delorme, 8-9; Howard-Peabody, 1400-1401).

Stil. Evanghelia după Marcu este cea mai scurtă dintre cele patru. Stilul este necizelat, caracterizat de frecvenţa excesivă a unor adverbe ca *îndată, iarăşi* etc., redundanţe, folosirea prezentului istoric, propoziţii incomplete sau stîngace (1:1 şi 2:10), aramaisme; întîlnim imagini stereotipe în legătură cu mulţimea sau ucenicii. Evanghelia după Marcu prezintă unele expresii nefericite (cum ar fi 6:5-6: *nu a* putut *face acolo nici o minune*) şi inexactităţi istorice, cum ar fi 2:26, unde apare Abiatar în locul lui Ahimelek (Dungan-Kloppenborg, 1304). În general, naraţiunea este foarte schematică, chiar seacă şi prezentînd o lipsă de detalii uneori descurajantă (Delorme, 8; Fabris, 628).

În ciuda stilului mai puţin elegant, nu se poate nega coerenţa Evangheliei, care doreşte să prezinte în mod simplu persoana şi mesajul lui Iisus, pentru a hrăni astfel viaţa comunităţii creştine. Cu toată simplitatea scrierii însă, se poate remarca folosirea unor procedee retorice abile. De pildă, repetiţia (de două sau de trei ori) este folosită pentru a atrage atenţia cititorului asupra anumitor evenimente (minunile de pe mare, vindecarea unui orb, înmulţirea pîinii şi a peştilor, prezicerile pătimirii, rugăciunea lui Iisus şi somnul ucenicilor, tăgăduirea lui Petru). Unele episoade sînt o anticipare a altora care vor surveni ulterior. O tehnică literară mai sofisticată este intercalarea unor evenimente în aşa fel încît să poată fi interpretate unul în lumina celuilalt (de exemplu, intercalarea discuţiei despre iertarea păcatelor în mijlocul episodului vindecării slăbănogului: 2:1-10).

Stilul literar şi gîndirea evanghelistului sînt influenţate de apocaliptica iudaică, reflectată mai ales în cap. 13 (numit, de aceea, şi „apocalipsa sinoptică"), în care sînt prezente elemente apocaliptice importante; acestea apar însă şi în restul Evangheliei. Evanghelia după Marcu abundă în citate din Vechiul Testament, de regulă în traducerea Septuagintei (Howard-Peabody, 1399-1400).

Portretul lui Iisus în Evanghelia după Marcu este enigmatic şi derutant, datorită stilului extrem de concis şi lipsit de detalii. De pildă, autorul remarcă de mai multe ori faptul că ucenicii n-au înţeles anumite gesturi sau cuvinte ale Domnului, însă nu precizează şi ce anume ar fi trebuit să înţeleagă: la numeroasele întrebări ce rămîn în suspensie trebuie să răspundă cititorul însuşi. Caracterul enigmatic al persoanei lui Iisus în Evanghelia după Marcu este accentuat şi de aşa-numita problemă a „secretului mesianic": Iisus le porunceşte demonilor, celor vindecaţi, martorilor la învierea fiicei lui Iair, precum şi ucenicilor, după mărturisirea lui Petru şi Schimbarea la Faţă, să păstreze tăcerea în privinţa identităţii sale mesianice (1:34; 3:12; 1:44; 5:43; 7:36; 8:26). Unii exegeţi au considerat această aşa-numită „taină a lui Mesia" o cheie de interpretare a întregii Evanghelii: în prima parte se putea presupune capacitatea limitată de înţelegere a ucenicilor; după Schimbarea la Faţă însă, Iisus vorbeşte deschis despre pătimirea care va urma (Ziegenaus 2000, 127; Delorme, 8).

Relaţia cu ceilalţi sinoptici. De-a lungul timpului au existat mai multe teorii referitoare la *problema sinoptică* (relaţia literară dintre Evangheliile după Matei, Marcu şi Luca). În

Antichitatea creştină se considera că ordinea scrierii Evangheliilor a fost Matei-Luca-Marcu-Ioan, iar Marcu a scris îmbinînd elemente din Matei şi Luca. În secolul al XIX-lea au apărut trei teorii diferite, intens disputate. Cea dintîi considera că Evangheliile sînt produsul unei tradiţii orale care a interacţionat cu evoluţia textelor scrise. Aceasta a lăsat loc curînd altei ipoteze, care considera că Matei este prima Evanghelie (scrisă pentru iudei), Luca fiind o revizuire a acesteia, pentru a fi folosită în comunităţile întemeiate de apostolul Pavel prin convertirea păgînilor; în acest caz, Marcu era un gen de punte între Matei şi Luca, realizînd concilierea dintre Pavel, apostolul celor netăiaţi împrejur, şi „stîlpii Bisericii", care propovăduiau printre iudei (cf. Gal. 2:9). Pentru a evita crearea unei rupturi între curentul iudeo-creştin şi creştinismul neamurilor, Marcu a îmbinat materialul din Matei şi Luca, dorind să contribuie astfel la menţinerea laolaltă a celor două tradiţii. Această teorie — numită „a celor două Evanghelii" — a fost lăsată deoparte în favoarea următoarei, deşi mai există şi astăzi biblişti care o susţin. În sprijinul acestei teorii există argumentul potrivit căruia Evanghelia după Matei ar trebui considerată fundamentală pentru Biserică, dat fiind faptul că creştinismul s-a născut printre iudei. Într-adevăr, în scrierile creştine din primele două veacuri, dintre evangheliştii sinoptici, Matei este citat cel mai mult, urmat de Luca, Marcu fiind lăsat deoparte aproape în totalitate. S-a mai observat, de asemenea, că expresii caracteristice lui Matei şi Luca apar la Marcu, dar nu şi invers: cuvintele şi construcţiile gramaticale specifice lui Marcu nu apar la ceilalţi doi sinoptici. În sfîrşit, tradiţia patristică reprezentată, de pildă, de Eusebiu şi de Clement al Alexandriei, consideră că primele Evanghelii sînt Matei şi Luca, Marcu fiind scrisă mai tîrziu.

Al treilea punct de vedere — cunoscut ca „ipoteza celor două izvoare" sau „a celor două documente" — consideră că cea dintîi Evanghelie este cea a lui Marcu, scrisă în ultimii ani ai deceniului 6 al sec. I d.Hr. Matei şi Luca sînt revizuiri independente ale Evangheliei după Marcu, adăugînd material dintr-o sursă — pierdută între timp — numită Q (de la cuvîntul german *Quelle*, 'izvor', 'sursă'). Această a treia ipoteză a ajuns să fie acceptată de majoritatea exegeţilor. În favoarea acestei teorii există mai întîi argumentul că, în cazul pericopelor care nu apar la Marcu (de exemplu, naşterea şi copilăria lui Iisus sau unele relatări ale apariţiilor lui după înviere), Matei şi Luca nu concordă între ei; aşadar, aceştia au folosit Marcu drept material principal, dar au introdus şi naraţiuni din alte surse. Ipoteza existenţei sursei Q a fost întărită de descoperirea Evangheliei apocrife a lui Toma. Teoria celor două izvoare explică şi faptul că, în cazul numeroaselor dublete prezente la Matei şi Luca, una dintre variante concordă cu Marcu, iar cealaltă nu. În sfîrşit, studiul critic al redactării Evangheliilor (*Redaktionsgeschichte*) arată că elemente distinctive ale teologiei lui Marcu apar şi la Matei şi Luca, dar nu invers (Dungan-Kloppenborg, 1299-1304).

Totuşi, nici ipoteza sursei Q nu este pe deplin satisfăcătoare, mai ales că diferitele încercări de a o reconstitui au dus la rezultate prea diferite ca să poată fi considerate verosimile, iar *logia* din Matei şi Luca sugerează mai curînd două surse şi nu una. O ipoteză plauzibilă a formării Evangheliei după Marcu (şi a celorlalte sinoptice) ar putea fi cea în care se ţine seama de propovăduirea prin viu grai a apostolilor. Pe lîngă aceştia, existau şi povestitori specializaţi („carismaticii" din Fapte 21:8; Efes. 4:11; 2Tim. 4:5), datorită cărora textele s-au fixat prin repetiţie. Cînd martorii oculari au început să treacă din această lume, s-a simţit nevoia fixării în scris a tradiţiei, astfel încît diferitele episoade au început să fie grupate cronologic sau logic, fiind alcătuită o primă evanghelie completă. Într-o a doua etapă, redactorul Evangheliei lui Marcu a preluat materialul primei Evanghelii, redactînd una mai completă şi mai armonioasă, dar nefiind încă redactarea finală cunoscută astăzi. Această formă primară a Evangheliei lui Marcu a influenţat redactarea celorlalte două evanghelii sinoptice, care au cunoscut şi ele o formă primară şi una intermediară, înaintea celei finale. În sfîrşit, forma finală a Evangheliei după Marcu a rezultat dintr-o revizuire ce a ţinut seama de formele intermediare ale celorlalte două şi a suferit, de asemenea, influenţe pauline (Taylor, 67-89; Fabris, 625-626).

Datare. Ţinînd seama de varietatea de ipoteze privind formarea Evangheliei lui Marcu, este dificilă o datare exactă. Referirea din cap. 13 la distrugerea Ierusalimului (care a avut loc în anul 70) ar putea fi un indiciu, dar părerile sînt împărţite: unii exegeţi consideră că, fiind vorba de o prevestire, redactarea ar fi trebuit să aibă loc înainte de anul 70. Alţii consideră, dimpotrivă, că distrugerea trebuie să fi avut loc deja în momentul redactării, fie fiind vorba de un *vaticinium ex eventu*, fie reflectînd entuziasmul apocaliptic dezvoltat în iudaism după anul 70, odată cu distrugerea templului, aceasta fiind luată ca pretext pentru a le aminti creştinilor că Iisus a prevestit-o, îndemnîndu-i la veghere. O ipoteză relativ recentă (J. O'Callaghan) referitoare la datare este legată de două fragmente de papirus descoperite la Qumrân. Acestea cuprind doar cîteva litere pe care O'Callaghan le-a identificat ca făcînd parte din Marc. 4:28 şi Marc. 6:52-53. Dacă ipoteza s-ar dovedi adevărată, ea ar constitui un dat senzaţional referitor la datarea acestei evanghelii, deoarece fragmentele au fost datate de papirologi în jurul anului 50 d. Hr. Totuşi, dat fiind faptul că fragmentele sînt foarte reduse ca dimensiuni, iar unele dintre cele cîteva litere sînt identificate cu ezitări, ipoteza este încă fragilă, mai ales că prezenţa unor texte creştine la Qumrân ar fi foarte puţin plauzibilă (Delorme, 11).

Structură. După o scurtă introducere pregătitoare (1:1-13), Evanghelia prezintă activitatea lui Iisus în Galileea (1:14 – 3:6), în care părţile principale sînt reprezentate de activitatea la Capernaum (1:14-39) şi de conflictul cu cărturarii (2:1 – 3:6). Continuarea activităţii din Galileea (3:7 – 6:13) ajunge la un punct culminant odată cu respingerea de la Nazaret şi trimiterea celor doisprezece. O

nouă etapă este activitatea în afara Galileii (6:14 – 8:26). La Cezareea lui Filip începe călătoria lui Iisus spre Ierusalim, caracterizată de prevestirile pătimirii (8:27 – 10:52). În timpul activităţii la Ierusalim (11:1 – 13:37), Iisus îşi continuă propovăduirea, în cadrul căreia întîlnim şi discursul apocaliptic (cap. 13). Ultima parte a Evangheliei cuprinde naraţiunea pătimirii şi a învierii (14:1 – 16:20).

Prefaţă [despre] Sfîntul Marcu Evanghelistul

Prefaţa nu face parte din textul propriu-zis al Evangheliei, dar diferitele ediţii ale Bibliei puteau avea astfel de *predoslovii*, adăugate de editori. Bibl. Ven. nu are o astfel de *predoslovie,* iar cele generale — pentru toate cele patru Evanghelii — din Erasmus, Bibl. Ostrog şi Vulg. au un conţinut diferit. Cea de faţă este preluată *ad litteram* din NTB (1648) (spre deosebire de textul propriu-zis al Noului Testament, care prezintă o serie de diferenţe). Este dificil de stabilit dacă prefaţa a fost concepută de traducătorii NTB (1648) sau a fost preluată după ediţii din alte limbi.

Capitolul 1

1:1

Evanghelie este un împrumut din grecescul *εὐαγγέλιον*, ‘veste bună’. În Antichitate, în limbajul curent, se referea mai ales la veşti privind victorii militare sau evenimente din viaţa împăratului; în limbaj creştin s-a specializat cu sensul de vestea bună a mîntuirii, proclamată de Iisus, care „evanghelizează” împărăţia lui Dumnezeu (aduce vestea venirii acesteia) şi îndeamnă la credinţă în ea. Apostolii şi ucenicii lui Iisus au răspîndit evanghelia, vestea cea bună, în toată lumea; propovăduirea s-a fixat apoi în scrieri ce au primit acelaşi nume. La Marcu, substantivul *evanghelie* are întotdeauna sens „tehnic”, referindu-se la venirea împărăţiei lui Dumnezeu (cf. MOLLAT, 204; SCHNACKENBURG I, 19-20; HOWARD-PEABODY, 1402). ♦ Numele lui Iisus (gr. *Ἰησοῦς*, lat. *Iesus*) este o transcriere a aram. *Yēšúa‘*, respectiv a ebr. *Yĕhôšua‘* (‘Yahweh mîntuieşte’). Titlul de Hristos (gr. *Χριστός*, lat. *Christus*) înseamnă ‘Cel Uns’ şi este o traducere a ebr. *Māšîah*, ‘Mesia’. Apelativul Hristos a devenit un nume propriu pentru Iisus, exprimîndu-se astfel ideea că acest Om din Nazaret este Mesia cel aşteptat, vestit de profeţiile Vechiului Testament. În limba română actuală, modul de scriere al numelui Mîntuitorului poate fi o opţiune confesională (*Iisus Hristos* în uzanţa ortodoxă, *Isus Cristos* în cea romano-catolică şi *Isus Hristos* în cea greco-catolică şi protestantă); în ediţiile Bibliei întîlnim următoarele variante: *Iisus Hristos* (BIBL. 1688, BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914, NTCORN., BIBL. CORN. 1921, BIBL. 1921, BIBL. 1936 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod), *Isus Hristos* (CORESI, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. CORN. 1924-1931 şi cele protestante ulterioare), *Iisus Christos* (BIBL. 1874, BIBL. 1911, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938), *Iisus Cristos* (NITZULESCU), *Isus Cristos* (MARCU 1996, BULAI).

1:2

NESTLE-ALAND, VULG. şi VULG. STUTTGART au *în profetul Isaia*; totuşi, varianta *în profeţi*, ca în BIBL. 1688 (urmînd ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.), corespunde mai bine contextului, deoarece numai partea a doua a citatului din v. 2-3 este preluată din Isaia (40:3), prima parte fiind din Mal. 3:1. ♦ *Îngerul* redă *ἄγγελος*, care are atît sensul de ‘sol, mesager’, cît şi de ‘înger’ (care este un trimis al lui Dumnezeu); în VULG. şi VULG. STUTTGART apare *angelus*. NTCORN. ŞI BIBL. CORN. 1921-1931 preferă aici *sol* pentru *ἄγγελος*; toate celelalte versiuni româneşti au *înger*. ♦ Mesagerul („îngerul”) despre care se vorbeşte în citat este profetul Ilie (cf. Mal. 3:23); astfel, citatul, aplicat la Ioan Botezătorul (v. mai jos), ar putea sugera şi că acesta este văzut de evanghelist ca un alt Ilie, deşi în text nu apare o identificare explicită (HOWARD-PEABODY, 1403).

1:3

Pustiul menţionat aici se referă la o vale în apropiere de Ierihon şi de gura de vărsare a rîului Iordan în Marea Moartă. La Marcu, deşertul nu semnifică în primul rînd singurătatea, ci apropierea de Dumnezeu, căutată departe de agitaţia lumii. Tradiţia creştină primară a asociat acest „pustiu” în care predica Ioan Botezătorul cu locul de unde s-a înălţat la cer Ilie, 4Reg. 2:11 (cf. mai jos, v. 1:13; SCHNACKENBURG I, 21; 24). ♦ *A boteza* şi *botez* redau *βαπτίζω* şi *βάπτισμα* (*βαπτισμός*), care aici nu au încă înţelesul specializat, de rit de intrare în comunitatea creştină, ci sînt legate de înţelesul mai general (‘a spăla’, ‘a cufunda în apă’, respectiv ‘spălare rituală’, ‘abluţiune’). În iudaismul timpului existau numeroase abluţiuni rituale, ce simbolizau purificarea inimii; de asemenea, se practica un botez al prozeliţilor (pentru păgînii care doreau să se alăture poporului evreu), considerat aproape la fel de necesar ca şi circumcizia. Botezul lui Ioan poate fi comparat cu botezul prozeliţilor (vizînd intrarea în rîndul celor ce-l aşteptau pe Mesia), dar este, într-un fel, provizoriu, fiind o pregătire, o prefigurare a botezului creştin, aşa cum şi Ioan Botezătorul este un precursor al lui Iisus Hristos (AMIOT, 79). Deşi se pot observa asemănări cu băile rituale practicate la Qumrân, botezul lui Ioan se deosebeşte net de acestea, mai ales datorită faptului că el nu se adresează unei elite, ci întregului popor şi datorită perspectivei eshatologice clare. *Μετανοία* legată de acest botez are o semnificaţie mai bogată decît cea redată în traducere (*pocăinţă: botezul pocăinţei*), şi anume convertirea, întoarcerea la Dumnezeu, ca răspuns la vestea mîntuirii (SCHNACKENBURG I, 22).

1:5

Am redat *οἱ Ἱεροσολυμῖται* prin „locuitorii Ierusalimului”, în timp ce BIBL. 1688 are *ierusalimleanii*, la fel ca şi CORESI, NTB (1648), BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914, BIBL.

1944; alte variante: *ierusalimnenii* (BIBL. FILOTEI), *cei din Ierusalim* (BIBL. 1874, NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. CORN. 1931, BIBL. 1936 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938, BIBL. ANANIA), *locuitorii Ierusalimului* (NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1926, MARCU 1996, BULAI). ♦ În ediţiile critice moderne (cf. NESTLE-ALAND), VULG. şi VULG. STUTTGART, *πάντες* / *universi* ('toţi') apare imediat după *οἱ Ἱεροσολυμῖται* / *Hierosolymitae,* astfel încît se traduce *toţi [locuitorii] Ierusalimului* şi nu *erau botezaţi de el cu toţii*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

1:6

Ἀκρίδας ('lăcuste') este redat de BIBL. 1688 prin *vlăstări* (cf. şi *mũgur'* la CORESI), traducere preluată şi de BIBL. 1795 şi BIBL. 1819. Confuzia se poate datora unui termen latin aproape identic, *acridium*, care denumeşte o plantă (*convulvulus scammonea*), în mod sigur necunoscută în Ţările Române ale timpului. În toate celelalte ediţii româneşti apare traducerea corectă prin *lăcuste* sau prin împrumutul *acride* (BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914, BIBL. 1944). ♦ Îmbrăcămintea lui Ioan Botezătorul este asemănătoare descrierii lui Ilie din 4Reg. 1:8 (cf. şi mai sus, nota la 1:2).

1:8

Aluzia la botezul cu Duhul Sfînt este mai întîi o trimitere la Iez. 36:25-29, dar autorul Evangheliei s-a gîndit probabil şi la botezul creştin, prin care este primit Duhul (SCHNACKENBURG I, 25). ♦ În româna actuală, desemnarea celei de-a treia Persoane a Treimii ca „Spiritul Sfînt" este uzuală numai în Biserica Română Unită (greco-catolică); această opţiune nu se verifică în ediţiile istorice ale Bibliei: BIBL. VULG. 1760-1761 şi BIBL. 1795 au „Duhul Sfînt", în timp ce în BIBL. 1874, NITZULESCU şi BIBL. 1911 apare „Spirit".

1:9

Nazaret (ebr. *Nāṣrat*) este un oraş în Galileea (astăzi în Israel), în care locuiau părinţii lui Iisus. În Evanghelii şi în Faptele Apostolilor, Hristos este numit deseori Iisus din Nazaret, ceea ce a făcut ca şi creştinii să fie numiţi „nazarineni" (cf. Fapte 24:5). Pînă în vremea împăratului Constantin, locuitorii erau în exclusivitate evrei; în sec. VI a fost construită o bazilică creştină de mari dimensiuni. Oraşul a avut de suferit din cauza cuceririi islamice; cruciaţii au construit biserici şi au stabilit aici un scaun episcopal. După expulzarea francilor, Nazaretul a pierdut din importanţă, dar şi-a redobîndit-o treptat, mai ales începînd din sec. XVIII (cf. CHEYNE NAZARETH, 3358). Astăzi are cca. 65 000 de locuitori, în mare majoritate arabi. Este loc de pelerinaj creştin, aici fiind situate mai multe sanctuare legate de evenimente din viaţa lui Iisus. ♦ Galileea (ebr. *Gālîl*, 'ţinut', 'provincie', prescurtare de la *Glîl ha-Gôyîm*, 'ţinutul neamurilor', cf. Is. 8:23) este o regiune de dealuri din nordul Palestinei biblice (nordul Israelului de azi). În vremea lui Iisus, datorită populaţiei amestecate şi a culturii eleniste, Galileea era dispreţuită de evreii din Iudeea; totodată, Galileea constituia o bază a rezistenţei evreieşti faţă de romani. După distrugerea templului de către romani (70 d. Hr.), centrul cărturarilor evrei s-a mutat în Galileea (cf. CHEYNE GALILEE, 1628). ♦ Botezul primit de Iisus de la Ioan vesteşte şi pregăteşte botezul său „întru moarte" (Marc. 10:38), astfel încît atît începutul, cît şi încheierea vieţii publice a lui Iisus sînt marcate de cîte un botez (AMIOT, 80). Spre deosebire de Evanghelia după Matei (cf. 3:14-15), Marcu nu explică de ce avea nevoie Fiul lui Dumnezeu să primească botezul de la Ioan (v. şi nota la v. urm.).

1:10

Coborîrea Duhului Sfînt sub chip de porumbel şi proclamarea filiaţiei divine a lui Iisus trimite la evenimentul de la Rusalii (cf. Fapte 1:5): asemenea apostolilor la Rusalii, creştinii îl primesc pe Duhul Sfînt prin botez, devenind fii adoptivi ai Tatălui ceresc. Scena este şi o investitură asemenea celor ale profeţilor din Vechiul Testament (AMIOT, 80). Simbolismul cerului deschis se referă, ca şi în Vechiul Testament, la coborîrea lui Dumnezeu spre oameni, dar expresia folosită aici (*σχιζομένους τοὺς οὐρανούς*, 'cerurile sfişiate', spre deosebire de Mat. şi Luc., unde apare vb. *ἀνοίγω*, 'a deschide'), trimite la dorinţa omului de a-l găsi pe Dumnezeu: *O, de ai sfîşia cerurile şi ai coborî,* Is. 63:19 (SCHNACKENBURG I, 27-28). În toate ediţiile româneşti apare *deschise* sau *desfăcute* (această a doua variantă în NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. CORN. 1931). Cuvintele rostite de glasul din cer trimit la Is. 42:1 (*iată Slujitorul meu pe care îl sprijin, Alesul meu în care sufletul meu îşi află bucuria*); aici, în Septuaginta apare *παῖς*, care înseamnă atît 'slujitor', cît şi 'copil'; în Evanghelii, redarea prin *υἱος* ('fiu') reflectă interpretarea creştină a acestui verset: Iisus este slujitorul/fiul ales al lui Dumnezeu, căruia i s-a încredinţat o misiune (SCHNACKENBURG I, 29).

1:11

Traducerea *întru Carele bine am vrut* a BIBL. 1688 (sau *în care am binevoit*, în alte ediţii) pentru *ἐν ᾧ εὐδόκησα* nu poate reda toată gama de sensuri posibile, după cum o dovedesc alte variante de traducere în româneşte: *în El am pus toată dragostea mea* (NTCORN., BIBL. CORN. 1921), *în El îmi găsesc (mi-am găsit) toată plăcerea* (BIBL. CORN. 1924-1931), *în El mi-am aflat (găsit) bucuria* (MARCU 1996, BULAI). ♦ Ediţiile critice moderne (cf. NESTLE-ALAND) şi VULG. au *în tine* în loc de *în care,* ca în BIBL. 1688, urmînd ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

1:12

Pustiul apare de mai multe ori la Marcu drept loc de întîlnire al omului cu Dumnezeu (v. şi nota la 1:4). Punerea la încercare a lui Iisus în pustiu este o retrăire a peregrinării în deşert a poporului evreu în drum spre pămîntul

făgăduinţei (Ieş. 15:22 – 18:27); spre deosebire de poporul din Vechiul Testament, Iisus învinge ispita, împlinind destinul lui Israel (THOMAS-DUFOUR, 604).

1:13

Am redat, pentru cursivitate, *a stat acolo*, în loc de *era acolo* (traducere literală după *ἦν ἐκεί*). ♦ Episodul ispitirii în pustiu este mult mai amplu la ceilalţi sinoptici (cf. Mat. 4:1-11; Luc. 4:1-13). Aici este rezumat în doar două versete, însă doar la Marcu apare menţiunea fiarelor sălbatice. Succesiunea evenimentelor (ispitire, însoţire cu fiarele, slujirea de către îngeri) nu exprimă explicit învingerea diavolului (ca la ceilalţi evanghelişti), dar aceasta se subînţelege din restul versetului. Fiara este, pe de o parte, un simbol biblic al diavolului; pe de altă parte, cel ce învinge demonul prin încredere în Dumnezeu este păzit de îngeri, iar fiarele nu-i fac nici un rău: în Ps. 90/91, celui care se încrede în Dumnezeu i se spune: *îngerilor lui le-a poruncit pentru tine să te păzească în toate căile tale [...]. Peste viperă şi vasilisc vei pune piciorul şi vei călca peste leu şi peste balaur* (11; 13). În unire cu Dumnezeu, Hristos poate trăi în pace cu fiarele sălbatice, o idee care trimite şi la era mesianică aşteptată de profeţi, marcată de împăcarea cu toată creaţia: cf. Is. 11:6 şi urm. (GRELOT, 227; SCHNACKENBURG I, 33-34).

1:14

Doar în unele manuscrise greceşti apare *împărăţiei*, astfel încît în ediţiile critice moderne (cf. NESTLE-ALAND) se preferă lectura *Evanghelia lui Dumnezeu*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Împrejurările arestării lui Ioan Botezătorul sînt explicate ulterior (Marc. 6:17-29).

1:16

Galileiului (ca în CORESI şi NTB (1648)), în timp ce în alte locuri apare *Galileii* (cf. 1:9). *Năvodul lui Simon* este varianta din BIBL. VEN. În schimb, NESTLE-ALAND, VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG preferă varianta: *pe Simon şi pe Andrei, fratele lui Simon, aruncînd năvodul în mare*. ♦ Marea Galileii (cunoscută şi sub numele de Lacul Genezaret sau Marea Tiberiadei) este un lac cu apă dulce pe rîul Iordan, avînd lungimea de cca. 21 km, iar lăţimea de 11 km şi situat într-o depresiune, la cca. 40 m sub nivelul mării (CHEYNE GALILEE, 1632).

1:21

Grafia *Capernaum* din BIBL. 1688 (după ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.) apare în marea majoritate a Bibliilor româneşti; varianta *Cafarnaum* (după NESTLE-ALAND, VULG.) este preferată de MARCU 1996 şi BULAI. ♦ Capernaum era o cetate pe ţărmul de nord-vest al Mării Galileii (astăzi Kefar Nahum, Israel). În vremea lui Iisus era localitate de graniţă, posedînd garnizoană şi vamă şi se afla pe importantul drum dintre Ptolemaida şi Damasc. Iisus a revenit de mai multe ori aici în timpul activităţii sale (SCHNACKENBURG I, 51-52). ♦ Termenul *συναγωγή* (cu sensul generic de 'adunare', în particular de 'sinagogă', ca loc de cult iudaic şi ca adunare liturgică) este redat în Evanghelia după Marcu a BIBL. 1688 prin *adunare* (versetul de faţă, precum şi 1:23,29), *săbor* (12:39 şi 13:9), iar în toate celelalte locuri prin *sinagog / sinagoghi*. Vulgata preia consecvent termenul grecesc, redîndu-l ca *synagoga*; şi în textul latin din ERASMUS apare *synagoga,* cu excepţia v. 12:39, unde se preferă *congregationibus*. În BIBL. OSTROG, *συναγωγή* este redat consecvent prin ***сънмищь***; în schimb, în v. 5:22,35,36,38, *ἀρχισυνάγωγος* ('mai marele sinagogii') este redat prin împrumutul ***архїсѵ҃наг҃ѡ҃гъ***. Similar, CORESI pune peste tot *gloate* (şi sg.!), cu excepţia cap. 5, unde apare *ar'hisinagog'*. În NTB (1648) apare peste tot *sinagoga* (în această formă şi nearticulat), cu excepţia v. 12:39, unde apare *săboară* (aşadar, în mod similar cu ERASMUS, textul latin). În versiunea modernă a fost redat consecvent prin *sinagogă*.

1:27

NESTLE-ALAND are altă variantă: *Ce este aceasta? O învăţătură nouă, [dată] cu putere...* BIBL. 1688 urmează VULG, ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

1:35

Foarte de noapte este o traducere literală pentru *ἔννυχον λίαν*, redată în versiunea modernă prin „încă pe întuneric". Aceeaşi traducere apare în NTB (1648), BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1914, BIBL. 1921, BIBL. CORN. 1931, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938, BIBL. ANANIA); alte variante: *de noap'te fu foar'te* (CORESI), *de dimineaţă foarte / foarte de dimineaţă* (BIBL. BLAJ, BIBL. 1944 şi ulterioare ale Sf. Sinod), *de dimineaţă* (BIBL. 1874), *pe cînd era încă întuneric de tot* (NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1926), *încă pe întuneric* (MARCU 1996, BULAI). ♦ În NESTLE-ALAND, VULG. şi BIBL. OSTROG, subiectul (Iisus) este subînţeles, iar fraza are o variantă uşor diferită: *sculîndu-se, a ieşit din casă şi s-a dus într-un loc pustiu şi se ruga*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. VEN.

1:38

Blămaţi redă *ἄγωμεν* ('să mergem'), ca şi în NTB (1648). CORESI are *păsâm'* (CORESI), iar toate celelalte ediţii româneşti traduc prin „să mergem".

1:42

Din NESTLE-ALAND lipseşte *Şi zicînd acestea* [El]. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

1:44

Rînduiala purificării rituale pentru cei vindecaţi de „lepră" este descrisă în Lev. 14:1-32. Era vorba de mai multe boli de piele, numite generic „lepră" (cf. Lev. 13).

Capitolul al 2-lea

2:1

În NESTLE-ALAND apare o variantă uşor diferită: *şi, intrînd din nou în Cafarnaum, după cîteva zile s-a auzit că este în casă.* BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

2:4

BIBL. 1688 traduce στέγη ('acoperiş') prin „casă", la fel ca şi NTB (1648) (similar în BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914). Alte variante: *acoperămînt* (CORESI, BIBL. 1874, NITZULESCU), *podişul învelitoarei* (BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938), *acoperiş* (toate celelalte). ♦ Era vorba, cel mai probabil, de o casă săracă, avînd acoperiş din materiale uşoare, în care s-a putut face repede o spărtură pentru a coborî targa.

2:5

Iertarea păcatelor şi vindecarea paraliziei (v. 11-12) sînt strîns legate aici: pe de o parte, în concepţia vremii, bolile grele erau consecinţa păcatelor, iar vindecarea paraliticului era înţeleasă drept confirmare a iertării păcatelor acestuia; pe de altă parte, Iisus demonstrează că, dacă el are puterea să facă ceea ce omeneşte este foarte greu, cum ar fi vindecarea unei boli grave, cu atît mai mult o are pe cea de a înfăptui ceea ce se considera a fi cauza vindecării, şi anume iertarea de păcate (SCHNACKENBURG I, 67).

2:7

NESTLE-ALAND şi VULG. au altă variantă: *De ce vorbeşte acesta astfel? Huleşte!* BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

2:14

Levi se mai numea şi Matei (cf. Mat. 9:9). ♦ Vameşii erau consideraţi păcătoşi prin natura profesiei lor (relaţiile cu păgînii, mai ales cu romanii, îi făceau „necuraţi") şi, în general, erau corupţi, ceea ce-i făcea şi mai detestaţi în popor. Fără a ţine cont de părerea oamenilor, Iisus exprimă prin atitudine şi comportament (alege un vameş ca ucenic, stă la masă cu păcătoşii) voinţa lui Dumnezeu de mîntuire, uneori de neînţeles pentru oameni (SCHNACKENBURG I, 67).

2:17

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *la pocăinţă.* BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

2:18

Era… postind este o traducere literală pentru ἦσαν... νηστεύοντες, care se regăseşte în BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914 (şi în varianta *era... ajunînd*: BIBL. 1795, BIBL. 1891, BIBL. ŞAGUNA). Alte variante de traducere: *postiie-se* (CORESI), *să postiia* (NTB (1648)), *aveau să postească* (BIBL. 1911, BIBL. 1921), *obicinuiau să postească* (NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1926), *erau postitori* (BIBL. 1936); celelalte Biblii româneşti au *posteau.* ♦ Postul menţionat aici nu este cel „oficial", obligatoriu pentru tot poporul în anumite zile ale anului, ci unul liber consimţit, ţinut de două ori pe săptămînă de evreii evlavioşi, mai ales de farisei (cf. Luc. 18:12).

2:19

Fiii nuntei, redat în versiunea modernă prin *nuntaşii*, este o traducere parţial literală pentru οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος (lit. 'fiii odăii de nuntă', aşadar 'invitaţii la nuntă'). Similar apare în NTB (1648), BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, NITZULESCU, BIBL. 1914, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938, BIBL. 1944, BIBL. 1968). Alte variante: *fečorii nūn'teei* (CORESI), *nuntaşii* (BIBL. 1874, NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1926, MARCU 1996, BIBL. ANANIA, BULAI), *prietenii mirelui* (BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. 1988), *fiii odăii de nuntă* (BIBL. CORN. 1931). ♦ Nunta, moment de bucurie, în care postul este de neconceput, este deseori în Biblie un simbol al mîntuirii şi al fericirii primite de la Dumnezeu (cf. Is. 62:5: *Precum se bucură mirele de mireasă, aşa se va bucura de tine Dumnezeul tău*). Iisus înfăţişează prezenţa sa printre oameni ca un astfel de timp al mîntuirii, asemănat cu un ospăţ de nuntă (cf. SCHNACKENBURG I, 75).

2:21

Referirile la peticul şi vinul nou sînt o aluzie la faptul că Iisus marchează venirea în lume a unui timp cu totul nou, cu totul diferit faţă de vechea rînduială.

2:24

Secerişul, culesul spicelor, era, potrivit învăţăturii rabinilor, una dintre cele 39 de acţiuni interzise în mod explicit în zi de sabat (cf. şi Ieş. 34:21; TAYLOR, 216; SCHNACKENBURG I, 79-80). ♦ Este posibil ca menţionarea acestui episod în Evanghelie să fie ecoul unor dispute cu creştinii proveniţi din iudaism, referitoare la menţinerea obligativităţii sabatului şi pentru creştini; în acest caz, atitudinea şi cuvintele lui Iisus sînt clare: Fiul Omului este stăpîn şi peste sabat. Semnificaţia episodului ajunge însă dincolo de această controversă, permiţînd concluzii mai generale despre libertatea conştiinţei faţă de prescripţiile rituale, mai ales în situaţii limită. S-a încercat şi interpretarea potrivit căreia ucenicii n-au smuls spicele ca să le mănînce, ci ca să-i deschidă calea Învăţătorului, care venea în urma lor (cf. SCHNACKENBURG I, 79-81).

2:25

În Vechiul Testament (1Reg. 21:1-6) nu se precizează că David ar fi făcut acest lucru în zi de sabat; aceasta este o interpretare în comentariile midraşice ulterioare (SCHNACKENBURG I, 80).

2:26

Referirea la Abiatar (Aviatar) este incorectă, deoarece, în

perioada respectivă, mare preot era Ahimelek, tatăl lui Abiatar (cf. 1Reg. 21:1; 22:20). ♦ *Pîinile sfinte* redă aici *τοῦς ἄρτους τῆς προθέσεως* ('pîinile oferite [lui Dumnezeu]', 'pîinile punerii înainte'). Similar apare în NTB (1648). Alte variante: *pâine nain'te pūse* (CORESI), *pîinile pentru punerea înaintea Domnului* (BIBL. CORN. 1921), *pîinile ofrandei* (BULAI), *pîinile punerii înainte* (toate celelalte). Este vorba de cele douăsprezece pîini care trebuiau aşezate în fiecare sabat, pe două rînduri, pe o masă din sanctuar, ca *jertfă de pomenire înaintea Domnului;* ele puteau fi mîncate apoi numai de preoţi (Lev. 24:5-9).

Capitolul al 3-lea

3:4

Suflet a mîntui redă literal *ψυχὴν σῶσαι*; la un prim nivel de sens, expresia se poate traduce şi prin *a salva o viaţă.* Totuşi, ţinînd seama de context (vindecarea omului cu mîna paralizată), care nu se referă la o boală ce punea în pericol viaţa omului, afirmaţia lui Iisus trimite din nou la legătura dintre boală şi moarte (potrivit mentalităţii ebraice, moartea este deja prezentă într-un om bolnav), precum şi dintre păcat, boală şi moarte. Vindecarea/mîntuirea vizează deci omul în toate dimensiunile sale: vindecarea fizică este în relaţie cu mîntuirea sufletului (SCHNACKENBURG I, 82-84). În româneşte, varianta din BIBL. 1688 (*suflet a mîntui*) se regăseşte în BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914. Alte opţiuni de traducere: *sūfletūl să mân'tueşti* (CORESI) *omul a-l pîiarde au a-l mîntui?* (NTB (1648)), *a scăpa viaţa* (BIBL. 1874), *a scăpa un suflet* (NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921), *să scapi viaţa cuiva* (NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1926), *a mîntui un suflet* (BIBL. CORN. 1931, BIBL. 1936 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod), *să scapi o viaţă* (MARCU 1996), *să salvezi o viaţă* (BULAI).

3:6

Cu numele de *irodieni* sînt desemnaţi aici prietenii şi aliaţii lui Irod Antipa (cf. TAYLOR, 224).

3:7

Menţionarea diferitelor teritorii locuite de evrei şi a celor învecinate, chiar păgîne (Tirul şi Sidonul) subliniază răsunetul activităţii şi mesajului lui Iisus.

3:12

Facă arătat este o traducere literală pentru *φανερὸν ποιήσωσιν*, care mai apare la BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914. Alte variante: *să nū aievĕ facâ el'* (CORESI); *facă la arătare* (NTB (1648)), *vădească* (BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. ŞAGUNA), *facă cunoscut* (BIBL. 1874, NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1926), BIBL. 1944, BIBL. ANANIA, BULAI), *dea pe faţă* (NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. CORN. 1931, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938, BIBL. 1968, BIBL. 1988, MARCU 1996). ♦ Dezvăluirea identităţii lui Iisus din partea duhurilor necurate şi porunca lui Iisus de a tăcea pare stranie cititorului de azi. În mentalitatea timpului exista credinţa în forţe supranaturale întrupate în oameni deosebiţi, care emanau din aceştia într-un mod magic. În această perspectivă, simpla prezenţă a Fiului lui Dumnezeu izgonea demonii; însă porunca de a păstra tăcerea din v. de faţă arată că Iisus se deosebea de vrăjitori, în primul rînd prin faptul că nu căuta să facă senzaţie (SCHNACKENBURG I, 87).

3:13

Muntele neprecizat se referă fie la regiunea de dealuri din nordul Lacului Genezaret, fie, în general, la o regiune nelocuită (probabil datorită termenului aramaic palestinian *ţura*, care înseamnă atît 'munte', cît şi 'cîmp deschis'; cf. TAYLOR, 229). Muntele este un loc de rugăciune, departe de mulţime, unde omul poate căuta apropierea de Dumnezeu (SCHNACKENBURG I, 91).

3:15

NESTLE-ALAND omite *să vindece bolile.* BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

3:16

Numărul de doisprezece apostoli corespunde celor douăsprezece triburi ale lui Israel (în alcătuirea originală a poporului, deoarece, în vremea lui Iisus, acesta mai cuprindea doar două), fiind un semn profetic care vestea adunarea unui nou popor al lui Dumnezeu (cf. SCHNACKENBURG I, 91-92). ♦ Supranumele de Petru dat lui Simon (de la *πέτρα*, 'piatră', 'stîncă') este echivalentul aramaicului *Kêfa'*, avînd acelaşi sens, întîlnit în alte scrieri neotestamentare (în româneşte transcris *Chefa* sau *Chifa*), dar pe care Marcu nu-l foloseşte (cf. Ioan 1:42).

3:17

Nu se poate explica în mod cert originea numelui de *Boanerges* / *Voanerghes* dat fiilor lui Zebedeu şi interpretat de autorul Evangheliei ca 'fiii tunetului'. *Βοανηργές* este, cel mai probabil, o transcriere coruptă a unui nume ebraic sau aramaic, în privinţa căruia cercetătorii nu au ajuns la consens; cea mai apropiată formă pare cea din versiunea siriacă a Bibliei: *bnāy rgeš*, 'fiii vuietului' (TAYLOR, 231-232). Semnificaţia dată de evanghelist ('fiii tunetului') s-ar putea referi la temperamentul coleric al celor doi apostoli (cf. Luc. 9:54) sau la faptul că Iisus le-a prevestit că vor fi părtaşi la moartea lui (cf. Marc. 10:38-40), adică vor trăi şi ei „furtuna" eshatologică (SCHNACKENBURG I, 94).

3:18

Andrei şi *Filip* sînt nume greceşti (*Ἀνδρέας, Φίλιππος*). *Bartolomeu/ Vartolomei* (*Βαρθολομαῖος*) este transcrierea greacă a ebr. *Bar-Talmay*, 'fiul lui Talmai'. *Matei* (*Ματθαῖος*) este o formă prescurtată de la *Ματταθίας* (*Matatia*), derivat din ebr. *mattān* ('dar'); în Mat. 10:3 se precizează *Matei vameşul*, fiind identificat deci cu Levi din

Marc. 2:14. Despre *Toma* (Θωμᾶς) se spune în Ioan 11:16 *cel numit şi Geamănul*, de unde reiese că numele este derivat din ebr. *t'ōm* ('geamăn'). *Iacob al lui Alfeu* este precizat astfel pentru a fi deosebit de Iacob, fiul lui Zebedeu; uneori este identificat cu Iacob cel Mic, cu Levi sau cu fratele lui Levi. *Tadeu* (Θαδδαῖος) este o formă prescurtată de la *Theodosios, Theodotos* sau *Theodoros*. În cazul lui Simon Cananeul, precizarea ὁ Καναναῖος nu înseamnă 'locuitor al Canaanului' (ebr. *Kᵉna'ănî*, gr. Χαναναῖος) şi nici 'locuitor din Cana' (care, în gr., ar fi Καναῖος), ci corespunde ebr. *Qan'ānā'*, adică adept al grupării cunoscute şi cu numele de *zeloţi*, fiind deci echivalentă cu *Simon Zelotul* din Luc. 6:15 (TAYLOR, 232-234). În limba română este dificil de redat nuanţa, dar se poate evita scrierea cu 'aa' care este nejustificată în acest caz şi trimite în mod eronat la Canaan (aşa cum apare, din păcate, la BIBL. ANANIA şi BULAI). Καναναῖος a fost redat în Bibliile româneşti prin *Cananit* (NTB (1648)), *Cananitul* (BIBL. 1688, BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914, NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1931, BIBL. 1944), *Hananeul* (BIBL. VULG. 1760-1761), *Cananeul* (BIBL. 1874, NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938, BIBL. 1968 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod, MARCU 1996), *Canaaneanul* (BIBL. ANANIA), *Canaaneul* (BULAI).

3:19

Iscariot (Ἰσκαριώθ sau Ἰσκαριώτης) este interpretat de regulă ca provenind din ebr. *'îš Qᵉriyyôt*, 'om din Cheriot' (cf. Cheriot-Heţron din Ios. 15:25 sau Cheriotul Moabului din Ier. 48:23). Există şi interpretarea potrivit căreia *Iscariot* ar proveni din lat. *sicarius*, 'asasin', dar aceasta nu s-a impus (TAYLOR, 234).

3:20

BIBL. 1688 are *bucate* pentru ἄρτος ('pîine'), ca şi NTB (1648). Toate celelalte Biblii româneşti au *pîine* sau reformulează: *nici să prînzească* (NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1926), *nici să mănînce* (BIBL. 1944, BIBL. 1988).

3:21

Nu-şi e în minte redă gr. ἐξέστη ('şi-a ieşit din minţi'). Unii comentatori consideră că a traduce aici prin „a înnebunit" este prea mult, sensul fiind acela că rudele lui Iisus observă că acesta este absorbit de ceea ce făcea, pierzînd simţul realităţii şi neavînd timp nici să mănînce (cf. TAYLOR, 237). Varianta din BIBL. 1688 se regăseşte în NTB (1648); alte variante: *nu este sănătos* (CORESI), *întors din fire* (BIBL. VULG. 1760-1761), *nu-şi este în fire* (BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914, BIBL. 1936), *în uimire* (BIBL. 1874), *şi-a ieşit din fire* (NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. CORN. 1931, BIBL. 1968 şi ulterioare ale Sf. Sinod, BULAI), *şi-a ieşit din minţi* (NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1926, MARCU 1996), *şi-a ieşit din sine* (BIBL. 1944).

3:22

Grafia şi etimologia lui *Beelzebul* / *Velzevul* (gr. Βεελζεβούλ, VULG. *Beelzebub*) sînt nesigure. Datorită formei *Beelzebub* din VULG. şi din *Peşitta* (Biblia siriacă), este posibil să fie derivat din ebr. *Ba'al zᵉbûb* (lit. 'stăpînul muştelor') care apare în 4Reg. 1:2, despre care se spune că este *zeul Ecronului*. De altfel, în acest pasaj ar putea fi vorba de un joc de cuvinte peiorativ, adevăratul nume al zeului fiind *Ba'al zᵉbul*, 'stăpînul casei' sau 'Baal căpetenia', care în ochii evreilor monoteişti echivala cu „căpetenia demonilor". Altă ipoteză îl asociază cu aramaicul *b'el-dbobo'*, 'duşmanul', alt nume eufemistic pentru diavol (TAYLOR, 238-239).

3:23

În pilde redă aici ἐν παραβολαῖς. Termenul παραβολή, care poate însemna, în greaca clasică, 'comparaţie', 'ilustrare', 'analogie'; în Noul Testament este folosit cu sens apropiat de cel din Septuaginta, unde traduce ebr. *māšāl*, care se referă la proverbe, cuvinte de înţelepciune, ghicitori şi naraţiuni ilustrative. Mai precis, *parabola*, în evangheliile sinoptice, este „o poveste istorisită de Iisus pentru a-şi ilustra învăţătura" (SESBOÜÉ, 502). Parabolele lui Iisus utilizează comparaţii, enigme, simboluri, alegorii etc., astfel încît, pornind de la prezentarea unor realităţi din viaţa de zi cu zi, cunoscute ascultătorilor, să explice noţiuni religioase şi spirituale mai profunde, privind revelaţia lui Dumnezeu, istoria sacră, împărăţia cerurilor etc. (cf. TAYLOR, 239, 249-250; SESBOÜÉ, *ibid.*). Toate Bibliile româneşti folosesc *pilde* pentru παραβολή, în afară de BIBL. 1874, MARCU 1996, BIBL. ANANIA şi BULAI, care au *parabole*.

3:29

NESTLE-ALAND şi VULG.: *vinovat de un păcat veşnic* în loc de *vinovat judecăţii de veac*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. VEN. ♦ Hula, în sens biblic, este un atac la adresa demnităţii şi puterii lui Dumnezeu, în mod direct sau indirect, şi a fost întotdeauna considerată un păcat deosebit de grav. Cuvintele, *nu are iertare în veac*, referitoare la cei care păcătuiesc împotriva Duhului Sfînt, sînt însă greu de interpretat, ţinînd seama de prima parte a versetului şi, în general, de ansamblul învăţăturii lui Iisus (cf. Mat. 18:23-35), potrivit căreia, celui care se căieşte, Dumnezeu îi iartă chiar şi păcatele cele mai grave. În acest pasaj, Iisus se referă, concret, la păcatul cărturarilor care se împotriveau unui adevăr evident: îl confundau pe Dumnezeu cu diavolul, atribuindu-i acestuia din urmă lucrarea Duhului Sfînt (v. 22 şi 30). Dumnezeu îl iartă întotdeauna pe păcătosul care se căieşte sincer; totuşi, un păcat este „de neiertat" atunci cînd omul respinge din principiu căinţa; în acest caz, iertarea ar fi o contradicţie în sine, deoarece aceasta este refuzată în mod deliberat de către păcătosul însuşi (RADERMAKERS, 124-125; TAYLOR, 244; SCHNACKENBURG I, 100-102).

3:21

Faptul că Iosif nu este menţionat este considerat, în general, ca un indiciu al faptului că acesta murise. În

privinţa identităţii „fraţilor" lui Iisus există trei teorii, toate apărute în sec. IV, dar încă disputate în prezent. Cea a lui Helvidius susţine că fraţii menţionaţi aici erau, propriu-zis, fraţi de sînge; cea a lui Epifanie al Salaminei (întîlnită şi în evangheliile apocrife) consideră că era vorba de fraţi vitregi ai lui Iisus, deci fii ai lui Iosif dintr-o căsătorie anterioară. În sfîrşit, teoria lui Ieronim susţine că era vorba de verii lui Iisus, deoarece în mediile semitice se foloseşte termenul „frate" şi pentru rude mai îndepărtate sau pentru membrii unui clan (cf. şi Fac. 14:14-16; 29:15 etc.). Acceptarea uneia dintre teorii implică şi modul de înţelegere a naturii fecioriei Mariei. Actualmente, creştinii protestanţi preferă ipoteza lui Helvidius: Maria era fecioară la zămislirea lui Iisus, dar, după naşterea acestuia, a mai avut copii împreună cu Iosif. În Biserica ortodoxă, titlul de „pururea fecioară Maria" se referă la feciorie înainte, în timpul şi după naşterea lui Iisus şi, de aceea, se preferă teoria lui Epifanie: Iosif era văduv şi foarte în vîrstă atunci cînd a luat-o de soţie pe Fecioara Maria. Biserica catolică recunoaşte acelaşi titlu Mariei, dar preferă explicaţia lui Ieronim; Iosif era tînăr şi în putere, dar a trăit cu Maria ca frate şi soră din motive de credinţă şi nu din cauza slăbiciunii datorate vîrstei (ZIEGENAUS 1998, 247-264; TAYLOR, 247-249).

3:33

Răspunsul surprinzător al lui Iisus subliniază că relaţiile oamenilor cu El dau naştere unei rudenii mai importante decît cea de sînge. Adevărata familie a lui Iisus se întemeiază pe alegerea liberă din partea sa (cf. v. 13) şi este alcătuită din cei care-l urmează. Nu poate fi vorba, în nici un caz, de o desconsiderare a mamei sale, deoarece Maria a împlinit voinţa lui Dumnezeu (cf. Luc. 1:38: *fie mie după cuvîntul tău*), aşadar s-ar putea spune că face parte atît din familia naturală a lui Iisus, cît şi din cea spirituală (cf. RADERMAKERS, 125; SCHNACKENBURG I, 103).

Capitolul al 4-lea

4:2

Pentru *pilde* / *parabole*, v. nota la 3:23.

4:4

NESTLE-ALAND, VULG. STUTTGART şi BIBL. OSTROG omit *cerului*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. VEN.

4:5

Modul straniu de a semăna, care nu ţine seama de calitatea solului, ar putea fi explicat prin tehnica agricolă rudimentară a timpului. Totuşi, exemplul este folosit pentru a arăta că doar omul dispus să asculte este atins de Cuvîntul lui Dumnezeu, care aduce, în acest caz, rod (v. interpretarea dată de Iisus însuşi, v. 13-20).

4:9

Îndemnul *Cine are urechi de auzit să audă!,* prin care se atrage atenţia ascultătorilor asupra importanţei cuvintelor, apare frecvent în spusele lui Iisus (uneori sub forme uşor diferite), cf. 4:23; 7:16; Mat. 11:15; 13:9,43; Luc. 8:8; 14:35; de asemenea, Apoc. 2:7,11,17,29; 3:6,13,22.

4:11

Departajarea între cei care înţeleg misterul împărăţiei lui Dumnezeu şi cei pentru care rămîne o enigmă este asemănătoare celei dintre adevărata familie a lui Iisus şi ceilalţi, din afară (cf. 3:35). Taina, misterul împărăţiei lui Dumnezeu este o realitate deja prezentă în mijlocul oamenilor, care se dezvăluie celor care primesc Cuvîntul cu credinţă; pentru ceilalţi, atît spusele, cît şi faptele lui Iisus rămîn o enigmă (*παραβολή*, care aici are şi acest sens), ridică probleme de neînţeles (SCHNACKENBURG I, 110-113; RADERMAKERS, 129).

4:12

NESTLE-ALAND omite *păcatele*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Explicaţia citează Is. 6:9-10, unde este vorba de o poruncă ironică de a face ceva inutil, cunoscîndu-se dinainte rezultatul. La Marcu, explicaţia este, la prima vedere, greu de interpretat, sugerînd că scopul parabolelor este cel de a ascunde adevărul şi de a împiedica pocăinţa (!). Totuşi, ţinînd seama de modul ironic de a face un reproş, în genul citatului din Isaia, explicaţia ar putea fi apropiată de tema păcatului împotriva Duhului Sfînt (v. nota la 3:29): celor care, din principiu, resping întoarcerea la Dumnezeu, toate aceste învăţături le rămîn în mod iremediabil ascunse. De aceea, vorbirea în parabole are ca efect discernerea între cei care cred şi cei care nu cred (TAYLOR, 256-257; RADERMAKERS, 128; SCHNACKENBURG I, 110-113).

4:15

NESTLE-ALAND are *în ei* în loc de *în inimile lor*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

4:17

Să smintescu redă aici *σκανδαλίζονται* (cf. VULG. *scandalizantur*). Verbul *σκανδαλίζω* nu este clasic (apare doar în Septuaginta şi în Noul Testament), ci derivat de la *σκάνδαλον* ('laţ', prin extensie, 'pricină de poticnire', chiar morală), însemnînd aici 'a da prilej de păcat', 'a provoca pierderea credinţei'. Termenii moderni de „scandal" şi „a scandaliza" derivă tot de aici, dar şi-au deplasat sensul şi mai mult, referindu-se mai curînd la modul de manifestare a unui *σκάνδαλον*, precum şi la reacţia la acesta (revoltă, indignare). Varianta *se smintesc* apare în majoritatea Bibliilor româneşti; alte variante: *săblăznesc* (CORESI), *se abat* (NITZULESCU), *se scandalizează* (BIBL. 1874, BULAI), *se leapădă [de Cuvînt]* (NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1926), *se poticnesc* (BIBL. CORN. 1931, MARCU 1996, BIBL. ANANIA).

4:22

Afirmaţia este o continuare a versetului precedent,

referindu-se, ca şi acela, la propovăduirea evangheliei, care este destinată tuturor şi trebuie făcută în public.

4:24

NESTLE-ALAND şi VULG. omite *celor ce aud*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

4:25

Expresia poate fi un proverb popular, sugerat de condiţiile vieţii de atunci (uneori prezente şi astăzi în societăţi nedrepte). Iisus aplică această observaţie la realităţi spirituale. Ruptă din context, afirmaţia este greu de înţeles; la ceilalţi sinoptici este legată de parabola talanţilor (Mat. 25:29; Luc. 19:26), în schimb, la Marcu poate fi înţeleasă ca referindu-se la cei care ascultă evanghelia: celor care au deja o bază a credinţei (sau care au „urechi de auzit"), un fundament pentru viaţa creştină, ascultarea învăţăturii le aduce bogăţii spirituale şi mai mari. Cei care au o credinţă superficială vor ajunge să şi-o piardă şi pe aceasta (TAYLOR, 265; SCHNACKENBURG I, 120; RADERMAKERS, 132).

4:37

NESTLE-ALAND şi VULG. mai adaugă o dată *barca* la sfîrşit. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

4:38

Fundul corăbiii redă *πρύμνα* ('pupa'), la fel ca şi în NTB (1648) şi BIBL. VULG. 1760-1761. Alte variante: *cîrmă* (CORESI, BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1874, BIBL. 1914, NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1926, BIBL. 1944), *partea din urmă a vasului* (NITZULESCU, BIBL. 1921), *partea din urmă (dindărăt) a corăbiei* (BIBL. CORN. 1931, BIBL. 1936, BIBL. 1968, BIBL. 1988, BIBL. ANANIA), *partea dinapoi a bărcii* (MARCU 1996, BULAI).

4:39

Autorul prezintă puterea lui Iisus de a domoli furtuna într-un mod similar celei de a izgoni demonii, aşa cum o sugerează şi verbul folosit (*φιμόω*), acelaşi pentru a porunci furtunii şi demonului în v. 1:25; Iisus are deci, în general, putere asupra tuturor forţelor naturii şi ale răului. Tema pericolului pe mare, a naufragiului şi a supravieţuirii este binecunoscută în Biblie (de pildă, Cartea lui Iona); dar, în timp ce, în alte cazuri, se subînţelege că Dumnezeu îi salvează pe cei care au încredere în El, aici apare Cineva care acţionează în mod direct (SCHNACKENBURG I, 130-131).

4:40

Părinţii Bisericii au folosit imaginea bărcii sau corabiei pradă valurilor furtunii, ocrotită de Hristos, ca simbol al Bisericii, călăuzită de Dumnezeu în mijlocul persecuţiilor şi al strîmtorărilor de-a lungul istoriei (SCHNACKENBURG I, 132).

Capitolul al 5-lea

5:1

NESTLE-ALAND şi VULG. au *gherasenilor* în loc de *gadarenilor*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Dat fiind că atît Gherasa, cît şi Gadara sînt cetăţi aflate la mare distanţă de lac (cca. 50, respectiv 10 km) şi ţinînd seama de v. 13, este posibil (potrivit lui Origen şi lui Ieronim) să fie vorba de altă localitate, Gergesa, situată chiar pe malul lacului. Cercetătorii contemporani identifică locul cu Kersa / Kursa, despre care se vorbeşte în Talmud (TAYLOR, 278; SCHNACKENBURG I, 135).

5:2

Credinţele populare ale timpului considerau că cimitirele sînt bîntuite de duhuri necurate (TAYLOR, 279).

5:9

Legheon redă prin împrumut *λεγιών*, 'legiune' (grafia cu *e* în loc de *i* apare în ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.); mai apare în această formă la CORESI, NTB (1648), BIBL. 1795; BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914, BIBL. 1944, uneori cu varianta *Leghion* (BIBL. VULG. 1760-1761) sau *Legion* (NITZULESCU). Toate celelalte ediţii traduc prin „legiune". ♦ Cazurile grave de posedare erau considerate, în mentalitatea epocii, rezultatul acţiunii mai multor demoni (SCHNACKENBURG I, 135). ♦ Întrebarea este legată de credinţa din vechime potrivit căreia cunoaşterea numelui implică o anumită putere asupra unui duşman, în cazul de faţă, demonul (TAYLOR, 281).

5:12

NESTLE-ALAND omite *toţi diavolii*. VULG.: *spiritus* (omite *toţi*). BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

5:13

NESTLE-ALAND omite *Iisus îndată*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Intrarea spiritelor în porci dovedeşte eliberarea omului posedat. Credinţele populare din Antichitate considerau că şi animalele pot fi posedate, mai ales în cazurile de turbare. Porcii erau consideraţi animale impure şi poate de aceea sînt prezentaţi ca loc în care se pot refugia demonii. Aceste particularităţi pot ţine de obiceiul de a înflori naraţiunile, considerate legitime în epoca respectivă, cu condiţia să se păstreze conţinutul mesajului (TAYLOR, 281; SCHNACKENBURG I, 135-136; RADERMAKERS, 139).

5:19

Refuzul lui Iisus de a-l primi printre ucenici pe posedatul exorcizat se înscrie în atitudinea de păstrare a secretului în privinţa identităţii sale (v. mai sus, „Introducere generală"); în acest sens, el deturnează atenţia de la persoana sa (evitînd şi uimirea care ar fi putut fi provocată de primirea

printre ucenici a unui păgîn ce fusese posedat), subliniind acţiunea lui Dumnezeu care i-a venit omului în ajutor. Acesta începe să vestească în împrejurimi minunea întîmplată, în mod similar cu vindecarea leprosului, Marc. 1:40-45 (SCHNACKENBURG I, 136-137).

5:23

Ca să se mîntuiască / ca să se vindece traduce gr. *ἵνα σωθῇ*. Verbul *σῴζω* poate însemna atît 'a vindeca', 'a salva', cît şi 'a mîntui' (cu semnificaţie spirituală). Iair, în rugămintea lui, se gîndea, fără îndoială, la vindecarea fizică, dar aceasta, înfăptuită de către Iisus, ar o semnificaţie mai profundă: v. mai jos, nota la 5:34.

5:25

Este vorba, fără îndoială, de o hemoragie anormală legată de menstruaţie (cf. şi Mat. 9:20; Luc. 8:43). Aceasta, pe lîngă umilinţă, o aducea pe femeie în situaţia de impuritate legală (cf. Lev. 15:25 şi urm.), ce se transmitea prin atingere. Poate de aceea, femeia l-a atins pe Iisus în ascuns, începînd să se teamă atunci cînd Acesta a observat; cf. şi Luc. 8:47 (SCHNACKENBURG I, 141; TAYLOR, 290).

5:26

Mai mult spre rău viind este o traducere literală pentru *μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα* (a fost redat în versiunea modernă prin *ajunsese mai rău*). Ediţiile româneşti ale Bibliei au găsit variante de traducere foarte variate: *če mai vrѣtos tru amarь měr'se* (CORESI), *ce la mai mult rău sosise* (NTB (1648)), *mai rău avea* (BIBL. VULG. 1760-1761.; cf. VULG. *magis deterius habebat*), *mai vîrtos în mai rău viind* (BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA), *totŭ maĭ rĕŭ i se făcea* (BIBL. 1874), *mergînd/mergea spre mai rău* (NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. CORN. 1931), *mai vârtos mergând (în)spre mai rău* (BIBL. 1914, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938, BIBL. 1968 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod, BIBL. ANANIA), *îi era din ce în ce mai rău* (NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1924), *ba încă îi era mai rău* (BIBL. CORN. 1926), *ajunsese într-o stare mai rea* (BIBL. 1944), *ajunsese (mult) mai rău* (MARCU 1996, BULAI).

5:31

Efrem Sirul remarcă ironia faptului că, în aglomeraţia din jurul Mîntuitorului, doar o femeie ce vine pe ascuns, nevăzută de nimeni, este vindecată prin credinţă; în acest sens, Augustin comentează: „Puţini sînt cei care îl ating prin credinţă; mulţi sînt cei ce se îmbulzesc în jurul lui" (AUG. SERM., 62, 4; cf. şi EPHR. DIATESS. COMM.).

5:34

Am redat în acest caz vb. *σῴζω* cu 'a mîntui', subliind astfel faptul că vindecarea oferită de Iisus depăşeşte planul pur fizic.

5:36

Afraat scoate în evidenţă puterea credinţei de a săvîrşi fapte minunate, parafrazînd ampla listă a acestora, aşa cum sînt menţionate în Evr. 11 şi în numeroasele pasaje biblice la care se face aluzie aici; astfel, credinţa l-a înălţat pe Enoh la cer, a învins potopul, zămisleşte urmaşi, ne scapă de sabie, ne scapă din puţ, îi îmbogăţeşte pe săraci, îi eliberează pe cei închişi şi prigoniţi, aduce foc din cer, desparte apele, scoate apă din stîncă, îi satură pe cei flămînzi, învie morţii, potoleşte furtuna, vindecă bolnavii, învinge duşmanii, dărîmă zidurile, astupă gura leilor, stinge puterea focului, îi smereşte pe cei trufaşi şi îi cinsteşte pe cei smeriţi. Credinţa care izbuteşte să realizeze lucrări atît de mari este însă doar cea în Dumnezeu Creatorul, credinţa Bisericii, care se deosebeşte de divinaţie, vrăjitorii, citit în stele şi superstiţie (APHR. DEM., 4, 17-19).

5:37

Petru, Iacob şi Ioan sînt apostolii care au fost martori ai Schimbării la Faţă (9:2) şi ai agoniei în grădina Ghetsemani (14:33) şi, împreună cu Andrei, pe Muntele Măslinilor (13:3); unii comentatori consideră că este vorba de un cerc restrîns în rîndul apostolilor (TAYLOR, 294), poate legat şi de dorinţa lui Iisus de a nu face vîlvă în acest caz (cf. şi nota la 5:43). Ieronim explică motivaţia alegerii celor trei în două etape; mai întîi explică de ce trei la număr, asociind acest număr cu persoanele Sfintei Treimi, cu cele trei nuiele de paltin aşezate de Iacob în jgheaburile de adăpat (Fac. 30:38) şi cu zicala din Ecles. 4:12: *sfoara pusă în trei nu se rupe degrabă*. În al doilea rînd, se cuvenea ca aceşti trei ucenici să fie cei aleşi, deoarece pe Petru se va zidi Biserica (cf. Mat. 16:18), Iacob este primul apostol care va primi cununa martiriului (cf. Fapte 12:2), iar Ioan era ucenicul iubit (cf. Ioan 19:26; 20:2; 21:7,20), a cărui iubire prefigurează fecioria ca stare de viaţă creştină. Aşadar grupul celor trei prefigurează apostolatul, martiriul şi puritatea inimii (IER. HOM., 77).

5:39

Fata din acest episod este numită în textul grecesc (NESTLE-ALAND, ERASMUS, BIBL. VEN.) de 4 ori *παιδίον*, 'copil'/ 'copilă' (aici, precum şi în v. 40 şi 41a), redat de BIBL. 1688 *copilă* (doar aici), dar şi *fecioară* (v. 40-41a), şi de 2 ori *κοράσιον*, 'fată' (v. 41b-42), redat de BIBL. 1688 tot prin *fecioară*. VULG. şi textul latin din ERASMUS au peste tot acelaşi termen, *puella* (cf. CORESI, care are peste tot *fata*); BIBL. OSTROG reflectă situaţia din textul grecesc, avînd de primele 4 ori *отроковица*, iar de ultimele 2 ori, *дѣвица*. O Situaţie similară BIBL. 1688 se regăseşte în NTB (1648) (care însă are *poroboanca* în loc de *copilă*), dar nu apare în posibilele surse pe care le avem la dispoziţie.

5:41

Expresia aramaică *ṭᵘlîṯā' qûm* este redată în BIBL. 1688 ca *talitha kum*, în timp ce BIBL. VEN. şi ERASMUS au *ταλιθά κοῦμι* (similar în VULG. şi BIBL. OSTROG); *qûm* este imperativul masculin (folosit însă şi fără referire la gen), în

timp ce *qûmî* este femininul, apărînd astfel în unele manuscrise. TAYLOR (296) consideră originală forma de masculin, aşa cum apare în NESTLE-ALAND şi, de asemenea, în BIBL. 1688 şi NTB (1648). ♦ În Palestina din vremea lui Iisus, evreii foloseau ebraica doar în cult, vorbind curent aramaica (tot o limbă semitică); greaca era folosită în administraţia romană şi în comerţ, în timp ce, în armata romană, limba oficială era latina.

5:43

Porunca de a păstra tăcerea pare neobişnuită, ţinînd seama de toţi cei adunaţi în casă (cf. v. 38). Iisus doreşte însă să-şi ascundă misterul în faţa celor lipsiţi de credinţă; nici pentru cei credincioşi nu este încă momentul să înţeleagă acest mister, care se va dezvălui pe deplin după învierea lui Iisus din morţi (SCHNACKENBURG I, 146; cf. şi mai sus, „Introducere generală"). ♦ Faptul că Iisus le-a cerut celor de faţă să-i dea fetei să mănînce dovedeşte că învierea acesteia nu este o iluzie, ci că s-a întors la viaţa fizică, acest lucru arătînd valabilitatea învierii.

Capitolul al 6-lea

6:3

Τέκτων ('tîmplar') este redat prin *teslariu*, variantă aleasă de majoritatea Bibliilor româneşti, în afară de CORESI (*ţoplitoriu*), NTB (1648) (*rotariu*), BIBL. VULG. 1760-1761 (*meşter de lemn*), NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1931 (*tîmplar*), MARCU 1996 şi BULAI (*lemnar).* ♦ *Se sminteau* / *se scandalizau*: v. nota la 4:17. ♦ Iustin asociază caracterizarea *fiul lemnarului* cu descrierea slujitorului lui Yahweh din Is. 53, suferind şi lipsit de frumuseţe: „crezîndu-se de lume că este fiul lui Iosif, tîmplarul, şi arătîndu-se fără de chip aşa cum propovăduiesc Scripturile şi fiind socotit El însuşi tîmplar (căci nişte astfel de lucruri de tîmplărie lucrase cît timp fusese printre oameni: pluguri şi juguri, învăţîndu-ne prin aceasta şi simbolurile dreptăţii şi viaţa activă)..." (IUST. DIAL., II, LXXXVIII).

6:4

Termenul *necinstit* nu se referă aici la lipsa de onestitate, ci la faptul că profetul nu este preţuit, redînd, prin calc, *ἄτιμος* ('dispreţuit'). Varianta BIBL. 1688 este reluată în BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1911, BIBL. 1914; alte variante de traducere: *fără cinste* (CORESI, NTB (1648), BIBL. VULG. 1760-1761; cf. VULG. *sine honore*), *neonoratŭ* (BIBL. 1874), *preţuit mai puţin* (NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1921), *dispreţuit* (toate celelalte).

6:5

Putere traduce literal *δύναμις* (aici, cu sensul de miracol realizat printr-o *putere* supranaturală). Tot literal traduc toate ediţiile româneşti pînă la BIBL. ŞAGUNA, precum şi BIBL. 1914 şi BIBL. CORN. 1931 (CORESI: *tărie*); celalalte traduc prin *minune.* ♦ Afirmaţia *nu a putut face nici o minune* este surprinzătoare cu referire la Fiul lui Dumnezeu; pasajul paralel din Mat. 13:58 este *nu a putut face multe minuni*. SCHNACKENBURG (I, 149-150) consideră că, ţinînd seama că puterea de a face minuni este de la Dumnezeu, atunci se poate spune că intră în planul lui Dumnezeu să existe o limită în calea acestora. Mai precis, Iisus nu trebuie să facă minuni dacă oamenii i se împotrivesc cu necredinţă împietrită. ♦ Părinţii Bisericii insistă pe analogia cu un tratament medical, în care este nevoie atît de putere tămăduitoare, cît şi de încredere din partea pacientului; la fel se întîmplă pe plan moral, iar „imposibilitatea" de a săvîrşi minuni înseamnă aici un refuz din partea voinţei libere a omului de a primi lucrarea divină: „Căci, de vreme ce pentru vindecări este nevoie şi de una şi de alta — şi de credinţa celor îngrijiţi şi de puterea îngrijitorului —, vindecarea nu era cu putinţă dacă unul din cele două lucruri cerute lipsea. Dar nu ştiu dacă şi expresia aceasta nu trebuie adăugată exemplelor de lucruri bine spuse, căci nu este bine chibzuită vindecarea adusă celor vătămaţi din pricina necredinţei lor. În aceeaşi categorie de idei intră şi expresia: *Nu poate lumea să nu vă urască* [Ioan 7:7] şi expresia: *Cum puteţi vorbi lucruri bune răi fiind?* [Mat. 12:34] Căci cum este cu neputinţă vreun lucru din acestea, fără numai fiincă nu este voit?" (GR. NAZ. OR. 30, 10).

6:8

În NESTLE-ALAND, enumerarea apare în ordinea *nici pîine, nici traistă*. Ca în BIBL. 1688 apare în VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN., CORESI, NTB (1648).

6:9

Σανδάλια ('sandale') este redat prin *colţuni*, ca şi în CORESI, NTB (1648), BIBL. VULG. 1760-1761. Alte variante de traducere: *încălţăminte* (BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA), *sandale* (toate celelalte). ♦ *Veşminte* redă aici *χιτῶνας*; *χιτών*-ul era fie 'tunica' (cf. şi VULG. *tunicis*), fie piesa de îmbrăcăminte purtată direct pe piele, pe sub *ἱμάτιον*. La plural, poate însemna, în general, 'haine'. *Veşminte,* ca în BIBL. 1688, mai apărea în CORESI şi NTB (1648) şi este reluat în BIBL. 1874, BIBL. 1911, BIBL. 1921; toate celelalte ediţii româneşti traduc prin *haine*, cu excepţia lui MARCU 1996 şi BULAI, care preferă *tunici.* ♦ Augustin vede în porunca de a nu purta două veşminte, pe lîngă sensul imediat, de simplitate şi modestie, şi o cerinţă a sinceităţii: îndemnul s-ar putea înţelege, simbolic, în sensul de a nu îmbrăca două haine în acelaşi timp, deci de a nu fi duplicitar (AUG. CONS. EV., II, 30. 75).

6:11

NESTLE-ALAND precizează *în vreun loc.* În NESTLE-ALAND şi VULG., versetul se încheie cu *mărturie împotriva lor.* Adăugirea *Adevăr zic vouă… decît oraşului aceluia* apare în ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

6:14

Împăratul redă *βασιλεύς*; Irod Antipa, fiul lui Irod cel

Mare, era, mai exact, tetrarh al Galileii şi al Pereii (în Matei şi Luca, funcţia sa este precizată corect); faptul că este numit 'rege' poate fi o eroare sau o reflectare a limbajului comun local (TAYLOR, 308). ♦ Tetrarhul era, în antichitatea greco-romană, conducătorul unei pătrimi a unei regiuni sau provincii. În vremea lui Iisus, titlul se folosea şi în cazul unor conducători elenizaţi din Siria şi Palestina, cărora romanii le acordau o anumită autonomie. La moartea lui Irod cel Mare, în anul 4 î. Hr., regatul a fost împărţit celor trei fii ai săi: Iudeea, Samaria şi Idumeea au revenit lui Arhelau (avînd titlul de etnarh), Filip a primit, ca tetrarh, partea de nord-est, iar Irod Antipa a devenit tetrarh al Galileii şi Pereii. Cele trei părţi au fost unificate din nou sub Irod Agrippa (41-44 d. Hr.).

6:16

NESTLE-ALAND omite *din morţi;* BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

6:17

Naraţiunea execuţiei lui Ioan Botezătorul (v. 17-29) este probabil ecoul unei povestiri populare pe această temă, deoarece relatează inexact detaliile istorice: Irodiada nu fusese soţia lui Filip înainte de a se căsători cu Irod, ci a altui frate vitreg al acestuia, care se numea şi el Irod; în plus, Irodiada era fiica lui Aristobul (fratele vitreg al lui Irod Antipa), aşadar nepoată (de unchi) atît a fostului soţ, cît şi a celui actual. În schimb, tetrarhul Filip se va căsători ulterior cu fiica lui Irod Antipa. Flavius Iosephus menţionează scandalul căsătoriei incestuoase şi adultere a lui Irod, dar indică raţiunile politice drept motiv concret al execuţiei lui Ioan: Irod s-ar fi temut de izbucnirea unei răscoale la instigarea lui Ioan Botezătorul (FLAV. IOS. ANT. IUD., XVIII, V, 1-2), dar acest lucru nu exclude neapărat mînia Irodiadei (cf. TAYLOR, 311). ♦ Evanghelistul doreşte, în orice caz, să sublinieze puterea întunericului ce se manifestă stupid, ca nonsens: moartea acestui om al lui Dumnezeu este legată de o mentalitate frivolă, lumească, datorată răutăţii şi slăbiciunii omeneşti; o execuţie la sărbătorirea zilei de naştere a unui rege era o scenă macabră chiar în ochii păgînilor, care s-ar fi aşteptat, într-o asemenea împrejurare, la graţieri, eliberări ale unor prizonieri sau scurtări ale pedepselor (SCHNACKENBURG I, 163).

6:20

BIBL. 1688 redă *συνετήρει αὐτόν* ('îl ocrotea') prin *îl socotiia pre el*, ca şi NTB (1648); aceeaşi variantă apare în BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914; alte variante: *păzea* (CORESI, BIBL. VULG. 1760-1761), *păstra* (NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938; cf. VULG. *custodiebat*), *cruţa* (BIBL. 1944), *ocrotea* (toate celelalte). ♦ *Făcea multe* corespunde cu varianta *πολλά ἐποίει* din ERASMUS, BIBL. VEN., VULG. (*multa faciebat*) şi BIBL. OSTROG (*мнóга творѧше*); NESTLE-ALAND (ca şi *Regius*, indicat în notă în BIBL. VEN.) are varianta *πολλά ἠπόρει*, 'era foarte perplex', ceea ce ar corespunde mai bine contextului. Totuşi, varianta *ἐποίει* este atestată în numeroase manuscrise; expresia s-ar putea referi la faptul că Irod, deşi îl asculta cu plăcere pe Ioan Botezătorul, nu renunţa la multe din faptele criticate de acesta sau ar putea fi un semitism, întreaga frază putînd fi tradusă 'avea [în minte] multe din cele auzite de la el' (cf. TAYLOR, 313).

6:21

O zi de bună vreme traduce literal şi prin calc *ἡμέρας εὐκαίρου* ('într-o zi potrivită'). Varianta din BIBL. 1688 nu mai este reluată în alte ediţii româneşti, care au soluţii variate: *zi de trebuin'ţâ* (CORESI), *zi de treabă* (NTB (1648)), *zi potrivită* (BIBL. 1874, BIBL. 1944, BULAI; cf. VULG. *dies opportunus*), *zi nimerită* (NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. CORN. 1931), *zi cu (bun) prilej* (toate celelalte).

6:22

Potrivit uzanţelor timpului şi locului, era deosebit de neobişnuit, sau chiar imposibil ca o prinţesă să danseze în public, pentru invitaţi din afara familiei. Acest lucru este considerat uneori ca dovedind inexactitatea istorică a naraţiunii (v. şi nota la 6:17; cf. SCHNACKENBURG I, 162; TAYLOR, 310-311).

6:26

Regretul lui Irod îi dă ocazia lui Ambrozie să aducă în discuţie problema respectării unui jurămînt imoral. El observă că, uneori, oamenii se leagă printr-un jurămînt solemn, ajungînd apoi să se căiască. Irod a făcut o făgăduinţă nelegiuită de recompensare a unui dans, iar apoi a îndeplinit-o cu cruzime: „O nelegiuire a fost ca o împărăţie să fie făgăduită pentru un dans; o cruzime să se dea moartea unui profet în schimbul unui jurămînt"; în acest caz, consideră Ambrozie, ar fi fost mai de suportat sperjurul, dacă se poate numi astfel, ţinînd seama că jurămîntul a fost făcut de un om beat şi căzut pradă slăbiciunilor. „Se aduce pe tipsie capul profetului, socotindu-se că ţine de credinţă ceva ce ţinea de nebunie" (AMBR. OFFIC. MINISTR., III, XII, 77).

6:27

Gr. *σπεκουλάτωρ* (< lat. *speculator*), care desemna un ostaş avînd o însărcinare specială (cercetaş, iscoadă, sol, gardă de corp, dar şi călău), este redat de BIBL. 1688 prin împrumutul *speculator* (în timp ce la CORESI apare *tătetorĭul*, iar la NTB (1648), *henghearĭul*); varianta BIBL. 1688 este reluată în BIBL. FILOTEI, NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1914, BIBL. 1921. Celelalte ediţii româneşti au variantele cele mai diferite: *dărăbanţul* (BIBL. VULG. 1760-1761), *străjuitorul* (BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. ŞAGUNA), *unulŭ din garda sa* (BIBL. 1874), *ostaş de pază* (NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1926), *ostaş din garda sa* (BIBL. CORN. 1931), *paznicul temniţei* (BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938), *ostaş* (BIBL. 1944), *paznic* (BIBL. 1968 şi cele

ulterioare ale Sf. Sinod), *un soldat din gardă* (MARCU 1996, BULAI), *temnicer* (BIBL. ANANIA).

6:33

Adv. *πεζῇ*, 'pe jos'; 'pe uscat' este redat de BIBL. 1688 prin *pedestri* (cf. VULG. STUTTGART *pedestre,* VULG. *pedestres*, ERASMUS latin *pedestri*), ca şi CORESI şi NTB (1648). Aceeaşi variantă este reluată în BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914; toate celelalte Biblii româneşti au *pe jos*.

6:34

NESTLE-ALAND omite *Iisus*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ În Biblie, Dumnezeu este păstorul care călăuzeşte poporul în pustriu, făgăduieşte să-l adune laolaltă şi să-l ducă la păşuni verzi (Num. 27:17; Iez. 34:5; Ps. 22:2). În pasajul de faţă, Iisus se manifestă ca adevăratul păstor care învaţă poporul şi-l hrăneşte cu pîine din belşug, aşa cum Dumnezeu hrănise poporul în pustiu (Ps. 77:29).

6:35

Fiind vreme multă (redat în versiunea modernă prin *fiind tîrziu*) este o traducere literală pentru *ὥρας πολλῆς γενομένης*. Traducerea BIBL. 1688 este reluată doar în BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914; celelalte ediţii româneşti au variante foarte diferite: *mai era trecută ziŏa* (CORESI), *fiind vreme îndesară* (NTB (1648)), *fiind ceas mult* (BIBL. VULG. 1760-1761; cf. VULG. *hora multa fieret*), *fiind óra înaintată* (BIBL. 1874), *mult timp din zi* (NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921), *ziua era pe sfîrşite* (NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1926), *ceasul ajunsese tîrziu* (BIBL. CORN. 1931), *vremea făcându-se târzie* (BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938), *trecuse vreme multă* (BIBL. 1944), *făcîndu-se* / *se făcuse* / *se făcea tîrziu* (celelalte).

6:39

Mease, mease redă aici *συμπόσια, συμπόσια* ('grupuri, grupuri stînd la masă'). VULG. traduce explicativ: *secundum contubernia* ('după tovărăşii'). Varianta aleasă de BIBL. 1688 se regăseşte în BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1914, BIBL. 1921, BIBL. CORN. 1931. Alte ediţii româneşti propun şi alte variante: *rînduri, rînduri* (CORESI, NTB (1648), BIBL. 1795), *după ceţi* (BIBL. VULG. 1760-1761), *grupuri, grupuri* (MARCU 1996, BULAI), *cete-cete* (toate celelalte).

6:45

Betsaida / *Vithsaida* (syr. *beît ṣāydo'* 'loc de pescuit') era o localitate pe malul de nord-est al Mării Galileii, cunoscută ca centru al activităţilor legate de pescuit încă din sec. IV î. Hr. În anul 30 d. Hr., tetrarhul Filip a ridicat-o la rang de *polis*, numind-o Bethsaida Iulias, după mama împăratului Tiberiu, Livia, numită, după moartea soţului, Iulia Augusta. Este locul de origine al lui Petru şi al celorlalţi apostoli care fuseseră pescari. Distrusă în timpul răscoalei evreieşti din 67 d. Hr., apoi părăsită. Datorită locului în care se afla Iisus cu ucenicii atunci cînd le-a cerut să treacă *pe cealaltă parte, la Betsaida*, s-a discutat dacă nu exista şi o a doua Betsaida, pe malul apusean, dar nu există dovezi istorice care să confirme acest lucru (cf. SCHNACKENBURG I, 172; TAYLOR, 327; SMITH, 565-566). ♦ Graba cu care pleacă Iisus împreună cu ucenicii (precum şi faptul că evanghelistul nu spune nimic despre reacţia poporului în faţa minunii înmulţirii pîinilor), poate fi explicată cel mai plauzibil ţinînd seama de Ioan 6:14-15: oamenii, văzînd minunea, intenţionează să-l proclame pe Iisus conducător al mişcării de eliberare.

6:53

Pămîntul (sau *cîmpia*) *Genezaretului* este o regiune pe malul de nord-vest al Lacului Genezaret. Este posibil ca Gennesar să fie un nume de localitate care a dat şi numele cîmpiei (TAYLOR, 332).

Capitolul al 7-lea

7:1

Carii viind ar putea fi o traducere literală şi, în acelaşi timp, să ţină seama de două versiuni diferite; în textul grecesc apare *ἐλθόντες*, fără pronume relativ, care este prezent, în schimb, la ERASMUS (textul latin), aici însă nu urmat de participiu, ci de indicativ: *qui uenerant* (în schimb, în VULG. apare *venientes*). Nu excludem posibilitatea ca ediţia folosită de traducători să fie diferită de ERASMUS şi BIBL. VEN.

7:2

Explicaţia *adică nespălate*, ca şi v. 3-4, este o lămurire pentru creştinii ce proveneau dintre păgîni şi nu cunoşteau prescripţiile rituale iudaice. V. şi nota următoare.

7:3

Cu pumnul este o traducere literală pentru *πυγμῇ*; în acest context, semnificaţia este nesigură, variante posibile fiind: 'pînă la încheietură', 'cu grijă', 'cum se cuvine'. Unii specialişti consideră că înţelesul ar putea fi chiar 'cu pumnul', adică spălînd pumnul închis cu cealaltă mînă, făcută căuş (cf. TAYLOR, 355). Traducerea literală nu este reluată în nici o altă ediţie românească; acestea preiau interpretarea din VULG. (*crebro): ades* / *des* (NTB (1648), BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1795, BIBL. 1819, BIBL. ŞAGUNA), *de multe ori* (BIBL. 1874), sau încearcă traduceri explicative: *de nu se vŏr ştĕrge căndu-şi spalâ mânile* (CORESI), *pînă la cot* (BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914, BIBL. 1968 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod), *făcîndu-le pumn* (NITZULESCU, BIBL. 1911; BIBL. 1921), *cu mare băgare de seamă* (NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1926), *cu îngrijire* / *grijă* (BIBL. CORN. 1931, BIBL. 1944, BIBL. ANANIA), *temeinic* (BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938). MARCU 1996 şi BULAI omit adverbul, dînd explicaţii în notă. ♦ Prin *rînduiala bătrînilor* se înţeleg numeroase prescripţii care nu sînt cuprinse în legea lui Moise, ci au fost stabilite de învăţători,

comentînd şi explicînd Vechiul Testament (cf. FLAV. IOS. ANT. IUD., XIII, 297). Codul de purificare rituală înaintea meselor era prevăzut numai pentru preoţii care slujeau la templu; este posibil ca fariseii, care căutau cu scrupulozitate să devină cît mai bineplăcuţi lui Dumnezeu, să fi insistat ca aceste reguli să fie extinse la toţi credincioşii, pentru a grăbi venirea lui Mesia, pregătindu-i un neam de preoţi (SCHNACKENBURG I, 181-182; TAYLOR, 338-339).

7:5

NESTLE-ALAND omite *după aceea*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

7:6

NESTLE-ALAND omite *răspunzînd*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Citatul este din Is. 29:13, dar diferă de varianta din Septuaginta, fiind însă identic cu versiunea citată în Col. 2:22; probabil, atît Marc., cît şi Pavel cunoşteau o variantă a Vechiului Testament diferită de Septuaginta.

7:8

Unele manuscrise greceşti omit *spălarea ulcioarelor, a paharelor, şi multe altele ca acestea faceţi*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Iisus critică faptul de a pune pe acelaşi plan legea lui Moise, consemnată în Biblie, şi tradiţiile omeneşti, adăugate ulterior şi devenite o povară pentru viaţa de zi cu zi. În efortul de a respecta cu stricteţe prevederile rituale se poate ajunge la un gen de ipocrizie, care „nu este neapărat, nici măcar la început, o «comedie» jucată în mod conştient; este, în primul rînd, o contradicţie între purtarea în faţa oamenilor şi atitudinea lăuntrică a unei persoane, aşa cum poate fi judecată doar de Dumnezeu" (SCHNACKENBURG I, 182).

7:10

Cu moarte să moară este o traducere literală după *θανάτῳ τελευτάτω*. Folosirea unui verb la un mod personal cu dativul corespunde funcţiei infinitivului absolut din ebraică şi aramaică; ce-i drept, acest tip de construcţie este extrem de rară în aramaică şi se întîlneşte mai ales în spuse ale lui Iisus ce cuprind citate biblice. Sensul expresiei *cu moarte să moară* este 'să moară negreşit' (TAYLOR, 61).

7:11

Qorbān (cuvînt aramaic) înseamnă 'dar (oferit lui Dumnezeu)'. Bunurile consacrate prin acest legămînt devin sacre, intangibile, şi nu mai pot fi folosite nici chiar pentru ajutorarea părinţilor (nevoiaşi sau în vîrstă). Iisus face referire la practica de a se sustrage astfel îndatoririlor faţă de părinţi, deşi legămîntul devenise fictiv, fără a mai comporta efectiv donaţia către templu. Şi rabinii considerau imoral acest procedeu, deşi votul trebuia recunoscut drept valabil (TAYLOR, 341-342; SCHNACKENBURG I, 185-186).

7:15

A spurca (aici şi în versetele următoare) redă gr. *κοινόω* ('a face necurat', 'a pîngări').

7:16

Unele manuscrise greceşti omit acest verset în întregime. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN., care îl conţin.

7:19

Termenul *ἀφεδρών* ('latrină') este redat (eufemistic?) prin *şezut*, variantă reluată în BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1795 şi BIBL. 1819. Unele traduceri româneşti par să interpreteze termenul anatomic: *pre dedesupt* (NTB (1648)), *pe calea sa* (BIBL. 1944 şi cele ulterioare ale Sf. Sinod). Alte variante: *afedron* (CORESI, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914), *urinarŭ* (BIBL. 1874), *cloacă* (NITZULESCU, BIBL. 1911, BIBL. 1921, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938), *în loc ascuns* (MARCU 1996, BULAI; cf. VULG. *ad secessum*), *hazna (de gunoi)* (NTCORN., BIBL. CORN. 1921-1931), *unde-i e locul* (BIBL. ANANIA). ♦ *Curăţind toate bucatele* are un sens dificil de precizat. O variantă de interpretare caută o schemă de gîndire aramaică în spatele acestei fraze, caz în care sensul ar fi 'toate bucatele fiind aruncate afară' (înţegîndu-se curăţirea ca evacuare); potrivit interpretării părinţilor Bisericii, *curăţind* depinde de *le spunea lor* din v. 18), în acest caz, sensul fiind '[acestea le spunea] socotind curate toate bucatele' (TAYLOR, 344-345). Această interpretare scoate în evidenţă, aşadar, că Iisus relativizează prescripţiile Vechiului Testament despre alimente (de origine animală) pure şi impure (cf. Lev. 11 şi Deut. 14), atrăgînd atenţia asupra importanţei purităţii sau impurităţii *morale*, o idee dezvoltată în versetele următoare (18-23).

7:21

Ordinea elementelor enumerării din BIBL. 1688 se deosebeşte de cea din NESTLE-ALAND şi corespunde cu VULG., ERASMUS, BIBL. VEN. şi CORESI.

7:26

Elină redă aici, literal, *Ἑλληνίς*, care înseamnă 'elină', dar şi 'păgînă', 'ne-evreică' (cf. VULG. *gentilis*); acest al doilea sens corespunde mai bine contextului, ţinînd seama şi de precizarea imediat următoare. Traducerea literală prin *elină / grecoaică* apare în aproape toate ediţiile româneşti pînă în 1938. Începînd cu BIBL. 1944 apare *păgînă,* ca şi în NTB (1648) şi BIBL. VULG. 1760-1761. ♦ *Siriancă finică* redă *Συροφοινίκισσα* ('siro-feniciană'). Denumirea are acelaşi înţeles cu 'cananeeană' (cf. Mat. 15:22) şi este folosită aici pentru a se face deosebire faţă de *libio-fenician* (*Λιβυφοῖνιξ*), 'cartaginez', la care s-ar fi gîndit, de pildă, cititorii romani, în cazul folosirii termenului *feniciană* fără altă precizare.

7:27

Varianta din NESTLE-ALAND omite *Iisus*, subiectul fiind subînţeles.

7:28

Unele manuscrise greceşti omit *Da.*

7:30

NESTLE-ALAND, VULG. şi textul latin din ERASMUS au încheierea în altă ordine: *a găsit copila zăcînd în pat şi diavolul ieşit.* BIBL. 1688 urmează ERASMUS (textul grecesc), BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. NESTLE-ALAND are *παιδίον* ('copilă'; cf. VULG. şi ERASMUS latin *puella*), în timp ce ERASMUS (textul grecesc) şi BIBL. VEN. au *θυγάτηρ* ('fiică'). Varianta din BIBL. 1688, *fata* (ca şi în CORESI şi NTB (1648)), poate fi o inconsecvenţă de traducere sau urmarea altui original.

7:34

Effata este transcrierea cuvîntului aramaic *'etfaṯah*, tradus de evanghelist pentru cititori. ♦ Datorită simbolismului său, gestul lui Iisus a fost preluat în ritualul botezului la Roma şi Milano, încă din primele veacuri creştine, fiind menţionat de Ambrozie (AMBR. MYST., I, 4). Mai este prezent şi astăzi în ritualul romano-catolic al botezului: preotul atinge urechile şi buzele celui care urmează a fi botezat, rostind cuvintele *Effata, Deschide-te.* Ritul exprimă faptul că omul are nevoie de har pentru „a se deschide", pentru a putea asculta şi mărturisi cuvîntul lui Dumnezeu.

7:36

Strigau corespunde lui *ἐκήρυσσον* ('vesteau', 'proclamau', 'propovăduiau').

Capitolul al 8-lea

8:1

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *Iisus.* BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

8:9

NESTLE-ALAND omite *cei care au mîncat.* BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

8:10

Dalmanuta (*Δαλμανουθά*) este o localitate neidentificată. În pasajul paralel din Mat. 15:39 apare Magadan (cu varianta Magdala în unele manuscrise), şi aceasta necunoscută. Nu se ştie dacă cele două nume se referă la aceeaşi localitate, care ar fi avut două denumiri (Augustin înclină în această direcţie: AUG. CONS. EV., II, 51), sau dacă în ambele Evanghelii este transcris eronat acelaşi nume, care ar putea fi, în realitate, de forma *Magdaluta* (cf. TAYLOR, 360-361).

8:11

A să prici redă *συζητεῖν*, 'a se certa', 'a disputa'.

8:12

Adevăr redă *ἀμήν* ('amin'), transliterare a ebraicului *'āmēn* ('aşa să fie'). ♦ *Γενεά* ('generaţie', 'neam') apare de două ori în acest verset (similar în VULG. şi ERASMUS latin — *generatio* de două ori, precum şi în BIBL. OSTROG — **рóдъ**) ; prima dată este tradus prin *neam*, iar a doua oară, prin *ruda*, ca şi în NTB (1648). ♦ *De se va da rudei aceştiia sămn* este o traducere literală. *Eἰ* ('dacă') corespunde aici ebraicului *'im*, fiind vorba aici de o negaţie puternică, de un refuz absolut, ca într-o exprimare de tipul „să mor *dacă* fac asta" (cf. TAYLOR, 362-363). De aceea, în versiunea modernă am redat prin *nu se va da neamului acestuia un semn.* ♦ Ioan Gură-de-Aur se întreabă ce fel de semn din cer cereau fariseii şi dacă se refereau la oprirea soarelui în loc, tunete, schimbarea direcţiei vîntului sau alte fenomene de genul acesta. În Biblie, astfel de minuni sînt relatate în cazul eliberării poporului din Egipt, dar pe atunci era vorba de învingerea unui duşman; acum, în schimb, Iisus a venit ca între prieteni şi, în mod normal, nu ar fi nevoie de astfel de semne.

8:14

Ucenicii lui apare numai în BIBL. OSTROG şi în *Regius,* indicat în notă de BIBL. VEN.

8:15

Vedeţi de către este o traducere literală a lui *βλέπετε ἀπό*, care, în acest caz, are sensul de 'feriţi-vă de…'. ♦ Aluatul era un simbol tradiţional al unui imbold lăuntric puternic, mai ales ca înclinaţie rea a unui om. Iisus îi avertizează pe ucenici să nu se lase influenţaţi de o mentalitate periculoasă. Avertismentul vine în contextul în care ucenicii sînt cuprinşi de griji materiale, aceştia părînd să nu-l ia în seamă. Atunci Iisus le întrerupe conversaţia şi le face reproşuri pe un ton nemaiîntîlnit încă (cf. SCHNACKENBURG I, 212).

8:17

NESTLE-ALAND omite *Iisus.* BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

8:23

Am preferat, în versiunea modernă, *punînd salivă* în loc de *scuipînd* (care este traducerea literală).

8:26

Unele manuscrise greceşti omit *nici să nu-i spui cuiva în sat.* BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. (VULG. are o variantă uşor diferită: *et si in vicum introieris, nemini dixeris*, 'iar dacă vei intra în sat, să nu spui nimănui').

8:27

Cezareea lui Filip (*Καισαρία ἡ Φιλίππου*) era o localitate de la poalele muntelui Hermon, într-o regiune fertilă şi atrăgătoare ca peisaj; astăzi, ruinele cetăţii constituie un sit arheologic (în apropiere de Înălţimile Golan). În vechime era numită Paneas, după o grotă dedicată zeului Pan. După reconstruirea cetăţii de către tetrarhul Filip, a fost numită

de acesta Cezareea, supranumită apoi „a lui Filip", pentru a fi deosebită de Cezareea Palestinei. ♦ *Cine mă zic oamenii a fi?* este o traducere literală pentru *Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;* (similar şi la v. 29).

8:29

Hristos apare aici în greacă articulat: *ὁ χριστός* ('cel uns'). Acest adjectiv este folosit în Septuaginta pentru a reda ebr. *māšiyah* ('cel uns', 'Mesia'), care se referea la regi, preoţi, patriarhi şi la regele ideal aşteptat. În Vechiul Testament este prezentă o aşteptare mesianică a unui Stăpînitor, Păstor şi Domn aducător al mîntuirii, de obicei urmaş al lui David, nu întotdeauna numit explicit Mesia. În *Psalmii lui Solomon*, Unsul Domnului este un războinic puternic ce alungă păgînii şi adună laolaltă seminţiile lui Israel; în textele de la Qumrān şi în *Testamentul celor doisprezece patriarhi*, Mesia este văzut ca rege şi ca preot. În ansamblu, aşteptarea mesianică este legată de speranţe privind un viitor politic. Aceste aşteptări au fost transferate asupra lui Iisus, chiar ucenicii acestuia sperînd într-o carieră politică (cf. Marc. 10:35-45). Deşi a fost condamnat tocmai ca pretendent la titlul de Mesia, Iisus nu avea intenţia de a lupta pentru independenţa politică a poporului evreu; moartea sa pe cruce a spulberat orice aşteptări pe acest plan, iar titlul de Hristos a fost înţeles pe deplin — ca fiind legat de o lucrare mesianică nepolitică — abia după înviere, începînd să fie folosit fără articol, ca desemnare absolută a Mîntuitorului (cf. ZIEGENAUS 2000, 53-57).

8:31

Titlul de *Fiul omului* apare doar în evangheliile sinoptice cu referire la Iisus şi este singurul titlu pe care Hristos şi l-a atribuit singur. În Vechiul Testament, este întîlnit, de pildă, în Dan. 7:13; înţelesul primar este pur şi simplu de 'om' (în Iez. 2:1 şi Ps. 8:4, de pildă, Dumnezeu îl numeşte astfel pe profet). S-ar putea spune că *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου* este o încercare de a reda expresia aramaică *bar nāšā'* sau *bar ' ᵉnāšā'*, care nu este decît o perifrază pentru 'om'. Totuşi, deja în Dan., înţelesul mai profund al termenului trimite la un om care, în mod misterios, depăşeşte condiţia umană, ţinînd de două lumi diferite, cea a lui Dumnezeu şi cea a oamenilor. Cu acest sens, este de înţeles că Iisus şi l-a atribuit, punîndu-l în relaţie şi cu misiunea sa de a suferi şi a muri pentru răscumpărarea tuturor. Există şi interpretarea potrivit căreia, utilizînd această expresie, Iisus nu vorbeşte despre sine, ci despre om în general, eventual despre oamenii care sînt membri ai comunităţii de aleşi al cărei Cap este (BECK, 77-78; 290-291; TAYLOR, 197-198).

8:34

Fermitatea cuvintelor lui Iisus nu are analogie în spusele rabinilor, înţelepţilor şi profeţilor. În teologie se consideră că această exigenţă a urmării necondiţionate a lui Iisus (împărtăşindu-i-se soarta) se susţine prin faptul că Hristos este mai mult decît rabin, înţelept sau profet: „Un om care ridică o asemenea pretenţie este fie un exaltat fără măsură, fie cu adevărat Fiul lui Dumnezeu". În centrul acestei exigenţe înalte nu se poate afla decît persoana lui Iisus: creştinismul este urmarea acestei persoane şi nu a unei idei religioase sau morale, cum ar fi bunătatea, îndurarea, filantropia, apropierea umană etc. (ZIEGENAUS 2000, 32). ♦ Crucea pe care fiecare trebuie să şi-o ia în urmarea lui Iisus este înţeleasă de Tertulian ca reprezentînd neliniştile şi suferinţele trupului, care este deja alcătuit în formă de cruce (TERT. IDOL., 12).

8:35

Text trunchiat, ca şi în BIBL. VEN., unde probabil este o greşeală de tipar (sînt omise cuvintele dintre cele două apariţii, la distanţă de aproximativ un rînd, ale lui *τήν ψυχήν αὐτοῦ*). În versiunea modernă, în paranteze drepte este dat textul ce corespunde variantei complete, aşa cum apare în NESTLE-ALAND şi ERASMUS (similar în VULG. şi BIBL. OSTROG). CORESI şi NTB (1648) au textul întreg.

Capitolul al 9-lea

9:2

Schimbarea la Faţă a lui Iisus a devenit tema unei importante sărbători creştine (6 august). Acest episod misterios este descris doar în evangheliile sinoptice, dar nu la Ioan, poate fiindcă evanghelia acestuia este în întregime marcată de strălucirea Logosului în Iisus din Nazaret. Specifică lui Marcu este înţelegerea Transfigurării drept confirmare a mărturisirii lui Petru (8:29) şi — ţinînd seama de pătimirea lui Iisus care se apropie — ca anticipare şi pregustare a slavei viitoare (cf. 8:38), o epifanie glorioasă a lui Mesia ascuns. Schimbarea la Faţă are drept scop şi să-i întărească pe apostoli în credinţă în vederea pătimirii. Condacul Schimbării la Faţă din liturghia ortodoxă comentează: „Schimbatu-te-ai la faţă pe munte, Hristoase Dumnezeule, şi ucenicii tăi, pe cît puteau cuprinde, au văzut mărirea ta: ca, atunci cînd te vor vedea răstignit, să înţeleagă că Patima ta era de bunăvoie şi să vestească lumii că Tu eşti cu adevărat raza Tatălui". Sînt evidente locurile comune între Schimbarea la Faţă şi scena botezului lui Iisus, şi aceasta din urmă culminînd cu glasul din cer ce-l proclamă pe Iisus Fiu al lui Dumnezeu (1:9-11); aşa cum botezul lui Iisus inaugura viaţa publică a acestuia, Schimbarea la Faţă are loc în pragul Paştelui. Misterul Schimbării la Faţă arată aşadar cine este Iisus, ce loc ocupă în istoria mîntuirii, ce va înfăptui El şi cum se raportează la oameni. Scena are o paralelă în urcarea lui Moise pe muntele lui Dumnezeu (Ieş. 24:1,13), însoţit de cîţiva oameni. Ilie, identificat mai jos cu Ioan Botezătorul (cf. Marc. 9:11 şi urm.), era aşteptat de iudei ca precursor al lui Mesia. În cartea Ieşirii (24:16), „slava Domnului s-a pogorît", iar Domnul l-a strigat pe Moise din nor. Aici, Iisus este prezentat ca Cineva mai mare decît marile personaje ale Vechiului Testament. În timp ce, în cazul lui Moise, slava Domnului strălucea pe faţa lui, aici Iisus îşi arată slava lui (proprie): cf. Luc. 9:32. Slava care se arată în

acest episod este o manifestare a Sfintei Treimi: Dumnezeu Tatăl care grăieşte din nor, Fiul făcut Om, care lucrează ca Slujitor al lui Dumnezeu, şi norul, care arată prezenţa Duhului Sfînt (cf. ZIEGENAUS 2000, 442-447; CBC 554-556).

9:3

În versiunea modernă, am preferat 'albitor' pentru γναφεύς (lucrătorul care albeşte textile), dat fiind că 'înălbitor' se referă mai degrabă la substanţa chimică folosită în acest scop.

9:5

Ravvi este o transliterare, ce reflectă pronunţia greacă modernă, a lui ῥαββί, la rîndul său transliterare a termenului ebraic şi aramaic *rabbi*, 'căpetenie', 'domn', 'magistrat', aplicat şi ca titlu pentru învăţătorii religioşi, astfel încît în NT este echivalat frecvent prin 'învăţătorule'; în pasajele paralele celor în care la Marc. apare *Rabbi*, Mat. are κύριε, 'Doamne', iar Luc. ἐπιστάτα, 'stăpîne' (TAYLOR, 391); cf. şi nota la 10:51. ♦ Dorinţa lui Petru de a rămîne în preajma manifestării slavei lui Hristos este prematură, nu ţine seama de faptul că este vorba doar de o pregustare a fericirii viitoare a învierii. Augustin explică: „Aceasta Petru n-o înţelesese cînd dorea să trăiască lîngă Hristos pe munte. Ţi-a pregătit aceasta, Petre, pentru după moarte. Dar acum îţi spune: Coboară, ca să trudeşti pe pămînt, ca să slujeşti pe pămînt, ca să fii dispreţuit, răstignit pe pămînt. Viaţa coboară ca să fie ucisă; Pîinea, ca să sufere de foame; Calea coboară ca să trudească pe cale; Izvorul coboară ca să înseteze; iar tu te împotriveşti suferinţei?" (AUG. SERM., 78, 6).

9:11

Mai ales datorită Mal. 3:23-24, în iudaism, la plinirea timpului era aşteptată întoarcerea lui Ilie care fusese răpit în cer de Dumnezeu (cf. 4Reg. 2:11-13). Răspunsul lui Iisus din versetul următor îl identifică pe Ilie cu Ioan Botezătorul (cf.şi afirmaţia explicită din Mat. 17:13).

9:12

NESTLE-ALAND şi VULG. STUTTGART omit *răspunzînd*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

9:16

NESTLE-ALAND şi VULG. au *pe ei* în loc de *pe cărturari*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS (textul grecesc), BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

9:17

NESTLE-ALAND omite *zise*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

9:18

Este posibil ca referirea la nereuşita exorcismului încercat de ucenici să reflecte unele discuţii din comunitatea creştină primară, în vremea redactării Evangheliei, referitoare la modul în care se poate face uz de carisma vindecării bolnavilor. Exclamaţia lui Iisus, care deplînge necredinţa oamenilor, este legată de faptul că dorinţa celor adunaţi să vadă minunea (eliberarea celui posedat) este pur superficială, căutînd doar un ajutor în greutăţile vieţii de zi cu zi şi nimic mai mult. Iisus însă aduce credinţa pe primul plan (v. răspunsul său din v. 23) şi nu se resemnează în faţa îngustimii mentalităţii umane, ci rămîne fidel misiunii sale, înfăptuind vindecarea (SCHNACKENBURG II, 52-56).

9:23

Unele manuscrise greceşti au varianta *Dacă poţi?* în loc de *Dacă poţi crede*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

9:24

Unele manuscrise greceşti omit *cu lacrimi*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ NESTLE-ALAND şi VULG. STUTTGART omit *Doamne*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Afirmaţia paradoxală a tatălui băiatului posedat (*Cred, Doamne! Ajută necredinţei mele!*) este comentată astfel de Augustin: „Domnul, spunînd *Fiul omului, cînd va veni, va găsi oare credinţă pe pămînt?* [Luc. 18:8], vorbea despre acea credinţă care este desăvîrşită. Iată, Biserica lui Dumnezeu este plină: cine ar intra în ea, dacă n-ar fi credinţă? Cine n-ar muta munţii, dacă credinţa ar fi deplină? Luaţi seama la Apostolii înşişi: lăsînd toate, călcînd în picioare speranţa lumească, nu l-ar urma pe Domnul dacă n-ar fi avut o credinţă mare; şi totuşi, dacă ar avea credinţă deplină, n-ar spune Domnului *Sporeşte credinţa noastră* [Luc. 17:5]. Priviţi-l şi pe cel care îşi mărturisea atît credinţa, cît şi faptul că nu are credinţă deplină, care, înfăţişîndu-l Domnului pe fiul său, pentru a fi vindecat de duhul cel rău şi, fiind întrebat dacă crede, a răspuns zicînd: *Cred, Doamne, ajută necredinţei mele*. A spus *Cred, Doamne*, aşadar avea credinţă. Dar şi *ajută necredinţei mele*, aşadar nu credinţă deplină". Soluţia propusă de Augustin este rugăciunea care susţine credinţa şi viceversa: „Dacă credinţa dă greş, rugăciunea piere. Căci cine se roagă pentru ceea ce nu crede? [...] Aşadar, ca să ne rugăm, să credem; iar ca să nu scadă însăşi credinţa prin care ne rugăm, să ne rugăm" (AUG. SERM., 115, 1).

9:29

Unele manuscrise greceşti omit *şi cu post*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

9:30

Scopul călătoriei lui Iisus în secret este cel de a-i învăţa pe ucenici cu privire la predarea Fiului omului în mîinile oamenilor (v. 31-32), dar în spatele acestui motiv se poate afla faptul că activitatea publică a lui Iisus în Galileea s-a încheiat (TAYLOR, 402-403). Versetele vestesc şi plecarea lui Iisus spre Ierusalim, acţiune cu semnificaţie teologică,

deoarece aici trebuie să se împlinească moartea lui Iisus, voită de Dumnezeu (SCHNACKENBURG II, 60-61).

9:31

NESTLE-ALAND are *după trei zile*; BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Numeroşi comentatori văd aici o referire la trădarea din partea lui Iuda; alţii consideră că este o trimitere mai profundă, la tot ceea ce se va întîmpla în timpul pătimirii, dintr-un punct de vedere eshatologic, ca acţiune a „lumii" împotriva lui Dumnezeu sau a Fiului omului. Există şi opinia potrivit căreia Iisus se referă la lăsarea Fiului omului în voia lui Dumnezeu, în sensul din Rom. 8:32 (cf. TAYLOR, 403). În Cartea lui Daniel, prigonirea poporului lui Dumnezeu, al cărui reprezentant este Fiul omului, este descrisă spunîndu-se că *ei vor fi daţi în mîna lui [a lui Antioh al IV-lea Epiphanes]* (7:25b), o expresie similară celei folosite de Iisus în cazul de faţă, care evocă, de asemenea, şi prigonirea lui Ieremia (26:24), precum şi a Slujitorului suferind din Is. 53:12. Hristos se referă deci la faptul că se îndreaptă spre moarte, pe linia tuturor celor persecutaţi din cauza credinţei în Dumnezeu şi a dreptăţii lor. Însă Dumnezeu va da răspunsul final la aşteptările acestui lung şir al celor drepţi prigoniţi pentru dreptate (FABRIS, 774).

9:32

Ucenicii se tem fiindcă lucrurile amintite de Iisus scapă logicii vieţii de zi cu zi şi contravin experienţei umane bazate pe dorinţe şi previziuni. Teama nu va dispărea cu totul nici la vestirea izbîndei definitive a lui Iisus asupra morţii, în Marc. 16:8 (FABRIS, 774-775).

9:33

Deşi Iisus a plecat spre Ierusalim, episodul se desfăşoară din nou la Capernaum, pentru că aici Iisus se simte acasă: casa menţionată aici este probabil cea a lui Simon Petru (cf. Marc. 1:29). Mesajul subînţeles este că, la începutul călătoriei care va culmina cu pătimirea şi moartea, Hristos intră din nou „în casă", dînd ucenicilor învăţături importante. Ucenicii sînt însă departe de aceste învăţături înalte şi, ca şi în 8:31 şi urm., îşi dispută primul loc (SCHNACKENBURG II, 64).

9:34

NESTLE-ALAND, ERASMUS, BIBL. OSTROG şi BIBL. VEN. omit *între ei*; BIBL. 1688 urmează VULG.

9:35

Iisus se aşează, luînd postura învăţătorului (cf. 4:1 şi urm.; 13:3) şi îi cheamă pe ucenici la sine, arătînd astfel că are ceva important de comunicat. Cerinţa lui Iisus adresată ucenicilor, potrivit căreia cel care doreşte să fie cel dintîi să caute ultimul loc şi să devină slujitorul tuturor, apare în Evanghelii în mai multe forme diferite, ceea ce arată importanţa excepţională a acestei idei în concepţia Bisericii primare: episodul fiilor lui Zebedeu (10:43), afirmaţia potrivit căreia Fiul omului a venit să slujească şi să-şi dea viaţa ca răscumpărare (10:45). Matei comentează această idee într-un context în care noţiunea de *împărăţia cerurilor* se poate deja aplica la Biserică (Mat. 18:1-4), iar Luca plasează disputa pentru primul loc în cenacol (Luc. 22:24-27). Este un gen de lege nouă, în contradicţie cu realitatea din societate, dar care oferă adevărata soluţie care poate pune capăt luptei neîncetate pentru putere, avere şi interese (cf. SCHNACKENBURG II, 65-66).

9:37

Cuvintele lui Iisus despre copii se leagă de versetele precedente, arătînd, pe de o parte, ucenicilor preocupaţi de primul loc, că adevăraţii ucenici trebuie să se intereseze, ca şi Dumnezeu, de cele aparent neînsemnate şi fără putere; de asemenea, adevăratul ucenic este asemenea unui copil (cf. ROY, 123-124). Apropierea dintre atitudinea unui copil şi urmărirea idealului creştin al slujitorului tuturor este şi mai clară, ţinînd seama că, în limba aramaică, *talya* înseamnă atît 'slujitor', cît şi 'copil' (cf. BLACK, 218-223).

9:38

Iară Ioan răspunse lui, zicînd urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. (NESTLE-ALAND are o versiune mai concisă: *Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰωάννης*). ♦ NESTLE-ALAND omite *care nu vine după noi* de după *scoţînd dracii*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Pasajul care începe cu acest verset adună afirmaţiile pe tema *numelui lui Iisus*, pregătite deja de aluzia din v. 37; ele se află în contrast cu tema următoarei pericope, cu ajutorul termenului *a sminti* (a scandaliza). Problema evaluării naturii fenomenelor ieşite din comun, cum este cazul exorcismelor, era de actualitate în vremea lui Iisus, ca şi în comunitatea creştină primară (cf. Fapte 19:13). Aici, comunitatea se arată intolerantă, preocupată mai curînd de succesul grupării lor decît de realitatea întîlnită; răspunsul lui Iisus, tolerant şi „ecumenic", îi avertizează pe apostoli să se ferească de spiritul sectar, repliat pe propriul grup (FABRIS, 777).

9:40

NESTLE-ALAND şi ERASMUS au *împotriva noastră, pentru noi*; BIBL. 1688 (*împotriva voastră, pentru voi*) urmează VULG., BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ *Oricine nu iaste împotriva voastră, pentru voi iaste* poate fi un proverb binecunoscut ascultătorilor din jurul lui Iisus.

9:43

Intenţia celor trei afirmaţii care urmează nu vizează mutilarea omului, ci exprimă plastic importanţa alegerilor legate de destinul eshatologic al omului: orice pierdere, oricît de gravă, nu se poate compara cu gravitatea păcatului. ♦ *Gheena* este valea Hinnom-ului, în ebraică *Gê-Hinnom*, situată în sud-vestul Ierusalimului, unde, în vremea regelui Ahaz, zeului Moloh i se sacrificau copii, siliţi să treacă prin foc (cf. 4Reg. 16:3; Ier. 7:31; 19:5 şi urm.; 39:35). Regele Iosia a desacralizat locul respectiv,

transformîndu-l în groapă de gunoi a Ierusalimului; de aceea, aici ardea focul încontinuu pentru a mistui resturile aruncate (cf. 4Reg. 23:10). Potrivit profeţilor Vechiului Testament, în valea Gheenei vor fi nimiciţi duşmanii poporului lui Dumnezeu, mistuiţi de foc (cf. Is. 30:27-33; Ier. 7:30 – 8:3; 19:3-13). În vremea Noului Testament, termenul a ajuns să fie folosit pentru desemnarea iadului, a locului de pedeapsă a păcătoşilor; cf. şi 4Esdra 7:36 (Vulgata): *cuptorul gheenei se va arăta, iar deasupra, raiul desfătării* (cf. TAYLOR, 411; FABRIS, 779).

9:44

Unele manuscrise greceşti omit acest verset în întregime.

9:45

Unele manuscrise greceşti omit *în focul nestins*.

9:46

Unele manuscrise greceşti omit acest verset în întregime.

9:49

Unele manuscrise greceşti omit *şi toată jertfa cu sare se va săra*. ♦ *Focul* ce „sărează" se referă atît la pedeapsa pentru păcătoşi, cît şi la un foc ce-i purifică, ca printr-o încercare, pe cei credincioşi, pentru a-i preschimba în jertfe bineplăcute lui Dumnezeu (cf. Lev. 2:13: *toate prinoasele tale de pîine sară-le cu sare; să nu laşi jertfele tale fără sare, semnul legămîntului Dumnezeului tău*). Focul, în tradiţia biblică, este un simbol al încercării, al prigoanei (cf. 1Petr. 1:7; 4:12); în acest caz, versetul se referă la faptul că orice ucenic îşi va dovedi şi reînnoi autenticitatea prin încercări, devenind ca sarea ce-şi păstrează mereu eficacitatea.

9:50

Acest verset pare să fi fost introdus aici (cf. Mat. 5:13) datorită asocierii cu cuvîntul *sare*. Afirmaţia despre sarea care-şi pierde gustul este paradoxală şi dificil de înţeles. La nivel simbolic, contextul prezintă sarea ca înţelepciune primită de la Iisus, reprezentînd fidelitatea şi autenticitatea evanghelică a ucenicilor (cf. FABRIS, 780).

Capitolul al 10-lea

10:2

Fariseii nu puneau în discuţie posibilitatea divorţului, ci modalitatea de realizare a acestuia, trimiţînd la Deut. 24:1a,4a: *De va lua cineva femeie şi se va face bărbat ei, dar ea nu va afla bunăvoinţă în ochii lui, pentru că va găsi ceva neplăcut la ea şi-i va scrie carte de despărţire […], bărbatul ei cel dintîi care a lăsat-o nu o poate lua iar de soţie*.

10:6

Unele manuscrise greceşti omit *Dumnezeu*.

10:12

NESTLE-ALAND are *ea* în loc de *femeia*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ *Muiarea, de-ş va lăsa bărbatul ei:* ideea face referire la dreptul roman, deoarece legea mozaică permitea numai bărbatului să-şi părăsească soţia. De aceea, această precizare era probabil o aplicare a spuselor lui Iisus la situaţia comunităţilor creştine din mediul greco-roman, unde acest caz putea fi mai frecvent; totuşi, nu este întru totul exclus ca şi în mediul iudaic, o femeie să ia iniţiativa divorţului, deşi, din punct de vedere legal, soţul trebuia să redacteze „cartea de despărţire". Mentalitatea iudaică a timpului referitor la această problemă este relatată de Flavius Iosephus (FLAV. IOS. ANT. IUD., XV, 259), vorbind despre divorţul Salomeei, sora lui Irod cel Mare (v. şi mai sus, nota la 6:17); potrivit acestuia, conform legilor iudaice, o femeie chiar deja divorţată nu se poate recăsători din proprie iniţiativă, fără încuviinţarea primului soţ (cf. şi FABRIS, 783). Răspunsul lui Iisus mută problema de pe plan juridic pe plan religios: doar izvorul originar al iubirii — gestul creator al lui Dumnezeu (cf. Fac. 1:27; 2:24) — dă posibilitatea cuplului uman să se realizeze. Noutatea adusă de Iisus nu constă în propunerea unei legi matrimoniale mai aspre sau a unei morale mai elevate, deoarece El trimite la tradiţia biblică deja existentă. Deja cu cîteva secole în urmă, profetul Malahia critica divorţul astfel: *[Domnul] nu mai caută la prinoase şi nu mai binevoieşte să le primească din mîinile voastre. Şi de ziceţi „De ce?" — din pricină că Domnul a fost martor între tine şi femeia tinereţilor tale, faţă de care tu ai fost viclean, deşi ea era tovarăşa ta şi femeia legămîntului tău. Oare nu i-a făcut El ca să fie o singură făptură cu trup şi suflet?* (Mal. 2:13-14). Noutatea constă însă în faptul că, rămînînd fidel acestuia, omul are posibilitatea să împlinească planul lui Dumnezeu de la început, fără *împietrirea inimii*, comuniunea dintre bărbat şi femeie putînd astfel să ajungă la împlinire (cf. FABRIS, 781-783).

10:13

Unele manuscrise greceşti omit *pe cei ce-i aduceau*.

10:14

Nu-i păru bine redă gr. ἠγανάκτησεν ('s-a mîniat'); **негодова** din BIBL. OSTROG are sens similar. Varianta din BIBL. 1688 (identică celei din NTB (1648)) poate fi o interpretare analitică a vb. **негодовати** ca **не** ('nu') + **годовати** ('a plăcea'; cf. şi CORESI: *nu ogodi*.), eventual din dorinţa de a atenua atribuirea unei mişcări sufleteşti violente Fiului lui Dumnezeu a. ♦ Acest verset a fost luat de unii teologi ca indiciu al existenţei practicii botezului copiilor (pe lîngă cel al adulţilor) în Biserica primară, pericopa de faţă fiind prezentă în ritualul botezului încă din vremea lui Tertulian. Deşi acest verset biblic sau altele similare nu pot dovedi cu certitudine deplină existenţa acestei practici în vremea redactării Evangheliilor, se consideră (mai ales în Bisericile tradiţionale) că posibilitatea teologică a botezului pruncilor rezultă din efectul obiectiv al acestui sacrament şi este justificat de voinţa de mîntuire universală a lui Dumnezeu (cf. 1Tim. 2:4), în care sînt

incluşi şi copiii, aşa cum arată episodul de faţă (cf. OTT, 414-415). Unele Biserici protestante nu admit practica botezului copiilor, deoarece aceştia nu-şi pot mărturisi conştient credinţa.

10:17

Fragmentul de faţă prezintă cîteva teme discutate foarte serios în primele comunităţi creştine: calea pentru a dobîndi viaţa veşnică, condiţiile esenţiale pentru a fi ucenic al lui Iisus Hristos, precum şi raportul dintre avere, viaţa veşnică şi urmarea lui Iisus.

10:19

La NESTLE-ALAND, primele două porunci sînt inversate; BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ *Nu păgubi* este un adaos existent numai la Marcu, care nu există în poruncile citate din Ieş. 20:12-16 şi Deut. 5:16-20 (totuşi, cf. Lev. 19:13: *Să nu nedreptăţeşti pe aproapele tău şi să nu-l jefuieşti. Plata simbriaşului să nu rămînă la tine pînă a doua zi*).

10:20

NESTLE-ALAND omite *răspunzînd*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

10:24

NESTLE-ALAND omite *răspunzînd*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Mirarea ucenicilor se datorează faptului că, în concepţia iudaică (aşa cum rezultă şi din numeroase texte veterotestamentare), bogăţia şi prosperitatea erau semnul binecuvîntării divine. Cuvintele drastice ale lui Iisus, care exprimă radicalitatea urmării lui, este doar un caz particular, aplicat la cazul bogăţiei, al statutului ucenicului, care trebuie să renunţe la toate pentru a avea comoară în cer. Cu toate acestea, renunţarea la bogăţie nu este cerută în sensul „descotorosirii" de o povară (ca o renunţare stoică sau ascetică), ci vizează iubirea faţă de aproapele (dăruirea ei către săraci); cf. FABRIS, 788.

10:25

Uneori s-a încercat atenuarea exigenţei acestei afirmaţii, observîndu-se existenţa, la Ierusalim, a unei porţi înguste şi joase, numite, de aceea, „Urechea Acului", unde cămilele trebuiau să se aplece ca să poată trece. Totuşi, mesajul lui Iisus este radical şi poate părea absurd, imposibil, potrivit logicii umane; el arată că urmarea sa şi căutarea împărăţiei lui Dumnezeu nu vizează garantarea unui prestigiu spiritual sau a unei demnităţi morale, ci mîntuirea integrală a omului. Răspunsul final este dat în v. 27 (cf. FABRIS, 785-790).

10:29

NESTLE-ALAND omite *răspunzînd*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ NESTLE-ALAND şi VULG. STUTTGART inversează *tată sau mamă*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, VULG., BIBL. OSTROG, BIBL.VEN.

10:33

Cea de-a treia prevestire a pătimirii, morţii şi învierii ce vor avea loc la Ierusalim se deosebeşte de cele precedente prin bogăţia de detalii, enumerîndu-se cu precizie succesiunea faptelor; de aceea, fragmentul preia probabil un rezumat catehetic ce conţinea punctele esenţiale ale propovăduirii mesajului creştin (cf. FABRIS, 791).

10:34

Unele manuscrise greceşti au *după trei zile*.

10:38

Pentru a răspunde pretenţiilor ariviste ale ucenicilor care, în ciuda afirmaţiilor precedente ale Domnului, nu înţeleg sensul acţiunilor acestora, Iisus foloseşte două imagini biblice pentru a preciza statutul împărăţiei vestite de El: paharul şi botezul. Ele sînt o imagine a pătimirii care se apropie; potrivit sensului primar al verbului grecesc *βαπτίζω* ('a cufunda'), Iisus urmează să se „scufunde" într-un noian de suferinţe. În Biblie, paharul se referă la destin, mai ales la un destin al morţii şi nimicirii celor nelegiuiţi (cf. Ps. 74:8; Is. 51:17); el poate fi paharul mîniei lui Dumnezeu, al judecăţii îndreptate împotriva păcatului (Ier. 25:15; Iez. 23:32-34). Iisus va bea paharul care reprezintă destinul omenirii păcătoase; el trimite la paharul dat ucenicilor la Cina cea de Taină şi la paharul menţionat în timpul rugăciunii lui Iisus din grădina Ghetsemani (Marc. 14:36). Botezul drept cufundare în apele morţii apare în Ps. 68:3,18. Cuvintele lui Iisus trimit şi la gestul simbolic al botezului primit de la Ioan (Marc. 1:9-11), arătînd totodată că adevăratul botez are loc la sfîrşitul vieţii lui. Datorită simbolismului acestor imagini, şi primele comunităţi creştine şi-au exprimat participarea la soarta lui Iisus prin riturile sacramentale ale botezului şi euharistiei, aşa cum reiese din Rom. 6:3 (*Oare nu ştiţi că toţi cîţi ne-am botezat în Hristos Iisus, întru moartea lui ne-am botezat?*) şi 1Cor. 10:16: *Potirul binecuvîntării, pe care-l binecuvîntăm, nu este oare împărtăşire cu sîngele lui Hristos?* (cf. şi FABRIS, 793-794).

10:39

Disponibilitatea apostolilor de a împărtăşi soarta lui Iisus s-a şi realizat: Iacob a fost omorît cu sabia, în anul 44 d. Hr., din porunca lui Irod Agrippa (cf. Fapte 12:2); Ioan, chiar dacă n-a murit de moarte violentă, a avut parte de suferinţe şi necazuri (cf. Apoc. 1:9).

10:42

Li se pare redă (probabil presupunînd un înţeles activ) gr. *δοκοῦντες*, care, aici, are sensul de 'a fi socotiţi' (cf. şi VULG. *qui videntur*).

10:45

Afirmaţia lui Iisus potrivit căreia Fiul omului nu a venit să

fie slujit, ci să slujească, ce suprapune imaginea biblică a Fiului omului ce primeşte puterea şi stăpînirea de la Dumnezeu (Dan. 7:13 şi urm.) peste cea a Slujitorului suferind (Is. 53), este cheia interpretării motivaţiei noului tip de autoritate propus pentru creştini în versetele precedente. Iisus are autoritate tocmai în calitate de Slujitor al mîntuirii oamenilor. După acest model, şi în comunitatea creştină autoritatea o deţin cu adevărat cei realmente fără nici o putere, fără prestigiu şi care-i slujesc pe ceilalţi (cf. FABRIS, 795).

10:46

După versiunea din NESTLE-ALAND, textul este: …*fiul lui Timaios — Bartimaios —, un cerşetor orb, şedea la marginea drumului*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Ierihonul (astăzi *Arīhā*) este un oraş în Cisiordania, la circa 8 km vest de Iordan şi la circa 24 km nord-est de Ierusalim, fiind una dintre cele mai vechi localităţi locuite fără întrerupere din lume, datînd probabil din jurul anului 9000 î. Hr. A fost reconstruit de Irod cel Mare (care a murit aici, în anul 4 î. Hr.) şi agrementat de Arhelau; ulterior a devenit sediul unei garnizoane romane (cf. TAYLOR, 447). În Vechiul Testament, Ierihonul este cunoscut mai ales ca fiind prima cetate atacată de israeliţi, sub conducerea lui Iosua, după trecerea Iordanului (Ios. 6). După ce a fost distrus de israeliţi, a rămas abandonat pînă cînd a fost reconstruit de Hiel din Betel, în sec. IX î. Hr. (cf. 3Reg. 16:34). Ierihonul din perioada romană şi a Noului Testament se află la cca. 1,5 km sud de locul Ierihonului veterotestamentar. ♦ Relatarea vindecării unui orb încheie secţiunea centrală a Evangheliei lui Marcu (8:27 – 10:52), constituind trecerea spre o secţiune nouă, în care intervine revelarea definitivă, ce culminează cu moartea şi învierea lui Iisus (14:1 – 16:8). Situaţia este similară secţiunii în care sînt descrise înmulţirile pîinilor (6:30 – 8:26), care şi ele se încheie cu relatarea vindecării unui orb (8:22-26); şi aici era vorba de o cotitură hotărîtoare: se încheia activitatea în Galileea, Iisus începîndu-şi călătoria spre Ierusalim.

10:47

Fiul lui David, titlu strigat de cerşetorul orb, în ciuda opoziţiei mulţimii, era un titlu mesianic popular, ce rezuma toate speranţele lui Israel. Acest titlu anticipă intrarea lui Iisus în Ierusalim, unde acesta a fost aclamat de mulţime în mod asemănător (cf. 11:10; 12:35-37).

10:51

În surse (cu excepţia BIBL. OSTROG) apare termenul aramaic, transliterat ca *ραββουνι* / *ῥαββονί*, respectiv *rabboni*. BIBL. 1688 însă îl echivalează, ca şi BIBL. OSTROG, cu *învăţătorule* (*оучи́телю*); este un termen mai tare decît *Rabbi*, putînd fi tradus prin 'Domnul meu' (cf. pasajul paralel în Mat. 20:33); cf. şi nota la 9:5.

10:52

Te vindecă redă gr. *σέσωκέν σε*, care se poate traduce şi în sens religios ('te-a mîntuit'); v. nota la 3:4.

Capitolul al 11-lea

11:1

Menţionarea localităţii Betfage (ebr. *Bēt-fagē*, lit. 'casa smochinilor', ceea ce poate avea o legătură cu episodul următor, v. 11-14) lipseşte din unele manuscrise greceşti, de tradiţie occidentală. Locul este menţionat deseori în literatura rabinică, fiind probabil un cătun, o suburbie sau chiar o moşie în apropiere de Ierusalim, ceea ce face ca succesiunea indicată în Evanghelie să fie surprinzătoare (cf. TAYLOR, 453). ♦ Betania (ebr. *Bēt-'aniyā*, lit. 'casa sărăciei') este un sat mic pe versantul răsăritean al Muntelui Măslinilor, în Cisiordania. Localitatea este deseori menţionată în Evanghelii: aici se afla casa Mariei, Martei şi a fratelui lor Lazăr, înviat de Iisus (Ioan 11); la Betania era casa lui Simon leprosul (Mat. 26; Marc. 14). Iisus a locuit aici după intrarea sa în Ierusalim (Mat. 21:17) şi s-a înălţat la cer pe drumul spre Betania (Luc. 24:50-51). Este, în general identificată cu localitatea *El 'Azariyeh* de astăzi (denumire derivată de la numele lui Lazăr), la sud-est de Ierusalim. Aici există mai multe sanctuare; sînt atestate biserici încă din sec. III; locurilor de cult li se atribuie origini legate de diferitele relatări evanghelice, iar oraşul este loc de pelerinaj creştin (cf. TAYLOR, 453). ♦ *Muntele Măslinilor* este o colină cu înălţimea de 800 m, în partea de est a Ierusalimului. Locul evocă unele momente din istoria religioasă, iar în concepţia iudaică a timpului era legat de mîntuirea mesianică. Muntele Măslinilor a fost din cele mai vechi timpuri loc de rugăciune (cf. 2Reg. 15:32); este locul viziunii lui Ezechiel, în care slava Domnului a stat deasupra muntelui (Iez. 11:32) şi, de asemenea, locul judecăţii asupra duşmanilor lui Israel (Zah. 14:4). Potrivit tradiţiei rabinice, pe acest munte va avea loc învierea celor drepţi şi venirea lui Mesia; de aceea, gestul lui Iisus, care porneşte de la Muntele Măslinilor pentru a intra în mod solemn în Ierusalim, are o semnificaţie simbolică puternică (cf. FABRIS, 811, TAYLOR, 453). ♦ Intrarea Domnului în Ierusalim se sărbătoreşte liturgic în Duminica Floriilor (ultima duminică înainte de Paşti). La utrenie şi liturghie se citesc pasaje paralele cu cel de faţă, din alte Evanghelii (Mat. 21:1-11; Ioan 12:1-18). Creştinii ortodocşi aduc la biserică ramuri de măslin (sau de alţi arbori, în regiunile în care nu cresc măslini), care sînt binecuvîntate la sfîrşitul liturghiei. În tradiţia romano-catolică, înainte de liturghie are loc o procesiune la care credincioşii poartă ramuri, comemorînd evenimentul descris în Evanghelie. Aceeaşi procesiune se ţine şi în unele Biserici ortodoxe, în seara din ajunul sărbătorii.

11:4

La răspîntia drumului corespunde variantei din VULG. (*in bivio*), în timp ce textul grecesc are *ἐπὶ τοῦ ἀμφόδου* ('pe drum').

11:7

Gestul lui Iisus are încărcătură simbolică şi profetică,

înfăţişîndu-se în Ierusalim ca Mesia cel trimis de Dumnezeu, aducătorul păcii şi al mîntuirii; în acest sens, asinul pe care călăreşte face aluzie la Zah. 9:9: *Tresaltă de veselie, fiica Sionului! Chiuie de bucurie, fiica Ierusalimului! Iată, Regele tău vine la tine, drept şi biruitor, smerit şi călare pe măgar şi pe mînz, fiul asinei.* (FABRIS, 811).

11:8

NESTLE-ALAND are *iar alţii frunziş tăiat de pe cîmp* în loc de *iar alţii tăiau ramuri din copaci şi le aşterneau pe cale*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

11:9

Această reacţie a ucenicilor şi a mulţimii aminteşte de aclamarea ca rege a lui Iehu (4Reg. 9:13), de primirea triumfală a biruitorilor şi a eroilor, de pildă a lui Iuda Macabeul (2Mac. 10:7). *Osana* este transcrierea ebr. *hôšî'ā-nnā* din Ps. 117:25, unde este adresat lui Dumnezeu şi înseamnă 'mîntuieşte-ne'. Totuşi, în vremea lui Iisus, această aclamaţie a devenit o formulă de salut adresată pelerinilor sau persoanelor de vază. Ţinînd seama de toate aceste legături, putem înţelege că gestul dovedeşte faptul că Iisus a reînsufleţit speranţele mesianice ce trimit la domnia lui David (cf. FABRIS, 811-812). ♦ Citatul a intrat în cîntarea liturgică „de împreună slujire cu îngerii" (*Sanctus*), care se cîntă la liturghie în toate Bisericile tradiţionale, înainte de relatarea instituirii euharistiei.

11:10

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *în numele Domnului*; BIBL. VEN. urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. (punctuaţia acesteia din urmă sugerează însă lectura: *Împărăţia care vine în numele Domnului, a părintelui nostru David.*

11:11

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *Iisus*, iar ERASMUS are *Domnul* în loc de *Iisus*; BIBL. 1688 urmează BIBL. OSTROG şi BIBL. VEN.

11:13

Nu era încă vremea smochinelor este o observaţie care poate trimite, la prima vedere, la un aspect enigmatic sau chiar absurd al gestului lui Iisus; evanghelistul doreşte însă să arate că semnificaţia se află dincolo de aparenţe. Într-adevăr, între blestemarea smochinului şi uscarea lui (v. 20-21), evanghelistul intercalează episodul izgonirii vînzătorilor din templu (v. 15-19): Iisus intră în templu, centrul religios al poporului său, şi nu află roadele aşteptate. Imaginea smochinului uscat ca simbol al poporului „neroditor" era binecunoscută în literatura biblică, mai ales profetică: cf. Os. 9:16; Mih. 7:1; Iez. 17:24 (cf. şi FABRIS, 813-814).

11:14

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *Iisus*; BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL.VEN.

11:15

Iar (în *au venit iar*) apare doar în REGIUS (citat în notă de BIBL. VEN.) şi BIBL. OSTROG. ♦ NESTLE-ALAND şi VULG. omit *Iisus;* BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ În curtea templului se vindeau şi se cumpărau animalele de jertfă (boi, miei, porumbei); de asemenea, aici se aflau tarabele zarafilor care schimbau diferitele monede greceşti şi romane ale pelerinilor veniţi de pretutindeni în moneda ebraică sau în cea din Tir, singurele admise pentru plătirea taxelor datorate templului sau pentru cumpărarea animalelor de jertfă. Comerţul în templu era o afacere prosperă şi de mari proporţii, mai ales în jurul sărbătorii paştelui, cînd numărul pelerinilor putea ajunge la 100 000 — 150 000 de persoane (cf. JEREMIAS 1967, 75).

11:16

Vas corespunde gr. σκεῦος, 'vas', dar şi 'obiect', 'lucru' (sens mai potrivit în context).

11:17

Marcu este singurul sinoptic care citează aceste cuvinte din Isaia (56:7) ce vestesc răspîndirea universală a cultului mesianic. O inscripţie în piatră la limita dintre curtea neamurilor şi incinta rezervată iudeilor avertiza că orice om netăiat împrejur care îndrăzneşte să intre va fi pedepsit cu moartea. Citatul rostit de Iisus subliniază că templul, loc de întîlnire al omului cu Dumnezeu, este deschis tuturor neamurilor, fără deosebire. Potrivit acestei logici, nu mai există deosebire între zona sacră şi cea profană, fiindcă sanctuarul este acolo unde are loc întîlnirea cu Dumnezeu; de aceea, nu are sens nici comerţul în templu (cf. FABRIS, 816-817).

11:18

NESTLE-ALAND şi VULG. inversează *cărturarii şi mai-marii preoţilor*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

11:19

NESTLE-ALAND, VULG., ERASMUS (textul grec), BIBL. OSTROG şi BIBL. VEN. omit *Iisus*; BIBL. 1688 urmează textul latin din ERASMUS.

11:22

Credinţa lui Dumnezeu traduce πίστιν θεοῦ, presupunînd un genitiv subiectiv sau plenar; contextul sugerează mai curînd un genitiv obiectiv. ♦ Evangheliile sinoptice prezintă aici o ordine diferită. Intrarea în Ierusalim şi izgonirea vînzătorilor din templu sînt plasate de Matei şi Luca în aceeaşi zi; în schimb, Marcu le plasează în zile diferite, intercalînd episodul blestemării smochinului. Apoi, găsirea smochinului uscat este plasată de Marcu între izgonirea vînzătorilor şi disputa privind autoritatea lui Iisus, fragmente care altminteri se succed fără întrerupere

(cf. Ioan 2:14-22). Potrivit unor opinii exegetice, divergenţele se pot explica prin evoluţia literară diferită a tradiţiei: probabil, episodul cu smochinul a fost introdus ulterior, în două etape, într-un text mai vechi: mai întîi blestemarea smochinului, iar apoi uscarea acestuia, pentru a se ilustra faptul că blestemul împlinit poate fi o lecţie despre eficacitatea rugăciunii făcute cu credinţă. Alte opinii consideră întreruperea episodului, intercalînd alta, o intenţie redacţională a lui Marcu (v. mai sus, nota la 11:17).

11:23

NESTLE-ALAND şi VULG. omit al doilea *ce va spune*, de la sfîrşitul propoziţiei; BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

11:24

Credinţa, înfăţişată aici ca încredere totală în Dumnezeu, nu trebuie înţeleasă ca „tehnică" de a dispune de puterea divină, pentru a o folosi în slujba capriciilor omului, ci este o deschidere totală faţă de lucrarea lui Dumnezeu şi faţă de împlinirea planului şi voinţei lui, cerinţă confirmată şi de necesitatea iertării (v. şi nota următoare).

11:25

Doar la Marcu apare în acest context *logion*-ul despre iertarea greşelilor, care, la Matei, apare în contextul rugăciunii *Tatăl nostru* (cf. Mat. 6:14). Aici, iertarea aproapelui şi împăcarea frăţească este o condiţie cerută pentru ca rugăciunea să se deschidă darului lui Dumnezeu (FABRIS, 819).

11:26

Unele manuscrise greceşti omit acest verset în întregime.

11:27

Cele trei categorii de reprezentanţi ai autorităţilor religioase vor apărea din nou la procesul lui Iisus. *Mai marii popilor* redă gr. *οἱ ἀρχιερεῖς* ('arhiereii', 'marii preoţi'), termen prin care sînt desemnaţi clericii superiori din Ierusalim, din marile familii preoţeşti, aparţinînd curentului saduceu. Conducătorii preoţilor formau un colegiu autonom, care lua hotărîrile referitoare la preoţi şi la probleme de cult. Din acest colegiu făcea parte marele preot în funcţie, foştii mari preoţi, căpetenia templului (a doua funcţie după cea a marelui preot), care avea în subordine garda templului şi asigura ordinea, împreună cu alţi şapte supraveghetori; urmau trei preoţi vistiernici, care administrau vistieria templului (cf. JEREMIAS 1967, 222-250). *Cărturarii* reprezintă aici *οἱ γραμματεῖς* ('scribii'); aceştia erau experţi în legea mozaică şi îndrumători spirituali ai poporului. Majoritatea scribilor făceau parte din partida fariseilor, dar unii erau saducei. *Bătrînii* (gr. *οἱ πρεσβύτεροι*) nu erau clerici, dar alcătuiau un grup cu autoritate care participa de drept la adunarea sinedriului, adunarea supremă a poporului iudeu. Şi bătrînii formulau judecăţi în privinţa interpretării Legii, care erau considerate obligatorii de către scribi şi farisei (cf. FABRIS, 820; TAYLOR, 173; 336).

11:29

NESTLE-ALAND omite *răspunzînd*; BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

11:33

NESTLE-ALAND omite *răspunzînd* (referitor la Iisus); BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

Capitolul al 12-lea

12:1

Parabola viticultorilor ucigaşi foloseşte imagini şi metafore clasice în textele biblice şi binecunoscute ascultătorilor lui Iisus (cf. v. 12): via este împărăţia lui Dumnezeu, slujitorii sînt profeţii, proprietarul viei este Dumnezeu, viticultorii reprezintă poporul lui Israel şi conducătorii acestuia, iar roadele viei sînt credinţa în legămînt. Lucrările efectuate de proprietarul viei apar în aşa-numitul „Cîntec al viei" din Is. 5 şi urm., dar corespund şi uzanţelor viticole din Palestina timpului, mai ales în ce priveşte împrejmuirea viei cu un zid şi construirea unui turn de supraveghere în vremea recoltei. Situaţia viticultorilor care se răscoală împotriva proprietarului face parte din logica parabolei şi a semnificaţiei acesteia, dar poate fi inspirată şi din evenimente reale din perioada respectivă: în sec. I d. Hr., mare parte din pămînturile Palestinei aparţineau unor proprietari străini, fapt care putea alimenta spiritul naţionalist, aşa cum s-a întîmplat în cazul revoltei lui Iuda Galileeanul, în anul 6 d. Hr. (v. şi mai jos, nota la 12:14; cf. JEREMIAS 1973, 87; FABRIS, 824-825).

12:4

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *bătîndu-l cu pietre* şi *trimis*; BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

12:14

Adevărat redă gr. *ἀληθής*, 'adevărat', 'cinstit'. ♦ NESTLE-ALAND, BIBL. VEN., ERASMUS, VULG., BIBL. OSTROG, au *cu adevărat* în loc de *în dreptate* (*ἐπ ἀληθείας*, respectiv *in veritate*, ***въ́истинѫ***); de asemenea şi CORESI (*adevărь*). BIBL. 1688 urmează NTB (1648) ♦ *Împăratului* redă aici *Καίσαρι*, respectiv *Caesari*, ***кѣсарєви*** ; mai jos (v. 15-17), acelaşi termen este redat însă prin *chesariu*. CORESI şi NTB (1648) au peste tot *împărat*. ♦ *Dajde* redă aici gr. *κῆνσος* (< lat. *census*), 'tribut', 'bir'. Acest *census* era un tribut *pro capite*, în valoare de un dinar roman, care trebuia plătit de toţi iudeii (cu excepţia copiilor şi a bătrînilor), ca semn de supunere. Pentru iudei, libertatea religioasă era nemijlocit legată de cea politică, astfel încît răscoala lui Iuda Galileeanul din anul 6. d. Hr. (v. şi mai sus, nota la 12:1), a izbucnit în urma impunerii tributului, aducîndu-se însă motivaţii religioase. Mişcarea religioasă a zeloţilor a

continuat să lupte în clandestinitate; pentru zeloţi, plătirea acestui tribut contravenea recunoaşterii lui Dumnezeu ca unic stăpîn al poporului. Ne putem imagina că grupul de farisei şi irodieni veniţi la Iisus să-l întrebe despre poziţia lui faţă de plata tributului a fost trimis de autorităţile sinedriului, după ce, în parabola viticultorilor, se făcea aluzie la acestea prin termenul de „ucigaşi". Faptul că din grup făceau parte farisei (ostili faţă de stăpînirea romană, dar resemnaţi cu această situaţie) şi irodieni (colaboraţionişti interesaţi: cf. Marc. 3:6 şi nota aferentă), arată că poziţia faţă de plătirea tributului era de natură religios-politică şi extrem de complicată. La procesul din faţa lui Pilat, Iisus va fi acuzat de autorităţile religioase tocmai că răzvrăteşte neamul, *oprind de a da bir Cezarului* (Luc. 23:2). Din răspunsul surprinzător al lui Iisus (v. 17) reiese că, pe de o parte, El acceptă autoritatea imperiului (cf. Rom. 13:1-7), dar, în acelaşi timp, afirmă cu tărie suveranitatea ultimă şi decisivă a lui Dumnezeu, pe lîngă care Cezarul, de fapt, este fără importanţă. Respectarea suveranităţii supreme a lui Dumnezeu îi dă omului libertate deplină în cadrul structurii politice, ceea ce face ca, atunci cînd aceasta vrea să ia locul lui Dumnezeu, *cele ale lui Dumnezeu* devin critică radicală a puterii politice (FABRIS, 827-830).

12:15

Ban redă aici δηνάριον 'dinar', monedă romană de argint, reprezentînd plata zilnică a unui muncitor.

12:18

Saduchei redă aici gr. Σαδδουκαῖοι, denumire care ar putea proveni de la marele preot Sadoc (Ţadoc) ales de Solomon în locul lui Abiatar (3Reg. 1:7; 1Paral. 29:22). Saduceii erau o grupare puternică, aparţinînd aristocraţiei preoţeşti (fiind pătura cea mai bogată); sub asmonei erau foarte influenţi, iar în timpul stăpînirii romane au ajuns la un compromis cu aceasta. În domeniul politic erau conservatori şi colaboraţionişti, iar în domeniul religios se deosebeau de farisei, respingînd tradiţiile şi practicile de cult ale acestora şi acceptînd doar *Torah* (primele cinci cărţi ale Bibliei), pe care o interpretau şi aplicau *ad litteram*. Saduceii negau nemurirea sufletului, învierea trupului după moarte şi existenţa îngerilor. În timp ce fariseii îşi revendicau autoritatea bazată pe evlavie şi învăţătură, saduceii se sprijineau pe originea de vază şi pe poziţia social-economică. Fiind strîns legaţi de cultul de la templu, după distrugerea acestuia, în 70 d. Hr., saduceii au încetat să existe ca grupare şi ulterior nu mai apar referiri istorice la ei (LE MOYNE, *passim;* cf. şi FLAV. IOS. ANT. IUD., XIII, 9, 7; XVIII, 2, 2).

12:19

Întrebarea care i se pune lui Iisus porneşte de la „legea leviratului" (< lat. *levir*, 'cumnat') din Deut. 25:5: *De vor trăi fraţii împreună şi unul din ei va muri, fără să aibă fiu, femeia celui mort să nu se mărite în altă parte după străin, ci cumnatul ei să intre la ea, să şi-o ia soţie şi să trăiască cu ea.* Deja în vremea Vechiului Testament, această prescripţie era dificil de aplicat, iar în vremea lui Iisus căzuse în desuetudine. Saduceii fac însă referire la ea pentru a ridiculiza credinţa în înviere a fariseilor, care, în unele medii, era prezentată materialist, într-un mod grosolan, exagerîndu-se la maxim belşugul ca binecuvîntare a lui Dumnezeu (de care ţinea, în primul rînd, familia numeroasă): de pildă, Rabbi Gamaliel al II-lea (cca. 90 d. Hr.) afirma că, în viaţa de dincolo, orice femeie va naşte zilnic, iar Rabbi Eliezer (cca. 150 d. Hr.) considera că fiecare israelit va avea 600 000 de fii (*apud* FABRIS, 831-832).

12:22

NESTLE-ALAND omite *au luat-o*; BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

12:24

NESTLE-ALAND omite *răspunzînd*; BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

12:25

Asemuirea vieţii celor drepţi din lumea de dincolo cu existenţa îngerilor era curentă în literatura apocaliptică a timpului. ♦ Iisus răspunde la problema de fond, arătînd modalitatea învierii, ce nu va fi condiţionată de viaţa biologică, aşa cum se desfăşoară pe pămînt; acest lucru nu înseamnă eliminarea sexualităţii drept componentă esenţială a unei persoane umane (FABRIS 832-833).

12:26

Potrivit textului din NESTLE-ALAND, ERASMUS, BIBL. VEN., VULG., traducerea este: *nu aţi citit în cartea lui Moise, despre rug (ἐπὶ τοῦ βάτου / super rubum), cum i-a spus Dumnezeu, zicînd...* (similar la CORESI). Varianta din BIBL. 1688 *(cum i-a spus Dumnezeu din rug)* ar putea fi legată de textul latin al lui ERASMUS, unde apare *de rubo;* similar în NTB (1648) (cu *den măceş* în loc de *den rug*).

12:28

Întrebarea despre cea mai mare poruncă era de actualitate în disputele teologice din mediul iudaic al vremii lui Iisus. Pentru aplicarea concretă, la toate împrejurările vieţii, a legii lui Dumnezeu exprimate în *Torah,* învăţaţii formulaseră nu mai puţin de 613 porunci şi precepte, pozitive şi negative. De aceea, învăţătorii de seamă ai tradiţiei simţeau nevoia să găsească un principiu fundamental şi unitar, care să sintetizeze întreaga lege. Potrivit mai multor cărturari, principiul general ce rezumă întreaga lege este exprimat în Lev. 19:18: *să-l iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi.* De aceea, noutatea Evangheliei nu constă în propunerea iubirii drept poruncă principală, aceasta fiind deja subliniată în Vechiul Testament: credinţa într-un singur Dumnezeu avea drept consecinţe nemijlocite angajamentul practic, iubirea de Dumnezeu exprimîndu-se şi concretizîndu-se în iubirea de aproapele. Spiritualizarea cultului, ideea că fidelitatea şi ascultarea faţă de Dumnezeu

reprezintă mai mult decît jertfele este preluată din 1Reg. 15:22; în toată tradiţia profetică se subliniază că dreptatea şi iubirea aproapelui este adevăratul cult al lui Dumnezeu. Noutatea adusă de Evanghelie ar putea fi exprimată în ultima exclamaţie a lui Iisus (v. 34): *nu eşti departe de împărăţia lui Dumnezeu.* Întîlnirea cu persoana lui Iisus face ca dubla poruncă a iubirii să nu fie doar o sinteză a moralei sau un principiu etic superior, ci experimentarea directă a iubirii lui Dumnezeu (FABRIS, 835-837).

12:29

NESTLE-ALAND omite *dintre toate poruncile*; BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Citatul din Deut. 6:4-5 dovedeşte intransigenţa monoteismului neotestamentar, pe măsura celui iudaic. Aceste cuvinte deveniseră începutul rugăciunii *Şema*, una din cele mai îndrăgite în spiritualitatea iudaică. Monoteismul s-a conturat progresiv de-a lungul istoriei poporului Israel. La început nu se nega explicit existenţa altor zei, fiind vorba mai degrabă de monolatrie: cinstirea unui singur Dumnezeu; apoi, o dată cu precizarea faptului că Dumnezeul cel viu nu este doar singurul Domn al poporului ales, ci şi al întregii lumi, apărea şi negarea sistematică a zeilor falşi. Iubirea de Dumnezeu, ce corespunde iubirii lui Dumnezeu faţă de poporul său, este o poruncă, nu o alegere, şi comportă teama de Dumnezeu, îndatorirea de a-l sluji şi respectarea poruncilor lui. În Evanghelii, Iisus prezintă această poruncă drept cea mai mare; iubirea de Dumnezeu se uneşte cu temerea filială, dar o exclude pe cea servilă.

12:30

NESTLE-ALAND omite *aceasta este cea dintîi poruncă*; BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

12:32

NESTLE-ALAND şi VULG. STUTTGART omit *Dumnezeu.* BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

12:35

Potrivit tradiţiei iudaice, Mesia trebuia să fie un urmaş al lui David (cf. şi 2Reg. 7:14).

12:36

Unele manuscrise greceşti au *ὑποκάτω* ('sub') în loc de *ὑποπόδιον* ('scăunel').

12:37

Ps. 109, citat în versetul precedent, este atribuit lui David, care îl numeşte pe regele-mesia *Domn* (*Κύριος*): *Zice Domnul* [Dumnezeu] *Domnului meu* [regelui-mesia]. Iisus nu respinge originea davidică a lui Mesia, ci lărgeşte perspectiva, privind dincolo de identificarea făgăduinţei de mîntuire cu continuarea unei dinastii regale (FABRIS, 838-839).

12:38

Categoria cărturarilor (scribilor) devenise, spre sfîrşitul sec. I d. Hr., un gen de aristocraţie intelectuală, care o va înlocui pe cea sacerdotală după distrugerea templului, în 70 d. Hr. Societatea timpului îi aprecia pe intelectuali: oamenii de rînd se ridicau în picioare la trecerea unui cărturar şi îl salutau primii, adresîndu-i-se cu „Rabbi", „Părinte" sau „Învăţătorule". La ospeţele oferite de oameni de vază, era o cinste pentru aceştia să-i aibă pe cărturari printre invitaţi. De asemenea, la sinagogă şedeau cu spatele spre nişa Torei şi cu faţa spre popor; aveau prioritate faţă de bătrîni şi chiar faţă de propriii părinţi (JEREMIAS 1967, 328-329). Iisus critică defectele tipice unor oameni care profită de pe urma pregătirii superioare şi a rolului social important, mai ales atunci cînd evlavia arătată în public contrastează puternic cu comportamentul faţă de cei slabi şi neajutoraţi (FABRIS, 840-841).

12:40

Casele redă gr. *οἰκίας*, 'casele', dar şi 'avutul', mai potrivit în acest context. ♦ *Cu prilej* este o traducere literală a gr. *προφάσει* ('sub [un] pretext').

12:41

Unele manuscrise greceşti omit *Iisus.* ♦ Majoritatea traducerilor româneşti ale Bibliei folosesc aici *vistierie* (*a Templului*), în versiunea modernă am preferat, pentru mai multă precizie, arhaicul 'gazofilachie' pentru a reda *γαζοφυλάκιον,* cuvînt hibrid (din greacă şi persană), care se referea atît la cele 13 casete cu pîlnii, pentru depunerea ofertelor împărţite în funcţie de intenţii, cît şi la încăperea în care erau plasate în Templul din Ierusalim. BIBL. 1688 îl redă inconsecvent, prin *visterie*, *vistiariu* (chiar în acest v.), *sicriiu* (12:43), *gazofilachiin* (Luc. 21:1), *gazofilachie* (Ioan 8:20). NESTLE-ALAND, VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. au consecvent, în toate locurile, acelaşi termen. Primele Biblii româneşti ezită, ca şi BIBL. 1688, la alegerea unui termen consecvent: la CORESI apare *vistiariul răcliţeei* la Marc. 12:41,43, dar *gazofilachïe* la Ioan 8:20, în timp ce la Luc. 21:1 explică prin ↑*tru besĕrecâ la păzitoarĕ avuţiei*). NTB (1648) are *vistiariu* (de două ori) la v. 41 şi *lada suromanilor* la v. 43.

12:42

Bănuţ redă aici *λεπτόν*, monedă de aramă, egală cu jumătate de codrant (lat. *quadrans*) sau 1/128 dintr-un dinar.

12:43

Sicriiu redă aici *γαζοφυλάκιον* ('gazofilachie'); v. mai sus, nota la 12:41.

12:44

Episodul ce pune în valoare gestul unei văduve sărace

încheie capitolul despre activitatea publică a lui Iisus, începută cu contestarea negoţului desfăşurat sub tutela preoţilor şi denunţarea autosuficienţei conducătorilor religioşi. În acest fel, se arată că întîlnirea cu Dumnezeu nu trece prin puterea asociată cultului, ci prin disponibilitatea şi deschiderea inimii (FABRIS, 841-843).

Capitolul al 13-lea

13:1

Capitolul de faţă redă cea mai amplă cuvîntare a lui Iisus. Ea cuprinde o introducere (v. 1-4) şi trei părţi tematice, cu structură ciclică: prevestiri şi îndemnuri (5-23), venirea Fiului omului (24-27), din nou prevestiri şi îndemnuri (28-37); în acest fel este scoasă în evidenţă tema centrală a venirii Fiului omului. Numeroşi exegeţi consideră că fragmentul este preluarea unei apocalipse iudaice inspirate din Cartea lui Daniel şi completată cu cuvinte ale lui Iisus. Potrivit acestora şi potrivit apocalipsei iudaice de bază, ideea care se desprinde este cea a „crizei" mesianice iminente şi a aşteptării eliberării poporului ales, care s-a împlinit efectiv prin distrugerea Ierusalimului, învierea lui Hristos şi prezenţa acestuia în Biserică. Este posibil şi ca Marcu să fi ajuns la redactarea finală a cuvîntării eshatologice pornind de la cuvintele lui Iisus, dar şi inspirîndu-se din literatura apocaliptică (FABRIS, 844-845). ♦ Pasajul paralel de la Matei adaugă, în contextul distrugerii Ierusalimului, şi perspectiva sfîrşitului lumii (cf. Mat. 24:1); cuvîntarea eshatologică redată de Marcu a păstrat mai mult orientarea originală, care probabil se referea exclusiv la nimicirea Ierusalimului.

13:2

După distrugerea templului lui Solomon (în 585 î. Hr.), Zorobabel a construit al doilea templu din Ierusalim, despre care se spune că nu se compara cu măreţia celui dintîi. Abia în vremea lui Irod cel Mare (20 î. Hr.) s-a început extinderea şi decorarea sanctuarului, lucrări care s-au încheiat definitiv în anul 60 d. Hr. Rezultatul a fost impresionant, cu bogate ornamentaţii interioare din alabastru, marmură şi aur. Răscoala iudeilor împotriva romanilor (începută în 66 d. Hr.), a dus la distrugerea templului în anul 70 d. Hr. Singura rămăşiţă care mai dăinuie pînă astăzi este o parte a zidului apusean, numit şi „Zidul plîngerii", devenit loc de pelerinaj şi simbol al aspiraţiilor poporului evreu. În 691 d. Hr. a fost încorporat în zidul din jurul *Domului Stîncii* şi al moscheii *Al-Aqṣā*. Frecvent sursă de conflict între arabi şi evrei, din 1967 a rămas sub control israelian. ♦ Există susţinători ai tezei potrivit căreia profeţia referitoare la distrugerea templului a fost redactată după anul 70, fiind vorba de un *vaticinium ex eventu*. Împotriva acestei opinii se observă, de pildă, că în Evanghelie nu se precizează cum anume va fi distrus, şi anume prin incendiere. Cuvintele lui Iisus din Evanghelie se află însă pe alt plan: ele vestesc sfîrşitul templului ca loc al întîlnirii dintre Dumnezeu şi poporul său; dat fiind că Iisus inaugurează un nou legămînt, va fi întemeiat un nou „templu", constituit de comunitatea credincioşilor creştini, Biserica ce-l are drept Cap pe Hristos (FABRIS, 846-847; SCHNACKENBURG II, 199-202).

13:3

De Eluş traduce literal expresia *κατ᾽ ἰδίαν*, 'deoparte', 'în particular'.

13:5

NESTLE-ALAND omite *răspunzînd*; BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

13:6

Eu sînt, care corespunde lui *Ἐγώ εἰμι*, se poate referi la mai multe lucruri, fiind posibile mai multe interpretări. Ar putea fi profeţi falşi care se prezintă ca fiind Iisus („mulţi vor veni..., zicînd că sînt Eu"); ar putea afirma că Mesia a sosit sau că parusia este aproape. Unii leagă expresia de Ieş. 3:14, unde *Ἐγώ εἰμι*, aşa cum apare în Septuaginta, se referă la numele lui Yahweh: *Eu sînt Cel ce sînt* (TAYLOR, 503-504).

13:7

Să cade să fie acestea nu este o justificarea a războaielor şi catastrofelor cosmice, ci o afirmaţie ce trimite la concepţia apocaliptică (aşa cum apare, de pildă, în Dan. 2:28), ce consideră istoria ca împlinire a planului tainic al lui Dumnezeu. Dincolo de o concepţie mitică asupra istoriei, ideea religioasă prezentată aici se referă la faptul că rezultatul disputei dintre puterile lumii, ce luptă pentru supremaţie, nu poate fi decît autodistrugerea; creştinii trebuie să afle calea pentru a-şi îndeplini misiunea chiar şi în acest context marcat de conflicte (cf. FABRIS, 851).

13:8

Unele manuscrise greceşti omit *şi tulburări*.

13:9

Sfaturile (gr. *συνέδρια*) menţionate aici nu se referă la întrunirea marelui sinedriu de la Ierusalim, ci la consiliile evreieşti locale; apostolul Pavel a primit de cinci ori *patruzeci de lovituri fără una* (2Cor. 11:24), probabil din porunca unor astfel de sfaturi. Termenul *dregători* (gr. *ἡγεμόνες*) se referă la guvernatorii romani ai provinciei, poate şi la proconsuli. *Împărat* redă gr. *βασιλεύς*, pe care Marcu îl foloseşte în sens extins, aplicîndu-l, de pildă la Irod Antipa; de aceea, aici, *împăraţii* ar putea fi mai degrabă Irod Antipa şi Agrippa I (cf. Fapte 25:13) şi mai puţin un împărat roman, cum ar fi Nero (TAYLOR, 506).

13:10

Potrivit făgăduinţelor profetice, chemarea tuturor neamurilor la mîntuire şi unirea lor în poporul lui Dumnezeu face parte din contextul eshatologic ce pregăteşte manifestarea definitivă a lui Dumnezeu

(FABRIS, 853).

13:14

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *zisă de Daniel prorocul;* BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ *Urîciunea pustiirii* redă aici *τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως*, care este un citat din Dan. 9:27; 11:31; 12:11, unde expresia se referea la profanarea templului în 168 î. Hr., cînd Antioh Epiphanes a construit un altar păgîn, dedicat lui Zeus, deasupra altarului arderii-de-tot. Unii comentatori consideră că ar putea fi vorba şi de o aluzie la încercarea lui Caligula de a-şi aşeza propria statuie în templu, în anul 40 d. Hr., ceea ce nu s-a mai întîmplat, împăratul fiind asasinat în 41 (cf. TAYLOR, 511-512).

13:15

NESTLE-ALAND nu repetă *în casă* după *coboare*; BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

13:18

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *fuga voastră;* BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

13:20

NESTLE-ALAND, VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG şi BIBL. VEN. au *Domnul* şi nu *Dumnezeu;* de asemenea, *zilele* şi nu *zilele acelea* (similar la CORESI). BIBL. 1688 urmează NTB (1648).

13:25

NESTLE-ALAND şi BIBL. OSTROG prezintă varianta *şi stelele vor cădea din cer*; BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. VEN. ♦ Afirmaţiile despre marile semne cosmice, la Matei, sînt inserate într-un context eshatologic, astfel încît sînt legate de sfîrşitul lumii (cf. Mat. 24:1 şi urm.); aici, la Marcu, nu se referă explicit la sfîrşitul lumii însă, împrumutînd limbajul tradiţional al profeţilor (cf. Dan. 7:13-14; Zah. 2:10-17; v. şi Deut. 30:3-4), evocă intervenţiile puternice ale lui Dumnezeu în istorie, în cazul de faţă, „criza" mesianică, urmată de triumful final al poporului sfînt, împreună cu Capul său (TAYLOR, 517-519).

13:26

Afirmaţiile despre venirea Fiului Omului pe norii cerului (aici şi la Marc. 8:38; cf. şi Mat. 16:27; 24:30; Luc. 9:26; 21:27) sînt socotite, în teologia creştină, vestirea clară a celei de-a doua veniri a lui Hristos, aşa cum se precizează în „Crezul niceno-constantinopolitan", recitat la liturghie: „şi iarăşi [Hristos] va să vie cu slavă, să judece viii şi morţii" (cf. DH 150, precum şi alte mărturisiri de credinţă ale Bisericii primare). Precizarea că va veni *pe norii cerului* (cf. Dan. 7:13) se referă la puterea şi slava dumnezeiască a lui Iisus, în Vechiul Testament, norii fiind consideraţi un vehicul al prezenţei lui Dumnezeu: Ieş. 16:10; 19:9; 24:15 şi urm.; 33:9; Lev. 16:2; Num. 11:25 (OTT, 556; TAYLOR, 391; 518). Ideea este prezentă în epistolele apostolului Pavel (cf. 1Tes. 4:15-17). Urmarea celei de-a doua veniri a lui Hristos este învierea morţilor şi răsplata acestora după fapte (cf. 2Tes. 1:8); de aceea, credincioşii trebuie să se străduiască să fie *fără vină* la a doua venire (cf. 1Cor. 1:8; 1Tes. 3:13; 5:23; 2Petr. 1:16; 1Ioan 2:28; Iac. 5:7 şi urm.; Iuda 14) şi reluată în aceiaşi termeni în tradiţia patristică (cf., de ex., DID., 16, 8).

13:28

În Palestina, majoritatea arborilor sînt verzi tot timpul anului; smochinul este dat aici ca exemplu, fiindcă înfrunzirea acestuia este un semn sigur al încheierii iernii (TAYLOR, 520; FABRIS, 857).

13:30

Afirmaţia nu se referă propriu-zis la sfîrşitul lumii (care, în acest caz, ar fi trebuit să aibă loc în timpul vieţii generaţiei contemporane lui Iisus), ci la semnele premergătoare ale acestuia, printre care se numără, în mod tradiţional, şi distrugerea Ierusalimului în 70 d. Hr. Nu se poate trage, aşadar, concluzia, că Iisus socotea ziua de apoi iminentă, ci dimpotrivă, după cum arată alte afirmaţii despre *parusie* (cf. Mat. 24:14,21,31), parabolele despre a doua venire, în care se vorbeşte de absenţa îndelungată a Domnului (Mat. 24:48; 25:5; 25:19), precum şi parabolele despre creşterea treptată a împărăţiei lui Dumnezeu: Mat. 13:24-33. În Biserica primară exista un curent legat de aşteptarea venirii iminente a *parusiei*, după cum dovedeşte 2Petr. Şi 1 CLEM.; însă deja în secolul al II-lea, aşteptarea sfîrşitului iminent al lumii a slăbit mult şi curînd a fost uitat, făcînd loc convingerii că Dumnezeu este, în afara timpului, apropiat de toate (OTT, 558; v. şi nota la 13:32).

13:32

Momentul exact al celei de-a doua veniri a lui Hristos nu le este cunoscut oamenilor. Afirmaţia lui Iisus potrivit căreia *nici Fiul* nu cunoaşte ceasul acela s-a aflat în centrul disputelor privind (atot)ştiinţa şi conştiinţa Fiului lui Dumnezeu. Arienii din secolul al IV-lea negau atotştiinţa lui Iisus (considerîndu-l pe Fiul lui Dumnezeu o fiinţă creată). Potrivit învăţăturii Bisericilor tradiţionale, cunoaşterea umană a lui Hristos este lipsită de neştiinţă şi de eroare, datorită unirii ipostatice a naturii umane cu Logosul veşnic. Cu această premisă, versetul de faţă a fost explicat în vremea părinţilor Bisericii în două feluri: necunoaşterea zilei judecăţii de apoi este o aşa-numită „necunoaştere iconomică", cu alte cuvinte, potrivit voinţei Tatălui, nu ţinea de misiunea lui Hristos a face cunoscut momentul celei de-a doua veniri (AUG. ENARR. PS. 36, 1, 1); cunoaşterea zilei judecăţii este deci o *scientia incommunicabilis.* A doua explicaţie, a papei Grigore I cel Mare, este cea potrivit căreia Hristos cunoştea ziua judecăţii *în* natura umană — datorită unirii intime a acesteia cu Logosul —, dar nu avea această cunoaştere *din* natura umană (DH 474-475). În exegeza contemporană, o soluţie

consideră că redactorul a atribuit aceste cuvinte lui Iisus pentru a pune capăt discuţiilor din Biserica primară despre sorocul celei de-a doua veniri. O explicaţie teologică echilibrată afirmă că Hristos cunoştea de fapt ziua de apoi, dar nu în detaliu (momentul exact), deoarece nu voia să vadă acest lucru dacă nu i-l arată Tatăl (ZIEGENAUS 2000, 420-442).

13:35

Seara, miezul nopţii, cîntatul cocoşilor şi *dimineaţa* reprezintă cele patru străji în care era împărţită noaptea, fiecare avînd aproximativ trei ore.

Capitolul al 14-lea

14:1

Cu acest verset începe relatarea pătimirii şi morţii lui Iisus, punctul culminant al Evangheliilor, care au fost uneori definite „naraţiuni ale pătimirii avînd o introducere particularizată" (M. Kähler, *apud* FABRIS, 860); chiar şi spaţiul dedicat acestor evenimente, desfăşurate pe parcursul a cîtorva zile, poate părea disproporţionat faţă de cel rezervat întregii activităţi a lui Iisus. ♦ Paştele iudaic era o sărbătoare foarte veche, sărbătorită la data de 14 a lunii *nisan* (adică în noaptea cu lună plină de după echinocţiul de primăvară), la început cu trăsături nomade (ar putea fi jertfa pentru care israeliţii i-au cerut faraonului să-i lase să plece în deşert: Ieş. 3:18; 5:1 şi urm.); a dobîndit semnificaţia definitivă o dată cu exodul evreilor din Egipt, devenind memorial al acestuia. Pentru sărbătorirea paştelui se jertfea un miel sau un ied; cu sîngele lui se ungea intrarea în locuinţă, ca semn ocrotitor, iar carnea se consuma la o masă luată în grabă, mesenii fiind îmbrăcaţi ca pentru călătorie (Ieş. 12:3-11,22,46). Cu timpul, paştele a fost unit cu sărbătoarea *azimelor*, la început distinctă, ţinută tot primăvara (cf. Ieş. 12:15-20), între 15 şi 21 *nisan*; numele este legat de pîinile nedospite ce însoţeau ofranda de pîrgă a secerişului; azimele au fost şi ele legate de ieşirea din Egipt, evocînd graba plecării, ce i-a făcut pe evrei să-şi ia aluatul înainte de a fi dospit. Desfăşurarea evenimentelor-cheie din viaţa lui Iisus în timpul paştelui iudaic au făcut ca celebrarea pătimirii, morţii şi învierii lui Hristos să fie numite de creştini tot „Paşte", înţelegîndu-se astfel că Iisus a dat acestei sărbători o semnificaţie nouă (BONNARD, 507-509).

14:3

De credinţă redă gr. πιστικός; cele două adjective omonime cu această formă au sensul de 'credincios', respectiv 'lichid'; în contextul de faţă, înţelesul ar putea fi 'autentic' sau 'curat'. Forma din VULG., *spicatus* ('cu spic', referitor la tipul de inflorescenţă), precizează probabil felul plantei (nardul era cunoscut în latina tîrzie şi ca *spica nardi*); ERASMUS îl redă prin împrumutul *pisticus*. La NTB (1648) apare *curat,* iar CORESI are varianta *mestecatь*. ♦ Uleiul de nard este extras dintr-o plantă aromatică (*nardostachys grandiflora* sau *nardostachys iatamansi*) ce creşte în Munţii Himalaya din China, India şi Nepal; este menţionată deseori în Vechiul Testament.

14:5

NESTLE-ALAND şi VULG. precizează *s-ar fi putut vinde mirul acesta;* BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

14:8

Ce au avut, au făcut traduce literal ὅ ἔσχεν (NESTLE-ALAND: εἶχεν) ἐποίησεν.

14:13

Episodul în care Iisus le precizează ucenicilor semnele ce-i vor călăuzi pentru a găsi odaia pentru sărbătorirea Paştelui aminteşte de episodul consacrării lui Saul (1Reg. 10:2-5) şi subliniază preştiinţa supranaturală a Domnului; la Matei, Iisus îşi transmite intenţia unui cunoscut al său ce locuia la Ierusalim (Mat. 26:17-19).

14:14

Acesta este singurul loc din Marc. unde διδάσκαλος este tradus prin *dascăl* şi nu prin *învăţător*, la fel ca şi în NTB (1648).

14:19

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *Şi altul: „Nu cumva eu?"*; BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

14:22

NESTLE-ALAND omite *Iisus*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ NESTLE-ALAND şi VULG. omit *mîncaţi*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Cina de pe urmă a lui Iisus împreună cu ucenicii săi a fost numită şi „Cina cea de Taină", deoarece în timpul ei a fost instituită taina (sacramentul) Euharistiei. Evanghelistul descrie această cină ca pe un ospăţ pascal (v. şi nota la 14:1); pornind de la binecuvîntările rituale tradiţionale ale pîinii şi vinului, Iisus Hristos introduce celebrarea sacramentului trupului şi sîngelui său. El îşi oferă trupul ca mîncare şi sîngele ca băutură, arătînd astfel că moartea sa iminentă este jertfa unui Paşte nou, în care mielul este El însuşi (BONNARD, 509-510). ♦ Dintre cele patru relatări ale instituirii Euharistiei în Noul Testament (Mat. 26:26-29; Marc. 14:22-25; Luc. 22:15-10; 1Cor. 11:22-25), cea mai veche — din punctul de vedere al momentului redactării textului — este cea din 1Cor.; cea de faţă, a lui Marcu, aparţine aceleiaşi tipologii ca cea din 1Cor., dar este mai apropiată de origini decît aceasta din urmă, deoarece relatează un eveniment, în timp ce Pavel presupune deja un cult stabilit, pe care-l explică (ZIEGENAUS 2003, 273-274).

14:23

Dînd har este o redare aproape literală (ca şi în NTB (1648), în timp ce CORESI are *o blagoslovi*), ce traduce analitic *gratias*

agens (VULG.), respectiv εὐχαριστήσας; în schimb, la v. 8:6, acelaşi termen este tradus prin *mulţemind*. Acesta din urmă este sensul de bază al gr. εὐχαριστέω, care, în contextul ospăţului ritual de paşti, dobîndeşte şi nuanţa de binecuvîntare a lui Dumnezeu (pentru binefacerile primite). Termenul „euharistie" a intrat apoi în limbajul creştin, desemnînd sacramentul instituit de Iisus în ajunul morţii sale pe cruce; Euharistia a devenit centrul cultului creştin, continuînd să fie celebrată la fiecare liturghie (BENOÎT, 200). Cuvintele *acesta este trupul meu… acesta este sîngele meu* sînt interpretate literal de Bisericile tradiţionale, care au convingerea că, în cadrul liturghiei euharistice, pîinea şi vinul îşi păstrează aparenţa, dar îşi schimbă substanţa, devenind cu adevărat trupul şi sîngele lui Hristos; prezenţa reală a Domnului continuă şi după încheierea liturghiei, care are şi caracter de ispăşire (credincioşii devenind părtaşi la roadele jertfei răscumpărătoare a lui Hristos). Comunităţile protestante recunosc un alt gen de prezenţă reală a Domnului, fără transsubstanţiere şi fără caracter permanent; nu acceptă însă caracterul de ispăşire al cinei Domnului (cf. ZIEGENAUS 2003, 269-275).

14:24

NESTLE-ALAND omite *celei noi*. ♦ *Lege* corespunde gr. διαθήκη / lat. *testamentum*; BIBL. OSTROG are **завѣтъ**, care înseamnă 'legămînt', 'pact', dar şi 'poruncă'. ♦ *Pentru mulţi* nu înseamnă că Iisus n-ar fi murit pentru *toţi* oamenii, deoarece voinţa de mîntuire universală a lui Dumnezeu (cf. 1Tim. 2:4), precum şi alte afirmaţii ale Noului Testament (cf. 1Tim. 2:6; Ioan 1:29; 3:16 şi urm.; 11:49 şi urm.; 12:32; 1Ioan 2:2) exclud ideea că moartea lui Iisus ar fi avut loc pentru un număr restrîns de aleşi; în acelaşi timp, acest lucru nu înseamnă nici că toţi oamenii dobîndesc mîntuirea cu necesitate. Deşi lumina lui Hristos luminează pentru toţi oamenii, unii dintre aceştia pot iubi mai mult întunericul decît lumina (cf. Ioan 3:16-21), excluzîndu-se astfel singuri de la mîntuire. Distincţia de faţă reprezintă deosebirea dintre răscumpărarea obiectivă şi cea subiectivă (ZIEGENAUS 2003, 272-273).

14:26

Lăudînd redă gr. ὑμνήσαντες; folosit intranzitiv, ca în cazul de faţă, vb. are însă sensul de 'a cînta (un imn)'.

14:27

NESTLE-ALAND omite *de mine în noaptea aceasta*; VULG. omite *de mine*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

14:36

Acest verset, care face deosebire între voinţa lui Iisus şi cea a Tatălui, a fost folosit în disputa teologică asupra voinţelor prezente în Hristos. În secolul al VII-lea, pentru a favoriza întoarcerea monofiziţilor în cadrul Bisericii mari, patriarhul Serghie al Constantinopolului a propus o formulă de compromis cu aceştia: în Hristos ar exista două naturi, dar o singură voinţă (cea divină) şi un singur mod de acţiune (ἓν θέλημα καὶ μία ἐνέργεια), cu alte cuvinte, natura umană a lui Hristos ar fi o unealtă, lipsită de voinţă, în mîinile Logosului divin. Această teorie (numită „monotelism" < θέλημα, 'voinţă') a fost combătută mai ales de Sofronie al Ierusalimului şi de Maxim Mărturisitorul, care au subliniat învăţătura oficială a Bisericii: fiecare dintre cele două naturi ale lui Hristos posedă o voinţă fizică proprie şi un mod fizic propriu de acţiune; totuşi, între cele două voinţe există o unitate morală, deoarece voinţa umană a lui Iisus se supune liber şi în mod desăvîrşit voinţei divine. Teologii scolastici au introdus o distincţie şi în cadrul voinţei umane a lui Hristos: *voluntas rationi vel spiritus* (voinţa spirituală, care se supune voinţei Tatălui) şi *voluntas carnis vel sensualitatis*, adică voinţa senzorială, care se împotriveşte suferinţei, aşa cum arată versetul de faţă. Hugo din St. Victor mai adăuga şi o a patra voinţă în Hristos, *voluntas pietatis*, cea a compasiunii şi empatiei în faţa răului suferit de alţii (OTT, 171-173).

14:38

Bîntuială redă πειρασμός ('încercare'; 'ispită'); probabil este luat ca sinonim pentru *năpaste* din NTB (1648), care corespunde lui **напасть** din BIBL. OSTROG, ce poate însemna 'ispită', dar şi 'situaţie grea', 'atac', 'primejdie', 'cursă' şi 'nenorocire'; este posibil ca *bîntuială* ('necaz') din BIBL. 1688 să ia **напасть** în sensul de 'nenorocire' şi nu în cel de 'ispită'.

14:43

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *mare*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

14:45

NESTLE-ALAND şi VULG. omit al doilea *Rabbi*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

14:47

În Evanghelia după Ioan se precizează că cel care i-a tăiat urechea slujitorului marelui preot este Simon Petru. Toţi ceilalţi evanghelişti se opresc mai mult asupra acestui moment, aducînd alte detalii: Iisus le explică ucenicilor de ce nu trebuie să lupte, iar apoi îi vindecă slujitorului urechea tăiată (Mat. 26:51-54; Luc. 22:49-51; Ioan 18:10-11); aici, la Marcu, gestul nu este însoţit de nici o explicaţie, astfel încît poate fi interpretat ca o nouă lipsă de înţelegere a misiunii lui Hristos din partea ucenicilor.

14:51

Voinic tînăr redă νεανίσκος ('tînăr'). ♦ NESTLE-ALAND şi VULG. omit *tinerii*. BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

14:52

Acest amănunt neobişnuit subliniază că, de acum înainte,

Iisus a rămas cu totul singur, ca în profeţia lui Amos: *Şi cel mai îndrăzneţ dintre cei viteji va fugi dezbrăcat în ziua aceea* (2:16). Pentru identificarea tînărului care apare aici şi precizarea sensului exact al episodului au fost emise diferite ipoteze, dintre care una îl identifică cu însuşi evanghelistul Marcu. Ar putea fi vorba şi de un simbol al ucenicului credincios ce se străduieşte să-l urmeze pe Învăţătorul sau de o prefigurare a destinului lui Iisus care, deşi prins, pînă la urmă va reuşi să scape de duşmanii săi, prin înviere (FABRIS, 882).

14:53

Arhiereu şi *mai-marii popilor* redau acelaşi termen grecesc: ἀρχιερεύς, 'arhiereu', 'mare preot'. Aici este tradus diferenţiat, probabil pentru evitarea repetiţiei în acelaşi verset. În Evanghelia după Marcu, BIBL. 1688 redă ἀρχιερεὺς inconsecvent, prin *arhiereu, popa cel mare, mai-marii popilor* (numai pl.). Traducerea inconsecventă (sau diferenţiată) apare şi în VULG. (*princeps sacerdotum, summus sacerdos, sacerdos, pontifex*), textul latin din ERASMUS (*princeps sacerdotum, summus sacerdos*), NTB (1648) (*popa cel mare, mai-marii popilor*), dar nu există nici o corespondenţă între opţiunile acestora pentru un termen sau altul. BIBL. OSTROG redă peste tot ἀρχιερεὺς prin ***архїєрéй;*** la CORESI, în acest verset apare *mai marele preuţilor* şi *mai marii preuţilor*. ♦ S-au adus diferite obiecţii împotriva valorii de document istoric precis al relatării despre aducerea lui Iisus în faţa sinedriului: dificultatea de a-i aduna pe neaşteptate, în timpul nopţii, pe cei 71 de membri ai sinedriului, ilegalitatea unei adunări în afara sediului oficial, incertitudinea privind dreptul sinedriului de a pronunţa o sentinţă de condamnare la moarte (*ius gladii*), care, potrivit lui Flavius Iosephus, era, în vremea aceea, rezervată procuratorului roman (cf. FLAV. IOS. ANT. IUD., XVIII, 1, 1). Ţinînd seama de aceste dificultăţi, o posibilă reconstruire a cronologiei este cea în care Iisus a fost arestat în timpul nopţii şi adus în casa marelui preot pentru un prim interogatoriu neoficial. După ce a fost ţinut aici, a doua zi dimineaţa a fost înfăţişat sinedriului pentru formularea oficială a acuzaţiei şi predarea lui Iisus în mîna autorităţilor romane. Pe de altă parte, putem considera şi că evanghelistul nu este interesat de detalii istorice precise, ci încadrează episodul într-o perspectivă concentrată asupra răspunsului lui Iisus la întrebarea lui Caiafa (v. 61): *Tu eşti Hristos, Fiul Celui binecuvîntat?* (FABRIS, 884-885).

14:58

Tot pentru o afirmaţie împotriva templului lui Solomon a fost arestat, judecat şi condamnat la moarte şi profetul Ieremia (Ier. 26), salvat pînă la urmă de intervenţia unor bătrîni din popor.

14:60

ERASMUS, BIBL. OSTROG şi BIBL. VEN. au altă punctuaţie: *Nu răspunzi nimic? Ce mărturisesc aceştia împotriva ta?* BIBL. 1688 urmează VULG.

14:61

Cel Binecuvîntat este un atribut ce înlocuieşte numele lui Dumnezeu (Yahweh), pe care, din respect, evreii nu-l rosteau niciodată direct; *Puterea*, de la v. următor, are acelaşi sens.

14:63

Lev. 21:10 interzice marelui preot să-şi smulgă părul şi să-şi sfîşie hainele, dar acest verset a fost interpretat în iudaism ca referindu-se strict la împrejurarea doliului (cf. Lev. 10:6). Talmudul reglementează minuţios actul ruperii hainelor din partea marelui preot, ca gest juridic oficial, şi modul în care trebuie efectuat; orice israelit era obligat să-şi rupă hainele dacă auzea o blasfemie la adresa lui Dumnezeu (TAYLOR, 569).

14:65

NESTLE-ALAND, VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. omit *peste obraz* (de cele două ori). BIBL. 1688 urmează NTB (1648).

14:67

NESTLE-ALAND are varianta *şi tu cu Nazarineanul erai, cu Iisus;* VULG.: *Iisus Nazarineanul.* BIBL. 1688 urmează ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

14:70

NESTLE-ALAND şi VULG. omit *şi graiul tău seamănă.*

Capitolul al 15-lea

15:1

Pontius Pilatus a fost procurator (guvernator) al Iudeii între 26 şi 36 d. Hr. După ce i-a atacat pe samariteni, aceştia s-au plîns lui Vitellius, legatul Siriei, iar Pilat a fost rechemat la Roma şi acuzat de cruzime şi oprimare, mai ales pentru a fi ordonat execuţii fără proces. Potrivit unei tradiţii nesigure (datînd din secolul al IV-lea), Pilat s-ar fi sinucis la ordinul lui Caligula, în anul 39. Caracterul lui Pilat care se desprinde din aceste date istorice concordă cu meschinăria ce reiese din relatarea Evangheliei: organizarea unui proces-farsă, în care un procurator roman întreabă mulţimea cum să procedeze cu un acuzat (!), cf. FABRIS, 894.

15:6

Exactitatea istorică a episodului eliberării lui Baraba a fost uneori pusă la îndoială de exegeţi. Obiceiul de a amnistia un prizonier cu ocazia Paştelui, în Palestina, nu este menţionată în documente iudaice sau greco-romane; totuşi, o mărturie în favoarea acestei uzanţe poate fi un text din *Mişnah*, unde se prevede că printre persoanele admise la ospăţul pascal poate fi şi un prizonier căruia i s-a promis că va fi eliberat (citat în FABRIS, 893).

15:11

Evanghelistul explică preferinţa poporului pentru Baraba

(care săvîrşise omor în timpul unei răscoale) prin instigarea din partea mai-marilor preoţilor. Alte puncte de vedere observă că poate fi vorba şi de un calcul politic rece: „Între un om care a ucis pentru libertate şi un profet care se proclamă rege al unei împărăţii cereşti inefabile […], poporul îl alege pe omul care a ucis pentru libertate. Acest fapt a fost întotdeauna considerat o nelegiuire. Dar n-ar putea fi şi un semn al maturităţii politice?" (G. Berto, *La passione secondo noi stessi*, Rizzoli, Milano 1972, 128, *apud* FABRIS, 894). Răspunderea pentru moartea lui Iisus nu poate fi imputată, în mod colectiv, nici evreilor din acea vreme, nici celor de azi. În învăţătura Bisericii se socoteşte că orice om, chiar creştin, fiind păcătos, trebuie să se considere responsabil pentru moartea Fiului lui Dumnezeu, deoarece Acesta s-a jertfit pe cruce pentru răscumpărarea păcatelor oamenilor (CBC 597-598).

15:15

Bătîndu-l redă φραγελλώσας ('biciuindu-l', 'după ce l-au biciuit').

15:16

BIBL. 1688 are *slujitorii*, în timp ce NESTLE-ALAND, VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. au στρατιῶται / *milites* / **вόи҃ни**, 'ostaşii'. La NTB (1648) apare *curteanii,* în timp ce CORESI omite subiectul. ♦ *Divan* redă πραιτώριον ('pretoriu'). NTB (1648) are *pretor,* CORESI, *casă de judecată* iar VULG. prezintă varianta *în curtea pretoriului.* ♦ *Pretoriul* era, la început, cortul comandantului unui castru roman; ulterior, denumirea s-a folosit pentru reşedinţa procuratorului (guvernatorului) unei provincii romane. Locul exact al pretoriului lui Pilat n-a fost identificat cu exactitate, ipotezele fiind poarta Antonia, în apropierea templului, sau palatul lui Irod, în partea de sus a Ierusalimului (FABRIS, 895).

15:18

NESTLE-ALAND, VULG., ERASMUS, BIBL. VEN. omit *zicînd*; BIBL. 1688 urmează BIBL. OSTROG.

15:23

NESTLE-ALAND omite *să bea*. BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

15:25

Ceasul al III-lea înseamnă aproximativ ora 9. În antichitate, orele zilei se socoteau de la răsăritul soarelui; acest sistem a fost păstrat în cărţile de cult creştine: rugăciunea orelor, cuprinsă în ceaslov (orologhion, liturgia orelor), este organizată privilegiind cele trei momente cheie din ziua răstignirii lui Hristos (ceasul al III-lea — răstignirea, ceasul al VI-lea — întunericul, ceasul al IX-lea — moartea lui Iisus).

15:28

Unele manuscrise greceşti omit acest verset în întregime.

15:29

Ua! transliterează interjecţia gr. οὐά.

15:33

Întunericul de pe tot pământul aminteşte de ziua Domnului vestită în profeţia din Am. 8:9: *Iar în ziua aceea, zice Domnul Dumnezeu, voi apune soarele în miezul zilei şi voi întuneca pământul în zi luminoasă*. Poporul lui Israel, ţinînd seama de Deut. 7:6, aştepta o *zi a Domnului* care să constea într-o intervenţie favorabilă a lui Dumnezeu; aici, profetul Amos prezintă o *zi a Domnului* ca zi a mîniei împotriva unui Israel cu inima împietrită de păcat, întrezărindu-se invaziile pustiitoare ale asirienilor şi caldeenilor. În timpul exilului babilonian, *ziua Domnului* era legată de speranţa eliberării; în sfîrşit, după exil, noţiunea de *ziua Domnului* se referea, în general, la judecata lui Dumnezeu care va aduce triumful celor drepţi şi nimicirea păcătoşilor. Altă corespondenţă a versetului de faţă este cu minunea întunericului, printre cele zece plăgi ale Egiptului (cf. Ieş. 10:22).

15:34

NESTLE-ALAND omite *zicînd;* BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN. ♦ Strigătul lui Iisus ar putea fi, la prima vedere, o expresie a disperării în faţa părăsirii din partea tuturor; acest lucru este exclus însă, ţinînd seama de reacţia centurionului care, impresionat de felul morţii lui Hristos, exclamă: *Cu adevărat omul acesta era Fiul lui Dumnezeu!* (v. 39). Pe de altă parte, cuvintele lui Iisus (citat din Ps. 21:1) trebuie înţelese ca *incipit*, asemenea unui titlu care trimite la tot textul psalmului, care începe cu aceste cuvinte. În acest caz, strigătul este o rugăciune de încredere în suferinţă, fiind şi un răspuns la îndemurile batjocoritoare ale celor din jur, care-i cereau să se salveze singur, din v. 30-31: în textul psalmului, citim, de pildă: *În tine au nădăjduit părinţii noştri, au nădăjduit şi Tu i-ai eliberat; către tine au strigat şi au fost izbăviţi, în tine au nădăjduit şi n-au fost făcuţi de ocară* (v. 5). Tăria în faţa morţii nu micşorează povara suferinţei răstignirii, ci mai curînd o presupune: în mod paradoxal, în întunericul „părăsirii" de Dumnezeu, Iisus se roagă lui Dumnezeu cu încredere (ZIEGENAUS 2000, 304-305). Altă interpretare consideră că aceste cuvinte sînt rostite de Hristos în numele tuturor păcătoşilor, cu care s-a făcut solidar pentru a-i răscumpăra (CBC 603). ♦ *Eloi, Eloi, lamma savahtani* este o transliterare, prin intermediul limbii greceşti, a cuvintelor aramaice ebraizate *'Ĕlōhî ' Ĕlōhî lāmāh sʿbaqtanî* (Ps. 21:1). La Mat. 27:46 „Dumnezeul meu" apare sub formă ebraică, *'Ēlî*, care putea fi confundată lesne cu numele profetului Ilie, în ebraică *'Ēlîyāhû* sau *'Ēlîyāh* (TAYLOR, 593-594); se socotea că profetul Ilie era de ajutor în momente de restrişte.

15:36 Oţetul despre care se vorbeşte putea fi, de fapt, o băutură alcoolică folosită ca anestezic, pe care femeile evreice miloase aveau obiceiul să le-o ofere condamnaţilor, pentru a le alina suferinţele; la Mat. 27:34 apare *vin amestecat cu fiere*, prin influenţa Ps. 68:25 (ca şi *oţetul* de aici şi din Mat. 27:48; cf. şi Pild. 31:6). Iisus refuză

băutura, pentru a înfrunta moartea în mod conştient. La Luc. 23:36, gestul este descris ca batjocură.

15:37

Referitor la motivul şi semnificaţia morţii lui Iisus pe cruce există intepretări foarte diferite; de pildă, moartea lui a fost considerată drept specifică unui profet incomod sau ca fiind datorată unui complex de împrejurări care au dus la un sfîrşit tragic. Însă potrivit învăţăturii tradiţionale a Bisericii, deşi au existat oameni care s-au implicat concret în arestarea şi moartea lui Iisus, motivul profund al acesteia din urmă se află în voinţa de mîntuire al lui Dumnezeu şi respectarea planului Tatălui de către Hristos, care s-a oferit de bună-voie pe cruce ca jertfă, adevărată şi propriu-zisă, adusă lui Dumnezeu, pentru a-i răscumpăra pe oameni — ce poartă vina şi urmările păcatului originar — şi a-i împăca cu Dumnezeu (OTT, 213-216). Încă de la începuturile creştinismului şi pînă astăzi s-au formulat diferite teorii care încearcă să explice de ce a fost nevoie ca oamenii să fie împăcaţi cu Dumnezeu în acest mod, prin suferinţa şi moartea unui nevinovat. În literatura patristică, răscumpărarea este explicată mai ales ca luptă împotriva diavolului. Acesta nu ştia că omul Iisus era Fiul lui Dumnezeu, venit printre oameni ca o momeală; diavolul, stăpînitorul morţii, a ridicat pretenţii asupra lui, dar fiindcă Hristos era fără de păcat, diavolul a trebuit să-i elibereze, împreună cu El, pe toţi oamenii aflaţi sub puterea lui. Această teorie nu explică însă necesitatea teologică a conlucrării umanităţii lui Iisus la răscumpărare şi, pe de altă parte, recunoaşte diavolului anumite drepturi, ca şi cum Dumnezeu ar trebui să-i plătească acestuia răscumpărarea. Altă teorie — care a făcut şcoală, mai ales în Occident — este cea a îndestulării prin substituire, a lui Anselm de Canterbury (cf. *Cur Deus homo*). Potrivit acestei teorii, ordinea universală, voită de Dumnezeu, a fost tulburată de păcat; păcătosul trebuie pedepsit sau trebuie să aducă îndestulare (*satisfactio*), restabilind aşadar ordinea de la început. Dumnezeu fiind infinit, şi ofensa adusă lui prin păcat este infinită, imposibil de ispăşit pentru un simplu om; de aceea a fost nevoie ca îndestularea să fie adusă de Omul-Dumnezeu. În această teorie, dreptatea lui Dumnezeu este îmbinată cu îndurarea, aceasta din urmă nefiind înţeleasă ca o trecere cu vederea, doar de milă, a păcatelor oamenilor, ci ca posibilitate oferită omului de a conlucra la propria lui răscumpărare, primindu-l pe Iisus şi oferindu-l lui Dumnezeu. Teoria lui Anselm a fost criticată în multe privinţe, însă pînă în prezent este singura pe deplin coerentă şi completă; mîntuirea prin cruce rămîne totuşi, în ultimă instanţă, un mister (ZIEGENAUS 2000, 292-321).

15:39

NESTLE-ALAND omite *strigînd astfel;* BIBL. 1688 urmează VULG., ERASMUS, BIBL. OSTROG, BIBL. VEN.

15:40

Prezenţa femeilor la locul execuţiei se poate explica prin faptul că acestea nu aveau să se teamă că vor atrage atenţia sau vor da de bănuit, aşa cum ar fi fost situaţia bărbaţilor din jurul lui Iisus.

15:42

Vineri redă παρασκευή, 'pregătire', folosit aici cu sensul tehnic iudaic, referitor la pregătirea Paştelui sau a sabatului (de aceea, VULG. nu-l traduce, ci-l redă ca atare: *parasceve*). În BIBL. 1688 este tradus chiar prin *vineri,* poate sub influenţa faptului că, în greaca bizantină şi modernă, παρασκευή este folosit ca nume al acestei zile a săptămînii. *Care este înaintea sîmbetei* este explicaţia lui Marcu, pentru cititori, a termenului παρασκευή; şi printre iudeii elenişti din vremea Noului Testament, acest termen a ajuns numele obişnuit al zilei de vineri, probabil înlocuindu-l pe cel de προσάββατον ('[ziua] de dinaintea sabatului'; cf. Idt. 8:6). CORESI omite termenul (partea de verset nu face parte din nici o zaceală), iar în NTB (1648) apare *vineri sara.*

15:43

Potrivit dreptului roman şi celui iudaic, condamnaţii la moarte executaţi erau înmormîntaţi în groapa comună, dacă nu interveneau familia sau prietenii, care se puteau ocupa de înmormîntare în particular. Pe de altă parte, potrivit uzanţei iudaice, respectată de autorităţile romane, trupul mort al celor răstigniţi trebuia luat de pe cruce înainte de lăsarea serii (cf. Deut. 21:22-23).

Capitolul al 16-lea

16:2

Întru una a sîmbetelor redă literal τῇ μιᾷ σαββάτων, ca şi la CORESI (*întru-una den sâmbete*), în timp ce NTB (1648) traduce interpretativ: *în zuoa dentîiu a săptămînii.*

16:5

Dat fiind că mormîntul lui Iisus era cunoscut, ar fi fost imposibilă propovăduirea învierii fără ca mormîntul să fi fost efectiv găsit gol (vestirea ar fi putut fi lesne dezmînţită, verificîndu-se mormîntul): FABRIS, 912.

16:6

Învierea lui Hristos este elementul central al credinţei şi propovăduirii creştine, fără de care credinţa ar fi nulă şi inutilă (cf. 1Cor. 15:2,14,17) Actualmente, între teologii creştini de diferite orientări, există un consens aproape total în privinţa afirmaţiei „Hristos a înviat"; divergenţele încep atunci cînd trebuie explicat concret ce înseamnă această afirmaţie. Potrivit învăţăturii tradiţionale a Bisericii, este vorba de un eveniment atît istoric, cît şi transcendent; învierea lui Hristos a avut loc cu trupul, dar nu este vorba de o întoarcere la viaţa pămîntească obişnuită (care ar trebui să aibă din nou un sfîrşit), ci la o viaţă dincolo de timp şi de spaţiu, participînd la viaţa divină, în starea de glorie. Această concepţie a fost combătută, sub diferite aspecte, încă din Antichitate, fiind considerată o pretenţie

irațională și grosolană; în credința creștină însă, învierea reală și cu trupul este fundamentată ținându-se seama de atotputernicia lui Dumnezeu, care a creat lumea din nimic, de aprecierea pozitivă a trupului în creștinism și de integralitatea trup-suflet în alcătuirea omului. (ZIEGENAUS 2000, 327-359; CBC 639-647).

16:9

Așa-numita „încheiere lungă" a lui Marcu — cea canonică, așadar recunoscută drept inspirată — este cea care corespunde v. 9-20 din BIBL. 1688 și practic din toate edițiile contemporane. Numeroase manuscrise vechi omit însă v. 9-20, având o variantă scurtă a încheierii: *Iar ele au făcut cunoscute, pe scurt, toate cele poruncite, celor [care erau] împreună cu Petru. După aceea, Iisus însuși a trimis, prin ei, de la răsărit până la apus, vestea sfântă și nepieritoare a mântuirii veșnice. Amin.*

16:14

Codex Washingtonianus (sec. V), citat în NESTLE-ALAND, adaugă după acest verset: *Iar ei și-au cerut iertare, zicând: „Veacul acesta al fărădelegii și al necredinței este sub Satana, care nu îngăduie ca ceea ce zace sub duhurile necurate să înțeleagă adevărul și puterea lui Dumnezeu. De aceea, descoperă-ți dreptatea acum". Aceasta i-au spus lui Hristos, iar Hristos le-a răspuns: „S-a împlinit capătul anilor puterii Satanei, dar se apropie alte lucruri înfricoșătoare. Și pentru cei ce au păcătuit, Eu am fost dat morții, ca ei să se întoarcă la adevăr și să nu mai păcătuiască, ca să moștenească slava dreptății duhovnicești și nepieritoare care este în cer".*

16:19

Unele manuscrise grecești adaugă *Iisus* sau *Iisus Hristos* după *Domnul.* ♦ În Evanghelia după Marcu, înălțarea la cer marchează încheierea perioadei de apariții ale lui Iisus înviat și începerea activității de propovăduire din partea apostolilor. Semnificația teologică a înălțării la cer se referă la faptul că Hristos este *Kyrios*, iar Biserica îl mărturisește drept Domn al ei. Această domnie asupra universului se va descoperi pe deplin abia la a doua venire a lui Hristos, atunci când „dușmanii săi vor fi așezați sub picioarele sale" (cf. Ps. 109:1). Natura umană a lui Hristos a fost astfel definitiv înălțată la starea slavei divine. Din punct de vedere soteriologic, înălțarea este încununarea lucrării de răscumpărare: drepții care au trăit înaintea lui Iisus ajung și ei în această slavă (cf. Efes. 4:8: *Suindu-se întru înălțime a dus în robie robia și dat daruri oamenilor*, parafrazându-se Ps. 67:19). Domnul înălțat le pregătește alor săi un loc (cf. Ioan 14:2 și urm.), mijlocește pentru aceștia și-l trimite pe Duhul Sfînt. Înălțarea la cer este și o prefigurare și un zălog al înălțării credincioșilor: *[Dumnezeu] ne-a înviat împreună cu El [Hristos] și ne-a așezat în ceruri în Hristos Iisus,* Efes. 2:6 (ZIEGENAUS, 359-364; OTT, 226).

16:20

Unele manuscrise grecești omit *Amin.*

SFÎNTA EVANGHELIE DUPĂ LUCA

NOTE ŞI COMENTARII

de Dragoş Mîrşanu

Introducere

Conform consensului actual al cercetării de astăzi, *Evanghelia după Luca* reprezintă prima parte a unei lucrări mai ample, care conţine şi cartea *Faptele Apostolilor*, pe care o putem numi *Luca-Fapte*. Astfel, luate împreună, cele două cărţi constituie cea mai mare parte scrisă de un singur autor al Noului Testament (ceva mai mult de un sfert din totalitatea textului). Se poate presupune că scrierea Luca-Fapte a fost despărţită numai după dezvoltarea treptată a ideii de canon nou-testamentar (în mod sigur, în secolul al IV-lea), cînd autoritatea acordată mai multor „evanghelii" (adică istorii despre Iisus) şi apoi acceptarea lor oficială a făcut ca prima parte a Evangheliei lucane să fie grupată împreună cu cele ale lui Matei, Marcu şi Ioan. Deşi, în sens general, întreg Noul Testament este o „Evanghelie", termenul acoperă, în mod special, istoria lui Iisus, o singură istorie în interpretarea celor patru autori (de aici, titlurile adoptate şi menţinute în Biserică, de Evanghelia *după* Matei, *după* Marcu, *după* Luca şi *după* Ioan).

Autorul celor două scrieri a fost identificat, începînd cu sfîrşitul secolului al II-lea, cu un medic din Antiohia pe nume Luca. Acesta ar fi fost, astfel, singurul dintre evanghelişti care nu este evreu, fiind un convertit dintre neamuri şi, cel mai probabil, un ucenic al Sfîntului Apostol Pavel. Dacă el nu este martor ocular al faptelor istorisite în Evanghelia sa, mai multe părţi din Fapt. dovedesc că l-a însoţit pe Apostolul Pavel în călătoriile lui misionare. Conform majorităţii cercetătorilor, Evanghelia lucană a fost redactată cîndva în perioada dintre anii 70-90, la Ahaia în Grecia sau, poate, la Antiohia sau Roma. Deşi este adresată, ca şi Faptele Apostolilor, unui anume Teofil (care poate sau nu să fie o persoană reală), ea este scrisă, fără îndoială, pentru folosul convertiţilor proveniţi dintre neamuri (sau a celor care urmau să fie botezaţi), după cum se poate observa, de pildă, din traducerea unor nume ebraice (e.g., *Golgota* devine în Luc. *Craniul*). Scrierea este într-o greacă îngrijită, iar citatele sale din Scripturile iudaice sînt preluate din Septuaginta. Luca dovedeşte în mai multe locuri cunoaşterea literaturii considerate clasice în epoca elenistică (preluînd de aici chiar şi subgenuri literare, ca cea a banchetului, sau a discursului de adio), dar este deopotrivă familiar cu Scripurile şi ritualurile iudaice, pe care le respectă în cel mai înalt grad (de pildă, prin aceea că îşi începe şi îşi încheie istoria evanghelică în Templu); pentru mai multe detalii privind genul şi calităţile literare ale scrierii lucane, v. JOHNSON, 3-17.

Luca-Fapte este, în esenţă, o apologie, o istorie kerygmatică care, mai ales prin portretul făcut lui Iisus din Nazaret, încearcă să apere lucrarea lui Dumnezeu în istorie. El arată tuturor cititorilor non-iudei cum, în ciuda aparenţelor create de distrugerea Ierusalimului, Dumnezeu şi-a îndeplinit, de fapt, promisiunile făcute poporului lui Israel şi dăruieşte de acum binecuvîntarea şi mîntuirea Sa, nu numai celor aleşi, ci şi, pe de o parte, celor necuraţi, săracilor, femeilor, samarinenilor, vameşilor şi, în general, oricărui paria (v. Evanghelia) şi, pe de altă parte, tuturor neamurilor (v. Faptele Apostolilor); pentru mai multe detalii, v. JOHNSON, 10; KARRIS, 676.

Evanghelia lucană are ca sursă principală Evanghelia după Marcu, dar şi alte surse secundare pe care cercetătorii încearcă să le identifice sau chiar să le reconstituie (e.g., „sursa" Q). Ea acoperă o perioadă care debutează cu naşterea lui Ioan Botezătorul şi Iisus pînă la Înălţarea lui Iisus. În acord cu vizunea geografică caracteristică întregii scrieri Luca-Fapte, conţinutul Evangheliei poate fi împărţit astfel (după PUSKAS/CRUMP, 124): după un prolog (1:1-4), sînt relatate cele petrecute înainte de activitatea lui Iisus (1-5-4-13; istoria este centrată pe Ierusalim, cu episoade petrecute în Betleem, Nazaret, de-a lungul rîului Iordan şi pustia Iudeei), activitatea lui Iisus în Galileea (4:14-9:50; cu episoade petrecute în Iudeea, Gherasa [Gadaria] şi Betsaida), călătoria lui Iisus spre Ierusalim (9:51-19:44: cu episoade în Samaria, Ierihon şi Betania) şi încheierea activităţii lui Iisus în Ierusalim (19:45-24:53; cu un episod în Betania).

În elaborarea comentariilor de faţă am urmărit textul original al *Evangheliei după Luca* şi pe cel al principalelor sale traduceri în limba română, de la *Tetraevangheliarul lui Coresi* (sec. XVI), *Noul Testament de la Bălgrad* (1648) şi, desigur, *Biblia de la Bucureşti* (1688) – ca traducere de referinţă –, pînă la ediţiile cele mai recente: *Sfînta Scriptură* în versiunea

lui Bartolomeu Anania (2000) sau *Noul Testament* în traducerea lui Alois Bulai şi Anton Budău (2002). De asemenea, ne-am ghidat constant după unele dintre cele mai bune comentarii biblice moderne (FITZMYER, JOHNSON, BOCK, BOVON, MARSHALL, GREEN), încercînd să reliefăm mai ales particularităţi lingvistice, dar neomiţînd să includem consideraţii teologice sau istorice. În sfîrşit, am inclus pe alocuri referinţe şi citate patristice pentru a ilustra exegeza tradiţională bisericească (mai ales din autori ca Ambrozie, Augustin, Beda, Chiril al Alexandriei, Ioan Hrisostom, Maxim Mărturisitorul şi Origen, dar şi Teofilact al Bulgariei sau Zigaben).

Capitolul 1

1:1-4

Evanghelia lucană este singura Evanghelie care conţine un prolog. Acesta este construit în maniera convenţională, dar elegantă, a scriitorilor vremii. Luca îşi descrie lucrarea drept o „istorisire" atentă a celor ce „s-au împlinit între noi", bazată pe studierea informaţiilor obţinute de la martori oculari. Prin faptul că, în încheierea prologului, autorul mărturiseşte că a scris cu scopul întăririi în credinţă a unui anume Teofil – căruia îi dedică, astfel, Evanghelia –, ne permite să presupunem că principala ţintă a scrierii era comunitatea creştinilor proveniţi dintre neamuri (împreună cu cei care urmau să devină creştini). ♦ O structură şi un stil asemănătoare cu cele ale prologului Evangheliei a treia, pot fi întîlnite, de pildă, în prologul lucrării lui Josephus Flavius, *Contra lui Apion,* scrisă la sfîrşitul secolului I: „Cred că în lucrarea mea privitoare la Antichităţi, atotputernicule Epaphroditus, am înfăţişat pe îndelete cititorilor mei cît de veche este seminţia iudaică… Dar fiindcă am văzut că mulţi oameni au deplină încredere în vorbele defăimătoare aruncate de unii cu vădită rea-voinţă, punînd sub semnul îndoielii ceea ce am scris în Antichităţile mele şi adoptă drept argument al recentei origini a neamului nostru faptul că vestiţii istorici greci n-au catadicsit să-l menţioneze, m-am socotit dator să tratez pe scurt aceste lucruri, pe de o parte spre a spulbera clevetirile şi minciunile premeditate ale celor care ne denigrează, pe de altă parte spre a înlătura ignoranţa altora şi spre a-i instrui pe toţi cei ce vor să cunoască adevărul despre vechimea seminţiei noastre" (JOSEPHUS, *Apion.*, 1, 1, 1-3; trad. rom., 75).

1:1

Este dificil de ştiut sensul precis cu care Luca utilizează termenul *πεπληροφορημένων*, în secvenţa *περὶ των πεπληροφορημένων ἐν ἡμιν πραγμάτων*. Unii exegeţi l-au înţeles într-un sens neutru, ca „cele petrecute", i.e., faptele care s-au întîmplat în trecut. O altă ipoteză a susţinut echivalarea prin „cele încredinţate", adică cele demonstrate ca fiind adevărate în prezent. O ultimă ipoteză, care este îmbrăţişată cel mai des în prezent, înţelege aici „cele împlinite", cu referire la confirmarea Scripturilor în şi prin faptele istorisite (cf. FITZMYER, 293). În tradiţia biblică românească putem întîlni toate cele trei sensuri. Sensul neutru este preferat în BIBL. 1874, *(istoria) lucrurilor petrecute între noi* şi BIBL. CORN. 1926: *cele ce s-au petrecut printre noi*. Sensul de „încredinţare" poate fi întîlnit în cele mai multe versiuni, în expresii precum *[a face poveste] de ştiute de întru noi* (CORESI), *carele-s adevărate între noi* (NTB 1648; BIBL. 1688: *ceale adevărate întru noi*), *cele ce au fost adeverite* (BIBL. FILOTEI; NTNITZ., BIBL. RADU-GAL.: *cele adeverite cu desăvîrşire între noi*; BIBL. 1914: *cele adeverite între noi*; BIBL. ANANIA: *faptele deplin adeverite între noi*. Al treilea înţeles, de „împlinire", cel mai acceptat astăzi, poate fi găsit în BIBL. 1795/ 2000 (*ceale ce s-au plinit la noi*; BIBL. ŞAGUNA), BIBL. VULG. 1760-1761 (*celor ce s-au plinit între noi*) şi NTBB (*care s-au împlinit printre noi*). ♦ Textul sugerează că Luca a luat decizia de a scrie o astfel de istorisire datorită faptului că nu era satisfăcut de „încercările anterioare". Nu este exclus ca printre acestea să se fi numărat şi Evanghelia marcană (care este una dintre sursele lui Luca). Origen (fl. sec. III), însă, înţelege prin aceste încercări acele „evanghelii" scrise în absenţa harului Duhului Sfînt (între care Evanghelia lui Toma sau a lui Matia), numite necanonice: „Trebuie să ştiţi că nu numai patru Evanghelii au fost alcătuite, ci mai multe. Evangheliile pe care le avem au fost alese dintre acestea şi au fost transmise bisericilor. Cunoaştem aceasta din prologul lui Luca însuşi, care începe astfel: «Pentru că mulţi au încercat să scrie o istorisire». Cuvintele «au încercat» implică o acuzaţie împotriva celor care s-au grăbit să scrie evanghelii fără harul Duhului Sfînt. Matei, Marcu, Ioan şi Luca nu au «încercat» să scrie. Ei şi-au scris Evangheliile fiind plini de Duhul Sfînt" (ORIGEN, *Luc.*, 1, 1-3 – ACCS LK, 3). ♦ Scriind despre ordinea Evangheliilor, Eusebiu al Cezareei (fl. sec. IV) observa că textul lucan ne informează asupra intenţiei de a depăşi în coerenţă încercările anterioare: „Privitor la cea după Luca ne-o spune încă de la început el însuşi, precizînd care anume a fost motivul redactării ei: «Deoarece, zice el, mulţi s-au încercat» poate cu prea mare uşurinţă să alcătuiască o istorisire despre aceste lucruri pe care el le-a cunoscut deplin, a «găsit cu cale» să lase la o parte părerile nesigure ale altora şi să dea într-o Evanghelie proprie o expunere exactă a ceea ce aflase temeinic şi plin de adevăr în urma legăturilor şi convorbirilor neîntrerupte şi grăitoare avute cu Pavel şi cu ceilalţi Apostoli" (EUSEBIU, *Ist. bis.,* 3, 24, 15; trad. rom., 126).

1:3-4

Termenul de adresare *κράτιστε* este redat în versiunile româneşti prin *ţiitoriu* (CORESI), *cinstite* (NTB 1648), *putearnice / puternice* (BIBL. 1688, BIBL. 1914; BIBL. ANANIA: *preaputernice*), *preabune* (BIBL. 1795/ 2000; BIBL. VULG. 1760-1761: *bune*; BIBL. RADU-GAL.: *bunule*; NTBB: *preabunule*) sau *alesule* (NTNITZ., BIBL. CORN. 1926). ♦ *Teofil* este probabil numele unei persoane reale, despre care nu cunoaştem însă nimic. Se poate presupune că acesta era fie creştin, fie candidat la botez (catehumen) şi că este

reprezentativ pentru cititorul căruia scrierea i se adresează. Aceluiaşi Teofil îi este dedicată şi partea a doua a scrierii lucane, intitulată *Faptele Apostolilor* (Fapt. 1:1). ♦ Unele voci patristice au susţinut că *Θεόφιλε* nu desemnează o persoană anume, ci, pe orice om care „Îl iubeşte pe Dumnezeu" sau „este iubit de El". „Unii", observa Origen, „ar putea crede că Evanghelia lui Luca îi este adresată unui bărbat anume, numit Teofil. Însă, dacă sînteţi felul de oameni pe care Dumnezeu îi iubeşte, atunci voi toţi care îmi auziţi glasul sînteţi Teofili, iar Evanghelia vi se adresează vouă. Oricine este Teofil este deopotrivă «preabun» şi «preaputernic». Căci aceasta înseamnă, de fapt, cuvîntul grecesc *Θεόφιλος*" (ORIGEN, *Luc.*, 1, 6 – ACCS LK, 4). Aceeaşi interpretare este preferată şi de Sf. Ambrozie al Milanului (sec. IV): „Evanghelia a fost scrisă către Teofil, adică cel pe care Dumnezeu îl iubeşte. Dacă îl iubiţi pe Dumnezeu, a fost scrisă pentru voi" (AMBR., *Luc.*, 1, 12 – ACCS LK, 4).

1:5-25

Renunţînd la stilul clasic al prologului, textul lucan imită în continuare stilul biblic, plin de semitisme, din dorinţa evidentă de a putea fi considerat continuator al Scripturilor, în versiunea lor septuagintală (JOHNSON, 34; exemple de astfel de semitisme sînt: *în zilele acelea* [1:5], *şi a fost că* (1:8) sau *iată* [1:20]). Evanghelia se deschide cu istoria naşterii şi copilăriei lui Iisus (1:5-2:40). Informaţii asemănătoare nu pot fi găsite la Marcu sau Ioan, ci doar la Matei. Structura internă a expunerii este complexă: fiecărei secvenţă despre Ioan Botezătorul îi corespunde una despre Iisus, descrisă în termeni care să arate superioritatea Celui din urmă. Primul episod al istoriei copilăriei lui Iisus este dedicat vestirii naşterii lui Ioan (1:5-25).

1:5-7

Luca se referă aici la Irod cel Mare, fiul lui Antipater, căruia îi fusese acordat de senatul roman titlul de „rege al Iudeei" în anul 40 î.Hr. şi care îşi ia în primire regatul Palestinei în anul 37 (cf. descrierea din JOSEPHUS, *Ant.,* 14, 14, 5; 14, 15, 1). Datarea lui Luca nu putea fi mai vagă, deoarece regele a domnit între anii 37 şi 4 î.Hr. (vezi, totuşi, menţionarea recensămîntului roman de la 2:1-2); ea se datorează, probabil, dorinţei de a folosi unul dintre semitismele menţionate, „în zilele (lui Irod)" (cf. în VT SEPT., e.g., Tob. 1, 16). Încadrarea în timp este asemănătoare şi la Matei, care spune totuşi că lucrurile s-au petrecut cu puţin timp înainte de moartea regelui (Mat. 2:15, 19-20; cf. FITZMYER, 321). Zaharia şi Elisabeta (BIBL. 1688: *Zahariia*; *Elisavét*, aici, dar *Elisáfta*, în continuare) sînt un cuplu de bătrîni, soţ şi soţie, care sînt „drepţi înaintea Domnului". El este preot, iar ea este, de asemenea, din familie preoţească. Elisabeta nu putuse avea copii (CORESI: *fără plod*; BIBL. 1688: *stearpă*; NTBB: *sterilă*) şi se afla, ca şi soţul ei, la o vîrstă înaintată. A nu avea copii era adesea o situaţie ruşinoasă, o *ocară* (cf. 1:25 BIBL. 1688) fiind chiar considerată, în societatea iudaică a vremii, o pedeapsă pentru păcate. Este evident, însă, că Luca intenţionează să o prezinte pe „dreapta" Elisabeta ca pe o nouă Sara, care fusese, de asemenea, înaintată în vîrstă şi fără copii (cf. Gen. 16:1). ♦ Origen aminteşte de cazurile din Scripturi în care femeile nu pot da naştere de copii datorită planului divin: „Se relatează în Scrieri că multe dintre sfintele femei au fost sterpe, aşa cum a fost Sara, iar acum, iată, şi Rebeca. Rahela, iubita lui Israel, a fost stearpă. Anna, mama lui Samuel, este numită stearpă. Şi în Evanghelii se aminteşte că Elisabeta a fost stearpă. În privinţa tuturor acestora un singur titlu de glorie este indicat: după ce au fost sterpe, toate au avut o naştere sfîntă" (ORIGEN, *Gen.*, 12, 1; trad. rom., 367). După exegetul bizantin Eftimie Zigaben (sec. XII), „femeile drepţilor sînt de multe ori sterpe, ca să cunoşti că Legea cere rodnicie nu trupească, ci duhovnicească" (ZIGABEN, *Luc.*, 1, 5; trad. rom., 12).

1:8

Gr. *ἱερατεύω* („a sluji ca preot") este tradus în BIBL. 1688 prin verbul *a preoţi* (*preoţiia*); celelalte versiuni româneşti îl echivalează în expresie cu ajutorul verbelor *a sluji* sau *a săvîrşi*.

1:9

În tradiţia biblică românească, traducerile vechi au preferat, aici şi în general, echivalarea lui *ναός* prin *biserică* (spre exemplu, la CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000 sau BIBL. VULG. 1760-1761, dar şi la BIBL. 1914). Versiunile moderne au optat pentru *templu* (vezi, spre exemplu, NTNITZ., BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. 1988, BIBL. ANANIA, NTBB).

1:11-20

Un înger (mesager) al lui Dumnezeu îi apare lui Zaharia pe cînd tămîia în templu, provocîndu-i teamă. Îngerul (care se identifică pe sine drept *Gabriel* la 20:19) îi comunică lui Zaharia că rugăciunea sa pentru a avea copii a fost ascultată, căci i se va naşte un fiu, care se va numi Ioan şi care va fi „mare înaintea Domnului". El le va aduce multă bucurie nu numai tatălui său şi mamei sale, ci şi multora dintre fiii lui Israel, pe care îi va îndrepta spre „înţelepciunea drepţilor", „cu duhul şi puterea lui Ilie", pregătindu-i astfel pentru Domnul (Care urma să vină). Pentru că vădeşte reticenţă faţă de posibilitatea ca el şi Elisabeta să conceapă un copil la vîrstă înaintată, Zaharia este pedepsit cu muţenie, pentru necredinţa sa, pînă la momentul împlinirii cuvintelor lui Gabriel.

1:13

Zaharia primeşte poruncă să-i pună copilului numele *Ioan*. După Beda Venerabilul, „De fiecare dată cînd, în Scripturi, un nume este impus sau schimbat de Dumnezeu, se sugerează mare cinste şi virtute. A fost potrivit ca numele înaintemergătorului Răscumpărătorului nostru să fie Ioan. Numele Ioan înseamnă «harul Domnului» sau «cel plin de

har». [...] De aceea, cel care era el însuşi plin de har şi care a adus vestea cea bună a harului lui Dumnezeu oamenilor a vestit harul chiar şi prin numele său" (BEDA, *Ev.*, 2, 19 – ACCS LK, 8).

1:15

În ambele sale scrieri, *Evanghelia* şi *Faptele Apostolilor*, Luca este interesat în mod deosebit să arate modul în care Duhul Sfînt acţionează în oameni şi în istorie. Că Ioan va fi plin de Duhul Sfînt încă din pîntecele maicii sale (fapt confirmat de Luc. 1:41), precum mai aflăm în cazurile lui Ieremia (Ier. 1:15) sau Pavel (Gal. 1:15), este, fără îndoială, o informaţie care se încadrează în această temă lucană majoră. ♦ Cuvîntul *σίκερα* (o transcriere din aramaică) înseamnă o băutură fermentată; el a fost echivalat în traducerile româneşti prin *băutură beţivă* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761), *ameţitoare* (NTNITZ., BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA) sau *tare* (NTBB). În CORESI apare cuvîntul *mălvĭjie*, iar în NTB 1648, BIBL. 1688 şi BIBL. 1914 este utilizată transcrierea *sichera* (cf. VULG.: *vinum et siceram*). Gr. *κοιλίας* („cavitate a corpului", „stomac", „pîntece", sau „uter") este echivalat în versiunile româneşti mai vechi prin *maţe* (CORESI) sau *zgău* (NTB 1648, BIBL. 1688), iar ulterior prin *pîntece* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, NTNITZ., BIBL. 1914 ş.u.).

1:17

Misiunea lui Ioan este similară cu cea încredinţată odinioară lui Ilie, de a pregăti poporul lui Dumnezeu (Sir. 18:10; Mal. 4:5; cf. Mat. 17:10-13; Marc. 9:11-13). Viaţa, purtarea şi sfîrşitul celor doi proroci sînt comparabile, după cum sintetiza Beda: „Amîndoi Ilie şi Ioan au fost necăsătoriţi. Amîndoi au purtat haine aspre. Amîndoi şi-au petrecut viaţa în pustie. Amîndoi au vestit adevărul. Amîndoi au fost prigoniţi de dragul dreptăţii, de un rege şi o regină – primul de Ahab şi Izabela, iar celălalt, de Irod şi Irodiada. Primul, spre a nu fi ucis de cei vicleni, a fost luat la ceruri într-un car de foc. Al doilea, pentru a nu fi doborît de cei vicleni, a căutat împărăţia cerurilor prin martiriu, pe care l-a împlinit după o luptă duhovnicească" (BEDA, *Ev.*, 2, 23 – ACCS LK, 9).

1:24-25

Cuvintele îngerului încep să se îndeplinească odată cu zămislirea Elisabetei (gr. *συνέλαβεν*; NTB 1648: *să* îngreue; BIBL. 1688: zămisli; BIBL. CORN. 1926: *a rămas însărcinată*).

1:26-38

Episodul Buneivestiri, adică a vestirii naşterii lui Iisus Mariei, poate fi comparat, pe de o parte, cu mai multe relatări vechitestamentare în care sînt anunţate naşteri (Ismael: Gen. 16:7–14; Isaac: Gen. 17:15–22; 18:9–15; Samson: Jud. 13:2–23; Samuel: 1 Reg. 1:9–20) şi, pe de altă parte, cu episodul precedent, al vestirii lui Zaharia (cf. BOCK, 102). Între multele asemănări dintre vestirile naşterilor lui Ioan şi, respectiv, Iisus putem nota: apariţia îngerului (1:5-11, 26-27), înfricoşarea celui prezent şi încurajarea îngerului (1:12-13, 29-30), promisiunea naşterii şi numirea copilului (1:13, 31), descrierea însemnătăţii acestuia (1:14-17, 32-33), exprimarea unei îndoieli (1:18, 34), sau sublinierea rolului Sfîntului Duh (1:15, 35). Există şi deosebiri notabile: în cazul precedent vestirea s-a făcut către tată, iar acum către mamă şi, mai ales, în vreme ce prima naştere are loc în ciuda faptului că femeia era stearpă, în a doua are loc cu toate că Maria este fecioară (cf. BROWN, 293-298).

1:27

Versetul afirmă aici de două ori că Maria (BIBL. 1688: *Máriam*, dar şi *Máriia*; cf. Luc. 2:5) era fecioară (gr. *παρθένος*; cf. Is. 7:14 SEPT., citat la Mat. 1:23); afirmaţia este reluată şi la 1:34. Deşi termenul grecesc putea fi înţeles şi ca simplă referire la o persoană necăsătorită, cei mai mulţi cercetători sînt de părere că Luca îl foloseşte în sens biologic, de persoană virgină. Autorul a avut probabil intenţia de a trimite la textul din Isaia, dar nu putem şti cu siguranţă (FITZMYER); în acelaşi timp, este posibil ca afirmaţia să fi fost făcută fără o legătură necesară cu acesta, ci din dorinţa de a arăta în acest fel superioritatea naşterii lui Iisus în raport cu cea a lui Ioan (cf. BROWN, 299-301). ♦ Relaţia dintre aluzia lui Isaia la naşterea din fecioară şi împlinirea în Maria a constituit una dintre cele mai dezbătute teme în literatura apologetică timpurie. Una dintre mărturiile cele mai cunoscute este dată de Sf. Iustin Martirul (sec. II): „Pentru ca oamenii care cred în El să poată cunoaşte felul în care S-a născut El în lume, prin acelaşi Isaia Duhul cel profetic a profeţit cum avea să fie. […] Cum că în neamul lui Avram, cel după trup nu s-a născut şi nimeni nu se zice că este născut dintr-o fecioară, decît numai acest Hristos al nostru, acesta este un lucru lămurit tuturor. Dar, deoarece voi şi dascălii voştri îndrăzniţi să ziceţi că în profeţia lui Isaia nu s-a zis nicidecum: «Iată Fecioara în pîntece va lua şi va naşte fiu» şi explicaţi profeţia aceasta ca referindu-se la Ezechia, care a fost împăratul vostru, voi încerca să explic şi aici, pe scurt, lucrul acesta, care se va întoarce tot împotriva voastră, şi să vă dovedesc cum că cuvintele acestea s-au zis cu privire la Acela pe care noi îl mărturisim ca fiind Hristos" (IUSTIN, 43; cf. 66; 71, 77; trad. rom., 181-182).

1:28

Prin termenul *χαι ρε* se poate înţelege un simplu salut de pace (cf. VULG.: *ave*; KJV: *hail*; LSG: *je te salue*), dar, mai ales, o expresie a bucuriei mesianice. În acest ultim fel traduc aproape toate versiunile româneşti (*bucură-te*; cf. NJB: *rejoice*; TOB: *sois joyeuse*); o excepţie o reprezintă BIBL. CORN. 1926, unde citim *plecăciune ţie*. Prin gr. *κεχαριτωμένε*, se înţelege în mod obişnuit că Maria este binecuvîntată de Dumnezeu, adică cea care a fost şi este plină de harul dumnezeiesc (VULG., *gratia plena*). Este adevărat că termenul poate fi tradus şi fără o semnificaţie

clar teologică (cf., e.g., JOHNSON, 37: *gifted*). În tradiţia biblică românească întîlnim această echivalare în NTB 1648 (*în dar îndrăgită*) şi NTNITZ. (*cea dăruită*). O expresie des întîlnită în traducerile româneşti este *cea plină de dar* (BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914, BIBL. RADU-GAL.); datorită afirmării „plenitudinii", este greu de spus care a fost înţelegerea exactă a traducătorilor care au optat, totuşi, pentru cuvîntul *dar*. În cele din urmă, deţinerea harului dumnezeiesc reiese din echivalările *bucurată* (CORESI), *plină de char / har* (BIBL. 1874, BIBL. 1988, BIBL. ANANIA, NTBB) sau din expresia *căreia ţi s-a făcut mare har* (BIBL. CORN. 1926). ♦ Secvenţa *εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν* („binecuvîntată eşti tu între femei") apare în multe manuscrise la sfîrşitul acestui verset (cf. BYZ., STEPH.; de asemenea, VULG.; KJV); este vorba, probabil, de o preluare a frazei de la 1:42, căci în alte manuscrise aceasta lipseşte (cf. GNT). Toate versiunile româneşti o includ, cu excepţia NTBB; traducerea NTNITZ. o include, dar o semnalizează prin scriere cursivă.

1:32

Gr. *ὑψίστου* este unul dintre termenii preferaţi de Luca pentru a-L desemna pe Dumnezeu (cf. 1:35, 76; Fapt. 7:48; 16:17); în versiunile româneşti, este echivalat prin *Cel de Sus* (NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1914), *Cel Preaînalt* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA, NTBB; NTNITZ., BIBL. CORN. 1926: *prea înalt*) sau *Cel Înalt* (BIBL. VULG. 1760-1761).

1:34

După Zigaben, îndoiala Mariei nu este pedepsită (precum cea a lui Zaharia), căci naştere dintr-o fecioară nu se mai pomenise, în vreme ce Scripturile conţineau relatări despre femei sterpe care născuseră prin voia lui Dumnezeu: „N-a crezut nici ea, cum n-a crezut nici Zaharia, dar pentru necredinţa sa nu a fost supusă pedepsei, fiindcă Zaharia avea înainte pilde numeroase (că Sarra, Rebeca, Rahila, Ana au născut prunci la bătrîneţe), iar Fecioara nici una, că nici o fecioară n-a zămislit şi n-a născut fără de bărbat înaintea ei" (ZIGABEN, *Luc.*, 1, 34, trad. rom., 20).

1:35

Scriind despre lucrarea Sfîntului Duh în practica Tainelor Bisericii, Sf. Ioan Damaschin (sec. IX) observă necesitatea de a o primi în credinţă, precum odinioară Maria a bineprimit umbrirea Duhului: „Şi plouă, prin invocare, în această ţarină nouă puterea umbritoare a Sfîntului Duh. După cum toate cîte a făcut Dumnezeu le-a făcut cu energia Sfîntului Duh, tot astfel şi acum, energia Duhului lucrează cele mai presus de fire, pe care nu le poate cuprinde nimic altceva decît credinţa. «Cum îmi va fi mie aceasta, zice sfînta Fecioară, pentru că eu nu cunosc bărbat». Iar arhanghelul Gavriil îi răspunde: «Duhul Sfînt se va pogorî peste tine şi puterea celui prea Înalt te va umbri». Şi acum mă întrebi cum pîinea se face corpul lui Hristos şi vinul şi apa sîngele lui Hristos? Ţi-o voi spune eu. Sfîntul Duh se coboară peste ele şi face pe acelea ce sînt mai presus de cuvînt şi de cuget" (IOAN DAMASC., 4, 13; trad. rom., 165).

1:41-45

Prin verbul *σκιρτάω* („a sălta"; 1:41), Ioan este vădit drept proroc; în SEPT., acelaşi verb este utilizat atunci cînd este descrisă reacţia creaţiei în faţa slavei Creatorului (Ps. 113:4, unde munţii saltă ca berbecii şi dealurile, ca mieii oilor) sau cu ocazia prezicerii soartei copiilor Rebecăi (Gen. 25:22 BIBL. 1988: „Dar copiii au început a se zbate în pîntecele ei şi ea a zis: «Dacă aşa au să fie, atunci la ce mai am această sarcină?» Şi s-a dus să întrebe pe Domnul"). Harul prorocesc al lui Ioan trece şi în mama sa, căci aceasta se umple de Duhul Sfînt şi o recunoaşte pe Maria ca maică a Domnului ei (1:43; pentru *κύριος* ca titlu lucan pentru Dumnezeu, vezi anterior 1:6, 9, 11, 15, 21 etc.). La 1:45, este folosit cuvîntul gr. *μακαρία* („fericită"), în loc de termenul mai obişnuit în Scripturi, *εὐλογημήνη* („binecuvîntată", „blagoslovită"), pe care îl întîlnim la 1:42; sensul celor doi termeni poate fi considerat asemănător. „Fericirea" devine aproape un termen tehnic odată cu utilizarea sa în discursul Fericirilor (6:20-22; cf. JOHNSON, 41). ♦ În interpretarea Sfîntului Efrem Sirul, odată cu zămislirea miraculoasă a lui Ioan de către Elisabeta, Domnul Iisus Hristos îşi vădeşte deja lucrarea de răscumpărare a oamenilor în Adam: „Domnul nostru şi-a pregătit înaintemergătorul într-un pîntece mort, pentru a arăta că a venit pentru Adam, care era mort. El a adus mai întîi pîntecele Elisabetei la viaţă şi apoi a adus la viaţă ţărîna lui Adam prin trupul ei" (EFREM S., *Tat. Diat.*, 1, 30 – ACCS LK, 21).

1:46-56

Maria nu îi răspunde în mod direct Elisabetei, ci printr-un imn de laudă adresat lui Dumnezeu, care a cinstit-o pe ea (1:46-49), a îngrijit de toţi oamenii (1:50-53) şi mai ales de poporul Său, Israel (1:54-55). Luca foloseşte imnul Mariei pentru a introduce elementul tematic esenţial al scrierii sale: mîntuirea. Dumnezeu este *Mîntuitor* (1:47), asemenea şi Iisus (cf. 2:11; 2:30; 19:9; cf. CULLMANN, 206-212). Prin folosirea cuvîntului *δούλη* („sclavă", „roabă"; 1:48), textul sugerează în primul rînd smerenia Mariei, în contrast cu *cei mîndri* (1:51), dar şi poziţia ei neînsemnată în societatea vremii, în contrast cu *cei puternici* (1:52) şi *cei bogaţi* (1:53).

1:49

Expresia *ἐποίησέν μοι μεγάλα* (STEPH., BYZ.; cf. GNT: *μεγάλεῖα*; „că mi-a făcut mie / cu mine, mărire / măriri / lucruri mari") reflectă, cel mai probabil, textul din Deut. 10:21. Expresia ar putea fi înţeleasă şi cu sensul de „a făcut *în mine*", cu referire la întruparea lui Hristos (JOHNSON, 42).

1:53

Gr. *κενός* („cu mîna goală"; cf. Luc. 20:10; Marc. 12:3)

este tradus în tradiţia biblică românească mai ales prin cuvîntul „deşert" (pl. *deşerţi / deşărţi*; cf., de asemenea, CANTEMIR, *Divan*., 2, 35; ed. crit., 168-169), inclusiv în versiuni recente precum BIBL. 1988 sau BIBL. ANANIA. În BIBL. CORN. 1926 şi NTBB găsim o lectură mai accesibilă: *cu mîinile goale*.

1:57-66

Textul revine la momentul naşterii lui Ioan; Elisabeta naşte un fiu, spre mirarea şi bucuria rudelor şi a vecinilor (confirmînd prorocia de la 1:13-14). La împlinirea a opt zile, copilul este circumcis (cf. Gen. 17:12; 21:4; Lev. 12:3) şi numit Ioan. Odată cu împlinirea prorociei îngerului, Zaharia poate să vorbească din nou; minunea îi face pe cei prezenţi să se întrebe, înfricoşaţi, care va fi menirea celui nou-născut.

1:67-80

Zaharia este umplut de Duhul Sfînt şi rosteşte un imn de binecuvîntare a lui Dumnezeu, asemănător cu cel al Mariei, dar mai cuprinzător şi mai puţin personal. Este descrisă venirea unui eliberator din casa lui David (68-75); el va fi precedat de copilul Ioan, proroc al Celui Preaînalt şi înaintemergător al Domnului, care va pregăti poporul prin propovăduirea pocăinţei (76-79).

1:68

Dumnezeul lui Israel şi-a *vizitat* poporul (gr. *ἐπεσκέψατο*), adică a intervenit în istorie cu scop mîntuitor, prin acordarea de ajutor sau pedepsire (cf. Gen. 21:1; 50:24; Ex. 4:31; v. şi Ps. 105:4 SEPT.: *cerceteză-ne cu mîntuirea Ta* - BIBL. ANANIA). Termenul este folosit şi în continuare de Luca, pentru a arăta venirea mîntuirii lui Dumnezeu prin Iisus Hristos (1:78; 7:16; 19:44; Fapt. 15:14). Expresia *ἐποίησεν λύτρωσιν* (lit. „a făcut răscumpărare") ar desemna în mod normal izbăvirea de duşmani (precum a fost, de pildă, eliberarea din Egipt), avînd deci, în primul rînd, un sens social şi politic. Exegeza modernă este împărţită cu privire la scopul lui Luca: unii susţin acest sens politic (cf., e.g., MARSHALL, 90-91), alţii preferă să-i confere un sens religios, apolitic (ca eliberare de păcate; cf. e.g., JOHNSON, 46, 48), iar alţii susţin că Luca a intenţionat să transmită aici ambele mesaje (v. BOCK, 179).

1:69

Prin gr. *κέρας* („corn") se înţelege un simbol al puterii (cf. Deut. 33:17); înălţarea sa *în casa lui David* construieşte o imagine mesianică. În versiunile româneşti putem citi aici *corn [de] mîntuitură* (CORESI), *corn de spăsenie* (BIBL. 1688), *corn de mîntuire* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, NTNIŢZ., BIBL. 1914, BIBL. RADU-GAL., NTBB), *o mîntuire puternică* (BIBL. CORN. 1926) sau *putere de mîntuire* (BIBL. ANANIA). Gr. *παῖς* (aici, cu sensul de „slujitor" sau „rob" al lui Dumnezeu) este echivalat prin *fecior* (CORESI, BIBL. 1688), *cocon* (NTB 1648), *slugă* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BZ, BIBL. 1914), *rob* (BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL.) sau *slujitor* (BIBL. ANANIA, NTBB).

1:70

Gr. *στόμα* (tradus prin „gură" în majoritatea versiunilor româneşti) este redat în traducerile vechi prin *rosturele / rostul (sfinţilor)* (CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688; latinism, cf. s.v. *rost*, DER 7255).

1:73

Jurămîntul făcut lui Avraam (cf. Gen. 22:17) este pentru Luca mai important decît legămîntul făcut cu Moise (v. şi Fapt. 3:25; cf. asemenea la Gal. 3:6-18).

1:78-79

Prin cuvîntul *σπλάγχνα* textul încearcă să redea sediul emoţiilor (cf. FITZMYER, 386); literal, termenul desemnează „măruntaiele" (cf. VULG.: *viscera*), dar poate fi redat cel mai bine prin *inimă* (precum fac traducătorii NTBB: *datorită inimii îndurătoare a Dumnezeului nostru*). Celelalte versiuni româneşti traduc prin *lăsăciune păcatelor* (CORESI), *milă mare* (NTB 1648, BIBL. VULG. 1760-1761), *milosîrdiile milei (BIBL. 1688), milostivirile /milostivirea milei* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA) sau *mare îndurare* (BIBL. CORN. 1926). Expresia *ἀνατολή ἐξ ὕψους* se poate traduce cu *Cel care răsare dintru înălţime* (cf. VULG.: *oriens ex alto*) sau ca *Răsăritul cel Sus* (e.g., la BIBL. ANANIA; cf. CORESI: *întru răsărita de sus*). Cuvîntul *ἀνατολή* este o aluzie la Mesia, iar *ἐξ ὕψους*, o confirmare a originii Sale divine: Dumnezeul cel Preaînalt (cf. *ὕψιστος*, care nu este totuşi un termen echivalent cu „Dumnezeu"; v. BOVON, 76). În sfîrşit, Epifania lui Mesia va aduce lumina păcii celor care stau „în întuneric şi în umbra morţii" (o referinţă clară la Ps. 106, 10, 14). ♦ Identificarea mesianică este îmbrăcată teologic în epoca dezbaterilor teologice trinitare: „Iar ceea ce e lucrul cel mai mare al omului este să se împletească umilinţa sa cu Dumnezeu şi să devină Dumnezeu prin îmbinare şi «să fie vizitat de răsăritul cel de sus» (Luc. 1:8), încît şi Sfîntul să se numească: «Fiul Celui prea Înalt» (Luc. 1:32); şi să se dăruiască Lui «Numele mai presus de toate numele» (Filip. 2:9). Iar Acesta cine este altcineva decît Dumnezeu, «Căruia se cuvine ca tot genunchiul să se plece» (Filip. 2:10), Celui «golit» (Filip. 2:7) pentru noi şi care a unit «chipul dumnezeiesc» (2 Cor. 4:4) cu «forma robului» (Filip. 2:7); şi «să cunoască toată casa lui Israel, că Dumnezeu L-a făcut pe El şi Domn şi Hristos» (Fapt. 2:36). Şi s-au făcut acestea prin lucrarea Celui ce S-a născut dar din bunăvoinţa Celui ce L-a născut" (GRIGORIE NAZ., *Or.,* 30, 3).

Capitolul al 2-lea

2:1-5

Prin referirea la „recensămîntul întregii lumi cunoscute", Luca aduce povestirea pe scena largă a imperiului, într-o

manieră solemnă, cu intenţia de a pregăti prin aceasta anunţarea unui eveniment de proporţii cosmice: naşterea lui Mesia. Exegeţii moderni nu au nicio îndoială că, deşi oferă date istorice precise, textul prezintă o cronologie eronată, căci Quirinius a fost guvernator în Siria în anii 6-7 d.Hr., în vreme ce Irod cel Mare a murit în anul 4 î.Hr. (cf. BROWN, 412-418; 547-556). Pentru că era important pentru Luca să prezinte naşterea Mîntuitorului lumii în cetatea lui David, acesta are nevoie să-l menţioneze pe împărat şi recensămîntul (pentru a justifica venirea lui Iosif şi a Mariei la Betleem); de asemenea, naşterea trebuie să fi avut loc în vremea lui Irod (pentru a confirma o veche tradiţie, cf. Mat. 2:1-6). Această prezentare sincronică este modalitatea prin care Luca încadrează evenimenul în istoria biblică şi trebuie apreciată ca atare; cronologia este eronată, dar nu trebuie să afecteze credibilitatea textului lucan (JOHNSON, 51-52). ♦ Succesiunea evenimentelor a fost studiată asiduu mai ales în perioada modernă, dar confirmarea detaliilor istorice oferite de Luca a fost încercată încă de la prima evaluare istorică „bisericească": „Recensămîntul sau numărătoarea săvîrşită sub Quirinius e amintită şi de cel mai vestit dintre istoricii iudei, Iosif Flaviu, atunci cînd istoriseşte un alt eveniment, şi anume, răscoala galileenilor, care a avut loc în acelaşi timp, răscoală despre care pomeneşte şi Luca în Faptele Apostolilor, cînd scrie: «După aceea s-a ridicat Iuda Galileanul, în vremea numărătorii şi a atras popor mult după el, şi acela a pierit şi toţi cîţi au ascultat de el au fost împrăştiaţi.» [Fapt. 5:37]" (EUSEBIU, *Ist. bis.*, 1, 5, 3; trad. rom., 44).

2:5

Luca evită să o numească pe Maria „soţia" lui Iosif, deşi statutul de logodit i-ar fi permis acest lucru (JOHNSON, 50).

2:6-7

Pe cînd Iosif şi Maria se aflau la Betleem (BIBL. 1688: *Vithleém*) pentru aceast recensămînt, a sosit vremea naşterii. Descrierea evenimentului este succintă, Luca acordînd totuşi atenţie unor detalii precum înfăşarea şi aşezarea pruncului în iesle (cf. 2:12, 16). Simbolismul naşterii între vite este pus adesea în relaţie cu Is. 1:3: „Boul îşi cunoaşte stăpînul, şi asinul ieslea domnului său, dar Israel nu mă cunoaşte, poporul Meu nu Mă pricepe" (BIBL. ANANIA). Astfel, primirea Mîntuitorului de către păstori poate fi considerată un semn al întoarcerii lui Israel la cunoaşterea lui Dumnezeu. ♦ De asemenea, paralela cu descrierea lucană a îngropării lui Iisus nu poate fi ratată, fiind notată deja în exegeza patristică; toate detaliile – înfăşarea, aşezarea în iesle, neaflarea unui loc – pot fi regăsite, în altă cheie, la 23:53, cu referire la trupul mort al lui Iisus: „Şi l-a coborît şi l-a înfăşurat în giulgiu şi l-a pus într-un mormînt săpat în piatră, în care nimeni niciodată nu mai fusese pus" (BIBL. ANANIA). În cuvintele Sf. Grigorie din Nazianz, „A fost învelit în giulgiuri, dar leapădă giulgiurile, sculîndu-Se din mormînt. A fost pus în iesle, dar a fost slăvit de îngeri, vestit de o stea şi închinat de magi" (GRIGORIE NAZ., *Or.*, 29, 19). ♦ Conceptul de „întîi-născut" (gr. *πρωτότοκος*) nu implică şi naşterea altor copii; el poate fi folosit cu sens religios (cf. Ex. 4:22-23, unde Dumnezeu îl numeşte pe poporul Său Israel, „fiul Meu cel întîi-născut"). După Beda, exprimarea lucană ne dezvăluie faptul că Iisus este „Întîi-născut" între fiii lui Dumnezeu, care sînt toţi cei ce cred în El: „Pentru că el [Luca] Îl numeşte pe Domnul „Întîi-născut" nu trebuie să credem că Maria a mai dat naştere şi la alţi fii după El, de vreme ce ea era ştiută pentru pururea fecioria sa unică – chiar dacă îl avea pe Iosif de soţ. Dar este corect să Îl numească „Întîi-născut" deoarece, aşa cum spune Ioan, «celor câţi L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere să devină fii ai lui Dumnezeu» [Ioan 1:12 BIBL. ANANIA]. Între aceşti fii, este drept ca El să fie întîiul, ca Cel care, înainte de a se naşte în trup, a fost Fiul lui Dumnezeu, născut fără a avea început. Cu toate acestea, a coborît pe pămînt. A luat firea noastră şi ne-a îmbogăţit cu harul Său, «ca să fie El Întîi-născut între mulţi fraţi». [Rom. 8:29 BIBL. ANANIA]" (BEDA, *Ev.*, 1, 6 – ACCS LK, 38).

2:8

Gr. *δόξα* (în expresia *δόξα κυρίου*, „slava Domnului"; cf. şi 2:14) este folosit pentru a reda splendoarea actului revelaţiei divine, în acelaşi mod în care fusese folosit în VT SEPT. (cf. Ex. 16:10: „şi iată, slava Domnului s-a arătat în nor"; 24:17: „Dar chipul slavei Domnului era în ochii fiilor lui Israel ca un foc arzînd pe vîrful muntelui"; Ps. 101:16: „că Domnul va zidi Sionul şi Se va arăta întru Slava Sa" – trad. BIBL. ANANIA). Ieronim notează relaţia între slava cerească şi pacea pămînteasc: „În ceruri, unde nu există neînţelegere, domneşte slava. Pe pămînt, unde în fiecare zi este război, pacea învinge. Pace între cine? Între oameni. De ce nu au neamurile pace? Asemenea, nici iudeii? Tocmai acesta este motivul precizării: pacea este între oamenii cu bunăvoinţă, adică cei care recunosc naşterea lui Hristos" (IERON., *Nat.* – ACCS LK, 41).

2:11

Luca alătură titlurile *Χριστὸς* („Hristos" sau „Mesia") şi *Κύριος* („Domn") celui de *Σωτὴρ* (pe care l-am întîlnit deja la 1:47). În Fapt. 2:36, vom întîlni din nou această alăturare, dar inversată: „Aşadar, cu încredinţare să ştiţi voi, toată casa lui Israel, că pe Acest Iisus, pe Care voi L-aţi răstignit, Dumnezeu l-a făcut *Domn şi Hristos*" (trad. BIBL. ANANIA).

2:14

Termenul gr. *εὐδοκία* („bunăvoinţă", „voinţă de a face bine"), întîlnit aici în expresia *ἐν ἀνθρώποις εἰδοκίας* trebuie înţeles în sensul de dispoziţie a lui Dumnezeu către oameni, în vederea mîntuirii lor (cf. 3:22; 10:21), şi nu ca o calitate umană (a oamenilor binevoitori). În mod tradiţional, a fost favorizată această ultimă înţelegere, precum se poate vedea chiar din citatul ieronimian de mai sus (v. comentariul la 2:8), ca şi din VULG.: *pax hominibus*

bonae voluntatis (cf. KJV. În majoritatea versiunilor româneşti întîlnim această echivalare: *în oameni bună vrere* (CORESI), *întru oameni bunăvoie* (NTB 1648), *întru oameni bunăvoire* (BIBL. 1688) ş.a.m.d., inclusiv în BIBL. ANANIA: *între oameni bunăvoire*. Cealaltă înţelegere, larg acceptată astăzi, este prezentă în traducerile BIBL. CORN. 1926 (*pace pe pamînt între oamenii plăcuţi Lui*) şi NTBB (*pace oamenilor pe care el îi iubeşte*); cf. LSG: *paix parmi les hommes qu'il agrée*; NJB: *peace for those he favours*; TOB: *paix pour ses bien-aimés*. Gr. *ἐν ὑψίστοις* (cf. VULG.: *in altissimis*) este redat în versiunile româneşti prin *întru înălţimi* (CORESI, BIBL. 1688), *întru ceriuri* (NTB 1648), *întru cei de sus* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA), *întru cele de sus* (NTNITZ.), *în locurile prea înalte* (BIBL. CORN. 1926) sau *în înaltul cerurilor* (NTBB).

2:15

Gr. *ῥῆμα* poate fi tradus deopotrivă prin „cuvînt" şi prin „lucru" (cf. şi la 2:19). Majoritatea versiunilor româneşti îl echivalează prin *cuvînt* (care „s-a făcut" sau „s-a întîmplat"; cf. BIBL. CORN. 1926: *ce ni s-a spus*), cu o mică variaţie în NTBB (*acest Cuvînt care s-a făcut*), unde traducătorii au dorit să sugereze împlinirea profeţiilor mesianice prin folosirea majusculei: *Cuvînt*. Versiunile în care s-a optat pentru echivalarea prin *lucru* sînt NTB 1648 (*acesta lucru*), BIBL. 1936 şi BIBL. RADU-GAL. (*lucrul acesta ce s-a făcut*).

2:21

La opt zile, copilul este circumcis, fiind asfel primit între fiii lui Israel. Luca menţionează acest lucru fără a-l interpreta, deoarece, în calitatea sa de creştin dintre neamuri, circumcizia nu mai este relevantă; suprinde, însă, lipsa oricărei observaţii cu privire la etimologia numelui Ioşua/Iisus („Dumnezeu mîntuieşte"; cf. BOVON, 85). Puţin mai jos, la 2:30, citim că Iisus este mîntuirea lui Dumnezeu. ♦ Pasajul a primit numeroase interpretări în literatura patristică. După Origen, creştinii nu mai au nevoie de circumcizie, tocmai pentru că Iisus a fost circumcis pentru toţi: „Astfel, cînd El a murit, am murit şi noi împreună cu El, iar cînd a înviat, am înviat împreună cu El. Tot aşa, am fost circumcişi împreună cu El. După această circumcizie, am fost curăţiţi printr-un ritual sfînt. De aceea, nu avem nevoie de circumcizia cărnii. Trebuie să cunoaşteţi că El a fost circumcis pentru noi" (ORIGEN, *Luc.*, 14, 1 – ACCS LK, 44). De asemenea, pentru Sf. Chiril al Alexandriei, botezul creştin este un alt fel de circumcizie: „După circumcizia lui Iisus, ritualul a fost abolit prin introducerea botezului, căruia circumcizia i-a fost tip. De aceea noi nu mai sîntem circumcişi. Îmi pare că circumcizia a fost anulată în trei momente. Întîi, aceasta a făcut o distincţie, printr-un fel de semn şi pecete, între urmaşii lui Avraam şi toate celelalte neamuri. În al doilea rînd, a prefigurat în ea însăşi harul şi lucrarea dumnezeiescului botez. Înainte, bărbatul circumcis era primit în poporul lui Dumnezeu datorită acelei peceţi; astăzi, o persoană care a fost botezată şi s-a imprimat pe sine cu pecetea Hristos, este adoptat de familia lui Dumnezeu. În al treilea rînd, circumcizia este simbolul credincioşilor care sînt confirmaţi în har, tăind şi omorînd mişcările tumultuoase ale plăcerilor şi patimilor trupeşti prin operaţia chirurgicală a credinţei şi prin ostenelile ascetice. Aceasta se face prin circumcizie duhovnicească, nu prin cea în sens literal" (CHIRIL ALEX., *Luc.*, 3 – ACCS LK, 45).

2:25-27

Simeon este un bărbat „evlavios" (cf. gr. *εὐλαβής*; BIBL. 1688: *cu frica lui Dumnezeu*) care aştepta „mîngîierea" sau „consolarea" lui Dumnezeu (cf. gr. *παράκλησις*, un termen cu rezonanţe eshatologice). În 2:26, *Hristosul Domnului* este o frază preluată din VT (cf. 1 Reg. 24:7, 11; 26:9, „unsul lui Dumnezeu") şi folosită aici în sens mesianic. Prin gr. *ἱερόν* se va înţelege aici întreg templul, nu numai sanctuarul (desemnat de obicei prin *ναός*). În traducerile româneşti mai vechi, termenul este echivalat prin *biserică* (CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914), iar în cele mai noi, prin templu (BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA, NTBB); NTNITZ. îl traduce prin *sanctuar*.

2:30

Faptul că Simeon a văzut în Iisus *mîntuirea lui Dumnezeu* trimite la Is. 40:5 (cf. şi Luc. 3:6; Fapt. 28:28). Interpretînd mesajul mesianic şi duhovnicesc al psalmilor, Sf. Vasile cel Mare scotea în evidenţă sensul acestei numiri: „Scriptura obişnuieşte să numească pe Hristosul lui Dumnezeu: «mîntuire», după cum spune şi Simeon: «Acum liberează pe robul Tău, Stăpîne, că au văzut ochii mei mîntuirea Ta». Să ne supunem, dar, lui Dumnezeu, pentru că de la El ne este mîntuirea. Iar ce este mîntuirea ne-o explică profetul. Nu este o simplă lucrare care ne dă un oarecare har, ca să scăpăm de neputinţă şi să avem o bună stare a trupului. Dar ce este atunci mîntuirea? «pentru că El este Dumnezeul meu şi Mîntuitorul meu, sprijinitorul meu, nu mă voi clătina mai mult» [Ps. 61:2]. Dumnezeul nostru este Fiul lui Dumnezeu. Acelaşi este şi Mîntuitor al neamului omenesc; El este Cel Care sprijină neputinţele noastre, Cel Care potoleşte din sufletele noastre clătinarea care ne vine de la ispite" (VAS., *Ps.*, 61, 2; trad. rom., 335).

2:34

Gr. *ἀντιλέγω* este folosit cu sensul de „a rezista cuiva", „a se opune" (cf. 20:27; Fapt. 13:45); astfel, prorocul Iisus va fi o piatră de poticnire în poporul Său, iar reacţia faţă de mesajul Său va fi împărţită: pentru unii va însemna „ridicare" sau „înviere" (gr. *ἀνάστασις*), iar pentru alţii „cădere" (*πτῶσις*). Astfel, expresia *εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον* este redată în traducerile româneşti prin *sămnu căruia îi vor zice împrotivă* (NTB 1648), *întru semnu împrotivă grăindu-să* (BIBL. 1688), *spre semn împrotiva căruia se va vorbi* (NTNITZ.), un semn care va stîrni împotrivire (BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA, NTBB).

2:35

Gr. *ψυξή* este un cuvînt cu valenţe multiple, putînd fi redat aici fie prin „suflet" (variantă preferată de traducerile româneşti), fie prin „viaţă". Substantivul *διαλογισμοί*, prin care se redă procesul de gîndire al celor care se opun lui Hristos, a fost redat în versiunile româneşti prin *cugete* (CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914: *de la multe inimi cugetele*) sau *gînduri* (NTNITZ., BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA; NTBB: *gîndurile din multe inimi*). ♦ Sabia sau arma din suflet trimite la suferinţa pricinuită de uciderea lui Iisus, aşa cum observa Sf. Ioan Damaschin: „Dar însăşi fericita, care a fost învrednicită cu darurile supranaturale, care a fost scutită de dureri cînd a născut, le-a suferit pe acestea în timpul patimii Domnului, suportînd sfîşierea inimii din pricina dragostei de mamă, pentru motivul că vede omorît ca pe un făcător de rele pe acela pe care îl ştia Dumnezeu prin naştere; atunci a fost sfîşiată de gînduri ca de o sabie. Acest lucru vor să-l spună cuvintele: «Şi sabie va trece prin însuşi sufletul tău». Bucuria învierii, însă, care propovăduieşte că este Dumnezeu cel care a murit în trup, schimbă durerea" (IOAN DAMASC., 4, 14; trad. rom., 173).

2:36-38

În interpretarea lui Beda Venerabilul, întîmpinarea lui Iisus şi de către prorociţa Ana, alături de Simeon, oferă prilejul întregii umanităţi, bărbăţi şi femei, de a-l recunoaşte pe Mesia Hristos: „Simeon şi Ana, un bărbat şi o femeie foarte înaintaţi în vîrstă, l-au întîmpinat pe Domnul, cinstindu-l prin mărturisirea credinţei lor. L-au văzut mic după trup, dar l-au cunoscut că era mare în dumnezeirea Sa. În sens figurat, ei desemnează sinagoga, poporul iudeu care, obosit de lunga aşteptare a întrupării Sale, au avut pregătite braţele (faptele lor evlavioase) şi glasurile (credinţa lor neclintită) să-L înalţe şi să-L laude, de îndată ce a sosit. Au fost gata să-L aclame şi să spună «Călăuzeşte-mă spre adevărul Tău şi mă învaţă, că Tu eşti Dumnezeu, Mîntuitorul meu, şi pe Tine Te-am aşteptat ziua-ntreagă» [Ps. 24:5 BIBL. ANANIA]. Merită menţionat, de asemenea, că se cuvenea ca ambele sexe să se grăbească să-L întîlnească şi să-I aducă laude, de vreme ce El sosea ca răscumpărător al ambelor" (BEDA, *Ev.*, 1, 18 – ACCS LK, 48).

2:41-52

Istorisirea creşterii copilului Iisus face ca Evanghelia după Luca să fie unică între Evangheliile canonice. O variantă uşor îmbogăţită poate fi întîlnită într-o apocrifă, *Evanghelia copilăriei după Toma* (19:1-5).

2:48

Starea de anxietate în care se găseau părinţii lui Iisus în vremea căutărilor este redată prin gr. *ὀδυνώμενοι*, echivalat în versiunile recente prin *îngrijoraţi* (BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA, NTBB). Între echivalările mai vechi putem menţiona formele *dorind* / *dorindu-te* (BIBL. 1688, BIBL. 1914) sau *întristîndu-ne* / *întristaţi* (BIBL. 1795/ 2000, NTNITZ.). În NTB 1648 citim *încîştigaţi* („a se nelinişti"; s.v. *încîştig (mă)*, SCRIBAN).

2:46

Găsirea lui Iisus „după trei zile" trimite la învierea Sa (cf. 9:22; 18:33; 24:7). La fel cum naşterea anticipa punerea Sa în mormînt (vezi comentariul la 2:6-7), tot aşa cel care era pierdut (deci mort) a fost găsit (deci a revenit la viaţă; cf. Luc. 15:32). Nu numai cele trei zile sînt un indiciu pentru construirea acestei paralele. Întrebarea de la 2:49 („Cum se face că mă căutaţi?") corespunde cu cea de la 24:5 („De ce pe Cel-Viu Îl căutaţi între cei morţi?"), cu referire la mironosiţele venite la mormîntul lui Iisus, iar amintirea întrebării este reflectată, de asemenea, în acelaşi mod, la 2:51 („Iar mama Sa păstra toate lucrurile acestea întru inima ei") şi 24:8 („Şi ele şi-au adus aminte de cuvintele Lui"; trad. BIBL. ANANIA); cf. JOHNSON, 61-62.

2:49

Expresia *ἐν τοῖς τοῦ πατρός* poate fi tradusă prin „lucrurile / cele ale Tatălui Meu" (cf. VULG.: *in his quae Patris mei*; KJV: *(I must be) about my Father's business*; LSG: *je m'occupe des affaires de mon Père*), „casa Tatălui Meu" (cf. NJB: *in my Father's house*; TOB: *chez mon Père*) sau „rudele Tatălui Meu". Prima variantă (*întru cele ale Tatălui Meu*) poate fi întîlnită în toate traducerile ce aparţin tradiţiei biblice româneşti standard, de la CORESI la BIBL. ANANIA (inclusiv în BIBL. 1874). Ediţiile în care s-a optat pentru numirea unui loc (*casa Tatălui meu*) sînt NTNITZ., BIBL. CORN. 1926 şi NTBB (cf. *casa Tatălui* în Luc. 19:46; Ioan 2:16).

2:51-52

Chiar dacă ştiau că Iisus era menit să fie Mîntuitor şi Hristos, părinţii săi sînt vădiţi în text drept necunoscători ai tainelor ascunse ale Fiului lui Dumnezeu. Astfel, Luca subliniază că nici măcar cei cu cea mare credinţă nu pot cunoaşte planurile lui Dumnezeu pentru oameni. ♦ Beda Venerabilul o laudă pe Maica Domnului tocmai pentru smerenia şi discreţia acesteia: „Gîndiţi-vă cum cea mai prevăzătoare dintre femei, Maria, mama adevăratei Înţelepciuni, era ucenică a Fiului ei. Căci a învăţăt de la El, nu ca de la un copil sau de la un bărbat, ci ca de la Dumnezeu. A meditat îndelung la cuvintele şi faptele Lui. Nimic din cele spuse sau făcute de El nu a rămas trecut cu vederea de ea. Precum înainte, cînd L-a conceput pe însuşi Cuvîntul în pîntecele ei, tot astfel şi acum păstrează în ea învăţăturile şi cuvintele Sale, îngrijindu-le ca şi cum ar fi în inima ei. Ceea ce vede în prezent, aşteaptă să fie revelat cu şi mai mare claritate în viitor. Ea a urmat această practică ca pe o regulă şi o lege pe parcursul întregii sale vieţi" (BEDA, *Luc.*, 2, 51 – ACCS LK, 55).

Capitolul al 3-lea

3:1-20

Luca prezintă activitatea profetică a lui Ioan, Înaintemergătorul

Domnului Iisus Hristos; acesta botează în scopul iertării păcatelor (3:1-6), anunţă judecată aspră în absenţa unei pocăinţe veritabile (3:7-14), şi Îl vesteşte pe Cel Care va boteza cu Duh Sfînt şi cu foc (3:15-18). În final, aflăm că este închis de Irod (3:19-20).

3:1

Tiberius a fost Caesar între 14-37 d.Hr., astfel încît anul al cinsprezecelea al domniei sale ar putea fi 28 d.Hr. (s.v. *Tiberius [Tiberius Claudius Nero]*, ECR, 763-765 [O. Toropu]) Ponţiu Pilat a fost procurator (*ἡγεμών*) în Iudeea între anii 26-36 d.Hr. şi va continua să joace un rol important în istoria lucană (Luc. 13:1; 23:1-6, 13-52; Fapt. 3:13; cf. JOSEPHUS, *Răz.*, 2, 169-174; s.v. *Pilate, Pontius*, TBD, 1042-1043). Tetrarhul Irod al Galileii este fiul lui Irod cel Mare, cunoscut ca Irod Antipa (cf. Luc. 3:19; 9:7-9; 13:31; 23:7-15; cf. Fapt. 4:27; s.v. *Herod, Herodian Family*, TBD, 599).

3:3

Propovăduirea sau vestirea (cf. gr. *κηρύσσω*) botezului înseamnă de fapt predicarea convertirii sau a pocăinţei (cf. gr. *μετάνοιας*); *spre iertarea păcatelor* trimite la Luc. 1:77.

3:5

Luca citează aici Is: 40:3-5; în termeni aproape inginereşti, Calea Domnului este netezită, iar obstacolele acoperite (JOHNSON, 64). De pildă, verbul *ταπεινόω* (despre munţi şi dealuri), care este folosit de cele mai multe ori în NT cu sensul de „a se coborî", „a se pleca", „a se smeri", „a se umili", va fi redat aici prin *a nivela* (cf. NJB: *every mountain and hill be levelled*; TOB: *toute montagne et toute colline seront abaissées*). Pentru această echivalare optează traducătorii NTB 1648 (*măgura să va aşăza*), BIBL. CORN. 1926 (*va fi prefăcut în loc neted*) şi NTBB (*orice munte şi deal va fi nivelat*). În celelalte versiuni româneşti este preferată echivalarea poetică (cf. VULG.: *et omnis mons, et collis humiliabitur*; KJV: *every mountain and hill shall be brought low*): *măgurele pleca-se-vor* (CORESI), *măgura să va smeri* (BIBL. 1688, BIBL. 1914; BIBL. VULG. 1760-1761: *muntele şi dealul să va smeri*), *muntele şi dealul se va lăsa în jos* (NTNITZ.), *se va pogorî* (BIBL. RADU-GAL.) sau *se va pleca* (BIBL. ANANIA). ♦ În interpretarea duhovnicească a Sf. Maxim Mărturisitorul, munţii şi dealurile se umilesc precum duhurile necurate împotriva virtuţii, iar culmile neştiinţei se nivelează asemenea unei transformări a munţilor în văi de către oameni şi maşinile acestora: „Munte este «orice înălţime care se ridică împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu» [2 Cor. 10:5] iar deal e tot păcatul ce răzvrăteşte împotriva virtuţii. Cu alte cuvinte, munţii sînt duhurile care produc neştiinţa, iar dealurile, cele care săvârşesc păcatul. Când deci toată valea, adică trupul sau sufletul celor ce au gătit calea Domnului şi au făcut drepte cărările Lui, se va umple de cunoştinţă şi virtute, prin prezenţa lui Dumnezeu Cuvântul care umblă între ei prin porunci, se vor umili toate duhurile cunoaşterii mincinoase şi cele ale păcatului. Pentru că şi Cuvântul lui Dumnezeu va încălca şi va supune şi va surpa stăpânirea lor vicleană, ridicată împotriva firii omeneşti, săpând, aşa zicând, mărimea şi înălţimea munţilor şi a dealurilor şi umplând cu ele văile. Căci într-adevăr de va lua cineva înapoi, prin puterea Cuvântului, toate câte le-au luat dracii de la fire, producând neştiinţa şi păcatul în cuprinsul firii, nu va mai exista nicidecum vreo înălţime a neştiinţei şi a păcatului, precum n-ar mai exista în lumea văzută nici un munte şi nici un deal, dacă ar avea oamenii vreo maşină cu care să sape munţii şi dealurile şi să umple văile" (MAXIM MĂRT., *Talas.*, 47, 8-9, în FILOCALIA, III, 174).

3:7

Expresia *Γεννήματα ἐχιδνῶν* (lit. „pui de şerpi") este tradus de obicei ca „pui de vipere" (cf. Fapt. 28:3, unde *ἔκιδνα* desemnează „vipera"; VULG.: *Genimina viperarum*). Expresia este echivalată în limba română prin *pui de năpîrcă/năpîrci* (CORESI, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL.) sau *pui de viperă / vipere* (NTNITZ., BIBL. ANANIA, NTBB; cf. NTB 1648: *sămînţa viperilor*). Expresia grecească pare să fi fost una populară (cf. Mat. 3:7 etc.) şi a devenit populară şi în limba română, cu sensul de „om rău, perfid" (s.v. *năpârcă*, DEX 1998).

3:11

Gr. *χιτών* desemnează un veşmînt care se purta direct pe piele („cămaşă" sau „tunică"); în versiunile româneşti întîlnim traducerea pluralului prin *veşminte* (CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688 ş.a.m.d.) sau, mai recent, prin *haine* (BIBL. 1988, BIBL. ANANIA, NTBB). ♦ În interpretarea alegorică a lui Origen, a purta două veşminte poate fi echivalat cu slujirea la doi stăpîni: „A spune că persoana care deţine două haine trebuie să dea una dintre ele cuiva care nu are se aplică mai bine apostolilor decît mulţimii. Pentru a înţelege că această poruncă se potriveşte în primul rînd apostolilor, iată ce le spune acestora Mîntuitorul: «Să nu luaţi două haine la drum» [Mat. 10:10]. Astfel, omul este îmbrăcat cu două haine. Porunca este de «a împărţi cu cel care nu are». Există şi un alt înţeles: precum nu trebuie «să slujim doi stăpîni», Mîntuitorul nu vrea să avem două haine, sau să fim îmbrăcaţi cu un veşmînt dublu. Căci în acest caz, unul ar fi veşmintul omului vechi, iar celălalt al omului nou. Din contră, El vrea ca noi să ne dezbrăcăm de omul cel vechi şi să ne îmbrăcăm cu omul cel nou. [Efes. 4:22-24]" (ORIGEN, *Luc.*, 23, 2-3 – ACCS LK, 62).

3:12

Termenul *τελώναι*, echivalat în general în tradiţia biblică românească prin *vameşi,* are sensul de „colector de impozite"; pentru dispreţul cu care erau priviţi din pricina extorcaţiei pe care o practicau, vezi Luc. 15:1-2; 18:10-11). În versiunile româneşti mai vechi mai întîlnim şi echivalări precum *publicani* (NTB 1648, e.g., Luc. 3:12) sau *mitarnici* (NTB 1648, e.g., Luc. 5:27; NTB 1648, BIBL. 1688, e.g., Luc. 5:29, 30).

3:16

După Sf. Ioan-Gură-de-Aur, nu Ioan îl botează pe Iisus, ci Dumnezeu; tot astfel, nu preotul îi botează pe catehumeni, ci ei sînt botezaţi de Tatăl, Fiul şi Duhul Sfînt: „Ce s-a petrecut în cazul botezului Domnului nostru se întîmplă şi în cazul vostru. Deşi Ioan părea că îi susţinea capul, era de fapt Cuvîntul care îi îndrepta paşii în apele Iordanului şi îl boteza. Trupul Domnului a fost botezat de Cuvînt, de glasul Tatălui din ceruri care a zis «Acesta este Fiul Meu cel iubit» şi prin manifestarea Sfîntului Duh care a coborît peste El. Aceasta se întîmplă şi în cazul trupului tău. Botezul este dat în numele Tatălui, al Fiului şi al Sfîntului Duh. De aceea spune Ioan Botezătorul, ca să cunoaştem, că nu omul ne botează, ci Dumnezeu: «Vine Cel ce este mai tare decît mine, Căruia eu nu sînt vrednic să-I dezleg cureaua încălţămintelor; Acela vă va boteza cu Duh Sfînt şi cu foc». De aceea, cînd preotul botează el nu spune «eu botez pe cutare», ci «se botează cutare în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh». În acest fel el arată că nu este el cel care botează ci Cei ale căror nume au fost invocate, Tatăl, Fiul şi Sfîntul Duh" (IOAN HRIS., *Cat. Bapt.*, 11, 13 – ACCS Lk, 64).

3:17

Cuvîntul *ἀποθήκη* poate fi redat prin „depozit" sau „hambar" (cf. *grînar*, aşa cum întîlnim în NTNITZ., BIBL. RADU-GAL., NTB 1648). Celelalte versiuni româneşti, inclusiv recente, scriu *jitniţa* / *jîcniţa* / *jigniţa* (CORESI, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. CORN. 1926, BIBL. 1988, BIBL. ANANIA) sau *şura* (NTB 1648).

3:20

În comparaţie cu Evangheliile după Marcu şi Matei, textul lucan trece complet sub tăcere moartea martirică a lui Ioan Botezătorul (cf. Marc. 6:17 şi Mat. 14:3-12, unde aceasta este relatată după ce Iisus îşi începuse propovăduirea). Luca alege să menţioneze aici închiderea lui Ioan, deşi nu a relatat încă episodul botezului lui Iisus. ♦ O istorisire alternativă a morţii lui Ioan poate fi găsită la Josephus Flavius: „Unii dintre iudei au fost de părere că Dumnezeu hărăzise pieirii oastea lui Herodes, ca să-i dea îndreptăţită pedeapsă pentru executarea lui Ioan poreclit Botezătorul. Herodes a poruncit ca el să fie ucis, deşi era un om ales, care îi îndemna pe iudei să cultive virtutea şi să fie drepţi unul faţă de altul, arătându-şi evlavia faţă de Dumnezeu prin intermediul botezului. […] Deoarece mulţimea se aduna de pretutindeni în jurul lui (aşa de uimitoare era puterea de înrîurire a cuvintelor sale), Herodes s-a temut că prin marea lui autoritate asupra oamenilor poate să-i ademenească pe supuşii lui spre revoltă (căci ei erau în stare să facă orice le zicea dînsul). I s-a părut mai cuminte ca, mai înainte de-a vedea încotro se îndreptau lucrurile, să-l înlăture din drum, fără să mai aştepte ca schimbările să ia o întorsătură primejdioasă şi abia după aceea să aibă remuşcări, dîndu-şi seama că era prea tîrziu să intervină. Datorită acestei suspiciuni, Herodes l-a pus pe Ioan în lanţuri şi l-a trimis la fortăreaţa Machaerus, despre care am vorbit adineauri, spre a-l ucide" (JOSEPHUS, *Ant.*, 18, 5, 2; trad. rom., 453).

3:21-38

Iisus vine la Ioan pentru a fi botezat (3:21-22); vocea lui Dumnezeu îl confirmă drept Fiul iubit al Acestuia. Textul prezintă în continuare o cronologie în care această filiaţie este demonstrată, de la părintele său Iosif, pînă la Adam, „fiul lui Dumnezeu"; Iisus apare, astfel, ca un al doilea Adam şi Fiul lui Dumnezeu (3:23-38). ♦ După Zigaben, textul lucan îl arată aici pe Iisus ca om şi Dumnezeu: „Al lui Adam, cel din Dumnezeu: că părintele lui Adam nu este om, ci Dumnezeu, l-a făcut pe el. Şi ia aminte că începînd Evanghelistul de la omenitatea lui Hristos, a suit cu spiţa de neam pînă la dumnezeirea Lui, arătîndu-L pe Hristos cu început ca om şi fără de început ca Dumnezeu" (ZIGABEN, *Luc.*, 3, 28-38; trad. rom., 62).

3:22

Relatarea lucană se distinge de celelalte două (cea marcană şi cea mateină) mai întîi prin scoaterea din cadru a lui Ioan (cf. e.g., dialogul dintre Iisus şi Ioan de la Mat. 3:13-15) şi, de asemenea, prin precizarea că Iisus *se ruga* după ce fusese botezat. ♦ Luca ne descrie mişcarea fizică a Duhului Sfînt, care Se coboară în formă concretă, trupească (*σωματικῷ εἴδει*), asupra lui Iisus. În tradiţia biblică românească, expresia este redată prin *în chip de trup* (CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688), *cu chip trupesc* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914; BIBL. CORN. 1926, BIBL. ANANIA: *în chip trupesc*; NTBB: *sub chip trupesc*), *cu faţă trupească* (BIBL. VULG. 1760-1761), *în chip adevărat* (NTNITZ.) sau *în trupească înfăţişare* (BIBL. RADU-GAL.). Prin expresia *ἐν σοὶ εὐδόκησα,* Dumnezeu îşi arată dragostea pentru Iisus ca pentru un proroc al Său (BOVON, 130); în tradiţia biblică românească întîlnim următoarele echivalări: *de tine bine vrui* / *în tine binevruiu* (CORESI, BIBL. 1688), *în Tine M-am odihnit* (NTB 1648), *bine am voit* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914, BIBL. RADU-GAL.), *bine Mi-au plăcut* (BIBL. VULG. 1760-1761), *am binevoit* (NTNITZ., BIBL. ANANIA) şi *în tine îmi găsesc toată bucuria* (NTBB). Gr. *ἀγαπητός* ar putea implica existenţa unui singur Fiu (cf. în SEPT., Gen. 22:2, 12, 16; Amos 8:10, Zah. 12:10; v. JOHNSON, 69). O variantă textuală conţine aici, în schimb, expresia „Eu astăzi Te-am născut", preluînd astfel inclusiv finalul Ps. 2:7 (cf. NJB: *today I have fathered you*; TOB: *aujourd'hui, je t'ai engendré*); ea este atestată la unii scriitori bisericeşti timpurii, precum, e.g., la IUSTIN, 88, 103.

3:23

În ciuda încercărilor exegeţilor, genealogia lucană (care conţine 76 de nume) nu poate fi pusă în acord cu cea mateină (cf. Mat. 1:1-17, care conţine numai 42 de nume). ♦ Luca foloseşte verbul *νομίζω* („a presupune", „a

crede") pentru a sugera o înţelegere falsă a realităţii (cf. Luc. 2:44; Fapt. 7:25; 8:20; 14:19; 16:13, 27; 17:29; 21:29; JOHNSON, 70). Desigur, Iisus nu era fiul lui Iosif, dar aşa li se părea iudeilor.

Capitolul al 4-lea

4:1-13

Iisus merge în pustiu pentru a fi ispitit de Satana, într-o confruntare de proporţii cosmice. El nu cedează tentaţiei de a arăta că este Fiul lui Dumnezeu, rezistînd deopotrivă ispitelor care provin din interior (în vederea împlinirii aspiraţiilor personale), cît şi celor care vin de la Satana. Rămînînd ascultător faţă de Dumnezeu, victoria Sa împotriva diavolului poate fi văzută şi ca o inversare a căderii lui Adam (căci Luca aşază episodul în continuarea genealogiei lui Iisus). Încheierea sugerează că victoria nu e definitivă, căci diavolul se retrage „pentru o vreme"; ispita va rămîne o constantă în viaţa lui Iisus (cel mai notabil, în grădina Ghetsimani), pînă la biruinţa prin Înviere.

4:1

Prin faptul că Iisus este *plin de Duhul Sfînt*, Luca indică, ca de obicei în textul său, misiunea de proroc (vezi şi în alte cazuri, la Luc. 1:15, 41, 67; Fapt. 2:4; 4:8, 31; 6:3, 5). Prin faptul că El este *dus de Duhul* (cf. Marc. 1:12, Mat. 4:1) nu trebuie să înţelegem că Iisus ar fi fost subordonat Duhului, ci că Mesia şi Duhul sînt solidari în misiunea Lor (BOVON, 140.).

4:2

Gr. *πειράζω* („a ispiti", „a pune la încercare") este folosit şi în SEPT., atunci cînd este descrisă ispitirea poporului lui Israel de către Dumnezeu în pustie, ca şi ispitirea Lui de către popor (cf. Ex. 16:4; 17:2; Deut. 8:2; Ps. 94:9; cf. Num. 11:1-3; 14:1-3; Fapt. 7:39-41). De asemenea, este menţionată aceeaşi perioadă de patruzeci de zile. În contrast cu Adam, care putea mînca din toţi pomii raiului, Iisus posteşte (cf. BOCK, 371). Luca foloseşte aici termenul *διάβολος*, ca şi Matei, în vreme ce Marcu scrie *σατανᾶς*. Cu toate acestea, Luca pare să folosească ambii termeni fără deosebire (astfel, primul termen mai apare la Luc. 8:12; Fapt. 10:38; 13:10, iar al doilea, la Luc. 10:18; 11:18; 13:16; 22:3, 31; Fapt. 5:3; 26:18; cf., de asemenea, *Βεελζεβούλ*, la Luc. 11:15, 18, 19). Reputaţia de „ispititor" provine din Scripturi, de la Iov 2:3: „Şi Domnul i-a zis Diavolului: «Luat-ai tu aminte la robul Meu Iov?, că dintre pămînteni nu-i nici un om ca el, neprihănit, drept, adevărat, cinstitor de Dumnezeu, ferindu-se de tot răul. Şi măcar că prin zisele tale ai făcut ca pe nedrept să-şi piardă averile, el încă se ţine statornic în neprihana lui!»" (trad. BIBL. ANANIA).

4:3

Diavolul începe întreita sa ispitire a lui Iisus, cu referire la abilitatea de a transforma creaţia, controlul politic şi militar al oamenilor şi puterea de a-L constrînge pe Dumnezeu să-L protejeze. Această întreită ispitire putea aminti cititorului din lumea elenistică cele trei categorii ale viciului: iubirea de plăcere, iubirea de posesiuni şi iubirea de glorie (JOHNSON, 76).

4:4

Unele manuscrise adaugă, după *nu numai cu pîine*, ultima parte din Deut. 8:3: *ci şi cu tot cuvîntul lui Dumnezeu* (cf. Mat. 4:4); majoritatea versiunilor româneşti includ aceste cuvinte (STEPH., BYZ.; cf. VULG.: *sed in omni verbo Dei*). Traducerea NTBB face excepţie (v. GNT; cf. LSG, NJB, TOB).

4:5

Expresia *ἐν στιγμῇ χρόνου,* care apare numai la Luca, sugerează că este vorba de o viziune; ea este echivalată în versiunile româneşti prin *întru ceasure de vreme* (CORESI), *într-o clipeală de ochi* (NTB 1648), *într-o minută de vreame* (BIBL. 1688), *într-o clipă* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA, NTBB), *într-o cîrtă de vreame* (BIBL. VULG. 1760-1761), *într-o clipeală de vreme [timp]* (BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914), *într-un moment* (BIBL. 1874) *în timp de-o clipeală* (NTNITZ.). Prin *οἰκουμένη*, Luca desemnează întreaga lume cunoscută, organizată social şi politic (e.g., „imperiul"; cf. Luc. 2:1; 21:26; Fapt. 11:28; 17:6; 19:27; 24:5). Cînd se referă la lumea naturală, creaţie a lui Dumnezeu, el scrie *κόσμος* (cf. Luc. 9:25; 11:50; 12:30; Fapt. 17:24). Expresia folosită aici, *τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης* este echivalată în traducerile româneşti prin *împărăţiile pămîntului* (NTB 1648) sau *împărăţiile lumii* (BIBL. 1688 ş.u.).

4:6

Termenul *ἐξουσία* este cunoscut pentru valenţele sale multiple: el poate însemna „libertate de a alege" (cf. e.g., Ioan 10:18; 1 Cor. 9:4), „autoritate, putere absolută, mandat", „autoritate politică, puterea unui conducător", dar şi „abilitate de a face ceva, capabilitate, forţă, putere" (s.v., GELNT, 277-279). Aici este indicată „puterea" sau „autoritatea" diavolului în lume (BIBL. 1688: *ţie voiu da toată puterea aceasta*).

4:7-8

În calitate de „prinţ" al acestei lumi (cf. Ioan 12:31; 2 Cor. 4:4), diavolul pretinde închinare (cf. gr. *προσκυνέω*, „a se prosterna, a se închina în faţa cuiva"; DGRNT, 246). În Luc. 24:52, termenul este folosit cu sensul clar de „venerare" (în cazul lui Iisus cel Înviat). Indirect, prin refuzul lui Iisus, se poate spune că şi diavolul solicită slujire (cf. gr. *λατρεύω*).

4:14-15

Iisus se întoarce în Galileea ca învăţător, cu puterea Duhului, fiind bineprimit în sinagogi şi lăudat de toţi.

4:16-30

Luca oferă aici un episod petrecut la sinagoga din Nazaret,

prin care se ilustrează modul în care Iisus învăţa în această perioadă în sinagogi. Acesta conţine mărturisirea lui Iisus că prin El se împlinesc Scripturile, reacţia negativă a iudeilor, o atenţionare în privinţa posibilei retrageri a mîinii protectoare a lui Dumnezeu, urmată de o nouă reacţie negativă şi de plecarea lui Iisus din mijlocul lor.

4:16

Frecventarea sinagogii de către Iisus (cf. Luc. 4:15, 31, 33, 46; 6:6; 13:10) se va constitui într-un model urmat de apostoli în propovăduirea lor (Fapt. 13:5, 14; 14:1; 17:10; 18:4, 26; 19:8; cf. 15:21: „Caci Moise îşi are din timpuri vechi propovăduitorii săi în toate cetăţile şi este citit în sinagogi în fiecare sâmbată", trad. BIBL. ANANIA). În majoritatea versiunilor româneşti, cuvîntul este redat ca *sinagogă*; în unele versiuni mai vechi întîlnim *adunare* (BIBL. 1688) sau *biserică* (CORESI, BIBL. VULG. 1760-1761).

4:18

Iisus a fost *uns* (cf. gr. *χρίω*, „a unge", cu trimitere, de fapt, la botezul de la 3:21-22) să *binevestească* (*εὐαγελίσασθαι*) mai multor categorii sociale defavorizate. Între aceştia, *săracii* (cf. *πτωχοῖς*; CORESI: *mişei*; NTB 1648: *surumani*) reprezintă nu numai cei cu o situaţie financiară proastă, ci, în general, cei aflaţi la marginea societăţii; ei sînt o preocupare constantă în Evanghelia lui Luca (6:20; 7:22; 14:13, 21; 16:20, 22; 18:22; 19:8; 21:3); pentru o viziune despre o „teologie lucană a sărăciei", vezi ESLER, 179-197.

4:19

Expresia *κηρύξαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτόν* poate fi tradusă literal prin „anul acceptabil al Domnului", dar are sensul de „anul de îndurare / favoare al Domnului" (cf. Is. 61:2), anunţînd aici începutul timpului mîntuirii care va veni prin Hristos. În tradiţia biblică românească, expresia este redată prin *anul Domnului iubit* (CORESI), *anul Domnului primit* (NTB 1648, şi, cu mici alteraţii, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914), *an plăcut Domnului* (NTNITZ., BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA) sau *anul de îndurare al Domnului* (BIBL. CORN. 1926, NTBB).

4:23

Cuvîntul *πατρίς* (VULG.: *patria*) este echivalat în traducerile româneşti vechi prin *moşie* (CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761), iar în cele mai noi, prin *patrie* (BIBL. 1874 ş.u.). Substantivul *παραβολή* poate fi tradus prin *proverb* (care pare a fi sensul de aici) sau *pildă* / *parabolă* (sensul cu care este folosit cel mai des în NT). Versiunile româneşti optează aici, ca şi în alte locuri, pentru *pildă* (echivalarea cea mai comună, cf. CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688 ş.u.) sau *parabolă* (NTBB), dar şi, mai corect în acest context, pentru *proverb* (BIBL. 1874) sau *zicală* (BIBL. CORN. 1926, BIBL. ANANIA).

4:24

Gr. *ἀμήν* reprezintă o preluare ca atare din ebraică şi este folosit în NT numai alături de cuvintele lui Iisus. Prin folosirea acestuia, se poate spune că Iisus se autovalidează, vădindu-Şi conştiinţa profetică de Sine (JOHNSON, 80). El este preluat în unele ediţii româneşti, sub forma *amin* (BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL.). Celelate versiuni îl traduc prin *adevăr* într-o expresie de tipul *adevăr grăiesc vouă* (CORESI; asemenea, la NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. ŞAGUNA, NTNITZ., BIBL. ANANIA, NTBB; cf. *adevărat*, în BIBL. 1874, BIBL. CORN. 1926, BIBL. 1968); sensul este acela de „vă asigur". ♦ Zicala poate fi regăsită şi la ceilalţi evanghelişti, dar şi în *Evanghelia după Toma*. În aceasta din urmă, Iisus spune „Un profet nu este bine primit în patria lui [şi] nici medicul nu face vindecări pentru cei care îl cunosc". (*Ev. Toma*, 31; trad. rom., 36).

4:25-27

Exegeza modernă vede în aceste trei versete o predicţie şi o autorizare a misiunii la neamuri, care nu va avea loc decît după moartea lui Iisus (cf. ESLER, 35). ♦ După Zigaben, prin aducerea aminte de primirea profeţiei de către cei dintre neamuri, în vremea lui Ilie şi Elisei (cf. 3 Reg. 17:1-16; 4 Reg. 5:1-14), Iisus le arată că nu apartenenţa la Israel îi va face vrednici să primească semnele împărăţiei: „Prin pilda pe care o dă arată că nu sînt vrednici de semne, din pricina necredinţei lor fără vindecare. Ilie atunci, multe văduve fiind la Israeliteni, către nici una dintre ele n-a fost trimise de Dumnezeu, fiind nevrednice de venirea lui, ci doar la una singură, care locuia în cetatea Sareptei din ţinutul Sidonului, a mers, fiindcă era cuviincioasă şi către fapta bună gata, măcar că de alt neam era; şi a făcut minuni la ea, precum istoriseşte cartea a treia a împăraţilor. Aşa şi Hristos: către nici unul din cei nevrednici nu vine să facă semn (fiindu-le lor nu numai nefolositor, ci chiar pricină de hulire), ci numai către cei pe care semnele aveau să îi schimbe, aducîndu-le folos" (ZIGABEN, *Lc.*, 25, 26; trad. rom., 68).

4:29

Expresia *ἕως τῆς ὀφρύος τοῦ ὄρους* este tradusă îndeosebi în versiunile româneşti prin *pînă în sprînceana muntelui* (cf. *ὀφρῦς*, „sprînceană", în BIBL. 1688 ş.u., inclusiv la BIBL. ANANIA; v. VULG.: *ad supercilium montis*); alte versiuni au *în vîrful muntelui* (CORESI: *în vrîh*, NTB 1648, BIBL. 1795/ 2000), iar în NTBB citim *pe buza prăpastiei de pe colina (pe care era construită cetatea lor)*.

4:31-44

După ilustrarea predicii lui Iisus (4:16-30), textul lucan continuă cu un pasaj în care sîntem martori ai minunilor care însoţesc propovăduirea, certificînd autoritatea cu care acţionează. Toate aceste întîmplări minunate, care dovedesc puterea lui Iisus asupra bolilor şi duhurilor necurate, se petrec într-o singură zi de Sabat: vindecarea unui posedat (4:33-37), a soacrei lui Petru (4:38-39) şi o serie de alte vindecări (4:40-41). Iisus este rugat să rămînă

(în contrast cu cele întîmplate în Nazaret), dar trebuie să refuze, datorită caracterului misiunii Sale de a binevesti tuturor împărăţia lui Dumnezeu (4:42-44).

4:31

Capernaum / *Cafarnaum* este un oraş aflat la nord-vest de Marea Galileii care apare în Evanghelii drept oraşul ales de Iisus după alungarea Sa din Nazaret (cf. Mat. 9:1; Marc. 2:1). După Luc., în Capernaum Iisus face mai multe minuni: scoaterea duhului necurat (4:31-37), vindecarea soacrei lui Petru (4:38-39) şi a slujitorului centurionului (7:1-10); cf. s.v. *Capernaum*, TBD, 256.

4:32

Dacă diavolul pretindea să aibă *ἐξουσία* („autoritate") în lumea aceasta (4:6), Iisus are adevărata autoritate în împărăţia lui Dumnezeu, inclusiv peste slujitorii falsei împărăţii a Satanei, pe care îi scoate din oameni (v. imediat mai jos, la 4:36). Aceeaşi *ἐξουσία* va fi acordată apostolilor la trimiterea lor în lume (Luc. 9:1; 10:19). În traducerile româneşti, termenul este redat aici, în BIBL. 1688, prin *destoinicie* (*că cu destoinicie era cuvîntul Lui*; la fel şi în NTB 1648), dar prin *volnicie* la 4:36 (în vreme ce NTB 1648 păstrează şi aici forma *destoinicie*). La BIBL. 1795/ 2000 întîlnim echivalări prin *putere*, respectiv *biruinţă*, iar în BIBL. VULG. 1760-1761, în ambele locuri citim *putere*. NTNITZ. are *cu putere*, respectiv *cu tărie*. BIBL. 1914 optează peste tot pentru *stăpînire*, iar BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL. şi BIBL. ANANIA au *cu putere*, respectiv *cu stăpînire*. În sfîrşit, NTBB foloseşte în ambele locuri *cu autoritate*.

4:33

Expresia *πνευ μα δαιμονίου ἀκαθάρτου* înseamnă „duh al unui demon necurat" (cf. VULG.: *daemonium immundum*). Ea ne arată că, aici şi în continuare, textul lucan înţelege prin „demoni" şi „duhuri necurate" acelaşi lucru, deşi, în antichitate, demonul nu era neapărăt o entitate rea sau cauzatoare de rele (ca în celebrul caz al *daimon*-ului filozofului Socrate). În BIBL. 1688, expresia este tradusă prin *duh drăcesc necurat*.

4:35

Gr. *φιμόω* („a pune botniţă, a reduce la tăcere, a închide gura cuiva"; DGRNT, 308), care este folosit aici pentru a caracteriza acţiunea lui Iisus asupra duhului necurat, poate fi regăsit şi în Deut. 25:4 SEPT.: „Să nu legi gura boului care treieră" (trad. BIBL. ANANIA). În versiunile romîneşti, verbul este echivalat prin *taci* (CORESI, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. FILOTEI, BIBL. 1874, BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926, BIBL. 1968 ş.u.), *amuţeaşte* / *amuţeşte* (NTB 1648, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL.) sau *închisă fie-ţi gura* (NTNITZ.).

4:36

Substantibul *δύναμις* înseamnă aici „puterea" sau „voinţa" de a face minuni. Este folosit din nou *ἐξουσία* (v. comentariile de la 4:6 şi 4:32).

4:37

Secvenţa *ἦχος περὶ αὐτου* (lit. „sunet / zgomot despre el") poate fi tradusă ca „veste despre El". Versiunile româneşti traduc substantivul *ἦχος* prin *glas* (CORESI; BIBL. 1688: *şi ieşiia glas de el*), *veaste* / *veste* (NTB 1648, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914, Corn. BIBL. 1968 ş.u.), *scire* / *ştire* (BIBL. 1874, NTNITZ.) sau *svon* / *zvon* (BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL.).

4:44

În cele mai vechi manuscrise citim *în sinagogile din Iudeea*; această posibilă eroare este corectată în manuscrise aparţinînd tradiţiei Textului Apusean (e.g., în *Codex Bezae*), unde aflăm secvenţa *sinagogile din Galileea*. Cu toate acestea, exegeza modernă este de părere că problema este rezolvată dacă înţelegem prin Iudeea tot pămîntul lui Israel, şi nu o zonă anume din Palestina (cf. cu acest sens, la 1:5; 6:17; 7:17; 23:5; Fapt. 10:37; cf. FITZMYER, 557). Aproape toate versiunile româneşti scriu *Galileea* (v. STEPH., BYZ.; cf. VULG., LSG); NTBB scrie *Iudeea* (incluzînd şi o utilă notă explicativă; v GNT; cf. NJB, TOB).

Capitolul al 5-lea

5:1-11

În episodul de faţă, Iisus îşi alege apostoli dintre pescari. Luca foloseşte ca sursă pe Marcu, care relatase despre alegere mult mai devreme în desfăşurarea istorisirii sale (cf. Marc. 1:16-20). Luca a ales să prezinte mai întîi învăţătura şi activitatea lui Iisus (Luc. 4:16-30; 31-44) şi numai acum relatează despre alegerea ucenicilor. Episodul se concentrează îndeosebi pe figura lui Petru, pe care textul lucan îl prezintă drept primul apostol al lui Iisus. Acesta are conştiinţa păcătoşeniei sale şi, în urma pescuirii minunate, înţelege că Iisus acţionează cu putere de sus. În urma chemării acestuia din urmă, Petru şi tovarăşii săi îl urmează pe Învăţător.

5:1

Locul predicii lui Iisus este, la Marcu şi la Ioan, *Marea Galileii* (Marc. 1:16; Mat. 4:18), în vreme ce Luca îl desemnează mai modest, prin gr. *λίμνε* („lac"): *παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ*. Expresia este redată în cele mai multe versiuni româneşti prin *lîngă lacul Ghenisaretului* (BIBL. 1795/ 2000, NTNITZ., BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA; NTBB: *Genezaret*); celelalte traduceri folosesc formele *ezer* / *iazer* / *iezer* (CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914). Luca utilizează termenul *θάλασσα* („mare") numai în cazul Mării Mediterane (cf. e.g., Fapt. 10:6, 32).

5:5

Luca foloseşte aici, pentru prima dată, termenul *ἐπιστάτα* („Stăpîn"; cf. 8:24, 45; 9:33, 49; 17:13), care este, în textul

lucan, înlocuitor pentru *Rabi* sau *Învăţător* atunci cînd este pus în legătură cu ucenicii sau cu cei care îi cer ajutorul.

5:8

Cuprins de frică, Petru cade la genunchii lui Iisus, strigîndu-I să se depărteze de el, pentru că este *păcătos* (*ἁμαρτωλός*). Această caracterizare de sine este comună celor care răspund favorabil mesajului hristic (cf. Is. 6:5; Luc. 5:30, 32; 7:34, 39; 15, 1, 2, 7-10; 18:13; 19:7; v. JOHNSON, 88).

5:9

Gr. *ἄγρα* („pescuit", „captură") este tradus prin *pescuit* în majoritatea versiunilor româneşti (în BIBL. VULG. 1760-1761: *prinsoare*) dar şi prin *vînătoare* (probabil cu sensul de „captură"), în CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, sau BIBL. 1914.

5:10

Spre deosebire de Marc. 1:16-17 şi Mat. 4:18-19, textul lucan nu conţine expresia *pescari de oameni*; Iisus îi spune doar lui Petru că *va prinde oameni* (*ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρων*). Expresia se poate traduce literal prin „vei prinde oameni vii" (cf. verbul *ζωγρέω*, „a prinde [de viu]"; v. FITZMYER, 568), cu sensul de „a-i atrage", păstrînd în acelaşi timp metafora piscicolă (cf. JOHNSON, 88). În tradiţia biblică românească, unele traduceri au preferat să redea expresia apropiată de varianta sinopticilor: *vei fi pescar de oameni* (Corn, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL., BIBL. 1968, BIBL. 1988, NTBB; la CORESI: *vînătoriu de oameni*), iar altele au tradus corect prin *vei vîna oameni* / *oamenii* (NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, NTNITZ.) şi *vei pescui oameni* (BIBL. ANANIA); varianta cea mai apropiată de original poate fi găsită în BIBL. VULG. 1760-1761: *oameni vei prinde*). ♦ Pasajul face menţiune de fiii lui Zevedeu, Iacob şi Ioan, dar omite, surprinzător, să îl menţioneze pe Andrei, fratele lui Petru, care va apărea în Evanghelia lucană mai tîrziu, la 6:14.

5:11

Verbul *ἀκολουθέω* este folosit în NT deopotrivă cu sensul unei urmări fizice (a merge după cineva), dar şi a unei urmări spirituale (a învăţătorului de către ucenic); cf. Luc. 5:27-28; 9:23, 49, 57, 59, 61 etc. Unele traduceri româneşti nu transmit acest al doilea sens, atunci cînd scriu, spre exemplu, *se duseră* (CORESI) sau *mearseră* / *au mers după El* / *Dânsul* (NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL., BIBL. 1968, BIBL. 1988). Găsim echivalări exacte în versiunile BIBL. 1874 (*i-au urmat*), NTNITZ. (*îi urmară*), BIBL. ANANIA (*I-au urmat Lui*) şi NTBB (*l-au urmat*).

5:12-26

Evanghelia lucană continuă cu prezentarea a două minuni: curăţarea unui lepros (5:12-16) şi vindecarea unui om paralizat (5:17-26). Cel puţin aparent, ambele relatări îl pun pe Iisus într-o situaţie dificilă, din perspectiva legilor iudaice. În mod tradiţional, atingerea unui lepros (un marginalizat al societăţii) ar fi trebuit să-L facă necurat; totuşi, Iisus îl trimite să aducă jertfă pentru curăţare la preot. După vindecarea minunată a paraliticului, Iisus pretinde că poate să-i ridice, de asemenea, păcatele; această pretenţie de autoritate de sorginte divină îi scandalizează pe farisei şi cărturari (adică pe reprezentanţii iudaismului în forma sa organizată). Dacă numai Dumnezeu poate ierta păcatele, cine este acest Iisus, care pretinde că poate intermedia puterea Acestuia?

5:12

Lepra este boala de piele descrisă la Lev. 13-14; în urma „diagnosticării" preotului, bolnavul era declarat „necurat" (Lev. 13:3) şi ostracizat pînă la eventuala sa vindecare (Lev. 13:46). În traducerile vechi, gr. *λέπρα* este echivalat prin *stricăciune* (CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688).

5:16

Dacă odinioară a fost condus în pustiu, textul Lucan ne spune despre Iisus că se retrăgea (cf. *ὑποχωρέω*), periodic, pentru a se ruga (cf. 9:28; 11:1). În relatarea lui Marcu, însă, şederea sa în pustiu fusese forţată de răspîndirea veştii despre minune în cetate; astfel, pentru că nu mai putea propovădui în oraş, oamenii veneau la el în pustiu, „de pretutindeni" (Marc. 1:45). Majoritatea versiunilor româneşti traduc aici prin *pustie* sau *locuri pustii*; NTB 1648 şi BIBL. 1688 scriu *dîndu-să în laturi*.

5:17

Fariseii erau o sectă iudaică cunoscută pentru interpretarea strictă a legii mozaice şi urmarea regulilor Legii scrise, dar şi a celei orale. Cuvîntul *νομοδιδάσκαλοι* („cărturari" sau „învăţători ai Legii") nu mai poate fi întîlnit în Evanghelii; este folosit de Luca din nou în Fapt. 5:34, pentru Gamaliel. Aceştia constituiau, probabil, un grup aparte în rîndul fariseilor şi sînt aceiaşi cu acei *γραμματεις* („scribi") menţionaţi în 5:21 şi în multe alte locuri din Luca-Fapte (Luc. 5:30; 6:7; 9:2; 11:53; 15:2 etc.; Fapt. 4:5; 6:12; 23:9). ♦ Mărturia lui Josephus Flavius despre farisei este una dintre cele mai preţioase: „Fariseii nu dispreţuiesc cumpătarea şi nu se lasă moleşiţi de plăceri; urmează cu sfinţenie ceea ce în matura lor chibzuinţă socotesc că e bine şi caută să înfăptuiască tot ce le-a prescris judecata. Ei îi respectă pe oamenii în vîrstă şi nu au aroganţa de-a contrazice afirmaţiile lor. Întrucât susţin că toate se desfăşoară după cum a hotărît Soarta, fariseii nu vor să priveze voinţa omenească de ardoarea de a împlini ceea ce depinde de ea, ci ne învaţă că Dumnezeu a dorit ca forţa Destinului şi judecata omului să acţioneze împreună, astfel ca fiecare să încline după placul său, fie spre viciu, fie spre virtute. Au convingerea că sufletele sînt nemuritoare şi că sub pământ ele au parte de răsplăţi sau de pedepse, după felul cum

oamenii au dus o viaţă virtuoasă sau desfrânată: ultimii vor rămâne închişi într-o temniţă veşnică, numai cei dintâi având voie să reînvie. Datorită învăţăturii lor, fariseii au atâta influenţă asupra poporului încât tot ceea ce ţine de cultul divin, de rugăciune sau de jertfe se săvârşeşte sub îndrumarea lor. O convingătoare dovadă a virtuţilor acestora au dat-o cetăţile, deoarece au socotit că ei urmăresc numai binele, atât prin vorbă, cât şi prin faptă" (JOSEPHUS, *Ant.*, 18, 1, 2-3; trad. rom., 437-438).

5:20

Gr. *πίστις* („credinţă") este preluat din Evanghelia după Marcu, el apărînd aici pentru prima dată la Luca. Este interesant de observat că el este aplicat tuturor oamenilor prezenţi; despre credinţa paraliticului în cauză nu se face nicio menţiune specială.

5:21

Termenul *βλασφημία* este folosit numai aici de Luca cu sensul de rebeliune împotriva lui Dumnezeu (i.e., în cadrul iudaismului). În alte locuri, Luca îl utilizează pentru a caracteriza tratamentul suferit de Iisus şi de creştini (Luc. 12:10; 22:65; 23:39; Fapt. 13:45; 18:6; 19:37; 26:11).

5:24

Aici apare pentru prima dată titlul de Fiul Omului (*ὁ υἱὸς του ἀνθρώπου*; cf. *Fiiul Omenesc*, în CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761), preluat din Marc. 2:10; este un titlu hristologic, folosit doar de Iisus pentru a se identifica pe Sine. În Luc., este folosit în trei circumstanţe: slujirea prezentă a lui Iisus (5:24; 6:5; 7:34; 9:56, 58; 19:10), patima (9:22, 26, 44; 18:31; 22:22, 48; 24:7) şi viitorul rol de Judecător (11:30; 12:8, 10, 40; 17:22, 24, 26, 30; 18:8; 21:27, 36; 22:69); în Fapt. 7:56, titlul este acordat lui Iisus cel Înviat (cf. JOHNSON, 94).

5:26

Termenul *παράσοξα* („lucruri minunate / neaşteptate") poate fi găsit în NT numai aici.

5:27-39

În pasajul de faţă se subliniază că mesajul lui Iisus este universal, căci împărăţia lui Dumnezeu este a tuturor, chiar şi a vameşilor; în fapt, misiunea lui Iisus se adresează păcătoşilor. Folosindu-l iarăşi pe Marcu, Luca prezintă conflictul între activitatea lui Iisus şi viziunea îngustă a adversarilor Săi (în majoritate iudei), cu privire la cine poate să fie mîntuit (de asemenea, cu privire la diferenţele observabile în practica religioasă). Pentru membrii de frunte ai conducerii religioase iudaice, o împărăţie divină în care sînt primiţi vameşii şi pentru care pregătirea nu se face prin post, ci, dimpotrivă, prin participare la banchete, nu poate fi imaginată. Iisus îi contrează prin afirmaţii pilduitoare: El este precum medicul care vine la cei bolnavi (păcătoşi) şi precum Mirele de prezenţa căruia ceilalţi se bucură şi benchetuiesc; în sfîrşit, mesajul nou, dacă este pus alături de cel vechi, îl va acoperi, îl va doborî şi îl va înlocui pe acesta din urmă (aşa cum nimeni nu pune o bucată dintr-o haină nouă ca petec pentru o haină veche, sau nu pune vin nou în burduf vechi).

5:27

Luca foloseşte aici Marc. 2:14, numindu-l pe vameş *Levi*, şi nu Matei (cf. Mat. 9:9).

5:34

Imaginea Mirelui fusese folosită de proroci pentru a descrie relaţia lui Dumnezeu cu Israel (cf. Is.: 61:10; 62:5; Os. 2:16-23; Ier. 16:9). Pasajul sugerează importanţa adecvării la un moment anume: acum, postul nu este oportun. ♦ După Sf. Ambrozie, postul poate fi asemănat aici veşmîntului dezbrăcăt la botez: „În acest pasaj, postul reprezintă haina veche de care apostolul spunea că trebuie dezbrăcată la botez. El a spus «Dezbrăcaţi-vă de omul cel vechi laolaltă cu faptele lui», pentru a ne putea îmbrăca cu omul cel nou, care este reînnoit prin sfinţirea botezului. Apoi, seria de învăţături este potrivită pentru acelaşi veşmînt, de teamă să nu amestecăm faptele omului vechi cu ale celui nou (...)" (AMBR., *Luc.*, 5, 23 – ACCS LK, 97).

5:36-39

Cele două zicători sînt desemnate numai la Luca prin cuvîntul *parabolă*. ♦ După Sf. Chiril al Alexandriei, cei care urmează Legii şi care, implicit, nu L-au primit pe Duhul Sfînt nu pot primi în inimile lor cele instituite de Hristos: „Domnul arată aceasta spunînd că un petec vechi nu poate fi pus la o haină nouă, nici pieile [burdufurile] vechi nu pot ţine în ele vinul nou. Primul Legămînt s-a învechit, căci nu era fără greşeală. Aceia, deci, care aderă la el şi împlinesc vechea poruncă nu pot să se împărtăşească de noua ordine adusă de Hristos. În El toate au devenit noi [2 Cor. 5:17], dar, de vreme ce mintea lor e neputincioasă, ei nu se pot înţelege cu slujitorii Noului Legămînt" (CHIRIL ALEX., *Luc.*, 21-22 – ACCS LK, 97). ♦ Mesajul şi activitatea lui Iisus dau naştere unei lumi noi, cu noi posibilităţi şi o nădejde reînnoită, în care obiceiurile vechi, chiar dacă nu sînt rele în ele însele, nu îşi mai au locul. Pentru oamenii care şi-au construit vieţile în jurul tradiţiilor (a obiceiurilor vechi), noutatea este profund ameninţătoare (WRIGHT, 63). ♦ Parabola a fost utilizată în secolul al XIX-lea ca apologie a noului, ca „legitimare a acţiunii revoluţionare" (PLEŞU, 290-291, cu nota 1).

Capitolul al 6-lea

6:1-6

Textul lucan încheie seria de controverse (între mesajul şi practica lui Iisus şi a ucenicilor săi şi reprezentanţii iudaismului) cu o dublă controversă cu privire la regula respectării Sabatului. Este a doua dintre cele şase relatări ale faptelor eliberatoare de Sabat ale lui Iisus (4:16-30; 6:6-11; 13:10-17; 14:1-6; cf. KARRIS, 693).

6:1-2

Ziua Sabatului era o zi sfîntă (cf. Ex. 20:8-11; Deut. 5:12-15), în care iudeii se odihneau; era dificil de distins între activităţile permise şi cele interzise (pentru că ar fi fost considerate „lucru"), dar este cert că, fariseii se numărau printre cei mai intransigenţi dintre toţi iudeii. ♦ Unele manuscrise prezintă la 6:1 o variantă curioasă: *ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ* (lit. „de al doilea-primul Sabat"; v. STEPH., BYZ.; cf. VULG.: *in sabbato secundo, primo*). O încercare de înţelegere a acestui cuvînt (unic între toate scrierile greceşi cunoscute) poate fi întîlnită în GELNT, care observă că nici măcar anticii nu l-au înţeles (cf. IERON., *Ep.*, 52, 8, 2); ar putea fi pus în legătură cu *δευτερέσχατος*, „penultim" (cf. EPIFANIE, *Haer.*, 30, 52; 31, 51), însemnînd deci, în textul lucan, „prima, afară de întîia". Această înţelere a devenit comună, după cum putem observa citindu-l pe Zigaben: „Evreii numeau «sîmbătă» orice praznic, din pricina odihnei; Evanghelistul vorbeşte acum de praznicul Azimilor. Această sîmbătă se chema «a doua-prima» – a doua după Paşti, prima după Azimi: că după praznicul Paştilor săvîrşeau praznicul Azimilor, care era prima dintre cele şapte zile în care se mînca azimă" (Zigaben, Luc., 6, 1; trad. rom., 63). Exegeţii contemporani înclină să creadă, cu toate acestea, că termenul este rezultatul unor intervenţii scribale şi preferă să ia în considerare varianta textuală scurtă, găsită în mai multe manuscrise (cf. FITZMYER, 607; JOHNSON, 101). ♦ Dificultatea se transmite şi traducerilor româneşti, unde putem citi echivalări precum *în a doua sîmbătă, după cea dentîiu* (NTB 1648, BIBL. FILOTEI), *în a doua sîmbătă dentîiu* (BIBL. 1688), *în sîmbăta a doao, întîiu / întîi* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. ŞAGUNA), *într-o sîmbătă, a doua după Paşte / Paşti* (BIBL. 1914, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA), *în sîmbăta, ce se numesce a duoa-întîiu* (BIBL. 1874), *într-o sîmbătă, a doua după cea d'intîiu* (NTNITZ.). Traducerea variantei scurte poate fi găsită în CORESI (*întru sîmbătă)*, BIBL. CORN. 1926 (*într-o zi de Sabat*) şi NTBB (*într-o zi de sîmbătă*); cf. GNT.

6:4

Expresia *οἱ ἄρτοι τῆς προθέσεως* provine din SEPT. (cf. 1 Reg. 21:6) şi este tradus, în cele mai multe versiuni, prin *pîinile punerii-înainte* (e.g., BIBL. ANANIA). În BIBL. 1688 citim *pîinile sfinte*, iar în NTBB, *pîinile ofrandei*. Prin schimbarea ordinii de la Marc. 2:26 şi adaugarea verbului „a lua", Luca trimite cu anticipaţie la gesturile descrise la Cina cea de Taină, unde găsim aceeaşi succesiune: „luînd pîinea", „a frînt" şi „a dat" (Luc. 22:19; cf. JOHNSON, 101).

6:11

În expresia *ἐπλήσθησαν ἄνοια* (lit. „s-au umplut de nesocotinţă"), substantivul *ἄνοια* este redat în versiunile româneşti prin *nebunie* (CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914, BIBL. RADU-GAL.), *neînţelepciune* (BIBL. VULG. 1760-1761), *furie* (NTNITZ., NTBB) sau *mînie* (BIBL. CORN. 1926, BIBL. ANANIA).

6:13

Faţă de Marc. 3:14-15, Luca face unele modificări în relatarea sa cu privire la alegerea apostolilor. El pune accent pe faptul că Iisus i-a ales dintr-un grup mai mare (cf. *ἐκλέγω*, „a alege, a selecta"), nu menţionează rolul lor (pe care îl va preciza mai tîrziu, la 9:12) şi notează că Iisus i-a numit apostoli (cf. Mat. 10:12: „doisprezece apostoli"; cf. JOHNSON, 102).

6:12-16

Andrei, fratele lui Petru, este menţionat în Luc. 6:14 pentru prima dată, el fiind omis din episodul pescuirii minunate (v. şi comentariul la 5:10). El apare de mai multe ori în Evangheliile după Marcu (Marc. 1:16; 13:3) şi Ioan (1:40, 44; 6:8; 12:22), dar nu mai reapare la Luca (cu excepţia menţiunii din lista apostolilor de la Fapt. 1:13). Iuda Iscariot / Iscarioteanul (BIBL. 1688: *Iscariotis*) este numit *προδότης*, termen tradus în majoritatea versiunilor biblice româneşti prin *vînzător / vînzătoriu*, dar şi prin *trădător* (NTNITZ., BIBL. ANANIA, NTBB). S-a sugerat că numele său se referă la o regiune din Iudeea (făcîndu-l, astfel, pe Iuda singurul apostol care nu provenea din Galileea), apoi că ar putea proveni din limba aramaică, însemnînd „cel fals" sau din termenul lat. *sicarius* („asasin"), sau, în sfîrşit, că desemnează ocupaţia sa, de vopsitor (cf. BOCK, 546).

6:20-26

Evanghelia lui Luca continuă cu o relatare proprie a episodului *Fericirilor* (cu referire la „macarisme", v. comentariul la 1:45). În comparaţie cu Evanghelia după Matei, care are nouă fericiri, Luca are numai patru, binecuvîntîndu-i pe cei săraci, pe cei ce vor flămînzi, pe cei ce vor plînge şi pe cei ce vor fi prigoniţi pentru Fiul Omului.

6:20

Aşa cum am văzut deja, prin *săraci* se înţelege, în textul lucan, acei oameni care au nevoi financiare şi sînt, de asemenea, marginalizaţi. Răsplata promisă este dobîndirea împărăţiei lui Dumnezeu; că împărăţia va fi „a lor" nu înseamnă că o vor conduce (căci conducerea le este promisă celor doisprezece apostoli, cf. 22:29), ci că vor fi primiţi în aceasta (JOHNSON, 107). ♦ „Fericirea" celor săraci a fost comentată abundent în literatura patristică, inclusiv în sens moral şi spiritual, precum o face Sf. Ambrozie al Milanului, care face şi o comparaţie cu „fericirea" mateină: „Se spune «Fericiţi voi, cei săraci». Nu toţi cei săraci sînt fericiţi, căci sărăcia este neutră. Săracii pot fi şi buni, şi răi, în afara cazului în care, poate, prin săracul fericit trebuie să înţelegem pe acela descris de proroc, atunci cînd spune: «Un sărac drept este mai bun decît un bogat mincinos.» [Prov. 19:22 SEPT.] Fericit este săracul care a strigat, iar Domnul l-a auzit [Ps. 33:6] Fericit este bărbatul sărac în păcate. Fericit este bărbatul sărac în

vicii. Fericit este săracul în care prinţul lumii acesteia nu află nimic [Ioan 14:30]. Fericit săracul ce este ca acel Sărac care, deşi era bogat, a devenit sărac pentru noi [2 Cor. 8:9]. Matei a arătat aceasta pe deplin, atunci cînd a spus «Fericiţi cei săraci cu duhul» [Mat. 5:3]". (AMBR., *Luc.*, 5:53-54 – ACCS LK, 104). ♦ Diferenţele faţă de mărturia mateină sînt notate, spre exemplu, de Zigaben: „Altele sînt fericirile de aici, decît cele scrise în Evanghelia după Matei, că pe acelea le-a rostit după ce S-a suit în munte şi a şezut acolo, iar pe acestea după ce S-a pogorît şi a stătut în loc şes; şi acolo i-a fericit pe cei săraci cu duhul, adică pe cei smerit cugetători, iar aici pe cei săraci şi atît, adică neiubitori de bogăţie, săraci de bună voie" (ZIGABEN, *Luc.*, 6, 20; trad. rom., 88).

6:21

„Fericirea" celor *flămînzi* (care aminteşte de cuvintele Mariei de la Luc. 1:52), respectiv a celor *care plîng*, sînt cuprinse împreună cu reversul condiţiei: primii *se vor sătura* (gr. *χορτάζω*, cf. Luc. 9:17; 16:21), iar ceilalţi *vor rîde* (gr. *γελάω*, care se găseşte numai aici în NT; cf. Gen. 17:7; 18:12, 13, 15 etc.). ♦ Zigaben notează diferenţa dintre versiunea lucană a fericirii celor *flămînzi* şi textul corespondent din Evanghelia după Matei: „Aşijderea i-a fericit acolo pe cei ce flămînzesc şi însetoşează de dreptate, adică pe cei ce doresc cu tărie dreptatea, iar aici pe cei ce flămînzesc şi atît, adică pe cei ce flămînzesc pentru sărăcia de bună voie şi rabdă mulţumind lui Dumnezeu, ce se vor sătura de mîncarea veşnică" (ZIGABEN, *Luc.*, 6, 21; trad. rom., 89). ♦ După Augustin, plînsul este necesar pentru a putea ajunge la bucurie: „Dacă ar fi să alegi între acestea două, ce este mai bine, să rîzi sau să plîngi? Este cineva care nu ar prefera să rîdă? Deoarece pocăinţa implică o tristeţe benefică, Domnul a arătat că lacrimile sînt o necesitate, iar rîsul este beneficiul obţinut. Cum? Cînd spune El în Evanghelie «Fericiţi cei care plîng, căci vor rîde». Astfel, plînsul este o cerinţă, iar rîsul este răsplată pentru înţelepciune. A scris rîs pentru a desemna bucuria. Nu înseamnă să rîdem în hohote, ci să sărim în sus de fericire" (AUG., *Om.*, 175, 2 – ACCS LK, 105).

6:22

Cei prigoniţi vor fi între altele, *daţi deoparte* („marginalizaţi", traducînd verbul *ἀφορίζω*, „a separa, a exclude, a segrega", care poate fi găsit în Luc. doar aici). Astfel, prigoana este definită de trinomul atitudine („ură") – faptă („marginalizare") – discurs („insultă"); cf. JOHNSON, 107. Fraza *Ἐκβάλωσιν τὸ ὄνομα ὑμῶ νὡς πονηρό* (BIBL. 1688: *numele vostru ca un rău îl vor scoate*; NTBB: *vor şterge numele vostru ca infam*) descrie o respingere totală, în termeni apropiaţi de cei prin care poate fi relatată alungarea duhurilor necurate.

6:23

Termenul Σκιρτάω („a sălta de bucurie") a mai fost folosit cu prilejul vizitei făcute de Maria la casa Elisabetei, atunci cînd descrie mişcarea pruncului Ioan în pîntecele mamei sale (Luc. 1:41, 44).

6:24-26

În aceste versete sînt cuprinse patru „tînguiri" ce conţin interjecţia *οὐαί* („vai (vouă)!"), des întîlnită în discursul profeţilor (cf. e.g., Is. 5:8-22 SEPT.). Aceste tînguiri corespund perfect celor patru fericiri care le-au precedat. Mai întîi, vai bogaţilor, pentru că şi-au primit *mîngîierea* pe pămînt (gr. *παράκλησις*; în BIBL. 1914: *plata*); aceştia, se subînţelege, vor fi lipsiţi de mîngîierea care este în împărăţia lui Dumnezeu, pe care o vor avea săracii. În al doilea rînd, cei sătui acum vor flămînzi, iar în al treilea rînd, cei care rîd acum, vor fi trişti (cf. *πενθέω*, o noutate în raport cu textul Fericirilor) şi vor plînge. În ultimul rînd, vai celor care vor fi lăudaţi de oameni, precum i-au lăudat părinţii lor pe profeţii falşi din vechime (gr. *ψευδοπροφήτης*, un termen prin care sînt desemnaţi în NT şi cei care fac tulburare în Biserică; cf. Mat. 7:15; 24, 11, 24).

6:27-36

În pasajul următor, Luca ne dezvăluie predica lui Iisus despre iubirea duşmanilor (cf. Mat. 5:38-48), care se constituie într-una dintre trăsăturile definitorii specifice Căii (creştinismului), după cum mărturisea deja Tertulian: „(...) Învăţătura noastră ne îndeamnă să-i iubim chiar şi pe duşmani şi să ne rugăm pentru cei care ne prigonesc, încît această dragoste să ajungă desăvîrşită şi firească, nu obişnuită. A iubi prietenii este al tuturor, a iubi duşmanii numai al creştinilor" (TERT., *Scap.*, 1; trad. rom. 209).

6:28

Gr. *ἐπηρεζόντων ὑμᾶς* este redat în diferite feluri în traducerile româneşti: *vă fac vouă obidă* (CORESI), *vă năpăstuiesc* (NTB 1648, BIBL. VULG. 1760-1761), *vă fac năcaz* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914; NTNITZ.: *vă necăjesc*; BIBL. ANANIA: *vă fac necazuri*), *se poartă rău cu voi* (BIBL. CORN. 1926), vă *aduc vătămare* (BIBL. RADU-GAL.) sau *vă defăimează* (NTBB). ♦ Cel care iartă dobîndeşte primul iertare, după interpretarea duhovnicească a Sf. Ioan Scărarul: „Unii s-au predat pe ei ostenelilor şi sudorilor pentru a dobîndi iertare. Dar cel ce nu ţine minte răul a luat-o înaintea acestora. Neţinerea de minte a răului este semnul adevăratei pocăinţe. Iar ce ţine duşmănie şi pare că se pocăieşte, e asemenea celui căruia i se pare că aleargă în vis" (IOAN SCĂRARUL, în FILOCALIA, IX, 198).

6:29

Acest verset oferă în două imagini dramatice modul în care trebuie depăşite cadrele obişnuite ale moralităţii: dacă vei fi lovit peste un obraz, sau dacă haina îţi va fi luată, nu răspunde cu violenţă şi ură, ci cu dragoste, permiţînd să fii lovit şi peste celălalt obraz şi, de asemenea, să-ţi fie luată şi cămaşa. Gr. *σιαγών* este redat prin *obraz* în traducerile recente (BIBL. ANANIA, NTBB), dar şi în BIBL. 1795/ 2000

sau BIBL. 1914, unde citim *o față a obrazului*. Cele mai multe traduceri echivalează termenul prin cuvîntul *falcă* (s.v., DER 3254), astăzi învechit (NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. VULG. 1760-1761, NTNITZ., BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL.). CORESI foloseşte alt termen care şi-a pierdut astăzi sensul dorit aici: *bucă* (s.v., DER 1139): *cine te va ucide în bucă dă şi alaltă*.

6:32

Dacă în textul corespondent de la Mat. 5:42 este folosit cuvîntul pedeapsă, aici întîlnim cuvîntul *χάρις* (cu sensul de „dar"). În versiunile româneşti, el este redat, în expresie, prin *ce folos va fi voao* (CORESI, NTB 1648), *ce har iaste voao* (BIBL. 1688, BIBL. VULG. 1760-1761), *ce dar easte voao* / *este vouă* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914), *ce mulțumire aveți* (NTNITZ.; BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA: *ce mulțumită* / *mulțumire puteți avea*), sau *ce răsplată vi se cuvine* / *aveți* (BIBL. CORN. 1926, NTBB).

6:35-36

Promisiunea lui Iisus este comentată astfel de Sf. Iustin Martirul: „Noi ne rugăm ca voi să fiţi miluiţi de Hristos, deoarece El ne-a învăţat să ne rugăm şi pentru vrăjmaşi zicînd: «Fiţi buni şi milostivi ca şi Tatăl vostru cel ceresc». Căci vedem că Dumnezeu cel atotputernic este bun şi milostiv, făcînd să răsară soarele Lui şi peste cei cuvioşi şi peste cei răi [Mat. 5:45], pe care, aşa cum am învăţat, pe toţi va avea să-i judece" (IUSTIN, 96; trad. rom., 272).

6:37

Verbul *ἀπολύω* (lit. „a elibera, a lăsa") este de obicei tradus prin „a ierta". În traducerile româneşti, citim aici *lăsați* (CORESI), *slobozîți* (BIBL. 1688) şi *ertați* / *iertați* (în celelalte).

6:41-42

Gr. *κάρφος* („aşchie", „pai") este redat în mai multe traduceri, inclusiv în cele mai recente, prin *pai* (BIBL. 1874, BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA, NTBB). În versiunile mai vechi întîlnim sensul de aşchie: *ațapoc* / *oțapoc* / *oțapăc* (BIBL. 1688, NTB 1648, BIBL. VULG. 1760-1761; „aşchie, ţandără", < lb. ruteană / lb. rusă, s.v., DER 5960). Alte versiuni îl traduc cu sensul de gunoi, echivalîndu-l prin *șterc* (CORESI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1914; „murdărie", < lat. *stercus*, s.v., DER 8160), *goz* (BIBL. 1795/ 2000, „gunoi", < lb. maghiară, s.v., DER 3848) şi *gunoi* (BIBL. FILOTEI, NTNITZ.). Gr. *ὑποκριτής* este echivalat de obicei prin *fățarnic* (în NTBB: *ipocrit*).

6:47-49

În acest pasaj este prezentată o pildă în care cel care vine la Hristos, îi ascultă învăţătura şi o îndeplineşte se aseamănă cu un om care îşi construieşte casa pe stîncă, adică pe o temelie de nezdruncinat; din contră, cel care ascultă, dar nu înfăptuieşte, se aseamănă omului care şi-a construit casa pe pămînt, fără temelie (cf. Mat. 7:24-27). Lovirea rîului poate fi asemănată, aşa cum spune Zigaben, cu „mulţimea şi străşnicia ispitelor" (ZIGABEN, *Luc.*, 6, 47-48; trad. rom., 95). ♦ Beda Venerabilul face aici o paralelă cu zidirea Bisericii, casă a lui Iisus Hristos: „Acest om care construieşte o casă este mediatorul dintre Dumnezeu şi umanitate, omul Iisus Hristos [1 Tim. 2:5], Care a considerat potrivit să-Şi construiasă şi să-Şi sfinţească o casă iubită şi sfîntă pentru Sine, adică Biserica, în care să rămînă în veci. [...] «Şi venind apele mari, puhoiul a izbit în casa aceea, dar n-a putut s-o clintească, fiindcă era bine zidită pe piatră». Explicaţia este evidentă: Biserica este adesea lovită de tulburări, dar nu este doborîtă. Dacă vreunii dintre creştini sînt dominaţi de rele, dacă cedează, este sigur că nu au aparţinut acestei Case. Dacă ar fi rămas drepţi pe piatra credinţei, şi nu pe nisipul necredinţei, ar fi fost imposibil să fie clintiţi" (BEDA, *Ev.*, 2, 25 – ACCS LK, 114).

Capitolul al 7-lea

7:1-2

Textul lucan continuă cu istorisirea vindecării servitorului unui centurion din Capernaum (cf. Mat. 8:5-13; Ioan 4:43-54; de asemenea, episodul vindecării lui Naaman Sirianul, de la 4 Reg. 5:1-14). Luca utilizează termenul *ἑκατοντάρχης* (lat. *centurio*), care desemna un comandant peste o unitate militară formată dintr-o sută de soldaţi). În tradiţia biblică românească, titlul este echivalat cel mai adesea prin *sutaș* (cf. CORESI: *vătah*). În unele traduceri recente este folosit cuvîntul *centurion* (NTBB, dar şi în NTEM). Din Luc. 7:5 reiese că acesta nu era iudeu, ci aparţinea neamurilor. El nu era neapărat roman (căci nu este atestată nici o garnizoană romană în Galileea acelei vremi), ci făcea parte, probabil, din trupele mercenare ale regelui Irod Antipa (BOVON, 260). În Luc., persoana bolnavă este numită *sclav, slujitor* (*δοῦλος*), în cele mai multe manuscrise; termenul a fost înlocuit în Codex Bezae (Textul Apusean) prin *παῖς* („fiu, copil, slujitor"), pentru a armoniza textul cu cel de la Mat. 8:6. În Ioan 4:47, citim *υἱός* („fiu"). În versiunile româneşti, găsim aici *feciorul* (C, NTB 1648, BIBL. 1688), *sluga* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, NTNITZ., BIBL. 1914, BIBL. ANANIA) sau *servitorul* (NTBB).

7:3-5

Gr. *ἔθνος* („popor, neam, naţiune") este redat în BIBL. 1688 prin *limbă* (la fel, în CORESI). Alte versiuni îl echivalează cu *sămînță* (NTB 1648), *neam* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA) *popor* (NTNITZ.) sau *naţiune* (NTBB). ♦ Comentînd diferenţele dintre relatările lui Matei şi Luca, Sf. Ioan Gură-de-Aur consideră, în primul rînd, că în ambele este vorba de acelaşi sutaş, şi, în al doilea rînd, că textul lucan este mai revelator, arătîndu-i pe iudei drept linguşitori şi invidioşi pe virtutea sutaşului: „Probabil că sutaşul, vrînd să plece la Iisus, a fost

împiedicat de iudei, linguşindu-l şi spunîndu-i: «Ne ducem noi să-l aducem!» Vezi că chiar propunerea lor este plină de linguşeală, pentru că au spus: «Ne iubeşte neamul nostru şi ne-a zidit sinagoga» [Luc. 7:5]. Nici nu ştiu cum să-l laude. Ar fi trebuit să grăiască aşa: «A vrut el să vină să Te roage, dar l-am oprit noi, văzîndu-i nenorocirea şi pe bolnav zăcînd în casă». Aşa ar fi trebuit să grăiască, pentru a-I arăta lui Iisus cît de mare este credinţa sutaşului. Dar ei nu grăiesc aşa! Din pricina invidiei nici n-au voit să descopere credinţa sutaşului, ci au voit mai bine să umbrească virtutea sutaşului, pentru care veniseră să facă rugămintea, decît să-şi ajungă scopul venirii lor, lăudîndu-i credinţa. Invidia e în stare să întunece judecata. Dar Domnul, Care cunoaşte cele ascunse, împotriva voinţei bătrînilor iudeilor, l-a lăudat pe sutaş" (IOAN HRIS., *Mat.*, 26, 2; trad. rom., 332).

7:6-7

Centurionul foloseşte, numai în Luc., termenul *Κύριος* („Domn, Stăpîn"), care este cu siguranţă un semn al respectului faţă de Iisus, dar ar putea fi, cel puţin în ochii cititorilor creştini ai textului lucan, o expresie a credinţei sale (după cum este şi recunoaşterea puterii uimitoare a lui Iisus de a vindeca fără contact fizic, numai prin cuvînt; cf. JOHNSON, 118; pentru Iisus *Κύριος*, v. CULLMANN, 169-205). ♦ Astfel interpretează, de pildă, Sf. Efrem Sirul: „«Nu sînt vrednic să intri în casa mea. Nu pot să primesc Soarele Dreptăţii în plenitudinea Sa; una dintre razele Sale îmi este suficientă să alung boala, precum face cu întunericul». Cînd Domnul nostru a auzit acestea, S-a minunat. Dumnezeu s-a minunat de o făptură umană şi a spus celor care erau lîngă El, «Adevărat vă spun vouă, nu am găsit pe nimeni din casa lui Israel cu o astfel de credinţă»" (EFREM S., *Tat. Diat.*, 6, 22B – ACCS LK, 116).

7:8

Expresia *ὑπὸ ἐξουσίαν* apare, la fel ca întregul context, şi la Mat. 8:9-10 (dar lipseşte din Ioan 4:49). Spre deosebire de pasaje precum cel de la Luc. 4:6-8 (v. comentariul), expresia are aici înţelesul de „a se afla sub autoritatea (unui superior)". În tradiţia biblică românească, ea este redată prin *sub puteare / putere* (CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688 şi de asemenea, GHEORGHIU; cf. NTEM: *al puterii*), *supt deregătorie* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914), *supt biruinţă* (BIBL. VULG. 1760-1761), *sub stăpînire* (NTNITZ., BIBL. CORN. 1926, BIBL. ANANIA), *sub poruncă* (BIBL. RADU-GAL.) sau *supus autorităţii* (NTBB). ♦ Centurionul crede în vindecarea prin cuvîntul transmis de Iisus, căci şi el transmite ordine. După Sf. Ioan-Gură-de-Aur, dacă ordinele sale sînt îndeplinite, cu atît mai mult vor fi poruncile Domnului: „După socotinţa mea, sutaşul se gîndea că oştirile cele cereşti, bolile, moartea şi toate celelalte se supuneau lui Hristos, aşa cum i se supuneau lui ostaşii săi. De aceea şi spune: «Că şi eu sînt om sub stăpînire»; cu alte cuvinte sutaşul spunea: «Tu eşti Dumnezeu, eu sînt om; eu sînt sub stăpînire, Tu nu eşti sub stăpînire. Aşadar, dacă eu, om fiind şi sub stăpînire, am atîta putere, cu mult mai mult Tu, care eşti Dumnezeu şi nu eşti sub stăpînire». Sutaşul voia să-L încredinţeze cu tărie pe Iisus că nu rosteşte aceste cuvinte ca să arate că este vreo asemănare între ei, ci, dimpotrivă, foarte mare deosebire" (IOAN HRIS., *Mat.*, 26, 4; trad. rom., 334).

7:11-17

Episodul următor nu poate fi aflat decît în Evanghelia după Luca şi ne relatează învierea fiului văduvei din Nain. Istorisirea aminteste de minunea similară făcută de Ilie în Sarepta Sidonului (cf. 3 Reg. 17:8-24): Iisus soseşte în Nain precum Ilie în Sarepta, întîlneşte o văduvă la porţile oraşului (3 Reg. 17:10), pe al cărei fiu îl învie (3 Reg. 17:22). ♦ Nain este un oraş sau un sat din sudul Galileii (astăzi Nein), la cîţiva km sud-vest de Nazaret, lîngă graniţa cu Samaria); el este menţionat în Biblie numai aici.

7:13

Luca îl identifică pe Iisus drept *Domn* (*κύριος*; cf., după înviere, Fapt. 2:33-36), fiind singurul evanghelist care face o astfel de afirmaţie hristologică înainte de înviere. Explicaţia numirii apare cîteva rînduri mai jos: „proroc mare S-a ridicat între noi" (7:16; cf. Deut. 18:15 SEPT., trad. BIBL. ANANIA: „Proroc ca mine îţi va ridica Domnul, Dumnezeul tău, dintre fraţii tăi; de El să ascultaţi" şi, de asemenea, după înviere, la Fapt. 3:21-23).

7:14-15

Luca trimite aici textual la episodul din Sarepta, preluînd de la 3 Reg. 17:23 expresia *ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ* (BIBL. 1688: *i l-a dat mamei sale*). ♦ Hrănindu-se din învăţătura teologică a Bisericii (post-calcedoniene), Zigaben arată modul în care poate fi înţeles procesul învierii fiului văduvei: „Precum fierul încins în foc lucrează cele proprii focului, aşa şi sfîntul lui trup, fiind unit cu Dumnezeirea, lucrează cele proprii Dumnezeirii. Drept aceea, mîna Lui a întărit trupul cel mort şi lipsit de vlagă, iar glasul a adus înapoi sufletul ce plecase" (ZIGABEN, 7, 14-15; trad. rom., 99).

7:18-35

Prin secvenţa de faţă, textul lucan subliniază încă o dată calitatea de proroc a lui Iisus (v. CULLMANN, 27-38). Deşi Luca ne sugerează treptat că Iisus este mai mult decît un proroc – aşa cum este Ioan Botezătorul, ultimul proroc al Legămîntului vechi şi pod către cel nou –, Hristos este *şi* un mare proroc. Episodul poate fi întîlnit şi la Mat. 11:2-19; deşi există unele diferenţe, conţinutul celor două relatări este în esenţă acelaşi. Mai întîi, în Luc. 7:18-23, la întrebarea lui Ioan despre natura misiunii Sale, Iisus răspunde făcînd apel la mărturiile faptelor sale şi amintind de Scripturi. Luc. 7:24-30 ne dezvăluie potretul luminos pe care Iisus i-l face lui Ioan, scoţînd totuşi în relief măreţia celor din împărăţia lui Dumnezeu în raport cu acesta. Iisus încheie cu o parabolă prin care îi ceartă pe cei care nu l-au primit nici pe Ioan, nici pe Fiul Omului (7:31-35).

7:21

Expresia *ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ* („în ceasul acela") este folosită de Luca pentru a marca un moment important. Termenul „ceas / oră" este utilizat de Luca pentru a numi o perioadă recentă din activitatea lui Iisus, în care au avut loc evenimente notabile (cf. BOCK, 667). Gr. *μαστίγων* (de la *μάστιξ*, „bici", dar şi „rană, suferinţă, durere"; cf. DGRNT, 180) desemnează răni sau afecţiuni deosebit de dureroase (cf. Marc. 3:19; 5:29, 34) sau se referă chiar la tortură (Fapt. 22:24; Evr. 11:36); el este redat în versiunile româneşti prin *rane / răni* (CORESI, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, NTNITZ., BIBL. 1914, BIBL. RADU-GAL., BIBL. 1968, BIBL. ANANIA), *chinuri* (BIBL. 1874, BIBL. CORN. 1926) sau *infirmităţi* (NTBB).

7:27

Secvenţa de faţă poate fi întîlnită sub aceeaşi formă la Mat. 11:10 şi Marc. 1:2; citatul provine mai ales din Mal. 3:1 SEPT., dar este influenţat uşor şi de Ex. 23:20 (cf. MARSHALL, 295; FITZMYER, 674). În traducerile româneşti, substantivul *ἄγελος* („mesager", „înger") este redat, în general, prin *înger* (cf. *sol*, în NTB 1648, BIBL. 1688 sau BIBL. CORN. 1926).

7:28

În expresia „cel mai mic în împărăţia lui Dumnezeu", putem înţelege cuvîntul *μικρότερος* („cel mai mic") în două moduri (cf. FITZMYER, 675). Unii exegeţi îl interpretează în sens superlativ: astfel, statutul oricărui om din împărăţia lui Dummnezeu este mai mare decît statutul omului lumii acesteia. Alţii îl înţeleg cu sens comparativ (în relaţie cu termenul întîlnit în continuare, *μείζων*, „mai mare"); astfel, cînd scrie *mai mic* Iisus Se referă chiar la Sine, după cum opinează, de pildă, Sf. Ioan-Gură-de-Aur: „Hristos era într-adevăr mai mic decît Ioan în ce priveşte vîrsta şi părerea celor mai mulţi, care spuneau că e un mîncăcios şi un băutor de vin; şi «Nu este acesta fiul teslarului?» şi Îl dispreţuiau ori de cîte ori găseau prilejul. Ce dar, m-ar putea întreba cineva, Hristos Se compară cu Ioan, ca să se arate că este mai mare decît El? Nicidecum! [...] Dar chiar dacă am admite că aceste cuvinte au fost spuse de Domnul pentru a scoate la iveală superioritatea Sa din compararea lui cu Ioan, totuşi a făcut-o, prin pogorămînt din pricina slăbiciunii ascultătorilor Săi. Că era mare admiraţia pentru Ioan Botezătorul; iar atunci îl făcuse mai strălucit şi temniţa şi îndrăznirea, cu care vorbise împăratului; şi aceastea aveau mare preţ în ochii mulţimii" (IOAN HRIS., *Mat.*, 37, 2; trad. rom., 454). ♦ Prin „mai mic" se poate înţelege şi cel care se va smeri pe sine mai mult decît Ioan, după cum crede Sf. Maxim Mărturisitorul, care notează şi alte interpretări posibile ale acestui pasaj: „Oricine se va smeri pe sine mai mult decît Ioan – căci aceasta înseamnă mai mic – acela este mai mare decît Ioan. Sau altfel: întrucît se crede că Ioan a cuprins prin contemplare cunoştinţa [lui Hristos] care era accesibilă aici, cunoaşterea cea mai mică şi mai de pe urmă ce se va arăta în starea viitoare este mai mare decît cea de aici. Sau încă, cel mai înalt teolog dintre oameni este mai mic decît cel din urmă dintre îngeri. Sau cel care are locul cel mai de pe urmă în petrecerea Evangheliei este mai mare decît cel mai mare rîvnitor după dreptatea din Lege" (MAXIM MĂRT., *Întreb.*, 36; trad. rom., 103-104). ♦ Notînd dificultatea, C. Bădiliţă traduce *dar unul, [chiar] mai mic, (din împărăţia cerurilor)* (NTEM, 59).

7:30

Fariseii şi cărturarii au respins *planul / voinţa lui Dumnezeu* (*τὴν βουλὴν του θεου*); aici, expresia *εἰς ἑαυτούς* trebuie citită împreună cu *ἠθέτησαν*, în sensul că „au respins pentru ei înşişi" (cf. BOCK, 677). În tradiţia biblică românească, această expresie dificil de tradus este echivalată prin *lepădară de la ei (sfatul lui Dumnezeu)* (CORESI, BIBL. 1688), *au lepădat de la sine* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914), *au lepădat între sineşi* (BIBL. VULG. 1760-1761), *au zădărnicit pentru ei* (BIBL. CORN. 1926), *au lepădat pentru ei* (BIBL. RADU-GAL.), *au călcat voia, în ei înşişi* (BIBL. ANANIA) sau, mai clar pentru cititorul de astăzi, *au zădărnicit planul lui Dumnezeu cu privire la ei* (NTBB).

7:31-32

Parabola copiilor din piaţă este dificil de interpretat. După J. Jeremias, în Luc., copiii par că se ceartă din cauză că o parte dintre ei vor să facă un joc vesel, pe cînd ceilalţi preferă unul trist (JEREMIAS, 199; cf. Mat. 11:16, unde unii copii se supără pe ceilalţi pentru că nu vor să intre în joc). Copiii care invită ar putea fi Ioan şi Iisus, iar copiii din piaţă ar fi, după expresia lui A. Pleşu, „embleme ale adulţilor imaturi, mereu «exteriori» marelui «joc» al revelaţiei" (PLEŞU, 106).

7:36-50

Episodul de faţă descrie atitudinea lui Iisus faţă de păcătoşi în raport cu viziunea fariseică. Cînd o femeie păcătoasă îl unge cu mir, iar el nu protestează faţă de această apropiere, fariseii se scandalizează; Iisus le explică sensul acestei acceptări, după care declară că păcătele femeii au fost iertate. Astfel, sîntem martorii unui dublu conflict, cu privire la asocierea cu oamenii păcătoşi şi posibilitatea iertării păcatelor (care era rezervată lui Dumnezeu).

7:36

Gr. *κατακλίνω* se referă aici la culcarea pe un *triclinium*, pe o parte şi cu picioarele îndreptate către exterior, poziţie în care se lua masa în lumea greco-romană. Putem înţelege astfel de ce se spune că femeia stătea la picioarele lui (adică în continuarea lor).

7:37

Nu cunoaştem păcatele pe care le făcuse această femeie, dar identificarea sa dezonorantă sugerează că faptele ei

erau cunoscute multora (astfel, ea era, cel mai probabil, prostituată). Expresia *ἀλάβαστρον μύρου* este redată în versiunile româneşti prin *vas cu mir* (CORESI), *alavastru cu unsoare* (NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. VULG. 1760-1761), *alavastru / alabastru cu mir* (BIBL. 1795/ 2000, NTNITZ., BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA) *clondir cu mir* (BIBL. 1795/ 2000) şi *vas de alabastru plin cu miresme* (NTBB). *Μύρον* va fi folosit şi la înmormîntarea lui Iisus (Luc. 23:56).

7:41-42

În parabola de faţă, doi datornici, unul datorînd mai mult, iar altul mai puţin, sînt iertaţi de creditorul lor. Desigur, dată fiind cvasi-imposibilitatea imaginării unui astfel de gest, creditorul trebuie înţeles ca fiind Dumnezeu, care este bunătatea absolută. Iubirea Lui este cinstită aici de femeia păcătoasă, recunoscătoare pentru iertarea păcatelor sale. ♦ În traducerile româneşti, cuvîntul *χρεοφειλέτης* („creditor") este echivalat prin *camatnic* (CORESI), *împrumutătoriu* (BIBL. 1688; cf. NTNITZ.: *împrumutător cu dobîndă*), *cămătarnic* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914; *cămătar*: BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA) sau *debitor* (NTBB).

7:44-46

Zigaben observă că femeia păcătoasă a făcut aceleaşi gesturi ca şi atunci cînd păcătuia, avînd aici o cu totul altă intenţie, sfinţitoare: „Şi ia seama cum femeia a vînat mîntuirea sa cu cele prin care înainte îşi vînase pierzarea: căci cu lacrimi de dragoste, cu pieptănături şi cu miresme îi fermeca înainte vreme pe dezmăţaţi, iar acum a făcut din uneltele păcatului, unelte ale faptei bune" (Zigaben, Luc., 7, 44-46; trad. rom., 105).

7:47

Secvenţa „pentru că a iubit mult" trebuie înţeleasă astfel: iertarea nu i s-a dat pentru că a iubit, ci a iubit mult pentru că i s-a dat iertare de multe. Astfel, marea iubire arătată dovedeşte că mult i s-a iertat (i se iertase deja), de vreme ce era foarte păcătoasă (după cum toţi ştiau). Fariseul Simon este aşezat în oglindă: „cui i se iartă puţin, iubeşte puţin".

7:50

Credinţa apare, pentru prima dată în textul lucan, ca *mîntuitoare* (cf. şi în continuare, 8:12, 48; 17:19; 18:42; Fapt. 15:11). Iertarea de păcate şi mîntuirea fuseseră deja alăturate în Luc. 1:47 şi 49 (JOHNSON, 128).

Capitolul al 8-lea

8:1-3

Dacă, în episodul anterior, femeia păcătoasă acţionează din iubire pentru că i s-au iertat păcatele, aflăm de aici că un număr de femei, care *fuseseră vindecate de duhuri rele şi de boli* le stăteau alături lui Iisus şi ucenicilor săi (*cei doisprezece*). Trebuie remarcat că femeile joacă un rol major în Evanghelia după Luca, după cum se poate ghici deja din lista bogată a apariţiilor lor (cf. TALBERT, 90; relatările existente doar în Luc. sînt indicate prin litere îngroşate): **Elisabeta** (1:5–7, 13, 24–25, 36, 40–45, 56–61), **Maria** (1:26–56), **Ana** (2:36–38), soacra lui Petru (4:38–39), **văduva din Nain** (7:11–17), **femeia păcătoasă** (7:36–50), **femeile care slujesc** (8:1–3), femeia care avea scurgere de sînge (8:43–48), **Marta şi Maria** (10:38–42), **femeia gîrbovă** (13:10–17), **parabola femeii care a pierdut o drahmă** (15:8–10), **parabola văduvei şi a judecătorului nedrept** (18:1–8), ofranda văduvei (21:1–4), femeile prezente la răstignire (23:49, 55–56), femeile de la mormînt (24:10–11), **relatarea despre femeile de la mormînt** (24:22–24).

8:2

Maria Magdalena (i.e., provenind din oraşul Magdala, necunoscut altfel) este prima dintre aceste femei care primeşte un nume; ea va reveni într-un rol important de martor la răstignire şi la aflarea mormîntului gol (23:49; 24:10). Cei „şapte demoni" care fuseseră scoşi din ea se referă probabil la o minune pe care o făcuse Însuşi Iisus, deşi o precizare în acest sens lipseşte. ♦ În tradiţia Bisericii din Apus (începînd cu papa Grigorie Dialogul, la sfîrşitul sec. VI), dat fiind cele sugerate de firul narativ al istorisirii lucane, a fost acceptată o amalgamare între această Marie şi femeia păcătoasă din episodul imediat anterior (şi, de asemenea, urmînd lui Ioan, cu o a treia Marie, din Betania); v. Cristian Bădiliţă, „Maria Magdalena de la Dan Brown la evanghelii şi retur", în *Glafire. Nouă studii biblice şi patristice*, Polirom, Iaşi, 2008, 7-42. Biserica răsăriteană, în perioada sa patristică, a primit-o, în schimb, ca pe o femeie „întocmai cu apostolii". Odată cu influenţele apusene ale noilor ediţii de vieţi de sfinţi şi a *Sinaxarului* din sec. XVIII-XIX (cu referire specială la activitatea Sf. Nicodim Aghioritul), tradiţia răsăriteană a preluat şi ea, cel puţin într-o anumită masură, eticheta de desfrînată pentru Maria Magdalena.

8:3

Substativul *ἐπίτροπος* este folosit de Luca numai aici şi îl desemnează pe administratorul posesiunilor lui Irod (BIBL. 1688: *diregătoriu*, NTB 1648: *administrator*).

8:4-15

Pilda semănătorului este una dintre cele mai cunoscute parabole din NT (cf. Mat. 13:1-17; Marc. 4:1-12; de asemenea, *Ev. Toma*, 9). Deşi am întîlnit deja parabole în textul lucan, aceasta este mai elaborată decît precedentele (cf. Luc. 5:36–39; 6:39, 41–44, 47–49; 7:41–42). Pasajul poate fi împărţit în trei: istorisirea parabolei (8:4-8), justificarea istorisirii (8:9-10) şi interpretarea parabolei (8:11-15). Tema este primirea cuvîntului lui Dumnezeu. Cuvîntul (proorocului) trebuie ascultat, primit şi pus în practică (precum sămînţa care a fost semănată ajunge să dea roade), în ciuda obstacolelor care apar (atunci cînd

pământul este nepregătit s-o primească). Cei care nu fac aceasta şi „nu ajung să rodească" îşi vor lua plata lor; cei care ascultă şi au credinţă, vor da rod însutit (vor cunoaşte tainele împărăţiei lui Dumnezeu).

8:6

Luca foloseşte aici lipsa lui *ἰκμάς* („umezeală"; cf. CORESI: *vlagă*; NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. VULG. 1760-1761: *răvăneală / reveneală*) ca motiv pentru uscare; în schimb, Mat. şi Marc. scriu că nu a prins rădăcini adînci.

8:8

Spre deosebire de multiplarea „însutită" din Luc. (*ἑκατονταπλασίων*), Marcu şi Matei au aici o multiplicare diferenţiată (una treizeci, alta şaizeci, alta o sută; cf. Marc. 4:8; Mat. 13:8).

8:10

Aici, expresia „tainele împărăţiei" trimite înapoi la Luc. 8:1 („propovăduind şi binevestind împărăţia lui Dumnezeu"), ceea ce face ca parabola semănătorului să se constituie într-o interpretare a activităţii lui Hristos.

8:11

Sămînţa este aici „cuvîntul lui Dumnezeu"; cf. Marc. 4:13 („cuvîntul") şi Mat. 13:19 („cuvîntul împărăţiei").

8:13

Luca foloseşte aici expresia *ἐν καιρῷ πειρασμοῦ* („la vremea încercării"). Gr. *καιρός* („vreme [potrivită]") poate fi înţeles foarte bine dacă nu uităm că este folosit în contextul culturii plantelor (i.e., ca „sezon", „anotimp"; cf. JOHNSON, 132). În tradiţia biblică românească, expresia este tradusă prin *în vreme de năpaste* (CORESI; NTB 1648: *năpastiei*), *în vremea dodeialii* (BIBL. 1688), *în vreme de ispită* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914, CV, BIBL. RADU-GAL.), *în timp de încercare* (NTNITZ.), *la vreme de încercare* (BIBL. ANANIA) sau *în momentul încercării* (NTBB). Sensul de „încercare" este uşor diferit de cel din celelalte două evanghelii sinoptice, care au aici *θλίψεος ἢ διωγμοῦ* („necaz sau prigoană"); cf. Marc. 4:17; Mat. 13:21.

8:19-21

Mama şi familia lui Iisus sînt exemplul perfect al celor care caută cuvîntul Său, îl află, îl ascultă şi îl împlinesc. Acest pasaj trebuie înţeles în sens pozitiv: nu ca pe o respingere a familiei sale, ci ca pe o accentuare a importanţei de a face voia lui Dumnezeu.

8:22-25

Liniştirea furtunii este a doua minune din textul lucan care afectează natura, după cea a pescuitului minunat de la Luc. 5:1-11 (cf. Mat. 8:23-27; Marc. 4:35-41); este, de asemenea, prima dintr-o serie de minuni. Puterea lui Iisus asupra stihiilor naturii oferă prilejul întrebării hristologice fundamentale: „Cine este oare Acesta...?". Întrebarea aminteşte de episodul scoatererii duhului necurat (4:36); în ambele pasaje este folosit verbul *ἐπιτιμάω* („a mustra, a face reproşuri, a certa, a dojeni"; cf. DGRNT, 116). ♦ În interpretarea patristică, „somnul şi înfăţişarea Îl arătau om; marea, însă, şi potolirea ei L-au arătat Dumnezeu" (IOAN HRIS., *Mat.*, 28, 1; trad. rom., 354). După Sf. Teofilact al Bulgariei (sec. XI), Iisus doarme tocmai pentru a le putea încerca ucenicilor credinţa: „Iscusindu-i Domnul pe ucenici, şi cercînd credinţa lor, de sînt neclătiţi întru ispite, doarme el cu iconomie" (TEOFILACT, *Luc.*, 8, 22-25; trad. rom., 106 [Grigorie Dascălul, 1805]).

8:26-39

În acest episod, Luca povesteşte în detaliu vindecarea unui om posedat de mai mulţi diavoli (cf. Mat. 8:28-34; Marc. 5:1-20). Textul lucan continuă, astfel, să descopere puterea nepămîntească a lui Iisus, care domină deopotrivă natura şi elementele supranaturale care activează în lume.

8:26

Manuscrisele oferă aici trei variante de localizare, în ţinutul „gadarenilor" (aşa în BIBL. 1688; cf. STEPH., BYZ.), „gherasenilor" (în cele mai multe manuscrise) sau „gherghesenilor"; cu toate acestea, nici unul dintre oraşele de la Marea Galileii nu poate fi pus în legătură cu aceste nume, astfel încît traducătorii nu pot face decît să aleagă pe unul dintre ele (pentru detalii, v., e.g., BOVON, 326-327).

8:28

Folosirea titlului *Ὁ ὕψιστος* („Cel Preaînalt") de către diavol sugerează acceptarea unei puteri superioare. De asemenea, ar putea fi un indiciu că ne aflăm într-un ţinut al „neamurilor", căci aşa Îl numesc aceştia pe Dumnezeu în VT SEPT. (BOVON, 327).

8:30

Nevoia de a şti numele diavolului provine din convingerea populară că puterea asupra sa putea fi cîştigată prin folosirea numelui (FITZMYER, 738). Răspunsul la întrebarea lui Iisus nu este un nume, ci un număr, „legiune" (cf. gr. *λεγιών*, cuvînt împrumutat din limba latină: *legio*), cu referire la o unitate militară conţinînd pînă la şase mii de oşteni.

8:31

Termenul *ἄβυσσος* („abis", „adînc") este întîlnit în NT cu sensul de ţinut al morţilor (Rom. 10:7; cf. Ps. 106:26), al fiarei (cf. Apoc. 11:7; 17:8) şi, aici, al diavolilor (cf. „adîncul" din Gen. 1:2; 7:21).

8:32

Cu privire la intrarea diavolilor în porci, Sf. Ioan-Gură-de-Aur este de părere că „Hristos a făcut lucrul acesta nu pentru că să dea ascultare demonilor, ci ca să rînduiască multe. Întîi, să-i înveţe pe cei izbăviţi de tiranii aceia

cumpliţi cît de multă vătămare le aducea aceşti duşmani; apoi, ca să cunoască toţi că demonii nici în porci nu îndrăznesc să intre dacă Hristos nu le-ar îngădui; în al treilea rînd, ca să se ştie că demonii ar fi făcut oamenilor acelora mai mult rău decît porcilor, dacă, în marea lor nenorocire, nu s-ar fi bucurat de purtarea de grijă a lui Dumnezeu" (IOAN HRIS., *Mat.*, 28, 3; trad. rom., 357).

8:37

Cuprinşi de frică mare, cei prezenţi îl roagă pe Iisus să plece de la ei, ceea ce se şi întîmplă. Sf. Ambrozie notează aici puterea şi discreţia Domnului, care nu impune vindecarea (Calea) nimănui dintre cei care vor să rămînă cu filozofii sau sinagogile lor: „Se spune «Iar păzitorii [porcilor] au fugit» [Mat. 8:33]. Nici învăţatorii filosofiei, nici conducătorii sinagogii nu pot oferi vindecare atunci cînd oamenii pier. Numai Hristos şterge păcatele oamenilor, cu singura condiţie ca aceştia să-şi dorească vindecarea". El nu doreşte să-i vindece pe cei ce nu şi-o doresc şi îi lasă pe cei slabi, pentru care prezenţa sa este o povară, precum pe gheraseni. Ei au plecat din acel ţinut, care pare a fi o imagine a sinagogii şi l-au rugat să plece de la ei, pentru că le era foarte teamă..." (AMBR., *Luc.*, 6, 50 – ACCS LK, 141).

8:40-56

Puterea lui Iisus continuă să fie vădită în acest nou episod, care relatează despre vindecarea unei femei care avea scurgere de sînge de doisprezece ani (8:40-48) şi despre învierea fiicei lui Iair (8:49-56; cf. Marc. 5:21-43; Mat. 9, 18-26). Cele două minuni trebuie privite împreună, deoarece vindecarea femeii ce avea hemoragie are loc după invitaţia făcută lui Iisus de către Iair, mai-marele singagogii, dar înainte de ajungerea la casa acestuia şi învierea fiicei sale.

8:40

În contrast cu frica gherasenilor, textul lucan ne dezvăluie că oamenii din Galileea nu numai că îl primesc bine pe Iisus, ci chiar îl aşteptau (în sens fizic, dar şi cu sensul de aşteptare a îndeplinirii profeţiilor Sale).

8:43

Multe manuscrise nu conţin fraza „care îşi cheltuise toată avuţia cu medicii" (cf., e.g., Codex Bezae); cu toate acestea, ea este de obicei tradusă, iar uneori pusă între paranteze. Unii exegeţi consideră că aceasta este o abreviere amabilă a textului sursă marcan, pe care Luca, care era el însuşi medic, ar fi operat-o, din consideraţie pentru colegii săi de breaslă: „Şi multe îndurase de la mulţi doctori, cheltuindu-şi toate ale sale, dar nefolosind nimic, ci mai mult mergând înspre rău" (Marc. 5:26, trad. BIBL. ANANIA; v. FITZMYER, 746). „Curgerea de sînge" (*ῥύσις αἵματος*) desemnează probabil o hemoragie uterină, în afara ciclului menstrual, care ar fi atras cu sine o stare de necurăţie ritualică, deci de separare de comunitate (cf. Lev. 15:25-31; v., pentru detalii, BOVON, 337).

8:44

Cuvîntul *κράσπεδον* desemnează „marginea" sau „poala" unui veşmînt. Atingerea sa putea avea o semnificaţie ritualică, cu referire la ciucurii de la poalele hainelor din Num. 15:38-39 şi Deut. 22:12, meniţi să le amintească fiilor lui Israel să păzească poruncile lui Dumnezeu. Cu toate acestea, a scrie aici „ciucurii mantiei", aşa cum fac traducătorii NTBB (chiar adăugînd o notă explicativă), poate fi considerată o uşoară forţare a textului.

8:45

După Zigaben, Iisus pune întrebarea „Cine M-a atins", ca să se arate credinţa ei şi, prin aceasta, să sporească credinţa celor din jur, inclusiv a lui Iair, care dorea în acel moment vindecarea fiicei sale: „A întrebat nu fiindcă nu ştia, ci ca, aflînd femeia că n-a rămas nebăgată în seamă precum nădăjduia şi nici nu a luat sănătatea prin furăciune, ci a primit-o cu voia Lui, să mărturisească cele privitoare la dînsa; astfel să se facă cunoscute celor ce îl urmau pe de o parte credinţa ei, pe de alta puterea Lui şi faptul că nimic nu rămîne ascuns de Dînsul, încît mulţi să urmeze acestei credinţe şi să se teamă de atotputernicia şi de atotştiinţa Lui, iar în urma minunii să sporească şi credinţa mai marelui sinagogii" (ZIGABEN, *Luc.*, 8, 45; trad. rom., 118).

8:46

După J. Fitzmyer, cuvîntul „fiică" este folosit din afecţiune faţă de ea, pentru a o asigura că de acum face parte, din nou, din poporul lui Israel (FITZMYER, 747). Ca şi în alte rînduri (Luc. 8:12; de asemenea, mai jos, 8:50), Luca utilizează şi aici perechea de termeni credinţă-mîntuire: vindecarea femeii se datorează credinţei sale.

8:51

Petru, Ioan şi Iacov sînt nominalizaţi pentru prima dată împreună (cf. Marc. 5:37), ca martori privilegiaţi ai „tainelor împărăţiei" (cf. Luc. 8:10) şi vor reveni, tot astfel, într-un moment culminant, la schimbarea la faţă a lui Hristos (Luc. 9:28).

8:54

Textul lucan are aici *ἡ παῖς* („copilă"), în vreme ce Marc. 5:41 transcrie cuvîntul aramaic *Ταλιθα* în expresia *Ταλιθα (κουμ / κοῦμι)* („Fetiţă, scoală-te!"), pe care îl şi traduce în greceşte prin *κοράσιον* („fată", „fetiţă"; cf. şi Mat. 9:25). L. T. Johnson sugerează că e posibil ca Luca să fi evitat cuvîntul *κοράσιον* pentru că acesta fusese folosit de sursele sale într-un context neplăcut, în istoria Salomeei (cf. Marc. 6:22; Mat. 14:11, omisă în Luc.); ipoteza este, fără îndoială, greu de susţinut (cf. JOHNSON, 142).

8:55

Prin cuvîntul *πνεῦμα* se poate înţelege deopotrivă „suflarea / răsuflarea", dar şi „duhul" unui om. Aşa cum

fetiţa îşi recapătă *πνεῦμα*, tot astfel, Iisus îşi va încredinţa *πνεῦμα* Tatălui la moartea Sa, iar apoi, înviind, îl va recupera şi-l va împărţi celorlalţi (Fapt. 2:33). Aceeaşi paralelă poate fi făcută în ceea ce priveşte consumul mîncării drept confirmare că fiica lui Iair şi mai apoi Iisus sînt cu adevărat vii (cf. Luc. 24:30, 41-43, Fapt. 10:41).

Capitolul al 9-lea

9:1-6

Iisus le încredinţează celor Doisprezece (pe care îi alesese dintre ucenici, cf. Luc. 6:13), puterea şi autoritatea de a vindeca bolile sufleteşti şi trupeşti. Luca îşi reia aici lectura sursei sale marcane, din care omite însă multe pericope. Întreg capitolul are un conţinut cu o tematică hristologică, dar şi cu implicaţii eclesiologice, dată fiind descrierea misiunii apostolilor (întrebarea lui Irod, mărturisirea lui Petru, cele două prevestiri ale patimilor şi schimbarea la faţă a lui Iisus); cf. BOVON, 342.

9:1-2

Textul lucan sugerează existenţa unei distincţii între afecţiunile provocate de posedarea demonilor şi cele care sînt urmarea unor cauze naturale (pentru o discuţie privind etiologia bolii în NT, vezi FERNGREN, 45-48). Propovăduirea şi vindecarea bolilor (9:2) stau alăturate în mai multe locuri din Luc. (4:18, 40-44; 6:17-18; 8:1-2).

9:4-5

Porunca de a intra într-o casă, de a rămîne acolo şi a pleca tot de acolo este probabil dată cu scopul de a evita ca apostolii să fie consideraţi şarlatani, aşa cum scrie, comentînd textul corespondent de la Mat. 10:11-13, Sf. Ioan Gură-de-Aur, că Domnul „le-a spus că atunci cînd vor intra în casele oamenilor, să intre îmbrăcaţi cuviincios, poruncindu-le să nu intre ca nişte vagabonzi şi cerşetori, ci ca unii care sînt cu mult mai vrednici de respect decît gazdele lor" (IOAN HRIS., Mat., 3, 1; trad. rom., 406).

9:7-9

Irod Antipa, tetrarhul amintit la Luc. 3:1 primeşte rapoarte contradictorii privind activitatea lui Iisus. Aflăm că unul dintre aceste rapoarte nota credinţa unora că Iisus era Ioan Botezătorul, care înviase, în timp ce la Marc. 6:16 şi Mat. 14:2 citim că această ipoteză nu este una populară, ci este sugerată chiar de Irod. Textul lucan ne informează doar aici, în treacăt, despre moartea martirică a lui Ioan, din porunca tetrarhului. Omisiunea unei relatări cu referire la acest subiect, mai ales cînd avea la îndemînă elaborata istorisire din Marc. 6:17-29, este suprinzătoare. Irod va apărea din nou la Luc. 13:31 şi 23:8.

9:10-17

Povestirea se reia cu întoarcerea apostolilor din călătoria lor misionară, urmată de minunea înmulţirii pîinilor şi a hrănirii celor cinci mii de bărbaţi. Aceasta este singura minune menţionată în toate cele patru Evanghelii (cf. Mat. 14:13-21; Marc. 6:32-44; Ioan 6:1-15). Alături de dovedirea puterii de a oferi susţinere vitală prin darul pîinilor şi al peştilor (care aminteşte de episoadele vechitestamentare avîndu-i în centru pe marii proroci Moise [Ex. 16; Num. 11] şi Ilie [4 Reg. 4:42-44]), Iisus îi încredinţează pe apostoli că puterea lor vine mereu prin El, atunci cînd multiplicarea are loc după binecuvîntarea Sa, prin mîinile lor.

9:10

Retragerea „în privat" (*κατ᾽ ἰδίαν*), adică din mijlocul mulţimii, într-un loc pustiu, este preluată din Marc. 6:32 (cf. Luc. 10:23; Fapt. 23:19). În versiunile româneşti, expresia este redată prin *duse-Se (în loc pustiu)*(CORESI), *Să osebi însuş* (BIBL. 1688), *Se duse Însuşi* (NTB 1648), *S-a dus singur* (BIBL. 1795/ 2000), *S-au depărtat deosăbi* (BIBL. VULG. 1760-1761; BIBL. 1914: *S-au dus deosebi*), *Se duse la o parte* (NTNITZ., BIBL. CORN. 1926; BIBL. 1988: *S-a dus de o parte*), sau *S-a retras* (NTBB). Unele manuscrise notează că această retragere a avut loc într-un oraş (sau sat), numit Betsaida, în vreme ce altele scriu „un loc pustiu", încercînd să armonizeze textul cu Marc. 6:31 şi Mat. 14:13, dar şi cu sine însuşi, căci la Luc. 9:12 se menţionează lipsa adăpostului şi a mîncării. Aceasta este, cel mai probabil, o scăpare a lui Luca. Majoritatea ediţiilor româneşti traduc versiunea textuală conţinînd referirea la pustiu, e.g., BIBL. ANANIA: *S-a dus într-un loc pustiu, spre cetatea numită Betsaida* (cf. STEPH., BYZ.), cu excepţia NTBB, care traduce textul în versiune critică: *S-a retras într-o cetate numită Betsaida* (cf. GNT). ♦ Betsaida era un oraş situat la nord de marea Galileii şi la est de Rîul Iordan, aproape de vărsarea acestuia în lac. Tot în acest loc, Iisus a redat vederea unui orb (Marc. 8:22).

9:16

Succesiunea celor patru gesturi anticipează cele ce se vor petrece la Cina cea de taină (cf. 22:19): Iisus „a luat" cele cinci pîini şi cei doi peşti, „le-a binecuvîntat", „le-a frînt" şi „le-a dat".

9:17

Adunarea celor douăsprezece coşuri de firimituri face, fără îndoială, referire la cele douăsprezece triburi ale lui Israel (şi la cei doisprezece apostoli repartizaţi fiecăruia dintre acestea). În al doilea rînd, ca semn al abundenţei (cf. 4 Reg. 4:43-44), firmiturile anticipează banchetul eshatologic (cf. Luc. 13:23-30; v. JOHNSON, 147).

9:18-21

Mărturisirea lui Petru că Iisus este Hristosul lui Dumnezeu (alături de replica de confirmare a „Fiului Omului") este unul dintre cele două răspunsuri cheie la întrebarea „Cine este acesta?" din Luc. 8:25 şi 9:9; celălalt va veni din ceruri, puţin mai tîrziu, la Luc. 9:35. Această mărturisire îndeplineşte în textul lucan o funcţie hristologică, sugerînd

cititorului să se alăture celor care ştiu cu adevărat cine este Iisus, în contrast faţă de mulţimea celorlalţi credincioşi, care îl consideră un mare proroc, precum Ioan Botezătorul sau Ilie (cf. BOCK, 837).

9:20

Hristosul lui Dumnezeu (Unsul, sau Mesia) este un titlu care îi este atribuit lui Iisus mult mai rar în Luc. decît în Fapt. (v. JOHNSON, 151, a cărui detaliere o urmăresc în continuare). Mai întîi, Iisus este identificat astfel, pentru cititor, în relatările despre naştere (2:11, 26). Apoi, Ioan Botezătorul neagă că ar fi Mesia (3:15), iar demonii sînt forţaţi să tacă deoarece Îl recunosc pe Iisus drept Mesia (4:41). Dincolo de menţiunea din pasajul de faţă, titlul este pomenit numai în texte polemice (20:41; 22:67; 23:2, 35, 39). Numai după înviere aflăm menţiunea titlului din chiar gura lui Iisus „Nu trebuia oare ca Hristos să pătimească şi să intre-ntru slava Sa?" (Luc. 24:26, trad. BIBL. ANANIA).

9:22

Afirmaţia lui Iisus că „Fiul Omului trebuie să sufere multe" este prima dintre cele trei anticipări ale patimilor pe care Luca le preia din Evanghelia marcană (cf. Marc. 8:31; pentru celelalte, v. 9:43-45; 18:31-34). Alăturarea dintre „Fiul Omului" şi „suferinţă" este comună celor trei sinoptici, dar lipseşte din VT, în afara cazului în care se acceptă o paralelă cu textul din Is. 52:13-53:12. Exegeza contemporană nu a găsit mărturii că identificarea cu profeţia din Isaia s-a făcut deja în vremea lui Iisus sau în perioada apostolică (cf. FITZMYER, 780). ♦ Cele trei grupuri despre care se spune că îl vor respinge pe Iisus (bătrînii, arhiereii şi cărturarii) formau Sinedriul din Ierusalim, care deţinea autoritatea religioasă supremă în iudaism şi care, ulterior, va fi învinovăţit pentru moartea Sa (cf. Luc. 24:20). Despre aceştia ne-a lăsat o mărturie preţioasă Josephus Flavius: „Să-i schimbăm oare [legii întocmite după voinţa lui Dumnezeu] întreaga constituţie? Dar poate exista o alta mai frumoasă şi mai dreaptă decît cea care-i atribuie lui Dumnezeu guvernarea întregului stat, care dă preoţilor sarcina de a administra în numele tuturora treburile cele mai importante, lăsînd în seama Marelui Preot conducerea celorlalţi sacerdoţi? [...] Aşadar, preoţii au primit misiunea de a-şi supraveghea concetăţenii, de a judeca pricinile şi de a-i pedepsi pe condamnaţi" (JOSEPHUS, *Apion.*, 2, 21, 185-187; trad. rom., 150).

9:23-27

Secţiunea de faţă cuprinde cinci „cuvinte" ale lui Iisus, preluate din Marc. 8:34-9:1, despre urmarea lui Hristos, sensul vieţii şi anticiparea venirii împărăţiei lui Dumnezeu.

9:23

În primul „cuvînt", Iisus defineşte calitatea de ucenic prin trei fapte: „renunţarea la sine", „purtarea propriei cruci" şi „urmarea Sa (a lui Hristos)". Desigur, exegeza contemporană a observat anacronismul pe care îl prezintă menţiunea crucii în acest context, cu mult înaintea patimilor, întrebîndu-se în ce măsura poate fi acesta unul dintre „cuvintele" autentice ale lui Iisus; această spusă ar putea fi, spre exemplu, o reformulare a textului din Mat. 11:29, în care se cere luarea jugului lui Hristos (pentru detalii privind această dezbatere, v. FITZMYER, 784-786). Precizarea că purtarea crucii trebuie să fie o activitate zilnică scoate în evidenţă necesitatea unei vieţuiri continue în urmarea lui Hristos.

9:24

Al doilea „cuvînt" defineşte sensul existenţei umane în raport cu Hristos, referindu-se la posibilitatea pierderii vieţii acesteia în scopul mîntuirii („pentru Mine") şi, respectiv, la pierderea împărăţiei pentru grija excesivă de a salva această viaţă. Sf. Ioan-Gură-de-Aur îşi imaginează o completare a lui Iisus Însuşi: „«Pentru ce nu vrei să-ţi dispreţuieşti sufletul?», întreabă Domnul. «Pentru că-l iubeşti? Dar tocmai pentru aceasta dispreţuieşte-l! Atunci vei avea cel mai mare folos, atunci vei arăta că-l iubeşti cu adevărat!»" (IOAN HRIS., *Mat.*, 35, 2; trad. rom., 434).

9:25

Al treilea cuvînt este un sfat, sub forma unei întrebări retorice, cu privire la acordarea priorităţii mînturii sufletului, în raport cu orice succes din lumea aceasta. Limbajul este acelaşi cu cel folosit cu referire la posesiuni şi cîştigul bănesc (cf. *ζημιόω*, „a suferi o pierdere" şi *ὠφελέω*, „a cîştiga", „a reuşi").

9:26

Al patrulea cuvînt este o încurajare (şi o provocare) a ucenicului de a-L mărturisi pe Hristos în mod public. Spre deosebire de Marc. 8:38, unde citim că Fiul Omului „va veni întru slava Tatălui Său, cu sfinţii îngeri", textul lucan vorbeşte de venirea „în slava Lui, a Tatălui şi a sfinţilor îngeri". Probabil că Luca a găsit utilă această modificare în chip de introducere a episodului următor, al schimbării la faţă *în slavă*.

9:27

Ultimul cuvînt anunţă că unii dintre cei prezenţi nu vor muri pînă cînd nu vor vedea împărăţia lui Dumnezeu. În mod obişnuit, se presupune că previziunea se referă la martorii prezenţi la evenimentul schimbării la faţă, şi nu la aşteptarea venirii timpurilor eshatologice. ♦ Afirmaţia rămîne dificil de interpretat, aşa cum reiese şi din atenţia pe care i-o acorda Sf. Maxim Mărturisitorul în volumul său cu *Întrebări şi Nedumeriri*, încercînd o interpretare duhovnicească: „Fiindcă Cuvîntul lui Dumnezeu nu este (circum)scris în cele ce sînt după literă, ci pururea fiind lucrător străluceşte prin propria lumină ca soarele, fiindcă nu după literă a spus ucenicilor cuvîntul: « sînt unii care stau aici» [Mat. 16:28; Marc. 9:1; Luc. 9:27], ci o spune în Duh despre toţi care au fost luminaţi prin virtuţile lor, în loc de a spune «prin urcuşul virtuţilor *stau* aproape de

Mine». Iar «nu vor gusta moartea» o spune despre Apostoli, fiindcă nu despre moartea fizică spune că nu o vor gusta pînă ce nu vor vedea, prin schimbarea la faţă, icoana viitoarei străluciri care va fi în ce sfinţi. Dar deoarece Cuvîntul cunoaşte diferite chipuri ale morţii, fiindcă tot moarte se numeşte şi omorîrea patimilor" (MAXIM MĂRT., *Întreb.*, 190; trad. rom., 226-227).

9:28-36

Episodul schimbării la faţă este relatat şi de ceilalţi sinoptici, la Marc. 9:2-10 şi Mat. 17:1-9. Versiunea lucană prezintă mai multe particularităţi notabile (cf. JOHNSON, 156). Mai întîi, evenimentul ne este prezentat numai aici ca o experienţă a rugăciunii (Luc. 9:28-29). De asemenea, numai textul lucan ne oferă conţinutul discuţiei cu prorocii Moise şi Ilie: prin referirea la „plecarea" (lit. „exodul") lui Iisus, adică la suferinţa, moartea şi învierea pe care le anticipase (cf. Luc. 9:22) este confirmată, în acelaşi timp, calitatea Sa de proroc. O confirmare definitivă în acest sens este dată de vocea din nor, care foloseşte cuvintele profeţiei mesianice a lui Moise (Deut. 18:15: „Proroc ca mine îţi va ridica Domnul, Dumnezeul tău, dintre fraţii tăi; de El să ascultaţi"; trad. BIBL. ANANIA). În sfîrşit, prin folosirea lui *δόξα* („slavă", „glorie", „măreţie"), chiar de două ori (9:31-32), se împlineşte predicţia din 9:26-27, cu privire la venirea Fiului Omului *în slava Sa*.

9:29

Luca nu foloseşte *μετεμορφώθη*, precum citim în Marc. 9:2 şi Marc. 17:2 („S-a [pre]schimbat la faţă"), ci scrie *τὸ εἶδος του προσώπου αὐτου ἕτερον* (lit. „înfăţişarea chipului său era diferită"; cf. VULG.: *species vultus ejus altera*; KJV: *the fashion of his countenance was altered*. În tradiţia biblică românească, textul lucan este tradus în acest fel în majoritatea versiunilor: CORESI (*vedere feţei Lui aimintre*), BIBL. 1688, NTB 1648, BIBL. VULG. 1760-1761 (*faţa obrazului Său fu alta*), BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL. (*vederea feaţii Lui / Sale... alta*), *chipul feţii sale... altul* (BIBL. FILOTEI, NTNITZ., BIBL. 1914, BIBL. 1968, BIBL. 1988), *înfăţişarea feţei Sale a devenit alta* (BIBL. ANANIA). Sensul de (pre)schimbare poate fi întîlnit în BIBL. 1874 (*s-a schimbat chipul feţei lui*, BIBL. CORN. 1926 (*i s-a schimbat înfăţişarea feţei*) şi NTBB (*înfăţişarea feţei lui s-a schimbat*).

9:35

Vocea din nor este a lui Dumnezeu, ca şi în cazul botezului (cf. 3:22); în unele manuscrise termenul *ἀγαπητός* („cel iubit"), folosit la botez, este păstrat şi aici (cf. STEPH., BYZ.). Alte manuscrise îl înlocuiesc cu *ἐκλεγμένος* („cel ales"); cf. GNT. În tradiţia biblică românească, prima versiune este urmată de CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. FILOTEI, BIBL. 1874, BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926 sau BIBL. ANANIA, iar versiunea a doua, de NTNITZ., BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL., BIBL. 1968, BIBL. 1988 sau NTBB. Secvenţa *de El să ascultaţi* trimite la Deut. 18:15 în cazul tuturor sinopticilor, dar cu atît mai mult în cazul textului lucan, atunci cînd îi adăugăm referinţa explicită din Fapt. 3:22: „Pentru că Moise a zis către părinţi: Proroc ca mine vă va ridica Domnul, Dumnezeul vostru, dintre fraţii voştri; pe El să-L ascultaţi în toate câte vă va grăi" (trad. BIBL. ANANIA).

9:37-43

În acest pasaj, Iisus vindecă un tînăr posedat de un duh necurat, pe care ucenicii săi nu putuseră să-l vindece. Istorisirea are nu numai rolul de a arăta puterea lui Hristos, ci şi de a descrie mustrarea apostolilor pentru puţina lor credinţă, care i-a arătat neputincioşi în încercarea de a alunga diavolul. ♦ Faptul că textul îl prezintă pe tînar aruncat la pămînt şi scuturat, făcînd spume la gură a condus la presupunerea modernă că ne este descris un caz de epilepsie, şi nu de posesiune demonică. Distincţia dintre bolile psihice sau disfuncţionalităţile neurologice, pe de o parte, şi posedările demonilor nu putea fi făcută în societatea antică. Cazul de faţă este unul dintre cele trei cazuri prezente în NT în care posedarea este însoţită de o boală fizică (cf. demonul mut din Luc. 11:14; demonizatul orb şi mut din Mat. 12:22; v., pentru detalii, FERNGREN, 46).

9:44-45

Iisus le spune iarăşi apostolilor că Fiul Omului va fi dat în mîinile oamenilor. Aceasta este cea de-a doua anunţare a patimilor sale (cf. Mat. 17:22-23; Marc. 9:33-37).

9:48

Primirea sau respingerea trimişilor prorocului echivalează cu primirea sau respingerea prorocului. Faptul că „cel mai mic" dintre apostoli este „cel mai mare" poate fi înţeles fie în sensul că preeminenţa este primită în acord cu virtutea smereniei, fie, mai probabil, în sensul că ceea ce contează este misiunea apostolică, nu persoana care o duce la îndeplinire.

9:51-56

Iisus îşi începe călătoria către Ierusalim (despre care se discutase cu prorocii Moise şi Ilie la momentul schimbării la faţă: Luc. 9:31). Mesagerii trimişi pentru a pregăti găzduirea lui Iisus într-un sat al samarinenilor (care trimite la îngerul care îi găteşte calea lui Moise, în Ex. 23:20) nu sînt primiţi de aceştia (pentru că mergeau spre Ierusalim). Ca urmare, apostolii (reacţionînd probabil cu aceeaşi ură de neam ca şi samarinenii; cf. CHIRIL ALEX., *Luc.*, 56 – ACCS LK, 167) îi propun Domnului să-i pedepsească cu foc din cer (cf. istoria lui Ilie din 4 Reg. 1:10). Iisus îi mustră – explicit, după unele manuscrise –, arătîndu-le că vremea judecăţii nu a sosit încă.

9:54

În unele manuscrise, aluzia evidentă la 4 Reg. 1:10 a fost

adăugată în text sub forma: „aşa cum a făcut Ilie" (cf. STEPH., BYZ.; de asemenea, VULG.). Versiunile româneşti o includ (cu excepţia NTBB, care urmează textul critic; cf. GNT).

9:55-56

În unele manuscrise a fost adăugată explicaţia mustrării, sub forma „Nu ştiţi ai Cărui Duh sînteţi? Că Fiul Omului n-a venit să piardă sufletele oamenilor, ci să le mîntuiască" (trad. BIBL. ANANIA; cf. STEPH., BYZ.; de asemenea, VULG.). Versiunile româneşti o includ (cu excepţia NTBB; cf. GNT).

9:57-62

Ca o continuare firească a refuzului samarinenilor, în acest pasaj sînt prezentate exigenţele apostolatului (cf. Mat. 8:18-22). Astfel, cei care Îl urmează pe Hristos nu vor avea putere (lumească), ci se vor împărtăşi din suferinţele şi respingerea de care Însuşi Domnul a avut parte. Secvenţa este formată din trei întrebări şi răspunsuri ilustrative pentru candidaţii la apostolat; unii sînt chemaţi, alţi vin din proprie iniţiativă.

9:58

Afirmaţia că Fiul Omului, spre deosebire de vulpi sau păsări, nu are unde să-şi plece capul, poate fi regăsită la Mat. 8:20, dar şi în *Ev. Toma*, 86. Cine vrea să îl urmeze pe Hristos nu va beneficia de onoruri, ci de o viaţă lipsită de siguranţa unui cămin.

9:59

Sf. Chiril al Alexandriei (sec. V) înţelege prin „lasă morţii să-şi îngroape morţii" o referinţă la moartea spirituală a celor care nu credeau încă în Hristos şi nu primiseră naştere nouă prin botez pentru viaţa nestricăcioasă: „Învăţăm de aici că frica de Dumnezeu trebuie aşezată mai presus de respectul şi dragostea datorate părinţilor. Legea lui Moise poruncise în primul rînd să-L iubeşti pe Domnul Dumnezeu din tot sufletul, cu toată puterea şi din toată inima ta. A poruncit numai în al doilea rînd să-ţi cinsteşti părinţii, spunînd, «Cinsteşte-i pe tatăl tău şi pe mama ta»" CHIRIL ALEX., *Luc.*, 58 – ACCS LK, 169).

Capitolul al 10-lea

10:1-24

Această secţiune cuprinde a doua misiune pe care o încredinţează Iisus ucenicilor săi. Dacă în capitolul precedent El îi trimisese doar pe cei Doisprezece (Luc. 9:1-16), acum alege şaptezeci (şi doi) dintre ei, pentru a-i trimite, doi cîte doi, să pregătească trecerea Sa prin oraşele aflate în drumul spre Ierusalim. Pasajul începe cu un set de instrucţiuni privind misiunea propriu-zisă (10:1-12), urmat de deplîngerea soartei cetăţilor care nu au primit mesajul lui Dumnezeu (10:13-16), de relatarea întoarcerii celor şaptezeci şi doi (10:17-20) şi se încheie cu preamărirea Tatălui şi binecuvîntarea ucenicilor de către Iisus (10:21-24).

10:1

Un număr aproximativ egal de manuscrise au aici, dar şi în v. 17, fie „şaptezeci", fie „şaptezeci şi doi" de ucenici. Referinţa ar putea fi la numărul neamurilor din Gen. 10:2-31 (şaptezeci, în textul ebraic, dar şaptezeci şi două, în SEPT.). Alţi comentatori preferă să aleagă varianta „şaptezeci", înţelegînd să facă, în primul rînd, o paralelă cu numărul bătrînilor aleşi de Moise (cf. Ex. 24:1, 9-14; Num. 11:16, 24). De pildă, L. T. Johnson argumentează această alegere pe baza temei lucane în care Iisus este proroc asemenea lui Moise, la care se adaugă aluzia la Num.1:26-30 făcută cu puţin înainte, în Luc. 9:49 (JOHNSON, 167). Unele ediţii conţin numărul „şaptezeci" (ERASMUS, STEPH., BYZ.; cf. KJV, LSG; în tradiţia românească: CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. FILOTEI, BIBL. 1874, BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926, BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA). Altele optează pentru „şaptezeci şi doi" (aşezîndu-l uneori pe „doi" între paranteze; v. GNT, cf. VULG., NJB, TOB; în tradiţia românească: BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1968, BIBL. 1988, NTBB).

10:4

Porunca dată ucenicilor de „a nu saluta pe nimeni" în drumul lor a primit interpretări variate. Astfel, ea ar putea însemna că ucenicii sînt sfătuiţi să nu piardă timpul vorbind cu oamenii, ci să se grăbească şi să le vorbească comunităţilor (oraşelor), căci „secerişul este mare" (cf. 4 Regi. 4:29); mai mult, în discuţii personale ucenicii s-ar fi putut abate de la subiectul în cauză. O altă interpretare pune accent pe nevoia ca ucenicii să se ferească de ostilitatea locuitorilor Samariei (cf. 9:53). Spre deosebire de aceştia, cei Doisprezece propovăduiseră în Galileea, un ţinut mult mai receptiv la mesajul hristic.

10:5

„Pace casei acesteia" este o formă lărgită a salutului vechitestamentar „pace vouă" (cf. Jud. 6:23; 19:20), care poate fi întîlnită în Luc. la 24:36. Pacea vestită de ucenici este, desigur, cea adusă de mîntuirea prin Iisus Hristos.

10:7-9

Reîntîlnim aici porunca de a nu se muta din casă în casă (cf. 9:4, v. şi comentariul de acolo). Fraza „vrednic este lucrătorul de plata sa" apare de mai multe ori în NT, e.g., la Mat. 10:10; 1 Cor. 9:14; 1 Tim. 5:18. În acest context, „plata" nu înseamnă, desigur, primirea unei compensaţii băneşti pentru un serviciu oferit, ci numai acceptarea ospitalităţii locuitorilor din oraşele în care se propovăduia. Oaspeţi exemplari, ucenicii trebuie să se concentreze pe dubla lor misiune, de a anunţa apropierea împărăţiei lui Dumnezeu (aici nu în termeni eshatologici, ci cu referire la misiunea mîntuitoare a lui Iisus) şi de a vindeca bolnavii (ca

semn al acestei apropieri; cf. şi Mat. 10:7-8).

10:10-12

Apropierea împărăţiei lui Dumnezeu este o realitate pentru toţi, chiar dacă vor fi unii care nu o vor accepta. Pentru aceştia din urmă, de la mesajul mîntuitor se trece la avertizarea privind implacabilitatea judecăţii eshatologice („în ziua aceea"; cf. Luc. 17:24, 30: „ziua Fiului Omului"; Rom. 2:5: „ziua mîniei"; 1 Cor. 1:18: „ziua Domnului"). Cazul sodomiţilor este în mod special relevant în acest caz, căci păcatul cel mai mare fusese tratamentul prost faţă de mesagerii lui Dumnezeu (cf. Gen. 19:1-23); cf., de asemenea, şi cealaltă referinţă de la Luc. 17:29.

10:13-15

sînt deplînse nominal cetăţile Corazin (pe malul nordic al Mării Galileii, ea apare numai aici; cf. Mat. 11:21), Betsaida (cf. Luc. 9:10; Marc. 6:45; 8:22) şi Capernaum (cf. Luc. 4:31; 7:1). Prin comparaţie, Tirul şi Sidonul (oraşe de pe coasta feniciană; cf. Luc. 6:17) vor fi tratate cu indulgenţă la judecată, tocmai pentru că propovăduirea lui Iisus nu a avut loc acolo.

10:18-19

Ucenicii primesc puterea de a călca peste toată puterea duşmanului (i.e., a diavolului, care apare aici, pentru prima dată în Luc., sub numele de Satana). Gr. *σκορπίων* („scorpioni"; aşa, în NTBB) este redat în aproape toate traducerile româneşti prin *scorpii*.

10:21

Textul lucan foloseşte aici verbul *ἐξομολογέω*, care are în principal sensul de „a mărturisi", „a admite" (cf. Mat. 3:6; Marc. 1:5, Fapt. 19:18; Iac. 5:16), sau „a recunoaşte" (Filim. 2:11). Aşa îl echivalează şi aici unele versiuni româneşti, în care putem citi *ispovedescu-Ţi-Mă Părinte* (CORESI) şi *mărturisescu-Mă Ţie* (BIBL. 1688, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914; cf. de asemenea, GHEORGHIU, 401); cf. VULG.: *confiteor tibi Pater*. Cuvîntul are şi sensul de „a mulţumi", „a lăuda", „a slăvi" (cf. Mat. 11:25; Rom. 14:11; 15:9); acesta este preferat de alte versiuni româneşti, care optează pentru echivalări ca *slavă dau Ţie* (NTB 1648; BIBL. 1968, BIBL. 1988, NTEM: *Te slăvesc [pe Tine]*), *mulţămesc / mulţemesc / mulţumesc Ţie* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. ŞAGUNA, NT1874, NTNITZ., BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL.), *te laud* (BIBL. CORN. 1926), sau *Te preamăresc pe Tine* (NTBB); cf. LSG, TOB: *je te loue, Père*; *I thank thee, O Father* (KJV).

10:23

Comentînd textul paralel din Mat. 11:25-27, Sf. Ioan-Gură-de-Aur arată modul în care înţelege sensul afirmaţiei că „Tatăl nu este cunoscut decît de Fiul", împotriva celor care ar putea susţine prin aceasta o filosofie a incomprehensibilităţii lui Dumnezeu: „Cînd spune «Nici pre Tatăl nu-L cunoaşte nimeni decît Fiul», nu vrea să spună că nimeni nu L-a cunoscut pe Tatăl, ci că nimeni nu-L cunoaşte pe Tatăl cu cunoştinţa pe care o are El despre Tatăl. Aceasta se poate spune şi despre Fiul. Domnul n-a vorbit aici despre un oarecare Dumnezeu necunoscut, cu neputinţă de a fi cunoscut de către cineva, aşa cum susţine Marcion, ci lasă să se înţeleagă că numai Fiul cunoaşte desăvîrşit pe Tatăl. Cît despre noi, oamenii, nici pe Fiul nu-l cunoaştem cum trebuie, şi aceasta o arată Pavel, cînd spune: «Din parte cunoaştem şi din parte profeţim»" (IOAN HRIS., *Mat.*, 38, 2; trad. rom., 468).

10:25-37

Pasajul de faţă cuprinde o exortaţie despre atitudinea (iubirea) faţă de aproapele (gr. *πλησίον*), cunoscută sub numele de Parabola Bunului Samarinean. La întrebarea unui învăţat al Legii în legătură cu modul în care se dobîndeşte viaţa veşnică, Iisus îi răspunde amintindu-i de poruncile Scripturilor (10:25-38). După aceea, El continuă cu exemplul bunului samarinean (10:29-37), prin care sugerează că Legea (iudaică) nu determină întotdeauna faptele iubirii, iar acestea din urmă nu pot fi limitate la neamul ales. Alegerea samarineanului pentru a ilustra cazul aproapelui este, la rîndul ei, semnificativă, deoarece iudeii şi samarinenii se purtau, în general, cu ostilitate, unii faţă de alţii.

10:25

Folosirea verbului *ἐκπειράζω* („a pune la încercare"; cf. şi Luc. 4:12) indică un anumit grad de ostilitate; întrebarea nu a fost pusă cu inima deschisă, pentru a primi un răspuns folositor sau a cunoaşte un adevăr. ♦ După Zigaben, acesta „aştepta să-l prindă în cursă pe Hristos, crezînd că negreşit va porunci vreun lucru potrivnice Legii. […] Dar Mîntuitorul, cunoscînd viclenia lui, îl trimite la Lege, zădărnicindu-i încercarea de a-L ispiti şi totodată mustrîndu-L că se credea îmbunătăţit şi nu era, precum va arăta sfîrşitul pildei" (ZIGABEN, *Luc.*, 10, 25; trad. rom., 106).

10:27

Luca citează aici două porunci, prezentîndu-le ca pe una singură. Mai întîi el, preia textul din Deut. 6:5 SEPT., căruia îi adaugă „şi din tot cugetul tău" (cf. *διάνοια*); această citare este prezentă şi la Mat. 22:37 şi Marc. 12:30, ca răspuns la întrebarea cu privire la „care este cea mai mare poruncă". A doua citare este din Lev. 19:18 şi poate fi găsită în numeroase alte locuri din NT (Marc. 12:31; Mat. 22:39; Rom. 13:9; Gal. 5:14; Ioan 15:12).

10:30

Gr. *ἡμιθανής* este un *hapax legomenon* al NT; în versiunile româneşti, este redat prin *pe jumătate mort* în NTNITZ., BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA şi NTBB (cf. şi NTB 1648, BIBL. 1688: *lăsîndu-l mai mort*; BIBL. CORN. 1926: *aproape mort*). Alte versiuni preferă să redea sensul prin antonim: *debia / abiia / de-abia / abia viu* (CORESI, BIBL.

1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914).

10:31

Textul nu precizează motivul pentru care preotul (care, după Zigaben, ar ilustra Legea dată prin Moise) alege să treacă pe alături, fără a-l cerceta pe cel rănit. Printre sugestiile exegeţilor moderni se numără: frica de contaminare prin atingerea sau apropierea de un cadavru (cf. Num. 5:2; 19:2-13), ezitarea de a ajuta pe cineva care ar putea fi un păcătos, sau frica de a nu fi la rîndul său jefuit în timp ce oferă ajutor. Nici una dintre acestea nu poate fi, însă, susţinută pe baza textului (BOCK, 1030).

10:33

În interpretarea Sf. Ambrozie, samarineanul este Însuşi Hristos: „Astfel, precum există un iudeu după literă şi altul în duh [cf. Rom. 2:28-29], tot aşa există un Samarinean în văzul tuturor şi altul în taină. Aici, samarineanul se coboară. Cine este acesta, dacă nu cel care a coborît din ceruri, care S-a înălţat, de asemenea, la ceruri, Fiul Omului care este în ceruri? [Ioan 3:13] Cînd îl vede pe jumătate mort pe cel pe care nimeni nu putuse să-l vindece înainte – precum aceea ce avea curgere de sînge şi îşi cheltuise toată moştenirea pe medici –, se apropie de el. El a devenit aproapele prin împărtăşirea sentimentului comun tuturor şi rudă prin darul milei" (AMBR., *Luc.*, 7, 74 – ACCS LK, 179). Aceeaşi identificare a Samarineanului cu Iisus poate fi găsită şi la Zigaben: Domnul este Samarineanul, pentru că „s-a îmbrăcat prin înomenire nu numai cu firea iudeilor, ci şi cu firea tuturor neamurilor" (ZIGABEN, *Luc.*, 10, 3; trad. rom., 149). De altfel, putem observa că expresia de aici, „i s-a făcut milă" (gr. *ἐσπαγχνίσθη*), este utilizată şi la redarea sentimentului încercat de Iisus pentru văduva din Nain (Luc. 7:13).

10:36

Prin întrebările lui Iisus şi răspunsurile învăţătorului Legii, textul oferă o inversiune a dialogului iniţial. Dacă învăţătorul legii pare interesat de un răspuns teoretic (în spiritul legii), Iisus îi oferă, în schimb, un răspuns practic (în termenii darului). Iată cum descrie acest tablou J. Jeremias: „În timp ce întrebarea învăţătorului de lege (v. 29) se referea la obiectul iubirii (pe cine trebuie să-l tratez ca pe aproapele meu?), Iisus, în v. 36, întreabă despre subiectul iubirii (cine a acţionat ca un aproape?). Învăţătorul de lege se gîndeşte la el însuşi cînd întreabă: Care este limita responsabilităţii mele? (v. 29). Iisus îi zice: Gîndeşte-te la cel în suferinţă, pune-te în locul său şi întreabă-te: cine are nevoie de ajutorul Meu? (v. 36). Atunci vei vedea că cerinţele iubirii nu cunosc hotare" (JEREMIAS, 245).

10:38-42

Cu ajutorul pericopei despre Marta şi Maria, Luca ilustrează, în persoana Mariei, o a doua cerinţă, după cea a iubirii aproapelui, prin care ucenicii trebuie să-şi trăiască viaţa: iubirea şi ascultarea de Dumnezeu şi învăţăturile Sale. Astfel, deşi Marta pare să fie în centrul acţiunii datorită dialogului cu Iisus, Maria, care doar stă aşezată la picioarele lui Iisus, este personajul principal. ♦ Slujirea mîinilor nu poate fi mai importantă decît ascultarea cuvintelor vieţii; în interpretarea morală a lui Zigaben, „a zis «partea cea bună» [10:42] nu fiindcă cealaltă ar fi fost rea, ci cu înţelesul de «mai bună», că dintre două lucruri bune poate fi mai bun unul. Bună este iubirea de străini, însă mai bine este a şedea lîngă Dumnezeu: că prima e trupească, iar cealaltă duhovnicească" (ZIGABEN, *Luc.,* 10, 42; trad. rom., 153). După Sf. Ioan Casian (sec. IV), prin adăugirea „care nu se va lua de la ea" se arată că rolul Martei ar putea fi luat de la aceasta, căci slujirea trupului nu poate dura decît atita vreme cît omul se află pe pămînt, în vreme ce zelul Mariei nu poate înceta niciodată (IOAN CASIAN, *Conv.*, 1, 8 – ACCS LK, 183).

10:38

Marta şi Maria apar în Luc. numai aici şi lipsesc din celelalte Evanghelii sinoptice; din Ioan 11:1-39 şi 12:2 aflăm că sînt surorile lui Lazăr. Nu există vreun motiv pentru a le considera pe această Marie şi pe Maria Magdalena aceeaşi persoană, cum s-a făcut uneori (v. comentariul la 8:2).

Capitolul al 11-lea

11:1-3

În acest pasaj este continuată prezentarea datoriilor vieţii de ucenic: după iubirea aproapelui şi luarea aminte la învăţăturile lui Dumnezeu din capitolul precedent, o a treia necesitate este rugăciunea (11:1-4). După o parabolă care îi învaţă pe ucenici cum să fie curajoşi în rugăciune şi încrezători că apelul lor va fi auzit (11:5-8; v. JEREMIAS, 195-197), pasajul se încheie cu asigurări în privinţa răspunsului bun al lui Dumnezeu, care este incomparabil mai milostiv decît este un om, oricît de iubitor. Iisus Îl promite ucenicilor pe Duhul Sfînt, pe care Dumnezeu Îl va da celor care i-L cer (11:9-13).

11:1-4

Rugăciunea „domnească" poate fi găsită, sub o formă uşor diferită, şi la Mat. 6:9-13 (ca şi în *Did.*, 8, 2, unde se finalizează prin doxologia „Că a Ta este puterea şi slava în veci" – trad. rom., 31). Varianta lucană este mai scurtă decît cea mateină, avînd cinci propoziţii principale, faţă de şapte. Există numeroase opinii privind sursele acestor versiuni. După unii, versiunea lucană, mai scurtă, este versiunea „originală". După alţi, versiunea mateină a fost scurtată de Luca; de asemenea, există şi teorii complexe privind preluarea şi modificarea unui alt text sursă (v., pentru detalii, BOCK, 1045-1047).

11:2

Spre deosebire de simpla adresare din textul lucan, „Tată" (un apelativ des întîlnit în VT), Matei scrie „Tatăl nostru

cel din ceruri". „Vie împărăţia Ta" nu este urmat de explicaţia existentă la Mat. 6:10 („facă-se voia Ta), decît în cîteva manuscrise care încearcă o armonizare a celor două versiuni. De asemenea, puţine manuscrise, Marcion (sec. II) şi cîteva mărturii patristice precum Sf. Grigorie al Nyssei (sec. IV) şi Sf. Maxim Mărturisitorul (sec. VII) ne transmit o variantă conţinînd adaosul „Fie ca Sfîntul Tău Duh să se coboare peste noi şi să ne curăţească" (provenind probabil din uzul liturgic; cf. FITZMYER, 903).

11:3

„Pîinea noastră *ἐπιούσιος*" reprezintă cel mai dificil loc al traducerilor acestor rugăciuni. Sensul adjectivului în cauză era deja obscur pentru Origen, care susţinea că termenul nu există în limba greacă şi că fusese inventat de evanghelişti (v. FITZMYER, 904-906, a cărui prezentare o urmăresc în acest comentariu). În antichitate, urmărind firul cronologic, o traducere siriacă veche (urmată de una armeană) îl echivalează prin „permanentă"; *Vetus Itala* scrie „zilnică"; Origen îl înţelege ca însemnînd „necesară pentru subzistenţă"; Ioan Hrisostom scrie „zilnică"; Ieronim scrie „zilnică" în traducerea (*Vulgata*) versiunii lucane, dar „suprasubstanţială" în traducerea textului matein şi în alte scrieri ale sale, lăsînd de asemenea mărturie despre existenţa unei traduceri prin „cea de mîine" („viitoare"). În cercetarea biblică modernă sînt susţinute trei versiuni: cea care înţelege aici o referinţă la cele necesare subzistenţei („necesară"; v. Origen), cea care îl redă prin „de fiecare zi" („zilnică", „permanentă") şi cea care îl traduce, sugerînd o încărcătură eshatologică, prin „pentru ziua următoare" (sau „viitoare"). Fiecare dintre aceste opţiuni poate fi argumentată pînă la un punct, cu mai mult sau mai puţin succes, de către cei înclinaţi să dea prioritate diferintelor evidenţe, filologice, istorice, de transmitere textuală etc. De pildă, dacă privim rugăciunea în contextul textului lucan, adică al trimiterii ucenicilor la propovăduire fără a se îngriji de provizii, ci bazîndu-se numai pe ospitalitatea străinilor, sensul de „pîine necesară" apare ca cel mai potrivit (aşa la JOHNSON, 178). ♦ În tradiţia biblică românească termenul este echivalat cu toate cele trei sensuri, prin *săţioasă* (CORESI), *de toate zilele* (NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1874, NTNITZ., BIBL. CORN. 1926, NTBB), *spre fiinţă* (BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA) sau *de mîine* (NTEM); v., de asemenea, Eugen MUNTEANU, „Les reflets en roumain du syntagme *ἄρτος ἐπιούσιο"* (Matthieu 6:11, Luc 11:13), în *Biblicum Jassyense. Romanian Review for Biblical Philology and Hermeneutics*, 1, 2010, 91-148. ♦ Expresia *τὸ καθ' ἡμέραν* („în fiecare zi", „zi de zi") este uşor diferită de mateinul *σήμερον* („astăzi", pe care NTB 1648, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761 îl traduc, totuşi, astfel); echivalarea corectă poate fi găsită în CORESI, BIBL. 1688 şi BIBL. 1914, care scriu *în / pren toate zilele* şi în NTNITZ., BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA şi NTBB: *în fiecare zi*.

11:4

Luca foloseşte cuvîntul *ἁμαρτίας* („păcate") pentru a desemna încălcările poruncilor lui Dumnezeu, dar *ὀφείλοντι* (de la verbul *ὀφείλω*, „a datora", „a fi îndatorat"), pentru a face referire la greşelile oamenilor în relaţiile dintre ei; textul paralel din Mat. foloseşte termenul „datorii" (*ὀφειληματα*) şi pentru relaţia dintre oameni şi Tatăl. În majoritatea versiunilor româneşti, iertarea „datornicilor" / „a celor care ne greşesc" din textul lucan este echivalată prin *datornic / cel (ce este) dator / oricui ne datorează,* la singular sau plural (cf. VULG.: *omni debenti nobis*; KJV: *every one that is indebted to us*). În ediţiile mai recente, s-a preferat echivalarea prin folosirea verbului „a greşi": *tuturor celor ce ne greşesc nouă* (BIBL. ANANIA) şi *oricui ne greşeşte* (NTBB); cf. LSG: *à quiconque nous offense.* ♦ Unele manuscrise au armonizat aici textul cu varianta mateină a rugăciunii, adăugînd „ci ne izbăveşte de cel viclean / rău" (cf. ERASMUS, STEPH., BYZ.). Majoritatea versiunilor româneşti conţin acest adaos (el lipseşte, totuşi, din BIBL. VULG. 1760-1761; cf. VULG.), în vreme ce textul critic îl omite (cf. GNT, urmat de traducerea NTBB); în versiunile care îl conţin, gr. *ὁ πονηρός*, desemnîndu-l pe Satana, este echivalat fie prin „cel viclean" (CORESI: *hitlenul*; NTB 1648: *hicleanul*; BIBL. 1688: *ficleanul*), fie prin *cel rău* (e.g., în BIBL. 1795/ 2000, NTNITZ., BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA).

11:8

Pentru substantivul *ἀναίδεια* („lipsă de ruşine, insistenţă nepoliticoasă, îndrăzneală obraznică"; cf. DGRNT, 27) găsim felurite echivalări în tradiţia biblică românească, precum *ruşine* (CORESI), *acolisitură* (NTB 1648, BIBL. 1688; termen provenit din limba greacă modernă: „insistenţă", „încăpăţînare", cf. s.v., DLRLV; s.v. *acolisi*, DER 53), *obrăznicie* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914), *stăruinţă* (BIBL. 1874) şi *stăruinţă supărătoare* (BIBL. CORN. 1926), *îndrăsneală / îndrăzneală* (NTNITZ., BIBL. ANANIA), *cutezanţă* (BIBL. RADU-GAL.) sau *insistenţă* (NTBB).

11:13

Unele manuscrise scriu aici „Tatăl cel din ceruri" (*ὁ πατὴρ ὁ ἐξ οὐρανοῦ;* cf. ERASMUS, STEPH., BYZ.), altele scriu „Tatăl [îl] va da din ceruri [pe Sfîntul Duh]" (*ὁ πατὴρ ἐξ οὐρανοῦ δώσει*; cf. GNT, care evidenţiază varianta prin folosirea parantezelor. Gr. *πνεῦμα ἅγιον*, este echivalat în VULG. (ca şi în traducerea erasmiană din ERASMUS) prin *spiritum bonum* (poate sub influenţa variantei mateine, care scrie despre darea de „lucruri bune" [gr. *ἀγαθα*]; cf. Mat. 7:11) şi ajunge în ediţia BIBL. VULG. 1760-1761 sub forma *duh bun*.

11:14-54

Secţiunea de faţă se concentrează pe conflictul dintre Iisus şi reprezentanţii partidelor religioase iudaice. Versetele 14-

23 ridică un semn de întrebare în legătură cu originea puterii lui Iisus de a face minuni; este aceasta de la Dumnezeu, sau de la diavol? Urmează apoi, în 24-36 precizări privind modul corect de raportare nu la persoana omului Iisus, ci la la mesajul hristic, care este pentru această generaţie precum a fost semnul lui Ioan pentru niniviteni şi, de asemenea, precum o lumină strălucitoare. Secţiunea se încheie prin denunţarea făţărniciei fariseilor şi cărturarilor, care decid că trebuie să întreprindă ceva în legătură cu Iisus, pentru a stopa răspîndirea convingerilor Sale.

11:14-23

Pasajul caută să lămurească sursa puterii supranaturale (de netăgăduit) cu care Iisus face minuni (precum cea a redării glasului unui mut); cf. Mat. 12:22-30; Marc. 3:22-27. După unii sceptici (şi, care se manifestă, ca urmare, cu ostilitate), puterea Sa nu poate proveni decît de la *Beelzebul*, căpetenia diavolilor (cf. *Veelzevul*, în CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688; BIBL. 1795/ 2000: *Velzevuv*; cf. 11:15). Acest nume este folosit de Luca numai aici şi, deşi el poate fi pus în relaţie cu zeul Baal, nu este aici altceva decît un sinonim pentru *Satana* (cf. imediat mai jos, la 11:18). Ispitirea pomenită în v. 16, în acest context, trimite evident la ispitirea lui Iisus din pustie (cf. Luc. 4:2). Alternativa (vv. 17-22) este constituită de posibilitatea ca Iisus să scoată demonii „cu degetul lui Dumnezeu" (cf. Mat. 12:28: „cu Duhul lui Dumnezeu"); prin preluarea acestei imagini din Ex. 8:19, Luca face din nou o paralelă între Iisus şi Moise (care primeşte putere împotriva magilor lui Faraon). ♦ Pe baza acestui text (şi mai ales a versiunii paralele de la Marc. 3:22-27), scriitorul creştin C. S. Lewis expunea cunoscuta sa trilemă cu privire la Iisus, care este ori nebun, ori mincinos, ori Fiul lui Dumnezeu (Lunatic – Lier – Lord): „Încerc aici să împiedic pe oricine să spună acea nerozie pe care o spune deseori lumea despre El: «sînt gata să-l accept pe Iisus ca pe un mare învăţător al moralei, dar nu accept pretenţia lui de a fi Dumnezeu». Acesta este singurul lucru pe care nu trebuie să-l spunem. Un om care ar fi doar om şi ar spune genul de lucruri pe care le spunea Iisus nu ar putea fi un mare învăţător al moralei. Ar fi fie un nebun – pe aceeaşi treaptă cu omul care spune că este un ou fiert – fie, altfel, însuşi Diavolul din iad. Trebuie să alegeţi. Sau omul acesta a fost, şi este, Fiul lui Dumnezeu, sau a fost un nebun sau ceva şi mai rău. Poţi să-l izolezi ca pe un nebun, poţi să-l scuipi şi să-l ucizi ca pe un demon; sau poţi să-i cazi la picioare şi să-l numeşti Domn şi Dumnezeu" (C. S. LEWIS, *Mere Christianity*, Collins, London, 1952, 54-56; traducerea de faţă este o formă revizuită a textului oferit de Dan Rădulescu, în C. S. Lewis, *Creştinism, pur şi simplu*, Humanitas, 2004, 76).

11:23

Expresia „cine nu este cu Mine, este împotriva mea" reprezintă opusul afirmaţiei făcute către ucenici (cf. 9:50), iar „cine nu adună cu Mine" se referă la nevoia de a mări numărul celor care îi ascultă şi îi urmează învăţăturile (şi care nu trebuie, astfel, „risipiţi"), în vederea dobîndirii intrării în împărăţia lui Dumnezeu.

11:24-36

Printr-o scurtă parabolă, Iisus avertizează despre pericolul care l-ar putea pîndi pe cel care a beneficiat de ajutorul lui Dumnezeu, dar nu continuă să se îngrijească de viaţa sa, pe care să o umple cu bucuria împărăţiei vestite de Hristos. Un astfel de om poate cădea într-o condiţie încă şi mai grea la revenirea diavolilor (24-26, cf. Mat. 12:43-45; v. JEREMIAS, 236-237). Urmează o laudă adusă celor care ascultă şi păstrează cuvîntul lui Dumnezeu (27-28) iar apoi o mustrare şi un nou avertisment adresat generaţiei acestor vremuri, care nu va primi alt „semn" decît cel dat prin prorocul Iona ninivitenilor (29-32; cf. Mat. 12:38-42). Această secţiune se încheie cu îndemnul adresat fiecăruia de a-şi face trupul strălucitor cu lumina care alungă întunericul, adică de a-L primi pe Dumnezeu (sau, în contextul de aici, pe Iisus şi mesajul său profetic) şi a-L purta în lume, în văzul tuturor (33-36; cf. Mat. 6:22-23).

11:29

„Semnul" acestei generaţii este Însuşi Iisus, căci, aşa cum prorocise Simeon cu ocazia tăierii împrejur la templu, pruncul era menit să fie „semn de împotrivire" (cf. Luc. 2:34).

11:31

„Regina de la miazăzi" (BIBL. 1688: *împărăreasa austrului*) este regina din Saba, care îl vizitase pe regele Solomon pentru a-i cunoaşte înţelpciunea (3 Reg. 10:1-13).

11:37-54

Acest pasaj conţine cel mai aspru discurs de condamnare al căpeteniilor religioase (aici, fariseii şi cărturarii). Aflat în casa unui fariseu, Iisus devine ţinta mustrării acestuia, din pricină că nu îndeplineşte ritualul spălării de dinainte de masă. În replică, Iisus aduce şase capete de acuzare împotriva membrilor elitei religioase iudaice (trei împotriva fariseilor şi trei împotriva cărturarilor). Astfel, ei sînt făţărnici, ignoră dreptatea şi iubirea lui Dumnezeu, încărcă poporul cu poveri greu de purtat, pe care ei nu le ridică, îşi urmează strămoşii care i-au ucis pe proroci şi, neintrînd ei în împărăţia lui Dumnezeu, îi mai opresc şi pe alţii care ar dori să intre. Prin prezentarea acestui moment, textul lucan marchează ceea ce se constituise deja în timp, adică o ruptură între propovăduirea lui Iisus şi iudaismul oficial (BOCK, 1105).

11:38

Ritualul curăţirii implica cel puţin spălarea mîinilor (cf. Gen. 18:4; Jud. 19:21). Descrierea ceremonialului sectei esenienilor ne oferă, probabil, imaginea unui ritual mai elaborat, dar asemănător: „După ce au muncit cu rîvnă pînă la ora a cincea, se adună iar într-un loc anume, cu o

fişie de pînză de in înfăşurată în jurul şalelor, şi-şi spală trupul cu apă rece. De îndată ce s-au curăţit astfel, se duc într-o clădire deosebită, în care nici un om, străin de sectă, nu are voie să intre: purificaţi, ei înşişi intră în sala de mese ca în incinta unui sanctuar" (JOSEPHUS, *Răz.*, 2, 8, 5; trad. rom., 159-160).

11:40

Luca este singurul dintre evangheliştii sinoptici care foloseşte aici cuvîntul *ἄφρονες* („nebunilor"; cf. şi în cazul bogatului de la Luc. 12:20). Termenul poate fi găsit în VT SEPT., de pildă la Prov. 1:22: „(…) Până când, nebunilor, veţi iubi nebunia?" sau Ps. 13:1: „Zis-a cel nebun în inima sa: «Nu este Dumnezeu!»".

11:42

Gr. *ἑδύοσμον* este redat în versiunile româneşti prin *izmă* sau *mentă*; gr. *πήγανον* desemnează planta cunoscută ştiinţific sub denumirea *ruta graveolens* (s.v., BGD, 655), iar în limba română, ca *rută* (un cultism provenit din limba latină, sec. XVII) şi *virnanţ* (provenind din limba maghiară; cf., s.v. *rută*, DER 7297). În versiunile biblice româneşti, cuvîntul estre tradus prin *rută* în NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, NTNITZ., BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926 şi NTBB; la CORESI citim *pătrînjeiul*, iar la BIBL. RADU-GAL. şi BIBL. ANANIA, *untariţă*.

11:49

„Înţelepciunea lui Dumnezeu" se referă aici la Dumnezeu sau, poate, la Iisus (cf. şi Luc. 7:35: „înţelepciunea a fost găsită dreaptă de către toţi fiii ei"). Deşi textul sugerează că este vorba de o referinţă la Scripturi, o afirmaţie cu acest conţinut nu a putut fi găsită. Prorocii şi apostolii sînt numiţi împreună deoarece, în viziunea lui Luca, îndeplinesc acelaşi rol (JOHNSON, 190).

11:51

„Sîngele lui Abel" (cu referire la uciderea lui Abel de către Cain relatată în Gen. 4:1-12) era imaginea clasică a uciderii provocate de invidie (cf. Evr. 11:4; 12:24; 1 Ioan 3:12).

11:54

În unele manuscrise se găseşte adaosul *ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ* („pentru a-L putea învinui"' cf. ERASMUS, STEPH., BYZ.; de asemenea, VULG.), care nu este reţinut în ediţia critică (cf. GNT). Cu excepţia NTBB, versiunile româneşti traduc versiunea extinsă (e.g., în BIBL. 1688: *ca să-l pîrască pre el*).

Capitolul al 12-lea

12:1-12

Pasajul de faţă deschide un capitol dedicat în întregime ucenicilor şi nevoii lor de a avea încredere în Dumnezeu şi de a se supune voii Lui. După ce i-a criticat atît de sever pe farisei şi cărturari, Iisus îşi îndreaptă atenţia către ucenicii săi, pe care îi laudă şi în mustră deopotrivă. Aceştia trebuie să evite făţărnicia fariseică, să se teamă de Dumnezeu şi să-L mărturisească pe Iisus înaintea oamenilor, pentru ca Iisus, la rîndul Său, să mărturisească despre ei înaintea îngerilor. Blasfemia împotriva Duhului Sfînt nu va fi iertată, iar Acesta îi va învăţa ce şi cum să vorbească în momentele de cumpănă, cînd vor fi prigoniţi şi aduşi în faţa autorităţilor.

12:1-3

Din critica complexă cu care se încheie capitolul precedent, Domnul alege făţărnicia fariseilor pentru a ilustra, în contrapartidă, cum trebuie să procedeze ucenicii în misiunea lor; aceasta nu ascunde taine, căci acelaşi adevăr cunoscut şi şoptit în privat, este propovăduit în public („la lumină"), „în gura mare" („de pe acoperişuri").

12:4-9

Iisus se adresează ucenicilor săi cu apelativul de „prieteni" (*φίλοις*), învăţîndu-i şi încurajîndu-i să reziste în faţa tuturor adversităţilor pe care le vor avea de înfruntat în propovăduire. Ei nu trebuie să se teamă de moartea trupului (adică de eventualul martiriu de pe urma persecuţiei), ci de judecata lui Dumnezeu, în caz de apostazie; voinţa lor va fi sprijinită de Dumnezeu însuşi, care îi are cu atît mai mult în grija Lui, cu cît El nu trece cu vederea nici măcar o vrabie (4-7). Versetele 8-9 conţin o promisiune urmată de o ameninţare, redate în termeni eshatologici (căci Hristos va mărturisi sau nu despre ucenici în faţa îngerilor lui Dumnezeu, în funcţie de îndeplinirea sau renunţarea la misiunea lor).

12:10-12

Versetele cu care se încheie discursul lui Iisus către ucenici conţin una dintre cele mai enigmatice afirmaţii hristice, atunci cînd El face distincţie, pe de o parte, între vorbirea de rău împotriva Fiului Omului, care poate fi iertată, şi blasfemia împotriva Duhului Sfînt, pe de altă parte, care nu poate fi iertată (12:10). Dintre multele interpretări propuse de exegeţi (pentru care vezi FITZMYER, 964), două ni se par preferabile. Astfel, una dintre sugestii este caracteristică vocilor patristice (bisericeşti): iertarea celor spuse împotriva Fiului Omului este posibilă deoarece provine de la necredincioşi, în vreme ce blasfemia împotriva Duhului Sfînt nu poate fi ştearsă, căci se defineşte ca apostazie a credincioşilor creştini. O perspectivă asemănătoare sugerează că cei care ar vorbi acum împotriva Fiului Omului ar avea şansa să se pocăiască la vremea venirii Duhului, în cazul în care nu l-ar respinge şi pe Acesta (caz în care nu mai pot fi iertaţi); cf., de altfel, respingerea Sfîntului Duh de către liderii religioşi din Fapt. 5:32 şi 7:51. În continuare, textul lucan notează că, atunci cînd ucenicii vor fi interogaţi de prigonitorii lor, Sfîntul Duh îi va învăţa ce să vorbească; prin comparaţie, versiunile marcană şi mateină scriu că Sfîntul Duh va vorbi în locul acestora (cf.

Marc. 13:11; Mat. 10:20).

12:13-21

Fiind rugat să arbitreze o dispută familială în legătură cu o moştenire, Iisus refuză (cf. şi cazul din 10:38-42), dar foloseşte prilejul să arate limitele şi pericolul dobîndirii excesive de bunuri, căci viaţa omului „nu stă în prisosul avuţiilor sale" (12:15 BIBL. ANANIA). Adevărata comoară a omului este cea pe care o are la Dumnezeu, adică cel care iubeşte virtutea, aşa cum reiese din parabola bogatului căruia i-a rodit ţarina (16-21; cf. *Ev.* Toma, 63; v. CHIRIL ALEX., *Luc.*, 89).

12:19

„Mănîncă şi bea" descriu petrecerea vieţii omului care îşi refuză perspectiva unei vieţi după moarte şi ignoră judecata lui Dumnezeu; cf. Is. 12:13 (citat şi la 1 Cor. 15:32): „Să mâncăm şi să bem, căci mâine vom muri!" (trad. BIBL. ANANIA).

12:20

După Sf. Teofilact al Bulgariei, noaptea sugerează absenţa cunoaşterii voii lui Dumnezeu: „Aşadar, cu adevărat «noaptea» îi este cerut sufletul unuia ca acestuia, căci nu are lumină a cunoştinţei celei dumnezeieşti, care să-i lumineze lui, ci în «noaptea» iubirii de bogăţie aflîndu-se şi de aceasta fiind întunecat, îl apucă moartea" (TEOFILACT, *Luc.*, 12, 16-21; trad. rom., 170).

12:22-34

Iisus îşi continuă discursul, adresîndu-se de data aceasta numai ucenicilor; astfel, dacă încrederea nu trebuie pusă în prisosul celor dobîndite în această viaţă, aşa cum au putut înţelege din parabola bogatului, obţinerea celor necesare trebuie lăsată în grija lui Dumnezeu. Acesta nu uită nici de corbi, nici de crinii cîmpului, nici de efemera iarbă, astfel că nu-i va lăsa, cu atît mai mult, pe cei care şi-au închinat viaţa slujirii Lui şi vestirii împărăţiei Sale. În plus, atunci cînd ucenicii vor dobîndi bunuri pămînteşti, vor face bine să le împartă cu cei aflaţi în nevoie, pentru a dobîndi comoară nepieritoare în ceruri. ♦ Agoniseala excesivă este rea şi pentru că va conduce la apariţia altor dorinţe vinovate, iar în cele din urmă, la renunţarea la a urma voii lui Dumnezeu, după cum notează Sf. Chiril al Alexandriei: „Cu ce grijă şi cu cît de mare îndemînare [Iisus] le conduce vieţile sfinţilor apostoli spre înalte culmi duhovniceşti. [...] El nu a spus numai «nu vă îngrijoraţi» ci a adăugat, «pentru viaţa voastră», adică să nu acordaţi o atenţie excesivă acestor lucruri, ci dedicaţi-vă cu totul lucrurilor de mult mai mare importanţă. Căci viaţa este mult mai importantă decît mîncarea, iar trupul este mai important decît îmbrăcămintea. [...] Iar acestea vor fi urmate, imediat după aceea, de o mulţime de alte dorinţe, care vor conduce la apostazia de la Dumnezeu" (CHIRIL ALEX., *Luc.*, 90 – ACCS LK, 210).

12:24

Gr. *ταμεῖον* („cămară" sau „vistierie") este redat în versiunile româneşti prin *vistiiari* / *visterii* (CORESI, BIBL. 1795/ 2000), *celariu* / *celar* (NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. RADU-GAL.), *pivniţă* (BIBL. VULG. 1760-1761), *cameră* (NTNITZ.) sau *cămări* / *cămară* (BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926, BIBL. ANANIA, NTBB).

12:25

Termenul *πῆχυς* desemnează, în sens literal, un „cot" (lat. *cubitus*), adică o unitate de măsura a distanţei, cu valoarea de aproximativ 46 cm. Termenul *ἡλικία* poate însemna deopotrivă „statură" şi „vîrstă". Astfel, expresia de aici poate fi tradusă în sens literar („să adauge un cot la vîrsta / statura sa"), dar, în contextul discuţiei despre viaţa omului, traducerea cea mai potrivită este cea în sens figurat „să adauge măcar o clipă la durata vieţii sale". În tradiţia biblică românească, traducerea literală poate fi găsită la CORESI (*cotul* nu se poate adăuga la *crescutul lui*), NTB 1648, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914, BIBL. RADU-GAL. (*statului său*), GHEORGHIU (*la statura sa,* cf. Mat. 6:28) şi BIBL. ANANIA (*staturii sale*); cf. VULG.: *ad staturam suam cubitum unum*; KJV: *to his stature one cubit.* Adăugarea unui cot la *vîrsta sa* este opţiunea traducătorilor BIBL. 1688, NTNITZ. şi NTEM, ca şi a BIBL. CORN. 1926, unde citim *la lungimea vieţii sale*; cf. NJB: *a single cubit to your span of life.* În sfîrşit, NTBB scrie *cîtuşi de puţin la durata vieţii sale*; cf. TOB: *tant soit peu son existence.*

12:33

Renunţarea la bunurile pămînteşti aduce cu sine răsplata lui Dumnezeu (cf. Luc. 6:35; 16:9). În versiunile româneşti, expresia *βαλάντια μὴ παλαιούμενα* este echivalată prin *pungă* / *pungi nevechite* (C, BIBL. 1688), *care nu se vechesc* (NTB 1648, BIBL. 1795/ 2000) / *învechesc* (BIBL. FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, NTNITZ., BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA, NTBB), iar *θησαυρὸν ἀνέκλειπτον*, prin *vestiiari nescăzut* (CORESI), *comoară nescăzută* (NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. VULG. 1760-1761), *carea* / *care nu se împuţinează* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. ŞAGUNA), *neîncetată* (MZ), *neîmpuţinată* (BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914, BIBL. ANANIA), *nesecată* (BIBL. CORN. 1926), *nesleită* (BIBL. RADU-GAL.) sau *nepieritoare* (NTBB).

12:35-48

Pasajul de faţă conţine una dintre parabolele cu evidentă orientare eshatologică, prin care oamenii (35-40), şi în special ucenicii (41-48), sînt învăţaţi cum să-şi petreacă viaţa în lipsa lui Hristos şi în aşteptarea revenirii Sale (cf. Mat. 24:45-51). Parabola se concentrează pe credincioşia şi vigilenţa oamenilor (ucenicilor) în absenţa stăpînului lor. În cazul relatat la 41-48, unui servitor (administrator) i se dă în grijă hrănirea celorlalţi servitori. Pentru că nu ştie momentul întoarcerii stăpînului casei, atunci cînd slujirea sa va fi evaluată, servitorul va fi mereu pregătit şi va fi găsit la

final vrednic să fie primit la masa stăpînului. În caz contrar, dacă va ignora sosirea stăpînului, se va purta rău cu slujitorii şi îşi va trăi viaţa în abuzuri, va fi pedepsit.

12:39

Venirea sfîrşitului lumii este comparată cu lovitura dată de un hoţ în noapte şi în alte locuri din NT (cf. Mat. 24:43; 1 Tes. 5:2, 4; 1 Petr. 3:10 şi Apoc. 16:15). Gr. *διορυχθῆναι* (de la *διορύσσω*, „a săpa [prin]", dar şi „a sparge [o casă]"), este echivalat în versiunile româneşti mai vechi prin *să(-i) sape* (aşa în CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, NTNITZ., BIBL. 1914), iar în cele mai noi, prin *să-i spargă* (BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA, NTBB).

12:40

După cum observă L. T. Johnson, pînă în acest moment majoritatea numirilor de „Fiul Omului" din textul lucan (cu excepţia Luc. 9:24; 12:8) au fost făcute în contextul activităţii sale de propovăduire (v. 5:24; 6:5, 22; 7:34; 9:56, 58; 11:30; 12:10) sau cu referire la patimi (9:22, 26, 44). Începînd cu acest verset vor predomina referinţele la viitoarea venire a Fiului Omului în calitate de judecător (17:22, 24, 26, 30; 18:8; 21:27, 36; 22:69).

12:42

Prin comparaţie cu Mat. 24:45, unde întîlnim substantivul obişnuit „mîncare" (*τροφή*), Luca utilizează aici termenul *σιτομέτριον* (lit., „raţie", sau *măsură de grîu*, echivalare care poate fi găsită în CORESI, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914; cf. BIBL. ANANIA: *partea lor de grîu*). Alte echivalări ale versiunilor româneşti include *obrocul* (NTB 1648), *merticul* (BIBL. 1688), *demîncarea* (NTNITZ.), *partea lor de hrană* (BIBL. CORN. 1926), *tainul* (BIBL. RADU-GAL.) sau *porţia de hrană* (NTB 1648).

12:46

Gr. *διχοτομέω* înseamnă, literal, „a tăia în două", dar este probabil folosit în această parabolă, ca şi la Mat. 24:51, fie cu sensul mai general de „a pedepsi cu severitate" sau de a „a respinge", „a separa" (deoarece, citim în continuare, „şi îi va da partea lui cu necredincioşii", adică îl va da la o parte de grupul credincioşilor). Versiunile româneşti (ca şi cele în alte limbi) reflectă această divergenţă, traducînd fie literal (*şi-l / mi-l va tăia [pe el] în doao / două*: BIBL. 1688, BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914, GHEORGHIU, BIBL. 1968, BIBL. ANANIA; cf. BIBL. CORN. 1926: *în bucăţi*; BIBL. 1936, BIBL. RADU-GAL.: *şi-i va tăia capul* (!); sau BIBL. 1795/ 2000, BIBL. ŞAGUNA, BIBL. 1874, NTNITZ.: *şi-l va despica pre el / [în două]*), fie în sensul de pedepsire aspră (*şi va năduşi el*: CORESI; *îl va pedepsi aspru*: NTBB), fie de despărţire de comunitatea credincioşilor (*şi-l va da deoparte*: NTEM, la Mat. 24:51); cf. şi echivalările mai puţin clare din NTB 1648: *şi-l va despărţi* sau BIBL. VULG. 1760-1761: *şi-i va împărţi*, prin care s-a dorit, probabil, tot redarea acestui ultim sens.

12:48

După Sf. Ioan Hrisostom, pentru buna chivernisire a „celor încredinţate" ucenicilor, dar şi celor care sînt conducători peste alţii – fiecare după chemarea sa –, este nevoie de înţelepciune şi credinţă: „Cuvintele acestea însă nu s-au spus numai despre avere şi bani, ci şi despre cuvîntul de învăţătură, despre facerea de minuni, despre harisme şi despre toată iconomia care a fost încredinţată fiecăruia dintre apostoli. Pilda aceasta se potriveşte şi conducătorilor lumeşti. Că fiecare trebuie să folosească darurile ce le are, fiecare înţelepciune, fiecare dregătorie, bogăţie sau orice, spre folosul obştesc, nu spre vătămarea oamenilor şi nici spre pierderea sa proprie. De aceea Hristos le cere aceste două însuşiri: înţelepciune şi credinţă. Că şi păcatul din prostie se săvîrşeşte. Domnul numeşte pe sluga aceasta «credincioasă», că nici n-a dosit, nici n-a cheltuit în zadar şi fără rost averea stăpînului său; o numeşte «înţeleaptă», că a ştiut să chivernisească cum trebuie cele încredinţate ei. Şi noi avem nevoie de aceste două însuşiri: să nu dosim bunurile Stăpînului nostru, ci să le chivernisim cum trebuie" (IOAN HRIS., *Mat.*, 77, 3; trad. rom., 877).

12:49-59

După ce i-a învăţat pe ucenici cum să primească absenţa Sa şi cum să se pregătească pentru întoarcerea Sa, Iisus Îşi descrie misiunea în trei pasaje, fiecare dedicat unei alte teme. Primul paragraf (12:49-53) conţine precizări privind caracterul incisiv al propovăduirii lui Iisus: El a venit să boteze cu foc (cf. Luc. 3:16) pe cît mai mulţi dintre cei care îi ascultă mesajul (căci unii îl vor primi, iar alţii nu, iar între ei va fi dezbinare din această cauză). Adresîndu-Se mulţimilor în al doilea paragraf (54-56), le conjură să citească „semnele timpului", adică să înţeleagă că mesajul Său vine de la Dumnezeu, la vreme de criză. Ultimul paragraf cere de la cei care îl ascultă pe Iisus să judece ceea ce este drept în relaţia cu El (sau cu fiecare, cf. Mat. 5:25-26).

12:49

După părerea unor exegeţi (cf., e.g., JOHNSON, 207), aici ar fi vorba nu atît despre botezul cu foc (Luc. 3:16; cf. şi darul Duhului Sfînt, în Fapt. 2:3), cît mai curînd despre focul judecăţii eshatologice pe care Ioan Botezătorul îl promisese (cf. 3:9; 3:16); aşa s-ar explica şi versetul următor, în care Iisus se referă la botezul patimilor. Fără a exclude posibilitatea ca ambele sensuri să fie transmise aici, prima interpretare ni se pare cea mai probabilă.

12:51

Cuvîntul *διαμερισμός* este redat în versiunile româneşti prin *împărţeală* (BIBL. 1688; cf. CORESI: *ce să împart*; BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914: *despărţire*), *înderăptnicie* (NTB 1648), *despărţire* (BIBL. VULG. 1760-1761) sau *desbinare / dezbinare* (NTNITZ.: *numai desbinare*; BIBL. CORN. 1926: *mai degrabă desbinare*; BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA, NTBB).

12:55

Cuvîntul καύσων („căldură", „arşiţă") este echivalat în traducerile româneşti prin *zăduh* (NTB 1648, BIBL. 1688; BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926: *zăduf*), *năsuşală* (BIBL. 1795/ 2000), *căldură* (BIBL. VULG. 1760-1761, NTNITZ.; NTBB: *va fi cald*), *zăpuşală* (BIBL. RADU-GAL.) sau *arşiţă* (BIBL. ANANIA). Înţelegînd să traducă gr. νότος („vînt de la miazăzi", „austru"), prin *crivăţ* (prin care se desemnează un vînt venit de la nord), CORESI rescrie fraza pentru a rămîne în registrul frigului: *şi cînd bate crivăţ, grăiţi: ger va fi, şi va fi.*

12:57-59

Dacă Matei 5:25-26 vorbea de înţelegerea cu un duşman, în cadrul general al relaţiilor dintre oameni, este probabil ca textul lucan să dorească redarea unui alt sens, printr-o mini-parabolă: cei care îl ascultă pe Hristos trebuie să se decidă în legătură cu relaţia lor cu Dumnezeu (sau cu El, Prorocul care îi cheamă, precum duşmanul la tribunal), cîtă vreme mai e timp, înainte de judecata de apoi (v. JOHNSON, 209; cf. FITZMYER, 1001; BOCK, 1199).

Capitolul al 13-lea

13:1-9

Episodul care deschide capitolul, dar cu care se încheie, de fapt, secvenţa începută la 12:1, este prezent numai în Evanghelia lucană (BOCK, 1202). Răspunzînd mulţimii în legătură cu posibilele raţiuni teologice ale petrecerii unor tragedii recente, Iisus subliniază din nou nevoia de pocăinţă: în caz contrar, toţi vor pieri asemenea acelora (1-5). Cei care au pus întrebarea nu trebuie să creadă că lipsa tragediei din viaţa lor înseamnă că Dumnezeu îi binecuvintează în păcatele lor, căci cei care au murit nu erau mai păcătoşi decît ei. Dumnezeu acordă fiecăruia vreme de pocăinţă, după cum învăţăm din exemplul parabolei smochinului neroditor. Omul care l-a plantat este răbdător şi binevoitor (precum este Dumnezeu cu poporul Său), căci, deşi timpul îl arătase neroditor şi s-ar fi cuvenit să fie tăiat (la judecata lui Dumnezeu), îl mai îngăduie un an (să se pocăiască), la rugămintea grădinarului său (cf. Mat. 21:18-19; Marc. 11:12-14).

13:2

Tragedia sau dezastrul erau văzute în mod obişnuit ca urmări ale păcatului (cf. Iov. 4:7; 8:4, 20; Iez. 18:26). Iisus nu îi contrazice, dar îi întreabă dacă victimele în cauză fuseseră mai păcătoşii decît toţi ceilalţi galileeni.

13:4

Cuvîntul prin care sînt de semnaţi păcătoşii (în text, „mai vinovaţi"; BIBL. 1688: *mai greşiţ*) este ὀφειλέται, însemnînd, literal, „datornici", folosit aici cu sens religios („mai îndatoraţi"). ♦ *Turnul Siloamului*: este vorba de un turn al zidului vechii cetăţi a Ierusalimului (cf. Ioan 9:7, 11: *scăldătoarea Siloamului*; v., de asemenea, JOSEPHUS, 5, 4, 2).

13:6-7

Via şi smochinul apar împreună ca simboluri ale binecuvîntării lui Dumnezeu la Mih. 4:4 şi Ioil 2:22 (cf. şi Mih. 7:1). Gr. ἀμπελουργός este echivalat în traducerile româneşti prin *viiariu* (CORESI, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000), *viaş* (NTB 1648), *lucrătoriul viei* (BIBL. VULG. 1760-1761), *vier* (NTNITZ., BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA) sau *viticultor* (NTBB). ♦ Pe urmele Sfinţilor Părinţi, pentru Zigaben, smochinul neroditor este sinagoga iudeilor, viticultorul este Hristos, iar cei trei ani sînt cele trei perioade ale poporului lui Israel: a judecătorilor, a regilor şi a arhiereilor (ZIGABEN, *Luc.*, 13, 7; trad. rom., 193).

13:10-17

În pasajul de faţă, Luca îl arată pe Iisus, aflat tot în drum spre Ierusalim, vizitînd o sinagogă în ziua de Sabat şi vindecînd cu această ocazie o femeie gîrbovă (pentru vindecarea în zi de Sabat, cf. şi Luc. 6:9). După unii exegeţi, episodul este aşezat aici pentru că urmează unei ordini cronologice; după alte opinii (inclusiv patristice), el urmează parabolei smochinului, simbol al sinagogii, pentru că femeia infirmă (fiica lui Avraam), vindecată în zi de sîmbătă, simbolizează prin contrast, biserica. (FITZMYER, 1010).

13:11

Infirmitatea femeii, timp de 18 ani (care corespunde numărului de oameni omorîţi de căderea turnului Siloamului) este explicată mai jos, la 11:16, ca fiind urmarea posedării demonice. În tradiţia biblică românească, citim aici că femeia avea *duh de nevoe* (CORESI), *duhul nepotinţei / neputinţei / neputinţii* (NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926; BIBL. ANANIA: *de neputinţă*), *spirit / duh de slăbiciune* (NTNITZ., BIBL. RADU-GAL.) sau că *era infirmă* (NTBB). ♦ După exegeţii moderni, condiţia femeii ar putea să fi fost *spondylitis ankylopoetica*, spondilită anchilozantă (cf. BOCK, 1215; GREEN, 520).

13:14

Mai marele sinagogii este ἀγανακτων, „indignat", un termen care apare numai aici în textul lucan (cf. Marc. 10:14; 41; Mat. 20:24; 26:8). În traducerile româneşti, citim aici *bănuind* (NTB 1648, BIBL. 1688), *mîniindu-să / mîniindu-se* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA; BIBL. CORN. 1926: *mîniat*), *tînjind* (BIBL. VULG. 1760-1761), *mîhninndu-se* (NTNITZ.) sau *revoltat* (NTBB).

13:15-16

Dacă în Deut. 5:14, Dumnezeu interzice lucrul cu boul sau măgarul (asinul) în zi de sîmbătă, la Deut. 22:1-4, este permisă recuperarea unui animal care s-a pierdut (în text: boul, oaia), ca şi ridicarea unui bou sau măgar care a căzut în drum. Eliberarea din „legătura" Satanei poate fi pusă în legătură cu sensul eliberator al anului sabatic (cînd

datornicilor li se iertau datoriile, iar sclavii erau eliberaţi; cf. JOHNSON, 212). Termenul „legătură" (*δεσμός*) este folosit aici în sens figurat şi mai apare în cazul scoaterii demonilor (Luc. 8:26-39; 11:4) şi al iertării păcatelor (5:20, 23; 7:47).

13:17

Gr. *ἀντίκειμαι* se poate traduce prin „adversar" (BIBL. 1688: *ceia ce să punea împotriva Lui*); el trimite la Is. 45:16 SEPT. („Toţi potrivnicii Lui vor fi ruşinaţi"; trad. BIBL. ANANIA) şi mai apare ulterior la Luc. 21:15, cu referire la cei care se opun ucenicilor.

13:18-21

Promisiunea lui Dumnezeu este instaurarea împărăţiei Sale. Cum va fi aceasta, întreabă Iisus, răspunzînd că va fi precum sămânţa de muştar care creşte şi precum plămada care dospeşte (cf. Mat. 13:31-33; Marc. 4:30-32; *Ev. Toma* 20; 96); cu alte cuvinte, împărăţia va fi instaurată în mod treptat, pînă la momentul culminant al instaurării totale. Împărăţia nu porneşte de sus în jos (decît cu referire la planul divin), ci de jos în sus, de la cei puţini credincioşi (care o poartă în ei înşişi). Parabolele împărăţiei primesc la Luca o atenţie mai mică decît cea acordată de Mat. 13 (care are şapte pilde) şi Marc. 4 (trei pilde şi o comparaţie).

13:19

Spre deosebire de Marc. 4:31 şi Mat. 13:32 (cf. şi *Ev. Toma 20*), unde joacă un rol important în argumentare, Luca nu pune accentul pe micimea sămînţei se muştar (FITZMYER, 1016; JOHNSON, 213). Gr. *κατασκηνόω* („a locui, a vieţui"; aici, „a-şi face cuib", cf. şi Marc. 4:32) este un termen tehnic pentru încorporarea păgânîlor în poporul lui Dumnezeu (JEREMIAS, 185-186); viziunea eshatologică este dată de imaginea hiperbolizată a creşterii unui grăunte de muştar într-un adevărat *copac* (deşi aceasta nu corespunde realităţii) şi a plămadei unei gospodine într-o cantitate uriaşă de aluat (căci pîinea rezultată ar hrăni mai mult de o sută de persoane).

13:22-30

Răspunsul la venirea împărăţiei trebuie să fie dat fără întîrziere, înainte ca „uşa", care este „strîmtă", să se închidă. În pasajul de faţă, aflăm cine va intra în împărăţie şi cine va fi alungat de la poarta acesteia (căci uşa este deschisă de către Stăpîn numai pentru cei pe care îi cunoaşte, cf. 13:25), neputînd sta alături de Avraam, Isaac, Iacov şi proroci sau participa la banchetul eshatologic.

13:24

Uşa cea strîmtă este, în acelaşi timp, singura prin care se poate intra în împărăţia lui Dumnezeu. Textul de la Mat. 7:13 este mai explicit, constrastînd uşa cea strîmtă şi poarta cea largă (aceasta din urmă lipsind din textul lucan). Intrarea pe uşă se face printr-o „luptă" (gr. *ἀγών*, de asemenea, „competiţie atletică"); în traducerile româneşti, *Ἀγωνίζεσθε* este redat prin *nevoiţi-vă* (CORESI, NTB 1648, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926), *luptaţi* (NTNITZ.), *străduiţi-vă* (BIBL. RADU-GAL., NTBB), sau *siliţi-vă* (BIBL. ANANIA).

13:27

Ca şi Mat. 7:23, textul derivă din Ps. 6:9 SEPT., cu unele modificări. Luca păstrează cuvîntul *πάντες* („toţi"), care nu apare în Matei. El înlocuieşte însă *ἀνομία* („fărădelege", termen folosit şi în textul matein) cu *ἀδικία* (care poate însemna „nedreptate", cf. Rom. 9:14, dar şi „răutate", „facere de rău", cf. Rom. 6:13; 1 Cor. 13:6; 1 Ioan 5:17); în versiunile româneşti ale textului lucan, îi găsim aici pe lucrătorii *nedereptí* (CORESI), *fără dereptate / direptate* (NTB 1648, BIBL. 1688), *nedreptăţii* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA), *strîmbătăţii* (BIBL. VULG. 1760-1761), dar şi pe *lucrătorii fărădelegii* (BIBL. CORN. 1926) sau pe *răufăcători* (NTBB).

13:29

Imaginea banchetului eshatologic era prezentă deja în Scripturi: spre exemplu, în episodul care descrie cum Moise şi bătrînii lui Israel mănîncă şi beau în prezenţa lui Dumnezeu (cf. Ex. 24:9-11), dar, mai ales, în imaginea praznicului dumnezeiesc de la Is. 25:6-8 (v. 25:6 BIBL. ANANIA: „Ospăţ va face Domnul Atotţiitorul pentru toate neamurile; pe muntele acesta vor bea veselie, vin vor bea"). La Luca, înmulţirea minunată şi hrănirea mulţimilor este, de asemenea, o anticipare a banchetului eshatologic (cf. Luc. 9:12-17).

13:30

Exprimarea lucană (cf. şi Marc. 10:31; Mat. 19:30) nu foloseşte articolul hotărît, de aceea unii exegeţi (e.g., FITZMYER, 1027: *some of those who are now last…*) şi traducători (cf. KJV: *there are last which shall be first*; LSG; TOB) sînt de părere că aici trebuie să înţelegem că nu toţi, ci doar „unii" dintre cei dintîi vor fi ultimii şi invers. Aşa găsim, în tradiţia românească, spre exemplu, la NTB 1648 şi BIBL. 1688 (*sînt de apoi care vor fi întîiu*), BIBL. CORN. 1926, BIBL. ANANIA sau NTBB (*unii* dintre cei de pe urmă; de asemenea, BIBL. RADU-GAL.: *sînt codaşi care vor fi în frunte şi sînt fruntaţi care vor fi la coadă*). Alţi interpreţi (e.g., JOHNSON, 217: *those who are last will be first*) sau traducători (e.g., NJB: *there are those last who will be first*) preferă să vadă aici o avertizare generală pentru creştinii (*toţi* creştinii) care s-ar putea crede în frunte (sfinţi). În limba română, expresia a fost înţeleasă aşa, spre exemplu, în BIBL. 1795/ 2000 (la fel, BIBL. ŞAGUNA): *cei de pre urmă vor fi întîiu şi cei dintîiu vor fi pre urmă.*

13:31-35

Avertizat de unii dintre farisei că Irod Antipa aşteaptă să-L ucidă, odată sosit în Ierusalim, Iisus se vădeşte pe sine Proroc asemenea celor dinaintea Lui, avertizînd poporul neînţelegător să vadă ce a făcut pentru El şi să fie credincios planului lui Dumnezeu pe are El l-a vestit. Pasajul de la 13:31-33, care nu poate fi găsit decît în

Evanghelia după Luca, are un rol central, de tranziţie: vremea propovăduirii şi avertismentelor s-a încheiat. De acum înainte, timpul rămăs până la pătimirea şi moartea Sa la Ierusalim (cea sortită tuturor prorocilor, cf. 13:34-35) este dedicat învăţării ucenicilor.

13:32

„A treia zi" este probabil o referire la Învierea lui Hristos (menită a fi înţeleasă de către cititorii creştini ai textului lucan). Pe de altă parte, unii au înţeles textul fie în sens literal (că Iisus ar ajunge în Ierusalim „în trei zile") sau, mai curînd, în sens figurat (că ar ajunge „repede"); cf. BOCK, 1247. Folosirea verbului *τελειόω* („a termina, a sfîrşi, a împlini, a duce la capăt, a realiza, a săvîrşi", cf. şi Fapt. 20:24; v. DGRNT, 286) pare să susţină referinţa la Înviere; forma *τελειοῦμαι* este redată în versiunile româneşti cu sau fără pronumele reflexiv, prin *sfîrşi-voi* (CORESI; cf. BIBL. 1795/ 2000, BIBL. FILOTEI, NTNITZ.: ***mă** voiu sfîrşi*; BIBL. 1874, BIBL. 1968: *voi sfîrşi*; NTNITZ., BIBL. RADU-GAL.: *sfîrşesc*; NTBB: *voi fi sfîrşit*), ***mă** voi isprăvi* (NTB 1648, BIBL. 1688; cf. BIBL. CORN. 1926: *voi isprăvi*), ***mă** săvîrşesc* (BIBL. VULG. 1760-1761; cf. VULG.: *consummor*), sau ***mă** împlinesc* (BIBL. ANANIA).

13:34

Grija protectoare a găinii care-şi strînge puii sub aripile sale aminteşte de imaginea vechitestamentară a vulturului de la Deut. 32:11 („Ca un vultur ce-şi umbreşte cuibul întinzându-şi dorul aripelor spre pui"; cf. şi Ps. 90:4 SEPT.: „Cu spatele te va umbri şi sub aripile Lui vei nădăjdui"; trad. BIBL. ANANIA).

Capitolul al 14-lea

14:1-6

Pasajul de faţă relatatează o nouă vindecare în zi de sîmbătă, pe cînd se afla la masă, în casa unui fariseu. Date fiind precedentele conflicte de Sabat avute de Iisus cu fariseii (cf. Luc. 6:1-5, 6-11) sau cu „mai marele sinagogii" (13:10-17), cititorul nu va fi surprins de relatarea unei noi controverse. ♦ De la bun început este conturată o atmosferă tensionată, căci ni se spune că Iisus se afla sub atenta supraveghere a celor prezenţi, care se întrebau oare ce urma să mai facă (cf. gr. *ἦσαν παρατηρούμενοι*). În versiunile româneşti, originalul este echivalat prin: *aciia era de căuta* (CORESI), *îl lua aminte* (NTB 1648, BIBL. 1688), *îl păzea* (BIBL. 1795/ 2000), *îl socotea* (BIBL. VULG. 1760-1761), *îl pîndeau* (NTNITZ., BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926, BIBL. ANANIA), *erau cu ochii aţintiţi* (BIBL. RADU-GAL.) sau *îl urmăreau* (NTBB).

14:2

Istorisirea acestei vindecări apare numai la Luca. Bolnavul suferea de *ὑδρωπικός* („hidropizie" sau „dropică", stare cauzată de acumularea patologică de apă în cavităţile naturale ale corpului sau în ţesuturi; cf. DEX 1998). Versiunile biblice româneşti scriu aici, în majoritate, *idropică* sau *dropică* (cf. NTBB: *hidropizie*), dar întîlnim şi echivalări prin *de apă trîndav* (CORESI) sau *boala apei* (NTB 1648, BIBL. VULG. 1760-1761). Dată fiind starea de tensiune menţionată în versetul anterior, există posibilitatea ca bolnavul să fi fost prezent acolo tocmai pentru a-l atrage pe Iisus într-o cursă (BOCK, 1256); o astfel de presupunere nu poate fi însă dovedită.

14:5

Vindecarea bolnavului este urmată, ca şi cu altă ocazie (cf. 13:15-16), de o justificare, în termenii cunoscuţi ai admisibilităţii salvării oricui ar fi căzut într-o fîntînă (aici, a unui bou sau a unui copil). Despre dimensiunile mari ale fîntînilor, a căror guri erau de obicei acoperite de capace, aflăm din 2 Reg. 17:18-19. Alăturarea cuvîntului „copil" lîngă „bou" este destul de suprinzătoare, astfel încît, în unele manuscrise, el este înlocuit cu „măgar" („asin").

14:7-14

Iisus îşi continuă cuvîntul adresat celor prezenţi la masă, învăţîndu-i despre smerenie şi generozitate. Omul, şi în special cel care îl urmează pe Hristos, trebuie să fie nu numai smerit (în cazul de faţă, atunci cînd este invitat la masă, 14:7-11), ci şi generos, dăruind fără a aştepta ceva înapoi (în cazul de faţă, invitînd la masă numai persoane lipsite, care nu îi pot întoarce amabilitatea, 14:12-14).

14:10

Folosirea de către Luca a apelativului „prietene" poate fi vazută în contextul aprecierii conceptului de „prietenie" în lumea elenistică, sugerînd o legătură intimă şi un statut egal cu al gazdei (v. JOHNSON, 224); pentru egalitatea în prietenie, vezi Aristotel, *Eth. nic.*, 8, 5, 5; trad. rom., 174.

14:11

Folosirea verbului *ταπεινόω* (fig., „a [se] pleca, a [se] smeri", v. şi Luc. 3:5; cf. DGRNT, 284) reflectă statutul smereniei ca virtute de seamă a creştinului, după modelul Celui Care s-a golit pe Sine (Filip. 2:8). De data aceasta, vom observa un contrast sever cu opinia moraliştilor din epoca elenistică, pentru care *ταπεινοφροσύνη* era un viciu (cf. JOHNSON, 224). Zicătoarea poate fi recunoscută în textul de la Iez. 21:26 SEPT.: „pe cel smerit l-ai înălţat, pe cel înalt l-ai umilit" (trad. BIBL. ANANIA).

14:13

Toate cele patru categorii menţionate aici („săracii" – poate în sensul mai larg de „marginalizaţi" –, „infirmii", „şchiopii" şi „orbii") vor fi readuse în discuţie în parabola care urmează, la 14:21.

14:14

Învierea celor drepţi şi a celor nedrepţi este anunţată în pasajul vechitestamentar de la Dan. 12:2-3: „Şi mulţi dintre cei ce dorm în ţărâna pământului se vor trezi: unii la viaţă

veşnică, iar alţii la ocară şi ruşine veşnică" (trad. BIBL. ANANIA). Referinţa a fost făcută şi în contextul prezenţei în casa unui fariseu, care credea în înviere (cf. Fapt. 23:6; de asemenea, JOSEPHUS, *Răz.* 2, 163).

14:15-24

Secţiunea de faţă conţine pilda celor poftiţi la cină sau a cinei celei mari (cf. Mat. 22:2-11; de asemenea, *Ev. Toma*, 64) şi este aşezată aici ca o ilustrare a îndemnului din versetele anterioare (Luc. 14:12-14), la care se adaugă o invitaţie suplimentară, pentru cei care nu fuseseră chemaţi iniţial (14:22-24). Refuzînd invitaţia la masă (vestea împărăţiei), conducătorii religioşi pierd ultima şansă de a fi primiţi la banchetul eshatologic; împărăţia va veni oricum, indiferent de răspunsul celor invitaţi să intre în ea. Luca prezintă trei exemple de scuză, cărora le corespund trei invitaţii (cf. 14:17, 22 şi 23). Evanghelia este menită în primul rînd pentru cei aflaţi în nevoie (cf. Luc. 1:50-53; 4:16-30; 6:20-23), astfel că aceştia sînt în primul rînd invitaţi. Poftirea celor din afara cetăţii ar putea să sugereze chemarea păgînilor, deosebit de importantă în viziunea lucană (pentru detalii, ca şi pentru particularităţile versiunii alegorizate de la Matei, v. JEREMIAS, 69-72).

14:17-20

Cele trei exemple de refuz sau de scuză se referă la cumpărarea unui pămînt (şi nevoia de a merge pentru a-l vedea), cumpărarea a cinci perechi de boi (şi nevoia de a-i încerca) şi însurătoarea recentă (de unde imposibilitatea de a veni). Unii exegeţi au văzut în aceste scuze invocarea raţiunilor legitime de a nu participa la războiul sfînt (cf. Deut. 20:5-7). Cu toate acestea, numai a treia scuză (şi, eventual, prima) se pot încadra cerinţelor. A doua scuză este notabilă doar prin bogăţia pe care o implică cumpărarea celor zece boi. Într-o interpretare mai pedestră, dar valabilă (cf. FITZMYER, 1055), cele trei exemple (ale agricultorului, crescătorului de animale şi celui proaspăt căsătorit) sînt doar expresia unei relatări întreite obişnuite în istorioarele moralizatoare care conţin trei personaje dramatice (cf. preotul, levitul şi samarineanul de la 10:29-37; v., de asemenea, în literatura orală, anecdotele în care sînt prezenţi reprezentanţi a trei etnii diferite). ♦ În interpretarea duhovnicească a Sf. Maxim Mărturisitorul, „prin femeie se arată iubirea de plăceri, prin perechile de boi iubirea de cîştig, iar prin ogor, lăcomia pîntecelui, din pricina cărora orice om care se desparte, prin ele, de dumnezeieştile făgăduinţe, cade" (MAXIM MĂRT., *Întreb.*, 125; trad. rom., 182).

14:21

Lista celor patru categorii de invitaţi (cf. 14:13) lipseşte la Mat. 22:9, unde sînt poftiţi toţi cei pe care servitorul îi poate găsi (lipseşte, de asemenea, din *Ev. Toma*, 64).

14:23

Aşa cum am menţionat deja, este posibil ca această a treia chemare, care apare numai în evanghelia lucană, să se refere la misiunea creştină la neamuri. Prin gr. *ἀναγκάζω* trebuie să înţelegem un apel insistent pentru a-i convinge să intre (pe cei întâlniţi pe stradă la masă, respectiv pe neamuri la Hristos), nu o încercare de a-i aduce cu forţa. ♦ Interpretarea în acest al doilea sens i-a permis lui Augustin al Hipponei (în Africa de Nord), la sfîrşitul secolului al IV-lea şi începutul secolului al V-lea, să susţină, în anumite condiţii, convertirea cu forţa (fapt care a condus, în Evul mediu, la naşterea şi acceptarea practicilor inchizitoriale); pentru detalii, v. Peter Brown, „St. Augustine's atitude to religious coercion", în *Journal of Roman Studies* 54 (1964), 107-116.

14:25-35

Secţiunea de faţă reprezintă un alt punct de cotitură pentru textul lucan. Începînd de aici, relatarea se va concentra aproape exclusiv cu definirea urmării adevarate a lui Iisus Hristos (în calitate de ucenic şi, prin extensie, ulterior, de creştin). Pasajul conţine o predică adresată mulţimii, în care Iisus oferă instrucţiuni detaliate despre cine şi cum poate să-I fie ucenic. În primul rînd, Iisus trebuie să fie prioritatea absolută a vieţii ucenicului (mai presus şi dincolo de familie, purtîndu-şi crucea; 14:26-27). După evaluarea „costului", dacă ucenicul se decide să-L urmeze pe Hristos, trebuie să se implice total (14:28-32). Trebuie, de asemenea, să renunţe la tot ceea ce deţine (14:33) şi să se arate folositor celorlalţi, precum este sarea cea bună în bucate (14:34-35).

14:26

Luca se exprimă aici foarte dur, folosind verbul „a urî" (*μισέω*), care este antonimul lui „a iubi" (*ἀγαπάω*). Mat. 10:37 are, în schimb, o exprimare mai blîndă, folosind gradul comparativ („mai mult decît pe Mine"). Îndemnul la ură nu trebuie înţeles în sens literal (cu referire la sentiment), ci în sens retoric (cu referire la atitudine): urmarea lui Hristos (în vederea dobîndirii darului suprem, împărăţia lui Dumnezeu) trebuie să aibă prioritate, ba chiar trebuie să tindă către exclusivitate. Vom observa, de asemenea, că în vremea lui Iisus, ca şi în restul secolului apostolic, convertirea la Calea hristică ducea adesea la alienarea restului familiei, astfel încît îndemnul adresat aici este cu atît mai uşor de înţeles (v. BOCK, 1285).

14:28

Parabola turnului îndeamnă la evaluare chibzuită, căci un lucru făcut pe jumătate este mai rău decît dacă nu ar fi fost început. Numai cel care crede că poate renunţa la toate, inclusiv la „suflet/viaţă" (*ψυχή*), fără întrerupere (purtîndu-şi întotdeauna crucea) şi pînă la sfîrşit, poate să Îl urmeze pe Hristos.

14:34

Folosind cuvîntul *μωρανθῇ*, textul lucan, ca şi cel de la Mat. 5:13, scrie, literal, „dacă sarea devine nebună"; această

exprimare stranie provine dintr-o eroare de traducere, datorită dublului sens pe care îl poartă ebraicul *tpl* (vezi, pentru detalii, JEREMIAS, 206-208). Marcu traduce sensul corect de „searbăd", atunci cînd scrie „dacă sarea devine nesărată [îşi pierde gustul]" (Marc. 9:50). Sensul transmis de Iisus prin această zicală populară este, în orice caz, acelaşi, fiind un avertisment adresat ucenicilor „nebuni" (sau, mai curînd, în cazul lui Luca, întregii mulţimi „nebune"), de a nu se arăta nefolositori, precum sarea care şi-a pierdut calităţile. Întîlnim echivalarea interpretativă în cele mai multe dintre versiunile româneşti: *se va înpuţi / împuţi* (CORESI, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914), *s-ară dezsăra* (NTB 1648), *va fi pierdut puterea* (NTNITZ.), *îşi pierde gustul* (BIBL. CORN. 1926, NTBB), sau *se strică / se va strica* (BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA). Traducătorii BIBL. 1688 optează pentru sensul literal, scriind *să va nebuni.*

Capitolul al 15-lea

15:1-10

Capitolul 15 conţine trei pilde prin care se vădeşte dorinţa lui Dumnezeu de a-i regăsi şi recîştiga pe cei păcătoşi. Primele două pilde, a oii pierdute (2-7) şi a drahmei pierdute (8-10) sînt mai scurte, iar a treia, cea a fiului risipitor şi a tatălui iubitor este mai lungă, ocupînd restul capitolului (11-32). Primele două pilde sînt foarte asemănătoare şi pot fi văzute ca variante ale aceleiaşi parabole. Dacă vameşii şi păcătoşii vin la Iisus, care îi cheamă la El (spre nemulţumirea şi dispreţul cărturarilor şi fariseilor, cf. 15:1-2) este pentru că cei pierduţi nu sînt uitaţi de Dumnezeu; precum oricine va căuta o oaie sau o drahmă care s-a rătăcit, Dumnezeu îi va căuta şi îi va găsi pe cei păcătoşi şi se va bucura pentru convertirea lor, mai mult decît pentru cei care nu au nevoie (sau li se pare că nu au nevoie) de convertire.

15:4-5

Parabola oii pierdute poate fi găsită şi la Mat. 18:12-14, ca şi la *Ev. Toma*, 107. Dacă la Luca oaia este „pierdută", la Mat. 18:12 ea „s-a rătăcit"; detaliul aşezării oii pe umeri, lipseşte de la Matei şi aminteşte de reprezentările sculpturale ale antichităţii, fără îndoială cunoscute cititorului căruia i se adresează textul lucan. Este semnificativ că, deopotrivă la Luca şi Matei, oaia este una oarecare dintr-o sută (aşa cum valoarea sufletelor omeneşti este egală). Prin contrast, *Ev. Toma* ratează această mizã, atunci cînd scrie că s-a rătăcit „oaia cea mai mare".

15:6-7

La Matei şi Luca, găsirea oferă prilej de bucurie împreună cu prietenii sau vecinii (respectiv în ceruri), pentru găsirea oii (pentru cel care s-a pocăit / convertit); bucuria este mai mare decît cea pentru oile care nu s-au pierdut (drepţii care nu au nevoie de pocăinţă). În *Ev. Toma*, însă, păstorul îi declară oii, după ce a găsit-o, că o iubeşte mai mult decît pe celelalte; textul continuă, astfel, linia preferenţială începută înainte (vezi comentariul anterior), acordînd mai multă *dragoste* (un sentiment esenţial), în contrast cu *bucuria* mai mare de la Luc. şi Mat. (care este doar un sentiment incidental şi care nu subminează dragostea egală acordată tuturor oilor / oamenilor). ♦ În versiunile biblice româneşti, *μετάνοια* este echivalată aici prin *pocăinţă* (cf. CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688: *pocaánie*); o excepţie este versiunea NTBB, unde se optează pentru *convertire.*

15:8-10

Pilda drahmei (o monedă de argint) apare numai la Luca şi este structurată în acelaşi mod ca şi cea a oii regăsite: drahma este pierdută, apoi găsită, ceea ce oferă prilej de bucurie („cerurile" din parabola anterioară sînt aici „îngerii lui Dumnezeu").

15:11-32

A treia parabolă a capitolului, cea a „fiului risipitor" (sau a „tatălui iubitor") poate fi găsită, ca şi cea a drahmei, doar în Evanghelia după Luca. Denumirea sa tradiţională provine, cel mai probabil, de la un titlu introdus în VULG.: *De filio prodigo* (FITZMYER, 1083). Cu toate acestea, se consideră adesea că titlul se justifică prea puţin, deoarece fiul risipitor nu este, de fapt, personajul principal al parabolei, ci acesta este mai curînd *tatăl* (cf., e.g., JOHNSON, 240 care îşi justifică alegerea şi printr-o paralelă cu personajele principale ale pildelor precedente, păstorul, respectiv, femeia) sau chiar, pe un plan filozofic, *risipirea* însăşi (cf. PLEŞU, 260-270). Pilda, care are în centru şi reacţia lui Dumnezeu faţă de cei doi fii, poate fi interpretată pe numeroase planuri, lucru observabil deja din comentariile patristice ale unor Clement Alexandrinul, Ambrozie, Ieronim sau Augustin, pînă la exegeţii moderni. Într-o prezentare schematică, istorisirea ar cuprinde trei puncte de interes (trei personaje): fiul risipitor (păcătosul), fiul cel mare (cel care respectă poruncile şi se îndreptăţeşte pe sine în faţa lui Dumnezeu) şi tatăl (Dumnezeu). Parabola se încheie cu justificarea tatălui faţă de fiul său cel mare (15:31-32), care răspunde, în acest fel, nemulţumirii fariseilor şi cărturarilor de la începutul capitolului (15:2).

15:13

Termenul *ἀσώτως* sugerează un trai dezmăţat, iresponsabil, necontrolat, dar nu neapărat o viaţă petrecută cu desfrînatele, aşa cum este calificată de fratele mai mare la 15:30.

15:15

Deoarece porcul era pentru iudei necurat (cf. Lev. 11:7; 14:8), păzirea porcilor unui non-iudeu dă imaginea perfectă a gravei sale căderi sociale şi morale.

15:17

Adăugînd la umilinţa slujirii porcilor foamea de care suferea printre străini, „venindu-şi în sine", fiul cel mai

tînăr îşi compară soarta nefericită cu traiul bun al celor care muncesc pentru tatăl său; termenul *μίσθιοι* este echivalat în traducerile româneşti prin *năemnici* (CORESI), *năimiţi* (NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. VULG. 1760-1761), *argaţi* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA), *simbriaşi* (NTNITZ.) sau *zilieri* (NTBB).

15:21-23

Aşa cum şi-a propus înainte de a se întoarce (cf. 15:18-19), fiul se mărturiseşte vinovat în faţa tatălui său, recunoscînd că nu mai are dreptul să fie numit fiul său. Deşi dorea să îi ceară tatălui său să-l primească ca pe unul dintre zilierii care munceau pentru el (cf. v. 19), acesta din urmă nu mai aşteaptă ca fiul său să-şi termine pledoaria, ci se grăbeşte să îl primească, ieşindu-i chiar în întîmpinare, fiind cuprins de o bucurie exuberantă (cf. PLEŞU, 267: „tatăl nu iartă, pur şi simplu, ci iartă cu asupra de măsură"). El porunceşte să se aducă repede cea mai bună haină (semn al distincţiei), încălţăminte (semn al libertăţii) şi un inel (semn al autorităţii), reconfirmîndu-l, astfel, drept fiul său (cf. JEREMIAS, 167) şi, de asemenea, să fie pregătit un praznic fastuos. ♦ În v. 23, traducerea obişnuită a gr. *σιτευτός* este „îngrăşat"; literal, el sugerează că animalul a fost crescut cu grîu (*σῖτος*), nu cu iarba păşunilor, tocmai pentru a fi sacrificat şi servit la ocazii speciale; cf. şi Jud. 6:25, 28; Ier. 46:21 SEPT.; v. JOHNSON, 238). ♦ În viziunea lui Petru Hrisologul (sec. IV-V), uciderea viţelului (cf. Ps. 68:31) din porunca tatălui închipuie uciderea Fiului lui Dumnezeu, care nu putea fi omorît fără porunca Tatălui său din ceruri (PETRU HRIS., *Om.*, 5 – ACCS LK, 251).

15:24

Probabil că Luca identifică, în cazul pildei fiului risipitor, „pierderea" şi „regăsirea" (asemănătoare altfel cu cea a oii şi a drahmei) cu „moartea" şi „învierea", pentru a-l trimite cu gîndul pe cititorul deja încreştinat la mesajul esenţial al istoriei mîntuirii prin Iisus Hristos (cf. şi pierderea în păcat a lui Adam şi regăsirea în Hristos, la AMBR., *Luc.*, 7, 234 – ACCS LK, 251). De asemenea, pasajul aminteşte de pierderea şi regăsirea lui Iisus la doisprezece ani, în templu (Luc. 2:46).

15:28

Verbul *παρακαλέω* este folosit în NT cu mai multe sensuri. Astfel, el poate fi redat prin „a ruga, a chema, a invita" (e.g., Luc. 8:41; Fapt. 8:31), „a îndemna" (e.g., 1 Cor. 1:10), „a ruga stăruitor", „a implora" (e.g., Fapt. 28:20), dar şi „a încuraja, a mîngîia" (e.g., Luc. 16:25); cf. DGRNT, 216. În cazul de faţă, două variante sînt la fel de posibile: fie că tatăl „l-a rugat stăruitor", fie că „l-a mîngîiat / împăcat". Majoritatea versiunilor româneşti optează pentru „l-a rugat" (cf. NTBB: *l-a rugat stăruitor*; v. şi VULG.: *coepit rogare illum*). BIBL. 1936 şi BIBL. RADU-GAL. preferă, în mod excepţional, redarea celuilalt sens, scriind *îl îmbuna*. ♦ Prin refuzul său de a participa la masa sărbătorească, fiul cel mare poate fi imaginat printre cei care nu vor fi primiţi la banchetul eshatologic (Luc. 13:28-30).

15:29

Fiul cel mare se îndreptăţeşte pe sine spunînd că nu i-a încălcat poruncile tatălui său (i.e., a fost corect, are merite), ceea ce reprezintă, desigur, o aluzie la iudeii care nu au nevoie de pocăinţă (în special la farisei şi cărturari; cf. Filip. 3:6 şi, de asemenea, parabola vameşului şi fariseului de la Luc. 18:9-14).

15:30

Expresia redă o distanţare dispreţuitoare: fiul mai tînăr nu este numit „fratele meu" ci „fiul tău acesta". El este incriminat pentru că şi-a cheltuit cu femeile destrăbălate partea sa de avere (gr. *βίος,* literal: „cele care îi asigurau traiul").

15:31-32

Tatăl întoarce lipsa de delicateţe a fiului său cel mare, folosind expresia „acest frate al tău". De asemenea, folosind cuvîntul *τέκνον,* el i se adresează cu afecţiune (aşa cum apreciază JEREMIAS, 168), fapt care se pierde uneori în traducere, fiindcă se optează aproape întotdeauna, inclusiv în versiunile româneşti, pentru „fiu" („Fiule"; cf. VULG.: *Fili*) şi nu pentru echivalarea corectă, aceea de „copil" („Copile / Dragul meu copil"; cf., e.g., LSG, TOB: *Mon enfant*). ♦ Prin includerea verbului *ἔδει* („se cuvenea") – folosit şi la Luc. 13:16 pentru a indica necesitatea de a o elibera pe fiica lui Avraam din legătura Satanei –, textul lucan sugerează că cerinţele legii nu pot fi mai presus de obligaţiile iubirii de aproapele (cf. JOHNSON, 239).

Capitolul al 16-lea

16:1-8

Parabola iconomului (administratorului) necinstit nu este un avertisment împotriva dobîndirii bogăţiilor şi nici nu aprobă necinstea ori falsul. Administratorul este, cu toate acestea, un model pentru ucenici, prin aceea că este „prevăzător" / „înţelept" (cf. 16:8: *φρονίμως*) şi caută să se folosească de bogăţia materială pentru a-şi asigura viitorul; tot astfel, confruntaţi cu o criză majoră (venirea vremii pentru pocăinţă, sau a împărăţiei / judecăţii) trebuie să facă şi ucenicii (care au fost numiţi de Iisus, într-un anume sens, şi ei, administratori); cf. FITZMYER, 1098. Este posibil să înţelegem de aici şi dobîndirea comorii din ceruri prin fapte de milostenie (cf. Luc. 12:33; v. JOHNSON, 248).

16:1

În traducerile româneşti, gr. *οἰκονόμος* este echivalat prin *pîrcălăb* (CORESI), *şofariu* (NTB 1648), *diregătoriu* (BIBL. 1688), *ispravnic* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. CORN. 1926), *iconom* (NB, BIBL. 1914, BIBL. RADU-

GAL., BIBL. ANANIA) sau *administrator* (NTBB).

16:8

Parabola avertizează că „fiii acestei epoci / acestui veac" (sau, alternativ, „ai acestei lumi", aşa cum citim în BIBL. RADU-GAL.; cf. gr. *αἰῶνος*) sînt „mai prevăzători / înţelepţi" (*φρονιμώτεροι*) în ceea ce priveşte depăşirea crizelor lor, decît sînt „fiii luminii", pentru a putea intra pe poarta cea strîmtă, propovăduită de Hristos.

16:9-13

Pasajul de faţă conţine trei sentinţe adăugate parabolei. Purtînd o nuanţă eshatologică, prima îndeamnă la folosirea înţeleaptă a bogăţiilor materiale (v. 9). În a doua sentinţă este definită credincioşia celui care îl urmează pe Hristos, fiind aşezate în contrast încrederea în cele mai mărunte, faţă de cele mari, îngrijirea de bunurile materiale, faţă de adevărata bogăţie şi administrarea bunurilor altuia, faţă de cele proprii (16:10-12). În ultima sentinţă, alegerea este formulată explicit: Dumnezeu sau *Mammon*, i.e. ataşamentul de bogăţia promisă în ceruri sau de cea trecătoare, obţinută pe pămînt (v. 13). ♦ *Mamona* este în v. 9 un substantiv comun provenit din ebraică / aramaică (cf. şi Mat. 6:24, este neatestat în VT, dar prezent în textele de la Qumran, în ebraică şi aramaică), care poate fi echivalat prin „avere", „bogăţie", sau „profit" (pornind de la sensul de „aceea în care cineva se încrede"; cf. FITZMYER, 1109). Expresia *mamona nedreptăţii* (aşa în NTB 1648, BIBL. 1688 etc., dar şi tradusă ca *bogăţia nedreptăţii*, în, e.g., BIBL. CORN. 1926 sau BIBL. ANANIA) poate fi înţeleasă fie ca avere dobîndită prin mijloace necinstite, fie, mai probabil, ca avere care (poate) duce la practici necinstite. În 16:13, însă, contextul permite personificarea mamonei şi transcrierea ca nume propriu (*Mamona*), desemnînd o putere idolatră, care concurează cu Dumnezeu pentru stăpînirea oamenilor (JOHNSON, 246; v. *cei doi domni* de la Mat. 6:24, cf. *2 Clem.*, 6, 1). Acest mod de a echivala poate fi văzut, spre exemplu, la BIBL. ANANIA, care scrie *bogăţie* la 16:9, 11, dar *Mamona* la 16:13 (şi la Mat. 6:24).

16:14-18

Pasajul de faţă, care constă din trei învăţături suplimentare adresate explicit fariseilor, face legătura dintre parabola iconomului necinstit şi cea a bogatului şi a lui Lazăr (16:9-31). Mai întîi, fariseii sînt condamnaţi pentru că se justifică pe ei înşişi (14-15), apoi se proclamată venirea împărăţiei lui Dumnezeu şi împlinirea legii (16-17; Mat. 11:12-13) şi, în sfîrşit, este afirmată, în termeni chiar mai stricţi decît cei prevăzuţi în Lege, nelegiurea divorţului (18; cf. Mat. 19:9; Marc. 10:2-9).

16:15

Gr. *βδέλυγμα* („oroare", „ceva dezgustător, abominaţie, lucru îngrozitor, urîciune"; cf. DGRNT, 58) apare în mai multe locuri în VT SEPT. (Gen. 48:31; Ex. 8:26; Lev. 5:2; 7:21; 11:10-42; Deut. 17:1) pentru a desemna ceva profund respingător şi necurat, mai ales cu referire la idolatrie (cf. Deut. 7:25; 12:31; Is. 2:8, 20 etc.). Versiunile româneşti îl redau aici prin *urîciune* (BIBL. 1688, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914; BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA; cf. CORESI, BIBL. 1795/ 2000: *urît iaste / este*), *spurcatu e* (NTB 1648), *groază* (NTNITZ.) sau *este respingător* (NTBB).

16:16

Exprimarea lucană de aici (*μέχρι Ἰωάνου*, „pînă la Ioan"; de asemenea şi continuarea *ἀπὸ τότε*, „pînă atunci") poate sau nu să îl includă pe Ioan (ca ultim profet al Vechiului Legămînt, dar şi ca unul care a fost „mai mult decît un profet", cf. Mat. 7:26). Sensul gr. *βιάζεται* este dificit de ghicit, el putînd însemna atît „a lua cu forţa", cît şi „a face uz de forţă" (fie în sens pozitiv, de „a se strădui", fie negativ, „a folosi forţa împotriva cuiva". Comparaţia cu Mat. 11:12 nu este întru totul folositoare, căci acolo subiectul este împărăţia lui Dumnezeu, care este asaltată cu violenţă, iar contextul mărturiei lui Iisus despre Ioan. Conform sugestiilor exegezei moderne, textul de aici poate fi înţeles în diferite feluri: 1) „toţi o asaltează cu violenţă" (împărăţia este atacată de toţi) – o lectură în lumina variantei mateine; 2) „toţi se silesc să forţeze intrarea în ea"; sau, probabil mai aproape de intenţia lucană, 3) „toţi sînt siliţi (invitaţi insistent) să intre în ea".

16:17

Gr. *κεραία* indică un semn grafic care intră în alcătuirea unei litere ebraice, o „codiţă" (s.v., DEX 1988); în versiunile româneşti, este echivalat prin *zgîrietură* (CORESI), *certă / cîrtă* (NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914), *corn de literă* (NTNITZ., BIBL. ANANIA), *frîntură / cornişor de slovă* (BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL.) sau *virgulă* (NTBB).

16:19-31

Parabola bogatului şi a săracului Lazăr nu se găseşte decît în Evanghelia lucană. După ce istorisirea aşează în contrast soarta nefericită a unui sărac cu viaţa de huzur a unui bogat, asistăm la o inversare eshatologică: dacă, pe pămînt, cel din urmă stătea la masă la loc de cinste, după moarte cel care este îndreptăţit să stea la praznicul împărătesc este săracul. Acesta din urmă este singurul personaj din parabole care primeşte un nume, Lazăr, care înseamnă „Dumnezeu ajută". În ciuda faptului că soarta sa nefericită ar fi trebuit să fie urmare a păcatelor sale (o concepţie religioasă comună în vremea lui Iisus), ascultătorii află cu surprindere că, după moarte, are loc o inversare de poziţii: săracul este invitat să stea alături de Avraam, iar bogatul, care şi-a petrecut viaţa fără să acorde atenţie Legii şi profeţilor, este damnat. Cu toate acestea, miza parabolei nu rezidă atît în relatarea inversării sorţilor celor doi (nefiind, astfel, un comentariu social sau un discurs despre viaţa de apoi), cît în mesajul transmis de epilogul istorisirii (16:27-31), în care bogatul îi cere lui Avraam să binevoiască

să-l trimită pe Lazăr la cei cinci fraţi ai săi. Fraţii sînt simboluri ale celor care duc o viaţă lipsită de griji, dar şi de preocupare pentru viaţa de apoi. În cuvintele lui J. Jeremias, „Lazăr cel sărac este doar o figură secundară, introdusă aici pentru contrast. De fapt, parabola se referă la cei cinci fraţi şi n-ar trebui să fie intitulată parabola bogatului şi a lui Lazăr, ci parabola celor şase fraţi" (JEREMIAS, 226).

16:20

Pentru Augustin, menţionarea numelui săracului scoate în evidenţă acceptarea sa formală în împărăţia lui Dumnezeu: „Iisus a păstrat tăcerea cu privire la numele bogatului, dar l-a menţionat pe cel al săracului. Numele bogatului fusese cunoscut în societate, dar Dumnezeu l-a trecut sub tăcere. Numele celuilalt se pierduse în tăcere, dar Dumnezeu l-a spus. Vă rog să nu fiţi suprinşi. Dumnezeu nu a făcut decît să citească ce era scris în cartea Sa… Căci, vedeţi, Dummnezeu a fost tăcut cu privire la numele bogatului, pentru că nu l-a aflat însemnat în ceruri. El a pronunţat numele săracului, pentru că l-a aflat scris acolo, pentru că, El însuşi a poruncit să fie înscris acolo" (AUG., *Om.*, 33A, 4 – ACCS LK, 261).

16:21

Gr. *ἔλκε* este echivalat în traducerile româneşti prin *puroile* (CORESI), *zgaibele* (NTB 1648, BIBL. 1688), *rănile* (NTNITZ.), sau *bubele* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914 ş.u.). Cele „căzute" de la masa bogatului nu erau, aşa cum s-ar putea crede, firimituri, ci bucăţi de pîine de care mesenii se ajutau pentru a servi sosul, sau cu care îşi ştergeau mîinile şi apoi le aruncau sub masă (JEREMIAS, 224).

16:22

Gr. *κόλπος* este redat prin „tradiţionalul" *sîn* în majoritatea versiunilor româneşti; excepţie face CORESI, unde citim *poală* (care ar putea fi o echivalare mai corectă; cf. Luc. 6:34; Fapt. 27:38). Expresia *poala / sînul lui Avraam* nu poate fi găsită decît în evanghelia lucană.

Capitolul al 17-lea

17:1-10

Secţiunea de faţă conţine patru învăţături fără o legătură evidentă între ele, cu excepţia unei teme generale, a căii pe care trebuie să meargă ucenicii lui Hristos. Mai întîi, Iisus îşi avertizează ucenicii să nu fie un model greşit pentru „vreunul dintre aceştia mici" (17:1-2). Apoi, îi învaţă să ierte atunci cînd cineva care a păcătuit se pocăieşte (17:3-4). A treia învăţătură arată puterea şi felul credinţei (17:5-6), iar prin ultima îi avertizează că nu trebuie să aştepte mulţumiri pentru că şi-au îndeplinit însărcinarea primită de la Stăpînul lor (17:7-10). Această serie de învăţături (care poate fi privită şi ca o colecţie de proverbe) sînt menite nu să-i încurajeze pe ucenici (precum altădată), ci să le vădească seriozitatea misiunii, prin evidenţierea unui minim care le este cerut pentru a conduce pe alţii în împărăţia lui Dumnezeu.

17:1-2

Învăţătura despre „scandal" (gr. *σκάνδαλον*, în BIBL. 1688: *sminteală*; cf., în v. 2, verbul *σκανδαλίσῃ*, „a scandaliza", în BIBL. 1688: *a sminti*, cu sensul de „împingere a cuiva să comită un păcat", în special în direcţia unei credinţe greşite sau a apostaziei) are variante paralele la Marc. 9:42 şi Mat. 18:6-7 (cf. şi cea din *1 Clem.*, 46:8). Atîrnarea unei pietre de moară (*λίθος μυλικός*) în jurul gîtului este, cel puţin în registru literar, imaginabilă: deoarece aceasta avea o gaură la mijloc (s.v. *Mill*, TBD, 895, cu ilustraţia), ea ar fi devenit un „colier" supradimensionat (în BIBL. 1688: *piatră de ară*; cf. CORESI: *rîşniţă a satului*). Mat. 18:6 şi Marc. 9:42 au aici, în schimb, *μύλος ὀνικός*, „o [piatră de] moară învîrtită de un măgar"; în unele manuscrise, această expresie a fost introdusă de copişti şi în textul lucan, în scopul armonizării Evangheliilor sinoptice. ♦ Expresia „cei mici" (*μικρων*) apare în Luca numai aici, în vreme ce Evanghelistul Matei o foloseşte de mai multe ori (10:42; 18:6; 10:14). ♦ Interpretînd pasajul, Sf. Maxim Mărturisitorul evaluează astfel pericolul în care se află cel care, cunoscînd calea dreptăţii şi primind porunca de a propovădui, ar produce sminteală celor mai puţin ştiutori: „Mici îi numeşte, cred, pe cei simpli la minte care, din pricina micimii minţii, nu pot discerne judecăţile proniei, aşa că oricine va sminti pe unii ca aceştia mici, mai bine este lui să aibă parte cu elinii, ei care sînt înhămaţi ca asinul la piatra de moară în vîrtejul lumii acesteia, şi să fie aruncaţi în adîncul mării, adică în confuzia vieţii. Şi aceasta şi Apostolul Petru o întăreşte, zicînd: «Mai bine era pentru ei să nu fi cunoscut calea dreptăţii decît, după ce au cunoscut-o, să se întoarcă de la porunca sfîntă dată lor»„ (MAXIM MĂRT., *Întreb.*, 75 [I, 52, 825AB]; trad. rom., 138-139).

17:5-6

Ultima dată cînd textul lucan menţionase o faptă a grupului „apostolilor" se întîmplase cu ocazia relatării despre întoarcerea lor de la propovăduire şi a episodului înmulţirii pîinilor (Luc. 9:10 ş.u.). ♦ Luca nu precizează motivul rugăminţii de a li se „spori" credinţa, dar acesta poate fi presupus cu relativă uşurinţă. În intrepretarea lui N.T. Wright, apostolii realizează în acest moment că urmarea unor astfel de învăţături (de la 17:1-4) necesită mai multă credinţă decît cred ei că au, iar Iisus le răspunde fără ezitare că aceasta poate fi oricît de mică, căci, cîtă vreme ea există, Atotputernicul Dumnezeu este cel care lucrează prin om: „nu aveţi nevoie de credinţă mare, ci de credinţa într-un Dumnezeu mare" (WRIGHT, 204). ♦ După Augustin, mica sămînţă de muştar, atît de neînsemnată la vedere, este mai puternică la gust decît orice altceva: „Ce înseamnă, oare, aceasta, decît căldura foarte mare şi puterea interioară a credinţei din Biserică?" (AUG., *Om.*, 246, 3 – ACCS Lk, 267).

17:6

Spre deosebire de Mat. 17:20; 21:21 şi Marc. 11:22-23, care relatează despre promisiunea mutării munţilor cu puterea credinţei, textul lucan vorbeşte aici despre dezrădăcinarea şi mutarea în mare a unui *συκάμινος* (un *hapax legomenon* al NT, dar care poate fi găsit în mai multe locuri din SEPT., e.g., la 1 Reg. 10:27; 1 Paralip. 27:28; 2 Paralip. 1:15; 9:27 etc.). Acest copac nu trebuie confundat cu sicomorul (cf. Luke 19:4: *συκομορέα*, de la *μόρον*, „mur"), care este un arbore exotic gigant cunoscut sub numele ştiinţific de *Ficus sycomorus*. Termenul de aici redă un arbore *precum sicomorul*, probabil dudul negru (*Morus nigra*), iar mutarea sa în mare trebuie înţeleasă, desigur, în sens figurat, ca pe o imagine paradoxală similară aceleia a cămilei care trece prin gaura unui ac (Marc. 10:25; Mat. 19:24; Luc. 18:25; cf. BOCK, 1390). Versiunile biblice româneşti scriu aici *codru* (CORESI), *mur* (NTB 1648, BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000; cf. BIBL. VULG. 1760-1761: *mor*, după VULG.: *morus*), *sicomor* (NTNITZ., BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA, NTBB) sau *dud* (BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926).

17:7-10

Prin ultima învăţătură, folosind analogia domestică stăpîn/sclav întîlnită în mai multe rînduri în textul lucan (cf. 12:35-40, 42-48; 13:25-27; 14:16-24; 16:1-13), Iisus arată că îndeplinirea unei îndatoriri de către sclav nu îl îndreptăţeşte pe acesta să aştepte o răsplată. Această învăţătură poate fi înţeleasă ca o critică împotriva atitudinii iudeilor (mai ales a fariseilor), care considerau că, datorită faptelor lor bune, Dumnezeu le este dator. De fapt, Dumnezeu le dă credincioşilor harul său, dar nu în chip de rasplată; nu Dumnezeu mulţumeşte pentru slujba adusă Lui, ci oamenii trebuie să mulţumească pentru harul primit în dar. Pentru că parabola este adresată apostolilor, ea poate fi înţeleasă şi ca un avertisment pentru conducătorii Bisericii (MARSHALL, 645). ♦ După Sf. Ambrozie, chiar dacă este numit copil al lui Dumnezeu, creştinul trebuie să fie supus şi să muncească atît cît trăieşte şi nu trebuie să se înalţe: „Harul trebuie recunoscut, dar firea nu trebuie, nici ea, uitată. Nu te lăuda că ai slujit bine, aşa cum trebuia să faci. Soarele ascultă, luna se supune şi îngerii slujesc... Să nu cerem laudă de la noi înşine, nici să punem piedică judecăţii lui Dumnezeu ori să anticipăm sentinţa Judecătorului, ci să o lăsăm pentru vremea potrivită şi pentru Judecător" (AMBR., *Luc.*, 8, 31-32 – ACCS LK, 267).

17:12-19

Vindecarea celor zece leproşi, episod prezentat numai în Luc., se încheie prin faimoasa sentinţă „Credinţa ta te-a mîntuit"; în contextul învăţăturilor către apostoli, aceasta este încă o subliniere a faptului că tot ceea ce au aceştia le-a fost dăruit (şi, astfel, nu trebuie să cadă în ispita de a se considera stăpîni ei înşişi). Ca şi leprosul samarinean, apostolii, a căror viaţă a fost radical schimbată ca urmare a chemării lui Dumnezeu, trebuie să mulţumească Celui care i-a mîntuit, pentru credinţa lor cît de mică. Faptul că apostolii sînt vizaţi şi în acest episod este subliniat şi de folosirea vocativului „Învăţătorule" (gr. *ἐπιστάτα*), care apare rostit numai aici de altcineva decît apostolii (cf. 5:5; 8:24, 45; 9:33, 49).

17:12

În vreme ce majoritatea versiunilor româneşti redau expresia *λεπροὶ ἄνδρες* prin *bărbaţi leproşi* sau *leproşi* (BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. FILOTEI, BIBL. 1874 ş. u.), traducerile mai vechi o echivalau prin *bărbaţi stricaţi* (CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688) sau *buboşi* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. ŞAGUNA).

17:16-17

Aflăm aici un al doilea samarinean, prin care ni se oferă, de data aceasta, un exemplu de credinţă (cf. 10:33, unde avem exemplul dragostei). Acest samarinean întruchipează perfect alienarea: nu numai că este un pária (fiind lepros), ci este şi un străin (gr. *ἀλλογενής*, apare numai aici în NT; cf. şi *ἀλλόφυλος*, Fapt. 10:28; v. JOHNSON, 260). Astfel, imaginea întoarcerii acestuia la Iisus pentru a-I mulţumi şi a-L preamări pe Dumnezeu oferă un contrast remarcabil.

17:20

Fariseii sînt avertizaţi să nu rateze împărăţia lui Dumnezeu căutînd semne apocaliptice; înţelegem, în schimb, că este de dorit ca ei să priceapă sensul semnelor / minunilor Sale (cf. inclusiv episodul precedent, 17:12-19). Expresia *μετὰ παρατηρήσεως* ar putea însemna că împărăţia nu vine în mod vizibil, ci tainic, sau se referă, mai curînd, la practica speculaţiei apocaliptice, obişnuită în acea vreme (pentru mai multe teorii, v. BOCK, 1412-1413); de asemenea, aminteşte de „supravegherea" (*παρατηρέω*) lui Iisus de către cei care căutău să-l surprindă greşind faţă de Lege (cf. 6:7; 14:1, v. comentariile). În tradiţia biblică românească întîlnim echivalări diverse precum *cu ştire* (CORESI), *să o poată lua aminte* (NTB 1648, BIBL. 1688), *în ceas ştiut* (BIBL. 1795/ 2000), *cu luare aminte* (BIBL. VULG. 1760-1761), *pe vezute cu ochi* (NTNITZ.), *cu pîndire* (BIBL. FILOTEI, BIBL. 1914), *să izbească privirile* (BIBL. CORN. 1926), *pe văzutele* (BIBL. RADU-GAL.), *în chip văzut* (BIBL. ANANIA), sau *în mod vizibil* (NTBB).

17:21

Expresia *ἐντὸς ὑμων* este dificil de interpretat (v. MARSHALL, 755; FITZMYER, 1160-1161; BOCK, 1415). Unii exegeţi (inclusiv cei patristici, începînd cu Origen), consideră că textul trebuie înţeles ca „împărăţia lui Dumnezeu este *înlăuntrul vostru*" (cf. VULG.: *intra vos*; cu toate acestea, în primul rînd, împărăţia ca realitate interioară nu se poate găsi nicăieri altundeva în scrierile lucane, iar în al doilea rînd, acest sens nu se potriveşte în context (căci Iisus se adresează aici fariseilor). O a doua interpretare ne propune să citim aici „în mijlocul vostru", adică în persoana şi faptele lui Iisus. În sfîrşit, o a treia sugestie este „în puterea voastră" (i.e. împărăţia este la

îndemînă, poate fi obţinută). Majoritatea versiunilor româneşti transmit primul sens, prin *înlăuntrul / înăuntrul vostru*; excepţie fac, spre exemplu, traducerile BIBL. 1874 (*este* deja *între voi*) şi NTBB (*printre voi*), care transmit cel de-al doilea sens (cf. LSG, NJB, TOB).

17:25

În expresia *izgonit de ruda aceasta*, traducătorii BIBL. 1688 echivalează prin *rudă* gr. *γενεά* (care poate fi echivalat, în limba curentă, prin „generaţie"; cf., e.g., NTBB). Reticenţa generaţiei Sale de a-L primi pe Iisus este deja cunoscută din Luc. 7:31.

17:26-36

Prin exemplul lui Noe, apoi al lui Lot şi al soţiei sale, cei care vor fi martorii venirii zilei Fiului Omului, asemenea ucenicilor, sînt învăţaţi să nu privească înapoi la plăceri („mîncau", „beau"), relaţii de căsătorie („se însurau", „se măritau") sau dobîndirea bunurilor („vindea", „cumpăra", „sădea", „construia case"). Pentru a-ţi păstra viu (*ζωολογέω*) sufletul / viaţa (*ψυχή*), trebuie să renunţi la el / ea (17:33).

17:[35b]

BIBL. 1688 (ca şi CORESI, înainte) nu conţine traducerea unui verset (35b / 36), care este prezent numai în anumite manuscrise (fiind inclus, probabil, sub influenţa Mat. 24:40) şi este omis astăzi din ediţiile critice. El apare ca v. 36 în mai multe versiuni româneşti, de la NTB 1648: *Doi vor fi în cîmpu: unul dentru ei să va lua şi alta să va lăsa*, la BIBL. ANANIA: *Doi vor fi în ţarină; unul se va lua şi altul se va lăsa* (cf. KJV; LSG).

Capitolul al 18-lea

18:1-8

Cele două parabole care deschid capitolul pot fi găsite numai în Evanghelia lucană. Prima dintre ele, cea a judecătorului nedrept şi a văduvei insistente este legată de discursul eshatologic de la sfîrşitul capitolul precedent. Cei care îl urmează pe Hristos trebuie să se identifice cu văduva insistentă, în sensul în care trebuie să se roage neîncetat, fără să se descurajeze. Dacă un judecător nedrept cedează pînă la urmă insistenţelor acestei femei, cu atît mai mult va răspunde Dumnezeu rugăciunilor insistente ale aleşilor săi. În concluzie, timpul petrecut în aşteptarea „zilelor Fiului Omului" (cf. 17:22) trebuie să fie umplut cu rugăciune constantă.

18:1

Introducerile ambelor parabole (18:1, 9) sînt excepţionale, prin aceea că oferă indicaţii explicite privind temele abordate în fiecare dintre ele.

18:2-3

În interpretarea duhovnicească a Sf. Maxim Mărturisitorul, „*Judecătorul nedreptăţii* este numită legea firii învîrtoşată prin cădere, care nu se ruşinează nici de Dumnezeu, nici de om, iar văduva este sufletul văduvit de lucrarea faptelor bune" (MAXIM MĂRT., *Întreb.*, 140 (II, 20); trad. rom., 191).

18:7

Interpretarea frazei conţinînd gr. *μακροθυμέω* („a avea răbdare) din a doua parte a acestui verset este foarte problematică (pentru detalii, v. MARSHALL, 674-675; FITZMYER, 1180; cf. de asemenea, BOCK, 1451-1454, care analizează doisprezece variante de interpretare). Cele mai sustenabile echivalări rămîn două. Prima traduce a doua parte a frazei ca pe o întrebare separată („Va întîrzia Dumnezeu?"), la care se răspunde în versetul următor că *nu*: Dumnezeu „se va grăbi să le facă dreptate". Opinia, susţinută, între alţii, de J. Fitzmyer, se bazează şi pe lectura textului de la Sir. 35:14-18 SEPT. (v. FITZMYER, 1180; cf. NRS: *Will he delay long in helping them?*). A doua interpretare leagă expresia de faţă de răbdarea lui Dumnezeu faţă de oameni, des accentuată în VT, unde El este „îndelung răbdător şi mult milostiv" (cf. Ex. 34:6; Num. 14:18; Ps. 85:15; 102:8;3; Naum. 1:3; Înţel. 15:1; Sir. 5:4; cf. Matt. 18:26, 29; Rom. 2:4; 9:22). Astfel, textul lucan ar putea fi echivalat cu sensul „Nu va răbda Dumnezeu îndelung pentru aleşii Săi?" (cf., e.g., JOHNSON, 270). ♦ Între versiunile româneşti recente, BIBL. 1988 şi BIBL. ANANIA optează pentru această ultimă interpretare; traducătorii NTBB (ca şi BIBL. CORN. 1926), în schimb, optează pentru un sens concesiv (cf. JEREMIAS, 193), atunci cînd scriu *Oare Dumnezeu nu va face dreptate… chiar dacă-i face să aştepte?* (cf. BIBL. CORN. 1926: *măcar că zăboveşte faţă de ei*).

18:9-14

Parabola vameşului şi a fariseului este concentrată tot pe rugăciune, dar este adresată, spre deosebire de pilda anterioară, fariseilor. Prin alegerea celor două personaje (fariseul şi vameşul ilustrînd în multe alte locuri din Evanghelie relaţia de respingere / acceptare a propovăduirii lui Hristos), parabola oferă contrastul dintre omul mîndru, care se îndreptăţeşte pe sine (cf. gr. *δίκαιος*, „drept"), pe de o parte, şi omul smerit, care mărturiseşte că este păcătos (gr. *ἁμαρτωλός*), pe de altă parte. Rugăciunea nu este un simplu exerciţiu al practicii religioase, ci este însăşi relaţia cu Dumnezeu. Dacă fariseul se roagă, dar se îndreptăţeşte pe sine (deci nu mai are nevoie să primească îndreptăţirea de la Dumnezeu) şi, mai grav, preia rolul de Judecător al celorlalţi de la Dumnezeu, vameşul se goleşte în rugăciune şi devine simplu, capabil astfel să primească, în dar, îndreptăţirea.

18:11

Folosirea prepoziţiei *πρός*, urmată de acuzativ, dă aici naştere unei confuzii: fariseul se roagă fie „în sine" (echivalare pentru care se optează în general, inclusiv în versiunile româneşti), fie „despre sine" (lui Dumnezeu), dar în relaţie cu ceilalţi (în context, mai ales cu vameşul), fie

„(stînd în picioare) alături de sine" (sens posibil în contextul îndreptăţirii; cf. NRS: *standing by himself*; v. FITZMYER, 1186; JOHNSON, 271). ♦ În tradiţia biblică românească, gr. *ἅρπαγες* (folosit în NT numai aici şi la Mat. 7:15; 1 Cor. 5:10, 11; 6:10) este echivalat prin *răpitori* (CORESI, BIBL. VULG. 1760-1761, NTNITZ., BIBL. 1914, BIBL. ANANIA), *jăhuitori* (NTB 1648, BIBL. 1688; cf. BIBL. 1795/ 2000: *jefuitori*), *hrăpăreţi* (BIBL. CORN. 1926, NTBB) sau *hrăpitori* (BIBL. RADU-GAL.).

18:15-17

Modelului de smerenie al vameşului îi este adaugat modelul de încredere simplă al copiilor, căruia trebuie să i se răspundă cu dragoste (cf. Mat. 19:13-15; Marc. 10:13-16). ♦ Dacă versiunile celorlalţi sinoptici folosesc aici termenul mai general *παιδία* („copii mici"; cf. Mat. 19:13; Marc. 10:13), Luca scrie *βρέφη*, „prunci", „sugari" (18:15). ♦ În *Ev. Toma* găsim un *logion* care preia imaginea intrării copiilor în împărăţie, dar pe care o extinde în scopul afirmării învăţăturii gnostice despre unul primordial: „Iisus a văzut nişte prunci care sugeau lapte. A spus ucenicilor lui: Aceşti prunci care sug lapte se aseamănă cu cei care vor intra în împărăţie. [Ucenicii] i-au spus lui: Oare vom intra în împărăţie facându-ne prunci? Iisus le-a spus: Când veţi face din doi unu, şi veţi face partea din afară totuna cu partea dinăuntru şi partea dinăuntru totuna cu partea din afară, şi partea de sus totuna cu partea de jos, şi veţi face din bărbat şi din femeie unul şi acelaşi, încât bărbatul să nu mai fie bărbat şi femeia să nu mai fie femeie, şi veţi face [doi] ochi în locul unui ochi şi o mână în locul unei mâini, un picior în locul unui picior şi un chip în locul unui chip, atunci veţi intra în împărăţie" (*Ev. Toma,* 22; trad. rom., 22).

18:18-30

Istoria conducătorului bogat este aşezată în continuarea imaginii pruncilor, cu care se află în contrast. Din partea unuia care a păzit Legea şi poruncile din tinereţile sale, întrebarea despre cum se poate moşteni viaţa veşnică poate fi privită ca o ispitire a proorocului (asemenea celei a învăţatului legii de la Luc. 10:25); de altfel, a fi conducător, a fi bogat şi a fi credincios legii sînt tot atîtea tuşe ale portretului clasic al celor care tind să respingă mesajul hristic (JOHNSON, 280). Bogatului nu i se cere încă o faptă conformă cu Legea, ci i se cere renunţarea totală la bogăţiile sale, pentru a face pasul hotărîtor către moştenirea vieţii de veci, cel al apostolatului; astfel, i se cere o inversare radicală a statutului său actual. Chiar dacă pare imposibil ca un bogat să se mîntuiască, la Dumnezeu toate sînt cu putinţă. Cei care au renunţat, precum apostolii, la bunurile şi familiile lor vor primi cu mult mai mult decît aveau în timpul de viaţă şi în veacul viitor.

18:19

Afirmaţia că „numai Dumnezeu este bun" (*ἀγαθός*; cf. Marc. 10:18) poate fi pusă în legătură cu poezia psalmilor (SEPT., Ps. 53:6; 72:1; 117:1, 2, 3, 4, 29; 134:3; 135:1).

18:23

Gr. *περίλυπος* („trist") este folosit de Luca numai aici. Spre deosebire de Marc. 10:22 şi Mat. 19:22, Luca nu spune că bogatul s-a îndepărtat. Dacă aceasta nu este o simplă omisiune, atunci învăţătura dată ucenicilor în continuare reprezintă şi o mustrare pentru conducător.

18:24

Deşi uneori s-a încercat adaptarea sau interpretarea textului pentru a evita imaginea stranie a unei cămile trecînd prin urechea unui ac (e.g., citind aici *κάμῖλος*, „funie", în loc de *κάμηλος*, „cămilă"), exegeza curentă este în general de acord că imaginea nu trebuie alterată în nici un fel, căci paradoxul prezentat subliniază ideal tocmai imposibilitatea oricui, mai ales a unui bogat, de a intra în împărăţia lui Dumnezeu, în lipsa ajutorului divin.

18:31-34

Pasajul conţine a treia anunţare a Patimilor şi Învierii lui Iisus. „Biciuirea" (cf. verbul *μαστιγόω*) este menţionată aici, dar nu şi în relatarea lucană de la 23:16, 22, unde Iisus este numai ameninţat cu bătaia. În schimb, verbul este folosit în descrierea Patimilor de către Evanghelistul Ioan (19:1).

18:35-43

Vindecarea orbului pe drumul spre Ierihon (cf. Mat. 20:29-34; Marc. 10:46-52) este interpretată adesea împreună cu relatarea convertirii lui Zaheu de la începutul capitolului următor (19:1-10). Dacă aici sîntem martorii dorinţei stăruitoare de a fi vindecat (şi implicit, a credinţei care mîntuie), în episodul convertirii ni se oferă imaginea răspunsului model la darul mîntuirii: bucuria şi binefacerile în folosul celorlalţi. Încheind seria evenimentelor şi învăţăturilor călătoriei lui Iisus, episodul vindecării este dominat de accentul pus pe importanţa credinţei, prin care oamenii sînt vindecaţi de orbirea lor spirituală. Secvenţa ilustrează întreg traseul mîntuitor: toţi orbii trebuie să vrea (să fie vindecaţi), să ceară (stăruitor), să aibă credinţă, iar, după dobîndirea vederii, să-L preamărească pe Dumnezeu.

18:38

Adresarea „ai milă de mine", tipică pentru un cerşetor care doreşte să primească pomană, este motivul pentru care cei din preajma lui încercau să îl facă să tacă. Numai după întrebarea lui Iisus („ce vrei să-ţi fac"), li se face cunoscut tuturor că aspiraţia reală a acestuia era mult mai profundă decît dorinţa de a primi milostenie („Doamne, să văd").

Capitolul al 19-lea

19:1-10

Istoria convertirii lui Zaheu din Ierihon ilustrează, în continuarea capitolului precedent, aceeaşi temă a mîntuirii, păstrînd chiar şi aspectul „vederii" ca element constitutiv: precum orbul îşi dorea să vadă, tot astfel acest om mic de statură îşi dorea să-l vadă pe Iisus, dar nu putea din pricina

mulţimii. Dacă orbul este modelul de stăruinţă şi credinţă, Zaheu este şi el model de credinţă (căci urcarea într-un copac nu poate fi un gest care să fie în acord cu statutul unui şef al vămilor), dar care se ştie nevrednic de întîlnirea cu Stăpînul (posibil, dar nu neapărat, datorită faptelor sale, cf. v. 7-8); răspunzînd unui astfel de model de deschidere a inimii, Iisus ia iniţiativa şi îl cheamă pe Zaheu la El, numindu-l ulterior „fiu al lui Avraam", deci alungînd de la el ocara menită vameşilor. Zaheu caută, fără să ştie că este, la rîndul său, căutat. În contrast cu bogatul conducător care, fiind credincios legii, nu a putut renunţa la bogăţii pentru a-şi asigura moştenirea vieţii veşnice (18:18-30), Zaheu, care „era pierdut" (v. 10), se oferă el însuşi să renunţe la jumătate din averea sa în folosul săracilor şi să îşi îndrepte nedreptăţile faţă de alţii, ceea ce duce la confirmarea salvării sale de către Fiul Omului. ♦ În interpretarea duhovnicească a Sf. Maxim Mărturisitorul, urcarea lui Zaheu în sicomor este echivalentă cu urcarea mai presus de cugetul trupului: „De acolo va privi nestingherit Cuvîntul şi Îl va auzi pe El zicîndu-i: «Coboară-te repede», adică dacă însetezi să Mă primeşti întreg în casa ta, nu socoti că este de ajuns numai să fii mai presus de cugetul trupesc, ci croieşte-ţi drum către Mine prin lucrarea virtuţilor. Iar faptul că *a întors împătrit* arată fie că se foloseşte de fiecare dintre cele patru virtuţi naturale pentru împlinirea faptelor bune, fie că depărtează de la sine lucrarea păcatului, învoirea cu fapta, preocuparea cu amintirile şi închipuirile deşarte" (MAXIM MĂRT., *Întreb.,* 46; trad. rom., 112-113).

19:2

Termenul *ἀρχιτελώνης* apare pentru prima dată aici în toată literatura grecească care s-a păstrat (fiind şi singura ocurenţă în NT). În opinia lui L. T. Johnson, Luca vizează aici o paralelă cu *ἄρχων*, conducătorul bogat din capitolul precedent (JOHNSON, 285). *Ζακχαῖος* (BIBL. 1688: *Zakhéu*) este forma grecizată a numelui ebraic Zaccai (care înseamnă „curat", „nevinovat") şi sugerează fără îndoială că era un evreu, nu un şef al vămilor străin. După o tradiţie bisericească, el ar fi fost numit episcop al Cezareei de către Petru, împotriva voinţei sale, iar Clement al Alexandriei aminteşte în *Strom.*, 4, 6, 35, 2 de o tradiţie care îl identifica pe Zaheu cu Matia (cf. FITZMYER, 1222).

19:7-8

După unii exegeţi, în v. 8, Zaheu stă în picioare şi i se adresează Domnului în casa sa; mai curînd, însă, textul trebuie privit în continuarea v. 7: din pricina nemulţumirii mulţimii, Zaheu se opreşte în drum (poate în faţa casei) şi îi vorbeşte lui Iisus în aşa fel încît întreaga mulţime să audă hotărîrea sa (v. MARSHALL, 697; FITZMYER, 1224; astfel la, e.g., JOHNSON, 285: *stopped and said to the Lord*; cf. şi NJB: *But Zacchaeus stood his ground and said to the Lord*; TOB: *Mais Zachée, s'avançant, dit au Seigneur*).

19:11-27

Parabola „talanţilor" sau a „minelor" (cf. Mat. 25:14-30) creionează modelul de vieţuire în aşteptarea Parusiei şi este una dintre cele mai complexe pilde ale NT. Ea debutează cu o avertizare împotriva credinţei în venirea imediată a împărăţiei lui Dumnezeu (19:11). Corpul parabolei îi avertizează pe robii rămaşi credincioşi (căci unii se vor lepăda de stapînul lor) că vor da socoteală la revenirea regelui: fiecare va fi răsplătit după faptele sale (investiţia banilor încredinţaţi pentru a obţine stăpînului un profit) şi starea în care va fi găsit (mulţimea de bani deţinută). În sfîrşit, cei care se vor fi lepădat de rege, vor fi judecaţi cu asprime. ♦ În opinia lui J. Jeremias, Luca preia o versiune anterioară a parabolei (care era o istorisire simplă despre un om bogat, temut de slugile sale), pe care o foloseşte, nepotrivit, pentru a prezenta perioada dintre Înviere şi Parusie ca pe o vreme de încercare: „Luca, deci, s-ar părea că a interpretat pe «omul de neam mare», care a primit domnia şi a cerut socoteală slujitorilor săi la întoarcere, ca fiind Fiul Omului, care pleacă la ceruri şi se întoarce la judecată. Însă, cu siguranţă, Luca greşeşte. Căci e greu de conceput că Iisus s-ar fi comparat pe Sine, fie cu un om «care ia ce nu a pus şi seceră unde nu a semănat» (Luc. 19:21), un om hrăpăreţ, nepăsîndu-i decît de propriu-i profit, fie cu un despot oriental brutal, care se desfată la priveliştea măcelăririi vrăjmaşilor săi, în faţa ochilor săi (v. 27: *ἔμπροσθέν μου*)" (JEREMIAS, 65-66). Tot la fel, Matei a interpretat parabola ca pe una despre Parusie, fapt evidenţiat de contextul în care o plasează (parabolele despre Parusie), dar mai ales de aluziile hristologice de la Mat. 25:21, 23 („intră întru bucuria Domnului / Domnului tău") şi, mai ales, 25:30 („Iar pe sluga cea netrebnică aruncaţi-o întru întunericul cel mai din afară. Acolo va fi plîngerea şi scrîşnirea dinţilor"; trad. BIBL. ANANIA).

19:12

Majoritatea exegeţilor cred că Luca face aici o trimitere la o practică politică inaugurată odată cu plecarea lui Irod cel Mare la Roma, în anul 40 î.d.Hr., pentru a primi titlul de rege de la senatul roman (cf. JOSEPHUS, *Răz.*, 1, 14, 4). Mai precis, ar fi vorba de episodul răzbunării sîngeroase a fiului acestuia, Arhelau, în anul 4 î.d.Hr., la întoarcerea de la Roma, unde eşuase în privinţa obţinerii titlului de rege de la Augustus din pricina intervenţiei unei delegaţii a supuşilor săi (cf. JOSEPHUS, *Ant.*, 17, 9, 1-3; 17, 11, 1-2). Această interpretare este susţinută de interesul cunoscut al istoricului Luca pentru racordarea la mediul social şi politic. Prin contrast, textul matein nu vorbeşte decît de un om de vază care pleacă într-o călătorie al cărei scop nu este precizat. ♦ Adjectivul *εὐγενὴς* este echivalat în versiunile româneşti prin *de rudă bună* (CORESI, NTB 1648, BIBL. 1688), *de neam bun* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914, NTNITZ.), *de neam mare* (BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA) sau *din familie de nobili* (NTBB).

19:13

Termenul *μνᾶ* apare numai aici în NT şi este un împrumut

semitic desemnînd o monedă grecească care echivala cu o sută de drahme. În tradiţia biblică românească, pluralul *μνᾶς* apare transcris ca *mna* în BIBL. VULG. 1760-1761 (*zeace mna*; cf. VULG.: *decem mnas*) şi BIBL. 1914 (*mnas*). Celelalte versiuni îl echivalează prin *arginţi* (CORESI), *grivne* (NTB 1648, BIBL. 1688), *talanţi* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. RADU-GAL.), *mine* (BIBL. FILOTEI, NTNITZ., BIBL. ANANIA, NTBB) sau *poli* (BIBL. CORN. 1926).

19:27

Linia exegetică tradiţională, recapitulată în epoca bizantină de Zigaben sau Sf. Teofilact al Bulgariei, vede în uciderea violentă a celor care nu şi-au dorit ca Regele să domnească peste ei o prefigurare fie a pedepsirii iudeilor în veacul ce va să fie, fie a nimicirii iudeilor de către romani din anul 70 d.Hr. (cf. ZIGABEN, *Luc.*, 19, 27; trad. rom., 271; TEOFILACT, 19, 15-28; trad. rom., 272).

19:28-44

Odată cu intrarea în Ierusalim (19:28-40), Evanghelia lucană începe relatarea evenimentelor care vor culmina cu moartea lui Iisus. Apropierea de Ierusalim nu se face în taină, ci în văzul tuturor, iar Iisus este evident pregătit pentru toate cele care i se vor întîmpla. După ce trimite doi ucenici să-I aducă un măgăruş (pentru a intra în cetate suit pe acesta), este întîmpinat în Ierusalim cu laude care îl identifică pe acest Proroc prin care lucrează puterea divină cu un Rege venit în numele Domnului celui Preaînalt. La auzul acestor cuvinte cu tentă mesianică, fariseii din mulţime se revoltă şi Îi cer lui Iisus să-i mustre pe cei care Îl cinstesc în acest fel; dimpotrivă, Iisus este de acord cu mulţimea, subliniind firescul acestei recunoaşteri: pînă şi pietrele ar striga, dacă aceştia ar tăcea. Amintind de Luc. 13:34-35, Iisus plînge pentru soarta Ierusalimului (de fapt, a poporului lui Israel), care nu este capabil (de fapt, nu îşi doreşte) să recunoască sosirea lui Dumnezeu la el în vreme de pace; în schimb, oraşul va suferi vizita romanilor (cu referire la distrugerea sa din anul 70), împărtăşind soarta tuturor cetăţilor pedepsite de Dumnezeu.

19:38

Aclamarea lui Iisus provine din Ps. 117:26 SEPT. Accentul pus pe titlul de *rege*, aşezat în mijlocul frazei (altfel decît în variantele celorlalţi evanghelişti), ar putea să sugereze intenţia lui Luca de a face legătura cu regele din parabola talanţilor (cf. 19:11-27; v. JOHNSON, 297).

19:41

Plîngerea lui Iisus apare numai la Luca şi poate fi pusă în legătură cu episoade vechitestamentare în care întîlnim acelaşi gest profetic (Naum 1:4; Ps. 136:1; Ier. 9:1; 13:17; Plîng. 1:1, 16).

19:44

„Vizitarea" (gr. *ἐπισκοπή*) lui Dumnezeu ar fi trebuit să fie spre pace şi mîntuire (cf., în VT, Gen. 50:24-25; Ex. 3:16; 13:19), dar, pentru că nu este recunoscută, ci respinsă, devine o vizitare spre pedeapsă (cf., e.g., Ier. 6:15; 10:15).

19:45-48

În acest pasaj, Iisus alungă vînzătorii din templu (cf. Mat. 21:12-13; Marc. 11:15-18; Ioan 2:14-16). Faptul că învăţa apoi în templu în fiecare zi (precizare care nu se găseşte decît la Luc. 19:47) sugerează că alungarea a avut ca scop curăţirea acestuia în vederea propovăduirii Sale (Luc. 20:1, 28, 39; 22:53) şi a apostolilor (Fapt. 5:21, 25). ♦ În rolul de adversari ai lui Iisus (pe care l-au avut pînă aici fariseii şi învăţătorii legii), sînt distribuiţi începînd de acum arhiereii, cărturarii şi mai-marii poporului (19:47).

19:45

Verbul *ἐκβάλλω* este acelaşi cuvînt folosit atunci cînd este descrisă alungarea duhurilor necurate (cf. 9:40, 49; 11:14 ş.u.; 13:32), astfel încît profanatorii templului ar putea fi asemănaţi cu demonii care intră în oameni, profanîndu-le trupul şi mintea.

Capitolul al 20-lea

20:1-8

Capitolul douăzeci al Evangheliei lucane conţine cinci dezbateri teologice între Iisus şi elita religioasă din Ierusalim. Prima dintre ele se referă la sursa autorităţii (*ἐξουσία*) cu care (pare că) este investit Iisus: cine i-a conferit puterea / dreptul de a face şi de a spune toate lucrurile (în opinia lor, fără îndoială, scandaloase) asociate cu numele Său (cf. Mat. 21:23-27; Marc. 11:27-33)? Întrebat şi pentru că învăţa în templu (fără acordul autorităţilor religioase, desigur), Iisus le răspunde tot cu o întrebare, evitînd capcana de a pretinde că acţionează prin puterea primită direct de la Dumnezeu (care le-ar fi permis, fără îndoială, să îl acuze de blasfemie). Întrebîndu-i de sursa puterii lui Ioan Botezătorul, adversarii nu Îi răspund că nu ştiu pentru că într-adevăr nu cunosc răspunsul, ci mai curînd refuză să răspundă (20:7); acest refuz confirmă lipsa disponibilităţii de a primi „vizita" lui Dumnezeu (cf. JOHNSON, 308). Posibilitatea uciderii conducătorilor religioşi de către popor (în cazul în care ar fi denigrat amintirea lui Ioan) sugerează alienarea profundă dintre elita religioasă şi restul populaţiei (cf. 20:6).

20:9-19

Parabola lucrătorilor la vie (cf. Mat. 21:33-46; Marc. 12:1-12; *Ev. Toma*, 65) este unică între parabole prin aceea că este o alegorie a istoriei mîntuirii: Iisus este „Fiul cel iubit" al lui Dumnezeu trimis la poporul lui Israel ca într-o vie (cf. Is. 5:1-7), să ceară fapte vrednice de pocăinţă (fructul viei) la „vreme potrivită" (anotimpul culesului de struguri). Planul lucrătorilor de a-l ucide pe fiul moştenitor (după ce i-au respins pe slujitorii trimişi la ei, adică pe proroci) este o trimitere la soarta care îl aşteaptă pe Fiul Omului, care vînat de autorităţile religioase (lucrătorii nevrednici ai

Legământului sfînt); această paralelă este evidenţiată chiar de reacţia acestora din urmă, care „înţeleseseră că pentru ei spusese parabola aceasta" şi „căutau să pună mîna pe El chiar în ceasul acela" (20:19). Dacă sensul hristologic (mesianic) este evident pentru un creştin, este foarte probabil că pentru auditoriul parabolei, înţelegerea pildei a rămas la nivel profetic (chiar dacă este vorba de un mare proroc), căci „nu există nici o dovadă pentru aplicarea titlului de «Fiul lui Dumnezeu» lui Mesia în iudaismul palestinian precreştin" (JEREMIAS, 79).

20:10

Gr. *κενός* (lit., „gol") este echivalat în toate versiunile româneşti mai vechi prin *deşert / deşărt* (inclusiv BIBL. 1914); în versiunile mai recente citim *cu mîinile goale* (BIBL. CORN. 1926, NTBB) sau *fără nimic* (BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA).

20:16

Uciderea lucrătorilor viei de către stăpîn trimite la uciderea de către regele întors din călătorie a celor care au refuzat să fie supuşii săi (cf. Luc. 19:27). De asemenea, acelaşi verb, *ἀπόλλυμι* este folosit şi la 19:47, în contextul menţiunii planului elitei religioase de a-l ucide pe Iisus; astfel, planul ticălos se va întoarce împotriva lor, căci Dumnezeu îi va respinge pe cei care L-au respins (cf. JOHNSON, 306).

20:17

Ca şi în cazul Marc. 12:11 şi Mat. 21:42, Luca preia aici textul din Ps. 117:22 SEPT.; neincluzînd, însă, precum o fac ceilalţi sinoptici, şi versetul următor (Ps. 117:23: „de la Domnul s-a făcut aceasta şi minunată este în ochii noştri"), textul lucan se concentrează cu totul pe motivul respingerii (cf. şi Fapt. 4:11).

20:20-26

Cea de-a treia dispută cu elita religioasă se referă la o nouă capcană pe care aceasta din urmă i-o întinde lui Iisus. Întrebîndu-l în legătură cu firescul plăţii tributului către romani, conducătorii religioşi sperau să îl prindă într-o situaţie fără ieşire: dacă va răspunde afirmativ necesităţii plăţii birului roman, Iisus îi va aliena pe cei care Îl privesc ca pe o împlinire a aspiraţiilor lor politice, iar dacă va răspune negativ, va putea fi acuzat de revoltă împotriva stăpînirii romane. Într-un anume sens, dilema prezentată este replica conducătorilor religioşi la dilema despre puterea lui Ioan Botezătorul, în faţa căreia îi pusese anterior Iisus. Răspunsul de faţă, care reuşeşte să evite analiza sau termenii politici de orice fel, este înţelept, deoarece reuşeşte să stabilească în prealabil starea politică de fapt, i.e. suzeranitatea Romei (FITZMYER, 1281), prin simpla constatare a înfăţişării (originii) monedelor aflate în circulaţie; astfel, guvernarea pămîntească nu trebuie să influenţeze datoria sfîntă faţă de Dumnezeu.

20:20

Gr. *ἐγκάθετος* („cineva care stă în aşteptare", cf. e.g., Gen. 49:17) are aici sensul de „spion"; pluralul este echivalat în versiunile româneşti prin *lătrători* (CORESI), *prilăstitori* (BIBL. 1688), *leşuitori* (NTB 1648, BIBL. VULG. 1760-1761), *iscoade* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA; cf. BIBL. CORN. 1926: *iscoditori*), *oameni puşi înadins* (NTNITZ.) şi, în sfîrşit, *spioni* (NTBB).

20:21

„Imparţialitatea" care îi este atribuită laudativ lui Iisus se referă la capacitatea unui judecător de a nu judeca „după înfăţişarea omului", deci fără a putea fi influenţat de ceva, fiind redată prin expresia *οὐ λαμβάνεις πρόσωπον* (lit. „a primi faţa", cf. SEPT., Lev. 19:15; Deut. 1:17; 10:17; 16:19). În versiunile româneşti întîlnim echivalări precum *nu cauţi spre feţe* (CORESI), *nu alegi faţa* (NTB 1648), *nu iai faţă* (BIBL. 1688, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914), *nu cauţi în faţă* (BIBL. 1795/ 2000), *nu eşti părtinitor* (NTNITZ.), *nu cauţi la faţa omului* (BIBL. CORN. 1926, BIBL. ANANIA), *nu faci nici un hatîr* (BIBL. RADU-GAL.) sau *nu ţii cont de înfăţişare* (NTBB).

20:25

Căutînd sensul duhovnicesc al prezentarii dinarului, Sf. Maxim Mărturisitorul subliniază firescul îngrijirii de trup, dar cu discernămînt, pentru a nu pereclita singura aspiraţie care contează, cea către Dumnezeu: „Dinarul este Legea dată, după îngăduinţă, pentru trebuinţa trupului; trebuie aşadar ca, atunci cînd fariseii, care sînt un chip al demonilor, ne aduc nouă dinarul, să îl ţinem şi să cercetăm amănunţit prin discernămînt şi să dăm firii cele de trebuinţă – căci aceasta înseamnă *a da Cezarului ce e al Cezarului* –, iar toată năzuinţa sufletului nostru să o dăm lui Dumnezeu" (MAXIM MĂRT., *Întreb.*, 89; trad. rom., 151-152).

20:27-40

După farisei, arhierei, cărturari şi naţionalişti, un alt grup major încearcă să îl pună pe Iisus în dificultate, cel al saducheilor. Este singura menţiune a acestei partide religioase în Luc., dar ea reapare în Fapt. 4:1; 5:17 şi 23:6-8. După mărturia lui Josephus Flavius, aceştia erau aristocraţi elenizaţi care nu credeau în înviere şi considerau sfinte numai Scripturile, nu şi tradiţia orală (aşezîndu-se, prin ambele convingeri, în opoziţie faţă de farisei): „Învăţătura saduceilor lasă ca sufletul să piară împreună cu trupul şi nu recunoaşte altă doctrină în afara Legii sacre" (JOSEPHUS, *Ant.*, 18, 1, 4; trad. rom., II, 439). Răspunsul lui Iisus faţă de imposibilitatea învierii (ilustrată de saduchei prin ridicolul situaţiei ipotetice în care o femeie care a avut şapte soţi, ce au murit unul dupa altul, va fi reunită cu toţi aceştia atunci cînd ei vor învia) este bazat pe textul scripturistic de la Ex. 3:6: „Eu sînt Dumnezeul tatălui tău, Dumnezeul lui Avraam şi Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacob!" (trad. BIBL. ANANIA). Dacă Dumnezeu este Dumnezeu pentru patriarhii care au murit, trebuie să existe o înviere

pentru ca promisiunea să se împlinească.

20:38

Este dificil de interpretat aici sensul pe care îl determină dativul pronumelui personal *αὐτός* (*αὐτῷ*). Expresia ar putea fi echivalată prin „toţi sînt vii *pentru* El" (adică în ceea ce Îl priveşte, în ochii Lui), sau „*în* El" (adică învie prin puterea Sa); de asemenea, dacă se poate face o paralelă cu expresia folosită de iudeii martiri de la 4Mac. 7:19; 16:25 (*ὥσιν τῷ θεῷ*): „precum patriarhii noştri Avraam şi Isaac trăiesc *lui* Dumnezeu" (cf. JOHNSON, 314). Diversitatea este ilustrată şi în tradiţia biblică românească: *aceluia vii sînt* (CORESI), *toţi viiază Lui* (NTB 1648; BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914; cf. BIBL. VULG. 1760-1761: *vieţuiesc Lui*), *cu el trăiescu* (BIBL. 1688), *sînt vii pentru dînsul* (NTNITZ.), *pentru El toţi sînt vii* (BIBL. CORN. 1926), *sînt vii în El* (BIBL. RADU-GAL.), *trăiesc întru El* (BIBL. ANANIA) sau *trăiesc pentru el* (NTBB).

20:41-44

Pasajul de faţă reprezintă prima parte a unei replici întreite pe care Iisus le-o dă conducătorilor religioşi (cf. 20:45-47; 21:1-4). Este un răspuns teologic care se concentrează pe conceptul mesianic de Domn aşa cum apare în Ps. 109:1 SEPT. (şi care a fost înţeles ulterior, în Biserică, în sens hristologic).

20:45-47

A doua parte a replicii lui Iisus este o avertizare de a nu urma modelului cărturarilor, care iubesc să fie în centrul atenţiei, rugîndu-se îndelung, *de ochii lumii* (20:47; cf. trad. BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA).

Capitolul al 21-lea

21:1-4

În această ultimă parte a răspunsului Său, Iisus opune făţărniciei cărturarilor, evlavia văduvei, care, prin darul ei, simbolizează pe omul ce este gata să se dăruiască total lui Dumnezeu.

21:1

Gr. *γαζοφυλάκιον*, lit. „camera tezaurului" sau „vistieria" Templului se referă probabil la cele treisprezece cutii în care se depuneau banii milei, sau cei destinaţi plăţii taxelor pentru templu (sau se referă la camera care le adăpostea pe acestea); cf. „cămările prinoaselor", Neem. 12:44, trad. BIBL. ANANIA. Unele versiunile româneşti mai vechi preiau termenul, transcriindu-l sub forma *gazofilachie* (NTB 1648, BIBL. 1914) sau *gazofilachiin* (BIBL. 1688); altele îl traduc prin *vistierie* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA), dar şi prin *cutia pentru daruri* (NTNITZ.) sau *caseta pentru ofrande* (NTBB).

21:4

Literal, expresia s-ar traduce prin „a oferit toată viaţa ei" (gr. *βίος*; cf. şi NTBB: *tot ce avea la viaţa ei*), adică tot ce avea pentru subzistenţă. Prin această expresie se sugerează că văduva este modelul celui care se oferă total lui Dumnezeu.

21:5-38

Restul capitolului 21 cuprinde un lung discurs eshatologic, alcătuit din mai multe părţi mai mici, care tratează viitoarea distrugere a Ierusalimului (din anul 70 d.Hr) şi întoarcerea Domnului. După ce prezice distrugerea templului (21:5-6), Iisus răspunde în continuare la întrebarea ucenicilor cu privire la semnele care vor arăta aceasta (21:7). Vor fi multe întîmplări importante (războaie, revolte, cutremure) care nu vor avea legătură cu evenimentul acesta (21:8-11) şi, de asemenea, va exista o perioadă în care ucenicii vor fi prigoniţi din cauza numelui Său (21:12-19); în sfîrşit, vor fi semne evidente (precum încercuirea Ierusalimului de către armate) care vor prevesti apropierea sfîrşitului (21:20-24) dar şi semne cereşti care vor prevesti întoarcerea Fiului Omului (21:25-28). Aşa cum înmugurirea copacilor anunţă primăvara, tot astfel prin observarea acestor semne se va cunoaşte că împărăţia lui Dumnezeu este aproape (21:29-33). În încheiere, Iisus oferă un îndemn la veghere: cei care doresc să stea în faţa Fiului Omului trebuie să ducă o viaţă cumpătată şi să se roage pentru a rezista perioadei de încercare ce precede venirea Sa (21:34-36). Luca adaugă discursului o notă prin care ne informează că poporul venea în fiecare zi să-l asculte pe Iisus, în templu sau pe Muntele Măslinilor (21-37-38).

21:8

Textul avertizează împotriva urmării prorocilor care vor prevesti, folosindu-se de numele lui Iisus, sosirea iminentă a sfîrşitului (cf. prorocii falşi din Fapt. 5:36-37; 21:38; v. şi JOSEPHUS, *Ant.*, 18, 4, 1; 20, 5, 1; 20, 8, 6). În opinia lui J. Fitzmyer, nu trebuie să vedem în acest text, care conţine o exprimare generală, o trimitere la falşi Mesia sau la antihrişti (FITZMYER, 1335).

21:13

Persecuţia va oferi „prilej de mărturie" (*εἰς μαρτύριον*). Din pricina sensurilor verbului *ἀποβαίνω* („a coborî [dintr-o corabie], a debarca", dar şi „a contribui la [un rezultat], a ajunge la"; cf. DGRNT, 40), textul de faţă este relativ dificil de echivalat, fapt vădit şi în ediţiile româneşti: *tîmplase-va voao întru mărturie* (CORESI), *vor cădea voao întru mărturie* (NTB 1648), *să va istovi voao întru mărturie* (BIBL. 1688), *să va întîmpla voao spre mărturie* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761), *se va sfîrşi pentru voi spre mărturie* (NTNITZ.), *se va întîmpla vouă întru mărturisire* (BIBL. 1914), *vi se vor întîmpla ca să fiţi mărturie* (BIBL. CORN. 1926), *se va întoarce pentru voi în fericită mărturie* (BIBL. RADU-GAL.), *va fi vouă spre mărturie* (BIBL. ANANIA) sau *va fi pentru voi o ocazie de a da mărturie* (NTBB).

21:15

Afirmaţia că duşmanii ucenicilor nu vor putea să stea

împotrivă sau să contrazică înţelepciunea şi cuvîntul pe care El le va dărui lor este un accent specific lui Luca. În Fapt., acesta îi va arăta pe membrii elitei religioase incapabili să-i contrazică pe Ioan şi pe Petru (Fapt. 4:14), iar pe adversarii lui Ştefan neputincioşi în faţa înţelepciunii sale (Fapt. 6:10).

21:22

Substantivul *ἐκδίκησις* („răzbunare, pedepsire"; DGRNT, 93) este echivalat în BIBL. 1688 prin „izbîndire" (*zilele izbîndirei*), care avea în limba română veche şi sensul de „răzbunare" (cf. s.v. *a izbîndi*, DER 4561).

21:23

Prin *aplecătoare*, BIBL. 1688 se referă la femeile „care alăptează" (gr. *ταῖς θηλαξούσαις*; cf. CORESI: *vai de cine va apleca*; BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914, BIBL. RADU-GAL.: *ce vor apleca*). Acest sens al verbului *a apleca* este o reducere a expresiei *a apleca la sîn* (s.v. *a apleca*, DER 332). În versiunile mai recente citim *care vor alăpta* (BIBL. ANANIA) sau *cele care alăptează* (NTBB).

21:24

În versetul de faţă, pluralul termenului *ἔθνος* este folosit nu mai puţin de trei ori. Deoarece are sensul de „popor" sau „neam", dar şi de „non-iudei" sau „păgîni" (deşi acest ultim termen este, pentru vremea NT, un anacronism), echivalarea termenului grecesc este adesea o alegere dificilă, mai ales în cazul în care contextul nu este elocvent. Cel mai adesea, chiar în limba română curentă, atunci cînd se intenţionează referirea la „non-iudei" se foloseşte cuvîntul „neam" (cf. mai rar, cultismul „gentili"). În versetul de faţă, la prima ocurenţă termenul transmite cu siguranţă sensul de „popor" („robi tuturor popoarelor") şi este redat astfel în toate versiunile româneşti (fiind echivalat prin „limbi", „neamuri" sau „popoare"). Este mai dificil de determinat sensurile transmise în celelalte două cazuri: astfel, fie vom citi „popoare" la a doua ocurenţă („călcat în picioare de către popoare") şi „păgîni" (sau neamuri, cu sensul de păgîni) la a treia ocurenţă („pînă se vor împlini timpurile păgînilor / neamurilor"), fie vom citi „neamuri / păgîni" în ambele situaţii. Versiunile româneşti care rămîn consecvente unei singure echivalări pentru toate cele trei ocurenţe ale termenului sînt CORESI, BIBL. VULG. 1760-1761 (*limbi*), NTNITZ., BIBL. 1914, BIBL. CORN. 1926, BIBL. ANANIA (*neamuri*) şi BIBL. RADU-GAL. (*păgîni*). În schimb, NTB 1648 şi BIBL. 1688 îl echivalează, în ordinea ocurenţelor, prin *limbi* / *păgîni* / *neamuri*, BIBL. 1795/ 2000 prin *neamuri* / *păgîni* / *neamuri*, iar NTBB prin *popoare* / *păgîni* / *păgîni*.

21:25

NTB 1648 şi BIBL. 1688 echivalează aici greşit *tînguire păgînilor*, de vreme ce sensul transmis de *ἔθνος* este, evident, cel de „popor" (vezi şi comentariul la versetul anterior, 21:24).

21:26

Verbul *ἀποψύχω* înseamnă „a-şi pierde răsuflarea", cu sensul de „a leşina", dar şi de „a muri", „a-şi da sufletul". Ediţiile româneşti îl traduc aici prin *năduşi-se-vor* (CORESI), *mai murind* (NTB 1648, BIBL. 1795/ 2000, BIBL. 1914), *dîndu-ş sufletul* (BIBL. 1688), *uscîndu-să* (BIBL. VULG. 1760-1761), *sufletu-şi vor da* (NTNITZ., BIBL. CORN. 1926), *vor sta să-ţi dea sufletul* (BIBL. RADU-GAL.), *vor muri* (BIBL. ANANIA) şi *li se va tăia răsuflarea (de groază)* (NTBB).

21:28

Termenul *ἀπολυτρωσις* este echivalat de obicei în versiunile româneşti prin *răscumpărare*. Între excepţii se numără CORESI (*mîntuire*), BIBL. CORN. 1926 (*izbăvire*) şi NTBB (*eliberare*).

21:32

Întîlnim aici, din nou, termenul de *γενεά* (echivalat cel mai bine prin „generaţie"; e.g., în NTBB), care identifică adversarul colectiv, care nu primeşte mesajul lui Hristos. În traducerile româneşti el este tradus prin *norod* (CORESI), *rudă* (NTB 1648, BIBL. 1688) sau *neam* (în celelate ediţii).

Capitolul al 22-lea

22:1-38

Secţiunea de faţă reprezintă prima parte a istoriei Patimilor şi morţii lui Iisus şi descrie vînzarea Sa şi despărţirea de ucenici. Mai întîi ni se descoperă planul apostolului Iuda (unul din cei doisprezece) de a-şi vinde Învăţătorul (22:1–6), iar apoi aflăm că Iisus le-a poruncit ucenicilor să pregătească cina pascală (22:7–13). Masa sărbătorească este prilejul să anunţe apropierea morţii Sale, dar şi ocazia instituirii unui Nou Legămînt, al Euharistiei (22:14–20). Într-un discurs de despărţire, Iisus anunţă trădarea lui Iuda, le dă apostolilor ultimele indicaţii cu privire la slujirea lor, le promite răsplată în ceruri, ca celor ce i-au rămăs credincioşi pînă la sfîrşit, se roagă pentru întărirea în credinţă a lui Petru, prezicînd lepădarea acestuia de Învăţătorul său, şi, în încheiere, îi îndeamnă să nu se tulbure la vremea încercării, care se apropie (22:21–38).

22:1-6

Începutul secvenţei ne descoperă planul de a-l trăda pe Iisus (cf. Mat. 26:1-5, 14-16; Marc. 14:1-2, 10-11; Ioan 11:47-53). Mai întîi ne este reamintită dorinţa conducătorilor religioşi de a-L elimina pe Acesta şi ezitarea în ducerea planului la îndeplinire, de frica reacţiei ostile a populaţiei (22:1-2; cf. 19:47-48). Prilejul de a acţiona se iveşte atunci cînd unul dintre ucenii săi apropiaţi, Iuda, le propune să-L vîndă pentru bani (22:3-6).

22:1

Prin secvenţa „Sărbătoarea azimilor, numită Paştele", Luca identifică aici două sărbători, celebrate împreună în fiecare an pe 14 Nisan, în care ritualul combina elementele

agriculturale (evitarea drojdiei folosite la dospit; cf. Ex. 12:8) cu cele pastorale (sacrificarea primului miel, cf. Deut. 16:4), în amintirea Exodului (cf. Ex. 12:1-28; Num. 9:2-14). Pelerinajul asociat acestei sărbători explică mulţimile prezente în Ierusalim (cf. 22:6; 47; 23:4, 48).

22:3

După Luca (cf. şi Ioan 13:27), trădarea vine prin Iuda, dar este cauzată, de fapt, de Satana, care a intrat în apostol (cf. şi Luc. 22:31; Fapt. 5:2; pentru intrarea diavolului în oameni sau animale, cf. Luc. 8:30-32).

22:6

Ducerea la îndeplinire a planului „fără ştirea mulţimii" este esenţială (cf. nota eşecului de la 19:48: „Şi nu găseau ce să-I facă, fiindcă tot poporul se ţinea de El, ascultându-L"; trad. BIBL. ANANIA).

22:7-13

În pasajul de faţă se descrie pregătirea mesei pascale, după planul şi porunca lui Iisus (cf. Mat. 26:17-19; Marc. 14:12-16; Ioan 13:21-30). Este vorba de cina care se servea la apus, în ziua de 14 Nisan (ziua sărbătorii propriu-zise). Din descrierea tuturor evangheliştilor sinoptici reiese că această ultimă cină a lui Iisus a fost chiar cina pascală a acelui an, care a fost într-o vineri (urmînd ca ulterior, dar în decursul acelaşi zile, să fie prins şi răstignit). Prin comparaţie, Evanghelia ioanină nu identifică ultima cină cu masa pascală, aşezînd-o cu o zi înainte, pe 13 Nisan. După ce Iisus este prins, este dus a doua zi la Pilat şi moare tot în decursul zilei de vineri, la fel ca şi la sinoptici. Tradiţia liturgică bisericească a urmărit versiunea ioanină, celebrînd Cina în Joia Mare (pentru mai multe detalii, v. FITZMYER, 1378 ş.u.).

22:14-20

Relatarea ultimei Cine are o semnificaţie adîncă: deşi sărbătoarea Paştelui este o ocazie de a rememora trecutul (cu referire la evenimentul mîntuitor al Exodului), Iisus le îndreaptă atenţia apostolilor înspre viitorul apropiat, cînd Patimile sale vor inaugura o nouă epocă. Precum mielul pascal, Iisus este Mielul unui alt Exod (BOCK, 1728). În aşteptarea venirii împărăţiei lui Dumnezeu (şi a reîntîlnirii cu Iisus la banchetul eshatologic), ucenicii trebuie să-ţi amintească de această cină şi de semnificaţia sfîrşitului vieţii Sale. Frîngerea pîinii şi împărţirea vinului din potir (versiune nesîngeroasă a sacrificiului hristic) reprezintă Noul Legămînt dintre Dumnezeu şi oameni: mîntuirea acestora vine prin jertfa reală a trupului şi vărsarea sîngelui Fiului Omului (cf. Mat. 26:26-28; Marc. 14:22-24; 1 Cor. 11:23-25).

22:15

În BIBL. 1688, *cu pohtă am pohtit* redă literal expresia *ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα* („cu dorinţă am dorit", i.e. „am dorit atît de mult"), care se poate găsi în mai multe locuri din SEPT. (e.g., în Gen. 31:30); pentru o discuţie a posibilelor semnifacaţii ale expresiei, v. FITZMYER, 1395-1396.

22:19

Succesiunea gesturilor (a luat pîinea, a mulţumit, a frînt, a dat) aminteşte de episodul înmulţirii pîinilor de la Luc. 9:16. Spre deosebire de Mat. 26:26 şi Marc. 14:2, care au aici verbul *ἐυλογέω* („a binecuvînta"), Luca foloseşte verbul *εὐχαριστέω* („a mulţumi"). Porunca „să faceţi acestea în amintirea Mea" nu se găseşte decît la Luca şi la 1 Cor. 11:20, 26; astfel, amintirea mielului pascal trebuie înlocuită cu amintirea lui Iisus.

22:21-38

Pasajul de faţă conţine discursul final al lui Iisus, un testament prin care le sînt predate ucenicilor ultimele instrucţiuni înainte de despărţirea de Învăţătorul lor. Precum au spus Scripturile, trădarea Fiului Omului este deja un fapt (22:21-23; cf. Mat. 20:25-28; Marc. 14:17-21; Ioan 13:21-30). Cine vrea să fie cel mai mare dintre ucenici, să slujească tuturor, aşa precum face Însuşi Iisus (22:24-27; cf. Mat. 20:25-28; Marc. 10:42-45). Iisus mărturiseşte că va primi o împărăţie de la Tatăl şi că îi va răsplăti pe Cei Doisprezece în împărăţia Sa, acordîndu-le dreptul de a judeca cele douăsprezece triburi ale lui Israel (22:31-34). Iisus cunoaşte dificultatea menţinerii credinţei apostolilor după despărţirea de El (rămînînd expuşi atacului Satanei), mai mult decît ei înşişi, aşa cum se vădeşte în cazul lui Petru, căruia îi profeţeşte lepădarea de Învăţător (22:31-34; cf. Mat. 26:31-35; Marc. 14:27-31; Ioan 13:36-38). Pe lîngă pericolul slăbirii credinţei, opoziţia oamenilor va deveni din ce în ce mai aprigă, aşa încît ucenicii trebuie să fie pregătiţi să reziste prigoanelor (22:35-38).

22:24

„Disputa" (cf. *φιλονεικία*) apostolilor, care poate fi asemănată cu o competiţie între rivali, îi apropie pe aceştia de fariseii şi cărturarii despre care Luca scria că „umblau să ocupe primele locuri" (cf. Luc. 14:7; 20:46); astfel, tentaţia dobîndirii puterii nu iartă pe nimeni.

22:28

Acest comentariu se găseşte doar în Luc. şi îi aşază pe cei unsprezece apostoli rămaşi credincioşi în contrast cu Iuda. Perseverenţa lor este lăudată, căci au rămas (gr. *διαμένω*) alături de Iisus, indiferent de obstacolele care s-au ivit la tot pasul; gr. *πειρασμοῖς* este redat în ediţiile româneşti prin *năpastele* (CORESI, NTB 1648), *bîntuialele* (BIBL. 1688), *ispitele* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, NTNITZ., BIBL. 1914, BIBL. RADU-GAL.) sau *încercările* (BIBL. CORN. 1926, BIBL. ANANIA, NTBB).

22:29

Afirmaţia explicită a lui Iisus că este Rege al împărăţiei (*βασιλεία*) Tatălui nu se găseşte decît în evanghelia lucană

(cf. şi 23:42); ideea fusese totuşi sugerată deja în Luc. 1:32-33; 19:11-27, 28-40.

22:31

După L. T. Johnson, cererea Satanei – care poate fi găsită, din nou, numai la Luca – , care îi vizează pe toţi ucenicii rămăşi credincioşi (căci pe Iuda îl biruise deja), sugerează că aceştia urmau să intre într-o perioada de ispitire asemănătoare cu cea prin care trecuse Iisus la începutul propovăduirii Sale, în pustiu (cf. 4:1-13); sosise vremea (*καιρός*) ispitirii (cf. Luc. 4:13; v. JOHNSON, 346).

22:37

Luca citează aici o parte a textului din Is. 53:12 Sept.: „De aceea El pe mulţi îi va moşteni şi va împărţi prăzile celor puternici, pentru că sufletul Său a fost dat spre moarte *şi cu cei fără de lege fost-a socotit* şi păcatele multora le-a purtat şi pentru fărădelegile lor pe Sine S-a dat" (trad. BIBL. ANANIA). ♦ Substantivul *τέλος* poate însemna fie „rezultat" sau „împlinire", fie, simplu, „sfîrşit". În acest context, ambele echivalări sînt acceptabile: fie este vorba de „împlinire" (preferabil, deoarece, imediat mai sus, Iisus se referă la împlinirea Scripturilor), fie de încheierea activităţii sale pămînteşti. În majoritatea traducerilor româneşti se transmite acest al doilea sens: *sfrşitul* (CORESI), *svîrşit* (NTB 1648) *cóneţ* (BIBL. 1688), *sfîrşit* (BIBL. 1795/ 2000, BIBL. VULG. 1760-1761, NTNITZ., BIBL. 1914, BIBL. ANANIA) sau *capăt* (BIBL. RADU-GAL.). Sensul de „împlinire" este redat explicit de BIBL. CORN. 1926 şi NTBB: *sînt gata să se împlinească.*

22:39-46

Pasajul de faţă descrie un tablou dramatic, cel al pregătirii lui Iisus pentru a înfrunta arestarea şi moartea Sa. Ne este înfăţişată imaginea lui Iisus ca om deplin, aflat în luptă cu Sine însuşi, (căreia i se asociază de obicei în starea de anxietate a celui pe care îl aşteaptă o încercare deosebit de grea, în acest caz, sacrificiul suprem) şi care se pregăteşte rugîndu-se lui Dumnezeu atît de stăruitor, încît sudoarea i se preface în picături „de sînge". Rugăciunea sa către Tatăl este una de supunere în faţa voinţei Acestuia; Iisus nu dă înapoi, dar solicită forţă şi este întărit de un înger. Deşi îi avertizase dintru început pe ucenici despre nevoia de rugăciune pentru a nu cădea în ispită (22:40), ei cad pradă somnului şi sînt avertizaţi din nou la finalul scenei (22:46).

22:42

„Potirul" (*ποτήριον*) aminteşte de vorbele rostite la Cina cea de Taină şi desemnează, astfel, încercările care Îl aşteaptă pe Iisus.

22:44

Termenul *ἀγωνία* este un *hapax legomenon* al NT. El poate desemna o stare de anxietate (cel mai probabil, şi în textul de faţă), dar şi o luptă pentru victorie, o întrecere. Unii exegeţi, precum L.T. Johnson, preferă să opteze aici pentru al doilea sens, argumentînd că verbul *ἀγωνιζόμαι* închipuie în Scripturi numai sensul de a lupta sau a se întrece în chip real, nu spiritual (JOHNSON, 351-352: *enterring the struggle*). Cu toate acestea, lacrimile „de sînge" nu pot fi înţelese decît în sensul în care stropii de transpiraţie sînt atît de mari şi se acumulează atît de repede încît se aseamănă scurgerii sîngelui (şi, de fapt, anticipează vărsarea sîngelui Său).

22:45

Spre deosebire de Marc. 14:34 şi Mat. 26:38, unde se spune că Iisus le-a mărturisit lui Petru, Iacov şi Ioan că sufletul său era *περίλυπος* („foarte întristat"), Luca nu îi atribuie întristarea lui Iisus, ci ucenicilor, care au adormit din pricina acesteia (gr. *λύπη*). S-a sugerat că această schimbare de accent care apare în textul lucan, în raport cu celelalte Evanghelii, la care trebuie să adăugăm omiterea cererii adresate ucenicilor de a veghea împreună cu El, ca şi a „fricii" (cf. Marc. 26:32-33), ar putea arăta intenţia lui Luca de a evita să prezinte auditoriului elenistic al Evangheliei sale aceste semne de „slăbiciune" (care ar fi indicat lipsta virtuţii şi prezenţa viciului, inacceptabile în cazul unui adevărat *sophos*, filozof); cf. JOHNSON, 354-355.

22:47-53

Episodul arestării lui Iisus poate fi împărţit în trei scene (cf. Mat. 26:47-56; Marc. 14:43-50; Ioan 18:3-11). Mai întîi sîntem martorii întîlnirii lui Iisus cu Iuda, care îl trădează pe Învăţătorul său printr-un sărut, adică printr-un gest care întruchipează făţărnicia absolută (22:47-48). Apoi, observăm reacţia emoţională a ucenicilor la apropierea celor care veniseră să îl aresteze pe Iisus, care se manifestă inclusiv prin lovirea servitorului marelui preot cu sabia (22:49-50). În sfîrşit, sîntem martorii reacţiei lui Iisus Însuşi, care îşi mustră ucenicii (ca cel care este Domn al păcii), îl vindecă pe cel rănit (rămînînd, chiar în acest ceas critic, fidel misiunii sale) şi se adresează celor care îl arestează ca pe un tîlhar, scoţînd în evidenţă laşitatea, lipsa de credibilitate în faţa poporului şi lipsa de demnitate de care aceştia dau dovadă venind să îl prindă în mijlocul nopţii, deşi El fusese cu ei zi de zi în templu (22:47-53).

22:52

Cuvîntul *ξύλον* poate însemna „lemn", „obiect făcut din lemn", „copac", dar şi „cruce" (aşa cum vedem la Fapt. 5:30; 10:39; 13:29); aici are, evident, sensul de „ciomag". Pluralul a fost redat în ediţiile româneşti prin *pari* (CORESI), *fuşturi* (NTB 1648; cf. BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914: *fuşti*), *leamne* (BIBL. 1688, BIBL. 1795/ 2000), *ciomege* (BIBL. CORN. 1926, NTBB) sau *toiege* (BIBL. ANANIA).

22:54-71

Secţiunea de faţă cuprinde istorisirea lepădării lui Petru, (22:54-62; cf. Mat. 26:69-75; Marc. 14:66-72; Ioan 18:15, 25-27), a batjocoririi lui Iisus de către soldaţii care îl păzeau (22:63-65; cf. Mat. 26:67-68; Marc. 14:65) şi a condamnării

Sale de către Sinedriu (format din bătrîni, preoţi ei cărturari), în cadrul unui proces linear, în care există o singură temă (dacă Iisus este Hristosul, apoi dacă El este Fiul lui Dumnezeu), un singur răspuns/mărturie şi un singur verdict posibil: acuzatul este vinovat de blasfemie (22:66-71; cf. Mat. 26:57-68; Marc. 14:53-65; Ioan 18:13-24).

22:61

Evanghelia lucană este singura care caracterizează dramatic modul în care Iisus îl mustră pe Petru, „privind drept către el", sau „privindu-l în ochi" (*ἐμβλέπω*; BIBL. 1688: *căută spre El*); cf. Luc. 20:17.

22:61-70

În Luca, Iisus oferă un răspuns plin de echivoc, lăsîndu-i pe interlocutorii Săi să decidă dacă este sau nu Fiul lui Dumnezeu. Marc. 14:62 are aici o afirmaţie clară („Eu sînt"), iar Mat. 26:64 scrie „Tu ai zis" – o formulă prin care, de asemenea, este confirmat adevărul prezent în întrebare.

Capitolul al 23-lea

23:1-5

În pasajul de faţă (cf. Mat. 27:1-2, 11-14; Marc. 15:1-4; Ioan 18:28-38), Iisus este adus de către acuzatorii săi în faţa procuratorului Pilat (care a mai fost menţionat în Luc. 13:1), pentru că numai autoritatea romană îl putea condamna la moarte, aşa cum aceştia îşi doreau. Pilat îl găseşte pe Iisus nevinovat, dar elita religioasă insistă.

23:2

Luca foloseşte aici verbul *διαστρέφω* („a răsuci, a strîmba", dar şi „a întoarce, a abate [de la credinţă]"; DGRNT, 77), în sensul „pervertirii", dar mai ales al „răzvrătirii" poporului (în contextul stăpînirii romane); în BIBL. 1688 găsim echivalarea *întorcînd norodul nostru*, iar la BIBL. ANANIA, *răzvrătind neamul nostru*. ♦ În cele mai multe dintre traducerile româneşti, termenul *φόρος* este echivalat prin *dajdie*; NTNITZ. şi NTBB scriu *tribut*, iar BIBL. CORN. 1926, *bir*. ♦ Acuzaţia este astfel formulată de Luca („Hristos, rege/împărat"), încît să arate abilitatea acuzatorilor de a alătura unui titlu religios (i.e. „Cel Uns"), care nu le era familiar romanilor, un al doilea titlu a cărui relevanţă politică nu putea fi ratată şi trebuia să îi preocupe pe aceştia în cel mai înalt grad („rege"); cf. JOHNSON, 364.

23:6-12

Aflînd că acuzatul este galilean, Pilat îl trimite la tetrarhul Irod Antipa (cf. Luc. 3:3), pentru a delega o parte din responsabilitate pe umerii acestuia; despre acesta se putea oricum presupune că era mai pregătit decît un roman în a înţelege aspectele religioase ale judecăţii lui Iisus. Entuziasmat să-l vadă pe renumitul făcător de minuni, Irod este dezamagit atunci cînd nu i se răspunde în nici un fel, îl tratează batjocoritor şi îl trimite din nou la Pilat (fără să-l elibereze, deşi văzuse şi el că Iisus este nevinovat, cf. Luc. 23:15).

23:7

Termenul *ἐξουσία* desemnează aici „stăpînirea" lui Irod, adică teritoriul asupra căruia avea „autoritate". Tradiţia biblică românească îl echivalează aici prin *ţinutul lui Irod* (CORESI, BIBL. 1795/ 2000, NTNITZ., BIBL. 1914), *de supt biruinţa lui Irod* (NTB 1648, BIBL. VULG. 1760-1761; cf. BIBL. 1688: *din biruinţa*), *de supt / sub stăpînirea lui Irod* (BIBL. CORN. 1926, BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA, NTBB).

23:13-25

Chiar dacă Pilat şi Irod deopotrivă l-au declarat pe Iisus nevinovat, mulţimea (arhierei, conducători şi popor) nu acceptă acest verdict, solicitînd ca El să fie răstignit, iar în locul său să fie eliberat unui insurgent pe nume Barnaba. Insistînd prin strigăte puternice, Pilat renunţă şi decide să le satifacă dorinţa, permiţîndu-le să-L ia pe Iisus şi să-l ducă la moarte.

23:14

Recapitularea acuzaţiilor de către Pilat poate fi găsită numai în Evanghelia lucană. Textul urmăreşte Luc. 23:2, înlocuind numai cîţiva dintre termeni prin sinonime.

23:16

Verbul *παιδεύω* înseamnă, de fapt „a educa, a instrui", dar aici este folosit în sensul de „a învăţa pe cineva o lecţie" şi mai precis de „a disciplina pe cineva prin aplicare unei corecţii", precum era biciuirea (cf. 3 Reg. 12:11; 2 Paralip. 14:12; 2; 2 Cor. 6:9). Se înţelege din context că intenţia lui Pilat era ca această corecţie să constituie toată pedeapsa, nu să fie o pregătire pentru răstignire. ♦ În versiunile româneşti este echivalat prin *bătîndu-l* (NTB 1648; BIBL. CORN. 1926: să-l bată), *certîndu-l* (BIBL. 1688, BIBL. VULG. 1760-1761, BIBL. 1914), sau *pedepsindu-l* (BIBL. 1795/ 2000, NTNITZ., BIBL. RADU-GAL., BIBL. ANANIA, NTBB).

23:18

Barnaba înseamnă „Fiul tatălui", ceea ce a permis unor interpreţi să observe ironia faptului că acesta este eliberat, pe cînd adevăratul Fiu, care era nevinovat, este dus la moarte. Un alt fapt ironic este că insurgentul Barnaba fusese aruncat în închisoare tocmai pentru „răzvrătirea" pe care elita religioasă i-o imputa lui Iisus (v. BOCK, 1823 şi 1829).

23:26-56

Această secţiune este dedicată răstignirii (23:26-32; cf. Mat. 27:32-34; Marc. 15:21-22, 24-32; Ioan 19:18-27), morţii (23:33-49; cf. Mat. 27:45-46; Marc. 15:33-41; Ioan 19:28-30) şi îngropării (23:50; cf. Mat. 27:57-61; Marc. 15:42-47; Ioan 19:38-42) lui Iisus. Acesta este portretizat drept model al martirului nevinovat, care acceptă să se sacrifice

pe sine pentru a-i mîntui pe alţii şi care se roagă pentru ucigaşii săi. Scenele sînt presărate cu o multitudine de reacţii din partea celor care asistă la ultimele momente din viaţa sa (ilustrînd receptarea propovăduirii sale în lume); cei mai mulţi îl batjocoresc, îl dispreţuiesc sau îl iau în rîs pentru că, în ciuda celor crezute, „regele" nu are puterea de a se salva pe sine, iar alţii, fără îndoială mai puţini, îl mărturisesc sau îl plîng.

23:26-32

Drumul spre *Golgota* (în textul lucan numele locului este redat în traducere, prin *κρανίον*, *Craniul*; cf. 23:33) nu este lipsit de animaţie: datorită oboselii condamnatului, un oarecare Simon din Cirene este pus să-i care crucea (23:26). Faptul că numai textul lucan precizează că acesta o purta „mergînd după Iisus" vădeşte, fără îndoială, dorinţa evanghelistului de a oferi aici imaginea ideală a celui care îl urmează pe Iisus Hristos (cf. Luc. 9:23; 14:27). Plîngerea unor femei din cetate („fiicele Ierusalimului") îi oferă lui Iisus un ultim prilej de a avertiza iarăşi Ierusalimul că va plăti atît de amarnic, încît oamenii îşi vor dori să moară (23:30).

23:29

„Fericite cele sterpe" este o declamaţie paradoxală prin care se inversează starea de fapt obişnuită în societatea iudaică, în care sterilitatea era considerată un semn al eşecului şi al păcatului, în nici un caz al binecuvîntării (cf., e.g., Gen. 15:2; 16:1-6 şi, de asemenea, binecuvîntarea din Luc. 11:27: „Fericit este pîntecele care Te-a purtat şi pieptul la care ai supt!"; trad. BIBL. ANANIA; vezi, de asemenea, comentariile noastre la episodul zămislirii lui Ioan Botezătorul).

23:31

Zicerea poate fi considerată o mică parabolă, în care lemnul verde îl întruchipează pe Iisus, iar cel uscat, pe fiicele Ierusalimului, adică pe locuitorii cetăţii, în sens general. S-au propus mai multe interpretări ale acestui verset: 1) Dacă romanii Mă tratează aşa pe Mine, deşi admit că sînt nevinovat, cum îi vor trata pe cei care se vor revolta împotriva lor?; 2) Dacă iudeii M-au tratat astfel pe Mine, care am venit să le aduc mîntuirea, cum vor fi ei trataţi pentru că m-au ucis?; 3) Dacă oamenii se comportă astfel înainte ca paharul vicleniei lor să fie plin, ce vor face atunci cînd acesta se va revărsa?; sau, preferabil (după J. Fitzmyer): 4) Dacă Dumnezeu permite să se întîmple cele pregătite de Ierusalim pentru Iisus, care este nevinovat (lemnul verde), care va fi atunci soarta Ierusalimului (a lemnului uscat)?; cf., pentru mai multe detalii, FITZMYER, 1498.

23:33-49

Iisus este răstignit între doi răufăcători; poporul priveşte, conducătorii iudeilor îşi bat joc de el, soldaţii îl iau în rîs, iar unul dintre răufăcători îl insultă, hulind (23:33-39). Celălalt condamnat, însă, îl mustră pe acesta, scoţind în evidenţă că, deşi toţi trei au primit aceeaşi pedeapsă, este o diferenţă fundamentală între condamnarea lor, care este meritată, şi condamnarea lui Iisus, care este nedreaptă. Deşi aparent cu totul neputincios, Iisus rămîne acelaşi, inclusiv pe cruce, adică Domnul (Judecător şi Împărat) care deţine puterea de a-i promite tîlharului intrarea în împărăţia pe care i-a pregătit-o Tatăl. Moartea lui Iisus este anticipată de semne: întunecarea soarelui şi sfîşierea catapetesmei templului sugerează derularea unui eveniment de o importanţă deosebită în relaţia lui Dumnezeu cu oamenii. Prin încredinţarea sufletului Său în mîinile Tatălui, Iisus îşi arată încrederea desăvîrşită în relaţia pe care o au. Intepretînd semnele care au însoţit moartea condamnatului, un centurion mărturiseşte că acesta a fost drept, iar „mulţimile" încep să-şi exprime şi ele regretul, „bătîndu-şi pieptul". Pasajul se încheie cu o menţiune privind participarea neutră a cunoscuţilor şi a celor din anturajul lui Iisus, care „stăteau deoparte şi priveau la cele întîmplate".

23:34

Secvenţa „Părinte, iartă-le lor, pentru că nu ştiu ce fac" lipseşte din foarte multe manuscrise importante. Ea întrerupe, de altfel, firul istorisirii, dar, dacă aparţine compoziţiei lucane, nu se referă probabil la romani, ci la conducătorii iudeilor (FITZMYER, 1503).

23:35

Versetul oferă contrastul dintre „mulţimi", care doar asistă, dar nu îl batjocoresc efectiv pe Iisus, şi „conducători", care continuau să o facă.

23:43

Substantivul *παράδεισος* (echivalat de obicei în tradiţia biblică românească prin *rai*), care mai apare în NT la 2 Cor. 12:4 şi Apoc. 2:7, era un împrumut din persana veche (unde însemna spaţiu închis), ajungînd să însemne în greacă o „grădină" sau un „parc" (cf. şi în SEPT., e.g., Gen. 2:8, „grădină în Eden" sau Gen. 13:10, „grădina lui Dumnezeu"). Ulterior a primit şi o nuanţă eshatologică (cf. Is. 51:3; Iez. 31:8-9) şi mai precis a putut să desemneze tărîmul sau locuinţa drepţilor care au murit, care pare a fi şi sensul transmis aici de Luca. Faptul că intrarea în „paradis" va fi imediată (cf. *σήμερον*, „astăzi"), dacă este luată în sens literal, creează o problemă celui care caută să aducă textul în acord cu tradiţia „coborîrii la iad" (cf. FITZMYER, 1510).

23:47

Mărturisirea centurionului este mai simplă în Luca decît la Marc. 15:39, unde el rosteşte cuvintele „Cu adevărat, Fiul lui Dumnezeu a fost Omul Acesta!" sau Mat. 27:54, unde el împreună cu ceilalţi soldaţi declară împreună că „Cu adevărat, Fiul lui Dumnezeu a fost Acesta!" (trad. BIBL. ANANIA). Luca foloseşte aici adjectivul *δίκαιος*, care poate fi echivalat prin „nevinovat" sau „drept"; această a

doua variantă este preferată de majoritatea traducătorilor (cf., totuşi, e.g., NRS: *innocent*, iar în limba română, BIBL. CORN. 1926: *neprihănit*).

23:50-56

Înmormîntarea lui Iisus, care trebuie să aibă loc foarte curînd, din pricina apropierii Sabatului, cade în grija lui Iosif din Arimateea, pe de o parte (care îi asigura îngroparea), şi a grupului de femei care îl urmaseră din Galileea, pe de alta (care se asigură că trupul este aşezat în mormînt şi pregătesc miresme şi balsamuri pentru ungerea acestuia). ♦ Iosif din Arimateea este, la fel ca şi la Marc. 15:42-47, un membru al Sinedriului, în vreme ce în Mat. 27:57, el este un om bogat care era ucenic al lui Iisus, iar în Ioan 19:38, tot un ucenic al lui Iisus, dar „într-ascuns, de frica iudeilor". ♦ Toate traducerile româneşti (cu excepţia NTBB: *membru al consiliului*) traduc aici gr. *βουλευτής* prin *sfetnic*, termen prin care se înţelegea în trecut, într-adevăr, un demnitar care era membru al unui sfat (domnesc). Astăzi, însă, termenul românesc transmite în cea mai mare parte numai sensul de sfătuitor (s.v. *sfetnic*, DEX 1998), astfel încît această echivalare a termenului original nu ar mai trebui perpetuată, pentru a nu sugera cumva că Iosif nu făcea parte din Sinedriu, ci era doar un sfătuitor sau un colaborator (v., e.g., BIBL. ANANIA, unde găsim şi o notă explicativă pentru echivalarea prin *sfetnic*, ilustrativă pentru această confuzie: „consilier de vază al sinedriului").

Capitolul al 24-lea

24:1-12

Ultima parte a evangheliei lucane, dedicată istorisirii învierii (24:6), intrării în slavă (24:26) şi despărţirii lui Iisus de ucenici prin ridicarea Sa la ceruri (24:51), se constituie în punctul culminant al acesteia şi face, în acelaşi timp, trecerea către cea de-a doua scriere lucană (în fapt, volumul al II-lea al Evangheliei), cartea Faptele Apostolilor. Secţiunea poate fi împărţită în trei demonstraţii ale învierii. Prima dintre acestea are loc la mormîntul lui Iisus (cf. Mar. 28:1-8; Marc. 16:1-8; Ioan 20:1-13), pe care femeile (Maria Magdalena, Ioana şi Maria, mama lui Iacob) care veniseră dis-de-dimineaţă să ungă trupul cu miresme, îl găsesc gol (24:1-3); nedumeririi lor îi răspund doi bărbaţi îmbrăcăţi în haine strălucitoare, care le spun că a înviat, amintindu-le de cuvintele lui Iisus pe cînd era în Galileea, cum că trebuia să fie prins, să moară şi apoi, a treia zi, să învie (24:4-8). Fiind informaţi, apostolii nu le cred pe femei, dar Petru merge la mormînt şi găseşte acolo numai giulgiurile (24:9-12).

24:2

În Mat. 28:2 textul este plin de dramatism, căci, după un cutremur mare, „Îngerul Domnului, pogorîndu-se din cer şi venind, a prăvălit piatra de la uşă şi şedea deasupra ei" (trad. BIBL. ANANIA).

24:3

Faptul că femeile au intrat în mormînt şi nu au găsit înăuntru trupul lui Iisus este un detaliu care nu se găseşte decît la Luca (cf. şi mai departe, 24:12, 23, 24).

24:12

Versetul lipseşte din unele manuscrise importante (fiind, poate, considerat o interpolare a textului de la Ioan 20:3, 5, 6), dar este prezent în cea mai mare parte a lor, aşa încît este inclus întotdeauna în traduceri (inclusiv în cele româneşti). Gr. *ὀθόνια* („fîşii de pînză") este redat astfel în BIBL. CORN. 1926, iar, în versiunile mai recente, prin *giulgiuri* (BIBL. ANANIA, NTBB); cf. BIBL. 1688: *cearşafuri*.

24:13-35

Apariţia lui Iisus pe drumul spre Emaus (care poate fi găsită doar în Luca) este una dintre scenele cele mai dramatice şi mai memorabile ale evangheliilor. Naraţiunea îi permite cititorului să se găsească în poziţia celui care ştie mai multe despre subiect decît personajele principale. Doi ucenici (din grupul mai larg al celor care îl urmaseră pe Hristos) discută pe cale despre cele întîmplate, fiind dezamăgiţi de moartea lui Iisus şi, pe deasupra, mai sînt şi tulburaţi de vestea dispariţiei Sale din mormînt şi de posibilitatea ca el să fie viu. Întîlnirea cu Însuşi Domnul înviat şi conversaţia cu el are loc fără ca ei să Îl poată recunoaşte, „căci ochii lor erau ţinuţi"; ei îi explică situaţia în care se află, iar El le certifică din Scripturi că acestea toate trebuiau să se întîmple (24:17-27). Făcîndu-se seară, Iisus înnoptează împreună cu ei. Odată cu frîngerea pîinii, ucenicii Îl recunosc, iar El se face nevăzut. Secvenţa se încheie cu mărturisirea celor întîmplate celor Unsprezece, care la rîndul lor, le-au confirmat celor doi că Domnul înviase, într-adevăr, căci i se arătase şi lui Simon (Petru).

24:26

Aceasta este prima dată cînd întîlnim tema specific lucană a lui Mesia (Hristos) care „trebuia să sufere" (v. şi Luc. 24:46; Fapt. 3:18; 17:3; 26:23). În ciuda celor afirmate aici de Iisus, exegeza modernă nu a putut identifica nici o referinţă că o astfel de concepţie a existat în iudaismul de dinainte, sau contemporan cu NT (v. FITZMYER, 1565-1566, care vorbeşte aici despre un „chrisologoumenon").

24:27

Interpretînd (cf. *διερμηνεύω*) Scripturile în lumina patimilor şi învierii Sale, Iisus Hristos a oferit practic cheia de interpretare (mesianică) a VT, pe care Biserica o foloseşte de atunci şi pînă astăzi (JOHNSON, 396). ♦ După Augustin, tot ceea ce se află în Scripturi vorbeşte despre Hristos: „După cum tocmai aţi auzit, ochii celor doi ucenici pe care Domnul i-a întîlnit pe drum fuseseră închişi, ca să nu-l recunoască. Şi i-a întîlnit într-un moment cînd ei nu mai aveau nici o nădejde în răscumpărarea prin Hristos şi cînd considerau că El suferise deja şi murise ca un om, fără să creadă că trăieşte veşnic, ca Fiu al lui Dumnezeu. [...] El le-a explicat Scripturile şi le-a arătat cum Hristos trebuia să sufere şi să împlinească tot ce s-a scris

despre El în legea lui Moise, în Profeţi şi în Psalmi. A cuprins cu explicaţiile Sale toate textele vechi din Scripturi. Tot ce se află în acele Scripturi vorbeşte despre Hristos, dacă, bineînţeles, găseşte urechi vrednice de ascultare. Iar Domnul le-a lămurit sensul, ca să înţeleagă Scripturile. Şi noi, aşadar, trebuie să ne rugăm pentru aceasta, ca El însuşi să ne deschidă puterea de a înţelege" (AUG., *1 Ioan,* 2, 1; trad. rom., 71-73; cf. de asemenea, CHIRIL ALEX., *Luc.*, 24).

24:31

Ochii care fuseseră pînă atunci „ţinuţi" se deschid; ei nu Îl „văd", în sens propriu (căci nu orbiseră, în sens propriu), ci Îl „recunosc" (gr. *ἐπιγινώσκω*); termenul este scripturistic, regăsindu-se în episodul de la Gen 3:7, în care Adam şi Eva realizează că sînt goi („Atunci amândurora li s-au deschis ochii şi au cunoscut că erau goi; şi au cusut frunze de smochin şi şi-au făcut şorţuri"; trad. BIBL. ANANIA); cf. JOHNSON, 396-397.

24:32

„Arderea" aminteşte de pasajele vechitestamentare în care este vădită prezenţa lui Dumnezeu (Ex. 3:2; Deut. 4:11; 9:15; Ps. 49:3; Sir. 48:1; Is. 30:27; 62:1). ♦ În viziunea lui Origen, focul din inimi este aprins de cuvintele Duhului Sfînt: „Vrei să-ţi arăt în ce fel iese foc din cuvintele Duhului Sfînt şi aprinde inimile celor care cred? Ascultă ce spune David în psalm: «Spusa Domnului l-a înflăcărat». Şi iarăşi s-a scris în Evanghelie, după ce Domnul a grăit lui Cleopa: «Oare inima noastră nu ardea înlăuntrul nostru cînd ne deschidea nouă Scripturile?». Dar tu de unde vei arde? Unde se vor găsi *cărbuni de foc* în tine, care niciodată nu ai fost ars de spusa Domnului, care niciodată nu ai fost înflăcărat de cuvintele Sfîntului Duh? Ascultă ce spune în alt loc acelaşi David: «Inima mea s-a încălzit în mine şi foc a ars în meditaţia mea»". (ORIGEN, *Lev.*, 9, 9, 7; trad. rom., 393).

24:34

Aceasta este singura menţiune din Evanghelia lucană despre faptul că Iisus i-a apărut lui Petru (numit aici Simon, ca şi la 4:38; 5:3-10; 6:14; 2:31), care văzuse, cf. 24:12, numai giulgiurile în mormîntul gol (cf., însă, mărturia din 1 Cor. 15:5, că „i S-a arătat lui Chefa, apoi celor doisprezece").

24:36-53

În secvenţa de încheiere a Evangheliei lucane, asistăm mai întîi la apariţia Sa în faţa apostolilor, pe care îi convinge de realitatea fizică a învierii Sale (invitîndu-i să-l atingă şi stînd cu ei la masă), pentru a-i convinge că nu este un duh. Ucenicii nu au motiv să se tulbure, căci acest Iisus este tot acelaşi care le spusese că trebuie să se împlinească cu El toate cele scrise în Scripturi, că va suferi şi va învia, pentru ca propovăduirea mîntuirii păcatelor să fie făcută în numele Lui, către toate popoarele. La sfîrşitul cuvîntului Său, Iisus cel înviat le porunceşte ucenicilor să rămînă în cetate pînă cînd vor fi îmbrăcaţi cu putere de sus, prin venirea aupra lor a Celui pe care El L-a promis. Despărţirea este un tablou al păcii mesianice (cf. începutului secvenţei: „Pace vouă"): în timp ce îi binecuvînta, s-a departat de ei şi s-a ridicat la ceruri. Ucenicii i se închină şi rămîn în templu, binecuvîntînd pe Dumnezeu.

24:39

Luca nu menţionează că atingerea mîinilor şi picioarelor lui Iisus avea ca scop pipăirea urmelor cuielor (cf. Ioan 20:20, 25, 27); bătutul cuielor este absent, de altfel, chiar din descrierea răstignirii. Astfel, demonstraţia are, dacă urmăm strict versiunea lucană, numai scopul de a dovedi că Iisus este alcătuit din „piele şi oase", chiar dacă nu exclude particularitatea observabilă în Ioan (JOHNSON, 401). „Atingerea" este fizică, fiind folosită în SEPT. atunci cînd Isaac încearcă să-l identifice pe fiul său Esau (Gen 27:12, 21-22).

24:47

Odată cu vestirea propovăduirii pocăinţei la toate popoarele, Luca face trecerea către volumul al II-lea al scrierii sale, Faptele Apostolilor.

24:48

Rămînerea în Ierusalim pînă la primirea Duhului Sfînt subliniază rolul central al cetăţii în geografia istoriei lucane: istoria Evangheliei s-a desfăşurat în direcţia Ierusalimului, iar istoria Faptelor Apostolilor se va desfăşura, de acum, dinspre Ierusalim, înspre celelalte popoare. Momentul de faţă, Ierusalimul însuşi, reprezintă, astfel, apogeul istoriei mîntuirii prin şi în Hristos.

SFÎNTA EVANGHELIE DUPĂ IOAN

COMENTARII

de Alin Vara

Introducere

Perioada în care a fost scrisă Evanghelia este plasată de majoritatea comentatorilor între anii 70 şi 100 d. Hr. Şi în creştinismul timpuriu se credea că aceasta ar fi ultima Evanghelie scrisă, o adăugire necesară, „mai spirituală", care să completeze relatările istorice din primele trei Evanghelii. Locul redactării este cel mai probabil oraşul Efes, în Asia Mică, una dintre marile aşezări urbane ale Imperiului Roman. Tradiţia şi comentatorii moderni de orientare „conservatoare" (ortodocşi, catolici, protestanţii numiţi în Statele Unite „evangelicals") afirmă că autorul este Ioan, un evreu palestinian, fiul lui Zebedeu, membru al cercului celor „doisprezece". Publicul către care el adresează acest text este format din locuitorii din zona Efesului şi, în general, din evrei şi „păgîni" din tot Imperiul. Frecvente în text sînt explicaţii cu privire la obiceiurile evreieşti sau descrieri geografice ale Palestinei, lucru ce demonstrează sensibilitatea faţă de cititorii non-evrei (şi, de fapt, existenţa acestora). Tema Cuvîntului-Întrupat pare de asemenea un răspuns indirect dat „ofertelor" concurente ale Stoicismului şi Gnosticismului. Mesajul principal este că Iisus din Nazaret este Mesia şi Fiul lui Dumnezeu şi că prin credinţa în El oamenii vor avea viaţa veşnică. Naraţiunea se desfăşoară în jurul mărturiilor despre El: a Scripturilor, a lui Ioan Botezătorul, a lui Dumnezeu-Tatăl, a lui Iisus Însuşi, a Duhul Sfînt şi, în fine, a autorului textului. Este de asemenea probabil că s-a dorit evidenţierea lui Hristos ca fiind noul templu, o afirmaţie care ar fi avut mai mult sens după distrugerea celui din Ierusalim în anul 70 (ESV STUDY BIBLE, 'The Gospel of John: Introduction'). Există un număr covîrşitor de mărturii din Biserica timpurie care confirmă ideea că autorul epistolei este Ioan, deşi nu întotdeauna acesta este numit şi „fiul lui Zebedeu", „apostol" sau „discipolul preaiubit". Irinaeus crede că este vorba de acel discipol preaiubit care s-a înclinat la pieptul Domnului şi care mai tîrziu a scris Evanghelia în timp ce se afla la Efes. Irinaeus lasă de înţeles că ar şti acest lucru de la Policarp al Smyrnei, care la rîndul său l-ar fi cunoscut chiar pe Ioan. Interesant este că, potrivit lui Irinaeus, chiar şi Ptolemeu, scriitor ce aparţinea grupului de gnostici valentinieni, afirmă aceeaşi proveniență a Evangheliei. Dezbaterea contemporană încă nu a ajuns să dea un răspuns unic la întrebarea: este Ioan, discipolul preaiubit, acelaşi cu Ioan, fiul lui Zebedeu, membru al „Celor Doisprezece"? De fapt, continuă interogaţia, sînt „Cei Doisprezece" din Evanghelia după Ioan aceiaşi cu cei din evangheliile sinoptice? (Oricum, numele menţionate în cele sinoptice şi în Faptele Apostolilor nu coincid în totalitate. Cele comune acestor ultime patru surse sînt: Petru; Andrei; Iacob şi Ioan, fiii lui Zebedeu; Filip; Toma; Matei; Bartolomeu; Iacob al lui Alfeu; Iuda Iscarioteanul). În Bisericile Catolică şi Ortodoxă se crede că este vorba de Apostolul Ioan, în vreme ce „tradiţia" istorico-critică nu a ajuns încă la un consens (MICHAELS, 2010, 10-25).

Capitolul 1

1:1

BIBL. 1688: „De-nceput era Cuvîntul şi Cuvîntul era cătră Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvîntul". MICU adoptă un limbaj mai simplu: „Întru început era Cuvîntul şi Cuvîntul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvîntul". BIBL. 1914 încearcă o redare mai modernă: „La început era Cuvîntul şi Cuvîntul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvîntul". RADU-GAL păstrează această opţiune. ANANIA: „Întru'nceput era Cuvîntul şi Cuvîntul era la Dumnezeu şi Cuvîntul Dumnezeu era". Acest ultim traducător notează: „Împreună cu – şi cu faţa spre – Dumnezeu; *pros* e o prepoziţie dinamică, sugerînd nu numai imediata vecinătate, dar şi mişcarea perpetuă, comuniantă, a Fiului către Tatăl". Versiunile moderne occidentale reţin doar un înţeles pentru *arche:* „beginning/commencement/Anfang". VULGATA transmite însă un întreg univers speculativ din perioada patristică, folosind forma: "In principio". Diferenţele demonstrează cît de importante sînt comunitatea, tradiţia interpretativă, contextul intelectual şi eclezial în care se traduce un text. Modernitatea preferă cuvîntul precis, monovalent ambiguităţii, deschiderii, spiralei către un univers potenţial nelimitat de înţelesuri. În plus, astăzi, unitatea Bisericii este distrusă, fiind înlocuită de confesiuni al căror univers limitat îşi pune amprenta

asupra traducerii şi interpretării textelor. Cel mai probabil, nimic nu a mai putut egala profunzimea expresiilor *En arche/In principio*. ♦ ORIGEN (*Comm. in Ev. Ioannis*, PG 13, I: XVI-XX) încearcă să descopere cît mai multe sensuri, în uz la acea vreme, pentru cuvîntul *arche*. Astfel el se poate folosi cu sensul de început al unui drum, dar acest început ar putea fi înţeles şi prin scopul, finalitatea acestuia (cum ar fi, de pildă, propoziţia: începutul unei vieţi sfinte îl reprezintă faptele bune). Versetul de faţă se referă, într-un sens temporal, la începutul creaţiei dar şi la principiul a tot ceea ce există, Dumnezeu. Dacă traducerea ar fi "În principiu era Cuvîntul", aceasta ar putea însemna că Fiul, Logosul etern, fiind în Tatăl, este în acest principiu. Hristos este principiu al întregii Înţelepciuni, dar este şi principiu al restaurării omului, Omul generic, noul Adam. Origen alege însă varianta unei concepţii despre Hristos că o cauză eficienta (deşi într-un sens mult mai bogat decît cel aristotelic) a creaţiei, Logosul, Înţelepciunea prin care Tatăl a creat totul. CHIRIL ALEX. (*Joh.*, I, 1) crede că evanghelistul a simţit nevoia de a răspunde îndoielilor unora dintre contemporanii săi, care, după ce primiseră prin celelalte Evanghelii explicaţia privind naşterea trupească a Mîntuitorului, începuseră să creadă că acela este şi momentul naşterii efective a Fiului. Ioan argumentează astfel chiar de la primele cuvintele că Logosul este etern, "înainte" de creaţie, de începutul acesteia, ca principiu prin care acest început are loc. Regresia temporală şi cauzală nu poate avea loc la infinit: exista un singur început care îşi are sursa/principiul în Fiul existînd etern cu Tatăl. Chiril încearcă într-un pasaj de o rară frumuseţe şi eleganţă a comparaţiei să precizeze care este relaţia ontologică dintre Fiul şi Tatăl: "Iar Fiul este în Tatăl şi din Tatăl nu fiind născut în afara Lui, sau în trup, ci existînd în fiinţa Tatălui şi strălucind din ea, că strălucirea soarelui din acesta, sau asemenea căldurii naturale din focul de a cărui fire ţine. Căci în aceste pilde se poate vedea cum una este născută din alta, dar coexistînd pururea cu ea şi find nedespărţită, în aşa fel că fără una nu se poate vedea cealaltă în sine şi păstrînd raţiunea adevărată a firii aceleia. Căci, cum ar fi soarele fără strălucirea lui, sau strălucirea, neexistînd soarele a cărui strălucire este? Sau cum ar fi foc, dacă ar fi lipsit de căldură, sau de unde ar fi căldura, dacă nu din foc, sau altceva care nu e străin de calitatea fiinţială a focului? Deci, precum în acestea existenţa unora în cele din care sînt nu contrazice coexistenţa ambelor, ci cele născute se arată pururea existînd împreună cu cele ce le nasc şi moştenitoare ale aceleiaşi firi cu acelea, aşa e şi cu Fiul. De fapt, El e înţeles şi declarat în Tatăl şi din Tatăl şi nu ni Se va arăta exterior şi străin Tatălui, sau ivindu-Se după El, ca al doilea, ci fiind în El şi coexistînd pururea cu El şi arătîndu-Se din El, prin modul negrăit al naşterii dumnezeieşti". Traducătorul lui Chiril, Dumitru Stăniloae, crede însă că pe Chiril îl interesa, pe lîngă precizarea relaţiei de dependenţa totală a Creaţiei faţă de principiu, o relaţie ce s-ar putea traduce prin "La început era Cuvîntul", şi relaţia dintre Cuvînt şi Dumnezeu-Tatăl, coexistenta şi consubstanţialitatea eternă a Lor. Astfel, pe această direcţie, versetul s-ar putea traduce prin "Întru început era Cuvîntul". Măcar în acest verset, Bartolomeu Anania a reuşit să capteze acest ultim înţeles prin cuvîntul pe care l-a folosit excesiv de-a lungul traducerii finalizate în 2001: „Intru". Nota de subsol explică: "Întru dimensiunea interioară – nemărginită şi supratemporală – a lui Dumnezeu; în veşnicie; înainte de facerea lumii; anterior oricărei creaţii; „mai'nainte de toţi vecii". ♦ TOMA DIN AQUINO distinge Cuvîntul de cuvintele umane: primul nu se bazează pe un act de gîndire, pe operarea cu o noţiune pre-existenta care poate fi sau nu verbalizata, aşa cum se întîmplă în limbajul uman, ci este act pur, actualitate eternă. Apoi, cuvintele noastre nu au aceeaşi fire cu noi înşine, pe cînd Cuvîntul este de aceeaşi fire cu Tatăl. Cuvîntul unui om nu face parte din esenţa sufletului, ci este doar un accident; procesul de înţelegere nu este acelaşi lucru cu sufletul, pentru că sufletul nu poate fi propria-i operaţiune. Dar pentru Dumnezeu, a înţelege este identic cu a fi. Tot ceea ce Îi aparţine Tatălui este Dumnezeu. Cuvîntul nu este un concept, ci este substanţa, adică Persoană. Toma este preocupat şi de întrebarea ridicată de Ioan Gură-de-Aur: De ce Evanghelistul a preferat să îl numească pe Hristos „Cuvînt" şi nu „Fiu" în acest prolog? Răspunsul pe care îl da Toma este ca, unu, Ioan a dorit să evite confuzia care ar fi putut fi provocată de cuvîntul „Fiu", care ar fi dus cu gîndul la cineva creat, născut într-un moment anume, înaintea căruia nu ar fi existat, şi care ar putea trece printr-o schimbare în timp. Conceptul de „Cuvînt" ar fi astfel mai potrivit pentru a exprima ideea unei „generări", „naşteri" eterne, act pur, imaterial, asemănător cu procesul de înţelegere, nesupus schimbării. Doi, evanghelistul încerca să demonstreze că Fiul a venit pentru a-L manifesta pe Tatăl, deci conceptul de "Cuvînt" ar fi mai potrivit pentru a sugera acest act de manifestare nemijlocită (*Expositio in ev. I.* I, 26-28). ♦ Evanghelistul ar putea încerca să se refere la- dar şi să depaseasca- mai multe universuri semantice şi teologice: cartea Genezei; complexul text despre Înţelepciune (*Sophia)* din cartea Proverbelor (8:22)- sugerîndu-se ideea că acel concept de Înţelepciune era,de fapt, o intuiţie a Cuvîntului; teologia iudaică privitoare la crearea Torei înainte de crearea lumii; nu în ultimul rînd, *Logosul* lumii greceşti. Toate acestea sînt abordate, interogate şi sintetizate, rezultînd ceva deopotrivă familiar şi radical nou: acestea nu fuseseră decît idei, intuiţii, anticipări ale Revelaţiei lui Dumnezeu în Iisus Hristos, Logosul-Întrupat pentru mîntuirea oamenilor. Pe urmele lui Cullman, se poate spune că acest verset trebuie obligatoriu văzut în conexiune cu versetul 14: speculaţia cosmologică are sens numai pentru a pune în lumină opera de restaurare a omului în chipul lui Hristos, eveniment istoric ce debutează prin Întrupare. Acesta ar fi adevăratul accent al prologului şi al întregii Evanghelii. (BARETT, 1978, 140).

1:3

BIBL. 1688: „Toate pren El s-au făcut"; MICU: „printr-

Însul" ♦ Nu trebuie să se cadă în capcana de a crede că inclusiv negativitatea, păcatul, suferinţa au fost făcute prin El, spune AUGUSTIN (*In Iohannis*, I, 16). Căci opţiunea pentru rău- păcatul, este *nimic*, neant, anihilare. Este rezultatul opţiunii libere a creaturii. Psalmistul spune că Dumnezeu a creat totul în Înţelepciune. Acum, este clar că Înţelepciunea este Hristos, iar totul a fost creat în El şi prin El. Folosirea expresiei "prin El" este o concisă şi eficientă respingere a suspiciunii potrivit căreia şi Fiul Însuşi ar fi creat. El este astfel exclus din rîndul făpturilor şi găsit în inima Sfintei Treimi, ca ipostas egal în esenţă cu Tatăl. (Ioan Hrisostom, *Comm*., Hom. 5:2) Alte locuri în care se vorbeşte despre creaţia de către Tatăl prin Fiul: 1 Cor 8:6, Col. 1:16, Evr. 1:2).

1:4

Cuvîntul este viaţa, iar viaţa este o lumină fără de care nimic nu ar exista sau supravieţui. Nu este vorba de o distincţie temporală sau de o aluzie la istoria mîntuirii (omenirea înainte sau după Cădere) ci la un principiu general al existenţei. Versetul următor cuprinde însă, în opinia lui Ridderbos, o caracterizare privitoare la contactul dintre Fiul-Întrupat şi lume. Traducerea mai exactă nu ar fi "şi întunericul nu a biruit-o", ci „întunericul nu a *înţeles-o* (οὐ κατέλαβεν). Acelaşi verb mai apare, cu înţeles similar, şi în Rom 9:30, 1 Cor 9:24, Fil 3:12, Ef. 3:18. Versetele 10 şi 11 ar fi astfel explicitări ale ideii enunţate aici. Acest verset astfel ar reprezenta astfel adevărata intrare în conţinutul Evangheliei: istoria lui Iisus Hristos întrupat într-un timp al celor care nu l-a înţeles. Autorul doreşte să plaseze întreaga experienţă a sa şi a comunităţii pe care o reprezintă, experienta întîlnirii cu Hristos, într-un cadru metafizic şi cosmologic. În joc, ar încerca să ne spună „discipolul preaiubit", ar fi drama refuzului violent adresat de către lume Cuvîntului prin care aceasta fusese creată. (RIDDERBOS, 1997, 37-40).

1:12

ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν…τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Vulg: *Quotquot autem acceperunt eum… qui credunt in nomine eius*; BIBL. 1688: „Iară cît L-au luat pe El… celora ce cred întru numele Lui"; MICU: „Iară cînd L-au priimit pre Dînsul". ♦ Aici se atinge o problemă fundamentală a teologiei protestante dar şi o întrebare creştină esenţială: ce trebuie să faci pentru a te mîntui? Un răspuns tradiţional, deşi niciodată cu pretenţii de exhaustivitate, este "să crezi în Iisus Hristos". Protestantismul duce însă acest răspuns la rang suprem: doar credinţa contează, în vreme ce faptele nu. O critică recentă a acestei poziţii vine de la teologul luteran Friedrich-Wilhelm Marquardt, în contextul scrierilor sale despre dialogul iudeo-creştin. Problema protestantismului, crede el, este că a făcut din credinţă şi, de fapt, din Hristos Însuşi, o lege, într-o ironică răsturnare a pretinsei eliberări faţă de legea iudaică. Dacă singurul care contează, criteriul absolut ce împarte oamenii în „mîntuiţi" şi „damnaţi" este credinţa în Hristos, atunci creştinismul se auto-limitează, devine sectar, fundamentalist, exclusivist. Dacă însă, aşa cum se recunoaşte oficial în catolicism după Conciliul Vatican II, exista mîntuire în afara Bisericii, atunci înseamnă că omul încă nu a reuşit să decripteze criteriile lui Dumnezeu, nu a reuşit, într-un anumit sens, să-I ştirbească suveranitatea. Dumnezeu, spune Marquardt, păstrează surprizele pentru finalul istoriei, iar Hristos este semnul deschiderii, imprevizibilului, libertăţii, deci a iubirii gratuite care se poate manifesta într-o infinitate de moduri pentru, în mod potenţial, toţi oamenii şi toate culturile. Care ar fi deci, taina acestui pasaj? Aparent, el reprezintă un argument clasic în favoarea poziţiei lui Luther. Propun un exerciţiu: dacă privim afirmaţia cu privire la cei ce L-au primit ca o explicitare, o detaliere a celei privitoare la cei care cred în numele Lui, atunci am putea formula o definiţie mai flexibilă a „credinţei": a-L primi pe Hristos. Acest lucru însă poate însemna mult mai mult decît o simplă adeziune intelectuală la ideea existenţei istorice a lui Hristos, şi anume un angajament existenţial în care întreaga fiinţă a individului îl primeşte pe Hristos că o prezenţa permanentă, ca exemplu de virtute, ca un Celălalt ce cheamă subiectul să iasă din sine, să intre în comuniune cu El, pentru a se regăsi pe sine. Iar, dacă vorbim despre virtute, despre auto-depasire, calea este deschisă către universalitatea chemării divine, către posibilitatea mîntuirii fără a-l cunoaşte conştient pe Hristos, prin simplu fapt că, în mod inconştient, el poate să fi fost deja primit. Versetul 13, deşi pare încă o confirmare a doctrinei protestante despre inutilitatea faptelor în procesul de îndreptăţire, poate însemna de fapt o afirmare a suveranităţii absolute a lui Dumnezeu în alegerea "copiilor" Săi: doar El, în deplină libertate, deci în iubire pură, poate alege dincolo de limitele oamenilor, dincolo de legi, dincolo de aşteptări, dincolo de graniţele Bisericii. ♦ În legătură cu semnificaţia cuvîntului *pistis*, membrii mişcării „New Perspective on Paul" din mediul academic anglo-saxon au arătat că semnificaţia acestui cuvînt nu este cea de simplă credinţă în Dumnezeu şi Iisus Hristos, convingerea că Hristos ne-a mîntuit deja, adeziunea intelectuală la adevărul Incarnării şi Învierii, ci "supunere", "credincioşie", *faithfulness*. Termenul era folosit în Antichitate pentru a desemna relaţia de subordonare a sclavului faţă de stăpîn, iar în Noul Testament el va însemna relaţia de obedienţă totală, de unire, trup şi suflet, cu Hristos. Virtutea, faptele, după ce au fost devalorizate sute de ani în protestantism, apar din nou ca fiind vitale în obţinerea mîntuirii, iar poziţia Părinţilor Bisericii, a catolicismului şi a ortodoxiei este astfel confirmată de acest grup de cercetători protestanţi din mediul de limba engleză. (cf. David M. Hay, 'Pistis as "Ground for Faith" în Hellenized Judaism and Paul' JBL 18, 1989, pp 461-76; George Howard, The 'Faith of Christ', ExpTim 85, 1974, 214; http://www.thepaulpage.com/a-summary-of-the-new-perspective-on-paul/ (accesat pe 19 oct 2011).

1:29

ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.;

VULG: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi.*; BIBL. 1688: „Cela ce rădică păcatul lumii". CHIRIL ALEX. leagă acest verset de profeţia din Isaia: Ca o oaie spre junghiere a fost adus şi că un miel fără de glas înaintea celui ce-l tunde pe el" (Is. 53, 7), dar şi de practică iudaica a sacrificării ritualice a unui miel pentru ispăşirea unui păcat oarecare. Acum însă, este ispăşit păcatul întregii lumi de către Mielul care fusese văzut în vremurile Vechiului Testament "ca prin ghicitura": „ca să şteargă păcatul lumii, ca să surpe pe dezorganizatorul lumii întregi, murind pentru toţi ca să desfiinţeze moartea, ca să dezlege blestemul nostru, ca să înceteze în sfîrşit sentinţa: „Pămînt eşti şi în pămînt vei merge," ca să arate pe al doilea Adam, venit nu din pămînt, ci din cer, şi să Se facă firii omului: început a tot binele, dezlegare a stricăciunii, pricinuitorul vieţii veşnice, temelia refacerii după Dumnezeu, începutul dreptei credinţe şi dreptăţii, cale spre Împărăţia cerurilor". Chiril vorbeşte în continuare despre o "înghiţire" a morţii de către Miel, dobîndind mîntuirea pentru toţi. Moartea este desfiinţată, pentru că rădăcină acesteia, păcatul, este stîrpită. Dumitru Stăniloae completează, descriind transformarea ipostasului dumnezeiesc- Fiul- în ipostas al firii omeneşti. „Ipostasul dumnezeiesc, făcîndu-Se purtătorul firii omeneşti, Se face începutul a tot binele în ea şi, prin ea, tuturor celor ce au comună cu El aceeaşi fire. Fiul lui Dumnezeu devine ipostasul central şi începător al noii umanităţi, ipostas plin de puterea izvorîtoare a binelui pentru toţi, un ipostas pururea viu, împreună cu toţi oamenii care vin pe lume şi cred în El". Hristos, în umanitatea sa asumata, se pune pe sine ca nou început al firii umane, iar, prin faptul că ipostasul său dumnezeiesc avea deja raţiunea tuturor fiinţelor, el se uneşte cu toţi oamenii, şi toţi se unesc în El. Părintele Stăniloae încheie afirmînd că Hristos nu a desfiinţat moartea într-un sens juridic, plătind pentru oameni, ci ridicînd firea umană, ontologic şi moral, către dumnezeire. El învinge moartea nu prin reţinerea temporară a puterii sale divine, ci prin îmbrăţişarea, în iubire absolută, a destinului unui om fără păcat pînă la capăt, pînă la moarte. Primind moartea în iubire, puterea sa dumnezeiasca atinge punctul culminant, călcînd moartea. (Chiril al Alexandriei, *Comm. in Ioh.* II, 1). ♦ Ioan Scotus Eriugena afirma la rîndul său ideea anticipării venirii lui Hristos prin ritualurile de sacrificare a mielului din Vechiul Testament. Există însă un miel mistic, Hristos, adevăratul corp care producea „umbra" mielului Legii, aşa cum un corp produce o umbra pe un perete. Păcatul este „ridicat", nu în sensul că este mutat, dus în altă parte, ci că este desfiinţat. „Păcatul lumii" este păcatul originar, a cărui vină este îndepărtată prin harul botezului, urmînd ca acest păcat să fie cu totul distrus la învierea tuturor. Eriugena eşuează însă la nivel dogmatic, încercînd să explice universalitatea păcatului printr-o încălcare a poruncii divine de către natura umană *în Rai*, atunci cînd omul încă nu era în trup, şi nici sexele nu erau diferenţiate. Abia după aceasta transgresiune, are loc căderea în trup, apariţia sexelor masculin şi feminin şi a reproducerii prin act sexual. (*Ioh.* I, XXXI). Sf. Toma crede că folosirea substantivului la singular "păcat" poate desemna toate păcatele omenirii, ridicate prin jertfa Persoanei divine, dar şi păcatul originar. (*Expositio*, I, 14, 259) Papa Benedict al XVI-lea sintetizează: Hristos coboară în casa Răului, îl învinge şi îl leagă pe acest Puternic prin identificarea totală, inclusiv în suferinţa şi moarte, cu cei căzuţi. „Această luptă e reversul fiinţei, care produce o nouă calitate a fiinţei, pregătind un nou cer şi un nou pămînt". Joseph RATZINGER urmează indiciile date de exegetul Joachim Jeremias: nu doar că există aici o referinţă clară la citatul din Isaia 53,7 dar se poate observa aici o simetrie izbitoare: Hristos va fi ucis în timpul sărbătorii de Pessah, într-o reluare cu semnificaţii infinit mai adînci a gestului sacrificării mielului înainte de ieşirea din Egipt. Simbolica mielului va capăta un rol esenţial în hristologie, ea fiind prezentă la Pavel (1 Cor. 5,7), Ioan (19,36), prima epistolă a lui Petru (1,19) şi în Apocalipsă (4,6). Jeremias arată că acelaşi cuvînt aramaic *talja (talia)* poate însemna atît „miel", cît şi „băiat, slujitor", ceea ce poate implica faptul că Ioan Botezătorul ar fi putut vorbi înainte de toate despre slujitorul lui Dumnezeu care ridică păcatul lumii, dar legînd acest eveniment de toată semnificaţia teologică a mielului din lumea iudaică. În acest fel, istoria Israelului capătă o lumină universală, devenind clar că alegerea poporului evreu se făcuse pentru mîntuirea întregii lumi (RATZINGER, 2010, 35-37). ♦ Acest verset-cheie poate implica o serie de nuanţe: Hristos poartă, duce, ridică definitiv păcatul lumii; el suferă consecinţa acestuia pentru a-l învinge. Formularea poartă semnul universalităţii, totalităţii şi a caracterului definitiv: nu păcatele individuale, ci păcatul; nu al unor oameni, ci al întregii lumi (*tou kosmou*). (MORRIS, 1995, 130-131). ♦ Pe de altă parte, merita reţinută aici continuarea meditiaţiei lui Scotus ERIUGENA (*Comm.,* I, XXXII) asupra acestui verset. Ce înseamnă, de fapt, victoria lui Hristos, prin patima, moartea şi învierea Sa, asupra păcatului şi a morţii? Eriugena crede că la acel moment istoric, această victorie nu a fost completă. „Şi astfel, natura a fost eliberată pînă acum în speranţă, iar în viitor va fi eliberată în realitate". Atunci cînd invocă botezul ca mijloc esenţial pentru a îndepărta păcatul strămoşesc, Eriugena crede că ar trebui precizat faptul că doar vina acestui păcat este îndepărtată, dar nu şi păcatul însuşi. Este ca şi cum s-ar scoate întîi săgeata din rană, lăsînd apoi rana să se vindece, un proces lung şi anevoios. „Într-adevăr, ne eliberează de vina păcatului şi ne înalţă în harul adopţiei divine pentru ca, odată îndepărtată vina, rana greşelilor noastre să înceapă să se vindece".

1:32

BIBL. 1688: „Am văzut Duhul, ca un porumb pogorînd den ceriu şi rămase pre el"; MICU: „şi au odihnit pre Dînsul"; BIBL. 1914: „şi au rămas preste dînsul"; RADU-GAL.: „şi rămînînd deasupra lui". ♦ TOMA DIN AQUINO (*Expositio*, I, 14, 269-272), urmînd indiciile din Evangeliile după Marcu şi Luca, crede că acest moment a avut loc în

momentul botezului lui Iisus de către Ioan. El remarca şi că formula baptismală de invocare a Sfintei Treimi: „Te botez în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh" reflectă manifestarea celor trei Persoane divine din momentul botezului lui Iisus. Se poate vorbi aici de o „concesie" divină: aşa cum Fiul se încarnează şi devine om pentru mîntuirea tuturor, la fel şi Duhul Sfînt se arată sub forma unui porumbel, pentru ca vizibilul să manifeste invizibilul. Pentru a încerca să explice de ce Duhul a ales tocmai un porumbel, Toma îl citează pe Sf. Ciprian: porumbelul este un animal paşnic, care trăieşte în apropierea oamenilor, se foloseşte de acelaşi cuib, îşi creşte puii împreună cu partenerul, trăieşte în comunitate- toate acestea sînt umbre palide ale felului în care Duhul Sfînt acţionează în istorie şi creaţie. Toma adaugă aici faptul că acest animal este un simbol al simplităţii, purităţii inimii dar şi al unităţii de iubire pe care Duhul o inspiră viitoarei Biserici. De asemenea, felul în care cînta un porumbel este o anticipare a mijlocirii Duhului "cu suspine negrăite" în viaţa de rugăciune, liturgică şi în propovăduirea Cuvîntului. În sfirşit, el aduce aminte de episodul de după marele potop, cînd un porumbel cu o crenguţă de măslin a reprezentat garanţia că Dumnezeu îşi arătase mila faţă de oameni; în acest moment care instituie botezul în viaţa Bisericii, Duhul Sfînt, sub forma acestei păsări, este manifestarea îndurării divine oferite omului prin acest act purificator şi definitiv. Gestul Spiritului de a se "odihni", de a rămîne peste El semnifică faptul că El era liber de orice păcat, inclusiv de cel originar, şi că El avea plinătatea harurilor (profeţie, vindecare etc.) care la alţi oameni erau acordate întotdeauna incomplet. Iisus din Nazaret este astfel singurul om peste care Duhul Sfînt a putut *rămîne.* MORRIS (1995, 132-133) crede că înţelesul acestui verb implica permanenţa, faptul că Duhul nu l-a mai părăsit niciodată pe Hristos. Verbul *emeinen,* aorist al lui *meno* ar denota aici începutul unei noi lumi, debutul lucrării Sale fără precedent, însoţit în permanenţă de Spirit. Iar verbul pe care Ioan îl foloseşte aici, *theaomai* nu înseamnă, crede Morris, o iluminare interioară, un adevăr contemplat cu ochii spiritului, ci o percepţie vizuală cît se poate de reală. Nu este o simplă viziune, ci un eveniment obiectiv la care a fost profetul a fost martor.

1:51

„Adevărat, adevărat vă spun" este o afirmaţia solemnă care întăreşte unele dintre cuvintele lui Iisus. Ea apare de 25 de ori în Evanghelia după Ioan. Imaginea descrisă este o clară aluzie la episodul din Geneză, în care Iacob visează o scară care lega cerul de pămînt şi pe care coborau şi urcau îngeri, iar Domnul se afla în ceruri. Hristos dezvăluie însă că El va fi o cale de acces către Dumnezeu infinit superioară celei visate de Iacob şi că acolo unde va fi Iisus, acolo va fi şi noul Betel, „casa Domnului". Apare pentru prima dată în Evanghelie şi apelativul „Fiul Omului", titlu auto-acordat de Iisus, aluzie la viziunea din cartea lui Daniel. Articolul hotărît semnifică faptul că nu este vorba de un simplu fiu al unui om, ci de un fiu al întregii omeniri, Mesia cel aşteptat de atîtea veacuri care va ridica păcatul lumii (ESV STUDY BIBLE, 1:51).

Capitolul al 2-lea

2:3

MORRIS (1995, 155-156) observă că în Orientul Apropiat al acelor timpuri exista un obicei străin unei sensibilităţi contemporane: nunţile erau ocazii în care bunăvoinţa reciprocă era preţuita foarte mult. Astfel, era chiar posibil să se pronunţe condamnări publice împotriva, de exemplu, bărbatului care nu ar fi oferit un dar potrivit sau care, într-un fel sau altul, s-ar fi făcut responsabil de un aspect eşuat al banchetului. O cantitate de vin epuizată prea devreme ar fi fost percepută ca o gravă jignire. Intervenţia miraculoasă a Domnului apare astfel cu atît mai importantă.

2:4

οὔπω ἥκει ἡ ὥρα μου; VULG.: *Nondum venit hora mea.* BIBL. 1688: „Încă n-au venit ceasul Mieu?" ♦ Merita reţinut aici îndemnul lui IOAN HRISOSTOM: "înainte de a începe interpretarea acestui pasaj, să-i cerem ajutor Celui care a înfăptuit acest miracol". Exegetul modern nu trebuie să uite practică interpretativă a Părinţilor: deşi contribuţiile individuale nu au fost descurajate, iar această perioadă este martoră unor opere teologice briliante, instanţa care decidea asupra tîlcuirii Scripturii şi asupra unor adevăruri dogmatice era Biserica, în ipostaza ei istorică şi universală, ca semn al Bisericii invizibile. Iar Capul acestei Biserici era şi rămîne pentru totdeauna Hristos cel Înviat, prezenţă permanentă. Prin Hristos, comunitatea acelei zile „scurtcircuita" istoria şi pătrundea într-un plan ce o făcea contemporană evenimentelor descrise în Evanghelie. Practica Bisericii nedespărţite se constituie astfel într-un indirect manifest împotriva exegezei contemporane, care adeseori se bazează pe efortul individual şi încrederea într-o raţiune autonomă, ignorînd atît cheia transmisă prin tradiţie- şi manifestată azi în adevărurile proclamate în ortodoxie şi catolicism- cît şi, cel mai important, legătura supranaturală cu singura Sursă a înţelepciunii. ♦ Refuzul iniţial al lui Iisus reprezintă dorinţa sa indirectă ca nuntaşii să descopere singuri că se terminase vinul şi că au nevoie de o rezolvare, chiar miraculoasă, a acestei situaţii, crede Hristostom (*Hom.* XXII). Este, în fond, modalitatea divină de a acţiona în lumea terestră, lăsînd creaturii libertatea de a-şi conştientiza propria lipsa şi suferinţă, pentru că apoi să se îndrepte în mod liber către Creator. Pe de altă parte, decizia Sa de acţiona, în ciuda acestui refuz iniţial, poate arăta şi o dorinţă de a-Şi afirma libertatea faţă de orice necesitate, chiar faţă de acel "ceas" care încă nu ar fi sosit. Această libertate devine astfel sinonimă cu iubirea. Nu în ultimul rînd, Iisus cedează şi din iubirea Sa filiala faţă de Mama Sa. Răspunsul final al Domnului aminteşte şi de pasajul din Matei 15:26: „Nu este bine să iei pîinea copiilor şi s'o arunci cîinilor", atunci cînd El testează credinţa,

smerenia şi dorinţa sinceră a femeii din Canaan, pentru ca apoi să-I împlinească cererea. Vinul rezultat de aici va fi mai bun decît cel de la început, semn că lucrarea lui Hristos în lume avea să aducă nu doar o restaurare a Creaţiei, ci şi o desăvîrşire a acesteia. O semnificaţie mai adîncă a întregului episod ar putea sta sub semnul paradoxului ce se deschide către Infinit: Hristos contribuie printr-un miracol la continuarea petrecerii de nuntă, însă acest eveniment supranatural relativizează plăcerile acestei lumi, arătînd în acelaşi timp Cine este sursa lor şi că, în final, omul îşi găseşti odihna doar în Acesta. Plăcerile acestei lumi sînt, în esenţă, bune pentru suflet atunci cînd sînt primite cu moderaţie şi smerenie, mulţumind Domnului. Intervenita divinului în acest loc şi timp deschide lumescul către fericirea eternă, a cărei palidă prefigurare este fericirea trecătoare a acestei lumi.

2:5

La începutul comentariului său, Sf. Toma înscrie evenimentul descris într-un registru mistic mult mai larg. Nunta este semnul uniunii, mariajului mistic dintre Hristos şi Biserica Sa: „Taina aceasta este mare: dar vorbesc despre Hristos şi despre Biserică" (Ef. 5:32). Această uniune a început atunci cînd Cuvîntul s-a Întrupat prin Sfînta Fecioară şi a continuat atunci cînd Hristos a încredinţat Bisericii misiunea răspîndirii Evangheliei, o Biserică unită în credinţă cu El. Acest proces se va desăvîrşi atunci cînd se va auzi: „Ferice de cei chemaţi la ospăţul nunţii Mielului!" (Apoc. 19:9). Nunta din Cana Galileii are loc în a treia zi după episodul întîlnirii Mîntuitorului cu Ioan şi al alegerii ucenicilor: prima zi semnifică timpul legii naturale, a doua- cel al legii scrise, Tora, iar a treia este perioada harului. Apoi, faptul că Hristos alege să vină la ospăţul de nuntă demonstrează că aceasta este o Taină sfîntă, instituită de Dumnezeu de la crearea lumii. Este o implicită respingere a unui eventual puritanism sau chiar a unor tendinţe gnostice care ar respinge uniunea conjugală ca fiind un compromis destinat celor mulţi şi lipsiţi de virtute, sau de-a dreptul un păcat. Este important, continuă Toma, să se observe şi rolurile avute aici de Maria, Hristos şi ucenici. Maria este cea care Îl atenţionează pe Fiul ei, cea care mijloceşte, Îl roagă să înfăptuiască o minune.Ucenicii sînt martori. Se vede aici deja o anticipare a felului în care se va desfăşura relaţia dintre comunitatea credincioşilor, Biserică şi Dumnezeu, o teologie care era deja loc comun în vremea lui Toma. Maria, aşadar, mijloceşte pentru oameni, în vreme ce urmaşii apostolilor, episcopii alcătuiesc o entitate eclezială care este martor al acţiunii divine, al Revelaţiei în istorie. Biserica este interfaţa dintre Cer şi Pămînt, aducînd vestea bună a milostivirii infinite a lui Dumnezeu. Hristos alege să transforme apa în vin, şi nu să creeze vin din nimic, din trei motive: primul (şi aici Toma urmează explicaţia lui Ioan-Gură-de-Aur): dacă ar fi creat pur şi simplu un vin nou, acest lucru ar fi părut incredibil pentru mulţi; în schimb, dacă el ar fi apărut dintr-o cantitate de apă observată toţi, totul ar fi fost mai demn de a fi crezut. Al doilea motiv: Dumnezeu afiră atît propria-I suveranitate absolută asupra a tot ceea ce există (apă), cît şi faptul că întreaga creaţie este bună, raţională, orientată către un scop stabilit tot de El. Este vorba aici de un răspuns dat celor care credeau că unele elemente fuseseră create de un alt zeu (rău) sau erau inspirate de un principiu negativ. Al treilea motiv: Hristos nu vine să stabilească ceva complet nou, ci ca să desăvîrşească Legea veche. Apa este astfel un simbol a ceea ce este vechi, dar totuşi sfînt, care se va transforma în vin, legea harului (*Expositio*, II, 1).

2:11

καὶ ἐφανέρωσεν τὴν δόξαν; VULG: *et manifestavit gloriam suam*; BIBL. 1688: „şi au arătat mărirea Lui"; MICU: „şi S-au arătat slava Să"; BIBL. 1914: „dînd pe faţă mărirea Sa"; ANANIA: „şi Şi-a arătat slava Sa". LUTHER: „und offenbarte seine Herrlichkeit."

2:12

καὶ οἱ ἀδελφοὶ. În Noul Testament, *adelphos* poate însemna fie frate de sînge, fie "aproapele", fie conaţional sau coreligionar. VULG.: *et fratres eius*; BIBL. 1688: „şi fraţii Lui". A avut Hristos fraţi? Au avut Iosif şi Maria copii după naşterea miraculoasă a lui Iisus? Primul care răspunde cu "da" (deşi, după unii, chiar Evangheliile răspund "da") este Helvidius, un comentator din secolul IV. El, împreună cu o întreagă linie de exegeţi ce ajunge pînă în zilele noastre, se bazează în primul rînd pe faptul că nicio altă calificare nu apare pe lîngă pasajele din Evanghelii care conţin expresia "fraţii Domnului". Senzaţia este că autorii acestor scrieri fondatoare nu au simţit nevoia să răspundă nici unui semn de întrebare de-al contemporanilor pentru simplul fapt că acest semn nu exista. Apoi, există două pasaje din care s-a înţeles că, după ce Maria l-a născut pe Iisus, ea şi Iosif au trăit ca bărbat şi femeie şi au avut copii: "Şi nu a cunoscut-o pînă ce ea L-a născut pe Fiul ei" (Matei 1:25); "Şi L-a născut pe Fiul ei Cel Întîi-Născut" (Luca 2:7, Anania). Teoria alternativă este cea susţinută oficial în catolicism şi ortodoxie: după naşterea Domnului, Maria rămîne fecioară. Credinţa aceasta se afirma tot mai pregnant începînd cu secolul al II-lea. Epifanius crede că aceşti "fraţi" ar fi copii ai lui Iosif dintr-o căsătorie anterioară. Sf. Ieronim, în schimb, crede că aceştia ar fi veri ai lui Iisus. Anglicanul Leon Morris crede însă că teoria lui Helvidius este de departe cea mai probabilă: luînd ca argument termenul distinct folosit în Col. 4:10 pentru "văr", el argumentează că scriitorii Noului Testament cunoşteau distincţia terminologică dintre "frate" şi "văr" şi că primul termen nu putea fi folosit într-un sens mai larg. Morris recunoaşte însă că, aşa cum astăzi există un consens (?) cu privire la caracterul valid al teoriei lui Helvidius, la fel şi în Antichitate exista un consens cu privire la fecioria eternă a Mariei. În acest sens, dată fiind atribuirea Epistolei lui Iacob unui "frate al Domnului", ar fi fost ilogic ca tradiţia „Maria Pururea-Fecioară" să apară atît de repede,

dacă ideea că "frate" ar însemna, de fapt, "văr" nu ar fi fost împărtăşită. Catolicul Stephen K. Ray, observă, în schimb, ca în aramaică şi ebraică nu există un cuvînt pentru "văr" sau "frate vitreg"; membrii familiei extinse erau toţi consideraţi "fraţi". Martin Luther şi Calvin au reafirmat credinţa în fecioria eternă a Mariei. (RAY, 2002, 85). În istoria Bisericii, prima teorie a fost că ar fi fost vorba de fraţii-vitregi ai Domnului, copiii lui Iosif dintr-o căsătorie anterioară. Potrivit Protoevangheliei lui Iacob (aprox 120 d. Hr.), Iosif, rămas văduv, ar fi devenit apoi protectorul unei fecioare consacrate, Maria. Ieronim credea însă că "fraţii" atestaţi în Evanghelii ar fi fost de fapt verii Domnului. Problema ar fi ca limba greacă cunoaşte deja această distincţie: "adelphos", respectiv "anepsios", deci opţiunea autorilor pentru primul cuvînt ar putea părea ciudată. Răspunsul standard face însă apel la faptul că în limba aramaică nu există un cuvînt pentru "văr", rămînînd astfel doar cuvîntul pentru "frate" ca unica posibilitate; într-adevăr, cercetările contextuale arata ca în aramaică se folosea acest cuvînt generic pentru a desemna mai multe categorii de membri ai familiei extinse. În continuare, teoria se sprijină pe ipoteza potrivit căreia, cu excepţia lui Luca, toţi autorii Evangheliilor erau vorbitori nativi de aramaica, iar scrierile ar fi reprezentat traduceri ale unor texte din limba nativă. Cel mai probabil, termenul aramaic folosit atît pentru "fraţi" cît şi pentru "veri" sau alte rude a fost *aha*, care, în lipsa unei alternative, ar fi fost tradus prin grecescul *adelphos*. Mai mulţi experţi în limba aramaică confirmă faptul că, în această limbă, nu există un termen pentru "văr". (Cf. Jimmy Akin, "Bad Aramaic Made Easy", http://www.catholic.com/documents/bad-aramaic-made-easy, accesat la 25 octombrie 2011). Interesant este şi că, deşi "fraţii Domnului" apar de multe ori în Evanghelie, niciodată nu se vorbeşte însă despre "fiii Mariei", ci doar de un fiu, Iisus din Nazaret. Scena încredinţării Mariei discipolului preaiubit de către Iisus, cu puţin înainte de moartea pe Cruce este, iarăşi semnificativă. Ar fi făcut El acest lucru, dacă nu ar fi ştiut că Maria urma să rămîna singură, fără niciun alt fiu care să o îngrijească? Hristos rosteşte cuvintele *ide ho uios sou*: "iată fiul tău", cu articol hotărît. Cît despre "fraţii" Iacov, Iosif, Simon şi Iuda (Matei 13:55), Noul Testament şi Tradiţia atesta faptul că părinţii acestora erau fii ai lui Alfeu sau Cleopa şi ai Mariei, sora Maicii Domnului. (Cf. "Bechtel, Florentine. "The Brethren of the Lord", *The Catholic Encyclopedia*. Vol. 2. New York: Robert Appleton Company, 1907, 25 Oct. 2011, http://www.newadvent.org/cathen/02767a.htm).

2:25

γὰρ ἐγίνωσκεν τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.; VULG.: *ipse enim sciebat quid esset în homine.*; BIBL. 1688: „pentru că El conoştea ce era în om"; BIBL. 1914: „Ca El ştia ce era în om"; Radu-Gal.: "că ştia el însuşi ce era în inima omului"; ANANIA: "fiindcă El însuşi cunoştea ce era în om". ♦ În discursul său inaugural din 22 octombrie 1978, Papa Ioan Paul al II-lea reia această temă: „Nu vă fie teamă. Deschideţi larg porţile lui Hristos. Deschideţi larg graniţele statelor, sistemele economice şi politice, cîmpurile vaste ale culturii, civilizaţiei şi dezvoltării puterii sale salvatoare. Nu vă fie teamă. Hristos ştie "ce este în om". Doar el o ştie. Adesea omul contemporan nu ştie ce se află în el, în adîncurile minţii şi sufletului. Adesea el nu este sigur cu privire la sensul vieţii sale pe acest pământ. El este asaltat de îndoială, o îndoială ce se transformă în disperare. De aceea, vă cerem, vă implorăm cu smerenie şi încredere, lăsaţi-l pe Hristos să vorbească omului. Doar el are cuvintele vieţii, da, ale vieţii eterne!". Aceste cuvinte reprezintă o nouă manifestare a unui tot mai puternic curent hristocentric în teologia catolică recentă, prin vocile unor gînditori ca Romano Guardini, Henri de Lubac, Hans Urs von Balthasar, Joseph Ratzinger. S-a redescoperit astfel o filieră de gîndire ce are ca exponenţi pe Augustin sau Bonaventura şi care proclamă, în esenţă, că centrul, punctul de mediere dintre Dumnezeu şi om, Dumnezeu şi creaţie, este Hristos. Totul, inclusiv cunoaşterea, îşi are centrul şi principiul în Hristos- o respingere implicită a curentului aristotelic-tomist care încerca să menţină un spaţiu al raţiunii autonome, capabile să găsească singură, fără credinţă, măcar o parte din adevărurile Revelaţiei. Reflecţia modernă îşi găseşte expresia culminanta în celebrul articol 22 din Constituţia Apostolică *Gaudium et Spes* de la Conciliul al II-lea din Vatican, care afirmă că misterul omului nu găsi răspuns decît în Iisus Hristos. "Cristos, noul Adam, prin însăşi revelarea misterului Tatălui şi al iubirii acestuia, îl dezvăluie pe deplin omului pe om şi îi descoperă măreţia chemării proprii. Nu este de mirare, deci, că în el toate adevărurile mai sus amintite îşi află izvorul şi punctul culminant". Omul nu se poate desăvîrşi decît printr-o ieşire din sine, unindu-se cu un Altul, pentru că astfel să se regăsească pe sine, transformat în lumina Învierii.

Capitolul al 3-lea

3:2

„A venit la el, noaptea". Se pare că rabinii aveau obiceiul să rămînă pînă tîrziu în noapte, discutînd probleme teologice. Ioan pare să spună aici atît faptul că Nicodim a venit noaptea la Iisus pentru că nu dorea să fie descoperit dar şi că Nicodim se afla într-o noapte spirituală, într-un întuneric care nu putea fi îndepărtat decît prin „naşterea din nou" (Barett, 1978, 204-205).

3:3

ean me tis gennethe anothen; Vulg.: *Nisi quis natus fuerit desuper.* Expresia din original poate însemna „născut de sus/din Cer" sau „născut din nou"; Luther: „daß jemand von neuem geboren werd"; Bibl. Jer.: „de naître d'en haut"; Esv: „unless one is born again". Bibl. 1688: „de nu se va naşte neştine de sus"; Micu: „de nu se va naşte cineva de sus"; Anania păstrează această opţiune. În versiunea catolică de la editura Sapientia (2002), se optează pentru

„din nou", cu o explicaţie în subsol: „Adverbul *anothen* poate însemna "de sus" sau "din nou". Ţinînd cont de versetul care urmează, se pare că sensul este „din nou". Totuşi evanghelistul foloseşte în mod intenţionat semnificaţia dublă a cuvîntului".

3:5

„Altfel spus, renaşterea implică puterea creatoare a Duhului lui Dumnezeu, dar, sacramentul implică şi pîntecele matern al Bisericii, care primeşte şi acceptă[…] Duh şi apă, cer şi pămînt, Cristos şi Biserica merg împreună: astfel se petrece „renaşterea". Apa este în sacrament simbolul pămîntului matern, Sfînta Biserică, cea care primeşte în sînul ei creaţia şi o reprezintă". (Ratzinger/Benedict al XVI-lea, 2007, 212)". Papa arată, aşadar, cum mesajul iniţial al lui Iisus şi tradiţia apostolică duc la formarea unei conştiinţe ecleziale, a unui simţ al necesităţii medierii istorice a Revelaţiei, a acţiunii lui Dumnezeu în drumul terestru al oamenilor. Actul supranatural al "naşterii din nou" se petrece prin acţiunea Duhului şi mijlocirea unui element creat, apa, şi a unei instanţe istorice, Biserica, legătura dintre Cer şi pămînt.

3:14

Hristos Însuşi dezvăluie aici sensul alegoric al episodului descris în cartea Numerilor. Şerpii care îi muşcau pe oameni sînt păcatele noastre. Moise va înălţa un şarpe, adică exact sursa necazurilor şi morţii israeliţilor.Acum, omul este chemat să contemple moartea Domnului pe cruce, pentru a găsi viaţa, la fel cum în vremea lui Moise, salvarea a venit după ce oamenii au privit către şarpele de aramă. Murind, Hristos a învins moartea. "În moartea lui Hristos, moartea a murit", scrie Sf. AUGUSTIN (*In Iohannis*, XI, 11). "Plinătatea vieţii a înghiţit moartea. Moartea a fost absorbită în trupul lui Hristos". Acum sîntem chemaţi să învingem păcatul privind, în credinţă, spre Hristos pe cruce. În vechime, acest tip, figura a ceea ce avea să vină, a oferit viaţa temporară; la plinirea timpurilor, realitatea anticipată de acea figură oferă viaţa veşnică.

3:21

ho de poiov ten aletheian erchetai pros to phos; Vulg.: *qui autem facit veritatem, venit ad lucem*. Bibl. 1688: „Iară cela ce face adevărul vine către Lumina". Chiril al Alexandriei: „Căci lucrătorul celor rele ocoleşte şi refuză să se mişte în lumina dumnezeiască, şi aceasta, nu ascunzîndu-se din ruşine pentru rău (căci dacă ar avea-o, s-ar mîntui), ci plăcîndu-i să rămînă în neştiinţa a ceea ce se cuvine, ca să nu fie certat pentru că păcătuieşte şi supus unor mustrări amare ale conştiinţei şi, pentru cunoaşterea binelui, să fie supus de Cel ce-l judecă unei pedepse mai grele dacă nu voieşte să împlinească ceea ce-I place lui Dumnezeu" (*Comm. in Ioh.*, 3,19) Stăniloae dezvoltă comentariul lui Chiril, arătînd că, în fond, este vorba de o luptă între real şi ireal, între adevăr şi minciună. Ultima este singura care face posibil răul, întrucît cel care comite o transgresiune are nevoie să îşi adoarmă conştiinţa care, în adîncul ei, rămîne înclinată spre bine. De aceea, el adoptă masca binelui, a autojustificării, invocă alibiul ignoranţei şi încearcă să evite complet „lumina", evidenţa, adevărul obiectiv despre distincţia dintre bine şi rău, pentru ca fapta rea să nu fie observată de ceilalţi dar şi pentru a evita confruntarea cu vocea conştiinţei. ♦ În Vechiul Testament, expresia „a face adevărul" semnifica păstrarea credinţei. Aici, ea are o nuanţă diferită: cel care are credinţă în Hristos şi o aplică în viaţa sa. Un astfel de om vine în mod natural către Lumina, căci faptele sale izvorăsc din această Lumină. Barrett (1978, 218-219) vede aici o posibilă sugestie a ideii de predestinare: ar părea că distincţia dintre oamenii luminii şi ai întunericului ar exista deja şi ar fi de netrecut. El îl citează însă pe Bultmann, care crede că opţiunea de a crede sau nu dezvăluie ceea ce un om este, caracterul şi postura sa existenţială, iar judecata continuă să atîrne de liberul arbitru al fiecăruia. În Hristos, omul se întîlneşte cu evenimentul eshatologic suprem care aruncă o lumină asupra întregului său trecut; pentru că acest eveniment cere o alegere, această alegere va fi echivalentul acestei lumini orbitoare, în care întregul caracter al unui om va fi dezvăluit.

3:22

Acest ultim paragraf al capitolului 3 completează o secvenţa începută în primul capitol, prin care Ioan îl prezintă pe Iisus ca fiind cel care împlineşte legea iudaică. Ioan Botezătorul şi discipolii săi, deşi nu lipsiţi de originalitate, fac totuşi parte din „legea veche", iar botezul înfăptuit de aceştia nu este decît un ritual de purificare nu neobişnuit în lumea iudaică. Evanghelistul prezintă însă interacţiunea dintre Ioan şi Iisus, o întîlnire care îi oferă primului prilejul de a-şi afirma caracterul de Înaintemergător al Domnului, ultimul profet al Vechiului Testament care trebuie să intre în umbră, pentru ca Lumina Fiului să fie pe deplin dezvăluită. (BARRETT, 1978, 219-221). ♦ Secvenţa 3:22-36 este singura din cele patru evanghelii care vorbeşte despre un botez săvîrşit de Iisus în timpul activităţii sale publice (Cu precizarea de la 4:2, „deşi nu Iisus însuşi boteza, ci discipolii lui"). Precizarea din versetul 24, că aceste evenimente aveau loc înainte de arestarea lui Ioan, pare a plasa începutul botezurilor lui Iisus înainte de ceea ce spun Evangheliile sinoptice despre data începutului activităţii publice a lui Iisus- cîndva după arestarea lui Ioan. Disputa dintre discipolii lui Ioan şi acel iudeu reflectă, probabil, neînţelegeri ale contemporanilor cu privire la tipul ritualului administrat de Ioan, dar ea poate reflecta şi nedumerirea discipolilor acestuia în legătură cu persoana şi activitatea lui Iisus, care, iată, administra şi el un tip de botez (BRUCE, 1983, 94-95).

3:25

peri katharismou; Vulg: *de purificatione*. BIBL. 1688, Bibl. 1914: „pentru curăţenie"; Micu: „de curăţănie"; RADU-GAL.: „asupra curăţirii"; ANANIA: "asupra curăţirii"; NT 2008:

„despre purificare".

3:29

În Vechiul Testament, dar şi în alte culturi orientale, se considera că regele era căsătorit cu propriul popor, că exista o uniune matrimonială între cele două părţi. (BRUCE, 1983, 96)

3:31

Ioan Scotus Eriugena crede că Ioan Botezătorul se include şi pe sine în această caracterizare; de fapt, aceasta ar fi valabilă pentru întreaga omenire, aflată sub greutatea păcatului şi acoperită de umbra universală a morţii. Interesant este şi că pare a exista aici o distincţie între „cel care vine de sus" şi „cel care vine din ceruri". În fapt, prima expresie îl desemnează pe omul Iisus, noul Adam, umanitatea de dinainte de Cădere pe care Hristos o asuma în sine. „Cel care vine din ceruri" este natură divină a lui Iisus, adică Logosul-Etern, născut din Tatăl în eternitate. Există însă şi un lucru pe care El îl primeşte de la umanitatea de după Cădere: moartea.(*Comm. in ev. Ioh,* Liber III, X).

3:33

Se observă aici folosirea termenilor *pisteuo* („a crede") şi *apeitheo* („a fi nesupus") într-o pereche antitetică. A nu crede în Fiul lui Dumnezeu echivalează cu un gest de nesupunere, care îl aruncă pe om în situaţia de a „nu mai vedea viaţa", de fi pedepsit pentru eternitate. (Bruce, 1983, 98). Interesant este, în lumina celor menţionate mai sus despre sensul mai profund al lui „*pisteuo*"- a crede, a se supune cuiva") că aici evangelistul foloseşte ca antonim „a fi nesupus", ceea ce pare să confirme opiniile unor cercetători moderni. Cu alte cuvinte, a crede în Fiul, nu înseamnă doar a fi convins, intelectual, ca el este Fiul lui Dumnezeu, ci şi a asculta de poruncile sale, a i se supune total, trup şi suflet, alegînd o viaţă virtuoasă, pe un drum al transformării şi ieşirii din sine. Dictonul protestant *Sola fide* şi suspiciunea faţă de încrederea că virtutea, „lucrările" pot fi o cale către mîntuire apar tot mai incoerente în raport cu mărturia Scripturii.

3:34

Oamenii, Biserica, primesc Duhul cu măsură, fiecare avînd cîte un dar anume. „Însă lui Christos, care este capul Bisericii, Dumnezeu nu i-a dat cu măsură Duhul, ci după cum întru totul din sine l-a născut pe de-a-ntregul pe Fiul său, la fel a dat Fiului întrupat întreg Duhul său, nu prin participaţie, nici prin împărţire, ci în chip general şi universal.(„non participaliter, non per subdiuisiones, sed generaliter et uniuersaliter". Eriugena, *Comm. in ev. Ioh.*, Liber III, X) ♦ Dacă Duhul Sfînt i-a fost dăruit în mod nelimitat lui Hristos, şi dacă Tatăl „toate le-a dat în mîna lui", se poate ajunge la o concluzie ce ar susţine ideea catolică a purcederii Duhului Sfînt şi de la Tatăl şi de la Fiul (*Filioque)*? Toma din Aquino nu are nicio îndoială că Fiul are puterea de a trimite (*spirandi*) Duhul Sfînt, întrucît Tatăl, printr-o iubire infinită, îi dăruieşte Fiului tot ceea ce are, intru-un act de naştere eternă. Hristos are Duhul Sfînt într-un mod nelimitat. În continuare, pentru că Hristos a primit totul de la Tatăl, se poate concluziona că Fiul are puterea de a-i mîntui pe toţi oamenii. De aceea, cine crede în El, are viaţa veşnică: pentru că tot ce are Tatăl nemuritor, are şi El. (*Expositio*, III, 6, art. 543) ♦ Mînia lui Dumnezeu poate fi înţeleasă prin păcatul originar şi consecinţa acestuia, moartea, sub semnul cărora se naşte orice om. A nu crede în Hristos înseamnă a rămîne în starea generală a omenirii post-adamice, deci în moarte. (TOMA DIN AQUINO, *Expositio*, III, 7, art. 548)

Capitolul al 4-lea

4:4

Evanghelistul plasează aceasta relatare după dialogul cu Nicodim, un evreu ortodox. Iisus are un mesaj universal şi poate discuta cu oricine, cu un reprezentant de seamă al iudaismului, dar şi cu o persoană care, în ochii contemporanilor, prezenta trei motive de dispreţ: era o Samariteancă, o femeie, şi se făcea vinovată de desfrîu. În legătură cu acest ultim aspect, este posibil ca ea să fi ales acest moment nepotrivit al zilei, cînd arşiţa era maximă, pentru a veni la fîntîna tocmai pentru a evita o întîlnire jenantă cu alte femei. (MORRIS, 1995, 227-228)

4:5

„Numele de Samaria apare în sec. al IX-lea i. C.: regele Omri (886-875) a dat acest nume capitalei regatului de nord, dar numele va fi extins la tot ţinutul dintre Iudeea, la sud, Galileea, la nord, valea Iordanului, la est, şi cîmpia Sefelah, la vest. În 721 i. C., oraşul a fost cucerit de asirieni, iar în perioada Noului Testament, a fost mărit şi fortificat de Irod cel Mare, care i-a schimbat numele în Sebaste, în onoarea împăratului August" (NT 2008, p. 217). ♦ Astăzi, în locul cetăţii Sihar se află o aşezare arabă, Askar. Musulmanii din regiune încă venerează un loc în care se crede că ar fi fost îngropat Iosif, fiul lui Iacob. Venerat este şi locul „fîntînii lui Iacob", unde s-au construit pe rînd o biserică, apoi o moschee. Acestea au fost distruse mai tîrziu, iar astăzi acolo se afla o biserică ortodoxă. (Bruce, 1983, 101-102).

4:6

Evanghelistul sugerează în cuvinte puţine ca Hristos-Cuvîntul chiar s-a întrupat, că avea într-adevăr aceleaşi limite umane pe care le avem cu toţii (cu excepţia păcatului). S-ar evita astfel o posibilă interpretare dochetistă, potrivit căreia trupul, lipsurile materiale, suferinţele Mîntuitorului erau doar aparenţe. (Ridderbos, 1997, 153). Chiril al Alexandriei se ocupa însă de o erezie cu semn contrar, arianismul, care ar fi primit, după unii, o întemeiere în acest pasaj: nu se putea că veşnicul Cuvînt să sufere oboseala, nu-i aşa? Deci, s-ar putea conchide,

Hristos a avut o esenţă creată. Dar, răspunde Chiril, aceasta este doar o dovadă a misterioasei uniunii ipostatice dintre Cuvîntul dumnezeiesc şi firea umană în Iisus Hristos, opera mîntuitoare a lui Dumnezeu prin Fiul ce îşi asuma întreaga umanitate, în afară de păcat, pînă la sacrificiul suprem. (*Comm. in Ioh.*, IV, 4:6).

4:9

Reacţia femeii şi scurtă explicaţie a Evanghelistului reflectă o animozitate reciprocă dintre iudei şi samariteni ce data de sute de ani. Samaritenii erau urmaşii celor zece triburi ale Israelului care fuseseră lăsate în urmă după ce Samaria a fost distrusă în 722 î. Hr iar colonişti din Est au fost chemaţi de regii asirieni. Samaritenii acceptau doar autoritatea celor cinci cărţi ale lui Moise şi îl venerau pe Dumnezeu doar pe muntele Gerizim, respingînd Ierusalimul ca centru spiritual. (Ridderbos, 1997, 154). Literatura rabinică rezuma în cîteva cuvinte atitudinea evreilor faţă de samariteni: „Fiicele samaritenilor sînt în impuritate din leagăn şi pînă la moarte…" (Mishna, Niddar IV, 1); „Cel ce mănîncă pîine de la samariteni este ca unul care consumă carne de porc" (rabbi Eliezer), NT 2002, 218.

4:10

Este probabil ca Iisus să se refere aici în primul rînd la Duhul Sfînt, pe care îl va trimite mai tîrziu asupra apostolilor, sau la învăţătura sa. Unii cred că „apa vie" ar fi o trimitere directă către Persoană sa, dar acest lucru este improbabil. În capitolul 6 însă, el se numeşte pe sine „Pîinea vieţii". (Morris, 1995, 230-231).

4:13

La întrebarea incredulă a femeii: „Nu cumva eşti tu mai mare decît părintele nostru, Iacob?", Iisus nu alege răspunsul direct, emfatic, ci discursul uşor evaziv, ocolitor, blînd, dar care pătrunde mai adînc în inima omului. El contrastează apa trecătoare după care venise femeia, obiectul imediat al intenţiilor ei, simbol al materialităţii, cu un alt tip de apă, care stăpîneşte setea pe vecie. El pleacă, aşadar, de la referinţa mundană, familiară unui om simplu al Samariei acelor vremuri, şi deschide efemerul către etern, finitul către infinit. „Dar trebuie ştiut iarăşi că Mîntuitorul numeşte apă în acestea harul Sfîntului Duh, de care făcîndu-se cineva părtaş, va avea în sine însuşi izvorînd dăruirea învăţăturilor dumnezeieşti, încît nu mai are nevoie de sfătuirile şi îndemnurile altora, ci va avea mai degrabă puterea să sfătuiască şi să mîngîie el pe alţii, care însetează de cuvîntul dumnezeiesc şi ceresc, cum au făcut sfinţii şi prorocii şi apostolii şi moştenitorii slujirii (liturghiei) acelora, despre care s-a scris: „Scoateţi apă cu veselie din izvoarele mîntuirii" (Isaia. 12, 3), încă din viaţa prezentă, trăind încă pe pămînt" (CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comm. in Ioh.*, IV, 4:13).

4:14

eis ton aiona – „în veac". Expresia este folosită de Ioan de 12 ori, mai mult decît în orice alt autor din Noul Testament. În Epistola către Evrei, ea apare de 8 ori. (MORRIS, 1995, 232).

4:15

Femeia crede că este vorba de un tip de apă cu o reală existenţă, localizabilă într-un anumit loc şi care ar stăpîni setea fizică. Înţelegerea ei continuă să fie dominată de materialitate. Ea doreşte să primească acest bun fără efort, fără suferinţă, fără sacrificiu de sine. În fapt, apa din acea fîntînă stă în locul plăcerii acestei lumi, privită, ca într-un puţ, în întreg abisul său. Pentru Augustin (*In Ioh. ev.*, XV, 16), omul ia mereu din această apă cu ajutorul poftelor, aceste vase care ne stăpînesc setea doar temporar, transformîndu-se în vehicule ale dependenţei. Aplecîndu-se pe marginea abisului, omul lasă în jos, în adîncul întunericului, vasul-poftei şi se alimentează cu plăceri trecătoare, înrobitoare. Hristos promite însă Duhul Sfînt, în abundenţă, nelimitat, gratuit.

4:16

Şi dacă, întreabă Augustin retoric, îndemnul lui Iisus ni se adresează şi nouă: „Cheamă-l pe bărbatul tău". Cine este „bărbatul", „soţul" sufletului nostru? Ştim că el ar trebuie să fie Hristos, dar cine este el, pentru fiecare om, în momentul de faţă? Cu cine sîntem logodiţi, cui i-am dedicat vieţile, cui îi slujim, pentru cine am fi gata să sacrificăm totul? Ce anume ne conduce sufletul: plăcerile sau raţiunea? Căci, după Augustin, nu e suficient că avem suflet; şi animalele au suflet. Ce ne distinge de un animal este raţiunea. Hristos ne spune să-l aducem pe cel care ne este „soţ", conducător al sufletului, pentru a fi capabili de a primi Cuvîntul. Cînd Hristos vine, pericolul este ca noi să fim, într-un sens adînc, absenţi, şi aceasta din cauza raţiunii noastre, izgonită de către patimi. Augustin se îndoieşte că-potrivit unei interpretări care se vehicula în epocă- acei cinci bărbaţi ar fi simboluri ale celor cinci cărţi ale lui Moise, singurele pe care samaritenii le recunoşteau ca avînd autoritate divină. El crede însă că bărbaţii ar simboliza cele cinci simţuri ale omului. La început, atunci cînd e copil, omul se conduce după aceste simţuri, lăsate într-adevăr de Dumnezeu (de aceea sînt numite „bărbaţi", adică soţi legitimi). Dar mai tîrziu, sufletul, dacă a practicat virtutea şi formarea intelectuală, va fi condus de raţiune către eternitate. Dar raţiunea, cea care poate ghida comportamentul către valori abstracte, poate fi însă distorsionată de eroare, devenind astfel un amant care întreţine o dependenţă fatală sufletului. De aceea Hristos ne îndeamnă să renunţăm la acest amant, pentru a-l chema pe adevăratul soţ, raţiunea luminată de Dumnezeu. Cu alte cuvinte, Hristos ne îndeamnă să îl acceptăm pe el ca partener mîntuitor al sufletului. (*In Ioh. ev*, XV*,* 19-22).

4:17

Hristos, ca şi în episodul chemării lui Natanael, îşi duce vorbitorul cu tact şi delicateţe către dezvăluirea naturii Sale

supranaturale. Nimic nu ar fi atins mai mult sufletul femeiii decît această scoatere la lumina a păcatelor personale, care îi marcau viaţa în mod intim. Păcatul este scos la lumină, adică în faţa Fiului, Cel ce aruncă o lumină orbitoare şi mîntuitoare asupra întregii umanităţi. Ioan Hristostom (Hom. 32) observă aici un tipar: Hristos vine pentru a mîntui, pentru a dărui harul Dumnezeului celui Viu, „apa vieţii", dar cere de la oameni convertirea totală, întoarcerea de pe calea păcatului şi a morţii. (A-l urma pe Hristos este o acţiune în mod intrinsec legată de virtute, de integrarea trupului în unitatea persoanei, a tuturor faptelor din viaţa cotidiană într-o atitudine de abandon total în mîinile Tatălui. Hristos cere totul de la noi, pentru că persoana înseamnă o unitate a trupului şi a sufletului, iar acţiunile omului în istorie pregătesc venirea Împărăţiei lui Dumnezeu şi vor fi cîntărite la Judecată. Creştinismul nu admite distincţia public-privat, dintre spaţiul public „secular" şi opţiunile religioase private aflate în sarcina conştiinţei fiecăruia sau comportamentul ipocrit al unui individ scindat între generozitatea publică, „cu scopuri umanitare" şi eşecul, ambiguitatea din viaţa privată. Nu există opţiuni „neutre din punct de vedere teologic", iar încercare de a plasa principiile morale ale creştinismului într-o egalitate cu celelalte, cu pretenţia de a asigura un spaţiu public al libertăţii, echivalează cu o capitulare de la legea lui Dumnezeu.

4:18

Unii cred aceşti cinci bărbaţi ar simboliza cinci zei care fuseseră veneraţi de samariteni în vechime, iar bărbatul cu care ar trăi femeia acum, fără a fi însă căsătoriţi, ar fi Yahve- un fel al lui Iisus de a spune că monoteismul samaritenilor nu ar fi autentic sau lipsit cu totul de tentaţia politeistă. Argumentul s-ar găsi în 2 Regi 17:24, acolo unde se spune că au sosit cinci popoare în Samaria, fiecare cu zeul său. Numai că la 17:30-31, atunci cînd aceşti zei sînt enumeraţi, apar şapte, nu cinci. Mai mult, se spune în cartea a doua a Regilor că aceste zeităţi au fost venerate simultan, nu pe rînd, iar femeie avusese cinci bărbaţi unul după altul, nu în acelaşi timp. În sfîrşit, conform lui Beasley Murray, Ioan nu obişnuieşte să folosească acest tip de alegorie, oricum greu de înţeles de către cititorii contemporani lui. MORRIS (1995, 235) crede, aşadar, că este mai bine ca acest pasaj să fie interpretat strict literal.

4:20

Ioan Hristostom (Hom. 32) se declară uimit de progresul spiritual al acestei femei păcătoase din Samaria care, după ce Iisus îi pune o oglindă în faţă pentru ca ea să îşi privească din nou păcatul, nu se împiedică de acest lucru, ci ţinteşte mai sus, spre chestiuni de doctrină. ♦ Atît evreii, cît şi samaritenii se aflau în aceeaşi eroare, crezînd că Dumnezeu poate fi venerat dintr-un singur loc, păcătuind şi prin aroganţă. Hristos îi aduce însă aminte femeii că Dumnezeu este duh, ca el nu poate avea o „reşedinţă" într-un anumit loc, ca şi cum ar fi un obiect material, că El nu poate fi confiscat de nimeni şi că, în curgerea istoriei, El este un Dumnezeu al tuturor, nu doar al unei singure naţiuni privilegiate. Hristos trimite ascultătorul Cuvîntului către propria-i interioritate, în adîncul inimii, acolo unde îl va găsi pe Dumnezeu. Nu urcîndu-se pe munte va reuşi omul să se apropie de Creatorul său, ci coborînd în inima sa. Căci El, deşi Atotputernic, Domn al oştilor cereşti, este atît de aproape, întotdeauna. Mai mult, el îi caută tocmai pe cei care, într-un sens spiritual şi moral, nu se urcă pe muntele arogantei, al fariseismului, ci sînt smeriţi şi curaţi cu inima, rămînînd în şesul smereniei. (AUGUSTIN, *In Ioh. ev.*, XV, 23-25)

4:21

TOMA DIN AQUINO (*Expositio*, IV, Art. 600-601) dă glas unei epoci în care creştinii continuă să se raporteze ambiguu la evrei. Pe de o parte, nimeni nu poate ignora cuvîntul Scripturii, mărturia Vechiului şi a Noului Testament despre legămîntul unic pe care Dumnezeu îl încheie cu acest popor şi care nu va fi niciodată înlăturat; pe de altă parte ei trebuie să reconcilieze acest adevăr cu cel al „Noului Legămînt", pecetluit prin sîngele Mielului, pentru toţi oamenii. Deşi nu lipsită de accente anti-iudaice sau de izbucniri de violenţă, epocile patristică şi medievală nu sînt însă marcate de virulenta reducţionista a criticii lui Luther faţă de Lege, şi cu atît mai puţin de anti-semitismul tot mai secular, etnicist şi rasist ce începe odată cu Iluminismul. Astfel, pentru Sfîntul Toma, cuvintele lui Hristos înseamnă excluderea, depăşirea, desfiinţarea practicilor de cult ale evreilor şi samaritenilor. Motivul neînţelegerilor: ideea unui locul de slujire a lui Dumnezeu este automat eliminată prin vestirea noului şi unicului mod de slujire: prin Hristos. Există însă şi un sens mistic în comparaţia acestor trei tipuri de adoraţie, plecînd de la interpretarea lui Origen: primul tip, „pe muntele Garizim", corespunde slujirii într-un nor întunecat al erorii, survenită de cele mai multe ori din mîndrie. Alţii îl cinstesc pe Dumnezeu fără a fi în eroare, dar într-un sens imperfect, „văzîndu-l" pe Dumnezeu ca printr-o oglindă întunecată, „ca prin ghicitura". Fascinant este ca Toma vede în Ierusalimul invocat aici chiar Biserica din prezent. Ar exista aşadar un al treilea tip, care ar fi rezervat sfinţilor şi fericiţilor în Ceruri: a-l vedea pe Dumnezeu „faţa către faţă", cunoaşterea deplină pe care o prefigurează viaţa liturgică şi intelectuală a Bisericii.

4:22

Hristos-omul vorbeşte ca un iudeu al timpului său, expunînd învăţătura pe care nici Biserica viitoare nu o va putea nega: istoria mîntuirii începe cu poporul evreu, pentru că acesta a primit Legea şi Profeţii. În ciuda faptului că samarinenii venerau acelaşi Dumnezeu sau a evidenţei expuse mai sus: că Dumnezeu este duh şi nu poate fi confiscat de nimeni, în niciun loc (Isaia 66: 1: „Cerurile sînt scaunul meu de domnie şi pămîntul este aşternutul picioarelor Mele. Ce casă aţi putea voi să-Mi construiţi şi

care este locul odihnei Mele?") rămîne ca un adevăr incontestabil faptul că iudeii au fost şi rămîn poporul ales, că legămîntul lui Dumnezeu cu aceştia nu va fi niciodată rupt. Într-un alt sens, spunînd „mîntuirea vine de la iudei", Iisus vorbeşte şi despre sine: după trup, El este din sămînţa lui David, Fiul lui Dumnezeu şi-a asumat natura umană într-un timp şi dintr-un popor anume. În plus, cînd spune „Noi adorăm ceea ce cunoaştem", el îşi confirmă statutul de slujitor, de Fiu care s-a golit pe sine (*kenosis*) pentru a deveni asemenea oamenilor în toate- în strădanii, suferinţe, muncă şi viaţă cotidiană, mai puţin prin prezenţa păcatului. Iisus din Nazaret, Fiul lui Dumnezeu, nu şi-ar fi demonstrat pe deplin întruparea dacă nu ar fi trăit ca un evreu practicant al acelor timpuri (Chiril al Alexandriei, *Comm. in Ioh.*, V, 4:21-22). Augustin îi vede pe evrei ca un zid de care şi păgînii, alt zid, ar fi legaţi. Rolul primilor este esenţial în istoria lumii, dar piatra din capul unghiului, cea care leagă cele două ziduri, este Mîntuitorul. (*In Ioh. ev.* , XV, 26).

4:26

NT 2008: „Eu sînt, cel care îţi vorbesc!". Iar o notă de subsol explică: „Este o formulă de revelare rezervată lui Dumnezeu, o expresie biblică ce confirmă prezenţa continuă şi activă a lui Dumnezeu în istorie (Ieşirea 3,14; Isaia 43,10). Este folosită de Ioan pentru a indica punctul culminant al revelării lui Dumnezeu prin Fiul său, Isus Cristos" (4:26, notă *a*) *Ego eimi*. Dat fiind că samaritenii recunoşteau doar cele cinci cărţi ale lui Moise ca fiind revelate, este posibil ca Iisus să fi folosit aceste cuvinte pentru că femeia să capete un sentiment de familiaritate. El foloseşte însă aceste cuvinte de nouă ori în Evanghelia după Ioan, proclamînd nu numai că el este Mesia aşteptat de Israel, ci chiar că esenţa sa este divină, ca El este, de fapt, acelaşi Dumnezeu care i-a vorbit lui Moise sub chipul unui rug aprins. Samaritenii, cel mai probabil, îl aşteptau pe profetul promis în Deuternonom 18:18: „Proroc asemenea ţie le voi ridica dintre fraţii lor". El era numit în dialectul local *Ta'eb*: „cel care se întoarce", „cel care va restaura lucrurile". (RAY, 2002, 119).

4:31

„Rabbi, mănîncă", îi spun discipolii. Philips încearcă să evoce întreaga scenă sub forţa imaginaţiei. Obosit de drum, înfometat şi însetat, Iisus se opreşte lîngă fîntînă. Discipolii săi se duc în sat să cumpere mîncare, probabil nu cu mare tragere de inimă, dat fiind că ar fi trebuit să interacţioneze cu samariteni. O văd probabil pe femeie îndreptîndu-se spre fîntînă şi, conform obiceiului vremii, nu o salută, pentru că era femeie şi pentru că era samariteancă. Se întorc apoi, obosiţi, uşor nemulţumiţi pentru că au fost nevoiţi să treacă printr-un astfel de loc şi descoperă surprinşi că învăţătorul lor vorbea chiar cu femeia pe lîngă care trecuseră încercînd să o evite. Apoi descoperă că El este cuprins de un entuziasm ciudat, de o stare de spirit venită parcă din altă lume. Vorbeşte de o mîncare pe care ei nu o cunosc, iar ei se întreabă unul pe altul dacă, între timp, îi adusese cineva de mîncare. Starea lor de confuzie e totală. Iisus, probabil observînd mulţimea de samariteni ce se îndrepta către el, conduşi fiind de acea femeie, exclamă către discipoli: „ridicaţi-vă ochii şi priviţi lanurile că sînt albe pentru seceriş". El vrea ca discipolii să observe un exemplu de reuşită a muncii sale de predicare a Evangheliei, primele roade care vor trebui să fie secerate chiar de către ei, discipolii. (PHILLIPS, 1989, 93)

4:38

Hristos vorbeşte ca un adevărat Mesia, la timpul prezent: aşteptarea ce către Israel a împărăţiei lui Dumnezeu, o împărăţie a păcii şi a prosperităţii generale, este împlinită prin venirea Sa, dar deocamdată într-un sens tainic, spiritual. El însuşi se seamănă pe Sine, prin moartea Sa, pentru că alţii să crească în El. Acum sînt chemaţi şi secerătorii, apostolii, laicii, întreaga Biserica pentru a începe munca de colectare a roadelor sacrificiului Său, pentru a cîştiga suflete deja reconciliate cu Domnul prin moartea şi Învierea Sa, şi a le cîştiga definitiv pentru Împărăţia lui Dumnezeu. (Ray, 2002, 121). Este una dintre secvenţele în care Hristos cheamă la formarea Bisericii Sale, o instituţie cu o componentă invizibilă, mistică, dar şi cu una vizibilă, istorică ce va purta de-a lungul veacurilor vestea bună a Învierii, fiind garant al păstrării Adevărului. Hristologia este, în mod necesar, şi ecleziologie, iar creştinismul fără Biserică este imposibil.

4:42

Samaritenii cred în El fără a primi vreun semn, doar datorită cuvintelor sale. Ei sînt primii care folosesc titlul de „Mîntuitor al lumii" (Phillips, 1989, 94-95).

Capitolul al 5-lea

5:2

„Betesda: lit: *Casa milei* sau *casa celor două bazine*. Erau două bazine săpate în stîncă pentru colectarea apei de izvor şi de ploaie. Dimensiunile bazinului de la nord erau de 40/50 m, iar ale celui de la sud, de 48/57 m, cu o adîncime maximă de 14 m. Erau despărţite printr-un zid gros de 6,5 m. Pe părţile laterale şi pe zidul dintre bazine, Irod cel Mare a construit cinci porticuri. Resturile arheologice ale piscinei se află lîngă biserica „Sfînta Ana". Multe manuscrise importante prezintă variaţii de nume: *Betsaida* (cunoscută localitate lîngă lacul Genezaret), sau *Betsada* (după Iosif Flaviu)" (NT 2008, Ioan 5:2, nota *c*).

5:4

Acest verset lipseşte din cele mai importante manuscrise şi din majoritatea traducerilor. Este posibil ca el să fi fost introdus pentru a explica versetul 7. Cea mai frecventă formă este: „Pentru că îngerul Domnului cobora (unele variante au *se spăla*) din cînd în cînd în piscină şi agita apa. Primul care cobora după agitarea apei se vindeca de orice

fel de boală ar fi zăcut" (cf. NT 2008, nota *b*).

5:7

Ioan-Gură-de-Aur (Hom. 37, 5:7) intuieşte în răspunsul omului o emoţionantă mărturie de smerenie şi răbdare în suferinţă. Cel mai probabil, el venea aici de treizeci şi opt de ani, sperînd fără încetare, ba chiar văzînd cum alţii sînt vindecaţi şi el nu, că va fi în final izbăvit din această cumplită suferinţă. El nu îi răspunde cu amărăciune Necunoscutului care a intrat în vorbă cu el, ci cu naturaleţe, semnalînd discret, cu inima pură, marea drama de a nu avea pe nimeni lîngă el. Patericul reia această temă a răbdării în povestea monahului căruia i s-a spus să ude o creangă uscată plantataăîn pămînt. El a făcut acest lucru zi de zi, timp de trei ani, fără nicio urmă de revoltă. Apoi, într-o zi, creanga a înfrunzit şi s-a transformat într-un copac frumos. În ultimul film al lui Andrei Tarkovski, „Sacrificiul", pilda este repovestită în prima scenă, personajul respectiv meditînd asupra acestui exemplu de răbdare şi afirmînd că, probabil, marile transformări de adîncime ale civilizaţiilor s-ar putea produce prin mici gesturi zilnice repetate constant de fiecare om, într-un spirit de modestie.

5:8

Mîntuitorul, cînd vindecă pe cineva sau înfăptuieşte alt miracol, o face dincolo de îndoială, însoţind evenimentul de o confirmare în plus. Pîinile înmulţite lasă în urmă şi douăsprezece coşuri de firimituri; omului vindecat de lepră îi spune să se ducă şi să se arate preotului (Matei 8:4). Aici, nu doar că îi redă paraliticului abilitatea de a se mişca din nou liber, dar îi spune să îşi ia şi targa, pentru ca cei din jur să fie convinşi pe deplin că omul primise puteri noi (Ioan Hristostom, Hom. 37, 5:8).

5:19

Hristos nu afirmă aici că ar avea o autoritate şi o esenţa inferioare tatălui, ci chiar opusul: ca El este unitate de esenţă cu Tatăl, „căci tot ce face el, face şi Fiul la fel". El nu are o falsă, distructivă autonomie de acţiune, ci ca ipostas al Sfintei Treimi este unit cu Tatăl în acţiunea Sa în lume. Nimic din ce face Fiul nu este străin de Tatăl, iar această unitate Îi oferă Fiului autoritate. Ioan Hristostom semnalează un pasaj enigmatic din 2 Timotei 2:13: „Dacă sîntem infideli, el rămîne fidel, pentru că nu se poate renega pe sine", argumentînd că s-ar putea desprinde de aici ideea că simplă Esenţă a lui Dumnezeu nu se poate contrazice. Afirmînd despre sine că nu poate face nimic în afara voinţei Tatălui, Hristos se afirma astfel ca ipostas al Dumnezeului celui Viu, Dumnezeul lui Avraam, Isaac şi Iacov. Altfel, tocmai pentru că Dumnezeu nu se poate nega pe Sine, el îşi afirmă caracterul atotputernic, un caracter care se revelează definitiv prin Iubirea infinită, necondiţionată, prin fidelitatea Sa faţă de legămîntul încheiat cu Israel şi apoi extins, prin sîngele lui Hristos, la întreaga omenire. Ca o concluzie, tocmai pentru că Dumnezeu este Esenţă care nu se neagă pe Sine, Hristos, prin cuvintele din acest verset, îşi afirmă consubstanţialitatea cu Tatăl (Hom. 38, 5:19).

5:20

Fiul face lucrurile Tatălui nu în sensul unui om care priveşte la faptele tatălui său şi apoi le imită, ci în sensul identităţii de esenţă dintre persoanele Sfintei Treimi: tot ce face şi, de fapt, este Tatăl, face si este Fiul. (AUGUSTIN, *In Ioh. ev.*. XXI) Citind apoi versetul de faţă, cititorul poate conchide din nou: sînt lucruri pe care Tatăl le face separat de Fiul, pe care apoi I le arată pentru că ultimul să le imite. Dar, spune Augustin, aceasta vorbire voit umană, pe înţelesul nostru, a lui Iisus din Nazaret trebuie să fie mereu privită în lumina prologului acestei Evanghelii: „Toate au luat fiinţă prin el şi fără el nu a luat fiinţă nimic din ceea ce există" (NT 2008). Dacă prin El, Fiul, întregul Univers a fost creat, atunci este clar că El este „în" orice act al Tatălui, fiind „în" El la nivel ontologic. Fiul nu are cum să fie separat de Tatăl, asistînd pasiv şi luîndu-L ca exemplu, ci este „strălucirea luminii ne'nserate, oglinda - fără urmă de pată - a lucrării lui Dumnezeu, icoana a bunătăţii Sale" (Sol. 7:26, ANANIA). Apoi, după toate aceste străfulgerări ale misterului Sfintei Treimi, ce să însemne oare, întreabă retoric Sfîntul Augustin, ca Tatăl îi va arăta Fiului lucruri mai mari decît acestea? Pentru aceasta, cititorul trebuie să nu uite contextul acestui discurs: este vorba de episodul vindecării paraliticului şi a scandalizarea iudeilor pentru această minune săvîrşită în ziua Sabatului. Augustin crede însă că aceste este un caz în care cele două naturi- divină şi umană- din Iisus Hristos iau pe rînd prim-planul. După ce Fiul etern al lui Dumnezeu vorbeşte despre unitatea Sa cu Tatăl, acum vine rîndul părţii sale umane, Iisus din Nazaret, urmaş al lui David, întrupat dintr-o fiică a Israelului, să vorbească oamenilor: Fiului Omului, noului Adam îi va dezvălui Tatăl lucruri încă mai mari decît vindecarea bolnavilor, iar precizarea vine în versetul următor: este vorba de învierea morţilor. Cu alte cuvinte, nu Fiul etern al Tatălui va afla lucruri noi- aceasta fiind o contradicţie în termeni, ci umanitatea însăşi. Noi vom fi cei care vom fi uimiţi de sfîrşitul tulburător şi glorios al istoriei. Este aici o afirmare implicită a faptului că, prin Întrupare, toţi oamenii devin părtaşi în Hristos, într-o filiaţie divină universală. Cele noi le vom afla prin Fiul, dar El însuşi, prin natura sa umană, le va afla prin noi, aşa cum şi suferinţele le primeşte tot prin noi.

5:21

Iisus nu spune aici că, uneori, Tatăl învie morţii separat de voinţa Fiului, ci ca voinţa Sa şi a Tatălui sînt una. De-a lungul istoriei, Dumnezeu-Treime acţionează unitar, prin acţiunea permanentă a celor trei Persoane. Morţii vor fi înviaţi de către Tatăl şi Fiul în Duhul Sfînt. (Augustin, *In Ioh. ev.*, XXI, 10).

5:22

Mîntuitorul ne poartă aici către o tentaţie aparent contrara-

de a crede că există lucruri pe care Fiul le face independent de Tatăl. Dar, crede Augustin (*In Ioh. ev.*, XXI, 13-15), este un gest deliberat al Său de a-şi învălui mesajul într-un ăal care se ridică treptat, pentru că noi să avansăm ca nişte oameni care au nevoie să-şi adapteze ochii la lumină după o lungă perioadă petrecută în întuneric. Este un drum al purificării intelectuale şi spirituale. La Ioan 8:15, Iisus pare a spune ceva opus ca înţeles: „Eu nu judec pe nimeni". Augustin crede că, la Judecata de Apoi, Dumnezeu nu va apărea decît în formă sa întrupată, deci în Persoana Fiului. După Înălţarea la Cer, apostolii aud o voce care le spune că, în acelaşi fel vizibil, Fiul se va întoarce. Aşadar, Mîntuitorul vorbeşte aici din unghiul de vedere al oamenilor: la Judecată, ei îl vor vedea pe Dumnezeu sub forma sa umană. Oamenii vor fi judecaţi de Cel pe care l-au batjocorit, bătut, străpuns cu suliţa, ucis. Apoi, cei care vor fi primiţi în Împărăţia Cerurilor, îl vor putea vedea pe Dumnezeu faţă către faţă, fiind primiţi în sînul Sfintei Treimi. Augustin crede că doar iubirea e calea către această fericire de nedescris, conform spuselor: „Cel ce are poruncile Mele şi le păzeşte, acela este cel ce Mă iubeşte; iar cel ce Mă iubeşte pe Mine, iubit va fi de Tatăl Meu şi-l voi iubi şi Eu şi Mă voi arăta lui" (Ioan 14:21). Oamenii vor fi judecaţi după iubire, căci chiar Dumnezeu este iubire: „Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu" (Mat. 5:8). Iar viaţa veşnică dobîndită de cei drepţi este descrisă chiar de Iisus, sugerînd că ea va însemna acceptarea oamenilor în comuniunea din interiorul Sfintei Treimi: „Iar viaţa veşnică aceasta este: să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, şi pe Iisus Hristos, pe Care L-ai trimis" (Ioan 17:3).

5:27

Sintagma „Fiul Omului" este modul specific al lui Iisus de a vorbi despre sine. În Noul Testament, cu excepţia Sfîntului Ştefan, care spune, din momentul martiriului său: „Iată, văd cerurile deschise şi pe Fiul Omului stînd la dreapta lui Dumnezeu" (Fapte 7:56), doar El foloseşte acest apelativ. Este şi titlul pe care el îl utilizează cel mai des pentru a vorbi despre persoana Sa. Hristologia scriitorilor Noului Testament se fundamentează în principal pe trei titluri: *Mesia (Hristos), Kyrios (*Domn) şi *Fiul lui Dumnezeu*, dar nu pe sintagma „*Fiul Omului"*. Papa Benedict al XVI-lea vede în aceasta o o strategie a lui Iisus de a a-şi ascunde temporar identitatea sub forma unui apelativ emigmatic, dar care are însă o deschidere spre un mister mai mare. Expresia era, de fapt, nouă şi surprinzătoare pentru contemporanii lui Iisus. În aramaică şi ebraica ea înseamnă, simplu, „om". Atunci cînd, în Evanghelia după Marcu, El spune: „Sîmbăta a fost făcută pentru om, iar nu omul pentru sîmbătă. Astfel că Fiul Omului este domn şi al sîmbetei" (2:27-28), el acordă în primul rînd omului o libertate în Dumnezeu, venită de la El şi închinata Lui, dar se plasează şi pe sine în postura Celui cu autoritate, cu origine divină, dar unit şi cu destinul umanităţii. În Vechiul Testament, ea apare o singură dată, în cartea lui Daniel, desemnîndu-l pe cel care vine „de sus" pentru a înfrînge definitiv forţele răului venite „de jos", cele patru fiare care pot simboliza patru imperii sau, în general, revolta unei lumi căzute împotriva Creatorului său. Iisus din Nazaret vorbeşte, de exemplu, în cap. 13 şi 14 din Evanghelia după Marcu despre venirea viitoare a Fiului Omului pentru a judeca lumea. În Matei 25:31-46, Fiul Omului, judecînd, se identifică total cu cei oprimaţi, înfometaţi, bolnavi, întemniţaţi, străini. Sintagma include, aşadar, în acelaşi timp o relaţie de identitate între Iisus din Nazaret, cel care vorbeşte ucenicilor săi în jurul anilor 28-30 e.n., cu toţi „cei mici", dar, în acelaşi timp, între El şi Cel care va veni să judece lumea. E vorba de o singură persoană. El îşi dezvăluie esenţa divină: declară că Fiul Omului are puterea de a ierta păcatele, autoritate pe care, îi spuneau cărturarii, n-o avea decît Dumnezeu. (cf. Marcu 2:5-10) Dar el trebuie să îşi înfăptuiască misiunea luînd chip de servitor, suferind, aşa cum se prevestea în Isaia, cap. 53, pentru „cei mulţi" (cf. Ioan 11:52) Crucea şi slava sînt legate indisolubil. Este aici o fuziune între imaginea din Daniel, a unui fiu al Omului care va coborî în slavă, şi cea a slujitorului din Isaia, cap. 53. „În enigmatica expresie „Fiul Omului" întîlnim de aproape esenţa figurii lui Iisus, a misiunii şi a fiinţei Sale. El provine de la Dumnezeu, El este Dumnezeu. Dar chiar aşa- asumîndu-şi natura umană, poarta în El adevărata umanitate[…] Acum, Cel care este Cuvîntul, îşi întocmeşte trup, vine de la Dumnezeu ca om şi atrage către Sine întreaga existenţă umană, o poartă în interiorul cuvîntului lui Dumnezeu, o transformă în „auz" pentru Dumnezeu şi, astfel, în ascultare, în reconcilierea dintre Dumnezeu şi oameni. (2 Corinteni, 5:18-20)

Capitolul al 6-lea

6:1

Faptul că Evanghelistul alege să redea acest episod al misiunii lui Iisus din Galileea cu o asemenea bogăţie a detaliilor, dar şi faptul că secvenţa este întîlnită în toate Evangheliile arată că el a reprezentat un punct de cotitură în viaţa lui Iisus şi în aprofundarea teologică a misterului Sau de către cei apropiaţi Lui (WITHERINGTON, 1995, 149). Este episodul în care mulţi discipoli îl părăsesc iar mulţimea este evitată de Iisus, El văzînd că aceştia căutau un profet sau un revoluţionar care ar fi reinstaurat regatul lui David şi ar fi adus pacea şi prosperitatea generală. Miracolul înmulţirii pîinilor atrage masele, care văd în el profetul anunţat de Moise. Cuvintele lui Iisus devin însă, pe măsură ce discuţia avansează, tot mai ascuţite, misterioase şi scandaloase pentru ascultători. Întîi, mulţimea se îndepărtează, apoi cărturarii, apoi cei mai mulţi dintre discipoli. Rămîn doar Cei Doisprezece, dintre care unul îl va trăda.

6:1

„Sfinţii părinţi interpretează scena înmulţirii pîinilor în mod simbolic: „cele cinci pîini" simbolizează cele cinci cărţi ale lui Moise; pîinile sînt „de orz" pentru a arăta ca

Legea lui Moise este acoperită cu o coajă care nu permite înţelegerea tainelor; le-a adus un copil- semnul imaturităţii oamenilor Vechiului Testament; iar cei „cincii mii de bărbaţi", flămînzi, reprezintă poporul lui Israel în aşteptarea lui Mesia (NT 2008, 6:9, nota *b*).

6:14

Sfîntul Chiril al Alexandriei (*Comm. in Ioh.*, 4:14) vede în simpatia bruscă de care se bucura Iisus după această minune un simbol al unei situaţii ce părea să continue în epoca sa: iudeii, deşi au văzut minuni cel puţin tot atît de mari, îl resping pe Mîntuitor, în vreme ce „păgînii", „neamurile"- pentru că, la acea vreme, Galileea era locuită în majoritate de non-evrei- Îl primesc imediat şi văd în El un profet.

6:15

Gestul lui Iisus de a refuza gloria acordată de oameni şi de a se retrage în singurătate poate fi citit, la un prim nivel, ca un model de urmat pentru noi. Discreţia, modestia, fapta bună făcută în anonimat sînt esenţiale pentru îndreptăţire. Din contră, căutarea gloriei, a „nemuririi" prin fapte sau „opera vieţii", acţiunea ce caută gratificarea, seducţia sufletului de către lauda unor oameni reprezintă elemente ce ameninţă destinul etern al sufletului. La un al doilea nivel, scrie CHIRIL al ALEXANDRIEI (*Comm. in Ioh.*, 6:15), se poate vedea în tot acest episod un „rezumat" al întregii acţiuni mîntuitoare a Fiului lui Dumnezeu de la Întrupare pînă la a doua venire: Hristos are un prim conflict cu iudeii, apoi pleacă în Galileea, simbolul predicării Evnagheliei la neamuri din pricina respingerii venite din partea poporului ales. Hristos înmulţeşte pîinile, simbol al Tainelor Bisericii şi al tuturor harurilor pe care El le-a dăruit omenirii, şi îi însărcinează pe apostoli să împartă pîinile, adică încredinţează Bisericii, urmaşilor apostolilor, datoria de a săvîrşi Sfintele Taine şi de a păstra şi răspîndi mesajul mîntuirii universale. Refuzînd orice fel de onoruri, de acţiune politică din postura unui conducător temporal, Hristos se suie pe munte, adică se înalţă la Ceruri, încheindu-şi misiunea vizibilă, dar rămînînd alături de Biserica Sa pînă la sfîrşitul veacurilor, atunci cînd se va întoarce iar toţi, vrînd-nevrînd, îl vor recunoaşte în strălucirea Slavei dumnezeieşti. ♦ Unul din pasajele care pune în discuţie relaţia dintre creştinism şi politică: dacă Hristos însuşi refuză onorurile şi rolul de conducător politic, alegînd retragerea şi aşteptarea tainică a înfăptuirii misiunii Sale unice, atunci lecţia pe care creştinismul o da politicii este una a lucidităţii şi moderaţiei: transformarea politică şi istorică nu este posibilă fără o transformare interioară, a inimilor; în orizontul eshatologic, progresul civilizational este posibil doar la un nivel superficial, tehnic/material: fiinţă umană rămîne în toate timpurile aceeaşi, aşteptînd transformarea din temelii a lumii prin acţiunea finală a lui Dumnezeu.

6:20

AUGUSTIN (*In Ioh. ev.*, XXV, 5) continuă interpretarea în cheie alegorică: evenimentul de pe mare anticipează situaţia Bisericii în istorie: Hristos s-a retras pe munte, adică s-a Înălţat la Cer şi veghează asupra Bisericii, pe măsură ce aceasta străbate furtunile istoriei. Apoi, cînd vremea sfîrşitului se apropie, întunericul se lăsă asupra tuturor: dragostea dintre oameni este frîntă, nedreptatea sporeşte, eroarea pare victorioasă, persecuţia atinge cote paroxistice. Şi totuşi, barca Bisericii avansează. Hristos vine, pînă la urmă, la cei care i-au respectat poruncile, la cei care continua să creadă şi să practice virtutea. Cei aleşi sînt puţini, sînt închişi într-o barcă minusculă, în mijlocul unei mări înfuriate. Peste această vine suveran Iisus Hristos, Cel prin care toate s-au făcut şi în faţa căruia tot genunchiul se pleacă. Însă chiar şi cei aleşi se tem, văzînd absurdul istoriei, încercînd să pătrundă misterul suferinţei, devenind incapabili de a mai înţelege profeţiile din Scriptură. Hristos răspunde însă acestor temeri, spunînd: „Eu sînt. Toate acestea sînt în planul meu, nu vă temeţi". ♦ După revelaţia lui Dumnezeu din mijlocul rugului aprins: "Eu sînt Cel ce sînt", afirmaţie ce pare să traseze o linie a dependenţei totale a Creaţiei faţă de o Sursă absolută, imuabilă, eternă, firul se reia şi ajunge la final: Dumnezeul Vechiului Testament se descoperă pe Sine în persoana Fiului, care ia asupra sa natura umană, şi le rosteşte celor care de acum i-au devenit fraţi: „Eu sînt. Nu vă temeţi!" Omul este chemat să Îl recunoască pe Hristos că Arhetip al Său, dar şi ca frate. Omul se descoperă astfel pe sine în noul Adam, în Cel care este destinul absolut al întregii umanităţi. Cunoaşterea lui Dumnezeu este întotdeauna şi o re-cunoastere, o redescoperire a germenului divin plantat în fiecare om, un da spus, la sfîrşitul istoriei mîntuirii, lui Iisus Hristos, principiu al creaţiei şi model ontologic al umanităţii.

6:21

Toate povestea acestui miracol poate fi citită şi că un răspuns dat de Iisus credinţei mulţimii în faptul că el ar fi un nou profet sau un rege, crede RIDDERBOS (1997, 218). Iisus îi lasă pe discipoli, după ce mai devreme fuseseră făcuţi şi ei părtaşi la gloria sa, să plece într-o călătorie plină de pericole, să avanseze în inima întunericului şi a furtunii. Este felul lui de a le spune acestora că ar trebuie să uite de laudele oamenilor, de slava acestei lumi sau de aspiraţia mulţimilor către un salvator aducător al păcii şi prosperităţii. Discipolii străbat astfel un drum de purificare, o "noapte întunecată a sufletului" pentru a fi întîmpinaţi de Hristos într-un mod ascuns de privirea limitată a celor mai mulţi oameni, dar unul ce revelează natura sa radical diferită: cea de Fiul al lui Dumnezeu ce anunţă stăpînirea universală şi eternă asupra forţelor dezordonate ale lumii.

6:33

După cum arată Witherington (1995, 150), nu era prima dată cînd cărturarii auzeau despre o interpretare mistică a manei trimise de Dumnezeu evreilor în vremea lui Moise. Exegeza rabinică prezenta de mult timp tendinţa de a

vedea în mană un simbol al Torei sau al Înţelepciunii lui Dumnezeu. Witherington, de pe o poziţie protestantă, crede că acesta este contextul în care trebuie citit întregul pasaj: Iisus se descrie pe Sine ca fiind mai mare decît Legea, Logosul-Întrupat care, prin moartea Sa („trupul şi sîngele") va oferi o „pîine" din care oamenii nu se vor sătura. Accentul pasajului ar fi, aşadar, hristologic şi nu ecleziologic sau sacramental. Capitolul 6 s-ar putea citi astfel alături de capitolul 4, ca discursuri în care Hristos foloseşte imaginile pîinii şi apei pentru a-Şi descrie natura şi misiunea. Dar are această interpretarea coerenţa logică? Dacă Hristos ar fi vorbit în temeni atît de familiari evreilor, atunci care să fie oare motivul scandalizării acestora: „Cum poate acesta să ne dea să mîncăm trupul său?" Şi de ce Iisus, dacă ar fi intuit că evreii nu înţelegeau sensul spiritual în care vorbea, în loc să precizeze că este vorba de o astfel de vorbire simbolică, reia şi întăreşte ideea consumării fizice a trupului şi sîngelui Sau de cinci ori?

6:35

Confruntat cu orbirea şi răutatea interlocutorilor Săi, Hristos renunţă la exprimarea prin pilde, învăluindu-şi misterele într-o perdea pe care doar cei umili o puteau ocoli, şi alege formula directă, şocantă: „Eu sînt Pîinea Vieţii", adică „Eu sînt Cel care fusese anunţat de mana pe care aţi primit-o în pustiu, eu eram cel prefigurat de acea hrană trecătoare pe care Tatăl v-o dăduse pentru a vă stăpîni nevoile fizice dar şi pentru ca voi să ghiciţi venirea viitoare a hranei pentru viaţa veşnică" (CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comm. in Ioh.*, 6:35). Hristos este Pîinea Vieţii în două moduri, crede TOMA DIN AQUINO (*Expositio in ev. Ioh.*, VI, Art. 914).: primul, prin faptul că este Cuvîntul etern născut din Tatăl, cel care oferă înţelepciunea şi cunoaşterea tainelor dumnezeieşti, principiul lumii care susţine întreaga Fiinţă. Al doilea, prin miracolele Întrupării, Morţii şi Învierii, Hristos învinge forţa implacabilă a morţii sub care trăieşte orice trup, transformîndu-l astfel în izvor al sacramentelor Bisericii. Trupul lui Hristos Înviat devine sursă a vieţii veşnice, o poartă cu o existenţă concretă care se deschide către infinit. ♦ BARETT (1978, 293) crede că, cel puţin în acest verset, referinţa primară nu este la Euharistie, ci la apropierea de Hristos prin credinţă, fapt ce va răspunde celor mai adînci aspiraţii ale omului. A veni la Hristos implică o mişcare definitivă, a întregii persoane, „deplasînd trupul" pe drumul renunţării de sine şi al virtuţii cu forţa unui suflet ce se oferă, se deschide plenar lui Hristos, către Pîinea ce stăpîneşte foamea spirituală pentru totdeauna. (Morris, 1995, 224).

6:37

Ridică oare acest verset din nou problema predestinării, îndreptăţirii sau a responsabilităţii individuale? Pot fi judecaţi negativ, cu alte cuvinte, cei care nu se îndreaptă spre Dumnezeu, din moment ce El îi alege dinainte? IOAN HRISTOSTOM (Hom. 45, 6:37) crede că nu se pune problema negării liberului arbitru. Da, fără actul liber, revelator al lui Dumnezeu nu poate exista credinţă, iar abilitatea de a crede este înrădăcinată de El în noi. Dar actul liber divin are nevoie de un om liber pentru a fi acceptat, primul îl presupune pe al doilea. A învăţa tainele credinţei, a crede reprezintă acte voluntare, pe care un om le poate face sau nu. TOMA DIN AQUINO,(*Expositio in ev. Ioh.*, VI, art. 918-920) arată că, într-adevăr, simpla existenţă a credinţei la un individ trebuie considerată ca un dar. Pe de altă parte, nimeni dintre cei care nu se îndreaptă n poate fi judecat dacă nu a primit ajutorul lui Dumnezeu. În final însă, toţi cei care întorc spatele chemării divine sînt perfect responsabili de această faptă, pentru că mîntuirea este pentru toţi, iar calea către aceasta este deschisă tuturor.

6:44

În legătură cu această problemă a unei aparente idei a predestinării care ar fi sugerată aici, AUGUSTIN (*În Ioh. ev.* XXVI, 3-5) începe prin a îndemna la smerenie, la a renunţa la ambiţia de a cunoaşte mijloacele şi scopurile Domnului: „încă nu eşti atras de Tatăl? Atunci roagă-te ca El să o facă!" Pe de altă parte, este puţin probabil că aici să fie sugerată idee predestinării. Căci, spune Augustin, nu-i aşa că sufletul omului nu este mişcat doar de voinţă, ci şi- sau în primul rand- de iubire? Iubirea pentru plăceri, pentru o persoană, pentru înţelepciune sau cele sfinte *mişcă* o persoană, într-o conjuncţie misterioasă a forţei de atracţie a obiectului extern şi a voinţei subiectului. Dar această mişcare către obiectul iubit rămîne o alegere liberă, obiectul dorit poate fi schimbat pentru un altul sau lumina acestuia poate fi ignorată. Dacă sîntem atraşi de lucrurile lumeşti, atunci cum să nu ne atragă mai mult Hristos? „Pentru că ce îşi doreşte mai mult sufletul decît adevărul?" Poziţia lui Augustin a reapărut de-a lungul istoriei antropologiei filosofico-teologice. Există ceva înnăscut în om care îl face receptiv la adevărurile ultime metafizice sau la Revelaţie? Teologul catolic Karl Rahner, într-o carte din 1941, *Hörer des Wortes*, vorbeşte de existenţa unei *Vorgriff*, o intuiţe a Fiinţei absolute prezenta în orice act raţional prin care se constată limitele creaturii, o intuiţie ce dezvăluie caracterul finit al lumii vizibile şi necesitatea unei surse infinite a finitului. Orice om are această *Vorgriff* şi orice om este în drum spre Dumnezeu. Omul este, în mod natural, un "ascultător al Cuvîntului". Posibilitatea Revelaţiei ca act liber al lui Dumnezeu presupune această capacitate înnăscută a omului de a o recepţiona şi înţelege.

6:51

„Pîinea vie = Pîinea care trăieşte. Expresia arată caracterul *personal* al acestei pîini. Se spune că „trăieşte" despre cel ce e conştient de viaţa Lui. Fiul lui Dumnezeu trăieşte ca Persoană conştientă din veci şi pînă în veci. Iar cel ce mănîncă trupul Lui va „trăi" şi el în mod conştient în veci. Nu se spune despre plantă că trăieşte, ba nici măcar despre animal" (nota lui Dumitru Stăniloae în Chiril al Alexandriei, *Comm. in Ioh.*, 6:51). Mana primită de evrei în pustiu era chip şi umbră al Pîinii vieţii. Prima stăpînea

foamea fizică temporar, nesalvînd însă pe nimeni de la moarte. Sfintul Chiril al Alexandriei crede că interpretarea acestui pasaj pleacă în primul rînd de la dimensiunea hristologică: Iisus şi-a dat trupul spre moarte pentru a-l surpa pe cel ce are stăpînirea asupra morţii. Rolul Său salvific nu putea fi împlinit fără Întrupare, fără integrarea întregii umanităţi în trupul Său, fără jertfa cît se poate de concretă a suferinţelor şi a morţii Sale. Trupul lui Hristos capătă o valoare mîntuitoare, el devine trupul în care sălăşluieşte Slava Învierii, arhetip al învierii univesale de la sfîrşitul veacurilor, mijloc esenţial al salvării. Este indubitabil, crede Chiril, că, în virtutea operei mîntuitoare a lui Hristos, întreaga făptura şi toţi oamenii vor învia la sfîrşit. Doar că toţi vor fi apoi judecaţi. În Num. 15:18-21 Dumnezeu instituie obiceiul oferirii unei părţi din recoltă în scop cultic, ca jerfta de mulţumire adusă de popor şi slavă adusă lui Dumnezeu. Hristos împlineşte aceasta prefigurare palidă, devenind El însuşi pîrga mîntuirii tuturor, noua începătură a umanităţii. ♦ AUGUSTIN (*In Ioh. ev.* XXVI, 15) pleacă tot de la planul hristologic, dar ajunge apoi la ecleziologie şi teologie sacramentală sau, mai exact, la ecleziologie euharistică. În Biserică, noi facem parte în sensul cel mai intim, ontologic, din trupul lui Hristos, Cel care a învins moartea pentru toţi şi care acum este prezent în chip invizibil şi tainic în Biserică, pînă la vremea arătării Sale în slavă. Biserica este comuniunea sfinţilor din Cer şi de pe pămînt, a tuturor celor drepţi. Sacramentul acestei unităţi, în această vreme eshatologică în care, pe de o parte, am fost deja îndreptăţiţi prin Hristos, şi, pe de altă parte, aşteptam „cu suspine" împlinirea finală, este cina euharistică celebrata de cel ce a primit sacramentul preoţiei. În Euharistie, omul primeşte Trupul şi Sîngele Domnului pentru viaţa veşnică (sau, în cazul celor ce sînt nedemni de această Taină, spre condamnare). ♦ Se vede aici că sacramentul Euharistiei este instituit de Hristos Însuşi sau, în orice caz, anticiparea instituirii viitoare: "pîinea pe care o voi da". Dintre toate tainele, aceasta este cea mai intim legată de Hristos, întrucît este chiar Trupul şi Sîngele Sau şi pentru că preotul o săvîrşeşte folosind chiar cuvintele Mîntuitorului: „Luaţi, mîncaţi; acesta este trupul Meu" (Matei 26:26). Hristos nu spune: „Acesta semnifica trupul Meu", ci, simplu: „acesta este trupul Meu". Acest sacrament regenerează forţele sufleteşti şi dobîndeşte viaţa veşnică. Toate efectele patimilor Mîntuitorului se regăsesc şi în Euharistie. Opera sa mîntuitoare- victoria asupra morţii şi dobîndirea vieţii adevărate pentru întreaga omenire se regăseşte, se recapitulează în taina sfintei împărtăşanii. Ea nu are un efect strict individual: adică doar asupra celui care o primeşte, ci asupra întregii lumi. În ea se află Hristos, viaţa lumii. Rugăciunea preotului în faţa sfîntului sacrament este primită de întreagă Biserică a celor vii şi a celor morţi. (TOMA DIN AQUINO, *Expositio in ev.*, VI, Art. 966-968)

6:53

Afirmaţia lui Iisus despre necesitatea împărtăşirii cu trupul şi sîngele Sau poate fi interpretată, în opinia Sfîntului Toma (*Expositio in ev.*, VI, Art. 969)., în două feluri: în sens spiritual şi în sens sacramental. Comentatorul medieval nu se pronunţă în favoarea uneia sau alteia dintre cele două interpretări posibile, lăsînd liberă calea alegerii sau a complementarităţii. În primul caz, ar fi vorba de apartanenţa la Trupul lui Hristos iar aceasta se poate împlini prin legea iubirii. Se gîndeşte oare Toma la o înţelegere mistică a Bisericii, potenţial mai vastă decît Biserica istorică şi la posibilitatea apartanentei la aceasta *doar* printr-o inimă pură şi o viaţă virtuoasă? Greu de spus. În cel de-al doilea caz, s-ar părea că ar fi vorba de necesitatea absolută a împărtăşirii cu Trupul şi Sîngele Mîntuitorului prezente în chip real în Sfîntul Sacrament, tot la fel cum în discuţia cu Nicodim, din capitolul 4, Hristos pare să afirme necesitatea absolută a Botezului. Toma deschide o altă, surprinzătoare cale: botezul sau euharistia pot fi primite şi prin „dorinţă", prin voinţa sinceră de a lua parte la viaţa sacramentală a Bisericii, prin convertirea inimii, chiar dacă, la nivel sensibil, aceasta nu se întîmplă. Degeaba, spune el, cineva este botezat şi se împărtăşeşte, dacă trăieşte în dispreţ faţă de Biserică sau legea morală.

6:54

Un exeget modern sintetizează principalele opinii în legătură cu semnificaţia acestui celebru discurs „euharistic" din capitolul 6: a. Interpretarea alegorică, conform căreia Iisus ar folosi metafora consumării trupului şi sîngelui pentru a ilustra necesitatea credinţei în Persoana Sa; b. interpretarea realistă, conform căreia întreg discursul început în versetul 22 reprezintă instituirea sacramentului Euharistiei, iar înmulţirea pîinilor nu ar fi decît pregătirea. c. O ipoteză foarte populară la un moment dat, aceea a inserţiei tîrzii a pasajului 6:51-58 pentru conformarea cu teologia euharistică şi consensul eclezial de sorginte ignaţiana din sec. II. Alte teorii au încercat să fie mai conciliante, încercînd să demonstreze că în acest pasaj ar fi vorba şi despre credinţă, şi despre sacrament. Prima nu este anulată de ultimul, ci îi este presupoziţie, în vreme ce ultimul este, în esenţă, un act de credinţă. (L. Padovese [ed.], „The Understanding of Eucharist în St. John's Gospel", *Atti del VI Simposio di Efeso su S. Giovani Apostolo,* Roma 1966, pp. 39-52). ♦ În orice caz, scandalizarea multor dintre ascultătorii săi, ca şi faptul că El Însuşi nu încearcă să lămurească un eventual sens metaforic, ba, din contră, reia îndemnul ca ceilalţi să consume concret trupul şi sîngele Sau pare să confirme ipoteza unui discurs ce instituie Euharistia ca Taină în care este prezent Hristos. Pavel sau, în orice caz, şcoala paulină din Biserica timpurie confirma interpretarea ioaneică: „Potirul binecuvîntării pe care îl binecuvîntăm nu este oare împărtăşire cu sîngele lui Cristos? Pîinea pe care o frîngem nu este oare împărtăşire cu trupul lui Cristos?" (1 Cor. 10:16). Şi, mai departe: „Astfel, cine mănîncă pîinea şi bea potirul Domnului în mod nevrednic va fi vinovat faţă de trupul şi sîngele Domnului. De aceea, omul să se cerceteze

şi astfel să mănînce din pîine şi să bea din potir. Căci cine mănîncă şi bea nesocotind trupul, îşi mănîncă şi bea propria condamnare" (1 Cor. 11:27-29, NT 2008).

6:56

În sfîrşit, merita citată aici doctrina oficială a Bisericii Catolice: „Modul prezenţei lui Cristos sub speciile euharistice este unic. El aşează Euharistia mai presus de toate sacramentele şi face din ea „încununarea vieţii spirituale şi ţinta către care tind toate sacramentele". În Preasfîntul Sacrament al Euharistiei sînt „conţinute *cu adevărat, în mod real şi substanţial* Trupul şi Sîngele împreună cu sufletul şi dumnezeirea Domnului nostru Isus Cristos şi deci *Cristos întreg.* „Această prezenţă o numim „reală", nu cu titlu exclusiv, ca şi cum celelalate prezenţe n-ar fi „reale", ci prin excelenţă, pentru că este *substanţială* şi pentru că prin ea Cristos, Dumnezeu şi om, se face prezent în întregime" (Catehismul Bisericii Catolice, Arhiepiscopia Romano-Catolică de Bucureşti, ediţia a III-a, 2003, Art. 1374). Conciliul Tridentin a proclamat dogma transsubstanţierii: întreaga substanţa a pîinii este preschimbata în substanţa Trupului lui Hristos şi întreaga substanţa a vinului în substanţa Sîngelui Său.

Capitolul al 7-lea

7:2

Sărbătoarea Corturilor era una dintre cele mai importante din lumea iudaică. Ea avea loc toamna, timp de o săptămînă. Era un mijloc de a sărbători strîngerea recoltei, dar şi de a rememora binecuvîntările primite de poporul ales în timpul rătăcirii prin pustiu. Corturile aminteau de taberele temporare instalate în cursul acelei călătorii. Se poate citi aici şi faza finală a istoriei mîntuirii: Dumnezeu nu a fost niciodată pe deplin prezent nici în chivotul legii purtat în pustiu, nici în Templu. Abia prin Întrupare, Dumnezeu a devenit prezent în modul cel mai intim în fiinţa umană.(MORRIS, 1995, 347).

7:6

Ca şi în parabola neghinei care este lăsată să crească pînă la vremea finală a curăţării şi arderii, şi aici se găseşte un îndemn la răbdare. Hristos Însuşi alege aşteptarea, „plinirea timpurilor", alege smerenia şi anonimatul pentru ca, pe de o parte, să se înfăţişeze Înviat şi, pe de altă parte, în vremurile eshatologice, să se arate în slavă, cînd nu va mai fi anonim, cînd nu va mai avea răbdare, cînd nu va mai tăcea, ci va judeca. La fel, oamenii sînt chemaţi să trăiască drept în mijlocul unei lumi corupte, să fie sarea pămîntului, să îndure nedreptatea şi absurdul, aşteptînd vremea cînd, împreună cu Hristos, vor judeca lumea. „Sau nu ştiţi că sfinţii vor judeca lumea[…] Nu ştiţi că noi îi vom judeca pe îngeri?" (1 Cor. 2a-3) (AUGUSTIN, *In Iohannis ev.*, XXVIII, 6) Unii ar crede că Hristos ar vorbi aici despre timpul sfîrşitului sau punctului culminant al misiunii sale, moartea pe Cruce şi Învierea. Termenul de *kairos* ar avea astfel înţelesul de timp divin, al mîntuirii, care trebuie să se împlinească, şi pe care cei mai mulţi oameni nu îl înţeleg. De aceea, „timpul vostru este întotdeauna potrivit": pentru ei, pentru noi, există doar momentul prezent, istoria vizibilă, „timpul" aparent în care, de regulă, ne simţim integraţi, fără prea multe dileme, fără aspiraţia către infinit şi transcendenţă, fără curajul de a face un salt existenţial în timpul real, în adîncul istoriei, pentru a ne împlini destinul. Morris, Wright sau Bernard cred că ar fi vorba de un înţeles mai limitat, anume despre timpul oportun în care ar fi fost bine că Iisus să se arate la Sărbătoarea Corturilor. El ar fi aşteptat astfel că mulţimile să se strîngă, să înceapă să vorbească despre El, să creeze o stare de aşteptare, un context în care apariţia şi mesajul Său ar fi avut un impact mai mare. Dacă ar fi mers înainte, nu s-ar fi întîlnit decît cu un grup restrîns de iudei, care „căutau să-l ucidă" (Morris, 1995, 352).

7:7

CHIRIL AL ALEXANDRIEI: „Iar lume numeşte în acestea nu zidirea văzută, ci mai degrabă pe cei ce cugetă cele din lume, pe cei care nu iubesc pe cei asemenea, socotind-o loc aspru de ciocniri între oameni şi mediu al duşmăniei, iar lumea le este înrudită celor ce sînt uniţi cu urîţenia moravurilor şi au purtări rele, şi ei o preţuiesc" (*Comm. in Ioh.*, 7:7). Părintele Dumitru Stăniloae completează: „Lumea, în sens rău, cum e văzută aici, nu e creaţia ca operă a lui Dumnezeu, ci lumea văzută şi considerată ca singură realitate. Deci e lumea care nu e văzută ca mediu transparent al prezenţei lui Dumnezeu, făcută ca prin ea să vedem şi să înaintăm spre Dumnezeu. E lumea de care ne alipim în exclusivitate, lumea care nu e folosită cu mulţumire către Dumnezeu şi ca mijloc de-a ne ajuta unii pe alţii şi de-a spori în cunoaşterea lui Dumnezeu, ca Făcător minunat al ei, în scopul creşterii noastre în iubirea faţă de El şi de semenii noştri. Dacă nu o vedem că mijloc de-a spori în unitatea în Dumnezeu, ne devine loc şi pricină de luptă, în care fiecare doreşte să aibă din ea mai mult ca alţii".

7:11

În căutarea evreilor se intuieşte ostilitatea, dispreţul care nici măcar nu îngăduie rostirea numelui Său. (CHIRIL al ALEXANDRIEI, TOMA DIN AQUINO). Unii, probabil greci care locuiau în zonă, îl căutau din pură curiozitate, pentru a-l chestiona conform paradigmelor gîndirii eleniste, încercînd să înţeleagă natura Sa, considerîndu-l, poate, doar o umbră a Adevărului; întîrziind în discuţii sofisticate, ei ratează întîlnirea spirituală cu *Persoana* din faţa lor. Întrebarea „Cine eşti Tu, cu adevărat?" nu este pusă. (Chiril, *Comm. în Ioh.*, 7:11)

7:17

AUGUSTIN (*In Ioh. ev.*, XXIX, 6) leagă acest pasaj de Isaia 7:9 „dar dacă nu credeţi, nici că veţi fi în stare să înţelegeţi" (ANANIA). A face voinţa lui Dumnezeu este un alt fel de a

îndemna la credinţă, ca o condiţie esenţială a recunoaşterii Fiului lui Dumnezeu şi a cunoaşterii în general. Înţelegerea, crede Augustin, este răsplata pentru credinţă. Maximă lui Anselm, *credo ut intelligam*, apare astfel că o sinteză a unei intuiţii ce datează din Vechiul Testament. Într-o epocă în care gîndirea critică este cultivata în mod abundent în mediul academic, această tradiţie poate constitui o necesară contra-pondere: o invitaţie la o naivitate fecunda, la redescoperirea perceperii lucrurilor cu o inimă pură de copil. Gîndirea critică nu face decît să apere mintea de erori, dar nu conduce în mod necesar către adevăr. Doar crezînd în adevăr, deschizînd inima către explicaţia multicauzală, către paradox şi imprevizibil, omul poate aspira la dobîndirea convingerilor ce marchează întreaga viaţă, la bine, adevăr, frumos.

7:27

E nevoie de oameni îndumnezeiţi pentru a-L recunoaşte şi a crede în Hristos, spune AUGUSTIN. (*In Ioh. ev.* XXXI, 2). Evreii, deşi ştiau că venirea lui Mesia va fi legată de Betleem şi de Nazaret, totuşi nu L-au recunoscut. Spunînd că nu ar trebui să se ştie originea pamîntească a celui aşteptat, ei ignora Scripturile şi toate indiciile Vechiului Testament. Tocmai aceste indicii terestre ce marchează misiunea lui Hristos, şi care ar trebui să le deschidă ochii, le trezesc suspiciunile. În ceea ce ar trebui să arate plinirea Scripturilor, ei văd doar semnul impostorii.

7:30

„nu venise încă ceasul lui": ce lucru minunat, spune Augustin (*In Ioh. ev.*, XXXI, 5) că Cel care a făcut timpul, Cel care este dincolo de timp, s-a supus trecerii timpului pămîntesc, aşteptînd răbdător, confom unei logici pe care doar El o ştia, venirea „timpului potrivit", astfel încît misiunea să fie împlinită la vremea potrivită capacităţii de înţelegere a oamenilor şi derulării lanţului de cauzalităţi ce avea să ducă la naşterea ultimei epoci a istoriei, cea a timpului eshatologic al Bisericii, a acelui „deja… şi nu încă". Versetul de faţă nu înseamnă că există un destin universal căruia Iisus a fost forţat să se supună, ci că El, în deplină libertate- deci, într-o iubire infinita- a ales să vină în chipul slujitorului umil, a ales în mod liber să fie robul forţelor dezordonate ale istoriei, pentru a reuşi să înfrîngă absurdul acestei istorii. Nu necesităţii, în sensul unei forţe impersonale, eterne care ar dicta mersul Universului se supune Hristos, ci, cu ghilimele şi cu o nuanţă alegorica, propriei naturi, adică Iubirii. Dumnezeu, într-un anumit sens, este „limitat" doar de Iubire, şi prin aceasta el îşi arata caracterul atotputernic. Sfîntul CHIRIL AL ALEXANDRIEI (*Comm. in Ioh.,* 7, 30) subliniază şi el că nu poate fi vorba de lipsă de libertate în Hristos, ci de o alegere liberă prin care El îşi dă viaţa pentru toţi. Intuind însă că anumiţi cititori ar putea fi duşi către „gînduri elineşti şi nebuneşti, încît să cugete în mod neraţional că lucrurile omeneşti sînt supuse ceasurilor, zilelor şi timpurilor", el continua această reflecţie. Citatul din Sf. Pavel este elocvent: „Ţineţi zile şi luni şi timpuri şi ani? Mă tem să nu mă fi ostenit la voi în zadar" (Gal. 4: 10-11). În fond, a crede în „destin", într-o forţă impersonală ce mişcă istoria şi universul, oarecum pe filiera metafizicii lui Aristotel, reprezintă o absenţă a credinţei în Dumnezeul cel Viu, Dumnezeul-Persoană, originea şi scopul întregii creaţii. Pericolul este dublu: pe de o parte, divinizarea creaţiei şi a „legilor" acesteia, (atît cît se poate vorbi despre legi, în sensul cauzelor eficiente detectabile la nivel empiric), şi, pe de altă parte, negarea libertăţii omului, a responsabilităţii pentru păcat şi deplasarea acesteia fie în planul unei necesităţi impersonale fie chiar în voinţa lui Dumnezeu. Dumitru Stăniloae completează, arătînd că se naşte aici pericolul unui panteism, idolatrizarea lumii create, negarea libertăţii spirituale a omului. „Acesta este un panteism care neagă că la originea tuturor este o Conştiinţă atotputernică, Ce a creat şi conduce toate, şi consideră că lumea aceasta cu legile ei inconştiente, fatale şi nelibere, cu mizeriile şi cu moartea care stăpîneşte viaţa oamenilor este suprema realitate. E o concepţie care nu ţine seama că lumea aceasta, socotită ca ultima realitate, nu explică nimic. Nu explică cum de există şi cu ce scop există. Nu dă nici un sens vieţii omeneşti, care însetează după un sens şi pe care nu-1 are dacă oamenii apar şi dispar pe rînd definitiv, nesatisfăcînd nici una dintre aspiraţiile lor spre veşnicie şi spre creştere spirituală fără sfîrşit". ♦ La fel cum „ceasul Său" este stabilit tot de El, cel care este deasupra timpului şi a Fiinţei create ce trăieşte cu iluzia timpului şi a determinismului, la fel şi omul, prin partea sa spirituală, este, teoretic, liber faţă de necesitatea acestei lumi (TOMA DIN AQUINO, *Expositio in ev. Ioh.*, VII, Art. 1069).

7:38

Hristos oferă apă vie a înţelepciunii, calea către adevăr. Toma (*Exposition in ev. Ioh.*, VII, Art. 1089), mergînd pe urmele lui Ioan-Gură-de-Aur crede că accentul este pus pe descrierea tipului de credinţă pe care îl cere Hristos: „Cine crede în mine după cum spune Scriptura", deci cel care se conformează Scripturii- Legii, Profeţilor: din pieptul acelui om vor curge rîuri de apă vie. Mîntuitorul crede Toma, nu extrage propoziţia „rîuri de apă vie vor curge din pieptul lui" din Vechiul Testament pentru simplul fapt că aceasta nu se găseşte acolo. Accentul sesizat de Toma şi de Ioan-Gură-de-Aur este important pentru că pune din nou în evidenţă că actul de credinţă are şi o dimensiune morală. El implica virtutea, angajează întreaga persoană, fizic şi spiritual într-o atitudine de mortificare, de imitaţie a lui Hristos. Există în unele exegeze protestante contemporane tendinţa de a reduce credinţa la dimensiunile unui act pur intelectual, de adeziune la adevărul Învierii, sugerînd că legile morale „stricte" ale Vechiului Testament au devenit superflue sau, în orice caz, o chestiune ce poate fi tranşata doar de conştiinţă fiecăruia. Ar fi vorba, ca în exemplul lui Pavel, de rămăşiţe ale cadrului mental iudaic inserate în mesajul Evangheliei fie de comentatori tîrzii, fie chiar de autorii originali pentru a nu-şi aliena auditoriul evreu.

Mărturia Noului Testament este însă în mod zdrobitor în favoarea opiniei contrare: Predica de pe munte; faptul că Mîntuitorul nu numai că nu desfiinţează unele prescripţii ale legii iudaice, ba chiar le dezvăluie principiile ascunse, universalizandu-le şi „înăsprindu-le"; sublinierea repetată, în teologia lui Pavel, a faptului că Legea nu este desfiinţată; chemarea continuă la virtute; în sfîrşit, toate acestea, incluzînd şi versetul de faţă, demonstrează erorile exegezei descrise mai sus.

Capitolul al 8-lea

8:3

Autenticitatea poveştii femeii acuzate de adulter a fost dintotdeauna un capitol controversat în istoria Bisericii. Cele mai vechi atestări se găsesc în Occident, în cîteva manuscrise latine şi în Vulgata. Ea apare însă uneori după 7:36, 21:24 sau chiar în Evanghelia după Luca la 21:38, fapt ce poate indica o tradiţie lipsită de stabilitate. Este aceasta un semn al „unei inserţii tîrzii", al lipsei unui consens eclezial din Antichitate cu privire la autenticitate? Opiniile sînt împărţite. O teorie ce pleacă de la Augustin a găsit însă ceva mai mult sprijin: naraţiunea ar aparţine textului original al Evangheliei dar o cultură cu orientări apocaliptice şi o dominanţă temporară a tendinţei ascetice radicale a făcut ca o relatare în care Iisus nu condamna o femeie care a comis un păcat grav să provoace stînjeneala în rîndurile cititorilor şi ierarhiei din Biserica timpurie. Unii s-au temut că păstrarea acestui fragment ar fi însemnat legitimarea adulterului. Abia mai tîrziu, ea a pătruns din nou ca lectură liturgică şi apoi în textul Noului Testament. Nu este clar nici acum de ce ea apare aici- oarecum fără legătură cu contextul capitolelor 7 şi 8, deşi unii au spus că ea s-ar lega de acestea prin ideea „judecăţii strîmbe"- dar cei mai mulţi comentatori moderni cred că, într-adevăr ea este o *re*-inserţie tîrzie, un text care descoperă ceva esenţial din viaţa şi mesajul lui Iisus şi care ar fi fost îndepărtat, apoi reintrodus în Noul Testament (RIDDERBOS, 1997, 286-287).

8:6

Acuzatorii îi întind o capcană Mîntuitorului: dacă ar fi respins condamnarea femeii, atunci el ar fi putut fi acuzat că nu respectă Legea. Dacă ar fi aprobat-o, el ar fi contrazis reputaţia pe care o dobîndise pînă atunci, aceea a unui om milostiv, iubitor al paradoxurilor, care îi îmbrăţişează curajos pe păcătoşi, spre surpriză sau revolta unora. Mîntuitorul răspunde mai întîi scriind pe pămînt, reproducînd scrierea Legii în piatră. El, fiind Dumnezeu, se confrunta aici, în istorie, în trupul unui om, cu limitele înţelegerii umane. Aşa că scrie … Dar este vorba de ceva nou? Întîlnim aici o reinterpretare, o adîncire a semnificaţiilor Legii? Augustin (*In Ioh. ev.*, XXXIII, 5) autorul acestei exegeze, crede că răspunsul Domnului sună aşa: da, să fie condamnată, dar nu de către alţi oameni vrednici de condamnare. Să se împlinească legea, dar nu de către cei care o violează. ♦ Precizarea Evanghelistului arată că Iisus avea deja un renume al unui învăţător revoluţionar, imprevizibil, care se remarcase prin acte ce scandalizaseră deja pe mulţi. Acuzatorii ştiau deja că El vorbea cu prostituatele şi vameşii, că aceste categorii repudiate de elitele vremii îl urmau cu fidelitate. ♦ Ce a scris Iisus pe pămînt? Augustin şi Ambroziu cred că El ar face aici o aluzie la pasajul din Ieremia 17:13: "cei ce se'departează de Tine vor fi scrişi pe pămînt/pentru că au părăsit izvorul vieţii, pe Domnul". Iisus ar dori astfel să le amintească acestor acuzatori că ei sînt cei care l-au părăsit pe Domnul şi că îşi vor atrage judecată. Ridderbos crede că atenţia ar trebuie să cadă nu pe ce a scris Iisus, ci pe gestul în sine. A dorit El să arate ca litera Legii este uneori atît de fragilă precum nişte litere scrise pe nisip? A dorit El doar să creeze o surpriză, să mute atenţia de la femeie către gestul său neaşteptat, ce trădează calmul, al Celui care vede mai bine decît toţi cît de limitate sînt judecăţile şi pasiunile oamenilor? (Ridderbos, 1997, 290). ♦ Într-o notă a traducătorului din NT 2008 se precizează că unele manuscrise completează acest verset prin: *păcatele fiecăruia dintre ei*".

8:7

Legea prevedea ca cei care fuseseră martori la adulter să fie primii care să arunce cu pietre. Dar Iisus dezvăluie întreaga încărcătura a Legii: ca să fii capabil să judeci, trebuie ca tu însuţi să fii virtuos. Aici nu e vorba de o invalidare a oricărei justiţii terestre, de o chemare la anarhism sau fatalism, ci de un apel către convertirea inimii. Actul de justiţie îndreptat împotriva aproapelui trebuie să fie dublat de o permanentă examinare a conştiinţei judecătorului. Adevărata dreptate se înfăptuieşte nu prin judecata exterioară, conform literei, ci mai întîi prin exigenţa faţă de propria conştiinţă. În fapt, dacă toţi şi-ar schimba inimile, toate tribunalele din lume ar deveni inutile. (Cf. Ridderbos, 1997, 290).

8:11

În aceeaşi Persoană, Dreptatea şi Iubirea. Simplu fapt că au o sursă unică provoacă perplexitate. Două laturi ale lui Dumnezeu? Sau o singură natură, unică, imuabilă care, în percepţia umilă a omului, apare diferenţiată? Din perspectiva femeii, replica Mîntuitorului a putut părea înfricoşătoare: "acela dintre voi care este fără de păcat să arunce primul cu piatra în ea". Sigur se va fi găsit cineva fără păcat, iar dacă nu, odată rămaşi singuri, El ar fi fost în măsură să îndeplinească sentinţa. Şi totuşi, El chiar asta face. Dar nu împotriva ei, ci împotriva păcatului. Nu-i spune: „du-te, Dumnezeu te iubeşte, poţi să-ţi continui viaţa tot aşa, Eu voi muri pentru tine şi te voi mîntui", ci „nici eu nu te condamn; mergi, de acum să nu mai păcătuieşti!" (AUGUSTIN, *In Ioh. ev.*, XXXI, 6) Condiţia mîntuirii este harul, cu participarea, prin mortificare şi virtute, a omului. Versetul de faţă desfiinţează toată retorica creştinismului liberal ce promovează relativismul

moral în numele "libertăţii de conştiinţă" şi a faptului că "Dumnezeu ne iubeşte pe toţi". Da, ne iubeşte pe toţi, tocmai de aceea ne dă timp pentru că toţi să creştem "din slavă în slavă" pentru a ne înfăţişa în faţa Lui fără prihană.

8:19

Raţionînd, într-adevăr, după trup, iudeii întreabă nedumeriţi şi iritaţi: "Unde este Tatăl tău?", aşteptînd să li se indice un bărbat normal care să fi fost tatăl biologic al lui Iisus. Dar trebuie ca ei să îl cunoască mai întîi pe Cel din faţa lor, nu doar în dimensiunea sa vizibilă, trupească ci şi în natura sa divină, deocamdată ascunsă. (Augustin, *In Ioh. ev.*, XXXVII, 2). Este aceasta o… adevărată, fundamentală "critică a raţiunii pure", a raţiunii neînsoţite de credinţă, de vibraţia inimii? Sau a raţiunii lipsite de conştiinţa faptului că principiul ei este chiar "dramatic", în sensul de "teatru" în care cunoaşterea finală urmează după o surpriză, după o revelaţie, o tensiune "artistică" cu totul nouă, neaşteptată care va duce în final la o transformare calitativă, existenţiala a sinelui? ♦ Tatăl se face cunoscut prin Fiul. "Fiul e ca un fel de uşă şi cale ce duce la cunoaşterea Tatălui.[…] „Nimeni nu vine la Tatăl, decît prin Mine" (In 14, 6). Căci noi trebuie să aflăm, pe cît ne este cu putinţă, întîi ce este Fiul după fire, apoi, ca dintr-un chip şi pecete exactă, să înţelegem bine arhetipul. Tatăl Se vede în Fiul şi Se arată ca într-o oglindă în firea Celui născut din El. Iar dacă acest lucru este adevărat, să se ruşineze arianul ce luptă împotriva lui Dumnezeu. Căci este necesar ca, după toată raţiunea şi modul, fiinţa Fiului să fie asemenea, ca să nu se înţeleagă că e altceva decît ceea ce este Tatăl, ca luminînd neschimbat în Fiul. Şi dacă (Tatăl) iubeşte să Se cunoască în Fiul şi să Se arate în El, Îl ştie fără îndoială şi ca fiind de o fiinţă şi ca nefiind întru nimic mai prejos de slava ce-I este proprie. Căci nu ar putea voi să se creadă că Fiul Se află în cele mai mici decît ceea ce este El după fire" (Chiril al Alexandriei, *Comm. în Ioh.*, 8:19). ♦ Reflecţia Bisericii asupra Revelaţiei, asupra acţiunii lui Dumnezeu în istorie a avut întotdeauna un fundament imuabil: plinătatea Adevărului şi destinul omului se găsesc în Iisus Hristos. El este unicul Mijlocitor. Nicio revelaţie publică nu mai este de aşteptat pînă la a doua Sa venire. (cf. *Dei Verbum*, Constituţia dogmatică despre revelaţia divină, Conciliul Vatican II).

8:21

Preţul necunoaşterii iubirii divine aşa cum este dezvăluită în Hristos este rămînerea în păcat, în întuneric, în singurătatea celui ce alege liber să refuze însăşi viaţa şi lumina oamenilor (Chiril al Alexandriei, *Comm. în Ioh.*, 8:21). Iar preţul păcatului este moartea. Nicio creatură nu poate rezista în afară iubirii Creatorului. Dar este vorba de o moarte veşnică, în care sufletul rămîne condamnat pentru eternitate la chinurile aceste separări. Ceea ce spune Mîntuitorul: "Eu mă duc şi mă veţi căuta", se poate referi la căutarea disperată, tîrzie, inutilă a celor care au trecut deja pragul morţii fizice şi care, abia acum, strigă după Cel care a promis că îi va mîngîia aşa cum o mamă îşi mîngîie copiii. (cf. Isaia 66:13)

8:31

Mîntuitorul trasează aici criteriul care distinge adevăraţii discipoli de cei falşi: obedienţa absolută faţă de poruncile sale. Este încă o critică directă a ipocriziei fariseilor (ceea ce va deveni mai tîrziu cunoscut în percepţia populară ca fiind chiar „fariseism"), şi încă precizare a ceea ce înseamnă cu adevărata *pisteo,* „a crede". Perseverenţa, rezistenţa, curajul, înclinaţia către studiul aprofundat al Cuvîntului, disponibilitatea de a duce crucea indiferent de costuri- acestea sînt cîteva din elementele adevăratului discipolat. Termenul folosit este sugestiv: *meno-* a rămîne, a rezista, a continua. Versetul următor, devenit celebru, arată cum arată lucrurile din perspectiva lui Dumnezeu: vechea viaţă, vechile obiceiuri, iluziile, traiul călduţ, confortabil, lipsit de riscuri, reprezintă pură sclavie, iar preţul eliberării este sacrificiul, abandonul total în mîinile lui Dumnezeu. Hristos nu este interesat de aspectul cantitativ al misiunii sale, de a cuceri cît mai mulţi aderenţi, ci de a-i găsi pe cei conştienţi de costuri, gata de a le plăti. (cf. Luca 9:57-62, 14:25-33) Este una din ocaziile în care Hristos vorbeşte liber, pregătit să accepte abandonarea Sa de către cei mai mulţi oameni, aşa cum se întîmplă şi în capitolul 6. Evanghelistul Ioan preia acest mesaj şi consideră foarte importantă transmiterea acestuia în scris pentru a se evidenţia că în tînăra Biserică nu au loc cei care se mulţumesc cu jumătăţi de adevăr, jumătăţi de virtuţi sau care nu sînt nici măcar conştienţi de adîncimea transformării interioare pe care o cere Hristos. (cf. Carson, 1991, 348).

8:32

Adevărul, crede AUGUSTIN, este chiar Cuvîntul etern născut din Tatăl, Întrupat, „ascuns în carne. (*In Ioh. ev.*, XLI, 1) Chiril al Alexandriei (*Comm. in Ioh.*, 8:32) vede un potenţial revoluţionar (în plan religios) al cuvintelor Domnului. El pare să-i îndemne pe evrei să depăşească Legea, dacă nu în practică, atunci la nivelul percepţiei şi interpretării. Legea anticipează ceva mai înalt, este un cuvînt scris ce anunţă, în sens tipologic, Cuvîntul făcut trup. Mielul jertfit în vechime este prefigurarea lui *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi.;* ieşirea din captivitatea egipteană- ruperea lanţurilor interioare ale păcatului. Jertfele animale cu scop ritualic nu ştergeau decît vina temporară pentru un păcat şi îi fereau pe oameni de pedepse terestre, dar ele nu aduceau viaţa veşnică şi nu lucrau la nivel interior, eliberînd inimile de sub înclinaţia spre rău şi punînd un bun început căii îndumnezeirii. Problema rămînea: natura umană coruptă, dezordinea interioară, incapacitatea de a primi harul dumnezeiesc, în vreme profeţii începuseră să vorbească de o viitoare transformare ontologică a întregii făpturi. Limbajul acestor profeţi dezvăluie ceva din perspectiva lui Dumnezeu: „Oare voi mînca Eu carne de tauri, sau voi bea sînge de ţapi?" (Ps. 49, 14); „Arderile de

tot ale voastre şi jertfele voastre adunaţi-le şi mîncaţi cărnurile, căci n-am vorbit părinţilor voştri despre arderi de tot şi despre jertfe, ci le-am spus lor cuvîntul acesta, zicînd: „Judecaţi judecată dreaptă" (Ier. 7, 21-22). Chiril sintetizează: „Deci nu în acelea, înţeleg în cele poruncite în Lege, e mîntuirea adevărată, dar nici mult dorita libertate de păcat nu o poate dobîndi cineva prin acelea. Dar, ridicîndu-ne puţin peste chipuri şi privind frumuseţea sclipirii în Duh şi cunoscînd Adevărul, adică pe Hristos, ne vom îndreptăţi prin credinţa în El". ♦ TOMA DIN AQUINO (*Expositio in ev.,* VIII, Art. 1199) vede aici trei sensuri ale acestei eliberări („a elibera" nu este însă cea mai bună traducere, după cum spune si Augustin. Mai exact este „a fi făcut liber", „vă va face liberi", deci o nuanţă de interioritate, indicînd dobîndirea unei calităţi sufleteşti): libertatea faţă de eroare, faţă de păcat- prin har, şi faţă de moarte. ♦ Versetele 31 şi 32 arată că adevărul nu este cunoscut doar prin efort şi adeziune intelectuală, ci şi printr-un comportament moral adecvat. Karl Rahner vorbeşte de o *Liebesordnung*, „o ordine a iubirii", un predispoziţie interioară către asceză şi dăruire de care ar depinde capacitatea omului de a se deschide către infinit, către Fiinţa absolută. Acest pasaj, citit în conjuncţie cu întreaga Evanghelie, indică o schimbare fundamentală în istoria religiilor: dacă pentru evrei eliberarea omului venea prin studierea Legii, mesajul nou este că acea Lege indicase în tot acest timp persoana lui Iisus. Adevărul căutat în iudaism şi în celelalte culturi ale Antichităţii era de fapt această Persoană. (CARSON, 1991, 349).

8:34

Ca şi o conştiinţă încărcată, păcatul nu poate fi învins printr-un exil fizic sau printr-un mijloc de abatere a atenţiei. Păcatul, pentru Sf. Augustin (*In Ioh. ev.*, XLI, 6-13), este mai mult o stare în care ne naştem, e însăşi coruperea naturii întregii omeniri prin păcatul strămoşesc. Copiii nounăscuţi sînt deja înlănţuiţi, iar din această sclavie ne eliberează Hristos. Versetele următoare precizează natura acestui eveniment: oamenii devin fii ai lui Dumnezeu prin Mîntuitorul, filiaţia Sa consubstanţială se transmite la membrii Bisericii, prin adopţie. Devenim fraţi întru Hristos. Augustin precizează natura adevăratei libertăţi, definiţie preluată şi în doctrina conservatorismului politic modern: libertatea nu înseamnă pur şi simplu a avea capacitatea de a alege, ci de a putea să alegi binele. Este o libertate pozitivă, în adevăr, un echilibru interior şi o adeziune la un adevăr metafizic care eliberează omul de condiţionări subiective. „Numai dacă voinţa ta este curată, vei fi liber". Mîntuitorul atrage atenţia că rostul Legii era să delimiteze în mod obiectiv binele de rău, să numească acest rău, dar şi să oblige omul la convertire interioară, pe baza principiului simplu că toate păcatele pleacă din inimă: „Aţi auzit că s-a spus: *Să nu comiţi adulter*. Eu însă vă spun că oricine priveşte o femeie, dorind-o, a şi comis adulter cu ea în inima lui" (Matei 5:27-28). Augustin avertizează însă că oamenii nu trebuie să îşi facă iluzii în legătură cu această viaţă: cît timp trăim pe acest pămînt, nu vom fi niciodată liberi de păcat sau curaţi. Dar putem fi drepţi, iubitori ai binelui şi ai adevărului. Eliberarea în această viaţă înseamnă a tinde către Hristos, către lumină şi demnitate. Pavel avertizează în Romani, cap. 7, că lupta împotriva dorinţelor cărnii e permanentă, dar importantă este curăţenia interioară, bucuria spiritului în Duhul Sfînt. Orice îndreptar de spovedanie arată că păcatul este transgresiunea comisă prin participarea liberă a voinţei, nu impulsul sau o cădere accidentală. În capitolul 6, el spune „să nu mai domnească păcatul în trupul vostru muritor, astfel încît să ascultaţi de poftele lui"- lucru ce nu este în contradicţie cu cele spuse mai sus, ci le confirmă: căci el nu spune, cu fervoare utopică „să nu mai fie păcat în trupul vostru", ci că acest păcat să nu mai domnească. Primii apostoli expun deci o antropologie realistă, care pleacă de la ideea omniprezenţei păcatului dar şi de la aceea că spiritul, aspirînd către Hristos, este îndreptăţit prin acest fapt şi astfel poate începe să „îmblînzească" trupul, să controleze voinţa în aşa fel încît să nu cedeze înclinaţiei spre păcat. În această viaţă, înclinaţia nu dispare, dar voinţa se poate îndumnezei în Duhul Sfînt. ♦ Pentru TOMA DIN AQUINO (*Expositio in Ioh.*, VIII, Art. 1204), comiterea păcatului este manifestarea unei stări de sclavie interioară, pentru că este un act nonraţional. Raţiunea este singura facultate care oferă libertate, este chiar marca distinctivă a acesteia, ceea ce îl face pe om diferit de animale şi asemănător cu Dumnezeu. De aceea, un comportament inspirat de altceva decît raţiunea este nefiresc, anti-uman şi o manifestare a sclaviei. Acest tip de înlănţuire este cel mai rău dintre toate, întrucît omul nu poate scăpa şi nici nu-şi poate găsi odihna. Este o stare permanentă, chiar dacă neconştientizată decît în clipa manifestării: plăcerea, apoi rana sufletească.

8:36

Libertatea la care se referă Hristos este cea faţă de diavol. Ea poate fi înţeleasă în două moduri, corespunzînd celor doua etape prin care trece omul pe parcursul îndumnezeirii: prima este libertatea spirituală, interioară, prin har, prin care omul primeşte capacitatea de a se feri de păcat. Este însă una imperfectă, căci, deşi raţiunea şi voinţa pot fi deja pe drumul sfinţirii şi aspiră spre Dumnezeu, carnea este încă înclinată spre păcat, iar conflictul descris de Pavel în scrisoarea către romani persistă. Victoria finală este obţinută în a doua etapă, cînd omul ajunge în patria cerească, iar binele va fi făcut în mod natural, fără efort, pentru că întreaga persoană va fi transformată iar ocaziile de păcat vor lipsi cu desăvîrşire. Această libertate este adusă, pentru toţi oamenii, creştini sau nu, din trecut sau din viitor, doar de către Hristos. ♦ Problema liberului-arbitru a dominat permanent creştinismul. Ea se întîlneşte la Pavel, în dezbaterea dintre Augustin şi Pelagius, apoi în celebra dispută dintre Erasmus şi Luther. Ultimii doi reprezintă taberele care s-au înfruntat la începutul modernităţii: de o parte, umanismul ce promova un optimism antropologic, încrezător în capacitatea omului de

a ajunge ca Dumnezeu- chiar dacă nu în esenţă- de a-L imita prin actul creator, cultivînd lecţia antică a virtuţii; de cealaltă parte, reformatorii care credeau că ideea libertăţii omului ar fi negat suveranitatea absolută a lui Dumnezeu. Prin Luther şi Calvin se impune ideea predestinării, a caracterului complet corupt al naturii umane. Dumnezeu a ales dinainte pe cei pe care îi va mîntui şi pe cei pe care îi va damna. Michael Gillespie, în *The Theological Origins of Modernity*, afirmă că radicalitatea acestei dispute a forţat generaţia următoare să-şi concentreze eforturile asupra investigării naturii, afirmînd, *de facto*, un primat ontic al acesteia. Dar problema libertăţii nu a fost rezolvată: Descartes şi Hobbes vor dezbate, fără a ajunge la un compromis, noţiunea de necesitate în lumea naturală, iar punctul de divergenţă va fi chestiunea libertăţii omului faţă de această necesitate. Kant va recunoaşte şi el aparenta contradicţie, iar de aici, în următoarele doua secole, gîndirea occidentală va frămînta la nesfirşit chestiunea reconcilierii ideii libertăţii omului cu cea a necesităţii naturale sau istorice. Meritul lui Gillespie este că dezvăluie filiaţia teologică a acestei dezbateri moderne.

8:58

Hristos foloseşte aici o comparaţie facilă, pentru a se adapta contextului- era, in fond o discuţie despre Avraam- dar si capacităţii de înţelegere a ascultătorilor. Chiar si aşa, afirmaţia sa este scandaloasa, întrucît ea sugerează autoritatea superioara a lui Iisus şi că acesta ar fi avut o vîrsta foarte mare, de necrezut. Însă interlocutorii săi, in clipa in care au luat pietre ca sa arunce în El, nu bănuiau însă că afirmaţia conţine un adevăr încă si mai scandalos pentru ei: ca El este etern, înainte si dincolo de timp, domn al celor morţi si al celor vii, principiu creator al lumii. In fapt, timpurile verbale spun totul: „Mai înainte de a fi fost Avraam"- Avraam a fost un om normal, supus timpului, degradării si morţii fizice- „eu sînt": încă o afirmaţie ce reia celebrele cuvinte, „Eu sînt Cel ce sînt", auzite de Moise din direcţia rugului aprins. „Eu sînt": marca prin excelenta a eternităţii, a Fiinţei supreme ce mişcă tot, nefiind ea însăşi mişcată de nimic, Dumnezeu ce sfidează spaţiu-timpul. (cf. Chiril al Alexandriei, *Comm. in Ioh.*, 8:58). ♦ Augustin evidenţiază însă o nuanţă mai profundă, poate chiar cea mai apropiată de înţelesul cuvintelor Mîntuitorului: *prin Abraam genesthai*, „înainte ca Avraam să se fi născut/să fi fost creat" şi nu (doar) „înainte de a fi fost Avraam". Este vorba de o distincţie vitala, sintetizată superb in atît de puţine cuvinte: Avraam este creat, Iisus Hristos este Fiul etern născut din Tatăl. „Înainte de a fi fost Avraam, eu sînt": Fiul este înainte de orice creatură, pentru că El însuşi nu este creat, ci se naşte etern din Tatăl, dincolo de timp. (Augustin, *In Ioh. ev.* XLI, 17)

Capitolul al 9-lea

9:1

Acesta este al şaptelea miracol pe care îl prezintă Evanghelistul, toate dintre cele mai stranii şi surprinzătoare, pentru a arăta natura extraordinară a Celui care fusese alături de ucenici cîţiva ani. Acest caz este singurul de acest tip din toate Evangheliile: o cumplită afecţiune congenitală. În plus, el provoacă întrebări acute despre natura lui Dumnezeu şi planul său în legătură cu omul: cine e de vină pentru starea sa? Hristos dă un alt răspuns, dar fără a exclude posibilitatea ca, în general, un handicap să fie o pedeapsă pentru păcat: el este aşa potrivit intenţiei din veşnicie a Tatălui, potrivit planului pe care îl are cu fiecare om şi cu întreaga omenire: el este aşa pentru că, prin el, ceva extraordinar pentru contemporani dar şi pentru toţi oameni care vor asculta această poveste, să se întîmple. (PHILIPS, 2001, 183) ♦ Nu există o poveste similară în Vechiul Testament, în care un orb să-şi recapete vederea. Nici în Faptele Apostolilor nu se poate găsi ceva similar. Scriptura ebraică mărturiseşte că această putere îi aparţine lui Dumnezeu şi/sau alesului Său. Interesant este că acest tip de miracol este cel mai întîlnit în Evanghelii. El este însă cunoscut culturii contemporane greco-romane. Cu alte cuvinte, această relatare este menită a atrage atenţia atît a păgînilor, cît şi a evreilor, ultimii neputînd decît să concluzioneze că îl au în faţă pe Mesia. Mesajul, deja evident, este că Hristos aduce Lumina întregii lumi, dar se mai poate spune ceva: lumina este asociată cu judecata. Efectele ei nu sînt automat pozitive, aducînd tuturor o spectaculoasă convertire şi o fericită reconciliere a oamenilor cu Dumnezeu şi cu ceilalţi semeni. Din contră, pentru unii dintre noi, lumina va fi orbitoare. Întîlnind un suflet împietrit, ea este deformată şi mai mult va accentua starea căzută a acelui om. (cf. Witherington, 1995, 180-181). Se recunoaşte aici furia unui ateu sau a unui agnostic în clipa în care se confruntă cu un adevăr moral dureros, prezent dintotdeauna în Evanghelie, sau cu o evidenţă istorică, logică, filosofică ce întăreşte propunerea dogmatică şi existenţială a creştinismului. Confruntarea iniţială cu Lumina activează acele resorturi sufleteşti otrăvite, dobîndite în timp, provocînd un spasm interior care poate duce la o convertire după modelul apostolului Pavel, sau poate îngropa şi mai mult un om în ignoranţă.

9:3

CHIRIL AL ALEXANDRIEI (*Comm. in Ioh.,* 9:3) crede ca răspunsul Mîntuitorului nu face decît să confirme ideea unui Dumnezeu mult-răbdător şi milostiv. Dacă Moise se roagă în două rînduri ca Dumnezeu să ierte păcatele Israelului şi să nu-l pedepsească pînă la treia sau a patra generaţie, este pentru că iudeii aveau o înţelegere deformată asupra naturii Dumnezeului lor, crezînd că Acesta este mai degrabă aspru decît milostiv. Frica pedepsei întinse de-a lungul mai multor generaţii nu este un adevăr revelat, ci închipuire umană. Pe de altă parte, comentînd pasaje din Vechiul Testament în care trei-patru generaţii de regi au fost pedepsite după o ameninţare făcută primului din linie, Chiril arată că acea pedeapsă s-a produs pentru că şi urmaşii au persistat în aceleaşi

fărădelegi. Dumnezeu este drept şi răsplăteşte pentru faptele individuale. În cazul de faţă însă, ar fi greşit să se creadă că acest om plăteşte pentru nişte păcate comise de alţii înainte de naşterea sa. În acelaşi timp, nu se pot nega indiciile biblice care deschid posibilitatea ca bolile să fie pedepse pentru păcate. După ce vindecă un om infirm, Iisus îi spune: „Iată, te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai păcătuieşti, ca să nu ţi se întîmple ceva mai rău" (In 5, 14). Pavel vorbeşte şi el de afecţiuni ca pedepse pentru un comportament inadecvat: „De aceea sînt între voi mulţi neputincioşi şi bolnavi şi mor destui. Căci dacă ne-am judeca noi pe noi înşine, n-am fi judecaţi. Iar judecaţi fiind de Domnul, sîntem certaţi, ca să nu fim osîndiţi împreună cu lumea" (I Cor. 11, 30-32, Traducerile textelor biblice îi aparţin lui Dumitru Stăniloae). În fapt, crede Chiril, motivul pentru care răspunsul Mîntuitorului nu satisface în mod direct curiozitatea ucenicilor şi a noastră este că asemenea întrebări nu sînt pur şi simplu potrivite omului aflat în starea actuală. Aceste mistere ne depăşesc şi se cuvine ca omul să accepte raţiunea divină. În mod similar, Mîntuitorul evită să răspundă la întrebările privind data sfîrşitului, spunîndu-le ucenicilor: „Nu este al vostru să cunoaşteţi anii şi vremurile pe care le-a pus Dumnezeu în puterea Sa. Dar veţi lua putere venind Sfîntul Duh peste voi şi Îmi veţi fi Mie martori în Ierusalim şi în toată Iudeea" (Fapte l, 7-8). Dumnezeu îl lasă pe om să ştie numai ce are nevoie acum, astăzi sau în această fază a istoriei, a lui „deja… şi nu încă". În acest caz, El pare a spune: orbul s-a născut aşa nu pentru că a păcătuit, dar dacă s-a viaţa lui a început şi s-a desfăşurat în acest fel, este posibil ca Dumnezeu să intervină şi să îndrepte acest rău, dezvăluind un bine mult mai mare. Misterul suferinţei este cunoscut doar lui Dumnezeu. El nu este cauza dezordinii din Creaţie, dar este însă cel care se apleacă plin de iubire către cei care strigă, mîngîindu-i şi transformînd răul în opusul său, dăruind în mod nelimitat. Ca şi Augustin, Chiril încheie spunînd că este bine să nu se insiste pe acest pasaj, pe speculaţia nesfîrşită şi periculoasă asupra suferinţei, ci pe altele care prezintă probleme mult mai urgente pentru cititor. ♦ TOMA DIN AQUINO, (*Expositio in Ioh.*IX, Art. 1296-1309) dezvoltă o întreagă discuţie despre rău, pedeapsă, suferinţă. Există pedepse care au rolul de a îndrepta un om. Apoi, chiar dacă o pedeapsă poate însemna moartea fizică, ea ar salva însă un suflet de la damnarea veşnică (de exemplu, copiii celor care au păcătuit în Sodoma şi Gomora au fost şi ei ucişi pentru ca sufletele lor să fie salvate şi să nu apuce să imite comportamentul părinţilor). Există rău permis de Dumnezeu pentru ca un bine mult mai mare să se manifeste: existenţa tiranilor a fost permisă pentru ca Biserica să primească pentru totdeauna exemplul martirilor. Există o suferinţă care anticipează damnarea veşnică: regele Irod moare în chinuri după ce îl ucide pe Iacob (Fapte 12:23). Alteori, un om este lăsat să păcătuiască pentru a se smeri şi a-şi da seama că virtutea nu poate fi dobîndită fără a cere harul Domnului; acelaşi om poate suferi fizic, pentru a-şi cunoaşte limitele, pentru a deveni un ascet fără voie, neîngăduindu-i-se ataşarea de plăcerile lumii şi de încrederea temporară pe care o pot da starea de sănătate sau reuşitele vieţii. În cazul de faţă, Toma înclină spre o relaţie de cauzalitate finală: „el s-a născut orb cu scopul manifestării lucrării minunate a lui Dumnezeu" şi nu către varianta unei simple succesiuni: „el s-a născut orb iar acum se va manifesta în el lucrarea minunată a lui Dumnezeu". ♦ WITHERINGTON (1995, 182-183) sesizează foarte bine tensiunea dintre două posibile interpretări, o tensiune ce urcă pînă în datele fundamentale ale doctrinei despre Creaţie, rău, Mîntuire: s-a născut acest om orb *pentru ca* lucrarea lui Dumnezeu să se manifeste în el, adică Dumnezeu însuşi a făcut ca el să se nască orb? Sau el s-a născut orb iar *rezultatul* acestui fapt este că Dumnezeu l-a ales pe el pentru a-Şi revela natura iubitoare? Witherington, analizînd nuanţa gramaticală a versetului, dar recurgînd şi la tradiţia creştină, crede că ar trebui optat pentru a doua variantă. Nu Dumnezeu a cauzat afecţiunea acestui om, ci El a ales să transforme un rău produs fără voinţa sa într-un bine infinit mai mare.

9:4

AUGUSTIN (*In Ioh. ev.* XLII, 1)afirmă decis: omul născut orb sîntem noi toţi, întreaga omenire a cărei stare a fost viciată de Adam. Hristos nu neagă aici realitatea stării căzute a omenirii, ci relaţia cauzală între afecţiunea acestui om şi păcatele sale sau ale părinţilor săi. Timpul limitat de care vorbeşte Mîntuitorul apare astfel numai din perspectivă umană: nu e vorba de o presupusă plecare a Sa şi de o abandonare a omenirii, ci de răbdarea pe care o are Dumnezeu cu fiecare om şi cu întreaga omenire pentru ca, în decursul vieţilor individuale şi a istoriei, oamenii să lucreze pentru mîntuire. După moarte, după judecata finală, se va aşterne noaptea, cînd nimeni nu va mai avea şansa de a face nimic pentru salvarea proprie.

9:6

Scuipînd în ţărînă, făcînd tină din salivă, ungîndu-l cu aceasta pe ochi şi trimiţîndu-l să se spele la piscina al cărei nume înseamnă „Trimis", Hristos recapitulează şi anticipează marile mistere ale istoriei mîntuirii şi ale vieţii Bisericii: Întruparea, asumarea materialităţii lumii de către Dumnezeu, în Sine; lucrarea sa mîntuitoare în istoria omenirii, pe care o vindecă din starea de orbire în care a fost aruncată de Adam; instituirea Tainelor Botezului şi a Mirungerii, prin care individul se uneşte cu Hristos în Moartea sa mîntuitoare, se spală de vina păcatului originar şi apoi primeşte darului înţelepciunii şi statorniciei de la Duhul Sfînt. (Augustin, *In Ioh. ev.*, XLII, 2). ♦ Prepararea tinei, a oricărui fel de pastă sau mixtură era interzisă în ziua de Sabat. Hristos ştia foarte bine că acest act îi va înfuria pe unii dintre liderii religioşi. (Witherington, 1995, 183). ♦ Iisus unge (*epichrio*) ochii acestui om, iar acesta, pe lîngă recăpătarea vederii fizice, va parcurge şi un drum iniţiatic al Revelaţiei. Despre Iisus va afirma întîi că este un om obişnuit (v. 11), apoi că este un profet (v. 17). După ce

părinţii se feresc să mărturisească despre El că este Hristos (v. 22), omul îşi dă seama că se întîlnise cu un om venit de la Dumnezeu (*para Theou*, v. 33) pentru ca mai tîrziu să îşi afirme credinţa că Iisus este Fiul Omului (v.38). Însă fariseii străbat drumul invers, al orbirii treptate. Şi Brodie crede că întregul capitol 9 poate fi citit ca un rezumat extrem de concis al istoriei Creaţiei şi Mîntuirii. Omul născut orb este la început un simplu obiect de conversaţie, aproape fără viaţă. Legătura ioaneică dintre viaţă şi lumină apare şi aici: fără lumină, acest om este ca şi lipsit de viaţă. Folosirea pluralului din versetul 4 („Noi trebuie să săvîrşim…") indică deschiderea, de către Mîntuitor, a perspectivei către întreaga omenire şi către misterul răului: există un întuneric universal în care se naşte fiecare om cu scopul de a revela în sine opera lui Dumnezeu. De aceea ne naştem, pentru ca Lumina să strălucească în fiecare din noi. Răul poate fi transformat în ceva bun. Irineu al Lyonului vede în prepararea tinei un simbol al facerii omului. Faptul că Iisus scuipă ar putea părea deconcertant pentru unii, dar, punîndu-l în legătură de alte episoade în care El plînge sau sîngerează, poate sugera caracterul absolut, fără rezerve, din dragoste de oameni, al golirii de Sine a lui Dumnezeu. El nu se sfieşte să coboare pînă la nivelul organic, asumînd întreaga limitare fiziologică a naturii umane, pentru a ne mîntui. Verbul *epichrio,* a unge, trimite în mod evident către *Christos*: participarea Fiului născut din veşnicie la actul de creaţie a omului; calitatea Sa de arhetip al omului, de ultim Adam; anticiparea Jertfei, a Tainei Botezului şi a Mirungerii: toate acestea se pot citi în acest simplu verb. După această naştere, omul este trimis să se spele, să-şi desăvîrşească vocaţia de fiinţă a lui Dumnezeu, la piscina care înseamnă chiar „Trimis": fiecare om are o misiune, imitîndu-l pe Hristos. (BRODIE, 1993, 345-347).

9:34

Revine teorie infirmităţii fizice ca o pedeapsă pentru păcat. Liderii religioşi preferă să creadă că omul respectiv se născuse în păcat. (BARRETT, 1978, 364).

9:36

Replica omului poate însemna: „Nu ştiu ce este Fiul Omului, care sînt funcţiile şi atributele sale". Sau „Ştiu ce ar trebui să fie Fiul Omului, dar nu ştiu cine este el, unde să îl găsesc". A doua variantă este mai probabilă. (BARRETT, 1978, 364).

9:38

BARETT (1978, 365) merge pe urmele lui Bultmann, evidenţiind faptul că omul capătă credinţă nu în urma unei teofanii, a miracolului recăpătării vederii sau în urma unui porunci, ci după ce Cuvîntul face inteligibil evenimentul extraordinar prin care trecuse. Vindecarea infirmităţii sale nu a fost suficientă pentru ca subiectul să îşi dea seama pe deplin care sau cine era cauza miracolului, iar aceasta se vede din mărturiile sale oscilante („omul", v. 11; „este un profet", v. 17). Numai după ce Iisus îi chestionează credinţa şi se auto-revelează, convertirea are loc. Secvenţa seamănă cu episodul convertirii lui Pavel: deşi îl aude chiar pe Hristos vorbindu-i pe drumul Damascului, el are nevoie să ajungă la destinaţie şi să îl întîlnească pe Anania, care îi va explica natura experienţei prin care trecuse. Se poate extrage de aici un argument pentru caracterul gradual al Revelaţiei, care este întotdeauna mediată la nivel istoric, prin oameni, şi care trece prin diferite grade de complexitate de la o generaţie la alta. Scrisoarea către Evrei sau Evanghelia după Ioan sînt mărturii ale celei de-a doua generaţii de creştini care începuseră să intre mai în profunzime în misterul Revelaţiei lui Dumnezeu în Fiul Său întrupat.

9:39

Fariseii fac parte dintre aceia pe care venirea Fiului Omului îi găseşte într-o stare de orbire deliberată, din răutate. Lumina lui Hristos nu îi mîntuieşte, ci le descoperă adevărata natură, îi arde. Dumnezeu-Iubire înseamnă condamnare pentru cei răi; aici stă paradoxul, de neînţeles pentru cei care propun ideea unei mîntuiri universale şi a toleranţei divine faţă de păcatele acoperite prin auto-justificare, minimalizare sau analize istorico-critice.

9:41

Fariseii au suficientă cunoaştere intelectuală şi spirituală pentru a putea recunoaşte natura Fiului Omului, dar ei aleg să îşi închidă ochii. Pentru că li s-a oferit atît de mult, li se va cere la fel de mult. (WITHERINGTON, 1995, 185) Întregul episod reprezintă o dovadă pentru afirmaţia pe care Mîntuitorul o face despre Sine: „Eu sînt Lumina lumii" (8:12), dar şi conexiunea care se face mai devreme între Lumină şi Judecată: „Iar judecata, aceasta este: că Lumina a venit în lume şi oamenii au iubit întunericul mai mult decît Lumina, fiindcă faptele lor erau rele. Că tot cel ce face rele urăşte Lumina şi nu vine la lumină, pentru ca să nu i se vădească faptele; dar cel ce face adevărul vine la Lumină, pentru ca faptele lui să se arate că întru Dumnezeu sînt săvîrşite" (3:19-21, Anania). Omul orb şi fariseii au stat în aceasta Lumină iar aceasta a dezvăluit starea spirituală a fiecăruia (Burge, 2005, 96).

Capitolul al 10-lea

10:1

Numele ebraic pentru sărbătoarea Înnoirii este *Hanukkah*: „dedicare", „consacrare". „La aceasta sărbătoare se comemorează purificarea templului şi consacrarea altarului în anul 164 î.C. de către Iuda Macabeul, după ce fuseseră profanate de armatele lui Antioh al IV-lea Epifanul (1 Mac. 4:41-61; 2 Mac. 1:9). Se celebrează timp de 8 zile, pe la mijlocul lui decembrie. Se mai numeşte sărbătoarea Luminilor pentru că fiecare familie aprinde candelabrul special cu 9 braţe (*menorah*) şi îl pune la fereastră" (NT 2008). Nici această intervenţie a lui Hristos nu este întîmplătoare: El se asociază deliberat cu sacrificiul

Macabeilor care avea să ducă la rededicarea victorioasă a Templului şi apoi la instituirea acestei sărbători, numindu-se „păstor" care e gata să îşi dea viaţa pentru a înfăptui un lucru mult mai mare decît cel reuşit de martirii de dinaintea sa: de face din toate oile acestei lumi, din toată omenirea, o singură turmă. Indirect, declaraţia capătă şi o nuanţă revoluţionară, ea asemănîndu-se cu tema din Ezechiel cap. 34, în care se vorbeşte de lideri religioşi înşelători, despre Dumnezeu ca fiind adevăratul păstor al Israelului şi despre David, cel delegat pentru a împlini misiunea eshatologică a strîngerii acestei turme. Interlocutorii lui Iisus se simt astfel ofensaţi de comparaţia cu falşii păstori şi revoltaţi de legătura pe care Hristos o face între Sine şi Tatăl, dar şi între Sine şi aşteptarea mesianică. (RIDDERBOS, 1997, 187) ♦ BRODIE crede că, dacă ar fi să ne luăm după momentul temporal preciziat la 10:22, *Hanukkah,* Sărbătoarea „Dedicării", după ce o secvenţă precedentă avusese loc cu ocazia sărbătorii Corturilor, s-ar putea concluziona că naraţiunea ioaneică intră deja în ultimul an al vieţii pămînteşti a lui Iisus. Confruntarea cu fariseii şi plecarea sa dincolo de Iordan, în locul unde îşi începuse activitatea publică, poate însemna un sfîrşit de etapă, începutul încheierii misiunii sale terestre. Capitolele 9 şi 10, şi mai ales conţinutul ultimului au rolul de a oferi o definiţie condensată a naturii lui Hristos. La 10:1-21 se găseşte o definiţie a divinului: bunul păstor. Fragmentul 10:22-42 reprezintă o completare prin descrierea atributului principal al omului Iisus: el este Mesia, Cel Uns, Cel Ales. Cele două se găsesc în aceeaşi măsură în Hristos şi semnifică şi sarcina omului, chemarea ce devine clară abia acum: de a deveni frate cu Hristos, uns, ales pentru a se bucura în sînul Sfintei Treimi a Cărei natură a fost revelată prin figura bunului păstor. (Brodie, 1993, 358-359)

10:3

Iese în evidenţă forma *personală* pe care o ia misiunea lui Iisus: el ne cheamă pe nume. Ne cunoaşte încă de cînd nu eram încă născuţi, de cînd, după expresia Papei Benedict al XVI-lea, eram doar un gînd al lui Dumnezeu. Fiecare persoană, prin definiţie unică şi irepetabilă, este un gînd divin, iar accentul protestant pus pe relaţia personală cu Hristos apare aici în toată justeţea şi naturaleţea sa. Dumnezeu este o prezenţă constantă în adîncul inimii fiecărui om.

10:4

Pentru AUGUSTIN (*In Ioh. ev.* XLV, 1-5), pasajul de faţă ar putea fi o aluzie la toţi oamenii virtuoşi care nu l-au găsit sau îl resping pe Hristos. Întrebarea nu este dacă aceştia se mîntuiesc sau nu, ci dacă drumul pe care ei îl urmează este unul sigur sau de recomandat şi altora. Căci cine nu îl are pe Hristos şi nu ştie care este scopul vieţii virtuoase- pentru viaţa veşnică- se poate rătăci oricînd, atrăgîndu-i şi pe alţii după el. Doar Hristos este garantul statorniciei în viaţa bună, pentru că doar prin El se ajunge în „lumina cea fără de sfîrşit". Mai grav este cazul celor care Îl resping explicit, argumentînd pentru o capacitate universală a omului de a atinge perfecţiunea: filosofii şi teologii liberali din toate timpurile care au relativizat afirmaţiile tranşante despre Sine ale Mîntuitorului. Biserica, adunarea credincioşilor, comuniunea sfinţilor din toate timpurile primeşte viaţă şi poate fi salvată doar de Hristos şi doar printr-o cunoaştere corectă a Sa. Ereticii s-au înşelat pentru că, deşi pretindeau că Îl cunosc, aveau o imaginea deformată asupra naturii Sale. Doctrina incorectă, tăgăduirea lui Mesia, relativismul „interreligios" acţionează ilegitim, distructiv, destructurînd Biserica, risipind poporul lui Dumnezeu, aruncînd nenumărate suflete în confuzie. ♦ **„**Hoţii" şi „tîlharii" evocaţi aici pot fi o trimitere la farisei, poate chiar la unii dintre ascultători, dar pot evoca şi forţe mai obscure, universale, care acţionează în lume. Termenul *ekbalo*, „a scoate", apare, în mod curios, într-un context opus ca înţeles la 9:34-35, acolo unde se spune că omul vindecat a fost scos din sinagogă. Brodie (1993, 364-365) crede că Evanghelistul nu recurge întîmplător la acelaşi cuvînt: s-ar părea că şi răul este făcut să acţioneze spre bine sau, cel puţin, că acţiunea răului este răsturnată şi orientată către bine. Ambele secvenţe pot evoca „scoaterea" evreilor creştini din sinagogi, din Ierusalim şi întreg mediul iudaic şi transformarea acestui fapt în ocazie pentru a înfăptui ceea ce era de negîndit: misiunea curajoasă, fără limite, în lumea neamurilor. Păstorul îşi scoate astfel oile din staulul în care se aflaseră sute de ani, acolo unde toată lumea credea că trebuie să se afle pînă la sfîrşitul veacurilor, şi le duce în altă parte, într-un tărîm necunoscut.

10:6

ten paroimian eipen: Termenul *paroimia* este folosit aici cel mai probabil ca un sinonim pentru *parabolos*. El mai apare la 16:25, 29, în care se spune că Hristos vorbise în *paroimiai* de-a lungul misiunii sale pămînteşti, dar că a sosit timpul să vorbească deschis. Exegeţii moderni au dezbătut mult problema desemnării acestui episod ca „parabolă", în lumina modelului „clasic" al Evangheliilor sinoptice. Brodie (1993, 363) arată că parabola este o poveste care are o linie centrală, un singur punct pe care îl ilustrează printr-o desfăşurare narativă, pe cînd alegoria este înţesată de simboluri; în ea, practic toate elementele semnifică altceva. (Pînă ca această întrebare să primească un răspuns, se poate afirma că *paroimia* poate include aici toate tipurile de naraţiune „oblică", ce maschează un mesaj: parabole, alegorii, metafore, orice tip de limbaj figurat. Surprinde faptul că El se asemănă cu poarta oilor, apoi cu un păstor. Dar aceasta nu ar trebui să deconcerteze: în mediul iudaic al vremii era un lucru obişnuit ca o parabolă să prezinte mai multe elemente de alegorie, adesea aparent contradictorii, şi ca direcţiile de interpretare sau concluziile moralizatoare să fie multiple. Termenul ebraic este *mashal,* desemnînd în mod generic categoria mijloacelor narative cu rol de simbolizare şi/sau cu funcţie moralizatoare: parabole, alegorii, ghicitori, proverbe. (RIDDERBOS, 1997, 187-189).

10:7

Amen, amen este semnul specific al declaraţiei solemne, încărcate de autenticitate şi autoritate. Este semnul revelaţiei de Sine fără opreliști lingvistice, fără ocoluri prin procedeul simbolizării, marca unui mesaj infailibil. Tipul de formulare şi sonoritatea au ceva din prologul Evangheliei sau din capitolul 8 („Eu sînt lumina lumii") şi pare a avea ecouri în celebrul verset: „Eu sînt Calea, Adevărul şi Viaţa" (14:6). „Cei care au venit înainte de Mine" ar putea însemna toţi falşii profeţi, salvatori, farisei, cărturari, preoţi ai altor zei, dar din toate timpurile, nu doar din trecut. Dumnezeu se descoperă aici ca fiind unic, iar chipul Său este Iisus Hristos, singurul prin care se pot mîntui oamenii. Toţi zeii, toate credinţele/religiile alternative dispar din istorie. Tot ce este în afara lui Hristos este arătat a fi o minciună, chiar şi iubirea. *Caritas in Veritate*, iubirea este adevărată şi bună doar cînd se arată în spiritul Adevărului. Brodie (1993, 369) este de acord cu Schnackenburg în privinţa teoriei unei posibili origini gnostice a simbolului uşii (În acest avatar de curente alternative iudeo-creştine, uşa apărea ca o cale de acces a sufletului în Rai). Dar simbolul este deja prezent în Vechiul Testament (Psalmul 118), în Evangheliile sinoptice şi în Faptele Apostolilor. Poarta este, în mod simultan, calea către comunitatea celor aleşi, comuniunea sfinţilor, dar şi sursa vieţii: de la cea vizibilă în abundenţa şi frumuseţea vizibilă a Creaţiei pînă la cea veşnică.

10:8

CHIRIL AL ALEXANDRIEI (*Comm. in Ioh*, 10:8), vede aici o excludere atît a celor necredincioşi, cît şi a celor care se auto-proclamă profeţi sau, mai tîrziu, preoţi sau episcopi, fără să fi primit această atribuţie de sus. Se vede aici şi un accent ecleziologic: autoritatea în Biserică nu se manifestă doar printr-o charismă vizibilă tuturor, prin semne spectaculoase, o viaţă sfîntă sau pregătire intelectuală ireproşabilă, ci şi- sau mai ales- prin Taina Preoţiei, adică prin hirotonirea venită din partea unor episcopi, succesori ai apostolilor. Oricît ar părea de rigid pentru cei entuziaşti, pentru căutătorii de „spiritualitate, nu de religie instituţionalizată şi ritualizată", era eshatologică a istoriei omenirii, în care Hristos este prezent doar în chip tainic, autoritatea derivă de la aspectul istoric, instituţional, vizibil al Bisericii ca Trup al lui Hristos. Întruparea face posibilă medierea Revelaţiei prin *vizibil, istoric.* Iar după Înălţare Biserica preia această responsabilitate, în virtutea caracterului ei mistic. Astfel, autoritatea nu se constituie de la sine, nu se decide, folosind cuvintele Papei Benedict XVI, într-o cameră în care cîţiva oameni se adună pentru a se ruga şi a citi Noul Testament. Autoritatea se primeşte întotdeauna de la ceva mai mare decît individul sau comunitatea locală, de la organismul universal ce leagă trecutul de prezent şi cerul de pămînt. Credinţa nu se negociază, ci se primeşte şi se transmite mai departe nealterat.

10:14

AUGUSTIN (*In Ioh. ev.* XLV, 11-13) crede că se poate vorbi aici de predestinare, în sensul unei pre-cunoaşteri a lui Dumnezeu a celor care îi vor asculta glasul, nu în sensul influenţării deciziilor acestor actori. Aceştia, de multe ori, nu ştiu că Dumnezeu îi cunoaşte ca făcînd parte din turma sa. Ei pot fi momentan, oi rătăcite sau chiar lupi: criminali, blasfemiatori, desfrînaţi, oameni care nu au idee că, în viitor, vor dobîndi o credinţă arzătoare. Invers, unii pot fi astăzi sfinţi sau oameni virtuoşi, dar vor sfîrşi în cele mai întunecate păcate. ♦ Sf. Toma (*Expositio in Ioh.*, X, Art. 1414) arată că există o relaţie de similaritate între versetele 14 şi 15: Hristos cunoaşte adîncul fiecărui om, iar cei aleşi îl cunosc intim pe El, răspunzînd glasului Său. Dar ei nu îi cunosc (să nu uităm că, în context biblic, „ a cunoaşte" echivalează cu uniunea plină de iubire cu obiectul cunoscut) în chip esenţial pentru că diferenţa ontologică dintre Creator şi creatură nu va fi niciodată ştearsă. Este vorba de o transformare prin imitaţie, prin care sufletul, pentru a împrumuta limbajul misticului spaniol Ioan al Crucii, se goleşte total de sine pentru a deveni întocmai cu divinitatea, cu excepţia esenţei. O analogie utilă este constituită de focul care încălzeşte un lucru pînă cînd acesta din urmă ia chiar forma focului, dar rămînînd întotdeauna diferit de esenţa misterioasă a focului. Fiul îl cunoaşte însă în chip esenţial pe Tatăl, iar Tatăl, în acelaşi mod, îl cunoaşte pe Fiul: „Eu şi Tatăl una sîntem"; „Nimeni nu îl cunoaşte pe Fiul decît Tatăl, nici pe Tatăl nu-l cunoaşte nimeni, decît numai Fiul" (Matei 11:27) Iar voinţa Tatălui este să se reveleze în Fiul său Întrupat şi Înviat pentru salvarea tuturor. Versetele 14 şi 15 sintetizează istoria mîntuirii şi se constituie în punct de plecare pentru o doctrina a Treimii şi a iubirii dintre Persoanele Acesteia. ♦ Secvenţa 10:14-16 introduce ideea unei comuniuni pline de iubire între oameni şi Hristos şi care imită comuniunea perfectă dintre El şi Tatăl. Există o uniune mistică între Creator şi creatură, chiar dacă ultima trebuie să descopere, actualizeze, să desăvîrşească această uniune. Dar nu este vorba aici de o cunoaştere ezoterică, aducînd aminte de gnosticism, ci de o comuniune ce se fundamentează pe sacrificiul Fiului pentru întreaga umanitate. (Brodie, 1993, 370). Diferenţa fundamentală dintre creştinism şi orice alt tip ascensiune mistică, cunoaştere sau practică magică apare aici foarte clar: unirea cu Dumnezeu are loc prin, şi coincide cu, iubirea. Dar este o iubire ce presupune Crucea, este mijlocită de aceasta; la fel, se poate concluziona că iubirea echivalează cu Crucea. Este jertfă, uitare de sine, *ex-stasis*, ieşire din starea naturală, din replierea în Eul auto-suficient pentru a-l întîlni pe Celălalt într-un gest de sacrificiu. Cunoaşterea lui Dumnezeu, mîntuirea, nu se pot obţine decît prin virtute, iar culmea acesteia este iubirea. Tocmai de aceea creştinismul respinge soluţiile ezoterice, magice, căile „scurte" prin care un iniţiat ajunge, prin filozofie sau o altă metodă contemplativă, la Dumnezeu. Fără Cruce, nimic nu

e posibil, nimic nu are sens, totul se prăbuşeşte. Critica mai mult sau mai puţin implicită pe care Eliade- „teroarea istoriei"- sau Culianu- distrugerea cunoaşterii bogate a Renaşterii prin fundamentalismul Reformei şi Contra-Reformei- o fac creştinismului primeşte un răspuns viguros: căci, într-adevăr, aşa cum afirmă şi David Bentley Hart, există lucruri care merită să fie distruse.

10:16

Majoritatea comentatorilor moderni cred că prin „alte oi", Iisus înţelege neamurile. Chiar dacă tema alăturării neamurilor turmei lui Israel mai apare şi în Vechiul Testament (Isaia 56:6-8), există aici o diferenţă crucială: la Isaia există încă o distincţie între neamuri şi „oile pierdute ale lui Israel". Aici întîlnim însă ideea egalizării, a ştergerii oricărei diferenţe: „o singură turmă şi un singur păstor". Şi aceasta pentru că acest Păstor este fundamental diferit de toţi liderii spirituali sau politici pe care i-a avut Israelul, unul care face din aducerea oilor aflate în alt staul datoria sa (Ridderbos, 1997, 190).

Capitolul al 11-lea

11:1

Exegeza modernă a găsit aici o adevărata piatră de poticnire, constituită, bineînţeles, de caracterul extraordinar al acestui eveniment, greu de crezut după secolele criticii iluministe a conceptului de Revelaţie istorică. S-a pus întrebarea: de ce nu există acest episod şi în Evangheliile sinoptice? Dacă el ar fi avut loc într-adevăr, el s-ar fi putut număra printre cele mai uimitoare din timpul vieţii lui Iisus, fiind greu de ignorat în orice tip de reconstituire narativă. În plus, Ioan îl leagă direct de hotărîrea liderilor religioşi de a-l ucide pe Hristos, în vreme ce, pentru Luca, intrarea triumfală, demnă de un rege, a Mîntuitorului în Ierusalim şi episodul curăţirii templului sînt evenimentele care au precipitat condamnarea. Divergenţa de opinii dintre evanghelişti este evidentă. Cu toate acestea, există alte două mărturii despre învieri şi la sinoptici: fiica lui Iair şi fiul văduvei din Nain. De asemenea, există şi promisiuni ale lui Iisus în legătură cu învierea viitoare a morţilor. S-a spus şi că Ioan ar dori să ilustreze aici printr-o ficţiune afirmaţia fundamentală: „Eu sînt învierea şi viaţa. Cel care crede în mine, chiar dacă moarte, va trăi". Dar relatarea are prea multe precizări ale circumstanţelor; locul, momentul, personajele sînt bine definite şi contextualizate. Omul modern nu poate decît să accepte că Ioan relatează aici ceea ce el crede că s-ar fi întîmplat în realitate. Nu mai poate exista dubiu în legătură cu intenţia evanghelistului sau cu natura acestei povestiri. Rămîne doar opţiunea existenţială a cititorului. (MORRIS, 1995, 473-476). ♦ Acest episod este, în multe privinţe, un „penultim apogeu dramatic" al activităţii publice a Mîntuitorului. În afară de propria-i înviere, aceasta este cea mai spectaculoasă minune, una către care celelalte reprezintă doar o serie de acumulări în intensitate şi bogăţie a semnificaţiilor. El vindecă un om care suferea de puţin timp, apoi pe unul ce suferea de treizeci şi opt de ani, apoi pe cel nevăzător din naştere. Aici găsim pregătirea evenimentului final al vieţii Sale, numirea principalei probleme a existenţei umane, moartea, şi anticiparea soluţiei- înfrîngerea morţii de către Fiul lui Dumnezeu. (Brodie, 1993, 385)

11:2

Problema diferenţelor de orientare dintre evangheliile sinoptice şi cea de faţă nu implică neapărat aruncarea unei umbre de îndoială asupra veridicităţii acestui episod sau asupra întregii naraţiuni ioaneice asupra perioadei premergătoare Patimilor. Chiar dacă e evidentă intenţia Evanghelistului de a găsi un sens teologic pentru acest episod acestuia, ea nu trebuie să facă întreaga relatare mai puţin credibilă. Din contră, întrebarea esenţială ar fi: de ce, dacă Ioan este ultimul dintre cei patru autori care scrie o viaţă a lui Iisus şi avînd mai mult ca sigur acces la primele trei scrieri de acest tip, alege, în ciuda acestora, să coloreze etapa ce precede ultima săptămîna din Ierusalim cu o poveste atît de bogată în detalii şi atît de încărcată cu semnificaţii? De ce aici, dar şi în alte locuri, Ioan alege deliberat diferenţierea, distanţarea faţă de autorii sinoptici? Explicaţia ar fi că, dintre toţi, tocmai el este cel care a avut acces la mai multe surse, diferite de primele trei evanghelii, că atît distanţa în timp, cît şi avantajul existenţei acestor surse (prima şi cea mai importantă fiind chiar memoria „discipolului preaiubit", identic sau nu cu autorul), i-au oferit suficientă siguranţă încît să îşi permită să umple cu material narativ secvenţe care pînă atunci fuseseră lăsate goale de primii trei evanghelişti. Mai mult, există indicaţii în sinoptice că există multe lucruri din viaţa lui Iisus care nu au fost spuse. La Luca 19:37 citim: „Ajungînd aproape de coborîrea Muntelui Măslinilor, toată mulţimea discipolilor, bucurîndu-se, a început să-l laude pe Dumnezeu cu glas puternic pentru toate minunile pe care le-au văzut" (NT 2008): se poate intui de aici că mulţimea din Ierusalim avea cunoştinţă de minuni săvîrşire de el chiar acolo, numai că mărturiile sinoptice nu vorbesc despre o activitate a lui Iisus în Ierusalim (sau în jurul acestuia) înainte de săptămîna patimilor. Ioan umple chiar acest gol, iar ipoteza ar fi că autorii sinoptici nu au vorbit despre aceste lucruri nu pentru că acestea nu s-ar fi întîmplat, ci pentru că nu le cunoşteau sau nu au considerat necesar să le includă în texte (RIDDERBOS, 1997, 382-383).

11:4

Observaţie de bun-simţ a lui Augustin: mai mare decît această minune este naşterea unui om, o minune care se întîmplă în fiecare zi şi pe care oamenii au banalizat-o. Omul e creat din nimic, în vreme ce, la înviere, doar trupul este reconstituit şi primeşte din nou sufletul nemuritor în el. (AUGUSTIN, *In Ioh. ev.* XLIX, 1)

11:6

Întregul episod poate fi citit sub forma a trei părţi, fiecare

simbolizînd gradul de implicare a lui Dumnezeu în istoria omenirii. În versetele 1-6, el pare încă indiferent, distant în raport cu suferinţele acestei lumi. Dar dragostea sa este tot mai evidentă, iar implicarea sa creşte. Cuvintele sale devin tot mai directe, mai încărcate emoţional. În acelaşi timp, el dezvăluie adevărata natură a morţii, ca fiind ceva total diferit de o simplă adormire (v. 14). Întîlnirea cu Marta pare să îl arate din nou ca fiind Dumnezeul distant, proclamîndu-şi suveranitatea absolută asupra morţii dar şi impasibilitatea sa în faţa suferinţei umane. Marta este arătată ca fiind victima unei aparenţe. Întîlnirea cu Maria îl tulbură însă, ajungînd chiar să lăcrimeze. Actul învierii îl arată din nou ca pe Domn peste morţi şi peste vii, iar scena condamnării îi dezvăluie atît destinul pămîntesc- de a împărtăşi chiar soarta lui Lazăr- cît şi natura absolută, infinită, a iubirii Sale faţă de oameni. (BRODIE, 1997, 385)

11:9

Mîntuitorul vorbeşte aici despre necesitatea ca el să meargă în Iudeea, spre Ierusalim. Este semnul hotărîrii sale de a-şi duce misiunea pînă la capăt, la timpul potrivit. În capitolele precedente el spusese că încă nu era timpul său. Acum însă, cuvintele sale indică faptul că acest timp venise. Este şi o îmbărbătare adresată ucenicilor: cît timp Hristos, Lumina lumii, este cu ei, nu au de ce să se teamă. Este, desigur şi o trimitere la situaţia creştinilor din toate timpurile, deşi aici sensul primar pare a fi îndreptat mai mult către acest moment specific în care ucenicii începuseră să se teamă de ostilitatea crescîndă a liderilor religioşi. (MORRIS, 1995, 480).

11:10

Călătoria lui Iisus nu este numai către Lazăr, ci şi, în sens spaţial şi spiritual, către Iudeea- împlinirea misiunii sale- dar şi, în sens strict spiritual, către ucenicii săi. Motivele călătoriei şi al luminii sînt strîns legate: Întruparea are loc pentru ca lumea să-şi primească Lumina şi Viaţa. Fiul Omului „călătoreşte", „se îndreaptă" către cei căzuţi în întuneric. Prima parte a acestei mici parabole se referă la Iisus şi la misiunea pe care trebuie să o împlinească la timpul potrivit. A doua parte se referă la ucenicii care mai devreme îşi arătaseră atît teama faţă de soarta lor şi a lui Iisus, cît şi incapacitatea de a cunoaşte pe deplin natura Celui ce se afla cu ei. De aceea, ei îl numesc „Rabbi"- apelativ comun pentru orice predicator charismatic al acelui timp. (BRODIE, 1993, 391)

11:26

Promisiunea lui Iisus de a învinge moartea pentru întreaga omenire se leagă însă de credinţa oamenilor. El insistă asupra acestui lucru, adresînd o întrebare atît de directă interlocutoarei. Pentru ca omul să primească viaţă nouă, în sensul de transformarea a existenţei, dar mai ales pentru ca el să primească în sens concret viaţa veşnică, este nevoie de actul său de credinţă. (Brodie, 1993, 393)

11:32

Maria şi ceilalţi iudei simbolizează reacţia opusă celei pe care a avut-o Marta: percepţia confuză, credinţa slabă, incapacitatea de a se ridica deasupra suferinţei. Maria îl numeşte încă „Doamne", *Kyrios*, dar nu pare să atribuie acestui titlu o semnificaţie mai mare decît cea a unui apelativ plin de respect pentru un om extraordinar. (BRODIE, 1993, 394)

11:33

Embrimaomai-: Sfinţii Părinţi au tradus acest termen prin „a se mînia". E inexact să se traducă prin „Iisus s-a tulburat în spirit". Sensul pare a fi că El s-a mîniat la vederea durerii de necontrolat, lipsite de speranţă a Mariei şi a celor care o însoţeau, ba chiar că el a „a suflat furios". Abia apoi el s-a tulburat, *kai etarazen eauton*. Hristos, văzînd reacţiile oamenilor, se înfurie şi se tulbură. Versetul 11,35 îl arată, prin forma de aorist a verbului, izbucnind în lacrimi. Furia sa este direcţionată către necredinţa contemporanilor săi, deci către păcat. Dar păcatul înseamnă şi moarte. Cele două sînt strîns legate. Hristos este mînios împotriva întregului complex păcat/moarte în care se află omenirea, împotriva imperiului diavolului. El lăcrimează însă abia atunci cînd vede unde este îngropat Lazăr, deci în faţa morţii, consecinţa inexorabilă a păcatului, neantul în care fiinţa umană s-a aruncat de printr-o alegere liberă. (BRODIE, 1993, 396) ♦ CHIRIL AL ALEXANDRIEI vede aici rezumată o componentă esenţială a hristologiei- relaţia dintre divin şi uman, voinţă şi emoţie/afect, Duh şi trup- arătînd că aceasta este şi antropologie într-un sens normativ, stabilind astfel o direcţie de bază a teologiei: Hristos restaurează puritatea umană originară, în care spiritul/raţiunea şi voinţa erau pe deplin stăpîne asupra impulsurilor. Hristos suferă aici pentru că *alege* aceasta: „Deoarece Hristos nu era numai Dumnezeu prin fire, ci şi om, pătimeşte şi cele omeneşti, începînd să se trezească în El întristarea, şi sfîntul Lui trup mişcîndu-se spre lacrimi, nu-Şi lasă trupul să fie copleşit de ele în chip nestăpînit, cum este obiceiul nostru. Dar suspină în duhul Său, adică mişcă în oarecare mod prin puterea Sfîntului Duh trupul Său. Iar acesta, nerezistînd mişcării Dumnezeirii unite cu el, tremură şi se tulbură şi e cuprins de o tristeţe, care tinde spre plîns. Aceasta socotesc că înseamnă „S-a tulburat". Căci cum S-ar fi tulburat altfel? Fiindcă în ce mod s-ar tulbura firea netulburată şi senină? Deci e mişcat trupul prin Duhul, învăţînd să cugete cele mai presus de firea proprie. Căci de aceea S-a făcut în trup, mai bine-zis trup, Cuvîntul lui Dumnezeu, Care toate le poate, ca, prin lucrările Duhului Său, să întărească slăbiciunile trupului şi să scape firea noastră de o cugetare prea pămîntească, ridicînd-o numai la cele plăcute lui Dumnezeu. Deci slăbiciunea firii omeneşti, care e supusă durerii, e biruită pentru prima dată în Hristos, ca să treacă aceasta şi la noi" (*Comm. in Ioh.*, XI, 11:33).

11:35

AUGUSTIN (*In Ioh. ev.* XLIX, 18-19) insistă că nu trebuie să

se piardă din vedere miza ascunsă a acestei secvenţe: indicarea cauzei morţii, păcatul, şi a soluţiei pentru a-l învinge, credinţa. Hristos, prin absolut tot ceea ce spune şi face, este, prin excelenţă, Cuvînt de învăţătură pentru toate timpurile. Nu e de ajuns să se spună că nimic nu e întîmplător în viaţa lui, ci şi că nimic nu îl ia prin surprindere. Aşadar, este această emoţie pe care o simte un fenomen exterior care i se impune sensibilităţii sale? Îl mişcă ceva exterior pe Mîntuitor? Augustin crede că nu. Doar El se mişcă pe Sine. El este furios şi lăcrimează pentru că *vrea*. El a suferit de foame, pentru că a *vrut*. A plîns pentru că a vrut. A murit pentru că a ales. Aceasta nu face patimile sale mai puţin reale şi dramatice, dar le pune sub semnul suveranităţii şi, simultan, al iubirii divine ca forma prin excelenţă de a acţiona în lume: El, care este nemişcat de nicio cauză exterioară se supune cauzalităţii universului vizibil şi istoriei. El, care singur este necesar, se supune contingentului. Aici, el *alege* să plîngă pentru că are mult mai mult de spus omenirii. El plînge cu noi, din iubire, dar şi pentru noi, semnalînd faptul că sîntem într-o situaţie catastrofală- în păcat şi derutaţi de problema suferinţei- şi că trebuie să ne deşteptăm. Episodul potolirii furtunii relevă o semnificaţie complementară: trezirea lui Hristos dintr-un somn ce părea nefiresc în condiţiile date este actul pe care fiecare om trebuie să îl facă în momentul încercării: să îl trezească pe Hristos, aflat în adîncul fiecărui om, printr-un act radical de introspecţie. Strigătul lui Hristos către noi este semnul ce trebuie să provoace strigătul nostru către El.

11:36

Hristos lăcrimează pentru starea în care am căzut cu toţii. Dar o face în mod reţinut, stăpînindu-se, nelăsîndu-se pradă unei izbucniri necontrolate. O prima reacţie este normală, dar a continua astfel este un lucru „femeiesc şi nebărbătesc", spune Chiril al Alexandriei. (*Comm. in Ioh.*, 11:35) În această mică reacţie, pe care însă Evanghelistul a înregistrat-o, probabil uimit, se întrevede o învăţătură general valabilă: a-i plînge pe cei morţi e firesc, a ne lăsa biruiţi de pierderea lor e un păcat. Speranţa, a doua virtute teologală, e un bun de mare preţ. Grigore de Nyssa a scris mult despre aceasta reacţie psihologică şi de necesitatea de a o depăşi: el însuşi povesteşte cum a fost învăţat de sora sa Macrina să fie pregătit să accepte cu seninătatea moartea iminentă a acesteia, recunoscînd însă că acel moment l-a făcut să îşi piardă controlul asupra raţiunii, izbucnind într-un plîns de necontrolat. Lecţia aceasta îl va ajuta să producă unele dintre cele mai frumoase şi încurajatoare omilii funerare din istoria creştinismului. (cf. Hans BOERSMA, *Hope-Bridled Grief***:** *Discovering in Gregory of Nyssa a Christian discipline of grief*, First Things, Ianuarie 2012).

11:39

„Doamne, miroase de acum" (NT 2008). AUGUSTIN (*In Ioh. ev.*, XLIX, 3) exprimă opinia clasică a perioadei patristice: episodul acesta nu poate fi disociat de tema păcatului şi a consecinţei acestuia, moartea. Hristos afirmă aici legătura cauzală de nezdruncinat dintre cele două, faptul că preocuparea noastră trebuie să fie nu prelungirea acestei vieţi, ci înfrîngerea păcatului pentru a dobîndi viaţa viitoare. Cele trei învieri descrise în Evanghelii corespund, fiecare, cîte unui nivel al scufundării în păcat, deci în neant şi moarte: fiica lui Iair era încă în sinagogă atunci cînd Iisus a găsit-o: acesta este transgresiunea comisă în gînd, care nu ne duce încă la „mormînt", la vinovăţia clară ce decurge din faptă. Aici este sursa păcatului şi totodată nivelul cel mai uşor de învins al acestuia. Fiul văduvei din Nain era deja în afara cetăţii, pe drumul către mormînt: gîndul se transformă în faptă, iar omul se apropie de neant. În sfîrşit, Lazăr era deja de patru zile într-un mormînt închis cu o piatră, imaginea unei stări iremediabile, lipsite de speranţă. Trupul lui începe să miroasă: păcatul devenit obişnuinţă, trăsătură de caracter, sclavie şi sursă de rău pentru cei din jur. Dar ce este cu neputinţă în faţa lui Dumnezeu?

11:43

AUGUSTIN (XLIX, 21-24) continuă pe această linie, văzînd în fiecare gest al lui Iisus o revelaţie a lui Dumnezeu cu privire la taina răului şi a mîntuirii. Bineînţeles că el ştia unde fusese pus trupului lui Lazăr: doar că aici vorbeşte Dumnezeul cel Viu şi neschimbat în raportul său cu omul ce L-a părăsit. În Eden, El întreabă: „Adame, unde eşti?", nu pentru că nu ştia unde se afla Adam în sens spaţial, ci pentru că acesta ieşise din iubirea şi alesese neantul. Dumnezeu îşi întreabă retoric creatura: Unde eşti, după ce te-am creat pentru a intra în comuniune cu mine? Unde eşti, după ce ai ieşit din lumina dumnezeirii? La sfîrşitul istoriei, Mîntuitorul le spune celor nedrepţi: „Niciodată nu v-am cunoscut pe voi. Depărtaţi-vă de la Mine, voi, cei ce lucraţi fărădelegea!" (Matei 7:23, Anania) Opţiunea liberă a omului pentru păcat echivalează cu moartea, anihilarea, întunericul. Hristos spune apoi: Ridicaţi piatra!, adică intraţi sub noua lege a harului, nu mai fiţi prizonieri a literei care ucide, ai formalismului ce provoacă lenea sufletească şi raportarea contractuală, legalistă, la Dumnezeu. Chemarea lui Lazăr are loc sub forma unui strigăt: după ce oftează furios, se tulbură în spirit şi lăcrimează, Hristos împlineşte această dramă într-un moment de maximă sinteză între uman şi divin. El strigă, deopotrivă apăsat de păcatele omenirii şi perfect suveran al istoriei şi al forţelor Universului. Ieşind încă legat la picioare şi la mîini, Lazăr anticipează drumul oricărui om de la întunericul păcatului la remuşcare, implorare a milostivirii divine şi mărturisire a păcatului. Dumnezeu, în final, acordă iertarea prin mijlocitori umani, prin Biserică: Hristos cere ca Lazăr să fie dezlegat.

11:44

Iisus din Nazaret îşi recapătă siguranţa şi apare în postura sa reală: de ipostas al Creatorului care cheamă morţii la viaţă. Suveranitatea sa absolută asupra Creaţiei este pe deplin vizibilă. Există însă nişte pauze dramatice, pe care

El pare să le creeze cu un scop precis: de a stimula credinţa celorlalţi. La v. 40, el o îndeamnă pe Marta să creadă fără limite. La v. 42 el mulţumeşte Tatălui şi îşi dezvăluie din nou intenţia sa pedagogică, de a spune mult mai mult decît ar lăsa de înţeles acest eveniment oricum extraordinar. Creaţia, harul, mîntuirea vin de la Dumnezeu, dar el aşteaptă participarea noastră, adeziunea noastă prin credinţă, obedienţa, un simplu „da" spus puterii sale salvatoare. În acest sens pare că, mîntuirea individuală, nu opera salvatoarea universală a lui Dumnezeu, depinde de fiecare. Îndepărtarea pietrei de pe mormînt şi chemarea lui Lazăr urmează îndemnului adresat Martei, de a crede fără limite; se poate intui aprobarea tăcută a acesteia. La fel, minunea din Cana Galileii este înfăptuită după ce Maria porunceşte celorlalţi să-l asculte pe fiul ei. Hristos, arhetipul omului, stabileşte modelul de urmat: a căuta intrarea într-o comuniune desăvîrşită cu Tatăl, într-o credinţă atît de mare, încît în faţa morţii să putem avea o atitudine demnă şi să putem mulţumi Tatălui pentru viaţa pe care ne-o va oferi pentru veşnicie. Creatorul se foloseşte de răspunsul liber al oamenilor la opera sa, pentru ca moartea să fie transformată în viaţă. (Brodie, 1993, 397-398).

11:48

TOMA DIN AQUINO e de acord cu IOAN HRISOSTOM: noua învăţătură ar fi negat implicit autoritatea Cezarului prin proclamarea lui Hristos ca „Domn". (*Expositio in ev.*, XI, Art. 1571) Citatul de faţă descoperă mult din esenţa provocării teologico-politice a creştinismului: evreii ştiau că romanii permiteau o diversitate religioasă atîta timp cît cetăţenii Imperiului acordau aceeaşi preţuire zeilor Romei. Pentru lumea greco-romană exista o religie civilă care consta în cinstirea zeilor protectori ai unei cetăţi. Se credea că exista o relaţie contractuală: oamenii venerau acei zei în schimbul protecţiei acordate cetăţii. Toată lumea trebuie să facă acest lucru, indiferent de convingerile personale, care puteau include chiar şi un scepticism radical. Uciderea lui Socrate sau scrierile lui Varro sau Cicero despre *religio civilis* demonstrează cît de acut se punea problema: cel mai mare sacrilegiu consta nu neapărat într-un politeism sincretic, cu împrumuturi din alte culturi, şi nici chiar în scepticism, ci în a nu perpetua cultul public al zeilor cetăţii. Deşi nici iudaismul nu era lipsit de un potenţial „revoluţionar" în ochii romanilor, abia cu creştinismul a devenit clar că apăruse o provocare directă la adresa acestui sistem teologico-politic. Prin proclamarea lui Iisus Hristos ca Domn se părea ca autoritatea Cezarului era contestată, iar refuzul de a cinsti alţi zei în afară de unicul Dumnezeu- cu atît mai mult atunci cînd împăratul însuşi a „primit" atribute cvasi-divine- a plasat noua mişcare într-o poziţie periculoasă.

11:51

Toma analizează, urmărind argumentaţia Evanghelistului, toate sensurile acestor cuvinte ale lui Caiafa: preotul crede că Hristos trebuie să moară pentru că este un fals profet care ameninţă să arunce întregul popor în eroare. Dar în acest verset pare că Evanghelistul a văzut aici mai mult decît sentinţa nedreaptă a unui om cu inima împietrită: chiar pe Duhul Sfînt vorbind. În sens eshatologic şi moral, ceea ce spune Caiafa este corect: Hristos a trebuit să moară pentru Israel (şi întreaga lume, adaugă autorul) pentru ca poporul să nu piară în separarea veşnică de Dumnezeu. Fără să vrea, marele preot a spus un adevăr. Dumnezeu s-a folosit de unul dintre ucigaşii lui Iisus pentru a dezvălui un adevăr. Raţiunea şi inima sa erau cu totul rătăcite şi puse în slujba răului, dar Domnul a vorbit prin limba sa. Toma încheie: „E clar că preotul Caiafa nu a fost un profet în mai mare măsură decît măgarul lui Balaam".

Capitolul al 12-lea

12:2

BRODIE (1993, 406-407) observă similarităţile episodului ungerii din Betania cu cel al nunţii din Cana. Atmosfera este festivă şi se observă aceeaşi căldură a întîlnirii inter-personale, aceeaşi disponibilitate a Mîntuitorului de a lua parte la sărbătorile oamenilor. La nuntă, elementul material central este vinul nou-apărut, aici este mireasma de nard care umple încăperea. Diferite, dar simetrice sînt şi coordonatele temporale: nunta din Cana are loc în prima săptămînă a perioadei de activitate publică a lui Iisus, iar ungerea din Betania aproape de sfîrşitul misiunii pămînteşti a lui Iisus. Şi deşi pare că sărbătoare este în cinstea Sa, menţionarea frecventă a lui Lazăr pare să indice că şi el era un obiect al acestei întîlniri festive; învierea sa ar fi reprezentat cu siguranţă un motiv întemeiat. Se poate citi însă şi un alt sens al deselor menţionări: deşi Hristos este actorul central al acestei poveşti ce se apropie de final, cu el participă şi Lazăr, adică întreaga omenire eliberată din păcat. Se pot găsi şi paralele cu „discipolul preaiubit" cel care primeşte sarcina ascultării filiale de Maria, cea care urma să devină mamă a Bisericii dar şi, în acelaşi timp, responsabilitatea faţă de binele ei: caritatea creştină ca act derivat din iubirea de Dumnezeu şi din jertfa definitivă a lui Iisus. Precizarea că Lazăr „era unul dintre cei care stăteau la masă cu El" aminteşte de apropierea lui Ioan/discipolul preaiubit faţă de Hristos în sala Cinei de Taină, el aplecîndu-se la pieptul lui Iisus. Nu în ultimul rînd, ameninţarea care începe să planeze şi asupra lui Lazăr anticipează persecuţiile anti-creştine din toate timpurile.

12:3

Imaginea Mariei ştergînd picioarele lui Iisus cu părul evocă ideea că totul, inclusiv moartea, se află la picioarele Mîntuitorului (Efes. 1:22). Camera se umple (*pleroo)*, indicînd perfecţiunea cuvîntului care se răspîndeşte în toată Biserica, dar şi plinătatea (*pleroma*) Creaţiei (Efes. 1:23) Maria înfăptuieşte un gest de a cărui semnificaţie nu pare a fi conştientă; interpretarea e oferită de Iisus. Ca şi în scena profeţiei involuntare pe care o face Caiafa, rămîne de aici sugestia că există ceva mai presus de înţelegerea umană

care mişcă istoria şi că oamenii pot fi, uneori, doar actori inconştienţi ai unei drame universale. (BRODIE, 1993, 408).

12,4 Evanghelistul nu lasă nimic la întîmplare: această reacţie a lui Iuda şi, de fapt, toate caracteristicile diverselor personaje, sînt înfăţişate aici din convingerea că relevă ceva esenţial din personalitatea fiecăruia. Nu găsim aici o serie de caricaturi, ci un procedeu narativ simplu şi sugestiv, încercarea de a schiţa un caracter pe baza unei reacţii ce este văzută ca reprezentativă (WITHERINGTON, 1995, 253).

12:6

„Vai ţie, om nenorocit! Căci mireasma cea bună te-a ucis!" scrie AUGUSTIN referindu-se la Iuda (*In Ioh. ev.* L, 10). Pentru unii, mireasma a fost o binecuvîntare, dar pentru alţii, o condamnare, pentru că le-a dezvăluit adevăratul caracter. Iuda nu a căzut în momentul cînd l-a trădat pe Mîntuitor, acest moment fiind doar expresia deplină a unui caracter pervertit de mai mult timp. Episodul de faţă arată că Iuda era deja doar cu numele apostol, el completînd grupul celor doisprezece numai fizic, nu şi spiritual. În fond, revelarea firii lui Iuda arată ceea ce era ştiut dintotdeauna de Iisus. Putem citi astfel o lecţie pentru noi: aşa cum El a tolerat un trădător în mijlocul viitoarei Biserici, în cercul cel mai intim de ucenici şi cel de la care va deriva întreaga autoritate eclezială, tot aşa sîntem şi noi chemaţi să nu-i excludem pe păcătoşi din mijlocul nostru. Păcatul, da, trebuie să fie condamnat vehement, dar păcătoşii trebuie să fie toleraţi. Se aud astfel ecourile disputei lui Augustin cu donatiştii, cei care puneau la îndoială validitatea tainelor săvîrşite de cei care trădaseră credinţa în timpul persecuţiilor anti-creştine. Apare aici şi tema judecăţii: Iuda este primit şi la Cina cea de Taină, i se permite chiar să se împărtăşească din Trupul şi Sîngele Domnului. Dar, dacă pentru ceilalţi ucenici această împărtăşanie s-a făcut pentru mîntuirea lor, pentru Iuda, ea s-a făcut spre condamnare. La fel, aici mireasma ce anticipează misterul liturgic este spre salvarea multora. Pe Iuda, însă, îl condamnă. Iubirea lui Dumnezeu este, într-un anumit sens, *indiferentă*: în faţa ei, oamenii se judecă singuri. Cei care sînt vrednici, vor fi purificaţi şi primiţi în această Iubire; cei nevrednici nu pot îndura focul acesteia şi sînt excluşi. Dumnezeu este acelaşi, nu îşi schimbă caracterul în funcţie de oameni. El este aceeaşi Iubire care îi învăluie pe cei drepţi, după ce singuri s-au purificat de-a lungul vieţii, şi îi arde pe cei nedrepţi, împlinind ceea ce singuri au ales.

12:8

AUGUSTIN (*In Ioh. ev.* , L, 13) vede aici două posibile interpretări: Prima, Hristos i se adresează lui Iuda şi tuturor celor care persistă în păcat. „Dacă veţi continua, nu mă veţi avea întotdeauna cu voi". Chiar fiind botezat şi luînd parte la viaţa liturgică a Bisericii, cel nedrept îl poate pierde pe Hristos. În final, prin excomunicare, chiar Biserica poate pronunţa excluderea acestuia din Trupul mistic, ceea ce echivalează cu pedeapsa veşnică. A doua, Hristos se adresează tuturor, afirmînd că, la nivel material, el nu va mai fi decît pentru puţin timp alături de ei, însă la nivel spiritual, slava sa va însoţi Biserica pînă la sfîrşit: „Şi iată, eu sînt cu voi în toate zilele, pînă la sfîrşitul lumii" (Matei 28:20). În trup, Hristos şede acum la dreapta Tatălui, dar El, este, prin Duhul Sfînt, prezent ca experienţă vie, permanentă, în viaţa Bisericii. ♦ Pe o linie de interpretare mai seculară, se poate citi aici o denunţare a excesului de zel în ajutorarea celor săraci, cu atît mai mult cînd acest exces ajunge chiar la a forţa pe cineva să ajute. De asemenea, chiar dacă există în permanenţă mulţi oameni sărmani, darul pentru cineva mai bogat nu poate fi privit ca ceva imoral. Dacă destinatarul este chiar Dumnezeu, calitatea morală a unui astfel de gest e evidentă de la sine. Hristos pare a cita aici din Deuteronom 15:11 („Că săracii nu vor lipsi de pe pămînt", Anania) dar cu o sensibilă adăugire sau nuanţare: obligaţia ajutorării aproapelui nu este mai înaltă decît obligaţia de a-l sluji pe Dumnezeu. Prima derivă din a doua şi numai în aceasta din urmă capătă sens. Problema nu este dacă trebuie să-i ajutăm pe oameni, ci cum trebuie să facem aceasta astfel încît să nu uităm de Dumnezeu. Trebuie să-i ajutăm nu în primul rînd pentru ca ei sa iasă din sărăcia materială (deşi este perfect legitim să visăm la acest lucru), ci pentru simplu fapt că îi iubim, dorim să intrăm în comuniune cu ei şi, eliberîndu-i de grijile materiale, să îl aducem pe Dumnezeu aproape de ei. Şi îi iubim pentru că îl iubim pe Creatorul lor. (cf. http://the-american-catholic.com/2009/02/03/the-poor-you-will-always-have-with-you/, accesat pe 25 februarie 2012). Papa Benedict XVI, comentînd pasajul ispitirii lui Iisus de către diavol în deşert, exprimă tradiţionala idee că aspiraţiile utopice ce trec în plan secund necesitatea slujirea lui Dumnezeu, explicaţia biblică a suferinţei universale sau simplul fapt că fără El nu putem face nimic, riscă să eşueze sau chiar să se transforme în coşmaruri. Doctrina socială a Bisericii Catolice apare ca reacţie la evidenţa imposibilităţii unei colaborări între Stat şi Biserică şi modernitate (înlocuind astfel o prăfuită şi neproductivă „doctrină politică" a Bisericii erei constantiniene care sfîrşise prin a promova tacit compromisul cu puterea seculară) şi la ascensiunea mişcărilor revoluţionare utopice, anarhiste sau naţionaliste din sec. 19, cea mai importantă dintre acestea fiind marxismul. S-a cristalizat de timpuriu o opoziţie fermă faţă de acesta din urmă nu doar din simplul motiv că acesta era, în esenţa sa, virulent anti-creştin, cît şi, mai profund, pentru că el promova un ideal revoluţionar în absenţa lui Dumnezeu, a oricărei legitimări metafizice a demnităţii umane şi a negării păcatului originar. Marxismul este produsul modern prin excelenţă, combinaţie între credinţa într-o necesitate istorică zdrobitoare pentru individ şi cea în puterea nemăsurată a omului de a altera structura realităţii. Nedreptăţile acute ale Lumii a Treia, moştenirea jenantă a colonialismului, trecuta pasivitate a structurilor ecleziastice faţă de abuzurile puterii au dus la naşterea aşa-numitei „teologii a eliberării", amestec curios al creştinismului cu marxismul. Se credea că lumea era

dominată de „structuri ale păcatului" care, odată distruse, ar fi făcut loc unei lumi mai drepte. Astfel, teologia eliberării a ajuns uneori la justificarea violenței ca mijloc util pentru atingerea unui scop nobil. Această mișcare a fost condamnată oficial de în anii '80 de către Congregația pentru Doctrina Credinței.

12:16

CHIRIL AL ALEXANDRIEI observă că Evanghelistul „nu s-a ruşinat" să semnaleze că ucenicii nu au înțeles de la început aceste taine. El urmărește firul narativ al Noului Testament şi arată că a existat o dezvăluire treptată a misterului dumnezeirii lui Hristos, care a apărut în toată splendoarea sa (terestră, adaptată sensibilității omenești) după Înviere şi în momentul Cincizeicimii, cînd Duhul Sfînt coboară asupra apostolilor şi fondează Biserica lui Hristos. (*Comm. in Ioh.*, 12:16). Această înțelegere a Revelației progresive, ca act liber al lui Dumnezeu prin care el se dezvăluie pe Sine în Fiul Său Întrupat, un Cuvînt care, deşi revelat definitiv, rămîne să fie mereu perceput, explicitat prin mijlocitori umani (Biserica îndeplinind prin excelență, în mod infailibil, această funcție) era loc comun în perioada patristică şi în cea scolastică (deşi, în ultimul caz, mai mult în opera lui Bonaventura decît în cea a lui Toma). Aşa-numita „scolastică barocă" a sec. 16-17 a dat naştere unui tomism rigid, unei înțelegeri statice a Revelației: aceasta era doar o sumă de propoziții dogmatice, anistorice, universal percepute în întreaga istorie a creştinismului. Neo-tomismul secolului 19 avea să stabilească această orientare pe un plan cvasi-oficial, de aici dominînd învățămîntul teologic catolic. Abia cu *ressourcement*-ul sec. 20, întoarcerea la Părinții Bisericii, dar şi cu influența unei puternice culturi catolice laice dezvoltate în ultimele două secole, a reapărut ideea istoricității Revelației, a evoluției nu a actului divin în sine (definitiv), ci a complexității percepției umane a acestuia. Poziția este consacrată oficial la Conciliul Vatican II prin documentul *Dei Verbum*, şi tratată pe larg în lucrările teologilor Henri de Lubac, Hans Urs von Balthasar, Joseph Ratzinger. Această doctrină din domeniul teologiei fundamentale a fost confirmată sau completată prin achizițiile cercetărilor istorico-filologice asupra Noului Testament, care au stabilit (sau au redescoperit ceea ce pentru Biserica timpurie ținea de domeniul evidenței) cu o relativă certitudine distanța în timp dintre viața lui Iisus şi primele scrieri despre aceasta, dar şi cea dintre diferitele cărți ale Noului Testament. Se poate recompune aşadar o evoluție istorică în care fiecare apostol şi grupare şi-a adus propria contribuție la narațiunea despre Iisus Hristos, despre identitatea şi semnificația persoanei sale, cu o sensibilă creştere în complexitate teologică de la prima la a doua generație de creştini (ex. Evanghelia după Marcu sau prima scrisoare a lui Pavel către Corinteni în comparație cu Evanghelia după Ioan sau cu Scrisoarea către Evrei).

12:20

CHIRIL (*Comm. in Ioh.*, 12:20) se apleacă asupra acestui verset, avansînd o explicație nu foarte îndepărtată de concluziile cercetărilor istorice moderne, lăsînd deschisă întrebarea asupra cunoştințelor istorice ale acestui Părinte, dar şi ale altora, ce ar fi putut fi surprinzător de precise. El crede că grecii care veniseră să se închine la aceste sărbători iudaice ar fi putut fi locuitori mai vechi din Galileea şi alte locuri învecinate în care evreii locuiau alături de păgîni. Aceşti oameni ar fi putut dezvolta un sincretism religios, o combinație curioasă între vechiul politeism greco-roman, influențe Platonice (Chiril pare a se referi aici la dialogul *Timaios*, în care apare ideea unui zeu suprem care delegă sarcina guvernării lumii unor zeități inferioare), doctrine orientale care înclinau către monoteism (cu sau fără entități sau esențe intermediare între Dumnezeu şi Ființă) şi iudaismul local. Ei ar fi putut astfel să participe fără mari probleme de conştiință la aceste sărbători, percepînd acest gest fie ca o binevenită venerare a unei zeități locale, fie ca o practică magică, exterioară prin care, în contextul palestinian, se putea cinsti unicul Dumnezeu. Oricum, pentru Chiril, aceşti păgîni, chiar dacă evoluau încet-încet către monoteism, erau departe de adevăr, mai departe decît iudeii, care însă nici ei nu intuiau încă în ce fel de timp trăiau sau ce fel de Persoană aveau în față.

12:26

„Acolo", *opou*, nu se referă la un loc, ci la un mod de a fi, la virtute. A-l urma pe Hristos înseamnă a-l imita în smerenia şi curajul său. (Chiril al Alexandriei, *Comm. in Ioh.*, 12:16). În sens mistic, se poate compara această afirmație cu aspirația marilor spirite contemplative ale creştinismului care, pe căi uneori diferite, afirmă că unicul scop al vieții este ca omul să devină Dumnezeu prin har. A deveni Dumnezeu prin esență este, bineînțeles, imposibil, şi este caracteristica multor tipuri non-creştine sau heterodoxe de spiritualitate. Diversele variante de ascensiune şi contopire în Absolut propuse în istoria religioasă din Occident şi Orient pot fi înțelese şi ca această aspirație umana de a se autodepăşi, fie printr-o paradoxală şi eliberatoare anihilare sau pierdere a identității, fie printr-o unire cu Ființa sau cu Principiul prim al acesteia. Parte din ansamblul exploziv al modernității este formată din întoarcerea, de data aceasta victorioasă, a acestor tendințe prometeice sau faustice. Or, urcuşul mistic al ortodoxiei apusene sau răsăritene presupune, într-adevăr, îndumnezeirea, dar prin har (în Răsărit această participare este văzută ca având loc prin intermediul energiilor divine necreate, distincte de esența lui Dumnezeu, dar totuşi unite cu El) şi prin Cruce. În iubirea lui Dumnezeu nu se intră decît prin *metanoia*, transformare interioară, salt în afara ego-ului, într-un gest de supremă iubire şi uitare de sine. Transformarea mistică are loc prin acțiunea dură, dar benefică a iubirii divine care purifică sufletul de orice păcat, în special de cel mai grav dintre acestea, mîndria. Numai aşa se poate produce uniunea cu Dumnezeu, deificarea prin har, o înălțare sinonimă cu spiritul umil, o desăvîrşire a sinelui prin depăşirea granițelor acestuia, o victorie prin înfrîngere interioară.

12:27

nun he psuhe mou tetaraktai – „Acum sufletul meu este tulburat". CHIRIL AL ALEXANDRIEI (*Comm. in Ioh.* 12:27) afirmă cu hotărîre dogma uniunii hipostatice a divinului şi a umanului într-o singură persoană, Iisus Hristos. Fiind pe deplin om, cu excepţia păcatului, el simte toate ispitele şi pasiunile trupeşti şi sufleteşti, în acest caz fiind vorba de teama în faţa morţii. Încarnarea a presupus că el avea natura umană completă, cu trup şi suflet raţional. Ultimul este cel care se „tulbură" în această secvenţă: „Astfel, pătimirea fricii vom spune că nu e nici a Dumnezeirii, nici a trupului. Căci e pătimirea gîndurilor sufletului, şi nu pătimirea trupului". Dar această sinceritate a lui Iisus semnifică deja în ce măsură el este model al tuturor oamenilor, noul Adam ce restaurează chipului primului Adam: el acceptă cu bărbăţie aceasta patimă interioară pentru a o depăşi. O primeşte în toată forţa ei pentru a o transforma în sursa mîntuirii tuturor. Este, în fond, o sinteză a Întrupării: acceptarea unirii cu întreaga fire umană pentru a o ridica la divin. Dumitru Stăniloae completează: Hristos îşi mărturiseşte teama *umană* faţă de suferinţă şi moarte, dar reafirmă voinţa *divină* de a merge pînă la capăt. Cele omeneşti sînt puse în acord cu cele dumnezeieşti, dar fără ca cele două să se confunde. Omul poate fi ca Dumnezeu numai prin participare, nu şi prin fire; nici măcar în Hristos umanul nu a devenit divin la nivel de esenţă. Ba chiar Hristos rămîne veşnic şi om, al doilea Adam, arhetip al omenirii. Omul înaintează la infinit în Dumnezeu, fără însă a înceta să fie om.

Capitolul al 13-lea

Începutul ultimei părţi a Evangheliei, concentrată asupra Patimilor şi misterului central al Învierii. Capitolele 13-17 conţin ultimul discurs al Mîntuitorului. Evanghelistul urmează o lungă tradiţie literară de a introduce discursuri de adio ale personajului principal. Exemple se găsesc nu numai în literatura greco-romană, ci şi în Vechiul Testament (cazurile lui Iacob, Gen. 48-49; Iosua, Ios. 23-24, şi mai ales al lui Moise, Deut. 31-33), în Noul Testament (discursul lui Pavel din Fapt. 20:17-38; există indicii că şi secvenţele 2 Tim 3-4 şi 2 Petr. 1:12-15 ar fi avut aceeaşi funcţie), dar şi în perioada inter-testamentară („Testamentele celor 12 patriarhi" şi „Jubileele"). Inevitabil, au apărut discuţii recente care puneau la îndoială ideea unităţii textului, plecînd de la varietatea temelor şi motivelor teologice, de la anumite întorsături nefireşti în text (la sfîrşitul capitolului 15, Iisus spune: „Sculaţi-vă, să plecăm de aici!", dar apoi reia discursul. Brodie (1993, 428-430) merge însă pe ideea unui text ce sugerează trei etape ale uceniciei spirituale, ale urcuşului în Dumnezeu, fiind astfel rezumată esenţa Revelaţiei biblice, a relaţiei dintre Dumnezeu şi om. Elementul central este apropiata „glorificare a Fiului", dar Acesta foloseşte prilejul pentru a deschide misterul suferinţei sau al greutăţilor ascensiunii spirituale către planul lui Dumnezeu. Hristos îi îmbărbătează pe discipoli, arătîndu-le că, de acum, întregul pelerinaj al Bisericii prin istorie va reproduce sacrificiul Său, va presupune Crucea. Fragmentul are astfel o valenţă istorică- de a relata ultimele momente ale misiunii terestre a Mîntuitorului, şi una teologică- schiţarea etapelor ascensiunii spirituale. Ultima este însă dominantă. Mai exact: prin iniţiativa liberă a lui Dumnezeu, Fiul moare şi învie pentru a deschide o lume spirituală pentru oamenii aflaţi încă în întuneric. Ei trebuie doar să accepte harul acestui eveniment unic şi să se lase purtaţi către o dimensiune anunţată acum tainic, dar care se va dezvălui pe deplin la a doua venire. Cele trei părţi ale textului corespund acţiunii lui Dumnezeu: curăţirea, ilustrată atît de puternic de scena spălării picioarelor; purificarea, pe care Hristos o sugerează prin parabola viţei de vie: omul i se alătură Fiului, „viţa cea adevărată" pentru a fi curăţat de Tatăl; sfinţirea: omul se uneşte cu Dumnezeu, devine sfînt.

13:1

Augustin (*In Ioh. ev.* LV, 1) observă potrivirea termenului grecesc *paschein* cu cel ebraic *pascha*. Primul înseamnă „a suferi", iar al doilea înseamnă „trecere", desemnînd sărbătoarea iudaică ce amintea de ieşirea poporului ales din Egipt prin traversarea Mării Roşii. Acum se vede însă ceea ce evenimentul din vremea lui Moise era menit a anticipa: trecerea, alături de şi prin Hristos, din lumea păcatului în cea a harului. La fel cum oamenii şi-au marcat casele cu sîngele mielului de Paşti pentru a fi feriţi de pedeapsa „Nimicitorului", la fel acum „casele" interioare ale oamenilor, sufletele, vor fi marcate de sîngele lui Hristos pentru a fi mîntuite.

13:2

Augustin (*In Ioh. ev.* LV, 4): Evanghelistul surprinde bine felul în care acţionează diavolul: nu printr-o vorbire ce poate fi percepută de urechea umană, ci sădind gînduri rele. Este una din avertizările scriitorilor Noului Testament cu privire la bătălia duhovnicească pe care o dă fiecare creştin pentru ca mintea şi inima să nu fie înfrînte de asalturile neîncetate, dar subtile, ale forţelor spirituale întunecate: „Căci lupta noastră nu este împotriva cărnii şi a sîngelui, ci împotriva Începătoriilor, împotriva Stăpînilor, împotriva Stăpînitorilor acestei lumi de întuneric, împotriva duhurilor răutăţii care sînt în stihiile cereşti" (Efes. 6:12). Mai recent, un avertisment al lui Vladimir Ghika: „Ţineţi minte că diavolul, fiind spirit pur, nu cunoaşte niciodată somnul". Toma de Aquino (*Expositio in ev.* XIII, Art. 1742) traduce versetul în termeni scolastici: „inima" lui Iuda ar fi, mai exact, voinţa sa. Voinţa poate fi mişcată în două feluri: unul direct care stă doar în capacitatea lui Dumnezeu; unul indirect, prin prezentarea unui obiect al dorinţei descris ca fiind „bun" sau „demn de a fi obţinut". Diavolul nu acţionează însă ca un simplu om, sugerîndu-ne verbal, exterior, un lucru, pe care noi îl putem alege sau nu, ci la un nivel interior, negrăit, înfăţişînd imagini sau idei minţii noastre, fără ca noi să putem detecta originea acestora. Ele

apar astfel ca fragmente din firescul şi neobositul joc al imaginaţiei despre care credem că se află întotdeauna în puterea noastră şi că este rodul exclusiv al conştiinţei.

13:5

„Termenul grec *nipter* se referă la un vas anume din care se turna apă la spălarea picioarelor. Avînd în vedere că apostolii, în timpul cinei, erau culcaţi pe *triclinium*, sprijiniţi pe partea stîngă, avînd mîna dreaptă liberă pentru a se servi, spălarea picioarelor nu putea fi făcută decît prin turnare. În ambientul biblic, spălarea picioarelor este, în primul rînd, un gest de primire a oaspeţilor şi nu este o acţiune umilitoare sau servilă pentru cel care o face, din contra, exprimă respect, grijă, devotament. (*1 Sam 25:41*). Spălarea picioarelor este un gest caracteristic soţiei faţă de soţ sau al mamei faţă de fiu. Există multe interpretări diferite ale gestului spălării picioarelor, dar sînt greu de susţinut: referinţa la botez, euharistie, pocăinţă, preoţie comună, căsătorie sau exemplu de umilinţă. Gestul lui Iisus este un gest cu valenţe multiple cristologice şi morale, exprimînd slujire, iubire, dăruire de sine" (NT 2008, nota *a*).

13:10

katharoi- Benedict XVI face apel la acest verset dar şi la întreg acest episod, aşa cum este relatat în această Evanghelie şi în cele sinoptice, pentru a răspunde criticilor protestante cu privire la preoţia ierarhică sau la presupusa „intoleranţă" a Bisericii Catolice faţă de „opţiunea personală pentru un anumit stil de viaţă". Luther a proclamat preoţia universală, în virtutea sacramentului Botezului, a credincioşilor (deşi a afirmat că e nevoie de oameni cu pregătire teologică pentru a fi pastori); astăzi se ridică diverse voci critice împotriva practicii de a refuza împărtăşania celor recăsătoriţi, politicienilor care susţin avortul, homosexualilor, cuplurilor care trăiesc împreună înaintea căsătoriei, făcînd apel la formule folosite deja în mod excesiv: „Dumnezeu e Iubire", „Hristos a venit să mîntuiască, nu să judece", susţinînd că Biserica trebuie să se adapteze acestor timpuri, să înţeleagă opţiunile (de necontrolat, determinate social sau genetic) ale oamenilor, să fie tolerantă şi axată mai degrabă pe combaterea problemelor ce ţin de ordinea publică: sărăcia, prostituţia, infracţionalitatea etc. Replica Papei face apel la acest episod pentru a răspunde ambelor direcţii ale criticii: da, Dumnezeu este Iubire şi da, Hristos a venit ca să-i salveze pe cei păcătoşi, dar păcatul rămîne la fel de condamnabil. Dacă Dumnezeu e pură Iubire, înseamnă că nimic impur, nici un om care nu este complet purificat prin asceză în timpul vieţii şi Purgatoriu- după, nu poate rezista în prezenţa lui Dumnezeu. *Tocmai* pentru că Dumnezeu este Iubire, El este şi Dreptate, pentru că lumina sa dezvăluie toate ascunzişurile murdare ale sufletului, mistuindu-le pentru a-l purifica sau respingînd acest suflet cu totul. Da, Hristos a mîncat cu prostituatele şi vameşii, dar la Cina cea de Taină sînt invitaţi doar Cei Doisprezece. Există, aşadar, taine la care pot asista doar cei aleşi. La unele dintre acestea, cum ar fi schimbarea la faţă sau patima din grădina Ghetsimani, asistă doar trei dintre ei. În momentul morţii Sale, doar Mama şi Ioan, discipolul preaiubit, sînt de faţă, dar de asemenea şi Maria Magdalena şi Maria a lui Cleopa. Alegerea lui Hristos, în primul rînd, şi virtutea personală, în al doilea rînd, decid cine este de faţă în momentul unor taine. Sacramentul preoției continuă alegerea pe care o face Iisus de a delega autoritatea sa unui grup de oameni şi transmiterea de către aceştia a acestui har la generaţiile următoare; autoritatea nu se inventează într-un grup sau altul, ci se primeşte de la Sfînta Biserică, aceeaşi în toate timpurile, astăzi şi atunci, în momentul iniţial al alegerii Domnului. Doi, primirea la Sfintele Taine este o chestiune de virtute. Păcătoşii notorii nu au fost chemaţi la Cina cea de Taină; lui Iuda i s-a acordat o ultimă şansă, dar smerenia şi iubirea Domnului nu l-au mişcat, ci l-au făcut să plece mai repede. Tot episodul are forma unei ascensiuni în trepte: purificare (spălarea picioarelor), desăvîrşire, sfinţire. Iar cuvintele lui Hristos par a confirma că cei invitaţi, cu excepţia unuia, au deja o anumită virtute care se va desăvîrşi mai tîrziu. Sfîntul Josemaria Escriva: „Iisus nu se mulţumeşte cu 'o parte': vrea totul" (*Drum*, trad. de Marina Fara, Tîrgu-Lăpuş, Galaxia Gutenberg, 2011).

13:23

Să ne reamintim: obiceiul oriental era ca, la o masă festivă, participanţii să stea întinşi pe partea stîngă, avînd mîna dreaptă liberă. Ioan/discipolul preaiubit se înclinase aşadar la pieptul Mîntuitorului. Acţiunea de a înmuia pîine şi de a i-o da cuiva de la masă era un gest prin care cel care primea era onorat, aşa cum astăzi s-ar închina un toast. Discuţia dintre Iisus şi Ioan/discipolul pare a nu fi fost auzită de ceilalţi ucenici; reacţia lor de nedumerire faţă de îndemnul lui Iisus („Ce ai de gînd să faci, fă repede!") este astfel de înţeles, întrucît ei se raportau la semnificaţia comună a gestului înmuierii. (Philips, 1988, 256) ♦ Versetul acesta trebuie să fie privit în lumina celui de la 1:18: „Cel ce este în sînul Tatălui": acelaşi cuvînt, *kolpos*, este folosit. Hristos se află din veşnicie la sînul Tatălui, iar această Evanghelie a fost scrisă de un om care l-a cunoscut în mod intim pe Fiul Omului. Autorul pare a introduce aici un element de confirmare a calităţii mărturiei. Discuţia interminabilă despre identitatea acestui discipol continuă şi cu acest prilej. Cei ce se îndoiesc că acesta ar fi Ioan, fiul lui Zebedeu, cel „recrutat" în Galileea, cred că prezenţa acestei menţiuni în acest punct al povestirii ar arăta că el este în mod clar originar din Iudeea. Dovezi în plus în legătură cu acest fapt ar fi descrierile amănunţite ale sărbătorilor ce aveau loc la Ierusalim şi ale diverselor puncte ale regiunii. (Witherington, 1995, 239-240) ♦ Cine este Ioan şi care este semnificaţia alegerii sale de către Hristos? Bulgakov crede că nimeni nu se poate îndoi de natura specială a relaţiei dintre Iisus şi Ioan, aşa cum este ea dezvăluită în acest verset. El este cel care, la chemarea Domnului din capitolul 1, răspunde cu iubirea cea mai

sinceră şi mai arzătoare. Apostolii sînt numiţi prieteni (*philoi* cf. 15:15), însă doar el este numit „discipol iubit" (Serghei Bulgakov, „The Friend of the Bridegroom: on the Orthodox Veneration of the Forerunner [O pravoslavnom pocitanii Predteci], trad. de Boris Iakim, Grand Rapids, Eerdmans, 2003, p. 172). "Ioan s-a rezemat de pieptul lui Iisus la Cina cea de Taină şi de acolo a sorbit miezul preaînaltelor taine dumnezeieşti", comentează Andre Scrima, (2008, 15). iar în nota de subsol adaugă: „Origen spune că Ioan se reazămă de pieptul lui Christos precum Christos se reazemă de pieptul Tatălui, iar Augustin spune că adesea Ioan „se adăpa tainic din inima lui Christos". AUGUSTIN (*In Ioh. ev* LXI, 4-7), observă smerenia de care dă dovadă autorul, vorbind despre sine însuşi la persoana a III-a, aşa cum au făcut Matei şi chiar, în mod excepţional faţă de stilul obişnuit, Pavel, relatînd episodul misterios al răpirii la cer: „Cunosc un om întru Hristos, care acum paisprezece ani – dac'a fost în trup, nu ştiu; dac'a fost în afară de trup, nu ştiu; Dumnezeu ştie – omul acesta a fost răpit pînă la al treilea cer" (2 Cor. 12:2, Anania). Apropierea de sînul Mîntuitorului poate fi citită ca un mesaj: se va împărtăşi din slava dumnezeiască doar cel care va fi capabil de o contemplaţie dincolo de minte, iar mintea coboară în inimă, după cum îndeamnă marii maeştri ai rugăciunii isihaste, iar inima este curată, purificată de vechile păcate şi obişnuinţe înrobitoare. Toma din Aquino: Ioan sugerează aici că el avea acces la taine încă inaccesibile celorlalţi ucenici. Apoi, că Iisus îl iubea, într-adevăr, într-un fel unic, pentru puritatea inimii şi a trupului său (era, cel mai probabil, necăsătorit atunci cînd a fost chemat de Domnul), pentru înţelepciunea sa (de aici şi reprezentarea sa ca vultur, pasăre ce se înalţă către înălţimile planului supranatural) şi pentru iubirea mistuitoare pe care o avea pentru Domnul. (*Expositio in ev. Joannis*, XIII, Art. 1804).

13:24

Această primă parte a discursului final al lui Iisus poate fi privită ca simbolizînd încleştarea dramatică dintre Dumnezeu care coboară în lume prin Fiul Său pentru a o sfinţi (prima etapă este purificarea: spălarea picioarelor) şi reacţia turbată a diavolului şi a lumii stăpînite de acesta. Capitolul 13 este o confruntare constantă între bine şi rău: acţiunea la început discretă, dar fermă a binelui urmată de răspunsul viclean al răului. Naraţiunea oscilează de la momente înălţătoare la descrierea tulburării prin care trece Iisus, ştiind de trădarea ce era pe cale să se producă. În cercul cel mai intim de ucenici se află şi un reprezentant al diavolului. Creşterea în Dumnezeu printr-o smerenie şi iubire tot mai mare din partea omului este anunţată de gestul celebru al lui Ioan, de a se apleca la pieptul Mîntuitorului- scena se constituie astfel într-o icoană eshatologică. Petru este însă uimit, bulversat de ceea ce se întîmplă. El stă la masă, probabil, între Ioan şi Iuda: simbol al nehotărîrii, al condiţiei omului ce se află permanent între Dumnezeu şi abis, fiind liber să aleagă. El va fi astfel implicat şi în trădare dar şi în asumarea destinului de mărturisitor al Învierii pînă la capăt, pînă la moartea violentă. (BRODIE, 1993, 453)

13:27

Ce înseamnă că Satana „a intrat" în el sau în orice altă persoană? CHIRIL AL ALEXANDRIEI vede aici o desăvîrşire, de către diavolul, a propriei lucrări de ispitire, momentul în care intră pe poarta inimii ce fusese lăsată deschisă de Iuda. Este modalitatea obişnuită a marelui ispititor al omenirii: dă tîrcoale inimii, observă înclinaţiile ilegitime ale sufletului şi le înăspreşte, folosindu-le ca unelte de stăpînire asupra acelui om. Chiril crede că, în cazul lui Iuda, punctul slab ar fi fost iubirea de cîştig, idee ce pare întărită de caracterizarea făcută de Evanghelist la 12:4-6. „Fără judecată şi cu putere neînfrîntă stăruia în patima de care fusese biruit, adică în boala iubirii de cîştig, de care pînă la sfîrşit a fost copleşit şi în care a căzut cu totul. Nu are pe Satana numai tovarăş de sfat, ci şi-l face şi stăpîn al inimii întregi şi domn al minţii sale pe cel pe care la început îl avea numai ca şoptitor. Căci acum intrase în el, după spusa Evanghelistului" (Chiril al Alexandriei, *Comm. in Joh. ev.* 13:27). Sf. Toma crede că nu poate fi vorba de felul în care acesta ajunge să posede în chip fizic o persoană, agresînd-o şi provocîndu-i răni, ci despre o stăpînire spirituală. Însă doar Dumnezeu poate pătrunde în mintea unei persoane, pentru că spiritul uman fiinţează doar în Dumnezeu. Satana „intră" într-un om atunci cînd îl seduce în aşa măsură încît acesta aderă cu voinţa sa la planurile celui rău. Faţă de versetul 2, în care se spune că diavolul pusese planul trădării în inima lui Iuda, acesta semnifică o radicalizare a răului şi a stării de sclavie a fostului apostol. Încă o precizare: unii spun că bucata de pîine era Trupul Domnului, rezultatul transsubstanţierii euharistice pe care o înfăptuieşte Hristos pentru prima dată la Cina cea de Taină. Dar nu este aşa: acel lucru se petrecuse mult mai devreme, înainte de episodul spălării picioarelor. Iuda se împărtăşise aşadar din Trupul şi Sîngele Domnului, iar acum el luase o bucată de pîine obişnuită. (*Expositio in ev.* XIII, Art. 1810-1811) ♦ În schimb, Augustin (*In Ioh. ev.* LXII, 1-4) continuă pe linia sa care anticipează cele mai îndrăzneţe speculaţii teologice ale modernităţii: vă gîndiţi oare, întreabă el retoric, că a fost o problemă cu pîinea înmuiată de Iisus? Într-adevăr, textul pare să traseze o relaţie cauzală: după ce Iuda ia pîinea, Satana intră în el. Dar nu pîinea în sine face răul, ci caracterul celui care îl ia. Ceea ce se află în sufletul omului îi decide soarta. Lucrurile bune îl pot răni pe cel rău (răul poate fi adus de bine, dacă acel bine este primit greşit, într-o stare nepotrivită), iar cele rele îi pot face bine celui bun. Se poate găsi cîte un exemplu pentru fiecare dintre cele două posibilităţi: „Ci păcatul, tocmai ca să se arate păcat, prin ceea ce este bun mi-a adus moartea, pentru ca prin poruncă să devină păcatul peste măsură de păcătos" (Romani 7:13); „Şi pentru ca să nu mă trufesc cu bogăţia descoperirilor, datu-mi-s-a mie un ghimpe în trup, un înger al Satanei să mă bată peste obraz, ca să nu mă trufesc.

Pentru aceasta de trei ori L-am rugat pe Domnul, ca să-l îndepărteze de la mine; şi mi-a zis: De-ajuns îţi este harul Meu, căci puterea Mea întru slăbiciune se desăvîrşeşte! Aşadar, foarte bucuros mă voi lăuda mai degrabă întru slăbiciunile mele, pentru ca-ntru mine să locuiască puterea lui Hristos" (2 Cor. 12:7-9, Anania). Augustin continuă astfel argumentaţia începută cu ocazia secvenţei protestului lui Iuda în legătura cu presupusa risipire a mirului de nard, arătînd, ca şi atunci, că iubirea lui Dumnezeu este arzătoare, chiar respingătoare pentru cel rău. Ea îi dezvăluie impurităţile, răul instalat în suflet, şi îl respinge în mod natural, pentru că nimic din ceea ce a fost corupt în mod durabil de rău nu poate rezista în preajma lui Dumnezeu. Pavel reia această învăţătură atunci cînd îi atenţionează pe primii creştini în legătură cu pericolul la care se expun dacă se împărtăşesc din speciile euharistice în mod nevrednic, lipsit de reverenţă: „Astfel, oricine va mînca pîinea sau va bea paharul Domnului cu nevrednicie, vinovat va fi faţă de Trupul şi de Sîngele Domnului" (1 Cor. 11: 27). Augustin afirmă însă cu hotărîre că ceea ce luase Iuda în această ultima secvenţă nu era Trupul euharistic, ci o simplă bucată de pîine. Împărtăşania avusese loc înainte.

13:30

„Şi era noapte". Dar noaptea era chiar Iuda, comentează AUGUSTIN (*In Ioh. ev.* LXII, 6). El este întunericul, lipsa luminii dumnezeieşti, mîndrie, egoism, lipsă de obedienţă şi de smerenie. El, întunericul, merge tot în întuneric, la iudeii necredincioşi, pentru a înfăptui ultimul act al trădării. Noaptea se comunică pe sine unei alte nopţi. Iar ziua, Lumina, adică Iisus Hristos se comunică pe sine tot zilei, fiilor luminii, ucenicilor săi. Abia după ce fiul întunericului părăseşte încăperea, El poate să spună: „Acum S-a preamărit Fiul Omului". Strălucirea deplină a slavei dumnezeieşti învinge aşadar orice revoltă a creaturii împotriva creatorului. De fapt, orice astfel de revoltă se auto-anulează, se auto-devorează pentru că este o ieşire din Fiinţă şi pas în neant, întunericul deplin. Ioan al Crucii crede şi el că urcuşul mistic nu este altceva decît drumul către a deveni Dumnezeu prin har, prin participare, atingerea unui asemenea grad de purificare încît spiritul devine complet transparent la lumina divină, devenind chiar el lumină divină, aşa cum un geam bine curăţat lasă lumina să treacă atît de bine încît nici nu se mai observă prezenţa geamului sau aşa cum un obiect, în contact cu focul, se înnegreşte şi ia foc. Chiril al Alexandriei face o fină observaţie psihologică: diavolul îl grăbeşte pe Iuda pentru ca nu cumva mustrările de conştiinţă ale acestuia din urmă să îl facă să dea înapoi. Se recunoaşte aici un mecanism psihic des întîlnit: subiectul, simţind neliniştea conştiinţei, devine chiar mai hotărît în comiterea unor fapte rele, mai agresiv faţă de orice atenţionare venită din exterior, iar patima interioară se acutizează mai mult în asaltul dus împotriva conştiinţei. (CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comm. in Joh. Ev.*, 12:30).

Capitolul al 14-lea

Continuă naraţiunea şi valoarea transcendentă şi pedagogică a acesteia, descriind drumul pe care îl va avea de parcurs de acum încolo orice discipol al lui Hristos. Perspectiva e mereu *teo*-logică, plecînd de la iubirea din interiorul Sfintei Treimi, de la planul divin pentru om, acţiunea acestei iubiri în lumea creată/istorie, anticipînd apoi răspunsul, mereu ispitit de „lume" şi atacat de diavol, al omului. Se urmează şi aici tiparul capitolului precedent: acţiunea divină sinonimă cu iubirea; răspunsul iniţial al omului; ispita ce tulbură temporar pacea interioară, prefigurînd victoria finală. Toată scena cuprinsă între capitolele 13-17 este şi o poveste despre separarea binelui de rău. În cap. 13, pare că cele două sînt amestecate, iubirea unor apostoli (Ioan) este alături de trădare (Iuda) sau de posibilitatea acesteia (Petru). Treptat, se produce purificarea, separarea şi izbînda asupra răului. Brodie dezvoltă teoria sa cu privire la cele trei etape ale urcuşului spiritual care ar fi sugerate în acest discurs de adio al lui Iisus, arătînd că în literatura spirituală s-a scris adesea despre trei faze similare: prima, a liniştii, corespunzînd purificării efectuate de Mîntuitor în capitolul 13; omul dobîndeşte, prin numeroase exerciţii spirituale, detaşarea faţă de lucrurile (şi persoanele!) acestei lumi. În mistica lui Ioan al Crucii, etapa aceasta ar corespunde „nopţii întunecate a simţurilor şi a spiritului", cînd omul trăieşte o lipsă de interes faţă de plăcerile senzuale şi spirituale (ultimele fiind, de la un punct, la fel de înrobitoare), avînd însă în acelaşi timp senzaţia că este abandonat de Dumnezeu, cînd, de fapt, El este prezent ca întuneric purificator). A doua: uniunea cu Dumnezeu, desăvîrşirea acestei deveniri, finalitatea acestui urcuş . A treia: uniunea transformatoare. Îndumnezeirea devine acum stare permanentă, bucurie tainică şi începe să dea roade vizibile. Omul se întoarce astfel, radical transformat, în lume, raportîndu-se la aceasta numai prin Hristos, iubind-o pentru Hristos, devenind sarea pămîntului şi lumina lumii. (BRODIE, 1993, 435-439).

Capitolul 13 apare astfel ca reprezentînd acţiunea lui Dumnezeu în vederea mîntuirii oamenilor, el coborînd şi luînd asupra sa abisul cel mai adînc al fiinţei umane („picioarele"). Capitolul 14 este despre răspunsul „ucenicilor" (adică al tuturor oamenilor"), drumul către uniunea cu Dumnezeu. Se continuă şi descrierea uimirii, necredinţei, tentaţiilor la care sînt expuşi oamenii; primul verset este avertizarea lui Iisus împotriva tulburării inimii, proces complex în care se pot citi mai multe tipuri de frămîntare. Nedumerirea lui Petru din secvenţa precedentă primeşte un ecou în întrebările altor doi ucenici, Toma şi Filip. Noutatea este introducerea unui nou termen-simbol pentru tot ceea ce se opune planului divin de mîntuire: „lumea". Termenul pare a-i desemna pe toţi acei oameni care spun „nu" îndumnezeirii şi care îi opresc sau îi urăsc pe cei care spun „da". Structura capitolului ar putea fi alcătuită din trei părţi: I. A-l găsi pe Dumnezeu înseamnă

a-l găsi şi a-l urma pe Iisus, Logosul Întrupat, Fiul Omului, Calea (v. 1-11) II. A-l găsi pe Dumnezeu în propriul sine, prin Duhul Sfînt. Crezînd şi iubind, uniunea cu Iisus se intensifică iar Treimea Însăşi va primi în sînul ei pe noii oameni, inaugurînd o nouă creaţie. III. Pacea în Duhul Sfînt. Omul găseşte o linişte şi o putere interioară de origine supranaturală, capabile de a-l apăra de noile provocări şi tulburări (v. 27) (Brodie, 1993, 457-459) Ridderbos (1997, 487) vede aici un capitol despre bucurie: plecarea lui Iisus trebuie să le dea ucenicilor prilejul unei sărbători interioare, a unei păci adînci, de neclintit.

14:6

Calea semnifică lucrarea virtuţii, efortul interior de purificare şi faptele de caritate. Adevărul este direcţia credinţei, actul prin care conştiinţa aderă la un adevăr şi căruia îi supune întreaga persoană. Viaţa este obiectul virtuţii speranţei, cea care sfinţeşte pe om şi îi deschide o punte către supranatural, dincolo de experienţa sensibilă, temporalitate, istorie. Îndumnezeirea poate avea loc pe două căi: una a contemplaţiei divinului şi una a transformării întregii vieţi pe măsura poruncilor lui Dumnezeu, deci a înaintării în virtute. Indiferent de alegere, omul ajunge la Dumnezeu numai prin Iisus Hristos, chipul Tatălui, născut din Acesta din veşnicie, de o fiinţă cu El, care s-a unit cu întreaga umanitate. „Numai primind cineva pe Fiul ca Fiu cu adevărat, va ajunge la cunoştinţa lui Dumnezeu-Tatăl" precizează Chiril al Alexandriei (*Comm. in Joh.*, 14:6), la sfîrşitul meditaţiei sale asupra acestui verset esenţial. Rămîne însă întrebarea asupra mîntuirii non-creştinilor. Afirmaţia aceasta are greutate prin simplul fapt ca ea presupune unitatea esenţială dintre Tatăl şi Fiul, afirmă Toma din Aquino (*Expositio in ev.*, XIV, Art. 1873). Daca ajunge la Tatăl, acesta, în mod logic şi necesar, va ajunge şi la Fiul. Tatăl se dezvăluie pe sine prin Fiul, aşa cum o persoană comunică ceva din esenţa sa prin cuvinte. Cuvîntul etern născut din Tatăl, mai mult, se întrupează, ia o înfăţişare umană, devenind pe deplin inteligibil, Tatăl revelîndu-se pe Sine într-un *limbaj* cu adevărat *omenesc:* Iisus Hristos. Toma consideră, aşadar, această afirmaţie ca dezvăluind ceva din misterul comuniunii de Persoane din interiorul Sfintei Treimi. André Scrima: „Abisul veşniciei este abisul lui Dumnezeu Tatăl, iar Tatăl îşi revelează plinătatea prin Christos[…] Aşadar, originea, sursa, este întotdeauna Tatăl, în El este adîncul dumnezeirii din care se împărtăşeşte Christos- prin egalitatea sa cu Tatăl- şi ne aduce şi pe noi la El" (2008, 215) ♦ *Dominus Iesus*, „Declaraţia asupra unicităţii şi universalităţii salvifice a lui Iisus Hristos şi a Bisericii" este documentul Congregaţiei pentru Doctrina Credinţei din anul 2000 care a provocat şi continuă să provoace valuri. În el se afirmă, contrar unor opinii teologice tot mai pronunţate ale ultimelor decenii, că singura cale de mîntuire este Iisus Hristos, că El a încredinţat misterul persoanei Sale Bisericii şi că aceasta subsistă în Biserica Catolică. Bisericile răsăritene, prin faptul că au păstrat succesiunea apostolică şi celebrarea euharistică validă, rămîn „biserici particulare, adevărate", în vreme ce comunităţile protestante, prin faptul că au pierdut cele două aspecte, nu sînt biserici în adevăratul sens al cuvîntului; singurul sacrament *eficient* al acestora este botezul. Dincolo de graniţele vizibile ale creştinismului, Dumnezeu, printr-un har special şi printr-un plan numai de el ştiut, a semănat germeni ai adevărului în diferite religii şi culturi, care îi pot face pe oameni să se apropie inconştient de plinătatea acestui adevăr. Tot prin harul său nemărginit, El poate acorda mîntuirea non-creştinilor care l-au căutat sincer pe Creatorul lumii şi care au dus vieţi virtuoase, după modelul Fericirilor. Dar salvarea lor se va produce doar prin harul Învierii lui Iisus Hristos, care prin jertfa sa a răscumpărat lumea. Iar Biserica are mereu o datorie misionară, de răspîndi Evanghelia pînă la marginile pămîntului, ştiind că doar ei i s-a încredinţat puterea deplină de a-l vesti pe Hristos, prin cuvînt şi sacrament.

12-14 RIDDERBOS (1997, 498) vede aici o confirmarea a continuării lucrării de mîntuire a Tatălui prin Fiul în istoria lumii după înălţarea lui Iisus la cer. Nu poate fi vorba de o dobîndire a unor puteri supranaturale de către ucenici în mod mecanic sau magic, ci numai în vederea scopului enunţat la v. 13: „ca să fie preaslăvit Tatăl în Fiul". Finalitatea e întotdeauna Dumnezeu. Decizia îi aparţine, iar dacă ucenicii vor reuşi lucruri extraordinare, aceasta va fi pentru că Dumnezeu a considerat că acel eveniment sau altul ar servi acestui scop: preaslăvirea Numelui Său. RIDDERBOS observă că scrierile mai tîrzii ale Noului Testament atrag atenţia că minunile nu se înfăptuiesc oricînd, ci numai după îndeplinirea anumitor condiţii (virtute, o viaţă de rugăciune, respectarea principalelor porunci), şi chiar şi atunci decizia îi aparţine doar lui Dumnezeu. Este probabil un semn că se simţea nevoia temperării unor avînturi charismatice motivate chiar de versetele 12-14 ale acestui capitol. TOMA DIN AQUINO (*Exp. in ev. Joannis*, XIV, Art. 1898-1902) crede că ceea ce spune Hristos aici este, în esenţă, următorul: Lucrurile pe care le fac reprezintă semne ale divinităţii mele. Dar dacă nici acestea nu sînt suficiente pentru ca voi să credeţi, voi face asemenea minuni şi prin alţii. Deci ceea ce vor face apostolii şi urmaşii acestora va fi o manifestare suplimentară a slavei lui Hristos; dacă un lucru extraordinar pe care cineva îl face singur arată ceva despre natura specială a autorului, cu atît mai mult, dacă el va săvîrşi ceva ieşit din comun şi prin alţii, se va putea intui mai uşor Cine este acesta. Cum rămîne atunci cu „lucrările mai mari" pe care Mîntuitorul spune că le vor face apostolii? Toma găseşte cîteva exemple: un om s-a vindecat după ce s-a atins de haina lui Iisus (Matei 9:20), în vreme ce alţii scăpau de boli numai după ce stăteau în umbra lui Petru (Fpt. 5:15); un bogat nu a vrut să-şi abandoneze posesiunile atunci cînd Mîntuitorul l-a chemat, în vreme ce mulţi oameni lăsau totul la picioarele apostolilor, avînd totul în comun (Fpt. 4:35). Dar sensul primar al acestui pasaj pare a fi, în opinia teologului dominican, lucrarea lui Dumnezeu

de îndreptățire a oamenilor. Iar aceasta are nevoie, desigur şi de răspunsul liber al omului, de acceptarea harului infinit al iertării. Toma compară astfel crearea lumii cu iertarea păcatelor: care este mai mare? El înclină către a doua variantă, citîndu-l şi pe Augustin, care arată că prima este o înfăptuire a puterii, pe cînd a doua este una a iubirii. Măreția lui Dumnezeu se arată cu adevărat şi în mod deplin în milostivirea sa. Şi se va arăta într-un mod şi mai deplin după ce Fiul va fi preaslăvit, iar Tatăl va trimite pe Duhul Sfînt Mîngîietorul. Lucrarea lui Hristos continuă după Înălțare, pe un plan universal şi prin intermediul oamenilor, a Bisericii Sale. Meditația Sfîntului Toma se deschide astfel către ecleziologie, arătînd astfel că a-l urma pe Hristos implică în mod necesar supunerea față de Biserică. Ea este Trupul Său, Mireasă, semn al continuării lucrării Sale în lume pentru mîntuirea tuturor: era eshatologică inaugurată de Înviere este marcată de trecerea Bisericii prin istorie ca semn al iubirii divine şi al Întrupării, marcă a demnității extraordinare de care se bucură omul în fața lui Dumnezeu. Chiril al Alexandriei crede că termenul de comparație din promisiunea Mîntuitorului e reprezentat de faptele făcute de El în timpul vieții Sale pămînteşti, cînd el a venit în chip de rob, golindu-se de Sine, trăind ca un om obişnuit. Nu trebuie să se creadă că ceea ce vor face ucenicii se va asemăna cu opera creatoare a lui Dumnezeu; ei vor continua, în schimb, opera Sa sfințitoare sau mîntuitoare. Aceste lucruri vor fi mai mari nu doar pentru că Biserica se va răspîndi pîna la marginile pămîntului, ci şi pentru că istoria lumii va intra într-o nouă etapă: cea în care Fiul va fi preaslăvit, va urca la Cer şi de acolo va dezvălui fără oprelişti slava Tatălui. Timpul activității ascunse a lui Iisus din Nazaret ia sfîrşit. Vine timpul în care Biserica va da mărturie pentru glorificarea Tatălui prin Fiul. (*Comm. in ev. Joh.*, 14:12-13).

14:26

ekeinos- Este folosită formă de masculin, pe cînd cea de neutru ar fi fost *ekeino*. Mulți au văzut aici o opțiune deliberată a evanghelistului cu rolul de a evidenția caracterul de *persoană* a Duhului Sfînt. Aceeaşi formă va fi folosită la 15:26 şi 16:13-14.

14:30

tou kosmou archon- „stăpînitorul acestei lumi"; BIBL. 1688: „biruitoriul lumii"; VULG: *princeps mundi* ♦ Bartolomeu Anania: „Satana nu are nimic în comun cu Hristos şi nicio putere asupră-I, dar Iisus îi acceptă biruința temporară ca preț al iubirii şi ascultării Sale față de Tatăl". Domnia Satanei se va prăbuşi prin moartea şi învierea lui Hristos. Diavolul este stăpînul celor păcătoşi, iar aceştia sînt reuniți de către Mîntuitor sub numele generic de „lume", comentează Augustin (*In Ioh. ev.*, LXXIX, 2). Lumea a fost şi va fi mereu sub stăpînirea Creatorului, dar există o categorie de oameni care se află sub stăpînirea unor forțe ale întunericului. Chiril al Alexandriei vorbeşte de o ființă bolnavă, întruchipare a urii față de om şi a rebeliunii absolute față de Dumnezeu: „Şi l-a numit stăpînitorul lumii în prezent, nu ca pe cel ce este cu adevărat Stăpîn, ci ca pe unul dintre barbarii sălbatici, care stăpîneşte prin legea tiraniei pe cei ce în nici un mod nu vor să-i aparțină, căci şi-a supus pe oameni prin păcat şi îi mînă ca pe o turmă care, despărțindu-se de Dumnezeu, este luată în stăpînire de străini. Din această stăpînire a eliberat-o Hristos cu dreptate, căci a fost scos afară acest stăpîn şi S-a făcut Împărat peste noi" (*Comm. in Joh.* 14:30). Toma preia explicația lui Augustin, stabilind astfel o linie uşor diferită de cea a lui Chiril: Diavolul este „principe al celor păcătoşi" dar nu doar pentru el însuşi s-ar fi instalat abuziv în această poziție, ci şi pentru că aceşti oameni s-au predat singuri, fiind îndrăgostiți prea mult de această lume. (*Exp. in Joannis.*, XIV, Art. 1975). „Căci lupta noastră nu este împotriva cărnii şi a sîngelui, ci împotriva Începătoriilor, împotriva Stăpîniilor, împotriva Stăpînitorilor aceste lumi de întuneric, împotriva duhurilor răutății care sînt în stihiile cereşti". Diavolul nu poate împiedica instalarea împărăției lui Dumnezeu, se precizează în Catehismul Bisericii Catolice (Art. 395). Deşi el provoacă serioase daune spirituale, acțiunea sa este îngăduită în mod misterios de Providență, în timp ce noi ştim doar că „Dumnezeu toate le lucrează spre binele celor care îl iubesc" (Rom 8:28).

Capitolul al 15-lea

15:2

Se poate găsi şi un sens mistic în acțiunea Tatălui de a curăța mlădița productivă pentru a o face şi mai rodnică. Urcuşul către Dumnezeu, spune Ioan al Crucii, presupune mari chinuri, o „noapte întunecată a sufletului", în care omul se detaşează treptat de orice ataşament față de planul vizibil dar simte o stare temporară de abandon, o lipsă totală a oricărei mîngîieri supranaturale, ceva asemănător unui întuneric spiritual. Starea aceasta este atît de chinuitoare pentru suflet încît, crede misticul spaniol, fără ajutor divin, omul ar muri. Dar ea este indispensabilă: în ciuda aparențelor, Dumnezeu lucrează în acest suflet, dăruindu-i haruri nebănuite şi încă nesesizate. De fapt, El este mai aproape ca niciodată de acest suflet, iar apropierea Sa apare ca întuneric omului; precum lumina soarelui poate orbi, la fel misterul Treimii este încă prea mare pentru puterile de percepție ale unui simplu om. Este ultima etapă înainte de uniunea mistică dintre om şi Dumnezeu (şi aceasta fiind abia o prefigurare a „nunții" desăvîrşite de după moarte), în care sufletul este purificat de toate resturile forțelor întunecate.

15:6

A rămîne în Hristos este garanția rodniciei spirituale, a bucuriei interioare, a curajului misionar, a răspîndirii Adevărului fără eroare. A-L abandona este începutul rătăcirii, sursa unei nefericiri crescînde, a unor chinuri care anticipează, din această viață, tragedia separării de

Dumnezeu. (cf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comm. in Joh.* 15:5-6). Ce înseamnă „focul" descris în Evanghelii şi în celelalte cărţi ale Noului Testament? Care sînt consecinţele ieşirii din Fiinţă, rămînerii în păcat, abandonării libere a lui Dumnezeu? TOMA DIN AQUINO (*Expositio in ev. Joannis* XV, Art. 2010) vede aici o exigenţă şocantă pentru mulţi: aşa cum există mlădiţe care rămîn înrădăcinate dar fără capacitatea de a produce fructe, în acelaşi fel există oameni care sînt alături de Hristos doar prin credinţă, însă nu şi prin caritate. Pedeapsa este „tăierea", adică ieşirea din slava dumnezeiască; „uscarea", consecinţa ruperii din rădăcină: unii creştini, deşi cad în păcat, îşi păstrează o vreme o anumită „prospeţime", dar, odată ieşiţi de comuniunea cu Hristos şi cu sfinţii, efectele acestei separări devin evidente; „adunarea" de către îngerii Domnului şi aruncarea în focul veşnic. Toma nu are nicio îndoială că acest foc este veşnic. Discuţia despre caracterul temporar sau definitiv al iadului, adică a stării de radicală separare de Dumnezeu a revenit periodic în istoria Bisericii. Origen este cel mai important reprezentant doctrinei mîntuirii universale, iar unii afirmă că şi Grigore de Nyssa credea în ea. În Occident, poziţia lui Augustin- de a afirma credinţa în eternitatea iadului, a fost rareori contestată şi a devenit doctrină oficială în catolicism. Recent, episcopul ortodox rus, Hilario Alfeiev a afirmat că milostivirea divină este atît de mare încît nu-i condamnă pe oameni la chinuri veşnice. Doctrina ortodoxă despre iad s-ar asemăna astfel cu cea catolică despre iad. Cardinalul Christoph Schönborn, prezent şi el la acel congres, l-a contrazis, afirmînd că Iadul e o realitate dar că dorinţa lui Dumnezeu este ca toţi oamenii să se mîntuiască şi că este datoria creştinilor de a se ruga pentru ca nimeni să nu fie pierdut. (cf. http://www.catholicculture.org/news/features/index.cfm?recnum=57674, accesat la 28 martie 2012).

15:15

humas de eireka philous; VULG.: *vos autem dixi amicos*; BIBL. 1688: „iar voao v-am zis priateni" ♦ De ce Hristos foloseşte timpul trecut atunci cînd le spune ucenicilor că le-a făcut cunoscute toate cîte le-a auzit de la Tatăl? Dimpotrivă, este clar că omul actual nu poate încă să înţeleagă întregul conţinut al Revelaţiei şi cu atît mai puţin misterul comuniunii dintre Tatăl şi Fiul-Cuvînt în Duhul Sfînt. Augustin (*In Ioh. ev.* LXXXVI, 1) crede că este trăsătura prin excelenţă a vorbirii divine de a vorbi despre lucruri viitoare ca fiind deja consumate. Este vorba, în fond, despre înţelegerea umană a trecerii timpului, care pleacă de la iluzia desfăşurării liniare a evenimentelor, pe cînd la Dumnezeu totul este simultaneitate. „Căci aşa zice Domnul Dumnezeu, Sfîntul lui Israel, Cel ce le-a făcut pe cele ce vor fi" citim în cartea profetului Isaia. Viitorul este deja actualitate şi fapt trecut în acţiunea lui Dumnezeu, orice gînd este în mod simultan şi act. „Mîinile şi picioarele mi le-au străpuns" găsim în Psalmul 21(22):16, cuvinte cu valenţe hristologice, anticipînd suferinţa Mîntuitorului, dar formulate la timpul trecut. Virtuţile credinţei şi speranţei fac accesibil misterul planului Tatălui revelat în Iisus Hristos. Ele sînt caracteristice acestei lumi, al cărei chip trece, şi stării actuale a omului al cărui trup este în continuare muritor, dar al cărui suflet creşte de la o zi la alta în Dumnezeu, ajutat de „pîrga Duhului" să sporească în sine harul Învierii. Credinţa şi speranţa reprezintă porţile de acces ale fericirii de nedescris pe care o va simţi omul la a doua venire a lui Hristos, o fericire prezentă deja în adîncul sufletului. El vorbeşte, aşadar, în aces verset, de slava ce se va arăta la sfîrşit. ♦ Orice creatură este dependentă de Creator, este într-o stare de robie faţă de acesta. Dar prietenia cu Dumnezeu ridică pe singura creatură materială căreia i s-a acordat acest privilegiu, omul, la o demnitate cu totul aparte, la cea de a fi iubit, deci eliberat din simplul statut de rob, de către Dumnezeu. Chiril al Alexandriei fundamentează astfel o învăţătură care pleacă de la ideea caracterului unic al omului, de fiinţă materială şi spirituală care poate iubi liber pe Dumnezeu prin harul pe care Acesta îl acordă, tot din iubire, prin Fiul său. (*Comm. in Joh.* 15:15) Prieten adevărat este cel care dezvăluie tainele inimii sale celuilalt. Toma din Aquino (*Expositio in ev. Joannis* XV, Art. 2014), printr-o analogie înduioşătoare, descoperă ceva din natura lui Dumnezeu. Dar, pentru că ne aflăm în cadrul *analogiei fiinţei*, trebuie să reţinem că termenul uman al comparaţiei este infinit diferit de cel divin. Dar nu pentru că Dumnezeu ar fi, în realitate, mult mai „sobru" decît imaginea umană a prieteniei, ci pentru că El este *infinit* mai mult, mai *cald*, mai *apropiat* decît un prieten. El este o Iubire mult mai arzătoare decît tot ce ne putem închipui, iar pasiunea Sa pentru om întrece toate aşteptările (iar pasiunea noastră pentru o persoană sau alta îşi are sursa în El). În continuare, Toma optează pentru interpretarea lui Grigore cel Mare: într-adevăr, Hristos dezvăluie mari mistere (iar ceea ce El „aude" de la Tatăl este însuşi actul etern al naşterii, esenţa dumnezeiască) iar omul le primeşte deja prin credinţă. Dar situaţia este asemănătoare cu a unui profesor care predă anumite principii ale unei ştiinţe, dar nu ştie încă să meargă în adîncime, pînă la implicaţiile acestor principii: omul simte ceva din bucuria contemplării Sfintei Treimi, însă doar „ca prin ghicitură". Ceea ce a fost revelat este definitiv, dar omul va continua să înainteze în mister, pînă cînd totul va fi clar, restaurat în Hristos.

15:26

ho parakletos… to pneuma tes aletheias; VULG.: *Paraclitos… Spiritus veritatis*; ESV: „Helper"; Luther: „Tröster"; Bibl. 1688: „Mîngîitoriul… Duhul adevărului". ♦ Conceptul de „Duh al adevărului" apare şi în manuscrisele de la Qumran, dar într-un cadru teologic dualist: acest „Duh" trebuie să dea mărturie împotriva unui alt "Duh", al Minciunii, într-o încleştare de forţe aparent egale. În Evanghelie, desigur, totul este sub stăpînirea lui Dumnezeu, dar este însă nevoie de această intervenţie supranaturală pentru ca aleşii lui Dumnezeu să învingă. Tonul întunecat al versetelor precedente ce descriau apropiata persecuţie şi acutizarea conflicului dintre bine şi rău este îndulcit de promisiunea

venirii unui Mîngîietor care va da mărturie, aparent exclusiv, prin oameni. (BRODIE, 1993, 489-490) ♦ Fără îndoială, este vorba aici de a treia Persoană a Sfintei Treimi, Duhul Sfînt. El vine fiind trimis de Fiul, dar ascultînd şi de Tatăl, de la care purcede (*ekporeuetai/procedit*). Tatăl şi Fiul lucrează, aşadar, împreună în opera de mîntuire- în acest caz, în deschiderea, la Rusalii, a ultimei ere din istoria umanităţii. Este aici şi precizarea că, de fiecare dată cînd un om va mărturisi despre Hristos, Duhul Sfînt va lucra invizibil, imperceptibil prin cuvintele sale. (Esv Study bible, 15:26). Mărturia nu este doar un simplu discurs, ci mai ales semn al fuzionării Duhului Sfînt cu persoana umană, crede A. Scrima (2008, 268-269). El ne oferă acces către „slava Cuvîntului" iar unirea misiunii noastre cu El trebuie să se asemene cu jertfa lui Hristos ce a pornit de la Tatăl şi a avut loc în lumina Lui. „În această lumină, mărturia Duhului Sfînt pentru Christos este însuşi adevărul lui Christos, însuşi adevărul Fiului". Precizarea că El „purcede" de la Tatăl este o adîncire a explicaţiei şi o mărturie pentru caracterul esenţial dumnezeiesc al celei de-a treia Persoane a Sfintei Treimi. Ridderbos (1997, 501-503) observă şi el că în contextul palestinian al sec. I, conceptul de *parakletos* ar fi putut să pară familiar celor care erau obişnuiţi cu descrierile veterotestamentare legate de forţe spirituale/angelice ce aveau rolul de a ghida oamenii către Dumnezeu. Uneori, o asemenea fiinţă sau chiar un om (Moise) poate avea o funcţie dublă: de mijlocitor în faţa lui Dumnezeu, implorînd milostivirea divină pentru toţi oamenii; şi de mesager al Creatorului. În mişcările religioase alternative ale epocii, apare uneori „Duhul adevărului" care se luptă împotriva unui Duh rău ce are o forţă aproximativ egală. Dar evanghelistul, deşi poate prelua conceptul, îi oferă un conţinut radical diferit: Duhul nu este un actor într-o dramă ce continuă să se desfăşoare, adică în războiul dintre bine şi rău, şi nu este nici mijlocitor. El dă mărturie pentru *sfîrşitul* acestei drame, pentru victoria definită a lui Hristos asupra păcatului şi a diavolului. El îi inspiră pe ucenici să proclame misterul iubirii Tatălui dezvăluită în moartea şi învierea Fiului. Concluzie: *parakletos* este un cuvînt care nu poate fi tradus cu uşurinţă, dar al cărui sens principal este al unei persoane care vine în ajutor şi oferă mîngîiere, curaj şi înţelepciune în momentele dificile.

Capitolul al 16-lea

16:1-3

Menţionarea scoaterii din sinagogi i-a făcut pe unii comentatori să lege acest pasaj de contextul ultimei părţi a vieţii a lui Ioan, sau în orice caz, de comunitatea ioaneică din Efes. Ar fi astfel o elaborare narativă necesară pentru a explica situaţia explozivă ce s-ar fi născut în sînul comunităţii evreieşti din Efes din cauza prezenţei creştinilor în sinagogi. Dar trebuie reţinut, comentează Brodie (1993, 491) că în această Evanghelie anumite grupuri (şi adesea este vorba de „Iudei") simbolizează unităţi mai mari, poate chiar întreaga lume. Înţelesul acestui pasaj se extinde dincolo de contextul spaţio-temporal imediat, iar el pare a fi o anticipare a persecuţiilor anti-creştine din toate timpurile. În plus, cercetările istorice nu au ajuns încă la o concluzie unanimă cu privire la amploarea persecuţiei venite din partea evreilor în sec. I. Esenţa avertismentului Mîntuitorului pare a fi pericolul amestecului teologico-politic, în care măsurile publice ce implică violenţa să fie legitimate pe baze religioase. Ar fi vorba, cu alte cuvinte, de idolatrie, de adorare a unui dumnezeu fals, imanent, care ar cere din partea supuşilor săi exclusivism, război, purificarea morală a cetăţii. Scrima (2008, 270) vine cu informaţii istorice despre politica religioasă din iudaismul secolului I: excluderea din sinagogă era acelaşi lucru cu excluderea din comunitate, din poporul lui Dumnezeu. Ea însemna inclusiv despărţirea de familie. Se putea merge pînă la a interzice orice contact între cel pedepsit şi comunitate (ebr. *herem*). Această măsura echivala cu moartea, era o damnare din această viaţă.

16:8-11

Duhul Sfînt-„Mîngîietorul" nu vine în lume ca judecător, ca agent al lui Dumnezeu prin care se finalizează un proces. De fapt, acest proces este deja terminat, iar Duhul vine pentru a comunica rezultatul. El îi va ajuta pe ucenici, le va dezvălui adevărata natură a lumii, misterul plecării lui Hristos şi caracterul victoriei Acestuia asupra forţelor dezordonate şi întunecate ale creaţiei. (Ridderbos, 1997, 532). ♦ Augustin (*In Ioh. ev.*, XCV, 1-4) atenţionează asupra pericolului de a crede că Persoanele Sfintei Treimi acţionează independent una de alta sau, în celalaltă extremă, că ele nu sînt distincte în esenţa sau acţiunea lor. Hristos, chiar dacă va pleca dintre ucenici, continuă să fie Domn al istoriei prin Duhul Sfînt, slujindu-l pe Tatăl. Duhul va acţiona însă prin ucenici, prin Biserică, dăruindu-le în inima iubirea arzătoare care îi va face să îşi învingă frica faţă de păcat, persecuţie, bătaie de joc. Astfel, Duhul „va vădi lumea de păcat", acţionînd ca izvor de iubire şi speranţă în sufletele urmaşilor apostolilor, călăuzindu-i, întărindu-i şi transformîndu-i în vestitori neînfricaţi ai Cuvîntului. Cei sfinţi vor judeca lumea prin simpla lor sfinţenie, arătînd ce înseamnă cu adevărat credinţa şi dreptatea sau, că, de fapt, acestea doua coincid: căci dreptatea este depăşită de iubire, este inclusă în aceasta, iar credinţa este indisociabilă de iubire, fiind act prin care întreaga persoană se supune, în adoraţie, lui Dumnezeu. Expus lîngă cei sfinţi, răul apare în întreaga lui grozăvie, este dezvăluit ca pură înşelătorie şi negare a Fiinţei, cea care este în mod intrinsec bună. Chiril al Alexandriei (*Comm. in Joh.,* 16:8-11) are o nuanţă diferită: Dumnezeu trimite Duhul Sfînt celor virtuoşi, iar acest lucru va deveni vizibil pentru toată lumea. Acest semn al alegerii este unul al victoriei în adevăr, cununa acordată celui care nu doar că a ales, ci a ales bine. Sfinţenia, dar dumnezeiesc, delimitează automat binele de rău, iar cei păcătoşi arată acest lucru şi în exterior, prin primele semne ale damnării:

nefericire, eşec, debusolare. „A vădi de dreptate" reprezintă demascarea păcatului necredinţei întregii lumi, de-a lungul a ceea ce a mai rămas din istorie pînă la Judecată. Înţelegem mai bine astfel conceptul de „îndreptăţire prin credinţă": a se socoti ca dreptate actul supunerii lui Hristos cel înălţat, deci deocamdată invizibil. Iar Satana, spune chiar Mîntuitorul, a fost deja judecat. Puterea de neînfrînt a Bisericii lui Hristos va deveni evidentă de-a lungul istoriei, cînd lumea va asista la răspîndirea Cuvîntului pînă la marginile lumii iar diavolul şi îngerii săi vor fi zdrobiţi la picioarele urmaşilor apostolilor, fie în chip evident, ca în ritualul de exorcizare, fie prin lucrările minunate pe care aceştia le vor înfăptui prin harul lui Dumnezeu. Cel care este „stăpînitor al aceste lumi", adică domn peste cei păcătoşi, este arătat ca o creatură neajutorată în faţa gloriei divine şi ca un vînzător de iluzii, de praf în vînt. ♦ Toma din Aquino (*Expositio in ev. Joannis,* XVI, Art. 2092-2097) vede în acţiunea Duhului Sfînt o etapă esenţială a istoriei mîntuirii. Discipolii fuseseră pînă atunci ataşaţi de Hristos cel Întrupat, pe care îl putea vedea şi asculta zi de zi. Ei nu erau încă liberi la nivel interior, capabili de a crede în ciuda aparenţelor, dincolo de simţuri şi afecte. De aceea, ei nu aveau nici curaj. Abia prin trimiterea celei de a treia Persoane a Sfintei Treimi, ei vor primi harul iubirii şi al curajului răspîndirii Evangheliei. Duhul Sfînt desăvîrşeşte opera de mîntuire a Tatălui, universalizînd şi împlinind evenimentul Învierii. „Acela va dovedi lumii păcatul şi dreptatea şi judecata": 1. păcatul cel mai mare este necredinţa. Hristos nu foloseşte forma „ei nu mă cred" ci „ei nu cred în mine". Şi demonii cred că Hristos există. Credinţa este însă obedienţa întregii persoane faţă de El, transformarea sufletului şi a trupului *în* Hristos. Respingerea lui Hristos este respingerea Tatălui: păcatul principal al lui Adam şi al întregii omeniri, cel din care se trag şi celelalte; 2. Dreptatea este atît a ucenicilor, cît şi a lui Hristos. A ucenicilor pentru că, în Duhul Sfînt, ei şi urmaşii lor vor primi darul credinţei în divinitatea şi umanitatea lui Hristos, uniunea ipostatică ce sfidează orice reflecţie filosofică sau loc comun din istoria religiilor. A lui Hristos pentru că Învierea sa va demonstra dumnezeirea sa, iar înălţarea sa la dreapta Tatălui va fi răsplata pentru jertfa şi iubirea sa faţă de oameni; 3. Prin sacrificiul lui Hristos şi prin Duhul Sfînt care va actualiza acest act în de-a lungul veacurilor, stăpînirea diavolului asupra inimilor oamenilor a fost anulată. De acum, oamenii nu mai au scuze. Diavolul va continua să ispitească, dar din afara individului, nu din interior, acolo unde fusese pînă la întruparea Fiului. Omul este din nou eliberat şi pe deplin responsabilizat în faţa lui Dumnezeu. Este rîndul său, timpul răspunsului plin de iubire faţă de harul operei mîntuitoare gratuite a lui Dumnezeu. Ispititorul nu va mai avea puterea asupra omului decît în măsura în care i se va permite acest lucru printr-o alegere liberă. Cei nedrepţi sînt condamnaţi prin propriul comportament pentru că, deşi Hristos a reuşit o victorie la nivel ontologic, restaurînd întreaga Creaţie şi inima omului, ei se supun celui rău după ce fuseseră eliberaţi.

16:12-14

Pogorîrea Duhului Sfînt este esenţială pentru ca membrii Biserici să reuşească propovăduirea Evangheliei cu putere şi înţelepciune. Anumite adevăruri vor fi dezvăluite doar in acţiunea treptată, istorică, a celei de a treia Persoane a Sfintei Treimi. Stăniloae face aluzie şi la Taina Sfîntului Mir, atunci cînd creştinul primeşte „Pecetea darului Duhului Sfînt" prin care puterile sufleteşti sînt imprimate cu puterea Duhului. Chiril al Alexandriei (*Comm. in Joh*, 16:12-13) crede că acest dar schimbă întreaga persoană, avînd capacitatea nu doar de a deschide ochii către Adevăr, dar şi inima către Bine. Virtutea devine mai uşor de atins, „naturală", într-un anumit sens, prefigurînd astfel restaurarea plenară a omului în lumina intenţiei originare a Creatorului: un nou om care, precum Adam, va putea contempla fără dificultate pe Dumnezeu şi va putea alege binele fără vreun obstacol interior. Aşa cum apostolii, iudei practicanţi, fideli legii lui Moise, au avut nevoie de timp pentru a înţelege natura lui Hristos şi a misiunii universale pe care acesta le-a încredinţat-o, la fel orice om trebuie să crească spiritual, să fie transformat prin acţiunea tainică a Duhului Sfînt, pentru a putea primi adevăruri tot mai mari. „Deşi acum cunoaştem în parte, cum zice Pavel (I Cor. 13, 9), în această cunoştinţă mică ne străluceşte frumuseţea întreagă şi neclintită a Adevărului. Deci, precum nimeni nu cunoaşte ale omului, după cum s-a scris, decît duhul omului, care este din el (I Cor. 2, 11), în acelaşi mod, după cuvîntul lui Pavel, nimeni nu cunoaşte cele ale lui Dumnezeu, decît Duhul lui Dumnezeu, Care este în El". Aceasta este natura cunoaşterii mijlocite de Duhul Sfînt: omul va primi scînteia Adevărului deplin prin lucrarea Duhului cel de o fiinţă cu Tatăl şi Fiul. ♦ Ucenicii nu pot purta întreaga plinătate a Adevărului, abisul cunoaşterii dumnezeieşti, pentru că Hristos nu a trecut încă prin jerfta Crucii, acolo unde va spune „s-a săvîrşit". Cunoaşterea/creşterea în Dumnezeu trece în mod obligatoriu prin „scandalul Crucii". Altă cale (magică, gnostică, ştiinţifică) nu există. Pogorîrea Duhului este complementară învierii şi înălţării Domnului, este actul care desăvîrşeşte şi actualizează opera Fiului. După ce Hristos pleacă (la nivelul aparenţelor) dintre oameni, se dezvăluie identitatea acestei a treia Persoane a Sfintei Treimi. „De aceea, Domnul trebuie să plece: ca absenţa lui să devină prilej şi loc pentru o prezenţă mai profundă în Persoana Mîngîietorului, pentru prezenţa sa în Duh şi Adevăr, în plinătate" (Scrima, 2008, 279-281).

16:21

Primul nivel al interpretării trimite, în mod evident, la succesiunea „Vinerea Mare şi Duminica Învierii". Dar metafora are deja un precedent în Vechiul Testament: „Ca o femeie-n chinuri cînd e să nască şi strică întru durerea ei, aşa i-am fost noi Celui iubit al Tău" (Isaia 25:17, Anania). Versetele următoare vorbesc despre un eveniment

eshatologic spectaculos: învierea morţilor. Se naşte astfel doctrina iudaică a „durerilor de naştere a lui Mesia" (ebr. *heble ha mashiah*), a perioadă a unei mari tulburări de dinainte venirii Mîntuitorului. În textul de faţă ele par astfel să acorde valenţe eshatologice evenimentelor din perioada imediat următoare a vieţii lui Iisus, adică moartea şi învierea sa. Aceste două momente apar astfel ca anticipînd, sau făcînd parte, din sfîrşitul general al istoriei. Există însă o diferenţă fină între Înviere şi Parousia, începutul şi sfîrşitul perioadei în care oamenii poartă deja „pîrga" învierii viitoare dar care aşteaptă încă în cîmpul efemer al istoriei. În acest context, echivalarea (de factură existenţialistă şi anistorică) a celor două momente de către R. Bultmann apare ca pripită. (Barrett, 1978, 493) ♦ Unii comentatori catolici au văzut aici o reluare a temei femeii care va naşte un Mîntuitor şi care se va lupta cu şarpele, inamicul arhetipal al omului. El apare prima dată în aşa-numita Proto-Evanghelie, acolo unde s-ar părea că este anticipată o luptă între o femeie (Maria?), fiul acesteia (Iisus Hristos?) şi diavol. Tema reapare cu o forţă şi mai mare în Apocalipsă: „Şi un mare semn s-a arătat în cer: O Femeie înveşmîntată cu soarele; şi sub picioarele ei, luna; şi pe capul său, o cunună din douăsprezece stele. Şi era însărcinată; şi striga chinuindu-se şi muncindu-se să nască[…] Şi Balaurul a stat înaintea Femeii care era să nască, pentru ca să-i înghită copilul cînd îl va naşte. Şi ea a născut un Copil de parte bărbătească, Cel ce cu toiag de fier va să păstorească toate neamurile. Şi Copilul ei a fost răpit la Dumnezeu şi la tronul Său, iar Femeia a fugit în pustie, acolo are ea loc pregătit de Dumnezeu, pentru ca acolo s-o hrănească timp de o mie două sute şi şaizeci de zile" (Apoc. 12:1,2.4-6, Anania). Această „femeie" (chiar Hristos i se adresează Mariei cu acest apelativ în două rînduri, la nunta din Cana Galileii şi în momentul răstignirii) ar fi aşadar noua Evă, cea care îl naşte pe Fiul Omului, mama Bisericii şi, conform dogmei catolice, primul om născut fără păcat originar prin meritele Fiului ei, anticipînd starea de după înviere a întregii omeniri. Alţii însă, precum celebrul exeget Schackenburg sau chiar comentatori de confesiune catolică, au respins interpretarea mariologică a acestui pasaj. (Ridderbos, 1993, 539).

16:23-24

AUGUSTIN (*In Ioh. ev.*, CI, 2-4) crede că acest verset trimite către destinul omului pentru eternitate: a-l contempla pe Creator. Evident, Mîntuitorul vorbeşte aici în primul rînd despre Învierea sa, ca moment de bucurie ce va urma după o aparentă tragedie. Dar discursul are aici şi nuanţe eshatologice: numai în acea viziune beatifică de după sfîrşitul istoriei omul va fi în starea în care nu va mai fi nevoie să întrebe sau să ceară ceva. Întrebarea, nedumerirea, nevoia, sînt caracteristice doar acestei lumi, acestei ultime etape a istoriei, cînd Biserica se aseamănă cel mai mult cu mama aflată în durerile naşterii: o perioadă de peregrinare, de încercări, suferinţe, păcate, strecurate în trupul ei, dar aşteptînd ca seminţele fericirii viitoare, deja plantate în substanţa ei, să dea rod. „Şi iarăşi puţin şi mă veţi vedea" sînt cuvinte ce se referă şi la această perioadă care, în comparaţie cu fericire eternă care va urma, vă părea într-adevăr ca o clipă. „Este ceasul de pe urmă" (1 Ioan 2:18), scrie Sf. Ioan în altă parte. ♦ Hristos s-ar putea referi aici nu la ziua Învierii sale, despre care a vorbit în versetele precedente ca reprezentînd bucuria pe care o vor simţi ucenicii după ce vor vărsa lacrimi, ci la ziua învierii generale, atunci cînd toate vor deveni clare, „ştiinţa şi profeţiile vor înceta" (cf. 1 Cor 13:8). „Şi în ziua aceea nu Mă veţi mai întreba nimic". Incertitudinea va fi înlocuită de bucuria întoarcerii Mîntuitorului. Opera Sa de Mîntuire, într-un anumit sens, se va încheia, căci legătura dintre oameni şi Tatăl va fi restaurată. Jerfta mîntuitoare a Fiului va face posibilă adorarea liberă de către oameni a Tatălui, refacerea comuniunii iniţiale, căderea obstacolului ce bloca vederea faţă către faţă a lui Dumnezeu. (Ridderbos, 1993, 539-543). Evident, crede Scrima (2008, 287-290), Iisus nu se adresează doar ucenicilor, ci şi întregii lumi. El vorbeşte despre evenimente sau, mai exact, despre un eveniment ultim, care depăşeşte cadrul istoric imediat. Este o împărţire a timpului, un sfîrşit şi o nouă creaţie. Imaginea naşterii apare deja la Isaia 26 : 17-18 ; 66 : 7-14 şi la Miheia 4:9-10. Exegeza iudaică a disecat această imagine, speculînd asupra stării probabil fericite, vegetative a copilului în uterul mamei. La naştere el se înspăimîntă, plînge, suferă pentru că este scos afară, dar pătrunde astfel într-o noua viaţă, mai conştientă. Hristos, vorbind despre întoarcerea Sa din momentul Învierii, trimite implicit şi către viaţa oricărui credincios care va fi păstrată tocmai datorită harului Mîntuitorului. Fiecare om trece prin acest drum, prin frica şi întunericul morţii, pentru ca apoi să-l vadă pe El şi să îşi redobîndească viaţa într-un mod cu totul nou. În acelaşi timp, această bucurie trece dincolo de bucuria mamei din momentul naşterii (în fond, un sentiment trecător) : este bucuria prin excelenţă, perpetuă, deplină. Vine ziua „sabatului", în care totul este revelat, iar ucenicii nu Îl vor mai întreba nimic.

16:32-33

Pentru BARRETT (1978, 483-484), Mîntuitorul este preocupat nu atît de apropiata persecuţie a Bisericii, cît de pericolul apostaziei. Păcatul principal al lumii este respingerea Revelaţiei Tatălui în Fiul, iar aceasta este semnul atitudinii faţă de Tatăl. Într-un context atît de greu, bătălia se dă pentru suflet, nu pentru prezervarea fizică a trupului. Vin vremuri de provocări, ispite, descurajare şi tulburare. Judecata, spre deosebire de evangheliile sinoptice, nu este un eveniment al viitorului, ci al prezentului. A început deja. Duhul Sfînt, a treia Persoană a Sfintei Treimi vine pentru a descoperi inimile oamenilor. El lucrează prin ucenici, dă mărturie prin aceştia, separă şi scoate în evidenţă sfinţenia, trezind astfel furia duşmanilor. Aceştia din urmă se judecă singuri, ieşind în faţă prin simpla lor opoziţie virulentă faţă de Biserică, lucru ce trădează închiderea inimii faţă de Creatorul lor. Prin Duhul

Sfînt, lucrarea Fiului în lume continuă. Există, în plus, o ambiguitate cel mai probabil voită în textul Evangheliei în legătură cu semnificaţia „plecării" şi a „venirii" Mîntuitorului. Cele două momente pot fi moartea şi învierea Sa, dar şi înalţarea şi a doua venire. Este un mod subtil de a sugera ca moartea şi învierea sînt deja evenimente eshatologice, că ele inaugurează începutul sfîrşitului, că prin ele a început judecata şi restaurarea creaţiei. Biserica timpurie va trăi astfel în credinţa că trăieşte ultima etapă a istoriei, aşteptînd doar învierea trupurilor ca ultimă consecinţă a jertfei răscumpărătoare a Fiului.

Capitolul al 17-lea

Capitolul 17 este punctul culminant al discursului început în cap. 13. După spălare (13) şi purificare (15-16), urmează acum, nu doar în naraţiunea Evangheliei, ci şi în viaţa oricărui creştin pînă la sfîrşitul lumii, sfinţirea. *Hagios* (sfînt, 17:10) şi *hagiazo* (a sfinţi, 17:17-19) definesc tema acestui capitol. Ideea de unitate apare şi ea frecvent. *Hagiazo* poate fi tradus în mai multe feluri : a sfinţi, a consacra, a sanctifica, desemnînd acţiunea prin care un om sau un lucru este adus în sfera sacrului, în prezenţa lui Dumnezeu. Dar acest act capătă în acest capitol o dimensiune trinitară, comunitară şi, în final, ecleziologică. Dacă sfinţenia înseamnă a intra în comuniunea de iubire absolută dintre persoanele Sfintei Treimi, ea se deschide către toţi ucenicii, toată Biserica şi întreaga lume. Oamenii, devenind sfinţi, imitînd pe Dumnezeu, imită şi unitatea interpersonală a Acestuia. Invers, oamenii, fiind uniţi în acelaşi duh de iubire şi adevăr, imită comuniunea Sfintei Treimi, singurul izvor al sfinţeniei.

Rugăciunea lui Iisus sugerează un proces în plină desfăşurare, adică urcarea sa la cer. Cererile sale devin tot mai clare, mai îndrăzneţe şi mai extinse în scop. Întîi, el se roagă doar pentru ucenici (v. 9) , apoi şi pentru toţi cei ce vor crede (v. 20). În final, el îi cere Tatălui în mod imperativ („Tată, voiesc ca…", v. 20). Pare că, pe măsură ce rugăciunea se desfăşoară, Hristos îşi recapătă treptat slava în care era îmbrăcat din veşnicie (cf. v. 5), iar el urcă, într-o mişcare de spirală (reluarea şi extinderea cererilor), din nou la Tatăl. Dodd, comentînd în 1953, afirma că rugăciunea lui Iisus este ea însăşi ascensiunea, dar nu în sensul celei fizice, corporale, ce va urma în curînd, ci în sensul unui urcuş spiritual, interior, ce va constitui modelul vieţii de rugăciune. (Brodie, 1993, 503-506). Şi A. Scrima este de acord că acest capitol este o culme a Evangheliei, una în primul rînd spirituală, tainică, dar şi literară. Interpretul trebuie să se apropie de ea în tăcere, rugăciune, reculegere. Hristos se roagă pentru sine, apoi pentru ucenici şi, în final, pentru întreaga Biserică.

17:2

Hristos vorbeşte aici despre Învierea sa şi despre calitatea acesteia de a fi actul suprem al Revelaţiei lui Dumnezeu, evenimentul care va orienta întreaga istorie şi creaţie către destinul pregătit din veşnicie de Tatăl. Ea nu adaugă nimic la nivel ontologic Tatălui, dar îi dezvăluie chipul cu deplinătate în istorie, „mărind" această slavă printre oameni, universalizînd şi desăvîrşind cunoaşterea umană despre Dumnezeu. Fiului după trup i-a dat Tatăl stăpînirea „peste tot trupul", adică peste întreaga omenire, cu toate că, Logosul etern născut din Tatăl avea deja această stăpînire pentru că „prin el toate s-au făcut". Augustin (*In Ioh. ev.*, CV, 2) sesizează aici misterul Întrupării: a fost nevoie de actul „scandalos" al unirii intime între Cuvînt şi umanitate, între natura dumnezeiască şi cea omenească (exceptînd păcatul), pentru ca Fiul să poată avea „stăpînire" asupra vieţii şi morţii, pentru ca El să poată învinge moartea şi păcatul în propriul său trup. Chiar din această viaţă, omul ştie că este unit cu Hristos cel victorios şi că nu rămîne decît ca roadele acestei victorii să fie cultivate, cîştigate, „luate cu asalt". „Căci trebuia ca cel ce a fost făcut supus şi pus sub stăpînirea lui Dumnezeu-Cuvîntul, Care toate le poate, odată mîntuit, să rămînă în bunătăţile nesfîrşite, ca să nu mai fie tiranizat de moarte, nici stăpînit de stricăciune şi păcate, sau supus vechilor rele" scrie CHIRIL AL ALEXANDRIEI. (*Comm. in Joh.*, 17:2) ♦ Evident, comentează SCRIMA (2008, 299-300), nu este vorba de o putere politică, a acestei lumi, vizibilă, banală. Este o putere asupra întregii Creaţii, spre binele acesteia, adică spre sursa şi destinul ei. Dacă pînă acum în Evanghelie, Iisus a mărturisit în faţa oamenilor despre puterea sa de a da viaţa veşnică, acum el o mărturiseşte, într-un gest perfect de iubire şi smerenie, chiar Tatălui, care i-a dat toate ale Sale. „Însă Iisus nu spune că tot trupul se va mîntui neapărat, căci ştie că tot trupul se poate împotrivi lui Dumnezeu. Însă cel care primeşte cuvîntul lui Iisus va avea viaţă veşnică. El revelează de pe acum că *unii se vor mîntui*: tuturor acelora pe care Mi i-ai dat. Nu spune însă acum cine sînt aceştia, ci explică ce este viaţa veşnică" (Scrima, 2008, 300). ♦ „Stăpînire peste tot trupul": există atunci o „teologie a trupului"?. Opera Papei Ioan Paul al II-lea „Bărbat şi femeie i-a făcut: o teologie a trupului", este un „da" răsunător pentru această întrebare. Este o lucrare de o imensă complexitate, care aşteaptă să fie descoperită în acest secol. Ea pleacă de la ideea unei finalităţi lăsate de Dumnezeu în trup, un „sens conjugal" al trupului care îl predispune pe om către o legătură cu celălalt (în căsătorie) prin care se pregăteşte pentru unirea din cer cu Hristos. Celibatul este doar o altă posibilitate, prin care se anticipează direct această unire. Într-un context mai larg, Ioan Paul al II-lea se înscrie în mişcarea reformatoare a teologiei secolului 20 care urmăreşte să răstoarne moştenirea nefastă a unei anumite variante de neo-scolastică prin care naturalul este separat de supranatural, postulîndu-se existenţa unei „naturi pure", care ar funcţiona cumva independent de har, conform unui scop natural, diferit de cel supranatural. Henri de Lubac, SJ a denunţat această orientare ca fiind, în esenţă, o legitimare a pretenţiilor umanismului secular ce pretinde o autonomie

a politicii, moralei, filosofiei faţă de teologie, spiritualitate, adevărurile revelate. Lubac propune o pledoarie pentru o întoarcere la spiritul hristocentric al Părinţilor şi scolasticilor, pentru a recupera acea înţelegere totalizantă prin care natura, corpul, raţiunea, istoria, creaţia erau văzute ca fiind orientate către supranatural, aşteptînd sau hrănindu-se din Revelaţia istorică a Tatălui prin Hristos în Duhul Sfînt, ele neputînd funcţiona fără har, credinţă, spiritualitate, mistică. Versetul de faţă este doar una dintre multele dovezi biblice pentru această unitate ce păstrează diferenţele şi care pune vizibilul în adevărata sa lumină: dar nemeritat al lui Dumnezeu, existînd pentru totdeauna prin El, ce nu poate fi desăvîrşit decît prin supranatural.

17:3

Cunoaşterea care duce la viaţa veşnică, scrie CHIRIL AL ALEXANDRIEI (*Comm. in Joh.*, 17:3) are loc prin credinţă. Credinţa însă nu este o teorie, o adeziune intelectuală la o simplă idee (pentru că „şi demonii cred, şi se cutremură", Iac. 2:19). Ea este iubire, cea prin care este mijlocită taina, şi prin care binecuvîntarea Domnului luminează sufletul: „cunoaşterea e viaţă, fiindcă naşte (în noi) puterea tainei şi aduce împărtăşirea de binecuvîntarea tainică, prin care ne unim cu Cuvîntul viu şi de-viaţă-făcător". Euharistia duce această unire pe un plan cît se poate de intim, fizic, în care persoana, unitate esenţială a trupului şi sufletului, primeşte Sfîntul Trup şi Sfîntul Sînge al lui Hristos. Duhul Sfînt desăvîrşeşte această cunoaştere, pregătind prin purificare interioară starea trupului de slavă şi a viziunii beatifice. Hristos spune aici şi că a sosit timpul ca oamenii să recunoască în Dumnezeu nu numai pe Creatorul atotputernic, ci şi pe Tatăl şi Fiul, în unitatea lor substanţială, în comuniunea lor de iubire perfectă la care este chemat şi omul.

17:5

Fiul îi cere acum Tatălui să îl ridice din nou la slava pe care a avut-o înainte de Întrupare, ca o răsplată pentru opera sa terestră de mîntuire. TOMA DIN AQUINO (*Exp. in ev. Joannis*, (XVII, Art. 2191) este de acord cu Augustin că aceasta nu înseamnă transformarea naturii umane a lui Hristos într-una dumnezeiască, practic anihilînd-o. Este vorba însă de ridicarea acestei naturi umane la demnitatea Fiului etern născut din Tatăl: Hristos va sta ca Dumnezeu şi ca om la dreapta Tatălui, de unde va domni asupra întregii Creaţii. Natura umană este astfel nu numai păstrată, ci şi îndumnezeită. În glorificarea Fiului se citeşte destinul întregii umanităţi, chemarea Tatălui adresată nouă şi mijlocită de sîngele lui Hristos. Într-adevăr, Augustin avertizează asupra pericolului unei teorii despre o natură umană „înghiţită" de divinitate sau despre un Cuvînt căruia i se adaugă ceva prin această acţiune, care e cumva mai „bogat" decît înainte de Întrupare. De fapt, Dumnezeu-Cuvîntul nu are nevoie de completări, de a se „desăvîrşi", prin acţiunea sa istorică, ci despre faptul că noi sîntem sîntem în centrul acestei acţiuni, noi am fost predestinaţi pentru a fi îndumnezeiţi: „Întru acest chip ne-a ales întru El mai înainte de întemeierea lumii, pentru ca întru iubire să fim în faţa lui sfinţi şi fără prihană, mai dinainte rînduindu-ne ca, după buna socotinţă a voii Sale, întru El prin Iisus Hristos să ne înfieze spre lauda slavei harului Său cu care ne-a dăruit întru Cel-Iubit". (Efes. 1:5-6) Este, aşadar, o acţiune a iubirii, prin care noi sîntem uniţi prin harul nemeritat cu Logosul etern care nu are nevoie de nimic în plus, fiind pururi desăvîrşit.

17:15-16

Accentul pus de Iisus merită observat: el nu a venit pentru a-i lua pe ucenici din lume, oferindu-le o evadare facilă, înainte de vreme, ca punct final al unei mişcări ezoterice în care maestrul le explică misterele acestei lumi corupte din care apoi îi ajută să fugă. Fizic, Iisus îi părăseşte iar de acum va mijloci în Cer pentru ei. Urmează istoria Bisericii, presărată cu suferinţă, persecuţii, deznădejde dar şi cu flori tainice ce anticipează descoperirea finală a fiilor lui Dumnezeu, cerul nou şi pămîntul nou. Chiar dacă Învierea a însemnat „surparea" celui rău, deci şi a păcatului şi a morţii, el rămîne stăpîn al acestei lumi (cf. 1 Ioan 5:19). Pare că Învierea, deşi act unic, definitiv, îşi dă roadele treptat, prin cei care acceptă credinţa în Hristos. Sarcina ucenicilor este de a rămîne în lume, neconfundîndu-se cu aceasta, dînd mărturie curajoasă, cu ajutorul Duhului Sfînt, despre Hristos. Este dezvăluită astfel natura spirituală, cosmică a acestui conflict, miza acestuia şi preţul eşecului. (Carson, 1991, 565)

17:17-19

Familia cuvîntului *sfînt* (*hagios*) apare destul de rar în a patra Evanghelie. Cuvîntul *sfînt* se foloseşte în primul rînd pentru a numi calitatea lui Dumnezeu. El este Altul, infinit trascendent şi diferit de creaţie. În prezenţa sa, îngerii şi sfinţii cîntă fără încetare: „Sfînt, sfînt, sfînt" (cf. Is. 6:3, Apoc. 4:8). Lucrurile sau persoanele alese de El sînt şi ele numite „sfinte". Un om sfînt va însemna astfel cineva care face exclusiv voinţa lui Dumnezeu. (Carson, 1991, 565).

Capitolul al 18-lea

Preotul dominican Thomas L. BRODIE (1993, 522) crede că putem citi în acest capitol două drame ale păcatului, oglindind peste timp cartea Genezei care începe cu relatarea căderii proto-părinţilor şi apoi a crimei lui Cain: prima este trădarea lui Petru, iar a doua este greşeala lui Pilat. Păcatul lui Petru începe atunci cînd îi taie urechea unuia dintre soldaţii ce veniseră să-l aresteze pe Mîntuitor. El continuă apoi cu celebra lepădare, ce poate arăta că el încetase, pur şi simplu, să mai creadă, confruntat fiind cu o slăbiciune aparent lipsită de speranţă a lui Iisus. Pilat greşeşte pentru că nu îşi dă seama că adevărul, pe care pare să îl caute prin întrebarea „Ce este adevărul?", era chiar în faţa lui, în persoana umilă ce îi fusese adusă de către cohortă. El pare a se afla aproape de găsirea acestui adevăr,

dar cedează presiunii mulţimii şi calculului politic. Izbucnirea lui Petru pregăteşte terenul (şi este semn) pentru trădarea venită din necredinţă, iar scepticismul lui Pilat sfîrşeşte prin victoria violenţei şi a morţii. Există astfel o stranie continuitate dar şi, în acelaşi timp, o ruptură în raport cu discursul din capitolele 13-17. Nu mai există nici urmă de optimism, ci doar întuneric, trădare, îndoială, persecuţie. Se confirmă astfel profeţia Mîntuitorului cu privire la propria suferinţă dar şi la debutul represiunii anti-creştine, El este acelaşi om-Dumnezeu, umil pînă la capăt, gata să bea paharul dat de Tatăl (v. 11), în vreme ce, lîngă el, singurul lucru ce rămîne, chiar exacerbîndu-se, este întunericul necredinţei. Discipolii, cu excepţia celui iubit, sînt absenţi. Revelarea din capitolele precedente a lui Iisus ca Fiu este urmată aici de una batjocoritoare („Iată omul!"; „Iată Regele vostru!"), una ce provoacă doar urlete furioase şi instigări la moarte. În sfîrşit, dacă în sala Cinei, adevărul sfinţitor fondează o comunitate, aici minciuna şi păcatul spulberă legăturile sociale, exacerbează ura, deschid calea către neant.

Andre SCRIMA (2008, 326-327) observă profunzimea teologică a fiecărui cuvînt al Evangheliei, atenţia lui Ioan Teologul pentru fiecare detaliu, pentru valenţe tipologice, dar şi folosirea de către el a unor mijloace literare primitive, dar extrem de sugestive pentru a deschide textul către dimensiuni mistice. Aflăm astfel că Iuda şi ostaşii au venit cu „felinare şi cu făclii şi cu arme", un mod laconic al evanghelistului de a sugera întunericul fizic şi metafizic în care se desfăşoară întreaga scenă. Acelaşi sens îl are şi precizarea aparent insignifiantă de la 13:30: „Luînd deci îmbucătura, acela a ieşit îndată. Şi era noapte atunci cînd ieşise" (Sferlea). Impresia generală este cea a împlinirii unui plan stabilit din veşnicie, asupra căruia Dumnezeu este complet suveran, dar într-un sens complex : oamenii nu devin astfel simple marionete, ci rămîn persoane libere. Dumnezeu se coboară astfel în chip de om pînă pe lemnul Crucii, expunîndu-se libertăţii oamenilor şi forţelor dezordonate ale istoriei, însă potrivit cu ceea ce era deja stabilit.

CARSON (1991, 571) trece în revistă dezbaterile contemporane în legătură cu sursele naraţiunii ioaneice despre patimile şi învierea Domnului. Unii cred că se pot izola în text „inserţiile tîrzii" şi influenţele venite de la celelalte Evanghelii pentru a reconstrui textul unei surse iniţiale, astăzi de negăsit, din care s-ar fi inspirat Ioan. Alţii cred că Ioan a scris în mod total independent faţă de sinoptici. Carson observă însă că toate aceste teorii se bazează pe prea puţin dovezi şi mai mult pe anumite presupoziţii legate de evoluţia canonului Noului Testament, istoria Bisericii timpurii, raportarea fiecărui evanghelist la scrierile celorlalţi. Teoria lui este că Ioan cunoştea cel puţin două evanghelii sinoptice dar că, dintr-un motiv sau altul, a decis să ofere propria versiune asupra evenimentelor, asumîndu-şi un grad ridicat de autonomie. În rest, discuţiile despre nepotriviri între cele patru mărturii sînt interminabile şi trădează din nou anumite prejudecăţi. Există o tendinţă a unor istorici de a evidenţia doar diferenţele, ca şi cum acestea nu s-ar putea completa reciproc şi nu ar fi fost cunoscute şi acceptate chiar de către Ioan ; ştiind deja de una sau mai multe versiune asupra evenimentelor, el nu contrazice, ci completează cu ceea ce el consideră a fi mărturie de primă-mînă (de multe ori chiar el fiind sursa acesteia).

Dar probabil că cea mai intensă dezbatere este cea legată de veridicitatea naraţiunii despre patimi, proces, condamnare la moarte. Mulţi comentatori au afirmat că nu era posibil ca întreaga desfăşurare a evenimentelor să fie marcată de atît de multe ilegalităţi şi abuzuri. Acest lucru ar fi semnul unui anti-semitism virulent al Bisericii timpurii care ar fi deformat adevărul pentru a-şi legitima discursul. S-a arătat în mai multe rînduri că în tratatul *Sanhedrin* din Mishnah era prevăzută o durată de minim două zile pentru astfel de cazuri pasibile de pedeapsa capitală, că era interzisă desfăşurarea proceselor pe timpul nopţii şi că se cerea întotdeauna audierea privată a unor martori. Autori evrei au afirmat chiar că Sanhedrinul ar fi încercat să îl salveze pe Iisus din faţa tribunalului roman. Toate afirmaţiile contrare s-ar datora exclusiv elaborărilor Bisericii timpurii. Dar se pot da mai multe replici: a. multe dintre regulile din Mishnah nu se aplicau (întotdeauna), ele fiind normative doar într-un sens general; b. există numeroase dovezi istorice care arată că o normă legală putea fi încălcată dacă situaţia o cerea. Dacă, de exemplu, autorităţile se temeau de violenţa mulţimii, procesul putea fi accelerat. În plus, cum execuţiile nu putea avea loc în ziua Sabatului, caracterul sumar al procesului lui Iisus poate fi astfel uşor explicat: dacă el fusese arestat joi seara, ei trebuiau să finalizeze toată procedura, inclusiv execuţia, pînă vineri la apusul soarelui. Cum oficialii romani (Pilat) lucrau de regulă doar de la răsărit pînă în jurul prînzului, autorităţile iudaice ar fi fost nevoite să pregătească tot cazul în timpul nopţii. Chiar evangheliile atestă aceste circumstanţe neobişnuite (apropierea Sabatului, presiunea populară); c. Mishnah este compilată în jurul anului 200 d. Hr., deci este greu de crezut că toate prevederile formalizate la acea dată existau sau erau la fel de clare în vremea lui Iisus. (Carson, 1991, 572)

18:4

Dumnezeu-Fiul, deşi suveran al acestor evenimente, păstrează libertatea omului, supunîndu-se acesteia şi chemînd-o către adevăr. Chiar cu riscul redundanţei, trebuie subliniat că nimic nu e întîmplător în această Evanghelie. „Pe cine căutaţi?" este interogaţia adresată nu doar celor de faţă, ci tuturor, de-a lungul veacurilor. „Pe Iisus Nazarineanul", sună răspunsul, marca limitării percepţiei obişnuite, lipsite de credinţă, ecou al scepticismului ce apare în Evanghelii în legătură cu afirmaţiile despre sine ale lui Iisus şi care constituiau un scandal în raport cu originea terestră a Sa: fiul lui Iosif, din Nazaret, Galileea. Evanghelistul notează acest detaliu pentru că el dezvăluie necesitatea deschiderii „ochilor"

interiori pentru a descoperi misterul dumnezeirii lui Iisus Hristos (cf. Scrima, 2008, 327-328).

18:11

Relatarea degajă impresia că Iisus rămîne autoritatea supremă, perfect stăpîn asupra evenimentelor. Actul său de auto-abandon este perfect liber. El iese în întîmpinarea celor veniţi să îl aresteze, îi interoghează, îi face să cadă la pămînt dintr-un simplu răspuns şi se asigură că ucenicii săi vor fi protejaţi (Barrett, 1978, 516).

18:12

Barrett urmează explicaţia lui Bultmann: Evanghelistul urmăreşte sugerarea unei confruntări în care întregul *kosmos* se dezlănţuie împotriva lui Iisus. El introduce astfel şi autorităţile romane în relatare ca semn al ostilităţii nu doar a autorităţilor iudaice ci şi al Statului în ansamblul său, reprezentat la acea dată în mod deplin de Imperiul Roman. Bultmann scrie despre faptul că Statul este şi el atras în acest eveniment eshatologic ca instanţă de care lumea se foloseşte pentru a-şi recăpăta coerenţa malefică ameninţată de venirea lui Hristos. (cf. Barrett, 1978, 516) Şi Scrima (2008, 329) crede că autorul are aici intenţia de a reliefa participarea întregii lumi („Roma") la drama întîlnirii dintre Dumnezeu şi om. Aici, în grădina Ghetsimani, omul este convocat la o întîlnire cu Dumnezeu, iar El iese în întîmpinarea omului, întrebîndu-l: „Pe cine cauţi?"

18:36

ek tou kosmou: nuanţa textului este esenţială, observă Augustin. (*In Ioh. ev.*, CXV, 2). Mîntuitorul nu spune „Împărăţia mea nu este în această lume", ci „din lumea aceasta": ea este formată din credincioşi, care încă trăiesc în această lume („Nu Mă rog să-i iei din lume, ci să-i păzeşti de cel viclean", Ioan 17 : 15). Reapare implicit apelativul „lumea aceasta" folosit pentru a-i desemna pe toţi cei care nu au descoperit lumina credinţei. Împărăţia lui Hristos nu este formată din cei care s-ar lupta fizic pentru el, pentru a-l împiedica să moară pe Cruce şi, probabil, pentru a-l propune ca rege, ci din cei care înţeleg iubirea infinită ce se ascunde în spatele Crucii. Ei înţeleg şi necesitatea acestei jertfe, menită a elibera omul de sub păcat şi a-l uni cu Hristos pentru viaţa veşnică. Augustin îşi expune pe scurt celebra teorie despre cele două cetăţi : oraşul lui Dumnezeu este deja aici, dar într-un mod discret, fiind amestecat cu „oraşul omului", ceea ce Hristos numeşte „lumea aceasta", aşa cum grîul este amestecat cu neghina. Dar, după citim şi în parabolă, va veni vremea recoltei, cînd binele va fi separat de rău, iar răul va fi aruncat în foc. Cetatea lui Dumnezeu este doar peregrină, trecînd prin veacuri cu răbdare în faţa persecuţiilor şi îndoielii. De aceea Mîntuitorul evită elegant un răspuns la întrebarea următoare a lui Pilat, „Eşti tu împărat? – Tu o spui", pentru că Pilat avea o înţelegere strict terestră şi politică a acestui termen. Hristos nu se asociază cu viziunea lui Pilat asupra autorităţii, dar răspunde totuşi afirmativ cu privire la perspectiva divină asupra acesteia. Chiril al Alexandriei (*Comm. In Joh.*, 18 :36) observă că Hristos nu neagă faptul că este Împărat, dar că se delimitează de orice asemănare cu înţelegerea umană asupra autorităţii. El arată că nu se războieşte cu Cezarul sau cu vreun alt conducător, ci că domnia sa se extinde asupra întregului univers ce fiinţează numai prin El şi pentru El. El este deopotrivă stăpîn peste toate, prezent în mod misterios în toată Creaţia, dar şi infinit transcendent şi substanţial diferit de aceasta, sursa nemişcată a întregii mişcări a Universului, arhetip al adevărului, binelui, frumosului.

18:38

Hristos anticipează întrebarea sceptică a lui Pilat şi adaugă : „Tot cel ce este din adevăr ascultă glasul Meu", oferind deja o explicaţie pentru atitudinea conducătorului roman. Pilat are nu doar sufletul întunecat, ci şi mintea împietrită, incapabil de a privi dincolo de evidenţa empirică deconcertantă. Stăniloae completează comentariul lui Chiril (*Comm. In Joh.* 18 :38) , speculînd asupra robiei lui Pilat în „monotonia acestei lumi mărginite", fiind derutat de multitudinea de înţelesuri disparate ce s-ar putea deduce prin observaţie dar şi nepregătit să creadă. Or, crede Stăniloae, numai o Persoană infinită ar putea fi sursa aceste infinităţi de adevăruri empirice tot aşa cum o simplă persoană umană este sursa unor gînduri mereu noi. În această Persoană infinită s-ar reuni astfel toate adevărurile particulare pentru că aceasta, fiind simplă şi eternă, este chiar originea acestora. Augustin (*In Ioh. ev.*, CXV, 4). nu insistă asupra întrebării lui Pilat, ci speculează asupra desfăşurării narative: Pilat nu ar fi aşteptat răspunsul pentru şi-ar fi adus brusc aminte de obiceiul iudaic de a elibera un deţinut de Paşti, fapt ce i-ar fi oferit oportunitatea eliberării lui Iisus, aşa cum îşi dorea. Primul dialog cu prizonierul l-ar fi convins că acesta merita să fie eliberat. Toma din Aquino (*Expositio in ev. Joannis*, XVIII, Art. 2364-2365) crede că Pilat este animat iniţial de o curiozitate genuină în legătură cu acest adevăr despre care predica Hristos. Guvernatorul roman înţelege, probabil, că Hristos nu este un împărat în sensul obişnuit al termenului (şi în sensul de care se temeau romanii), ci unul misterios (sau, probabil că gîndea Pilat, auto-închipuit), al celor „dintru adevăr", spiritual, transcendent. În întrebarea „Ce este adevărul?" se vede însă nu doar curiozitatea sa, ci şi faptul că adevărul nu era cunoscut de lumea acelor vremuri şi că aproape nimeni nu mai era înclinat către el. Istoria era într-un întuneric complet, sub semnul absurdului. Încercînd un răspuns imaginar dat lui Pilat, Sf. Toma reafirmă teza clasică a gîndirii patristice şi scolastice: adevărul este concordanţa dintre intelect şi realitate. Numai că intelectul divin este măsura tuturor lucrurilor, iar realitatea este o reflecţie a acestuia, pe cînd intelectul uman este *măsurat* de lucruri, trebuind să se conformeze realităţii. Există astfel un adevăr increat, Revelarea Tatălui prin Fiul în Duhul Sfînt, şi unul creat, prezent în lucruri şi reflectînd gîndul lui Dumnezeu, dar prezent şi în spiritul uman ca reflecţie a realităţii.

18:38

David Bentley Hart observă cum, în discuţia dintre Pilat şi Hristos se întîlnesc două lumi radical diferite: Nietzsche a văzut în întrebarea lui Pilat o superbă ironie venită din partea glorioasei culturi greco-romane ce exalta aristocraţia, splendoarea culturală, vitalitatea (şi singura afirmaţia valoroasă a Noului Testament, cf. *Antihristul*, cap. 46). Într-adevăr, un guvernator roman de origine nobilă pune această întrebare, sintetizînd astfel întregul sistem de valori morale şi presupoziţii metafizice ale antichităţii păgîne. Mai tîrziu, văzîndu-l înveşmîntat în purpură, avînd cunună de spini şi, probabil, abia ţinîndu-se pe picioare din cauza biciuirii, Pilat îl întreabă „De unde eşti tu?", manifestînd astfel reflexul oricărui nobil al vremii de a încerca să afle „pedigree-ul" interlocutorului. Neprimind niciun răspuns, Pilat îşi afirmă dur natura autorităţii sale: „Nu ştii că putere am să te răstignesc?". Totodată se întîlneşte aici semnul tragediei sub care stătea această veche cultură: în mod normal, moartea lui Iisus ar fi împăcat şi pe iudei, şi pe romani, liniştiţi că astfel s-ar fi păstrat ordinea „cetăţii", a întregii *oikoumene* şi a cosmosului: nu ar fi fost prima dată cînd cineva trebuia să moară pentru un scop mai „înalt", superior valoric unei „scandaloase" demnităţi a individului. Nimeni nu ar fi fost responsabil, ci doar „soarta" sau „zeii". Învierea a distrus însă toate aceste superstiţii, a expus nedreptatea, a anihilat toţi zeii şi toate calculele politice. Un exemplu similar este relatarea episodului în care Petru aude cîntatul cocoşului şi plînge. Pentru normele estetice ale lumii clasice, această povestire ar fi reprezentat o oroare, o revoltătoare exaltare a unei reacţii ruşinoase, lipsite de nobleţe, menită disprețului. (David Bentley Hart, „Christ and Nothing", *First Things*, Octombrie 2003). Pentru Papa Benedict al XVI-lea, împărăţia despre care vorbeşte Hristos nu se bazează pe o autoritate vizibilă, ci pe adevăr. La v. 37, Hristos numeşte adevărul ca fiind criteriul acestei noi forme de „guvernămînt". Este aşadar de înţeles că pragmaticul Pilat îl întreabă imediat „Ce este adevărul?". Iar Mîntuitorul a venit pentru a da mărturie despre adevăr, adică despre Dumnezeu şi despre creaţia sa, ultima avînd prin simplul fapt de a fi *creaţie* o finalitate supranaturală. Iar Pilat, în esenţă, respinge această problemă ca fiind irelevantă în cazul de faţă. (Ratzinger, *Jesus of Nazareth*, vol. 2, p. 183-187).

18:40

Termenul grec folosit aici, *lesetes*, căpătase un înţeles ceva mai bogat decît cel iniţial, de „tîlhar". În contextul acelui timp el desemna deja un „rebel", „luptător pentru libertate". Evanghelistul Marcu explică mai bine: „Şi era unul cu numele Baraba, închis împreună cu nişte răsculaţi care în răscoală săvîrşiseră omor". (15:7, Anania). Baraba („Fiul Tatălui") era, aşadar, o figură mesianică care condusese o insurecţie anti-romană. Aristocraţia Templului alege, aşadar, un tip de promisiune mesianică ce s-ar fi împlinit aici şi acum, prin mijloace politice şi militare, cu scopul reinstaurării regatului davidic. Cînd răspund mai tîrziu, cu viclenie, „Nu avem împărat decît pe Cezarul…", ei renunţă doar aparent la visul politic evreiesc. Ei spun, în esenţă, „Nu îl vrem pe *acest* împărat", pe cel care a promis doar pace şi iubire, pe cel care a cerea „doar" convertire şi priveghere în aşteptarea Împărăţiei lui Dumnezeu. (RATZINGER, *Jesus of Nazareth*, vol. 2, pp. 183-187)

Capitolul al 19-lea

19:1

De obicei, pedeapsa prin biciuire se aplica celor deja condamnaţi la moarte. Acum, Pilat o dictează ca o corecţie utilă în păstrarea ordinii publice. Era o pedeapsă de o violenţă extremă, care dura pînă cînd torţionarii oboseau şi pînă cînd carnea victimei era sfîşiată. E foarte probabil că această să fi fost explicaţia pentru incapacitatea lui Iisus de a duce crucea pînă la capăt şi pentru moartea sa atît de rapidă. Unii mureau deja din cauza biciuirii. (RATZINGER, *Jesus of Nazareth*, vol. 2, p. 185).

19:1-5

Exista, în unele culturi antice, figura „ţapului ispăşitor" sau a „regelui-paiaţă", prin care se încerca transferarea energiilor negative care afectau o comunitate sau un stat asupra cuiva. Nu e exclus ca soldaţii romani să fi acţionat astfel şi dintr-o frustrare la adresa conducătorilor. În orice caz, ei, fără să-şi dea seama, chiar participau la un astfel de act expiator, pentru prima dată în istorie cu adevărat eficient, prin care Fiul lui Dumnezeu lua asupra sa toate păcate şi suferinţele acestei lumi: „El însă pentru păcatele noastre a fost rănit şi pentru fărădelegile noastre a pătimit" (Isaia 53:5, Anania). Pilat, văzînd un Iisus plin de sînge, e foarte probabil tulburat şi mizează pe compasiunea mulţimii pentru a-i obţine eliberarea. „Iată omul!", este exclamaţia ce răsună de-a lungul veacurilor. În Hristos se vede într-adevăr întreaga omenire luată în robie de puterile veacului, batjocorită, închisă, ucisă. Mai mult, este omenirea prizonieră a păcatului. De aceea există tiranie şi degradare a demnităţii persoanei: pentru că omul i-a întors spatele lui Dumnezeu. Dar, în acelaşi timp, demnitatea dumnezeiască a lui Hristos e intactă, chiar dacă e invizibilă. De aceea, el va deveni icoană a celor care suferă, iar aceştia vor deveni la rîndul lor imaginea iubirii lui Dumnezeu. Niciodată, mai ales în suferinţă, nu sîntem singuri. (RATZINGER, *Jesus of Nazareth,* vol. 2, p. 186) În final, Pilat obţine ceea ce şi-a dorit: pacea temporală. El a trădat adevărul pentru a salva ordinea, pentru un meschin calcul politic. Procesul lui Iisus evidenţiază astfel limitele politicului înţeles ca o căutare a păcii, stabilităţii, prosperităţii, în defavoarea adevărului. Politicul, atunci cînd caută „interesul naţional", „stabilitatea în regiune", „îmbunătăţirea relaţiilor economice şi diplomatice" cu preţul tăcerii asupra violării drepturilor omului în interior sau în afară devine o nedreptate strigătoare la cer. De fiecare dată cînd altceva decît demnitatea umană şi rostirea

adevărului este mai important în relaţiile politice, figura lui Hristos batjocorit, biciuit, însîngerat şi ucis reapare ca o reamintire a mizei opţiunilor noastre din această lume, deci şi ca un avertisment.

19:3

Păgînii, cei care acum îl adulau sarcastic pe Iisus, se vor supune mai tîrziu cu toată inima Domnului- este aceasta o ironie a istoriei? Revenind la firul evenimentelor, este oricum clar că biciuire lui Iisus a fost un abuz imposibil de nejustificat prin comportamentul condamnatului şi un act care nu exista în codul legal roman (biciuirea putea avea loc doar dacă respectivul fusese deja condamnat la moarte). (BRODIE, 1993, 536).

19:4

Pilat îşi dă seama că omul din faţa lui nu este un rebel cu revendicări politice, el nefiind o ameninţare pentru ordinea de stat romană. Cu toate acestea, el simte o neliniște în faţa lui Iisus. Deşi un sceptic, el este un om al timpului său şi nu exclude posibilitatea unui amestec al unor forţe supranaturale. Aflînd ce se spune despre Iisus, „că s-ar fi făcut pe sine fiu al lui Dumnezeu", Pilat nu poate rămîne indiferent. El intuieşte că acest proces aparent banal ar putea avea o miză mult mai înaltă. Ratinzger crede că trebuie să citim această „frică" a lui Pilat şi în această notă: guvernatorul nu s-ar teme doar de şantajul evreilor sau de implicaţiile politice ale procesului, ci şi de o eventuală transgresiune împotriva zeilor pe care ar putea să o comită. În final, însă, frica pentru viitorul imediat devine mai puternică: el cedează atunci cînd iudeii îl ameninţă că l-ar putea reclama ca un trădător al Cezarului. (RATZINGER, *Jesus of Nazareth*, vol. 2, pp. 183-187).

19:6

Anothen, „de sus": putem citi aici o confirmare a „doctrinei politice" expuse de Sf. Pavel la Rom. 13? Brodie (1993, 538) crede că nu. Nu sînt indicii că aici ar fi vorba de o teorie prin care s-ar legitima orice autoritate politică, ci doar de o precizare valabilă strict pentru acest moment. Hristos sugerează aici taina istoriei mîntuirii care a făcut ca toate lucrurile să ducă spre acest moment. Pilat se află aici ca guvernator prin voia lui Dumnezeu, pentru că trebuia ca în acest fel să se desfăşoare evenimentele.

19:13-15

„S-a aşezat în scaunul de judecată în locul numit „Pietruit", iar în evreieşte „Gabbatha" (Sferlea). Piatra/locul pietruit menţionate aici de evanghelist semnifică moartea, pedeapsa prin lapidare pe care iudeii o ceruseră pentru Iisus cu ceva timp în urmă, dar aminteşte şi de piatra care sigila mormîntul lui Lazăr. Este aşadar un semn discret al păcatului şi a morţii ce păreau să domine ca o umbră întreaga scenă. Dar mormîntul lui Lazăr aminteşte, desigur, şi de învierea acestuia. Iar „Gabbatha", înseamnă, în ebraică, un loc înalt, folosit numai pentru un scop distinct. Este totodată şi ora la care era jertfit mielul pascal. Începe să se întrevadă o semnificaţie cu totul neaşteptată a acestor evenimente : „fanaticul" ce se afla în faţa lui Pilat, bătut şi umilit de toţi cei prezenţi ar putea fi chiar el Mielul pascal, cel care „va lua asupra sa păcatele lumii" pentru totdeauna. Iar iudeii strigă : *aron ! aron !* , imperativul aorist al lui *airo*, care se folosea şi pentru a desemna funcţia mielului de a „lua" păcatul dar care apăruser şi în scena învierii lui Lazăr, atunci cînd Iisus porunceşte : „Ridicaţi piatra !" (BRODIE, 1993, 539).

19:25-37

Interesant este că nici AUGUSTIN, nici CHIRIL AL ALEXANDRIEI nu scriu nimic despre o posibilă interpretare mariologică şi ecleziologică a acestui pasaj. Pentru AUGUSTIN (*In Ioh. ev.*, CXIX, 1-3) e de observat doar nobleţea lui Iisus care, deşi aflat pe cruce, nu uită de porunca cinstirii părinţilor şi îi porunceşte lui Ioan să o ia în grijă pe Maria. CHIRIL AL ALEXANDRIEI crede că Maria era şi ea copleşită de durere şi nu ştia sau uitase de misiunea şi profeţia lui Iisus cu privire la înviere. Tocmai de aceea El îi cere lui Ioan să o ia „la sine", pentru că discipolul preaiubit fusese mai stăpîn pe sine, ştiind că această suferinţă avea să treacă şi deci o putea întări sufleteşte pe îndurerata mamă a lui Iisus. Maria, suferind ca o mamă, nu ar fi putut în acele momente să perceapă corect întregul mister al Fiului ei. (*Comm. In ev. Joannis*, 19:25-27) ♦ Nici Sf. Toma sau Calvin nu adaugă nimic semnificativ. Dar, aşa cum afirmă Roch Kereszty, tendinţa generală a Sfinţilor Părinţi a fost de a o identifica pe Maria cu noua Evă, noua mamă a tuturor credincioşilor, cărora le dă naştere mereu aşa cum a cum i-a dat naştere şi lui Iisus. Ea devine astfel şi mamă a Bisericii sau arhetip al acesteia, fiind simultan mamă şi mireasă. Kereszty observă însă că citirea pasajului Ioan 19 :25-27 ca anticipînd misterul marianic şi eclezial sau, mai exact, misterul marianic şi feciorelnic al Bisericii, s-a făcut cu precădere în contemporaneitate. „Cu mult înainte ca Domnul să îi cheme pe apostoli şi să-i însărcineze, după Înviere, cu misiunea evanghelizării la toate neamurile, Maria acceptase deja să devină mama Fiului lui Dumnezeu, deci acceptase întreaga plinătate a mîntuirii pentru toată omenirea. Astfel, realitatea eclezială primordială este Biserica Marianică, adică Biserica ce este în acelaşi timp fecioară, soţie şi mamă în care Maria (alături de ceilalţi sfinţi) este activă prin mijlocirea sa maternă. Slujirea apostolică, inclusiv oficiul petrin, este ulterioară acestui aspect marianic. Mai mult, slujirea apostolică şi oficiul petrin au fost stabilite pentru a păzi şi conduce Biserica-mireasă către deplina uniune cu Mirele divin" (KERESZTY, 2011, 382). Unii au citit şi invers, acordînd preeminenţă „discipolului preaiubit" : el ar căpăta autoritate asupra Mariei şi, implicit, asupra tuturor oamenilor. Ca cel mai apropiat ucenic al lui Iisus, el poate interpreta fără eroare cuvintele Mîntuitorului şi poate întemeia astfel autoritatea apostolică a Bisericii. Bartolomeu Anania crede însă că dimensiunii filiale a

poruncii lui Iisus i se adaugă şi una duhovnicească, prin care Maria, „Eva cea nouă" devine mama tuturor credincioşilor. Scrima (2008, 370-371), observă, în reapariţia formulei de adresare „Femeie !", marca încheierii unui ciclu. Este vorba chiar de misiunea terestră a lui Iisus, începută la Cana, atunci cînd i s-a adresat mamei sale în acelaşi mod şi încheiată aici, pe Cruce, înainte de preamărirea sa prin Înviere. Dincolo de noblețea gestului Mîntuitorului, în conformitate şi cu tradiţiile orientale, de a o încredinţa pe viitoare văduvă unui om de încredere, Scrima crede că trebuie evidenţiat aici ceea ce ar trebui să fie evident : Maria devine mama multor oameni. Termenul semitic *umma* desemnează a structură matricială de persoane unite printr-o doctrină şi o aparenenţă comună. Maria va fi astfel mama unei astfel de comunităţi, fiind ridicată la demnitatea figurii Sophiei, „înţelepciunea transcendentă a tradiţiei biblice şi răsăritene. În lumina ei, discipolul îşi continuă proximitatea, intimitatea cu misterul, cu taina lui Iisus, chiar şi după ce acesta se îndepărtează" (Scrima, 2008, 371).

19:28

„Mi-e sete". Hristos bea paharul durerii pînă la capăt. Ştiind foarte bine că avea să primească oţet, el cere să guste să primească acest simbol al răutăţii umane. Jertfa sa este deplină, fără rest. Durere, singurătate, umilinţă, moarte : El a coborît pînă în fundul abisului. Moare pe deplin stăpîn pe destinul său, atunci cînd alege, cînd ştie că „s-a săvîrşit". Cît de mare va fi puterea sa ca judecător, dacă acum, ca om răstignit pe cruce, a avut un control total asupra vieţii sale ? se întreabă Augustin (*In Ioh. ev.*, CXIX, 4-6). Evanghelistul notează aici împlinirea versetului 21 din psalmul 68: „Şi ca hrană mi-au dat fiere şi întru setea mea mi-au dat să beau oţet" (Anania). Scrima atrage atenţia asupra simţului teologal desăvîrşit al lui Ioan. Dincolo de evenimentele narate se află permanent cuvîntul Scripturii care se împlineşte chiar acum. RATZINGER (*Jesus of Nazareth*, vol. 2, 2011, p. 217-218) observă şi o paralelă cu Isaia 5:1-2, în care se relatează despre acţiunea iubitoare a lui Dumnezeu în istoria Israelului, El plantînd o viţă de vie într-un loc amenajat cu grijă, dar care, prin contribuţia oamenilor, a produs „scaieţi" (Anania) sau oţet (RATZINGER). Iubirii divine oamenii nu îi răspund cu o atitudine de mulţumire şi adoraţie, ci cu un egoism care încearcă să acapareze ceea ce este al lui Dumnezeu. Hristos, spunînd pe cruce „Mi-e sete", se adresează astfel şi nouă, el cerînd „recolta", rezultatul propriei munci, dar primind în schimb „oţet": alienare, atomizare, răzvrătire, nihilism. Oricum, semnificaţia „oţetului" ca simbol al răutăţii umane apare doar în lumina Scripturii, deci printr-o lectură teologală a acestui pasaj. Se pare că ceea ce au făcut soldaţii romani nu era anormal, dat fiind că acest tip de băutură era preparat chiar şi pentru armatele ce activau în ţările calde pentru a astămpăra mai bine setea. Băutura din care i-au dat lui Iisus ar fi putut să fie chiar a soldaţilor. Setea lui Iisus pare a fi şi o expresie a iubirii lui Dumnezeu: el i-a oferit totul omenirii, fiind acum însetat după răspunsul, mereu amînat, al omului. (Scrima, 2008, 373).

19:30

„S-a săvîrşit": *Tetelestai-* Cuvîntul e legat de începutul naraţiunii Patimilor, atunci cînd se relatează că Iisus i-a iubit pe ai săi „pînă la sfîrşit" (*telos*). Iar acum, totul s-a împlinit, s-a ajuns la sfîrşit, adică Hristos a mers pînă la capăt, ba chiar dincolo de acesta, oferindu-se pe sine complet. Un alt cuvînt înrudit, *teleiou*, e întîlnit în Scrisoarea către Evrei, 5 : 9, atunci cînd se vorbeşte despre consacrarea, desăvîrşirea lui Hristos, prin moarte şi înviere. El împlineşte astfel un act de oferire de sine şi a lumii Tatălui ca jertfă preacurată şi definitivă. Dumnezeu se preaslăveşte prin Fiul Său, dăruindu-ne iubirea sa paternă prin acesta. Se realizează astfel o liturghie cosmică fără egal. (RATZINGER, *Jesus of Nazareth,* vol. 2, 2011, 222). ♦ „Hristos e stăpîn pînă la capăt pe moartea sa", sună o interpretare mai veche a acestui verset, reluată de părintele André SCRIMA (2008, 373-374). El moare „plecîndu-şi capul", părînd să fie stăpîn asupra voinţei sale chiar şi în ultima clipă. „Eu viaţa Mi-o pun pentru ca iarăşi să o iau. Nimeni nu Mi-o ridică, ci Eu o pun de la Mine Însumi" (10 : 17-18, Sferlea). S-a afirmat şi că un strigăt precum cel relatat de evangheliştii Matei şi Marcu, „Eli, eli, lama sabahtani" nu şi-ar avea locul în stilul şi tematica lui Ioan. Pentru el este mai importantă sublinierea unităţii esenţiale dintre Tatăl şi Fiul, atitudinea de supunerea totală a acestui din urmă, o legătură ce n-ar putea fi destrămată de drama umană.

19:34

„Sînge şi apă". Noe a făcut o uşă în partea laterală a vasului, pentru ca pe acolo să intre şi să iasă ceea ce urma să rămînă din viaţa terestră. Eva a fost creată din coasta lui Adam, în timp ce acesta dormea. Acum, cînd Hristos e mort, din coasta lui se nasc tainele Bisericii, se naşte însăşi Biserica, o nouă mireasă ce se va uni cu El la sfîrşitul veacurilor. (AUGUSTIN, *In Ioh. ev.*, CXX, 2). Chiril al Alexandriei crede fără urmă de îndoială că aici apa anticipează misterul Botezului, iar sîngele pe cel al Euharistiei. Oricum, deşi s-au încercat şi explicaţii medicale pentru această întîmplare, ea rămîne ceva neobişnuit. Trupul lui Hristos, deşi mort în sens fizic, este locuit de Duhul Sfînt, este plin de *Viaţă*, semn al victoriei asupra morţii. Fiind mort, Hristos este victorios şi suveran. Din el izvorăşte viaţa şi reconcilierea. (Scrima, 2008, 376). BRODIE (1993, 543) observă lipsa unei încărcături dramatice similare celei evangheliile sinoptice. Fără cutremur de pămînt, fără strigătul adresat Tatălui, fără bătaia de joc a trecătorilor. Sfîrşitul naraţiunii patimilor şi a morţii, semnalat prin cuvintele „După acestea…" (v. 38), nu este încărcat de stupefacţie şi angoasă, ci de o timidă speranţă, chiar de seninătate. Ioan subliniază validitatea propriei mărturii şi pune permanent evenimentele în lumina Scripturii şi a Învierii. Este încă o dovadă a

preocupării mult mai pronunţat pedagogice sau pastorale ce a stat la baza redactării acestei evanghelii. Ioan a fost atent în permanenţă de a scoate în evidenţă implicaţiile pentru cititor ale fiecărui cuvînt şi gest al lui Iisus. Sugestia prezentă în umbră este că evenimentele acestea nu reprezintă un capăt de drum, ci un început. Există note de armonie, semne ale unei renaşteri, reparări peste timp ale unor transgresiuni: lipsa de ascultare a Evei e compensată deplin de smerenia Fecioarei care a mers alături de Fiul ei pînă lîngă Cruce. Izbucnirea violentă a lui Petru din grădina Ghetsimani şi lepădarea acestuia de Mîntuitor îşi primeşte aici un răspuns în liniştea şi puritatea interioară a ucenicului iubit, care o ia în grija sa pe Maria şi aşteaptă pînă la capăt pentru a da mărturie. În orice caz, indiferent de semnificaţia sîngelui şi a apei, putem reţine de aici că în preajma lui Hristos stau ucenicii. Moartea sa, într-un anumit sens, permite intrarea acestora în prim-planul istoriei, ascensiunea Bisericii ca „martor" (v. 35) sfinţit de sîngele şi botezul Domnului (v. 34).

Capitolul al 20-lea

Ce înseamnă că Iisus a înviat, se întreabă Papa Benedict XVI (*Jesus of Nazareth,* vol. 2, 2011, 241-246) Evident, întreg creştinismul ar fi un fals dacă acest lucru nu ar fi adevărat. Totul depinde de a crede că Iisus *este*, nu doar că el *a fost*. S-a întîmplat atunci ceva unic în istorie? Prima ipoteză care ar trebui respinsă este cea că a simplei resuscitări sau aduceri la viaţă a unui trup mort. Asemenea fenomene se mai întîmplaseră în vremea lui Iisus (ex. Lazăr), dar pînă la urmă, acei oameni tot au murit. Ar fi astfel un fapt extraordinar, dar cu toate acestea încă inteligibil, ba chiar accesibil, în final, practicii medicale. Învierea lui Iisus este însă cu totul aparte pentru că înseamnă în primul rînd victoria definitivă asupra morţii. Ciclul e rupt, iar moartea nu mai are stăpînire asupra acestei persoane. Tocmai această victorie înseamnă intrarea într-o nouă fază a existenţei umane. Învierea are un efect universal, asupra tuturor oamenilor care au trăit şi care vor trăi vreodată. Hristos înviat este arhetipul destinului întregii omeniri: el nu se întoarce la o viaţă normală, precum Lazăr, ci pătrunde într-o nouă Viaţă, cea a Tatălui. Mărturiile evangheliilor lasă a se înţelege stupefacţia martorilor: toate descrierile încearcă să transmită misterul, paradoxul unei persoane care se află dincolo de această lume, şi totuşi în ea, cu un trup spiritualizat şi totuşi vizibil, palpabil. Este această în contradicţie cu viziunea ştiinţifică modernă? Însă descrierile nu neagă nimic din această viziune, nu spun că ceea ce se vede nu mai este acolo sau că nu mai funcţionează după aceleaşi legi, ci că se revelază ceva în plus, nou, ceea ce se află dincolo, o dimensiune care se adaugă la vizibil. Finitul se întîlneşte în sfîrşit cu infinitul.

20:1-10

Cu siguranţă că acest fragment merită o atenţie specială. Această descriere a unei alergări tot mai precipitate este un procedeu cu totul neobişnuit în contextul întregii Scripturi; ea poate găsi o paralelă tot în această Evanghelie, în secvenţa învierii lui Lazăr, caracterizată tot de un crescendo. De ce ucenicul iubit aleargă mai repede: doar pentru că este mai tînăr sau pentru că el se află într-o stare spirituală mai bună? Ajuns acolo, el vede (*blepei*, acelaşi verb folosit şi în v. 1, cu înţeles neutru, de simplă observaţie empirică, limitată, lipsită de credinţă) giulgiurile zăcînd. Apoi, Petru pare să preia „conducerea", observînd un prim indiciu care pare să infirme ideea că trupul fusese furat: mahrama care fusese pusă pe capul Mîntuitorului nu era aruncată într-o poziţie oarecare, ci înfăşurată separat într-un loc. Hoţii fac curat în locul din care au furat? Văzînd aceasta, Ioan este primul care crede, deşi dovezile nu păreau să indice o ipoteză atît de spectaculoasă. Mahrama lăsată deoparte pare a semnifica depăşirea limitelor spaţio-temporale de către Hristos cel Înviat. Ea aminteşte şi de mahrama purtată de Moise şi pe care şi-o dădea jos doar cînd vorbea cu Dumnezeu (cf. Ex. 34:33-35); Hristos, noul Moise, abandonează „mahrama trupului" pentru a merge la Tatăl. (cf. S. Scheiders, 1983. „The Face Veil: A Johannine Sign", BTB 13:94-97, citat în Brodie, 1993, 562). În plus, există aici, ca şi în scena împărţirii hainelor şi a cămăşii rămase întregi, sugestia unităţii viitoarei Biserici ca trup al lui Hristos: diversitate (hainele/giulgiurile) şi unitate (cămaşa/marama). Iar unitatea începe deja să se manifeste: de acum cei doi sînt menţionaţi numai la plural, simplu, ca „ucenici". Acesta este şi ultimul cuvînt al acestui fragment: *matetai*, „discipoli", „ucenici". Înţelegem astfel că şi Petru a început să creadă. S-a speculat şi asupra unei posibile valenţe simbolice în prezenţa celor doi la mormînt: teza că ei ar sugera creştinismul iudaic, respectiv cel păgîn, e puţin probabilă. Mai interesantă este următoarea: Petru este aspectul oficial, instituţional, vizibil al Bisericii, pe cînd Ioan este arhetipul aspectului contemplativ al acesteia. Pasajul îi pune astfel într-o tensiune creativă, care în final, se transformă într-o unitate în diversitate. (BRODIE, 1993, 562-564).

20:7

E posibil ca descrierea amănunţită a poziţiei veşmintelor Mîntuitorului să fie o modalitate a evanghelistului de a atrage atenţia că în momentul Învierii, Hristos a trecut prin ele, lăsîndu-le în aceeaşi poziţie. (BROWN, 1988, 1997). ♦ Continuă discuţiile despre originea Giulgiului din Torino. Dacă datarea exactă continuă să fie o problemă, un grup de cercetători crede că imaginea de pe giulgiu ar fi fost aproape imposibil de creat prin mijloace artificiale. După numeroase analize şi încercări de a reproduce o imagine similară, cercetătorii au ajuns la concluzia că numai o explozie masivă de radiaţii ultraviolete ar fi putut produce un astfel de tipar (vezi http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-2076443/Turin-Shroud-created-flash-supernatural-light.html, accesat la 21 octombrie 2011). Experimentele au arătat că a fost nevoie de aproximativ 500 000 de volţi pentru a crea o

imagine cu o suprafaţă de cîţiva centimetri pătraţi. Se estimează astfel că, pentru a produce ceea ce vedem pe Giulgiu, ar fi fost nevoie de o descărcare de energie de zeci de milioane de volţi. (cf. http://vaticaninsider.lastampa.it/en/homepage/inquiries-and-interviews/detail/articolo/13344/, accesat la 21 octombrie 2011).

20:17

Noli me tangere!, sună traducerea din Vulgata lui Ieronim. Dar noua ediţie a Vulgatei (sec. 20) prezintă o altă versiune: *Noli me tenere!*, mai fidelă, se pare, înţelesului original care înseamnă ceva mai mult decît o simplă atingere: *me mou aptou-* „Nu mă atinge/Nu te prinde de mine!". LUTHER: „Rühre mich nicht an!" (anrühren= a atinge, a amesteca). ESV: „Do not cling to me!"; Bibl. 1688, Micu: „Nu te atinge de Mine!" ♦ Care ar fi taina acestui verset, se întreabă Augustin (*In Ioh. ev.*, CXXI, 3), mai ales pentru că Hristos, cît fost pe pămînt după Înviere, a fost totuşi atins (secvenţa cu Toma este cel mai spectaculos exemplu), ba chiar şi de Maria Magdalena: „Iar ele, apropiindu-se, I-au cuprins picioarele şi I s-au închinat" (Matei, 28:9, ANANIA). Două interpretări posibile: fie Maria simbolizează neamurile care încă nu ajunseseră să creadă în Hristos şi care o vor face abia după Înălţare; fie, urmînd aceeaşi linie, El trimite astfel un mesaj asupra naturii sale divine a cărei expresie ultimă va fi Înălţarea şi aşezarea Sa la dreapta Tatălui. Credinţa în Hristos trebuie să fie supunerea faţă de Cel ce este una cu Tatăl. Înseamnă, cu alte cuvinte, a proclama că „Hristos este Domnul!". Iar acest tip de credinţă, cu acest tip de încărcătură dogmatică, nu ar fi fost posibil fără Înălţare, după cum restaurarea finală a creaţiei nu ar fi posibilă fără a doua venire. În ceea ce priveşte Biserica, ea nu ar fi pe deplin formată fără momentul pogorîrii Duhului Sfînt. Augustin încearcă să redea în cîteva cuvinte extraordinare înţelesul interdicţiei Mîntuitorului: Nu mă atinge, căci Eu nu m-am suit încă la Tatăl. Nu crede în mine prin ceea ce am devenit pentru voi, fără a trece dincolo, către ceea ce voi ar trebui să fiţi. Abia în cer îl vom putea atinge pe Cel în care aici trebuie să credem fără dovezi palpabile. „Tatăl meu şi Tatăl vostru": Tatăl meu prin natură, Tatăl vostru prin har. Misterul Treimii şi destinul omului sînt prezente aici într-o formă concisă. Chiril al Alexandriei (*Comm. in Joh.*, 20:17) merge şi el pe ideea unei deficienţe a Mariei şi, implicit, a întregii rase umane în acel moment: Hristos se amestecase cu păcătoşii şi permisese să fie atins de aceştia înainte de Înviere, dar după acest moment trupul său capătă o strălucire aparte. E nevoie ca el să plece şi ca Tatăl să trimită prin Fiul pe Duhul Sfînt pentru ca oamenii să fie capabili să atingă trupul Mîntuitorului, prezent, pînă la sfîrşitul istoriei, doar în Euharistie. Se observă cum hristologia se deschide în mod necesar către pnevmatologie şi către ecleziologia euharistică. Biserica, ce va avea în centru Euharistia, va permite doar celor botezaţi, deci celor îngropaţi împreună cu Hristos şi care au primit Duhul Sfînt, să se împărtăşească. Este astfel anticipat misterul Bisericii peregrine. ♦ Toma (*Expositio in Ioh.* XX, Art. 2516-2517) precizează: secvenţa de la Matei 28:9 şi Marcu 16:9 are loc după acest moment. Maria Magdalena l-a văzut pe Hristos în două rînduri: acum, cînd El îi spune să nu îl atingă, şi un pic mai tîrziu, cînd era însoţită de alte femei. Abia atunci, ele îngenunchează şi îi cuprind picioarele. El rafinează şi căutarea înţelesului mistic al acestui pasaj: înălţarea Mîntuitorului este un act care se petrece şi în inima omului. Prin acesta, noi putem să credem pe deplin în divinitatea lui Iisus Hristos. El o opreşte pe Maria pentru că îi cere acesteia să depăşească limitele vizibilului, să îşi deschidă inima către splendoarea misterului Învierii.

20:19

„A venit Iisus şi a stat în mijloc" : O apariţie bruscă, ca şi cum el ar fi venit dintr-un plan cu totul străin categoriilor spaţio-temporale obişnuite. El vine chiar de lîngă Tatăl numai pentru a se manifesta lumii, pentru a face cunoscut treptat misterul Învierii. El deja transcende materialitatea, întreaga Creaţie. Scrima observă că şi vocabularul se schimbă : El „se arată" ucenicilor (*ephanerosen*), „se dezvăluie", „se face cunoscut" (21 :1). „Iisus, fără a fi părăsit lumea, e realment lîngă Tatăl : iar el se manifestă numai şi numai pentru a confirma această situare, pentru a marca deschiderea în sfîrşit operată între jos şi „Sus", după expresia ioanică". (Scrima, 2008, 391-392).

20:22

Enephusesen (*emphusao*) „a suflat": este acelaşi cuvînt întîlnit şi în cartea Facerii în descrierea dăruirii vieţii de către Dumnezeu lui Adam: „şi a suflat asupra lui suflare de viaţă şi s-a făcut omul întru suflet viu" (Gen. 2:7b, Anania). S-a speculat asupra semnificaţiei acestui gest: se leagă el doar de taina botezului şi de iertarea păcatelor efectuată de acesta sau şi de taina spovedaniei? Conciliul de la Trento a ales ambele variante. (Brown, 1988, 99).

20:28

„Domnul meu şi Dumnezeul meu!": Toma foloseşte cuvintele prin care psalmistul i se adresa lui Dumnezeu (cf. Ps. 117:27-28). Este finalul Revelaţiei lui Hristos: el este recunoscut ca „Domn şi Dumnezeu". Evanghelistul îşi duce la capăt naraţiunea care a urmărit dezvăluirea graduală a naturii lui Hristos pentru ca toţi să creadă şi să primească viaţa veşnică. (Brown, 1988, 100)

Capitolul al 21-lea

Papa Benedict al XVI-lea (*Jesus of Nazareth*, vol. 2, 2011, 272-278) se întreabă: ce este Învierea? Ea este un eveniment cu un impact mai întîi ontologic: trupul lui Hristos devine chiar „locul" în care vor învia oamenii. El devine trup cosmic care îi poate primi şi duce în viaţa divină. Hristos este cel prin care intrăm în comuniune cu Tatăl şi cu ceilalţi. Învierea este astfel un „salt" ontologic care transformă fiinţa, deschizînd o altă dimensiune. Ea

este astfel un eveniment fără asemănare, cu totul diferit chiar de Întrupare şi Crucificare: graniţele istoriei sînt rupte, calea către eschaton este deschisă, iar imanentul se întîlneşte cu transcendentul. Dar, deşi este orientată dincolo de istorie, ea rămîne un eveniment cu impact în istorie. Cu toate acestea, revine întrebarea atît de umană: de ce este Dumnezeu atît de discret? De ce a ales să se manifeste doar într-un cerc restrîns de ucenici iar de-a lungul istoriei să ne lase liberi (sau abandonaţi) să credem în El sau să îl respingem? Dar nu este acesta un mod cu adevărat divin de a acţiona: de a aştepta cu răbdare iubirea noastră, de a bate la uşa sufletului fără a forţa intrarea, de a-şi construi într-un mod atît de umil propria istorie în tumultul istoriei noastre, aşteptînd răbdător creşterea Împărăţiei în mijlocul nostru? Şi chiar nu vedem lumina care străluceşte tot mai puternic din direcţia acestui om, Iisus din Nazaret, evreu din Galileea secolului I, care oferă mereu dovezi despre sine prin lucrările din viaţa Bisericii şi care singură poate explica succesul vestirii Evangheliei şi impactul nemaivăzut al creştinismului în istoria lumii? Puterea, splendoarea adevărului strălucesc continuu în Biserică şi în Scriptura care, dacă ar fi citită cu inima deschisă, nu ar întîrzia să producă minuni în suflete.

21:1

S-a discutat mult despre locul acestui capitol în Evanghelie, despre posibilitatea ca el să fie o „inserţie tîrzie", datorată unui discipol al lui Ioan şi care se potrivea mai bine undeva în capitolul 20. Într-adevăr, sfîrşitul ultimului capitol pare a fi şi sfîrşitul întregii Evanghelii. Nu există însă alte variante ale textului evangheliei. Iar la o privire mai atentă, crede A. Scrima (2008, 401-403), textul dezvăluie o frumuseţe şi o semnificaţie aparte, un „suflu ioanic" care „nu mai cunoaşte închiderea. Cuvîntul referitor la Iisus, e, el însuşi, deschidere, breşă operată între timp şi veşnicie, între viaţa mundană şi viaţa veşnică deja „actualizată": iată sensul propriu-zis ioanic al acestui cuvînt. Capitolul 21 izbuteşte să fie realmente o capodoperă, pentru că ne conduce, printr-o desăvîrşită frumuseţe a peisajului şi a gestului uman, pînă în zarea Eschatonului. Ce alt final s-ar fi putut da acestei mici cărţi, extraordinare de la un capăt la altul?" ♦ Pentru preotul dominican Thomas BRODIE (1993, 576), capitolul 21 are un rol central în Evanghelie, iar acest lucru trebuie afirmat cu tărie, împotriva criticii istorico-filologice care vede aici incoerenţă sau o „inserţie tîrzie". Este la fel de important în complementaritatea sa precum viaţa cotidiană a unui cuplu căsătorit care completează, împlineşte, ziua mult mai spectaculoasă a nunţii. Aici, ucenicii revin la viaţa lor obişnuită de pescari numai pentru a descoperi cît de amplă este de fapt, transformarea eshatologică a lumii adusă prin Înviere şi care este natura acestei noi dimensiuni ontologice, spirituale, morale, liturgice deschise de Hristos. Ieşirea în larg şi atingerea ţărmului capătă astfel o valoare simbolică: este deschiderea infinită în Dumnezeu şi începutul creşterii discrete dar sigure a împărăţiei sale. Tema generală a capitolului e alcătuită dintr-o serie de motive: providenţa, răspunsul uman, comunitatea, biserica. Evanghelia se încheie astfel într-o pronunţată orientare eclezială şi istorică; figura lui Petru şi aluzia la Euharistie (v. 9) nu fac decît să întărească această interpretare. Biserica are astfel în centru dăruirea de sine a lui Dumnezeu şi răspunsul similar al omului (Petru, ca reprezentant al tuturor discipolilor). În sfîrşit este aici şi un înduioşător portret al condiţiei umane, înfăţişînd o gamă impresionantă de sentimente, slăbiciuni, întrebări, toate fiind îmbrăţişate, vindecate, transformate de Dumnezeu.

21:4

„Totuşi, ucenicii nu ştiau că este Iisus". Este ceva neobişnuit în apariţiile de după Înviere ale lui Iisus. Pe de o parte, el pare un om normal, material: merge alături de ucenici, vorbeşte cu ei, mănîncă. Pe de altă parte, el nu este recunoscut imediat. Maria Magdalena îl confundă cu grădinarul. Acum, el este pe ţărm, dar ucenicii nu îl recunosc. Abia după ce le vorbeşte iar ei prind mulţi peşti, Îl pot recunoaşte. Iar la 21:12 se poate intui ceva straniu, misterios în legătură cu prezenţa lui: „Niciunul din ucenici nu îndrăznea însă să-L întrebe „Cine eşti Tu?", fiindcă ştiau că era Domnul". Ei nu îl recunoşteau după aspectul exterior, ci aveau o certitudine interioară, pur şi simplu „ştiau", *eidotes*. Există, aşadar, o dialectică vizibil/invizibil, material/spiritual, identitate/alteritate prezentă în aceeaşi persoană. El este om obişnuit şi, în acelaşi timp, noul om, al cărui trup, nesupus coordonatelor spaţio-temporale, e semn al intrării într-o altă dimensiune a existenţei. Şi tocmai stîngăcia, spontaneitatea, simplitatea, contradicţiile ce caracterizează naraţiunile evanghelice despre Înviere indică faptul că a existat un eveniment istoric la care au asistat nişte oameni luaţi total prin surprindere. O poveste inventată ar fi fost, din contră, impecabilă sub aspect stilistic şi al coerenţei logice ; s-ar fi oferit probabil descrieri mai amănunţite asupra materialităţii persoanei înviate sau felurite dovezi analizate atent. Avem însă în faţă o uluială continuă, luînd ipostaze diferite, prezentă chiar şi după cîteva decenii de la consumarea evenimentelor. Se simte un *exces* în acest eveniment, un surplus covîrşitor de fenomenalitate, semnificaţii, reverberaţii emoţionale, iar textele surprind parţial, poate în prea mică măsură, impactul „evenimentului Hristos". (Ratzinger, *Jesus of Nazareth*, vol. 2, 2011, 265-271)

21:11

O sută cincizeci şi trei de peşti : are acest număr vreo semnificaţie ? Exegeţii cad, cel puţin, de acord că este prezentă aici o aluzie la plinătatea mîntuirii şi la amploarea misiunii Bisericii în lume, care va aduce multe roade. Chiril al Alexandriei vede întreaga lume păgînă în numărul 100, rămăşiţa lui Israel în numărul 50 şi Sfînta Treime în numărul 3. Alţii au citit aici diverse cuvinte din ebraică şi greacă : cum în aceste limbi fiecărei litere a alfabetului îi corespundea cîte un număr, „153" ar fi astfel alcătuit de

cuvinte ca *ha-olam hab-ba* („Veacul ce va veni"), *qhl h'bbh* („Biserica Iubirii") sau „*Simon*"+ *„ichtus"* („peşte"). O a treia variantă este cea a numărului ca simbol matematic: există numere care, aranjate geometric sub forma unităţilor componente, alcătuiesc un triunghi. Spre exemplu, „6" este format din trei unităţi+două deasupra+una în vîrful triunghiului (v. figura de mai jos). La fel pot fi „înfăţişate" în plan şi numerele 10, 15, 21, 28 ş.a.md., inclusiv 153 ca sumă a tuturor numerelor de la 1 la 17. Acest tip de numere era obiectul fascinaţiei atît al matematicienilor greci cît şi al autorilor biblici. Componente ale numărului 17 (12 şi 5 sau 10 şi 7) apar în Evanghelie, cuantificînd durata, distanţa, cantitatea. Chiar în contextul întregii Scripturi ele au încărcătură specială. De exemplu episodul înmulţirii pîinilor: 12 coşuri sînt umplute cu firimiturile provenite din 5 pîini. Numărul 153 capătă astfel un simbolism dens: misiune, recoltă, desăvîrşire, sfinţenie. (Brodie, 1993, 585-590).

21:15

Este scena următoare un argument pentru primatul papal ? Sfîrşitul Evangheliei aduce în lume un tip de pace cu totul aparte, o combinaţie între familiaritate cu cel mai delicat sau firesc gest uman şi o lumină supranaturală care transfigurează totul : lumina Eschatonului revarsată în lume, încă discretă, dar recongnoscibilă pentru cel care ştie să caute, cel care trăieşte în duhul lui Hristos. Şi a mai rămas ceva de reparat, o rană de vindecat : trădarea lui Petru. Focul de jăratic amintea deja de focul din curtea lui Ana (cap. 18), parte din cadrul în care se produce lepădarea. Scrima (2008, 410-411) crede că acest episod are o semnificaţie străină problemei primatului. Părinţii au văzut aici doar scena emoţionantă a întoarcerii lui Petru la demnitatea de apostol. În schimb, figura lui Ioan revine aici într-un mod şi mai enigmatic : ce înseamnă „Dacă Eu voiesc ca el să rămînă pînă ce vin…" (21 : 22) ? Pare că pe acest personaj se aşterne încă un văl misterios, în loc să descoperim mai multe despre el. El este cel pe care-l iubea Iisus, martor şi discipol : Evanghelia nu vorbeşte despe apostoli, ci despre discipoli, cei care sînt mereu în prezenţa Învăţătorului, aproape de inima Sa. Iar Ioan are un loc privilegiat şi devine figura fondatoare pentru toţi care îşi vor înţelege sau filtra misiunea apostolică printr-o încercare permanentă de a adînci contemplarea lui Hristos, atît de mult încît ei vor deveni transparenţi faţă de har, vestind nu doar prin cuvînt, ci prin întreaga persoană misterul mîntuirii. Iubind, ei devin una cu Cel pe care Îl iubesc pentru ca cei din jur să vadă, să simtă misterul ce ne cheamă.

21:20

Există un mister final care i se descoperă lui Petru, după momentul reabilitării şi al vestirii martiriului său. „Întorcîndu-se", *epistrapheis*, de la *strepho:* cuvîntul apare în momente decisive ale Evangheliei, atunci cînd cineva ia o decizie şi ceva se schimbă într-o persoană sau alta. De exemplu, atunci cînd se vorbeşte despre pasul iniţial făcut de Iisus către ucenici (1:38), despre posiblitatea iudeilor de a se converti (12:40) şi despre cele două întoarceri ale Mariei Magdalena, prima- înapoi, cu sens negativ, a doua- înainte, cu sens pozitiv (20:14, 16). Textul ne invită să intuim tristeţea care îl cuprinde pe Petru atunci cînd Iisus îi vorbeşte despre îmbătrînire şi o moarte violentă pentru credinţă. Dar, în momentul următor, el se întoarce şi descoperă altceva, cu totul opus, anticiparea unei iubiri ce *rămîne*, învingînd moartea. Există exegeţi care cred că discipolul iubit era deja mort, iar faptul că Petru îl vedea acum era un fapt extraordinar. E o teză puţin probabilă, dar mesajul nu s-ar schimba. Brodie (1993, 593-594) crede că nici nu trebuie să încercăm să rezolvăm ambiguitatea textului; aceasta ne ajută chiar să intuim măcar parţial acest mister ce leagă viaţa terestră de viaţa veşnică, de momentul întoarcerii Domnului. Iar El vorbeşte aici cu aceeaşi autoritate ce a caracterizat sfîrşitul capitolului 17: „Eu vreau…". Se simte forţa divină care leagă eonii, stihiile şi distruge puterea morţii. În final, Hristos nu ne cere să înţelegem acest pasaj, ci să ne supunem raţiunea unei Raţiuni care ne depăşeşte. Datorită ei, noi nu vom pieri, nu ne vom descompune, nu ne vom cufunda în neant, ci vom *rămîne*. Iar El rămîne cu noi.

INDICE DE CUVINTE ŞI FORME

A

a : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „zu, nach" : „à" : (68x)
a *prep.* [1] 14, 25; 14, 30; 15, 20; 15, 26; 15, 26; 15, 32; 18, 16; 20, 21; 20, 21; 20, 23; 20, 23; 22, 44; 24, 14; 25, 33; 25, 33; 25, 34; 25, 41; 26, 64; 27, 38; 27, 38; [2] 0, 3; 10, 37; 10, 37; 10, 40; 10, 40; 12, 36; 14, 62; 15, 27; 15, 27; 16, 5; 16, 12; 16, 19; [3] 0, 1; 1, 11; 7, 15; 7, 21; 7, 24; 7, 24; 7, 25; 7, 26; 7, 38; 7, 38; 7, 40; 7, 47; 8, 10; 8, 47; 9, 3; 9, 12; 9, 22; 9, 22; 9, 22; 9, 22; 9, 22; 9, 31; 9, 33; 9, 37; 9, 45; 11, 13; 12, 1; 19, 26; 20, 42; 21, 35; 22, 69; 23, 33; 23, 33; 24, 19; [4] 8, 17; 21, 6;

abáte : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : v. III : „ablenken" : „dévier" : (1x)
s-au abătut verb indicativ perfect compus 3 sg. [4] 5, 13;

abiá : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adv. : „kaum, erst" : „à peine" : (1x)
abiia *adv.* [3] 9, 39;

ac : (1508 DERS) : s. n. : „Nadel" : „aiguille" : (3x)
acului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 19, 24; [2] 10, 25; [3] 18, 25;

acásă : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : adv. : „heim" : „chez soi" : (6x)
acasă *adv. de loc* [1] 9, 6; [2] 3, 20; [3] 5, 24; 7, 10; 8, 39; 15, 6;

acél : (1521 Neacşu) : adj./pron. dem. : „jener" : „ce, celui-lá" : (408x)
acea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 24, 48; 27, 8; [2] 5, 29; 12, 12; [3] 10, 31; 17, 34; 23, 48; [4] 5, 9;
acealea *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 24, 22;
acêea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 7, 22; 7, 25; 7, 27; 8, 28; 11, 25; 12, 1; 13, 1; 14, 1; 18, 28; 18, 32; 22, 23; 22, 46; 24, 36; 24, 46; 26, 29; [2] 3, 24; 3, 25; 4, 35; 13, 24; 13, 32; 14, 25; [3] 1, 29; 6, 23; 6, 48; 10, 7; 12, 43; 12, 45; 12, 47; 13, 1; 13, 31; 14, 21; 15, 14; 17, 31; 20, 17; 20, 18; 21, 34; 23, 12; 23, 40; [4] 1, 39; 4, 39; 12, 29; 14, 20; 16, 23; 16, 26; 20, 19; 21, 3;
acêea *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 5, 48; 6, 9; 6, 25; 6, 34; 9, 8; 10, 31; 12, 12; 12, 27; 13, 13; 15, 11; 18, 13; 18, 23; 19, 5; 19, 6; 21, 32; 22, 9; 25, 13; 27, 8; 27, 64; 28, 19; [2] 0, 1; 1, 38; 2, 28; 4, 28; 4, 28; 6, 14; 7, 5; 7, 20; 8, 25; 10, 7; 12, 10; 12, 24; 13, 11; 13, 35; 16, 10; 16, 12; [3] 0, 1; 1, 35; 4, 2; 4, 7; 6, 9; 6, 35; 6, 36; 7, 7; 8, 1; 8, 12; 8, 42; 10, 12; 11, 13; 11, 19; 11, 35; 11, 49; 12, 3; 12, 4; 13, 15; 13, 33; 14, 20; 14, 25; 16, 7; 16, 16; 17, 8; 18, 4; 21, 14; 22, 52; 24, 4; [4] 1, 22; 1, 32; 2, 18; 4, 30; 4, 48; 5, 12; 5, 16; 5, 18; 6, 21; 6, 65; 6, 68; 7, 22; 8, 47; 9, 23; 9, 25; 10, 17; 10, 31; 11, 29; 11, 53; 12, 2; 12, 18; 12, 27; 12, 35; 12, 39; 12, 42; 13, 6; 13, 11; 13, 22; 13, 24; 15, 19; 16, 15; 16, 17; 16, 19; 18, 4; 18, 11; 18, 17; 18, 29; 18, 31; 18, 37; 18, 40; 19, 4; 19, 5; 19, 10; 19, 11; 19, 27; 19, 28; 20, 2; 20, 15; 20, 16; 20, 20; 21, 5; 21, 13;
acei *adj. pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 21, 31; 22, 7; 22, 28; [3] 10, 36; 13, 4;
aceia *adj. pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [3] 14, 24; [4] 8, 10;
aceia *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 5, 4; 5, 5; 5, 6; 5, 7; 5, 9; 20, 10; [2] 8, 7; 16, 11; 16, 13; 16, 13; [3] 11, 48; 17, 23; 19, 27; 24, 14; 20, 33; [4] 7, 45; 10, 6; 17, 24; 20, 13;
acêia *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [4] 10, 35;
aceiia *adj. pron. dem. fem. sg. gen./dat.* [1] 18, 27; [3] 6, 49; 17, 9; [4] 19, 31;
acel *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [1] 27, 63; [3] 8, 38;
acel *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* [1] 8, 13; 15, 28; 18, 1; 26, 55; [2] 13, 11; [3] 2, 38; 7, 21; 10, 21; 10, 32; 19, 5; 20, 19; 20, 35; 24, 33; [4] 4, 53;
acela *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [1] 1, 21; 3, 11; 5, 19; 6, 4; 10, 22; 12, 50; 17, 5; 17, 27; 18, 4; 24, 13; 26, 23; 26, 48; [2] 1, 8; 3, 35; 5, 15; 8, 35; 12, 4; 12, 5; 12, 6; 12, 21; 13, 13; 14, 15; 14, 44; 15, 43; 17,1; [3] 3, 16; 9, 26; 11, 7; 14, 9; 17, 16; 19, 25; 20, 11; 20, 12; 23, 51; [4] 1, 8; 1, 18; 1, 33; 3, 30; 4, 25; 5, 11; 5, 19; 5, 35; 5, 38; 5, 43; 5, 46; 6, 29; 6, 46; 6, 57; 7, 11; 8, 42; 8, 44; 9, 9; 9, 11; 9, 12; 9, 25; 9, 31; 9, 36; 9, 37; 9, 48; 10, 1; 12, 48; 12, 49; 13, 6; 13, 25; 13, 26; 13, 30; 14, 10; 14, 12; 13, 27; 14, 26; 15, 26; 16, 8; 16, 13; 16, 14; 18, 17; 18, 25; 19, 21; 19, 35;
acela *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [1] 14, 35; 18, 7; 26, 24; 26, 24; [2] 0, 1; 14, 21; 14, 71; [3] 9, 5; 18, 3; [4] 18, 15; 19, 27; 21, 7; 21, 23;
acela *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* [1] 9, 22; 9, 26; 9, 31; 10, 14; 10, 15; 10, 19; 13, 44; 17, 18; [2] 10, 10; [3] 12, 12; [4] 6, 10; 19, 27;
acêle *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 15, 22; [3] 1, 24; 23, 7;
acêlea *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 14, 18; 15, 18; 23, 23; [2] 7, 15; [3] 4, 2; 9, 36; 10, 21; 11, 42; 21, 22; [4] 5, 19; 5, 39; 10, 16;
acêlea *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 3, 1; 24, 19; 24, 22; 25, 7; [2] 1, 9; 2, 20; 8, 1; 13, 17; 13, 19; 13, 20; 13, 20; 13, 24; [3] 1, 39; 2, 1; 4, 2; 5, 35; 6, 12; 9, 36; 12, 37; 12, 38; 20, 1; 21, 23; [4] 14, 11;
acelor *adj. pron. dem. fem. pl. gen./dat.* [1] 24, 29;
acelora *adj. pron. dem. fem. pl. gen./dat.* [1] 25, 19;

acelora *pron. dem. masc. pl. gen./dat.* [1] 5, 3; 5, 10; 13, 11; 20, 4; 21, 40; [4] 11, 13;
acelora *pron. dem. fem. pl. dat./gen.* [3] 24, 11;
acelui *adj. pron. dem. neutru sg. gen./dat.* [1] 14, 35; [3] 15, 15;
aceluia *adj. pron. dem. fem. sg. gen./dat.* [3] 12, 46;
aceluia *adj. pron. dem. neutru sg. gen./dat.* [2] 6, 11; 6, 55; [3] 10, 12; [4] 11, 51; 18, 13;
aceluia *adj. pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [1] 12, 45; 27, 19; [2] 14, 21; [3] 11, 26; 22, 22; [4] 11, 49;
aceluia *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [1] 24, 50; [3] 4, 6; 4, 8; 17, 1; [4] 3, 28; 9, 28;
cêea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [2] 3, 8; 4, 35;
cêea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 4, 25; 14, 22; 16, 5; 19, 1; [2] 5, 1; 5, 21; 6, 45; 8, 13; 10, 1; [3] 8, 22; 20, 17;
cêea *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 2, 17; 2, 23; 11, 23; 12, 17; [2] 5, 14; [4] 19, 24;

acélaşi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. pron. : „derselbe, der gleiche" : „le même" : (6x)
acêeaşi *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [3] 6, 38; 24, 13;
acelaşi *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* [1] 26, 44; [2] 14, 39; [3] 2, 8; [4] 11, 6;

acést : (1521 NEACŞU) : adj./pron. dem. : „dieser" : „ce-ci, celui-ci" : (697x)
aceasta *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 5, 46; 8, 9; 9, 26; 10, 23; 11, 16; 12, 11; 12, 41; 12, 42; 13, 20; 14, 2; 15, 15; 16, 18; 21, 44; 22, 38; 24, 14; 26, 8; 26, 13; [2] 0, 3; 1, 27; 4, 13; 8, 38; 10, 5; 10, 30; 12, 10; 12, 30; 12, 43; 13, 30; 14, 9; 14, 27; 14, 30; 14, 58; 19, 26; [3] 1, 34; 1, 36; 2, 2; 4, 6; 4, 21; 4, 23; 7, 44; 7, 45; 7, 46; 8, 9; 8, 11; 9, 21; 10, 11; 10, 20; 10, 28; 10, 39; 11, 29; 11, 32; 11, 50; 11, 51; 12, 41; 12, 56; 13, 6; 13, 16; 15, 3; 17, 25; 18, 5; 18, 9; 18, 30; 19, 42; 20, 2; 20, 9; 20, 19; 21, 3; 21, 32; [4] 2, 12; 2, 19; 2, 20; 3, 19; 3, 32; 4, 13; 4, 15; 4, 18; 4, 21; 4, 27; 5, 14; 6, 1; 6, 34; 6, 58; 7, 8; 7, 8; 7, 49; 8, 4; 8, 23; 8, 23; 9, 39; 12, 25; 13, 1; 13, 7; 18, 36; 18, 36; 20, 30; 21, 25;
aceasta *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 1, 22; 7, 12; 9, 28; 12, 31; 13, 19; 13, 28; 13, 52; 21, 42; 21, 42; 21, 43; 23, 13; 23, 34; 24, 43; 24, 44; 26, 12; 26, 13; 26, 56; 27, 46; 28, 14; [2] 0, 1; 1, 27; 5, 32; 5, 43; 9, 21; 11, 3; 11, 24; 12, 11; 12, 44; 14, 8; 14, 9; [3] 1, 18; 1, 43; 2, 36; 2, 38; 3, 20; 4, 43; 5, 6; 6, 3; 6, 33; 7, 4; 7, 8; 11, 42; 12, 17; 12, 22; 12, 39; 13, 16; 16, 2; 18, 36; 20, 17; 21, 4; 22, 19; 22, 23; 24, 40; [4] 1, 19; 2, 22; 3, 22; 4, 37; 5, 1; 5, 28; 6, 6; 6, 39; 6, 40; 6, 50; 6, 58; 6, 61; 6, 61; 6, 66; 7, 39; 8, 6; 8, 40; 8, 59; 9, 30; 11, 7; 11, 11; 11, 26; 11, 51; 12, 6; 12, 33; 13, 28; 13, 35; 14, 13; 15, 8; 15, 12; 15, 13; 16, 17; 16, 18; 16, 19; 16, 30; 17, 3; 18, 34; 18, 37; 18, 37; 18, 38; 19, 12; 19, 38; 20, 14; 20, 20; 20, 22; 21, 1; 21, 14; 21, 19; 21, 19;
aceastaş *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 27, 44;
această *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 13, 54; 21, 23; 26, 31; [2] 0, 3; 11, 28; 14, 4; [3] 7, 44; 12, 20; 16, 24; [4] 0, 2; 2, 11; 3, 29; 6, 51; 10, 6; 10, 18; 11, 4;
acest *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [1] 18, 4; [3] 14, 30; 17, 18; 18, 11; 23, 4; 23, 47;
acest *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* [1] 12, 32; 17, 21; 22, 20; 26, 29; 26, 39; 26, 42; [2] 7, 6; 7, 29; 9, 29; [3] 1, 61; 16, 28; 22, 20; [4] 12, 5; 12, 18; 12, 30; 19, 13; 19, 20;
acesta *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [2] 6, 17; 9, 7; [3] 1, 66; 2, 17; 13, 7; 15, 30; 15, 32; 20, 42; 23, 14; 23, 14; [4] 4, 20; 7, 15; 7, 46; 9, 16; 9, 24; 11, 47; 16, 27;
acesta *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* [1] 19, 11; 23, 36; 24, 34; 26, 12; 28, 15; [2] 8, 12; 14, 36; [3] 2, 15; 4, 36; 18, 34; 22, 19; 22, 42; 22, 53; [4] 6, 60; 7, 36; 10, 16; 12, 27; 12, 27; 19, 8; 21, 23;
acesta *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [1] 3, 3; 3, 4; 3, 17; 8, 17; 8, 27; 9, 3; 11, 10; 11, 14; 12, 23; 12, 24; 13, 22; 13, 23; 13, 55; 14, 2; 14, 2; 17, 5; 18, 5; 21, 10; 21, 11; 21, 38; 26, 26; 26, 27; 26, 28; 26, 61; 26, 71; 27, 32; 27, 37; 27, 47; 27, 54; 27, 58; [2] 2, 7; 4, 41; 6, 3; 6, 16; 12, 7; 12, 16; 14, 5; 14, 22; 14, 24; 14, 69; 15, 39; [3] 1, 32; 2, 12; 2, 25; 2, 34; 3, 23; 4, 22; 5, 21; 6, 32; 7, 17; 7, 27; 7, 39; 7, 47; 8, 25; 9, 9; 9, 24; 9, 35; 9, 35; 9, 45; 9, 45; 9, 48; 11, 14; 12, 5; 15, 2; 15, 24; 16, 1; 18, 14; 19, 2; 19, 14; 20, 13; 20, 14; 20, 28; 20, 30; 22, 17; 22, 56; 22, 59; 23, 2; 23, 18; 23, 22; 23, 35; 23, 38; 23, 41; 23, 51; 23, 52; [4] 1, 2; 1, 7; 1, 15; 1, 27; 1, 30; 1, 33; 1, 34; 1, 41; 3, 2; 3, 26; 4, 29; 4, 42; 4, 47; 4, 54; 5, 6; 5, 37; 6, 14; 6, 27; 6, 29; 6, 42; 6, 42; 6, 52; 6, 71; 7, 18; 7, 25; 7, 26; 7, 27; 7, 31; 7, 35; 7, 40; 7, 40; 9, 2; 9, 3; 9, 8; 9, 9; 9, 19; 9, 20; 9, 29; 9, 33; 10, 41; 11, 37; 11, 37; 12, 34; 15, 5; 18, 30; 18, 40; 19, 12; 21, 21; 21, 21; 21, 24;
acêste *adj. pron. dem. neutru pl. nom./ac.* [4] 3, 2; 10, 21;
acêste *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [4] 9, 6;
acêste *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 5, 19; 22, 40; [3] 22, 15;
acestea *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [4] 8, 28;
acêstea *adj. pron. dem. neutru pl. nom./ac.* [1] 7, 24; 7, 26; 7, 28; 10, 2; 19, 1; 26, 1; [3] 1, 65; 2, 51; 24, 17; 24, 44; [4] 8, 20; 10, 19;
acêstea *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 1, 20; 4, 9; 5, 37; 6, 32; 6, 32; 6, 33; 8, 10; 9, 18; 11, 25; 13, 34; 13, 51; 13, 56; 15, 20; 16, 17; 16, 22; 19, 20; 20, 24; 21, 3; 21, 4; 21, 23; 21, 24; 21, 27; 23, 23; 23, 36; 24, 2; 24, 3; 24, 8; 24, 33; 24, 34; [2] 0, 1; 0, 3; 2, 8; 4, 33; 6, 2; 6, 2; 7, 8; 7, 13; 10, 20; 11, 28; 11, 28; 11, 29; 11, 33; 12, 31; 13, 4; 13, 4; 13, 7; 13, 8; 13, 29; 13, 30; 16, 17; [3] 1, 19; 1, 20; 2, 19; 4, 26; 4, 28; 4, 41; 5, 27; 6, 23; 7, 9; 7, 18; 8, 8; 9, 9; 9, 28; 9, 34; 9, 44; 10, 1; 10, 21; 11, 27; 11, 45; 11, 53; 12, 27; 12, 30; 12, 30; 12, 31; 13, 2; 13, 14; 13, 17; 14, 6; 14, 15; 14, 21; 15, 26; 16, 14; 16, 26; 17, 30; 18, 21; 18, 22; 18, 23; 18, 26; 18, 34; 19, 11; 19, 28; 20, 2; 20, 8; 21, 6; 21, 7; 21, 7; 21, 9; 21, 12; 21, 28; 21, 31; 21, 36; 22, 16; 23, 31; 23, 46; 23, 49; 24, 9; 24, 10; 24, 14; 24, 21; 24, 21; 24, 26; 24, 36; [4] 1, 28; 1, 50; 2, 16; 2, 18; 3, 9; 3, 10; 5, 3; 5, 16; 5, 20; 5, 34; 6, 9; 6, 59; 7, 1; 7, 4; 7, 9; 7, 31; 7, 32; 8, 5; 8, 26; 8, 30; 9, 22; 9, 40; 10, 25; 11, 11; 11, 28; 11, 43; 12, 16; 12, 16; 12, 16; 12, 36; 12, 41; 13, 17; 13, 17; 13, 21; 14, 12; 14, 25; 15, 11; 15, 17; 15, 21; 16, 1; 16, 3; 16, 4; 16, 4; 16, 6; 16, 25; 16, 33; 17, 1; 17, 13; 18, 1; 18, 22; 19, 24; 19, 36; 20, 18; 20, 31; 21, 24; 21, 24;
acêstea *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 3, 9; 4, 3; 13, 53; [2] 7, 23; 13, 2; [3] 19, 15; 24, 18; [4] 9, 16;
acêsteaşi *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [4] 5, 36;
acestora *pron. dem. masc. pl. dat./gen.* [1] 19, 14; [2] 10, 14;

[3] 18, 16; 24, 48;
acestu *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* [1] 26, 9;
acestuia *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [1] 13, 54; [2] 6, 2; [3] 19, 19; [4] 10, 3; 13, 24;
acestuia *adj. pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [1] 21, 21; 27, 24; [2] 11, 23; [3] 17, 6; [4] 18, 17; 18, 29;
acestuia *adj. pron. dem. neutru sg. gen./dat.* [1] 13, 15; 13, 22; 13, 40; [2] 4, 19; [3] 7, 31; 16, 8; 20, 34;
aceştea *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 27, 6; [3] 8, 13;
aceşti *adj. pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 10, 5; 20, 21; 25, 40; 25, 45;
aceşti *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 18, 6; 18, 10; 20, 12; [2] 9, 42; [4] 6, 70;
aceştia *adj. pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [3] 20, 16; 21, 23;
aceştia *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 6, 29; 11, 7; 13, 38; 15, 8; 21, 16; 25, 46; 26, 62; [2] 4, 15; 4, 16; 4, 18; 4, 20; 8, 4; 12, 40; 14, 60; [3] 8, 14; 8, 15; 8, 21; 13, 2; 13, 4; 19, 40; 20, 47; 21, 4; [4] 4, 23; 6, 5; 12, 21; 17, 11; 17, 20; 17, 25; 18, 8; 18, 21; 21, 15;
aceştii *adj. pron. dem. fem. sg. gen./dat.* [1] 12, 45; [3] 13, 32;
aceştiia *adj. pron. dem. fem. sg. gen./dat.* [1] 17, 20; [2] 8, 12; [3] 4, 3; 9, 13; 10, 5; 11, 30; 11, 31; 19, 9; 22, 37; [4] 11, 10; 12, 31; 12, 31; 16, 11;
aceştiia *pron. dem. fem. sg. gen./dat.* [1] 22, 39;
cest *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [3] 13, 8;
cêste *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [3] 3, 8;
cestora *pron. dem. masc. pl. dat./gen.* [3] 6, 27;
cestui *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [1] 20, 14;
cestuia *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [2] 15, 12; [3] 7, 8; 14, 9;
ceşti *adj. pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [2] 9, 37;
ceşti *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 18, 14; [3] 17, 2;

acolisitúră : (1648 NTB) : s. f. : „Unverschämtheit" : „importunité" : (1x)
acolisitúra *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 11, 8;

acólo : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „dort(hin)" : „lá-bas" : (90x)
acolea *adv. de loc* [1] 13, 53; 19, 15; 27, 47; 27, 61;
acolo *adv. de loc* [1] 26, 36; [3] 21, 2; 23, 33;
acoló *adv. de loc* [1] 2, 13; 2, 15; 2, 22; 5, 23; 5, 24; 5, 26; 6, 21; 8, 12; 9, 27; 10, 11; 11, 1; 13, 42; 13, 50; 13, 58; 14, 13; 14, 23; 15, 29; 18, 20; 19, 2; 21, 17; 22, 11; 22, 13; 24, 28; 24, 51; 25, 30; 26, 71; 27, 36; 27, 55; 28, 7; 28, 10; [2] 1, 13; 1, 35; 1, 38; 3, 1; 5, 11; 6, 1; 6, 5; 6, 10; 6, 33; 10, 1; 14, 15; 16, 7; [3] 2, 6; 6, 6; 6, 12; 8, 32; 10, 6; 12, 18; 12, 34; 12, 59; 13, 28; 15, 13; 16, 26; 17, 21; 17, 23; 17, 36; 22, 12; [4] 0, 1; 2, 1; 2, 6; 2, 12; 3, 22; 3, 23; 4, 6; 4, 40; 4, 43; 5, 5; 6, 3; 6, 22; 6, 24; 10, 40; 10, 42; 11, 8; 11, 15; 11, 31; 11, 54; 11, 54; 12, 2; 12, 9; 12, 26; 18, 2; 18, 3; 19, 42;
coleá *adv. de loc* [1] 24, 23;
coló *adv. de loc* [1] 17, 20; [2] 13, 21;

acoperămînt : (înc. sec. XVI PS.H.) : s. n. „Schutz": „abri" : (1x)
acoperemîntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 7, 6;

acoperí : (înc. sec. XVI PS.H.) : v. IV : „1. (be) : decken, 2. verbergen" : „1. couvrir, 2. cacher" : (7x)
a acoperi *verb infinitiv prezent* [2] 14, 65;
acoperi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 8, 16;
acoperindu *verb gerunziu* [3] 22, 64;
acoperit *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 12, 2;
acoperit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 26;
acoperiţi *verb imp. 2 pl.* [3] 23, 30;
să acoperiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 8, 24;

acúm : (înc. sec. XVI Ps.H.) : adv. : „jetzt" : „maintenant" : (83x)
acum *adv. de timp* [1] 3, 15; 9, 18; 11, 12; 14, 15; 21, 19; 23, 39; 24, 21; 26, 29; 26, 45; 26, 53; 26, 64; 26, 65; 27, 42; 27, 43; [2] 6, 25; 9, 25; 10, 30; 11, 14; 13, 19; 14, 25; 14, 41; 15, 32; [3] 1, 48; 2, 29; 5, 10; 6, 21; 6, 21; 6, 25; 11, 39; 12, 52; 15, 19; 15, 21; 16, 25; 19, 42; 22, 16; 22, 36; 22, 69; [4] 1, 51; 2, 8; 2, 10; 4, 18; 4, 23; 4, 35; 5, 17; 5, 25; 8, 40; 8, 52; 9, 19; 9, 21; 9, 25; 9, 27; 9, 41; 11, 8; 11, 22; 11, 39; 12, 27; 12, 31; 12, 31; 13, 7; 13, 19; 13, 31; 13, 33; 13, 36; 13, 37; 14, 7; 14, 29; 15, 3; 15, 22; 15, 24; 16, 5; 16, 12; 16, 22; 16, 24; 16, 29; 16, 30; 16, 31; 16, 32; 17, 5; 17, 7; 17, 13; 18, 36; 19, 28; 21, 10;

adăpá : (înc. sec. XVI Ps.H.) : v. I : „1. tränken, 2. trinken" : „1. abreuver, 2. boire" : (2x)
adapă *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 13, 15;
adăpa *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 27, 48;

adăugá : (înc. sec. XVI Ps.H.) : v. I : „1. hinzufügen, 2. vergrößern, vermehren, 3. fortfahren" : „1. ajouter, 2. agrandir, augmenter, 3. continuer à" : (11x)
adaoge *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 17, 5;
adaose *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 3, 20; 20, 11; 20, 12;
adăogînd *verb gerunziu* [3] 19, 11;
a să adaoge *verb infinitiv prezent* [4] 3, 30;
să adaogă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 6, 27; [3] 12, 25;
să va adaoge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 24;
să vor adaoge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 12, 31;
se vor adaoge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 6, 33;

adésea : (1559-1560 BRATU) : adv. : „häufig" : „souvent" : (1x)
adêse *adv.* [3] 5, 33;

adevăr : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wahrheit" : „vérité" : (84x)
adevăr *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 18; 5, 26; 6, 2; 6, 5; 6, 16; 8, 10; 10, 15; 10, 23; 10, 42; 11, 9; 11, 11; 13, 17; 16, 28; 17, 20; 18, 3; 18, 18; 18, 19; 19, 23; 19, 28; 21, 21; 21, 31; 22, 16; 23, 36; 24, 2; 24, 34; 24, 47; 25, 12; 25, 40; 25, 45; 26, 13; 26, 21; 26, 34; 26, 73; [2] 3, 28; 6, 11; 8, 12; 9, 1; 9, 41; 10, 15; 10, 29; 11, 23; 12, 43; 13, 30; 14, 9; 14, 18; 14, 25; 14, 30; [3] 4, 23; 4, 24; 4, 25; 7, 26; 12, 37; 18, 17; 18, 29; 21, 32; [4] 1, 14; 4, 23; 4, 24; 8, 44; 8, 44; 16, 20; 16, 20; 16, 23; 16, 23; 17, 17; 17, 19; 18, 37;
adevărul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 5, 33; [4] 1, 17; 3, 21; 8, 32; 8, 32; 8, 40; 8, 45; 8, 46; 14, 6; 16, 7; 16, 13; 17, 17; 18, 38;
adevărului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [4] 14, 17; 15, 26; 16, 13; 18, 37;

adevărát : (1559-1560 BRATU) : adj./adv. : „wahr, wirklich, echt" : „vrai, vraiment, en vérité" : (53x)
adevărat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 33; 27, 54; [2] 11, 32; 12, 14; 14, 70; [3] 9, 27; 20,

21; 24, 34; [4] 1, 47; 3, 33; 4, 18; 5, 33; 6, 14; 6, 55; 6, 55; 7, 18; 7, 26; 7, 26; 7, 28; 7, 40; 8, 26; 8, 31; 8, 36; 17, 3; 17, 8;
adevărat *adv.* [2] 12, 32; 15, 39; 18, 13; [3] 11, 28; 11, 51; 12, 44; 21, 3; 22, 59; 23, 43; 23, 47; [4] 4, 42; 19, 35;
adevărată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 16, 11; [4] 5, 31; 5, 32; 8, 13; 8, 14; 8, 16; 8, 17; 19, 35; 21, 24;
adevărate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 10, 41;
cea adevărată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [4] 1, 9; 6, 32;
cei adevăraţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* [4] 4, 23;
cel adevărat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [4] 4, 37;
cel adevărat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [4] 15, 1;
cêle adevărate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. art.* [3] 1, 1;

adícă : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „das heißt" : „c'est-à-dire" : (1x)
adecă *adv.* [2] 7, 2;

adíns : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adv. „absichtlich, vorsätylich" : (2x)
adins *adv.* [1] 2, 8;
adinsu *adv.* [3] 22, 44;

adínc : (1551-1553 ES) : adj./subst. : „1. tief, 2. Tiefe, Abgrund" : „1. profond, 2. profondeur, abîme" : (6x)
adînc *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [3] 8, 31; [4] 4, 11;
adînc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 5;
adîncă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 24, 1;
adîncă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 4;
adîncul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 18, 6;

adîncá : (**adînci:** 1520 DRHB II, 392) : v. I/IV : „vertiefen" : „approfondir" : (1x)
adîncắ *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 6, 48;

adîncáre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 246) : s. f. : „Tiefe" : „profondeur" : (1x)
adîncare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 5;

adormí : (înc. sec. XVI Ps.H.) : v. IV : „einschlafen" : „s'endormir" : (3x)
adormi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 8, 23;
au adormit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 11, 11; 11, 12;

adormíre : (1620 MOXA) : s. f. : „1. Schläfrigkeit, 2. Entschlafung, Tod" : „1. assoupissement, 2. dormition, mort" : (1x)
adormirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 11, 13;

adormít : (c. 1683-1686 MS. 45, 474/[2]) : adj. : „gefallen, tot" : „tombé" : (1x)
adormiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 52;

adúce : (înc. sec. XVI PS.H.) : v. III : „bringen, holen, herbeiführen" : „apporter" : (97x)
adu *verb imp. 2 sg.* [1] 5, 24; [3] 9, 41; 14, 21; [4] 20, 27; 20, 27;
aduc *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 8, 14;
aduc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 4, 20; [4] 9, 13;
aduce *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 23; [4] 12, 24; 15, 2; 15, 2; 15, 5; 16, 2;
aducea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 10, 13; [3] 4, 40;
aducea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 2, 9; [3] 18, 15;
aducemu-ne *verb indicativ prezent 1 pl.* [1] 27, 63;
aduceţi *verb imp. 2 pl.* [1] 14, 18; 17, 17; 21, 2; [2] 9, 19; 11, 2; 12, 15; [3] 15, 22; 19, 27; 19, 30; [4] 2, 8; 21, 10;
aduceţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [4] 18, 29;
aduceţi-vă *verb imp. 2 pl.* [3] 17, 32; 24, 6; [4] 15, 20;
aducînd *verb gerunziu* [2] 2, 3; [3] 7, 37; 15, 23; 23, 36; [4] 19, 39;
aducîndu-şi *verb gerunziu* [2] 11, 21;
adusără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 2, 11; 21, 7; [2] 7, 32; 8, 22; [4] 8, 3;
aduse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 11; 25, 20; [2] 4, 8; 6, 28; 9, 2; [4] 1, 42;
aduseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.*
aduseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 4, 24; 8, 16; 9, 2; 9, 32; 14, 35; 22, 19; [2] 1, 32; 9, 20; 10, 13; 11, 7; 12, 16; [3] 19, 35; [4] 2, 8; 2, 22; 18, 28;
aduse-să *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 4, 1;
adusumi-aţi *verb indicativ perfect compus 2 pl. eroare de transcriere* [3] 23, 14;
aduş *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 17, 16; [2] 9, 17;
adu-ţi *verb imp. 2 sg.* [3] 16, 25;
aruncîndu-se *verb gerunziu* [3] 12, 28;
aţi adus *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [4] 7, 45;
au adus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 12, 16;
s-au adus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 12, 22;
să aduc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 10, 16;
să aducă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 1, 72; [4] 15, 2;
să aducă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 18, 40;
să aduceţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 15, 16;
să adusără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 19, 13;
să aduse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 18, 24;
să fie adus *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* [4] 4, 33;
să să aducă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 6, 27;
să vă aduceţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 16, 4;
-şi aduce *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 16, 21;
-şi adusără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 24, 8;
-şi aduse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 26, 75; [2] 14, 72; [3] 22, 61;
-şi aduseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 2, 17;
va aduce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 14, 26; 21, 18;
vă aduceţi *verb imp. 2 pl.* [1] 16, 9;
vă aduceţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 8, 18;
vei aduce *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 5, 23; 5, 23;

adúcere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Opfer" : „offrande" : (1x)
cêle ale aducerii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 12, 4;

aduná : (înc. sec. XVI Ps.H.) : v. I : „(ver) : sammeln" : „rassembler" : (51x)
adun *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 25, 26;

aduna *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 12, 17;
adunară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 22, 66; [4] 6, 13; 11, 47;
adunareţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 19;
adunaţi *verb imp. 2 pl.* [4] 6, 12;
adunaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 6, 20;
adunaţi *verb participiu pl. masc.* [1] 18, 20; [3] 24, 33;
adună *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 26;
adună *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 23, 37; [3] 13, 34; [4] 4, 36; 15, 6;
adunînd *verb gerunziu* [1] 2, 4; 25, 24; [3] 15, 13;
adunîndu *verb gerunziu* [3] 8, 4;
adunîndu-să *verb gerunziu* [3] 12, 1;
adunîndu-se *verb gerunziu* [1] 27, 17; 28, 12; [3] 11, 29;
au adunat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 13, 47;
s-au adunat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 18, 2;
să adun *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 23, 37; [3] 13, 34;
să aduna *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 5, 15;
să adună *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 3, 20; 4, 1; 5, 21; 10, 1;
să adunară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 13, 2; 22, 34; 26, 3; 27, 27; 27, 62; [2] 2, 2; 6, 30; 7, 1; 14, 53;
să adună *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 40; [4] 18, 20;
să adune *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 11, 52;
să vor aduna *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 28; 25, 32; [3] 17, 36;
se adunase *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 1, 18;
va aduna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 3, 12; [2] 13, 27;
vor aduna *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 31;

adunáre : (1581-1582 PO) : s. f. : „Sammlung, Ansammlung, Gemeinde" : „rassemblement, communauté" : (22x)
adunare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 21; 1, 29; [3] 4, 16; 4, 28; [4] 6, 59; 9, 22; 12, 42; 16, 2; 18, 20;
adunarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 9; 13, 54; 27, 27; [2] 1, 23;
adunări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 2; 6, 5; 10, 17; 23, 6; [3] 11, 43; 20, 46;
adunările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 23; 9, 35; [3] 4, 15;

adunát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „versammelt" : „rassemblé" : (3x)
adunaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 22, 41; 26, 57; [4] 20, 19;

advár : (1632 EUSTR. PRAV. 618) : s. n. : „Amulett, Talisman" : „amulette, talisman" : (1x)
advárele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 23, 5;

afără : (înc. sec. XVI Ps.H.) : adv./prep. : „draussen, ausser" : „dehors, sauf" : (56x)
afara *prep.* [2] 7, 15;
afară *adv. de loc* [1] 5, 13; 5, 32; 9, 25; 12, 46; 12, 47; 13, 48; 21, 17; 21, 39; 22, 13; 23, 25; 23, 26; 23, 27; 23, 28; 25, 30; 26, 69; 26, 75; [2] 1, 45; 3, 31; 3, 32; 4, 11; 5, 10; 7, 18; 8, 23; 11, 4; 11, 19; 12, 8; 14, 68; [3] 1, 10; 4, 29; 7, 12; 8, 20; 8, 54; 11, 39; 11, 40; 13, 25; 13, 28; 13, 33; 14, 35; 20, 12; 20, 15; 22, 62; 24, 50; [4] 6, 37; 8, 10; 9, 34; 9, 35; 11, 43; 12, 31; 15, 6; 18, 16; 19, 4; 19, 4; 19, 5; 19, 13; 20, 11;

aflá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (auf-, vor) : finden, 2. widerfahren, 3. entdecken, 4. erfahren, 5. vorhandensein, 6. erreichen" : „1. trouver, 2. arriver à qn., 3. découvrir, 4. apprendre, 5. se trouver, 6. atteindre" : (105x)
afla *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 14, 56; [3] 19, 48;
aflaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 8, 10; [3] 23, 22;
aflară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 2, 11; 22, 10; 26, 60; 26, 60; 27, 32; [2] 11, 4; 14, 16; [3] 2, 16; 2, 46; 7, 10; 8, 35; 19, 32; 22, 13; 24, 2; 24, 3; 24, 24; 24, 33;
aflaşi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [3] 1, 30;
aflat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 1, 41;
afla va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 25; [3] 12, 43;
afla-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 39; [3] 18, 8;
afla-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 11, 2; [3] 2, 12; 19, 30;
află *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 7, 14;
află *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 8; 12, 43; 12, 44; [3] 11, 10; 11, 24;
află *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 18, 28; 20, 6; 21, 19; 26, 40; 26, 43; [2] 7, 30; 11, 13; 14, 37; 14, 40; [3] 4, 17; 9, 36; 11, 25; 13, 6; 22, 45; [4] 1, 41; 1, 43; 1, 45; 2, 14; 5, 14; 11, 17;
află-se *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 1, 18;
aflînd *verb gerunziu* [1] 13, 46; [2] 1, 37; [4] 9, 35; 12, 14;
aflîndu *verb gerunziu* [1] 13, 44; [3] 15, 5; 15, 9; [4] 6, 25;
aflu *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 13, 7; 23, 4; [4] 18, 38; 19, 4; 19, 6;
am aflat *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [3] 23, 2;
am aflat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 7, 9; 15, 6; 15, 9; 23, 14; [4] 1, 45;
au aflat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 39;
neaflînd *verb gerunziu* [3] 5, 19; 24, 23;
neaflîndu *verb gerunziu* [3] 2, 45;
să află *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 15, 24; 15, 32;
să aflară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 17, 18;
să afle *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 6, 7; 9, 12;
să afle *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 18, 13; [2] 13, 36;
va afla *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 46; [2] 11, 13; [3] 12, 37; 12, 38; 15, 4; 15, 8; [4] 10, 9;
vei afla *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 17, 27;
veţi afla *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 2, 8; 7, 7; 11, 29; 21, 2; 22, 9; [3] 11, 9; [4] 7, 34; 7, 36; 21, 6;
vom afla *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [4] 7, 35;

afundá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „eintauchen, untertauchen" : „plonger, immerger" : (2x)
afunda *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 5, 7;
afunda *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 14, 30;

agonisí : (înc. sec. XVI PS.H.) : v. IV : „erwerben" : „acquérir" : (1x)
agonisiţi *verb imp. 2 pl.* [3] 21, 19;

agonisítă : (înc. sec. XVI PS.H.) : s. f. : „Erwerb" : „acquisition" : (1x)
agonisită *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 22;

aíci : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „hier" : „ici" : (73x)
acicea *adv. de loc* [1] 8, 29; 12, 42; 16, 28; 17, 4; 17, 20; 20, 6; 22, 12; 24, 2; 24, 23; 26, 36; [2] 6, 3; 11, 3; 13, 21; 16, 6; [3] 4, 23; 14, 21; 16, 26; 17, 21; 23, 5; 24, 41;
-acii *adv. de loc* [2] 10, 8; 15, 5; [3] 20, 40;

aciia *adv. de loc* [2] 2, 6;
acolea *adv. de loc* [1] 4, 21; 9, 9; 12, 9; 12, 15; 12, 45; 15, 21; 15, 29; [2] 1, 19; 6, 10; 6, 11; 7, 24; 9, 30; 11, 5; 14, 69; [3] 9, 4; 9, 4;
acoleá *adv. de loc* [2] 15, 35; [3] 10, 9; 11, 26; 19, 4;
aicea *adv. de loc* [1] 14, 17; [2] 8, 4; 9, 1; 9, 5; 14, 33; 14, 34; [3] 4, 9; 11, 31; 11, 32; 13, 31; 22, 38; 24, 6; [4] 4, 16; 7, 3; 11, 21; 11, 32; 14, 31; 20, 27;
aici *adv. de loc* [1] 12, 41; 26, 38; 28, 6; [2] 0, 3; [3] 22, 51; [4] 2, 16; 4, 15; 6, 9; 6, 25; 18, 36;
cicea *adv. de loc* [3] 17, 23;

aiévea : (înc. sec. XVI Ps.H.) : adj. : „wirklich" : „vrai" : (10x)
aiêve *adv. de mod* [2] 8, 32; [3] 8, 17; [4] 11, 14; 11, 54; 18, 20;
aiêvea *adv. de mod comp.* [2] 1, 45; [4] 16, 25;
aiêvea *adv. de mod* [1] 26, 73; [4] 7, 10; 16, 29;

aiúrea : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adv. : „anderswo" : „ailleurs" : (1x)
aiurilea *adv. de loc* [4] 10, 1;

ajúnge : (înc. sec. XVI PS.H.) : v. III : „1. erreichen, einholen, 2. ankommen, gelangen" : „1. (re) : joindre, 2. arriver" : (3x)
ajuns-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 12, 28;
va ajunge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 25, 9;
vor ajunge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 6, 7;

ajutá : (înc. sec. XVI Ps.H.) : v. I : „helfen" : „aider" : (5x)
ajută *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 15, 25;
ajută *verb imp. 2 sg.* [2] 9, 22; 9, 24;
să ajute *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 10, 40;
să ajute *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 5, 7;

alb : (1214 SUCIU) : adj.: „weiss": „blanc" : (8x)
alb *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 36;
alb *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 3; [2] 16, 5;
albe *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 2;
albe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 20, 12;
albe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 4, 35;
albe foarte *adj. calificativ gradul superlativ neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 3;
albu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 9, 29;

alcătuí : (1581 CORESI, EV. 435) : v. IV : „bilden" : „former" : (2x)
să alcătui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 3, 5; [3] 6, 10;

alége : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. aussondern, -wählen, 2. unterscheiden, 3. entscheiden" : „1. choisir, séparer, trier, 2. distinguer, 3. décider" : (14x)
a alêge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 3;
au ales *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 10, 42;
alêge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 25, 32;
alegea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 14, 7;
alegînd *verb gerunziu* [3] 6, 13;
alêseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 13, 48;
aleşi *verb participiu pl. masc.* [1] 20, 16;
am ales *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 12, 18; [4] 6, 70; 13, 18; 15, 16; 15, 19;
aţi ales *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [4] 15, 16;
au ales *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 13, 20;

alergá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „laufen, eilen" : „courir" : (14x)
alerga *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 20, 4;
alergă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 24, 12;
alergară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 28, 8;
alergă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 27, 48; [2] 5, 6; 10, 17; [4] 20, 2; 20, 4;
alergînd *verb gerunziu* [2] 6, 55; 9, 15; 15, 36; [3] 15, 20; 19, 4;
au alergat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 6, 33;

alés : (c. 1432-1437 BGL) : adj./s. : „1. auserlesen, 2. Gewählte" : „1. choisi, remarquable, 2. élu" : (9x)
aleşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 22, 14;
aleşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 24, 31;
aleşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 18, 7;
cei aleşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 24, 22; 24, 24; [2] 13, 20;
cei aleşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* [2] 13, 22; 13, 27;
cel ales *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 23, 35;

alinát : (c. 1608-1613 VARLAAM, L.) : adv. : „beruhigt" : „calmé, lénifié" : (1x)
mai alinat *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. art.* [4] 4, 52;

alócuri : (1551-1553 ES) : adv. : „hier und dort, (aici) in der Nähe von" : „par-ci par-là, (aici) : aux alentours" : (3x)
alocurea *adv. de loc* [1] 24, 8; [3] 21, 11;
alocuri *adv. de loc* [2] 13, 8;

alóe : (1648 NTB) : s. f. : „Aloe" : „aloès" : (1x)
aloi *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 19, 39;

alt : (înc. sec. XVI Ps.H.) : pron. : „(ein) : anderer" : „autre" : (164x)
alt *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 24, 10; [2] 9, 34; 15, 31; [3] 4, 36; 6, 11;
alt *adj. pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* [2] 16, 12; [3] 9, 56; 14, 31;
alt *adj. pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [4] 14, 16;
alta *pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 13, 8; 13, 8; 19, 9; 26, 71; [2] 4, 5; 4, 7; 4, 8; 10, 11; 16, 3; [3] 8, 6; 8, 7; 8, 8; 9, 29; 16, 18; 17, 35;
altă *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 2, 12; 13, 24; 13, 31; 13, 33; 21, 33; [2] 12, 4; 12, 31; 14, 58; [3] 6, 6; 20, 11; [4] 19, 37;
alte *adj. pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [1] 21, 36; 22, 4; [2] 0, 3; [3] 11, 26; [4] 6, 22; 6, 23; 10, 16;
alte *adj. pron. nehot. neutru pl. nom./ac.* [1] 12, 45; [2] 4, 36; [4] 20, 30;
altele *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [1] 13, 5; 13, 7; 13, 8; [2] 7, 4; 7, 8; 15, 41; [3] 3, 18; 8, 3; 22, 65; [4] 21, 25;
altor *adj. pron. nehot. neutru pl. gen./dat.* [3] 4, 43;
altor *adj. pron. nehot. masc. pl. gen./dat.* [1] 21, 41;
altora *pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* [2] 12, 9; [3] 8, 10; 20, 16; 24, 9;

altuia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [1] 8, 9; 25, 15; 25, 15; [3] 7, 8; 16, 7; [4] 13, 14;
altul *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 6, 24; 6, 24; 8, 21; 11, 3; 13, 23; 13, 23; 19, 9; 20, 21; 21, 35; 21, 35; 22, 5; 24, 10; 24, 40; 25, 32; 27, 38; [2] 4, 41; 10, 12; 10, 37; 12, 5; 12, 32; 14, 19; 15, 27; [3] 7, 19; 7, 20; 7, 41; 9, 59; 9, 61; 14, 8; 14, 19; 14, 20; 16, 13; 17, 34; 18, 10; 19, 20; 22, 58; 22, 59; 23, 33; 24, 17; [4] 4, 37; 4, 37; 5, 7; 5, 32; 5, 43; 13, 22; 13, 34; 15, 12; 15, 17; 15, 24; 20, 12; 21, 18;
alţi *adj. pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [1] 4, 21; 25, 16; 25, 17; 25, 20; 25, 20; 25, 22; [3] 10, 1; 23, 32;
alţi *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [4] 19, 18;
alţii *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [1] 15, 30; 16, 14; 16, 14; 20, 3; 20, 6; 21, 8; 22, 6; 26, 67; 27, 42; 27, 49; [2] 6, 15; 6, 15; 8, 28; 8, 28; 11, 8; 12, 5; 12, 5; 15, 31; [3] 5, 29; 9, 8; 9, 19; 9, 19; 11, 16; 12, 1; 18, 9; 23, 35; [4] 4, 38; 6, 43; 7, 12; 7, 40; 7, 41; 9, 9; 9, 9; 9, 16; 10, 21; 12, 29; 18, 34; 21, 2;

altár : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Altar" : „autel" : (6x)
oltariu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 18; 23, 20; 23, 35; [3] 11, 51;
oltariul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 23, 19;
oltariului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 1, 11;

aluát : (1551-1553 ES) : s. n. : „Teig": „pâte" : (8x)
aluatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 16, 6; 16, 11; 16, 12; [2] 8, 15; 8, 15; [3] 12, 1;
aluatului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 13, 33; [3] 13, 21;

amár : (1430 DERS / în top. *Amarul*) : s. n. : „bitter" : „amer" : (2x)
amar *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 75; [3] 22, 62;

amăgí : (1581-1582 PO) : v. IV : „täuschen, verleiten" : „tromper" : (1x)
vor amăgi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 13, 6;

amăgitór : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 97) : adj. : „verführerisch" : „séduisant" : (1x)
amăgitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 63;

amănúnt : (1581 PRL) : s. n. : „Einzelheit" : „détail" : (1x)
amăruntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 1, 3;

amestecát : (1600 GD 92) : adj. : „vermischt" : „mêlé" : (1x)
amestecat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 34;

amestecătúră : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Getümmel" : „ruée" : (1x)
amestecături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 19, 39;

ameţeálă : (c. 1650 ANON. CAR.²) : s. f. : „Schwäche" : „impuissance" : (1x)
ameţêlele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 21, 34;

amiázăzi : (înc. sec. XVI PS.H.) : s. f. : „Mittag" : „midi" : (2x)
amiazăzi *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 42; [3] 13, 29;

amín : (1551-1553 ES) : interj. : „amen, wahrlich" : „amen, ainsi soit-il" : (51x)
amin *interjectie* [1] 6, 13; 28, 20; [2] 16, 20; [3] 24, 53; [4] 1, 51; 1, 51; 3, 3; 3, 3; 3, 5; 3, 5; 3, 11; 3, 11; 5, 19; 5, 19; 5, 24; 5, 24; 5, 25; 5, 25; 6, 26; 6, 26; 6, 32; 6, 32; 6, 47; 6, 47; 6, 53; 6, 53; 8, 34; 8, 34; 8, 51; 8, 51; 8, 58; 8, 58; 10, 1; 10, 1; 10, 7; 10, 7; 12, 24; 12, 24; 13, 16; 13, 16; 13, 20; 13, 20; 13, 21; 13, 21; 13, 38; 13, 38; 14, 12; 14, 12; 21, 18; 21, 18; 21, 25;

amínte : (înc. sec. XVI PS.H.) : adv. : „in Errinerung" : „au souvenir" : (32x)
aminte *adv.* [1] 7, 3; [2] 8, 18; 11, 21; 14, 72; [3] 1, 72; 6, 7; 11, 35; 12, 1; 14, 1; 14, 7; 16, 25; 17, 20; 17, 32; 20, 46; 21, 34; 22, 61; 24, 6; 24, 8; [4] 1, ; 2, 17; 2, 22; 12, 16; 14, 26; 15, 20; 16, 4; 16, 21;

amîndói : (1551-1553 ES) : num. colectiv : „beide" : „les deux" : (13x)
amîndoao *num. colectiv fem. nom./ac.* [1] 13, 30; [3] 5, 7;
amîndoi *num. colectiv masc. nom./ac.* [1] 9, 17; 15, 14; 19, 5; 27, 21; [2] 10, 8; [3] 1, 6; 1, 7; 5, 38; 6, 39; [4] 20, 4;
amîndurora *num. colectiv masc. gen./dat.* [3] 7, 42;

amuţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verstummen, stumm werden" : „se taire, perdre la voix" : (2x)
amuţêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 1, 25;
amuţi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 22, 12;

an : (înc. sec. XVI Ps.H.) : s. m. : „Jahr" : „an, année" : (27x)
an *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 19; 13, 8;
ani *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 16; 9, 20; [2] 5, 25; 5, 42; [3] 2, 36; 2, 37; 2, 42; 3, 1; 3, 23; 4, 25; 8, 29; 8, 42; 8, 43; 12, 19; 13, 7; 13, 11; 13, 16; 15, 29; [4] 2, 20; 5, 5; 8, 57;
anii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 2, 41;
anului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [4] 11, 49; 11, 51; 18, 13;

anevóie : (c. 1564 CORESI, CAZ. 19a) : adv. : „schwer" : „avec difficulté" : (5x)
anevoie *adv. de mod poz.* [1] 19, 23; [2] 7, 32; 10, 23; 10, 24; [3] 18, 24;

anúme : (1563-1564 DIR) : adv. : „namens" : „nommément" : (5x)
anume *adv.* [2] 15, 21; [3] 1, 5; 5, 27; 16, 20; 23, 50;

ápă : (1213 Suciu / în top. *Apa*) : s. f. : „Wasser" : „eau" : (46x)
apa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 6, 48; 6, 49; [4] 2, 9; 2, 9; 4, 11; 4, 13; 4, 14; 4, 14; 4, 46; 5, 4; 5, 7;
apă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 11; 3, 16; 8, 32; 10, 42; 14, 28; 14, 29; 17, 15; 27, 24; [2] 1, 8; 1, 10; 9, 41; 14, 13; [3] 3, 16; 7, 44; 11, 24; 16, 24; 22, 10; [4] 1, 26; 1, 32; 1, 33; 2, 7; 3, 5; 4, 7; 4, 10; 4, 14; 4, 15; 7, 38; 13, 5; 19, 34;
ape *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 22; [4] 3, 23;
apei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 8, 24; [4] 5, 3; 5, 4;
apelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 8, 25;

apără : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich verteidigen" : „se défendre" : (1x)
a să apăra *verb infinitiv prezent* [3] 14, 18;

apestí : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : „säumen" : „tarder" : (1x)
apestêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 24, 48;

aplecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „beugen, biegen" : „pencher, plier" : (1x)
au aplecat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 23, 29;

aplecătór : (c. 1665-1672 MS. 4389, 702/[1]) : s. m. : „Amme" : „nourrice" : (3x)
aplecătoare *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 17; [3] 21, 23;
aplecătoarelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 24, 19;

apói : (înc. sec. XVI Ps.H.) : adv. : „danach" : „après" : (39x)
apoi *adv. de timp* [1] 4, 2; 5, 26; 12, 45; 19, 30; 19, 30; 20, 8; 20, 12; 20, 14; 20, 16; 20, 16; 21, 29; 21, 37; 27, 64; [2] 10, 31; 10, 31; 16, 14; [3] 11, 26; 12, 59; 13, 30; 13, 30; 14, 9; [4] 6, 39; 6, 40; 6, 44; 6, 54; 7, 37; 8, 9; 11, 7; 11, 24; 12, 48; 13, 5; 20, 27;
mai apoi *adv. de timp comp.* [1] 22, 26, 60; 27; 25, 11; [2] 9, 35; 12, 22; [3] 20, 32; [4] 13, 36;

apóstol : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Apostel" : „apôtre" : (14x)
apostol *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 0, 2;
apostoli *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 2; [2] 0, 2; 0, 2; [3] 6, 13; 11, 49; 22, 14; 24, 10; [4] 0, 1;
apostolii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 6, 30; [3] 9, 10; 17, 5;
apostolilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 0, 3; 0, 3;

aprínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „anzünden" : „allumer" : (4x)
aprinzînd *verb gerunziu* [3] 11, 33;
s-au aprinsu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 12, 49;
să aprinde *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 4, 21;
va aprinde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 15, 8;

apríns : (c. 1573-1578 PS. SCH. 60) : adj. : „angezündet" : „allumé" : (1x)
aprinse *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 12, 35;

aproápe : (înc. sec. XVI PS.H.) : adv./s. m. : „1. nahe, 2. Mitmensch" : „1. près de, proche, 2. le prochain" : (27x)
aproape *adv. de loc* [1] 24, 32; 24, 33; 26, 18; [2] 13, 28; 13, 29; [3] 19, 11; 21, 30; 21, 31; [4] 2, 13; 3, 23; 4, 5; 6, 19; 6, 23; 11, 18; 11, 54; 11, 55; 18, 22; 19, 20; 19, 42;
aproape *adv. de timp* [4] 6, 4; 7, 2;
aproapele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 43; 19, 19; 22, 39; [3] 10, 27; 10, 29;
mai aproape *adv. de loc* [2] 1, 38;

apropiá : (înc. sec. XVI Ps.H.) : v. I : „nahen, nähern" : „approcher" : (74x)
apropiară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 14, 15; [4] 19, 29;
apropiară-să *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 24, 3;
apropiat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 10, 11;
apropiatu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 10, 9;
apropie *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 15, 8; [3] 19, 41;
apropiia *verb infinitiv prezent* [2] 2, 4;
apropiindu *verb gerunziu* [1] 14, 12; 15, 12; 15, 23; 15, 30; [3] 7, 14; 8, 44; 9, 42; 10, 34;
apropiindu-să *verb gerunziu* [1] 4, 3; 13, 10; 16, 1; 19, 16; 27, 58; [3] 15, 1; 24, 15;
apropiindu-se *verb gerunziu* [1] 8, 19; 8, 25; 9, 20; 17, 7; 17, 19; 18, 21; 21, 30; 26, 50; 26, 73; 28, 9; 28, 18; [2] 10, 2; 12, 28; [3] 18, 40; 19, 37; 20, 27; 22, 1; 23, 36;
s-au apropiat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 3, 2; 4, 17; 26, 45; [2] 1, 15; 14, 42; [3] 21, 8; 21, 20;
s-au apropiiat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 7;
să apropiară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 4, 11; 13, 36; 17, 24; 19, 3; 21, 1; 24, 1; [2] 6, 33; [3] 13, 31; 24, 28;
să apropie *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 12, 33; 21, 28;
să apropie *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 8, 5; 17, 14; 20, 20; 21, 34; 22, 47; 26, 46; [2] 14, 45; [3] 7, 12; 15, 25; 18, 35; 19, 29;
să apropiiară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 9, 28; 18, 1; [2] 11, 1;

apucá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „1. (an) : fassen, ergreifen, 2. erreichen" : „1. prendre, saisir, 2. obtenir, attraper" : (22x)
apucă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 17, 25; [2] 14, 8; [4] 1, 5;
apucară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 28, 9; [4] 10, 31;
apucă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 18;
apucă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 11, 12; 14, 31;
apúcă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 19;
apucă-se *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 54;
apucînd *verb gerunziu* [2] 8, 32; [3] 8, 54;
apucîndu *verb gerunziu* [1] 16, 22; [3] 14, 4;
apucîndu-se *verb gerunziu* [3] 23, 26;
au apucat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 9, 25;
să apucară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 1;
să apucă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 26, 52;
să apuce *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 20, 26; [4] 6, 15;
să apuce *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 12, 35;
va apuca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 11;

apúne : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. III : „untergehen, erlöschen" : „se coucher, s'éteindre" : (1x)
apuind *verb gerunziu* [3] 4, 40;

apus : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „(Sonnen) Untergang" : „couché, coucher (des astres) : " : (5x)
apus *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 27; [3] 12, 54; 13, 29;
apusul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 1, 32;
apusuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 11;

ará : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „pflügen" : „labourer" : (2x)
ară *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 14, 7;
arînd *verb gerunziu* [3] 17, 7;

arámă : (1448 BGL / în top. Arămeşti) : s. f. : „Kupfer" : „cuivre" : (1x)
aramă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 9;

arătá : (înc. sec. XVI Ps.H.) : v. I : „1. zeigen, weisen, 2. anzeigen, 3. berichten, 4. erfinden" : „1. montrer, 2. déclarer, dénoncer, 3. rapporter, 4. inventer" : (88x)
ai arătat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 11, 25;
am arătat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 10, 32; 15, 15;

17, 26;
arată *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 0, 1; 0, 1; 5, 20;
arată *verb imp. 2 sg.* [4] 14, 8; 14, 9;
arată *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 0, 1;
arată-te *verb imp. 2 sg.* [4] 7, 4;
arate *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 10, 22;
arăta *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 1, 22; 1, 62;
arătă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 16, 17; [3] 24, 40;
arătă-să *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 16, 9;
arătat *verb participiu sg. masc.* [2] 3, 12; 6, 14;
arătat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 8, 17; 9, 8; 10, 1;
arătat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 17, 6;
arătat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 20, 20;
arătate *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 11, 44;
arătaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 22, 18; [3] 20, 24;
arăta-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 6, 47;
arătă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 4, 8; [3] 4, 5;
arătînd *verb gerunziu* [4] 21, 19;
arăţi *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 2, 18;
au arătat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 0, 3; 0, 3; [3] 2, 15; 3, 7; 20, 37; [4] 2, 11;
s-au arătat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 2, 7; 9, 33; [2] 16, 14; [3] 24, 34; 24, 35; [4] 21, 1; 21, 14;
să arată *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 24, 27; [2] 0, 1;
să arată *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 23, 27;
să arate *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 11, 27; 16, 1; [2] 0, 1; [4] 3, 21;
să arate *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 24, 1;
să arătă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 16, 12;
să arătară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 13, 26; 27, 53;
să arătă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 1, 20; 2, 13; 2, 19; 17, 3; [2] 9, 4; [3] 1, 11; 22, 43; [4] 21, 1;
să să arate *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 6, 5; 6, 16; 23, 5;
să să arate *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 1, 79; 19, 11; [4] 1, 31; 9, 3;
să te arăţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 6, 18; [4] 14, 22;
să va arăta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 30; [3] 17, 30;
te arată *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 4;
te arată *verb imp. 2 sg.* [2] 1, 44; [3] 5, 14;
va arăta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 22, 12;
va arăta *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 14, 15; [4] 5, 20;
v-au arătat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 3, 7;
vă arătaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 23, 28; [3] 17, 14;
voiu arăta *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 13, 35; [3] 12, 5; [4] 14, 21; 17, 26;

arătáre : (înc. sec. XVI Ps.H.) : s. f. : „Offenbarung" : „révélation" : (4x)
arătare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 4; 6, 6; 6, 18;
arătării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 80;

árde : (înc. sec. XVI Ps.H.) : v. III : „(ver-, ab-, nieder) brennen" : „brûler" : (9x)
ardea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 24, 32; [4] 5, 35;
ardu *verb indicativ prezent 3 pl.* [4] 15, 6;
ardu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 5, 15;
arse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 22, 7;
să ard *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 40;
să arză *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 13, 30;
va arde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 3, 12; [3] 3, 17;

árdere : (c. 1573-1578 PS. SCH. 162) : s. f. : „1. Brennen, Verbren-nen, 2. Opfergabe" : „1. action de brûler, 2. sacrifice" : (1x)
arderile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 12, 33;

argínt : (înc. sec. XVI Ps.H.) : s. n./m. : „1. Silber, 2. Silbermünze" : „1. argent, 2. monnaie d'argent" : (13x)
argint *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 9; 28, 12; [3] 16, 14;
argintul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 25, 18; 25, 27; [3] 19, 15; 19, 23;
arginţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 26, 15; 27, 3; 27, 9; [2] 14, 11;
arginţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 27, 5; 27, 6;

arhieréu : (1500 LDSR 361) : s. m. : „Prälat" : „prélat" : (56x)
arhereului *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [4] 18, 26;
arhierei *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 26, 14; 26, 47; 27, 12; [2] 8, 31; 14, 43; [3] 9, 22; [4] 7, 45; 18, 3;
arhiereii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 4; 21, 15; 26, 3; 26, 59; 27, 1; 27, 20; [2] 15, 10; 15, 11; 15, 31; [4] 7, 32; 11, 47; 11, 57; 12, 10; 18, 35; 19, 6; 19, 15; 19, 21;
arhiereilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 20, 18; 28, 11; [2] 10, 33; [3] 3, 2;
arhiereu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 53; [4] 11, 49; 11, 51; 18, 13;
arhiereul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 57; 26, 62; 26, 63; [2] 2, 26; 14, 61; 14, 63; [4] 18, 19; 18, 24;
arhiereului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 26, 3; 26, 51; 26, 58; [2] 14, 47; 14, 54; 14, 66; [3] 22, 50; 22, 54; [4] 18, 10; 18, 15; 18, 15; 18, 16; 18, 22;

arhitriclín : (1688 BIBLIA) : s. m. : „Speisemeister" : „maître d'hôtel" : (3x)
arhitriclinul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 2, 9; 2, 9;
arhítriclinului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [4] 2, 8;

árie : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Tenne" : „aire" : (2x)
aria *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 12; [3] 3, 17;

áripă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Flügel, Fittich" : „aile, abri" : (4x)
arepa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 4, 9;
árepi *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 23, 37;
áripa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 5;
aripi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 13, 34;

armátă : (a. 1675 COSTIN, L. 20) : s. f. : „Armee" : „armée" : (1x)
armată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 11, 21;

ármă : (înc. sec. XVI PS.H.) : s. f. : „Waffe" : „arme" : (3x)
arme *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 22, 38; [4] 18, 3;
armele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 11, 22;

aromát : (1688 BIBLIA) : adj. : „Gewürze" : „aromate" : (1x)
aromata *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [3] 23, 56;

aruncá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „werfen" : „jeter" : (44x)
a arunca *verb infinitiv prezent* [1] 15, 26; [2] 7, 27;
arunca *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 12, 41;

aruncă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 12, 42; 12, 43; [3] 21, 4;
aruncară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 15, 30; 27, 35; [2] 12, 43; [3] 21, 4; 23, 34;
aruncaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 22, 13; 25, 30; [3] 5, 4;
arunca-voiu *verb viitor 2 indicativ 1 sg.* [3] 5, 5;
aruncă *verb imp. 2 sg.* [1] 17, 27;
aruncă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 12, 41;
aruncă-să *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 19; [3] 3, 9;
aruncînd *verb gerunziu* [1] 4, 18; 27, 5; 27, 35; [2] 1, 16; 15, 24; [3] 4, 35; 19, 35; 21, 1; 21, 2;
aruncîndu-se *verb gerunziu* [1] 6, 30;
au aruncat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 9, 22; 12, 44; 12, 44; [3] 21, 3;
să aruncă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 21, 7;
să aruncăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [4] 19, 24;
să arunce *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 12, 5;
să să arunce *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 5, 30; [3] 17, 2;
să va arunca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 9, 42;
te aruncă *verb imp. 2 sg.* [1] 21, 21; [2] 11, 23;
va arunca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 12, 58;
vor arunca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 13, 42; 13, 50;

aruncáre : (1683-1686 Ms. 45) : s. f.: „Wurf" : „lancement" : (1x)
o aruncare *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 22, 41;

aruncát : (1551-1553 ES) : adj. : „geworfen" : „jeté" : (2x)
aruncat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 47;
cel aruncat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [3] 23, 25;

ascultá : (înc. sec. XVI Ps.H.) : v. I : „1. hören, 2. lauschen, 3. gehorchen" : „1./2. écouter, 3. obéir" : (40x)
ai ascultat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 11, 41;
ară asculta *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [3] 17, 6;
asculta *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 6, 20; 12, 37; [3] 10, 39;
ascultaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 17, 5; 21, 33; [2] 4, 2; 7, 14; 9, 7; [3] 9, 35;
ascultă *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 3, 36; 9, 31; 9, 31; 18, 37;
ascultă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 8, 27; [2] 1, 27; 4, 41; [4] 10, 27;
ascultă *verb imp. 2 sg.* [3] 8, 21; 8, 25; 10, 16; 10, 16;
asculte *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 16, 29;
ascultînd *verb gerunziu* [1] 2, 9; [2] 6, 20; [3] 19, 48;
ascultîndu *verb gerunziu* [3] 2, 46;
asculţi *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 11, 42;
au ascultat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 10, 8;
s-au ascultat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 1, 13;
să asculte *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 6, 17;
va asculta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 14; 18, 15; 18, 16; 18, 17; 18, 17;
vor asculta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 6, 11; [3] 16, 31; 16, 31;

ascultătór : (1559-1560 BRATU) : adj. : „der hört" : „qui écoute" : (2x)
ascultătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 0, 2;
ascultătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 51;

ascúnde : (înc. sec. XVI Ps.H.) : v. III : „1. verbergen, verstecken, 2. verheimlichen" : „1. cacher, 2. dissimuler" : (22x)
ai ascuns *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 11, 25; [3] 10, 21;
ascunde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 14;
ascundea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 1, 24;
ascuns *verb participiu sg. masc.* [1] 1, 19; [3] 8, 17; 9, 45; 18, 34;
ascunsă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 44; [3] 8, 17;
ascunse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 13, 33; 13, 44; 25, 18; [3] 13, 21;
ascunsu-s *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 19, 42;
ascunşu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 25, 25;
ascunză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 8, 47;
s-au ascuns *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 12, 36;
să ascunde *verb infinitiv prezent* [2] 7, 24;
să ascunse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 8, 59;

ascúns : (înc. sec. XVI Ps.H.) : adj./s. n. : „1. verborgen, heimlich, versteckt, 2. Geheimnis, Versteck" : „1. occulte, caché, énigmatique, 2. énigme, cache" : (14x)
ascuns *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 4; 6, 4; [2] 4, 22; [3] 11, 33; [4] 7, 4; 7, 10; 18, 20;
ascuns *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 22; [4] 19, 38;
ascunse *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 35;
ascunsu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 7; 6, 6; 6, 6; 6, 18; 6, 18; 10, 26; [3] 12, 2; [4] 11, 28;

ascuţít : (înc. sec. XVI Ps.H.) : adj./s. n. : „1. Schärfe, Spitze, 2. scharf, spitz" : „1./2. aiguisé, aigu" : (1x)
ascuţitul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 21, 24;

asemănă : (1559-1560 BRATU) : v. I : „(sich) ähneln" : „(se) : ressembler" : (12x)
asămăna-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 7, 26;
asămănatu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 18, 23; 22, 2;
asămăna voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 7, 24;
asemănă-se *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 13, 24;
să va asemăna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 25, 1;
vă asămănaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 23, 27;
voiu asămăna *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 7, 31; 13, 18; 13, 20;
vom asămăna *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [2] 4, 30;
vor asămăna *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 19, 44;

asemănát : (c. 1564 CORESI, CAZ. 111) : adj. : „gleich" : „ressemblant" : (2x)
asămănată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 31; 13, 33;

asémenea : (înc. sec. XVI PS.H.) : adv. : „gleich" : „pareil" : (23x)
asêmene *adv.* [1] 11, 16; 13, 44; 13, 52; 22, 39; [2] 7, 8; 7, 13; 14, 59; [3] 6, 47; 6, 49; 12, 36; 13, 18; 13, 21; [4] 8, 55;
asêmenea *adv.* [1] 13, 45; 13, 47; 20, 1; [2] 12, 31; [3] 6, 48; 7, 31; 7, 32; 13, 19; 20, 36; [4] 9, 9;

asín : (c. 1550 H.[2]) : s. m. : „Esel" : „âne" : (7x)
asin *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 5;
asina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 7;
asinii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [4] 12, 15;
asinul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 13, 15; 14, 5;
o asină *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 2;
un asin *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 12, 14;

áspru : (1618 DIRA XVII/4, 293) : adj. : „rauh" : „âpre" : (1x)
cêle aspre *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 3, 5;

astîmpărá : (1581 CORESI, EV.) : v. I : „abkühlen" : „calmer" : (1x)
să stîmpere *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 16, 24;

ástăzi : (înc. sec. XVI Ps.H.) : adv. : „heute" : „aujourd'hui" : (20x)
astăz *adv. de timp* [3] 19, 5;
astăzi *adv. de timp* [1] 6, 11; 6, 30; 11, 23; 16, 3; 21, 28; 27, 8; 27, 19; 28, 15; [2] 14, 30; [3] 2, 11; 4, 21; 5, 26; 12, 28; 13, 32; 13, 33; 19, 9; 22, 34; 23, 43; 24, 21;

astupá : (înc. sec. XVI Ps.H.) : v. I : „verstopfen" : „boucher" : (1x)
au astupat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 22, 34;

asúpra : (1551-1553 ES) : prep. : „1. gegen, 2. über, 3. oberhalb" : „1. vers, 2. sur, 3. au dessus" : (40x)
asupra *prep.* [1] 5, 11; 5, 23; 8, 32; 10, 35; 10, 35; 10, 35; 11, 29; 12, 14; 12, 30; 12, 32; 26, 59; 26, 62; 27, 1; 27, 13; [2] 3, 6; 9, 13; 11, 25; 14, 57; 14, 60; 14, 62; 15, 4; [3] 2, 9; 2, 25; 4, 39; 6, 7; 11, 23; 14, 31; 20, 37; 23, 14; 23, 28; [4] 3, 31; 3, 36; 8, 7; 12, 16; 13, 18; 18, 4; 18, 29; 19, 11;
asupră *prep.* [1] 18, 26; [3] 20, 1;

aşá : (înc. sec. XVI Ps.H.) : adv. : „so" : „ainsi, de la sorte" : (104x)
aşa *adv.* [1] 1, 18; 2, 5; 3, 15; 5, 12; 5, 16; 5, 19; 5, 37; 5, 37; 5, 47; 6, 9; 6, 10; 6, 30; 7, 12; 7, 17; 9, 28; 9, 33; 11, 26; 11, 26; 12, 40; 12, 45; 13, 40; 13, 49; 13, 51; 17, 12; 17, 25; 18, 14; 19, 8; 19, 10; 19, 12; 20, 16; 20, 26; 21, 16; 22, 43; 23, 28; 24, 27; 24, 33; 24, 37; 24, 39; 24, 46; 26, 40; [2] 0, 1; 2, 7; 2, 8; 2, 12; 4, 26; 4, 40; 7, 18; 7, 28; 10, 43; 12, 21; 13, 29; 14, 16; 14, 59; 15, 39; 15, 44; [3] 1, 25; 2, 48; 6, 10; 6, 26; 9, 15; 10, 21; 10, 21; 11, 30; 12, 5; 12, 21; 12, 28; 12, 38; 12, 43; 12, 54; 14, 33; 15, 7; 15, 10; 17, 10; 17, 24; 17, 26; 18, 11; 19, 31; 21, 31; 22, 26; 24, 24; 24, 46; 24, 46; [4] 0, 2; 3, 8; 3, 14; 3, 16; 4, 6; 5, 21; 5, 26; 7, 46; 8, 4; 8, 59; 11, 27; 11, 48; 12, 50; 14, 31; 15, 4; 18, 22; 21, 1; 21, 16;
aşea *adv.* [1] 15, 27; 18, 35; 26, 54; [3] 13, 3;

áşchie : (1564 CORESI CAZ. I, 142a) : s. f. : „Splitter" : „éclat" : (1x)
aşchiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 6, 42;

aşezá : (c. 1563-1583 COD.VOR.[2]) : v. I : „stellen" : „placer" : (3x)
aşăzară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 9, 15;
să aşaze *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 6, 39;
va aşăza *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 12, 37;

aşíjderea : (înc. sec. XVI Ps.H.) : adv. : „ebenso" : „de la sorte" : (26x)
aşijdera *adv.* [4] 21, 13;
aşijderea *adv.* [1] 20, 5; 21, 30; 21, 36; 22, 26; 25, 17; 26, 35; 27, 41; [2] 4, 16; 14, 31; 15, 31; [3] 3, 11; 5, 10; 5, 33; 6, 31; 10, 32; 10, 37; 13, 5; 16, 25; 17, 28; 17, 31; 20, 31; 22, 20; 22, 36; [4] 5, 19; 6, 11;

aşteptá : (înc. sec. XVI Ps.H.) : v. I : „(er) : warten, harren" : „attendre" : (14x)
aşteaptă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 8, 2; [3] 12, 46;
aşteaptă *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 12, 36;
aştepta *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 23, 51;
aştepta *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 2, 38; 8, 40;
aşteptăm *verb indicativ prezent 1 pl.* [3] 7, 19;
aşteptînd *verb gerunziu* [3] 1, 21; 2, 25; 3, 15; [4] 5, 3;
era aşteptînd *verb indicativ imperfect 3 sg. perifrastic* [2] 15, 43;
vom aştepta *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [1] 11, 3; [3] 7, 20;

aşteptáre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 261) : s. f. : „Zuversicht" : „assurance" : (1x)
aşteptarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 21, 26;

aştérne : (1551-1553 ES) : v. III : „betten, ausbreiten" : „étendre" : (6x)
au aşternut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 21, 8;
aşternea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 19, 36;
aşternea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 21, 8; [2] 11, 8;
aşternură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 11, 8;
aşternut *verb participiu sg. masc.* [2] 14, 15;

aşternút : (înc. sec. XVI Ps.H.) : adj./s. n. : „Bett(zeug)" : „lit(erie) " : (3x)
aşternut *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 22, 12;
aşternut *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 19, 13*;
aşternut *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 11, 7;

aţapóc : (1648 NTB) : s. n. : „Stroh" : „paille" : (4x)
aţápocul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 7, 4; 7, 5; [3] 6, 41; 6, 42;

atínge : (înc. sec. XVI Ps.H.) : v. III : „1. berühren, 2. treffen" : „1./2. toucher" : (33x)
aş atinge *verb cond.-opt. prezent 1 sg.* [2] 5, 28;
atingînd *verb gerunziu* [3] 22, 51;

atinse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 8, 3; 8, 15; 9, 29; 20, 33; [2] 1, 41; 5, 27; [3] 5, 13; 7, 14; 8, 44; 8, 45; 8, 45; 8, 46;
atinseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 14, 36;
au atinsu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 7, 33;
m-aş atinge *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 9, 21;
să atingă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 14, 36; [2] 8, 22;
să atinge *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 7, 39;
să atingea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 6, 56;
să atingeţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [3] 11, 46;
să atinse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 9, 20; 17, 7; [2] 5, 30; 5, 31;
să să atingă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 6, 56; [3] 6, 19;

18, 15;
să să atingă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 3, 10; 10, 13;
s-au atins *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 8, 47;
te atinge *verb imp. 2 sg.* [4] 20, 17;

atît : (1551-1553 ES) : pron. nehot. : „so viel" : „tant" : (9x)
atîta *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 8, 10; 15, 33; [3] 7, 9; [4] 14, 9;
atîtea *adj. pron. nehot. neutru pl. nom./ac.* [4] 12, 37;
atîtea *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [1] 15, 33;
atîţia *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [4] 6, 9; 21, 11;
atîţia *adj. pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [3] 15, 29;

atúnci : (înc. sec. XVI Ps.H.) : adv. : „dann, damals" : „alors, lors" : (134x)
atunce *adv. demonstr.* [1] 4, 17; 12, 29; 17, 19; 27, 13; 27, 27; [4] 11, 14; 13, 27;
atuncea *adv. de timp* [1] 2, 7; 2, 16; 2, 17; 3, 5; 3, 13; 4, 1; 4, 10; 4, 11; 5, 24; 7, 5; 8, 26; 9, 29; 11, 20; 12, 13; 12, 22; 12, 38; 13, 36; 15, 12; 15, 28; 16, 12; 16, 20; 16, 21; 16, 24; 16, 27; 17, 13; 18, 32; 19, 13; 19, 27; 22, 15; 22, 21; 23, 1; 24, 9; 24, 10; 24, 16; 24, 21; 24, 23; 24, 30; 24, 30; 24, 40; 25, 1; 25, 7; 25, 31; 25, 37; 25, 41; 25, 44; 25, 45; 26, 3; 26, 14; 26, 16; 26, 31; 26, 36; 26, 38; 26, 50; 26, 52; 26, 56; 26, 65; 26, 67; 26, 74; 27, 3; 27, 9; 27, 38; 27, 59; 28, 10; [2] 2, 20; 3, 27; 6, 30; 11, 21; 13, 14; 13, 21; 13, 26; 14, 30; [3] 4, 9; 5, 35; 6, 42; 8, 45; 13, 26; 14, 9; 14, 10; 14, 21; 16, 16; 21, 10; 21, 20; 21, 21; 21, 27; 22, 23; 22, 41; 23, 30; 23, 43; 24, 45; [4] 2, 10; 7, 10; 8, 28; 11, 6; 12, 16; 19, 1; 19, 16; 20, 8;
atunceaş *adv. de timp* [3] 5, 13;
atunceaşi *adv. de timp* [2] 10, 52; [3] 22, 60;
atunci *adv. de timp* [1] 3, 15; 4, 5; 7, 23; 9, 6; 9, 14; 9, 15; 9, 37; 12, 44; 12, 45; 13, 26; 13, 43; 15, 1; 20, 20; 21, 1; 22, 8; 22, 13; 24, 14; 25, 34; 26, 45; 27, 16; 27, 26; [2] 0, 2; 6, 39; 12, 32; 13, 27; 14, 57; [3] 11, 26;

aţîţá : (1581-1582 PO) : v. I : „1. Feuer anfachen, 2. erregen, ergiessen" : „1./2. enflammer" : (1x)
aţîţînd *verb gerunziu* [3] 22, 55;

au : (înc. sec. XVI Ps.H.) : adv./conj. : „1. oder, 2. denn" : „1. ou, 2. est-ce que" : (140x)
au *adv./conj.* [1] 6, 24; 6, 25; 6, 26; 6, 30; 7, 9; 7, 10; 7, 16; 7, 22; 9, 15; 10, 11; 10, 14; 10, 29; 11, 3; 12, 3; 12, 11; 12, 23; 12, 25; 12, 33; 13, 21; 13, 27; 13, 55; 13, 55; 13, 56; 17, 25; 18, 12; 18, 16; 19, 4; 19, 9; 19, 29; 19, 29; 19, 29; 19, 29; 19, 29; 19, 29; 19, 29; 20, 13; 20, 15; 21, 16; 21, 25; 22, 17; 22, 31; 23, 17; 23, 19; 26, 22; 26, 25; 26, 53; 27, 13; 27, 17; 27, 49; [2] 2, 9; 2, 19; 2, 25; 3, 4; 3, 4; 4, 13; 4, 17; 4, 21; 4, 21; 4, 38; 6, 3; 6, 3; 6, 23; 6, 56; 6, 56; 10, 29; 10, 29; 10, 29; 11, 17; 11, 23; 11, 30; 12, 14; 12, 14; 12, 24; 12, 26; 13, 35; 13, 35; 13, 35; [3] 2, 49; 4, 22; 5, 34; 6, 7; 6, 9; 6, 9; 6, 39; 6, 39; 11, 11; 11, 11; 11, 12; 11, 40; 12, 6; 12, 11; 12, 41; 13, 2; 13, 15; 13, 16; 13, 23; 14, 5; 14, 28; 14, 31; 15, 4; 15, 8; 17, 8; 17, 9; 18, 7; 20, 4; 20, 22; 22, 27; 22, 27; 22, 35; 22, 68; 23, 6; 24, 26; 24, 32; [4] 3, 4; 4, 27; 4, 35; 6, 19; 6, 42; 6, 70; 7, 17; 7, 19; 7, 25; 7, 35; 7, 41; 7, 42; 7, 47; 7, 48; 7, 48; 7, 51; 7, 52; 8, 48; 9, 2; 9, 8; 9, 21; 9, 27; 9, 40; 10, 21; 11, 9; 18, 25; 18, 34; 18, 35;

áur : (înc. sec. XVI Ps.H.) : s. n. : „1. Gold, 2. Geld" : „1. or, 2. argent" : (5x)
aur *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 11; 10, 9;
aurul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 23, 16; 23, 17; 23, 17;

aústru : (înc. sec. XVI Ps.H.) : s. n. : „Ostwind, Südwind" : „vent d'orient, vent de sud" : (2x)
austru *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 55;
áustrului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 11, 31;

aúz : (înc. sec. XVI Ps.H.) : s. n. : „Gehör" : „ouïe" : (3x)
auzul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 14;
auzului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [4] 12, 38;
auzurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 7, 35;

auzí : (1521 NEACŞU) : v. IV : „hören" : „ouir, entendre" : (203x)
a auzi *verb infinitiv prezent* [2] 4, 33; 7, 37;
am auzit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 4, 23; [4] 4, 42; 8, 26; 8, 40; 15, 15;
am auzit *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [2] 14, 58; [4] 12, 34;
aţi auzit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 5, 33; 26, 65; [3] 7, 22; [4] 5, 37; 9, 27;
au auzit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 6, 49; [4] 6, 45; 11, 20; 12, 18; 12, 29;
au auzit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 13, 15; 13, 17; [4] 1, 40; 4, 1; 18, 21;
aud *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 5; 13, 13; 13, 16; [2] 4, 15; 4, 16; 4, 18; 4, 20; 4, 24; [3] 7, 22; 8, 12; 8, 13; 11, 28; [4] 10, 3;
aude *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 24; 7, 26; 13, 19; 13, 20; 13, 22; 13, 23; [3] 6, 47; [4] 3, 29; 5, 24; 8, 47;
auz *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 16, 2;
auză *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 12, 42; [3] 8, 8; 10, 24;
auzi *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 27, 13; [4] 3, 8;
auzi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 8, 10; 14, 1; 14, 13; 21, 16; [2] 6, 14; 12, 29; [3] 1, 41; 9, 7; 15, 25; 23, 6; [4] 1, 37; 9, 35; 11, 6; 11, 29; 19, 8;
auziia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 6, 55; 11, 14; [3] 1, 66; 2, 18; 2, 47;
auziia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 23, 8;
auzim *verb indicativ prezent 1 pl.* [3] 22, 71;
auzind *verb gerunziu* [1] 2, 3; 2, 22; 4, 12; 9, 12; 12, 24; 13, 13; 14, 13; 15, 12; 17, 6; 19, 22; 19, 25; 20, 24; 20, 30; 22, 7; 22, 22; 22, 33; 22, 34; 27, 47; [2] 3, 8; 3, 21; 4, 12; 5, 27; 5, 36; 6, 2; 6, 16; 6, 29; 7, 25; 10, 41; 10, 47; 12, 28; 14, 11; 15, 35; [3] 4, 28; 7, 3; 7, 9; 8, 10; 8, 14; 8, 50; 14, 15; 16, 14; 18, 36; 19, 11; 20, 16; [4] 4, 47; 7, 40; 8, 9; 12, 12; 19, 13; 21, 7;
auziră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 11, 18; 16, 11; [3] 1, 58; 2, 20; 10, 24; 18, 26; [4] 7, 32; 9, 40;
auzirea *verb infinitiv prezent* [2] 4, 9; 4, 23; 7, 16;
auzit *verb participiu sg. masc.* [3] 8, 15;
auzit-aţi *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 5, 21; 5, 27; 5, 38; 5, 43; [2] 14, 64; [4] 14, 28;
auziţi *verb imp. 2 pl.* [1] 13, 18; 15, 10; [3] 8, 18; 10, 24; 18, 6;
auziţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 10, 27; 11, 4; 13, 17; [2]

4, 24; 8, 18; [3] 6, 27; [4] 8, 47; 10, 20; 14, 24;
auzînd *verb gerunziu* [1] 11, 2; 21, 45; [2] 2, 17; [3] 7, 29; 18, 22; 18, 23; 20, 45; [4] 6, 60; 11, 4;
auzu *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 9, 9; [4] 5, 30;
s-au auzit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 9, 32;
să auză *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 13, 15; 13, 17; [2] 4, 12; [3] 15, 1; 21, 38;
să auză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 11, 15; 13, 9; 13, 43; [2] 4, 9; 4, 23; 7, 16; [3] 5, 1; 5, 15; 11, 31; 14, 35; [4] 6, 60;
să auzi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 2, 18; [2] 2, 1;
să auziţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 8, 43; 9, 27;
să va auzi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 12, 3;
se va auzi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 28, 14;
va auzi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 19; [4] 7, 51; 12, 47; 16, 13;
veţi auzi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 13, 14; 24, 6; [2] 13, 7; [3] 21, 9;
vor auzi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 5, 25; 5, 25; 5, 28; 10, 16;
vor fi auziţi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 6, 7;

auzíre : (c. 1573-1578 Ps. Sch. 377) : s. f. : „Nachricht" : „nouvelle" : (7x)
auzirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art. / sau inf.* [1] 13, 9; 13, 43;
auzirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 15; [3] 7, 1; 8, 8; 14, 35;
auziri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 24, 6;

ávă : (1648 NTB) : s. m. : „Abba" : „abba" : (1x)
Avvá *subst. propriu masc. sg. voc. neart.* [2] 14, 36;

aveá : (1521 Neacşu) : v. II (şi aux.) : „haben" : „avoir" : (386x)
a avea *verb infinitiv prezent* [4] 5, 39;
ai *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 19, 21; 25, 25; [2] 10, 21; [3] 12, 19; 18, 22; [4] 4, 11; 4, 11; 4, 18; 6, 68; 7, 20; 8, 48; 8, 52; 8, 57; 13, 8;
ai avea *verb cond.-opt. prezent 2 sg.* [4] 19, 11;
ai avut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 4, 18;
aibi *verb imp. 2 sg.* [1] 9, 2; 14, 4; [3] 14, 19; 19, 17;
am *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 11, 6; 12, 50; 16, 28; [4] 4, 17; 4, 17; 4, 32; 5, 7; 5, 36; 8, 26; 8, 49; 10, 16; 10, 18; 10, 18; 16, 12; 19, 10; 19, 10;
am avut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 17, 5;
ar avea *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* [4] 15, 22; 15, 24;
are *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 23; 9, 6; 11, 15; 11, 18; 13, 9; 13, 12; 13, 12; 13, 21; 13, 27; 13, 43; 13, 44; 25, 28; 25, 29; 25, 29; [2] 0, 3; 2, 10; 3, 22; 3, 26; 3, 29; 3, 30; 4, 9; 4, 23; 4, 25; 7, 16; [3] 3, 11; 3, 11; 5, 24; 7, 33; 8, 8; 8, 18; 8, 18; 9, 58; 12, 5; 14, 28; 14, 35; 19, 24; 19, 25; 19, 26; 19, 26; 20, 24; 22, 36; [4] 3, 29; 3, 36; 4, 44; 5, 6; 5, 24; 5, 26; 6, 9; 6, 47; 6, 54; 9, 21; 9, 23; 10, 20; 12, 48; 14, 21; 14, 30; 15, 13; 16, 15; 16, 21; 19, 11;
are *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 20; 13, 12; 25, 29; [2] 4, 25; [3] 3, 11; 8, 18; 19, 26; 22, 36; 24, 39;
aţi avea *verb cond.-opt. prezent 2 pl.* [1] 17, 20; [3] 17, 6; [4] 9, 41;
au *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 8, 20; 9, 36; 24, 19; [2] 2, 17; 4, 17; 6, 36; 8, 2; 10, 23; [3] 12, 24; 14, 3; 14, 14; 16, 29; 18, 24; 21, 23; 22, 37; [4] 2, 3; 4, 9; 15, 22;
au avut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 2, 25; 12, 44; 14, 8;
au avut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 22, 28; [2] 12, 23;
avea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 3, 4; 7, 29; 13, 46; 14, 5; 18, 25; 21, 28; 27, 15; 27, 16; [2] 1, 22; 3, 3; 4, 5; 4, 5; 5, 3; 5, 15; 7, 25; 10, 1; 10, 22; [3] 6, 8; 8, 6; 8, 27; 8, 42; 9, 3; 10, 39; 13, 6; 15, 11; 16, 1; 21, 4; 23, 17; [4] 12, 6; 13, 29;
avea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 13, 5; 13, 5; 13, 6; [2] 3, 10; 6, 31; 8, 7; 11, 32; [3] 1, 7; 4, 40;
aveam *verb indicativ imperfect 1 sg.* [3] 19, 20;
avem *verb indicativ prezent 1 pl.* [1] 3, 9; 14, 17; [2] 8, 16; [3] 3, 8; [4] 8, 41; 19, 7; 19, 15;
aveţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 6, 1; 15, 34; 26, 11; 26, 11; 27, 65; [2] 4, 40; 6, 38; 8, 5; 8, 17; 8, 17; 11, 25; 14, 7; 14, 7; [3] 24, 41; [4] 5, 42; 6, 53; 12, 8; 12, 8; 12, 35; 12, 36; 16, 22; 16, 33; 21, 5;
aveţi *verb imp. 2 pl.* [2] 9, 50; 11, 22;
avînd *verb gerunziu* [1] 1, 18; 8, 9; 15, 30; 18, 8; 18, 9; 26, 7; [2] 3, 1; 8, 18; 8, 18; 9, 17; 9, 43; 9, 45; 9, 47; 11, 13; 12, 6; 14, 3; [3] 4, 33; 7, 8; 13, 11; 15, 4; 15, 8; 17, 7; 20, 28; 24, 39; [4] 5, 2; 5, 5; 11, 17; 18, 10;
avură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 20, 33;
avuse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 5, 26;
avut-aţi *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [3] 22, 35;
era avînd *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* [1] 12, 10; 19, 22;
neavînd *verb gerunziu* [1] 18, 25; 22, 12; 22, 24; 22, 25; [2] 4, 6; 6, 34; 8, 1; [3] 7, 42; 11, 36;
să aibă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 3, 15; [4] 10, 11; 10, 11; 17, 13;
să aibă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 3, 15; 3, 16; 5, 26;
să aibi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 6, 18; [3] 14, 18;
să aibu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 19, 16;
să aveţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 5, 40; 16, 33; 20, 31;
va avea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 23; 12, 11; [2] 4, 25; [3] 11, 5; 17, 9; [4] 6, 40;
va avea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 8, 12;
vei avea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 19, 21; [2] 10, 21; [3] 18, 22;
veţi avea *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 5, 46; 21, 21; [4] 13, 35;
vor avea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 13, 17;

avére : (1581 Coresi, Ev. 6) : s. f. : „Vermögen" : „fortune" : (4x)
avêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 8, 3; 8, 43;
averile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 25, 14; [3] 19, 8;

avuţíe : (înc. sec. XVI Ps.H.) : s. f. : „Reichtum" : „fortune, richesse" : (15x)
avuţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 22; [3] 15, 12;
avuţii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 24;
avuţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 47; [2] 12, 44; [3] 12, 33; 12, 44; 14, 33; 15, 12; 15, 13; 15, 30; 16, 1; 21, 4;
avuţiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 10, 23; [3] 12, 15;

ázimă : (1559-1560 Bratu) : s. f. : „ungesäuertes Brot" : „azyme" : (5x)

a azimelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 26, 17;
a azimelor *subst. propriu fem. pl. gen./dat. art.* [2] 14, 12;
ázimele *subst. propriu fem. pl. nom./ac. art.* [2] 14, 1;
ázimelor *subst. propriu fem. pl. gen./dat. art.* [3] 22, 1; 22, 7;

B

ba : (1559-1560 BRATU) : adv. : „doch, nein" : „si, non" : (9x)
ba *adv.* [1] 13, 29; 22, 17; [2] 12, 14; [3] 1, 60; 12, 51; 16, 30; 20, 22; 22, 35; [4] 7, 12;

ban : (1413 DERS) : s. m. : „Geld" : „argent" : (10x)
ban *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 19;
bani *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 6, 8; 12, 41; [3] 9, 3; 18, 24; 22, 5;
banii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 28, 15;
banul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 18; [3] 20, 24;
un ban *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 15;

báte : (înc. sec. XVI PS.H.) : v. III : „1. schlagen, 2. kämpfen, 3. abschweifen" : „1. battre, 2. combattre, 3. divaguer, s'écarter" : (40x)
a bate *verb infinitiv prezent* [1] 24, 49; [2] 14, 65; [3] 12, 45; 13, 25; 14, 29;
bate *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 8;
bate-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 12, 48;
bate-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 26, 31; [2] 14, 27;
baţi *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 18, 23;
bătea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 27, 29; 27, 30; [2] 14, 65; 15, 19; [3] 16, 14; 22, 64;
bătea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 18, 13;
bătînd *verb gerunziu* [3] 23, 48;
bătîndu *verb gerunziu* [2] 12, 5; 15, 15; [3] 18, 33; 20, 10; 20, 11; 22, 63;
bătîndu-şi *verb gerunziu* [1] 27, 41;
bătu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 19, 1;
bătură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 21, 35; 26, 67; 27, 31; [2] 12, 3;
bătuţi *verb participiu pl. masc.* [2] 13, 9;
să bată *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 20, 19;
să să bată *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 14, 31;
să va bate *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 12, 47;
-şi bătea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 23, 36;
-şi bătură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 15, 20;
va bate *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 11, 10;
veţi bate *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 23, 34;
vor bate *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 10, 17; [2] 10, 34;

batjocorí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „1. verspotten, verhöhnen, 2. beschimpfen" : „1. se moquer de, tourner en dérision, 2. insulter" : (11x)
batgiocuriia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 22, 63;
batjocorit *verb participiu sg. masc.* [1] 2, 16;
batjocuriia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 8, 53; 23, 35;
batjocurind *verb gerunziu* [3] 23, 11;
batjocurindu *verb gerunziu* [3] 20, 11;
batjocuriră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 22, 6;
batjucorit *verb participiu sg. masc.* [2] 12, 4;
să batjocurească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 20, 19;
să va batgiocuri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 18, 32;
vor batjocuri *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 10, 34;

băgá : (1521 NEACŞU) : v. I : „hineintun, -stecken, -schieben" : „mettre dans, introduire" : (20x)
bagă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 9, 17; 9, 17; [2] 2, 22; [3] 5, 37; [4] 15, 6;
bagi *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 4, 38;
băgară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 21, 42; [3] 22, 54;
băgă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 18, 30; [4] 18, 16;
era băgat *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 3, 24;
nebăgînd *verb gerunziu* [4] 8, 6;
să bagă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 10;
să bagi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [3] 11, 4;
să băga *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 12, 6;
să să bage *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 5, 29; [2] 2, 22;
să te bagi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 9, 45; 9, 47;
vei băga *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 5, 25;

bănuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verdächtigen" : „soupçonner" : (1x)
bănuind *verb gerunziu* [3] 13, 14;

bărbát : (1262 DRĂGANU / în top. Terra *Barbata*) : adj./s. m. : „1. Mann, 2. tapfer" : „1. Homme, 2. courageux" : (29x)
bărbat *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 6; [3] 1, 27; 1, 34; 16, 18; [4] 1, 30; 4, 17; 4, 17; 4, 18;
bărbatul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 16; 1, 19; 19, 4; [2] 10, 12; [3] 2, 36; [4] 4, 16;
bărbatului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 10, 2; [4] 1, 13;
bărbaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 41; 14, 21; [3] 9, 14; 9, 30; 9, 32; 17, 12; 24, 4; [4] 4, 18;
bărbaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 7, 20; 11, 31; 11, 32; 14, 24;
un bărbat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 23, 50;

bărbătésc : (1551-1553 ES) : adj. : „männlich" : „masculin" : (1x)
bărbătească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 23;

bătáie : (1563 CORESI, PRAXIU 379) : s. f. : „Schlacht, Prügel" : „volée, raclée" : (1x)
bătăi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 12, 48;

bătrín : (1399 DOR) : adj./s. m. : „1. alt, 2. alter Mann": „1. vieux, 2. vieillard" : (28x)
bătrîn *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 3, 4;
bătrînd *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 18;
bătrîni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 8, 31;
bătrîni *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 21; [2] 14, 43; [3] 9, 22; [4] 8, 9;
bătrînii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 21, 23; 26, 3; 26, 47; 26, 57; 26, 59; 27, 1; 27, 12; 27, 20; 27, 41; 28, 12; [2] 11, 27; 14, 53; 15, 1; [3] 7, 3; 22, 66;
bătrînilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 15, 2; 27, 3; [2] 7, 3; 7, 5; [3] 22, 52;
cei bătrîni *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 20, 1;

bătrînéţe : (înc. sec. XVI PS.H.) : s. f. : „Alter" : „vieillesse" : (1x)
bătrînéţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 36;

băutór : (1551-1553 ES) : adj. : „Trunk ergeben" : „adonné au vin" : (2x)
băutoriu *adjectiv calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 19; [3] 7, 34;

băutúră : (înc. sec. XVI PS.H.) : s. f. : „Getränk" : „liquide, boisson" : (5x)
băutură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 42; 25, 35; 25, 37; 25, 42; [4] 6, 55;

bea : (1418 DLRV) : v. II : „trinken" : „boire" : (54x)
a bea *verb infinitiv prezent* [3] 12, 45;
ar bea *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* [2] 16, 18;
au băut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 4, 12;
băură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 14, 23;
am băut *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [3] 13, 26;
bea *verb imp. 2 sg.* [3] 12, 19;
bea *verb infinitiv prezent* [1] 20, 22; [2] 10, 38;
bea *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 2, 16; [3] 5, 39; [4] 6, 54; 6, 56;
bea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 17, 27; 17, 28;
beau *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 5, 33;
beau *verb indicativ prezent 1 sg.* [2] 10, 38;
bea veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 10, 39;
bêţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 5, 30;
bêţi *verb imp. 2 pl.* [1] 26, 27;
bînd *verb gerunziu* [1] 11, 18; 11, 19; 24, 38; 24, 49; [3] 7, 33; 7, 34; 10, 7;
să bea *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 27, 34; 27, 34; [2] 15, 23; 15, 36; [4] 7, 37;
să beai *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [4] 4, 9;
să beau *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 20, 22; [4] 4, 7; 4, 10;
să bêţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [3] 22, 30;
va bea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 1, 15; [4] 4, 14; [4] 4, 13;
vei bea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 17, 8;
veţi bea *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 6, 25; 20, 23; [3] 12, 29; [4] 6, 53;
voiu bea *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 26, 29; 26, 29; 26, 42; [2] 10, 39; 14, 25; 14, 25; [3] 17, 8; 22, 18; [4] 18, 11;
vom bea *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [1] 6, 31;

beteág : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Leidende" : „malade" : (1x)
betêgii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 32;

beţíe : (c. 1563-1583 COD.VOR.[2]) : s. f. : „Trunkenheit" : „ivresse" : (1x)
beţiii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 21, 34;

beţív : (1551-1553 ES) : s. m. : „Trinker" : „ivrogne" : (1x)
beţivii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 24, 49;

bici : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „Geissel" : „fouet" : (1x)
biciu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 2, 15;

bíne : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./s. n. : „1. gut, 2. Gutes" : „1./2. bien" : (59x)
bine *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 16;
bine *adv. de mod poz.* [1] 3, 17; 5, 44; 10, 12; 11, 5; 12, 12; 12, 34; 15, 7; 15, 26; 17, 4; 19, 10; 25, 21; 25, 23; 26, 24; [2] 1, 11; 3, 4; 7, 6; 7, 9; 7, 27; 7, 37; 9, 5; 10, 14; 12, 28; 12, 32; 14, 7; 16, 18; [3] 3, 22; 4, 18; 6, 9; 6, 26; 6, 27; 6, 28; 6, 33; 6, 33; 6, 35; 9, 33; 19, 17; 20, 1; 20, 39; 22, 25; [4] 4, 17; 6, 23; 8, 48; 13, 13; 18, 23;
binele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 6, 45; 16, 25;
mai bine *adv. de mod comp.* [1] 5, 29; 5, 30; 18, 6; 18, 8; 18, 9; 25, 9; [2] 9, 42; 9, 43; 9, 45; 9, 47; 14, 21; [3] 17, 2;

binecuvîntá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „segnen" : „bénir" : (4x)
binecuvîntă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 19; [3] 2, 28;
binecuvîntaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 5, 44;
binecuvîntînd *verb gerunziu* [3] 24, 53;

binevestí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verkünden" : „annoncer une bonne nouvelle" : (3x)
binevestiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 3, 18;
binevestind *verb gerunziu* [3] 9, 6;
să binevestêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 16, 16;

binevreá : (c. 1683-1686 Ms. 45, 21/2) : v. II : „zu jdm. Lust haben" : „aimer qn." : (3x)
au binevrut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 12, 32;
binevru *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 12, 18;
binevruiu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 17, 5;

bir : (1441 DERS) : s. n. : „Tribut" : „impôt, tribut" : (2x)
bir *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 25; [3] 20, 22;

biruí : (înc. sec. XVI Ps.H.) : v. IV : „besiegen" : „gagner" : (7x)
a birui *verb infinitiv prezent* [2] 10, 42;
am biruit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 16, 33;
biruiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 22, 25;
biruind *verb gerunziu* [3] 3, 1; 3, 1; 3, 1;
va birui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 11, 22;

biruínţă : (1642 CAZ. GOV. 195) : s. f. : „Sieg" : „victoire" : (6x)
biruinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 23, 7;
biruinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 9; 12, 20; [4] 1, 12; 5, 27; 17, 2;

biruitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. m. : „1. siegreich, 2. Besieger" : „1. victorieux, 2. vainqueur" : (5x)
biruitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 1; [3] 3, 19;
biruitoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 12, 31; 14, 30; 16, 11;

bisérică : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Kirche, 2. Tempel" : „1. église, 2. temple" : (68x)
besêreca *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 6; 16, 18; 21, 12; 23, 17; 26, 61; 27, 40; [2] 14, 58; 15, 29; [3] 1, 9; [4] 2, 21;
besêrecă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 5; 21, 12; 21, 14; 21, 15; 21, 23; 23, 21; 23, 35; 24, 1; 26, 55; 27, 5; [2] 13, 1; 14, 49; [3] 1, 21; 1, 22; 2, 46; 21, 5; 21, 37; 21, 38; 24, 53; [4] 2, 14; 2, 15; 5, 14; 7, 28; 8, 2; 10, 23; 18, 20;
besêrecii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 5; 24, 1; [2] 0, 3; 15, 38; [3] 4, 9; 23, 45; [4] 0, 1;
besêrica *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 2, 19; 2, 20;
besêrică *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 16; [2] 11, 11; 11, 15; 11, 15; 11, 16; 11, 27; 12, 35; [3] 2, 27; 2, 37; 11, 51; 18, 10; 19, 45; 19, 47; 20, 1; 22, 53; [4] 7, 14; 8, 20; 8, 59; 11, 56;

besêricii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 23, 16; 27, 51; [2] 13, 3; [3] 22, 52;

bîntuiálă : (1600 DIR) : s. f. : „Schar" : „troupe" : (3x)
bîntuială *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 13; [2] 14, 38;
bîntuiêlele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 22, 28;

bîrfeálă : (1482 DERS) : s. f. : „Geschwätz" : „bavardage" : (1x)
o bîrfeală *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 24, 11;

bírnă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Balken" : „poutre" : (5x)
bîrna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 3; 7, 4; 7, 5; [3] 6, 41; 6, 42; 6, 42;

blagosloví : (înc. sec. XVI PS.H.) : v. IV : „segnen" : „bénir" : (14x)
blagoslovi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 6, 41; 10, 16; [3] 2, 34; 9, 16; 24, 30; 24, 50;
blagosloviia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 24, 51;
blagoslovind *verb gerunziu* [1] 26, 26; 26, 27; [2] 14, 22;
blagoslovindu *verb gerunziu* [2] 8, 7;
blagoslovit *verb participiu sg. masc.* [2] 11, 9; [3] 19, 38;
blagoslovită *verb participiu sg. fem.* [2] 11, 10;

blagoslovít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „gesegnet" : „bénit" : (10x)
blagoslovit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 9; 23, 39; [3] 1, 42; 1, 68; 13, 35; [4] 12, 13;
blagoslovită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 28; 1, 42;
blagosloviţii *subst. comun masc. pl. voc. art.* [1] 25, 34;
celui blagoslovit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. art.* [2] 14, 61;

blestemá : (înc. sec. XVI Ps.H.) : v. I : „verfluchen, verwünschen" : „maudire" : (8x)
a să blăstăma *verb infinitiv prezent* [1] 26, 74; [2] 14, 71;
blastămă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 44; [3] 6, 28;
blastemă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 9, 3;
blastemi *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 10, 36;
blestemaşi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [2] 11, 21;
blestême *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 19;

blestemát : (1560-1561 CORESI, TE.2) : adj. : „verflucht" : „maudit" : (2x)
blăstămaţilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* [1] 25, 41;
blestemaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 7, 49;

blid : (1486 DERS / în antr. Nicule Blid) : s. n. : „Gefäß, Schüssel" : „vaisseau, récipient" : (8x)
a blidului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 23, 25; [3] 11, 39;
blid *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 11; 26, 23; [2] 6, 25; 6, 28; 14, 20;
blidului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 23, 26;

blînd : (1519 DERS / în antr. *Blîndul*) : adj. : „barmherzig" : „clément" : (4x)
blînd *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 29; 16, 22; 21, 5;
cei blînzi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 5;

boálă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Krankheit" : „maladie" : (20x)
boala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 23; 9, 35; 10, 1; [2] 5, 34; [3] 13, 12;
boală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 29; [4] 5, 4; 5, 5; 11, 4;
boale *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 24; [2] 1, 34; 3, 10; [3] 4, 40; 7, 21; 8, 2;
boalele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 17; [2] 3, 15; [3] 5, 15; 6, 17; 9, 1;

bogát : (1459 DRHA II, 116 / în top. Bogata) : adj./s. m. : „1. reich, 2. Reicher" : „1./2. riche" : (17x)
bogat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 57; [3] 12, 16; 16, 1; 16, 19; 19, 2;
bogat *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 18, 23;
bogatul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 23; 19, 24; [3] 16, 22; 18, 25;
bogatului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 10, 25; [3] 16, 21;
bogaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 12, 41;
bogaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 14, 12;
bogaţilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* [3] 6, 24;
cei bogaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 53; 21, 1;

bogăţíe : (c. 1573-1578 PS. SCH. 393) : s. f. : „Reichtum" : „richesse" : (3x)
bogăţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 13, 22; [2] 4, 19;
bogăţii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 8, 14;

boiér : (1392 DRHA I, 3) : s. m. : „1. Bojar, Adliger, Fürst 2. Oberst, Haupt, Kommandant" : „1. boiard, noble, prince, 2. chef, commandant" : (10x)
boiêren *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 3, 1;
boiêri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 18, 18; [4] 7, 48; 12, 42;
boiêrii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 14, 1; 23, 35; [4] 7, 26;
boiêrilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 6, 21;
boiêriului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 9, 23;
un boiêriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 18;

bolí : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. IV : „krank sein" : „être malade" : (7x)
bolêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 11, 3; 11, 6;
boliia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 4, 46; 5, 7; 11, 2;
boliia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 5, 3;
era bolind *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* [4] 11, 1;

bolnáv : (1551-1553 ES) : adj./s. : „krank" : „malade" : (23x)
bólnav *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 39; 25, 43; 25, 44; [3] 7, 2; 14, 2;
bólnavi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 6, 5; 16, 18;
bólnavi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 8; [2] 1, 34; 6, 13; [3] 4, 40;
bolnavii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 16; 14, 14; 14, 35; [2] 2, 17; 6, 55; 6, 56; [3] 9, 2; 10, 9;
bólnavilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 9, 12; [3] 5, 31;
cea bólnavă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [3] 7, 10;

cei bólnavi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [4] 6, 2;

bolnăví : (c. 1564 CORESI, CAZ. 72) : v. IV : „krank werden, erkranken" : „tomber malade" : (1x)
bolnăvit-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 25, 36;

bóltă : (1499 DERS) : s. f.: „Loch" : „trou" : (2x)
bolta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 10, 23;
bolte *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 5, 2;

botéz : (1233 DRĂGANU) : s. m. : „Taufe" : „baptême" : (12x)
botez *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 50;
botezul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 3, 7; 20, 22; 20, 23; 21, 25; [2] 1, 4; 10, 38; 10, 39; 11, 30; [3] 3, 3; 7, 29; 20, 4;

botezá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „taufen" : „baptiser" : (43x)
a boteza *verb infinitiv prezent* [3] 12, 50;
am botezat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 1, 8;
botează *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 1, 33; 3, 26; 4, 1;
botez *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 3, 11; [3] 3, 16; [4] 1, 26;
boteza *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 6, 14; [4] 3, 22; 4, 2;
botezaţi *verb participiu, masc. pl. neart.* [3] 7, 29
boteza-vă-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 10, 39;
botezi *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 1, 25;
botezînd *verb gerunziu* [1] 28, 19; [2] 1, 4; [4] 1, 28; 1, 32; 3, 23; 10, 40;
botezîndu-se *verb gerunziu* [1] 3, 16; [3] 3, 21;
mă botez *verb indicativ prezent 1 sg.* [2] 10, 38;
mă botezu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 20, 22; 20, 23;
mă voiu boteza *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 10, 39;
să botez *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 1, 33;
să boteza *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 3, 23;
să boteza *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 3, 6; [2] 1, 5;
să botezară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 3, 21;
să botează *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 1, 9;
să mă botez *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 3, 14;
să să botêze *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 3, 7; 3, 12;
să să botêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 3, 13;
să va boteza *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 16;
să vă botezaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 20, 22; [2] 10, 38;
va boteza *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 3, 11; [2] 1, 8; [3] 3, 16;
vă veţi boteza *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 20, 23;

botezătór : (1551-1553 ES) : s. m. : „Täufer" : „baptiseur" : (4x)
botezătóriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 1; 17, 13; [2] 6, 24; 8, 28;

bou : (1235 DRĂGANU / în top. *Bool*) : s. m. : „Ochse" : „beuf" : (5x)
boi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 14, 19; [4] 2, 14;
boii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [4] 2, 15;
boul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 13, 15; 14, 5;

braţ : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Arm" : „bras" : (5x)
braţe *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 36; 10, 16;
braţele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 2, 28;
braţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 1, 51; [4] 12, 38;

brîu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Gürtel, Bund" : „ceinture, cercle" : (3x)
brîu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 4; [2] 1, 6;
brînele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 10, 9;

bubós : (1643 VARLAAM CAZ., *ap.* TIKTIN) : s. m. : „Aussätziger" : „lépreux" : (1x)
bubos *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 2;

bucátă : (1452 DERS) : s. f. : „1. Stück, 2. Speise" : „1. pièce, morceau, 2. plat" : (9x)
bucate *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 15; [2] 3, 20; [3] 3, 11; 9, 12; 9, 13; [4] 4, 8;
bucatele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 7, 19;
bucăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 6, 13;
bucăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 6, 12;

búcium : (1456 DERS / în antr. Bucium) : s. n. : „Posaune" : „trompette" : (3x)
bucium *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 15, 4;
buciumul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 15, 1; 15, 5;

buciumá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I: „posaunen" : „jouer la trompette" : (1x)
nu bucina *verb imp. 2 sg.* [1] 6, 2;

bucurá : (înc. sec. XVI PS.H.) : v. I : „sich freuen" : „se réjouir" : (35x)
a ne bucura *verb infinitiv prezent* [3] 15, 32;
se bucură *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 10, 21;
bucurară-se *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 20, 20;
bucuraţi-vă *verb imp. 2 pl.* [1] 5, 12; 28, 9; [3] 6, 23; 10, 20; 15, 6; 15, 9;
bucură-te *verb imp. 2 sg.* [1] 26, 49; 27, 29; [2] 15, 18; [3] 1, 28; [4] 19, 3;
bucurîndu-să *verb gerunziu* [3] 15, 5;
bucurîndu-se *verb gerunziu* [3] 19, 37;
mă bucur *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 11, 15;
nu vă bucurareţi *verb imp. 2 pl. neg.* [3] 10, 20;
s-au bucurat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 8, 56;
să bucura *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 1, 58; 13, 17;
să bucură *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 47; 23, 8; [4] 8, 56;
să bucurară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 2, 10; [2] 14, 11; [3] 22, 5;
să bucură *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 13; [4] 3, 29;
să să bucure *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 4, 36;
să va bucura *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 16, 20; 16, 22;
să vă bucuraţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 5, 35;
să vor bucura *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 1, 14;
v-aţi bucura *verb cond.-opt. prezent 2 pl.* [4] 14, 28;

bucuríe : (înc. sec. XVI PS.H.) : s. f. : „Freude" : „joie" : (24x)
bucurie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 10; 28, 8; [2] 4, 16; [3] 1, 14; 1, 44; 2, 10; 8, 13; 10, 17; 15, 7; 15, 10; 24, 41; 24, 52; [4] 3, 29; 3, 29; 16, 20; 16, 21;
bucuriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 44; 25, 21; 25, 23; [4] 15, 11; 15, 11; 16, 22; 16, 24; 17, 13;

bucurós : (1478 DERS) : adj. : „froh" : „joyeux" : (1x)
bucuros *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 19, 6;

bun : (1211 DRĂGANU / în antr. *Buna*) : adj./s. : „1. gut, 2. Gut" : „1./2. bon" : (74x)

bun *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 17; 7, 18; 12, 33; 12, 35; 19, 17; 19, 17; 20, 15; [2] 10, 18; 10, 18; [3] 6, 35; 6, 43; 6, 45; 18, 19; 18, 19; 23, 50; [4] 1, 46; 7, 12;
bun *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 10; 11, 30; 13, 8; 26, 10; [2] 4, 8; 14, 6; 15, 43; [3] 3, 9; 8, 8; 8, 15; [4] 10, 33;
bună *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 35; 13, 24; 13, 27; 13, 37; 26, 16; [2] 6, 21; 9, 50; [3] 2, 14; 6, 38; 8, 15; 14, 34; 19, 12;
bună *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. voc. neart.* [1] 25, 21; 25, 23; [3] 19, 17;
bune *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. voc. neart.* [1] 7, 18; 12, 33; [2] 10, 17; [3] 18, 18; 21, 5;
bune *adv.* [3] 11, 13;
bune *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 45; [4] 10, 32;
bune *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. voc. neart.* [1] 19, 16;
bune *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 11; 7, 17; 7, 19; [3] 6, 43;
buni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 45;
buni *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 22, 10;
cea bună *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 42; 13, 38; [3] 6, 45;
cel bun *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 23; [2] 4, 20; [4] 2, 10;
cel bun *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [4] 2, 10; 10, 12; 10, 12; 10, 14;
cêle bune *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 16;
cêle bune *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 35; 13, 48; [4] 5, 29;
mai bun *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 39;

bunătáte : (înc. sec. XVI PS.H.) : s. f. : „Güte" : „bonté" : (3x)
bunătăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 53; 12, 19;
bunătăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 12, 18;

bunăvrére : (1673 DOS., PS. V. 53) : s. f. : „Güte" : „bienveillance" : (2x)
bunăvoire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 10, 21;
bunăvrêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 26;

buréte : (1509 DERS) : s. m. : „Schwamm" : „éponge" : (3x)
burête *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 36; [4] 19, 29;
burêtele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 48;

búză : (1487 DRHA III, 313 / în antr. *Budzea*) : s. f. : „1. Lippe, 2. Rand" : „1. lèvre, 2. bord, marge" : (2x)
buzele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 15, 8; [2] 7, 6;

C

ca : (1521 NEACŞU) : adv./conj./prep. : „1. wie, 2. damit, 3. ungefähr" : „1. comme, 2. afin que, 3. à-peu-près" : (439x)
ca *adv./conj./prep.* [1] 1, 22; 2, 8; 2, 15; 2, 23; 3, 16; 4, 3; 4, 14; 5, 16; 5, 28; 5, 29; 5, 30; 5, 45; 6, 1; 6, 2; 6, 4; 6, 5; 6, 5; 6, 7; 6, 16; 6, 16; 6, 18; 6, 29; 7, 1; 7, 29; 7, 29; 8, 17; 8, 34; 9, 6; 9, 8; 9, 36; 9, 38; 10, 1; 10, 16; 10, 16; 10, 16; 10, 25; 10, 25; 10, 25; 10, 26; 11, 1; 12, 10; 12, 13; 12, 14; 12, 16; 12, 17; 13, 15; 13, 30; 13, 35; 13, 43; 14, 5; 14, 15; 14, 21; 14, 36; 15, 32; 15, 33; 16, 20; 16, 25; 17, 2; 17, 2; 17, 27; 18, 3; 18, 4; 18, 5; 18, 14; 18, 16; 18, 17; 18, 17; 19, 13; 19, 14; 19, 16; 19, 19; 20, 14; 20, 21; 20, 33; 21, 4; 21, 26; 21, 46; 22, 15; 22, 30; 22, 39; 23, 26; 23, 35; 24, 20; 25, 9; 26, 4; 26, 5; 26, 16; 26, 41; 26, 55; 26, 56; 26, 59; 27, 1; 27, 20; 27, 32; 28, 3; 28, 3; 28, 4; [2] 0, 1; 0, 1; 0, 1; 0, 2; 1, 10; 1, 22; 1, 22; 1, 38; 2, 10; 3, 2; 3, 5; 3, 6; 3, 9; 3, 9; 3, 10; 3, 12; 3, 14; 3, 14; 4, 12; 4, 21; 4, 31; 4, 33; 5, 10; 5, 12; 5, 13; 5, 18; 5, 23; 5, 23; 5, 42; 5, 43; 6, 2; 6, 8; 6, 12; 6, 15; 6, 25; 6, 34; 6, 36; 6, 41; 6, 44; 7, 8; 7, 9; 7, 13; 7, 26; 7, 36; 8, 9; 8, 22; 8, 24; 8, 30; 9, 3; 9, 9; 9, 12; 9, 18; 9, 22; 9, 26; 10, 13; 10, 14; 10, 15; 10, 17; 10, 35; 10, 37; 10, 48; 10, 51; 11, 25; 11, 28; 12, 2; 12, 13; 12, 19; 12, 25; 12, 31; 12, 33; 13, 19; 13, 22; 13, 34; 14, 2; 14, 10; 14, 35; 14, 48; 14, 49; 14, 56; 15, 11; 15, 15; 15, 32; 16, 1; [3] 1, 4; 1, 43; 1, 56; 1, 77; 2, 6; 2, 24; 2, 35; 2, 37; 3, 22; 3, 23; 4, 29; 4, 42; 5, 7; 5, 17; 5, 24; 6, 7; 6, 10; 6, 22; 6, 23; 6, 34; 6, 40; 7, 3; 7, 6; 7, 36; 8, 10; 8, 16; 8, 17; 8, 31; 8, 32; 8, 42; 9, 9; 9, 12; 9, 14; 9, 28; 9, 40; 9, 45; 9, 52; 10, 2; 10, 3; 10, 18; 10, 21; 10, 27; 10, 40; 11, 33; 11, 35; 11, 36; 11, 37; 11, 44; 11, 50; 11, 53; 12, 27; 12, 36; 12, 58; 13, 2; 14, 8; 14, 10; 14, 23; 15, 19; 15, 29; 16, 4; 16, 9; 16, 24; 16, 26; 16, 27; 16, 28; 16, 28; 17, 6; 17, 30; 18, 5; 18, 11; 18, 11; 18, 15; 18, 16; 18, 17; 19, 4; 19, 15; 20, 10; 20, 14; 20, 20; 20, 20; 20, 28; 21, 22; 21, 35; 21, 36; 22, 6; 22, 8; 22, 26; 22, 26; 22, 27; 22, 30; 22, 31; 22, 44; 22, 46; 22, 52; 22, 59; 23, 44; 24, 11; 24, 16; 24, 45; [4] 1, 7; 1, 7; 1, 8; 1, 14; 1, 19; 1, 22; 1, 27; 1, 31; 1, 32; 1, 39; 2, 25; 3, 15; 3, 16; 3, 17; 3, 17; 3, 20; 3, 21; 4, 6; 4, 8; 4, 15; 4, 34; 4, 36; 4, 47; 5, 7; 5, 14; 5, 20; 5, 23; 5, 34; 5, 36; 5, 40; 6, 5; 6, 7; 6, 10; 6, 12; 6, 15; 6, 19; 6, 28; 6, 29; 6, 30; 6, 38; 6, 39; 6, 40; 6, 50; 7, 3; 7, 23; 7, 32; 7, 46; 8, 5; 8, 6; 8, 56; 9, 2; 9, 3; 9, 16; 9, 22; 9, 36; 9, 39; 10, 10; 10, 11; 10, 17; 10, 31; 10, 38; 11, 4; 11, 11; 11, 15; 11, 16; 11, 18; 11, 19; 11, 31; 11, 42; 11, 50; 11, 52; 11, 53; 11, 55; 11, 57; 11, 57; 12, 9; 12, 10; 12, 20; 12, 23; 12, 35; 12, 36; 12, 38; 12, 40; 12, 42; 12, 46; 12, 47; 12, 47; 13, 1; 13, 2; 13, 15; 13, 18; 13, 19; 13, 29; 13, 34; 13, 34; 14, 3; 14, 13; 14, 16; 14, 29; 14, 31; 15, 2; 15, 6; 15, 8; 15, 11; 15, 12; 15, 13; 15, 16; 15, 17; 15, 25; 16, 1; 16, 2; 16, 4; 16, 7; 16, 24; 16, 30; 16, 32; 16, 33; 17, 1; 17, 2; 17, 3; 17, 4; 17, 11; 17, 11; 17, 12; 17, 13; 17, 15; 17, 15; 17, 19; 17, 21; 17, 21; 17, 21; 17, 22; 17, 23; 17, 23; 17, 24; 17, 24; 17, 26; 18, 9; 18, 28; 18, 32; 18, 36; 18, 37; 18, 39; 19, 4; 19, 14; 19, 16; 19, 24; 19, 28; 19, 31; 19, 31; 19, 35; 19, 36; 19, 38; 19, 39; 20, 31; 20, 31; 21, 8;

cále : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Weg, 2. Mittel, Weise" : „1. chemin, 2. moyen" : (67x)
cale *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 12; 5, 25; 8, 28; 10, 10; 13, 4; 13, 19; 15, 32; 20, 17; 20, 30; 21, 8; 21, 8; 21, 19; [2] 4, 4; 4, 15; 6, 8; 8, 3; 8, 27; 9, 33; 9, 34; 10, 17; 10, 32; 10, 46; 10, 52; 11, 8; 11, 8; [3] 0, 1; 2, 44; 6, 39; 8, 1; 8, 5; 8, 12; 9, 3; 9, 57; 10, 4; 10, 31;

10, 33; 11, 6; 12, 58; 13, 22; 13, 33; 18, 35; 19, 36; 24, 35;
calea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 3; 4, 15; 7, 13; 7, 14; 10, 5; 11, 10; 21, 32; 22, 16; [2] 1, 2; 1, 3; 12, 14; [3] 1, 76; 1, 79; 3, 4; 7, 27; 20, 21; 24, 32; [4] 1, 23; 14, 4; 14, 5; 14, 6;
căi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 22, 10; [3] 3, 5;
căilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 22, 9;

cam : (1631 DRHB XXIII, 369) : adv. : „wie" : „comme" : (1x)
can *adv.* [4] 7, 10;

cámătă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Zinsen" : „usure" : (1x)
camătă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 19, 23;

can → cam

cananít : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Kanaaniter" : „Cananéen" : (2x)
cananítul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 4; [2] 3, 18;

cap : (înc. sec XVI PS. H.) : s. n. : „1. Kopf, Haupt, 2. Anfang, 3. Kapitel" : „1. tête, 2. commencement, bout, 3. chapitre" : (46x)
cap *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 0, 3; [3] 0, 1; 0, 1; 0, 1; [4] 0, 1; 0, 1; 0, 1; 0, 1; 0, 2; 20, 12;
capete *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 0, 3; 0, 3;
capetele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 27, 39; [2] 15, 29; [3] 21, 28;
capul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 36; 6, 17; 8, 20; 14, 8; 14, 10; 14, 11; 21, 42; 26, 7; 27, 29; 27, 30; [2] 6, 24; 6, 25; 6, 27; 6, 28; 12, 4; 12, 10; 14, 3; 15, 19; [3] 7, 46; 9, 58; 20, 17; 21, 18; [4] 13, 9; 19, 2; 19, 30; 20, 7;
capului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 10, 30; 27, 37; [3] 7, 38; 7, 44; 12, 7;

cápră : (1425 DLRV / în top. Dumbrava *Caprei*) : s. f. : „Ziege" : „chèvre" : (2x)
capre *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 25, 32;
caprele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 25, 33;

cáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. int.-rel./adj. int.-rel. : „wer, welcher" : „qui, lequel" : (645x)
a căruia *pron. int.-rel. masc. sg. gen./dat.* [1] 22, 28; [2] 12, 23; [3] 20, 33;
al căriia *pron. int.-rel. fem. sg. gen./dat.* [4] 11, 2;
al căruia *pron. int.-rel. masc. sg. gen./dat.* [3] 24, 13; [4] 4, 46;
care *adj. pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* [1] 24, 42; [2] 15, 46; [3] 4, 18; 6, 33; 12, 39; [4] 5, 36; 10, 32;
care *adj. pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* [1] 5, 41; 10, 26; 10, 27; 12, 18; 13, 32; 13, 44; 15, 5; 15, 17; 16, 19; 21, 33; 23, 17; 23, 19; 24, 2; 24, 43; 27, 62; [2] 0, 2; 2, 9; 4, 24; 5, 41; 13, 2; 15, 22; 15, 42; [3] 1, 61; 2, 15; 6, 34; 6, 38; 7, 42; 8, 17; 8, 47; 10, 10; 10, 15; 11, 11; 15, 4; 15, 8; 17, 27; 22, 37; 23, 39; [4] 1, 41; 3, 26; 6, 2; 6, 21; 6, 27; 10, 29; 14, 17; 15, 15; 19, 17; 20, 16;
care *pron. int.-rel. masc. sg. nom./ac.* [1] 18, 5; 19, 6; 21, 31; 27, 57; [2] 7, 15; 9, 39; 10, 9; 13, 11; [3] 5, 3; 12, 40; 17, 24; 19, 22; 19, 22; [4] 1, 38; 1, 42; 6, 37; 8, 46; 17, 2;
care *pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* [1] 21, 9; [2] 4, 31; [3] 24, 1; 24, 14; [4] 17, 8; 21, 25;
care *pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* [1] 13, 33; 18, 19; 24, 44; 24, 50; [2] 10, 38; 10, 38; 10, 39; 10, 39; [3] 2, 50; 23, 33; [4] 2, 22; 5, 28; 12, 38; 18, 11;
care *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* [3] 5, 9; 6, 13; [4] 3, 11;
care *adj. pron. int.-rel. masc. sg. nom./ac.* [1] 17, 27; [3] 14, 31;
care *adj. pron. int.-rel. neutru pl. gen./dat.* [3] 12, 1;
care *adj. pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* [3] 3, 19;
care *pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* [1] 7, 3; [2] 6, 2; 7, 13; [3] 19, 20; [4] 7, 17; 12, 17; 16, 17; 16, 18; 17, 24; 20, 7;
care *pron. int.-rel. neutru pl. nom./ac.* [4] 2, 23;
carea *pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* [1] 1, 6; 1, 16; 2, 9; 2, 16; 2, 23; 6, 23; 7, 13; 7, 14; 8, 17; 11, 7; 12, 2; 12, 48; 13, 14; 15, 13; 21, 42; 23, 17; 24, 15; 24, 21; 24, 50; 25, 13; [2] 0, 3; 0, 3; 4, 22; 7, 25; 10, 14; 11, 10; 12, 10; 12, 28; 13, 14; 13, 19; 15, 16; 15, 28; 16, 9; [3] 1, 45; 2, 4; 2, 10; 2, 31; 2, 37; 6, 2; 6, 49; 7, 37; 7, 39; 7, 46; 8, 2; 8, 2; 8, 14; 8, 15; 8, 26; 8, 43; 9, 31; 10, 39; 10, 42; 11, 35; 12, 2; 12, 46; 13, 16; 15, 9; 17, 30; 20, 17; 21, 6; 22, 1; 22, 7; 23, 48; 23, 53; [4] 1, 3; 1, 9; 3, 11; 3, 32; 4, 14; 4, 14; 4, 32; 4, 38; 5, 2; 5, 32; 6, 22; 6, 51; 7, 49; 8, 38; 9, 7; 15, 2; 17, 5; 17, 22; 17, 26; 18, 1;
carea *adj. pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* [1] 22, 36;
carei *pron. int.-rel. pl. nom./ac.* [2] 15, 7;
carei *pron. int.-rel. fem. sg. gen./dat.* [3] 1, 26;
carele *pron. int.-rel. neutru pl. nom./ac.* [1] 23, 27; [2] 9, 3; [3] 1, 4; 1, 20; 24, 17; 24, 44; [4] 6, 63; 7, 31; 10, 25; 14, 10; 14, 12; 15, 24; 20, 30;
carele *pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* [1] 8, 4; 20, 22; 20, 22; 20, 23; 21, 2; 23, 18; 23, 19; 25, 41; 27, 9; 27, 60; [2] 2, 4; 14, 72; [3] 1, 73; 19, 30; 22, 19; 22, 20; 23, 51; 24, 13; [4] 4, 5; 4, 50; 6, 51; 6, 63; 7, 3; 7, 36; 7, 36; 7, 39; 14, 24; 15, 3; 15, 20; 17, 4; 18, 9; 18, 32; 19, 41;
carele *pron. int.-rel. masc. sg. nom./ac.* [1] 1, 16; 1, 23; 2, 6; 3, 17; 4, 4; 5, 19; 5, 21; 7, 9; 7, 24; 7, 24; 7, 26; 7, 26; 9, 8; 10, 2; 10, 4; 10, 32; 10, 33; 11, 10; 11, 10; 11, 14; 11, 20; 11, 21; 11, 23; 12, 4; 12, 11; 12, 18; 12, 36; 13, 20; 13, 22; 13, 23; 13, 23; 13, 31; 13, 45; 13, 46; 13, 48; 13, 52; 15, 18; 15, 20; 17, 5; 18, 4; 18, 7; 18, 23; 18, 28; 19, 18; 19, 29; 20, 1; 20, 26; 21, 24; 21, 44; 22, 2; 23, 9; 23, 11; 23, 35; 23, 35; 23, 37; 24, 17; 24, 18; 24, 45; 25, 1; 26, 3; 26, 24; 26, 48; 27, 15; 27, 17; 27, 21; 27, 56; [2] 0, 1; 0, 1; 1, 2; 1, 11; 3, 19; 4, 25; 4, 31; 5, 3; 6, 16; 7, 11; 9, 38; 10, 29; 11, 2; 11, 21; 13, 19; 14, 20; 14, 21; 14, 24; 14, 44; 14, 71; 15, 6; 15, 39; 15, 40; 15, 41; 15, 43; [3] 1, 19; 1, 78; 2, 11; 2, 18; 3, 9; 4, 22; 4, 29; 5, 18; 5, 21; 5, 25; 6, 14; 6, 15; 6, 16; 6, 43; 6, 48; 7, 2; 7, 27; 7, 27; 7, 28; 7, 39; 7, 47; 8, 2; 8, 3; 8, 27; 8, 35; 8, 38; 8, 41; 9, 9; 9, 12; 9, 36; 9, 46; 9, 48; 10, 8; 10, 13; 10, 24; 10, 24; 10, 36; 10, 37; 11, 51; 12, 1; 12, 12; 12, 42; 12, 46; 13, 19; 13, 21; 14, 9; 14, 33; 15, 30; 16, 1; 16, 20; 17, 1; 17, 7; 17, 31; 18, 29; 19, 30; 20, 2; 20, 18; 20, 25; 20, 25; 21, 37; 22, 3; 22, 3; 22, 22; 22, 23; 22, 24; 22, 26; 22, 64; 23, 19; 23, 25; 24, 18; 24, 19; 24, 28; [4] 0, 1; 0, 1; 1, 9; 1, 15; 1, 26; 1, 27; 1, 30; 1, 30; 1, 33; 1, 45; 1, 47; 3, 34; 4, 12; 4, 14; 4, 18; 4, 29; 4, 52; 4, 53; 5, 36; 5, 38; 5, 45; 6, 9; 6, 13; 6, 22; 7, 25; 7, 28; 8, 40; 8, 40; 8, 53; 8, 54; 9, 19; 9, 24; 10, 6; 11, 37; 12, 1; 12, 9; 12, 48; 13, 5; 13, 23; 13, 24; 14, 26; 15, 26; 15, 26; 17, 3; 18, 13; 18, 16;

19, 26; 19, 37; 20, 2; 21, 7; 21, 20; 21, 20;
carele *pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* [1] 24, 46; [3] 12, 43; 12, 47; [4] 3, 2;
carele *pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* [1] 21, 15; 27, 55; [2] 2, 26; 7, 4; 7, 15; 9, 9; 15, 41; [3] 1, 25; 11, 22; 13, 14; 19, 37; 21, 6; 21, 6; 21, 22; 21, 36; 23, 14; 23, 29; 23, 29; 23, 49; 23, 55; 24, 10; 24, 19; 24, 22; 24, 25; 24, 44; [4] 6, 29; 10, 16; 13, 29; 14, 26; 21, 25;
carele pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac. [1] 26, 14; [3] 6, 4;
carii *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* [1] 17, 25; 18, 6; 19, 12; 19, 12; 19, 12; 19, 28; 20, 12; 21, 9; 21, 41; 21, 43; 23, 16; 27, 44; 27, 52; [2] 1, 36; 4, 10; 4, 16; 4, 18; 4, 20; 6, 31; 7, 1; 9, 1; 9, 1; 9, 42; 11, 5; 12, 18; 12, 25; 12, 38; 12, 40; [3] 5, 29; 19, 27; 20, 27; 20, 35; 20, 47; 21, 15; 21, 21; 21, 35; 22, 28; 22, 63; [4] 6, 64; 6, 64; 17, 9; 21, 10;
carii *pron. int.-rel. pl. nom./ac.* [1] 4, 20; 4, 24; 7, 13; 7, 14; 7, 15; 7, 23; 12, 3; 12, 48; 13, 41; 16, 28; 16, 28; 21, 12; 22, 23; 26, 52; [2] 5, 40; 13, 14; 13, 20; 13, 32; 15, 35; [3] 2, 18; 2, 47; 4, 40; 5, 9; 5, 10; 5, 17; 6, 18; 6, 21; 6, 21; 6, 25; 6, 34; 7, 10; 7, 47; 8, 13; 8, 13; 8, 14; 8, 15; 8, 21; 9, 27; 9, 27; 9, 30; 9, 31; 10, 9; 10, 23; 10, 30; 12, 24; 12, 36; 12, 37; 13, 4; 13, 4; 13, 30; 13, 30; 16, 15; 17, 12; 18, 7; 18, 9; 18, 24; 18, 26; [4] 1, 13; 5, 21; 10, 35; 10, 36; 11, 31; 11, 45; 13, 18; 17, 6; 17, 11; 17, 12; 17, 24; 18, 9; 18, 18;
carii *pron. int.-rel. sg. nom./ac.* [3] 6, 17;
carile *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* [4] 6, 14;
căriia *pron. int.-rel. fem. sg. gen./dat.* [1] 9, 20; [3] 21, 15;
cărora *pron. int.-rel. pl. dat./gen.* [1] 11, 16; 19, 11; [3] 7, 32; 13, 1; 15, 7; 19, 15; [4] 20, 23;
căruia *pron. int.-rel. masc. sg. gen./dat.* [1] 3, 11; 3, 12; 27, 57; [2] 1, 7; [3] 1, 27; 2, 25; 3, 16; -3, 17; 6, 6; 7, 4; 7, 46; 12, 48; 14, 5; [4] 1, 27; 4, 22; 6, 42; 10, 13; 13, 26;
căruia *pron. int.-rel. masc. sg. gen./dat.* [4] 4, 22;

cárne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fleisch" : „viande" : (1x)
carne *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 24, 39;

cárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Buch" : „livre " : (19x)
carte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 31; 19, 7; [2] 10, 4; [4] 0, 1; 0, 2; 0, 2; 7, 15;
cartea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 1; [2] 12, 26; [3] 3, 4; 4, 17; 4, 17; 4, 20; 20, 42; [4] 0, 1; 20, 30;
cărţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 21, 25;
cărţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 0, 2;
cărţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 5, 47;

cásă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Haus" : „maison" : (148x)
al casei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 13, 52;
ale casei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 6;
casa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 24; 7, 25; 7, 26; 7, 27; 8, 14; 9, 7; 9, 23; 10, 13; 10, 36; 12, 4; 12, 25; 12, 29; 12, 29; 12, 44; 13, 57; 21, 13; 21, 13; 23, 38; 24, 17; 24, 43; 26, 6; [2] 1, 29; 2, 4; 2, 11; 2, 15; 2, 26; 3, 24; 3, 25; 3, 27; 3, 27; 5, 19; 5, 38; 6, 4; 7, 30; 8, 26; 10, 29; 11, 17; 13, 15; 13, 34; 14, 3; [3] 1, 23; 1, 27; 1, 33; 1, 40; 1, 56; 1, 69; 2, 4; 4, 38; 5, 25; 5, 29; 6, 4; 6, 48; 7, 36; 7, 37; 7, 44; 8, 41; 9, 61; 10, 38; 11, 24; 12, 39; 13, 35; 14, 23; 15, 8; 16, 27; 18, 14; 18, 29; 19, 5; 19, 46; 22, 10; 22, 54; [4] 2, 16; 4, 53; 7, 53; 12, 3; 14, 2;
casă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 11; 5, 15; 8, 6; 9, 10; 9, 28; 10, 12; 10, 14; 13, 1; 13, 36; 17, 25; 19, 29; [2] 2, 1; 3, 25; 6, 10; 7, 17; 7, 24; 9, 28; 9, 33; 10, 10; 11, 17; 13, 15; [3] 6, 48; 6, 49; 7, 6; 8, 27; 8, 51; 9, 4; 10, 5; 10, 7; 10, 7; 10, 7; 11, 17; 11, 17; 14, 1; 15, 25; 17, 31; 19, 46; [4] 2, 16; 8, 35; 11, 20; 11, 31;
case *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 27; [2] 10, 30; [3] 12, 3; 17, 28;
casei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 13, 27; 15, 24; 20, 11; 24, 43; [2] 13, 35; [3] 5, 34; 6, 49; 10, 5; 12, 39; 12, 42; 14, 21; 16, 1; 16, 3; 19, 9; [4] 2, 17;
casele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 8; 23, 13; [2] 8, 3; 12, 40; [3] 16, 4; 20, 47;
casii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 25; [2] 14, 14; [3] 13, 25; 22, 11;
o casă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 52;

cásnic : (1642 ÎNV.) : s. m.: „Freund, Mitmensch" : „ami, proche" : (1x)
casnicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. acc.* [1] 10, 25;

catapeteásmă : (1648 NTB, 545) : s. f. : „Vorhang" : „rideau, voile" : (3x)
catapetazma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 51;
catapeteazma *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 38;
catapeteazma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 23, 45;

către : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „gegen, an" : „vers" : (285x)
către *prep.* [1] 2, 12; 3, 7; 3, 13; 3, 15; 4, 3; 5, 1; 6, 2; 7, 15; 8, 5; 9, 14; 9, 16; 9, 28; 10, 6; 10, 13; 11, 28; 12, 46; 12, 48; 13, 2; 13, 36; 13, 56; 14, 15; 14, 25; 14, 28; 14, 29; 14, 35; 15, 1; 15, 24; 15, 30; 17, 14; 17, 14; 17, 24; 18, 1; 19, 3; 19, 5; 19, 13; 19, 14; 21, 1; 21, 1; 21, 23; 21, 30; 21, 34; 21, 37; 23, 34; 23, 37; 26, 7; 26, 18; 26, 40; 26, 45; 26, 71; 27, 19; 27, 58; 27, 62; [2] 1, 5; 1, 32; 1, 40; 2, 4; 3, 7; 3, 8; 3, 13; 4, 1; 4, 41; 5, 15; 5, 19; 5, 22; 5, 30; 6, 3; 6, 48; 7, 1; 8, 15; 9, 14; 10, 5; 10, 7; 10, 35; 11, 1; 11, 1; 12, 4; 12, 6; 14, 10; 14, 49; 15, 31; 16, 3; [3] 1, 13; 1, 16; 1, 17; 1, 18; 1, 19; 1, 27; 1, 28; 1, 34; 1, 43; 1, 55; 1, 61; 1, 73; 1, 80; 2, 15; 2, 18; 2, 20; 2, 34; 2, 48; 2, 49; 3, 12; 3, 13; 4, 4; 4, 15; 4, 21; 4, 23; 4, 26; 4, 36; 4, 40; 4, 43; 5, 4; 5, 10; 6, 11; 6, 35; 6, 47; 7, 4; 7, 7; 7, 12; 7, 19; 7, 20; 7, 32; 7, 40; 7, 44; 7, 47; 8, 4; 8, 22; 8, 25; 8, 35; 9, 41; 9, 59; 9, 62; 10, 6; 10, 21; 10, 23; 11, 1; 11, 5; 11, 5; 11, 39; 12, 15; 12, 22; 12, 58; 12, 58; 13, 7; 13, 23; 13, 23; 14, 3; 14, 6; 14, 7; 14, 23; 14, 25; 14, 26; 15, 3; 15, 20; 15, 22; 16, 1; 16, 26; 16, 30; 17, 1; 17, 22; 18, 9; 18, 13; 18, 16; 18, 31; 19, 8; 19, 9; 19, 13; 19, 33; 19, 42; 20, 2; 20, 3; 20, 9; 20, 10; 20, 23; 20, 41; 21, 16; 21, 29; 21, 38; 22, 10; 22, 47; 22, 52; 22, 56; 22, 70; 23, 4; 23, 4; 23, 14; 23, 28; 23, 42; 24, 5; 24, 10; 24, 14; 24, 17; 24, 17; 24, 25; 24, 29; 24, 32; 24, 44; [4] 1, 1; 1, 2; 1, 29; 1, 42; 1, 47; 2, 3; 3, 2; 3, 4; 3, 20; 3, 21; 3, 26; 3, 26; 4, 15; 4, 30; 4, 35; 4, 40; 4, 48; 4, 49; 5, 33; 5, 35; 5, 40; 5, 45; 6, 5; 6, 5; 6, 17; 6, 28; 6, 34; 6, 35; 6, 37; 6, 37; 6, 44; 6, 45; 6, 65; 6, 68; 7, 3; 7, 33; 7, 37; 7, 45; 7, 50; 8, 2; 8, 3; 8, 7; 8, 31; 8, 57; 9, 13; 10, 35; 10, 41; 11, 3; 11, 15; 11, 19; 11, 21; 11, 29; 11, 45; 11, 46; 12, 32; 13, 1; 13, 3; 14, 3; 14, 6; 14, 13; 14, 18; 14, 23; 14, 28; 14, 28; 16, 5; 16, 7; 16, 7; 16, 10; 16, 16; 16, 17;

16, 28; 17, 11; 17, 13; 18, 13; 18, 24; 18, 29; 18, 38; 19, 39; 20, 2; 20, 2; 20, 3; 20, 10; 20, 11; 20, 12; 20, 12; 20, 17; 20, 17; 20, 17; 21, 22;

că : (1521 NEACŞU) : conj. : „dass" : „que" : (985x)
c- *conjunctie subord.* [3] 20, 6;
că *conjunctie subord.* [1] 1, 18; 1, 20; 1, 21; 2, 2; 2, 5; 2, 6; 2, 13; 2, 16; 2, 20; 2, 22; 2, 23; 3, 2; 3, 3; 3, 9; 3, 9; 3, 11; 3, 15; 4, 6; 4, 6; 4, 10; 4, 12; 4, 17; 4, 18; 5, 3; 5, 4; 5, 5; 5, 6; 5, 7; 5, 8; 5, 9; 5, 10; 5, 12; 5, 12; 5, 17; 5, 17; 5, 18; 5, 20; 5, 20; 5, 21; 5, 22; 5, 23; 5, 27; 5, 28; 5, 29; 5, 30; 5, 31; 5, 32; 5, 33; 5, 34; 5, 35; 5, 35; 5, 36; 5, 38; 5, 43; 5, 46; 6, 2; 6, 5; 6, 5; 6, 7; 6, 7; 6, 8; 6, 13; 6, 14; 6, 16; 6, 16; 6, 18; 6, 21; 6, 24; 6, 26; 6, 29; 6, 32; 6, 32; 6, 32; 6, 34; 7, 2; 7, 8; 7, 12; 7, 14; 7, 23; 7, 25; 7, 29; 8, 9; 8, 11; 8, 25; 8, 27; 9, 5; 9, 6; 9, 13; 9, 16; 9, 18; 9, 21; 9, 24; 9, 28; 9, 33; 9, 36; 10, 7; 10, 10; 10, 17; 10, 19; 10, 20; 10, 23; 10, 26; 10, 31; 10, 34; 10, 35; 11, 10; 11, 13; 11, 18; 11, 18; 11, 21; 11, 23; 11, 24; 11, 25; 11, 26; 11, 29; 11, 30; 12, 5; 12, 6; 12, 8; 12, 33; 12, 34; 12, 36; 12, 37; 12, 40; 12, 42; 12, 50; 13, 5; 13, 11; 13, 12; 13, 13; 13, 15; 13, 16; 13, 16; 13, 17; 13, 17; 14, 3; 14, 4; 14, 24; 14, 26; 14, 27; 15, 2; 15, 4; 15, 12; 15, 17; 15, 19; 15, 23; 15, 27; 15, 32; 16, 2; 16, 3; 16, 7; 16, 11; 16, 12; 16, 17; 16, 18; 16, 20; 16, 21; 16, 26; 16, 27; 16, 28; 17, 10; 17, 12; 17, 13; 17, 15; 17, 15; 17, 20; 17, 21; 18, 7; 18, 10; 18, 10; 18, 11; 18, 13; 18, 19; 18, 20; 19, 4; 19, 8; 19, 9; 19, 12; 19, 14; 19, 22; 19, 23; 19, 28; 19, 30; 20, 1; 20, 7; 20, 10; 20, 12; 20, 14; 20, 15; 20, 16; 20, 25; 20, 30; 21, 3; 21, 16; 21, 26; 21, 31; 21, 32; 21, 43; 21, 45; 22, 14; 22, 16; 22, 16; 22, 23; 22, 28; 22, 30; 22, 34; 23, 3; 23, 4; 23, 5; 23, 9; 23, 10; 23, 12; 23, 13; 23, 14; 23, 14; 23, 15; 23, 23; 23, 25; 23, 27; 23, 29; 23, 31; 23, 39; 24, 5; 24, 7; 24, 8; 24, 21; 24, 24; 24, 27; 24, 28; 24, 32; 24, 33; 24, 37; 24, 42; 24, 43; 24, 44; 24, 47; 25, 8; 25, 13; 25, 14; 25, 24; 25, 26; 25, 29; 25, 35; 25, 42; 26, 2; 26, 9; 26, 10; 26, 11; 26, 21; 26, 28; 26, 29; 26, 31; 26, 34; 26, 41; 26, 43; 26, 52; 26, 53; 26, 54; 26, 65; 26, 72; 26, 73; 26, 74; 26, 75; 27, 3; 27, 18; 27, 18; 27, 19; 27, 24; 27, 43; 27, 43; 27, 47; 27, 63; 27, 64; 28, 2; 28, 5; 28, 5; 28, 6; 28, 7; 28, 13; [2] 0, 1; 0, 1; 0, 2; 0, 2; 1, 8; 1, 15; 1, 16; 1, 22; 1, 27; 1, 34; 1, 37; 1, 38; 1, 40; 2, 1; 2, 8; 2, 10; 2, 12; 2, 15; 3, 10; 3, 11; 3, 21; 3, 21; 3, 22; 3, 22; 3, 28; 3, 30; 3, 35; 4, 22; 4, 25; 4, 28; 4, 29; 4, 38; 4, 41; 5, 4; 5, 8; 5, 9; 5, 23; 5, 28; 5, 28; 5, 29; 5, 29; 5, 35; 5, 42; 6, 2; 6, 4; 6, 11; 6, 14; 6, 14; 6, 15; 6, 15; 6, 16; 6, 17; 6, 18; 6, 18; 6, 20; 6, 23; 6, 31; 6, 34; 6, 35; 6, 36; 6, 48; 6, 50; 6, 52; 6, 52; 6, 55; 7, 3; 7, 8; 7, 9; 7, 10; 7, 18; 7, 19; 7, 20; 7, 21; 7, 25; 7, 27; 7, 28; 8, 2; 8, 3; 8, 16; 8, 17; 8, 24; 8, 31; 8, 33; 8, 35; 8, 36; 8, 38; 9, 1; 9, 6; 9, 6; 9, 11; 9, 13; 9, 25; 9, 26; 9, 31; 9, 31; 9, 34; 9, 38; 9, 39; 9, 40; 9, 41; 9, 49; 10, 14; 10, 22; 10, 27; 10, 31; 10, 33; 10, 42; 10, 45; 10, 47; 10, 49; 11, 3; 11, 13; 11, 17; 11, 18; 11, 23; 11, 23; 11, 23; 11, 24; 11, 32; 11, 32; 12, 6; 12, 7; 12, 12; 12, 12; 12, 14; 12, 14; 12, 19; 12, 23; 12, 24; 12, 25; 12, 26; 12, 28; 12, 29; 12, 32; 12, 34; 12, 35; 12, 36; 12, 43; 12, 44; 13, 6; 13, 6; 13, 7; 13, 8; 13, 9; 13, 11; 13, 19; 13, 22; 13, 28; 13, 29; 13, 30; 13, 33; 13, 35; 14, 5; 14, 7; 14, 14; 14, 18; 14, 25; 14, 27; 14, 27; 14, 30; 14, 38; 14, 40; 14, 56; 14, 58; 14, 58; 14, 69; 14, 70; 14, 71; 14, 72; 15, 10; 15, 10; 15, 39; 16, 4; 16, 4; 16, 7; 16, 8; 16, 8; 16, 11; 16, 14; [3] 1, 7; 1, 13; 1, 15; 1, 18; 1, 22; 1, 25; 1, 30; 1, 37; 1, 44; 1, 45; 1, 48; 1, 48; 1, 49; 1, 58; 1, 61; 1, 68; 1, 76; 2, 10; 2, 11; 2, 23; 2, 30; 2, 48; 2, 49; 3, 8; 3, 8; 4, 4; 4, 6; 4, 8; 4, 10; 4, 10; 4, 12; 4, 21; 4, 23; 4, 24; 4, 32; 4, 36; 4, 41; 4, 41; 4, 41; 4, 43; 4, 43; 5, 8; 5, 9; 5, 24; 5, 26; 5, 36; 5, 39; 6, 5; 6, 19; 6, 20; 6, 21; 6, 21; 6, 23; 6, 23; 6, 24; 6, 25; 6, 25; 6, 26; 6, 32; 6, 32; 6, 33; 6, 34; 6, 34; 6, 35; 6, 38; 6, 43; 6, 44; 6, 44; 6, 45; 6, 48; 7, 4; 7, 5; 7, 6; 7, 8; 7, 9; 7, 16; 7, 22; 7, 28; 7, 28; 7, 33; 7, 37; 7, 39; 7, 43; 7, 46; 8, 6; 8, 16; 8, 17; 8, 18; 8, 18; 8, 25; 8, 29; 8, 29; 8, 30; 8, 37; 8, 40; 8, 42; 8, 46; 8, 46; 8, 47; 8, 53; 9, 7; 9, 7; 9, 8; 9, 8; 9, 12; 9, 13; 9, 14; 9, 19; 9, 19; 9, 20; 9, 22; 9, 24; 9, 25; 9, 26; 9, 38; 9, 44; 9, 48; 9, 49; 9, 50; 9, 56; 10, 7; 10, 11; 10, 12; 10, 13; 10, 20; 10, 21; 10, 24; 10, 24; 10, 40; 11, 4; 11, 6; 11, 7; 11, 10; 11, 18; 11, 30; 11, 31; 11, 32; 11, 36; 11, 38; 11, 42; 11, 43; 11, 44; 11, 46; 11, 47; 11, 48; 11, 52; 12, 2; 12, 12; 12, 17; 12, 24; 12, 27; 12, 30; 12, 30; 12, 32; 12, 34; 12, 37; 12, 39; 12, 40; 12, 44; 12, 51; 12, 52; 12, 53; 12, 55; 12, 58; 13, 2; 13, 2; 13, 4; 13, 24; 13, 31; 13, 33; 13, 35; 14, 11; 14, 14; 14, 17; 14, 24; 14, 24; 14, 28; 14, 29; 14, 30; 15, 2; 15, 6; 15, 7; 15, 9; 15, 24; 15, 27; 16, 1; 16, 2; 16, 3; 16, 8; 16, 8; 16, 13; 16, 15; 16, 24; 16, 25; 16, 28; 17, 10; 17, 10; 17, 15; 17, 21; 17, 24; 18, 1; 18, 4; 18, 5; 18, 8; 18, 11; 18, 14; 18, 14; 18, 16; 18, 23; 18, 25; 18, 29; 18, 32; 18, 37; 19, 3; 19, 4; 19, 5; 19, 7; 19, 9; 19, 10; 19, 11; 19, 11; 19, 17; 19, 21; 19, 21; 19, 22; 19, 26; 19, 26; 19, 31; 19, 40; 19, 42; 19, 43; 19, 48; 20, 5; 20, 6; 20, 19; 20, 19; 20, 21; 20, 33; 20, 37; 20, 38; 21, 3; 21, 4; 21, 8; 21, 8; 21, 9; 21, 15; 21, 20; 21, 22; 21, 23; 21, 26; 21, 28; 21, 30; 21, 31; 21, 32; 21, 35; 22, 2; 22, 16; 22, 16; 22, 18; 22, 18; 22, 27; 22, 37; 22, 37; 22, 37; 22, 59; 22, 61; 22, 70; 22, 71; 23, 5; 23, 7; 23, 8; 23, 8; 23, 12; 23, 15; 23, 29; 23, 31; 23, 34; 23, 41; 23, 41; 24, 7; 24, 21; 24, 34; 24, 37; 24, 39; 24, 39; 24, 44; 24, 46; [4] 0, 2; 1, 20; 1, 32; 1, 34; 2, 17; 2, 18; 2, 22; 2, 24; 2, 25; 2, 25; 3, 2; 3, 2; 3, 11; 3, 16; 3, 17; 3, 19; 3, 20; 3, 21; 3, 24; 3, 28; 3, 33; 3, 34; 3, 34; 4, 1; 4, 1; 4, 2; 4, 8; 4, 9; 4, 17; 4, 18; 4, 19; 4, 20; 4, 21; 4, 22; 4, 23; 4, 25; 4, 27; 4, 35; 4, 35; 4, 37; 4, 37; 4, 39; 4, 42; 4, 42; 4, 42; 4, 44; 4, 44; 4, 47; 4, 47; 4, 51; 4, 52; 4, 53; 4, 53; 5, 4; 5, 6; 5, 13; 5, 15; 5, 19; 5, 20; 5, 21; 5, 22; 5, 24; 5, 25; 5, 26; 5, 32; 5, 36; 5, 36; 5, 42; 5, 45; 5, 46; 5, 46; 6, 5; 6, 6; 6, 14; 6, 15; 6, 22; 6, 24; 6, 27; 6, 33; 6, 36; 6, 42; 6, 46; 6, 55; 6, 61; 6, 64; 6, 69; 6, 71; 7, 1; 7, 4; 7, 5; 7, 7; 7, 12; 7, 22; 7, 23; 7, 26; 7, 31; 7, 35; 7, 39; 7, 42; 7, 52; 8, 14; 8, 17; 8, 24; 8, 24; 8, 24; 8, 27; 8, 28; 8, 29; 8, 33; 8, 34; 8, 37; 8, 42; 8, 42; 8, 48; 8, 52; 8, 54; 8, 55; 9, 8; 9, 9; 9, 9; 9, 9; 9, 17; 9, 17; 9, 18; 9, 19; 9, 20; 9, 22; 9, 23; 9, 24; 9, 25; 9, 29; 9, 30; 9, 31; 9, 35; 9, 41; 10, 7; 10, 26; 10, 36; 10, 38; 10, 41; 11, 6; 11, 10; 11, 13; 11, 20; 11, 22; 11, 24; 11, 27; 11, 31; 11, 39; 11, 40; 11, 42; 11, 42; 11, 47; 11, 50; 11, 51; 11, 56; 12, 6; 12, 8; 12, 9; 12, 12; 12, 16; 12, 19; 12, 29; 12, 34; 12, 34; 12, 43; 12, 47; 12, 50; 13, 1; 13, 3; 13, 11; 13, 13; 13, 15; 13, 19; 13, 21; 13, 29; 13, 29; 13, 33; 13, 35; 14, 10; 14, 11; 14, 13; 14, 20; 14, 22;

14, 28; 14, 30; 14, 31; 15, 15; 15, 16; 15, 18; 15, 27; 16, 2; 16, 7; 16, 13; 16, 15; 16, 17; 16, 19; 16, 20; 16, 23; 16, 26; 16, 27; 16, 27; 16, 30; 16, 30; 17, 7; 17, 8; 17, 8; 17, 21; 17, 23; 17, 25; 18, 6; 18, 8; 18, 9; 18, 13; 18, 14; 18, 37; 19, 4; 19, 6; 19, 10; 19, 21; 19, 28; 19, 31; 19, 35; 19, 36; 20, 9; 20, 9; 20, 14; 20, 15; 20, 17; 20, 18; 20, 31; 21, 4; 21, 7; 21, 12; 21, 16; 21, 17; 21, 23; 21, 23; 21, 24;

căci : (1551-1553 ES) : conj. : „1. denn, 2. warum" : „1. car, 2. pourquoi" : (131x)
căce *conjunctie subord.* [3] 2, 4; 17, 9;
căci *conjunctie subord.* [1] 2, 18; 5, 45; 7, 13; 11, 20; 12, 41; 13, 6; 13, 10; 14, 5; 15, 3; 16, 8; 16, 23; 19, 7; 21, 46; 24, 12; 27, 46; [2] 2, 16; 2, 18; 4, 5; 6, 17; 9, 11; 9, 28; 9, 41; 11, 18; [3] 1, 20; 2, 7; 9, 53; 10, 20; 11, 8; 12, 15; 13, 7; 13, 14; 14, 14; 15, 27; 15, 32; 23, 40; 24, 29; [4] 1, 15; 1, 17; 1, 30; 1, 50; 3, 7; 3, 18; 3, 19; 3, 23; 3, 28; 5, 16; 5, 18; 5, 27; 5, 28; 5, 30; 5, 39; 6, 2; 6, 22; 6, 26; 6, 26; 6, 38; 6, 41; 6, 65; 7, 1; 7, 7; 7, 8; 7, 29; 7, 30; 7, 39; 7, 45; 8, 14; 8, 16; 8, 20; 8, 22; 8, 25; 8, 37; 8, 44; 8, 44; 8, 45; 8, 47; 9, 16; 9, 22; 9, 30; 10, 4; 10, 5; 10, 14; 10, 17; 10, 33; 10, 36; 11, 10; 11, 15; 11, 41; 12, 6; 12, 11; 12, 18; 12, 39; 12, 49; 14, 17; 14, 19; 14, 28; 14, 28; 15, 5; 15, 15; 15, 19; 15, 21; 15, 25; 16, 3; 16, 4; 16, 4; 16, 6; 16, 9; 16, 10; 16, 11; 16, 14; 16, 16; 16, 19; 16, 21; 16, 21; 16, 27; 16, 32; 17, 8; 17, 9; 17, 14; 17, 24; 18, 2; 18, 18; 19, 7; 19, 20; 19, 42; 20, 13; 20, 29; 21, 7; 21, 8; 21, 17;

cădeá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „1. fallen, stürzen, 2. münden" : „1. tomber, 2. se jeter dans" : (116x)
au căzut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 11, 32; 21, 20;
cad *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 27;
cade *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 4; 17, 15; [3] 8, 14; 8, 15; 9, 22; 11, 17;
cade-să *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 19, 3; [2] 3, 4;
cade-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 10; 12, 12; 22, 17; [2] 10, 2; 12, 14; [3] 20, 22;
cădea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 3, 11; [3] 16, 21;
cădea-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 13, 25;
cădea-se *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 25, 27;
cădeţi *verb imp. 2 pl.* [3] 23, 30;
căzînd *verb gerunziu* [1] 2, 11; 18, 26; 18, 29; [2] 9, 20; [3] 5, 12; 8, 41; 10, 18; [4] 5, 6; 12, 24; 13, 25;
căzu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 7, 25; 7, 27; 17, 14; 26, 39; [2] 4, 4; 4, 5; 4, 7; 4, 8; 5, 22; 5, 33; 7, 25; 14, 35; [3] 1, 12; 5, 8; 6, 49; 8, 5; 8, 6; 8, 7; 8, 8; 8, 28; 8, 47; 10, 30; 10, 36; 13, 4; 15, 20; 17, 16;
căzură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 13, 4; 13, 5; 13, 7; 13, 8; 17, 6; [4] 18, 6;
s-au căzut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 11, 42; 23, 41; 24, 26; 24, 46;
să cad *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 21, 9;
să cade *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 15; 16, 21; 20, 15; 24, 7; 26, 54; [2] 2, 24; 9, 11; 13, 7; [3] 2, 49; 4, 43; 6, 2; 6, 9; 12, 12; 13, 14; 17, 25; 18, 1; 19, 5; 22, 37; 24, 7; 24, 44; [4] 4, 20;
să cază *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 16, 17;
să cădea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 12, 4; 18, 33; 23, 23; [2] 2, 26; [3] 6, 4; 13, 16; 15, 32; 22, 7;
se cade *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 2; 27, 6; [2] 6, 18; 13, 14; [3] 13, 33; 15, 12;
va cădea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 29; 12, 11; 21, 44; 21, 44; [3] 14, 5; 20, 18; 20, 18;
vor cădea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 15, 14; 24, 29; [3] 6, 39; 21, 24;

cădére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fall, Unglück" : „tombée, échec, malheur" : (1x)
cădêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 2, 34;

căí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bereuen" : „se repentir" : (3x)
căiescu-mă *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 17, 4;
căindu-se *verb gerunziu* [1] 21, 29; 27, 3;

călătór : (1563 CORESI, PRAXIU 339) : s. m. : „Wanderer" : „voyageur" : (1x)
călători *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 44;

călătoríe : (1643 VARLAAM, C. 318a) : s. f. : „Reise" : „voyage" : (1x)
călătorie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 4, 6;

călcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. treten, 2. zertreten" : „1. marcher, 2. piétiner" : (9x)
a să călca *verb infinitiv prezent* [1] 5, 13;
calcă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 2;
călcară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 8, 5;
călcaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 15, 3; [3] 10, 19;
călcînd *verb gerunziu* [2] 7, 13;
să calce *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 7, 6;
să călca *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 12, 1;
va fi călcat *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 21, 24;

călcíi : (c. 1573-1578 PS. SCH.) : s. n.: „Ferse" : „talon" : (1x)
călcîiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 13, 18;

căldáre : (1492 BGL / în top. *Căldăruşa*) : s. f. : „Kessel" : „chaudron" : (1x)
a căldărilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 7, 4;

cămáră : (1431 DERS) : s. f. : „1. Kammer 2. Schatzkammer" : „1. chambre, 2. trésorerie" : (3x)
cămara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 6;
cămări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 24, 26; [3] 12, 3;

cămáşă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hemd" : „chemise" : (1x)
cămaşa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 6, 29;

cămílă : (1438 DRHA I, 257 / în antr. Tador *Cămilă*) : s. f. : „Kamel" : „chameau" : (6x)
cămila *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 24; 23, 24; [3] 18, 25;
cămilă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 4; [2] 1, 6;
cămilei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 10, 25;

căpătíi : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Kopfkissen" : „coussin" : (1x)
căpătíiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 38;

căpăţînă : (1505 DLRV) : s. f. : „Schädel" : „crâne" : (4x)
al căpăţînilor *subst. propriu fem. pl. gen./dat. art.* [4] 19, 17;

căpăţîinii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 27, 33;
căpăţînă *subst. propriu fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 23, 33;
căpăţînilor *subst. propriu fem. pl. gen./dat. art.* [2] 15, 22;

căpitán : (1563 DERS) : s. m. : „Hauptmann" : „commandant" : (1x)
căpitanilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 6, 21;

cărá : (1563 CORESI, PRAXIU 59) : v. I : „tragen" : „porter" : (1x)
au fost cărat *verb indicativ mcpf. perifrastic 3 sg.* [4] 2, 9;

căráre : (1392 BGL / în top. *Cărarea*) : s. f. : „Pfad, Fussweg, Schritt" : „sentier, chemin, pas" : (4x)
cărările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 3; [2] 1, 3; [3] 3, 4; 14, 21;

cărămídă : (1508 DERS) : s. m. : „Ziegelstein" : „brique" : (1x)
cărămizi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 5, 19;

cărturár : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Schriftgelehrter, Schreiber" : „scribe" : (62x)
a cărturarilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 5, 20;
cărturari *subst. comun masc. pl. voc. neart.* [1] 23, 13; 23, 14; 23, 15; 23, 23; 23, 25; 23, 27; 23, 29;
cărturari *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 3; 12, 38; 16, 21; 23, 34; [2] 2, 6; 7, 1; 8, 31; 9, 14; 9, 16; 12, 28; 14, 43; [3] 9, 22; 20, 39; 20, 46;
cărturarii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 4; 7, 29; 15, 1; 17, 10; 21, 15; 23, 2; 26, 3; 26, 57; 27, 41; [2] 1, 22; 2, 16; 3, 22; 7, 5; 9, 11; 11, 18; 11, 27; 12, 35; 12, 38; 14, 1; 14, 53; 15, 1; 15, 31; [3] 5, 21; 5, 30; 6, 7; 11, 53; 15, 2; 19, 47; 20, 1; 20, 19; 22, 2; 22, 66; 23, 10; [4] 8, 3;
cărturarilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* [3] 11, 44;
cărturarilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 20, 18; [2] 10, 33;
cărturariul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 52; [2] 12, 32;
un cărturariu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 19;

căsătóriu : (1551-1553 ES) : s. m. : „Hausherrn" : „maître de maison, chef de famille" : (2x)
căsătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 20, 1; 21, 33;

căţél : (1453 DERS) : s. m. : „Hündchen" : „petit chien" : (2x)
căţeii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 7, 28;
căţeilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 7, 27;

căutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. suchen, 2. blicken, sehen, 3. trachten, streben" : „1. chercher, 2. regarder, 3. tâcher" : (101x)
caută *verb imp. 2 sg.* [1] 8, 4; [2] 1, 44; [4] 11, 36;
caută *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 28; 13, 45; 18, 12; [2] 8, 12; [3] 9, 38; 11, 10; 12, 30; [4] 7, 4;
caută *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 1, 37; 3, 32;
cauţi *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 7, 3; 22, 16; [2] 12, 14; [3] 6, 41; [4] 20, 15;
căuta *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 26, 16; 26, 59; [2] 14, 11; [3] 4, 42; 6, 19; 9, 9; 19, 3; 22, 6;
căuta *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 2, 20; [2] 11, 18; 12, 12; 14, 1; 14, 56; [3] 2, 44; 19, 47; 22, 2; [4] 11, 8; 13, 22;
căutam *verb indicativ prezent 1 pl.* [3] 2, 48;
căuta-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 11, 51;
căutaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 26; 7, 7; 9, 30; 16, 6; 18, 10; 24, 6; [2] 8, 15; [3] 11, 9; 21, 8; 21, 28;
căutaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 24, 4; 28, 5; [2] 13, 5; 16, 6; [3] 2, 49; 8, 18; 24, 5; [4] 1, 38; 18, 4;
căută *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 5, 32; [3] 1, 48; 22, 61;
căutînd *verb gerunziu* [1] 12, 43; 12, 47; 13, 14; 14, 19; 19, 26; 21, 46; [2] 3, 5; 3, 34; 6, 41; 7, 34; 9, 8; 10, 21; 10, 23; 10, 27; 11, 11; 14, 67; 16, 4; [3] 2, 45; 4, 20; 6, 10; 9, 16; 9, 62; 11, 24; 13, 6; 13, 7; 19, 5; 20, 17; 21, 1; 22, 56; [4] 1, 36; 1, 42;
nu căutareţi *verb imp. 2 pl.* [3] 12, 29;
să caute *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 2, 13; [2] 8, 25; [3] 19, 10;
să să caute *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 11, 50;
va căuta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 15, 8; 17, 33;
vei căuta *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 7, 5; [3] 6, 42;
veţi căuta *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 13, 14;

ce : (1521 NEACŞU) : adj./pron. int.-rel. : „was, welches" : „que, quoi, qui" : (992x)
ce *adj./pron. int.-rel.* [1] 1, 22; 2, 2; 2, 7; 2, 15; 2, 17; 2, 20; 2, 23; 3, 3; 3, 3; 3, 10; 3, 11; 4, 4; 4, 14; 4, 16; 4, 16; 4, 18; 5, 4; 5, 6; 5, 13; 5, 15; 5, 15; 5, 17; 5, 19; 5, 19; 5, 22; 5, 28; 5, 37; 5, 39; 5, 39; 5, 40; 5, 42; 5, 42; 5, 44; 5, 44; 5, 44; 5, 46; 5, 46; 5, 47; 6, 3; 6, 4; 6, 6; 6, 8; 6, 18; 6, 25; 6, 25; 6, 25; 6, 28; 6, 31; 6, 31; 6, 31; 7, 2; 7, 2; 7, 3; 7, 8; 7, 8; 7, 8; 7, 11; 7, 19; 7, 21; 8, 10; 8, 26; 8, 27; 8, 29; 9, 4; 9, 5; 9, 11; 9, 13; 9, 14; 9, 24; 9, 36; 10, 3; 10, 11; 10, 19; 10, 19; 10, 20; 10, 22; 10, 27; 10, 28; 10, 28; 10, 37; 10, 39; 10, 39; 10, 40; 10, 40; 10, 41; 10, 41; 11, 3; 11, 4; 11, 6; 11, 7; 11, 8; 11, 8; 11, 9; 11, 15; 11, 23; 12, 3; 12, 4; 12, 7; 12, 17; 12, 20; 12, 30; 12, 31; 12, 32; 12, 48; 12, 50; 13, 9; 13, 12; 13, 12; 13, 12; 13, 17; 13, 17; 13, 19; 13, 19; 13, 19; 13, 20; 13, 22; 13, 23; 13, 24; 13, 35; 13, 37; 13, 39; 13, 46; 14, 9; 14, 21; 14, 31; 15, 2; 15, 4; 15, 5; 15, 9; 15, 11; 15, 11; 15, 11; 15, 24; 15, 27; 15, 32; 15, 38; 16, 8; 16, 12; 16, 17; 16, 23; 16, 23; 16, 26; 16, 26; 17, 19; 17, 24; 17, 25; 18, 12; 18, 25; 18, 28; 18, 31; 18, 31; 18, 32; 18, 33; 19, 4; 19, 12; 19, 16; 19, 17; 19, 21; 19, 27; 20, 4; 20, 6; 20, 7; 20, 9; 20, 15; 20, 21; 20, 22; 20, 23; 20, 32; 21, 4; 21, 9; 21, 16; 21, 23; 21, 24; 21, 25; 21, 27; 21, 28; 21, 40; 21, 44; 22, 17; 22, 18; 22, 20; 22, 31; 22, 42; 23, 14; 23, 20; 23, 20; 23, 21; 23, 21; 23, 22; 23, 22; 23, 24; 23, 31; 23, 37; 23, 39; 24, 3; 24, 13; 24, 15; 24, 19; 24, 38; 25, 14; 25, 16; 25, 18; 25, 20; 25, 22; 25, 24; 25, 28; 25, 29; 25, 29; 25, 29; 26, 8; 26, 10; 26, 13; 26, 15; 26, 23; 26, 25; 26, 28; 26, 32; 26, 36; 26, 46; 26, 48; 26, 50; 26, 51; 26, 65; 26, 66; 26, 68; 26, 70; 26, 71; 26, 73; 26, 75; 27, 3; 27, 4; 27, 6; 27, 9; 27, 17; 27, 22; 27, 22; 27, 23; 27, 33; 27, 33; 27, 35; 27, 39; 27, 40; 27, 47; 27, 54; 27, 54; 28, 1; 28, 11; [2] 0, 1; 0, 1; 0, 2; 0, 2; 0, 2; 0, 2; 0, 2; 1, 3; 1, 14; 1, 24; 1, 27; 1, 27; 1, 38; 1, 44; 2, 7; 2, 8; 2, 17; 2, 24; 2, 24; 2, 25; 2, 25; 2, 26; 3, 3; 3, 13; 3, 17; 3, 22; 3, 29; 3, 34; 4, 14; 4, 15; 4, 16; 4, 20; 4, 24; 4, 24; 4, 25; 4, 30; 4, 40; 5, 7; 5, 9; 5, 14; 5, 14; 5, 14; 5, 15; 5, 16; 5, 18; 5, 26; 5, 30; 5, 32; 5, 33; 5, 35; 5, 36; 5, 39; 6, 2; 6, 14; 6, 22; 6, 22; 6, 23; 6, 24; 6, 26; 6, 31; 6, 36; 6, 44; 7, 5; 7, 10; 7, 11; 7, 15; 7, 18; 7, 20; 7, 34; 8, 1;

8, 2; 8, 9; 8, 12; 8, 17; 8, 36; 8, 37; 9, 6; 9, 10; 9, 16; 9, 22; 9, 23; 9, 33; 9, 35; 9, 37; 9, 50; 10, 3; 10, 13; 10, 17; 10, 18; 10, 23; 10, 24; 10, 32; 10, 36; 10, 38; 10, 40; 10, 42; 10, 44; 10, 51; 11, 2; 11, 3; 11, 5; 11, 9; 11, 9; 11, 15; 11, 15; 11, 23; 11, 23; 11, 28; 11, 29; 11, 31; 11, 33; 12, 9; 12, 15; 12, 17; 12, 25; 12, 42; 12, 43; 13, 1; 13, 1; 13, 4; 13, 7; 13, 9; 13, 11; 13, 11; 13, 13; 13, 14; 13, 15; 13, 17; 13, 34; 13, 37; 14, 4; 14, 6; 14, 8; 14, 9; 14, 18; 14, 21; 14, 28; 14, 32; 14, 36; 14, 36; 14, 40; 14, 42; 14, 44; 14, 47; 14, 60; 14, 63; 14, 64; 14, 68; 14, 69; 14, 70; 14, 72; 15, 7; 15, 12; 15, 12; 15, 14; 15, 21; 15, 24; 15, 29; 15, 29; 15, 32; 15, 34; 15, 34; 15, 42; 16, 7; 16, 10; 16, 14; 16, 16; 16, 16; 16, 17; 16, 19; 16, 20; [3] 1, 1; 1, 18; 1, 20; 1, 21; 1, 29; 1, 34; 1, 35; 1, 36; 1, 50; 1, 66; 1, 66; 1, 71; 1, 79; 2, 15; 2, 17; 2, 20; 2, 21; 2, 23; 2, 38; 2, 48; 2, 49; 3, 4; 3, 7; 3, 10; 3, 11; 3, 11; 3, 12; 3, 14; 3, 16; 4, 4; 4, 25; 4, 34; 4, 36; 5, 22; 5, 23; 5, 30; 5, 33; 6, 2; 6, 3; 6, 4; 6, 8; 6, 9; 6, 11; 6, 27; 6, 27; 6, 28; 6, 28; 6, 29; 6, 29; 6, 30; 6, 30; 6, 32; 6, 32; 6, 32; 6, 33; 6, 41; 6, 46; 6, 46; 6, 47; 6, 48; 6, 49; 6, 49; 7, 1; 7, 9; 7, 11; 7, 14; 7, 19; 7, 20; 7, 22; 7, 23; 7, 24; 7, 25; 7, 26; 7, 31; 7, 31; 7, 39; 7, 43; 8, 9; 8, 12; 8, 16; 8, 16; 8, 18; 8, 18; 8, 27; 8, 28; 8, 30; 8, 34; 8, 35; 8, 38; 8, 41; 8, 45; 8, 52; 8, 56; 9, 4; 9, 7; 9, 10; 9, 11; 9, 25; 9, 27; 9, 32; 9, 32; 9, 33; 9, 36; 9, 48; 9, 48; 9, 48; 9, 55; 9, 56; 9, 59; 9, 61; 10, 2; 10, 5; 10, 8; 10, 11; 10, 16; 10, 16; 10, 16; 10, 16; 10, 20; 10, 23; 10, 25; 10, 26; 10, 36; 10, 40; 10, 42; 11, 4; 11, 6; 11, 10; 11, 10; 11, 10; 11, 13; 11, 17; 11, 18; 11, 23; 11, 27; 11, 27; 11, 28; 11, 33; 11, 40; 11, 42; 11, 44; 11, 44; 11, 50; 11, 52; 12, 4; 12, 4; 12, 5; 12, 5; 12, 5; 12, 9; 12, 10; 12, 11; 12, 11; 12, 17; 12, 20; 12, 21; 12, 22; 12, 22; 12, 26; 12, 29; 12, 29; 12, 31; 12, 48; 12, 49; 12, 50; 12, 51; 12, 57; 12, 57; 12, 58; 13, 3; 13, 5; 13, 17; 13, 17; 13, 18; 13, 18; 13, 20; 13, 23; 13, 34; 13, 35; 14, 10; 14, 10; 14, 11; 14, 11; 14, 12; 14, 14; 14, 15; 14, 15; 14, 24; 14, 29; 14, 31; 14, 34; 15, 7; 15, 12; 15, 16; 15, 26; 16, 2; 16, 3; 16, 4; 16, 12; 16, 21; 16, 21; 16, 26; 16, 30; 17, 9; 17, 10; 17, 10; 17, 24; 17, 29; 18, 6; 18, 13; 18, 14; 18, 14; 18, 18; 18, 19; 18, 27; 18, 34; 18, 36; 18, 39; 18, 41; 19, 9; 19, 10; 19, 15; 19, 21; 19, 21; 19, 23; 19, 24; 19, 24; 19, 26; 19, 26; 19, 26; 19, 29; 19, 30; 19, 31; 19, 33; 19, 42; 19, 44; 19, 45; 19, 48; 20, 5; 20, 13; 20, 15; 20, 17; 20, 17; 20, 18; 20, 23; 20, 46; 21, 4; 21, 4; 21, 7; 21, 23; 21, 26; 22, 20; 22, 21; 22, 25; 22, 26; 22, 27; 22, 27; 22, 27; 22, 27; 22, 36; 22, 46; 22, 47; 22, 49; 22, 49; 22, 52; 22, 60; 22, 61; 22, 71; 23, 19; 23, 22; 23, 26; 23, 27; 23, 29; 23, 31; 23, 34; 23, 41; 23, 47; 23, 48; 23, 53; 24, 5; 24, 12; 24, 17; 24, 18; 24, 21; 24, 38; 24, 38; [4] 0, 1; 0, 2; 1, 12; 1, 15; 1, 18; 1, 21; 1, 22; 1, 22; 1, 23; 1, 23; 1, 25; 1, 27; 1, 29; 1, 33; 1, 33; 1, 38; 1, 40; 2, 4; 2, 9; 2, 14; 2, 16; 2, 18; 2, 25; 3, 6; 3, 6; 3, 12; 3, 13; 3, 13; 3, 14; 3, 15; 3, 16; 3, 18; 3, 18; 3, 20; 3, 21; 3, 26; 3, 29; 3, 29; 3, 31; 3, 31; 3, 31; 3, 33; 3, 36; 3, 36; 4, 10; 4, 13; 4, 23; 4, 24; 4, 25; 4, 26; 4, 27; 4, 27; 4, 34; 4, 36; 4, 36; 4, 36; 4, 37; 4, 37; 4, 40; 4, 49; 5, 3; 5, 4; 5, 4; 5, 7; 5, 11; 5, 12; 5, 13; 5, 15; 5, 19; 5, 20; 5, 21; 5, 22; 5, 23; 5, 23; 5, 23; 5, 24; 5, 24; 5, 24; 5, 25; 5, 26; 5, 29; 5, 29; 5, 30; 5, 30; 5, 32; 5, 34; 5, 35; 5, 37; 5, 39; 5, 42; 5, 45; 6, 6; 6, 9; 6, 11; 6, 12; 6, 13; 6, 14; 6, 27; 6, 27; 6, 28; 6, 30; 6, 30; 6, 33; 6, 35; 6, 35; 6, 37; 6, 38; 6, 39; 6, 39; 6, 40; 6, 40; 6, 41; 6, 44; 6, 45; 6, 46; 6, 47; 6, 50; 6, 51; 6, 54; 6, 56; 6, 57; 6, 57; 6, 58; 6, 58; 6, 64; 6, 64; 7, 16; 7, 18; 7, 18; 7, 18; 7, 19; 7, 28; 7, 33; 7, 38; 7, 39; 7, 50; 7, 51; 8, 5; 8, 12; 8, 16; 8, 18; 8, 18; 8, 26; 8, 26; 8, 28; 8, 29; 8, 31; 8, 34; 8, 38; 8, 43; 8, 46; 8, 47; 8, 50; 8, 54; 9, 4; 9, 8; 9, 8; 9, 11; 9, 13; 9, 17; 9, 18; 9, 26; 9, 37; 9, 39; 9, 39; 9, 40; 10, 1; 10, 2; 10, 6; 10, 8; 10, 13; 10, 15; 10, 20; 10, 26; 10, 35; 11, 2; 11, 3; 11, 16; 11, 25; 11, 26; 11, 33; 11, 42; 11, 45; 11, 46; 11, 47; 11, 54; 11, 56; 12, 1; 12, 2; 12, 4; 12, 5; 12, 6; 12, 12; 12, 13; 12, 20; 12, 25; 12, 25; 12, 27; 12, 29; 12, 33; 12, 35; 12, 44; 12, 44; 12, 45; 12, 45; 12, 46; 12, 48; 12, 48; 12, 49; 12, 49; 12, 49; 12, 50; 13, 7; 13, 11; 13, 12; 13, 16; 13, 18; 13, 20; 13, 20; 13, 20; 13, 27; 13, 28; 13, 28; 13, 29; 13, 32; 13, 34; 13, 37; 14, 9; 14, 10; 14, 12; 14, 21; 14, 21; 14, 21; 14, 22; 14, 24; 14, 24; 15, 2; 15, 4; 15, 5; 15, 10; 15, 15; 15, 21; 15, 23; 16, 2; 16, 5; 16, 13; 16, 17; 16, 18; 16, 18; 17, 20; 18, 2; 18, 4; 18, 5; 18, 14; 18, 21; 18, 21; 18, 21; 18, 21; 18, 23; 18, 26; 18, 29; 18, 32; 18, 35; 18, 37; 18, 38; 19, 11; 19, 12; 19, 13; 19, 17; 19, 22; 19, 24; 19, 31; 19, 32; 19, 35; 19, 39; 20, 8; 20, 13; 20, 15; 20, 24; 20, 29; 21, 2; 21, 19; 21, 20; 21, 21; 21, 22; 21, 23; 21, 24; 21, 25;

cearşáf : (1549 DIR) : „s. n.: „Laken": „drap" : (9x)
- **cearşaf** *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 59; [3] 23, 53;
- **cearşaful** *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 14, 52;
- **cearşafuri** *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 19, 40;
- **cearşafurile** *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 24, 12; [4] 20, 5; 20, 6; 20, 7;
- **un cearşaf** *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 14, 51;

ceas : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Stunde" : „heure" : (73x)
- **ceas** *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 13; 10, 19; 15, 28; 17, 18; 18, 1; 20, 3; 20, 5; 20, 6; 20, 9; 20, 12; 24, 42; 26, 40; 26, 55; 27, 45; 27, 45; 27, 46; [2] 13, 11; 15, 33; 15, 34; [3] 2, 38; 7, 21; 10, 21; 12, 12; 12, 39; 20, 19; 22, 59; 23, 44; 23, 44; 24, 33; [4] 4, 6; 4, 21; 4, 23; 4, 53; 5, 25; 5, 28; 16, 2; 16, 25; 16, 32; 19, 14;
- **ceasul** *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 9, 22; 24, 36; 24, 44; 24, 50; 25, 13; 26, 45; [2] 11, 11; 13, 32; 14, 35; 14, 41; 15, 25; 15, 33; [3] 12, 40; 12, 46; 14, 17; 22, 14; 22, 53; [4] 1, 39; 2, 4; 4, 52; 4, 52; 7, 30; 8, 20; 12, 23; 12, 27; 12, 27; 13, 1; 16, 4; 16, 21; 17, 1; 19, 27;
- **ceasurile** *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [4] 11, 9;
- **un ceas** *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 14, 37; [4] 5, 35;

ceáşcă : (1648 NTB, 137) : s. f. : „Tasse" : „tasse" : (1x)
- **ceşti** *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 10, 42;

ceátă : (1521 DERS) : s. f. : „Heer": „troupe, armée" : (2x)
- **cête** *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 6, 40; 6, 40;

cédru : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Zeder" : „cédre" : (1x)
- **chédrilor** *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 18, 1;

cel[1] : (1521 NEACŞU) : pron dem./adj. : „der" : „ce" : (550x)
- **a celuia** *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [4] 7, 16;

ale celor *articol dem. adj. masc. pl. gen./dat.* [1] 16, 10;
cea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [3] 13, 9; [4] 5, 44;
cea *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 13, 19; 13, 20; 13, 22; 13, 23; 23, 25; 23, 26; [2] 5, 30; 5, 32; [4] 3, 6;
cêea *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [4] 3, 6; 6, 27; 6, 27; 6, 33; 6, 41; 6, 51; 11, 2;
cêea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 8, 28;
cei *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 5, 44; 5, 44; 17, 24; 19, 30; 20, 8; 20, 9; 20, 16; 24, 16; 24, 49; 26, 51; [2] 2, 17; 2, 25; 3, 21; 3, 22; 4, 15; 4, 16; 4, 20; 5, 16; 6, 31; 10, 31; 10, 42; 11, 9; 11, 9; 11, 15; 12, 43; 14, 70; 15, 32; [3] 6, 28; 19, 45; 20, 46; 21, 21; 22, 25; 22, 37; 24, 33; [4] 5, 3; 5, 25; 5, 28; 5, 29; 5, 29; 8, 9; 11, 33; 12, 2; 13, 1; 21, 2;
cei *pron. dem. fem. sg. gen./dat.* [1] 28, 1; [3] 3, 7;
ceia *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [3] 11, 33;
ceia *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 2, 20; 5, 4; 5, 6; 10, 28; 11, 8; 13, 41; 23, 14; 23, 24; 26, 73; 27, 39; 27, 54; [2] 3, 13; 3, 34; 5, 14; 6, 26; 6, 44; 8, 9; 10, 13; 10, 23; 13, 11; 14, 47; 15, 29; [3] 6, 3; 6, 28; 7, 14; 8, 12; 8, 16; 8, 45; 9, 32; 11, 28; 11, 52; 13, 17; 13, 23; 14, 15; 14, 29; 18, 39; 21, 21; 22, 49; 22, 52; [4] 0, 2; 2, 9; 2, 14; 4, 23; 6, 64; 7, 39; 9, 8; 9, 39; 9, 39; 9, 40; 12, 20; 13, 28; 17, 20; 18, 21; 20, 29;
ceia *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [3] 1, 66*; 6, 32*; 6, 32*;
ceia *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [3] 12, 4;
cel *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [3] 6, 30;
cela *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [1] 4, 16; 5, 19; 5, 22; 5, 26; 5, 28; 5, 42; 5, 48; 6, 4; 6, 6; 6, 9; 6, 18; 7, 8; 7, 8; 7, 21; 10, 22; 10, 28; 10, 37; 10, 39; 10, 39; 10, 40; 10, 40; 10, 41; 10, 41; 11, 3; 11, 6; 11, 15; 12, 30; 12, 32; 12, 48; 12, 50; 13, 9; 13, 12; 13, 19; 13, 37; 13, 39; 15, 4; 15, 5; 19, 4; 19, 12; 21, 9; 23, 20; 23, 21; 23, 21; 23, 22; 23, 22; 23, 39; 24, 13; 24, 15; 25, 16; 25, 17; 25, 18; 25, 20; 25, 22; 25, 24; 25, 29; 25, 29; 26, 23; 26, 25; 26, 46; 26, 48; 26, 68; 27, 3; 27, 40; [2] 1, 7; 3, 29; 4, 14; 6, 14; 7, 10; 7, 18; 9, 35; 9, 37; 10, 44; 11, 9; 13, 13; 13, 14; 13, 15; 13, 16; 14, 18; 14, 24; 14, 42; 14, 44; 15, 29; 16, 16; 16, 16; [3] 2, 21; 3, 11; 5, 36; 6, 29; 6, 30; 6, 47; 6, 49; 7, 19; 7, 20; 7, 23; 7, 43; 8, 18; 9, 48; 9, 48; 9, 48; 10, 16; 10, 16; 10, 16; 10, 16; 11, 10; 11, 10; 11, 23; 11, 40; 12, 5; 12, 9; 12, 21; 12, 48; 13, 35; 14, 10; 14, 11; 14, 11; 14, 15; 14, 31; 18, 14; 18, 14; 18, 14; 19, 10; 19, 26; 20, 18; 21, 4; 22, 26; 22, 27; 22, 27; 22, 27; 22, 27; 22, 36; 22, 47; 24, 21; [4] 1, 15; 1, 18; 1, 29; 1, 33; 1, 33; 3, 8; 3, 13; 3, 15; 3, 16; 3, 18; 3, 18; 3, 20; 3, 21; 3, 26; 3, 29; 3, 29; 3, 31; 3, 31; 3, 31; 3, 33; 3, 36; 3, 36; 4, 10; 4, 13; 4, 26; 4, 37; 4, 37; 5, 4; 5, 11; 5, 13; 5, 15; 5, 23; 5, 23; 5, 24; 5, 24; 5, 32; 5, 35; 5, 37; 5, 45; 6, 35; 6, 35; 6, 37; 6, 40; 6, 45; 6, 46; 6, 47; 6, 54; 6, 56; 6, 57; 6, 58; 6, 64; 7, 18; 7, 18; 7, 28; 7, 33; 7, 38; 7, 50; 8, 12; 8, 18; 8, 26; 8, 29; 8, 34; 8, 47; 8, 50; 9, 8; 9, 13; 9, 37; 10, 1; 10, 2; 10, 13; 11, 3; 11, 25; 11, 26; 12, 1; 12, 4; 12, 13; 12, 21; 12, 25; 12, 25; 12, 35; 12, 44; 12, 44; 12, 45; 12, 45; 12, 46; 12, 48; 12, 48; 13, 11; 13, 16; 13, 18; 13, 20; 13, 20; 13, 20; 14, 9; 14, 10; 14, 12; 14, 21; 14, 21; 14, 21; 14, 24; 15, 5; 15, 21; 15, 23; 16, 2; 16, 5; 18, 2; 18, 12; 18, 14; 18, 37; 19, 11; 19, 12; 19, 35; 19, 38; 19, 39; 20, 8; 20, 24; 21, 20;
cela *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* [3] 5, 7;
cêle *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 8, 33; 18, 31; 23, 23; 25, 10; 28, 11; [2] 7, 15; 8, 33; 8, 33; 10, 32; 11, 23; 13, 17; [3] 11, 26; 11, 41; 13, 17; 14, 28; 21, 23; 22, 37; 23, 27; 24, 19; 24, 35; [4] 5, 19; 5, 20; 8, 23; 8, 23; 8, 26; 8, 38; 10, 6; 11, 19; 11, 45; 12, 50; 16, 13; 18, 4; 18, 21;
cêlea *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 6, 8; 16, 23; 23, 20; 27, 54; [2] 13, 37; [3] 2, 20; 2, 49; 7, 22; 9, 7; 12, 20; 17, 10;
celor *adj. pron. dem. masc. pl. gen./dat.* [3] 5, 7;
celor *pron. dem. masc. pl. dat./gen.* [1] 7, 11; 8, 10; 24, 19; 25, 34; 25, 41; 26, 71; [2] 4, 11; 4, 24; 6, 22; 10, 24; [3] 1, 50; 2, 38; 6, 27; 6, 33; 11, 13; 19, 24; 21, 26; [4] 2, 16; 6, 11; 6, 13;
celora *pron. dem. masc. pl. dat./gen.* [1] 5, 15; 5, 44; 12, 4; 20, 23; 23, 31; [2] 2, 26; 10, 40; 14, 69; 16, 10; [3] 1, 71; 1, 79; 6, 34; 9, 61; [4] 1, 12;
celui *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [1] 5, 45; 7, 8; [2] 9, 23; [3] 3, 4; 6, 29; [4] 5, 30; 6, 38; 6, 40; 7, 18; 9, 4;
celuia *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [1] 25, 28; [3] 3, 11; 10, 36; 12, 10; 14, 12; 19, 24; 19, 26; 22, 21; [4] 4, 34; 9, 18; 18, 26;

cel² : (1521 NEACŞU) : art. dem.: „der" : „ce" : (4x)
cea *articol dem. adj. fem. sg. nom./ac.* [3] 6, 42;
cel *articol dem. adj. masc. sg. nom./ac.* [1] 6, 1; 6, 26; 7, 11; 15, 13; 16, 17; 18, 10; 18, 19; 21, 11; [2] 5, 18; 11, 25; 11, 26; [3] 7, 43; 8, 36; 9, 35; 9, 42; 11, 2; 11, 13; 11, 50; 12, 26; 12, 59; 13, 34; 14, 8; 14, 9; 14, 10; 14, 18; 15, 12; 15, 13; 15, 23; 15, 25; 15, 27; 15, 30; 16, 12; 17, 24; 17, 24; 17, 31; 18, 30; [4] 1, 18; 1, 27; 1, 45; 3, 13; 4, 25; 4, 36; 4, 36; 4, 36; 6, 44; 11, 16; 21, 2;
cela *articol dem. adj. masc. sg. nom./ac.* [4] 6, 14; 8, 16; 8, 18; 8, 54; 12, 49; 18, 5; 21, 24;
cela *articol dem. adj. neutru sg. nom./ac.* [1] 26, 75;
cêle *articol dem. adj. fem. pl. nom./ac.* [1] 11, 4; 12, 45; 12, 45; 14, 19; 15, 24; 15, 27; 15, 36; 16, 9; 16, 10; 18, 12; 18, 13; 18, 31; 24, 38; [2] 0, 3; 4, 19; 8, 6; 8, 19; 8, 19; 16, 20; [3] 7, 46; 9, 16; 10, 7; 10, 23; 11, 44; 15, 4; 16, 9; 17, 9; 18, 27; 24, 27; [4] 6, 13; 21, 25;
celor *articol dem. adj. masc. pl. gen./dat.* [1] 5, 27; 5, 33; 10, 2; [2] 16, 14; 16, 17; [3] 1, 45; 9, 11; 14, 10; [4] 1, 22; 6, 67; 11, 16;
celui *articol dem. adj. masc. sg. gen./dat.* [1] 6, 18; 7, 21; 10, 32; 10, 33; 12, 50; 13, 24; [2] 5, 7; [3] 8, 28; 16, 5; [4] 1, 23; 6, 39; 14, 24;
celuia *articol dem. adj. masc. sg. gen./dat.* [3] 1, 35;

celár : (c. 1573-1578 PS. SCH. 54) : s. n. : „Vorratskammer" : „cellier" : (1x)
celariu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 24;

célălalt : (1560-1561 CORESI, TE.²) : pron. dem. : „der andere" : „l'autre" : (36x)
alalt *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [3] 23, 12; 24, 14;
alált *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [2] 8, 16;
álalt *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [3] 24, 32;
alálte *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [2] 4, 19;
alalţi *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [3] 7, 32; 8, 25;
alálţi *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [2] 0, 2; 9, 50; [3] 2, 15;
alálţi *adj. pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [2] 0, 1;
-alálţi *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [4] 0, 1;

cêealaltă *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 5, 39; 10, 23; 12, 13; 27, 61; 28, 1; [3] 6, 10; 6, 29;
cêealáltă *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [2] 3, 5;
ceialalţi *adj. pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [4] 20, 25;
ceialalţi *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [4] 21, 8;
ceilalţi *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [3] 18, 11;
celalalt *adj. pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [3] 16, 13; [4] 18, 15; 18, 16; 20, 2; 20, 3; 20, 4; 20, 8;
celalalt *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [3] 23, 40;
cêlealalte *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [3] 12, 26;
cêlealalte *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 25, 11; [3] 24, 10;
celoralalţi *pron. dem. masc. pl. dat./gen.* [2] 16, 13;
celuialalt *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [4] 19, 32;

cenúşă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Asche" : „cendre" : (2x)
cenuşă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 21; [3] 10, 13;

cer : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Himmel" : „ciel" : (163x)
a ceriului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 12, 56;
ceriu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 34; 6, 10; 6, 20; 6, 26; 6, 32; 11, 23; 14, 19; 16, 1; 18, 10; 18, 18; 18, 18; 19, 21; 21, 25; 21, 25; 22, 30; 23, 22; 24, 29; 24, 30; 28, 2; 28, 18; [2] 0, 3; 6, 41; 7, 34; 8, 11; 10, 21; 11, 30; 11, 31; 13, 32; 16, 19; [3] 2, 15; 3, 22; 6, 23; 9, 16; 9, 54; 10, 15; 10, 18; 11, 2; 11, 13; 11, 16; 15, 7; 15, 18; 15, 21; 17, 24; 17, 24; 17, 29; 18, 13; 18, 22; 19, 38; 20, 4; 20, 5; 21, 11; 22, 43; 24, 51; [4] 1, 32; 3, 13; 3, 13; 3, 13; 3, 27; 3, 31; 6, 31; 6, 32; 6, 32; 6, 33; 6, 38; 6, 41; 6, 42; 6, 50; 6, 51; 6, 58; 12, 28; 17, 1;
ceriul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 18; 16, 2; 16, 3; 24, 35; [2] 13, 31; [3] 3, 21; 4, 25; 21, 33; [4] 1, 51;
ceriului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 6, 26; 8, 20; 11, 11; 11, 25; 13, 32; 16, 3; 18, 23; 24, 30; 26, 64; [2] 4, 4; 4, 32; 13, 25; 13, 27; 14, 62; [3] 8, 5; 9, 58; 10, 21; 13, 19; 16, 17;
ceriuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 17; 5, 12; 5, 16; 5, 45; 5, 48; 6, 1; 6, 9; 7, 11; 7, 21; 10, 32; 10, 33; 12, 50; 16, 17; 16, 19; 16, 19; 18, 10; 18, 14; 18, 19; 23, 9; [2] 1, 11; 11, 25; 11, 26; 12, 25; 13, 25; [3] 10, 20; 11, 2; 12, 33;
ceriurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 3, 16; [2] 1, 10;
ceriurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 3, 2; 4, 17; 5, 3; 5, 10; 5, 19; 5, 19; 5, 20; 7, 21; 8, 11; 10, 7; 11, 12; 13, 11; 13, 24; 13, 31; 13, 33; 13, 44; 13, 45; 13, 47; 13, 52; 16, 19; 18, 1; 18, 3; 18, 4; 19, 12; 19, 14; 19, 23; 20, 1; 22, 2; 23, 14; 24, 29; 24, 31; 24, 36; 25, 1; [3] 21, 26;

cercá : (1581 PRL) : v. I : „1. suchen, 2. untersuchen, 3. versuchen, 4. behandeln" : „1. chercher, 2. examiner, 3. essayer, 4. s'occuper de" : (37x)
cearcă *verb indicativ prezent 3 pl.* [4] 4, 23; 7, 25;
cearcă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 8; [4] 7, 18; 7, 18; 7, 20; 8, 50;
cearcă *verb imp. 2 sg.* [4] 7, 52;
cerca *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 19, 12;
cerca *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 5, 18; 20, 19; [4] 5, 16; 5, 18; 7, 1; 7, 30; 7, 11; 10, 39; 11, 56;
cercaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [4] 5, 44; 6, 26; 7, 19; 8, 37; 8, 40; 16, 19; 18, 7; 18, 8;
cerca-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 7, 34; 7, 36; 13, 33;
cerci *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 4, 27;
cercînd *verb gerunziu* [3] 11, 53; [4] 6, 24;
cercu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 5, 30; 8, 50;
să cêrce *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 21, 12;
veţi cerca *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 8, 21;
vor cerca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 13, 24;

cercetá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „prüfen" : „examiner" : (4x)
cercetaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 2, 8; 10, 11; [4] 5, 39;
cercetă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 2, 7;

cerdác : (1648 NTB, 202) : s. n. : „Altan, Veranda" : „balcon, véranda" : (1x)
un cerdac *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 15;

cére : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „bitten, verlangen" : „demander" : (61x)
a cêre *verb infinitiv prezent* [1] 6, 8; [2] 15, 8; [3] 16, 3;
ai fi cerşut *verb cond.-opt. perfect 2 sg.* [4] 4, 10;
ar cêre *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* [1] 18, 19;
are cêre *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 7, 10;
aţi cerşut *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [4] 16, 24;
au cerut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 22, 31;
cer *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 32; 7, 11; [3] 11, 13;
cêre *verb imp. 2 sg.* [1] 14, 7; 16, 4; [2] 6, 22; [3] 6, 30;
cêre *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 42; 7, 8; 12, 39; [3] 6, 30; 11, 10; 11, 29;
cerea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 11, 16; [4] 9, 8;
cerea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 15, 6; [3] 23, 25;
cêreţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 20, 22; [2] 10, 38; [3] 12, 31;
cêreţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 33; 7, 7; [3] 11, 9; [4] 16, 24;
cêre-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 16, 26;
ceri *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 4, 9;
cerînd *verb gerunziu* [3] 18, 35; 23, 23;
cerşind *verb gerunziu* [1] 20, 20; [2] 8, 11; 10, 46; [3] 1, 63;
cerşu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 23, 52;
ceru *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 27, 58; [2] 6, 25; 15, 43;
să ceară *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 27, 20;
să va cêre *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 12, 48;
va cêre *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 7, 9; [3] 11, 11; 11, 12;
vei cêre *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 6, 23; [4] 11, 22;
veţi cêre *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 21, 22; [2] 11, 24; [4] 14, 14; 15, 7; 15, 16; 16, 23;
voiu cêre *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 6, 24;
vom cêre *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [2] 10, 35;
vor cêre *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 12, 20; 12, 48;

cérere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verlangen, Bitte" : „sollicitation, demande" : (1x)
cêrerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 26;

cerésc : (1559-1560 BRATU) : adj. : „göttlich" : „divin" : (5x)
cel ceresc *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 14; 18, 35;
cêle cereşti *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [4] 3, 12;
cerească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 13;

ceresc *subst.* [1] 15, 13;

cérne : (1581 CORESI, EV., *ap.* TIKTIN) : v. III : „sieben" : „cribler" : (1x)
să cearnă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 22, 31;

cerşetór : (c. 1564 CORESI, CAZ. 29b) : s. m. : „Arm, Bettler" : „pauvre, mendiant" : (2x)
cerşătorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 14, 21;
cerşitoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 16, 22;

certá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „1. schelten, 2. strafen" : „1. gronder, 2. punir" : (32x)
a certa *verb infinitiv prezent* [1] 16, 22; [2] 8, 32;
ceartă *verb imp. 2 sg.* [1] 18, 15; [3] 17, 3; 19, 39;
certa *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 10, 13; 10, 48; [3] 18, 39;
certa *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 19, 13; 20, 31; [2] 3, 12; [3] 23, 40;
certară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 18, 15;
ceartă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 8, 26; 9, 30; 12, 16; 17, 18; [2] 1, 25; 4, 39; 8, 30; 8, 33; 9, 25; [3] 4, 35; 4, 39; 8, 24; 9, 42; 9, 55; 16, 17;
certînd *verb gerunziu* [2] 0, 3; [3] 4, 41;
certîndu *verb gerunziu* [3] 23, 16; 23, 22;

cest : (1431 DERS) : adj./pron. dem. : „dieser" : „ce-ci, celui-ci" : (2x)
ceastă *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 26, 34;
cestuia *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [1] 8, 9;

cetáş : (c. 1608-1613 VARLAAM, L.) : s. m. : „Genosse" : „camarade" : (1x)
cetaş *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 15, 7;

cetáte : (1391 DRHB I, 37 / în top. *Cetate*) : s. f. : „Stadt" : „cité" : (35x)
cetate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 5; 5, 35; 8, 33; 9, 1; 10, 11; 27, 53; 28, 11; [2] 1, 45; 14, 16; [3] 8, 1; 22, 10; 23, 19; [4] 4, 8; 4, 28; 4, 30; 19, 20;
cetatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 23; 5, 14; 10, 5; 10, 23; 12, 25; 21, 10; [3] 1, 39; 2, 4; 2, 11; 4, 29; 24, 49; [4] 1, 44; 4, 39; 11, 54;
cetăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 6, 56; [3] 8, 4;
cetăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 14, 21;
cetăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 10, 23;
o cetate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 4, 5;

cevá : (1551-1553 ES) : pron. : „etwas" : „quelque chose" : (22x)
ceva *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 5, 23; 21, 3; 24, 17; [2] 4, 22; 8, 23; 11, 13; 13, 15; 16, 18; [3] 11, 36; 11, 53; 17, 8; 19, 8; 22, 35; 24, 41; [4] 5, 14; 5, 19; 6, 12; 13, 29; 14, 14; 21, 5;
cevaşi *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [4] 1, 46; 7, 4;

cezár : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Kaiser" : „césar" : (5x)
ale lui chesáriu *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 22, 21;
a lui chesáriu *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 22, 21;
chesariu *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 19, 15;
chesariu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 21;
lui chesariu *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [4] 19, 12;

chéie : (1500 DERS / în top. *Cheie*) : s. f. : „Schlüssel" : „clé" : (2x)
chêia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 11, 52;
cheile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 19;

cheltuí : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. IV : „ausgeben" : „dépenser" : (4x)
cheltui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 10, 35;
cheltuind *verb gerunziu* [3] 15, 14;
cheltuindu *verb gerunziu* [2] 5, 26;
cheltuise *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [3] 8, 43;

cheltuiálă : (c. 1564 CORESI, CAZ. 42) : s. f. : „Ausgabe" : „dépense" : (1x)
cheltuiala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 14, 28;

chemá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „rufen" : „appeler, invoquer" : (133x)
am chemat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 2, 15;
au chemat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 9, 18;
au chemat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 14, 9; 14, 10;
cheama *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 6, 15;
cheamă *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 9, 10; 15, 6; 20, 44; [4] 10, 3;
cheamă *verb imp. 2 sg.* [3] 14, 13;
chema *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 26, 3; 27, 16; [2] 15, 7;
chema *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 26, 14; [3] 1, 59;
chema *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 8, 2; 10, 39; 15, 9;
chemắ *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 3, 13;
chemară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 10, 25; [2] 10, 49; 15, 16;
chemareţi *verb imp. 2 pl.* [1] 23, 9;
chema-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 1, 32; 1, 35; 2, 23;
chemase *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [3] 7, 39; 14, 12;
chemat *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 14, 8;
chema-te-vei *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 1, 76;
chemaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 22, 9; 22, 14;
chemaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 6, 46;
chemaţi *verb participiu pl. masc.* [1] 20, 16;
chemă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 1, 25; 4, 21; 20, 32; 25, 14; [2] 1, 20; 6, 7; 9, 35; [3] 6, 13; 13, 12; 14, 16;
chemînd *verb gerunziu* [1] 2, 7; 10, 1; 15, 10; 15, 32; 18, 2; 18, 32; 20, 25; [2] 3, 23; 7, 14; 8, 1; 8, 34; 10, 42; 12, 43; 15, 44; [3] 7, 18; 9, 1; 15, 26; 16, 2; 16, 5; 18, 16; 19, 13; 23, 13;
chemîndu *verb gerunziu* [1] 9, 9; [2] 3, 31;
chemîndu-să *verb gerunziu* [4] 4, 5;
chemîndu-se *verb gerunziu* [3] 19, 2;
chiamă *verb copulativ indicativ prezent 3 sg.* [1] 22, 45;
chiamă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 22, 43; [2] 10, 49;
chiamă *verb imp. 2 sg.* [1] 20, 8;
era chemaţi *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 14, 24;
fu chemat *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 2, 21;
nu chema *verb imp. 2 sg.* [3] 14, 12;
s-au chemat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 27, 8;
să cheamă *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 2, 23;
să cheamă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 16; [2] 14, 32; [3] 19, 29; 21, 37; 22, 1; 22, 3; 23, 33; [4] 5, 2;
să cheamă *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 22, 25;
să chem *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 9, 13; [2] 2, 17; [3] 5, 32; 15, 21;
să chem *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 15, 19;
să chema *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 1, 36; 7, 11; 22, 47; [4] 9, 11;

să chemắ *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 2, 2;
să chemă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 2, 21;
să chême *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 22, 3; [3] 19, 15;
să chême *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 1, 62; 14, 12;
să chiamă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 55; 27, 33; [3] 2, 4; [4] 4, 25; 11, 16; 11, 54; 19, 13; 19, 17; 19, 17;
să chiamă *verb copulativ indicativ prezent 3 sg.* [4] 21, 2;
să chiamă *verb copulativ prezent 3 sg.* [4] 20, 24;
să chiême *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 10, 49;
să fie chemat *verb conjunctiv perfect 3 sg.* [3] 14, 8;
să să chême *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 23, 7;
să să chiême *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 1, 61;
să va chema *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 19; 5, 19; [3] 1, 60;
să va chiema *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 2, 23; [2] 11, 17;
se va chema *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 21, 13;
se vor chiema *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 9;
te vei chema *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [4] 1, 42;
vă chemareţi *verb imp. 2 pl.* [1] 23, 8; 23, 10;
vei chema *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 1, 21; [3] 1, 13; 1, 31;
vei fi chemat *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 14, 10;
vor chema *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 1, 23;

chemáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Rufen" : „appel" : (1x)
chemarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 0, 3;

chemát : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Berufene" : „appelé" : (5x)
cei chemaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 3;
chemaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 14, 7;
chemaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 8;
chemaţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 22, 4; [3] 14, 17;

chesár → cezar

chímen : (1551-1553 ES) : s. m. : „Kümmel" : „carvi" : (1x)
chímenul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 23;

chin : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Leid" : „peine" : (3x)
chin *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 16, 21;
chinuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 24; [2] 0, 1;

chinuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. (sich) quälen, peinigen, plagen, 2. leiden" : „1. (se) tourmenter, (se) : torturer, 2. souffrir" : (4x)
chinuiesc *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 16, 24;
chinuindu-să *verb gerunziu* [2] 6, 48;
să chinuia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 6, 18;
să chinuieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 8, 29;

chip : (1480 BGL) : s. n. : „1. Bild(nis) : , 2. Gestalt, Aussehen, 3. Mittel, Weg" : „1. image, 2. figure, 3. manière" : (26x)
chip *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 27; 22, 20; 23, 37; 25, 14; [2] 12, 16; 15, 43; 16, 12; [3] 3, 22; 12, 58; 14, 18; 17, 24; 20, 24; [4] 1, 23; 3, 14; 5, 21; 5, 23; 5, 26; 6, 57; 8, 28; 10, 15; 10, 26; 13, 34; 15, 4; 15, 10;
chipul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 5, 37;
-un chip *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 2, 6;

chit : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 196) : s. n. : „Leviathan, Wal" : „léviathan, baleine" : (1x)
chitului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 12, 40;

chívot : (1476 DRHA II, 310) : s. n. : „Arche" : „arche" : (1x)
chivot *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 38;

ci : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „sondern" : „mais, cependant" : (218x)
ce *conjunctie coord.* [1] 6, 13; 6, 18; 6, 20; 6, 33; 7, 21; 8, 4; 8, 8; 9, 6; 9, 12; 9, 13; 9, 13; 9, 15; 9, 17; 9, 18; 9, 38; 10, 6; 10, 20; 10, 28; 10, 34; 12, 24; 13, 21; 17, 12; 17, 21; 17, 27; 18, 22; 18, 30; 19, 6; 19, 11; 19, 20; 20, 23; 20, 26; 20, 28; 21, 21; 22, 30; 22, 32; 23, 8; 23, 13; 24, 7; 24, 20; 26, 24; 26, 39; 26, 62; 27, 16; 27, 24; [2] 1, 44; 1, 45; 2, 10; 2, 17; 2, 17; 2, 22; 2, 26; 3, 26; 3, 29; 4, 17; 4, 22; 5, 19; 5, 26; 5, 39; 6, 5; 6, 9; 7, 5; 7, 7; 7, 15; 7, 19; 8, 33; 9, 8; 9, 9; 9, 13; 9, 22; 9, 37; 10, 8; 10, 40; 10, 43; 10, 45; 11, 23; 11, 32; 12, 12; 12, 14; 12, 25; 12, 27; 13, 11; 13, 11; 13, 18; 13, 20; 13, 24; 14, 21; 14, 28; 14, 36; 14, 36; 14, 49; [3] 1, 60; 1, 62; 3, 14; 4, 26; 5, 14; 5, 31; 5, 32; 5, 35; 5, 38; 6, 3; 6, 24; 6, 27; 7, 7; 11, 4; 11, 33; 12, 7; 14, 10; 14, 13; 20, 21; 20, 38; 21, 9; 22, 22; 22, 26; 22, 42; 22, 53; 23, 15; 24, 6; 24, 21; 24, 22; [4] 1, 8; 1, 13; 1, 31; 1, 33; 3, 8; 3, 15; 3, 16; 3, 17; 3, 28; 3, 36; 4, 14; 4, 23; 5, 7; 5, 18; 6, 9; 6, 22; 6, 26; 6, 27; 6, 32; 6, 36; 6, 38; 6, 39; 6, 64; 7, 10; 7, 12; 7, 16; 7, 22; 7, 24; 7, 27; 7, 28; 7, 44; 7, 49; 8, 12; 8, 16; 8, 26; 8, 28; 8, 37; 8, 42; 8, 49; 8, 55; 9, 3; 9, 27; 9, 31; 10, 1; 10, 5; 10, 18; 10, 26; 10, 33; 11, 4; 11, 11; 11, 15; 11, 22; 11, 30; 11, 42; 11, 51; 11, 52; 11, 54; 12, 6; 12, 9; 12, 16; 12, 27; 12, 30; 12, 42; 12, 47; 12, 49; 13, 7; 13, 9; 13, 10; 13, 18; 14, 24; 14, 31; 15, 16; 15, 19; 15, 21; 15, 25; 16, 2; 16, 4; 16, 6; 16, 7; 16, 12; 16, 13; 16, 22; 16, 25; 16, 25; 16, 33; 17, 9; 17, 15; 17, 20; 18, 28; 18, 39; 18, 40; 19, 21; 19, 24; 19, 34; 20, 7; 20, 17; 20, 27; 21, 8; 21, 23;
ci *conjunctie coord.* [4] 6, 58; 12, 44;

cin : (1551-1553 ES) : s. n. : „Menge, Gruppe" : „foule, groupe" : (5x)
cin *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 21; [2] 1, 19; 1, 20;
cini *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 20, 46;
cinul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 4, 22;

ciná : (1648 NT) : v. I : „(Abend) : essen" : „manger, prendre le dîner" : (3x)
au cinat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 22, 20;
cinînd *verb gerunziu* [1] 26, 26;
să cin *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 17, 8;

cínă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Abendessen" : „souper, dîner" : (8x)
cina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 14, 24;
cină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 21; [3] 14, 12; 14, 16; [4] 12, 2; 13, 2; 13, 4; 21, 20;

cinci : (1559-1560 BRATU) : num. card. : „fünf" : „cinq" : (29x)
cei cinci *num. card. masc. nom./ac. art.* [1] 25, 16;
cei cinci *num. card. fem. nom./ac. art.* [1] 25, 20;
cêle cinci *num. card. fem. nom./ac.* [2] 6, 41;
cinci *num. card. fem. nom./ac.* [1] 16, 9; 16, 9; 25, 2; 25, 2;

[2] 6, 38; [3] 1, 24; 7, 41; 9, 13; 9, 14; 9, 16; 12, 6; 14, 17; 19, 18; [4] 4, 18; 5, 2; 6, 9; 6, 10;
cinci *num. card. neutru nom./ac.* [3] 19, 19;
cinci *num. card. masc. nom./ac.* [1] 25, 15; 25, 16; 25, 20; 25, 20; 25, 20; [3] 12, 52; 16, 28;
cincii *num. card.* [2] 6, 44;

cíncisprezece : (1559-1560 BRATU) : num. card. : „fünfzehn" : „quinze" : (1x)
al cincilesprăzêce *num. card. masc. nom./ac.* [3] 3, 1;

cincizéci : (1559-1560 BRATU) : num. card. : „fünfzig" : „cinquante" : (3x)
cincizeci *num. card. masc. nom./ac.* [2] 6, 40; [3] 7, 41; 16, 6;

cíne : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. int.-rel. : „der, wer" : „qui" : (150x)
a cui *pron. int.-rel. gen./dat.* [3] 20, 2; 20, 8;
al cui *pron. int.-rel. gen./dat.* [1] 22, 20; 22, 42; [2] 12, 16; [3] 20, 24; [4] 19, 24;
cine *pron. int.-rel. nom./ac.* [1] 3, 7; 5, 22; 5, 32; 6, 27; 7, 9; 7, 21; 10, 11; 10, 14; 10, 37; 10, 38; 10, 40; 10, 42; 12, 11; 12, 27; 12, 30; 12, 32; 13, 43; 16, 13; 16, 15; 16, 24; 16, 25; 18, 1; 18, 6; 19, 9; 19, 25; 20, 27; 21, 10; 21, 23; 23, 12; 23, 12; 23, 16; 23, 16; 23, 18; 23, 18; 24, 45; 26, 68; [2] 1, 24; 2, 7; 3, 33; 4, 9; 4, 25; 4, 41; 5, 30; 5, 31; 8, 27; 8, 29; 8, 34; 8, 35; 8, 38; 9, 34; 9, 37; 10, 26; 10, 43; 11, 23; 11, 28; 15, 24; 16, 3; [3] 3, 7; 3, 11; 4, 34; 5, 21; 5, 21; 5, 39; 7, 39; 7, 47; 8, 8; 8, 18; 8, 25; 8, 45; 8, 45; 9, 9; 9, 19; 9, 20; 9, 23; 9, 24; 9, 24; 9, 26; 9, 50; 10, 22; 10, 22; 10, 29; 11, 5; 11, 19; 11, 23; 12, 5; 12, 8; 12, 10; 12, 14; 12, 25; 12, 42; 12, 48; 14, 27; 14, 28; 14, 35; 16, 10; 16, 10; 16, 11; 16, 12; 16, 18; 16, 18; 17, 33; 17, 33; 18, 17; 18, 26; 19, 3; 19, 15; 20, 2; 22, 23; 22, 27; 22, 36; 22, 64; [4] 1, 19; 1, 22; 4, 10; 5, 12; 5, 13; 6, 51; 6, 60; 6, 64; 6, 68; 7, 20; 8, 25; 8, 53; 9, 2; 9, 21; 9, 36; 12, 34; 12, 38; 13, 22; 13, 24; 13, 25; 18, 4; 18, 7; 20, 15; 21, 12; 21, 20;
cui *pron. int.-rel. gen./dat.* [1] 11, 16; 11, 27; [2] 4, 30; [3] 4, 6; 6, 47; 12, 20; [4] 12, 38;

cíneşi : (c. 1573-1578 PS. SCH.) : pron. nehot.: „(ein)jeder, jeglicher" : „n'importe quel, tout..." : (1x)
cineşi *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [3] 2, 3;

cinevá : (1551-1553 ES) : pron. nehot. : „jemand, einer" : „quelqu'un" : (34x)
al cuiva *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [3] 19, 8;
cineva *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 11, 27; 12, 19; 12, 29; 21, 3; 22, 24; 22, 46; 24, 4; 24, 23; [2] 4, 23; 5, 3; 7, 16; 8, 4; 11, 3; 13, 21; [3] 14, 8; 16, 30; 16, 31; 19, 31; [4] 2, 25; 3, 5; 4, 33; 6, 46; 7, 48; 9, 22; 9, 31; 9, 32; 10, 28; 13, 20; 16, 30;
cuiva *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [2] 8, 26; 11, 25; 12, 19; [3] 20, 28;

cínste : (1474 DERS) : s. f. : „1. Ehre, 2. Furcht" : „1. honneur, 2. crainte" : (2x)
cinste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 14, 10; [4] 4, 44;

cinstí : (1551-1553 ES) : v. IV : „1. ehren, 2. anbeten" : „honorer, 2. adorer" : (17x)
cinstesc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 15, 8; 15, 9;
cinstescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 7, 7; [4] 5, 23;
cinstescu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 8, 49;
cinstêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 15, 4; 19, 19; [2] 7, 10; 10, 19; [3] 18, 20;
cinstêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 7, 6; [4] 5, 23; 5, 23;
cinsti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 15, 6;
cinsti va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 12, 26;
necinstit *verb participiu sg. masc.* [2] 6, 4;
să cinstească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 5, 23;

cinstít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „geehrt" : „honoré" : (2x)
cinstit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 7, 2; 14, 8;

cioplít : (1581-1582 PO) : adj./s. : „behauen" : „sculpté" : (1x)
au cioplit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 27, 60;

cití : (1551-1553 ES) : v. IV : „lesen" : „lire" : (15x)
aţi cetit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 12, 3; 12, 5; 19, 4; 21, 16; 22, 31; [2] 2, 25; 12, 10; 12, 26; [3] 6, 3;
aţi citit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 21, 42;
au citit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 19, 20;
cetêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 24, 15;
ceteşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [3] 10, 26;
să cetească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 4, 16;
va ceti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 14;

ciúdă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wunder" : „miracle" : (1x)
ciúdele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 21, 15;

ciulín : (1443 DOR) : s. m.: „Distel" : „chardon" : (1x)
ciulini *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 16;

ciúmă : (1221 DRĂGANU 56/ în antr. *Chuma*) : s. f. : „Pest" : „peste" : (1x)
ciume *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 21, 11;

ciung : (1400 DLRV) : s./adj. : „1. Krüppel, 2. krüppelhaft" : „1./2. estropié" : (3x)
ciung *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 8; [2] 9, 43;
ciungii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 14, 21;

ciuntí : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : v. IV : „verstümmeln" : „mutiler" : (1x)
au ciuntit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 13, 20;

ciútură : (1563 DERS) : s. f. : „Krug" : „cruche" : (4x)
ciutura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 4, 28;
ciutură *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 4, 11;
ciuturi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 2, 6;
ciuturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 2, 7;

cî́ine : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m.: „Hund" : „chien" : (4x)
cîinii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 15, 27; [3] 16, 21;
cîinilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 7, 6; 15, 26;

cîmp : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Feld, Flur" : „champs" : (13x)
cîmp *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 18; 24, 40; [2] 15, 21; [3] 15, 25; 23, 26; [4] 6, 10;
cîmpu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 13, 16; [3] 12, 28; 17, 7; 17, 31;

cîmpul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 15, 15;
cîmpului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 6, 28; 6, 30;

cînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „wann, als" : „quand, lorsque" : (194x)
cînd *adv. pron. inter./relat.* [1] 5, 11; 6, 2; 6, 5; 6, 6; 6, 16; 6, 17; 9, 15; 10, 19; 10, 23; 12, 3; 12, 20; 12, 43; 13, 26; 13, 53; 15, 2; 15, 32; 17, 9; 17, 17; 17, 17; 17, 25; 19, 1; 19, 28; 21, 1; 21, 23; 21, 34; 21, 40; 23, 15; 23, 39; 24, 3; 24, 15; 24, 32; 24, 33; 24, 34; 25, 31; 25, 37; 25, 38; 25, 39; 25, 44; 26, 1; 26, 29; 27, 12; [2] 1, 32; 2, 15; 2, 19; 2, 19; 2, 20; 2, 25; 3, 11; 4, 4; 4, 10; 4, 29; 4, 31; 6, 21; 6, 48; 7, 17; 8, 19; 8, 20; 8, 38; 9, 9; 9, 19; 9, 19; 9, 21; 11, 1; 11, 19; 11, 25; 12, 23; 12, 36; 13, 4; 13, 4; 13, 7; 13, 11; 13, 14; 13, 28; 13, 29; 13, 33; 13, 35; 14, 7; 14, 12; 15, 41; [3] 1, 8; 1, 41; 2, 21; 2, 22; 2, 27; 2, 42; 2, 43; 4, 25; 5, 1; 5, 12; 5, 35; 6, 3; 6, 13; 6, 22; 6, 22; 6, 26; 7, 45; 8, 40; 9, 26; 9, 33; 9, 34; 9, 41; 9, 51; 10, 35; 11, 2; 11, 21; 11, 24; 11, 27; 11, 34; 11, 36; 11, 37; 12, 11; 12, 15; 12, 36; 12, 50; 12, 54; 12, 55; 13, 25; 13, 28; 13, 35; 14, 1; 14, 8; 14, 10; 14, 10; 14, 12; 14, 13; 15, 30; 16, 4; 16, 9; 17, 10; 17, 11; 17, 14; 17, 20; 17, 22; 18, 8; 18, 35; 19, 15; 19, 29; 21, 7; 21, 7; 21, 9; 21, 20; 21, 30; 21, 31; 22, 14; 22, 35; 23, 33; 23, 42; 24, 15; 24, 21; 24, 30; 24, 32; 24, 32; 24, 51; [4] 1, 19; 2, 10; 2, 22; 2, 23; 4, 21; 4, 23; 4, 25; 4, 45; 5, 7; 5, 25; 6, 24; 6, 25; 7, 27; 7, 31; 8, 28; 8, 44; 9, 4; 9, 5; 9, 14; 10, 4; 10, 24; 12, 16; 12, 17; 12, 41; 13, 12; 13, 19; 13, 30; 14, 29; 15, 26; 16, 4; 16, 13; 16, 21; 16, 21; 16, 25; 17, 12; 19, 23; 19, 30; 20, 24; 21, 18; 21, 18;
cîndu *adv. pron. inter./relat.* [2] 14, 25;

cîndái : (1581 CORESI, EV. 4) : adv. : „1. vielleicht, 2. etwa, irgendwie" : „1. peut-être, 2. d'une certaine façon" : (6x)
cîndai *adv.* [1] 25, 9; [2] 11, 13; [3] 12, 58; 13, 9; [4] 8, 22; 18, 17;

cîndvá : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv.: „irgendwann" : „un jour" : (6x)
cîndva *adv. de timp* [1] 4, 6; 13, 15; [2] 4, 12; [3] 4, 11; 14, 12; 14, 29;

cîntá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „singen" : „chanter" : (11x)
au cîntat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 18, 27;
cîntă̆ *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 26, 74; [3] 22, 60;
cîntă̆ *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 68; 14, 72;
cîntam *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [3] 7, 32;
va cînta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 14, 30; 14, 72; [3] 22, 34; 22, 61; [4] 13, 38;

cîntát : (1643 VARLAAM, C. 334) : s. n. : „Gesang" : „chant" : (3x)
cîntatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 26, 34; 26, 75; [2] 13, 35;

cín̂tec : (c. 1573-1578 PS. SCH. 264) : s. n. : „Lied" : „chanson" : (1x)
cîntece *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 15, 25;

cîrd : (1581-1582 PO) : s. n.: „Herde" : „troupeau" : (1x)
cîrd *s. n.* [3] 8, 32;

cîrpí : (1551-1553 ES) : v. IV : „flicken" : „rapiécer" : (1x)
va cîrpi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 9, 16;

cîrtí : (c. 1573-1578 PS. SCH. 180) : v. IV : „murren" : „grommeler" : (5x)
cîrtesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [4] 6, 61;
cîrtiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 5, 30; 15, 2; 19, 7;
cîrtind *verb gerunziu* [4] 7, 32;

cîştíg : (c. 1564 CORESI, CAZ. 102) : s. n. : „Erwerb" : „acquisition" : (1x)
cîştigurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 3, 14;

cîştigá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „erwerben" : „acquérir" : (2x)
cîştig *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 18, 12;
să cîştigaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 10, 9;

cît : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./conj./pron. : „1. wieviel, 2. kaum, 3. insofern, 4. das ... was" : „1. combien, 2. à peine, 3. tant que, 4. ce que" : (109x)
cît *conjunctie subord.* [2] 1, 27; 1, 45; 2, 2; 2, 12; 3, 10; 3, 20; 4, 1; 4, 32; 4, 37; 7, 36; 9, 26; 10, 8; [4] 3, 16;
cît *adv. pron. inter./relat.* [1] 7, 11; 8, 24; 8, 28; 10, 25; 12, 12; 12, 22; 13, 5; 13, 32; 13, 54; 15, 31; 17, 20; 23, 31; 24, 24; 25, 40; 27, 14; [2] 12, 44; 15, 5; [3] 4, 25; 5, 7; 11, 13; 12, 1; 12, 24; 12, 28; 13, 11; 16, 5; 16, 7; [4] 5, 7; 6, 11;
cîtă *adj. pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* [2] 9, 21;
cîte *adv.* [2] 6, 7; 6, 7; 6, 40; 6, 40; [3] 23, 17;
cîte *adj. pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* [1] 23, 37; [2] 6, 38; [3] 13, 34;
cîte *pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* [1] 7, 12; 13, 44; 15, 34; 16, 9; 16, 10; 17, 12; 18, 21; 21, 22; 23, 3; 27, 13; 28, 20; [2] 3, 8; 5, 19; 5, 20; 6, 30; 6, 30; 8, 5; 9, 13; 10, 21; 11, 24; 14, 19; 15, 4; 15, 6; [3] 4, 23; 8, 39; 8, 39; 9, 3; 9, 10; 9, 14; 10, 1; 11, 21; 12, 3; 18, 12; 18, 22; [4] 2, 6; 4, 29; 4, 39; 4, 45; 6, 7; 10, 41; 11, 22; 15, 14; 16, 15; 17, 7;
cîte *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* [3] 16, 5;
cîte *pron. int.-rel. neutru pl. nom./ac.* [2] 8, 19; 8, 20;
cîtu *adv. pron. inter./relat.* [1] 6, 23; 13, 2; [3] 11, 8; 22, 41;
cîţi *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* [2] 3, 10; 6, 56;
cîţi *adj. pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* [3] 15, 17;
cîţi *pron. int.-rel. pl. nom./ac.* [1] 14, 36; 22, 10; [4] 1, 12; 10, 8;

cîteşapte : (1688 BIBLIA) : num. : „die Sieben" : „les sept" : (4x)
cîteşapte *num. colectiv masc. nom./ac.* [2] 12, 22; 12, 23; [3] 20, 31; 20, 33;

cîtvá : (1581-1582 PO) : adj./adv.: „einige " : „quelque" : (1x)
cîteva *adj. pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [2] 2, 1;

clătí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „rühren, rücken, wanken" : „mouvoir, chanceler" : (9x)
clăti *verb infinitiv prezent* [3] 6, 48;
clătind *verb gerunziu* [1] 27, 39; [2] 15, 29;
clătindu *verb gerunziu* [3] 7, 24;
să clătească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 23, 4;
să clătêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 7;
să vor clăti *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 29; [2] 13, 25; [3] 21, 26;

clătíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Beben" : „mouvement" : (1x)
clătirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 5, 3;

clintí : (c. 1683-1686 Ms. 45, 671/1) : v. IV : „bewegen, rühren" : „mouvoir" : (1x)
să clintiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [3] 3, 14;

clipí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „ blinzeln" : „cligner des yeux" : (1x)
au clipit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 13, 15;

coáse : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. III : „(ab) : nähen" : „coudre" : (1x)
coase *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 2, 21;

coástă : (1463 DERS / în top. *Coastă*) : s. f. : „Seite, Flanke" : „côte" : (4x)
coasta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 19, 34; 20, 20; 20, 25; 20, 27;

coborî : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV: „herab-, hinabsteigen" : „descendre" : (39x)
am pogorît *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 6, 42;
au pogorît *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 6, 41; 6, 51; 6, 58;
m-am pogorît *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 6, 38;
pogoară *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 6, 50;
pogoară *verb imp. 2 sg.* [3] 9, 54;
pogoară-te *verb imp. 2 sg.* [4] 4, 49;
pogoare-să *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 27, 42;
pogori *verb imp. 2 sg.* [1] 27, 40; [2] 15, 30;
pogorî *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 7, 25; 7, 27; [3] 1, 52; 2, 51; 4, 31; 10, 15; 18, 14; 19, 6;
pogorîia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 10, 30; 10, 31; [4] 5, 4;
pogorîndu *verb gerunziu* [1] 14, 29; [3] 9, 37;
pogorîndu-se *verb gerunziu* [1] 8, 1; 17, 9; [3] 6, 17; [4] 1, 51; 4, 51;
să pogoară *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 5, 7; 6, 33;
să pogoară *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 17, 31;
să pogorî *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 2, 12;
să pogorîră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 6, 16;
să să pogoară *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 24, 17;
să să pogoară *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 13, 15;
te pogoară *verb imp. 2 sg.* [3] 19, 5;
te vei pogorî *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 11, 23;
va pogorî *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 1, 35;

cocón : (1551-1553 ES) : s. m. : „Kind" : „enfant" : (17x)
cocoane *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [3] 1, 76;
cocón *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 8; 2, 13;
coconii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 11, 7;
coconilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 7, 32;
coconul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 80;
cocónul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 9; 2, 11; 2, 13; 2, 14; 2, 20; 2, 21; [3] 2, 16; 2, 17; 2, 21; 2, 27;
cocónului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 20;

cocoş : (1544 DERS) : s. m. : „Hahn" : „coq" : (13x)
cocoşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 13, 35;
cocoşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 74; [2] 14, 30; [3] 22, 34; 22, 60; 22, 61; [4] 18, 27;
cocóşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 72;
cocoşului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 26, 34; 26, 75;
cucoşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 68; 14, 72; [4] 13, 38;

codránt : (1648 NTB, 199) : s. m. : „Heller" : „quadrant" : (1x)
condrant *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 42;

colíbă : (1538-1544 DERS / în top. Colibu) : s. f. : „Hütte" : „chaumière" : (4x)
colibi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 4; [2] 9, 5; [3] 9, 33; [4] 7, 2;

coloseán : (1648 NTB 500) : s. m. : „Kolosser" : „Colossien" : (1x)
colasênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 0, 1;

colţún : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. m. : „Schuh" : „sandale" : (1x)
colţuni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 6, 9;

comoáră : (1551-1553 ES) : s. f. : „Schatz" : „trésor" : (16x)
comoara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 21; 12, 35; 13, 52; [3] 6, 45; 6, 45; 12, 34;
comoară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 20; 12, 35; 13, 44; 19, 21; [2] 10, 21; [3] 12, 21; 12, 33; 18, 22;
comoarăle *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 11;
comori *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 19;

condránt → codrant

conéţ : (c. 1650 GCR I, 150) : s. n. : „Ende" : „fin" : (1x)
coneţ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 22, 37;

contení : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „aufhören" : „cesser" : (7x)
am contenit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 9, 38;
conteni *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 16, 20; [2] 5, 43; 7, 36; 9, 9;
conteniia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 7, 36;
contenind *verb gerunziu* [3] 9, 21;

conteníre : (1581 PRL) : s. f. : „Enthaltsamkeit" : „continence" : (1x)
contenireţi *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [3] 9, 50;

contenít : (c. 1564 Coresi, Caz. 138) : adj. : „aufgehört" : „cessé" : (1x)
contenit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg.* [3] 9, 49;

copác : (1264 DRĂGANU / în top. *Kopach*) : s. m. : „Baum" : „arbre" : (5x)
copaci *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 8;
copaci *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 11, 8;
copacii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 8, 24;
copacilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 3, 10; [3] 3, 9;

copíl : (1318 DLRV / în antr. Copil) : s. m. : „Kind" : „enfant" : (28x)
copii *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 21; 15, 38; [2] 9, 37; 10, 13;
copii *subst. comun masc. pl. voc. neart.* [4] 21, 5;
copiii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 16; 2, 18; 18,

3; 21, 15; [2] 10, 14; [3] 18, 16;
copiilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 11, 16;
copil *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 4; [3] 9, 47;
copila *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 5, 39;
copilul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 15; [3] 1, 59; 1, 66; 9, 42; 18, 17; [4] 4, 49; 4, 51; 16, 21;
copilului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 9, 24;
un copil *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 2; 18, 5; [2] 9, 36; [4] 6, 9;

copiláş : (c. 1650 Anon. Car.2) : s. m. : „Kind" : „enfant" : (2x)
copilaşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 13;
copilaşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 14;

copilăríe : (1654 Neagoe 309) : s. f. : „Kindheit" : „enfance" : (1x)
copilărie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 21;

corábie : (1521 NEACŞU) : s. f. : „Schiff" : „bateau" : (27x)
corabie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 23; 9, 1; 13, 2; 14, 22; 14, 29; 14, 32; 14, 33; 15, 39; [2] 4, 1; 4, 36; 4, 37; 5, 2; 5, 18; 5, 21; 6, 45; 6, 51; 6, 54; 8, 10; 8, 13; 8, 14; [3] 17, 27;
corabii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 4, 38;
corabiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 24; 14, 24; [2] 6, 32; 6, 47; 6, 48;

corăbioáră : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Schifflein" : „petite nacelle" : (1x)
corăbioară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 9;

corb : (1444 SUCIU / în top. *Corbul*) : s. m. : „Rabe" : „corbeau" : (1x)
corbii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 12, 24;

corn : (1436 DLRV / în top. *Cornul* lui Ujog) : s. n. : „Ecke" : „coin" : (1x)
corn *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 69;

cort : (1563 CORESI, PRAXIU 564) : s. n. : „Zelt" : „tente" : (1x)
corturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 16, 9;

corván : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Korban, Gotteskasten" : „trésor sacré" : (2x)
corvan *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 6; [2] 7, 11;

coş : (1504-1507 DERS) : s. n. : „Korb" : „panier" : (3x)
coşuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 8, 19; 8, 20; [3] 9, 17;

coşciúg : (1581 CORESI, EV. 347) : s. n. : „Sarg" : „bière" : (1x)
coşciug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 7, 14;

cóşniţă : (1570 CORESI, LIT.) : s. f. : „Handkorb" : „panier" : (7x)
coşniţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 37; 16, 9; 16, 10; [2] 6, 43; 8, 8; [4] 6, 13;
cóşniţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 20;

cot : (1332-1337 DRĂGANU / în antr. sau top. *Choth*) : s. n. : „Ellbogen" : „coude" : (3x)
cot *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 27;
coţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 21, 8;
un cot *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 25;

créde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „glauben" : „croire" : (140x)
a crêde *verb infinitiv prezent* [3] 24, 25;
ai crezut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 8, 13; [4] 20, 29;
am crezut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 11, 27;
am crezut *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [4] 6, 69;
-aţi crêde *verb cond.-opt. prezent 2 pl.* [4] 5, 46;
aţi crezut *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [4] 16, 27;
-aţi crezut *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 21, 25; 21, 32; [2] 11, 31; [3] 20, 5;
au crezut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 2, 11; 2, 23; 4, 39; 7, 31; 8, 30; 8, 31; 11, 45; 12, 42; 17, 8; 20, 29;
au crezut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 1, 45; [4] 7, 48; 12, 38;
-au crezut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 3, 18;
-au crezut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 20, 6;
cred *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 18, 6; [2] 9, 42; [3] 8, 13; [4] 1, 12; 6, 64; 6, 64; 16, 9; 17, 20;
crêde *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 23; [3] 8, 50; [4] 3, 15; 3, 18; 3, 18; 3, 36; 5, 24; 6, 35; 6, 47; 7, 38; 11, 25; 11, 26; 12, 44; 12, 44; 14, 12;
crêde *verb imp. 2 sg.* [2] 5, 36; 9, 23; [4] 4, 21;
credea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 7, 5; 7, 39; 12, 11; 12, 37;
credea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 2, 24;
crêdem *verb indicativ prezent 1 pl.* [4] 16, 30;
crêdere-aţi *verb imp. 2 pl.* [4] 5, 46;
crêdereţi *verb imp. 2 pl.* [1] 24, 23; [2] 13, 21;
crêdeţi *verb indicativ prezent 3 pl.* [4] 8, 45;
crêdeţi *verb imp. 2 sg.* [4] 10, 37;
crêdeţi *verb imp. 2 pl.* [1] 9, 28; 24, 26; [2] 1, 15; [4] 3, 12; 10, 38; 12, 36; 14, 1; 14, 1; 14, 11;
crêdeţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [4] 5, 38; 5, 47; 6, 36; 8, 46; 10, 25; 10, 26; 10, 38; 16, 31;
crêdeţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 20, 31;
crez *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 9, 38;
crezi *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 1, 50; 9, 35; 11, 26; 14, 10;
crezînd *verb gerunziu* [1] 21, 22; [3] 8, 12; [4] 20, 31;
crezu *verb indicativ prezent 1 sg.* [2] 9, 24;
crezu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 4, 50; 4, 53; 20, 8;
crezură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 21, 32; [2] 16, 11; 16, 13; 16, 14; [3] 24, 11; [4] 2, 22; 9, 18; 10, 42;
crezuşi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [3] 1, 20;
crezut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 4, 41;
necrezînd *verb gerunziu* [3] 24, 41;
să crează *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 11, 23; [4] 17, 21;
să crează *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 1, 7; 11, 42; 12, 39;
să crêdem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [4] 6, 30;
să crêdem *verb indicativ prezent 1 pl.* [2] 15, 32;
să crêdeţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 21, 32; [2] 11, 24; [4] 10, 38; 11, 15; 13, 19; 14, 11; 14, 29; 19, 35;
să crêdeţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [4] 5, 44;
să crêdeţi *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 6, 29;
să crez *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 9, 36;
va crêde *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 3, 16; 6, 40; 12, 47;
va crêde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 16; 16, 16; [3] 16, 11; [4] 12, 46;
vei crêde *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [4] 11, 40;

veţi crêde *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 22, 67;
veţi crêde *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 3, 12; 8, 24;
veţi crêde *verb indicativ prezent 2 pl.* [4] 4, 48;
veţi crêde *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 5, 47;
voiu crêde *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 20, 25;
vom crêde *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [1] 27, 42; [4] 4, 42;
vor crêde *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 16, 17; [4] 11, 48;

credinciós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „treu, gläubig" : „fidèle, croyant" : (18x)
cea credincioasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 45;
cel credincios *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 42;
credincioasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 0, 1;
credincioasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. voc. neart.* [1] 25, 21; 25, 23;
credincioase *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 31;
credincios *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 21; 25, 23; [3] 16, 10; 16, 10; 19, 17; [4] 20, 27;
credincioşi *subst. comun masc. pl. voc. neart.* [1] 6, 30; 8, 26;
credincioşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 8; [3] 16, 11; 16, 12;
credincioşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 12, 28;

credínţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Glaube" : „croyance" : (26x)
credinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 2; 9, 22; 9, 29; 15, 28; 23, 23; [2] 2, 5; 5, 34; 10, 52; 11, 22; [3] 5, 20; 7, 47; 8, 25; 8, 48; 17, 19; 18, 42; 22, 32;
credinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 10; 17, 20; 21, 21; [2] 4, 40; 14, 3; [3] 7, 9; 17, 5; 17, 6; 18, 8; [4] 12, 3;

créşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „wachsen" : „croître" : (16x)
cresc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 28;
crescînd *verb gerunziu* [2] 4, 8; [3] 8, 7; 8, 8;
crescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 12, 27;
crescu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 13, 19;
crescură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 13, 7; [2] 4, 7;
crêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 32; [2] 4, 27; 4, 32;
creştea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 1, 80; 2, 40; 2, 52;
era crescut *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 4, 16;
să crească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 13, 30;

crezătór : (1559-1560 BRATU) : adj. : „glaubend" : „qui croit" : (1x)
crezătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 9, 31;

crin : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Lilien" : „lis" : (2x)
crinii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 28; [3] 12, 27;

crúce : (1504 DERS / în top. Crucile) : s. f. : „Kreuz" : „croix" : (16x)
cruce *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 40; 27, 42; [2] 15, 30; 15, 32; [4] 19, 19; 19, 31;
crucea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 38; 16, 24; 27, 32; [2] 8, 34; 10, 21; 15, 21; [3] 9, 23; 14, 27; 23, 26; [4] 19, 17; 19, 25;

cu : (1521 NEACŞU) : prep. : „mit" : „avec" : (620x)
cu *prep.* [1] 1, 18; 1, 23; 2, 3; 2, 8; 2, 11; 3, 11; 3, 11; 3, 11; 4, 4; 4, 4; 4, 21; 5, 3; 5, 13; 5, 24; 5, 25; 5, 25; 5, 28; 5, 40; 5, 41; 5, 47; 6, 25; 6, 25; 6, 30; 6, 31; 7, 2; 7, 2; 7, 11; 7, 22; 7, 22; 8, 8; 8, 11; 8, 11; 8, 11; 8, 16; 9, 10; 9, 10; 9, 11; 9, 11; 9, 15; 9, 16; 9, 34; 10, 25; 11, 21; 11, 21; 11, 29; 12, 3; 12, 4; 12, 12; 12, 24; 12, 27; 12, 28; 12, 30; 12, 30; 12, 41; 12, 42; 12, 45; 13, 14; 13, 15; 13, 15; 13, 15; 13, 15; 13, 20; 13, 29; 13, 40; 13, 44; 13, 45; 13, 47; 13, 52; 14, 7; 14, 9; 15, 4; 15, 8; 15, 8; 15, 20; 15, 30; 16, 27; 16, 27; 17, 1; 17, 3; 17, 17; 17, 21; 17, 21; 18, 9; 18, 16; 18, 23; 18, 23; 18, 24; 18, 28; 18, 29; 18, 33; 19, 10; 19, 29; 20, 2; 20, 12; 20, 13; 20, 20; 20, 22; 20, 23; 21, 2; 21, 23; 21, 24; 21, 27; 21, 33; 21, 35; 22, 16; 22, 16; 22, 37; 22, 37; 22, 37; 22, 43; 23, 4; 23, 4; 23, 13; 23, 15; 23, 37; 24, 10; 24, 30; 24, 30; 24, 31; 24, 31; 24, 49; 24, 49; 24, 51; 25, 1; 25, 3; 25, 4; 25, 10; 25, 16; 25, 17; 25, 19; 25, 20; 25, 22; 25, 27; 25, 31; 26, 4; 26, 7; 26, 10; 26, 11; 26, 18; 26, 20; 26, 23; 26, 29; 26, 35; 26, 36; 26, 38; 26, 39; 26, 40; 26, 47; 26, 47; 26, 51; 26, 52; 26, 55; 26, 55; 26, 58; 26, 69; 26, 71; 26, 72; 26, 75; 27, 7; 27, 34; 27, 38; 27, 41; 27, 41; 27, 44; 27, 46; 27, 50; 27, 54; 27, 66; 28, 8; 28, 8; 28, 12; 28, 20; [2] 0, 2; 1, 6; 1, 8; 1, 8; 1, 13; 1, 20; 1, 23; 1, 26; 1, 29; 1, 29; 1, 36; 2, 8; 2, 15; 2, 15; 2, 16; 2, 16; 2, 16; 2, 16; 2, 19; 2, 19; 2, 25; 2, 26; 3, 5; 3, 6; 3, 7; 3, 14; 3, 22; 4, 10; 4, 16; 4, 24; 4, 33; 4, 36; 4, 41; 5, 2; 5, 3; 5, 5; 5, 7; 5, 18; 5, 23; 5, 29; 5, 40; 5, 42; 6, 9; 6, 13; 6, 20; 6, 22; 6, 25; 6, 26; 6, 32; 6, 50; 7, 2; 7, 3; 7, 5; 7, 6; 7, 10; 7, 11; 7, 13; 7, 25; 8, 10; 8, 11; 8, 12; 8, 14; 8, 16; 8, 34; 8, 38; 9, 1; 9, 4; 9, 4; 9, 8; 9, 14; 9, 15; 9, 24; 9, 29; 9, 29; 9, 29; 9, 34; 9, 47; 9, 49; 9, 49; 9, 50; 9, 50; 10, 30; 10, 30; 10, 38; 10, 39; 10, 48; 11, 11; 11, 28; 11, 29; 11, 33; 12, 4; 12, 13; 12, 34; 12, 37; 12, 40; 13, 26; 14, 1; 14, 6; 14, 7; 14, 11; 14, 13; 14, 14; 14, 17; 14, 18; 14, 20; 14, 31; 14, 33; 14, 35; 14, 43; 14, 43; 14, 44; 14, 48; 14, 51; 14, 55; 14, 58; 14, 58; 14, 65; 14, 67; 15, 1; 15, 1; 15, 7; 15, 7; 15, 19; 15, 23; 15, 27; 15, 28; 15, 31; 15, 32; 15, 34; 15, 41; 15, 43; 15, 46; 16, 10; 16, 17; [3] 1, 17; 1, 17; 1, 27; 1, 28; 1, 39; 1, 42; 1, 44; 1, 49; 1, 51; 1, 51; 1, 56; 1, 58; 1, 58; 1, 61; 1, 66; 1, 72; 1, 75; 1, 75; 1, 80; 2, 5; 2, 5; 2, 8; 2, 9; 2, 13; 2, 25; 2, 27; 2, 29; 2, 36; 2, 37; 2, 37; 2, 40; 2, 51; 3, 14; 3, 16; 3, 16; 3, 16; 3, 17; 4, 14; 4, 18; 4, 23; 4, 32; 4, 33; 4, 36; 4, 36; 5, 9; 5, 19; 5, 29; 5, 30; 5, 30; 5, 34; 6, 3; 6, 4; 6, 17; 6, 38; 7, 6; 7, 7; 7, 11; 7, 12; 7, 25; 7, 29; 7, 31; 7, 31; 7, 36; 7, 37; 7, 38; 7, 38; 7, 38; 7, 38; 7, 41; 7, 41; 7, 44; 7, 44; 7, 46; 7, 46; 8, 1; 8, 13; 8, 16; 8, 19; 8, 23; 8, 28; 8, 29; 8, 29; 8, 38; 8, 45; 9, 18; 9, 26; 9, 30; 9, 32; 9, 32; 9, 39; 9, 49; 10, 17; 10, 21; 10, 37; 11, 5; 11, 7; 11, 13; 11, 15; 11, 18; 11, 19; 11, 19; 11, 20; 11, 23; 11, 23; 11, 31; 11, 32; 11, 36; 11, 46; 11, 46; 11, 48; 12, 13; 12, 24; 12, 28; 12, 36; 12, 46; 12, 58; 13, 1; 13, 3; 13, 18; 13, 18; 13, 20; 13, 34; 14, 9; 14, 10; 14, 14; 14, 15; 14, 25; 14, 31; 14, 31; 14, 31; 14, 31; 14, 34; 15, 2; 15, 6; 15, 8; 15, 9; 15, 29; 15, 30; 15, 31; 16, 5; 16, 6; 16, 7; 16, 7; 16, 19; 17, 15; 17, 16; 18,

24; 18, 30; 19, 8; 19, 23; 19, 37; 19, 44; 20, 1; 20, 2; 20, 6; 20, 8; 20, 36; 20, 38; 20, 47; 21, 5; 21, 5; 21, 19; 21, 25; 21, 25; 21, 27; 21, 27; 21, 34; 21, 34; 22, 4; 22, 5; 22, 10; 22, 11; 22, 14; 22, 15; 22, 15; 22, 21; 22, 28; 22, 33; 22, 37; 22, 44; 22, 48; 22, 49; 22, 52; 22, 52; 22, 53; 22, 56; 22, 59; 22, 62; 23, 9; 23, 11; 23, 12; 23, 12; 23, 23; 23, 32; 23, 38; 23, 43; 23, 46; 23, 51; 23, 51; 23, 55; 24, 1; 24, 5; 24, 10; 24, 15; 24, 21; 24, 25; 24, 29; 24, 29; 24, 30; 24, 33; 24, 44; 24, 49; 24, 52; [4] 1, 26; 1, 32; 1, 33; 1, 33; 3, 2; 3, 22; 3, 25; 3, 26; 3, 29; 4, 2; 4, 9; 4, 23; 4, 23; 4, 24; 4, 24; 4, 27; 4, 27; 4, 41; 5, 18; 5, 33; 6, 3; 6, 22; 6, 66; 7, 26; 7, 33; 8, 5; 8, 6; 8, 7; 8, 29; 8, 36; 8, 55; 9, 9; 9, 29; 9, 37; 9, 40; 10, 31; 10, 32; 11, 2; 11, 2; 11, 8; 11, 16; 11, 31; 11, 33; 11, 33; 11, 43; 11, 44; 11, 44; 11, 54; 12, 1; 12, 2; 12, 3; 12, 8; 12, 17; 12, 33; 12, 35; 12, 40; 12, 40; 13, 5; 13, 5; 13, 8; 13, 8; 13, 18; 13, 21; 13, 33; 14, 9; 14, 16; 14, 30; 15, 27; 16, 4; 16, 25; 16, 32; 17, 5; 17, 8; 17, 12; 17, 17; 17, 19; 17, 24; 17, 26; 18, 1; 18, 2; 18, 3; 18, 5; 18, 15; 18, 18; 18, 26; 18, 32; 19, 2; 19, 13; 19, 18; 19, 29; 19, 32; 19, 34; 19, 40; 19, 40; 20, 7; 20, 24; 20, 26; 21, 3; 21, 7; 21, 8; 21, 19;

cucón : (1551-1553 ES) : s. m. : „Kind" : „enfant" : (4x)
cuconul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 18; [3] 2, 40; 2, 43; 9, 48;

cúget : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Gedanke, Sinn, 2. Gewissen" : „1. pensée, 2. raison, esprit" : (13x)
cugete *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 35; 24, 38;
cugetele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 9, 4; 12, 25; [2] 7, 21; [3] 5, 22; 6, 8; 11, 17;
cugetul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 22, 37; [2] 12, 30; [3] 1, 51; 9, 47; 10, 27;

cugetá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „denken" : „penser" : (17x)
a cugeta *verb infinitiv prezent* [3] 5, 21;
cugeta *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 1, 29; 12, 17;
cugeta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 7;
cugeta *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 21, 25;
cugetară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 11, 31; [3] 20, 14;
cugetară *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 20, 5;
cugetaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 9, 4; 16, 8; [2] 2, 8; [3] 5, 22;
cúgetă *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 2, 8;
cugete *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 15, 19;
cugetînd *verb gerunziu* [1] 1, 20; [2] 2, 6; [3] 3, 15;

cui : (1508 DERS) : s. n. : „Nagle, Pflock" : „clou, cheville" : (2x)
cuilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [4] 20, 25; 20, 25;

cuib : (1551-1553 ES) : s. n. : „Nest" : „nid" : (1x)
cuiburi *subst. comun fem. pl. neart.* [3] 9, 58;

culcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „schlafen" : „coucher" : (2x)
culcat *verb participiu sg. masc.* [3] 2, 12; 2, 16;

culége : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(auf)lesen" : „cueillir" : (4x)
culeg *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 6, 44;
vor culêge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 7, 16; 13, 41;
culêgeţi *verb imp. 2 pl.* [1] 13, 30;

cum : (1521 NEACŞU) : adv. : „wie" : „comme(nt)" : (157x)
cum *adv. pron. inter./relat.* [1] 1, 24; 5, 48; 6, 12; 6, 28; 7, 4; 7, 29; 8, 13; 10, 19; 12, 4; 12, 26; 12, 29; 12, 34; 12, 40; 13, 40; 15, 28; 16, 11; 18, 33; 21, 20; 22, 12; 22, 43; 22, 45; 23, 33; 24, 27; 24, 37; 24, 38; 25, 32; 26, 19; 26, 24; 26, 39; 26, 54; 27, 10; 27, 65; 28, 6; 28, 15; [2] 0, 1; 0, 2; 1, 22; 2, 26; 3, 22; 3, 23; 4, 13; 4, 27; 4, 33; 4, 40; 5, 16; 7, 6; 8, 21; 9, 13; 10, 1; 10, 23; 10, 24; 11, 6; 11, 18; 12, 35; 12, 41; 14, 1; 14, 11; 14, 16; 15, 8; 16, 7; 2, 20; [3] 0, 1; 1, 2; 1, 34; 1, 44; 1, 62; 2, 27; 3, 23; 4, 11; 5, 14; 6, 4; 6, 31; 6, 36; 6, 42; 7, 12; 7, 16; 8, 18; 8, 36; 8, 47; 9, 54; 10, 26; 11, 1; 11, 2; 11, 18; 11, 30; 12, 11; 12, 27; 12, 50; 12, 56; 13, 34; 14, 7; 14, 22; 17, 26; 18, 24; 19, 5; 19, 32; 20, 41; 20, 44; 21, 14; 22, 2; 22, 4; 22, 13; 22, 29; 22, 34; 23, 41; 23, 55; 24, 6; 24, 24; 24, 35; [4] 0, 1; 0, 1; 0, 1; 0, 1; 0, 2; 3, 4; 3, 9; 3, 12; 4, 9; 5, 30; 5, 44; 5, 47; 6, 42; 6, 52; 6, 58; 7, 15; 7, 38; 8, 33; 9, 10; 9, 15; 9, 16; 9, 19; 9, 20; 9, 21; 9, 26; 9, 32; 11, 36; 12, 14; 12, 34; 12, 50; 13, 3; 13, 15; 13, 33; 14, 5; 14, 9; 14, 27; 15, 9; 15, 12; 17, 2; 17, 21; 17, 22; 19, 21; 19, 40; 20, 21;
cumu *adv. pron. inter./relat.* [2] 9, 12; 12, 26; [3] 22, 61;
cumú *adv. pron. inter./relat.* [2] 4, 36;

cumpărá : (1551-1553 ES) : v. I : „kaufen" : „acheter" : (21x)
am cumpărat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 14, 18;
au cumpărat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 16, 1;
cumpăra *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 21, 12; [2] 11, 15; [3] 19, 45;
cumpăra *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 17, 28;
cumpărắ *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 13, 46;
cumpărară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 27, 7;
cumpărat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 14, 19;
cumpăraţi *verb imp. 2 pl.* [1] 25, 9;
cumpără *verb imp. 2 sg.* [4] 13, 29;
cúmpără *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 44;
cumpărăm *verb indicativ prezent 1 pl.* [3] 9, 13;
cumpărînd *verb gerunziu* [2] 15, 46;
cumpere *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 14, 15;
să cumpărăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [2] 6, 37;
să cumpere *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 25, 10; [2] 6, 36; [3] 22, 36; [4] 4, 8;
vom cumpăra *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [4] 6, 5;

cumvá : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „irgendwie" : „d'une certaine manière, peut-être" : (12x)
cumva *adv.* [1] 5, 25; 7, 6; 13, 29; 15, 32; 27, 64; [2] 13, 36; [3] 3, 15; 8, 12; 14, 8; 21, 34; [4] 4, 29; 7, 26;

cunoáşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. (er)kennen, 2. wissen" : „1. (re) : connaître, 2. savoir" : (73x)
-ai cunoscut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 14, 9;
am cunoscut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 5, 42;
am cunoscut *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [4] 6, 69; 8, 52;
-am cunoscut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 17, 25;
-aţi cunoscut *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [4] 8, 55;
aţi fi cunoscut *verb cond.-opt. perfect 2 pl.* [4] 14, 7;
au conoscut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 7, 26;
-au conoscut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 12, 16; 16, 3;
au cunoscut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 17, 7; 17, 8; 17, 25;

-au cunoscut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 10, 6;
-au cunoscut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 13, 28; 17, 25;
conoaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 7, 27;
conoaşte-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 7, 17;
conoscînd *verb gerunziu* [1] 12, 15; 16, 8; 22, 18; [4] 5, 6;
conoscu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 4, 53; 12, 9;
conoscură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 24, 39; [2] 6, 33; 12, 12;
conoscut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 2, 17;
conoştea *verb indicativ imperfect 1 sg.* [4] 2, 25;
cunoască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 8, 17;
cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 27; 11, 27;
cunoaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 10, 15;
cunoaşteţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [4] 8, 43; 13, 12;
cunoaşteţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 15, 18;
cunoaşte-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 14, 20;
cunoscînd *verb gerunziu* [2] 2, 8; 5, 30; 6, 54; [4] 6, 15;
cunoscu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 1, 25; [4] 1, 10; 16, 19;
cunoscu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 25, 12; [4] 10, 14; 10, 15;
cunóscu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 34;
cunoscuiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [3] 8, 46;
cunoscură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 17, 12; [3] 1, 22; 20, 19; 24, 31; [4] 8, 27;
cunoştea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 18, 34;
cunoşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [3] 1, 4;
mă cunoscu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 10, 14;
să conoaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 6, 44;
să cunoască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 24, 16; [4] 17, 3; 17, 23;
să cunoaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 33; [3] 0, 1;
să cunoaşteţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 19, 4;
să va cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 26;
va cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 7, 51;
vei cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [4] 13, 7;
veţi cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 7, 16; 7, 20; [4] 8, 28; 8, 32;
voiu cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 1, 18;
vor cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 13, 35;

cunoscút : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „bekannt" : „connu" : (4x)
cunoscut *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 18, 15; 18, 16;
cunoscuţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 44;
cunoscuţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 23, 49;

cunoştínţă : (1581-1582 PO) : s. f. : „Wissen" : „information, avis" : (1x)
conoştinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 77;

cunúnă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Krone" : „diadème" : (4x)
cununa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 19, 5;
cunună *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 29; [2] 15, 17; [4] 19, 2;

cuprínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. (un) : fassen, 2. enthalten" : „1. entourer, enlancer, 2. contenir, comprendre" : (9x)
cuprind *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 19, 11;
cuprinde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 19, 12; [3] 13, 7;
cuprinsêse *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [3] 5, 9;
cuprinsu *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 8, 45;
cuprinşi *verb participiu pl. masc.* [2] 1, 34;
cuprinză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 19, 12;
cuprinzu *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 12, 50;
veţi cuprinde *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 5, 47;

cupríns : (c. 1665-1672 Ms. 4389, 905/2) : adj. : „erfasst" : „entouré" : (6x)
cuprinsă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 0, 3;
cuprinse *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 0, 3; 16, 8;
cuprinse *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 0, 3;
cuprinşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 24;
vrea fi cuprins *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 5, 4;

cuptór : (1501 Suciu / în top. Kuptor) : s. n. : „Ofen" : „four" : (4x)
cuptoriu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 30; [3] 12, 28;
cuptoriul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 42; 13, 50;

curát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. m. : „1. gereinigt, 2. rein" : „1. nettoyé, 2. pur" : (11x)
cei curaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 8;
curat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 22; [3] 11, 34; [4] 13, 10;
curat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 59;
curată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 26; [3] 8, 15;
curate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 11, 41;
curaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 13, 10; 13, 11; 15, 3;

curăţá : (c. 1573-1578 PS. SCH. 56) : v. IV : „reinigen" : „nettoyer, purifier" : (2x)
curăţiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 23, 25;
să să curăţască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 11, 55;

curăţénie : (1581-1582 PO) : s. f. : „Reinheit" : „pureté" : (5x)
curăţenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 3, 25;
curăţeniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 44; [3] 5, 14; [4] 2, 6;
curăţeniilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 2, 22;

curăţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „reinigen" : „nettoyer, purifier" : (19x)
curăţescu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 7, 22;
curăţêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 23, 26;
curăţêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 3, 17; [4] 15, 2;
curăţêşte-te *verb imp. 2 sg.* [1] 8, 3; [2] 1, 41;
curăţi *verb infinitiv prezent* [1] 8, 2; [2] 1, 40;
curăţind *verb gerunziu* [2] 7, 19;
curăţiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 10, 8; [3] 11, 39;

să curăţescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 5;
să curăţeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [3] 5, 12;
să curăţi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 1, 42;
să curăţi *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 3;
să curăţiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 17, 14; 17, 17;
se curăţi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 4, 27;
va curăţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 3, 12;

curăţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Reinheit" : „pureté" : (1x)
curăţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 75;

curăţíre : (1632 Eustr. Prav. 645) : s. f. : „Reinigkeit" : „pureté" : (1x)
curăţirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 0, 3;

cureá : (1533 DERS / în top. Curăluşa) : s. f. : „Riemen" : „courroie, corde" : (5x)
curea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 4; [2] 1, 6;
cureaoa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 3, 16; [4] 1, 27;
cureoa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 7;

cúrge : (curre: înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „fließen" : „couler, bondir" : (2x)
cura *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 9, 20;
vor cură *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 7, 38;

cúrgere : (curere : c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Fließen" : „cours, écoulement" : (2x)
curgere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 25; [3] 8, 43;

curînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „eben, bald" : „depuis peu, bientôt" : (8x)
curînd *adv. de timp* [1] 5, 25; 28, 7; 28, 8; [2] 15, 44; [3] 14, 21;
curund *adv. de timp* [2] 9, 39;
mai curînd *adv. de timp comp.* [4] 13, 27;
mai curund *adv. de timp comp.* [4] 20, 4;

cúrte : (1485 DERS / în top. *Curte*) : s. f. : „Hof" : „cour" : (10x)
curte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 69; [2] 14, 66; 15, 16;
curtea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 3; 26, 58; [2] 14, 54; [3] 11, 21; [4] 18, 15;
curţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 14, 68; [3] 22, 55;

curteán : (1464 DERS) : s. m. : „Höfling" : „courtisan" : (1x)
curtênii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 23, 11;

cúrvă : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Hure" : „prostituée" : (3x)
curvele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 21, 31; 21, 32; [3] 15, 30;

curvíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hurerei" : „fornication" : (5x)
curvie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 9; [4] 8, 41;
curviei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 32;
curvii *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 19;
curviile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 7, 21;

cusút : (1581-1582 PO) : adj. : „genäht, geflickt" : „cousu" : (1x)
necusut *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 19, 23;

custodíe : (1635 BGL) : s. f. : „Wache" : „garde" : (2x)
custódia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 66;
custódie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 65;

cutáre : (1581-1582 PO) : pron. : „so wie so" : „untel" : (1x)
cutarele *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 26, 18;

cutezá : (1551-1553 ES) : v. I : „wagen" : „oser" : (5x)
cutează *verb imp. 2 sg.* [2] 10, 49; [3] 8, 48;
cuteza *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 21, 12;
cutezaţi *verb imp. 2 pl.* [2] 6, 50;
cutează *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 22, 46;

cutrémur : (1551-1553 ES) : s. n. : „Beben" : „tremblement" : (6x)
cutremur *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 24; 28, 2;
cutremure *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 24, 8;
cutremuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 8; [3] 21, 11;
cutremurul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 27, 54;

cutremurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „erzittern" : „trembler" : (2x)
să cutremura *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 21, 10;
să cutremură *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 27, 51;

cuvení : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zustehen, zukommen" : „mériter" : (1x)
să cuvin *verb indicativ prezent 3 pl.* [4] 0, 2;

cuvînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n.: „Wort": „mot, parole" : (151x)
cuvinte *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 23, 9;
cuvintele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 7, 24; 7, 26; 7, 28; 10, 14; 12, 37; 12, 37; 19, 1; 24, 35; 26, 1; [2] 0, 1; 8, 38; 10, 24; 13, 31; [3] 1, 20; 1, 65; 2, 19; 2, 51; 4, 22; 6, 47; 7, 1; 9, 26; 9, 28; 9, 44; 21, 33; 24, 8; 24, 11; 24, 17; 24, 44; [4] 10, 19; 14, 24;
cuvintelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [3] 1, 4; 3, 4;
cuvînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 32; 15, 23; 22, 15; 22, 46; 26, 44; [2] 4, 17; 7, 29; 10, 22; 14, 39; [3] 12, 10; 20, 20; 20, 26; 24, 19; [4] 19, 8; 19, 13;
cuvînt *subst. propriu neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 21;
cuvîntul *subst. propriu neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 19; 13, 22; 13, 22; 13, 23; [4] 1, 1; 1, 1; 1, 1; 1, 14;
cuvîntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 4, 4; 5, 32; 5, 37; 8, 8; 8, 16; 12, 36; 13, 20; 15, 12; 18, 16; 19, 11; 19, 22; 26, 75; 28, 15; [2] 1, 45; 2, 2; 4, 14; 4, 15; 4, 15; 4, 16; 4, 18; 4, 19; 4, 20; 4, 33; 5, 36; 7, 13; 8, 32; 9, 10; 9, 32; 12, 13; 14, 72; 16, 20; [3] 1, 29; 1, 37; 1, 38; 2, 15; 2, 29; 2, 50; 3, 2; 4, 4; 4, 32; 4, 36; 5, 1; 5, 5; 5, 15; 7, 7; 7, 17; 8, 11; 8, 12; 8, 13; 8, 15; 8, 21; 9, 45; 9, 45; 10, 39; 11, 28; 18, 34; 22, 61; [4] 2, 22; 4, 37; 4, 39; 4, 41; 4, 50; 5, 24; 5, 38; 6, 60; 7, 36; 7, 40; 8, 31; 8, 37; 8, 43; 8, 51; 8, 52; 8, 55; 10, 35; 12, 38; 12, 48; 14, 23; 14, 24; 15, 3; 15, 20; 15, 20; 15, 25; 17, 7; 17, 14; 17, 17; 17, 20; 18, 9; 18, 32; 21, 23;
cuvîntului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 1, 2;
un cuvînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 21, 24; 27, 14; [2] 11, 29; [3] 20, 3;

cuvîntáre : (1648 NTB 129) : s. f. : „Ansprache" : „discours" :

(1x)
cuvîntarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 7;

D

da : (1521 NEACŞU) : v. I : „geben" : „donner" : (345x)
a da *verb infinitiv prezent* [1] 7, 11; 20, 23; 22, 17; [2] 10, 40; 12, 14; [3] 11, 13; 20, 22;
ai dat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 25, 20; 25, 22; [3] 15, 29; 19, 23;
[4] 17, 2; 17, 2; 17, 4; 17, 6; 17, 7; 17, 7; 17, 8; 17, 9; 17, 11; 17, 12; 17, 22; 17, 24; 17, 24; 18, 9;
am da *verb cond.-opt. prezent 1 pl.* [4] 18, 30;
am dat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 13, 15; 17, 8; 17, 14; 17, 22;
am dat *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 25, 37;
ar fi dat *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* [4] 4, 10;
ar fi fost dată *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* [4] 19, 11;
a să da *verb infinitiv prezent* [3] 24, 7;
aţi dat *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 25, 35; 25, 35; 25, 42; 25, 42;
au dat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 9, 8; 21, 23; [2] 11, 28; [3] 20, 2; [4] 3, 16; 3, 35; 4, 5; 4, 12; 5, 22; 5, 26; 5, 36; 6, 31; 6, 32; 6, 39; 7, 19; 7, 22; 10, 29; 12, 49; 13, 3; 18, 11; 19, 9; 19, 30;
au dat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 26, 67; 27, 18; [3] 1, 2; [4] 18, 35;
au fost dat *verb indicativ mcpf. perifrastic 3 pl.* [4] 11, 57;
da *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 26, 26; [2] 9, 15; [3] 15, 16;
da *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 13, 8; [4] 19, 3;
dareţi *verb imp. 2 pl.* [1] 7, 6;
da-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 13, 12; [2] 4, 25; 10, 33; [3] 8, 18; 19, 26;
da-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 25, 29;
dată e *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 8, 10;
date *verb participiu pl. fem.* [1] 11, 27; [3] 10, 22;
datu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 28, 18;
daţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 26, 10; [3] 11, 41; 11, 42;
daţi *verb imp. 2 pl.* [1] 2, 8; 10, 8; 14, 16; 22, 21; 25, 8; 25, 28; [2] 6, 37; 12, 17; 14, 6; [3] 6, 38; 7, 22; 9, 13; 11, 41; 12, 33; 15, 22; 19, 24; 20, 25;
daţi-vă *verb imp. 2 pl.* [1] 9, 24;
dau *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 10, 19; 18, 12; 19, 8; 23, 46; [4] 10, 28; 13, 34; 14, 27; 14, 27;
da-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 6; 6, 18; 7, 9; 10, 21; [3] 11, 12;
da-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 6, 23; [3] 19, 8;
da-vom *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [2] 12, 14;
da-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 12, 36; [3] 6, 38;
dă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 24; [4] 3, 34; 6, 32; 6, 33; 14, 27;
dă *verb imp. 2 sg.* [1] 5, 42; 6, 11; 14, 8; 17, 27; 19, 21; [2] 10, 21; 10, 37; [3] 6, 30; 14, 9; 15, 12; 16, 2; [4] 4, 7; 4, 10; 4, 15; 6, 34; 9, 24;
dă *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 12, 58;
de *verb imp. 2 sg.* [3] 11, 3;
dêde *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 1; 14, 19; 15, 36; 18, 34; 21, 33; 25, 14; 25, 15; 26, 27; 27, 26; [2] 2, 26; 4, 7; 4, 8; 6, 7; 6, 28; 6, 28; 6, 41; 8, 6; 12, 1; 14, 22; 14, 23; 15, 15; 15, 36; [3] 6, 4; 7, 15; 7, 21; 9, 1; 9, 16; 9, 42; 10, 35; 19, 13; 20, 9; 22, 19; 23, 25; 24, 30; [4] 1, 12; 5, 27; 13, 26; 18, 22; 19, 16; 21, 13;
dêderă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 18, 43;
dêderă *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 27, 2; 27, 10; 27, 34; 28, 11; 28, 12; [2] 5, 14; 15, 1; 15, 23; 16, 13; [3] 7, 18; 8, 20; 8, 34; 24, 20; 24, 42;
dedêse *verb indicativ mcpf. 3 pl.* [2] 15, 10;
dedêse *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [1] 26, 48; [2] 14, 44; [3] 19, 15;
dînd *verb gerunziu* [1] 15, 36; [2] 13, 34; 14, 23; [3] 22, 17; 22, 19;
dîndu *verb gerunziu* [2] 13, 11; [3] 4, 20; 21, 12;
dîndu-şi *verb gerunziu* [3] 21, 26;
e dată *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 19, 11; [3] 4, 6;
era dîndu-să *verb gerunziu* [3] 5, 16;
îşi dêde *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 15, 37; [3] 23, 46;
s-au dat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 13, 11; 13, 11; [2] 4, 11; 6, 2; [3] 4, 17; 12, 48; [4] 1, 17;
să dai *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 6, 25; [3] 1, 77;
să daţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 26, 15; [3] 10, 4;
să dau *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 20, 14; 26, 15; [3] 11, 7; 12, 51;
să dă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 41; [3] 22, 19;
să dăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [2] 6, 37; [4] 1, 22;
să dea *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 5, 25; 5, 31; 14, 7; 18, 25; 19, 7; 20, 28; 24, 45; 26, 16; 27, 59; [2] 5, 43; 10, 45; [3] 1, 73; 2, 24; 3, 11; 8, 55; 11, 8; 12, 32; 12, 42; 20, 10; 23, 2; [4] 13, 29; 17, 2;
să dea *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 14, 11; [3] 17, 18; 20, 20; 22, 5;
să dêde *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 11;
să dêderă *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 6, 53;
să mă dau *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 18, 36;
să să dea *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 14, 9; 26, 9; [2] 14, 5;
să să dea *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 21, 21;
să să fie dat *verb conjunctiv perfect 3 sg.* [4] 12, 5;
să-şi dea *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 6, 52;
să va da *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 19; 12, 39; 16, 4; 20, 18; 21, 43; 26, 2; 26, 45; [2] 8, 12; 9, 31; 13, 11; 13, 12; [3] 6, 38; 9, 44; 11, 9; 11, 29; 18, 32;
se va da *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 7, 7;
va da *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 25; 5, 39; 6, 4; 7, 10; 7, 11; 10, 42; 16, 26; 21, 41; 24, 29; [2] 4, 29; 8, 37; 9, 41; 12, 9; 13, 12; 13, 24; [3] 1, 32; 7, 4; 11, 8; 11, 11; 11, 11; 11, 13; 12, 58; 16, 12; 20, 16; [4] 6, 27; 6, 37; 11, 22; 14, 16; 15, 16; 16, 23;
va fi dat *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 3, 27; 6, 65;
va să să dea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 17, 22;
vă veţi da *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 21, 16;
vei da *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 5, 26; 5, 33;
voiu da *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 4, 9; 16, 19; 20, 4; [2] 6, 22; [3] 4, 6; 4, 6; 21, 15; [4] 4, 14; 4, 14; 6, 51; 6, 51; 13, 26;
vom da *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [2] 12, 14;
vor da *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 10, 17; 10, 19; 20, 19; 21, 41; 24, 9; 24, 24; [2] 10, 33; 13, 9; 13, 22;

dácă : (1551-1553 ES) : conj. : „wenn" : „si" : (73x)
deaca *conjunctie subord.* [1] 2, 8; 2, 10; 2, 19; 6, 23; 7, 28; 8, 10; 8, 16; 8, 28; 8, 32; 9, 8; 9, 23; 9, 25; 9, 28; 9, 31;

9, 36; 10, 25; 11, 1; 12, 14; 13, 32; 13, 48; 14, 13; 14, 23; 14, 34; 14, 35; 20, 9; 20, 11; 22, 45; 27, 31; 27, 34; 27, 35; 28, 9; [2] 4, 15; 4, 16; 4, 32; 11, 13; 12, 14; 15, 20; 16, 11; [3] 1, 23; 2, 15; 2, 39; 3, 21; 5, 4; 8, 13; 11, 1; 11, 24; 11, 34; 11, 53; 12, 26; 16, 12; 19, 41; 22, 13; 23, 6; 23, 26; [4] 1, 25; 2, 9; 4, 1; 6, 12; 6, 16; 7, 4; 7, 10; 8, 7; 11, 6; 11, 20; 11, 29; 11, 32; 11, 33; 18, 6; 19, 6; 19, 8; 19, 33; 21, 9; 21, 15;

dájdie : (1551-1553 ES) : s. f. : „Fronarbeitern" : „corvée" : (4x)
dajde *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 17; [2] 12, 14; [3] 23, 2;
dăjdii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 22, 18;

dar[1] : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Gabe" : „don" : (24x)
dar *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 8; 10, 8; [3] 1, 28; 2, 52; 4, 22; [4] 1, 14; 1, 16; 1, 16;
daru *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 11;
darul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 23; 5, 24; 5, 24; 8, 4; 23, 18; 23, 19; 23, 19; [3] 2, 40; [4] 1, 17; 4, 10;
darure *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 11;
daruri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 21, 4; 21, 5;
darurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 21, 1;

dar[2]: (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „aber" : „mais" : (89x)
dară *conjuncţie coord.* [1] 1, 17; 3, 8; 5, 19; 5, 23; 6, 23; 6, 27; 7, 12; 11, 16; 12, 26; 12, 28; 13, 18; 13, 27; 13, 28; 13, 56; 15, 3; 16, 15; 17, 10; 17, 26; 19, 6; 19, 7; 19, 25; 19, 27; 21, 25; 21, 40; 22, 17; 22, 21; 22, 28; 22, 43; 22, 45; 23, 19; 23, 25; 24, 26; 25, 27; 25, 28; 26, 54; 26, 66; 27, 22; 27, 23; 27, 42; [2] 4, 13; 8, 29; 9, 11; 11, 31; 12, 9; 12, 23; 12, 27; 12, 37; 13, 28; 15, 12; [3] 2, 15; 3, 8; 3, 10; 3, 14; 6, 46; 7, 25; 7, 26; 7, 42; 9, 9; 9, 20; 10, 36; 11, 13; 11, 13; 11, 20; 12, 20; 12, 25; 12, 26; 12, 56; 12, 57; 16, 7; 16, 12; 16, 27; 17, 17; 18, 26; 19, 12; 20, 5; 20, 15; 20, 17; 20, 25; 20, 33; 20, 44; 21, 7; 21, 36; 22, 70; 23, 22; [4] 1, 21; 4, 9; 4, 11; 5, 18; 6, 30;

dáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gabe" : „don" : (1x)
dări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 11;

dáscăl : (1475 DERS) : s. m. : „Lehrer" : „enseignant" : (10x)
dascal *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 3, 2;
dascale *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [3] 5, 5; 11, 45; [4] 8, 4;
dascalii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 5, 17;
dascalilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 2, 46;
dascalul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 14; [3] 6, 40; 6, 40; [4] 3, 10;

datór : (1551-1553 ES) : adj. : „schuldig" : „endetté" : (10x)
datori *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 17, 10; [4] 13, 14;
datoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 28; 18, 28; 23, 16; [3] 7, 41; 11, 4; 16, 5; 16, 7; [4] 19, 7;

datoríe : (1527-1538 BGL) : s. f. : „Schuld" : „dette" : (5x)
datoriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 27; 18, 30; 18, 32; 18, 34;
datoriile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 12;

datórnic : (1551-1553 ES) : s. m. : „Schuldner" : „débiteur" : (4x)
datornici *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 7, 41;
datornicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 16, 5;
datornicilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 6, 12;
un datornic *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 24;

dăruí : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. IV : „schenken" : „offrir un cadeau" : (3x)
au dăruit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 7, 42; 7, 43;
dărui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 15, 45;

de[1] : (1521 NEACŞU) : conj. : „1. um, zu, 2. wenn" : „1. que, 2. si" : (311x)
de *conjunctie subord.* [1] 4, 3; 4, 6; 4, 9; 5, 13; 5, 20; 5, 23; 5, 24; 5, 29; 5, 30; 5, 46; 5, 47; 6, 1; 6, 14; 6, 15; 6, 22; 6, 23; 7, 9; 7, 10; 8, 2; 8, 4; 8, 30; 8, 31; 9, 9; 9, 10; 9, 17; 9, 21; 10, 13; 10, 13; 11, 4; 11, 14; 11, 21; 11, 23; 12, 7; 12, 11; 12, 26; 12, 27; 12, 28; 12, 29; 14, 28; 15, 14; 16, 26; 17, 4; 17, 20; 18, 3; 18, 8; 18, 9; 18, 12; 18, 13; 18, 15; 18, 15; 18, 16; 18, 17; 18, 17; 18, 19; 18, 30; 18, 35; 19, 10; 19, 17; 19, 21; 20, 15; 21, 3; 21, 21; 21, 21; 21, 24; 21, 25; 21, 26; 21, 28; 22, 24; 23, 30; 24, 22; 24, 23; 24, 24; 24, 26; 24, 43; 24, 48; 26, 24; 26, 33; 26, 35; 26, 39; 26, 42; 26, 42; 26, 44; 26, 63; 27, 16; 27, 40; 27, 42; 27, 43; 27, 65; 28, 6; 28, 10; 28, 14; [2] 1, 40; 1, 44; 2, 21; 2, 22; 3, 2; 3, 24; 3, 25; 3, 26; 3, 27; 4, 23; 5, 28; 7, 3; 7, 4; 7, 11; 7, 16; 8, 3; 8, 12; 8, 23; 8, 36; 9, 23; 9, 42; 9, 43; 9, 45; 9, 47; 9, 50; 10, 12; 10, 21; 10, 30; 10, 50; 11, 3; 11, 5; 11, 26; 11, 31; 11, 32; 12, 19; 13, 20; 13, 21; 13, 22; 14, 4; 14, 29; 14, 31; 14, 35; 14, 39; 15, 36; 15, 44; 15, 44; 16, 18; [3] 2, 49; 4, 3; 4, 7; 4, 9; 5, 6; 5, 12; 5, 36; 5, 37; 6, 6; 6, 32; 6, 33; 6, 34; 7, 39; 9, 25; 10, 6; 10, 6; 10, 13; 10, 39; 11, 12; 11, 13; 11, 19; 11, 20; 11, 22; 11, 36; 12, 38; 12, 39; 12, 45; 12, 49; 13, 3; 13, 5; 13, 15; 14, 28; 14, 32; 14, 34; 15, 7; 15, 8; 15, 15; 15, 18; 16, 6; 16, 11; 16, 22; 16, 30; 16, 31; 16, 31; 17, 2; 17, 3; 17, 3; 17, 4; 17, 4; 17, 6; 17, 7; 17, 19; 18, 22; 19, 5; 19, 8; 19, 40; 19, 42; 20, 5; 20, 6; 20, 13; 20, 28; 22, 42; 22, 67; 22, 67; 22, 68; 23, 31; 23, 35; 23, 35; 23, 37; 23, 39; [4] 3, 2; 3, 3; 3, 5; 3, 27; 4, 10; 4, 16; 4, 29; 4, 48; 5, 19; 5, 31; 5, 43; 5, 46; 5, 47; 6, 44; 6, 53; 6, 62; 6, 65; 7, 17; 7, 23; 7, 37; 7, 51; 8, 16; 8, 19; 8, 24; 8, 31; 8, 36; 8, 39; 8, 42; 8, 46; 8, 51; 8, 52; 8, 54; 8, 54; 8, 55; 9, 22; 9, 25; 9, 31; 9, 33; 9, 41; 10, 9; 10, 24; 10, 37; 10, 38; 10, 38; 11, 10; 11, 10; 11, 12; 11, 21; 11, 25; 11, 32; 11, 40; 11, 48; 11, 57; 12, 24; 12, 24; 12, 26; 12, 26; 12, 32; 12, 47; 13, 8; 13, 14; 13, 17; 13, 17; 13, 20; 13, 35; 14, 2; 14, 3; 14, 7; 14, 11; 14, 14; 14, 15; 14, 23; 14, 28; 15, 4; 15, 4; 15, 6; 15, 7; 15, 10; 15, 14; 15, 16; 15, 18; 15, 19; 15, 20; 15, 20; 15, 22; 15, 24; 16, 7; 16, 7; 16, 7; 16, 7; 18, 8; 18, 23; 18, 23; 18, 30; 18, 36; 19, 11; 19, 12; 20, 15; 20, 25; 21, 12; 21, 22; 21, 23; 21, 25;

de[2] : (1504 DLRV / în top. *Vai-de-ei*) : prep. : „von, seit" : „de, depuis" : (1274x)
de *prep.* [1] 1, 17; 1, 17; 1, 17; 1, 22; 2, 1; 2, 4; 2, 7; 2, 8; 2, 8; 2, 15; 2, 16; 2, 16; 2, 16; 2, 17; 3, 3; 3, 4; 3, 4; 3, 4; 3, 6; 3, 7; 3, 7; 3, 11; 3, 13; 3, 14; 4, 1; 4, 1; 4, 2; 4, 2; 4, 6; 4, 6; 4, 15; 4, 15; 4, 17; 4, 19; 4, 21; 4, 24; 4, 24; 4, 25; 4, 25; 5, 9; 5, 12; 5, 13; 5, 26; 5, 26; 5, 29;

5, 30; 5, 31; 5, 33; 5, 35; 5, 37; 5, 37; 5, 41; 5, 42; 5, 42; 6, 1; 6, 2; 6, 8; 6, 8; 6, 11; 6, 13; 6, 24; 6, 26; 6, 30; 6, 34; 6, 34; 6, 34; 7, 11; 7, 15; 7, 23; 7, 27; 7, 28; 8, 11; 8, 11; 8, 15; 8, 24; 8, 28; 8, 29; 8, 30; 8, 30; 8, 31; 8, 32; 9, 9; 9, 15; 9, 16; 9, 20; 9, 20; 9, 21; 9, 24; 9, 25; 9, 27; 9, 36; 10, 10; 10, 17; 10, 22; 10, 26; 10, 28; 10, 28; 10, 29; 10, 33; 10, 33; 10, 36; 10, 37; 10, 38; 10, 42; 10, 42; 11, 1; 11, 7; 11, 7; 11, 10; 11, 11; 11, 15; 11, 19; 11, 19; 11, 21; 11, 23; 11, 25; 11, 25; 11, 27; 11, 29; 12, 6; 12, 9; 12, 15; 12, 36; 12, 38; 12, 41; 12, 42; 12, 42; 12, 44; 12, 45; 13, 5; 13, 9; 13, 12; 13, 22; 13, 27; 13, 31; 13, 32; 13, 32; 13, 33; 13, 35; 13, 42; 13, 43; 13, 44; 13, 46; 13, 47; 13, 50; 13, 53; 13, 54; 13, 56; 14, 5; 14, 8; 14, 13; 14, 14; 14, 22; 14, 22; 14, 24; 14, 25; 14, 26; 14, 36; 15, 4; 15, 5; 15, 7; 15, 8; 15, 8; 15, 19; 15, 21; 15, 29; 15, 32; 15, 32; 15, 33; 15, 38; 15, 42; 16, 6; 16, 9; 16, 9; 16, 10; 16, 10; 16, 11; 16, 11; 16, 12; 16, 12; 16, 21; 16, 21; 16, 21; 16, 21; 16, 23; 16, 23; 16, 24; 16, 28; 17, 7; 17, 12; 17, 13; 17, 15; 17, 15; 17, 19; 17, 20; 17, 20; 17, 25; 17, 25; 17, 25; 17, 26; 18, 6; 18, 6; 18, 7; 18, 7; 18, 8; 18, 9; 18, 10; 18, 12; 18, 13; 18, 13; 18, 14; 18, 19; 18, 19; 18, 21; 18, 21; 18, 22; 18, 22; 18, 22; 18, 24; 18, 28; 18, 32; 18, 33; 18, 33; 18, 35; 19, 1; 19, 1; 19, 7; 19, 9; 19, 12; 19, 15; 19, 28; 19, 29; 19, 30; 20, 8; 20, 8; 20, 12; 20, 14; 20, 16; 20, 20; 20, 20; 20, 21; 20, 21; 20, 23; 20, 23; 20, 23; 21, 5; 21, 12; 21, 19; 21, 25; 21, 25; 21, 26; 21, 26; 21, 37; 21, 42; 21, 43; 21, 45; 21, 46; 22, 10; 22, 11; 22, 12; 22, 13; 22, 16; 22, 27; 22, 28; 22, 31; 22, 31; 22, 33; 22, 35; 22, 42; 22, 44; 23, 6; 23, 7; 23, 13; 23, 14; 23, 15; 23, 15; 23, 25; 23, 25; 23, 27; 23, 27; 23, 28; 23, 33; 23, 33; 23, 35; 23, 37; 23, 39; 24, 6; 24, 9; 24, 21; 24, 27; 24, 31; 24, 31; 24, 32; 24, 36; 24, 38; 25, 24; 25, 26; 25, 28; 25, 29; 25, 29; 25, 30; 25, 32; 25, 33; 25, 33; 25, 34; 25, 34; 25, 41; 25, 41; 25, 41; 25, 46; 26, 7; 26, 15; 26, 16; 26, 17; 26, 24; 26, 24; 26, 29; 26, 29; 26, 32; 26, 34; 26, 34; 26, 34; 26, 35; 26, 39; 26, 42; 26, 45; 26, 47; 26, 52; 26, 53; 26, 58; 26, 64; 26, 64; 26, 75; 26, 75; 26, 75; 26, 75; 27, 3; 27, 6; 27, 6; 27, 7; 27, 8; 27, 9; 27, 12; 27, 12; 27, 24; 27, 29; 27, 29; 27, 31; 27, 31; 27, 35; 27, 38; 27, 38; 27, 40; 27, 42; 27, 48; 27, 51; 27, 55; 27, 64; 28, 2; 28, 4; 28, 15; [2] 0, 1; 0, 1; 0, 1; 0, 1; 0, 1; 0, 1; 0, 2; 0, 2; 0, 2; 0, 3; 0, 3; 0, 3; 0, 3; 1, 5; 1, 6; 1, 6; 1, 7; 1, 9; 1, 13; 1, 13; 1, 17; 1, 19; 1, 22; 1, 27; 1, 30; 1, 30; 1, 31; 1, 34; 1, 34; 1, 35; 1, 41; 1, 42; 1, 45; 2, 3; 2, 17; 2, 20; 3, 5; 3, 7; 3, 8; 3, 8; 3, 8; 3, 10; 3, 21; 3, 29; 4, 9; 4, 10; 4, 15; 4, 19; 4, 23; 4, 25; 4, 31; 4, 31; 4, 32; 4, 37; 5, 1; 5, 1; 5, 4; 5, 4; 5, 6; 5, 7; 5, 11; 5, 13; 5, 16; 5, 25; 5, 26; 5, 27; 5, 27; 5, 28; 5, 29; 5, 30; 5, 31; 5, 34; 5, 35; 5, 41; 5, 42; 6, 1; 6, 2; 6, 10; 6, 11; 6, 11; 6, 20; 6, 21; 6, 22; 6, 23; 6, 23; 6, 37; 6, 37; 6, 44; 6, 56; 6, 56; 7, 6; 7, 6; 7, 10; 7, 11; 7, 16; 7, 17; 7, 17; 7, 24; 7, 25; 7, 26; 7, 28; 7, 33; 8, 2; 8, 3; 8, 4; 8, 4; 8, 8; 8, 11; 8, 13; 8, 14; 8, 15; 8, 15; 8, 19; 8, 20; 8, 30; 8, 31; 8, 31; 8, 31; 8, 34; 8, 38; 8, 38; 8, 38; 9, 2; 9, 12; 9, 21; 9, 22; 9, 22; 9, 25; 9, 27; 9, 28; 9, 30; 9, 33; 9, 35; 9, 39; 9, 41; 9, 42; 9, 42; 10, 1; 10, 1; 10, 1; 10, 4; 10, 6; 10, 8; 10, 10; 10, 13; 10, 24; 10, 30; 10, 31; 10, 37; 10, 37; 10, 40; 10, 40; 11, 11; 11, 13; 11, 14; 11, 17; 11, 18; 11, 18; 11, 30; 11, 32; 11, 32; 12, 2; 12, 6; 12, 11; 12, 12; 12, 14; 12, 17; 12, 22; 12, 26; 12, 28; 12, 29; 12, 31; 12, 33; 12, 34; 12, 36; 12, 37; 12, 38; 13, 1; 13, 1; 13, 3; 13, 7; 13, 13; 13, 14; 13, 17; 13, 17; 13, 19; 13, 27; 13, 28; 13, 32; 14, 3; 14, 3; 14, 3; 14, 3; 14, 5; 14, 5; 14, 21; 14, 25; 14, 28; 14, 30; 14, 30; 14, 30; 14, 31; 14, 35; 14, 36; 14, 41; 14, 43; 14, 52; 14, 62; 14, 72; 14, 72; 14, 72; 14, 72; 14, 72; 15, 5; 15, 17; 15, 20; 15, 20; 15, 27; 15, 27; 15, 30; 15, 32; 15, 36; 15, 38; 15, 40; 15, 44; 15, 45; 16, 2; 16, 3; 16, 5; 16, 7; 16, 8; 16, 8; 16, 8; 16, 18; 16, 19; [3] 1, 1; 1, 2; 1, 3; 1, 10; 1, 11; 1, 14; 1, 15; 1, 26; 1, 28; 1, 29; 1, 32; 1, 34; 1, 35; 1, 38; 1, 41; 1, 43; 1, 45; 1, 48; 1, 50; 1, 53; 1, 67; 1, 69; 1, 72; 1, 76; 1, 79; 2, 1; 2, 13; 2, 15; 2, 18; 2, 20; 2, 21; 2, 24; 2, 24; 2, 26; 2, 33; 2, 35; 2, 37; 2, 37; 2, 37; 2, 38; 2, 40; 2, 42; 2, 44; 2, 47; 2, 47; 2, 51; 3, 1; 3, 7; 3, 7; 3, 7; 3, 15; 3, 16; 3, 19; 3, 22; 3, 23; 3, 23; 4, 1; 4, 1; 4, 1; 4, 2; 4, 2; 4, 5; 4, 9; 4, 10; 4, 11; 4, 13; 4, 14; 4, 15; 4, 22; 4, 26; 4, 27; 4, 28; 4, 32; 4, 37; 4, 38; 4, 40; 4, 40; 4, 42; 5, 3; 5, 6; 5, 8; 5, 9; 5, 10; 5, 12; 5, 13; 5, 15; 5, 15; 5, 15; 5, 17; 5, 26; 5, 29; 5, 29; 5, 35; 5, 36; 6, 11; 6, 17; 6, 17; 6, 18; 6, 19; 6, 29; 6, 30; 6, 30; 6, 34; 6, 40; 6, 48; 7, 1; 7, 3; 7, 6; 7, 9; 7, 13; 7, 14; 7, 18; 7, 18; 7, 21; 7, 21; 7, 21; 7, 24; 7, 24; 7, 27; 7, 28; 7, 30; 7, 30; 7, 32; 7, 34; 7, 35; 7, 39; 7, 41; 7, 45; 8, 2; 8, 2; 8, 4; 8, 8; 8, 8; 8, 8; 8, 12; 8, 12; 8, 13; 8, 14; 8, 14; 8, 14; 8, 18; 8, 22; 8, 22; 8, 23; 8, 27; 8, 29; 8, 29; 8, 32; 8, 33; 8, 37; 8, 42; 8, 43; 8, 43; 8, 43; 8, 44; 8, 45; 8, 45; 8, 45; 8, 46; 8, 47; 8, 49; 8, 54; 9, 4; 9, 7; 9, 8; 9, 9; 9, 11; 9, 13; 9, 19; 9, 22; 9, 22; 9, 22; 9, 23; 9, 26; 9, 26; 9, 26; 9, 31; 9, 32; 9, 33; 9, 36; 9, 39; 9, 39; 9, 43; 9, 43; 9, 45; 9, 45; 9, 55; 9, 55; 10, 7; 10, 8; 10, 11; 10, 13; 10, 16; 10, 16; 10, 16; 10, 20; 10, 21; 10, 22; 10, 23; 10, 25; 10, 33; 10, 34; 10, 42; 11, 3; 11, 4; 11, 11; 11, 13; 11, 16; 11, 22; 11, 24; 11, 24; 11, 26; 11, 26; 11, 31; 11, 32; 11, 38; 11, 39; 11, 46; 11, 50; 11, 51; 11, 51; 11, 53; 12, 1; 12, 1; 12, 1; 12, 4; 12, 5; 12, 5; 12, 5; 12, 7; 12, 9; 12, 15; 12, 20; 12, 22; 12, 22; 12, 26; 12, 28; 12, 36; 12, 48; 12, 48; 12, 48; 12, 52; 12, 54; 12, 58; 12, 59; 12, 59; 13, 2; 13, 4; 13, 10; 13, 11; 13, 15; 13, 15; 13, 16; 13, 16; 13, 17; 13, 17; 13, 19; 13, 21; 13, 25; 13, 25; 13, 27; 13, 27; 13, 29; 13, 29; 13, 29; 13, 29; 13, 30; 13, 30; 13, 31; 13, 33; 13, 34; 14, 2; 14, 5; 14, 8; 14, 8; 14, 8; 14, 9; 14, 19; 14, 24; 14, 28; 14, 29; 14, 31; 14, 32; 14, 33; 14, 35; 15, 4; 15, 7; 15, 7; 15, 7; 15, 12; 15, 15; 15, 16; 15, 17; 15, 17; 15, 19; 15, 21; 15, 25; 16, 2; 16, 2; 16, 3; 16, 4; 16, 6; 16, 6; 16, 7; 16, 7; 16, 9; 16, 13; 16, 13; 16, 14; 16, 14; 16, 16; 16, 18; 16, 21; 16, 23; 16, 26; 16, 26; 16, 28; 17, 2; 17, 4; 17, 4; 17, 6; 17, 7; 17, 12; 17, 18; 17, 20; 17, 24; 17, 24; 17, 25; 17, 32; 18, 2; 18, 2; 18, 4; 18, 4; 18, 8; 18, 12; 18, 15; 18, 27; 18, 34; 18, 34; 18, 40; 19, 3; 19, 3; 19, 8; 19, 11; 19, 12; 19, 21; 19, 24; 19, 26; 19, 26; 19, 37; 19, 41; 19, 42; 19, 43; 19, 46; 19, 47; 19, 48; 20, 1; 20, 4; 20, 6; 20, 7; 20, 19; 20, 19; 20, 26; 20, 32; 20, 40; 20, 42; 20, 46; 20, 46; 21, 12; 21, 16; 21, 16; 21, 16; 21, 16; 21, 17; 21, 20; 21, 23; 21, 23; 21, 24; 21, 26; 21, 26; 21, 36; 21, 36; 22, 2; 22, 11; 22, 15; 22, 16; 22, 22; 22, 25; 22, 34; 22, 35; 22, 35; 22, 37; 22, 41; 22, 41; 22, 42; 22, 44; 22, 44; 22, 45; 22, 45; 22, 61; 22, 61; 22, 61; 22, 61; 22, 65; 22, 69; 22, 69; 23, 6; 23, 8; 23, 8; 23, 8; 23, 15; 23,

15; 23, 22; 23, 26; 23, 27; 23, 27; 23, 29; 23, 32; 23, 33; 23, 33; 23, 33; 23, 36; 23, 39; 23, 40; 23, 41; 24, 1; 24, 2; 24, 4; 24, 8; 24, 9; 24, 12; 24, 13; 24, 14; 24, 17; 24, 19; 24, 20; 24, 21; 24, 22; 24, 23; 24, 27; 24, 27; 24, 28; 24, 31; 24, 41; 24, 41; 24, 42; 24, 42; 24, 49; 24, 51; [4] 0, 1; 0, 1; 1, 1; 1, 2; 1, 3; 1, 6; 1, 13; 1, 14; 1, 14; 1, 14; 1, 28; 1, 40; 1, 44; 1, 45; 1, 48; 1, 51; 2, 6; 2, 7; 2, 9; 2, 15; 2, 16; 2, 16; 2, 20; 3, 2; 3, 3; 3, 7; 3, 8; 3, 12; 3, 12; 3, 23; 3, 26; 3, 26; 3, 31; 3, 36; 4, 5; 4, 6; 4, 9; 4, 10; 4, 11; 4, 12; 4, 14; 4, 43; 4, 49; 4, 52; 5, 4; 5, 5; 5, 7; 5, 19; 5, 29; 5, 29; 5, 30; 5, 34; 5, 41; 5, 44; 6, 1; 6, 5; 6, 7; 6, 7; 6, 9; 6, 13; 6, 13; 6, 17; 6, 19; 6, 19; 6, 22; 6, 23; 6, 23; 6, 25; 6, 39; 6, 39; 6, 40; 6, 44; 6, 45; 6, 46; 6, 54; 6, 64; 6, 65; 6, 68; 6, 71; 7, 2; 7, 3; 7, 13; 7, 17; 7, 17; 7, 18; 7, 22; 7, 22; 7, 22; 7, 26; 7, 27; 7, 27; 7, 28; 7, 28; 7, 29; 7, 37; 7, 38; 7, 51; 8, 4; 8, 9; 8, 9; 8, 9; 8, 14; 8, 14; 8, 23; 8, 23; 8, 26; 8, 28; 8, 40; 8, 42; 8, 42; 8, 44; 8, 44; 8, 47; 8, 47; 8, 57; 8, 58; 9, 16; 9, 22; 9, 22; 9, 24; 9, 29; 9, 30; 9, 31; 9, 32; 9, 33; 10, 5; 10, 8; 10, 8; 10, 11; 10, 14; 10, 18; 10, 18; 10, 18; 10, 21; 10, 24; 10, 29; 10, 32; 10, 35; 10, 40; 11, 1; 11, 18; 11, 22; 11, 24; 11, 39; 11, 50; 11, 51; 11, 54; 11, 54; 11, 55; 12, 1; 12, 3; 12, 3; 12, 3; 12, 3; 12, 3; 12, 5; 12, 13; 12, 21; 12, 24; 12, 32; 12, 36; 12, 42; 12, 48; 13, 1; 13, 3; 13, 4; 13, 16; 13, 19; 13, 29; 13, 29; 13, 32; 13, 38; 13, 38; 14, 7; 14, 10; 14, 21; 14, 28; 14, 31; 15, 5; 15, 15; 15, 16; 15, 20; 15, 20; 15, 26; 15, 26; 15, 27; 16, 2; 16, 4; 16, 4; 16, 13; 16, 21; 16, 22; 16, 23; 16, 27; 16, 28; 16, 30; 17, 7; 17, 8; 17, 15; 17, 24; 18, 1; 18, 2; 18, 3; 18, 14; 18, 28; 18, 30; 18, 34; 18, 36; 19, 5; 19, 9; 19, 11; 19, 20; 19, 23; 19, 29; 19, 29; 19, 31; 19, 36; 19, 38; 19, 39; 19, 39; 20, 1; 20, 1; 20, 17; 21, 2; 21, 6; 21, 6; 21, 8; 21, 8; 21, 11;

deal : (1392 DERS) : s. n. : „Hügel" : „colline" : (2x)
dealului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 5, 14;
dealurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [3] 23, 30;

deasúpra : (1551-1553 ES) : adv./prep. : „über" : „sur, au dessus" : (13x)
deasupra *prep.* [1] 5, 14; 21, 7; 23, 18; 23, 20; 23, 22; 27, 37; [3] 23, 38; [4] 3, 31;
deasupra *adv. de loc* [1] 2, 9; [3] 6, 38; 11, 44; 19, 35; [4] 21, 9;

deci : (1551-1553 ES) : conj. : „also" : „donc, ainsi" : (213x)
deci *conjunctie coord.* [1] 3, 10; 6, 2; 6, 8; 6, 22; 6, 23; 6, 31; 7, 11; 7, 24; 9, 16; 10, 12; 10, 16; 10, 26; 12, 12; 13, 6; 13, 40; 14, 7; 14, 23; 18, 4; 18, 24; 18, 29; 20, 2; 23, 3; 23, 20; 24, 42; 27, 17; [2] 3, 31; 8, 8; 9, 25; 10, 9; 11, 4; 12, 6; 14, 18; [3] 3, 7; 3, 9; 3, 18; 8, 9; 8, 18; 8, 25; 11, 34; 12, 7; 12, 26; 12, 40; 13, 14; 14, 33; 15, 17; 16, 11; 20, 29; 20, 44; 21, 8; 21, 28; 22, 36; 23, 16; 23, 20; [4] 1, 25; 2, 20; 2, 22; 3, 25; 3, 29; 4, 1; 4, 5; 4, 6; 4, 28; 4, 33; 4, 45; 4, 52; 4, 53; 5, 4; 5, 10; 5, 19; 6, 5; 6, 10; 6, 13; 6, 14; 6, 15; 6, 19; 6, 24; 6, 28; 6, 30; 6, 32; 6, 34; 6, 41; 6, 43; 6, 45; 6, 52; 6, 53; 6, 60; 6, 67; 7, 3; 7, 6; 7, 11; 7, 25; 7, 28; 7, 30; 7, 33; 7, 35; 7, 40; 7, 43; 7, 45; 7, 47; 8, 5; 8, 12; 8, 13; 8, 19; 8, 21; 8, 22; 8, 24; 8, 25; 8, 28; 8, 31; 8, 36; 8, 38; 8, 41; 8, 48; 8, 52; 8, 57; 9, 7; 9, 8; 9, 10; 9, 12; 9, 15; 9, 16; 9, 18; 9, 24; 9, 28; 9, 41; 10, 7; 10, 19; 10, 20; 10, 24; 10, 39; 11, 3; 11, 6; 11, 12; 11, 14; 11, 16; 11, 17; 11, 20; 11, 21; 11, 31; 11, 32; 11, 33; 11, 36; 11, 38; 11, 41; 11, 45; 11, 47; 11, 53; 11, 54; 11, 56; 12, 1; 12, 3; 12, 4; 12, 7; 12, 9; 12, 17; 12, 19; 12, 21; 12, 28; 12, 50; 13, 12; 13, 14; 13, 27; 13, 30; 16, 18; 16, 22; 18, 3; 18, 6; 18, 7; 18, 8; 18, 10; 18, 12; 18, 16; 18, 19; 18, 25; 18, 27; 18, 28; 18, 31; 18, 33; 18, 39; 19, 6; 19, 8; 19, 13; 19, 16; 19, 20; 19, 21; 19, 23; 19, 24; 19, 24; 19, 26; 19, 29; 19, 30; 19, 31; 19, 32; 19, 38; 19, 40; 19, 42; 20, 3; 20, 6; 20, 8; 20, 10; 20, 19; 20, 21; 20, 25; 20, 30; 21, 6; 21, 7; 21, 7; 21, 9; 21, 15; 21, 23;
decii *conjunctie coord.* [1] 10, 32; 18, 26; [2] 4, 17;

decíndea : (1551-1553 ES) : adv. : „jenseits" : „delà" : (9x)
decinde *adv. de loc* [4] 6, 1; 18, 1;
decindea *adv. de loc* [1] 8, 18; [4] 1, 28; 3, 26; 6, 17; 6, 22; 6, 25; 10, 40;

decît : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv.: „als": „que" : (69x)
decît *adv.* [1] 5, 20; 6, 8; 6, 25; 6, 25; 10, 15; 10, 24; 10, 24; 10, 31; 10, 37; 10, 37; 11, 9; 11, 11; 11, 22; 11, 24; 12, 12; 12, 41; 12, 42; 12, 45; 12, 45; 18, 8; 18, 9; 18, 13; 19, 24; 21, 36; 23, 15; 26, 53; 27, 64; [2] 6, 11; 9, 43; 9, 45; 9, 47; 10, 25; 12, 33; 12, 43; [3] 3, 13; 7, 26; 7, 28; 10, 12; 10, 14; 11, 26; 11, 31; 12, 23; 12, 23; 12, 24; 15, 7; 16, 8; 16, 17; 17, 2; 18, 14; 18, 25; 21, 3; [4] 1, 48; 1, 50; 3, 19; 4, 1; 5, 20; 5, 36; 7, 31; 8, 53; 12, 43; 13, 16; 13, 19; 14, 12; 14, 29; 15, 13; 15, 18; 17, 5; 20, 4; 21, 15;

dedesúbt : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „unten, darunter" : „au dessous de, en dessous" : (1x)
dedesuptul *prep.* [4] 1, 50;

defăimá : (1551-1553 ES) : v. I : „verwerfen, verachten" : „rejeter, mépriser" : (6x)
a defăima *verb infinitiv prezent* [1] 11, 20;
defăima *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 18, 9;
defăimîndu *verb gerunziu* [3] 23, 11;
să defaime *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 3, 2;
să să defaime *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 9, 12;
va defăima *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 24;

déget : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Finger" : „doigt" : (8x)
dêgetele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 7, 33;
dêgetul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 23, 4; [3] 11, 20; [4] 8, 6; 20, 25; 20, 27;
dêgetului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 16, 24;
un dêget *subst. comun neutru sg. art.* [3] 11, 46;

degrábă : (c. 1640 URECHE, L. 81) : adv. : „schnell" : „vite" : (3x)
degrabă *adv.* [3] 1, 39; 2, 16; [4] 11, 31;

delunga : (C. 1573-1578 PS. SCH.) : v. I : „1. (sich) : entfernen, 2. in die Länge ziehen" : (2x)
delungaţi-vă *verb imp. 2 pl.* [1] 7, 23;
să delunge *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 5, 3;

demúlt : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „ früher" : „jadis" : (3x)
demult *adv. de timp* [1] 5, 33; [3] 9, 8; 9, 19;

deánie : (1688 BIBLIA) : s. f., slavonism : „Apostelgeschichte" :

„Actes des Apôtres" : (1x)
Dênie *subst. propriu fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 0, 1;

deosébi : (1593 DIR) : adv. : „getrennt" : „séparément" : (6x)
deosebi *adv.* [1] 17, 19; [2] 4, 34; 6, 31; [3] 9, 18;
deusebi *adv.* [2] 7, 33; [3] 18, 11;

depárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „fern, weit" : „loin" : (28x)
departe *adv. de loc* [1] 8, 30; 15, 8; 21, 33; 25, 14; 26, 58; 27, 55; [2] 5, 6; 7, 6; 8, 3; 11, 13; 12, 1; 12, 34; 13, 34; 14, 54; 15, 40; [3] 7, 6; 14, 32; 15, 13; 15, 20; 16, 23; 17, 12; 18, 13; 19, 12; 20, 9; 22, 54; 23, 49; 24, 28; [4] 21, 8;

depărtá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(sich) : entfernen" : „chasser, s'éloigner" : (4x)
depărtaţi-vă *verb imp. 2 pl.* [3] 13, 27;
să depărta *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 2, 37;
să depărtă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 22, 41; [4] 6, 15;

depărtát : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 166) : adj. : „entfernt, fern" : „distant, éloigné" : (3x)
depărtat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 9, 22;
depărtaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 12, 42; 16, 2;

deplín : (1581-1582 PO) : adj. : „voll, vollkommen" : „entier, complet" : (1x)
deplin *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 28;

desăvîrşít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv. : „vollkommen, vollständig" : „parfait(ement), entièr(ement)" : (5x)
desăvîrşit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 48; 5, 48; 19, 21; [4] 17, 23;
desăvîrşit *adv. de mod* [4] 13, 1;

deschíde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „öffnen" : „ouvrir" : (34x)
au deşchis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 9, 14; 9, 17; 9, 21; 9, 26; 9, 30; 11, 37;
deşchide *indicativ prezent 3 sg.* [4] 10, 3;
deşchide *verb imp. 2 sg.* [1] 25, 11; [3] 13, 25;
deşchidea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 24, 32;
deşchide să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 11, 10;
deşchide se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 7, 8;
deşchide-te *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 34;
deşchide-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 13, 35;
deşchisără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 27, 52;
deşchise *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 24, 45;
deşchizînd *verb gerunziu* [1] 2, 11; 5, 2; 17, 27; [3] 2, 23; 4, 17;
s-au deşchis *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 9, 10;
să deşchisără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 3, 16; [3] 24, 31;
să deşchise *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 64;
să deşchiseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 9, 30; [2] 7, 35;
să deşchiză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 10, 21;
să fie deşchis *verb conjunctiv perfect 3 sg.* [4] 9, 32;
să să deşchiză *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 20, 33;
să să fie deşchis *verb conjunctiv perfect 3 sg.* [3] 3, 21;
să va deşchide *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 11, 9;
se va deşchide *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 7, 7;
vor deşchide *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 12, 36;

deschís : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „öffnen" : „ouvrir" : (2x)
deşchis *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 1, 51;
deşchise *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. art.* [2] 1, 10;

descoperí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „aufdecken, öffnen, enthüllen" : „découvrir, dévoiler" : (6x)
descoperiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 2, 4;
descoperişi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [3] 10, 21;
s-au descoperit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 12, 38;
să să descoapere *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 2, 35;
să să descopere *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 10, 26; [3] 12, 2;

descoperíre : (1581 CORESI, EV. 102) : s. f. : „Aufdeckung" : „découverte" : (1x)
descoperirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 2, 32;

desfătăciúne : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Ergötzen" : „plaisir" : (1x)
desfătăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 7, 25;

despărţeálă : (1646 PRAV. MOLD.) : s. f. : „1. Unterschied, 2. Scheidung" : „1. différence, 2. séparation"(1x)
despărţală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 31;

despărţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „trennen, scheiden" : „séparer, disjoindre" : (7x)
să despart *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 8, 13;
să desparţă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 19, 6; [2] 10, 9;
să despărţi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 24, 51;
va despărţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 25, 32;
vor despărţi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 13, 49; [3] 6, 22;

despărţíre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 47) : s. f. : „Schwebe" : „séparation, divorce" : (3x)
despărţire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 7; [2] 10, 4; [4] 7, 43;

despicá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „spalten" : „sectionner" : (2x)
să despicară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 27, 51;
va despica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 51;

déspre : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „nach, vor, bezüglich " : „vers, au sujet de " : (4x)
despre *prep.* [2] 0, 3; 0, 3; [3] 18, 3; [4] 0, 2;

destóinic : (c. 1563-1583 COD.VOR.[2]) : adj. : „würdig" : „digne" : (12x)
destoinic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 8; 10, 37; 10, 37; 10, 38; [2] 1, 7; [3] 3, 16; 7, 4; 7, 6;
destoinică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 13; 10, 13;
destoinice *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 3, 8;

destoinici *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 22, 8;

destoinicí : (NEAGOE, ÎNV. 92) : v. IV : „würdigen" : „rendre digne"(2x)
să vă destoiniciţi *verb conjunctiv perfect 2 pl.* [3] 21, 36;
să vor destoinici *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 20, 35;

destoinicíe : (c. 1563-1583 COD.VOR.[2]) : s. f. : „Würde" : „dignité"(1x)
destoinicie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 32;

destúl : (înc. sec XVI PS. H.) : adj./adv. : „genung" : „assez" : (8x)
destui *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 3, 14; 7, 11;
destul *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 11;
destul *adv.* [1] 6, 34; 10, 25; [2] 14, 41;
destule *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 22, 38;
destulu *adv.* [4] 14, 8;

deşért : (înc. sec XVI PS. H.) : adj./s. n. : „1. vergeblich, 2. Wüste" : „1. (en) : vain, 2. vide, désert" : (8x)
deşărt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 3; [3] 20, 10; 20, 11;
deşărt *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 36;
deşărt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 22; 15, 9; [2] 7, 7; [3] 13, 7;
deşărţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 53;

deşí : (1559-1560 BRATU) : conj. : „obwohl" : „bien que" : (1x)
deşi *conjunctie subord.* [3] 11, 18;

deşteptá : (1551-1553 ES) : v. I : „auf-, erwecken" : „s'éveiller" : (4x)
deşteptară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 8, 25; [2] 4, 38; [3] 8, 24;
să deştept *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 11, 11;

dezbrăcá : (1551-1553 ES) : v. I : „ausziehen" : „déshabiller" : (3x)
dezbrăcară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 27, 31; [2] 15, 20;
dezbrăcînd *verb gerunziu* [1] 27, 28;

dezlegá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „losbinden, aufbinden, auflösen" : „délier" : (21x)
a să dezlega *verb infinitiv prezent* [3] 13, 16;
dezleagă *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 13, 15;
dezlega *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 5, 18;
dezlegară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 11, 4;
dezlegaşi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [3] 19, 33;
dezlegaţi *verb imp. 2 pl.* [4] 11, 44;
dezlegaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 11, 5; [3] 19, 31;
dezlegînd *verb gerunziu* [3] 19, 33;
dezlegîndu *verb gerunziu* [1] 21, 2;
fi-va dezlegat *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 19;
fi-vor dezlegate *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 18, 18;
să dezleg *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 3, 16; [4] 1, 27;
să dezlegă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 7, 35;
să dezlegu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [2] 1, 7;
să se dezlêge *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 7, 23; 10, 35;
va dezlega *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 19;
vei dezlega *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 16, 19;
veţi dezlega *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 18, 18;

dezrădăciná : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. I : „entwurzeln" : „déraciner" : (2x)
dezrădăcina-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 15, 13;
dezrădăcinează *verb imp. 2 sg.* [3] 17, 6;

diávol : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Teufel" : „diable" : (14x)
diavol *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 6, 70;
diavolul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 1; 4, 5; 4, 8; 4, 11; 13, 39; [3] 4, 2; 4, 3; 4, 5; 4, 6; 4, 13; 8, 12; [4] 8, 44;
diavolului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 25, 41;

didráhmă : (1648 NTB 150) : s. f. : „Drachme, Silberstück" : „drachme" : (1x)
didrahmele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 24;

dimineáţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f./adv. : „Morgen, morgens" : „matin, le matin" : (14x)
demeneaţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 21, 4;
demineaţa *adv. de timp* [1] 16, 2; 21, 18; [2] 16, 9;
demineaţă *adv. de timp* [2] 13, 35; 16, 2;
dimeneaţa *adv. de timp* [2] 1, 35; 15, 1; [4] 20, 1;
dimeneaţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 24, 22;
dimineaţa *adv. de timp* [2] 11, 20;
dimineaţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 1; [4] 18, 28;

dimprejúr : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : prep. : „um ... herum" : „d'autour de" : (3x)
demprejur *adv. de loc* [2] 6, 36;
demprejurul *prep.* [2] 3, 8;
prejurul *prep.* [3] 8, 37;

dimpreúnă : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „zusammen, gemeinsam" : „ensemble" : (1x)
denpreună *adv.* [4] 11, 16;

din : (1521 NEACŞU) : prep. : „aus, von" : „de" : (505x)
den *prep.* [1] 1, 3; 1, 5; 1, 5; 1, 6; 1, 18; 1, 20; 1, 21; 1, 24; 2, 15; 2, 16; 2, 16; 3, 7; 3, 9; 3, 13; 3, 16; 3, 17; 4, 4; 4, 25; 4, 25; 4, 25; 4, 25; 5, 18; 5, 29; 5, 30; 5, 32; 5, 45; 5, 48; 6, 1; 6, 9; 6, 32; 7, 3; 7, 4; 7, 5; 7, 5; 7, 16; 7, 16; 7, 16; 7, 20; 7, 21; 8, 1; 8, 21; 8, 34; 9, 3; 9, 20; 9, 22; 10, 14; 10, 14; 10, 23; 10, 32; 10, 33; 10, 42; 11, 2; 11, 2; 11, 11; 11, 11; 11, 12; 12, 33; 12, 34; 12, 35; 12, 35; 12, 37; 12, 37; 12, 38; 12, 43; 12, 50; 13, 1; 13, 49; 13, 52; 14, 2; 14, 13; 14, 29; 14, 33; 15, 1; 15, 11; 15, 18; 15, 27; 15, 27; 15, 37; 16, 1; 16, 14; 16, 17; 17, 5; 17, 9; 17, 9; 18, 14; 18, 19; 18, 28; 19, 1; 19, 12; 19, 20; 20, 13; 20, 29; 21, 8; 21, 11; 21, 16; 21, 17; 21, 25; 21, 25; 21, 39; 22, 35; 23, 25; 23, 26; 23, 27; 23, 28; 23, 34; 24, 1; 24, 16; 24, 17; 24, 29; 25, 8; 25, 32; 26, 14; 26, 21; 26, 22; 26, 47; 26, 51; 27, 9; 27, 45; 27, 53; 27, 55; 27, 57; 27, 64; 28, 2; 28, 7; 28, 8; 28, 11; [2] 0, 2; 0, 2; 0, 3; 1, 9; 1, 10; 1, 11; 1, 29; 2, 6; 3, 7; 3, 8; 3, 22; 4, 11; 4, 28; 5, 2; 5, 8; 5, 10; 5, 17; 5, 22;

5, 27; 6, 14; 6, 15; 6, 16; 6, 33; 6, 43; 6, 54; 7, 1; 7, 1; 7, 2; 7, 4; 7, 15; 7, 18; 7, 20; 7, 26; 7, 28; 7, 29; 7, 31; 7, 33; 8, 11; 8, 23; 8, 28; 9, 1; 9, 9; 9, 9; 9, 10; 9, 17; 9, 21; 9, 37; 10, 20; 10, 46; 11, 1; 11, 2; 11, 5; 11, 8; 11, 12; 11, 14; 11, 19; 11, 20; 11, 25; 11, 26; 11, 30; 11, 31; 12, 2; 12, 8; 12, 13; 12, 13; 12, 23; 12, 25; 12, 26; 12, 28; 12, 30; 12, 30; 12, 30; 12, 30; 12, 33; 12, 33; 12, 33; 12, 33; 12, 44; 12, 44; 13, 1; 13, 1; 13, 15; 13, 16; 13, 25; 13, 27; 14, 10; 14, 13; 14, 18; 14, 20; 14, 25; 14, 43; 14, 47; 14, 66; 14, 70; 15, 21; 15, 35; 15, 39; 15, 43; [3] 0, 1; 0, 1; 1, 5; 1, 5; 1, 15; 1, 18; 1, 27; 1, 35; 1, 52; 1, 70; 1, 71; 1, 74; 1, 78; 2, 4; 2, 4; 2, 4; 2, 4; 2, 36; 2, 36; 3, 1; 3, 1; 3, 1; 3, 1; 3, 8; 3, 22; 4, 20; 4, 22; 4, 29; 4, 38; 4, 40; 4, 41; 5, 3; 5, 3; 5, 7; 5, 17; 6, 2; 6, 17; 6, 17; 6, 19; 6, 42; 6, 42; 6, 42; 6, 42; 6, 44; 6, 44; 6, 44; 6, 45; 6, 45; 6, 45; 7, 12; 7, 18; 7, 28; 7, 36; 7, 37; 7, 38; 7, 42; 8, 2; 8, 3; 8, 27; 8, 29; 8, 33; 8, 35; 8, 37; 8, 38; 8, 44; 8, 46; 9, 5; 9, 5; 9, 7; 9, 8; 9, 19; 9, 27; 9, 37; 9, 38; 9, 46; 9, 54; 10, 7; 10, 11; 10, 18; 10, 27; 10, 27; 10, 27; 10, 27; 10, 30; 11, 1; 11, 2; 11, 6; 11, 11; 11, 13; 11, 16; 11, 24; 11, 27; 11, 39; 11, 39; 11, 40; 11, 41; 11, 45; 11, 50; 11, 53; 12, 6; 12, 13; 12, 15; 12, 25; 13, 12; 13, 16; 13, 31; 14, 1; 14, 5; 14, 10; 14, 15; 14, 24; 14, 33; 15, 12; 15, 19; 15, 26; 16, 5; 16, 9; 16, 17; 16, 21; 16, 30; 16, 31; 17, 22; 17, 24; 17, 29; 17, 29; 17, 31; 18, 12; 18, 18; 18, 21; 19, 22; 19, 29; 19, 39; 19, 39; 20, 4; 20, 5; 20, 10; 20, 15; 20, 27; 20, 35; 20, 39; 21, 4; 21, 11; 21, 16; 21, 18; 21, 21; 21, 21; 22, 3; 22, 18; 22, 43; 22, 47; 22, 71; 23, 5; 23, 7; 23, 14; 23, 26; 23, 39; 23, 49; 23, 51; 23, 55; 24, 13; 24, 46; 24, 47; [4] 0, 1; 1, 13; 1, 13; 1, 13; 1, 19; 1, 32; 1, 44; 1, 46; 2, 15; 2, 22; 3, 5; 3, 5; 3, 6; 3, 6; 3, 8; 3, 13; 3, 27; 3, 31; 3, 31; 3, 31; 3, 31; 3, 34; 4, 7; 4, 13; 4, 14; 4, 22; 4, 30; 4, 39; 4, 39; 4, 47; 4, 54; 5, 24; 5, 28; 6, 11; 6, 13; 6, 26; 6, 31; 6, 32; 6, 32; 6, 33; 6, 38; 6, 41; 6, 42; 6, 50; 6, 51; 6, 58; 6, 60; 6, 66; 6, 71; 7, 25; 7, 31; 7, 38; 7, 40; 7, 41; 7, 42; 7, 42; 7, 52; 7, 52; 8, 10; 8, 23; 8, 23; 8, 23; 8, 41; 8, 44; 8, 59; 9, 1; 9, 6; 9, 32; 10, 16; 10, 26; 10, 28; 10, 29; 10, 39; 11, 1; 11, 45; 11, 53; 11, 55; 12, 1; 12, 2; 12, 9; 12, 9; 12, 17; 12, 17; 12, 20; 12, 27; 12, 28; 12, 34; 13, 1; 13, 1; 13, 23; 13, 28; 15, 19; 15, 19; 15, 19; 16, 17; 17, 6; 17, 14; 17, 14; 17, 15; 17, 16; 17, 16; 18, 36; 18, 36; 18, 37; 19, 2; 19, 27; 19, 34; 20, 2; 20, 9; 20, 24; 21, 10; 21, 12; 21, 14;

din *prep.* [1] 6, 26; 7, 11; 15, 18; 18, 10; [2] 9, 7; [3] 9, 35;

napoia *prep.* [3] 4, 8;

dinadíns : (1559-1560 BRATU / adins) : s. n : „um jeden Preis" : „à tout prix" : (1x)
deadínsu *adv.* [3] 15, 8;

dinafără : (1551-1553 ES) : adv. : „draußen" : „en dehors" : (1x)
cel mai denafară *adv. de loc* [1] 8, 12;

dinaínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep./adv. : „vorher, vor" : „plus tôt à l'avance, devant" : (1x)
denaintea *prep.* [3] 12, 9;

dinapói : (1551-1553 ES) : prep. : „hinten" : „derrière" : (8x)
denapoi *adv. de loc* [1] 21, 9;
denapoia *prep.* [1] 4, 10; 16, 23; [2] 8, 33; [4] 1, 15; 1, 27; 1, 30;

dinár : (1581 CORESI, EV. 284) : s. m. : „Dinar" : „dinar": (11x)
denar *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 2;
dinar *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 13;
dinari *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 28; [2] 6, 37; 14, 5; [3] 7, 41; 10, 35; [4] 6, 7; 12, 5;
dinariu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 9; 20, 10;

dinăúntru : (1551-1553 ES) : adv. : „(dr)innen" : „(à l') : intérieur" : (8x)
denlăuntru *adv. de loc* [1] 7, 15; 23, 25; 23, 27; 23, 28; [2] 7, 21; 7, 23; [3] 11, 7; 11, 40;

díncoace : (1581 CORESI, EV. 369) : adv. : „diesseits" : „de ce côté-ci" : (1x)
dencoace *adv. de loc* [4] 19, 18;

díncolo : (1645 DRHB XXX, 376) : adv. : „de l'autre côté, au-delá" : „jenseits" : (1x)
dencolea *adv. de loc* [4] 19, 18;

dindărắt : (1643 VARLAAM, C. 261) : adv. : „hinten, rückwäts" : „derrière" : (1x)
dendărăt *adv. de loc* [2] 11, 9;

dínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Zahn" : „dent" : (10x)
dinte *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 38; 5, 38;
dinţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 9, 18;
dinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 8, 12; 13, 42; 13, 50; 22, 13; 24, 51; 25, 30; [3] 13, 28;

dintîi : (1569-1575 GCR I) : num.: „(der) erste" : „(le) : premier" : (40x)
cea dentîiu *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 64; [3] 15, 22;
cei dentîi *num. ord. masc. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 30;
cei dentîiu *num. ord. masc. pl. nom./ac. art.* [1] 20, 8; 20, 10; 20, 16; [2] 10, 31;
cel dentîiu *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 25; 21, 28; 21, 31; 22, 25; [2] 9, 35; 12, 20; [3] 2, 7; 14, 8; 14, 18; 19, 16; 20, 29;
cêle dentîiu *num. ord. fem. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 45; [3] 11, 26;
celor dentîiu *num. ord. masc. pl. gen./dat. art.* [1] 5, 27;
celui dentîiu *num. ord. masc. sg. gen./dat. art.* [3] 16, 5; [4] 19, 32;
dentîi *num. ord. fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 12;
dentîi *adv. de timp* [4] 18, 13;
dentîii *num. ord. masc. pl. nom./ac. art.* [3] 13, 30;
dentîiu *num. ord. fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 30; [2] 0, 2; 0, 3; 0, 3; 16, 9;
dentîiu *num. ord. fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 14, 7; [3] 20, 46; 20, 46;
dentîiu *num. ord. neutru. pl. nom./ac. neart.* [2] 0, 3;
dentîiu *adv. de timp* [1] 5, 21; 19, 4; 19, 8; [3] 6, 1; [4] 19, 39;

díntru : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „aus" : „de" : (121x)
dentr- *prep.* [1] 5, 19; 6, 6; 6, 29; 15, 22; 15, 28; 17, 18; 17, 18; 18, 12; 20, 15; 21, 31; 22, 46; 23, 34; 23, 34; 25, 40; 25, 45; 26, 27; 26, 73; 27, 21; [2] 1, 25; 1, 26; 8, 3; 9, 25; 14, 23; 14, 69; 16, 12; [3] 4, 35; 4, 35; 5, 2;

6, 13; 10, 36; 11, 15; 11, 49; 17, 15; 20, 33; 22, 50; 24, 42; [4] 0, 1; 6, 50; 6, 51;
dentru *prep.* [1] 1, 16; 2, 6; 5, 16; 6, 27; 7, 9; 8, 28; 13, 41; 18, 19; 21, 19; 25, 2; 26, 29; 27, 48; [2] 5, 2; 5, 30; 7, 15; 7, 21; 16, 9; [3] 1, 71; 11, 5; 12, 27; 14, 28; 15, 4; 15, 4; 17, 7; 18, 10; 21, 4; 21, 30; 22, 16; 22, 23; 22, 58; 24, 13; 24, 22; 24, 24; 24, 35; [4] 1, 16; 1, 24; 1, 35; 1, 40; 3, 1; 4, 12; 5, 3; 5, 44; 6, 7; 6, 8; 6, 64; 6, 66; 6, 70; 7, 19; 7, 44; 7, 48; 7, 48; 7, 50; 8, 7; 8, 23; 8, 44; 8, 46; 9, 16; 9, 40; 10, 20; 10, 32; 11, 19; 11, 37; 11, 46; 11, 49; 12, 4; 12, 11; 12, 42; 12, 49; 13, 21; 15, 4; 16, 5; 16, 14; 16, 15; 17, 12; 18, 9; 18, 17; 18, 22; 18, 25; 18, 26; 19, 12; 19, 20; 21, 2;

dis-de-dimineáţă : (1581-1582 PO) : adv. : „am früchen Morgen, in aller Früh" : „le point du jour" (1x)
dins-demineaţă *adv.* [1] 20, 1;

diván : (1578 DERS) : s. n. : „Gericht" : „jugement" : (7x)
divan *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 19; 27, 27; [2] 15, 16; [4] 18, 28; 18, 28; 18, 33; 19, 9;

dínsul : (XVI sec. PS. H.) : pron. pers./dem.: „1. er, 2. selbst" : „1. il, 2. même" : (33x)
dinsul *pron. pers. 3 masc. sg. nom./ac. acc.* [1] 3, 13;
dînsa *pron. pers. 3 fem. sg. nom./ac. acc.* [1] 5, 28; [4] 4, 27;
dînsul *pron. pers. 3 masc. sg. nom./ac. acc.* [1] 13, 2; [3] 13, 9; 14, 8; 18, 40; [4] 5, 18; 5, 19; 6, 61; 7, 29; 8, 3; 9, 21; 9, 21; 13, 32; 16, 13; 20, 15; 21, 7;
dînşii *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* [1] 14, 25; 15, 30; [3] 11, 49; 24, 31; [4] 4, 31; 4, 33; 6, 52; 7, 35; 11, 55; 11, 56; 12, 19; 16, 17; 17, 15; 17, 26; 20, 10;

doar : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „etwa, wohl, vielleicht" : „peut-être" : (15x)
doară *adv.* [1] 7, 16; 12, 23; 26, 22; 26, 25; [2] 4, 21; [3] 6, 7; 6, 39; 11, 11; 17, 9; 20, 13; [4] 6, 46; 7, 31; 7, 41; 7, 48; 8, 42;

dobitóc : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. n. : „1. Tier, 2. Herde" : „1. animal, 2. troupeau" : (2x)
dobitoacele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [4] 4, 12;
dobitoc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 10, 34;

dobíndă : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : s. f. : „Zinsen" : „intérêt, profit" : (2x)
dobînda *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 11, 22;
dobîndă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 27;

dobîndí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erzielen" : „acquérir" : (8x)
a dobîndi *verb infinitiv prezent* [3] 20, 35;
ai dobîndit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 18, 15;
am dobîndit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 25, 20;
ar dobîndi *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 16, 26; [2] 8, 36;
dobîndi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 25, 17;
dobîndit-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 25, 22;
va dobîndi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 9, 25;

dóctor : (1535-1546 DERS) : s. m. : „Arzt" : „médicin" : (1x)
doftor *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 12;

dodeí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bedrängen, stören" : „harceler, incommoder" : (2x)
dodeiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 44;
dodeiescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 6, 28;

dodeiálă : (c. 1564 Coresi, Molit. 191) : s. f. : „Bedrängnis, Behelligung" : „embarras, calamité" : (3x)
dodeială *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 41; [3] 18, 5; 22, 40;

doi : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „zwei" : „deux" : (103x)
cei doi *num. card. masc. nom./ac. art.* [1] 20, 24; 25, 22; [2] 6, 41; 6, 41; [4] 1, 37; 1, 40;
cêle doao *num. card. fem. nom./ac. art.* [4] 4, 43;
doao *num. card. fem. nom./ac.* [1] 5, 41; 10, 10; 10, 29; 18, 8; 18, 8; 22, 40; 23, 15; 24, 41; 26, 2; 26, 60; 27, 51; [2] 5, 13; 6, 9; 6, 37; 9, 43; 14, 1; 14, 30; 14, 72; 15, 38; [3] 3, 11; 5, 2; 9, 3; 10, 35; 12, 46; 17, 35; 18, 12; 22, 38; [4] 2, 6; 4, 40; 11, 6;
doao *num. card. neutru nom./ac.* [2] 9, 45;
doi *num. card. masc. nom./ac.* [1] 2, 16; 4, 18; 4, 21; 6, 24; 8, 28; 9, 27; 11, 2; 14, 17; 14, 19; 18, 9; 18, 16; 18, 16; 18, 19; 18, 20; 19, 6; 20, 21; 20, 30; 21, 1; 21, 28; 21, 31; 24, 40; 25, 15; 25, 17; 25, 17; 25, 22; 25, 22; 26, 37; 27, 38; [2] 6, 7; 6, 7; 6, 38; 9, 47; 10, 8; 11, 1; 12, 42; 14, 13; 15, 27; 16, 12; [3] 2, 24; 7, 18; 7, 41; 9, 13; 9, 16; 9, 30; 9, 32; 10, 1; 10, 35; 12, 6; 12, 52; 12, 52; 15, 11; 16, 13; 17, 34; 18, 10; 19, 29; 21, 2; 23, 32; 24, 4; 24, 13; [4] 1, 35; 6, 9; 8, 17; 19, 18; 20, 12; 21, 2;

dóilea : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. ord. : „der/die zweite" : „le/la deuxième" : (27x)
a doa *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 39; 26, 42; [2] 0, 2; 0, 3; 12, 31; [3] 7, 11; [4] 1, 29; 3, 4; 12, 12;
a doao *num. card. fem. nom./ac. art.* [1] 27, 62; [2] 11, 12; 14, 72; [3] 6, 1; [4] 1, 35; 1, 43; 6, 22;
a doaoa *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [3] 12, 38;
a doua *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [3] 9, 37;
al doilea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 26; [2] 12, 21; [3] 19, 18; [4] 4, 54; 21, 16;
cel al doilea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 30; [3] 20, 30;
al doilea *num. ord. neutru sg. nom./ac. art.* [4] 9, 24;
dóoa *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [3] 0, 1;

doísprezece : (1559-1560 BRATU) : num. card. : „zwölf" : „douze" : (23x)
cei doisprăzêce *num. card. masc. nom./ac. art.* [1] 20, 17; 26, 14; 26, 20; 26, 47; [2] 4, 10; 11, 11; 14, 10; 14, 17; 14, 43; [3] 22, 47;
cêle doaosprăzêce *num. card. fem. nom./ac. art.* [1] 19, 28;
celor doisprăzêce *num. card. masc. nom./ac. art.* [1] 11, 1;
celor doisprăzêce *num. card. masc. gen./dat. art.* [3] 22, 3;
doaosprăzêce *num. card. neutru nom./ac.* [1] 19, 28; [2] 8, 20; [4] 11, 9;
doaosprăzêce *num. card. fem. nom./ac.* [1] 26, 53; [2] 6, 43; [3] 22, 30;
doisprăzêce *num. card. masc. nom./ac.* [2] 14, 20; [3] 6, 13; 8, 42; 8, 43;

dómn : (1472 DERS / în top. *Domneşti*) : s. m. : „1. Herr, 2. Gott, 3. Fürst" : „1. Seigneur, 2. Dieu, 3. chef" : (214x)
doamne *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [1] 21, 30;

Doamne *subst. propriu masc. sg. voc. neart.* [1] 13, 27; 16, 22; 17, 4; 17, 15; 18, 21; 18, 26; 20, 30; 20, 30; 20, 31; 20, 33; 25, 11; 25, 11; 25, 20; 25, 22; 25, 24; 25, 37; 25, 44; 26, 22; 27, 63; [2] 7, 28; 9, 24; [3] 2, 29; 5, 8; 5, 12; 6, 46; 6, 46; 7, 6; 18, 41; 19, 8; 19, 16; 19, 18; 22, 38; 22, 49; 23, 42; [4] 4, 11; 4, 15; 4, 19; 4, 49; 5, 7; 6, 34; 8, 11; 9, 36; 9, 38; 11, 3; 11, 12; 11, 21; 11, 27; 11, 32; 11, 34; 11, 39; 12, 21; 12, 38; 13, 6; 13, 9; 13, 25; 13, 36; 13, 37; 14, 5; 14, 8; 14, 22; 20, 15; 21, 16; 21, 17; 21, 20; 21, 21;
domn *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 14; [2] 2, 28; [3] 6, 5; 12, 58;
domni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 24; 10, 18; [3] 16, 13; 21, 12;
domnii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 20, 25; [3] 19, 33; 23, 13; 24, 20;
domnilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 15, 27;
domnu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 25; 22, 45; [3] 14, 21;
domnu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 25, 21; 25, 26; [3] 12, 43; 12, 47; 16, 5;
Domnu *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 37; [3] 20, 44;
Domnul *subst. propriu masc. sg. voc. art.* [4] 20, 28;
Domnul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 22; 2, 15; 4, 7; 12, 8; 21, 42; 22, 37; 22, 43; 22, 44; 24, 42; 24, 48; 24, 50; 25, 23; 27, 10; 27, 11; 27, 15; 28, 6; [2] 5, 19; 12, 11; 12, 29; 12, 29; 12, 30; 12, 36; 16, 20; [3] 1, 16; 1, 25; 1, 28; 1, 45; 1, 46; 1, 58; 1, 68; 2, 11; 2, 15; 4, 12; 7, 13; 19, 8; 20, 37; 20, 42; 22, 31; 22, 61; 24, 34; [4] 4, 1; 11, 2; 13, 13; 13, 14; 20, 2; 20, 13; 20, 18; 20, 20; 20, 25; 21, 7; 21, 7; 21, 12;
domnul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 25; 18, 27; 18, 32; 18, 34; 20, 8; 20, 11; 21, 40; 24, 45; 24, 46; [2] 12, 9; [3] 20, 13; 20, 15; [4] 13, 16; 15, 15; 15, 20;
domnului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 18, 31; 25, 23; 27, 2; 27, 27;
Domnului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 20; 1, 24; 2, 13; 2, 19; 3, 3; 4, 10; 5, 33; 9, 38; 21, 3; 21, 9; 22, 44; 23, 39; 25, 21; 27, 11; 28, 2; [2] 1, 3; 11, 3; 11, 9; 11, 10; 12, 36; [3] 1, 6; 1, 9; 1, 11; 1, 15; 1, 17; 1, 38; 1, 43; 1, 66; 1, 76; 2, 9; 2, 9; 2, 22; 2, 23; 2, 24; 2, 26; 2, 38; 2, 39; 3, 4; 4, 8; 4, 18; 4, 19; 5, 17; 19, 31; 19, 34; 19, 38; 20, 42; 22, 61; 24, 3; [4] 1, 23; 6, 23; 12, 13; 12, 38;
lui Domnul *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 32;

domní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(be) : herrschen" : „dominer, régner" : (5x)
domnesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 20, 25; [2] 10, 42; [3] 22, 25;
domnind *verb gerunziu* [3] 2, 2; 3, 1;

domnie : (1521 NEACŞU) : s. f. : „Herrschaft, Regierung" : „seigneurerie, régne" : (1x)
ai domniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 3, 1;

domnitór : (1581-1582 PO) : s. m. : „Fürst" : „chef"(1x)
domnitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 9, 7;

domolí : (1581 CORESI, EV. 52) : v. IV : „beruhigen" : „calmer" : (2x)
domolêşte-te *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 39;
să domoleascâ *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 5, 4;

dorí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verlangen" : „souhaiter" : (1x)
dorind *verb gerunziu* [3] 2, 48;

dormí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schlafen" : „dormir" : (19x)
doarme *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 9, 24; [2] 4, 27; 5, 39; [3] 8, 52;
dormi *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 14, 37;
dormiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 8, 24;
dormiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 25, 5;
dormind *verb gerunziu* [1] 13, 25; 26, 40; 26, 43; 28, 13; [2] 4, 38; 13, 36; 14, 37; 14, 40; [3] 22, 45;
dormiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 26, 45; [2] 14, 41;
dormiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 22, 46;

dormitá : (1559-1560 BRATU) : v. I: „einnicken": „s'assoupir" : (2x)
au adormitat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 25, 5;

dos : (1519 DERS / în top. *Dos*) : s. n. : „Rücken" : „dos" : (4x)
dos *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 20; [2] 5, 27; [3] 7, 38; 8, 44;

dospí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „gären" : „ fermenter, lever" : (2x)
s-au dospit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 13, 33;
să dospi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 13, 21;

douăzéci : (1561 CORESI) : num. card. : „zwanzig" : „vingt"(1x)
doaozeci *num. card. fem. nom./ac.* [3] 14, 31;

dovedí : (1645 VARLAAM, R. 227) : v. IV : „zeigen" : „prouver, révéler" : (1x)
să să dovedească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 3, 20;

drac : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Teufel" : „diable, démon" : (55x)
drac *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 18; [3] 7, 33; 11, 14; [4] 7, 20; 8, 48; 8, 49; 8, 52; 10, 20; 10, 21;
draci *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 8; [2] 1, 34; 6, 13; 16, 9; [3] 4, 41; [3] 8, 2; 8, 27; 8, 30;
dracii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 22; 8, 31; 9, 34; 12, 24; 12, 27; 12, 28; [2] 1, 34; 1, 39; 3, 15; 3, 22; 5, 12; 9, 38; 16, 17; [3] 8, 33; 8, 35; 8, 38; 9, 1; 9, 49; 10, 17; 11, 15; 11, 18; 11, 19; 11, 20; 13, 32;
dracilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 9, 34; 12, 24; [2] 3, 22; [3] 11, 15;
dracul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 33; 17, 18; [2] 7, 26; 7, 29; 7, 30; [3] 4, 35; 8, 29; 9, 42; 11, 14; [4] 13, 2;

drag : (1365 DRH) : adj.: „lieb": „cher" : (2x)
drag *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 20;
mai drag *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 0, 1;

drágoste : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Liebe" : „amour" : (11x)
dragoste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 47; 13, 20; [4] 13, 35; 15, 10; 15, 13;

dragostea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 12; [3] 11, 42; [4] 5, 42; 15, 9; 15, 10; 17, 26;

dráhmă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Drachme, Silberstück" : „drachme" : (4x)
didrahme *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 24;
drahma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 15, 9;
drahmă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 15, 8;
drahme *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 15, 8;

drăcésc : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adj. : „teuflisch" : „diabolique"(1x)
drăcesc *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. ac./nom. neart.* [3] 4, 33;

dregătór : (1551-1553 ES) : s. m. : „Verwalter" : „administrateur" : (10x)
diregătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 13, 9;
diregătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 42; 16, 1; 16, 2;
diregătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 14; 27, 21; 27, 23; [3] 16, 3; 16, 8;
diregătoriului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 20, 20;

dregătoríe : (1563 CORESI, PRAXIU 352) : s. f. : „Würde" : „dignité" : (5x)
deregători *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 12, 11;
deregătoriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 0, 3;
diregătorie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 16, 4;
diregătoriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 16, 2; 16, 3;

drége : (c. 1573-1578 PS. SCH.) : v. III: „ausbessern, reparieren": „réparer" : (1x)
diregînd *verb gerunziu* [2] 1, 19;

drept : (1437 DERS / în top. *Dereptul*) : adj./prep./s. : „1. gerade, 2. recht, richtig, 3. rechts, 4. Recht, 5. Gerechter" : „1. droit, 2. juste(-ment) : , 3. à droite, 4. droit, 5. juste" : (155x)
cea direaptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 39; [3] 22, 50; [3] 6, 6; [4] 7, 24; 18, 10;
cei direpţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 13;
cel direpţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 29;
celor direpţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 17;
dereapta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 20, 42;
derept *adv.* [1] 9, 11; 9, 14; 24, 44; [2] 6, 14; [3] 4, 7; 11, 13; 24, 38; [4] 2, 18; 4, 48; 5, 12; [4] 12, 2; 12, 35; 16, 17; 20, 20;
direapta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 3; 20, 21; 20, 23; 22, 44; 25, 33; 25, 34; 26, 64; 27, 29; 27, 38; [2] 0, 3; 10, 37; 10, 40; 12, 36; 14, 62; 15, 27; 16, 5; 16, 19; [3] 1, 11; 22, 69; 23, 33; [4] 21, 6;
direaptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 30; [4] 5, 30;
direp *prep.* [2] 11, 31;
direpţ *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 19; 5, 38; 20, 4; 20, 7; 22, 16; [2] 5, 35; 6, 20; [3] 2, 25; 7, 29; 12, 57; 23, 47; 23, 50;
direpţ *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 35;
direpţ *adv. de mod* [2] 7, 35; [3] 7, 43; 10, 28; 20, 21;
direpţ *prep.* [1] 5, 48; 6, 9; 6, 34; 10, 31; 12, 31; 13, 13; 13, 35; 13, 52; 14, 2; 18, 23; 19, 5; 19, 6; 21, 25; 21, 43; 22, 9; 23, 13; 23, 34; 25, 13; 27, 64; 28, 19; [2] 2, 28; 10, 7; 11, 24; 12, 41; 14, 4; [3] 1, 35; 5, 33; 6, 9; 6, 35; 6, 36; 11, 35; 11, 49; 12, 3; 12, 22; 13, 15; 21, 14; [4] 1, 22; 4, 30; 6, 21; 6, 68; 8, 59; 9, 25; 10, 31; 12, 5; 12, 42; 13, 6; 13, 22; 13, 24; 16, 19; 18, 4; 18, 11; 18, 17; 18, 29; 18, 31; 18, 37; 18, 40; 19, 4; 19, 5; 19, 10; 20, 2; 21, 5; 21, 13;
dirêpte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 3; [2] 1, 3; [3] 3, 4; 3, 5;
dirêpte *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. voc. neart.* [4] 17, 25;
direptul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 41; 23, 35; [3] 23, 41;
direptului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 41; 10, 41; 27, 19; 27, 24;
direpţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 28; [3] 1, 6; 18, 9; 20, 20;
direpţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 45; 13, 17; [3] 5, 32; 15, 7;
direpţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 43; 25, 37; 25, 46; [2] 2, 17;
direpţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 13, 49; 23, 29; [3] 14, 14;
drept *adv.* [1] 26, 9;
drept *prep.* [1] 6, 25;

dreptáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Gerechtigkeit, 2. Recht" : „1. justice, 2. droit" : (12x)
direptate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 10; [2] 12, 14; [3] 1, 75; 13, 27; [4] 16, 8; 16, 10;
direptatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 15; 5, 6; 5, 20; 6, 33;
direptăţiei *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 21, 32;
direptăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 6;

drum : (1446 DERS / în top. slav Velikyj *Drum*) : s. n. : „Weg" : „chemin" : (2x)
drumului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 11, 4;
drumuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 14, 23;

dúce : (1521 NEACŞU) : v. III : „1. tragen, 2. (fort-, davon)gehen" : „1. emmener, 2. (s'en) : aller" : (128x)
ar duce *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* [3] 5, 19;
du *verb imp. 2 sg.* [1] 8, 4; [2] 1, 44; [3] 5, 4; 5, 14;
duce *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 13; 7, 14; [3] 13, 15;
ducea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 7, 14; 8, 29;
ducea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 23, 32;
duce-mă-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 21, 3;
duceţi *verb imp. 2 pl.* [2] 14, 44;
duceţi-vă *verb imp. 2 pl.* [1] 21, 2; 25, 41;
ducînd *verb gerunziu* [3] 24, 1;
ducîndu-să *verb gerunziu* [1] 2, 13; [3] 7, 24;
ducîndu-se *verb gerunziu* [1] 11, 7; [4] 12, 36;
ducîndu-te *verb gerunziu* [1] 17, 27;
ducîndu-vă *verb gerunziu* [1] 2, 8;
dusără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 2, 27; 10, 30; 16, 22; 22, 54; 22, 66; 23, 1;
dusă-să *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 5, 28;
duse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 11; 18, 30; [3] 4,

9; 10, 34;
duseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 26, 57; 27, 2; 27, 31; [2] 14, 53; 15, 1; 15, 16; 15, 22; [3] 2, 22; 4, 29; 23, 26; [4] 18, 13; 19, 16;
dusese *verb indicativ mcpf. 3 pl.* [4] 5, 15;
duşi *verb participiu pl. masc.* [1] 10, 18;
du-te *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 10; 21, 28; [3] 4, 8; [4] 9, 7; 9, 11;
fu dus *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 4, 1;
mă duc *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 8, 21; 8, 22; 13, 33; 16, 5; 16, 16;
mă voiu duce *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 15, 18; [4] 16, 7; 16, 7;
ne vom duce *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [4] 6, 68;
s-au dus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 11, 31;
s-au dus *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 2, 12; [4] 6, 66; 11, 46;
s-au fost dus *verb indicativ mcpf. perifrastic 3 pl.* [4] 4, 8;
să ducă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 27, 32; [2]]15, 21; [3] 5, 18; 6, 39;
să duce *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 13, 34; [3] 9, 39;
să ducea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 8, 29;
să ducea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 12, 11;
să duci *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 6, 13;
să dusă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 2, 14; 2, 22;
să dusără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 2, 15;
să duse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 12, 15; 13, 25; 14, 13; 15, 21; 16, 4; 19, 15; 19, 22; 21, 33; 25, 15; 27, 5; 27, 60; [2] 1, 42; 3, 7; 10, 22; 12, 1; [3] 1, 23; 1, 38; 4, 13; 5, 13; 15, 13; 24, 12; [4] 4, 3; 4, 43; 4, 47; 6, 1; 9, 7; 10, 40; 11, 28; 11, 54; 12, 19;
să duseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 22, 22; [2] 12, 12; [4] 6, 22; 18, 6; 20, 10;
să mă duc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 16, 7;
să ne ducem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [4] 11, 15;
să ducă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 23, 26;
să să ducă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 14, 16; [2] 5, 17; [3] 8, 37;
să să ducă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 18, 8;
să vă duceţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 6, 67;
te du *verb imp. 2 sg.* [1] 2, 20; 9, 6;
te duci *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 16, 5;
vă duceţi *verb imp. 2 pl.* [1] 10, 6;
vor duce *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 13, 11; [3] 12, 11; 21, 12;

duh : (înc. sec. XVI Ps. H.) : s. n. : „1. Atem, Hauch, 2. Geist” : „1. souffle, 2. esprit” : (104x)
al Duhului *subst. propriu neutru sg. gen./dat. art.* [1] 28, 19;
Duh *subst. propriu neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 7, 39; 20, 22;
duh *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 23; 3, 30; 5, 2; 5, 8; 7, 25; 9, 17; 9, 25; [3] 1, 35; 4, 33; 9, 55; 11, 13; [4] 3, 5; 3, 6; 3, 6; 3, 8; 4, 23; 4, 24; 4, 24; 6, 63;
Duhul *subst. propriu neutru sg. nom./ac. art.* [1] 10, 20; 12, 18; 12, 28; 12, 31; 12, 32; 22, 43; [2] 1, 8; 3, 29; 13, 11; [3] 12, 10; 12, 12; [4] 1, 32; 1, 33; 3, 34; 14, 26; 16, 13;
duhul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 18; 1, 20; 3, 11; 3, 16; 4, 1; 5, 3; 12, 43; 26, 41; 27, 50; [2] 1, 10; 1, 12; 1, 26; 2, 8; 8, 12; 9, 20; 9, 25; 12, 36; 14, 38; 15, 37; [3] 1, 15; 1, 17; 1, 41; 1, 67; 1, 80; 2, 25; 2, 26; 2, 27; 2, 40; 3, 16; 3, 22; 4, 1; 4, 1; 4, 18; 9, 39; 9, 42; 10, 21; 11, 24; 13, 11; 23, 46; 23, 46; 24, 39; [4] 1, 33; 3, 8; 6, 63; 7, 39; 11, 33; 13, 21; 14, 17; 15, 26; 19, 30;
Duhului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 4, 14;
duhului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 8, 29;
duhure *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 6, 18;
duhuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 45; [3] 7, 21; 8, 2; 11, 26;
duhurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 8, 16; 10, 1; [2] 3, 11; 5, 13; 6, 7; [3] 10, 20;
duhurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 1, 27; [3] 4, 36;
un duh *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 24, 37;

dulceáţă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Gewürze” : „aromate” : (1x)
dulceaţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 37;

Dumnezéu : (înc. sec. XVI Ps. H.) : s. m. : „Gott” : „Dieu” : (278x)
ai lui Dumnezău *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [4] 1, 12;
ale lui Dumnăzău *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 23; 22, 21; [3] 20, 25;
ale lui Dumnezăului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [2] 12, 17;
ale lui Dumnezeu *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [2] 8, 33;
al lui Dumnezău *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [3] 3, 38; 4, 34; 23, 35;
Dumnăzău *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 31; [3] 24, 53;
Dumnăzăul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 32;
Dumnăzăului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 78;
Dumnezău *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 23; 3, 9; 5, 8; 9, 8; 19, 6; 19, 17; 19, 26; 22, 32; 22, 32; 27, 43; [2] 2, 7; 2, 12; 5, 7; 10, 6; 10, 9; 10, 18; 10, 27; 10, 27; 12, 17; 12, 26; 12, 27; 12, 32; [3] 1, 26; 1, 30; 1, 37; 1, 47; 1, 64; 2, 13; 2, 20; 2, 28; 2, 52; 3, 8; 5, 21; 5, 25; 5, 26; 18, 19; 18, 27; 18, 43; 19, 37; 20, 38; 23, 40; 23, 47; [4] 1, 1; 1, 1; 1, 2; 1, 6; 1, 13; 1, 18; 3, 2; 3, 2; 3, 16; 3, 17; 3, 21; 3, 33; 3, 34; 3, 34; 4, 24; 5, 18; 5, 18; 5, 25; 6, 27; 6, 46; 7, 17; 8, 40; 8, 41; 8, 42; 8, 42; 8, 47; 8, 47; 8, 54; 9, 16; 9, 29; 9, 31; 9, 33; 10, 33; 11, 22; 11, 22; 13, 3; 13, 3; 13, 31; 13, 32; 13, 32; 14, 1; 16, 27; 16, 30; 17, 3; 21, 19;
Dumnezăul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 32; 22, 32; 22, 37; 26, 63; [2] 12, 26; 12, 26; 12, 26; 12, 29; 12, 30; [3] 1, 16; 1, 68; 4, 12; 20, 37; 20, 37; 20, 37; [4] 20, 17; 20, 17; 20, 28;
Dumnezăul *subst. propriu masc. sg. voc. art.* [1] 27, 46; 27, 46;
Dumnezăului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [3] 4, 8;
dumnezei *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 10, 34; 10, 35;
Dumnezeu *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 9, 31;
Dumnezeului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 10;
lui Dumnedzău *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 8, 29;
lui Dumnezău *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 3, 16; 4, 3; 4, 6; 5, 9; 5, 34; 6, 24; 6, 33; 12, 4; 12, 28; 12, 28; 14, 33; 15, 3; 15, 6; 19, 24; 21, 31; 21, 43; 22, 16; 22, 21; 22, 29; 22, 30; 23, 22; 26, 61; 26, 63; 27, 40; 27, 43; 27, 54; [2] 0, 3; 1, 1; 1, 14; 1, 15; 1, 24; 2, 26; 2,

40; 3, 2; 3, 11; 3, 35; 4, 11; 4, 26; 4, 30; 5, 1; 5, 7; 6, 20; 7, 8; 7, 9; 9, 1; 9, 47; 10, 14; 10, 15; 10, 23; 10, 24; 10, 25; 11, 22; 12, 14; 12, 24; 12, 34; 14, 25; 15, 39; 15, 43; 16, 19; [3] 1, 6; 1, 19; 1, 35; 2, 14; 2, 25; 3, 6; 4, 3; 4, 4; 4, 9; 4, 41; 4, 43; 6, 4; 6, 12; 7, 28; 7, 30; 8, 1; 8, 9; 8, 10; 8, 11; 8, 21; 8, 28; 9, 2; 9, 11; 9, 20; 9, 27; 9, 43; 9, 60; 9, 62; 10, 9; 10, 11; 13, 18; 13, 20; 13, 28; 13, 29; 14, 15; 15, 10; 16, 13; 16, 15; 16, 16; 17, 18; 17, 20; 17, 20; 17, 21; 18, 16; 18, 17; 18, 24; 18, 25; 18, 29; 18, 43; 20, 21; 20, 25; 20, 36; 21, 31; 22, 16; 22, 18; 22, 69; 22, 70; 23, 51; 24, 19; [4] 1, 29; 1, 34; 1, 49; 1, 51; 3, 3; 3, 18; 3, 34; 3, 36; 4, 10; 5, 25; 5, 42; 6, 28; 6, 29; 6, 69; 8, 47; 9, 3; 9, 24; 9, 35; 10, 35; 10, 36; 11, 4; 11, 4; 11, 27; 11, 40; 11, 52; 12, 43; 16, 2; 19, 7; 20, 31;

lui Dumnezeu *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 4; 21, 12; [3] 1, 8; 19, 11; [4] 3, 5;

dúpă : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „nach" : „après, selon" : (196x)

după *prep.* [1] 1, 12; 2, 16; 3, 11; 4, 19; 4, 20; 4, 22; 4, 25; 8, 1; 8, 10; 8, 19; 8, 22; 8, 23; 9, 9; 9, 9; 9, 19; 9, 27; 9, 29; 10, 38; 12, 15; 13, 21; 14, 13; 15, 23; 16, 24; 16, 24; 16, 27; 17, 1; 19, 2; 19, 21; 19, 27; 19, 28; 20, 29; 20, 33; 21, 32; 23, 3; 24, 29; 25, 15; 25, 19; 26, 2; 26, 32; 26, 58; 27, 53; 27, 55; 27, 62; 27, 63; [2] 1, 7; 1, 14; 1, 17; 1, 18; 1, 20; 1, 27; 1, 36; 2, 1; 2, 14; 2, 14; 2, 15; 3, 7; 4, 28; 4, 28; 5, 24; 5, 37; 6, 1; 7, 5; 7, 5; 8, 25; 8, 31; 8, 34; 8, 34; 9, 2; 9, 38; 9, 38; 10, 12; 10, 21; 10, 28; 10, 32; 10, 52; 12, 25; 13, 24; 14, 1; 14, 13; 14, 28; 14, 51; 14, 54; 15, 41; 16, 12; 16, 19; [3] 0, 1; 1, 9; 1, 24; 1, 38; 2, 22; 2, 24; 2, 29; 2, 39; 2, 46; 4, 2; 4, 16; 5, 11; 5, 27; 5, 27; 5, 28; 6, 17; 7, 9; 8, 1; 8, 12; 8, 13; 9, 11; 9, 23; 9, 23; 9, 28; 9, 36; 9, 49; 9, 57; 9, 59; 9, 61; 10, 1; 10, 31; 12, 4; 12, 5; 13, 33; 14, 27; 15, 4; 15, 13; 16, 7; 17, 8; 17, 23; 18, 4; 18, 22; 18, 28; 18, 43; 19, 14; 21, 8; 22, 10; 22, 20; 22, 22; 22, 39; 22, 39; 22, 54; 23, 24; 23, 26; 23, 27; 23, 41; 23, 49; 23, 56; [4] 0, 1; 0, 1; 1, 37; 1, 40; 1, 43; 2, 6; 2, 12; 3, 22; 4, 40; 4, 43; 5, 1; 5, 4; 5, 4; 5, 14; 5, 30; 6, 1; 6, 2; 6, 58; 7, 1; 7, 38; 8, 15; 10, 27; 11, 7; 11, 11; 11, 31; 12, 14; 12, 19; 12, 50; 13, 7; 13, 15; 13, 27; 13, 33; 13, 36; 13, 36; 13, 37; 14, 27; 15, 9; 15, 12; 17, 2; 17, 21; 17, 22; 18, 15; 18, 31; 19, 7; 19, 27; 19, 28; 19, 38; 19, 40; 20, 26; 21, 1; 21, 19; 21, 22;

dupre *prep.* [3] 2, 42;

durére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schmerz" : „douleur, souffrance, peine" : (2x)

durerilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 24, 8;

durorilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 13, 8;

E

el, ea : (1425 DERS) : pron. pers. : „er, sie; sie" : „il, lui, elle; ils, elles" : (4519x)

a lor *pron. pers. 3 neutru pl. gen. acc.* [1] 23, 26;

a lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen. acc.* [1] 9, 1; [4] 5, 18; 15, 10;

ai lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen. acc.* [1] 11, 1; [3] 9, 1; [4] 1, 11;

al lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* [1] 22, 45; 27, 60; [3] 10, 34;

ale lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* [3] 11, 21; 19, 13; [4] 10, 13;

ea *pron. pers. 3 fem. sg. nom./ac. acc.* [1] 1, 19; 1, 20; 1, 25; 5, 28; 5, 32; 7, 13; 7, 14; 8, 15; 9, 18; 10, 13; 11, 12; 12, 41; 12, 42; 14, 4; 14, 8; 15, 23; 15, 25; 15, 27; 19, 7; 21, 2; 21, 33; 21, 33; 21, 33; 22, 28; 23, 21; 23, 21; 26, 61; 28, 2; [2] 1, 30; 1, 31; 1, 31; 4, 30; 4, 37; 5, 23; 6, 24; 6, 24; 7, 28; 10, 11; 10, 15; 11, 17; 12, 21; 12, 22; 12, 23; 14, 6; 16, 11; [3] 1, 28; 1, 29; 1, 36; 1, 38; 1, 56; 1, 58; 1, 58; 1, 61; 2, 6; 2, 37; 4, 38; 4, 39; 6, 48; 7, 12; 7, 12; 7, 13; 7, 13; 8, 7; 8, 16; 8, 54; 10, 42; 11, 32; 13, 12; 13, 13; 13, 18; 14, 35; 18, 5; 18, 17; 19, 46; 20, 9; 20, 31; 20, 33; [4] 1, 5; 2, 19; 2, 20; 4, 12; 7, 7; 8, 3; 8, 11; 11, 4; 11, 31; 11, 31; 11, 31; 11, 33; 11, 33; 11, 38; 12, 7; 15, 2; 15, 2; 15, 4; 18, 10; 19, 27;

ei *pron. pers. 3 fem. sg. gen./dat. acc.* [1] 1, 19; 1, 25; 5, 31; 6, 34; 7, 27; 10, 12; 11, 19; 13, 44; 14, 7; 15, 23; 15, 28; 15, 28; 16, 4; 20, 21; 21, 34; 21, 43; 23, 37; 24, 29; 26, 13; 26, 52; [2] 5, 29; 5, 33; 5, 34; 5, 41; 5, 43; 6, 23; 7, 26; 7, 27; 7, 29; 7, 30; 10, 12; 12, 31; 12, 44; 12, 44; 13, 24; 14, 5; 14, 9; [3] 1, 5; 1, 18; 1, 30; 1, 35; 1, 36; 1, 36; 1, 41; 1, 45; 1, 56; 1, 57; 1, 58; 2, 7; 2, 19; 2, 36; 2, 36; 2, 51; 4, 39; 7, 35; 7, 38; 7, 44; 7, 46; 7, 47; 8, 43; 8, 44; 8, 48; 8, 55; 8, 55; 8, 56; 10, 38; 10, 38; 10, 40; 10, 41; 11, 29; 12, 53; 13, 12; 13, 34; 21, 4; [4] 2, 4; 4, 7; 4, 10; 4, 13; 4, 16; 4, 17; 4, 21; 4, 26; 4, 28; 7, 7; 8, 7; 8, 10; 8, 11; 11, 1; 11, 2; 11, 5; 11, 23; 11, 25; 11, 28; 11, 40; 12, 3; 16, 21; 20, 13; 20, 15; 20, 16; 20, 17; 20, 18;

ei *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* [1] 1, 18; 2, 4; 2, 5; 2, 7; 2, 8; 2, 9; 2, 9; 2, 13; 4, 21; 4, 22; 4, 24; 5, 2; 5, 8; 6, 1; 7, 16; 7, 20; 7, 29; 8, 30; 8, 32; 9, 15; 9, 15; 9, 30; 9, 31; 9, 32; 10, 21; 10, 26; 12, 15; 12, 16; 12, 27; 13, 14; 13, 15; 13, 42; 13, 50; 13, 54; 13, 54; 14, 14; 14, 17; 14, 32; 15, 14; 15, 30; 15, 30; 15, 32; 15, 34; 16, 4; 16, 7; 16, 14; 16, 18; 17, 1; 17, 5; 17, 7; 17, 9; 17, 12; 17, 14; 17, 22; 17, 24; 17, 27; 18, 17; 19, 2; 19, 4; 19, 13; 19, 13; 19, 14; 19, 15; 20, 2; 20, 5; 20, 13; 20, 25; 20, 25; 20, 25; 20, 29; 20, 31; 20, 31; 20, 32; 21, 14; 21, 17; 21, 25; 21, 37; 21, 45; 22, 5; 22, 19; 22, 35; 22, 41; 23, 3; 23, 4; 25, 16; 25, 19; 25, 20; 25, 22; 25, 32; 25, 44; 26, 15; 26, 21; 26, 22; 26, 22; 26, 26; 26, 36; 26, 40; 26, 43; 26, 44; 26, 57; 26, 66; 27, 4; 27, 7; 27, 17; 27, 21; 27, 23; 27, 48; 27, 66; 28, 15; 28, 19; 28, 20; [2] 1, 19; 1, 20; 1, 22; 2, 13; 2, 19; 2, 19; 2, 20; 3, 4; 3, 5; 3, 12; 3, 14; 3, 20; 3, 23; 4, 2; 5, 10; 5, 12; 5, 13; 5, 43; 6, 7; 6, 33; 6, 33; 6, 34; 6, 34; 6, 36; 6, 38; 6, 46; 6, 48; 6, 48; 6, 48; 6, 49; 6, 50; 6, 51; 6, 51; 6, 54; 7, 36; 7, 36; 7, 36; 8, 3; 8, 5; 8, 5; 8, 9; 8, 13; 8, 14; 8, 20; 8, 28; 8, 30; 8, 31; 9, 2; 9, 7; 9, 8; 9, 9; 9, 9; 9, 10; 9, 14; 9, 14; 9, 32; 9, 33; 9, 34; 9, 34; 10, 1; 10, 4; 10, 6; 10, 13; 10, 14; 10, 16; 10, 26; 10, 27; 10, 37; 10, 39; 10, 42; 10, 42; 10, 42; 11, 6; 11, 6; 11, 12; 12, 3; 12, 4; 12, 6; 12, 12; 12, 14; 12, 16; 12, 16; 12, 23; 12, 28; 13, 12; 14, 11; 14, 18; 14, 19; 14, 22; 14, 37; 14, 40; 14, 46; 14, 52; 14, 64; 14, 70; 15, 13; 15, 14; 16, 14; 16, 20; [3] 1, 7; 2, 6; 2, 9; 2, 15; 2, 18; 2, 20; 2, 27; 2, 34; 2, 42; 2, 43; 2, 44; 2, 46; 2, 49; 2, 50; 2, 51; 2, 51; 3, 13; 4, 21; 4, 23; 4, 27; 4, 31; 4, 40; 4, 40; 4, 40; 4, 42; 4, 43; 5, 17; 5, 29; 5, 33; 5, 34; 5, 35; 6, 10;

6, 11; 6, 17; 6, 32; 7, 4; 7, 6; 7, 30; 7, 42; 7, 42; 8, 22; 8, 23; 8, 27; 8, 32; 8, 32; 8, 37; 9, 2; 9, 5; 9, 10; 9, 11; 9, 13; 9, 14; 9, 18; 9, 19; 9, 21; 9, 33; 9, 34; 9, 34; 9, 36; 9, 37; 9, 45; 9, 45; 9, 46; 9, 46; 9, 53; 9, 54; 9, 55; 9, 57; 10, 1; 10, 7; 10, 38; 11, 5; 11, 19; 11, 31; 11, 47; 11, 48; 12, 15; 12, 24; 12, 37; 13, 4; 13, 23; 14, 1; 14, 4; 14, 12; 14, 19; 14, 25; 15, 2; 15, 3; 15, 12; 16, 28; 16, 29; 16, 30; 17, 13; 17, 14; 18, 7; 18, 10; 18, 15; 18, 15; 18, 16; 18, 31; 18, 34; 18, 34; 19, 11; 19, 13; 19, 27; 19, 33; 19, 33; 19, 34; 20, 3; 20, 5; 20, 11; 20, 12; 20, 17; 20, 19; 20, 23; 20, 41; 21, 8; 21, 29; 22, 9; 22, 10; 22, 23; 22, 23; 22, 24; 22, 35; 22, 38; 22, 41; 22, 45; 22, 55; 22, 58; 22, 70; 22, 71; 23, 5; 23, 12; 23, 14; 23, 21; 23, 23; 24, 5; 24, 13; 24, 15; 24, 15; 24, 17; 24, 19; 24, 25; 24, 29; 24, 30; 24, 33; 24, 35; 24, 36; 24, 37; 24, 41; 24, 42; 24, 50; 24, 50; 24, 51; 24, 51; 24, 52; [4] 1, 38; 1, 38; 3, 22; 4, 40; 4, 52; 6, 7; 6, 17; 6, 19; 6, 21; 6, 24; 7, 44; 7, 50; 7, 50; 8, 2; 8, 7; 8, 9; 9, 16; 9, 19; 10, 8; 10, 20; 11, 37; 11, 46; 11, 49; 12, 36; 12, 40; 13, 1; 15, 24; 17, 7; 17, 8; 17, 9; 17, 11; 17, 12; 17, 12; 17, 12; 17, 13; 17, 14; 17, 15; 17, 17; 17, 18; 17, 19; 17, 19; 17, 21; 17, 23; 17, 23; 17, 23; 17, 26; 18, 5; 18, 7; 18, 7; 18, 9; 18, 18; 18, 28; 18, 29; 19, 15; 19, 24; 19, 29; 20, 24; 20, 26;

eiş *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* [3] 22, 23;

eişi *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* [1] 9, 3; 21, 38; [2] 1, 27; 2, 8; 4, 17; 6, 51; 9, 2; 9, 28; 10, 26; [3] 20, 5; 20, 14;

el *pron. pers. 3 masc. sg. nom./ac. acc.* [1] 1, 20; 2, 3; 2, 14; 2, 21; 3, 5; 3, 6; 3, 14; 3, 15; 3, 15; 3, 16; 4, 3; 4, 4; 4, 5; 4, 5; 4, 8; 4, 11; 4, 20; 4, 22; 4, 25; 5, 1; 5, 1; 5, 25; 5, 41; 6, 8; 7, 11; 7, 24; 8, 1; 8, 1; 8, 3; 8, 5; 8, 5; 8, 7; 8, 10; 8, 23; 8, 23; 8, 24; 8, 25; 8, 27; 8, 28; 8, 28; 8, 31; 8, 34; 9, 9; 9, 10; 9, 14; 9, 18; 9, 19; 9, 24; 9, 27; 9, 28; 9, 31; 10, 4; 10, 32; 10, 33; 10, 39; 10, 39; 11, 11; 12, 3; 12, 3; 12, 3; 12, 4; 12, 10; 12, 10; 12, 11; 12, 14; 12, 15; 12, 16; 12, 18; 12, 22; 12, 36; 12, 39; 12, 45; 12, 46; 12, 48; 13, 4; 13, 11; 13, 12; 13, 20; 13, 28; 13, 29; 13, 36; 13, 37; 13, 52; 13, 57; 14, 2; 14, 3; 14, 5; 14, 5; 14, 9; 14, 13; 14, 15; 14, 18; 14, 22; 14, 26; 14, 29; 14, 31; 14, 35; 14, 36; 15, 3; 15, 13; 15, 23; 15, 23; 15, 24; 15, 26; 15, 30; 16, 1; 16, 2; 16, 20; 16, 22; 16, 22; 16, 23; 16, 25; 16, 25; 17, 1; 17, 3; 17, 5; 17, 10; 17, 12; 17, 14; 17, 14; 17, 16; 17, 17; 17, 18; 17, 19; 17, 23; 17, 25; 18, 9; 18, 15; 18, 15; 18, 21; 18, 24; 18, 25; 18, 25; 18, 27; 18, 28; 18, 29; 18, 29; 18, 30; 18, 32; 18, 34; 19, 2; 19, 3; 19, 3; 19, 4; 19, 11; 19, 13; 19, 17; 20, 13; 20, 18; 20, 19; 20, 20; 20, 20; 20, 21; 20, 28; 20, 29; 20, 33; 21, 10; 21, 14; 21, 19; 21, 19; 21, 23; 21, 23; 21, 27; 21, 29; 21, 30; 21, 38; 21, 39; 21, 44; 21, 46; 21, 46; 22, 12; 22, 15; 22, 16; 22, 20; 22, 22; 22, 23; 22, 23; 22, 35; 22, 35; 22, 43; 22, 45; 22, 46; 23, 15; 23, 20; 24, 3; 24, 3; 24, 47; 24, 49; 24, 51; 25, 10; 25, 12; 25, 17; 25, 28; 25, 29; 25, 31; 26, 7; 26, 15; 26, 16; 26, 18; 26, 23; 26, 24; 26, 25; 26, 29; 26, 42; 26, 47; 26, 47; 26, 48; 26, 48; 26, 50; 26, 56; 26, 58; 26, 59; 26, 69; 26, 70; 26, 71; 26, 71; 27, 1; 27, 2; 27, 3; 27, 11; 27, 12; 27, 18; 27, 19; 27, 19; 27, 19; 27, 27; 27, 28; 27, 28; 27, 29; 27, 30; 27, 31; 27, 31; 27, 35; 27, 36; 27, 38; 27, 39; 27, 43; 27, 43; 27, 44; 27, 48; 27, 49; 27, 54; 27, 57; 27, 60; 27, 64; 28, 13; 28, 14; 28, 17; [2] 0, 1; 1, 5; 1, 5; 1, 10; 1, 12; 1, 18; 1, 20; 1, 25; 1, 26; 1, 27; 1, 32; 1, 34; 1, 36; 1, 36; 1, 37; 1, 40; 1, 40; 1, 40; 1, 41; 1, 42; 1, 42; 1, 43; 1, 45; 1, 45; 1, 45; 2, 3; 2, 4; 2, 13; 2, 14; 2, 15; 2, 15; 2, 16; 2, 23; 2, 25; 2, 25; 2, 25; 2, 26; 3, 2; 3, 2; 3, 6; 3, 7; 3, 8; 3, 9; 3, 10; 3, 10; 3, 11; 3, 12; 3, 12; 3, 13; 3, 14; 3, 19; 3, 21; 3, 21; 3, 31; 3, 31; 3, 34; 4, 1; 4, 1; 4, 10; 4, 10; 4, 25; 4, 27; 4, 36; 4, 36; 4, 38; 4, 38; 4, 41; 5, 2; 5, 2; 5, 3; 5, 4; 5, 4; 5, 4; 5, 9; 5, 10; 5, 12; 5, 17; 5, 18; 5, 18; 5, 18; 5, 19; 5, 21; 5, 22; 5, 23; 5, 23; 5, 24; 5, 24; 5, 30; 5, 34; 5, 35; 5, 40; 5, 40; 5, 40; 5, 43; 6, 1; 6, 3; 6, 14; 6, 16; 6, 17; 6, 20; 6, 20; 6, 20; 6, 20; 6, 22; 6, 26; 6, 28; 6, 33; 6, 33; 6, 35; 6, 37; 6, 38; 6, 45; 6, 47; 6, 49; 6, 54; 6, 56; 6, 56; 7, 1; 7, 5; 7, 6; 7, 12; 7, 15; 7, 15; 7, 17; 7, 18; 7, 25; 7, 26; 7, 32; 7, 32; 7, 33; 8, 11; 8, 11; 8, 11; 8, 22; 8, 22; 8, 23; 8, 23; 8, 23; 8, 25; 8, 26; 8, 29; 8, 30; 8, 32; 8, 33; 8, 35; 8, 38; 9, 7; 9, 11; 9, 12; 9, 15; 9, 15; 9, 18; 9, 19; 9, 20; 9, 20; 9, 20; 9, 21; 9, 22; 9, 22; 9, 26; 9, 27; 9, 28; 9, 28; 9, 28; 9, 31; 9, 32; 9, 36; 9, 38; 9, 39; 9, 45; 10, 1; 10, 2; 10, 2; 10, 3; 10, 10; 10, 17; 10, 17; 10, 20; 10, 21; 10, 22; 10, 32; 10, 33; 10, 33; 10, 34; 10, 34; 10, 34; 10, 34; 10, 35; 10, 36; 10, 46; 10, 48; 10, 48; 10, 50; 11, 2; 11, 4; 11, 7; 11, 7; 11, 13; 11, 18; 11, 18; 11, 27; 11, 27; 12, 3; 12, 7; 12, 8; 12, 12; 12, 12; 12, 13; 12, 15; 12, 17; 12, 18; 12, 18; 12, 28; 12, 32; 12, 33; 12, 34; 12, 34; 12, 37; 13, 1; 13, 3; 13, 3; 14, 1; 14, 3; 14, 3; 14, 10; 14, 13; 14, 20; 14, 21; 14, 31; 14, 33; 14, 35; 14, 43; 14, 43; 14, 44; 14, 44; 14, 45; 14, 45; 14, 46; 14, 50; 14, 51; 14, 51; 14, 52; 14, 53; 14, 54; 14, 56; 14, 56; 14, 58; 14, 61; 14, 61; 14, 64; 14, 65; 14, 65; 14, 67; 14, 68; 14, 69; 14, 70; 14, 71; 15, 2; 15, 2; 15, 3; 15, 4; 15, 7; 15, 10; 15, 13; 15, 14; 15, 16; 15, 17; 15, 19; 15, 20; 15, 20; 15, 22; 15, 23; 15, 24; 15, 25; 15, 27; 15, 29; 15, 32; 15, 32; 15, 36; 15, 41; 15, 41; 15, 44; 15, 46; 15, 46; 15, 46; 15, 47; 16, 1; 16, 6; 16, 6; 16, 7; 16, 10; 16, 14; [3] 1, 8; 1, 12; 1, 13; 1, 17; 1, 22; 1, 50; 1, 59; 1, 62; 1, 63; 1, 66; 2, 4; 2, 5; 2, 7; 2, 21; 2, 22; 2, 27; 2, 28; 2, 28; 2, 33; 2, 38; 2, 40; 2, 44; 2, 44; 2, 45; 2, 46; 2, 47; 2, 48; 2, 48; 3, 7; 3, 10; 3, 12; 3, 13; 3, 14; 3, 15; 3, 19; 3, 22; 4, 4; 4, 5; 4, 9; 4, 13; 4, 14; 4, 15; 4, 20; 4, 29; 4, 29; 4, 29; 4, 30; 4, 35; 4, 35; 4, 37; 4, 38; 4, 40; 4, 40; 4, 41; 4, 42; 4, 42; 4, 42; 4, 43; 5, 1; 5, 1; 5, 3; 5, 9; 5, 9; 5, 11; 5, 12; 5, 12; 5, 13; 5, 13; 5, 14; 5, 15; 5, 15; 5, 16; 5, 17; 5, 19; 5, 19; 5, 28; 5, 28; 5, 34; 5, 37; 6, 1; 6, 3; 6, 3; 6, 4; 6, 6; 6, 8; 6, 8; 6, 10; 6, 17; 6, 19; 6, 19; 6, 20; 6, 35; 7, 2; 7, 3; 7, 3; 7, 4; 7, 5; 7, 6; 7, 6; 7, 9; 7, 9; 7, 11; 7, 15; 7, 17; 7, 20; 7, 28; 7, 30; 7, 36; 7, 36; 7, 39; 7, 39; 7, 40; 7, 40; 7, 42; 7, 43; 8, 1; 8, 1; 8, 4; 8, 5; 8, 9; 8, 10; 8, 18; 8, 19; 8, 19; 8, 21; 8, 22; 8, 24; 8, 24; 8, 25; 8, 27; 8, 28; 8, 29; 8, 30; 8, 30; 8, 30; 8, 31; 8, 32; 8, 37; 8, 37; 8, 38; 8, 38; 8, 38; 8, 40; 8, 40; 8, 41; 8, 42; 8, 42; 8, 42; 8, 45; 8, 47; 8, 49; 8, 52; 8, 53; 8, 54; 8, 56; 9, 7; 9, 9; 9, 11; 9, 12; 9, 14; 9, 18; 9, 18; 9, 21; 9, 24; 9, 24; 9, 29; 9, 30; 9, 32; 9, 32; 9, 33; 9, 34; 9, 39; 9, 39; 9, 39; 9, 39; 9, 42; 9, 45; 9, 49; 9, 51; 9, 53; 9, 59; 9, 62; 10, 1; 10, 6; 10, 18; 10, 25; 10, 26; 10, 27; 10, 29; 10, 30; 10, 31; 10, 31; 10, 32; 10, 33; 10, 33; 10, 33; 10, 34; 10, 37; 10, 37; 10, 38; 10, 38; 11, 1; 11, 1; 11, 5; 11, 13; 11, 16; 11, 17; 11, 22; 11, 22; 11, 22; 11, 26; 11, 27; 11,

28; 11, 37; 11, 37; 11, 39; 11, 46; 11, 53; 11, 53; 11, 53; 11, 53; 12, 8; 12, 14; 12, 44; 12, 48; 12, 48; 12, 58; 13, 7; 13, 8; 13, 8; 13, 17; 13, 17; 13, 23; 13, 23; 14, 1; 14, 1; 14, 4; 14, 12; 14, 15; 14, 16; 14, 25; 14, 29; 14, 29; 14, 32; 15, 1; 15, 1; 15, 14; 15, 14; 15, 15; 15, 20; 15, 20; 15, 22; 15, 27; 15, 27; 15, 28; 15, 29; 15, 31; 16, 1; 16, 2; 16, 6; 16, 7; 16, 14; 16, 24; 16, 25; 16, 27; 16, 27; 16, 30; 17, 3; 17, 11; 17, 11; 17, 12; 17, 12; 17, 33; 17, 36; 18, 3; 18, 7; 18, 15; 18, 18; 18, 21; 18, 23; 18, 24; 18, 27; 18, 29; 18, 33; 18, 35; 18, 39; 18, 39; 18, 40; 18, 40; 18, 41; 18, 43; 19, 2; 19, 4; 19, 5; 19, 6; 19, 9; 19, 9; 19, 14; 19, 14; 19, 15; 19, 15; 19, 17; 19, 23; 19, 24; 19, 26; 19, 30; 19, 35; 19, 36; 19, 37; 19, 41; 19, 47; 19, 48; 20, 1; 20, 2; 20, 10; 20, 14; 20, 14; 20, 15; 20, 17; 20, 18; 20, 19; 20, 20; 20, 20; 20, 21; 20, 25; 20, 26; 20, 27; 20, 38; 20, 44; 21, 7; 21, 8; 21, 21; 21, 38; 21, 38; 22, 2; 22, 4; 22, 5; 22, 6; 22, 10; 22, 10; 22, 12; 22, 14; 22, 25; 22, 33; 22, 34; 22, 38; 22, 39; 22, 41; 22, 43; 22, 47; 22, 47; 22, 49; 22, 51; 22, 52; 22, 54; 22, 54; 22, 54; 22, 56; 22, 56; 22, 56; 22, 57; 22, 57; 22, 58; 22, 59; 22, 60; 22, 63; 22, 64; 22, 64; 22, 65; 22, 66; 22, 70; 23, 1; 23, 2; 23, 3; 23, 3; 23, 7; 23, 7; 23, 8; 23, 8; 23, 8; 23, 9; 23, 9; 23, 10; 23, 11; 23, 11; 23, 11; 23, 11; 23, 15; 23, 15; 23, 16; 23, 21; 23, 22; 23, 22; 23, 22; 23, 23; 23, 26; 23, 26; 23, 27; 23, 27; 23, 32; 23, 33; 23, 36; 23, 39; 23, 40; 23, 49; 23, 53; 23, 55; 24, 16; 24, 18; 24, 20; 24, 20; 24, 21; 24, 23; 24, 24; 24, 25; 24, 27; 24, 28; 24, 29; 24, 30; 24, 31; 24, 31; 24, 51; [4] 1, 3; 1, 3; 1, 4; 1, 7; 1, 10; 1, 10; 1, 11; 1, 12; 1, 15; 1, 19; 1, 21; 1, 25; 1, 29; 1, 31; 1, 32; 1, 33; 1, 33; 1, 37; 1, 39; 1, 40; 1, 42; 1, 47; 1, 47; 2, 3; 2, 11; 2, 12; 2, 21; 2, 24; 2, 25; 3, 2; 3, 4; 3, 15; 3, 16; 3, 17; 3, 18; 3, 26; 3, 29; 4, 4; 4, 10; 4, 12; 4, 14; 4, 15; 4, 30; 4, 31; 4, 32; 4, 39; 4, 40; 4, 40; 4, 45; 4, 47; 4, 47; 4, 48; 4, 49; 4, 51; 4, 51; 4, 52; 4, 53; 5, 12; 5, 14; 5, 15; 5, 16; 5, 20; 5, 23; 5, 26; 5, 26; 5, 38; 6, 2; 6, 5; 6, 6; 6, 6; 6, 15; 6, 15; 6, 15; 6, 20; 6, 21; 6, 25; 6, 28; 6, 34; 6, 39; 6, 40; 6, 40; 6, 41; 6, 44; 6, 44; 6, 54; 6, 56; 6, 60; 6, 64; 6, 66; 6, 71; 7, 1; 7, 3; 7, 4; 7, 5; 7, 10; 7, 11; 7, 12; 7, 13; 7, 18; 7, 18; 7, 18; 7, 29; 7, 29; 7, 30; 7, 30; 7, 31; 7, 32; 7, 32; 7, 35; 7, 39; 7, 43; 7, 44; 7, 44; 7, 45; 7, 48; 7, 50; 7, 51; 8, 2; 8, 6; 8, 6; 8, 7; 8, 20; 8, 26; 8, 30; 8, 30; 8, 31; 8, 44; 8, 55; 8, 55; 8, 55; 8, 55; 8, 57; 8, 59; 9, 3; 9, 8; 9, 9; 9, 13; 9, 15; 9, 15; 9, 17; 9, 17; 9, 18; 9, 21; 9, 21; 9, 22; 9, 23; 9, 28; 9, 34; 9, 35; 9, 35; 9, 36; 9, 37; 9, 38; 9, 40; 10, 5; 10, 17; 10, 18; 10, 18; 10, 18; 10, 18; 10, 20; 10, 24; 10, 31; 10, 38; 10, 39; 10, 41; 10, 42; 11, 3; 11, 10; 11, 11; 11, 15; 11, 16; 11, 17; 11, 20; 11, 29; 11, 30; 11, 32; 11, 34; 11, 36; 11, 44; 11, 45; 11, 48; 11, 48; 11, 51; 11, 53; 11, 57; 12, 2; 12, 4; 12, 7; 12, 11; 12, 14; 12, 17; 12, 17; 12, 18; 12, 18; 12, 19; 12, 21; 12, 24; 12, 25; 12, 25; 12, 26; 12, 37; 12, 37; 12, 41; 12, 42; 12, 47; 12, 48; 12, 48; 13, 2; 13, 11; 13, 16; 13, 31; 13, 32; 13, 32; 13, 32; 14, 7; 14, 7; 14, 17; 14, 17; 14, 17; 14, 21; 14, 23; 14, 23; 14, 23; 15, 5; 16, 7; 16, 19; 18, 1; 18, 2; 18, 5; 18, 11; 18, 12; 18, 13; 18, 22; 18, 24; 18, 26; 18, 30; 18, 31; 18, 31; 18, 38; 19, 2; 19, 4; 19, 4; 19, 6; 19, 6; 19, 6; 19, 7; 19, 12; 19, 15; 19, 16; 19, 18; 19, 18; 19, 24; 19, 24; 19, 32; 19, 33; 19, 36; 19, 40; 20, 2; 20, 9; 20, 13; 20, 15; 20, 25; 21, 6; 21, 12; 21, 22; 21, 23;

eluşi *pron. pers. 3 masc. sg. nom./ac. acc.* [2] 4, 28; 13, 3; [3] 18, 4;

i *pron. pers. 3 sg. dat. neacc.* [1] 1, 20; 3, 16; 8, 3; 9, 36; 12, 4; 14, 14; 16, 21; 25, 29; 26, 67; [2] 5, 20; 10, 45; [3] 7, 13; 12, 10; 12, 48; 15, 20; 17, 25; 22, 37;

i- *pron. pers. 3 masc. sg. dat. neacc.* [1] 11, 27; [3] 3, 17; 7, 43; 8, 39; 15, 27; [4] 4, 52; 13, 1; 13, 3;

i- *pron. pers. 3 masc. pl. ac. neacc.* [1] 20, 12; [2] 10, 6; [4] 2, 15; 13, 1;

-i- *pron. pers. 3 masc. sg. dat. neacc.* [1] 7, 8; 7, 9; 25, 29; [2] 4, 25; [3] 8, 18; 11, 10; 11, 12; 17, 7; 19, 26;

-i *pron. pers. 3 fem. sg. dat. neacc.* [1] 5, 31; 9, 20; 14, 7; 21, 34; [2] 5, 43; 6, 26; [3] 10, 35; 10, 40; 14, 6; [4] 4, 26;

-i *pron. pers. 3 masc. sg. dat. neacc.* [1] 3, 11; 5, 42; 7, 10; 12, 29; 12, 48; 13, 2; 17, 24; 18, 25; 18, 27; 20, 28; 22, 13; 22, 46; 24, 43; 26, 58; 26, 75; 27, 32; 27, 14; 27, 59; 28, 9; [2] 1, 7; 5, 8; 6, 30; 10, 4; 10, 14; 10, 17; 10, 21; 12, 19; 12, 26; 14, 11; 14, 47; 14, 72; 15, 12; 15, 17; [3] 1, 32; 6, 29; 6, 29; 6, 30; 7, 19; 8, 18; 8, 20; 8, 20; 8, 41; 9, 52; 10, 22; 10, 33; 10, 34; 10, 35; 11, 6; 11, 8; 11, 8; 11, 8; 11, 11; 11, 19; 12, 20; 12, 39; 13, 1; 13, 31; 15, 16; 17, 4; 17, 8; 17, 9; 18, 37; 19, 48; 20, 1; 20, 10; 20, 28; 21, 15; 21, 15; 22, 5; 22, 50; 22, 61; 24, 18; [4] 1, 25; 1, 27; 2, 18; 2, 25; 4, 9; 4, 50; 5, 8; 5, 14; 6, 7; 7, 26; 10, 24; 12, 13; 13, 29; 13, 36; 13, 38; 18, 38; 19, 3;

-i *pron. pers. 3 masc. pl. ac. neacc.* [1] 10, 21; 12, 16; 13, 42; 13, 50; 15, 30; 15, 30; 15, 32; 17, 1; 17, 27; 18, 25; 19, 14; 20, 11; 21, 41; 22, 6; 22, 6; 22, 9; 23, 34; 27, 6; 27, 10; [2] 3, 14; 5, 10; 5, 13; 6, 5; 6, 7; 6, 13; 6, 39; 7, 36; 8, 3; 8, 4; 8, 7; 8, 9; 9, 2; 10, 1; 10, 13; 10, 16; 10, 16; 11, 6; 12, 5; 13, 12; [3] 1, 53; 2, 46; 3, 14; 8, 32; 9, 11; 9, 15; 9, 54; 11, 31; 12, 37; 12, 38; 14, 19; 14, 21; 14, 23; 16, 29; 18, 16; 19, 27; 19, 27; 23, 32; 24, 50; [4] 5, 21; 9, 31; 11, 52; 12, 8; 17, 15; 19, 31;

iale *pron. pers. 3 fem. pl. nom./ac. acc.* [1] 6, 26; 6, 26; 9, 36; 10, 1; 10, 29; 13, 4; 13, 7; 13, 29; 13, 30; 13, 30; 13, 39; 18, 8; 21, 3; 23, 4; 25, 2; 25, 10; 28, 9; 28, 9; 28, 11; [2] 15, 24; [3] 5, 7; 12, 6; 15, 4; 22, 25; 22, 25; 23, 28; 24, 1; 24, 4; 24, 5; 24, 10; 24, 11; [4] 2, 7; 5, 36; 5, 39; 10, 3; 10, 13; 10, 27; 10, 28; 10, 32; 11, 19; 14, 21; 15, 6; 16, 4; 17, 10;

îi *pron. pers. 3 sg. dat. neacc.* [1] 12, 29; 25, 15; [2] 12, 4; 12, 37; 15, 36; [3] 2, 25; 11, 11; 17, 9; [4] 5, 27; 12, 6; 13, 26; 16, 2; 19, 32;

îi *pron. pers. 3 masc. pl. ac. neacc.* [1] 7, 16; 7, 20; 10, 5; 10, 8; 23, 14; [2] 7, 2; 8, 24; [3] 1, 53; 6, 13; 8, 32; [4] 5, 21;

îl *pron. pers. 3 masc. sg. ac. neacc.* [1] 13, 33; 14, 5; 18, 2; 18, 27; 18, 28; 18, 34; 21, 35; 26, 3; 26, 14; 27, 2; 27, 48; 27, 59; 28, 7; [2] 4, 16; 6, 28; 6, 50; 8, 23; 9, 18; 10, 21; 11, 3; 12, 3; 14, 65; 15, 10; [3] 4, 42; 6, 14; 6, 22; 9, 42; 12, 42; 13, 7; 14, 1; 18, 33; 20, 15; 22, 59; 23, 16; 23, 22; 23, 25; 23, 25; 23, 53; [4] 4, 40; 6, 51; 6, 54; 7, 11; 7, 27; 9, 15; 10, 24;

l- *pron. pers. 3 masc. sg. ac. neacc.* [1] 13, 31; 14, 3; 14, 3; 18, 19; 24, 45; 27, 18; 27, 60; 28, 13; [2] 6, 17; 9, 22; 9, 38; 11, 18; 16, 6; 16, 11; 16, 14; [3] 5, 19; 7, 5; 8, 29; 9, 9; 9, 49; 13, 19; 15, 27; 22, 2; 22, 4; 24, 24; [4] 1, 12; 1, 18; 5, 15; 5, 23; 6, 27; 6, 46; 7, 23; 7, 45; 8, 20; 8, 55; 9, 35; 9, 37; 13, 16; 18, 30; 19, 2; 19, 18; 19, 20;

20, 2; 20, 13; 20, 15;

-l *pron. pers. 3 masc. sg. ac. neacc.* [1] 2, 8; 2, 13; 4, 5; 5, 15; 5, 29; 5, 29; 7, 6; 7, 24; 8, 34; 8, 34; 9, 9; 10, 28; 10, 39; 11, 27; 12, 10; 12, 14; 12, 16; 13, 31; 13, 33; 13, 46; 13, 48; 14, 11; 14, 12; 16, 22; 17, 12; 17, 16; 17, 23; 17, 25; 17, 27; 18, 9; 18, 9; 18, 25; 18, 30; 18, 30; 19, 3; 19, 11; 20, 18; 20, 19; 20, 19; 20, 19; 20, 19; 21, 38; 21, 39; 21, 39; 21, 39; 21, 46; 22, 13; 22, 13; 22, 15; 24, 51; 25, 28; 25, 30; 26, 4; 26, 7; 26, 15; 26, 16; 26, 25; 26, 49; 26, 50; 26, 57; 26, 59; 26, 67; 27, 1; 27, 2; 27, 3; 27, 16; 27, 20; 27, 26; 27, 26; 27, 26; 27, 31; 27, 31; 27, 31; 27, 48; 27, 48; 27, 49; 27, 60; 27, 64; 28, 17; [2] 1, 26; 1, 40; 3, 2; 3, 2; 3, 2; 3, 4; 3, 6; 3, 9; 3, 12; 3, 31; 4, 15; 4, 20; 4, 38; 5, 3; 5, 4; 5, 9; 5, 22; 5, 24; 6, 19; 6, 20; 6, 28; 6, 28; 6, 29; 6, 49; 6, 55; 7, 12; 7, 18; 7, 24; 8, 32; 9, 18; 9, 18; 9, 19; 9, 20; 9, 20; 9, 22; 9, 27; 9, 28; 9, 30; 9, 31; 9, 31; 9, 36; 9, 39; 9, 47; 10, 2; 10, 33; 10, 34; 10, 34; 10, 34; 10, 49; 11, 2; 11, 2; 11, 4; 11, 32; 12, 3; 12, 4; 12, 4; 12, 8; 12, 8; 12, 8; 12, 12; 12, 12; 12, 13; 12, 34; 14, 1; 14, 1; 14, 10; 14, 11; 14, 25; 14, 44; 14, 44; 14, 45; 14, 46; 14, 50; 14, 51; 14, 56; 14, 61; 14, 65; 15, 1; 15, 1; 15, 3; 15, 7; 15, 15; 15, 15; 15, 20; 15, 20; 15, 20; 15, 24; 15, 36; 15, 36; 15, 46; 15, 46; [3] 1, 62; 2, 7; 2, 7; 2, 22; 2, 44; 2, 45; 2, 48; 4, 9; 4, 29; 4, 29; 4, 35; 5, 3; 5, 4; 5, 18; 5, 18; 5, 38; 6, 9; 6, 9; 6, 15; 6, 39; 7, 14; 7, 15; 8, 15; 8, 21; 8, 24; 9, 9; 9, 22; 9, 24; 9, 24; 9, 39; 9, 40; 9, 42; 9, 42; 9, 45; 9, 47; 10, 25; 10, 30; 10, 30; 10, 30; 10, 31; 10, 34; 10, 34; 11, 16; 11, 28; 11, 53; 11, 53; 11, 53; 11, 53; 12, 46; 12, 46; 12, 46; 13, 7; 13, 9; 13, 9; 13, 15; 13, 15; 13, 21; 14, 4; 14, 4; 14, 4; 14, 5; 14, 12; 14, 29; 14, 29; 15, 20; 15, 22; 15, 23; 16, 22; 16, 22; 17, 33; 18, 33; 18, 40; 19, 4; 19, 6; 19, 7; 19, 30; 19, 35; 19, 47; 20, 10; 20, 10; 20, 11; 20, 11; 20, 11; 20, 12; 20, 12; 20, 15; 20, 20; 20, 20; 20, 21; 20, 26; 20, 40; 22, 6; 22, 43; 22, 54; 22, 54; 22, 54; 22, 56; 22, 57; 22, 63; 22, 64; 22, 64; 23, 8; 23, 9; 23, 10; 23, 11; 23, 11; 23, 14; 23, 16; 23, 18; 23, 21; 23, 21; 23, 22; 23, 23; 23, 26; 23, 53; 23, 53; 24, 16; 24, 29; [4] 0, 1; 1, 19; 1, 21; 1, 25; 1, 26; 1, 31; 1, 33; 1, 37; 1, 42; 5, 6; 5, 12; 5, 16; 5, 18; 5, 38; 6, 15; 6, 15; 6, 21; 6, 25; 6, 37; 6, 39; 6, 44; 6, 52; 6, 60; 6, 64; 6, 71; 7, 1; 7, 28; 7, 30; 7, 32; 7, 35; 7, 44; 8, 6; 8, 7; 8, 43; 8, 55; 8, 59; 9, 2; 9, 8; 9, 22; 9, 29; 9, 34; 10, 17; 10, 18; 10, 18; 10, 20; 10, 31; 10, 39; 11, 11; 11, 53; 11, 57; 12, 4; 12, 21; 12, 26; 13, 2; 13, 23; 14, 17; 16, 19; 18, 2; 18, 5; 18, 11; 18, 12; 18, 13; 18, 24; 18, 31; 18, 31; 19, 1; 19, 6; 19, 6; 19, 6; 19, 6; 19, 12; 19, 15; 19, 15; 19, 15; 19, 15; 19, 16; 19, 24; 20, 15; 21, 6;

-l- *pron. pers. 3 masc. sg. ac. neacc.* [1] 16, 25; 16, 25; 24, 47; [2] 10, 39; [3] 9, 24; 12, 43; 17, 33; 17, 33; 19, 8; 20, 18; 22, 49; [4] 16, 7;

le *pron. pers. 3 fem. pl. ac. neacc.* [1] 3, 12; 6, 26; 7, 24; 7, 26; 10, 1; 12, 4; 12, 4; 13, 4; 13, 7; 13, 28; 19, 20; 21, 3; 23, 4; 23, 4; 23, 4; 23, 5; 23, 23; [2] 0, 1; 3, 27; 4, 34; 6, 41; 6, 41; 8, 6; 9, 3; 11, 8; 11, 15; 15, 8; 15, 8; [3] 2, 19; 3, 17; 5, 7; 6, 4; 6, 30; 6, 47; 7, 38; 9, 16; 9, 16; 9, 16; 9, 56; 10, 21; 11, 42; 12, 18; 12, 30; 17, 31; 24, 1; 24, 26; [4] 2, 15; 3, 2; 3, 10; 3, 12; 3, 12; 5, 16; 5, 36; 6, 2; 10, 3; 10, 3; 10, 16; 10, 27; 10, 28; 11, 19; 13, 10; 13, 17; 14, 21; 15, 6; 15, 6; 16, 12;

le *pron. pers. 3 masc. pl. dat. neacc.* [1] 6, 7; 14, 24; 26, 19; [2] 16, 18; [3] 5, 31; 7, 44; 8, 31; 15, 7; [4] 2, 16;

-le *pron. pers. 3 fem. pl. ac. neacc.* [1] 14, 6; 18, 8; [3] 2, 19; 6, 1;

-le *pron. pers. 3 masc. pl. dat. neacc.* [1] 10, 5; 11, 25; 16, 1; 20, 8; 20, 10; 21, 6; [2] 6, 49; 10, 32; 11, 6; 12, 38; 14, 4; [3] 24, 4;
19, 15; 19, 32; 24, 37; [4] 2, 15;

le- *pron. pers. 3 fem. pl. ac. neacc.* [1] 21, 12; [2] 7, 37; 10, 20; [3] 18, 21; [4] 2, 7; 3, 35; 12, 16;

le- *pron. pers. 3 masc. pl. dat. neacc.* [1] 16, 12; [2] 12, 28; [3] 7, 42;

li *pron. pers. 3 pl. dat. neacc.* [1] 19, 11; [3] 19, 11; 22, 24; 24, 31; [4] 11, 13;

li- *pron. pers. 3 pl. dat. neacc.* [2] 10, 42;

lor *pron. pers. 3 masc. pl. gen./dat. acc.* [1] 1, 21; 2, 11; 2, 12; 3, 6; 3, 7; 4, 8; 4, 16; 4, 19; 4, 21; 4, 21; 4, 22; 4, 23; 6, 2; 6, 5; 6, 7; 6, 8; 6, 14; 6, 15; 6, 16; 6, 16; 7, 6; 7, 12; 7, 16; 7, 20; 7, 23; 8, 4; 8, 22; 8, 26; 8, 32; 8, 34; 9, 2; 9, 4; 9, 12; 9, 15; 9, 18; 9, 24; 9, 28; 9, 29; 9, 30; 9, 35; 10, 1; 10, 2; 10, 5; 10, 17; 10, 18; 11, 1; 11, 4; 11, 16; 12, 3; 12, 9; 12, 11; 12, 25; 12, 25; 12, 39; 13, 3; 13, 10; 13, 11; 13, 13; 13, 15; 13, 24; 13, 28; 13, 31; 13, 33; 13, 34; 13, 37; 13, 43; 13, 51; 13, 52; 13, 54; 13, 57; 13, 58; 14, 14; 14, 15; 14, 16; 14, 16; 14, 27; 15, 2; 15, 3; 15, 8; 15, 8; 15, 10; 15, 27; 15, 34; 16, 1; 16, 2; 16, 6; 16, 8; 16, 15; 17, 2; 17, 3; 17, 6; 17, 8; 17, 9; 17, 11; 17, 13; 17, 20; 17, 22; 17, 25; 17, 27; 18, 2; 18, 10; 18, 19; 18, 20; 18, 31; 18, 35; 19, 4; 19, 8; 19, 11; 19, 12; 19, 26; 19, 28; 20, 6; 20, 7; 20, 8; 20, 17; 20, 23; 20, 33; 20, 33; 21, 2; 21, 6; 21, 7; 21, 8; 21, 13; 21, 16; 21, 21; 21, 24; 21, 27; 21, 31; 21, 36; 21, 42; 22, 1; 22, 7; 22, 16; 22, 18; 22, 20; 22, 21; 22, 29; 22, 43; 23, 3; 23, 4; 23, 5; 23, 5; 23, 5; 23, 30; 24, 2; 24, 4; 24, 45; 25, 1; 25, 3; 25, 4; 25, 4; 25, 7; 25, 14; 25, 40; 25, 45; 26, 10; 26, 19; 26, 27; 26, 38; 26, 43; 26, 45; 26, 48; 27, 17; 27, 21; 27, 22; 27, 26; 27, 26; 27, 35; 27, 39; 27, 65; 28, 10; 28, 16; 28, 18; [2] 0, 3; 0, 3; 1, 5; 1, 17; 1, 18; 1, 20; 1, 20; 1, 23; 1, 31; 1, 38; 1, 39; 1, 44; 2, 2; 2, 5; 2, 6; 2, 8; 2, 17; 2, 19; 2, 25; 2, 27; 3, 4; 3, 5; 3, 17; 3, 23; 3, 33; 4, 2; 4, 11; 4, 12; 4, 13; 4, 15; 4, 21; 4, 24; 4, 33; 4, 34; 4, 35; 4, 40; 5, 16; 5, 17; 5, 19; 5, 39; 6, 4; 6, 6; 6, 7; 6, 8; 6, 10; 6, 11; 6, 31; 6, 36; 6, 37; 6, 37; 6, 37; 6, 38; 6, 39; 6, 41; 6, 48; 6, 50; 6, 52; 7, 6; 7, 6; 7, 9; 7, 14; 7, 18; 8, 1; 8, 3; 8, 15; 8, 17; 8, 21; 8, 27; 8, 29; 8, 34; 9, 1; 9, 2; 9, 4; 9, 12; 9, 29; 9, 31; 9, 35; 9, 36; 9, 36; 9, 44; 9, 46; 9, 48; 10, 3; 10, 5; 10, 14; 10, 24; 10, 32; 10, 36; 10, 38; 10, 39; 10, 42; 10, 42; 11, 2; 11, 5; 11, 6; 11, 7; 11, 8; 11, 17; 11, 22; 11, 29; 11, 33; 12, 1; 12, 15; 12, 15; 12, 16; 12, 17; 12, 24; 12, 38; 12, 43; 12, 44; 13, 5; 13, 9; 14, 7; 14, 10; 14, 13; 14, 16; 14, 20; 14, 22; 14, 23; 14, 24; 14, 27; 14, 34; 14, 40; 14, 41; 14, 44; 14, 46; 14, 48; 14, 59; 15, 6; 15, 8; 15, 9; 15, 11; 15, 12; 15, 14; 15, 15; 15, 29; 16, 6; 16, 14; 16, 15; 16, 18; 16, 19; [3] 1, 7; 1, 16; 1, 20; 1, 22; 1, 22; 1, 51; 1, 65; 1, 66; 1, 77; 2, 7; 2, 8; 2, 9; 2, 10; 2, 17; 2, 39; 2, 50; 3, 11; 3, 14; 3, 15; 4, 6; 4, 15; 4, 29; 4, 30; 4, 39; 5, 6; 5, 7; 5, 14; 5, 15; 5, 20; 5, 22; 5, 22; 5, 25; 5, 30; 5, 31; 5, 34; 5, 36; 6, 2; 6, 3; 6, 5; 6, 8; 6, 9; 6, 17; 6, 23; 6, 26; 6, 31; 6, 39; 7, 22; 8, 3; 8, 12; 8, 21; 8, 25; 8, 31; 8, 36; 8, 56; 9, 1; 9,

3; 9, 11; 9, 13; 9, 13; 9, 17; 9, 20; 9, 45; 9, 47; 9, 48; 9, 60; 10, 2; 10, 9; 10, 18; 11, 2; 11, 17; 11, 17; 11, 48; 11, 53; 12, 16; 12, 36; 12, 37; 13, 1; 13, 2; 13, 32; 14, 5; 14, 7; 15, 6; 15, 12; 16, 4; 16, 8; 16, 15; 16, 28; 17, 14; 17, 20; 17, 36; 18, 1; 18, 1; 18, 8; 18, 29; 19, 11; 19, 13; 19, 32; 19, 35; 19, 36; 19, 40; 19, 46; 20, 8; 20, 15; 20, 23; 20, 25; 20, 34; 21, 1; 21, 4; 21, 10; 21, 12; 22, 4; 22, 6; 22, 13; 22, 15; 22, 19; 22, 25; 22, 35; 22, 36; 22, 38; 22, 40; 22, 46; 22, 47; 22, 55; 22, 66; 22, 67; 23, 1; 23, 17; 23, 22; 23, 23; 23, 24; 23, 25; 23, 25; 23, 34; 23, 48; 23, 51; 24, 11; 24, 16; 24, 19; 24, 27; 24, 30; 24, 31; 24, 35; 24, 36; 24, 36; 24, 38; 24, 40; 24, 41; 24, 43; 24, 44; 24, 45; 24, 46; [4] 1, 12; 1, 26; 1, 38; 1, 39; 2, 7; 2, 8; 2, 19; 2, 24; 3, 19; 4, 32; 4, 34; 4, 38; 5, 11; 5, 17; 5, 19; 6, 7; 6, 20; 6, 29; 6, 31; 6, 32; 6, 35; 6, 43; 6, 53; 6, 61; 6, 70; 7, 6; 7, 9; 7, 16; 7, 21; 7, 45; 7, 47; 8, 6; 8, 9; 8, 12; 8, 14; 8, 21; 8, 23; 8, 25; 8, 27; 8, 28; 8, 34; 8, 39; 8, 42; 8, 58; 8, 59; 9, 15; 9, 20; 9, 27; 9, 30; 9, 41; 10, 4; 10, 6; 10, 6; 10, 7; 10, 25; 10, 28; 10, 32; 10, 34; 10, 39; 11, 11; 11, 19; 11, 44; 11, 49; 12, 23; 12, 35; 12, 37; 12, 40; 12, 40; 13, 12; 13, 12; 15, 22; 15, 22; 15, 25; 16, 19; 16, 31; 17, 2; 17, 8; 17, 14; 17, 20; 17, 22; 17, 26; 18, 4; 18, 5; 18, 6; 18, 21; 18, 31; 18, 38; 19, 4; 19, 5; 19, 6; 19, 15; 19, 16; 19, 24; 19, 31; 20, 2; 20, 13; 20, 17; 20, 19; 20, 20; 20, 21; 20, 22; 20, 23; 20, 25; 21, 3; 21, 5; 21, 6; 21, 10; 21, 12; 21, 13;

lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* [1] 1, 2; 1, 11; 1, 18; 1, 20; 1, 21; 1, 21; 1, 23; 1, 24; 1, 25; 2, 2; 2, 2; 2, 5; 2, 8; 2, 11; 2, 11; 2, 11; 2, 13; 2, 14; 2, 16; 2, 20; 2, 21; 3, 3; 3, 4; 3, 4; 3, 4; 3, 7; 3, 12; 3, 12; 3, 12; 3, 16; 4, 6; 4, 7; 4, 8; 4, 9; 4, 10; 4, 10; 4, 11; 4, 18; 4, 21; 4, 24; 4, 24; 5, 1; 5, 28; 5, 31; 5, 32; 5, 35; 5, 39; 5, 40; 6, 27; 6, 29; 6, 33; 7, 9; 7, 9; 7, 10; 7, 24; 7, 26; 7, 28; 8, 2; 8, 3; 8, 4; 8, 7; 8, 13; 8, 14; 8, 15; 8, 16; 8, 19; 8, 20; 8, 21; 8, 21; 8, 22; 8, 23; 8, 25; 9, 2; 9, 7; 9, 9; 9, 10; 9, 11; 9, 14; 9, 16; 9, 18; 9, 19; 9, 20; 9, 21; 9, 28; 9, 32; 9, 37; 10, 2; 10, 10; 10, 24; 10, 25; 10, 25; 10, 36; 10, 39; 10, 39; 10, 42; 11, 2; 11, 3; 11, 20; 12, 1; 12, 2; 12, 14; 12, 19; 12, 21; 12, 22; 12, 26; 12, 29; 12, 29; 12, 32; 12, 32; 12, 33; 12, 33; 12, 39; 12, 46; 12, 46; 12, 47; 12, 48; 12, 49; 13, 2; 13, 10; 13, 12; 13, 19; 13, 24; 13, 25; 13, 27; 13, 28; 13, 31; 13, 32; 13, 36; 13, 41; 13, 41; 13, 51; 13, 55; 13, 55; 13, 56; 13, 56; 13, 57; 13, 57; 14, 4; 14, 11; 14, 12; 14, 12; 14, 15; 14, 17; 14, 28; 14, 31; 14, 33; 14, 36; 15, 12; 15, 12; 15, 15; 15, 22; 15, 23; 15, 25; 15, 30; 15, 33; 15, 33; 15, 36; 16, 5; 16, 17; 16, 21; 16, 25; 16, 25; 16, 26; 16, 27; 16, 27; 17, 1; 17, 2; 17, 2; 17, 10; 17, 12; 17, 26; 17, 26; 17, 27; 18, 6; 18, 6; 18, 21; 18, 22; 18, 23; 18, 24; 18, 25; 18, 25; 18, 26; 18, 28; 18, 28; 18, 29; 18, 32; 18, 34; 18, 34; 19, 3; 19, 3; 19, 7; 19, 9; 19, 10; 19, 10; 19, 16; 19, 17; 19, 18; 19, 20; 19, 21; 19, 25; 19, 27; 20, 1; 20, 2; 20, 7; 20, 21; 20, 22; 20, 28; 20, 28; 20, 33; 21, 16; 21, 19; 21, 25; 21, 31; 21, 32; 21, 32; 21, 32; 21, 35; 21, 38; 21, 41; 21, 41; 21, 41; 21, 45; 22, 5; 22, 6; 22, 7; 22, 8; 22, 10; 22, 12; 22, 13; 22, 19; 22, 21; 22, 24; 22, 24; 22, 25; 22, 33; 22, 37; 22, 42; 22, 46; 23, 18; 23, 20; 23, 22; 24, 1; 24, 1; 24, 17; 24, 18; 24, 31; 24, 31; 24, 32; 24, 43; 24, 45; 24, 45; 24, 46; 24, 47; 24, 48; 24, 51; 25, 6; 25, 14; 25, 15; 25, 21; 25, 23; 25, 23; 25, 26; 25, 31; 25, 31; 25, 32; 25, 33; 25, 34; 25, 37; 25, 41; 25, 44; 26, 1; 26, 7; 26, 8; 26, 15; 26, 17; 26, 18; 26, 22; 26, 24; 26, 25; 26, 33; 26, 34; 26, 35; 26, 39; 26, 40; 26, 45; 26, 50; 26, 51; 26, 51; 26, 52; 26, 62; 26, 63; 26, 64; 26, 65; 26, 67; 26, 73; 26, 75; 27, 11; 27, 13; 27, 14; 27, 19; 27, 22; 27, 25; 27, 29; 27, 29; 27, 29; 27, 30; 27, 31; 27, 32; 27, 32; 27, 34; 27, 35; 27, 37; 27, 37; 27, 42; 27, 44; 27, 53; 27, 55; 27, 64; 28, 3; 28, 3; 28, 4; 28, 7; 28, 8; 28, 9; 28, 9; 28, 9; 28, 13; 28, 17; [2] 0, 2; 0, 3; 0, 3; 0, 3; 0, 3; 1, 3; 1, 6; 1, 7; 1, 13; 1, 16; 1, 19; 1, 22; 1, 28; 1, 30; 1, 37; 1, 40; 1, 41; 1, 43; 1, 44; 2, 14; 2, 15; 2, 15; 2, 16; 2, 18; 2, 21; 2, 23; 2, 24; 3, 5; 3, 6; 3, 7; 3, 9; 3, 9; 3, 11; 3, 16; 3, 27; 3, 27; 3, 31; 3, 32; 3, 32; 4, 2; 4, 25; 4, 32; 4, 34; 4, 38; 5, 6; 5, 8; 5, 19; 5, 20; 5, 22; 5, 27; 5, 28; 5, 31; 5, 31; 5, 33; 5, 33; 6, 1; 6, 2; 6, 2; 6, 3; 6, 4; 6, 4; 6, 14; 6, 19; 6, 21; 6, 27; 6, 28; 6, 29; 6, 29; 6, 30; 6, 35; 6, 37; 6, 41; 6, 45; 6, 56; 7, 2; 7, 17; 7, 19; 7, 25; 7, 28; 7, 32; 7, 33; 7, 33; 7, 34; 7, 35; 7, 35; 8, 1; 8, 4; 8, 4; 8, 6; 8, 10; 8, 14; 8, 20; 8, 22; 8, 23; 8, 25; 8, 26; 8, 27; 8, 27; 8, 29; 8, 34; 8, 34; 8, 35; 8, 36; 8, 37; 9, 3; 9, 13; 9, 13; 9, 18; 9, 19; 9, 21; 9, 21; 9, 23; 9, 25; 9, 28; 9, 38; 9, 41; 9, 42; 9, 42; 10, 7; 10, 10; 10, 11; 10, 13; 10, 18; 10, 20; 10, 21; 10, 23; 10, 24; 10, 28; 10, 32; 10, 37; 10, 39; 10, 45; 10, 46; 10, 49; 10, 51; 10, 51; 10, 52; 11, 1; 11, 14; 11, 14; 11, 18; 11, 21; 11, 23; 11, 28; 11, 31; 12, 14; 12, 16; 12, 19; 12, 26; 12, 29; 12, 32; 12, 34; 12, 37; 12, 37; 12, 38; 12, 43; 13, 1; 13, 2; 13, 15; 13, 16; 13, 28; 13, 34; 13, 34; 13, 34; 14, 3; 14, 11; 14, 12; 14, 13; 14, 16; 14, 19; 14, 21; 14, 29; 14, 30; 14, 40; 14, 45; 14, 47; 14, 57; 14, 61; 14, 65; 14, 65; 15, 2; 15, 17; 15, 18; 5, 19; 15, 19; 15, 20; 15, 21; 15, 23; 15, 24; 15, 26; 15, 27; 15, 39; 15, 41; 16, 7; [3] 1, 5; 1, 8; 1, 11; 1, 14; 1, 15; 1, 17; 1, 19; 1, 23; 1, 23; 1, 24; 1, 29; 1, 33; 1, 49; 1, 50; 1, 51; 1, 54; 1, 55; 1, 58; 1, 60; 1, 63; 1, 64; 1, 64; 1, 67; 1, 70; 1, 72; 1, 74; 1, 75; 1, 76; 1, 77; 1, 80; 2, 25; 2, 26; 2, 28; 2, 33; 2, 34; 2, 41; 2, 43; 2, 47; 2, 48; 2, 51; 3, 1; 3, 4; 3, 16; 3, 17; 3, 17; 3, 17; 4, 3; 4, 5; 4, 6; 4, 8; 4, 9; 4, 10; 4, 12; 4, 16; 4, 17; 4, 22; 4, 22; 4, 24; 4, 32; 4, 32; 4, 37; 4, 38; 5, 5; 5, 12; 5, 14; 5, 18; 5, 20; 5, 25; 5, 27; 5, 29; 5, 29; 5, 30; 5, 33; 6, 1; 6, 7; 6, 10; 6, 13; 6, 14; 6, 17; 6, 20; 6, 44; 6, 45; 7, 1; 7, 3; 7, 6; 7, 11; 7, 12; 7, 15; 7, 16; 7, 18; 7, 38; 7, 38; 7, 38; 7, 38; 7, 43; 8, 3; 8, 5; 8, 9; 8, 19; 8, 20; 8, 22; 8, 41; 8, 44; 8, 47; 8, 47; 8, 49; 8, 50; 9, 10; 9, 12; 9, 14; 9, 23; 9, 24; 9, 24; 9, 26; 9, 29; 9, 29; 9, 31; 9, 32; 9, 50; 9, 51; 9, 51; 9, 52; 9, 52; 9, 53; 9, 54; 9, 57; 9, 58; 9, 60; 9, 62; 10, 1; 10, 10; 10, 26; 10, 28; 10, 29; 10, 34; 10, 34; 10, 35; 10, 35; 10, 37; 10, 39; 11, 1; 11, 5; 11, 6; 11, 8; 11, 8; 11, 8; 11, 8; 11, 11; 11, 11; 11, 12; 11, 18; 11, 21; 11, 22; 11, 22; 11, 27; 11, 45; 11, 53; 12, 1; 12, 10; 12, 13; 12, 14; 12, 15; 12, 15; 12, 21; 12, 22; 12, 25; 12, 27; 12, 36; 12, 39; 12, 41; 12, 42; 12, 44; 12, 45; 12, 46; 12, 47; 13, 1; 13, 6; 13, 8; 13, 8; 13, 15; 13, 15; 13, 17; 13, 19; 13, 19; 14, 2; 14, 6; 14, 15; 14, 16; 14, 17; 14, 18; 14, 21; 14, 26; 14, 31; 14, 33; 15, 5; 15, 13; 15, 16; 15, 18; 15, 20; 15, 20; 15, 20; 15, 21; 15, 22; 15, 25; 15, 27; 15, 28; 15, 30; 15, 31; 16, 1; 16, 1; 16, 2; 16, 6; 16, 7; 16, 18; 16, 20; 16, 21; 16, 23; 16, 23; 16, 29; 16, 31; 17, 2; 17, 2; 17, 3; 17, 4; 17, 8; 17,

9; 17, 16; 17, 16; 17, 19; 17, 24; 17, 25; 17, 31; 17, 33; 17, 36; 18, 7; 18, 13; 18, 14; 18, 19; 18, 22; 18, 37; 18, 42; 19, 5; 19, 12; 19, 14; 19, 17; 19, 22; 19, 25; 19, 29; 19, 31; 19, 33; 19, 39; 20, 5; 20, 10; 20, 26; 20, 28; 20, 44; 21, 20; 21, 21; 22, 5; 22, 9; 22, 33; 22, 36; 22, 39; 22, 43; 22, 44; 22, 48; 22, 49; 22, 50; 22, 51; 22, 61; 22, 71; 23, 3; 23, 9; 23, 14; 23, 34; 23, 36; 23, 38; 23, 43; 23, 49; 23, 55; 24, 8; 24, 18; 24, 19; 24, 23; 24, 26; 24, 42; 24, 47; 24, 52; [4] 0, 2; 1, 6; 1, 12; 1, 14; 1, 16; 1, 22; 1, 25; 1, 27; 1, 35; 1, 38; 1, 38; 1, 41; 1, 42; 1, 43; 1, 45; 1, 46; 1, 46; 1, 48; 1, 48; 1, 49; 1, 50; 1, 51; 2, 2; 2, 5; 2, 10; 2, 11; 2, 11; 2, 12; 2, 12; 2, 12; 2, 17; 2, 18; 2, 22; 2, 23; 2, 23; 3, 1; 3, 3; 3, 8; 3, 9; 3, 10; 3, 16; 3, 17; 3, 18; 3, 20; 3, 21; 3, 22; 3, 26; 3, 27; 3, 29; 3, 32; 3, 33; 3, 35; 3, 36; 4, 2; 4, 5; 4, 8; 4, 9; 4, 11; 4, 12; 4, 12; 4, 14; 4, 14; 4, 19; 4, 23; 4, 24; 4, 25; 4, 27; 4, 34; 4, 41; 4, 44; 4, 47; 4, 50; 4, 50; 4, 51; 4, 52; 4, 53; 4, 53; 5, 6; 5, 7; 5, 8; 5, 9; 5, 14; 5, 20; 5, 20; 5, 27; 5, 28; 5, 35; 5, 37; 5, 37; 5, 38; 5, 47; 6, 2; 6, 3; 6, 7; 6, 8; 6, 8; 6, 12; 6, 16; 6, 22; 6, 22; 6, 22; 6, 24; 6, 25; 6, 30; 6, 53; 6, 60; 6, 61; 6, 65; 6, 66; 6, 68; 7, 3; 7, 5; 7, 10; 7, 17; 7, 18; 7, 26; 7, 30; 7, 38; 7, 52; 7, 53; 8, 4; 8, 13; 8, 19; 8, 20; 8, 25; 8, 29; 8, 33; 8, 39; 8, 41; 8, 44; 8, 48; 8, 52; 8, 55; 9, 2; 9, 2; 9, 3; 9, 7; 9, 10; 9, 12; 9, 14; 9, 20; 9, 21; 9, 22; 9, 23; 9, 24; 9, 26; 9, 27; 9, 31; 9, 34; 9, 35; 9, 37; 9, 38; 9, 40; 10, 3; 10, 4; 10, 4; 10, 12; 10, 14; 10, 24; 10, 33; 11, 2; 11, 8; 11, 12; 11, 13; 11, 24; 11, 27; 11, 32; 11, 32; 11, 34; 11, 39; 11, 54; 12, 2; 12, 3; 12, 4; 12, 6; 12, 13; 12, 16; 12, 16; 12, 16; 12, 25; 12, 25; 12, 29; 12, 34; 12, 34; 12, 41; 12, 50; 13, 1; 13, 3; 13, 6; 13, 7; 13, 8; 13, 8; 13, 9; 13, 10; 13, 12; 13, 18; 13, 23; 13, 25; 13, 27; 13, 28; 13, 29; 13, 36; 13, 36; 13, 37; 13, 38; 14, 5; 14, 6; 14, 8; 14, 9; 14, 21; 14, 22; 14, 23; 15, 13; 15, 13; 15, 20; 16, 17; 16, 29; 16, 29; 17, 1; 17, 2; 17, 2; 18, 1; 18, 1; 18, 2; 18, 4; 18, 5; 18, 10; 18, 19; 18, 19; 18, 20; 18, 25; 18, 25; 18, 30; 18, 31; 18, 33; 18, 34; 18, 37; 18, 38; 19, 2; 19, 3; 19, 7; 19, 9; 19, 10; 19, 17; 19, 23; 19, 25; 19, 25; 19, 26; 19, 29; 19, 33; 19, 34; 19, 35; 20, 6; 20, 7; 20, 15; 20, 16; 20, 20; 20, 25; 20, 25; 20, 25; 20, 26; 20, 28; 20, 29; 20, 30; 20, 31; 21, 2; 21, 3; 21, 5; 21, 14; 21, 15; 21, 16; 21, 16; 21, 16; 21, 17; 21, 17; 21, 17; 21, 17; 21, 19; 21, 20; 21, 22; 21, 23; 21, 24;

o *pron. pers. 3 fem. sg. ac. neacc.* [1] 1, 19; 1, 19; 1, 25; 5, 28; 5, 30; 6, 1; 6, 19; 6, 19; 6, 19; 6, 20; 6, 20; 6, 20; 7, 3; 8, 15; 9, 25; 12, 11; 12, 11; 12, 13; 12, 42; 13, 44; 14, 4; 15, 22; 15, 26; 15, 28; 16, 3; 18, 13; 19, 7; 21, 13; 21, 33; 21, 41; 21, 42; 22, 28; 26, 61; 27, 40; [2] 0, 1; 0, 3; 0, 3; 1, 31; 4, 4; 4, 7; 4, 21; 6, 17; 7, 27; 9, 50; 10, 4; 12, 1; 12, 1; 12, 10; 12, 22; 14, 6; 15, 29; [3] 4, 6; 4, 39; 6, 48; 7, 37; 8, 5; 8, 7; 8, 8; 8, 16; 8, 16; 8, 42; 8, 43; 8, 52; 9, 41; 10, 38; 10, 39; 10, 39; 11, 25; 11, 33; 12, 33; 13, 14; 13, 16; 13, 18; 14, 18; 15, 4; 15, 5; 15, 8; 15, 9; 16, 17; 17, 20; 19, 20; 19, 46; 20, 9; 20, 17; 20, 31; 20, 33; 21, 4; 22, 36; 24, 30; [4] 1, 5; 2, 19; 2, 20; 3, 11; 3, 32; 4, 32; 5, 22; 5, 44; 9, 16; 11, 31; 13, 26; 14, 4; 16, 22; 18, 10;

-o *pron. pers. 3 fem. sg. ac. neacc.* [1] 5, 30; 5, 32; 6, 11; 9, 22; 12, 44; 13, 44; 15, 23; 21, 2; [2] 1, 31; 9, 43; [3] 4, 20; 8, 5; 8, 22; 13, 12; 15, 5; 15, 9; [4] 8, 3; 12, 7; 15, 2; 15, 2;

elén : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Hellene, Grieche" : „Grec" : (4x)
elínă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 26;
elini *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 7, 35; 12, 20;
elinilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [4] 7, 35;

elí : (1648 NTB) : aram. *ἠλί / ἐλωΐ* : „Eli" : „Éli" : (2x)
eloí *aramaism* [2] 15, 34; 15, 34;
ilí *aramaism* [1] 27, 46; 27, 46;

elinésc : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „altgriechisch" : „hellène" : (1x)
elineşti *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 23, 38;

elinéşte : (1632 EUSTR. PRAV., *ap.* TIKTIN) : adv. : „griechisch" : „en grec"(1x)
elinêşte *adv. de mod* [4] 19, 20;

epístolă : (1642 ÎNV.[2]) : „Epistel" : „épître" (1x)
epistóla *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 0, 1;

eu : (1521 NEACŞU) : pron. pers. : „ich" : „je, moi" : (865x)
eu *pron. pers. 1 sg. nom. acc.* [1] 2, 8; 3, 11; 3, 14; 5, 22; 5, 28; 5, 32; 5, 34; 5, 39; 5, 44; 8, 7; 8, 9; 10, 16; 10, 32; 10, 33; 11, 10; 11, 28; 12, 27; 12, 28; 14, 27; 16, 18; 20, 15; 20, 22; 20, 22; 20, 23; 21, 24; 21, 24; 21, 27; 21, 30; 22, 32; 23, 34; 24, 5; 25, 27; 26, 15; 26, 22; 26, 25; 26, 33; 26, 39; 28, 20; [2] 1, 2; 1, 8; 6, 16; 6, 50; 9, 25; 10, 38; 10, 38; 10, 39; 10, 39; 11, 29; 11, 29; 11, 33; 12, 26; 13, 6; 14, 19; 14, 19; 14, 29; 14, 36; 14, 58; 14, 62; [3] 1, 18; 1, 19; 2, 48; 3, 16; 7, 8; 7, 27; 8, 46; 9, 9; 9, 9; 10, 3; 10, 35; 11, 9; 11, 18; 11, 19; 15, 17; 16, 9; 19, 23; 20, 3; 20, 8; 21, 8; 21, 15; 22, 15; 22, 27; 22, 29; 22, 32; 22, 53; 22, 70; 23, 14; 24, 39; 24, 49; [4] 1, 20; 1, 23; 1, 26; 1, 27; 1, 30; 1, 31; 1, 32; 1, 33; 1, 34; 3, 28; 3, 30; 4, 14; 4, 14; 4, 26; 4, 32; 4, 38; 5, 7; 5, 17; 5, 30; 5, 31; 5, 34; 5, 36; 5, 36; 5, 43; 5, 45; 6, 20; 6, 35; 6, 40; 6, 41; 6, 44; 6, 48; 6, 51; 6, 51; 6, 51; 6, 54; 6, 56; 6, 57; 6, 63; 6, 70; 7, 7; 7, 8; 7, 17; 7, 29; 7, 34; 7, 36; 8, 11; 8, 12; 8, 14; 8, 15; 8, 16; 8, 16; 8, 18; 8, 21; 8, 21; 8, 22; 8, 23; 8, 23; 8, 24; 8, 26; 8, 28; 8, 29; 8, 38; 8, 42; 8, 45; 8, 49; 8, 50; 8, 54; 8, 55; 8, 58; 9, 4; 9, 9; 9, 39; 10, 7; 10, 9; 10, 11; 10, 12; 10, 14; 10, 15; 10, 16; 10, 17; 10, 18; 10, 25; 10, 27; 10, 28; 10, 30; 10, 34; 10, 38; 11, 25; 11, 27; 11, 42; 12, 26; 12, 32; 12, 46; 12, 47; 12, 49; 12, 50; 13, 7; 13, 14; 13, 15; 13, 18; 13, 19; 13, 26; 13, 33; 14, 3; 14, 4; 14, 6; 14, 10; 14, 10; 14, 11; 14, 12; 14, 13; 14, 14; 14, 16; 14, 19; 14, 20; 14, 20; 14, 21; 14, 27; 14, 28; 15, 1; 15, 4; 15, 5; 15, 5; 15, 9; 15, 10; 15, 14; 15, 16; 15, 19; 15, 20; 15, 26; 16, 7; 16, 7; 16, 16; 16, 17; 16, 26; 16, 27; 16, 33; 17, 4; 17, 9; 17, 11; 17, 12; 17, 14; 17, 14; 17, 16; 17, 18; 17, 19; 17, 21; 17, 22; 17, 23; 17, 24; 17, 25; 17, 26; 18, 5; 18, 6; 18, 8; 18, 20; 18, 20; 18, 21; 18, 26; 18, 35; 18, 37; 18, 37; 18, 38; 19, 6; 20, 15; 20, 21;
îmi *pron. pers. 1 sg. dat. neacc.* [1] 12, 50; 16, 23; [3] 9, 38; [4] 18, 37;
m- *pron. pers. 1 sg. ac. neacc.* [1] 10, 40; 18, 32; 25, 35; 25, 36; 25, 36; 25, 43; 25, 43; 25, 43; 26, 55; [2] 9, 37; 14, 42; 15, 34; [3] 4, 18; 4, 18; 10, 16; 10, 40; 12, 14; [4] 1, 33;

2, 17; 4, 34; 5, 24; 5, 30; 5, 36; 5, 37; 6, 38; 6, 39; 6, 40; 6, 44; 6, 57; 7, 16; 7, 29; 8, 16; 8, 42; 8, 42; 9, 4; 11, 41; 11, 42; 12, 44; 14, 9; 14, 24; 14, 28; 15, 16; 15, 20; 15, 21; 16, 5; 17, 8; 17, 18; 17, 21; 17, 23; 17, 23; 17, 24; 17, 25; 19, 11;

mă *pron. pers. 1 sg. ac. neacc.* [1] 15, 8; 15, 9; 16, 13; 16, 15; 19, 17; 22, 18; 23, 39; 26, 11; 26, 21; 26, 23; 26, 46; 26, 55; 27, 46; 28, 10; [2] 5, 7; 7, 6; 7, 7; 8, 27; 8, 29; 12, 15; 14, 7; 14, 18; 14, 48; 14, 49; [3] 1, 48; 2, 49; 5, 12; 6, 46; 7, 7; 8, 28; 9, 40; 9, 48; 10, 35; 11, 7; 12, 8; 12, 50; 12, 50; 13, 35; 14, 18; 15, 19; 15, 21; 16, 4; 16, 24; 18, 19; 19, 27; 20, 23; 22, 21; 22, 34; 22, 68; 24, 39; [4] 1, 48; 5, 7; 5, 43; 6, 26; 6, 57; 7, 19; 7, 19; 7, 28; 7, 34; 7, 36; 8, 21; 8, 37; 8, 40; 8, 46; 10, 15; 10, 32; 10, 38; 11, 42; 12, 8; 13, 21; 14, 19; 14, 23; 15, 25; 16, 5; 16, 14; 16, 16; 16, 16; 16, 17; 16, 17; 16, 19; 16, 19; 16, 23; 16, 32; 18, 8; 18, 21; 18, 23;

-mă *pron. pers. 1 sg. ac. neacc.* [1] 8, 2; 8, 21; 14, 30; 15, 22; [2] 1, 40; 10, 47; 10, 48; [3] 9, 59; 9, 61; 10, 21; 11, 5; 14, 19; 15, 19; 16, 24; 17, 4; 18, 3; 18, 12; 18, 38; 18, 39; 23, 42; 24, 39; [4] 4, 21; 7, 34; 7, 36; 12, 27; 14, 19; 17, 5; 21, 15; 21, 16; 21, 17; 21, 17;

mi *pron. pers. 1 sg. dat. neacc.* [1] 25, 35; 25, 35; 25, 42; 25, 42; 26, 35; [3] 2, 49; 4, 43; 13, 33; 15, 12; 17, 9; 19, 5;

mi- *pron. pers. 1 sg. dat. neacc.* [1] 8, 3; 15, 32; 18, 33; 25, 20; 25, 22; [2] 8, 2; 14, 31; [3] 15, 29; 16, 3; [4] 1, 33; 5, 11; 6, 39; 12, 49; 12, 50; 14, 31; 19, 28;

-mi *pron. pers. 1 sg. dat. neacc.* [1] 2, 8; 7, 21; 14, 8; 14, 28; 15, 25; 17, 17; 18, 26; 18, 28; 18, 28; 19, 20; 22, 18; 26, 15; 26, 53; 28, 18; [2] 6, 25; 10, 18; 11, 29; 11, 30; 12, 15; [3] 1, 25; 7, 42; 7, 43; 7, 45; 7, 45; 9, 19; 9, 20; 10, 22; 10, 40; 14, 18; 15, 12; 17, 8; 17, 8; 18, 5; 18, 5; 20, 3; 20, 24; 22, 68; [4] 4, 7; 4, 10; 4, 15; 6, 37; 8, 31; 20, 15;

mie *pron. pers. 1 sg. dat. acc.* [1] 4, 9; 7, 21; 7, 22; 10, 37; 11, 27; 12, 50; 14, 18; 18, 21; 18, 33; 20, 15; 20, 23; 21, 2; 21, 24; 25, 40; 25, 45; 26, 15; 26, 53; 27, 10; [2] 5, 7; 5, 9; 10, 40; 11, 29; [3] 1, 3; 1, 25; 1, 38; 1, 43; 2, 49; 4, 6; 4, 23; 8, 28; 15, 29; 18, 13; 22, 29; 22, 68; [4] 2, 4; 3, 28; 4, 29; 4, 39; 5, 36; 5, 46; 6, 37; 6, 39; 8, 12; 8, 31; 8, 45; 8, 46; 9, 11; 9, 30; 10, 29; 12, 26; 12, 26; 12, 26; 12, 50; 17, 4; 17, 6; 17, 7; 17, 7; 17, 8; 17, 9; 17, 11; 17, 12; 17, 22; 17, 24; 17, 24; 18, 9; 18, 11; 18, 35; 19, 10;

mine *pron. pers. 1 sg. ac. acc.* [1] 3, 11; 3, 11; 3, 14; 4, 19; 5, 11; 7, 23; 8, 9; 8, 22; 9, 9; 10, 18; 10, 32; 10, 33; 10, 37; 10, 37; 10, 37; 10, 38; 10, 38; 10, 39; 10, 40; 10, 40; 10, 40; 11, 6; 11, 28; 11, 29; 12, 30; 12, 30; 15, 8; 15, 8; 15, 32; 16, 24; 16, 24; 16, 25; 17, 27; 18, 5; 18, 6; 18, 29; 19, 14; 19, 21; 19, 28; 20, 13; 25, 36; 25, 41; 26, 10; 26, 11; 26, 23; 26, 31; 26, 34; 26, 38; 26, 39; 26, 40; 26, 42; 26, 75; [2] 1, 7; 1, 7; 1, 17; 2, 14; 5, 31; 6, 22; 6, 23; 7, 6; 7, 11; 7, 14; 8, 2; 8, 34; 8, 34; 8, 35; 8, 38; 9, 19; 9, 37; 9, 37; 9, 37; 9, 37; 9, 39; 9, 42; 10, 14; 10, 21; 10, 29; 13, 9; 14, 6; 14, 7; 14, 18; 14, 20; 14, 27; 14, 30; 14, 36; 14, 72; [3] 1, 43; 1, 49; 3, 16; 4, 18; 4, 18; 5, 8; 5, 27; 6, 47; 7, 7; 7, 8; 7, 23; 8, 45; 8, 45; 8, 46; 8, 46; 9, 23; 9, 23; 9, 24; 9, 26; 9, 48; 9, 48; 9, 48; 9, 59; 10, 16; 10, 16; 10, 16; 10, 16; 11, 6; 11, 7; 11, 23; 11, 23; 12, 8; 12, 9; 12, 13; 12, 14; 13, 27; 13, 35; 14, 26; 14, 27; 15, 6; 15, 9; 15, 31; 16, 3; 18, 16; 18, 22; 22, 21; 22, 28; 22, 34; 22, 37; 22, 37; 22, 42; 22, 53; 22, 61; 23, 43; 24, 39; 24, 44; [4] 1, 33; 1, 43; 2, 17; 4, 9; 4, 34; 5, 7; 5, 11; 5, 30; 5, 31; 5, 32; 5, 32; 5, 36; 5, 37; 5, 37; 5, 39; 5, 40; 5, 43; 5, 46; 6, 26; 6, 35; 6, 35; 6, 36; 6, 37; 6, 37; 6, 38; 6, 39; 6, 44; 6, 44; 6, 45; 6, 47; 6, 56; 6, 57; 6, 65; 7, 7; 7, 16; 7, 17; 7, 23; 7, 28; 7, 28; 7, 28; 7, 33; 7, 37; 7, 38; 8, 14; 8, 16; 8, 18; 8, 18; 8, 18; 8, 19; 8, 19; 8, 26; 8, 28; 8, 28; 8, 29; 8, 29; 8, 29; 8, 42; 8, 42; 8, 49; 8, 54; 8, 54; 9, 4; 10, 8; 10, 9; 10, 17; 10, 18; 10, 18; 10, 25; 10, 27; 10, 37; 10, 38; 10, 38; 11, 25; 11, 26; 12, 8; 12, 30; 12, 32; 12, 44; 12, 44; 12, 44; 12, 45; 12, 45; 12, 46; 12, 48; 12, 49; 12, 49; 13, 8; 13, 13; 13, 18; 13, 20; 13, 20; 13, 20; 13, 33; 13, 36; 13, 36; 13, 38; 13, 38; 14, 1; 14, 3; 14, 6; 14, 7; 14, 9; 14, 10; 14, 10; 14, 10; 14, 11; 14, 11; 14, 11; 14, 12; 14, 15; 14, 20; 14, 21; 14, 21; 14, 21; 14, 24; 14, 28; 14, 28; 14, 30; 15, 2; 15, 4; 15, 4; 15, 5; 15, 5; 15, 6; 15, 7; 15, 9; 15, 16; 15, 18; 15, 20; 15, 21; 15, 23; 15, 24; 15, 26; 15, 27; 16, 3; 16, 9; 16, 10; 16, 23; 16, 27; 16, 32; 16, 32; 16, 33; 17, 18; 17, 20; 17, 21; 17, 23; 17, 23; 17, 24; 17, 24; 17, 26; 18, 8; 18, 34; 20, 17; 20, 21; 20, 29; 21, 19; 21, 22;

evanghélie : (1551-1553 ES) : s. f. : „Evangelium" : „Évangile" : (13x)
- **evanghelie** *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 15;
- **evanghelie** *subst. propriu fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 8, 35; 10, 29;
- **evangheliei** *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 1, 1; [3] 0, 1;
- **evangheliia** *subst. propriu fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 23; 9, 35; 24, 14; [2] 0, 2; 0, 3; 1, 14; [4] 0, 1; 0, 2;

evanghelíst : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Evangelist" : „évangéliste" : (5x)
- **evanghelíst** *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 0, 1;
- **evanghelisti** *subst. comun masc. sg. gen./dat. neart.* [4] 0, 1;
- **evanghelisti** *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 0, 1;
- **evanghelisti** *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 0, 2;
- **evanghelistii** *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 0, 1;

evreieşte : (1563 CORESI, PRAXIU) : adv. : „hebräisch, jüdisch" : „hébreu" (2x)
- **ovreiêşte** *adv. de mod* [2] 0, 2; [4] 5, 2;

evréu : (1551-1553 ES) : s. m: „Hebräer, Jude": „juif" : (1x)
- **ovrêilor** *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 0, 2;

F

fáce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III (şi copulativ) : „1. machen, fertigen, 2. werden, 3. gründen" : „1. faire, 2. devenir, 3. fonder" : (495x)
- **a face** *verb infinitiv prezent* [1] 12, 2; 12, 12; [2] 3, 4; 3, 4; [3] 6, 2; 6, 9; 6, 9; 11, 42; 12, 26; 13, 33; [4] 4, 9; 5, 27;
- **ai făcut** *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 20, 12; [4] 18, 35;
- **am făcut** *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 4, 29; 4, 39; 7, 21; 7, 23; 13, 12; 13, 15;
- **am făcut** *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 7, 22; [3] 23, 41;
- **ară face** *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [3] 6, 11;
- **ar face** *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [4] 5, 19;
- **a să face** *verb infinitiv prezent* [4] 8, 58; 13, 19;

aş fi făcut *verb cond.-opt. perfect 1 sg.* [3] 19, 23; [4] 15, 24;
aţi face *verb cond.-opt. prezent 2 pl.* [4] 8, 39;
aţi făcut *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 21, 13; 25, 40; 25, 40; 25, 45; 25, 45; [3] 19, 46;
au făcut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 6, 30; [3] 7, 29; [4] 5, 29; 5, 29; 12, 16; 19, 24;
au făcut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 1, 24; 12, 3; 13, 28; 19, 4; 19, 4; 21, 15; 21, 31; 26, 12; 26, 13; 27, 23; [2] 2, 25; 5, 19; 5, 20; 5, 32; 7, 37; 10, 6; 14, 8; 14, 9; 15, 14; [3] 6, 3; 6, 49; 7, 5; 8, 39; 8, 39; 9, 43; 10, 37; 11, 40; 11, 40; 16, 8; 19, 18; 23, 22; 23, 41; [4] 2, 11; 4, 45; 4, 46; 4, 54; 5, 11; 5, 15; 6, 14; 7, 31; 8, 40; 9, 6; 9, 11; 9, 14; 9, 26; 10, 41; 11, 45; 11, 46; 15, 24; 20, 30; 21, 25;
e făcut *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 3, 6;
era făcute *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 11, 20;
fac *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 46; 5, 47; 6, 2; 12, 2; 13, 41; 23, 3; 23, 5; [2] 2, 24; [3] 5, 33; 6, 33; 6, 33; 8, 15; 8, 21; 20, 47; 23, 31; 23, 34;
fac *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 20, 13; 21, 24; 21, 27; [2] 11, 33; [3] 13, 32; 20, 8; [4] 5, 36; 8, 28; 10, 25; 10, 37; 13, 7; 14, 12;
face *verb infinitiv prezent* [1] 9, 28; [2] 14, 7; [3] 5, 34; 12, 4;
face *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 10; 5, 32; 6, 3; 7, 17; 7, 17; 7, 19; 7, 21; 7, 24; 7, 26; 8, 9; 13, 23; 19, 9; 26, 73; [2] 4, 32; 7, 37; [3] 3, 9; 6, 43; 6, 47; 7, 8; 18, 5; [4] 3, 20; 3, 21; 4, 1; 5, 19; 5, 20; 5, 21; 5, 21; 6, 63; 7, 4; 7, 19; 8, 34; 11, 47; 14, 10; 15, 15; 19, 12;
facem *verb indicativ prezent 1 pl.* [4] 11, 47;
faceţi *verb imp. 2 pl.* [1] 3, 3; 3, 8; 5, 44; 7, 12; 23, 3; [2] 1, 3; [3] 3, 4; 3, 8; 3, 13; 6, 27; 6, 31; 6, 35; 12, 33; 16, 9; 22, 19; [4] 2, 5; 2, 16; 6, 10; 8, 38;
faceţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 7, 23; 12, 33; 12, 33; 23, 15; [2] 7, 8; 7, 13; 11, 3; 11, 5; [3] 6, 2; 6, 46; 17, 10; [4] 8, 41;
faci *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 6, 2; 21, 23; [2] 11, 28; [3] 14, 12; 14, 13; 20, 2; [4] 2, 18; 3, 2; 6, 30; 7, 3; 7, 4; 10, 33;
facu *verb indicativ prezent 1 sg.* [2] 11, 29; [4] 8, 29; 10, 38; 14, 31;
fă *verb imp. 2 sg.* [1] 8, 9; [3] 4, 23; 7, 8; 10, 28; 10, 37; 15, 19; [4] 13, 27;
făcea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 3, 6; [3] 6, 23; 6, 26;
făcea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 3, 8; 6, 20; 6, 21; 15, 8; [3] 8, 1; 17, 28; [4] 2, 23; 5, 16; 6, 2;
făcînd *verb gerunziu* [1] 6, 3; 21, 6; 24, 46; 27, 7; 28, 12; [2] 12, 40; 15, 1; [3] 5, 6; 6, 43; 12, 43; 12, 48; 13, 22; [4] 2, 15; 5, 18; 5, 19; 12, 37;
făcîndu-să *verb gerunziu* [1] 13, 21; 16, 2; [2] 4, 17; [3] 4, 42; 18, 24; 22, 66; 23, 8;
făcîndu-se *verb gerunziu* [1] 14, 6; 20, 8; [2] 13, 29; 16, 1; [3] 1, 2; 6, 48; 24, 37; [4] 6, 19; 13, 2; 21, 4;
făcu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 13, 26; 13, 58; 20, 5; 22, 2; 25, 16; 26, 10; [2] 3, 14; 8, 25; 14, 6; [3] 1, 25; 1, 49; 1, 51; 1, 68; 5, 29; 6, 10; 8, 8; 9, 54; 14, 16; 17, 9; [4] 13, 24;
făcură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 12, 14; 17, 12; 21, 36; 22, 15; 26, 4; 26, 19; 27, 1; 28, 15; [2] 9, 13; [3] 5, 7; 9, 15; [4] 12, 2; 19, 23;
făcuse *verb indicativ mcpf. 3 pl.* [2] 15, 7; [3] 9, 10; [4] 18, 18;
făcuse *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [3] 3, 19; 23, 19;
făcuşi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [3] 2, 48;
iaste făcut *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 23, 15;
făcut-am *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [3] 17, 10;
făcut-aţi *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [2] 11, 17;
făcutu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 14, 22;
fură făcute *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 11, 23;
m-am făcut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 18, 37;
nefăcînd *verb gerunziu* [3] 12, 47;
nu facereţi *verb imp. 2 pl.* [1] 23, 3;
or face *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 16, 2;
s-au făcut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 21, 42; [2] 2, 27; 4, 22; 5, 14; 5, 16; 5, 33; 6, 14; 9, 21; [3] 2, 15; 4, 23; 8, 35; 8, 56; 20, 17; 24, 19; [4] 1, 3; 1, 3; 1, 10; 1, 14; 1, 15; 2, 1; 10, 19; 10, 35; 12, 30; 14, 22; 19, 7;
s-au făcut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 18, 31; 28, 11; [3] 23, 48; 24, 18; 24, 21; [4] 1, 3; 19, 36;
să fac *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 12, 45; [2] 6, 2;
să fac *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 20, 15; 20, 32; [2] 10, 36; 10, 51; 15, 12; [3] 18, 41; [4] 4, 34; 6, 38; 17, 4;
să facă *verb copulativ conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 6, 15;
să facă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 7, 12; 12, 16; [2] 3, 12; [3] 2, 27; 6, 31;
să facă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 7, 18; 7, 18; [2] 6, 5; 7, 12; 15, 15; 15, 8; [3] 1, 72; 3, 11; 18, 5; [4] 3, 2; 5, 19; 6, 6; 7, 17; 9, 16; 9, 33; 11, 37;
să face *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 9, 16; 13, 22; 13, 32; 23, 15; 27, 24; [2] 4, 19; 4, 32; [3] 12, 54; [4] 3, 6;
să facem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 17, 4; [2] 9, 5; 9, 33; 17, 10; [4] 6, 28;
să faceţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 6, 1; 23, 15; 23, 23; [4] 8, 44; 13, 15; 15, 5;
să faci *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 5, 36; [2] 10, 35; 11, 28; [4] 13, 27;
să facu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 5, 30;
să făcea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 13, 17;
să făcea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 24, 28; [4] 5, 4; 6, 17;
să făcu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 8, 16; 9, 36; 12, 13; 14, 14; 21, 42; [3] 1, 65; 4, 36; 7, 13; 13, 19; 15, 20; 19, 9; 22, 44; 23, 44; 24, 31; [4] 3, 25; 6, 16; 7, 43;
să făcură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 23, 12; [4] 10, 22;
să fie făcut *verb conjunctiv perfect 3 sg.* [4] 12, 18;
să să facă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 4, 3; [4] 1, 12; 12, 42;
să să facă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 10, 25; [3] 4, 3; 23, 24; [4] 5, 14;
să să fie făcut *verb conjunctiv perfect 3 sg.* [3] 3, 22; [4] 12, 29;
să va face *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 21, 21; [2] 9, 50; [3] 8, 17; 23, 31; [4] 4, 14; 10, 16; 13, 19; 15, 7; 16, 20;
să vor face *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 18; 24, 34;
te-ai făcut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 5, 14;
te face *verb imp. 2 sg.* [4] 20, 27;
te faci *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 8, 53;
va face *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 19; 12, 50; 18, 35; 21, 40; [2] 3, 35; 9, 39; 12, 9; [3] 13, 9; 18, 7; 18, 8; 20, 15; [4] 7, 31; 7, 51; 9, 31; 14, 12; 14, 12;
va să facă *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 22, 23;
vă faceţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 16;
veţi face *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 5, 47; 21, 21; [3] 6, 33; [4] 13, 17; 14, 13; 15, 14;
voiu face *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 4, 19; 19, 16; 26, 18;

27, 22; [2] 1, 17; 10, 17; [3] 10, 25; 12, 17; 12, 17; 12, 18; 16, 3; 16, 4; 18, 18; 20, 13; [4] 14, 13; 14, 14;
vom face *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [1] 28, 14; [3] 3, 10; 3, 12; 3, 14; [4] 14, 23;
vor face *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 21, 43; [3] 19, 48; [4] 15, 21; 16, 3;

fácere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Werk, Tun, Handeln" : „œuvre, labeur" : (1x)
facerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 7, 2*;

fágure : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Wabe" : „rayon de miel" : (1x)
un fagur *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 24, 42;

fálcă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Kiefer" : „mâchoire" : (2x)
falca *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 39;
falcă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 6, 29;

fámen : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Eunuch" : „eunuque" : (3x)
fameni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 12; 19, 12; 19, 12;

fáptă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Tat, 2. Werk" : „1. action, 2. œuvre" : (10x)
faptă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 24, 19;
faptele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 16; 11, 2; 16, 27; 23, 3; 23, 5; [2] 0, 1; [3] 11, 48; 23, 41; [4] 14, 11;

fariséu : (1551-1553 ES) : s. m. : „Pharisäer" : „pharisien" : (89x)
a fariseilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 5, 20;
ai fariseilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 2, 18; 2, 18; [3] 5, 33;
farisee *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [1] 23, 26;
farisei *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 7; 12, 38; [2] 12, 13; [3] 6, 2; 7, 36; 13, 31; 14, 3; 17, 20; 19, 39; [4] 1, 24; 3, 1; 7, 45; 7, 48; 9, 13; 9, 16; 9, 40; 11, 46; 12, 42; 18, 3;
farisei *subst. comun masc. pl. voc. neart.* [1] 23, 13; 23, 14; 23, 15; 23, 23; 23, 25; 23, 27; 23, 29;
fariseii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 11; 9, 14; 9, 34; 12, 2; 12, 14; 12, 24; 15, 1; 15, 12; 16, 1; 19, 3; 21, 45; 22, 15; 22, 34; 22, 41; 27, 62; [2] 2, 16; 2, 24; 3, 6; 7, 1; 7, 3; 7, 5; 8, 11; 10, 2; [3] 5, 17; 5, 21; 5, 30; 6, 7; 7, 30; 11, 39; 11, 53; 15, 2; 16, 14; [4] 4, 1; 7, 32; 7, 47; 8, 3; 8, 13; 9, 15; 11, 47; 11, 57; 12, 19;
fariseilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* [3] 11, 42; 11, 43; 11, 44;
fariseilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 16, 6; 16, 11; 16, 12; [2] 8, 15; [3] 12, 1; 14, 1;
fariseu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 18, 10;
fariseul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 7, 39; 11, 38; 18, 11;
fariseului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 7, 36; 7, 37;
farisíii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 23, 2;
un fariseu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 11, 37;

fáşă : (1632 EUSTR. PRAV. 247, ap. TIKTIN) : s. f. : „Wickeltuch, Tuch" : „lange, toile" : (1x)
făşuri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 11, 44;

fátă : (1219 DRĂGANU / în antr. *Fata*) : s. f. : „Tochter, Mädchen" : „fille" : (26x)
fata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 18; 9, 24; 10, 37; 14, 6; [2] 5, 35; 6, 22; 6, 28; 7, 26; 7, 29; 7, 30; [3] 2, 36; 8, 49; 13, 16;
fată *subst. comun fem. sg. voc. neart.* [1] 9, 22;
fată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 35; [3] 8, 42; 12, 53; 12, 53;
fête *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 25, 1; 25, 11;
fêtei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 14, 11; 21, 5; [2] 6, 22; 6, 28;
fêtele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 5;
o fată *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 25;

fáţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gesicht, Angesicht, Antlitz" : „face, visage" : (33x)
faţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 17; 16, 3; 17, 2; 17, 6; 18, 10; 22, 16; 26, 39; [2] 9, 2; 12, 14; 14, 65; [3] 5, 12; 9, 29; 9, 51; 9, 53; 12, 56; 17, 16; 21, 35; [4] 11, 44;
faţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 2; [3] 20, 21; [4] 7, 13; 7, 26; 8, 4; 10, 24;
fêţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 16; [3] 24, 5;
fêţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 11, 10; [2] 1, 2; [3] 1, 76; 2, 31; 7, 27; 9, 52; 10, 1;

făcătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. m. : „Täter" : „celui qui fait" : (6x)
cei făcători *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 9; [3] 23, 39;
făcători *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 22, 25; 23, 32;
făcătorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 23, 33;
făcătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 18, 30;

făclíe : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Fackel, Kerze, Licht" : „flambeau, chandelle, torche" : (8x)
făclii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 18, 3;
făcliia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 21;
făcliile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 25, 1; 25, 3; 25, 4; 25, 7; 25, 8; [3] 12, 35;

făcút : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj./s. : „1. gemacht, getan 2. geschafft" : „1. effectué, fait, 2. créé" : (3x)
cea făcută *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 58;
făcută *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 2, 9;
făcute *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 3, 21;

făgăduí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. sich loben, sich verpflichten, 2. promettre" : „1. se vouer, s'engager, 2. versprechen" : (4x)
făgăduí *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 22, 29;
făgăduiesc *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 22, 29;
făgăduiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 14, 11;
făgăduit *verb participiu masc. sg.* [2] 0, 1;

făgăduínţă : (c. 1640 URECHE[2] 127) : s. f. : „Versprechen" : „promesse" : (1x)
făgăduinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 24, 49;

făínă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Mehl" : „farine" : (2x)

făină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 33; [3] 13, 21;

fălinár → felinar

fắră : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep./conj. : „ohne" : „sans" : (61x)
fără *prep./conj.* [1] 5, 13; 10, 29; 11, 27; 12, 4; 13, 22; 13, 34; 13, 57; 14, 17; 14, 21; 15, 38; 19, 17; 20, 3; 20, 6; 20, 6; 21, 19; 24, 36; 28, 14; [2] 2, 7; 4, 19; 4, 34; 6, 4; 9, 29; 10, 18; 10, 27; 11, 13; 12, 32; 13, 32; 13, 36; [3] 1, 6; 1, 74; 4, 27; 5, 21; 6, 4; 6, 49; 10, 22; 10, 22; 11, 24; 11, 29; 13, 27; 17, 1; 17, 18; 18, 19; 20, 28; 20, 29; 20, 30; 21, 34; 22, 6; 22, 35; 22, 35; 22, 37; 24, 25; [4] 1, 3; 3, 13; 6, 22; 6, 46; 10, 10; 13, 10; 14, 6; 15, 5; 17, 12; 19, 15;

fărădelége : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frevel" : „infamie" : (4x)
fărădelêge *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 28;
fărădelêgea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 23; 13, 41; 24, 12;

fărîmá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „zerbrechen, zerschlagen" : „casser, briser, détruire" : (1x)
fărmînd *verb gerunziu* [3] 9, 39;

fărî́mă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Bissen" : „morceau" : (3x)
fărîme *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 8, 20;
fărîmele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 15, 27; [2] 7, 28; [3] 16, 21;

fărmá → fărîma

făt : (1434 DERS / în antr. *Fătul*) : s. m. : „1. Knabe, Sohn, 2. Jüngling" : „1. fils, 2. jeune homme" : (2x)
fătule *subst. comun masc. sg. voc. art.* [1] 21, 28;
feţilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* [4] 13, 33;

făţişáre : (1649 MARD., *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Offenheit" : „sincérité" : (1x)
făţişare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 7, 4;

făţárnic : (1551-1553 ES) : adj./s. : „heuchlerisch" : „hypocrite" : (20x)
cei făţarnici *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 2; 6, 16;
făţarnice *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [1] 7, 5; [3] 6, 42; 13, 15;
făţarnici *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 11, 44;
făţarnici *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. voc. neart.* [1] 23, 13; 23, 14; 23, 15; 23, 23; 23, 25; 23, 27; 23, 29;
făţarnicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 5; 24, 51; [2] 7, 6;
făţarnicilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* [1] 15, 7; 16, 3; 22, 18; [3] 12, 56;

făţăríe : (1551-1553 ES) : s. f. : „Heuchelei" : „insincérité" : (4x)
făţărie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 1; [4] 7, 24;
făţăriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 28; [2] 12, 15;

făţărnicí : (1654 NEAGOE 286) : v. IV : „sich verstellen" : „dissimuler" : (1x)
făţărnicind *verb gerunziu* [3] 20, 20;

fecioáră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Jungfrau" : „vierge, jeune fille" : (9x)
fecioara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 23; [2] 5, 40; 5, 41; 5, 42;
fecioară *subst. comun fem. sg. voc. neart.* [2] 5, 41;
fecioară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 27;
fecioarei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 5, 40; [3] 1, 27;
fecioarele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 25, 7;

feciór : (c. 1348 DLRV / în antr. Marco *Fecior*) : s. m. : „1. Kind, 2. Sohn, 3. Jüngling" : „1. enfant, 2. fils, 3. jeune homme" : (64x)
fecior *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 37; 13, 12; [3] 12, 53; 12, 53; 19, 9; [4] 0, 1;
feciori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 9; 18, 25; 20, 21; 21, 28; 22, 24; 26, 37; [2] 10, 30; 12, 19; [3] 1, 7; 1, 17; 3, 8; 15, 11; 15, 26; 20, 28; 20, 29; 20, 30; 20, 31;
feciorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 10, 21; 12, 27; 17, 25; 17, 26; 19, 29; 20, 20; 23, 37; 27, 25; [2] 10, 29; 10, 35; 13, 12; [3] 5, 10; 11, 19; 13, 34; 14, 26; 18, 29; 19, 44; 23, 28; [4] 8, 39;
feciorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 15, 26; 20, 20; 27, 56; [3] 11, 13;
feciorul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 9; 8, 6; 8, 8; 8, 13; 10, 37; 13, 55; [3] 1, 54; 4, 22; 7, 7; 9, 38; 11, 11; 15, 13; 15, 21; 15, 25; [4] 1, 42; 1, 45; 6, 42;
feciorului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 69;

fecioríe : (1581 PRL) : s. f. : „Jungfräulichkeit" : „virginité" : (1x)
fecioriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 2, 36;

fel : (1581-1582 PO) : s. n. : „Art, Weise" : „sorte, manière, moyen" : (9x)
fêliu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 21; [2] 9, 29; [3] 9, 55;
fêliul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 47;
fêliuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 24; [2] 1, 34; 13, 1; 13, 1; [3] 4, 40;

felinár : (1649 MARD., *ap.* TIKTIN) : s. n. : „Fackel" : „lanterne" : (1x)
fălinare *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 18, 3;

ferí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(be)hüten, (be)schützen, sich hüten" : „prendre garde, protéger, se garder" : (4x)
feriţi-vă *verb imp. 2 pl.* [1] 10, 17; [3] 17, 3;
să fereşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [4] 17, 15;
să să ferească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 16, 12;

feríce : (c. 1573-1578 PS. SCH. 1) : adj. : „selig" : „heureux" : (2x)
ferice *adj. invariabil* [3] 10, 23; 23, 29;

fericí : (1563 CORESI, PRAXIU 324) : v. IV : „segnen, glücklich preisen" : „bénir, estimer heureux" : (1x)
vor fericí *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 1, 48;

fericít : (1581 CORESI, EV. 20) : adj. : „1. glücklich, 2. selig" : „1. fortuné, 2. bienheureux" : (28x)
fericit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 6; 16, 17; [3] 7, 23; 12, 43; 14, 14; 14, 15;
fericit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 11, 27;
fericită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 24, 46; [3] 1, 45;

fericiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 3; 5, 4; 5, 5; 5, 6; 5, 7; 5, 8; 5, 9; 5, 10; 5, 11; 13, 16; [3] 6, 20; 6, 21; 6, 21; 6, 22; 11, 28; 12, 37; 12, 38; [4] 13, 17; 20, 29;

fetişoáră : (c. 1683-1686 MS. 45, 731/2) : s. f. : „Jungfrau": „petite fille" : (2x)
fetişoara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 25;
fetişoară *subst. comun fem. sg. voc. neart.* [3] 8, 54;

fi : (1521 NEACŞU) : v. IV (şi copulativ) : „1. sein, 2. geschehen" : „1. être, 2. arriver" : (1750x)
a fi *verb infinitiv prezent* [1] 16, 13; 16, 15; 17, 4; 20, 27; [2] 1, 17; 6, 49; 8, 27; 8, 29; 14, 64; [3] 2, 44; 2, 49; 3, 23; 9, 33; 16, 2; 18, 9; 20, 20; 20, 41; 21, 9; 21, 28; 22, 24; 23, 2; 24, 23; [4] 7, 4; 14, 29; 17, 5;
ai fi fost *verb cond.-opt. perfect 2 sg.* [4] 11, 21; 11, 32;
am fi fost *verb cond.-opt. perfect 1 pl.* [1] 23, 30; 23, 30;
am fost *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 25, 35; 25, 36; 25, 43; [2] 14, 49;
ară fi *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [3] 1, 29; [4] 8, 42; 13, 24;
ară fi fost *verb cond.-opt. perfect 3 pl.* [1] 11, 21; 11, 23;
are fi *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [2] 9, 34; 14, 35;
ar fi *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 20, 4; 26, 24; [2] 14, 31; [3] 7, 39; 17, 2; 22, 23; [4] 9, 33; 18, 30; 18, 36;
ar fi fost *verb cond.-opt. perfect 3 pl.* [3] 10, 13;
aţi fi *verb cond.-opt. prezent 2 pl.* [4] 8, 39; 9, 41; 15, 19;
au fost *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 13, 2; 17, 26;
au fost *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 1, 6; 12, 40; 18, 33; 19, 8; 24, 21; 24, 37; [2] 0, 2; 0, 2; 5, 18; 13, 19; [3] 0, 1; 0, 1; 11, 30; 17, 28; [4] 0, 1; 4, 52; 4, 53;
au vrut fi *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* [2] 14, 21;
e *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 3; 3, 12; 5, 12; 5, 29; 5, 30; 5, 35; 6, 23; 6, 23; 6, 34; 7, 3; 7, 13; 7, 13; 7, 14; 7, 14; 8, 3; 8, 29; 9, 5; 9, 37; 10, 25; 10, 37; 11, 11; 11, 14; 11, 30; 12, 23; 12, 31; 12, 48; 13, 19; 13, 19; 13, 32; 13, 54; 13, 55; 15, 8; 15, 26; 15, 32; 16, 2; 17, 15; 18, 6; 18, 33; 19, 10; 19, 17; 22, 16; 22, 20; 22, 36; 22, 38; 23, 11; 23, 16; 23, 17; 23, 18; 23, 19; 24, 3; 24, 17; 24, 18; 24, 23; 24, 32; 25, 23; 26, 8; 26, 18; 26, 26; 26, 28; 26, 41; 26, 41; 26, 68; 27, 4; [2] 1, 24; 1, 27; 1, 27; 2, 9; 2, 19; 2, 28; 3, 35; 4, 15; 5, 7; 6, 2; 6, 16; 7, 6; 7, 27; 8, 2; 9, 5; 9, 13; 9, 43; 9, 50; 10, 27; 11, 2; 12, 17; 12, 30; 13, 4; 13, 21; 14, 21; 14, 22; 14, 34; 14, 38; [3] 1, 26; 1, 28; 1, 45; 1, 49; 1, 63; 2, 12; 2, 23; 2, 49; 3, 4; 3, 13; 3, 17; 4, 34; 4, 36; 6, 41; 7, 4; 7, 27; 7, 28; 7, 28; 7, 39; 7, 39; 8, 11; 8, 28; 9, 50; 10, 2; 11, 23; 11, 32; 11, 34; 11, 35; 12, 21; 12, 57; 13, 18; 14, 3; 14, 34; 16, 3; 16, 10; 16, 10; 18, 19; 19, 30; 20, 7; 20, 17; 21, 7; 22, 20; 22, 27; 22, 41; [4] 1, 15; 1, 27; 3, 19; 4, 24; 6, 50; 10, 13; 10, 14; 10, 38; 11, 50; 18, 31; 19, 28; 21, 22; 21, 23;
era *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 3, 4; 4, 18; 9, 36; 12, 3; 12, 4; 14, 21; 15, 38; 22, 25; 25, 2; 26, 43; 26, 51; 26, 57; 26, 71; 27, 54; 27, 55; 27, 56; [2] 1, 16; 1, 36; 2, 6; 2, 15; 2, 25; 2, 26; 4, 10; 4, 36; 5, 13; 5, 40; 6, 31; 6, 34; 6, 44; 8, 9; 10, 32; 10, 32; 12, 20; 14, 1; 14, 4; 14, 40; 15, 40; 16, 8; [3] 1, 6; 1, 7; 2, 8; 2, 33; 4, 20; 4, 25; 4, 27; 5, 9; 5, 10; 6, 3; 6, 4; 7, 41; 8, 2; 8, 37; 8, 45; 9, 14; 9, 18; 9, 30; 9, 32; 9, 32; 13, 1; 13, 4; 20, 29; 22, 49; 23, 55; 24, 10; 24, 53; [4] 1, 24; 2, 6; 2, 13; 3, 19; 3, 23; 6, 22; 9, 16; 9, 40; 10, 6; 10, 41; 11, 31; 12, 16; 12, 20; 17, 7; 20, 19; 20, 26; 21, 2; 21, 8;
era *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 1, 18; 2, 9; 2, 18; 7, 25; 8, 30; 14, 23; 14, 24; 14, 24; 18, 28; 21, 25; 21, 33; 24, 38; 27, 44; 27, 52; 27, 54; 27, 57; 26, 71; 27, 61; 28, 3; [2] 0, 1; 1, 4; 1, 6; 1, 13; 1, 13; 1, 23; 1, 33; 1, 45; 2, 4; 3, 1; 4, 1; 4, 38; 5, 5; 5, 11; 5, 21; 5, 40; 5, 42; 6, 47; 6, 48; 6, 52; 7, 26; 9, 6; 11, 13; 11, 30; 11, 32; 14, 59; 15, 7; 15, 25; 15, 26; 15, 32; 15, 39; 15, 40; 15, 41; 15, 42; 15, 46; 16, 4; 16, 4; [3] 1, 7; 1, 66; 2, 4; 2, 7; 2, 25; 2, 25; 2, 25; 2, 25; 2, 27; 2, 36; 2, 40; 2, 51; 3, 23; 4, 17; 4, 32; 4, 33; 5, 3; 5, 12; 5, 17; 5, 18; 5, 29; 6, 6; 6, 6; 7, 2; 7, 10; 7, 12; 7, 37; 7, 41; 8, 32; 8, 41; 8, 41; 9, 31; 9, 45; 10, 1; 11, 14; 13, 11; 13, 11; 14, 2; 15, 24; 15, 24; 15, 25; 15, 32; 15, 32; 16, 1; 16, 19; 17, 16; 18, 2; 18, 3; 18, 23; 18, 34; 19, 2; 19, 2; 19, 3; 19, 10; 19, 11; 20, 4; 22, 3; 22, 56; 22, 59; 23, 12; 23, 19; 23, 38; 23, 39; 23, 44; 23, 47; 23, 53; 23, 53; 23, 54; 24, 13; 24, 18; [4] 1, 1; 1, 1; 1, 1; 1, 2; 1, 4; 1, 4; 1, 8; 1, 9; 1, 10; 1, 15; 1, 15; 1, 28; 1, 30; 1, 39; 1, 40; 1, 44; 2, 1; 2, 23; 2, 25; 3, 1; 3, 23; 3, 26; 4, 6; 4, 6; 4, 46; 4, 47; 5, 1; 5, 5; 5, 9; 5, 35; 6, 4; 6, 10; 6, 62; 7, 2; 7, 12; 7, 39; 7, 39; 7, 42; 8, 44; 9, 8; 9, 13; 9, 14; 9, 18; 9, 24; 10, 22; 11, 2; 11, 18; 11, 30; 11, 32; 11, 38; 11, 44; 11, 55; 12, 1; 12, 2; 12, 4; 12, 6; 12, 6; 12, 17; 12, 33; 13, 5; 13, 30; 18, 1; 18, 10; 18, 13; 18, 13; 18, 14; 18, 15; 18, 16; 18, 18; 18, 18; 18, 28; 18, 32; 18, 40; 19, 14; 19, 19; 19, 20; 19, 20; 19, 23; 19, 31; 19, 31; 19, 41; 19, 42; 20, 7; 20, 24; 21, 7;
erai *verb indicativ imperfect 2 sg.* [1] 26, 69; [2] 14, 67; [4] 21, 18;
eram *verb indicativ imperfect 1 sg.* [4] 11, 15; 16, 4; 17, 12;
eşti *verb copulativ indicativ prezent 2 sg.* [1] 2, 6; 4, 3; 4, 6; 5, 25; 11, 3; 14, 28; 14, 33; 16, 16; 16, 17; 16, 18; 16, 23; 18, 28; 22, 16; 25, 23; 25, 24; 26, 63; 26, 73; 27, 11; 27, 40; [2] 1, 11; 1, 24; 3, 11; 8, 29; 12, 14; 12, 34; 14, 70; 14, 70; 15, 2; [3] 3, 22; 4, 3; 4, 9; 4, 34; 4, 41; 7, 19; 7, 20; 15, 31; 16, 5; 16, 7; 19, 21; 22, 58; 22, 67; 22, 70; 23, 3; 23, 37; 23, 39; 23, 40; [4] 1, 19; 1, 21; 1, 21; 1, 22; 1, 25; 1, 42; 1, 49; 1, 49; 3, 10; 4, 12; 4, 19; 6, 69; 7, 52; 8, 25; 8, 48; 8, 53; 9, 28; 10, 24; 11, 27; 18, 17; 18, 25; 18, 33; 18, 37; 19, 9; 19, 12; 21, 12;
fi *verb infinitiv prezent* [3] 14, 33;
fi *verb imp. 2 sg.* [1] 6, 5;
fie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 6, 10; 8, 13; 9, 29; 15, 28; 18, 17; 26, 42; [3] 1, 38; 11, 2;
fii *verb imp. 2 sg.* [1] 2, 13; [2] 5, 34; [3] 19, 19;
fiind *verb gerunziu* [1] 1, 19; 6, 30; 7, 11; 12, 34; 14, 8; 14, 15; 14, 23; 22, 41; 26, 6; 26, 20; 27, 1; 27, 57; 27, 63; [2] 4, 35; 5, 4; 5, 25; 6, 2; 6, 35; 6, 47; 8, 1; 9, 33; 11, 11; 13, 16; 14, 3; 14, 17; 14, 51; 14, 66; 15, 33; 15, 42; [3] 2, 5; 2, 6; 3, 19; 7, 2; 7, 25; 8, 43; 9, 18; 10, 30; 11, 1; 12, 28; 13, 16; 14, 32; 15, 20; 16, 14; 16, 23; 20, 36; 21, 31; 22, 44; 22, 53; 23, 7; 23, 50; 24, 6; 24, 44; [4] 1, 48; 3, 4; 4, 6; 4, 9; 4, 9; 5, 13; 6, 71; 7, 14; 7, 15; 7, 50; 8, 9; 9, 25; 10, 33; 11, 44; 11, 49; 11, 51; 12, 37; 18, 26; 19, 33; 19, 38; 20, 1; 20, 19; 20, 19; 20, 26; 21, 11;
fiindu *verb gerunziu* [2] 9, 22;
fiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 5, 48; 10, 16; 24, 44; [3] 3, 14; 6, 36; 12, 40;

fi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 18, 19; 23, 11; [2] 9, 35; 10, 44; 11, 23;
fi-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 17, 34;
fost-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 0, 2; [4] 0, 1; 0, 1;
fu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 1, 22; 2, 15; 7, 27; 7, 28; 8, 24; 8, 26; 11, 1; 11, 26; 13, 2; 13, 53; 19, 1; 21, 4; 25, 6; 26, 1; 26, 56; 27, 45; 27, 57; 28, 2; [2] 1, 9; 1, 11; 1, 32; 2, 15; 2, 23; 4, 4; 4, 10; 4, 39; 9, 7; 9, 26; 11, 19; 12, 10; 12, 11; 14, 4; 15, 33; [3] 1, 5; 1, 8; 1, 23; 1, 41; 1, 44; 1, 59; 1, 80; 2, 1; 2, 2; 2, 6; 2, 13; 2, 15; 2, 42; 2, 46; 3, 2; 3, 21; 4, 25; 5, 1; 5, 12; 5, 17; 6, 1; 6, 6; 6, 12; 6, 13; 6, 16; 6, 49; 7, 11; 8, 1; 8, 22; 8, 24; 8, 34; 8, 40; 9, 18; 9, 28; 9, 29; 9, 33; 9, 34; 9, 35; 9, 36; 9, 37; 9, 51; 9, 57; 10, 21; 10, 33; 10, 38; 11, 1; 11, 14; 11, 27; 14, 1; 15, 14; 16, 22; 17, 11; 17, 14; 18, 35; 19, 15; 19, 29; 20, 1; 20, 9; 22, 24; 23, 47; 24, 4; 24, 12; 24, 15; 24, 30; 24, 51; [4] 1, 6; 1, 17; 1, 27; 1, 30; 5, 9;
fură *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 11, 21; 11, 23; 17, 2; 18, 31; 22, 8; 27, 54; 28, 4; [3] 9, 7; 10, 13; [4] 1, 28;
fusêse *verb indicativ mcpf. 3 pl.* [2] 16, 10; [4] 12, 1;
fuseşi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [1] 25, 21; [3] 19, 17;
fusét *verb indicativ perfect simplu 2 pl.* [3] 16, 11; 16, 12;
-i *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 37; 13, 22; 15, 28; 18, 1; [2] 0, 1; 0, 1; 0, 3; 14, 24; [3] 14, 35; 16, 10; 16, 10; 16, 12; 19, 17; 21, 30; 22, 19; 22, 22; 22, 26; 22, 53; 22, 59; 24, 46; [4] 2, 4; 14, 8; 14, 11;
iaste *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 20; 1, 23; 2, 2; 2, 5; 3, 11; 3, 17; 4, 4; 5, 3; 5, 10; 5, 21; 5, 22; 5, 34; 5, 35; 5, 37; 5, 48; 6, 13; 6, 21; 6, 21; 6, 22; 6, 23; 6, 25; 7, 9; 7, 12; 8, 27; 9, 13; 9, 15; 10, 10; 10, 11; 10, 24; 10, 26; 10, 38; 11, 6; 11, 10; 11, 16; 11, 30; 12, 6; 12, 7; 12, 8; 12, 11; 12, 12; 12, 30; 12, 30; 12, 50; 13, 20; 13, 21; 13, 22; 13, 23; 13, 31; 13, 32; 13, 33; 13, 37; 13, 38; 13, 39; 13, 39; 13, 44; 13, 45; 13, 47; 13, 52; 13, 57; 14, 2; 14, 15; 14, 26; 16, 20; 17, 4; 17, 5; 18, 4; 18, 8; 18, 9; 18, 14; 19, 10; 19, 14; 19, 24; 19, 26; 20, 1; 20, 15; 20, 23; 21, 2; 21, 10; 21, 11; 21, 13; 21, 38; 21, 42; 22, 8; 22, 20; 22, 32; 22, 42; 22, 45; 23, 8; 23, 9; 23, 9; 23, 10; 23, 16; 23, 18; 23, 18; 24, 26; 24, 33; 24, 45; 25, 21; 26, 31; 26, 38; 26, 39; 26, 48; 27, 6; 27, 37; 27, 42; 27, 46; 27, 62; 28, 6; [2] 0, 1; 0, 3; 0, 3; 0, 3; 2, 1; 2, 19; 3, 29; 3, 33; 4, 22; 4, 26; 4, 31; 4, 41; 5, 14; 5, 23; 5, 41; 6, 3; 6, 4; 6, 15; 6, 15; 6, 35; 6, 55; 7, 6; 7, 11; 7, 15; 7, 34; 9, 7; 9, 10; 9, 21; 9, 39; 9, 40; 9, 40; 9, 42; 9, 45; 9, 47; 10, 14; 10, 18; 10, 24; 10, 25; 10, 29; 10, 40; 10, 47; 12, 7; 12, 11; 12, 16; 12, 27; 12, 28; 12, 29; 12, 31; 12, 32; 12, 32; 12, 33; 12, 35; 12, 37; 12, 42; 13, 28; 13, 29; 14, 14; 14, 27; 14, 38; 14, 44; 14, 69; 15, 16; 15, 22; 15, 42; 16, 6; 16, 11; [3] 1, 36; 1, 61; 2, 11; 4, 4; 4, 8; 4, 10; 4, 22; 4, 41; 5, 21; 5, 23; 5, 34; 5, 39; 6, 5; 6, 20; 6, 23; 6, 32; 6, 33; 6, 34; 6, 35; 6, 36; 6, 40; 6, 43; 6, 47; 6, 48; 6, 49; 7, 6; 7, 23; 7, 27; 7, 28; 7, 39; 7, 47; 8, 9; 8, 11; 8, 17; 8, 25; 8, 25; 8, 26; 9, 9; 9, 13; 9, 33; 9, 35; 9, 38; 9, 48; 9, 50; 9, 62; 10, 7; 10, 20; 10, 22; 10, 22; 10, 29; 11, 4; 11, 8; 11, 17; 11, 23; 11, 29; 11, 34; 11, 39; 12, 1; 12, 2; 12, 15; 12, 23; 12, 34; 12, 42; 13, 19; 13, 21; 14, 22; 15, 10; 16, 15; 16, 17; 17, 1; 17, 21; 18, 16; 18, 25; 18, 29; 19, 3; 19, 9; 19, 46; 20, 2; 20, 6; 20, 14; 20, 17; 20, 38; 20, 44; 21, 31; 22, 11; 22, 21; 22, 64; 23, 6; 23, 7; 23, 15; 23, 35; 23, 38; 24, 6; 24, 21; 24, 29; [4] 1, 18; 1, 19; 1, 27; 1, 30; 1, 33; 1, 34; 1, 41; 1, 47; 2, 9; 2, 17; 3, 6; 3, 6; 3, 8; 3, 13; 3, 29; 3, 31; 3, 31; 3, 31; 3, 31; 3, 33; 4, 10; 4, 11; 4, 18; 4, 20; 4, 22; 4, 23; 4, 29; 4, 34; 4, 37; 4, 37; 4, 42; 5, 2; 5, 10; 5, 10; 5, 12; 5, 13; 5, 15; 5, 25; 5, 27; 5, 30; 5, 31; 5, 32; 5, 32; 5, 45; 6, 9; 6, 14; 6, 24; 6, 29; 6, 31; 6, 33; 6, 39; 6, 40; 6, 42; 6, 45; 6, 46; 6, 51; 6, 55; 6, 55; 6, 58; 6, 60; 6, 63; 6, 64; 6, 70; 7, 6; 7, 11; 7, 12; 7, 16; 7, 17; 7, 18; 7, 18; 7, 22; 7, 25; 7, 26; 7, 27; 7, 27; 7, 28; 7, 36; 7, 37; 7, 40; 7, 40; 8, 13; 8, 14; 8, 16; 8, 17; 8, 19; 8, 26; 8, 29; 8, 34; 8, 39; 8, 44; 8, 44; 8, 47; 8, 50; 8, 54; 8, 54; 8, 54; 9, 4; 9, 8; 9, 9; 9, 9; 9, 12; 9, 16; 9, 17; 9, 19; 9, 20; 9, 24; 9, 25; 9, 29; 9, 30; 9, 30; 9, 36; 9, 37; 10, 1; 10, 2; 10, 14; 10, 29; 10, 34; 11, 4; 11, 10; 11, 39; 11, 57; 12, 9; 12, 14; 12, 31; 12, 34; 12, 35; 12, 50; 13, 10; 13, 16; 13, 25; 13, 26; 14, 10; 14, 21; 14, 24; 14, 28; 15, 1; 15, 12; 15, 20; 16, 17; 16, 18; 16, 32; 17, 3; 17, 17; 18, 14; 18, 36; 18, 36; 18, 37; 18, 38; 18, 39; 18, 39; 19, 7; 19, 35; 19, 40; 20, 14; 20, 15; 20, 31; 21, 4; 21, 7; 21, 7; 21, 12; 21, 20; 21, 24; 21, 24;
nefiind *verb gerunziu* [3] 7, 6;
-s *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 3, 11; [2] 1, 7; 12, 26; [3] 3, 16; 7, 6; [4] 1, 27;
-s *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 19; 9, 37; 10, 2; 10, 30; 13, 16; 13, 56; 22, 4; 24, 8; [2] 0, 3; 1, 38; 4, 18; 4, 31; 6, 2; 13, 1; [3] 11, 44; 17, 17; 19, 42; 20, 25; 21, 21; 21, 22; 21, 36; 22, 38; 24, 44;
să fie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 5, 37; 6, 4; 18, 33; 20, 26; 20, 26; 20, 27; 21, 19; 23, 26; 24, 20; 26, 5; 26, 54; [2] 3, 9; 5, 18; 8, 38; 9, 35; 10, 43; 10, 43; 10, 44; 12, 18; 13, 18; 14, 2; [3] 11, 35; 14, 26; 14, 27; 20, 14; 20, 16; 20, 27; 22, 26; 22, 42; [4] 1, 46; 16, 24; 17, 26;
să fie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 16, 22; 24, 7; [2] 3, 14; [3] 12, 35; 13, 7; 15, 26; [4] 3, 9; 9, 39; 17, 11; 17, 19; 17, 21; 17, 21; 17, 22; 17, 23; 17, 24;
să fie fost *verb conjunctiv perfect 3 sg.* [3] 10, 36;
să fii *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 19, 21; [4] 5, 6;
să fim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [2] 9, 5;
să fiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 5, 45; 18, 3; [4] 9, 27; 12, 36; 14, 3;
să fiu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [2] 14, 19; 14, 19;
sînt *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 8, 8; 8, 9; 11, 29; 14, 27; 18, 20; 20, 15; 22, 32; 24, 5; 26, 22; 26, 25; 27, 24; 27, 43; 28, 20; [2] 6, 50; 13, 6; 14, 62; [3] 1, 18; 1, 19; 5, 8; 7, 8; 9, 20; 15, 19; 15, 21; 18, 11; 19, 22; 22, 27; 22, 33; 22, 58; 22, 70; 24, 39; [4] 1, 20; 1, 21; 3, 28; 3, 28; 4, 26; 6, 20; 6, 35; 6, 41; 6, 48; 6, 51; 7, 28; 7, 29; 7, 33; 7, 34; 7, 36; 8, 12; 8, 16; 8, 18; 8, 23; 8, 23; 8, 24; 8, 28; 8, 58; 9, 5; 9, 5; 9, 9; 10, 7; 10, 9; 10, 12; 10, 14; 11, 25; 13, 13; 13, 19; 13, 33; 14, 3; 14, 6; 14, 9; 14, 10; 14, 11; 14, 19; 15, 1; 15, 5; 16, 32; 17, 11; 17, 14; 17, 16; 18, 5; 18, 6; 18, 8; 18, 17; 18, 25; 18, 35; 18, 37; 19, 21;
sînt *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 15; 7, 13; 7, 14; 7, 15; 11, 8; 11, 27; 12, 5; 12, 48; 13, 38; 13, 38; 13, 39; 13, 56; 15, 14; 15, 20; 15, 24; 16, 23; 16, 28; 17, 26; 18, 20; 19, 6; 19, 12; 19, 12; 19, 12; 20, 16; 22, 4; 22, 14; 22, 30; 23, 20; 23, 25; 23, 27; [2] 4, 15; 4, 16; 4, 17; 4, 20; 6, 3; 7, 4; 7, 15; 9, 1; 10, 8; 12, 25; 12, 25; 13, 32; [3] 7, 25; 7, 31; 7, 32; 8, 12; 8, 14; 8, 15; 8, 21; 9, 19;

9, 27; 10, 22; 11, 7; 11, 21; 12, 38; 13, 14; 13, 23; 13, 30; 13, 30; 14, 17; 15, 31; 16, 8; 20, 25; 20, 36; 20, 36; 21, 8; 21, 22; 24, 17; 24, 44; [4] 3, 21; 4, 35; 4, 35; 5, 39; 6, 9; 6, 63; 6, 63; 6, 64; 6, 64; 7, 7; 7, 49; 8, 10; 10, 8; 10, 13; 10, 16; 10, 21; 10, 36; 11, 9; 12, 26; 14, 2; 16, 15; 17, 7; 17, 9; 17, 10; 17, 11; 17, 14; 17, 16; 20, 23; 20, 30; 21, 25;

sîntem *verb copulativ indicativ prezent 1 pl.* [2] 5, 9; [3] 9, 12; 17, 10; 17, 10; [4] 8, 33; 9, 28; 9, 40; 10, 30; 17, 22;

sînteţi *verb copulativ indicativ prezent 2 pl.* [1] 5, 13; 5, 14; 6, 26; 8, 26; 10, 31; 15, 16; 23, 8; 23, 28; 23, 31; [2] 4, 40; 7, 18; 9, 41; [3] 9, 55; 11, 13; 11, 44; 12, 7; 12, 24; 13, 25; 13, 27; 16, 15; 22, 28; 24, 17; 24, 38; 24, 48; [4] 8, 23; 8, 23; 8, 31; 8, 37; 8, 44; 8, 47; 10, 26; 10, 34; 13, 10; 13, 11; 13, 14; 13, 17; 13, 35; 15, 3; 15, 14; 15, 19; 15, 27;

-şi e *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 3, 21;

-şi era *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 4, 36;

va fi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 22; 5, 22; 6, 22; 6, 22; 6, 23; 6, 23; 8, 12; 10, 13; 10, 13; 10, 15; 11, 22; 11, 24; 12, 40; 12, 45; 13, 40; 13, 42; 13, 49; 13, 50; 17, 20; 19, 27; 20, 7; 20, 26; 22, 13; 22, 23; 22, 28; 24, 7; 24, 21; 24, 21; 24, 24; 24, 27; 24, 28; 24, 32; 24, 37; 24, 39; 24, 51; 25, 30; 27, 64; [2] 2, 21; 6, 11; 10, 43; 12, 7; 12, 23; 13, 7; 13, 15; 13, 19; 13, 28; 13, 33; 16, 18; [3] 1, 14; 1, 15; 1, 32; 1, 33; 1, 34; 1, 45; 1, 66; 2, 10; 3, 15; 6, 35; 6, 40; 9, 46; 9, 48; 10, 6; 10, 12; 10, 14; 11, 30; 11, 34; 11, 34; 12, 34; 12, 55; 12, 55; 13, 28; 14, 10; 14, 12; 15, 7; 17, 24; 17, 26; 17, 31; 17, 36; 20, 33; 21, 9; 21, 23; [4] 3, 2; 9, 31; 12, 26; 14, 17; 14, 29; 19, 24;

va să fie *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 22, 49;

va să fie *verb prezumtiv 3 sg.* [3] 18, 36;

vei fi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 14, 14; 23, 43;

veţi fi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 5, 11; 10, 20; [2] 13, 11; [3] 6, 22; 6, 35; [4] 8, 33; 8, 36; 14, 19; 15, 8;

voiu fi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 17, 17; [2] 9, 19; [3] 9, 41; [4] 8, 55; 17, 24;

vor fi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 12, 27; 18, 12; 19, 5; 19, 30; 20, 16; 24, 3; 24, 8; 24, 40; 26, 2; [2] 4, 11; 10, 8; 10, 31; 11, 23; 11, 24; 13, 4; 13, 8; 13, 8; 13, 14; 13, 19; 13, 30; [3] 1, 20; 3, 5; 4, 7; 10, 9; 11, 19; 11, 26; 11, 41; 12, 20; 12, 52; 13, 30; 13, 30; 17, 30; 21, 7; 21, 7; 21, 11; 21, 11; 21, 11; 21, 25; 21, 32; [4] 6, 45;

fiără : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „wildes Tier, Bestie, Raubtier" : „animal sauvage, bête" : (2x)

fiară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 4;

hiarăle *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 13;

fiecáre : (1570 CORESI, LIT.) : pron. nehot. : „jeder" : „chaque, chacun" : (14x)

fiecare *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 19, 3;

fiecăruia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [1] 16, 27; 25, 15;

fieşcarele *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [3] 4, 40;

fieştecare *adj. pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [4] 19, 23;

fieştecarele *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 18, 35; 26, 22; [3] 13, 15; 14, 33; 16, 5; [4] 6, 7; 7, 53; 16, 32;

fieştecăruia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [2] 13, 34;

fier : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Eisen" : „fer" : (1x)

fiarăle *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 5, 4;

fierbinţeálă : (1581 CORESI, EV. 334) : s. f. : „Fieber" : „fièvre" : (1x)

fierbinteala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 4, 52;

fiére : (1551-1553 ES) : s. f. : „Galle" : „fiel" : (1x)

fiêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 34;

fiícă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Tochter" : „fille" : (7x)

fiica *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 22; 15, 28; [2] 5, 23;

fiică *subst. comun fem. sg. voc. neart.* [2] 5, 34; [3] 8, 48; [4] 12, 15;

fiicele *subst. comun fem. pl. voc. art.* [3] 23, 28;

filér : (1551-1553 ES) : s. m. : „Scherflein" : „denier" : (5x)

filêri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 12, 42; [3] 12, 6; 21, 2;

filêriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 26;

filêriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 12, 59;

finíc : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Dattelpalme" : „palmier" : (1x)

finic *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 12, 13;

finíc, -ă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 165/1) : s. m. : „Phonizier(in)" : „phénicien(ne)" : (1x)

finícă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 26;

fíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wesen, Geist" : „esprit" : (1x)

fire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 15, 17;

fărîmătúră : (1640 PRAV. GOV., *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Brotkrume" : „miette" : (2x)

fărămături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 6, 43;

fărămiturilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 14, 20;

fărîmituri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 37;

fărmituri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 8, 8; 8, 19; [3] 9, 17;

fiu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. (şi nume propriu) : „Sohn" : „fils" : (241x)

al fiiului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 28, 19;

fii *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 9; 5, 45; 8, 12; 23, 31; [3] 1, 16; 6, 35; [4] 1, 12;

fiii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 15; 11, 19; 13, 38; 13, 38; 27, 9; [2] 2, 19; 3, 17; 7, 27; [3] 5, 34; 7, 35; 16, 8; 16, 8; 20, 34; 20, 36; 20, 36; [4] 4, 12; 11, 52; 12, 36;

fiilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 7, 11; [2] 3, 28; 7, 27; 7, 28;

fiilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* [2] 10, 24;

fiiu *subst. comun/propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 21; 1, 23; 10, 21; 12, 23; 22, 42; 22, 45; [2] 12, 6; [3] 1, 13; 1, 31; 1, 32; 1, 36; 1, 57; 7, 12; 20, 44; [4] 1, 18; 19, 7*;

fiiul *subst. comun/propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 1; 1, 1; 1, 20; 1, 25; 2, 15; 3, 17; 11, 27; 11, 27; 11, 27; 12, 18; 15, 22; 17, 5; 17, 15; 21, 5; 21, 15; 21, 37; 21, 37; 21, 38; 23, 15; 23, 35; [2] 1, 11; 6, 3; 9, 7; 9, 17; 10, 46; 12, 6; 12, 35; 13, 32; [3] 2, 7; 3, 2; 3, 22; 3, 23; 9, 35; 9, 41; 10, 6; 10, 22; 10, 22; 10, 22; 15, 19; 15, 21; 15, 24; 15, 30; 20, 13; 20, 41; [4] 3, 16; 3, 17; 3, 35; 3, 36; 4, 46; 4, 47; 4, 50; 4, 53; 5, 19; 5, 19; 5, 20; 5, 21; 5, 23; 5, 23; 6, 40; 8, 35; 8, 36; 9, 19; 9, 20; 14, 13; 17, 1;

17, 1; 17, 12; 19, 26;
fiiul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 3*; 4, 6*; 8, 20*; 8, 29*; 9, 6*; 10, 23*; 11, 19*; 12, 8*; 12, 40*; 13, 37*; 13, 41*; 14, 33*; 16, 13*; 16, 16*; 16, 27*; 16, 28*; 17, 9*; 17, 12*; 17, 22*; 18, 11*; 19, 28*; 20, 18*; 20, 28*; 24, 30*; 24, 44*; 25, 13*; 25, 31*; 26, 2*; 26, 45*; 26, 63*; 26, 64*; 27, 40*; 27, 43*; 27, 54*; [2] 2, 10*; 2, 28*; 3, 11*; 5, 7*; 8, 38*; 9, 9*; 9, 12*; 9, 31*; 10, 33*; 10, 45*; 13, 26*; 14, 21*; 14, 21*; 14, 41*; 14, 61*; 14, 62*; 15, 39*; [3] 1, 35*; 4, 3*; 4, 9*; 4, 41*; 5, 24*; 6, 5*; 6, 22*; 7, 34*; 8, 28*; 9, 26*; 9, 44*; 9, 56*; 9, 58*; 12, 8*; 12, 10*; 12, 40*; 17, 30*; 19, 10*; 21, 27*; 22, 22*; 22, 48*; 22, 69*; 22, 70*; [4] 1, 34*; 1, 49*; 1, 51*; 3, 13*; 3, 14*; 3, 18*; 5, 27*; 6, 27*; 6, 62*; 6, 69*; 8, 28*; 9, 35*; 10, 36*; 11, 4*; 11, 27*; 12, 23*; 12, 34*; 12, 34*; 13, 31*; 20, 31*;
fiiul *subst. comun/propriu masc. sg. voc. art.* [1] 9, 27; 20, 30; 20, 30; 20, 31; [2] 10, 47; 10, 48; [3] 18, 38; 18, 39;
fiiule *subst. comun masc. sg. voc. art.* [1] 9, 2; [2] 2, 5; [3] 2, 48; 15, 31; 16, 25;
fiiului *subst. comun/propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 21, 9; 22, 2; [4] 3, 36; 4, 5; 5, 22; 5, 26;
fiiului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 12, 32*; 24, 27*; 24, 30*; 24, 37*; 24, 39*; [2] 1, 1*; 8, 31*; [3] 18, 31*; 9, 22*; 21, 36*; 24, 7*; [4] 5, 25*; 6, 53*;

fîntî́nă : (1426 DERS / în top. *Fîntîneale*) : s. f. : „Brunnen" : „puits, fontaine" : (4x)
fîntîna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 4, 6; 4, 12;
fîntînă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 14, 5; [4] 4, 6;

fîrşí → sfîrşi

flămî́nd : (1448 DERS / în top. Gîrla *Flămîndzilor*) : adj./s. : „hungrig" : „affamé : (4x)
cei flămînzi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 53;
flămînd *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 37; 25, 44;
flămînzi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 8, 3;

flămînzí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „Hunger leiden, hungern" : „avoir faim, être affamé" : (14x)
am flămînzit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 25, 35; 25, 42;
au flămînzit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 12, 3;
flămînzesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 6;
flămînzi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 4, 2; 21, 18; [2] 11, 12; [3] 4, 2; 6, 3;
flămînziră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 12, 1;
flămînzise *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [2] 2, 25;
flămînziţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 6, 21;
va flămînzi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 6, 35;
veţi flămînzi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 6, 25;

flúier : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 192) : s. n. : „1. Flöte, 2. Schienbein" : „1. flûte, 2. tibia" : (4x)
fluiere *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 8;
fluierile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [4] 19, 31; 19, 32; 19, 33;

fluieráş : (1682-1683 DOS. V.S. 218, noiembrie 13) : s. m. : „Pfeifer" : „siffleur, joueur de flûte" : (1x)
fluieraşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 23;

fluierá : (1551-1553 ES) : v. I : „flöten" : „siffler" : (2x)
fluierat-am *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 11, 17; [3] 7, 32;

foále : (1453 DERS / în top. *Foleşti*) : s. n./m. : „Blase-, Faltenbalg, Schmiedegebläse" : „soufflet (de forge)" : (11x)
foi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 17; 9, 17;
foii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 17; 9, 17; [2] 2, 22; 2, 22; 2, 22; 2, 22; [3] 5, 37; 5, 37; 5, 37; 5, 38;

foáme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hunger" : „faim" : (1x)
foame *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 15, 17;

foámete : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hungersnot" : „famine" : (4x)
foamete *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 25; 15, 14; 21, 11;
foameţi *subst. comun fem. spl nom./ac. neart.* [1] 24, 8; [2] 13, 8;

foárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „sehr" : „très" : (18x)
foarte *adv.* [1] 2, 16; 17, 6; 17, 23; 18, 31; 19, 25; 26, 22; 27, 14; 27, 54; [2] 1, 35; 6, 26; 16, 2; 16, 4; [3] 4, 38; 7, 4; 18, 23; 18, 23; 23, 8;

foc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Feuer" : „feu" : (29x)
foc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 10; 3, 11; 7, 19; 13, 40; 13, 42; 13, 50; 17, 15; [2] 9, 22; 9, 49; 14, 55; [3] 3, 9; 3, 16; 3, 17; 9, 54; 12, 49; 17, 29; 22, 55; [4] 15, 6;
focul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 3, 12; 18, 8; 25, 41; [2] 9, 43; 9, 44; 9, 45; 9, 46; 9, 47; 9, 48;
focului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 5, 22; 18, 9;

foişór : (1531 DERS / în top. *Foişor*) : s. n. : „Obergemacht, Erker" : „chambre haute, belvédère" : (1x)
un foişor *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 22, 12;

folós : (1479-1480 DERS) : s. n. : „Nutzen" : „bénéfice" : (2x)
folos *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 18, 14;
folosu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 11, 50;

folosí : (1482-1507 DERS) : v. IV : „benutzen, gebrauchen, verwenden" : „utiliser, servir" : (10x)
folosêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 27, 24; [3] 9, 25; [4] 6, 63; 16, 7;
folosindu-se *verb gerunziu* [2] 5, 26;
folosiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [4] 12, 19;
să folosêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 26;
te vei folosi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 15, 5; [2] 7, 11;
va folosi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 8, 36;

fráte : (1455 DERS / în top. *Frateşti*) : s. m. : „Bruder" : „frère" : (98x)
frate *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [3] 6, 42;
frate *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 21; 10, 21; 12, 50; [2] 6, 3; 13, 12; 13, 12; [3] 3, 19; [4] 0, 1; 11, 2; 11, 32;
fratele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 18; 4, 21; 5, 22; 5, 23; 5, 24; 10, 2; 10, 2; 17, 1; 18, 15; 18, 15; 18,

21; 22, 24; [2] 1, 16; 1, 19; 3, 17; 3, 35; 5, 37; 12, 19; 12, 19; [3] 3, 1; 6, 14; 15, 27; 15, 32; 17, 3; 20, 28; 20, 28; [4] 1, 40; 1, 41; 6, 8; 11, 19; 11, 21; 11, 23;
fratelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 22; 7, 3; 7, 4; 7, 5; 14, 3; 18, 35; 22, 24; 22, 25; [2] 6, 17; 6, 18; 12, 19; [3] 6, 41; 6, 42; 6, 42; 12, 13; 20, 28;
fraţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 18; 4, 21; 20, 24; 22, 25; 23, 8; 25, 40; [2] 10, 30; 12, 20; [3] 16, 28; 20, 29; 21, 16; [4] 21, 23;
fraţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 2; 1, 11; 5, 47; 12, 46; 12, 47; 12, 48; 12, 49; 13, 55; 19, 29; [2] 3, 31; 3, 32; 3, 33; 3, 34; 10, 29; [3] 8, 19; 8, 20; 8, 21; 14, 12; 14, 26; 18, 29; 22, 32; [4] 2, 12; 7, 3; 7, 5; 7, 10; 20, 17;
fraţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 28, 10;

frecá : (1668-1670 HERODOT) : v. I : „abreiben" : „frotter" : (1x)
frecîndu *verb gerunziu* [3] 6, 1;

frícă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Angst, Furcht" : „peur, crainte" : (17x)
frica *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 28, 4; [3] 2, 25; [4] 7, 13; 19, 38; 20, 19;
fricǎ *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 26; 28, 8; 28, 14; [2] 4, 41; [3] 1, 12; 1, 65; 1, 74; 2, 9; 5, 26; 7, 16; 8, 37; 21, 26;

fricós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „ängstlich" : „anxieux" : (1x)
fricoşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 26;

frig : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Kälte; (aici) Fieber" : „froid; (aici) fièvre"" : (5x)
friguri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 1, 30; [3] 4, 38;
frigurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 8, 15; [2] 1, 31; [3] 4, 39;

fríge : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. III : „braten" : „cuire, rôtir" : (1x)
fript *verb participiu sg. masc.* [3] 24, 42;

frínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(sich) brechen" : „rompre, (se) tordre" : (12x)
am frînt *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 8, 19;
frîngea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 21, 8;
frîngînd [1] 14, 19;
frînge-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 20, 18;
frîngînd *verb gerunziu* [3] 24, 30;
frînse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 15, 36; 26, 26; [2] 6, 41; 8, 6; 14, 22; [3] 9, 16; 22, 19;
va frînge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 20;

fríngere : (c. 1573-1578 PS. SCH. 181) : s. f. : „Brechen" : „brisement" : (1x)
frîngerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 24, 35;

frumós : (1411 DERS / în top. Pîrîu *Fromosu*) : adj./s. : „schön" : „beau, belle" : (1x)
frumoase *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 27;

frúnte : (1490 DERS / în antr. *Frunte[ş]*) : s. f. : „Stirn" : „front" : (2x)
frunte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 6; [3] 19, 47;

frúnză : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Blatt" : „feuille" : (4x)
frunze *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 11, 13;
frunzele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 21, 19; 24, 32; [2] 11, 13;

fúgă : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „Flucht, Lauf" : „fuite" : (3x)
fuga *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 20; [2] 13, 18;

fugí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „flüchten, fliehen" : „fuir, prendre la fuite" : (16x)
fuge *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 10, 13; 10, 14;
fugi *verb imp. 2 sg.* [1] 2, 13;
fugi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 14, 52;
fugiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 8, 33; 26, 56; [2] 5, 14; 14, 50; 16, 8; [3] 8, 34;
fugiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 10, 23;
să fugă *verb conjunctiv perfect 3 pl.* [1] 24, 16; [2] 13, 14;
să fugă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 21, 21;
să fugiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 3, 7; [3] 3, 7;
vor fugi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 10, 5;

fúlger : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Blitz" : „éclair" : (4x)
fulger *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 10, 18;
fulgerul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 24, 27; 28, 3; [3] 17, 24;

fulgerá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „blitzen" : „produire un éclair" : (1x)
fulgeră *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 17, 24;

fumegá : (1581-1582 PO) : v. I : „dampfen" : „fumer" : (1x)
fúmegă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 20;

fund : (1428 DERS / în antr. Fundea) : s. n. : „Grund; (aici) Schiffsbauch" : „fond, base; (aici) cale" : (1x)
fundul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 4, 38;

fúnie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schnur" : „corde" : (1x)
funi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 2, 15;

fur : (1448 DERS / în antr. *Furul*) : s. m. : „Dieb" : „voleur" : (9x)
fur *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 10, 1; 12, 6;
furi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 10, 8;
furii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 19; 6, 20;
furul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 43; [3] 12, 33; 12, 39; [4] 10, 10;

furá : (1551-1553 ES) : v. I : „stehlen, entwenden" : „voler, dérober" : (8x)
au furat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 28, 13;
fura *verb imp. 2 sg.* [3] 18, 20;
fură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.*
fură *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 19; 6, 20;
nu fura *verb imp. 2 sg.* [2] 10, 19;
să fure *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 27, 64;
să fure *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 10, 10;
să furi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 19, 18;

furtişág : (1551-1553 ES) : s. n. : „Raub" : „vol" : (2x)

furtuşaguri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 19;
furtuşagurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 7, 22;

furtuşág → furtişag

fúşte : (c. 1573-1578 PS. SCH. 5) : s. f. : „Lanze" : „javelot, lance" : (1x)
fúştele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 19, 34;

G

gadarineán : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Gadarener" : „Gadarénien" : (3x)
gadarênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 8, 26;
gadarinênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 5, 1; [3] 8, 37;

galileán : (1551-1553 ES) : s. m. : „Galiläer" : „Galiléen" : (8x)
galilean *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 70; [3] 22, 59; 23, 6;
galileênі *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 13, 1;
galileênii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 13, 2; 13, 2;
galileanul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 69;
galileiênii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [4] 4, 45;

gard : (c. 1330 DRĂGANU 351 / în top. *Gard*) : s. n. : „Zaun" : „clôture" : (1x)
gard *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 33;

gáta : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „bereit, fertig" : „prêt, fini" : (8x)
gata *adj. invariabil* [1] 22, 4; 22, 8; 24, 44; 25, 10; [3] 12, 40; 14, 17; 22, 33; [4] 7, 6;

gázdă : (1427 LDSR) : s. f.: „Gastgeber": „hôte" : (1x)
gazdei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 10, 35;

gazofiláchie : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f./n. : „Schatzkammer, Gotteskasten" : „chambre du trésor dans le Temple" : (2x)
gazofiláchie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 8, 20;

gazofilachiín *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* (după gr. *γαζοφυλάκιον*) [3] 21, 1;

găínă : (1507 DERS / în antr. *Găină*) : s. f. : „Henne" : „poule" : (2x)
găina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 37; [3] 13, 34;

gătí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bereiten, 2. zu Ende bringen" : „1. préparer, 2. achever" : (31x)
ai gătit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 2, 31; 12, 20;
e gătit *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 25, 41;
gătêşte *verb imp. 2 sg.* [3] 17, 8;
gătiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 26, 19; [2] 14, 16; [3] 22, 13; 23, 56;
gătise *verb indicativ mcpf. 3 pl.* [3] 24, 1;
gătit *verb participiu sg. masc.* [2] 14, 15;
gătit-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 22, 4;
găţiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 3, 3; [2] 1, 3; 14, 15; [3] 3, 4; 22, 8; 22, 12;
negătindu-se *verb gerunziu* [3] 12, 47;
s-au gătit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 20, 23; [2] 10, 40;
să gătească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 9, 52;
să gătească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 1, 17;
să gătesc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 14, 2;
să găteşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [3] 1, 76;
să gătim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 26, 17; [2] 14, 12; [3] 22, 9;
va găti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 10; [2] 1, 2; [3] 7, 27;
voiu găti *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 14, 3;

gătít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „gerüstet" : „prêt" : (1x)
cea gătită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 25, 34;

geámăn : (1446 DERS / în antr. *Jamăr*) : adj./s. : „Zwilling(s-)" : „jumeau" : (3x)
geamăn *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [4] 11, 16; 20, 24; 21, 2;

géme : (1581 CORESI, EV. *ap.* TIKTIN) : v. III : „stöhnen" : „gémir" : (2x)
gemînd *verb gerunziu* [4] 11, 38;
gemu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 11, 33;

genúnchi : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m./n. : „Knie" : „genou" : (2x)
genuchele *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 5, 8;
genunchi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 15, 19;

gerghesineán : (1648 NTB) : s. m. : „Gergesener" : „Gergésénien" : (1x)
gherghesinênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 8, 28;

gheénă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Hölle" : „enfer" : (9x)
gheena *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 29; 5, 30; 10, 28; [2] 9, 43;
gheenă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 45; [3] 12, 5;
gheénei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 23, 15; 23, 33; [2] 9, 47;

gínere : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Schwiegersohn" : „gendre" : (13x)
ginere *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 2, 9; 3, 29;
ginerele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 15; 9, 15; 25, 5; [2] 2, 19; 2, 19; 2, 20;
ginerelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 25, 1; [4] 3, 29;
ginerile *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 25, 6; 25, 10;
ginerului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [4] 3, 29;

giúlgiu : (1648 NTB) : s. n. : „Leinwand" : „linceul" : (2x)
giulgiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 46;
giulgiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 15, 46;

gîlceávă : (1551-1553 ES) : s. f. : „1. Lärm, 2. Gezänk" : „1. bruit, 2. querelle, dispute" : (3x)
gălceavă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 38;
gîlceavă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 5; 27, 24; [2] 14, 2;

gîlceví : (1625 DIRA XVII/5, 362, *ap.* TIKTIN) : v. IV: „streiten": „lutter" : (2x)
gîlcevind *verb gerunziu* [1] 9, 23;

gîlceviţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 5, 39;

gînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sinn, Gedanke" : „pensée" : (1x)
gînd *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 9, 46;

gîndí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „denken, achten" : „penser, observer" : (9x)
aţi gîndi *verb cond.-opt. prezent 2 pl.* [1] 24, 44;
gîndesc *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 21, 25;
gîndeşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 16, 23; [2] 8, 33;
gîndind *verb gerunziu* [3] 2, 44;
gîndiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 5, 17; [3] 12, 40;
gîndiţi *verb imp. 2 pl.* [4] 11, 50;
să vă gîndiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [3] 21, 14;

gírbov : (1440 DERS / în antr. *Grîbovul*) : adj./s. : „gebeugt" : „voûté" : (1x)
gîrbovă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 13, 11;

glas : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Stimme, 2. Geräusch" : „1. voix, 2. bruit" : (46x)
glas *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 18; 3, 17; 17, 5; 24, 31; 27, 46; 27, 50; [2] 1, 11; 1, 26; 5, 7; 9, 7; 15, 34; 15, 37; [3] 1, 42; 3, 22; 4, 33; 4, 37; 8, 28; 9, 35; 11, 27; 17, 13; 17, 15; 19, 37; 23, 46; [4] 11, 43; 12, 28; 12, 30;
glasul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 3, 3; 12, 19; [2] 1, 3; [3] 1, 44; 3, 4; 9, 36; [4] 1, 23; 3, 8; 3, 29; 5, 25; 5, 28; 5, 37; 10, 3; 10, 4; 10, 5; 10, 16; 18, 37;
glasului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [4] 10, 27;
glasuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 23, 23;
glasurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 23, 23;

gloátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s.f. : „Volksmenge" : „foule" : (44x)
gloata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 2; 27, 25; [4] 6, 22; 6, 24; 7, 12; 7, 20; 7, 32; 7, 49; 11, 42; 12, 12; 12, 17; 12, 18; 12, 29; 12, 34;
gloată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 5; 14, 14; 21, 8; 21, 26; [2] 5, 30; 7, 17; 8, 1; 12, 37; [3] 22, 6; [4] 5, 13; 6, 2; 6, 5; 7, 31; 12, 9;
gloate *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 25; 8, 1; 12, 46; 19, 2; 21, 46; [3] 8, 45; [4] 7, 12; 7, 40; 7, 43;
gloatei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 27, 24;
gloatele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 1; 14, 13; 21, 9; 27, 20;
gloatelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 15, 35; 23, 1;

gol : (1551-1553 ES) : adj. : „nackt" : „nu" : (7x)
goală *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 51;
gol *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 36; 25, 38; 25, 43; 25, 44; [2] 14, 52; [4] 21, 7;

gomoreán : (1648 NTB) : s. m. : „aus Gomorrha" : „de Gomorre" : (1x)
gomorênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 6, 11;

goní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. jagen, 2. verfolgen" : „1. chasser, 2. poursuivre" : (10x)
au gonit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 5, 12; [4] 15, 20;
gonesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 44;
goniia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 5, 16;
goni-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 23, 34;
vor goni *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 11; 10, 23; [3] 11, 49; 21, 12; [4] 15, 20;

goníre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Verfolgung" : „poursuite" : (3x)
goniri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 30;
gonire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 21; [2] 4, 17;

gonít : (1551-1553 ES) : adj./s. : „verfolgt, gejagt" : „chassé" : (2x)
goniţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 13, 28;
cei goniţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 10;

grábă : (1642 CAZ. GOV. 216) : s. f. : „Eile" : „hâte" : (1x)
grabă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 25;

grai : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Rede, Sprache, 2. Wort" : „1. voix, 2. parole, mot" : (19x)
graiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 11; [3] 11, 53;
graiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 26, 73; [2] 14, 70; [3] 2, 17; [4] 4, 42; 8, 43;
graiuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 6, 68; 8, 20; 10, 21;
graiurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [4] 3, 34; 5, 47; 6, 63; 8, 47; 12, 47; 12, 48; 14, 10; 15, 7; 17, 8;

grăbí : (c. 1540-1550 BGL) : v. IV : „eilen, sich (be)eilen" : „(se) hâter" : (2x)
grăbêşte *verb imp. 2 sg.* [3] 19, 5;
grăbind *verb gerunziu* [3] 19, 6;

grădinár : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Gärtner" : „jardinier" : (1x)
grădinariul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 20, 15;

grădínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Garten" : „jardin" : (5x)
grădina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 13, 19;
grădină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 18, 1; 18, 26; 19, 41; 19, 41;

grăí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sagen, sprechen, reden" : „dire, parler" : (250x)
a grăi *verb infinitiv prezent* [1] 3, 9; 4, 17; 11, 7; 12, 34; 26, 22; [2] 7, 37; [3] 3, 8; 7, 15; 7, 24; 12, 12; [4] 8, 26;
ai grăit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 4, 18;
am grăit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 24, 44; [4] 6, 65; 8, 40; 12, 48; 12, 49; 14, 25; 15, 3; 15, 11; 16, 1; 16, 4; 16, 6; 16, 25; 16, 33; 18, 20; 18, 20; 18, 21; 18, 23; 18, 23;
aş fi grăit *verb cond.-opt. perfect 1 sg.* [4] 15, 22;
au grăit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 24, 25;
au grăit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 1, 55; 1, 70; 24, 6; [4] 3, 32; 7, 46; 8, 12; 8, 20; 9, 29; 12, 29; 12, 36; 17, 1;
fu grăit *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 2, 20;
grăi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 9, 33; 12, 13; 13, 3; 13, 33; 13, 34; 14, 27; 14, 31; 15, 34; 17, 26; 23, 1; 28, 18; [2] 1, 38; 4, 35; 6, 50; 12, 26; 16, 19; [3] 1, 64; 2,

50; 11, 14; 15, 3; 22, 4; 23, 20; [4] 12, 41;
grăi *verb infinitiv prezent* [2] 9, 39; [3] 1, 20; 1, 22; 21, 15;
grăia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 12, 22; [2] 2, 2; [3] 4, 36; 6, 11; 9, 11; [4] 7, 13;
grăiesc *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 5, 18; 5, 22; 5, 26; 5, 28; 8, 10; 10, 23; 10, 42; 11, 9; 11, 11; 11, 24; 12, 31; 12, 36; 13, 17; 16, 28; 17, 12; 18, 3; 18, 10; 18, 13; 18, 18; 23, 36; 24, 2; 24, 34; 25, 12; 26, 34; [2] 9, 41; 10, 29; 13, 30; [3] 4, 24; 18, 29; [4] 4, 26; 6, 63; 7, 17; 12, 50; 12, 50; 14, 10;
grăiescu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 10, 15; 13, 13; 25, 40; 25, 45; 26, 13; [2] 10, 15; 11, 23; 14, 9; 14, 18; [4] 8, 25; 8, 28; 8, 38; 8, 46; 14, 10; 17, 13;
grăiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 20; 12, 34; 15, 4; 21, 45; [2] 2, 7; [3] 5, 21; 6, 45; 9, 33; [4] 3, 31; 3, 34; 7, 18; 7, 26; 8, 44; 8, 44; 9, 37;
grăieşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 13, 10; [2] 14, 68; [4] 4, 27; 16, 29; 19, 10;
grăiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 13, 54; [2] 16, 3; [3] 6, 20; 9, 31;
grăiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 13, 34; [2] 4, 33; 4, 34; 4, 41; 5, 8; 6, 4; 7, 14; 7, 35; 8, 32; [3] 2, 38; 3, 7; 11, 27; 11, 37; 24, 32; [4] 4, 27; 10, 6;
grăim *verb indicativ prezent 1 pl.* [4] 3, 11;
grăind *verb gerunziu* [1] 1, 20; 3, 17; 8, 5; 8, 29; 8, 31; 9, 18; 9, 27; 10, 20; 12, 46; 13, 36; 14, 15; 15, 4; 15, 22; 15, 25; 15, 31; 17, 3; 17, 5; 17, 5; 18, 29; 21, 20; 26, 47; [2] 3, 11; 5, 9; 5, 35; 7, 32; 9, 4; 11, 9; 11, 31; 14, 43; 15, 29; [3] 4, 41; 5, 4; 5, 12; 8, 8; 8, 25; 8, 49; 8, 50; 12, 17; 21, 5; 22, 47; 22, 60; [4] 1, 37; 8, 30;
grăindu-să *verb gerunziu* [3] 2, 34;
grăindu-se *verb gerunziu* [2] 5, 36; [3] 23, 2;
grăiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 13, 51; [3] 20, 2;
grăişi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [2] 12, 32;
grăiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 7; [2] 13, 11; [3] 6, 28;
grăiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 13, 11;
grăi-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 16, 17;
s-au grăit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 2, 17; 2, 23; 3, 3; 5, 43; 12, 17; 24, 15; 27, 9; [3] 2, 17;
să grăia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 1, 65;
să grăiască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 12, 46; 12, 47; [2] 1, 34; [3] 4, 41;
să grăiesc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 1, 19;
să grăiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 18, 34;
va grăi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 7, 10; 9, 6; [3] 12, 10; [4] 9, 21; 16, 13; 16, 13;
veţi grăi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 10, 19; 10, 19; [2] 13, 11;
voiu grăi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 12, 49; 14, 30; 16, 25; 16, 25;
vor grăi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 12, 36;

grăít : (1560-1561 CORESI, TE.2) : adj. : „gesprochen" : „parlé" : (1x)
grăite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 33;

grăúnte : (1551-1553 ES) : s. n./m. : „Korn" : „grain" : (6x)
grăunţul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 31; [4] 12, 24;
grăunţului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 13, 31; [3] 13, 19;
un grăunţi *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 20; [3] 17, 6;

grecésc : (c. 1559-1560 CORESI, ÎC.) : adj. : „griechisch" : „grec(que)" : (4x)
grecească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 0, 2; 0, 2; 0, 2; 0, 2;

grecéşte : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adv. : „auf Griechisch" : „en grec" : (1x)
grecêşte *adv. de mod* [2] 0, 2;

greşeálă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fehler, Schuld" : „faute, tort" : (6x)
greşalele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 14; 6, 15; 6, 15; 18, 35; [2] 11, 25; 11, 26;

greşí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(ver)fehlen, sich irren, sich versündigen" : „(se) tromper, manquer, pécher" : (11x)
au greşit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 9, 2; 9, 3;
greşit-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 27, 4; [3] 15, 18; 15, 21;
să greşăşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [4] 5, 14; 8, 11;
va greşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 18, 15; 18, 21; [3] 17, 3; 17, 4;

greşít : (c. 1559-1560 CORESI, ÎC.) : adj. : „abwegig, sündhaft" : „erroné, pécheur" : (1x)
mai greşiţi *adj. calificativ gradul comparativ masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 13, 4;

greu : (1448 DERS / în antr. Micle *Greul*) : adj./s. : „1. schwer, 2. Schwangere" : „1. lourd, 2. (femme) enceinte" : (7x)
grea *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 5;
greale *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 4;
greu *adv. de mod poz.* [1] 13, 15; [3] 11, 46;
greu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 6, 60;
mai grea *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 40;
mai grêle *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 23;

greutáte : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 110) : s. f. : „Gewicht, Schwierigkeit" : „poids, obstacle" : (1x)
greutatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 20, 12;

gríjă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Sorge" : „souci" : (9x)
grija *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 22; [3] 10, 34; 10, 35;
grijă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 10, 14;
grije *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 16; [4] 12, 6;
griji *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 8, 14;
grijile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 4, 19; [3] 21, 34;

grijí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „besorgen" : „soigner" : (14x)
grijăşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 12, 14;
grijeşti-te *verb indicativ prezent 2 sg.* [3] 10, 41;
grijind *verb gerunziu* [1] 6, 27; [3] 12, 25;
grijiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 12, 26;

griji-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 34;
nu grijireţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 25; [3] 12, 22;
nu vă grijireţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 31; 6, 34; 10, 19; [2] 13, 11; [3] 12, 11;
vă grijiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 6, 28;

grívnă : (1408 DA, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Pfund" : „mine" : (9x)
grivna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 19, 16; 19, 18; 19, 20; 19, 24;
grivne *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 19, 13; 19, 16; 19, 18; 19, 24; 19, 25;

grîu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m./n. : „1. Weizen, 2. Getreide" : „1. blé, 2. céréales" : (9x)
grîu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 25; [2] 4, 28; [3] 16, 7; [4] 12, 24;
grîul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 12; 13, 29; 13, 30; [3] 3, 17; 22, 31;

groápă : (1520 DERS / în top. *Groapa*) : s. f. : „1. Grube, 2. Grab" : „1. fosse, 2. tombeau" : (5x)
groapă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 11; 15, 14; [3] 6, 39; [4] 11, 17; 20, 2;

grumáz : (1445 DERS / în top *Grumazeşti*) : s. m. : „Nacken, Hals" : „nuque, cou" : (4x)
grumazii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 18, 6; [2] 9, 42; [3] 15, 20; 17, 2;

gúbav : (1551-1553 ES) : adj./s : „demütig" : „humble" : (1x)
gúbavi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 8;

gunói : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Mist" : „fumier" : (2x)
gunoiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 13, 8; 14, 35;

gúră : (1306 Drăganu 555 / în top. *Gura*) : s. f. : „Mund" : „bouche" : (18x)
gura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 4; 12, 34; 17, 27; 18, 16; 21, 16; [3] 1, 64; 6, 45; 11, 53; 19, 22; 22, 71; [4] 19, 29;
gură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 11; 15, 11; 15, 17; 15, 18; [3] 21, 15;
gurile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 15, 8; 22, 34;

gustá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „kosten" : „goûter" : (7x)
gusta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 9, 27;
gustă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 27, 34; [4] 2, 9;
va gusta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 8, 52;
vor gusta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 16, 28; [2] 9, 1; [3] 14, 24;

H

háină : (1581-1582 PO) : s. f. : „Kleid, Gewand" : „vêtement" : (9x)
haina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 22, 36; [4] 19, 5; 21, 7;
haină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 16; 27, 28; [4] 19, 2;
hainele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 13, 12; 19, 23; 19, 24;

har : (1477 LDSR 354) : s. n. : „Gnade" : „grace" : (7x)
har *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 23; [3] 1, 30; 6, 32; 6, 33; 6, 34; 17, 9; 22, 19;

hárnic : (1644 Ş. TAINE 34) : adj./s. : „fähig, klug" : „capable, avisé" : (4x)
harnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 11; [3] 10, 7; 15, 19; 15, 21;

hiáră → fiară

histórie → istorie

hotár : (1392 DERS) : s. n. : „Grenze, Grenzgebiet" : „(pl.) confins, frontière" : (11x)
hotară *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 22;
hotarăle *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 2, 16; 4, 13; 8, 34; 15, 39; 19, 1; [2] 5, 17; 7, 24; 7, 31; 10, 1;
hotarălor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 7, 31;

hrána : (1478 DRHA II, 318 / în antr. *Hrană* vornic) : s. f. : „Nahrung, Speise" : „nourriture" : (5x)
hrana *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 4; 6, 25; 10, 10; [3] 12, 23;
hrană *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 45;

hrăní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(sich) ernähren" : „(se) nourir" : (3x)
am hrănit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 25, 37;
hrănêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 26; [3] 12, 24;

hrănít : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „er-, genährt" : „nourri" : (2x)
cêle hrănite *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 4;
cel hrănit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [3] 15, 23;

hrăpí → răpi

hrăpíre → răpire

hrăpitúră → răpitură

húlă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Schmähung, Ungerechtigkeit" : „blâme, iniquité" : (10x)
hula *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 31; 12, 31; 26, 65; [2] 7, 22;
hulă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 6, 7; [4] 10, 33;
hule *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 7; [3] 5, 21;
hulele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 3, 28; 14, 64;

hulí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schmähen" : „blâmer" : (14x)
au hulit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 26, 65;
huliia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 27, 39; [2] 7, 2; 15, 29;
huliia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 23, 39;
hulind *verb gerunziu* [3] 22, 65;
să huleascâ *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 12, 10; [4] 8, 6;
să huliia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 27, 12;
să huliţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 18, 10;
va huli *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 29; [3] 12, 10; 16, 13;
vor huli *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 3, 28;

huo : (1648 NTB) : interj. : „ha!" : „hé!" : (1x)
ua *interjectie* [2] 15, 29;

I

iacă : (1551-1553 ES) : interj. : „siehe da!" : „voilà" : (1x)
iaca *interjectie* [1] 25, 22; [3] 22, 31; 22, 38;

iad : (1551-1553 ES) : s. n. : „Hölle" : „enfer" : (4x)
iad *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 23; [3] 10, 15; 16, 23;
iadului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 16, 18;

iar : (inc. sec. XVI Ps. H.) : adv./conj. : „aber, und" : „mais, cependant, et" : (935x)
iar *conjunctie coord.* [4] 3, 29;
iară *adv/conjunctie coord.* [1] 1, 2; 1, 2; 1, 3; 1, 3; 1, 4; 1, 5; 1, 5; 1, 6; 1, 7; 1, 8; 1, 9; 1, 9; 1, 9; 1, 10; 1, 11; 1, 12; 1, 12; 1, 13; 1, 13; 1, 14; 1, 15; 1, 16; 1, 16; 1, 18; 1, 19; 2, 1; 2, 5; 2, 9; 2, 10; 2, 14; 2, 19; 2, 21; 3, 11; 3, 12; 3, 14; 4, 4; 4, 7; 4, 8; 4, 22; 5, 13; 5, 19; 5, 21; 5, 22; 5, 22; 5, 22; 5, 28; 5, 29; 5, 32; 5, 33; 5, 34; 5, 37; 5, 39; 5, 44; 6, 1; 6, 3; 6, 6; 6, 15; 6, 17; 6, 23; 6, 29; 7, 3; 7, 15; 7, 17; 8, 10; 8, 12; 8, 16; 8, 20; 8, 21; 8, 22; 8, 24; 8, 27; 8, 31; 8, 32; 8, 33; 9, 8; 9, 12; 9, 14; 9, 17; 9, 22; 9, 25; 9, 28; 9, 31; 9, 34; 9, 36; 9, 37; 10, 2; 10, 13; 10, 19; 10, 22; 10, 23; 10, 28; 10, 30; 11, 2; 11, 8; 11, 11; 11, 12; 12, 1; 12, 2; 12, 3; 12, 6; 12, 11; 12, 14; 12, 15; 12, 24; 12, 25; 12, 28; 12, 31; 12, 32; 12, 36; 12, 39; 12, 43; 12, 48; 13, 5; 13, 8; 13, 8; 13, 11; 13, 11; 13, 12; 13, 16; 13, 20; 13, 22; 13, 23; 13, 26; 13, 28; 13, 30; 13, 32; 13, 37; 13, 38; 13, 38; 13, 39; 13, 39; 13, 39; 13, 45; 13, 48; 13, 52; 13, 57; 14, 8; 14, 9; 14, 16; 14, 17; 14, 19; 14, 21; 14, 24; 14, 25; 14, 29; 14, 33; 15, 3; 15, 5; 15, 8; 15, 13; 15, 16; 15, 18; 15, 20; 15, 23; 15, 24; 15, 25; 15, 26; 15, 27; 15, 32; 15, 34; 15, 36; 15, 38; 16, 2; 16, 3; 16, 6; 16, 7; 16, 14; 16, 14; 16, 23; 16, 25; 17, 2; 17, 11; 17, 12; 17, 17; 17, 20; 17, 22; 18, 6; 18, 8; 18, 15; 18, 16; 18, 17; 18, 17; 18, 30; 19, 4; 19, 8; 19, 11; 19, 13; 19, 14; 19, 17; 19, 17; 19, 18; 19, 23; 19, 26; 19, 28; 20, 5; 20, 5; 20, 11; 20, 13; 20, 16; 20, 21; 20, 23; 20, 25; 20, 26; 20, 31; 21, 8; 21, 8; 21, 9; 21, 11; 21, 13; 21, 16; 21, 18; 21, 25; 21, 26; 21, 29; 21, 29; 21, 30; 21, 32; 21, 32; 21, 34; 21, 35; 21, 36; 21, 38; 21, 44; 22, 1; 22, 4; 22, 5; 22, 5; 22, 6; 22, 7; 22, 8; 22, 12; 22, 14; 22, 19; 22, 27; 22, 31; 22, 34; 22, 37; 23, 3; 23, 4; 23, 8; 23, 8; 23, 11; 23, 16; 23, 18; 23, 27; 23, 28; 24, 2; 24, 13; 24, 15; 24, 19; 24, 22; 24, 29; 24, 32; 24, 35; 24, 36; 24, 43; 24, 48; 25, 2; 25, 4; 25, 6; 25, 8; 25, 11; 25, 12; 25, 15; 25, 18; 25, 19; 25, 29; 25, 31; 25, 33; 25, 46; 26, 6; 26, 8; 26, 10; 26, 11; 26, 15; 26, 17; 26, 18; 26, 20; 26, 23; 26, 24; 26, 29; 26, 32; 26, 33; 26, 41; 26, 42; 26, 43; 26, 44; 26, 48; 26, 50; 26, 57; 26, 58; 26, 59; 26, 60; 26, 63; 26, 67; 26, 69; 26, 70; 26, 72; 26, 73; 27, 4; 27, 6; 27, 11; 27, 11; 27, 15; 27, 20; 27, 20; 27, 21; 27, 23; 27, 23; 27, 26; 27, 35; 27, 39; 27, 45; 27, 46; 27, 47; 27, 49; 27, 50; 27, 54; 27, 62; 27, 66; 28, 1; 28, 4; 28, 5; 28, 9; 28, 14; 28, 15; 28, 16; 28, 17; [2] 0, 1; 1, 8; 1, 14; 1, 30; 1, 32; 1, 41; 1, 45; 2, 1; 2, 13; 2, 18; 2, 20; 2, 21; 2, 22; 2, 25; 3, 1; 3, 4; 3, 12; 3, 20; 3, 29; 4, 1; 4, 5; 4, 11; 4, 29; 4, 34; 4, 34; 4, 37; 5, 14; 5, 19; 5, 21; 5, 33; 5, 34; 5, 36; 5, 40; 5, 43; 6, 15; 6, 16; 6, 19; 6, 24; 6, 24; 6, 28; 6, 37; 6, 38; 6, 38; 6, 49; 7, 6; 7, 6; 7, 11; 7, 27; 7, 28; 7, 31; 7, 36; 8, 5; 8, 13; 8, 25; 8, 25; 8, 28; 8, 28; 8, 33; 9, 9; 9, 12; 9, 19; 9, 21; 9, 23; 9, 27; 9, 32; 9, 34; 9, 38; 9, 39; 9, 50; 10, 1; 10, 1; 10, 3; 10, 4; 10, 6; 10, 10; 10, 13; 10, 18; 10, 20; 10, 21; 10, 22; 10, 24; 10, 24; 10, 24; 10, 26; 10, 27; 10, 27; 10, 32; 10, 36; 10, 37; 10, 38; 10, 39; 10, 39; 10, 40; 10, 42; 10, 43; 10, 48; 10, 50; 10, 51; 10, 52; 11, 6; 11, 8; 11, 8; 11, 15; 11, 17; 11, 19; 11, 26; 11, 27; 11, 29; 12, 3; 12, 4; 12, 5; 12, 5; 12, 7; 12, 14; 12, 15; 12, 16; 12, 16; 12, 21; 12, 26; 12, 29; 12, 44; 13, 5; 13, 7; 13, 11; 13, 13; 13, 14; 13, 17; 13, 23; 13, 31; 13, 32; 13, 37; 14, 6; 14, 7; 14, 11; 14, 19; 14, 20; 14, 29; 14, 29; 14, 31; 14, 38; 14, 46; 14, 47; 14, 51; 14, 52; 14, 54; 14, 56; 14, 61; 14, 61; 14, 62; 14, 63; 14, 64; 14, 68; 14, 69; 14, 70; 14, 70; 14, 70; 14, 71; 15, 2; 15, 4; 15, 5; 15, 6; 15, 9; 15, 11; 15, 12; 15, 13; 15, 13; 15, 14; 15, 14; 15, 15; 15, 16; 15, 23; 15, 29; 15, 31; 15, 37; 15, 44; 15, 46; 15, 47; 16, 6; 16, 9; 16, 11; 16, 12; 16, 16; 16, 17; 16, 19; 16, 20; [3] 1, 11; 1, 24; 1, 26; 1, 29; 1, 34; 1, 38; 1, 39; 1, 57; 1, 76; 1, 80; 2, 19; 2, 40; 2, 50; 3, 1; 3, 13; 3, 17; 3, 19; 4, 1; 4, 2; 4, 14; 4, 30; 4, 38; 4, 40; 4, 40; 4, 43; 5, 2; 5, 4; 5, 5; 5, 14; 5, 15; 5, 16; 5, 22; 5, 24; 5, 28; 5, 33; 5, 33; 5, 34; 5, 36; 5, 37; 6, 2; 6, 8; 6, 8; 6, 10; 6, 11; 6, 20; 6, 40; 6, 41; 6, 49; 7, 1; 7, 2; 7, 4; 7, 6; 7, 9; 7, 12; 7, 14; 7, 28; 7, 30; 7, 40; 7, 41; 7, 43; 7, 44; 7, 45; 7, 46; 7, 46; 8, 10; 8, 10; 8, 11; 8, 12; 8, 13; 8, 14; 8, 15; 8, 21; 8, 24; 8, 27; 8, 30; 8, 37; 8, 42; 8, 46; 8, 48; 8, 50; 8, 52; 8, 54; 8, 56; 9, 8; 9, 8; 9, 11; 9, 12; 9, 13; 9, 14; 9, 19; 9, 19; 9, 21; 9, 24; 9, 25; 9, 32; 9, 32; 9, 36; 9, 42; 9, 45; 9, 47; 9, 49; 9, 54; 9, 55; 9, 58; 9, 59; 9, 60; 9, 61; 10, 1; 10, 2; 10, 6; 10, 7; 10, 12; 10, 16; 10, 18; 10, 26; 10, 27; 10, 29; 10, 31; 10, 33; 10, 37; 10, 37; 10, 38; 10, 40; 10, 42; 11, 8; 11, 15; 11, 16; 11, 17; 11, 18; 11, 19; 11, 20; 11, 22; 11, 28; 11, 29; 11, 34; 11, 37; 11, 38; 11, 39; 11, 46; 11, 46; 11, 47; 11, 48; 12, 4; 12, 8; 12, 9; 12, 10; 12, 11; 12, 14; 12, 28; 12, 30; 12, 39; 12, 45; 12, 47; 12, 48; 13, 8; 13, 9; 13, 16; 13, 20; 13, 23; 13, 28; 14, 4; 14, 15; 14, 16; 14, 32; 14, 34; 15, 17; 15, 25; 15, 27; 15, 28; 15, 29; 15, 30; 15, 31; 16, 7; 16, 7; 16, 15; 16, 17; 16, 25; 16, 25; 16, 27; 16, 30; 17, 1; 17, 15; 17, 25; 17, 29; 18, 1; 18, 3; 18, 4; 18, 5; 18, 7; 18, 13; 18, 14; 18, 15; 18, 16; 18, 21; 18, 22; 18, 23; 18, 26; 18, 27; 18, 29; 18, 34; 18, 39; 18, 41; 19, 14; 19, 17; 19, 26; 19, 34; 19, 42; 19, 46; 19, 47; 20, 3; 20, 5; 20, 6; 20, 10; 20, 11; 20, 12; 20, 17; 20, 18; 20, 23; 20, 25; 20, 27; 20, 32; 20, 35; 20, 37; 20, 39; 20, 40; 20, 45; 21, 4; 21, 8; 21, 9; 21, 12; 21, 20; 21, 23; 21, 33; 21, 37; 22, 1; 22, 3; 22, 9; 22, 10; 22, 25; 22, 26; 22, 27; 22, 28; 22, 32; 22, 32; 22, 33; 22, 34; 22, 35; 22, 38; 22, 38; 22, 47; 22, 48; 22, 49; 22, 51; 22, 54; 22, 55; 22, 57; 22, 58; 22, 60; 22, 68; 22, 70; 22, 71; 23, 3; 23, 3; 23, 4; 23, 5; 23, 6; 23, 8; 23, 9; 23, 13; 23, 20; 23, 21; 23, 22; 23, 22; 23, 23; 23, 24; 23, 25; 23, 27; 23, 33; 23, 34; 23, 34; 23, 39; 23, 40; 23, 41; 23, 47; 24, 1; 24, 12; 24, 16; 24, 24; 24, 31; 24, 36; 24, 37; 24, 42; 24, 48; 24, 49; 24, 52; [4] 0, 1; 1, 12; 1, 26; 1, 38; 1, 43; 2, 9; 2, 21; 2, 24; 3, 18; 3, 21; 3, 36; 4, 13; 4, 14; 4, 27; 4, 31; 4, 32; 4, 43; 5, 13; 5, 17; 5, 29; 5, 34; 5, 35; 5, 36; 5, 47; 6, 12; 6, 20; 6, 61; 7, 6; 7, 7; 7, 12; 7, 18; 7, 27; 7, 29; 7, 37; 7, 41; 7, 44; 8, 1; 8, 5; 8, 6; 8, 7; 8, 9; 8, 11; 8, 21; 8,

35; 8, 40; 8, 45; 8, 46; 8, 50; 8, 55; 8, 59; 9, 9; 9, 15; 9, 17; 9, 21; 9, 28; 9, 29; 9, 38; 9, 41; 10, 2; 10, 5; 10, 6; 10, 13; 10, 14; 10, 38; 10, 41; 11, 10; 11, 13; 11, 20; 11, 37; 11, 41; 11, 46; 11, 49; 11, 51; 12, 2; 12, 3; 12, 8; 12, 10; 12, 23; 12, 24; 12, 29; 12, 32; 12, 44; 13, 1; 13, 10; 13, 36; 14, 2; 14, 10; 14, 11; 14, 17; 14, 19; 14, 21; 14, 26; 15, 15; 15, 19; 15, 22; 15, 24; 15, 26; 16, 5; 16, 7; 16, 10; 16, 11; 16, 13; 16, 20; 16, 20; 16, 20; 16, 21; 17, 13; 17, 25; 18, 15; 18, 16; 18, 23; 18, 36; 19, 9; 19, 12; 19, 13; 19, 15; 19, 33; 19, 38; 19, 38; 20, 1; 20, 11; 20, 24; 20, 25; 20, 31; 21, 8; 21, 18;

iărăşi : (1560-1561 CORESI, TE.2) : adv. : „wiederum, abermals" : „de nouveau, encore" : (51x)
iarăşi *adv.* [1] 13, 44; 13, 47; 18, 19; 19, 24; [2] 14, 39; 14, 40; 15, 4; [4] 1, 35; 4, 3; 4, 46; 4, 54; 6, 15; 8, 2; 8, 8; 8, 12; 9, 15; 9, 17; 9, 26; 9, 27; 10, 7; 10, 17; 10, 18; 10, 19; 10, 31; 10, 39; 10, 40; 11, 8; 11, 8; 11, 38; 12, 22; 12, 28; 12, 39; 13, 12; 14, 3; 16, 16; 16, 17; 16, 19; 16, 22; 16, 28; 18, 7; 18, 27; 18, 33; 18, 38; 18, 40; 19, 4; 19, 9; 19, 37; 20, 10; 20, 21; 21, 1; 21, 16;

iárbă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gras" : „herbe" : (6x)
iarba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 30; 13, 26; [3] 12, 28;
iarbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 28; 6, 39; [4] 6, 10;

iárnă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Winter" : „hiver" : (3x)
iarna *adv. de timp* [1] 24, 20; [2] 13, 18;
iarnă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 10, 22;

iátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : interj. : „siehe da" : „voici, voilà" : (168x)
iată *interjectie* [1] 1, 20; 1, 23; 2, 1; 2, 9; 2, 13; 2, 19; 3, 10; 3, 16; 3, 17; 4, 11; 5, 28; 7, 4; 8, 2; 8, 24; 8, 29; 8, 32; 8, 34; 9, 2; 9, 3; 9, 10; 9, 18; 9, 20; 9, 32; 9, 37; 10, 16; 11, 8; 11, 10; 11, 19; 12, 2; 12, 10; 12, 18; 12, 41; 12, 42; 12, 46; 12, 47; 12, 49; 13, 3; 15, 22; 15, 32; 17, 3; 17, 5; 17, 5; 17, 12; 19, 16; 19, 27; 20, 18; 20, 30; 21, 5; 22, 4; 23, 34; 23, 38; 24, 23; 24, 25; 24, 26; 24, 26; 25, 6; 25, 20; 25, 25; 26, 45; 26, 46; 26, 47; 26, 51; 26, 65; 26, 66; 27, 51; 28, 2; 28, 7; 28, 7; 28, 9; 28, 11; 28, 20; [2] 1, 2; 2, 24; 3, 32; 3, 34; 4, 3; 5, 22; 6, 35; 6, 35; 8, 2; 9, 12; 10, 28; 10, 33; 11, 21; 13, 21; 13, 21; 13, 23; 14, 41; 14, 42; 15, 35; 15, 42; 16, 6; [3] 1, 20; 1, 31; 1, 36; 1, 38; 1, 44; 1, 48; 2, 9; 2, 10; 2, 25; 2, 34; 2, 48; 3, 9; 5, 12; 5, 18; 6, 23; 7, 12; 7, 25; 7, 27; 7, 34; 7, 37; 8, 41; 9, 30; 9, 38; 9, 39; 10, 2; 10, 3; 10, 19; 10, 25; 11, 7; 11, 31; 11, 32; 11, 41; 13, 7; 13, 11; 13, 16; 13, 30; 13, 32; 13, 35; 14, 2; 14, 17; 15, 29; 17, 21; 17, 21; 17, 21; 17, 23; 17, 23; 18, 28; 18, 31; 19, 2; 19, 8; 19, 20; 22, 10; 22, 21; 22, 36; 22, 47; 23, 14; 23, 15; 23, 29; 23, 50; 24, 4; 24, 13; 24, 49; [4] 4, 35; 4, 51; 6, 17; 7, 14; 11, 3; 12, 15; 12, 19; 16, 29; 16, 32; 18, 21; 19, 4; 19, 5; 19, 26; 19, 27;

ied : (1594 BGL / în antrop. Stan *Edul*) : s. m. : „Zicklein" : „chevreau" : (1x)
ied *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 15, 29;

ieri : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „gestern" : „hier" : (1x)
ieri *adv. de timp* [4] 4, 52;

iertá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „verzeihen" : „pardonner" : (36x)
a ierta *verb infinitiv prezent* [1] 9, 6; [2] 2, 10; [3] 5, 24;
iartă *verb imp. 2 sg.* [3] 11, 4; 17, 3; 17, 4; 18, 13; 23, 34;
iartă *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 7, 47;
iartă-să *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 2, 5; [3] 5, 20;
iartă-se *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 2, 9; 9, 2; 9, 5; [3] 5, 23; 7, 46; 7, 47;
ierta *verb infinitiv prezent* [2] 2, 7; [3] 5, 21;
iertaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 18, 32;
ierta-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 31; 12, 32; [3] 12, 10;
iertaţi *verb imp. 2 pl.* [2] 11, 25;
iertă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 18, 27;
să iartă *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 7, 46;
să iarte *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 11, 25;
să să iarte *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 4, 12;
să va ierta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 31; [3] 12, 10;
să vor ierta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 3, 28;
se va ierta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 32;
va ierta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 11, 26;
veţi ierta *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 18, 35; [2] 11, 26;
voiu ierta *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 18, 21;

iertăciúne : (1570 CORESI, LIT.) : s. f. : „Vergebung" : „pardon" : (6x)
iertăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 29;
iertăciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 28; [2] 1, 4; [3] 24, 47;
iertăciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 77; 3, 3;

ierusalimiteán : (c. 1683-1686 MS. 45, 859/1) : s. m. : „Bewohner von Jerusalem" : „Jérusalemite" : (1x)
ierusalimitêni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 7, 25;

ierusalimlean : (c. 1665-1672 MS. 4389, 360/2) : s. m. : „Bewohner von Jerusalem" : „Jérusalemite" : (1x)
ierusalimlênii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 5;

iésle : (c. 1573-1578 PS. SCH. 507) : s. f. : „Krippe" : „mangeoire" : (4x)
iasle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 7; 2, 12; 2, 16; 13, 15;

ieşí : (1521 Neacşu) : v. IV : „heraus-, hinausgehen" : „sortir" : (184x)
ai ieşit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 16, 30;
am ieşit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 12, 44; [3] 11, 24; [4] 16, 27; 17, 8;
aţi ieşit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 11, 7; 11, 8; 11, 9; 26, 55; [2] 14, 48; [3] 7, 24; 7, 25; 7, 26; 22, 52;
au ieşit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 13, 3; 13, 30; 13, 30;
iase *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 4, 4; 15, 11; 15, 17; 17, 21; 24, 27; [2] 7, 19; 7, 20; [3] 11, 24; [4] 15, 26;
ies *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 18; 15, 18; 15, 19; [2] 7, 15; 7, 21; 7, 23; [3] 4, 36;
ieşi *verb imp. 2 sg.* [2] 1, 25; 5, 8; 9, 25; [3] 4, 35; 5, 8; 13, 31; 14, 21; 14, 23;
ieşi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 3, 5; 3, 16; 4, 24; 8,

34; 9, 26; 13, 3; 17, 18; 19, 1; 20, 1; 21, 17; [2] 1, 26; 1, 28; 1, 35; 2, 12; 2, 13; 4, 3; 6, 1; 8, 27; 9, 26; 11, 11; 11, 19; 14, 68; [3] 2, 1; 4, 14; 4, 35; 5, 27; 6, 12; 7, 17; 8, 5; 8, 46; 17, 29; [4] 4, 43; 8, 59; 10, 39; 11, 31; 11, 44; 18, 1; 18, 16; 18, 29; 18, 38; 19, 4; 19, 5; 19, 17; 19, 34; 20, 3; 21, 23;
ieşiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 1, 5; [3] 4, 22; 4, 41; [4] 8, 9;
ieşiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 4, 37; 6, 19;
ieşind *verb gerunziu* [1] 8, 28; 9, 32; 10, 14; 12, 9; 13, 1; 14, 14; 15, 21; 15, 22; 18, 28; 20, 3; 20, 5; 20, 6; 20, 29; 22, 10; 24, 1; 26, 71; 26, 75; 27, 32; 27, 53; 28, 8; [2] 1, 10; 1, 29; 1, 45; 3, 6; 5, 2; 5, 13; 6, 11; 6, 12; 6, 24; 6, 34; 6, 54; 7, 31; 9, 30; 10, 17; 10, 46; 11, 12; 13, 1; 16, 8; 16, 20; [3] 1, 22; 4, 42; 5, 2; 8, 27; 8, 33; 9, 5; 9, 6; 10, 10; 11, 14; 12, 54; 15, 28; 21, 37; 22, 39; 22, 62; [4] 18, 4;
ieşiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 8, 32; 9, 31; 12, 14; 25, 1; 26, 30; [2] 5, 14; 8, 11; 14, 26; [3] 8, 35; 8, 35; [4] 4, 30; 12, 13; 21, 3; 21, 9;
ieşise *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [2] 5, 30;
ieşise *verb indicativ mcpf. 3 pl.* [3] 8, 2; 8, 38;
ieşit *verb participiu sg. masc.* [2] 7, 30;
ieşit-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 16, 28;
ieşit-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 7, 29;
ieşiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 25, 6; [3] 9, 4;
ieşi-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 13, 49;
nu ieşireţi *verb imp. 2 pl.* [1] 24, 26;
să iasă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 9, 29; [3] 8, 29; [4] 1, 43;
să ies *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 14, 18;
va ieşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 2, 6; 12, 43; 17, 27; [4] 10, 9;
vei ieşi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 5, 26; [3] 12, 59;
veţi ieşi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 10, 11; [2] 6, 10;
vor ieşi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 5, 29;

ieşíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Ausgang, Exodus" : „sortie" : (2x)
ieşirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 9, 31;
ieşirile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 9;

iézer : (1458 DERS, *ap.* TIKTIN) : s. n. : „See" : „lac" : (2x)
iazer *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 2;
iazerul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 5, 1;

in : (1551-1553 ES) : s. n. : „Lein" : „lin" : (1x)
inul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 12, 20;

inél : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „Ring" : „anneau, bague" : (1x)
inel *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 15, 22;

ínemă → inimă

ínimă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Herz, Seele" : „coeur, âme" : (63x)
a inimii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 12, 35; [3] 6, 45;
inema *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 19; 12, 33; [3] 12, 34; 12, 45; [4] 14, 1;
inemă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 8;
inemiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 51;
inemii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 10, 5;
inemile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 2, 8;
inima *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 28; 6, 21; 11, 29; 12, 40; 13, 15; 13, 15; 13, 19; 15, 8; 22, 37; 24, 48; [2] 6, 52; 7, 6; 7, 21; 8, 17; 11, 23; 12, 30; [3] 1, 17; 2, 19; 2, 51; 4, 18; 8, 12; 10, 27; 24, 25; 24, 32; [4] 12, 40; 12, 40; 13, 2; 14, 27; 16, 6; 16, 22;
inimă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 18; 15, 19; [3] 8, 15;
inimi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 35;
inimii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 12, 34; 19, 8; [2] 3, 5; 16, 14; [3] 6, 45; 6, 45; 9, 47;
inimile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 4; 18, 35; [2] 2, 6; 4, 15; [3] 1, 66; 3, 15; 5, 22; 16, 15; 21, 14; 21, 34; 24, 38;

intrá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „hinein-, hereintreten" : „entrer" : (165x)
ai întrat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 22, 12;
a întra *verb infinitiv prezent* [1] 12, 29; 13, 2; 19, 24; [2] 10, 24; [3] 13, 24;
am întrat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 7, 45;
aţi întrat *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [3] 11, 52; [4] 4, 38;
au întrat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 6, 22; 6, 24; 18, 1; 18, 28;
au întrat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 6, 4; 19, 7; [4] 6, 22;
întra *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 4, 37; [3] 11, 52;
întra *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 6, 56; [4] 5, 4;
întraiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [3] 7, 44;
întrară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 25, 10; 27, 53; [2] 1, 21; 5, 13; [3] 8, 33; 9, 34; 9, 52;
întrase *verb indicativ mcpf. 3 pl.* [3] 8, 30;
întraţi *verb imp. 2 pl.* [1] 7, 13; 10, 5;
întraţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 23, 14;
întră *verb imp. 2 sg.* [1] 6, 6; 25, 21; 25, 23;
întră *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 12, 4; 15, 39; 17, 25; 21, 12; 24, 38; [2] 2, 1; 2, 26; 3, 1; 5, 40; 6, 51; 7, 17; 11, 11; 15, 43; [3] 1, 40; 4, 16; 4, 38; 6, 6; 7, 1; 8, 22; 9, 46; 10, 38; 14, 1; 17, 27; 22, 3; 24, 29; [4] 13, 27; 18, 15; 18, 33; 19, 9; 20, 5; 20, 6; 20, 8;
întră *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 7, 13; 23, 14; [3] 8, 16; 11, 33; 24, 38;
întră *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 11; 15, 17; 15, 17; [2] 7, 18; 7, 19; [3] [4] 10, 1; 10, 2;
întrînd *verb gerunziu* [1] 2, 11; 8, 5; 8, 23; 9, 1; 9, 25; 10, 12; 12, 45; 14, 32; 21, 10; 22, 11; 26, 58; [2] 1, 21; 3, 27; 4, 1; 4, 19; 5, 18; 5, 39; 6, 22; 6, 25; 7, 15; 7, 24; 8, 10; 8, 13; 9, 28; 11, 2; 11, 15; 16, 5; [3] 1, 9; 1, 28; 5, 3; 7, 36; 8, 37; 8, 51; 11, 26; 11, 37; 17, 12; 19, 1; 19, 30; 19, 45; 22, 10; 24, 3; [4] 6, 17; 13, 2;
să întraţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 26, 41; [2] 14, 38; [3] 22, 40; 22, 46;
să întrăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [2] 5, 12;
să între *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 23, 14; [2] 6, 45; [3] 13, 24; 21, 21;
să între *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 13, 15; [3] 14, 23; 15, 28; 18, 25; 24, 26; [4] 3, 4;
să întri *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 8, 8; 18, 8; 18, 9; 19, 17; [2] 8, 26; 9, 25; 9, 43; 9, 43; 9, 45; 9, 47; [3] 7, 6;
va întra *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 7, 21; 19, 23; [2] 10, 15;

14, 14; [3] 18, 17; 22, 10; [4] 10, 9; 10, 9;
veţi întra *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 5, 20; 10, 11; 18, 3; [2] 6, 10; [3] 9, 4; 10, 5; 10, 8; 10, 10;
vor întra *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 10, 23; [3] 18, 24;

intráre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Eingang" : „entrée" : (1x)
întrarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 0, 3;

iótă : (1648 NTB) : s. f. : „Jota" : „iota" : (1x)
iotă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 18;

irodián : (1648 NTB) : s. m. : „Herodianer" : „Hérodien" : (3x)
irodianii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 3, 6;
irodiêni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 12, 13;
irodiênii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 16;

iscodí : (1603 HC² I, 166) : v. IV : „ausspähen" : „explorer, espionner" : (1x)
au iscodit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 2, 16;

isóp : (1570 CORESI, LIT.) : s. m. : „Ysop" : „hysope" : (1x)
isop *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 19, 29;

ispítă : (c. 1563-1583 COD. VOR.²) : s. f. : „Prüfung" : „épreuve" : (2x)
ispita *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 4, 13;
ispită *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 11, 4;

ispití : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. in Versuchung führen, 2. prüfen" : „1. tenter, séduire, 2. mettre à l'épreuve" : (20x)
ispiti *verb infinitiv prezent* [3] 12, 56; 12, 56;
ispitind *verb gerunziu* [1] 16, 1; 22, 35; [2] 8, 11; [4] 6, 6; 8, 6;
ispitindu *verb gerunziu* [1] 19, 3; [2] 10, 2; [3] 10, 25; 11, 16;
ispitindu-se *verb gerunziu* [2] 1, 13; [3] 4, 2;
ispitiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 22, 18; [2] 12, 15; [3] 20, 23;
să ispitescu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 14, 19;
să ispiteşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 4, 7; [3] 4, 12;
să să ispitească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 4, 1;

ispititór : (c. 1573-1578 PS. SCH. 17) : adj. : „verlockend" : „tentant" : (1x)
ispititoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 3;

isprávnic : (1495 DERS) : s. m. : „Aufseher, Vorsteher" : „surveillant, chef administratif d'un district" : (1x)
ispravnicului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 20, 8;

isprăví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. ausrichten, 2. zustande bringen, fertigstellen, 3. aufrecht handeln" : „1. finir, 2. accomplir, achever, 3. actioner droit" : (2x)
mă voiu isprăvi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 13, 32;
să isprăvesc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 9, 61;

israelít : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Israelit" : „israélite" : (1x)
israíltean *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 1, 47;

istórie : (1643 VARLAAM, C. 133) : s. f. (în nume propriu) : „Geschichte" : „histoire, récit" : (1x)
historiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 0, 1*;

istoví : (1591-1592 DIR) : v. IV : „enden" : „finir" : (2x)
istovi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 11, 1;
să va istovi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 21, 13;

iubí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „lieben" : „aimer" : (73x)
ai iubit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 17, 23; 17, 23; 17, 23; 17, 24;
a iubi *verb infinitiv prezent* [2] 12, 33; 12, 33;
am iubit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 13, 34; 15, 9; 15, 12;
ar iubi *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [4] 15, 19;
aţi iubi *verb cond.-opt. prezent 2 pl.* [4] 8, 42; 14, 28;
aţi iubit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [4] 16, 27;
au iubit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 3, 16; 13, 1; 15, 9;
iubesc *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 21, 16; 21, 17;
iubesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 46; [3] 20, 46;
iubescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 5; 23, 6; [3] 6, 32; 6, 32; 6, 32;
iubescu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 14, 31;
iubêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 37; [3] 7, 5; 7, 46; [4] 3, 35; 5, 20; 10, 17; 12, 25; 14, 21; 14, 21; 14, 23; 14, 24; 16, 27;
iubeşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [3] 10, 27; [4] 11, 3; 21, 15; 21, 16; 21, 17; 21, 17;
iubi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 7, 46;
iubiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 11, 5; 11, 36; 13, 23; 19, 26; 20, 2; 21, 7; 21, 20;
iubind *verb gerunziu* [4] 13, 1;
iubi-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 14, 21;
iubiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 5, 44; [3] 6, 27; 6, 35;
iubiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 11, 43; [4] 14, 15;
să iubeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 5, 43; 19, 19; 22, 37; 22, 39; [2] 12, 30; 12, 31;
să iubiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 13, 34; 15, 17;
să vă iubiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 13, 34; 15, 12;
va iubi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 37; [4] 14, 23;
veţi iubi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 5, 46; [3] 6, 32;
voiu iubi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 14, 21;

iubít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „geliebt" : „bien-aimé" : (9x)
cel iubit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 17; 17, 5; [2] 1, 11; 9, 7; [3] 3, 22; 9, 35; 20, 13;
iubit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 6;
iubitul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 18;

iubitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „liebevoll" : „aimant" : (1x)
iubitori *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 16, 14;

iudéu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Jude" : „Juif" : (4x)
iudeilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 27, 11; 27, 29; 27, 37; [3] 7, 3;

iúte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv. : „schnell" : „rapide(ment)" : (1x)
iute *adv. de mod poz.* [4] 11, 29;

iválă → iveală

iveálă : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Sichtbarkeit" : „visibilité" : (1x)

ivală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 22;

izbăví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erretten" : „sauver" : (5x)
izbăvească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 27, 43;
izbăvêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 6, 13; [3] 11, 4;
izbăvindu-se *verb gerunziu* [3] 1, 74;
să te izbăveşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [3] 12, 58;

izbí : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. IV : „schlagen" : „se cogner" : (1x)
izbindu *verb gerunziu* [1] 27, 26;

izbíndă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f.: „Rache" : „vengeance" : (2x)
izbînda *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 18, 7; 18, 8;

izbîndí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(sich) rächen" : „(se) venger" : (2x)
izbîndêşte-te *verb imp. 2 sg.* [3] 18, 3;
izbîndi-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 18, 5;

izbîndíre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Rache" : „vengeance" : (1x)
izbîndirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 21, 22;

izgoní : (1581 CORESI, EV. 203) : v. IV : „vertreiben" : „chasser" : (3x)
a fi izgonit *verb infinitiv prezent* [3] 17, 25;
a să izgoni *verb infinitiv prezent* [2] 8, 31; [3] 9, 22;

ízmă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Minze" : „menthe" : (2x)
izma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 23; [3] 11, 42;

iznoávă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Neuerung, (aici) von neuem" : „nouveauté, (aici) de nouveau" : (1x)
iznoavă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 28;

izvodíre : (1640 BRV I, 120, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Grundlegung, Schöpfung" : „fondation, création" : (2x)
izvodirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 11, 50; [4] 17, 24;

izvór : (1453 DERS) : s. n. : „Quelle, Brunnen" : „source, fontaine" : (2x)
izvor *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 4, 14;
izvorul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 5, 29;

Î

îmbătá : (c. 1573-1578 PS. SCH. 109) : v. I : „(sich) berauschen, betrinken" : „(s')enivrer" : (2x)
a îmbăta *verb infinitiv prezent* [3] 12, 45;
să vor îmbăta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 2, 10;

îmbătrîní : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „altern" : „vieillir" : (1x)
vei îmbătrîni *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [4] 21, 18;

îmblînzí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „besänftigen" : „calmer, apaiser" : (1x)
vom îmblînzi *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [1] 28, 14;

îmbogăţí : (c. 1573-1578 PS. SCH. 192) : v. IV : „reich machen, reich werden" : „(s')enrichir" : (1x)
bogăţêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 12, 21;

îmbrăcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich ankleiden, anziehen" : „se vêtir" : (22x)
am îmbrăcat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 25, 38;
aţi îmbrăcat *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 25, 36; 25, 43;
au îmbrăcat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 19, 2;
îmbracă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 30; [3] 12, 28;
îmbrăcară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 27, 28; 27, 31; [2] 15, 17; 15, 20;
îmbrăcaţi *verb imp. 2 pl.* [3] 15, 22;
îmbrăcîndu *verb gerunziu* [3] 23, 11;
neîmbrăcat *verb participiu sg. masc.* [1] 22, 11;
ne vom îmbrăca *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 6, 31;
s-au îmbrăcat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 12, 27;
să îmbrăca *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 6, 29; [3] 8, 27; 16, 19;
să să îmbrace *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 6, 9;
vă veţi îmbrăca *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 24, 49;
veţi îmbrăca *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 6, 25; [3] 12, 22;

îmbrăcát : (1560-1561 CORESI, TE.2) : adj. : „bekleidet" : „habillé, vêtu" : (6x)
îmbrăcat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 6; 5, 15; 11, 8; [2] 16, 5; [3] 7, 25; 8, 35;

îmbrăcămínte : (1551-1553 ES) : s. f. : „Kleidung" : „vêtements" : (4x)
îmbrăcămintea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 4; 5, 40; [3] 12, 23; [4] 19, 24;

împăcá : (1551-1553 ES) : v. I : „versöhnen" : „réconcilier" : (2x)
te împacă *verb imp. 2 sg.* [1] 5, 24;
vă veţi împăca *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 9, 50;

împărát : (1521 NEACŞU) : s. m. (şi nume propriu) : „Kaiser" : „empereur" : (70x)
a împăratului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 20, 25;
al împăratului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 20, 24;
împărat *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 35;
împărat *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 6; 2, 1; 2, 3; 18, 23; 22, 2; [3] 14, 31; 14, 31; 19, 38; 23, 2; [4] 0, 1; 6, 15; 18, 37; 18, 37; 19, 12; 19, 15; 19, 21;
împăratul *subst. comun masc. sg. voc. art.* [2] 15, 18; [4] 19, 3;
împăratul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 6; 2, 2; 2, 9; 14, 9; 21, 5; 22, 7; 22, 11; 22, 13; 25, 34; 25, 40; 27, 11; 27, 29; 27, 37; 27, 42; [2] 6, 14; 6, 22; 6, 25; 6, 26; 6, 27; 15, 2; 15, 9; 15, 12; 15, 26; 15, 32; [3] 1, 5; 23, 3; 23, 37; 23, 38; [4] 1, 49; 12, 13; 12, 15; 18, 33; 18, 39; 19, 14; 19, 15; 19, 19; 19, 21;
împăratului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 22, 17; [2] 12, 14; [3] 20, 22; 20, 25; 23, 2;
împăraţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 18; [3] 10, 24; 21, 12;
împăraţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 25; [3] 22, 25;
împăraţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 11, 8; [2] 13, 9;

împărăteásă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Kaiserin" : „impératrice" : (2x)
împărăteasa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 42; [3] 11, 31;

împărătésc : (1551-1553 ES) : adj. : „kaiserlich" : „impérial" : (3x)
cea împărătească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 0, 3;
împărătesc *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 4, 46;
împărătescul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 4, 49;

împărăţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „herrschen" : „régner" : (5x)
împărăţêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 22;
împărăţindu-se *verb gerunziu* [1] 12, 25;
să împărăţască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 19, 14;
să împărăţesc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 19, 27;
va împărăţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 1, 33;

împărăţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. (şi nume propriu) : „Reich" : „royaume" : (129x)
a împărăţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 24, 14;
împărăţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 8; 24, 8; [2] 13, 8; 13, 8; [3] 19, 12; 21, 10; 21, 10; 22, 29;
împărăţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 23; 9, 35; 13, 11; 13, 19; 13, 38; 16, 19; [2] 0, 3; 1, 14; 4, 11; [3] 1, 33; 8, 10; 20, 20;
împărăţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 2; 4, 17; 5, 3; 5, 10; 5, 19; 5, 19; 5, 20; 6, 10; 6, 13; 6, 33; 7, 21; 8, 11; 10, 7; 11, 11; 11, 12; 12, 25; 12, 26; 12, 28; 13, 24; 13, 31; 13, 33; 13, 41; 13, 43; 13, 44; 13, 45; 13, 47; 13, 52; 16, 28; 18, 1; 18, 3; 18, 4; 18, 23; 19, 12; 19, 14; 19, 23; 19, 24; 20, 1; 20, 21; 21, 31; 21, 43; 22, 2; 23, 14; 25, 1; 25, 34; 26, 29; [2] 1, 15; 3, 24; 4, 26; 4, 30; 6, 23; 9, 1; 9, 47; 10, 14; 10, 15; 10, 23; 10, 24; 10, 25; 11, 10; 12, 34; 14, 25; 15, 43; [3] 4, 43; 6, 20; 7, 28; 8, 1; 9, 2; 9, 11; 9, 27; 9, 60; 9, 62; 10, 9; 10, 11; 11, 2; 11, 17; 11, 18; 11, 20; 12, 31; 12, 32; 13, 18; 13, 20; 13, 28; 13, 29; 14, 15; 16, 16; 17, 20; 17, 20; 17, 21; 18, 16; 18, 17; 18, 24; 18, 25; 18, 29; 19, 11; 19, 15; 21, 31; 22, 16; 22, 18; 22, 30; 23, 42; 23, 51; [4] 3, 3; 3, 5; 18, 36; 18, 36; 18, 36;
împărăţiii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 8, 12;
împărăţiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 8; [3] 4, 5;

împărechére → împerechere

împărţeálă : (1563 CORESI, PRAXIU 537) : s. f. : „Verteilung" : „partage" : (1x)
împărţeală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 51;

împărţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. aufteilen, zerteilen, 2. austeilen, verleihen" : „1. partager, 2. distribuer" : (21x)
împarţi *verb imp. 2 sg.* [3] 18, 22;
împărţi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 6, 41; [3] 15, 12; [4] 6, 11;
împărţiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 15, 24;
împărţind *verb gerunziu* [3] 23, 34;
împărţindu-se *verb gerunziu* [1] 12, 25;
împărţiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 27, 35; 27, 35; [4] 19, 24;
împărţiţi *verb imp. 2 pl.* [3] 22, 17;
împărţiţi *veb participiu pl. masc.* [3] 12, 52;
s-au împărţit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 3, 26; [3] 11, 18;
să împarte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 11, 17;
să împarţă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 12, 13;
să împărţi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 12, 26;
să va împărţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 24; 3, 25; [3] 12, 53;
va împărţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 11, 22;

împărţitór : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Erbteiler" : „celui qui partage l'héritage" : (1x)
împărţitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 14;

împerechére : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 81) : s. f. : „Zwietracht" : „désunion" : (1x)
împărechêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 10, 19;

împietrí : (c. 1573-1578 PS. SCH., *ap.* TIKTIN) : v. IV : „versteirnern" : „pétrifier" : (3x)
împietri *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 12, 40;
împietrită *verb participiu fem. sg.* [2] 6, 52; 8, 17;

împietríre : (1648 NTB) : s. f. : „Versteinerung, (aici) Härtigkeit" : „pétrification, (aici) obstination" : (1x)
împietrirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 16, 14;

împietritúră : (1648 NTB) : s. f. : „Versteinerung, (aici) Härtigkeit" : „pétrification, (aici) obstination" : (1x)
împietritura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 3, 5;

împínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „verschieben, stoßen" : „repousser, rejetter" : (1x)
să împingă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 4, 29;

împletí : (c. 1573-1578 PS. SCH. 157) : v. IV : „flechten, winden" : „tresser" : (3x)
împletind *verb gerunziu* [1] 27, 29; [2] 15, 17; [4] 19, 2;

împliní : (**pliní** : 1642 CAZ. GOV. 376) : v. IV : „erfüllen" : „achever, accomplir" : (2x)
să să plinească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 12, 38; 13, 18;

împodobí : (c. 1665-1672 MS. 4389, 53/2) : v. IV : „schmücken, zieren" : „orner, décorer" : (2x)
împodobiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 25, 7;
împodobiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 23, 29;

împodobít : (c. 1665-1672 MS. 4389, 666/1) : adj. : „geschmückt, verziert" : „décoré" : (2x)
împodobită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 11, 25; 21, 5;

împotrívă : (1551-1553 ES) : adv./prep. : „gegen(über), entgegen" : „au contraire, contre" : (13x)
împotriva *prep.* [2] 6, 48; 9, 40; 13, 3; [3] 13, 17; [4] 19, 12;
împotrivă *adv.* [1] 14, 24; [3] 20, 27;
împrotiva *prep.* [3] 8, 26;
împrotivă *adv.* [3] 2, 34; 9, 50; 19, 30; 21, 15; 21, 15;

împotriví : (1551-1553 ES) : v. IV : „sich widersetzen" : „s'opposer" : (1x)

nu vă împotrivireţi *verb imp. 2 pl.* [1] 5, 39;

împovărát : (1648 NTB) : adj. : „beladen" : „chargé" : (1x)
împovăraţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl.* [1] 11, 28;

împregiúr → împrejur

împregiurá → împrejura

împrejúr : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./prep./s. n. : „um ... herum, in der Gegend" : „autour de, aux alentours de" : (31x)
împregiurul *prep.* [3] 13, 8;
împrejur *adv.* [2] 6, 6; 9, 8; 10, 23; 11, 11; 12, 1; [3] 1, 59; 2, 21; 6, 10; 9, 12; [4] 19, 29;
împrejuru *prep.* [3] 4, 37;
împrejurul *prep.* [1] [2] 3, 32; 6, 55;
împrejurul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 3, 5; 14, 35; [2] 1, 28; [3] 3, 3; 4, 14; 7, 17;
pregiur *prep.* [1] 8, 18;
prejur *prep.* [1] 3, 4; [2] 1, 6; 3, 34; 9, 14; 9, 42; [3] 2, 9; 10, 40; 10, 41; 17, 2; [4] 11, 19;

împrejurá : (1632 EUSTR. PRAV. 277, *ap.* TIKTIN) : : (1x)
vor împregiura *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 19, 43;

împresurá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „ergreifen" : „envahir" : (6x)
împresoară *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 8, 45;
împresura *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 5, 24; [3] 5, 1; 8, 42;
împresurîndu *verb gerunziu* [2] 5, 31;
să împresoare *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 3, 9;

împreuná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. zusammenbringen, vereinigen, 2. zusammenkommen" : „1. unir, joindre, 2. se rejoindre" : (3x)
au împreunat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 19, 6; [2] 10, 9;
împreuna *verb infinitiv prezent* [3] 8, 19;

împreúnă : (1551-1553 ES) : adv. : „zusammen, gemeinsam" : „ensemble" : (33x)
împreună *adv.* [1] 13, 29; 18, 33; 22, 34; [2] 9, 30; 14, 55; 15, 7; 16, 20; [3] 1, 58; 2, 44; 7, 47; 11, 48; 17, 35; 20, 1; 22, 55; 23, 11; 23, 32; 23, 35; 23, 48; 24, 1; 24, 10; 24, 15; 24, 21; 24, 44; [4] 4, 36; 12, 2; 18, 1; 18, 15; 19, 18; 19, 32; 19, 40; 20, 4; 21, 2; 21, 3;

împroşcá : (1581-1582 PO) : v. I : „werfen; (aici) steinigen" : „lancer, jeter; (aici) lapider" : (1x)
împroşcăm *verb indicativ prezent 1 pl.* [4] 10, 33;

împrotívă → împotrivă

împrumút : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Darlehen; (aici) Vergeltung" : „emprunt; (aici) récompense" : (1x)
împrumut *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 14, 12;

împrumutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „leihen, borgen" : „prêter, emprunter" : (5x)
împrumutaţi *verb imp. 2 pl.* [3] 6, 35;
împrumutează *verb imp. 2 sg.* [3] 11, 5;
împrumutează *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 6, 34;
să să împrumutêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 5, 42;
veţi împrumuta *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 6, 34;

împrumutătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Gläubiger" : „créancier" : (1x)
unui împrumutătoriu *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 7, 41;

împúnge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „stoßen, stechen" : „pousser, piquer" : (2x)
au împuns *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 19, 37;
împunse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 19, 34;

împutá : (c. 1573-1578 PS. SCH. 103) : v. I : „schmähen" : „outrager" : (2x)
împuta *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 27, 44; [2] 14, 5;

împuţí : (c. 1573-1578 PS. SCH. 118) : v. IV : „stinkend, faul werden" : „se gaspiller" : (1x)
să va împuţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 13;

în : (1499 DERS) : prep. : „1. in, an, um, 2. bei, 3. zwischen" : „1. en, dans, à, 2. par, 3. parmi" : (1181x)

înaínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./prep. : „1. früher, zuerst, 2. von, (be)vor" : „1. auparavant, 2. avant" : (149x)
înainte *prep.* [1] 14, 6; [2] 10, 17; 10, 32; [3] 24, 4;
înainte *adv. de loc* [1] 2, 9; 12, 4; 13, 24; 13, 31; 14, 22; 21, 9; [2] 6, 45; 8, 6; 8, 7; 11, 9; 14, 35; [3] 9, 37; 10, 8; 11, 6; 18, 39; 19, 4; 19, 28; [4] 20, 4;
înainte *adv. de timp* [2] 14, 8;
înaintea *prep.* [1] 5, 16; 5, 24; 6, 1; 6, 2; 7, 6; 10, 32; 10, 32; 10, 33; 10, 33; 11, 10; 11, 10; 11, 26; 17, 2; 18, 14; 21, 2; 23, 14; 25, 32; 26, 70; 27, 11; 27, 24; 27, 29; 28, 7; [2] 1, 2; 1, 2; 2, 12; 3, 11; 6, 41; 8, 6; 9, 2; 13, 9; 14, 68; 15, 42; [3] 1, 6; 1, 8; 1, 15; 1, 17; 1, 19; 1, 75; 1, 76; 2, 22; 2, 31; 4, 7; 5, 18; 5, 19; 5, 25; 7, 27; 7, 27; 8, 47; 9, 16; 9, 52; 10, 1; 10, 21; 12, 6; 12, 8; 12, 8; 12, 9; 13, 26; 14, 2; 14, 10; 15, 10; 15, 18; 15, 21; 16, 15; 16, 15; 16, 20; 19, 27; 20, 26; 21, 36; 22, 47; 23, 14; 24, 11; 24, 19; 24, 43; [4] 1, 15; 1, 27; 1, 30; 3, 28; 10, 4; 12, 37; 20, 30;
mai înainte *adv. de loc* [2] 12, 39;
mai nainte *adv. de timp* [1] 1, 18; 5, 12; 6, 8; 8, 21; 8, 29; 17, 10; 17, 11; 17, 25; 24, 25; 24, 38; 26, 32; 26, 75; [2] 7, 27; 9, 11; 9, 12; 13, 10; 13, 23; 14, 30; 16, 7; [3] 2, 26;
mai-nainte *adv. de timp* [2] 13, 11; 14, 28; 14, 72; [3] 2, 21; 11, 38; [4] 1, 48; 4, 49; 5, 7; 7, 51; 8, 58; 9, 8; 10, 8; 11, 55; 12, 1; 12, 16; 13, 1; 13, 19; 14, 29; 15, 18; 17, 5; 17, 24;
mai-nainte *adv. de loc* [4] 6, 62;

înált : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. (şi în nume proprii) : „hoch" : „haut" : (7x)
cêle înalte *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 19, 38;
celui nalt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. neart.* [3] 8, 28;
celui nalt *subst. comun masc. sg. gen./dat. neart.* [3] 6, 35;
înalt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 1; [2] 9, 2; [3] 4, 5;
înalt foarte *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 8;

înapói : (înc. sec. XVI Ps. H) : adv. : „hinten, rück-" : „arrière, en arrière" : (4x)
înapoi *adv.* [2] 13, 16; [3] 9, 62; 17, 31; [4] 18, 6;

înălbí : (1577 CORESI, PS.) : v. IV : „weiß machen", werden : „blanchir" : (1x)
să nălbească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 9, 3;

înălbitór : (1688 BIBLIA) : s. m. (în n. p. *Ţarina Nălbitoriului*) : „Wäscher" : „Blanchisseur" : (1x)
nălbitori *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 3;

înălţá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (sich) erheben, 2. sich erhöhen, sich überheben" : „1. (s')élever, 2. se vanter" : (13x)
a să înălţa *verb infinitiv prezent* [4] 3, 14; 12, 34;
înălţa-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 23, 12; [3] 14, 11; 18, 14;
înălţă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 3, 14;
mă voiu înălţa *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 12, 32;
să înalţă *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 18, 14;
să va înălţa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 23, 12; [3] 14, 11;
te-ai înălţat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 11, 23; [3] 10, 15;
veţi înălţa *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 8, 28;

înălţáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. (şi nume propriu) : „Höhe; (aici) Christi Himmelfahrt" : „hauteur; (aici) Ascension" : (3x)
înălţarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 0, 1; 0, 3;
înălţării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 9, 51;

înălţát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „erhöht" : „élevé" : (1x)
înălţată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 16, 15;

înălţíme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Höhe" : „hauteur" : (4x)
înălţime *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 11, 10;
înălţimi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 9; [3] 2, 14;
nălţime *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 78;

înăúntru : (1559-1560 BRATU) : adv./prep. : „innen, drinnen, hinein" : „à l'intérieur, en" : (8x)
înlăuntru *adv. de loc* [1] 26, 58; [2] 14, 54; 15, 16; [3] 2, 27; 5, 18; [4] 18, 16; 20, 26;
înlăuntrul *prep.* [1] 23, 26; [3] 17, 21;
lăuntrul *prep.* [3] 11, 39;

încái : (1563 CORESI, PRAXIU 14) : adv. : „wenigstens, immerhin" : „du moins, moins" : (1x)
încai *adv.* [2] 6, 56;

íncă : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „1. noch, 2. auch, ebenfalls" : „1. encore, 2. aussi, de même" : (63x)
încă *adv.* [1] 10, 30; 12, 46; 15, 17; 16, 9; 17, 5; 18, 16; 19, 20; 24, 7; 26, 47; 26, 65; 27, 63; [2] 0, 2; 0, 2; 0, 3; 4, 36; 5, 35; 8, 17; 8, 17; 10, 21; 11, 13; 12, 6; 13, 7; 14, 43; [3] 1, 15; 2, 21; 7, 8; 8, 49; 9, 42; 11, 9; 13, 8; 14, 22; 14, 26; 14, 32; 15, 20; 18, 22; 20, 37; 22, 37; 22, 47; 22, 60; 22, 71; 24, 6; 24, 41; 24, 44; [4] 2, 4; 3, 24; 4, 35; 7, 6; 7, 8; 7, 8; 7, 30; 7, 33; 7, 39; 7, 39; 8, 20; 8, 57; 11, 30; 12, 35; 13, 33; 14, 19; 16, 12; 20, 1; 20, 9; 20, 17;

încălţát : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „geschiht" : „chaussé" : (1x)
încălţaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 6, 9;

încălţámínte : (înc. sec. XVI PS. H) : s. f. : „Schuhwerk" : „chaussure" : : (8x)
încălţăminte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 10; [3] 10, 4; 15, 22; 22, 35;
încălţămintei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [4] 1, 27;
încălţămintele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 11;
încălţămintelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 1, 7; [3] 3, 16;

încálzí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „anfeuern" : „chauffer" : (5x)
încălzindu-se *verb gerunziu* [2] 14, 67; [4] 18, 18; 18, 25;
încălzîndu-se *verb gerunziu* [2] 14, 55;
să încălziia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 18, 18;

încăpeá : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. II : „fassen" : „contenir, entcurer" : (4x)
a încăpea *verb infinitiv prezent* [4] 21, 25;
încape *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 8, 37;
încăpea *verb infinitiv prezent* [2] 2, 2;
încăpînd *verb gerunziu* [4] 2, 6;

încărcá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „(auf)laden" : „charger" : (1x)
încărcaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 11, 46;

începătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Anfang" : „commencement, début" : (5x)
începătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 8; [2] 0, 3; [4] 8, 25;
începătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 2, 11;
începăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 13, 8;

íncépe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „beginnen" : „commencer" : (74x)
începînd *verb gerunziu* [1] 14, 30; 18, 24; 20, 8; [2] 14, 72; [3] 3, 23; 23, 5; 24, 27; 24, 47; [4] 8, 9;
începîndu-se *verb gerunziu* [3] 21, 28;
începu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 4, 17; 11, 7; 11, 20; 16, 21; 16, 22; 26, 37; 26, 74; [2] 1, 45; 4, 1; 5, 20; 6, 2; 6, 7; 6, 34; 8, 31; 8, 32; 10, 28; 10, 32; 10, 47; 11, 15; 12, 1; 13, 5; 14, 33; 14, 69; 14, 71; [3] 4, 21; 7, 15; 7, 24; 7, 38; 9, 12; 11, 29; 12, 1; 14, 30; 15, 14; 19, 45; 20, 9; [4] 13, 5;
începură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 12, 1; 26, 22; [2] 2, 23; 5, 17; 6, 55; 8, 11; 10, 41; 14, 19; 14, 65; 15, 8; 15, 18; [3] 5, 21; 7, 47; 11, 53; 14, 18; 15, 24; 19, 37; 22, 23; 23, 2;
nu începêpereţi *verb imp. 2 pl.* [3] 3, 8;
va începe *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 49; [3] 12, 45;
vei începe *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 14, 9;
veţi începe *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 13, 25; 13, 26;
vor începe *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 14, 29; 23, 30;

íncépere : (1642 CAZ. GOV. 242) : s. f. : „Anfang" : „commencement" : (1x)
începerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 1;

începút : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Anfang" : „commencement" : (11x)
începutul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 35;
-nceput *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 2; [4] 1, 1; 1, 2; 6, 64; 8, 44; 15, 27; 16, 4;
-nceputul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 24, 21; [2] 10, 6; 13, 19;

încetá : (1551-1553 ES) : v. I : „aufhören" : „cesser" : (5x)
încetă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 32; [2] 4, 39; 6, 51; [3] 5, 4; 8, 24;

închíde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „schliessen" : „fermer" : (5x)
închideţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 23, 14;
închise *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 3, 20;
închizînd *verb gerunziu* [1] 6, 6; [3] 4, 20;
să închise *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 25, 10;

închiná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „neigen, sich verneigen" : „s'incliner" : (30x)
a să închina *verb infinitiv prezent* [2] 15, 18; [4] 4, 20; 4, 24;
închina-se-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 4, 23;
închinîndu-se *verb gerunziu* [1] 20, 20; [3] 24, 52;
s-au închinat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 4, 20;
să închina *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 15, 19;
să închina *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 15, 25; 18, 26;
să închină *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 8, 2; 9, 18; [2] 5, 6; [3] 1, 40; [4] 9, 38;
să închinară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 2, 11; 14, 33; 28, 9; 28, 17;
să închină *verb indicativ prezent 3 pl.* [4] 4, 23; 4, 24;
să mă închin *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 2, 8;
să ne închinăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 2, 2;
să să închine *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 12, 20;
să te închini *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 4, 9; 4, 10; [3] 4, 8;
te vei închina *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 4, 7;
vă închinaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [4] 4, 22;
vă veţi închina *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 4, 21;

închináre : (1581 CORESI, EV. 500) : s. f. : „Verbeugen" : „vénération" : (2x)
închinarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 29;
închinării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 44;

închinăciúne : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : s. f. : „Andacht" : „inclination, prière" : (5x)
închinăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 38; [3] 10, 4;
închinăciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 41;
închinăciuni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 20, 46;
închinăciunile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 11, 43;

închinătór : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Anbeter" : „adorateur" : (1x)
închinători *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 4, 23;

închinătúră : (1581 CORESI, EV. 519) : s. f. : „Begrüßung" : „salutation" : (1x)
închinăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 23, 7;

închipuí : (1563 CORESI, PRAXIU 262) : v. IV : „1. formen, bilden, gestalten, 2. vergleichen" : „1. former, 2. comparer" : (3x)
nu vă închipuireţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 8;
voiu închipui *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 11, 16;
vom închipui *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [2] 4, 30;

închís : (1559-1560 BRATU) : adj : „geschlossen" : „fermé" : (2x)
închise *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 20, 19; 20, 26;

încínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „gürten" : „ceindre" : (6x)
încingeai *verb indicativ imperfect 2 sg.* [4] 21, 18;
încingîndu-te *verb gerunziu* [3] 17, 8;
să încinsă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 21, 7;
să încinse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 13, 4;
să va încinge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 12, 37;
va încinge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 21, 18;

încíns : (1559-1560 BRATU) : adj. : „umgürtet" : „ceinturé" : (2x)
încins *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 13, 5;
încinse *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 12, 35;

încoáce : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „hier" : „ici, ça" : (4x)
încoace *adv. de loc* [1] 14, 18; 17, 17; [3] 9, 41; 19, 27;

înconjurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „umkreisen" : „encercler" : (6x)
încungiura *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 9, 35;
încungiură *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 4, 23;
încungiurat *verb participiu sg. masc.* [3] 21, 20;
încungiuraţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 23, 15;
încunjurară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 10, 24;
vor încunjura *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 19, 43;

încréde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „auf jdn. vertrauen, jdm. vertrauen" : „se fier, avoir confiance" : (1x)
încrêde-te *verb imp. 2 sg.* [1] 9, 22;

încuiá : (1551-1553 ES) : v. I : „schließen" : „fermer" : (3x)
încuiată *verb participiu fem. sg.* [3] 11, 7;
să încuie *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 4, 25;
va încuia *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 13, 25;

încuibá : (c. 1551-1558 PS. V. 457) : v. I : „nisten" : „nicher, faire son nid" : (1x)
încuibuiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 13, 19;

încuibuí → încuiba

încungiurá → înconjura

îndátă : (c. 1516-1636 GLOS. B.) : adv. : „gleich, sogleich" : „tout de suite" : (33x)
îndată *adv. de timp* [1] 14, 22; [2] 1, 10; 1, 29; 1, 31; 1, 42; 2, 2; 2, 8; 2, 12; 4, 16; 5, 2; 5, 13; 5, 29; 6, 25; 6, 45; 6, 50; 9, 15; 9, 24; 11, 2; 14, 43; [3] 2, 13; 5, 25; 8, 47; 8, 55; 13, 13; 18, 43; [4] 5, 9; 6, 21; 13, 30; 13, 32; 18, 27; 19, 34; 21, 3;
îndatăş *adv. de timp* [2] 9, 20;

îndărắpt → îndărăt

îndărắt : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „zurück" : „en arrière" : (2x)
îndărăpt *adv. de loc* [4] 6, 66;
îndărăt *adv. de loc* [4] 20, 14;

îndărắtnic : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „verdreht, unredlich" : „„tordu, pervers, malhonnête" : (2x)
îndărătnică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. voc. neart.* [1] 17, 17; [3] 9, 41;

índe : (1581 PRL) : prep. : „nach" : „vers" : (1x)
înde *prep.* [1] 27, 57;

îndelúng : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj./adv. : „lang" : „longue(ment)" : (1x)
îndelung *adv.* [2] 12, 40;

îndelungá : (1581 PRL) : v. I/IV : „entfernen, in die Länge ziehen" : „ajourner, éloigner" : (3x)
îndelungă *verb imp. 2 sg.* [1] 18, 29;
îndelungêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 18, 26;
îndelungînd *verb gerunziu* [3] 18, 7;

îndelungát : (1581 CORESI, EV. 148) : adj./s. : „1. langwierig, lang dauernd, 2. entfernt" : „1. de longue durée, 2. éloigné" : (2x)
îndelungat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 24, 13;
îndelungaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 7;

îndemínă : (c. 1516-1636 GLOS. B.) : adv. : „der Hand leicht erreichbar" : „à l'aise" : (1x)
îndemînă *adv.* [2] 3, 9;

îndemná : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „anleiten, unterweisen" : „conseiller, conduire" : (3x)
au îndemnat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 27, 20;
îndeamnă *verb imp. 2 sg.* [3] 14, 23;
îndemnă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 22;

îndesát : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „gedrückt" : „tassé" : (1x)
îndesată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 6, 38;

îndireptát → îndreptat

îndoí : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. IV : „zweifeln" : „douter" : (6x)
îndoia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 9, 7;
îndoindu-se *verb gerunziu* [3] 24, 4;
îndoişi *verb indicativ perfect 2 sg.* [1] 14, 31;
să îndoiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 28, 17;
să va îndoi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 11, 23;
să vă îndoiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 21, 21;

îndrăcí : (c. 1665-1672 MS. 4389, 277/2) : v. IV : „besessen werden" : „être possédé" : (1x)
îndrăcêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 22;

îndrăcít : (**drăcít**: 1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj./s. : „besessen" : „possédé" : (12x)
ale îndrăciţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 8, 33;
cel îndrăcit *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 5, 15; [3] 8, 36;
celui îndrăcitu *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 5, 16;
drăciţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 24;
îndrăcit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 32; [2] 5, 18;
îndrăcit *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 10, 21;
îndrăciţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 16; 8, 28;
îndrăciţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 32;
un drăcit *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 22;

îndrăgí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „liebgewinnen" : „prendre en affection" : (7x)
ai îndrăgit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 17, 26;
au îndrăgit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 3, 19;
îndrăgi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 10, 21;
îndrăgiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 12, 43;
va îndrăgi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 24; [3] 7, 42; 16, 13;

îndrăzní : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „wagen" : „oser" : (5x)
îndrăzniia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 12, 34;
îndrăznind *verb gerunziu* [2] 15, 43;
îndrăzniră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 20, 40;
îndrăzniţi *verb imp. 2 pl.* [1] 14, 27; [4] 16, 33;

îndreptá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „recht geben" : „faire justice" : (10x)
direptaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 16, 15;
îndireptă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 7, 35;
îndireptat *verb participiu masc. sg.* [3] 9, 62;
îndireptaţi *verb imp. 2 pl.* [4] 1, 23;
să direptêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 1, 79;
să îndireptă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 8, 25; [3] 13, 13;
să să îndireptêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 10, 29; 13, 11;
să îndireaptă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 19;
te vei îndirepta *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 12, 37;

îndreptát : (1648 NTB) : adv. : „gerechtfertigt" : „(de manière) justifié(e)" : (1x)
mai îndireptat *adv. de mod comp.* [3] 18, 14;

îndulcí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „besänftigen, enthärten, versüßen" : „(s')adoucir" : (1x)
veţi îndulci *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 9, 50;

înecá : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 76) : v. I : „ertränken" : „noyer" : (7x)
îneacă *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 4, 19;
înecară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 13, 7; [2] 4, 7;
să îneacă *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 8, 14;
să înecă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 8, 33;
să înecară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 5, 13;
să să înêce *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 18, 6;

înfăşá : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. I : „wickeln" : „emmailloter" : (1x)
înfăşă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 2, 7;

înfăşát : (1653 CORESI, PRAXIU 139) : adj. : „gewickelt" : „emmailloté" : (1x)
înfăşat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 12;

înfăşurá : (1642 CAZ. GOV. 295) : v. I : „(ein)wickeln" : „enrouler, emmailloter" : (1x)
înfăşură *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 15, 46;

înfierbîntát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „brennend" : „brûlant" : (1x)
înfierbîntată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 14;

înfricoşá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „Furcht/Angst einjagen" : „effrayer" : (5x)
înfricoşîndu-să *verb gerunziu* [3] 8, 25;
să înfricoşa *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 6, 51;
să înfricoşară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 4, 41; [3] 2, 9; [4] 6, 19;

înfricoşát : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „furchtbar" : „effroyable" : (2x)
înfricoşaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 6; [3] 24, 37;

înfrînă : (înc. sec XVI PS. H.) : v. I : „1. bezähmen, 2. (sich) zügeln" : „1. refréner, 2. (s')abstenir" : (2x)
înfrînează-te *verb imp. 2 sg.* [2] 4, 39; [3] 4, 35;

înfrumuseţát : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „verschönert, geschmückt" : „embelli, enjolivé" : (1x)
înfrumuseţată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 44;

înfruntá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „trotzen" : „affronter" : (1x)
înfruntă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 16, 14;

înfrunzí : (1551-153 ES) : v. IV : „ausschlagen" : „bourgeonner" : (2x)
înfrunzesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 21, 30;
înfrunzêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 13, 28;

îngăduí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. zulassen, 2. warten" : „1. permettre, 2. attendre" : (3x)
îngăduiêşte *verb imp. 2 sg.* [3] 9, 59; 9, 61;
voiu îngădui *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 17, 17;

îngenuncheá : (1551-1553 ES) : v. II : „(nieder)knien" : „s'agenouiller" : (5x)
îngenunchind *verb gerunziu* [1] 17, 14; 27, 29; [2] 1, 40; 10, 17; [3] 22, 41;

ínger : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Engel" : „ange" : (54x)
înger *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 18; 1, 34; 2, 21; 22, 43; [4] 5, 4; 12, 29;
îngeri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 49; 25, 31; 26, 53; [3] 9, 26; 24, 23; [4] 20, 12;
îngerii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 11; 13, 39; 13, 41; 16, 27; 18, 10; 22, 30; 24, 31; 24, 36; [2] 1, 13; 8, 38; 12, 25; 13, 27; 13, 32; [3] 2, 15; 16, 22; 20, 36; [4] 1, 51;
îngerilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 4, 6; 25, 41; [3] 4, 10; 12, 8; 12, 9; 15, 10;
îngerul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 20; 1, 24; 2, 13; 2, 19; 11, 10; 28, 2; 28, 5; [2] 1, 2; [3] 1, 11; 1, 13; 1, 19; 1, 26; 1, 28; 1, 30; 1, 35; 1, 38; 2, 9; 2, 10; 2, 13;

înghiţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schlucken" : „ingurgiter" : (2x)
înghit *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 12, 40;
înghiţiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 23, 24;

îngrădí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „umzäunen" : „clôturer" : (2x)
îngrădi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 21, 33; [2] 12, 1;

îngrădíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Umzäumung" : „clôture" : (1x)
îngrădiri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 14, 23;

îngrăşá : (c. 1551-1558 PS. V. 478) : v. I : „fett werden" : „engraisser" : (1x)
s-au îngrăşat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 13, 15;

îngrăşát : (1643 VARLAAM, C. *ap.* TIKTIN) : adj. : „fett" : „gras" : (2x)
cel îngrăşat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [3] 15, 27; 15, 30;

îngreuiá : (c. 1564 CORESI, CAZ. 86) : v. I : „be-, erschweren" : „alourdir" : (4x)
îngreuiaţi *verb participiu masc. pl.* [1] 26, 43; [2] 14, 40; [3] 9, 32;
să să îngreuiêze *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 21, 34;

îngrijí : (c. 1600 DIR, *ap.* TIKTIN) : v. IV/I : „sich um jdm Sorge machen" : „s'inquiéter" : (1x)
a să îngrija *verb infinitiv prezent* [2] 14, 33;

îngropá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „ein-, be-, vergraben" : „enterrer, enfouir, ensevelir" : (7x)
a îngropa *verb infinitiv prezent* [4] 19, 40;
îngropară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 14, 12; [3] 16, 22;
să îngroape *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 8, 22; [3] 9, 60;
să îngrop *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 8, 21; [3] 9, 59;

îngropáre : (1551-1553 ES) : s. f. : „Begräbnis" : „enterrement" : (4x)
îngropare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 8;
îngroparea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 12; 27, 7;
îngropării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [4] 12, 7;

înmulţí : (1551-1553 ES) : v. IV : „vermehren" : „accroître, multiplier" : (1x)
să va înmulţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 12;

înnebuní : (**nebuní**: 1563 CORESI, PRAXIU 222) : v. IV : „wahnsinnig werden" : „affoler, devenir fou" : (1x)
să nebunêşte *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 10, 20;

înnoíre : (1642 CAZ. GOV. 138) : s. f. : „Erneuerung" : „nouveauté" : (1x)
înnoirile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 10, 22;

înnoptá : (1620 MOXA, *ap.* TIKTIN) : v. I : „übernachten" :

„passer la nuit" : (1x)
înoptă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 6, 12;

îns, ínsa : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „er, sie" : „il, elle" : (29x)
însa *pron. pers. 3 fem. sg. nom./ac. acc.* [1] 10, 11; [3] 19, 45; [4] 6, 50;
însăle *pron. pers. 3 fem. pl. nom./ac. acc.* [3] 5, 2;
însele *pron. pers. 3 fem. pl. nom./ac. acc.* [1] 18, 12;
însul *pron. pers. 3 masc. sg. nom./ac. acc.* [1] 17, 18; [2] 1, 25; 1, 26; 7, 15; 9, 25; 9, 25; 11, 2; 11, 13; 14, 23; [3] 4, 35; 4, 35; 13, 6;
înşi *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* [1] 26, 73; [2] 8, 3; [3] 22, 50;
înşii *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* [1] 23, 34; 23, 34; [2] 14, 69; 16, 12; [3] 6, 13; 11, 15; 11, 49; 17, 15; 22, 24;

ínsă : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „indessen" : „pourtant" : (20x)
însă *conjunctie coord.* [1] 8, 11; 11, 22; 11, 24; 18, 7; 26, 39; 26, 64; [3] 10, 11; 10, 14; 10, 20; 11, 41; 13, 33; 18, 8; 19, 27; 22, 21; 22, 42; 23, 28; [4] 7, 13; 12, 42; 20, 5; 21, 4;

însătoşá → însetoşa

însemná : (1570 CORESI, LIT. / **semná** : 1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „markieren" : „marquer" : (3x)
însemnînd *verb gerunziu* [4] 12, 33; 18, 32;
semnează *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 0, 3;

însetoşá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „dürsten " : „avoir soif" : (7x)
însătoşat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 25, 35; 25, 42;
însetoşază *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 6;
să însetoşezu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 4, 15;
va însătoşa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 4, 13;
va însetoşa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 4, 14; 6, 35;

însetoşát : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „durstig" : „assoiffé" : (1x)
însetoşat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 7, 37;

înspăimát : (1642 CAZ. GOV. 353) : adj. : „erschrocken" : „effrayé" : (1x)
înspăimaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 4, 40;

înspăimîntá → spăimînta

ínsa(ul), ínsa : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „er, sie" : „il, elle" : (6x)
-însa *pron. pers. 3 fem. sg. nom./ac. acc.* [4] 6, 50;
-însăle *pron. pers. 3 fem. pl. nom./ac. acc.* [3] 5, 2;
-însele *pron. pers. 3 fem. pl. nom./ac. acc.* [1] 18, 12;
-înşi *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* [1] 26, 73;
-înşii *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* [1] 23, 34; 23, 34;

ínsumi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./pron. : „selbst" : „moi-même" : (6x)
însumi *adj. pron. de întărire 1 sg. masc. nom./ac.* [3] 24, 39;
înşine *pron. de întărire 1 masc. pl. nom./ac.* [3] 22, 71;
înşivă *pron. de întărire 2 pl. masc. nom./ac.* [1] 23, 31; [3] 12, 57;
înşivă *adj. pron. de întărire 2 pl. masc. nom./ac.* [2] 6, 31; 13, 9;

însurá : (1551-1553 ES) : v. I : „heiraten" : „se marier" : (8x)
însura-să *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 17, 27;
însurîndu-se *verb gerunziu* [1] 22, 25; 24, 38;
să însoară *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 22, 30; [3] 20, 34;
să să însoare *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 19, 10;
să vor însura *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 12, 25; [3] 20, 35;

ínsuşi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./pron. : „selbst" : „lui-même" : (12x)
însuşi *pron. de întărire 3 masc. sg. nom./ac.* [1] 14, 23; [2] 3, 13; [4] 0, 1;
însuşi *adj. pron. de întărire 3 sg. masc. nom./ac.* [2] 6, 47; 9, 8; 12, 36; 12, 37; [3] 9, 10; 24, 15; 24, 36;
înşişi *pron. de întărire 3 masc. pl. nom./ac.* [1] 19, 12;
înşişi *adj. pron. de întărire 3 pl. masc. nom./ac.* [1] 20, 17;

ínsuţi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./pron. : „selbst" : „toi-même" : (1x)
însuţi *pron. de inttrire 2 masc. sg. nom./ac.* [3] 4, 23;

înşelá : (1551-1553 ES) : v. I : „betrügen" : „tromper" : (9x)
înşală *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 7, 12;
să înşale *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 24, 24;
să înşale *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 24, 4; [2] 13, 22;
să vă înşale *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [2] 13, 5;
v-aţi înşălat *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [4] 7, 47;
vă înşălareţi *verb indicativ perfect simplu 2 pl.* [3] 12, 29;
vor înşăla *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 5; 24, 11;

înşelăciúne : (c. 1551-1558 PS. V. 467) : s. f. : „Täuschung" : „tromperie" : (4x)
înşălăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 1;
înşălăciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 22; [2] 4, 19; 7, 22;

înşeuá : (înşălá : 1683 DOS. PAR. 205) : v. I : „satteln" : „seller" : (1x)
să vă înşălaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [3] 21, 8;

întărí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(ver) : stärken, kräftigen, befestigen" : „fortifier, renforcer" : (11x)
ai întărit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 21, 16;
întărêşte *verb imp. 2 sg.* [3] 22, 32;
întări *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 9, 51;
întărind *verb gerunziu* [2] 16, 20;
întărindu *verb gerunziu* [3] 22, 43;
întăriră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 27, 66;
întăriţi *verb imp. 2 pl.* [1] 27, 65;
s-au întărit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 16, 26;
să întăriia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 23, 23;
să întăriia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 1, 80; 2, 40;

întăríre : (1581 CORESI, EV. 205) : s. f. : „Verstärkung" : „renforçage" : (1x)
întărirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 8;

întărîtá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „erregen" : „irriter" : (1x)
întărîta *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 23, 5;

întemeiá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „begründen" : „fonder" : (1x)
întemeiat fiind *verb participiu sg. masc.* [3] 6, 40;

întemeiát : (1563 CORESI, PRAXIU 458) : adj. : „begründet" : „fondé" : (2x)
era întemeiată *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 6, 48;
întemeiată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 25;

întemeiére : (c. 1665-1672 MS. 4389, 695/[1]) : s. f. : „Gründung, Begründung" : „fondation, motivation" : (2x)
întemeiêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 25, 34; [3] 1, 4;

înteţí : (1649 MARD.) : v. IV : „ergreifen" : „prendre" : (2x)
înteţiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 8, 7;
înteţiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 22, 59;

întínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „ausstrecken, sich erstrecken" : „(s')étendre, tendre" : (11x)
au întinsu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 26, 23;
întinde-vei *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [4] 21, 18;
să tindea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 5, 15;
tinde *verb imp. 2 sg.* [1] 12, 13; [2] 3, 5; [3] 6, 10;
tinse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 12, 13; [2] 1, 41; 3, 5;
tinzînd *verb gerunziu* [1] 12, 49; 26, 51;

întínge : (1581 PO) : v. III: „ausstrecken, sich erstrecken": „(s') : étendre, tendre" : : (4x)
întinge *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 20;
întingînd *verb gerunziu* [4] 13, 26; 13, 26;
să întingă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 16, 24;

întíns : (1559-1560 BRATU) : adv. : „1. ausgedehnt, 2. unaufhörlich" : „1. étendu, 2. ininterrompu" : (1x)
întins *adv.* [3] 23, 10;

întîi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „zuerst" : „premièrement" : (41x)
întăiu *num. ord. masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 8, 7;
întîi *num. ord. masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 2, 10;
întîi *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 26;
întîi *adv.* [1] 13, 30; 19, 30;
întîiu *adv. de timp* [1] 5, 24; 6, 33; 7, 5; 10, 2; 12, 29; 17, 27; 20, 16; 21, 36; [2] 3, 27; 4, 28; 10, 31; 12, 39; 16, 9; [3] 2, 2; 6, 42; 9, 59; 9, 61; 10, 5; 11, 43; 12, 1; 17, 25; 21, 9; 21, 14; [4] 1, 41; 5, 4; 10, 40;
întîiu *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [3] 13, 30;
întîiu *num. ord. masc. sg. nom./ac.* [1] 20, 27;
întîiu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 38;
întîiu *adv.* [4] 20, 8;
întîiul *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 44; [4] 1, 15;
mai întîiu *adv. de timp* [2] 12, 28; 12, 29; [4] 20, 4;
-ntîiu *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 17;

întîmpiná : (tîmpiná : înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „entgegengehen, -kommen, -treten, empfangen" : „aller à la rencontre de, aller au devant de, accueillir" : (10x)
au întimpinat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 11, 30; 12, 18;
întimpinară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 4, 51;
întimpină *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 11, 20;
să să timpine *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 14, 31;
timpină *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 5, 2; [3] 8, 27;
timpinară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 8, 28; [3] 17, 12;
timpina-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 22, 10;
va timpina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 14, 13;

întîmpináre : (tîmpináre: înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Empfang, Entgegenkommen, 2. Verhalten, 3. Gegenüberstellung" : „1. réception, 2. attitude, 3. confrontation" : (4x)
timpinarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 34; 25, 6; [4] 12, 13;
tîmpinarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 25, 1;

întîmplá : (1600 DIR) : v. I : „sich ereignen" : „arriver, survenir" : (6x)
s-ară tîmpla *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 26, 35;
să întîmplă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 9;
să să întîmple *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 10, 32;
să tîmplară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 24, 14;
se va tîmpla *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 18, 13;
tîmplîndu-se *verb gerunziu* [2] 6, 21;

întîmpláre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 259/[1]) : s. f. : „1. Unfall, 2. Zufall" : „1. accident, 2. hasard" : (1x)
tîmplare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 10, 31;

întoárce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „kehren, wenden, drehen, versetzen, wiedergewinnen" : „tourner, retourner, ramener, muter, transférer, recouvrer" : (45x)
a întoarce *verb infinitiv prezent* [3] 1, 17; 10, 35;
întoarce *verb imp. 2 sg.* [1] 5, 39; 26, 52; [3] 6, 29;
întoarce-mă-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 12, 44; [3] 11, 24;
întoarse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 27, 3;
întoarseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 10, 17;
întorcînd *verb gerunziu* [3] 23, 2;
întorcîndu *verb gerunziu* [3] 7, 44; 9, 55; 10, 23; 14, 25;
întorcîndu-să *verb gerunziu* [1] 16, 23; [3] 22, 61; 23, 28;
întorcîndu-se *verb gerunziu* [1] 7, 6; 9, 22; 17, 22; [2] 5, 30; 8, 33; 14, 40; [3] 7, 9; [4] 1, 38; 20, 16; 21, 20;
mă voiu întoarce *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 10, 35;
să întoarsără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 2, 20;
să întoarse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 56; 4, 14; [4] 20, 14;
să întoarseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 2, 39; 2, 45; 23, 48;
să întorcea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 2, 43;
să să întoarcă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 13, 15; [2] 4, 12;
să să întoarcă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 2, 12; [2] 13, 16;
să te întorci *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 5, 42;
să va întoarce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 13; [3] 17, 4;
să vor întoarce *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 12, 40;
va întoarce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 1, 16;
vă veţi întoarce *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 18, 3;

întócmai : (1563 CORESI, PRAXIU 216) : adv. : „getreulich" : „identiquement" : (1x)
întocma *adv.* [3] 6, 34;

íntre : (1451 DERS / în top. *Untre*) : prep. : „zwischen, unter" :

„entre, parmi" : (29x)
între *prep.* [1] 13, 25; 14, 22; 18, 15; 18, 15; 20, 26; 23, 35; 23, 35; 27, 56; [3] 8, 32; 8, 41; 8, 51; 9, 46; 9, 48; 11, 51; 11, 51; 12, 14; 16, 26; 16, 26; 21, 23; 22, 24; 22, 27; 23, 12; [4] 11, 56; 13, 35; 16, 17; 16, 19;
să între *prep.* [2] 1, 45; [4] 3, 5;
să între *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 10, 25;

întrebá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „fragen" : „demander" : (92x)
a întreba *verb infinitiv prezent* [2] 9, 32; [3] 9, 45; 22, 23;
ar întreba *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [3] 19, 31;
întreabă *verb imp. 2 sg.* [4] 18, 21;
întreabă *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 16, 5;
întreba *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 7, 17; [3] 22, 64; [4] 4, 31; 9, 15; 12, 21;
întreba *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 2, 4; 16, 13; [2] 5, 9; 8, 5; 8, 27; 10, 17; [3] 18, 36; 23, 9; [4] 4, 47; 4, 52;
întrebară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 12, 10; 17, 10; 22, 23; [2] 4, 10; 7, 5; 9, 11; 9, 28; 10, 2; 10, 10; 12, 18; 13, 3; [3] 3, 10; 3, 14; 8, 9; 20, 21; 20, 27; 21, 7; [4] 1, 21; 1, 25; 5, 12; 9, 2; 9, 19; 19, 31;
întrebat *verb participiu sg. masc.* [3] 17, 20;
întrebaţi *verb imp. 2 pl.* [4] 9, 21; 9, 23;
întreba-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 21, 24; [2] 11, 29; [3] 6, 9; 20, 3;
întrebă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 22, 35; 22, 41; 27, 11; [2] 8, 23; 9, 16; 9, 21; 9, 33; 12, 28; 14, 60; 14, 61; 15, 2; 15, 4; 15, 44; [3] 8, 30; 9, 18; 15, 26; 18, 40; 23, 3; 23, 6; 18, 18; [4] 18, 7; 18, 19; 19, 38;
întrebi *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 18, 21;
întrebînd *verb gerunziu* [3] 2, 46; [4] 8, 7;
întrebîndu *verb gerunziu* [3] 23, 14;
întrebîndu-să *verb gerunziu* [2] 9, 10; 9, 14;
să întreba *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 1, 27; [3] 24, 15;
să întrêbe *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 22, 46; [2] 12, 34; [4] 1, 19; 13, 24; 16, 30;
să întrêbe *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 20, 40; [4] 16, 19;
veţi întreba *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 16, 23;
voiu întreba *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 22, 68;

întrebáre : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Frage" : „demande" : (1x)
întrebare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 3, 25;

întréce : (c. 1573-1578 PS. SCH. 23) : v. III : „überhollen" : „dépasser" : (1x)
întrec *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 21, 31;

întrég : (1551-1553 ES) : adj. : „ganz, gesamt" : „entier" : (3x)
întreagă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 8, 35;
întreg *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 5, 15;
întregi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 16;

întristá : (1551-1553 ES) : v. I : „betrüben, traurig machen" : „rendre/devenir triste, s'affliger, s'attrister" : (8x)
a să întrista *verb infinitiv prezent* [1] 26, 37; [2] 14, 19;
întristîndu-să *verb gerunziu* [1] 26, 22;
întristîndu-se *verb gerunziu* [2] 6, 26; 10, 22;
să întristară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 17, 23; 18, 31;
să întristă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 18, 23;

întristáre : (1563 CORESI, PRAXIU 304) : s. f. : „Trauer" : „regret" : (1x)
-ntristare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 22, 45;

întristat : (1620 MOXA) : adj.: „betrübt, taurig" : „attristé, affligé" : (3x)
întristat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 22; [3] 18, 24;
întristatu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [2] 14, 34;

întru : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „in, an, um" : „en, dans, à" : (469x)
într *prep.* [1] 2, 6; 4, 8; 6, 4; 6, 4; 6, 6; 6, 18; 6, 18; 8, 13; 9, 1; 10, 11; 10, 19; 10, 29; 12, 1; 12, 32; 14, 13; 18, 1; 18, 6; 20, 13; 22, 23; 24, 19; 26, 31; 26, 55; 27, 46; [2] 1, 32; 2, 20; 4, 5; 4, 35; 7, 15; 9, 2; 9, 25; 11, 2; 11, 13; 13, 11; 16, 12; [3] 2, 8; 2, 38; 4, 5; 4, 5; 5, 3; 5, 12; 6, 6; 6, 23; 7, 21; 8, 22; 8, 22; 9, 52; 9, 56; 10, 7; 10, 21; 10, 38; 11, 7; 12, 12; 12, 20; 12, 52; 13, 1; 13, 6; 13, 10; 13, 14; 13, 31; 14, 1; 14, 18; 14, 25; 15, 13; 16, 28; 17, 12; 17, 31; 17, 34; 17, 34; 18, 2; 19, 4; 19, 12; 19, 45; 20, 1; 20, 19; 22, 24; 22, 52; 23, 7; 23, 12; 24, 1; 24, 13; 24, 13; 24, 33; [4] 4, 53; 5, 9; 11, 6; 11, 54; 13, 27; 16, 23; 16, 26; 18, 20; 20, 1; 20, 7; 20, 19;
întru *prep.* [1] 1, 20; 2, 6; 3, 9; 3, 11; 3, 17; 4, 5; 4, 16; 4, 23; 5, 13; 5, 19; 5, 19; 5, 20; 5, 28; 5, 33; 6, 5; 6, 7; 6, 13; 6, 23; 6, 29; 7, 21; 8, 4; 8, 11; 8, 34; 9, 3; 9, 4; 9, 21; 9, 33; 9, 35; 10, 18; 10, 20; 10, 27; 10, 32; 11, 8; 11, 11; 11, 20; 11, 21; 11, 23; 11, 25; 12, 11; 12, 21; 12, 25; 12, 25; 12, 26; 12, 27; 12, 40; 13, 19; 13, 21; 13, 43; 13, 52; 13, 57; 14, 1; 14, 2; 14, 35; 16, 7; 16, 8; 16, 28; 17, 5; 18, 1; 18, 3; 18, 4; 18, 6; 18, 20; 19, 23; 19, 24; 20, 21; 20, 26; 20, 27; 21, 9; 21, 9; 21, 19; 21, 22; 21, 25; 21, 31; 21, 32; 21, 38; 21, 42; 21, 42; 22, 25; 22, 40; 23, 11; 23, 21; 23, 39; 24, 5; 24, 14; 24, 14; 24, 48; 25, 1; 25, 30; 25, 31; 25, 40; 26, 28; 26, 29; 28, 1; 28, 15; [2] 0, 3; 1, 4; 1, 11; 1, 15; 1, 27; 1, 28; 1, 44; 2, 6; 2, 8; 2, 8; 4, 2; 4, 15; 4, 17; 5, 12; 5, 30; 6, 3; 6, 4; 6, 11; 6, 14; 6, 51; 8, 38; 9, 10; 9, 16; 9, 34; 9, 38; 9, 42; 9, 47; 9, 50; 10, 15; 10, 23; 10, 24; 10, 25; 10, 26; 10, 37; 10, 43; 10, 43; 11, 9; 11, 10; 11, 10; 11, 23; 11, 31; 12, 7; 12, 38; 13, 9; 14, 4; 14, 9; 14, 25; 15, 40; 16, 2; [3] 1, 1; 1, 6; 1, 7; 1, 17; 1, 25; 1, 28; 1, 42; 1, 44; 1, 66; 1, 77; 1, 79; 2, 14; 2, 14; 2, 32; 2, 34; 2, 34; 2, 44; 2, 49; 2, 51; 2, 52; 3, 8; 3, 15; 4, 18; 4, 27; 5, 17; 5, 22; 6, 12; 7, 1; 7, 16; 7, 28; 7, 28; 7, 39; 7, 47; 8, 15; 8, 15; 9, 5; 9, 62; 10, 10; 10, 13; 10, 17; 11, 17; 11, 33; 11, 35; 12, 1; 12, 3; 12, 8; 12, 17; 12, 27; 12, 45; 12, 57; 13, 14; 13, 28; 13, 29; 13, 35; 14, 14; 14, 15; 16, 3; 16, 11; 16, 12; 16, 24; 18, 4; 18, 9; 18, 17; 18, 25; 19, 17; 19, 30; 19, 38; 19, 42; 19, 44; 19, 44; 20, 5; 20, 14; 21, 6; 21, 13; 21, 27; 22, 7; 22, 16; 22, 19; 22, 23; 22, 26; 22, 28; 22, 30; 23, 14; 23, 22; 23, 40; 23, 42; 23, 53; 24, 1; 24, 4; 24, 12; 24, 18; 24, 26; 24, 27; 24, 32; 24, 38; [4] 1, 4; 1, 5; 1, 12; 1, 14; 1, 47; 2, 11; 3, 5; 3, 16; 4, 14; 4, 31; 4, 33; 4, 37; 4, 39; 4, 52; 4, 53; 5, 3; 5, 5; 5, 7; 5, 26; 5, 26; 5, 28; 5, 29; 5, 29; 5, 35; 5, 38; 5, 39; 5, 42; 5, 43; 5, 43; 6, 22; 6, 40; 6, 45; 6, 52; 6,

53; 6, 56; 6, 56; 6, 61; 7, 4; 7, 4; 7, 5; 7, 12; 7, 18; 7, 35; 7, 39; 7, 43; 7, 48; 8, 12; 8, 24; 8, 30; 8, 31; 8, 44; 8, 44; 9, 3; 9, 16; 9, 30; 9, 34; 9, 36; 9, 39; 10, 19; 10, 38; 10, 42; 11, 10; 11, 25; 11, 38; 11, 45; 11, 48; 11, 52; 11, 54; 12, 13; 12, 19; 12, 25; 12, 35; 12, 37; 12, 42; 12, 46; 13, 31; 13, 32; 13, 32; 13, 34; 13, 35; 14, 1; 14, 10; 14, 10; 14, 10; 14, 11; 14, 11; 14, 12; 14, 13; 14, 13; 14, 14; 14, 17; 14, 20; 14, 20; 14, 20; 14, 20; 14, 26; 14, 30; 15, 4; 15, 4; 15, 5; 15, 5; 15, 6; 15, 7; 15, 8; 15, 10; 15, 10; 15, 11; 15, 16; 15, 24; 16, 9; 16, 13; 16, 23; 16, 24; 16, 26; 16, 30; 16, 33; 17, 10; 17, 11; 17, 12; 17, 13; 17, 21; 17, 21; 17, 21; 17, 23; 17, 23; 17, 23; 17, 26; 17, 26; 18, 38; 19, 4; 19, 6; 19, 24; 19, 41; 20, 12; 20, 19; 20, 25; 20, 31; 21, 3;

întrucît : (c. 1683-1686 Ms. 45, 728/1) : conj. : „denn" : „car" : (2x)
întrucît *conjunctie subord.* [1] 25, 45; [3] 5, 34;

întunecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „ab-, verdunkeln" : „s'obscurcir, devenir sombre" : (2x)
să întunecă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 23, 45;
să va întuneca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 29; [2] 13, 24;

întunecát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „dunkel" : „sombre" : (3x)
întunecat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 23; [3] 11, 34;
întunecată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 11, 36;

întunéric : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Finsternis, Dunkel" : „ténèbres, obscurité" : (23x)
întunêrec *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 23; 10, 27; 27, 45; [2] 15, 33; [3] 1, 79; 11, 35; 12, 3; 23, 44; [4] 1, 5; 6, 17; 8, 12; 12, 35; 12, 35; 12, 46; 20, 1;
întunêrecul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 6, 23; 8, 12; 22, 13; 25, 30; [4] 1, 5; 3, 19;
întunêrecului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 22, 53;
-ntunêrec *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 16;

înturná : (1551-1553 ES) : v. I : „kehren, wenden, drehen" : „tourner, retourner, ramener" : (21x)
întoarnă-te *verb imp. 2 sg.* [3] 8, 39;
să va înturna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 10, 6;
înturnă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 8, 37; 8, 40; 8, 55;
înturnîndu-să *verb gerunziu* [3] 9, 10; 14, 21; 24, 9;
înturnîndu-se *verb gerunziu* [1] 21, 18; [3] 7, 10; 23, 56;
înturnîndu-te *verb gerunziu* [3] 22, 32;
să înturna *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 19, 15;
să înturnară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 24, 33; 24, 52;
să înturnă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 4, 1; 17, 15;
să să întoarne *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 17, 18;
să să întoarne *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 24, 18; [3] 17, 31; 19, 12;

înţelegătór : (1559-1560 BRATU) : adj. : „sachverständig, -kundig" : „intelligent, avisé" : (2x)
înţelegători *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl.* [1] 11, 25; [3] 10, 21;

înţelége : (1521 NEACŞU) : v. III : „verstehen" : „comprendre" : (24x)
înţelêge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 19; 13, 23;
înţelêgeţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 8, 17;
înţelêgeţi *verb imp. 2 pl.* [1] 13, 51; 15, 10; [2] 7, 14;
înţelegînd *verb gerunziu* [2] 15, 45; [3] 9, 11; 20, 23; 23, 7;
înţelêsără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 2, 50;
înţelêse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 4, 1;
înţelêseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 17, 13; [2] 9, 32; [3] 18, 34;
să înţeleagă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 24, 15; [2] 13, 14;
să înţeleagă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 13, 15; [2] 4, 12; [3] 24, 45;
să înţelêge *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 1, 42; 9, 7;
veţi înţelêge *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 13, 14; [2] 4, 13;

înţelepciúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weisheit, Wissen" : „sagesse, connaissance" : (11x)
înţelepciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 34; [3] 21, 15;
înţelepciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 2; [3] 2, 47; 7, 35; 11, 49;
înţelepţia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 11, 31;
înţelepţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 40; 2, 52;
înţelepţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 19; 12, 42;

înţelépt : (1521 NEACŞU) : adj./s. : „1. Weise, 2. weise" : „1./2. sage" : (12x)
cêle înţelêpte *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 25, 4; 25, 9;
celor înţelêpte *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 25, 8;
înţeleaptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 45;
înţelept *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 42;
înţelept *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. neart.* [1] 7, 24;
înţelêpte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 25, 2;
înţelepţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 34;
înţelepţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 16; 11, 25; [3] 10, 21; 16, 8;

înţelepţéşte : (1644 GCR I, 110) : adv. : „weise" : „sagement" : (1x)
înţelepţêşte *adv.* [3] 16, 8;

înţelepţíe : (1563 CORESI, PRAXIU 459) : s. f. : „Weisheit" : „sagesse" : (2x)
înţelepţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 54;
înţelepţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 17;

înţelés : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Verständnis" : „intelligence" : (1x)
înţelesul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 12, 33;

învăluí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „wickeln" : „rouler" : (3x)
învăluia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 10, 40;
învăluindu-se *verb gerunziu* [1] 14, 24;
învăluit *verb participiu sg. masc.* [2] 14, 51;

învăluít : (1581 CORESI, EV. 265) : adj.: „gebogen, gefaltet" :

„courbé, plié" : (1x)
învăluită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 20, 7;

învăţá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. lehren, 2. lernen" : „1./2. apprendre" : (64x)
a învăţa *verb infinitiv prezent* [2] 4, 1; 6, 2; 6, 34; 8, 31;
ai învăţat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 13, 26;
am învăţat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 18, 20;
au învaţat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 6, 45;
au învăţat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 6, 30; [3] 11, 1; [4] 8, 28;
era învăţaţi *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 28, 15;
era învăţînd *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* [1] 7, 29; [2] 1, 22; [3] 21, 37;
învaţă *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 11, 1;
învăţa *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 5, 2; 13, 54; 21, 23; [2] 1, 21; 2, 13; 4, 2; 9, 31; 10, 1; 11, 17; [3] 4, 15; 4, 31; 5, 3; 6, 6; [4] 7, 14; 8, 2;
învăţaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 9, 13; 28, 19; [2] 13, 28;
învăţînd *verb gerunziu* [1] 4, 23; 9, 35; 26, 55; 28, 20; [2] 6, 6; 7, 7; 12, 35; 14, 49; [3] 5, 17; 13, 22; 19, 47; 20, 1; 23, 5; [4] 6, 59; 7, 28; 8, 20;
înveţi *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 22, 16; [2] 12, 14; [3] 20, 21; 20, 21; [4] 9, 34;
să învêţe *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 11, 1; [4] 7, 35;
te-ai învăţat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 1, 4;
va învăţa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 19; 5, 19; [3] 12, 12; [4] 14, 26;
vă învăţareţi *verb imp. 2 pl.* [2] 13, 11;
vă învăţaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 11, 29; 24, 32;

învăţát : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „kenntnisreich" : „sage, instruit" : (2x)
învăţată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 8;
învăţaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [4] 6, 45;

învăţătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Lehrer" : „maître" : (42x)
învăţătoare *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [3] 17, 13;
învăţători *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 23, 8; 23, 10;
învăţătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 11; 10, 24; 17, 24; 23, 8; 23, 10; 26, 18; [2] 5, 35; [3] 22, 11; [4] 11, 28; 13, 13; 13, 14;
învăţătoriule *subst. comun masc. sg. voc. art.* [1] 8, 19; 12, 38; 19, 16; 22, 16; 22, 24; 22, 36; 23, 7; [2] 4, 38; 9, 17; 9, 38; 10, 17; 10, 20; 10, 35; 10, 51; 12, 14; 12, 19; 12, 32; 13, 1; [3] 3, 12; 12, 13; 18, 18; 19, 39; 20, 21; 20, 28; 20, 39; 21, 7; [4] 1, 38; 20, 16;

învăţătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Lehre, Belehrung" : „enseignement, étude" : (15x)
învăţătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 28; 22, 33; [2] 0, 3; 1, 22; 1, 27; 4, 2; 11, 18; 12, 38; [3] 4, 32; [4] 18, 19;
învăţătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 7, 16; 7, 17;
învăţături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 9;
învăţăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 12; [2] 7, 7;

învelí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „bedecken" : „couvrir" : (2x)
învăli *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 27, 59; [3] 23, 53;

înviá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „lebendig machen" : „faire vivre" : (34x)
a învie *verb infinitiv prezent* [3] 24, 7;
a înviia *verb infinitiv prezent* [1] 16, 21; [2] 8, 31; [3] 9, 22;
au învis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 14, 2; [4] 12, 1; 12, 9;
învia-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 17, 33;
înviază *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 7, 22;
învie *verb perfect simplu 3 sg.* [3] 15, 24;
învііaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 10, 8;
învііnd *verb gerunziu* [2] 16, 9;
învise *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 8, 55; 15, 32; [4] 2, 22;
să învie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 20, 28; 24, 46;
să înviez *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 6, 39;
să să învie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 20, 9;
va învia *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 18, 33;
va învie *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 9, 31;
va învíe *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 17, 23;
va învііa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 9, 18; 17, 9; 20, 19; [2] 10, 34;
voiu învііa *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 26, 32; [2] 14, 28; [4] 6, 40; 6, 54;
vor învia *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 12, 26;
vor învie *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 12, 23; 12, 25;
vor învііa *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 20, 37;

învіére : (1551-1553 ES) : s. f. : „Auferstehung" : „résurrection" : (16x)
a învierii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 20, 35;
învіere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 23; 22, 28; 22, 30; [2] 12, 18; 12, 23; [3] 20, 33; [4] 5, 29; 5, 29;
învіêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 20, 27; [4] 11, 24;
învierea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 31;
învіêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 53; [3] 14, 14; [4] 11, 25;
învierii *subst. propriu fem. sg. gen./dat. art.* [3] 20, 36;

învínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „besiegen" : „vaincre" : (1x)
vor învinge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 16, 18;

învinuí : (vinuí : 1581 CORESI, EV. 274) : v. IV : „beschuldigen" : „inculper" : (2x)
aţi vinui *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 12, 7;
s-au vinuit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 27, 3;

învrednicí : (1642 CAZ. GOV. 427) : v. IV : „sich würdig erweisen" : „être digne" : (1x)
învredniciiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [3] 7, 7;

J

jále : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Klage, Wehmut" : „lamentation, douleur" : (1x)
jale *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 7, 32;

jărátic : (1648 NTB 303) : s. n. : „Kohlenfeuer" : „feu de

charbon" : (2x)
jăratec *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 18, 18; 21, 9;

jefuí : (înc. sec. XVII ROSETTI, SB 41) : v. IV : „plündern, rauben" : „ravir, piller" : (4x)
să jăfuiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 3, 27;
să jăhuiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 12, 29;
va jăfui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 27;
va jăhui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 29;

jefuitór : (1640 CEASLOV 110a) : adj. : „Räuber" : „ravisseur" : (1x)
jăhuitori *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 18, 11;

jelí : (1563 CORESI, PRAXIU 98) : v. IV : „(be)klagen, (be) : trauern" : „plaindre, déplorer" : (5x)
jăli *verb infinitiv prezent* [1] 9, 15;
jăliia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 23, 27;
jălind *verb gerunziu* [2] 16, 10;
veţi jăli *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 6, 25; [4] 16, 20;

jértfă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Opfer" : „offrande" : (6x)
jîrtva *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 49;
jîrtvă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 13; 12, 7; [3] 2, 24;
jîrtvele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 12, 33; [3] 13, 1;

jertfélnic : (1570 CORESI, LIT.) : s. n. : „Altar" : „autel" : (2x)
jîrtăvnic *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 23;
jîrtăvnicului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 5, 24;

jertfí : (1581-1582 PO) : v. IV : „opfern" : „sacrifier" : (2x)
jîrtviia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 14, 12;
să jîrtvuiască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 22, 7;

jídov : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Jude" : „Juif" : (82x)
a jidovilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 0, 3; [4] 5, 1;
jidodvii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [4] 11, 8;
jidov *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 4, 9; 18, 35;
jidovi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 4, 22; 9, 22; 10, 19; 11, 19; 11, 33; 11, 54; 12, 9; 12, 11; 18, 14; 18, 38; 19, 20;
jidovii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 7, 3; [4] 1, 19; 2, 18; 2, 20; 3, 25; 4, 9; 5, 10; 5, 16; 5, 18; 6, 41; 6, 52; 7, 1; 7, 11; 7, 15; 7, 35; 8, 22; 8, 31; 8, 48; 8, 52; 8, 57; 9, 18; 9, 22; 10, 24; 10, 31; 10, 33; 11, 31; 11, 36; 11, 45; 18, 20; 18, 31; 19, 7; 19, 12; 19, 31;
jidovilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 2, 2; [2] 0, 3; 15, 2; 15, 9; 15, 12; 15, 18; 15, 26; [3] 23, 3; 23, 37; 23, 38; 23, 51; [4] 2, 6; 3, 1; 5, 15; 6, 4; 7, 2; 7, 13; 11, 55; 13, 33; 18, 12; 18, 33; 18, 36; 18, 39; 19, 3; 19, 14; 19, 19; 19, 21; 19, 21; 19, 21; 19, 38; 19, 40; 19, 42; 20, 19;

jidovésc : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „jüdisch" : „juif" : (2x)
jidoveşti *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 2, 13;
jidoveşti *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 23, 38;

jidovéşte : (c. 1564 CORESI, CAZ. 167) : adv. : „jüdisch, hebräisch" : „judaïque, hébraïque" : (3x)
jidovêşte *adv. de mod* [4] 19, 13; 19, 17; 19, 20;

jidoví : (c. 1683-1686 MS. 45, 420/1) : v. IV : „zum Judentum übertreten" : „passer au judaïsme" : (1x)
jidovesc *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 1;

jítniţă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Speicher" : „grenier" : (6x)
jicniţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 30;
jicniţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 26;
jitniţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 12;
jitniţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 12, 18;
jîcniţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 3, 17;
jîcniţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 24;

joc : (1551-1553 ES) : s. n. : „Spiel" : „jeu" : (9x)
gioc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 16, 14;
joc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 29; 27, 31; 27, 41; [2] 15, 20; 15, 31; [3] 14, 29; 23, 36;
jocuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 15, 25;

jos : (1486 DERS / în top. *Giosani*) : adv. : „unten, hinunter" : „en bas, bas" : (12x)
jos *adv. de loc* [1] 4, 6; 27, 51; [2] 14, 66; 15, 38; [3] 4, 9; 14, 10; [4] 8, 6; 8, 8; 8, 23; 9, 6; 18, 6; 21, 9;

jucá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „spielen" : „jouer" : (4x)
aţi jucat *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 11, 17; [3] 7, 32;
jucă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 6;
jucînd *verb gerunziu* [2] 6, 22;

judecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „richten, urteilen" : „juger" : (37x)
a judeca *verb infinitiv prezent* [4] 8, 26;
judec *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 8, 15; 12, 47;
judecă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 23, 24;
judecară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 14, 64;
judecareţi *verb imp. 2 pl.* [1] 7, 1;
judecaşi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [3] 7, 43;
judecaţi *verb imp. 2 pl.* [3] 6, 37; [4] 7, 24; 7, 24; 18, 31;
judecaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 12, 57; [4] 8, 15;
judeca-vă-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 7, 2;
judecă *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 5, 22; 7, 51; 8, 50; 12, 48;
judecînd *verb gerunziu* [1] 19, 28; [3] 22, 30;
judecu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 5, 30;
s-au judecat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 3, 18; 16, 11;
să judec *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 12, 47;
să judecă *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 3, 18;
să judece *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 3, 17;
să vă judecaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 7, 1;
te vei judeca *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 12, 37;
va judeca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 42; [4] 12, 48;
vă veţi judeca *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 6, 37;
veţi judeca *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 7, 2;
voiu judeca *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 19, 22; [4] 8, 16;
vor judeca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 12, 41; 20, 18; [2] 10, 33;

judecátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Gericht, 2. Urteil" : „1. jugement, 2. réflexion" : (36x)
giudecată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 0, 3;

judecata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 20; 23, 23; 23, 33; [3] 11, 42; [4] 3, 19; 5, 22; 5, 30; 8, 16;
judecată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 2; 12, 18; 12, 41; 12, 42; 23, 13; [2] 12, 40; [3] 10, 14; 11, 31; 11, 32; 23, 40; 24, 20; [4] 5, 24; 5, 27; 5, 29; 7, 24; 9, 39; 12, 31; 16, 8; 16, 11;
judecăţiei *subst. comun fem. pl. gen./dat. neart.* [1] 11, 22;
judecăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 21; 5, 22; 10, 15; 11, 24; 12, 36; [2] 3, 29; 6, 11;

judecătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Richter" : „juge" : (9x)
judecătorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 27; [3] 11, 19;
judecătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 14; 12, 58; 18, 2; 18, 6;
judecătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 25; [3] 12, 58;
judecătoriului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 25;

jug : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Joch" : „joug" : (3x)
jug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 5;
jugul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 11, 29; 11, 30;

jumătáte : (1403 DERS / în antr. Jumetate) : s. f. : „Hälfte" : „moitié" : (2x)
giumătate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 19, 8;
jumătate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 23;

junc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Färse, Jungkuh" : (1x)
juncii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 4;

junghiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. abstechen, schlachten, 2. opfern" : „1. juguler, abattre, 2. sacrifier" : (5x)
au junghiat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 15, 27;
giungheaţi *verb imp. 2 pl.* [3] 15, 23;
jungheaşi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [3] 15, 30;
junghiaţi *verb imp. 2 pl.* [3] 19, 27;
junghiiate *verb participiu pl. fem.* [1] 22, 4;
să junghe *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 10, 10;

jurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „schwören" : „jurer" : (19x)
a să jura *verb infinitiv prezent* [1] 26, 74; [2] 14, 71;
au jurat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 1, 73;
jură-să *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 23, 20; 23, 21;
jură-să *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 23, 22;
juru-te *verb imp. 2 sg.* [1] 26, 63; [2] 5, 7;
să jură *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 6, 23;
să juraţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 5, 34;
să jură *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 23, 20; 23, 21; 23, 22;
să juri *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 5, 33; 5, 36;
să va jura *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 23, 16; 23, 16; 23, 18; 23, 18;

jurămî́nt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Schwur, Eid" : „serment" : (6x)
jurământ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 7; 26, 72;
jurământul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 1, 73;
jurăminturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 9; [2] 6, 26;
jurămînturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 5, 33;

K

kum : (1648 NTB 184) : aram. *κοῦμι* : „kumi" : „coumi" : (1x)
kum *aramaism* [2] 5, 41;

L

la : (1471 DERS / în top. *La* Fîntîniţe) : prep. : „an, zu, bei, in, nach" : „à, en, près de, vers" : (641x)
la *prep.* [1] 1, 17; 1, 17; 1, 17; 1, 17; 1, 17; 1, 17; 2, 1; 2, 1; 2, 7; 2, 9; 2, 12; 2, 13; 2, 14; 2, 15; 2, 16; 3, 5; 3, 6; 3, 10; 3, 13; 3, 14; 4, 1; 5, 8; 5, 22; 5, 23; 5, 29; 5, 30; 5, 37; 5, 42; 5, 42; 6, 1; 6, 4; 6, 6; 6, 8; 6, 18; 6, 24; 7, 11; 7, 13; 7, 14; 7, 23; 8, 11; 8, 11; 8, 12; 8, 28; 9, 7; 9, 9; 9, 13; 9, 15; 9, 38; 10, 17; 10, 18; 10, 18; 10, 23; 10, 27; 10, 27; 11, 8; 11, 13; 11, 19; 11, 23; 11, 27; 12, 9; 12, 20; 12, 36; 12, 38; 12, 41; 12, 42; 12, 42; 12, 42; 12, 44; 13, 12; 13, 30; 13, 30; 13, 40; 13, 49; 13, 54; 14, 19; 14, 21; 14, 24; 14, 31; 15, 5; 15, 17; 15, 19; 15, 30; 17, 2; 17, 14; 17, 16; 17, 25; 17, 25; 17, 25; 17, 26; 17, 27; 18, 8; 18, 9; 18, 12; 18, 19; 18, 29; 18, 35; 19, 26; 19, 26; 19, 28; 20, 1; 20, 2; 20, 3; 20, 8; 20, 8; 20, 20; 20, 23; 21, 2; 21, 14; 21, 19; 21, 25; 21, 26; 21, 28; 21, 32; 21, 41; 21, 42; 21, 43; 22, 3; 22, 4; 22, 5; 22, 5; 22, 9; 22, 9; 22, 10; 22, 13; 22, 16; 22, 16; 22, 21; 22, 23; 22, 26; 22, 28; 22, 30; 22, 31; 23, 6; 23, 35; 23, 35; 24, 3; 24, 9; 24, 16; 24, 27; 24, 27; 24, 31; 24, 31; 24, 31; 24, 32; 24, 33; 24, 41; 24, 45; 25, 6; 25, 9; 25, 10; 25, 27; 25, 28; 25, 29; 25, 29; 25, 29; 25, 34; 25, 36; 25, 39; 25, 41; 26, 14; 26, 17; 26, 18; 26, 36; 26, 38; 26, 39; 26, 41; 26, 42; 26, 47; 26, 49; 26, 55; 26, 55; 26, 57; 26, 58; 26, 69; 27, 15; 27, 19; 27, 27; 27, 27; 27, 33; 27, 45; 27, 53; 27, 60; 28, 14; [2] 0, 2; 0, 3; 0, 3; 1, 5; 1, 9; 1, 33; 1, 40; 1, 42; 1, 45; 2, 3; 2, 11; 2, 13; 2, 13; 2, 14; 2, 17; 2, 20; 3, 7; 3, 8; 3, 8; 3, 13; 3, 31; 4, 22; 4, 25; 5, 13; 5, 15; 5, 19; 5, 21; 5, 33; 5, 35; 6, 1; 6, 22; 6, 23; 6, 23; 6, 25; 6, 30; 6, 31; 6, 33; 6, 35; 6, 41; 6, 44; 6, 51; 6, 52; 6, 53; 6, 53; 7, 6; 7, 11; 7, 17; 7, 19; 7, 25; 7, 31; 8, 3; 8, 9; 8, 11; 8, 19; 8, 20; 8, 26; 9, 17; 9, 19; 9, 19; 9, 20; 9, 20; 10, 1; 10, 14; 10, 27; 10, 27; 10, 33; 10, 50; 11, 1; 11, 4; 11, 7; 11, 13; 11, 17; 11, 27; 11, 30; 11, 32; 12, 2; 12, 2; 12, 2; 12, 11; 12, 13; 12, 18; 12, 23; 12, 39; 13, 9; 13, 10; 13, 14; 13, 27; 13, 27; 13, 28; 13, 29; 13, 35; 13, 35; 14, 3; 14, 34; 14, 35; 14, 35; 14, 36; 14, 43; 14, 45; 14, 48; 14, 52; 14, 53; 14, 53; 14, 54; 14, 55; 15, 6; 15, 33; 15, 34; 15, 43; 15, 45; 16, 2; 16, 8; 16, 12; 16, 15; [3] 1, 3; 1, 8; 1, 20; 1, 23; 1, 30; 1, 37; 1, 38; 1, 39; 1, 45; 1, 56; 2, 1; 2, 8; 2, 10; 2, 15; 2, 15; 2, 19; 2, 35; 2, 37; 2, 41; 2, 51; 3, 7; 3, 9; 4, 1; 4, 13; 4, 13; 4, 25; 4, 26; 4, 26; 4, 42; 4, 42; 5, 3; 5, 4; 5, 8; 5, 8; 5, 11; 5, 13; 5, 15; 5, 25; 5, 27; 5, 32; 5, 35; [3] 5, 36; 6, 29; 6, 30; 6, 30; 6, 30; 6, 34; 7, 2; 7, 3; 7, 6; 7, 20; 7, 25; 7, 30; 7, 30; 7, 35; 8, 12; 8, 17; 8, 18; 8, 19; 8, 24; 8, 27; 8, 28; 8, 37; 8, 41; 8, 43; 8, 43; 8, 47; 8, 49; 9, 12; 9, 13; 9, 14; 9, 16; 9, 28; 9, 33; 9, 39; 10, 2; 10, 7; 10, 9; 10, 11; 10, 14; 10, 15; 10, 15; 10, 32; 10, 33; 10, 39; 10, 42; 11, 4; 11, 5; 11, 6; 11, 11; 11, 13; 11, 16; 11, 31; 11, 31; 11, 32; 11, 32; 11, 37; 11, 46; 11, 49; 11, 51; 11, 51; 11, 51; 12, 3; 12, 11; 12, 11; 12, 15; 12, 20; 12, 36; 12, 38; 12, 38;

12, 42; 12, 48; 12, 48; 12, 48; 12, 48; 12, 54; 13, 9; 13, 15; 13, 27; 13, 29; 13, 29; 13, 29; 13, 29; 13, 34; 14, 8; 14, 8; 14, 10; 14, 17; 14, 21; 14, 23; 14, 23; 15, 1; 15, 18; 16, 1; 16, 3; 16, 10; 16, 13; 16, 15; 16, 16; 16, 16; 16, 26; 17, 4; 17, 7; 17, 16; 17, 24; 18, 3; 18, 5; 18, 7; 18, 15; 18, 24; 18, 27; 18, 27; 18, 40; 19, 5; 19, 7; 19, 15; 19, 23; 19, 24; 19, 26; 19, 26; 19, 29; 19, 35; 19, 37; 20, 4; 20, 6; 20, 10; 20, 33; 20, 46; 21, 12; 21, 12; 21, 21; 21, 24; 22, 21; 22, 30; 22, 33; 22, 40; 22, 40; 22, 41; 22, 42; 22, 45; 22, 45; 22, 52; 23, 1; 23, 7; 23, 8; 23, 11; 23, 15; 23, 17; 23, 33; 23, 44; 23, 44; 23, 48; 23, 52; 24, 1; 24, 5; 24, 9; 24, 12; 24, 22; 24, 24; 24, 25; 24, 27; 24, 27; 24, 31; 24, 51; [4] 0, 1; 1, 6; 1, 11; 1, 13; 1, 14; 1, 40; 1, 44; 1, 45; 2, 2; 2, 23; 3, 2; 4, 3; 4, 5; 4, 6; 4, 6; 4, 9; 4, 10; 4, 40; 4, 45; 4, 45; 4, 47; 4, 52; 5, 4; 5, 19; 5, 24; 5, 30; 5, 34; 5, 41; 5, 44; 6, 2; 6, 9; 6, 15; 6, 16; 6, 17; 6, 21; 6, 21; 6, 23; 6, 39; 6, 45; 6, 46; 6, 65; 7, 8; 7, 8; 7, 10; 7, 17; 7, 17; 7, 18; 7, 22; 7, 22; 7, 28; 7, 29; 7, 50; 7, 51; 7, 53; 8, 2; 8, 9; 8, 9; 8, 26; 8, 28; 8, 40; 8, 42; 8, 42; 8, 47; 8, 47; 9, 7; 9, 11; 9, 16; 9, 33; 10, 5; 10, 5; 10, 18; 10, 18; 10, 18; 10, 32; 11, 1; 11, 22; 11, 24; 11, 31; 11, 32; 11, 38; 11, 51; 11, 54; 11, 56; 12, 1; 12, 12; 12, 20; 12, 21; 12, 21; 12, 21; 12, 27; 12, 32; 12, 36; 13, 3; 13, 4; 13, 6; 13, 23; 13, 29; 14, 10; 15, 15; 15, 16; 15, 26; 15, 26; 16, 13; 16, 22; 16, 23; 16, 27; 16, 28; 16, 30; 16, 32; 17, 1; 17, 6; 17, 7; 17, 8; 18, 1; 18, 3; 18, 28; 18, 28; 18, 28; 18, 34; 18, 39; 19, 14; 19, 17; 19, 23; 19, 27; 19, 29; 19, 33; 19, 36; 19, 37; 19, 38; 20, 1; 20, 1; 20, 4; 20, 27; 21, 1; 21, 2; 21, 4; 21, 8; 21, 9; 21, 20; 21, 23;

lácrămă → lacrimă

lácrimă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Träne" : „larme" : (4x)
lacrămi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 24; [3] 7, 38; 7, 38; 7, 44;

lamá : (1648 NTB) : aram. *λαμά* / *λαμμᾶ* : „lama" : „lama" : (2x)
lama *aramaism* [1] 27, 46;
lammá *aramaism* [2] 15, 34;

lanţ : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. n. : „Kette" : „chaîne" : (4x)
lanţuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 5, 3; 5, 4; [3] 8, 29;
lanţurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 5, 4;

larg : (1428 DERS / în top. *Larga*) : adj. : „breit" : „large, vaste, étendu" : (1x)
largă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 13;

lat : (1505 DERS/ în top. Drum *Latului*) : adj : „breit" : „large" : (1x)
lată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 13;

latinésc : (1620 MOXA) : adj : „lateinisch" : „latin" : (1x)
lătinească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 0, 2;

látură : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Seite" : „côté" : (6x)
laturea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 5, 1;
laturi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 24; 27, 5; [2] 5, 32; [3] 5, 16; 21, 21;

laţ : (1496-1507 DERS) : s. n. : „Schlinge" : „piège" : (1x)
un laţ *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 21, 35;

láudă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Lob(preisung)" : „louange" : (4x)
laudă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 36; 21, 16; [3] 18, 43; 22, 17;

lăcomíe : (1563 CORESI, PRAXIU 267) : s. f. : „Gier" : „avidité" : (2x)
lăcomie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 15;
lăcomiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 7, 22;

lăcrămá → lăcrima

lăcrimá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „weinen" : „pleurer" : (1x)
lăcrămă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 11, 35;

lăcáş → locaş

lăcuí → locui

lăcuitór → locuitor

lărgí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erweitern, ausdehnen, ausbreiten" : „élargir, étendre" : (1x)
-şi lărgescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 23, 5;

lăsá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „lassen, verlassen" : „laisser, quitter, abandonner" : (130x)
a lăsa *verb infinitiv prezent* [1] 19, 3; [2] 10, 2; [3] 11, 42;
am lăsat *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 19, 27; [2] 10, 28; [3] 18, 28;
ar lăsa *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 5, 31; 24, 43; [3] 12, 39;
aţi lăsat *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 23, 23;
au lăsat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 19, 29; [2] 10, 29; [3] 10, 40; 18, 29; [4] 0, 2; 4, 52; 8, 29;
las *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 14, 27; 16, 28;
lasă *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 15; 5, 24; 5, 40; 6, 12; 7, 4; 8, 21; 8, 22; 27, 49; [2] 1, 24; 7, 27; [3] 4, 34; 6, 42; 9, 60; 13, 8; 13, 9; [4] 12, 7;
lasă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 0, 1; [4] 10, 13;
lasă-să *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 13, 35;
lăsa *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 4, 41;
lăsa *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 1, 34; 11, 16;
lăsară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 1, 31; 11, 6; 12, 22; [3] 4, 39; 20, 31;
lăsa-se-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 20, 23;
lăsaşi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [1] 27, 46;
lăsată *verb participiu sg. fem.* [1] 19, 9;
lăsaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 13, 30; 15, 14; 19, 14; [2] 10, 14; 15, 36; [3] 18, 16; 22, 51; [4] 11, 44; 18, 8;
lăsaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 23, 14; [2] 7, 12;
lăsa-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 14;
lăsă *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 14, 4;
lăsă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 3, 15; 4, 11; 8, 15; 22, 25; 27, 26; [2] 5, 19; 5, 37; 12, 20; 12, 21; [3] 8, 51; [4] 4, 3; 4, 28;
lăsăm *verb indicativ prezent 1 pl.* [1] 6, 12; [3] 11, 4;
lăsă-şi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 27, 50;
lăsînd *verb gerunziu* [1] 4, 13; 4, 20; 4, 22; 13, 36; 16, 4; 18, 12; 21, 17; 22, 22; 26, 44; 26, 56; [2] 1, 18; 1, 20; 4, 36; 7, 8; 8, 13; 14, 52; 15, 37; [3] 5, 11; 5, 28;

lăsîndu *verb gerunziu* [2] 12, 12; 14, 50; [3] 10, 30;
lăsîndu-şi *verb gerunziu* [2] 13, 34;
să lasă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 23, 38;
să lase *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 1, 19; 19, 7; [2] 10, 4;
să lăsaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 19, 8; 23, 23; [4] 16, 32;
să va lăsa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 40; 24, 41; [2] 13, 2; [3] 17, 34; 17, 35; 21, 6;
va lăsa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 32; 6, 15; 19, 5; 19, 9; [2] 10, 7; 10, 11; 10, 12; 12, 19; [3] 15, 4; 16, 18;
veţi lăsa *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 6, 14; 6, 15; [4] 20, 23;
voiu lăsa *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 8, 3; [4] 14, 18;
vom lăsa *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [4] 11, 48;
vor lăsa *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 19, 44;

lăsát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „verlassen" : „abandonné" : (2x)
cea lăsată *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 32;
lăsată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 16, 18;

lătinésc → latinesc

lăudá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „loben, rühmen, lobpreisen" : „louer, célébrer, glorifier, se vanter" : (11x)
a lăuda *verb infinitiv prezent* [3] 19, 37;
lăuda *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 2, 12;
lăudară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 15, 31;
lăudă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 13, 13; 16, 8;
lăudînd *verb gerunziu* [1] 26, 30; [2] 14, 26; [3] 1, 64; 2, 13; 2, 20; 24, 53;

legá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. zusammen-, an-, festbinden, -knüpfen, 2. fesseln" : „1. lier, nouer, 2. ligoter" : (23x)
au legat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 14, 3; [2] 6, 17; [3] 13, 16;
fi-va legat *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 19;
fi-vor legate *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 18, 18;
leagă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 23, 4;
legară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 18, 12; 19, 40;
legat *verb participiu sg. masc.* [2] 11, 2; 11, 4; [3] 19, 30;
legată *verb participiu sg. fem.* [1] 21, 2;
legaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 13, 30;
legă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 10, 34;
legînd *verb gerunziu* [1] 27, 2; [2] 15, 1;
legîndu *verb gerunziu* [1] 22, 13;
să lega *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 8, 29;
să lêge *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 5, 3;
va lega *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 29; [2] 3, 27;
vei lega *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 16, 19;
veţi lega *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 18, 18;

legát : (1551-1553 ES) : adj. : „in Fesseln gelegt, gefesselt" : „enchaîné" : (7x)
legat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 15; [2] 15, 7; [4] 18, 24;
legată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 11, 44;
legate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 11, 44;
un legat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 16; [2] 15, 6;

legătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Bindung, Verbindung" : „lien" : (4x)
legătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 35; [3] 1, 72; 13, 16;
legăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 8, 29;

lége : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Gesetz, Gebot, 2. Glaube" : „1. loi, commendement, 2. religion" : (41x)
ale legii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 23, 23;
al legii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 26, 28; [2] 14, 24;
lêge *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 18; 12, 5; 22, 35; 22, 36; [3] 10, 26; 11, 46; 16, 17; 22, 37; [4] 1, 45; 7, 19; 8, 5; 12, 34; 19, 7;
lêgea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 17; 7, 12; 11, 13; 22, 40; [2] 0, 3; [3] 2, 22; 2, 23; 2, 24; 2, 39; 16, 16; 22, 20; 24, 44; [4] 1, 17; 7, 19; 7, 23; 7, 49; 7, 51; 8, 17; 10, 34; 15, 25; 18, 31; 19, 7;
legii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 2, 27; 5, 17; 11, 45;

legheón → legiune

legiuitór : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Rechtsgelehrter" : „législateur" : (4x)
legiuitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 14, 3;
legiuitorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 7, 30;
legiuitorilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* [3] 11, 52;
legiuitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 10, 25;

legiúne : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Legion" : „légion" : (3x)
legheoane *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 26, 53;
legheon *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 9;
legheonul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 5, 15;

legúmă : (1588 DERS) : s. f. : „Gemüse" : „légume" : (3x)
legumile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 32; [2] 4, 32; [3] 11, 42;

lemn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Baum, 2. Holz" : „1. arbre, 2. bois" : (7x)
lêmne *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 26, 47; 26, 55; [2] 14, 43; 14, 48; [3] 22, 52;
lêmnele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 21, 29;
lemnul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 23, 31;

léneş : (1551-1553 ES) : adj. : „faul, träge" : „paresseux, fainéant" : (1x)
lêneşă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 26;

leneví : (1654 NEAGOE 156) : v. IV : „faulenzen, träge werden, träge sein" : „paresser, fainéanter" : (1x)
lenevind *verb gerunziu* [1] 22, 5;

lení : (1581 CORESI, EV. 5) : v. IV : „faulenzen, träge werden, träge sein" : „paresser, fainéanter" : (1x)
a să leni *verb infinitiv prezent* [3] 18, 1;

lepădá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(von sich) abweisen, verwerfen" : „repousser, refuser, rejetter" : (42x)
a să lepăda *verb infinitiv prezent* [1] 5, 13;
leapădă *verb imp. 2 sg.* [1] 5, 29; 5, 30; 18, 8; 18, 9; [3] 14,

35;
leapădă *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 10, 16; [4] 12, 48;
lepăda-mă-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 10, 33;
lepădară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 13, 48; [2] 12, 8; 12, 10; [3] 20, 17;
lepăda-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 12, 9;
lepădatu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 18, 25;
lepădaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 7, 9;
lepădînd *verb gerunziu* [2] 10, 50;
mă voiu lepăda *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 26, 35; [2] 14, 31;
s-au lepădat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 18, 27;
să leapădă *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 10, 16; 10, 16; 10, 16; 12, 9;
să lepădă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 26, 70; 26, 72; [2] 14, 68; 14, 70; [3] 22, 57;
să lêpede *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 6, 26;
să să lêpede *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 16, 24; [2] 8, 34; [3] 9, 23;
să va lepăda *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 33; [3] 14, 33;
te vei lepăda *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 26, 34; 26, 75; [2] 14, 30; 14, 72; [3] 22, 34; 22, 61; [4] 13, 38;

lésne : (1551-1553 ES) : adv. : „leicht, mühelos" : „facilement, aisément" : (10x)
mai lesne *adv. de mod comp.* [1] 9, 5; 1, 22; 11, 24; 19, 24; [2] 2, 9; 10, 25; [3] 5, 23; 10, 12; 16, 17; 18, 25;

leşinát : (1551-1553 ES) : adj. : „ohnmächtig" : „évanoui" : (1x)
leşinaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 36;

levít : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Levit" : „lévite" : (2x)
levit *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 10, 32;
leviţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 1, 19;

límbă : (1433 DERS / în antr. *Limbadulce*) : s. f. : „Sprache, 2. Volk" : „1. langue, 2. peuple" : (41x)
limba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 33; [3] 1, 64; 7, 5; 16, 24; [4] 11, 48; 11, 50; 18, 35;
limbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 8; 24, 8; [2] 0, 2; 0, 2; 0, 2; 0, 2; 13, 8; 13, 8; [3] 21, 10; 21, 10; [4] 11, 51; 11, 52;
limbi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 42; 16, 17;
limbii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 35;
limbile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 32; 12, 21; 24, 9; 24, 14; 25, 32; 28, 19; [2] 11, 17; 13, 10; [3] 12, 30; 21, 24; 24, 47;
limbilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 4, 15; 10, 18; 12, 18; [2] 10, 33; [3] 2, 32; 18, 32; 21, 24; 22, 25;

línge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „lecken" : „lécher" : (1x)
lingea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 16, 21;

línişte : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 48) : s. f. : „Ruhe" : „paix" : (2x)
linişte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 26; [2] 4, 39;

lipí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sich eng anschliessen" : „(s')attacher" : (4x)
s-au lipit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 10, 11;
să va lipi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 5; [2] 10, 7;
se lipi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 15, 15;

lípsă : (1541 BGL) : s. f. : „Mangel, Fehlen" : „manque, absence" : (6x)
lipsa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 44; [3] 21, 4;
lipsă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 2, 25; [3] 21, 25; 21, 25; 22, 35;

lipsí : (1481 LDSR 355) : v. IV : „fehlen, mangeln" : „manquer, faire défaut" : (5x)
a să lipsi *verb infinitiv prezent* [3] 15, 14;
lipsêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 19, 20; [2] 10, 21; [3] 18, 22;
lipsi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 7, 45;

lítră : (1536 DERS) : s. f. : „Viertelliter" : „quart de litre" : (2x)
litră *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 12, 3;
litre *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 19, 39;

lîngă : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „neben" : „à coté" : (48x)
lîngă *prep.* [1] 4, 13; 4, 18; 13, 1; 13, 4; 13, 19; 15, 29; 15, 32; 20, 30; 21, 19; [2] 1, 16; 2, 2; 3, 21; 4, 1; 4, 1; 4, 4; 4, 10; 4, 15; 5, 11; 5, 21; 6, 48; 8, 2; 10, 27; 10, 46; 11, 4; [3] 2, 52; 2, 52; 5, 1; 5, 2; 6, 17; 7, 38; 8, 5; 8, 12; 8, 35; 9, 47; 10, 31; 10, 32; 18, 35; 22, 49; [4] 1, 39; 8, 38; 8, 38; 14, 17; 14, 23; 14, 25; 17, 5; 17, 5; 18, 16; 19, 25;

loc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Ort, Stelle, Platz, Stätte" : „lieu, endroit, place" : (63x)
loc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 41; 14, 13; 14, 35; 24, 15; [2] 1, 35; 6, 31; 6, 32; [3] 2, 7; 2, 8; 4, 42; 6, 17; 9, 10; 9, 12; 10, 32; 11, 1; 11, 11; 11, 24; 14, 22; 16, 28; 19, 5; 22, 40; [4] 5, 13; 14, 2; 14, 3;
locu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 11, 6;
locul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 2, 22; 4, 16; 8, 28; 14, 15; 26, 52; 27, 33; 27, 33; 28, 6; [2] 6, 35; 14, 32; 15, 22; 15, 22; 16, 6; [3] 4, 17; 4, 37; 10, 1; 14, 8; 14, 9; 14, 9; 14, 10; 23, 33; [4] 4, 5; 4, 20; 6, 10; 6, 23; 10, 40; 11, 30; 11, 48; 18, 2; 19, 13; 19, 17; 19, 20; 19, 41;
locului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 6, 55; [3] 7, 17;
locuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 43; [2] 1, 45;
un loc *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 20, 7;

locáş : (1508-1509 DERS) : s. n. : „Wohnung, Wohnsitz" : „domicile, demeure" : (3x)
lăcaşu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 14, 23;
lăcaşul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 5, 3;
lăcaşuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 20;

locuí : (înc. sec. XVI Ps. H.) : v. IV : „1. wohnen, 2. bewohnen" : „1. habiter, 2. loger" : (6x)
lăcuind *verb gerunziu* [3] 2, 36;
lăcui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 4, 13;
lăcuiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 12, 45; [3] 13, 4;
lăcuiescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 11, 26;
lăcuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 23, 21;

locuitór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Bewohner, Einwohner" : „habitant" : (1x)
lăcuitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 15, 15;

logodí : (1563 CORESI, PRAXIU 305) : v. IV : „verloben" :

„fiancer" : (1x)
logodindu-se *verb gerunziu* [1] 1, 18;

logodít : (1560-1561 CORESI, TE.²) : adj. : „verlobt" : „fiancé" : (2x)
cea logodită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [3] 2, 5;
logodită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 27;

lopátă : (1564 DERS) : s. f. : „Schaufel" : „pelle" : (2x)
lopata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 12; [3] 3, 17;
lor → el, ea

loví : (1551-1553 ES) : v. IV : „1. angreifen, überfallen, 2. schlagen" : „1. attaquer, essaillir, envahir, 2. battre, frapper" : (15x)
lovêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 6, 29; 22, 64;
lovi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 26, 68; [2] 14, 47; [3] 6, 48; 6, 49; 22, 50; [4] 18, 10;
lovind *verb gerunziu* [1] 26, 51;
loviră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 7, 25;
lovi-vom *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [3] 22, 49;
să lovească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 8, 59; 10, 31;
să lovească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 8, 7;
să loviră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 7, 27;

luá : (inc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „nehmen" : „prendre" : (252x)
a lua *verb infinitiv prezent* [1] 1, 20; 15, 26; 18, 24; [2] 7, 27;
am luat *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 16, 7; [4] 1, 16;
am luat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 14, 20; [4] 10, 18;
ar lua *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [2] 15, 24;
aţi luat *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 10, 8; 16, 8; 16, 9; 16, 10; [2] 8, 20; [3] 6, 24; [3] 11, 52;
au luat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 7, 4; [4] 1, 11; 1, 12; 17, 8;
au luat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 8, 17; 25, 16; 25, 18; 25, 20; 25, 22; [4] 19, 27;
fire-aş luat *verb cond.-opt. perfect 1 sg.* [1] 25, 27;
ia *verb imp. 2 sg.* [1] 2, 13; 2, 20; 18, 16; 20, 14; [2] 2, 9; 2, 11; [3] 9, 23; 11, 35; 16, 7; 23, 18;
ia *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 8; 12, 45; [2] 4, 15; [3] 6, 29; 6, 30; 8, 12; 11, 10; 11, 26; 16, 3; [4] 4, 36; 7, 23; 10, 18; 16, 15;
iai *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 7, 3; [3] 19, 21; 20, 21; [4] 10, 24;
iau *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 19, 22; [4] 5, 34; 5, 41;
iau *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 17, 25;
lua *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 17, 24; [3] 6, 7; [3] 14, 1;
lua *verb infinitiv prezent* [3] 17, 20;
luară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 14, 12; 15, 37; 20, 9; 20, 10; 20, 11; 25, 3; 25, 4; 27, 9; 27, 30; [2] 4, 36; 6, 29; 8, 8; 12, 22; [4] 12, 13; 19, 16; 19, 23; 19, 40;
lua-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 25; [3] 8, 18; 19, 26;
luase *verb indicativ perfect simplu 3 sg* [1] 25, 24; [2] 6, 17;
lua-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 25, 29;
luaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 1; 11, 29; 22, 13; 25, 28; 26, 26; [2] 14, 22; [3] 12, 24; 19, 24; 22, 17; [4] 18, 31; 19, 6; 20, 22;
luaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [4] 5, 43;
luaţi-vă *verb imp. 2 pl.* [1] 7, 15; [3] [3] 12, 1; 20, 46;
lua-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 21, 22;
luînd *verb gerunziu* [1] 2, 12; 2, 22; 14, 19; 15, 36; 17, 27; 25, 1; 26, 26; 26, 27; 26, 37; 27, 6; 27, 24; 27, 27; 27, 48; 27, 59; 28, 15; [2] 6, 41; 7, 33; 8, 6; 9, 36; 10, 32; 14, 22; 14, 23; 15, 46; [3] 5, 24; 9, 10; 9, 16; 9, 28; 13, 19; 14, 7; 18, 31; 19, 15; 20, 29; 22, 17; 22, 19; 24, 30; 24, 43; [4] 5, 44; 12, 3; 13, 4; 13, 30; 18, 3;
luîndu *verb gerunziu* [1] 13, 31; 13, 33; [2] 9, 36; 10, 16; [3] 13, 21;
luîndu-şi *verb gerunziu* [1] 25, 3; [3] 5, 25;
luîndu-ţi *verb gerunziu* [2] 10, 21;
luo *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 1, 24; 2, 14; 2, 21; 4, 5; 4, 8; 17, 1; 20, 17; 24, 39; 25, 19; [2] 5, 40; 9, 2; 12, 20; 12, 21; 14, 33; 15, 23; [3] 2, 28; 5, 26; 6, 4; 7, 16; 9, 47; 20, 30; 20, 31; [4] 6, 11; 19, 1; 19, 30; 21, 13;
luom *verb indicativ prezent 1 pl.* [3] 23, 41; 23, 41;
să luo *verb indicativ perfect simplu 3 sg* [2] 16, 19;
să ia *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 16, 5; 21, 34; [2] 6, 8; 8, 14; [3] 6, 34; [4] 3, 27; 6, 21;
să ia *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 5, 40; 16, 24; 18, 23; 22, 24; 24, 17; 24, 18; [2] 8, 34; 12, 2; 12, 19; 13, 15; 13, 16; [3] 1, 25; 17, 31; 20, 28; 22, 36; [4] 6, 7; 7, 39; 10, 17; 14, 17;
să iai *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [4] 17, 15;
să iau *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 10, 18;
să luaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [3] 9, 3;
să-şi ia *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [3] 19, 12;
să va lua *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 9, 15; 13, 12; 21, 43; 24, 40; 24, 41; [2] 2, 20; [3] 5, 35; 10, 42; 17, 34; 17, 35;
să vă luaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 16, 11;
-şi iau *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 2; 6, 5; 6, 16;
-şi luo *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 13, 12;
ţi-ai luat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 16, 25;
va lua *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 32; 10, 38; 10, 41; 10, 41; 19, 9; 19, 9; 19, 29; [2] 10, 11; 10, 30; [3] 11, 22; 16, 18; 16, 18; 18, 30; [4] 16, 14;
vă luaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 21, 34;
veţi lua *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 20, 7; 23, 13; [2] 11, 24; [3] 6, 34; [4] 5, 43; 16, 24;
voiu lua *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 14, 3;
vor lua *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 20, 10; [2] 12, 40; 16, 18; [3] 20, 47;

lucrá : (inc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „arbeiten, bebauen" : „travailler" : (15x)
a lucra *verb infinitiv prezent* [3] 13, 14; [4] 9, 4;
au lucrat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 25, 16; [3] 19, 16;
lucrară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 20, 12;
lucraţi *verb imp. 2 pl.* [4] 6, 27;
lucrează *verb imp. 2 sg.* [1] 21, 28;
lucrează *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 14, 2; [2] 6, 14;
lucrează *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 5, 17;
lucrezi *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 6, 30;
lucrezu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 5, 17;
lucrînd *verb gerunziu* [2] 16, 20;
să lucrăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [4] 6, 28;
să lucrêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 9, 4;

lucrătór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Arbeiter" : „travailleur" :

(20x)
lucrători *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 37; 20, 1; 20, 8; 21, 34; [2] 12, 9; [3] 10, 2; 20, 10;
lucrătorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 38; 20, 2; [3] 10, 2; 13, 27; 20, 10; 20, 14; 20, 16;
lucrătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 21, 33; [2] 12, 1; [3] 20, 9;
lucrătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 10; [3] 10, 7; [4] 15, 1;

lúcru : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Arbeit, 2. Tat, Werk, 3. Ding" : „1. travail, 2. œuvre, acte, 3. chose" : (40x)
lucru *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 3; 20, 6; 20, 6; 26, 10; [2] 10, 10; 14, 6; [3] 4, 18; 10, 42; [4] 7, 21; 10, 32; 10, 33;
lucrul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 18, 19; [2] 13, 34; [3] 23, 51; [4] 4, 34; 6, 29; 17, 4;
lucrure *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 5, 36;
lucruri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 0, 3; [3] 1, 1; [4] 5, 20; 10, 32;
lucrurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [4] 3, 19; 3, 20; 3, 21; 5, 36; 6, 28; 7, 3; 7, 7; 8, 39; 8, 41; 9, 3; 9, 4; 10, 25; 10, 37; 14, 10; 14, 12; 15, 24;
lucrurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [4] 10, 38;
nişte lucruri *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [4] 0, 2;
lui → el, ea

lúme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Welt" : „monde" : (99x)
lume *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 21, 26; [4] 1, 9; 1, 10; 3, 17; 3, 19; 6, 14; 8, 26; 9, 5; 10, 36; 11, 27; 12, 46; 13, 1; 15, 19; 15, 19; 15, 19; 16, 21; 16, 28; 16, 33; 17, 6; 17, 9; 17, 11; 17, 11; 17, 12; 17, 13; 17, 14; 17, 14; 17, 15; 17, 16; 17, 16; 17, 18; 17, 18; 18, 37;
lumea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 38; 16, 26; 24, 14; 26, 13; [2] 0, 3; 8, 36; 14, 9; 16, 15; [3] 2, 1; 9, 25; [4] 1, 10; 1, 10; 3, 16; 3, 17; 3, 17; 7, 7; 8, 23; 8, 23; 9, 39; 12, 19; 12, 25; 12, 47; 12, 47; 13, 1; 14, 17; 14, 19; 14, 27; 14, 31; 15, 18; 15, 19; 15, 19; 16, 8; 16, 20; 16, 28; 16, 33; 17, 5; 17, 14; 17, 21; 17, 23; 17, 25; 18, 36; 18, 36; 21, 25;
lumii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 8; 5, 14; 13, 35; 18, 7; 24, 21; 25, 34; [3] 4, 5; 11, 50; 12, 30; [4] 1, 29; 4, 42; 6, 33; 6, 51; 7, 4; 8, 12; 9, 5; 11, 10; 12, 31; 12, 31; 14, 22; 14, 30; 16, 11; 17, 24; 18, 20;

lumésc : (a. 1618 GCR I, 46/28) : adj. : „weltlich" : „terrestre, mondain" : (1x)
lumeşti *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 21, 34;

luminá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „be-, erleuchten" : „illuminer" : (12x)
-are lumina *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [3] 11, 36;
fi-va luminat *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 11, 36;
lumina *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 28, 1;
lumina *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 5, 35;
luminează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 15; [3] 17, 24; [4] 1, 5; 1, 9;
să lumina *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 23, 54;
să luminêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 5, 16;
va fi luminat *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 11, 34; 11, 36;

luminát : (1448 DERS / în top. *Vîrf Luminatei*) : adj. : „hell, aufsehenerregend" : „lumineux, éclatant" : (4x)
luminat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 5; [3] 16, 19;
luminat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 22; [3] 23, 11;

lumínă : (1435 DERS / în top. *Lumireani*) : s. f. : „Licht " : „lumière" : (44x)
lumina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 16; 5, 14; 5, 16; 6, 23; 17, 2; 24, 29; [2] 13, 24; [3] 8, 16; 8, 16; 11, 33; 11, 33; 11, 34; 11, 35; 11, 36; 15, 8; [4] 1, 4; 1, 5; 1, 8; 1, 9; 3, 19; 3, 19; 3, 20; 5, 35; 8, 12; 8, 12; 11, 10; 11, 10; 12, 35; 12, 35; 12, 36;
lumină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 16; 10, 27; [3] 2, 32; 12, 3; 22, 56; [4] 1, 7; 1, 8; 3, 20; 3, 21; 9, 5; 12, 36; 12, 46;
luminei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [4] 12, 36;
luminii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 16, 8;

luminătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Fackel, Lampe" : „torche, lampe" : (3x)
luminătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 15;
luminătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 22; [4] 5, 35;

luminós : (1648 NTB) : adv. : „hell, lichtvoll, leuchtend" : „lumineux" : (1x)
luminos *adv. de mod* [2] 8, 25;

lunátec → lunatic

lunátic : (1551-1553 ES) : adj. : „mondsüchtig" : „somnambule" : (2x)
lunatec *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 15;
lunateci *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 24;

lúnă : (1467 DERS / în antr. *Luna*) : s. f. : „1. Mond, 2. Monat" : „1. lune, 2. mois" : (9x)
luna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 29; [2] 13, 24;
lună *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 26; 1, 36; 21, 25;
luni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 24; 1, 56; 4, 25; [4] 4, 35;

lung : (1510 DERS / în top. *Lungi*) : adj./ adv. : „lang" : „long" : (2x)
lungă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 13;
lungu *adv. de mod* [3] 20, 47;

lúntre : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Kahn" : „barque" : (1x)
luntrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 8, 23;

lup : (1009 DRĂGANU 89 / în top. *Lupa*) : s. m. : „Wolf" : „loup" : (5x)
lupi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 15; [4] 10, 13;
lupilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 10, 16; [3] 10, 3;
lupul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 10, 13;

M

mắgură : (1364-1395 DRĂGANU 203) : s. f. : „Hügel" : „colline" : (6x)
măgură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 1; 15, 29; [3] 8, 32; 9, 28;
măgurii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 17, 20;
măgurilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 23, 30;

mai : (1400 BGL) : adv. : „noch, schon, mehr" : „plus, encore, déjà" : (65x)
mai *adv.* [1] 5, 13; 8, 24; 18, 16; 19, 6; 21, 19; 21, 29; 21, 37; 22, 46; 23, 15; 25, 30; 26, 65; [2] 0, 1; 1, 7; 1, 45; 2, 2; 4, 37; 5, 35; 7, 12; 9, 8; 9, 25; 10, 8; 12, 34; 13, 19; 14, 63; 16, 14; [3] 10, 12; 10, 14; 11, 13; 11, 38; 12, 24; 12, 26; 13, 2; 13, 4; 14, 8; 14, 9; 14, 10; 14, 22; 15, 12; 16, 8; 16, 17; 17, 2; 18, 14; 18, 25; 20, 36; 20, 40; 22, 44; 22, 71; 24, 28; [4] 4, 42; 5, 14; 6, 66; 8, 11; 11, 54; 14, 19; 14, 30; 15, 15; 16, 10; 16, 21; 16, 25; 17, 11; 21, 6;
mai *adv.* [1] 1, 18; 3, 11; 5, 29; 25, 11;

máică : (c. 1551-1558 Ps. V. 197) : s. f. : „Mutter" : „mère" : (16x)
maica *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 18; 2, 14; 2, 20; 2, 21; 12, 47; [3] 1, 43; [4] 2, 1; 2, 3; 2, 5; 2, 12; 19, 25; 19, 27;
maică *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 19, 26;
maicei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [4] 19, 25;
maicii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [4] 3, 4; 19, 26;

maínte : (înc. sec. XVI Ps. H.) : adv. : „früher, zuerst" : „auparavant" : (4x)
mainte *prep.* [3] 21, 12;
mainte *adv. de timp* [1] 26, 34; [3] 22, 61; 23, 12;

mámă : (înc. sec. XVI Ps. H.) : s. f. : „Mutter" : „mère" : (10x)
mîne *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 10, 35; 14, 11; 15, 5; [2] 6, 24; 6, 28; 7, 12;
mîni *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [2] 7, 11;
muma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 56;
mumă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 56;
mume *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 30;

mamóna : (1551-1553) : s. m. : „Mammon" : „Mammon" : (3x)
mamóna *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 16, 9; 16, 11; 16, 13;

mánă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „1. Manna, 2. Geschenk" : „1. manne, 2. présent" : (3x)
mana *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 6, 31; 6, 49;
mánna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 6, 58;

marámă (a. 1588 HC², *ap.* DLR) : s. f. : „Tuch" : „suaire" : (3x)
măhrama *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 20, 7;
măhramă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 19, 20; [4] 11, 44;

máre[1] : (1490 DERS / în antr. Toader *Marele*) : adj./s. : „groß" : „grand" : (144x)
al mai marilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 23, 23;
cea mare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [4] 7, 37;
cei mari *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 20, 25;
cel mai mare *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [3] 15, 25;
cel mare *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 60;
celor mari *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. art.* [1] 27, 3;
celui mai mare *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. gen./dat. art.* [4] 22, 1;
mai-mare *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 8, 41;
mai mare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 6; [4] 5, 36;
mai mare *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 11; 11, 11; [3] 19, 2; 9, 46;
mai mare *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 38; [2] 2, 21; 12, 31; [4] 13, 16; 15, 13; 15, 20;
mai mare *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 24; 13, 32; 18, 1; 18, 4; 20, 26; 23, 11; 23, 17; 23, 19; [2] 4, 32; 9, 34; [3] 7, 28; 7, 28; 11, 32; 22, 24; 22, 26; 22, 27; [4] 4, 12; 8, 53; 10, 29; 13, 16; 14, 28;
mai mare *adj. calificativ gradul comparativ neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 1, 50; 19, 11;
mai marele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 65; [2] 5, 35; [3] 8, 49; 13, 14;
mai marelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 5, 36; 5, 38;
mai mari *adj. calificativ gradul comparativ neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 5, 20; 14, 12;
mai mari *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 12, 18;
mai marii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 21, 23; 21, 45; 27, 6; 27, 41; 27, 62; [2] 5, 22; 10, 42; 11, 18; 11, 27; 14, 1; 14, 10; 14, 53; 14, 56; 15, 1; 15, 3; [3] 19, 47; 20, 1; 20, 19; 22, 52; 22, 66; 23, 4; 23, 10; 23, 13; 24, 20;
mai marilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 6, 21; [3] 22, 4;
mare *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 19; [2] 10, 43; [3] 1, 15; 1, 32; 7, 16; 9, 48; 13, 19;
mare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 16; 7, 27; 8, 26; 8, 30; 15, 28; 22, 36; 24, 21; 27, 60; 28, 8; [2] 4, 39; 4, 41; 5, 11; 5, 42; 13, 2; [3] 2, 9; 2, 10; 4, 25; 6, 49; 8, 37; 9, 43; 14, 16; 15, 14; 16, 26; 21, 23; 24, 52; [4] 19, 31;
mare *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 24; 24, 31; 27, 46; 27, 50; 28, 2; [2] 1, 26; 4, 37; 5, 7; 14, 15; 15, 34; 15, 37; [3] 1, 42; 4, 33; 5, 29; 8, 28; 17, 15; 19, 37; 22, 12; 23, 46; [4] 6, 18; 11, 43;
márea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 16; 7, 31;
mare foarte *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 10; [2] 16, 4;
marelui *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 35;
mari *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 4, 32; [3] 21, 11;
mari *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 21, 11;
mari *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 24, 24; [3] 21, 11; 23, 23;
marii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 22, 2;

máre[2] : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Meer" : „mer" : (47x)
mare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 13; 4, 18; 8, 24; 8, 32; 13, 1; 13, 47; 14, 25; 14, 26; 17, 27; 21, 21; [2] 1, 16; 2, 13; 3, 7; 4, 1; 4, 1; 4, 1; 5, 1; 5, 13; 5, 13; 5, 21; 6, 48; 6, 49; 9, 42; 11, 23; [3] 17, 2; 17, 6; [4] 6, 16; 6, 17; 6, 19; 6, 25; 21, 7;
marea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 18; 8, 26; 8, 27; 15, 29; 23, 15; [2] 4, 41; [3] 6, 17; 21, 25; [4] 6, 1; 6, 18; 6, 22;
mării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 15; 14, 24; 18, 6; [2] 4, 39; 6, 47;

márgine : (1365 SUCIU II / în top. *Margina*) : s. f. : „1. Rand, 2. Grenze" : „1. bord, marge, 2. limite, extrémité" : (7x)
margenile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 24, 31; 24, 31;
marginea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 27; 13, 27; [3] 11, 31;
marginele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 8, 44;
marginile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 42;

másă : (1520 DERS / în antr. *Bună-Masă*) : s. f. : „Tisch" : „table" : (13x)
masa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 27; [3] 16, 21; 19, 23; 22, 30;
masă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 28; [3] 22, 21;
mêse *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 6, 39; 6, 39;
mêsei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [4] 2, 8; 2, 9;
mêsele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 21, 12; [2] 11, 15; [4] 2, 15;

mátcă : (1451 DERS) : s. f. : „(Fluss)bett" : „(lit de) : rievière" : (2x)
matca *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 22; 18, 9;

maţ : (1480 BGL) : s. n. : „Darm" : „intestin" : (1x)
maţe *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 7, 19;

măcár : (1400-1418 LDSR 357) : adv. : „zumindest" : „au moins" : (7x)
macar *adv.* [2] 5, 28;
macară *adv.* [1] 9, 21;
măcară *adv.* [2] 3, 25; [4] 4, 2; 8, 14; 10, 38; 11, 25;

măcéş : (1503 DERS / în top. Maceş) : s. m. : „Heckenrose" : „églantier" : (1x)
măceş *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 6, 44;

măciná : (1551-1553 ES) : v. I : „mahlen" : „mouture" : (2x)
măcenînd *verb gerunziu* [1] 24, 41;
vor măcina *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 17, 35;

mădulár : (1501 DERS / în top. Mădulari) : s. n. : „(Körper)glied" : „membre (du corps) : " : (2x)
mădularele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 5, 29; 5, 30;

mărár : (1551-1553 ES) : s. m. :„Dill" : „fenouil" : (1x)
mărariul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 23;

mărgăritár : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Perle" : „perle" : (3x)
mărgărintarele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 7, 6;
mărgăritariuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 45;
un mărgăritariu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 46;

mări : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. vergrössern, 2. rühmen" : „l'agrandir, 2. louer, glorifier" : (17x)
am mărit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 12, 28;
au mărit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 1, 58;
m-am mărit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 17, 10;
mărêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 8, 54;
mărêşte *verb imp. 2 sg.* [3] 1, 46; [4] 12, 28; 17, 1; 17, 5;
s-au mărit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 15, 8;
să mărească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 17, 1;
să să mărească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 6, 2; [4] 11, 4; 12, 23; 14, 13;
-şi mărescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 23, 5;
voiu mări *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 12, 28;
vor mări *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 16;

măríre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Grösse, Ruhm" : „grandeur, gloire" : (21x)
mărire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 1, 14; 5, 41; 5, 44; 9, 24;
mărirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 8; [3] 4, 6; [4] 1, 14; 2, 11; 5, 44; 7, 18; 7, 18; 8, 50; 8, 54; 11, 4; 11, 40; 12, 41; 12, 43; 12, 43; 17, 5; 17, 22; 17, 24;

măritá : (a. 1580 HC[2]) : „sich mit jmdm verheiraten" : „se marier avec qn." : (7x)
măritîndu-se *verb gerunziu* [1] 24, 38;
să mărita *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 22, 30; [3] 17, 27;
să mărită *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 20, 34;
să va mărita *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 12;
să vor mărita *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 12, 25; [3] 20, 35;

mărturíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Zeugnis, Bezeugung" : „témoignage" : (34x)
mărturie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 18; 26, 59; [2] 6, 11; 13, 9; 14, 56; 14, 63; [3] 5, 14; 9, 5; 21, 13; 22, 71; [4] 1, 7; 5, 36;
mărturii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 19; 18, 16; 26, 60; 26, 60; 26, 65; [3] 24, 48;
mărturiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 4; 24, 14; [2] 1, 44; 14, 59; [4] 1, 19; 3, 11; 3, 32; 3, 33; 5, 31; 5, 32; 5, 34; 8, 13; 8, 14; 8, 17; 19, 35;
mărturiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 14, 56;

mărturiseálă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 648/[1]) : s. f. : „Zeugnis, Bezeugung" : „témoignage" : (1x)
mărturiseala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 21, 24;

mărturisí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bezeugen, 2. verkünden, proklamieren" : „1. témoigner, 2. proclamer" : (62x)
ai mărturisit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 3, 26;
am mărturisit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 1, 34;
au mărturisit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 1, 18; 1, 20; 4, 44; 5, 33; 5, 37; 19, 35;
mărturisesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 26, 62; [2] 15, 4;
mărturisesc *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 7, 7;
mărturisescu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 5, 36; 8, 14; 8, 18; 10, 25;
mărturisescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 27, 13; [2] 14, 60;

[4] 5, 39;
mărturisescu-mă *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 11, 25; [3] 10, 21;
mărturisêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 1, 15; 3, 32; 5, 32; 5, 32; 8, 18; 21, 24;
mărturisêşte *verb imp. 2 sg.* [4] 18, 23;
mărturiseşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 8, 13;
nu mărturisi *verb imp. 2 sg.* [3] 18, 20;
mărturisi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 20; 1, 32; 13, 21;
mărturisiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 12, 17;
mărturisiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 14, 56; 14, 57; [3] 4, 22; [4] 12, 42;
mărturisim *verb indicativ prezent 1 pl.* [4] 3, 11;
mărturisind *verb gerunziu* [4] 0, 2; 4, 39;
mărturisiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 23, 31; [3] 11, 48; [4] 3, 28; 15, 27;
mărturisi-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 10, 32;
nu mărturisi *verb imp. 2 sg.* [2] 10, 19;
să mărturisască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 2, 25;
să mărturisească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 16, 28; [4] 1, 7; 1, 8;
să mărturisesc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 18, 37;
să mărturiseşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 19, 18;
să mărturisi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 7; [3] 22, 6;
să mărturisiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 2, 38;
va mărturisi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 32; [3] 12, 8; 12, 8; [4] 9, 22; 15, 26;
voi mărturisi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 7, 23;
voiu mărturisi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 5, 31;

măslín : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Ölbaum" : „olivier" : (11x)
al maslinilor *subst. propriu masc. pl. gen./dat. art.* [3] 19, 29; 21, 37;
maslinilor *subst. propriu masc. pl. gen./dat. art.* [1] 21, 1; 26, 30; [2] 11, 1; 13, 3; 14, 26; [3] 19, 37; 22, 39; [4] 8, 1;
maslínilor *subst. propriu masc. pl. gen./dat. art.* [1] 24, 3;

măsurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „messen" : „mesurer" : (6x)
măsura-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 24; [3] 6, 38;
măsuraţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 7, 2;
să va măsura *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 7, 2;
veţi măsura *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 4, 24; [3] 6, 38;

măsúră : (1551-1553 ES) : s. f. : „Mass" : „mesure" : (11x)
măsura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 32;
măsură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 2; [2] 4, 24; [3] 6, 38; 6, 38; [4] 3, 34;
măsuri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 33; [3] 13, 21; 16, 6; 16, 7; [4] 2, 6;

măturá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I: „kehren, fegen": „balayer" : (2x)
va mătura *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 15, 8;
măturată *verb participiu fem. sg.* [1] 12, 44; [3] 11, 25;

mérge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „gehen, (los) : ziehen" : „aller, marcher" : (274x)
a mêrge *verb infinitiv prezent* [1] 2, 22; 16, 21; [3] 22, 33; 24, 28;
ar mêrge *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [3] 16, 30;
au mers *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 1, 40;
au mersu *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 27, 55;
era mergînd *verb indicativ imperfect perifrastic 3 pl.* [3] 9, 53; 24, 13;
megînd *verb gerunziu* [1] 25, 10;
merg *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 7, 33; 13, 36; 14, 4; 14, 13;
mêrge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 9; 12, 45; 13, 44; [3] 7, 8; 11, 26; 22, 22; 24, 21; [4] 3, 8; 10, 4; 12, 35; 13, 3;
mergea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 8, 10; 21, 9; 21, 9; [2] 2, 15; 6, 1; 6, 31; 9, 30; 11, 9; [3] 2, 3; 2, 41; 7, 11; 17, 14; 18, 39;
mergea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 24, 1; 26, 58; [2] 3, 7; 5, 24; 10, 52; 14, 51; 14, 54; [3] 3, 7; 4, 30; 7, 6; 7, 9; 7, 11; 14, 25; 17, 11; 18, 43; 19, 28; 22, 47; 22, 54; 23, 27; 24, 15; 24, 28; [4] 3, 23; 4, 50; 6, 2; 18, 15;
mêrgeţi *verb imp. 2 pl.* [1] 8, 32; 11, 4; 20, 4; 20, 7; 22, 9; 25, 9; 26, 18; 27, 65; 28, 10; [2] 6, 38; 11, 2; 14, 13; 14, 13; 16, 7; 16, 15; [3] 7, 22; 10, 3; 17, 14; 19, 30; 22, 8; 22, 10;
mêrge-va *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 11, 5;
mêrge-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 8, 19; 26, 32; [3] 9, 57; 9, 61; [4] 14, 2;
mergi *verb indicativ prezent 2 sg.* [3] 12, 58; 14, 10; [4] 11, 8; 13, 36; 14, 5;
mergi *verb imp. 2 sg.* [3] 5, 14;
mergînd *verb gerunziu* [1] 4, 21; 9, 13; 10, 7; 13, 46; 17, 14; 21, 6; 21, 23; 21, 28; 22, 15; 25, 14; 25, 16; 25, 18; 25, 20; 26, 14; 26, 39; 26, 42; 27, 5; 28, 7; 28, 11; 28, 11; 28, 19; [2] 1, 19; 1, 31; 2, 23; 6, 28; 6, 33; 6, 35; 6, 37; 7, 30; 10, 32; 10, 32; 14, 35; 16, 10; 16, 12; 16, 12; 16, 13; [3] 8, 4; 8, 23; 8, 34; 8, 42; 9, 12; 9, 52; 9, 57; 10, 35; 10, 38; 13, 32; 14, 31; 19, 32; 19, 36; 22, 4; 24, 17; [4] 9, 11;
mergu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 8, 14; 8, 14; 8, 21; 14, 28; 14, 28; 16, 10; 16, 17; 16, 28;
mêrsă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 14, 39;
mêrsără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 20, 5; 28, 9; [2] 14, 16; [3] 22, 39; 24, 22; 24, 24;
mêrse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 4, 12; 9, 7; 9, 9; 12, 1; 14, 25; 20, 29; 21, 19; 21, 29; 21, 30; 26, 44; [2] 1, 35; 2, 14; 5, 20; 5, 23; 6, 46; 7, 24; 8, 13; 14, 10; [3] 1, 39; 4, 42; 5, 25; 8, 39; 9, 37; 15, 15; 19, 12; 22, 39; [4] 4, 28; 8, 1;
mêrse *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 9, 19;
mêrseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 2, 9; 4, 20; 4, 22; 4, 25; 8, 1; 8, 23; 8, 32; 9, 27; 12, 15; 14, 13; 19, 2; 20, 33; 21, 23; 22, 5; 27, 66; 28, 16; [2] 1, 18; 1, 20; 1, 36; 6, 32; 11, 4; [3] 2, 44; 5, 11; 8, 26; 9, 11; 9, 56; 18, 10; 22, 13; 24, 1; [4] 1, 37; 11, 31;
mêrseră *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 7, 53;
mersêse *verb indicativ mcpf. 3 pl.* [2] 15, 41; 15, 41;
merş *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 25, 25;
nu mêrgeţi *verb imp. 2 pl.* [3] 21, 8; 17, 23;
să meargă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 14, 15; 28, 10; [2] 6, 36; 16, 1; [3] 8, 31;
să meargă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 5, 37; 6, 48; [3] 4, 42; 9, 12; 9, 51; [4] 7, 35; 7, 35; 11, 44;

să merg *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 8, 21; [3] 9, 59;
să mêrgem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 8, 31; 13, 28; 26, 46; [2] 14, 12; 14, 42; [3] 2, 15; [4] 11, 7; 11, 16; 14, 31;
să mêrgeţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 10, 5; [4] 7, 34; 7, 36; 8, 22; 13, 33; 15, 16;
va mêrge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 26, 24; 28, 7; [2] 14, 21; 16, 7; [3] 1, 17; 15, 4;
vei mêrge *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 8, 19; [3] 9, 57;
voiu mêrge *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 26, 36; [2] 14, 28; [3] 14, 19; [4] 11, 11; 14, 3;
vom mêrge *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [3] 9, 13;
vor mêrge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 25, 46;

mertíc : (1495 DERS) : s. n. : „Gewichtseinheit" : „unité de poids" : (1x)
merticul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 12, 42;

mesía : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : „Messias" : „Messie" : (2x)
mésia *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [4] 1, 41; 4, 25;

mestecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „kauen" : „mastiquer" : (2x)
au mestecat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 13, 1;
mestecat *verb participiu masc. sg.* [2] 15, 23;

meu : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./pron. pos.: „mein etc.": „mon etc." : (360x)
ai miei *adj. pron. pos. 1 masc. sg. nom./ac. pl.* [1] 20, 21; 25, 40; [4] 13, 35; 15, 8;
ale mêle *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. pl.* [3] 15, 31; [4] 17, 10;
ale mêle *pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. pl.* [4] 10, 14; 10, 14; 16, 15; 17, 10;
-ale mêle *pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. pl.* [1] 20, 15;
al mieu *pron. pos. 1 neutru sg. nom./ac. sg.* [1] 25, 27; [4] 14, 24; 16, 14; 16, 15;
a mea *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. sg.* [4] 3, 29; 7, 16;
a mea *pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. sg.* [4] 7, 16;
mea *pron. pos. 1 fem. sg. gen./dat. sg.* [1] 4, 10; 12, 30; 16, 23; [3] 4, 7; 4, 8; 11, 23; 19, 27; 23, 28; [4] 1, 15; 1, 15; 1, 27; 1, 27; 1, 30; 1, 30; 13, 18; 19, 11;
mea *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. sg.* [1] 8, 8; 9, 18; 11, 30; 12, 44; 12, 48; 12, 49; 13, 30; 15, 22; 16, 18; 20, 23; 20, 23; 21, 13; 21, 28; 22, 44; 26, 12; 26, 18; [2] 3, 33; 3, 34; 3, 35; 3, 35; 5, 23; 6, 23; 8, 33; 10, 40; 10, 40; 11, 17; 12, 36; [3] 1, 18; 1, 25; 8, 21; 9, 61; 11, 24; 14, 23; 14, 24; 15, 6; 16, 24; 19, 46; 20, 42; 22, 19; 22, 30; 22, 30; 22, 42; [4] 4, 34; 5, 30; 5, 30; 5, 31; 6, 38; 7, 6; 7, 8; 8, 14; 8, 16; 8, 50; 8, 54; 8, 56; 10, 28; 12, 26; 14, 27; 15, 9; 15, 10; 15, 11; 15, 12; 17, 13; 18, 36; 18, 36; 18, 36; 19, 24; 20, 25; 20, 27;
-mea *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. sg.* [3] 10, 40;
mêle *adj. pron. pos. 1 neutru sg. nom./ac. pl.* [3] 6, 47; [4] 5, 47; 12, 48;
mêle *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. sg.* [3] 7, 8;
mêle *adj. pron. pos. 1 fem. sg. gen./dat. sg.* [1] 8, 9; [2] 9, 24; [4] 12, 7;
mêle *adj. pron. pos. 1 neutru sg. nom./ac. pl.* [1] 7, 24; 7, 26; 24, 35; 27, 35; [2] 8, 38; 13, 31; [3] 1, 20; 21, 33; 24, 39; [4] 12, 47; 13, 8; 13, 9; 14, 24; 15, 7;
mêle *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. pl.* [1] 19, 20; [2] 5, 30; 10, 20; [3] 1, 44; 7, 44; 7, 44; 7, 46; 9, 26; 12, 17; 12, 18; 12, 18; 18, 21; 19, 8; 22, 28; 24, 39; [4] 10, 26; 10, 27; 14, 15; 14, 21; 15, 10; 18, 36; 19, 24; 20, 27; 21, 16; 21, 17;
mêle *adj. pron. pos. 1 fem. sg. gen./dat. pl.* [3] 12, 18;
meu *adj. pron. pos. 1 masc. sg. nom./ac. sg.* [2] 9, 17; 12, 6;
miei *adj. pron. pos. 1 masc. sg. gen./dat. pl.* [1] 28, 10;
miei *adj. pron. pos. 1 masc. sg. nom./ac. pl.* [1] 12, 48; 12, 49; 22, 4; 26, 18; [2] 3, 33; 3, 34; 14, 14; [3] 2, 30; 8, 21; 11, 7; 12, 4; 15, 29; 19, 27; 22, 11; [4] 9, 11; 9, 15; 15, 14; 20, 17; 21, 15;
mieu *adj. pron. pos. 1 neutru sg. nom./ac. sg.* [1] 2, 6; 10, 22; 11, 29; 11, 30; 12, 18; 12, 18; 13, 35; 18, 5; 18, 20; 19, 29; 20, 23; 22, 4; 24, 5; 24, 9; 26, 12; 26, 26; 26, 28; 26, 38; 27, 35; [2] 9, 37; 9, 39; 9, 41; 13, 6; 13, 13; 14, 8; 14, 22; 14, 24; 14, 34; 16, 17; [3] 1, 44; 1, 46; 1, 47; 7, 6; 7, 46; 9, 48; 12, 19; 21, 8; 21, 12; 21, 17; 22, 19; 22, 20; 23, 46; [4] 1, 30; 2, 4; 5, 24; 6, 51; 6, 54; 6, 54; 6, 55; 6, 55; 6, 56; 6, 56; 8, 31; 8, 37; 8, 43; 8, 43; 8, 51; 8, 52; 10, 15; 10, 16; 10, 17; 12, 27; 13, 37; 14, 13; 14, 14; 14, 23; 14, 26; 15, 16; 15, 20; 15, 21; 16, 23; 16, 24; 16, 26; 18, 37; 20, 25;
mieu *adj. pron. pos. 1 masc. sg. voc. sg.* [1] 26, 39; 27, 46; 27, 46; [4] 20, 28; 20, 28;
mieu *adj. pron. pos. 1 neutru sg. gen./dat. sg.* [4] 10, 27;
mieu *adj. pron. pos. 1 masc. sg. gen./dat. sg.* [1] 7, 21; 12, 50; 18, 10; 22, 44; 25, 34; 26, 29; [2] 12, 36; [3] 20, 42; 24, 49; [4] 10, 25; 10, 29; 10, 37;
mieu *adj. pron. pos. 1 masc. sg. nom./ac. sg.* [1] 2, 15; 3, 17; 8, 6; 8, 8; 10, 32; 10, 33; 11, 10; 11, 27; 12, 18; 12, 18; 15, 13; 16, 17;17, 5; 17, 15; 18, 19; 18, 21; 18, 35; 20, 23; 21, 37; 24, 36; 24, 48; 25, 27; 26, 42; 26, 53; [2] 1, 2; 1, 11; 3, 35; 9, 7; 15, 34; 15, 34; [3] 1, 43; 1, 47; 2, 49; 3, 22; 7, 7; 7, 27; 9, 35; 9, 38; 9, 59; 10, 22; 10, 29; 12, 13; 12, 45; 14, 26; 14, 27; 14, 33; 15, 18; 15, 24; 16, 3; 18, 3; 19, 23; 20, 13; 22, 29; [4] 1, 15; 4, 49; 5, 17; 5, 43; 6, 32; 6, 65; 8, 19; 8, 19; 8, 28; 8, 49; 8, 54; 10, 17; 10, 18; 10, 29; 10, 32; 14, 7; 14, 13; 14, 20; 14, 21; 14, 23; 14, 28; 15, 1; 15, 8; 15, 15; 15, 23; 15, 24; 16, 10; 16, 23; 16, 32; 20, 13; 20, 17; 20, 17; 20, 17;
-mieu *adj. pron. pos. 1 masc. sg. nom./ac. sg.* [1] 8, 21; [3] 16, 5; 16, 27; [4] 2, 16; 8, 38; 11, 32;
-mieu *adj. pron. pos. 1 masc. sg. gen./dat. sg.* [3] 15, 17; [4] 14, 2; 15, 10;

miazănoápte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Mitternacht, 2. Norden" : „1. minuit, 2. nord" : (3x)
miazănoapte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 13, 35; [3] 13, 29;
miiazănoapte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 6;

mic : (1222-1228 DLRV / în antr. Mic) : adj. : „klein" : „petit" : (22x)
cel mai mic *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 11; [3] 22, 26;
cel mai mic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3]15, 13;
celui mic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* [2] 15, 40;
mai mic *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 6; 2, 16; 5, 19; 13, 32; [2] 4, 31; [3] 7, 28; 9, 48;
mai mici *adj. calificativ gradul comparativ masc. pl. nom./ac. neart.*

[1] 2, 16; 5, 19; 10, 42; 25, 40; [3] 17, 2;
mic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 19, 3;
mică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 32;
mici *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 6; 18, 10; 18, 14; 25, 45; [2] 9, 42;

micşorá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „verringern" : „baisser" : (1x)
s-ar fi micşorat *verb cond.-opt. perfect 3 pl.* [1] 24, 22;

mie : (înc. sec. XVI PS. H.) : num./s. f. : „tausend" : „mille" : (12x)
mie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 18, 12;
mii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 38; 16, 9; 16, 10; 18, 24; [2] 5, 13; 6, 44; [3] 9, 14; 12, 1; 14, 31; 14, 31; [4] 6, 10;

miel : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Lamm" : „agneau" : (4x)
mieii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 10, 3; [4] 21, 15;
mielul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 1, 29; 1, 36;

miére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Honig" : „miel" : (3x)
miêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 4; [2] 1, 6; [3] 24, 42;

míjloc : (1504 DERS / în top. Mijloci) : s. n. : „1. Mitte, 2. Taille" : „1. milieu, 2. taille" : (34x)
mijloacele *subst. comun neutru. pl. nom./ac. art.* [3] 12, 35;
mijloc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 3; 14, 60; [3] 4, 35; 5, 19; 6, 8; 23, 45; [4] 8, 3; 8, 9; 19, 18; 20, 19; 20, 26;
mijlocul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 3, 4; 10, 16; 13, 49; 14, 24; 18, 2; 18, 20; [2] 1, 6; 6, 47; 7, 31; 9, 36; [3] 2, 46; 4, 30; 8, 7; 10, 3; 17, 11; 21, 21; 22, 55; 22, 55; 24, 36; [4] 1, 26; 7, 14; 8, 59;

mílă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Gnade, Mitleid, 2. Meille" : „grâce, pitié, 2. mille" : (19x)
mila *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 50; 1, 54; 1, 58;
milă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 13; 9, 36; 12, 7; 14, 14; 15, 32; 18, 33; 18, 33; [2] 8, 2; 9, 22; [3] 1, 72; 7, 13; 10, 33; 10, 37; 15, 20;
milei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 78;
o milă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 41;

milós : (sec. XVI HC 417/1) : „barmherzig" : „compatissant" : (2x)
milos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 6, 36;
miloşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 6, 36;

milosî́rdie : (1577 CORESI, PS.) : s. f. : „Barmherzigkeit" : „charité" : (1x)
milosîrdiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 78;

milosténie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Almosen" : „aumône" : (7x)
milostenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 2; 6, 3; [3] 11, 41; 12, 33;
milosteniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 1; 6, 4; 23, 23;

milostiv (c. 1573-1578 PS. SCH.): s. m. : „barmherzig" : „miséricordieux" : (1x)
cei milostivi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 7;

milostiví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sich erbarmen" : „ avoir pitié" : (4x)
milostivindu-se *verb gerunziu* [1] 18, 27; 20, 33; [2] 1, 41;
să milostivi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 6, 34;

miluí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „jmd. beschenken, sich erbarmen" : „faire l'aumône, avoir pitié" : (13x)
-au miluit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 5, 19;
miluiêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 9, 27; 15, 22; 17, 15; 20, 30; 20, 31; [2] 10, 47; 10, 48; [3] 16, 24; 17, 13; 18, 38; 18, 39;
să vor milui *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 7;

mincinós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „verlogen" : „mensonger" : (13x)
mincenoasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 59;
mincenoase *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 26, 60; 26, 60;
mincinoase *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 19;
mincinos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 8, 44; 8, 55;
mincinoşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. art.* [3] 6, 26;
mincinoşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 15; 24, 11; 24, 24; 24, 24; [2] 13, 22; 13, 22;

minciúnă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Lüge" : „mensonge" : (2x)
minciuna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 8, 44;
minciuni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 18;

mínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verstand, Geist" : „esprit, raison" : (5x)
minte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 21; 5, 15; [3] 8, 35; 24, 25;
mintea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 24, 45;

minţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „lügen" : „mentir" : (1x)
minţind *verb gerunziu* [1] 5, 11;

minunát : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : adj. : „wunderbar" : „merveilleux" : (3x)
minunat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 9, 30;
minunată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 42; [2] 12, 11;

minúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wunder, Staunen" : „merveille, étonnement" : (6x)
minune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 42;
minuni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 24, 24; [2] 13, 22; [3] 5, 26; [4] 4, 48;
minunile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 0, 3;

minut : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Minute" : „minute" : (1x)

o minută *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 5;

mir : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Balsam, Salbe, Salböl" : „balsam, huile sacrée" : (10x)
a mirului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 14, 4;
mir *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 7; [2] 14, 3; [3] 7, 46; [4] 11, 2; 12, 3; 12, 5;
miru *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 9;
mirul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 26, 12;
mirului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [4] 12, 3;

mirá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich wundern" : „s'étonner" : (51x)
mirară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3]
mirîndu *verb gerunziu* [3]
mirîndu-să *verb gerunziu* [3] 9, 43; 24, 12;
mirîndu-se *verb gerunziu* [3] 2, 33; 20, 26; 24, 41; [4] 13, 22;
nu vă miraţi *verb imp. 2 pl.* [4] 5, 28;
să mira *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 13, 54; [2] 1, 22; 2, 12; 5, 20; 6, 2; 6, 6; 6, 51; 7, 37; 10, 24; [3] 2, 18; [4] 7, 15;
să mira *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 15, 31; 27, 14; [2] 11, 18; 15, 5; [3] 1, 21; 2, 47; 4, 22; 4, 32; 8, 25;
să mirá *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 8, 10; [2] 15, 44; [3] 7, 9; 11, 14;11, 38;
să mirară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 7, 28; 8, 27; 9, 8; 9, 33; 12, 23; 19, 25; 21, 20; 22, 22; 22, 33; [2] 5, 42; 10, 26; 12, 17; [3] 1, 63; 2, 48; 9, 43; [4] 4, 27;
să vă miraţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 5, 20;
te mira *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 3, 7;
vă miraţi *verb indicativ prezent 3 pl.* [4] 7, 21;

miráre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wunder" : „merveille" : (2x)
mirare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 16, 8;
mirări *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [3] 1, 49;

míre : (înc. sec. XVI PS. H.) : „Bräutigam" : „époux" : (3x)
mirele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 5, 34; 5, 35;
mirelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 5, 34;

mirós : (1639 PARACLIS 253) : s. n. : „Geruch" : „odeur" : (1x)
mirosul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 12, 3;

mirosíre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 198) : s. f. : „Geruch, Duft" : „odeur" : (1x)
mirosírile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 24, 1;

mistuí : (c. 1573-1578 PS. SCH. 109) : v. IV : „verzehren" : „dévorer" : (1x)
să mistuiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 9, 54;

mitárnic : (NEAGOE, ÎNV. 26/23) : „Zöllner" : „publicain" : (4x)
mitarnic *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 18, 11;
mitárnici *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 5, 29;
mitárnicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 5, 30;
mitêrnicul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 18, 13;

mîhní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erzürnen" : „irriter" : (4x)
a să mîhni *verb infinitiv prezent* [1] 26, 37;
mîhnindu-se *verb gerunziu* [2] 3, 5;
mîhnitu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 21, 17;
vă veţi mîhni *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 16, 20;

mîhníre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Kummer" : „tristesse" : (4x)
mîhnire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 16, 21; 16, 22;
mîhnirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 16, 6; 16, 20;

mîhnít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „traurig" : „triste" : (1x)
mîhnit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 22;

mî́ine : (1551-1553 ES) : adv. : „morgen" : „demain" : (6x)
mîine *adv. de timp* [1] 6, 30; 6, 34; 6, 34; [3] 12, 28; 13, 32; 13, 33;

mînă : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „antreiben" : „mener" : (4x)
-am mînat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 23, 15;
mînă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 22, 3; [2] 1, 43; [3] 14, 17;

mî́nă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hand" : „main" : (93x)
mîini *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 6;
mîinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 15, 2; 15, 20; 26, 45; 26, 50; [2] 8, 23; 8, 25; [3] 21, 12; 24, 50; [4] 13, 9; 20, 20;
mîna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 12; 5, 30; 8, 3; 9, 18; 12, 10; 12, 13; 12, 49; 14, 31; 18, 8; 26, 23; 26, 51; [2] 1, 41; 3, 1; 3, 3; 3, 5; 3, 5; 7, 32; 8, 23; 9, 15; 9, 43; 14, 58; 14, 58; [3] 1, 66; 1, 71; 3, 17; 5, 13; 6, 6; 6, 8; 6, 10; 6, 10; 9, 62; 15, 22; 22, 21; [4] 3, 35; 7, 30; 10, 28; 10, 29; 10, 39; 20, 25; 20, 27;
mînă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 15; 9, 25; [2] 1, 31; 5, 41; 9, 27; [3] 8, 54; [4] 13, 3;
mîni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 8; [2] 9, 43; [3] 4, 11; 6, 1;
mînile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 22; 19, 13; 19, 15; 22, 13; 27, 24; [2] 5, 23; 6, 2; 6, 5; 7, 2; 7, 3; 7, 5; 9, 31; 10, 16; 14, 41; 14, 46; 16, 18; [3] 1, 74; 4, 40; 9, 44; 13, 13; 20, 19; 22, 53; 23, 46; 24, 7; 24, 39; 24, 40; [4] 7, 44; 11, 44; 20, 25; 20, 27; 21, 18;

mîncá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „essen, fressen" : „manger, dévorer" : (114x)
a mînca *verb infinitiv prezent* [1] 12, 1; 15, 20; [2] 2, 26; [3] 12, 45;
aţi mîncat *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [4] 6, 26;
au mîncat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 6, 44; [4] 6, 13; 6, 23; 6, 31; 6, 49; 6, 58;
au mîncat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 2, 17;
de mîncat *verb supin* [4] 21, 5;
mănîncă *verb imp. 2 sg.* [3] 12, 19; [4] 4, 31;
mănîncă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 9, 11; [2] 2, 16; 14, 18; [3] 14, 15; 15, 2; [4] 6, 56; 6, 57; 6, 58; 13, 18;
mănîncă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 2; 15, 27; [2] 7, 3; 7, 4; 7, 5; 7, 28; [3] 5, 33; 20, 47;
mînca *verb infinitiv prezent* [1] 15, 32; [2] 6, 36; 8, 1; 8, 2;
mînca *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 6, 1; 15, 16;
mînca *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 1, 6; [3] 17, 27; 17, 28;
mîncă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 12, 4; [2] 2, 26; [3] 4, 2; 6, 4; 15, 30; 24, 43;
mîncară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 13, 4; 14, 20; 14, 21; 15, 37; 15, 38; [2] 4, 4; 6, 42; 8, 8; 8, 9; [3] 8, 5; 9,

17;
mîncat-am *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [3] 13, 26;
mîncaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 23, 13; [3] 5, 30;
mîncaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 26, 26; [2] 14, 22; [3] 10, 8;
mîncînd *verb gerunziu* [1] 11, 18; 11, 19; 24, 38; 24, 49; 26, 21; [2] 2, 16; 7, 2; 14, 18; 14, 22; [3] 7, 33; 7, 34; 10, 7; 15, 23;
mînîncă *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 6, 54;
să mănînc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 22, 11; 22, 15; [4] 4, 32;
să mănînce *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 12, 4; 14, 16; [2] 5, 43; 11, 14; [3] 7, 36; 8, 55; 14, 1; [4] 4, 33; 6, 31; 6, 50;
să mănînce *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 3, 20; 6, 31; 6, 37; 6, 37; [3] 9, 13; [4] 6, 5; 18, 28;
să mănînci *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 26, 17; [2] 14, 12;
să mîncaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [3] 22, 30;
să mîncăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [3] 22, 8; [4] 6, 52;
să mînînce *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 6, 4;
va mînca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 6, 51;
vei mînca *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 17, 8;
veţi mînca *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 6, 25; [3] 12, 22; 12, 29; [4] 6, 53;
voiu mînca *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 14, 14; [3] 17, 8; 22, 16;
vom mînca *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [1] 6, 31;

mîncáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Essen, Speise" : „mets, nourriture" : (9x)
mîncare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 35; 25, 42; [3] 24, 41; [4] 4, 32; 6, 55;
mîncarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 4, 34; 6, 27; 6, 27;
mîncării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 21, 34;

mîncătór : (1551-1553 ES) : s. m. : „der Esser" : „mangeur" : (2x)
mîncătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 19; [3] 7, 34;

mînd̀ru : (1389 DOR) : s. m. : „Hochmütig"; „orgueilleux, arrogant": (1x)
mîndrii *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 51;

mîneá : (1581-1582 PO) : : „übernachten" : „passer la nuit quelque part" : (7x)
a mînea *verb infinitiv prezent* [3] 19, 5;
maseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 1, 39;
mîi *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 1, 38;
mîne *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 1, 39;
mînea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 8, 27; 21, 37;
să mîe *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 24, 29;

mînecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „früh aufstehen" : „se lever tôt" : (1x)
mînecá *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 21, 38;

mînecáre : (c. 1573-1578 PS. SCH.) : „ganz früh" : „à la point de l' aurore : (1x)
mînecare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 24, 1;

mînecát : (c. 1665-1672 MS. 4389, 579/2) : s. n. : „Frühe" : „grand matin" : (1x)
mînecate *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 8, 2;

mîngîiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „trösten" : „consoler" : (6x)
mîngîia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 11, 31;
mîngîindu *verb gerunziu* [3] 3, 18;
să mîngîie *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 16, 25;
să mîngîie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 11, 19;
să să mîngîie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 2, 18;
să vor mîngîia *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 4;

mîngîiére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Trost, Tröstung" : „consolation, réconfort" : (2x)
mîngîiêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 2, 25; 6, 24;

mîngîietór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Tröster" : „consolateur" : (4x)
mîngăitoriu *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 14, 16;
mîngăitoriul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [4] 14, 26;
mîngîietoriul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [4] 16, 7;
mîngîitoriul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [4] 15, 26;

mîniá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „in Zorn geraten" : „(s') : enrager" : (9x)
a să mîniia *verb infinitiv prezent* [2] 10, 41;
mîniiară-se *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 21, 15;
mîniindu-să *verb gerunziu* [3] 14, 21;
mîniindu-se *verb gerunziu* [1] 18, 34;
să măniară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 20, 24;
să mînie *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 22, 7; 2, 16;
să mînié *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 15, 28;
să mîniiară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 26, 8;

mîníe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Zorn" : „colère" : (7x)
mînie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 5; [3] 4, 28; 21, 23;
mîniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 26; 18, 29; [3] 3, 7; 18, 7;

mîniós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „zornig" : „furieux" : (2x)
mînios *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 19, 21; 19, 22;

mîntuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erlösen, erretten, befreien" : „délivrer, sauver" : (51x)
a mîntui *verb infinitiv prezent* [2] 3, 4; [3] 6, 9;
au mîntuit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 27, 42; [2] 15, 31; [3] 23, 35;
mă voi mîntui *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 9, 21;
mîntui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 5, 34; [3] 7, 47; 8, 48; 17, 19; 18, 42;
mîntui *verb infinitiv prezent* [1] 27, 42; [2] 15, 31;
mîntuiască-se *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 23, 35;
mîntuiêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 8, 25; 14, 30; [4] 12, 27;
mîntuiêşte-te *verb imp. 2 sg.* [1] 27, 40; [2] 15, 30; [3] 23, 37; 23, 39;
mîntui-mă-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 5, 28;
mîntui-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 10, 9; 11, 12;
mîntuit *verb participiu masc. sg.* [3] 14, 18; 14, 19;
s-ar hi mîntuit *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* [2] 13, 20;
s-ar fi mîntuit *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* [1] 24, 22;
s-au mîntuit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 8, 36;
să mîntui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 9, 22;

să mîntuiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 16, 25; 18, 11; 27, 49; [3] 7, 3; 9, 24; 9, 56; 17, 33; 19, 10; [3]
să mîntuiesc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 12, 47;
să să mîntuiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 5, 23; [4] 3, 17;
să va mîntui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 13; [3] 8, 50;
să mîntuiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 14, 36;
să vă mîntuiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 5, 34;
va mîntui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 21; 9, 22; [2] 8, 35; [3] 9, 24; [4] 8, 32; 8, 36;

mîntuíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Erlösung, Errettung, Heil" : „délivrance, salut" : (5x)
mîntuire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 71;
mîntuirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 2, 30; 3, 6; 19, 9; [4] 4, 22;

mîntuitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m./adj. : „Erlöser" : „sauveur" : (3x)
mîntuitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 11;
mîntuitoriul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 47; [4] 4, 42;

mînz : (1400 DERS / în top. *Mînjeştii*) : s. m. : „Fohlen" : „poulain" : (10x)
mînz *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 19, 30; 19, 35;
mînzul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 2; 21, 5; 21, 7; [2] 11, 4; 11, 5; 11, 7; [3] 19, 33; 19, 33; [4] 12, 15;
un mînz *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 2;

mlădíţă : (1581-1582 PO) : s. f. : „Zweig" : „ramure" : (1x)
mlădiţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 32;

moále : (1483 DERS / în top. Moi) : adj. : „weich, zart" : „mou (mol) : , faible" : (5x)
moale *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 32; [2] 13, 28;
moi *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 8; 11, 8; [3] 7, 25;

moáră : (1551-1553 ES) : s. f. : „Mühle" : „moulin" : (3x)
moară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 41; [2] 9, 42;
morii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 18, 6;

moárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tod" : „mort" : (33x)
moarte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 21; 15, 4; 16, 28; 20, 18; 26, 38; [2] 0, 1; 5, 23; 7, 10; 10, 33; 13, 12; 14, 34; 16, 18; [3] 22, 33; 23, 15; 23, 22; 24, 20; [4] 5, 24; 8, 51; 8, 52; 11, 4; 12, 33; 18, 32; 21, 19;
moartea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 15; [2] 9, 1; [3] 2, 26; 9, 27; [4] 0, 1; 11, 13;
morţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 16; 26, 66; [2] 14, 64; [3] 1, 79;

mohorît : (1495 DERS / în top. Mohorîţii) : adj./s. : „1. purpur, 2. Purpur, Porphyr" : „1. pourpre, 2. pourpre, porphyre" : (5x)
cea mohorîtă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [4] 19, 5;
mohorît *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 17; 15, 20; [3] 16, 19;
mohorîtă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 19, 2;

mólie : (1551-1553 ES) : s. f. : „Motte" : „mite" : (3x)
moliile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 19; 6, 20; [3] 12, 33;

mormînt : (1512-1513 DERS / în top. Murminte) : s. n. : „Grab, Grabmal" : „tombeau, tombe" : (49x)
mormente *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 53;
morminte *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 28; [2] 5, 3; 5, 5; [3] 8, 27;
mormintele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 23, 29; 23, 29; 27, 52; [3] 11, 44; 11, 47; 11, 48;
mormînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 60; 28, 8; [2] 6, 29; 15, 46; 16, 2; 16, 5; 16, 8; [3] 23, 53; 24, 1; 24, 2; 24, 9; 24, 12; 24, 22; 24, 24; [4] 11, 31; 11, 38; 12, 17; 19, 41; 20, 1; 20, 1; 20, 3; 20, 4; 20, 6; 20, 8; 20, 11; 20, 11;
mormîntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 27, 64; 27, 66; 28, 1; [3] 23, 55; [4] 19, 42;
mormîntului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 27, 60; 27, 61; [2] 15, 46; 16, 3;
mormînturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 5, 2; [4] 5, 28;
mormînturilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 23, 27;

mort : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. tot, 2. Verstorbener" : „1./2. mort, défunt" : (51x)
al morţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 20, 38;
cei morţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [4] 5, 25;
cel mort *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 11, 44;
celui mort *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [4] 11, 39;
mort *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 15, 24; 15, 32; [4] 12, 1; 19, 33;
mai mort *adj. calificativ masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 10, 30;
mortul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 7, 15; [4] 11, 41;
morţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 22; 10, 8; 14, 2; 17, 9; 24, 8; 27, 64; 28, 7; [2] 0, 3; 6, 14; 6, 16; 9, 9; 9, 10; 12, 25; 12, 26; [3] 9, 7; 16, 30; 16, 31; 20, 35; 24, 46; [4] 2, 22; 5, 21; 12, 1; 12, 9; 12, 17; 20, 9; 21, 14;
morţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 22; 11, 5; 28, 4; [3] 7, 22; 9, 60; 9, 60; 20, 37; 24, 5;
morţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 22, 31; 22, 32; 23, 27; [2] 12, 27;
un mort *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 26; [3] 7, 12;

moşíe : (1548 DERS) : s. f. : „Erbgut" : „terre, propriété" : (10x)
moşii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 29; 10, 30;
moşiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 54; 13, 57; [2] 6, 1; 6, 4; 12, 7; [3] 4, 23; 4, 24; [4] 4, 44;

moştean : (1537 BGL) : s. m.: „Erbe": „héritier" : (3x)
moşteanul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 38; [2] 12, 7; [3] 20, 14;

moştení : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. IV : „(be) : erben" : „hériter" : (5x)
moşteniţi *verb imp. 2 sg.* [1] 25, 34;
să moştenescu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [2] 10, 17; [3] 18, 18;
va moşteni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 29;
vor moşteni *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 5;

moşteníre : (1652 ÎNDR.) : s. f. : „Erbschaft, Erbe" : „héritage" : (3x)
moştenirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 38; [3] 12, 13; 20, 14;

mreájă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Netz(werk) : " : „filet, treillis" : (11x)
mreaja *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 16; [3] 5, 5; 5, 6; [4] 21, 6;
mreajea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 18;
mrejile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 20; 4, 21; [2] 1, 18; 1, 19; [3] 5, 2; 5, 4;

muiére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frau" : „femme" : (120x)
muiêre *subst. comun fem. sg. voc. neart.* [1] 15, 28; [3] 13, 12; 22, 57; [4] 2, 4; 4, 21; 8, 10; 19, 26; 20, 13; 20, 15;
muiêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 28; 15, 22; [2] 5, 25; 6, 17; 12, 20; 12, 23; [3] 2, 5; 4, 26; 7, 37; 7, 39; 7, 44; 7, 44; 7, 47; 14, 20; 15, 8; 20, 28; 20, 29; 20, 33; 20, 33; [4] 4, 7; 4, 9; 8, 3; 8, 4; 8, 10;
muiêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 6; 1, 20; 1, 24; 5, 31; 5, 32; 9, 22; 13, 33; 14, 3; 18, 25; 19, 3; 19, 4; 19, 5; 19, 9; 19, 10; 19, 29; 22, 24; 22, 25; 22, 27; 22, 28; 27, 19; [2] 5, 33; 6, 17; 6, 18; 7, 26; 10, 2; 10, 6; 10, 7; 10, 11; 10, 12; 10, 29; 12, 19; 12, 19; 12, 22; 12, 23; [3] 1, 5; 1, 13; 1, 18; 1, 24; 3, 19; 8, 3; 8, 47; 13, 21; 14, 26; 16, 18; 17, 32; 18, 29; 20, 28; 20, 30; 20, 32; [4] 4, 9; 4, 11; 4, 15; 4, 17; 4, 19; 4, 25; 4, 27; 4, 28; 8, 9; 16, 21;
muieri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 11; 14, 21; 15, 38; 27, 55; [2] 15, 40; [3] 1, 28; 1, 42; 7, 28; 23, 27;
muierii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 26, 10; [4] 4, 39; 4, 42;
muierile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 8; [3] 23, 49; 23, 55; 24, 24;
muiêrilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 28, 5;
neşte muieri *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 24, 22;
nişte muieri *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 8, 2;
o muiêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 20; 26, 7; [2] 7, 25; 14, 3; [3] 8, 43; 10, 38; 11, 27; 13, 11; 18, 3;

mult : (1521 Neacşu) : adj./adv./pron. : „viel" : „maint, nombreux, beaucoup" : (273x)
a multora *pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* [3] 2, 34;
a mulţi *adj. pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* [3] 7, 21;
cea multă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 37; [4] 12, 12;
cel mai mult *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. art.* [3] 7, 43;
cêle mai multe *adj. calificativ gradul superlativ fem. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 20;
cêle multe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [3] 7, 46;
mai mult *adv. cantitativ comp.* [1] 5, 20; 5, 37; 5, 47; 6, 25; 6, 26; 7, 11; 11, 9; 12, 41; 12, 42; 20, 10; 26, 53; [2] 5, 26; 8, 14; 10, 26; 10, 30; 12, 33; 12, 43; 14, 5; [3] 3, 13; 7, 26; 7, 42; 8, 8; 9, 13; 10, 35; 11, 31; 12, 4; 12, 23; 12, 48; 16, 2; 21, 3; [4] 3, 19; 4, 41; 5, 18; 12, 43; 19, 8; 21, 15;
mai multa *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 8;
mai multă *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 13; 27, 24; [3] 20, 47; [4] 15, 2;
mai multe *adj. calificativ gradul comparativ neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 7, 31;
mai multe *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 36; [3]18, 30;
mai mulţi *adj. calificativ gradul comparativ masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 4, 1;
mult *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 18; 13, 5; 13, 46; 14, 3; 26, 7; [2] 4, 5; [4] 12, 3;
mult *adv. cantitativ poz.* [1] 6, 7; 6, 30; 9, 14; 11, 21; 25, 21; 26, 9; [2] 3, 12; 5, 10; 5, 23; 5, 26; 5, 38; 5, 43; 9, 26; 10, 48; 12, 27; 12, 41;15, 3; 15, 44; [3] 7, 46; 10, 13; 12, 47; 12, 48; 12, 48; 12, 48; 16, 10; 16, 10; 23, 8; [4] 4, 41;
multă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 12; 6, 7; 8, 18; 9, 37; 13, 2; 14, 14; 19, 22; 20, 29; 24, 30; 25, 19; 26, 47; [2] 3, 7; 3, 8; 4, 1; 5, 21; 5, 24; 6, 34; 6, 35; 6, 35; 9, 14; 10, 22; 10, 46; 13, 26; 14, 43; [3] 5, 6; 5, 15; 5, 29; 6, 17; 6, 23; 6, 35; 7, 11; 7, 12; 8, 4; 8, 27; 9, 37; 10, 2; 10, 40; 14, 25; 18, 4; 20, 9; 21, 27; 23, 27; [4] 5, 3; 5, 6; 6, 2; 6, 5; 6, 10; 7, 12; 12, 9; 12, 24; 15, 5; 15, 8;
multe *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [1] 25, 23; [2] 1, 45; 4, 33; 6, 20; 6, 34; 7, 8; 7, 13; 8, 31; 9, 12; 13, 3; 16, 21; 27, 19; [3] 9, 22; 10, 41; 17, 25; 23, 8;
multe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 24; 4, 25; 7, 22; 8, 1; 10, 31; 13, 58; 17, 15; 17, 15; 19, 2; 26, 60; 27, 55; [2] 4, 2; 5, 4; 7, 4; 9, 22; 15, 41; [3] 2, 35; 2, 36; 4, 25; 8, 3; 12, 7; 12, 19; 15, 13; 22, 65; [4] 2, 12; 3, 23; 18, 2; 21, 25;
multe *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [3] 3, 18; 11, 53; [4] 8, 26; 14, 30; 16, 12;
multe *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 15; 15, 30; 27, 52; [2] 1, 34; [3] 4, 40; 23, 9; [4] 10, 32; 11, 47; 14, 2; 20, 30;
multora *pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* [1] 24, 12;
mulţi *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [1] 7, 13; 7, 22; 8, 11; 19, 30; 20, 16; 20, 28; 22, 14; 24, 5; 24, 5; 24, 10; 24, 11; 24, 11; 26, 28; 27, 53; [2] 2, 2; 3, 10; 6, 2; 6, 31; 6, 33; 9, 26; 10, 31; 10, 45; 10, 48; 11, 8; 13, 6; 13, 6; 14, 24; 14, 56; [3] 1, 1; 1, 14; 4, 27; 4, 41; 13, 24; 14, 16; 21, 8; [4] 2, 23; 4, 39; 6, 60; 6, 66; 7, 31; 7, 40; 8, 30; 10, 20; 10, 41; 10, 42; 11, 19; 11, 45; 11, 55; 12, 11; 12, 42; 19, 20;
mulţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 7; 8, 16; 9, 10; 13, 17; 15, 30; [2] 1, 34; 1, 34; 2, 15; 2, 15; 5, 9; 5, 26; 6, 13; 6, 13; 12, 5; 12, 41; [3] 1, 16; 7, 21; 8, 29; 8, 30; 8, 32; 10, 24; 12, 19;
prea multă *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 8, 1;

mulţíme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Menge" : „foule, multitude" : (108x)
mulţime *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 18; 13, 2; 15, 33; 17, 14; 20, 29; 26, 47; [2] 2, 4; 3, 7; 3, 8; 3, 20; 4, 1; 5, 21; 5, 24; 5, 27; 6, 34; 7, 33; 8, 2; 8, 34; 9, 14; 9, 17; 10, 1; 10, 46; 12, 12; 14, 43; [3] 2, 13; 5, 3; 5, 6; 5, 15; 5, 29; 6, 17; 7, 11; 7, 12; 8, 4; 9, 37; 9, 38; 11, 27; 12, 13; 14, 25; 18, 36; 19, 3; 19, 39; 20, 9; 23, 4; 23, 27; [4] 5, 3;
mulţimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 8; 9, 33; 13,

36; 14, 23; 15, 31; 20, 31; 21, 11; 22, 33; [2] 2, 13; 3, 9; 3, 32; 4, 1; 4, 36; 5, 31; 6, 33; 6, 45; 7, 14; 9, 15; 9, 25; 11, 18; 12, 41; 15, 8; 15, 11; [3] 1, 10; 3, 10; 4, 42; 5, 1; 5, 19; 6, 17; 6, 19; 8, 19; 8, 37; 8, 40; 8, 42; 9, 11; 9, 12; 9, 19; 11, 14; 11, 29; 13, 17; 18, 43; 19, 37; 19, 48; 20, 6; 22, 47; 23, 1; 23, 18; 23, 48; [4] 21, 6;
mulţimei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 11, 7; 15, 36; 26, 55; [2] 8, 6; 8, 6; 15, 15; [3] 3, 7; 7, 9; 7, 24; 9, 13; 9, 16; 12, 54; 13, 14; 20, 26;

mulţumí : (1563 CORESI, PRAXIU 113) : v. IV : „zufriedenstellen" : „remercier" : (6x)
mulţămescu *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 18, 11;
mulţămind *verb gerunziu* [3] 17, 16; [4] 6, 11; 6, 23;
mulţemind *verb gerunziu* [2] 8, 6;
mulţimescu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 11, 41;

múmă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Mutter" : „mère" : (48x)
muma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 11; 10, 37; 19, 19; 20, 20; [2] 3, 33; 3, 34; 3, 35; 5, 40; 7, 10; 10, 29; 15, 40; 16, 1; [3] 1, 60; 2, 33; 2, 34; 2, 43; 2, 48; 2, 51; 8, 19; 8, 20; 8, 21; 14, 26;
múma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 13; 12, 46; 12, 48; 12, 49; 13, 55; [2] 3, 31; 3, 32;
mumă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 50; 14, 8; 15, 4; 15, 4; 15, 6; 19, 5; 19, 29; [2] 7, 10; 10, 7; 10, 19; [3] 8, 51; 12, 53; 12, 53; 18, 20; [4] 6, 42;
mumei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 19, 12; [3] 1, 15; 7, 12; 7, 15;

múncă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Marter" : „peine" : (3x)
munca *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 25, 46;
muncă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 16, 28;
munci *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 16, 23;

muncí : (1551-1553 ES) : v. IV : „quälen" : „torturer" : (4x)
muncindu-se *verb gerunziu* [1] 8, 6;
să munceşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 5, 7; [3] 8, 28;
te munceşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [3] 16, 25;

muncitór : (1560-1561 CORESI, TE.2) : adj. : „quälend" : „torturant" : (1x)
muncitorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 18, 34;

múnte : (1443 DERS / în antr. Muntea) : s. m. : „Berg" : „mont(agne) : " : (39x)
munte *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 1; 14, 23; 17, 9; [2] 3, 13; 5, 11; 6, 46; 9, 9; [3] 1, 39; 6, 12; 9, 37; 19, 29; [4] 6, 3; 6, 15;
muntele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 28, 16; [2] 13, 3; [3] 3, 5; 21, 37; [4] 4, 20;
muntele *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 1; 24, 3; 26, 30 [2] 11, 1; 14, 26; [3] 22, 39; [4] 8, 1;
muntelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 21, 21; [2] 11, 23; [3] 1, 65; 4, 29; 19, 37
munţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 12; 24, 16; [2] 5, 5; 13, 14; [3] 21, 21;
un munte *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 8; 17, 1; [2] 9, 2; [3] 4, 5;

mur : (c. 1650 ANON. CAR.) : s. m. : „Maulbeerbaum" : „mûrier" : (1x)
murului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 17, 6;

murí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sterben" : „mourir" : (68x)
a muri *verb infinitiv prezent* [1] 26, 35; [2] 14, 31;
ară muri *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [3] 20, 28;
-ar fi murit *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* [4] 11, 21; 11, 32;
au murit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 2, 20; [2] 5, 35; 9, 26; 15, 44; 15, 44; [3] 8, 53; [4] 8, 52; 8, 53; 11, 14;
au murit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 6, 49; 6, 58; 8, 53;
-au murit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 9, 24; [2] 5, 39; [3] 8, 52;
moare *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 44; 9, 46; 9, 48; [4] 21, 23;
muri *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 2, 19; 9, 18; 22, 25; 22, 27; [2] 12, 21; 12, 22; [3] 16, 22; 16, 22; 20, 29; 20, 30; 20, 32;
muriia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 8, 42;
murind *verb gerunziu* [2] 0, 3; 12, 20;
muriră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 8, 32; [3] 20, 31;
murit-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 8, 49;
să moară *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 15, 4; [4] 6, 50; [2] 7, 10; [3] 7, 2; [4] 4, 47; 11, 37; 11, 50; 11, 51; 12, 33; 18, 32; 19, 7;
să moară *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 20, 36;
să murim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [4] 11, 16;
va muri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 22, 24; [2] 12, 19; [3] 20, 28; [4] 4, 49; 11, 25; 11, 26; 12, 24; 12, 24; 21, 23;
veţi muri *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 8, 21; 8, 24; 8, 24;
voiu muri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 8, 54;
vor muri *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 26, 52;

mustrá : (1581 PRL) : v. I : „tadeln, schelten" : „blâmer, gronder, réprimander" : (5x)
mustra *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 15, 32;
mustrat *verb participiu masc. sg.* [3] 3, 19;
mustră *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 8, 46;
mustrîndu-se *verb gerunziu* [4] 8, 9;
va mustra *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 16, 8;

muştár : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. m. : „Senf" : „sénevé" : (5x)
muştariu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 31; 17, 20; [2] 4, 31; [3] 13, 19; 17, 6;

mut : (1206 DRĂGANU 182 / în antr. *Mut*) : s. m. : „Stumm" : „muet" : (12x)
mut *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. voc. neart.* [2] 9, 25;
mut *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 32; 12, 22; 12, 22; [3] 1, 22; 11, 14;
mut *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 17;
mutul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 33; [3] 11, 14;
muţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 30;
muţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 15, 31; [2] 7, 37;

mutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „umziehen, verrücken" : „déménager, changer de lieu" : (7x)
mută-te *verb imp. 2 sg.* [3] 14, 10; [4] 7, 3;
mutîndu-se *verb gerunziu* [1] 15, 29;
nu vă mutaţi *verb imp. 2 pl.* [3] 10, 7;
s-au mutat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 5, 24;
să să mute *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 8, 34; [4] 13, 1;

mutáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Versetzung" : „déplacement" : (4x)
mutarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 11; 1, 12; 1, 17; 1, 17;

N

nard : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. m. : „Narde" : „nard" : (2x)
nard *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 3;
nardu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 12, 3;

náşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. zeugen, gebären, 2. geboren, erzeugt werden" : „1. enfanter, procréer, engendrer, 2. naître, être procrée" : (80x)
au născut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 19, 12; [3] 23, 29;
au născut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 1, 2; 1, 2; 1, 25;
cel născut *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 20;
născut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 2, 7;
naşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 16, 21;
naşte-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 21; [3] 1, 13;
născîndu-să *verb gerunziu* [1] 2, 1;
născu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 1, 2; 1, 3; 1, 3; 1, 3; 1, 4; 1, 4; 1, 4; 1, 5; 1, 5; 1, 5; 1, 6; 1, 6; 1, 7; 1, 7; 1, 7; 1, 8; 1, 8; 1, 8; 1, 9; 1, 9; 1, 9; 1, 10; 1, 10; 1, 11; 1, 11; 1, 12; 1, 12; 1, 13; 1, 13; 1, 13; 1, 14; 1, 14; 1, 14; 1, 15; 1, 15; 1, 16; 1, 16; [3] 1, 57; 2, 7;
născut *verb participiu masc.sg.* [3] 9, 38; [4] 1, 14; 1, 18; 3, 16; 3, 18;
născuţi *verb participiu masc. pl.* [1] 11, 11; [3] 7, 28;
ne-am născut *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [4] 8, 41;
s-ar fi născut *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* [1] 26, 24;
s-au născut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 1, 16; 2, 2; [4] 9, 19; 9, 20; 16, 21;
s-au născut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 1, 13;
să nască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 2, 6;
să naşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 4;
să născu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 2, 11;
să nu fie născut *verb conjunctiv perfect 3 sg.* [2] 14, 21;
să să nască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 3, 4; 3, 4; 9, 2;
să va naşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 1, 35; [4] 3, 3; 3, 5;
să vă naşteţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [4] 3, 7;
te-ai născut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 9, 34;
va naşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 23; [4] 16, 21;
vei naşte *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 1, 31;

náştere : (1551-1553 ES) : s. f. : „Geburt" : „naissance" : (10x)
naştere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 9, 1;
naşterea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 18; 19, 28; [2] 0, 1; [3] 1, 14;
naşteri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 6; [3] 3, 7;
naşterii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 1; [3] 1, 57;
naşterilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 6, 21;

nazarineán : (1559-1560 BRATU) : adj. : „Nazarener" : „nazaréen" : (15x)
nazareneanul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [3] 18, 37;
nazarineán *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg.* [1] 2, 23;
nazarineanul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 71; [2] 0, 1; 10, 47; 14, 67; 16, 6; [3] 24, 19; [4] 18, 5; 19, 19;
nazarineánul *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 0, 1; 0, 1;
nazarinêne *subst. propriu masc. sg. voc. neart.* [2] 1, 24; [3] 4, 34
nazirineanul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 18, 7;

nădăjduí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „hoffen, vertrauen" : „espérer, avoir confiance" : (10x)
nădejduia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 27, 43;
nădejduia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 11, 22;
nădejduiam *verb indicativ imperfect 1 pl.* [3] 24, 21;
nădejduiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 10, 24;
nădejduiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 6, 34; [4] 5, 45;
nedăjduindu-vă *verb gerunziu* [3] 6, 35;
să nădejduia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 23, 8;
să nădejduia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 18, 9;
vor nădăjdui *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 12, 21;

nădéjde : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hoffnung" : „espoir, espérance" : (1x)
nădêjde *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 2;

năimít : (1642 Caz. Gov. 180) : s. m. : „Tagelöhner, Lohnemp-fänger" : „ouvrier, mercenaire" : (6x)
năimit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 10, 14;
năimitul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 10, 13; 10, 14;
năimiţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 15, 17;
năimiţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 20; [3] 15, 19;

nălbi → înălbi

nălúcă : (1581 CORESI, EV. 129) : s. f : „Trugbild, Geist" : „fantôme" : (2x)
nălucă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 26;
o nălucă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 49;

năpástă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Bedrückung" : „oppression" : (1x)
năpaste *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 22, 46;

năpăstuí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „bedrücken, Unbill antun" : „oppresser, faire tort" : (2x)
am năpăstuit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 19, 8;
năpăstuiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [3] 3, 14;

năpírcă : (1648 NTB) : s. f. : „Viper, Otter" : „vipère" : (4x)
năpîrcelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 12, 34;
năpîrci *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 7; 23, 33; [3] 3, 7;

născút : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „geboren" : „né" : (4x)
cel născut *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 25;
născut *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 7, 12; [4] 3, 8; 9, 32;

năsilnicíe : (a. 1618 GCR I, 51) : s. f. : „Hartherzigkeit, Gewalt" : „dureté, tumult" : (1x)
năsilniciia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 5;

năvălí : (1581-1582 PO) : v. IV : „sich beeilen" : „se précipiter" : (3x)
năvălêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 25;
năvăli *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 5, 13;

năvăliia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 3, 10;

năvód : (1551-1553 ES) : s. n. : „Schleppnetz" : „chalut" : (4x)
năvodul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 47;
nevodul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 21, 8; 21, 11; 21, 11;

neam : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Geschlecht, Volk" : „famille, descendance, peuple" : (17x)
neam *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 26; [3] 17, 18;
neamul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 12, 39; 23, 36; 24, 34; [2] 8, 12; [3] 2, 4; 16, 8;
neamului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 7, 31;
neamuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 17; 1, 17; 1, 17; 19, 28;
neamurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 1, 17; [3] 1, 48; 1, 50;
neamurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [3] 1, 50;

neascultătór : (1642 CAZ. GOV. 269) : adj. : „ungehorsam" : „désobeissant" : (1x)
cei neascultători *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 17;

nebún : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. verrückt, töricht, 2. Irre" : „1./2. fou" : (9x)
cêle nebune *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 25, 8; 25, 3;
nebun *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* [1] 7, 26;
nebune *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 25, 2;
nebune *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [1] 5, 22; [3] 12, 20;
nebuni *subst. comun masc. pl. voc. neart.* [1] 23, 17; 23, 19;
nebunilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* [3] 11, 40;

nebuní : (1653 CORESI, PRAXIU 222) : v. IV : „wahnsinnig werden" : „devenir fou" : (1x)
să va nebuni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 14, 34;

nebuníe : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. f. : „Verrücktheit" : „folie" : (2x)
nebunie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 6, 11;
nebuniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 22;

necáz : (1654 GCR I, 171) : s. n. : „Angst, Ärger" : „angoisse, peine, ennui" : (2x)
necaz *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 13, 19; [4] 16, 33;

necăjít : (1688 BIBLIA) : adj. : „unglücklich" : „malheureux" : (1x)
necăjită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 14;

necinstí : (c. 1683-1686 Ms. 45, 13/2) : v. IV : „verunglimpfen, entehren, schänden" : „diffamer, déshonorer, outrager" : (1x)
necinstiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [4] 8, 49;

necinstít : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 233) : adj. : „verachtet" : „méprisé" : (1x)
necinstit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 57;

necredinciós : (1551-1553 ES) : adj./s. : „ungläubig" : „mécréant" : (5x)
necredincioasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. voc. neart.* [1] 17, 17; [2] 9, 19; [3] 9, 41;
necredincios *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 20, 27;
necredincioşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 12, 46;

necredínţă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Unglaube" : „incroyance" : (5x)
necredinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 58; 17, 20; [2] 6, 6;
necredinţei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 9, 24; 16, 14;

necurát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. unrein, unsauber, 2. gesetzlos, 3. Teufel" : „1. impur, 2. malhonnête, hors-la-loi, 3. diable" : (21x)
cêle necurate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. art.* [2] 3, 11; 5, 13; 6, 7;
cel necurat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 12, 43; [2] 1, 26; 9, 25; [3] 9, 42; 11, 24;
celor necurate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. gen./dat. art.* [2] 1, 27;
necurat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 23; 3, 30; 5, 2; 5, 8; 7, 25; [3] 4, 33;
necurat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. art.* [2] [3] 8, 29;
necurate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 1; [3] 4, 36; 6, 18; 7, 21;
necurate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 7, 2;

necurăţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Unreinheit" : „impureté" : (2x)
necurăţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 27; [2] 7, 22;

necusút → cusut

nedrépt : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „ungerecht" : „injuste" : (5x)
nedirept *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 16, 10; 16, 10;
nedireptul *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [3] 16, 11;
nedirepţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 45; [3] 18, 11;

nedreptáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Ungerechtigkeit, Unrecht" : „injustice, tort" : (6x)
nedireptate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 13; [4] 7, 18;
nedireptăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 25;
nedireptăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 16, 8; 16, 9; 18, 6;

neghínă : (1648 NTB) : s. f. : „Schwarzkümmel" : „nigelle" : (8x)
neghinele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 40;
neghinelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 13, 36;
neghini *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 25;
neghinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 26; 13, 27; 13, 29; 13, 30; 13, 38;

négru : (1401 DRHA I, 19 / în antr. *Negru*) : adj. : „schwarz" : „noir" : (1x)
negru *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 36;

negustorí : (a. 1618 GCR I, 52) : v. IV : „Handel treiben" : „marchander" : (2x)
au neguţătorit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 19, 15;
neguţătoriţi-vă *verb imp. 2 pl.* [3] 19, 13;

neguţătór : (1493 DLRV / în top. Vadu *Neguţătoriu[lui]*) : adj. : „Händler" : „marchand" : (1x)
neguţătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 45;

neguţătoríe : (1632 EUSTR. PRAV. 517, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Handel" : „commerce" : (2x)
neguţătorie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 2, 16;
neguţătoriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 5;

neînţelegătór : (c. 1665-1672 MS. 4389, 196/1) : adj. : „schuldig" : „coupable" : (2x)
neînţelegători *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 16; [2] 7, 18;

neînvăţát : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „1. ungelehrt, 2. ungewohnt" : „1. sans instruction, 2. mal dressé" : (1x)
neînvăţat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 7, 15;

nelegiuíre : (c. 1665-1672 Ms. 4389, 496/2) : s. f. : „Freveltat" : „infamie, forfait" : (1x)
nelegiuirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 23, 28;

nemérnic : (1551-1553 ES) : s. : „Ausländer" : „étranger" : (1x)
un nemêrnic *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 15;

nemernicí : (c. 1683-1686 Ms. 45, 223/2) : v. IV : „einwandern, verweilen" : „immigrer, séjourner" : (1x)
nemerniceşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [3] 24, 18;

nemîncát : (1551-1553 ES) : adj. : „der hat nicht gegessen, hungrig" : „qui n'a pas mangé, affamé" : (1x)
nemîncaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 32;

nemulţumitór : (1581 CORESI, EV. 422) : s. m. : „Unzufriedene" : „ingrat" : (1x)
cei nemulţămitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 6, 35;

nepăcătós → păcătos

neputinţá : (1563 CORESI PRAXIU 239) : v. I : „schwach" : „faiblir" : (1x)
va neputinţá *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 1, 37;

neputínţă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Ohnmacht" : „impuissance" : (2x)
neputinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 1;
neputinţei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 13, 11;

nerătăcít → rătăcit

nesărát (1688 BIBLIA) : adj. : „salzlos" : „sans sel" : (1x)
nesărată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 50;

nescăzút : (1581 CORESI, EV. 268) : s. f. : „unvermindert, vollkommen" : „non diminué, complet" : (1x)
nescăzută *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 33;

nesílnic : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 47) : adj. : „gewaltsam, stark" : „brutal, violent, puissant" : (2x)
nesilnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 24;

nespălat : (1551-1553 ES) : adj.: „schmutzig", „sale, malpropre" : (3x)
nespălate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 20; [2] 7, 2; 7, 5;

nestíns : (c. 1573-1578 PS. SCH. 530) : adj. : „ununterbrochen" : „continu, ininterrompu" : (4x)
cel nestins *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [2] 9, 43;
nestins *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 12; [2] 9, 45;
nestinsu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 3, 17;

neştíne : (1551-1553 ES) : pron. nehot. : „einer, jemand" : „un, quelqu'un" : (19x)
neştine *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [3] 11, 45; 12, 13; 12, 15; [4] 3, 3; 6, 50; 7, 17; 7, 37; 8, 51; 8, 52; 10, 9; 11, 10; 11, 10; 11, 57; 12, 26; 12, 26; 12, 47; 14, 23; 15, 6; 15, 13;

néted : (1395 DERS / în antr. Neatedul) : adj. : „glatt, eben" : „lisse, plat" : (1x)
nêtede *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 3, 5;

netrébnic : (1577 CORESI, PS.) : adj. : „nichtsnutzig" : „propre-à-rien, inutile" : (2x)
netrêbnică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 30;
netrêbnice *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 17, 10;

nevástă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Frau" : „femme" : (1x)
nevastă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 3, 29;

nevăzút : (1581 CORESI, EV. 66) : adj. : „unsichtbar" : „invisible" : (1x)
nevăzut *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 24, 31;

nevechít : (1688 BIBLIA) : adj. : „nicht veralten" : „qui ne vieillissent pas" : (1x)
nevechite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 12, 33;

nevinovát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj/s. : „unschuldig" : „innocent, pur" : (4x)
cei nevinovaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 7;
nevinovat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 4;

nevinovat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 24;
nevinovaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 5;

nevóie : (1499 DERS / în top. Poiană Nevoia) : s. f. : „Bedürfnis, Bedrängnis" : „besoin, difficulté" : (3x)
nevoie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 4; 24, 21; [3] 21, 23;

nevoí : (1482-1492 DERS) : v. IV : „bemühen, bestreben" : „astreindre": (1x)
nevoiţi-vă *verb imp. 2 pl.* [3] 13, 24;

nevoitór : (1581 CORESI, EV. 522) : adj. : „sehnsüchtig" : „zélé, convoiteur" : (1x)
nevoitorii *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 12;

nevólnic : (1683 DOS. VS.) :adj./ s. : „krüpellhaft" : „estropié": (1x)
nevolnici *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl.* [1] 15, 30;
nevolnicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 15, 31;

nici : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./conj. : „kein, auch nicht, nicht einmal, weder ... noch" : „aucun, même pas, ni ... ni" : (169x)
nice *adv. neg.* [1] 18, 17; 21, 27; 22, 30; 22, 30; 24, 20; [2] 6, 31; 11, 26; 12, 24; 13, 32; [3] 4, 24; 7, 7; 8, 17; 9, 3; 10, 4; 14, 35; 16, 13; 16, 26; 21, 15; 23, 14; 23, 15; 23, 22; [4] 1, 3; 1, 25; 1, 25; 4, 21; 4, 21; 9, 3; 18, 38; 19, 4;
nice *conjunctie coord.* [2] 8, 26; 8, 26; [4] 13, 16;
nici *adv. neg.* [1] 2, 6; 5, 15; 5, 34; 5, 35; 5, 35; 5, 36; 5, 36; 6, 15; 6, 20; 6, 20; 6, 20; 6, 25; 6, 26; 6, 26; 6, 28; 6, 29; 7, 18; 8, 10; 9, 17; 11, 18; 11, 18; 11, 27; 12, 4; 13, 13; 16, 10; 23, 4; 23, 10; 23, 14; 24, 21; 24, 36; 25, 45; 27, 14; [2] 2, 2; 3, 20; 4, 22; 5, 3; 5, 37; 6, 5; 11, 33; 12, 10; 12, 21; 13, 11; 13, 32; 14, 59; 16, 13; [3] 4, 26; 6, 3; 7, 9; 8, 43; 10, 4; 10, 4; 10, 4; 11, 33; 12, 27; 12, 27; 16, 31; 17, 21; 18, 13; 20, 8; 20, 36; 23, 4; [4] 4, 11; 4, 15; 5, 22; 5, 37; 5, 38; 7, 5; 7, 46; 8, 11; 8, 15; 8, 42; 10, 41; 11, 50; 15, 4; 16, 3; 16, 29; 18, 9; 19, 11; 21, 25;
nici *conjunctie coord.* [1] 7, 6; 10, 9; 10, 9; 10, 10; 10, 10; 10, 10; 10, 10; 10, 14; 10, 24; 12, 19; 12, 19; 12, 32; 12, 32; 16, 9; 22, 29; 22, 46; 25, 13; [2] 6, 8; 6, 8; 6, 8; 6, 11; 8, 17; 12, 25; 12, 25; 13, 15; 13, 19; 14, 68; [3] 3, 14; 6, 43; 6, 44; 7, 33; 7, 33; 9, 3; 9, 3; 9, 3; 9, 3; 12, 22; 12, 24; 12, 24; 12, 26; 12, 33; 14, 12; 14, 12; 14, 12; 14, 35; 17, 23; 20, 35; 20, 35; [4] 1, 13; 1, 13; 5, 37; 5, 37; 6, 24; 8, 19; 8, 19; 9, 3; 14, 17; 14, 17; 14, 27;

nicicúm : (1646 Prav. Mold. 182) : adv. neg. : „keinesfalls, keineswegs" : „pas du tout, nullement" : (5x)
nicecum *adv. neg.* [3] 13, 3; 21, 33;
nicedecum *adv.* [3] 13, 11;
nicicum *adv. neg.* [2] 9, 41; 14, 31;

niciodată : (1642 CAZ. GOV.) : adv.: „nie, niemals" : (8x)
niceodată *adv. de timp* [3] 19, 30; [4] 6, 35;
niciodată *adv. neg.* [1] 7, 23; 9, 33; 21, 42; 26, 33; [3] 15, 29; [4] 1, 18;

niciodinioáră : (1551-1553 ES) : adv. : „ niemals" : „jamais" : (5x)
niceodinioară *adv. de timp* [1] 21, 16; [2] 2, 12; 2, 25; 11, 14; [3] 15, 29;

niciúnul : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. neg./pron. neg. : „keiner" : „aucun" : (1x)
niciunul *pron. neg. masc. sg. nom./ac.* [3] 14, 24;

nímeni : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. neg. : „niemand" : „personne" : (85x)
nemălui *pron. neg. gen./dat.* [2] 7, 36;
nemelui *pron. neg. gen./dat.* [2] 1, 44;
nemănui *pron. neg. gen./dat.* [1] 8, 4; [2] 9, 9;
nemărui *pron. neg. gen./dat.* [1] 17, 9; [3] 5, 14; 9, 21;
nemunui *pron. neg. gen./dat.* [1] 16, 20; [2] 8, 30;
nimănui *pron. neg. sg. gen./dat.* [4] 8, 33;
nime *pron. neg. masc. sg. nom./ac.* [3] 15, 16; 18, 19; 18, 29; 19, 30; 23, 53;
nimene *pron. neg. nom./ac.* [1] 11, 27;
nimenea *pron. neg. nom./ac.* [4] 3, 13; 3, 32; 4, 27; 5, 22; 6, 44; 6, 65; 7, 4; 7, 13; 7, 19; 7, 27; 7, 30; 7, 44; 8, 10; 8, 10; 9, 4; 10, 29; 13, 28; 14, 6; 16, 22; 17, 12; 21, 12;
nimeni *pron. neg. sg. nom./ac.* [1] 9, 30; [4] 10, 18;
nimeni *pron. neg. nom./ac.* [1] 22, 46; 24, 36;
nimeni *pron. neg. masc. sg. nom./ac.* [1] 6, 24; 8, 28; 9, 16; 17, 8; 19, 17; 20, 7; [2] 2, 21; 2, 22; 3, 27; 5, 4; 5, 43; 7, 24; 9, 8; 9, 30; 9, 39; 10, 18; 10, 29; 11, 2; 11, 14; 11, 16; 12, 34; 13, 5; 13, 32; [3] 1, 61; 3, 14; 5, 36; 5, 37; 5, 39; 7, 28; 8, 16; 8, 51; 10, 22; 11, 33; [4] 1, 18; 3, 2; 8, 11; 15, 13; 16, 5; 18, 31;
nimenilea *pron. neg. nom./ac.* [4] 8, 20; 15, 24; 19, 41;
nimunui *pron. neg. gen./dat.* [2] 16, 8;
numeni *pron. neg. nom./ac.* [3] 9, 62;

nimíc : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. neg. : „nichts" : „rien" : (56x)
nemica *pron. neg. sg. nom./ac.* [1] 21, 19; 27, 19; [2] 11, 13; 14, 61; [4] 8, 28;
nemică *pron. neg. sg. nom./ac.* [2] 7, 12; 7, 15;
nemică *pron. neg. nom./ac.* [1] 5, 13; 10, 26; 13, 34; 17, 20; 22, 16; 23, 16; 23, 18; 26, 62; 27, 12; 27, 24; [2] 1, 44; 5, 26; 6, 8; 9, 29; 12, 14; 14, 60; 15, 4; 15, 5; 16, 8; [3] 3, 13; 4, 2; 4, 35; 5, 5; 6, 35; 9, 3; 9, 36; 10, 19; 12, 2; 18, 34; 20, 40; 22, 35; 23, 9; 23, 15; 23, 41; [4] 3, 27; 5, 19; 6, 63; 8, 54; 9, 33; 12, 19; 18, 20; 21, 3;
nimica *pron. neg. nom./ac.* [4] 5, 30; 11, 49; 14, 30; 15, 5; 16, 23;
nimică *pron. neg. nom./ac.* [4] 7, 26; 16, 24;

niniviteán : (c. 1683-1686 MS. 45, 728/1) : s. m. : „Niniviter" : „habitant de Ninive" : (2x)
ninevitêni *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 41;
ninevitênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 11, 30;

nisíp : (1534 DERS / în top. *Năsipul*) : s. n. : „Sand" : „sable" : (1x)
năsip *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 26;

noápte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./s. f. : „1. nachts, 2. Nacht" : „1. la nuit, 2. nuit" : (30x)
a nopţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 6, 48;
miază noapte *adv. de timp comp.* [3] 11, 5;

noapte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 25; 26, 31; 26, 34; [2] 1, 35; [3] 12, 20; 17, 34; [4] 9, 4; 21, 3;
noaptea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 27; 14, 30; [3] 5, 5;
noaptea *adv. de timp* [1] 2, 14; 27, 64; 28, 13; [2] 4, 27; 5, 5; [3] 2, 37; 18, 7; 21, 37; [4] 3, 2; 7, 50; 11, 10; 13, 30; 19, 39;
nopţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 2; 12, 40; 12, 40;
nopţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 2, 8;

noi : (înc. sec. XVI Ps. H.) : pron. pers. : „wir" : „nous" : (185x)
ne *pron. pers. 1 pl. dat. neacc.* [1] 19, 27; 26, 65; [3] 1, 2; 11, 4; 22, 71; [4] 6, 34; 13, 29;
ne *pron. pers. 1 pl. ac. neacc.* [1] 6, 13; 6, 13; 8, 29; 8, 31; [2] 14, 63; [3] 1, 78; 7, 20; 11, 4; 11, 1; 11, 4; 11, 45; 17, 5; 20, 6; 24, 22; [4] 9, 34;
-ne *pron. pers. 1 pl. dat. neacc.* [1] 6, 11; [2] 10, 37; [4] 14, 8; 14, 9;
-ne *pron. pers. 1 pl. ac. neacc.* [1] 8, 25; 9, 27; 15, 15; 20, 31; [3] 11, 1; 11, 3;
noao *pron. pers. 1 pl. dat. acc.* [1] 3, 15; 6, 11; 6, 12; 8, 29; 8, 31; 13, 36; 15, 15; 15, 33; 17, 4; 19, 27; 21, 25; 22, 17; 24, 3; 25, 8; 25, 9; 25, 11; 26, 63; 26, 68; 27, 4; [2] 1, 24; 9, 5; 9, 22; 10, 35; 10, 37; 12, 19; 13, 4; 14, 15; 14, 63; 16, 3; 16, 17; [3] 1, 2; 1, 69; 1, 73; 2, 11; 2, 48; 4, 34; 7, 5; 9, 33; 9, 50; 10, 17; 11, 3; 11, 4; 11, 4; 12, 41; 13, 25; 20, 2; 20, 22; 20, 28; 22, 8; 22, 67; 23, 18; 24, 32; 24, 32; [4] 2, 18; 4, 12; 4, 25; 6, 34; 6, 52; 8, 5; 10, 24; 11, 48; 11, 50; 14, 8; 14, 8; 14, 9; 14, 22; 16, 17; 18, 31;
nóao *pron. pers. 1 pl. dat. acc.* [3] 2, 15;
noi *pron. pers. 1 pl. ac. acc.* [1] 1, 23; 6, 12; 6, 13; 6, 13; 8, 29; 8, 31; 9, 14; 9, 27; 13, 56; 15, 23; 17, 19; 19, 27; 20, 7; 20, 12; 20, 30; 22, 25; 27, 25; 28, 13; 28, 14; [2] 0, 3; 1, 24; 5, 12; 6, 3; 9, 22; 9, 28; 9, 38; 9, 38; 10, 28; 14, 58; [3] 1, 1; 1, 71; 1, 78; 3, 14; 4, 34; 7, 16; 7, 20; 9, 13; 9, 13; 9, 49; 9, 50; 10, 11; 11, 4; 11, 4; 11, 4; 11, 45; 16, 26; 16, 26; 17, 13; 18, 28; 19, 14; 20, 6; 23, 30; 23, 30; 23, 39; 23, 41; 24, 21; 24, 22; 24, 24; 24, 29; 24, 32; [4] 1, 14; 1, 16; 1, 22; 3, 11; 4, 22; 4, 42; 6, 42; 6, 69; 7, 35; 8, 41; 8, 48; 9, 21; 9, 24; 9, 28; 9, 29; 9, 34; 9, 40; 11, 16; 12, 34; 17, 11; 17, 21; 17, 22; 19, 7; 21, 3;

nor : (1467 DERS / în top. *Noureşti*) : s. m. : „Wolke" : „nuage, nue" : (12x)
nor *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 9, 34; 9, 35;
nori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 26; [3] 21, 27;
norii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 24, 30; 26, 64;
norilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 14, 62;
núor *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 5; 17, 5; [2] 9, 7; 9, 7; [3] 12, 54;

noră : (1557 DERS) : s. f.: „Schwiegertochter": „belle-fille" : (3x)
nor *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 35; [3] 12, 53;
noru *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 53;

noród : (1551-1553 ES) : s. n. : „Volk" : „peuple" : (44x)
a norodului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 19, 47;
năroade *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 30;
năroadele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 7, 28; 9, 36; 12, 23; 14, 15; 14, 22;
năroadelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 14, 19; 14, 19;
nărod *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 23; 15, 32; [3] 1, 17; 6, 17; [4] 18, 14;
nărodul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 4, 16; 9, 23; 9, 25; 15, 10; [3] 1, 21;
nărodului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 26, 47; 27, 1; 27, 15; [3] 1, 68;
noroade *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 15; [3] 12, 1;
noroadelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 13, 34; [3] 2, 31;
norod *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 6; 11, 32; [4] 11, 50;
norodolui *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 2, 4;
norodul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 21; 2, 6; 15, 39; [3] 2, 10; 7, 16; 7, 29; 8, 47; 23, 2; [4] 8, 2;
norodului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 13, 15; [2] 14, 2; [3] 1, 77; 2, 32;

nóstru, noástră : (înc. sec. XVI Ps. H.) : adj. pos./pron. pos. : „unser, -e" : „notre, nôtre": (48x)
a noastră *adj. pron. pos. 1 fem. pl. nom./ac. sg.* [2] 12, 7; [3] 20, 14;
noastră *adj. pron. pos. 1 fem. pl. nom./ac. sg.* [1] 6, 11; [3] 7, 5; 11, 3; 24, 32; [4] 3, 11; 7, 51; 19, 7;
noastre *adj. pron. pos. 1 fem. pl. nom./ac. sg.* [3] 1, 75;
noastre *adj. pron. pos. 1 neutru pl. nom./ac. pl.* [2] 0, 3; [3] 1, 79; 11, 4;
noastre *adj. pron. pos. 1 fem. pl. nom./ac. pl.* [1] 6, 12; 8, 17; 8, 17; 25, 8; [3] 13, 26; 23, 41;
nostru *adj. pron. pos. 1 masc. pl. nom./ac. sg.* [2] 12, 29; [3] 1, 73; 11, 2; [4] 4, 12; 8, 39; 8, 53; 9, 20; 11, 11; 11, 21;
nostru *adj. pron. pos. 1 neutru pl. nom./ac. sg.* [3] 23, 2; [4] 1, 26; 10, 24;
nostru *adj. pron. pos. 1 masc. pl. gen./dat. sg.* [2] 11, 10; [3] 1, 78;
nostru *adj. pron. pos. 1 masc. pl. voc. sg.* [1] 6, 9;
nostru *adj. pron. pos. 1 neutru pl. gen./dat. sg.* [4] 12, 38;
noştri *adj. pron. pos. 1 masc. pl. nom./ac. sg.* [1] 21, 42;
noştri *adj. pron. pos. 1 masc. pl. gen./dat. pl.* [1] 6, 12; 23, 30; [3] 1, 74;
noştri *adj. pron. pos. 1 masc. pl. nom./ac. pl.* [1] 20, 33; 27, 25; [2] 12, 11; [3] 1, 55; 1, 71; 1, 72; 24, 20; [4] 4, 20; 6, 31;

nou : (înc. sec. XVI Ps. H.) : adj. : „neu" : „nouveau, neuf" : (28x)
cea noao *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 27;
cel nou *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 36; 5, 37;
cel nou *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 27, 60; [2] 2, 21;
cel nou *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 36;
noao *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 52; [3] 22, 20; [4] 13, 34;
noao *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* [2] 14, 24;
noao *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 26, 28;

noi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 22;
noi *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 38;

noi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart. (de acordat cu FOI/FOALE)* [1] 9, 17;
nou *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 16; 9, 17; 9, 17; 26, 29; [2] 2, 21; 2, 22; 2, 22; 2, 22; 14, 25; [3] 5, 36; 5, 37; 5, 38; 5, 39; [4] 19, 41;

nóuă : (înc. sec. XVI Ps. H.) : num. card. : „neun" : „neuf" : (6x)
al noaole *num. ord. neutru sg. nom./ac. art.* [2] 15, 33; 15, 34;
noao *num. card. fem. nom./ac.* [1] 18, 13; [3] 15, 4;
noao *num. card. masc. nom./ac.* [3] 15, 7; 17, 17;

nóuălea : (înc. sec. XVI Ps. H.) : num. ord. : „der/die/das neunte" : „le/la neuvième" : (4x)
al noaole *num. ord. neutru sg. nom./ac. art.* [1] 20, 5; 27, 45; [3] 23, 44;
-al noaole *num. ord. neutru sg. nom./ac. art.* [1] 27, 46;

nouăzeci : (1551-1553 ES/ în numeralul compus nouăzeci şi nouă) : num. : „neunzig" : „quatre-vingt-dix" : (2x)
noaozeci *num. card. masc. nom./ac.* [3] 15, 4; 15, 7;

nu : (1521 Neacşu) : adv. : „nein, nicht" : „non, ne ... pas" : (1297x)
n- *adv. neg.* [1] 5, 17; 7, 22; 8, 20; 9, 13; 9, 24; 9, 36; 10, 34; 11, 17; 11, 17; 12, 3; 12, 5; 12, 7; 13, 12; 13, 17; 13, 17; 13, 27; 15, 6; 15, 13; 15, 32; 16, 7; 16, 8; 19, 4; 19, 8; 20, 7; 20, 28; 21, 25; 21, 32; 21, 42; 22, 31; 23, 37; 24, 21; 24, 43; 24, 44; 25, 24; 25, 24; 25, 26; 25, 26; 25, 29; 25, 44; 25, 45; [2] 0, 2; 0, 2; 0, 2; 2, 12; 2, 17; 2, 17; 2, 25; 4, 17; 4, 25; 4, 40; 5, 39; 6, 36; 6, 52; 8, 2; 8, 14; 10, 45; 11, 2; 11, 31; 12, 26; 13, 19; 13, 20; [3] 2, 43; 3, 11; 5, 5; 5, 32; 6, 3; 6, 49; 7, 9; 7, 32; 7, 32; 7, 46; 8, 18; 8, 52; 9, 56; 11, 6; 11, 52; 12, 4; 12, 17; 12, 24; 12, 39; 14, 14; 15, 29; 19, 21; 19, 21; 19, 22; 19, 22; 19, 23; 19, 26; 19, 44; 20, 5; 22, 36; 23, 14; 23, 29; 23, 29; 23, 41; 24, 39; [4] 1, 11; 1, 20; 2, 4; 3, 17; 3, 18; 4, 9; 4, 17; 4, 17; 4, 38; 5, 37; 6, 22; 7, 6; 7, 28; 7, 30; 7, 44; 8, 29; 8, 33; 8, 40; 8, 44; 9, 27; 9, 33; 9, 41; 10, 6; 10, 8; 10, 41; 11, 21; 11, 32; 11, 40; 11, 51; 12, 47; 12, 49; 13, 8; 13, 28; 15, 2; 15, 22; 15, 22; 15, 22; 15, 22; 15, 24; 16, 3; 16, 4; 16, 24; 17, 12; 17, 25; 18, 9; 18, 20; 18, 28; 19, 9; 19, 11; 19, 33; 20, 29; 21, 3;
nu *adv. neg.* [1] 1, 18; 1, 20; 1, 25; 2, 12; 2, 18; 2, 18; 3, 9; 3, 10; 3, 11; 4, 4; 4, 6; 4, 7; 5, 13; 5, 14; 5, 18; 5, 20; 5, 20; 5, 21; 5, 25; 5, 26; 5, 27; 5, 29; 5, 30; 5, 33; 5, 34; 5, 36; 5, 37; 5, 37; 5, 42; 5, 46; 5, 47; 6, 1; 6, 1; 6, 1; 6, 3; 6, 5; 6, 7; 6, 8; 6, 13; 6, 15; 6, 15; 6, 16; 6, 18; 6, 19; 6, 20; 6, 24; 6, 24; 6, 25; 6, 25; 6, 26; 6, 26; 6, 28; 6, 30; 6, 31; 6, 34; 7, 1; 7, 1; 7, 3; 7, 6; 7, 6; 7, 18; 7, 19; 7, 21; 7, 25; 7, 26; 7, 29; 8, 4; 8, 8; 8, 10; 8, 28; 9, 12; 9, 13; 9, 14; 9, 16; 9, 17; 9, 30; 9, 33; 10, 5; 10, 5; 10, 9; 10, 13; 10, 14; 10, 20; 10, 23; 10, 24; 10, 26; 10, 26; 10, 26; 10, 28; 10, 29; 10, 29; 10, 34; 10, 37; 10, 37; 10, 38; 10, 38; 10, 42; 11, 6; 11, 11; 11, 20; 11, 27; 12, 2; 12, 4; 12, 7; 12, 11; 12, 16; 12, 19; 12, 20; 12, 20; 12, 23; 12, 24; 12, 25; 12, 29; 12, 30; 12, 30; 12, 31; 12, 32; 12, 39; 12, 43; 13, 5; 13, 5; 13, 6; 13, 11; 13, 13; 13, 13; 13, 13; 13, 14; 13, 14; 13, 15; 13, 19; 13, 21; 13, 29; 13, 34; 13, 55; 13, 55; 13, 56; 13, 57; 13, 58; 14, 4; 14, 16; 14, 17; 14, 27; 15, 2; 15, 11; 15, 17; 15, 20; 15, 23; 15, 24; 15, 26; 15, 32; 15, 32; 16, 3; 16, 4; 16, 9; 16, 11; 16, 11; 16, 12; 16, 17; 16, 18; 16, 20; 16, 22; 16, 23; 16, 28; 16, 28; 17, 7; 17, 8; 17, 9; 17, 12; 17, 16; 17, 19; 17, 20; 17, 20; 17, 21; 17, 24; 17, 27; 18, 3; 18, 3; 18, 10; 18, 12; 18, 14; 18, 16; 18, 17; 18, 17; 18, 22; 18, 30; 18, 33; 18, 35; 19, 6; 19, 9; 19, 10; 19, 11; 19, 17; 19, 18; 19, 18; 19, 18; 20, 13; 20, 13; 20, 15; 20, 22; 20, 23; 20, 26; 21, 16; 21, 19; 21, 19; 21, 21; 21, 21; 21, 27; 21, 27; 21, 29; 21, 30; 21, 32; 21, 42; 22, 3; 22, 8; 22, 16; 22, 16; 22, 23; 22, 32; 22, 46; 23, 3; 23, 3; 23, 4; 23, 8; 23, 9; 23, 14; 23, 23; 23, 30; 23, 39; 24, 2; 24, 2; 24, 2; 24, 4; 24, 6; 24, 7; 24, 17; 24, 18; 24, 20; 24, 21; 24, 22; 24, 22; 24, 23; 24, 26; 24, 26; 24, 29; 24, 34; 24, 35; 24, 36; 24, 39; 24, 42; 24, 50; 24, 50; 25, 3; 25, 9; 25, 9; 25, 12; 25, 13; 25, 42; 25, 42; 25, 43; 25, 43; 25, 43; 26, 5; 26, 5; 26, 11; 26, 24; 26, 29; 26, 33; 26, 35; 26, 39; 26, 40; 26, 41; 26, 42; 26, 42; 26, 53; 26, 55; 26, 60; 26, 60; 26, 62; 26, 70; 26, 72; 26, 74; 27, 6; 27, 12; 27, 13; 27, 14; 27, 24; 27, 34; 27, 42; 27, 64; 28, 5; 28, 6; 28, 10; [2] 1, 7; 1, 22; 1, 34; 1, 44; 1, 45; 2, 2; 2, 18; 2, 19; 2, 21; 2, 21; 2, 22; 2, 22; 2, 24; 2, 26; 2, 27; 3, 9; 3, 12; 3, 20; 3, 21; 3, 24; 3, 25; 3, 26; 3, 27; 3, 27; 3, 29; 4, 5; 4, 5; 4, 7; 4, 12; 4, 12; 4, 12; 4, 13; 4, 21; 4, 22; 4, 22; 4, 27; 4, 34; 4, 38; 5, 3; 5, 4; 5, 7; 5, 10; 5, 19; 5, 26; 5, 36; 5, 37; 5, 43; 6, 3; 6, 3; 6, 4; 6, 5; 6, 8; 6, 9; 6, 11; 6, 18; 6, 19; 6, 26; 6, 31; 6, 50; 7, 3; 7, 3; 7, 4; 7, 4; 7, 5; 7, 12; 7, 15; 7, 18; 7, 18; 7, 19; 7, 24; 7, 24; 7, 27; 8, 16; 8, 17; 8, 17; 8, 18; 8, 18; 8, 18; 8, 21; 8, 30; 8, 33; 9, 1; 9, 3; 9, 6; 9, 8; 9, 9; 9, 18; 9, 25; 9, 28; 9, 29; 9, 30; 9, 32; 9, 37; 9, 38; 9, 38; 9, 39; 9, 40; 9, 41; 9, 44; 9, 44; 9, 46; 9, 46; 9, 48; 9, 48; 10, 8; 10, 9; 10, 14; 10, 15; 10, 15; 10, 18; 10, 27; 10, 29; 10, 30; 10, 38; 10, 40; 10, 43; 11, 13; 11, 13; 11, 14; 11, 16; 11, 17; 11, 23; 11, 26; 11, 33; 12, 14; 12, 14; 12, 14; 12, 19; 12, 20; 12, 21; 12, 22; 12, 24; 12, 27; 12, 31; 12, 32; 12, 34; 12, 34; 13, 2; 13, 2; 13, 5; 13, 7; 13, 7; 13, 11; 13, 11; 13, 14; 13, 15; 13, 16; 13, 18; 13, 20; 13, 21; 13, 24; 13, 30; 13, 30; 13, 31; 13, 32; 13, 33; 13, 35; 13, 36; 14, 2; 14, 2; 14, 7; 14, 19; 14, 19; 14, 25; 14, 29; 14, 30; 14, 31; 14, 36; 14, 37; 14, 38; 14, 40; 14, 49; 14, 56; 14, 56; 14, 59; 14, 60; 14, 61; 14, 68; 14, 71; 15, 4; 15, 5; 15, 23; 15, 31; 16, 6; 16, 6; 16, 8; 16, 11; 16, 13; 16, 14; 16, 16; 16, 18; [3] 1, 7; 1, 13; 1, 15; 1, 20; 1, 20; 1, 22; 1, 30; 1, 33; 1, 34; 1, 37; 1, 61; 2, 7; 2, 10; 2, 21; 2, 26; 2, 26; 2, 37; 2, 49; 2, 50; 3, 8; 3, 9; 3, 14; 3, 15; 3, 16; 4, 2; 4, 4; 4, 11; 4, 22; 4, 26; 4, 27; 4, 41; 4, 42; 5, 10; 5, 14; 5, 31; 5, 36; 5, 36; 5, 37; 5, 37; 5, 37; 5, 39; 6, 2; 6, 4; 6, 30; 6, 37; 6, 37; 6, 37; 6, 37; 6, 39; 6, 40; 6, 41; 6, 42; 6, 43; 6, 44; 6, 46; 6, 48; 7, 6; 7, 13; 7, 23; 7, 28; 7, 44; 7, 45; 7, 45; 8, 6; 8, 10; 8, 10; 8, 12; 8, 13; 8, 14; 8, 16; 8, 17; 8, 17; 8, 17; 8, 17; 8, 19; 8, 27; 8, 27; 8, 28; 8, 31; 8, 43; 8, 47; 8, 49; 8, 50; 8, 51; 8, 52; 8, 56; 9, 3; 9, 5; 9, 13; 9, 21; 9, 27; 9, 27; 9, 36; 9, 40; 9, 45; 9, 45; 9, 49; 9, 50; 9, 50; 9, 53; 9, 55; 9, 58; 10, 4; 10, 4; 10, 6; 10, 7; 10, 10; 10, 19; 10, 20; 10, 22; 10, 24; 10, 24; 10, 40; 10, 42; 11, 4; 11, 7; 11, 8; 11, 23; 11, 23; 11, 24; 11, 29; 11, 35; 11,

38; 11, 40; 11, 42; 11, 44; 11, 44; 11, 46; 12, 2; 12, 2; 12, 2; 12, 4; 12, 6; 12, 6; 12, 7; 12, 10; 12, 11; 12, 15; 12, 21; 12, 22; 12, 24; 12, 26; 12, 27; 12, 29; 12, 29; 12, 32; 12, 33; 12, 40; 12, 46; 12, 46; 12, 48; 12, 56; 12, 57; 12, 58; 12, 59; 12, 59; 13, 3; 13, 5; 13, 5; 13, 6; 13, 7; 13, 9; 13, 11; 13, 14; 13, 15; 13, 16; 13, 24; 13, 25; 13, 27; 13, 33; 13, 34; 13, 35; 14, 5; 14, 6; 14, 8; 14, 8; 14, 12; 14, 12; 14, 20; 14, 26; 14, 26; 14, 27; 14, 27; 14, 28; 14, 29; 14, 30; 14, 31; 14, 32; 14, 33; 14, 33; 14, 35; 15, 4; 15, 7; 15, 8; 15, 13; 15, 16; 15, 19; 15, 21; 15, 28; 15, 29; 16, 2; 16, 3; 16, 11; 16, 12; 16, 13; 16, 13; 16, 26; 16, 28; 16, 31; 17, 1; 17, 8; 17, 9; 17, 17; 17, 18; 17, 20; 17, 22; 17, 31; 17, 31; 18, 1; 18, 4; 18, 4; 18, 4; 18, 5; 18, 7; 18, 11; 18, 13; 18, 17; 18, 17; 18, 19; 18, 20; 18, 20; 18, 27; 18, 29; 18, 30; 19, 3; 19, 14; 19, 27; 19, 44; 19, 48; 20, 7; 20, 8; 20, 16; 20, 21; 20, 26; 20, 27; 20, 31; 20, 38; 20, 40; 21, 6; 21, 6; 21, 8; 21, 9; 21, 14; 21, 15; 21, 18; 21, 21; 21, 32; 21, 32; 21, 33; 21, 34; 22, 16; 22, 16; 22, 18; 22, 18; 22, 26; 22, 27; 22, 32; 22, 34; 22, 34; 22, 34; 22, 40; 22, 42; 22, 46; 22, 53; 22, 57; 22, 58; 22, 60; 22, 67; 22, 68; 23, 2; 23, 4; 23, 9; 23, 22; 23, 34; 23, 40; 23, 51; 23, 53; 24, 3; 24, 6; 24, 11; 24, 16; 24, 18; 24, 24; 24, 26; 24, 32; [4] 1, 5; 1, 8; 1, 10; 1, 13; 1, 18; 1, 20; 1, 21; 1, 21; 1, 25; 1, 26; 1, 27; 1, 31; 1, 33; 1, 47; 2, 3; 2, 9; 2, 12; 2, 16; 2, 24; 2, 25; 3, 2; 3, 3; 3, 3; 3, 5; 3, 5; 3, 7; 3, 8; 3, 10; 3, 11; 3, 12; 3, 13; 3, 15; 3, 16; 3, 18; 3, 18; 3, 20; 3, 20; 3, 24; 3, 27; 3, 27; 3, 28; 3, 32; 3, 34; 3, 36; 3, 36; 4, 2; 4, 14; 4, 15; 4, 18; 4, 22; 4, 27; 4, 29; 4, 32; 4, 35; 4, 42; 4, 44; 4, 48; 4, 48; 5, 7; 5, 10; 5, 13; 5, 14; 5, 14; 5, 18; 5, 19; 5, 19; 5, 23; 5, 23; 5, 24; 5, 30; 5, 30; 5, 31; 5, 34; 5, 38; 5, 38; 5, 40; 5, 41; 5, 42; 5, 43; 5, 44; 5, 45; 5, 47; 6, 7; 6, 12; 6, 17; 6, 20; 6, 22; 6, 24; 6, 26; 6, 27; 6, 32; 6, 35; 6, 35; 6, 36; 6, 37; 6, 38; 6, 39; 6, 42; 6, 43; 6, 44; 6, 44; 6, 46; 6, 50; 6, 53; 6, 53; 6, 58; 6, 63; 6, 64; 6, 64; 6, 65; 6, 65; 6, 66; 6, 70; 7, 1; 7, 7; 7, 8; 7, 8; 7, 10; 7, 13; 7, 16; 7, 18; 7, 19; 7, 22; 7, 23; 7, 24; 7, 25; 7, 26; 7, 26; 7, 27; 7, 28; 7, 30; 7, 34; 7, 34; 7, 35; 7, 36; 7, 36; 7, 39; 7, 39; 7, 42; 7, 45; 7, 49; 7, 51; 7, 52; 8, 10; 8, 11; 8, 12; 8, 13; 8, 14; 8, 15; 8, 16; 8, 20; 8, 20; 8, 21; 8, 22; 8, 22; 8, 23; 8, 24; 8, 27; 8, 28; 8, 35; 8, 37; 8, 41; 8, 43; 8, 43; 8, 44; 8, 45; 8, 46; 8, 47; 8, 47; 8, 48; 8, 49; 8, 50; 8, 51; 8, 52; 8, 54; 8, 55; 8, 55; 8, 57; 9, 4; 9, 8; 9, 12; 9, 16; 9, 16; 9, 18; 9, 21; 9, 21; 9, 25; 9, 29; 9, 30; 9, 31; 9, 32; 9, 33; 9, 39; 10, 1; 10, 5; 10, 5; 10, 10; 10, 13; 10, 13; 10, 14; 10, 16; 10, 18; 10, 21; 10, 25; 10, 26; 10, 26; 10, 28; 10, 28; 10, 29; 10, 33; 10, 34; 10, 35; 10, 37; 10, 37; 10, 38; 11, 4; 11, 9; 11, 10; 11, 10; 11, 15; 11, 26; 11, 30; 11, 37; 11, 37; 11, 49; 11, 50; 11, 52; 11, 54; 11, 56; 12, 5; 12, 6; 12, 8; 12, 9; 12, 15; 12, 16; 12, 19; 12, 24; 12, 30; 12, 35; 12, 35; 12, 37; 12, 39; 12, 40; 12, 42; 12, 42; 12, 44; 12, 46; 12, 47; 12, 47; 12, 48; 13, 7; 13, 8; 13, 8; 13, 9; 13, 10; 13, 10; 13, 11; 13, 16; 13, 18; 13, 33; 13, 36; 13, 37; 13, 38; 13, 38; 14, 1; 14, 2; 14, 5; 14, 6; 14, 9; 14, 10; 14, 10; 14, 11; 14, 17; 14, 18; 14, 19; 14, 22; 14, 22; 14, 24; 14, 24; 14, 24; 14, 27; 14, 27; 14, 30; 14, 30; 15, 4; 15, 4; 15, 4; 15, 5; 15, 6; 15, 13; 15, 15; 15, 15; 15, 16; 15, 19; 15, 20; 15, 21; 15, 24; 15, 24; 16, 1; 16, 7; 16, 7; 16, 9; 16, 10; 16, 12; 16, 13; 16, 16; 16, 17; 16, 18; 16, 19; 16, 21; 16, 22; 16, 23; 16, 25; 16, 26; 16, 30; 16, 32; 17, 9; 17, 11; 17, 14; 17, 14; 17, 15; 17, 16; 17, 16; 17, 20; 18, 11; 18, 17; 18, 17; 18, 25; 18, 26; 18, 28; 18, 30; 18, 30; 18, 31; 18, 36; 18, 36; 18, 36; 18, 38; 18, 40; 19, 4; 19, 6; 19, 10; 19, 10; 19, 11; 19, 12; 19, 15; 19, 21; 19, 24; 19, 31; 19, 36; 20, 2; 20, 5; 20, 7; 20, 9; 20, 13; 20, 14; 20, 17; 20, 17; 20, 24; 20, 25; 20, 25; 20, 27; 20, 30; 21, 4; 21, 5; 21, 5; 21, 6; 21, 8; 21, 11; 21, 12; 21, 18; 21, 23; 21, 23; 21, 23;

númai : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „nur" : „seulement" : (67x)
- **numa** *adv. general poz.* [1] 12, 4;
- **numai** *adv.* [1] 4, 4; 5, 13; 5, 47; 8, 8; 9, 21; 10, 42; 11, 27; 11, 27; 12, 24; 12, 39; 13, 5; 13, 57; 14, 17; 14, 36; 15, 24; 16, 4; 17, 8; 17, 21; 18, 22; 19, 17; 21, 19; 21, 21; [2] 2, 7; 2, 26; 5, 36; 5, 37; 6, 4; 6, 5; 6, 8; 6, 9; 6, 56; 9, 2; 9, 8; 9, 9; 9, 29; 10, 18; 11, 13; 13, 32; [3] 4, 4; 4, 8; 4, 26; 4, 27; 6, 4; 8, 42; 8, 50; 8, 51; 10, 22; 10, 22; 11, 29; 12, 51; 17, 18; 18, 19; [4] 3, 13; 5, 18; 6, 22; 6, 46; 10, 10; 11, 52; 12, 9; 13, 9; 13, 10; 14, 6; 17, 12; 17, 20; 19, 15;
- **nu mai** *adv.* [2] 4, 22;

numaidecît : (1648 N. TEST.) : adv.: „sogleich, unverzüglich, sofort, gleich": „immédiatemment, tout de suite, à l'instant" : (49x)
- **numaicît** *adv.* [1] 13, 20; 21, 2; 21, 20; 26, 49; [2] 1, 28; 1, 30; 4, 15; 5, 36; 8, 10; 14, 45; [3] 1, 64; 5, 39; 6, 49; 14, 5;
- **numaidecît** *adv.* [1] 3, 16; 4, 20; 4, 22; 8, 3; 13, 21; 14, 27; 20, 33; 21, 3; 21, 19; 24, 29; 25, 15; 26, 74; 27, 48; [2] 1, 12; 1, 18; 1, 20; 1, 21; 1, 43; 4, 5; 4, 17; 4, 29; 5, 30; 5, 42; 6, 27; 6, 54; 7, 35; 9, 8; 11, 3; 15, 1; [3] 4, 39; 8, 44; 12, 36; 12, 54; 16, 6; 17, 7; 19, 11; 21, 9;

número : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Zahl" : „nombre" : (1x)
- **numărul** *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 22, 3;

numără : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „zählen" : „compter" : (2x)
- **-s număraţi** *verb participiu masc. pl.* [1] 10, 30;
- **număraţi sînt** *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 12, 7;

núme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Name" : „nom" : (93x)
- **nume** *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 25; 10, 42; [2] 5, 22; [3] 1, 61; 19, 2; [4] 10, 3;
- **numele** *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 21; 1, 23; 6, 9; 7, 22; 7, 22; 7, 22; 10, 2; 10, 22; 10, 41; 10, 41; 12, 21; 18, 5; 18, 20; 19, 29; 21, 9; 23, 39; 24, 5; 24, 9; 27, 32; 27, 57; 28, 19; [2] 3, 16; 3, 17; 5, 9; 5, 9; 6, 14; 9, 37; 9, 38; 9, 39; 9, 41; 11, 9; 11, 10; 13, 6; 13, 13; 16, 17; [3] 1, 5; 1, 13; 1, 26; 1, 27; 1, 27; 1, 31; 1, 49; 1, 59; 1, 63; 2, 21; 2, 25; 6, 22; 8, 30; 8, 41; 9, 48; 9, 49; 10, 17; 10, 20; 10, 38; 11, 2; 13, 35; 19, 38; 21, 8; 21, 12; 21, 17; 24, 13; 24, 18; 24, 47; [4] 1, 6; 1, 12; 2, 23; 3, 1; 3, 18; 5, 43; 5, 43; 10, 25; 12, 13; 12, 28; 14, 13; 14, 14; 14, 26; 15, 16; 15, 21; 16, 23; 16, 24; 16, 26; 17, 6; 17, 11; 17, 12; 17, 26; 18, 10; 20, 31;

numí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „(be) : nennen" : „nommer" : (2x)
- **numi** *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 6, 13; 6, 14;

núntă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Hochzeit" : „mariage" : (16x)
nunta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 8; 22, 10;
nuntă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 2; 22, 3; 22, 4; 22, 9; 22, 11; 22, 12; 25, 10; [3] 12, 36; 14, 8; 14, 20; [4] 2, 1; 2, 2;
nuntei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 9, 15; [2] 2, 19;

O

o : (înc. sec. XVI PS. H.) : interj. : „o!, oh!" : „oh!, ô!" : (2x)
o *interjectie* [1] 17, 17; [3] 24, 25;

oáie : (1332 SUCIU II, 5 / în top. *Voya*) : s. f. : „Schaf" : „mouton" : (36x)
a oilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [4] 5, 2;
nişte oi *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 36;
oaia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 12; [3] 15, 6;
oaie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 11;
oi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 12; [3] 15, 4; [4] 2, 14; 10, 3; 10, 12; 10, 14; 10, 16;
oile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 10, 6; 10, 16; 15, 24; 25, 32; 25, 33; 26, 31; [2] 6, 34; 14, 27; [4] 2, 15; 10, 3; 10, 4; 10, 4; 10, 8; 10, 13; 10, 13; 10, 13; 10, 26; 10, 27; 21, 16; 21, 17;
oilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 7, 15; [4] 10, 1; 10, 2; 10, 7;

oáră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Mal" : „fois" : (35x)
oară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 42; 26, 44; [2] 0, 2; 14, 41; 14, 72; [3] 23, 22; [4] 3, 4; 21, 14; 21, 17; 21, 17;
ori *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 15; 17, 15; 18, 21; 18, 21; 18, 22; 18, 22; 23, 15; 23, 37; 26, 34; 26, 75; [2] 5, 4; 9, 22; 14, 30; 14, 30; 14, 72; 14, 72; [3] 8, 8; 13, 34; 17, 4; 17, 4; 18, 12; 22, 34; 22, 61; [4] 13, 38; 18, 2;

oáre : (1478 DERS) : adv. : „wohl, denn?" : „vraiment?" : (14x)
oare *adv. interog.* [1] 7, 20; 12, 10; 18, 1; 24, 45; [2] 4, 41; 10, 2; [3] 1, 29; 1, 66; 6, 11; 8, 25; 11, 48; 12, 42; 14, 31; 18, 8;

oarecáre : (1559-1560 BRATU) : pron. nehot. : „irgendein" : „quiconque" : (19x)
oarecare *adj. pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* [3] 11, 1;
oarecare *adj. pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [3] 1, 5; 10, 30; 14, 16; 16, 19; 16, 20;
oarecare *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [2] 5, 25;
oarecarea *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [3] 21, 2; 23, 19;
oarecarei *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [4] 9, 16;
oarecarele *adj. pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [4] 4, 46; 5, 5; 11, 1; 11, 49;
oarecarii *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [2] 14, 4; [3] 21, 5; 24, 1; [4] 6, 64;
oarecarii *adj. pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [4] 12, 20;

oarecíne : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. nehot. : „(irgend) : jemand" : „quiconque" : (10x)
oarecine *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 12, 47; [2] 9, 38; 10, 17; [3] 8, 46; 8, 49; 9, 38; 9, 49; 9, 57; 13, 6; 13, 23;

oarecínd : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „einmal" : „une fois" : (1x)
oarecînd *adv. de timp* [3] 22, 32;

oáspete : (oáspe : 1551-1553 ES) : s. m. : „Gast" : „invité" : (4x)
oaspeţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 22, 10; [3] 10, 34; 22, 11;
oaspeţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 11;

oáste : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Heer" : „troupe" : (5x)
oaste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 13;
oastea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 7;
oşti *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 7; 13, 7; [3] 21, 20;

obádă : (1496-1507 DERS) : s. f. : „Fesseln" : „lien, chaîne" : (1x)
obezi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 8, 29;

obicéi : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. n. : „Gewohnheit" : „habitude" : (11x)
obicêiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 15; [2] 10, 1; [3] 22, 39; 23, 17; [4] 18, 39;
obicêiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 7, 8; [3] 1, 9; 2, 27; 2, 42; 4, 16; [4] 19, 40;

obráz : (1424 DRHB I, 102 / în antr. Gherghi *Obraz*) : s. n. : „1. Wange, Gesicht, 2. Bild, 3. Person" : „1. joue, face, 2. image, 3. personne" : (6x)
obraz *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 67; [2] 14, 65; 14, 65; [3] 22, 64;
obrazul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 26, 67;
obrazului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 9, 29;

obrezuí : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : v. IV : „beschneiden" : „circoncire" : (1x)
obrezaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [4] 7, 22;

obrezánie : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Beschneidung" : „circoncision" : (2x)
obrezaniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 7, 22; 7, 23;

obróc : (1573 DIR) : s. n.: „Gefäss": „boisseau" : (3x)
obroc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 15; [2] 4, 21; [3] 11, 33;

ocără : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. f. : „Schimpf" : „réprimande, insulte" : (1x)
ocara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 25;

ocărî : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „beschimpfen, verunglimpfen" : „gronder, injurier" : (4x)
ocărăşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [3] 11, 45;
să va ocărî *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 18, 32;
vor ocărî *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 11; [3] 6, 22;

ochi : (1472 DERS / în top. *Ochiianii*) : s. m. : „Auge" : „oeil" : (72x)
chiul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 6, 42; 6, 42;
ochi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 9; [2] 8, 18; 9, 47; [4] 9, 32;
ochii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 29; 9, 30; 13, 15; 13, 15; 13, 16; 17, 8; 20, 33; 20, 33; 20, 33; 21, 42;

26, 43; [2] 8, 23; 8, 24; 8, 25; 12, 11; 14, 40; [3] 2, 30; 4, 20; 6, 20; 10, 23; 16, 23; 18, 13; 19, 42; 24, 16; 24, 31; [4] 4, 35; 6, 5; 9, 6; 9, 10; 9, 11; 9, 14; 9, 15; 9, 17; 9, 21; 9, 26; 9, 30; 10, 21; 11, 37; 11, 41; 12, 40; 12, 40; 17, 1;

ochiu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 38; 5, 38; 18, 9; [2] 9, 47;

ochiul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 29; 6, 22; 6, 22; 6, 23; 7, 3; 7, 3; 7, 4; 7, 4; 7, 5; 7, 5; 18, 9; 20, 15; [2] 7, 22; 9, 47; [3] 6, 41; 6, 41; 6, 42; 6, 42; 11, 34; 11, 34;

ocól : (1546 DERS) : s. n. : „Umkreis" : „voûte" : (2x)
ocolul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 10, 1; 10, 16;

odíhnă : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 53) : s. f. : „Ruhe, Rast" : „repos" : (1x)
odihnă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 11, 24;

odihní : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „1. (sich) ausruhen, 2. ([1] 19, 6) hofieren, pflegen" : „1. (se) reposer, 2. ([1] 19, 6) : courtiser, soigner" : (8x)
să să odihnească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 9, 12;
odihnêşte *verb imp. 2 sg.* [3] 12, 19;
odihni-se-va *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 10, 6;
odihniră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 23, 56;
odihniţi *verb imp. 2 pl.* [1] 26, 45; [2] 6, 31; 14, 41;
voiu odihni *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 11, 28;

odinioáră : (1559-1560 BRATU) : adv. : „einst, früher, einmal" : „jadis, autrefois" : (5x)
nici odinioară *adv. de timp* [4] 5, 37; 8, 33;19, 41;
odínioară *adv. de timp* [4] 7, 46; 9, 13;

odrăslí : (1620 Moxa) : v. IV : „wachsen, sprießen" : „pousser, croître" : (1x)
va odrăsli *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 32;

olár : (1551-1553 ES) : s. m. : „Töpfer" : „potier" : (2x)
olariului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 27, 7; 27, 10;

ológ : (1570 CORESI, LIT.) : : (1x)
ologi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 30;

om : (1521 NEACŞU) : s. m. : „Mensch, Mann" : „homme" : (300x)
ale oamenilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 16, 23; [2] 8, 33;
oame *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [3] 22, 58; 22, 60;
oameni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 19; 5, 13; 5, 19; 6, 2; 9, 35; 10, 17; 15, 38; 16, 9; 16, 10; 19, 12; 19, 26; 21, 25; 21, 26; 23, 7; 26, 5; [2] 1, 17; 6, 44; 8, 24; 10, 27; 11, 2; 11, 30; 11, 32; [3] 1, 10; 1, 25; 2, 14; 2, 52; 5, 18; 16, 15; 18, 10; 18, 11; 18, 27; 20, 4; 20, 6; 20, 19; 22, 2; 23, 27; [4] 5, 41; 6, 10; 8, 17; 8, 44; 17, 6;
oamenii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 12; 8, 27; 12, 36; 13, 25; 14, 35; 15, 8; 16, 13; [2] 8, 27; [3] 2, 15; 3, 15; 3, 21; 5, 10; 6, 22; 6, 26; 6, 31; 7, 31; 11, 44; 11, 46; 12, 36; 13, 4; 20, 1; 20, 45; 21, 23; 21, 26; 21, 38; 22, 63; 23, 5; 23, 13; 23, 14; 23, 35; 24, 19; [4] 3, 19; 6, 10; 6, 14;
oamenilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 5, 16; 6, 1; 6, 5; 6, 14; 6, 15; 6, 16; 6, 18; 9, 8; 10, 32; 10, 33; 12, 31; 12, 31; 17, 22; 21, 23; 22, 16; 23, 4; 23, 5; 23, 14; 23, 28; 27, 64; [2] 3, 28; 7, 7; 7, 8; 7, 21; 9, 31; 12, 14; [3] 3, 18; 7, 1; 9, 44; 9, 56; 12, 8; 12, 9; 16, 15; 22, 66; 24, 7; [4] 1, 4; 4, 28; 12, 43;
om *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 9; 8, 9; 11, 8; 11, 19; 12, 11; 12, 43; 15, 11; 15, 20; 15, 20; 25, 24; 26, 74; [2] 2, 27; 5, 8; 6, 20; 7, 18; 7, 20; 7, 23; [3] 5, 8; 7, 8; 7, 25; 7, 34; 8, 29; 8, 33; 8, 38; 11, 24; 14, 16; 14, 30; 15, 4; 15, 11; 18, 2; 18, 4; 19, 21; 19, 22; 19, 30; 23, 4; 23, 47; 23, 50; 24, 19; [4] 1, 6; 2, 25; 2, 25; 4, 29; 5, 5; 5, 7; 5, 34; 7, 22; 7, 46; 7, 51; 8, 40; 9, 16; 9, 16; 10, 33; 11, 47; 11, 50; 16, 21; 18, 14;
omul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 4; 10, 35; 12, 12; 12, 35; 12, 35; 13, 31; 13, 44; 13, 45; 13, 52; 15, 11; 15, 18; 16, 26; 18, 7; 18, 23; 19, 5; 19, 6; 26, 24; 26, 24; 26, 72; [2] 2, 27; 4, 26; 7, 11; 7, 15; 7, 20; 8, 36; 8, 37; 10, 7; 10, 9; 14, 21; 14, 71; 15, 39; [3] 2, 25; 4, 4; 6, 45; 6, 45; 8, 35; 13, 19; 23, 6; 23, 14; 23, 14; [4] 1, 9; 2, 10; 3, 4; 3, 27; 4, 50; 5, 9; 5, 12; 5, 15; 7, 23; 7, 23; 7, 46; 9, 24; 9, 24; 9, 30; 19, 5;
omule *subst. comun masc. sg. voc. art.* [3] 5, 20; 12, 14;
omului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 7, 24; 7, 26; 10, 36; 12, 13; 12, 45; 13, 24; 16, 26; 19, 3; 19, 10; 20, 1; [2] 3, 3; 3, 5; 7, 15; 14, 21; [3] 6, 8; 6, 10; 6, 48; 6, 49; 9, 25; 11, 26; 22, 22; [4] 18, 29;
Omului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [4] 1, 51; 3, 14; 5, 27; 6, 27; 12, 23; 12, 34; 12, 34; 13, 31;
un om *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 9; 9, 32; 12, 10; 13, 28; 17, 14; 18, 12; 21, 28; 21, 33; 22, 11; 25, 14; 27, 32; 27, 57; [2] 1, 23; 3, 1; 5, 2; 12, 1; 13, 34; 14, 13; 15, 21; [3] 2, 25; 4, 33; 5, 12; 5, 18; 6, 6; 8, 27; 8, 41; 10, 30; 14, 2; 16, 1; 16, 19; 19, 2; 19, 7; 19, 12; 20, 9; 22, 10; [4] 3, 1; 9, 1; 9, 11;
unui om *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 22, 2; [3]12, 16;

omenésc : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „menschlich" : „humain" : (69x)
omenesc *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 20; 9, 6; 11, 19; 12, 8; 12, 40; 13, 37; 13, 41; 16, 27; 16, 28; 17, 9; 17, 12; 17, 22; 18, 11; 20, 18; 20, 28; 24, 30; 24, 44; 25, 13; 25, 31; 26, 45; 26, 64; [2] 2, 10; 2, 28; 9, 9; 9, 12; 9, 31; 10, 33; 10, 45; 13, 26; 14, 41; 14, 62; [3] 6, 5; 6, 22; 7, 34; 9, 22; 9, 26; 9, 44; 9, 56; 9, 58; 11, 30; 12, 40; 17, 30; 19, 10; 21, 27; 22, 22; 22, 69;
omenesc *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. neart.* [1] 12, 32; 24, 30; 24, 27; 24, 37; 24, 39; [2] 8, 31; [3] 18, 31; 21, 36;
omenescu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 23; 16, 13; 19, 28; 26, 2; 26, 24; 26, 24; [2] 14, 21; 14, 21; 8, 38; [3] 12, 8; 12, 10; 22, 48; [4] 3, 13;
omenescu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. neart.* [3] 24, 7;
omeneşti *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 9;

omorî́ : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „töten" : „tuer" : (57x)
a omorî *verb infinitiv prezent* [3] 9, 22;
-ar omorî *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* [3] 22, 2;
a să omorî *verb infinitiv prezent* [1] 16, 21; [2] 8, 31;

aţi omorît *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 23, 35;
au omorît *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 23, 31; [3] 11, 47;
nu omorî *verb imp. 2 sg.* [2] 10, 19; [3] 18, 20;
omoară *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 10, 28; [3] 12, 4;
omorî *verb infinitiv prezent* [1] 10, 28;
omorî *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 13, 4; [4] 0, 1;
omorînd *verb gerunziu* [2] 12, 5;
omorîndu *verb gerunziu* [2] 9, 31;
omorîră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 21, 35; 21, 39; 22, 6; [2] 12, 5; 12, 8; [3] 11, 48; 20, 15;
omorîşi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 23, 37;
omorî-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 23, 34;
să omoară *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 26, 4; 26, 59; 27, 1; [2] 14, 1; 14, 56; [4] 5, 16; 5, 18; 7, 1; 7, 25; 11, 53; 12, 10;
să omoară *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 6, 19; [3] 13, 31; [4] 7, 20;
să omorîm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [2] 12, 7;
să nu omori *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 19, 18;
să omorîm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 21, 38; [3] 20, 14;
să omorîţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 7, 19; 8, 37; 8, 40;
să să omoară *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 8, 22;
va omorî *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 12, 5;
vor omorî *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 10, 21; 17, 23; 24, 9; [2] 9, 31; 10, 34; 13, 12; [3] 11, 49; 18, 33; 21, 16;

omorîtór : (c. 1683-1686 MS. 45, 581/1) : s. m. : „Mörder" : „meurtrier" : (1x)
omorîtoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 13, 34;

oprí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. (auf-, an) : halten, 2. verbieten" : „1. arrêter, retarder, entraver, 2. interdire" : (12x)
a opri *verb infinitiv prezent* [3] 11, 53; 11, 53;
nu oprireţi *verb imp. 2 pl.* [1] 19, 14; [2] 10, 14; [3] 18, 16;
nu opriţi *verb imp. 2 pl.* [2] 9, 39;
nu opri *verb imp. 2 sg.* [3] 6, 29;
opriia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 4, 42;
opriia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 3, 14;
opriiaţi *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 11, 52;
oprind *verb gerunziu* [3] 23, 2;
veţi opri *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 20, 23;

oprít : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 121) : adj. : „verboten; (aici) Rätsel" : „interdit; (aici) : énigme" : (1x)
oprite *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 20, 23;

opt : (1559-1560 BRATU) : num. card. : „acht" : „huit" : (3x)
a opta *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 59;
opt *num. card. fem. nom./ac.* [3] 2, 21; 9, 28;

oráş : (1431 DERS) : s. n. : „Stadt" : „ville" : (52x)
oraş *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 17; 21, 18; 23, 34; 23, 34; [2] 5, 14; 8, 23; 11, 19; 14, 13; [3] 4, 29; 7, 12; 7, 37; 8, 27; 8, 34; 10, 8; 10, 10; 18, 2;
oraşă *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 4, 43; 9, 12; 13, 22; 19, 17; 19, 19;
oraşăle *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 9, 35; 11, 20; [2] 6, 33; 6, 36;
oraşe *subst. comun neutru pl. neart.* [1] 14, 13;
oraşele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 1, 38;
oraşile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 11, 1;
oraşu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 18;
oraşul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 8, 34; 10, 14; 10, 15; 22, 7; [2] 1, 33; [3] 1, 26; 2, 3; 2, 4; 2, 39; 4, 31; 7, 11; 8, 39; 9, 5; 10, 1; 10, 11; 18, 3; 19, 41; 23, 51;
oraşului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 6, 11; [3] 7, 12;
oraşului *subst. comun neutru sg. gen./dat. acc.* [3] 9, 10; 10, 12;
un oraş *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 12;

orăşeán : (1439 DERS) : s. m. : „Städter" : „citadin" : (1x)
orăşanii *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 19, 14;

orb : (1491 DERS / în antr. Vlad *Orbescul*) : adj./s. m. : „blind" : „aveugle" : (49x)
cel orb *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 22;
oarbe *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. voc. neart.* [1] 23, 26;
orb *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 14; [3] 6, 39; 6, 39; [4] 9, 32;
orb *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 22; [4] 9, 1; 9, 2; 9, 8; 9, 13; 9, 18; 9, 19; 9, 20; 9, 24; 9, 25;
orbi *subst. comun masc. pl. voc. neart.* [1] 23, 17; 23, 19;
orbi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 14; 23, 24; [4] 9, 39; 9, 40; 9, 41;
orbi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. voc. neart.* [1] 23, 16;
orbi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 27; 15, 30; 20, 30; 21, 14; [3] 7, 21; 14, 13; [4] 5, 3;
orbii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 28; 11, 5; 15, 31; [3] 7, 22; 14, 21;
orbilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 15, 14; [3] 4, 18; [4] 10, 21;
orbul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 14; [2] 10, 46; 10, 49; 10, 51;
orbului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 8, 23; [4] 9, 6; 9, 17; 11, 37;
un orb *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 8, 22; [3] 18, 35;

orbí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „blenden": „aveugler" : (1x)
orbit-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 12, 40;

ori : (c. 1559-1560 CORESI, ÎC.) : conj. : „oder, entweder... oder" : „ou, ou... ou" : (3x)
ori *conjunctie coord.* [1] 10, 11; [2] 7, 11; [4] 5, 4;

oricáre : (1646 Prav. Mold. 75) : pron. nehot. : „jedwelcher, jeder" : „qui" : (3x)
oricare *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 5, 22; 16, 19;
oricărora *pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* [4] 20, 23;

oricé : (1632 Eustr. Prav., ap. GCR I, 77) : pron. nehot. : „was auch immer" : „n'importe quoi" : (7x)
oarece *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 20, 20; [3] 7, 40;
orice *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 14, 7; [4] 2, 5; 14, 13; 15, 7; 15, 16;

oricíne : (1646 Prav. Mold. 109) : pron. nehot. : „was wer auch immer": „n'importe qui" : (4x)
oricine *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 5, 32; [2] 3, 35; 9, 37; 9, 40;

oricît : (1646 Prav. Mold. 105) : adj./pron. nehot. : „wieviel

auch" : „tant (que) : " : (6x)
oricîte *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [1] 18, 18; 18, 18; [2] 3, 28; [4] 16, 13; 16, 23;
oricîţi *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [1] 22, 9;

oricúm : (1688 BIBLIA) : adv. : „irgendwie" : „n'importe comment" : (1x)
oricum *adv.* [3] 23, 17;

oriúnde : (1646 PRAV. MOLD. 169) : adv. : „wo (auch) : immer" : „n'importe où" : (7x)
oriunde *adv. nehot.* [1] 8, 19; 24, 28; 26, 13; [2] 6, 56; 9, 18; 14, 9; 14, 14;

orz : (1497 DERS / în antr. *Ordzea*) : s. n. : „Gerste" : „orge" : (2x)
orz *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 6, 13;
orzu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 6, 9;

os : (1437 DRHD 336 / în antr. *Os*) : s. n. : „Knochen" : „os" : (3x)
oase *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 24, 39;
oasele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 23, 27;
os *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 19, 36;

osana : (1560-1561 CORESI, TE.[2] 104) : interj. : „Hosianna" : „hosanna" : (6x)
osána *interjectie* [1] 21, 9; [2] 11, 9; 11, 10;
osánna *interjectie* [1] 21, 9; 21, 15; [4] 12, 13;

osebí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. auswählen, 2. trennen" : „1. choisir, 2. séparer" : (5x)
să osebi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 9, 10;
osebi *adv.* [1] 24, 3; [4] 20, 7;
osébi *adv.* [1] 17, 1;
să osăbescu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 10, 35;

osebít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „verschieden" : „différent" : (5x)
mai osebit *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 12;
mai osebiţi *adj. calificativ gradul comparativ masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 26;
osăbiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 31;
osebiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 12, 7; 12, 24;

osíndă : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. f. : „Verderben" : „condamnation" : (1x)
osîndă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 20, 47;

osîndí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bestrafen, verdammen" : „condamner, punir" : (7x)
-au osîndit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 8, 10;
osîndescu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 8, 11;
nu osîndireţi *verb imp. 2 pl.* [3] 6, 37;
osîndi-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 16;
va osîndi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 11, 31;
vă veţi osîndi *verb viitor 1indicativ 2 pl.* [3] 6, 37;
vor osîndi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 11, 32;

osîrdiós : (1688 BIBLIA) : adj. : „eifrig" : „fervent" : (1x)
osîrdios *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 41;

ospắţ : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Festessen" : „festin" : (4x)
ospăţ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 14, 13;
ospăţi *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 29;
ospêţe *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 6; [2] 12, 39;

ostáş : (c. 1640 URECHE 162) : s. m. : „Soldat, Krieger" : „soldat, guerrier" : (1x)
oştaşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 23, 36;

osteneálă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Mühe, Müdigkeit" : „peine, fatigue, lassitude" : (2x)
osteneala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 4, 38;
ostenêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 26, 10;

ostení : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bemühen, abmühen 2. ermüden, anstrengen" : „1. peiner, se donner la peine, 2. (se) : fatiguer, exténuer" : (9x)
-aţi ostenit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [4] 4, 38;
au ostenit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 4, 38;
ostenesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 28;
ostenescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 12, 27;
osteneşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 5, 35;
ostenindu-ne *verb gerunziu* [3] 5, 5;
nu osteni *verb imp. 2 sg.* [3] 8, 49; 11, 7;
nu te osteni *verb imp. 2 sg.* [3] 7, 6;

ostenít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./ s. m. : „erschöpft" : „épuisé" : (2x)
cei osteniţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 11, 28;
ostenit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 4, 6;

ostróv : (1500 DERS / în top. *Ostrov*) : s. n. : „Insel" : „île" : (1x)
ostrovul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 0, 1;

otác : (c. 1640 URECHE LET.[2]) : s. f.: „Gruppe": „groupe" : (1x)
otáce *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 9, 14;

oţét : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Essig" : „vinaigre" : (7x)
oţăt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 34; 27, 48; [2] 15, 36; [3] 23, 36;
oţet *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 19, 29; 19, 29;
oţetul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 19, 30;

ou : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : s. n. : „Ei" : „œuf" : (1x)
ou *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 11, 12;

P

páce : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frieden" : „paix" : (27x)
pace *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 9; 10, 34; 10, 34; [2] 5, 34; 14, 6; [3] 1, 79; 2, 14; 2, 29; 7, 47; 8, 48; 10, 5; 11, 21; 12, 51; 14, 32; 19, 38; 24, 36; [4] 14, 27; 16, 33; 20, 19; 20, 21; 20, 26;
pacea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 13; 10, 13; [3] 10, 6; 19, 42; [4] 14, 27;
pacei *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 10, 6;

págubă : (c. 1427-1431 LDSR 328) : s. f. : „Schädigung" :

„préjudice” : (1x)
pagubă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 4;

pahár : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Glas” : „verre” : (20x)
a păharălor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 7, 8;
a păharului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 23, 25; [2] 9, 41; [3] 11, 39;
păhar *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 39; 26, 42; [3] 22, 17; 22, 20;
păharălor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 7, 4;
păharul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 20, 22; 20, 23; 26, 27; [2] 10, 38; 10, 39; 14, 23; 14, 36; [3] 22, 20; 22, 42; [4] 18, 11;
păharului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 23, 26;

pai : (1581-1582 PO) : s. n. : „Halm, Stroh” : „paille” : (2x)
paiele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 3, 12; [3] 3, 17;

pájişte : (1512-1513 DERS / în top. *Pajiştе*) : s. f. : „Wiese” : „pré” : (1x)
pajişte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 19;

pálmă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Handfläche” : „paume” : (5x)
palmă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 39; [4] 18, 22;
palme *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 26, 67; [4] 19, 3;
palmele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 14, 65;

párte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Teil, Anteil” : „part, partie” : (42x)
o parte *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 24, 42;
parte *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 15; 4, 25; 8, 28; 14, 22; 16, 5; 19, 1; [2] 0, 3; 0, 3; 0, 3; 3, 8; 4, 35; 5, 1; 5, 21; 6, 45; 8, 13; 10, 1; [3] 2, 23; 3, 1; 3, 1; 3, 1; 8, 22; 10, 42; 11, 36; [4] 13, 8; 19, 23; 21, 6;
partea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 21; 24, 51; [2] 0, 3; [3] 12, 46; 15, 12;
părţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 29; [2] 0, 3; 10, 30; [3] 18, 30; 19, 8; [4] 19, 23;
părţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 22; 16, 13; [2] 8, 10; [3] 19, 43;

pásăre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Vögel” : „oiseau” : (11x)
pasări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 12, 7;
pasările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 26; 8, 20; 13, 4; 13, 32; [2] 4, 4; 4, 32; [3] 9, 58; 12, 24;
păsările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 8, 5; 13, 19;

páşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. weiden, 2. hüten” : „1. pâturer, paître, 2. garder” : (10x)
paşte *verb imp. 2 sg.* [4] 21, 15; 21, 16; 21, 17;
paşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 6;
păscînd *verb gerunziu* [2] 5, 11; [3] 8, 32; 17, 7;
păştea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 5, 14;
păştea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 8, 30;
să pască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 15, 15;

páşti : (1551-1553 ES) : s. m. : „Passahfest” : „Pâques” : (19x)
Paşte *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 2, 23; 11, 55; 12, 1;
Paştele *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [4] 2, 13; 6, 4; 11, 55;
Paşti *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 22, 1; 22, 15; [4] 18, 39;
Paştile *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 2; 26, 19; [2] 14, 1; [3] 22, 7; 22, 8; 22, 11; 22, 13; [4] 18, 28;
Paştilor *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [4] 13, 1; 19, 14;

pat : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Bett” : „lit” : (19x)
a paturilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 7, 4;
pat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 2; [2] 4, 21; 7, 30; [3] 5, 18; 8, 16; 17, 34;
patul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 9, 6; [2] 2, 4; 2, 9; 2, 11; 2, 12; [3] 5, 24; [4] 5, 8; 5, 9; 5, 10; 5, 11; 5, 12;
paturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 6, 55;

pátru : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „vier” : „quatre” : (15x)
cêle patru *num. card. neutru nom./ac.* [2] 13, 27;
patru *num. card. neutru nom./ac.* [1] 24, 31;
patru *num. card. fem. nom./ac.* [1] 15, 38; 16, 10; [3] 19, 8; [4] 4, 35; 19, 23;
patru *num. card. masc. nom./ac.* [2] 2, 3; [3] 2, 37;

pátrulea, pátra : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. ord. : „vierte” : „quatrième” : (3x)
al patrulea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 1; [3] 3, 19; 9, 7;
a patra *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 25; [2] 6, 48; [3] 3, 1; 3, 1; 3, 1;

patruzéci : (c. 1551-1558 PS. V. 485) : num. card. : „vierzig” : „quarante” : (1x)
patruzeci *num. card. fem. nom./ac.* [2] 1, 13; [3] 4, 2;

pázã : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Wache, Aufsicht” : „garde, surveillance” : (2x)
pază *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 44;
păzile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 2, 8;

păcát : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sünde” : „péché” : (45x)
păcat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 8, 46; 9, 41; 15, 22; 15, 24; 19, 11;
păcate *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 9, 34; 16, 8; 16, 9;
păcatele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 1, 21; 3, 6; 9, 2; 9, 5; 9, 6; [2] 0, 3; 0, 3; 1, 5; 2, 5; 2, 7; 2, 9; 2, 10; 3, 28; 4, 12; [3] 5, 20; 5, 21; 5, 23; 5, 24; 7, 46; 7, 47; 7, 47; 11, 4; [4] 8, 24; 8, 24; 20, 23;
păcatelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 26, 28; [2] 1, 4; [3] 1, 77; 3, 3; 24, 47;
păcatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 12, 31; [4] 1, 29; 8, 21; 8, 34; 9, 41; 15, 22;
păcatului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [4] 8, 34;

păcătós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. sündig, sündhaft, 2. Sünder” : „1./2. pécheur” : (33x)
cel nepăcătos *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 8, 7;
mai păcătoşi *adj. calificativ gradul comparativ masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 13, 2;
păcătoasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 8, 38; [3] 7, 37; 7, 39;
păcătos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 8; 19, 7; [4] 9, 16; 9, 24; 9, 25;
păcătosului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 18, 13;

păcătoşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. neart.* [3] 24, 7;
păcătoşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 10; 9, 13; [2] 2, 15; [3] 5, 32; 6, 34; 15, 2; [4] 9, 31;
păcătoşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 11; [2] 2, 16; 2, 16; 2, 17; [3] 5, 30; 6, 32; 6, 33; 6, 34; 15, 1;
păcătoşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 11, 19; 26, 45; [2] 14, 41; [3] 7, 34;
un păcătos *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 15, 7; 15, 10;

păgîn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Gottloser" : „impie" : (8x)
cel păgîn *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 17;
păgîni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 21, 24;
păgînii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 7;
păgînilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 10, 5; 20, 19; 20, 25; 21, 43; [3] 21, 25;

păgubí : (c. 1564 CORESI, CAZ. 52) : v. IV : „schädigen, benachteiligen" : „nuire, défavoriser" : (4x)
nu păgubi *verb imp. 2 sg.* [2] 10, 19;
să să păgubească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 9, 25;
va păgubi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 26; [2] 8, 36;

pălí : (c. 1563-1583 COD. VOR.²) : v. IV : „verwelken, verblühen" : „se flétrir, se faner" : (1x)
să păliră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 13, 6;

pămintésc → pământesc

pământ : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Erde, Land" : „terre, pays" : (101x)
al pământului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 11, 25; [3] 10, 21;
pământ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 35; 6, 10; 6, 19; 9, 6; 10, 29; 10, 34; 13, 5; 13, 5; 13, 8; 15, 35; 16, 19; 16, 19; 18, 18; 18, 18; 18, 19; 23, 9; 23, 35; 25, 18; 25, 25; 28, 18; [2] 2, 10; 4, 5; 4, 5; 4, 8; 4, 26; 4, 31; 4, 31; 8, 6; 9, 3; 9, 20; 14, 35; [3] 2, 14; 5, 3; 5, 11; 5, 24; 6, 49; 8, 8; 8, 15; 11, 2; 12, 49; 12, 51; 14, 35; 18, 8; 21, 23; 21, 25; 21, 25; 22, 44; 24, 5; [4] 3, 31; 3, 31; 3, 31; 8, 6; 8, 8; 12, 24; 12, 32; 17, 4; 21, 8; 21, 9; 21, 11;
pământu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 23, 44;
pământul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 2, 6; 2, 20; 2, 21; 4, 15; 4, 15; 5, 5; 5, 18; 9, 26; 9, 31; 10, 15; 13, 23; 13, 44; 14, 34; 24, 35; 27, 45; 27, 51; [2] 4, 20; 4, 28; 6, 53; 13, 31; 15, 33; [3] 4, 25; 12, 16; 13, 7; 19, 44; 21, 33; 21, 35; [4] 3, 22; 6, 21;
pământului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 5, 13; 11, 24; 12, 40; 12, 42; 17, 25; 24, 30; [2] 13, 27; [3] 11, 31; 12, 56; 16, 17;

pământésc : (c. 1563-1583 COD. VOR.²) : adj./s. : „irdisch, sterblich" : „terrestre, mortel" : (1x)
cêle pământeşti *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 3, 12;

păr : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Haar" : „cheveu(x)" : (10x)
păr *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 4; [3] 21, 18;
părul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 7, 38; 7, 44; [4] 11, 2; 12, 3;
peri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 1, 6;
pierii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 10, 30; [3] 12, 7;
un păr *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 36;

părăsí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verlassen" : „quitter, abandonner" : (1x)
ai părăsit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 15, 34;

părăsít : (1495 DERS) : adj. : „verlassen" : „abandonné" : (1x)
părăsiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 36;

păreá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „scheinen, erscheinen" : „paraître, sembler" : (34x)
pare *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 7; 26, 66; [2] 14, 64; [3] 7, 43; 8, 18; 12, 51; 13, 4; [4] 11, 56;
pare-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 26, 53;
părea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 20, 10; [2] 14, 4; [3] 24, 37;
părîndu-să *verb gerunziu* [4] 20, 15;
păru *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 6, 49; 10, 14;
părutu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 1, 3;
s-ar părea *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [3] 22, 24;
să pară *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 3, 9; [4] 5, 45;
să pare *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 34; 18, 12; 21, 28; [2] 10, 42; [3] 10, 36; 13, 2; [4] 5, 39;
să părea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 3, 23; 19, 11;
să păru *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 24, 11;
se pare *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 25; 22, 17; 22, 42; [3] 17, 9;
se păru *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 11, 13;
va părea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 16, 2;

păréche → pereche

părínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. (uneori n. pr.) : „1. Vater, 2. pl. Eltern" : „1. père, 2. pl. parents" : (144x)
al părintelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [4] 14, 24;
părinte *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 9; 23, 9; [4] 8, 41; 8, 42;
părinte *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [1] 11, 25; 11, 26; [2] 14, 36; [3] 10, 21; 10, 21; 16, 24; 16, 27; 16, 30; 22, 42; 23, 34; 23, 46; [4] 11, 41; 12, 27; 12, 28; 17, 1; 17, 5; 17, 11; 17, 21; 17, 24; 17, 25;
părintele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 29; 16, 17; 23, 9; 26, 42; 26, 53; [3] 1, 73; 10, 22; [4] 3, 35; 5, 17; 5, 26; 5, 36; 5, 36; 5, 37; 5, 45; 6, 32; 6, 37; 6, 45; 6, 57; 6, 57; 6, 65; 8, 16; 8, 18; 8, 19; 8, 28; 8, 29; 8, 39; 8, 49; 8, 53; 8, 56; 10, 15; 10, 15; 10, 17; 10, 30; 10, 32; 10, 36; 12, 26; 12, 49; 12, 50; 13, 1; 13, 3; 14, 6; 14, 7; 14, 8; 14, 9; 14, 9; 14, 10; 14, 10; 14, 11; 14, 11; 14, 13; 14, 13; 14, 16; 14, 20; 14, 21; 14, 26; 14, 28; 14, 28; 14, 31; 14, 31; 15, 1; 15, 8; 15, 9; 15, 15; 15, 16; 15, 26; 15, 26; 16, 3; 16, 15; 16, 16; 16, 17; 16, 25; 16, 27; 16, 28; 16, 28; 18, 11; 20, 17; 20, 17; 20, 17; 20, 21;
părintele *subst. comun masc. sg. voc. art.* [1] 26, 39;
părintelui *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 13, 43; 21, 31; 25, 34; [2] 11, 10; [4] 4, 21; 4, 23; 5, 30; 5, 43; 6, 39; 8, 41; 10, 37;
părinţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 21; [2] 13, 12; [3] 21, 16; [4] 7, 22;
părinţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 55; 1, 72; 2, 27; 2, 41; 6, 23; 6, 26; 8, 56; 11, 47; 18, 29; [4] 4, 20;

6, 31; 6, 49; 6, 58; 9, 2; 9, 3; 9, 18; 9, 20; 9, 22; 9, 23;
părinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 23, 30; 23, 32; [2] 0, 1; [3] 1, 17; 11, 48;

părtáş : (c. 1564 CORESI, CAZ. 119) : s. m. : „Teilnehmer, Komplize" : „participant, complice" : (1x)
părtaşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 5, 7;

păsá : (1551-1553 ES) : v. I : „gehen" : „aller" : (31x)
pasă *verb imp. 2 sg.* [1] 5, 24; 5, 41; 8, 4; 8, 9; 8, 13; 16, 23; 18, 15; 19, 21; 20, 14; [2] 1, 44; 2, 11; 5, 19; 5, 34; 7, 29; 8, 33; 10, 21; 10, 52; [3] 5, 24; 7, 8; 7, 47; 8, 48; 9, 60; 10, 37; 13, 31; 17, 19; [4] 4, 16; 4, 50; 7, 3; 8, 11; 20, 17;
păsaţi *verb imp. 2 pl.* [4] 4, 29;

păsăreá → păsărică

păsărícă : (1648 NTB 136) : s. f. : „Vöglein" : „oiselet" : (3x)
păsărêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 29; 10, 31; [3] 12, 6;

păscár → pescar

păstór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Hirte" : „berger" : (17x)
păstóri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 8;
păstorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 33; [3] 2, 15; 2, 18; 2, 20; 8, 34;
păstoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 36; [2] 6, 34; [4] 10, 2; 10, 13; 10, 16;
păstoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 25, 32; 26, 31; [2] 14, 27; [4] 10, 12; 10, 12; 10, 14;

păşúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weide" : „pâturage" : (1x)
păşune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 10, 9;

păticeán : (1688 BIBLIA) : s. n., diminutiv de la *pat* : „kleines Bett" : „petit lit" : (1x)
păticeanul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 5, 19;

pătimí : (1551-1553 ES) : v. IV : „leiden" : „souffrir" : (2x)
a pătimi *verb infinitiv prezent* [3] 22, 15;
pătimind *verb gerunziu* [2] 5, 26;

pătrúnde : (1581-1582 PO) : v. III : „durchdringen" : „pénétrer" : (1x)
va pătrunde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 2, 35;

păţí : (c. 1462-1473 DLRV) : v. IV : „erleiden, erdulden" : „subir, endurer" : (12x)
am păţit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 27, 19;
a păţi *verb infinitiv prezent* [1] 16, 21; [2] 8, 31; [3] 9, 22; 17, 25;
au păţit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 13, 2;
pate *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 15;
păţiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 4, 24;
să paţă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 9, 12; [3] 24, 26; 24, 46;
va păţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 17, 12;

păzí : (1551-1553 ES) : v. IV : „1. bewahren, 2. sich hüten" : „1. garder, 2. se garder de qn./ qc." : (36x)
ai păzit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 2, 10;
am păzit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 19, 20; [2] 10, 20; [3] 18, 21; [4] 15, 10; 17, 12;
au păzit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 15, 20; 17, 7;
au păzit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 12, 7;
păzăşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 9, 16;
păzesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 11, 28;
păzescu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 8, 55;
păzêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 19, 17; [4] 17, 11;
păzêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 14, 21; 14, 24;
păziam *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 17, 12;
păziia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 27, 36; [2] 3, 2;
păziia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 2, 19;
păzind *verb gerunziu* [3] 20, 20;
păziţi *verb imp. 2 pl.* [4] 14, 15;
păzi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 12, 25;
păzîndu-să *verb gerunziu* [3] 8, 29;
să păzască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 4, 10;
să păziţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [2] 7, 9;
să să păzească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 27, 64;
va păzi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 8, 51; 8, 52; 14, 23;
vă păziţi *verb imp. 2 pl.* [1] 16, 6; [2] 13, 9; 13, 23; [3] 12, 15;
veţi păzi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 15, 10;
vor păzi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 15, 20;

pe : (1521 NEACŞU) : prep. : „1. auf, 2. über, 3. durch, 4. um, gegen, für" : „1./2. sur, 3. par, 4. pour, contre" : (1931x)
pe *prep.* [1] 13, 48; 24, 2; [2] 12, 6; [3] 3, 2; 4, 41; 5, 5; [4] 11, 37; 15, 12;
pre *prep.* [1] 1, 2; 1, 2; 1, 2; 1, 2; 1, 3; 1, 3; 1, 3; 1, 3; 1, 4; 1, 4; 1, 4; 1, 5; 1, 5; 1, 5; 1, 6; 1, 6; 1, 7; 1, 7; 1, 7; 1, 8; 1, 8; 1, 8; 1, 9; 1, 9; 1, 9; 1, 10; 1, 10; 1, 11; 1, 11; 1, 11; 1, 12; 1, 12; 1, 13; 1, 13; 1, 13; 1, 14; 1, 14; 1, 14; 1, 15; 1, 15; 1, 16; 1, 16; 1, 19; 1, 19; 1, 20; 1, 21; 1, 24; 1, 25; 1, 25; 2, 4; 2, 6; 2, 7; 2, 7; 2, 8; 2, 9; 2, 9; 2, 13; 2, 13; 2, 14; 2, 15; 2, 16; 2, 20; 2, 21; 3, 9; 3, 11; 3, 11; 3, 14; 3, 15; 4, 5; 4, 5; 4, 5; 4, 6; 4, 7; 4, 8; 4, 11; 4, 18; 4, 18; 4, 19; 4, 21; 4, 21; 4, 21; 4, 22; 4, 24; 4, 24; 5, 2; 5, 8; 5, 11; 5, 12; 5, 16; 5, 19; 5, 22; 5, 25; 5, 26; 5, 28; 5, 32; 5, 32; 5, 34; 5, 35; 5, 35; 5, 36; 5, 42; 5, 43; 5, 43; 5, 44; 5, 44; 5, 44; 5, 44; 5, 45; 5, 46; 5, 46; 5, 47; 6, 10; 6, 13; 6, 13; 6, 19; 6, 24; 6, 24; 6, 24; 6, 26; 6, 30; 7, 6; 7, 14; 7, 16; 7, 20; 7, 23; 7, 24; 7, 24; 7, 25; 7, 26; 7, 29; 8, 3; 8, 5; 8, 7; 8, 14; 8, 15; 8, 16; 8, 17; 8, 21; 8, 22; 8, 25; 8, 27; 8, 28; 8, 28; 8, 29; 8, 31; 8, 31; 8, 34; 9, 2; 9, 6; 9, 8; 9, 13; 9, 13; 9, 18; 9, 22; 9, 27; 9, 30; 9, 31; 10, 1; 10, 1; 10, 4; 10, 5; 10, 8; 10, 8; 10, 8; 10, 8; 10, 10; 10, 14; 10, 16; 10, 17; 10, 17; 10, 19; 10, 21; 10, 21; 10, 21; 10, 23; 10, 25; 10, 25; 10, 27; 10, 29; 10, 32; 10, 34; 10, 35; 10, 37; 10, 37; 10, 39; 10, 39; 10, 40; 10, 40; 10, 40; 10, 40; 10, 40; 10, 41; 11, 3; 11, 12; 11, 16; 11, 27; 11, 27; 11, 28; 12, 7; 12, 10; 12, 10; 12, 14; 12, 15; 12, 15; 12, 16; 12, 16; 12, 22; 12, 26; 12, 29; 12, 41; 12, 42; 13, 2; 13, 4; 13, 5; 13, 7; 13, 7; 13, 15; 13, 20; 13, 20; 13, 23; 13, 30; 13, 39; 13, 41; 13, 41; 13, 42; 13, 49; 13, 50; 13, 54; 14, 3; 14, 3; 14, 4; 14, 5; 14, 5; 14, 19; 14, 22; 14, 24; 14, 25; 14, 26; 14, 26; 14, 28; 14, 29; 14, 31; 14, 36; 15, 4; 15, 4; 15, 4; 15, 4; 15, 6; 15, 6; 15, 11; 15, 14; 15, 14; 15, 20; 15, 20; 15, 23; 15, 23; 15, 29; 15, 30; 15, 30; 15, 31; 15, 32; 15, 32; 15, 32;

15, 35; 16, 1; 16, 4; 16, 13; 16, 18; 16, 19; 16, 19; 16, 22; 16, 22; 16, 25; 16, 25; 16, 28; 17, 1; 17, 1; 17, 1; 17, 1; 17, 5; 17, 5; 17, 6; 17, 8; 17, 8; 17, 10; 17, 12; 17, 15; 17, 16; 17, 17; 17, 17; 17, 18; 17, 19; 17, 23; 17, 25; 17, 27; 18, 4; 18, 5; 18, 5; 18, 6; 18, 8; 18, 9; 18, 10; 18, 11; 18, 12; 18, 12; 18, 15; 18, 15; 18, 17; 18, 18; 18, 18; 18, 19; 18, 25; 18, 25; 18, 25; 18, 27; 18, 28; 18, 28; 18, 29; 18, 32; 18, 34; 19, 2; 19, 3; 19, 3; 19, 4; 19, 5; 19, 5; 19, 7; 19, 9; 19, 12; 19, 13; 19, 13; 19, 14; 19, 15; 19, 19; 19, 19; 19, 19; 19, 19; 19, 28; 19, 28; 19, 29; 19, 29; 20, 2; 20, 2; 20, 3; 20, 6; 20, 7; 20, 8; 20, 17; 20, 17; 20, 18; 20, 19; 20, 24; 20, 25; 20, 25; 20, 25; 20, 30; 20, 31; 20, 32; 21, 3; 21, 4; 21, 5; 21, 8; 21, 8; 21, 12; 21, 14; 21, 17; 21, 24; 21, 26; 21, 26; 21, 31; 21, 33; 21, 33; 21, 35; 21, 35; 21, 35; 21, 36; 21, 37; 21, 38; 21, 38; 21, 39; 21, 41; 21, 44; 21, 44; 21, 46; 21, 46; 22, 3; 22, 4; 22, 6; 22, 7; 22, 10; 22, 11; 22, 15; 22, 20; 22, 22; 22, 23; 22, 24; 22, 25; 22, 28; 22, 35; 22, 35; 22, 37; 22, 39; 22, 39; 22, 41; 22, 43; 22, 45; 22, 46; 23, 4; 23, 9; 23, 12; 23, 12; 23, 14; 23, 15; 23, 16; 23, 16; 23, 17; 23, 18; 23, 18; 23, 20; 23, 20; 23, 20; 23, 21; 23, 21; 23, 21; 23, 22; 23, 22; 23, 31; 23, 31; 23, 35; 23, 35; 23, 37; 24, 3; 24, 4; 24, 5; 24, 8; 24, 9; 24, 9; 24, 10; 24, 11; 24, 24; 24, 30; 24, 30; 24, 31; 24, 39; 24, 45; 24, 47; 24, 49; 24, 51; 25, 12; 25, 23; 25, 30; 25, 32; 26, 4; 26, 7; 26, 11; 26, 12; 26, 15; 26, 16; 26, 25; 26, 29; 26, 37; 26, 37; 26, 39; 26, 40; 26, 42; 26, 43; 26, 44; 26, 48; 26, 48; 26, 48; 26, 50; 26, 50; 26, 51; 26, 53; 26, 56; 26, 57; 26, 59; 26, 61; 26, 63; 26, 64; 26, 64; 26, 71; 26, 74; 27, 1; 27, 2; 27, 3; 27, 10; 27, 11; 27, 15; 27, 15; 27, 17; 27, 17; 27, 17; 27, 18; 27, 20; 27, 20; 27, 21; 27, 21; 27, 25; 27, 25; 27, 26; 27, 26; 27, 27; 27, 28; 27, 28; 27, 31; 27, 32; 27, 35; 27, 35; 27, 36; 27, 39; 27, 40; 27, 40; 27, 42; 27, 42; 27, 42; 27, 43; 27, 43; 27, 47; 27, 48; 27, 49; 27, 54; 27, 60; 27, 64; 28, 2; 28, 5; 28, 9; 28, 13; 28, 14; 28, 14; 28, 17; 28, 18; 28, 19; 28, 20; [2] 0, 1; 0, 1; 1, 8; 1, 8; 1, 12; 1, 16; 1, 16; 1, 16; 1, 17; 1, 19; 1, 19; 1, 19; 1, 20; 1, 20; 1, 22; 1, 24; 1, 25; 1, 26; 1, 31; 1, 31; 1, 32; 1, 34; 1, 34; 1, 37; 1, 37; 1, 40; 1, 43; 2, 2; 2, 10; 2, 12; 2, 13; 2, 14; 2, 16; 2, 26; 3, 2; 3, 2; 3, 6; 3, 9; 3, 10; 3, 11; 3, 12; 3, 12; 3, 13; 3, 14; 3, 19; 3, 21; 3, 23; 3, 23; 3, 24; 3, 25; 3, 26; 3, 27; 3, 31; 3, 34; 4, 1; 4, 2; 4, 5; 4, 10; 4, 22; 4, 26; 4, 30; 4, 31; 4, 36; 4, 38; 4, 38; 4, 41; 5, 2; 5, 3; 5, 4; 5, 5; 5, 6; 5, 7; 5, 9; 5, 10; 5, 10; 5, 12; 5, 12; 5, 13; 5, 13; 5, 15; 5, 15; 5, 17; 5, 18; 5, 19; 5, 22; 5, 22; 5, 23; 5, 24; 5, 32; 5, 35; 5, 37; 5, 37; 5, 37; 5, 40; 5, 40; 5, 40; 5, 40; 5, 40; 5, 43; 6, 5; 6, 7; 6, 7; 6, 8; 6, 11; 6, 11; 6, 13; 6, 16; 6, 17; 6, 17; 6, 18; 6, 20; 6, 20; 6, 20; 6, 20; 6, 33; 6, 33; 6, 33; 6, 34; 6, 36; 6, 39; 6, 39; 6, 45; 6, 46; 6, 47; 6, 48; 6, 48; 6, 48; 6, 49; 6, 49; 6, 54; 6, 56; 7, 2; 7, 5; 7, 10; 7, 10; 7, 10; 7, 10; 7, 12; 7, 14; 7, 15; 7, 17; 7, 18; 7, 20; 7, 23; 7, 26; 7, 32; 7, 32; 7, 33; 7, 36; 7, 36; 7, 37; 8, 1; 8, 3; 8, 3; 8, 4; 8, 5; 8, 6; 8, 9; 8, 11; 8, 13; 8, 22; 8, 22; 8, 23; 8, 23; 8, 23; 8, 24; 8, 25; 8, 25; 8, 25; 8, 26; 8, 27; 8, 27; 8, 30; 8, 31; 8, 32; 8, 33; 8, 33; 8, 34; 8, 35; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 3; 9, 7; 9, 7; 9, 8; 9, 8; 9, 9; 9, 11; 9, 15; 9, 16; 9, 17; 9, 18; 9, 19; 9, 20; 9, 20; 9, 21; 9, 22; 9, 22; 9, 25; 9, 26; 9, 27; 9, 28; 9, 28; 9, 31; 9, 31; 9, 32; 9, 33; 9, 33; 9, 34; 9, 35; 9, 36; 9, 37; 9, 37; 9, 37; 9, 37; 9, 37; 9, 37; 9, 38; 9, 38; 9, 39; 9, 42; 9, 45; 10, 1; 10, 2; 10, 2; 10, 6; 10, 7; 10, 7; 10, 10; 10, 13; 10, 14; 10, 16; 10, 17; 10, 19; 10, 19; 10, 32; 10, 32; 10, 33; 10, 33; 10, 34; 10, 34; 10, 34; 10, 34; 10, 41; 10, 41; 10, 42; 10, 42; 10, 42; 10, 42; 10, 48; 10, 49; 10, 52; 11, 2; 11, 2; 11, 4; 11, 6; 11, 7; 11, 7; 11, 8; 11, 8; 11, 15; 11, 16; 11, 17; 11, 18; 11, 21; 11, 29; 11, 32; 12, 3; 12, 4; 12, 5; 12, 5; 12, 5; 12, 5; 12, 5; 12, 6; 12, 7; 12, 8; 12, 9; 12, 12; 12, 12; 12, 18; 12, 21; 12, 22; 12, 23; 12, 28; 12, 28; 12, 30; 12, 31; 12, 31; 12, 32; 12, 33; 12, 33; 12, 33; 12, 34; 12, 34; 12, 37; 12, 43; 13, 2; 13, 3; 13, 5; 13, 6; 13, 8; 13, 8; 13, 8; 13, 9; 13, 9; 13, 11; 13, 12; 13, 12; 13, 12; 13, 12; 13, 22; 13, 26; 13, 27; 13, 36; 14, 1; 14, 3; 14, 6; 14, 7; 14, 10; 14, 13; 14, 33; 14, 33; 14, 33; 14, 37; 14, 40; 14, 44; 14, 44; 14, 44; 14, 45; 14, 46; 14, 47; 14, 50; 14, 51; 14, 53; 14, 54; 14, 56; 14, 58; 14, 60; 14, 61; 14, 62; 14, 64; 14, 65; 14, 65; 14, 67; 14, 69; 14, 71; 15, 1; 15, 2; 15, 3; 15, 4; 15, 6; 15, 9; 15, 10; 15, 11; 15, 13; 15, 14; 15, 15; 15, 15; 15, 15; 15, 16; 15, 17; 15, 19; 15, 20; 15, 21; 15, 22; 15, 24; 15, 25; 15, 29; 15, 30; 15, 30; 15, 31; 15, 31; 15, 32; 15, 32; 15, 35; 15, 36; 15, 44; 15, 44; 15, 46; 15, 46; 15, 46; 16, 1; 16, 3; 16, 5; 16, 6; 16, 6; 16, 7; 16, 13; 16, 14; 16, 18; 16, 20; [3] 1, 3; 1, 3; 1, 16; 1, 17; 1, 21; 1, 24; 1, 46; 1, 53; 1, 53; 1, 59; 1, 62; 1, 64; 1, 71; 1, 78; 2, 7; 2, 7; 2, 13; 2, 14; 2, 16; 2, 16; 2, 20; 2, 22; 2, 26; 2, 27; 2, 28; 2, 28; 2, 29; 2, 34; 2, 44; 2, 45; 2, 46; 2, 46; 2, 47; 2, 48; 2, 48; 3, 2; 3, 8; 3, 10; 3, 14; 3, 14; 3, 16; 3, 16; 3, 20; 4, 4; 4, 4; 4, 5; 4, 9; 4, 9; 4, 12; 4, 18; 4, 18; 4, 18; 4, 18; 4, 29; 4, 29; 4, 29; 4, 29; 4, 31; 4, 34; 4, 35; 4, 35; 4, 38; 4, 39; 4, 40; 4, 40; 4, 40; 4, 42; 4, 42; 5, 1; 5, 3; 5, 3; 5, 9; 5, 9; 5, 12; 5, 12; 5, 12; 5, 13; 5, 17; 5, 19; 5, 19; 5, 19; 5, 24; 5, 25; 5, 25; 5, 26; 5, 26; 5, 27; 5, 30; 5, 32; 5, 32; 5, 34; 5, 36; 6, 9; 6, 13; 6, 14; 6, 14; 6, 14; 6, 14; 6, 14; 6, 14; 6, 15; 6, 15; 6, 15; 6, 16; 6, 16; 6, 17; 6, 19; 6, 22; 6, 27; 6, 27; 6, 28; 6, 28; 6, 32; 6, 32; 6, 32; 6, 32; 6, 32; 6, 34; 6, 35; 6, 38; 6, 39; 6, 39; 6, 48; 6, 48; 6, 49; 7, 3; 7, 3; 7, 4; 7, 7; 7, 13; 7, 15; 7, 16; 7, 16; 7, 16; 7, 18; 7, 19; 7, 20; 7, 21; 7, 29; 7, 36; 7, 39; 7, 42; 7, 44; 8, 6; 8, 7; 8, 9; 8, 13; 8, 16; 8, 25; 8, 27; 8, 28; 8, 29; 8, 30; 8, 31; 8, 32; 8, 32; 8, 33; 8, 37; 8, 38; 8, 38; 8, 40; 8, 40; 8, 41; 8, 42; 8, 49; 8, 51; 8, 53; 8, 54; 8, 54; 9, 1; 9, 2; 9, 3; 9, 5; 9, 9; 9, 9; 9, 10; 9, 11; 9, 14; 9, 15; 9, 18; 9, 20; 9, 21; 9, 24; 9, 24; 9, 25; 9, 28; 9, 28; 9, 34; 9, 35; 9, 39; 9, 39; 9, 39; 9, 41; 9, 42; 9, 45; 9, 48; 9, 48; 9, 48; 9, 48; 9, 48; 9, 49; 9, 49; 9, 53; 9, 54; 9, 55; 9, 57; 9, 59; 9, 60; 9, 62; 10, 1; 10, 3; 10, 4; 10, 10; 10, 16; 10, 16; 10, 16; 10, 16; 10, 18; 10, 25; 10, 27; 10, 27; 10, 27; 10, 29; 10, 30; 10, 31; 10, 31; 10, 31; 10, 32; 10, 33; 10, 33; 10, 34; 10, 34; 10, 38; 11, 1; 11, 2; 11, 4; 11, 4; 11, 22; 11, 31; 11, 32; 11, 37; 11, 44; 11, 45; 11, 47; 11, 48; 11, 52; 11, 53; 11, 53; 11, 53; 12, 1; 12, 1; 12, 8; 12, 11; 12, 12; 12, 14; 12, 24; 12, 28; 12, 36; 12, 37; 12, 37; 12, 42; 12, 44; 12, 49; 12, 51; 12, 53; 12, 58; 13, 4; 13, 7; 13, 8; 13, 9; 13, 12; 13, 13; 13, 13; 13, 25; 13, 27; 13, 28; 13, 28; 13, 28; 13, 28; 13, 34; 13, 35; 14, 1; 14, 4; 14, 9; 14, 9; 14, 12; 14, 12; 14, 13; 14, 13; 14, 17; 14, 19; 14, 26; 14, 26; 14, 35; 15, 1; 15, 2; 15, 15; 15, 20; 15, 20; 15, 22; 15, 26; 15, 27; 15, 28; 16, 2; 16, 5; 16,

8; 16, 9; 16, 13; 16, 13; 16, 15; 16, 23; 16, 23; 16, 24; 16, 27; 16, 29; 16, 29; 16, 29; 16, 31; 16, 31; 17, 2; 17, 3; 17, 3; 17, 6; 17, 11; 17, 12; 17, 13; 17, 14; 17, 15; 17, 27; 17, 29; 17, 33; 18, 5; 18, 8; 18, 9; 18, 14; 18, 14; 18, 15; 18, 16; 18, 18; 18, 20; 18, 20; 18, 24; 18, 31; 18, 33; 18, 39; 18, 40; 18, 40; 18, 42; 18, 43; 19, 2; 19, 3; 19, 4; 19, 4; 19, 5; 19, 6; 19, 10; 19, 14; 19, 14; 19, 23; 19, 30; 19, 31; 19, 35; 19, 35; 19, 36; 19, 37; 19, 45; 19, 46; 19, 47; 20, 3; 20, 6; 20, 9; 20, 10; 20, 10; 20, 11; 20, 12; 20, 13; 20, 13; 20, 14; 20, 14; 20, 15; 20, 16; 20, 18; 20, 20; 20, 20; 20, 20; 20, 21; 20, 21; 20, 26; 20, 27; 20, 31; 20, 33; 20, 37; 20, 37; 20, 41; 20, 43; 20, 44; 21, 1; 21, 2; 21, 7; 21, 11; 21, 12; 21, 23; 21, 25; 21, 25; 21, 27; 21, 34; 21, 38; 22, 2; 22, 4; 22, 6; 22, 8; 22, 8; 22, 10; 22, 25; 22, 25; 22, 30; 22, 31; 22, 32; 22, 34; 22, 35; 22, 43; 22, 44; 22, 45; 22, 47; 22, 48; 22, 49; 22, 50; 22, 51; 22, 54; 22, 54; 22, 54; 22, 56; 22, 57; 22, 58; 22, 63; 22, 63; 22, 64; 22, 64; 22, 66; 23, 1; 23, 2; 23, 2; 23, 2; 23, 3; 23, 7; 23, 8; 23, 8; 23, 9; 23, 10; 23, 11; 23, 11; 23, 11; 23, 11; 23, 13; 23, 13; 23, 14; 23, 15; 23, 16; 23, 18; 23, 18; 23, 20; 23, 21; 23, 22; 23, 23; 23, 25; 23, 25; 23, 25; 23, 25; 23, 26; 23, 27; 23, 30; 23, 32; 23, 33; 23, 33; 23, 35; 23, 35; 23, 37; 23, 39; 23, 39; 23, 39; 23, 40; 23, 41; 23, 47; 23, 53; 24, 2; 24, 5; 24, 11; 24, 16; 24, 20; 24, 20; 24, 21; 24, 23; 24, 24; 24, 29; 24, 31; 24, 32; 24, 33; 24, 33; 24, 39; 24, 50; 24, 50; 24, 51; 24, 53; [4] 0, 1; 1, 5; 1, 9; 1, 10; 1, 11; 1, 12; 1, 18; 1, 19; 1, 21; 1, 22; 1, 25; 1, 26; 1, 29; 1, 31; 1, 32; 1, 33; 1, 33; 1, 37; 1, 38; 1, 41; 1, 41; 1, 41; 1, 42; 1, 43; 1, 45; 1, 45; 1, 45; 1, 45; 1, 47; 1, 51; 2, 7; 2, 9; 2, 10; 2, 14; 2, 14; 2, 15; 2, 17; 2, 19; 2, 20; 2, 24; 2, 24; 3, 16; 3, 17; 3, 29; 3, 34; 3, 35; 4, 3; 4, 18; 4, 23; 4, 23; 4, 31; 4, 34; 4, 38; 4, 40; 4, 45; 4, 47; 4, 47; 4, 51; 4, 52; 5, 6; 5, 11; 5, 12; 5, 14; 5, 15; 5, 16; 5, 16; 5, 18; 5, 18; 5, 19; 5, 20; 5, 21; 5, 21; 5, 22; 5, 23; 5, 23; 5, 23; 5, 23; 5, 23; 5, 23; 5, 23; 5, 24; 5, 36; 5, 37; 5, 38; 5, 38; 5, 42; 5, 43; 5, 43; 5, 45; 5, 45; 6, 6; 6, 10; 6, 10; 6, 15; 6, 15; 6, 19; 6, 19; 6, 21; 6, 24; 6, 25; 6, 26; 6, 27; 6, 36; 6, 37; 6, 37; 6, 38; 6, 39; 6, 40; 6, 40; 6, 42; 6, 42; 6, 44; 6, 44; 6, 44; 6, 46; 6, 46; 6, 54; 6, 60; 6, 61; 6, 62; 6, 64; 6, 70; 6, 70; 6, 71; 7, 1; 7, 4; 7, 7; 7, 7; 7, 10; 7, 11; 7, 16; 7, 18; 7, 23; 7, 23; 7, 25; 7, 27; 7, 28; 7, 28; 7, 28; 7, 29; 7, 30; 7, 32; 7, 33; 7, 35; 7, 35; 7, 44; 7, 45; 7, 51; 8, 2; 8, 3; 8, 6; 8, 6; 8, 7; 8, 10; 8, 15; 8, 16; 8, 18; 8, 19; 8, 19; 8, 19; 8, 19; 8, 20; 8, 22; 8, 26; 8, 27; 8, 28; 8, 28; 8, 29; 8, 29; 8, 32; 8, 36; 8, 40; 8, 41; 8, 41; 8, 42; 8, 49; 8, 49; 8, 53; 8, 54; 8, 54; 8, 54; 8, 55; 8, 55; 8, 55; 8, 55; 8, 57; 8, 59; 9, 4; 9, 8; 9, 13; 9, 13; 9, 15; 9, 18; 9, 19; 9, 21; 9, 22; 9, 23; 9, 24; 9, 28; 9, 29; 9, 31; 9, 31; 9, 34; 9, 34; 9, 35; 9, 35; 9, 37; 10, 1; 10, 3; 10, 3; 10, 3; 10, 13; 10, 13; 10, 14; 10, 15; 10, 17; 10, 17; 10, 18; 10, 18; 10, 18; 10, 18; 10, 20; 10, 24; 10, 27; 10, 28; 10, 31; 10, 33; 10, 35; 10, 36; 10, 39; 11, 2; 11, 3; 11, 5; 11, 5; 11, 5; 11, 11; 11, 17; 11, 19; 11, 20; 11, 28; 11, 28; 11, 30; 11, 31; 11, 31; 11, 32; 11, 33; 11, 33; 11, 33; 11, 34; 11, 36; 11, 44; 11, 48; 11, 52; 11, 53; 11, 55; 11, 56; 11, 57; 12, 1; 12, 4; 12, 7; 12, 7; 12, 8; 12, 8; 12, 9; 12, 9; 12, 10; 12, 14; 12, 15; 12, 17; 12, 17; 12, 18; 12, 21; 12, 21; 12, 25; 12, 25; 12, 26; 12, 32; 12, 35; 12, 40; 12, 44; 12, 45; 12, 45; 12, 45; 12, 47; 12, 48; 12, 48; 12, 48; 12, 48; 12, 49; 13, 1; 13, 1; 13, 1; 13, 2; 13, 4; 13, 8; 13, 11; 13, 11; 13, 13; 13, 16; 13, 18; 13, 20; 13, 20; 13, 20; 13, 20; 13, 20; 13, 23; 13, 25; 13, 32; 13, 32; 13, 33; 13, 34; 13, 34; 14, 3; 14, 7; 14, 7; 14, 7; 14, 7; 14, 8; 14, 9; 14, 9; 14, 9; 14, 15; 14, 16; 14, 17; 14, 17; 14, 17; 14, 18; 14, 21; 14, 21; 14, 21; 14, 21; 14, 21; 14, 22; 14, 23; 14, 24; 14, 26; 14, 28; 14, 31; 15, 2; 15, 2; 15, 6; 15, 9; 15, 9; 15, 12; 15, 16; 15, 16; 15, 16; 15, 17; 15, 18; 15, 18; 15, 18; 15, 19; 15, 19; 15, 19; 15, 20; 15, 20; 15, 21; 15, 21; 15, 23; 15, 23; 15, 24; 15, 24; 16, 2; 16, 2; 16, 3; 16, 3; 16, 7; 16, 10; 16, 13; 16, 19; 16, 22; 16, 23; 16, 26; 16, 27; 16, 27; 16, 32; 17, 1; 17, 1; 17, 3; 17, 3; 17, 3; 17, 4; 17, 6; 17, 7; 17, 11; 17, 11; 17, 12; 17, 12; 17, 14; 17, 15; 17, 15; 17, 17; 17, 18; 17, 18; 17, 19; 17, 23; 17, 23; 17, 23; 17, 24; 17, 24; 17, 25; 17, 26; 18, 2; 18, 4; 18, 5; 18, 5; 18, 7; 18, 7; 18, 7; 18, 8; 18, 8; 18, 9; 18, 9; 18, 10; 18, 10; 18, 11; 18, 12; 18, 12; 18, 13; 18, 14; 18, 16; 18, 19; 18, 21; 18, 24; 18, 28; 18, 30; 18, 31; 18, 31; 18, 31; 18, 33; 18, 39; 18, 39; 18, 40; 18, 40; 19, 1; 19, 2; 19, 4; 19, 6; 19, 6; 19, 7; 19, 10; 19, 12; 19, 12; 19, 12; 19, 13; 19, 13; 19, 15; 19, 15; 19, 15; 19, 16; 19, 16; 19, 18; 19, 18; 19, 18; 19, 19; 19, 23; 19, 24; 19, 24; 19, 26; 19, 26; 19, 26; 19, 27; 19, 31; 19, 31; 19, 33; 19, 38; 19, 40; 19, 42; 20, 2; 20, 2; 20, 13; 20, 13; 20, 14; 20, 15; 20, 15; 20, 15; 20, 18; 20, 20; 20, 21; 20, 21; 20, 25; 20, 29; 21, 1; 21, 7; 21, 7; 21, 11; 21, 12; 21, 18; 21, 19; 21, 20; 21, 20; 21, 20; 21, 21; 21, 22;

pecetluí : (1563 CORESI, PRAXIU 275) : v. IV : „1. (be)siegeln, 2. verstärken" : „1. sceller, 2. renforcer" : (3x)
au pecetluit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 3, 33; 6, 27;
pecitluind *verb gerunziu* [1] 27, 66;

pedéstru : (1551-1553 ES) : adj. : „Zu Fuß gehend" : „à pied, pédestre" : (2x)
pedestri *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 13; [2] 6, 33;

pen → prin

penprejúr → primprejur

péntru : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. für, 2. wegen, 3. weil" : „1. pour, 2. à cause de, 3. parce que" : (335x)
pentr- *prep.* [3] 4, 43;
pentru *prep.* [1] 2, 5; 2, 13; 5, 10; 5, 11; 5, 20; 5, 38; 5, 44; 6, 28; 9, 4; 9, 5; 10, 18; 10, 22; 10, 39; 12, 34; 13, 5; 13, 6; 13, 15; 13, 21; 13, 58; 14, 3; 14, 3; 14, 9; 14, 9; 15, 2; 15, 3; 15, 6; 16, 25; 16, 26; 17, 19; 17, 20; 17, 27; 17, 27; 19, 3; 19, 8; 19, 12; 19, 14; 19, 29; 20, 28; 23, 5; 24, 9; 24, 12; 24, 22; 26, 8; 26, 28; 27, 8; 27, 18; 27, 19; [2] 0, 1; 0, 1; 0, 2; 0, 3; 0, 3; 0, 3; 1, 38; 1, 44; 2, 4; 2, 27; 2, 27; 3, 9; 4, 5; 4, 17; 5, 4; 6, 6; 6, 17; 6, 26; 6, 26; 7, 5; 7, 25; 7, 29; 8, 12; 8, 35; 8, 35; 8, 37; 9, 38; 9, 40; 10, 22; 10, 29; 10, 29; 10, 45; 12, 24; 13, 9; 13, 13; 13, 20; 14, 21; 14, 24; 15, 10; [3] 1, 1; 1, 4; 1, 7; 1, 20; 1, 78; 2, 4; 2, 7; 2, 17; 2, 17; 2, 27; 2, 33; 3, 19; 3, 19; 4, 18; 4, 38; 4, 41; 5, 14; 5, 19; 5, 30; 6, 22; 6, 23; 6, 28; 7, 7; 7, 17; 7, 46; 8, 6; 8, 19; 8, 47; 9, 7; 9, 24; 9, 50; 11, 8; 11, 53; 12, 58; 13, 1; 14, 20; 15,

10; 16, 4; 17, 24; 18, 5; 18, 29; 19, 9; 19, 11; 19, 23; 19, 31; 19, 37; 19, 44; 20, 5; 20, 33; 21, 5; 21, 12; 21, 17; 22, 19; 22, 20; 22, 32; 22, 37; 23, 8; 23, 19; 23, 25; 23, 41; 24, 27; 24, 44; [4] 1, 7; 1, 8; 1, 8; 1, 15; 1, 16; 1, 22; 1, 30; 1, 32; 1, 47; 2, 21; 2, 24; 2, 25; 2, 25; 3, 2; 3, 17; 3, 19; 3, 20; 3, 24; 3, 25; 3, 25; 3, 29; 3, 34; 3, 34; 4, 8; 4, 9; 4, 18; 4, 23; 4, 37; 4, 39; 4, 41; 4, 42; 4, 44; 4, 47; 5, 4; 5, 13; 5, 16; 5, 18; 5, 19; 5, 20; 5, 21; 5, 22; 5, 26; 5, 31; 5, 32; 5, 32; 5, 36; 5, 36; 5, 37; 5, 39; 5, 46; 5, 46; 6, 6; 6, 27; 6, 33; 6, 41; 6, 51; 6, 55; 6, 57; 6, 57; 6, 61; 6, 64; 6, 65; 6, 71; 7, 1; 7, 4; 7, 5; 7, 7; 7, 12; 7, 13; 7, 13; 7, 17; 7, 22; 7, 32; 7, 39; 7, 39; 7, 43; 7, 45; 8, 13; 8, 14; 8, 18; 8, 18; 8, 24; 8, 26; 8, 42; 8, 42; 8, 43; 8, 46; 8, 46; 8, 47; 9, 17; 9, 18; 9, 21; 9, 22; 9, 23; 9, 30; 10, 12; 10, 14; 10, 15; 10, 17; 10, 19; 10, 25; 10, 26; 10, 32; 10, 33; 10, 33; 10, 41; 11, 4; 11, 13; 11, 13; 11, 15; 11, 19; 11, 39; 11, 42; 11, 50; 11, 51; 11, 52; 12, 5; 12, 6; 12, 8; 12, 9; 12, 11; 12, 18; 12, 27; 12, 30; 12, 30; 12, 39; 12, 41; 12, 42; 12, 43; 12, 47; 13, 11; 13, 11; 13, 13; 13, 15; 13, 18; 13, 22; 13, 24; 13, 29; 13, 37; 13, 37; 13, 38; 14, 11; 14, 30; 15, 3; 15, 13; 15, 19; 15, 21; 15, 22; 15, 26; 16, 8; 16, 8; 16, 8; 16, 9; 16, 10; 16, 11; 16, 13; 16, 15; 16, 19; 16, 21; 16, 25; 16, 26; 16, 27; 17, 9; 17, 9; 17, 9; 17, 19; 17, 20; 17, 20; 18, 13; 18, 14; 18, 19; 18, 19; 18, 23; 18, 34; 19, 6; 19, 11; 19, 24; 19, 31; 19, 36; 19, 38; 19, 42; 20, 9; 20, 17; 20, 19; 21, 17; 21, 24;

peréche : (1588 DIR) : s. f. : „Paar" : „paire" : (2x)
părêche *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 24;
părechi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 14, 19;

pescár : (1551-1553 ES) : s. m. : „Fischer" : „pêcheur" : (5x)
păscari *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 18; 4, 19; [2] 1, 16; 1, 17;
păscarii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 5, 2;

péste : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. über, 2. während" : „1. sur, au dessus de, 2. durant, pendant" : (92x)
peste *prep.* [1] 19, 26; [2] 14, 51;
preste *prep.* [1] 4, 6; 5, 39; 6, 27; 9, 26; 9, 31; 10, 21; 12, 18; 12, 28; 13, 14; 18, 29; 23, 4; 24, 8; 24, 8; 24, 45; 24, 47; 26, 67; 26, 73; 27, 45; 28, 2; [2] 5, 23; 14, 65; 14, 65; 14, 70; 15, 33; [3] 1, 12; 1, 47; 1, 65; 2, 40; 3, 20; 4, 11; 4, 25; 4, 37; 6, 29; 6, 48; 10, 6; 10, 19; 10, 19; 10, 19; 11, 17; 11, 18; 11, 20; 11, 22; 12, 3; 12, 25; 12, 42; 12, 44; 13, 4; 15, 20; 18, 7; 19, 14; 19, 17; 19, 19; 19, 27; 19, 30; 19, 35; 19, 43; 19, 44; 20, 18; 20, 18; 20, 19; 21, 6; 21, 10; 21, 10; 21, 12; 21, 34; 21, 35; 21, 35; 22, 58; 22, 64; 23, 26; 23, 28; 23, 28; 23, 30; 23, 44; 24, 49; [4] 1, 33; 1, 33; 1, 51; 5, 2; 7, 30; 7, 44; 9, 6; 9, 15; 11, 38; 18, 12; 19, 2; 19, 23; 20, 7;
prespre *prep.* [3] 16, 26; 23, 5;

pestí : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. IV : „verzögern, sich verspäten" : „retarder" : (1x)
pestí-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 12, 45;

péşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Fisch" : „poisson" : (24x)
pêşte *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 10; 17, 27; [3] 11, 11; 11, 11; 24, 42; [4] 21, 9;
pêştele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 21, 13;
peşti *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 17; 14, 19; [2] 6, 38; 6, 41; 6, 41; 6, 43; [3] 5, 6; 9, 13; 9, 16; [4] 6, 9; 6, 11; 21, 11;
peştii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 15, 36; [4] 21, 10;
peştilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 5, 9; [4] 21, 6; 21, 8;

péşteră : (1532 DERS / în top. *Peştere*) : s. f. : „Höhle" : „grotte" : (4x)
peşteră *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 13; [2] 11, 17; [3] 19, 46; [4] 11, 38;

peştişór : (1648 NTB 147) : s. m. : „kleiner Fisch" : „petit poisson" : (2x)
peştişori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 34; [2] 8, 7;

pétec → petic

pétic : (1451 DLRV / în antr. *Petec* Babuşin) : s. n. : „Flicken" : „petit morceau de drap, chiffon" : (3x)
pêtec *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 16; [3] 5, 36;
pêtecul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 2, 21;

petréce : (1559-1560 BRATU) : v. III : „1. leben, 2. vergegen" : „1. vivre, 2. passer" : (3x)
petrecea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 0, 2; [4] 3, 22; 11, 54;

piátră : (1400-1418 DERS / în top. *Piatra*) : s. f. : „Stein" : „pierre" : (65x)
o piatră *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 60; [2] 15, 46;
piatra *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 6; 21, 42; 21, 44; 27, 66; 28, 2; [2] 12, 10; 16, 3; 16, 4; [3] 20, 17; [4] 8, 7; 11, 38; 11, 38; 11, 41; 20, 1;
piatră *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 6; 7, 9; 7, 24; 7, 25; 16, 18; 24, 2; 24, 2; 27, 60; [2] 9, 42; 13, 2; 13, 2; 15, 46; [3] 4, 11; 6, 48; 6, 48; 8, 6; 8, 13; 11, 11; 17, 2; 17, 29; 19, 44; 19, 44; 20, 18; 21, 6; 21, 6; 22, 41; [4] 2, 6; 19, 13;
pietri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 35; 23, 37; [2] 5, 5; 12, 4; 13, 1; [3] 3, 8; 13, 34; 20, 6; 21, 5; 23, 53; [4] 8, 5; 8, 59;
pietri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 10, 31; 10, 31; 10, 32; 11, 8;
pietrii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 4, 3;
pietrile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 9; 4, 3; 27, 51; [3] 19, 40;

picá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „fallen, tropfen" : „tomber, goutter" : (1x)
picînd *verb gerunziu* [3] 22, 44;

picătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tropf" : „goutte" : (1x)
nişte picături *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 22, 44;

piciór : (1410 DERS) : s. n. : „Fuss" : „pied" : (52x)
picioare *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 8; [2] 9, 45; [3] 15, 22; [4] 20, 12;
picioarele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 7, 6; 15, 30; 18, 29; 22, 13; 28, 9; [2] 5, 22; 5, 33; 6, 11; 7, 25; 12, 36; [3] 1, 79; 7, 38; 7, 38; 7, 38; 7, 38; 7, 44; 7, 44; 7, 45; 7, 46; 8, 35; 8, 41; 8, 47; 9, 5; 10, 39; 17, 16; 20,

43; 24, 39; 24, 40; [4] 11, 2; 11, 32; 11, 44; 12, 3; 12, 3; 13, 5; 13, 6; 13, 8; 13, 9; 13, 10; 13, 12; 13, 14; 13, 14;
picioarelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 5, 35; 10, 14; 22, 44;
piciorul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 4, 6; 18, 8; [2] 9, 45; [3] 4, 11;

piéle : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Haut" : „peau" : (1x)
piêlea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 51;

piept : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „Brust" : „poitrine" : (4x)
pieptul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 18, 13; [4] 13, 25; 21, 20;
piepturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 23, 48;

piérde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. verlieren, 2. vernichten" : „1. perdre, 2. anéantir" : (39x)
am pierdut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 15, 9; [4] 18, 9;
a piêrde *verb infinitiv prezent* [2] 3, 4; [3] 6, 9;
ar piêrde *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* [2] 11, 18;
ar piêrde *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 16, 25;
piêrde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 28;
piêrde-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 39; 16, 25; [3] 9, 24; 17, 33; [4] 12, 25;
pierdu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 22, 7; [3] 17, 27; 17, 29;
pierzînd *verb gerunziu* [3] 15, 4;
să piardă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 6, 12;
să piarză *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 12, 14; 27, 20; [2] 3, 6; 9, 22; [3] 19, 47; 23, 32;
să piarză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 2, 13; [3] 9, 25; 9, 56; [4] 10, 10;
să pierz *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 6, 39;
să pierzi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 1, 24; [3] 4, 34;
va piêrde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 39; 10, 42; 21, 41; [2] 9, 41; 12, 9; [3] 9, 24; 15, 8; 17, 33; 20, 16;

piérdere : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Verlust" : „perte" : (1x)
piêrderea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 8;

pierdút : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „verloren" : „perdu" : (5x)
cea pierdută *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [3] 15, 6;
cea pierdută *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 15, 4;
cel pierdut *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 11;
pierdut *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 15, 24; 15, 32;

pierí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zugrunde gehen, umkommen" : „périr, mourir" : (24x)
au pierit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 11, 51; [4] 17, 12;
pieiu *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 15, 17;
pier *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 9, 17; [2] 2, 22;
piêre *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 6, 27;
pieriia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 8, 23;
pierim *verb indicativ prezent 1 pl.* [1] 8, 25; [2] 4, 38; [3] 8, 24;
să piară *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 5, 29; 5, 30; [4] 3, 15; 3, 16; 11, 50; 18, 14;
să piêie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 18, 14; [3] 13, 33;
va pieri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 21, 18;
veţi pieri *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 13, 3; 13, 5;
vor pieri *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 5, 37; [4] 10, 28;

pieríre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tod" : „mort" : (2x)
pierire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 13;
pieririi *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 0, 3;

pierít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „gestorben" : „péri, mort" : (3x)
cêle pierite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 10, 6; 15, 24;
cel pierit *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 19, 10;

pierzáre : (1581 CORESI, EV. 363) : s. f. : „Vernichtung, Untergang" : „perdition, perte" : (1x)
pierzării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [4] 17, 12;

pietríş : (1528 DERS / în top. *Pietriş*) : s. n. : „Kies" : „gravier" : (4x)
pietriş *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 5; [2] 4, 5;
pietrişu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 20; [2] 4, 16;

píldă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Spruch" : „sentence" : (53x)
o pildă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 16, 29;
pilda *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 18; 13, 36; 15, 15; [2] 4, 13; 13, 28; [3] 4, 23; 8, 9; 8, 11; 12, 41; 15, 3; 18, 9; 20, 9; 20, 19;
pildă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 24; 13, 31; 13, 33; 13, 34; 21, 33; 24, 32; [2] 4, 10; 4, 30; 4, 34; 7, 17; 12, 12; [3] 5, 36; 6, 39; 8, 4; 12, 16; 13, 6; 14, 7; 18, 1; 19, 11; 21, 29; [4] 10, 6; 13, 15;
pilde *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 3; 13, 10; 13, 13; 13, 34; 13, 35; 22, 1; [2] 3, 23; 4, 2; 4, 11; 4, 33; 12, 1; [3] 8, 10; [4] 16, 25; 16, 25;
pildele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 53; 21, 45; [2] 4, 13;

pipăí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „berühren" : „toucher" : (1x)
pipăiţi *verb imp. 2 pl.* [3] 24, 39;

pizmáş : (1581 CORESI, EV. 15) : adj./s. : „neidisch" : „envieux" : (8x)
pizmaşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 44; 10, 36; [2] 12, 36; [3] 19, 27;
pizmaşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 1, 74;
pizmaşu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 28;
pizmaşul *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 43; 13, 25;

pízmă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hass, Missgunst" : „haine, rancune" : (2x)
pizma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 18; [2] 15, 10;

pizmí : (1581 CORESI, EV. 185) : v. IV : „missgönnen" : „envier" : (1x)
pizmiiá *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 6, 19;

pîine : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Brot, 2. Feldfrucht" : „1. pain, 2. céréales" : (86x)

pîine *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 4; 7, 9; 15, 2; 16, 5; 16, 7; 16, 8; 16, 10; 16, 11; [2] 6, 8; 7, 5; 8, 4; 8, 14; 14, 22; [3] 4, 3; 4, 4; 7, 33; 9, 3; 11, 11; 14, 1; 14, 15; 15, 17; 24, 30; [4] 6, 31; 6, 51; 13, 18; 13, 27; 21, 9;
pîinea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 11; 15, 26; 26, 26; [2] 7, 27; [3] 11, 3; 22, 19; [4] 6, 23; 6, 32; 6, 32; 6, 33; 6, 34; 6, 35; 6, 41; 6, 48; 6, 50; 6, 51; 6, 51; 6, 58; 6, 58; 13, 26; 13, 26; 13, 30; 21, 13;
pîini *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 3; 14, 17; 14, 19; 15, 33; 15, 34; 15, 36; 16, 9; [2] 6, 36; 6, 37; 6, 38; 6, 41; 6, 52; 7, 2; 8, 5; 8, 6; 8, 14; 8, 16; 8, 17; 8, 19; [3] 9, 13; 9, 16; 11, 5; [4] 6, 5; 6, 7; 6, 9; 6, 13; 6, 26;
pîinii *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 16, 12; [3] 24, 35;
pîinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 4; 14, 19; [2] 2, 26; 6, 41; 6, 44; [3] 6, 4; [4] 6, 11;

pîlc : (1563 CORESI, PRAXIU 105) : s. n. : „Gruppe" : „groupe" : (2x)
pîlcul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 18, 3; 18, 12;

pînă : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep./conj. : „bis, auch, noch" : „jusque, encore" : (123x)
pînă [1] 1, 17; 1, 17; 1, 17; 1, 18; 1, 25; 2, 9; 2, 13; 2, 15; 5, 18; 5, 18; 5, 25; 5, 26; 9, 15; 10, 11; 10, 22; 10, 23; 11, 12; 11, 13; 11, 23; 11, 23; 11, 23; 12, 20; 13, 30; 13, 33; 14, 22; 16, 28; 17, 9; 17, 17; 17, 17; 18, 21; 18, 22; 18, 22; 18, 30; 18, 34; 20, 8; 22, 26; 22, 44; 23, 35; 23, 39; 24, 13; 24, 21; 24, 27; 24, 31; 24, 34; 24, 38; 24, 39; 26, 29; 26, 36; 26, 38; 26, 58; 27, 8; 27, 45; 27, 51; 27, 64; 28, 15; 28, 20; [2] 2, 19; 6, 10; 6, 23; 6, 45; 9, 1; 9, 19; 9, 19; 12, 36; 13, 13; 13, 19; 13, 27; 13, 30; 14, 25; 14, 30; 14, 33; 14, 34; 14, 54; 15, 33; 15, 38; [3] 1, 20; 1, 80; 2, 21; 2, 26; 4, 13; 4, 29; 4, 42; 9, 27; 9, 41; 10, 15; 10, 15; 11, 51; 12, 50; 12, 59; 13, 8; 13, 21; 13, 35; 15, 4; 15, 8; 16, 16; 17, 8; 17, 27; 18, 5; 19, 13; 20, 43; 21, 24; 21, 32; 22, 16; 22, 18; 22, 34; 22, 51; 23, 5; 23, 44; 24, 49; 24, 50; [4] 2, 7; 2, 10; 5, 17; 8, 9; 9, 4; 9, 18; 10, 24; 12, 35; 12, 36; 13, 38; 16, 24; 21, 22; 21, 23;

pîndí : (1651 PS. B. 230) : v. IV : „lauern" : „espionner, épier" : (1x)
pîndindu *verb gerunziu* [3] 11, 53;

pîngări : (1632 EUSTR. PRAV. 178, *ap.* TIKTIN) : v. IV : „besudeln, beflecken" : „tacher, profaner" : (1x)
să să pîngărească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 18, 28;

pîntece : (1448 DERS / în antr. Oană *Pîntece*) : s. n. : „Bauch, Leib" : „ventre" : (16x)
pîntece *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 18; 1, 23; 15, 17; 24, 19; [2] 13, 17; [3] 2, 21; 21, 23;
pîntecele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 23, 29;
pîntecele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 12, 40; [3] 1, 41; 1, 44; 11, 27; 15, 16; [4] 3, 4; 7, 38;
pîntecelui *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 1, 42;

pîră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Beschwerde, (aici) Diffamierung" : „dénonciation, (aici) diffamation" : (1x)
pîră *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 18, 29;

pîrî : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bemängeln" : „dénoncer" : (9x)
a pîrî *verb infinitiv prezent* [3] 23, 2;
fu pîrît *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 16, 1;
pîraşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 5, 45;
pîrîia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 15, 3;
pîrîndu *verb gerunziu* [3] 23, 10;
pîrîţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 23, 14;
să pîrască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 11, 53;
să să pîrască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 5, 40;
voiu pîrî *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 5, 45;

pîrîş : (1503 DERS) : s. m. : „Ankläger" : „accusateur" : (6x)
părîşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [4] 8, 10;
pîrîşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 25; 5, 25; [3] 12, 58; 18, 3;

pîrîu : (1337 DRĂGANU / în top. *Perew*) : s. n. : „Bach" : „ruisseau" : (1x)
părîul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 18, 1*;

pîrlí : (1648 NTB 180) : v. IV : „sich verbrennen" : „se brûler" : (1x)
să pîrli *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 4, 6;

plátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Bezahlung, Belohnung" : „paiement, récompense" : (15x)
plata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 12; 6, 2; 6, 5; 6, 16; 10, 41; 10, 41; 10, 42; 20, 8; [2] 9, 41; [3] 6, 23; 6, 35;
plată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 46; 6, 1; [4] 4, 36;
platei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 10, 7;

plăceá : (1551-1553 ES) : v. II : „gefallen" : „plaire" : (3x)
place *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 12, 38;
plăcu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 6;
plăcînd *verb gerunziu* [2] 6, 22;

plăcút : (1654 NEAGOE 258) : adj. : „(wohl)gefällig" : „agréable" (1x)
cêle plăcute *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 8, 29;

plătí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bezahlen, vergelten" : „payer, récompenser" : (11x)
plătêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 18, 28; 20, 8;
să plătească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 7, 42;
să plătească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 18, 25;
va plăti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 27; 18, 30; 18, 34;
vei plăti *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 12, 59;
voiu plăti *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 18, 26; 18, 29; [3] 10, 35;

plecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. sich beugen, 2. (sich) erniedrigen, (sich) demütigen, 3. neigen" : „1. (se) pencher, 2. (s')abaisser, (s')humilier 3. baisser" : (17x)
plecară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 24, 5;
pleca-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 18, 14;
plecînd *verb gerunziu* [4] 19, 30;
plecîndu-mă *verb gerunziu* [2] 1, 7;
plecîndu-să *verb gerunziu* [3] 24, 12; [4] 8, 8;
plecîndu-se *verb gerunziu* [4] 8, 6; 20, 5;
s-au plecat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 24, 29;
să pleacă *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 10, 17; 10, 20;

să pleacă *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 18, 14;
să plecă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 20, 11;
să plêce *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 8, 20; [3] 9, 58;
să va pleca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 14, 11;
te vei pleca *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 4, 9;

pleví → plivi

plin : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „voll, gefüllt" : „plein, rempli" : (15x)
cea plină *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. voc. neart.* [3] 1, 28;
plin *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 1; 5, 12; [4] 1, 14;
plin *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 19, 29; 21, 11; [3] 11, 39;
pline *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 20; 15, 37; 23, 25; [2] 6, 43;
pline *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 27; [2] 8, 19; 8, 20;
plini *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 28;

pliní : (1642 CAZ. GOV. 376) : v. IV : „1. erfüllen, 2. vervollständigen" : „1. remplir, 2. accomplir" : (14x)
aţi plinit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 15, 6;
s-au plinit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 7, 8;
să plinesc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 5, 17;
să plini *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 2, 17;
să să plinească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 2, 15; [4] 15, 25; 17, 12; 18, 9; 18, 32; 19, 24; 19, 28; 19, 36;
să să plinească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 21, 22;
să va plini *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 15, 11;

pliníre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 472/2) : s. f. : „1. Erfüllung, 2. Füllung, 3. Prallheit" : „1. accomplissement, 2. remplissage, 3. plénitude" : (3x)
plinirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 16; [2] 2, 21; [4] 1, 16;

plinít : (c. 1683-1686 MS. 45, 889/1) : adj. : „vollkommen" : „accompli" : (2x)
plinită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 16, 24; 17, 13;

pliví : (1551-1553 ES) : v. IV : „jäten" : „sarcler" : (1x)
să plevim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 13, 28;

plíngе : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „weinen" : „pleurer" : (28x)
aţi plîns *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [3] 7, 32;
nu plînge *verb imp. 2 sg.* [3] 7, 13;
nu plîngereţi *verb imp. 2 pl.* [3] 8, 52; 23, 28;
plîngea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 8, 52; 23, 27;
plîngea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 14, 72;
plîngeţi *verb imp. 2 pl.* [3] 23, 28;
plîngeţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 5, 39; [3] 6, 21;
plîngi *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 20, 13; 20, 15;
plîngînd *verb gerunziu* [2] 5, 38; 16, 10; [3] 7, 38; [4] 11, 33; 11, 33; 20, 11; 20, 11;
plîngîndu *verb gerunziu* [1] 2, 18;
plîngu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 4;
plîns-am *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 11, 17;
plînse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 26, 75; [3] 19, 41; 22, 62;
să plîngă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 11, 31;
veţi plînge *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 6, 25; [4] 16, 20;
vor plînge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 30;

plíngere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weinen, Heulen" : „pleur" : (3x)
plîngere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 18; 8, 12; 22, 13;

plîns : (1551-1553 ES) : s. n. : „Weinen" : „pleurs" : (5x)
plîns *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 13, 28;
plînsul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 42; 13, 50; 24, 51; 25, 30;

ploáie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Regen" : „pluie" : (3x)
ploaia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 27;
ploaie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 25; [3] 12, 54;

plouá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „regnen" : „pleuvoir" : (2x)
ploo *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 45;
ploó *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 17, 29;

plug : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. n. : „Pflug" : „charrue" : (1x)
plug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 9, 62;

poálă : (1551-1553 ES) : s. f. : „1. Schoß, 2. Unterteil (des Berges)" : „1. pan, 2. bas (du montagne)" : (5x)
poala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 36;
poalele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 20; 23, 5; [2] 6, 56; [3] 1, 65;

poámă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Traube" : „raisin" : (9x)
poame *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 17; 7, 17; 7, 18; 7, 18; 7, 19; [3] 6, 43;
poamele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 20; 12, 33; 12, 33;

poártă : (1470 DERS) : s. f. : „Tor, Pforte" : „porte" : (7x)
poarta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 13; 7, 13; 7, 14; [3] 7, 12; 13, 24;
poartă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 71;
porţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 18;

pocaánie → pocaianie

pocaiánie : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Buße" : „repentir, pénitence" : (2x)
pocaánie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 13; [3] 15, 7;

pocăí : (1551-1553 ES) : v. IV : „Buße tun, büßen" : „faire pénitence" : (15x)
pocăiţi-vă *verb imp. 2 pl.* [1] 3, 2; 4, 17; [2] 1, 15;
s-ară fi pocăit *verb cond.-opt. perfect 3 pl.* [1] 11, 21;
s-ar fi pocăit *verb cond.-opt. perfect 3 pl.* [3] 10, 13;
s-ar pocăi *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* [3] 16, 30;
s-au pocăit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 12, 41;
să pocăiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 15, 7;
să pocăiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 11, 20; [3] 11, 32;
să să pocăiască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 6, 12;
să va pocăi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 17, 3;

v-aţi pocăit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 21, 32;
vă veţi pocăi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 13, 3; 13, 5;

pocăínţă : (c. 1550 HC² II, 328) : s. f. : „Buße" : „repentir, pénitence" : (8x)
pocăinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 24, 47;
pocăinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 11; [2] 2, 17; [3] 5, 32;
pocăinţei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 3, 8; [2] 1, 4; [3] 3, 3; 3, 8;

pocăít : (**nepocăít** : 1563 CORESI, PRAXIU 224) : adj. : „reuig" : „repenti" : (1x)
pocăit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 15, 10;

pod : (1352 DRHC X, 109) : s. n. : „Dachboden" : „comble, grenier" : (4x)
pod *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 17; [2] 13, 15; [3] 5, 19; 17, 31;

podoábă : (1560-1561 CORESI, TE.²) : s. f. : „Zierde, Scmuck" : „ornement, bijou" : (3x)
podoaba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 15, 22;
podoabe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 12, 38; [3] 20, 46;

podvodărí : (1622 DIRA XVII/5, 120, *ap.* TIKTIN) : v. IV : „mitnehmen" : „emmener" : (1x)
va podvodări *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 41;

póftă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Begierde, Lust" : „désir, envie" : (4x)
poftă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 22, 15;
pohta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 23, 24;
pohtele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 4, 19; [4] 8, 44;

poftí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „begehren, verlangen, wünschen" : „demander, désirer" : (7x)
am poftit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 22, 15;
au poftit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 13, 17;
poftiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 15, 16; 16, 21;
pohtind *verb gerunziu* [1] 12, 46;
să poftească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 5, 28;
veţi pohti *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 17, 22;

poftitór : (1581 CORESI, EV. 526) : adj. : „begehrlich, begierig" : „désireux, avide" : (1x)
pohtitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 38;

pogorî́ → coborî

pogorî́ş → coborîş

póhtă → poftă

pohtí → pofti

pohtitór → poftitor

pom : (1528 DERS) : s. m. : „Baum" : „arbre fruitier" : (13x)
pom *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 6, 43; 6, 43;
pomul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 10; 7, 17; 7, 17; 7, 18; 7, 18; 7, 19; 12, 33; 12, 33; 12, 33; [3] 3, 9; 6, 44;

pomení : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erinnern" : „mentionner" : (3x)
pomenêşte *verb imp. 2 sg.* [3] 23, 42;
pomenêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 0, 2;
să pomenească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 1, 54;

pomeníre : (1551-1553 ES) : s. f. : „Erinnerung, An-, Gedenken" : „souvenir, mémoire, commémoration" : (3x)
pomenirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 13; [2] 14, 9; [3] 22, 19;

pópă : (1407 DRHA I, 31 / în antr. *Popșa* Mihail) : s. m. : „Priester" : „prêtre" : (30x)
popa *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 60;
popei *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 1, 44;
popilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 21, 23; 21, 45; 26, 65; 27, 3; 27, 6; 27, 41; 27, 62; [2] 2, 26; 11, 18; 11, 27; 14, 1; 14, 10; 14, 53; 14, 56; 15, 1; 15, 3; [3] 19, 47; 20, 1; 20, 19; 22, 2; 22, 4; 22, 52; 22, 66; 23, 4; 23, 10; 23, 13; 23, 23; 24, 20;

popíe : (c. 1564 CORESI, CAZ. 66) : s. f. : „Priesteramt" : „sacerdoce" : (1x)
popiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 0, 3;

poposí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „rasten" : „faire halte, camper" : (1x)
să poposască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 19, 7;

porc : (1421 DERS / în antr. Oană *Porcul*) : s. m. : „Schwein" : „cochon" : (14x)
porci *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 31; 8, 30; 8, 32; [2] 5, 11; 5, 12; 5, 13; 5, 16; [3] 8, 32; 8, 33;
porcii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 5, 14; [3] 15, 15; 15, 16;
porcilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 7, 6; 8, 32;

poreclí : (1560-1561 CORESI, TE.²) : v. IV : „jdm. einen Beinamen geben" : „surnommer" : (1x)
s-au poreclit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 3;

porní : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „aufbrechen" : „(se) mettre en route" : (2x)
să porni *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 8, 32; [3] 8, 33;

portár : (1438 DERS) : s. m. : „Portier" : „huissier, portier" : (2x)
portariul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 10, 3;
portariului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 13, 34;

portăríţă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 291/1) : s. f. : „Portiersfrau" : „femme portier" : (2x)
portăriţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 18, 17;
portăriţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [4] 18, 16;

porúmb : (1514-1519 DERS / în top. *Porumbul*) : s. m. : „Taube" : „pigeon" : (10x)
porumbi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 12; [2] 11, 15; [3] 2, 24; [4] 2, 14; 2, 16;
porumbii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 10, 16;
un porumb *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 16; [2] 1, 10; [3] 3, 22; [4] 1, 32;

porúncă : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 191) : s. f. : „Befehl, Gebot" : „ordre, commandement" : (32x)
porunca *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 3; 15, 6; [2] 7, 8; 7, 9; 10, 5; 12, 30; [3] 15, 29; [4] 12, 50; 15, 12;
poruncă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 36; 22, 38; [2] 12, 28; 12, 31; [3] 2, 1; 23, 56; [4] 10, 18; 11, 57; 12, 49; 13, 34;
porunci *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 19; 15, 9; 22, 40;
poruncile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 17; [2] 7, 7; 10, 19; 12, 29; [3] 1, 6; 18, 20; [4] 14, 15; 14, 21; 15, 10; 15, 10;

poruncí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „befehlen, gebieten" : „ordonner, commander" : (52x)
ai poruncit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 14, 22;
am poruncit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 28, 20;
au poruncit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 1, 24; 8, 4; 15, 4; 19, 7; 19, 8; [2] 1, 44; 10, 3; [3] 5, 14; [4] 8, 5; 19, 38; 14, 31;
era poruncit *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [3] 17, 9;
poruncesc *verb indicativ prezent 1 sg.* [2] 9, 25;
poruncescu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 15, 14; 15, 17;
poruncêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 1, 27; [3] 4, 36; 8, 25;
poruncêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 8, 31; 14, 28; 27, 64;
porunci *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 8, 18; 14, 9; 15, 35; 17, 9; 18, 25; 21, 6; 26, 19; 27, 59; [2] 6, 8; 6, 27; 6, 39; 8, 6; 13, 34; [3] 5, 14; 8, 55; 8, 56; 9, 21; 18, 40;
porunciia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 8, 15; [3] 8, 29;
poruncind *verb gerunziu* [1] 11, 1; 14, 19;
poruncindu *verb gerunziu* [1] 10, 5;
poruncise *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [2] 11, 6;
porunci-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 4, 10;
să poruncească *verb conjunctiv prezent 3* [3] 8, 31;
-s poruncite *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 17, 10;
va porunci *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 6;
vor porunci *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 11, 57;

poslánie : (1632 EUSTR. PRAV. 18/17, *ap.* TIKTIN) : v. IV : „Brief" : „lettre" : (1x)
poslanii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 0, 1;

posluşí : (1668-1670 HERODOT) : v. IV : „(be)dienen, sorgen" : „servir, prendre soin" : (1x)
posluşiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 12, 2;

posomorí́ : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : „sich verfinstern" : „s'assombrir" : (1x)
posomorîndu-să *verb gerunziu* [1] 16, 3;

posomorí́t : (1649 MARD.) : adj. : „vergrämt" : „triste, sombre" : (2x)
posomorîţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 16; [3] 24, 17;

post : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Fasten" : „jeûne" : (3x)
post *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 29;
postul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 17, 21;
posturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 37;

postí : (1551-1553 ES) : v. IV : „fasten" : „jeûner" : (18x)
era postind *verb indicativ imperfect perifrastic 3 pl.* [2] 2, 18;
postesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 9, 14; [2] 2, 18; 2, 18; [3] 5, 33;
postescu-mă *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 18, 12;
posteşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 6, 17; 6, 18;
posti *verb infinitiv prezent* [2] 2, 19; 2, 19;
postim *verb indicativ prezent 1 pl.* [1] 9, 14;
postind *verb gerunziu* [1] 4, 2; 6, 16;
postiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 6, 16;
să postească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 5, 34;
vor posti *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 9, 15; [2] 2, 20; [3] 5, 35;

poticní : (c. 1573-1578 PS. SCH. 301) : v. IV : „stolpern" : „faire un faux pas, buter" : (4x)
poticnêşte-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 11, 10;
să poticneşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 4, 6; [3] 4, 11;
să va poticni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 11, 10;

potóp : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sintflut" : „déluge" : (3x)
potop *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 38;
potopul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 24, 39; [3] 17, 27;

povăţuí : (1644 CAZ. DEALU, *ap.* GCR I, 111) : v. IV : „anleiten, unterweisen" : „conseiller, conduire" : (2x)
povăţui-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 16, 13;
va povăţui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 15, 14;

povăţuitór : (1642 ÎNV.[2] 588) : s. : „Ratgeber" : „conseiller" : (6x)
povăţuitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 14;
povăţuitori *subst. comun masc. pl. voc. neart.* [1] 23, 16; 23, 24;
povăţuitorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 6;
povăţuitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 6;
povăţuitoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 22, 26;

povéste : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Erzählung, Geschichte" : „conte, récit, histoire" : (1x)
povêste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 1;

povestí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erzählen" : „raconter" : (3x)
povestêşte *verb imp. 2 sg.* [3] 8, 39;
povestiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 24, 35;
să povestească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 9, 9;

praf : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Staub, Pulver" : „poussière, poudre" : (4x)
prahul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 10, 14; [2] 6, 11; [3] 9, 5; 10, 11;

prah → praf

práznic : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Fest" : „fête" : (7x)
praznecu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 13, 29;
praznic *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 15; [2] 14, 2; 15, 6; [3] 23, 17;
praznicul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 2, 41;
praznicului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 2, 42;

prăpástie : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Abgrund, Schlucht" : „abîme" : (1x)
prăpastie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 16, 26;

prăvăli : (c. 1550 HC II, 465, *ap.* TIKTIN) : v. IV : „wälzen" : „rouler" : (2x)
prăvăli *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 28, 2;
prăvălind *verb gerunziu* [1] 27, 60;

preacurvár : (1618 GCR I, 46) : adj./s. : „Ehebrecher" : „homme adultère" : (4x)
preacurvare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 4; [2] 8, 38;
preacurvari *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 18, 11;
preacurvariu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 39;

preacurví : (1563 CORESI, PRAXIU 298) : v. IV : „huren" : „forniquer" : (13x)
a să preacurvi *verb infinitiv prezent* [1] 5, 32;
au preacurvit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 5, 28;
nu preacurvi *verb imp. 2 sg.* [2] 10, 19; [3] 18, 20;
preacurvêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 32; 19, 9; [2] 10, 11; 10, 12; [3] 16, 18; 16, 18;
preacurvindu-se *verb gerunziu* [4] 8, 4;
să preacurveşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 19, 18;
să preacurviţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 5, 27;

preacurvíe : (1563 CORESI, PRAXIU 226) : s. f. : „Ehebruch" : „adultère" : (4x)
preacurvie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 9; [4] 8, 3;
preacurvii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 19;
preacurviile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 7, 21;

preájmă : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Nähe" : „entourage" : (3x)
preajma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 61; [2] 11, 2; 15, 39;

precúm : (1592 DIR) : conj. : „wie" : „comme" : (20x)
precum *conjunctie subord.* [1] 6, 2; 20, 28; 21, 6; 26, 39; [2] 1, 2; 4, 26; [3] 1, 55; 1, 70; 17, 28; 20, 37; 23, 14; 24, 20; 24, 39; [4] 6, 31; 14, 31; 17, 14; 17, 16; 17, 18; 17, 23; 17, 23;

precupéţ : (1636 DRHB XXV, 222, *ap.* TIKTIN) : s. m. : „Kaufmann, (aici) Wechsler" : „commerçant, (aici) changeur" : (1x)
precupeţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 21, 12;

pren → prin

préot : (1502 BGL / în top. *Preuteşti*) : s. m. : „Priester" : „prêtre" : (9x)
preot *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 5;
preotului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 8, 4; [3] 5, 14;
preoţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 1, 19;
preoţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 5; [3] 6, 4;
preoţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 12, 4; [3] 17, 14;
un preot *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 10, 31;

preoţí : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : v. IV : „als Priester dienen" : „servir comme prêtre" : (1x)
preoţiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 1, 8;

preoţíe : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : s. f. : „Priesteramt" : „sacerdoce" : (1x)
preoţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 9;

préspre → peste

préste → peste

presús : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „mehr als" : „par-dessus, au-dessus" : (1x)
mai presus *adv. de mod comp.* [3] 6, 40;

pretutíndeni : (c. 1573-1578 PS. SCH. 150) : adv. : „überall" : „partout" : (4x)
pretutindenea *adv. de loc* [2] 1, 45; [3] 9, 6;
pretutindenilea *adv. de loc* [2] 0, 2;
pretutindinea *adv. de loc* [2] 16, 20;

pretutínden(il)ea → pretutindeni

preţ : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Preis" : „prix" : (6x)
preţ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 46; 27, 6; [2] 14, 3; [4] 12, 3;
preţu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 7;
preţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 27, 9;

preţuí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „schätzen" : „estimer" : (1x)
au preţuit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 27, 9;

preţuít : (1648 NTB 107) : adj./s. : „edel, kostbar, wertvoll" : „précieux" : (1x)
celui preţuit *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 27, 9;

prevegheá → priveghea

pribegíe : (1586 BGL) : s. f. : „Exil" : „exil" : (1x)
pribegie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 0, 1;

príce : (c. 1573-1578 PS. SCH. 208) : s. f. : „Missverständnis, Zank" : „malentendu, querelle" : (2x)
price *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 22, 24; [4] 9, 16;

pricépe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „wahrnehmen, erkennen" : „percevoir, connaître" : (10x)
au priceput *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 6, 52;
pricêpeţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 16, 11; [2] 8, 21;
pricepură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 16, 12; 21, 45;
să priceapă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 8, 10; 9, 45; [4] 12, 40;
să pricep *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 13;
vă pricêpeţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 7, 18;

pricí : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 92) : v. IV : „streiten, hadern" : „quereller, disputer" : (3x)
a să prici *verb infinitiv prezent* [2] 8, 11;
va prici *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 19;
vă priciţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 9, 16;

prícină : (1642 CAZ. GOV. 389) : s. f. : „Ursache" : „raison, motif" : (3x)
pricina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 10;
pricină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 8, 47; [4] 15, 22;

priéten, -ă : (1592 DIR) : s. m./f. : „Freund" : „ami" : (26x)
priêten *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 19; [3] 7, 34; 11, 8; [4] 19, 12;
priêtene *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [1] 20, 13; 22, 12; [3] 11, 5; 14, 10;
priêteni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 7, 6; [4] 15, 15;
priêtenii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 14, 12; 15, 6; 15, 29; [4] 15, 13; 15, 14;
priêtenilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 12, 4;
priêtenul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 3, 29; 11, 11;
priêtin *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 10, 36;
priêtine *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [1] 26, 50;
priêtini *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 16, 9; 21, 16; 23, 12;
priêtinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 15, 9;
un priêten *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 11, 5; 11, 6;

priétin → prieten

prigoní : (1581-1582 PO) : v. IV : „mit jdm. streiten" : „se disputer avec qn." : (4x)
prigonindu-se *verb gerunziu* [2] 12, 28;
să prigoniia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 6, 52;
să prigonise *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [2] 9, 34;
vă prigoniiaţi *verb indicativ imperfect 2 pl.* [2] 9, 33;

prihánă : (1620 MOXA) : s. f. : „Fehler" : „péché" : (1x)
prihană *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 6;

prilăstitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Betrüger" : „trompeur" : (1x)
prilăstitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 20, 20;

priléj : (1551-1553 ES) : s. n. : „Anlass" : „occasion" : (6x)
prilej *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 40; [3] 11, 41; 20, 47; 22, 6;
prileju *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 31; 14, 11;

primí : (1551-1553 ES) : v. IV : „bekommen" : „recevoir" : (47x)
am priimit *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 25, 38;
ar priimi *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 18, 5;
aţi priimit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 25, 35; 25, 43;
au priimit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 4, 45;
au priimit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 15, 27;
priimesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 8, 13;
priimescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 4, 16; 4, 20;
priimêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 40; 10, 40; 10, 40; 10, 40; 10, 41; 10, 41; 13, 20; 18, 5; [2] 9, 37; 9, 37; 9, 37; [3] 9, 48; 9, 48; 9, 48; 15, 2; [4] 13, 20; 13, 20; 13, 20; 13, 20;
priimêşte-ţi *verb imp. 2 sg.* [3] 16, 6;
priimi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 8, 40; 10, 38; 19, 6;
priimind *verb gerunziu* [3] 9, 11;
priimiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 9, 53;
priimit iaste *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 4, 24;
să priimească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 16, 9;
să priimească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 16, 4;
să priimiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 11, 14;
va priimi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 14; [2] 9, 37; 10, 15; [3] 9, 48; 18, 17;
vor priimi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 6, 11; [3] 9, 5; 10, 8; 10, 10;

primít : (1581 CORESI, EV. 457) : adj. : „angenommen, angenehm" : „accepté, agréé" : (1x)
priimit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 19;

primprejúr : (1620 MOXA) : adv. : „herum" : „autour" : (1x)
penprejur *adv. de loc* [4] 11, 42;

prin : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. in, 2. durch" : „1. en, 2. à travers" : (70x)
pen *prep.* [3] 17, 1;
pren *prep.* [1] 1, 22; 2, 5; 2, 12; 2, 15; 2, 23; 4, 14; 6, 2; 7, 13; 7, 13; 9, 35; 11, 1; 12, 1; 12, 17; 12, 43; 13, 35; 14, 15; 18, 7; 18, 16; 19, 24; 23, 7; 24, 15; 26, 24; 27, 9; [2] 2, 23; 6, 2; 6, 36; 6, 56; 7, 31; 9, 30; 10, 24; 10, 25; 11, 16; [3] 1, 70; 2, 44; 4, 30; 5, 19; 6, 1; 8, 1; 8, 1; 8, 4; 8, 4; 8, 39; 9, 6; 11, 3; 11, 24; 11, 43; 13, 22; 13, 24; 18, 25; 18, 31; 20, 46; 21, 12; 21, 16; 23, 45; [4] 1, 3; 1, 7; 1, 10; 1, 17; 1, 17; 3, 17; 4, 4; 8, 59; 10, 1; 10, 2; 10, 9; 11, 4; 14, 6; 17, 20;
prin *prep.* [2] 5, 5;

prínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „ergreifen, erfassen" : „prendre, saisir, attraper" : (51x)
am prinsu *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [3] 5, 5;
aţi prins *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 26, 55; [4] 21, 10;
au prins *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 21, 3;
au prins *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 6, 17;
au prinsu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 3, 33; 8, 20;
era prinsă *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 4, 38;
prinde *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 3, 32; 12, 48;
prindeţi *verb imp. 2 pl.* [1] 26, 48; [2] 14, 44;
prindeţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [4] 3, 11;
prinsără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 26, 50; [3] 5, 6; 5, 9;
prinseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 14, 46; 14, 51; [4] 18, 12;
prinseţi *verb indicativ perfect simplu 2 pl.* [2] 14, 49;
prinzînd *verb gerunziu* [1] 14, 3; 18, 28; 21, 35; 22, 6; 26, 57; [2] 5, 41; 8, 23; 12, 3;
prinzîndu *verb gerunziu* [1] 21, 39; [2] 9, 27; 12, 8; 14, 1; [3] 22, 54;
s-au prins *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 4, 12;
s-au prinsu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 8, 4;
să prindeţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 26, 55; [2] 14, 48;
să prinse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 1, 14;
să prinsêse *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [3] 2, 21;
să prinză *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 21, 46; 22, 15; 26, 4; [2] 3, 21; 12, 12; 12, 13; [3] 20, 20; [4] 7, 30; 7, 32; 7, 44; 10, 39;
să prinză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 11, 57;

príns : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „gefangen, ergriffen" : „enfermé, capturé" : (2x)
prinsă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 30; [4] 8, 3;
prinsu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 7;

prinsoáre : (1581 CORESI, EV. 210) : s. f. : „Gefangennahme,

Gefangenschaft" : „captivité, prison" : (1x)
prinsoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 2;

prípă : (1560-1561 CORESI, TE.²) : s. f. : „Hast" : „hâte" : (1x)
pripă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 9, 39;

prisosálă → prisoseală

prisoseálă : (1642 CAZ. GOV. 399) : s. f. : „Überschuß" : „surplus, excès" : (4x)
prisosala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 37; [3] 9, 17;
prisoseala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 20; [2] 12, 44;

prisosí : (1627 DRHA XIX, 244) : v. IV : „1. überschüssig sein, 2. im Überfluss vorhanden sein" : „1. être de trop, 2. surabonder" : (6x)
au prisosit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 6, 12;
prisosêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 21, 4;
să va prisosi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 13, 12; 25, 29;
va prisosi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 20; [3] 12, 15;

prisosíre : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Überschuss, Gewinn, Vorteil" : „surplus, profit, avantage" : (2x)
prisosirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 34; [3] 6, 45;

prisosít : (1642 CAZ. GOV. 212) : s. n. : „Überschuss" : „surplus, excès" : (1x)
prisosit *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 10, 11;

pristăní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zustimmen" : „être favorable à qc." : (1x)
era pristănind *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* [3] 23, 51;

privegheá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „wachen" : „veiller" : (14x)
ară priveghea *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [3] 12, 39;
ar priveghea *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 24, 43;
preveghea *verb infinitiv prezent* [1] 26, 40;
prevegheaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 25, 13; 26, 41; [2] 13, 33; 13, 35;
priveghea *verb infinitiv prezent* [2] 14, 37;
privegheaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 24, 42; 26, 38; [2] 14, 38; 14, 34; [3] 21, 36;
priveghind *verb gerunziu* [3] 2, 8; 12, 37;
să prevêghe *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 13, 34;

priví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „ansehen, beobachten" : „regarder, observer" : (7x)
priviia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 15, 47; [3] 23, 35;
priviia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 12, 41;
privind *verb gerunziu* [1] 27, 55; [2] 4, 12; 15, 40;
să privească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 4, 12;

privíre : (1559-1560 BRATU) : „Anblick" : „vue, image" : (1x)
privire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 23, 48;

prînz : (1551-1553 ES) : s. n. : „Mahl" : „repas" : (3x)
prînz *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 14, 12;
prînzu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 11, 38;
prînzul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 22, 4;

prînzí : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : v. IV : „essen" : „manger" : (3x)
prînziră *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 21, 15;
prînziţi *verb imp. 2 pl.* [4] 21, 12;
să prînzească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 11, 37;

proci : (a. 1675 COSTIN, L., *ap.* DLR) : adv., slavonism, precedat de *i* : „und so weiter" : „et ainsi de suite" : (1x)
proci *adv.* [3] 0, 1;

propovăduí : (c. 1559-1560 CORESI, ÎC.) : „predigen" : „prêcher" : (34x)
a propovedui *verb infinitiv prezent* [1] 4, 17; [2] 0, 3; 1, 45; 5, 20; [3] 4, 18; 4, 19;
propoveduia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 1, 7; 1, 39; 6, 12; [3] 4, 44;
propoveduind *verb gerunziu* [1] 3, 1; 4, 23; 9, 35; [2] 0, 3; 1, 4; 1, 14; [3] 3, 3; 8, 1; 8, 39;
propoveduiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 16, 20;
propoveduiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 10, 7; 10, 27; [2] 16, 15;
să propoveduiască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 0, 3; 3, 14; [3] 9, 2;
să propoveduiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 11, 1;
să propoveduiescu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [2] 1, 38;
să să propoveduiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 13, 10; [3] 24, 47;
să va propovedui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 14; 26, 13; [2] 14, 9; [3] 12, 3;

propoveduí → propovădui

propovedánie : (1563 CORESI, PRAXIU 271) : s. f. : „Predigt" : „prédication" : (3x)
propovedaniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 41; [3] 0, 1; 11, 32;

proróc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Prophet" : „prophète" : (1x)
proroc *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 9; 11, 9; 13, 57; 14, 5; [2] 6, 4; 6, 15; 11, 32; [3] 1, 76; 4, 27; 7, 16; 7, 26; 7, 26; 7, 28; 7, 39; 9, 8; 9, 19; 20, 6; 24, 19; [4] 4, 19; 7, 52; 9, 17;
proroci *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 23; 7, 15; 13, 17; 16, 14; 23, 31; 23, 34; 24, 11; 24, 24; [2] 1, 2; 6, 15; 8, 28; 13, 22; [3] 10, 24; 11, 49; 16, 29; 16, 31; 18, 31; 24, 44; [4] 6, 45;
prorocii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 12; 5, 17; 7, 12; 11, 13; 22, 40; 23, 37; [2] 0, 1; [3] 1, 70; 13, 28; 16, 16; 24, 25; 24, 27; [4] 1, 45; 8, 52; 8, 53;
prorocilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 23, 29; 23, 30; 26, 56; [3] 6, 23; 6, 26; 11, 47; 11, 50; 13, 34;
prorocu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 7, 40;
prorocul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 22; 2, 5; 2, 15; 2, 17; 3, 3; 4, 14; 8, 17; 10, 41; 12, 17; 12, 39; 13, 35; 16, 4; 21, 4; 21, 11; 24, 15; 27, 9; 27, 35; [2] 13, 14; [3] 3, 4; 4, 17; 11, 29; 13, 33; [4] 1, 21; 1, 23; 1, 25; 4, 44; 6, 14;
prorocului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 41; 10, 41; [4] 12, 38;
un proroc *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 26; 21, 46; [3] 4, 24;

prorocí : (1551-1553 ES) : v. IV : „prophezeien, weissagen" : „prophétiser, prédire" : (11x)
am prorocit *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 7, 22;
au fost prorocit *verb indicativ mcpf. perifrastic 3 pl.* [2] 0, 1;
au prorocit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 15, 7; [2] 7, 6;
prorocêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 26, 68; [2] 14, 65; [3] 22, 64;
proroci *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 67; [4] 11, 51;
prorocind *verb gerunziu* [2] 0, 3;
prorociră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 11, 13;

prorocíe : (c. 1573-1578 PS. SCH. 523) : s. f. : „Prophezeiung, Weissagung" : „prophétie" : (2x)
prorociei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 0, 3;
prorociia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 14;

prorocíţă : (1581 CORESI, EV. 577) : s. f. : „Prophetin" : „prophétesse" : (1x)
prorociţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 36;

proslăví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „preisen": „glorifier" : (2x)
să proslăvi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 12, 16;
va proslăvi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 16, 14;

prost : (1551-1553 ES) : adj. : „schlicht" : „simple" : (1x)
cel mai prost *adj. calificativ gradul superlativ neutru sg. nom./ac. art.* [4] 2, 10;

prunc : (1523-1528 DERS / în antr. *Pruncea*) : s. m. : „(kleines) Kind, Säugling" : „enfant, nourrison" : (7x)
pruncii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 18, 15;
pruncilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 11, 25; 21, 16; [3] 10, 21;
pruncu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 12;
pruncul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 41; 1, 44;

psálom → psalm

psalm : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Psalm" : „psaume" : (2x)
psalómi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 24, 44;
psalomilor *subst. propriu masc. pl. gen./dat. art.* [3] 20, 42;

puciós : (1551-1553 ES) : adj. : „schwefelhaltig" : „sulfureux" : (1x)
pucioasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 17, 29;

pui : (1453 DERS / în antr. *Puiul*) : s. m. : „Junge" : „petit (d'un animal)" : (6x)
pui *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 24;
pui *subst. comun masc. pl. voc. neart.* [1] 3, 7; 23, 33;
puii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 34; 23, 37; [3] 13, 34;

pumn : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Faust" : „poing" : (1x)
pumnul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 3;

púne : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(sich) setzen, stellen, legen" : „(se) mettre" : (137x)
ai pus *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 19, 21; [4] 20, 15;
am pus *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 19, 22; [4] 15, 16;
a pune *verb infinitiv prezent* [1] 27, 6; [4] 10, 18;
ar pune *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [2] 4, 26;
aţi pus *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [4] 11, 34;
au pus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 14, 3; 24, 45; [3] 12, 14; 12, 48; 13, 19; [4] 7, 30; 7, 44; 9, 15;
au pus *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 26, 15; [2] 16, 6; [4] 19, 2; 19, 42; 20, 2; 20, 13;
puind *verb gerunziu* [1] 26, 12; [3] 9, 62; 14, 29; [4] 19, 29;
puindu *verb gerunziu* [1] 19, 15; 27, 48; [2] 8, 23; 15, 36; [3] 2, 19; 4, 40; 10, 34; [4] 8, 3;
puiu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 10, 15; 10, 17; 10, 18;
pun *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 15; 23, 4;
pune *verb imp. 2 sg.* [1] 9, 18; [4] 18, 11; 20, 27;
pune *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 8, 16; 15, 5; [4] 2, 10; 10, 12;
pune *verb infinitiv prezent* [3] 11, 6;
punea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 6, 56;
pune-te *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 6; [3] 4, 9;
puneţi *verb imp. 2 pl.* [3] 9, 44; 21, 14; [4] 21, 6;
pune-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 47;
pune-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 12, 18;
pune-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 21, 12;
pusără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 23, 26;
puse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 4, 5; 13, 24; 13, 31; 18, 2; 27, 60; [2] 3, 16; 3, 17; 6, 5; 7, 33; 8, 25; 9, 36; 10, 16; 15, 46; [3] 2, 7; 4, 9; 6, 48; 9, 47; 13, 13; 23, 53; [4] 13, 4; 19, 19;
puseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 21, 7; 26, 50; 27, 29; 27, 37; [2] 6, 29; 8, 6; 11, 7; 14, 46; 15, 17; [3] 1, 66; [4] 19, 24; 21, 6;
s-au pus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 23, 55; [4] 19, 41;
să fi pus *verb conjunctiv perfect 3 sg.* [1] 25, 27;
să puie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 6, 41; 8, 6; 8, 7; [3] 2, 22; 5, 18; 9, 16; 20, 19;
să puie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 19, 13; [2] 4, 21; 7, 32; [3] 8, 16; 5, 38; [4] 5, 7; 15, 13;
să puiu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 10, 34; 10, 34; [4] 20, 25;
să púne *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 15, 47;
să punea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 13, 17;
să să puie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 4, 21;
să vor pune *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 21, 15;
va pune *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 51; 25, 33; [3] 5, 36; 11, 33; 12, 42; 12, 44; 12, 46;
vei pune *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [4] 13, 38;
voiu pune *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 22, 44; 25, 21; 25, 23; [2] 12, 36; [3] 13, 8; 20, 43; [4] 13, 37;
vor pune *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 16, 18;
să pui *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 5, 23;
să puiu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 12, 49; [4] 20, 25;
să te pui *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 18, 8; 18, 9;
vor pune *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 10, 8;

púngă : (1437 DERS / în top. *Pungeşti*) : s. f. : „Beutel" : „sachet, bourse" : (7x)
punga *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 12, 6; 13, 29;
pungă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 8; [3] 10, 4; 22, 35; 22, 36;
pungi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 12, 33;

purtá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „tragen" : „porter" : (17x)
am purtat *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 20, 12;
nu purtareţi *verb imp. 2 pl.* [3] 10, 4;

a purta *verb infinitiv prezent* [1] 23, 4; [2] 6, 55; [4] 16, 12;
au purtat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 8, 17; [3] 11, 27;
poartă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 8;
purta *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 12, 6;
purtă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 10, 34;
purtînd *verb gerunziu* [2] 14, 13; [3] 5, 18; 22, 10; [4] 19, 5; 19, 17;
purtîndu-se *verb gerunziu* [2] 2, 3;
să poarte *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 11, 16;
să port *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 3, 11;

purtát : (1559-1560 BRATU) : adj. : „getragen" : „porté" : (1x)
purtate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neat.* [3] 11, 46;

púrurea : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „immer, stets" : „toujours, éternellement" : (8x)
pururea *adv. de timp* [1] 18, 10; 26, 11; 26, 11; [2] 14, 7; 15, 8; [4] 6, 34; 7, 6; 8, 29; 11, 42; 12, 8; 12, 8; 18, 20; 18, 20;

pus : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „gesetzt" : „posé" : (5x)
pus *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 2; [3] 23, 19; 23, 53;
pusă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 19, 20;
puse *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 2, 6;

pustíe → pustiu, -ie

pustií : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verwüsten, verheeren" : „dévaster, ravager" : (2x)
pustiêşte-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 25; [3] 11, 17;

pustiíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verwüstung, Verheerung" : „dévastation" : (3x)
pustiirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 21, 20;
pustiirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 13, 14;
pustiiriei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 24, 15;

pustíu, -íe : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. f./s. n. : „1. wüst, 2. Wüste" : „1./2. désert" : (36x)
pustie *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 38; [3] 13, 35;
pustie *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 1, 45;
pustie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 1; 11, 7; 15, 33; 24, 26; [2] 1, 3; 1, 4; 1, 12; 1, 13; 8, 4; [3] 1, 80; 3, 4; 4, 1; 7, 24; 8, 29; 15, 4;
pustiie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 3, 2;
pustiiu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 13; 14, 15; [2] 1, 35; 6, 31; 6, 32; 6, 35; [3] 4, 42; 9, 10; 9, 12;
pustiiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 3; [4] 1, 23; 3, 14; 6, 31; 6, 49; 11, 54;
pustiiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 3, 1;
pustiiuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 5, 16;

puteá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „können, vermögen" : „pouvoir" : (154x)
ar putea *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* [2] 13, 22;
ar putea *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [4] 9, 33;
mă pociu *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 11, 7;
neputîndu *verb gerunziu neg.* [3] 14, 29;
neputîndu-se *verb gerunziu neg.* [2] 2, 4;
poate *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 9; 6, 24; 6, 27; 7, 18; 10, 28; 12, 29; 19, 12; 26, 42; [2] 2, 7; 3, 23; 3, 24; 3, 25; 3, 26; 3, 27; 7, 15; 7, 18; 9, 3; 9, 29; 10, 26; [3] 3, 8; 5, 21; 6, 39; 9, 13; 12, 25; 14, 26; 14, 27; 14, 33; 16, 13; [4] 1, 46; 3, 2; 3, 3; 3, 4; 3, 4; 3, 5; 3, 27; 5, 19; 6, 44; 6, 52; 6, 60; 6, 65; 7, 7; 9, 4; 9, 16; 10, 21; 10, 29; 14, 17; 15, 4;
poci *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 9, 28; 26, 53;
pociu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 26, 61; [3] 14, 20; 16, 3; [4] 5, 30; 13, 37;
pot *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 9, 15; 10, 28; [2] 2, 17; 2, 19; 2, 19; 4, 32; [3] 16, 26; 20, 36; [4] 3, 9;
poţi *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 5, 36; 8, 2; [2] 1, 40; 9, 22; 9, 23; [3] 5, 12; 6, 42; [4] 13, 36;
putea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 2, 2; 3, 20; 4, 33; [4] 12, 39; 21, 6;
putea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 8, 28; 26, 9; [2] 1, 45; 5, 3; 5, 4; 6, 19; 7, 24; [3] 1, 22; 19, 3; [4] 11, 37;
putea-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 14, 31;
putea-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 10, 38;
putea-vom *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [2] 10, 39;
putem *verb indicativ prezent 1 pl.* [1] 20, 22; [4] 14, 5;
puteţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 12, 34; 16, 3; 20, 22; [2] 14, 7; [3] 5, 34; 12, 26; [4] 5, 44; 7, 34; 7, 36; 8, 21; 8, 22; 8, 43; 13, 33; 15, 5; 16, 12;
putu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 22, 46; [2] 6, 5; [3] 6, 48; 8, 43; 8, 47; 14, 6; 14, 30;
putum *verb indicativ perfect simplu 1 pl.* [1] 17, 19; [2] 9, 28;
putură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 17, 16; [2] 9, 18; [3] 9, 40; 20, 26;
putuşi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [2] 14, 37;
putut-aţi *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 26, 40;
s-ar fi putut *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* [2] 14, 5;
să poată *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 8, 6;
să poată *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 9, 39; [3] 17, 20;
să poate *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 14; 27, 42; [2] 15, 31; [3] 18, 26; [4] 10, 35;
să pot *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 19, 26; [2] 9, 23; 10, 27; 14, 36; [3] 18, 27; 18, 27;
să putea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 8, 19;
să putea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 13, 11;
să să poată *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 17, 20;
să va putea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 25;
va putea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 13; [2] 8, 4;
vei putea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 1, 20; 16, 2;
veţi putea *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 6, 24; [3] 16, 13;
vor putea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 13, 24; 21, 15; 21, 15;

putére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Macht, Gewalt, Stärke, Kraft, 2. Wunderwerk ([1] 7, 22])" : „1. pouvoir, puissance, 2. miracle ([1] 7, 22])" : (72x)
putêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 29; 9, 6; 9, 8; 10, 1; 21, 23; 21, 23; 21, 24; 21, 27; 24, 30; [2] 1, 22; 3, 15; 6, 5; 6, 7; 9, 1; 9, 39; 11, 28; 11, 28; 11, 29; 11, 33; 13, 26; [3] 5, 24; 7, 8; 8, 46; 9, 1; 10, 19; 12, 5; 19, 17; 20, 2; 20, 8; 21, 27; 24, 49; [4] 19, 10; 19, 10; 19, 11;
putêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 13; 22, 29; 25, 15; 28, 18; [2] 1, 27; 2, 10; 5, 30; 12, 24; 13, 34; [3]

1, 17; 1, 35; 4, 6; 4, 14; 4, 36; 5, 17; 6, 19; 9, 43; 10, 19; 20, 2; 22, 53;
puteri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* ; 13, 58; [2] 6, 2;
puterii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 26, 64; [2] 14, 62; [3] 20, 20; 22, 69;
puterile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 20; 11, 21; 11, 23; 13, 54; 14, 2; 24, 29; [2] 6, 14; 13, 25; [3] 10, 13; 19, 37; 21, 26;

putérnic : (1551-1553 ES) : adj./s (uneori n. pr.). : „gewaltig, mächtig" : „fort, puissant" : (4x)
cel putêrnic *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 49;
putêrnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 24, 19;
putêrnice *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. voc. neart.* [3] 1, 3;
putêrnicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 52;

puternicíe : (1581 CORESI, EV. 282) : s. f. : „Macht" : „pouvoir, puissance, force" : (1x)
puternicii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 12, 11;

putínţă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Kraft" : „pouvoir" : (6x)
putinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 26; 24, 24; 26, 39; [2] 10, 27; 14, 35; [3] 17, 1;

pútred : (1505 DERS / în antr. *Putredul*) : adj. : „faul" : „pourri" : (6x)
cêle putrede *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. art.* [1] 13, 48;
putred *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 17; 12, 33; [3] 6, 43;
putredă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 6, 43;
putrede *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 33;

puţ : (1497 DERS / în top. *Puţeani*) : s. n. : „Brunnen" : „puits, fontaine" : (1x)
puţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 4, 11;

puţí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „stinken" : „puer" : (1x)
pute *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 11, 39;

puţín : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv./s. : „wenig" : „peu" : (29x)
cel puţin *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 12, 26;
puţin *adv. cantitativ poz.* [1] 6, 30; 8, 26; 14, 31; 16, 8; 25, 23; [3] 12, 28; 12, 48; 16, 10; [4] 14, 19; 16, 16; 16, 16; 16, 17; 16, 17; 16, 19; 16, 19;
puţin *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 19, 17;
puţin *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 16, 18;
puţină *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 6, 7; 7, 33;
puţini *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 37; [3] 10, 2; 13, 23;
puţini *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 14; 20, 16; 22, 14;
puţîn *adv. cantitativ poz.* [1] 25, 21; [3] 7, 46; 7, 46;

puţinél, -eá : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv. : „wenig" : „peu" : (14x)
puţinea *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [4] 12, 35;
puţinei *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 34; [2] 6, 5; 8, 7;
puţinel *adv. cantitativ poz.* [1] 26, 39; 26, 73; [2] 1, 19; 6, 31; 14, 35; 14, 70; [3] 5, 3; 16, 10; 22, 58; [4] 13, 33;

puţín → puţin

R

rabbí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m., după ebr. *ῥαββί* (indeclinabil în limba greacă) : „Rabbi" : „rabbi" : (11x)
rávvi *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [2] 9, 5; 11, 21; 14, 45; [4] 1, 38; 1, 49; 3, 2; 3, 26; 4, 31; 6, 25; 9, 2; 11, 8;

rabbuní : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m., după aram. *ῥαββουνί* < *ῥαββί* (indeclinabil în limba greacă) : „Rabbuni" : „rabbouni" : (1x)
ravvúni *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [4] 20, 16;

rai : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „Paradies" : „paradis" : (1x)
raiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 23, 43;

rámură : (1646 PRAV. MOLD. 21) : s. f. : „Ast" : „rameau, branche" : (2x)
ramurile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 32; [3] 13, 19;

ráná : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wunde" : „plaie" : (2x)
rane *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 7, 21;
ranele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 10, 34;

ravvi → rabbi

ravvuni → rabbuni

răbdá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „ertragen" : „supporter" : (3x)
va răbda *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 22; 24, 13; [2] 13, 13;

răbdáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Geduld" : „patience" : (3x)
răbdare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 8, 15;
răbdarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 0, 3; [3] 21, 19;

răceálă : (1563 CORESI, PRAXIU 213) : s. f. : „Kälte" : „froid" : (1x)
răceală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 18, 18;

răcí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „kühlen, (aici) sich abkühlen" : „refroidir, (aici) devenir indifférent avec envers un ami" : (1x)
răci-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 12;

rădăcínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Stamm" : „racine" : (8x)
rădăcina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 10; [3] 3, 9;
rădăcină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 6; 13, 21; [2] 4, 6; 4, 17; 11, 20; [3] 8, 13;

rămăşíţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Rückstand, Nachlass" : „reste, héritage" : (1x)
rămăşiţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 8, 8;

rămîne, -eá : (1551-1553 ES) : v. III/II (uneori copulativ) : „bleiben" : „rester" : (52x)
aţi rămas *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [3] 22, 28;
au rămas *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 2, 12; 6, 13;
fire-ar rămas *verb cond.-opt. perfect 3 pl.* [1] 11, 23;
rămase *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 22; 1, 56; 2, 43; [4] 1, 32; 4, 40; 7, 9; 8, 9; 10, 40; 11, 6;
rămîi *verb imp. 2 sg.* [3] 24, 29;
rămîind *verb gerunziu* [4] 5, 38;
rămîiu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 15, 10;
rămîne *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 3, 36; 6, 27; 6, 56; 8, 35; 8, 35; 9, 41; 12, 24; 12, 34; 14, 10; 14, 17; 15, 5;
rămînea-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 15, 10;
rămîneţi *verb imp. 2 pl.* [1] 26, 38; [2] 6, 10; 14, 34; [3] 9, 4; 10, 7; [4] 15, 4; 15, 9;
rămînînd *verb gerunziu* [4] 1, 33;
să rămîie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 19, 31;
să rămîie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 4, 40; 12, 46; 14, 16; 15, 11; 21, 22; 21, 23;
va rămînea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 2; [2] 12, 19; [4] 15, 4; 15, 6; 15, 16;
veţi rămînea *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 8, 31; 15, 4; 15, 7;
vor rămînea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 15, 7;

răní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verwunden" : „blesser" : (2x)
rănindu *verb gerunziu* [3] 10, 30; 20, 12;

răpáos → repaus

răpăosá → răposa

răpí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „ausrauben" : „piller" : (4x)
hrăpêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 10, 13;
au fost hrăpit *verb indicativ mcpf. perifrastic 3 sg.* [3] 8, 29;
să hrăpască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 10, 29;
va hrăpi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 10, 28;

răpíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Plünderei, Raub" : „pillage, butin" : (1x)
hrăpire *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 11, 39;

răpitór : (1551-1553 ES) : adj. : „raubgierig, reißend" : „rapace, carnassier" : (1x)
răpitori *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 15;

răpitúră : (1581-1582 PO) : s. f. : „Plünderei, Raub" : „pillage, butin" : (1x)
hrăpituri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 25;

răposá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „1. ausruhen, 2. sterben" : „1. reposer, 2. mourir" : (2x)
răposă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 15, 39;
să vor răpăosa *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 8, 11;

răpştí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „murren" : „murmurer, grogner" : (3x)
răpştiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 6, 41;
răpştiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 20, 11;
răpştiţi *verb imp. 2 pl.* [4] 6, 43;

răpştíre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Murren" : „murmure" : (1x)
răpştire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 7, 12;

răsădíre : (1632 EUSTR. PRAV. 679, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Pflanzung" : „l'action de planter" : (1x)
răsădirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 13;

răsărí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. aufgehen, 2. spriessen, auswachsen" : „1. se lever, 2. germer" : (10x)
răsare *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 45; [2] 4, 27;
răsări *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 4, 16; 13, 26; [2] 4, 5;
răsărind *verb gerunziu* [1] 13, 6; [2] 4, 6; 16, 2; [3] 8, 6;
răsăriră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 13, 5;

răsărít : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Sonnenaufgang, 2. Osten" : „1. lever (du soleil), 2. est, levant" : (7x)
răsărit *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 2; 2, 9; 24, 27; [3] 13, 29;
răsăritul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 1, 78;
răsărituri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 1; 8, 11;

răscumpărá : (1620 MOXA) : v. I : „erlösen" : „racheter" : (1x)
să răscumpere *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 24, 21;

răscumpăráre : (1620 MOXA) : s. f. : „Erlösung" : „rédemption" : (5x)
răscumpărare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 28; [2] 10, 45; [3] 1, 68;
răscumpărarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 2, 38; 21, 28;

răsipí → risipi

răsipíre → risipire

răsipít → risipit

răspî́ntie : (1495 DLRV) : s. f. : „Kreuzweg" : „carrefour" : (1x)
răspîntiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 11, 4;

răsplătí : (c. 1640 URECHE[2] 83) : v. IV : „vergelten" : „récompenser" : (2x)
răsplăti *verb infinitiv prezent* [3] 14, 14;
să va răsplăti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 14, 14;

răspúnde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „antworten, erwidern" : „répondre" : (230x)
ai răspuns *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 10, 28;
au răspuns *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 12, 28; [4] 5, 17; 12, 23;
răpunzînd *verb gerunziu* [1] 15, 28;
răspundea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 27, 12; [2] 14, 61; [3] 23, 9;
răspundeţi *verb imp. 2 pl.* [2] 11, 29; 11, 30;
răspunde-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 25, 37;
răspunsă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 1, 26;
răspunsără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 8, 28; [3] 20, 7;
răspunse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 12, 39; 15, 23; 27, 14; [2] 3, 33; 5, 9; 7, 28; 9, 38; 12, 29; 12, 34; 15, 5; 15, 9; [3] 3, 16; 4, 4; 8, 50; 13, 15; 17, 20; [4] 1, 21; 1, 48; 1, 49; 1, 50; 2, 19; 3, 3; 3, 5; 3, 9; 3, 10; 3, 27; 4, 10; 4, 13; 4, 17; 5, 7; 5, 11; 5, 19; 6, 7; 6, 26; 6, 29; 6, 43; 6, 68; 6, 70; 7, 16; 7, 20; 7, 21; 8, 14; 8, 19; 8,

34; 8, 49; 8, 54; 9, 3; 9, 11; 9, 25; 9, 27; 9, 30; 9, 36; 10, 25; 10, 32; 10, 34; 11, 9; 12, 30; 12, 34; 13, 7; 13, 8; 13, 26; 13, 36; 13, 38; 14, 23; 16, 31; 18, 8; 18, 20; 18, 23; 18, 34; 18, 35; 18, 36; 18, 37; 19, 11; 19, 22; 20, 28;
răspunseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 12, 38; 25, 9; [2] 8, 4; [4] 2, 18; 7, 46; 7, 47; 7, 52; 8, 33; 8, 39; 8, 48; 9, 20; 9, 34; 10, 33; 18, 5; 18, 30; 19, 7; 19, 15; 21, 5;
răspunzi *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 26, 62; [2] 14, 60; 15, 4; [4] 18, 22;
răspunzind *verb gerunziu* [3] 10, 27;
răspunzînd *verb gerunziu* [1] 3, 15; 4, 4; 8, 8; 11, 4; 11, 25; 12, 48; 13, 11; 13, 37; 14, 28; 15, 3; 15, 13; 15, 15; 15, 24; 15, 26; 16, 2; 16, 16; 16, 17; 17, 4; 17, 11; 17, 17; 19, 4; 19, 27; 20, 13; 20, 22; 21, 21; 21, 24; 21, 27; 21, 29; 21, 30; 22, 1; 22, 29; 24, 4; 25, 12; 25, 26; 25, 40; 26, 23; 26, 25; 26, 33; 26, 63; 26, 66; 27, 21; 27, 25; 28, 5; [2] 6, 37; 7, 6; 8, 29; 9, 5; 9, 12; 9, 17; 9, 19; 10, 3; 10, 5; 10, 20; 10, 24; 10, 29; 10, 51; 11, 14; 11, 22; 11, 29; 11, 33; 11, 33; 12, 17; 12, 24; 12, 35; 13, 2; 13, 5; 14, 20; 14, 48; 15, 2; 15, 12; [3] 1, 19; 1, 35; 1, 60; 3, 11; 4, 8; 4, 12; 5, 5; 5, 22; 5, 31; 6, 3; 7, 22; 7, 40; 7, 43; 8, 21; 9, 19; 9, 20; 9, 41; 9, 49; 10, 30; 10, 41; 11, 7; 11, 45; 13, 2; 13, 8; 13, 14; 13, 25; 14, 3; 14, 5; 15, 29; 17, 17; 17, 36; 19, 40; 20, 3; 20, 24; 20, 34; 20, 39; 22, 51; 23, 3; 23, 40; 24, 18;
să răspunză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 22, 46; [3] 14, 6;
va răspunde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 25, 45;
veţi răspunde *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 12, 11; 21, 14; 22, 68;
vor răspunde *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 25, 44; [2] 14, 40;

răspúns : (1551-1553 ES) : s. n. : „Antwort" : „réponse" : (5x)
răspuns *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 12; [4] 1, 22; 19, 9;
răspunsul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 20, 26;
răspunsurile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 2, 47;

răstí : (1551-1553 ES) : v. IV : „widersprechen" : „brusquer qqn. en paroles" : (1x)
răstindu-se *verb gerunziu* [2] 1, 43;

răstigní : (1551-1553 ES) : v. IV : „kreuzigen" : „crucifier" : (34x)
a să răstigni *verb infinitiv prezent* [3] 24, 7;
au răstignit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 19, 18; 19, 23;
răstignêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 15, 13; 15, 14; [3] 23, 21; 23, 21; [4] 19, 6; 19, 6; 19, 15;
răstignindu *verb gerunziu* [2] 15, 24;
răstigniră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 27, 35; [2] 15, 25; 15, 27; [3] 23, 33; 24, 20;
răstigniţi *verb imp. 2 pl.* [4] 19, 6;
răstigni-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 23, 34;
s-au răstignit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 19, 20; 19, 32; 19, 41;
să răstignească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 20, 19; 27, 26; 27, 31; [2] 15, 15; 15, 20; [3] 23, 23;
să răstignescu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 19, 10; 19, 15;
să răstigniră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 27, 38;
să să răstignească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 27, 22; 27, 23; [4] 19, 16;
să să răstingnească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 26, 2;

răstignít : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „gekreuzigt" : „crucifié" : (5x)
cel răstignit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 16, 6;
răstignit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 23, 39;
răstignitul *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 28, 5;
răstigniţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 44; 2] 15, 32;

răsturná : (1551-1553 ES) : v. I : „stürzen" : „renverser" : (4x)
au răsturnat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 21, 12;
răsturnă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 11, 15; 15, 46;
va răsturna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 3;

răsturnát : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „umgestürzt" : „renversé" : (2x)
răsturnată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 16, 4; [3] 24, 2;

rătăcí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(sich) verirren, verführen" : „(s')égarer" : (4x)
rătăciţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 12, 27;
va rătăci *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 18, 12;
vă rătăciţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 22, 29; [2] 12, 24;

rătăcíre : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Verirrung" : „égarement" : (1x)
rătăcirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 64;

rătăcít : (1551-1553 ES) : adj./s. : „umherirrend" : „égaré, perdu" : (2x)
cea rătăcită *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 12;
nerătăcite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 13;

rău : (1490 DRHA III, 75 / în antr. Dumitru *Rău*) : adj./s. : „1. böse, schlecht, 2. Böse, Schlechter" : „1. mauvais, 2. méchant" : (72x)
cei răi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 49;
cêle rêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 5, 29;
cel rău *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 13; [4] 17, 15;
foarte răi *adj. calificativ gradul superlativ masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 28;
mai rău *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 5, 14;
mai rea *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 16; 27, 64;
mai rêle *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 45; [3] 11, 26;
mai rêle *adj. calificativ gradul comparativ neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 45; [3] 11, 26;
răi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 11; 12, 34; 22, 10; [3] 11, 13;
răi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 45; 21, 41; [3] 6, 35;
rău *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 4; 15, 4; 27, 23; [2] 3, 4; 5, 26; 7, 10; 15, 14; [3] 6, 9; 23, 22; 23, 32; 23, 33; 23, 39; [4] 18, 23;
rău *adv. de mod poz.* [1] 4, 24; 8, 6; 15, 22; 17, 15; 21, 41; [2] 9, 39; 14, 4; [4] 18, 23;

rău *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 23; 7, 18; 12, 35; 20, 15; [3] 6, 45; 11, 34; 23, 41;
rău *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 39;
răul *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 11;
răul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 6, 45; 16, 25;
răului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 5, 39;
rea *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 35; 16, 4; 24, 48; 25, 26; [3] 6, 45;
rea *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. voc. neart.* [3] 19, 22;
rêle *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. gen./dat. neart.* [1] 12, 45;
rêle *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 17; 7, 18;
rêle *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 19; [2] 7, 21; [3] 8, 2; [4] 3, 19; 7, 7;
rêle *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 35; [2] 7, 23; [4] 3, 20; 18, 30;
rêlele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 3, 19;
un rău *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 6, 22;

răutáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Schlechtigkeit, Bosheit, 2. Übel" : „1. méchanceté, 2. mal" : (2x)
răutate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 11, 39;
răutatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 34;

răveneálă → reveneală

răzbói : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Krieg" : „guerre" : (3x)
războaie *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 24, 6; 24, 6; [3] 21, 9;

răźmeriţă : (1563 CORESI, PRAXIU 360) : s. f. : „Aufruhr, Aufstand" : „émeute, révolte" : (1x)
răzmiriţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 21, 9;
răźmiriţă → răzmeriţă

réce : (1493 DERS / în top. *Recea*) : adj. : „kalt" : „froid" : (1x)
rêce *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 42;

repáus : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Ruhe, Erholung" : „repos" : (2x)
răpaos *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 29; 12, 43;

reveneálă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Befeuchtung" : „humectage" : (1x)
răveneală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 8, 6;

ridicá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (an)heben, 2. erhöhen, 3. aufstehen, sich verschwören" : „1. lever, soulever, 2. élever, porter, 3. se révolter, conspirer" : (59x)
ai rîdicat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 20, 15;
a rîdica *verb infinitiv prezent* [3] 3, 8;
aţi răđicat *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [2] 8, 19;
au rîdicat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 20, 2; 20, 13;
au răđicat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 13, 18; 17, 1;
rădicară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 17, 13; [4] 8, 59; 11, 41;
rădicaţi *verb imp. 2 pl.* [3] 21, 28; [4] 2, 16; 4, 35; 11, 38;
rădica-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 4, 11;
rădică *verb imp. 2 sg.* [4] 5, 11; 5, 12; 15, 2; 19, 15; 19, 15;
rădică *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 52; [4] 5, 9; 11, 41; 19, 38;
rădică *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 2, 21; [4] 1, 29;
rădică-te *verb imp. 2 sg.* [1] 21, 21; [2] 11, 23;
rădicînd *verb gerunziu* [1] 17, 8; [3] 6, 20; 11, 27; 16, 23; [4] 6, 5;
rădicîndu *verb gerunziu* [2] 2, 12; 8, 24;
rădicîndu-să *verb gerunziu* [2] 4, 8; [4] 8, 7;
ridică *verb imp. 2 sg.* [4] 5, 8;
rîdica-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 4, 6;
rîdică *verb imp. 2 sg.* [1] 9, 6; 17, 27;
rîdică *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 9, 27; [3] 1, 69;
rîdicînd *verb gerunziu* [3] 24, 50;
să rădica *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 6, 18;
să rădice *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 19, 31;
să rădice *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 18, 13; [4] 19, 38;
să rădici *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [4] 5, 10;
să rîdic *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 20, 15;
să rîdică *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 9, 17;
să rîdice *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 3, 9; 22, 24; [2] 12, 19;
să va rădica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 13, 8;
va rădica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 16, 22;
vei rîdica *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [4] 2, 20;
voiu rîdica *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 2, 19;
vor rîdica *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 11, 48;

ridicát : (1551-1553 ES) : adj. : „gehoben" : „levé" : (1x)
rîdicată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 20, 1;

rimleán → rîmlean

rimlenésc → rîmlenesc

risipí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zerstreuen, verstreuen" : „disperser" : (13x)
ai răsipit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 25, 24;
am răsipit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 25, 26;
răsipêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 30; [3] 11, 23; 16, 1; [4] 10, 13;
răsipi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 51; 15, 13;
să să răsipească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 24, 2; [2] 13, 2;
să vă răsipiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 16, 32;
să vor răsipi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 26, 31; [2] 14, 27;

risipíre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Zerstreuung, Dispersion" : „dispersion, dissipation" : (2x)
răsipirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 27; [4] 7, 35;

risipít : (1551-1553 ES) : adj. : „verstreut" : „dispersé" : (1x)
cei răsipiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* [4] 11, 52;

rîde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „lachen" : „rire" : (4x)
rîdea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 5, 40;
rîdeţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 6, 25;
-şi rîdea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 9, 24;
veţi rîde *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 6, 21;

rîdicá → ridica

rîdicát → ridicat

rîmleán : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Römer" : „Romain" : (3x)
rîmlênii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [4] 11, 48;
rimlêni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 0, 2;
rimlênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 0, 2;

rîmlenésc : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „römisch" : „romain" : (1x)
rimleneşti *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 23, 38;

rîmlenéşte : (1682-1686 DOS. VS., sept. 17[r]) : adv. : „auf lateinisch" : „en latin" : (1x)
rîmlenêşte *adv. de mod* [4] 19, 20;

rînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Reihe, Rang, 2. Mal" : „1. rangée, rang, 2. fois" : (2x)
rînd *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 3; [4] 9, 24;

rînduí : (c. 1564 CORESI, CAZ. 178) : v. IV : „1. einsetzen, 2. (an)ordnen" : „1./2. ordonner" : (5x)
aţi rînduit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [2] 7, 13;
au rînduit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 27, 10; [2] 10, 4;
rîndui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 8, 32;
rînduise *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 28, 16;

rînduiálă : (1642 CAZ. GOV. 372) : s. f. : „Ordnung" : „ordre" : (9x)
rînduiala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 2; 15, 3; 15, 6; [2] 7, 3; 7, 5; 7, 9; 7, 13; [3] 1, 5; 1, 8;

rînduít : (1581-1582 PO) : adj. : „geordnet" : „ordonné" : (3x)
rînduit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 7, 8; [3] 22, 22;
rînduită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 3, 13;

rî́pă : (1400 DERS / în top. *Rîpi*) : s. f. : „Abgrund" : „précipice" : (1x)
rîpei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 8, 32;

rîu : (1377 DRĂGANU / în top. *Ryusoor*) : s. n. : „Fluss, Strom" : „fleuve, torrent" : (4x)
rîul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 1, 5;
rîuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 7, 38;
rîurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 7, 25; 7, 27;

rîvníre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 207) : s. f. : „Eifer" : „zèle" : (1x)
rîvnirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 2, 17;

roádă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frucht" : „fruit" : (12x)
roadă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 33; [3] 13, 7; 13, 9; [4] 4, 36; 12, 24; 15, 2; 15, 2; 15, 2; 15, 4; 15, 5; 15, 8; 15, 16;

rob, roábă : (1559-1560 BRATU) : s. m./f. : „Sklave, Zofe, Magd" : „esclave, servante" : (10x)
roaba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 38;
rob *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 29; 18, 33; [4] 8, 34;
robi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 31; 24, 49;
robii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [4] 18, 18; 18, 26;
robilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 4, 18;
robul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 8, 35;

robí : (1563 CORESI, PRAXIU 183) : v. IV : „versklaven" : „s'asservir" : (1x)
să vor robi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 21, 24;

rod, roádă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f./n. : „Frucht" : „fruit" : (35x)
roada *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 2; [3] 6, 43; 20, 10; [4] 15, 16;
rod *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 8; 3, 10; 13, 8; 13, 22; 13, 23; 13, 26; 21, 19; 26, 29; [2] 4, 7; 4, 8; 4, 19; 4, 20; 11, 14; [3] 3, 9; 8, 8; 8, 14; 8, 15; 13, 6;
rodul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 7, 16; 21, 34; 21, 41; 21, 43; [2] 4, 29; 14, 25; [3] 1, 42; 6, 44; 22, 18;
rodului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 21, 34;
roduri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 3, 8;
rodurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 12, 17; 12, 18;

rodí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „Früchte tragen" : „donner des fruits" : (2x)
au rodit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 12, 16;
rodêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 4, 28;

rost : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Mund" : „bouche" : (4x)
rostul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 2; 13, 35; [3] 1, 70; 4, 22;

róşcovă : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Frucht des *Ceratonia siliqua*" : „fruit de *Ceratonia siliqua*" : (1x)
roşcovi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 15, 16;

roşí : (1551-1553 ES) : v. IV : „rot machen, röten" : „devenir rouge, rougir" : (2x)
să ruşaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 2; 16, 3;

róşu : (1434 DERS / în top. *Roşiori*) : adj. : „rot" : „rouge" : (1x)
roşie *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 28;

rúdă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Geschlecht, Verwandte, Familie, Stamm" : „race, parent, famille, tribu" : (23x)
ruda *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 16; 12, 41; 12, 42; [2] 8, 38; 13, 30; [3] 1, 61; 2, 36; 11, 29; 11, 32; 11, 50; 11, 51; 17, 25; 21, 32;
rudă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 4; [3] 19, 12;
rudă *subst. comun fem. sg. voc. neart.* [1] 17, 17; [2] 9, 19; [3] 9, 41;
rude *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 12, 45;
rude *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 22, 30;
rudei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 8, 12; [3] 11, 30; 11, 31;

rudénie : (1551-1553 ES) : s. f. : „Geschlecht, Familie" : „race, famille" : (7x)
rudenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 21, 16; [4] 18, 26;
rudenii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 6, 4; [3] 2, 44;
rudeniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 36;
rudeniile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 58; 14, 12;

rug : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Unkraut" : „ronce" : (2x)
rug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 26;

rugului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 20, 37;

rugá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „bitten" : „prier" : (94x)
ai rugat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 18, 32;
a să ruga *verb infinitiv prezent* [3] 18, 1;
a ruga *verb infinitiv prezent* [2] 5, 17;
a vă ruga *verb infinitiv prezent* [2] 11, 25;
era rugîndu-se *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* [3] 1, 10;
mă rog *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 17, 9; 17, 9; 17, 15; 17, 20;
mă rugaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [3] 9, 40; 22, 32;
mă voiu ruga *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 14, 33;
rogu *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 8, 28; 9, 38; 14, 18; 14, 19; 16, 27;
ruga *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 8, 31; [2] 5, 10; 6, 56; [3] 8, 31; [4] 4, 40;
ruga *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 14, 36; 18, 29; [2] 5, 18; [3] 4, 38; 8, 41; 15, 28;
ruga *verb infinitiv prezent* [1] 26, 53;
rugară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 8, 34; 15, 23; 16, 1; [2] 5, 12; 7, 32; 8, 22; [3] 7, 4; 8, 32; 8, 37;
rugaţi-vă *verb imp. 2 pl.* [1] 24, 20; [3] 22, 40;
rugă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 5, 23; 7, 26; [3] 5, 3; 5, 12; 7, 36; 8, 38; 11, 37;
rugînd *verb gerunziu* [1] 8, 5; [3] 7, 3;
rugîndu *verb gerunziu* [2] 1, 40;
rugîndu-se *verb gerunziu* [1] 26, 39; [3] 3, 21; 9, 18; 9, 29; 11, 1;
rugîndu-vă *verb gerunziu* [1] 6, 7; 23, 13; [2] 11, 24; [3] 21, 36;
să mă rog *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 26, 36;
să ne rugăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [3] 11, 1;
să roagă *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 14, 32;
să ruga *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 1, 35; 14, 39; [3] 5, 16; 18, 11; 22, 41; 22, 44;
să rugă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 26, 42; 26, 44; [2] 14, 35;
să să roage *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 14, 23; 19, 13; [2] 6, 46; [3] 6, 12; 9, 28;
să să roage *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 6, 5; [3] 18, 10;
te roagă *verb imp. 2 sg.* [1] 6, 6;
te rogi *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 6, 5; 6, 6;
vă rugaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 5, 44; 6, 9; 9, 38; 26, 41; [2] 13, 18; 13, 33; 14, 38; [3] 6, 28; 10, 2; 22, 46;
vă rugaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 11, 2;
voiu ruga *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 14, 16; 16, 26;

rugáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Bitte" : „demande" : (1x)
rugarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 0, 2;

rugăciúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Bittgebet" : „prière" : (13x)
rugăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 22; [2] 9, 29; 11, 17; 12, 40; [3] 19, 46; 20, 47; 22, 45;
rugăciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 21; [3] 1, 13; 6, 12;
rugăciuni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 37; 5, 33;
rugăciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 21, 13;

rugínă : (1490 DERS / în top. *Rugina*) : s. f. : „Rost" : „rouille" : (2x)
rugina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 19; 6, 20;

rúmpe → rupe

rúpe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „zerreissen" : „déchirer, rompre" : (10x)
rumpe-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 5, 37;
rumpe-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 7, 6;
rumpînd *verb gerunziu* [3] 8, 29;
rupîndu *verb gerunziu* [2] 14, 63;
rupse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 26, 65;
s-au rupt *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 21, 11;
să rumpea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 5, 6;
să rumpsêse *verb indicativ mcpf. 3 pl.* [2] 5, 4;
să rupse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 27, 51; [2] 15, 38;

ruşí → roşi

ruşiná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „beschämen, sich schämen" : „faire honte, avoir honte" : (10x)
mă ruşinez *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 18, 4;
neruşinîndu-să *verb gerunziu neg.* [3] 18, 2;
ruşina-se-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 21, 37;
să ruşina *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 13, 17;
să va ruşina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 8, 38; 8, 38; [3] 9, 26; 9, 26;
să vor ruşina *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 12, 6; [3] 20, 13;

ruşíne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schande" : „honte" : (2x)
ruşine *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 14, 9; 16, 3;

rútă : (1648 NTB 237) : s. f. : „Raute (*Ruta graveolens*)" : „rue (*Ruta graveolens*)" : (1x)
ruta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 11, 42;

S

sabahtáni : (1648 NTB 206) : aram. *σαβαητάνι* : „sabachthani" : „sabachthani" : (2x)
savahtaní *aramaism* [2] 15, 34;
savahtháni *aramaism* [1] 27, 46;

sábie : (1462-1463 DERS) : s. f. : „Schwert" : „épée" : (17x)
sabie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 34; 26, 52; 26, 52; [3] 2, 35; 22, 36; [4] 18, 10;
sabiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 21, 24;
sabii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 26, 47; 26, 55; [2] 14, 43; 14, 48; [3] 22, 52;
sabiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 51; 26, 52; [2] 14, 47; [3] 22, 49; [4] 18, 11;

sac : (1482-1492 DERS) : s. m. : „Sack" : „sac" : (2x)
sac *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 21;
saci *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 10, 13;

saduchéu : (1551-1553 ES) : s. m. : „Sadduzäer" : „sadducéen" : (9x)
al saducheilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 16, 6; 16, 11;
saduchei *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 7; [2] 12, 18; [3] 20, 27;
saducheii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 1; 22, 23;
saducheilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 16, 12; 22, 34;

samarineán, -eán(c)ă : (1642 CAZ. GOV. 413) : adj./s. : „1. samaritisch, 2. Samariter" : „1. samaritain, 2. Samaritain" : (7x)
al samarinênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 9, 52;
samarinean *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 17, 16;
samarineana *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [4] 4, 9;
samarineancă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 4, 9;
samarinênii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [4] 4, 9;
samarinênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 10, 5;
un samarinean *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 10, 33;

samariteán : (c. 1564 CORESI, CAZ. 80) : s. m. : „Samariter" : „samaritain" : (3x)
samaritean *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 8, 48;
samaritêni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 4, 39;
samaritênii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [4] 4, 40;

sámă → seamă

sără → seară

sárcină : (1551-1553 ES) : s. f. : „Last" : „charge" : (4x)
sarcina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 30;
sarcine *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 4; [3] 11, 46; 11, 46;

sáre : (1551-1553 ES) : s. f. : „Salz" : „sel" : (8x)
sare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 49; 9, 50;
sarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 13; 5, 13; [2] 9, 50; 9, 50; [3] 14, 34; 14, 34;

sat : (1344 DRĂGANU / în top. *Zath*) : s. n. : „Dorf" : „village" : (31x)
sat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 11; [2] 8, 26; 8, 26; 11, 2; [3] 9, 56; 17, 12; 19, 30; 24, 28; [4] 11, 30;
sate *subst. comun neutru. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 15; [2] 5, 14; 6, 36; 6, 56; [3] 8, 1; 8, 34; 9, 12; 13, 22;
satele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 9, 35; [2] 1, 38; 6, 6; 8, 27; [3] 5, 17; 9, 6;
satul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 21, 2; 26, 36; [4] 7, 42; 11, 1;
un sat *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 16, 12; [3] 9, 52; 10, 38; 24, 13;

satánă : (1551-1553 ES) : s. m. (n. pr.), după gr. masc. *σατανᾶς* (declinabil) < *σατάν* (indeclinabil, ebraism) : „Satan" : „Satan" : (17x)
satana *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 10, 18; 13, 16; 22, 3; [4] 13, 27;
sataná *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 26; [2] 3, 23; [3] 11, 18; 22, 31;
satána *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 13; 3, 23; 3, 26; 4, 15;
satanắ *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 26;
satano *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [1] 4, 10; [2] 8, 33;
satáno *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [1] 16, 23;
satanó *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [3] 4, 8;

savaht(h)áni → sabahtani

sau : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „oder" : „ou" : (77x)
sau *conjuncţie coord.* [1] 5, 17; 5, 36; 6, 24; 6, 31; 6, 31; 7, 9; 7, 16; 9, 5; 10, 37; 10, 37; 12, 5; 12, 29; 12, 33; 15, 4; 15, 5; 15, 6; 16, 14; 16, 26; 17, 25; 18, 8; 18, 8; 18, 8; 18, 16; 18, 20; 24, 23; 25, 37; 25, 38; 25, 38; 25, 39; 25, 39; 25, 44; 25, 44; 25, 44; 25, 44; 25, 44; [2] 3, 33; 4, 21; 4, 30; 6, 15; 7, 10; 7, 11; 7, 12; 8, 37; 10, 29; 10, 29; 10, 29; 10, 29; 13, 21; [3] 2, 24; 5, 23; 6, 42; 8, 16; 9, 25; 11, 11; 11, 12; 12, 11; 12, 14; 12, 29; 13, 4; 13, 15; 14, 5; 14, 12; 14, 31; 15, 8; 16, 13; 16, 13; 17, 7; 17, 21; 17, 23; 18, 11; 18, 29; 18, 29; 18, 29; 18, 29; 20, 2; [4] 2, 6; 13, 29;

să : (1521 NEACŞU) : conj. : „dass" : „que" : (9x)
să *conjuncţie subord.* [1] 5, 25; 13, 29; 27, 64; [2] 13, 36; [3] 8, 12; 13, 9; 19, 31; 21, 34; [4] 18, 17;

săblăzní : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „sündigen" : „pécher" : (1x)
săblăznêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 30;

săbór → sobor

săcắ → secă

săcerătúră → secerătură

săcúre → secure

sădí : (1551-1553 ES) : v. IV : „pflanzen" : „planter" : (6x)
au sădit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 15, 13;
sădi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 21, 33; [2] 12, 1; [3] 20, 9;
sădiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 17, 28;
te sădêşte *verb imp. 2 sg.* [3] 17, 6;

sădít : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 217) : adj. : „gepflanzt" : „planté" : (1x)
sădit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 13, 6;

săláş : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Unterkommen" : „demeure" : (5x)
sălaş *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 7; 10, 34;
sălaşul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 14, 14; [3] 22, 11;
sălaşuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 14, 2;

sălăşluí : (a. 1633 GCR I, 82) : v. IV : „wohnen" : „demeurer, habiter" : (4x)
sălăşlui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 2, 23; [4] 1, 14;
sălăşluiescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 32;
să sălăşlui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 21, 17;

sălăşuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(be)herbergen, hausen" : „demeurer, habiter" : (1x)
să sălăşuiască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 4, 32;

sălbátec → sălbatic

sălbátic : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „wild, roh" : „sauvage" : (2x)
sălbatecă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 4;
sălbatică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [2]

1, 6;

săltá : (1551-1553 ES) : v. I : „springen" : „sauter" : (3x)
săltaţi *verb imp. 2 pl.* [3] 6, 23;
săltă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 41; 1, 44;

săltătór, -oáre : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : adj. : „sprudelnd" : „jaillissant" : (1x)
săltătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 4, 14;

sămănáre → semănare

sămănát → semănat

sămănătór → semănător

sămănătúră → semănătură

săminţie → seminţie

sămînţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Samen, Saat, 2. Geschlecht" : „1. semence, graine, 2. descendance, race" : (19x)
săminţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 32;
sămînţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 37; 13, 38; 22, 24; [2] 4, 26; 4, 27; 12, 19; [3] 8, 5; 8, 11; 20, 28; [4] 8, 33;
sămînţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 24; 13, 27; 22, 25; [2] 12, 20; 12, 21; 12, 22; [4] 8, 37;
seminţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 4, 31;

sămn → semn

sănătós : (1551-1553 ES) : adj./s. : „1. gesund, 2. vernünftig" : „1. sain, 2. sainement, raisonnablement" : (16x)
sănătoasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 13; [2] 3, 5; 5, 34; [3] 6, 10; 7, 10;
sănătos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 15, 27; [4] 5, 4; 5, 6; 5, 9; 5, 11; 5, 14; 5, 15; 7, 23;
sănătoşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 31;
sănătoşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 9, 12; [3] 5, 31;

sănătoşá/-í → însănătoşá/-í

săpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. graben, 2. durchbrechen" : „1. creuser, 2. casser" : (10x)
a săpa *verb infinitiv prezent* [3] 16, 3;
sapă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 19; 6, 20;
săpă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 21, 33; 25, 18; [2] 12, 1; [3] 6, 48;
să sape *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 24, 43; [3] 12, 39;
voiu săpa *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 13, 8;

săpát : (1404-1406 DERS / în top. *Săpatul*) : adj./s. : „gegraben" : „creusé" : (1x)
săpat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 23, 53;

săptămînă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Woche" : „semaine" : (2x)
a săptămînii *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 16, 9;
săptămînă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 18, 12;

sărá : (1551-1553 ES) : v. I : „salzen" : „saler" : (4x)
să va săra *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 13; [2] 9, 49; 9, 49; [3] 14, 34;

sărác : (1525 DERS / în top. Valea *Siracilor*) : adj./s. : „1. arm, elend, 2. Arme, Elende" : „1./2. pauvre, malheureux" : (24x)
cea săracă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [3] 21, 3;
cei săraci *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 3;
sărac *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 16, 20;
săracă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 42; 12, 43; [3] 21, 2;
săraci *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 14, 18;
săraci *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 12, 6; 12, 8;
săracii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 26, 11; [2] 14, 7; [3] 6, 20; 7, 23; 14, 13;
săracilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 11, 5; 19, 21; 26, 9; [2] 10, 21; 14, 5; [3] 4, 18; 18, 22; 19, 8; [4] 12, 5; 13, 29;

sărbătoáre : (1551-1553 ES) : s. f. : „Feiertag" : „fête" : (17x)
a sărbătorii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [4] 7, 37;
sărbătoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 5; [4] 4, 45; 5, 1; 7, 10; 7, 11; 11, 56; 12, 12; 12, 20;
sărbătoarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 22, 1; [4] 6, 4; 7, 2; 7, 8; 7, 8; 13, 1;
sărbători *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [4] 2, 23;
sărbătorii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [4] 7, 14;

sărutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „küssen" : „embrasser" : (8x)
săruta *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 7, 38;
sărută *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 26, 49; [2] 14, 45; [3] 15, 20;
sărutîndu *verb gerunziu* [3] 7, 45;
să sărute *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 22, 47;
voiu săruta *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 26, 48; [2] 14, 44;

sărutáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Kuss" : „baiser, embrassade" : (2x)
sărutare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 7, 45; 22, 48;

sătós → setos

sătúl : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj./s. : „satt" : „rassasié" : (1x)
sătuilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* [3] 6, 25;

săturá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sättigen, satt werden" : „rassasier, être rassasié" : (14x)
să satură *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 15, 17;
să sature *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 8, 4;
să să sature *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 7, 27;
să să sature *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 16, 21;
să se sature *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 15, 33;
să săturară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 14, 20; 15, 37; [2] 6, 42; 8, 8; [3] 9, 17; [4] 6, 12;
sătura-vă-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 6, 21;
să vor sătura *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 6;
v-aţi săturat *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [4] 6, 26;

său : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./pron. pos. : „sein" : „son" :

(140x)
ai săi *adj. pron. pos. 3 masc. sg. nom./ac. pl.* [1] 10, 1; [2] 13, 27;
ai săi *pron. pos. 3 masc. sg. nom./ac. pl.* [4] 13, 1;
ale sale *adj. pron. pos. 3 fem. sg. nom./ac. pl.* [4] 10, 3;
ale sale *pron. pos. 3 sg. fem. nom./ac. pl.* [4] 1, 11; 8, 44; 16, 32; 19, 27;
al său *adj. pron. pos. 3 masc. sg. nom./ac. sg.* [2] 12, 6;
al său *pron. pos. 3 sg. masc. nom./ac. sg.* [4] 15, 19;
sa *adj. pron. pos. 3 fem. sg. gen./dat. sg.* [1] 10, 35; 14, 11; 15, 5; [2] 6, 24; 6, 28; 7, 11; 7, 12;
sa *adj. pron. pos. 3 fem. sg. nom./ac. sg.* [1] 9, 38; 10, 35; 10, 38; 13, 52; 13, 54; 14, 8; 15, 6; 16, 24; 16, 28; 19, 5; 19, 5; 19, 29; [2] 0, 3; 6, 1; 10, 7; 11, 23; [3] 8, 51; 10, 2; 12, 53; 14, 27; [4] 6, 42;
sale *adj. pron. pos. 3 fem. sg. gen./dat. sg.* [1] 19, 28; [3] 1, 48; 6, 45; 6, 45; [3] 10, 7; [4] 3, 4;
sale *adj. pron. pos. 3 fem. sg. gen./dat. pl.* [1] 14, 2;
sale *adj. pron. pos. 3 fem. sg. nom./ac. pl.* [1] 21, 34; 22, 3; 25, 14; [3] 15, 22; 24, 50; [4] 10, 4;
sale *adj. pron. pos. 3 neutru sg. nom./ac. pl.* [1] 26, 65; [2] 7, 33; 14, 63;
săi *adj. pron. pos. 3 masc. sg. gen./dat. pl.* [1] 4, 6; 16, 20; 16, 21; 16, 24; 19, 23; 23, 1; [2] 6, 21; [3] 20, 45;
săi *adj. pron. pos. 3 masc. sg. nom./ac. pl.* [1] 2, 18; 12, 49; 14, 22; 15, 32; 16, 13; 20, 20; 24, 31; [2] 8, 33; 9, 31; 13, 1; 13, 27; 14, 32; [3] 6, 20; 7, 18; 11, 1; 17, 1; 23, 11;
său *adj. pron. pos. 3 masc. sg. gen./dat. sg.* [1] 2, 22; 5, 22; 10, 35; 14, 3; 15, 5; 16, 27; 18, 35; 20, 8; 22, 2; 22, 24; 22, 25; 25, 18; [2] 6, 17; 7, 11; 7, 12; 8, 38; 12, 19; [3] 1, 32; 1, 59; 1, 62; 1, 69; 9, 42; 15, 12; 15, 29; 16, 5; 20, 28;
său *adj. pron. pos. 3 masc. sg. nom./ac. sg.* [1] 5, 22; 5, 45; 10, 25; 15, 6; 18, 32; 19, 5; 19, 29; 21, 37; 25, 21; 25, 26; [2] 10, 7; 12, 19; [3] 3, 19; 6, 40; 6, 40; 12, 43; 12, 47; 14, 21; 14, 26; 15, 15; [4] 1, 41; 6, 42; 13, 16; 15, 15;
său *adj. pron. pos. 3 neutru sg. gen./dat. sg.* [3] 1, 68; [4] 2, 21;
său *adj. pron. pos. 3 neutru sg. nom./ac. sg.* [1] 5, 2; 16, 26; [2] 2, 8; 8, 12; 10, 50; [3] 2, 3; 15, 16; [4] 5, 43;

săvái : (1581-1582 PO) : adv./conj. : „ob, wenn, oder" : „si, bien que" : (3x)
săvai *adv.* [2] 0, 2;
săvai *conjuncţie subord.* [3] 11, 8; 18, 4;

săvîrşí : (1551-1553 ES) : v. IV : „vollenden, vollmachen" : „accomplir, achever" : (12x)
am săvîrşit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 17, 4;
de săvîrşit *verb supin* [3] 14, 28;
s-au săvîrşit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 19, 28;
să săvîrşescu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 4, 34; 5, 36;
să vor săvîrşi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 12, 50;
săvîrşi *verb infinitiv prezent* [3] 14, 29; 14, 30;
săvîrşi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 11, 1;
săvîrşiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 2, 39;
săvîrşitu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 19, 30;
veţi săvîrşi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 16, 9;

săvîrşíre : (c. 1580-1619 COD. ST.) : s. f. : „Ende, Vollendung" : „fin, accomplissement" : (1x)
săvîrşire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 45;

săvîrşít : (1570 CORESI, LIT.) : s. n. : „Ende, Vollendung" : „fin, accomplissement" : (1x)
săvîrşit *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 18, 5;

scáun : (1495-1508 DERS / în top. *Scăunean*) : s. n. : „1. Stuhl, Sitz, 2. Thron" : „1. chaise, siège, 2. trône" : (16x)
scaun *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 34; 22, 44; [2] 12, 36; [3] 20, 43; [4] 19, 13;
scaune *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 28; [3] 1, 52; 22, 30;
scaunele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 21, 12;
scaunile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 23, 6; [2] 11, 15;
scaunul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 19, 28; 23, 2; 23, 22; 25, 31; [3] 1, 32;

scădeá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „(sich) erniedrigen" : „baisser, s'abaisser" : (2x)
a mă scădea *verb infinitiv prezent* [4] 3, 30;
să scază *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 22, 32;

scăldát : (c. 1665-1672 MS. 4389, 624/1) : adj./s. : „gebadet" : „baigné" : (1x)
cel scăldat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 13, 10;

scăldătoáre : (1632 EUSTR. PRAV. 239, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Wanne" : „baignoire" : (5x)
scăldătoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 5, 2; 5, 4; 5, 7;
scăldătoarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 9, 7; 9, 11;

scăpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. entkommen, 2. retten" : „1. fuir, 2. sauver" : (2x)
a scăpa *verb infinitiv prezent* [3] 21, 36;
veţi scăpa *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 23, 33;

schimb : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wechsel" : „échange" : (3x)
schimbu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 26; [2] 8, 37;
schimbul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 2, 15;

schimbá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „wechseln" : „changer" : (3x)
mă voiu schimba *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 16, 4;
să schimbă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 17, 2;
schimbă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 9, 2;

schimbătór : (1611 DIRB XVII/2, 16, *ap.* TIKTIN) : s. m. : „Wechsler" : „changeur" : (5x)
schimbători *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 25, 27; [4] 2, 14;
schimbătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 11, 15; [3] 19, 23; [4] 2, 15;

scírbă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Bedrängnis, Betrübniss" : „tribulation, mal" : (2x)
scîrba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 15; 24, 29;

scîrbí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verabscheuen" : „répugner" : (1x)
vă scîrbiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [4] 7, 23;

scîrşníre → scrîşnire

sclipí : (1620 MOXA) : v. IV : schimmern" : „étinceler" : (1x)
fură sclipindu *verb indicativ perfect simplu perifrastic 3 pl.* [2] 9, 3;

scoáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. herausnehmen, -ziehen, 2. herausreissen, retten" : „1. sortir, tirer, 2. faire sortir, délivrer" : (88x)
am scos *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 7, 22;
a scoate *verb infinitiv prezent* [1] 7, 5; [2] 11, 15; [3] 19, 45;
au scos *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 1, 34; [4] 2, 15; 9, 35;
era scoţînd *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* [3] 11, 14;
s-au scos *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 15, 6;
să scoase *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 9, 25;
să scoateţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 15, 8;
să scoată *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 10, 1; [2] 3, 15; 9, 18; [3] 9, 40;
să scoată *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 9, 38; [2] 3, 23; 5, 10; 7, 26; [4] 4, 7; 15, 4;
să scotea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 7, 12;
să scoţ *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 7, 4;
să scoţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [3] 6, 42;
să scoţu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 6, 42; [4] 4, 15;
să vor scoate *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 8, 12;
scoasără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 20, 12;
scoase *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 21, 12; 26, 51; [2] 1, 12; 8, 23; 14, 47; [3] 10, 35; 24, 50; [4] 19, 13;
scoaseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 21, 39; [2] 15, 20; [3] 4, 29; [4] 9, 34;
scoate *verb imp. 2 sg.* [1] 5, 29; 7, 5; 18, 9; [2] 9, 47; [3] 6, 42;
scoate *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 9, 16; 9, 34; 12, 24; 12, 35; 12, 35; 13, 52; [2] 3, 22; [3] 6, 45; 6, 45; 11, 15; [4] 10, 3; 10, 4;
scoate *verb infinitiv prezent* [1] 17, 19; [2] 9, 28;
scoate-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 12, 31;
scoateţi *verb imp. 2 pl.* [1] 10, 8; [4] 2, 8;
scosêse *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [2] 16, 9;
scotea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 8, 16; [2] 1, 39; 6, 13;
scoţ *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 11, 20; 13, 32; [4] 19, 4;
scoţînd *verb gerunziu* [2] 5, 40; 9, 38; [3] 8, 54; 9, 49;
scoţîndu *verb gerunziu* [3] 20, 15;
scoţîndu-se *verb gerunziu* [1] 9, 33;
scoţu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 12, 27; 12, 28; [3] 11, 18; 11, 19;
va scoate *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 11; 12, 20; 12, 26;
vei scoate *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 8, 31;
voiu scoate *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 6, 37;
vor scoate *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 12, 27; [2] 16, 17; [3] 6, 22; 11, 19;

scobít : (1478-1482 LDSR 369) : adj. : „gemeißelt" : „creusé, gravé" : (1x)
scobit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 46;

scopí : (1620 MOXA) : v. IV : „verschneiden" : „châtrer" : (2x)
s-au scopit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 19, 12; 19, 12;

scorní : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „losbrechen" : „survenir, se produire" : (2x)
să scorni *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 4, 37; [3] 8, 23;

scórpie : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Skorpion" : „scorpion" : (2x)
scorpie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 11, 12;
scorpii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 10, 19;

scríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „schreiben" : „écrire" : (47x)
am scris *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 19, 22; 19, 22;
a scrie *verb infinitiv prezent* [3] 1, 3;
au scris *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 0, 2; 0, 2; 0, 2; 0, 2; 0, 2; 10, 5; 12, 19; [3] 20, 28; [4] 0, 1; 0, 1; 0, 2; 1, 45; 5, 46; 21, 24;
e scris *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 12;
s-ară scrie *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* [4] 21, 25;
s-au scris *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 20, 31;
s-au scris *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 4, 7; 11, 10; 26, 24; [2] 1, 2; [3] 10, 26;
să să scrie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 2, 3;
să să scrie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 2, 1; 2, 5;
să scrie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 10, 4;
să vor scrie *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 21, 25;
scrie *verb imp. 2 sg.* [3] 16, 7; [4] 19, 21;
scrie *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 0, 1; 0, 1; [4] 0, 1; 0, 1; 0, 2;
scrie *verb infinitiv prezent* [3] 16, 6;
scriia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 8, 6; 8, 8;
scris-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 0, 1; 0, 2;
scrise *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 63; [4] 19, 19;
scrisu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 4, 6; 4, 10; [4] 8, 17;

scriptúră : (1551-1553 ES) : s. f. : „Schrift" : „écriture" : (29x)
scriptura *subst. propriu fem. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 20; [2] 12, 16; 15, 28; [3] 4, 21; 16, 7; [4] 2, 22; [4] 7, 38; 7, 42; 10, 35; 13, 18; 17, 12; 19, 24; 19, 28; 19, 36; 20, 9;
scriptură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 20, 24; 23, 38; [4] 19, 37;
scripturi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 42;
scripturii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 22, 37;
scripturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 29; 26, 54; 26, 56; [2] 12, 24; 14, 49; [3] 24, 27; 24, 32; 24, 45; [4] 5, 39;

scris : (c. 1573-1578 PS. SCH. 315) : adj./s. : „(ein)geschrieben, Schrift" : „écrit, écriture" : (36x)
cêle scrise *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 18, 31;
cel scris *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [4] 15, 25;
scris *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 5; 4, 4; 21, 13; 26, 31; [2] 7, 6; 9, 13; 11, 17; 14, 21; 14, 27; [3] 2, 23; 3, 4; 4, 4; 4, 8; 4, 10; 4, 17; 7, 27; 19, 46; 20, 17; 24, 46; [4] 2, 17; 6, 31; 6, 45; 10, 34; 12, 14; 19, 19; 19, 20;
scris *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 10, 20;
scrisă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 37; [2] 15, 26; [3] 23, 38;
scrise *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 21, 22; 24, 44; [4] 12, 16;
scrise *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 20, 30;

scrisoáre : (1576 DIR) : s. f. : „geschriebener Text, Akt" : „texte écrit, acte" : (6x)
scrisoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 2;
scrisoarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 10; 15, 26; [3] 16, 6; [4] 0, 1; 0, 2;

scrîşní : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „knirschen" : „grin-cer" : (1x)
scîrşnêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 18;

scrîşníre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Knirschen" : „grincement" : (7x)
scîrşnirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 42; 13, 50; 24, 51; 25, 30;
scrîşnirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 12; 22, 13; [3] 13, 28;

scuipá/-í : (1551-1553 ES) : v. I/IV : „ausspucken" : „déverser" : (9x)
a scuipi *verb infinitiv prezent* [2] 14, 65;
au scuipit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 9, 6;
să va scuipi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 18, 32;
scuipiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 15, 19;
scuipind *verb gerunziu* [2] 8, 23;
scuipiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 26, 67;
scuipînd *verb gerunziu* [1] 27, 30; [2] 7, 33;
vor scuipi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 10, 34;

scuipát : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „Speichel, Spucke" : „crachat" : (1x)
scuipat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 9, 6;

sculá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „aufstehen, (sich) erheben" : „(se) lever" : (107x)
a să scula *verb infinitiv prezent* [2] 9, 10;
au sculat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 12, 17;
mă voiu scula *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 27, 63;
s-ar scula *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [3] 11, 8; 16, 31;
s-au sculat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 11, 11; 27, 64; 28, 6; 28, 7; [2] 6, 14; 6, 16; [3] 7, 16; 9, 7; 9, 8; 9, 19; 24, 6; 24, 34; [4] 7, 52;
să scoală *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 5;
să scoală *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 4, 27;
să sculă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 8, 15; 9, 9; 9, 25; [2] 2, 12; 5, 42; 9, 27; 10, 50; [3] 4, 16; 10, 25; [4] 11, 29; 11, 31;
să sculară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 25, 7; 27, 52; [3] 20, 1;
să va scula *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 42; 24, 8; [2] 9, 9; [3] 11, 31; 12, 36; 13, 25; [4] 11, 24;
să vor scula *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 10, 21; 24, 11; 24, 24; [2] 13, 12; 13, 22;
scoală *verb imp. 2 sg.* [1] 2, 20; 9, 5; [2] 2, 9; 2, 11; 5, 41; 10, 49; [3] 5, 23; 5, 24; 6, 8; 7, 14; 8, 54; 17, 19;
scoală *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 5, 21;
scoală-te *verb imp. 2 sg.* [2] 3, 3; [4] 5, 8;
scula *verb infinitiv prezent* [3] 11, 7;
scula-mă-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 15, 18;
scula-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 11, 8; [4] 11, 23;
scula-să-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 12, 41;
sculă-se *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 13, 4;
scula-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 21, 10;
scula-se-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 11, 32;
sculatu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 16, 6;
sculaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 17, 7; [2] 14, 42;
sculaţi-vă *verb imp. 2 pl.* [1] 26, 46; [3] 22, 46; [4] 14, 31;
sculă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 1, 31;
sculîndu-să *verb gerunziu* [1] 2, 14; 2, 21; [3] 4, 38; 4, 39; 22, 45; 24, 12; 24, 33; [4] 8, 10;
sculîndu-se *verb gerunziu* [1] 1, 24; 8, 26; 9, 7; 9, 19; 26, 62; [2] 1, 35; 2, 14; 4, 39; 7, 24; 10, 1; 14, 57; 14, 60; [3] 1, 39; 4, 29; 5, 25; 5, 28; 6, 8; 15, 20; 23, 1; [4] 21, 14;
sculîndu-te *verb gerunziu* [1] 2, 13; 9, 6;
voiu scula *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 6, 44;

sculáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Aufstehen" : „soulèvement" : (2x)
sculare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 0, 3;
scularea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 2, 34;

sculát : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „aufgestanden" : „soulevé" : (1x)
sculat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 16, 14;

scump : (1446 DERS / în top. Mihăilă *Scumpul*) : adj. : „schätzbar" : „précieux" : (1x)
scumpe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 23, 56;

scurt : (1449 DERS / în antr. *Scurtul*) : adv. : „kurz" : „court" : (1x)
scurt *adv. de mod* [2] 0, 1;

scurtá : (1551-1553 ES) : v. I : „verkürzen" : „abréger" : (2x)
ar fi scurtat *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* [2] 13, 20;
să vor scurta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 22;

scuturá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „schütteln" : „secouer" : (9x)
scuturaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 10, 14; [2] 6, 11; [3] 9, 5;
scutură *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 9, 20; [3] 9, 42;
scutură *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 9, 39;
scuturăm *verb indicativ prezent 1 pl.* [3] 10, 11;
scuturînd *verb gerunziu* [2] 9, 26;
scuturîndu *verb gerunziu* [2] 1, 26;

scuturát : (c. 1665-1672 MS. 4389, 442/[2]) : adj. : „geschüttelt" : „secoué" : (1x)
scuturată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 6, 38;

se : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. refl. : „sich" : „se" : (x92)
îşi *pron. refl. 3 dat. acc.* [1] 26, 65;
sine *pron. refl. 3 ac. acc.* [1] 6, 34; 8, 18; 9, 21; 12, 25; 12, 25; 12, 26; 12, 45; 13, 21; 16, 7; 16, 24; 18, 4; 21, 25; 23, 12; 23, 12; 25, 3; 27, 42; [2] 3, 13; 3, 24; 3, 25; 3, 26; 5, 5; 5, 30; 5, 37; 8, 34; 11, 31; 12, 7; 12, 33; 14, 4; 15, 31; [3] 1, 24; 7, 39; 7, 47; 9, 23; 9, 25; 9, 47; 10, 29; 11, 17; 11, 18; 12, 17; 16, 3; 18, 9; 18, 14; 18, 14; 18, 40; 20, 20; 21, 30; 23, 2; 23, 35; 24, 12; [4] 2, 24; 8, 22; 11, 33; 11, 38; 13, 4; 19, 12; 21, 1;
ş- *pron. refl. 3 dat. neacc.* [1] 7, 26;
-şi *pron. refl. 3 dat. neacc.* [1] 5, 32; 6, 16; 14, 15; 15, 2; 19,

9; 19, 13; 19, 15; 25, 7; 27, 24; [2] 1, 5; 2, 12; 5, 26; 6, 36; 7, 3; 7, 32; 8, 23; 8, 24; 8, 36; 9, 2; 10, 2; 10, 11; 10, 12; 10, 16; 14, 63; 16, 18; [3] 4, 40; 9, 12; 9, 58; 19, 12; 20, 19; 22, 36; 22, 36; [4] 21, 7;
şi- *pron. refl. 3 dat. neacc.* [2] 10, 29;

seámă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Menge, 2. Betracht" : „1. nombre, 2. considération" : (8x)
samă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 36; 18, 23; 18, 24; 21, 42; 25, 19; [2] 4, 38; [3] 16, 2; [4] 8, 6;

seáră : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./s. f. : „Abend" : „soir" : (19x)
sara *adv. de timp* [1] 14, 15; 26, 20; [2] 1, 32; 4, 35; 6, 47; 13, 35; 14, 17;
sara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 28, 1;
sară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 16; 14, 23; 16, 2; 27, 57; [2] 11, 11; 11, 19; 15, 42; [3] 24, 29; [4] 20, 19;
seară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 8; [4] 6, 16;

sec : (1421 DERS / în top. *Seacani*) : adj. : „trocken" : „sec, aride" : (1x)
seci *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 43;

secá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „austrocknen" : „sécher" : (4x)
săcă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 5, 29;
secă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 21, 19; 21, 20; [2] 11, 21;

secerá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „ernten" : „moissonner" : (10x)
să seceraţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 4, 38;
sêcer *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 25, 26;
sêceră *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 26; [3] 12, 24;
sêceră *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 4, 36; 4, 36; 4, 37;
sêceri *verb indicativ prezent 2 sg.* [3] 19, 21;
secerînd *verb gerunziu* [1] 25, 24; [3] 19, 22;

seceráre : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Ausmähen" : „fauchage" : (1x)
secerare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 10, 2;

secerát : (1551-1553 ES) : s. n. : „Ernte, Ausmähen" : „moisson, fauchage" : (2x)
secerat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 30;
seceratul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 4, 29;

séceră : (c. 1550 HC II, 452, *ap.* DLR) : s. f. : „Sichel" : „faucille" : (1x)
sêcerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 29;

secerătór : (1551-1553 ES) : s. m. : „Schnitter" : „moissonneur" : (2x)
secerătorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 39;
secerătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 13, 30;

secerătúră : (1551-1553 ES) : s. f. : „Ernte, Ausmähen" : „moisson, fauchage" : (8x)
săcerătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 37;
secerătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 38; 13, 39; [3] 10, 2; [4] 4, 35;
secerătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 4, 35;
secerăturii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 9, 38; [3] 10, 2;

seceríş : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „Ernte, Ausmähen" : „moisson, fauchage" : (1x)
secerişului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 13, 30;

secúre : (1509 DERS) : s. f. : „Axt, Beil" : „hache" : (2x)
săcurea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 10; [3] 3, 9;

semănáˡ : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „säen" : „semer" : (30x)
ai sămănat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 13, 27; 25, 24; [3] 19, 21;
am sămănat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 25, 26; [3] 19, 22;
a sămăna *verb infinitiv prezent* [2] 4, 3;
au sămănat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 13, 31; 13, 39;
samănă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 26; [2] 4, 16; [3] 12, 24;
samănă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 24; 13, 37; [2] 4, 14; 4, 14; [4] 4, 36; 4, 37;
s-au sămănat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 4, 20;
s-au sămănat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 13, 19; 13, 20; 13, 23;
sămăna *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 4, 4;
sămănă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 13, 25;
sămănînd *verb gerunziu* [1] 13, 4; [3] 8, 5;
să samănă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 4, 15; 4, 32;
să samene *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 13, 3; [3] 8, 5;
să va sămăna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 31;
seamănă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 70;

semănáˢ : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „ähnlich sein" : „ressembler" : (1x)
seamănă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 14, 70;

semănát : (c. 1573-1578 PS. SCH. 501) : adj. : „gesät" : „semé" : (3x)
sămănat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 19;
sămănat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 15;
sămănată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 22;

semănătór : (1551-1553 ES) : s. f. : „Sämann" : „semeur" : (4x)
sămănătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 3; [2] 4, 3; [3] 8, 5;
sămănătoriului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 13, 18;

semănătúră : (1551-1553 ES) : s. f. : „Aussaat" : „semis" : (3x)
sămănături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 1; [3] 6, 1;
sămînături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 23;

semenţíe → seminţie

seminţíe : (1563 CORESI, PRAXIU 25) : s. f. : „Stamm, Geschlecht" : „souche, descendance" : (3x)
săménţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 55;
semenţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 7, 42;

seminţiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 24, 30;

semn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Zeichen" : „signe" : (53x)
sămn *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 38; 12, 39; 12, 39; 26, 48; [2] 8, 11; 8, 12; 8, 12; 14, 44; [3] 11, 16; 23, 8; [4] 2, 18;
sămnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 4; 16, 4; [3] 11, 29; 11, 29; 11, 30;
sămnul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 12, 39; 16, 4; 24, 3; 24, 30; [2] 13, 4; [3] 2, 12; 11, 29; 21, 7;
semn *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 4, 54; 6, 30; 12, 18;
sêmne *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 24, 24; [2] 13, 22; 16, 20; [3] 21, 11; 21, 25; [4] 3, 2; 4, 48; 6, 26; 7, 31; 9, 16; 11, 47; 12, 37; 20, 30;
sêmnele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 16, 3; [2] 16, 17; [4] 2, 23; 6, 2;
sêmnelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [4] 2, 11;
semnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 1; [3] 2, 34; 5, 7; [4] 13, 24;
semnul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 6, 14; 20, 25; 20, 25;
un semn *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 10, 41;

semná → însemna

senín : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n., traducînd s. gr. *εὐδία* : „schönes Wetter" : „beau temps" : (1x)
senin *subst. comun neutru nom./ac. sg. neart.* [1] 16, 2;

séte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Durst" : „soif" : (1x)
sête *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 19, 28;

setós : (1551-1553 ES) : adj. : „durstig" : „assoiffé" : (2x)
sătos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 37;
setos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 44;

sfádă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Streit" : „querelle" : (2x)
o sfadă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 23, 19;
sfadă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 23, 25;

sfat : (1491-1492 DERS) : s. n. : „1. Rat(schlag), Beratung, 2. Ratsversammlung" : „1. conseil, 2. assemblée délibérante" : (15x)
sfat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 14; 22, 15; 26, 4; 27, 1; 27, 7; 28, 12; [2] 3, 6; 15, 1; [4] 11, 47;
sfatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 26, 59; [2] 14, 56; 15, 1; [3] 7, 30; 23, 51;
sfaturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 9;

sfărîmá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „1. zermalmen, 2. zerstören" : „1. briser, 2. (se) détruire" : (2x)
să sfărîmase *verb indicativ mcpf. 3 pl.* [2] 5, 4;
sfărmînd *verb gerunziu* [2] 14, 3;

sfărîmát : (1642 CAZ. GOV. 245) : adj./s. : „zerschlagen, zerstört" : „brisé, détruit" : (1x)
cei sfărîmaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 4, 18;

sfătuí : (1551-1553 ES) : v. IV : „(sich) (be)raten" : „(se) conseiller" : (4x)
s-au sfătuit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 11, 53;
să să sfătuiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 14, 31;
să sfătuiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 12, 10;
sfătuise *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [4] 18, 14;

sféşnic : (1551-1553 ES) : s. n. : „Armleuchter" : „chandelier" : (4x)
sfêşnic *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 21; [3] 8, 16; 11, 33;
svêşnic *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 15;

sfétnic : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Berater" : „conseiller" (2x)
sfêtnic *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 43; [3] 23, 50;

sfinţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „weihen" : „sanctifier, consacrer" : (7x)
au svinţit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 10, 36;
sfinţască-se *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 11, 2;
sfinţească-să *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 6, 9;
sfinţescu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 17, 19;
sfinţêşte *verb imp. 2 sg.* [4] 17, 17;
sfinţêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 23, 17; 23, 19;

sfinţít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „geheiligt" : „sacré, béni" : (1x)
sfinţiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 17, 19;

sfînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. heilig, 2. Heilige" : „1. saint, sacré, 2. saint" : (46x)
ale sfinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 27, 52;
cea sfîntă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 72;
cei sfinţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* [2] 8, 38;
cel sfînt *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [3] 2, 26*; [4] 14, 26*;
cel sfînt *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 4, 34;
sfinte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 26; [3] 6, 4;
sfinte *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. voc. neart.* [4] 17, 11;
sfintele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 6;
sfinţii *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* [1] 25, 31;
sfinţilor *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. art.* [3] 9, 26;
sfinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 1, 70;
sfînt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 20; [3] 1, 35; 2, 23;
sfînt *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. neart.* [1] 28, 19*;
sfînt *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 18*; 1, 20*; 3, 11*; 12, 31*; 12, 32*; 24, 15; [2] 1, 8*; 3, 29*; 12, 36*; 13, 11*; [3] 1, 15*; 1, 35*; 1, 41*; 1, 49; 1, 67*; 2, 25*; 3, 16*; 3, 22*; 11, 13*; 12, 10*; 12, 12*; [4] 1, 33*; 4, 1*; 7, 39*; 20, 22*;
sfînta *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 5; 27, 53;
sfîntul *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 0, 1;
sfîntul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 24*;

sfîrşắnie → sfîrşenie

sfîrşénie : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Ende" : „fin" : (8x)
al sfîrşăniii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 24, 3;
sfărşeniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 49;
sfîrşănie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 26;
sfîrşăniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 28, 20;
sfîrşenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 33;
sfîrşeniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 39; 13, 40; 24, 14;

sfîrşí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „enden" : „finir" : (11x)
să vor sfîrşi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 13, 4;
sfîrşi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 7, 28; 13, 53; 19, 1; 26, 1; [3] 7, 1;
sfîrşind *verb gerunziu* [3] 2, 43; 4, 13;
sfîrşindu-să *verb gerunziu* [3] 4, 2;
sfîrşindu-se *verb gerunziu* [4] 2, 3;
veţi fîrşi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 10, 23;

sfîrşít : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Ende" : „fin" : (8x)
sfîrşit *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 22; 24, 13; [2] 13, 13;
sfîrşitul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 24, 7; 26, 58; [2] 0, 2; 13, 7; [3] 21, 9;

sichéră : (1648 NTB 211) : s. f. : „berauschendes Getränk" : „boisson fermentée" : (1x)
sichéra *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 15;

sicríu : (1473 BGL / în top. *Secriiul*) : s. n. : „Schrein, Kasten" : „coffre" : (1x)
sicriiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 43;

silí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „1. zwingen, 2. sich Mühe geben" : „1. obliger, 2. s'efforcer, se donner de la peine" : (8x)
să silêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 16, 16;
să siliia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 6, 21;
silêşte-să *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 12;
sili *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 6, 45;
siliia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 24, 29;
silíră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 27, 32; [2] 15, 21;
te sileşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [3] 10, 41;

simţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „spüren" : „sentir" : (1x)
simţi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 5, 29;

sinagógă : (1648 NTB 184) : s. f./m., după gr. f. *συναγωγή*, m. *ἀρχισυνάγωγος* („Synagogenvorsteher" : „chef de synagogue") : „Synagoge" : „synagogue" : (16x)
sinagog *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 2;
sinagóg *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 20; 4, 33; 6, 6;
sinagoga *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 4, 38;
sínagoghiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 39;
sinagogí *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart., cf.* gr. f. *τὴν συναγωγήν* [2] 3, 1;
sinagógul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 7, 5;
sinagogului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 13, 14;
sinagógului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 5, 22; 5, 35; 5, 36; 5, 38;
sinagoguri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 13, 10;
sinagóguri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 12, 11;
sinagogurile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 4, 44;

síngur : (1228 DLRV) : adj. (şi adj. pron. de întărire) : „allein, einzig" : „seul" : (35x)
cei singuri *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 2;
cel sîngur *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [4] 1, 18; 17, 3;
celui sîngur *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* [4] 3, 18;
sîngur *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 23; 17, 8; 18, 15; 24, 36; [2] 2, 7; [3] 5, 21; 9, 36; 10, 23; 24, 18; [4] 1, 14; 3, 16; 6, 15; 8, 9; 8, 16; 8, 29; 12, 24; 16, 32; 16, 32;
sîngur *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 13;
sîngur *adj. pron. de întărire 3 sg. masc. nom./ac.* [1] 4, 10; [4] 2, 24; 4, 2; 4, 44;
sîngură *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 35; 4, 4; 10, 40;
sîngure *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 24, 12;
sînguri *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 6, 32; [4] 3, 28; 6, 22;
sînguru *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 10;

sirián, -áncă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m./f. : „Syrer" : „Syrien" : (2x)
siriánul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 4, 27*;
siriáncă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 26;

sîmbătă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Samstag" : „samedi" : (55x)
al sîmbetii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 12, 8;
a sîmbetelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 28, 1; [2] 16, 2; [4] 20, 19;
sîmbăta *adv. de timp* [1] 12, 2; 12, 11; 24, 20; [2] 2, 23; 2, 24; 3, 2; 3, 4; 16, 1; [3] 6, 7; 13, 14; 13, 15; 14, 3; [4] 5, 16; 5, 18; 7, 22; 7, 23; 7, 23; 19, 31;
sîmbăta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 5; [2] 2, 27; 2, 27; [3] 13, 16; [4] 9, 16;
sîmbătă *adv. de timp* [1] 12, 1; [3] 14, 1; 23, 56;
sîmbătă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 10; [2] 6, 2; [3] 6, 1; 6, 6; 14, 5; 23, 54; [4] 5, 9; 5, 10; 9, 14;
sîmbete *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 5; 12, 12; [2] 1, 21; [3] 4, 31; 6, 2; 6, 9; 13, 10; 24, 1; [4] 20, 1;
sîmbetei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 2, 28; 15, 42; [3] 6, 5; 13, 14; [4] 19, 31;
sîmbetelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 28, 1; [3] 4, 16;

sîmceá → smicea

sîn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Innere" : „intérieur" : (5x)
sînul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 6, 38; 16, 22; 16, 23; [4] 1, 18; 13, 23;

sînge : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Blut" : „sang" : (29x)
sînge *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 20; 27, 4; 27, 6; [2] 5, 25; [3] 8, 43; 13, 1; 22, 44; [4] 1, 13; 19, 34;
sîngele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 16, 17; 23, 30;

23, 35; 23, 35; 23, 35; 26, 28; 27, 24; 27, 25; [2] 14, 24; [3] 11, 50; 11, 51; 11, 51; 22, 20; [4] 6, 53; 6, 54; 6, 55; 6, 56;
sîngelui *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 27, 8; [2] 5, 29; [3] 8, 44;

sînger → singur

sîrg : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Hast, Hochdruck" : „précipitation, hâte" : (1x)
sîrg *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 18, 8;

slab : (1559-1560 BRATU) : adj. : „schwach" : „faible" : (3x)
slab *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 41;
slabi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 4, 17;
slabu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [2] 14, 38;

slávă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Herrlichkeit" : „gloire" : (22x)
slava *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 13; 6, 29; 16, 27; 25, 31; [2] 8, 38; 10, 37; [3] 2, 9; 2, 14; 9, 26; 9, 32; 12, 27; 24, 26;
slavă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 30; [2] 13, 26; [3] 2, 32; 9, 31; 17, 18; 19, 38; 21, 27;
slavei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 19, 28; 25, 31; [2] 0, 3;

slăbănóg : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 133) : adj./s. : „schwach, (aici) gelähmt" : „faible, (aici) paralysé" : (12x)
slăbănog *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 6; [3] 5, 18;
slăbănog *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 2, 3;
slăbănogi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 24;
slăbănogul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 2, 4;
slăbănogului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 9, 2; 9, 6; [2] 2, 5; 2, 9; 2, 10; [3] 5, 24;
un slăbănog *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 2;

slăbí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schwächen" : „affaiblir" : (2x)
să slăbească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 15, 32;
vor slăbi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 8, 3;

slăbiciúne : (1563 CORESI, PRAXIU 336) : s. f. : „Schwäche" : „faiblesse" : (3x)
slăbiciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 23; 9, 35;
slăbiciunile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 17;

slăví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „ehren, lobpreisen" : „louer, glorifier" : (17x)
am slăvit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 17, 4;
s-au slăvit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 13, 31; 13, 31; 13, 32;
să slăvise *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [4] 7, 39;
slăvi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 23, 47;
slăviia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 9, 8; [3] 5, 26; 7, 16;
slăvind *verb gerunziu* [3] 2, 20; 5, 25; 17, 15; 18, 43;
slăvindu-se *verb gerunziu* [3] 4, 15;
va slăvi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 13, 32; 13, 32; 21, 19;

slăvít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „gepriesen, ehrenvoll" : „loué, estimable" : (2x)
cêle slăvite *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 13, 17;
slăvite *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 7, 25;

slóbod : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „frei" : „libre, en liberté" : (6x)
slobod *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 5, 10; 18, 31;
slobodu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 14, 3;
slobozi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 26; [4] 8, 33; 8, 36;

slobozí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „freigeben, entlassen, loslassen, befreien" : „libérer, (re)lâcher, délivrer" : (42x)
a slobozi *verb infinitiv prezent* [1] 15, 32;
să sloboază *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 27, 15; [3] 8, 32; 23, 17; 23, 20; [4] 19, 12;
să sloboaze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 15, 11;
să sloboz *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 27, 17; 27, 21; [4] 18, 39; 18, 39;
să slobozescu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 19, 10;
să sloboziră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 8, 22;
să sloboziţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [3] 22, 68;
să slobozu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [2] 15, 9;
slobozêşte *verb imp. 2 sg.* [3] 2, 29;
slobozi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 23; 18, 27; [2] 5, 13; 8, 9; 15, 15; [3] 8, 38; 23, 25;
slobozi *verb imp. 2 sg.* [2] 5, 12; [3] 9, 12;
slobózi *verb imp. 2 sg.* [1] 14, 15; 15, 23; [2] 6, 36; [3] 23, 18;
sloboziia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 15, 6;
slobozind *verb gerunziu* [1] 15, 39; [2] 6, 46;
sloboziră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 2, 4; [3] 5, 19;
slobozitu-te-ai *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 13, 12;
sloboziţi *verb imp. 2 pl.* [3] 6, 37;
va slobozi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 14, 22; [2] 6, 45;
vă veţi slobozi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 6, 37;
vei slobozi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [4] 19, 12;
voiu slobozi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 23, 16; 23, 22;

slobozíe : (1454 DERS / în top. *Sloboziiu*) : s. f. : „Freiheit" : „liberté" : (1x)
slobozie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 18;

slobozíre : (1581 CORESI, EV. 190) : s. f. : „Befreiung" : „libération" : (1x)
slobozire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 18;

slóvă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Buchstabe" : „lettre" : (1x)
slove *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 23, 38;

slúgă : (1476 LDSR 279) : s. f. : „Knecht, Magd" : „serviteur, servante" : (95x)
o slugă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 16, 13; 17, 7;
sluga *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 25; 18, 26; 18, 28; 24, 45; 24, 46; 25, 30; 26, 51; [2] 14, 47; [3] 2, 29; 7, 2; 7, 3; 7, 10; 12, 43; 12, 45; 12, 47; 14, 17; 14, 21; 14, 22; 22, 50; [4] 12, 26; 13, 16; 15, 15; 15, 20; 18, 10;
slugă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 24; 20, 26;

20, 27; 23, 11; 24, 48; [2] 9, 35; 10, 43; 10, 44; 12, 2; 12, 4; [3] 14, 23; 20, 10; 20, 11;
slugă *subst. comun fem. sg. voc. neart.* [1] 18, 32; 25, 21; 25, 23; 25, 26; [3] 19, 17; 19, 22;
slugi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 36; 22, 4; [3] 1, 2; 17, 10; 19, 13; [4] 7, 32; 15, 15; 18, 3; 18, 22;
slugii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 25; 8, 9; 18, 27; 24, 50; [3] 4, 20; 7, 8; 12, 46; 14, 21; 17, 9; [4] 18, 10;
slugile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 27; 13, 28; 18, 23; 21, 34; 21, 35; 22, 3; 22, 6; 22, 10; 25, 14; 26, 58; [2] 14, 55; 14, 65; [3] 12, 37; 12, 38; 12, 45; 15, 22; 19, 15; [4] 2, 9; 4, 51; 7, 45; 7, 46; 18, 12; 18, 18; 18, 36; 19, 6;
slugilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 14, 2; 22, 8; 22, 13; 25, 19; [2] 13, 34; [4] 2, 5;

slújbă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Dienst" : „service" : (6x)
slujba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 45; [3] 12, 42;
slujbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 10, 40; [4] 16, 2;
slujbei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 8; 1, 23;

slují : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „dienen" : „servir" : (31x)
am slujit *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 25, 44; [4] 8, 33;
să să slujască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 10, 45;
să slujască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 27, 55; [3] 1, 74;
să slujască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 20, 28; 20, 28; [2] 10, 45;
să slujăsc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 10, 40;
să slujăşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 4, 10;
să slujeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [3] 4, 8;
slujaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 22, 26; 22, 27; 22, 27;
slujăsc *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 15, 29;
slujêşte *verb imp. 2 sg.* [3] 17, 8;
sluji *verb infinitiv prezent* [1] 6, 24; 6, 24; [3] 16, 13; 16, 13;
slujiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 4, 11; [2] 1, 13; 15, 41; [3] 8, 3;
slujiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 8, 15; [2] 1, 31; [3] 4, 39;
slujind *verb gerunziu* [3] 2, 37;
va sluji *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 12, 37; [4] 12, 26; 12, 26;

slujitór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Diener" : „serviteur" : (12x)
slujitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 9; [3] 7, 8; [4] 19, 34;
slujitorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 27, 27; [2] 15, 16; [3] 3, 14; [4] 19, 2; 19, 23; 19, 24; 19, 32;
slujitorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 28, 12;
slujitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 19, 23;

slújnică : (1482 DERS) : s. f. : „Magd, Zofe" : „servante" : (7x)
o slujnică *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 69; [3] 22, 56;
slujnica *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 69; [4] 18, 17;
slujnicei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 48;
slujnicele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 14, 66; [3] 12, 45;

slut : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj./s. : „verstümmelt" : „mutilé" : (1x)
sluţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 14, 13;

smerénie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Demutigung" : „humilité" : (1x)
smereniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 48;

smerí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sich erniedrigen" : „s'humilier" : (5x)
să va smeri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 18, 4; 23, 12; [3] 3, 5;
smeri-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 23, 12; [3] 14, 11;

smerít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „demütig" : „humble" : (2x)
smerit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 29;
smeriţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 52;

smiceá : (1643 VARLAAM, CAZ. 471) : s. f. : „Spitze" : „pointe" : (1x)
sîmcea *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 18;

sminteálă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Irrtum" : „erreur" : (6x)
smintează *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 23;
smintêlele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 41; 18, 7;
zminteala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 7;
zmintêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 7;
zmintêlele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 17, 1;

smintí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. verwirren, 2. einen Fehler begehen, 3. entstellen" : „1. avoir l'esprit troublé, 2. se tromper, 3. estropier, dénaturer" : (24x)
ar zminti *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 18, 6;
mă voiu zminti *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 26, 33;
s-ar sminti *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* [2] 14, 29;
să smintească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 17, 2;
să smintescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 4, 17;
să smintêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 21;
să smintiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 13, 57; [2] 6, 3;
să smintim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 17, 27;
să va sminti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 6; [3] 7, 23;
să vă smintiţi *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 16, 1;
să vor zminti *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 10;
să zmintiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 15, 12;
se vor zminti *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 26, 33;
smintêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 43; 9, 47; [4] 6, 61;
va sminti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 18, 9; [2] 9, 42; 9, 45;
vă veţi sminti *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 26, 31; [2] 14, 27;
zmintêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 8;

smírnă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Myrrhe" : „myrrhe" : (3x)
zmirnă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 11; [2] 15, 23; [4] 19, 39;

smochín : (1551-1553 ES) : s. m. : „Feigenbaum" : „figuier" : (15x)
a smochinului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 21, 21;
smochin *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 32; [2] 13, 28; [4] 1, 48;
smochinul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 19; 21, 20; [2] 11, 20; 11, 21; [3] 13, 7; 21, 29;
smochinului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [4] 1, 50;
un smochin *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 19; [2] 11, 13; [3] 13, 6; 19, 4;

smochínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Feige" : „figue" : (3x)
smochine *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 16; [3] 6, 44;
smochinelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 11, 13;

smúlge : (1559-1560 BRATU) : v. III : „ausreissen" : „arracher" : (6x)
a zmulge *verb infinitiv prezent* [1] 12, 1; [2] 2, 23;
să zmulgeţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 13, 29;
zmulgea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 6, 1;
zmulgînd *verb gerunziu* [1] 13, 29;
zmulse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 18, 10;

snop : (1551-1553 ES) : s. m. : „Garbe" : „gerbe" : (1x)
snopi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 30;

soácră : (1551-1553 ES) : s. f. : „Schwiegermutter" : „belle-mère" : (6x)
soacra *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 14; [2] 1, 30; [3] 4, 38; 12, 53; 12, 53;
soacră *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 35;

soáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Sonne" : „soleil" : (12x)
soare *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 21, 25;
soarele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 45; 13, 6; 13, 43; 17, 2; 24, 29; [2] 4, 6; 13, 24; 16, 2; [3] 4, 40; 23, 45;
soarelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 1, 32;

soártă → sorţ

sobór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Versammlung, Konvent" : „assemblée" : (11x)
săboară *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 12, 39; 13, 9; [3] 21, 12;
săboarăle *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 10, 17; 23, 34;
săborul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 18, 17; [3] 22, 66;
săborului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 5, 22; 18, 17; [3] 8, 41; 8, 49;

socoteálă : (1642 CAZ. GOV. 251) : s. f. : „Gericht, Urteil" : „jugement, raisonnement" : (1x)
socotêlei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 19, 44;

socotí : (1481 DERS) : v. IV : „1. (be)achten, 2. einschätzen, (be)rechnen, 3. (be)denken, erwägen, 4. meinen" : „1. observer, 2. estimer, compter, 3. juger, réfléchir, 4. opiner" : (22x)
ai socotit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 19, 44;
aţi socotit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 25, 36; 25, 43;
au socotit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 1, 25; 1, 78; 7, 16;
să socotească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 14, 28;
să socoti *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 15, 28; [3] 22, 37;
să socotiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 8, 16;
socoteşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [3] 6, 41; 10, 40;
socoti *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 68;
socotiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 13, 29;
socotiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 6, 20;
socotiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 6, 28; [3] 12, 27;
socotiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 15, 17; 16, 9; [2] 8, 17;
socotiţi-vă *verb imp. 2 pl.* [2] 12, 38;
vă socotiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 8, 17;

sócru : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Schwiegervater": „beau-père" : (1x)
socru *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 18, 13;

sodomleán : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Sodomit" : „Sodomite" : (1x)
sodomlênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 6, 11;

sol : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Bote, Herold" : „messager, héraut" : (1x)
solul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 7, 27;

solíe : (1581-1582 PO) : s. f. : „Delegation" : „délégation" : (2x)
solie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 14, 32; 19, 14;

somn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Schlaf" : „sommeil" : (3x)
somn *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 24;
somnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 9, 32;
somnului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [4] 11, 13;

sóră : (1487 DERS / în antr. *Soră*) : s. f. : „Schwester" : „sœur" : (15x)
sora *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 3, 35; [4] 11, 5; 11, 28; 11, 39; 19, 25;
soru *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 10, 40;
surori *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 30;
surorii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [4] 11, 1;
surorile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 56; 19, 29; [2] 3, 32; 6, 3; 10, 29; [3] 14, 26; [4] 11, 3;

sorţ : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Los" : „sort" : (6x)
sorţ *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 23, 34;
sorţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 35; [4] 19, 24; 19, 24;
sorţu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 35; [2] 15, 24;

sosí : (1431 DERS) : v. IV : „ankommen" : „arriver" : (8x)
ai sosit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 6, 25;
sosi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 10, 33; 19, 5; [4] 6, 21;
sosind *verb gerunziu* [3] 10, 32; 22, 40;
sosit-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 11, 20; [4] 17, 1;

soţ, -íe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m./f. : „Begleiter" : „compagnon" : (1x)
soţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 30;
soţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 0, 1; 0, 1;
soţii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 5, 10;
soţiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 16; 18, 28;

spaímă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Furcht" : „terreur" : (4x)
spaima *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 5, 9;
spaimă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 36; 5, 26;
spaime *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 21, 11;

spárge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „zerreissen" : „déchirer" : (7x)
să sparg *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 9, 17;
se va sparge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 5, 36;
sparge *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 2, 22; 9, 18;

sparge-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 12, 18;
sparseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 12, 4;
spărgînd *verb gerunziu* [2] 2, 4;

spăimá : (1648 NTB 469) : v. I : „sich ängstigen, sich erschrecken" : „s'effrayer, s'épouvanter" : (1x)
spămîndu-se *verb gerunziu* [3] 24, 37;

spăimîntá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich ängstigen, erschrecken" : „s'effrayer, s'épouvanter" : (17x)
a să spămînta *verb infinitiv prezent* [2] 14, 33;
nu vă spămîntareţi *verb imp. 2 pl.* [2] 16, 6; [3] 21, 9;
s-au spămîntat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 19, 8;
să spămîntă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 30; [2] 9, 15;
să spămîntară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 27, 54; 28, 4; [2] 1, 27; 5, 15; 10, 32; 16, 5; [3] 8, 56;
spămîntară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 24, 22;
spămîntîndu-se *verb gerunziu* [2] 5, 33; [3] 24, 5;
vă spămîntaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 24, 6;

spămîntá → spăimînta

spălá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „waschen" : „laver" : (23x)
am spălat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 13, 14;
a spăla *verb infinitiv prezent* [3] 7, 38; [4] 13, 5; 13, 10; 13, 14;
m-am spălat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 9, 15;
să spală *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 7, 4;
să spălă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 11, 38; [4] 9, 7;
spală *verb imp. 2 sg.* [1] 6, 17; [4] 9, 7;
spală *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 2; [2] 7, 3;
spăla *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 5, 2;
spălă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 27, 24; [3] 7, 44; [4] 13, 12;
spălîndu-mă *verb gerunziu* [4] 9, 11;
speli *verb indicativ prezent 2 sg.* [4] 13, 6;
te spală *verb imp. 2 sg.* [4] 9, 11;
vei spăla *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [4] 13, 8;
voiu spăla *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 13, 8;

spăláre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 148) : s. f. : „Spülung" : „lavage" : (2x)
spălarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 4; 7, 8;

spălătoáre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Becken" : „bassin" : (1x)
spălătoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 13, 5;

spărtúră : (1532 DERS / în top. *Spărturi*) : s. f. : „Bruch" : „brèche" : (3x)
spărtura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 2, 21; [3] 6, 49;
spărtură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 16;

spăsénie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Erlösung" : „rédemption" : (2x)
spăsenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 69;
spăsêniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 77;

spăsí : (1551-1553 ES) : v. IV : „sühnen, erlösen, erlöst werden" : „expier, (se) sauver" : (8x)
să să spăsască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 8, 12;
să să spăsească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 10, 26; [3] 18, 26;
să spăsesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 13, 23;
să va spăsi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 22; 24, 13;
spăsi *verb infinitiv prezent* [1] 19, 25;
spăsi-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 16;

speculatór : (1688 BIBLIA) : s. m. : „Vollstrecker" : „exécuteur" : (1x)
speculátor *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 27;

speriá : (1551-1553 ES) : v. I : „erschrecken" : „s'effrayer" : (2x)
să să spare *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 14, 27;
să spăreară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 14, 26;

spic : (1551-1553 ES) : s. n. : „Ähre" : „épi" : (5x)
spic *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 28; 4, 28;
spice *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 1;
spicele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 2, 23; [3] 6, 1;

spin : (1352 DRHC X, 101/ în top. *Spyn*) : s. m. : „Dorn" : „épine" : (14x)
spin *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 17; [3] 6, 44;
spini *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 16; 13, 7; 13, 22; 27, 29; [2] 4, 7; [3] 8, 14; [4] 19, 2; 19, 5;
spinii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 7; [2] 4, 7; [3] 8, 7;
spinilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 8, 7;

spintecá : (1620 MOXA) : v. I : „spalten, trennen" : „fendre, séparer" : (2x)
să spintecă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 23, 45;
să spintecăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [4] 19, 24;

spînzurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(auf)hängen" : „pendre" : (3x)
să să spînzure *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 18, 6;
să spînzură *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 27, 5;
spînzură *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 22, 40;

spoít : (1509 DERS) : adj. : „übertüncht" : „badigeoné" : (1x)
celor spoite *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. art.* [1] 23, 27;

spovedí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „beichten" : „(se) confesser" : (11x)
ispovăduindu *verb gerunziu* [2] 1, 5;

spre : (1519 DERS) : prep. : „für, zu, nach, auf" : „pour, vers, sur" : (99x)
spre *prep.* [1] 1, 11; 2, 2; 3, 16; 5, 28; 5, 45; 5, 45; 5, 45; 6, 26; 10, 1; 10, 13; 10, 21; 12, 31; 12, 32; 12, 49; 17, 1; 20, 11; 20, 18; 21, 44; 23, 22; 23, 35; 23, 36; 25, 21; 25, 21; 25, 23; 25, 31; 26, 8; 26, 12; 26, 13; 26, 50; 27, 14; 27, 30; [2] 1, 10; 3, 5; 3, 10; 5, 23; 5, 26; 6, 7; 6, 34; 7, 34; 10, 11; 10, 21; 10, 27; 10, 33; 12, 12; 13, 12; 14, 8; 14, 56; 14, 56; 14, 67; 15, 24; [3] 1, 35; 1, 48; 2, 34; 3, 5; 3, 22; 4, 9; 4, 20; 4, 22; 4, 36; 5, 4; 5, 14; 5, 17; 6, 10; 6, 20; 9, 1; 9, 5; 9, 38; 11, 22; 12, 10; 12, 10; 12, 19; 12, 52; 12, 52; 12, 53; 12, 53; 12, 53; 12, 53; 12, 53; 14, 20; 15, 5; 15, 18; 15, 21; 20, 17; 22, 52; 22, 53; 22, 56; 22, 61; 23, 54; 24, 20; [4] 1, 7; 4, 16; 4, 27; 6, 43; 11, 4; 13, 22; 13, 28; 16, 20; 18, 37; 18, 37;

sprînceánă : (c. 1573-1578 PS. SCH. 434) : s. f. : „Augenbraue, (aici) Rand(streifen)" : „sourcil, (aici) lisière" : (1x)
sprînceana *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 4, 29;

spumá : (**aspumá** : 1559-1560 BRATU / **spumá**: c. 1650 ANON. CAR.[2]) : v. I : „schäumen" : „écumer" : (2x)
aspumînd *verb gerunziu* [2] 9, 20;
spumează *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 18;

spúmă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Schaum" : „écume" : (1x)
spumă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 9, 39;

spúne : (1521 NEACŞU) : v. III : „sagen" : „dire" : (56x)
a spune *verb infinitiv prezent* [1] 16, 21; [2] 10, 32;
să spui *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 8, 4; 26, 63; [2] 1, 44; 8, 26;
să spuie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 16, 20; 28, 8; 28, 9; [2] 7, 36; 8, 30; [3] 5, 14; 8, 56; 9, 21;
să spuneţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 17, 9;
spuindu *verb gerunziu* [3] 13, 1;
spune *verb imp. 2 sg.* [1] 13, 36; 15, 15; 18, 17; 22, 17; 24, 3; [2] 13, 4; [3] 7, 42; 20, 2; 22, 67; [4] 20, 15;
spunea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 5, 16;
spunea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 4, 34;
spuneţi *verb imp. 2 pl.* [1] 10, 27; 11, 4; [2] 16, 7; [3] 20, 3;
spusără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 18, 31; [3] 8, 36; 9, 36; 24, 9;
spuse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 5, 33; 6, 24; [3] 8, 47; 14, 21;
spuseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 8, 33; 14, 12; [2] 6, 30; [3] 9, 10; 18, 37; [4] 4, 51; 11, 46;
spuş *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 24, 25; [2] 13, 23;
veţi spune *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 21, 24;
voiu spune *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 21, 24; 21, 27; [2] 11, 29; 11, 33; [3] 20, 8; 22, 67;

spurcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „entweihen" : „profaner" : (11x)
spurca *verb infinitiv prezent* [2] 7, 15; 7, 18;
spurcă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 12, 5; 15, 11; 15, 11; 15, 18; 15, 20; 15, 20; [2] 7, 15; 7, 23;
spurcă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 7, 20;

sta : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. sitzen, 2. (be) : stehen, bleiben, stehen bleiben" : „1. s'asseoir, 2. rester debout, demeurer" : (87x)
a sta *verb infinitiv prezent* [3] 13, 25;
au stătut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 2, 9; [2] 3, 26; [4] 8, 44;
era stînd *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* [4] 18, 25;
să staţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [3] 21, 36;
sta *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 12, 46; 26, 73; 27, 47; [2] 11, 5; 14, 47; 14, 69; 14, 70; 15, 35; [3] 9, 32; 19, 24; 23, 10; 23, 35; 23, 49; [4] 1, 35; 18, 18; 19, 25;
sta *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 13, 2; [2] 15, 39; [3] 5, 1; [4] 6, 22; 7, 37; 12, 29; 18, 5; 18, 16; 20, 11;
sta *verb infinitiv prezent* [2] 3, 24; 3, 25; 3, 26; [3] 21, 15;
staţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 20, 6; [2] 11, 25;
stau *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 1, 19;
stau *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 12, 47; 16, 28; [2] 9, 1; [3] 8, 20; 9, 27;
stă *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 1, 26; 3, 29; 11, 42; 19, 12;
stăi *verb imp. 2 sg.* [3] 6, 8;
stătu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 20, 32; 27, 11; [3] 2, 9; 6, 8; 6, 17; 8, 44; 24, 36; [4] 20, 19; 20, 26; 21, 4;
stătură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 7, 14; 17, 12;
stînd *verb gerunziu* [1] 6, 5; 20, 3; 20, 6; 24, 15; [2] 3, 31; 10, 49; 13, 14; [3] 1, 11; 2, 38; 4, 39; 5, 2; 7, 38; 10, 40; 18, 11; 18, 13; 18, 40; 19, 8; [4] 11, 56; 18, 18; 18, 22; 19, 26; 20, 14;
va sta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 25; 12, 26; 18, 16; [3] 11, 18;
veţi sta *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [2] 13, 9;

stádie : (1648 NTB 263) : s. f. : „Stadie, Schoine" : „stade" : (3x)
stadii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 24, 13; [4] 6, 19; 11, 18;

stat : (1581-1582 PO) : s. n. : „Statur, Gestalt, Größe" : „stature, taille" : (1x)
stat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 19, 3;

statér : (1648 NTB 150) : s. m., după gr. *στατήρ* : „Stater" : „statère" : (1x)
un statír *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 27;

statír → stater

stăpî́n : (1551-1553 ES) : s. m. : „Meister" : „maître" : (10x)
stăpîn *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 52;
stăpînul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 34; 10, 25; 24, 43; [3] 12, 39; 13, 25; 14, 21;
stăpînului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 13, 27; [2] 14, 14; [3] 22, 11;

stăpîní : (1595-1596 DIR) : v. IV : „(be)herrschen" : „dominer, maîtriser" : (2x)
stăpînesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 10, 42;
stăpînescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 20, 25;

stea : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Stern" : „étoile" : (7x)
stea *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 2, 7;
steaoa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 2; 2, 9; 2, 10;
stêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 21, 25;
stêlele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 24, 29; [2] 13, 25;

sterp : (1548 DERS) : adj. : „unfruchtbar" : „stérile" : (3x)
stearpă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 7; 1, 36;
stêrpe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 23, 29;

stih : (1563 CORESI, PRAXIU 342) : s. n. : „Vers" : „verset" : (10x)
stih *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 0, 1; 0, 1; 0, 1; 0, 1; [4] 0, 1; 0, 1; 0, 1; 0, 1; 0, 1; 0, 1;

stínge : (1551-1553 ES) : v. III : „auslöschen, vernichten" : „éteindre, anéantir" : (5x)
se sting *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 25, 8;
se stinge *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 44; 9, 46; 9, 48;
va stinge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 20;

stîlpáre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „grüner Zweig" : „branche verte" : (4x)

stîlparea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 28;
stîlpări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 8; [2] 4, 32; 11, 8; [4] 12, 13;

stîng : (1551-1553 ES) : adj./s. : „link" : „gauche" : (10x)
stînga *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 3; 20, 21; 20, 23; 25, 33; 25, 41; 27, 38; [2] 10, 37; 10, 40; 15, 27; [3] 23, 33;

stîrv : (1581 CORESI, EV. 287) : s. n. : „Aas, Leichnam" : „charogne, cadavre" : (1x)
stîrvul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 24, 28;

strájă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wache" : „garde" : (5x)
strajă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 25; 24, 43; [2] 6, 48; [3] 12, 38; 12, 38;

stráşină → streaşină

străín : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. fremd, 2. Fremder" : „1./2. étranger" : (11x)
celor streini *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [4] 10, 5;
cel strein *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 16, 12; [4] 10, 5;
strein *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 35;
strein *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 17, 18;
streini *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 25;
striin *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 38; 25, 43; 25, 44;
striini *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 26;
striinilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 27, 7;

străjár → străjer

străjér : (1592 BGL) : s. m. : „Wacht, Hüter" : „gardien, sentinelle" : (2x)
străjari *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 28, 11;
străjarii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 28, 4;

străjuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „Wache halten" : „garder, surveiller" : (2x)
străjuind *verb gerunziu* [1] 27, 54; [3] 2, 8;

strălucí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „strahlen" : „rayonner" : (5x)
au strălucit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 2, 9;
străluci *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 17, 2;
strălucind *verb gerunziu* [3] 9, 29; 24, 4;
vor străluci *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 13, 43;

strălucíre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 116) : s. f. : „Glanz" : „éclat" : (1x)
strălucirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 11, 36;

streáşină : (înc. sec. XVII BGL) : s. f. : „Dachtraufe, Dach" : „avant-toit, toit" : (1x)
straşina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 8;

strecurá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „durchlaufen, durchfiltern" : „passer à travers, filtrer" : (1x)
strecuraţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 23, 24;

streín → străin

stricá : (1551-1553 ES) : v. I : „zerstören, verderben, vernichten" : „briser, ravager, détruire" : (11x)
să stric *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 5, 17; 5, 17;
stricaţi *verb imp. 2 pl.* [4] 2, 19;
strică *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 16; 6, 19; 6, 20; [3] 12, 33;
strică *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 15, 29;
stricîndu *verb gerunziu* [3] 4, 35;
va strica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 16, 18; [3] 10, 19;

stricát : (1560 DERS) : adj./s. : „zerstört, zerschlagen, (aici) leprakrank" : „détruit, ruiné, (aici) lépreux" : (7x)
stricatul *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 6; [2] 14, 3;
stricaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 4, 27; 17, 12;
stricaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 5; [3] 7, 22;
un stricat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 40;

stricăciúne : (1551-1553 ES) : s. f. : „Zerstörung, Schädigung" : „destruction, dégât" : (4x)
stricăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 12;
stricăciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 3; [2] 1, 42; [3] 5, 13;

strigá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „schreien, rufen" : „crier, appeler" : (73x)
a striga *verb infinitiv prezent* [2] 10, 47; [4] 1, 48;
au strigat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 15, 14;
au strigat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 11, 43; 12, 17;
striga *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 20, 31; 21, 9; 27, 23; [2] 3, 11; 7, 36; 11, 9; [3] 23, 21; [4] 12, 13; 19, 12;
striga *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 10, 48; [3] 8, 8; [4] 7, 37;
strigară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 8, 29; 14, 26; 20, 30; [2] 6, 49; 15, 13; [3] 23, 18; [4] 9, 24; 18, 40; 19, 6; 19, 15;
strigaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [4] 13, 13;
strigă *verb imp. 2 sg.* [4] 4, 16;
strigă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 30; 15, 22; 27, 46; [2] 1, 23; 15, 34; [3] 1, 42; 4, 33; 9, 38; 18, 38; 18, 39; [4] 2, 9; 7, 28; 11, 28; 12, 44; 18, 33;
strigă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 16; [3] 7, 32; 18, 7;
strigă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 3; 15, 23; 27, 47; [2] 1, 3; 15, 35; [3] 3, 4; 9, 39; [4] 1, 15; 1, 23; 11, 28;
strigînd *verb gerunziu* [1] 9, 27; 21, 15; 27, 50; [2] 1, 26; 5, 5; 5, 7; 9, 24; 9, 26; 15, 8; 15, 39; [3] 4, 41; 8, 28; 16, 24; 23, 46;
va striga *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 19;
vor striga *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 19, 40;

strigáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Geschrei" : „clameur, cri" : (1x)
strigare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 6;

striín → străin

strîmb : (1428 BGL / în top. *Strîmbii*) : adj./s. : „krumm, falsch, ungerecht" : „déformé/tordu, faux, injuste" : (7x)
cêle strîmbe *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 3, 5;
strîmb *adv. de mod* [1] 5, 33;
strîmbă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 0, 3;

strîmbu *adv. de mod* [2] 10, 19; 14, 56; 14, 57; [3] 18, 20;

strîmt : (1486 DERS / în top. *Strimtul*) : adj. : „eng" : „serré" : (3x)
cea strîmtă *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 13; [3] 13, 24;
strîmtă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 14;

strínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „zusammenführen, sammeln" : „réunir" : (10x)
strînge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 30; [3] 11, 23; 12, 21;
strîngeţi *verb imp. 2 pl.* [1] 13, 30;
strînsără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 22, 10;
strînseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 14, 20; [2] 6, 43;
va strînge *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 3, 17;
voiu strînge *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 12, 18;
vor strînge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 19, 43;

strîns : (c. 1564 CORESI, CAZ. 69) : adj. : „zusammengeführt" : „réuni" : (11x)
strîns *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 33;

strînsoáre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Bedrücktheit, Bedrängnis" : „serrement, embarras" : (4x)
strînsoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 21; 24, 9; [2] 4, 17;
strînsoarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 24;

strúgure : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Traube" : „raisin" : (2x)
struguri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 16; [3] 6, 44;

sub : (1463 DERS) : prep. : „unter" : „sous" : (23x)
supt *prep.* [1] 5, 15; 7, 6; 8, 8; 8, 9; 8, 9; 21, 5; 23, 37; [2] 4, 21; 4, 21; 4, 32; 6, 11; 7, 28; 12, 36; [3] 7, 6; 7, 8; 7, 8; 8, 16; 11, 33; 13, 34; 17, 24; 17, 24; 20, 43; [4] 1, 48;

sudoáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Schweiß" : „sueur, transpiration" : (1x)
sudoarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 22, 44;

suduí : (c. 1559-1560 CORESI, ÎC.) : v. IV : „schimpfen" : „injurier, invectiver" : (1x)
suduiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 9, 28;

suferí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „ertragen, leiden" : „endurer, souffrir" : (2x)
voiu suferi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 9, 19; [3] 9, 41;

suflá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „blasen" : „souffler" : (6x)
au suflat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 20, 22;
suflară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 7, 25; 7, 27;
suflă *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 12, 55; [4] 3, 8;
suflînd *verb gerunziu* [4] 6, 18;

súflet : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Seele" : „âme" : (52x)
suflet *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 4; [3] 6, 9;
suflete *subst. comun neutru sg. voc. neart.* [3] 12, 19;
sufletele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 9, 56; 21, 19;
sufletelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 11, 29;
sufletul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 2, 20; 6, 25; 6, 25; 10, 28; 10, 28; 10, 39; 10, 39; 12, 18; 16, 25; 16, 25; 16, 26; 16, 26; 20, 28; 22, 37; 26, 38; [2] 8, 35; 8, 36; 8, 37; 10, 45; 12, 30; 12, 33; 14, 34; [3] 1, 46; 1, 47; 8, 55; 9, 24; 9, 24; 10, 27; 12, 20; 12, 22; 12, 23; 14, 26; 17, 33; 21, 26; [4] 10, 12; 10, 15; 10, 17; 10, 24; 12, 25; 12, 25; 12, 27; 13, 37; 13, 38; 15, 13;
sufletulu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 2, 35;
sufletului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 12, 19;

sugătór : (c. 1573-1578 PS. SCH. 19) : s. m. : „Säugling" : „nourrisson" : (1x)
sugătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 21, 16;

súge : (1551-1553 ES) : v. III : „saugen" : „téter" : (1x)
ai supt *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 11, 27;

sugrumá : (1551-1553 ES) : v. I : „erwürgen, erdrosseln" : „étrangler, stranguler" : (2x)
sugruma *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 18, 28;
sugrumă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 22;

suí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. hinauf-, heraufsteigen, 2. sich erheben" : „1. monter, 2. s'élever" : (38x)
m-am suit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 20, 17;
m-oiu sui *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 7, 8;
ne suim *verb indicativ prezent 1 pl.* [1] 20, 18; [2] 10, 33;
s-au suit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 3, 13;
să sui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 5, 1; 14, 23; [2] 3, 13; [3] 2, 4; 9, 28; 19, 4; [4] 2, 13; 5, 1; 6, 3; 7, 10; 7, 14; 21, 11;
să suia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 12, 20;
să suia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 24, 51;
să suie *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 10, 1;
să suiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 7, 10; 11, 55; 21, 3;
sui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 17, 1;
suim *verb indicativ prezent 1 pl.* [3] 18, 31;
suind *verb gerunziu* [1] 20, 17; [3] 4, 5;
suindu *verb gerunziu* [1] 13, 48;
suindu-se *verb gerunziu* [1] 15, 29; [2] 10, 32; [3] 2, 42; 5, 19; 19, 28; [4] 1, 51; 6, 62;
suiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 19, 35;
suiţi-vă *verb imp. 2 pl.* [4] 7, 8;
suiu-mă *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 20, 17;

suná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „klingen" : „sonner, retentir" : (4x)
sunaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 7, 7; [3] 11, 9;
sunînd *verb gerunziu* [3] 12, 36; 21, 25;

supărá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „ärgern, quälen" : „fâcher, tourmenter" : (1x)
supăraţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 14, 6;

supăráre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 305) : s. f. : „Ärger" : „dépit" : (1x)
supărare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 18, 5;

supt → sub

surd : (c. 1348 DLRV / în antr. *Surdul*) : adj./s. : „taub" : „sourd" : (5x)

surd *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. voc. neart.* [2] 9, 25;
surzi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 7, 37;
surzii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 5; [3] 7, 22;
un surd *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 32;

surpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „abreissen, niederreissen, zerstören" : „démolir, détruir" : (5x)
să surpu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 26, 61;
să va surpa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 21, 6;
surpă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 2, 15;
surpă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 27, 40;
voiu surpa *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 14, 58;

sus : (1521 NEACŞU) : adv. : „oben" : „haut" : (20x)
mai sus *adv. de mod comp.* [1] 23, 6;
sus *adv. de loc poz.* [1] 27, 51; [2] 5, 7; 15, 38; 16, 19; [3] 1, 3; 1, 32; 1, 35; 1, 76; 14, 10; 21, 28; 24, 49; [4] 2, 7; 3, 3; 3, 7; 3, 31; 8, 23; 11, 41; 19, 11; 19, 23;

suspín : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Seufzer" : „soupir" : (1x)
suspin *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 2, 18;

suspiná : (1551-1553 ES) : v. I : „aufseufzen, stöhnen" : „soupirer, gémir" : (2x)
suspină *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 7, 34;
suspinînd *verb gerunziu* [2] 8, 12;

sutáş : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Zenturio" : „centenier" : (10x)
sutaşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 8; 27, 54; [2] 15, 39; 15, 44; 15, 45; [3] 7, 6; 23, 47;
sutaşului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 8, 13;
un sutaş *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 5;
unui sutaş *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 7, 2;

sútă : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „hundert" : „centaine" : (13x)
sută *num. card. nom./ac. sg.* [1] 13, 8; 13, 23; 18, 28; 19, 29; [2] 4, 8; 4, 20; 6, 40; 10, 30; [3] 8, 8; 15, 4; 16, 7;
sute *num. card. nom./ac. pl.* [2] 6, 37; [3] 7, 41;

svéşnic → sfeşnic

svinţí → sfinţi

Ş

şaizéci : (1650-1675 GCR I, 231) : num. card. : „sechzig" : „soixante" : (5x)
şasezeci *num. card. fem. nom./ac.* [1] 13, 8; 13, 23; [2] 4, 8; 4, 20; [3] 24, 13;

şanţ : (c. 1640 URECHE[2] 191) : s. n. : „Graben" : „fosse, tranchée" : (1x)
şanţ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 19, 43;

şápte : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „sieben" : „sept" : (16x)
a şaptea *num. ord. fem. sg. gen./dat. art.* [4] 4, 52;
cêle şapte *num. card. fem. nom./ac. art.* [1] 16, 10;
cêle şapte *num. card. neutru nom./ac. art.* [2] 8, 20;
şapte *num. card. fem. nom./ac.* [1] 18, 21; 18, 22; 18, 22; [3] 17, 4; 17, 4;
şapte *num. card. masc. nom./ac.* [1] 22, 25; 22, 28; [2] 12, 20; [3] 2, 36; 20, 29;
şapte *num. card. neutru nom./ac.* [1] 12, 45; [2] 8, 20; [3] 11, 26;

şáptelea : (1551-1553 ES) : num. ord. : „siebte" : „septième" : (1x)
al şaptelea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 26;

şaptezéci : (1551-1553 ES) : num. card. : „ siebzig" : „soixante-dix" : (1x)
şaptezeci *num. card. fem. nom./ac.* [1] 18, 22;

şárpe : (1501 DERS / în antr. *Şarpe*) : s. m. : „Schlange" : „serpent" : (7x)
şarpe *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 10; [3] 11, 11;
şarpele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 3, 14;
şărpi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 10, 19;
şerpi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 16, 18;
şerpi *subst. comun masc. pl. voc. neart.* [1] 23, 33;
şerpii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 10, 16;

şáse : (1551-1553 ES) : num. card. : „sechs" : „six" : (8x)
a şasea *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 26; 1, 36;
şase *num. card. fem. nom./ac.* [1] 17, 1; [2] 9, 2; [3] 4, 25; 13, 14; [4] 2, 6; 12, 1;

şáselea : (1551-1553 ES) : num. ord. : „sechste" : „sixième" : (6x)
al şasele *num. ord. neutru sg. nom./ac. art.* [1] 20, 5; 27, 45; [2] 15, 33; [3] 23, 44;
al şaselea *num. ord. neutru sg. nom./ac. art.* [4] 4, 6; 19, 14;

şasezéci → şaizeci

şădeá → şedea

şădére → şedere

şăs → şes

şăzút → şezut

şchiop : (1551-1553 ES) : adj./s. : „lahm" : „boiteux" : (9x)
şchiop *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 8; [2] 9, 45;
şchiopi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 14; [3] 14, 13; [4] 5, 3;
şchiopii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 5; 15, 31; [3] 7, 22; 14, 21;

şedeá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „sitzen, sich setzen" : „s'assoir" : (123x)
a şădea *verb infinitiv prezent* [1] 20, 23;
a şedea *verb infinitiv prezent* [2] 10, 40;
au şăzut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 23, 2;
au şăzut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 11, 2; [3] 19, 30;
era şăzînd *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* [3] 5, 17; [4] 13, 23;
era şezînd *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* [2] 14, 55;
fu şăzînd *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* [1] 9, 10;
nu şădea *verb imp. 2 sg.* [3] 14, 8;
să şază *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 14, 19; 15, 35; 20, 21; [4] 6, 10;

să şază *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 13, 2; [2] 8, 6;
să şădem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [2] 10, 37;
să şădeţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [3] 22, 30;
şade *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 23, 22; [3] 7, 37; 22, 27; 22, 27;
şăd *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 16; 15, 32; [3] 1, 79; 7, 32; 14, 10; 21, 35;
şădea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 4, 16; [2] 2, 15; 3, 34; 6, 22; 6, 26; [3] 5, 29; 7, 47; 14, 15; [4] 6, 11; 12, 2; 13, 28;
şădea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 4, 16; 26, 58; 26, 69; [2] 2, 15; 3, 32; 4, 1; 10, 46; [3] 18, 35; 22, 55; [4] 4, 6; 6, 3; 9, 8; 11, 20;
şădea-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 19, 28;
şădeţi *verb imp. 2 pl.* [2] 14, 33; [3] 24, 49;
şăzi *verb imp. 2 sg.* [1] 22, 44; [2] 12, 36; [3] 14, 10; 16, 6; 17, 7; 20, 42;
şăzînd *verb gerunziu* [1] 5, 1; 9, 9; 13, 48; 20, 30; 21, 5; 24, 3; 26, 7; 26, 64; 27, 19; 27, 36; 27, 61; [2] 2, 6; 2, 14; 5, 15; 9, 35; 12, 41; 13, 3; 14, 3; 14, 18; 14, 62; 16, 5; 16, 14; [3] 2, 46; 5, 3; 5, 27; 8, 35; 8, 35; 10, 13; 10, 39; 22, 55; 22, 56; [4] 2, 14; 8, 2; 12, 15; 13, 12; 14, 25; 20, 12;
şăzu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 28, 2; [2] 11, 7; 16, 19; [3] 4, 20; 7, 15; 7, 36; 11, 37; 22, 14; 24, 30; [4] 12, 14; 19, 13;
şăzură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 9, 10; [2] 6, 40; [4] 6, 10;
şedea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 14, 9;
şedea *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 13, 1; 15, 29;
şedeţi *verb imp. 2 pl.* [1] 26, 36;
şezu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 26, 20;
va fi şăzînd *verb viitor 1 indicativ perifrastic 3 sg.* [3] 22, 69;
va şădea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 28; 25, 31; [3] 14, 28; 14, 31;
vor şădea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 13, 29;

şedére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Sitzen, 2. Sitz" : „1. demeure, assise 2. siège, place" : (8x)
şădêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 0, 3; [3] 11, 43;
şăderi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 12, 39;
şăderile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 12, 39; [3] 14, 7; 20, 46; 20, 46;
şedêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 6;

şes : (1520 DERS) : adj. : „eben, plan" : „plain" : (1x)
şăsu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [3] 6, 17;

şezút : (1673 DOS. PS. V. 555) : s. n. : „Hinter": „derrière" : (2x)
şăzut *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 17; [2] 7, 19;

şi : (1521 NEACŞU) : adv./conj. : „1. und, 2. sowohl ... als-auch, 3. auch" : „1. et, 2. et ... et, 3. aussi" : (5250x)

şirág : (1581-1582 PO) : s. n. : „Reihe" : „rangée" : (1x)
şireagul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 15, 16;

şireág → şirag

şoptí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „flüstern" : „chuchoter" : (1x)
aţi şoptit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [3] 12, 3;

şterc : (c. 1550 HC II, 463) : s. n. : „Splitter, Stroh" : „vannure, paille" : (1x)
ştercul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 7, 3;

ştergătór : (1648 NTB 294) : s. m. : „Abwischer" : „essuyeur" : (2x)
ştergătoriul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 13, 4; 13, 5;

ştérge : (1551-1553 ES) : v. III : „abwischen" : „essuyer" : (5x)
a ştêrge *verb infinitiv prezent* [4] 13, 5;
au ştersu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 11, 2;
ştergea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 7, 38;
ştêrse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 7, 44; [4] 12, 3;

şti : (1521 NEACŞU) : v. IV : „1. wissen, 2. kennen" : „1. savoir, 2. connaître" : (210x)
ai fi ştiut *verb cond.-opt. perfect 2 sg.* [3] 19, 42;
ai şti *verb cond.-opt. prezent 2 sg.* [4] 4, 10;
am ştiut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 23;
ară şti *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [3] 12, 39;
ar şti *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 24, 43; [3] 7, 39;
a şti *verb infinitiv prezent* [1] 13, 11; [3] 8, 10; [4] 0, 2;
aţi şti *verb cond.-opt. prezent 2 pl.* [1] 12, 7; [4] 8, 19; 8, 19; 14, 7;
au ştiut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 2, 43;
neştiind *verb gerunziu* [1] 22, 29; [2] 12, 24; [3] 9, 33;
să să ştie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 12, 2;
să ştie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 6, 3; 9, 30; [2] 5, 43; 7, 24; 9, 30; [3] 19, 15; [4] 14, 31;
să ştim *verb indicativ prezent 1 pl.* [4] 14, 5;
să ştiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 9, 6; 13, 28; 24, 33; 24, 43; [2] 2, 10; 4, 11; 13, 29; [3] 5, 24; 10, 11; 12, 39; 21, 20; 21, 31; [4] 10, 38;
ştia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 20, 14;
ştie *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 8; 6, 32; 24, 36; 24, 50; [2] 4, 27; 13, 32; [3] 10, 22; 12, 30; 12, 46; 12, 47; 12, 48; 16, 15; [4] 7, 15; 7, 49; 12, 35; 14, 17; 15, 15; 19, 35;
ştii *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 15, 12; [2] 10, 19; [3] 18, 20; 22, 34; 24, 18; [4] 1, 48; 3, 8; 3, 10; 13, 7; 16, 30; 19, 10; 21, 16; 21, 17; 21, 17;
ştiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 1, 34; 9, 6; 14, 40; [3] 4, 41; [4] 2, 9; 21, 4;
ştiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 27, 18; [2] 15, 10; [3] 6, 8; [4] 2, 9; 2, 24; 5, 13; 6, 6; 6, 64; 13, 11; 18, 2; 20, 9;
ştiiam *verb indicativ imperfect 1 sg.* [4] 1, 31; 1, 33; 11, 42;
ştiiaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 2, 49;
ştiind *verb gerunziu* [1] 9, 4; 12, 25; 26, 10; [2] 5, 33; 6, 20; 6, 38; 8, 17; 12, 15; [3] 5, 22; 7, 37; 8, 53; 9, 47; 11, 17; [4] 6, 61; 13, 1; 13, 3; 18, 4; 19, 28; 21, 12;
ştim *verb indicativ prezent 1 pl.* [1] 21, 27; 22, 16; [2] 11, 33; [3] 20, 7; 20, 21; [4] 3, 2; 3, 11; 4, 22; 4, 42; 6, 42; 7, 27; 9, 20; 9, 21; 9, 21; 9, 24; 9, 29; 9, 29; 9, 31; 14, 5; 16, 18; 16, 30; 20, 2; 21, 24;
ştimu *verb indicativ prezent 1 pl.* [2] 12, 14;
ştiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 7, 11; 16, 3; 20, 22; 20, 25; 24, 32; 24, 42; 25, 13; 26, 2; 27, 65; [2] 4, 13; 10, 38; 10, 42; 13, 33; 13, 35; [3] 9, 55; 11, 13; 12, 56; 12, 56; 21, 30; [4] 1, 26; 4, 22; 4, 32; 7, 28; 7, 28; 8, 14; 8, 19; 9, 30; 11, 49; 13, 17; 14, 4; 14, 4; 14, 7; 14, 17;
ştiu *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 11, 44; 23, 34; [4] 10, 4; 10,

5; 15, 21; 18, 21;
ştiu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 26, 70; 26, 72; 26, 74; 28, 5; [2] 1, 24; 14, 68; 14, 68; 14, 71; [3] 13, 25; 13, 27; 16, 4; 22, 57; 22, 60; [4] 4, 25; 5, 32; 7, 29; 8, 14; 8, 37; 8, 55; 8, 55; 8, 55; 9, 12; 9, 25; 9, 25; 10, 27; 11, 22; 11, 24; 12, 50; 13, 18; 20, 13;
ştiuşi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [1] 25, 26; [3] 19, 22;
ştiut e *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 4, 34;
ştiutu-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 25, 24;
va şti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 11, 57;

ştiinţă : (1563 CORESI, PRAXIU 41) : s. f. : „Kenntnis" : „connaissance" : (2x)
ştiinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 8, 9;
ştiinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 11, 52;

ştíre : (1521 NEACŞU) : s. f. : „1. Nachricht, 2. Kenntnis" : „1. information, nouvelle, 2. conaissance" : (4x)
ştire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 8; 2, 22; 28, 11; [3] 7, 22;

ştiutór : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „1. kundig, 2. Kenner" : „1./2. connaisseur" : (4x)
ştiutorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 11, 45;
ştiutorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 11, 46;
ştiutoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 52; 22, 35;

T

táblă : (c. 1559-1560 CORESI, ÎC.) : s. f. : „Tafel" : „tableau, tablette" : (1x)
tablă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 63;

táină : (1551-1553 ES) : s. f. : „Geheimnis" : „mystère, secret" : (3x)
taina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 11; [3] 8, 10;
tainele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 11;

talánt : (c. 1564 CORESI, CAZ. 87) : s. m. : „Talent" : „talent" : (15x)
talant *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 25, 24;
talantul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 25, 25; 25, 28;
talanţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 24; 25, 15; 25, 16; 25, 16; 25, 20; 25, 20; 25, 20; 25, 20; 25, 22; 25, 22; 25, 22; 25, 22; 25, 28;

talithá : (1648 NTB 184) : aram. *ταλιθά* : „talitha" : „talitha" : (1x)
talithá *aramaism indeclinabil* [2] 5, 41;

táre : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv./s. : „stark, gross, sehr" : „fort, grand, très" : (11x)
cel tare *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 29; [2] 3, 27; [3] 11, 21;
celui tare *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 12, 29; [2] 3, 27;
mai tare *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 11; [2] 1, 7; [3] 3, 16; 11, 22;
tare *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 30;
tare *adv. de mod poz.* [3] 11, 53;

tátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Vater" : „père" : (146x)
a tatălui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 9, 26;
ai tătîne *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 15, 17;
ale tatului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 2, 49;
tată *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [3] 15, 12; 15, 18; 15, 21;
tată *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 21; 10, 21; 15, 4; 15, 4; 15, 6; 19, 5; 19, 29; [2] 7, 10; 7, 10; 10, 7; 10, 29; 13, 12; [3] 2, 48; 3, 8; 11, 11; 12, 53; 12, 53; 14, 26; [4] 5, 18; 6, 42; 8, 38;
tatăl *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 21; 4, 22; 5, 16; 5, 48; 6, 1; 6, 4; 6, 6; 6, 8; 6, 14; 6, 15; 6, 18; 6, 26; 6, 32; 7, 11; 10, 37; 11, 27; 11, 27; 11, 27; 15, 13; 18, 19; 18, 35; 19, 19; 20, 23; 24, 36; [2] 1, 20; 5, 40; 9, 21; 9, 24; 10, 19; 11, 25; 11, 26; 13, 32; 15, 21; [3] 1, 67; 6, 36; 8, 51; 9, 59; 10, 22; 10, 22; 11, 13; 12, 30; 12, 32; 15, 18; 15, 20; 15, 20; 15, 22; 15, 27; 15, 28; 22, 29; [4] 1, 14; 4, 23; 4, 12; 4, 53; 5, 19; 5, 20; 5, 21; 5, 22; 5, 23; 5, 23; 6, 27; 6, 44; 6, 46; 6, 46; 8, 19; 8, 19; 8, 27; 8, 38; 8, 44; 8, 44; 8, 54; 10, 18; 10, 29; 10, 38; 14, 23; 15, 23; 15, 24; 16, 10; 16, 23; 16, 26; 16, 32;
tatăl *subst. comun masc. sg. voc. art.* [1] 6, 9; [3] 11, 2;
tatălui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 45; 6, 6; 6, 18; 7, 21; 10, 20; 10, 32; 10, 33; 10, 35; 12, 50; 16, 27; 18, 10; 18, 14; 28, 19; [2] 0, 3; [3] 1, 32; 24, 49; [4] 1, 18; 8, 44; 10, 25; 10, 29;
tatu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 18, 20;
tatul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 14, 10;
tatului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 26, 29; [2] 8, 38;
tătîne *subst. comun masc. sg. gen./dat. neart.* [1] 2, 22; 15, 5; [2] 7, 12; [3] 1, 59; 1, 62; 9, 42; 15, 12; 15, 29; 16, 27; [4] 2, 16; 14, 2;
tătîni *subst. comun masc. sg. gen./dat. neart.* [2] 7, 11; [4] 15, 10;

tăceá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „schweigen" : „se taire" : (12x)
să tacă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 20, 31;
să tacă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 10, 48; [3] 18, 39;
tăcea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 3, 4;
tăcea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 26, 63; [2] 14, 61;
tăcură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 9, 34; [3] 9, 36; 14, 4; 20, 26;
vei fi tăcînd *verb viitor 1 indicativ perifrastic 2 sg.* [3] 1, 20;
vor tăcea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 19, 40;

tăgăduí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „verweigern" : „dénier, contester" : (2x)
au tăgăduit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 1, 20;
tăgăduindu-să *verb gerunziu* [3] 8, 45;

tăiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „abschneiden, abhauen" : „couper, trancher" : (23x)
am tăiat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 6, 16; [3] 9, 9;
au tăiat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 18, 26;
să taie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 1, 59;
să tăie *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 2, 21;
taie *verb imp. 2 sg.* [1] 5, 30; 18, 8; [2] 9, 43; 9, 45; [3] 13, 7;
taie-să *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 10; 7, 19;
taie-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 3, 9;
tăia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 11, 8;
tăia-vei *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 13, 9;
tăie *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 10; 26, 51; [2] 6, 28; 14, 47; [3] 22, 50; [4] 18, 10;

tăindu-se *verb gerunziu* [2] 5, 5;
va tăia *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 12, 46;

tălhár → tîlhar

tălmăcí : (1646 GCR I, 119) : v. IV : „übersetzen" : „traduire" : (6x)
iaste tălmăcindu-se *verb gerunziu* [1] 1, 23; [2] 5, 41; 15, 22; 15, 34; [4] 1, 38; 1, 41;

tămîiá : (1643 VARLAAM, C. 426) : v. I : „weihräuchern" : „encenser" : (1x)
să tămîiêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 1, 9;

tămíie : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Weihrauch" : „encens" : (1x)
tămîie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 11;

tămîiére : (1645 VARLAAM, R. 216) : s. f. : „Weihrauch, Beweihräucherung" : „encensement" : (2x)
tămîierii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 10; 1, 11;

tăríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Kraft" : „force" : (3x)
tărie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 51;
tăriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 30; 12, 33;

tău : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. pron. : „dein" : „ton" : (299x)
ai tăi *adj. pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. pl.* [4] 17, 7; 17, 9;
ai tăi *pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. pl* [2] 5, 19; [3] 5, 33;
ale tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. pl.* [1] 5, 30; [3] 4, 7;
ale tale *pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. pl.* [3] 6, 30; [4] 17, 10; 17, 10;
al tău *pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. sg* [1] 20, 14; 25, 25;
a ta *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. sg.* [1] 6, 13; [3] 22, 42;
ta *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. sg.* [1] 1, 20; 5, 23; 5, 30; 5, 39; 6, 2; 6, 3; 6, 3; 6, 4; 6, 6; 6, 6; 6, 10; 6, 10; 6, 17; 9, 18; 9, 22; 11, 10; 11, 10; 11, 26; 12, 13; 12, 47; 13, 27; 15, 4; 15, 28; 18, 8; 19, 19; 20, 21; 20, 21; 22, 37; 26, 42; 26, 52; 26, 62; 27, 13; [2] 1, 2; 1, 2; 1, 44; 2, 11; 3, 5; 3, 32; 5, 19; 5, 34; 5, 34; 5, 35; 7, 10; 7, 29; 9, 43; 10, 19; 10, 37; 10, 37; 10, 37; 10, 52; 12, 30; 12, 30; 14, 60; 15, 4; [3] 1, 13; 1, 13; 1, 36; 1, 61; 2, 29; 2, 30; 4, 23; 5, 14; 6, 10; 7, 27; 7, 27; 7, 44; 7, 47; 8, 20; 8, 48; 8, 49; 10, 21; 10, 27; 10, 27; 11, 2; 11, 2; 13, 12; 13, 26; 15, 18; 15, 21; 15, 29; 15, 30; 16, 2; 16, 7; 16, 25; 17, 19; 18, 20; 18, 42; 19, 5; 19, 16; 19, 18; 19, 20; 19, 22; 19, 42; 19, 42; 22, 32; 23, 42; [4] 8, 13; 17, 24; 18, 11; 18, 35; 19, 27; 20, 27;
tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. gen./dat. sg.* [1] 11, 10; 24, 3; [2] 1, 2; [3] 1, 44; 7, 27; 19, 44; [4] 2, 17;
tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. pl.* [2] 3, 32; [3] 14, 12; 23, 46; [4] 21, 18;
tale *adj. pron. pos. 2 neutru sg. gen./dat. pl.* [1] 22, 44;
tale *adj. pron. pos. 2 neutru sg. nom./ac. pl.* [1] 5, 29; 5, 33; 9, 2; 9, 5; 12, 37; 12, 37; [2] 2, 5; 2, 9; 12, 36; [3] 5, 20; 5, 23; 7, 47; 20, 43; [4] 7, 3;
tăi *adj. pron. pos. 2 masc. sg. gen./dat. pl.* [2] 9, 18; [3] 9, 40;
tăi *adj. pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. pl.* [1] 9, 14; 12, 2; 12, 47; 15, 2; 17, 16; 22, 44; 23, 37; [2] 2, 18; 3, 32; 7, 5; 12, 36; [3] 8, 20; 13, 34; 14, 12; 14, 12; 15, 19; 19, 39; 19, 42; 19, 43; 19, 44; 20, 43; 22, 32; [4] 7, 3; 8, 10;
tău *adj. pron. pos. 2 masc. sg. gen./dat. sg.* [1] 4, 10; 6, 6; 6, 18; 7, 3; 7, 4; 7, 5; 25, 21; 25, 23; [2] 6, 18; [3] 6, 41; 6, 42; 6, 42;
tău *adj. pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. sg.* [1] 4, 7; 5, 23; 5, 24; 5, 25; 5, 29; 5, 43; 5, 43; 6, 4; 6, 6; 6, 18; 6, 22; 6, 23; 7, 3; 7, 4; 7, 4; 7, 5; 15, 4; 18, 9; 18, 15; 18, 15; 19, 19; 19, 19; 20, 15; 21, 5; 22, 37; 22, 39; 25, 25; [2] 7, 10; 9, 47; 10, 19; 12, 30; 12, 31; [3] 2, 48; 4, 8; 4, 12; 6, 41; 6, 42; 6, 42; 6, 42; 9, 41; 10, 27; 10, 27; 11, 34; 12, 58; 15, 19; 15, 21; 15, 27; 15, 27; 15, 30; 15, 32; 17, 3; 18, 20; [4] 4, 16; 4, 50; 4, 51; 4, 53; 8, 19; 11, 23; 12, 15; 17, 1; 17, 1; 19, 26;
tău *adj. pron. pos. 2 neutru sg. nom./ac. sg.* [1] 4, 6; 5, 23; 5, 24; 5, 24; 5, 29; 5, 30; 5, 36; 5, 40; 6, 9; 6, 17; 6, 22; 6, 23; 7, 22; 7, 22; 7, 22; 18, 8; 22, 37; 22, 37; 26, 73; [2] 2, 9; 2, 11; 9, 38; 9, 45; 12, 30; 12, 30; 14, 70; [3] 1, 38; 1, 42; 2, 29; 2, 32; 4, 11; 5, 5; 5, 24; 9, 49; 10, 17; 10, 27; 10, 27; 11, 2; 11, 34; 11, 34; 11, 36; 12, 20; 16, 25; [4] 4, 42; 5, 8; 5, 12; 12, 28; 13, 38; 17, 6; 17, 7; 17, 11; 17, 12; 17, 14; 17, 17; 17, 17; 17, 26; 20, 27;

tăvălí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „(sich) wälzen" : „(se) rouler" : (1x)
tăvăliia-se *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 9, 20;

teácă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Scheide" : „fourreau" : (1x)
teacă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 18, 11;

teasc : (1551-1553 ES) : s. n. : „Kelter" : „pressoir" : (2x)
teasc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 33; [2] 12, 1;

téme : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „Angst haben, sich fürchten" : „craindre" : (47x)
m-am temut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 19, 21;
mă tem *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 18, 4;
netemîndu-să *verb gerunziu* [3] 18, 2;
să tem *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 1, 50;
să temea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 9, 32; 9, 45; 10, 32; 11, 18; 11, 32; 16, 8; [3] 22, 2; [4] 9, 22;
să temea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 6, 20;
să temu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 2, 22; 14, 5;
să temură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 17, 6; 21, 46; [2] 12, 12; [3] 8, 35; 20, 19;
să vă têmeţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [3] 12, 5;
têmemu-ne *verb indicativ prezent 1 pl.* [1] 21, 26;
temeţi-vă *verb imp. 2 pl.* [3] 12, 5;
temîndu-mă *verb gerunziu* [1] 25, 25;
te tême *verb imp. 2 sg.* [1] 1, 20; [2] 5, 36; [3] 1, 13; 1, 30; 5, 10; 8, 50; 12, 32; [4] 12, 15;
te temi *verb indicativ prezent 2 sg.* [3] 23, 40;
vă têmereţi *verb imp. 2 pl.* [1] 10, 26; 10, 28; 10, 31; 28, 5; 28, 10; [2] 6, 50; [3] 2, 10; 12, 4; 12, 7; [4] 6, 20;
vă têmeţi *verb imp. 2 pl.* [1] 10, 28; 14, 27; 17, 7; [3] 12, 5;

temelíe : (1520 DERS) : s. f. : „Fundament" : „fondement" : (3x)
temelie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 6, 48; 6, 49;
temeliia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 14, 29;

temnicér : (1563 CORESI, PRAXIU 76) : s. m. : „Gefängniswärter, Kerkermeister" : „geôlier" : (2x)
temnicêriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 12, 58;

temnicêriului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 12, 58;

témniţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gefängnis" : „prison" : (17x)
temniţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 25; 14, 3; 14, 10; 18, 30; 25, 36; 25, 39; 25, 43; 25, 44; [2] 6, 17; 6, 28; [3] 3, 20; 12, 58; 22, 33; 23, 19; 23, 25; [4] 3, 24;
temniţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 21, 12;

teslár : (1616 BGL) : s. m. : „Tischler, Bautischler" : „menuisier, charpentier" : (2x)
teslariul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 3;
teslariului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 13, 55;

tínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Ton, Lehm" : „boue, argile" : (5x)
tina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 9, 6; 9, 14;
tină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 9, 6; 9, 11; 9, 15;

tínde → întinde

tineréţe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Jugend" : „jeunesse" : (3x)
tinerêţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 20; [2] 10, 20; [3] 18, 21;

tipsíe : (1508 DERS) : s. f. : „Schüssel": „platée" : (1x)
tipsie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neacc.* [1] 14, 8;

títlu : (1632 EUSTR. PRAV. 417, *ap.* TIKTIN) : s. n. : „Über-, Aufschrift": „titre, inscription" : (2x)
titlu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 19, 20;
titlul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 19, 19;

tîlcuí : (c. 1564 CORESI, CAZ. 40) : v. IV : „erklären" : „expliquer" : (2x)
a tîlcui *verb infinitiv prezent* [3] 24, 27;
tîlcuind *verb gerunziu* [2] 0, 3;

tîlhár : (1482-1487 DERS) : s. m. : „Räuber" : „brigand, voleur" : (14x)
tălhari *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 38; [2] 15, 27; [3] 10, 30;
tălharii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 27, 44;
tălharilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 11, 17;
tîlhari *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 10, 36; [4] 10, 8;
tîlharilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 21, 13; [3] 19, 46;
tîlhariu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 10, 1; 18, 40;
un tîlhariu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 55; [2] 14, 48; [3] 22, 52;

tîlmăcí → tălmăci

tîmpiná → întîmpina

tîmplá → întîmpla

tî́năr : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. jung, 2. Jüngling" : „1./2. jeune" : (7x)
cel mai tînăr *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 15, 12;
mai tînăr *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 21, 18;
tinerii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 14, 51;
tînăr *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 14, 51;
tînărul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 20; 19, 22;
un tînăr *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 16, 5;

tînguí : (a. 1550 GCR I, 3) : v. IV : „jammern" : „plaindre, pleurer" : (1x)
aţi tînguit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 11, 17;

tînguíre : (c. 1550 HC² II, 328) : s. f. : „Wehklage" : „lamentation" : (2x)
tînguire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 21, 25; 21, 25;

tînjíre : (1648 NTB 259) : s. f. : „Betrübnis" : „chagrin, affliction" : (1x)
tînjire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 22, 44;

tîrg : (1413 DERS / în top. *Tîrguşor*) : s. n. : „Marktplatz" : „marché" : (9x)
tîrg *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 20, 3; [2] 7, 4;
tîrgu *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 7, 32;
tîrguri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 16; 23, 7; [2] 6, 56; 12, 38; [3] 11, 43; 20, 46;

tîrzíu : (1559-1560 BRATU) : adj. : „spät" : „tard" : (1x)
tărzii *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 24, 25;

toárce : (1581 CORESI, EV. 215) : v. III : „spinnen" : „filer" : (2x)
torc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 28; [3] 12, 27;

tócma → tocmai

tócmai : (1551-1553 ES) : adv. : „genau, gleich" : „juste" : (2x)
tocma *adv.* [1] 20, 12; [4] 5, 18;

tocmí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. sich einigen, vereinbaren, 2. verfassen, schaffen, 3. (zusammen)passen, 4. ausbessern, einrichten" : „1. convenir, se mettre d'accord, 2. composer, créer, 3. aller bien, s'assortir, 4. réparer, ajuster" : (14x)
au tocmit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 20, 7;
fi tocmindu-te *verb viitor 1 indicativ perifrastic 2 sg.* [1] 5, 25;
să tocmească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 20, 1; [3] 1, 1;
să tocmêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 5, 36;
să tocmiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 14, 56;
să tocmiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 22, 5;
să tocmise *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [4] 9, 22;
se vor tocmi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 18, 19;
te-ai tocmit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 20, 13;
tocmind *verb gerunziu* [1] 4, 21;
tocmindu-să *verb gerunziu* [1] 20, 2;
va tocmi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 17, 11; [2] 9, 12;

tocmít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „gefasst" : „composé" : (1x)
tocmit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 17;

toi : (1673 DOS. PS. V. 457) : s. n. : „Mitte, Innere" : „centre, intérieur" : (1x)
toiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 1, 30;

toiág : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Stab" : „bâton" : (3x)
toiag *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 10; [2] 6, 8; [3] 9, 3;

tot : (1521 NEACŞU) : adj./adv./pron. : „ganz, alles" : „tout, entier" : (533x)
a tot *adj. pron. nehot. neutru sg. gen./dat.* [4] 17, 2;
a tuturor *adj. pron. nehot. neutru pl. gen./dat.* [3] 2, 31;
toată *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 3, 5; 3, 15; 4, 23; 4, 23; 4, 23; 4, 24; 6, 29; 8, 32; 9, 35; 9, 35; 10, 1; 10, 1; 12, 25; 12, 25; 13, 2; 15, 13; 16, 26; 18, 32; 18, 34; 20, 6; 22, 37; 22, 40; 23, 27; 24, 14; 24, 47; 26, 13; 27, 25; 27, 27; 28, 18; [2] 0, 3; 1, 5; 1, 39; 2, 13; 4, 1; 5, 5; 7, 14; 8, 36; 9, 15; 9, 49; 11, 18; 12, 30; 12, 30; 12, 33; 12, 33; 12, 44; 14, 7; 14, 9; 16, 15; 16, 15; [3] 1, 10; 2, 1; 3, 5; 4, 6; 4, 13; 5, 5; 6, 17; 6, 19; 7, 17; 8, 37; 8, 43; 9, 25; 10, 19; 10, 27; 10, 27; 11, 17; 12, 27; 12, 44; 13, 17; 13, 21; 14, 33; 15, 31; 18, 1; 18, 43; 19, 37; 19, 48; 20, 6; 21, 4; 21, 36; 23, 1; 23, 5; 23, 18; 23, 48; 24, 53; [4] 4, 53; 5, 22; 11, 50; 15, 2;
toată *pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [4] 15, 2;
toate *adj. pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [1] 4, 8; 4, 9; 6, 11; 6, 32; 6, 32; 6, 33; 13, 32; 13, 32; 13, 34; 13, 41; 13, 51; 13, 56; 13, 56; 19, 20; 23, 5; 23, 20; 23, 36; 24, 2; 24, 8; 24, 9; 24, 14; 24, 30; 24, 33; 24, 34; 25, 7; 25, 32; 26, 55; 28, 11; 28, 19; 28, 20; [2] 0, 1; 4, 13; 4, 31; 4, 32; 7, 19; 7, 23; 10, 20; 11, 17; 12, 29; 12, 33; 13, 4; 13, 10; 13, 30; 14, 49; [3] 1, 6; 1, 75; 2, 20; 2, 39; 4, 5; 9, 23; 11, 3; 11, 3; 11, 22; 11, 42; 12, 30; 12, 31; 13, 17; 16, 14; 16, 19; 16, 26; 17, 10; 18, 21; 19, 37; 19, 43; 19, 47; 21, 12; 21, 24; 22, 53; 24, 9; 24, 14; 24, 21; 24, 27; 24, 47; [4] 15, 21;
toate *adj. pron. nehot. neutru pl. nom./ac.* [1] 1, 17; 2, 16; 9, 35; 12, 23; 26, 1; [2] 3, 28; 6, 33; [3] 1, 48; 1, 65; 2, 19; 2, 51; 3, 19; 5, 17; 7, 1; 9, 6; 12, 18; 21, 29;
toate *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [1] 5, 18; 7, 12; 8, 33; 11, 27; 13, 44; 17, 11; 18, 25; 18, 26; 18, 29; 18, 31; 19, 26; 19, 27; 21, 22; 22, 4; 23, 3; 24, 7; 25, 5; 28, 20; [2] 0, 1; 0, 1; 4, 11; 4, 34; 5, 26; 6, 30; 7, 37; 9, 12; 9, 23; 10, 27; 10, 28; 11, 11; 11, 24; 12, 28; 13, 23; 14, 36; [3] 1, 3; 3, 20; 4, 7; 5, 11; 5, 28; 7, 18; 9, 7; 9, 10; 9, 43; 10, 22; 11, 41; 14, 17; 15, 13; 15, 14; 15, 31; 18, 12; 18, 22; 18, 28; 18, 31; 21, 22; 21, 32; 21, 36; 24, 25; 24, 44; [4] 1, 3; 3, 35; 4, 25; 4, 29; 4, 39; 4, 45; 5, 20; 10, 41; 13, 3; 14, 26; 14, 26; 15, 15; 16, 15; 16, 30; 17, 7; 17, 10; 18, 4; 19, 28; 21, 17;
tot *adj. pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [3] 12, 48;
tot *adj. pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 1, 22; 3, 10; 5, 22; 5, 28; 5, 33; 7, 8; 7, 17; 7, 19; 10, 32; 13, 19; 13, 52; 15, 17; 21, 4; 25, 29; [2] 7, 18; 12, 33; [3] 3, 5; 3, 9; 6, 30; 6, 44; 6, 47; 11, 10; 12, 8; 12, 10; 14, 11; 18, 14; 19, 26; 20, 18; [4] 1, 9; 2, 10; 3, 8; 3, 15; 3, 16; 3, 20; 4, 13; 6, 40; 6, 45; 7, 23; 8, 34; 9, 34; 11, 26; 12, 46; 13, 10; 16, 2; 18, 37; 19, 12; 19, 23;
tot *adj. pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* [1] 2, 3; 3, 5; 4, 4; 5, 11; 5, 29; 5, 30; 6, 22; 6, 23; 8, 34; 9, 26; 9, 31; 12, 31; 12, 36; 13, 33; 13, 47; 14, 35; 18, 16; 18, 19; 22, 37; 22, 37; 23, 35; 24, 22; 26, 59; 27, 45; [2] 1, 28; 1, 33; 5, 33; 12, 30; 12, 30; 12, 33; 12, 33; 13, 20; 14, 56; 15, 1; 15, 16; 15, 33; [3] 1, 37; 1, 65; 2, 10; 3, 3; 3, 6; 4, 4; 4, 14; 4, 25; 4, 37; 7, 17; 7, 29; 8, 39; 8, 47; 10, 1; 10, 27; 10, 27; 11, 34; 11, 36; 11, 36; 21, 35; 23, 44; [4] 8, 2; 16, 13;
tot *adv.* [2] 6, 55; [3] 6, 40;
tot *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 7, 21; 7, 24; 7, 26; 13, 46; 19, 21; 19, 29; 26, 56; [2] 9, 49; 12, 44; [3] 2, 23; 11, 4; 16, 16; 16, 18; 16, 18; [4] 6, 37; 6, 39; 17, 2;
toţi *adj. pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [1] 2, 4; 2, 16; 8, 16; 10, 30; 11, 13; 11, 28; 14, 35; 23, 8; 25, 31; 26, 31; 26, 35; 26, 56; 27, 1; [2] 1, 32; 5, 12; 7, 3; 12, 43; 14, 53; [3] 1, 65; 2, 41; 3, 21; 7, 35; 9, 1; 12, 7; 13, 2; 13, 4; 13, 27; 13, 28; 14, 29; 15, 1; 20, 45; 21, 4; 21, 38; 23, 49; 24, 19; 24, 27; [4] 13, 18;
toţi *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [1] 4, 24; 7, 23; 10, 22; 12, 15; 14, 20; 15, 37; 19, 11; 21, 12; 21, 26; 22, 10; 22, 27; 22, 28; 24, 39; 26, 27; 26, 33; 26, 52; 27, 22; [2] 1, 5; 1, 27; 1, 37; 2, 12; 5, 20; 5, 40; 6, 39; 6, 42; 6, 50; 7, 14; 8, 25; 9, 35; 11, 32; 12, 22; 12, 44; 13, 13; 14, 23; 14, 27; 14, 29; 14, 31; 14, 50; 14, 64; [3] 1, 63; 1, 66; 2, 3; 2, 18; 2, 47; 3, 15; 4, 15; 4, 22; 4, 28; 4, 36; 4, 40; 5, 9; 5, 26; 6, 10; 6, 19; 7, 16; 8, 40; 8, 45; 8, 52; 8, 54; 9, 15; 9, 17; 9, 43; 9, 43; 13, 3; 13, 5; 13, 17; 14, 18; 17, 27; 17, 29; 19, 7; 20, 32; 20, 38; 21, 3; 21, 15; 21, 17; 21, 35; 22, 70; [4] 1, 7; 1, 16; 2, 15; 2, 24; 3, 26; 5, 23; 5, 28; 6, 45; 7, 21; 10, 8; 10, 29; 11, 48; 12, 32; 13, 10; 13, 11; 13, 35; 17, 21; 18, 40;
tuturor *adj. pron. nehot. masc. pl. gen./dat.* [1] 5, 15; [3] 1, 71; 2, 38; 11, 50;
tuturor *pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* [1] 26, 70; [2] 6, 41; 9, 35; 10, 44; 13, 37; [3] 3, 16; [4] 3, 31; 3, 31;
tuturór *adj. pron. nehot. masc. pl. gen./dat.* [3] 24, 9;
tuturór *pron. nehot. masc. pl. gen./dat.* [3] 4, 20;
tuturora *pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* [2] 2, 12; [3] 9, 23; 12, 41;

trége : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. (aus)ziehen, 2. an-, zuziehen, 3. (mit)schleppen" : „1. tirer, 2. (s')attirer, 3. entraîner" : (8x)
să tragă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 21, 6;
să tragă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 12, 58;
trase *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 21, 11;
trăgînd *verb gerunziu* [3] 5, 11; [4] 21, 8;
va trage *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 14, 5; [4] 6, 44;
voiu trage *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 12, 32;

tráistă : (1508 DERS) : s. f. : „Sack" : „sac" : (6x)
traistă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 10; [2] 6, 8; [3] 9, 3; 10, 4; 22, 35; 22, 36;

trăí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „leben" : „vivre" : (15x)
să trăiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 5, 23;
trăiesc *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 6, 57;
trăiescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 20, 38;
trăiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 4, 50; 4, 51; 4, 53; 11, 26;
trăi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 6, 58; 11, 25;
va trăi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 4; [3] 4, 4; [4] 6, 51; 6, 57;
vei trăi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 10, 28;
vor trăi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 5, 25;

treábă : (c. 1564 CORESI, CAZ. 179) : s. f. : „Beschäftigung" : „travail, activité" : (1x)

treabă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 2, 17;

trebuí : (1478 DERS) : v. IV : „1. brauchen, nötig haben, 2. sollen" : „1. avoir besoin, 2. falloir" : (36x)
trebuia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 9, 11; [4] 2, 25; 4, 4;
trebuie *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 9, 12; 14, 16; 17, 10; [2] 8, 31; [3] 14, 18; [4] 3, 7; 3, 14; 3, 30; 4, 24; 9, 4; 10, 16; 12, 34; 13, 10; 16, 30; 20, 9;
trebuiesc *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 3, 14;
trebuiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 8; 6, 32; 21, 3; 26, 65;
trebuiescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 12, 30; [4] 13, 29;
trebuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 7; [2] 11, 3; 13, 10; 14, 63; [3] 5, 31; 10, 42; 11, 8; 15, 7; 19, 31; 19, 34; 22, 71;

tréce : (1521 NEACŞU) : v. III : „vorüber-, vorbei-, durchgehen, überqueren" : „passer" : (63x)
am trecut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 15, 29;
a trêce *verb infinitiv prezent* [1] 19, 24; [2] 10, 25; [3] 9, 12; 16, 17;
au trecut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 9, 1;
fu trecînd *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* [2] 2, 23;
să treacă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 14, 22; [2] 6, 45; [3] 16, 26; 16, 26;
să treacă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 8, 18; [2] 14, 35; [3] 18, 25; 19, 4; 22, 42; [4] 4, 4;
să trêcem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [2] 4, 35; [3] 8, 22;
treacă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 26, 39;
trêce *verb infinitiv prezent* [1] 8, 28; 26, 42;
trêce *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 43; 14, 15; 20, 30; [3] 18, 37;
trecea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 27, 39; [2] 15, 29;
trecea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 15, 21; [3] 6, 1; 17, 11; 19, 1; [4] 8, 59;
treci *verb imp. 2 sg.* [1] 17, 20; [2] 14, 36;
trecînd *verb gerunziu* [1] 9, 9; 9, 27; 14, 34; [2] 2, 14; 5, 21; 6, 53; 11, 20; [3] 4, 30; 18, 36; 22, 59; [4] 8, 59; 9, 1;
trecu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 11, 1; 13, 53; [3] 10, 31; 10, 32;
va trêce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 18; 5, 18; 17, 20; 24, 34; [2] 13, 30; 13, 31; [3] 21, 32;
vor trêce *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 35; 24, 35; [2] 13, 31; [3] 21, 33; 21, 33;

trecút : (1559-1560 BRATU) : adj. : „vergangen" : „passé" : (1x)
trecută *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 18;

trei : (1551-1553 ES) : num. card. : „drei" : „trois" : (36x)
acelor trei *num. card. masc. gen./dat.* [4] 0, 1;
trei *num. card. fem. nom./ac.* [1] 12, 40; 13, 33; 15, 32; 17, 4; 18, 16; 26, 34; 26, 61; 26, 75; 27, 40; 27, 63; [2] 0, 3; 8, 2; 8, 31; 9, 5; 14, 30; 14, 58; 14, 72; 15, 29; [3] 1, 56; 9, 33; 11, 5; 13, 21; 22, 34; 22, 61; [4] 0, 1; 2, 6; 2, 19; 2, 20; 13, 38;
trei *num. card. masc. nom./ac.* [1] 18, 20; [3] 4, 25; 10, 36; 12, 52; 12, 52; 13, 7;

tréilea : (1551-1553 ES) : num. ord. : „dritte" : „troisième" : (31x)
al treile *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [3] 20, 12;
al treilea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 26; [2] 12, 21; [3] 20, 31;
al treilea *num. ord. neutru sg. nom./ac. art.* [1] 20, 3; [2] 15, 25;
a treia *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 21; 20, 19; 26, 44; [2] 0, 3; 0, 3; 9, 31; 10, 34; 14, 41; 27, 64; [3] 2, 46; 13, 32; 18, 33; 23, 22; 24, 7; 24, 21; 24, 46; [4] 0, 1; 0, 2; 2, 1; 21, 14; 21, 17; 21, 17;
a triia *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 23; [3] 9, 22; 12, 38;

treizéci : (1551-1553 ES) : num. card. : „dreißig" : „trente" : (7x)
cei treizeci *num. card. masc. nom./ac. art.* [1] 27, 9;
treizeci *num. card. masc. nom./ac.* [1] 13, 8; 13, 23; 26, 15; [2] 4, 8; 4, 20; [3] 3, 23;

trémur : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Beben, Schauern" : „tremblement, frayeur" : (1x)
tremur *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 16, 8;

tremurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „erbeben, zittern" : „trembler" : (2x)
tremurînd *verb gerunziu* [2] 5, 33; [3] 8, 47;

tréstie : (1439 SUCIU II, 204 / în top. *Tresztia*) : s. f. : „Rohr" : „roseau" : (8x)
trestie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 7; 27, 29; 27, 48; [2] 15, 19; 15, 36; [3] 7, 24;
trestiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 20; 27, 30;

trimís : (1551-1553 ES) : adj./s. m. : „gesendet" : „envoyé" : (7x)
cei trimeşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 23, 37; [3] 19, 32;
cei trimişi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 13, 34; [4] 1, 24;
trimis *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 9, 7;
trimisul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [4] 13, 16;
trimişi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 7, 10;

trimíte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „schicken" : „envoyer" : (143x)
ai trimis *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 11, 42; 17, 3; 17, 8; 17, 18; 17, 21; 17, 23; 17, 23; 17, 25;
am trimis *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 22, 35; [4] 4, 38; 17, 18;
a trimite *verb infinitiv prezent* [2] 6, 7; [3] 4, 18; 20, 11; 20, 12;
aţi trimis *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [4] 5, 33;
au fost trimes *verb indicativ mcpf. perifrastic 3 sg.* [4] 0, 1;
au trimes *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 10, 40; [3] 4, 18;
au trimis *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 20, 20; [4] 1, 22;
au trimis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 9, 37; [4] 1, 33; 3, 17; 3, 34; 4, 34; 5, 23; 5, 24; 5, 30; 5, 36; 5, 37; 5, 38; 6, 29; 6, 38; 6, 39; 6, 40; 6, 44; 6, 57; 7, 16; 7, 18; 7, 28; 7, 29; 7, 33; 8, 16; 8, 18; 8, 26; 8, 29; 8, 42; 9, 4; 10, 36; 12, 44; 12, 45; 12, 49; 13, 16; 13, 20; 14, 24; 15, 21; 16, 5; 20, 21; [3] 7, 20; 9, 48; 10, 16;
fu trimis *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 4, 26; [4] 1, 6;
să trimeaţă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 10, 2;
să trimeţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [3] 16, 27;
să trimiţă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 26, 53; [2] 3, 14;
sînt trimis *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 15, 24; [3] 1, 19; 4,

43;
trimes fu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 26;
trimêse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 14, 13;
trimêseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 3, 31;
trimis-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 27, 19;
trimisără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 20, 10; 20, 11;
trimise *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 5; 20, 2; 21, 1; 21, 34; 21, 36; 21, 37; 22, 4; [2] 8, 26; 11, 1; 12, 2; 12, 4; 12, 5; 12, 6; [3] 1, 53; 7, 3; 7, 6; 7, 19; 9, 2; 9, 52; 10, 1; 15, 15; 19, 29; 20, 10; 22, 8; 23, 7; 23, 11; [4] 18, 24;
trimiseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 14, 35; 22, 16; [2] 12, 3; 12, 4; 12, 13; [3] 19, 14; [4] 1, 19; 7, 32; 11, 3;
trimis sînt *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 3, 28;
trimite *verb imp. 2 sg.* [3] 16, 24;
trimite *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 4, 29;
trimite-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 13, 41;
trimite-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 11, 49; 20, 13; [4] 16, 7;
trimiţ *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 11, 10; 23, 34; [3] 7, 27; 10, 3;
trimiţind *verb gerunziu* [1] 11, 2;
trimiţînd *verb gerunziu* [1] 2, 8; 2, 16; 14, 10; 22, 7; [2] 6, 17; 6, 27; [3] 14, 32;
trimiţu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 10, 16; [3] 24, 49; [4] 20, 21;
va trimite *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 21, 3; 24, 31; [2] 11, 3; 13, 27; [4] 14, 26;
voi trimite *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 13, 20;
voiu trimite *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 1, 2; [4] 15, 26;

trimítere : (1563 CORESI, PRAXIU 210) : s. f. : „Sendung" : „envoi" : (2x)
trimêterea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 0, 3; 0, 3;

trist : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „traurig" : „triste" : (1x)
trist *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 38;

trîmbiţă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Trompete" : „trompette" : (1x)
trîmbiţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 31;

trîntí : (1581 CORESI, EV. 78) : v. IV : „niederschmettern" : „atterrer" : (1x)
trînti *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 9, 42;

trudí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sich abmühen" : „peiner" : (1x)
s-ar trudi *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* [4] 18, 36;

trufíe : (c. 1560 GCR I, 3) : s. f. : „Arroganz, Hochmut" : „arrogance, orgueil" : (1x)
trufiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 22;

trup : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Körper" : „corps" : (66x)
trup *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 5; 19, 6; [2] 10, 8; 10, 8; [3] 3, 22; 12, 22; [4] 1, 14; 3, 6; 3, 6; 8, 15;
trupul *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [4] 17, 2;
trupul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 29; 5, 30; 6, 22; 6, 23; 6, 25; 6, 25; 10, 28; 10, 28; 14, 12; 16, 17; 19, 12; 24, 22; 26, 12; 26, 26; 26, 41; 27, 58; 27, 59; 27, 59; [2] 5, 29; 6, 29; 13, 20; 14, 8; 14, 22; 14, 38; 15, 43; 15, 45; [3] 3, 6; 11, 34; 11, 34; 11, 36; 12, 4; 12, 23; 17, 36; 22, 19; 23, 52; 23, 55; 24, 3; 24, 23; [4] 6, 51; 6, 52; 6, 53; 6, 54; 6, 55; 6, 56; 6, 63; 19, 38; 19, 38; 19, 40; 20, 12;
trupului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 6, 22; [3] 11, 34; [4] 1, 13; 2, 21;
trupuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 52;
trupurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [4] 19, 31;

tu : (1521 NEACŞU) : pron. pers. : „du" : „tu, toi" : (480x)
te *pron. pers. 2 sg. ac. neacc.* [1] 4, 6; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 30; 5, 36; 5, 41; 9, 22; 18, 8; 18, 9; 18, 15; 25, 21; 25, 23; 25, 24; 25, 37; 25, 37; 25, 38; 25, 38; 25, 38; 25, 39; 25, 44; 26, 68; 26, 73; [2] 1, 24; 3, 32; 5, 7; 5, 19; 5, 31; 5, 34; 9, 38; 9, 43; 9, 45; 9, 47; 10, 49; 10, 52; 12, 14; [3] 1, 4; 1, 35; 2, 48; 4, 9; 4, 10; 4, 11; 4, 23; 6, 29; 7, 47; 8, 20; 8, 28; 8, 45; 8, 48; 11, 27; 11, 36; 12, 58; 12, 58; 12, 58; 13, 31; 14, 10; 14, 12; 14, 18; 14, 19; 16, 27; 17, 19; 18, 42; 19, 22; 19, 43; 19, 43; 19, 44; 22, 64; [4] 1, 48; 1, 48; 1, 50; 7, 20; 7, 20; 8, 10; 8, 11; 10, 33; 11, 8; 11, 8; 11, 28; 16, 30; 17, 1; 17, 4; 17, 25; 18, 26; 18, 35; 19, 10; 19, 10; 21, 16; 21, 17; 21, 18; 21, 18;
tine *pron. pers. 2 sg. ac. acc.* [1] 2, 6; 3, 14; 4, 6; 4, 6; 5, 29; 5, 30; 5, 40; 5, 42; 5, 42; 6, 23; 8, 19; 9, 22; 11, 23; 12, 38; 14, 28; 17, 27; 18, 8; 18, 9; 18, 15; 18, 16; 18, 33; 18, 33; 19, 19; 19, 27; 21, 19; 22, 39; 23, 37; 25, 39; 26, 18; 26, 33; 26, 35; 26, 35; 27, 40; [2] 1, 37; 9, 17; 10, 28; 11, 14; 12, 31; 14, 31; 14, 31; 15, 30; [3] 1, 19; 1, 28; 1, 35; 1, 35; 2, 48; 3, 22; 4, 9; 4, 10; 6, 30; 7, 7; 7, 20; 9, 49; 9, 57; 9, 61; 10, 27; 11, 35; 12, 20; 13, 34; 14, 8; 14, 9; 14, 10; 14, 12; 16, 2; 17, 4; 18, 28; 18, 42; 19, 21; 19, 43; 19, 44; 19, 44; 22, 32; 22, 33; 23, 37; 23, 39; [4] 1, 22; 3, 26; 7, 4; 8, 13; 8, 53; 9, 37; 10, 33; 13, 8; 13, 37; 13, 37; 14, 22; 17, 1; 17, 3; 17, 5; 17, 5; 17, 7; 17, 8; 17, 11; 17, 13; 17, 19; 17, 21; 17, 25; 18, 34; 19, 10; 21, 3; 21, 18; 21, 20; 21, 22;
tu *pron. pers. 2 sg. nom.* [1] 2, 6; 3, 14; 6, 3; 6, 6; 6, 17; 11, 3; 11, 23; 14, 28; 16, 16; 16, 18; 26, 25; 26, 39; 26, 63; 26, 64; 26, 69; 26, 73; 27, 4; 27, 11; 27, 11; [2] 1, 11; 3, 11; 8, 29; 14, 36; 14, 61; 14, 67; 14, 68; 15, 2; 15, 2; [3] 1, 28; 1, 42; 1, 76; 3, 22; 4, 7; 4, 41; 6, 42; 7, 19; 7, 20; 9, 60; 10, 15; 10, 37; 15, 31; 16, 7; 16, 25; 17, 8; 19, 19; 19, 42; 22, 32; 22, 58; 22, 67; 22, 70; 23, 3; 23, 3; 23, 37; 23, 39; 23, 40; 24, 18; [4] 1, 19; 1, 21; 1, 21; 1, 25; 1, 42; 1, 42; 1, 49; 1, 49; 2, 10; 2, 20; 3, 2; 3, 10; 3, 26; 4, 9; 4, 10; 4, 12; 4, 19; 6, 69; 7, 52; 8, 5; 8, 13; 8, 25; 8, 33; 8, 48; 8, 52; 8, 53; 8, 53; 9, 17; 9, 28; 9, 34; 9, 34; 9, 35; 10, 24; 10, 33; 11, 27; 11, 42; 12, 34; 13, 6; 13, 7; 14, 9; 17, 5; 17, 8; 17, 21; 17, 21; 17, 23; 17, 23; 17, 25; 18, 17; 18, 25; 18, 33; 18, 34; 18, 37; 18, 37; 19, 9; 20, 15; 21, 12; 21, 16; 21, 17; 21, 17; 21, 22;
ţi *pron. pers. 2 sg. dat. neacc.* [1] 5, 23; 5, 39; 6, 17; 9, 2; 9, 5; 9, 6; 9, 6; 14, 4; 16, 22; 17, 25; 18, 26; 18, 26; 18, 29; 18, 33; 18, 33; 20, 14; 22, 16; 21, 23; 22, 17; 25, 37; 26, 53; [2] 2, 9; 2, 9; 2, 11; 6, 18; 6, 23; 9, 22; 10, 21; 10, 21; 10, 51; 11, 28; [3] 2, 35; 5, 23; 5, 24; 6, 29; 6, 30; 7, 40; 7, 47; 8, 39; 8, 39; 10, 36; 11, 7; 14, 10; 14, 12; 14, 14; 14, 14; 16, 7; 16, 25; 18, 11; 18, 22; 20, 2; [4] 4, 10; 5, 11; 9, 10; 11, 41; 16, 30; 21, 23;

ţie *pron. pers. 2 sg. dat. acc.* [1] 2, 13; 4, 9; 5, 26; 5, 29; 5, 30; 6, 4; 6, 6; 6, 18; 8, 13; 8, 29; 9, 5; 11, 21; 11, 21; 11, 24; 11, 25; 12, 47; 15, 28; 16, 17; 16, 18; 16, 19; 16, 22; 16, 22; 17, 4; 18, 8; 18, 9; 18, 15; 18, 17; 18, 22; 18, 29; 18, 32; 18, 33; 20, 13; 20, 14; 21, 5; 25, 44; 26, 17; 26, 34; 27, 19; [2] 1, 24; 2, 5; 2, 11; 5, 7; 5, 9; 5, 19; 5, 41; 6, 23; 9, 5; 9, 25; 9, 43; 9, 45; 9, 47; 10, 51; 11, 28; 14, 30; 14, 36; [3] 1, 3; 1, 13; 1, 14; 1, 19; 2, 35; 4, 6; 4, 34; 5, 20; 5, 24; 7, 14; 7, 46; 8, 28; 8, 30; 8, 39; 9, 33; 10, 13; 10, 13; 10, 21; 10, 21; 10, 35; 12, 59; 14, 9; 14, 10; 14, 12; 14, 14; 15, 29; 17, 3; 17, 4; 18, 41; 19, 43; 22, 11; 22, 34; 23, 43; [4] 1, 50; 2, 4; 3, 3; 3, 5; 3, 7; 3, 11; 4, 10; 4, 10; 4, 18; 4, 26; 5, 10; 5, 12; 5, 14; 6, 30; 9, 17; 9, 26; 9, 26; 11, 22; 11, 40; 13, 38; 18, 30; 18, 34; 19, 11; 19, 11; 21, 18; 21, 23;

tulburá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „erschüttern, aufwühlen" : „troubler, boulverser" : (14x)
s-au turburat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 12, 27; 13, 21;
să se turbure *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 14, 27;
să turburară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 6, 50;
să turbură *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 2, 3; [3] 1, 12; 1, 29; [4] 11, 33;
să turbure *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 14, 1;
să va turbura *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 5, 7;
turbura *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 5, 4;
turbură *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 23, 5; 23, 14;
vă turburareţi *verb imp. 2 pl.* [2] 13, 7;

tulburáre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Trübung" : „trouble" : (2x)
turburarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 5, 4;
turburări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 8;

tulburát : (1559-1560 BRATU) : adj. : „betrübt" : „troublé" : (1x)
turburaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 24, 38;

túlbure : (1460 DERS / în antr. *Turbure*) : adj. : „trüb" : „sombre" : (1x)
turbure *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 3;

túnet : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „Donner" : „tonnerre" : (2x)
tunet *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 12, 29;
túnetului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 3, 17;

turburá → tulbura

turburáre → tulburare

turburát → tulburat

túrbure → tulbure

túrmă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Herde" : „troupeau" : (11x)
o turmă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 30; [2] 5, 11;
turma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 31; 8, 32; 8, 32; [2] 5, 13; [3] 2, 8; 8, 33;
turmă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 10, 16;
turmă *subst. comun fem. sg. voc. neart.* [3] 12, 32;
turmei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 26, 31;

turn : (1469 DERS / în top. *Turnul*) : s. n. : „Turm" : „tour" : (4x)
turn *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 33; [2] 12, 1;
turnul *subst. propriu neutru sg. nom./ac. art.* [3] 13, 4;
un turnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 14, 28;

turná : (1577 CORESI, PS.) : v. I : „eingießen" : „verser" : (1x)
turnînd *verb gerunziu* [3] 10, 34;

turtureá : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Turteltaube" : „tourterelle" : (1x)
turturêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 24;

Ţ

ţáră : (1515 DERS / în top. *Ţara* lui Oană) : s. f. : „Land" : „pays" : (8x)
o ţară *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 15, 13; 19, 12;
ţara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 12; [2] 1, 5; [3] 3, 1; 15, 14;
ţară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 11, 55;
ţări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 21, 21;

ţárenă → ţarină

ţárină : (1400 DERS) : s. f. : „Land, Feld" : „terre, champ" : (15x)
ţarena *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 10;
ţarina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 24; 13, 27; 13, 31; 13, 38; 27, 7*; 27, 8*;
ţarină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 44; 22, 5; 27, 8; [3] 14, 18;
ţarini *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 29; [2] 6, 56;
ţarinii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 13, 36;
ţarinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 4, 35;

ţărm : (1551-1553 ES) : s. n. : „Ufer, Küste" : „rive, rivage" : (5x)
ţărmure *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 2; [2] 5, 13; [3] 8, 33; [4] 21, 4;
ţărmuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 48;

ţărmure → ţărm

ţesút : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 310) : adj. : „gewebt" : „tissu" : (1x)
ţesut *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 19, 23;

ţíne/-eá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III/II : „1. (fest)halten, 2. besitzen, 3. bewahren, 4. halten für" : „1. tenir, 2. posséder, 3. préserver, 4. tenir pour" : (21x)
a ţinea *verb infinitiv prezent* [2] 7, 4; [3] 14, 9;
să ţie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 28, 20;
să ţinea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 24, 16;
să ţinea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 19, 48;
să ţinem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 21, 38;
să ţineţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 23, 3;
să ţîn *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 9, 17;
să va ţinea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 24; [3] 16, 13;

să vor ţinea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 5, 38;
ţiind *verb gerunziu* [2] 1, 31; 7, 3;
ţin *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 21, 26;
ţinea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 21, 46; [3] 22, 63;
ţinea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 2, 51;
ţineţi *verb imp. 2 pl.* [1] 23, 3;
ţineţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [2] 7, 8;
ţînu *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 8, 15;
ţînură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 9, 10;

ţinút : (XVI sec. PS. H.) : s. n.: „Gegend, Landschaft, Provinz": „région" : (4x)
ţinut *subst. comun neutru sg. gen./dat. neart.* [3] 15, 15;
ţinut *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 10;
ţinutul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 8, 26;
un ţinut *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 11, 54;

ţípăt : (1550-1580 HC II, 458) : s. n. : „Schrei" : „cri" : (1x)
ţipăt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 18;

ţíne/-eá → ţine/-eá

ţînţár : (1512-1521 BGL/ în antr. *Ţînţariul*) : s. m. : „Mücke" : „moustique" : (1x)
ţînţariul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 24;

ţíţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Brust" : „mamelle, sein" : (2x)
ţîţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 11, 27; 23, 29;

U

uceníc : (1551-1553 ES) : s. m. : „Jünger" : „disciple" : (244x)
ucenic *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 57; [2] 0, 2; [4] 0, 1; 9, 28; 18, 15; 19, 26; 19, 38; 20, 2; 20, 3; 20, 4; 20, 8;
ucenici *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 1; 11, 1; 11, 2; 20, 17; 21, 1; 28, 16; [2] 0, 2; 9, 14; [3] 9, 1; 10, 23; 17, 22; 19, 37; 22, 45; [4] 1, 37; 4, 1; 9, 27; 9, 28; 11, 16; 13, 35; 15, 8; 20, 25; 21, 8; 21, 12;
ucenicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 1; 8, 21; 8, 23; 8, 25; 9, 10; 9, 14; 9, 14; 12, 1; 12, 2; 12, 49; 13, 10; 13, 36; 14, 12; 14, 15; 14, 19; 14, 22; 14, 26; 15, 2; 15, 12; 15, 23; 15, 32; 15, 33; 15, 36; 16, 5; 16, 13; 17, 6; 17, 10; 17, 13; 17, 16; 17, 19; 18, 1; 19, 10; 19, 13; 19, 25; 21, 6; 21, 20; 22, 16; 24, 1; 24, 3; 26, 8; 26, 17; 26, 18; 26, 19; 26, 35; 26, 45; 26, 56; 27, 64; 28, 13; [2] 2, 15; 2, 18; 2, 18; 2, 18; 2, 23; 3, 7; 5, 31; 6, 1; 6, 29; 6, 35; 6, 45; 7, 2; 7, 5; 7, 17; 8, 1; 8, 4; 8, 10; 8, 14; 8, 27; 8, 27; 8, 33; 8, 34; 9, 28; 9, 31; 10, 10; 10, 13; 10, 24; 10, 46; 11, 1; 11, 14; 12, 43; 13, 1; 14, 12; 14, 13; 14, 14; 14, 16; [3] 5, 30; 5, 33; 6, 1; 6, 13; 6, 20; 7, 11; 7, 18; 7, 18; 8, 9; 8, 22; 9, 18; 9, 54; 11, 1; 11, 1; 12, 22; 16, 1; 17, 1; 18, 15; 19, 29; 19, 39; 22, 11; 22, 39; [4] 1, 35; 2, 2; 2, 11; 2, 12; 2, 17; 2, 22; 3, 22; 3, 25; 4, 2; 4, 8; 4, 27; 4, 31; 4, 33; 6, 3; 6, 8; 6, 11; 6, 16; 6, 22; 6, 22; 6, 22; 6, 24; 6, 60; 6, 61; 6, 66; 7, 3; 8, 31; 9, 2; 11, 8; 11, 12; 11, 54; 12, 4; 12, 16; 13, 22; 13, 23; 16, 17; 16, 29; 18, 1; 18, 1; 18, 2; 18, 17; 18, 19; 18, 25; 20, 10; 20, 19; 20, 20; 20, 26; 21, 2; 21, 4;
ucenicilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 9, 11; 9, 37; 14, 19; 15, 36; 16, 20; 16, 21; 16, 24; 19, 23; 23, 1; 26, 1; 26, 26; 26, 36; 28, 7; 28, 8; 28, 9; [2] 2, 16; 3, 9; 4, 34; 6, 41; 8, 6; 9, 18; 10, 23; 14, 32; 16, 7; [3] 6, 17; 9, 14; 9, 16; 9, 40; 9, 43; 12, 1; 20, 45; [4] 6, 11; 6, 12; 11, 7; 13, 5; 20, 18; 20, 30; 21, 1; 21, 14;
ucenicu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 42;
ucenicul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 24; [3] 6, 40; 14, 26; 14, 27; 14, 33; [4] 18, 15; 18, 16; 19, 27; 21, 7; 21, 20; 21, 23; 21, 24;
ucenicului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 25; [4] 19, 27;
ucinici *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 26, 40;
ucinicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 19;

ucíde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „töten" : „tuer" : (14x)
ai ucis *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 13, 34;
a să ucide *verb infinitiv prezent* [4] 8, 5;
au ucis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 2, 16;
să ucidem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [4] 18, 31;
să ucideţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 10, 32;
să ucigă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [4] 11, 8;
să ucigă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 14, 5;
să ucizi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 5, 21;
ucigîndu *verb gerunziu* [2] 12, 4;
uciseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 21, 35;
uciseşi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [1] 23, 37;
va ucide *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 5, 21; [4] 16, 2;
vor ucide *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 20, 6;

ucídere : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Mord" : „meurtre" : (5x)
ucidere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 7; [3] 23, 19; 23, 25;
uciderí *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 19;
uciderile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 7, 21;

ucigáş : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 189) : s. m. : „Mörder" : „assassin" : (1x)
ucigaşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 22, 7;

ucigătór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Mörder" : „assassin" : (1x)
ucigătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [4] 8, 44;

uitá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „vergessen" : „oublier" : (2x)
e uitată *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 12, 6;
uitară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 16, 5; [2] 8, 14;

úliţă : (1475 DERS / în top. *Uliţa*) : s. f. : „Gasse" : „rue(lle)" : (6x)
uliţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 2; [1] 12, 19; [3] 14, 21;
uliţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 10, 10; 13, 26;
uliţelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 6, 5;

úmăr : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Schulter" : „épaule" : (2x)
umărul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 15, 5;
umerile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 23, 4;

umblá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(umher-, auf) gehen, wandern" : „aller, marcher, cheminer, se promener" : (47x)
a îmbla *verb infinitiv prezent* [2] 12, 38; [3] 20, 46;
au umblat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 14, 29;
blămaţi *verb imp. 2 pl.* [2] 1, 38;
îmbla *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 9, 6;

îmbla *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 5, 42; 6, 6; [3] 13, 22; [4] 5, 9;
îmblaţi *verb imp. 2 pl.* [3] 17, 23; [4] 12, 35;
îmblă *verb imp. 2 sg.* [1] 9, 5; [2] 2, 9; [3] 5, 23; [4] 5, 8; 5, 11; 5, 12;
îmblă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 5; [2] 7, 5; 7, 22; [3] 11, 44;
îmblă *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 11, 24; 18, 22;
îmblînd *verb gerunziu* [1] 4, 18; 14, 25; 14, 26; 15, 31; [2] 1, 16; 6, 48; 6, 49; 8, 24; 11, 27; [3] 1, 6;
să umble *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 7, 1;
umbla *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 6, 66; 7, 1; 10, 23; 11, 54;
umblai *verb indicativ imperfect 2 sg.* [4] 21, 18;
umblă *verb imp. 2 sg.* [2] 10, 21;
umblă *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 12, 35;
umblînd *verb gerunziu* [4] 1, 36; 6, 19;
va umbla *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 8, 12; 11, 10; 11, 10;
vei îmbla *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 1, 76;

úmbră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schatten" : „ombre" : (4x)
umbra *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 16; [2] 4, 32; [3] 1, 79;
umbri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 9, 34;

umbrí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „beschatten" : „ombrager" : (3x)
umbri *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 17, 5;
umbrind *verb gerunziu* [2] 9, 7;
va umbri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 1, 35;

úmed : (1683 DOS. PAR. 236) : adj. : „feucht, saftvoll" : „humide, plein de sève" : (1x)
cel umăd *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [3] 23, 31;

úmple/-eá : (XVI sec. PS. H.) : v. III/II: „füllen, erfüllen": „remplir" : (58x)
a împlea *verb infinitiv prezent* [1] 3, 15; [3] 9, 31;
a să împlea *verb infinitiv prezent* [3] 24, 44;
au împlut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 16, 6;
au umplut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 2, 7;
împleţi *verb imp. 2 pl.* [4] 2, 7;
împleţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 23, 32;
împlînd *verb gerunziu* [2] 15, 36;
împlîndu *verb gerunziu* [1] 27, 48;
împlîndu-se *verb gerunziu* [3] 2, 40;
împlu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 53;
împlură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 5, 7; 5, 26;
împlură-se *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 2, 6;
s-ar împlea *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* [1] 26, 54;
s-au împlut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 0, 1; 0, 1;
s-au împlut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 12, 3;
s-au umplut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 3, 29;
să împle *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 15, 16;
să împle *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 14;
să împlea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 9, 51;
să împlea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 4, 37; [3] 8, 23;
să împlu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 13, 48; 22, 10; 27, 9; [2] 1, 15; 15, 28; [3] 1, 41; 1, 57; 1, 67; 4, 21;
să împlură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 23; 2, 21; 2, 22; 4, 28; 6, 11;
să să împle *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 26, 56; [2] 14, 49; [3] 14, 23;
să să împle *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 1, 22; 2, 23; 4, 14; 8, 17; 12, 17; 13, 35; 21, 4; 27, 35; [3] 22, 37;
să va împlea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 1, 15; 3, 5; 22, 16;
să vor împlea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 1, 20; 18, 31;
se vor împlea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 21, 24;
umplînd *verb gerunziu* [4] 19, 29;
umplură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 6, 13;

un, o : (1521 NEACŞU) : num./pron. : „ein" : „un" : (272x)
cîte un *num. distributiv masc. nom./ac.* [1] 20, 2; 20, 9; 20, 10;
cîte una *num. distributiv fem. nom./ac.* [4] 21, 25;
cîte unul *num. distributiv masc. nom./ac.* [4] 8, 9;
o *num. card. fem. nom./ac.* [1] 5, 18; 13, 8; 13, 23; 18, 28; 19, 29; [2] 4, 8; 4, 20; 6, 40; 10, 30; [3] 2, 44; 8, 8; 15, 4; 15, 8; 16, 7; [4] 10, 16;
un *num. card. masc. nom./ac.* [1] 6, 27; 18, 9; 20, 13; 25, 24; [2] 9, 47; 12, 6; 12, 42; [3] 15, 7; 15, 10; 15, 29; 22, 59; [4] 8, 41; 11, 50; 18, 14;
un *num. card. neutru nom./ac.* [1] 19, 5; 26, 40; [2] 10, 8; 10, 8; 19, 6; 20, 12; [3] 10, 42; [4] 7, 21; 10, 16;
un *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [3] 23, 26;
una *num. card. fem. nom./ac.* [1] 5, 18; 9, 33; 9, 33; 9, 33; 10, 29; 17, 4; 17, 4; 17, 4; [2] 9, 5; 9, 5; 9, 5; [3] 12, 6; 15, 4; [4] 10, 30; 11, 52; 17, 11; 17, 21; 17, 21; 17, 22; 17, 22; 17, 23;
una *pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 5, 19; 13, 8; 18, 12; 24, 41; 24, 41; 28, 1; [2] 4, 4; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 10, 21; 14, 66; 16, 2; 16, 3; [3] 4, 26; 5, 17; 8, 5; 13, 10; 17, 22; 17, 35; 18, 22; 20, 1; 24, 1; [4] 1, 3; 9, 25; 20, 1; 20, 19;
unele *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [1] 13, 4; [3] 9, 9;
unii *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [1] 9, 3; 12, 38; 16, 14; 16, 28; 27, 47; 28, 11; 28, 17; [2] 0, 2; 2, 6; 7, 1; 7, 2; 8, 3; 9, 1; 9, 50; 11, 5; 12, 5; 12, 13; 14, 57; 14, 65; 15, 35; [3] 2, 15; 6, 2; 7, 32; 8, 25; 9, 7; 9, 8; 9, 27; 11, 15; 12, 1; 13, 1; 13, 31; 18, 9; 19, 39; 20, 27; 20, 39; 21, 16; 24, 24; [4] 6, 43; 7, 12; 7, 25; 7, 44; 11, 37; 11, 46; 13, 29;
unile *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [4] 8, 5;
unora *pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* [2] 10, 14; [3] 18, 16;
unuia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [1] 10, 42; 20, 13; 25, 15; 25, 40; 25, 45; [3] 14, 1;
unul *num. card. masc. nom./ac.* [1] 18, 16; 19, 17; 23, 8; 23, 9; 23, 10; 25, 15; 25, 18; 27, 15; [2] 10, 18; 12, 29; 12, 32; [3] 7, 12; 9, 38; 18, 19; 23, 17; [4] 1, 14; 5, 44; 6, 22; 6, 70; 8, 9; 18, 9; 18, 39;
unul *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 5, 29; 5, 30; 6, 24; 6, 24; 6, 29; 13, 23; 16, 14; 18, 6; 18, 14; 18, 28; 19, 16; 20, 9; 20, 21; 21, 35; 22, 5; 22, 35; 24, 10; 24, 10; 24, 40; 25, 32; 26, 14; 26, 21; 26, 47; 26, 51; 27, 38; 27, 48; [2] 4, 20; 4, 20; 4, 20; 4, 41; 5, 22; 5, 37; 6, 15; 8, 16; 8, 28; 9, 17; 9, 34; 9, 37; 9, 42; 10, 37; 12, 28; 13, 1; 14, 10; 14, 18; 14, 19; 14, 19; 14, 20; 14, 43; 14, 47; 15, 27; 15, 31; 15, 36; [3] 4, 27; 4, 36; 5, 3; 6, 11; 7, 36; 7, 41; 8, 43; 11, 1; 12, 27; 14, 15; 15, 19; 15, 26; 16, 5; 16, 13; 16, 13; 17, 2; 17, 15; 17, 34; 18, 10; 18, 18; 22, 47; 22, 50; 23, 12; 23, 33; 23, 39; 24, 14; 24, 17; 24, 18; 24, 32; [4] 0, 1; 1, 40; 5, 44; 6, 8; 6, 71; 7, 50; 8, 15; 11, 49; 12, 2; 12, 4; 13, 14; 13, 21; 13, 22;

13, 23; 13, 34; 15, 12; 15, 17; 18, 22; 18, 26; 19, 34; 20, 12; 20, 24;

únde : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./conj. : „wo, wohin" : „où" : (132x)
unde *conjunctie subord.* [1] 6, 19; 6, 19; 6, 20; 6, 20; 12, 44; 13, 5; 28, 16; [2] 2, 4; 4, 5; 4, 15; 9, 44; 9, 46; 9, 48; 14, 14; 16, 6; [3] 4, 16; 4, 17; 10, 1; 11, 24; 12, 33; 22, 10; [4] 1, 28; 4, 20; 4, 46; 6, 23; 7, 42; 10, 40; ; 11, 30; 12, 1; 18, 1; 18, 20; 19, 18; 19, 20; 19, 41;
unde *adv. pron. inter./relat.* [1] 1, 25; 2, 2; 2, 4; 2, 9; 5, 18; 5, 18; 5, 26; 6, 21; 8, 20; 13, 27; 13, 54; 13, 56; 15, 33; 18, 20; 21, 25; 25, 24; 25, 24; 25, 26; 25, 26; 26, 17; 26, 57; 28, 6; [2] 5, 40; 6, 2; 6, 55; 8, 4; 12, 37; 13, 14; 14, 12; 14, 14; 15, 47; [3] 1, 43; 5, 19; 8, 25; 9, 58; 12, 17; 12, 34; 13, 25; 13, 27; 17, 17; 17, 36; 17, 36; 20, 7; 22, 9; 22, 11; 22, 11; 24, 49; [4] 1, 38; 1, 39; 1, 48; 2, 9; 3, 8; 3, 8; 3, 8; 4, 11; 6, 5; 6, 62; 7, 11; 7, 27; 7, 27; 7, 28; 7, 34; 7, 35; 7, 36; 8, 10; 8, 14; 8, 14; 8, 14; 8, 14; 8, 19; 8, 21; 8, 22; 9, 12; 9, 18; 9, 29; 9, 30; 11, 32; 11, 34; 11, 41; 11, 57; 12, 26; 12, 35; 13, 33; 13, 36; 13, 36; 14, 3; 14, 4; 14, 5; 16, 5; 17, 24; 19, 9; 20, 2; 20, 12; 20, 13; 20, 15; 20, 19; 21, 18; 21, 18;

úndiţă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Angel" : „ligne, canne" : (1x)
undiţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 27;

únge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „einsalben" : „oindre" : (12x)
ai uns *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 7, 46;
au fost uns *verb indicativ mcpf. perifrastic 3 sg.* [4] 11, 2;
au uns *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 4, 18; [4] 9, 6; 9, 11;
să ungă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 16, 1;
să unse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 14, 8;
unge *verb imp. 2 sg.* [1] 6, 17;
ungea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 6, 13; [3] 7, 38;
unse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 7, 46; [4] 12, 3;

unghi : (1462 DERS / în top. *Unghiul*) : s. n. : „Ecke" : „coin, angle" : (4x)
unghiului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 21, 42; [2] 12, 10; [3] 20, 17;
unghiurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 6, 5;

unsoáre : (1581-1582 PO) : s. f. : „Salbe" : „pommade, onguent" : (5x)
unsoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 7, 37;
unsoarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 7, 38;
unsori *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 16, 1; [3] 23, 56;
unsorile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 19, 40;

únsprezece : (1551-1553 ES) : num. : „elf": „onze" : (4x)
cei unsprăzêce *num. card. masc. nom./ac. art.* [1] 28, 16; [2] 16, 14; [3] 24, 33;
celor unsprăzêce *num. card. masc. gen./dat. art.* [3] 24, 9;

únsprezecelea : (1551-1553 ES) : num. ord. : „elfte" : „onzième" : (2x)
al unsprăzêcele *num. ord. neutru sg. nom./ac. art.* [1] 20, 6;
al unsprăzêcelea *num. ord. neutru sg. nom./ac. art.* [1] 20, 9;

untdelémn : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 289) : s. n. : „(Salb)Öl" : „huile" : (7x)
untdelemn *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 3; 25, 4; [2] 6, 13; [3] 7, 46; 10, 34; 16, 6;
untdelemnul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 25, 8;

urá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „wünschen" : „souhaiter" : (1x)
uraţi *verb imp. 2 pl.* [1] 10, 12;

urciór : (c. 1573-1578 PS. SCH. 64) : s. n. : „Krug" : „cruche, jarre" : (3x)
a urcioarelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 7, 4;
un urcior *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 22, 10;
urcioarelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 7, 8;

uréche : (1407 DERS / în antr. *Petru Ureaclea*) : s. f. : „Ohr" : „oreille" : (27x)
urêche *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 27; [3] 12, 3;
urechea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 22, 51;
urêchea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 24; 26, 51; [2] 14, 47; [3] 22, 50; [4] 18, 10; 18, 26;
urechi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 15; 13, 9; 13, 43; [2] 4, 9; 4, 23; 7, 16; 8, 18; [3] 8, 8; 14, 35;
urechile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 15; 13, 15; 13, 16; [2] 7, 33; 10, 25; [3] 1, 44; 4, 21; 9, 44; 18, 25;

urgíe : (1543 DERS / în antr. *Urgie*) : s. f. : „Grimm, Zorn, Ärger" : „fureur, colère" : (2x)
urgiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 7; [4] 3, 36;

urgisí : (1563 CORESI, PRAXIU 256) : v. IV : „sich ärgern" : „s'irriter " : (1x)
urgisêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 22;

urî́ : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „hassen" : „haïr" : (26x)
au urît *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 15, 24;
au urît *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 15, 18; 17, 14;
să urască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 7, 7;
să urăşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 5, 43;
să vor urî *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 10;
uraşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 14, 26; [4] 3, 20; 7, 7; 12, 25; 15, 18; 15, 19; 15, 23; 15, 23;
urăsc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 44; [3] 1, 71; 6, 27;
urîia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 19, 14;
urîră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 15, 25;
va urî *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 24; [3] 16, 13;
veţi fi urîţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 10, 22; 24, 9; [2] 13, 13; [3] 21, 17;
vor urî *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 6, 22;

urîciúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gräuel, Gehässigkeit" : „abomination" : (2x)
urîciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 16, 15;
urîciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 13, 14;

urmá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „folgen" : „suivre" : (11x)
să urmêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 12, 26;
urmá *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 16, 20;
urmează *verb indicativ prezent 3 pl.* [4] 10, 4;
urmează *verb indicativ prezent 3 sg.* [4] 8, 12;
urmînd *verb gerunziu* [3] 1, 3; 23, 55; [4] 1, 38; 20, 6; 21, 20;

vor urma *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 16, 17; [4] 10, 5;

úrmă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Spur" : „trace" : (1x)
urmă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 6;

uscá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(aus-, ver-) trocknen" : „se dessécher" : (5x)
să uscă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 4, 6; [3] 8, 6; [4] 15, 6;
să uscară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 13, 6;
să usucă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 18;

uscát : (1439 DERS / în antr. *Uscatul*) : adj./s. : „1. trocken, ausgetrocknet, 2. Festland" : „1. sec, desséché, 2. terre ferme" : (12x)
cel uscat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [3] 23, 31;
uscat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 11, 20;
uscat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 1; 6, 47; [3] 8, 27;
uscată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 10; [2] 3, 1; 3, 3; [3] 6, 6; 6, 8;
uscatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 23, 15;
uscaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 5, 3;

úşă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Tür" : „porte" : (22x)
uşa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 6; 25, 10; 27, 60; [2] 15, 46; 16, 3; [3] 11, 7; 13, 25; [4] 10, 7; 10, 9;
uşă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 2; [2] 1, 33; 2, 2; 11, 4; [3] 13, 25; [4] 10, 1; 10, 2; 18, 16;
uşăle *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 20, 19; 20, 26;
uşi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 24, 33; [2] 13, 29;
uşii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 16, 20;

uşór : (1551-1553 ES) : adj. : „leicht" : „facile" : (3x)
mai iuşor *adv. de mod comp.* [1] 10, 15; [2] 6, 11; [3] 10, 14;

V

vad : (1487 DERS / în top. Satul de la *Vad*) : s. n. : „Furt" : „gué" : (1x)
vad *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 53;

vai : (1504 DERS / în top. *Vai*-de-ei) : interj.. : „wehe!" : „malheur!" : (31x)
vai *interjectie* [1] 11, 21; 11, 21; 18, 7; 18, 7; 23, 13; 23, 14; 23, 15; 23, 16; 23, 23; 23, 25; 23, 27; 23, 29; 24, 19; 26, 24; [2] 13, 17; 14, 21; [3] 6, 24; 6, 25; 6, 25; 6, 26; 10, 13; 10, 13; 11, 42; 11, 43; 11, 44; 11, 46; 11, 47; 11, 52; 17, 1; 21, 23; 22, 22;

val : (1551-1553 ES) : s. n. : „Welle" : „vague" : (5x)
valul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 21, 25;
valuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 24; 14, 24;
valurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 4, 37; [3] 8, 24;

vámă : (1415 DERS) : s. f. : „1. Steuer, Zehnt, 2. Steueramt" : „1. impôt, taxe, dîme, 2. bureau de contributions" : (5x)
o vamă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 9;
vamă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 24; [2] 2, 14; [3] 5, 27;
vămile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 25;

vámeş : (1418-1420 DERS) : s. n.: „Zollbeamte, Zöllner": „douanier" : (19x)
un vameş *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 17; [3] 5, 27;
vameş *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 15;
vameş *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 18, 10;
vameşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 10; [3] 3, 12;
vameşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 46; 5, 47; 9, 11; 21, 31; 21, 32; [2] 2, 16; 2, 16; [3] 7, 29; 15, 1;
vameşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 11, 19; [3] 7, 34; 19, 2;
vameşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 3;

var → bar

váră : (1551-1553 ES) : adv. : „Sommer" : „été" : (3x)
vara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 32; [2] 13, 28; [3] 21, 30;

vas : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Schiff, 2. Gefäss" : „1. vaisseau, 2. vase" : (29x)
a vasului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [4] 21, 6;
un vas *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 13; 26, 7; [2] 14, 3; 14, 13; [3] 8, 22;
vas *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 11, 16; [3] 5, 7; 8, 37; [4] 6, 17; 6, 19; 6, 21; 19, 29; 21, 3;
vase *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 48; [2] 4, 36; [3] 5, 2; 5, 3; [4] 6, 24;
vasele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 12, 29; 25, 4; [2] 3, 27; [3] 5, 7; 5, 11; 17, 31;
vasu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 3;
vasul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 14, 3; [3] 8, 16; [4] 6, 21;

vă → voi

vădí : (XVI sec. PS. H.) : v. IV: „sichtbar werden": „rendre visible" : (2x)
să să vădească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 4, 22;
să vădească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 1, 19;

vădít : (c. 1665-1672 MS. 4389, 651/2) : adj. : „sichtlich" : „visible" : (1x)
vădit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg.* [1] 12, 16;

vắduo → văduvă

vắduvă : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. verwitwet, 2. Witwe" : „1./2. veuve" : (13x)
o văduo *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 42; [3] 21, 2;
văduo *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 43;
văduo *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 26; 7, 12;
văduoa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 21, 3;
văduva *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 18, 5;
vắduvă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 37; 18, 3;
văduve *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 4, 25;
văduvelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 23, 13; [2] 12, 40; [3] 20, 47;

văietá : (1551-1553 ES) : v. I : „wehklagen, jammern" : „se lamenter" : (2x)
să văieta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 8, 52;
văietîndu-se *verb gerunziu* [2] 5, 38;

văpáie : (1551-1553 ES) : s. f. : „Flamme" : „flamme" : (1x)
văpaie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 16, 24;

vărsá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(ver-, er-) giessen" : „verser, repandre" : (13x)
s-au vărsat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 23, 35;
să varsă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 9, 17; 26, 28; [2] 2, 22; 14, 24; [3] 11, 50; 22, 20;
să va vărsa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 5, 37;
vărsareţi *verb imp. 2 pl.* [1] 7, 6;
vărsă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 26, 7; [2] 14, 3; [4] 2, 15;
vărsîndu-se *verb gerunziu* [3] 6, 38;

văsciór : (1682-1686 DOS. VS., ian. 25v) : „Schifflein" : „petit vaisseau" : (4x)
văşcioare *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [4] 6, 22; 6, 23;
văşcior *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 6, 22;
văşciorul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [4] 21, 8;

văzătór : (1559-1560 BRATU) : adj. : „sehend" : „voyant" : (1x)
văzători *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 2;

veac : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m./n. : „Jahrhundert, (aici) 1. Ewigkeit, 2. Welt" : „silècle, (aici) 1. éternité, 2. monde" : (39x)
veac *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 32; 25, 41; [2] 3, 29; 3, 29; 11, 14; [3] 1, 70; 20, 35; [4] 4, 14; 6, 51; 6, 58; 8, 35; 8, 35; 8, 51; 8, 52; 9, 32; 10, 28; 11, 26; 12, 34; 13, 8; 14, 16;
veacul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 10, 30; [3] 18, 30;
veacului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 13, 22; 13, 39; 13, 40; 13, 49; 24, 3; 28, 20; [2] 4, 19; [3] 16, 8; 20, 34;
vêci *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 16, 9;
vêci *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 13; 21, 19; 25, 46; [3] 1, 33; 1, 55; 10, 25;
vêcilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 10, 17;

vechi : (1551-1553 ES) : adj. : „alt" : „vieux, ancien" : (11x)
vechi *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 52;
vechi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 17; [2] 2, 22; [3] 5, 37;
vechiu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 16; [2] 2, 21; 2, 21; [3] 5, 36; 5, 36; 5, 39; 5, 39;

vecín : (1482 DERS) : s. m. : „1. Nachbar, 2. Nächste" : „1. voisin, 2. prochain" : (8x)
vecini *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 14, 12;
vecinii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 58; 1, 65; 15, 6; [4] 9, 8;
vecinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 15, 9;
vecinul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 31; 12, 33;

vécinic → veşnic

vedeá : (1521 NEACŞU) : v. II : „sehen" : „voir" : (384x)
ai văzut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [4] 8, 57; 9, 37; 20, 29;
am văzut *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 2, 2; 25, 37; 25, 38; 25, 39; 25, 44; [2] 2, 12; [4] 3, 11;
am văzut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 1, 14; 1, 32; 1, 34; 1, 48; 8, 38; 9, 11; 18, 26;
aţi văzut *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [3] 7, 22; [4] 5, 37; 6, 26; 6, 36; 8, 38; 14, 7;
au văzut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 2, 9; 13, 17; [2] 16, 14; [3] 1, 22; 9, 36; 24, 24; [2] 9, 9; [4] 15, 24; 20, 29;
au văzut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 16, 11; [4] 1, 18; 3, 32; 6, 24; 6, 46; 6, 46; 9, 15; 9, 18; 9, 18; 11, 33; 14, 9; 14, 9; 19, 35; 20, 18;
a vedea *verb infinitiv prezent* [3] 7, 24; 7, 25; 7, 26; 23, 8;
să hie văzut *verb conjunctiv perfect 3 pl.* [3] 24, 23;
să vază *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 5, 16; 6, 1; 13, 15; 13, 17; 28, 1; [2] 4, 12; 5, 14; [3] 8, 10; 8, 20; 8, 35; 10, 24; [4] 7, 3; 9, 39; 12, 9; 12, 40; 17, 24;
să vază *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 22, 11; 26, 58; [2] 5, 32; 11, 13; [3] 2, 26; 8, 16; 9, 9; 11, 33; 19, 3; 19, 4; 23, 8; [4] 3, 3; 8, 56;
să văz *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [2] 10, 51; [3] 18, 41;
să văzu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [2] 12, 15; [3] 14, 18;
să văzură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 9, 31;
să vedem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 12, 38; 27, 49; [2] 15, 32; 15, 36; [3] 2, 15; [4] 6, 30; 12, 21;
să vedeţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 11, 7; 11, 8; 11, 9; [3] 17, 22;
va vedea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 2, 26; 3, 6; [4] 3, 36; 5, 19; 6, 40; 8, 51; 14, 19;
văd *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 5; 13, 16; 18, 10; [3] 10, 23; 24, 37; [4] 6, 19; 9, 39; 9, 39;
vădu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 13; [3] 7, 22;
văz *verb indicativ prezent 1 sg.* [2] 8, 24; 8, 24; [4] 4, 19; 9, 15; 9, 25;
văzînd *verb gerunziu* [1] 2, 16; 3, 7; 5, 1; 8, 18; 9, 2; 9, 11; 9, 23; 12, 2; 13, 13; 14, 26; 14, 30; 15, 31; 15, 31; 18, 31; 21, 15; 21, 19; 21, 20; 21, 32; 21, 38; 26, 8; 27, 3; 27, 24; 27, 54; [2] 2, 5; 2, 16; 5, 6; 6, 33; 7, 2; 8, 33; 9, 15; 9, 25; 10, 14; 11, 13; 12, 28; 12, 34; 14, 67; 14, 69; 15, 39; [3] 1, 12; 1, 29; 2, 17; 5, 8; 5, 12; 5, 20; 6, 42; 7, 13; 7, 39; 8, 10; 8, 28; 8, 34; 8, 36; 8, 47; 9, 54; 10, 32; 10, 33; 11, 38; 13, 12; 17, 14; 17, 15; 18, 15; 18, 24; 18, 43; 19, 41; 20, 14; 21, 30; 22, 49; 23, 8; 23, 47; 23, 48; 23, 49; 23, 55; [4] 0, 2; 1, 38; 2, 23; 4, 45; 6, 5; 6, 14; 6, 22; 8, 10; 9, 7; 11, 31; 11, 32; 11, 45; 19, 26; 20, 20; 21, 21;
văzîndu *verb gerunziu* [1] 8, 34; 9, 22; 28, 17; [2] 5, 22; 6, 49; 9, 20; [3] 2, 48; 10, 31; 19, 7; 22, 56; 22, 58; [4] 5, 6;
văzu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 3, 16; 4, 16; 4, 18; 4, 21; 8, 14; 9, 9; 9, 36; 14, 14; 20, 3; 22, 11; 26, 71; [2] 1, 10; 1, 16; 1, 19; 2, 14; 5, 38; 6, 34; 6, 48; 8, 25; 9, 14; 10, 52; [3] 5, 2; 5, 27; 15, 20; 16, 23; 18, 43; 19, 5; 21, 1; 21, 2; [4] 0, 1; 1, 47; 8, 56; 9, 1; 12, 41; 20, 1; 20, 5; 20, 6; 20, 8; 20, 12; 20, 14; 21, 20;
văzuiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [3] 10, 18;

văzum *verb indicativ perfect simplu 1 pl.* [3] 5, 26;
văzură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 2, 10; 9, 8; 17, 8; 20, 33; [2] 5, 15; 9, 8; 11, 20; 16, 4; 16, 5; [3] 2, 20; 2, 30; 9, 32; 10, 24; [4] 1, 39; 19, 6; 19, 33; 21, 9;
văzuse *verb indicativ mcpf. 3 pl.* [3] 19, 37;
văzuse *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 5, 16;
văzut-am *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [3] 9, 49; [4] 20, 25;
văzut-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 9, 38;
văzutu-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 1, 50;
vêde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 4; 6, 6; 6, 18; [2] 8, 23; [4] 9, 19; 9, 21; 10, 13; 11, 10; 12, 45; 12, 45; 14, 17;
vedea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 3, 11; 6, 50; [4] 6, 2; 9, 8;
vedea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 12, 22; [4] 1, 29;
vedea-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [4] 14, 19;
vedea-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 19, 37;
vedem *verb indicativ prezent 1 pl.* [4] 9, 41;
vedeţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 28, 6;
vedeţi *verb imp. 2 pl.* [1] 28, 6; [2] 4, 24; 6, 38; 8, 15; 13, 33; [3] 12, 15; 21, 6; 21, 29; 24, 39; [4] 1, 39; 4, 35;
vedeţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 11, 4; 13, 17; 24, 2; [2] 8, 18; [3] 10, 23; 10, 24; 12, 54; 24, 39; 24, 39; [4] 4, 29; 12, 19;
vei vedea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 27, 4; [4] 1, 33; 1, 50; 11, 40;
veţi vedea *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 13, 14; 23, 39; 24, 15; 24, 33; 26, 64; 27, 24; 28, 7; [2] 13, 14; 13, 29; 14, 62; 16, 7; [3] 13, 28; 13, 35; 17, 22; 21, 20; 21, 31; [4] 1, 51; 4, 48; 6, 62; 16, 10; 16, 16; 16, 16; 16, 17; 16, 17; 16, 19; 16, 19;
vezi *verb imp. 2 sg.* [3] 18, 42; [4] 1, 29; 1, 36; 1, 46; 1, 47; 3, 26; 5, 14; 7, 26; 7, 52; 11, 34; 19, 14; 20, 27;
vezi *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 5, 31; 13, 1; 13, 2; 15, 4; [3] 7, 44;
voiu vedea *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 16, 22; 20, 25;
vor vedea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 8; 16, 28; 24, 30; 28, 10; [2] 9, 1; 13, 26; [3] 9, 27; 14, 29; 20, 13; 21, 27;

vedénie : (1632 EUSTR. PRAV. 329, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Vision, Erscheinung" : „vision, apparition" : (1x)
vedêniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 9;

vedére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Sehen, 2. Vision" : „1. vue, 2. vision" : (5x)
vedêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 22; 4, 18; 7, 21; 24, 23;
vedêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 28, 3;

vení : (1521 NEACŞU) : v. IV : „kommen" : „venir" : (545x)
ai venit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 26, 50; [4] 3, 2;
am venit *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 2, 2; 19, 27; 25, 39; [2] 10, 28; [3] 18, 28;
am venit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 5, 17; 5, 17; 9, 13; 10, 34; 10, 34; 10, 35; [2] 1, 38; 2, 17; [3] 5, 32; 12, 49; 12, 51; [4] 1, 32; 5, 43; 7, 28; 8, 14; 8, 42; 8, 42; 9, 39; 10, 11; 12, 27; 12, 46; 12, 47; 16, 28; 18, 37;
aş fi venit *verb cond.-opt. perfect 1 sg.* [4] 15, 22;
aţi venit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 19, 28; 25, 36;
au fost venit *verb indicativ mcpf. perifrastic 3 pl.* [4] 11, 45;
au fost venit *verb indicativ mcpf. perifrastic 3 sg.* [4] 11, 19; 12, 12;
au venit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 2, 1; [2] 8, 3; [4] 6, 23; 10, 8; 21, 8;
au venit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 9, 1; 12, 42; 17, 12; 18, 11; 20, 28; [2] 4, 29; 9, 13; 10, 45; [3] 9, 56; 11, 6; 15, 27; [4] 0, 1; 2, 4; 3, 19; 4, 47; 7, 6; 7, 50; 11, 28; 11, 32; 13, 1; 16, 21; 16, 32; 19, 39; 20, 8; 20, 24;
a veni *verb infinitiv prezent* [1] 24, 48; [3] 12, 45;
să veniţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [4] 5, 40; 8, 21;
să vie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 18, 7; 22, 3; [2] 10, 14; [3] 5, 7; 16, 28; 17, 1; 18, 16; [4] 6, 15;
să vie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 10, 38; 14, 29; 16, 24; 16, 24; 17, 10; 23, 35; [2] 4, 22; 8, 34; 8, 34; 9, 11; [3] 1, 43; 7, 3; 8, 17; 9, 23; 9, 23; [4] 6, 44; 6, 65;
să vii *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [4] 13, 36;
să viiu *verb conjunctiv perfect 1 sg.* [1] 2, 8;
să viu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 14, 28; [3] 7, 7; [4] 4, 15;
va să vie *verb viitor 1 indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 3; 11, 14; 16, 27;
va veni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 23; 17, 11; 21, 40; 24, 14; 24, 42; 24, 43; 24, 44; 25, 13; 25, 31; [2] 8, 38; 13, 35; 15, 36; [3] 6, 47; 9, 26; 11, 22; 12, 38; 12, 38; 12, 39; 12, 40; 13, 35; 14, 10; 17, 20; 17, 20; 18, 8; 21, 34; 21, 35; 22, 18; [4] 4, 21; 4, 25; 5, 43; 6, 37; 7, 31; 11, 56; 15, 26; 16, 4; 16, 7; 16, 13; 16, 25;
vei veni *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 23, 42; [4] 13, 36;
veni *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 2, 21; 3, 1; 3, 13; 4, 13; 9, 23; 9, 28; 11, 18; 11, 19; 12, 9; 13, 25; 13, 36; 15, 29; 15, 39; 19, 1; 19, 14; 21, 32; 24, 39; 25, 10; 25, 19; 26, 7; 26, 36; 26, 40; 26, 45; 26, 47; 26, 69; 27, 57; 28, 1; [2] 1, 9; 1, 14; 1, 40; 5, 22; 5, 27; 5, 33; 5, 38; 6, 1; 6, 48; 7, 31; 8, 10; 8, 22; 9, 7; 9, 33; 10, 1; 10, 50; 11, 13; 11, 13; 14, 3; 14, 17; 14, 37; 14, 41; 14, 41; 14, 43; 14, 66; 15, 43; [3] 2, 27; 2, 51; 3, 3; 4, 16; 7, 33; 7, 34; 8, 41; 8, 47; 8, 49; 11, 31; 13, 6; 15, 20; 15, 30; 17, 27; 19, 10; 19, 16; 19, 18; 19, 20; 22, 7; 22, 14; 22, 45; [4] 1, 7; 1, 11; 3, 2; 3, 22; 4, 5; 4, 7; 4, 45; 4, 46; 9, 7; 11, 29; 11, 38; 12, 1; 12, 22; 12, 28; 13, 6; 18, 3; 19, 38; 19, 39; 20, 1; 20, 2; 20, 4; 20, 6; 20, 18; 20, 19; 20, 26; 21, 13;
veni *verb infinitiv prezent* [3] 14, 20; [4] 13, 37;
veniia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 1, 45; 6, 31; [3] 16, 21; [4] 4, 30; 20, 3;
veniia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 2, 13; [3] 18, 3; 23, 26; [4] 8, 2; 8, 2;
venind *verb gerunziu* [1] 2, 23; 8, 33; 9, 18; 13, 54; 14, 12; 17, 24; 25, 22; 25, 24; 27, 33; [2] 7, 25; [3] 7, 4; 7, 20; 8, 24; 10, 32; 10, 33; 12, 36; 12, 37; 15, 6; 15, 25; 17, 7; 18, 5; 21, 27; 23, 52; [4] 1, 47; 4, 54; 11, 17; 16, 8; 19, 33;
veniră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 5, 1; 7, 25; 7, 27; 9, 10; 9, 14; 13, 4; 14, 34; 15, 1; 20, 9; 21, 1; 21, 14; 22, 23; 25, 11; 26, 17; [2] 1, 29; 2, 3; 2, 18; 3, 8; 3, 13; 3, 20; 3, 21; 3, 31; 4, 4; 5, 1; 5, 15; 5, 35; 6, 29; 6, 33; 6, 53; 10, 35; 10, 46; 11, 15; 11, 27; 11, 27; 12, 14; 12, 18; 14, 16; 14, 32; 16, 2; [3] 1, 59; 2, 16; 3, 12; 4, 42; 5, 7; 8, 19; 8, 35; 23, 33; 24, 4; 24, 23; [4] 1, 39; 3, 26; 4, 27; 4, 40; 6, 17; 6, 24; 7, 45; 10, 41; 12, 9; 12, 21; 19, 32;
venise *verb indicativ mcpf. 3 pl.* [1] 20, 9; [2] 3, 22; [3] 6, 17; 22, 52; 23, 48; 23, 49; [4] 11, 33;
venise *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [4] 6, 17; 7, 30; 8, 20; 11, 30;
venit-ai *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 8, 29; [2] 1, 24;

[3] 4, 34;
venit-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 12, 23;
veniţi *verb imp. 2 pl.* [1] 4, 19; 11, 28; 21, 38; 22, 4; 25, 34; 28, 6; [2] 1, 17; 6, 31; 12, 7; [3] 14, 17; 20, 14; [4] 1, 39; 21, 12;
veni-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 50; 27, 49; [2] 12, 9; [3] 12, 46; 20, 16;
veni-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [4] 14, 18;
veni-vom *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [4] 21, 3;
veni-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 23, 36; [3] 17, 22; 21, 6;
vie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 6, 10; 10, 13; 14, 29; [3] 11, 2; [4] 7, 37;
vii *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 3, 14;
viind *verb gerunziu* [1] 2, 9; 3, 7; 3, 16; 5, 24; 8, 2; 8, 7; 8, 14; 8, 28; 9, 18; 12, 44; 13, 27; 14, 33; 15, 25; 16, 5; 16, 13; 16, 28; 18, 31; 20, 10; 24, 30; 24, 46; 25, 27; 26, 43; 26, 49; 26, 60; 26, 60; 26, 64; 27, 64; 28, 2; 28, 13; [2] 5, 23; 5, 26; 7, 1; 7, 4; 9, 1; 9, 12; 9, 14; 12, 42; 13, 26; 13, 36; 14, 45; 14, 62; 15, 21; [3] 11, 25; 12, 37; 12, 43; 13, 14; 14, 9; 19, 23; [4] 1, 29; 10, 13;
viindu *verb gerunziu* [3] 15, 17;
viiu *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 13, 7;
vin *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 7, 15; 13, 32; [3] 17, 1; 21, 26; [4] 3, 26; 10, 27; 16, 13; 18, 4;
vine *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 11; 8, 9; 13, 19; 18, 7; 21, 5; 21, 9; 23, 39; 25, 6; [2] 1, 7; 4, 15; 9, 38; 9, 38; 11, 9; 11, 10; [3] 3, 16; 7, 8; 7, 19; 7, 20; 8, 12; 9, 49; 12, 54; 13, 35; 14, 26; 14, 27; 14, 31; [4] 1, 9; 1, 30; 3, 8; 3, 20; 3, 21; 3, 31; 3, 31; 4, 23; 4, 25; 4, 35; 5, 24; 5, 25; 5, 28; 6, 5; 6, 14; 6, 35; 6, 37; 6, 45; 7, 27; 7, 41; 7, 42; 9, 4; 10, 10; 11, 20; 12, 12; 12, 13; 12, 15; 14, 6; 14, 30; 16, 2; 16, 32;
vino *verb imp. 2 sg.* [1] 8, 9; 8, 22; 9, 9; 14, 29; 19, 21; [2] 2, 14; 10, 21; [3] 5, 27; 7, 8; 9, 59; 17, 7; 18, 22; [4] 1, 43; 1, 46; 4, 16; 11, 34; 11, 43; 21, 19; 21, 22;
viu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 5, 7; 8, 14; 8, 42; 14, 28; 17, 11; 17, 13;
voiu veni *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 19, 13; [4] 14, 3; 21, 22; 21, 23;
vom veni *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [4] 14, 23;
vor veni *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 8, 11; 9, 15; 24, 5; [2] 2, 20; 13, 6; [3] 5, 35; 13, 29; 19, 43; 21, 8; 23, 29;
vor vini *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [4] 11, 48;

veníre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Kommen, Ankunft" : „venue, arrivée" : (6x)
venirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 27; 24, 37; 24, 39; [2] 0, 3; 0, 3;
venirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 24, 3;

venít : (1551-1553 ES) : s. n. : „gekommen" : „venu" : (3x)
venit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 16;
venite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 23, 55;
veniţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 5, 17;

venitór → viitor

vérde : (c. 1513 DERS / în top. *Verde*) : adj. : „grün" : „vert" : (1x)
vêrde *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 39;

veri : (1563 CORESI, PRAXIU 357) : conj. : „oder, entweder... oder" : „ou, ou... ou" : (4x)
veri *conjuncţie coord.* [3] 9, 4; 10, 5; 10, 8; 10, 10;

vericáre : (1645 DRHB XXX, 325) : pron. : „irgendjemand" : „quiconque" : (1x)
vericarii *pron. nehot. neutru pl. nom./ac.* [3] 9, 5;

vericé : (1688 BIBLIA) : pron. nehot. : „jeder" : „n'importe qui" : (3x)
verice *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [2] 10, 35; 11, 25;
vericui *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [3] 10, 22;

vericíne : (1632 BUL. COM. IST. V, 188, *ap.* DLR) : pron. nehot. : „jedwelcher, jeder" : (7x)
vercine *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [2] 10, 15;
vericine *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 5, 31; 16, 25; [2] 9, 41; 9, 42; 10, 11; [3] 14, 26;

vericî́t : (1682 ARH. I) : pron. nehot. : „wieviel auch" : „tant (que)" : (2x)
vericît *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [3] 10, 35;
vericîţi *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [2] 6, 11;

veriúnde : (1679 H. 2098, *ap.* DLR) : adv. : „wo (auch) immer" : „n'importe où" : (2x)
veriunde *adv.* [2] 6, 10; [3] 9, 57;

veselí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(sich) erfreuen" : „(se) réjouir" : (7x)
a ne veseli *verb infinitiv prezent* [3] 15, 32;
a să veseli *verb infinitiv prezent* [3] 15, 24;
să mă veselesc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 15, 29;
să ne veselim *verb indicativ prezent 1 pl.* [3] 15, 23;
vă veseliţi *verb imp. 2 pl.* [1] 5, 12;
veselêşte-te *verb imp. 2 sg.* [3] 12, 19;
veselindu-se *verb gerunziu* [3] 16, 19;

véste : (1507-1508 DERS) : s. f. : „Nachricht" : „nouvelle" : (13x)
vêste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 14; 13, 36; 16, 13; [3] 4, 14; 7, 18; 8, 20; 8, 34; 21, 34;
vêstea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 24; 9, 26; 14, 1; [2] 1, 28;
veşti *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 7;

vestí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verkünden" : „annoncer" : (21x)
a vesti *verb infinitiv prezent* [2] 1, 45;
să vestesc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 1, 19; 4, 18;
să vestescu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 4, 43;
să vestêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 5;
să vesti *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 28, 15;
va vesti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 4, 25; 16, 13; 16, 14; 16, 15;
va vestui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 18;
vestescu *verb indicativ prezent 1 sg.* [3] 2, 10;
vestêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 5, 19; [3] 9, 60;
vesti *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 16, 10;

vestiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [4] 5, 15;
vestind *verb gerunziu* [3] 8, 1; 20, 1; [4] 20, 18;
vestiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 9, 31;
vestiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 28, 10;

vestitór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Bote" : „messager" : (2x)
vestitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 9, 52;
vestitorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 7, 24;

vestuí → vesti

veşmînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Kleidung": „vêtement" : (57x)
veşminte *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 10; 11, 8; 11, 8; 22, 11; 22, 12; [2] 6, 9; [3] 3, 11; 7, 25; 7, 25; 8, 27; 9, 3; 24, 4;
veşmintele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 6, 25; 7, 15; 17, 2; 21, 8; 26, 65; 27, 31; 27, 35; 27, 35; [2] 5, 30; 9, 3; 11, 7; 11, 8; 14, 63; 15, 20; 15, 24; [3] 19, 35; 19, 36; 23, 34; [4] 13, 4;
veşmintelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 23, 5; [2] 6, 56; [3] 8, 44;
veşmînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 28; [2] 16, 5; [3] 5, 36; 5, 36; 23, 11;
veşmîntu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 19, 23;
veşmîntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 40; 9, 16; 9, 21; 24, 18; 27, 31; 27, 35; 28, 3; [2] 2, 21; 5, 27; 5, 28; 10, 50; 13, 16; [3] 6, 29; 9, 29; [4] 19, 23;
veşmîntului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 9, 20; 14, 36;

véşnic : (c. 1573-1578 PS. SCH. 526) : adj. : „ewig" : „éternel" : (24x)
cea vêcinică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [4] 17, 3;
vêcinic *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 8;
vêcinică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 16; 19, 29; 25, 46; [2] 10, 30; [3] 18, 18; 18, 30; [4] 3, 15; 3, 16; 3, 36; 4, 14; 4, 36; 5, 24; 5, 39; 6, 27; 6, 40; 6, 47; 6, 54; 6, 68; 10, 28; 12, 25; 12, 50; 17, 2;

viáţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Leben" : „vie" : (56x)
viaţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 16; 19, 29; 25, 46; [2] 10, 17; 10, 30; [3] 10, 25; 12, 15; 16, 25; 18, 18; 18, 30; [4] 1, 4; 6, 51; 11, 25; 14, 6; 17, 3;
viaţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 14; 18, 8; 18, 9; 19, 17; [2] 9, 43; 9, 45; [4] 1, 4; 3, 15; 3, 16; 3, 36; 3, 36; 4, 14; 4, 36; 5, 24; 5, 24; 5, 26; 5, 26; 5, 29; 5, 39; 5, 40; 6, 27; 6, 33; 6, 40; 6, 47; 6, 53; 6, 54; 6, 63; 6, 63; 6, 68; 10, 11; 10, 28; 12, 25; 12, 50; 17, 2; 20, 31;
vieţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 75; 8, 14; [4] 6, 35; 6, 48; 8, 12; 15, 1;

vicleán : (1462-1463 DERS) : adj./s. : „1. betrügerisch, 2. Betrüger" : „1. malhonêt, 2. trompeur" : (7x)
cel viclean *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 37;
ficleanul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 11, 4;
hicleană *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 32; [3] 11, 29;
hicleanul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 19;
hicleanului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 13, 38;
viclean *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 22;

vicleníe : (c. 1551-1558 PS. V. 447) : s. f. : „List" : „perfidie" : (1x)
hiclenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 4;

vicleşúg : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Hinterlist, Betrug" : „perfidie, tromperie" : (4x)
ficleşugul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 22, 18;
hicleşugul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 20, 23;
vicleşug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 1, 47;
vicleşugurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 7, 22;

víe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weinberg, Rebe" : „vigne" : (22x)
via *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 20, 16;
vie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 4; 20, 7; 21, 33; 21, 39; 26, 29; [2] 12, 1; 12, 8; [3] 20, 9; 20, 15;
viei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 20, 8; 21, 40; [2] 12, 2; 12, 9; [3] 20, 15;
viia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 20, 1; 20, 2; 21, 28; 21, 41; [2] 12, 9; [3] 13, 6;
viii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 20, 10; 20, 13;

viér : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Weinbauer, Winzer" : „viticulteur" : (8x)
viêri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 12, 2; 12, 2;
viêri *subst. comun masc. pl. gen./dat. neart.* [1] 21, 41;
viêrii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 21, 35; 21, 38; [2] 12, 7;
viêrilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 21, 40;
viêriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 13, 7;

viérme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Wurm" : „ver" : (3x)
viêrmele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 44; 9, 46; 9, 48;

vieţuí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „leben" : „vivre" : (1x)
vieţuind *verb gerunziu* [3] 15, 13;

viezuníe → vizuină

vífor : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sturm" : „orage, tempête" : (2x)
vifor *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 8, 23;
vihor *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 37;

víhor → vifor

viitór : (1551-1553 ES) : adj. : „zukünftig" : „futur" : (11x)
cea viitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 7; [3] 3, 7;
cel viitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [3] 19, 38; [4] 11, 27;
cel viitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 12, 32; [2] 10, 30;
venitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 21, 36;
viitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 13, 9;
viitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [4] 1,

15; 1, 27;
viitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [3] 18, 30;

vin : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wein" : „vin" : (22x)
vin *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 19; [2] 15, 23; [3] 1, 15; 5, 37; 7, 33; 7, 34; 10, 34; [4] 2, 3; 2, 9; 4, 46;
vinul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 9, 17; 9, 17; 9, 17; [2] 2, 22; 2, 22; 2, 22; 2, 22; [3] 5, 37; 5, 38; [4] 2, 3; 2, 10; 2, 10;

viná → vîna

vínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schuld" : „faute, culpabilité" : (10x)
vina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 37;
vină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 3; 23, 13; [3] 23, 4; 23, 14; 23, 22; [4] 18, 38; 19, 4; 19, 6;
vinei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 15, 26;

vínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „verkaufen" : „vendre" : (52x)
ar vinde *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [3] 22, 4;
au vîndut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 14, 42; [4] 19, 11;
s-au vîndut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [4] 12, 5;
să să vînză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 26, 9;
să va vinde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 14, 21;
să vinde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 26, 24; [3] 22, 22;
să vînd *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 10, 29; [3] 12, 6;
să vînză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 18, 25; [2] 14, 10; 14, 11; [3] 22, 6; 22, 36; [4] 6, 71; 12, 4; 13, 2;
să vor vinde *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 10;
va să vînză *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 6, 64;
va vinde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 26, 21; 26, 23; [2] 14, 18; [4] 13, 21;
vinde *verb imp. 2 sg.* [1] 19, 21; [2] 10, 21; [3] 18, 22;
vinde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 44; [3] 22, 21; [4] 21, 20;
vinde *verb infinitiv prezent* [2] 14, 5;
vindea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 21, 12; [2] 11, 15; 11, 15; [3] 17, 28; 19, 45; [4] 2, 14; 2, 16;
vindea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 26, 25; [4] 13, 11; 18, 2; 18, 5;
vindeţi *verb imp. 2 pl.* [3] 12, 33;
vinzi *verb indicativ prezent 2 sg.* [3] 22, 48;
vîndu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 4; 13, 46; 26, 46; 26, 48;
vînduse *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [1] 27, 3; [2] 3, 19; 14, 44;
vînzînd *verb gerunziu* [1] 27, 4;

vindecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „heilen" : „guérir" : (56x)
au vindecat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 4, 24; [2] 1, 34; 3, 10; [3] 4, 40;
a vindeca *verb infinitiv prezent* [1] 12, 10; [3] 14, 3;
s-au vindecat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 8, 47; 17, 15; [4] 5, 13;
să să vindece *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 5, 15; 6, 17;
să să vindece *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 8, 43;
să va vindeca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 8, 8; [3] 7, 7;
să vindec *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 4, 18;
să vindeca *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 6, 56; [3] 6, 18;
să vindecă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 8, 13; 17, 18;
să vindecă *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 5, 29;
să vindece *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 10, 1; [2] 3, 15; [3] 9, 1; 9, 2;
să vindece *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 5, 17; [4] 4, 47;
va vindeca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 2; [3] 6, 7;
vă veţi vindeca *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 13, 14;
vindeca *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 21, 14; [2] 6, 13; [3] 6, 19; 9, 11;
vindeca *verb infinitiv prezent* [1] 17, 16;
vindecă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 8, 16; 12, 15; 12, 22; 14, 14; 15, 30; 19, 2; [2] 6, 5; 10, 52; [3] 7, 21; 9, 42; 22, 51;
vindecă *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 13, 14;
vindecaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 10, 8; [3] 10, 9;
vindecă *verb imp. 2 sg.* [3] 4, 23;
vindecă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 14, 4;
vindecînd *verb gerunziu* [1] 4, 23; 9, 35; [3] 9, 6;
voiu vindeca *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 13, 15; [4] 12, 40;
voi vindeca *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 8, 7;

vindecáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Heilung" : „guérison" : (2x)
vindecare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 9, 11;
vindecări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 13, 32;

vindecát : (1559-1560 BRATU) : adj. : „geheilt, gesundet" : „guéri" : (2x)
celui vindecat *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [4] 5, 10;
vindecate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac.* [3] 8, 2;

víneri : (1551-1553 ES) : „Freitag" : „vendredi" : (6x)
vinerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 19, 14; 19, 42;
vineri *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 62; [2] 15, 42; [3] 23, 54; [4] 19, 31;

vinovát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „schuldig" : „coupable" : (8x)
vinovat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 21; 5, 22; 5, 22; 5, 22; 23, 18; 26, 66; [2] 3, 29; 14, 64;

vis : (1551-1553 ES) : s. n. : „Traum" : „rêve" : (6x)
vis *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 20; 2, 12; 2, 13; 2, 19; 2, 22; 27, 19;

visón : (1581-1582 PO) : s. n. : „Byssus-Lein, feiner Lein" : „byssus, lin très fin" : (1x)
visón *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 16, 19;

visteríe → vistierie

vistieríe : (1588 BGL) : s. f. : „Schatzkiste, Opferkasten" : „tronc, coffre à trésor" : (1x)
visterie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 41;

vistiér : (1431-1433 DERS) : s. n. : „Schatzkiste, Opferkasten" : „tronc, coffre à trésor": (1x)
vistiêriu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 41;

víţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weinstock" : „vigne" : (6x)
viţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [4] 15, 2; 15, 4; 15, 6;
viţei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 22, 18;

viţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [4] 15, 5;
viţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 14, 25;

viţél : (1499 DERS / în top. *Viţelu*) : s. m. : „Kalb" : „veau" : (3x)
viţelul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 15, 23; 15, 27; 15, 30;

viu : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „lebendig" : „vivant" : (19x)
al viilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 12, 27; [3] 20, 38;
cea vie *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [4] 4, 11; 6, 51;
celui viu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 16; [4] 6, 69;
cel viu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 63; [4] 6, 57;
cel viu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 24, 5;
vie *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [4] 4, 10; 7, 38;
vii *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [4] 5, 21; 5, 21; 14, 19;
viilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 22, 32;
viu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 63; [2] 16, 11; [3] 24, 23; [4] 14, 19;

vizuníe → vizuină

vizuínă : (1496 DERS/ în top. *Viezunie*) : s. f. : „Kanal, Höhle" : „canal, tanière" : (2x)
viezunii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 9, 58;
vizunii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 20;

vînă : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „jagen" : „chasser" : (3x)
să vînez *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [4] 21, 3;
vei vîna *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 5, 10;
să vinêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 11, 53;

vînáre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 426) : s. f : „Jagen, Fangen" : „chasser" : (1x)
vînarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 5, 9;

vînát : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Erjagtes, Wildbret" : „gibier, venaison" : (1x)
vînat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 4;

vînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wind" : „vent" : (21x)
vînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 7; [2] 4, 37; [3] 7, 24; 8, 23; [4] 6, 18;
vîntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 24; 14, 30; 14, 32; [2] 4, 39; 4, 39; 4, 41; 6, 48; 6, 51; [3] 8, 24;
vînturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 24, 31; [2] 13, 27;
vînturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 7, 25; 7, 27; 8, 26; 8, 27;
vînturilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [3] 8, 25;

vînturá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „worfeln" : „vanner" : (2x)
vîntura-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 21, 44; [3] 20, 18;

vînzătór : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Verkäufer" : „vendeur" : (3x)
vînzători *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 25, 9;
vînzătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 21, 12;
vînzătoriu *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 6, 16;

vîrf : (1517 DERS / în top. *Vîrhul*) : s. n. : „Spitze" : „bout" : (1x)
vîrful *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 16, 24;

vírstă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Alter" : „age" : (5x)
vîrsta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 27; [3] 12, 25;
vîrstă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 52; [4] 9, 21; 9, 23;

vîrtós : (1521 NEACŞU) : adv. : „stark" : „forte" : (22x)
mai vîrtos *adv. de mod comp.* [1] 6, 30; 10, 6; 10, 25; 10, 28; 10, 37; 10, 37; 18, 13; 20, 31; 27, 23; [2] 0, 2; 6, 51; 7, 36; 7, 37; 10, 48; 14, 31; 15, 11; 15, 14; [3] 5, 15; 11, 13; 12, 24; 12, 28; 18, 39;

vîrtúte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Kraft" : „force" : (1x)
vîrtutea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 10, 27;

vîslí : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. IV : „rudern" : „ramer" : (2x)
vîsliia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [2] 6, 48;
vîslindu *verb gerunziu* [4] 6, 19;

vlăstár : (1649 MARD.) : s. n. : „Schössling, Verästelung" : „rejeton, rameau" : (2x)
vlăstare *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 4;
vlăstări *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 1, 6;

voi : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „ihr" : „vous" : (758x)
v- *pron. pers. 2 pl. ac. neacc.* [3] 19, 31; 23, 15; [4] 15, 15;
vă *pron. pers. 2 pl. ac. neacc.* [1] 5, 44; 5, 44; 5, 44; 5, 44; 5, 46; 10, 19; 10, 23; 24, 4; 24, 9; 25, 12; [2] 1, 17; 13, 11; [3] 6, 22; 6, 22; 6, 27; 6, 28; 6, 28; 10, 8; 10, 8; 10, 12; 12, 30; 13, 11; 13, 25; 16, 9; 16, 9; 21, 12; 21, 12; 21, 12; 21, 34; 22, 17; 22, 31; [4] 6, 61; 12, 35; 15, 12;
vă *pron. pers. 2 pl. dat. neacc.* [1] 6, 32; 8, 11; 21, 24; 21, 28; 22, 42; 25, 9; 26, 66; 27, 17; [2] 10, 36; [3] 3, 13; 3, 23; 12, 1; 12, 51; 13, 2; 16, 12; 19, 30; 21, 30; 22, 29; [4] 15, 15; 18, 39;
vî- *pron. pers. 2 pl. dat. neacc.* [1] 26, 15;
voao *pron. pers. 2 pl. dat. acc.* [1] 3, 7; 3, 9; 5, 18; 5, 20; 5, 22; 5, 28; 5, 32; 5, 34; 5, 39; 5, 44; 6, 2; 6, 5; 6, 8; 6, 14; 6, 15; 6, 16; 6, 19; 6, 20; 6, 25; 6, 29; 6, 33; 7, 2; 7, 7; 7, 7; 7, 12; 8, 10; 8, 11; 9, 29; 10, 15; 10, 19; 10, 23; 10, 27; 10, 42; 11, 9; 11, 11; 11, 17; 11, 17; 11, 22; 11, 22; 11, 24; 12, 6; 12, 31; 12, 36; 13, 11; 13, 17; 16, 11; 16, 28; 17, 12; 17, 20; 17, 20; 18, 3; 18, 10; 18, 12; 18, 13; 18, 18; 18, 19; 18, 35; 19, 8; 19, 9; 19, 23; 19, 24; 19, 28; 20, 4; 20, 26; 20, 27; 20, 32; 21, 3; 21, 21; 21, 24; 21, 27; 21, 28; 21, 31; 21, 43; 22, 31; 22, 42; 23, 3; 23, 9; 23, 11; 23, 16; 23, 23; 23, 25; 23, 27; 23, 29; 23, 36; 23, 38; 23, 39; 24, 2; 24, 23; 24, 25; 24, 34; 24, 47; 25, 9; 25, 9; 25, 12; 25, 34; 25, 40; 25, 45; 26, 13; 26, 15; 26, 21; 26, 29; 26, 64; 26, 66; 27, 17; 27, 21; 28, 7; 28, 20; [2] 3, 28; 4, 11; 4, 24; 4, 24; 6, 11; 8, 12; 9, 1; 9, 13; 9, 41; 9, 41; 10, 3; 10, 5; 10, 15; 10, 29; 10, 36; 10, 43; 10, 44; 11, 3; 11, 23; 11, 24; 11, 24; 11, 25; 11, 26; 11, 29; 11, 33; 12, 43; 13, 11; 13, 21; 13, 23; 13, 30; 13, 37; 14, 9; 14, 15; 14, 18; 14, 25; 14, 64; 15, 9; 16, 7; [3] 2, 10; 2, 12; 3, 7; 3, 8; 4, 24; 4, 25; 6,

24; 6, 25; 6, 25; 6, 26; 6, 27; 6, 31; 6, 32; 6, 33; 6, 33; 6, 34; 6, 38; 6, 38; 6, 47; 7, 9; 7, 26; 7, 28; 7, 32; 8, 10; 9, 27; 10, 8; 10, 11; 10, 12; 10, 14; 10, 19; 10, 19; 10, 20; 10, 24; 11, 8; 11, 9; 11, 9; 11, 9; 11, 41; 11, 42; 11, 43; 11, 44; 11, 46; 11, 47; 11, 51; 11, 52; 12, 4; 12, 5; 12, 5; 12, 8; 12, 22; 12, 27; 12, 31; 12, 32; 12, 33; 12, 37; 12, 44; 12, 51; 13, 3; 13, 5; 13, 24; 13, 25; 13, 27; 13, 35; 13, 35; 14, 24; 15, 7; 15, 10; 16, 9; 16, 9; 16, 11; 17, 10; 17, 23; 17, 34; 18, 8; 18, 14; 18, 17; 18, 29; 19, 26; 19, 40; 20, 8; 21, 3; 21, 13; 21, 15; 21, 15; 21, 32; 22, 12; 22, 16; 22, 17; 22, 18; 22, 29; 22, 37; 22, 67; 24, 6; 24, 36; [4] 1, 51; 2, 5; 3, 12; 3, 12; 4, 35; 5, 19; 5, 24; 5, 25; 5, 39; 6, 26; 6, 27; 6, 32; 6, 32; 6, 32; 6, 36; 6, 47; 6, 53; 6, 63; 6, 65; 7, 19; 7, 22; 8, 24; 8, 25; 8, 34; 8, 40; 8, 42; 8, 51; 8, 54; 8, 58; 9, 27; 10, 1; 10, 7; 10, 25; 10, 26; 10, 32; 11, 56; 12, 24; 13, 12; 13, 14; 13, 15; 13, 15; 13, 16; 13, 19; 13, 20; 13, 21; 13, 33; 13, 34; 14, 2; 14, 2; 14, 3; 14, 10; 14, 12; 14, 16; 14, 25; 14, 26; 14, 26; 14, 27; 14, 27; 14, 27; 14, 28; 14, 29; 15, 3; 15, 7; 15, 11; 15, 14; 15, 15; 15, 15; 15, 15; 15, 16; 15, 17; 15, 20; 15, 21; 15, 26; 16, 1; 16, 3; 16, 4; 16, 4; 16, 4; 16, 6; 16, 7; 16, 7; 16, 12; 16, 13; 16, 14; 16, 15; 16, 20; 16, 23; 16, 23; 16, 25; 16, 25; 16, 25; 16, 26; 16, 33; 18, 8; 18, 39; 18, 39; 18, 39; 19, 4; 20, 19; 20, 21; 20, 26;

voi *pron. pers. 2 pl. nom./ac. acc.* [1] 3, 9; 3, 11; 3, 11; 4, 19; 5, 11; 5, 12; 5, 13; 5, 14; 5, 44; 5, 44; 5, 46; 5, 48; 6, 8; 6, 9; 6, 26; 6, 27; 6, 30; 7, 6; 7, 9; 7, 11; 7, 12; 7, 15; 7, 23; 9, 4; 10, 13; 10, 14; 10, 16; 10, 17; 10, 17; 10, 19; 10, 20; 10, 20; 10, 23; 10, 31; 10, 40; 11, 21; 11, 28; 12, 11; 12, 28; 13, 18; 14, 16; 15, 3; 15, 5; 15, 7; 15, 16; 16, 8; 16, 15; 17, 17; 17, 17; 18, 19; 19, 28; 19, 28; 20, 4; 20, 7; 20, 26; 20, 26; 20, 27; 21, 13; 21, 24; 21, 31; 21, 32; 21, 32; 21, 43; 23, 8; 23, 8; 23, 11; 23, 13; 23, 14; 23, 14; 23, 15; 23, 15; 23, 28; 23, 31; 23, 32; 23, 34; 23, 35; 24, 4; 24, 9; 24, 9; 24, 33; 24, 44; 25, 12; 26, 11; 26, 21; 26, 29; 26, 31; 26, 32; 26, 55; 27, 24; 28, 5; 28, 14; 28, 20; [2] 1, 8; 1, 8; 1, 17; 6, 11; 6, 11; 6, 31; 6, 37; 7, 6; 7, 11; 7, 18; 8, 29; 9, 16; 9, 19; 9, 19; 9, 40; 9, 50; 10, 43; 10, 43; 11, 17; 11, 26; 11, 29; 12, 27; 13, 5; 13, 9; 13, 9; 13, 11; 13, 11; 13, 23; 13, 29; 13, 36; 14, 7; 14, 13; 14, 18; 14, 28; 14, 49; 16, 7; [3] 3, 16; 3, 16; 6, 9; 6, 22; 6, 27; 6, 28; 6, 31; 6, 32; 9, 5; 9, 13; 9, 20; 9, 41; 9, 41; 9, 44; 9, 48; 9, 55; 10, 3; 10, 6; 10, 9; 10, 10; 10, 11; 10, 13; 10, 16; 10, 16; 10, 24; 11, 5; 11, 11; 11, 13; 11, 20; 11, 39; 11, 46; 11, 48; 11, 52; 12, 1; 12, 11; 12, 12; 12, 14; 12, 24; 12, 25; 12, 28; 12, 29; 12, 36; 12, 40; 12, 57; 13, 15; 13, 25; 13, 27; 13, 28; 14, 5; 14, 28; 14, 33; 15, 4; 16, 9; 16, 15; 16, 15; 16, 26; 16, 26; 17, 3; 17, 6; 17, 7; 17, 10; 17, 14; 19, 31; 19, 46; 20, 3; 21, 12; 21, 16; 21, 31; 21, 34; 21, 34; 22, 10; 22, 10; 22, 15; 22, 19; 22, 20; 22, 26; 22, 26; 22, 27; 22, 28; 22, 31; 22, 35; 22, 53; 22, 70; 23, 15; 23, 28; 24, 25; 24, 44; 24, 44; 24, 48; 24, 49; 24, 49; [4] 1, 26; 3, 7; 3, 28; 4, 20; 4, 22; 4, 32; 4, 35; 4, 38; 4, 38; 4, 38; 5, 20; 5, 33; 5, 34; 5, 35; 5, 38; 5, 38; 5, 42; 5, 42; 5, 44; 5, 44; 5, 45; 5, 45; 5, 45; 6, 53; 6, 61; 6, 64; 6, 67; 6, 70; 6, 70; 7, 7; 7, 8; 7, 19; 7, 28; 7, 33; 7, 34; 7, 36; 7, 47; 8, 7; 8, 14; 8, 15; 8, 21; 8, 22; 8, 23; 8, 23; 8, 26; 8, 31; 8, 32; 8, 36; 8, 37; 8, 38; 8, 41; 8, 44; 8, 46; 8, 46; 8, 47; 8, 49; 8, 54; 8, 55; 9, 19; 9, 27; 9, 30; 10, 15; 10, 26; 10, 36; 11, 15; 11, 49; 12, 8; 12, 30; 12, 35; 12, 35; 13, 10; 13, 13; 13, 14; 13, 15; 13, 18; 13, 21; 13, 33; 13, 33; 13, 34; 13, 34; 13, 34; 13, 35; 14, 3; 14, 3; 14, 9; 14, 16; 14, 17; 14, 17; 14, 17; 14, 18; 14, 18; 14, 19; 14, 19; 14, 20; 14, 20; 14, 20; 14, 25; 14, 26; 14, 28; 14, 30; 15, 3; 15, 4; 15, 4; 15, 5; 15, 7; 15, 9; 15, 11; 15, 12; 15, 14; 15, 16; 15, 16; 15, 16; 15, 16; 15, 18; 15, 18; 15, 19; 15, 19; 15, 20; 15, 27; 16, 2; 16, 2; 16, 4; 16, 5; 16, 7; 16, 7; 16, 13; 16, 19; 16, 20; 16, 20; 16, 22; 16, 22; 16, 22; 16, 26; 16, 27; 16, 27; 18, 31; 19, 6; 19, 35; 20, 21;

voiş *pron. pers. 2 pl. nom./ac. acc.* [3] 3, 8;

voo *pron. pers. 2 pl. dat. acc.* [1] 24, 26;

vóie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wille" : „volonté" : (28x)

voia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 10; 7, 21; 8, 3; 12, 50; 21, 31; 26, 42; [2] 3, 35; 15, 15; [3] 11, 2; 12, 47; 12, 47; 22, 42; 23, 25; [4] 1, 13; 1, 13; 4, 34; 5, 30; 5, 30; 6, 38; 6, 38; 6, 39; 6, 40; 7, 17; 9, 31; 18, 39;

voie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 14; [4] 10, 18; 10, 18;

voievód : (1478 DERS) : s. m. : „Heerführer, Feldherr" : „commandant" : (2x)

voivozii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 22, 4; 22, 52;

voiníc : (1495 DERS) : s. m. : „Tapfere" : „brave" : (2x)

un voinic *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 14, 51;

voinice *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [3] 7, 14;

voíre : (1642 CAZ. GOV. 354) : s. f. : „Wille" : „volonté" : (1x)

voire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 14;

voivód → voievod

volnicíe : (1581 CORESI, EV. 99) : s. f. : „Kraft, Macht" : „puissance, pouvoir" : (2x)

volnicie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 36; 9, 1;

voroví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „reden, sprechen" : „parler" : (5x)

vă voroviţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 24, 17;

voroviia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [3] 9, 30; 24, 14; 24, 15;

vorovind *verb gerunziu* [3] 24, 36;

vóstru : (1581-1582 PO) : adj. : „eu(e)r(er)" : „votre" : (155x)

al vostru *adj. pron. pos. 2 masc. pl. nom./ac. sg.* [3] 11, 46;

al vostru *adj. pron. pos. 2 neutru pl. nom./ac. sg.* [3] 22, 53; [4] 15, 20;

a voastră *adj. pron. pos. 2 fem. pl. nom./ac. sg.* [3] 6, 20; 16, 12;

voastră *adj. pron. pos. 2 fem. pl. nom./ac. sg.* [1] 5, 11; 5, 12; 5, 16; 5, 20; 6, 1; 6, 21; 6, 21; 9, 29; 10, 13; 10, 13; 11, 29; 15, 3; 15, 6; 17, 20; 21, 2; 23, 38; 24, 20; 28, 7; [2] 7, 9; 7, 13; 8, 17; 9, 40; 11, 2; 13, 18; [3] 6, 23; 6, 24; 6, 35; 8, 25; 10, 6; 12, 33; 12, 34; 12, 34; 13, 35; 21, 19; 21, 28; 23, 14; [4] 7, 6; 8, 17; 10, 34; 14, 1; 14, 27; 15, 11; 15, 16; 16, 6; 16, 20; 16, 22; 16, 22; 16, 24; 18, 31;

voastre *adj. pron. pos. 2 fem. pl. gen./dat. sg.* [1] 19, 8; [2] 10, 5;

voastre *adj. pron. pos. 2 fem. pl. nom./ac. pl.* [1] 5, 16; 6, 15; 9, 4; 10, 9; 13, 16; 18, 35; 19, 8; [2] 2, 8; 11, 25; 11, 26; [3] 4, 21; 5, 4; 5, 22; 9, 44; 16, 15; 21, 14; 21, 34; 24, 38;

voastre *adj. pron. pos. 2 neutru pl. gen./dat. pl.* [1] 10, 14; 11, 29; [3] 9, 5; 12, 35;
voastre *adj. pron. pos. 2 neutru pl. nom./ac. pl.* [1] 7, 6; 10, 14; 23, 34; [2] 6, 11; [3] 3, 14; 21, 19; 21, 28; [4] 8, 24; 8, 24;
vostru *adj. pron. pos. 2 masc. pl. gen./dat. sg.* [1] 5, 45; 10, 20; 18, 14; [4] 8, 41; 8, 44;
vostru *adj. pron. pos. 2 masc. pl. nom./ac. sg.* [1] 5, 16; 5, 48; 6, 1; 6, 8; 6, 14; 6, 15; 6, 26; 6, 32; 7, 11; 9, 11; 10, 29; 17, 24; 23, 8; 23, 9; 23, 10; 24, 42; [2] 11, 25; 11, 26; [3] 6, 36; 11, 13; 12, 30; 12, 32; 17, 21; [4] 8, 38; 8, 56; 9, 19; 19, 14; 19, 15; 20, 17; 20, 17;
vostru *adj. pron. pos. 2 neutru pl. gen./dat. sg.* [1] 10, 30; [3] 12, 7;
vostru *adj. pron. pos. 2 neutru pl. nom./ac. sg.* [1] 5, 37; 6, 25; 6, 25; 25, 8; [3] 6, 22; 6, 38; 10, 11; 10, 20; 11, 39; 12, 22; 21, 18; [4] 8, 21; 9, 41;
voştri *adj. pron. pos. 2 masc. pl. gen./dat. pl.* [1] 7, 11; 23, 32; [3] 11, 13; 11, 48;
voştri *adj. pron. pos. 2 masc. pl. nom./ac. pl.* [1] 5, 44; 5, 47; 12, 27; 12, 27; 13, 16; [3] 6, 27; 6, 35; 11, 19; 11, 19; 11, 47; 23, 28; [4] 4, 35; 6, 49; 6, 58;

vraci : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Arzt" : „médicin" : (6x)
vraci *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 2, 17; [3] 5, 31;
vraci *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 5, 26; [3] 8, 43;
vraciu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 0, 1;
vraciule *subst. comun masc. sg. voc. art.* [3] 4, 23;

vrájbă : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Feindschaft" : „hostilité" : (1x)
vrajbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 23, 12;

vrăjitór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Zauberer, (aici) Sterndeuter" : „sorcier, (aici) mage, astrologue" : (4x)
vrăjitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 7; 2, 16; 2, 16;
vrăjitorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 1;

vrăjmáş : (1421 DERS) : s. m. : „Feind" : „ennemi" : (8x)
vrăjmaşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 44; [3] 1, 71; 6, 27; 6, 35; 19, 43; 20, 43;
vrăjmaşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 39;
vrăjmaşului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 10, 19;

vrea : (1521 NEACŞU) : v. II : „wollen" : „vouloir" : (142x)
ai vrea *verb cond.-opt. prezent 2 sg.* [3] 5, 12;
ai vrut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 13, 34;
am vrut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 1, 11;
ar vrea *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* [3] 16, 26;
ar vrea *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 16, 25;
aţi vrea *verb cond.-opt. prezent 2 pl.* [1] 7, 12;
aţi vrut *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 23, 37; [4] 5, 35;
au vrut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 10, 24;
era vrînd *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* [3] 23, 8;
nevrînd *verb gerunziu* [1] 1, 19;
va *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 13; 5, 40; 5, 42; 11, 27; 16, 24; [3] 13, 31; 19, 11; 22, 23; 24, 21; [4] 3, 8; 5, 21; 7, 35; 7, 35;
va vrea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 20, 26; 20, 27; 27, 43; [2] 8, 34; 8, 35; 10, 43; 10, 44; [3] 1, 62; 5, 39; 9, 23; 9, 24; 10, 22; 14, 28; [4] 7, 17;
vei *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 17, 4; 19, 17; 19, 21; 20, 21; 26, 17; [2] 10, 51; 14, 12; [3] 9, 54; 18, 41; 22, 42; [4] 5, 6; 13, 27; 14, 22; 21, 18;
vei vrea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 8, 2; [2] 1, 40; 6, 22; [3] 22, 9;
veţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 20, 32; 26, 15; 27, 17; 27, 21; [2] 10, 36; 15, 9; 15, 12; [3] 6, 31; 11, 46; 11, 48; [4] 5, 40; 6, 67; 8, 44; 9, 27; 9, 27; 10, 32;
veţi vrea *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 11, 14; [2] 14, 7; [4] 15, 7;
voiesc *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 12, 7;
voieşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 15, 28;
voiu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 9, 13; 15, 32; 20, 14; 20, 22; 21, 29; 26, 39; [2] 1, 41; 6, 25; 14, 36; [3] 5, 13; 12, 49; [4] 17, 24;
voiu vrea *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 20, 15; [3] 4, 6; [4] 21, 22; 21, 23;
vom *verb indicativ prezent 1 pl.* [1] 12, 38; [2] 10, 35; [3] 19, 14; [4] 12, 21;
vor *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 23, 4; [3] 20, 46; [4] 6, 15;
vrea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [4] 6, 11; 6, 21;
vrea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 27, 15; [2] 3, 13; 6, 19; 6, 48; 7, 24; 9, 30; [3] 19, 4;
vrea *verb indicativ prezent 3 pl.* [4] 7, 44; 16, 19;
vrea *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 18; [2] 9, 35; [3] 7, 2; 18, 13; [4] 6, 6; 6, 71; 7, 1; 11, 51;
vreai *verb indicativ imperfect 2 sg.* [4] 21, 18;
vrea-vei *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 13, 28;
vrînd *verb gerunziu* [1] 14, 5; [2] 15, 15; [3] 8, 20; 10, 29; 23, 20;
vru *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 1, 19; 18, 23; 18, 30; 27, 34; [2] 6, 26; [3] 15, 28; 18, 4; [4] 1, 43;
vruiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 3, 17; 23, 37; [3] 3, 22; 13, 34;
vrură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 17, 12; 22, 3; [2] 9, 13; [3] 19, 27;

vrédnic : (1551-1553 ES) : adj./s. : „würdig" : „digne" : (6x)
vrêdnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 10; [3] 23, 15; [4] 1, 27;
vrêdnic *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 8;
vrêdnice *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 12, 48; 23, 41;

vréme : (1522 DERS / în antr. Gavril *Vremeş*) : s. f. : „Zeit" : „temps" : (72x)
o vrême *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 13;
vrême *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 29; 11, 25; 12, 1; 13, 21; 14, 1; 16, 3; 18, 32; 24, 45; 25, 19; 26, 16; 27, 6; [2] 6, 21; 6, 35; 6, 35; 9, 21; 12, 2; 15, 42; [3] 1, 1; 1, 34; 4, 5; 7, 1; 8, 13; 8, 27; 12, 42; 13, 1; 13, 9; 18, 4; 20, 9; 20, 10; [4] 3, 12; 5, 4; 5, 6; 7, 33; 10, 35; 12, 35; 13, 29; 13, 32; 14, 9; 19, 31;
vrêmea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 7; 2, 16; 13, 30; 14, 15; 21, 34; 21, 41; 26, 18; [2] 1, 15; 2, 26; 5, 5; 10, 30; 11, 13; 13, 33; 14, 7; [3] 1, 10; 1, 20; 1, 57; 3, 2; 8, 13; 12, 56; 15, 31; 18, 1; 18, 30; 19, 44; 21, 8; 21, 36; 24, 53; [4] 7, 6; 7, 6; 7, 8;
vremile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 21, 24;
vremilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 16, 3;

vreún, vreo : (1559-1560 BRATU) : adv./adj. pron. /pron. nehot. : „1. etwa, 2. irgendein" : „1. quelque, 2. quelqu'un" : (8x)
vreo *adv.* [4] 6, 19;
vro *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [3] 11, 36;
vro *adv.* [4] 6, 10; 19, 39; 21, 8; [4] 11, 18;
vrun *adj. pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* [3] 23, 8;
vrunul *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 18, 10;

vúlpe : (1449 DERS / în antr. *Vulpaş*) : s. f. : „Fuchs" : „renard" : (3x)
vulpi *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [3] 13, 32;
vulpile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 20; [3] 9, 58;

vúltur : (1487 DERS / în top. *Vultureştii*) : s. m. : „Adler" : „aigle" : (2x)
vulturii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 24, 28; [3] 17, 36;

Z

záce/-eá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III/II : „liegen" : „gésir" : (25x)
ară zăcea *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [3] 17, 2;
au zăcut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 28, 6;
era zăcînd *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* [2] 5, 40; [4] 11, 41;
va zăcea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 9, 42;
zace *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 10; 8, 6; [3] 2, 34; 3, 9;
zăcea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 1, 30; 2, 4; [3] 16, 20; [4] 5, 3; 11, 38; 19, 29; 20, 12;
zăcînd *verb gerunziu* [1] 5, 14; 8, 14; [2] 7, 30; [3] 12, 19; 24, 12; [4] 20, 5; 20, 6; 20, 7;
zăcuse *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [3] 5, 25;

zadár : (1551-1553 ES) : s. n., în locuţiunea adv. *în zadar* : „umsonst, vergeblich, erfolglos" : „(en) : vain, vainement" : (1x)
zadar *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [4] 15, 25;

zárvă : (c. 1640 URECHE² 131) : s. f. : „Streit, Zank" : „querelle, zizanie" : (1x)
zarvă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 15, 7;

zăbăví → zăbovi

zăboví : (1563 CORESI, PRAXIU 542) : v. IV : „sich aufhalten, verweilen, verzögern" : „demeurer, tarder" : (3x)
să zăbăvêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 1, 21;
zăbăvind *verb gerunziu* [1] 25, 5;
zăbovind *verb gerunziu* [1] 12, 44;

zăceá → zace/-eá

zădúf : (1551-1553 ES) : s. n. : „Hitze, Schwüle" : „chaleur (étouffante), canicule" : (2x)
zăduf *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 12, 55;
zăduhul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 20, 12;

zădúh → zăduf

zămislí : (1570 CORESI, LIT.) : v. IV : „empfangen, gebären" : „concevoir, enfanter" : (2x)
vei zămisli *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 1, 31;
zămisli *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 24;

zămislítă : (1570 CORESI, LIT.) : adj. : „schwanger" : „enceinte" : (1x)
zămislită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 36;

zăpádă : (1560-1561 CORESI, TE.²) : s. f. : „Schnee" : „neige" : (2x)
zăpada *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 28, 3; [2] 9, 3;

zdrobí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zerbrechen" : „briser" : (5x)
au zdrobit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 19, 33;
să să zdrobească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [4] 19, 31;
să va zdrobi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [4] 19, 36;
zdrobiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [4] 19, 32;
zdrobi-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 21, 44;

zdrobít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „zerbrochen, zerschmettert" : „brisé, écrasé" : (2x)
cei zdrobiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 4, 18;
zdrobită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 20;

zéce : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „zehn" : „dix" : (16x)
cei zêce *num. card. masc. nom./ac.* [1] 20, 24; [2] 10, 41;
zêce *num. card. masc. nom./ac.* [1] 25, 28; [3] 17, 12; 17, 17;
zêce *num. card. neutru nom./ac.* [3] 19, 17;
zêce *num. card. fem. nom./ac.* [1] 18, 24; 25, 1; [3] 14, 31; 15, 8; 19, 13; 19, 13; 19, 16; 19, 24; 19, 25;
zeci *num. card. fem. nom./ac.* [3] 12, 1;

zécelea : (1551-1553 ES) : num. ord. : „zehnte" : „dixième" : (2x)
al zêcelea *num. ord. neutru sg. nom./ac. art.* [4] 1, 39;
zêcea *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [3] 18, 12;

zeciuí : (1560-1561 CORESI, TE.²) : v. IV : „zehnten" : „prendre la dîme" : (2x)
zeciuiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 23, 23; [3] 11, 42;

zgáibă : (1581-1582 PO) : s. f. : „Geschwür" : „ulcère" : (1x)
zgaibele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 16, 21;

zgăibós : (1581-1582 PO) : s. f. : „geschwürig" : „ulcéreux" : (1x)
zgăibos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 16, 20;

zgău : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Gebärmutter, Mutterleib" : „matrice" : (3x)
zgău *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 31;
zgăul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 1, 15; 2, 23;

zi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./s. f. : „Tag" : „jour" : (206x)
o zi *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 21; [3] 8, 22;
zi *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 21; 17, 23; 20, 2; 20, 19; 22, 23; 22, 46; 27, 62; 27, 64; [2] 4, 35; 9, 31; 10, 34; 11, 12; [3] 1, 59; 2, 44; 2, 46; 6, 23; 7, 11; 9, 22; 9, 37; 10, 35; 12, 46; 13, 16; 13, 31; 13, 32; 14, 5; 17, 4; 17, 27; 17, 29; 17, 31; 18, 33; 23, 12; 24, 7; 24, 13; 24, 21; 24, 46; [4] 1, 29; 1, 35; 1, 43; 5, 9; 6, 22;

12, 12; 14, 20; 16, 23; 16, 26;
zile *subst. comun fem. pl. gen./dat. neart.* [1] 24, 29;
zile *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 2; 12, 40; 12, 40; 15, 32; 17, 1; 24, 19; 26, 2; 26, 61; 27, 40; 27, 63; [2] 1, 13; 2, 1; 2, 20; 8, 2; 8, 31; 9, 2; 14, 1; 14, 58; 15, 29; [3] 1, 24; 2, 21; 2, 36; 4, 2; 5, 17; 5, 35; 9, 28; 13, 14; 15, 13; 16, 19; 17, 22; 21, 6; 23, 7; [4] 2, 12; 2, 19; 2, 20; 4, 40; 4, 43; 11, 6; 11, 39; 12, 1; 20, 26;
zilei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 6, 34; 20, 12; [4] 11, 9;
zilele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 1; 3, 1; 6, 11; 9, 15; 11, 12; 23, 30; 24, 22; 24, 22; 24, 37; 24, 38; 26, 55; 28, 20; [2] 1, 9; 2, 20; 8, 1; 13, 17; 13, 19; 13, 20; 13, 20; 13, 24; 14, 49; [3] 1, 5; 1, 7; 1, 18; 1, 23; 1, 25; 1, 39; 1, 75; 2, 1; 2, 6; 2, 22; 2, 43; 4, 2; 4, 25; 4, 27; 5, 35; 6, 12; 9, 23; 9, 36; 9, 51; 11, 3; 11, 3; 17, 22; 17, 26; 17, 26; 17, 28; 19, 43; 19, 47; 20, 1; 21, 22; 21, 23; 22, 53; 23, 29; 24, 18;
zio *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 42; 6, 13; 22, 66; [4] 9, 4;
zioa *adv. de timp* [2] 4, 27; 5, 5; [3] 2, 37; 18, 7; 21, 37; [4] 11, 10;
zioa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 34; 10, 15; 11, 22; 11, 23; 11, 24; 12, 36; 13, 1; 20, 6; 24, 36; 24, 38; 24, 50; 25, 13; 26, 17; 26, 29; 27, 8; 28, 15; [2] 6, 11; 13, 32; 14, 12; 14, 25; 16, 9; [3] 1, 20; 1, 80; 4, 16; 9, 12; 10, 12; 13, 14; 17, 24; 17, 30; 19, 42; 21, 34; 22, 7; 23, 54; 24, 29; [4] 1, 39; 2, 1; 6, 39; 6, 40; 6, 44; 6, 54; 7, 37; 8, 56; 11, 24; 11, 53; 12, 7; 12, 48; 19, 31; 20, 19;
zua *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 22;

zíce : (înc. sec. XVI Ps. H.) : v. III : „sagen" : „dire" : (1733x)
ai zis *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 26, 25; 26, 64; [4] 4, 17;
am zis *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 16, 11; 28, 7; [4] 1, 15; 1, 30; 1, 50; 3, 7; 3, 28; 6, 36; 9, 27; 10, 26; 10, 34; 10, 36; 11, 40; 11, 42; 14, 26; 14, 28; 14, 28; 14, 29; 15, 15; 15, 20; 16, 4; 16, 4; 16, 15; 16, 19; 18, 21;
are zice *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 21, 3; 24, 23;
ar zice *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 5, 22; 5, 22; 12, 32; 15, 5; [2] 7, 11; 11, 3; 11, 23; 13, 21;
aş fi zis *verb cond.-opt. perfect 1 sg.* [4] 14, 2;
aţi zice *verb cond.-opt. prezent 2 pl.* [1] 21, 21;
aţi zis *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [3] 12, 3;
au zis *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [4] 18, 34;
au zis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 16, 12; 19, 5; 22, 24; 26, 61; 27, 43; 28, 6; [2] 7, 10; 16, 7; [4] 1, 33; 4, 29; 4, 39; 4, 53; 5, 11; 5, 12; 6, 59; 7, 36; 7, 38; 7, 42; 10, 35; 10, 41; 11, 51; 12, 38; 12, 50; 13, 28; 18, 9; 18, 32; 19, 21; 20, 18; 21, 17; 21, 19;
a zice *verb infinitiv prezent* [1] 9, 5; 9, 5; [2] 2, 9; 2, 9; 10, 28; 10, 47; 12, 1; 13, 5; 14, 19; 14, 65; 14, 69; [3] 4, 21; 5, 23; 5, 23; 6, 42; 7, 40; 7, 47; 11, 29; 12, 1; 13, 26; 20, 9; 23, 30; [4] 16, 12;
era zis *verb indicativ imperfect 3 sg.* [3] 2, 26;
e zis *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 22; 2, 15; 13, 35; 27, 35; [3] 2, 24;
e zisă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 17; [2] 13, 14;
iaste zis *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 21, 4;
s-au zis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 4, 14; 5, 21; 5, 27; 5, 31; 5, 33; 5, 38; 22, 31; [3] 4, 12;
să zică *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 14, 17;
să zice *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 4, 18; 10, 2; 26, 36; 27, 17; 27, 22; 27, 33; [2] 3, 17; 15, 34; [4] 1, 38; 20, 16;
să zicem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [3] 9, 54;
va zice *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 7, 21; 10, 27; 12, 32; 21, 25; 24, 48; 25, 34; 25, 41; [2] 11, 23; 11, 23; 11, 31; [3] 11, 5; 11, 7; 12, 45; 13, 25; 13, 27; 14, 9; 17, 8; 20, 5; [4] 2, 5;
veţi zice *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 21, 3; 23, 39; [3] 4, 23; 12, 11; 13, 35; 22, 11;
voiu zice *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 2, 13; 13, 30; [3] 12, 19; 15, 18; [4] 8, 55; 12, 27; 12, 49;
voiu zice *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] [3] [4] 3, 12;
vom zice *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [1] 21, 25; 21, 26; [2] 11, 31; 11, 32; [3] 20, 5; 20, 6;
vor zice *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 11; 7, 22; 23, 3; 24, 26; 27, 64; [3] 6, 26; 17, 21; 17, 23; 23, 29;
zi *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 3; 8, 8; 20, 21; [3] 4, 3; 7, 7; 7, 40; 10, 40; 12, 13; [4] 10, 24; 20, 17;
zic *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 3, 9; 5, 20; 5, 32; 5, 34; 5, 39; 5, 44; 6, 2; 6, 5; 6, 16; 6, 25; 6, 29; 8, 9; 8, 11; 11, 22; 12, 6; 16, 18; 17, 20; 18, 19; 18, 22; 19, 9; 19, 23; 19, 24; 19, 28; 21, 21; 21, 31; 21, 43; 23, 39; 24, 47; 26, 21; 26, 29; 26, 64; [2] 2, 11; 3, 28; 5, 41; 6, 11; 8, 12; 9, 1; 9, 13; 11, 24; 12, 43; 13, 37; 13, 37; 14, 25; 14, 30; [3] 3, 8; 4, 25; 5, 24; 6, 27; 6, 46; 7, 8; 7, 9; 7, 14; 7, 26; 7, 28; 7, 46; 9, 27; 10, 12; 10, 24; 11, 8; 11, 9; 11, 51; 12, 4; 12, 5; 12, 8; 12, 22; 12, 27; 12, 37; 12, 44; 12, 51; 12, 59; 13, 3; 13, 5; 13, 24; 13, 27; 13, 35; 14, 24; 15, 7; 15, 10; 16, 9; 17, 34; 18, 8; 18, 14; 18, 17; 19, 26; 19, 40; 21, 3; 21, 32; 22, 16; 22, 18; 22, 34; 22, 37; 23, 43; [4] 1, 51; 3, 3; 3, 5; 4, 35; 5, 19; 5, 24; 5, 25; 5, 34; 6, 26; 6, 32; 6, 47; 6, 53; 8, 26; 8, 34; 8, 45; 8, 51; 8, 58; 10, 1; 10, 7; 12, 24; 13, 16; 13, 18; 13, 19; 13, 20; 13, 21; 13, 33; 13, 38; 14, 12; 15, 15; 16, 7; 16, 20; 16, 23; 16, 26; 21, 18;
zic *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 16; 11, 18; 11, 19; 16, 13; 17, 10; 21, 16; 23, 3; [2] 0, 2; 8, 27; 9, 11; 12, 18; 12, 35; [3] 9, 19; 20, 41; 24, 23; [4] 7, 26;
zice *verb infinitiv prezent* [3] 6, 42;
zice *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 44; 13, 14; 26, 18; [2] 12, 12; 12, 36; 12, 37; 14, 14; 15, 28; [3] 5, 39; 11, 24; 18, 6; 20, 37; 20, 42; 22, 11; 22, 37; [4] 4, 10; 6, 42; 8, 22; 11, 13; 13, 22; 13, 24; 14, 22; 16, 17; 16, 18; 16, 18; 19, 24; 19, 35; 19, 37;
zicea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 9, 34; 12, 23; 22, 23; 26, 5; 27, 41; 27, 47; [2] 3, 21; 3, 22; 3, 30; 6, 15; 6, 15; 9, 26; 14, 2; 14, 4; 14, 31; 15, 31; 15, 35; [3] 4, 22; 9, 7; 9, 8; 20, 27; 22, 65; [4] 4, 33; 4, 42; 5, 10; 6, 14; 6, 42; 7, 11; 7, 12; 7, 12; 7, 25; 7, 31; 7, 40; 7, 40; 7, 41; 8, 6; 8, 19; 8, 22; 8, 25; 9, 8; 9, 9; 9, 9; 9, 10; 9, 16; 9, 16; 10, 20; 10, 21; 10, 24; 10, 41; 11, 36; 11, 47; 11, 56; 12, 29; 16, 18; 19, 3; 20, 25;
zicea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 9, 21; 14, 4; 21, 11; [2] 2, 25; 3, 23; 4, 2; 4, 9; 4, 21; 4, 24; 4, 26; 4, 30; 5, 28; 5, 30; 6, 10; 6, 14; 6, 18; 7, 9; 7, 20; 9, 1; 9, 24; 9, 31; 12, 35; 12, 38; 14, 31; 14, 36; 15, 14; [3] 4, 43; 5, 36; 6, 5; 9, 9; 9, 23; 10, 2; 12, 54; 13, 6; 13, 14; 13, 18; 14, 7; 14, 12; 16, 1; 18, 1; 21, 10; 23, 34; 23, 42; [4] 2, 21; 2, 22; 4, 27; 5, 18; 6, 6; 6, 65; 6, 71; 8, 27; 8, 31; 11,

13; 12, 29; 12, 33; 13, 29; 19, 21; 21, 21;
zicem *verb indicativ prezent 1 pl.* [4] 8, 48;
zicere-aţi *verb cond.-opt. prezent 2 pl.* [1] 17, 20; [3] 17, 6;
zice-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 26, 13; [2] 14, 9;
ziceţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 15, 5; 16, 2; 16, 15; 23, 16; 23, 30; [2] 7, 11; 8, 29; 14, 71; 15, 12; [3] 7, 33; 7, 34; 9, 20; 11, 18; 12, 54; 12, 55; 17, 10; 22, 70; [4] 4, 20; 4, 35; 8, 54; 9, 19; 9, 41; 10, 36; 13, 13;
ziceţi *verb imp. 2 pl.* [1] 21, 5; 22, 4; 26, 18; 28, 7; 28, 13; [2] 11, 3; 14, 14; [3] 10, 5; 10, 9; 10, 10; 11, 2; 13, 32; 19, 31;
zice-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 14, 10; 17, 7;
zici *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 7, 4; 19, 17; 26, 70; 27, 11; [2] 5, 31; 10, 18; 15, 2; [3] 8, 45; 12, 41; 18, 19; 20, 21; 22, 60; 23, 3; [4] 1, 22; 8, 5; 8, 33; 8, 52; 9, 17; 12, 34; 14, 9; 16, 29; 18, 34; 18, 37;
zicînd *verb gerunziu* [1] 1, 22; 2, 2; 2, 13; 2, 15; 2, 17; 2, 19; 3, 2; 3, 3; 3, 14; 4, 14; 5, 2; 6, 31; 8, 2; 8, 3; 8, 17; 8, 25; 8, 27; 9, 14; 9, 18; 9, 29; 9, 30; 9, 33; 10, 5; 10, 7; 12, 10; 12, 17; 12, 38; 13, 3; 13, 24; 13, 31; 13, 35; 14, 26; 14, 27; 14, 30; 14, 33; 15, 1; 15, 7; 15, 23; 16, 7; 16, 13; 16, 22; 17, 9; 17, 10; 17, 15; 17, 25; 18, 1; 18, 26; 18, 28; 19, 3; 19, 25; 20, 12; 20, 30; 20, 31; 21, 2; 21, 4; 21, 9; 21, 10; 21, 15; 21, 23; 21, 25; 21, 37; 22, 1; 22, 4; 22, 16; 22, 24; 22, 31; 22, 35; 22, 42; 22, 43; 23, 1; 24, 3; 24, 5; 25, 9; 25, 11; 25, 20; 25, 37; 25, 44; 25, 45; 26, 8; 26, 17; 26, 27; 26, 39; 26, 42; 26, 44; 26, 48; 26, 65; 26, 68; 26, 69; 26, 70; 27, 4; 27, 9; 27, 11; 27, 19; 27, 23; 27, 24; 27, 29; 27, 35; 27, 40; 27, 46; 27, 54; 27, 63; 28, 9; 28, 13; 28, 18; [2] 1, 7; 1, 15; 1, 24; 1, 25; 1, 27; 1, 40; 1, 42; 2, 12; 3, 33; 5, 12; 5, 23; 5, 35; 6, 2; 6, 25; 7, 37; 8, 15; 8, 16; 8, 26; 8, 27; 8, 33; 9, 7; 9, 11; 9, 25; 9, 38; 10, 26; 10, 35; 10, 49; 11, 17; 12, 6; 12, 18; 12, 26; 13, 6; 14, 39; 14, 44; 14, 57; 14, 58; 14, 60; 14, 68; 15, 4; 15, 9; 15, 18; 15, 34; 15, 36; [3] 1, 24; 1, 63; 1, 66; 1, 67; 2, 13; 3, 4; 3, 10; 3, 14; 3, 16; 3, 22; 4, 4; 4, 34; 4, 35; 4, 36; 5, 8; 5, 13; 5, 21; 5, 26; 5, 30; 7, 4; 7, 6; 7, 16; 7, 19; 7, 20; 7, 32; 7, 39; 8, 9; 8, 24; 8, 30; 8, 38; 8, 49; 8, 54; 9, 18; 9, 22; 9, 34; 9, 35; 9, 38; 10, 17; 10, 25; 11, 45; 12, 16; 13, 17; 13, 25; 14, 3; 14, 7; 14, 30; 15, 2; 15, 3; 15, 6; 15, 9; 17, 4; 17, 13; 18, 2; 18, 3; 18, 13; 18, 18; 18, 38; 18, 41; 19, 7; 19, 14; 19, 16; 19, 18; 19, 20; 19, 28; 19, 30; 19, 38; 19, 42; 19, 46; 20, 2; 20, 5; 20, 14; 20, 21; 20, 28; 21, 7; 21, 8; 22, 8; 22, 19; 22, 20; 22, 42; 22, 57; 22, 59; 22, 64; 22, 67; 23, 2; 23, 3; 23, 5; 23, 18; 23, 21; 23, 35; 23, 37; 23, 39; 23, 40; 23, 46; 23, 47; 24, 7; 24, 23; 24, 29; 24, 34; 24, 40; [4] 1, 15; 1, 26; 1, 32; 4, 31; 4, 51; 6, 52; 7, 9; 7, 15; 7, 28; 7, 37; 8, 12; 9, 2; 9, 6; 9, 19; 10, 33; 11, 3; 11, 28; 11, 28; 11, 31; 11, 32; 11, 43; 12, 21; 12, 23; 13, 21; 18, 1; 18, 22; 18, 22; 18, 38; 18, 40; 19, 6; 19, 12; 20, 14; 20, 20; 20, 22; 21, 19;
zicîndu *verb gerunziu* [3] 8, 20; 13, 31;
zicu *verb indicativ prezent 1 sg.* [4] 3, 11;
zis-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [4] 8, 24; 10, 25; 18, 8;
zis-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 12, 36;
zisă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 13, 28; [3] 23, 4;
zisără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 2, 5; 13, 10; 13, 27; 13, 28; 16, 14; 27, 49; [2] 2, 24; 11, 28; 11, 33; 14, 12; 14, 70; [3] 2, 15; 7, 20; 17, 36; 20, 16; 20, 24; 22, 38; 22, 49; 22, 70; 24, 10; 24, 19; 24, 24; [4] 8, 4;
zise *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 2, 8; 3, 7; 3, 15; 4, 3; 4, 4; 4, 6; 4, 7; 4, 9; 4, 10; 4, 19; 8, 4; 8, 7; 8, 8; 8, 10; 8, 13; 8, 19; 8, 20; 8, 21; 8, 22; 8, 26; 8, 32; 9, 2; 9, 4; 9, 6; 9, 9; 9, 12; 9, 15; 9, 22; 9, 24; 9, 28; 9, 37; 11, 3; 11, 4; 11, 25; 12, 3; 12, 11; 12, 25; 12, 39; 12, 47; 12, 48; 12, 49; 13, 11; 13, 29; 13, 37; 13, 51; 13, 52; 13, 57; 14, 2; 14, 8; 14, 16; 14, 18; 14, 28; 14, 29; 15, 3; 15, 10; 15, 13; 15, 15; 15, 16; 15, 24; 15, 26; 15, 27; 15, 28; 15, 32; 16, 2; 16, 6; 16, 8; 16, 15; 16, 16; 16, 17; 16, 23; 16, 24; 17, 4; 17, 7; 17, 11; 17, 13; 17, 17; 17, 20; 17, 22; 17, 25; 17, 26; 18, 3; 18, 21; 18, 22; 18, 32; 19, 4; 19, 8; 19, 11; 19, 14; 19, 16; 19, 17; 19, 18; 19, 18; 19, 20; 19, 21; 19, 23; 19, 26; 19, 27; 19, 28; 20, 4; 20, 6; 20, 7; 20, 8; 20, 13; 20, 17; 20, 21; 20, 21; 20, 22; 20, 23; 20, 25; 20, 32; 21, 13; 21, 16; 21, 19; 21, 21; 21, 24; 21, 27; 21, 28; 21, 29; 21, 30; 21, 30; 21, 31; 21, 42; 22, 1; 22, 8; 22, 12; 22, 13; 22, 18; 22, 20; 22, 21; 22, 29; 22, 37; 22, 43; 22, 44; 24, 2; 24, 4; 25, 12; 25, 21; 25, 22; 25, 23; 25, 24; 25, 26; 25, 40; 26, 1; 26, 10; 26, 15; 26, 18; 26, 21; 26, 23; 26, 25; 26, 25; 26, 26; 26, 31; 26, 33; 26, 34; 26, 35; 26, 36; 26, 38; 26, 40; 26, 45; 26, 49; 26, 50; 26, 52; 26, 55; 26, 62; 26, 63; 26, 64; 26, 71; 27, 11; 27, 13; 27, 17; 27, 21; 27, 22; 27, 23; 27, 25; 27, 63; 27, 65; 28, 5; 28, 10; [2] 1, 17; 1, 41; 1, 44; 2, 5; 2, 8; 2, 10; 2, 14; 2, 17; 2, 19; 2, 27; 3, 3; 3, 4; 3, 5; 3, 9; 3, 34; 4, 11; 4, 13; 4, 39; 4, 40; 5, 7; 5, 19; 5, 34; 5, 36; 5, 39; 5, 41; 5, 43; 6, 16; 6, 22; 6, 24; 6, 31; 6, 37; 6, 38; 6, 50; 7, 6; 7, 18; 7, 27; 7, 28; 7, 29; 7, 34; 8, 1; 8, 7; 8, 12; 8, 17; 8, 21; 8, 24; 8, 29; 8, 29; 8, 34; 9, 5; 9, 12; 9, 17; 9, 19; 9, 21; 9, 23; 9, 29; 9, 35; 9, 36; 9, 39; 10, 3; 10, 5; 10, 14; 10, 18; 10, 20; 10, 21; 10, 23; 10, 24; 10, 27; 10, 29; 10, 36; 10, 38; 10, 39; 10, 42; 10, 49; 10, 51; 10, 51; 10, 52; 11, 2; 11, 14; 11, 21; 11, 22; 11, 29; 11, 33; 12, 15; 12, 16; 12, 17; 12, 24; 12, 32; 12, 34; 12, 43; 13, 1; 13, 2; 14, 6; 14, 13; 14, 18; 14, 20; 14, 22; 14, 24; 14, 27; 14, 29; 14, 30; 14, 32; 14, 34; 14, 37; 14, 41; 14, 45; 14, 48; 14, 61; 14, 62; 14, 63; 14, 67; 15, 2; 15, 12; 15, 39; 16, 6; 16, 15; [3] 1, 13; 1, 18; 1, 19; 1, 28; 1, 30; 1, 34; 1, 35; 1, 38; 1, 42; 1, 45; 1, 46; 1, 60; 2, 10; 2, 28; 2, 34; 2, 48; 2, 49; 3, 11; 3, 13; 3, 14; 4, 3; 4, 6; 4, 8; 4, 9; 4, 12; 4, 23; 4, 24; 5, 4; 5, 5; 5, 10; 5, 20; 5, 22; 5, 24; 5, 27; 5, 31; 5, 34; 6, 3; 6, 8; 6, 9; 6, 10; 6, 39; 7, 9; 7, 13; 7, 14; 7, 22; 7, 39; 7, 40; 7, 40; 7, 43; 7, 43; 7, 44; 7, 47; 7, 47; 8, 4; 8, 10; 8, 21; 8, 22; 8, 25; 8, 28; 8, 30; 8, 45; 8, 45; 8, 46; 8, 48; 8, 52; 9, 3; 9, 13; 9, 14; 9, 20; 9, 20; 9, 33; 9, 41; 9, 43; 9, 48; 9, 49; 9, 50; 9, 55; 9, 57; 9, 58; 9, 59; 9, 59; 9, 60; 9, 61; 9, 62; 10, 18; 10, 21; 10, 23; 10, 26; 10, 27; 10, 28; 10, 29; 10, 30; 10, 35; 10, 37; 10, 37; 10, 40; 10, 41; 11, 1; 11, 2; 11, 5; 11, 17; 11, 27; 11, 28; 11, 39; 11, 45; 11, 46; 11, 49; 11, 53; 12, 13; 12, 14; 12, 15; 12, 16; 12, 17; 12, 20; 12, 22; 12, 41; 12, 42; 13, 2; 13, 7; 13, 8; 13, 12; 13, 15; 13, 20; 13, 23; 13, 23; 13, 32; 14, 3; 14, 5; 14, 15; 14, 16; 14, 18; 14, 19; 14, 20; 14, 21; 14, 22; 14, 23; 14, 25; 15, 11; 15, 12; 15, 17; 15, 21; 15, 22; 15, 27; 15, 29; 15, 31; 16, 2; 16, 3; 16, 5; 16, 6; 16, 6; 16, 7; 16, 7; 16, 7; 16, 15; 16, 24; 16, 25; 16, 27; 16, 29; 16, 30; 16, 31; 17, 1; 17, 6; 17, 14; 17, 17; 17, 19; 17, 20; 17, 22; 17, 36; 18, 4; 18, 6; 18, 9; 18, 16; 18, 19; 18,

21; 18, 22; 18, 24; 18, 27; 18, 28; 18, 29; 18, 31; 18, 41; 18, 42; 19, 5; 19, 8; 19, 9; 19, 11; 19, 12; 19, 13; 19, 15; 19, 17; 19, 19; 19, 22; 19, 24; 19, 40; 20, 3; 20, 8; 20, 13; 20, 17; 20, 19; 20, 23; 20, 25; 20, 34; 20, 41; 20, 42; 20, 45; 21, 3; 21, 5; 21, 8; 21, 29; 22, 10; 22, 15; 22, 17; 22, 25; 22, 31; 22, 33; 22, 34; 22, 35; 22, 36; 22, 38; 22, 40; 22, 46; 22, 48; 22, 51; 22, 52; 22, 56; 22, 58; 22, 58; 22, 60; 22, 67; 22, 70; 23, 3; 23, 14; 23, 22; 23, 28; 23, 43; 23, 46; 24, 17; 24, 18; 24, 19; 24, 25; 24, 36; 24, 38; 24, 41; 24, 44; 24, 46; [4] 1, 21; 1, 23; 1, 23; 1, 29; 1, 36; 1, 38; 1, 39; 1, 41; 1, 42; 1, 43; 1, 45; 1, 46; 1, 46; 1, 47; 1, 48; 1, 48; 1, 49; 1, 50; 1, 51; 2, 3; 2, 4; 2, 5; 2, 7; 2, 8; 2, 10; 2, 16; 2, 19; 2, 22; 3, 2; 3, 3; 3, 4; 3, 9; 3, 10; 3, 27; 4, 7; 4, 9; 4, 10; 4, 11; 4, 13; 4, 15; 4, 16; 4, 17; 4, 17; 4, 19; 4, 21; 4, 25; 4, 26; 4, 28; 4, 32; 4, 34; 4, 48; 4, 49; 4, 50; 4, 50; 5, 6; 5, 8; 5, 14; 5, 19; 6, 5; 6, 8; 6, 10; 6, 12; 6, 20; 6, 26; 6, 29; 6, 32; 6, 35; 6, 41; 6, 43; 6, 53; 6, 61; 6, 67; 7, 6; 7, 16; 7, 20; 7, 21; 7, 33; 7, 39; 7, 50; 8, 7; 8, 10; 8, 11; 8, 11; 8, 14; 8, 21; 8, 23; 8, 25; 8, 28; 8, 39; 8, 42; 8, 58; 9, 7; 9, 11; 9, 11; 9, 12; 9, 15; 9, 17; 9, 25; 9, 30; 9, 35; 9, 36; 9, 37; 9, 38; 9, 39; 9, 41; 10, 6; 10, 7; 11, 4; 11, 7; 11, 11; 11, 11; 11, 14; 11, 16; 11, 17; 11, 21; 11, 23; 11, 24; 11, 25; 11, 27; 11, 34; 11, 38; 11, 39; 11, 40; 11, 41; 11, 44; 11, 49; 12, 4; 12, 6; 12, 7; 12, 22; 12, 30; 12, 35; 12, 39; 12, 41; 12, 44; 13, 6; 13, 7; 13, 8; 13, 9; 13, 10; 13, 11; 13, 12; 13, 21; 13, 25; 13, 27; 13, 31; 13, 36; 13, 37; 14, 5; 14, 6; 14, 8; 14, 9; 14, 23; 16, 19; 17, 1; 18, 4; 18, 5; 18, 6; 18, 11; 18, 16; 18, 17; 18, 17; 18, 25; 18, 26; 18, 29; 18, 31; 18, 33; 18, 37; 18, 38; 18, 38; 19, 4; 19, 5; 19, 6; 19, 9; 19, 10; 19, 14; 19, 15; 19, 26; 19, 27; 19, 28; 19, 30; 20, 2; 20, 13; 20, 15; 20, 15; 20, 16; 20, 16; 20, 17; 20, 19; 20, 21; 20, 22; 20, 25; 20, 26; 20, 27; 20, 28; 20, 29; 21, 3; 21, 5; 21, 6; 21, 7; 21, 10; 21, 12; 21, 15; 21, 15; 21, 16; 21, 16; 21, 16; 21, 17; 21, 17; 21, 17; 21, 19; 21, 20; 21, 22; 21, 23;

ziseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 9, 3; 9, 11; 9, 28; 12, 2; 12, 24; 14, 17; 15, 12; 15, 33; 15, 34; 17, 19; 17, 24; 19, 7; 19, 10; 20, 7; 20, 22; 20, 33; 21, 16; 21, 27; 21, 31; 21, 38; 21, 41; 22, 21; 22, 42; 25, 8; 26, 35; 26, 61; 26, 66; 26, 73; 27, 4; 27, 6; 27, 21; 27, 22; [2] 1, 30; 1, 37; 2, 16; 2, 18; 3, 32; 4, 38; 5, 31; 6, 35; 6, 37; 6, 38; 8, 5; 8, 20; 8, 20; 10, 4; 10, 37; 10, 39; 11, 5; 11, 6; 12, 7; 12, 14; 12, 16; 16, 8; [3] 1, 61; 3, 12; 5, 33; 6, 2; 9, 12; 9, 13; 9, 19; 9, 54; 11, 15; 17, 5; 18, 26; 19, 25; 19, 33; 19, 34; 19, 39; 20, 39; 22, 9; 22, 35; 22, 71; 24, 5; 24, 32; [4] 1, 22; 1, 25; 1, 38; 2, 18; 2, 20; 3, 26; 4, 52; 6, 25; 6, 28; 6, 30; 6, 34; 6, 60; 7, 3; 7, 35; 7, 45; 7, 52; 8, 13; 8, 39; 8, 41; 8, 48; 8, 52; 8, 57; 9, 12; 9, 17; 9, 20; 9, 22; 9, 23; 9, 24; 9, 26; 9, 28; 9, 34; 9, 40; 11, 8; 11, 12; 11, 34; 11, 37; 12, 19; 12, 22; 16, 17; 16, 29; 18, 7; 18, 25; 18, 30; 18, 31; 19, 24; 20, 13; 21, 3;

zisêse *verb indicativ mcpf. 3 sg.* [1] 12, 48; 26, 75; [2] 14, 16; 14, 72; [3] 19, 32; 22, 13; 22, 61;

zisêse *verb indicativ mcpf. 3 pl.* [3] 2, 18;

ziseşi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [3] 20, 39;

ziş *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [4] 3, 12; 13, 33;

zişi *verb indicativ perfect simplu 1 sg. corect: ziş* [2] 9, 18;

zidí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bauen, erbauen, 2. schaffen" : „1. construire, bâtir, 2. créer" : (18x)

au zidit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 7, 24; 7, 26; [2] 13, 19; [3] 6, 49;

a zidi *verb infinitiv prezent* [3] 14, 30;

să zideascâ *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 14, 28;

să zidesc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 26, 61;

să zidi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [4] 2, 20;

voiu zidi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 16, 18; [2] 14, 58;

zidêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 27, 40; [2] 15, 29; [3] 6, 48;

zidi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 21, 33; [2] 12, 1;

zidiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 23, 29; [3] 11, 47; 11, 48;

zidíre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „1. Bauen, 2. Schöpfung" : „1. construction, 2. création" : (5x)

zidire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 13, 2;

zidirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 16, 15;

zidirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 10, 6; 13, 19;

zidiri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 13, 1;

zidít : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „erbaut" : „bâti" : (1x)

zidită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 29;

ziditór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Maurer" : „maçon" : (3x)

ziditorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 21, 42; [2] 12, 10; [3] 20, 17;

ziditúră : (1581 CORESI, EV. 52) : s. f. : „Maurerei" : „maçonnage" : (1x)

ziditurile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 24, 1;

zminteálă → sminteală

zmintí → sminti

zmírnă → smirnă

zmúlge → smulge

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

A. Bibliografia indicelui de cuvinte şi forme

AA = *Analele Academiei Române*. Academia Română, Bucureşti, Anul I (1867) ş.u.

AIIN = *Anuarul Institutului de Istorie Naţională*. Publicat de Alexandru Lapedatu şi Ioan Lupaş. Anul I (1921-1922). Institutul de Arte Grafice „Ardealul", Cluj, 1922-1945.

AL = *Anuarul de lingvistică şi istorie literară*, Iaşi, 1964 ş.u.; vezi TIKTIN.

ANON. CAR. = *Anonymus Caransebesiensis*... [Mihai Halici (tatăl), *Dictionarium Valachico-Latinum*, vechi glosar român-latin, c. 1650]. Publicat de Grigore Creţu în revista „Tinerimea română", noua serie, publicaţiune a Societăţii Literare cu acelaşi nume, sub direcţiunea lui Gregorie G. Tocilescu. Tipografia Corpului Didactic, Bucureşti, vol. I (1898), fasc. III, p. 326-380.

ANON. CAR.^{2} = *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicţionar al limbii române*, [c. 1650]. Studiu introductiv, ediţie, indici şi glosar de Gh. Chivu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008.

APOST. IORGA = *Apostolul Iorga* [c. 1551-1583]. În G. Mihăilă, *Observaţii asupra manuscrisului slavo-român al popii Bratul (1559-1560)*, în Ion Gheţie *et al.* (ed.), *Studii de limbă literară şi filologie*. Vol. II. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1972, p. 301-345.

ARH. II = *Arhiva Societăţii Ştiinţifice şi Literare din Iaşi*. Anul II (1890-1891). Editura Societăţii Ştiinţifice şi Literare, Iaşi, 1891.

BGL = Damian P. Bogdan, *Glosarul cuvintelor româneşti din documentele slavo-române*. Tipografia „Cărţilor Bisericeşti", Bucureşti, 1946 (Institutul de Studii şi Cercetări Balcanice. Seria filologică, nr. 1).

BIBLIA 1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, tipărită întîia oară la 1688, în timpul lui Şerban Vodă Cantacuzino, Domnul Ţării Româneşti. Retipărită după 300 de ani, în facsimil şi transcriere, cu aprobarea Sfîntului Sinod şi cu binecuvîntarea Prea fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988.

BRATU = *Codicele popii Bratul (1559-1560)*. Grafie şi fonetică, morfologia, vocabularul, textul facsimilat, indice de cuvinte şi forme româneşti de C. Dimitriu. Casa Editorială „Demiurg", Iaşi, 2006.

BRV = *Bibliografia românească veche (1508-1830)*. Vol. I, II, III/1-2 (Ed. Ioan Bianu şi Nerva Hodoş), Bucureşti, 1903-1912. Vol. III/3-8, IV (Ed. Ioan Bianu şi Dan Simonescu), Bucureşti, 1936-1944.

CATEH. CALV. = *Catehismul Calvinesc impus clerului şi poporului român sub domnia principilor Georgiu Rákoczy I şi II*, 1656. Ediţie de George Bariţiu. Tipografia lui W. Krafft, Sibiiu, 1879.

CAZ. DEALU = *Evanghelie învăţătoare* [...], Monastirea Dealu, 1644.

CAZ. GOV. = *Evanghelie învăţătoare (Govora, 1642)*. Ediţie, studiu introductiv, note şi glosar de Alin-Mihai Gherman. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2011.

CCR = Timotei Cipariu, *Crestomatia sau Analecte literarie din cărţile mai vechi şi nouă româneşti tipărite şi manuscrise, începînd de la secolul XVI pînă la al XIX, cu notiţia literaria*, Blasiu, 1858.

CHEIA ÎNȚ. = *Cheia înțelesului*, scoasă pre limba rumânească de Varlaam, mitropolitul Ungrovlahiei [...], Bucureşti, 1678. În Ioannykij Haleatovskyj, *Cheia înțelesului*. Ediție, indice de nume şi glosar de Rodica Popescu. Prefață de Alexandru Mareş. Libra, Bucureşti, 2000.

COD. ST. = *Codex Sturdzanus* [c. 1580-1619]. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text şi indice de cuvinte de Gheorghe Chivu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1993.

COD. VOR.^{2} = *Codicele voronețean* [c. 1563-1583]. Ediție critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mariana Costinescu. Editura Minerva, Bucureşti, 1981.

CORESI, CAZ. = Coresi, *Cazania* [c. 1564]. În Coresi, *Tâlcul evangheliilor şi Molitevnic rumânesc*. Ediție critică de Vladimir Drimba, cu un studiu introductiv de Ion Gheție. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1998.

CORESI, EV. = Coresi, *Cartea ce să cheamă Evanghelie cu învățătură* [*Cazania a II-a*], Braşov, 1581. În Diaconul Coresi, *Carte cu învățătură (1581)*. Publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici. Vol. I: *Textul*. Atelierele Grafice Socec & Co., Societate Anonimă, Bucureşti, 1914.

CORESI, ÎC. = *Întrebare creştinească*, [tipărită de] diaconul Coresi şi Tudor diacul, Braşov [c. 1559-1560]. În Ion Gheție (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

CORESI, LIT. = *Liturghierul lui Coresi*, [1570]. Text stabilit, studiu introductiv şi indice de Al. Mareş. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1969.

CORESI, MOLIT. = Coresi, *Molitevnic rumânesc* [c. 1564]. În Coresi, *Tâlcul evangheliilor şi Molitevnic rumânesc*. Ediție critică de Vladimir Drimba, cu un studiu introductiv de Ion Gheție. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1998, p. 189-211.

CORESI, PRAXIU = Coresi, *Lucrul apostolesc* sau *Praxiul*, Braşov, 1563. În *Texte de limbă din secolul al XVI-lea*, reproduse în facsimile de I. Bianu. IV. *Lucrul apostolesc – Apostolul*, tipărit de diaconul Coresi la Braşov, la anul 1653. Tiparul „Cultura Națională", Bucureşti, 1930.

CORESI, PRAV. = Coresi, *Pravila*, Braşov [c. 1560-1562]. În Ion Gheție (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982, p. 129-257.

CORESI, PS. = Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 şi din 1589*. Text stabilit, introducere şi indice de Stela Toma. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1976.

CORESI, TE.^{2} = *Tetraevanghelul tipărit de Coresi. Braşov, 1560-1561, comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănicești, 1574*. Ediție alcătuită de Florica Dimitrescu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1963.

COSTIN, L. = Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei* [a. 1675]. În *Opere*. Ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu. Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [Bucureşti], 1958.

COSTIN, N. = Miron Costin, *De neamul moldovenilor* [c. 1675]. În *Opere*. Ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu. Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [Bucureşti], 1958.

CREST. = *Crestomație de literatură română veche*. Vol. I. Coord. I. C. Chițimia şi Stela Toma. Cuvînt înainte de prof. dr. doc. Zoe Dumitrescu Buşulenga. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984.

DA = (Academia Română) *Dicționarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Tomul I. Partea I: *A – B*. Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, Bucureşti, 1913; Tomul I. Partea II: *C*. Tipografia Ziarului „Universul", Bucureşti, 1940; Tomul I. Partea III. Fascicula I: *D – de*. Universul, Întreprindere Industrială a Statului, Bucureşti, 1949; [Fascicula II: *de – deştina*; şpalt, 1948]; Tomul II. Partea I: *F – I*. Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, Bucureşti, 1934; Tomul II. Partea II. Fascicula I: *J – lacustru*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1937; Tomul II. Partea II. Fascicula II:

Ladă – lepădа. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1940; Tomul II. Partea II. Fascicula III: *Lepădа – lojniță*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1948.

DERS = *Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române: 1374-1600*. Redactor responsabil Gh. Bolocan. Editura Academiei, Bucureşti, 1981.

DIR = *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*. Text stabilit şi indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareş şi Alexandra Roman-Moraru, introducere de Alexandru Mareş. Editura Academiei, Bucureşti, 1979.

DIRA = *Documente privind istoria României. A. Moldova*. Editura Academiei Române, Bucureşti. Veacul XVI, vol. IV (1591-1600): 1952; Veacul XVII, vol. I-V: 1953-1957.

DIRB = *Documente privind istoria României. B. Ţara Românească*. Veacul XVII, vol. I-IV. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1951-1954.

DLR = *Dicţionarul limbii române*. Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur şi acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă. Editura Academiei, Bucureşti. Tomul I. Partea a 3-a, a 4-a, a 5-a, a 6-a: Litera *D*, 2006-2008; Tomul IV. Litera *L*: 2008; Tomul V. Litera *L*: 2008; Tomul VI. Litera *M*: 1965-1968; Tomul VII. Partea I. Litera *N*: 1971; Tomul VII. Partea a 2-a. Litera *O*: 1969; Tomul VIII. Litera *P*: 1972-1984; Tomul IX. Litera *R*: 1975; Tomul X. Litera *S*: 1986-1994; Tomul XI. Partea 1. Litera *Ş*: 1978; Tomul XI. Partea a 2-a şi a 3-a. Litera *T*: 1982-1983; Tomul XII. Partea I. Litera *Ţ*: 1994; Tomul XII. Partea a 2-a. Litera *U*: 2002; Tomul XIII. Partea I şi a 2-a şi a 3-a. Litera *V* şi literele *W*, *X*, *Y*: 1997-2005; Tomul XIV. Litera *Z*: 2000.

DLRV = G. Mihăilă, *Dicţionar al limbii române vechi (sfîrşitul sec. X – începutul sec. XVI)*. Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1974.

DOR = N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc*. Editura Academiei, Bucureşti, 1963.

DOS. LIT.[2] = Dosoftei, *Dumnezăiasca Liturghie (1679)*. Ediție critică de N. A. Ursu. Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1980.

DOS. MOLIT. = Dosoftei, *Molitvenic de-nțăles* [...]. *Trebnic*, Tiparnița Sfintei Mitropolii, Iaşi, 7189 [1681].

DOS. PAR. = Dosoftei, *Parimiile preste an. Iaşi, 1683*. Ediție critică, introducere, note asupra ediției şi glosar de Mădălina Ungureanu. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2012.

DOS. PS. V. = Dosoftei, *Psaltirea în versuri, 1673*. Ediție critică de N. A. Ursu, cu un cuvînt înainte de Înalt Prea Sfințitul Iustin Moisescu, Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1974.

DOS. VS. = Mitropolitul Dosoftei, *Viața şi petrêcerea svinților*, Iaşi, 1682.

DR = *Dacoromania*. Buletinul Muzeului Limbii Române, condus de Sextil Puşcariu. Cluj, Anul I (1920-1921) ş. u.; [vol. X] Comitetul de redacție: G. Giuglea, Şt. Paşcu, E. Petrovici, Al. Procopovici, S. Puşcariu; [vol. XI] Directori: Şt. Paşca şi E. Petrovici.

DRĂGANU = Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV, pe baza toponimiei şi a onomasticei*. Imprimeria Națională, Bucureşti, 1933 (Academia Română. Studii şi cercetări, XXI).

DRH = M. Berza *et al.*, *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*. Comitet de coordonare: Ştefan Pascu, Ştefan Ştefănescu, Alexandru Elian, Damaschin Mioc, Ioan Caproşu, Constantin Cihodaru, Aurel Răduțiu, Leon Şimanschi. Editura Academiei, Bucureşti, 1969-1974. Volumul I (1384-1448) [volum întocmit de Constantin Cihodaru, Ioan Caproşu, Leon Simanschi, Andrei Oțetea]: 1975; volumul II (1449-1486) [volum întocmit de Leon Simanschi, Georgeta Ignat, Dumitru Agache]: 1976; volumul III (1487-1504) [volum întocmit de Constantin Cihodaru, Ioan Caproşu, Nistor Ciocan]: 1980; volumul VI

(1546-1570)[volum întocmit de Ioan Caproşu]: 2008; volumul XIX (1626-1628) [volum întocmit de Haralambie Chirca]: 1969; volumul XXIII (1635-1636) [volum întocmit de Leon Şimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat şi Dumitru Agache]: 1969. *B. Ţara Românească*. Editura Academiei, Bucureşti, 1965-1974. Volumul I (1247-1500) [volum întocmit de P. P. Panaitescu şi Damaschin Mioc]: 1966; volumul III (1526-1535) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1975; volumul XXI (1626-1627) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1965; volumul XXIII (1630-1632) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1969; volumul XXIV (1633-1634) [volum întocmit de Damaschin Mioc, Saşa Caracas, Constantin Bălan]: 1974. *C. Transilvania.* Editura Academiei, Bucureşti, 1977-2006. Volumul X (1351-1355) [volum întocmit de Ştefan Pascu]: 1977. *D. Relaţii între Ţările Române*. Editura Academiei, Bucureşti, 1977-. Volumul I (1222-1456) [volum întocmit de Ştefan Pascu, Constantin Cihodaru, Konrad G. Gündisch]: 1977.

ES = *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu*, *1551-1553*. Studiu introductiv filologic de acad. Emil Petrovici. Studiu introductiv istoric de L. Demény. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971.

EUSTR. PRAV. = Eustratie, *Pravila aleasă* [Manuscris din 1632, Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, cota 41].

FL. DAR. = *Floarea darurilor* [Manuscris din 1680; Biblioteca Academiei Române, cota 1436, ap. DLR].

FRAG. TOD. = *Fragmentul Todorescu* [c. 1575]. În Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982, p. 261-364.

GCR = M. Gaster, *Chrestomaţie română*. Texte tipărite şi manuscrise (sec. XVI-XIX), dialectale şi populare, cu o introducere, gramatică şi un glosar româno-francez... Vol. I: *Introducere*, *gramatică*, *texte (1550-1710)*. Vol. II: *Texte (1710-1830). Dialectologie*, *literatură populară*, *glosar*. F. A. Brockhaus – Socec & Co., Leipzig – Bucureşti, 1891.

GHEŢIE = Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

GLRV = Constantin Frâncu, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*. Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2009.

G. LEX. = Mihai Alin Gherman, *Primele lexicoane româneşti*, [Ms. Cluj]; vezi TIKTIN.

GLOS. AC. = A. T. Laurian, I. C. Massim, *Glossariu*. Anhang zu *Dicţionarul Limbei Române* (Dicţionarul Academiei) I-II, Bucureşti, 1871-1877.

GLOS. B. = *Glosele Bogdan* [c. 1516-1636]. În Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea: Catehismul lui Coresi*, *Pravila lui Coresi*, *Fragmentul Todorescu*, *Glosele Bogdan*. Ediţii critice de Emanuela Buză, Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

H^2 = B. Petriceicu Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor*. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Grigore Brâncuş. Editura Minerva, Bucureşti, 1976.

HC = B. Petriceicu-Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*. Typografia Societatii Academice Romane (Laboratorii Romani), Bucureşti. Tomul I. *Limba română vorbită între 1550-1600*. Studiu paleografico-linguistic de B. Petriceicu Hasdeu, cu observaţiuni filologice de Hugo Schuchard, 1878. Tomul II. *Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI, în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*, 1879. Tomul III. *Istoria limbei române*. Partea I: *Principie de linguistica*, 1881.

HC^2 = B. Petriceicu-Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*. Tomul I. *Limba română vorbită între 1550-1600*. Studiu paleografico-linguistic de B. Petriceicu Hasdeu [...]. Tomul II. *Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI*...; Tomul III. *Istoria limbei române*. Partea I: *Principie de linguistică*. Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de G. Mihăilă. Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983-1987.

HERODOT = Herodot, *Istorii*, 1668-1670 [copie din 1801]. Ediţie îngrijită de Liviu Onu şi Lucia Şapcaliu, prefaţă, studiu filologic, note şi glosar de Liviu Onu, indice de Lucia Şapcaliu. Editura Minerva, Bucureşti, 1984.

IEUD = *Manuscrisul de la Ieud*: *1621-1633*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă şi indice de Mirela Teodorescu şi Ion Gheţie. Editura Academiei, Bucureşti, 1977.

IORGA, S.D. I-XXXI = N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*. Vol. I-XXXI. Editura Minerva, Bucureşti, 1901-1916.

IORGA, LB. = N. Iorga, *În legătură cu Biblia de la 1688 şi Biblia de la 1667 a lui Nicolae Milescu*. În „Analele Academiei Române", Memoriile secţiunii istorie, 1, II, t. XXXVIII, 1915-1916.

ÎNDR. = *Îndreptarea legii* (Pravila lui Matei Basarab), Tîrgovişte, 1652. În *Îndreptarea legii – 1652*. Ediţie de acad. Andrei Rădulescu *et al.* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1962.

ÎNV. = *Învăţături preste toate zilele*, Cîmpulung, 1642 (şi în GCR I).

ÎNV.[2] = *Învăţături preste toate zilele (1642)*. Vol. I-II. Ediţie de W. van Eeden. Rodopi, Amsterdam, 1985.

LDSR = Lucia Djamo-Diaconiţă, *Limba documentelor slavo-române emise în Ţara Românească în sec. XIV-XV*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971.

MARD. = Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc şi tâlcuirea numelor din 1649*. Publicate cu un studiu, note şi indicele cuvintelor româneşti de Grigorie Creţu. Cu mai multe facsimile. Ediţiunea Academiei Române, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", Bucureşti, 1900.

MĂRG. = Ioan Zlataust, *Mărgăritare, adică cuvinte de multe feliuri*, Bucureşti, 1691.

MOXA = Mihail Moxa, *Cronica universală* [1620]. Ediţie critică, însoţită de izvoare, studiu introductiv, note şi indici de G. Mihăilă. Editura Minerva, Bucureşti, 1989.

MS. 4389 = Biblioteca Academiei Române, *Manuscrisul românesc nr. 4389* [c. 1665-1672]. Conţine traducerea integrală a *Vechiului Testament*, efectuată după slavonă şi latină de un anonim muntean (probabil Daniil Andrean Panoneanul), în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

MS. 45 = Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, fondul Blaj, *Manuscrisul românesc nr. 45* [c. 1683-1686]. Conţine traducerea integrală a *Vechiului Testament*, efectuată de Nicolae Milescu şi revizuită de un anonim moldovean (probabil Dosoftei), în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

NEAGOE = *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* [1654]. Text ales şi stabilit de Florica Moisil şi Dan Zamfirescu, cu o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă. Studiu introductiv şi note de Dan Zamfirescu şi G. Mihăilă. Editura Minerva, Bucureşti, 1970.

NEACŞU = Stela Toma, *Scrisoarea lui Neacşu* [1521]. În *Crestomaţie de literatură română veche*. Vol. I. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 32-33.

NTB = *Noul Testament sau Împăcarea cu Leagea Noao a lui Iisus Hristos Domnului nostru*, izvodit cu mare socotinţă den izvod grecescu şi slavonescu pren limbă rumânească [...], Bălgrad, 1648 [Ediţie modernă: Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988].

ORIG. SCR. = Ion Gheţie, Al. Mareş, *Originile scrisului în limba română*. Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985.

PO = *Palia de la Orăştie*, *1581-1582*. Text, facsimile, indice, ediţie îngrijită de Viorica Pamfil. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1968.

PARACLIS = *Cea mai veche carte rákóczyană* [1639]. Ediţie de N. Drăganu. În „Anuarul Institutului de Istorie Naţională", publicat de Alex. Lapedatu şi Ioan Lupaş. Institutul de Arte Grafice „Ardealul", Cluj. Anul I (1921-1922), p. 161-278.

PRAV. GOV. = *Pravila dela Govora*. *Pravila bisericească numită Cea mică*, tipărită mai întîiu la 1640, în Mănăstirea Govora. Publicată acumu în transcripţiune cu litere latine de Academia Română. Tipografia Academiei Române, Bucureşti, 1884.

PRAV. MOLD. = *Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu*, Iaşi, [1646], însoţită: 1. de izvoarele sale, 2. de varianta sa muntenească intrupatâ în *Îndreptarea legii a lui Matei Basarab*, de S. G. Longinescu, 3. de tălmăcirea sa în franţuzeşte de A. Patrognet (Vol. I din *Legi vechi româneşti şi izvoarele lor*). Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", Bucureşti, 1912.

PRL = *Pravila ritorului Lucaci*, Putna, [1581]. Text stabilit, sudiu introductiv şi indice de Ion Rizescu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971.

PSALT. = *Psaltirea scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte*, [1573-1578]. Ediţiune critică de I. A. Candrea. Vol. I: *Introducere*. Vol. II: *Textul şi glosarele*. Atelierele grafice Socec & Co., Bucureşti, 1916. (Comisia istorică a României). [Pentru variantele paralele citate se folosesc abrevierile editorului].

PS. B. = *Psaltirea ce să zice Cântarea a fericitului proroc şi împărat David* [*Psaltirea de la Alba Iulia*, *1651*, tipărită acum 350 de ani sub păstorirea lui Simion Ştefan, Mitropolitul Ardealului, şi văzând acum din nou lumina tiparului cu binecuvântarea Înalt Prea Sfinţitului Andrei, Arhiepiscop al Alba Iuliei. Ediţie de Mihai Moraru, Alexandra Moraru, Alin Mihai Gherman. Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2001].

PS. H. = *Psaltirea Hurmuzachi* [înc. sec. XVI]. Vol. I-II. Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu, indice de cuvinte de Rovena Şenchi. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

PS. SCH. = *Psaltirea Scheiană. Ms. 449 BAR* [c. 1573-1578]. Publicată de I. Bianu. Tomul I. *Textul în facsimile şi transcriere cu variante din Coresi (1577)*. Ediţiunea Academiei Române, Tipografia Carol Göbl, Bucureşti, 1889.

PS. V. = *Psaltirea voroneţeană* [c. 1551-1558], editată de G. Giuglea. În „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie". Vol. XI (1910), p. 444-467; vol. XII (1911), p. 194-209 şi p. 475-487.

SEPT. FRANKF. = *Τῆς θείας Γραφῆς, Παλαίας Δηλαδὴ καὶ Νέας Διαθήκης ἁπάντα – Divinae Scripturae nempe Veteris ac Novi Testamenti omnia, Graece, a viro doctissimo recogniata et emendata* [...], Frankfurt am Main, 1597 [principalul izvor al versiunilor biblice româneşti din secolul al XVII-lea].

SICR. DE AUR = Ioan Zoba din Vinţ, *Sicriul de aur*, Sas-Sebeş, 1683. Ediţie îngrijtă şi studiu introductiv de Anton Goţia. Editura Minerva, Bucureşti, 1984 (Restitutio).

SLLF= *Studii de limbă literară şi filologie*. Vol. I-III. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1969-1974.

ST. LEX. = [Grămăticul Staicu], *Lexicon slavo-român*. [Manuscris de pe la 1660, Tîrgovişte. Biblioteca Academiei Române, cota 312].

SUCIU = Coriolan Suciu, *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*. Vol. I-II. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1967-1968.

Ş. TAINE = *Şeapte taine a Besearicii sau Pravila pe scurt aleasă*, Iaşi, 1644.

TIKTIN = Hermann Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*. Vol. I-III. Staatsdruckerei, Bucureşti, 1903-1911-1924; Tiktin^2 I-III. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden/ Freiburg, 1986-1989; Tiktin^3 I-III. Wiesbaden/ Cluj-Napoca, 2000-2005.

URECHE = Grigore Ureche, *Domnii Ţerei Moldovei şi viaţa lor* [*Letopiseţul Ţării Moldovei*, c. 1640]. În *Cronicele României sau Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei*, de Mihail Kogălniceanu. Ediţia a II-a. Tomul I. Imprimeria Naţională C. N. Rădulescu, Bucureşti, 1872.

URECHE^2 = Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei* [c. 1640]. Ediţie îngrijită, studiu introductiv, indice şi glosar de P. P. Panaitescu. Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1955.

URIC. = Theodor Codrescu, *Uricariul cuprinzetoriu de hrisoave, anaforale şi alte acte din suta a XV-XIX, atingătoare de Moldova*. Vol. I-XXV. Tipografia „Buciumului Român", Iaşi, 1852-1895; pentru vol. I, II, III, vezi şi ediţia a II-a, Iaşi, 1871-1893.

VARLAAM, C. = Varlaam, mitropolitul Moldovei, *Cazania (1643)*. Ediţie de J. Byck. Editura Fundaţiilor, Bucureşti, 1943.

VARLAAM, L. = *Leastviţa sau Scara Raiului de Ioan Scărarul* [c. 1608-1613]. Ediţie jubiliară dedicată Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei, autorul traducerii. Ediţie, notă asupra ediţiei şi glosar de Oana Panaite, prefaţă şi revizuirea transcrierii interpretative de Eugen Munteanu. Editura Trinitas, Iaşi, 2007.

VARLAAM, R. = Varlaam, *Opere. Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc* [Dealu, 1645]. Ediţie de text, studiu filologic şi lingvistic de Mirela Teodorescu. Editura Minerva, Bucureşti, 1984.

B. Bibliografia prefeţei şi a comentariilor

1. Textul biblic

BIBL. 1688 = Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a celei vechi şi a celei noao lége (...), Bucureşti, 1688.

BIBL. 1795 = Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a legii vechi şi a ceii noao, toate care s-au tălmăcit de pre limba elinească pre înţelesul limbii româneşti, acum întîiu s-au tipărit românişte supt stăpînirea preaînălţatului împărat a Romanilor Francisc al doilea (...). Cu blagoslovenia mării sale prealuminatului şi preasfinţitului domnului domn Ioan Bob, vlădica Făgăraşului (...), Blaj 1795. [Versiunea Samuil Micu, ed. modernă: Roma, 2000].

BIBL. 1819 = *Bibliia, ádecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii vechi şi a ceii noao*, cu chieltuiala Rosieneştii Soţietăţi a Bibliei, în Sanktpeterburg, în tipografia lui Nic. Grecea, în anul 1819, avgust, 15 zile.

BIBL. 1874 = *Sănta Scriptură a Vechiuluĭ şi a Nouluĭ Testamentŭ*. Ediţiune nouă, revĕdută după testurile originale, şi publicată de Societatea Biblică pentru Britania şi Străinătate, Iaşi, 1874.

BIBL. 1914 = *Biblia, adică Dumnezeeasca Scriptură a Legii Vechi şi a celei Nouă*, tipărită în zilele majestăţii sale Carol I (...). Ediţia Sfântului Sinod, Bucureşti, 1914.

BIBL. 1921 = *Sfânta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*. Ediţiune nouă, revăzută după testurile originale şi publicată, de Societatea Biblică pentru Britania şi Străinătate, Bucureşti, 1921.

BIBL. 1936 = *Sfânta Scriptură, tradusă după textul grecesc al Septuagintei, confruntat cu cel ebraic*. În vremea domniei Majestăţii sale Carol II, regele românilor, din îndemnul şi cu purtarea de grijă a înalt prea sfinţitului dr. Miron Cristea, patriarhul României, cu aprobarea Sfântului Sinod, Bucureşti, Tipografia cărţilor bisericeşti, 1936.

BIBL. 1944 = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Bucureşti, Institutul Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1944.

BIBL. 1968 = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti 1968.

BIBL. 1988 = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti 1988.

BIBL. 1994 = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti 1994.

BIBL. ANANIA = *Biblia sau Sfânta Scriptură. Ediţie jubiliară a Sfântului Sinod* (...), redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Bucureşti, 2001.

BIBL. CORN. 1921 = *Biblia sau Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament* tradusă de D. Cornilescu. Cu locuri paralele. Bucureşti, Societatea Evanghelică Română, 1921.

BIBL. CORN. 1924 = *Biblia sau Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*. Cu trimeteri. Bucureşti, Societatea Biblică pentru Răspîndirea Bibliei în Anglia şi Străinătate, 1924.

BIBL. CORN. 1926 = *Biblia sau Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, cu trimeteri. Societatea Biblică pentru Răspîndirea Bibliei în Anglia şi Străinătate, Bucureşti, 1926.

BIBL. CORN. 1931 = *Biblia sau Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, cu trimeteri. Societatea Biblică pentru Răspîndirea Bibliei în Anglia şi Străinătate, Bucureşti, 1931.

BIBL. FILOTEI = *Biblia sau Testamentul vechiu şi nou* (...) tipărit (...) prin binecuvîntarea (...) iubitoriului de Dumnezeu Episcop al Sfintei Episcopii Buzăul, D. D. Filoteiu, Buzău, 1854.

BIBL. JER. = *La Bible de Jérusalem*. Traduite en français sous la direction de l'École biblique de Jérusalem. Nouvelle édition revue et corrigée, Cerf, Paris, 2003.

BIBL. OSTROG = *Библїа сирѣчь книгы Ве́тхаго и Но́ваго Завѣта, по їазы́ку словенску* (...), Ostrog, 1581.

BIBL. RADU-GAL. / BIBL. 1938 = *Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi a Noului Testament*, tradusă după textele originalelor ebraice şi greceşti de preoţii profesori Vasile Radu şi Gala Galaction din înalta iniţiativă a Majestăţii sale regelui Carol II, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", Bucureşti, 1938.

BIBL. ŞAGUNA = *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură* (...), tipărită (...) cu binecuvântarea excelenţiei sale, prea sfinţitului Domn Andreiu, Baron de Şaguna, Sibiu, 1856-1858.

BIBL. VEN. = *Ἡ Θεῖα Γραφή δηλαδή, Παλαιὰς καὶ Νέας Διαθήκης ἅπαντα* / *Divina Scriptura nempe Veteris ac Novi Testamenti omnia*, Veneţia, 1687.

BULAI = *Biblia*, traducere, introducere şi note de pr. Alois Bulai şi pr. Eduard Patraşcu, Sapientia, Iaşi 2013.

BYZ. = *The New Testament in the Original Greek. Byzantine Text Form*, compiled and arranged by Maurice A. Robinson and William G. Pierpont, 2005 [Bibleworks software].

CORESI = *Tetraevanghelul tipărit de Coresi*, *Braşov 1560-1561. Comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănicești* (1574). Ed. alcătuită de Florica Dimitrescu, Editura Academiei, Bucureşti 1963.

ERASMUS = *Novum Instrumentum omne, diligenter ab Erasmo Rot. recognitum et Emendatum* (…), Basel, 1516.

GNT = *The Greek New Testament*, edited by Kurt Aland, Matthew Black, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger, and Allen Wikgren, in cooperation with the Institute for New Testament Textual Research, Münster/Westphalia, Fourth Edition (with the same text as the Nestle-Aland 27th Edition of the Greek New Testament), United Bible Societies (UBS) and Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart [Bibleworks software].

FILLION MT = *La Sainte Bible (texte latin et traduction française) commentée d'après la Vulgate et les textes originaux par* L.-Cl. Fillion, tome VII, Letouzey et Ané, Paris 1903.

KJV = *King James Version of the English Bible*, Blayney Edition, 1769 [Bibleworks software].

LSB = *La Sainte Bible*, *traduction de Louis Segonde*, Genève, 1910 [Bibleworks software].

MATEI 1996 = *[Evanghelia după] Matei* (Biblioteca Scripturii, XVII), [trad. Francisca Bălţăceanu şi Monica Broşteanu], Arhiepiscopia romano-catolică de Bucureşti 1996.

MARCU 1996 = *[Evanghelia după] Marcu* (Biblioteca Scripturii, XVIII), [trad. Francisca Bălţăceanu şi Monica Broşteanu], Arhiepiscopia romano-catolică de Bucureşti 1996.

NESTLE-ALAND = *Novum Testamentum Graece* / post Eberhard et Erwin Nestle ed. XXVII rev. communiter ed. Barbara et Kurt Aland (…), Deutsche Bibelgesellschaft / Hendrickson, Stuttgart / Peabody, Massachusets, 2007.

NJB = *New Jerusalem Bible*, edited by Henry Wansbrough, Doubleday, 1985 [Bibleworks software].

NRS = *New Revised Standard Version Bible*, 1989 [Bibleworks software].

NT 1911 = *Noul Testament al Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos*. Tipărit cu spesele Societăţii de Biblii Britanică şi Străină, Bucureşti 1911.

NTB 1648 = *Noul Testament sau Împăcarea au leagea noao a lui Iisus Hristos, Domnului nostru* (...) Bălgrad (Alba Iulia), 1648 (ediţie modernă: Alba Iulia, 1988).

NTBB / NT 2008 = *Noul Testament*, traducere, introducere şi note de pr. Alois Bulai şi pr. Anton Budău, ediţia a II-a, Sapientia, Iaşi, 2008 [ediţia I, 2002].

NTEM = Noul Testament. Evanghelia după Matei, ediţie bilingvă, introduceri, traducere, comentariu şi note patristice de Cristian Bădiliţă, prefaţă de Theodor Paleologu, Curtea Veche, Bucureşti, 2009.

NTCORN. 1920 / NTCORN. = Noul Testament al Domnului nostru Iisus Hristos tradus de D. Cornilescu, Bucureşti, Societatea Evanghelică Română, 1920.

NTNITZ. = *Noul Aşezământ*, tradus din limba originală greacă, sub domnia M. S. Carol I. Regele României, archipăstor şi mitropolit primat fiind de a doa oară D. D. Iosif Gheorghian, de Dr. N. Nitzulescu. Tipărit cu spezele Societăţii Biblice Britanice, Institutul de arte grafice Carol Göbl, Bucureşti, 1897.

SEPT. RAHLFS = *Septuaginta*, *id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes* edidit Alfred Rahlfs, II. ed. recogn. et emendavit Robert Hanhart, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 2006.

STEPH. = Stephanus (Robert Estienne), *Novum Testamentum Graece,* Lutetiae*,* 1550 [Bibleworks software].

TOB = *La Bible. Traduction œcuménique*. Édition intégrale comprenant Introductions générales et Pentateuque révisés. 10e édition, Cerf, Paris, 2004.

VULG. = *Biblia ad vetustissima exemplaria castigata* ..., Antwerpiae, ex officina Christophori Plantini, 1565 (Vulgata clementina, ediţie indicată ca izvod în prefaţa Ms. 4389).

VULG. = *Biblia Sacra Vulgatae editionis, Sixti V. et Clementis VIII. Pont. Max. iussu recognita atque edita*, Typographia Apostolica Vaticana, 1592.

VULG. BLAJ = *Biblia Vulgata, Blaj 1760-1761*. Vol. 1-5, Ed. Academiei Române, Bucureşti 2005.

VULG. STUTTGART = *Biblia Sacra Vulgata. Editio quinta* (ed. R. Gryson), Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 2007 [în comentariu este indicată numai acolo unde textul acestei ediţii critice se deosebeşte de cel al Vulgatei Clementine, indicate mai sus].

2. Dicţionare, lexicoane

BGD = *A Greek-English lexicon of the New Testament and other early Christian literature* (a translation and adaptation of the fourth revised and augmented edition of Walter Bauer's Griechisch-Deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur, by William F. Arndt and F. Wilbur Gingrich – second edition, revised and augmented by F. Wilbur Gingrich and Frederick W. Danker from Walter Bauer's fifth edition, 1958), The University of Chicago Press, Chicago - Londra, 1979.

CE = *The Catholic Encyclopedia*, Robert Appleton Company, New York, 15 vol., 1907-1912.

DER = Alexandru Ciorănescu, *Dicţionarul etimologic al limbii române*, ediţie îngrijită şi traducere din limba spaniolă de Tudora Şandru Mehedinţi şi Magdalena Popescu Marin, Saeculum I. O., Bucureşti, 2002.

DEX 1998 = *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţia a 2-a, editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998 [ediţie consultată online la adresa dexonline.ro].

DGRNT = *Dicţionar grec-român al Noului Testament*, de Maurice Carrez şi François Morel, traducere de Gheorghe Badea, Societatea Biblică Interconfesională din România, Bucureşti, 1999.

DLRLV = *Dicţionarul limbii române literare vechi (1640-1780) - Termeni regionali*, de Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987.

EB = *Encyclopaedia biblica.* Ed. Th. K. Cheyne and J. Sutherland Black, Macmillan, New York / Adam and Charles Black, Londra, 1899-1903.

ECR = *Enciclopedia civilizaţiei romane*, coordonator ştiinţific: Prof. univ. dr. doc. Dumitru Tudor, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1982.

ENCIUD = G. Wigoder (coord.), *Enciclopedia iudaismului*, Hasefer, Bucureşti 2006.

ISBE = J. Orr ş. a. (coord.), *The International Standard Bible Encyclopaedia*, vol. I-V, The Howard-Severance Company, Chicago 1915 (ed. a III-a revizuită, 1981-1988).

MIKLOSICH = *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum emendatum auctum edidit Fr. Miklosich*, Braumüller, Viena, 1862-1865.

SCRIBAN = August Scriban, *Dicţionaru limbii româneşti*, Institutul de arte grafice „Presa Bună", 1939 [ediţie consultată online la adresa dexonline.ro].

TBD = *Tyndale Bible Dictionary*, editors Walter A. Elwell and Philip W. Comfort, Tyndale House Publishers, Wheaton, Illinois, 2001.

VTHB = X. Léon-Dufour (coord.), *Vocabular de teologie biblică*, Ed. Arhiepiscopiei romano-catolice de Bucureşti, 2001.

3. Lucrări patristice şi literatură antică

1 Clem. = *1 Clement,* în Părinţii Apostolici, *Scrieri I*, ediţie bilingvă, trad. de Cristina Ciubotaru, Nicolae Mogage şi Dan Batovici, note de Nicolae Mogage şi Dan Batovici, tabel cronologic de Adrian Muraru, studiu introductiv şi întroduceri de Dan Batovici, ediţie îngrijită de Adrian Muraru, Tradiţia creştină 10, Polirom, Iaşi, 2010, 45-139.

2 Clem. = *2 Clement*, în *ibid.*, 153-181.

ACCS LK = *Ancient Christian Commentary on Scripture,* New Testament III: Luke, edited by Arthur A. Just Jr., InterVarsity Press, Downers Grove, IL, 2003.

AMBR., *Luc.* = Ambrosius, Expositio evangelii secundum Lucam, în *Sancti Ambrosii* AMBR. MYST. = Ambrozie, *De mysteriis*, PL 16, 389-410.

AMBR. OFFIC. MINISTR. = Ambrozie*, De officiis ministrorum*, PL 16, 23-184.

AMBR. PARAD. = Ambrozie, *De paradiso*, ed. C. Schenkl, CSEL 32/1 (1897) 263-336.

AMBR. COMM. LC. = Ambrozie, *Expositio evangelii secundum Lucam*, ed. M. Adriaen, P. A. Ballerini, CCL 14 (1957).

ANS. C.D.H. = Anselm de Canterbury, *Cur Deus homo / De ce s-a făcut Dumnezeu Om*, trad. E. Grosu, Polirom, Iaşi, 1997.

APHR. DEM. = Afraat, *Demonstrationes*, ed. M.-J. Pierre, SC 349; 359.

APOLL. FR. = Apolinar de Laodiceea, *Fragmenta*, PG 5, 1285-1302.

ARISTOTEL, *Eth. nic.* = Aristotel, *Etica nicomahică*, introducere, traducere, comentarii şi index de Stella Petecel, ed. a 2-a, Editura IRI, Bucureşti, 1998.

AUG., *I Ioan* = Augustin, *Despre iubirea absolută. Comentariu la Prima Epistolă a lui Ioan*, ediţie bilingvă, traducere de Roxana Matei, introducere de Marie-Anne Vannier, ediţie îngrijită de Cristian Bădiliţă, Polirom, Iaşi, 2003.

AUG. CIVIT. DEI = Augustin, *De civitate Dei*, ed. B. Dombart, A. Kalb, CCL 47-48 (1955); ed. rom.: Sfântul Augustin, *Despre cetatea lui Dumnezeu*, trad. P. Găleşanu, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti 1998.

AUG. CONS. EV. = Augustin, *De consensu evangelistarum libri IV*, PL 34, 1039-1041. Ed. F. Weihrich, CSEL 43 (1904).

AUG. CONTRA IUL. = Augustin, *Contra Iulianum*, ed. M. Zelzer, CSEL 85 (2004).AUG. DON. PERS. = Augustin, *De dono perseverantiae*, PL 45, 993-1035.

AUG. ENARR. PS. = Augustin, *Enarrationes in Psalmos*, PL 36, 65-1027; 37, 1033-1967. Ed. E. Dekkers, J. Fraipont, CCL 38-39-40 (1956).

AUG. MOR. = Augustin, *De moribus ecclesiae catholicae*, PL 32, 1309-1378.

AUG., *Om.* = Augustinus, *Sermones*, în *Augustini opera omnia*., ed. de J.-P. Migne, PL 38 şi 39, Paris, 1844–1865.

AUG. SERM. = Augustin, *Sermones*, PL 38 – 40.

AUG. SERM. DOM. = Augustin, *De sermone Domini in monte*, ed. A. Mutzenbecher, CCL 35 (1967).

AUGUSTIN= Sfântul Augustin, *In Iohannis evangelium tractatus*. În limba engleză: John Gibb. From Nicene and Post-Nicene Fathers, First Series, Vol. 7. Edited by Philip Schaff (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing Co., 1888.) Revised and edited for New Advent by Kevin Knight [ediţie consultată online la adresa http://www.newadvent.org/fathers/1701.htm].

BAS. EUN. = Vasile cel Mare, *Împotriva lui Eunomie*, trad. L. Carp, Crigarux, Piatra Neamţ 2007.

BEDA, *Ev.* = Beda, *Homiliarum evangelii*, în *Opera*, ed. de D. Hurst, CCL 122, Brepols, Turnhout, 1956, 1-378.

BEDA, *Luc.* = Beda, *In Lucae evangelium expositio*, în *Opera*, ed. de D. Hurst, CCL 120, Brepols, Turnhout, 1960, 1-425.

CANTEMIR, *Divan.* = Dimitrie Cantemir, *Divanul*, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Virgil Cândea, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1969.

CHIRIL ALEX., *Luc.* = *Cyrillus Alexandrinus, Commentarii in Lucam*, PG 72:476-949.

CHROM. TRACT. MT. = Cromaţiu de Aquileia, *Tractatus in Matthaeum*, ed. R. Étaix, J. Lemarié, CCL 9A (1974) 185-498.

CHRYS. HOM. MT. = Ioan Gură-de-Aur, *Homiliae in Matthaeum*, PG 57–58.

CLEMENT ALEX., *Strom.* = Clemens Alexandrinus, *Stromata*, în *Clemens Alexandrinus*. Vol. 2, ed. a 3-a. şi vol. 3, ed. a 2-a, ed. de Otto Stählin, Ludwig Früchtel şi Ursula Treu, GCS 15, 3–518 şi GCS 17, 1–102, Akademie-Verlag, Berlin, 1960–1970; trad. rom.: Clement Alexandrinul, *Scrieri*, partea a II-a, *Stromatele*, PSB 5, traducere, cuvînt înainte, note şi indici de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1982.

CLEM. STR. = Clement al Alexandriei, *Stromata*, în *Titi Flaui Clementis Alexandrini opera omnia*, ed. R. Koltz, E. B. Schwickert, vol. II-III, Leipzig, 1831-1832.

DID. = *Didache XII Apostolorum*, ed. de K. Bihlmeyer, Tübingen, 1956; trad. rom.: *Învăţătură a celor Doisprezece Apostoli*, în *Scrierile Părinţilor Apostolici*, traducere, note şi indici de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1995, 15-38.

EFREM S., *Tat. Diat.* = Ephraem Syrus, *In Tatiani Diatessaron*, în *Saint Éphrem: Commentaire de l'Evangile Concordant— Text Syriaque, (Ms Chester-Beatty 709), Folios Additionnels*. Edited by L. Leloir. Chester- Beatty Monographs, no. 8, Leuven and Paris, 1990.

EPIFANIE, *Haer.*= Epiphanius Constantiensis, *Haereses*, ed. de. K. Holl, în *Ancoratus und Panarion Haer. 1-33* (GCS 25), Leipzig, 1915; *Panarion 36-64* (GCS 31), Leipzig, 1922; *Panarion 65-80* (GCS 37), Leipzig, 1933.

EPHR. DIATESS. COMM. = Efrem Sirul, *Commentarii in Diatessaron, ed. L. Leloir*, SC 121.

EPIPH. PAN. = Epifanie, *Panarion*, în *Ancoratus und Panarion*, ed. K. Holl, 3 vol., Hinrichs, Leipzig 1915-1931.

EUS. ECCL. HIST. = Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, ed. T. Bodogae, PSB 13; 14.

EUSEBIU, *Ist. bis.* = Eusebius Caesariensis, *Historia Ecclesiastica*, în *Eusèbe de Césarée. Histoire ecclésiastique*, 3 vol., ed. de G. Bardy, SC 31, 3–215; SC 41, 4–231; SC 51, 3–120, Éditions du Cerf, Paris, 1952, 1955, 1958; trad. rom.: Eusebiu de Cezareea, *Scrieri*, partea I, *Istoria bisericească, Martirii din Palestina*, PSB 13, traducere, studiu, note şi comentarii de Pr. Teodor Bodogae, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1987.

Ev. Toma = *Evanghelia după Toma*, Trad. din limba coptă, studiu introductiv şi note de Gustavo-Adolfo Loria-Rivel, ediţie îngrijită de Ioan-Florin Florescu, Polirom, Iaşi, 2003.

FILOCALIA, I-XII = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvîrşi*, 12 vol., traducere şi note de Dumitru Stăniloae, ediţia a 2-a, Harisma, Bucureşti, 1991-1995.

FLAV. IOS. ANT. IUD. = Flavius Iosephus, *Antichităţi iudaice*, trad. I. Acsan, Ed. Hasefer, Bucureşti, ed. a II-a 2007.

GR. MAG. DIAL. = Grigore I cel Mare (Grigorie Dialogul), *Dialogi*, ed. U. Moricca (Fonti per la storia d'Italia 57), Istituto Storico Italiano, Roma 1924.

GR. MAG. HOM. EV. = Grigore I cel Mare (Grigorie Dialogul), *Homiliae XL in Evangelia*, ed. R. Étaix, CCL 141 (1999).

GR. MAG. S. AQ. = Grigore I cel Mare, Scrisoarea *Sicut aqua* către patriarhul Eulogios al Alexandriei (august 600), DH 474-476.

GR. NAZ. OR. = Grigorie de Nazianz, *Cuvântări teologice (cinci cuvântări despre Dumnezeu)*, trad. Gh. Tilea şi N. I. Barbu, Herald, Bucureşti 2008.

GRIGORIE NAZ. , *Or.* = Gregorius Nazianzenus, *Orationes* [27-31]; trad. rom.: Sfântul Grigorie Teologul, *Cele cinci Cuvîntări teologice*, traducere din limba greacă, introducere şi note de preot dr. academician Dumitru Stăniloae, Anastasia, Bucureşti, 1993. [ediţie consultată online la adresa http://www.sfgrigoriedenazianz.ro/29/cele-cinci-cuvantari-teologice/]

HIER. COMM. MT. = Ieronim, *Commentarium in evangelium Matthaei*, ed. D. Hurst, M. Adriaen, CCL 77 (1969).

HIER. EP. = Ieronim, *Epistulae*, ed. I. Hilberg, CSEL 54-56 (1910-1918).

HIER. HOM. = Ieronim, *Homiliae*, CCL 78, Turnholt 1958.

IERON., *Ep.* = Hieronymus, *Epistulae*, ed. I. Hilberg, CSEL 54, 55, 56, F. Tempsky, Vienna; G. F. Freytag, Leipzig, 1910–1918.

IERON., *Nat.*.= Hieronymus, *Homilia de nativitate Domini*, în *S. Hieronymi presbyteri opera, Pars 2*, ed. de G. Morin, CCL 78, Brepols, Turnhout, 1958, 524-529.

IGN. EPH. = Ignatie Teoforul, *Epistola către Efeseni*, ed. D. Fecioru, PSB 1 (1979) 145-200.

IOAN CASIAN, *Conv.* = Johannes Cassianus, *Collationes XXIV*, ed. de Michael Petschenig, CSEL 13, F. Tempsky, Vienna; G. Freytag, Leipzig, 1886.

IOAN DAMASC. = Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, traducere de Pr. D. Fecioru, Scripta, Bucureşti, 1993.

IOAN HRIS., *Cat. Bapt.* = Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cateheze baptismale*, traducere din limba greacă veche de Pr. Marcel Hancheş, Editura Oastea Domnului, Sibiu, 2003.

IOAN HRIS., *Mat.* = Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei* (Scrieri III), *traducere de Pr. Prof. Dumitru Fecioru,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1994).

IOAN HRISOSTOM = Ioan Hristostom, *Homilies in the Gospel of John,* în limba engleză: Charles Marriott. From Nicene and Post-Nicene Fathers, First Series, Vol. 14. Edited by Philip Schaff. (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing Co., 1889). Revised and edited for New Advent by Kevin Knight (http://www.newadvent.org/fathers/2401.htm).

IOAN SCĂRARUL = Ioan Scărarul, *Scara dumnezeiescului urcuș*, în FILOCALIA, IX, 7-435.

IOAN SCOTUS ERIUGENA= Ioan Scotus EriugenaU+201E, *Commentarius in Euangelium Iohannis*, În limba română: *Comentariu la Evanghelia lui Ioan*, Ediție bilingvă, îngrijită, traducere, notă preliminară, note, postfață și indici de Dan Batovici, tabel cronologic de Cristina-Elena Ciubotaru, Iași, Polirom, 2009.

IREN. ADV. HAER. = Irineu, *Adversus haereses*, ed. A. Rousseau, SC 263-264 (1979); SC 293-294 (1982); SC 210-211 (1974); SC 100 (1965); SC 152 et 153 (1969).

IUST. DIAL. / IUSTIN = Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, traducere de Olimp N. Căciulă, în *Apologeți de limbă greacă*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1997.

JOSEPHUS, *Ant.* = Flavius Josephus, *Antiquitatum iudaicarum*, în *Flavii Iosephi Opera*, vol. 1-4, ed. de. B. Niese, Berlin, 1887-1890*;* trad. rom.: *Antichităţi iudaice*, I: *Cărtile I-X. De la facerea lumii până la captivitatea babiloniană*, cuvânt asupra ediţiei, traducere şi note de Ion Acsan, prefaţă de Răzvan Theodorescu, Hasefer, Bucureşti, 1999; II: *Cărţile XI-XX. De la refacerea templului până la răscoala împotriva lui Nero*, traducere, note şi indice de nume de Ion Acsan, Hasefer, Bucureşti, 2001.

JOSEPHUS, *Apion.* = Flavius Josephus, *Contra apionem*, în *Flavii Iosephi Opera*, vol. 5, ed. de. B. Niese, Berlin, 1892; trad. rom.: *Autobiografie. Contra lui Apion*, cuvînt asupra ediţiei, traducere şi note de Ion Acsan, prefaţă de Răzvan Theodorescu, Hasefer, Bucureşti, 2002, 13-72.

JOSEPHUS, *Răz.* = Flavius Josephus, *De Bello Judaico*, în *Flavii Iosephi Opera*, vol. 6, ed. de. B. Niese, Berlin, 1894; trad. rom.: *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*, traducere de Gheneli Wolf şi Ion Acsan, prefaţă de Răzvan Theodorescu, Hasefer, Bucureşti, 1997.

MAXIM MĂRT., *Întreb.* = Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Întrebări şi nedumeriri*, traducere şi note de Laura Enache, studiu introductiv, indici, bibliografie şi note de pr. Dragoş Bahrim, Doxologia, Iaşi, 2012.

MAXIM MĂRT., *Talas.* = Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, în FILOCALIA, III, 24-460.

MAX. TAUR. SERM. = Maxim de Torino, *Sermones*, ed. A. Mutzenbecher, CCL 23 (1962).

ORIGEN= Origen, *Commentaria in Evangelium Joannis,* Jacques-Paul Migne, PG 13. În limba engleză: *Epistle to Gregory and Origen's Commentary on the Gospel of John*, translated by Allan Menzies, în Philip Schaff (ed.) *Ante-Nicene Fathers*, Grand Rapids: Christian Classics Ethereal Library; În limba română: *Comentariu la Evanghelia dupa Ioan. Cartea I*, Traducere, note și studii de Cristian Bădiliță, Iași, Institutul European, 1995.

ORIGEN, *Gen.* = Origen, *Omilii la Geneză*, în Origen, *Omilii, comentarii și adnotări la Geneză*, ediție bilingvă, studiu introductiv, traducere și note de Adrian Muraru, Tradiția creștină 1, Polirom, Iași, 2006, 119-459.

ORIGEN, *Lev.* = Origen, *Omilii la Levitic*, în Origen, *Omilii şi adnotări la Levitic*, ediţie bilingvă, studiu introductiv, traducere şi note de Adrian Muraru, Tradiţia creştină 3, Polirom, Iaşi, 2006, 43-553.

ORIGEN, *Luc.*, = Origen, *Homiliae in Lucam*, în PG 13:1799-1902.

ORIG. COMM. MT. = Origen, Commentarium in Matthaeum, edd. E. Klostermann – E. Benz – L. Früchtel, GCS 38, 40, 41/1, 41/2 (1933-1955).

PETR. CHRIS. SERM. / PETRU HRIS., *Om.* = Petrus Chrysologus, *Sermones*, ed. de A. Olivar, CCL 24, 24A, 24B, Brepols, Turnhout, 1975-1982.

PHILLIPS= John Phillips, *Exploring the Gospel of John. An Expository Commentary*, Grand Rapids, Kregel Publications, 1989.

RATZINGER= Joseph Ratzinger/ Papa Benedict al XVI-lea, *Isus din Nazaret*, Traducere de Alexandru Mihăilescu, Bucureşti, RAO, 2010 [2007].

RATZINGER, vol. 2= Joseph Ratzinger/Papa Benedict al XVI-lea, *Jesus of Nazareth*: *Holy Week: From the Entrance into Jerusalem to the Resurrection*, San Francisco, Ignatius Press, 2011 (*Jesus von Nazareth: Zweiter Teil: Vom Einzug in Jerusalem bis zur Auferstehung*).

RAY= Stephen K. Ray, *St. John's Gospel. A Bible Study Guide and Commentary*, San Francisco, Ignatius Press, 2002.

REM. HOM. = Remigius din Auxerre, *Homiliae*, PL 131, 865.

RIDDERBOS= Hermann Ridderbos, *The Gospel of John. A Theological Commentary*, Grand Rapids, Eerdmans, 1997 [1987].

SCRIMA= André Scrima, *Comentariu integral la Evanghelia după Ioan*, Traducere din arabă de Monica Broşteanu, Traducere din franceză de Anca Manolescu, Humanitas, Bucureşti, 2008.

TEOFILACT = Sfântul Teofilact, Arhiepiscopul Ohridei şi Bulgariei, *Tâlcuirea Sfintei Evangheliі de la Luca*, traducere de Grigorie Dascălul [1805], ediţie îngrijită de R. P. Sineanu şi L. S. Desartovici, Sophia, Bucureşti; Cartea Ortodoxă, Alexandria, 2007.

TERT. ADV. MARC. = Tertulian, *Adversus Marcionem*, ed. A. Kroymann, CCL 1 (1954) 437-730.

TERT., *Botez* = Tertullianus, *De baptismo*, în *Tertulliani opera*, ed. de J. G. P. H. Borleffs, CCL 1, Brepols, Turnhout, 1954, 277–95.

TERT. IDOL. = Tertulian, *De idololatria*, ed. J. H. Waszink, J. C. M. van Winden, Brill, Leiden 1987.

TH. AG. OR. DOM. = Toma de Aquino, *In orationem dominicam* (Opuscula theologica, 2), ed. R. M. Spiazzi, Marietti, Torino-Roma 1953

TH. AQ. S. TH. = Toma de Aquino, *Summa Theologiae* (Opera omnia iussu impensaque Leonis XIII P. M. edita, t. 4-12), S. C. de Propaganda Fide, Roma 1888-1906. Ed. Rom.: Polirom, Iaşi 2009 (vol. I).

TH. AQ. SUPER MT. = Toma de Aquino, *Super Evangelium S. Matthaei lectura*, Marietti, Torino-Roma 1951.

TOMA DIN AQUINO= Toma din Aquino, *Expositio in evangelium Joannis*. În limba engleză, *Commentary on the Gospel of John,* translated by James A. Weisheipl, O.P. Albany, Magi Books, 1998.

THEOD. MOPS. FRAGM. MT. = Teodor de Mopsuestia, *Fragmenta in Matthaeum*, ed. J. Reuss, in *Matthäus-Kommentare aus der griechischen Kirche*, Akademie-Verlag, Berlin 1957, 96-135.

VAS., *Ps.* = Sfintul Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, în Sfintul Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron. Omilii la Psalmi. Omilii şi cuvântări* (Scrieri I), traducere, introducere, note şi indici de Pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1986, 181-344.

WITHERINGTON= Ben Witherington III, *John's wisdom: A Commentary on the Fourth Gospel,* Louisville, Westminster John Knox Press, 1995.

ZIGABEN, *Luc.* = Efthimie Zigaben, *Tâlcuire la Evanghelia după Luca*, traducere din limba greacă veche şi note de Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, Bucureşti; Cartea Ortodoxă, Alexandria, 2006.

ZIGABEN, *Mat.* = Eutimie Zigabinos, *Comentariul Sfintei Evanghelii după Matei*, vol. I-II, traducere din original cu note şi observaţiuni de. Pr. Const. Grigore şi Sava T. Saru, cuvînt introductiv de Pr. Haralambie Rovenţa, Tiparul Tipografiei Cozia, Rîmnicu Vîlcea, 1931, 1933.

4. Literatură secundară

AMIOT = F. Amiot, „Botez", în VTHB, 79-81.

BARBAGLIO = G. Barbaglio, „Il Vangelo di Matteo. Traduzione e commento", in *I Vangeli. Traduzione e commento*, a cura di G. Barbaglio, R. Fabris, B. Maggioni, Cittadella Editrice, Assisi, ed. a II-a 1978, 41-618.

BECK = T. Beck – U. Benedetti – G. Brambillasca – F. Clerici – S. Fausti, *Una comunità legge il vangelo di Marco*, Edizioni Dehoniane, Bologna 1999 (reprint 2002).

BENOÎT = P. Benoît, „Euharistie", în VTHB, 200-204.

BLACK = M. Black, *An Aramaic Approach to the Gospels and Acts,* Hendrickson Publishers, Peabody (Massachusetts), ed. a III-a 1998.

BOCK = Darell L. Bock, *Luke* (vol. 1: 1:1-9:50; vol. 2: 9:51-24:53), Baker Exegetical Commentary on the New Testament, Baker Academic, Grand Rapids, Michigan, 1994-1996.

BONNARD = P.-E. Bonnard, „Paşte", în VTHB, 507-511.

BOVON = François Bovon, *Luke 1. A commentary on the Gospel of Luke 1:1-9:50*, translation by Christine M. Thomas, edited by Helmut Koesler, Hermenia Series, Augsburg Press, Minneapolis, 2002.

BARRRETT = C. K. Barrett, *The Gospel according to St. John. An Introduction with Commentary and Notes on the Greek Text,* second edition, Westminster Press, Philadelphia, 1978.

BRODIE= Thomas L. Brodie, *The Gospel according to John. A Literary and Theological Commentary,* New York-Oxford, Oxford University Press, 1993.

BROWN = Raymond E. Brown, *The birth of the Messiah: a commentary on the infancy narratives in Matthew and Luke*, new updated edition, Doubleday, New York, 1993.

BROWN= Raymond E. Brown, *The Gospel and Epistles of John. A Concise Commentary*, Collegeville, The Liturgical Press, 1988.

BULGAKOV= Serghei Bulgakov, „The Friend of the Bridegroom: on the Orthodox Veneration of the Forerunner [O pravoslavnom pocitanii Predteci], trad. de Boris Iakim, Grand Rapids, Eerdmans, 2003

BURGE= Gary Burge, „John", în Craig Evans, *The Bible Knowledge Commentary: John's Gospel, Hebrews-Revelation*, Cook Communications Ministries, Colorado Springs, 2005.

CARSON= D.A. Carson, *The Gospel according to John*, Grand Rapids, Eerdmans, 1991.

CHEYNE GALILEE = Th. K. Cheyne, „Galilee. Sea of Galilee", în EB 2 (1903), col. 1628-1636.

CHEYNE NAZARETH = Th. K. Cheyne, „Nazareth", în EB 3 (1902), col. 3358-3362.

CULLMANN = Oscar Cullmann, *Christologie du Nouveau Testament*, Delachaux & Niesté, Neuchâtel, 1958.

DAVIES-ALLISON = W. D. Davies – D. C. Allison, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to Saint Matthew,* ICC 40 a-b-c (1988, 1991, 1997).

DELORME = J. Delorme, *Lecture de l'Evangile selon saint Marc* (Cahiers Evangile 1-2), Cerf, Paris 1972.

DELORME FIUL OMULUI = J. Delorme, „Fiul Omului" în VTHB, 236-238.

DRUM = W. Drum, „Magi", CE 9 (1910).

DUNGAN-KLOPPENBORG = D. L. Dungan – J. S. Kloppenborg, „The Synoptic Problem: How Did We Get Our Gospels", in W. R. Farmer (ed.), *The International Bible Commentary. An Ecumenical Commentary for the Twenty-First Century*, Theological Publications in India, Bangalore 2004, 1295-1306.

ESLER = Philip Francis Esler, *Community and gospel in Luke-Acts. The social and political motivations of Lucan Theology,* Cambridge University Press, Cambridge etc., 1987.

ESV STUDY BIBLE= Esv [English Standar Version] Study Bible, Kindle Edition, Crossway Bibles, 2008.

FERNGREN = Gary B. Ferngren, *Medicine and health care in early Christianity*, The John Hopkins University Press, Baltimore, 2009.

FABRIS = R. Fabris, „Il vangelo di Marco. Introduzione e commento", in *I Vangeli. Traduzione e commento a cura di G. Barbaglio, R. Fabris, B. Maggioni*, Cittadella Editrice, Assisi, ed. a II-a 1978.

FITZMYER = Joseph A. Fitzmyer, *The Gospel according to Luke* (vol. 1: *I-IX*; vol. 2: *X-XXIV*), The Anchor Bible, vol. 28-28A, Doubleday, Garden City, NY, 1981-1985.

GHEORGHIU = Vasile Gheorghiu, *Sfînta Evanghelie după Mateiu cu comentar*, vol. I-III, editura autorului, Cernăuţi, 1925, 1927, 1929.

GREEN = Joel B. Green, *The Gospel of Luke*, The New International Commentary on the New Testament, Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, 1997.

GRELOT = P. Grelot, „Fiare & Fiară", în VTHB, 226-227.

HART=David Bentley Hart, „Christ and Nothing", *First Things*, Octombrie 2003

HOWARD-PEABODY = V. Howard – D. B. Peabody, „Mark", in W. R. Farmer (ed.), *The International Bible Commentary. An Ecumenical Commentary for the Twenty-First Century*, Theological Publications in India, Bangalore 2004, 1397-1433.

JEREMIAS 1967 = J. Jeremias, *Jérusalem au temps de Jésus*, Cerf, Paris 1967.

JEREMIAS / JEREMIAS 1973 = J. Jeremias, *Le parabole di Gesù*, Paideia, Brescia 1973. Ed. rom.: *Parabolele lui Iisus*, traducere din limba engleză de P.S. Calinic Dumitriu, Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc şi Dr. Ştefan Matei, cuvînt introductiv de Părintele Galeriu, Anastasia, Bucureşti, 2000.

JOHNSON = Luke Timothy Johnson, *The Gospel of Luke*, Sacra Pagina Series, vol. 3, A Michael Glazier Book, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1991.

KARRIS = Robert J. Karris „*The Gospel According to Luke*", în Raymond E. Brown, Joseph A. Fitzmyer, Roland E. Murphy (coord.), *The New Jerome Biblical Commentary,* Englewood Cliffs, Prentice Hall, NJ, 1990, 675-721.

KERESZTY=Roch Kereszty, „The Infallibility of the Church: A Marian Mystery", *Communio. International Catholic Review*, Fall 2011, pp. 374-391

LAGRANGE = M.-J. Lagrange, *Évangile selon saint Matthieu*, Gabalda, ed. a VIII-a, Paris 1948.

LESKE = A. Leske, „Matthew", in W. R. Farmer (ed.), *The International Bible Commentary. An Ecumenical Commentary for the Twenty-First Century*, Theological Publications in India, Bangalore 2004, 1319-1396.

LE MOYNE = J. Le Moyne, *Les Sadducéens*, Gabalda, Paris 1972.

MARSHALL = I. Howard Marshall, *The Gospel of Luke. A commentary on the Greek text*, The New International Greek Testament *Commentary,* The Paternoster Press, Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, 1978.

MICHAELS= J. Ramsey Michaels, *The Gospel of John*, Grand Rapids-Cambridge, Eerdmans, 2010.

MOLLAT = D. Mollat, „Evanghelie", în VTHB, 204-206.

MORRIS= Leon Morris, *The Gospel according to John*, Grand Rapids, Eerdmans, 1995.

NEWMAN-STINE = B. M. Newman – Ph. C. Stine, *A Translator's Handbook on the Gospel of Matthew*, United Bible Societies, London – New York – Stuttgart 1988.

OTT = L. Ott, *Grundriss der katholischen Dogmatik*, Herder, Freiburg, ed. a II-a, 1954.

PLESU = Andrei Pleşu, *Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste*, Humanitas, Bucureşti, 2012.

PUSKAS/CRUMP = Charles B. Puskas & David Crump, *Introduction to the Gospel and Acts*, Eerdmans, Grand Rapids, Cambridge Mass., 2010.

RADERMAKERS = J. Radermakers, *La bonne nouvelle de Jésus selon saint Marc. 2. Lecture continue*, Institut d'Etudes Théologiques – Editions, Bruxelles 1974.

ROY = L. Roy, „Copil", în VTHB, 123-124.

SAND = A. Sand, *Das Evangelium nach Matthäus,* Pustet, Regensburg 1986 / St.-Benno-Verlag, Leipzig 1989.

SCHEFFCZYK 1996 = L. Scheffczyk, *Der Gott der Offenbarung. Gotteslehre* (L. Scheffczyk – A. Ziegenaus, Katholische Dogmatik II), MM Verlag, Aachen 1996.

SCHEFFCZYK 2010 = L. Scheffczyk, *Fundamentele dogmei. Introducere în dogmatică* (L. Scheffczyk – A. Ziegenaus, *Dogmatica catolică* I), Sapientia, Iaşi 2010.

SCHNIEWIND = J. Schniewind, *Il Vangelo secondo Matteo*, Paideia, Brescia 1977 (Nuovo Testamento, 2); ed. orig. germ.: *Das Evangelium nach Matthäus*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1968.

SESBOÜÉ = D. Sesboüé, „Parabolă", în VTHB, 502-504.

SMITH = G. A. Smith, „Bethsaida", in EB I, 565-566.

TALBERT = Charles H. Talbert, *Reading Luke: A literary and theological commentary on the Third Gospel*, *Reading* the New Testament series, Crossroad, New York, 1982.

TAYLOR = *The Gospel According to St. Mark*. The Greek Text with Introduction, Notes, and Indexes by V. Taylor, Macmillan – St. Martin's Press, Londra – New York 1957.

TERNANT = P. Ternant, „Părinți & Tată", în VTHB, 525-531.

THOMAS-DUFOUR = Ch. Thomas, X. Léon-Dufour, „Pustiu", în VTHB, 602-605.

WRIGHT = Tom (N.T.) Wright, *Luke for everyone*, ed. a 2-a, SPCK & Westminster John Knox Press, London, 2004.

ZIEGENAUS 1998 = A. Ziegenaus, *Maria in der Heilsgeschichte. Mariologie* (L. Scheffczyk – A. Ziegenaus, Katholische Dogmatik V), MM Verlag, Aachen 1998.

ZIEGENAUS 2000 = A. Ziegenaus, *Jesus Christus. Die Fülle des Heils. Christologie und Erlösungslehre* (L. Scheffczyk – A. Ziegenaus, Katholische Dogmatik IV), MM Verlag, Aachen 2000. Ed. rom.: *Isus Cristos, plinătatea mântuirii. Cristologie și soteriologie*, Ed. Sapientia, Iași 2010.

ZIEGENAUS 2003 = A. Ziegenaus, *Die Heilsgegenwart in der Kirche. Sakramentenlehre* (L. Scheffczyk – A. Ziegenaus, Katholische Dogmatik VII), MM Verlag, Aachen 2003.

ZIEGENAUS 2010 = A. Ziegenaus, Isus Cristos, Plinătatea mântuirii. Cristologie şi soteriologie (L. Scheffczyk – A. Ziegenaus, Dogmatica catolică IV), Sapientia, Iaşi 2010 (ed. germ. orig.: A. Ziegenaus, *Jesus Christus. Die Fülle des Heils. Christologie und Erlösungslehre* [L. Scheffczyk – A. Ziegenaus, Katholische Dogmatik IV], MM Verlag, Aachen 2000).

5. Alte abrevieri

CBC = *Catehismul Bisericii Catolice*, Editura Arhiepiscopiei romano-catolice de Bucureşti, 1993.

CCL = Corpus Christianorum. Series Latina, Brepols, Turnhout, 1954 şi urm.

CIC= *Codex Iuris Canonici*, Vatican 1983 (ed. rom.: *Codul de drept canonic*, Sapientia, Iaşi 2004).

CSEL = Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, Universitatea din Salzburg, Viena 1866 şi urm.

DH = H. Denzinger, P. Hünermann (ed.), *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Herder, Freiburg im Breisgau – Basel – Roma – Viena, ed. a XXXIX-a, 2001.

GCS = Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte. Berlin 1897 şi urm.

LG = Conciliul Vatican II, Constituţia dogmatică *Lumen gentium* (21 noiembrie 1964), în: * * * *Conciliul Vatican II. Constituţii — decrete — declaraţii*, Arhiepiscopia Romano-Catolică de Bucureşti, 2000, pag. 57-120.

LXX = *Septuaginta: id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, ed. A. Rahlfs, R. Hahnhart, ed. a II-a, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 2006.

PG = Patrologiae cursus completus. Series Graeca (ed. J.-P. Migne), Garnier, Paris 1857-1866.

PL = Patrologiae cursus completus. Series Latina (ed. J.-P. Migne), Garnier, Paris 1841-1864.

PSB = Părinţi şi Scriitori Bisericeşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1979 şi urm.

SC = Sources chrétiennes, Cerf, Paris, 1941 şi urm.

TM = Textul masoretic: *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (ed. K. Elliger, W. Rudolph), ed. a V-a, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1997.

$WUNT^2$ = Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament, Seria a II-a, Tübingen 1976 şi urm.

ABREVIERILE SERIEI

a. = ante
ac. = acuzativ
adj. = adjectiv
adv. = adverb
ags. = anglosaxon
ahd. = vechi german literar
alb. = albanez
antr. = antroponim
ap. = apud
arab = arăbesc
aram. = aramaic
arom. = aromân
art. = articol
asir. = asirian
aux. = auxiliar
av. = avestic
babylon. = babilonean
băn. = bănăţean
bg. = bulgăresc
c. = circa
cap. = capitol
ceh. = cehesc
cf. = confer
cond. = condiţional
conj. = conjuncţie
criş. = crişean
dat. = dativ
dial. = dialect, dialectal
dr. = dacoromân
ebr. = ebraic
engl. = englezesc
egipt. = egiptean
f. = feminin
gen. = genitiv
germ. = german
germ. com. = germanic comun
germ. elveţ. = germana elveţiană
got. = gotic
gr. = grec(esc)
gr. biz. = grecesc bizantin
i.-e. = indoeuropean
istrorom. = istroromân
invar. = invariabil
în expr. = în expresia
lat. = latin, latinesc
lat. med. = latina medievală
lat. sav. = latina savantă
loc. adv. = locuţiune adverbială
m. = masculin
magh. = maghiar
maram. = maramureşean
marg. = marginal (glose marginale)
mhd. = medio-german literar
mgl. = meglenoromân
mgr. = mediogrecesc
mold. = moldovenesc
ms. = manuscris
munt. = muntenesc
n. = neutru
năsăud. = năsăudean
ngr. = neogrecesc
nhd. = nou german literar
nslov. = neosloven
n. pr. = nume propriu
num. card. = numeral cardinal
num. ord. = numeral ordinal
part. = participiu
pl. = plural
plur. tant. = plurale tantum
polon. = polonez
pref. = prefix
prep. = prepoziţie
priv. = privativ
pron. = pronume
rom. com. = românesc comun
rus. = rusesc
sam. = samarinean
săs. = săsesc
s.-cr. = sîrbo-croat
sg. = singular
sir. = sirian
sîrb. = sîrbesc
sl. = slav
sl. bis. = slavonesc, slav bisericesc
sl. c. = slav comun
slov. = slovac
sloven. = slovenesc
sorb. j. = soraba de jos
s. = substantiv
suf. = sufix
tăt. = tătărăsc
tc. = turcesc
tc. tăt. = turco-tătar
toh. = toharic
top. = toponim
ucr. = ucrainean
v. = verb
v. = vezi (în *Comentarii*)
vbavar. = vechi bavarez
vbg.= vechi bulgăresc
vfr. = vechi francez
vgr. = vechi grecesc
viit. = viitor
vind. = vechi indian
vnord. = vechi nordic
vol. = volum
vrom. = vechi românesc
vrus. = vechi rusesc
vsîrb. = vechi sîrbesc
vsl. = vechi slav

PRESCURTĂRILE TITLURILOR CĂRȚILOR BIBLICE

VECHIUL TESTAMENT

CĂRȚILE BIBLICE (BIBL.1688)	SERIA VECHE	SERIA NOUĂ
Facerea	Fac.	Fac.
Ieșirea	Ieș.	Ieș.
Preoțiia	Lv.	Lev.
Numerile	Nm.	Num.
A doa lêge	Dt.	Deut.
Iisus Návi	Ios.	Ios.
Judecătorii	Jud.	Jud.
Ruth	Rt.	Rut
A împărățiilor cea dentîiu	1 Reg.	1Reg.
A împărățiilor a doa	2 Reg.	2Reg.
A împărățiilor a treia	3 Reg.	3Reg.
A împărăției a patra	4 Reg.	4Reg.
Cartea întîia Paralipomenon	1 Cr.	1Paral.
Cartea a doa Paralipomenon	2 Cr.	2Paral.
Ésdras	Ezd.	Ezd.
Neémiia	Neem.	Neem.
Esthír	Est.	Est.
Iov	Iov	Iov
Psaltirea	Ps.	Ps.
Parimiile lui Solomón	Pild.	Parim.
Cartea Eclisiiastului	Eccl.	Ecles.
Cîntarea cîntărilor	Ct.	Cînt.
Isaía	Is.	Is.
Ieremíia	Ier.	Ier.
Plînsurile Ieremíei	Plg.	Plîng.
Iezechiíl	Iez.	Iez.
Daniíl	Dan.	Dan.
Iósiia	Iosia	Iosia
Ióil	Ioil	Ioil
Amós	Am.	Am.
Avdíu	Avd.	Avd.
Ioná	Iona	Iona
Mihéa	Mih.	Mih.
Naúm	Naum	Naum
Avvácum	Avac.	Avac.
Sofónia	Sof.	Sof.
Agghéu	Ag.	Ag.
Zaharíia	Zah.	Zah.
Maláhia	Mal.	Mal.
Tóvit	Tob.	Tov.
Iudíth	Idt.	Idt.
Varúh	Bar.	Var.
Carte trimisă a Ieremíei	Ep. Ier.	Ep. Ier.
Cîntarea a trei sfinți cuconi	Ct. Tin.	Cînt. trei tin.
Catastih al Ésdrii	2 Ezd.	2Ezd.
Ésdra [3]	3 Ezd.	3Ezd.
Înțelepciunea lui Solomón	Sol.	Sol.
Înțelepciunea lui Iisús, fiiul lui Siráh	Sir.	Sir.
A Sosánnei istoríe	Sus.	Sus.
Pentru a bălaurului Víl topire	Bel.	Bel
Al Maccavéilor cuvînt dentîiu	1 Mac.	1Mac.
Al Maccavéilor cuvînt al doilea	2 Mac.	2Mac.
Al Maccavéilor cuvînt al treilea	3 Mac.	3Mac.
A lui Iósip la Maccavéi carte	Iosip	Iosip

NOUL TESTAMENT

De la Matthei svînta Evanghelie	Mt.	Mat.
Evanghelia de la Marco	Mc.	Marc.
Evangheliia de la Lúca	Lc.	Luc.
Evangheliia de la Ioan	Ioan	Ioan
Faptele apostolilor	Fpt.	Fapte
A lui Pável apostolul cea către Rîmlêni carte	Rom.	Rom.
Cea către Corinthêni carte trimisă dentîiu	1 Cor.	1Cor.
Către Corinthêni carte trimisă a doa	2 Cor.	2Cor.
Către Galatêni carte trimisă a lui Pável	Gal.	Gal.
Cea către Efesêni carte trimisă a lui Pável	Ef.	Efes.
Cea către Filipiêni carte trimisă	Filip.	Filip.
Cea către Colaseiêni carte trimisă a lui Pável	Col.	Col.
Cea către Solonêni carte trimisă a lui Pável dentîiu	1 Tes.	1Tes.
Cea către Solonêni carte trimisă a doa	2 Tes.	2Tes.
Cea către Timothéu carte trimisă dentîiu	1 Tim.	1Tim.
Către Timothéiu carte trimisă a doa	2 Tim.	2Tim.
Cea către Tit carte trimisă a lui Pável	Tit	Tit
Cea către Filimon carte trimisă a lui Pável	Filim.	Filim.
Cea către Evrei carte trimisă a lui Pável	Evr.	Evr.
A lui Iácov carte trimisă preste tot	Iac.	Iac.
A lui Pétru cea preste tot carte trimisă cea dentîiu	1 Petr.	1Petr.
Carte trimisă a lui Pétru preste tot a doa	2 Petr.	2Petr.
Carte trimisă a lui Ioán cea dentîiu preste tot	1 Ioan	1Ioan
Carte trimisă a lui Ioán adeverită a doa	2 Ioan	2Ioan
Carte lui Ioán a treia	3 Ioan	3Ioan
Carte trimisă a Iúdei adeverită	Iuda	Iuda
Apocalipsis a lui Ioán Bogoslovul	Apoc.	Apoc.

Numele cărţilor biblice din Ms.45 şi Ms.4389 care apar în formă slavonă sînt scrise cu litere chirilice, completate şi echivalate ca în lista de mai jos.

Бы *[**ик**]*	*[= Fac.]*
Ис *[**ъ**]*	*[= Ieș.]*
2 ***Зак*** *[**онъ**]*	*[= Deut.]*
Чи *[**ла**]*	*[= Num.]*
1, 2 ***Пар*** *[**алипоменонъ**]*	*[= 1, 2Paral.]*
Сѵ̑д *[**ии**]*	*[= Jud.]*
1, 2, 3, 4 ***Цр*** *[**въ**]*	*[= 1, 2, 3, 4Reg.]*
Прит *[**чи**]*	*[= Parim.]*
*[**Пре**]**Мѵ̑*** *[**рости**]* sau ***Моудр*** *[**ость**]*	*[= Sol.]*
Плачъ	*[= Plîng.]*
*[**Къ**]* ***Ри*** *[**ляном**]*	*[= Rom.]*
Дѣян *[**ик**]*	*[= Fapte]*
Сол *[**ѵ̑няном**]*	*[= Tes.]*
Петров *[**о**]*	*[= Petr.]*
Июдин	*[= Iuda]*

1 Moi[si]	*[= Fac.]*
2 Moi[si]	*[= Ieș.]*
3 Moi[si]	*[= Lev.]*
4 Moi[si]	*[= Num.]*
5 Moi[si]	*[= Deut.]*

CUPRINS

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI 5
de **Eugen Munteanu**

TEXTE 15
Coloana I: *Biblia de la Bucureşti* (1688) – Facsimile
Coloana a II-a: *Biblia de la Bucureşti* (1688)
Transcriere interpretativă de **Gabriela Haja**
Revizia transcrierii de **Elena Tamba**
Coloana a III-a: *Versiune modernă*
de **Wilhelm Tauwinkl** (*Evanghelia după Matei*, *Evanghelia după Marcu*), **Dionisie Pîrvuloiu** (*Evanghelia după Luca*)**, Ovidiu Sferlea** (*Evanghelia după Ioan*)

NOTE FILOLOGICE 339
de **Gabriela Haja, Elena Tamba**

COMENTARII 343
Evanghelia după Matei. Comentarii de **Wilhelm Tauwinkl** 343
Evanghelia după Marcu. Comentarii de **Wilhelm Tauwinkl** 390
Evanghelia după Luca. Comentarii de **Dragoş Mîrşanu** 424
Evanghelia după Ioan. Comentarii de **Alin Vara** 481

INDICE 535
alcătuit de **Anca Bibiri, Iosif Camară**, **Ana Catană-Spenchiu**, **Cristina Cărăbuş, Ana-Maria Gînsac, Dinu Moscal, Cătălin Nicolau şi Mădălina Ungureanu**

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ 707

ABREVIERILE SERIEI 725

PRESCURTĂRILE TITLURILOR CĂRȚILOR BIBLICE 727